

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

**SELEFİN MENHECİ IŞIĞINDA
KUR'ÂN MEÂLİ**

**VE
ÂLİMLERDEN BEYÂNÂT**

SELEFİN MENHECİ IŞIĞINDA
KUR'ÂN MEÂLİ
VE
ÂLİMLERDEN BEYÂNÂT

HAZIRLAYAN
EBU UMEYR BİN MEHMED ET-TURKÎ

TASHÎH
EBU TURÂB BİN ABDURRAHMÂN ES-SİVASÎ

İLK NEŞİR: 1435 H./2014 M.
GÜNCELLEME: 23 ZİLKÂDE 1446HİCRÎ/21.05. 2025MÎLÂDÎ

KAYNAK GÖSTERİLEREK İKTİBÂS EDİLEBİLİR,
PROFESYONEL BASKI İÇİN BİZİMLE İRTİBÂTA GEÇİNİZ

KİTÂB VE SÜNNETE DÂVET NEŞRİYYÂT
1446 HİCRÎ/2025 MÎLÂDÎ

SELEFİN MENHECİ IŞIĞINDA
KUR'ÂN MEÂLİ
VE
ÂLİMLERDEN BEYÂNÂT

HAZIRLAYAN
EBU UMEYR BİN MEHMED ET-TURKÎ

KİTÂB VE SÜNNETE DÂVET NEŞRİYYÂT

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

NEDEN SELEFİN¹ MENHECİ² İŞİĞINDA BİR KUR'ÂN MEÂLİ?

Kuşkusuz hamd Allah içindir. O'na hamdederiz ve O'na istiâne ederiz ve O'ndan mağfîret dileriz. Ve nefislerimizin şerrlerinden ve kötü amellerimizden Allah'a istiâne ederiz. Allah kime hidâyet ederse, artık onu dalâlete düşürecek yoktur ve kimi dalâlete düşürürse, artık ona hidâyet edecek yoktur. Ve Allah'tan başka ilâh olmadığına şehâdet ederim. O, tektir ve şerîki yoktur. Ve Muhammed (صلی الله علیه وسلم)'in, O'nun kulu ve resûlu olduğuna şehâdet ederim.

¹ [سلف/Selef]' kelimesinin târifi:

a) Lügatte: [سلف/Selef]' Takdîm ettiğîn/senden önce geçen/senden önce gelen her şey seleftir. Bu fiil: [سلف/Selef/yeslufu-sulûfen]' şeklinde gelir. İbni Fâris der ki: "[س, ل, ف/Sin, Lam, Fâ]' Önce gelmek, geçmek anlamlarına delâlet eden bir köktür. Buna göre de [سلف/selef]', eskiden yaşayanlardır. Süllâf kavim: Önceden yaşamış kavim demektir."

b) İstîlâhta: [سلف/Selef]' Onlar sahâbe (رضي الله عنهم), onlara ihsân ile tâbi olanlar, sahâbenin anlayışı üzere Kur'ân ve Sünnet'e sarılanlardır. O hâlde İslâm ümmetinin selefi, Nebî (صلی الله علیه وسلم)'in sahâbeleridir. Âlimler, selef sözcüğünün istîlâhını ilimde, akidede, ibâdetde, amelde ve dâvette, Resûl (صلی الله علیه وسلم) ve ashâbının menheci üzere olanlara ıtlak ederler. Kim böyle olursa, işte o: 'Selefi Menhec' üzere olandır.

Özetle: [سلف/Selef]' kavramının zamansal olarak delâlet ettiği şey sahâbe (رضي الله عنهم), tabiîn ve tebe-i tabiîn olmak üzere faziletli asırlardır. Bu kelimenin kavramsal olarak delâlet ettiği şey ile ise ilimde, akidede, ibâdetde, amelde ve dâvette, zaman olarak sonradan gelseler bile, onlara tâbi olanlardır. [Hammûd bin Câbir bin Mubârek el-Hârisî, Menhec'u's-Selefi fî Nakdi'l-Bidaî ve Dâveti Ehlihâ, 3.-4. sayfalar]

² [منهج/Menhec]' kelimesinin târifi:

[منهج/Menhec ve menhec]' Açık/apaçık yol.

[المنهاج/Minhâc]' Allah (سبحانه وتعالى)'nın şu âyetinde de geçtiği gibi 'apaçık yol' demektir: [لَقَدْ جَعَلْنَا مِنْكُمْ] 'Sizden hepiniz için bir şeriat ve bir minhâc kıldık.' [Mâide Sûresi, 48. âyet]

[المنهاج/Menhec]' Nehc olunan yani sulûk edilen/girilen yol.

Selef'in menheci, Nebî (صلی الله علیه وسلم)'in menhecine en muvâfık olan menhectir. Bunun için, tüm ibâdet ve dâvet meselelerinde bu menhecin en derin noktalarını incelemek ve bu menheci ilim, ibâdet ve dâvette doğruya muvâfık olmayı umarak tatlı ve serin bir su şeklinde müslûmanlara sunmak, araştırmacılar üzerine vâcibtir. Kuşkusuz ki bu ümmetin âhiri ancak bu ümmetin evvelinin salâh bulunduğu ile salâh bulabilir. Şöyle ki akîdesinde, ibâdetlerinde, muamelâtında, davranışlarında, edebinde ve ahlâkında İslâm'ın menheci kesinlikle apaçıktır. Çünkü bu menhec, Kitâb, Sünnet ve Sahâbe (رضي الله عنهم)'un fehminden alınmış bir menhectir. Kuşkusuz ki bu menhecin apaçık oluşu, onun vahiy nuru ile aydınlanmasının ve aynı zamanda, nakille çelişmeyecek şekilde ve aklın nakle tâbi olması şartıyla, Allah (سبحانه وتعالى)'nın akla ve fikre bahşettiği hakkın verilmesinin neticesidir." [Age, 1.-3. sayfalar (tarafımızdan kısaltılmıştır)]

'Ey o îmân edenler, Allah'a -hakk takvâsıyla- takvâ edin ve siz -ve müslümanlar olmanız dışında- ölmeyin.'(102)³

'Ey insânlar, Rabbinize takvâ edin. O ki, tek nefisten sizi halk etmiş ve ondan eşini halk etmiş ve ikisinden bir çok erkekler ve kadınlar yaymıştır. Ve Allah'a -O ki, Kendisiyle birbirinizden istekte bulunursunuz- takvâ edin. Ve akrabalık (bağlarını koparmaktan vikâye edin). Muhakkak ki Allah, üzerinizde Rakîb olandır.'⁴

'Ey o îmân edenler, Allah'a takvâ edin ve doğru söz söyleyin. Sizin için amellerinizi ıslâh etsin ve sizin için günâhlarınızı mağfîret buyursun. Ve kim Allah'a ve Resûlu'ne itaat ederse, artık (o) azîm bir başarıyla başarıya ulaşmıştır.'⁵

Bundan sonra,

Öyle ki kuşkusuz sözlerin en doğrusu Allah'ın Kitâbıdır, yolların en hayırlısı Muhammed (صلی الله علیه وسلم)'in yoludur ve işlerin en şerrlisi muhdes olanlardır ve her muhdes olan bid'attır ve her bid'at dalâlettir ve her dalâlet ateştedir.⁶

Günümüze kadar 200'den fazla Türkçe meâl hazırlanmıştır. Hatta bazı araştırmacılar bu sayıyı 300'e kadar çıkarır. Bunlara ilâveten tamamlanamamış veya tamamlanma aşamasında olanlar da vardır. Tercüme edilen veya hazırlanan tefsîrlerin içinde de özgün meâller mevcûdudur.

Hazırlanan her meâl, yazarının veya yazarlarının akîdesini yansıttığından maalesef bu çalışmalarda bazı sıkıntılar vardır. Örneğin meşhûr bir mütercim arkadaşım ile hazırladığı bir meâlde Mülk Sûresi'nin 16. âyetini: 'أَمْئْتُمْ مَنْ فِي السَّمَاءِ أَنْ يَخْسِفَ بِكُمْ الْأَرْضَ/Gökteki (melek)lerin sizi yere geçirmesinden emin mi oldunuz?]' şeklinde meâllendirdiğini görürsünüz.⁷ Bu âyeti biz ise şöyle meâllendirdik:

'أَمْئْتُمْ مَنْ فِي السَّمَاءِ أَنْ يَخْسِفَ بِكُمْ الْأَرْضَ/Semâdakinin arza sizi batırmasından emîn misiniz?']'

³ Âl-i İmrân Sûresi, 102. âyet

⁴ Nisâ Sûresi, 1. âyet

⁵ Ahzâb Sûresi, 70.-71. âyetler

⁶ Allah Resûlu (صلی الله علیه وسلم)'den sahîh olarak rivâyet edilen Hutbetu'l-Hace ile sözüme başladık. [Ebu Dâvud (2118), Tirmizî (1105) ve İbni Mâce (1892) tahrîc etmiştir, senedi sahihtir]

⁷ Bu meşhûr mütercim ve arkadaşının meâlinde Mülk Sûresi'nin 17. âyeti yine aynen şu şekildedir: 'أَمْئْتُمْ مَنْ فِي السَّمَاءِ أَنْ يُرْسِلَ عَلَيْكُمْ حَاصِبًا فَسَتَعْلَمُونَ كَيْفَ نُنْزِلُ/Yahut gökteki (melek)lerin üzerinize taş yağdıran bir rüzgar göndermesinden emin mi oldunuz? Hem Benim korkutmamın nasıl olduğunu bileceksiniz']'

Örnekteki meâl sâhibi hem: '[السَّمَاءِ/Semâ]' kelimesini hiç gerekmediği hâlde 'gök' diye çevirmiş hem de inancı veya mezhebi gereği: '[مَنْ فِي السَّمَاءِ/Semâdaki]' kelimesinden kasdın Allah (عز وجل) olduğunu inkâr etmiş ve basit bir parantez hilesi ile 'meleklerle' çevirmiştir.

İmâm İbn Huzeyme (رحمه الله) demiştir ki:

"Allahu (تعالى) şöyle buyurur:

'[أَمْ يَأْمَنُكُمْ مَنْ فِي السَّمَاءِ أَنْ يَخْسِفَ بِكُمْ الْأَرْضَ/Semâdakinin arza sizi batırmasından emîn misiniz?]'⁸

Ve Allahu (تعالى) şöyle buyurur:

'[أَمْ يَأْمَنُكُمْ مَنْ فِي السَّمَاءِ أَنْ يُرْسِلَ عَلَيْكُمْ حَاصِبًا/ Yoksa semâdakinin üzerinize taş yağdıran bir rüzgâr irsâl etmesinden emîn misiniz?]'⁹

Öyle değil midir ki -ey zekâ sâhibi-, semâların, arzın ve ikisi arasındakilerin Hâlık'ı,⁹ bu iki âyette semâda olduğunu bize bildirmişti?"¹⁰

İmâm Kassâb (رحمه الله) ise şöyle der:

'[أَمْ يَأْمَنُكُمْ مَنْ فِي السَّمَاءِ أَنْ يُرْسِلَ عَلَيْكُمْ حَاصِبًا فَسَتَعْلَمُونَ كَيْفَ نَذِيرٍ]""¹¹ O vakit inzâr etmem nasıldır ilmedekeysiniz.]¹¹ kavli mu'tezilenin, Allah (جل جلاله)'un, Kendisinin semâda olmadığı ve ilminin arzda olmadığı yönündeki zanlarının aleyhine bir hüccettir."¹²

Yine misâl olarak '[الاستواء/İstivâ]' kelimesi için: 'Hükümran oldu', 'kuruldu' veya 'istilâ etti' gibi yanlış mânâlar verildiğine şahid olabilirsiniz. Bu örnekler, Kur'ân meâllerine, Selef Akîdesi hâric her türlü fâsid akîdenin dâhil edildiği şeklindeki düşüncemizi doğrulamaktadır.

Seleften: '[الاستواء/İstivâ]' hakkında şöyle nakledilmiştir:

Yezîd b. Hârûn (رحمه الله)'a suâl edildi ki:

⁸ Mülk Sûresi 16.-17 âyetler

⁹ Saîd el-Kahtânî (رحمه الله) der ki: "'[الْخَالِقُ/Hâlık]' O ki, bütün mevcudatı halk etmiş ve hikmetiyle onları yaratmış ve tesviye eylemiştir. Onları hamdi ve hikmeti ile tasvîr etmiştir. Ve buna devam etmektedir. Bu azîm vasıf üzere olmaya devam etmektedir." [Saîd ibn Alî ibn Vehf el-Kahtânî, Şerhu Esmâillâhi'l-Hüsna fî Dav'i'l-Kitâbi ve's-Sünneti, 168. sayfa]

¹⁰ Ebu Bekir Muhammed ibn İshâk ibn Huzeyme, Kitâbu't-Tevhîd ve İsbâtü Sıfâtı'r-Rabb, 255. sayfa

¹¹ Mülk Sûresi 17. âyet

¹² Ebu Ahmed Muhammed bin Alî el-Kerecî el-Kassâb, Nuketu'l-Kur'ân, 4. cilt, 376. sayfa

"Cehmiyye kimdir?"

Dedi ki:

""[رَحْمَنُ عَلَى الْعَرْشِ اسْتَوَى]/Rahmân, arş üzerine istivâ buyurmuştur.]"¹³
(âyetinin) umûmun kalbinde yer ettiği şeklin hilâfına olduğunu iddia eden kimse cehmîdir."

Hâfız Zehebî (رحمه الله) bu sözü naklettikten sonra demiştir ki:

"Umûmun kalbinde yer ettiği' ifâdesinde geçen 'umûm' kelimesi ile murâd olunan, ümmetin cumhûru ve ilim ehlidir. Bu âyete dâir onların kalblerinde yer eden şey, hitâbın delâlet ettiğidir. Onlar, istivâ edenin misli gibi bir şey olmadığına yakîn ederler. Onların selîm fitratlarında ve doğru zihinlerinde yer eden budur. Eğer bunun gerisinde bir mânâsı olsaydı, onlar onu söylerler, bunu ihmâl etmezlerdi.

Eğer onlardan biri 'İstivâ[الاستواء]'yı te'vîl etseydi, onu nakletmeyi yoğun bir biçimde arzu ederlerdi. Ve eğer nakledilseydi meşhûr olurdu."¹⁴

Meâllerdeki başka sıkıntılardan şu misâlleri verebiliriz:

İslâm öncesi putperest şamanizm dîninin ilâhı olan 'tanrı (aslı tengridir)'¹⁵ kelimesinin 'ilâh' kelimesinin tercümesinde kullanılması, hatta ve hatta eski meâllerde Allah (سبحانه وتعالى) isminin yerine kullanılması çirkin bir şeydir.

Resûl veya Nebî kelimelerinin sürekli 'Peygâmbler(ler)' diye tercüme edildiğini görebilirsiniz. Bu kelimenin aslı farsça: '[پیامبر/Payâmbar]' kelimelerinden oluşmuş olup, dilimize '[پیغامبر/Peygâmber]' olarak girmiştir. '[پیام/Payâm]' Haber demektir. '[بر/Bar]' kelimesi ise getiren demektir, yani haber getiren.

Allah (سبحانه وتعالى) ve Resûlu (صلى الله عليه وسلم) hangi kelimeleri kullanmış ise bizim de o kelimeleri kullanmamız gerekir, yoksa İslâm düşmanlığında ön safta

¹³ Tâhâ Sûresi, 5. âyet

¹⁴ Ebu Abdîllah Şemsuddîn Muhammed ibn Ahmed ez-Zehebî, Muhtasaru'l-Uluvv li'l-Aliyyi'l-Azîm; tahkîk: Muhammed Nâsiruddîn el-Elbânî, 167. sayfa (182.); Yezîd b. Hârûn'un sözü hakkında Şeyh el-Elbânî: 'Bu isnâd ceyyidtir.' demiştir.

¹⁵ Hüdâ', 'Yezdân' veya 'Çalap' gibi isimler de aynı şekilde câhiliyye ilâhlarına aittir. Şeyh AbdulAziz bin AbdUllah bin Baz (رحمه الله) ve bir grup âlim şöyle demiştir: "Öyle ki kim O (سبحانه وتعالى)'yı, Nefsini/Kendisini isimlendirmede bir isim ile veya Resûlu (صلى الله عليه وسلم)'in isimlendirmede bir isim ile isimlendirirse, o takdirde O'nun isimlerinde ilhâd etmiş ve doğru yoldan uzaklaşmıştır." Devamlı şöyle demişlerdir: "Allah'ın isimleri tevkîfidir. Bu nedenle O (سبحانه), ancak Nefsini isimlendirdiği veya Resûlu (صلى الله عليه وسلم)'in isimlendirdiği ile isimlendirilir." [Saîd ibn Alî ibn Vehf el-Kahtânî, Şerhu Esmâillahi'l-Hüsna fî Dav'îl-Kitâbi ve's-Sünneti, 256.-257. ve 259. sayfalar]

bulunan ve kâfirlerle birlik olup müslümanlarla savaşan şîânın¹⁶ neredeyse resmî dili olan farsçaya aslında hiç ihtiyâcımız yoktur.¹⁷ Maalesef 'namaz' veya 'oruç (aslî: rûzi)' gibi kelimeler de farsçadan dilimize geçmiştir, 'İslâm Dili' dışı kelimelerden tamamen sakınmak mümkün olmadığından, bazılarını kullanmak durumundayız ve lâkin ictinâb edebildiğimizden de ictinâb etmenin faydalı olacağını düşünüyorum, ama alternatifi varsa, yine farsça olan 'zîra' gibi bir kelime yerine 'çünkü' kelimesini kullanırız.

Tüm bunları göz önünde bulundurarak, Selefî Sâlihînin Menheci'ne uygun bir Türkçe meâl olmadığı için 2014milâdi/1435hicrî senesinde meâlimize başladık. Hazırlama aşamasında her aslî kelimeyi ne eksik ne de fazla olarak meâllendirmemeye çalıştık.

Meselâ: 'Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla' diye meâllendirmedik, çünkü Besmele'nin aslında ne 've' kelimesi ne de 'olan' kelimesi geçmektedir.

Veya örnek olması için bunun zıddını da verebilirim, meselâ âyetlerde bir çok kez 've' kelimesi geçer ve bu çoğu kez sadece bir virgöl olarak tercüme edilir veya yok sayılır. Yani metnin aslında mevcûd olmayan bir kelime ilâve edilmekte ve mevcûd olan bir kelime de çıkarılmakta ve bu metod, meâl hazırlayanlar tarafından diğer kelimeler için de sürekli uygulanmaktadır.

Her kelimeyi tercüme ederken, piyasadaki meâl hazırlayıcıların bir mânâda yaptığı gibi: 'Biz bu âyeti âkidemiz veya mezhebimiz¹⁸ doğrultusunda Türkçe'ye nasıl uyarlarız?' yerine: 'Bu kelimeyi, müslümanların en hayırlısı olan ilk üç nesil, yani Sahâbe, Tâbiin ve Tebe-i Tâbiin ve onlara ihsânda uyanlar nasıl anlamış ve hayâtına uygulamış?' tarzında meâlimizi hazırlamaya çalıştık.

Yukarıdaki misâlde olduğu gibi, 'adıyla' yerine Kur'ân'ın aslında geçtiği gibi 'ismi ile' veya 'namazı kılma' yerine 'namazı ikâme etme' veya 'indirdik' yerine 'inzâl

¹⁶ Bu tâife, yani şîâ, Kur'ân'ın, müslümanlar tarafından tahrîf edildiğine ve Sahâbelerin (رضي الله عنهم) bir kaç müstesnâ mürted kâfirler olduğuna inanır. Takiyye gereği durum ve ortama göre bazen bu inançlarını gizler ve bazen açık açık ilân ederler. Bu bilinen meşhûr bir şey olup, şîânın kendi kaynaklarında geçmektedir.

¹⁷ Allah (صلی الله عليه وسلم), Nebîmiz (صلی الله عليه وسلم)'i ancak 'Resûlullah', 'Resûl' veya 'Nebî' kelimeleri ile andığından dolayı Nebîmiz (صلی الله عليه وسلم) için 'efendimiz' kelimesini yani 'Peygamber efendimiz' gibi ifâdeleri –yani aslı rumcadan olan 'efendi' kelimesini- hiç kullanmadık.

¹⁸ Mâide Sûresi'nin 6. âyetini, isimlerini zikretmek istemediğim bir kaç meâlcî, Sünnet Ehlinece mârûf olan: 'Çıplak ayakları yıkama' yerine, inâdına şîâ mezhebine bağlılıklarından dolayı: 'Çıplak ayakları mest etme' olarak meâllendirmişlerdir. Bu meselenin teferruâtı için Mâide Sûresi, 6. âyeti açıklamasına bakabilirsiniz.

ettik' olarak meâllendirdik ve bunu hakka isâbet etmek ve İslâm Dili'ni ihyâ etmek için böyle yaptık.

Allah (سبحانه وتعالى)'nın izni ile meâlimiz tamamlanmış bulunmakta olup, açıklama sadedinde -gerek Sünnet'ten, gerek alimlerin beyânâtlarından- kaynaklarını vererek bolca alıntılar yaptık.

Hadîsler ve Seleften nakiller dışında sadece Sünnet ehli tarafından kabûl görmüş meşhûr eski ve yeni âlimlerin açıklamalarından faydalandık ki isâbete âzamî yaklaşalım...

Ebu Umeyr¹⁹ bin Mehmed et-Turkî

¹⁹ 'Umeyr'in Babası' mânâsındadır. Kişinin oğlunun veya kızının ismi ile künyelenmesi Sünnet'tendir. Bu nedenle müslümanlar, Sünnet'e muhabbetlerinden dolayı künye kullanırlar. Kedileri sevdiğinden dolayı Allah Resûlu (صلی الله علیه وسلم)'in meşhûr sahâbesine: 'Ebu Hureyre' künyesini vermesi gibi, muhtelif hayvân veya eşyâ isimleri ile de künyelenmek kezâ Sünnet'tendir. Menheci ve niyeti bozuk veya hangi mihrâkların hizmetinde oldukları belli olmayan bazı insanların da künye kullanması müslümanları bu Sünnet'e tâbi olmaktan alıkoymaması gerekir.

NEDEN SELEFİN MENHECİ?

Kuşkusuz Selefin menheci, akîde ve amel bakımından İslâm'ın hakk menhecedir. O, bu yönüyle dosdoğru çizgiyi ve Nebî (صلى الله عليه وسلم)'in kendilerinden razı olarak ayrıldığı ilk dönem müslümanlarının üzerinde bulunduğu asıl alanı temsil eder.

Selefi Sâlih, ilimde kökleşmiş, Nebî (صلى الله عليه وسلم)'in rehberliği ile hidâyete ermiş ve onun Sünnet'ini muhâfaza eden ilk kaynaktır. Allah (سبحانه وتعالى) onları, Nebî'sinin sahabeliği için seçmiştir. Yine Allah (سبحانه وتعالى) onları, Dîninin ikâmesi için seçmiştir. Ümmetin imâmları onlardan razı olmuşlardır.

Allah (سبحانه وتعالى) Selef'e muhâlefet edenleri ve onların yolu dışında bir yola ittibâ edenleri azâb ile uyarmış ve şöyle buyurmuştur:

'Ve kim kendisine hidâyet tebeyyün etmesinin ardından Resûl'e şikâk ederse²⁰ ve mü'minlerin yolunun gayrısına tâbi olursa, döndüğüne onu döndürürüz ve Cehennem'e onu yaslarız. Ve (o) ne kötü bir varış yeridir.'²¹

Böylece, naklettikleri hususlarda onlara ittibâ etmek ve amel ettikleri husûslarda onlardan nakledilenlere uymak vâcib olmuştur.

Selefilik ilk öncülerin ve ilim almada onlara tâbi olanların yoluna ve onları anlama yöntemine itlâk olunmuş bir istilâhtır. Bu kavram, muayyen tarihî bir dönemle sınırlanmış değildir.

Selefilik bu şekilde İslâm'ı doğru anlamayı temsil etmektedir. Selefilik, bu kavramı içeriğinden soyup çıkarmayı isteyenlerin zannettiği gibi mübârek zaman dönemi ile kısıtlı değildir.

Ümmetimizin kalkınmasını ve halklarımızın mutlu olmasını istiyorsak, Selefin tuttuğu menheci menhec edinelim ve onların yürüdüğü yolda yürüyelim. Kuşkusuz ki onlar, tarikin en sağlamı ve yolun en hidâyetlisi üzere olmuşlardır.²²

²⁰ İmâm Beğavî (رحمه الله) der ki: "'[شكّاق]/Şikâk ederse' Yani: Muhâlefet ederse." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 1. cilt, 287. sayfa]

²¹ Nisâ Sûresi, 115. âyet

²² 'Selefi Menhec Kurtuluşun Yoludur' (5., 7. ve 22. sayfalar; tarafımızdan ihtisâr edilmiştir). Ashî

KUR'ÂN VE DİĞER KİTÂBLAR TEVHÎD İÇİN İNZÂL EDİLMİŞTİR²³

Tevhîd, lügâtte 'vahhade-yuvahhidu' fiilinin masdarı olarak gelmekte olup; anlamı: 'bir şeyi tek kılmak' şeklindedir. Tevhîd, nefiy ve isbât olmadan tahakkuk etmez:

- a) Hükümün, tevhîd olunanın gayrından nefyedilmesi
- b) Tevhîd olunan lehine isbât edilmesi.

İlim ehlinin zikrettiğine göre, tevhîdin nevîleri üçtür:

1. Rubûbiyet Tevhîdi
2. Ulûhiyet Tevhîdi
3. İsim ve Sıfat Tevhîdi

Alimler bu tasnîfi, tefekkür yoluyla, tetkik yoluyla, âyet ve hadîslere bakmak sûreti ile bilmişlerdir. Yine ehl-i ilim, tevhîdin, bu sayılan üç nevîn dışına çıkmadığını görerek tevhîd türlerini üç kısma ayırmışlardır:

1. Nevî: Rubûbiyet Tevhîdi: "O, Allah (سبحانه وتعالى)'nın halk etme, mülk ve tedbîr ile birlenmesidir." Bu lafzın tafsîli;

İlk olarak: Allah (سبحانه وتعالى)'nın, "halk etme" (fiili) ile birlenmesi: Tek Allah (سبحانه وتعالى) Hâlık'tır,²⁴ O'ndan başka yaratıcı yoktur. Allah (سبحانه وتعالى) şöyle buyurur:

'Allah'tan gayrı, sizi semâ ve arzdan rızıklandıran bir hâlık mı var? O'ndan başka ilâh yoktur.'²⁵

²³ Şeyh Useymîn (رحمه الله)'a tevcihen: 'Tevhîdin târifi ve türleri nedir?' diye suâl edilen bir sorunun cevâbıdır. Tarafımızdan ihtisâr edilmiştir. Bloğumuzda tam metni: 'Tevhid Ve Kısımları' ismi ile neşredilmiştir.

²⁴ Saîd el-Kahtânî (رحمه الله) der ki: "'[الْخَالِقُ]/Hâlık' O ki, bütün mevcudatı halk etmiş ve hikmetiyle onları yaratmış ve tesviye eylemiştir. Onları hamdi ve hikmeti ile tasvîr etmiştir. Ve buna devam etmektedir. Bu azîm vasîf üzere olmaya devam etmektedir." [Saîd ibn Âlî ibn Vehf el-Kahtânî, Şerhu Esmâillahi'l-Hüsnâ fî Dav'î'l-Kitâbi ve's-Sünneti, 168. sayfa]

²⁵ Fâtır Sûresi, 3. âyet

Yine Allah (سبحانه وتعالى), kafirlerin ilâhlarının batıllığını beyân ederek şöyle buyurur:

'İmdi halk eden, halk etmeyen gibi midir? Daha tezekkür etmiyor musunuz?'²⁶

Tek Allah (سبحانه وتعالى) yaratıcıdır; her şeyi O yaratmış ve takdîr etmiştir. O (سبحانه وتعالى)'nın yaratması, mefûllerinden vâki olan şeyleri de; ve aynı şekilde, yarattıklarının mefûllerinden vâki olan şeyleri de şâmindir. Bunun için, 'Allah (سبحانه وتعالى)'nın, kulların fiillerinin yaratıcısı' olduğuna îmân etmek, kadere îmân etmenin tamâmındandır.

Nitekim Allah (سبحانه وتعالى) şöyle buyurur:

'Ve Allah sizi ve amel ettiklerinizi halk etmiştir.'²⁷

Bu âyetin bir vechesi şudur ki, kulun fiili, kulun sıfatlarındandır. Ve kul, Allah tarafından yaratılmıştır. Bir şeyin yaratıcısı, o şeyin sıfatlarının da yaratıcısıdır. Bu âyetin diğer bir vechesi ise şöyledir ki, kulun fiili, hedefli irâde ve tam bir kudret ile hasıl olmaktadır; kulun irade ve kudretinin ikisi de Allah (عز وجل) tarafından yaratılmıştır. Tam sebebin yaratıcısı, müsebbibin de yaratıcısıdır.

İkincisi: Allah (سبحانه وتعالى)'nın 'mülk' ile birlenmesi: Mâlik olan tek Allah'tır. Nitekim Allah (سبحانه وتعالى) şöyle buyurur:

'Tebâreke O ki, mülk O'nun elindedir. Ve O, her şey üzerine Kadîr'dir.'²⁸

Allah (سبحانه وتعالى) yine şöyle buyurur:

'De ki: 'Her şeyin melekûtu kimin elinde,'²⁹ -ve O korur ve Kendisi korunm(aya ihtiyâcı olma)z- eğer siz ilmedenler iseniz?'³⁰

²⁶ Nahl Sûresi, 17. âyet

²⁷ Sâffât Sûresi, 96. âyet. İmâm Buhârî (رحمه الله), sahîh bir sened ile Huzeyfe (رضي الله عنه)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "Nebî (صلی الله عليه وسلم) şöyle buyurmuştur: **'Muhakkak ki Allah, her sanatkârın ve sanatının sanatkârıdır.'** Ve bazıları şu âyeti tilâvet etti: **'والله خلقكم وما تعملون'** [Ve Allah sizi ve amel ettiklerinizi halk etmiştir.]" [Saffat Suresi 96. âyet] Böylece o (صلی الله عليه وسلم), sanatın/yapılanın ve ehlinin mahlûk olduğunu haber vermiştir." [Ebu Abdillâh Muhammed bin İsmâil el-Buhârî, Halku Ef'âlî'l-İbâd, 33. sayfa]

²⁸ Mülk Sûresi, 1. âyet

²⁹ "Bir tefsîr dersinde: **'الله فَوْقَ أَيْدِيهِمْ/Allah'ın eli onların ellerinin fevkindedir.'**" [Fetih Sûresi, 10. âyet] âyetindeki: **'الله'ın eli'** sıfatı hakkında: 'Allah'ın minneti onların üzerinedir, Allah'ın kuvveti onlarıdır.' denmesi üzerine bir genç: 'Bu (şekildeki) tefsîr, Ehl-i Sünnet ve'l-Cemâat'ın akîdesinden değildir.' diyerek buna karşı çıkar ve dersi yapan hoca tarafından aşırı bir tepkiye mâruz

Mutlak umûmî şâmil mülkûn mâlikî tek Allah (سبحانه وتعالى)'dır. Mülkûn Allah (عز وجل)'nin gayrına nisbeti ise, izafî bir nisbettir. Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'Veya anahtarlarına mâlik olduğunuz (evlerde)...'**³¹ Ve: **'Zevceleri veya sağ ellerinin mâlik oldukları üzere hâric.'**³² şeklindeki âyetleri ile Kendi gayrı için mülkû isbât etmiştir.

Yine Allah'ın gayrısı için mülkûn isbât edildiğine delâlet eden başka nasslar da vardır. Fakat mahlûkatın mülkû, Allah (عز وجل)'nin mülkû gibi değildir. Mahlûkatın mülkû, sınırlı bir mülktür; mukayyed bir mülktür; kapsamlı olmayan bir mülktür.

Allah (سبحانه وتعالى) şöyle buyurur:

'Ve Allah'ın sizin için o kıyâm kıldığı mallarınızı sefihlere vermeyin.'³³ **Ve onların içinde kendilerini rızıklandırın ve onları giydirin ve onlara mârûf söz söyleyin.'**³⁴

kalır. Değerli âlim AbdulAziz bin AbdUllah bin Bâz (رحمه الله) olay üzerine: **'Allah'ın eli'** hakkında ilgili makâma şöyle yazmıştır:

Cevâb: 'Sana, Allah (تبارك وتعالى)'nın **'[Eli/يد]** sıfâtı ve azîz kitâbında kendi nefsi vasfettiği veya Muhammed (صلی الله عليه وسلم)'in mutahhar Sünnet'inde O'nu vasfettiği diğer sıfatlarının isbâtında neye itikad ettiğimizi ifade edeceğim. Onların (sıfatların) isbâtı hakîki bir isbât ile, Allah (سبحانه وتعالى)'nın celâline lâayk bir şekilde olmak üzere, tahrîf, tâtil, tekyîf ve temsil olmaksızın Allah'a aittir. Ve Allah'ın misli gibi hiçbir şeyin olmadığına îmân ederiz. O, Semî'dir, Basîr'dir. [Bknz.: Şûrâ Sûresi, 11. âyet]

O'ndan kendi nefsi vasfettiği bir şeyi nefyetmeyiz. Kelimin mevzîsini tahrîf etmez, sıfatlarını mahlûkatının sıfatlarıyla tekyîf ve temsile gitmeyiz. Çünkü O (سبحانه وتعالى) çok yücedir, O'nun eşi ve dengi yoktur. O (سبحانه وتعالى) mahlûkâtıyla kıyâs edilmez. Ve bu, sahâbe ve tâbiinden olan ümmetin Selef'inin, üç faziletli asırda onların menhecini seyredenlerin ve bugünüme kadar onların yoluna sülûk edenlerin mezhebidir. İbn Teymiyye (رحمه الله) şöyle demiştir: 'Birçok kimse Selef'in icmâsının şöyle olduğunu anlatmıştır: Bârî (جل وعلا)'nın sıfatları keyfîyyet ve teşbihin nefyiyle birlikte zâhirleri üzerine cereyân eder. Böylece deriz ki: Muhakkak Allah (سبحانه وتعالى)'nın eli ve sem'i (herşeyi işitmesi) vardır. Ama 'elin mânâsı kudret, sem'in mânâsı ilimdir' demeyiz.'" [Mecmûu'l-Fetâvâ, 6. Cild, 351.sayfa] [Bu cevâb, üstadın bürosu tarafından 17/09/1408 hicrî tarihinde 2/2823 no'su ile yayınlanmıştır.]

³⁰ Mü'minûn Sûresi, 88. âyet

³¹ Nûr Sûresi, 61. âyet

³² Mü'minûn Sûresi, 6. âyet

³³ İbn Ebi Hâtim (رحمه الله) ceyyid bir sened ile İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: **"[Ve Allah'ın sizin için o kıyâm kıldığı mallarınızı sefihlere vermeyin.]"** Allah (سبحانه) buyuruyor ki: Mâlına ve Allah'ın sana verdiğine ve senin için temin ettiği geçime dayanıp da onu hanımına ve oğullarına verme. Yoksa sonra onların eline bakar durursun. Ve lâkin sen, mâlını tut ve onu güzel kullan. Onların giyimi, rızkı ve geçimi husûsunda kendilerine infâk eden kişi sen ol." [Ebu Muhammed ibn Ebi Hâtim er-Râzî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm Müsneden anîr-Resûl ve's-Sahâbe ve't-Tâbiîn 4. cilt, 35. sayfa (2235.)]

³⁴ Nisâ Sûresi, 5. âyet

Bu âyet, insânın mülkünün kısır ve mukayyed bir mülk olduğuna delîl teşkil etmektedir. Allah (سبحانه وتعالى)'nın mülkü ise, mahlûkatın mülkü gibi değildir. O (سبحانه وتعالى)'nın mülkü, umûmî şâmil bir mülktür; mülkü mutlaktır. Allah (سبحانه وتعالى), mülkünde dilediğini yapar; yaptığından suâl olunmaz ama mahlûkat suâle tâbidir.

Üçüncüsü: Tedbîr. Allah (عز وجل), tedbîrde tektir. O (عز وجل): **'Dikkat edin, halk etme ve emir O'nundur. Tebârekedir âlemlerin Rabbi Allah.'**³⁵ âyetinde buyurduğu üzere mahlûkatı idâre eder, semâları ve arzı tedbîr eder. Bu tedbîr, şâmil bir tedbîr olup Allah'ın dûnunda kimse bu tedbîre müdâhale de edemez, muârız da olamaz. Bazı mahlûkata verilen tedbîr ise dar, sınırlı ve mutlak olmayan mukayyed bir tedbîrdir. Örneğin insânın mâllarını, çocuklarını, hizmetçilerini vesâire tedbîr etmesi gibi. İşte böylece, 'Rubûbiyet Tevhîdi: Allah'ın yaratma, mülk ve tedbîr ile birlenmesidir' şeklindeki kavlimizin sıhhatinin doğruluğu zâhir olmuştur.

2. Nevî: Ulûhiyet Tevhîdi: 'O, Allah (سبحانه وتعالى)'nın ibâdet ile birlenmesidir.' Bu tevhîde binâen insân, Allah ile beraber herhangi bir kimseyi ittihaz edininp de o kimseye ibâdet etmez; Allah'a ibâdet ettiği gibi başka bir kimseye/şeye ibâdet etmez.

Tevhîdin bu nevî, Nebî (صلى الله عليه وسلم)'in kendileri ile kıtâl ettiği; kanlarını, mâllarını, toprak ve yurtlarını mübâh kıldığı; kadınlarını ve zürriyetlerini esîr aldığı müşriklerin dalâlete düştüğü türdür. Resûller, ulûhiyet tevhîdi ile ba's edilmiş; kitâblar, ulûhiyet tevhîdi ve ikisiyle -rubûbiyet tevhîdi ve isim ve sıfât tevhîdiyle- beraber inzâl edilmiştir. Lâkin Resûller, kavimleri ile en çok bu nevî tevhîd -ulûhiyet tevhîdi- üzere mücâdele etmişlerdir. Şöyle ki ulûhiyet tevhîdine binâen insân ibâdeti hiçbir şekilde Allah (سبحانه وتعالى)'nın gayrına -ne mukarreb bir meleğe, ne irsâl olunmuş bir resûle, ne sâlih bir velîye, ve ne de yaratılmışlardan herhangi birine- sarf etmez. Çünkü ibâdet, ancak Allah (عز وجل) için yapılırsa sahîh olur. Ulûhiyet tevhîdini ihlâl eden kimse, -rubûbiyet tevhîdi ile isim ve sıfât tevhîdini ikrâr etse bile- müşriktir, kâfirdir.

Şayet bir adam, Allah (سبحانه وتعالى)'nın yaratıcı olduğuna, mâlik olduğuna, tüm işleri idâre edici olduğuna, O'nun hakk ettiği isim ve sıfâtların sâhibi olduğuna îmân etse ama Allah ile beraber başkasına ibâdet etse, o kimsenin rubûbiyet tevhîdini ve isim ve sıfât tevhîdini ikrâr etmesi kendisine bir fayda sağlamaz.

³⁵ A'râf Sûresi, 54. âyet

Allah (سبحانه وتعالى) şöyle buyurur:

'Muhakkak ki kim Allah'a şirk koşarsa, o takdirde Allah Cenneti üzerine harâm etmiştir ve yurdu ateştir. Ve zâlimler için bir ensâr yoktur.'³⁶

Allah (صلی الله علیه وسلم)'nin Kitâbı'nı okuyan herkes bilir ki, Nebî (عز وجل)'in kendileri ile kılâ ettiğî; kanlarını ve mâllarını helal kıldığî; kadınlarını ve zürriyetlerini esir aldığî; topraklarını ganîmet olarak aldığî müşrikler, şübheye düşmeksizin tek Allah (سبحانه وتعالى)'nın yaratan Rabb olduğunu ikrâr ediyorlardı. Ama onlar, Allah ile beraber gayrına ibâdet ettiler de bu nedenle kanları ve mâlları mübâh kılınan müşrikler hâline geldiler.

3. Nevî: İsim ve Sıfât Tevhîdi: 'O, Allah (سبحانه وتعالى)'nın, Kitâb'ında veya Resûlu (صلی الله علیه وسلم)'in lisânı üzere Kendisini tesmiye ettiğî isimlerle ve Kendisini vasfettiğî sıfatlarla birlenmesidir. Bu, Allah (سبحانه وتعالى)'nın isbât ettiğî husûsları, tahrîften gayrı ve ta'tilsiz/inkâr etmeksizin ve keyfiyetlendirmeden] ve temsilsiz (mahlûkata benzetmeksizi)n isbât etmek sûreti ile olur.'

Şübhe yok ki, Allah'ın Kendisini tesmiye ettiğî isimlere ve Kendisini vasfettiğî sıfatlara, mecâz vechi üzere değil de hakikat vechi üzere îmân etmek gerekmektedir. Fakat bu îmân, tekyîfsiz ve temsilsiz olmalıdır. Tevhîdin bu nevî, bu ümmetten, İslâm'a mensup olan ehl-i kıbleden bazı tâifelerin çeşitli vecihler üzere dalâlete düştüğü türdür:

Bu tâifelerden kimisi, nefiy ve tenzîh hususlarında, İslâm'dan çıkaracak derecede aşırı gitmiş; bazıları orta seviye (dalâlette) kalmış; bazıları da Ehl-i Sünnet'e yaklaşmıştır (ama dalâlet dâiresinden çıkamamışlardır). Fakat tevhîdin bu türünde selefın menhecı: 'Allah'ın, Kendi Nefsini isimlendirdiğî isimlerle ve Kendi Nefsini vasfettiğî sıfatlarla hakikat vechi üzere, 'tahrifsiz, ta'tilsiz, tekyîfsiz ve temsilsiz' bir biçimde isimlendirilmesi ve sıfatlandırılmasıdır.'

Örneğın; Allah (سبحانه وتعالى), Kendisini 'el-Hayyu'l-Kayyûm' ile tesmiye etmiştir. Bize vâcib olan, 'el-Hayyu'l-Kayyûm'un Allah (سبحانه وتعالى)'nın isimlerinden bir isim olduğuna îmân etmektir. Yine bize vâcib olan, bu ismin içerdiğî sıfâta da îmân etmektir ki o vasıf da yok olmaya mâruz kalmayan ve kendisine yokluğın erişemediğî 'kâmil hayat'tır. Yine örneğın Allah (سبحانه وتعالى) kendi Nefsini 'Semî' ile tesmiye etmiştir. Bize düşen, 'semî'in Allah (سبحانه وتعالى)'nın isimlerinden bir isim olduğuna, sem'in/işitmenin de O'nun sıfatlarından bir sıfât olduğuna ve O'nun 'işiyor' olduğuna îmân etmektir. Çünkü 'işitmek', semî' isminin ve 'sem'/işitme'

³⁶ Mâide Sûresi, 72. âyet

sıfâtının iktizâ ettiği hükümdür. Şübhesiz ki işitmesiz bir semî/işitici veya işitileni idrâk etmeksizin işitmek gibi bir durum, muhal bir şeydir. Diğer isimleri de bu misâller üzerine mukâyese et!

Başka bir misâl:

Allah (سبحانه وتعالى) şöyle buyurur:

'Ve yahûdiler dediler ki: 'Allah'ın eli bağılıdır.' Kendi elleri bağlandı ve dediklerinden dolayı lânetlendiler. Bilakis O'nun iki eli açıktır, dilediği gibi infâk eder.'³⁷

Bu âyette Allah (سبحانه وتعالى): **'Bilakis O'nun iki eli açıktır'** buyurmakta ve Kendisi için **'البسط/bast'** ile vasfedilmiş **'يَدَا/O'nun iki el'**ni isbât etmektedir. **'البسط/bast'**, geniş bağış/lütuf anlamına gelmektedir. Bize vâcib olan: Allah (سبحانه وتعالى)'nın, bağış ve nimetler ile bast olunmuş/yayılmış iki elinin olduğuna îmân etmektir. Fakat bize vâcib olan, Allah (سبحانه وتعالى)'nın bu iki eline keyfiyet biçen kalbî bir tasavvura kalkışmamak, tekyîf içeren lisânî bir kelâma yer vermemek ve bu iki eli mahlûkâtın ellerine temsîl etmemektir/benzetmemektir. Çünkü Allah (سبحانه وتعالى) şöyle buyurmaktadır:

'O'nun misli gibi bir şey yoktur. Ve O, Semî'dir, Basîr'dir.'³⁸

³⁷ Mâide Sûresi, 64. âyet

³⁸ Şûrâ Sûresi, 11. âyet. Şeyh Sa'dî (رحمه الله) dedi ki: "'[لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ/O'nun misli gibi bir şey yoktur.]" Yani: Ne zâtında, ne isimlerinde, ne sıfâtlarında ve ne de fiillerinde, mahlûkatından O (تعالى)ya benzeyen ve misil olan bir şey yoktur. Çünkü O'nun tüm isimleri güzeldir; sıfâtları, kemâl ve azâmet sıfâtıdır. O (تعالى)'nın fiilleri ise, O'na bir şerik olmaksızın, o fiilleri ile azîm mahlûkatı var etmiştir. Her cihetten kemâl ile tek ve eşsiz olduğu için, O'nun misli bir şey yoktur.' [و هو السميع/Ve O, Semî'dir, Basîr'dir.] Farklı farklı dillerde, muhtelif ihtiyâcları dile getiren tüm sesleri işitir. [و هو البصير/Basîr'dir.] O, karanlık gecede, kapkara kayanın üstündeki siyah karıncanın kımıldayışını görür. Yine O, besinlerin, çok küçük hayvanların uzuvlarındaki akışını, ve suyun ağaç dallarındaki hassas hareketini görür. Bu ve benzeri âyetler, sıfâtların isbâtı ve mahlûkatın Allah'a benzerlik arz etmesinin nefyi hususunda Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat mezhepleri lehine delildir. Allahu (تعالى)'nın: [لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ/O'nun misli gibi bir şey yoktur.] kavlinde müşebbiheye; [و هو السميع البصير/Ve O, Semî'dir, Basîr'dir.] şeklindeki kavlinde ise mu'attılaya reddiye vardır." [Abdurrahmân bin Nâsır es-Sa'dî, Teysîru'l-Kerîmu'r-Rahmân fî Tefsîri Kelâmi'l-Mennân, 888. sayfa (tek cilt olarak basım)] İmâm İbn Huzeyme (رحمه الله) şöyle der: "O ki, O, nefsinin vasfettiği gibidir: Semî'dir, Basîr'dir. Ve kimin mâbûdu semî/işiten, basîr/gören değil ise, o takdirde o, Semî, Basîr Allah'a küfretmiştir. Hâlık, Bâîr'den gayrısına ibâdet etmektedir. O ki, O, Semî'dir, Basîr'dir." [Ebu Bekir Muhammed ibn İshâk ibn Huzeyme, Kitâbu't-Tevhîd ve İsbâtü Sıfâtî'r-Rabb, 106. sayfa]

Allah (سبحانه وتعالى) yine şöyle buyurur:

'De ki: 'Rabbim ancak fuhşiyâtı, onlardan zâhir olanı ve bâtın olanı ve günâhı ve haksızlıkla bağı ve hakkında bir sultân inzâl etmediğini Allah'a şirk koşmayı³⁹ ve ilmetmediğinizi Allah üzere söylemenizi harâm etmiştir.'⁽³³⁾⁴⁰

Allah (سبحانه وتعالى), başka bir âyette ise şöyle buyurur:

'Ve senin için hakkında ilim olmayanın peşine düşme. Muhakkak ki kulak ve göz ve gönül, işte onlar hepsi, ondan mes'ûl olacaktır.'⁴¹

Kim Allah (سبحانه وتعالى)'nın bu iki elini mahlûkatın ellerine temsîl ederse/benzetirse, şübhesiz ki o kimse, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: 'O'nun misli gibi bir şey yoktur.'⁴² şeklindeki kavlini yalanlanmış ve Allah (سبحانه وتعالى)'nın: 'Artık Allah için meseller darb etmeyin.'⁴³ kavlinde geçen emrine âsi gelmiş olur. Yine birisi çıkıp da Allah (سبحانه وتعالى)'nın iki eline keyfiyet biçer ve derse ki: 'Allah'ın iki eli, [herhangi bir şekilde] muayyen bir keyfiyet üzeredir', şübhesiz ki o kimse, ilmetmediği bir şeyi Allah (عز وجل) aleyhine söylemiş ve hakkında bilgisinin olmadığını şeyin ardına düşmüş demektir.

Sıfâtlar hakkında ikinci bir örnek verelim: Örneğimiz, Allah (سبحانه وتعالى)'nın 'Arşının üzerine istivâ etmesi' husûsu hakkında olacaktır. Şübhesiz ki Allah (سبحانه وتعالى), Kitâb'ının yedi yerinde,⁴⁴ hepsinde de: '[اِسْتَوَى/İstivâ buyurmuştur]' ve: '[عَلَى الْعَرْشِ/Arş üzerine]' lafızlarını kavlederek kendi Nefsi için: '[عَلَى الْعَرْشِ/Arş üzerine istivâ buyurmuştur]' ifâdesini isbât etmiştir.

Bu durumda, Allah (سبحانه وتعالى)'nın Tâhâ Sûresi'nde: '[الرَّحْمَنُ عَلَى الْعَرْشِ/Arş üzerine istivâ buyurmuştur].'⁴⁵ şeklinde buyurduğu âyet-i kerîmenin ve bu meyândaki diğer âyet-i kerîmelerin mânâsı şöyle olur ki: Şübhesiz ki Allah (عز وجل), arşının üzerine, hâs bir uluvv ile yükselmiştir. Fakat bu uluvv,

³⁹ İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) şöyle demiştir: "'وَالْبَغْيُ بِغَيْرِ الْحَقِّ"/Ve haksızlıkla bağı]' Yani zulmü. 'وَأَنْ تَشْرِكُوا بِاللَّهِ مَا لَمْ يَنْزِلْ بِهِ سُلْطَانًا'/Ve hakkında bir sultân inzâl etmediğini Allah'a şirk koşmayı]' ('سُلْطَانًا/Bir sultân]' Yani: Hücce. Yani: Allah'ın dünündan ibâdet ettikleri putları (Allah'a şirk koşmayı harâm etmiştir)."[Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 2. cilt, 120. sayfa]

⁴⁰ A'râf Sûresi, 33. âyet

⁴¹ İsrâ Sûresi, 36. âyet

⁴² Şûrâ Sûresi, 11. âyet

⁴³ Nahl Sûresi, 74. âyet

⁴⁴ Bu âyetler şunlardır: Ârâf Sûresi, 54. âyet; Yûnus Sûresi, 3. âyet; Râd Sûresi, 2. âyet; Tâhâ Sûresi, 5. âyet; Furkân Sûresi, 59. âyet; Secde Sûresi, 4. âyet ve Hâdîd Sûresi, 57. âyet

⁴⁵ Tâhâ Sûresi, 5. âyet

tüm ekvânın üstüne olan umûmî uluvvun gayrıdır. Bu uluvv, Allah (سبحانه وتعالى) için hakikat vechi üzere sâbittir. O (عز وجل), arşının üzerine, Kendisine yaraşır bir hâlde uluvv etmiştir.

Fakat O (عز وجل)'nin uluvvu, insânın yatağın üstüne çıkması gibi değildir; insânın hayvanların üstüne binmesi gibi değildir; insânın gemiye çıkıp binmesi gibi değildir.

Allah (سبحانه وتعالى) şöyle buyurur:

'Ve O ki, çiftlerin hepsini halk etmiş ve sizin için bindiğiniz gemiler ve davarlardan var etmiştir; Sırtları üzerine istivâ etmeniz için. Sonra üzerine istivâ ettiğinizde Rabbinizin nîmetini zikredin ve deyin ki: 'Subhândır O ki, bize bunları musahhar etti. Ve (yoksa) biz ona güç yetirenler olmazdık;' 'Ve muhakkak ki biz, Rabbimize elbette döneceğiz.'"⁴⁶

Mahlûkun bir şeyin üstüne istivâ etmesi, Allah (سبحانه وتعالى)'nın arşının üzerine istivâ etmesine benzetilemez. Çünkü Allah'ın misli gibi bir şey yoktur.

'[أَلَى الْعَرْشِ اسْتَوَى/Arş üzerine istivâ buyurmuştur]' kelâmının mânâsı: 'Arş'ın üstüne hükümrân oldu şeklindedir' diyenler, büyük bir hatâyâ düşmektedirler. Çünkü bu, kelâmı yerinden tahrîf etmek, sahâbe (رضي الله عنهم)'un ve ihsân ile sahâbilerle tâbî olanların, üzerinde icmâ ettiği husûsa muhâlefet etmek ve hiçbir müminin Allah (عز وجل) hakkında ağzına alamayacağı bâtil hükümleri dayatmaktır.

Şübhesiz ki Kur'ân-ı Kerîm, Arab lügâtı ile nâzil olmuştur. Nitekim Allah (سبحانه وتعالى) bu husûsa atfen şöyle buyurur:

'Muhakkak ki Biz, onu Arabça bir Kur'ân kıldık. Umulur ki siz akledersiniz.'⁴⁷

Arab lügâtında 'istevâ alâ kezâ (şunun üstüne istivâ etti)' sîgasının muktezâsı: 'uluvv/yükselme' ve 'istikrâr/karar kılma'dır. Bilakis 'uluvv ve istikrâr' anlamı, 'istevâ alâ kezâ' sîgasının lafzına mutâbık olan mânâdır. **'[أَلَى الْعَرْشِ اسْتَوَى/Arş üzerine istivâ buyurmuştur]'** kelâmının manâsı, yani: "Arşının üzerine, celâl ve azametle lâyık olan hâs bir uluvv ile yükselmiştir" demektir. Eğer: **'[أَلَى/İstivâ buyurmuştur]'** kelimesi, 'istîla etmiştir' şeklinde tefsîr edilirse, kelâm mevzîlerinden tahrîf edilmiş olur. Çünkü **'[أَلَى/İstivâ buyurmuştur]'** kelimesini

⁴⁶ Zuhruf Sûresi, 12.-14. âyetler

⁴⁷ Zuhruf Sûresi, 3. âyet

'istîlâ' şeklinde tefsîr etmek, Kur'ân lügâtının 'uluvv/yükselmek' şeklinde delâlet ettiği mânâyı nefyetmek ve başka bir bâtil mânâyı isbât etmektir.

Sonra şu da var ki, şübhesiz ki selef ve onlara ihsân ile tâbi olanlar, bu mânâ üzere icmâ hâlindeyler. Çünkü 'istivâ' kelimesinin tefsîri husûsunda, seleften ve tâbiinden, bu mânâyı (yani 'uluvv' mânâsına) muhâlif tek bir harf bile gelmemiştir. Lafız Kur'ân'da ve Sünnet'te geldiği ve seleften de bu lafzın zâhirine muhâlif tefsîri vârid olmadığı zaman, aslolan şudur ki selef, lafzı zâhiri üzere bâki bırakmış ve lafzın delâlet ettiği mânâyı itikâd etmişlerdir.

'[استَوَى/İstivâ buyurmuştur]' kelimesini 'istîlâ etmiştir' şeklinde tefsîr edenleri ilzâm eden bâtil netîceler ise şunlardır:

Birincisi: Böyle bâtil bir tefsîre göre, semâlar ve arz yaratılmazdan önce arşın Allah (سبحانه وتعالى)'nın mülkü olmaması gerekirdi. Çünkü Allah (سبحانه وتعالى) şöyle buyurur:

'Muhakkak ki Rabbiniz Allah, O ki, semâları ve arzı altı günde halk etmiş, sonra arş üzerine istivâ buyurmuştur.'⁴⁸ Geceyi, kendisini durmadan kovalayan gündüze örter. Ve güneş ve ay ve yıldızlar O'nun emrine musahhardır. Dikkat edin, halk etme ve emir O'nundur. Tebârekdir âlemlerin Rabbi Allah.'⁴⁹

Bu durumda, bu bâtil tefsîre göre Allah (سبحانه وتعالى)'nın 'semâların ve arzın yaratılışından önce' ve 'semâların ve arzın yaratılışı esnâsında' arşa hâkim olmaması gerekirdi.

⁴⁸ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) şöyle der: "[ثُمَّ اسْتَوَى عَلَى الْعَرْشِ] Sonra arş üzerine istivâ buyurmuştur.'" kavli hakkında, insânlar pek çok söz söylemiştir." Devamla der ki: "Bu konuda Mâlik ve Evzaî ve Sevrî ve Leys ibn Sa'd ve Şafî ve Ahmed ve İshâk ibn Râhûye ve eski ve yeni diğer müslüman imâmlardan Selefî Sâlih'in mezhebine sülûk edilmelidir/girilmelidir. Ve bu yol, bu âyeti tekyîf ve teşbîh ve tâtîl etmeden, geldiği gibi kabûl etmektir. Teşbîhçilerin zihinlerine hemen geliveren zahir mânâ; Allah (سبحانه وتعالى)'dan nefyolunmuştur. Muhakkak ki Allah, mahlukatından bir şey O'na benzemez. '[لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ وَهُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ]' O'nun misli gibi bir şey yoktur. Ve O, Semî'dir, Basîr'dir.'" [Şûra Sûresi, 11. âyet] Bilakis durum, imâmların -[Buhârî'nin hocası] Nuaym bin Hammâd el-Huzâi onlardandır- dediği gibidir: 'Kim Allah'ı mahlukatına teşbîh ederse kâfir olur. Kim Allah'ın kendisiyle nefsinin vâfettiklerini inkâr ederse kâfir olur. Allah'ın nefsinin vâfettiği ve Resûlünun (vasfettiklerinde) teşbîh yoktur.' [İmâm Zehebî, 'el-Uluvv'da sahîh bir isnâd ile zikretmiştir. Şeyh el-Elbânî de bunu 'Muhtasar el-Uluvv'da (184. sayfa) tashîh etmiştir.] Kim Allah (سبحانه وتعالى) için sarîh âyetlerde ve sahîh haberlerde vârid olan şeyleri Allah (سبحانه وتعالى)'nın Celâl'ine layık vecih üzere isbât eder ve Allah (سبحانه وتعالى)'dan noksanlıkları nefyederse; işte o, hidâyet yoluna sülûk etmiştir." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, A'raf Sûresi, 54. âyetin tefsîrinde]

⁴⁹ A'râf Sûresi, 54. âyet

İkincisi: Kavlimize göre, '[اِسْتَوٰى/İstivâ buyurmuştur]' kelimesinin 'istîlâ etmiştir' şeklinde tefsîr edilmesi: 'Allah arzın üzerine istivâ etti' gibi veya: 'Allah, mahlûkâtından herhangi bir şeyin üstüne istivâ etti' gibi anlamlara yol açar ki, bu da şekksiz şübhesiz bâtil bir mânâ olup Allah (عز وجل)'ye yaraşır değildir.

Üçüncüsü: Böyle bir tefsîr, kelâmın mevzîlerinden tahrîf edilmesidir.

Dördüncüsü: Böyle bir tefsîr, Selefî Sâlih'in icmâsına muhâlefet etmektir.

Velhâsıl kelâm, tevhîdin bu nevînde (isim ve sıfât tevhîdinde) bize vâcib olan, Allah'ın kendi Nefsi için isbât ettiği husûsları ve Resûlu (صلى الله عليه وسلم)'in Allah (عز وجل) için isbât buyurmuş olduğu husûsları, hakîkat vechi üzere, 'tahrîfsiz, ta'tîlsiz, tekyîfsiz ve temsîlsiz' isbât etmemizdir.⁵⁰

⁵⁰ Muhammed bin Sâlih el-Useymin, 'Tevhid Ve Kısımları' ismi ile bloğumuzda neşredilmiştir

SELEFİN MENHECİ İŞİĞINDA KUR'ÂN MEÂLİ

VE
ÂLİMLERDEN BEYÂNÂT

1. FÂTİHA SÛRESİ (7 âyettir)

Allah'ın⁵¹ ismi ile, Rahmân, Rahîm.(1)⁵²

Hamd, âlemlerin Rabbi⁵³ Allah içindir.(2)

Rahmân'dır, Rahîm'dir.(3)

Dîn Günü'nün⁵⁴ Mâlik'idir.(4)

Yalnız Sana ibâdet ederiz ve yalnız Senden istiâne dileriz.(5)⁵⁵

Sırât-ı Mustakîm'e⁵⁶ bizi hidâyet buyur.(6)

⁵¹ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) demiştir ki: "'[الله/Allah]' Rabb (تبارك وتعالى)'nın özel ismidir. Denir ki: 'Kuşkusuz o, ism-i âzâmdır. Çünkü bu isim diğer tüm sıfatların vasıflarını içinde barındırmaktadır.'" [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Fâtîha Sûresi, 1. âyetin tefsîrinde]

⁵² Şeyh Useymîn (رحمه الله) şöyle demektedir: "'[الرحمن الرحيم/Rahmân, Rahîm]' (Bu) iki isim Allah'ın isimlerindendir. Birincisi: '[الرحمن/Rahmân]' O'nun rahmetinin genişliğine delâlet eder. İkincisi: '[الرحيم/Rahîm]' Rahmetin (kullarına) ulaştığına delâlet eder." [Muhammed bin Sâlih el-Useymin, Fâtîha ve Bakara Sûresi Tefsîri, 2. cilt, 207. sayfa]

⁵³ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) der ki: "'[الرب/Rabb]' O, mâlik ve tasarrufta bulunan demektir. Ve lügâtta seyyid ve ıslâh etmek için tasarrufta bulunan kimse için itlâk edilir. Ve tüm bunlar Allahu (تعالى) hakkında sahihtir. '[الرب/Rabb]' Allah'tan başkası için kullanılamaz, bilakis izâfet edilir. (Mesela) evin sahibi için 'Rabbu'd-Dâr' denilir." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Fâtîha Sûresi, 2. âyetin tefsîrinde]

⁵⁴ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) dedi ki: "'[يَوْمَ الدِّين/Dîn Günü]' ile murâd edilen Kıyâmet Günü'dür. Ve mânası: Hesâb Günü ve Cezâ Günü'dür." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 1. cilt, 37. sayfa]

⁵⁵ Şeyhulİslâm İbn Teymiyye (رحمه الله) şöyle der: "'[وَإِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ/Yalnız Sana ibâdet ederiz ve yalnız Senden istiâne dileriz.]' Burada ibâdetin Allah'a hâlis kılınması ve O'ndan istiâne/yardım dilenmesi ve mü'minlerin Allah (سبحانه وتعالى)'dan başkasına ibâdet etmedikleri ve Allah'tan başkasından istiâne dilemedikleri husûsu vardır. Öyleyse kim, Allah'tan başka mahlûkâtın birine duâ eder veya onlardan -kabir ehlinde veya başkalarından- istiâne dilerse: '[وَإِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ/Yalnız Sana ibâdet ederiz ve yalnız Senden istiâne dileriz]' kavlinin gereğini yerine getirmemiştir." [Ebu'l-Abbâs Takıyyuddîn Ahmed ibn AbdilHalîm ibn Teymiyye, Câmiu'r-Resâil, 2. cilt, 56. sayfa]

İbn Kayyim el-Cevziyye (رحمه الله) diyor ki: "Kul: '[وَإِيَّاكَ نَعْبُدُ/Yalnız Sana ibâdet ederiz]' i iki azîm asıl olmadan gerçekleştirmiş olmaz. Birincisi: Resûl (صلى الله عليه وسلم)'e ittibâ etmek. Ve ikincisi: İbâdet edilen (Rabb)'e karşı ihlâslı olmak." [Muhammed ibn Ebî Bekr ibn Kayyim el-Cevziyye, Medâricu's-Sâlikîn, 104. sayfa]

⁵⁶ İmâm Kurtubî (رحمه الله) der ki: "'[الصراط/Sırât]' Yoldur. '[المستقيم/Mustakîm]' (ise) '[الصراط/Sırât]'ın sıfatıdır. Ve o, içinde eğriligi olmayan ve ondan sapılmayan demektir." [Ebu AbdUllah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, Fâtîha Sûresi, 6. âyetin tefsîrinde]

İbn Kayyim el-Cevziyye (رحمه الله) ise şöyle der: "Selef, '[صِرَاطَ الْمُسْتَقِيم/Sırât-ı Mustakîm]' ve ehlini Ebu Bekir, Ömer ve Allah Resûlu (صلى الله عليه وسلم)'in ashâbı (رضي الله عنهم) olarak tefsîr etmiştir.

Üzerlerine o nîmet verdiğinin sırâtına, üzerlerine gazab edilenlerin değil ve ne (de) dalâlettekilerin.(7)⁵⁷ [Âmin]⁵⁸

'[صِرَاطُ/Sırât-ı Mustakîm]' tıpkı tefsîr ettikleri gibidir. Nitekim o '[صِرَاطُ/Sırât]' onların üzerinde oldukları yoldu. Aynı şekilde Nebîleri (صلى الله عليه وسلم)'in yoluydu." [Muhammed ibn Ebî Bekr ibn Kayyim el-Cevziyye, Medâricu's-Sâlikîn, 1. cilt, 94. sayfa]

⁵⁷ İmâm Tirmizî (رحمه الله), Âdiyy bin Hâtim (رضي الله عنه)'tan Nebî (صلى الله عليه وسلم)'in şöyle buyurduğunu tahrîc etmiştir: **"Yahûdilerin üzerlerine gazab edilmiştir ve nasârâ (da) dalâlete düşenlerdir."** [Ebu İsâ Muhammed bin İsâ et-Tirmizî, Sünen-i Tirmizî (2954.); Şeyh el-Elbânî 'Sahîhu Sünen-i Tirmizî'de hadîs için: 'Sahîhtir' demiştir.]

⁵⁸ Yine İmâm Tirmizî (رحمه الله), Vâil bin Hucr (رضي الله عنه)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "Nebî (صلى الله عليه وسلم)'i: **"[وَلَا الضَّالِّينَ/Âmin]' dedi ve onunla sesini uzattı."** [Ebu İsâ Muhammed bin İsâ et-Tirmizî, Sünen-i Tirmizî (248.); Şeyh el-Elbânî 'Sahîhu Sünen-i Tirmizî'de eser için: 'Sahîhtir' demiştir.]

İmâm Tirmizî (رحمه الله) bu eseri naklettikten sonra demiştir ki: "Nebî (صلى الله عليه وسلم)'in ashâbı ve tâbiinden ve onların ardındakilerden pek çok ilim ehlinin kavli böyledir: Onlar, erkeklerin (namazda Fâtiha'dan sonra) 'Âmin' derken seslerini yükseltmeleri ve onu gizlememeleri görüşündelerdir. Şâfiî ve Ahmed ve İshâk (رحمهم الله)'ın kavilleri (de) böyledir."

İmâm Buhârî (رحمه الله), Atâ (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'Âmin' bir duâdır. İbn Zubeyr (رضي الله عنه) ve arkasındakiler (namazda Fâtiha'dan sonra): 'Âmin' derdi, hatta (Âmin sesinden) mescid inlerdi.'" [Muhammed bin İsmâil el-Buhârî, Câmiu's-Sahîh, Kitâbu's-Salât, 'İmâmın 'Âmin'i Açıkta Söylemesi Bâbı'nda (111. bâb)]

İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) şöyle demiştir: "Fâtiha'yı kıraat edenin: 'Âmin' demesi müstehâbtır ve mânâsı: 'Allah'ım icâbet et' demektir." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Fâtiha Sûresi tefsîrinde]

2. BAKARA SÛRESİ (286 âyettir)

Allah'ın ismi ile, Rahmân, Rahîm

Elif, Lâm, Mîm.(1)⁵⁹

Bu Kitâb,⁶⁰ onda kuşku yoktur. Muttakîler⁶¹ için bir hidâyettir.(2)

Onlar ki gayba⁶² îmân ederler ve namazı ikâme ederler ve kendilerini rızıklandırdığımızdan infâk ederler.(3)⁶³

Ve onlar ki sana inzâl edilene ve senden önce inzâl edilene îmân ederler. Ve Âhiret'e onlar yakîn ederler.(4)⁶⁴

İşte onlar Rabblerinden bir hidâyet üzeredir. Ve işte onlar, onlardır felâh bulanlar.(5)⁶⁵

⁵⁹ Bu âyet Âl-i İmrân Sûresi'nin 1. âyeti, Ankebût Sûresi'nin 1. âyeti, Rûm Sûresi'nin 1. âyeti, Lukmân Sûresi'nin 1. âyeti ve Secde Sûresi'nin 1. âyeti ile aynıdır

Bakara ve diğer bir kısım sûrelerin başındaki 'Hurûf-u Mukattâ/Kesik Harfler' hakkında İmâm Beğavî (رحمه الله) demiştir ki: "Şâbî ve bir cemaat demiştir ki: "[الم/Elif, Lâm, Mîm]" ve sûre başlarındaki sâir hece harfleri, mânâlarını sadece Allahu (تعالى)'nın ilmettiği müteşâbih âyetlerdendir ve bu harfler Kur'ân-ı Kerîm'in sırrıdır. Biz, onların zâhirine îmân eder, onların içerisindeki ilmi ise Allahu (تعالى)'ya havâle ederiz. Bu harflerin zikredilmesindeki gâye, bizden onlara îmân edilmesinin taleb edilmesidir." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 1. cilt, 58. sayfa]

⁶⁰ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) şöyle dedi: "[الكتاب/Kitâb]" Bu, Kur'an'dır." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 1. cilt, 42. sayfa]

⁶¹ İbn Ebî Zemenîn (رحمه الله) der ki: "[الْمُتَّقِينَ/مُتَّقِينَ/Muttakîler için bir hidâyettir.]" Şirkten o vikâye edenler/sakınanlar (için bir hidâyettir)." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîz, 1. cilt, 120. sayfa]

⁶² İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[الْغَيْبِ/Gayb]" Cennet ve ateş ve öldükten sonra ba's edilme ve Kıyâmet Günü'ne îmân etmektir. Ve bunların tümü '[الْغَيْبِ/Gayb]'tır." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 1. cilt, 236. sayfa]

⁶³ İbn Ebî Zemenîn (رحمه الله) demiştir ki: "[وَيَقِيمُونَ الصَّلَاةَ/Ve namazı ikâme ederler]" Yani: Farz namazları (ikâme ederler). Onlar o namazları, Allah Resûlu (صلى الله عليه وسلم) her namazı nasıl ikâme etmiş ise onun sünneti üzere ifâ ederler. "[وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنفِقُونَ/Ve kendilerini rızıklandırdığımızdan infâk ederler.]" Farz kılınmış zekâtı da yine sünneti üzere (infâk ederler)." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîz, 1. cilt, 120.-121. sayfalar]

⁶⁴ İmâm Beğavî (رحمه الله) diyor ki: "[وَالَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِمَا أُنْزِلَ إِلَيْكَ/Ve onlar ki, sana inzâl edilene îmân ederler]" Yani: Kur'an'a. "[وَمَا أُنْزِلَ مِنْ قَبْلِكَ/Ve senden önce inzâl edilene]" (Tahrîf edilmemiş) Tevrât'a ve İncil'e ve Enbiyâ (عليهم الصلاة والسلام)'a inzâl edilen sâir kitâblara. "[وَبِالْآخِرَةِ/Ve Âhiret'e]" Yani: Âhiret diyârına. "[وَهُمْ يُوقِنُونَ/Onlar yakîn ederler]" Yani: (Âhiret'in) gerçekleşeceği konusunda yakîn ederler." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 1. cilt, 63. sayfa]

Muhakkak ki o küfredenler,⁶⁶ üzerlerine müsâvîdir -onları inzâr ettin veya onları inzâr etmedin mi- îmân etmezler.(6)⁶⁷

Allah, kalbleri üzerine ve kulakları üzerine damga vurmuştur.⁶⁸ Ve gözlerinin üzerinde bir perde vardır. Ve onlar içindir azîm bir azâb.(7)

Ve insânlardan kimi der ki: 'Allah'a ve Âhiret Günü'ne îmân ettik.' Ve onlar îmân etmişlerden değildir.(8)

Allah'ı aldat(maya çalış)ırlar⁶⁹ ve o îmân edenler(i). Ve nefislerinden başkasını aldatamazlar ve şuurunda değillerdir.(9)

Kalblerinde bir maraz⁷⁰ vardır, bu nedenle Allah marazı onlara ziyâde etmiştir. Ve onlar içindir azîm bir azâb, kendilerinin tekzîb etmiş olduklarından dolayı.(10)

Ve onlara: 'Arzda fesâd çıkarmayın.' denildiğinde,⁷¹ derler ki: 'Biz ancak îslâh ediciler(iz).'(11)

⁶⁵ Lukmân Süresi'nin 5. âyeti ile aynıdır. İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) der ki: "[أُولَئِكَ عَلَى هُدًى مِنْ رَبِّهِمْ]/İşte onlar Rabblerinden bir hidâyet üzeredir.]" Yani: (İşte onlar) Allahu (تعالى)'dan bir nûr ve bir beyân ve bir basîret üzeredir. '[وَأُولَئِكَ هُمُ الْفٰلِحُونَ]/Ve işte onlar, onlardır felâh bulanlar.]" Yani: Dünyâ ve Âhiret'te (onlardır felâh bulanlar)."[Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Bakara Süresi, 5. âyetin tefsîrinde]

⁶⁶ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) der ki: "[أَنْ الَّذِينَ كَفَرُوا]/Muhakkak ki o küfredenler]" Yani: Hakkı örtenler ve onu gizleyenler." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Bakara Süresi, 2. âyetin tefsîrinde]

⁶⁷ İmâm Taberî (رحمه الله) şöyle diyor: "[أَمْ لَمْ تَنْذِرْهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ]/Üzerlerine müsâvîdir -onları inzâr ettin veya onları inzâr etmedin mi- îmân etmezler]" Senden, ister onları inzâr etme ister inzâr etmeyi terk etmek sâdir olsun fark etmez, onlar için birdir. Çünkü onlar, îmân etmezler." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 1. cilt, 256. sayfa]

⁶⁸ İbn Kayyim el-Cevziyye (رحمه الله) dedi ki: "Bu hükmün, kâfirlerin hepsini kapsamadığı mâlûmdur. Bilakis, resûllere îmân eden ve onları tasdik edenlerin ekserisi önceden kâfir idiler. Bu da, onların kalblerinin ve işitmelerinin damgalanmadığına delâlet eder. Böyleyken bu âyetler, kâfirlerden bâzı kavimlere has bir durumdur. Allah (سبحانه وتعالى) bununla onlara, onlar daha dünyâda iken âcilen cezâ vermiştir. Nitekim Allah, onların bâzılarını maymuna ve domuza tebdîl ederek, bâzılarını ise gözlerini âmâ ederek cezâlandırmıştır. Allah, onlardan kimisinin de kalbini âmâ etmiştir. Allah onları bazen, dâima sürüp giden bir cezâ vermek sûretiyle dalâlet ile cezâlandırmış, bazen de kulunu bir vakte kadar cezâlandırmış, sonra onu afvetmiş ve hidâyete erdirmiştir. O, yine azâb ile de aynı bu şekilde cezâlandırır." [Muhammed ibn Ebî Bekr ibn Kayyim el-Cevziyye, Şifâu'l-Alîl fî Mesâilî'l-Kadâ ve'l-Kader, 91.-92. sayfalar]

⁶⁹ İmâm Kurtubî (رحمه الله) şöyle demiştir: "[يُخَادِعُونَ]/Allah'ı aldat(maya çalış)ırlar]" Mânâsı: Onlar kendilerince ve kendi zannları üzere O'nu aldatmaya çalışırlar." [Ebu AbdUllah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, el-Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, Bakara Süresi, 9. âyetin tefsîrinde]

⁷⁰ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile İbn Zeyd (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[مَرَضٌ]/Maraz]" İslâm hakkında onların içine düşen şekktir/kuşkudur." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 1. cilt, 280.-281. sayfa]

⁷¹ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "[وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ لَا تُفْسِدُوا فِي الْأَرْضِ]/Ve onlara: 'Arzda fesâd

Dikkat edin, muhakkak ki onlar, onlardır fesâd çıkarıcılar. Ve lâkin şuurunda değillerdir.(12)

Ve onlara: 'İnsânların îmân ettikleri gibi îmân edin.' denildiğinde, derler ki: 'Sefihlerin îmân ettiği gibi mi îmân edelim?'⁷² Dikkat edin, muhakkak ki onlar, onlardır sefihler. Ve lâkin ilmetmezler.(13)

Ve o îmân edenlere mülâki olduklarında, derler ki: 'Îmân ettik.' Ve şeytânlarına halvet ettiklerinde,⁷³ derler ki: 'Muhakkak ki sizinle beraberiz, ancak istihzâ edicileriz.'(14)

Allah onlar ile istihzâ eder ve tuğyânları⁷⁴ içinde onlara müddet verir, bocalarlar.(15)

İşte onlar, dalâleti hidâyet ile o satın alanlardır. Fakat ticâretleri kazanç sağlamamış ve hidâyet bulanlar olamamışlardır.(16)

Onların meseli, o ateş yakanın meseli gibidir. Derken çevresindekileri aydınlattığında, Allah onların nûrunu giderir ve onları zulmetler içinde bırakır, göremezler.(17)⁷⁵

çıkarmayın.' denildiğinde]' Mânâsı: Küfretmeyin. Ve küfür arzda en şiddetli fesâdtır." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 1. cilt, 49. sayfa]

⁷² İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) dedi ki: "[وَأِذَا قِيلَ/Ve onlara denildiğinde]' Münâfıklara (denildiğinde). '[إِنَّمَا آمَنُوا كَمَا آمَنَ النَّاسُ]/İnsânların îmân ettikleri gibi îmân edin]' Yani: İnsânların Allah'a ve meleklerine ve kitâblarına ve resûllerine ve öldükten sonra ba's edilmeye ve Cennet'e ve ateşe ve bunun dışında mü'minlere haber verilenlere îmân ettikleri gibi (îmân edin). Emirleri yerine getirme ve yasalarını terketme konusunda Allah'a ve Resûlu'ne itaat edin. '[قَالُوا أَتُؤْمِنُ كَمَا آمَنَ السُّفَهَاءُ]/Derler ki: 'Sefihlerin îmân ettiği gibi mi îmân edelim?]' Allah'ın lâneti (münâfıkların) üzerlerine olsun, bununla Allah Resûlu (صلی الله علیه وسلم)'in ashâbını kastediyorlardı." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîm, Bakara Suresi, 14. âyetin tefsîrinde]

⁷³ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ/وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ خَلُّوا إِلَىٰ شِيعَتِهِمْ/Ve şeytânlarına halvet ettiklerinde]' Yani: Şerrdeki reisleriyle ve önderleriyle (halvet ettiklerinde/başbaşa kaldıklarında)." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fi Tefsîri'l-Kur'ân, 1. cilt, 397. sayfa]

⁷⁴ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "[فِي طُغْيَانِهِمْ/Tuğyânları içinde]' Yani: Dalâletleri (içinde)." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 1. cilt, 51. sayfa]

⁷⁵ İmâm Suyûtî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[مَثَلُهُمْ مَثَلُ النَّارِ/مَثَلُهُمْ مَثَلُ النَّارِ/Onların meseli, o ateş yakanın misâli gibidir.] Bu Allah'ın münâfık için verdiği misâldir, o münâfık '[لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ/Lâ ilâhe illallah]'ı söyler, onunla müslümanları nikâhlar, onunla müslümanlara vâris olur, müslümanlarla birlikte savaşır ve böylece kanını ve mâlını koruma altına almış olur. Derken ölüm ânında tüm bunların kalbinde bir aslı ve amelinde bir hakikatı olmayınca, bu (kelime) münâfıktan çekip alınır. (Bu münâfık,) dünyâda Allah'ın hakkına ve O'na itaat etmeye karşı âmâ ve hakka karşı sağır olduğu ve böylece onu görmediği gibi, (Âhirette de) karanlıklar içerisinde âmâ olarak terkedilir." [Ebu'l-Fadl Celâleddîn bin Muhammed bin Ebî Bekr es-Suyûtî, ed-Durru'l-Mensûr fi't-Tefsîr bi'l-Me'sûr, Bakara Sûresi, 17. âyetin tefsîrinde]

(Onlar) sağır, dilsiz, âmadır. Artık onlar rücû etmezler.(18)⁷⁶

Veya semâdan boşanan bir yağmur gibidir, içinde karanlıklar ve gök gürültüsü ve şimşek vardır. Yıldırımlardan ölüm korkusuyla, parmaklarını kulaklarının içine koyarlar. Ve Allah, kâfirleri Muhît'tir.(19)⁷⁷

Neredeyse şimşek gözlerini alacak. Her ne zaman onları aydınlatınca, onda yürürler. Ve karanlık üzerlerine çökünce dururlar. Ve eğer Allah dileseydi, elbette işitmeleri ve görmelerini giderirdi. Muhakkak ki Allah, her şey üzerine Kadîr'dir.(20)

Ey insânlar, o sizi ve o sizden öncekileri halk eden Rabbinize ibâdet edin.⁷⁸
Umulur ki siz takvâ edersiniz.(21)

O ki, arzı sizin için bir döşek ve semâyı binâ kılmıştır. Ve semâdan bir su inzâl etmiş, böylece onunla semerelerden sizin için bir rızık ihrâc etmiştir. O hâlde Allah için denkler kılmayın. Ve siz ilmediyorsunuz.(22)⁷⁹

Ve eğer kulumuzun üzerine inzâl ettiğimizden kuşkuda iseniz, o zaman onun mislinden bir sûre getirin ve Allah'ın dûnundan⁸⁰ şâhidlerinizi dâvet edin, eğer sâdıklar iseniz.(23)

Fakat fiil edemezseniz ve asla fiil edemeyeceksiniz,⁸¹ bu durumda ateşten vikâye edin,⁸² o ki, yakıtı insânlar ve taşlardır, kâfirler için hazırlanmıştır.(24)

⁷⁶ İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) şöyle demektedir: "'(Onlar) sağır, dilsiz, âmadır!'" (Onlar) hidâyetten sağırdır, öyle ki onu işitmezler. (Onlar) ondan dilsizdir, öyle ki hakkında konuşmazlar. (Onlar) ondan âmadır, öyle ki onu görmezler. '[فَهُمْ لَا يَرْجِعُونَ]/Artık onlar rücû etmezler!' Yani: Nifâklarından tevbe etmezler." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 1. cilt, 125. sayfa]

⁷⁷ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) demiştir ki: "'يَجْعَلُونَ أَصَابَهُمْ فِي أَذَانِهِمْ مِنَ الصَّوَاعِقِ حَذَرَ الْمَوْتِ وَاللَّهُ مُحِيطٌ بِالْكَافِرِينَ'/Yıldırımlardan ölüm korkusuyla, parmaklarını kulaklarının içine koyarlar. Ve Allah, kâfirlere Muhît'tir.'" Yani: Onların korkuları kendilerine bir yarar vermez. Çünkü Allah, kudreti ile Muhît'tir/ihâta edendir. Ve onlar, (Allah'ın) meşîyyeti/dilemesi ve irâdesi altındadır." [Ebu'l-Fidâ İsmâîl ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Bakara Sûresi, 19. âyetin tefsîrinde]

⁷⁸ İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) der ki: "'يَا أَيُّهَا النَّاسُ اعْبُدُوا رَبَّكُمُ/Ey insânlar, Rabbinize ibâdet edin'" Yani: O'na bir şeyi şirk koşmayın." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 1. cilt, 127. sayfa]

⁷⁹ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir isnâd ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'وَأَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ/Ve siz ilmediyorsunuz.'" Yani: Allah'ın sizi halk ettiğini, semâlar ve arzı (da) halk ettiğini ilmediyor, sonra O'na denkler kılıyorsunuz." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 1. cilt, 370. sayfa]

⁸⁰ Şeyh Useymîn (رحمه الله) der ki: "'(Allah'ın dûnundan) مِنْ دُونِ اللَّهِ'" Yani: Allah'tan başkasından. [Muhammed bin Sâlih el-Useymîn, Fâtîha ve Bakara Sûresi Tefsîri, 1. cilt, 82. sayfa]

⁸¹ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'فَإِنْ لَمْ تَفْعَلُوا/Fakat fiil edemezseniz ve asla fiil edemeyeceksiniz'" Yani buna kudretiniz

Ve o îmân eden ve sâlih amel işleyenlere, onlar için altlarından nehirler cereyân eden Cennetler olduğunu tebşîr et. Her ne zaman oradaki semereden bir rızıkla rızıklandırılırsalar, derler ki: 'Bu daha önce o rızıklandığımızdır.' Ve (bu) onlara benzer olarak verilmiştir. Ve onlar içindir orada mutahhar zevceler.⁸³ Ve onlar orada muhalledlerdir.(25)

Muhakkak ki Allah, bir sivrisineği ve fevkindekini darb-ı mesel etmekten hayâ etmez. İmdi o îmân edenlere gelince, artık onun Rabblerinden bir hakk olduğunu ilmederler. Ve o kâfirlere gelince, artık derler ki: 'Allah bu mesel ile ne murâd etmiştir?' Onunla çoğunu dalâlete düşürür ve onunla çoğuna hidâyet eder. Ve onunla fâsıklardan başkasını dalâlete düşürmez.(26)⁸⁴

Onlar ki, Allah'ın ahdini, mîsâkının ardından bozarlar. Ve Allah'ın birleştirilmesini emrettiğini keserler. Ve arzda fesâd çıkarırlar. İşte onlar, onlardır husrâna uğrayanlar.(27)⁸⁵

Allah'a nasıl küfrediyorsunuz? Ve ölümler idiniz, bunun üzerine size hayât vermiştir. Sonra sizi öldürecek, sonra size hayât verecek, sonra O'na rüçû ettirileceksiniz.(28)⁸⁶

yetmeyecek ve ona takât getiremeyeceksiniz." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 1. cilt, 379. sayfa]

⁸² İmâm Beğavî (رحمه الله) diyor ki: "'فَاتَّقُوا النَّارَ/Bu durumda ateşten vikâye edin' Yani: Bu durumda îmân edin ve îmân ile ateşten vikâye edin/sakının." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Begavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 1. cilt, 73. sayfa]

⁸³ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'أَزْوَاجٌ مُطَهَّرَةٌ/Mutahhar zevceler.'" Günâh ve ezâdan (mutahhar zevceler)." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 1. cilt, 396. sayfa]

⁸⁴ Ebu'l-Muzaffar es-Sem'ânî (رحمه الله) dedi ki: "'يُضِلُّ بِهِ كَثِيرًا /Onunla çoğunu dalâlete düşürür'" Yani: Bunu murâd etmiştir. Dalâlete düşürmek: Hakktan bâtıla çevirmektir. 'وَيَهْدِي بِهِ كَثِيرًا/Ve onunla çoğuna hidâyet eder' Yani: Onunla çoğunu irşâd eder/doğru yola iletir. 'وَمَا يَضِلُّ بِهِ إِلَّا الْفَاسِقِينَ/Ve onunla fâsıklardan başkasını dalâlete düşürmez.' Yani: Kâfirlerden (başkasını dalâlete düşürmez). Fîsk: Rabbe itaatten çıkmaktır." [Ebu'l-Muzaffar Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 1. cilt, 61. sayfa]

⁸⁵ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'الَّذِينَ أَلْفِئَةٍ يَنْقُضُونَ عَهْدَ اللَّهِ مِنْ بَعْدِ مِيثَاقِهِ/Onlar ki, Allah'ın ahdini, mîsâkının ardından bozarlar.'" Bu mîsâkı bozmaktan sakının! Çünkü Allah, o mîsâkı bozmayı kerih görmüş ve bu hususta tehdit etmiş ve bu konuda Kur'ân'ın çeşitli âyetlerinde hüccet, vaaz ve nasihat takdim etmiştir. Muhakkak ki biz, Allah'ın başka bir günâh hakkında, mîsâkı bozma husûsunda yaptığı gibi bir tehdit buyurduğunu ettiğini bilmiyoruz. Kim Allah'ın ahdini ve mîsâkını gönülden alırsa, artık onu Allah için hakkıyla îfa etsin. 'وَيَقْطَعُونَ مَا أَمَرَ اللَّهُ بِهِ أَنْ يُوصَلَ/Ve Allah'ın birleştirilmesini emrettiğini keserler.'" Vallahi, Allah'ın birleştirilmesini emrettiği şey, silâ-i rahmin ve akrabalığın bitirilmesi ile kesilmiştir." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 1. cilt, 414. ve 416. sayfalar]

⁸⁶ Ebu'l-Muzaffar es-Sem'ânî (رحمه الله) dedi ki: "'وَكُنْتُمْ أَمْوَاتًا/Ve ölümler idiniz' Yani: Babalarınızın sulbünde/belinde nutfeler idiniz. 'فَأَحْيَاكُمْ/Bunun üzerine size hayât vermiştir' Yani: Sizi halletmiştir. 'ثُمَّ يُمِيتُكُمْ/Sonra sizi öldürecek' Eceliniz nihâyete erdiğinde (sizi öldürecek). 'ثُمَّ إِلَيْهِ تُرْجَعُونَ/Sonra size hayât verecek' Ba's için (size hayât verecek). 'ثُمَّ إِلَى اللَّهِ تُرْجَعُونَ/Sonra O'na rüçû

O, O ki, arzdakileri cemîân sizin için halk etmiştir. Sonra semâyâ istivâ etmiş, böylece onları yedi semâvât olarak tesviye etmiştir. Ve O, her şeye Âlîm'dir.(29)⁸⁷

Ve hani Rabbin meleklere buyurmuştu ki: 'Muhakkak ki Ben, arzda bir halîfe yaratacağım.' Dediler ki: 'Orada fesâd çıkaracak ve kanlar dökecek kimse mi orada yaratacaksın? Ve biz, hamd ile Seni tesbîh ediyoruz ve Seni takdîs ediyoruz.' Buyurdu ki: 'Muhakkak ki Ben, ilmetmediğinizi ilmederim.'(30)

Ve Âdem'e isimlerin hepsini tâlim etmiş, sonra onları melekler üzerine arz etmiş ve buyurmuştur ki: 'Bana, bunları isimleri ile bildirin, eğer sâdıklar iseniz.'(31)

Dediler ki: 'Subhânsın,⁸⁸ bize tâlim ettiğinden başka bizim için bir ilim yoktur. Muhakkak ki Sen, Sensin Âlîm, Hakîm.'(32)⁸⁹

Buyurdu ki: 'Ey Âdem, isimleri ile onlara bildir.' Bunun üzerine isimleri ile onlara bildirdiğinde, buyurdu ki: 'Size buyurmadım mı, muhakkak ki Ben, semâların ve arzın gaybını ilmederim. Ve açıkladığınızı ve gizlemekte olduğunuzu ilmederim.'(33)

Ve hani meleklere: 'Âdem'e secde edin.' buyurmuştuk, hemen secde etmişlerdi, iblîs hâric. Diretmış ve kibirlenmiş ve kâfirlerden olmuştu.(34)⁹⁰

ettirileceksiniz]' Dönüşünüz Allah'adır." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 1. cilt, 62. sayfa]

⁸⁷ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) şöyle demektedir: "'استَوَى إِلَى السَّمَاءِ/Semâyâ istiva etmiştir.'" Yani: Semâyâ yönelmiştir. 'الإِستِوَاءُ/İstivâ' Kelimesi burada, kasdetmek ve yönelmek mânâlarını ihtivâ etmektedir. Çünkü bu kelime "إِلَى/ilâ" harfi cerri ile müteaddî/geçişli kılınmıştır. 'فَسَوَّيْنَاهُ/Böylece onları tesviye etti' Böylece onları (semâları), yedi semâ halinde halk etmiştir. 'السَّمَاءِ/Semâ' kelimesi burada cins isimdir. 'وَهُوَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ/Ve O, her şeye Âlîm'dir.'" Yani: İlmi, halk ettiği her şeyi kuşatmıştır." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîm, Bakara Sûresi, 29. âyetin tefsîrinde]

⁸⁸ İmâm Beğavî (رحمه الله) demiştir ki: "'سُبْحَانَكَ/Subhânsın' Seni tenzîh ederiz." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 1. cilt, 80. sayfa]

⁸⁹ Şeyh Useymîn (رحمه الله) diyor ki: "'الْعَلِيمُ/Âlîm'" Geniş ve her şeyi ihâta eden/kuşatan ilim sâhibi. O, hem cümleten hem de tafsilî olarak, hem kendi fiillerini hem de mahlukâtının fiillerini ilmedendir. 'الْحَكِيمُ/Hakîm' Yani: Hikmet ve hüküm sâhibi. Nitekim 'الْحَكِيمُ/Hakîm' Hüküm ve hikmetten türemiştir. Bu iki isim, Allah (عز وجل)'nin isimlerindendir: 'الْعَلِيمُ/Âlîm' ve 'الْحَكِيمُ/Hakîm'" [Muhammed bin Sâlih el-Useymîn, Fâtîha ve Bakara Sûresi Tefsîri, 1. cilt, 120.-121. sayfalar]

⁹⁰ İmâm İbn Ebî Hâtîm (رحمه الله) ceyyid bir sened ile Ebu'l-Âliye (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'وَكَانَ مِنَ الْكَافِرِينَ/Ve kâfirlerden olmuştu'" Yani: Âsilerden (olmuştu). [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 1. cilt, 140. sayfa]

Ve buyurduk ki: 'Ey Âdem, sen Cennet'e iskân et ve zevcen. Ve ondan dilediğiniz yerde bolca yiyin ve şu ağaca yaklaşmayın, o takdirde zâlimlerden olursunuz.'(35)

Fakat şeytân onları oradan kaydırması, böylece ikisini içinde bulunduklarından ihrâc etmiştir. Ve buyurduk ki: 'Bazınız bazısına düşman olarak inin ve sizin için arzda bir süreye kadar bir karâr yeri ve bir metâ vardır.'(36)

Derken Âdem, Rabbinden kelimeler telakkî etti.⁹¹ Bunun üzerine tevbesini kabûl etti. Muhakkak ki O, O'dur Tevvâb, Rahîm.(37)⁹²

Buyurduk ki: 'Oradan cemîân inin. Artık Benden bir hidâyet⁹³ size gelir de kim hidâyetime tâbi olursa, bu durumda üzerlerine bir korku yoktur ve onlar hüzünlenmezler.'(38)

Ve o küfredenler ve âyetlerimizi tekzîb edenler, işte onlar ateş ashâbıdır, onlar orada muhalledlerdir.(39)⁹⁴

Ey İsrâîl oğulları, o üzerinize sizi nimetlendirdiğim nimetimi zikredin ve ahdime vefâ edin, ahdinize vefâ edeyim.⁹⁵ Ve yalnız Benden öyleyse korkun.(40)

Ve beraberinizdekini tasdîk edici olarak inzâl ettiğimize îmân edin.⁹⁶ Ve ona küfredenlerin evveli olmayın.⁹⁷ Ve âyetlerim ile az bir değer satın almayın. Ve yalnız Bana öyleyse takvâ edin.(41)

⁹¹ İbn Ebî Zemenîn (رحمه الله) şöyle diyor: "'[تَلَكَّى/Telakkî etti]' Mânâsı: Kabûl etti ve aldı." [Ebî Abdillâh Muhammed ibn Abdillâh ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 1. cilt, 135. sayfa]

⁹² Şeyh Useymîn (رحمه الله) dedi ki: "'[التَّوَّابُ/Tevvâb]' Tevbe etme fiilinin mübalağalı sîgasıdır. Bu ise tevbe edenlerin çokluğu ve aynı şekilde Allah'ın tevbeleri kabûl edişinin çokluğundandır. Bundan dolayı Allah (سبحانه وتعالى) kendi nefisini '[التَّوَّابُ/Tevvâb]' olarak isimlendirmiştir. '[الرَّحِيمُ/Rahîm]' Yani: Kullarından dilediğine vâsıl olan geniş rahmet sâhibi." [Muhammed bin Sâlih el-Useymîn, Fâtîha ve Bakara Sûresi Tefsîri, 1. cilt, 134. sayfa]

⁹³ İmâm İbn Ebî Hâtîm (رحمه الله) ceyyid bir sened ile Ebu'l-Âliye (رحمه الله)'nin şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[هَدَى/Hidâyet]' Enbiyâ ve resûller ve beyândır." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 1. cilt, 144. sayfa]

⁹⁴ İmâm Beğavî (رحمه الله) der ki: "'[وَالَّذِينَ كَفَرُوا/Ve o küfredenler]' Yani: İnkâr edenler. '[وَكَذَّبُوا بِآيَاتِنَا/Ve âyetlerimizi tekzîb edenler]' Kur'ân'ı (tekezîb edenler). '[أُولَئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ]' İşte onlar ateş ashâbıdır.' Kıyâmet Günü (onlar ateş ashâbıdır). '[هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ]' Onlar orada muhalledlerdir.' Onlar oradan çıkamazlar ve orada ölmezler." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 1. cilt, 86. sayfa]

⁹⁵ İmâm Beğavî (رحمه الله) yine şöyle demiştir: "'[وَأَوْفُوا بِعَهْدِي/Ve ahdime vefâ edin]' Yani: Emrime sarılarak (vefâ edin). '[أَوْفِ بِعَهْدِكُمْ/Ahdinize vefâ edeyim]' (İtaatinizi) kabûl ederek ve sevâb vererek (vefâ edeyim)." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 1. cilt, 87. sayfa]

Ve hakkı bâtl ile giydirmeyin⁹⁸ ve hakkı gizlemeyin. Ve siz ilmediyorsunuz.(42)⁹⁹

Ve namazı ikâme edin ve zekâtı verin.¹⁰⁰ Ve rükû edenlerle beraber rükû edin.(43)

İnsânlara iyilik ile emrediyorsunuz ve nefislerinizi unutuyor musunuz? Ve siz Kitâb'ı tilâvet ediyorsunuz.¹⁰¹ Daha akletmiyor musunuz?(44)

Ve sabır ve namaz ile (Allah'tan) istiâne dileyin.¹⁰² Ve muhakkak ki o, elbette büyük (yük)tür,¹⁰³ huşû duyanlar üzerine müstesnâ.(45)¹⁰⁴

⁹⁶ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "'وَأَمِنُوا بِمَا أَنْزَلْتُ مُصَدِّقًا لِمَا مَعَكُمْ/Ve beraberinizdekini tasdik edici olarak inzâl ettiğime îmân edin.]" Beraberinizdeki Tevrât'ı tasdik edici olarak Kur'ân'da inzâl ettiğime (îmân edin). Yani: Kur'ân, Tevrât'ta yer alan tevhîd ve Muhammed (صلی الله عليه وسلم)'in tanımına dâir husûsları tasdik edicidir." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 1. cilt, 71. sayfa]

⁹⁷ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'وَأَمِنُوا بِمَا أَنْزَلْتُ مُصَدِّقًا لِمَا مَعَكُمْ/Ve beraberinizdekini tasdik edici olarak inzâl ettiğimize îmân edin.]" Kur'ân'ı ancak, beraberinizdeki Tevrât ve İncil'i tasdik edici olarak inzâl ettim."

İmâm İbn Ebî Hâtîm (رحمه الله) ceyyid bir sened ile Ebu'l-Âliye (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'وَلَا تَكُونُوا أَوَّلَ كَافِرٍ بِهِ/Ve ona küfredenlerin evveli olmayın.]" Muhammed (صلی الله عليه وسلم)'e küfredenlerin evveli olmayın." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 1. cilt, 147. sayfa]

⁹⁸ İmâm İbn Ebî Hâtîm (رحمه الله) sahîh bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'وَلَا تَلْبِسُوا الْحَقَّ بِالْبَاطِلِ/Ve hakkı bâtl ile giydirmeyin]" Yahûdilik ve nasrânîliği, İslâm ile karıştırmayın. Muhakkak ki Allah'ın dîni, İslâm'dır. Yahûdilik ve nasrânîlik, bid'attır; Allah'tan değildir." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 1. cilt, 148. sayfa]

⁹⁹ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'وَأَنْتُمْ تَعْلَمُونَ/Ve hakkı gizlemeyin. Ve siz ilmediyorsunuz.]" Kitâb ehli, yanlarındaki Tevrât ve İncil'de yazılı olarak buldukları hâlde Muhammed (صلی الله عليه وسلم)'i gizlerler." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 1. cilt, 571. sayfa]

¹⁰⁰ İmâm Âcurrî (رحمه الله) şöyle der: "Allah Resûlu (صلی الله عليه وسلم)'in sünnetlerine muâriz olan bu kimseye denir ki: 'Ey câhil! Allah (سبحانه وتعالى) buyurmuştur ki: "'وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ/Ve namazı ikâme edin ve zekâtı verin.]" Sabah namazının iki rekat, öğle namazının dört rekat, ikindi namazının dört rekat, akşam namazının üç rekat ve yatsı namazının dört rekat olduğunu Allah (سبحانه وتعالى)'nın Kitâbının neresinde buluyorsun? Namazın hükümlerini, vakitlerini, onu geçerlikılan ve onu bozan hususları sadece Nebî (صلی الله عليه وسلم)'in sünnetlerinde bulabiliyorsun, değil mi? Zekât da böyledir. İkiyüz dirhem zekâtının beş dirhem, yirmi dinarın zekâtının yarım dinar, kırk koyunun zekâtının bir koyun, beş devenin zekâtının bir koyun olduğunu Allah (سبحانه وتعالى)'nın Kitâbının neresinde buluyorsun? Zekâtın tüm hükümlerini Allah (سبحانه وتعالى)'nın Kitâbında mı buluyorsun? Aynı şekilde, Allah (سبحانه وتعالى)'nın Kitâbında farz kılmış olduğu tüm farzlar hakkındaki hüküm ancak Allah Resûlu (صلی الله عليه وسلم)'in sünnetleri ile bilinebilir."

Müslüman âlimlerin kavli budur. Bundan başkasını söyleyen kimse, İslâm milletinden çıkmış ve mühlidlerin milletine girmiştir. Hidâyetten sonra dalâlete düşmekten Allah'a istiâze ederiz/sığınırız." [Ebu Bekr Muhammed bin Hüseyin el-Âcurrî, Kitâbu's-Şeriâ, 411-412. sayfalar]

¹⁰¹ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "'وَأَنْتُمْ تَتْلُونَ الْكِتَابَ/Ve siz Kitâb'ı tilâvet ediyorsunuz.]" Tevrât'ı (tilâvet ediyorsunuz)." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 1. cilt, 73. sayfa]

¹⁰² Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) yine şöyle demektedir: "'وَاسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ وَالصَّلَاةِ/Ve sabır ve namaz ile istiâne dileyin.]" İstiâne yardım talebidir. Ve sabra gelince, çoğunluk sabrın, nefsi,

Onlar ki Rabblerine mülâki olacaklarını ve O'na rücû edeceklerini zannederler.(46)¹⁰⁵

Ey İsrâîl oğulları, o üzerinize sizi nimetlendirdiğim nimetimi ve sizi âlemlerin üzerine tafdîl ettiğimi zikredin.(47)¹⁰⁶

Ve bir nefsin bir nefisden bir şey ödeyemeyeceği bir günden vikâye edin.¹⁰⁷ Ve ondan bir şefaât kabûl edilmez ve ondan bir bedel alınmaz. Ve onlar nusret edilmezler.(48)

Ve hani sizi Firavun ailesinden necât buyurmuştuk. Azâbın en kötüsüne sizi uğrattıyorlar, oğullarınızı boğazlıyorlar ve kadınlarınızı hayâtta bırakıyorlardı. Ve bunda, Rabbinizden azîm bir belâ vardı.(49)¹⁰⁸

Ve hani sizin için denizi ayırmıştık¹⁰⁹ da sizi necât buyurmuştuk ve Firavun ailesini gark etmiştik. Ve siz nazar edi(p duru)yordunuz.(50)

Ve hani Mûsâ ile kırk gece vaadleşmiştik. Sonra onun ardından buzağıyı (ilâh) ittihaz ettiniz.¹¹⁰ Ve siz zâlimler(siniz).(51)

Sonra bunun ardından sizden afvettik. Umulur ki siz şükredersiniz.(52)

mâsiyyete karşı hapsedmek olduğu görüşündedir." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 1. cilt, 74. sayfa]

¹⁰³ İbn Ebî Zemenîn (رحمه الله) dedi ki: "'[وَإِنَّهَا لَكَبِيرَةٌ/Ve muhakkak ki o, elbette büyük (yük)tür]' Yani: Namaz(, elbette büyük (yük)tür)." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîz, 1. cilt, 137. sayfa]

¹⁰⁴ İmâm İbn Ebî Hâtîm (رحمه الله) hasen bir sened ile İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[أَلَا عَلَى الْخَاشِعِينَ/Huşû duyanlar üzerine müstesnâ]' Yani: Allahu (تعالى)'nın inzâl ettiğini tasdik edenler (üzerine müstesnâ)." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 1. cilt, 152. sayfa]

¹⁰⁵ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) diyor ki: "'[يُظُنُّونَ/Zannederler]' Yani: Yakîn ederler. Nitekim zann, bazen şekk mânâsında bazen de yakîn mânâsında olur." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 1. cilt, 75. sayfa]

¹⁰⁶ 122. âyet ile aynıdır

¹⁰⁷ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) yine şöyle der: "'[وَآتَقُوا/Ve bir günden vikâye edin]' Mânâsı: Kıyâmet Günü'nün azâbından sakının." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 1. cilt, 75.-76. sayfalar]

¹⁰⁸ Şeyh Useymîn (رحمه الله) demiştir ki: "'[رَبِّكُمْ عَظِيمٌ/Rabbinizden azîm bir belâ]' Yani: (Rabbinizden) azîm bir snama vardı." [Muhammed bin Sâlih el-Useymîn, Fâtîha ve Bakara Sûresi Tefsîri, 1. cilt, 250. sayfa]

¹⁰⁹ İmâm Taberî (رحمه الله) demiştir ki: "'[وَإِذْ فَرَقْنَا بِكُمُ الْبَحْرَ/Ve hani sizin için denizi ayırmıştık]' Sizin için denizi bölmüştük." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 2. cilt, 50. sayfa]

¹¹⁰ Parantez içindeki açıklama Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله)'a aittir, şöyle der: "'[ثُمَّ اتَّخَذْتُمُ الْعِجْلَ مِنْ يَدِهِمْ/Sonra onun ardından buzağıyı ittihaz ettiniz.]' Yani: İlâh (ittihaz ettiniz)." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 1. cilt, 79. sayfa]

Ve hani Mûsâ'ya Kitâb'ı ve Furkân'ı vermiştik.¹¹¹ Umulur ki siz hidâyet edilirsiniz.(53)

Ve hani Mûsâ kavmine demişti ki: 'Ey kavmim, muhakkak ki siz buzağıyı (ilâh) itti haz etmekle nefislerinize zulmettiniz. Şu hâlde Bârî'nize¹¹² tevbe edin de nefislerinizi katledin. Bu sizin için Bârî'niz indinde hayırlıdır. Böylece tevbelerinizi kabûl etti. Muhakkak ki O, O'dur Tevvâb, Rahîm.'(54)

Ve hani demiştiniz ki: 'Ey Mûsâ, Allah'ı açıkça görmedikçe sana îmân etmeyeceğiz.' Bunun üzerine yıldırım sizi yakalamıştı. Ve siz nazar edi(p duru)yordunuz.(55)

Sonra ölümünüzün ardından sizi ba's ettik.¹¹³ Umulur ki siz şükredersiniz.(56)

Ve üzerinize bulutu gölge yaptık ve üzerinize kudret helvası ve bıldırcın inzâl ettik. 'Sizi rızıklandırdığımızın paklarından yiğın!' Ve Bize zulmetmediler ve lâkin nefislerine onlar zulmetmiş oldular.(57)

Ve hani buyurmuştuk ki: 'Şu karyeye dâhil olun, böylece ondan dilediğiniz yerde bolca yiğın. Ve kapıdan secde ederek dâhil olun ve deyin ki: 'Hıttâ.'¹¹⁴ (Biz de) sizin için hatâlarınızı mağfiret edelim. Ve muhsinlere ziyâde edeceğiz.(58)

Derken o zulmedenler, sözü o kendilerine söylenilenden başkasına tebdîl etti. Bu yüzden o zulmedenler üzerine -onların fâsıklık etmiş olmalarından dolayı- semâdan bir azâb¹¹⁵ inzâl ettik.(59)

Ve hani Mûsâ kavmi için su istemişti. O zaman buyurduk ki: 'Âsân ile taşâ darb et.' Böylece ondan on iki pınar fışkırmış, her boy kendi içeceği yeri ilmetmişti.¹¹⁶ Allah'ın rızıkından yiğın ve için. Ve arzda fesâd çıkararak taşkınlık yapmayın.(60)

¹¹¹ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) dedi ki: "'[الْكِتَابُ/Kitâb]' Yani: Tevrât. '[الْفُرْقَانُ/Furkân]' Bu, hakk ile bâtıl, hidâyet ile dalâleti ayırandır." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîm, Bakara Suresi, 53. âyetin tefsîrinde]

¹¹² Şeyh Useymîn (رحمه الله) şöyle demektedir: "'[بَارِئ/Bârî]' Mahlûkatına îtinâ gösteren Hâlık." [Muhammed bin Sâlih el-Useymîn, Fâtîha ve Bakara Sûresi Tefsîri, 1. cilt, 186. sayfa]

¹¹³ İmâm Beğavî (رحمه الله) demiştir ki: "'[بَعَثْنَاكُمْ/Sizi ba's ettik]' Sizi ihyâ ettik/dirilttik." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Begavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 1. cilt, 97. sayfa]

¹¹⁴ İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) der ki: "'[حِطَّةٌ/Hıttâ]' Mânâsı: Hatâlarımızın (yükünü) bizden azalt." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîz, 1. cilt, 143. sayfa]

¹¹⁵ Bu açıklama Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله)'a aittir, der ki: "'[رِجْزٌ/Ricz]' Azâb." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 1. cilt, 84. sayfa]

¹¹⁶ İmâm Beğavî (رحمه الله) demiştir ki: "'[فَانْفَجَرَتْ/Böylece fışkırmış]' Yani: Vurmuş ve fışkırmış, yani

Ve hani demiştiniz ki: 'Ey Mûsâ! Tek taam üzere asla sabredemeyiz.'¹¹⁷ Artık bizim için Rabbine duâ et, arzın bitirdiği sebze ve salatalık ve sarımsak ve mercimek ve soğanından bizim için ihrâc etsin.' (Mûsâ) demişti ki: 'O ki, o bayağı olan ile, o ki, o hayırlı olanı tebdil mi ediyorsunuz? Mısır'a inin, öyle ki kuşkusuz sizin için istediğiniz vardır.' Onların üzerlerine zillet ve miskinlik darb edildi ve Allah'tan bir gazâba uğradılar. Bu, onların Allah'ın âyetlerine küfretmelerinden ve nebîlerini haksızlıkla katletmelerinden idi. Bu, isyân etmelerinden ve sınırı aşmış olmalarından dolayıdır.(61)

Muhakkak ki o îmân edenler ve o yahûdi ve nasara ve sabiiler, kim Allah'a ve Âhîret Günü'ne îmân eder ve sâlih amel işlerse, artık onların ecirleri Rabbleri indindedir.¹¹⁸ Ve üzerlerine bir korku yoktur ve onlar hüznlenmezler.(62)

Ve hani misâkınızı almıştık ve Tûr'u fevkinize kaldırmıştık. Size verdiğimiz kuvvetle alın ve içindekini zikredin.¹¹⁹ Umulur ki siz takvâ edersiniz.(63)

Sonra bunun ardından yüz çevirdiniz. Fakat üzerinize Allahın fazlı ve rahmeti olmasaydı, elbette hüsrâna uğrayanlardan olurdunuz.(64)¹²⁰

Ve andolsun ki, içinizden cumartesi (günü)nde o sınırı aşanları ilmediyorsunuz. O vakit onlara buyurduk ki: 'Aşağılık maymunlar olun.'(65)¹²¹

ondan akmış. 'فَقَدْ عَلِمَ كُلُّ انْثَاسٍ مَشْرَبَهُمْ/Andan on iki pınar]' Boyların sayısı üzere. '[ثَنَّا عَشْرَةَ عَيْنًا]/Her boy kendi içeceği yeri iletmişti]' Hiçbir boyun içecek yeri diğerine müdâhale etmeyecek şekilde, hepsi kendi içeceği yeri iletmişti." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Begavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 1. cilt, 100. sayfa]

¹¹⁷ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "'[وَإِذْ قُلْتُمْ يَا مُوسَى لَنْ نَصْبِرَ عَلَى طَعَامٍ وَاحِدٍ]/Ve hani demiştiniz ki: 'Ey Mûsâ! Tek taam üzere asla sabredemeyiz.]" Onların hepsi, kudret helvası ve bıldırcın yemekten usanmış gibi, Mûsâ'dan kendileri için başka taam dilemesini istediler." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 1. cilt, 85. sayfa]

¹¹⁸ İbn Ebî Zemenîn (رحمه الله) şöyle demektedir: "'[فَلَهُمْ أَجْرُهُمْ]/Artık onların ecirleri Rabbleri indindedir.]" Yani: Kim Muhammed (صلی الله علیه وسلم)'e îmân edip, onun Şeriat'ı ile amel ederse, artık onların ecirleri Rabbleri indindedir." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîz, 1. cilt, 147. sayfa]

¹¹⁹ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Ebu'l-Âliye (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, şöyle demiştir: "'[وَادْكُرُوا مَا آتَيْنَاكُمْ بِقُوَّةٍ/Size verdiğimiz kuvvetle alın]' Yani: Allah'a itaat ile (kuvvetle alın). '[فِيهِ/Ve içindekini zikredin]' Tevrât'ı zikredin ve onunla amel edin." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 2. cilt, 160.-161. sayfalar]

¹²⁰ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "'[ثُمَّ تَوَلَّيْتُمْ مِنْ بَعْدِ ذَلِكَ]/Sonra bunun ardından yüz çevirdiniz.]" Tevrât'ı kabûl etmenizin ardından îrâz ettiniz. '[فَلَوْلَا فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ]/Fakat üzerinize Allahın fazlı ve rahmeti olmasaydı]' Size mühlet vermek ve zaman tanımak sûretiyle. '[لَكُنْتُمْ مِنَ الْخَاسِرِينَ]/Elbette hüsrâna uğrayanlardan olurdunuz]' Elbette derhâl azâb edilenlerden (olurdunuz). (Allah,) mühlet vererek onlara merhamet etmiş gibidir." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 1. cilt, 89. sayfa]

¹²¹ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) diyor ki: "Ey yahûdi topluluğu! Cumartesi gününe saygı göstermeye,

Böylece onu, önündekilere ve arkasındakilere bir ibret¹²² ve muttakîlere bir mev'ize¹²³ kıldık.(66)

Ve hani Mûsâ, kavmine demişti ki: 'Muhakkak ki Allah, bir inek size boğazlamanızı emrediyor.' Dediler ki: 'Bizi eğlence mi ittihaz ediyorsun?'¹²⁴ (Mûsâ) dedi ki: 'Allah'a istiâze ederim,¹²⁵ câhillerden olmaktan.'(67)¹²⁶

Dediler ki: 'Bizim için Rabbine duâ et, nedir o bize beyân etsin.' Dedi ki: 'Kuşkusuz O buyurur ki: 'Muhakkak ki o, ne yaşlı ve ne körpe bir inektir, bunların arası ortadır. Artık emrolunanı fiil edin.'(68)

Dediler ki: 'Bizim için Rabbine duâ et, onun rengi nedir, bize beyân etsin.' Dedi ki: 'Kuşkusuz O buyurur ki: 'Muhakkak ki o, nazar edenlere sürûr veren,¹²⁷ sarı, rengi parlak bir inektir.(69)

Dediler ki: 'Bizim için Rabbine duâ et, nedir o bize beyân etsin. Muhakkak ki inekler, üzerimize birbirine benzer olmuştur. Ve kuşkusuz biz -Allah dilerse- elbette hidâyet bulanlar oluruz.'(70)

Dedi ki: 'Kuşkusuz O buyurur ki: 'Muhakkak ki o, arâzî sürüp zillete uğramamış ve ekin sulamamış bir inektir. (Kusurlardan) sâlimdir,¹²⁸ onda

O'nun emrini yerine getirmeye ve kendilerine getirilen hükme uymalarına dâir üzerlerine aldığı ahbine ve mîsâkına muhâlefet ederek Allah'ın emrine isyân etmiş olan karye ehlinin başına gelen felâketi ilmediyorsunuz. Onlar hîle yollu, Cumartesi gününden önce oltalar, ağlar ve küçük su birikintileri ayarlayarak, Cumartesi günü balık tutuyorlardı. Cumartesi günü gelince onlar, genelde âdetleri olduğu üzere bu ağ ve iplerle balık tutuyorlardı. O gün tutukları balıkları bırakıyor; gece olup da Cumartesi günü bitince onları alıyorlardı. Onlar böyle yapınca, Allah kendilerini maymun sûretine mesh etmiştir/ dönüştürmüştür." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîm, Bakara Sûresi, 65. âyetin tefsîrinde]

¹²² Bu açıklama İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) 'a aittir, dedi ki: "'[نَكَالًا/Nekelen]' Yani: İbret." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîz, 1. cilt, 148. sayfa]

¹²³ İmâm Taberî (رحمه الله) der ki: "'[وَمَوْعِظَةً لِّلْمُتَّقِينَ/Ve muttakîlere bir mev'ize]' Ve muttakîlere, onunla öğüt almaları ve ibret almaları ve tezekkür etmeleri için bir tezkire/hatırlatma." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 2. cilt, 180. sayfa]

¹²⁴ İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle der: "'[قَالُوا اتَّخَذْنَا هُوًا] Dediler ki: 'Bizi eğlence mi ittihaz ediyorsun?]' Yani: Bizimle istihzâ mı ediyorsun?" [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 1. cilt, 106. sayfa]

¹²⁵ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "'[قَالَ أَخُوذُ بِاللَّهِ] Dedi ki: 'Allah'a istiâze ederim' Allah ile korunur kollanırım." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 1. cilt, 91. sayfa]

¹²⁶ İmâm Kurtubî (رحمه الله) diyor ki: "Âyette, Allah'ın Diniyle, müslûmanların Diniyle ve tâzîm edilmesi gereken kimselerle istihzâ etmenin men' edildiğinin ve bunun cehâlet olduğunun ve bunu yapanın tehdîde müstehakk olduğunun delili vardır." [Ebu AbdUllah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, el-Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, Bakara Sûresi, 67. âyetin tefsîrinde]

¹²⁷ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله) 'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'[نَسْرُ النَّازِرِينَ/Nazar edenlere sürûr veren]' [Nazar edenlerin/bakanların hoşuna gider." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 2. cilt, 202. sayfa]

alaca yoktur.' Dediler ki: 'Şimdi hakk ile geldin.' Böylece onu kestiler. Ve neredeyse fiil edemeyeceklerdi.(71)

Ve hani bir nefsi katletmiştiniz de onun hakkında çekişmiştiniz. Ve Allah sizin gizlemekte olduğunuzu (açığa) ihrâc edicidir.(72)

Bunun üzerine buyurduk ki: 'Onun bazı (parça)sını (maktule) darb edin.' İşte Allah mevtâyâ böyle hayât verir ve âyetlerini size gösterir. Umulur ki siz akledersiniz.(73)

Sonra kalblerinizi kasvet bürüdü bunun ardından, şimdi onlar taş gibidir veya daha şiddetli kasvetlidir. Ve muhakkak ki taşlardan, elbette kendisinden nehirler fışkıran vardır. Ve muhakkak ki onlardan, elbette yarılp da kendisinden su ihrâc olan vardır. Ve muhakkak ki onlardan, elbette Allah'ın haşyetinden (dağdan yuvarlanıp) inen vardır. Ve Allah, amel ettiklerinizden gâfil değildir.(74)

İmdi size îmân edeceklerini mi umuyorsunuz? Ve onlardan bir fırka, Allah'ın kelâmını dinliyorlar, sonra akıllarının almasının ardından onu tahrif ediyorlar idi. Ve onlar ilmediyorlar.(75)

Ve o îmân edenlere mülâki olduklarında, derler ki: 'Îmân ettik.' Ve onların bazısı bazısına halvet edince, derler ki: 'Rabbimizin indinde onunla size hüccet getirmeleri için mi, Allah'ın üzerinize açtığını onlara anlatıyorsunuz? Daha akletmiyor musunuz?'(76)¹²⁹

Ve ilmetmiyorlar mı, sır tuttuklarını ve ilân ettiklerini Allah'ın ilmettiğini?(77)

Ve onlardan ümmîler vardır, kuruntular dışında Kitâb'ı ilmetmezler.¹³⁰ Ve onlar başka değil, ancak zannederler.(78)¹³¹

¹²⁸ Parantez içindeki açıklama Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله)'a aittir, demiştir ki: "'[سَالِمٌ/Sâlimdir]' Kusurlardan (sâlimdir)." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 1. cilt, 93. sayfa]

¹²⁹ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) şöyle demiştir: "Yani (derler ki): 'Onun bir nebî olduğunu ikrâr ediyorsunuz. Ve siz ona tâbi olma konusunda (Allah'ın) sizden bir misâk aldığını ilmediyorsunuz. Ve (Allah), onun bizim beklediğimiz ve Kitâb'ımızda (özelliklerini) bulduğumuz nebî olduğunu onlara haber veriyor. Onu inkâr edin ve ikrâr etmeyin.'" [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîm, Bakara Suresi, 76. âyetin tefsîrinde]

¹³⁰ Şeyhullislâm İbn Teymiyye (رحمه الله) der ki: "'[أَمْيُونٌ لَا يَعْظُمُونَ الْكِتَابَ إِلَّا أَمْيُونٌ]/Ve onlardan ümmîler vardır, kuruntular dışında Kitâb'ı ilmetmezler.'" Yani: Kitâb'ı ancak tilâvet olarak biliyorlardı, mânâsını fehmüyorlardı. Ve bu aynı zamanda önceden okuma yazmayı iyi bilmeyenleri de kapsar. Ve (bunlar) ancak kuruntuları ilim olarak duyar." [Ebu'l-Abbâs Takıyyuddîn

İmdi veyl olsun kitâbı elleri ile o yazanlara,¹³² sonra: 'Bu, Allah'ın indindendir.' derler, onunla az bir değeri satın almak için. Artık veyl olsun onlara, ellerinin yazdıklarından dolayı. Ve veyl olsun onlara, kesbettiklerinden dolayı.(79)

Ve dediler ki: 'Sayılı günler dışında ateş asla bize temâs etmez.' De ki: 'Allah indinde bir ahid mi ittihaz ettiniz? Böyleyse Allah asla ahidine muhâlefet etmez. Yoksa Allah üzere ilmetmediğinizi mi söylüyorsunuz?'(80)

Hayır, kim bir kötülük kesbeder ve suçu kendisini ihâta ederse, o takdirde işte onlar ateş ashâbıdır, onlar orada muhalledlerdir.(81)¹³³

Ve o îmân edenler ve sâlih amel işleyenler, işte onlar Cennet ashâbıdır, onlar orada muhalledlerdir.(82)

Ve hani İsrâîl oğullarından mîsâk almıştık: 'Allah'tan başkasına ibâdet etmeyeceksiniz. Ve vâlideyne ve akrabaya ve yetümlere ve miskinlere ihsân edeceksiniz ve insânlara güzellik söyleyeceksiniz. Ve namazı ikâme edeceksiniz ve zekâtı vereceksiniz.' Sonra yüz çevirdiniz, sizden azı hâric. Ve siz îrâz edenler(siniz).(83)

Ve hani sizden mîsâk almıştık: 'Kanlarınızı dökmeyeceksiniz ve nefislerinizi diyârlarınızdan ihrâc etmeyeceksiniz.' Sonra ikrâr ettiniz. Ve siz şâhidlik ediyorsunuz.(84)

Sonra siz şunlarsınız: Nefislerinizi katlediyorsunuz ve sizden bir fırkayı diyârlarınızdan ihrâc ediyorsunuz, aleyhlerinde günâh ve düşmanlık ile yardımlaşıyorsunuz. Ve size esîr olarak gelirlerse, onlarla fidyeleşiyorsunuz. Ve o -onları ihrâc etmek- üzerinize harâm edilmiştir. Şimdi Kitâb'ın bazısına siz îmân ediyor ve bazısına küfür mü ediyorsunuz? Artık sizden böyle fiil

Ahmed ibn AbdilHalîm ibn Teymiyye, Mecmû'u'l-Fetâvâ, 17. cilt, 235. sayfa]

¹³¹ İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) şöyle dedi: "[إِلَّا يَظُنُّونَ/Ve onlar başka değil, ancak zannederler.] Yani: Onlar yakîn üzere değildirler. Eğer kurrâları/bilginleri tasdik ederse, tasdik ederler; eğer kurrâları tekzîb ederse, tekzîb ederler." [Ebi Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 1. cilt, 153. sayfa]

¹³² İmâm Buhârî (رحمه الله), sahîh bir sened ile İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[فَوَيْلٌ لِلَّذِينَ يَكْتُمُونَ الْكِتَابَ بِإيديهم]/İmdi veyl olsun kitâbı elleri ile o yazanlara]' Kitâb ehli hakkında inzâl edilmiştir." [Ebu Abdîllah Muhammed bin İsmâil el-Buhârî, Halku Ef'âlî'l-İbâd, 124. sayfa]

¹³³ İbn Ebî Hâtîm (رحمه الله) hasen bir sened ile yine İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[يَلِي مَنْ كَسَبَ سَيِّئَةً وَأَخَاطَتْ بِهِ خُطْبَتَهُ]/Hayır, kim bir kötülük kesbeder ve suçu kendisini ihâta ederse]' Yani: Kim sizin (kötü) amelleriniz gibi amel ederse ve sizin küfrettiğiniz gibi, küfrü yapmış olduğu iyiliği dahî örtcek derecede küfrederse(, o takdirde işte onlar ateş ashâbıdır, onlar orada muhalledlerdir.)" [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 1. cilt, 184. sayfa]

edenin cezâsı, dünya hayâtında alçaklıktan başkası değildir. Ve Kıyâmet Günü, en şiddetli azâba döndürülürler. Ve Allah, amel ettiklerinizden gâfil değildir.(85)

İşte onlar, onlardır ki, dünyâ hayâtını Âhîret'e karşılık satın alanlardır. Artık onlardan azâb hafifletilmez ve onlar nusret edilmezler.(86)

Ve andolsun ki, Mûsâ'ya Kitâb'ı verdik ve onun ardından resûlleri peşpeşe gönderdik. Ve Meryem oğlu İsâ'ya beyyineler verdik ve onu Rûhu'l-Kudûs ile teyid ettik.¹³⁴ Ama her ne zaman bir resûl, nefislerinizin hevâ etmediği ile size gelse kibirlenmediniz mi? Böylece bir fırkayı tekzîb ettiniz ve bir fırkayı katlettiniz.(87)¹³⁵

Ve dediler ki: 'Kalblerimiz kılıflıdır.' Bilakis, Allah, küfürlerinden dolayı onlara lânet etmiştir. Bu nedenle azdır îmân ettikleri.(88)

Ve Allah'ın indinden beraberlerindeki tasdîk edici bir Kitâb onlara geldiğinde¹³⁶ -ve önceden o küfredenler üzerine¹³⁷ onlar fetih istiyor idiler- işte bildikleri onlara gelince, ona küfrettiler. Onun için Allah'ın lâneti kâfirler üzerinedir.(89)¹³⁸

Allah'ın kullarından dilediği üzerine fazlından inzâl etmesine bâğîlik ederek,¹³⁹ Allah'ın inzâl ettiğine küfretmeleri karşılığında nefislerini sattıkları

¹³⁴ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'وَإِنَّا بِرُوحِ الْقُدُّسِ/Ve onu Rûhu'l-Kudûs ile teyid ettik'" Bu, Cibrîl'dir." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fi Tefsîri'l-Kur'ân, 2. cilt, 320. sayfa]

¹³⁵ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "'وَفَرِيقًا كَذَّبُوا وَفَرِيقًا تَقْتُلُونَ/Böylece bir fırkayı tekzîb ettiniz ve bir fırkayı katlettiniz.'" Tekzîb edilenler: İsâ ve Muhammed gibi. Ve katledilenler: Zekeriyâ ve Yahyâ (صلوات الله عليهم أجمعين) gibi." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 1. cilt, 106. sayfa]

¹³⁶ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'وَلَمَّا جَاءَهُمْ كِتَابٌ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ مُصَدِّقٌ لِمَا مَعَهُمْ/Ve Allah'ın indinden beraberlerindeki tasdîk edici bir Kitâb onlara geldiğinde]" Ve bu, Muhammed (صلی الله علیه وسلم) üzerine inzâl edilen, beraberlerindeki Tevrât ve İncil'i tasdîk eden Kur'ân'dır." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 1. cilt, 194. sayfa]

¹³⁷ İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle demektedir: "'وَالَّذِينَ كَفَرُوا/O küfredenler üzerine]" Arab müşrikler üzerine." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 1. cilt, 120. sayfa]

¹³⁸ İmâm İbn Ebî Hâtim (رحمه الله) ceyyid bir sened ile Ebu'l-Âliye (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, der ki: "'Yahûdiler, Muhammed (صلی الله علیه وسلم)'i beklerken, Arab müşriklerine karşı zafer kazanmayı istiyor ve diyorlardı ki: 'Allahım, indimizde yazılı olarak bulduğumuz bu Nebî'yi gönder ki müşriklere azâb etsin ve onları katledelim.' Allah (تعالى), Muhammed (صلی الله علیه وسلم)'i ba's edince, baktılar ki o kendi milletlerinden değil, Arablara hased ederek onu inkâr ettiler. Halbuki onun Allah'ın Resûlu olduğunu biliyorlardı. Bu sebeple Allah buyurdu ki: '[وَالَّذِينَ كَفَرُوا بِهٖ فَتَنَّاہُ يَلْعَنُہُ اللّٰہُ عَلَى الْكَافِرِينَ]'İşte bildikleri onlara gelince, ona küfrettiler. Onun için Allah'ın lâneti kâfirler üzerinedir.'" [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 1. cilt, 197. sayfa]

¹³⁹ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki:

ne kötüdür. Bu yüzden gazab üzerine gazaba uğradılar. Ve kâfirler için alçaltıcı bir azâb vardır.(90)

Ve onlara: 'Allah'ın inzâl ettiğine îmân edin.' denildiğinde, 'Üzerimize inzâl edilene îmân ederiz.'¹⁴⁰ derler ve arkasındakine küfrederek. Ve o, hakktır, beraberlerindeki tasdik edicidir.¹⁴¹ De ki: 'Öyleyse neden önceden Allah'ın enbiyasını katlediyordunuz, eğer mü'minler iseniz?'(91)

Ve andolsun ki Mûsâ beyyineler ile size gelmişti. Sonra onun ardından buzağıyı (ilâh) ittihaz ettiniz. Ve siz zâlimler(siniz).(92)

Ve hani mîsâkınızı almıştık ve Tûr'u fevkinize kaldırmıştık. Size verdiğimiz kuvvetle alın ve dinleyin. Dediler ki: 'Dinledik ve isyân ettik.' Ve küfürlerinden dolayı kalblerine buzağı (sevgisi) içirildi. De ki: 'Ne kötüdür îmânınızın size emrettiği şey, eğer mü'minler iseniz.'(93)

De ki: 'Eğer Allah indinde Âhiret diyârı insânların dûnundan yalnızca sizin için ise, o hâlde ölümü temennî edin, eğer sâdıklar iseniz?'(94)¹⁴²

Ve ellerinin takdîm ettiğinden dolayı, onu ebeden asla temennî edemezler.¹⁴³ Ve Allah, zâlimlere Âlîm'dir.(95)¹⁴⁴

'''[Bâğilik ederek]' Yani: Hased ederek." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 2. cilt, 342. sayfa]

¹⁴⁰ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) dedi ki: "'[إذا قيل لهم بما أنزل الله] Ve onlara denildiğinde: 'Allah'ın inzâl ettiğine îmân edin.'" Kur'ân'dan (inzâl ettiğine îmân edin)."' [قالوا نؤمن بما أنزل] 'Allah'ın inzâl ettiğine îmân edin.]" Tefsîrât'tan üzerimize inzâl edilen bize kâfidir." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 1. cilt, 109. sayfa]

¹⁴¹ İbn Ebî Zemenîn (رحمه الله) şöyle der: "'[وهو الحق] Ve o, hakktır]' Yani: Kur'ân (hakktır)."' [مصدقاً لما] 'Beraberlerindeki tasdik edicidir.' Yani: Tevrât ve İncil'i tasdik edicidir." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîz, 1. cilt, 160. sayfa]

¹⁴² İmâm Kurtubî (رحمه الله) der ki: "Bir kimse eğer kendisinin Cennet ehlinde olduğuna itikâd ediyor ise, ölüm ona dünyadaki hayâtta daha sevimli gelir. Çünkü bu kimse, Cennet nimetlerine kavuşacak ve dünyânın ezâsından kurtulacaktır. Ama onlar, ölümü temennî etmekten kaçındılar. Çünkü onlar, amellerinin çirkinliğinden ve: '[نحن أبناء الله وإحباؤه] Biz Allah'ın oğullarıyız ve sevgilileri.'" [Mâide Sûresi, 18. âyet] derken küfre düşüklerini bilmelerinden ötürü, Allah'a kavuşmayı temennî edemediler. Onların dünyâyâ karşı gösterdikleri hırs da, yalancı olduklarını mutlak sûrette isbât ediyordu." [Ebu AbdUllah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, el-Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, Bakara Sûresi, 94. âyetin tefsîrinde]

¹⁴³ İbn Ebî Zemenîn (رحمه الله) demiştir ki: "'[وَلَنْ يَتَمَنَّوْهُ أَبَدًا بِمَا قَدَّمْت أَيْدِيَهُمْ] Ve ellerinin takdîm ettiğinden dolayı, onu ebeden asla temennî edemezler.'" Yani: Geçmişte işlemiş oldukları çirkin amellerden dolayı (onu ebeden asla temennî edemezler). Çünkü onlar, azâb edileceklerini ilmediyorlardı. Yani özellikle de haset ve azgınlık göstererek küfredip hakka karşı savaşanların (azâb edileceklerini ilmediyorlardı)." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîz, 1. cilt, 161. sayfa]

¹⁴⁴ İmâm Taberî (رحمه الله) şöyle der: "'[وَاللَّهُ عَلِيمٌ بِالظَّالِمِينَ] Ve Allah, zâlimlere Âlîm'dir.'" Allah, Âdem

Ve elbette onları insânların hayâta en hırslısı bulacaksın.¹⁴⁵ Ve o şirk koşanlardan birileri arzu eder ki bin sene ömür verilsin. Ve ona ömür verilmesi, kendisini azâbtan uzaklaştıracak değildir. Ve Allah, (onların) amel ettiklerine Basîr'dir.(96)

De ki: 'Kim Cibrîl'e düşman ise,¹⁴⁶ öyle ki kuşkusuz o -Allah'ın izni ile- onu kalbinin üzerine inzâl edendir.¹⁴⁷ Önlerindeki tasdîk edendir¹⁴⁸ ve mü'minlere bir hidâyet ve bir büsrâdır.'(97)

Kim Allah'a ve meleklerine ve resûllerine ve Cibrîl'e ve Mîkâil'e düşman ise, öyle ki kuşkusuz Allah, kâfirlere düşmandır.(98)

Ve andolsun ki sana beyyin âyetler inzâl ettik.¹⁴⁹ Ve onlara fâsıklardan¹⁵⁰ başkası küfretmez.(99)

Ve her ne zaman onlar bir ahid ile muâhede yapsalar, onlardan bir fırka onu bozmadı mı? Bilakis, ekserîsi îmân etmezler.(100)

oğullarının -yahûdi olsun, nasârâ olsun, veya sâir milletlerden olsun- zâlimleri husûsunda ilim sâhibidir." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fi Tefsîri'l-Kur'ân, 2. cilt, 369. sayfa]

¹⁴⁵ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) diyor ki: "[وَلَتَجِدَنَّهُمْ أَحْرَصَ النَّاسِ عَلَى حَيَاتِهِ] Ve elbette onları insânların hayâta en hırslısı bulacaksın.' Yani: Yahûdileri (insânların hayâta en hırslısı bulacaksın). [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 1. cilt, 111. sayfa]

¹⁴⁶ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[قُلْ مَنْ كَانَ عَدُوًّا لِجِبْرِيلَ] De ki: 'Kim Cibrîl'e düşman ise' Yahûdiler dediler ki: 'Şühbesiz ki Cibrîl, o düşmanımızdır. Çünkü O, şiddet, harb ve felâket ile iniyor. Ve muhakkak ki Mikâil, bolluk, âfiyet ve bereket ile iniyor. Bu nedenle Cibrîl, düşmanımızdır.' Bundan dolayı Allahu (تعالى) zikrinde: "[قُلْ مَنْ كَانَ عَدُوًّا لِجِبْرِيلَ] De ki: 'Kim Cibrîl'e düşman ise' buyurmuştur." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fi Tefsîri'l-Kur'ân, 2. cilt, 382.-383. sayfa]

¹⁴⁷ İmâm Beğavî (رحمه الله) der ki: "[وَلَتَجِدَنَّهُمْ أَحْرَصَ النَّاسِ عَلَى حَيَاتِهِ] Öyle ki kuşkusuz o' Yani: Cibrîl. [وَلَتَجِدَنَّهُمْ أَحْرَصَ النَّاسِ عَلَى حَيَاتِهِ] Onu inzâl edendir' Yani: Kur'an'ı inzâl edendir." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Begavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 1. cilt, 125. sayfa]

¹⁴⁸ İbn Ebî Zemenîn (رحمه الله) dedi ki: "[وَلَتَجِدَنَّهُمْ أَحْرَصَ النَّاسِ عَلَى حَيَاتِهِ] Kalbinin üzerine inzâl edendir.' Yani: Kur'an'ı inzâl edendir. '[وَلَتَجِدَنَّهُمْ أَحْرَصَ النَّاسِ عَلَى حَيَاتِهِ] Onların önlerindeki tasdîk edendir.' Allah (عز وجل)'nin kitâblarından (önlerindikileri tasdîk edendir). [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîz, 1. cilt, 162. sayfa]

¹⁴⁹ İmâm Kâsimî (رحمه الله) diyor ki: "[وَلَقَدْ أَنْزَلْنَا إِلَيْكَ آيَاتٍ بَيِّنَاتٍ] Ve andolsun ki sana beyyin âyetler inzâl ettik.' Yani: Sana, nübüvvetine delâlet eden apaçık âlâmetler inzâl ettik." [Cemâleddîn el-Kâsimî, Mehâsinu't-Te'vîl, 1. cüz, 204. sayfa]

¹⁵⁰ İbn Ebî Hâtîm (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[وَلَقَدْ أَنْزَلْنَا إِلَيْكَ آيَاتٍ بَيِّنَاتٍ] Fâsıklar' Âsiler." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 1. cilt, 204. sayfa] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) ise şöyle der: "[وَلَقَدْ أَنْزَلْنَا إِلَيْكَ آيَاتٍ بَيِّنَاتٍ] Fâsıklar' Yani: Kâfirlere." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 1. cilt, 113. sayfa]

Ve onlara Allah'ın indinden beraberlerindeki tasdik edici bir resûl geldiğinde, o Kitâb verilenlerden bir fırka, ilmetmiyorlarmış gibi Allah'ın Kitâbı'nı sırtlarının arkasına attılar.(101)

Ve onlar Süleymân'ın mülkü üzerine şeytânların tilâvet ettiğine tâbî oldular. Ve Süleymân küfretmedi ve lâkin şeytânlar küfrettiler. İnsânlara sihri ve Bâbil'de iki melek üzerine, Hârut ve Mârut'a inzâl edileni tâlim ediyorlardı. Ve onlar birisine: 'Biz ancak bir fitneyiz, o hâlde küfretmeyin.' demedikçe tâlim etmezlerdi. Böylece onlardan kişi ile zevcinin arasını tefrik edecek şeyi tâlim ediyorlardı. Ve onlar, Allah'ın izni olmadan birisine onunla zarar veremezlerdi. Ve onlar kendilerine zarar vereni tâlim eder ve kendilerine menfaat sağlayamı değil. Ve andolsun ki, elbette onu satın alanın, onun için Âhiret'te bir pay olmayacağını ilmetmişlerdir. Ve elbette karşılığında nefislerini sattıkları şey ne kötüdür, eğer onlar ilmetmiş olsalardı.(102)

Ve eğer onlar îmân etseler ve takvâ etselerdi, elbette Allah indinden bir sevâb daha hayırlı olurdu, eğer onlar ilmetmiş olsalardı.(103)

Ey o îmân edenler, 'Râinâ' demeyin ve deyin ki: 'Unzurnâ'¹⁵¹ ve dinleyin. Ve kâfirler için elîm bir azâb vardır.(104)

Kitâb ehlinden ve ne (de) müşriklerden o küfredenler, sizin üzerinize Rabbinizden bir hayır inzâl edilmesini arzu etmezler. Ve Allah, dilediğine rahmetini tahsîs eder. Ve Allah, azîm fazl sâhibidir.(105)

Bir âyetten neyi nesheder veya onu unutturursak, ondan daha hayırlısını veya mislini getiririz.¹⁵² Allah'ın her şey üzerine Kadîr olduğunu ilmetmedin mi?(106)

¹⁵¹ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[مَا لَا وَقُولُوا انظُرْنَا]' Şöyle demeyin: Bizi dinle be bizde seni dinleyelim. ' [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 2. cilt, 460. ve 467. sayfalar]

¹⁵² İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[مَا نَاتَ بَخِيرَ مِنْهَا أَوْ نَنْسَخُ مِنْ آيَةٍ أَوْ نَنْسِيهَا/Bir âyetten neyi nesheder veya onu unutturursak]' Allahu (تعالى), dilediğini Nebîsi (صلى الله عليه وسلم)'e unutturuyor ve dilediğini neshediyor idi. ' [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 2. cilt, 474. ve 481. sayfalar]

İbn Nasr el-Mervezî (رحمه الله) şöyle demektedir: "Öyle ki vahyin içinde 'Kur'ân olan' ve 'Kur'ân olmayan' vardır. Allah (وجل عز) ancak şöyle buyurmuş: '[مَا نَاتَ بَخِيرَ مِنْهَا أَوْ نَنْسَخُ مِنْ آيَةٍ أَوْ نَنْسِيهَا/Bir âyetten neyi nesheder veya onu unutturursak, ondan daha hayırlısını veya mislini getiririz.]' Ve: 'Ondan daha hayırlı bir âyet getiririz.' buyurmamış ve ne (de): 'Ondan daha hayırlı bir Kur'ân (getiririz).' (buyurmuştur)." [Ebu Abdîllah Muhammed bin Nasr bin Yahyâ el-Mervezî, Kitâbu's-Sunne, 186.

İlmetmedin mi ki, Allah, semâlar ve arzın mülkü O'nundur. Ve sizin için Allah'ın dûnundan bir velî yoktur ve ne (de) bir nusret edici.(107)¹⁵³

Yoksa önceden Mûsâ'dan istendiği gibi, Resûlunuzden istekte bulunmayı mı murâd ediyorsunuz?¹⁵⁴ Ve kim küfrü îmâna tebdîl ederse, artık düz yoldan dalâlete düşmüştür.(108)

Kitâb ehlerinden çoğu, hakkın kendilerine tebeyyün etmesinin ardından, nefislerinin içindeki hasedten,¹⁵⁵ îmân etmeniz ardından sizi küffâra döndürmeyi arzu ederler.¹⁵⁶ O hâlde Allah emrini getirinceye kadar afvedin ve hoşgörün. Muhakkak ki Allah, her şey üzerine Kadîr'dir.(109)

Ve namazı ikâme edin ve zekâtı verin. Ve hayırdan nefisleriniz için ne takdîm ederseniz, Allah indinde onu bulursunuz. Muhakkak ki Allah, amel ettiklerinize Basîr'dir.(110)

Ve dediler ki: 'Cennet'e, yahûdi veya nasârâ olandan başkası asla dâhil olamaz.' Bu, kuruntularıdır. De ki: 'Burhânınızı getirin, eğer sâdıklar iseniz.'(111)

Bilakis, kim vechini -ve o muhsin olduğu halde- Allah'a teslim ederse, artık onun ecri Rabbi indindedir. Ve üzerlerine bir korku yoktur ve onlar hüzünlenmezler.(112)

sayfa]

¹⁵³ İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle demiştir: "'وَمَا لَكُمْ/Ve sizin için yoktur' Ey küffâr topluluğu, azâb inerken (sizin için yoktur). 'مِنْ ثَوْنِ اللَّهِ/Allah'ın dünündan' Allah'tan başkasından. 'بِرِئَافٍ وَبِرِئَافٍ/Bir vefî]' Bir yakın ve bir arkadaş. 'وَلَا نَصِيرٍ/Ve ne (de) bir nusret edici]' Sizi azâbtan kurtaracak bir nusret edici/yardımcı." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 1. cilt, 135. sayfa]

154 İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrir etmiştir: "[أَمْ قِيلَ Yoksa önceden Mûsâ'dan istendiği gibi, Resûlunuzdan siz istekte bulunulmayı murâd mı ediyorsunuz?]" Mûsâ'dan istekte bulunuluyordu. Ona şöyle denilmişti: "[إِنَّا لِلّٰهِ وَأَنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ]'Arınâ Allah'a!'" [Nisâ Sûresi, 153. âyet] [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 1. cilt, 214. sayfa]

¹⁵⁵ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) dedi ki: "'[Hased]' Muhammed (صلی الله علیه وسلم)'in hakk bir nebi olduğunu ve ona tâbi olanların, kendilerinin erişemediği İslâm'a nâil olduklarını bildiler, bu nedenle onlara (mü'minlere) Dinlerinden dolayı hased ettiler." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 1. cilt, 126. sayfa]

¹⁵⁶ İmâm Kassâb (رحمه الله) şöyle demiştir: "Hakikat olduğu onlar için kuşku götürmez derecede açık olduğu hâlde, nübüvvet konusunda diğer milletlere hased ettikleri için, arzularına nâil olamamanın onları imân etmekten alıkoymuş olması, bu konuda tefekkür eden için apaçık bir delildir. Çünkü eğer, kendi kitaplarının Kur'ân-ı Kerîm'den daha hayırlı olduğuna ve Kur'ân'ın bâtıl olduğuna inansalardı, bâtıl kabul ettikleri bir şeye hased etmeleri muhâl olurdu. Bilakis onlar, Kur'ân'ın hakk olduğunu ve kendi kitaplarından daha hayırlı olduğunu çok iyi biliyorlardı." [Ebu Ahmed Muhammed bin Alî el-Kerecî el-Kassâb, Nuketü'l-Kur'ân, 1. cilt, 132. sayfa]

Ve yahûdiler dediler ki: 'Nasârâ bir şey üzerinde değildir.' Ve nasârâ dedi ki: 'Yahûdiler bir şey üzerinde değildir.' Ve onlar Kitâb'ı tilâvet ediyorlar.¹⁵⁷ O ilmetmeyenler (de) tıpkı söylediklerinin mislini söylemişlerdi. Fakat Allah, Kıyâmet Günü kendisinde onların ihtilâf etmiş oldukları hakkında, aralarında hüküm verecektir.(113)

Ve kim Allah'ın mescidlerinin içlerinde O'nun isminin zikredilmesini meneden ve onların harâbî için sa'y edenden daha zâlimdir? İşte onlar, onlar için -korkarak müstesnâ- içlerine dâhil olma olamaz. Onlar içindir aşağılanma ve Âhiret'te azîm bir azâb.(114)

Ve Allah'ındır doğu ve batı. Bu bakımdan nereye dönerseniz, işte oradadır Allah'ın Vechi.¹⁵⁸ Muhakkak ki Allah, Vâsi'dir, Alîm'dir.(115)¹⁵⁹

Ve dediler ki: 'Allah, bir evlâd ittihaz etmiştir.' O, subhândır.¹⁶⁰ Bilakis, semâlar ve arz dakiler O'nundur. Hepsi O'na kânitlerdir.(116)¹⁶¹

¹⁵⁷ İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) der ki: "'[وَهُمْ يَتْلُونَ الْكِتَابَ]/Ve onlar Kitâb'ı tilâvet ediyorlar.'" Yani: Tevrât'ı ve İncil'i (tilâvet ediyorlar)." [Ebi Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 1. cilt, 171. sayfa]

¹⁵⁸ İmâm İbn Huzeyme (رحمه الله) demiştir ki: "'[وَيَبْقَىٰ وَجْهُ رَبِّكَ ذُو الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ]/Ve Rabbinin Vechi bâkidir. Celâl ve ikrâm sâhibidir.'" [Rahmân Sûresi, 27. âyet] kavlinde Kendisini celâl ve ikrâm ile vasıflandırmıştır. Ve Kendisinden helâki nefyetmiştir. Allah, halk ettikleri içerisinde üzerlerine helâk hükmü verilenleri helâk etmiştir. Çünkü Allah onları bâkîlik için değil de fânilik için halk etmiştir. Rabbimiz, Kendisinden bir şeyin helâk olmasından münezzehtir. Çünkü bâki olmak O'nun zâtının sıfatlarından. Ve buyurdu ki: '[أَلَا وَجْهَهُ]/O'nun Vechi dışında her şey helâk olacaktır.'" [Kasas Sûresi, 88. âyet] Ve Nebîsi (صلی الله علیه وسلم)'e şöyle buyurmuştur: '[وَاصْبِرْ نَفْسَكَ مَعَ الَّذِينَ يَدْعُونَ] /Ve sabah ve akşam O'nun Vechi'ni murâd ederek Rabblarına o duâ edenlerle beraber nefsinin sabırlı tut.' [Kehf Sûresi, 28. âyet] Yine şöyle buyurmuştur: '[وَلِلَّهِ الْمَشْرِقُ] /وَالْمَغْرِبُ فَأَيْنَمَا تُولُوا فَهُنَّ وَجْهَ اللَّهِ' /Ve Allah'ındır doğu ve batı. Bu bakımdan nereye dönerseniz, işte oradadır Allah'ın Vechi.'" [Bakara Sûresi, 115. âyet] Allah, Nefsi/Kendisi için, celâl ve ikrâm ile vasfettiği bir Vecih isbât etmiş ve Vechi için bekâ hükmünü vermiş ve ondan helâki nefyetmiştir." [Ebu Bekir Muhammed ibn İshâk ibn Huzeyme, Kitâbu't-Tevhîd ve İsbâtü Sıfâtı'r-Rabb, 24.-25 sayfalar]

Şeyh AbdulAzîz bin AbdUllah bin Bâz (رحمه الله) ise şöyle demiştir: "Bu âyet isim ve sıfat âyetlerindendir. Tıpkı şu âyetteki gibi Allah (سبحانه وتعالى)'nın bir 'Vechi' olduğunu isbât eder: '[وَيَبْقَىٰ وَجْهُ رَبِّكَ ذُو الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ]/Celâl ve ikrâm sâhibi Rabbinin Vechi bâkidir'" [Rahmân Suresi, 27. âyet] Vâcib olan Allah'ın ona lâayk bir Vechi olduğunu isbât etmektir. [AbdulAzîz bin AbdUllah bin Bâz, Silsiletu Kitâbi'd-Dâveti, 11, Fetvâları, 5/3]

¹⁵⁹ Şeyh Useymîn (رحمه الله) der ki: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın: '[وَاسِعٌ عَلِيمٌ]/Muhakkak ki Allah, Vâsi'dir, Alîm'dir.'" kavlindeki '[وَاسِعٌ]/Vâsi' Yani: İhâta etmesi/kuşatması ve sıfatları geniş olan demektir. Aynı şekilde O ilminde, kudretinde, işitmesinde, görmesinde ve bundan gayrı sıfatlarında da geniş. Ve: '[عَلِيمٌ/Alîm]' Yani her şeyi ihâta eden/kuşatan ilim sâhibi." [Muhammed bin Sâlih el-Useymîn, Fâtîha ve Bakara Sûresi Tefsîri, 2. cilt, 14. sayfa]

¹⁶⁰ İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle der: "'[سُبْحَانَهُ]/O, subhândır.'" (Allah.) Nefsinin tenzîh ve tâzim buyurur." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 1. cilt, 141. sayfa]

¹⁶¹ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki:

Semâlar ve arzın Bedîi'dir.¹⁶² Ve bir emri kazâ edince, artık sadece ona: 'Ol.' der. Böylece olur.(117)¹⁶³

Ve o ilmetmeyenler dediler ki: 'Allah bizimle kelâm etmeli veya bize bir âyet gelmeli değil miydi?' Onlardan o öncekiler (de) tıpkı söylediklerinin mislini söylemişlerdi. Kalbleri (birbirine) benzemiştir. Âyetleri yakîn edecek bir kavim için beyân ettik.(118)

Muhakkak ki Biz, seni hakk ile -bir tebşîr edici olarak ve bir inzâr edici olarak- irsâl ettik. Ve Cahîm¹⁶⁴ ashâbından mesûl değilsin.(119)

Ve onların milletine tâbî oluncaya kadar yahûdiler ve nasârâ asla senden râzî olmaz.¹⁶⁵ De ki: 'Muhakkak ki Allah'ın hidâyeti, odur hidâyet.'¹⁶⁶ Ve eğer -o sana gelen ilmin ardından- hevâlarına tâbî olursan, Allah'tan senin için bir velî yoktur ve ne (de) bir nusret edici.(120)¹⁶⁷

""[فَاتِنُونَ/Kânitlerdir.]' İtaat edenlerdir." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 1. cilt, 222. sayfa]

¹⁶² İbn Ebî Hâtim (رحمه الله) ceyyid bir sened ile Ebû'l-Âliye (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: ""[بَدِيعِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ/Semâlar ve arzın Bedîi'dir.]' Yani: İlk ve başlangıç olarak mahlûkâtını (yaratmış) ve halk etmesinde birisi ona şerik olmamıştır." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 1. cilt, 222. sayfa]

¹⁶³ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) der ki: "Allahu (تعالى) bununla, kudretinin kemâlini ve saltanatının azâmetini beyân etmektedir. Şübhesiz ki O, bir emri takdîr ettiği zaman, ancak ona: '[O]' buyurur, böylece olur. '[O]' Yani: Bir defa (buyurur), böylece olur, yani O'nun murâdına muvâfık olarak mevcûd olur." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîm, Bakara Sûresi, 117. âyetin tefsîrinde]

¹⁶⁴ Şeyh Useymîn (رحمه الله) der ki: "Ve: '[Cahîm]' Yani: Azîm ateş." [Muhammed bin Sâlih el-Useymîn, Fâtîha ve Bakara Sûresi Tefsîri, 2. cilt, 28. sayfa]

¹⁶⁵ Şeyhulİslam İbn Teymiyye (رحمه الله) der ki: "Yahûdiler kendilerinin milletine tâbî olmadıkça senden râzî olmazlar. Aynı şekilde hristiyanlar da kendilerinin milletine tâbî olmadıkça senden râzî olmazlar." [Ebu'l-Abbâs Takıyyuddîn Ahmed ibn AbdilHalîm ibn Teymiyye, Mecmû'u'l-Fetâvâ, 19. Cilt, 107.- 108. sayfalar]

¹⁶⁶ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) şöyle demektedir: ""[لَٰنْ هٰذَا إِلٰهُهُ هُوَ الْهُدٰى]' Muhakkak ki Allah'ın hidâyeti, odur hidâyet.' Yani: Allah'ın Dîni. O, senin üzerinde olduğun Dîndir." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 1. cilt, 133. sayfa]

¹⁶⁷ Şeyhulİslam İbn Teymiyye (رحمه الله) demiştir ki: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın, Resûlu (صلى الله عليه)'i göndermiş olduğu ilimden sonra; ve Allah (سبحانه وتعالى)'nın, kulları için beyan etmiş olduğu hidâyetten sonra insanların hevâlarına tâbî olan kimseler, bu âyette geçen kimseler mesâbesine düşerler. Bunun için Selef, Kitâb ve Sünnet'e muhâlif olan bid'at ve tefrika ehlini, 'hevâ ehli' olarak tesmiye ediyordu. Çünkü bid'at ehli, Allah (سبحانه وتعالى)'dan bir hidâyet olmaksızın, işlerine geleni kabûl etmekte ve hevâlarına binâen kendilerine hoş gelmeyen şeyleri de reddetmektedirler." [Ebu'l-Abbâs Takıyyuddîn Ahmed ibn AbdilHalîm ibn Teymiyye, Mecmû'u'l-Fetâvâ, 4. cilt, 189.-190. sayfalar]

O kendilerine Kitâb verdiklerimiz,¹⁶⁸ tilâvetinin hakkını vererek onu tilâvet ederler. İşte onlar, ona îmân ederler. Ve kim ona küfrederse, o takdirde işte onlar, onlardır hüsrâna uğrayanlar.(121)

Ey İsrâîl oğulları, o üzerinize sizi nimetlendirdiğim nimetimi ve sizi âlemlerin üzerine tafdîl ettiğimi zikredin.(122)¹⁶⁹

Ve bir nefsin bir nefisten bir şey ödeyemeyeceği bir günden vikâye edin. Ve ondan bir bedel kabûl edilmez ve ona bir şefaât menfaat sağlamaz. Ve onlar nusret edilmezler.(123)

Ve hani Rabbi İbrâhîm'i kelimelerle ibtilâ etmişti.¹⁷⁰ Bunun üzerine onları tamamlamıştı. Buyurdu ki: 'Muhakkak ki Ben, seni insânlara imâm kılacağım.' Dedi ki: 'Ve zürriyetimden (de).' Buyurdu ki: 'Ahdime zâlimler nâil olamaz.'(124)¹⁷¹

Ve hani Beyt'i¹⁷² insânlar için bir toplantı yeri¹⁷³ ve bir emniyet yurdu¹⁷⁴ kılmıştı. Ve Makâm-ı İbrâhîm'den bir namazgâh ittihâz edin.¹⁷⁵ Ve İbrâhîm

¹⁶⁸ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "[الَّذِينَ] O kendilerine Kitâb verdiklerimiz]' Onlar, Allah'ın Nebîsi (صلى الله عليه وسلم)'in ashâbıdır. Onlar, Allah'ın Kitâb'ına îmân etmiş ve onu tasdik etmişlerdir." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 2. cilt, 564. sayfa]

¹⁶⁹ 47. âyet ile aynıdır

¹⁷⁰ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Hasan el-Basrî (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[وإِذْ ابْتَلَىٰ إِبْرَاهِيمَ رَبُّهُ بِكَلِمَاتٍ] Ve hani Rabbi İbrâhîm'i kelimelerle ibtilâ etmişti.' Onu, oğlunu boğazlaması ve ateş ve yıldız ve güneş ve ay ile ibtilâ etmişti/sınamıştı." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 3. cilt, 14. sayfa]

¹⁷¹ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "[فَتَمَّهْنُ] Bunun üzerine onları tamamlamıştı.' Yani: Onları (o kelimeleri) tam olarak edâ etmişti. '[قَالَ إِنِّي جَاعِلُكَ لِلنَّاسِ إِمَامًا] Buyurdu ki: 'Muhakkak ki Ben, seni insânlara imâm kılacağım.' Yani: Hayırda (seni insânlara imâm kılacağım). '[قَالَ وَمِنْ] قَالَ لَا يَنَالُ عَهْدِي] Dedi ki: 'Ve zürriyetimden (de).]' Zürriyetimden (de) imâmlar kıl. '[الظَّالِمِينَ] Buyurdu ki: 'Ahdime zâlimler nâil olamaz.' Onlardan zâlim olan, ona nâil olamaz." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 1. cilt, 135-136. sayfalar]

¹⁷² İmâm Beğavî (رحمه الله) der ki: "[الْبَيْتِ] Beyt'i' Yani: Kâbe'yi." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 1. cilt, 146. sayfa]

¹⁷³ İmâm AbdurRezzâk (رحمه الله), Saîd bin Cubeyr (رحمه الله)'tan hasen bir sened ile tahrîc etmiştir, demiştir ki: "[مَثَابَةً لِلنَّاسِ] İnsânlar için bir toplantı yeri' Haccediyorlar, sonra (yine) haccediyorlar ve bundan asla vazgeçmiyorlardı." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 1. cilt, 230. sayfa]

¹⁷⁴ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Mücâhid (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[وَأَمَّا] Ve emniyet yurdu' (Beyt'in) harâm kılınması. Ona dâhil olan orada korkmaz." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 3. cilt, 29. sayfa]

¹⁷⁵ İbn Ebî Hâtim (رحمه الله) sahîh bir sened ile İbn Cureyc (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "Atâ'ya: '[وَاتَّخِذُوا مِنْ مَّقَامِ إِبْرَاهِيمَ مُصَلًّى] Ve Makâm-ı İbrâhîm'den bir namazgâh ittihâz edin.' den suâl ettim, bunun üzerine dedi ki: 'İbn Abbâs'ın şöyle dediğini işittim: '(Allah'ın) burada zikretmiş olduğu Makâm-ı İbrâhîm, mescidteki (Makâm-ı İbrâhîm'dir). Sonra: '[مَقَامِ إِبْرَاهِيمَ] Makâm-ı İbrâhîm' Çoğu kimse, '[مَقَامِ إِبْرَاهِيمَ] Hacc'ın tümü şeklinde addediyor.' dedi.' Sonra Atâ onu benim

ve İsmâîl'e: 'Tavâf edenler ve âkifler¹⁷⁶ ve rükû-secde edenler için beytimi tâhir edin.' diye¹⁷⁷ ahid verdik.(125)

Ve hani İbrâhîm demişti ki: 'Rabbim, bu beldeyi emîn kıl. Ve onun ehlini - onlardan kim Allah'a ve Âhîret Günü'ne îmân etmişse- semerelerinden rızıklandır.' Buyurdu ki: 'Ve kim küfrederse, artık onu az metâlandırırım. Sonra onu ateşin azâbına uğrattırım. Ve (o,) ne kötü bir varış yeridir.'(126)

Ve hani İbrâhîm ve İsmâîl, Beyt'in kâidelerini¹⁷⁸ yükseltiyordu. (Dediler ki:) 'Rabbimiz, bizden kabûl buyur, muhakkak ki Sen, Sensin Semî, Âlîm.'(127)¹⁷⁹

'Rabbimiz! Ve bizi Sana teslîm olanlar kıl ve zürriyetimizden Sana teslîm olan bir ümmet. Ve menâsikimizi bize göster¹⁸⁰ ve tevbemizi kabul et. Muhakkak ki Sen, Sensin Tevvâb, Rahîm.'(128)

için tefsîr etti ve dedi ki: 'Bunun tarifi şöyledir: Arafat'taki iki namaz, (Arafat ve Mina arasındaki) Meş'âr, Mina Cemrelere (taş) atmak, sonra da Safa ile Merve arasında sa'y etmektir.' Bunun üzerine dedim ki: 'İbn Abbas (böyle) tefsîr mi etti?' Dedi ki: 'Hayır ve lâkin: 'Makâm-ı İbrâhîm, Hacc'ın tümüdür.' dedi.' Dedim ki: 'Bunu bu şekilde tam olarak ondan işittin mi?' Dedi ki: 'Evet, bunu ondan işittim.'" [Ebu Muhammed ibn Ebi Hâtîm er-Râzî, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîm Müsneden ani'r-Resûl ve's-Sahâbe ve't-Tâbiîn, 1. Cilt (371.)]

¹⁷⁶ Âkîf(ler): Kişinin kendisini hakk veya bâtl olan ibâdete hasretmesi ve onda devamlı ve ısrarlı olmasıdır.

¹⁷⁷ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "'[أَنْ طَهَّرَا بَيْتِي]/Beytimi tâhir edin.' diye]' Yani: Şirkten ve putlardan (tâhir edin/temizleyin diye) '[لِلطَّائِفِينَ]/Tavâf edenler için]' Kâbe'nin çevresinde dönenler için. '[وَالْعَاكِفِينَ]/Ve âkifler]' Hemen bitişikte ikâme edenler (Mekke ehli). '[وَالرُّكْعَ السَّجُودِ]/Ve rükû-secde edenler]' Namaz kılanlar." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 1. cilt, 138. sayfa]

¹⁷⁸ İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) şöyle demektedir: "'[الْفَوَاعِدُ مِنَ النُّبِيِّاتِ]/Beyt'in kâideleri]' (Beyt'in temeli.) [Ebi Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîz, 1. cilt, 178. sayfa]

¹⁷⁹ Şeyh Useymîn (رحمه الله) der ki: "'[السَّمِيعُ]/Semî]' Allah'ın işitme sıfatına ve olan her sesi işittiğine delâlet eder. Bu âyetin yararlarından biri de Allah (عز وجل)'nin işitme sıfatını isbât etmesidir. '[الْعَلِيمُ]/Âlîm]' Yani: İlim sâhibi. Bu âyetin yararlarından bir diğeri de Allah (تبارك وتعالى)'nın ilim sıfatını isbât etmesidir. İster genel, ister tafsîlî, ister mevcut veya mevcut olmayan, ister mümkün ve vâcib, ister imkansız olsun (hepsini ilmeder). Bil ki, kim Allah'ın ilmini inkâr ederse o kâfirdir. Bu ister O'nun kendi fiilleriyle, ister mahlûkâtının fiilleriyle alakâlı olsun, sonuç aynıdır. Öyleyse bu kimse: 'Şübhesiz Allah, kulunun ne fiilettiğini ilmetmez.' dese kâfir olur. Aynı şekilde: 'Şübhesiz Allah kendi nefsinin ne fiilettiğini ilmetmez.' diyen de kâfir olur. Bu nedenle Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat 'Şübhesiz Allah Teâlâ kulların fiillerini ilmetmez.' diyen kaderîlerin aşırılarını tekfîr etmiştir. Buna binâen; Allah'ın, kullarının fiillerini ilmetmesini inkar eden kimsenin kâfir olduğunda bir şübhe yoktur." [Muhammed bin Sâlih el-Useymîn, Fâtîha ve Bakara Sûresi Tefsîri, 2. cilt, 59.-61 sayfa]

¹⁸⁰ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'[وَأَرْأَىٰ/Ve menâsikimizi bize göster]' Ve onlara menâsiklerini (Hacc ibâdetlerini) gösterdi: Beyt'i tavâf etmek, Safa ve Merve arasında sa'y etmek, Arafat'tan dönmek, (Müzdelife) toplanmasından dönmek, Cemrelere (taş) atmak. Tâ ki Allah, Dîni -veya Dînini- kemâle erdirene kadar." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 1. cilt, 239. sayfa]

'Rabbimiz! Ve içlerinden onlardan bir resûl ba's et.¹⁸¹ Üzerlerine âyetlerini tilâvet etsin ve onlara Kitâb'ı ve Hikmet'i¹⁸² tâlim etsin ve onları tezkiye etsin.¹⁸³ Muhakkak ki Sen, Sensin Azîz, Hakîm.'⁽¹²⁹⁾¹⁸⁴

Ve kim İbrâhîm'in milletinden yüz çevirir,¹⁸⁵ nefsi sefih olandan başka? Ve andolsun ki, onu dünyâda seçtik.¹⁸⁶ Ve muhakkak ki o, Âhiret'te elbette sâlihlerdendir.⁽¹³⁰⁾

Hani Rabbi ona: 'Teslîm ol!' buyurmuştu. Demişti ki: 'Âlemlerin Rabbine teslîm oldum.'⁽¹³¹⁾¹⁸⁷

Ve bununla İbrâhîm, oğullarına vasiyyet etti ve Yâkûb (da dedi ki): 'Ey oğullarım, muhakkak ki Allah, sizin için Dîni seçti. Bu nedenle siz -ve müslümanlar olmanız dışında- ölmeyin.'⁽¹³²⁾

Yoksa şâhidler mi idiniz, Yâkûb'a ölüm hazır olduğunda?¹⁸⁸ Hani oğullarına demişti ki: 'Ardımdan neye ibâdet edeceksiniz?' Dediler ki: 'Îlâhına ve

¹⁸¹ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) şöyle der: "'رَبَّنَا وَابْعَثْ فِيهِمْ رَسُولًا مِنْهُمْ]' Rabbimiz! Ve içlerinden onlardan bir resûl ba's et.'" Yani: Muhammed (صلى الله عليه وسلم). [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 1. cilt, 140. sayfa]

¹⁸² İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, der ki: "'[حِكْمَةٍ/Hikmet'i]' Yani: Sünnet'i." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 1. cilt, 242. sayfa]

¹⁸³ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "'[وَيُزَكِّيهِمْ/Ve onları tezkiye etsin]' Yani: Onları tâhir etsin/temizlesin." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 1. cilt, 141. sayfa]

¹⁸⁴ Şeyh Useymîn (رحمه الله) şöyle demektedir: "'[الْعَزِيزُ/Azîz]' Yani izzet sâhibi. Ve 'izzet' ise kahr ve gâlibiyet manâsındadır. Nitekim O (سبحانه وتعالى) kuvvet ve gâlibiyet sâhibidir. O'na hiçbir şey gâlib gelemmez ve hiçbir şey O'nu âciz bırakamaz. Ve '[الْحَكِيم/Hakîm]' Yani hüküm ve hikmet sâhibi." [Muhammed bin Sâlih el-Useymîn, Fâtîha ve Bakara Sûresi Tefsîri, 2. cilt, 66. sayfa]

¹⁸⁵ İmâm Taberî (رحمه الله) ceyyid bir sened ile Ebu'l-Âliye (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[وَمَنْ يَرْغَبْ عَنْ مِلَّةِ إِبْرَاهِيمَ/Ve kim İbrâhîm milletinden yüz çevirir]' Yahûdî ve nasrâ, İbrâhîm'in milletinden yüz çevirdiler. Ve Allah'tan olmayan yahûdilik ve nasrânîliği İbrâhîm'in Dînini terk ettiler." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 1. cilt, 242. sayfa]

¹⁸⁶ İbn Ebî Zemenîn (رحمه الله) şöyle demiştir: "'[الْأَمَنُ مِنْ سَفِهٍ/Sefih olandan başka]' Yani: Câhil olandan (başka). '[وَأَنَّهُ فِي الْآخِرَةِ لَمُنٌ]' Tercih ettik. '[وَلَقَدْ اصْطَفَيْنَاهُ فِي الدُّنْيَا]' Ve onlar Cennet ehlidir." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'ân'l-Azîz, 1. cilt, 179. sayfa]

¹⁸⁷ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) dedi ki: "'[قَالَ لَهُ رَبُّهُ أَسْلِمَ]/Hani Rabbi ona: 'Teslîm ol!' buyurmuştu.'" Yani: İbâdetini Allah'a hâlis kıl! '[قَالَ أَسْلَمْتُ لِرَبِّ الْعَالَمِينَ]/Demişti ki: 'Âlemlerin Rabbine teslîm oldum.'" [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 1. cilt, 142. sayfa]

¹⁸⁸ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) şöyle demektedir: "'[إِذْ حَضَرَ يَعْقُوبَ الْمَوْتُ]/Yâkûb'a ölüm hazır olduğunda]' Yani: Yakûb ölümüne yaklaştığında." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 1. cilt, 143. sayfa]

babaların İbrâhîm ve İsmâîl ve İshâk'ın ilâhına ibâdet edeceğiz. Tek ilâha. Ve biz, O'na teslim olanlar(iz).'(133)¹⁸⁹

Bunlar geçmiş bir ümmettir. Kesbettikleri kendileri için ve kesbettikleriniz sizin içindir. Ve onların amel etmiş olduklarından suâl edilmezsiniz.(134)¹⁹⁰

Ve dediler ki: 'Yahûdi veya nasârâ olun, hidâyet edilin.' De ki: 'Bilakis, hanîf olarak İbrâhîm milletine (tâbiyiz). Ve (o,) müşriklerden olmamıştır.'(135)

Deyin ki: 'Allah'a îmân ettik ve bize inzâl edilene ve İbrâhîm'e ve İsmâîl'e ve İshâk'a ve Yâkûb'a ve Esbât'a¹⁹¹ inzâl edilene ve Mûsâ'ya ve Îsâ'ya verilene ve nebîlere Rabblarından verilene. Onların arasından birini tefrîk etmeyiz. Ve biz, O'na teslim olanlar(iz).'(136)

İmdi kendisine îmân ettiğinizin misli îmân ederlerse, o takdirde hidâyet bulmuşlardır.¹⁹² Ve yüz çevirirlerse, o vakit onlar ancak bir şikâk içindedir.¹⁹³ Artık Allah onlara karşı sana kifâyet edecektir. Ve O'dur Semî, Âlîm.(137)

(Deyin ki:) 'Allah'ın boyası.¹⁹⁴ Ve kim boyaca Allah'tan daha güzeldir? Ve biz, O'na ibâdet edenler(iz).'(138)

¹⁸⁹ İbn Ebî Hâtîm (رحمه الله) hasen bir sened ile İbn Abbâs (رضي الله عنهم)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[O'na teslim olanlar(iz)]' (O'nu) tevhid edenler(iz)."[Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 1. cilt, 244. sayfa]

¹⁹⁰ 141. âyet ile aynıdır. Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "'[Bunlar geçmiş bir ümmettir.]' Yani: Mâzîde kalmış (bir ümmettir). '[لَهَا مَا كَسَبَتْ وَلكُمْ مَا كَسَبْتُمْ وَلَا تُسْأَلُونَ عَمَّا كَانُوا]' Kesbettikleri kendileri içindir ve kesbettikleriniz sizin içindir. Ve onların amel etmiş olduklarından suâl edilmezsiniz.' Mânâsı: Herkes, kesbettiğine/kazandığına göre karşılık alır. Herkes kendi amelinden mes'ûldür/sorumludur. Ve Allah en iyi ilmedendir." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 1. cilt, 143. sayfa]

¹⁹¹ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) yine der ki: "'[الأسباط]/Esbât]' Onlar on iki aşirettir/boydur. Ve onlar, Yâkûb'un oğullarıdır. Ve İsrâîl oğullarında: '[الأسباط]/Esbât]' Arablardaki: 'Kabîleler' (kelimesi) gibidir." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 1. cilt, 145. sayfa]

¹⁹² İmâm Kurtubî (رحمه الله) şöyle demiştir: "'[İmdi kendisine îmân ettiğinizin misli îmân ederlerse, o takdirde hidâyet bulmuşlardır.]' Hitâb, Muhammed (صلى الله عليه وسلم)'e ve onun ümmetinedir. Mânâsı: 'İmdi îmânınızın misli îmân ederlerse ve tasdik etmeniz misli tasdik ederlerse, o takdirde hidâyet bulmuşlardır.'" [Ebu AbdUllah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, el-Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, Bakara Sûresi, 137. âyetin tefsirinde]

¹⁹³ İbn Ebî Hâtîm (رحمه الله) ceyyid bir sened ile Ebu'l-Âliye (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[Bir şikâk içindedir]' Yani: Ayrılık içindedir." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîr es-Sahîh, 1. cilt, 247. sayfa]

¹⁹⁴ AbdurRezzâk (رحمه الله) sahîh bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'[صِبْغَةً]/Allah'ın boyası.' Allah'ın Dîni." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 1. cilt, 247. sayfa]

De ki: 'Allah hakkında bizimle hüccetleşiyor musunuz? Ve O, Rabbimizdir ve Rabbinizdir. Ve amellerimiz bizim için ve amelleriniz sizin içindir. Ve biz, O'na muhlisler(iz).'

(139)

Yoksa diyor musunuz ki: 'Muhakkak ki İbrâhîm ve İsmâîl ve İshâk ve Yâkûb ve Esbât,¹⁹⁵ yahûdi veya nasârâ idiler.' De ki: 'Siz mi daha iyi ilmediyorsunuz, yoksa Allah mı?' Ve Allah'tan bir şâhidliği indinde gizleyenden daha zâlim kimdir?¹⁹⁶ Ve Allah, amel ettiklerinizden gâfil değildir.(140)

Bunlar geçmiş bir ümmettir. Kesbettikleri kendileri içindir ve kesbettikleriniz sizin içindir. Ve onların amel etmiş olduklarından suâl edilmezsiniz.(141)¹⁹⁷

İnsânlardan sefihler diyeceklerdir ki: 'Onları o üzerinde oldukları kiblelerinden çeviren nedir?' De ki: 'Doğu ve batı Allah'ındır. Kimi dilerse Sırât-ı Mustakîm'e hidâyet eder.'

(142)¹⁹⁸

Ve işte böyle sizi vasat bir ümmet kıldık, insânlar üzerine şâhidler olmanız için.¹⁹⁹ Ve Resûl (de) üzerinize şâhid olsun. Ve o üzerinde olduğunu kible kılmadık, ancak Resûl'e kimin tâbi olacağını, ökçesi üzerine geri dönen den ilmetmemiz için (kıldık). Ve (bu,) Allah'ın o üzerlerine hidâyet ettiklerinden

¹⁹⁵ 136. âyete bakınız

¹⁹⁶ İmâm İbn Ebî Hâtim (رحمه الله) ceyyid bir sened ile Ebu'l-Âliye (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'[وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ كَتَمَ شَهَادَةَ عِنْدَهُ مِنْ اللَّهِ/Ve Allah'tan bir şâhidliği indinde gizleyenden daha zâlim kimdir?]' Onlar, Allah'ın Dîni olduğunu ilmettikleri halde İslâm'ı gizleyen, onun Allah'ın Resûlu olduğunu ilmettikleri halde Muhammed (صلی الله علیه وسلم)'i gizleyen yahûdi ve nasârâdır. Ve onlar, kendilerinin indindeki Tevrât ve İncil'de onun yazılı olduğunu ve onun yahûdi olmadığını görüyorlardı." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 1. cilt, 248. sayfa]

¹⁹⁷ 134. âyet ile aynıdır

¹⁹⁸ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "'[إِنْسَانًا لَدُنَّ السُّفْهَاءُ مِنَ النَّاسِ]/İnsânlardan sefihler diyeceklerdir ki:'] Yani: Sefih câhiller diyecekler ki. '[السُّفْهَاءُ/Sefih]' Akli ve hissiyâtı hafif olandır. '[مَا عَنْ قِيلَتِهِمُ الَّذِي كَانُوا/O üzerinde oldukları kiblelerinden]' Yani: Beytu'l-Makdis(ten). '[الْمَشْرِقُ وَالْمَغْرِبُ]' De ki: 'Doğu ve batı Allah'ındır.' Kulları, o ikisinden hangisini isterse oraya yönlendirir. '[إِلَى صِرَاطٍ]/Kimi dilerse Sırât-ı Mustakîm'e hidâyet eder.' Yani: Müstakîm/dosdoğru yola (hidâyet eder). Ve müstakîm yol: Amaca ulaştıran yoldur." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 1. cilt, 148. sayfa]

¹⁹⁹ İmâm Tirmizî (رحمه الله), Ebu Saîd (رضي الله عنه)'tan, Nebî (صلی الله علیه وسلم)'in şöyle buyurduğunu tahrîc etmiştir: "(Kıyâmet Günü) Nûh çağrılır ve denir ki: 'Tebliğ ettin mi?' Bunun üzerine der ki: 'Evet.' Derken kavmi çağrılır ve denir ki: 'Size tebliğ etti mi?' O vakit derler ki: 'Bize bir inzâr edici gelmedi. Ve birisi (bir şey) getirmedi.' Bunun üzerine (Nûh'a) denir ki: 'Sana kim şâhidlik edecek?' O zaman der ki: 'Muhammed ve ümmeti.'" (Devamla) buyurdu ki: "'Nihâyet siz getirilirsiniz ve onun tebliğ ettiğine şâhidlik edersiniz. Nitekim Allah (تعالى)'nın: '[وَكذلك جعلناكم] Ve işte böyle sizi vasat bir ümmet kıldık, insânlar üzerine şâhidler olmanız için.' kavli işte budur. '[وَصَاطٍ/Vasat]' Adaletli (anlamındadır).'" [Ebu İsâ Muhammed bin İsâ et-Tirmizî, Sünen-i Tirmizî (2961'den sonraki ikinci rivâyet); Şeyh el-Elbânî 'Sahîhu Sünen-i Tirmizî'de hadîs için: 'Sahîhtir' demiştir]

başkasına elbette büyük (yük)tür.²⁰⁰ Ve Allah, îmânınızı zâyî edecek değil idi.²⁰¹ Muhakkak ki Allah, insânlara, elbette Rauf'tur, Rahîm'dir.(143)

Vechini semâda çevirdiğini görüyoruz. Şimdi elbette seni râzî olacağın kıbleye döndüreceğiz. Hemen vechini Mescidi'l-Harâm yönüne döndür.²⁰² Ve nerede olursanız, artık vecihlerinizi onun yönüne döndürün.²⁰³ Ve muhakkak ki o Kitâb verilenler, elbette onun Rabblerinden bir hakk olduğunu ilmederler.²⁰⁴ Ve Allah, amel ettiklerinden gâfil değildir.(144)

Ve eğer o Kitâb verilenlere her âyet ile gelsen, kıblene tâbi olmazlar. Ve sen (de) kıblelerine tâbi olmazsın. Ve bazısı bazısının kıblesine (de) tâbi olmaz. Ve eğer ilimden sana gelenin ardından hevâlarına tâbi olursan, muhakkak ki sen o zaman, elbette zâlimlerden(sin).²⁰⁵(145)

²⁰⁰ İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) dedi ki: "وَمَا جَعَلْنَا الْقِبْلَةَ الَّتِي كُنْتَ عَلَيْهَا/Ve o üzerinde olduğunu kıble kıldık]' Yani: Beytu'l-Makdis'i 'أَلَا نَعْلَمُ/Ancak ilmetmemiz için (kıldık)]' Yani: Fiil edilecek olanı (ilmetmemiz için). 'مَنْ يَتَّبِعِ الرَّسُولَ مِمَّنْ يَنْقَلِبْ عَلَى عَقِبَيْهِ/Resûl'e kimin tâbi olacağını, ökçesi üzerine geri dönenenden]' Yani: Kıblenin değişmesi hususunda (ökçesi üzerine geri dönenenden). [Ebi Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebi Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîz, 1. cilt, 184. sayfa]

²⁰¹ Ebu Ubeyd el-Kâsım ibn Sellâm (رحمه الله) şöyle demiştir: "Namazın îmândan olduğunun şâhidi, Allahu (عز وجل)'nin (şu) kavlidir: 'وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيُضِلَّ إِيمَانَكُمْ/Ve Allah, îmânınızı zâyî edecek değil idi.' (Bu,) Allah Resûlu (صلی الله عليه وسلم)'in ashâbından o vefât edenler hakkında inzâl edilmiştir ve onlar Beytu'l-Makdis'e (doğru) namaz üzeredyi, bunun üzerine Allah Resûlu (صلی الله عليه وسلم)'e suâl edilmiş, böylece bu âyet inzâl edilmiştir. Öyleyse bu âyetten sonra namazın îmândan olduğuna hangi şâhid ararır?" [Ebu Ubeyd el-Kâsım ibn Sellâm, Kitâbu'l-Îmân, 11. sayfa]

²⁰² İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "قَدْ نَرَى [فَوَلَّ وَجْهَكَ شَطْرَ/Vechini semâda çevirdiğini görüyoruz.] Allah'ın Nebîsi (صلی الله عليه وسلم), Beytu'l-Makdis'e doğru namaz kılıyordu ama o, kıblenin Beyt-i Harâm'a doğru olmasını arzuluyor ve bunu şevkle istiyordu. Bunun üzerine Allah onu isteyip arzuladığı kıbleye çevirdi. 'وَمَا جَعَلْنَا الْقِبْلَةَ الَّتِي كُنْتَ عَلَيْهَا/Hemen vechini Mescidi'l-Harâm yönüne döndür.]' Yani: Mescidi'l-Harâm'a doğru" [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 3. cilt, 172. ve 176. sayfalar]

²⁰³ İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle demiştir: "وَحَيْثُ مَا كُنْتُمْ/Ve nerede olursanız]' Karada veya denizde ya da doğuda veya batıda. 'فَوَلَّوْا وُجُوهَكُمْ شَطْرَهُ/Artık vecihlerinizi onun yönüne döndürün]' Namaz esnâsında." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Begavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 1. cilt, 161. sayfa]

²⁰⁴ İmâm Taberî (رحمه الله) demiştir ki: "وَإِنَّ الْبَيْنَ أَوْثُوا الْكِتَابَ لَيَعْلَمُونَ أَنَّهُ الْحَقُّ مِنْ رَبِّهِمْ/Ve muhakkak ki o Kitâb verilenler, elbette onun Rabblerinden bir hakk olduğunu ilmederler.]' Yani: Kitâb ehlinin o bilge ve âlimleri, Mescid-i Harâm'a yönelmenin, Allah (عز وجل)'nin İbrâhîm üzerine, onun zürriyeti ve ondan sonraki diğer kullarının üzerine farz kıldığı hakk olduğunu ilmederler." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 3. cilt, 183. sayfa]

²⁰⁵ İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) diyor ki: "وَلَمَّا تَبَيَّنَ أَهْوَاءُهُمْ مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَكَ مِنَ الْعِلْمِ إِنَّكَ إِذَا لَمِنَ الظَّالِمِينَ/Ve eğer ilimden sana gelenin ardından hevâlarına tâbi olursan, muhakkak ki sen o zaman, elbette zâlimlerden(sin).]' Bu hitâb, Nebî (صلی الله عليه وسلم) için ve ümmetinin sâiri içindir." [Ebi Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebi Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîz, 2. cilt, 146. sayfa]

Kendilerine o Kitâb verdiklerimiz, oğullarını bildikleri gibi onu bilirler.²⁰⁶ Ve muhakkak ki onlardan bir fırka elbette hakkı gizlerler. Ve onlar ilmederler.(146)

Hakk Rabbindendir. Bu nedenle kuşkulananlardan sakın olma.(147)²⁰⁷

Ve herkes için bir veche vardır, o, ona döner.²⁰⁸ O bakımdan hayırlarda müsâbaka edin. Nerede olursanız, Allah sizi cem'ân getirir. Muhakkak ki Allah, her şey üzerine Kadîr'dir.(148)

Ve nereden hurûc edersen, hemen vechini Mescidi'l-Harâm yönüne döndür. Ve muhakkak ki o, elbette Rabbinden bir hakktır.²⁰⁹ Ve Allah, amel ettiklerinizden gâfil değildir.(149)

Ve nereden hurûc edersen, hemen vechini Mescidi'l-Harâm yönüne döndür. Ve nerede olursanız, o hâlde vecihlerinizi onun yönüne döndürün. Onlardan o zulmedenlerin dışında insânların, üzerinize bir hücceti olmaması için.²¹⁰ Öyleyse onlardan haşyet duymayın ve Benden haşyet duyun.²¹¹ Ve (tâ ki)

²⁰⁶ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[الَّذِينَ] Kendilerine o Kitâb verdiklerimiz, oğullarını bildikleri gibi onu biliyorlar." Onlar biliyor ki Beyt-i Harâm, o, kiblelidir. [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 1. cilt, 256. sayfa]

İmâm Taberî (رحمه الله) şöyle demektedir: "Şu yahûdilerin bilgeleri ve nasârânın âlimleri, Beyt-i Harâm'ın kendilerinin kiblesi, İbrâhim'in kiblesi ve senden önceki nebilerin kiblesi olduğunu, oğullarını bildikleri gibi bilirler." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 3. cilt, 187. sayfa]

²⁰⁷ İbn Ebî Zemenîn (رحمه الله) şöyle demiştir: "[الْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ فَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الْمُمْتَرِينَ]/Hakk Rabbindendir. Bu nedenle kuşkulananlardan sakın olma." Şekke düşenlerden (sakın olma). Muhakkak ki sen, Allah'ın Resûlu'sun. Ve İslâm'ı onlar biliyor." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 2. cilt, 187. sayfa]

²⁰⁸ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile İbn Zeyd (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[وَلِكُلٍّ] وَجْهَةٌ/Ve herkes için bir veche vardır, o, ona döner." Yahûdilerin bir kiblesi vardır ve nasârânın bir kiblesi vardır ve sizin de bir kibleiniz vardır." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 3. cilt, 192. sayfa]

²⁰⁹ İbn Ebî Zemenîn (رحمه الله) der ki: "[وَالَهُ لَلْحَقِّ مِنْ رَبِّكَ]/Ve muhakkak ki o, elbette Rabbinden bir hakktır." Yani: Kiblenin, Kâbe olması (elbette Rabbinden bir hakktır). [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 1. cilt, 187. sayfa]

²¹⁰ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "[بَلَاءٌ] İnsânların, üzerinize bir hücceti olmaması için." Yani: Bununla Kitâb ehli (kasedilmektedir). Allah'ın Nebîsi, Kâbe'ye Beyt-i Harâm'a döndürülünce onlar: 'Adam, babasının evine ve kavminin dinine iştiyâk.' demişlerdi. [الَّذِينَ ظَنَّمُوا مِنْهُمْ] Onlardan o zulmedenlerin dışında! Onlar müşrik arablardır." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 3. cilt, 199. ve 201. sayfalar]

²¹¹ İbn Ebî Zemenîn (رحمه الله) şöyle der: "[فَلَا تَخْشَوْهُمْ] Öyleyse onlardan haşyet duymayın! Benim emrim husûsunda. Yani, size emrettiğimi îfâ edin. [وَإِخْشَاؤُنِي] Onun terki husûsunda (Benden haşyet duyun)." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 1. cilt, 187. sayfa]

üzerinize nimetimi tamamlamam için.²¹² Ve umulur ki siz hidâyet edirsiniz.(150)

İçinizde sizden bir Resûl irsâl ettiğimiz gibi. Âyetlerimizi üzerinize tilâvet eder ve sizi tezkiye eder ve Kitâb ve Hikmet'i size tâlim eder.²¹³ Ve sizin ilmeder olmadığınızı size tâlim eder.(151)²¹⁴

Artık Beni zikredin, sizi zikrederim. Ve Bana şükredin ve Bana küfretmeyin.(152)²¹⁵

Ey o îmân edenler, sabır ve namaz ile (Allah'tan) istiâne dileyin.²¹⁶ Muhakkak ki Allah, sabredenlerle beraberdur.(153)

Ve Allah yolunda katledilenler için mevtâlar demeyin. Bilakis, onlar hayâttalardır. Ve lâkin şuurunda değilsiniz.(154)²¹⁷

²¹² İmâm Beğavî (رحمه الله) demiştir ki: "'وَلَا تَمِّمْ بَعْمِي عَلَيْكُمْ/Ve (tâ ki) üzerinize nimetimi tamamlamam için.'" [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Begavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 1. cilt, 166. sayfa]

²¹³ İbn Ebî Zemenîn (رحمه الله) dedi ki: "'[وَيَزَكِّيَكُمْ/Ve sizi tezkiye eder]' Sizi şirkten arındırır. '[وَيُعَلِّمُكُمْ/وَيُعَلِّمُكُمْ/Ve Kitâb ve Hikmet'i size tâlim eder]' '[الْكِتَابُ/Kitâb] Kur'ân'dır. Ve: '[الْحِكْمَةُ/Hikmet] Sünnet'tir.'" [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 1. cilt, 188. sayfa]

²¹⁴ İmâm Taberî (رحمه الله) demiştir ki: "'وَيُعَلِّمُكُمْ مَا لَمْ تَكُونُوا تَعْلَمُونَ/Ve sizin ilmeder olmadığınızı size tâlim eder.'" Size nebîlerin haberlerini ve geçmiş ümmetlerin kıssalarını tâlim eder. Ve arabların ilmetmediği, olmuş veya vukû bulmuş hâdiselerin haberini onlara Allah Resûlu (صلی الله عليه وسلم) tâlim ederdi. Böylece Allah onlara, tüm bunları ancak Allah Resûlu (صلی الله عليه وسلم) ile idrâk ettiklerini haber vermiştir." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 3. cilt, 211. sayfa]

²¹⁵ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "'وَاسْتَعِينُوا بِى وَلَا تَكْفُرُوا/Ve Bana şükredin ve Bana küfretmeyin.'" Yani: Taat ile Bana şükredin ve mâsiyyet ile Bana küfretmeyin. Öyle ki kuşkusuz kim Allah'a itaat ederse, böylelikle O'na şükretmiş olur. Ve kim O'na isyân ederse, böylelikle O'na küfretmiş olur." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 1. cilt, 155. sayfa]

²¹⁶ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Ebu'l-Âliye (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'اسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ وَالصَّلَاةِ/Sabır ve namaz ile (Allah'tan) istiâne dileyin.'" Allah'ın rızası üzere, sabır ve namaz ile istiâne/yardım dileyin. Ve ilmedin ki sabır ve namaz, Allah'a itaattendir." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 3. cilt, 214. sayfa]

Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "'اسْتَعِينُوا/(Allah'tan) istiâne dileyin.'" (İstiâne, Allah'tan) yardım talep etmektir." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 1. cilt, 156. sayfa]

²¹⁷ İmâm Taberî (رحمه الله) şöyle demektedir: "'وَلَا تَقُولُوا لِمَنْ يَفْتَنُ فِى سَبِيلِ اللَّهِ أَمْوَاتٌ بَلْ أَحْيَاءٌ/Ve Allah yolunda katledilenler için mevtâlar demeyin. Bilakis, onlar hayâttalardır.'" Ve sizden Allah yolunda katledilenler için: 'O, mevtâdır/öldüdür.' demeyin. Öyle ki kuşkusuz halkettiklerimden ölü olan, hayâtını aldığım ve hislerini işlevsiz bıraktığım kimsedir. Artık o, bir lezzeti tadamaz ve bir nimeti idrâk edemez. Sizden ve diğer halkettiklerimden Benim yolumda katledilenler ise, Benim katımda neşe, nimet, âfiyet dolu bir yaşam ve temiz bir rızık içerisinde dirilerdir. Onlar, kendilerine fazlımdan verdiğimle ve keremimden ödül olarak bahsettiğimle ferah içindedir. 'وَلَكِنْ لَا تَشْعُرُونَ/Ve lâkin şuurunda değilsiniz.'" Ve lâkin siz onları göremezsiniz. Ama bilin ki onlar hayâttalardır. Ve

Ve elbette sizi korku ve açlıktan bir şey ile ibtîla edecegiz²¹⁸ ve mallar ve nefisler ve semerelerden noksanlaştırma (ile). Ve sabredenleri tebşîr et.(155)

Onlar ki, kendilerine bir musîbet isâbet ettiğinde, derler ki: 'Muhakkak ki biz Allah'ın(iz) ve muhakkak ki biz O'na rüçû ediciler(iz).'(156)²¹⁹

İşte onlar, üzerlerine Rabblerinden salavât ve rahmet²²⁰ vardır. Ve işte onlar, onlardır hidâyet bulanlar.(157)²²¹

Muhakkak ki Safâ ve Merve, Allah'ın şîârlarındandır.²²² Bu itibarla kim Beyt'i hacceder veya umre yaparsa, artık ikisini tavâf etmesinde üzerine bir günâh yoktur. Ve kim bir hayrı gönülden yaparsa, o takdirde muhakkak ki Allah, Şâkir'dir, Alîm'dir.(158)

Muhakkak ki beyyinelerden inzâl ettiğimizi o gizleyenler ve Kitâb'ta insânlara onu beyân etmemizin ardından hidâyet(i),²²³ işte onlar, Allah onlara lânet eder ve lânet ediciler onlara lânet eder.(159)

onların hayâtta olduğunu da ancak, Benim bunu size haber vermem ile ilmedebilirsiniz." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 3. cilt, 214.-218. sayfa]

²¹⁸ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) der ki: "Allahu (تعالى) kullarını ibtilâ edeceğini bize haber veriyor. Yani: Onları sınyayacak ve onları imtihan edecekler." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Bakara Sûresi, 155. âyetin tefsîrinde]

²¹⁹ İmâm Hâkim (رحمه الله), Zeyd bin Alî bin Huseyn (رحمه الله)'tan babasının şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "İbn Abbâs (رضي الله عنهما) ya -ve o bir seferde idi- bir oğlunun vefât ettiği haber verildi. Bunu üzerine dedi ki: 'إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ'/'Muhakkak ki biz Allah'ın(iz) ve muhakkak ki O'na rüçû ediciler(iz).'' Sonra (bineğinden) indi ve iki (rekât) kıldı, sonra dedi ki: 'Allah'ın emrettiğini fiil ettik.' Ve şu âyeti tilâvet etti: 'وَاسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ وَالصَّلَاةِ/Ve sabır ve namaz ile (Allah'tan) istiâne dileyin.''' [Bakara Sûresi, 45. âyet] [Ebu Abdîllah Muhammed bin Abdîllah el-Hâkim en-Nisâbü'rî, el-Müstedrek ale's-Sahîhayn (2/269.-270.); Hâkim eserin sahîh olduğunu belirtmiş ve Zehebî ona muvâfakat etmiştir.]

²²⁰ İmâm Taberî (رحمه الله) der ki: "'[اُولَئِكَ/İşte onlar]' Kendilerini vasfettiği ve niteliklerini belirttiği o sabredenler. '[عَلَيْهِمْ/Üzerlerine]' Yani: Onlar için '[صَلَوَاتٍ/Salavât]' Yani: Mağfiret/bağışlanma. Ve Allah'ın, kulları üzerine salavâtı: O'nun mağfiretidir. '[وَرَحْمَةً/Ve rahmet]' Yani: Ve onlar için, mağfiretin yanında bir de Allah'tan rahmet ve şefkat vardır." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 3. cilt, 222. sayfa]

²²¹ İbn Ebî Zemenîn (رحمه الله) şöyle dedi: "'[هُمَ الْمُهْتَدُونَ/Onlardır hidâyet bulanlar.]' Yani: (Onlardır) muvaffak kılanlar." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 1. cilt, 190. sayfa]

²²² İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'[إِنَّ الصَّفَا وَالْمَرْوَةَ مِنْ شَعَائِرِ اللَّهِ/Muhakkak ki Safâ ve Merve, Allah'ın işaretlerindendir.]' Öyle ki câhiliyyede Tihâme'nin bir sokağı vardı, o ikisinin (yani Safâ ve Merve'nin) arasında onlar sa'y etmiyordu. Bunun üzerine Allah onlara, Safâ ve Merve'nin Allah'ın şîârlarından olduğunu haber verdi. Safâ ile Merve arasını tavâf etmek, İbrâhîm ve İsmâil'in sünnetinden idi." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 3. cilt, 236. sayfa]

²²³ İbn Ebî Zemenîn (رحمه الله) şöyle demiştir: "'[إِنَّ الَّذِينَ يَكْتُمُونَ مَا أَنزَلْنَا مِنَ الْبَيِّنَاتِ وَالْهُدَىٰ مِنْ بَعْدِ مَا بَيَّنَّاهُ لِلنَّاسِ فِي الْكِتَابِ/Muhakkak ki beyyinelerden inzâl ettiğimizi o gizleyenler ve Kitâb'ta insânlara onu beyân etmemizin ardından hidâyet(i)]' Ve onlar Kitâb ashâbıdır, Muhammed (صلی الله علیه وسلم) ve

O tevbe edenler ve ıslâh edenler ve beyân edenler müstesnâ. O takdirde işte onlar, onların tevbesini kabûl ederim. Ve Benim, Tevvâb, Rahîm.(160)²²⁴

Muhakkak ki o küfredenler ve ölenler -ve onlar küffârdır- işte onlar, Allah'ın lâneti üzerlerinedir ve meleklerin ve tüm insânların.(161)

Orada muhalledlerdir. Onlardan azâb hafifletilmez ve onlar nazar olunmazlar.(162)²²⁵

Ve ilâhımız bir ilâhtır. O'ndan başka ilâh yoktur. O, Rahmân'dır, Rahîm'dir.(163)²²⁶

Muhakkak ki semâların ve arzın halk edilişinde ve gece ve gündüzün değişmesi(nde) ve insânların menfaati için denizde o cereyân eden gemiler(de) ve Allah'ın semâdan sudan inzâl edip de onunla arza ölümünün ardından hayât vermesi(nde) ve onda her debelenenden yayması(nda) ve rüzgârları çevirmesi(nde) ve semâ ve arz arasında bulutları musahhar etmesi(nde), elbette akleden bir kavim için âyetler vardır.(164)

Ve insânlardan kimi Allah'ın dûnundan denkler ittihaz eder, Allah'a muhabbet eder gibi onlara muhabbet ederler.²²⁷ Ve o îmân edenlerin Allah'a muhabbetleri daha şiddetlidir. Ve o zulmedenler azâbı gördüklerinde, tüm kuvvetin Allah'ın olduğunu ve Allah'ın azâbının şiddetli olduğunu görselerdi.(165)

İslâm'ı gizlerler." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 1. cilt, 191. sayfa]

²²⁴ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'[الَّذِينَ] O tevbe edenler ve ıslâh edenler ve beyân edenler müstesnâ.]" Kendileri arasındaki ile Allah'ın arasındakini ıslâh eden, kendilerine Allah'tan geleni beyân eden, onu gizlemeyen ve onu inkâr etmeyenler. '[فَأُولَٰئِكَ أَتُوبُ عَلَيْهِمْ وَأَنَا التَّوَّابُ الرَّحِيمُ]' O takdirde işte onlar, onların tevbesini kabûl ederim. Ve Benim, Tevvâb, Rahîm.]" [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 3. cilt, 260. sayfa]

²²⁵ İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle dedi: "'[وَلَا هُمْ يُنْظَرُونَ/Ve onlar nazar olunmazlar]' Onlara mühlet verilmez ve bir erteleme yapılmaz." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 1. cilt, 176. sayfa]

²²⁶ Şeyh Useymîn (رحمه الله) der ki: "'[الرَّحْمَنُ الرَّحِيمُ/Rahmân'dır, Rahîm'dir]' (Bu) iki isim Allah'ın isimlerindendir. Birincisi: '[الرَّحْمَنُ/Rahmân]' O'nun rahmetinin genişliğine delâlet eder. İkincisi: '[الرَّحِيمُ/Rahîm]' Rahmetin (kullarına) ulaştığına delâlet eder." [Muhammed bin Sâlih el-Useymîn, Fâtîha ve Bakara Sûresi Tefsîri, 2. cilt, 207. sayfa]

²²⁷ İmâm İbn Ebî Hâtim (رحمه الله) ceyyid bir sened ile Ebu'l-Âliye (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'[يُحِبُّونَهُمْ كَحُبِّ اللَّهِ/Allah'a muhabbet eder gibi onlara muhabbet ederler]' Yani: O putlara, Allah'a muhabbet eder gibi muhabbet ederler. Yani: O îmân edenlerin Rabblerine muhabbet ettikleri gibi (putlara) muhabbet ederler." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 1. cilt, 270. sayfa]

O vakit o tâbi olunanlar o tâbi olanlardan uzaklaşır. Ve azâbı görmüşlerdir ve onlarla (aralarındaki) sebebler kesilmiştir.(166)²²⁸

Ve o tâbi olanlar derler ki: 'Bizim için bir kere (dünyâya dönüş) olsaydı da bizden uzaklaştıkları gibi onlardan uzaklaşsaydık.' İşte Allah onlara amellerini üzerlerine pişmanlıklar halinde böyle gösterir. Ve onlar ateşten hurûc ediciler değildir.(167)

Ey insânlar, arzdakilerden helâl olanı, pak olanı yiyin.²²⁹ Ve şeytânın adımlarına tâbi olmayın.²³⁰ Muhakkak ki o, sizin için mübîn bir düşmandır.(168)

Ancak kötülük ve fuhşîyyât ile size emreder²³¹ ve Allah üzere ilmetmediğinizi söylemenizi.(169)

Ve onlara: 'Allah'ın inzâl ettiği tâbi olun.' denildiğinde, derler ki: 'Bilakis! Babalarımızı üzerinde bulduğumuza tâbi oluruz.' Ve eğer babaları bir şeyi akletmemişler ve hidâyet bulamamışlar olsa da mı?(170)

Ve o kâfirlerin meseli, çağırma ve bağırmanın başkasını işitmeyene o haykırının meseli gibidir. Sağırlardır, dilsizlerdir, âmâlardır. Artık onlar akletmezler.(171)

Ey o îmân edenler, sizi rızıklandıracağımızın paklarından yiyin. Ve Allah'a şükredin, eğer yalnız O'na ibâdet edenler iseniz.(172)²³²

²²⁸ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "[إِذْ تَبَرَّأَ] O vakit o tâbi olunanlar uzaklaşacaklardır]' Onlar şîrk ve şerrdeki zorbalara, ileri gelenlere ve reislerdir. '[مِنْ الَّذِينَ اتَّبَعُوا] O tâbi olanlardan]' Ve onlar (tâbi olunanlara) tâbi olan zayıflardır. '[وَتَقَطَّعَتْ بِهِمُ الْأَسْبَابُ] Ve onlarla (aralarındaki) sebebler kesilmiştir]' Dünyâda aralarında bağ ve dostluk kurdukları iletişim sebepleri (Kıyâmet Günü kesilmiştir)." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fi Tefsîri'l-Kur'ân, 3. cilt, 290. sayfa]

²²⁹ İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) şöyle demektedir: "[يَا أَيُّهَا النَّاسُ كُلُوا مِمَّا فِي الْأَرْضِ حَلَالًا طَيِّبًا] Ey insânlar, arzdakilerden helâl olanı, pak olanı yiyin.'" Yani: Üzerinize harâm edilenlerden yemeyin ve infâk etmeyin." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 1. cilt, 194. sayfa]

²³⁰ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened Dahhâk (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "[وَلَا تَتَّبِعُوا] O vakit o tâbi olunanlar uzaklaşacaklardır]' Şeytânın emrettiği hatâlara (tâbi olmayın)." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fi Tefsîri'l-Kur'ân, 3. cilt, 302. sayfa]

²³¹ İmâm Beğavî (رحمه الله) der ki: "[إِنَّمَا يَأْمُرُكُمْ بِالسُّوءِ] Ancak kötülük ile size emreder'" Yani: Günâh ile emreder. '[وَالْفَحْشَاءِ] Ve fuhşîyyât(ı)' Mâsiyyetleri ve söz ve fiillerden çirkin olan (ile emreder)." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Begâvî, Meâlim'ut-Tenzîl, 1. cilt, 180. sayfa]

²³² İmâm Taberî (رحمه الله) şöyle demiştir: "[يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا] Ey o îmân edenler]' Ey Allah ve Resûlu'nu o tasdik edenler, Allah'a ibâdet etmeyi o ikrâr edenler, O'na itaat ile boyun eğenler! '[كُلُوا مِنْ ثَمَرِهِ إِذَا أَثْمَرَ] Sizi rızıklandıracağımızın paklarından yiyin.'" Size helâl ettiğimiz rızık helâlinden yiyin. Benim size harâm etmediğim, ama sizin kendi kendinize onları harâm ettiğiniz yiyecek ve

muhabbet ettiği mâldan akrabaya ve yetîmlere ve miskînlere ve yolda kalmışa ve isteyenlere ve boyunduruk altındakilere veren ve namazı ikâme eden ve zekâtı veren ve ahidleştiklerinde ahidlerini îfâ edenlerin ve sıkıntı ve darlık ve savaşın kızıştığı anda sabredenler(inkidir). İşte onlar, onlardır ki, sâdıklardır. Ve işte onlar, onlardır muttakîler.(177)²³⁸

Ey o îmân edenler, katledilenlerde üzerinize kısâs yazılmıştır. Hüre hür ve köleye köle ve kadına kadın. Fakat kime kardeşinden bir şey affedilirse, artık mârûfa tâbî olmalı ve ona (diyeti) güzellekle edâ etmelidir. Bu, Rabbinizden hafifletme ve rahmettir. Artık kim bunun ardından aşırı giderse, o zaman ona elîm bir azâb vardır.(178)

Ve sizin için kısâsta hayât vardır ey akıl sâhibleri. Umulur ki siz takvâ edersiniz.(179)

Birinize ölüm hazır olduğunda, eğer bir hayır bırakacaksa, vâlideyn ve akrabaya mârûf ile vasiyyet etmek üzerinize yazıldı. (Bu,) muttakîler üzerine bir hakkıdır.(180)

Artık kim onu işittikten sonra onu tebdîl ederse, o takdirde günâhı ancak onu o tebdîl edenlerin üzerinedir. Muhakkak ki Allah, Sem'î'dir, Alîm'dir.(181)

İmdi kim vasiyyet edenin yanılmasından veya günâh işlemesinden korkar da aralarını ıslâh ederse, o takdirde üzerine bir günâh yoktur. Muhakkak ki Allah, Gafûr'dur, Rahîm'dir.(182)

Ey o îmân edenler, üzerinize oruç yazıldı, o sizden öncekilerin üzerine yazıldığı gibi. Umulur ki siz takvâ edersiniz.(183)

(Oruç) sayılı günlerdir. Bu nedenle sizden kim marazlı veya sefer üzerinde ise, o takdirde diğer günlerden adedince (tutsun). Ve ona o tâkat getirenler üzerine²³⁹ bir miskîn taamı fidye vardır. Artık kim gönülden bir hayır

²³⁸ İmâm Ebu Bekir el-Hallâl (رحمه الله), sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "Ebu Zerr (رضي الله عنه), Allah Resûlu (صلى الله عليه وسلم)'e îmân hakkında suâl etmiş, bunun üzerine ona şu âyeti sonuna kadar kıraat buyurmuştur: 'لَيْسَ الْبِرُّ أَنْ تُولُوا وُجُوهَكُمْ'/İyilik, vecihlerinizi çevirmeniz değildir'" [Ebu Bekir Ahmed bin Muhammed el-Hallâl, es-Sunne (1197.)]

²³⁹ Şeyh Useymîn (رحمه الله) şöyle der: "'وَعَلَى النَّبِيِّنَ يُطِيقُونَهُ'/Ve ona o tâkat getirenler üzerine]' Yani: Ona güç yetirenler üzerine. İlim ehlinin bazıları da şöyle demiştir: 'Yani güç gelenler üzerine, yani zor gelenler üzerine. (Öyle bir) tâkat (seviyesine) ulaşır ki, artık onlara zor gelir.' Başkaları da şöyle demiştir: 'Âyette hazf (söylenmemiş, takdir edilen kelime) vardır, takdiri de şudur: Fidyeyle tâkat getiremeyenlerin üzerine.' Bu görüşlerin ikisi de zayıf olup, ikincisi daha zayıftır. Nitekim bu kavle göre müsbetin menfî ile tefsîri gerekir ki bir şeyin kendisinin zıddıyla tefsîr edilmesi doğru olmaz. İlk kavle gelince, bir vecihle (doğrudur): Lâkin Sahihayn'da Seleme ibnu'l-Ekvâ'dan sâbit olan hadîs

yaparsa, işte o kendisi için daha hayırlıdır. Ve oruç tutmanız, sizin için daha hayırlıdır,²⁴⁰ eğer siz ilmeder iseniz.(184)

Ramazân ayı, o ki, Kur'ân onda inzâl edilmiştir, insânlar için bir hidâyettir.²⁴¹ Ve hüdâ ve furkândan beyyinelerdir.²⁴² Öyleyse sizden kim (bu) aya şâhid olursa, bu durumda onun orucunu tutsun. Ve kim marazlı veya sefer üzerinde ise, artık adedince diğer günlerden (tutsun). Allah, sizin için kolaylık murâd eder ve sizin için zorluk murâd etmez. Ve (bu,) adedi ikmâl etmeniz için ve size hidâyet etmesi üzerine Allah'ı tekbîr etmeniz içindir.²⁴³ Ve umulur ki siz şükredersiniz.(185)

Ve kullarım sana Benden suâl ederse, öyle ki kuşkusuz Ben yakınım. Bana duâ edince, duâ edenin duâsına icâbet ederim. O hâlde Bana icâbet etsinler. Ve Bana îmân etsinler.²⁴⁴ Umulur ki onlar irşâd olurlar.(186)

zayıflığına delâlet eder: 'Oruç ilk farz kılındığı zamanlar insân oruç tutmak ve tutmamak arasında muhayyerdi. Şu âyet: '[أَنزَلَ فِيهِ الْقُرْآنَ/Ramazân ayı, o ki, Kur'ân onda inzâl edilmiştir]' nâzil olana kadar da fide verirdi.' [Buhârî (Câmiu's-Sahîh'de, Kitâbu't-Tefsîr, 4507.) ve Muslim (Musnedu's-Sahîh'te, Kitâbu's-Sıyâm, 149., 1145., 2685.) tahrîc etmiştir] Kezâ âyetin zâhiri de (birinci kavlin) zayıflığına delâlet eder. Çünkü âyetin sonunda: '[وَأَن تَصُومُوا خَيْرٌ لَّكُمْ/Ve oruç tutmanız, sizin için daha hayırlıdır]' buyurur. Bu ise onların oruca güç yetirebildiklerini ve (bu âyetin) güç yetirenleri muhâtab aldığını gösterir. Böylece âyetin zâhiri Seleme hadîsine mutâbık olur. Bu da râcîh kavldır ki: '[يُطِيفُونَهُ/Ona tâkat getirenler]' Ona güç yetirenlerdir." [Muhammed bin Sâlih el-Useymin, Fâtîha ve Bakara Sûresi Tefsîri, 2. cilt, 321.-322. sayfa]

²⁴⁰ İbn Ebî Hâtîm (رحمه الله) hasen bir sened ile İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: " '[فَمَنْ تَطَوَّعَ خَيْرًا/Artık kim gönülden bir hayır yaparsa]' Diğer bir miskînin taâmını ziyâde ederse. '[وَأَن تَصُومُوا خَيْرٌ لَّكُمْ/İşte o kendisi için daha hayırlıdır. Ve oruç tutmanız, sizin için daha hayırlıdır]' [Hikmet bin Beşîr bin Yâşîn, Tefsîru's-Sahîh, 1. cilt, 287. sayfa]

²⁴¹ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) dedi ki: "'[هُدًى لِّلنَّاسِ/İnsânlar için bir hidâyettir]' Bu, Kur'ân için bir medhetmedir, o ki, Allah onu inzâl etmiştir, kullarından ona îmân eden ve onu tasdîk eden ve ona tâbi olanların kalbleri için bir hidâyettir." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Bakara Sûresi, 185. âyetin tefsîrinde]

²⁴² İmâm Beğavî (رحمه الله) demiştir ki: "'[وَبَيِّنَاتٍ مِّنَ الْهُدَى/Ve hüdâdan beyyinelerdir]' Yani: Helâlden, harâmdan, hadd ve hükümlerden apaçık delâletlerdir. '[وَالْفُرْقَانِ/Ve furkân]' Yani: Hakk ile bâtılın arasını tefrik eden/ayıran." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Begavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 1. cilt, 199. sayfa]

²⁴³ İbn Ebî Hâtîm (رحمه الله) sahîh bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[وَلْيَتَذَكَّرُوا اللَّهَ عَلَى مَا هَدَيْكُمْ/Ve size hidâyet etmesi üzerine Allah'ı tekbîr etmeniz içindir.]' Fıtır günü (Ramazân bayramı) tekbîr getirmeniz (içindir.)" [Ebu Muhammed ibn Ebi Hâtîm er-Râzî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm Müsneden anî'r-Resûl ve's-Sahâbe ve't-Tâbiîn 2. cilt, 173. sayfa (766.)]

²⁴⁴ Şeyh Useymîn (رحمه الله) şöyle der: "'[وَإِذَا سَأَلَكَ/Ve sana Benden suâl ederse]' Nebî (صلى الله عليه) hitâb eder. '[عِبَادِي/Mü'minlerdir. 'Yani: Yakınlığımdan. Ve icâbetimin delîli: '[فَاتَى قَرِيبٌ أَجِيبْ دَعْوَةَ الدَّاعِ إِذَا دَعَا/Öyle ki kuşkusuz Ben yakınım. Bana duâ edince, duâ edenin duâsına icâbet ederim.]' kavlidir. '[فَلْيَسْتَجِيبُوا لِي/O hâlde Bana icâbet etsinler.] Mânâsı: İnkıyâdtır/boyun eğmedir. Yani: O hâlde Bana inkıyâd etsinler/boyun eğsinler. '[وَلْيُؤْمِنُوا بِي/Ve Bana îmân etsinler.]' Yani: Ve Benim yakın olduğuma, Bana duâ ettiğinde duâ edenin duâsına icâbet ettiğime îmân etsinler." [Muhammed bin Sâlih el-Useymin, Fâtîha ve Bakara Sûresi Tefsîri, 2. cilt, 342.-343. sayfalar]

Oruç gecesı kadınlarınıza yaklařmak²⁴⁵ sizin için helâl edilmiştir. Onlar, sizin için bir elbise ve siz onlar için bir elbisedir.²⁴⁶ Allah, nefislerinize ihânet etmekte olduğunuzu ilmetmiştir. Bu nedenle tevbenizi kabûl etmiş ve sizden afv buyurmuştur. Öyleyse şimdi onlara mübâşerette bulunun.²⁴⁷ Ve Allah'ın sizin için yazdığını arayın. Ve yiýin ve için, sizin için fecrin beyaz ipliği siyah ipliğinden tebeyyûn edinceye kadar.²⁴⁸ Sonra geceye kadar orucu tamamlayın. Ve siz onlara -ve siz mescidlerde itikâfta bulunduğunuzda- mübâşerette bulunmayın. Bunlar Allah'ın hudûtlarıdır, artık onlara yaklaşmayın. İşte Allah âyetlerini insânlara böyle beyân eder. Umulur ki onlar takvâ ederler.(187)

Ve mâllarınızı aranızda bâtl ile yemeyin. Ve insânların mallarından bir kısmını günâh ile yemek için onları hâkimlere (rüşvet olarak) aktarmayın. Ve siz ilmediyorsunuz.(188)

Sana, hilâllerden suâl ediyorlar. De ki: 'Onlar insânlar ve Hacc için vakit ölçüleridir.' Ve iyilik, evlere arkalarından gelmeniz değildir. Ve lâkin iyilik, takvâ etmektir.²⁴⁹ Ve evlere kapılarından gelin. Ve Allah'a takvâ edin, umulur ki siz felâh bulursunuz.(189)

²⁴⁵ İbn Ebi Hâtım (رحمه الله) sahîh bir sened ile İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[الرَّفْعُ/Yaklaşmak]' Cimâdır/cinsel ilişkidir." [Ebu Muhammed ibn Ebi Hâtım er-Râzî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm Müsneden anî'r-Resûl ve's-Sahâbe ve't-Tâbiîn 2. cilt, 176. sayfa (776.)]

²⁴⁶ İmâm Hâkim (رحمه الله) yine İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[لِبَاسٍ لِّهِنَّ هُنَّ لِبَاسٌ لَّهِنَّ]' Onlar, sizin için bir elbise ve siz onlar için bir elbisedir.'" Onlar, sizin için bir sükûnet ve siz onlar için bir sükûnettir. [Ebu Abdîllah Muhammed bin Abdîllah el-Hâkim en-Nisâbü'rî, el-Müstedrek ale's-Sahîhayn, 2. cilt, 213. sayfa (3122.); Hâkim, Buhârî ve Müslim'in bu eseri tahrîc etmediklerini ama Buhârî'nin şartına göre sahîh olduğunu belirtmiş ve Zehebî de bu konuda ona muvâfakat etmiştir.]

²⁴⁷ İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle der: "'[عَلَّمَ اللَّهُ النَّكْمَ كُنْتُمْ تَخْتَانُونَ أَنْفُسَكُمْ]' Allah, nefislerinize ihânet etmekte olduğunuzu ilmetmiştir.'" Yani: Geceleyin cimâ etmek sûretiyle nefislerinize ihânet ve zulûm ettiğinizi (ilmetmiştir). '[فَتَبَّاعٌ عَلَيْكُمْ]' Sizi bağışlamıştır. '[وَعَفَا عَنْكُمْ]' Sizi affetmiştir. '[وَقَالَ يَا أَيُّهَا الْمُسْلِمُونَ] Öyleyse şimdi onlara mübâşerette bulunun.'" Onlarla helâl olarak cimâ edin." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 1. cilt, 207. sayfa]

²⁴⁸ İmâm Buhârî (رحمه الله), Sehl bin Sa'd (رضي الله عنه)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[وَكُلُوا وَاشْرَبُوا]' Onlar, sizin için beyaz ipliği siyah ipliğinden tebeyyûn edinceye kadar]" (âyeti) inzâl edildi ve: '[فَجْرٍ]' (kısmı) inzâl edilmemişti. Ve bir adam oruç tutmayı murâd ettiğinde, onlardan birisi ayaklarına beyaz ip ve siyah ip bağladı. Ve onlar (yani ipler) kendisine belirinceye kadar yemeği bırakmadı. Nihâyet Allah, onun ardından: '[مِنْ مِّنْ مِّنْ مِّنْ]' (kısmını) inzâl buyurdu. Böylece Allah'ın ancak gece ile gündüzü kasdettiğini ilmettiler." [Ebu Abdîllah Muhammed bin İsmâil el-Buhârî, Câmiu's-Sahîh, Kitâbu't-Tefsîr (4511.)]

²⁴⁹ İmâm Buhârî (رحمه الله), Berâ bin Âzib (رضي الله عنه)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[عَلَّمَ اللَّهُ النَّكْمَ كُنْتُمْ تَخْتَانُونَ أَنْفُسَكُمْ]' Allah, nefislerinize ihânet etmekte olduğunuzu ilmetmiştir." (Hacc ve Umre için) ihrama girdiklerinde, evlerine arkalarından gelirlerdi. Bunun üzerine Allah (şu âyeti) inzâl etti: "'[وَلَيْسَ الْبِرُّ بِأَنْ تَأْتُوا الْبُيُوتَ مِنْ ظُهُورِهَا وَلَكِنَّ الْبِرَّ مِنَ اتَّقَىٰ وَأَتُوا الْبُيُوتَ مِنْ أَبْوَابِهَا]' Onlar, sizin için iyilik, evlere arkalarından gelmeniz değildir. Ve lâkin iyilik, takvâ etmektir.'" [Ebu Abdîllah Muhammed bin

Ve Allah yolunda sizinle o kılâl edenlerle kılâl edin²⁵⁰ ve sınırı aşmayın. Muhakkak ki Allah, sınırı aşanlara muhabbet etmez.(190)

Ve onları nerede yakalarsanız katledin. Ve sizi ihrâc ettikleri yerden siz (de) onları ihrâc edin.²⁵¹ Ve fitne,²⁵² kılâldan daha şiddetlidir. Ve Mescidi'l-Harâm indinde onlarla kılâl etmeyin, onlar orada sizinle kılâl etmedikçe. Fakat sizinle kılâl ederlerse, o vakit onlarla kılâl edin. İşte kâfirlerin cezâsı böyledir.(191)

Ama nihâyet verirlerse,²⁵³ o takdirde muhakkak ki Allah, Gafûr'dur, Rahîm'dir.(192)

Ve fitne²⁵⁴ olmayıncaya kadar onlarla kılâl edin²⁵⁵ ve Dîn Allah için olana (kadar).²⁵⁶ Ama nihâyet verirlerse, bu durumda düşmanlık yoktur, zâlimler üzerine hâric.(193)

Harâm ay, harâm aya ve hürmetler (biribirine) kısâstır. Öyleyse kim üzerinize saldırırsa, artık üzerinize saldırdığının misli ile üzerine saldırın. Ve Allah'a takvâ edin. Ve ilmedin ki, Allah muttakîler ile beraberdir.(194)

İsmâil el-Buhârî, Câmiu's-Sahîh, Kitâbu't-Tefsîr (4512.)]

²⁵⁰ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "[وَقَاتِلُوا/Ve Allah yolunda o sizinle kılâl edenlerle kılâl edin]' (Bu hitâb,) kâfirlerle kılâl etmeleri emredilen Muhammed (صلی الله علیه وسلم)'in ashâbıdır." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 1. cilt, 299. sayfa]

²⁵¹ İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) şöyle demiştir: "[وَأَخْرِجُوهُمْ مِنْ حَيْثُ أَخْرَجُوكُمْ/Ve sizi ihrâc ettikleri yerden siz (de) onları ihrâc edin.]' Yani: Mekke'den." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîz, 1. cilt, 205. sayfa]

²⁵² İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "[وَالْفِتْنَةُ/Ve fitne, kılâldan daha şiddetlidir.]' Şîrk, kılâldan daha şiddetlidir." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 3. cilt, 565. sayfa]

²⁵³ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "[فَإِنْ أَنْتَهَوْا/Ama nihâyet verirlerse]' Yani: Ama (şirke nihâyet/son verip) müslüman olurlarsa." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 1. cilt, 193. sayfa]

²⁵⁴ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[وَالْفِتْنَةُ/Fitne]' Şîrktir." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 1. cilt, 301. sayfa]

²⁵⁵ Yine İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "[وَقَاتِلُوهُمْ حَتَّى لَا تَكُونَ فِئْتَةً/Ve fitne olmayıncaya kadar onlarla kılâl edin]' Şîrk olmayıncaya kadar (onlarla kılâl edin)."

İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[وَيَكُونُ/Lâ ilâhe illAllâh]' denilinceye (kadar). Bize zikredildiğine göre Allah'ın Nebîsi (صلی الله علیه وسلم): 'Muhakkak ki Allah Bana, onlar: '[لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ/Lâ ilâhe illAllâh]' deyinceye kadar insânlar ile kılâl etmemi emretti.' buyurmuştur." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 3. cilt, 570. ve 572. sayfalar]

²⁵⁶ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "[وَيَكُونُ الدِّينُ لِلَّهِ/Ve Dîn Allah için olana (kadar)]' Allah'a teslim olana kadar onlarla kılâl edin. Ve denilmiştir ki: Allah'tan başkasına secde olmayıncaya kadar (onlarla kılâl edin)."

[Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 1. cilt, 193. sayfa]

Ve Allah yolunda infâk edin. Ve elleriniz ile (kendinizi) tehlikeye atmayın.²⁵⁷
Ve ihsânda bulunun. Muhakkak ki Allah, ihsân edenlere muhabbet eder.(195)

Ve Hacc ve Umre'yi Allah için tamamlayın. Fakat mahsûrsanız, o hâlde kurbandan kolay geleni (gönderin). Ve kurban mahalline ulaşınca kadar başlarınızı traş etmeyin. Artık sizden kim marazlı olursa veya başından bir eziyeti varsa, o takdirde (ona) oruç veya sadaka veya kurbandan fidye vardır. Artık emîn olduğunuzda, o hâlde kim Hacc'a kadar Umre'den metâlanırsa, o takdirde kolayına gelen kurbandan (keser). Fakat kim (kurban) bulamazsa, artık Hacc'ta üç gün ve döndüğünüzde yedi (gün) oruç tutar. Bunlar kâmil on (gündür). Bu, ehli Mescidi'l-Harâm'da hazır olmayanlar içindir. Ve Allah'a takvâ edin. Ve ilmedin ki Allah'ın ikâbı çok şiddetlidir.(196)

Hacc mâlûm aylardır. İşte kim onlarda Hacc'ı farz ederse, artık Hacc'ta yaklaşmak²⁵⁸ yoktur ve fâsıklık yoktur ve cedelleşme yoktur. Ve hayırdan ne fiil ederseniz, Allah onu ilmeder. Ve azık edinin, öyle ki kuşkusuz azığın en hayırlısı takvâdır. Ve Ben'den takvâ edin, ey akıl sâhibleri.(197)

Rabbinizden bir fazl aramanızda üzerinize bir günâh yoktur. Derken Arafât'tan akın ettiğinizde, artık Meşâri'l-Harâm²⁵⁹ indinde Allah'ı zikredin. Ve O'nu, size hidâyet ettiği gibi zikredin. Ve doğrusu ondan önce, elbette dalâlete düşenlerden²⁶⁰ idiniz.(198)

Sonra insânların akın ettiği yerden akın edin. Ve Allah'a istiğfâr edin. Muhakkak ki Allah, Gafûr'dur, Rahîm'dir.(199)

Nihâyet menâsikinizi kazâ ettiğinizde,²⁶¹ artık Allah'ı zikredin, babalarınızı zikrettiğiniz gibi veya daha şiddetli bir zikirle.²⁶² İmdi insânlardan kimi der

²⁵⁷ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Huzeýfe (رضي الله عنه)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "وَلَا تُلْقُوا بِأَيْدِيكُمْ إِلَى التَّهْلُكَةِ/Ve elleriniz ile (kendinizi) tehlikeye atmayın." Allah yolunda infâk etmeyi terk ederek (kendinizi tehlikeye atmayın). [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 3. cilt, 583. sayfa]

²⁵⁸ İbn Ebî Hâtîm (رحمه الله) hasen bir sened ile İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: " '[Yaklaşmak]' Cimâdır. [Ebu Muhammed ibn Ebî Hâtîm er-Râzî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm Müsened anîr-Resûl ve's-Sahâbe ve't-Tâbiîn, 2. cilt, 256. sayfa (1021.)]

²⁵⁹ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile İbn Umer (رضي الله عنهما)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: " '[Meşâri'l-Harâm]' Müzdelife'nin tümüdür. [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 1. cilt, 314. sayfa]

²⁶⁰ İbn Ebî Hâtîm (رحمه الله) hasen bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, der ki: " '[Dalâlete düşenlerden]' Câhillerden. [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 1. cilt, 314. sayfa]

²⁶¹ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: " '[Nihâyet menâsikinizi kazâ

ki: 'Rabbimiz, bize dünyâda ver.' Ve onun için Âhîret'te bir pay yoktur.(200)²⁶³

Ve onlardan kimi der ki: 'Rabbimiz, bize dünyâda güzellik ve Âhîret'te güzellik ver.'²⁶⁴ Ve bizi ateş azâbından vikâye et.'(201)²⁶⁵

İşte onlar, onlar içindir kesbettiklerinden bir nasîb. Ve Allah'ın hesâbı serîrdır.(202)

Ve sayılı günlerde Allah'ı zikredin.²⁶⁶ İmdi kim iki günde (Mina'dan dönmek için) acele ederse, artık üzerine bir günâh yoktur. Ve kim tehir ederse, artık (onun da) üzerine bir günâh yoktur. (Bu,) takvâ eden içindir. Ve Allah'a takvâ edin. Ve O'na haşr edileceğinizi ilmedin.(203)

Ve insânlardan kiminin dünyâ hayâtı hakkındaki sözleri hoşuna gider ve kalbinde olan şey üzere Allah'ı şâhid tutar ve o hasımların en yamanıdır.(204)

ettiğinizde]' Yani: Menâsiki (Hac ibâdetlerini) bitirdiğinizde." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîrû'l-Kur'ân, 1. cilt, 203. sayfa]

²⁶² İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle demektedir: "'[فَذْكُرُوا اللَّهَ/Allah'ı zikredin]' Tekbir getirmek ve hamdu senâ etmek sûretiyle (Allah'ı zikredin). '[كَبِّرُوا أَبَاءَكُمْ/Babalarınızı zikrettiğiniz gibi]' Arablar Haccı îfa edince Beyt'in yanında durur ve babalarının/atalarının övünç dolu öykülerini anlatırlardı. Allahu (تعالى) onlara, Kendisini zikretmelerini emretmiştir. '[أَوْ أَشَدَّ ذِكْرًا/Veya daha şiddetli bir zikirle]' Daha şiddetli zikredin. Bilakis daha şiddetli (zikredin). Yani, daha çok zikredin." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 1. cilt, 231. sayfa]

²⁶³ İbn Ebi Hâtim (رحمه الله) sahîh bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "[فَمَنْ يُدْعَى إِلَى اللَّهِ يَنْتَهِى عَنْهُ يَوْمَئِذٍ وَيَقُولُ رَبَّنَا إِنَّا فِي الدُّنْيَا وَمَا لَهُ فِي الْآخِرَةِ مِنْ خَلْقٍ] **dünyâda ver.' Ve onun için Âhîret'te bir pay yoktur.]** Bu, dünyâya niyet eden, onun için harcama yapan, çırpınan, çalışıp yorulan, arzusunu, niyetini, tasa ve talebini ona hasreden bir kuldur." [Ebu Muhammed ibn Ebi Hâtim er-Râzî, Tefsîrû'l-Kur'ânî'l-Azîm Müsneden anî'r-Resûl ve's-Sahâbe ve't-Tâbiîn 2. cilt, 284. sayfa (1352).]

²⁶⁴ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Hasan el-Basrî (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'[وَمَنْهُمْ مَنْ يَقُولُ رَبَّنَا إِنَّا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْآخِرَةِ حَسَنَةٌ] **dünyâda güzellik ve Âhîret'te güzellik ver.]** Dünyâdaki güzellik ilim ve ibâdet ve Âhîret'teki (güzellik) Cennettir." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 4. cilt, 205. sayfa]

²⁶⁵ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "'[وَقِنَّا عَذَابَ النَّارِ/Ve bizi ateş azâbından vikâye et.]' Yani: Ateş azâbını bizden uzaklaştır." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîrû'l-Kur'ân, 1. cilt, 205. sayfa]

²⁶⁶ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا ذُكِّرُوا اللَّهَ فِي أَيَّامٍ مَعْدُودَاتٍ/Ve sayılı günlerde Allah'ı zikredin.]' Yani: '[يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا ذُكِّرُوا اللَّهَ فِي أَيَّامٍ مَعْدُودَاتٍ/Sayılı günler]' ile '[تَشْرِيكَ الْيَوْمِ/Teşrik]' (kastedilir). Ve bunlar kurban kesmenin ardındaki üç gündür." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 4. cilt, 208. sayfa]

Şeyh Useymîn (رحمه الله) der ki: '[يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا ذُكِّرُوا اللَّهَ فِي أَيَّامٍ مَعْدُودَاتٍ/Sayılı günler]' Ve bunlar: Zilhicce ayının on birinci, on ikinci ve on üçüncü günlerini ihtivâ eden üç teşrik günüdür. '[الذِّكْرُ/Zikir]' kelimesi burada, bu günlerde Allah (عز وجل)'ye yaklaştıran her kavil veya fiili kapsamaktadır. O günlerdeki: '[التَّكْبِيرُ/Tekbîr]' sözcüğü de hem mutlak anlamı (yani '[الله أكبر/Allahu Ekber]' diyerek tekbir getirmeyi) hem de mukayyed anlamı (yani Allah'ı yücelten tüm fiilleri) kapsamaktadır." [Muhammed bin Sâlih el-Useymîn, Fâtîha ve Bakara Sûresi Tefsîri, 2. cilt, 438. sayfa]

Ve döndüğünde, arzda sa'y eder, orada fesâd çıkarmak ve ekin ve nesli helâk etmek için. Ve Allah fesâda muhabbet etmez.(205)

Ve ona: 'Allah'a takvâ et.' denildiğinde, izzet onu günâh ile tutar.²⁶⁷ Artık ona Cehennem yeter. Ve elbette (o) ne kötü düşektir.(206)

Ve insânlardan kimi Allah'ın rızâsını isteyerek nefsi satar.²⁶⁸ Ve Allah, kullarına Rauf'tur.(207)²⁶⁹

Ey o îmân edenler, topluca Silm'e²⁷⁰ dâhil olun. Ve şeytânın adımlarına tâbi olmayın.²⁷¹ Muhakkak ki o, sizin için mübîn bir düşmandır.(208)

Eğer beyinelerin size gelmesinin ardından kayarsanız, artık ilmedin ki Allah, Azîz'dir, Hakîm'dir.(209)

Onlar, ancak buluttan gölgeler içinde Allâh'ın ve meleklerin gelmesini²⁷² ve işin kazâ edilmesini²⁷³ mi bekliyor? Ve işler Allah'a rücû ettirilir.(210)

²⁶⁷ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) şöyle demiştir: "'وَإِذَا قِيلَ لَهُ اتَّقِ اللَّهَ أَخَذَتْهُ الْعِزَّةُ بِالْإِثْمِ]' Ve ona: 'Allah'a takvâ et.' denildiğinde, izzet onu günâh ile tutar.' Yani: Bu fâcire fiillerinden ve sözlerinden dolayı vaaz edilip de: 'Allah'a takvâ et, söz ve fiillerinden vazgeç ve hakka rücû et!' denildiğinde, o imtinâ eder ve dayatır." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîm, Bakara Sûresi, 206. âyetin tefsîrinde]

²⁶⁸ İmâm AbdurRezzâk (رحمه الله) sahîh bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَشْتَرِي نَفْسَهُ ابْتِغَاءَ مَرْضَاتِ اللَّهِ]' Ve insânlardan kimi Allah'ın rızâsını isteyerek nefsi satar.' Bunlar muhâcirler ve ensârdır." [Ebu Bekr AbdurRezzâk bin Hemmâm es-Sanânî el-Himyerî, Tefsîru AbdurRezzâk, 1. cilt, 330. sayfa (232..)]

²⁶⁹ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "'وَاللَّهُ رَؤُفٌ بِالْعِبَادِ]' Ve Allah, kullarına Rauf'tur.' Yani: Onlara karşı çok merhametlidir." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 1. cilt, 209. sayfa]

²⁷⁰ Ebu Ubeyd el-Kâsım ibn Sellâm (رحمه الله) şöyle demektedir: "'السِّلْمُ]' İslâm'dır." [Ebu Ubeyd el-Kâsım ibn Sellâm, Kitâbu'l-Îmân, 27. sayfa]

²⁷¹ İmâm AbdurRezzâk (رحمه الله) sahîh bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'وَلَا تَتَّبِعُوا خُطُوَاتِ الشَّيْطَانِ]' Hatalârına (tâbi olmayın)." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 1. cilt, 320. sayfa]

²⁷² Şeyh Sa'dî (رحمه الله) der ki: "Bu ve benzeri âyetler, istivâ, nüzûl, mecî/gelme gibi ihtiyârî sıfatları ve Allahu (صلی الله عليه وسلم)'nın Kendi Nefsinden haber verdiği veya onları Allah Resûlu (صلی الله عليه وسلم)'ın haber verdiği bu cihetteki sıfatları isbât eden Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaatın mezhebi lehine delildir. Cehmiyye ve mu'tezile gibi farklı farklı türler altında yer edinen muattıla mensûblarının aksine, Ehl-i Sünnet mensûbları bu sıfatları, teşbîh etmeksizin, tahrîf etmeksizin ve ta'tîle düşmeksizin, Allah'ın celâl ve azâmetine lâyük bir vecih üzere isbât ederler. Allah'ın bir zâtı vardır ki diğer zatlar O'nun zâtına benzemez. Allah'ın yine, başkalarının sıfatlarına benzemeyen sıfatları vardır." [AbdurRahmân bin Nâsir es-Sa'dî, Teysîru'l-Kerîmu'r-Rahmân fî Tefsîri Kelâmi'l-Mennân, 93.-94. sayfa (tek cilt olarak basım)]

İmâm Kâsımî (رحمه الله) ise şöyle demiştir: "Ümmetin selefinin ve imâmlarının mezhebi şöyledir: Muhakkak ki onlar, tahrîf etmeksizin, ta'til etmeksizin, keyfiyyet biçmeksizin ve temsîle girmeksizin Allah (سبحانه)'yu, O'nun Kendi Nefsini vâsfettiği ve Resûlu (صلی الله عليه وسلم)'ın O'nu vâsfettiği sıfatlarla vâsfederler. O'nun sıfatları hakkında konuşmak, O'nun Zâtı hakkında konuşmak gibidir.

İsrâîl oğullarına suâl et, onlara nice beyyin âyetlerden verdik. Ve kim Allah'ın nimetini, kendisine gelmesinin ardından tebdîl ederse, o takdirde kuşkusuz Allah'ın ikâbı çok şiddetlidir.(211)

Dünyâ hayâtı o küfredenler için ziynetlendirilmiştir. Ve onlar o îmân edenleri maskaralığa alır.²⁷⁴ Ve o takvâ edenler, Kıyâmet Günü onların fevkindedir.²⁷⁵ Ve Allah, dilediğini hesâbsız rızıklandırır.(212)

İnsânlar tek ümmet idi.²⁷⁶ Böylece Allah nebîler ba's etti, tebşîr ediciler ve inzâr ediciler. Ve onlarla beraber -insânların arasında kendisinde ihtilâf ettikleri hakkında hükmetmeleri için- hakk ile Kitâb'ı inzâl etti. Ve beyyineler onlara gelmesinin ardından, aralarındaki bağıyden dolayı onda ihtilâf eden, o kendisine (Kitâb) verilenlerden başkası değildir. İmdi Allah o îmân edenleri, kendisinde ihtilâf ettikleri hakka izni ile hidâyet etmiştir. Ve Allah, dilediğini Sırât-ı Mustakîm'e hidâyet eder.(213)

Yoksa Cennet'e -ve sizden önce o geçenlerin meseli size gelmeden- dâhil olacağınızı mı hesâb ettiniz? Sıkıntı ve darlık onlara temâs etmiş ve Resûl ve berâberindeki o îmân edenler: 'Allah'ın nusreti ne zaman?' diyecek kadar sarsılmışlardır. Dikkat edin, muhakkak ki Allah'ın nusreti yakındır.(214)

Sana ne infâk edeceklerini suâl ederler. De ki: 'Hayırdan infâk edeceğiniz, artık vâlideyn ve akraba ve yetîmler ve miskînler ve yolda kalmışlar içindir. Ve hayırdan ne fiil ederseniz, öyle ki kuşkusuz Allah ona Âlîm'dir.'(215)

Zâtında, sıfatlarında ve fiillerinde, Allahu (تعالى)nın misli gibi bir şey yoktur. Birisi kalkıp da: 'Allah (سبحانه) nasıl gelir, nasıl geliyor?' diye suâl ederse, o kimseye şöyle denilsin: 'O, Nefsinde nasıldır?' Adam: 'O'nun Zâtının keyfiyyetini bilmiyorum.' diye cevâb verdiğinde ise ona şöyle denilsin: 'İşte aynı şekilde, O'nun sıfatlarının keyfiyyeti de bilinmez.' Muhakkak ki sıfatın keyfiyyetini bilmek, sıfatlananın keyfiyyetini bilmeye tâbidir. Selefın icmâsını nakleden pek çok kimse, mutlak sûrette bu kaideye bağlı kalmıştır." [Cemâleddin el-Kâsımî, Mehâsinu't-Te'vîl, 2. Cüz, 518. sayfa]

²⁷³ İmâm Begavî (رحمه الله) dedi ki: "'[وَفُضِيَ الْأَمْرُ/ Ve işin kazâ edilmesi(ni)]' Yani: Azâb vâcib oldu ve hesâb tamamlandı. Ve bu, Allah'ın faslı, Kıyâmet Günü mahlûkatın arasında hakk ile kazâsıdır/hüküm vermesidir." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Begavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 1. cilt, 241. sayfa]

²⁷⁴ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) şöyle demektedir: "'[وَيَسْخَرُونَ مِنَ الَّذِينَ آمَنُوا/ Ve onlar o îmân edenleri maskaralığa alır.]' Yani: İstihzâ/alay ederler. Ve bunlar Ebu Cehil ve diğerleri gibi Kureyş'in reisleridir. Onlar fakirlerle alay ediyor idiler." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 1. cilt, 212. sayfa]

²⁷⁵ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'[وَالَّذِينَ اتَّقَوْا/ Ve o takvâ edenler, onların fevkindedir.]' (Ve o takvâ edenler,) Cennet'te onların fevkindedir." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 1. cilt, 322. sayfa]

²⁷⁶ İbn Ebî Hâtim (رحمه الله) sahîh bir sened ile İbn Abbâs (رضي الله عنه)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[كَانَ النَّاسُ أُمَّةً وَاحِدَةً/ İnsanlar tek ümmet idi.]' Onların hepsi İslâm üzere idiler." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 1. cilt, 323. sayfa]

Kıtâl -ve o sizin için kerîhtir- üzerinize yazılmıştır. Ve ola ki bir şeyi kerîh görürsünüz ve o sizin için hayırdır. Ve ola ki bir şeye muhabbet edersiniz ve o sizin için şerrdir. Ve Allah ilmeder ve siz ilmedemezsiniz.(216)²⁷⁷

Sana harâm aydan, onda kîtâlden suâl ederler. De ki: 'Onda kîtâl büyük (suçtur). Ve Allah yolundan alıkoymak ve O'na küfretmek ve Mescidi'l-Harâm('dan alıkoymak) ve ehlini oradan ihrâc etmek, Allah indinde daha büyük (suçtur) ve fitne, katletmekten daha büyüktür.'²⁷⁸ Ve sizinle kîtâl etmekten -güç yetirebilseler- geri durmazlar, tâ ki sizi Dîninizden döndürünceye kadar. Ve sizden kim Dîninden irtidât edip de -ve o kâfir olarak- ölürse, öyle ki işte onların dünyâ ve Âhiret'te amelleri boşa gitmiştir. Ve işte onlar ateş ashâbıdır, onlar orada muhalledlerdir.(217)

Muhakkak ki o îmân edenler ve o hicret edenler ve Allah yolunda cihâd edenler, işte onlar Allah'ın rahmetini umarlar. Ve Allah, Gafûr'dur, Rahîm'dir.(218)

Sana içki ve kumardan suâl ederler. De ki: 'Onlarda büyük bir günâh ve insânlar için menfaatler vardır. Ve onların günâhı menfaatlerinden daha büyüktür. Ve sana ne infâk edeceklerini suâl ederler. De ki: 'Artanı.'²⁷⁹ İşte sizin için Allah âyetleri böyle beyân buyurur. Umulur ki siz tefekkür edersiniz.(219)

²⁷⁷ İbn Kayyim el-Cevziyye (رحمه الله) şöyle demektedir: "'[وَعَسَى أَنْ تَكُونُوا شَيْئًا وَهُوَ شَرٌّ لَكُمْ وَاللَّهُ يَعْلَمُ وَأَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ/Ve ola ki bir şeyi kerîh görürsünüz ve o sizin için hayırdır. Ve ola ki bir şeye muhabbet edersiniz ve o sizin için şerrdir. Ve Allah ilmeder ve siz ilmedemezsiniz.]' Bu âyetle, hikmetler, sırlar ve kul için çeşitli dersler vardır. Şübhesiz ki kul, hoş olmayan bir şeyin sevilen bir şeyle birlikte gelebileceğini ve sevilen bir şeyin de nâhoş bir şey ile birlikte gelebileceğini bilirse, sevinçli bir olayın içinde herhangi bir zarar bulunmadığından emin olmaz; zararlı bir olayın içinden de herhangi bir sevinç çıkmasından ümidini kesmez. Çünkü kul, neticeleri bilemez. Şübhesiz ki Allah bu husûslarda, kulun bilmediği şeyleri ilmeder." [Muhammed ibn Ebî Bekr ibn Kayyim el-Cevziyye, el-Fevâid, 87. sayfa]

²⁷⁸ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "'[وَصَدَّ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ/Ve Allah yolundan alıkoymak]' Yani: Müslümanları İslâm'dan sizin alıkoymanız '[وَكُفِّرْ بِهِ/Ve O'na küfretmek]' Yani: Sizin, Allah'a küfretmeniz. '[وَالْمَسْجِدَ الْحَرَامَ/Ve Mescidi'l-Harâm('dan alıkoymak)']' Yani: Sizin, müslümanları Mescid-i Harâm'dan alıkoymanız. '[وَإِخْرَاجَ أَهْلِهِ مِنْهُ/Ve ehlini oradan ihrâc etmek]' Yani: Mekke ehlini Mekke'den çıkarmak '[أَكْبَرَ عِنْدَ اللَّهِ وَالْفِتْنَةُ أَكْبَرُ مِنَ الْقَتْلِ]' Allah indinde daha büyük (suçtur) ve fitne katletmekten daha büyüktür.')] Yani: Sizin üzerinde olduğunuz küfür ve bu fiilleriniz Allah indinde, harâm ayda müslümanlarla savaşmaktan daha büyük ve daha şiddetlidir." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 1. cilt, 215. sayfa]

²⁷⁹ İmâm Kurtubî (رحمه الله) demiştir ki: "'[الْعُتُو/Artanı]' Kolay olan, artan ve çıkartılması kalbe meşakkat vermeyen." [Ebu AbdUllah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, el-Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, 3. cilt, 61. sayfa]

Dünyâ ve Âhiret hakkında. Ve sana yetimlerden suâl ederler. De ki: 'Onlar için ıslâhta bulunmak hayırlıdır. Ve eğer onlarla bir arada yaşarsanız, artık onlar kardeşlerinizdir.' Ve Allah, fesâd çıkaranla ıslâh edeni ilmeder. Ve eğer Allah dileseydi, elbette sizi zora sokardı. Muhakkak ki Allah, Azîz'dir, Hakîm'dir.(220)

Ve müşrikeleri îmân edinceye kadar nikâhlaymayın. Ve elbette mü'min bir câriye, bir müşrikeden daha hayırlıdır, velev ki hoşunuza gitse. Ve müşrikleri îmân edinceye kadar nikâhlaymayın. Ve elbette bir mü'min köle, bir müşrikten hayırlıdır, velev ki hoşunuza gitse. İşte onlar ateşe dâvet ederler. Ve Allah, izni ile Cennet'e ve mağfirete dâvet eder. Ve insânlara âyetlerini beyân eder. Umulur ki onlar tezekkür ederler.(221)

Ve hayızdan sana suâl ederler. De ki: 'O, bir ezâdır.' Onun için hayızda kadınlardan çekilin. Ve onlara tâhir olana kadar yaklaşmayın. Artık tâhir olduklarında, o zaman onlara Allah'ın size emrettiği yerden varın.²⁸⁰ Muhakkak ki Allah, tevbe edenlere muhabbet eder ve tâhir olanlara muhabbet eder.(222)

Kadınlarınız sizin için bir ekinliktir. Öyleyse ekinliğinize nasıl dilererseniz varın.²⁸¹ Ve nefisleriniz için takdîm edin. Ve Allah'a takvâ edin ve ilmedin ki siz O'na mülâki olacaksınız. Ve mü'minleri tebşîr et.(223)²⁸²

Ve Allah'ı, iyilik yapmanız ve takvâ etmeniz ve insânların arasını ıslâh etmenize yeminlerinize engel kılmayın.²⁸³ Ve Allah, Semî'dir, Âlîm'dir.(224)

²⁸⁰ Hayız ile ilgili hükümler hakkında fıkıh kitâblarına ve: 'Fَاتَوَهُنَّ مِنْ حَيْثُ أَمَرَكُمُ اللَّهُ/O zaman onlara Allah'ın size emrettiği yerden varın.' kısmı için bir sonraki âyetin tefsîrine bakınız. [Hazırlayan]

²⁸¹ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "فَاتُوا حَرْثَكُمْ أَيْ شَيْئَكُمْ/Öyleyse ekinliğinize nasıl dilererseniz varın." Yani: 'الحَرْث/Ekinlik' Ferctir. Feri (kadınlık organını) bırakıp da onun gayrına varmamak üzere, ona (yani kadınlık organına) ön tarafından veya arka tarafından nasıl dilerse, hangisini murâd edersen varırsın. 'فَاتَوَهُنَّ' [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 1. cilt, 337. sayfa]

²⁸² İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) der ki: "وَقَدِّمُوا لِأَنْفُسِكُمْ/Ve nefisleriniz için takdîm edin.' Yani: Harâmları terk etmeye dâir sizi nehyettiği şeyleri işlememeye bağlı kalmak sûretiyle itaat fiillerinden (takdîm edin). Bunun için şöyle buyurmuştur: 'وَاتَّقُوا اللَّهَ وَاعْلَمُوا أَنَّكُمْ مُلَاقُونَ/Ve Allah'a takvâ edin ve ilmedin ki siz O'na mülâki olacaksınız.' Yani: Tüm amelleriniz üzere sizi hesâba çekecektir. 'وَيُبَشِّرُ الْمُؤْمِنِينَ/Ve mü'minleri tebşîr et.' Yani: Onlara emir buyurduğu husûslarda Allah'a itaat eden ve kendilerini sakındırdığı şeyleri terkedenleri (tebşîr et/müjdele)." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Bakara Sûresi, 223. âyetin tefsîrinde]

²⁸³ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, der ki: "وَلَا تَجْعَلُوا اللَّهَ عُرْضَةً لِأَيْمَانِكُمْ أَنْ تَبَرُّوا وَتَتَّقُوا وَتُصْلِحُوا بَيْنَ النَّاسِ/Ve Allah'ı, iyilik yapmanız ve takvâ etmeniz ve insânların arasını ıslâh etmenize yeminlerinize engel kılmayın.' Onlar, sıla-i rahîm, ma'rûf ve insânların arasını ıslâh etmekle emrolunmuşlardır. Eğer birisi, bunları işlemeyeceğine yemin ederse,

Allah, yeminlerinizdeki lağviyyât ile sizi muâheze etmez.²⁸⁴ Ve lâkin kalblerinizin kesbettiği ile sizi muâheze eder. Ve Allah, Gafûr'dur, Halîm'dir.(225)²⁸⁵

Kadınlarına o îlâ yapanlar için dört ay beklemek vardır.²⁸⁶ Fakat dönerlerse, artık muhakkak ki Allah, Gafûr'dur, Rahîm'dir.(226)

Ve eğer talâka azmederlerse, öyle ki kuşkusuz Allah, Semî'dir, Alîm'dir.(227)²⁸⁷

Ve talâk edilmiş kadınlar nefisleri için üç âdet dönemi beklerler. Ve Allah'ın rahîmlerinde halk ettiğini gizlemeleri kendilerine helâl değildir, eğer onlar Allah'a ve Âhiret Günü'ne îmân etmişler iseler. Ve kocaları bu (süre) içinde onları geri almaya daha hakk sâhibidir, eğer ıslâh murâd ederlerse. Ve onların lehine, mârûf ile o aleyhlerinin misli (hakklar) vardır.²⁸⁸ Ve erkekler için onların üzerinde bir derece vardır. Ve Allah, Azîz'dir, Hakîm'dir.(228)

bunları işlesin ve yeminini bir kenara bıraksın." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 4. cilt, 423. sayfa]

²⁸⁴ İmâm AbdurRezzâk (رحمه الله) sahîh bir sened ile Âişe (رضي الله عنها)'dan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "Allah, yeminlerinizdeki lağviyyât ile sizi muâheze etmez." Onlar, bir durum hakkında: 'Böyle değil vAllahi, evet öyle vAllahi, hayır asla vAllahi...' diyerek kendilerini haklı çıkarmaya çalışan, o durum hakkında baskın çıkmaya çalışan ama kalblerinin bağlanmadığı yeminler eden bir kavimdir." [Ebu Bekr AbdurRezzâk bin Hemmâm es-Sanânî el-Himyerî, Tefsîru AbdurRezzâk, 1. cilt, 342. sayfa (268.)]

²⁸⁵ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "'Halîm/حليم'" Ve O, O'dur ki ikâbta/azâbta acele etmeyendir." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 1. cilt, 228. sayfa]

²⁸⁶ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'Kadınlarına o yaklaşmamaya yemin edenler için dört ay beklemek vardır.'" O, hanımına yaklaşmayacağına dâir Allah adına yemin eden adamdır. Bunun üzerine o adam, dört ay bekler. Eğer bu süre zarfında hanımına yaklaşırsa, on miskîni doyurmak veya onları giydirmek ya da bir köle azâd etmek sûretiyle yemininin keffâretini öder. Bunları bulamayan kimse ise, keffâret olarak 3 üç gün oruç tutar." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 1. cilt, 339. sayfa]

²⁸⁷ İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle der: "'Ve eğer talâka azmederlerse'" Yani: Onu (yani talâkı) gerçekleştirmeye karar verirlerse. "'Öyle ki kuşkusuz Allah, Semî'dir'" Onların kavline (Semî'dir). "'Alîm'dir'" Onların niyetlerine (Alîm'dir). Burada, kocası onu boşamadığı sürece, süre geçtikten sonra kadının boşanmış sayılmayacağına dâir bir delil vardır. Çünkü o, içinde azmetme olan bir şarttır. "'Öyle ki kuşkusuz Allah, Semî'dir, Alîm'dir.'" Onun işitilen bir şeyi gerektirdiğine delâlet etmektedir. Kavi, işte o işitilen şeydir." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Begavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 1. cilt, 265. sayfa]

²⁸⁸ İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle demektedir: "'Ve onların lehine'" Yani, kadınların kocaları üzerinde kendi aleyhlerine yükümlülükleri olduğu gibi, onların lehine de mârûf (hakkları) vardır. İbni Abbâs (رضي الله عنهما) (bu âyetin) mânâsı hakkında demiştir ki: "Muhakkak ki ben, hanımımın benim için zînetlenmeyi sevdiği gibi, hanımım için ziynetlenmeyi severim. Çünkü Allah (سبحانه وتعالى): "'Onların lehine, mârûf ile o aleyhlerinin misli (hakklar) vardır.'" buyurmuştur." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Begavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 1. cilt,

Talâk iki keredir, artık mârûf ile tutmak veya ihsân ile salmaktır. Ve onlara verdiklerinizden bir şey almanız -Allah'ın hudûtlarını ikâme edememelerinden korkmaları dışında- sizin için helâl değildir. Fakat Allah'ın hudûtlarını ikâme edememelerinden korkarsanız, artık (kadının) fide vermesinde ikisinin üzerine günâh yoktur.²⁸⁹ Bunlar Allah'ın hudûtlarıdır,²⁹⁰ öyleyse onları aşmayın. Ve kim Allah'ın hudûtlarını aşarsa, bu durumda işte onlar, onlardır zâlimler.(229)

Böylece ona talâk verirse, artık ardından başka bir zevce ile nikâhlanıncaya kadar ona helâl değildir. Fakat (bu da) ona talâk verirse, o zaman birbirlerine rücû etmelerinde ikisinin üzerine bir günâh yoktur, Allah'ın hudûtlarını ikâme edeceklerini zannederlerse.²⁹¹ Ve bunlar Allah'ın hudûtlarıdır, ilmedenler kavmi için onları beyân eder.(230)

Ve kadınlara talâk verip de (bekleme) sürelerini bitirdiklerinde, artık onları mârûf ile tutun²⁹² veya onları mârûf ile salın. Ve sınırı aşmak için zararlarına onları tutmayın. Ve kim böyle fiil ederse, o takdirde nefesine zulmetmiştir. Ve Allah'ın âyetlerini eğlence ittihaz etmeyin. Ve üzerinizdeki Allah'ın nîmetini zikredin ve üzerinize -size kendisiyle vaaz vererek- Kitâb ve Hikmet'ten²⁹³ inzâl ettiğini. Ve Allah'a takvâ edin²⁹⁴ ve O'nun her şeye Âlîm olduğunu ilmedin.(231)

267.-268. sayfalar. İbn Abbâs'ın sözünü İbn Ebi Hâtîm sahîh bir sened ile tahrîc etmiştir. Bknz.: Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîm Müseneden anî'r-Resûl ve's-Sahâbe ve't-Tâbiîn 2. cilt, 428. sayfa (2028.))

²⁸⁹ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "'[فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَا فِيمَا افْتَنَتْ بِهِ]/Artık (kadının) fide vermesinde ikisinin üzerine günâh yoktur]' Yani: Kadının muhâlea yapmasında (ikisinin üzerine günâh yoktur). Muhâlea husûsunda ihtilâf edilmiştir." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 1. cilt, 232. sayfa] Muhâlea (Kadının belli bir bedel karşılığında kocasından kendisini boşamasını talep etmesi) hakkında fıkıh kitâblarına bakınız. [Hazırlayan]

²⁹⁰ İmâm Beğavî (رحمه الله) der ki: "'[تِلْكَ حُدُودُ اللَّهِ]/Bunlar Allah'ın hudûtlarıdır]' Yani: Bunlar, Allah'ın emir ve nehiyleridir. Ve Allah'ın hudûtu: Çiğnenmesini şerîâtın men ettiği şeylerdir." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Begâvî, Meâlim'ut-Tenzîl, 1. cilt, 273. sayfa]

²⁹¹ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) diyor ki: "'[أَنْ ظَنَّا أَنْ يَفْعَمَا حُدُودَ اللَّهِ]/Allah'ın hudûtlarını ikâme edeceklerini zannederlerse]' Yani: Eğer aralarında barış ve güzel muhabbet olacağını bilirlerse." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 1. cilt, 234. sayfa]

²⁹² Şeyh Useymîn (رحمه الله) şöyle demiştir: "'[فَامْسَاكُ بِمَرْؤُفٍ]/Artık onları mârûf ile tutun]' Yani insanların temiz ve güzel aile hayâtı olarak bildiği ile." [Muhammed bin Sâlih el-Useymin, Fâtîha ve Bakara Süresi Tefsîri, 3. cilt, 108. sayfa]

²⁹³ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "'[الْكِتَابُ]/Kitâb]' Yani: Kur'ân. '[الْحِكْمَةُ]/Hikmet]' Yani: Sünnet." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 1. cilt, 235. sayfa]

²⁹⁴ İbn Ebî Hâtem (رحمه الله) hasen bir sened ile Mukâtil bin Hayyân (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'[وَمَا أُنْزِلَ عَلَيْكُمْ مِنَ الْكِتَابِ وَالْحِكْمَةِ]/Ve üzerinize Kitâb ve Hikmet'ten inzâl ettiğini]' Yani

Ve kadınlara talâk verip de (bekleme) sürelerini bitirdiklerinde, artık onlara zevceleyle nikâhlanmalarına engel olmayın, aralarında mârûf ile rızâlaştıklarında. İşte sizden Allah'a ve Âhiret Günü'ne îmân etmiş olanlara onunla vaaz verilir. Bu sizin için daha iyi ve daha tâhirdir. Ve Allah ilmeder ve siz ilmetmezsiniz.(232)

Ve vâlideler, emzirmeyi tamamlamayı murâd edenler için evlâdlarını iki kâmil yıl emzirirler. Ve onların rızkı ve giyeceği, mârûf ile evlâd kendisinin olanın üzerinedir. Bir nefis güç yetireceğinin dışında mükellef tutulmaz. Vâlide evlâdıyla ve evlâd kendisinin olan, evlâdıyla zarara sokulmasın. Ve vâris üzerine bunun mislidir. Fakat aralarında rızâlaşarak ve istişâre ederek (çocuğu) sütten kesmek murâd ederlerse, o takdirde ikisinin üzerine bir günâh yoktur. Ve eğer siz evlâdınızı (başkasına) emzirtmek murâd ederseniz, artık vereceğinizi mârûf ile teslîm ettiğinizde üzerinize bir günâh yoktur. Ve Allah'a takvâ edin. Ve amel ettiklerinize Allah'ın Basîr olduğunu ilmedin.(233)

Ve sizden o vefât edenlerin geride bıraktıkları zevceler nefisleri ile dört ay ve on (gün iddet) beklerler. Böylece (bekleme) sürelerini bitirince, artık üzerinize bir günâh yoktur, mârûf ile nefislerinde fiil edeceklerinde. Ve Allah, amel ettiklerinize Habîr'dir.(234)

Ve kadınlara, evlenme isteğini arz etmenizde veya nefsinizde saklamanızda üzerinize bir günâh yoktur. Allah, sizin onları zikredeceğinizi ilmeder. Ve lâkin onlarla sırran²⁹⁵ vaadleşmeyin, mârûf bir kavil söylemeniz başka. Ve nikâh akdine -yazılmış (bekleme) süresine ulaşınca kadar- azmetmeyin. Ve Allah'ın nefislerinizdekini ilmettiğini ilmedin. Artık O'ndan hazer edin.²⁹⁶ Ve Allah'ın Gafûr,²⁹⁷ Halîm²⁹⁸ olduğunu ilmedin.(235)

'[الْحِكْمَةُ/Hikmet]' ile: Helâl ve harâm ve Nebî (صلی الله علیه وسلم)'in Sünnet kıldıkları (ile). '[يُظَنُّكُمْ بِه]/Size kendisiyle vaaz vererek]' Emirleri ve nehiylerinde (size kendisiyle vaaz vererek)." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 1. cilt, 348. sayfa]

²⁹⁵ Şeyh Useymîn (رحمه الله) şöyle dedi: "'[سِرًّا/Sırran]' Yani: Gizlice." [Muhammed bin Sâlih el-Useymîn, Fâtiha ve Bakara Süresi Tefsîri, 3. cilt, 372. sayfa]

²⁹⁶ İmâm Beğavî (رحمه الله) der ki: "'[فَاخْزُرُوهُ]/Artık O'ndan hazer edin]' Yani: Artık Allah'tan korkun." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 1. cilt, 283. sayfa]

²⁹⁷ Ebu İshâk ez-Zeccâc (رحمه الله) demiştir: "'[غَفُورٌ/Gafûr]' mübâlağa yapısındandır. Öyleyse Allah (عز وجل) çok mağfîret edicidir. Çünkü O bunu kulları için defalarca, ta ki bu sayılamayacak hale gelene kadar yapar. İşte bu sıfat bu nedenden dolayı mübâlağa yapısında gelmiştir. Bu ise fiilin yapıldığı şey ile alakalıdır." [Ebu İshâk İbrâhim bin Sırrî bin Sehl ez-Zeccâc, Allah'ın İsimlerinin İştikâkı, 93. sayfa]

²⁹⁸ İmâm Kâsimî (رحمه الله) demiştir ki: "'[حَلِيمٌ/Halîm]' İkâb etmede/cezâlandırmada acele etmeyen." [Cemâleddîn el-Kâsimî, Mehâsinu't-Te'vîl, 3. Cüz, 618. sayfa]

Şeyh Sa'dî (رحمه الله) ise şöyle der: "'[حَلِيمٌ/Halîm]' Onlar üzerine kudreti yetmesine rağmen,

Eğer kadınlara, onlara temâs etmeden veya onlar için bir mehir belirlemeden talâk verirseniz, üzerinize bir günâh yoktur. Ve onları metâlandırın, geniş (elli) olan üzerine kudretince ve (eli) dar olan üzerine kudretince. Mârûf ile metâ muhsinler üzerine bir hakkıdır.(236)

Ve eğer onlara temâs etmeden önce talâk verirseniz ve onlara mehir belirlemişseniz, bu durumda (onlar için) belirlediğiniz mehrin yarısıdır. (Kadının) afvı veya o nikâh akdi elinde olanın afvı hâric. Ve afvetmeniz takvâyâ daha yakındır. Ve aranızdaki fazîleti unutmayın. Muhakkak ki Allah, amel ettiklerinize Basîr'dir.(237)

Namazlar²⁹⁹ üzerine ve orta namaz³⁰⁰ muhâfızlık edin.³⁰¹ Ve Allah için kânitler olarak³⁰² kıyâm durun.(238)

Fakat korkarsanız, o takdirde yaya olarak veya binmiş olarak (namazı ikâme edin).³⁰³ Artık emîn olduğunuzda, o zaman Allah'ı zikredin, sizin ilmetmiyor olduğunuzu size tâlim ettiği gibi.(239)

Ve sizden o vefât edenler ve zevcelerini geride bırakanlar, zevceleri için bir yıla kadar (evlerinden) ihrâc edilmeksizin metâ vasiyyet etsinler. Fakat (evlerinden) hurûc ederlerse, artık -nefislerinde mârûftan fiil ettiklerinde- üzerinize bir günâh yoktur. Ve Allah, Azîz'dir, Hakîm'dir.(240)

isyânlarından dolayı âsileri (cezâlandırmada) acele etmeyen." [AbdurRahmân bin Nâsır es-Sa'dî, Tefsîru'l-Kerîmu'r-Rahmân fi Tefsîri Kelâmi'l-Mennân, 106. sayfa (tek cilt olarak basım)]

²⁹⁹ İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) şöyle demektedir: "'[الصَّلَوَاتُ/Namazlar]' Yani: Beş (vakit farz) namazlar." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 1. cilt, 240. sayfa]

³⁰⁰ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[والصَّلَاةُ الْوُسْطَى/Ve orta namaz]' Yani: İkinci namazı." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fi Tefsîri'l-Kur'ân, 5. cilt, 179. sayfa]

³⁰¹ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) demiştir ki: "Allahu (تعالى), namazları vakitlerinde kılmaya devam etmeyi, onların hudûtlarını muhâfaza etmeyi ve onları vakitlerinde edâ etmeyi emreder." [Ebu'l-Fidâ İsmâîl ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Bakara Sûresi, 238. âyetin tefsîrinde]

³⁰² İmâm Taberî (رحمه الله) ve İbn Ebi Hâtim (رحمه الله) hasen bir sened ile yine İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[كَانِيتِينَ/Kânitler olarak]' İtaat edenler olarak." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 1. cilt, 247. sayfa]

³⁰³ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) der ki: "Allahu (تعالى), kullarına namazlara devam etmeyi, onların hudûtlarını ikâme etmeyi emredip de bu emri sıkı vurguladığı zaman, şahsın onları ne zaman en kâmil vecih üzere edâ edemeyebileceği hâli de zikretmiştir. Bu, savaş hâli ve harbin kızışması durumudur. Bu yüzden buyurmuştur ki: '[فَإِنْ خِفْتُمْ فَرَجَلًا أَوْ زُرْتُمَا/Fakat korkarsanız, o takdirde yaya olarak veya binmiş olarak (namazı ikâme edin).]' Yani: Bu durumda, ayakta veya binekte, hangi hâl üzere olursanız olun (namazı) kılın. Yani kibleye yönelmiş veya oraya yönelmemiş olarak (kılın)." [Ebu'l-Fidâ İsmâîl ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Bakara Sûresi, 239. âyetin tefsîrinde]

Talâk edilmiş kadınlar için mârûf ile bir metâ vardır. (Bu,) muttakîler üzerine bir haktır.(241)

İşte âyetlerini sizin için Allah böyle beyân eder. Umulur ki siz akledersiniz.(242)

Bakmadın mı diyârlarından o hurûc edenlere? Ve onlar ölümden hazer eden binlercedir. Bunun üzerine Allah onlara buyurdu ki: 'Ölün!' Sonra onlara hayât verdi. Muhakkak ki Allah, elbette insânlar üzerine fazl sâhibidir. Ve lâkin insânların ekserîsi şükretmezler.(243)

Ve Allah yolunda kıtâl edin. Ve Allah'ın Semî, Âlîm olduğunu ilmedin.(244)

Kimdir o kimse ki, Allah'a borç verir, güzel bir borç? Artık onun için onu katlar, kat kat çoğaltır. Ve Allah, daraltır ve genişletir. Ve O'na rücû ettirilirsiniz.(245)

Bakmadın mı, Mûsâ'nın ardından İsrâîl oğullarının ileri gelenlerine? Hani kendileri için (gönderilen) nebîye demişlerdi ki: 'Bize bir melik ba's et, Allah yolunda kıtâl edelim.' Dedi ki: 'Ya üzerinize kıtâl yazıldığında, kıtâl etmeyecek olursanız?' Dediler ki: 'Ve bizim için ne var, Allah yolunda kıtâl etmeyelim? Ve diyârımızdan ihrâc edildik ve oğullarımızdan (uzaklaştırıldık).' Bunun üzerine üzerlerine kıtâl yazılınca, onlardan azı dışında yüz çevirdiler. Ve Allah, zâlimlere Alîm'dir.(246)

Ve nebîleri onlara dedi ki: 'Muhakkak ki Allah, size Tâlût'u melik olarak ba's etmiştir.' Dediler ki: 'Onun üzerimize melikliği nasıl olur? Ve biz melikliğe daha hakk sâhibi(yiz) ve ona maldan genişlik verilmemiştir.' Dedi ki: 'Muhakkak ki Allah, onu üzerinize seçmiştir ve ona ilim ve cisimde gücünü ziyâde etmiştir. Ve Allah, mülkünü dilediğine verir. Ve Allah, Vâsi'dir, Alîm'dir.'(247)³⁰⁴

Ve nebîleri onlara dedi ki: 'Muhakkak ki onun melikliğinin âyeti, tâbûtun size gelmesidir. Onda Rabbinizden bir sekînet ve Mûsâ ailesinin ve Hârûn ailesinin geriye bıraktığından bir kalıntı vardır. Onu melekler taşır.'

³⁰⁴ Şeyh Useymîn (رحمه الله) dedi ki: "'[وَاللَّهُ وَاسِعٌ/Ve Allah, Vâsi'dir]' Yani: Tüm sıfatlarında genişlik sâhibi. İlminde geniştir, fazlında, kereminde, kudretinde, kuvvetinde, her şeyi ihâta etmesinde ve tüm sıfat ve fiillerinde geniştir. '[عَلِيمٌ/Alîm]' Yani her şeyin ilminin sâhibi. Mülkü veya Allah (سبحانه وتعالى)'nın dilediğine bahşettiği diğer faziletleri kimin hak ettiğini ilmetmek de '[عَلِيمٌ/Alîm]' ismine taalluk etmektedir." [Muhammed bin Sâlih el-Useymîn, Fâtîha ve Bakara Sûresi Tefsîri, 3. cilt, 214. sayfa]

Muhakkak ki bunda, elbette sizin için bir âyet vardır, eğer mü'minler iseniz.(248)

Böylece Tâlût ordu ile ayrılınca, dedi ki: 'Muhakkak ki Allah, bir nehir ile sizi ibtilâ edecektir.'³⁰⁵ İmdi kim ondan içerse, artık benden değildir ve kim ondan tatmazsa,³⁰⁶ o takdirde kuşkusuz o bendendir, eli ile bir avuç avuçlayan müstesnâ.' Fakat onlardan azının dışında ondan içtiler. Derken o ve beraberindeki o î mân edenler onu geçince,³⁰⁷ (geride kalanlar) dediler ki: 'Bugün Câlût ve ordusuna tâkatımız yok.' Allah'a mülâki olacaklarını o bilenler dediler ki: 'Nice az bir topluluk, çok bir topluluğa Allah'ın izni ile gâlib gelmiştir. Ve Allah, sabredenler ile beraberdir.'(249)

Ve Câlût ve ordusuna bâriz olduklarında, dediler ki: 'Rabbimiz, üzerimize sabır yağdır ve ayaklarımızı sâbit tut ve kâfirler kavmi üzerine bize nusret ver.'(250)

Derken Allah'ın izni ile onları hezîmete uğratmışlardır. Ve Dâvud, Câlût'u katletmiş ve Allah ona mülk ve hikmet vermiş ve ona dilediğini tâlim etmiştir. Ve eğer Allah'ın insânların bazısını bazısı ile defetmesi olmasaydı, elbette arz fesâda uğrardı. Ve lâkin Allah, âlemler üzerine fazl sâhibidir.(251)

Bunlar Allah'ın âyetleridir. Onları üzerine hakk ile tilâvet ediyoruz. Ve muhakkak ki sen, elbette resûllerdendir.(252)

Bu resûller, onların bazısını bazısı üzerine tafdîl ettik. Onlardan kimi ile Allah kelâm etmiş ve bazısını derecelerle yükseltmiştir. Ve Meryem oğlu Îsâ'ya beyyineler verdik ve onu Rûhu'l-Kudûs ile teyid ettik. Ve eğer Allah dileseydi, onların o ardındakiler, onlara beyyineler gelmesinin ardından birbirlerini katledemezlerdi. Ve lâkin ihtilâf ettiler de onlardan kimi î mân etti ve onlardan kimi küfretti. Ve eğer Allah dileseydi birbirlerini katletmezlerdi. Ve lâkin Allah, murâd ettiğini fiil eder.(253)

³⁰⁵ İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle der: "'[قَالَ/DEDİ Kİ]' Tâlût (dedi ki). 'إِنَّ اللَّهَ مُبْتَلِيكُمْ بِنَهَرٍ/Muhakkak ki Allah, bir nehir ile sizi ibtilâ edecektir.' İtaatınızı görmek için -ve O, en iyi ilmedendir- sizi sınavacaktır." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 1. cilt, 301. sayfa]

³⁰⁶ Bu açıklama Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله)'a aittir, demiştir ki: "'لَمْ يَطْعَمَهُ/Lem yet'amhu!' Yani: Kim ondan tatmazsa." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 1. cilt, 252. sayfa]

³⁰⁷ İmâm Taberî (رحمه الله) der ki: "'فَلَمَّا جَاوَزَهُ هُوَ وَالَّذِينَ آمَنُوا مَعَهُ/Derken o ve beraberindeki o î mân edenler onu geçince]' Derken Tâlût (ve beraberindeki o î mân edenler) nehri geçince." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 5. cilt, 345. sayfa]

Ey o îmân edenler, sizi rızıklandırdığımızdan infâk edin, kendisinde ne bir alışveriş ve ne bir dostluk ve ne (de) bir şefaât olan bir gün gelmeden önce. Ve kâfirler, onlardır zâlimler.(254)

Allah, O'ndan başka ilâh yoktur. Hayy'dır, Kayyûm'dur.³⁰⁸ O'nu bir uyuklama tutmaz ve ne (de) bir uyku. Semâlardakiler ve arzdakiler O'nundur. Kimdir o kimse ki, izni olmadan indinde şefaât edebilir? Önlerindeki ve arkalarındakileri ilmeder. Ve dilediğinden başka O'nun ilminden bir şey ihâta edemezler. O'nun kürsüsü semâları ve arzı kaplamıştır. Ve onları muhâfaza etmek O'na ağır gelmez. Ve O'dur Aliyy,³⁰⁹ Azîm.(255)³¹⁰

Dîn'de ikrâh yoktur. Doğruluk, eğrilikten tebeyyün etmiştir.³¹¹ Artık kim tâğûta³¹² küfrederse ve Allah'a îmân ederse, böylece sapasağlam bir kulpa yapılmıştır. Onun için kopma yoktur. Ve Allah, Semî'dir, Alîm'dir.(256)³¹³

³⁰⁸ Şeyh Useymîn (رحمه الله) şöyle demiştir: "[الْحَيُّ الْقَيُّومُ]/Hayy'dır, Kayyûm'dur.'" Bu iki isim O'nun isimlerinden. Ve bu iki isim Allah'ın sıfat ve fiillerindeki kemâlî cem' eder. '[الْحَيُّ]/el-Hayy]' Varlık-yokluk bakımından O (سبحانه وتعالى) ezeli ve ebedîdir, hayy olmaya devam etmiştir ve edecektir. Kemâllik-noksanlık bakımından ise O (سبحانه وتعالى) tüm kemâl sıfatlarıyla kâmil: ilmi kâmil, kudreti kâmil, iştmesi, görmesi ve sair kemâl sıfatları kâmil. '[الْقَيُّومُ]/el-Kayyûm]' isminin aslı 'kıyâm'dan gelir. Bu mübâlağa sığasıdır. Böylelikle O kendi nefsi üzerinde kâimdir, mahlukâtından hiç kimseye ihtiyaç duymaz. Kendinden gayısının üzerinde de kâimdir, böylelikle herkes O'na muhtaçtır." [Muhammed bin Sâlih el-Useymîn, Fâtîha ve Bakara Sûresi Tefsîri, 3. cilt, 251. sayfa]

³⁰⁹ İmâm Taberî (رحمه الله) şöyle demektedir: "[الْعَلِيُّ]/Aliyy'" O, her şeyin üzerine uluvv/yücelik ve irtifâ/yükseklik sâhibidir. Her şey O'nun dînundadır/aşağısındadır. Çünkü o şeyler, O'nun hâkimiyeti içinde olup, kudreti onların üzerine câri ve meşîeti onlarda vâkidir." [Ebu Cafer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 21. cilt, 500. sayfa]

³¹⁰ Bu âyet: "Âyete'l-Kursî" diye isimlendirilmiştir. Allah Resûlu (صلى الله عليه وسلم) buyurdu ki: "**Kim bunu her namazın arkasından okursa Cennet'e girmesiyle arasında ancak ölümü kalır.**" [Şeyh el-Elbânî bu hadîsi Sahîhi'l-Câmi'de (6464.) tashîh etmiştir.]

Bu âyet hakkında rivâyet edilen diğer sahîh hadîsler için İbn Kesîr (رحمه الله)'ın Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîm'inde Bakara Sûresi, 255. âyetin tefsîrine bakabilirsiniz. [Hazırlayan]

³¹¹ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "[إِكْرَاهٌ فِي الدِّينِ]/Dîn'de ikrâh yoktur.'" Artık onlardan kim İslâm'a dâhil olmayı dilerse, o zaman dâhil olsun. Kim bunu dilemezse, artık Dîn'de ikrâh/zorlama yoktur. "[قَدْ تَبَيَّنَ الرُّشْدُ مِنَ الْغَيِّ]/Doğruluk, eğrilikten tebeyyün etmiştir.'" Yani: Hakk, bâtıldan ve îmân, küfürden tebeyyün etmiştir/ayrılmıştır." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 1. cilt, 260. sayfa]

³¹² İmâm Taberî (رحمه الله) şöyle demektedir: "[الطَّاغُوتِ]/Tâgût]'un mânâsı hakkında te'vîl ehli ihtilâf etmiştir, nitekim bazıları: 'O, şeytândır.' demişlerdir. " Sonra İmâm Taberî (رحمه الله) Mücâhid (رحمه الله)'ın [hasen bir sened ile], Şâbî (رحمه الله)'ın [sahîh bir sened ile] ve Katâde (رحمه الله)'ın [hasen bir sened ile] şöyle dediklerini tahrîc etmiştir: "[الطَّاغُوتِ]/Tâgût]' Şeytândır." Devamla İmâm Taberî (رحمه الله) der ki: "Ve diğerleri: 'O, sihircidir.' demiştir." Sonra Ebu'l-Âliye (رحمه الله)'ın [sahîh bir sened ile] ve yine Mücâhid (رحمه الله)'ın [hasen bir sened ile] şöyle dediklerini tahrîc etmiştir: "[الطَّاغُوتِ]/Tâgût]' Sihircidir." İmâm Taberî (رحمه الله) devamla şöyle der: "Bilakis '[الطَّاغُوتِ]/Tâgût': O, kâhindir. " Ve Saîd ibn Cubeyr (رحمه الله)'ın [sahîh bir sened ile] şöyle dediğini nakleder: "[الطَّاغُوتِ]/Tâgût]' Kâhindir." [Ebu Cafer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 5. cilt, 416.-418. sayfalar]

İmâm Beğavî (رحمه الله) ise şöyle der: "[الطَّاغُوتِ]/Tâgût]' Yani: Şeytân. Şöyle de denilmiştir: Allahu

Allah, o îmân edenlerin velîsidir, onları karanlıklardan Nûr'a ihrâc eder. Ve o küfredenlerin evliyâsı tâgûttur, onları Nûr'dan karanlıklara ihrâc eder.³¹⁴ İşte onlar ateş ashâbidir, onlar orada muhalledlerdir.(257)

Bakmadın mı, Allah ona mülk verdi diye Rabbi hakkında İbrâhîm ile o hüccetleşene? Hani İbrâhîm demişti ki: 'Rabbim, O ki, hayât verir ve öldürür.' Demişti ki: 'Ben (de) hayât veririm ve öldürürüm.' İbrâhîm demişti ki: 'Öyle ki kuşkusuz Allah, güneşi doğudan getirir, öyleyse onu batıdan getir.' Bunun üzerine o küfreden afallamıştı. Ve Allah, zâlimler kavmine hidâyet etmez.(258)

Veya altı üstüne gelmiş bir karyeye uğramış o kimse gibi: 'Allah, bunu ölümünün ardından nasıl ihyâ edecek?' demişti, bunun üzerine Allah onu yüz yıl öldürdü. Sonra onu ba's etti. Buyurdu ki: 'Ne kadar kaldın?' Dedi ki: 'Bir gün veya bir günün bazısı kaldım.' Buyurdu ki: 'Bilakis yüz yıl kaldın, imdi taamina ve içeceğine nazar et, bozulmamış. Ve merkebine nazar et. Ve (böyle yapmamız) insânlara âyet seni kılmamız içindir. Ve kemiklere nazar et, onları nasıl bir araya getiriyoruz, sonra onlara et giydiriyoruz. Böylece ona (hakk) tebeyyün edince, dedi ki: 'Allah'ın her şey üzerine Kadîr olduğunu ilmediyorum.'(259)

(تعالى)'nın dışında ibâdet edilen her şey tâgûttur. Yine şöyle de denilmiştir: İnsânı tuğyan ettiren/azdıran her şeydir." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Begâvi, Meâlim'ut-Tenzîl, 1. cilt, 314. sayfa]

İbn Kayyim el-Cevziyye (رحمه الله) ise şöyle demiştir: "[الطاغوت]/Tâgût' kendisine ibâdet edilme, tâbi olma ve itaat edilme konusunda sınırı aşan kuldur. Böylece tâgût; Allah ve Resûlu'nun (getirdiğinin) gayrıyla hükmeden, Allah dışında kendisine ibâdet edilen, Allah'ın basireti dışında tâbi olunan, Allah'a taat olduğunu bilmeksizin kendilerine itaat edilen her kavimdir. İşte bunlar âlemlerin tâgûtlarıdır. İnsânların bu konudaki ahvâli hakkında ayrıntılarıyla düşünürsen ekseriyetinin Allah'a ibâdeti terkedip tâgûta ibâdettiklerini görürsün. Aynı şekilde Allah'a ve Resûlu'ne muhâkeme olmayı bırakıp tâgûta muhakeme olmayı isterler ve Allah'a ve Resûlu'ne itaat etme ve tâbi olma yerine tâgûta itaat ederler ve tâbi olurlar." [Muhammed ibn Ebî Bekr ibn Kayyim el-Cevziyye, Îlâmu'l-Muvakkîn an Rabbi'l-Âlemîn, 1. cilt, 50. sayfa]

³¹³ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) der ki: " [فَمَنْ يَخْفَرُ بِالطَّاغُوتِ وَيُؤْمِنُ بِاللَّهِ فَقَدْ اسْتَمْسَكَ بِالْعُرْوَةِ الْوُثْقَى لَا انْفِصَامَ لَهَا وَاللَّهُ] " 'Artık kim tâgûta küfrederse ve Allah'a îmân ederse, böylece sapasağlam bir kulpa yapışmıştır. Onun için kopma yoktur. Ve Allah, Semî'dir, Âlîm'dir.' Yani: Kim ki denkleri, putları, Allah'ın dînunda/dışında şeytanın ibâdet etmeye dâvet ettiği şeyleri sıyrıp atmışsa, Allah'ı tevhid etmiş ve tek O'na ibâdet etmişse ve O'ndan başka ilâh olmadığına şehâdet etmişse. [فَقَدْ اسْتَمْسَكَ] 'Böylece sapasağlam bir kulpa yapışmıştır. Onun için kopma yoktur. Ve Allah Semî'dir, Âlîm'dir.' Yani: İşte o kimse, işinde sebât etmiş, doğru yol ve Sırât-ı Müstakîm üzere istikâmet sâhibi olmuştur." [Ebu'l-Fidâ İsmâîl ibn Umer ibn Kesîr ed-Dîmaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Bakara Sûresi, 256. âyetin tefsîrinde]

³¹⁴ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "[يُخْرِجُهُمْ] 'Onları karanlıklardan Nûr'a ihrâc eder]' Dalâletten hidâyete (ihrâc eder). '[يُخْرِجُهُمْ مِنَ النُّورِ إِلَى الظُّلُمَاتِ] 'Onları Nûr'dan karanlıklara ihrâc eder]' Hidâyetten dalâlete (ihrâc eder)." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 5. cilt, 425. sayfa]

Ve hani İbrâhîm demişti ki: 'Rabbim! Bana mevtâyâ nasıl hayât verdiğini göster.' Buyurdu ki: 'Ve îmân etmedin mi?' Dedi ki: 'Bilakis. Ve lâkin kalbimin tatmîni için.'³¹⁵ Buyurdu ki: 'Öyleyse kuşlardan dördünü al da onları kendine alıştır. Sonra her dağın üzerine onlardan bir cüz bırak. Sonra onları dâvet et. Sana sa'y ederek gelirler. Ve Allah'ın Azîz, Hakîm olduğunu ilmet.'⁽²⁶⁰⁾

Allah yolunda mallarını o infâk edenlerin meseli, yedi sümbül bitirmiş habbe gibidir. Her sümbülde yüz habbe vardır. Ve Allah, dilediği kat kat artırır. Ve Allah, Vâsi'dir, Alîm'dir.⁽²⁶¹⁾

Mallarını Allah yolunda o infâk edenler -sonra infâk ettiklerini bir minnete tâbi tutmayanlar ve ne (de) bir ezâyâ- onlar için ecirleri Rabblerinin indindedir. Ve üzerlerine bir korku yoktur ve onlar hüznlenmemezler.⁽²⁶²⁾

Mârûf bir kavil ve bir bağışlama, ezâyâ tâbi tutulan bir sadakadan hayırlıdır. Ve Allah, Ganîyy'dir,³¹⁶ Halîm'dir.⁽²⁶³⁾

Ey o îmân edenler, sadakalarınızı minnet ve ezâ ile ibtâl etmeyin, mâlını insânlara riyâ olarak o infâk eden gibi. Ve (o,) Allah'a ve Âhiret Günü'ne îmân etmemiştir. İşte onun meseli, kayanın meseli gibidir, üzerinde toprak vardır. Böylece ona sağnak bir yağmur isâbet etmiş de onu yalçın bırakmıştır. Kesbettiklerinden bir şey üzerine kudretleri yetmez. Ve Allah, kâfirler kavmine hidâyet etmez.⁽²⁶⁴⁾

Ve Allah'ın rızâsını arzulayarak³¹⁷ ve nefislerinden tesbit ederek³¹⁸ mâllarını o infâk edenlerin meseli, tepedeki bir bahçenin meseli gibidir, ona sağnak yağmur isâbet etmiş de yemişlerini iki kat vermiştir. Fakat ona sağnak

³¹⁵ İmâm Acurrî (رحمه الله) hasen bir sened ile Saîd bin Cubeyr (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[وَلَكِنْ لِيُطْمَنِّنَ قَلْبِي]/Ve lâkin kalbimin tatmini için]' İmânı(mı)n ziyâde etmesi için." [Ebu Bekr Muhammed bin Hüseyin el-Âcurrî, Kitâbu's-Şerî'a, 2. cilt, 609.-610 sayfa (250.)]

³¹⁶ Şeyh Useymîn (رحمه الله) dedi ki: "'[وَاللَّهُ غَنِيٌّ]/Ve Allah, Ganîyy'dir]' Yani: Gayrıdan (Ganîyy'dir). Nitekim O (سبحانه وتعالى) kimseye ihtiyâc duymaz. Semâlarda ve arzda kim varsa hepsi Allah (سبحانه وتعالى)'ya muhtaçtır. O, zâtıyla tüm mahlukâtından Ganîyy'dir. Böylelikle mutlak ginâ/zenginlik her yönüyle O'nundur." [Muhammed bin Sâlih el-Useymin, Fâtîha ve Bakara Sûresi Tefsîri, 3. cilt, 316. sayfa]

³¹⁷ İmâm Beğavî (رحمه الله) der ki: "'[اِتِّغَاءَ مَرْضَاتِ اللَّهِ]/Ve Allah'ın rızâsını arzulayarak]' Yani: Allahu (تعالى)'nın rızâsını taleb ederek." [Ebu Muhammed el-Hüseyin ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Begâvî, Meâlim'ut-Tenzîl, 1. cilt, 327.-328. sayfalar]

³¹⁸ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Şâbî (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'[وَتَثْبِيئًا مِنْ أَنْفُسِهِمْ]/Ve nefislerinden tesbit ederek]' Nefislerinden bir tasdik olarak." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 5. cilt, 532. sayfa]

yağmur isâbet etmese de bir çisenti vardır. Ve Allah, amel ettiklerinize Basîr'dir.(265)

Biriniz ister mi ki, kendisi için hurmalık ve üzümlüklerden bir bahçesi olsun, altından nehirler cereyân etsin, orada onun için her semerâttan bulunsun³¹⁹ ve ona yaşlılık isâbet etsin ve onun zayıf bir zürriyeti olsun, derken ona içinde ateş bulunan bir kasırga isâbet etsin de yansın. İşte sizin için Allah âyetleri böyle beyân buyurur. Umulur ki siz tefekkür edersiniz.(266)

Ey o îmân edenler, kesbettiklerinizin paklarından ve arzdan sizin için ihrâc ettiklerimizden infâk edin. Ve ondan habîsi infâk etmeye kalkışmayın ve hakkında göz yummadan alıcısı olmayacağınız(ı). Ve Allah'ın Ganî, Hamîd olduğunu ilmedin.(267)

Şeytân, fakirlik size vaad eder ve fuhşîyyât ile size emreder. Ve Allah, Kendisinden bir mağfiret ve bir fazl size vaad buyurur. Ve Allah, Vâsi'dir, Alîm'dir.(268)

Hikmeti kime dilerse verir.³²⁰ Ve kime hikmet verilirse, artık ona çokça hayır verilmiştir. Ve akıl sâhiblerinden başkası tezekkür etmez.(269)

Ve nafakadan ne infâk ederseniz veya adaktan (ne) adarsanız, öyle ki kuşkusuz Allah onu ilmeder. Ve zâlimler için bir ensâr yoktur.(270)³²¹

Eğer sadakaları açıktan verirsiniz, işte o ne iyidir. Ve eğer onları gizlerseniz ve onları fukaraya verirsiniz, artık o sizin için hayırdır. Ve sizden günâhlarınızı keffâretler. Ve Allah, amel ettiklerinize Habîr'dir.(271)

³¹⁹ İmâm Kurtubî (رحمه الله) demiştir ki: "[لَهُ فِيهَا مِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِ]/Orada onun için her semerâttan bulunsun]' Bir semere/ürün yoktur ki orada sâbit olmasın." [Ebu AbdUllah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, el-Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, Bakara Sûresi, 266. âyetin tefsîrinde]

³²⁰ Âdem ibn Ebî İyâs (رحمه الله), Mucâhid (رحمه الله)'tan sahîh bir sened ile şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[يُؤْتِي الْحِكْمَةَ مَنْ يَشَاءُ]/Hikmeti kime dilerse verir.]" (Söz ve fiilde) isâbeti kime dilerse verir." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 1. cilt, 378. sayfa]

İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile İbn Vehb (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "(İmâm) Mâlik'e dedim ki: "[الْحِكْمَةُ]/Hikmet]' nedir?" Dedi ki: 'Dîni bilmek ve onu fıkhetmek ve ona tâbi olmaktır.'" [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 5. cilt, 578. sayfa]

³²¹ İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle demektedir: "[وَمَا أَنْفَقْتُمْ مِنْ نَفَقَةٍ]/Ve nafakadan ne infâk ederseniz]' Allah'ın üzerinize farz buyurduklarında(n ne infâk ederseniz). '[أَوْ نَذَرْتُمْ مِنْ نَذْرٍ]/Veya adaktan (ne) adarsanız]' Yani: Allah'a itaatte nefisleriniz üzerine vâcib kıldığınız ve onu hakkıyla yerine getirdiğiniz şey(i adarsanız). '[فَإِنَّ اللَّهَ يَعْلَمُهُ]/Öyle ki kuşkusuz Allah onu ilmeder]' Onu hıfzeder ve tâ ki onunla size karşılık verir. '[وَمَا لِلظَّالِمِينَ]/Ve zâlimler için yoktur]' Sadakayı riyâ ile yersiz bir sûrette verenler veya harâmdan sadaka verenler (için yoktur.) '[أَنْصَارٍ]/Ensâr]' Allah'ın azâbını onlardan def edecek yardımcıları." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Begâvî, Meâlim'ut-Tenzîl, 1. cilt, 335. sayfa]

Hidâyetleri senin üzerine değildir. Ve lâkin Allah, kime dilerse hidâyet eder.³²² Ve hayırdan ne infâk ederseniz, artık nefisleriniz içindir. Ve Allah'ın Vechi'ni arzu etmenin dışında infâk etmezsiniz.³²³ Ve hayırdan ne infâk ederseniz size ifâ edilir. Ve siz zulmedilmezsiniz.(272)

(Sadakalar) Allah yolunda o kendilerini hasreden fukara içindir. Arzda darb etmeye güç yetiremezler.³²⁴ İffetlerinden, câhil onları zengin hesâb eder. Onları simâlarından tanırısın. İnsânlardan yüzüzlük ederek istemezler. Ve hayırdan ne infâk ederseniz, öyle ki kuşkusuz Allah ona Âlîm'dir.(273)

Onlar ki, mallarını gece ve gündüz, sırran ve alenen³²⁵ infâk ederler, artık onlar için ecirleri Rabbleri indindedir. Ve üzerlerine bir korku yoktur ve onlar hüznlenmezler.(274)

O ribâ yiyenler kalkamazlar, ancak şeytânın temâs edip o çarptığı (kimse) gibi kalkarlar.³²⁶ Bu, onların: 'Alış-veriş ancak ribânın mislidir.' demeleri yüzündendir. Ve Allah, alış-verişi helâl buyurmuş ve ribâyı harâm buyurmuştur.³²⁷ Öyleyse kim kendisine Rabbinden bir mev'ize gelir de

³²² İmâm Taberî (رحمه الله) sahih bir sened ile İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın şöyle dediğini tahrir etmiştir: "(Mü'minler,) müşrik akrabalarına sadaka vermiyorlar idiler. Bunun üzerine: '[لَيْسَ عَلَيْكَ هَدْيُهُمْ]' Hidâyetleri Senin üzerine değildir. Ve lâkin Allah, kime dilerse hidâyet eder.'" (âyeti) inzâl edilmiş ve onlar için (sadaka vermeye) ruhsat vermiştir. [Ebu Ca'fer ibn Cerir et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 5. cilt, 588. sayfa]

³²³ Şeyh Useymîn (رحمه الله) dedi ki: "[أَلَا ابْتِغَاءَ وَجْهِ اللَّهِ]/Ve Allah'ın Vechi'ni arzu etmenin dışında infâk etmezsiniz.'" Yani: Allah'ın Vechi'ni arzu etmeden yaptığınız bir infâk size yarar sağlamaz. Kendisiyle Allah'ın gayrı arzu edilen infâka gelince o, sâhibine bir menfaat sağlamaz, bilakis onun aleyhine bir hüsrân olur. '[أَلَا ابْتِغَاءَ]/Arzu etmenin dışında' Yani: Taleb etmenin dışında. '[وَجْهِ اللَّهِ/Allah'ın Vechi]' Bu ifâde ile murâd olunan, (Allah'ın) hakikî Vechi'dir. Çünkü kim Cennete girse, Allah'ın Vechi'ne nazar edecektir/bakacaktır." [Muhammed bin Sâlih el-Useymin, Fâtiha ve Bakara Süresi Tefsîri, 3. cilt, 362.-363. sayfalar]

³²⁴ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrir etmiştir, demiştir ki: "[لِلْفُقَرَاءِ] (Sadakalar) Allah yolunda o kendilerini hasreden fukara içindir. Arzda darb etmeye güç yetiremezler.'" Allah yolunda gaza yapmak için nefislerini hasretmişlerdir. Allah yolunda nefislerini düşmanlar için habsetmişlerdir. Bu nedenle ticâret yapamazlar. [Hikmet bin Beşir bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 1. cilt, 383. sayfa]

³²⁵ Şeyh Useymîn (رحمه الله) şöyle der: "[سِرًّا/Sırran]' Yani: Gizlice. '[عَلَانِيَةً/Alenen]' Yani: Açıkça." [Muhammed bin Sâlih el-Useymin, Fâtiha ve Bakara Süresi Tefsîri, 3. cilt, 372. sayfa]

³²⁶ Âdem ibn Ebî İyâs (رحمه الله), Mücâhid (رحمه الله)'tan sahih bir sened ile tahrir etmiştir, demiştir ki: "[الَّذِينَ يَأْكُلُونَ الرِّبَا لَا يَقُومُونَ إِلَّا كَمَا يَقُومُ الَّذِي يَخْطِئُ الشَّيْطَانُ مِنَ الْمَسِّ]/O ribâ yiyenler kalkamazlar, ancak şeytânın temâs edip o çarptığı (kimse) gibi kalkarlar.'" Kıyâmet Günü (bu vukû bulur), çünkü onlar dünyâda ribâyı yemişlerdir." [Hikmet bin Beşir bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 1. cilt, 383. sayfa]

³²⁷ İbn Nasr el-Mervezî (رحمه الله) şöyle demektedir: "Allah (تبارك وتعالى) şöyle buyurur: '[وَأَحَلَّ اللَّهُ الْبَيْعَ]' Ve (yine) şöyle buyurur: '[لَا تَأْكُلُوا أَمْوَالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْبَاطِلِ إِلَّا أَنْ تَكُونَ تِجَارَةً عَنْ تَرَاضٍ مِنْكُمْ]' Mâllarınızı aranızda -sizden karşılıklı rızâdan (kaynaklanan) bir ticâret olması dışında- bâtil ile yemeyin!' Allahu (تعالى) Kitâbında, alış-verişin helâl ve ribânın harâm edilmesini mücmelen bildirmiş ve Kitâbında ribâyı tefsir etmemiştir. Öyle ki Nebî (صلى الله عليه وسلم), Sünneti ile bunu tefsir etmiştir." [Ebu Abdîllah Muhammed bin Nasr bin

nihâyet verirse, artık geçmiş olan onundur ve işi Allah'adır. Ve kim avdet ederse, o takdirde işte onlar ateş ashâbıdır, onlar orada muhalledlerdir.(275)³²⁸

Allah ribâyı eksiltir ve sadakaları artırır.³²⁹ Ve Allah, tüm günâhkâr küfrânda bulunanlara muhabbet etmez.(276)

Muhakkak ki o îmân edenler ve sâlih amel işleyenler ve namazı ikâme edenler ve zekâtı verenler, onlar için ecirleri Rabbleri indindedir. Ve üzerlerine bir korku yoktur ve onlar hüzünlenmezler.(277)

Ey o îmân edenler, Allah'a takvâ edin ve ribâdan bâki kalanı bırakın,³³⁰ eğer mü'minler iseniz.(278)

Fakat (böyle) fiil etmezseniz, o hâlde Allah ve Resûlu'nden harb olunacağımı bilin. Ve eğer tevbe ederseniz, artık mallarınızın başları sizindir, zulmetmezsiniz ve zulmedilmezsiniz.(279)³³¹

Yahyâ el-Mervezî, Kitâbu's-Sunne, 148. sayfa]

³²⁸ İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) şöyle der: "[بُذِلَ لَهُمُ الْبَيْعُ مِنْ الرِّبَا]/Bu, onların: 'Alış-veriş ancak ribânın mislidir.' demeleri yüzündendir.]" Onlar câhiliyyede şöyle yapıyorlardı: Birisi arkadaşına borç verdiğinde, borçlu diyordu ki: 'Bana tehir et ve ben de sana daha fazla vereyim.' İslâm döneminde de onlar bunu yapmaya kalkışınca müslümanlar onlara şöyle dediler: 'Muhakkak ki bu, ribâdır/fâizdir.' Onlar ise buna şöyle karşılık verdiler: 'Hayır, ister satışın başında artıralım, isterse süre dolunca artıralım, bizim için birdir.' Allahu (تعالى) onları tezkîb etmiş ve şöyle buyurmuştur: '[وَحَلَ اللَّهُ وَحَلَّ اللَّهُ وَحَلَّ اللَّهُ] Ve Allah, alış-verişi helâl buyurmuş ve ribâyı harâm buyurmuştur. Öyleyse kim kendisine Rabbinden bir mev'ize gelir]' Kur'ân'daki beyân, ribânın harâmlığıdır. '[فَاتَّهَىٰ فَلَهُ مَا سَلَفَ]/de nihâyet verirse, artık geçmiş olan onundur]' Allah onun için seleftekini/geçmiştekini mağfiret etmiştir. '[وَأَمَرَ إِلَى اللَّهِ]/Ve işi Allah'adır]' Dilerse artık onu ondan korur, eğer dilerse yapmaz. '[وَمَنْ عَادَ]/Ve kim avdet ederse]' Ribâyı helâl sayarsa. '[فَأُولَٰئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ]/o takdirde işte onlar ateş ashâbıdır]" [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 1. cilt, 264. sayfa]

³²⁹ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) dedi ki: "[يُخَفِّقُ اللَّهُ الرِّبَا]/Allah ribâyı eksiltir]' Yani: Malın bereketini giderir. Öyle ki kuşkusuz helâlin bir bereketi vardır. Ve şöyle (de) denmiştir: Ribâdan verilen sadakayı ibtâl eder. '[وَيَرْبِي الصَّدَقَاتِ]/Ve sadakaları artırır]' Ve sadakaları çoğaltır." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 1. cilt, 280. sayfa]

³³⁰ İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) şöyle demiştir: "[يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَذَرُوا مَا بَقِيَ مِنَ الرِّبَا]/Ey o îmân edenler! Allah'a takvâ edin ve ribâdan bâki kalanı bırakın]' Câhiliyyede ribâ olarak verdiklerinden bâki/geri kalanı almasınlar." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 1. cilt, 266. sayfa]

³³¹ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "[فَإِنْ لَمْ تَفْعَلُوا فَأْذَنُوا بِحَرْبٍ مِنَ اللَّهِ وَرَسُولِهِ]/Fakat (böyle) fiil etmezseniz, o halde Allah ve Resûlu'nden harb olunacağımı bilin.]" Yani: Diğerlerine, ribâyı terk etmelerini, bunun şübhesiz Allah ve Resûlu ile harb etmeniz anlamına geldiğini bildirin. Bildirdiğiniz zaman artık bunu öğretmiş olursunuz. Bildirildiğinizde, artık onu bilmiş olursunuz. '[وَإِنْ تُبْتِغُوا]/Ve eğer tevbe ederseniz]' Yani: Ribâyı helâl saymayı bırakır ve ondan dönerseniz. '[فَلَكُمْ رُؤُسُ أَمْوَالِكُمْ]/Artık mallarınızın başları sizindir]' Ziyâde olan ibtâl edilir ve malın aslı onlara verilir. '[لَا تَظْلُمُونَ وَلَا تُظْلَمُونَ]/Zulmetmezsiniz ve zulmedilmezsiniz]' Yani: Ziyâde olanı talep etmek sûretiyle zulmetmez ve

Ve eğer (borçlu) zorluk sâhibi olmuşsa, artık bir kolaylığa kadar süre verin. Ve tasadduk etmeniz sizin için daha hayırlıdır, eğer siz ilmeder iseniz.(280)

Ve bir günden vikâye edin,³³² onda Allah'a rücû ettireleceksiniz. Sonra her nefse kesbettiği îfâ edilir. Ve onlar zulmedilmezler.(281)

Ey o îmân edenler, belirli bir süreye kadar bir borç ile borçlandığımızda, artık onu yazın. Ve aranızda bir kâtib adâletle yazsın. Ve kâtib, Allah'ın kendisine tâlim ettiği gibi yazmaktan kaçınmasın da yazsın. Üzerinde o hakk olan (borçlu) yazdırsın ve Rabbi Allah'a takvâ etsin ve ondan bir şeyi eksiltmesin. Fakat üzerinde o hakk olan, sefih veya zayıf veya kendisi yazdırmaya güç yetiremiyorsa, o takdirde velisi adâletle yazdırsın. Ve adamlarınızdan iki şâhidi şahid tutun. Fakat iki adam olmazsa, artık râzî olacağınız şâhidlerden bir adam ve iki kadın (olsun). İkisinden biri yanılırsa, o zaman ikisinden biri diğerine hatırlatır. Ve şâhidler dâvet edildiklerinde kaçınmasınlar. Ve küçük veya büyük, süresine kadar onu yazmaktan üşenmeyin. Bu, Allah indinde adâletli ve şâhidlik için en sağlam ve kuşku etmemeniz için ednâdır, aranızda hazır olan devredeceğiniz bir ticâret olması müstesnâ, o takdirde onu yazmamanızda üzerinize bir günâh yoktur. Ve alış-veriş yaptığınızda şâhid tutun. Ve kâtibe bir zarar verilmesin ve ne (de) şâhide. Ve eğer (bunu) fiil ederseniz, o takdirde muhakkak ki o, sizin için bir fâsıklıktır. Ve Allah'a takvâ edin. Ve Allah size tâlim buyurur. Ve Allah, her şeye Âlîm'dir.(282)

Ve eğer sefer üzerinde iseniz ve bir kâtib bulamazsanız, o zaman rehinler makbûzdur. Fakat bazınız bazısından emîn olursa, bu durumda o kendisine emniyyet olunan, emâneti edâ etsin. Ve Rabbi Allah'a takvâ etsin. Ve şâhidliği gizlemeyin. Ve kim onu gizlerse, o takdirde muhakkak ki onun kalbi günâhkârdır.³³³ Ve Allah, amel ettiklerinize Âlîm'dir.(283)

malın aslındaki hakkınızın noksanlaşması suretiyle de zulmedilmezsiniz." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 1. cilt, 281. sayfa]

³³² Şeyh Useymîn (رحمه الله) dedi ki: "'وَآتُوا يَوْمًا/Ve bir günden vikâye edin]' Yani: Bir günün azâbından vikâye edin/sakinin. Yani: Ondandır hazer edin. Ve bununla murâd Kıyâmet Günü'dür." [Muhammed bin Sâlih el-Useymîn, Fâtîha ve Bakara Sûresi Tefsîri, 3. cilt, 396. sayfa]

³³³ İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) şöyle der: "'وَإِنْ كُنْتُمْ عَلَى سَفَرٍ وَلَمْ تَجِدُوا كَاتِبًا فَرِهَانٌ مَقْبُوضَةٌ فَإِنْ أَمِنَ بَعْضُكُمَ الْبَعْضَ/Ve eğer sefer üzerinde iseniz ve bir kâtib bulamazsanız, o zaman rehinler makbûzdur. Fakat bazınız bazısından emîn olursa]' Yani: Üzerinde hakk bulunan (yani borçlu) eğer hakk sâhibi (yani alacaklı) nezdinde güvenilir ise bu durumda, alacaklı ona güvendiği için kendisinden bir rehin almaz. 'فَلْيُؤَدِّ الَّذِي اؤْتِمِنَ اَمَانَتَهُ/Bu durumda o kendisine emniyyet olunan, emâneti edâ etsin]' Yani: Üzerindeki hakkı edâ etsin. 'وَلَا تَكْنُمُوا الشَّهَادَةَ/Ve şâhidliği gizlemeyin.' Yani: Hakimlerin yanında (şâhidliği gizlemeyin.) 'وَمَنْ يَكْتُمْهَا/Ve kim onu gizlerse]' Dâvet edildiğinde şâhidlik etmezse. 'فَإِنَّهُ اَلِمْ قَلْبُهُ/O takdirde muhakkak ki onun kalbi günâhkârdır]' [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîz, 1. cilt, 270. sayfa]

Semâdakiler ve arzdakiler Allah'ındır. Ve eğer nefislerinizdekini açıklasanız veya onu gizleseniz, Allah sizi onunla muhâsebe eder, böylece dilediği kimse için mağfireder ve dilediği kimseye azâb eder. Ve Allah, her şey üzerine Kadîr'dir.(284)

Resûl, Rabbinden kendisine inzâl edilene îmân etmiştir ve mü'minler (de). Hepsî, Allah'a ve melekleri(ne) ve kitâbları(na) ve resûlleri(ne) îmân etmiştir. 'Resûllerinden birisinin arasını tefrîk etmeyiz.' Ve dediler ki: 'İştittik ve itaat ettik. Mağfiredini (dileriz), Rabbimiz. Ve dönüş Sana'dır.'(285)

Allah, bir nefsi gücünün yettiği dışında mükellef tutmaz. Kesbettiği lehinedir ve iktisâb ettiği aleyhinedir.³³⁴ 'Rabbimiz! Eğer unuttur veya hatâ edersek, bizi muâheze etme. Rabbimiz! Ve üzerimize bizden o öncekilere yüklediğin gibi ağırlık yükleme. Rabbimiz! Ve bizim için kendisine takât bulunmayanı yükleme. Ve bizden afv buyur ve bizi mağfiredet ve bize merhamet et. Sen Mevlâmız(sın), o nedenle kâfirler kavmi üzerine bize nusret buyur.'(286)³³⁵

³³⁴ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahric etmiştir, demiştir ki: "[لَهَا مَا كَسَبَتْ/Kesbettiği lehinedir]' Yani: Hayırdan (kazandığı lehinedir). '[وَعَلَيْهَا مَا اكْتَسَبَتْ/Ve iktisâb ettiği aleyhinedir.]' Yani: Şerrden (kazandığı aleyhinedir). Veya: Kötülükten (kazandığı aleyhinedir)."[Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 1. cilt, 395. sayfa]

³³⁵ Ebu'l-Ferec İbn Cevzî (رحمه الله) şöyle demektedir: "[أَنْتَ مَوْلَانَا/Sen Mevlâmız(sın)]' Yani: Sen velîmiz(sın)/dostumuz(sun). '[فَانصُرْنَا/O nedenle bize nusret buyur]' Yani: Bize istiânede bulun/yardım et." [Ebu'l-Ferec Abdurrahmân ibn Alî ibn Muhammed ibn Cevzî, Zâdu'l-Mesîr fî İlmi't-Tefsîr, 176. sayfa (tek cilt olarak basım)]

İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) demiştir ki: "[فَانصُرْنَا عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ/O nedenle kâfirler kavmi üzerine bize nusret buyur]' Yani: Onlar ki Senin Dinine karşı çıkmışlar ve vahdâniyyetini/teklîğini ve Senin Nebînin risâletini inkâr etmişlerdir. Ve Senden gayrına ibâdet etmişler ve kullarından (bazılarını) Sana şirk koşmuşlardır. O nedenle onlar üzerine bize nusret buyur. Ve dünyâ ve Âhiret'te, onlara karşı âkıbeti bizim lehimize kıl!" [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dîmaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Bakara Sûresi, 286. âyetin tefsirinde]

"Amenerrresûlu" olarak bilinen Bakara Sûresi'nin son iki ayeti hakkında sahîh hadisler gelmiştir:

Ebü Mes'ûd el-Ensârî (رضي الله عنه)'tan, der ki: "Allah Resûlu (صلى الله عليه وسلم) buyurdu ki: '[مَنْ قَرَأَ مِنْ كِتَابِ اللَّهِ كِتَابًا قَبْلَ أَنْ يَخْلُقَ] Kim geceleyn Bakara Sûresi'nin son iki âyetini kuraat ederse, ona yeterlidir.'"[Ebu İsâ Muhammed bin İsâ et-Tirmizî, Sünen-i Tirmizî (2881.); Şeyh el-Elbânî (رحمه الله), Sahîhu Sünen-i Tirmizî'de hadîs için: 'Sahîhtir' demiştir.]

Numân bin Beşîr (رضي الله عنه)'tan, Nebî (صلى الله عليه وسلم)'den, buyurdu ki: '[إِنَّ اللَّهَ كَتَبَ كِتَابًا قَبْلَ أَنْ يَخْلُقَ] Muhakkak ki Allah semâları ve arzı halk etmeden iki bin yıl önce bir Kitâb yazdı da o Kitâb'tan iki âyet inzâl ederek Bakara Sûresi'ni o iki âyet ile mühürledi. (Bu âyetler) bir evde üç gün süreyle kuraat edilmese, o takdirde şeytân ona (yani eve) yaklaşır.' [Ebu İsâ Muhammed bin İsâ et-Tirmizî, Sünen-i Tirmizî (2882.); Şeyh el-Elbânî (رحمه الله), Sahîhu Sünen-i Tirmizî'de hadîs için: 'Sahîhtir' demiştir.]

Günümüzde ki şekliyle, yani yatsı namazından sonra imâmın veya cemaattan birinin sesli bir şekilde okunması gerektiği burada belirtilmemiştir, çünkü hadislerde ne yatsı namazı sonrası geçmekte ve ne de imâmın veya cemaattan birinin sesli okuması geçmektedir. Sünnet olan bunu herkesin kendisi okumasıdır. En doğrusunu Allah ilmeder. [Hazırlayan]

3. ÂL-İ İMRÂN SÛRESİ (200 âyettir)

Allah'ın ismi ile, Rahmân, Rahîm

Elif, Lâm, Mîm.(1)³³⁶

Allah, O'ndan başka ilâh yoktur. Hayy'dır, Kayyûm'dur.(2)

Kitâb'ı, senin üzerine hakk ile inzâl etmiştir,³³⁷ önündekileri tasdîk edicidir.³³⁸
Ve Tevrât ve İncîl'i inzâl etmiştir;(3)

Önceden, insânlara hidâyet olarak. Ve Furkân'ı inzâl etmiştir.³³⁹ Muhakkak ki Allah'ın âyetlerine o küfredenler, onlar için şiddetli bir azâb vardır. Ve Allah, Azîz'dir, intikâm sâhibidir.(4)

Muhakkak ki Allah, arzda bir şey O'nun üzerine gizli değildir ve ne (de) semâda.(5)

O, O ki, rahîmlerde nasıl dilerse sizi tasvîr eder. O'ndan başka ilâh yoktur. Azîz'dir, Hakîm'dir.(6)

O, O ki, senin üzerine Kitâb'ı inzâl etmiştir. Ondan (bazı) âyetler muhkemdir, onlar Kitâb'ın anasıdır³⁴⁰ ve diğerleri müteşâbihtir. İmdi o kalblerinde eğrilik

³³⁶ Bu âyet Bakara Sûresi'nin 1. âyeti, Ankebût Sûresi'nin 1. âyeti, Rûm Sûresi'nin 1. âyeti, Lukmân Sûresi'nin 1. âyeti ve Secde Sûresi'nin 1. âyeti ile aynıdır

³³⁷ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) dedi ki: "'[نَزَّلَ عَلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ]/Kitâb'ı, senin üzerine hakk ile inzâl etmiştir.'" Yani: Kur'ân'ı senin üzerine, ey Muhammed, hakk ile inzâl buyurmuştur. Yani: Onda şekk yoktur ve ne (de) kuşku. Bilakis o, Allah (عز وجل)'dan tenzil edilmiştir. Onu, ilmi ile inzâl etmiştir. Ve melekler (de) şahidlik ederler. Ve şahid olarak Allah kâfidir." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dimaşkı, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Âl-i İmrân Sûresi, 3. âyetin tefsîrinde]

³³⁸ İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle demektedir: "'[مُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ]/Önündekileri tasdîk edicidir.'" Tevhîd, nübüvvetler, haberler ve bazı teşrî konularında kendisinden önceki kitâbları (tasdîk edicidir)." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Begavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 2. cilt, 6. sayfa]

³³⁹ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, der ki: "'[وَنَزَّلْنَا]/[وَنَزَّلْنَا] Ve Furkân'ı inzâl etmiştir.'" O, Kur'ân'dır. Muhammed (صلی الله علیه وسلم) üzerine onu inzâl etmiş ve onunla hakk ile bâtilin arasını ayırmıştır. Öyle ki içinde helâlini helal etmiş ve harâmını harâm etmiştir. Ve içinde Şeriat'ını teşrî buyurmuş ve içinde hudûtlarını belirlemiş ve içinde farzlarını farz kılmış ve içinde beyânını açıklamıştır. Ve taatini emretmiş ve mâsîyyetinden nehyetmiştir." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 1. cilt, 397. sayfa]

³⁴⁰ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile İbn Zeyd (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'[هُنَّ أُمُّ الْكِتَابِ]/Onlar Kitâb'ın anasıdır.'" Onlar Kitâbın temelidir." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 6. cilt, 182. sayfa]

olanlara gelince, böylece fitneyi arayarak ve te'vîlini arayarak ondan müteşâbih olanına tâbi olurlar. Ve onun te'vîlini Allah'tan başkası ilmedemez.³⁴¹ Ve ilimde derinleşenler derler ki: 'Ona îmân ettik, hepsi Rabbimizin indindendir.' Ve akıl sâhiblerinden³⁴² başkası tezekkür etmez.(7)

'Rabbimiz, bize hidâyet buyurmanın ardından kalblerimizi eğriltme. Ve ledûnnundan bizim için bir rahmet hibe et. Muhakkak ki Sen, Sen'sin Vehhâb.'(8)³⁴³

'Rabbimiz, muhakkak ki Sen, insânları kendisinde kuşku olmayan bir gün için cem edeceksin.³⁴⁴ Muhakkak ki Allah, verilmiş vaade muhâlefet etmez.'(9)

³⁴¹ Amr AbdulMunîm Selîm şöyle demiştir: "(Heva ve bid'at ehlinin nassları anlama ve nasslardan delil çıkarma yöntemi) şu ilke üzere binâ olunmuştur: Şer'î nasslara -özellikle de müteşâbih olanlara- sahâbenin anlayışından ve selevin amelinden uzak bir biçimde ittibâ etmek; bunları hevâ ile, rey ile ve fikirlerini, itikâdlarını, hevâlarını teyid eden şeyler ile ele almaktır. Nebî (صلی الله علیه وسلم), bu bid'atçı menhecin tehlikesine karşı bizi uyarmıştır. Nitekim mü'minlerin annesi Aîşe (رضی الله عنها) hadîsinde geçtiği üzere Nebî (صلی الله علیه وسلم) (yukarıdaki) âyeti tilâvet etmiştir: '[هُوَ الَّذِي أَنْزَلَ عَلَيْكَ الْكِتَابَ مِنْهُ آيَاتٌ مُحْكَمَاتٌ هُنَّ أُمُّ الْكِتَابِ وَأُخَرُ مُتَشَابِهَاتٌ فَأَمَّا الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ زَيْغٌ فَيَتَّبِعُونَ مَا تَشَابَهَ مِنْهُ ابْتِغَاءَ الْفِتْنَةِ وَابْتِغَاءَ تَأْوِيلِهِ وَمَا يَعْلَمُ تَأْوِيلَهُ إِلَّا اللَّهُ] O, O ki, senin üzerine Kitâb'ı inzâl edendir. Ondan (bazı) âyetler muhkemdir, onlar Kitâb'ın anasıdır ve diğerleri müteşâbihtir. İmdi o kalblerinde eğrilik olanlara gelince, böylece fitneyi arayarak ve te'vîlini arayarak ondan müteşâbih olanına tâbi olurlar. Ve onun te'vîlini Allah'tan başkası ilmedemez.' Ve (صلی الله علیه وسلم) buyurdu ki: 'Ey Aîşe, bunda mücâdele edenleri -ki onlar Allahu (تعالى)'nın kasdettiği kimselerdir- gördüğünüz zaman, onlardan sakının.'" [Bunu, Buhârî (3/110), Müslim (2053), Ebu Dâvud (4598), Tirmizî (993) ve İbni Mâce (47) tahrîc etmişlerdir.]

Hâriciler, şer'î nassları anlama ve onlarla amel etme hususunda hevâlarını kullanan, bâtil yere müslümanların kanlarını mübâh kılan, idarecilere ve itaate karşı saldıran ilk fırkalardandır. Onlar her ne kadar ibâdet, namaz, oruç ve kıyâm sâhibi olsalar da, ancak okun yaydan çıkması gibi Dinden çıkan sapık fırkalardandırlar. Çünkü onlar, müminlerin yoluna tâbi olmadılar, aksine hevâlarına tâbi oldular ve nassları selevin yöntemi ve anlayışı dışında tefsîr ettiler.

Hevâ ve bid'at ehli, te'vîl ile ifsâd etmeleri ve murâd olunan zâhirden uzak durmaları nedeniyle azîz Kitâb'ın nasslarına teslîm olmamışlardır. Nasıl ki reddettikleri Sünnet nasslarını bazen, var sayılan bir şâzzlık nedeniyle, bazen de aklın böyle bir ihtimal olamaz diyerek, bazen de bunlar âhad haberlerdir diyerek -ki bunların âhad olması da kendi sanıları üzere zannî bir sübût iledir-, bazen de fâsîd bir te'vîlle (reddetmişlerdir). Ehli Sünnet ve'l-Cemaat'e gelince onlar, Allahu (تعالى)'nın, Kitâb'ında haklarında buyurduğu gibi şöyle derler: 'وَالرَّاسِخُونَ فِي الْعِلْمِ يَقُولُونَ آمَنَّا بِهِ كُلٌّ مِنْ عِنْدِ رَبِّنَا/Ve ilimde derinleşenler derler ki: 'Ona îmân ettik, hepsi Rabbimizin indindendir.' Ve akıl sâhiblerinden başkası tezekkür etmez.' [Muhammed Nasıruddin el-Elbanî, Amr AbdulMunîm Selîm, Selevî Dâvet Usûlü, 27.-28. sayfalar]

³⁴² Bu açıklama İbn Ebî Zemenîn (رحمه الله)'a aittir, şöyle der: "'[أُولُوا الْأَبَابِ/Ūlû'l-Elbâb]' Akıl sâhibleri. Ve bunlar mü'minlerdir." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîrû'l-Kur'ânî'l-Azîz, 1. cilt, 276. sayfa]

³⁴³ Şeyh Useymîn (رحمه الله) dedi ki: "'[لَدُونِنَا/Ledûnnundan]' Yani: İndinden. '[الْوَهَّابِ/el-Vehhâb]' Yani: Vermesi ve bahşetmesi çok olan." [Muhammed bin Sâlih el-Useymin, Âl-i İmrân Sûresi Tefsîri, 1. cilt, 52. ve 54. sayfalar]

³⁴⁴ İmâm Begavî (رحمه الله) şöyle demektedir: "'[رَبَّنَا إِنَّكَ جَامِعُ النَّاسِ لِيَوْمٍ/Rabbimiz, muhakkak ki Sen, insânları bir gün için cem edeceksin]' Yani: Bir gün hüküm için (toplayacaksın.) '[يَوْمٍ/Gün için]' (ifâdesi): 'Günde' mânâsına (da) gelmektedir. "'[لَا رَيْبَ فِيهِ/Kendisinde kuşku olmayan]' Yani: Onda

Muhakkak ki o küfredenler, mâlları, Allah'tan bir şeye asla onlara yarar sağlamaz ve ne (de) evlâdları.³⁴⁵ **Ve işte onlar, onlardır ateşin yakıtı;(10)**

Firavun ailesi ve onlardan o öncekilerin durumu gibidir. Âyetlerimizi tekzîb etmişler, o nedenle Allah günâhlarından dolayı onları yakalamıştır. Ve Allah'ın ikâbı çok şiddetlidir.(11)

O küfredenlere de ki: 'Mağlûb olacaksınız ve Cehennem'e haşr edileceksiniz.³⁴⁶ **Ve (o) ne kötü döşektir.'**(12)

Karşı karşıya gelen iki toplulukta³⁴⁷ **sizin için bir âyet olmuştur:**³⁴⁸ **Bir topluluk Allah yolunda kılâl etmekte ve diğeri kâfirdir.**³⁴⁹ **(Kâfirler) göz görmesiyle kendilerinin iki misli onları gördüler. Ve Allah, nusreti ile dilediğini teyid eder. Muhakkak ki bunda, elbette basîret sâhibleri için bir ibret vardır.(13)**

İnsânlar için, kadınlar ve oğullar ve kantar kantar altın ve gümüş ve salma atlar ve davarlar ve ekinlerden şehvetlerin muhabbeti ziynetlendirilmiştir. Bunlar, dünyâ hayâtının metâsidir. Ve Allah, O'nun indindedir varılacak yerin güzeli.(14)³⁵⁰

şekk olmayan. Ve bu, Kıyâmet Günü'dür." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 2. cilt, 12. sayfa]

³⁴⁵ İmâm Taberî (رحمه الله) dedi ki: "'[لَنْ تُغْنِيَ عَنْهُمْ أَمْوَالُهُمْ وَلَا أَوْلَادُهُمْ مِنَ اللَّهِ شَيْئًا]' Mâlları, Allah'tan bir şeye asla onlara yarar sağlamaz ve ne (de) evlâdları" Kendilerine açıklandıktan sonra hakkı tekzîb etmeleri üzerine dünyada âcilen onlara azâb ederse, onların malları ve evlâdı kendilerini Allah'ın azâbından kesinlikle kurtarmaz." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 6. cilt, 222. sayfa]

³⁴⁶ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "'[قُلْ لِلَّذِينَ كَفَرُوا سَعْيُهُمْ وَتُحْشَرُونَ إِلَىٰ جَهَنَّمَ]' O küfredenlere de ki: 'Mağlûb olacaksınız ve Cehennem'e haşr edileceksiniz.]" Yani: 'Dünyâda mağlûb olacaksınız ve Âhiret'te Cehennem'e haşr edileceksiniz." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 2. cilt, 298. sayfa]

³⁴⁷ İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) şöyle der: "'[فِي فِتْنَتَيْنِ]' İki toplulukta" Onlar, Bedr'in iki topluluğudur. Mü'minler topluluğu ve Arab müşrikleri topluluğu." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîz, 1. cilt, 277. sayfa]

³⁴⁸ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'[آيَةً]' İbret ve tefekkür." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 1. cilt, 403. sayfa]

³⁴⁹ İmâm Beğavî (رحمه الله) demiştir ki: "'[فِتْنَةً تَقَاتِلُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ]' Bir topluluk Allah yolunda kılâl eder" Allah'a itaat (yolunda). Ve onlar, Allah Resûlu (صلی الله علیه وسلم) ve ashâbıdır. '[وَأَخْرَىٰ كَافِرًا]' Ve diğeri kâfirdir" Yani: Diğer fırka kâfirdir. Ve onlar, Mekke müşrikleridir." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 2. cilt, 13.-14. sayfalar]

³⁵⁰ İmâm Beğavî (رحمه الله) yine şöyle der: "'[ذَلِكَ مَتَاعُ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا]' Bunlar, dünyâ hayâtının metâsidir" Onların fânî olacak bir metâ olduğuna işâret etmektedir. '[وَاللَّهُ عِنْدَهُ خَيْرٌ مِّنَ الْمَالِ]' Ve Allah, O'nun indindedir varılacak yerin güzeli." Yani: Mercî. Bunda, dünyâ husûsunda zühd sâhibi olmaya ve Âhireti arzulamaya teşvik vardır." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 2. cilt, 15. sayfa]

De ki: 'Bundan daha hayırlısını size bildireyim mi? O takvâ edenler için Rabblarının indinde, altlarından nehirler cereyân eden Cennetler -orada muhalledlerdir- ve mutahhar zevceler ve Allah'tan bir rızâ vardır. Ve Allah, kullarına Basîr'dir.'(15)

Onlar ki: 'Rabbimiz, muhakkak ki biz îmân ettik, öyleyse günâhlarımızı bizim için mağfîret buyur. Ve ateşin azâbından bizi vikâye et.'³⁵¹ derler;(16)

(Bunlar,) sabredenler ve sâdıklar ve kânitler³⁵² ve infâk edenler ve seherlerde istiğfâr edenlerdir.(17)

Allah, Kendisinden başka ilâh olmadığına şâhidlik etmiştir ve melekler ve ölçü ile kâim ilim sâhibleri (de). O'ndan başka ilâh yoktur, Azîz'dir, Hakîm'dir.(18)

Muhakkak ki Dîn, Allah'ın indinde İslâm'dır.³⁵³ **Ve o Kitâb verilenler -kendilerine ilmin gelmesinin ardından, aralarındaki bağîy dışında- ihtilâf etmediler.**³⁵⁴ **Ve kim Allah'ın âyetlerine küfredirse, o takdirde kuşkusuz ki Allah'ın hesâbı serîdir.**(19)

O hâlde seninle hüccetleşirlerse,³⁵⁵ **artık de ki: 'Vechimi Allah'a teslîm ettim ve bana tâbi olanlar (da).'** **Ve o Kitâb verilenlere ve ümmîlere de ki: 'Teslîm**

³⁵¹ Şeyh Useymîn (رحمه الله) der ki: "'وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ/Ve ateşin azâbından bizi vikâye et.]" Bununla murâd olunan şudur: 'Müstehakk da olsak bizi azâbtan vikâye et/sakındır! Bizi azâbtan vikâye et, tâ ki bizi azâba götüren ameli işlemeyelim.'" [Muhammed bin Sâlih el-Useymîn, Âl-i İmrân Sûresi Tefsîri, 1. cilt, 110. sayfa]

³⁵² İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[وَالصَّادِقِينَ/Ve sâdıklar]' Onlar öyle bir kavimdir ki, ağızları tasdik etmiş, kalbleri ve dilleri istikâmetli olmuştur. Gizlide ve açıkta sâdik olmuşlardır. '[وَالصَّادِقِينَ/Ve sabredenler]' Onlar öyle bir kavimdir ki, Allah'a itaat üzere sabretmişler, O'nun harâmlarından (uzak kalmak sûretiyle de) sabretmişlerdir. '[وَالْقَانِتِينَ/Ve kânitler]' Onlar Allah'a itaat eden kimselerdir." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 1. cilt, 403. sayfa]

³⁵³ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) şöyle dedi: "'[إِنَّ الدِّينَ عِنْدَ اللَّهِ الْإِسْلَامُ]/Muhakkak ki Dîn, Allah'ın indinde İslâm'dır.]" O (سبحانه وتعالى)'nın indinde İslâm ile eşit bir dîn yoktur ki, bir kimseden onu kabûl etsin. Ve İslâm, Allah'ın son olarak (gönderdiği) Muhammed (صلی الله عليه وسلم)'e kadar her dönemde ba's ettiği resûllere tâbi olmaktır. Böylece Muhammed (صلی الله عليه وسلم)'in yönü hâricinde Allah'a giden diğer tüm yollar kapatılmıştır. Artık Muhammed (صلی الله عليه وسلم)'in ba's edilmesinin ardından kim Muhammed (صلی الله عليه وسلم)'in Şeriat'ından başka bir dîn ile Allah'a kavuşursa, o takdirde ondan kabûl edilmeyecektir. Allah (سبحانه وتعالى)'nın âyetinde buyurduğu gibi: '[وَمَنْ يَبْتَغِ غَيْرَ الْإِسْلَامِ دِينًا فَلَنْ يُقْبَلَ]' [Âl-i İmrân Suresi, 85. âyet] Ve bu âyetle katında makbûl dînin yalnızca İslâm olduğunu bildirmektedir." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'ân'l-Azîm, Âl-i İmrân Suresi, 19. âyetin tefsirinde]

³⁵⁴ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "'[وَمَا اخْتَلَفَ النَّبِيُّ أَوْثُوا الْكِتَابَ]/Ve o Kitâb verilenler ihtilâf etmediler]' Yani:Yahûdiler ve nasârâ. '[كَلَّمَ اللَّهُ لِقَاءَ رُوحِهِمْ يَنْصَرِّحُ]/Kendilerine ilmin gelmesinin ardından, aralarındaki bağîy dışında-]' Yani: Aralarındaki hased (dışında)."[Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 1. cilt, 303. sayfa]

³⁵⁵ İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle der: "'[فَإِنْ حَاجُّوكَ]/O hâlde seninle hüccetleşirlerse]' Yani: (O hâlde)

oldunuz mu?' Bunun üzerine teslîm oldularsa, o takdirde hidâyet bulmuşlardır. Ve eğer yüz çevirirlerse, o zaman üzerine ancak tebliğdir. Ve Allah, kullarına Basîr'dir.(20)

Muhakkak ki Allah'ın âyetlerine o küfredenler ve nebîleri haksızlıkla katledenler ve insânlardan adâlet ile o emredenleri katledenler, artık elîm bir azâb ile onları tebşîr et.(21)

İşte onlar, onlardır ki, dünyâ ve Âhiret'te amelleri boşa gidenlerdir. Ve onlar için nusret ediciler yoktur.(22)³⁵⁶

Bakmadın mı, Kitâb'tan bir nâsip o verilenlere? Allah'ın Kitâbı'na dâvet edilirler, aralarında hükmetmesi için. Sonra onlardan bir fırka yüz çevirir. Ve onlar îrâz edenlerdir.(23)³⁵⁷

Bu, onların: 'Sayılı günler dışında ateş bize asla temâs etmeyecektir.' demelerinden dolayıdır. Ve onların iftirâ etmiş oldukları, kendilerini dînlerinde aldatmıştır.(24)³⁵⁸

Öyleyse (hâlleri) nasıldır,³⁵⁹ kendisinde kuşku olmayan bir gün için onları cem ettiğimizde? Ve her nefse kesbettiği îfâ edilir. Ve onlar zulmedilmezler.(25)

Dinde seninle hâsımlaşırlarsa ey Muhammed." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Begâvî, Meâlim'ut-Tenzîl, 2. cilt, 20. sayfa]

³⁵⁶ İmâm Taberî (رحمه الله) diyor ki: "[وَمَا لَهُمْ مِنْ نَاصِرِينَ/Ve onlar için nusret ediciler yoktur.] Yani: Selefteki/geçmişteki cürümleri ve O'na karşı cüretkâr davranmalarından dolayı Allah onlardan intikâm aldığı zaman bu kavmin, Allah'a karşı onlara nusret/yardım edecek ve kendilerini bu intikâmdan kurtaracak bir nusret edicileri/yardımcıları bulunmaz." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 6. cilt, 287. sayfa]

³⁵⁷ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın bu âyet hakkında şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "Bunlar Allah'ın düşmanı yahûdilerdir. Aralarında hüküm vermesi için Allah'ın Kitâbına, aralarında hüküm vermesi için, yanlarındaki Tevrât ve İncil'de yazılı olarak buldukları Nebî'sine davet edilmiş, sonra ise yüz çevirerek ondan îrâz etmişlerdir/yüz çevirmişlerdir." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 6. cilt, 289.-290. sayfalar]

³⁵⁸ İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) şöyle demektedir: "[وَلَكُمْ بِأَنَّهُمْ قَالُوا لَنْ تَمَسَّنَا النَّارُ إِلَّا أَيَّامًا مَعْدُودَاتٍ/Bu, onların: 'Sayılı günler dışında ateş bize asla temâs etmeyecektir.' demelerinden dolayıdır.] İçerisinde buzağıya ibâdet ettikleri günlerin sayısınca. Bu ifâde ile onların öncekileri kasdedilmekte, sonra söz kendilerine dönmektedir. '[وَعَرَّهْمُ فِي دِينِهِمْ مَا كَانُوا يَفْتَرُونَ]' Yani: Allah'a karşı uydurdukları yalanlar (kendilerini dînlerinde aldatmıştır.)" [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 1. cilt, 282. sayfa]

³⁵⁹ Bu açıklama Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله)'a aittir, demiştir ki: "[وَيْفَيْتُ/Öyleyse nasıldır]' Yani: Öyleyse hâlleri nasıldır." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 1. cilt, 306. sayfa]

De ki: 'Mülkün Mâlik'i Allah'ım! Mülkü dilediğine verirsin. Ve mülkü dilediğinden sökersin. Ve dilediğini azîz edersin ve dilediğini zelfîl edersin. Hayır elindedir.³⁶⁰ Muhakkak ki Sen, her şey üzerine Kadîr('sin).'(26)

Geceyi gündüze sokarsın ve gündüzü geceye sokarsın. Ve ölüden diriye ihrâc edersin ve diriden ölüyü ihrâc edersin. Ve dilediğini hesâbsız rızıklandırırsın.(27)

Mü'minler, mü'minlerin dûnundan kâfirleri evliyâ ittihaz etmesin.³⁶¹ Ve kim böyle fiil ederse, artık Allah'tan bir şey içinde değildir, sakınma olarak onlardan sakınmanız müstesnâ. Ve Allah, Nefsinden sizi tahzîr eder.³⁶² Ve Allah'adır dönüş.(28)

De ki: 'Sadırlarınızdakini gizleseniz veya onu açığa vursanız, Allah onu ilmeder. Ve semâlardakini ve arz dakini ilmeder. Ve Allah, her şey üzerine Kadîr'dir.'(29)

Her nefis hayırdan amel ettiğini hazır bulduğu gün ve kötülükten amel ettiğini (de), onun arasında ve kendi arasında uzak bir müddet olmasını arzu eder. Ve Allah, Nefsinden sizi tahzîr eder. Ve Allah, kullarına Rauf'tur.(30)³⁶³

³⁶⁰ İmâm Tirmizî (رحمه الله) der ki: "Allah (عز وجل), Kitâb'ının çeşitli yerlerinde: '[اليد/El]' ve '[السمع/İşitme]' ve '[البصر/Görme]' (sıfatlarını) zikretmiştir. Cehmiyye ise bu âyetleri te'vîl etti ve ilim ehlinin tefsîrinden gayrı bir tefsîr ile tefsîr ettiler. Ve dediler ki: 'Allah, Âdem'i eliyle halk etmedi. Elin buradaki mânâsı kuvvettir.' Ve İshâk bin İbrâhîm demiştir ki: Teşbih/benzetme ancak şu şekilde denirse olur: 'El gibi el veya elin misli el. Veya işitme gibi işitme veya işitme misli işitme.' Fakat: 'İşitme gibi işitme veya işitme misli işitme.' denirse, işte bu teşbihtir/benzetmedir. Ve eğer biri Allah (سبحانه وتعالى)'nın buyurduğu gibi: '[اليد/El]' ve '[السمع/İşitme]' ve '[البصر/Görme]' derse ve keyfiyyetini demezse ve: 'Misli işitme ve işitme gibi.' demezse, o zaman bu teşbih olmaz. Ve o, Allah (سبحانه وتعالى)'nın Kitâb'ında buyurduğu gibidir: '[ليس كمثل شيء/O'nun misli gibi bir şey yoktur.]'" [Ebu İsâ Muhammed ibn İsâ ibn Sevre et-Tirmizî, Sünen-i Tirmizî, 662. hadîsin şerhinde]

³⁶¹ Şeyh Useymîn (رحمه الله) der ki: "'لا يَتَّخِذُ الْمُؤْمِنُونَ الْكَافِرِينَ أَوْلِيَاءَ مِنْ دُونِ الْمُؤْمِنِينَ"[Mü'minler, mü'minlerin dûnundan kâfirleri evliyâ ittihaz etmesin.] Yani: Mü'minleri bırakıp da (kâfirleri evliyâ ittihaz etmesin), mü'minlere düşmanlık etmesin ve kâfirlerle dostluk göstermesinler." [Muhammed bin Sâlih el-Useymîn, Âl-i İmrân Sûresi Tefsîri, 1. cilt, 171. sayfa]

³⁶² İmâm Beğavî (رحمه الله) demiştir ki: "'وَيَحْذَرُكُمُ اللَّهُ نَفْسَهُ"[Ve Allah, nefisinden sizi tahzîr eder.] Yani: Allah sizi, kâfirleri dost edinme, nehyedileni işleme ve emrolunana muhâlefet etme nedeniyle vereceği ceza ile korkutur." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 2. cilt, 25. sayfa]

İbn Kayyim el-Cevziyye (رحمه الله) ise şöyle der: "Allah (سبحانه وتعالى), mü'minleri bırakıp da kâfirleri veliler edinenlerden beri olmuş ve O böyle kimseleri en şiddetli tahzîr ile uyarmıştır." [Muhammed ibn Ebî Bekr ibn Kayyim el-Cevziyye, Ahkâmu Ehli'z-Zimme, 1. cilt, 489.-490. sayfalar]

³⁶³ İmâm İbn Huzeyme (رحمه الله) demiştir ki: "Rabbimiz, Nefsinin, halk ettiklerinin nefsi gibi olmasından münezzehtir. O, nefsi olmayan bir yokluk olmaktan da azizdir. Allah (جل ذكره), Nebîsi Muhammed (صلی الله عليه وسلم)'e şöyle buyurmuştur: '[وَإِذَا جَاءَكَ الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِآيَاتِنَا فَقُلْ سَلَامٌ عَلَيْكُمْ كَتَبَ رَبُّكُمْ وَإِذَا جَاءَكَ الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِآيَاتِنَا فَقُلْ سَلَامٌ عَلَيْكُمْ كَتَبَ رَبُّكُمْ]' Ve âyetlerimize o imân edenler sana geldiğinde, artık de ki: 'Selâm üzerinize olsun. Rabbimiz, Nefsi üzere rahmeti yazmıştır']" Rabbimiz bize ilmettirmiştir ki O'nun, üzerine

De ki: 'Eğer Allah'a siz muhabbet ediyor iseniz, o takdirde bana tâbi olun, Allah size muhabbet etsin ve sizin için günâhlârnızı mağfîret buyursun.'³⁶⁴ **Ve Allah, Gafûr'dur, Rahîm'dir.'**(31)³⁶⁵

De ki: 'Allah'a ve Resûl'e itaat edin.' Fakat yüz çevirirlerse,³⁶⁶ **öyle ki kuşkusuz Allah, kâfirlere muhabbet etmez.**(32)³⁶⁷

Muhakkak ki Allah, Âdem'i ve Nûh'u ve İbrâhîm ailesini ve İmrân ailesini âlemler üzerine seçmiştir;(33)

rahmeti yazdığı bir Nefsi vardır." Devamla İbn Huzeyme (رحمه الله) şöyle der: "Allah (جل ذكره), kelîmi Mûsâ'ya buyurdu ki: '[وَاصْطَنَعْتُ لِنَفْسِي*ثُمَّ جِئْتُ عَلَى قَدَرٍ يَا مُوسَى]' Sonra bir kader üzerine geldin, ey Mûsâ! **Ve Ben, seni Nefsime seçtim.'**' [Tâhâ Sûresi, 40.-41. âyetler] Böylece Allah, Kendisinin, O'na kelîmi Mûsâ (عليه السلام)'ı seçtiği bir Nefsi olduğunu isbât etmiştir. Ve (جل وعلا) şöyle buyurmuştur: '[وَيُحَذِّرُكُمُ اللَّهُ نَفْسَهُ وَاللَّهُ رَؤُفٌ بِالْعِبَادِ]/**Ve Allah, Nefsinden sizi tahzîr eder. Ve Allah, kullarına Rauf'tur.'**' [Âl-i İmrân, 30. âyet] Yine Allah, bu âyette (de) Kendisinin bir Nefsi olduğunu isbât etmiştir. RûhUllah Meryem oğlu İsâ, Rabbine hitâb ederek şöyle demiştir: '[تَعْلَمُ مَا فِي نَفْسِي وَلَا أَعْلَمُ] **Nefsimekini ilmedersin ve (ben,) Nefsimekini ilmedemem. Muhakkak ki Sen, Sensin gaybleri en iyi ilmeden.'**' [Mâide Sûresi, 116. âyet] Böylelikle RûhUllah Meryem oğlu İsâ (da), mâbûdunun bir Nefsi olduğunu bildirmiştir." [Ebu Bekir Muhammed ibn İshâk ibn Huzeyme, Kitâbu't-Tevhîd ve İsbâtü Sifâtî'r-Rabb, 11.-12. sayfalar]

³⁶⁴ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Hasan el-Basrî (رحمه الله)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "Allah Resûlu (صلی الله عليه وسلم)'in döneminde bazı kavimler şöyle demişlerdi: 'Ey Muhammed! Muhakkak ki biz, elbette Rabbimizi seviyoruz.' Bunun üzerine Allah (عز وجل), şunu Kur'ân olarak inzâl etmiştir: '[قُلْ إِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللَّهَ فَاتَّبِعُونِي يُحْبِبْكُمُ اللَّهُ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ]/**De ki: 'Eğer Allah'a siz muhabbet ediyor iseniz, o takdirde bana tâbi olun, Allah size muhabbet etsin ve sizin için günâhlârnızı mağfîret buyursun.'**' Böylece Allah (عز وجل), Nebîsi Muhammed (صلی الله عليه وسلم)'e tâbi olmayı, muhabbeti için ve ona muhâlefet eden de azâb için bir âlâmet kılmıştır." [Ebu Cafer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fi Tefsîri'l-Kur'ân, 6. cilt, 322. sayfa]

³⁶⁵ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) der ki: "Bu âyet-i kerîmenin hükmüne göre, Allah (سبحانه وتعالى)'ya muhabbet ettiğini iddia ettiği halde Muhammedî yolda olmayan kişi tüm söz ve fiillerinde Muhammedî Şerîât'a ve Nebvî Dîne tâbi olmadıkça yalancıdır. Allah Resûlu (صلی الله عليه وسلم)'den Sahîh(ler)'de sâbit olduğu gibi, buyurdu ki: '**Kim, emrimiz üzere olmayan bir amel işlerse, artık o (amel) reddolunmuştur.**' [Buhârî ve Muslim tahrîc etmiştir] Bunun içindir ki Allah (سبحانه وتعالى): '[قُلْ إِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللَّهَ فَاتَّبِعُونِي يُحْبِبْكُمُ اللَّهُ]/**De ki: 'Eğer Allah'a siz muhabbet ediyor iseniz, o takdirde bana tâbi olun, Allah (da) size muhabbet etsin'**' buyurmuştur. Yani: Sizin taleb ettiğiniz ona muhabbet duymanızın da fevkinden, Allah'ın size muhabbet etmesi hâsıl olsun. Ve O (سبحانه وتعالى)'nın size muhabbet duyması ilkinden daha azîmdir." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Âl-i İmrân Sûresi, 31. âyetin tefsîrinde]

³⁶⁶ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[فَاِنْ تَوَلَّوْا]/**Fakat yüz çevirirlerse'**" Yani: Küffâr Nebî (صلی الله عليه وسلم)'den yüz çevirir." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsin, Tefsîru's-Sahîh, 1. cilt, 410. sayfa]

³⁶⁷ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) şöyle demiştir: "Allah (سبحانه وتعالى) havas ve avam herkese emrederek buyuruyor ki: '[وَقُلْ أَطِيعُوا اللَّهَ وَالرَّسُولَ فَإِنْ تَوَلَّوْا]/**De ki: 'Allah'a ve Resûl'e itaat edin.' Fakat yüz çevirirlerse'**" Yani emirlerine muhâlefet ederlerse. '[يُحِبُّ الْكَافِرِينَ]/**Öyle ki kuşkusuz Allah, kâfirlere muhabbet etmez.'**" Bu, onun yoluna muhâlefet etmenin küfür olduğuna delâlet eder. Ve bu vasıfta olan kimseye Allah (سبحانه وتعالى), her ne kadar kendini Allah'a muhabbet duyuyor ve O'na yakınlaşıyor iddia ve zannetse de resûllerin sonuncusu, cinler ve insanlar âlemine Allah'ın elçisi, ümmî Nebî, Resûl'e tâbi oluncaya kadar muhabbet duymayacaktır." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Âl-i İmrân Suresi, 32. âyetin tefsîrinde]

Bazısı bazısından bir zürriyyet olarak.³⁶⁸ Ve Allah, Semî'dir, Alîm'dir.(34)

Hani İmrân'ın hanımı demişti ki: 'Rabbim! Muhakkak ki ben, batnımdakini tam hür olarak Sana adadım. İmdi benden kabul buyur. Muhakkak ki Sen, Sensin Semî, Alîm.'(35)

Derken onu vaz' edince,³⁶⁹ dedi ki: 'Rabbim! Muhakkak ki ben, onu kız vaz' ettim.'³⁷⁰ Ve Allah ne vaz' ettiğini en iyi ilmeder.³⁷¹ Ve erkek, kız gibi değildir. 'Ve muhakkak ki ben, onu: 'Meryem' isimlendirdim. Ve muhakkak ki ben, onu ve zürriyyetini recm edilmiş şeytândan Sana istiâze ettiriyorum.'(36)

Böylece Rabbi onu güzel bir kabûl ile kabûl buyurdu. Ve onu güzel bir yetiştirmeye yetiştirdi. Ve Zekerıyyâ'ya bakımını verdi. Zekerıyyâ her ne zaman üzerine mihrâba dâhil olsa, indinde bir rızık buldu. Dedi ki: 'Ey Meryem! Nereden sana bu?' Dedi ki: 'O, Allah indindendir. Muhakkak ki Allah, dilediğini hesâbsız rızıklandırır.'(37)

İşte orada Zekerıyyâ Rabbine duâ etti. Dedi ki: 'Rabbim bana ledûnnundan³⁷² temiz bir zürriyyet hibe et. Muhakkak ki Sen, duâya Semî'sin.'(38)³⁷³

Bunun üzerine melekler -ve o, mihrâbta kâim olarak namaz kılıyordu:- 'Allah sana Yahyâ'yı tebşîr ediyor. Allah'tan bir kelimeyi tasdîk edici ve

³⁶⁸ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "[رَبِّهِ] 'Bazısı bazısından bir zürriyyet olarak.' Niyet ve amel ve ihlâs ve Tevhîd'te (bir zürriyyet)." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 1. cilt, 412. sayfa]

³⁶⁹ 'Onu vaz' edince]' Koydu, yerleştirdi. Yani: Çocuğunu dünyâya getirdi. Allah (سبحانه) burda bu kelimeyi kullanmıştır, üstelik üç kez arka arkaya. Neredeyse tüm meâllerde bu kelime yerine hiç de hoş olmayan: 'doğurdu' kelimesi kullanılmıştır. [Hazırlayan]

³⁷⁰ İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle demiştir: "'[وَضَعْتُهَا/DERKEN onu vaz' edince]' Yani: Onu doğurunca ve doğurduğu çocuğun bir kız olduğunu görünce. [فَلَمَّا/DEDİ Kİ]' Hanne (dedi ki). O, çocuğun erkek olmasını ümit ediyordu. [رَبِّ إِنِّي وَضَعْتُهَا أُنْثَى]' Rabbim! Muhakkak ki ben, onu kız vaz' ettim.' Allah (رحمه الله)'ye mâzeret beyân ederek (böyle demiştir.)" [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 2. cilt, 30. sayfa]

³⁷¹ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "'[وَاللَّهُ أَكْبَمُ بِمَا وَضَعْتُ]/Ve Allah ne vaz' ettiğini en iyi ilmeder.' Yani: Bu, Allahu (تعالى)'dan, O'nun ilmine dâir bir haber vermedir." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 1. cilt, 312. sayfa]

³⁷² İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) şöyle der: "'[لَدُنْكَ/LEDÜNNUNDAN]' Yani: İndinden." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîz, 1. cilt, 287. sayfa]

³⁷³ Ebu'l-Ferec İbn Cevzî (رحمه الله) demiştir ki: "'[سَمِيعٌ/Semî]' Mânâsı: İşiten. Ve şöyle (de) denilmiştir: 'Duâya icâbet eden' (anlamını) murâd etmiştir." [Ebu'l-Ferec Abdurrahmân ibn Alî ibn Muhammed ibn Cevzî, Zâdu'l-Mesîr fî İlmi't-Tefsîr, 191. sayfa (tek cilt olarak basım)]

Şeyh Useymîn (رحمه الله) ise şöyle der: "'[سَمِيعُ الدُّعَاءِ]/Muhakkak ki Sen, duâya Semî'sin.' Yani: Ona (duâya) icâbet edensin. Ve duâ: Ya bir menfaat sağlaması veya bir zararı def' etmesi için kulun Rabbinden hâcetini istemesidir." [Muhammed bin Sâlih el-Useymin, Âl-i İmrân Sûresi Tefsîri, 1. cilt, 233. sayfa]

seyyid³⁷⁴ ve kendini tutabilen ve sâlihlerden bir nebî olarak!³⁷⁵ diye ona nidâ ettiler.(39)

Dedi ki: 'Rabbim! Benim için nereden bir oğul olur? Ve bana yaşlılık ulaştı ve hanımım kırsırdır.' Buyurdu ki: 'Öyledir, Allah dilediğini fiil eder.'(40)

Dedi ki: 'Rabbim, benim için bir âyet³⁷⁶ kıl.' Buyurdu ki: 'Âyetin, insânlarla - remzen harîc-³⁷⁷ üç gün kelâm edememendir. Ve Rabbini çok zikret. Ve akşam ve sabah tesbîh et.'(41)

Ve hani melekler demişti ki: 'Ey Meryem! Muhakkak ki Allah, seni seçmiş ve seni tâhir eylemiş ve seni âlemlerin kadınları üzerine seçmiştir.'(42)

'Ey Meryem, Rabbin için kunut et³⁷⁸ ve secde et ve rükû edenlerle beraber rükû et.'(43)

Bu, gayb bilgilerindendir, onu sana vahyediyoruz. Ve Meryem'e onların hangisi bakacak (diye) kalemlerini ilkâ ettiklerinde, onların ledûnnunda³⁷⁹ değil idin. Ve hasımlaştıklarında (da), sen onların ledûnnunda değil idin.(44)

Hani melekler demişti ki: 'Ey Meryem, muhakkak ki Allah, Kendisinden bir kelime ile seni tebşîr eder. İsmi Meryem oğlu Mesîh Îsâ'dır. Dünyâ ve Âhiret'te saygın ve yakınlardandır.'(45)³⁸⁰

³⁷⁴ İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle demektedir: "'[وَسَيِّدًا/Ve seyyid olarak]' O, tâbi olunan ve nihâi sözü söyleyen kişidir." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 2. cilt, 34. sayfa]

³⁷⁵ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'[مُصَدِّقًا مُصَدِّقًا] Yani: Bir alâmet (kıl)." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Seleff, Tefsîru'l-Kur'ân, 1. cilt, 317. sayfa]

³⁷⁶ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) dedi ki: "'[فَلْ رَّبِّ اجْعَلْ لِي آيَةً/Dedi ki: 'Rabbim, benim için bir âyet kıl.]" [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Seleff, Tefsîru'l-Kur'ân, 1. cilt, 317. sayfa]

³⁷⁷ İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle demiştir: "'[وَالْأَرْمَازُ/Remzen hâric]' Yani: İşâret şeklinde olması hâric." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 2. cilt, 36. sayfa]

³⁷⁸ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'[اقْنَبْ رَّبِّ/Rabbim için kunut et]' Rabbine itaat et." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 1. cilt, 416. sayfa]

³⁷⁹ Ebu'l-Ferec İbn Cevzî (رحمه الله) şöyle demektedir: "'[لَدُنْهُمْ/Onların ledûnnunda]' Mânâsı: Onların indinde/yanında." [Ebu'l-Ferec Abdurrahmân ibn Alî ibn Muhammed ibn Cevzî, Zâdu'l-Mesîr fî İlmi't-Tefsîr, 194. sayfa (tek cilt olarak basım)]

³⁸⁰ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'[وَمِنْ أَقْنَبِ/Onların ledûnnunda]' Kiyâmet Günü, Allah'ın indinde yakınlardandır." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 6. cilt, 416. sayfa]

'Ve insânlarla beşikte kelâm eder ve yetişkin hâlde (de). Ve sâlihlerdendir.'(46)

Dedi ki: 'Rabbim! Benim için nereden bir evlâd olur? Ve bir beşer bana temâs etmemiştir.' Buyurdu ki: 'Öyledir, Allah dilediğini halk eder. Bir emri kazâ edince, artık sadece ona: 'Ol.' der. Böylece olur.'(47)³⁸¹

Ve Kitâb'ı ve Hikmet'i³⁸² ve Tevrât'ı ve İncîl'i ona tâlim eder.(48)

Ve İsrâîl oğullarına bir resûl olarak (der ki): 'Gerçek şu ki ben, Rabbinizden bir âyet ile size geldim. Gerçek şu ki ben, çamurdan kuş gibi bir biçimi sizin için halk ederim de içine nefhederim, hemen Allah'ın izni ile kuş olur. Ve doğuştan körü ve abraşı iyileştiririm ve mevtâyâ hayât veririm Allah'ın izni ile. Ve yediklerinizi ve evlerinizde biriktirdiklerinizi size bildiririm. Muhakkak ki bunda, elbette sizin için bir âyet vardır, eğer mü'minler iseniz.'(49)

'Ve Tevrât'tan önümdekini tasdik edici olarak ve üzerinize o harâm edilenin bazısını size helâl yapmak için (gönderildim). Ve Rabbinizden bir âyet ile size geldim. Bu itibarla Allah'a takvâ edin ve bana itaat edin.'(50)

'Muhakkak ki Allah, Rabbidir ve Rabbinizdir. Öyleyse O'na ibâdet edin, bu Sırât-ı Mustakîm'dir.'(51)³⁸³

Bunun üzerine İsâ onlardan küfrü hissedince, dedi ki: 'Allah'a ensârım kimdir?' Havârîler dediler ki: 'Biziz Allah'ın ensârı,'³⁸⁴ Allah'a îmân ettik. Ve müslümanlar olduğumuza şahidlik et.'(52)³⁸⁵

³⁸¹ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) dedi ki: "'[إِذَا قَضَىٰ أَمْرًا فَإِنَّمَا يَقُولُ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ]/Bir emri kazâ edince, artık sadece ona: 'Ol.' der. Böylece olur.'" Yani: Böylece bir şey gecikmez. Bilakis, emrin akâbinde mühletsiz mevcûd olur." [Ebu'l-Fidâ İsmâîl ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Âl-i İmrân Süresi, 47. âyetin tefsirinde]

³⁸² İbn Batta el-Ukberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[الْحِكْمَةُ/Hikmet]' Sünnet." [İbn Batta el-Ukberî, el-İbâne an Şerîati'l-Fırkati'n-Nâciyye, 1. cilt, 344.-345. sayfalar (217.)]

³⁸³ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "'[صِرَاطٌ مُسْتَقِيمٌ/Sırât-ı Mustakîm]' Yani: Vâzıh/apaçık bir yol." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 1. cilt, 322. sayfa]

³⁸⁴ İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle demektedir: "'[بِزِيزِ اللَّهِ/Biziz Allah'ın ensârı]' Allah'ın Dîni ve Resûlunun yardımcıları." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Begavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 2. cilt, 43. sayfa]

³⁸⁵ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) demiştir ki: "'[فَلَمَّا أَحَسَّ عِيسَىٰ مِنْهُمُ الْكُفْرَ]/Bunun üzerine İsâ onlardan küfrü hissedince)' Yani: Onların, küfre ve dalâlet üzere kalmaya niyetlendiklerini hissettiğinde. '[قَالَ اللَّهُ مَنْ أَنصَارِي إِلَى اللَّهِ/Dedi ki: 'Allah'a ensârım kimdir?']' Allah'a dâvette yardımcılarım kimlerdir? Ve sahîh kavle göre '[الْحَوَارِي/Havârî]': 'Nâsır/yardımcı' anlamına gelmektedir. Sahihayn'de sâbit olduğu

'Rabbimiz, inzâl ettiğine îmân ettik ve Resûl'e tâbi olduk, o bakımdan şâhidlerle beraber bizi yaz.'(53)

Ve onlar tuzak kurdular ve Allah (da) tuzak kurdu. Ve Allah, tuzak kuranların en hayırlısıdır.(54)

Hani Allah buyurmuştu ki: 'Ey Îsâ, muhakkak ki Ben, seni vefât ettireceğim ve seni Bana yükselteceğim ve seni o küfredenlerden tâhir edeceğim³⁸⁶ ve sana o tâbi olanları Kıyâmet Günü'ne kadar o küfredenlerin fevkinde kılacağım.³⁸⁷ Sonra Bana'dır merciiniz. Artık aranızda, hakkında ihtilâfta olduğunuzun hükmünü vereceğim.'(55)³⁸⁸

Fakat o küfredenlere gelince, işte onlara azâb edeceğim, dünyâ ve Âhîret'te şiddetli bir azâb. Ve onlar için nusret ediciler yoktur.(56)³⁸⁹

Ve o îmân edenler ve sâlih amel işleyenlere gelince, artık ecirlerini onlara îfâ edecektir. Ve Allah, zâlimlere muhabbet etmez.(57)

Bu -onu üzerine tilâvet ediyoruz- âyetler ve Zikri'l-Hakîm'dendir.(58)³⁹⁰

gibi, Ahzâb günü insânlar zor görevlere tâlib olunca, Allah Resûlu (صلی الله علیه وسلم) önce Zübeyr'e sonra onlara görev vermiştir. Zübeyr (رضی الله عنه)'ı görevlendiren Nebî (صلی الله علیه وسلم): **'Muhakkak ki her nebî için bir havârî vardır. Ve benim havârîm Zübeyr'dir.'** buyurmuştur." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Âl-i İmrân Sûresi, 52. âyetin tefsîrinde]

³⁸⁶ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) diyor ki: **"[وَمُطَهِّرَكَ مِنَ الذِّينِ كَفَرُوا/Ve seni o küfredenlerden tâhir edeceğim]"** Yani: Seni, onların ricislerinden/kirlerinden ve necislerinden hâric tutacağım." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 1. cilt, 325. sayfa]

³⁸⁷ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: **"[وَجَاعِلِ الذِّينِ اتَّبَعُواكَ فَوْقَ الذِّينِ كَفَرُوا إِلَى يَوْمِ الْقِيَمَةِ/Ve o sana tâbi olanları Kıyâmet Günü'ne kadar o küfredenlerin fevkinde kılacağım.]"** Onlar, fitratında, milletinde ve sünnetinde ona tâbi olan İslâm ehlidir. Onlar Kıyâmet Günü'ne kadar kendilerine düşmanlık edenlere karşı üstün gelmeye devâm edeceklerdir." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 1. cilt, 420. sayfa]

³⁸⁸ Şeyh AbdulAziz bin Baz (رحمه الله) demiştir ki: **"Kitâb ve Sünnet'teki deliller İsâ bin Meryem (عليه السلام)'ın Allah'ın kulu ve Resûlu olduğunu göstermektedir. Şerefli bedeni ve rûhu ile semâyâya yükseltmiştir. Ölmemiş, katledilmemiş ve çarmıha gerilmemiştir. Ve o, âhir zamanda (dünyâyâ) nüzûl edecek, deccâli katledecek, haçı kırarak, domuzu öldürecek ve cizyeyi getirecektir. Ancak İslâm'ı (Din olarak) kabul edecektir. Îsâ (عليه السلام)'ın bu nüzûlünün Kıyâmet'in âlâmetlerinden olduğu şâbit olmuştur."** [Bknz.: AbdulAziz bin AbdUllah bin Baz'ın resmi websitesi: /article/54]

³⁸⁹ Şeyh Sa'dî (رحمه الله) der ki: **"[وَمَا لَهُمْ مِنْ نَاصِرِينَ/Ve onlar için nusret ediciler yoktur.]"** Allah'ın azâbına karşı onlara nusret/yardım edecek yoktur. Allah indinde kendilerine şefaâtçi olacaklarını zannettikleri, Allah'tan başka edindikleri vefîleri, arkadaş ve akrabaları da onlara nusret edemez. Nefisleri de aralarında da birbirlerine nusret edemezler." [Abdurrahmân bin Nâsır es-Sa'dî, Teysîru'l-Kerîmu'r-Rahmân fî Tefsîri Kelâmî'l-Mennân, 138. sayfa (tek cilt olarak basım)]

³⁹⁰ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen sened ile İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'dan tahrîc etmiştir, demiştir ki: **"[الذِّكْرُ/Zikr]' Kur'ân. [الْحَكِيم/el-Hakîm]' Hikmetinde kâmil olan."** [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 1. cilt, 420. sayfa]

Muhakkak ki Allah indinde İsâ'nın meseli, Âdem'in meseli gibidir. Onu topraktan halk etmiş, sonra ona: 'Ol!' buyurmuş, böylece olmuştur.(59)

Hakk Rabbindendir. Öyleyse kuşkulananlardan olma.(60)³⁹¹

Artık kim onun hakkında -sana gelen ilmin ardından- seninle hüccetleşirse,³⁹² bu durumda de ki: 'Gelin, oğullarımızı ve oğullarınızı ve kadınlarımızı ve kadınlarınızı ve nefislerimizi ve nefislerinizi dâvet edelim, sonra mubâhele edelim'³⁹³ de Allah'ın lânetini yalancılara üzerine kılalım.'(61)

Muhakkak ki bu, elbette o, hakk kıssadır. Ve Allah'ın dışında bir ilâh yoktur. Ve muhakkak ki Allah, elbette O, Azîz'dir, Hakîm'dir.(62)

Fakat yüz çevirirlerse, o takdirde muhakkak ki Allah, fesâd çıkaranlara Alîm'dir.(63)³⁹⁴

De ki: 'Ey Kitâb ehli! Aramızda ve aramızda müsâvî bir kelimeye gelin, şöyle ki: Allah'tan başkasına ibâdet etmeyelim ve O'na bir şeyi şirk koşmayalım ve bazımız bazısını Allah'ın dûnunda rabbler ittihaz etmesin.' Buna rağmen yüz çevirirlerse, o vakit deyin ki: 'Müslümanlar olduğumuza şahidlik edin.'(64)

Ey Kitâb ehli, İbrâhîm hakkında niçin hüccetleşiyorsunuz?³⁹⁵ Ve Tevrât ve İncîl inzâl edilmemiştir, ancak onun ardından. Daha akletmiyor musunuz?(65)

³⁹¹ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) demiştir ki: "'[الْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ فَلَا تَكُنْ مِنَ الْمُمْتَرِينَ]/Hakk Rabbindendir. Öyleyse kuşkulananlardan olma.]" Yani: Bu, İsa (عليه السلام) hakkındaki hakk kavildir. Bu kavilden kaçış yoktur ve onun dışındaki kaviller sahih değildir." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Âl-i İmrân Sûresi, 60. âyetin tefsîrinde]

³⁹² Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "'[فَمَنْ خَافَ مِنْهُ]/Artık kim onun hakkında seninle hüccetleşirse]" Yani: (Artık kim) hakk konusunda seninle mücâdele ederse." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 1. cilt, 327. sayfa]

³⁹³ İbn Ebî Zemenîn (رحمه الله) şöyle der: "'[وَلَمْ يَنْتَهِلْ]/Sonra mubâhele edelim]" Mânâsı: Karşılıklı lânetleşerek birbirimize meydan okuyalım." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 1. cilt, 292. sayfa]

³⁹⁴ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) dedi ki: "'[فَإِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ بِالْمُفْسِدِينَ]/O takdirde muhakkak ki Allah, fesâd çıkaranlara Alîm'dir.]" Yani: Hakktan ayrıılıp da bâtıla yönelen kimse fesâd çıkarandır. Allah onu ilmeder." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Âl-i İmrân Sûresi, 63. âyetin tefsîrinde]

³⁹⁵ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'[يَا أَهْلَ الْكِتَابِ لِمَ تُخَاجُّونَ فِي إِبْرَاهِيمَ]/Ey Kitâb ehli, İbrâhîm hakkında niçin hüccetleşiyorsunuz?]" Yahûdi ve nasârânın her ümmeti, onun kendilerinden olduğunu iddiâ edince, Allah (عز وجل) onu onlardan berî eylemiş ve onu hanîf ehlinden olan mü'minlere ilhâk etmiştir." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 6. cilt, 491. sayfa]

İşte siz böylesiniz, hakkında sizde ilim bulunanda hüccetleştiniz, fakat hakkında sizde ilim bulunmayanda niçin hüccetleşıyorsunuz?³⁹⁶ Ve Allah, ilmeder ve siz ilmetmezsiniz.(66)

İbrâhîm ne bir yahûdî ne (de) bir nasrânî idi. Ve lâkin hanîf³⁹⁷ bir müslüman idi. Ve müşriklerden (de) değil idi.(67)

Muhakkak ki insânların İbrâhîm'e evlâsı, elbette kendisine o tâbî olanlar ve bu Nebî ve o îmân edenlerdir.³⁹⁸ Ve Allah, mü'minlerin velîsidir.(68)

Kitâb ehlinde bir tâife arzu etti ki sizi dalâlete düşürsünler. Ve nefislerinden başkasını dalâlete düşüremezler ve şuurunda değillerdir.(69)³⁹⁹

Ey Kitâb ehli, niçin Allah'ın âyetlerine küfrediyorsunuz? Ve siz şâhidlik ediyorsunuz.(70)

³⁹⁶ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) şöyle demektedir: "[حَاجَّكُمْ فِيمَا لَكُمْ بِهِ عِلْمٌ فَلَمْ تُحَاجُّوهُ فِيمَا لَيْسَ لَكُمْ بِهِ عِلْمٌ/Hakkında sizde ilim bulunanda hüccetleştiniz, fakat hakkında sizde ilim bulunmayanda niçin hüccetleşıyorsunuz?]' Yani: Mûsâ ve İsâ'nın durumu hakkında mücâdele ettiniz ve: 'Muhakkak ki biz, Mûsâ ve İsâ'nın dîni üzereyiz.' diye iddiâ ettiniz. Onun durumunu üzerinize inzâl ettim. Ama, onu size inzâl etmediğim ve ona dâir bir ilminiz olmadığı hâlde niçin İbrâhîm'in durumu hakkında mücâdele ediyorsunuz?'" [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 1. cilt, 330. sayfa]

³⁹⁷ İmâm Beğavî (رحمه الله) diyor ki: "[الحنيف/Hanîf]' Bütün dînleri bırakıp mustakîm/dosdoğru Dîne meyilli olan kimsedir." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Begâvî, Meâlim'ut-Tenzîl, 2. cilt, 51. sayfa]

³⁹⁸ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "[أَوَّلَىٰ إِنَّ أَوَّلَىٰ النَّاسِ بِإِبْرَاهِيمَ لَلَّذِينَ اتَّبَعُوهُ وَهَذَا النَّبِيُّ/Muhakkak ki insânların İbrâhîm'e evlâsı, elbette ona o tâbî olanlar]' Milleti ve sünneti ve minhâcî ve fitratı üzere İbrâhîm'e o tâbî olanlar. '[وَهَذَا النَّبِيُّ/Ve bu Nebî]' Ve o, Allah'ın Nebîsi Muhammed (صلى الله عليه وسلم)'dir. '[وَالَّذِينَ آمَنُوا/Ve o îmân edenlerdir]' Onunla beraber (o îmân edenlerdir). Ve onlar, Allah'ın Nebîsini tasdik eden ve ona tâbî olan mü'minlerdir. Allah'ın Resûlu Muhammed (صلى الله عليه وسلم) ve mü'minlerden onunla beraber olanlar, insânların İbrâhîm'e evlâ/en yakın olanlarıdır." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 6. cilt, 497. sayfa]

İmâm Tâkiyyuddîn el-Hilâlî (رحمه الله) ise şöyle der: "[أَوَّلَىٰ النَّاسِ بِإِبْرَاهِيمَ لَلَّذِينَ اتَّبَعُوهُ وَهَذَا النَّبِيُّ وَالَّذِينَ آمَنُوا/Muhakkak ki insânların İbrâhîm'e evlâsı, elbette ona o tâbî olanlar ve bu Nebî ve o îmân edenlerdir.]' Buyurur ki (تعالى): Halîl İbrâhîm (عليه السلام)'a tâbî olmaya en çok layık olanlar, onun yolunda gidenler ve bu Nebîdir. Yani Muhammed (صلى الله عليه وسلم) ve onun muhâcîr ve ensâr ashâbından îmân edenler vekendilerinden sonra gelip de onlara tâbî olanlardır. '[وَاللَّهُ وَلِيُّ الْمُؤْمِنِينَ/Ve Allah, mü'minlerin velîsidir.]' Buyurur ki (تعالى): (O,) resûlleri ile tüm mü'minlerin velîsidir." [Muhammed Tâkiyyuddîn el-Hilâlî, Sebîlu'r-Reşâd Fî Hedyi Hayri'l-İbâd, 1. cilt, 264.-265. sayfalar]

³⁹⁹ İmâm Taberî (رحمه الله) der ki: "[أَرْزُوهُ/Arzu etti]' Temenni etti. '[طَائِفَةٌ/Bir tâife]' Yani: Bir cemaat/topluluk. '[مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ/Kitâb ehlinde]' Onlar, yahûdilerden Tevrât ehli ve nasârâdan İncil ehlidir. '[لَوْ يَضْلُونَكُمْ/Ki sizi dalâlete düşürsünler]' Ey mü'minler, onlar sizi İslâm'dan alıkoymayı ve sizi ondan kendilerinin üzerinde bulundukları küfre döndürmeyi ve bu sûretle sizi helâk etmeyi temenni etmişlerdir. '[وَمَا يَضِلُّونَ إِلَّا أَنفُسَهُمْ/Ve nefislerinden başkasını dalâlete düşüremezler.]' Sizi Dîninizden alıkoymaya kalkışma fiilleri ile kendilerinden başka kimseyi helâk edemezler. '[وَمَا يَشْعُرُونَ/Ve şuurunda değillerdir.]' Farkında değillerdir ve ilmetmezler." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 6. cilt, 500. sayfa]

Ey Kitâb ehli, niçin hakkı bâtl ile giydiriyorsunuz? Ve hakkı gizliyorsunuz. Ve siz ilmediyorsunuz.(71)⁴⁰⁰

Ve Kitâb ehlinden bir tâife dedi ki: 'O mü'minlerin üzerine o inzâl edilene gündüzün vechi⁴⁰¹ îmân edin ve âhirinde küfredin, umulur ki onlar rücû ederler.'(72)

(Dediler ki:) **'Ve dîninize tâbi olandan başkasına îmân etmeyin.'**⁴⁰² **De ki: 'Muhakkak ki hidâyet, Allah'ın hidâyetidir. Size verilenin mislinin, birine verilmesi⁴⁰³ veya Rabbinizin indinde sizinle hüccetleşmeleridir.'**⁴⁰⁴ **De ki: 'Muhakkak ki fazl, Allah'ın elindedir. Onu dilediğine verir. Ve Allah, Vâsî'dir, Alîm'dir.'**(73)

Rahmetini dilediğine tahsîs eder.⁴⁰⁵ **Ve Allah, azîm fazl sâhibidir.(74)**

Ve Kitâb ehlinden kimi, kendisine kantar ile emânet etsen, onu sana iâde eder. Ve onlardan kimi, kendisine dînâr ile emânet etsen, onu sana iâde etmez,⁴⁰⁶

⁴⁰⁰ İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) şöyle demektedir: "'[يَا أَهْلَ الْكِتَابِ لِمَ تَلْبُسُونَ الْحَقَّ بِالْبَاطِلِ]/Ey Kitâb ehli! Niçin hakkı bâtl ile giydiriyorsunuz?]' Yani: Niçin hakkı bâtl ile karıştırıyorsunuz? '[وَتَكْتُمُونَ]' Ve hakkı gizliyorsunuz. Ve siz ilmediyorsunuz.]" Muhammed'in Allah'ın Resûlü olduğunu ve onun Dîninin hakk olduğunu (ilmediyorsunuz.)" [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebi Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 1. cilt, 295. sayfa]

⁴⁰¹ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "'[وَجْهَ النَّهَارِ]/Gündüzün vechi'" (Gündüzün) evveli." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'an, 1. cilt, 331. sayfa]

⁴⁰² Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) yine şöyle der: "'[وَلَا تُؤْمِنُوا إِلَّا لِمَنْ نَبَعَ بِكُمْ]' (Dediler ki: 'Ve dîninize tâbi olandan başkasına îmân etmeyin.')" Yani: Dîninize tâbi olandan başkasını tasdik etmeyin." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'an, 1. cilt, 332. sayfa]

⁴⁰³ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'[قُلْ إِنَّ اللَّهَ يَخْتَصِمُ الْأُمُورَ إِلَيْهِ وَمَا أُولَئِكَ إِلَّا فِي حُجَّتِهِ وَمَا أُولَئِكَ إِلَّا فِي حُجَّتِهِ]' Allah, kitâbınızın misli bir Kitâb inzâl edince ve nebînizin misli bir Nebî ba's edince/gönderince, bundan dolayı onlara hased ettiniz." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fi Tefsîri'l-Kur'an, 6. cilt, 514. sayfa]

⁴⁰⁴ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) şöyle der: "'[أَوْ يَحْجُوكُمْ عَنْ رَبِّكُمْ]/Veya Rabbinizin indinde sizinle hüccetleşmeleridir'" Yani: (Oysa ki) Rabbinizin indinde sizinle hüccetleşemezler. Öyle ki kuşkusuz hüccet lehinize, onların aleyhinedir. Allah indinde (hüccet), onların lehine ve sizin aleyhinize değildir." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'an, 1. cilt, 332. sayfa]

⁴⁰⁵ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'[يَخْتَصِمُ الْأُمُورَ إِلَيْهِ وَمَا أُولَئِكَ إِلَّا فِي حُجَّتِهِ وَمَا أُولَئِكَ إِلَّا فِي حُجَّتِهِ]' Rahmetini dilediğine tahsîs eder." Nübüvveti dilediğine tahsîs eder." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fi Tefsîri'l-Kur'an, 6. cilt, 517. sayfa]

⁴⁰⁶ İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) şöyle demiştir: "'[وَمِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ مَنْ إِنْ تَأْمَنَهُ بِقِطَارٍ يُؤَدُّ إِلَيْكَ]' Ve Kitâb ehlinden kimi, kendisine kantar ile emânet etsen, onu sana iâde eder.'" Yani: Onlardan îmân edenler. '[وَمِنْهُمْ مَنْ إِنْ تَأْمَنَهُ بِدِينَارٍ لَا يُؤَدُّ إِلَيْكَ]' Ve onlardan kimi, kendisine dînâr ile emânet etsen, onu sana iâde etmez" Yani: Ona bir dînâr verdiğin zaman, onu sana iâde etmesini istersen, o kişi ile günlerce bu hususta münâzara etsen de onu götürür." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebi Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 1. cilt, 296.-297. sayfalar]

üzerinde kıyâma devâm etmedikçe. Bu onların: 'Aleyhimize ümmîlerde bir yol yoktur!' demelerindendir.⁴⁰⁷ Ve Allah üzere yalan söylüyorlar. Ve onlar ilmediyorlar.(75)⁴⁰⁸

Hayır, kim ahidini îfâ eder ve takvâ ederse, o takdirde muhakkak ki Allah muttakîlere muhabbet eder.(76)

Muhakkak ki Allah'ın ahdi ve kendi yeminleri ile az bir değeri o satın alanlar, işte onlar, Âhiret'te onlar için bir pay yoktur. Ve Allah, onlara kelâm etmez ve Kıyâmet Günü onlara nazar buyurmaz ve onları tezkiye etmez. Ve onlar içindir elîm bir azâb.(77)⁴⁰⁹

Ve muhakkak ki onlardan elbette bir fırka Kitâb ile dillerini bükerek, onu Kitâb'tan hesâb etmeniz için. Ve o, Kitâb'tan değildir. Ve derler ki: 'O, Allah indindedir.' Ve o, Allah indinden değildir. Ve Allah'ın üzerine yalan söylerler. Ve onlar ilmederler.(78)⁴¹⁰

Bir beşer için, Allah'ın kendisine Kitâb ve hüküm ve nübüvvet⁴¹¹ vermesi ve sonra insânlara: 'Allah'ın dînundan bana kul olun.' demesi mümkün değildir. Ve lâkin (der ki): 'Rabbânîler olun,⁴¹² tâlim ediyor olduğunuz Kitâb'tan dolayı ve tadrîs ediyor olduğunuzdan dolayı.'(79)

⁴⁰⁷ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "[إِلَّا مَا ذَكَرَ بَيْنَهُمْ قَالُوا] 'Üzerinde kıyâma devâm etmedikçe]' İstemedikçe ve peşine düşmedikçe. '[ذَكَرَ بَيْنَهُمْ قَالُوا] 'Bu onların: 'Aleyhimize ümmîlerde bir yol yoktur!' demelerindendir.]" Yahûdiler: 'Arabların mallarından aldıklarımızda aleyhimize bir yol yoktur.' demişlerdir." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 1. cilt, 427. sayfa]

⁴⁰⁸ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) dedi ki: "[وَيَقُولُونَ عَلَى اللَّهِ الْكُذِبَ وَهُمْ يَعْلَمُونَ] 'Ve Allah üzere yalan söylüyorlar. Ve onlar ilmediyorlar.]" Öyle ki kuşkusuz Allah, -hakk ile yemenin dışında- malların yenilmesini üzerlerine harâm etmiştir. Ve muhakkak ki onlar, bühâtan edici bir kavimdir." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Âl-i İmrân Sûresi, 75. âyetin tefsîrinde]

⁴⁰⁹ İmâm Taberî (رحمه الله) şöyle der: "[وَلَا يَرْجِيهِمْ] 'Ve onları tezkiye etmez' Yani: Günâhlarının ve küfürlerinin kirinden onları arındırmaz. '[وَلَا يَرْجِيهِمْ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ] 'Ve onlar içindir elîm bir azâb.]" Yani: Ve onlar içindir acı verici bir azâb. [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 6. cilt, 528. sayfa]

⁴¹⁰ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın bu ayet hakkında şöyle dediğini tahrîc etmiştir, demiştir ki: "Onlar, Allah'ın düşmanı yahûdilerdir. Allah'ın Kitâbını tahrif etmişler ve onda bid'atlar ihdâs etmişler ve onun Allah'ın indinden olduğunu iddia etmişlerdir." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 6. cilt, 536. sayfa]

⁴¹¹ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "[الْكِتَابِ] 'Kitâb]' Yani: Kur'ân. '[الْحُكْمِ] 'Hüküm]' Ahkâm. '[الْحِكْمَةِ] 'Hikmet]' Sünnet. '[النَّبُوءَةِ] 'Nübüvvet]' Nebîlerin yüksek menzilesi. [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 1. cilt, 335. sayfa]

⁴¹² İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "[مَا كَانَ] 'Bir beşer için, Allah'ın kendisine Kitâb ve hüküm ve nübüvvet vermesi ve sonra insânlara: 'Allah'ın dînundan bana kul olun.'"

Ve melekleri ve nebîleri rabbler itti haz etmenizi size emretmez. Müslümanlar olmanızın ardından, küfür ile size emreder mi?(80)⁴¹³

Ve hani Allah nebîlerden mîsâk almıştı: 'Elbette size verdiğim Kitâb ve Hikmet'ten sonra beraberinizdekini tasdik eden bir Resûl size geldiğinde,⁴¹⁴ elbette ona îmân edeceksiniz ve elbette ona nusret edeceksiniz.' Buyurdu ki: 'İkrâr ettiniz ve bunun üzerine ağır ahdimi⁴¹⁵ aldınız mı?' Dediler ki: 'İkrâr ettik.' Buyurdu ki: 'Öyleyse şâhid olun ve Ben (de) sizinle beraber şâhidlerden(im).'

O hâlde kim bunun ardından yüz çevirirse, o takdirde işte onlar, onlardır fâsıklar.(82)

Daha Allah'ın Dîni'nin gayrısını mı arzuluyorlar? Ve O'na, semâlar ve arz dakiler teslim olmuştur, isteyerek ve kerhen.⁴¹⁶ Ve O'na rücû edileceklerdir.(83)

De ki: 'Allah'a ve üzerimize inzâl edilene ve İbrâhîm üzerine inzâl edilene ve İsmâîl'e ve İshâk'a ve Yâkûb'a ve Esbât'a⁴¹⁷ ve Mûsâ'ya ve İsâ'ya ve nebîlere Rabblerinden verilene îmân ettik. Onlardan birinin arasını tefrîk etmeyiz.⁴¹⁸ Ve biz O'na teslim olanlar(ız).(84)

demesi mümkün değildir.]' Allah'ın bir beşere Kitâb, hüküm ve nübüvvet vermesi ve sonra o beşerin Allah'ın kullarına dönüp de Allah'ın dünundan kendisini rabb edinmelerini emretmesi yakışmaz. '[لَكِنْ وَلَكِنْ كُونُوا رَبَّانِينَ]' [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fi Tefsîri'l-Kur'ân, 6. cilt, 539. ve 541. sayfalar]

⁴¹³ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) dedi ki: "'[أَنْتُمْ مُسْلِمُونَ]/Müslümanlar olmanızın ardından, küfür ile size emreder mi?]' Yani: İslâm'ın ardından, küfür ile size emretmez." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 1. cilt, 336. sayfa]

⁴¹⁴ İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle demektedir: "'[ثُمَّ جَاءَكُمْ رَسُولٌ مُّصَدِّقٌ لِّمَا مَعَكُمْ]/Sonra beraberinizdekini tasdik eden bir Resûl size geldiğinde]' Yani: Muhammed (صلی الله علیه وسلم) (size geldiğinde)." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Begâvî, Meâlim'ut-Tenzîl, 2. cilt, 62. sayfa]

⁴¹⁵ Bu açıklama İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله)'a aittir, şöyle demiştir: "'[إِسْرَئِيلَ/İsrâîl]' Yani: Ağır ahid." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîz, 1. cilt, 299. sayfa]

⁴¹⁶ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir isnâd ile Mucâhid (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'[طَوْعًا وَكَرْهًا/İsteyerek ve kerhen]' Mü'min isteyerek secde eder ve kâfir kerhen secde eder." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fi Tefsîri'l-Kur'ân, 6. cilt, 566. sayfa]

⁴¹⁷ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) dedi ki: "'[الْأَسْبَاطُ]/Esbât]' Bunlar on iki aşîrettir/boydur. Ve onlar, Yâkûb'un oğullarıdır. Ve İsrâîl oğullarında: '[الْأَسْبَاطُ]/Esbât]' Arablardaki: 'Kabileler' (kelimesi) gibidir." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 1. cilt, 145. sayfa]

⁴¹⁸ İbn Ebi Hâtîm (رحمه الله) sahîh bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[لَا تَفَرِّقُ بَيْنَ أَحَدٍ مِنْهُمْ/Onlardan birinin arasını tefrîk etmeyiz.]' Allah, mü'minlere, onlardan biri arasında fark gözetmemelerini emretmiştir." [Ebu Muhammed ibn Ebi Hâtîm er-Râzî, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîm Müsneden anîr-Resûl ve's-Sahâbe ve't-Tâbiîn, 3. cilt, 292.-293. Sayfalar (912.)]

Muhakkak ki o küfredenler ve ölenler -ve onlar küffârdır- artık birisinden arz dolusu altın -velev ki onu fidye verse- asla kabûl edilmez. İşte onlar, onlar içindir eîm bir azâb. Ve onlar için nusret ediciler yoktur.(91)

Muhabbet ettiklerinizden infâk etmedikçe⁴²⁴ iyiliğe asla nâil olamazsınız. Ve bir şeyden ne infâk ederseniz, o takdirde muhakkak ki Allah ona Afîm'dir.(92)

Tevrât inzâl edilmeden önce taamin hepsi -İsrâîl'in nefsi üzerine harâm ettikleri müstesnâ- İsrâîl oğullarına helâl idi.⁴²⁵ De ki: 'Öyleyse Tevrât'ı getirin de onu tilâvet edin, eğer sâdıklar iseniz.'(93)

Artık kim bunun ardından Allah üzere yalan iftirâ ederse, bu durumda işte onlar, onlardır zâlimler.(94)

De ki: 'Allah doğru buyurmuştur.'⁴²⁶ Öyleyse hanîf İbrâhîm milletine tâbi olun. Ve (o) müşriklerden olmamıştır.(95)⁴²⁷

Muhakkak ki insânlar için evvel kurulan ev, elbette o Bekke'dekidir.⁴²⁸ Mübârektir ve âlemler için hidâyettir.(96)

ettiriler/artırdılar. Onlara ölüm geldiğinde ise tevbeleri kabûl edilmez." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 6. cilt, 579. sayfa]

⁴²⁴ İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle demiştir: "'[لَنْ تَنَالُوا الْبِرَّ حَتَّى تُنْفِقُوا مِمَّا تُحِبُّونَ]/Muhabbet ettiklerinizden infâk etmedikçe]' Yani: Mallarınızın size en muhabbetli/sevgili olanlarından (infâk etmedikçe)."[Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 2. cilt, 66. sayfa]

⁴²⁵ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'[إِسْرَائِيلَ/İsrâîl]' Yâkûb (عليه السلام)'dır. Tevrât inzâl edilmeden önce taamin hepsi İsrâîl oğullarına helâl idi, İsrâîl'in nefsi üzerine harâm ettikleri müstesnâ. Allah, Tevrât'ı inzâl edince onda dilediğini onlara harâm etmiş, ve dilediğini onlara helâl buyurmuştur." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 6. cilt, 11. sayfa]

⁴²⁶ Şeyh AbdulAziz bin AbdUllah bin Bâz (رحمه الله) şöyle der: "Çoğu insân, Kur'ân-ı Kerîm okumayı bitirirken: 'SadakAllahu'l-Azîm' demeyi alışkanlık hâline getirmiştir, ama bunun aslı yoktur ve böyle bir şeyi alışkanlık edinmek uygun değildir; aksine bu, şer'î kaide açısından bid'at kabilindendir. Eğer kiraat akabinde: 'SadakAllahu'l-Azîm' diyen kimse bunun Sünnet olduğuna inanıyorsa, o kimsenin bu fiili terk etmesi ve delîl mevcut olmadığı için de bunu alışkanlık edinmemesi gerekir. Allah (سبحانه) nın: 'Allah doğru buyurmuştur!' şeklindeki kavli, bu hususta değildir. Bu âyetin anlamı ancak şudur ki Allah (عز وجل), Nebî (صلى الله عليه وسلم)'e, Allah'ın Tevrât'ta ve diğer büyük kitâblarında beyân ettiği şeyler husûsunda doğru söylediğini; Allah'ın, Kitâb-ı Azîmi Kur'ân'da kullarına beyân ettiği hususlarda sadık olduğunu onlara açıklamasını emretmiştir. Fakat bu, Kur'ân okuduktan sonra veya âyet okuduktan sonra, veya bir sûre okuduktan sonra 'sadakAllahu'l-Azîm' demenin müstehab olduğuna delîl değildir." [Mecmû'u'l-Fetâvâ ve'l-Makâlât Şeyh İbni Bâz, 7. cilt, 333. sayfa]

⁴²⁷ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) demiştir ki: "'[لَنْ تَنَالُوا الْبِرَّ حَتَّى تُنْفِقُوا مِمَّا تُحِبُّونَ]/Öyleyse hanîf İbrâhîm milletine tâbi olun. Ve (o) müşriklerden olmamıştır.]" Yani: Allah'ın Muhammed (صلى الله عليه وسلم)'in lisânı üzere Kur'ân'da en vâzıl ve en tam sûrette teşrî buyurduğu İbrâhîm milletine tâbi olun." [Ebu'l-Fidâ İsmâîl ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Âl-i İmrân Sûresi, 95. âyetin tefsîrinde]

Ve Allah'ın ipine cemîân sarılın ve fırkalaşmayın.⁴³³ Ve Allah'ın üzerinizdeki nimetini tezekkür edin. Hani düşmanlar idiniz de kalblerinizin arasını telif etmiş, böylece nîmeti ile kardeşler olmuştunuz. Ve ateşten bir çukurun kenarı üzere idiniz de oradan sizi kurtarmıştı. İşte Allah, âyetlerini sizin için böyle beyân eder. Umulur ki siz hidâyet edilirsiniz.(103)

Ve sizden, hayra dâvet eden ve mârûfu emreden ve münkerden nehyeden bir ümmet olsun. Ve işte onlar, onlardır felâh bulanlar.(104)⁴³⁴

Ve kendilerine beyyineler gelmesinin ardından o fırkalaşan ve ihtilâf edenler gibi olmayın. Ve işte onlar, onlar içindir azîm bir azâb.(105)

Vecihlerin beyazlaşacağı ve vecihlerin kararacağı gün. Bunun üzerine o vecihleri kararanlara gelince (denir ki): 'Îmân etmenizden ardından küfür mü ettiniz? Şimdi tadın azâbı, sizin küfretmiş olmanızdan dolayı.(106)

Ve o vecihleri beyazlaşana gelince, artık Allah'ın rahmeti içindedir, onlar orada muhalledlerdir.(107)

Bunlar Allah'ın âyetleridir, üzerine hakk ile onları tilâvet ediyoruz. Ve Allah, âlemlere zulmetmeyi murâd etmez.(108)

Ve semâlardakiler ve arzdakiler Allah'ındır. Ve işler Allah'a rücû ettirilir.(109)

İnsânlar için ihrâc edilmiş en hayırlı ümmet oldunuz.⁴³⁵ Mârûfu emredersiniz ve münkerden nehyedersiniz ve Allah'a îmân edersiniz. Ve eğer Kitâb ehli

⁴³³ Şeyhulİslâm İbn Teymiyye (رحمه الله) şöyle demiştir: "Allah (سبحانه وتعالى), mü'minlerin hepsine, O'nun ipine topluca sarılmalarını ve tefrikaya düşmemelerini emretmiştir. Buradaki: '[خَيْرٌ/İp]' kelimesi, Allah'ın Kitâbı, Allah'ın Dîni, İslâm, ihlâs, Allah'ın emri, Allah'ın ahdi, Allah'a itaat ve cemaat olarak tefsir edilmiştir. Bu mânâların hepsi, sahâbe ve Dîn Günû'ne kadar ihsân ile onlara ittibâ eden tâbiünden nakledilmiştir ve hepsi de sahihtir. Şübhesiz ki Kur'ân, İslam Dîni ile emretmektedir. Bu da Allah ahdi, Allah emri ve Allah'a itaattir. Allah ipine topluca sarılmak ise ancak Cemaat dâhilinde olabilir." [Ebu'l-Abbâs Ahmed ibn AbdulHalîm ibn Teymiyye, Minhâcu's-Sunne en-Nebeviyye, 5. cilt, 133.-134. sayfalar]

⁴³⁴ İbn Kayyim el-Cevziyye (رحمه الله) demiştir ki: "Allah (سبحانه وتعالى) bu ayette felâhı onlara has kılmıştır, kendileri dışındakilere değil, sadece hayra dâvet eden, mârûfu emreden ve münkerden nehyedenlere felâhı mahsus kılmıştır. Hayra dâvet edenler ise, onlar, falan ve filanın görüşüne değil, Kitâb'a ve Sünnet'e dâvet edenlerdir." [İbn Kayyim el-Cevziyye, İlâmu'l-Muvakkîn an Rabbi'l-Âlemîn, 2. cilt, 224. sayfa]

⁴³⁵ İmâm İbn Ebî Âsım (رحمه الله), İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[كُنْتُمْ خَيْرَ] 'Siz, insânlar için ihrâc edilmiş en hayırlı ümmet oldunuz.' Onlar ki, Muhammed (صلی الله عليه وسلم) ile beraber Medîne'ye hicret edenlerdir." [Ebu Bekr Ahmed bin Amr ibn Ebî Âsım, Kitâbu's-Sunne (1521.); İsnâdî sahihtir. Ricâli, Buhârî ve Müslim ricâlidir.]

îmân etseydi, elbette onlar için hayır olurdu. Onlardan îmân edenler vardır ve ekserîsi fâsıklardır.(110)

Size ezâdan başka asla bir zarar veremezler. Ve eğer sizinle kîtâl ederlerse, size arkalarını dönerler, sonra (da) nusret edilmezler.(111)

Nerede bulunsalar üzerlerine zillet darb edilmiştir. Allah'tan bir ip ve insânlardan bir ip ile müstesnâ.⁴³⁶ Allah'tan bir gazaba uğramışlar ve üzerlerine bir miskinlik darb edilmiştir. Bu, onların Allah'ın âyetlerine küfretmelerinden ve enbiâyâyı haksızlıkla katletmelerinden idi. Bu, isyân etmelerinden ve sınırı aşmış olmalarından dolayı idi.(112)

Müsâvî değillerdir, Kitâb ehlinden kâim olan bir ümmet vardır, gece saatleri⁴³⁷ Allah'ın âyetlerini tilâvet ederler ve onlar secde ederler.(113)

Allah'a ve Âhiret Günü'ne îmân ederler. Ve mârûf ile emrederler ve münkerden nehyederler ve hayırlarda koşuşurlar. Ve işte onlar sâlihlerdendir.(114)

Ve hayırdan ne fiil ederlerse, artık asla ondan küfrâna uğramazlar.⁴³⁸ Ve Allah, muttakîlere Alîm'dir.(115)

Muhakkak ki o küfredenler, asla ne mâlları ve ne (de) evlâdları Allah'a karşı bir şeye onlara yarar sağlar. Ve işte onlar ateş ashâbıdır, onlar orada muhalledlerdir.(116)

⁴³⁶ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir seped ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[ضُرِبَتْ الدِّلَّةُ أَيْنَ مَا تَقِفُوا إِلَّا بِحَبْلِ مِنَ اللَّهِ وَحَبْلٍ مِنَ النَّاسِ/Nerede bulunsalar, üzerlerine zillet darb edilmiştir. Allah'tan bir ipe ve insânlardan bir ip ile müstesnâ.]" Allah'tan bir ahid ve insânlardan bir ahid ile müstesnâ. [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 1. cilt, 452. sayfa]

Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) ise şöyle demektedir: "[ضُرِبَتْ عَلَيْهِمُ الدِّلَّةُ/Üzerlerine zillet darb edilmiştir]' Yani: Küfrün zilleti: Katledilmek, esir edilmek ve ganîmet olmak sûretiyle. '[أَيْنَ مَا تَقِفُوا/Nerede bulunsalar]' Yani: (Nerede) mevcûd olsalar. '[لَا بِحَبْلِ مِنَ اللَّهِ/Allah'tan bir ip ile müstesnâ.]" Yani: Zimmet ahdi '[وَحَبْلٍ مِنَ النَّاسِ/Ve insânlardan bir ip]' O da emân ahdidir. Yani: Onların lehine bir zimmet veya emân (ahdi) yoksa, onlar katledilir ve esir edilirler." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 1. cilt, 349. sayfa]

⁴³⁷ Bu açıklama İmâm Katâde (رحمه الله)'a aittir. İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[أَنَاءَ اللَّيْلِ/Ânâel leyli]' Gece saatleri." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 1. cilt, 454. sayfa]

⁴³⁸ İmâm Beğâvî (رحمه الله) şöyle demiştir: "[وَمَا يَغْنَوُا مِنْ خَيْرٍ فَلَنْ يُغْفَرُوا/Ve hayırdan ne fiil ederlerse, artık asla ondan küfrâna uğramazlar.]" Ve hayırdan ne fiil ederseniz, onun sevâbını asla kaybetmeyeceksiniz, bilâkis size şükürünüzün karşılığı verilecek ve o hayırdan dolayı mükâfaat alacaksınız. [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğâvî, Meâlim'ut-Tenzîl, 2. cilt, 94. sayfa]

Bu dünyâ hayâtında infâk ettiklerinin meseli, bir rûzgâr meseli gibidir, onda kavurucu bir soğuk vardır. Nefislerine zulmeden bir kavmin ekinine isâbet etmiş de onu helâk etmiştir. Ve Allah onlara zulmetmemiş ve lâkin onlar nefislerine zulmetmişlerdir.(117)

Ey o îmân edenler, dûnunuzdan⁴³⁹ sırdaş ittihaz etmeyin. Sizi bozmaktan geri durmazlar. Size sıkıntı vereni arzu ederler. Buğzları ağızlarından ortaya çıkmıştır. Ve sadırlarının gizlediği daha büyüktür. Sizin için âyetleri beyân ettik, eğer siz akleden iseniz.(118)

İşte siz öylelerisiniz ki, onlara muhabbet edersiniz ve onlar size muhabbet etmez. Ve Kitâb'ın tümüne îmân edersiniz.⁴⁴⁰ Ve onlar size mülâki olduklarında, derler ki: 'Îmân ettik.' Ve halvet ettiklerinde,⁴⁴¹ üzerinize gayzdan parmak uçlarını ısırlarlar. De ki: 'Gayzınız ile ölün!' Muhakkak ki Allah, sadırların özüne Alîm'dir.(119)

Bir iyilik size temâs ederse, üzürlürler. Ve bir kötülük size isâbet ederse, onunla ferahlanırlar. Ve eğer siz sabreder ve takvâ ederseniz, onların tuzağı bir şey size zarar vermez. Muhakkak ki Allah, (onların) amel ettiklerine Muhît'tir.(120)⁴⁴²

Ve ehlinden erkenden ayrıldığında, mü'minleri kıtâl için oturma yerlerine yerleştiriyordun.⁴⁴³ Ve Allah, Semî'dir, Alîm'dir.(121)

Hani sizden iki tâife -ve Allah onların velîsi iken- çözülmeye yüz tutmuştu.⁴⁴⁴ Ve Allah üzere, öyleyse mü'minler tevekkül etsin.(122)

⁴³⁹ İbn Ebî Zemenîn (رحمه الله) şöyle der: "'[مِنْ دُونِكُمْ/Dûnunuzdan]' Yani: Müslümanların gayrından." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 1. cilt, 314. sayfa] Şeyh Useymîn (رحمه الله) ise şöyle demektedir: "'[مِنْ دُونِكُمْ/Dûnunuzdan]' Yani: Sizin gayrınızdan."

[Muhammed bin Sâlih el-Useymîn, Âl-i İmrân Sûresi Tefsîri, 2. cilt, 96. sayfa]
⁴⁴⁰ İmâm Beğavî (رحمه الله) demiştir ki: "'[وَتُؤْمِنُونَ بِالْكِتَابِ كُلِّهِ/Ve Kitâb'ın tümüne îmân edersiniz,]' Yani: Kitâbların tümüne (îmân edersiniz) ve onlar Kitâb'ınıza îmân etmezler." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Begavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 2. cilt, 96. sayfa]

⁴⁴¹ İmâm Kurtubî (رحمه الله) der ki: "'[وَإِذَا لَفَوْكُمْ قُلُوبُهُمْ/Ve onlar size mülâki olduklarında, derler ki: 'Îmân ettik.')] Yani: Muhammed (صلی الله علیه وسلم)'e ve onun Allah'ın Resûlu olduğuna (îmân ettik). '[وَإِذَا خَلَاؤُا/Ve halvet ettiklerinde]' Kendi aralarında (halvet ettiklerinde)." [Ebu AbdUllah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, el-Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, Âl-i İmrân Sûresi, 119. âyetin tefsîrinde]

⁴⁴² İbn Ebî Zemenîn (رحمه الله) şöyle demektedir: "'[مُحِيطٌ/Muhît]' O'nun ilmi her şeyi ihâta etmiştir." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 4. cilt, 160. sayfa]

⁴⁴³ Ebu'l-Muzaffer es-Semânî (رحمه الله) dedi ki: "'[ثَبَوِیَ الْمُؤْمِنِينَ مَقَاعِدَ لِلْقِتَالِ/Mü'minleri kıtâl için oturma yerlerine yerleştiriyordun]' Yani: Onları savaş mevzilerine ve merkezlerine indiriyordun." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Semânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 1. cilt, 352. sayfa]

⁴⁴⁴ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile İbn Zeyd (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[إِنْ]

Ve andolsun ki Allah, Bedir'de size -ve siz zefîl iken-⁴⁴⁵ nusret etmişti. O hâlde Allah'a takvâ edin, umulur ki siz şükredersiniz.(123)

Hani mü'minlere diyordun ki: 'Rabbimizin, inzâl edilen meleklerden üç bini ile size imdâd etmesi size kifâyet etmez mi?'(124)

Bilâkis, eğer sabrederseniz ve takvâ ederseniz ve onlar bu cihetlerinden⁴⁴⁶ size gelirlerse, Rabbimiz nişanlı⁴⁴⁷ melâikeden beş bini ile size imdâd eder.(125)

Ve Allah onu başka değil, sizin için bir büşrâ ve kalblerinizin onunla tatmîn olması için yapmıştır. Ve Allah'ın indinden başka nusret yoktur, Azîz'dir, Hakîm'dir.(126)

(Bu,) o küfredenlerden bir tarafı kesmesi veya onları perişan etmesi içindir. Böylece ümitsizce geri dönsünler.(127)

Senin için emirden bir şey yoktur.⁴⁴⁸ Ya üzerlerine tevbeyle kabûl eder veya onlara azâb eder. Çünkü kuşkusuz onlar zâlimlerdir.(128)

Ve semâlardakiler ve arz dakiler Allah'ındır. Dilediği kimse için mağfîret eder ve dilediği kimseye azâb eder. Ve Allah, Gafûr'dur, Rahîm'dir.(129)

Ey o îmân edenler, kat kat katlayarak ribâ yemeyin. Ve Allah'a takvâ edin, umulur ki siz felâh bulursunuz.(130)⁴⁴⁹

هَمَّتْ طَافِقَتَانِ مِنْكُمْ أَنْ تَفْشَلَا/Hani sizden iki tâife çözülmeye yüz tutmuştu.] Bu, Uhud günüdür." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 7. cilt, 168. sayfa]

⁴⁴⁵ İbn Ebi Hâtim (رحمه الله) hasen bir sened ile Muhammed ibn İshâk (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: **'''وَأَنْتُمْ أَذِلَّةٌ/Ve siz zefîl iken!'''** Siz adeden daha az veya kuvvetçe daha zayıf iken." [Ebu Muhammed ibn Ebi Hâtim er-Râzî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm Müsneden anîr-Resûl ve's-Sahâbe ve't-Tâbiîn 3. cilt, 416. sayfa (1343.)]

İmâm Beğavî (رحمه الله)'ta şöyle demiştir: **'''وَأَنْتُمْ أَذِلَّةٌ/Ve siz zefîl iken!'''** Bununla aded azlığı murâd edilmiştir. Öyle ki kuşkusuz onlar 313 adam idiler. Nihâyet adedleri az olmasına rağmen Allah (عز وجل) onlara nusret etmiştir." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Begavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 2. cilt, 98. sayfa]

⁴⁴⁶ Bu açıklama İmâm Katâde (رحمه الله)'a aittir. İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: **'''مِنْ فَوْرِهِمْ/Fevrlerinden!'''** Cihetlerinden." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 1. cilt, 458. sayfa]

⁴⁴⁷ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: **'''[مُسَوِّمِينَ/Nişanlı!]'** Atlarının kuyruk ve perçemleri kesilmiş ve içlerinde renkli veya renksiz yün bulunmak sûretiyle belli bir alâmet taşıyan (melekler)." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 7. cilt, 187. sayfa]

⁴⁴⁸ İmâm Muslim (رحمه الله), Enes bin Mâlik (رضي الله عنه)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "Uhud günü Allah Resûlu (صلى الله عليه وسلم)'in dişi kırılmış, başı yarılmış ve oradan kan akmakta iken şöyle diyordu: **'Nebîlerinin başını yaran ve dişini kıran bir kavim nasıl iflâh olur? Ve (halbuki) o, Allah'a onları dâvet etmektedir.'** Bunun üzerine Allah (عز وجل): **'''لَيْسَ لَكَ مِنَ الْأَمْرِ شَيْءٌ/Senin için emirden bir şey yoktur.''** (âyetini) inzâl etmiştir." [Ebu'l-Huseyn Muslim bin Haccâc el-Kuşeyrî en-Nişâbü'rî, Musnedu's-Sahîh, Kitâbu'l-Cihâd ve's-Siyer (4645.)]

Ve kâfirler için o hazırlanmış ateşten vikâye edin.(131)⁴⁵⁰

Ve Allah'a ve Resûl'e itaat edin, umulur ki siz rahmete erdirilirsiniz.(132)⁴⁵¹

Ve Rabbinizden bir mağfiret ve bir Cennet'e koşun, genişliği semâlar ve arzdır, muttakîler için hazırlanmıştır.(133)

Onlar ki, bolluk ve darlıkta infâk edenler ve gayzı yutanlar⁴⁵² ve insânları afvedenlerdir. Ve Allah, muhsinlere muhabbet eder.(134)

Ve onlar ki, fuhşîyyât fiil ettiklerinde veya nefislerine zulmettikleri(nde), Allah'ı zikrederler, hemen günâhları için istiğfâr ederler. Ve Allah'tan başka kim günâhları mağfiret eder? Ve fiil ettikleri üzere ısrâr etmezler. Ve onlar ilmederler.(135)⁴⁵³

İşte onlar, onların karşılığı, Rabblerinden bir mağfiret ve altlarından nehirler cereyân eden Cennetlerdir, orada muhalledlerdir. Ve amel edenlerin ecri ne güzeldir.(136)

⁴⁴⁹ İmâm Taberî (رحمه الله) bu âyetin tefsîrinde der ki: "Ey Allah'a ve Resûlu'ne o î mân edenler, İslâm döneminizde, sizi ona hidâyet etmesinin ardından, câhiliyye döneminizdeki gibi ribâ/fâiz yemeyin. Onların câhiliyyede ribâ yemesi şöyle idi: Onlardan bir adamın diğer bir adam üzerinde, belli bir süreye kadar alacağı bir mal olur ve bu süre gelince adam, malını diğerinden talep ederdi. O zaman borçlu olan şöyle derdi: 'Benden alacağını ertele ve ben de sana daha fazla mal vereyim.' Bunun üzerine onlar da böyle yaparlardı. İşte bu, kat kat ribâdır. Allah (عز وجل) onları, müslüman olduktan sonra bundan nehyetmiştir." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 7. cilt, 204. sayfa]

⁴⁵⁰ İmâm Şevkânî (رحمه الله) şöyle demektedir: "[وَاتَّقُوا النَّارَ الَّتِي أُعِدَّتْ لِلْكَافِرِينَ/Ve kâfirler için o hazırlanmış ateşten vikâye edin.]" Bunda, kâfirlerin muâmelelerinde fiil ettiklerinden ictinâb etmeye, eğer bundan sakınmazsanız ateşi kendinize vâcib kılacağınıza yönelik irşâd vardır. Denilmiştir ki: 'Onun mânâsı (şöyledir): Sizden î mânî söküp alan ribâdan vikâye edin/sakının.'" [Muhammed bin Alî eş-Şevkânî, Fethu'l-Kadîr, 668. sayfa (tek cilt olarak basım)]

⁴⁵¹ İmâm Kurtubî (رحمه الله) demiştir ki: "[وَاطِيعُوا اللَّهَ/Ve Allah'a itaat edin]" Yani: Allah'a farzlarda itaat edin. '[وَالرَّسُولَ/Ve Resûle]' Sünnetlerde (Resûl'e itaat edin). '[وَعَلَّكُمْ تَرْحَمُونَ/Umulur ki siz rahmete erdirilirsiniz]' Yani: Tâ ki Allah size rahmet etsin." [Ebu AbdUllah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, el-Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, Âl-i İmrân Sûresi, 132. âyetin tefsîrinde]

⁴⁵² Şeyh Sa'dî (رحمه الله) diyor ki: "[وَالْكَاطِمِينَ الْغَيْظَ/Ve gayzı yutanları]" Yani: Başkalarından onlara, gayzı/öfkeyi -ki gayz, onların kalblerinin, kendilerini söz ve fiil ile intikâm almaya zorlayan bir öfke ile dolmasıdır- gerektiren bir şey geldiğinde bunlar, beşer tabiatının muktezâsı doğrultusunda hareket etmez, bilakis kalblerdeki gayzı yutar ve kendilerine kötülük eden kimseye karşılık vermeyip sabrederler." [Abdurrahmân bin Nâsir es-Sa'dî, Teyşîru'l-Kerîmu'r-Rahmân fî Tefsîri Kelâmi'l-Mennân, 157. sayfa (tek cilt olarak basım)]

⁴⁵³ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile İbn İshâk (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[وَلَمْ يَصْرُوهَا/Ve fiil ettikleri üzere ısrâr etmezler.]" Yani: Bana küfür olan ameli işleyerek Bana şîrk koşan kimsenin fiili gibi, Bana isyân üzere devâm etmezler. '[وَهُمْ يَعْلَمُونَ/Ve onlar ilmederler.]' Onlara, Ben'den gayrına ibâdet etmeyi harâm ettiğimi ilmederler." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 7. cilt, 222. ve 226. sayfalar]

Sizden önce sünnetler⁴⁵⁴ geçmiştir. Bu nedenle arzda seyr edin de tekzîb edenlerin âkibeti nasıl oldu nazar edin.(137)

Bu, insânlar için bir beyân ve muttakîler için bir hidâyet ve bir vaazdır.(138)⁴⁵⁵

Ve gevşemeyin ve hüzünlenmeyin. Ve üstünlersiniz, eğer mü'minler iseniz.(139)⁴⁵⁶

Eğer bir yara size temâs etmişse, öylece onun misli bir yara kavme (de) temâs etmiştir. Ve o günleri insânlar arasında döndürürüz. Ve (bu,) Allah'ın o îmân edenleri ilmetmesi ve sizden şâhidler ittihaz etmesi içindir. Ve Allah, zâlimlere muhabbet etmez.(140)

Ve (bu,) Allah'ın o îmân edenleri arındırması ve kâfirleri yok etmesi içindir.(141)

Yoksa Cennet'e dâhil olacağınızı mı -ve Allah'ın sizden o cihâd edenleri ilmetmeden ve sabredenleri ilmetmeden- hesâb ediyorsunuz?(142)

Ve andolsun ki ölümü siz temennî ediyor idiniz, ona siz mülâki olmadan önce. İşte onu gördünüz ve siz nazar edi(p duru)yordunuz.(143)

Ve Muhammed bir resûlden başkası değildir. Ondan önce resûller geçmiştir. Şimdi ölür veya katledilirse, ökçeleriniz üzere geriye mi döneceksiniz?⁴⁵⁷ Ve kim ökçesi üzere geriye dönerse, o takdirde Allah'a asla bir şey zarar veremez. Ve Allah, şükredenlerin karşılıklarını verecektir.(144)⁴⁵⁸

⁴⁵⁴ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) şöyle dedi: "'[سنن/Sünnetler]' Sünnet: Hayırdı ve şerrde tâbi olunan yoldur." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 1. cilt, 360. sayfa]

⁴⁵⁵ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'[هَذَا بَيَانٌ لِلنَّاسِ وَهُدًى وَمَوْعِظَةٌ لِّلْمُتَّقِينَ/Bu, insânlar için bir beyân ve muttakîler için bir hidâyet ve bir vaazdır.]" Ve işte o, Allah'ın umûmî olarak insânlar için bir beyân, husûsî olarak ise muttakîler için bir hidâyet ve vaaz kıldığı bu Kur'an'dır." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 7. cilt, 232. sayfa]

⁴⁵⁶ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) demiştir ki: "'[وَلَا تَهِنُوا/Ve gevşemeyin]" Yani: Zayıflık göstermeyin." '[وَلَا تَحْزَنُوا وَاتَّبِعُوا الْاَعْلٰنَ اِنْ كُنْتُمْ مُّؤْمِنِيْنَ/ve hüzünlenmeyin. Ve üstünlersiniz, eğer mü'minler iseniz.]" Yani: Âkibet ve nusret sizin içindir ey mü'minler." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dîmaşkî, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîm, Âl-i İmrân Sûresi, 139. âyetin tefsîrinde]

⁴⁵⁷ İmâm Kurtubî (رحمه الله) der ki: "'[اَعْقَابُكُمْ/Ökçeleriniz üzere geriye mi döneceksiniz?]" Mânâsı: İmân etmenizin ardından küffâr olarak mı irtidâd edeceksiniz?" [Ebu AbdUllah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, el-Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, Âl-i İmrân Sûresi, 144. âyetin tefsîrinde]

⁴⁵⁸ İmâm Ebu Saîd ed-Dârimî (رحمه الله) hasen bir sened ile İbn Umer (رضي الله عنهما)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "Allah Resûlu (صلى الله عليه وسلم) vefât ettiğinde Ebu Bekir (رضي الله عنه) şöyle dedi:

Ve bir nefis için -Allah'ın izni olmadan- ölmesi mümkün değildir. (O,) belirli bir süreye göre yazılmıştır. Ve kim dünyâ sevâbını murâd ederse, ona ondan veririz. Ve kim Âhîret sevâbını murâd ederse, ona (da) ondan veririz. Ve şükredenlerin karşılıklarını vereceğiz.(145)

Ve nice nebîler var ki, kendileriyle beraber pek çok topluluklar⁴⁵⁹ kâtâl etmiştir. Fakat Allah yolunda kendilerine isâbet edenden dolayı gevşememişler ve zaafa düşmemişler ve boyun eğmemişlerdir. Ve Allah, sabredenlere muhabbet eder.(146)

Ve söyledikleri şöyle demekten başka olmamıştır: 'Rabbimiz! Bizim için günâhlarımızı ve işimizdeki isrâfımızı⁴⁶⁰ mağfîret et ve ayaklarımızı sâbit tut ve kâfirler kavmi üzerine bize nusret ver.'(147)

Böylece Allah onlara dünyânın sevâbını ve Âhîret sevâbının güzelliğini vermiştir.⁴⁶¹ Ve Allah, muhsinlere muhabbet eder.(148)

Ey o îmân edenler, eğer o küfredenlere itaat ederseniz, ökçeleriniz üzere sizi çevirirler de hüsrâna uğrayanlara dönersiniz.(149)⁴⁶²

Bilakis, Allah'tır mevlânız. Ve O, nusret verenlerin en hayırlısıdır.(150)

'Eğer Muhammed o ibâdet ettiğiniz ilâhınız ise, o takdirde ilâhınız ölmüştür. Ve eğer ilâhınız o semâdaki Allah ise, o takdirde ilâhınız ölmemiştir.' Sonra (şu) âyeti: '[وَمَا مُحَمَّدٌ إِلَّا رَسُولٌ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِ] Ve Muhammed bir resûlden başkası değildir. Ondan önce resûller geçmiştir. Şimdi ölür veya katledilirse, ökçelerinizin üzerine geriye mi döneceksiniz?]' sonuna kadar tîlâvet etti." [Ebu Saîd Osmân bin Saîd bin Hâlid ed-Dârimî, er-Redd ale'l-Cehmiyye, 53. sayfa (78.)]

⁴⁵⁹ Bu açıklama İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'a aittir. İbn Ebi Hâtîm (رحمه الله) ceyyid bir sened ile İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[رَبِّبِيُونُ/Ribbiyyûne]' Topluluklar." [Ebu Muhammed ibn Ebi Hâtîm er-Râzî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm Müsneden ani'r-Resûl ve's-Sahâbe ve't-Tâbiîn, 3. cilt, 480. sayfa (1571.)]

⁴⁶⁰ İbn Ebi Hâtîm (رحمه الله) hasen bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'[وَأَسْرَأْنَا فِي أَمْرِنَا/Ve işimizdeki isrâfımızı]' Hatâlarımızı ve nefislerimize zulmetmemizi." [Ebu Muhammed ibn Ebi Hâtîm er-Râzî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm Müsneden ani'r-Resûl ve's-Sahâbe ve't-Tâbiîn 3. cilt, 486. sayfa (1600.)]

⁴⁶¹ İbn Ebi Zemenin (رحمه الله) demiştir ki: " '[وَاللَّهُمَّ/Böylece Allah onlara vermiştir]' Onlara bahşetmiştir. '[وَدُنْيَا وَحَسَنَ ثَوَابِ الْآخِرَةِ/Dünyânın sevâbını ve Âhîret sevâbının güzelliğini]' Dünyâ sevâbına gelince: Öyle ki düşmanları üzerine onlara nusret vermesidir. Ve Âhîret sevâbı ise: Cennettir." [Ebi Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebi Zemenin, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 1. cilt, 324. sayfa]

⁴⁶² İbn Ebi Hâtîm (رحمه الله) hasen bir sened ile Muhammed ibn İshâk (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[يَرْفُؤُكُمْ عَلَى أَغْيَابِكُمْ فَتَقْلِبُوا خَاسِرِينَ/Ökçeleriniz üzere sizi çevirirler de hüsrâna uğrayanlara dönersiniz]' Dîninizden (sizi çevirirler) de dünyânız ve Âhîretiniz gider." [Ebu Muhammed ibn Ebi Hâtîm er-Râzî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm Müsneden ani'r-Resûl ve's-Sahâbe ve't-Tâbiîn 3. cilt, 490. sayfa (1616.)]

O küfredenlerin kalblerine korku ilkâ edeceğiz, hakkında bir sultân inzâl etmediğini Allah'a şirk koştuklarından dolayı.⁴⁶³ Ve yurdları ateştir. Ve ne kötüdür zâlimlerin kalacağı yer.(151)

Ve andolsun ki Allah vaadini size doğrulamıştır, hani O'nun izni ile -yılgnlık gösterdiğiniz zamana kadar- onları doğruyordunuz.⁴⁶⁴ Ve emirde nizâ ettiniz ve isyân ettiniz, muhabbet ettiğinizi size göstermesinin ardından.⁴⁶⁵ Sizden kimi dünyâyı murâd etmiş ve sizden kimi Âhiret'i murâd etmiştir. Sonra sizi ibtilâ etmek için sizi onlardan çevirmiştir. Ve andolsun ki sizden afvetmiştir. Ve Allah, mü'minler üzerine fazl sâhibidir.(152)

Hani yukarı doğru siz kaçıyor ve biri üzere dönüp bakmıyordunuz ve Resûl arkanızdan sizi çağırıyordu. Böylece sizi gamdan gama uğrattı ki, elinizden giden üzere hüznlenmeyesiniz ve ne (de) size isâbet edene.⁴⁶⁶ Ve Allah, Habîr'dir, amel ettiklerinize.(153)

Sonra gamın ardından üzerinize bir emniyet inzâl etmiştir. Sizden bir tâifeyi uyuklama sarıyordu. Ve bir tâife (de) nefislerinin kaygısına düşmüş, Allah hakkında haksız câhiliyye zannıyla zanda bulunuyorlardı. Diyorlardı ki: 'Bize emirden bir şey var mı?' De ki: 'Muhakkak ki emrin tümü Allah'ındır.'⁴⁶⁷ Sana açıklamadıklarını nefislerinde gizliyorlar. Diyorlardı ki: 'Eğer bizim için

⁴⁶³ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "'يَمَا أَشْرَكُوا بِاللَّهِ مَا لَمْ يُزَلَّ بِهِ سُلْطَانًا'/Hakkında bir sultân inzâl etmediğini Allah'a şirk koştuklarından dolayı.'" Yani: Hakkında bir hüccet inzâl etmediğini (Allah'a şirk koştuklarından dolayı)." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 1. cilt, 365. sayfa]

⁴⁶⁴ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) yine şöyle der: "'وَلَقَدْ صَدَقَكُمُ اللَّهُ وَعْدَهُ'/Ve andolsun ki Allah vaadini size doğrulamıştır'" Yani: Zafer ve nusret vererek vaadini size doğrulamıştır. Uhud günü nusret başlarda müslümanların lehine idi. '[لَوْ تَخَسَّوْنَهُمْ يَأْذِيهِ]/Hani O'nun izni ile onları doğruyordunuz]' Yani: Allah'ın kazâ ve takdiri ile onları katlediyordunuz. '[يَا لَيْسَ لَهُ قُوَّةٌ يَوْمَ الْقِيَامَةِ]/Yılgnlık gösterdiğiniz zamana kadar]' Yani: Korkuya kapıldığınız (zamana kadar)." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 1. cilt, 366. sayfa]

⁴⁶⁵ İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle demektedir: "'وَتَنَزَّلُ عَنْكُمْ'/Ve nizâ ettiniz]" Mânâsı: İhtilâf etmektir. '[وَعَصَيْتُمْ]/Ve isyân ettiniz]' Yani: Resûl (صلی الله علیه وسلم)'e isyân ettiniz ve emrine muhâlefet ettiniz. '[مَنْ يَبْدِ مَا أَرْيَاكُمْ]/Size göstermesinin ardından]' Allah'ın size göstermesinin ardından). '[لَوْ تَخَسَّوْنَهُمْ يَأْذِيهِ]/Muhabbet ettiğinizi]' Ey müslüman topluluğu, zafer ve ganîmetten (muhabbet ettiğinizi)." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Begavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 2. cilt, 119. sayfa]

⁴⁶⁶ İbn Ebi Zemenin (رحمه الله) şöyle demiştir: "'لَا تَحْزَنُوا عَلَى مَا فَاتَكُمْ'/Elinizden giden üzere hüznlenmeyesiniz]' Ganîmetten (giden üzere hüznlenmeyesiniz). '[وَلَا مَا أَصَابَكُمْ]/Ve ne (de) size isâbet edene]' Nefsinize (isâbet eden) katledilme ve yaralanmalara." [Ebî Abdîllâh Muhammed ibn Abdîllâh ibn Ebi Zemenin, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîz, 1. cilt, 328. sayfa]

⁴⁶⁷ İmâm Kassâb (رحمه الله) diyor ki: "'لَا تَحْزَنُوا عَلَى مَا فَاتَكُمْ'/Elinizden giden üzere hüznlenmeyesiniz]' Ganîmetten (giden üzere hüznlenmeyesiniz). '[وَلَا مَا أَصَابَكُمْ]/Ve ne (de) size isâbet edene]' Nefsinize (isâbet eden) katledilme ve yaralanmalara." [Ebî Abdîllâh Muhammed ibn Abdîllâh ibn Ebi Zemenin, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîz, 1. cilt, 328. sayfa]

⁴⁶⁷ İmâm Kassâb (رحمه الله) diyor ki: "'لَا تَحْزَنُوا عَلَى مَا فَاتَكُمْ'/Elinizden giden üzere hüznlenmeyesiniz]' Ganîmetten (giden üzere hüznlenmeyesiniz). '[وَلَا مَا أَصَابَكُمْ]/Ve ne (de) size isâbet edene]' Nefsinize (isâbet eden) katledilme ve yaralanmalara." [Ebî Abdîllâh Muhammed ibn Abdîllâh ibn Ebi Zemenin, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîz, 1. cilt, 328. sayfa]

⁴⁶⁷ İmâm Kassâb (رحمه الله) diyor ki: "'لَا تَحْزَنُوا عَلَى مَا فَاتَكُمْ'/Elinizden giden üzere hüznlenmeyesiniz]' Ganîmetten (giden üzere hüznlenmeyesiniz). '[وَلَا مَا أَصَابَكُمْ]/Ve ne (de) size isâbet edene]' Nefsinize (isâbet eden) katledilme ve yaralanmalara." [Ebî Abdîllâh Muhammed ibn Abdîllâh ibn Ebi Zemenin, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîz, 1. cilt, 328. sayfa]

⁴⁶⁷ İmâm Kassâb (رحمه الله) diyor ki: "'لَا تَحْزَنُوا عَلَى مَا فَاتَكُمْ'/Elinizden giden üzere hüznlenmeyesiniz]' Ganîmetten (giden üzere hüznlenmeyesiniz). '[وَلَا مَا أَصَابَكُمْ]/Ve ne (de) size isâbet edene]' Nefsinize (isâbet eden) katledilme ve yaralanmalara." [Ebî Abdîllâh Muhammed ibn Abdîllâh ibn Ebi Zemenin, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîz, 1. cilt, 328. sayfa]

emirden bir şey olsaydı, burada katledilmezdik.' De ki: 'Eğer evlerinizde olsaydınız, elbette o üzerlerine katl yazılanlar (ölüp) yatacakları yerlere bâriz olurdu. Ve (bu,) Allah'ın sadırlarınızdakini ibtilâ etmesi içindir⁴⁶⁸ ve kalblerinizdekini arındırması içindir. Ve Allah, sadırların özüne Âlîm'dir.(154)

Muhakkak ki iki topluluğun karşılaştığı gün sizden o yüz çevirenler, şeytân ancak kesbettiklerinin bazısından dolayı onları kaydırmak istemiştir. Ve andolsun ki Allah, onlardan afvetmiştir. Muhakkak ki Allah, Gafûr'dur, Halîm'dir.(155)

Ey o îmân edenler, o küfredenler gibi gibi olmayın. Ve kardeşlerine -arzda darb ettiklerinde⁴⁶⁹ veya gazâyâ çıkmış oldukları(nda)- derler ki: 'Eğer indimizde olsalardı ölmezler ve ne (de) katledilirlerdi.'⁴⁷⁰ Allah, bunu, kalblerinde bir hasret kılmak için (böyle yapmıştır). Ve Allah, hayât verir ve öldürür. Ve Allah, amel ettiklerinize Basîr'dir.(156)

Ve eğer Allah yolunda siz katledilir veya ölürseniz, elbette Allah'tan bir mağfiret ve bir rahmet, onların topladıklarından daha hayırlıdır.(157)

Ve eğer siz ölür veya katledilirsene, elbette Allah'a haşr edilirsiniz.(158)

İmdi Allah'tan bir rahmet ile onlara yumuşak davrandın. Ve eğer kaba ve galiz kalbli olsaydın, çevrenden dağılırlardı. Bu itibarla onlardan afvet ve onlar için istiğfar et. Ve iş hakkında onlarla istişâre et. Artık azmettiğinde, o zaman Allah üzere tevekkül et.⁴⁷¹ Muhakkak ki Allah, tevekkül edenlere muhabbet eder.(159)

⁴⁶⁸ İmâm Beğavî (رحمه الله) dedi ki: "'[وَلْيَبْتَلِيَ اللَّهُ] Ve (bu,) Allah'ın ibtilâ etmesi içindir]' Ve (bu) Allah'ın imtihân etmesi içindir." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 2. cilt, 122. sayfa]

⁴⁶⁹ İbn Ebi Hâtîm (رحمه الله), Süddî (رحمه الله)'ın hasen sened ile şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[إِذَا ضَرَبُوا فِي الْأَرْضِ/Arzda darb ettiklerinde]' Bu, ticârettir." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîr'u's-Sahîh, 1. cilt, 474. sayfa]

⁴⁷⁰ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Muhammed ibn İshâk (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ كَفَرُوا وَقَالُوا لِإِخْوَانِهِمْ إِذَا ضَرَبُوا فِي الْأَرْضِ أَوْ كَانُوا غُرَىٰ لَوْ كَانُوا عَدُوًّا مَا يَأْتِيهَا الَّذِينَ آمَنُوا اللَّهُ ذَلِكَ حَسْرَةٌ فِي قُلُوبِهِمْ]' Allah, bunu, kalblerinde bir hasret kılsın diye.' Rabbleri (جل ثناؤه)'ya yakîn azlığı nedeniyle." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîr'il-Kur'ân, 7. cilt, 331. ve 335. sayfalar]

⁴⁷¹ İmâm Buhârî (رحمه الله), Câmiu's-Sahîh'inde: "Allah (تعالى)'nın: '[وَأَمْرُهُمْ شُورَىٰ بَيْنَهُمْ]' Ve işleri

Eğer Allah size nusret verirse, o vakit sizin için bir gâlib yoktur. Ve eğer sizi yardımsız bırakırsa, o takdirde kimdir o kimse ki, onun ardından size nusret eder? Ve Allah üzere, öyleyse mü'minler tevekkül etsin.(160)

Ve bir nebî için (ganîmetten) aşırması olamaz. Ve kim aşırırsa, Kıyâmet Günü aşırıldığı ile gelir. Sonra her nefse kesbettiği îfâ edilir. Ve onlar zulmedilmezler.(161)⁴⁷²

Öyleyse Allah'ın rızâsına tâbi olan, Allah'tan bir hışma uğrayan gibi midir? Ve onun yurdu Cehennem'dir ve (o,) ne kötü bir varış yeridir.(162)

Onlar, Allah indinde (derece) derecelerdir. Ve Allah, (onların) amel ettiklerine Basîr'dir.(163)⁴⁷³

Andolsun ki Allah, mü'minlerin üzerine -içlerinde nefislerinden bir Resûl ba's ettiğinde- minnette bulunmuştur. (O, Allah'ın) âyetlerini üzerlerine tilâvet eder ve onları tezkiye eder ve Kitâb'ı ve Hikmet'i onlara tâlim eder.⁴⁷⁴ Ve oysa önceden, elbette mübîn bir dalâlet içinde idiler.(164)⁴⁷⁵

aralarında şûrâdır.] Kavilleri Bâbı" isminde bir bölüm açmış ve şöyle demiştir: "[وَشَاوَرَهُمْ فِي] Ve iş hakkında onlarla istişâre et.]" Ve istişâre, azmetmekten ve açık bir karara varmadan önce yapılır. Çünkü Allahu (تعالى) şöyle buyurmuştur: '[فَإِذَا عَزَمْتَ فَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ]/Artık azmettiğinde, o zaman Allah üzere tevekkül et.]" Resûl (صلى الله عليه وسلم) azmettiği zaman, Allah ve Resûlu'nun önüne geçmek hiç bir beşere düşmez. Nebî (صلى الله عليه وسلم) Uhud günü, şehirde kalmak veya oradan çıkmak hususunda ashâbı ile istişâre etmiş ve onlar da 'şehirden çıkmak' cihetinde görüş belirtmişlerdir. Nebî (صلى الله عليه وسلم) zırhını giydiği ve (çıkma) azmettiği zaman ise dediler ki: '(Dilersen) şehirde kal.' Nebî (صلى الله عليه وسلم) ise, azmettikten sonra artık onlara meyletmedi ve şöyle buyurdu: 'Bir nebîye, zırhını giydikten sonra, Allah hüküm verinceye kadar onu çıkarması yaraşmaz.'" [Ebu Abdîllah Muhammed bin İsmâil el-Buhârî, Câmiu's-Sahîh, Kitâbu'l-İtisâm bi'l-Kitâb ve's-Sunne (28. bâb)]

⁴⁷² İmâm Tirmizî (رحمه الله), İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "Bu âyet, Bedir günü kaybedilen kırmızı bir kadife hakkında inzâl edilmiştir. Nitekim insanların bazıları demiştir ki: 'Belki onu Allah Resûlu (صلى الله عليه وسلم) almıştır.' Bunun üzerine Allah (تبارك وتعالى) sonuna kadar: '[وَمَا كَانَ لِنَبِيٍّ أَنْ يَغُلَّ]/Ve bir nebî için (ganîmetten) aşırması olamaz.]" âyetini inzâl buyurmuştur." [Ebu İsmâ Muhammed bin İsmâ et-Tirmizî, Sünen-i Tirmizî (3009.); Şeyh el-Elbânî 'Sahîhu Sünen-i Tirmizî'de rivâyet için: 'Sahîhtir' demiştir]

⁴⁷³ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Muhammed ibn İshâk (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[وَهُمْ دَرَجَاتٌ عِنْدَ اللَّهِ وَاللَّهُ بِمَا يَعْمَلُونَ] Onlar, Allah indinde (derece) derecelerdir. Ve Allah, amel ettiklerine Basîr'dir.]" Yani: Hepsî için, amel ettiklerine göre Cennet ve ateşte dereceler vardır. Muhakkak ki Allah'a, kimin O'na itaat ehli, kimin ise O'na isyân ehli olduğu gizli kalmaz." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fi Tefsîri'l-Kur'ân, 7. cilt, 367. sayfa]

⁴⁷⁴ İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) şöyle demiştir: "[وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ]/Ve Kitâb'ı onlara tâlim eder]" Kur'ân'ı (onlara tâlim eder). '[وَالْحِكْمَةَ]/Ve Hikmet'i]" Sünnet'i." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebi Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 1. cilt, 332. sayfa]

⁴⁷⁵ İmâm Taberî (رحمه الله) demiştir ki: "[لَقَدْ مَنَّ اللَّهُ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ إِذْ بَعَثَ فِيهِمْ رَسُولًا مِنْ أَنْفُسِهِمْ]/Andolsun ki Allah, mü'minlerin üzerine -içlerinde nefislerinden bir Resûl ba's ettiğinde- minnette bulunmuştur.]" Allah, Kendisini ve Resûlu'nu tasdik eden ehle büyük minnette bulunmuştur. '[إِذْ بَعَثَ]

Ve iki mislini isâbet ettirdiğiniz bir musîbet size isâbet ettiğinde mi: 'Bu nereden?' dediniz.⁴⁷⁶ De ki: 'O, nefislerinizin indindendir.' Muhakkak ki Allah, her şey üzerine Kadîr'dir.(165)⁴⁷⁷

Ve iki topluluğun karşılaştığı gün size isâbet eden de Allah'ın izni ile ve mü'minleri ilmetmesi içindir.(166)

Ve o münâfıklık edenleri⁴⁷⁸ ilmetmesi içindir.⁴⁷⁹ Ve onlara denildi ki: 'Gelin, Allah yolunda kıtâl edin veya müdâfaada bulunun.' Dediler ki: 'Kıtâl ilmetseydik, elbette size tâbi olurduk.' Onlar o gün küfre daha yakındı, kendilerinden îmâna (yakın olanlardan). Kalblerinde olmayanı ağızlarıyla söylüyorlar. Ve Allah, gizlediklerini en iyi ilmedendir.(167)

من [İçlerinde bir Resûl ba's ettiğinde]' İçlerinde bir Resûl irsâl ettiği zaman. 'يَتْلُوا عَلَيْهِمْ/İçlerinden]' Kendi lisânlarını konuşan bir nebî. Onu başka bir lisân konuşan kimseler arasından kılmamıştır. Eğer o, başka bir lisân konuşsa idi, ne dediğini fahmetmezlerdi. 'يَأْتِيهِ/Üzerlerine (Allah'ın) âyetlerini tilâvet eder]' Üzerlerine, O'nun Kitâbını ve inzâl ettiğini kıraat eder. 'وَيُزَكِّيهِمْ/Ve onları tezkiye eder]' Ona tâbi olmaları, kendilerine emir ve nehiyde bulunduğu hususlarda ona itaat etmeleri sûretiyle onları günâhlarından tathîr eder/arındırır. 'وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ/Ve Kitâb ve Hikmet'i onlara tâlim eder]' Allah (عز وجل)'nin ona inzâl ettiği Kitâbını onlara tâlim eder, onun tev'ilini ve mânâlarını onlara beyân eder. '[وَالْحِكْمَةَ/Ve Hikmet]' Hikmet ile, Allah (عز وجل)'nin, Resûlu'nun lisânı üzere mü'minlere yol kıldığı Sünneti ve onun onlara yaptığı beyânı kasdetmektedir. '[وَأَنْ كَانُوا مِنْ قَبْلُ لَفِي ضَلَالٍ مُبِينٍ/Ve oysa önceden, elbette mübîn bir dalâlet içinde idiler.]' Yani: İşte sıfatı bu olan Resûlu'nu onlara irsâl etmek sûretiyle Allah'ın kendilerine minnette bulunmasından önce onlar (dalâlette) idiler. '[وَأَنْ كَانُوا مِنْ قَبْلُ لَفِي ضَلَالٍ مُبِينٍ/Elbette mübîn bir dalâlet içinde]' Koyu bir cehâlet içinde, hidâyete karşı kör bir şaşkınlık içinde olup hakkı tanımıyor ve bâtılı bâtlı saymıyorlardı." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 7. cilt, 369. sayfa]

⁴⁷⁶ İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle demiştir: "[أَوْ لَمَّا أَصَابَكُمْ مُصِيبَةٌ/Ve bir musîbet size isâbet ettiğinde mi]' Yani: Uhud zamanında. '[فَإِذَا أَصَابَكُمْ مِثْلُهَا/İki mislini isâbet ettirdiğiniz]' Bedir günü. Şöyle ki Uhud günü müşrikler, müslümanlardan yetmiş kişiyi katletmişler ve müslümanlar ise Bedir günü onlardan yetmiş kişiyi katletmiş ve yetmiş kişiyi de esir almışlardır. '[فَلَمَّا أَتَى هَذَا قُلُوبُ/Bu nereden?]' dediniz]' 'Biz müslümanlar olduğumuz ve Allah Resûlu (صلی الله علیه وسلم) içimizde olduğu hâlde bu katledilme ve hezîmet nereden bize geldi?' (dediniz.)" [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 2. cilt, 129. sayfa]

⁴⁷⁷ İmâm Taberî (رحمه الله) demiştir ki: "[وَقُلْ/De ki]' Ey Muhammed, ashâbından sana îmân edenlere (de ki) 'O, nefislerinizin indindendir.]" Bu size, nefislerinizin indinden isâbet etmiştir. Onlara de ki: Bu size, emrime muhâlefet etmeniz ve bana itaat etmeyi terk etmeniz nedeniyle isâbet etmiş olup, başkalarından dolayı veya sizden başka herhangi bir kimse tarafından isâbet etmiş değildir. '[وَقُلْ شَرُّ قَوْمٍ مِثْلِهِ/Ve bir musîbet size isâbet ettiğinde mi]' Muhakkak ki Allah, her şey üzerine Kadîr'dir.' Muhakkak ki Allah, halk ettiklerine dâir murâd ettiği tüm afva ve cezâyâ ve ikrâm ve intikâma Kadîr'dir. '[وَقُلْ/Kadîr'dir]' Yani: Kudret sâhibidir." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 7. cilt, 371.-372. sayfalar]

⁴⁷⁸ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) dedi ki: "Nifâk, hayrı açığa çıkarmak ve şerri gizlemektir. Ve bu çeşit çeşittir. İtikâdî (nifâk): Bu, sahibini muhalleden ateşte bırakır. Ve amelî (nifâk): Bu, en büyük günâhlardandır." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Bakara Sûresi, 9. âyetin tefsîrinde]

⁴⁷⁹ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Muhammed ibn İshâk (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ/Ve o münâfıklık edenleri ilmetmesi içindir.]" Sizden (münâfıklık edenleri), yani: İçlerindeki izhâr etmeleri için." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 7. cilt, 377.-378. sayfalar]

Onlar ki, kardeşleri için -ve oturdukları hâlde- dediler ki: 'Bize itaat etselerdi, katledilmezlerdi.' De ki: 'Öyleyse nefislerinizden ölümü savın, eğer sâdıklar iseniz.'(168)⁴⁸⁰

Ve Allah yolunda o katledilenleri mevtâlar hesâb etme.⁴⁸¹ **Bilakis hayâttalardır, Rabbleri indinde rızıklandırılırlar.**(169)⁴⁸²

Allah'ın, fazlından kendilerine verdiklerinden dolayı ferahlanırlar.⁴⁸³ **Ve arkalarından kendilerine o ilhâk etmeyenleri tebşîr ederler ki: Üzerlerine bir korku yoktur ve onlar hüzünlenmezler.**(170)⁴⁸⁴

Allah'tan bir nimet ve bir fazl ile tebşîr ederler ve Allah'ın mü'minlerin ecrini zâyî etmeyeceğini (de).(171)

Kendilerine yara isâbet etmesinin ardından, Allah ve Resûlu'ne o icâbet edenler, onlardan o ihsân edenler ve takvâ edenler için azîm bir ecir vardır.(172)⁴⁸⁵

⁴⁸⁰ İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) şöyle demiştir: "'[الَّذِينَ قَالُوا لِأَخْوَانِهِمْ/Onlar ki, kardeşleri için dediler ki]' Yani: Uhud günü katledilen mü'minler, münâfıkların zâhiren îman etmiş gibi görünmelerinden dolayı, o münâfıkların kardeşleri (olarak anılmışlardır). '[وَقَعُوا/ve oturdukları hâlde]' Kıtâlden (geri durdukları hâlde). '[لَوْ أَطَاعُونَا مَا قُتِلُوا/Bize itaat etselerdi, katledilmezlerdi.]' Yani: Muhammed ile beraber çıkmazlardı. Allah, Nebisine şöyle buyurmuştur: '[عَنْ أَنْفُسِكُمُ الْمَوْتُ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ/De ki: 'Öyleyse nefislerinizden ölümü savın, eğer sâdıklar iseniz.']]' Yani: Onu engellemeye, yani onu savmaya güç yetiremezsiniz." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîz, 1. cilt, 333. sayfa]

⁴⁸¹ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile yine Muhammed ibn İshâk (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[وَلَا تُحْسِبَنَّ/ve hesâb etme]' Ve zannetme." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 7. cilt, 384. sayfa]

⁴⁸² İmâm Hâkim (رحمه الله), İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "Şu âyet Hamza ve ashâbı hakkında inzâl edilmiştir: '[وَلَا تُحْسِبَنَّ الَّذِينَ قُتِلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَمْوَاتًا بَلْ أَحْيَاءٌ عِنْدَ رَبِّهِمْ] وَلَا تُحْسِبَنَّ الَّذِينَ قُتِلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَمْوَاتًا بَلْ أَحْيَاءٌ عِنْدَ رَبِّهِمْ/ve Allah yolunda o katledilenleri mevtâlar hesâb etme! Bilakis hayâttalardır, Rabbleri indinde rızıklandırılırlar.]'" [Ebu Abdîllah Muhammed bin Abdîllah el-Hâkim en-Nisâbü'rî, el-Müstedrek ale's-Sahîhayn (2/3494); Hâkim eserin Buhârî ve Muslim'i şartına göre sahîh olduğunu belirtmiş ve Zehebî ona muvâfakat etmiştir.]

⁴⁸³ İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) dedi ki: "'[فَرِحِينَ بِمَا أُتِيَهُمُ اللَّهُ/Allah'ın, kendilerine verdiklerinden dolayı ferahlanırlar.]' Yani: Şehâdet ve rızıktan (dolayı ferahlanırlar)." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîz, 1. cilt, 333. sayfa]

⁴⁸⁴ İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle demiştir: "'[بِالَّذِينَ لَمْ يَلْحَقُوا بِهِمْ مِنْ خَلْفِهِمْ/Arkalarından kendilerine o ilhâk etmeyenlere]' İmân ve cihâdın menheçleri üzere dünyâda hayâtta bıraktıkları kardeşlerinden (kendilerine o ilhâk etmeyenlere). Onlara yakinen bilirler ki, kardeşleri de şehîd edilir ve onlara katılırlarsa, kendilerinin eriştiği ikrâma nâil olurlar. İşte onlar bunun için tebşîr ederler." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Begavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 2. cilt, 134.-135. sayfalar]

⁴⁸⁵ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "'[مِنْ بَعْدِ مَا أَصَابَهُمُ الْقَرْحُ/ Kendilerine yara isâbet etmesinin ardından]' Yani: Uhud günü elem (isâbet etmesinin ardından). '[لِلَّذِينَ أَحْسَنُوا مِنْهُمْ/Onlardan o ihsân edenler için]' Resûle icâbet ederek. '[وَاتَّقُوا/ve takvâ edenler]' Yani: Resûle muhâlefet etmekten (sakınarak). '[أَجْرٌ عَظِيمٌ/Azîm bir ecir vardır]]'" [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 1. cilt, 380. sayfa]

Onlar ki, insânlar kendilerine: 'Muhakkak ki insânlar sizin için toplandılar, artık onlardan haşyet edin.' dedi de (bu,) onların îmânını ziyâde etti⁴⁸⁶ ve dediler ki: 'Allah bize yeter ve (O,) ne güzel Vekîl'dir.' (173)

Bunun üzerine Allah'tan bir nîmet ve bir fazl ile kendilerine bir kötülük temâs etmeden geri döndüler⁴⁸⁷ ve Allah'ın rızâsına tâbî oldular. Ve Allah, azîm bir fazl sâhibidir.(174)⁴⁸⁸

O şeytân ancak velîlerini korkutur.⁴⁸⁹ Öyleyse onlardan korkmayın ve Benden korkun, eğer mü'minler iseniz.(175)

Ve küfürde o koşuşanlar seni hüznlendirmesin. Muhakkak ki onlar, Allah'a asla bir şey zarar veremezler. Allah, onlar için Âhiret'te bir pay kılmamayı murâd ediyor. Ve onlar içindir azîm bir azâb.(176)⁴⁹⁰

⁴⁸⁶ İmâm Taberî (رحمه الله) şöyle demektedir: "Ve îmân hakkındaki kavle gelince: O (îmân), söz ve amel midir? Ve ziyâdeleşir ve noksanlaşır mı? Yoksa onda ziyâdeleşme ve noksanlaşma yok mudur? Öyle ki kuşkusuz bunda doğru kavi, şöyle diyenin kavidir: 'O (îmân), söz ve ameldir, ziyâdeleşir ve noksanlaşır.' Ve bu konuda Allah Resûlu (صلی الله عليه وسلم)'in ashâbından bir cemaatten haberler gelmiştir. Mazideki Dîn ve fazîlet ehli, bu (kavi) üzeredir." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Sarîh-us-Sunneh, 35. sayfa (27.)]

⁴⁸⁷ İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) demiştir ki: "[فَانْقَلَبُوا بِنِعْمَةٍ مِّنَ اللَّهِ/Bunun üzerine Allah'tan bir nîmet ile geri döndüler]' Yani: Ecir (ile geri döndüler). '[وَفَضْلٌ/Ve bir fazl]' Yani: Değerli bir şeyle. '[لَمْ يَمَسْسَنَّهُمْ/Bir kötülük kendilerine temâs etmeden]' Katledilme ve hezîmet (temâs etmeden)." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîz, 1. cilt, 336. sayfa]

⁴⁸⁸ İmâm Taberî (رحمه الله) der ki: "[وَاتَّبَعُوا رِضْوَانَهُ/Ve Allah'ın rızâsına tâbî oldular]' Onlar, bu fiilleri ile, düşmanın yoluna tâbî olmayarak ve onlara itaat etmeyerek, bilakis Resûlu'nun onları dâvet ettiğine tâbî olarak Allah'ı râzî etmişlerdir. '[وَاللَّهُ تَوْ فَضْلٌ عَظِيمٌ/Ve Allah, azîm bir fazl sâhibidir.]' Yani: Allah, onlara saldırıp yok etmeye azmetmiş olan düşmanlarını kendilerinden uzaklaştırmak sûretiyle, onlara yaptığı diğer yardımlarla ve diğerlerine verdiği nimetleri ile onlar üzerine ihsân ve cömertlik etmiştir. '[عَظِيمٌ/Azîm]' Halk ettiklerinden üzerlerine nîmet verdikleri indinde (azîm bir fazl sâhibidir)." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 7. cilt, 414. sayfa]

⁴⁸⁹ İbn Ebi Hâtîm (رحمه الله) sahîh bir sened ile Katâde (رحمه الله)'in şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[إِنَّمَا يَخْشَى اللَّهَ يَأْمُرُكَ أَن تَتَّقِيَهُ] O şeytân ancak velîlerini korkutur." Mü'mini -Allah'a yemîn olsun- kâfir ile korkutur ve mü'min ile (de) kâfirî dehşete düşürür." [Ebu Muhammed ibn Ebi Hâtîm er-Râzî, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîm Müsneden anî'r-Resûl ve's-Sahâbe ve't-Tâbîîn 3. cilt, 568. sayfa (1894.)]

⁴⁹⁰ İmâm Taberî (رحمه الله) şöyle demektedir: "[وَلَا يَخْزَنُكَ الَّذِينَ يُسَارِعُونَ فِي الْكُفْرِ إِنَّهُمْ لَن يَضُرُّوا اللَّهَ شَيْئًا/Ve küfürde o koşuşanlar seni hüznlendirmesin. Muhakkak ki onlar, Allah'a asla bir şey zarar veremezler.]' Ey Muhammed, nîfâk ehlinde gerisin geriye irtidâd ederek küfürde yarışanların küfrü seni hüznlendirmesin. Öyle ki kuşkusuz onlar, küfürde yarışmakla Allah'a bir şey zarar veremezler. Nitekim eğer onlar îmân uğruna yarışsalar da O'na bir yarar sağlamazdı. Aynı şekilde onların küfürde yarışması da O'na zarar verecek değildir. '[وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ/Allah, onlar için Âhiret'te bir pay kılmamayı murâd ediyor. Ve onlar içindir azîm bir azâb.]' Allah, küfürde yarışan bu kimseler için Âhiret sevâbında bir nasîb vermemeyi murâd eder. Bunun için onları perîşan etmiştir. Bunun üzerine onlar, onda (küfürde) yarışa girmişlerdir. Sonra onlara, Âhiret sevâbından mahrum bırakılmalarının yanı sıra bir de Âhiret'te kendileri için azîm bir azâb olduğunu haber vermiştir. Ve bu, ateş azâbıdır." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 7. cilt, 418.-419. sayfalar]

Muhakkak ki îmân ile küfrü o satın alanlar, Allah'a asla bir şey zarar veremezler.⁴⁹¹ Ve onlar içindir elîm bir azâb.(177)

Ve o küfredenler, onlar için süre vermemizi nefisleri için bir hayır hesâb etmesinler. Onlar için süre vermemiz, ancak günâhı ziyadeleştirmeleri içindir. Ve onlar içindir alçaltıcı bir azâb.(178)

Allah, mü'minleri, üzerinde bulunduğunuz üzere bırakacak değil idi, habîsi temizden temyîz edene kadar.⁴⁹² Ve Allah, gayb üzere sizi muttalî edecek (de) değil idi. Ve lâkin Allah, resûllerinden dilediğini seçer.⁴⁹³ Öyleyse Allah'a ve resûllerine îmân edin. Ve eğer îmân eder ve takvâ ederseniz, o takdirde sizin için azîm bir ecir vardır.(179)

Ve Allah'ın fazlından kendilerine verdiklerine o cimrilik edenler, onun kendileri için bir hayır olduğunu hesâb etmesinler. Bilakis o, onlar için bir şerrdir. Kıyâmet Günü, onunla cimrilik ettikleri boyunlarına dolanacaktır. Ve semâlar ve arzın mîrâsı Allah'ındır. Ve Allah, amel ettiklerinize Habîr'dir.(180)

Andolsun ki, o: 'Muhakkak ki Allah fakîrdir ve biz zenginler(iz).' diyenlerin sözünü Allah işitmiştir.⁴⁹⁴ Dediklerini ve enbiyâyı haksızlıkla katletmelerini yazacağız. Ve diyeceğiz ki: 'Tadın yakıcı azâbı.'(181)

⁴⁹¹ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) dedi ki: "'[الَّذِينَ اشْتَرَوْا الْكُفْرَ بِالْإِيمَانِ]/Muhakkak ki îmân ile küfrü o satın alanlar]' Yani: Değişenler. Ve her alışveriş bir değişmedir ve (lâkin) her değişme bir alışveriş değildir. '[لَنْ يَضُرَّوْا اللَّهَ شَيْئًا]/Allah'a asla bir şey zarar veremezler]' Yani: Allah'tan bir şey noksanlaştıramazlar." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 1. cilt, 282. sayfa]

⁴⁹² İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'[مَا كَانَ اللَّهُ لِيُضِلَّ الْمُؤْمِنِينَ عَلَى مَا أَنْتُمْ عَلَيْهِ]/Allah, mü'minleri, üzerinde bulunduğunuz üzere bırakacak değil idi]' Yani: (Mü'minleri, siz) küffârın (üzerinde bulunduğunuz üzere bırakacak değil idi). Buyuruyor ki: Allah, mü'minleri, sizin üzerinde bulunduğunuz dalâlet üzere bırakacak değil idi. '[حَتَّى يَمِيزَ الْخَبِيثَ مِنْ/Habîsi temizden temyîz edene kadar]' Cihâd ve hicret husûsunda onların arasını temyîz eder." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 7. cilt, 425. sayfa]

⁴⁹³ İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle der: "'[وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيُضِلَّكُمْ عَلَى الْغَيْبِ]/Ve Allah, gayb üzere sizi muttalî edecek (de) değil idi.]' Çünkü O'ndan gayrı kimse gaybı bilmez. '[وَلَكِنَّ اللَّهَ يُجْتَبَى مِنْ رُسُلِهِ مَنْ يَشَاءُ]/Ve lâkin Allah, resûllerinden dilediğini seçer.]' Böylece onu, gayb ilminin bazısına muttalî eder." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Begavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 2. cilt, 141. sayfa]

⁴⁹⁴ İmâm İbn Huzeyme (رحمه الله) demiştir ki: "'[لَقَدْ سَمِعَ اللَّهُ قَوْلَ الَّذِينَ قَالُوا إِنَّ اللَّهَ فَقِيرٌ وَنَحْنُ أَغْنِيَاءُ]/Andolsun ki, o: 'Muhakkak ki Allah, fakîrdir ve biz zenginler(iz).' diyenlerin sözünü Allah işitmiştir.]' Hâlık, Bâri Rabbimiz bize O'nun, Allah üzerine yalan söyleyen ve Allah'ın fakir olduğunu zanneden kimsenin sözünü işittiğini bildirmiştir. Allah, onların bu kavlini tekzib etmekte, bunu onlara îade etmekte; ve O'nun ganiyy/zengin, onların ise fakirler olduklarını haber vermektedir." [Ebu Bekir Muhammed ibn İshâk ibn Huzeyme, Kitâbu't-Tevhîd ve İsbâtü Sıfâtî'r-Rabb, 107. sayfa]

Hesâb etme, o ettikleri ile ferahlananlar ve fiil etmedikleri ile övülmeye muhabbet edenler, artık onları azâbtan bir kurtuluştaki hesâb etme.⁴⁹⁸ Ve onlar içindir eîm bir azâb.(188)

Ve Allah'ındır semâlar ve arzın mülkü. Ve Allah, her şey üzerine Kadîr'dir.(189)

Muhakkak ki semâlar ve arzın halk edilişinde ve gece ve gündüzün ardarda gelişi(nde), elbette akıl sâhibleri için⁴⁹⁹ âyetler vardır.(190)

Onlar ki, kıyâmda ve otururken ve yanları üzere Allah'ı zikrederler. Ve semâlar ve arzın halk edilişi hakkında tefekkür ederler. (Derler ki:) 'Rabbimiz, bunu bâtıl olarak halk etmedin. Subhânsın,⁵⁰⁰ artık bizi ateşin azâbından vikâye et.'(191)⁵⁰¹

'Rabbimiz, muhakkak ki Sen, kimi ateşe dâhil edersen, artık onu helâk etmişindir.⁵⁰² Ve zâlimler için ensâr yoktur.'(192)

'Rabbimiz, muhakkak ki biz: 'Rabbimize îmân edin.' diye îmâna nidâ eden bir münâdi işittik. Bunun üzerine îmân ettik. Rabbimiz, artık günâhlarımızı bizim için mağfîret et. Ve kötülüklerimizi bizden keffâret buyur. Ve iyiler ile beraber bizi vefât ettir.'(193)

'Rabbimiz! Ve resûllerin üzerine vaad ettiklerini bize ver. Ve Kıyâmet Günü bizi alçaltma. Muhakkak ki Sen, vaadine muhâlefet etmezsin.'(194)

Bunun üzerine Rabbleri: 'Ben, sizden erkek veya kadından, bir amel edenin amelini zâyi etmem, bazınız bazısındanıdır. İmdi o hicret edenler ve diyârlarından ihrâc edilenler ve yolumda eziyyet görenler ve mukâtele edenler

⁴⁹⁸ Âyetinde de: '[Hesâb etme]' lafzı iki defa kullanılmıştır. [Tashîh eden]

⁴⁹⁹ Bu açıklama İbn Ebî Zemenîn (رحمه الله) a aittir, demiştir ki: "'[لِأُولَى الْأَبْيَابِ/Li ulî'l-elbâb]' Yani: Akıl sâhibleri için. Ve bunlar mü'minlerdir." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîz, 1. cilt, 241. sayfa]

⁵⁰⁰ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) diyor ki: "'[سُبْحَانَكَ/Subhânsın]' Bu, (Allah'ı) her kötülüğten tenzîh etmek içindir." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 1. cilt, 388. sayfa]

İmâm Beğavî (رحمه الله) ise şöyle der: "'[سُبْحَانَكَ/Subhânsın]' Seni tenzîh ederiz." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Begavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 1. cilt, 80. sayfa]

⁵⁰¹ İbn Ebî Zemenîn (رحمه الله) şöyle demiştir: "'[فَقَدْ أَتَيْنَا عَذَابَ النَّارِ/Artık bizi ateşin azâbından vikâye et.]" Ateşin azâbını bizden uzaklaştır." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîz, 1. cilt, 342. sayfa]

⁵⁰² Bu açıklama Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) a aittir, der ki: "'[أَخْرَيْتَهُ/Ahzeytehu]' Yani: Onu helâk etmişindir." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 1. cilt, 389. sayfa]

ve katledilenler, elbette onlardan kötülüklerini keffâretleyeceğim. Ve elbette altlarından nehirler cereyân eden Cennetlere onları dâhil edeceğim, Allah'ın indinden bir sevâb olarak. Ve Allah, indindedir sevâbın güzeli.' diye onlara icâbet etmiştir.(195)

Beldeler içinde o küfredenlerin dolaşmaları seni aldatmasın.(196)⁵⁰³

Az bir metâdır,⁵⁰⁴ sonra yurdları Cehennem'dir. Ve (o) ne kötü döşektir.(197)

Lâkin Rabblarına o takvâ edenler, onlar için altlarından nehirler cereyân eden Cennetler vardır, orada muhalledlerdir, Allah indinden bir konaklama yeri olarak. Ve Allah'ın indindeki iyiler için daha hayırlıdır.(198)

Ve kuşkusuz Kitâb ehlinden, elbette Allah'a ve size inzâl edilene ve kendilerine inzâl edene îmân edenler vardır.⁵⁰⁵ Allah'a huşû⁵⁰⁶ duyarlar, Allah'ın âyetleri ile az bir değer satın almazlar. İşte onlar, onlar içindir Rabbleri indinde ecirleri. Kuşkusuz Allah'ın hesâbı serîdir.(199)

Ey o îmân edenler, sabredin ve sabırda yarışın ve nöbet tutun.⁵⁰⁷ Ve Allah'a takvâ edin, umulur ki siz felâh bulursunuz.(200)⁵⁰⁸

⁵⁰³ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın âyet hakkında şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "Allah'a yemin olsun ki, Allah, o(nun rûhunu) bu hâl üzere kabzedene kadar, ne onlar Allah'ın Nebîsini aldatabilmiş, ne de o Allah'ın emrinden bir şeyi onlara bırakmıştır." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 7. cilt, 493. sayfa]

⁵⁰⁴ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "'[متاع قليل/Az bir metâdır]' Ve bunda, Cennetin azının en azının (bile) dünyâdan daha hayırlı olduğuna dâir bir delil vardır." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 1. cilt, 390. sayfa]

⁵⁰⁵ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[وَأَنَّ مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ لَمَنْ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَمَا أُنْزِلَ إِلَيْكُمْ وَمَا أُنْزِلَ إِلَيْهِمْ /Ve kuşkusuz Kitâb ehlinden, elbette Allah'a ve size inzâl edilene ve kendilerine inzâl edene îmân edenler vardır.]" Nebî (صلی الله عليه وسلم)'e îmân eden Necâşî ve ashâbı hakkında nâzil olmuştur." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 7. cilt, 498. sayfa]

⁵⁰⁶ İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) şöyle der: "'[الخشوع/Huşû]' Kalpteki sâbit korkudur." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 1. cilt, 342. sayfa]

⁵⁰⁷ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'[يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اصْبِرُوا وَصَابِرُوا وَرَابِطُوا /Ey o îmân edenler, sabredin ve sabırda yarışın ve nöbet tutun.]" Allah'a itaat üzere sabredin. Ve dalâlet ehline sabredin ve Allah yolunda nöbet tutun." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 1. cilt, 500. sayfa]

⁵⁰⁸ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) bu sûrenin sonunda şöyle demiştir: "Âl-i İmrân Sûresi'nin tefsîri nihâyete varmıştır. Ve Allah'adır hamd ve minnet. O'ndan, Kitâb ve Sünnet üzere ölüm dileriz. Âmin." [Ebu'l-Fidâ İsmâîl ibn Umer ibn Kesîr ed-Dîmaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Âl-i İmrân Sûresi, 200. âyetin tefsîrinde]

4. NİSÂ SÜRESİ (176 âyettir)

Allah'ın ismi ile, Rahmân, Rahîm

Ey insânlar, Rabbinize takvâ edin. O ki, tek nefisten⁵⁰⁹ sizi halk etmiş ve ondan eşini halk etmiş ve ikisinden bir çok erkekler ve kadınlar yaymıştır. Ve Allah'a -O ki, Kendisiyle birbirinizden istekte bulunursunuz- takvâ edin. Ve akrabalık (bağlarını koparmaktan vikâye edin).⁵¹⁰ Muhakkak ki Allah, üzerinizde Rakîb⁵¹¹ olandır.(1)

Ve yetîmlere mâllarını verin. Ve temizi habîs ile tebdîl etmeyin. Ve mâllarını mâllarınıza (katıp) yemeyin.⁵¹² Muhakkak ki o, büyük bir suç idi.(2)

Ve yetîmlerde ölçülü davranmamaktan korkarsanız, o takdirde sizin için temiz olan kadınlardan⁵¹³ ikişer ve üçer ve dörder nikâhlayın. Fakat adâlet

⁵⁰⁹ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "[مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ/Tek nefisten]' Yani: Âdem (عليه السلام)." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 7. cilt, 514. sayfa]

⁵¹⁰ İbn Ebi Hâtîm (رحمه الله) ceyyid bir sened ile İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[وَ اتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي تَسَاءَلُونَ بِهِ وَالْأَرْحَامَ/Ve Allah'a -O ki, Kendisiyle birbirinizden istekte bulunursunuz- takvâ edin. Ve akrabalık (bağlarını koparmaktan vikâye edin).]' O ki -Kendisiyle birbirinizden istekte bulunursunuz- Allah'a takvâ edin. Ve akrabalık (bağlarını koparmak)tan vikâye edin/sakının ve sılâ-i rahîm yapın." [Ebu Muhammed ibn Ebi Hâtîm er-Râzî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm Müsneden ani'r-Resûl ve's-Sahâbe ve't-Tâbiîn 4. cilt, 10. sayfa (2115.)]

İbn Ebi Hâtîm (رحمه الله) hasen bir sened ile Hasan el-Basrî (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[وَ اتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي تَسَاءَلُونَ بِهِ وَالْأَرْحَامَ/Ve Allah'a -O ki, Kendisiyle birbirinizden istekte bulunursunuz- takvâ edin. Ve akrabalık (bağlarını koparmaktan da Allah'a takvâ edin).]' Allah ile senden istenildiği zaman, ver. Ve akrabalık ile senden istenildiği zaman (da) ver. Yani: O aranda ve arasındaki akrabalık (nedeniyle)." [Ebu Muhammed ibn Ebi Hâtîm er-Râzî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm Müsneden ani'r-Resûl ve's-Sahâbe ve't-Tâbiîn 4. cilt, 9. sayfa (2111.)]

⁵¹¹ İbn Ebi Hâtîm (رحمه الله) hasen bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[رَكِيبًا/Rakîb]' Muhâfaza edici/Koruyucu." [Ebu Muhammed ibn Ebi Hâtîm er-Râzî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm Müsneden ani'r-Resûl ve's-Sahâbe ve't-Tâbiîn 4. cilt, 10. sayfa (2119.)]

⁵¹² İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[وَلَا تَتَّبِعُوا الْخَبِيثَ بِطَبِيبٍ/Ve temizi habîs ile tebdîl etmeyin.]' Helâli harâm ile (tebdîl etmeyin/değiştirmeyin). '[إِلَى أَمْوَالِهِمْ إِلَى أَمْوَالِهِمْ/Ve mâllarını mâllarınıza (katıp) yemeyin.]' Mâllarını mâllarınıza katıp yemeyin. O takdirde hepsini yemiş olursunuz." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 2. cilt, 4. sayfa]

⁵¹³ İbn Ebi Hâtîm (رحمه الله) hasen bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[مَا تَنْسَاءُ مِنْ النِّسَاءِ/Sizin için temiz olan kadınlardan]' Temiz bir nikâh ile (sizin için temiz olan kadınlardan)." [Ebu Muhammed ibn Ebi Hâtîm er-Râzî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm Müsneden ani'r-Resûl ve's-Sahâbe ve't-Tâbiîn 4. cilt, 21. sayfa (2172.)]

yapamayacağınızdan korkarsanız, o zaman tek (zevce) veya sağ ellerinizin mâlik olduğu (ile yetinin). Bu, sapmamanız için ednâdır.(3)

Ve kadınlara sadakâlarını⁵¹⁴ gönül hoşluğuyla verin. Ama kendi istekleriyle ondan bir şeyi sizin için bağışlarsa, o vakit onu âfiyetle, rahatça yiyin.(4)

Ve Allah'ın sizin için o kıyâm kıldığı mallarınızı sefihlere vermeyin.⁵¹⁵ Ve onların içinde kendilerini rızıklandırırsınız ve onları giydirin ve onlara mârûf söz söyleyin.(5)

Ve yetimleri nikâha bâliğ oluncaya kadar ibtilâ edin.⁵¹⁶ O vakit onlardan bir rüşd görürseniz,⁵¹⁷ hemen kendilerine mâllarını verin ve büyüyecekler diye isrâf ederek ve tez elden onları yemeyin. Ve kim zengin ise, artık iffetli davransın ve kim fakir ise, artık mârûf ile yesin. Sonra mâllarını onlara ödediğinizde, o zaman üzerlerine şâhid bulundurun. Ve hesâb görücü olarak Allah kâfidir.(6)

Vâlideynin ve akrabaların bıraktığından erkekler için bir nasîb vardır. Ve vâlideynin ve akrabaların bıraktığından kadınlar için bir nasîb vardır. Ondan az veya çok, farz edilmiş bir nasîb vardır.(7)

Ve (mîrâs) taksîm edilirken akrabalar ve yetimler ve miskînler hazır bulunurlarsa, o takdirde kendilerini ondan rızıklandırırsınız ve onlara mârûf söz söyleyin.(8)

Ve haşyet etsin onlar ki, arkalarından zayıf bir zürriyet bıraksalardı, üzerlerine endişe edeceklerdi. Öyleyse Allah'a takvâ etsinler ve doğru söz söylesinler.(9)

⁵¹⁴ İbn Ebi Hâtîm (رحمه الله) hasen bir sened ile Mukâtil ibn Hayyân (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[صدقتهن/Sadakâlarını] Mehirlelerini." [Ebu Muhammed ibn Ebi Hâtîm er-Râzî, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîm Müsne'den anî'r-Resûl ve's-Sahâbe ve't-Tâbiîn 4. cilt, 27. sayfa (2201.)]

⁵¹⁵ İbn Ebi Hâtîm (رحمه الله) ceyyid bir sened ile İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[ولا تُؤثُّوا السُّفَهَاءَ أَمْوَالَكُمُ الَّتِي جَعَلَ اللَّهُ لَكُمْ قِيَامًا/Ve Allah'ın sizin için o kıyâm kıldığı mâllarınızı sefihlere vermeyin.]" Allah (سبحانه) buyuruyor ki: Mâlına ve Allah'ın sana verdiğine ve senin için temin ettiği geçime dayanıp da onu hanımına ve oğullarına verme. Yoksa sonra onların eline bakar durursun. Ve lâkin sen, mâlını tut ve onu güzel kullan. Onların giyimi, rızık ve geçimi husûsunda kendilerine infâk eden kişi sen ol." [Ebu Muhammed ibn Ebi Hâtîm er-Râzî, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîm Müsne'den anî'r-Resûl ve's-Sahâbe ve't-Tâbiîn 4. cilt, 35. sayfa (2235.)]

⁵¹⁶ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) şöyle demektedir: "[وابْتَلُوا الْيَتَامَى/Ve yetimleri ibtilâ edin]' Yani: Ve yetimleri sınavın." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 1. cilt, 398. sayfa]

⁵¹⁷ İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) dedi ki: "[فَإِنْ أَسْنَمْتُمْ مِنْهُمْ رُشْدًا/O vakit onlardan bir rüşd görürseniz]' Dînlerinde bir selâhiyet (görürseniz)" [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîz, 1. cilt, 347. sayfa]

Muhakkak ki yetimlerin mallarını zulmen o yiyenler, ancak karınlarına bir ateş yerler ve bir çılgın aleve yaslanırlar.(10)

Allah, evlâdlarınızda size tavsiye ediyor ki: Erkek için, iki dişinin payı mislidir. Fakat kadınlar, ikinin fevkinde iseler, o hâlde bırakılanın üçte ikisi onların ve bir kız ise, o zaman ona yarısıdır. Ve ebeveyni için ikisinden her birine bırakılanın -eğer bir evlâdı var ise- altıda biridir. Ama bir evlâdı yok ise ve ebeveyni ona vâris oluyorsa, o vakit annesi için üçte birdir. Fakat kardeşleri var ise, o takdirde altıda biri annesi içindir, (mevtânın) vasiyyet ettiği vasiyyetin veya borcun ardından. Babalarınız ve oğullarınız hangisi sizin için menfaatçe daha yakındır bilemezsiniz. (Bunlar,) Allah'tan bir farzdır. Muhakkak ki Allah, Alîm, Hakîm olandır.(11)

Ve zevcelerinizin bıraktığının yarısı sizin içindir, eğer onların bir evlâdı yok ise. Fakat onların bir evlâdı var ise, o zaman sizin için onların bıraktığından dörtte birdir, (ölen zevcelerinizin) vasiyyet ettikleri vasiyyetin veya borcun ardından. Ve onlar için bıraktığınızdan dörtte birdir, eğer bir evlâdınız yok ise. Ama bir evlâdınız var ise, o takdirde onlar için bıraktığınızdan sekizde birdir, vasiyyet ettiğiniz vasiyyetin veya borcun ardından. Ve eğer vâris olunan bir erkek veya bir hanımın çocuğu ve babası yok ise ve bir erkek kardeşi veya bir kız kardeşi bulunuyorsa, o zaman onlardan her biri için altıda birdir. Fakat bundan daha çok iseler, o hâlde üçte birinde müstereklerdir, vasiyyet edilen vasiyyetin veya borcun -zarar vermeksizin- ardından. (Bunlar,) Allah'tan bir vasiyyettir. Ve Allah, Alîm'dir, Halîm'dir.(12)

Bunlar Allah'ın hudûtlarıdır.⁵¹⁸ Ve kim Allah'a ve Resûlu'ne itaat ederse, altlarından nehirler cereyân eden Cennetlere onu dâhil eder, orada muhalledlerdir. Ve bu, azîm başarıdır.(13)⁵¹⁹

⁵¹⁸ İbn Ebi Hâtim (رحمه الله) ceyyid bir sened ile İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'بُنْكَ خُدُوءُ اللَّهِ/Bunlar Allah'ın hudûtlarıdır.'" Yani: Allah'a itaatin (hudûtlarıdır)." [Ebu Muhammed ibn Ebi Hâtim er-Râzî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm Müsened anî'r-Resûl ve's-Sahâbe ve't-Tâbiîn 4. cilt, 91. sayfa (2473.)]

⁵¹⁹ İmâm Kâsimî (رحمه الله) şöyle der: "'وَمَنْ يُطِيعِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ/Ve kim Allah'a ve Resûlu'ne itaat ederse.'" [يُذْخِلُهُ جَنَّاتٍ يُدْخِلُهُ جَنَّاتٍ/Altlarından nehirler cereyân eden Cennetlere onu dâhil eder] Yani: Ağaçlarının ve meskenlerinin altlarından (nehirler cereyân eden Cennetlere onu dâhil eder). '[خَالِدِينَ فِيهَا/Orada muhalledlerdir]' Ölmezler ve (oradan) ihrâc edilmezler. '[وَنَزَلَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ/Ve bu, azîm başarıdır.]' Cennet ile (neticelenen) bol necâtür/kurtuluştur." [Cemâleddîn el-Kâsimî, Mehâsinu't-Te'vîl, 5. Cüz, 1150. sayfa]

Ve kim Allah'a ve Resûlu'ne isyân eder ve hudûtunu aşarsa, ateşe onu dâhil eder. Orada muhalledtir. Ve onun için alçaltıcı bir azâb vardır.(14)

Ve kadınlarınızdan o fuhuş yapanlar, artık aleyhlerine sizden dört şahid getirin. Böylece şehâdet ederlerse, o takdirde onları ölüm alıp götürünceye veya Allah onlar için bir yol kılncaya kadar evlerde tutun.(15)

Ve sizden onu o yapanlar, bu durumda ikisine eziyyet edin. Ama tevbe eder ve ıslâh olurlarsa, artık onlardan îrâz edin. Muhakkak ki Allah, Tevvâb,⁵²⁰ Rahîm olandır.(16)

Allah üzere tevbe, ancak kötülüğü cehâlet ile o amel edenler, sonra yakından⁵²¹ tevbe edenler içindir. Ve işte onlar, Allah, üzerlerine tevbelerini kabul eder. Ve Allah, Alîm, Hakîm olandır.(17)

Ve kötülükleri o amel edenlere tevbe yoktur, nihâyet onlardan birine ölüm hazır olunca, der ki: 'Muhakkak ki ben, şimdi tevbe ettim.' Ve o ölenler -ve onlar küffârdır- (, tevbe onlara da) yoktur. İşte onlar, onlar için elîm bir azâb hazırladık.(18)

Ey o îmân edenler, kadınlara kerhen vâris olmanız sizin için helâl değildir. Ve kendilerine verdiğinizin bazısını götürmeniz için onları sıkıştırmayın, mübeyyin bir fuhşîyyât ile gelmeleri müstesnâ. Ve onlarla mârûf ile geçinin. Fakat onları kerih görürseniz, artık ola ki bir şeyi kerih görürsünüz ve Allah onda çok hayır kılar.(19)

Ve eğer bir zevcenin yerine, bir zevceyi tebdîl etmeyi siz murâd etmiş ve onlardan birine bir kantar (mehir) vermişseniz, artık ondan bir şey almayın. Bühtân ederek ve mübîn bir günâh işleyerek mi onu alırsınız? (20)

Ve nasıl onu alırsınız? Ve bazınız bazısına kaynaşmış ve galîz bir mîsâk sizden almışlardır.(21)

Ve babalarınızın nikâhladığı kadınlardan nikâhlamayın. Selefte⁵²² olanlar hâric. Muhakkak ki o, fuhşîyyât ve iğrenç olandır ve kötü bir yoldur.(22)

⁵²⁰ Şeyh Useymîn (رحمه الله) şöyle demektedir: "'[تَوَّابٌ/Tevvâb]' Yani: Kullarından dilediğini tevbe etmeye hazır kılandır. '[تَوَّابٌ/Tevvâb]' Yani: Tevbeyi kabûl edendir." [Muhammed bin Sâlih el-Useymîn, Nisâ Suresi Tefsîri, 1. cilt, 132. sayfa]

⁵²¹ İbn Ebi Hâtîm (رحمه الله) ceyyid bir sened ile İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[يَاكُنْ/Yakun]' Onun arası ile ölüm meleşine nazar etmesi arası." [Ebu Muhammed ibn Ebi Hâtîm er-Râzî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm Müsneden anîr-Resûl ve's-Sahâbe ve't-Tâbiîn 4. cilt, 107.-108. sayfalar (2545.)]

Üzerinize (şu kadınlar) harâm edilmiştir: Anneleriniz ve kızlarınız ve kız kardeşleriniz ve halalarınız ve teyzeleriniz ve erkek kardeş kızları ve kız kardeş kızları ve sizi o emziren (süt) anneleriniz ve süt kız kardeşleriniz ve kadınlarınızın anneleri ve kendileriyle (zifâfa) o duhûl ettiğiniz kadınlarınızdan o hücrelerinizdeki üvey kızlarınız -fakat kendileriyle (zifâfa) dühul etmemiş iseniz, o hâlde üzerinize bir günâh yoktur- ve o sülbunuzdan oğullarınızın helâlleri ve iki kız kardeşin arasını cemetmeniz. Selefte olanlar hâric. Muhakkak ki Allah, Gafûr, Rahîm olandır.(23)

Ve kadınlardan evli olanlar⁵²³ (da size harâmdır), sağ ellerinizin mâlik olduğu müstesnâ. (Bunu.) Allah üzerinize yazmıştır. Ve bunların gerisini mallarınız ile -iffetli, zinâ etmeksizin- arzu etmeniz size helâl edilmiştir. Öyleyse onlardan kendisiyle yararlandığınızda, artık bir farz olarak ücretlerini onlara verin. Ve farzın ardından, kendisiyle rızâlaştığınız hakkında, üzerinize bir günâh yoktur. Muhakkak ki Allah, Âlîm, Hakîm olandır.(24)

Ve sizden kim hür olan mü'mineleri⁵²⁴ nikâhlayacak bir bolluğa güç yetiremezse, o zaman sağ ellerinizin mâlik olduğundan, mü'mineler (olan) genç kızlarınızdan⁵²⁵ (alsın).⁵²⁶ Ve Allah, îmânınızı en iyi ilmedendir. Bazınız bazısındanadır. İmdi ehillerinin izni ile onları nikâhlayın. Ve onlara mârûf ile -iffetli olmaları, zinâ yapmamaları ve gizli dost ittihaz etmemeleri hâlinde- ücretlerini verin.⁵²⁷ Fakat evlendiklerinde, o vakit bir fuhuş ile gelirlerse, artık

⁵²² Şeyh Hammûd bin Cabîr bin Mubârek el-Hârisî der ki: "'[سلف/Selef]' Takdim ettiği/Senden önce geçen/Senden önce gelen her şey seleftir. Bu fiil '[سلف يسلف/Selef-yeslufu-sulûfen]' şeklinde gelir. İbni Faris [Mu'cemu Mekâyisi-l Lugat, İbni Fâris, 3/95] diyor ki: '[ف, ل, س/Sin, Lam, Fâ]' Önce gelmek, geçmek anlamlarına delâlet eden bir köktür." [Hammûd bin Cabîr bin Mubârek el-Hârisî, Menhecü's-Selefi fi Nakdi'l-Bidaî ve Dâveti Ehlihâ, 3.-4. sayfalar]

⁵²³ Bu açıklama İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) a aittir, demiştir ki: "'[الْمُحْصَنَاتِ]/Muhsanât]' (Kadınlardan) evli olanlar." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 1. cilt, 359. sayfa]

⁵²⁴ Bu açıklama yine İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) a aittir, şöyle der: "'[الْمُحْصَنَاتِ الْمُؤْمِنَاتِ]/Muhsanâtî'l-mu'minâtî]' Yani: Hür mü'mineler." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 1. cilt, 361. sayfa]

⁵²⁵ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "'[مِنْ فِتْيَانِكُمُ الْمُؤْمِنَاتِ]/Mü'mineler (olan) genç kızlarınızdan]' Yani: Cârîyelerinizden." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 1. cilt, 416. sayfa]

⁵²⁶ İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle demektedir: "Yani: Kimin hür mü'mine üzerine mehir vermeye kudreti yoksa, o zaman cârîye bir mü'mineyi eş olarak alsın." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Begavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 2. cilt, 196.-197. sayfalar]

⁵²⁷ İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) şöyle demiştir: "'[وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِإِيمَانِكُمْ بَعْضُكُمْ مِنْ بَعْضٍ/Ve Allah, îmânınızı en iyi ilmedendir. Bazınız bazısındanadır.]' Yani: Mü'minler, onların hürri ve kölesi, erkeği ve dişisi. Ve Allah, onların îmânını en iyi ilmedendir. '[فَتَكُونُ مِنْ أَهْلِهَا]/İmdi ehillerinin izni ile onları nikâhlayın.]' Yani: Sâhiblerinin (izni ile) '[وَأَتَوْهُنَّ أَجُورَهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ/Ve onlara mârûf ile ücretlerini verin.]' Yani: Üzerinde karşılıklı olarak rızâlaştığınız mehri (verin)." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 1. cilt, 361.-362. sayfalar]

üzerlerine hür olan kadınlar⁵²⁸ üzerine azâbtan yarısı vardır.⁵²⁹ Bu, sizden sıkıntıya düşmekten haşyet eden içindir. Ve sabretmeniz sizin için daha hayırlıdır. Ve Allah, Gafûr'dur, Rahîm'dir.(25)

Allah, sizin için beyân etmeyi ve sizden o öncekilerin sünnetlerine sizi hidâyet etme(yi) ve tevbenizi kabûl etme(yi) murâd buyurur. Ve Allah, Âlîm'dir, Hakîm'dir.(26)⁵³⁰

Ve Allah, tevbenizi kabûl etmeyi murâd buyurur. Ve şehvetlere o tâbî olanlar, azîm bir meyille meyletmenizi murâd eder.(27)⁵³¹

Allah, sizden hafifletmeyi murâd buyurur.⁵³² Ve insân, zayıf halk edilmiştir.(28)

⁵²⁸ Bu açıklama yine İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله)'a aittir, der ki: "'[المُحْصَنَاتِ]/Muhsenât' Yani: Hür olan kadınlar." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 1. cilt, 362. sayfa]

⁵²⁹ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'فَإِنْ أَتَيْنَ بِفَاحِشَةٍ فَعَلَيْهِنَّ نِصْفُ مَا عَلَى الْمُحْصَنَاتِ مِنَ الْعَذَابِ/Fakat evlendiklerinde, o vakit bir fuhuş ile gelirlerse, artık üzerlerine hür olan kadınlar azâbtan yarısı vardır.'" Elli celde (vurulur) ve (onlar) sürgün edilmez ve ne (de) recm edilir." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 8. cilt, 204. sayfa]

Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) ise şöyle der: "'[أَزَابْتَانِ]/Azâbtan' Yani: Hadd cezâsından. Hür kadınların hadd cezâsı: Celde ile olur ve recm ile olur ve recmin yarısı olmaz. Burada murâd olunan mânâ: 'Celde sayısı yarıya indirilir.' şeklindedir. Bazı âlimler, bu âyetin zâhirine bakarak: 'Bekâr câriye zinâ ettiği zaman ona hadd cezâsı tatbîk edilmez.' şeklinde bir görüşe varmışlardır, ama bu doğru değildir." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 1. cilt, 417. sayfa]

⁵³⁰ İmâm Taberî (رحمه الله) der ki: "'يُرِيدُ اللَّهُ لِيُبَيِّنَ لَكُمْ/Allah, sizin için beyân etmeyi murâd buyurur]' Helâlini ve harâmını (beyân etmeyi murâd buyurur). '[وَيَهْدِيكُمْ سُنَنَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ]/Ve o sizden öncekilerin sünnetlerine sizi hidâyet etme(yi)]' Ve sizi doğru yola (hidâyet etme(yi)). '[سُنَنَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ]/O sizden öncekilerin sünnetleri]' Annelerin ve kızların ve kız kardeşlerin nikâhlanması konusunda size harâm ettiği husûsta ve içlerinde kadınlardan kimleri harâm buyurduğunu beyân ettiği iki âyette üzerinize harâm ettiği diğer husûslarda, Allah'a ve nebilerine îmân eden o sizden öncekilerin yol ve menhecleri. '[وَيُتَوَبُّ عَلَيْكُمْ]/Ve tevbenizi kabûl etme(yi)]' Allah bu husûsta sizi O'na itaat etmeye döndürmeyi murâd buyurur. Çünkü siz, İslâm'dan önce ve O'nun size bu konuda Nebîsine vahyettiğini vahyetmesinden önce bunları fiil ederek, O'na isyân üzere idiniz. O'nun murâdı, O'na yönelip tevbe etmeden önce sizden geçmiş olan bu çirkinlikleri, tevbenize binâen sizi affetmektir. '[وَاللَّهُ عَلِيمٌ]/Ve Allah, Âlîm'dir]' Ve Allah, dînlerinde, dünyâlarında ve diğer işlerinde kullarını sâlih kılabilecek şeyler hakkında ilim sâhibidir. O, üzerlerine helâl buyurduğu veya haram buyurduğu husûslarda kullarının ne getirdiğini ve ne bıraktığını ilmeder. O, bunların tümünü onların üzerine hıfzeder. '[حَكِيمٌ]/Hakîm'dir]' Onları idâre etmede, yönetmede ve onlara tasarrufta bulunmada (Hakîm'dir)."' [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 8. cilt, 209. sayfa]

⁵³¹ İmâm Beğavî (رحمه الله) diyor ki: "'[وَاللَّهُ يُرِيدُ أَنْ يُتَوَبَّ عَلَيْكُمْ]/Ve Allah, tevbenizi kabûl etmeyi murâd buyurur.'" Dîni husûsunda sizden bir kusur vâki olursa. '[وَيُرِيدُ الَّذِينَ يَتَّبِعُونَ الشَّهَوَاتِ أَنْ تَمِيلُوا]/Ve şehvetlere o tâbî olanlar meyletmenizi murâd eder]' Hakktan (meyletmenizi murâd eder). '[مِيلًا]/Azîm bir meyille]' Üzerinize harâm buyurduğu şeyleri getirerek. [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Begavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 2. cilt, 199. sayfa]

⁵³² Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "'[يُخَفِّفْ عَنْكُمْ]/Allah, sizden hafifletmeyi

Ey o îmân edenler, mâllarınızı aranızda -sizden karşılıklı rızâdan (kaynaklanan) bir ticâret olması dışında- bâtıl ile yemeyin.⁵³³ Ve nefislerinizi katletmeyin. Muhakkak ki Allah, sizin için Rahîm olandır.(29)

Ve kim düşmanca ve zulmen bunu fiil ederse, o takdirde yakında bir ateşe onu yaslarız. Ve bu, Allah üzere kolay olandır.(30)

Eğer kendisinden nehyedildiğiniz büyük (günâh)lardan ictinâb ederseniz, sizden kötülüklerinizi keffâretleriz⁵³⁴ ve kerîm bir girişe sizi dâhil ederiz.(31)⁵³⁵

Ve Allah'ın, bazınızı bazısı üzerine kendisiyle tafdîl ettiğini temennî etmeyin.⁵³⁶ Erkekler için kesbettiklerinden bir nâsib vardır ve kadınlar için

murâd buyurur.] Yani: Üzerinize kolaylaştırır. Ve (Allah) bu dîni kolaylaştırmıştır. [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 1. cilt, 418. sayfa]

⁵³³ İbn Nasr el-Mervezî (رحمه الله) şöyle demektedir: "Allah (تبارك وتعالى) şöyle buyurur: '[وَأَحَلَّ اللَّهُ الْبَيْعَ وَحَرَّمَ الرِّبَا] Ve Allah, alış-veriş helâl ve ribâyı harâm buyurmuştur.' Ve (yine) şöyle buyurur: '[لَا تَأْكُلُوا أَمْوَالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْبَاطِلِ إِلَّا أَنْ تَكُونَ تِجَارَةً عَنْ تَرَاضٍ مِنْكُمْ] Mâllarınızı aranızda -sizden karşılıklı rızâdan (kaynaklanan) bir ticâret olması dışında- bâtıl ile yemeyin.' Allahu (تعالى) Kitâbında, alış-verişin helâl ve ribânın harâm edilmesini mücmelen bildirmiş ve Kitâbında ribâyı tefsîr etmemiştir. Öyle ki Nebî (صلى الله عليه وسلم), Sünneti ile bunu tefsîr etmiştir." [Ebu Abdîllah Muhammed bin Nasr bin Yahyâ el-Mervezî, Kitâbu's-Sunne, 148. sayfa]

⁵³⁴ İmâm Hâkim (رحمه الله), Ebu Hureyre ve Ebu Saîd el-Hudrî (رضي الله عنهما)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "Allah Resûlu (صلى الله عليه وسلم) minber üzerinde bize hutbe îrâd etti. Bunu müteâkiben üç defa: '**Nefsîm elinde olana yemin olsun.**' buyurdu. Sonra sükût etti. Bunun üzerine bizden her birimiz, Allah Resûlu (صلى الله عليه وسلم)'in yemininden dolayı hazin bir şekilde yüzümüzü kapatıp ağlamaya başladık. Sonra buyurdu ki: '**Beş (vakit) namazı kılan ve Ramazan orucunu tutan ve yedi kebâirden (büyük günâhtan) ictinâb eden bir kul yoktur ki Kıyâmet Günü Cennetin kapıları ona ardına kadar açılacak olmasın.**' Sonra: '[وَنُدْخِلْكُمْ مِنْهَا كَرِيمًا] Eğer kendisinden nehyedildiğiniz büyük (günâh)lardan ictinâb ederseniz, kötülüklerinizi sizden keffâretleriz.]' (âyetini) kıraat etti." [Ebu Abdîllah Muhammed bin Abdîllah el-Hâkim en-Nisâbü'rî, el-Müstedrek ale's-Sahîhayn (2978.); Hâkim hadîsin Buhârî ve Muslim'in şartlarına göre sahîh olduğunu ve bunu tahrîc etmediklerini belirtmiş ve Zehebî ona muvâfakat etmiştir.]

İmâm Kurtubî (رحمه الله) ise şöyle demiştir: "Allah (سبحانه وتعالى) bu sûrede büyük (günâh)lardan nehyettiği anda, onlardan ictinâb etmeye karşılık küçük günâhları hafifleteceğini vaad etmektedir. Bu ise günâhların büyükleri ve küçükleri olduğuna delâlet eder. Te'vîl ehli cemaati ve fâkihler cemaati bu görüştedir." [Ebu AbdUllah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, el-Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, Nisa Sûresi, 31. âyetin tefsîrinde]

⁵³⁵ İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) demiştir ki: "'[وَنُدْخِلْكُمْ مِنْهَا كَرِيمًا] Ve kerîm bir girişe sizi dâhil ederiz.]" [Ebi Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebi Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîz, 1. cilt, 364. sayfa]

⁵³⁶ İbn Ebi Hâtîm (رحمه الله) ceyyid bir sened ile İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[وَلَا تَتَمَنَّوْا مَا فَضَّلَ اللَّهُ بِهِ بَعْضَكُمْ عَلَى بَعْضٍ] Ve Allah'ın, bazınızı bazısı üzerine kendisiyle tafdîl ettiğini temennî etmeyin.]" Adam: 'Keşke falancanın mâlî ve ehli benim olsaydı!' diye temennî etmesin. Allah (سبحانه) bundan nehyetmiştir. Ve lâkin (kişi, O'nun) fazlından istesin." [Ebu Muhammed ibn Ebi Hâtîm er-Râzî, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîm Müsneden ani'r-Resûl ve's-Sahâbe ve't-Tâbiîn 4. cilt, 195.-196 sayfalar (2960.)]

kesbettiklerinden bir nâsib vardır. Ve Allah'tan fazlını isteyin. Muhakkak ki Allah, her şeye Âlîm olandır.(32)

Ve hepsi için, ebeveyn ve akrabaların bıraktıklarından mîrâşçılar⁵³⁷ kıldık. Ve yeminlerinizin o bağladıklarına, artık nâsiblerini kendilerine verin.⁵³⁸ Muhakkak ki Allah, her şey üzerine Şehîd⁵³⁹ olandır.(33)

Erkekler, kadınlar üzerinde koruyuculardır, Allah'ın, bazılarını bazısı üzerine tafdîl etmesinden dolayı ve mâllarından infâk etmelerinden dolayı.⁵⁴⁰ Bu itibarla sâlihalar itaat eden kadınlardır.⁵⁴¹ Allah'ın muhâfaza etmesinden dolayı gaybı muhâfaza ederler.⁵⁴² Ve serkeşliklerinden o korktuklarınız, bu durumda onlara vaaz edin ve yataklarda onları yalnız bırakın ve onları darb edin.⁵⁴³ Fakat size itaat ederlerse, artık aleyhlerine bir yol aramayın.⁵⁴⁴ Muhakkak ki Allah, Âliyy, Kebîr⁵⁴⁵ olandır.(34)⁵⁴⁶

⁵³⁷ Bu açıklama yine İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'ya aittir. İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[مَوَالِي/Mevâli]' Mîrâşçılar." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fi Tefsîri'l-Kur'ân, 8. cilt, 270. sayfa]

⁵³⁸ İmâm İbn Ebî Hâtîm (رحمه الله) hasen bir sened ile Sâîd bin Cubeyr (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[فَاتُوهُمْ نَصِيبَهُمْ/Artık nâsiblerini kendilerine verin]' Mîrâstan (nâsiblerini kendilerine verin)." [Ebu Muhammed ibn Ebî Hâtîm er-Râzî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm Müsneden anî'r-Resûl ve's-Sahâbe ve't-Tâbiîn 4. cilt, 205. sayfa (3002.)]

⁵³⁹ İbn Kayyim el-Cevziyye (رحمه الله) der ki: "'[شَهِيدًا/Şehîd]' Tüm sesleri işitir, gizlisini ve açığını. Ve O, tüm mevcudâtı görür, irisini ufağını, küçüğünü ve büyüğünü. Ve O'nun ilmi her şeyi ihâta etmiştir." [Muhammed ibn Ebî Bekr ibn Kayyim el-Cevziyye, Medâricu's-Sâlikîn, 3. cilt, 266. sayfa]

⁵⁴⁰ İmâm Taberî (رحمه الله) şöyle demektedir: "'[الرِّجَالُ قَوَّامُونَ عَلَى النِّسَاءِ/Erkekler, kadınlar üzerine koruyuculardır]' Erkekler, Allah için ve nefisleri için o hanımlar üzerine vâcib olan hususlarda, onların edeplendirilmeleri ve ellerinden tutulması konularında kadınları üzerine koruma ehlidir. '[يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّبِعُوا فِي مَوَالِيهِمْ فَضْلَ اللَّهِ يَضَعُ اللَّهُ بَعْضَهُمْ عَلَى بَعْضٍ وَبِمَا أَنْفَقُوا مِنْ أَمْوَالِهِمْ]' Allah'ın, bazılarını bazısı üzerine tafdîl etmesinden dolayı ve mâllarından infâk etmelerinden dolayı]' O hanımlara mehirlerini vermeleri, mallarını onlar üzerine infâk etmeleri, onların geçimlerini yeterli bir biçimde temin etmeleri sûretiyle Allah'ın erkekleri hanımları üzerine tafdîl etmesinden. Ve bu, Allah (تبارك وتعالى)'nın o erkekleri o hanımlar üzerine tafdîl etmesidir. Bunun için o erkekler, Allah'ın kendilerini sorumlu kıldığı (kadınların) durumları hususundaki emri o hanımlar üzerine tatbîk ederek, kadınlar üzerine koruyucu olmuşlardır." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fi Tefsîri'l-Kur'ân, 8. cilt, 290. sayfa]

⁵⁴¹ Bu açıklama İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'ya aittir. İbn Ebî Hâtîm (رحمه الله) ceyyid bir sened ile İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[كَانِتَاتٌ/Kânîtât]' Yani: İtaat eden kadınlar." [Ebu Muhammed ibn Ebî Hâtîm er-Râzî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm Müsneden anî'r-Resûl ve's-Sahâbe ve't-Tâbiîn 4. cilt, 209. sayfa (3016.)]

⁵⁴² İbn Ebî Hâtîm (رحمه الله) hasen bir sened ile İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[حَافِظَاتٌ لِلْغَيْبِ بِمَا حَفِظَ اللَّهُ/Allah'ın muhâfaza etmesinden dolayı gaybı muhâfaza ederler.]' Kadınlar böyle olurlarsa, onlarla sulh içerisinde olun." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 2. cilt, 43. sayfa]

İbn Ebî Zemenîn (رحمه الله) ise şöyle demiştir: "'[حَافِظَاتٌ لِلْغَيْبِ/Gaybı muhâfaza ederler]' Eşlerinin gıyâbında ferclerini (muhâfaza ederler). '[يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا حَفِظُوا مَا حَفِظَ اللَّهُ/Allah'ın muhâfaza etmesinden dolayı]' Yani: Allah'ın onları muhâfaza etmesinden dolayı." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 1. cilt, 367. sayfa]

⁵⁴³ İmâm Beğavî (رحمه الله) dedi ki: "'[وَأَضْرِبُوهُمْ/Ve onları darb edin]' Yani: Yataklarınızı ayırmanıza

Ve eğer ikisinin arasında şikâktan korkarsanız,⁵⁴⁷ o vakit onun ehlinde bir hakem ve onun ehlinde bir hakem ba's edin.⁵⁴⁸ Eğer ıslâhı murâd ederlerse, ikisinin arasını Allah muvaffak eder. Muhakkak ki Allah, Âlîm, Habîr olandır.(35)

Ve Allah'a ibâdet edin⁵⁴⁹ ve O'na bir şeyi şerîk koşmayın.⁵⁵⁰ Ve vâlideyne ihsân edin⁵⁵¹ ve akrabaya⁵⁵² ve yetim(e) ve miskînler(e) ve yakın komşu(ya) ve uzak komşu(ya) ve yanınızdaki arkadaş(a) ve yolda kalmış(a)⁵⁵³ ve sağ

rağmen vazgeçmezlerse, artık onları, şiddetli olmayan ve zarar vermeyen bir şekilde dövün." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Begâvî, Meâlim'ut-Tenzîl, 2. cilt, 208. sayfa]

⁵⁴⁴ İbn Ebî Hâtîm (رحمه الله) ceyyid bir sened ile İbn Abbâs (رضي الله عنه)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[فَلَا تَبْغُوا عَلَيْهِمْ سَبِيلًا]/Artık onların aleyhine bir yol aramayın]' Sana itaat ettiğinde, artık onun aleyhine çamur atmayasın." [Ebu Muhammed ibn Ebi Hâtîm er-Râzî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm Müsneden anîr-Resûl ve's-Sahâbe ve't-Tâbiîn 4. cilt, 218. sayfa (3061.)]

⁵⁴⁵ İmâm Taberî (رحمه الله) diyor ki: "[الْكِبِيرُ]/Kebîr]' O ki, her şey O'nun dînundadır." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 16. cilt, 366. sayfa]

⁵⁴⁶ Şeyh Useymîn (رحمه الله) demiştir ki: "[كَانَ عَلِيًّا كَبِيرًا]/Muhakkak ki Allah Âliyy, Kebîr olandır.' Kadınlar büyüklük taslamayın, onlara karşı kibirlenmeyin. Çünkü sizin üzerinizde, sizden daha yüksek ve daha büyük olan vardır ki O, Allah (عز وجل)'dir." [Muhammed bin Sâlih el-Useymîn, Nisâ Sûresi Tefsîri, 1. cilt, 294. sayfa]

⁵⁴⁷ İbn Ebî Hâtîm (رحمه الله) ceyyid bir sened ile İbn Abbâs (رضي الله عنه)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[وَإِنْ خِفْتُمْ شِقَاقَ بَيْنِهِمَا]/Ve eğer ikisinin arasında şikâktan korkarsanız]' Öyle ki bu, araları bozulan erkek ve kadındır." [Ebu Muhammed ibn Ebi Hâtîm er-Râzî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm Müsneden anîr-Resûl ve's-Sahâbe ve't-Tâbiîn 4. cilt, 219.-220. sayfalar (3066.)]

⁵⁴⁸ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) şöyle demektedir: "[فَابْتَغُوا حَكْمًا مِنْ أَهْلِهِ]/O vakit onun ehlinde bir hakem ba's edin]' Yani: Kocanın ehlinde (bir hakem ba's edin/gönderin). '[وَحَكْمًا مِنْ أَهْلِهَا]/Ve onun ehlinde bir hakem]' Yani: Zevcenin ehlinde (bir hakem). [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 1. cilt, 425. sayfa]

⁵⁴⁹ İbn Ebî Hâtîm (رحمه الله) hasen bir sened ile İbn Abbâs (رضي الله عنه)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[وَاعْبُدُوا اللَّهَ]/Ve Allah'a ibâdet edin]' Yani: (Allah'ı) tevhîd edin/birleyin." [Ebu Muhammed ibn Ebi Hâtîm er-Râzî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm Müsneden anîr-Resûl ve's-Sahâbe ve't-Tâbiîn 4. cilt, 224. sayfa (3081.)]

⁵⁵⁰ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) der ki: "Allah (تبارك وتعالى), sadece O'na ibâdet edilmesini emretmektedir. O'nun şerîki yoktur. Öyle ki kuşkusuz O, tüm ân ve hâllerde mahlûkatı üzerine lütufta bulunan nîmet verici, rızık verici ve yaratıcıdır. Bu nedenle O, onların Kendisini tevhîd etmelerini ve mahlûkatından bir şeyi O'na şerîk koşmamalarını hakk etmektedir." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Nisâ Sûresi, 36. âyetin tefsirinde]

⁵⁵¹ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) dedi ki: "[وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا]/Ve vâlideyne ihsân edin]' Yani: Vâlideyne hakkıyla ihsân/iyilik edin. Ve (şunlar) vâlideyne ihsândandır: Onlara yumuşak davranmak ve sesini onların seslerinin fevkinde yükseltmemek ve onlara reddederek cevâb vermemek ve onlara, sâhibine boyun eğen köle gibi olmak." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 1. cilt, 425. sayfa]

⁵⁵² Şeyh Sa'dî (رحمه الله) der ki: "[وَبِذَى الْقُرْبَى]/Ve akrabaya]' da iyilik edin. Bu, yakın olsun uzak olsun tüm akrabaları içermektedir. (Kişi) onlara söz ve fiil ile iyilik etsin, sözü veya fiili ile (sılâ-i) rahmini kesmesin." [Abdurrahmân bin Nâsir es-Sa'dî, Tefsîru'l-Kerîmu'r-Rahmân fî Tefsîri Kelâmi'l-Mennân, 191. sayfa (tek cilt olarak basım)]

⁵⁵³ İbn Ebî Hâtîm (رحمه الله) ceyyid bir sened ile İbn Abbâs (رضي الله عنه)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[وَالْجَارَ ذِي الْقُرْبَى]/Ve yakınlık sâhibi komşu]' Yani: Seninle onun arasında bir yakınlık olan (komşu). '[وَالْجَارَ الْغَنِيَّ]/Ve uzak komşu]' Seninle onun arasında bir yakınlık olmayan (komşu). '[وَالْبَيْنَ]/O, müslümanlara konuk olan fakir misâfirdir." [Ebu Muhammed ibn Ebi

ellerinizin mâlik olduğu(na da). Muhakkak ki Allah, kendini beğenmiş, böbürlenmiş olana muhabbet etmez.(36)

Onlar ki, cimrilik ederler⁵⁵⁴ ve insânlara cimriliğı emrederler ve Allah'ın fazlından kendilerine verdiğini gizlerler. Ve kâfirler için alçaltıcı bir azâb hazırladık.(37)

Ve onlar ki, mâllarını insânlara riyâ olarak infâk ederler ve Allah'a î mân etmezler ve ne (de) Âhiret Günü'ne. Ve şeytân kime arkadaş olursa, artık (o) ne kötü bir arkadaşır.(38)

Ve aleylerine ne var, eğer Allah'a ve Âhiret Günü'ne î mân etseler ve Allah'ın kendilerini rızıklandırdığından infâk etselerdi? Ve Allah, onlara Âlîm olandır.(39)

Muhakkak ki Allah, zerre miskâli zulmetmez.⁵⁵⁵ Ve eğer bir hasene olsa, onu kat kat artırır. Ve ledûnnundan azîm bir ecir verir.(40)⁵⁵⁶

Artık nasıldır, her ümmetten bir şâhid getirdiğimiz ve bunların aleyhine seni şâhid getirdiğimiz zaman?(41)⁵⁵⁷

O gün o küfredenler ve Resûl'e isyân edenler, arzın kendileri ile tesviye edilmesini arzu ederler. Ve Allah'tan bir söz gizleyemezler.(42)

Hâtîm er-Râzî, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîm Müsneden anî'r-Resûl ve's-Sahâbe ve't-Tâbiîn 4. cilt, 227., 229. ve 232.-233. sayfalar (3088., 3100. ve 3122.))

⁵⁵⁴ Yine İbn Ebi Hâtîm (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[أَلَدَّيْنِ يَبْخُلُونَ]/Onlar ki, cimrilik ederler]' Onlar, Allah'ın kendileri üzerindeki hakkı husûsunda cimrilik eden, Allah düşmanları Kitâb ehlidir." [Ebu Muhammed ibn Ebi Hâtîm er-Râzî, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîm Müsneden anî'r-Resûl ve's-Sahâbe ve't-Tâbiîn 4. cilt, 238. sayfa (3144.))]

⁵⁵⁵ AbdUllah bin Ahmed bin Hanbel (رحمه الله) hasen bir sened ile Ebu Saîd el-Hudrî (رضي الله عنه)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "Nebî (صلى الله عليه وسلم) şöyle buyurmuştur: 'Kimin kalbinde î mândan zerre miskâli var ise, ateşten hurûc edecektir.'" Ebu Saîd demiştir ki: "Artık kuşkulanan öyleyse (şu) âyeti tilâvet etsin: 'إِنَّ اللَّهَ لَا يَظْلِمُ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ'/Muhakkak ki Allah, zerre miskâli zulmetmez.'" [AbdUllah bin Ahmed bin Muhammed bin Hanbel eş-Şeybânî el-Mervezî, Kitâbu's-Sunne, 2. cilt, 367.-368. sayfalar (794.))]

⁵⁵⁶ İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) şöyle demiştir: "'[وَيُؤْتِ مَنْ لَدُنْهُ أَجْرًا عَظِيمًا]/Ve ledûnnundan azîm bir ecir verir.]" Ve indinden (azîm bir ecir) verir." [Ebi Abdİllah Muhammed ibn Abdİllah ibn Ebi Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîz, 1. cilt, 373. sayfa]

⁵⁵⁷ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) diyor ki: "'[كَيْفَ إِذَا جِئْنَا مِنْ كُلِّ أُمَّةٍ بِشَهِيدٍ وَجِئْنَا بِكَ عَلَى هَؤُلَاءِ]/Artık nasıldır, her ümmetten bir şâhid getirdiğimiz ve bunların aleyhine seni şâhid getirdiğimiz zaman?]' Mânâsı: Her ümmetten bir şâhid getirdiğimiz zaman hâlleri nasıldır? Ve: '[مِنْ كُلِّ أُمَّةٍ بِشَهِيدٍ]' Her ümmetten bir şâhid]' ile (ümmetlerin) nebîlerini murâd eder. Ve bu ümmetin şâhidi Nebîmiz (صلى الله عليه وسلم)'dir." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 1. cilt, 428. sayfa]

Ey o îmân edenler, namaza -ve siz sarhoşken, ne dediğinizi ilmetmedikçe- yaklaşmayın ve -gusûl etmedikçe- cünübken, yolcu olmanız müstesnâ. Ve eğer marazlı veya bir sefer üzerinde veya sizden biriniz ayakyolundan gelir veya kadınlara dokunub da bir su bulamaz iseniz, bu durumda temiz bir toprağa teyemmüm edin, artık vecihleriniz ve ellerinize meshedin. Muhakkak ki Allah, Afuvv,⁵⁵⁸ Gafûr olandır.(43)

Bakmadın mı, Kitâb'tan bir nâsip o verilenlere? Dalâleti⁵⁵⁹ satın alırlar ve yoldan dalâlete düşmenizi murâd ederler.(44)⁵⁶⁰

Ve Allah, düşmanlarınızı daha iyi ilmeder. Ve velî olarak Allah kâfidir. Ve nusret edici olarak Allah kâfidir.(45)

O yahûdilerden kelimeleri mevzîlerinden tahrîf edenler vardır. Ve -dillerini eğip bükerek ve dinde ta'n ederek- derler ki: 'İşittik ve isyân ettik ve işit, işitmez olası ve bizi gözet.' Ve eğer onlar: 'İşittik ve itaat ettik ve işit ve bize nazar et.' deselerdi, elbette onlar için daha hayırlı ve daha doğru olurdu. Ve lâkin Allah, küfürlerinden dolayı onları lânetlemiştir. Bu nedenle -az hâric- îmân etmezler.(46)

Ey o Kitâb verilenler, beraberinizdekini tasdîk edici olarak inzâl ettiğimize îmân edin, Biz yüzleri silip de arkaları üzere onları çevirmemizden veya Cumartesi ashâbına lânet ettiğimiz gibi onlara lânet etmemizden önce. Ve Allah'ın emri fiil edilmiş olandır.(47)

Muhakkak ki Allah, Kendisine şirk koşulmasını mağfîret etmez. Ve bunun dûnundakini, kim için dilerse mağfîret eder.⁵⁶¹ Ve kim Allah'a şirk koşarsa, o takdirde azîm bir günâhla iftirâ etmiştir.(48)

⁵⁵⁸ İmâm Taberî (رحمه الله) demiştir ki: "[عَفْوٌ/Afuvv]' Muhakkak ki Allah, kullarının günâhlarına karşı Afuvv/Affedici olmaya devam etmektedir. O'na şirk koşmadıkları sürece onlardan çoğuna cezâ vermeyi terk etmiştir." [Ebu Cafer ibn Cerir et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 4. cilt, 74. sayfa]

⁵⁵⁹ İbn Ebî Hâtim (رحمه الله) hasen bir sened ile İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[دَالِئَةٌ/Dalâlet]' Yani: Küfür." [Ebu Muhammed ibn Ebi Hâtim er-Râzî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm Müseden anîr-Resûl ve's-Sahâbe ve't-Tâbîîn 4. cilt, 269. sayfa (3270.)]

⁵⁶⁰ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) şöyle der: "[وَيُرِيدُونَ أَنْ تَضَلُّوا السَّبِيلَ/Ve yoldan dalâlete düşmenizi murâd ederler]' Yani: Ey mü'minler! Onlar, üzerinize inzâl edilene inkâr etmenizi ve üzerinde olduğunuz hidâyet ve yararlı ilmi terk etmenizi isterler." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Nisâ Sûresi, 44. âyetin tefsîrinde]

⁵⁶¹ İbn Ebî Âsım (رحمه الله), İbn Ömer (رضي الله عنهما)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "Büyük (günâh) ehline ateşi -Nebî (صلى الله عليه وسلم) üzerine şu ayet inzâl edilene kadar- biz vâcib görür idik: '[لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ لَا يَغْفُرُ أَنْ يُشْرَكَ بِهِ وَيَغْفِرَ مَا دُونِ ذَلِكَ لِمَنْ يَشَاءُ]/Muhakkak ki Allah, Kendisine şirk koşulmasını mağfîret etmez. Ve bunun dûnundakini, kim için dilerse mağfîret eder.]" Bunun üzerine Allah

Bakmadın mı, nefislerini o tezkiye edenlere? Bilakis, Allah, dilediğini tezkiye eder ve bir fetîl⁵⁶² zulmedilmezler.(49)

Nazar et, Allah üzere nasıl yalan iftirâ ederler. Ve (bu), mübîn bir günâh olarak kâfidir.(50)

Bakmadın mı, Kitâb'tan bir nâsip o verilenlere? Cibt ve tâğûta⁵⁶³ îmân ederler ve o küfredenlere derler ki: 'Bunlar, o îmân edenlerden yolca daha hidâyettedir.'(51)

İşte onlar, onlardır ki, Allah onlara lânet etmiştir. Ve Allah kime lânet ederse, artık onun için asla bir nusret edici bulamazsın.(52)

Yoksa onlar için mülkten bir nasîb mi var? Fakat öyle olsa, insânlara bir nekîr⁵⁶⁴ vermezler.(53)

Yoksa, insânlara -Allah'ın fazlından kendilerine verdiği üzerine- hased mi ediyorlar? Oysa İbrâhîm ailesine Kîtâb ve Hikmet⁵⁶⁵ verdik ve azîm bir mülk onlara verdik.(54)

Böylece onlardan kimi ona îmân etmiştir ve onlardan kimi ondan alıkoymuştur. Ve çılgın alev olarak Cehennem kâfidir.(55)

Resûlu (صلی الله علیه وسلم) Dîn(i-İslâm) ehlerinden biri için ateşi vâcib görmemizden bizi nehyetmiştir." [Ebu Bekr Ahmed bin Amr ibn Ebî Âsım, Kitâbu's-Sunne, 669.-670. sayfalar (1007). Senedi sahihtir. Ricâllerin tümü sikâdır/güvenilirdir.]

⁵⁶² İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[Fetîl/Fetîl]' Çekirdek yarıldığı zaman ortaya çıkan şeydir. Çekirdeğin karnında olan şeydir." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 2. cilt, 65. sayfa]

⁵⁶³ Şeyh Useymîn (رحمه الله) şöyle demekte: "'[Cibt/Cibt]' Dinde fâidesi olmayan her şeydir. Sihir, kehânet, tark (yere çizgiler çizmek suretiyle yapılan bir çeşit sihir), 'ıyâfe (kuşları kovmak, onları isimlerine, niteliklerine ve geçtikleri yerlere göre uğurlu veya uğursuz saymak mânâlarına gelir) ve benzeri şeylerin hepsi şübhesiz cib tâhîlindedir. '[Tâğût/Tâğût]' İnsâna tuğyân ettiren her şey tâğüttür. Allah (سبحانه وتعالى), şöyle buyurmuştur: '[وَالَّذِينَ كَفَرُوا أُولَئِكَ هُمُ الطَّاغُوتُ]' Ve o küfredenlerin, onların evliyâsı tâğüttür." [Bakara Suresi, 257. âyet] Buna binâen, küfrün önderleri ve küfrün dâvetçileri tâğütlardır." Devamla (رحمه الله) der ki: "Tâğûtun genel tarifi ise, İbni Kayyim (رحمه الله)'ın zikrettiği gibidir: 'Kulun, ona sebep sınırı aştığı her mâbûd veya tâbi olunan ya da itaat mercîsi, tâğüttür.'" [Muhammed bin Sâlih el-Useymîn, Nisâ Sûresi Tefsîri, 1. cilt, 408. sayfa]

⁵⁶⁴ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[Nekîr/Nekîr]' Çekirdek üzerindeki noktadır." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 2. cilt, 66. sayfa]

⁵⁶⁵ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) şöyle demiştir: "'[Kitâb/Kitâb]' Bu, üzerlerine inzâl edilen Kitâb'tır. '[Hikmet/Hikmet]' Denilmiştir ki: 'Bu, Nübüvvet'tir.' Ve (yine) denilmiştir ki: 'Bu, Sünnet'tir.'" [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 1. cilt, 437. sayfa]

Muhakkak ki âyetlerimize o küfredenler, yakında ateşe onları yaslayacağız. Cildleri piştikçe, azâbı tatmaları için onları, ondan başka cildler ile tebdîl edeceğiz. Muhakkak ki Allah, Azîz, Hakîm olandır.(56)

Ve o îmân edenler ve sâlih amel işleyenler, altlarından nehirler cereyân eden Cennetlere onları dâhil edeceğiz, orada ebeden muhalledlerdir. Onlar için orada mutahhar zevceler vardır. Ve gölgelendirecek bir gölgeye onları dâhil ederiz.(57)

Muhakkak ki Allah, emânetleri ehline iâde etmenizi ve insânlar arasında hükmettiğinizde, adâlet ile hükmetmenizi emreder. Muhakkak ki Allah, onunla size ne güzel vaaz eder. Ve muhakkak ki Allah, Semî, Basîr olandır.(58)

Ey o îmân edenler, Allah'a itaat edin ve Resûl'e itaat edin ve sizden emir sâhiblerine (de).⁵⁶⁶ İmdi bir şeyde nizâ ederseniz, bu durumda Allah ve Resûle onu döndürün,⁵⁶⁷ eğer Allah ve Âhîret Günü'ne siz îmân ediyor iseniz. Bu, daha hayırlıdır ve tevîlce en güzeldir.(59)⁵⁶⁸

⁵⁶⁶ İmâm İbn AbdilBerr (رحمه الله), İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın talebelerinden ve tâbiînin önde gelenlerinden Atâ ibn Ebî Rebâh (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا] Allah'a itaat edin ve Resûle itaat edin]' Allah'a ve Resûlu'ne itaat, Kitâb ve Sünnet'e ittibâdır." [Hasen bir eserdir. Hâfız İbn AbdilBerr 'Câmi'ul-Beyânî'l-İlm ve Fadlihi'de (963.) nakletmiştir.]

⁵⁶⁷ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "[فَرِّدُوهُ إِلَى اللَّهِ وَالرَّسُولِ] Bu durumda Allah ve Resûl'e onu döndürün]' Allah'ın Kitâbı ve Resûlu'nün Sünneti'ne onu döndürün." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 8. cilt, 505. sayfa]

Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "[فَإِنْ تَنَازَعْتُمْ فِي شَيْءٍ] İmdi bir şeyde nizâ ederseniz]' Buradaki: '[التَّزَاعُ] Nizâ etmek]' fiili, 'çekişmek, tartışmak' anlamındadır." Devamla (رحمه الله) der ki: "[فَرِّدُوهُ إِلَى اللَّهِ] Artık Allah'a onu döndürün]' Yani: Kitâb'a. '[وَالرَّسُولِ] Ve Resûl'e)' Ve eğer hayâtta ise Resûl'e (onu döndürün), eğer vefât etmiş ise Sünnetine (onu döndürün)." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 1. cilt, 441. sayfa]

İmâm Begavî (رحمه الله) ise şöyle der: "[فَإِنْ تَنَازَعْتُمْ] Nizâ ederseniz]' Yani: ihtilâf ederseniz. '[فَرِّدُوهُ إِلَى اللَّهِ] Bir şeyde]' Dîninizin emrinden (bir şeyde). Nizâ etmek, görüşlerin ihtilâflı olmasıdır. '[فَرِّدُوهُ إِلَى اللَّهِ] Artık Allah ve Resûle onu döndürün]' Yani: Allah'ın Kitâbına ve hayâtta olduğu müddetçe Resûlu'ne, vefâtından sonra Sünnetine (döndürün)." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Begavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 2. cilt, 242. sayfa]

Şeyhulİslâm İbn Teymiyye (رحمه الله) ise şöyle demiştir: "Müslüman âlimlerin, üzerinde ittifak ettikleri asıl şudur: Müslümanların, hakkında nizâ ettikleri hususları Allah (سبحانه وتعالى)'ya ve Resûl (صلى الله عليه وسلم)'e döndürmeleri vacibtir." [Ebu'l-Abbâs Takıyyuddîn Ahmed ibn AbdilHalîm ibn Teymiyye, Mecmû'u'l-Fetâvâ, 33. cilt, 32. sayfa]

İbn Kayyim el-Cevziyye (رحمه الله)'ta şöyle der: "Selef ve halef, Allah (جلاله جل)'ye döndürmenin O'nun Kitâb'ına döndürme olduğu ve Resûlu (صلى الله عليه وسلم)'e döndürmenin ise hayâtında kendisine ve vefâtından sonra onun Sünneti'ne döndürme olduğu üzerinde ittifâk etmiştir." [Muhammed ibn Ebî Bekr ibn Kayyim el-Cevziyye, Er-Risâletu't-Tebûkiyye, 47. sayfa]

⁵⁶⁸ İbn Ebi Hâtîm (رحمه الله) sahîh bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir:

Bakmadın mı, sana inzâl edilene ve senden önce inzâl edilene îmân ettiklerini o ileri sürenlere? Tâğûta -ve kendilerine ona küfretmeleri emredildiği hâlde- muhâkeme olmayı murâd ederler.⁵⁶⁹ Ve şeytân, uzak bir dalâletle onları dalâlete düşürmeyi murâd eder.(60)

Ve onlara: 'Allah'ın inzâl ettiğine ve Resûl'e gelin!' denildiğinde, münâfıkları görürsün, senden uzaklaştıkça uzaklaşırlar.(61)

Öyleyse ellerinin takdîm ettiğinden dolayı onlara bir musîbet isâbet ettiğinde nasıldır? Sonra sana gelirler, Allah'a yemin ederler (ve derler ki): 'İhsân ve tevfikten başkasını murâd etmedik.'⁵⁷⁰(62)

İşte onlar, onlardır ki, Allah kalblerindeki ilmeder. Bu nedenle onlardan îrâz et ve onlara vaaz et ve onlar için nefisleri hakkında belîğ söz söyle.(63)⁵⁷¹

Ve bir resûl -Allah'ın izni ile⁵⁷² itaat edilmesi için müstesnâ- irsâl etmedik. Ve eğer onlar, nefislerine zulmettiklerinde, sana gelseler, böylece Allah'a istiğfâr

""[وَأَحْسَنُ تَأْوِيلًا]/Ve tevîlce en güzeldir]' Karşılık olarak en güzeldir." [Ebu Muhammed ibn Ebi Hâtim er-Râzî, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîm Müsneden anîr-Resûl ve's-Sahâbe ve't-Tâbiîn 4. cilt, 331. sayfa (3533.)]

⁵⁶⁹ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) demiştir ki: "Bu, Allah'ın, Resûlu'nun üzerine ve önceki nebilerin üzeribe inzâl ettiğine îmân ettiğini iddiâ eden ama buna rağmen husûmetler faslında Allah'ın Kitabı ve Resûlu'nun Sünnetinin gayrına muhâkeme olmayı isteyen kimse aleyhine Allah'tan bir reddiyedir." Devamlı İbn Kesîr (رحمه الله) şöyle der: "Öyle ki kuşkusuz bu (âyet), Kitâb ve Sünnetten ayrılıp da o ikisinin (Kur'ân ve Sünnetin) dışında bâtıla muhâkeme olanları zemmetmektedir. Ve bu, '[لطَاغُوتٍ/tâğût]' ile murâd olunandır." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîm, Nisâ Sûresi, 60. âyetin tefsirinde]

⁵⁷⁰ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) şöyle der: "'[إِحْسَانًا وَتَوْفِيقًا]/İhsân ve tevfikten başkasını murâd etmedik.'" Denilmiştir ki: 'Bu, bazılarının bazısına ihsân/iyilik etmesidir.' '[إِحْسَانًا]/İhsân ile: 'Hükümün uygulanması aleyhine karar vermek değil de durumun hakka yakınlaştırılmasıdır.' (mânâsı da) murâd edildiği söylenmiştir. '[تَوْفِيقًا]/Tevfik Hakka muvâfık olmaktır. Ve şöyle de denilmiştir: 'Bu, iki hasmın arasını sıındırmak ve bir araya getirmektir.' Ve âyetin mânâsı: 'Münâfıklar: 'Senin gayrına muhâkeme olarak sadece ihsânı ve hakka muvafâkatı murâd ettik.' diye yemin ederler.'" [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 1. cilt, 442.-443. sayfalar]

⁵⁷¹ İmâm Taberî (رحمه الله) demiştir ki: "'[إِشْتِئْتُمْ]/İşte onlar]' İşte o münâfıklar '[الَّذِينَ]/Onlardır ki]' Sana onların sıfatını vafsettim, ey Muhammed. '[يَعْلَمُ اللَّهُ مَا فِي قُلُوبِهِمْ]/Allah kalblerindeki ilmeder]' Nifâk ve sapkınlıktan dolayı tâğuta muhâkeme olmaları, sana muhâkeme olmayı terk etmeleri ve senden uzaklaşmaları konusunda (kalblerindeki ilmeder.) Onlar ancak, ihsân ve tevfikten başkasını murâd etmedik diye Allah'a yemin ederler. '[فَاعْرِضْ عَنْهُمْ وَعِظْهُمْ]/Bu nedenle onlardan îrâz et ve onlara vaaz et]' Artık onları bırak, bedenleri ve cisimlerini cezâlandırma. Ve lâkin, Allah'ın cezâsının kendilerine uğraması ve diyârlarına O'nun ukûbetinin inmesine karşı korkutarak onlara vaaz et. Allah'ın emri ve Resûlu'nun emri husûsunda üzerinde bulundukları şekkin kerâhetinin aldatıcılığına karşı onları uyar. '[وَقُلْ لَهُمْ فِي أَنْفُسِهِمْ قَوْلًا بَلِيغًا]/Ve onlar için nefisleri hakkında belîğ söz söyle]' Onlara, Allah'a takvâ etmeyi, O'na ve Resûlu'ne ve vaadine ve vâidinde tasdîk etmeyi emret." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 8. cilt, 515. sayfa]

⁵⁷² İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle demiştir: "'[بِإِذْنِ اللَّهِ]/Allah'ın izni ile]' Yani: Allah'ın emri ile. Çünkü Resûl'e itaat etmek, Allah'ın emri ile vâcib kılınmıştır." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-

etseler ve Resûl onlar için istiğfâr etse, elbette Allah'ı, Tevvâb, Rahîm bulurlar.(64)

Fakat hayır! Rabbine andolsun, îmân etmezler, tâ ki aralarındaki çekişmede seni hakem yapsınlar, sonra kazâ ettiğinden dolayı nefislerinde bir sıkıntı bulmasınlar ve tam bir teslimiyyetle teslim olsunlar.(65)⁵⁷³

Ve eğer Biz üzerlerine: 'Nefislerinizi katledin veya diyârınızdan hurûc edin!' diye yazsaydık, onu -onlardan azı hâric- fiil etmezlerdi. Ve eğer onlar kendilerine vaaz edileni fiil etselerdi, elbette onlar için hayırlı ve daha şiddetli sâbitleyici olurdu.(66)⁵⁷⁴

Ve o zaman, elbette ledûnnumuzdan azîm bir ecir onlara verirdik.(67)⁵⁷⁵

Ve elbette Sırât-ı Mustakîm'e⁵⁷⁶ onları hidâyet ederdik.(68)

Ferrâ el-Begavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 2. cilt, 244. sayfa]

⁵⁷³ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) der ki: "[فَكَاتِ هَآيْرُ! رَآبِّبِنِىْ اَندَلْسُنْ، اِئْمَانُ اَمْتَزَلِرْ، تَا كِي اَرَالَارِنْدَاكِي اَچَكِيْشْمِدَ اَسَنِىْ هَاكَمُ يَآسِنْلَارْ]' Allahu (تعالى), keremli mukaddes Nefsine yemin etmektedir ki hiç kimse, tüm işlerinde Resûlu (صلی الله علیه وسلم) hakem yapana kadar imân etmiş olmaz. Bu itibarla onun verdiği hüküm haktır, bâtın ve zâhiren ona inkıyâd etmek vâcibdir. Bunun için buyurmuştur ki: 'تَا كِي اَرَالَارِنْدَاكِي اَچَكِيْشْمِدَ اَسَنِىْ هَاكَمُ يَآسِنْلَارْ، سَوْنَرَا كَازَا اَتْتِغِنْدِنْدَ دَوْلَايْ نَفِيسْلَرِنْدَ بَر سَاكِنْتِيْ بُلْمَآسِنْلَارْ]' Yani: Seni hakem yaptıklarında içlerinde sana itaat ederler, öyle ki verdiği hükümden dolayı nefislerinde bir sıkıntı bulmazlar, zâhirde ve bâtında ona itaat ederler, buna, engel çıkarmaksızın, karşı gelmeksizin ve çekişmeksizin tam bir teslimiyyetle teslim olurlar." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dimaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Nisâ Sûresi, 65. âyetin tefsîrinde]

Şeyhulİslâm İbn Teymiyye (رحمه الله) ise şöyle der: "Müslümanların ittifâkı ile mâlûmdur ki, insanlar arasında, Dînlerine ve dünyâlarına, Dînlerinin aslına ve teferruatına taalluk eden meselelerde zuhûr eden her husûsta Resûl (صلی الله علیه وسلم)'in hakem tâyin edilmesi vâcibdir. Nebî (صلی الله علیه وسلم), bir şey ile hükmettiği zaman, onların hiçbirisi de nefsinde bir sıkıntı hissetmemeli ve hakkıyla teslimiyyet göstermelidir." [Ebu'l-Abbâs Takıyyuddîn Ahmed ibn AbdilHalîm ibn Teymiyye, Mecmû'ul-Fetâvâ, 7. cilt 37.-38. sayfalar]

⁵⁷⁴ İmâm Begavî (رحمه الله) dedi ki: "[وَلَوْ اَنَّا كَتَبْنَا]'Ve eğer Biz yazsaydık]' Yani: (Ve eğer Biz) farz buyursak ve vâcib etsek. '[اَقْتُلُوْا اَنْفُسَكُمْ]' Üzerlerine: 'Nefislerinizi katledin' diye]' İsrâîl oğullarına emrettiğimiz gibi. '[اَوْ اَخْرِجُوْا مِنْ دِيَارِكُمْ]'Veya diyârınızdan hurûc edin]' İsrâîl oğullarına Mısır'dan çıkmayı emrettiğimiz gibi. '[مَّا فَعَلُوْهُ اِلَّا قَلِيْلٌ مِنْهُمْ]' Onu -onlardan azı hâric- fiil etmezlerdi]' Mânâsı: Biz, üzerlerine ancak, Resûle itaat etmeyi ve hükmüne râzı olmayı yazdık. Ve şayet üzerlerine, katli ve diyârlarından çıkmayı yazsaydık, onu fiil etmezlerdi. '[وَلَوْ اَنَّهُمْ فَعَلُوْا مَا يَوْعَدُوْنَ بِهِ]'Ve eğer onlar kendilerine vaaz edileni fiil etselerdi]' Resûle itaat etmek ve hükmüne râzı olmak sûretiyle (kendilerine vaaz edileni fiil etselerdi). '[لَكَآنْ خَيْرًا لَّهُمْ وَآشَدَّ تَنْبِيْثًا]'Elbette onlar için hayırlı ve daha şiddetli sâbitleyici olurdu]' İmânları için tahkîk ve tasdîk (olurdu).'' [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Begavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 2. cilt, 246. sayfa]

⁵⁷⁵ İbn Ebî Zemenîn (رحمه الله) şöyle demektedir: "[لَا تَبْتَآهْمُ مِنْ لَدُنَّا]'Elbette ledûnnumuzdan onlara verirdik.' İndimizden (onlara verirdik). '[اَزِمْ اَحْرًا عَظِيْمًا]'Azîm bir ecir]' Yani: Cennet." [Ebî Abdillâh Muhammed ibn Abdillâh ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 1. cilt, 385. sayfa]

⁵⁷⁶ İmâm Kurtubî (رحمه الله) diyor ki: "[الصِّرَاطُ]'Sirât]' Yoldur. '[الْمُسْتَقِيْمُ]'Mustakîm]' (ise) '[الصِّرَاطُ]'Sirât]'ın sıfâtıdır. Ve o, içinde eğriliği olmayan ve ondan sapılmayan demektir." [Ebu AbdUllah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, Fâtîha Sûresi, 6. âyetin

Ve kim Allah'a ve Resûle itaat ederse, o takdirde işte onlar, Allah'ın üzerlerini o nîmetlendirdiği nebîler ve siddîklar ve şehîdler ve sâlihler ile beraberdir. Ve güzel arkadaştır işte onlar.(69)⁵⁷⁷

Bu fazl, Allah'tandır. Ve Âlîm olarak Allah kâfidir.(70)

Ey o îmân edenler, önleminizi alın⁵⁷⁸ da bölük bölük neferlik edin veya cemîan neferlik edin.(71)⁵⁷⁹

Ve muhakkak ki sizden, elbette ağır davrananlar vardır.⁵⁸⁰ Fakat bir musîbet size isâbet ederse, der ki: 'Allah üzerime nîmet vermiştir, o vakit onlarla beraber şâhid olmadım.'(72)⁵⁸¹

Ve eğer Allah'tan bir fazl size isâbet ederse -aranızda ve onun arasında bir sevgi olmamış gibi- elbette der ki: 'Keşke ben onlarla beraber olsaydım da azîm bir başarıyla başarıya ulaşıyaydım.'(73)⁵⁸²

tefsîrinde]

⁵⁷⁷ İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle der: "'[وَمَنْ يُطِعِ اللَّهَ/Ve kim Allah'a itaat ederse]' Farzların edâsında (Allah'a itaat ederse). '[وَالرَّسُولَ/Ve Resûl'e]' Sünnetlerde (itaat ederse). '[مَعَ الَّذِينَ اتَّعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ مِنْ] فَأُولَئِكَ مَعَ الَّذِينَ اتَّعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ مِنْ] O takdirde işte onlar, Allah'ın üzerlerine o nîmetlendirdiği nebîler ile beraberdir]' Yani: Onlar, nebîleri görmek ve onların meclislerine katılmaktan mahrûm bırakılmazlar. Çünkü onlar, nebîlerin derecesine yükseltilirler. '[وَالصَّادِقِينَ/Ve siddîklar]' Ve onlar, Nebî (صلی الله علیه وسلم)'in ashâbının en fazîletlileridir. '[وَالشَّهَادَةِ/Ve şehîdler]' Onlar ki, Uhud gününde şehîd düşenlerdir. Ve (şöyle de) denilmiştir: 'Onlar ki, Allah yolunda şehîd düşenlerdir.' '[وَالصَّالِحِينَ/Ve sâlihler]' Diğer sahâbeler (رضی الله عنهم). (رضی الله عنهم) 'Ve güzel arkadaştır işte onlar.' Yani: Cenneteki arkadaşlar." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Begavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 2. cilt, 247. sayfa]

⁵⁷⁸ İmâm Taberî (رحمه الله) demiştir ki: "'[يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا/Ey o îmân edenler]' Allah'ı ve Resûlu'nu tasdik edenler. '[وَأَتُوا بِحَرْثِكُمْ/Önleminizi alın]' Onlarla gazâ etmek ve harbetmek için, kendileri ile düşmanınızdan korunduğunuz kalkanlarınızı ve silâhlarınızı alın." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 8. cilt, 536. sayfa]

⁵⁷⁹ İmâm İbn Ebî Hâtîm (رحمه الله) ceyyid bir sened ile İbn Abbâs (رضی الله عنهما)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[وَأَتُوا بِحَرْثِكُمْ/Bölük bölük neferlik edin]' Topluluklar hâlinde. Yani: Müteferrik seriyeler hâlinde (neferlik edin). '[وَأَتُوا بِحَرْثِكُمْ/Veya cemîan neferlik edin]' Yani: Hepiniz (neferlik edin)." [Ebu Muhammed ibn Ebi Hâtîm er-Râzî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm Müsneden anî'r-Resûl ve's-Sahâbe ve't-Tâbiîn 4. cilt, 349. ve 350. sayfalar (3580. ve 3588.)]

⁵⁸⁰ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'[وَأَتُوا بِحَرْثِكُمْ/Ve muhakkak ki sizden, elbette ağır davrananlar vardır.]' Allah yolunda cihâd ve gazâ etmede (ağır davrananlar vardır)." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 8. cilt, 539. sayfa]

⁵⁸¹ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "'[فَإِنْ أَصَابَتْكُمْ مُصِيبَةٌ/Fakat bir musîbet size isâbet ederse]' Yani: Cihâdta katledilmek ve yaralanmak sûretiyle (bir musîbet size isâbet ederse). '[قَالَ قَدْ] قَالَ قَدْ] Der ki: 'Allah üzerime nimet vermiştir, o zaman onlarla beraber şâhid olmadım.' Yani: Hâzır (olmadım)." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 1. cilt, 447. sayfa]

⁵⁸² İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle der: "'[وَلَنْ أَصَابَكُمْ فَضْلٌ مِنَ اللَّهِ/Ve eğer Allah'tan bir fazl size isâbet ettiğinde]' Fetih ve ganîmet (size isâbet ettiğinde). '[لِيَقُولَنَّ/Elbette der ki]' Bu münâfık (der ki). '[]'

Öyleyse o dünyâ hayâtını Âhiret'e satanlar, Allah yolunda kâtâl etsin. Ve kim Allah yolunda kâtâl eder de katledilir veya gâlib gelirse, o takdirde azîm bir ecir ona vereceğiz.(74)⁵⁸³

Ve sizin için ne var, Allah yolunda ve erkekler ve kadınlar ve çocuklardan müstazaflar (için) kâtâl etmiyorsunuz?⁵⁸⁴ Onlar ki: 'Rabbimiz, ehli zâlim bu karyeden bizi ihrâc et ve bizim için ledûnnundan bir velî kıl ve bizim için ledûnnundan bir nusret edici kıl!' derler.(75)

O îmân edenler Allah yolunda kâtâl ederler.⁵⁸⁵ Ve o küfredenler tâğût yolunda kâtâl ederler. O hâlde şeytânın velîleriyle kâtâl edin. Muhakkak ki şeytânın tuzağı, zayıf olandır.(76)⁵⁸⁶

يَا فَافُوزْ فُوزًا /أَرَانِيزْدَا وَهَلْ تَكُنْ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُ مَوَدَّةٌ /لَيْتَنِي كُنْتُ مَعَهُمْ /Da azîm bir başarıyla başarıya ulaşıyordum]' Ganîmetten bol bir nasîb alsaydım." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Begavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 2. cilt, 249. sayfa]

⁵⁸³ İmâm Taberî (رحمه الله) der ki: "'[الَّذِينَ يَشْتَرُونَ الدُّنْيَا بِالدُّنْيَا] /O dünyâ hayâtını Âhiret'e satanlar]' Yani: Dünyâ hayâtlarını, Âhiret sevâbı ve Allah'ın orada itaat ehline vaad ettiği karşılığında satanlar. Onların dünyâ hayâtlarını Âhiret karşılığında satmaları ise: Mallarını Allah'ın rızasını talep etmede, O'nun düşmanlarından ve Dininin düşmanlarından kendileri ile cihâd edilmesini Allah'ın emir buyurduklarına karşı cihâd etmeleri, canlarını onun için bu uğurda fedâ etmeleri sûretiyle infâk etmeleridir. Sonra (جَلَّ ثَنَاؤُهُ), onu yerine getirdikleri takdirde bu husûsta onlara ne verileceğini haber vermektedir. '[وَمَنْ يَقَاتِلْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ] /Ve kim Allah yolunda kâtâl eder]' Ve kim Allah'ın Dînini ikâme etmeve Allah düşmanlarına karşı Allah'ın kelimesini yükseltme talebi uğrunda (kâtâl eder). '[وَيُقَاتِلْ] /De katledilir]' Ve Allah'ın düşmanları onu katlederse veya o onları mağlûb eder de onlara karşı zafer kazanırsa. '[فَسَوْفَ نُؤْتِيهِ أَجْرًا عَظِيمًا] /O takdirde azîm bir ecir ona vereceğiz]' O takdirde Âhirette ona azîm bir sevâb ve ecir vereceğiz." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 8. cilt, 541.-542. sayfalar]

⁵⁸⁴ İbn Ebi Hâtîm (رحمه الله) hasen bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[وَمَا لَكُمْ لَا تُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَالْمُسْتَضْعَفِينَ مِنَ الرِّجَالِ وَالنِّسَاءِ وَالْوِلْدَانِ] /Ve sizin için ne var, Allah yolunda ve erkekler ve kadınlar ve çocuklardan müstazaflar (için) kâtâl etmiyorsunuz?]' Mü'minlere, Mekke'de bulunan müstazaf mü'minler için savaşmalarını emretmektedir." [Ebu Muhammed ibn Ebi Hâtîm er-Râzî, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîm Müsneden anîr-Resûl ve's-Sahâbe vet-Tâbiîn 4. cilt, 355. sayfa (3614.)]

⁵⁸⁵ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) demektedir ki: "'[الَّذِينَ آمَنُوا يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ] /O îmân edenler Allah yolunda kâtâl ederler.' Yani: Mü'minler, Allah'a itaat ve O'nun rızası için kâtâl ederler. [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîm, Nisâ Sûresi, 76. âyetin tefsîrinde]

⁵⁸⁶ İmâm Taberî (رحمه الله) demiştir ki: "'[وَالَّذِينَ كَفَرُوا يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ الطَّاغُوتِ] /Ve o küfredenler tâğût yolunda kâtâl ederler.' Allah'ın tevhîdini inkâr eden, Resûlu'nu ve Rabblerinin indinden onlara getirdiğini tekzîb edenler. '[يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ الطَّاغُوتِ] /Tâğût yolunda kâtâl ederler]' Yani: Şeytâna, onun yoluna ve küfür ehlinin velîlerine teşrî ettiği menhecine itaat yolunda. Allah (جَلَّ ثَنَاؤُهُ), Allah Resûlu (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ)'ın ashâbından Kendisine îmân edenlerin azmini kuvvetlendirerek ve onları şîrk ehlinin düşmanlarına ve Dininin düşmanlarına karşı teşvîk ederek buyuruyor ki: '[وَقَاتِلُوا] /O hâlde kâtâl edin]' ey mü'minler! '[أَوْلِيَاءَ الشَّيْطَانِ] /Şeytânın velîleri(yle)]' Yani: O şeytânı velî edinenler; Allah'a itaatın hilâfına o şeytânın emrine itaat edenler ve Allah'ı tekzîb edip o şeytâna yardım edenler. '[كَذِبَ الشَّيْطَانِ كَانَ ضَعِيفًا] /Muhakkak ki şeytânın tuzağı, zayıf olandır.' Yani tuzak ile (kasıd) şudur: O şeytânın, Allah'a küfreden dostlarını, Allah Resûlu (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) ve onun îmân ehli dostları aleyhine hizibleştirerek mü'minlere tuzak kurmasıdır. Şöyle ki, o şeytânın dostları ancak onun hizbi

Bakmadın mı o kendilerine: '(Kıtâlden) ellerinizi çekin ve namazı ikâme edin ve zekâtı verin.' denilenlere? Şimdi kıtâl üzerlerine yazılınca, o zaman onlardan bir fırka Allah'tan haşyet duyar gibi insânlardan haşyet duyar veya daha şiddetli bir haşyet.⁵⁸⁷ Ve derler ki: 'Rabbimiz! Niçin kıtâlî üzerimize yazdın? Yakın bir süreye kadar bizi tehir etsen olmaz mıydı?'⁵⁸⁸ De ki: 'Dünyâ metâsı azdır. Ve Âhiret, takvâ eden için daha hayırlıdır. Ve bir fetîl⁵⁸⁹ size zulmedilmez.'(77)

Nerede olsanız, ölüm sizi idrâk eder, velev ki sağlam burclar içinde olsanız. Ve bir iyilik onlara isâbet etse, derler ki: 'Bu, Allah indindedir.' Ve bir kötülük onlara isâbet etse, derler ki: 'Bu, senin indindedir.' De ki: 'Hepsi, Allah

ve yardımcılardır. Ve şeytânın hizbi, gevşeklik ve zaaf ehlidir. Allah (جل شأوه) onları ancak zayıflıkla vasfetmiştir. Çünkü onlar, sevâb umarak kıtâl etmez ve savaşı cezâlandırılma korkusuyla terk etmezler. Onlar ancak, bir ırkçılık veya Allah'ın fazlından o îmân edenlere verdiğine karşı mü'minlere hased uğruna kıtâl ederler. Mü'minlerden kıtâl eden ise Allah'tan büyük sevâb almak umudu ile kıtâl eder ve savaşı da -eğer terk ederse- onu terk etme yönünde Allah'ın bir uyarısı olursa bundan korkarak terk eder. O mü'min, eğer katledilirse onun için Allah indinde ne verileceğinin ve eğer sağ kalırsa ganîmet ve zaferden neye nâil olacağının basireti üzere kıtâl eder. Kâfir ise, öldürülmekten sakınmak ve Âhiretten umudunu kesmek üzere kıtâl eder. Böylece o, zayıflık ve korku ehlidir." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fi Tefsîri'l-Kur'ân, 8. cilt, 546.-547. sayfalar]

⁵⁸⁷ İmâm Hâkim (رحمه الله), İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "Abdurrahmân bin Avf ve arkadaşları Mekke'de Nebî (صلی الله عليه وسلم)'e geldiler ve dediler ki: 'Ey Allah'ın Nebîsi, bizler müşrik iken izzet içinde idik, ama îmân ettiğimizde zillete düştük.' Buyurdu ki: '**Muhakkak ki ben, afvetmekle emrolundum, bu nedenle (onlarla) kıtâl etmeyin.**' Böylece onlar (kıtâlden) ellerini çektiler. Bunun üzerine Allahu (تعالى): '[أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ قِيلَ لَهُمْ كُفُّوا أَيْدِيَكُمْ وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ فَلَمَّا كُتِبَ إِلَيْهِمْ الْإِيمَانُ كَانُوا بُرُودًا يُرِيدُونَ مِنَ اللَّهِ الْفَتْحَ لَوِ كَانُوا يَفْقَهُونَ فَلَمْ يَحْشَوْا لِلنَّاسِ كَخْشِيََةِ اللَّهِ أَتَشَاءُونَ لِيُحِشُوا بِمَا يُكَفِّرُونَ/BAKMAĞIN MI O KENDİLERİNE: '(Kıtâlden) ellerinizi çekin ve namazı ikâme edin ve zekâtı verin.' denilenlere? Şimdi kıtâl üzerlerine yazılınca, o zaman onlardan bir fırka Allah'tan haşyet duyar gibi insânlardan haşyet duyar veya daha şiddetli bir haşyet.](âyetini) inzâl buyurdu." [Ebu Abdîllah Muhammed bin Abdîllah el-Hâkim en-Nisâbü'rî, el-Müstedrek ale's-Sahîhayn, 2. cilt, 237. sayfa (3237.); Hâkim eserin Buhârî'nin şartına göre sahîh olduğunu ve tahrîc etmediğini belirtmiş ve Zehebi ona muvâfakat etmiştir.]

⁵⁸⁸ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) der ki: "İslâm'ın başlangıcında mü'minler, henüz Mekke'de iken, namaz ile ve -nisâb ölçüsü belirtilmemiş ise de- zekât ile emrolunmuşlardı. Onlar yine içlerinden fakîrlere yardım etmek ile de emrolunmuşlardı. Ve onlar, müşrikleri müsâmahe ve afv ile karşılamaları ve belli bir süreye kadar sabretmekle de emrolunmuşlardı. Onlar, keşke kıtâl ile emredilseler de böylece düşmanlarından kurtulsalar diye yanıp tutuşuyor ve bunu istiyorlardı. Ama o zamanlar durum, pek çok sebepten dolayı buna uygun değildi. Bu sebeplerden biri: Sayılarının, düşmanlarının sayısının çokluğuna oranla az olması idi. Diğer bir sebep ise: Beldelelerinde bulunmaları içinde bulundukları belde ile ilgiliydi. Çünkü bulundukları belde, arz köşelerinin en şerefli olan harâm bir belde idi. Dolayısıyla, ilk dönemlerde orada savaşmak emredilmemiş idi. İşte bunun için, cihâd ancak Medîne'de emredilmiştir. Çünkü Medîne'de artık onların diyârı, menfaati ve ensârı vardı. Ama tüm bunlara rağmen, daha önce istedikleri şey kendilerine emredilince, içlerinden bazıları sızlandı ve insânlarla karşı karşıya gelmekten şiddetli bir biçimde korktular. '[وَقَالُوا رَبَّنَا لِمَ كَتَبْتَ عَلَيْنَا الْقِتَالَ لَوْلَا أَخَّرْتَنَا إِلَى أَجَلٍ قَرِيبٍ/Ve derler ki: 'Rabbimiz! Niçin kıtâlî üzerimize yazdın? Yakın bir süreye kadar bizi tehir etsen olmaz mıydı?]' Yani: Onu farz kılmayı başka bir müddete tehir etsen olmaz mıydı? Çünkü onda, kan dökme, çocukların yetim ve kadınların dul kalma durumu vardır." [Ebu'l-Fidâ İsmâîl ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Nisâ Süresi, 77. âyetin tefsîrinde]

⁵⁸⁹ '[فتيل/Fetîl]' için 49. âyete bakınız

indindendir.⁵⁹⁰ Böyleyken bu kavme ne oluyor, neredeyse bir hadîsi fıkhetmiyorlar?(78)⁵⁹¹

İyilikten, sana ne isâbet eder ise Allah'tandır. Ve kötülükten, sana ne isâbet eder ise nefsindendir. Ve seni insânlar için bir Resûl olarak irsâl ettik. Ve Şehîd⁵⁹² olarak Allah kâfidir.(79)

Kim Resûl'e itaat ederse, bu durumda Allah'a itaat etmiştir.⁵⁹³ Ve kim yüz çevirirse, o takdirde seni üzerlerine muhâfız irsâl etmedik.(80)⁵⁹⁴

Ve derler ki: 'İtaat ettik.' Fakat yanından ayrıldıklarında, onlardan bir tâife o söylediğinin gayrısını geceleyin kurar. Ve Allah, geceleyin kurduklarını yazar. Bu nedenle onlardan îrâz et. Ve Allah üzere tevekkül et. Ve Vekîl olarak Allah kâfidir.(81)⁵⁹⁵

Hâlâ Kur'ân'ı tedebbür etmezler mi? Ve eğer Allah'tan gayrısının indinden olsaydı, elbette onda çok ihtilâf bulurlardı.(82)

Ve emniyet veya korkudan bir emir onlara geldiğinde, onu yayarlar. Ve eğer onu Resûle ve onlardan emir sâhiblerine götürselerdi, elbette onlardan o

⁵⁹⁰ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[كُلُّ مَنْ] عَدَّ اللَّهَ /De ki: 'Hepsi, Allah indindendir.'" [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 8. cilt, 559. sayfa]

⁵⁹¹ İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle der: "[يَكُونُ يَفْقَهُونَ حَدِيثًا] /Neredeyse bir hadîsi fıkhetmiyorlar]' Yani: Bir sözü fıkhetmiyorlar. Ve denilmiştir ki: 'Buradaki [الحديث/Hadîs]' O, Kur'ân'dır. Yani: Kur'ân'ın mânâlarını fıkhetmiyorlar.'" [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Begavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 2. cilt, 252. sayfa]

⁵⁹² İbn Kayyim el-Cevziyye (رحمه الله) şöyle der: "[شَهِيدًا/Şehîd]' Tüm sesleri işitir, gizlisini ve açığını. Ve O, tüm mevcudâtı görür, irisini ufağını, küçüğünü ve büyüğünü. Ve O'nun ilmi her şeyi ihâta etmiştir." [Muhammed ibn Ebî Bekr ibn Kayyim el-Cevziyye, Medâricu's-Sâlikîn, 3. cilt, 266. sayfa]

⁵⁹³ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) dedi ki: "Allah (تعالى), kulu ve Resûlu Muhammed (صلى الله عليه وسلم) hakkında haber veriyor ki: Kim ona itaat ederse, Allah'a itaat etmiştir ve kim ona isyân ederse, Allah'a isyân etmiştir. Bunun sebebi ancak şundan dolayıdır: '[وَمَا يَتَّبِعُ عَنْ الْهَوَىٰ*إِنْ هُوَ إِلَّا وَحْيٌ يُوحَىٰ] /Ve o hevâdan nutûk etmez. O, kendisine vahyedilen bir vahiyden başkası değildir.'" [Necm Sûresi, 3.-4. âyetler] [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Nisâ Sûresi, 80. âyetin tefsîrinde]

⁵⁹⁴ İmâm Beğavî (رحمه الله) demiştir ki: "[وَمَنْ تَوَلَّى] /Ve kim yüz çevirirse]' Onun itaatinden (kim yüz çevirirse). "[فَمَا أَرْسَلْنَاكَ عَلَيْهِمْ حَفِظًا] /O takdirde seni üzerlerine muhâfız irsâl etmedik]' Yani: Ey Muhammed, muhâfız ve gözetici olarak (seni üzerlerine irsâl etmedik). [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Begavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 2. cilt, 254. sayfa]

⁵⁹⁵ İmâm Beğavî (رحمه الله) yine şöyle der: "[وَكفى بالله وكيلاً] /Ve vekîl olarak Allah kâfidir.'" Yani: O'nu vekîl ittihaz etmek/edinmek. Ve vekîl olarak ve nusret edici olarak Allah kâfidir. [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Begavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 1. cilt, 254. sayfa]

istinbât edenler⁵⁹⁶ onu ilmederdi. Ve eğer üzerinizde Allah'ın fazlı ve rahmeti olmasaydı, elbette azınız dışında şeytâna tâbi olurdunuz.(83)

İmdi Allah yolunda kıtâl et. Nefsinden başkasıyla sen mükellef değilsin. Ve mü'minleri özendir. Ola ki Allah, o küfredenlerin baskısını önler. Ve Allah, baskıca daha şiddetlidir ve cezâca (da) daha şiddetlidir.(84)

Kim güzel bir şefaate şefaatte bulunursa, onun için ondan bir nâsib vardır. Ve kim kötü bir şefaate şefaatte bulunursa, onun için ondan bir pay vardır. Ve Allah, her şey üzerine Mukât⁵⁹⁷ olandır.(85)

Ve bir selâm ile selâmlandığınızda, artık ondan daha güzeli ile selâmlayın veya ona (aynen) karşılık verin.⁵⁹⁸ Muhakkak ki Allah, her şey üzerine Hasîb⁵⁹⁹ olandır.(86)

Allah, O'ndan başka ilâh yoktur. Elbette Kıyâmet Günü'ne sizi cem edecektir, onda kuşku yoktur. Ve hadîsçe, Allah'tan daha sâdık kimdir?(87)⁶⁰⁰

Şu halde sizin için ne var, münâfıklar hakkında iki bölük (oldunuz)?⁶⁰¹ Ve Allah, kesbettiklerinden dolayı onları baş aşağı etmiştir. Allah'ın dalâlete

⁵⁹⁶ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) şöyle demektedir: "'[الاستنباط]/İstinbât' ilmi açığa çıkarmaktır." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 1. cilt, 453. sayfa]

⁵⁹⁷ Şeyh Useymîn (رحمه الله) diyor ki: '[مُقَاتٌ/Mukât]' kavlinin mânâsı ya muktedir ya da koruyandır. Bazıları şöyle demiştir: '[مُقَاتٌ/Mukât]' Yani: Koruyan. Ve bazıları da şöyle demiştir: '[مُقَاتٌ/Mukât]' Mânâsı: Muktedir.' İki tarafın da kelâmı sahihtir. Nitekim d kelime Arab dilinde iki mânâda da gelmiş olup, ikisinin arasında bir çelişki yoktur." [Muhammed bin Sâlih el-Useymîn, Nisâ Süresi Tefsîri, 2. cilt, 28. sayfa]

⁵⁹⁸ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "'وَإِذَا خِيتُمْ بِتَحِيَّةٍ/Ve bir selâm ile selâmlandığınızda'" Müfessirlerin çoğuna göre buradaki: '[تَحِيَّةٌ/Tahiyye]' ile murâd olunan mânâ selâmdır. '[تَحِيَّةٌ/Tahiyye]' kelimesinin aslı: Birinin hayâtı için, yaşaması için duâ etmektir. Şeriatte o, selâmdan ibarettir. Selâm ise: 'Selâmete çağırarak, esenliğe dâvet etmek ve bunun için duâ etmektir.' '[فَحْيُوا يَا خَيْرُهَا]' Verilen selâmın daha güzeli ile veya aynıyla karşılık verin. Birisi 'Es-selâmu aleyke/Selâm üzerine olsun.' dediğinde, müstehâb olan senin: 'Ve aleyke's-selâmu ve rahmetullâh/Selâm ve Allah'ın rahmeti üzerine olsun.' şeklinde onun selâmını almandır. Eğer birisi 'Es-selâmu aleyke ve rahmetullâh/Selâm ve Allah'ın rahmeti üzerine olsun.' diye selâm verirse sen: 'Ve aleykumu's-selâmu ve rahmetullâhi ve berekâtuh/Selâm, Allah'ın rahmeti ve bereketleri üzerinize olsun.' dersin. En güzeli budur." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 1. cilt, 456. sayfa]

⁵⁹⁹ Şeyh Useymîn (رحمه الله) demiştir ki: "'إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ حَسِيبًا/Muhakkak ki Allah her şey üzerine Hasîb olandır.'" Yani: Herkesi hesâba çekecektir. Allah, her şeyin Hasîbi'dir." [Muhammed bin Sâlih el-Useymîn, Nisâ Süresi Tefsîri, 2. cilt, 40. sayfa]

⁶⁰⁰ İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle der: "'وَمَنْ أَصْنَقَ مِنَ اللَّهِ حَدِيثًا/Ve hadîsçe, Allah'tan daha sâdık kimdir?'" Yani: Söz bakımından ve vaad açısından (Allah'tan daha sâdık kimdir?) [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 2. cilt, 258. sayfa]

⁶⁰¹ İmâm Tirmizî (رحمه الله), Zeyd bin Sâbit (رضي الله عنه)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "Uhud günü,

düşürdüğüne hidâyet etmek mi murâd ediyorsunuz? Ve Allah, kimi dalâlete düşürürse, artık sen onun için asla bir yol bulamazsın.(88)

Küfrettikleri gibi sizin (de) küfretmenizi arzu ettiler, böylece müsâvî olabilirsiniz.⁶⁰² Bu itibarla -Allah yolunda onlar hicret edinceye kadar- onlardan velî ittihaz etmeyin.⁶⁰³ Fakat yüz çevirirlerse, o takdirde onları yakalalayın ve kendilerini bulduğunuz yerde onları katledin.⁶⁰⁴ Ve onlardan bir velî ittihaz etmeyin ve ne (de) bir nusret edici.(89)

Aranızda ve aralarında misâk bulunan bir kavme o vâsıl olanlar veya sizinle kîtâl ederler ya da kavimleriyle kîtâl ederler diye sadırları daralıp size gelenler müstesnâ. Ve eğer Allah dileseydi, elbette üzerinize onları musallat eder ve elbette sizinle kîtâl ederlerdi. Ama onlar sizden uzak durur, böylece sizinle kîtâl etmezler ve barışı size bırakırlarsa, o takdirde Allah sizin için aleyhlerinde bir yol kılmamıştır.(90)

Başkalarını bulacaksınız, sizden emîn olmayı ve kavimlerinden emîn olma(yı) murâd ederler. Her ne zaman fitneye döndürülseler, içine atılırlar. Fakat onlar sizden çekinmezler ve (ne) size barışı bırakırlar ve (ne de kîtâlden) ellerini çekerlerse, artık nerede onları bulursanız onları yakalayın ve onları katledin. Ve işte siz, sizin için onların aleyhine mübîn bir sultân kıldık.(91)⁶⁰⁵

Allah Resûlu (صلی الله علیه وسلم)'in ashâbından (bir kısmı) rücû etmişlerdi. O vakit insânlar onlar hakkında iki fırka oldular, onlardan bir fırka dedi ki: 'Onları katledin!' Ve bir fırka dedi ki: 'Hayır!' Bunun üzerine bu âyet inzâl edildi: '[الْمُتَنَافِقِينَ فَنُتِيقُوا/O halde sizin için ne var münâfıklar hakkında iki bölük (oldunuz)?]' Ve buyurdu ki: 'Muhakkak ki o (Medîne), temizdir.' Ve şöyle buyurdu: 'Muhakkak ki o (Medîne), ateşin demirin kirini attığı gibi kiri atar.'" [Ebu İsâ Muhammed bin İsâ et-Tirmizî, Sünen-i Tirmizî (3028.); Şeyh el-Elbânî 'Sahîhu Sünen-i Tirmizî'de hadîs için: 'Sahîhtir' demiştir]

⁶⁰² İmâm Kurtubî (رحمه الله) diyor ki: "'وَدُّوا لَوْ تَكْفُرُونَ كَمَا كَفَرُوا فَتَكُونُونَ سَوَاءً'/Küfrettikleri gibi sizin (de) küfretmenizi arzu ettiler, böylece müsâvî olabilirsiniz.'" Yani: Küfür ve nifakta onlar gibi bir yolda olmanızı temennî ettiler." [Ebu AbdUllah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, el-Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, Nisâ Süresi, 89. âyetin tefsîrinde]

⁶⁰³ Ebu'l-Ferec İbn Cevzî (رحمه الله) şöyle der: "'فَلَا تَتَّخِذُوا مِنْهُمْ أَوْلِيَاءَ'/Bu itibarla onlardan velî ittihaz etmeyin' Yani: Onları velî edinmeyin. Öyle ki kuşkusuz onlar, düşmanlarınızdır. '[حَتَّى يَهَاجَرُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ/Allah yolunda onlar hicret edinceye kadar]' Yani: Nebî (صلی الله علیه وسلم)'e rücû edinceye kadar." [Ebu'l-Ferec Abdurrahmân ibn Alî ibn Muhammed ibn Cevzî, Zâdu'l-Mesîr fi İlmi't-Tefsîr, 207. sayfa (tek cilt olarak basım)]

⁶⁰⁴ İmâm Kurtubî (رحمه الله) demiştir ki: "'فَإِنْ تَوَلَّوْا فَخُذُواهُمْ وَاقْتُلُوهُمْ'/Fakat yüz çevirirlerse, o takdirde onları yakalalayın ve onları katledin'" Eğer tevhd ve hicretten îrâz ederlerse, o takdirde onları esir alın ve onları katledin." [Ebu AbdUllah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, el-Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, Nisâ Süresi, 89. âyetin tefsîrinde]

⁶⁰⁵ İmâm Beğavî (رحمه الله) dedi ki: "'جَعَلْنَا لَكُمْ عَلَيْهِمْ سُلْطَانًا مُبِينًا'/Ve işte siz, sizin için onların aleyhine mübîn bir sultân kıldık.'" Yani katletme ve kîtâl konusunda apaçık, zâhir bir hüccet verdik." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 2. cilt, 262. sayfa]

Ve bir mü'minin bir mü'mini katletmesi olamaz, hatâen müstesnâ. Ve kim bir mü'mini hatâen katlederse, o vakit mü'min bir köleyi hürriyetine kavuşturması ve (maktûlun) ehline -tasadduk etmedikleri sürece- teslim edilen bir diyet vardır.⁶⁰⁶ Fakat (maktûl) sizin için -ve o mü'mindir- düşman bir kavimden olursa, o zaman mü'min bir köleyi hürriyetine kavuşturması vardır. Ve eğer aramızda ve aralarında mîsâk bulunan bir kavimden ise, o takdirde (maktûlun) ehline teslim edilen bir diyet ve mü'min bir köleyi hürriyetine kavuşturması vardır. Artık bulamayan, bu durumda ardı ardına iki ay oruç tutsun. (Bu, sizin için) Allah'tan bir tevbedir. Ve Allah, Âlîm, Hakîm olandır.(92)

Ve kim bir mü'mini taammüden katlederse, o takdirde onun cezâsı Cehennem'dir, orada muhalledtir. Ve Allah, onun üzerine gazab etmiş ve onu lânetlemiş ve onun için azîm bir azâb hazırlamıştır.(93)

Ey o îmân edenler, Allah yolunda darb ettiğinizde, artık iyi araştırın. Ve size selâm ilkâ edene,⁶⁰⁷ dünyâ hayâtının geçiciliğini⁶⁰⁸ arzulayarak: 'Sen mü'min değilsin.' demeyin.⁶⁰⁹ Çünkü Allah indinde çokça ganîmetler vardır. Önceden (siz de) böyle idiniz, derken Allah üzerinize minnette bulundu. Artık iyi araştırın. Muhakkak ki Allah, amel ettiklerinize Habîr olandır.(94)

⁶⁰⁶ İbn Nasr el-Mervezî (رحمه الله) şöyle dedi: "[وَمَنْ قَتَلَ مُؤْمِنًا خَطَأً فَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ مُؤْمِنَةٌ وَبِدْيَةٌ مُسْلِمَةٌ إِلَى أَهْلِهِ]/Ve kim bir mü'mini hatâen katlederse, o vakit mü'min bir köleyi hürriyetine kavuşturması ve (maktûlun) ehline teslim edilen bir diyet vardır.]" (Allah,) böylece diyeti mücmelen zikretmiş ve onu mübhem bırakmış ve onu tefsîr etmemiştir. Ve onun tefsîrini Resûl'ne bırakmış, o nedenle Resûl (صلی الله علیه وسلم) bunu Sünneti ile tefsîr etmiştir, öyle ki Müslüman erkeğin diyetini, 100 deve olarak belirlemiş ve ilim ehli de böyle kavletmek üzere ittifak etmiştir." [Ebu Abdîllah Muhammed bin Nasr bin Yahyâ el-Mervezî, Kitâbu's-Sunne, 176. sayfa]

⁶⁰⁷ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "[يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا ضَرَبْتُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ]/Ey o îmân edenler, Allah yolunda darb ettiğinizde]" Yani: Allah yolunda sefere çıktığınız(da). Yani: Gazve ettiğiniz(de). '[فَتَبَيَّنُوا]/Artık iyi araştırın!' Acele davranmayın. Ve: '[السلام]/Selâm', bilindiği üzere selâm vermektir. Ve: '[السلم]/Selem]' Boyun eğmek ve teslim olmaktır. Ve: '[السلم]/Silm]' Sulhur. [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 1. cilt, 465. sayfa]

⁶⁰⁸ İmâm Buhârî (رحمه الله), İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[عَرَضَ الْحَيَوَةُ]/عرض الدنيا/Dünyâ hayâtının geçiciliği]' Şu ganîmet." [Ebu Abdîllah Muhammed bin İsmâil el-Buhârî, Câmiu's-Sahîh, Kitâbu't-Tefsîr (4591.)]

⁶⁰⁹ İmâm Tirmizî (رحمه الله), yine İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "Süleym oğullarından bir adam, Allah Resûl (صلی الله علیه وسلم)'in ashâbından bir topluluğa rastladı. Adamın beraberinde koyunları vardı. Akâbinde adam, onlara selâm verdi. Onlar dediler ki: 'O size ancak, sizden korunmak için selâm vermiştir.' Derken ayağa kalkıp o adamı katlettiler, koyunlarını aldılar ve onları Allah Resûl (صلی الله علیه وسلم)'e getirdiler. Bunun üzerine Allah (تعالى) şöyle inzâl buyurdu: '[يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا ضَرَبْتُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَتَبَيَّنُوا وَلَا تَقُولُوا لِمَنْ آَلَى إِلَيْكُمْ السَّلَامَ لَسْتَ مُؤْمِنًا]/Ey o îmân edenler, Allah yolunda darb ettiğinizde, artık iyi araştırın. Ve size selâm ilkâ edene, dünyâ hayâtının geçiciliğini arzulayarak: 'Sen mü'min değilsin.' demeyin.]" [Ebu İsmâ Muhammed bin İsmâ et-Tirmizî, Sünen-i Tirmizî (3030.); Şeyh el-Elbânî 'Sahîhu Sünen-i Tirmizî'de hadîs için: 'Hasen-sahîhtir' demiştir]

Mü'minlerden oturanlar -zarar sâhiblerinden gayrı- ve Allah yolunda mâlları ve nefisleri ile cihâd edenler müsâvî değildir.⁶¹⁰ Allah, mâlları ve nefisleri ile cihâd edenleri oturanlar üzerine derece bakımından tafdîl etmiştir. Ve Allah, hepsine en güzelini vaad etmiştir. Ve Allah, cihâd edenleri, oturanlar üzerine azîm bir ecirle tafdîl etmiştir.(95)

O'ndan dereceler ve bir mağfiret ve bir rahmet. Ve Allah, Gafûr, Rahîm olanıdır.(96)

Kuşkusuz onlar ki -nefislerine zulmederler-, melekler kendilerini vefât ettirir, derler ki: 'Nerede idiniz?' Derler ki: 'Arzda müstazaflar idik.' (Melekler) derler ki: 'Allah'ın arzı geniş değil mi idi? Öyleyse onda hicret etseydiniz.' Artık işte onlar, onların yurdu Cehennem'dir. Ve (o) ne kötü bir varış yeridir.(97)

Erkekler ve kadınlar ve çocuklardan müstazaflar müstesnâ, bir çareye güç yetiremezler ve yola hidâyet bulamazlar.(98)

Çünkü işte onlar, ola ki Allah onlardan afveder. Ve Allah, Afuvv, Gafûr olanıdır.(99)

Ve kim Allah yolunda hicret ederse, arzda barınacak çok yer ve genişlik bulur. Ve kim Allah ve Resûlu'ne muhâcir olarak evinden çıkar, sonra onu ölüm idrâk ederse, artık onun eciri Allah üzere vâkidir. Ve Allah, Gafûr, Rahîm olanıdır.(100)

⁶¹⁰ İmâm Buhârî (رحمه الله), Zeyd ibn Sâbit (رضي الله عنه)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "Allah Resûlu (صلى الله عليه وسلم) bana, 'لا يَسْتَوِي الْقَاعِدُونَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُجَاهِدُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ' bana, 'Mü'minlerden oturanlar ve Allah yolunda mâlları ve nefisleri ile cihâd edenler müsâvî değildir' âyetini yazdırıyordu. Nebî (صلى الله عليه وسلم) bu âyeti bana yazdırırken oraya İbn-i Ümmî Mektûm geldi ve dedi ki: 'Ey Allah'ın Resûlu, Allah'a yemin olsun ki eğer cihâd etmeye gücüm yetseydi cihâd ederdim.' İbn-i Ümmî Mektûm âmâ idi. Bunun üzerine Allahu (تعالى), Resûlu (صلى الله عليه وسلم)'e vahiy gönderdi. O sırada Allah Resûlu (صلى الله عليه وسلم)'in dizi benim dizimin üzerinde idi. Üzerime öyle bir ağırlık çöktü ki, dizimin ufalanıp dağılmasındankorktum. Sonra Allah Resûlu (صلى الله عليه وسلم)'den vahyin izleri sıyrıldı ve Allahu (تعالى): '[غَيْرُ أُولَى الضَّرَرِ]/Zarar sâhiblerinden gayrı' (kısmını) inzâl buyurdu." [Ebu Abdîllah Muhammed bin İsmâil el-Buhârî, Câmiu's-Sahîh, Kitâbu't-Tefsîr (4592.).] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) der ki: "'لا يَسْتَوِي الْقَاعِدُونَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُجَاهِدُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ' mutlak idi. Ama serî bir vahiyyle: '[غَيْرُ أُولَى الضَّرَرِ]/Zarar sâhiblerinden gayrı' (kısmı) inzâl edilince, körlük, topallık ve hastalık gibi cihâdî terk etmeyi mübâh kılan özür sâhibleri, bunun hâricinde tutuldular ve onlar da mâlları ve canları ile Allah yolunda cihâd edenlere müsâvî/eşit sayıldılar." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dîmaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Nisâ Süresi, 95. âyetin tefsîrinde]

Ve arzda darb ettiğinizde⁶¹¹ -eğer o küfredenlerin size fitne yapmasından korkarsanız-⁶¹² o takdirde namazdan kısaltmanızda üzerinize bir günâh yoktur.⁶¹³ Muhakkak ki kâfirler, sizin için mübîn bir düşman olanlardır.(101)

Ve içlerinde sen olup da onlara namazı ikâme ettirdiğinde, artık onlardan bir tâife seninle beraber (namazı) ikâme etsin. Ve silâhlarını alsınlar. Böylece secde ettiklerinde, o zaman arkalarınızda olsunlar. Ve namaz kılmayan diğer tâife gelsin de seninle namaz kılsın. Ve önlemlerini ve silâhlarını alsınlar. O küfredenler silâhlarınız ve metânızdan gaflet etmenizi arzu ederler, böylece üzerinize tek meyllle meyletsinler.⁶¹⁴ Ve eğer size yağmurdan bir ezâ olursa veya marazlı olursanız, silâhlarınızı bırakmanızda üzerinize bir günâh yoktur. Ve önleminizi alın. Muhakkak ki Allah, kafirler için alçaltıcı bir azâb hazırlamıştır.(102)

İmdi namazı kazâ ettiğinizde, artık Allah'ı zikredin, kıyâmda ve oturarak ve yanlarımız üzere.⁶¹⁵ Fakat güvene kavuştuğunuzda, artık namazı (tam) ikâme edin.⁶¹⁶ Muhakkak ki namaz, mü'minler üzerine vakitli olarak bir yazıdır.(103)⁶¹⁷

⁶¹¹ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "'[وَإِذَا ضَرَبْتُمْ فِي الْأَرْضِ/Ve arzda darb ettiğinizde]' Yani: (Ve arzda) sefere çıktığınızda." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 1. cilt, 471. sayfa]

⁶¹² İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle demektedir: "'[وَإِذَا ضَرَبْتُمْ فِي الْأَرْضِ/Eğer size fitne yapmasından korkarsanız]' Yani: Size sûikast düzenlemesi ve sizi katletmesi(nden korkarsanız)." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Begavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 2. cilt, 374. sayfa]

⁶¹³ İmâm Muslim (رحمه الله), Yâlâ bin Umeyye (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "Ömer ibnu'l-Hattâb (رضي الله عنه)'ya dedim ki: "[وَإِذَا ضَرَبْتُمْ فِي الْأَرْضِ/Arzda darb ettiğinizde -eğer o küfredenlerin sizi fitneye düşürmesinden korkarsanız- o takdirde namazdan kısaltmanızda üzerinize bir günâh yoktur.]" Şimdi insanlar emniyettedir.' O vakit (Ömer) dedi ki: 'Bu kendisinden teâccüb ettiğine ben (de) teâccüb ettim, böylece bundan Allah Resûlu (صلى الله عليه وسلم)'e suâl ettim, bunun üzerine: '(Bu,) Allah'ın, kendisiyle üzerinize tasadduk ettiği bir sadakadır. Bu nedenle O'nun sadakasını kabûl edin.' buyurdu." [Ebu'l-Huseyn Muslim bin Haccâc el-Kuşeyrî en-Nişâbüri, Musnedu's-Sahîh, Salât'ul-Musafirîn ve Kasruhe (686.)]

⁶¹⁴ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "'[وَإِذَا كُنْتَ فِيهِمْ فَأَقِمْ لَهُمُ الصَّلَاةَ/Ve içlerinde sen olup da onlara namazı ikâme ettirdiğinde]' Bu âyette, korku namazının keyfiyyetini beyân etmektedir. Ve bil ki, Allah Resûlu (صلى الله عليه وسلم)'den sonra, âlimlerin çoğunun kavli üzere, korku namazı câizdir." Devamla (رحمه الله) der ki: "'[وَالَّذِينَ كَفَرُوا لَوْ تَغْفُلُونَ/O küfredenler gaflet etmenizi arzu ederler]' Sizi gafil hâlde bulmayı (arzu ederler.) '[سَلِّحْهُمْ بِسِلَاحِهِمْ وَسَوِّغْهُمْ فِي جَنَّةِ بَارِئَةٍ/Onları silahlarıyla ve cennetinde tatlılaştır]' Silâhlarınız ve metânızdan]' Yani: Namaza durunca. '[وَيَسِّرْ لَهُمُ الْيُسْرَى/Böylece üzerinize tek meyllle meyletsinler]' Yani: Böylece üzerinize tek hamleyle hamle etsinler " [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 1. cilt, 472. ve 474. sayfalar]

⁶¹⁵ İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle der: "'[فَإِذَا قُضِيَتْ الصَّلَاةُ/Öyleyse namazı kazâ ettiğinizde]' Yani: Korku namazı(nı). Yani: Onu bitirdiğinizde. '[فَإِذَا قُضِيَتْ الصَّلَاةُ/Artık Allah'ı zikredin]' Yani: Allah'a namaz kılın. '[فِي مَقَامٍ/İkâmada]' Sıhhat hâlinde. '[وَفِي مَقَامٍ/Ve oturarak]' Maraz hâlinde. '[وَعَلَى جُنُوبِكُمْ/Ve yanlarınız üzere]' Sıkıntı ve müzmin (maraz durumunda)." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Begavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 2. cilt, 281. sayfa]

⁶¹⁶ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'[فَإِذَا قُضِيَتْ الصَّلَاةُ/Artık Allah'ı zikredin]"

Ve kavmi aramakta gevşeklik göstermeyin. Eğer siz elemlenir iseniz, öyle ki kuşkusuz onlar (da) elemlendiğiniz gibi elemlenirler. Ve Allah'tan, ummadıklarını umarsınız.⁶¹⁸ Ve Allah, Âlîm, Hakîm olandır.(104)

Muhakkak ki Biz, sana Kitâb'ı hakk ile inzâl ettik, insânlar arasında Allah'ın sana gösterdiği ile hükmetmen için. Ve hâinler için savunucu olma.(105)

Ve Allah'a istiğfâr et. Muhakkak ki Allah, Gafûr, Rahîm olandır.(106)

Ve o nefislerine hâinlik edenler için mücâdele etme.⁶¹⁹ Muhakkak ki Allah, hâinlikle direnen günâhkâr olana muhabbet etmez.(107)

İnsânlardan gizlerler ve Allah'tan gizlemezler.⁶²⁰ Ve O, -râzı olmayacağı sözlerden geceleyin kurdukları zaman- onlarla beraberdir. Ve Allah, (onların) amel ettiklerine Muhît⁶²¹ olandır.(108)

اَطْمَأْنَنْتُمْ فَأَقْبِمُوا الصَّلَاةَ/Fakat güvene kavuştuğunuzda, artık namazı (tam) ikâme edin. Buyuruyor ki: Şehirlerinizde güvene kavuştuğunuzda, artık namazı tamamlayın." [Ebu Ca'fer ibn Cerir et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 9. cilt, 165. sayfa]

⁶¹⁷ İbn Ebi Hâtîm (رحمه الله) ceyyid bir sened ile İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[Hâtîm] كِتَابًا مُؤَقَّتًا/Vakitli olarak bir yazıdır.' Farz kılınan (bir yazıdır)." [Ebu Muhammed ibn Ebi Hâtîm er-Râzî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm Müsneden anî'r-Resûl ve's-Sahâbe ve't-Tâbiîn 4. cilt, 470. sayfa (4031.)]

İbn Nasr el-Mervezî (رحمه الله) ise şöyle demektedir: "'[Muhakkak ki namaz, mü'minler üzerine vakitli olarak bir yazıdır.]' Allahu (تعالى), Kitâbında, namazın farz olduğunu mücmelen bildirmiş ama onu tefsîr etmemiş, sayısını ve vakitlerini haber vermemiş, Resûlu'hu onu tefsîr edici, özel durumlarını ve genel kurallarını, sayısını, vakit ve sınırlarını beyân edici kılmıştır.

Nebî (صلى الله عليه وسلم), Allah'ın farz kıldığı olduğu namazın gün ve gece içerisinde, beyân ettiği ve sınırlarını belirlediği vakitlerde kılınan beş (vakit) namaz olduğunu haber vermiş, sabah namazını iki rekat olarak, öğle, ikinci ve yatsı namazlarını dörder rekat olarak ve akşam namazını ise üç rekat olarak bildirmiştir. O (صلى الله عليه وسلم) namazın, hür, köle, erkek ve kadınlardan akıl bâliğ olanlara farz olduğunu belirtmiştir. Hayızlı kadınlar bundan müstesnâdır. Şübhesiz ki onlara namaz yoktur. Yine Nebî (صلى الله عليه وسلم), seferî olmayan ile seferînin namazı arasındaki farkı belirtmiş, rûkû, secde ve kıraat adedini, tekbîr getirme ile başlayıp selâm verme ile tamamlanan süreçte yapılacak ve yapılmayacak şeyleri tefsîr etmiştir." [Ebu Abdîllah Muhammed bin Nasr bin Yahyâ el-Mervezî, Kitâbu's-Sunne, 117.-118. sayfalar]

⁶¹⁸ İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) dedi ki: "'[وَ لَا تَهِنُوا فِي ابْتِغَاءِ الْقَوْمِ/Ve kavmi aramakta gevşeklik göstermeyin.]' Yani: Onları taleb etmekte zayıflık göstermeyin. '[[إِنْ تَكُونُوا تَأْلَمُونَ فَإِنَّهُمْ يَأْلَمُونَ كَمَا إِنْ تَكُونُوا تَأْلَمُونَ/Eğer siz elemlenir iseniz, öyle ki kuşkusuz onlar (da) elemlendiğiniz gibi elemlenirler.]' Yani: Yaralanma acısıyla (elemlenirler.) '[[وَتَرْجُونَ مِنَ اللَّهِ مَا لَا يَرْجُونَ/Ve Allah'tan, ummadıklarını umarsınız.]' Yani: O'nun, müşriklerin ummadıkları sevâbından (umarsınız.) Bununla onları cihâda râğbet ettiriyordu." [Ebi Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebi Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 1. cilt, 403. sayfa]

⁶¹⁹ İmâm Kurtubî (رحمه الله) demiştir ki: "'[وَ لَا تَجَادِلْ عَنِ الَّذِينَ يَخْتَلُونَ أَنفُسَهُمْ/Ve o nefislerine hâinlik edenler için mücâdele etme.]' Yani: O nefislerine ihânet edenlerle hüccetleşme/tartışma." [Ebu Abdîllah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, el-Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, Nisâ Sûresi, 107. âyetin tefsîrinde]

⁶²⁰ İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) diyor ki: "'[يَسْتَفْخِفُونَ مِنَ النَّاسِ وَ لَا يَسْتَفْخِفُونَ مِنَ اللَّهِ/İnsânlardan gizlerler ve

İşte siz böylesiniz. Onlar için dünyâ hayâtında mücâdele ettiniz. Fakat kim Allah'a karşı Kıyâmet Günü onlar için mücâdele edecek? Veya üzerlerine vekîl kim olacak?(109)

Ve kim bir kötülük amel eder veya nefesine zulmeder, sonra Allah'a istiğfâr ederse, Allah'ı, Gafûr olarak, Rahîm olarak bulur.(110)

Ve kim bir günâh kesbederse, artık ancak nefsi aleyhine onu kesbeder. Ve Allah, Alîm, Hakîm olandır.(111)

Ve kim bir hatâ veya bir günâh kesbeder, sonra bir suçsuza onu atarsa, bu durumda bir buhtân ve mübîn bir günâh yüklenmiştir.(112)

Ve eğer Allah'ın fazl ve rahmeti senin üzerine olmasaydı, elbette onlardan bir tâife seni dalâlete düşürmeye himmet ederdi. Ve nefislerinden başkasını onlar dalâlete düşüremez ve bir şeyle sana zarar veremezler. Ve Allah, Kitâb ve Hikmet'i⁶²² senin üzerine inzâl etmiştir. Ve ilmetmemiş olduğunu sana tâlim etmiştir. Ve Allah'ın fazl, senin üzerine azîm olmuştur.(113)

Fısıldaşmalarının çoğunda hayır yoktur, bir sadaka vermeyi veya bir iyilik etme(yi) veya insânlar arasını ıslâh etme(yi) emreden hâric. Ve kim -Allah'ın rızasını arzulayarak- bunu fiil ederse, o takdirde azîm bir ecir ona vereceğiz.(114)

Ve kim kendisine hidâyet tebeyyün etmesinin ardından Resûl'e şikâk ederse⁶²³ ve mü'minlerin yolunun gayrisına tâbi olursa, döndüğüne onu döndürürüz ve Cehennem'e onu yaslarız. Ve (o) ne kötü bir varış yeridir.(115)⁶²⁴

Allah'tan gizlemezler.] Yani: İnsânlardan hayâ ederler ve Allah'tan hayâ etmezler." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 1. cilt, 404. sayfa]

⁶²¹ İbn Ebî Zemenîn (رحمه الله) yine şöyle der: "[مُحِيطٌ/Muhîṭ]' O'nun ilmi her şeyi ihâta etmiştir." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 4. cilt, 160. sayfa]

⁶²² İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) der ki: "[الْكِتَابُ/Kitâb]' Kur'ân'dır. '[الْحِكْمَةُ/Hikmet]' Sünnet'tir." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Nisâ Sûresi, 113. âyetin tefsîrinde]

⁶²³ İmâm Beğavî (رحمه الله) der ki: "[يُشَاقِقُ/Şikâk ederse]' Yani: Muhâlefet ederse." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 1. cilt, 287. sayfa]

⁶²⁴ İmâm Âcurrî (رحمه الله) bid'atçıya hitâben şöyle demiştir: "Çünkü sen, Kur'ân'ı ve Sünnet'i ve sahâbe (رضي الله عنهم)'un sözlerini ve müslümanların alimlerinin sözlerini reddettin ve mü'minlerin yolundan gayrına ittibâ ettin ve Allah (سبحانه وتعالى)'nın şöyle buyurduğu: '[وَمَنْ يُشَاقِقِ الرَّسُولَ مِنْ بَعْدِ مَا وَكَّلَ بِهٖ مِنْ شَيْءٍ يَتَّبِعْ غَيْرَ سَبِيلِ الْمُوْمِنِيْنَ نُوَلِّهٖ مَا تَوَلَّى وَنُصْلِهِ جَهَنَّمَ وَسَآءَتْ مَصِيْرًا/Ve kim kendisine hidâyet tebeyyün etmesinin ardından Resûl'e şikâk ederse ve mü'minlerin yolunun gayrisına tâbi olursa, döndüğüne onu döndürürüz ve onu Cehennem'e yaslarız. Ve (o) ne kötü bir varış yeridir.]' kimselerden oldun." [Ebu Bekr Muhammed bin Hüseyin el-Âcurrî, Kitâbu's-Şeriâ, 980. sayfa]

Muhakkak ki Allah, Kendisine şirk koşulmasını mağfiret etmez ve bunun dûnundakini dilediği kimse için mağfiret eder. Ve kim Allah'a şirk koşarsa, bu durumda uzak bir dalâletle dalâlete düşmüştür.(116)

O'nun dûnundan, dişilerden başkasına duâ etmezler.⁶²⁵ Ve azgın bir şeytândan başkasına duâ etmezler.(117)⁶²⁶

Allah ona lânet etmiştir. Ve (şeytân) dedi ki: 'Elbette kullarından belirli bir nasîb ittihaz edeceğim.'(118)

'Ve elbette onları dalâlete düşüreceğim ve elbette onları kuruntulara sokacağım ve onlara emredeceğim de davarların kulaklarını yaracaklar. Ve elbette onlara emredeceğim de elbette Allah'ın halk ettiğini tağyîr edecekler.'⁶²⁷ Ve kim Allah'ın dûnundan şeytânı velî ittihaz ederse, o takdirde mübîn bir hüsrân ile hüsrâna düşmüştür.(119)

Onlara vaad eder ve kuruntuya onları sürükler. Ve şeytân, bir aldatmadan başka onlara vaad etmez.(120)

İşte onlar, onların yurdu Cehennem'dir. Ve ondan kaçacak bir yer bulamazlar.(121)

Ve o îmân edenler ve sâlih amel işleyenler, altlarından nehirler cereyân eden Cennetlere onları dâhil edeceğiz, orada ebeden muhalledlerdir. Allah'ın vaadi hakktır. Ve Allah'tan daha sâdık sözlü kimdir?(122)

Kuruntularınız ile değildir ve Kitâb ehlinin kuruntuları (ile de) değildir. Kim bir kötü amel ederse, onunla cezâlandırılır. Ve kendisine Allah'ın dûnundan bir velî bulamaz ve ne (de) bir nusret edici.(123)⁶²⁸

⁶²⁵ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile İbn Zeyd (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "[أَنَّ] O'nun dûnundan, dişilerden başkasına duâ etmezler.'" (Müşriklerin) ilâhları: Lât ve uzza ve yesâf ve nâile. Bunlar, Allah'ın dûnundan onlara duâ ettikleri dişilerdir." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 9. cilt, 207.-208. sayfalar]

⁶²⁶ İbn Ebi Hâtim (رحمه الله) hasen bir sened ile Mukâtil ibn Hayyân (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[وَإِنْ يَدْعُونَ إِلَّا شَيْطَانًا مَرِيدًا]/Ve azgın bir şeytândan başkasına duâ etmezler.'" Yâni: İblîs(ten başkasına duâ etmezler)." [Ebu Muhammed ibn Ebi Hâtim er-Râzî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm Müsneden anî'r-Resûl ve's-Sahâbe ve't-Tâbiîn 4. cilt, 493. sayfa (4118.)]

⁶²⁷ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "[لَيَغْيِرَنَّ] Elbette Allah'ın halk ettiğini tağyîr edecekler'" Allah'ın Dînini (tağyîr edecekler/değiştirecekler)." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 9. cilt, 219. sayfa]

⁶²⁸ İbn Ebi Hâtim (رحمه الله) sahîh bir sened ile İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[وَلَا يَجِدُ لَهُ مِنْ دُونِ اللَّهِ وَلِيًّا وَلَا نَصِيرًا]/Ve kendisine Allah'ın dûnundan bir velî bulamaz ve ne

Ve erkek veya kadından kim -ve o mü'min iken- sâlih amellerden işlerse, artık işte onlar Cennet'e dâhil olurlar ve bir nekîr zulmedilmezler.(124)⁶²⁹

Ve kim Dînen daha güzeldir, ondan ki Allah'a yüzünü teslim etmiştir ve o muhsindir ve hanîf olarak İbrâhîm milletine tâbi olmuştur? Ve Allah, İbrâhîm'i halîl ittihaz etmiştir.(125)⁶³⁰

Ve semâlardakiler ve arzdakiler Allah'ındır. Ve Allah, her şeye Muhîr⁶³¹ olandır.(126)

Ve kadınlar hakkında senden fetvâ isterler. De ki: 'Onlar hakkında fetvâyı Allah size verir.'⁶³² Ve Kitâb'ta -kendileri için yazılan o kendilerine vermediğiniz ve kendilerini nikâhlamaya rağbet ettiğiniz yetim kadınlar ve çocuklardan müstazaflar ve yetimlere ölçü ile davranmanız hakkında- üzerinize tilâvet edilen (âyetler) vardır. Ve hayırdan ne fiil ederseniz, öyle ki kuşkusuz Allah, ona Âlîm olandır.(127)

Ve eğer bir hanım kocasından (kaynaklanan) geçimsizlik veya îrâz etmeden korkarsa, o takdirde bir sulh ile aralarını ıslâh etmelerinde üzerlerine bir günâh yoktur. Ve sulh hayırdır. Ve nefisler kıskançlığa hazırlanmıştır. Ve eğer ihsân eder ve takvâ ederseniz, öyle ki kuşkusuz Allah, amel ettiklerinize Habîr olandır.(128)

(de) **bir nusret edici.]** Ölümünden önce tevbe etmesi müstesnâ. Bu durumda, Allah onun tevbesini kabûl buyurur." [Ebu Muhammed ibn Ebî Hâtim er-Râzî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm Müsneden anîr-Resûl ve's-Sahâbe ve't-Tâbiîn 4. cilt, 507. sayfa (4168.)]

⁶²⁹ İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle der: "'وَلَا يَظْلَمُونَ نَفِيرًا/Ve bir nekîr zulmedilmezler!'" Yani: Nekîr miktarı (bile zulmedilmezler). Ve bu, çekirdeğin sırtında olan oyuktur." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Begavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 2. cilt, 291. sayfa]

⁶³⁰ İmâm Taberî (رحمه الله) demiştir ki: "Ve bu, Allah (جَلَّ ثَنَاؤُهُ)'dan, İslâm ve ehlinin, diğer milletler ve onların ehlinden daha fazîletli oldukları cihetinde verilen bir hükümdür. Allah (عَزَّ وَجَلَّ) buyurdu ki: **'Ve kim Dînen daha güzeldir, ondan ki Allah'a yüzünü teslim etmiştir'** Yüzünü Allah'a teslim eden, Rabbinin indinden getirdiği hususunda Nebîsi Muhammed (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ)'i tasdik ederek itaat ile O'na boyun eğenden (daha güzeldir). **'Ve o muhsindir'** Yani: Ve o, Rabbinin kendisine emrettiği ile amel eden, harâmını harâm eden ve helâlini helâl eden kimsedir. **'Ve hanîf olarak İbrâhîm milletine tâbi olmuştur'** Rahmân'ın halîli/dostu İbrâhîm'in üzerinde olduğu, kendisinden sonra onu oğullarına emrettiği ve onlara tavsiye ettiği Dîne tâbi olmuştur. **'[Hanîf/Hanîf olarak]'** Yani: Menheci ve yolu üzere müstakîm/dosdoğru olarak." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 9. cilt, 250. sayfa]

⁶³¹ İbn Ebî Zemenîn (رحمه الله) şöyle demektedir: "'مُحِيطٌ/Muhîr'" O'nun ilmi her şeyi ihâta etmiştir." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 4. cilt, 160. sayfa]

⁶³² İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'وَيَسْتَفْتُونَكَ فِي النِّسَاءِ قُلِ اللَّهُ يُفْتِيكُمْ فِيهِنَّ/Ve kadınlar hakkında senden fetvâ isterler. De ki: 'Onlar hakkında fetvâyı Allah size verir.' Adamin odasında güzel olmayan yetim bir kız olduğu zaman, adam o kızı nikâhlamaya yanaşmaz, ama kızın mâlına rağbet ederek onu başkası ile de nikâhlanmazdı." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 9. cilt, 257. sayfa]

Ve asla kadınlar arasında âdil olmaya güç yetiremezsiniz, velev ki hırs gösterseniz. Artık büsbütün meyille meyletmeyin de onları muallâkta gibi bırakmayın. Ve eğer siz ıslâh eder ve takvâ ederseniz, öyle ki kuşkusuz Allah, Gafûr, Rahîm olandır.(129)

Ve eğer ayrılırlarsa, Allah, genişliğinden hepsini müstağnî eder. Ve Allah, Vâsi, Hakîm olandır.(130)

Ve semâlardakiler ve arzdakiler Allah'ındır. Ve andolsun ki, sizden önce o Kitâb verilenlere ve size: 'Allah'a takvâ edin!' diye tavsiye ettik. Ve eğer küfrederseniz, öyle ki kuşkusuz semâlardakiler ve arzdakiler Allah'ındır. Ve Allah, Ganiyy,⁶³³ Hâmid⁶³⁴ olandır.(131)

Ve semâlardakiler ve arzdakiler Allah'ındır. Ve vekîl olarak Allah kâfidir.(132)

Eğer dilerse, ey insânlar, sizi giderir ve başkalarını getirir. Ve Allah, bunun üzere Kadîr olandır.(133)⁶³⁵

Kim dünyâ sevâbını murâd eder ise, işte dünyâ ve Âhiret sevâbı Allah'ın indindedir.⁶³⁶ Ve Allah, Semî, Basîr olandır.(134)

Ey o îmân edenler, ölçü ile kavvamlar, Allah için şâhidler olun, velev ki nefislerinizin veya vâlideynin ve akrabaların aleyhine olsun. Eğer (onlar) zengin veya fakîr ise,⁶³⁷ o takdirde Allah ikisine evlâdır.⁶³⁸ Onun için adâleti

⁶³³ İmâm İbn Manzûr (رحمه الله), İbnu'l-Esîr (رحمه الله)'ın şöyle dediğini nakleder: "O, O ki, bir şeyde kimseye ihtiyâc duymayandır, herkes O'na muhtâctır. Bu mutlak '[Ganiyy]' olan Allah'tır." [Ebu'l-Fazl Muhammed ibn Manzûr, Lisânu'l-Arab, 5. cilt, 3308.-3309. sayfalar]

⁶³⁴ İbn Kayyim el-Cevziyye (رحمه الله) şöyle demektedir: "[Hâmid]' O, hamdin tümüyle kendisine ait olandır. O'na olan hamdin kemâli ise isimlerinde, fiillerinde ve sıfatlarında kendisine ne şerr, ne kötülük ne de noksanlığın nisbet edilmemesini vâcib kılar." [Muhammed ibn Ebî Bekr ibn Kayyim el-Cevziyye, Şifâu'l-Alîl fi Mesâilî'l-Kadâ ve'l-Kader, 2. cilt, 511. sayfa]

⁶³⁵ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın bu âyet hakkında şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "Rabbimiz vAllahi bunun üzere Kâdir'dir, mahlûkâtından dilediğini helâk etmeye ve onlardan sonra diğerlerini getirmeye." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fi Tefsîri'l-Kur'ân, 9. cilt, 299. sayfa]

⁶³⁶ İmâm Beğavî (رحمه الله) dedi ki: "[Kim dünyâ sevâbını murâd eder ise, işte dünyâ ve Âhiret sevâbı Allah'ın indindedir.] Kim ki ameli ile dünyâdan bir ârazı murâd ediyor da onunla Allah (عز وجل)'yi murâd etmiyorsa, Allah ona dünyâ ârazını verir veya Allah'ın murâd ettiğini orada ondan uzaklaştırır ve onun için Âhiret'te bir sevâb yoktur. Kim ki ameli ile Âhiret sevâbını murâd ederse, Allah ona dünyâdan muhabbet ettiğini verir ve Âhiret'te onu Cennetle ödüllendirir." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Begavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 2. cilt, 298. sayfa]

⁶³⁷ İbn Ebî Hâtîm (رحمه الله) ceyyid bir sened ile İbn Abbâs (رضي الله عنهم)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[Ölçü ile kavvamlar olun] Allah mü'minlere, nefisleri veya babaları ya

gerçekleştirmede hevâya tâbi olmayın. Ve eğer çarpıtırmanız veya îrâz ederseniz, öyle ki kuşkusuz Allah, amel ettiklerinize Habîr olandır.(135)

Ey o îmân edenler, Allah'a îmân edin ve Resûlu('ne) ve Resûlu üzerine o inzâl ettiği Kitâb('a) ve önceden o inzâl ettiği Kitâb('a da).⁶³⁹ Ve kim Allah'a küfredirse ve melekleri(ne) ve kitâbları(na) ve resûlleri(ne) ve Âhîret Günü('ne), bu durumda derin bir dalâletle dalâlete düşmüştür.(136)

Muhakkak ki o îmân edenler, sonra küfredenler, sonra îmân edenler, sonra küfredenler, sonra kâfirliği ziyâde edenler, Allah'ın onları mağfiret etmesi olamaz ve ne (de) yola onları hidâyet etmesi.(137)

Münâfıklara, kendileri için elîm bir azâb olduğunu tebşîr et.(138)

Mü'minlerin dûnundan⁶⁴⁰ kâfirleri velî o ittihaz edenler, onların indinde izzet mi arıyorlar? Öyle ki kuşkusuz izzet, cemîân Allah'ındır.(139)⁶⁴¹

Ve Kitâb'ta üzerinize: 'Allah'ın âyetlerine küfredildiği ve onlar ile istihzâ edildiğini işittiginizde, artık onlarla beraber oturmayın, tâ ki ondan gayrı bir söze dalsınlar. Muhakkak ki siz, o zaman onların misli (olursunuz).' diye inzâl buyurmuştur. Muhakkak ki Allah, cemîân münâfıkları ve kâfirleri Cehennem'de cem edecektir.(140)

Onlar ki sizi gözetlerler. Fakat Allah'tan bir fetih sizin için olursa, derler ki: 'Sizinle beraber değil mi idik?'⁶⁴² Ve eğer kâfirlere bir nasîb olursa, derler ki:

da oğulları aleyhine olsa bile hakkı söylemelerini emretmektedir. '[أَنْ يَكُنْ غَنِيًّا أَوْ فَقِيرًا]' Eğer (onlar) **zengin veya fakîr ise!** Allah mü'minlere, hakkı söylemelerini, zengindir diye zengini kayırmamalarını, miskindir diye de miskine göz yummamalarını emretmektedir." [Ebu Muhammed ibn Ebi Hâtim er-Râzî, Tefsîru'l-Kur'ân'l-Azîm Müsneden anî'r-Resûl ve's-Sahâbe ve't-Tâbiîn 4. cilt, 536. ve 539. sayfalar (4271. ve 4283.)]

⁶³⁸ İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) şöyle demiştir: "'فَالله أَوْلَىٰ بِهِمَا'/O takdirde Allah ikisine evlâdır]' Yani: Onun zenginliğine ve onun fakirliğine sizden daha evlâdır." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'ân'l-Azîz, 1. cilt, 413. sayfa]

⁶³⁹ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "'وَالْكِتَابَ الَّذِي نَزَّلَ عَلَىٰ رَسُولِهِ'/Ve Resûlu üzerine o inzâl ettiği Kitâb]' Yani: Kur'ân. '[وَالْكِتَابَ الَّذِي نَزَّلَ مِنْ قَبْلُ]' Ve önceden o inzâl ettiği Kitâb]' Yani: Kur'ân'dan önceden inzâl edilmiş Kitâblar." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 1. cilt, 490. sayfa]

⁶⁴⁰ İmâm Taberî (رحمه الله) demiştir ki: "'مِنْ دُونِ الْمُؤْمِنِينَ'/Mü'minlerin dûnundan]' Yani: Mü'minlerin gayrından." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 9. cilt, 319. sayfa]

⁶⁴¹ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) şöyle demektedir: "'[الَّذِينَ يَخْتَدُونَ الْكَافِرِينَ أَوْلِيَاءَ مِنْ دُونِ]'" Bu, münâfıklar hakkındadır, küffârî onlar velî edinmiş idiler ve nusret ve gâlibiyetin onların olacağını zannediyorlardı. '[يَبْتَغُونَ]' Onların indinde izzet mi arıyorlar? 'فَالْزُرْ فَإِنَّ الزُّرَّ لِلَّهِ جَمِيعًا' Öyle ki kuşkusuz izzet, cemîân Allah'ındır.' Yani: Kuvvet ve gâlibiyeti onların indinde mi talep ediyorlar? 'فَالْزُرْ فَإِنَّ الزُّرَّ لِلَّهِ جَمِيعًا' Öyle ki kuşkusuz izzet, cemîân Allah'ındır.' Yani: Kuvvet ve gâlibiyetin tümü Allahu (تعالى)'nındır." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 1. cilt, 491. sayfa]

'Üzerinize üstünlük sağlamadık mı ve mü'minlerden sizi men etmedik (mi)?' Artık Allah, Kıyâmet Günü aranızda hüküm verir. Ve Allah, asla kâfirler için mü'minler aleyhine bir yol kılmaz.(141)⁶⁴³

Muhakkak ki münâfıklar, Allah'ı aldat(maya çalış)ırlar. Ve O, onları aldatır. Ve namaza kıyâm ettiklerinde, üşenerek kıyâm ederler, insânlara riyâ yaparlar. Ve Allah'ı -az müstesnâ- zikretmezler.(142)

Bunların arasında bocalarlar. Ne bunlara ve ne (de) bunlara. Ve kimi Allah dalâlete düşürürse, o takdirde asla onun için bir yol bulamazsın.(143)

Ey o îmân edenler, mü'minlerin dûnundan⁶⁴⁴ kâfirleri velî itti haz etmeyin. Allah'a, aleyhinizde mübîn bir sultân⁶⁴⁵ kılmayı mı murâd ediyorsunuz?(144)⁶⁴⁶

Muhakkak ki münâfıklar, ateşin en aşağı katındadır. Ve asla onlar için bir nusret edici bulamazsın.(145)

O tevbe edenler ve ıslâh edenler⁶⁴⁷ ve Allah'a îtisam edenler ve Dînlerini Allah için hâlis kılanlar müstesnâ.⁶⁴⁸ Artık işte onlar mü'minler ile beraberdir. Ve Allah, mü'minlere yakında azîm bir ecir verecektir.(146)

⁶⁴² İbn Ebi Hâtım (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "الَّذِينَ يَتَّبِعُونَ بِحُكْمٍ فَإِنْ كَانَ لَكُمْ فَتْحٌ مِنَ اللَّهِ قَالُوا أَلَمْ نَكُنْ مَعَكُمْ]" Onlar ki sizi gözetlerler. Fakat Allah'tan bir fetih sizin için olursa, derler ki: 'Sizinle beraber değil mi idik?]' Bunlar münâfıklardır. [Ebu Muhammed ibn Ebi Hâtım er-Râzî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm Müsneden anî'r-Resûl ve's-Sahâbe ve't-Tâbiîn, 4. cilt, 550.-551. sayfalar (4341.)]

⁶⁴³ İbn Ebi Hâtım (رحمه الله) sahîh bir sened ile bir adamın Alî (رضي الله عنه)'ya gelip de şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "Allahu (تعالى)'nın: 'وَلَنْ يَجْعَلَ اللَّهُ لِلْكَافِرِينَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ سَبِيلًا]' Ve Allah, asla kâfirler için mü'minler aleyhine bir yol kılmaz.]" buyurduğu kavli gördün mü?" (Adam devamla) dedi ki: "Kâfir, mü'mini katlediyor ve mü'min, kâfiri katlediyor." Alî (رضي الله عنه) dedi ki: "Ve Allah, Kıyâmet Günü, asla kâfirler için mü'minler aleyhine bir yol kılmaz." [Ebu Muhammed ibn Ebi Hâtım er-Râzî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm Müsneden anî'r-Resûl ve's-Sahâbe ve't-Tâbiîn, 4. cilt, 552. sayfa (4346.)]

⁶⁴⁴ Şeyh Useymîn (رحمه الله) diyor ki: "مِنْ دُونِ الْمُؤْمِنِينَ]" Mü'minlerin dûnundan]" Yani: Onlardan başkasından. [Muhammed bin Sâlih el-Useymîn, Nisâ Sûresi Tefsîri, 2. cilt, 372. sayfa]

⁶⁴⁵ İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle demektedir: "مُبِينًا]" Mübîn bir sultân]" Yani: Azâbınız hakkında beyyîn/apaçık bir hüccet. [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 2. cilt, 303. sayfa]

⁶⁴⁶ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) der ki: "Allahu (تعالى), mü'min kullarını, mü'minlerin dûnundan kâfirleri dost itti haz etmekten nehyeder. Yani (şunlardan nehyeder): Onlarla sohbette bulunmak ve onlarla arkadaş olmak ve onlara nasihat etmek ve onlara gizlice sevgi beslemek ve mü'minlerin gizli hâllerini onlara ifşâ etmek. [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Nisâ Sûresi, 144. âyetin tefsîrinde]

⁶⁴⁷ İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle demiştir: "الَّذِينَ تَابُوا]" O tevbe edenler]" Nifâktan (o tevbe edenler) ve îmân edenler. 'وَأَصْلَحُوا]" Ve ıslâh edenler]" Amellerini (ıslâh edenler)." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 2. cilt, 303. sayfa]

⁶⁴⁸ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) dedi ki: "إِتِسَامًا]" Bir şeye dayanarak, korktuğundan

Allah, azâbınız ile ne fiil eder, eğer siz şükreder ve îmân ederseniz? Ve Allah, Şâkir, Alîm olandır.(147)⁶⁴⁹

Allah -zulmedilen dışında- sözden kötülüğün açıklanmasına muhabbet etmez. Ve Allah, Semî, Alîm olandır.(148)

Eğer bir hayrı siz açıkla veya onu siz gizler veya bir kötülüğü afvederseniz, o takdirde muhakkak ki Allâh, Afuvv, Kadîr⁶⁵⁰ olandır.(149)

Muhakkak ki Allah ve resûllerine o küfredenler ve Allah ile resûllerinin arasını tefrîk etmeyi murâd edenler ve: 'Bazısına îmân ederiz ve bazısına küfrederiz.' diyenler ve bunun arasında bir yol ittihaz etmeyi murâd edenler;(150)⁶⁵¹

İşte onlar, onlardır hakîkî kâfirler.⁶⁵² Ve kâfirler için alçaltıcı bir azâb hazırladık.(151)

emîn olmaktadır. Ve 'Allah'a îtisam etmek' ise O'na itaat ederek, hemen ve sonra, korktuğu her şeyden emîn olmaktadır. '[وَالْخُصُوصُ دِينُهُمْ لِلَّهِ/Ve Dinlerini Allah için hâlis kılanlar]' Allah, kalb ile ihlâsı şart koşmuştur, çünkü âyet münâfıklar hakkındadır. Ve nifâk, kalbin küfrüdür. Onun giderilmesi ihlâs iledir." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 1. cilt, 495. sayfa]

⁶⁴⁹ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın âyet hakkında şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "Muhakkak ki Allah, ne şükredene ve ne (de) mü'mine azâb eder." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 2. cilt, 129. sayfa]

Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) ise şöyle demiştir: "'إِنْ شَكَرْتُمْ وَأَمْنَتْمْ/Allah, azâbınız ile ne fiil eder, eğer siz şükreder ve îmân ederseniz?'" Manâsı: Allah, şükreden mü'mine azâb etmez. "'إِنْ شَكَرْتُمْ وَأَمْنَتْمْ/Eğer siz şükreder ve îmân ederseniz?'" Yani: Eğer siz îmân eder ve şükrederseniz. Şükür, küfrün zıddıdır. Küfür: Nimeti örtmektir. Şükür ise: Nimeti izhâr etmektir. '[وَكَانَ اللَّهُ شَاكِرًا عَلِيمًا/Ve Allah, Şâkir, Alîm olandır.]' Allah'tan şükür ise amelin kabûl edilmesidir. Ve mânâsı: Allah, itaatleri kabûl edici, niyetlere Alîm olandır." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 1. cilt, 495.-496. sayfalar]

⁶⁵⁰ İbn Kayyim el-Cevziyye (رحمه الله) dedi ki: "Kudretinde kimsenin O'nun misli gibi olmadığı 'إِلَهٌ كَدِيرٌ/İlâhî Kadîr'." [Muhammed ibn Ebî Bekr ibn Kayyim el-Cevziyye, Savâiku'l-Mursele, 4/1338]

⁶⁵¹ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın bu âyet hakkında şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "İşte onlar, Allah'ın düşmanı yahûdiler ve nasârâdır. Yahûdiler, Tevrât'a ve Mûsâ'ya îmân etmiş ve İncil ve İsâ'ya küfretmişlerdir. Ve nasârâ, İncil ve İsâ'ya îmân etmiş ve Kur'ân ve Muhammed (صلی الله علیه وسلم)'e küfretmişlerdir. Öyle ki yahûdilik ve nasrânîliği (dîn) ittihaz etmişlerdir. Ve o ikisi, bid'at olup Allah'tan değildir. Allah'ın, resûllerini kendisiyle ba's ettiği Dîni olan İslâm'ı terketmişlerdir." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 9. cilt, 354. sayfa]

⁶⁵² İbn Ebî Hâtim (رحمه الله) ceyyid bir sened ile İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'إِنَّهُمْ كَافِرُونَ حَقًّا/İşte onlar, onlardır hakîkî kâfirler.'" Öyle ki Allah, mü'mini, hakîkî mü'min ve kâfiri, hakîkî kâfir kılmıştır." [Ebu Muhammed ibn Ebî Hâtim er-Râzî, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîm Müsneden anîr-Resûl ve's-Sahâbe ve't-Tâbiîn, 4. cilt, 567.-568. sayfalar (4406.)]

İmâm Beğavî (رحمه الله) ise şöyle der: "'إِنَّهُمْ كَافِرُونَ حَقًّا/İşte onlar, onlardır hakîkî kâfirler.'" (Allah, Resûllerden) bazılarını küfretmelerinin, hepsine küfretmek gibi olduğunun bilinmesi için onların küfrünü hakîkî olarak nitelemiştir." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-

Ve Allah ve resûllerine o îmân edenler ve onlardan birinin arasını tefrîk etmeyenler, işte onlara yakında ecirlerini verecektir. Ve Allah, Gafûr, Rahîm olandır.(152)

Kitâb ehli, üzerlerine semâdan bir Kitâb inzâl etmeni senden isterler. İmdi bundan daha büyüğünü Mûsâ'dan istediler de: 'Allah'ı cehren⁶⁵³ bize göster.' dediler. Bunun üzerine zulümlerinden dolayı yıldırım onları yakaladı. Sonra beyyinelerin onlara gelmesinin ardından buzağıyı (ilâh) ittihaz ettiler. Derken bundan afvettik ve Mûsâ'ya mübîn bir sultân verdik.(153)⁶⁵⁴

Ve misâkları nedeniyle Tûr'u fevklerine kaldırdık. Ve onlara dedik ki: 'Secde ederek kapıdan dâhil olun.' Ve onlara dedik ki: 'Cumartesi gününde sınırı aşmayın.' Ve galîz bir misâk onlardan aldık.(154)

Böylece misâklarını bozmalarından dolayı (onları cezâlandırıdık) ve Allah'ın âyetlerine küfretmeleri ve enbiyâyı haksızlıkla katletmeleri ve: 'Kalblerimiz kılıfıdır.' söylemleri. Bilakis Allah, küfürlerinden dolayı üzerlerini mühürlemiştir. Bu nedenle -az hâric- îmân etmezler.(155)⁶⁵⁵

Ve küfretmelerinden dolayı ve Meryem aleyhinde azîm bir bühtân söylemleri.(156)⁶⁵⁶

Ve: 'Muhakkak ki biz, Allah Resûlu Meryem oğlu Mesîh İsâ'yı katlettik.' söylemleri. Ve ne onu katletmişler ve ne (de) onu asmışlardır. Ve lâkin onlar

Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 2. cilt, 305. sayfalar]

⁶⁵³ İbn Ebi Hâtîm (رحمه الله) sahîh bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[جَهْرًا/Cehren]' Gözle görülür biçimde." [Ebu Muhammed ibn Ebi Hâtîm er-Râzî, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîm Müsneden anî'r-Resûl ve's-Sahâbe ve't-Tâbiîn 4. cilt, 570. sayfa (4415.)]

⁶⁵⁴ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "[وَأَتَيْنَا مُوسَى سُلْطَانًا مُبِينًا/Ve Mûsâ'ya mübîn bir sultân verdik]' Mucizelerden beyyin bir hüccet (verdik)." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 1. cilt, 498. sayfa]

⁶⁵⁵ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "[فِيمَا نَقُضُهُمْ مِيثَاقَهُمْ/Böylece misâklarını bozmalarından dolayı]' Misâklarını bozmalarından dolayı onları lanetledik. '[وَقَوْلِهِمْ قُلُوبُنَا غُلْفٌ/Ve: 'Kalblerimiz kılıfıdır.' söylemleri]' Yani: (Kalplerimiz) fıkhetmiyor (söylemleri). '[بَلْ طَبَعَ اللَّهُ عَلَيْهَا بِفُكْرِهِمْ/Bilakis Allah, küfürlerinden dolayı üzerlerini mühürlemiştir.]' Ve bunu fiil ettikleri zaman onları lanetlemiştir. '[فَلَا يُؤْمِنُونَ إِلَّا قَلِيلًا/Bu nedenle -az hâric- îmân etmezler.]' Kavim, Allah'ın emrini terk ettiği ve onlar resûllerini katlettikleri, O'nun âyetlerine küfrettikleri ve üzerlerine alınmış olan misâkı bozdıkları zaman Allah, küfürlerinden dolayı (kalplerinin) üzerini mühürlemiş ve onları lanetlemiştir." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 9. cilt, 364.-365. sayfalar]

⁶⁵⁶ İbn Ebi Hâtîm (رحمه الله) ceyyid bir sened ile İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[بُهْتَانًا عَظِيمًا/Ve Meryem aleyhinde azîm bir bühtân söylemleri]' Yani: Muhakkak ki onlar, ona zinâ ile (suç) atıldılar." [Ebu Muhammed ibn Ebi Hâtîm er-Râzî, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîm Müsneden anî'r-Resûl ve's-Sahâbe ve't-Tâbiîn, 4. cilt, 582.-583. sayfalar (4472.)]

için benzetilmiştir.⁶⁵⁷ Ve muhakkak ki onda o ihtilâf edenler, elbette ondan şekk içindedir. Onlar için -zanna tâbi olma dışında- onunla ilgili bir ilim yoktur.⁶⁵⁸ Ve yakînen onu katletmediler.(157)

Bilakis Allah, Kendisine onu yükseltmiştir.⁶⁵⁹ Ve Allah, Azîz, Hakîm olandır.(158)

Ve Kitâb ehlinde (kimse) yoktur ki ölümünden önce hakîkaten ona îmân etmesin.⁶⁶⁰ Ve Kıyâmet Günü aleyhlerine şâhid olur.(159)⁶⁶¹

Böylece o yahûdilerin zulmünden dolayı ve Allah yolundan çokça alıkoymalarından dolayı kendilerine helâl edilmiş pak olanları üzerlerine harâm ettik.(160)

Ve ribâ almaları -ve ondan nehyedilmişlerdi- ve insânların mâllarını bâtl ile yemeleri(nden dolayı). Ve onlardan kâfirler için elîm bir azâb hazırladık.(161)

⁶⁵⁷ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "[شُبَّةٌ لَهُمْ/Onlar için benzetilmiştir]' İsâ (عليه السلام)'dan başka bir adamı astılar, kendisini o hesâb ettiler." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 9. cilt, 373. sayfa]

⁶⁵⁸ İbn Ebi Hâtîm (رحمه الله) sahîh bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[وَأَنَّ لَهُمْ مَا لَهُمْ بِهِ مِنْ عِلْمٍ/Ve muhakkak ki onda o ihtilâf edenler, elbette ondan şekk içindedir. Onlar için -zanna tâbi olma dışında- onunla ilgili bir ilim yoktur.]" İşte onlar, Allah'ın nebîsi İsâ (عليه السلام)'ı o katletmek için anlaşılan ve onu katledip astıklarını sanan, Allah'ın düşmanı yahûdilerdir." [Ebu Muhammed ibn Ebi Hâtîm er-Râzî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm Müsneden anîr-Resûl ve's-Sahâbe ve't-Tâbiîn, 4. cilt, 585.-586. sayfalar (4480.)]

İmâm Taberî (رحمه الله) ise şöyle der: "[وَأَنَّ لَهُمْ مَا لَهُمْ بِهِ مِنْ عِلْمٍ/Onlar için onunla ilgili bir ilim yoktur]' Yani: Onlar, katlettikleri kişiyi, onun hakkında kendilerinden vâki olan bir şekk ve ihtilâf üzerine katlettiler. O, İsâ (عليه السلام) mıydı yoksa bir başkası mıydı? Katlettikleri kimsenin kim olduğuna dair onların bir ilmi yoktu. '[وَأَنَّ لَهُمْ مَا لَهُمْ بِهِ مِنْ عِلْمٍ/Zanna tâbi olma dışında]' Zannlarına tâbi oldular ve o kimseyi, İsâ (عليه السلام) zannederek katlettiler. O, onların katletmeyi istedikleri kişi değildi." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 9. cilt, 377. sayfa]

⁶⁵⁹ İbn Ebi Hâtîm (رحمه الله) hasen bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[وَيَوْمَ يُكْفَرُ أُولَئِكَ بِمَا عَدُّوا/Onlar, kendilerine onu yükseltmiştir.]" Allah (تبارك وتعالى), Kendisine, İsâ (عليه السلام) hayâtta olarak yükseltmiştir." [Ebu Muhammed ibn Ebi Hâtîm er-Râzî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm Müsneden anîr-Resûl ve's-Sahâbe ve't-Tâbiîn, 5. cilt, 587. sayfa (4487.)]

⁶⁶⁰ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[وَيَوْمَ يُكْفَرُ أُولَئِكَ بِمَا عَدُّوا/Ölümünden önce]' Meryem oğlu İsâ (عليه السلام)'ın ölümünden önce." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 9. cilt, 380. sayfa]

Yine İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Hasen el-Basrî (رحمه الله)'ın ise şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[وَيَوْمَ يُكْفَرُ أُولَئِكَ بِمَا عَدُّوا/Ölümünden önce]' İsâ'nın ölümünden önce. Vallahi, muhakkak ki o şu an, elbette Allah indinde hayâttadır ve lâkin o nüzûl ettiği zaman topluca ona îmân ederler." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 9. cilt, 380. sayfa]

⁶⁶¹ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) dedi ki: "[وَيَوْمَ يُكْفَرُ أُولَئِكَ بِمَا عَدُّوا/Ve Kıyâmet Günü aleyhlerine şâhid olur.]" Yani: İsâ (عليه السلام) Kıyâmet Günü aleyhlerine şâhid olur." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 1. cilt, 500. sayfa]

Lâkin onlardan ilimde derinleşenler ve mü'minler, sana inzâl edilene ve senden önce inzâl edilene îmân ederler. Ve namazı ikâme edenler ve zekâtı verenler ve Allah'a ve Âhiret Günü'ne îmân edenler, işte onlara azîm bir ecir vereceğiz.(162)

Muhakkak ki Biz sana vahyettik, Nûh'a ve ardındaki nebîlere vahyettiğimiz gibi. Ve İbrâhîm ve İsmâîl ve İshâk ve Yâkûb ve Esbât⁶⁶² ve İsâ ve Eyyûb ve Yûnus ve Hârûn ve Süleymân'a (da) vahyettik. Ve Dâvud'a Zebûr'u verdik.(163)

Ve önceden onları senin üzerine kıssa ettiğimiz resûller ve onları senin üzerine kıssa etmediğimiz resûller (irsâl ettik).⁶⁶³ Ve Allah, Mûsâ'ya teklîmen kelâm buyurmuştur.(164)⁶⁶⁴

Resûller (irsâl ettik),⁶⁶⁵ tebşîr ediciler ve inzâr ediciler.⁶⁶⁶ İnsânlar için - resûllerin ardından- Allah üzere bir hüccet olmaması için.⁶⁶⁷ Ve Allah, Azîz, Hakim olandır.(165)

Lâkin Allah, sana inzâl ettiği ile şâhidlik eder, onu ilmi ile inzâl etmiştir ve melekler (de) şâhidlik ederler. Ve Şehîd⁶⁶⁸ olarak Allah kâfidir.(166)

⁶⁶² İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle dedi: "'[الأسباط]/Esbât)' Bunlar Yâkûb (عليه السلام)'ın evlâdlarıdır." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 2. cilt, 311. sayfa]

⁶⁶³ Bu açıklama İbn Ebî Zemenîn (رحمه الله)'a aittir, der ki: "'[وَرَسُولًا قَدْ قَصَصْنَاهُمْ عَلَيْكَ مِنْ قَبْلُ وَرَسُولًا لَمْ نَمُوسِي تَكْلِيمًا]/Ve önceden onları senin üzerine kıssa ettiğimiz resûller ve onları senin üzerine kıssa etmediğimiz resûller.'" Mânâ: Ve onları üzerine kıssa ettiğimiz resûller (ve onları üzerine kıssa etmediğimiz resûller) irsâl ettik. [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîz, 1. cilt, 421. sayfa]

⁶⁶⁴ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) şöyle der: "'وَكَلَّمَ اللَّهُ مُوسَى تَكْلِيمًا]/Ve Allah, Mûsâ'ya teklîmen kelâm buyurmuştur.'" Ona ancak Nefsi ile, vâsıtasız ve vahiy etmeksizin kelâm buyurmuştur." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 1. cilt, 502. sayfa]

⁶⁶⁵ Bu açıklama Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله)'a yine aittir, demiştir ki: "'[رُسُلًا]/Resûller]' Yani: Resûller irsâl ettik." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 1. cilt, 503. sayfa]

⁶⁶⁶ İbn Ebî Zemenîn (رحمه الله) diyor ki: "'[مُبَشِّرِينَ وَمُنْذِرِينَ]/Tebşîr ediciler ve inzâr ediciler]' Yani: Cennet ile tebşîr ediciler/müjdeleyiciler ve ateş ile ve inzâr ediciler/uyarıcılar." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîz, 1. cilt, 424. sayfa]

⁶⁶⁷ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) dedi ki: "'[لَنْ يَكُونَ لِلنَّاسِ عَلَى اللَّهِ حُجَّةٌ بَعْدَ الرُّسُلِ]/İnsânlar için - resûllerin ardından- Allah üzere bir hüccet olmaması için.]" Bu, Allahu (تعالى)'nın, kendilerine resûller ba's etmeden önce halka azâb etmeyeceğinin delilidir." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 1. cilt, 503. sayfa]

⁶⁶⁸ İbn Kayyim el-Cevziyye (رحمه الله) şöyle der: "'[شَهِيدًا]/Şehîd]' Tüm sesleri işitir, gizlisini ve açığını. Ve O, tüm mevcudâtı görür, irisini ufağını, küçüğünü ve büyüğünü. Ve O'nun ilmi her şeyi ihâta etmiştir." [Muhammed ibn Ebî Bekr ibn Kayyim el-Cevziyye, Medâricu's-Sâlikîn, 3. cilt, 266. sayfa]

Muhakkak ki o küfredenler ve Allah yolundan alıkoyanlar, derin bir dalâletle dalâlete düşmüşlerdir.(167)

Muhakkak ki o küfredenler ve zulmedenler, Allah'ın onları mağfiret etmesi olamaz ve ne (de) yola onları hidâyet etmesi;(168)⁶⁶⁹

Cehennem yolu hâric.⁶⁷⁰ Orada ebeden muhalledlerdir.⁶⁷¹ Ve bu, Allah üzere kolay olandır.(169)

Ey insânlar, Resûl hakk ile Rabbinizden size gelmiştir. Öyleyse îmân edin, sizin için hayırdır.⁶⁷² Ve eğer küfrederseniz, öyle ki kuşkusuz semâlar ve arzdakiler Allah'ındır. Ve Allah, Âlîm, Hakîm olandır.(170)

Ey Kitâb ehli, dîninizde aşırı gitmeyin ve Allah üzere hakktan başkasını söylemeyin. Meryem oğlu Mesîh İsâ ancak Allah Resûlu ve Meryem'e ilkâ ettiği kelimesi ve O'ndan bir rûhtur. Öyleyse Allah'a ve resûllerine îmân edin. Ve: '(Allah) üçtür.' demeyin. Son verin, sizin için hayırdır. Allah, ancak tek ilâhtır. O, subhândır⁶⁷³ bir evlâdı olmaktan. O'nundur semâdakiler ve arzdakiler. Ve vekîl olarak Allah kâfidir.(171)

Mesîh, Allah'a kul olmaktan asla çekinmez ve ne (de) mukarrebûn melekler.⁶⁷⁴ Ve kim O'nun ibâdetinden çekinir ve kibirlenirse, öylece onları cemîân Kendine haşr eder.(172)

⁶⁶⁹ İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) şöyle demiştir: "'[لَمْ يَكُنِ اللَّهُ لِيُغْفِرْ لَهُمْ]/Allah'ın onları mağfiret etmesi olamaz' Yani: Eğer küfürleri üzerine ölürlerse (Allah'ın onları mağfiret etmesi olamaz). '[وَلَا يَهْدِيهِمْ]' Ve ne (de) yola onları hidâyet etmesi]' Yani: Hayâtta olanlarının umûmunu (yola onları hidâyet etmesi olamaz)."[Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 1. cilt, 424. sayfa]

⁶⁷⁰ İmâm Kâsimî (رحمه الله) diyor ki: "'[أَلَا طَرِيقَ جَهَنَّمَ]/Cehennem yolu hâric.]" Yani: Ona götüren (yol hâric). Ve o, onların kötü ameller işlemeleridir." [Cemâleddîn el-Kâsimî, Mehâsinu't-Te'vîl, 6. cüz, 1761. sayfa]

⁶⁷¹ İmâm Taberî (رحمه الله) dedi ki: "'[وَالْخَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا]/Orada ebeden muhalledlerdir.]" Orada ebeden ikâmet ederler." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 9. cilt, 411. sayfa]

⁶⁷² İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) şöyle demektedir: "'[يَا أَيُّهَا النَّاسُ قَدْ جَاءَكُمْ الرَّسُولُ بِالْحَقِّ مِنْ رَبِّكُمْ فَآمِنُوا خَيْرًا لَكُمْ]/Ey insânlar, Rabbinizden hakk ile Resûl size gelmiştir. Öyleyse îmân edin, sizin için hayırdır.]" Yani: Muhammed (صلوات الله و سلامه عليه), Allah (عز وجل)'den hidâyet, hak Dîni ve şîfâ verici beyân ile size gelmiştir. Artık onun size getirdiğine îmân edin ve ona tâbi olun, sizin için hayır olsun." [Ebu'l-Fidâ İsmâîl ibn Umer ibn Kesîr ed-Dîmâşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Nisâ Sûresi, 170. âyetin tefsîrinde]

⁶⁷³ Ebu'l-Ferec İbn Cevzî (رحمه الله) der ki: "'[وَسُبْحَانَكَ/O, subhândır]" Mânâsı: O'nu, bir evlâdı olmaktan berî kılmazdır." [Ebu'l-Ferec Abdurrahmân ibn Alî ibn Muhammed ibn Cevzî, Zâdu'l-Mesîr fî İlmi't-Tefsîr, 348. sayfa (tek cilt olarak basım)]

⁶⁷⁴ İmâm Taberî (رحمه الله) şöyle diyor: "'[الْمَلَائِكَةُ الْمُقَرَّبُونَ]/Mukarrebûn melekler]" Allah'ın kendilerini mukarreb kıldığı/yakınlaştırdığı ve menzillerini, mahlûkâtından gayrı üzere yükselttiği mukarrebûn resûlleri/elçileri (melekler)."[Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 9. cilt, 425. sayfa]

Fakat o îmân edenler ve sâlih ameller işleyenlere gelince, öyle ki ecirlerini onlara ifâ eder ve fazlından onlara ziyâde eder. Ve o çekinenlere ve kibirlenenlere gelince, öyle ki onlara elîm bir azâbla azâb eder. Ve kendileri için Allah'ın dûnundan bir velî bulamazlar ve ne (de) bir nusret edici.(173)⁶⁷⁵

Ey insânlar, Rabbinizden bir burhân size gelmiştir. Ve mübîn bir nûr size inzâl ettik.(174)⁶⁷⁶

İmdi Allah'a o îmân edenlere ve ona sarılanlara⁶⁷⁷ gelince, öyle ki Kendisinden bir rahmet ve fazlın içine onları dâhil eder ve Kendisine -Sırât-ı Mustakîm(e)- onları hidâyet eder.(175)

Senden fetvâ isterler. De ki: 'Allah, kelâle⁶⁷⁸ hakkında size fetvâ verir: Evlâdı olmayan bir kişi helâk olur⁶⁷⁹ ve kız kardeşi bulunursa, o takdirde bıraktığının yarısı onundur. Ve o ona (kız kardeşine) vâris olur, eğer onun (kız kardeşin) evlâdı yok ise. Fakat (kız kardeşler) iki iseler, o zaman (erkek kardeşin) bıraktığından üçte ikisi onlaradır. Ve eğer adamlar ve kadınlar(dan ibâret) kardeşler iseler, o takdirde erkek için iki dişinin payının misli vardır. Allah, dalâlete düşersiniz diye size beyân eder.⁶⁸⁰ Ve Allah, her şeye Alîm'dir.(176)

⁶⁷⁵ İbn Ebi Hâtim (رحمه الله) ceyyid bir sened ile İbn Abbâs (رضي الله عنهم)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[فَدَّ وَلَا يَجُودُونَ لَهُمْ مِنْ نُونِ اللَّهِ وَلِيًّا وَلَا نَصِيرًا]/Ve kendileri için Allah'ın dûnundan bir velî bulamazlar ve ne (de) bir nusret edici]' Ancak ölmeden önce tevbe etmesi müstesnâ. Eğer tevbe ederse Allah onun tevbesini kabûl eder." [Ebu Muhammed ibn Ebi Hâtim er-Râzî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm Müsneden anî'r-Resûl ve's-Sahâbe ve't-Tâbiîn, 4. cilt, 613. sayfa (4576.)]

⁶⁷⁶ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'[فَدَّ رَّبِّكُمْ جَاءَكُمْ بِرُحْنٍ مِنْ رَبِّكُمْ]/Rabbinizden bir burhân size gelmiştir.'" Yani: Rabbinizden bir beyyine (size gelmiştir). '[وَإِنزَلْنَا إِلَيْكُمْ نُورًا مُبِينًا]/Ve mübîn bir nûr size inzâl ettik.]' Ve o, bu Kur'an'dır." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 2. cilt, 141. sayfa]

⁶⁷⁷ İmâm Suyûtî (رحمه الله) hasen bir sened ile İbn Cureyc (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[وَإِنزَلْنَا إِلَيْكُمْ نُورًا مُبِينًا]/Ve ona sarılanlara]' Kur'an'a (sarılanlara)." [Ebu'l-Fadl Celâleddîn bin Muhammed bin Ebî Bekr es-Suyûtî, Durru'l-Mensûr fi't-Tefsîr bi'l-Me'sûr, Nisâ Süresi, 175. âyetin tefsîrinde]

⁶⁷⁸ İbn Ebi Hâtim (رحمه الله) sahîh bir sened ile İbn Abbâs (رضي الله عنهم)'tan rivâyeten Ömer bin Hattâb (رضي الله عنه)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[كَلَالَة]/Kelâle]' Çocuğu olmayan ve babası olmayan kimsedir.' dedi." [Ebu Muhammed ibn Ebi Hâtim er-Râzî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm Müsneden anî'r-Resûl ve's-Sahâbe ve't-Tâbiîn, 4. cilt, 85.-86. sayfalar (2456.)]

⁶⁷⁹ Yine İbn Ebi Hâtim (رحمه الله) hasen bir sened ile Süddî (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[بِرْ كَيْسٍ يَمُوتُ]/Bir kişi helâk olursa]' (Bir kişi) ölür(se)." [Ebu Muhammed ibn Ebi Hâtim er-Râzî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm Müsneden anî'r-Resûl ve's-Sahâbe ve't-Tâbiîn, 4. cilt, 616. sayfa (4585.)]

⁶⁸⁰ İmâm Şevkânî (رحمه الله) der ki: "'[يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمُ الْآيَاتِ الْكَلَامَ]/Allah, dalâlete düşersiniz diye size beyân eder.]" Yani: Dalâlete düşmenizi kerih görerek kelâlenin hükmünü size beyân eder ve sâir hükümleri." [Muhammed bin Alî eş-Şevkânî, Fethu'l-Kadîr, 347. sayfa (tek cilt olarak basım)]

5. MÂİDE SÛRESİ (120 âyettir)

Allah'ın ismi ile, Rahmân, Rahîm

Ey o îmân edenler, akitleri ifâ edin.⁶⁸¹ Sizin için davarların behîmesi⁶⁸² helâl edilmiştir. Avlanmayı helâl etmeksizin -ve siz ihrâmlı iken- üzerinize tilâvet edilen müstesnâ.⁶⁸³ Muhakkak ki Allah, murâd ettiğini hükmeder.(1)⁶⁸⁴

Ey o îmân edenler, Allah'ın şîârlarını helâl etmeyin⁶⁸⁵ ve ne harâm ayı⁶⁸⁶ ve ne kurbanlığı ve ne gerdanlıkları ve ne (de) Rabblerinden bir fazl ve bir rızâ arayarak Beyt-i Harâm'a gelenleri.⁶⁸⁷ Ve ihrâmdan çıktığınızda, artık avlanın. Ve Mescidi'l-Harâm'dan sizi alıkoydular diye bir kavme beslediğiniz kin, sınırı aşmaya sizi sürüklemesin. Ve iyilik ve takvâ üzere yardımlaşın ve günâh ve düşmanlık üzere yardımlaşmayın. Ve Allah'a takvâ edin, muhakkak ki Allah'ın ikâbı çok şiddetlidir.(2)

⁶⁸¹ İbn Ebi Hâtîm (رحمه الله) sahîh bir sened ile İbn Abbâs (رضي الله عنه)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[أَوْفُوا بِالْعُقُودِ/Akitleri ifâ edin]' Yani: Ahidleri (ifâ edin). Allah'ın helâl ettiğini ve harâm ettiğini ve farz kıldığını ve tüm Kur'ân'daki haddleri (ifâ edin). (Bunlara) vefâsızlık etmeyin ve (bunları) bozmayın." [Ebu Muhammed ibn Ebi Hâtîm er-Râzî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm Müseden anî'r-Resûl ve's-Sahâbe ve't-Tâbiîn, 5. cilt, 32. sayfa (5f.)]

⁶⁸² İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) demiştir ki: "'[بَهِيمَةَ الْأَنْعَامِ/Davarların behîmesi]' Bunlar deve, sığır ve koyundur." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dîmaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Maide Suresi, 1. âyetin tefsîrinde]

⁶⁸³ İmâm Kurtubî (رحمه الله) der ki: "'[وَلَا تَلْبِسُوا الْحَرَامَ بِالْحَلَالِ/Üzerinize tilâvet edilen müstesnâ]' Yani: Kur'ân ve ve Sünnet'te üzerinize kıraat edilen (müstesnâ)." [Ebu AbdUllah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, el-Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, Mâide Sûresi, 1. âyetin tefsîrinde]

⁶⁸⁴ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'[إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ/Muhakkak ki Allah, murâd ettiğini hükmeder.]" Muhakkak ki Allah, halk ettikleri hakkında, murâd ettiğini hükmeder. Kulları için beyân etmiş ve farzlarını farz buyurmuş ve haddlerini hadd eylemiş ve Kendisine itaat edilmesini emretmiş ve isyân edilmesini nehyetmiştir." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 2. cilt, 145. sayfa]

⁶⁸⁵ İmâm Kurtubî (رحمه الله) demiştir ki: "'[يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَحْلُوا شَعَائِرَ اللَّهِ/Şîârlarını helâl etmeyin]' Hakîki mü'minlere bir hitâbtır. Yani: Allah'ın haddlerini -emirlerden (herhangi) bir emirde- aşmayın." [Ebu AbdUllah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, el-Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, Mâide Sûresi, 2. âyetin tefsîrinde]

⁶⁸⁶ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[وَلَا تَحَرِّمُوا الْحَرَامَ/Ve ne harâm ayı]' Yani: Onda kitâli helâl etmeyin." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 2. cilt, 146. sayfa]

⁶⁸⁷ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) diyor ki: "'[وَلَا تَلْبِسُوا الْحَرَامَ بِالْحَلَالِ/Ve ne (de) Rabblerinden bir fazl ve bir rızâ arayarak Beyt-i Harâm'a gelenleri]' Yani: İçine o dâhil olanların emniyette oldukları Allah'ın Beyt-i Harâmına yönelenlerle kitâli helâl etmeyin. Aynı şekilde, Allah'ın fazlını talep ederek ve O'nun rızasını arzu ederek oraya yönelenleri oradan uzaklaştırmayın, onlara engel olmayın ve sıkıntı çıkarmayın." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dîmaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Mâide Sûresi, 2. âyetin tefsîrinde]

Meyte üzerinize harâm edilmiştir ve kan ve hınzır eti ve Allah'tan gayrisi için kurbân edilmiş ve boğulmuş ve vurulmuş ve yuvarlanmış ve süsülmüş ve - (ölmeden) kestiğiniz müstesnâ- yırtıcı (hayvan) yemiş ve sunak üzerine kesilmiş ve fal oklarıyla kısmet aramanız. Bunlar fâsıklıktır. Bugün o küfredenler Dîninizden yeise düştü. Öyleyse onlardan haşyet duymayın ve Benden haşyet duyun. Bugün Dîninizi sizin için kemâle erdirdim ve nimetimi üzerinize tamamladım ve sizin için dîn olarak İslâm'a râzı oldum.⁶⁸⁸ Artık kim aşırı açlıkta zorda kalırsa, günâha yönelmeden (bunlardan yerse), o takdirde muhakkak ki Allah, Gafûr'dır, Rahîm'dir.(3)

Kendileri için neyin helâl edildiğini sana suâl ederler. De ki: 'Pak olanlar sizin için helâl edilmiştir ve kendilerine tâlim ettiğiniz -Allah'ın size tâlim ettiğinden- muallem avcı hayvanlar(ın tuttukları). İmdi üzerinize tuttuklarından yiye ve üzerine Allah'ın ismini zikredin.⁶⁸⁹ Ve Allah'a takvâ edin, kuşkusuz Allah'ın hesâbı serîdir.(4)

Bugün pak olanlar sizin için helâl edilmiştir. Ve o Kitâb verilenlerin taâmı sizin için helâldir ve sizin taâmınız onlar için helâldir. Mü'minelerden muhsanât ve sizden önce o Kitâb verilenlerden muhsanât -iffetler korunarak, zinâ yapmadan ve gizli dost ittihaz etmeden-⁶⁹⁰ ücretlerini kendilerine

⁶⁸⁸ Şeyh Şankitî (رحمه الله) şöyle demektedir: "Allahu (تعالى) bu âyet-i kerîmede, bizim için Dînimizi kemâle erdirdiğini ve Dînin ebeden nâkıs kılınamayacağını ve bu Dînin ebeden bir ziyâdeye muhtâc olmadığını açıkça belirtmiştir. İşte bunun için nebîleri Nebîmiz (عليهم صلوات الله وسلامه جميعا) ile sonlandırmıştır. Ve yine bu âyet-i kerîmede, bizim için Dîn olarak İslâm'dan râzı olduğunu, İslâm'a ebeden öfkelenmeyeceğini beyân etmiş ve bu nedenle de İslâm dışında bir dîni kimseden kabûl etmeyeceğini tasrih etmiştir. Şöyle buyurur: '[وَمَنْ يَبْتَغِ غَيْرَ الْإِسْلَامِ دِينًا فَلَنْ يُقْبَلَ مِنْهُ وَهُوَ فِي الْآخِرَةِ مِنَ الْخَاسِرِينَ/Ve kim İslâm'dan gayri bir dîn arzularsa, artık ondan asla kabûl edilmez. Ve o, Âhîret'te hüsrâna uğrayanlardandır.]' [Âl-i İmrân Sûresi, 85. âyet] '[إِنَّ الدِّينَ عِنْدَ اللَّهِ الْإِسْلَامُ/Muhakkak ki Dîn, Allah'ın indinde İslâm'dır.]' [Âl-i İmrân Sûresi, 19. âyet] Dînin ikmâlinde ve tüm hükümlerinin beyânında, iki cihânın bütün nîmetleri mevcûdudur. Ve bundan dolayı: '[وَأَتَمَمْتُ وَآتَمَمْتُ]' Üzerinize nîmetimi tamamladım]' buyurmuştur." [Muhammed el-Emîn eş-Şankitî, el-İslâmu Dînun Kâmil, 3.-4. sayfalar]

⁶⁸⁹ İbn Ebi Hâtim (رحمه الله) sahîh bir sened ile İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[وَمَا عَلَّمْتُ مِنَ الْجَوَارِحِ مُكَلِّبِينَ/Ve kendilerine tâlim ettiğiniz muallem avcı hayvanlar(ın tuttukları)]' Onlar, tâlim edilmiş köpekler ve avcılığı ilmeden şahinler/doğanlardır." Devamla dedi ki: "'[فَكُلُوا مِمَّا أَمْسَكْنَ عَلَيْكُمْ/İmdi üzerinize tuttuklarından yiyein]' Onların katlettiklerinden yiyein. Öyle ki şayet katleder ve yerlerse, artık (onu) yemeyin. '[وَادْعُوا اسْمَ اللَّهِ عَلَيْهِ/Ve üzerine Allah'ın ismini zikredin]' Avcı hayvanlarını gönderdiğinde, o zaman de ki: '[بِسْمِ اللَّهِ/Bismillâh]' Ve eğer (demei) unutursan, artık bir sıkıntı yoktur." [Ebu Muhammed ibn Ebi Hâtim er-Râzî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm Müsneden anîr-Resûl ve's-Sahâbe ve't-Tâbiîn, 5. cilt, 41. sayfa (27f.)]

⁶⁹⁰ İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) şöyle demiştir: "'[مُخَصَّنِينَ غَيْرَ مُسَافِحِينَ/İffetler korunarak, zinâ yapmadan]' Yani: Nikâhlayarak, zinâkârlıktan gayri. '[وَلَا مُتَّخِذِي أَخْدَانٍ/Ve gizli dost ittihaz etmeden]' Yani: Gizlice erkek dost ve kadın dost (ittihaz etmeden/edinmeden)." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebi Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 2. cilt, 10. sayfa]

verdiğinizde (size helâldir).⁶⁹¹ Ve kim îmâna küfrederse, bu durumda ameli boşa gitmiştir ve o, Âhiret'te hüsrâna uğrayanlardandır.(5)

Ey o îmân edenler, namaza kıyâm durduğunuzda, artık vecihlerinizi ve dirseklere kadar ellerinizi yıkayın ve başlarınıza meshedin ve ayaklarınızı iki topuğa kadar (yıkayın).⁶⁹² Ve eğer cünûb iseniz, o takdirde tahâretlenin.⁶⁹³ Ve

⁶⁹¹ İmâm Taberî (رحمه الله) dedi ki: "[وَالْمُحْصَنَاتُ مِنَ الْمُؤْمِنَاتِ]/Mü'minelerden muhsanât]' Ey mü'minler, mü'minelerden muhsanât -ve bunlar onlardan hür olanlardır- nikâhlamak size helâl edilmiştir. '[وَالْمُحْصَنَاتُ مِنَ النِّسَاءِ أَوْثُوا الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِكُمْ]/Mü'minelerden muhsanât ve sizden önce o Kitâb verilenlerden muhsanât]' Yani: Ve o kitâb verilenlerden hür olan (kadın)lar. Ve onlar sizden önceki Tevrât ve İncil'dekileri dîn edinmiş yahûdî ve nasârâdır. '[إِذَا اتَّيْتُمُوهُنَّ أَجُورَهُنَّ]/Ücretlerini kendilerine verdiğinizde]' Yani: Nikâhlanmış olduğunuz, sizden olan muhsanâta ve onlardan olan muhsanâta ücretlerini verdiğiniz zaman. '[أَجُورَهُنَّ]/Ücretlerini]' Ve bu mehiridir. [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 9. cilt, 581. sayfa]

⁶⁹² İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'in: '[وَارْجِلُكُمْ إِلَى الْكَعْبَيْنِ]/Ve ayaklarınızı iki topuğa kadar]' (âyetini) nasb ederek (yani '[أَرْجُلُكُمْ]/Erculekum]' şeklinde) kıraat ettiğini ve şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "O, yıkamaya râcidir." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 10. cilt, 57. sayfa]

İbn Nasr el-Mervezî (رحمه الله) diyor ki: "Ve hâricî ve râfizîlerden hevâ ve bid'at ehli tâifeler, mestler üzerine meshetmeyi inkâr etmiştir. Ve bunun, Allah'ın Kitâbı'na muhâlif olduğunu sanmışlardır. Ve bunu inkâr edenin, tüm zikrettiğimiz Sünnetleri ve ayrıca zikretmediğimiz (sünnetleri de) inkâr etmesi gerekir. Ve bu İslâm ehlinin cemaatinden hurûc etmektedir/çıkmaktır." [Ebu Abdillâh Muhammed bin Nasr bin Yahyâ el-Mervezî, Kitâbu's-Sunne, 257. sayfa]

Şeyhulİslâm İbn Teymiyye (رحمه الله) ise şöyle demiştir: "(Bu âyetin) iki meşhur kıraatı vardır: Nasb/fetha [yani 'erculekum' şeklinde] ve hafd/kesre [yani 'erculikum' şeklinde] Bu kelime, 'erculekum' şeklinde nasb/fetha üzere okunduğu zaman, 'yüz' ve 'ellere' atfedilmiş olmaktadır. Bu durumda âyetin anlamı: 'Yüzlerinizi, ellerinizi ve topuklara kadar ayaklarınızı yıkayın ve başlarınıza meshedin.' şeklindedir. Bu kelime, 'erculikum' şeklinde hafd/kesre üzere okunduğu zaman da, âyetin anlamı bazılarının sandığı gibi 'ayaklarınıza meshedin' şeklinde olmamaktadır. Seleften bu âyeti okuyan kimseler, buradaki emrin yıkamaya râcî olduğunu söylemişlerdir. Kuşkusuz ki Sünnet, Kur'ân'ın tefsîridir. Sünnet, Kur'ân'a delâlet eder ve Kur'ân'ı tâbir eder. Sünnet, ayakların yıkanması cihetinde gelmiştir. Sâbit Sünnet, Allah Kitâb'ına muhâlefet etmez; bilakis ona muvafık olur ve onu tasdik eder. Lâkin Sünnet, Kur'ân'ı fehmetme husûsunda yeterli olmayanlar için âyetleri tefsîr ve beyân eder. Kuşkusuz ki Kur'ân'da, pek çok insanın fark edemediği ince ayrıntılar vardır. Ayrıca Kur'ân'da, mücmel olarak zikredilen, Sünnet tarafından tefsîr ve beyân edilen yerler vardır. Eğer ayaklar çıplak ise, yıkanması vâcibtir. Ama eğer ayaklar mest içerisinde ise, onun hükmü, Sünnet'in beyân ettiği şekildedir." [Ebu'l-Abbâs Takıyyuddîn Ahmed ibn AbdilHalîm ibn Teymiyye, el-Fetâvâ'l-Kübrâ, 2. cilt, 273. sayfa (tarafımızdan kısaltılmıştır)]

İmâm Şevkânî (رحمه الله) ise (müfessir) Ebu Bekr İbnul-'Arabî'nin (رحمه الله) şöyle dediğini nakleder: "Ümmet, ayakların yıkanmasının vâcib olduğu noktasında ittifâk etmiştir." Devamla İmâm Şevkânî (رحمه الله) der ki: "Sünnet-i mutahharada, Nebî (صلی الله عليه وسلم)'in fiilinden ve kavlinde vârid olan sahîh hadîslere göre, (çıplak) ayakların ancak yıkanacağı hükmü sâbit olmuştur. Nebî (صلی الله عليه وسلم)'in şöyle buyurduğu sabittir: 'Ateşten dolayı vay o topukların hâline!' [Sahîh bir hadîstir. Buhârî, İlim (60, 96), Abdest (163); Müslim, Tahâret (241/26, 27); Nesâî, 1/78), İbni Mâce, Tahâret (455); Ahmed, 2/193, 205, 211; Dârimi, 1/179; Mâlik, Tahâret (5) Mâlik] İşte bu hadîs, ayakları yıkanmanın vâcib olduğunu, onları meshetmenin ise geçersiz olduğunu ifâde etmektedir. Şayet 'mesh' geçerli olsa idi, Nebî (صلی الله عليه وسلم): 'Ateşten dolayı vay o topukların hâline!' buyurmazdı. Müslim'in Sahîh'inde ve diğer eserlerde sâbit olduğuna göre adamın biri abdest almış ama ayağını tırnak bölgesine kadar yıkamadan bırakmıştır. Bunun üzerine Nebî (صلی الله عليه وسلم) o adama: 'Dön ve abdestini güzelce al!' [Müslim, Tahâret (31/243)] buyurmuştur. Çoraplar üzerine mesh husûsuna ise, mütevâtîr hadîslerle sabittir." [Muhammed bin Ali eş-Şevkânî, Fethu'l-Kadîr, 2. Cilt, 26.-27. sayfalar]

eğer marazlı veya sefer üzerinde veya sizden biri abdest bozmaktan gelir veya kadınlara siz dokunur da su bulamaz iseniz, o zaman temiz bir toprağa teyemmüm edin de ondan vecihleriniz ve ellerinize meshedin. Allah, üzerinize güçlük kılmayı murâd etmez. Ve lâkin sizi tâhir etmeyi ve üzerinize nîmetini tamamlamayı murâd eder, umulur ki siz şükredersiniz.(6)

Ve Allah'ın üzerinizdeki nimetini zikredin ve o kendisiyle sizi bağladığı misâkım.⁶⁹⁴ Hani demiştiniz: 'İştittik ve itaat ettik.' Ve Allah'a takvâ edin. Muhakkak ki Allah, sadırların özüne Alîm'dir.(7)

Ey o îmân edenler, Allah için kavvamlar,⁶⁹⁵ ölçü ile şâhidler olun. Ve bir kavme öfke, sizi âdil davranmama üzere sürüklemesin. Âdil olun. O, takvâya daha yakındır. Ve Allah'a takvâ edin. Muhakkak ki Allah, amel ettiklerinize Habîr'dir.(8)

Allah, o îmân edenler ve sâlih amel işleyenlere vaad etmiştir, onlar için bir mağfîret ve azîm bir ecir vardır.(9)

Ve o küfredenler ve âyetlerimizi tekzîb edenler, işte onlar Cahîm ashâbıdır.(10)⁶⁹⁶

Ey o îmân edenler, Allah'ın üzerinizdeki nimetini zikredin. Hani bir kavim size el uzatmaya yeltendi de (Allah) onların ellerini sizden çekti. Ve Allah'a takvâ edin. Ve Allah üzere, öyleyse mü'minler tevekkül etsin.(11)

Ve andolsun ki Allah, İsrâîl oğullarından misâk almıştır.⁶⁹⁷ Ve on iki başkan onlardan ba's ettik. Ve Allah buyurdu ki: 'Muhakkak ki Ben sizinleyim. Eğer namazı siz ikâme eder ve zekâtı siz verir ve resûllerime siz îmân eder ve onları

(tarafımızdan kısaltılmıştır)]

⁶⁹³ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "[فَاطَهُرُوا/O takdirde tahâretlenin.]" Yani: O takdirde gusledin." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 2. cilt, 18. sayfa]

⁶⁹⁴ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[وَمِيثَاقَهُ الَّذِي وَاثَقَكُمْ بِهِ]" O kendisiyle Âdem oğullarını Âdem'in sırtında bağladığı (misâkım). [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 10. cilt, 93. sayfa]

⁶⁹⁵ Şeyh el-Useymin (رحمه الله) der ki: "[قَوَامِينَ/Kavvamlar]" Yani: (Yaptıklarınızı,) Allah (عز وجل) için adâletle yapın. Bu husûsta kimseden korkmayın ve kimseyi kayırmayın." [Muhammed bin Sâlih el-Useymin, Mâide Sûresi Tefsîri, 1. cilt, 145. sayfa]

⁶⁹⁶ 86. âyet ile aynıdır

⁶⁹⁷ İbn Ebî Hâtîm (رحمهم الله) ceyyid bir sened ile Ebu'l-Âliye (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "[وَلَقَدْ أَخَذَ اللَّهُ مِيثَاقَ بَنِي إِسْرَءِيلَ]" Allah, Kendisine ihlâslı olacakları ve O'ndan gayrına ibâdet etmeyecekleri konusunda misâklarını almıştır." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 2. cilt, 166. sayfa]

desteklerseniz ve güzel bir ödünç Allah'a ödünç verirsiniz, elbette kötülüklerinizi sizden keffâretlerim. Ve elbette altından nehirler cereyân eden Cennetlere sizi dâhil ederim. Fakat bunun ardından sizden kim küfrederse, artık düz yoldan dalâlete düşmüştür.'(12)

Sonra misâklarını bozmalarından dolayı onları lânetledik ve kalblerini kasvetli kıldık. Kelimeleri mevzilerinden tahrîf ederler. Ve kendilerine zikredilenden bir payı unuttular.⁶⁹⁸ Ve sürekli onlardan bir hâinlik üzerine muttâlî olursun, onlardan azı müstesnâ. Bu nedenle onlardan afvet ve geç. Muhakkak ki Allah, muhsînlere muhabbet eder.(13)

Ve: 'Muhakkak ki biz nasârâ(yız). ' o diyenlerden misâklarını aldık. Derken kendilerine zikredilenden bir payı unuttular. Böylece Kıyâmet Günü'ne kadar adâvet ve buğzu aralarına saldı. Ve Allah, yakında onların yapmakta olduklarını kendilerine bildirir.(14)

Ey Kitâb ehli, Resûlumuz size gelmiştir.⁶⁹⁹ Kitâb'tan sizin gizlemiş olduğunuzun çoğunu sizin için beyân eder ve çoğundan afveder.⁷⁰⁰ Allah'tan bir Nûr size gelmiştir ve mübîn bir Kitâb.(15)⁷⁰¹

Allah, onunla rızâsına tâbi olanları selâmet yollarına⁷⁰² hidâyet eder⁷⁰³ ve izni ile karanlıklardan Nûr'a onları ihrâc eder ve Sırât-ı Mustakîm'e onları hidâyet eder.(16)⁷⁰⁴

⁶⁹⁸ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "'[وَجَعَلْنَا قُلُوبَهُمْ قَاسِيَةً/Ve kalblerini kasvetli kıldık]' Yani: (Kalblerini) kuru, yumuşak olmayan (kıldık). '[يُخَرِّفُونَ الْكَلِمَ عَنْ مَوَاضِعِهِ/Kelimeleri mevzilerinden tahrîf ederler.]' Kelimeleri tahrîf etmeleri: Resûl'un özelliklerini tebdîl etmeleridir/değiştirmeleridir. '[وَنَسُوا حَظًّا مِمَّا ذُكِّرُوا بِهِ/Ve kendilerine zikredilenden bir payı unuttular.]' Yani: Ve kendilerine zikredilenden bir nasîbi unuttular. '[حَظًّا/Pay]' Nasîbtir." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 2. cilt, 21.-22. sayfalar]

⁶⁹⁹ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[يَا أَهْلَ الْكِتَابِ/Ey Kitâb ehli, Resûlumuz size gelmiştir.]' O, Muhammed (صلی الله عليه وسلم)'dir." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 2. cilt, 168. sayfa]

⁷⁰⁰ İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) şöyle demiştir: "'[كُتِبَ لَكُمْ كِتَابٌ مِمَّا كُنْتُمْ تُخْفُونَ مِنَ الْكِتَابِ/Kitâb'tan sizin gizlemiş olduğunuzun çoğunu sizin için beyân eder]' Yani: Ondan tahrîf ettiklerini ve onda gizledikleri hakkı (beyân eder). '[وَيَغْفُوا/Ve çoğundan afveder]' Üzerlerine harâm edilmiş olanın (çoğundan afveder). Yani: Onları kendileri için helâl eder." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebi Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîz, 2. cilt, 17. sayfa]

⁷⁰¹ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "'[نُورٌ/Nûr]' Denildi ki: 'O, İslâm'dır.' '[وَكُتِبَ لَكُمْ كِتَابٌ مِمَّا كُنْتُمْ تُخْفُونَ مِنَ الْكِتَابِ/Ve mübîn bir Kitâb]' O, Kur'ân'dır." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 2. cilt, 23. sayfa]

⁷⁰² Şeyh Useymîn (رحمه الله) şöyle demiştir: "'[سَبِيلُ السَّلَامِ/Selâmet yolları]' Yani: Kendisiyle (selâmetin) hâsıl olduğu yollar. Her şeyden selâmette olmak, ateşten selâmette, dalâletten selâmette olmak, şühbelerden selâmette olmak. Yani: '[السَّلَام/Selâm]' kelimesinin ihtimâl dâhilindeki tüm mânâlarını

Andolsun ki: 'Muhakkak ki Allah, O, Meryem oğlu Mesîh'tir.' o diyenler küfretmiştir. De ki: 'Öyleyse kim Allah'tan bir şeye mâliktir, eğer Meryem oğlu Mesîh'i ve annesini ve arzdakileri cemiân helâk etmeyi murâd etse?' Ve semâlar ve arz ve ikisi arasındakilerin mülkü Allah'ındır. Dilediğini halk eder. Ve Allah, her şey üzerine Kadîr'dir.(17)

Ve yahûdiler ve nasârâ dediler ki: 'Biz, Allah'ın oğulları ve sevgilileri(yiz).' De ki: 'O hâlde neden günâhlarınızdan dolayı size azâb ediyor?'⁷⁰⁵ Bilakis siz, halk ettiğinden bir beşer(siniz). Kime dilerse mağfiret eder ve dilediğine azâb eder. Ve semâlar ve arz ve ikisi arasındakilerin mülkü Allah'ındır. Ve dönüş O'nadır.(18)

Ey Kitâb ehli, Resûlumuz size gelmiştir.⁷⁰⁶ Resûllerin fetreti üzerine sizin için beyân eder:⁷⁰⁷ 'Bir tebşîr edici bize gelmedi ve ne (de) bir inzâr edici.' dersiniz diye. İşte bir tebşîr edici ve bir inzâr edici size gelmiştir. Ve Allah, her şey üzerine Kadîr'dir.(19)

Ve hani Mûsâ, kavmine demişti ki: 'Ey kavmim, Allah'ın üzerinizdeki nimetini zikredin. Hani içinizden enbiyâ kıldı ve melikler sizi kıldı ve âlemlerden birine vermediğini size verdi.'(20)

kapsamaktadır." [Muhammed bin Sâlih el-Useymin, Mâide Sûresi Tefsîri, 1. cilt, 209. sayfa]

⁷⁰³ Ebu'l-Ferec İbn Cevzî (رحمه الله) der ki: "'[يَهْدِي بِهِ اللَّهُ/Allah, onunla hidâyet eder]' Yani: Kitâb ile (hidâyet eder). '[رِزْقَانِي/Rizqânî]' Allahu (تعالى)'yı râzî eden şeylerdir." [Ebu'l-Ferec Abdurrahmân ibn Alî ibn Muhammed ibn Cevzî, Zâdu'l-Mesîr fî İlmi't-Tefsîr, 368. sayfa (tek cilt olarak basım)]

⁷⁰⁴ İmâm Beğavî (رحمه الله) dedi ki "'[وَيُخْرِجُهُم مِّنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ/Ve karanlıklardan Nûr'a onları ihrâc eder]' Yani: Küfrün karanlıklarından imânın nûruna (ihrâc eder). '[بِإِذْنِهِ/İzni ile]' Tevfîki ve hidâyeti ile. '[وَيَهْدِيهِمْ إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ/Ve Sırât-ı Mustakîm'e onları hidâyet eder]' Ve bu, İslâmdır." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 3. cilt, 33. sayfa]

⁷⁰⁵ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) şöyle der: "'[وَقَالَتِ الْيَهُودُ وَالنَّصَارَى نَحْنُ أَبْنَاءُ اللَّهِ وَأَحِبَّاؤُهُ/Ve yahûdiler ve nasârâ dediler ki: 'Biz, Allah'ın oğulları ve sevgilileri(yiz).']' Yani: Allah, sevgi ve şefkatte bizim için baba gibidir ve biz yakınlık ve konum itibarı ile oğullar gibiyiz. '[فَلِمَ يُعَذِّبُكُمْ فَلِمَ يُعَذِّبُكُمْ/De ki: 'O hâlde neden günâhlarınızdan dolayı size azâb ediyor?']' Yani: Baba, oğluna azâb etmez ve sevgili sevdiğine azâb etmez. Yani: Madem ki O'nun babanız ve sevgiliniz olduğunu sanıyorsunuz, o hâlde Allah neden günâhlarınızdan dolayı size azâb ediyor?" [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 2. cilt, 24. sayfa]

⁷⁰⁶ İmâm Taberî (رحمه الله) demiştir ki: "'[أَهْلَ الْكِتَابِ قَدْ جَاءَكُمْ رَسُولُنَا]/Ey Kitâb ehli, Resûlumuz size gelmiştir.]" Resûlumuz Muhammed (صلی الله علیه وسلم) size gelmiştir. [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 10. cilt, 156. sayfa]

⁷⁰⁷ İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle demiştir: "'[يَبَيِّنْ لَكُمْ/Sizin için beyân eder]' Hidâyetin âlâmetlerini ve Dînin kurallarını (sizin için beyân eder). '[عَلَى فِتْرَةٍ مِنَ الرُّسُلِ/Resûllerin fetreti üzerine]' Yani: Resûllerin gönderilmediği bir dönem (üzerine)." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 3. cilt, 34. sayfa]

'Ey kavmim, Allah'ın sizin için o yazdığı mukaddes arza⁷⁰⁸ dâhil olun ve arkalarınız üzere dönmeyin, sonra hüsrâna uğrayanlara çevrilirsiniz.'(21)

Dediler ki: 'Ey Mûsâ, muhakkak ki orada cebbârlar kavmi var. Ve muhakkak ki biz -onlar oradan hurûc edene kadar- asla ona dâhil olmayız. Ama onlar oradan hurûc ederlerse, o zaman muhakkak ki biz dâhil oluruz.'(22)

Allah'ın üzerlerine nîmetlendirdiği o korkanlardan iki adam dedi ki: 'Üzerlerine kapıdan dâhil olun. Böylece ona dâhil olduğunuzda, o vakit muhakkak ki siz gâlibler(siniz). Ve Allah üzere artık tevekkül edin, eğer mü'minler iseniz.'(23)

Dediler ki: 'Ey Mûsâ, muhakkak ki biz -orada onlar devâm ettikçe- asla ona dâhil olmayız ebeden. Şu hâlde sen git ve Rabbin, böylece kâtâl edin. Muhakkak ki biz burada oturucular(ız).'(24)⁷⁰⁹

(Mûsâ) dedi ki: 'Rabbim, muhakkak ki ben, nefsim ve kardeşimden başkasına mâlik değilim. Bu yüzden aramızı ve fâsıklar kavminin arasını tefrîk et.'(25)

(Allah) buyurdu ki: 'Öyleyse muhakkak ki orası, üzerlerine kırk sene harâm edilmiştir. Arzda şaşkın şaşkın dolaşırlar. O bakımdan fâsıklar kavmi üzerine tasalanma.'(26)

Ve Âdem'in iki oğlunun haberini hakk ile üzerlerine tilâvet et. Hani ikisi birer kurbân sunmuştu da ikisinin birinden kabûl edilmiş ve diğerinden kabûl edilmemişti. Dedi ki: 'Elbette seni katledeceğim.' (Diğeri) dedi ki: 'Allah, ancak muttakîlerden kabûl eder.'(27)

'Eğer beni katletmek için bana elini uzatırsan, seni katletmek için ben elimi sana uzatmam. Muhakkak ki ben, âlemlerin Rabbi Allah'tan korkarım.'(28)

'Muhakkak ki ben, günâhımı ve günâhını yüklenmeni murâd ediyorum, böylelikle ateş ashâbından olasın. Ve zâlimlerin cezâsı işte budur.'(29)

⁷⁰⁸ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'[الأَرْضُ الْمُقَدَّسَةُ/Mukaddes arz]' Tür ve çevresi" [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 10. cilt, 167. sayfa]

⁷⁰⁹ İmâm Buhârî (رحمه الله), AbdUllah ibn Mes'ûd (رضي الله عنه)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "Mikdâd (رضي الله عنه), Bedir Günü demiştir ki: 'Ey Allah'ın Resûlu, muhakkak ki biz, İsrâîl oğullarının Mûsâ (عليه السلام)'a dedikleri gibi: 'فَاذْهَبْ أَنْتَ وَرَبُّكَ فَتَاتِلَا/Şu hâlde sen git ve Rabbin, böylece kâtâl edin.' sana demeyeceğiz. Ve lâkin: 'Buyur ve seninleyiz.' (deriz).'' Bunun üzerine Allah Resûlu (صلى الله عليه وسلم) sevinmiştir." [Ebu Abdİllah Muhammed bin İsmâîl el-Buhârî, Câmiu's-Sahîh, Kitâbu't-Tefsîr (4609).]

Derken nefsi, kardeşini katletmeye onu itti de onu katletti. Bu nedenle hüsrâna uğrayanlardan oldu.(30)

Bunun üzerine Allah, kardeşinin ölüsünü nasıl örteceğini ona göstermek için arzda eşelenen bir karga ba's etti. Dedi ki: 'Veyl olsun bana, şu karga misli olup da kardeşimin ölüsünü örtmekten âciz miyim?' Böylece nedâmet duyanlardan oldu.(31)

Bundan dolayı İsrâil oğullarının üzerine yazdık ki, kim bir nefsi bir nefse veya arzda bir fesâd(a) karşılık olmaksızın katlederse, o takdirde sanki cemîân insânları katletmiştir. Ve kim onu ihyâ ederse, o takdirde sanki cemîân insânları ihyâ etmiştir. Ve andolsun ki, resûllerimiz beyyineler ile onlara gelmiştir. Sonra kuşkusuz onlardan çoğu bunun ardından arzda, elbette müsriflerdir.(32)

Allah ve Resûlu'ne o harb edenlerin ve arzda fesâda sa'y edenlerin ancak cezâsı, katledilmeleri veya asılmaları veya ellerinin ve ayaklarının çaprazdan kesilmesi veya arzdan nefyedilmektir.⁷¹⁰ Bu, onlar için dünyâda bir aşığılanmadır. Ve onlar içindir Âhiret'te azîm bir azâb.(33)

Üzerlerine kudret yetirmenizden önce o tevbe edenler müstesnâ. İmdi ilmedin ki, Allah, Gafûr'dur, Rahîm'dir.(34)⁷¹¹

Ey o îmân edenler, Allah'a takvâ edin ve O'na vesîle arayın⁷¹² ve O'nun yolunda cihâd edin, umulur ki siz felâh bulursunuz.(35)

⁷¹⁰ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Saîd bin Cubeyr (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[وَابْتَغُوا مِنَ الْأَرْضِ/Veya arzdan nefyedilmektir]' İslâm arzından küfür arzına (nefyedilmektir/sürülmektir)." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 10. cilt, 270. sayfa]

⁷¹¹ Yine İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'ın bu âyet hakkında şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "Bu, şirk ehli içindir. Şirkleri içinde bir şey fil ederlerse, eğer tevbe eder ve müslüman olurlarsa, o takdirde muhakkak ki Allah, Gafûr'dur, Rahîm'dir." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 10. cilt, 278. sayfa]

⁷¹² İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[وَابْتَغُوا إِلَيْهِ الْوَسِيلَةَ/Ve O'na vesîle arayın]' Yani: O'na itaat ederek ve O'nun râzı olacağı amelleri işleyerek O'na yaklaşın." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 291. cilt, 10. sayfa]

İmâm Taberî (رحمه الله) ise şöyle der: "[وَابْتَغُوا إِلَيْهِ الْوَسِيلَةَ/Ve O'na vesîle arayın]' O (سبحانه وتعالى)'nın râzı olacağı amelleri işleyerek, O'na yakınlık taleb edin." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 10. cilt, 290. sayfa]

Şeyh Şankitî (رحمه الله) dedi ki: "[وَابْتَغُوا إِلَيْهِ الْوَسِيلَةَ/Ve O'na vesîle arayın]' Bil ki âlimlerin cumhûru, burada: '[وَالْوَسِيلَةُ/Vesîle]' kelimesi ile murâd olunan mânânın, Muhammed (صلی الله عليه وسلم)'in getirdiğine muvâfık olarak, bu husûsta Allahu (تعالى)'a ihlâs ile, emirlerini yerine getirmek ve nehiyelerinden sakınmak sûretiyle Allahu (تعالى)'a yakınlaşmak olduğu üzerelerdir. Çünkü yalnızca bu,

Muhakkak ki o küfredenler, eğer arz dakiler cemîân onların olsa ve onunla beraber onun bir misli, Kıyâmet Günü'nün azâbından (kurtulmak) için onu fide verseler, onlardan kabûl edilmez. Ve onlar içindir elîm bir azâb.(36)

Ateşten onlar hurûc etmeyi murâd ederler ve onlar oradan hurûc ediciler değildir. Ve onlar içindir sürekli bir azâb.(37)

Ve erkek hırsız ve kadın hırsızın, bu durumda kesbettiklerinden dolayı cezâen ellerini kesin,⁷¹³ Allah'tan bir ukûbet olarak.⁷¹⁴ Ve Allah, Azîz'dir, Hakîm'dir.(38)

Böyleyken kim zulmünün ardından tevbe eder ve ıslâh olursa, öyle ki kuşkusuz Allah, onun tevbesini kabûl eder. Muhakkak ki Allah, Gafûr'dur, Rahîm'dir.(39)

Allahu (تعالى)'nın rızâsına, O'nun katındaki dünyâ ve Âhiret hayrına nâil olmaya götüren yoldur." [Muhammed Emîn Şankîfî, Edvâu'l-Beyân, 4. cilt, 483. sayfa]

Görüldüğü gibi: '[الوسيلة/Vesîle]' kelimesini Selef ve onları tâkib edenler: 'Sâlih amel' olarak açıklamışlardır. Günümüzde bid'atçı sufi târikatçıların/tasavvufçuların: '[الوسيلة/Vesîle]' kelimesini, kendi şeyhlerinin evliyâ -yani Allah dostu- olduğu yalanını ortaya atarak, ona bağlanıp mürîd olmak, uzak doğu dinlerinden aldıkları kendi kendine hipnoz olan râbitâyı uygulamak, Sünnet'te vârid olmayan zikir dedikleri batıl âyinleri -yine açık bir şekilde Sünnet'e muhâlif olarak- kadınımsı başörtülerin altında gizli veya grup halinde bağıra-çağıra yapmak, şiş batırmak, hind yogileri gibi dönmek vs. vs. şeklinde açıklamaları seni hakktan saptırmasın! Bu gürûh, ümmetin hayrını istememekte, insânları kendine köleleştirip alın terlerini sömürmektedir. Buna ilâveten âyetin devâmındaki: '[وَجَاهِدُوا فِي سَبِيلِهِ/Ve O'nun yolunda cihâd edin]' kısmını târikatçı/tasavvufçu sufliler geçmişte ve günümüzde hep görmezden gelmiş, Allah yolunda cihâda hiç bir adım atmamışlardır. Meselâ suflilerin piri Gazâlî, yaşadığı çağda haçlılar Kudüs'e baskın düzenlediğinde, tenhâ köşelerde âyinler peşine düşmüş ve bunun ismine de 'ilâhî aşk' demiş, bu işgâle karşı bırakın kılıç kuşanmayı, kitâblarında bu konu hakkında bir harf bile sarf etmemiştir. Buna mukâbil Selef ve Ehli Sünnet'in bayraktarlarından, İbn Kayyim el-Cevziyye ve İbn Kesîr (رحمهم الله)'ın hocası Şeyhulİslâm İbn Teymiyye (رحمه الله), bizzât Moğol keferesine karşı kılıç kuşanarak bilfiil cihâd etmiş ve Allah (عز وجل), müslümanları zafere ulaştırmıştır. Bid'atçı sufliler ile Ehli Hakk'ın farkı buradadır. [Konu hakkında daha teferruat için yayınlarımızdan: 'Tasavvufçulardan Gazâlî Ve Selefilerden İbn Teymiyye Arasındaki Fark' isimli derlememize bakılabilir. Hazırlayan]

⁷¹³ İbn Nasr el-Mervezî (رحمه الله) şöyle demektedir: "'والسارق والسارقة فاقطعوا أيديهما/Ve erkek hırsız ve kadın hırsızın, bu durumda ellerini kesin!' Öyle ki şayet Allah (تبارك وتعالى)'nın murâdını) beyân eden Allah Resûlu (صلى الله عليه وسلم)'in Sünneti olmasaydı, -hırsızlığı az olsun çok olsun- kendisine 'hırsız' ismi verilen herkesin (elinin) kesilmesi vâcib olurdu. Çünkü Allah, her hırsız erkek ve hırsız kadını umûmî olarak zikretmiş, hırsızın birini değil de diğerini tahsis etmemiştir. İlim ehli, etmiş olduğu hırsızlık belli bir değere ulaşmadığı sürece hırsızın (elinin) kesilmemesini Nebî (صلى الله عليه وسلم)'in Sünnet buyurduğuna dâir ittîfak etmiştir." [Ebu Abdîllah Muhammed bin Nasr bin Yahyâ el-Mervezî, Kitâbu's-Sunne, 224.-225. sayfalar]

⁷¹⁴ Bu açıklama İbn Ebî Zemenîn (رحمه الله)'a aittir, demiştir ki: "'[نكالا/Nekâlen]' Yani: Bir ukûbet olarak." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 2. cilt, 27. sayfa]

İlmetmez misin ki, Allah, semâlar ve arzın mülkü O'nundur. Dilediği kimseye azâb eder ve dilediği kimse için mağfiret eder. Ve Allah, her şey üzerine Kadîr'dir.(40)

Ey Resûl, küfür içinde, ağızlarıyla: 'Îmân ettik.' o diyenlerden o koşuşanlar seni hüzünlendirmesin. Ve kalbleri imân etmemiştir. Ve o yahûdilerden tekzîb etmek için dinleyenler vardır, sana gelmeyen diğer bir kavim için dinlerler. Kelimeleri -mevzîlerinin ardından- tahrîf ederler.⁷¹⁵ Derler ki: 'Eğer bu size verilirse, o zaman onu alın ve eğer o size verilmezse, o zaman hazer edin.' Ve Allah kimin fitnesini murâd ederse,⁷¹⁶ artık asla Allah'tan onun için bir şeye sen mâlik olamazsın. İşte onlar, onlardır ki, Allah kalblerini tâhir etmeyi murâd etmemiştir. Onlar içindir dünyâda aşağılanma ve onlar içindir Âhiret'te azîm bir azâb.(41)

Yalanı dinlerler, rüşvet⁷¹⁷ yerler. Fakat sana gelirlerse, o takdirde aralarında hükmet veya onlardan îraz et. Ve eğer onlardan îraz edersen, artık asla bir şey ile sana zarar veremezler. Ve eğer hükmedersen, o takdirde aralarında ölçü ile hükmet. Muhakkak ki Allah, ölçülü davrananlara muhabbet eder.(42)

Ve nasıl sana hüküm verdirirler? Ve Tevrât onların indindedir, içinde Allah'ın hükmü vardır. Sonra bunun ardından yüz çevirirler ve işte onlar mü'minler değildir.(43)

Muhakkak ki Biz, Tevrât'ı inzâl ettik, onda hidâyet ve nûr vardır. Onunla o teslîm olmuş nebîler o yahûdilere hüküm vermiştir ve Allah'ın Kitâb'ından muhâfazayla görevlendirilmelerinden⁷¹⁸ dolayı rabbânîler ve ahhâr (da). Ve

⁷¹⁵ İbn Ebi Hâtîm (رحمه الله) sahîh bir sened ile İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[يُحَرِّفُونَ الْكَلِمَ]/Kelimeleri tahrîf ederler.'" Yani: Allah'ın Tevrât'taki hudûdlarını tahrîf ederler." [Ebu Muhammed ibn Ebi Hâtîm er-Râzî, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîm Müsneden ani'r-Resûl ve's-Sahâbe ve't-Tâbiîn, 5. cilt, 78. sayfa (19.)]

Yine İbn Ebi Hâtîm (رحمه الله) sahîh bir sened ile Süddî (رحمه الله)'ın ise şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[يُحَرِّفُونَ الْكَلِمَ مِنْ بَعْدِ مَوَاضِعِهِ]/Kelimeleri -mevzîlerinin ardından- tahrîf ederler.'" Yani: Recmî tahrîf ettiler ve onu celde (değnek cezâsı) yaptılar." [Ebu Muhammed ibn Ebi Hâtîm er-Râzî, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîm Müsneden ani'r-Resûl ve's-Sahâbe ve't-Tâbiîn, 5. cilt, 78. sayfa (19. ve 20. rivâyetler)]

⁷¹⁶ İbn Ebi Hâtîm hasen bir sened ile, İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[وَمَنْ يُرِدِ اللَّهُ فِتْنَتَهُ]/Ve Allah kimin fitnesini murâd ederse]" Allah kimin dalâletini murâd ederse." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 2. cilt, 181. sayfa]

⁷¹⁷ Bu açıklama Katâde (رحمه الله)'a aittir. İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[السُّحْتِ]/Suht]" Rüşvet." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fi Tefsîri'l-Kur'ân, 10. cilt, 320. sayfa]

⁷¹⁸ İmâm Kâsimî (رحمه الله) şöyle demektedir: "'[يَمَا اسْتُخْفِظُوا مِنْ كِتَابِ اللَّهِ]/Allah'ın kitâbından muhâfazayla görevlendirilmelerinden dolayı]" Yani: Allah'ın Kitâb'ını, değışme ve değıştirmeye karşı muhâfaza etmek ve onun hükümleri ile hükmetmek görevini üstlenmelerinden dolayı. '[اسْتُخْفِظُوا]/Muhâfazayla görevlendirilmek]" fiilinde geçen zamir, nebîlerin, rabbânîlerin ve ahhârın

onlar, onun üzerine şâhidler oldular. Öyleyse insânlardan haşyet etmeyin ve Benden haşyet edin. Ve âyetlerim ile az bir değer satın almayın. Ve kim Allah'ın inzâl ettiği ile hükmetmezse, bu durumda işte onlar, onlardır kâfirler.(44)⁷¹⁹

hepsine râcidir. '[اسْتَحْفَظُوا]/Muhâfazayla görevlendirilmek]' fiili Allah'tan gelmektedir. Yani: Allah kendilerini onu korumayla mükellef tutmuştur." [Cemâleddîn el-Kâsimî, Mehâsinu't-Te'vîl, 6. cüz, 1995. sayfa]

⁷¹⁹ İbn Ebi Hâtîm (رحمه الله) sahîh bir sened ile İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'وَمَنْ لَمْ يَحْكَمْ بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ/Ve kim Allah'ın inzâl ettiği ile hükmetmezse]' Kim Allah'ın indirdiği ile hükmetmeyi inkâr ederse, bu durumda küfretmiştir. Ve kim onu (Allah'ın indirdiğini) ikrâr eder ve onunla hükmetmezse, bu durumda o fâsık bir zâlimdir. Kim Allah'ın haddlerinden bir şeyi inkâr ederse, bu durumda küfretmiştir." [Ebu Muhammed ibn Ebi Hâtîm er-Râzî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm Müsneden ani'r-Resûl ve's-Sahâbe ve't-Tâbiîn, 5. cilt, 103. sayfa (98.)]

İmâm Taberî (رحمه الله), Tâvûs (رحمه الله)'tan sahîh bir sened ile İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: 'İbni Abbâs (رضي الله عنهما)'ya: "'وَمَنْ لَمْ يَحْكَمْ بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ فَأُولَئِكَ هُمُ الْكَافِرُونَ/Ve kim Allah'ın inzâl ettiği ile hükmetmezse, bu durumda işte onlar, onlardır kâfirler.]" kavli hakkında suâl edildi. Dedi ki: 'O, bununla kâfir olur.'" Tâvûs (رحمه الله) dedi ki: "'Ve (lâkin) Allah'a ve melekleri(ne) ve kitâbları(na) ve resûlleri(ne) küfreden gibi değildir." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 10. cilt, 355.-356. sayfalar]

İmâm Hâkim (رحمه الله), İbni Abbâs (رضي الله عنهما)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "Bu, onların o kendisine gittikleri küfür değildir. Bu küfür, milletten çıkaran küfür değildir. '[وَمَنْ لَمْ يَحْكَمْ بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ/Ve kim Allah'ın inzâl ettiği ile hükmetmezse, bu durumda işte onlar, onlardır kâfirler.]" (Bu), küfrün altında bir küfürdür." [Ebu Abdîllah Muhammed bin Abdîllah el-Hâkim en-Nisâbü'rî, el-Müstedrek ale's-Sahîhayn, 3. cilt, 241. sayfa (3256.); Hâkim demiştir ki: 'Hadîsin isnâdı sahîhtir ve (Buhârî ve Muslim) bunu tahrîc etmemiştir.' ve Zehebî ona muvâfakat etmiştir]

İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Tâvûs (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'وَمَنْ لَمْ يَحْكَمْ بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ فَأُولَئِكَ هُمُ الْكَافِرُونَ/Ve kim Allah'ın inzâl ettiği ile hükmetmezse, bu durumda işte onlar, onlardır kâfirler.]" (Bu) küfür, milletten çıkaran küfür değildir." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 10. cilt, 355. sayfa] [Milletten kasd İslâm milletidir. Hazırlayan]

İbn Ebi Hâtîm (رحمه الله) hasen bir sened ile Suddî (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'وَمَنْ لَمْ يَحْكَمْ بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ/Ve kim Allah'ın inzâl ettiği ile hükmetmezse]' Ve kim inzâl edilen ile hükmetmez ve onu kasten terk eder ve haksızlık ederse, bu durumda o kâfirlerdendir." [Ebu Muhammed ibn Ebi Hâtîm er-Râzî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm Müsneden ani'r-Resûl ve's-Sahâbe ve't-Tâbiîn, 103. cilt, 98. sayfa (99.)]

İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Âtâ (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "Küfrün altında bir küfür ve fâsıklığın altında bir fâsıklık ve zulmün altında bir zulüm vardır." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 10. cilt, 355. sayfa]

İbn Kayyim el-Cevziyye (رحمه الله) bu rivâyetlerden bazısını naklettikten sonra demiştir ki: "Allah (سبحانه وتعالى), Ehli Sünnet'i mükemmel bir yola ve dengeli bir görüşe ulaştırmıştır. Dinler arasında İslâm nasıl ise mezhebler arasında da vasat görüşlü olarak yine Ehli Sünnet'i kılmıştır. İşte buradaki, küfrün altında bir küfür, nifâkın altında bir nifâk, şirkin altında bir şirk, fâsıklığın altında bir fâsıklık ve zulmün altında bir zulümdür." [Muhammed ibn Ebî Bekr ibn Kayyim el-Cevziyye, Kitâbu's-Salât ve Hukmu Târikiha, 83. ve 93. sayfalar]

Şeyhulİslâm İbn Teymiyye (رحمه الله) ise şöyle demektedir: "Bir insân ne zaman ki üzerinde harâm oluşu icmâ edilmiş bir hükmü helâl görürse ya da üzerinde helâl oluşu icmâ edilmiş bir hükmü harâm görürse veya üzerinde icmâ edilmiş şeriâtı değiştirecek olursa, fâkihlerin ittîfâkına göre mürted olan bir kâfir olur. İşte bu her iki kavilden birisi üzerine şu âyet-i kerime inzâl edilmiştir: '[وَمَنْ لَمْ يَحْكَمْ بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ فَأُولَئِكَ هُمُ الْكَافِرُونَ/Ve kim Allah'ın inzâl ettiği ile hükmetmezse, bu durumda işte onlar, onlardır kâfirler.]' Yani Allah'ın inzâl ettiklerinin dışındaki hükümleri helâl saymış demektir."

Ve onda, üzerlerine yazdık ki: 'Nefse nefis ve göze göz ve buruna burun ve kulağa kulak ve dişe diş ve yaralamalara kısâs vardır.' Fakat kim onu tasadduk ederse,⁷²⁰ artık o kendisi için bir keffârettir. Ve kim Allah'ın inzâl ettiği ile hükmetmezse, bu durumda işte onlar, onlardır zâlimler.(45)

Ve eserleri üzerine Meryem oğlu Îsâ'yı gönderdik, Tevrât'tan önündekini tasdîk edicidir. Ve ona İncil'i verdik, onda bir hidâyet ve bir nûr vardır. Ve Tevrât'tan önündekini tasdîk edici olarak ve muttakîler için bir hidâyet olarak ve bir mev'ize olarak.(46)

Ve İncil ehli Allah'ın onda inzâl ettiği ile hükmetsin. Ve kim Allah'ın inzâl ettiği ile hükmetmezse, bu durumda işte onlar, onlardır fâsıklar.(47)⁷²¹

Ve Kitâb'ı hakk ile sana inzâl ettik, Kitâb'tan önündekini tasdîk edici olarak ve üzerine emîn olarak.⁷²² Bu itibarla aralarında Allah'ın inzâl ettiği ile hükmet. Ve -haktan sana gelenden (dönüp)- hevâlarına tâbi olma. Sizden hepiniz için bir şerîat ve bir minhâc⁷²³ kıldık.⁷²⁴ Ve eğer Allah dileseydi, elbette tek ümmet sizi kılardı ve lâkin size verdiklerinde sizi ibtilâ etmek için (tek ümmet yapmadı). Öyleyse hayırlarda müsâbaka edin. Allah'adır cemîân merciiniz. Artık hakkında ihtilâf etmiş olduğunuzu size bildirir.(48)

Ve: 'Aralarında Allah'ın inzâl ettiği ile hükmet ve hevâlarına tâbi olma. Ve onlardan hazer et ki Allah'ın sana inzâl ettiğinin bazısından seni fitneye

[Ebu'l-Abbâs Takıyyuddîn Ahmed ibn AbdilHalîm ibn Teymiyye, Mecmû'ul-Fetâvâ, 3. cilt, 267.-268. sayfalar]

⁷²⁰ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "'[فَكَمِ تَصَدَّقَ بِهِ]/Fakat kim onu tasadduk ederse' Yani: Kısâstan afvetmek sûreti ile." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 2. cilt, 42. sayfa]

⁷²¹ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Âtâ (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[وَمَنْ لَمْ يُخَكمْ بِمَا أَنزَلَ اللَّهُ فَأُولَئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ]/Ve kim Allah'ın inzâl ettiği ile hükmetmezse, bu durumda işte onlar, onlardır zâlimler.'" [45. âyet]; "'[وَمَنْ لَمْ يُخَكمْ بِمَا أَنزَلَ اللَّهُ فَأُولَئِكَ هُمُ الْكَافِرُونَ]/Ve kim Allah'ın inzâl ettiği ile hükmetmezse, bu durumda işte onlar, onlardır kâfirler.'" [44. âyet]; "'[وَمَنْ لَمْ يُخَكمْ بِمَا أَنزَلَ اللَّهُ فَأُولَئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ]/Ve kim Allah'ın inzâl ettiği ile hükmetmezse, bu durumda işte onlar, onlardır zâlimler.'" [45. âyet]; "'[وَمَنْ لَمْ يُخَكمْ بِمَا أَنزَلَ اللَّهُ فَأُولَئِكَ هُمُ الْكَافِرُونَ]/Ve kim Allah'ın inzâl ettiği ile hükmetmezse, bu durumda işte onlar, onlardır kâfirler.'" [47. âyet] Küfrün altında bir küfür ve fâsıklığın altında bir fâsıklık ve zulmün altında bir zulüm vardır." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 10. cilt, 355. sayfa]

⁷²² Bu açıklama İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'ya aittir. İbn Ebi Hâtîm (رحمه الله) hasen bir sened ile İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[وَمُحَمَّدٌ عَلَيْنَا]/Ve muheyminen aleyh]' Üzerine emîn olarak." [Ebu Muhammed ibn Ebi Hâtîm er-Râzî, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîm Müsreden anîr-Resûl ve's-Sahâbe ve't-Tâbiîn, 5. cilt, 122. sayfa (169.)]

⁷²³ "'[مِنْهَاجٍ]/Minhâc' Apaçık yoldur." [İbni Fâris, Mu'cemu Mekâyîsi'l-Lugat, "Nehc" maddesi, 5/361; İbni Manzûr, Lisânu'l-Arab, 2/383]

⁷²⁴ İmâm Kurtubî (رحمه الله) şöyle der: "'[لَكُلِّ جَعَلْنَا مِنْكُمْ شَرْعَةً وَمِنْهَاجًا]/Sizden hepiniz için bir şerîat ve bir minhâc kıldık.'" Evvelkilerin şeriatlerine bağlanmamak gerektiğine delâlet eder." Devamla (رحمه الله) der ki: "'[الشَّرِيعَةُ]/Şerîât' Allah (سبحانه وتعالى)'nın, kulları için teşrî buyurduğu hükümlerdir." [Ebu Abdullâh Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, el-Câmi li-Ahkâm'il-Kur'ân, Maide Sûresi, 48. âyetin tefsîrinde]

düşürmesinler.' diye (inzâl ettik). Fakat yüz çevirirlerse, artık ilmet ki Allah, bazı günâhlarından dolayı onları musîbete uğratmayı murâd eder. Ve muhakkak ki insânlardan çoğu, elbette fâsıklardır.(49)

Hâlâ câhiliyye hükmünü mü arıyorlar?⁷²⁵ Ve kim, yakîn edenler kavmi için hüküm bakımından Allah'tan daha güzeldir?(50)

Ey o îmân edenler, yahûdî ve nasârâyı velîler ittihaz etmeyin, bazısı bazısının velîleridir. Ve sizden kim onları velî edinirse, artık muhakkak ki o, onlardandır. Muhakkak ki Allah, zâlimler kavmine hidâyet etmez.(51)

İmdi kalblerinde o maraz bulunanları onların içinde koştuklarını görürsün, derler ki: 'Bir döngünün bize isâbet etmesinden haşyet duyuyoruz.' Şu hâlde ola ki Allah, indinden bir fetih veya bir emir getirir de nefislerinde gizledikleri üzerine nedâmet duyanlar olurlar.(52)

Ve o îmân edenler derler ki: 'Olanca yeminleriyle: 'Muhakkak ki kendileri, elbette sizinle beraberdir.' (diye) Allah'a o kasem edenler şunlar mı?' Amelleri boşa gitmiştir, böylece hüsrâna uğrayanlar olmuşlardır.(53)

Ey o îmân edenler, sizden kim Dîninden irtidât ederse, o zaman Allah, yakında bir kavim getirir, onlara muhabbet eder ve Kendisine (de) onlar muhabbet eder. Mü'minler üzerine alçak gönüllü, kâfirler üzerine izzetlidir. Allah yolunda cihâd ederler ve levmedenin levminden korkmazlar. Bu, Allah'ın fazlıdır, onu dilediğine verir. Ve Allah, Vâsi'dir, Alîm'dir.(54)

Ancak Allah'tır velîniz ve Resûl'u ve o îmân edenler.⁷²⁶ Onlar ki namazı ikâme ederler ve zekâtı verirler. Ve onlar rûkû edenlerdir.(55)

Ve kim Allah ve Resûlu ve o îmân edenleri velî edinirse, o takdirde kuşkusuz Allah'ın hizbi, onlardır gâlibler.(56)⁷²⁷

⁷²⁵ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "[أَفَحُكْمُ الْجَاهِلِيَّةِ يَنْتَوْنُ]/Hâlâ câhiliyye hükmünü mü arıyorlar?]' Yani: Allah'ın hükmüne râzı olmadıkları ve Allah'ın hükmünün hilâfını murâd ettikleri zaman, bu durumda câhiliyye hükmünü talep etmişlerdir." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'an, 2. cilt, 44. sayfa]

⁷²⁶ İbn Ebi Hâtîm (رحمه الله) sahih bir sened ile İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[أَنَا وَلَيْكُمُ اللَّهُ وَرَسُولُهُ وَالَّذِينَ آمَنُوا]/Ancak Allah'tır velîniz ve Resûl'u ve o îmân edenler.]' Yani: Mukakkak ki onlardan kim müslüman olursa, Allah ve Resûlu'nu ve o îmân edenleri velî edinir." [Ebu Muhammed ibn Ebi Hâtîm er-Râzî, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîm Müsneden anîr-Resûl ve's-Sahâbe ve't-Tâbiîn, 5. cilt, 150.-151. sayfalar (278.)]

⁷²⁷ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "[فَأَنَّ حُزْبَ اللَّهِ هُمُ الْغَالِبُونَ]/O takdirde kuşkusuz Allah'ın hizbi, onlardır gâlibler.]' Yani: Allah'ın ordusu, onlardır gâlibler." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'an, 2. cilt, 48. sayfa]

Ey o îmân edenler, sizden önce o Kitâb verilenlerden Dîninizi istihzâ ve oyuncak o ittihaz edenleri ve küffârı velîler ittihaz etmeyin. Ve Allah'a takvâ edin, eğer mü'minler iseniz.(57)

Ve namaza nidâ ettiğinizde, istihzâ ve oyuncak onu ittihaz ederler. Bu, onların akletmeyenler kavmi olmasındandır.(58)

De ki: 'Ey Kitâb ehli, bizden hoşlanmamanız, ancak Allah'a ve bize inzâl edilen(e) ve önceden inzâl edilen(e) îmân ettiğimizden ve ekserîniniz fâsıklar olmasından mı?'(59)

De ki: 'Allah indinde karşılık bakımından bundan daha şerrlisini size bildireyim mi? Allah'ın kendisine lânet ettiği ve üzerine gazab ettiği ve onlardan maymunlar ve hınzırlar ve tâğûta ibâdet eden⁷²⁸ kıldığı kimselerdir. İşte onlar mekânen daha şerrli ve düz yoldan daha çok dalâlete düşmüştür.'(60)

Ve size geldiklerinde, derler ki: 'Îmân ettik.' Ve küfür ile dâhil olmuşlar ve onlar onunla hurûc etmişlerdir.⁷²⁹ Ve Allah, onların gizlemekte olduklarını daha iyi ilmeder.(61)

Ve onların çoğunun, günâh ve düşmanlık ve rüşvet⁷³⁰ yemede koşuştuklarını görürsün. Elbette onların amel etmiş oldukları ne kötüdür.(62)

Rabbanîler ve ahhâr, günâh kavillerinden ve rüşveti yemekten onları nehyetmeli değil miydi? Elbette onların yapmış oldukları ne kötüdür.(63)

Îmâm Beğavî (رحمه الله) ise şöyle demiştir: "[فَإِنَّ جَزْبَ اللَّهِ هُمُ الْغَالِبُونَ/O takdirde kuşkusuz Allah'ın hizbi, onlardır gâlibler.]" Yani: Dînin yardımcıları(, onlardır gâlibler)."[Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlimut-Tenzîl, 3. cilt, 73. sayfa]

⁷²⁸ İbn Ebi Hâtim (رحمه الله) sahîh bir sened ile İbn Ebi Leylâ (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[وَغَيْبَ الطَّاغُوتِ/Ve tâğûta ibâdet eden]" Ve tâğûta hizmet eden." [Ebu Muhammed ibn Ebi Hâtim er-Râzî, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîm Müsneden anî'r-Resûl ve's-Sahâbe ve't-Tâbiîn 5. cilt, 158. sayfa (295.)] İmâm Beğavî (رحمه الله) ise şöyle demektedir: "[وَغَيْبَ الطَّاغُوتِ/Ve tâğûta ibâdet eden]" Yani: Onlardan tâğûta ibâdet eden kılmıştır. Yani: (Onlar) kendilerine güzel gösterdiği şeylerde şeytâna itaat ederler." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlimut-Tenzîl, 3. cilt, 75. sayfa]

⁷²⁹ İbn Ebi Hâtim (رحمه الله) sahîh bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[وَقَدْ خَرَجُوا بِهِ/Yahûdîlerden (bazı) insanları, Allah Resûlu (صلى الله عليه وسلم)'ın dâhil oluyor ve ona kendilerinin mü'min olduklarını ve onun getirdiğinden râzî olduklarını haber veriyorlardı. Halbuki onlar, dalâlet ve küfürlerin sıkı sıkıya bağlı idiler, ama onun yanına böyle giriyor ve Allah'ın Nebîsi (صلى الله عليه وسلم)'in indinden (böyle) çıkıyorlardı." [Ebu Muhammed ibn Ebi Hâtim er-Râzî, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîm Müsneden anî'r-Resûl ve's-Sahâbe ve't-Tâbiîn, 5. cilt, 158. sayfa (296.)]

⁷³⁰ Bu açıklama İmâm Taberî (رحمه الله)'a aittir, demiştir ki: "[السُّخْتِ/Suht]" Ve bu, Allah'ın onlar hakkındaki hükmüne muhâlif hüküm vermek üzere insânlardan aldıkları rüşvettir." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 10. cilt, 447. sayfa]

Ve yahûdiler dediler ki: 'Allah'ın eli bağıdır.' Kendi elleri bağlanmış ve dediklerinden dolayı lânet olundular. Bilakis O'nun iki eli açıktır,⁷³¹ nasil dilerse infâk eder. Ve elbette -Rabbinden sana inzâl edilen- onlardan çoğuna tuğyân ve küfrü ziyâde eder. Ve aralarına Kıyâmet Günü'ne kadar adâvet ve buğzu ilkâ ettik. Her ne zaman harb için bir ateş yaksalar, Allah onu söndürür. Ve arzda fesâda sa'y ederler. Ve Allah, fesâd çıkaranlara muhabbet etmez.(64)

Ve eğer Kitâb ehli î mân etseler ve takvâ etselerdi, elbette onlardan günâhlarını keffâretlerdik ve elbette Naîm Cennetlerine onları dâhil ederdik.(65)

Ve eğer onlar Tevrât ve İncîl ve Rabblarından kendilerine inzâl edileni ikâme etseler, elbette fevklerinden ve ayaklarının altından yerlerdi.⁷³² Onlardan muktesid bir ümmet vardır.⁷³³ Ve onlardan çoğunun amel ettikleri ne kötüdür.(66)

Ey Resûl, Rabbinden sana inzâl edileni tebliğ et ve eğer (bunu) fiil etmezsen, o zaman O'nun risâletini tebliğ etmemişsindir. Ve Allah, insânlardan seni korur. Muhakkak ki Allah, kâfirler kavmine hidâyet etmez.(67)

⁷³¹ Şeyh Useymîn (رحمه الله) dedi ki: "Allah (سبحانه وتعالى): 'Bilakis O'nun iki eli açıktır]' buyurmakta ve Kendisi için '[اليس/Bast]' ile vasfedilmiş: '[يَدَاهُ/O'nun iki eli]' isbât etmektedir. '[البسط/Bast]' Geniş bağış/lütuf anlamındadır. Bize vâcib olan: Allah (سبحانه وتعالى)'nın, bağış ve nimetler ile bast olunmuş/yayılmış iki elinin olduğuna î mân etmektir. Fakat bize vâcib olan, Allah (سبحانه وتعالى)'nın bu iki eline keyfiyyet biçen kalbî bir tasavvura kalkışmamak, tekyîf içeren lisânî bir kelâma yer vermemek ve bu iki eli mahlûkâtın ellerine temsil etmemektir/benzetmemektir. Çünkü Allah (سبحانه وتعالى) şöyle buyurmaktadır: '[لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ وَهُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ/O'nun misli gibi bir şey yoktur. Ve O, Semî'dir, Basîr'dir.]' [Şûrâ Sûresi, 11. âyet] Kim Allah (سبحانه وتعالى)'nın bu iki elini mahlûkâtın ellerine temsil ederse/benzetirse, şübhesiz ki o kimse, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: '[لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ وَهُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ/O'nun misli gibi bir şey yoktur. Ve O, Semî'dir, Basîr'dir.]' şeklindeki kavlini yalanlanmış ve Allah (سبحانه وتعالى)'nın: '[فَلَا تَضْرِبُوا لِلَّهِ الْأَمْثَالَ/Artık Allah için meseller darb etmeyin.]' [Nahl Sûresi, 74. âyet] kavlinde geçen emrine âsi gelmiş olur. Yine birisi çıkıp da Allah (سبحانه وتعالى)'nın iki eline keyfiyyet biçer ve derse ki 'Allah'ın iki eli, (herhangi bir şekilde) muayyen bir keyfiyyet üzeredir', şübhesiz ki o kimse, ilmetmediği bir şeyi Allah (عز وجل) aleyhine söylemiş ve hakkında bilgisinin olmadığı şeyin ardına düşmüş demektir." [Muhammed bin Sâlih el-Useymîn, Tevhîd ve Şehâdeteynin Mânâsı, 13.-14. sayfalar]

⁷³² İmâm Beğavî (رحمه الله) der ki: "[لَوْ أَنَّهُمْ آقَامُوا التَّوْرَةَ وَالْإِنْجِيلَ وَمَا أُنْزِلَ إِلَيْهِمْ مِنْ رَبِّهِمْ لَأَكْلُوا مِنْ فَوْقِهِمْ وَمِنْ أَلْفٍ] Ve eğer onlar Tevrât ve İncîl ve Rabblarından kendilerine inzâl edileni ikâme etseler, elbette fevklerinden ve ayaklarının altından yerlerdi." Yani: O ikisinin hükümlerini ve hadlerini ikâme etseler/uygulasalar ve o ikisinin içindekilerle amel etseler." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 3. cilt, 78. sayfa]

⁷³³ İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) şöyle demektedir: "[وَمِنْهُمْ أُمَّةٌ مُقْتَصِدَةٌ/Onlardan muktesid bir ümmet vardır.]" Yani: Tâbi olan (bir ümmet vardır). Yani: Kitâb ehlinden, Allah Resûlu (صلی الله عليه وسلم)'e ve getirdiklerine î mân eden (bir ümmet vardır)." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebi Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 2. cilt, 37. sayfa]

De ki: 'Ey Kitâb ehli, Tevrât ve İncîl'i ve Rabbinizden size inzâl edileni ikâme edinceye kadar bir şey üzere değilsinizdir.' Ve elbette Rabbinden sana inzâl edilen, onlardan çoğuna tuğyân ve kafirliği ziyâde eder. Bu nedenle kâfirler kavmi üzerine müteessir olma.(68)

Muhakkak ki o îmân edenler ve o yahûdiler ve sâbîiler⁷³⁴ ve nasârâ, kim Allah'a îmân eder⁷³⁵ ve Âhret Günü'ne ve sâlih amel işlerse, bu durumda üzerlerine bir korku yoktur ve onlar hüüzlenmezler.(69)

Andolsun ki İsrâîl oğullarından mîsâk aldık ve onlara resûller irsâl ettik. Her ne zaman bir resûl, nefislerinin hevâsına uymayan ile kendilerine gelse, bir fırkayı tekzîb etmişler ve bir fırkayı katletmişlerdir.(70)⁷³⁶

Ve bir fitne olmayacağını hesâb ettiler.⁷³⁷ Bu yüzden âmâ kesildiler ve sağır kesildiler. Sonra Allah onların tevbelelerini kabûl buyurdu, sonra onlardan çoğu (yine) âmâ kesildiler ve sağır kesildiler. Ve Allah, (onların) amel ettiklerine Basîr'dir.(71)

Andolsun ki: 'Muhakkak ki Allah, O, Meryem oğlu Mesîh'tir.' o diyenler küfretmiştir. Ve Mesîh demişti ki: 'Ey İsrâîl oğulları, Rabbin ve Rabbiniz Allah'a ibâdet edin. Muhakkak ki kim Allah'a şîrk koşarsa, o takdirde Allah Cenneti onun üzerine harâm etmiştir ve onun yurdu ateştir. Ve zâlimler için bir ensâr yoktur.(72)

Andolsun ki: 'Muhakkak ki Allah, üçün üçüncüsüdür.' o diyenler küfretmiştir.⁷³⁸ Ve tek ilâhtan başka bir ilâh yoktur. Ve eğer söylediklerinden

⁷³⁴ İbn Ebi Hâtîm (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[الصَّابِئُونَ/Sâbîiler]' (Bunlar) yahûdiler ve mecûsiler arasındadır, onların bir dîni yoktur." [Ebu Muhammed ibn Ebi Hâtîm er-Râzî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm Müsneden ani'r-Resûl ve's-Sahâbe ve't-Tâbiîn, 5. cilt, 181. sayfa (369).]

⁷³⁵ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "'[مَنْ آمَنَ بِاللَّهِ/Kim Allah'a îmân ederse]' Yani: Kim, Allah'a îmân üzere sebât ederse. Yahûdiler, nasârâ ve sâbîiler hakkındaki husûsa gelince, öyle ki o, îmânın (-yani şîrk koşmadan-) hakîkatî üzere hamledilmiştir." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 2. cilt, 54. sayfa]

⁷³⁶ İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle demektedir: "'[لَقَدْ أَخَذْنَا مِيثَاقَ بَنِي إِسْرَآئِيلَ/Andolsun ki İsrâîl oğullarından mîsâk aldık]' Tevhîd ve nübuvvet hakkında (mîsâk aldık). '[فَرِيقًا كَذَّبُوا/Bir fırkayı tekzîb etmişler]' İsâ ve Muhammed (صلوات الله و سلامه عليهم) '[وَفَرِيقًا يَقْتُلُونَ/Ve bir fırkayı katletmişlerdir]' Yahyâ ve Zekerîyyâ (عليهم السلام) [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Begavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 3. cilt, 81. sayfa]

⁷³⁷ İbn Ebi Hâtîm (رحمه الله) sahîh bir sened ile İbn Abbâs (رضي الله عنه)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[وَحَسِبُوا أَلَّا تَكُونَ فِئَةً/Ve bir fitne olmayacağını hesâb ettiler.]' Yani: Bir şîrk olmayacağını hesâb ettiler." [Ebu Muhammed ibn Ebi Hâtîm er-Râzî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm Müsneden ani'r-Resûl ve's-Sahâbe ve't-Tâbiîn, 5. cilt, 185. sayfa (381).]

⁷³⁸ İbn Ebi Hâtîm (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[لَقَدْ كَفَرَ الَّذِينَ قَالُوا إِنَّ اللَّهَ ثَلَاثَةٌ/Andolsun ki: 'Muhakkak ki Allah, üçün üçüncüsüdür.' o diyenler

nihâyete varmazlarsa, elbette onlardan o küfredenlere elîm bir azâb temâs eder.(73)

Hâlâ Allah'a tevbe etmeyecekler ve O'ndan mağfîret dilemeyecekler mi? Ve Allah, Gafûr'dur, Rahîm'dir.(74)

Meryem oğlu Mesîh, bir resûlden başkası değildir. Ondan önce resûller geçmiştir. Ve annesi bir siddîkadır.⁷³⁹ İkisi (de) taam yerler idi.⁷⁴⁰ Nazar et, nasıl âyetlerimizi onlar için beyân ediyoruz. Sonra nazar et, nasıl çevriliyorlar.(75)

De ki: 'Allah'ın dûnundan, sizin için bir zarara ve ne (de) bir menfaata mâlik olmayana mı ibâdet ediyorsunuz? Ve Allah, O, Semî'dir, Alîm'dir.'(76)

De ki: 'Ey Kitâb ehli, dîninizde haksız aşırı gitmeyin. Ve önceden dalâlete düşmüş ve çoğunu dalâlete düşürmüş ve düz yoldan dalâlete düşmüş bir kavmin hevâlarına tâbi olmayın.'(77)

İsrâîl oğullarından o küfredenler, Dâvud ve Meryem oğlu Îsâ'nın lisâm üzere lânetlenmiştir. Bu, isyân etmeleri ve sınırı aşmış olmalarından dolayıdır.(78)

Fîil ettikleri münkerden birbirlerini nehyetmez idiler. Elbette onların fîil etmiş oldukları ne kötüdür.(79)

Onlardan çoğunun, o küfredenleri velî edindiklerini görürsün. Elbette onlar için nefislerinin takdîm ettiği ne kötüdür ki Allah üzerlerine gazab etmiştir⁷⁴¹ ve azâbın içinde onlar muhalledlerdir.(80)

küfretmiştir.]' Nasârâ: 'Muhakkak ki Allah, üçün üçüncüsüdür.' derler ve yalan söylerler." [Ebu Muhammed ibn Ebi Hâtîm er-Râzî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm Müsneden anî'r-Resûl ve's-Sahâbe ve't-Tâbiîn, 5. cilt, 188. sayfa (389.)]

⁷³⁹ İmâm Beğavî (رحمه الله) diyor ki: "'وَأُمُّهُ صِدِّيقَةٌ/Ve annesi bir siddîkadır.]" Yani: Çok sadakâtlidir. Ve denildi ki: '(Meryem'in:) 'صِدِّيقَةٌ/Siddîkal]' nâmı ile isimlendirilmesi, Allah'ın âyetlerini tasdîk etmesinden dolayıdır.]" [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 3. cilt, 83. sayfa]

⁷⁴⁰ İmâm Taberî (رحمه الله) der ki: "'وَكَانَا يَأْكُلَانِ الطَّعَامَ/İkisi (de) taam yerler idi.]" Bu, Allahu (تعالى)'nın, Mesîh ve annesi hakkında, ikisinin de Âdem oğullarından sâir beşer gibi, kendilerini besleyecek ve onunla bedenlerini ayakta tutacak olan yiyecek ve içeceklerle ihtiyâc duyduklarını zikretmiş olduğu bir haberdir. Öyle ki kuşkusuz böyle olan, ilâh olamaz. Çünkü beslenmeye muhtâc olan ayakta durması başkalarının desteği ile olur. Onun başkalarının desteği ile yoluna devam edebilmesinde ve onu ikâme ayakta tutan şeylere ihtiyâc duymasında, onun aczine dair apaçık bir delil vardır. Âciz olan ise rabb olamaz, ancak bir kul olabilir.]" [Ebu Cafer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 10. cilt, 485. sayfa]

⁷⁴¹ Bu açıklama İmâm Beğavî (رحمه الله)'a aittir, şöyle demiştir: "'سَخَطَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ/SehtAllahu aleyhim]" Allah, üzerlerine gazab etmiştir.]" [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî,

Ve eğer Allah'a îmân etmiş olsalardı ve Nebî('ye) ve ona inzâl edilen(e), onları vefiler ittihaz etmezlerdi. Ve lâkin onlardan çoğu fâsıklardır.(81)

Elbette o îmân edenlere adâvet yönünden insânların en şiddetlisini yahûdiler ve o şirk koşanları bulacaksınız. Ve elbette o îmân edenlere sevgi yönünden en yakınlarını: 'Muhakkak ki biz nasârâ(yız).' o diyenleri bulacaksınız. Bu, keşişler ve râhiblerin onlardan bulunmasından ve onların kibirlenmemelerindendir.(82)

Ve Resûl'e inzâl edileni dinlediklerinde, hakkı tanıdıklarından dolayı gözlerinin yaştan dolduğunu görürsün. Derler ki: 'Rabbimiz, îmân ettik, o bakımdan şâhidlerle beraber bizi yaz.'(83)⁷⁴²

'Ve bizim için ne var, Allah'a ve hakktan bize gelene îmân etmiyoruz? Ve Rabbimizin sâlihler kavmi ile beraber (Cennet'e) bizi dâhil etmesini umuyoruz.'(84)

Böylelikle Allah -söylediklerinden dolayı altlarından nehirler cereyân eden Cennetleri- onlara sevâb olarak vermiştir, orada muhalledlerdir. Ve bu, muhsinlerin karşılığıdır.(85)

Ve o küfredenler ve âyetlerimizi tekzîb edenler, işte onlar Cahîm ashâbıdır.(86)⁷⁴³

Ey o îmân edenler, Allah'ın sizin için helâl ettiği pak olanları harâm etmeyin ve sınırı aşmayın.⁷⁴⁴ Muhakkak ki Allah, sınırı aşanlara muhabbet etmez.(87)

Meâlim'ut-Tenzîl, 3. cilt, 85. sayfa]

⁷⁴² İmâm Hâkim (رحمه الله), İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[فَأَكْتَبْنَا مَعَ /O bakımdan şâhidlerle beraber bizi yaz]' Muhammed (صلى الله عليه وسلم) ümmetiyle beraber (bizi yaz). Ve onun ümmeti, tebliğ ettiğine lehinde şâhidlik etmişler ve resûllerin, onların (da) tebliğ ettiklerine şâhidlik etmişlerdir." [Ebu Abdîllah Muhammed bin Abdîllah el-Hâkim en-Nisâbü'rî, el-Müstedrek ale's-Sahîhayn, 2. cilt, 242. sayfa (3209.); Hâkim eserin isnâdının sahîh olduğunu belirtmiş ve Zehebî ona muvâfakat etmiştir.]

⁷⁴³ 10. âyet ile aynıdır

⁷⁴⁴ İbn Ebi Hâtim (رحمه الله) sahîh bir sened ile İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[يا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَحَرَّمُوا طَيِّبَاتِ مَا أَحَلَّ اللَّهُ لَكُمْ]/Ey o îmân edenler, Allah'ın sizin için helâl ettiği pak olanları harâm etmeyin ve sınırı aşmayın.]" Onlar, Nebî (صلى الله عليه وسلم)'in ashâbından bir topluluktur. Demişlerdi ki: 'Zekerlerimizi keseriz ve dünya şehvetlerini terk ederiz ve ve râhiblerin fil ettiği gibi arzda geziniriz.' Nitekim bu, Nebî (صلى الله عليه وسلم)'e ulaşmış ve onlara birini gönderip böyle deyip demediklerini sordurmuştu, o vakit dediler ki: 'Evet.' Bunun üzerine Nebî (صلى الله عليه وسلم): 'Lâkin ben, oruç tutarım ve iftar ederim, namaz kılarım ve uyurum, kadınlarla nikâhlanırım. Öyle ki kim Sünnetimi alırsa, bu durumda o, bendendir. Ve kim Sünnetimi almazsa, bu durumda o, benden değildir.' buyurmuştur." [Ebu Muhammed ibn Ebi Hâtim er-Râzî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm Müsneden anî'r-Resûl ve's-Sahâbe ve't-Tâbiîn, 5. cilt, 207.-208. sayfalar

Ve Allah'ın sizi -helâl olan, pak olan- rızıklandırdığından yiyin.⁷⁴⁵ Ve Allah'a - O Kendisine sizin îmân ettiğiniz- takvâ edin.(88)⁷⁴⁶

Allah, yeminlerinizdeki lağv⁷⁴⁷ ile sizi muâhaze etmez. Ve lâkin akdettiğiniz yeminler ile sizi muâhaze eder.⁷⁴⁸ Bu durumda onun keffâreti ehlinize taam ettiğinizin vasatından on miskine taam vermek veya onları giydirmek veya bir rakabeyi hürriyete kavuşturmaktır. Fakat kim bulamazsa, (ona) artık üç gün oruç vardır. Bu, ant ettiğinizde yeminlerinizin keffâretidir. Ve yeminlerinizi muhâfaza edin. İşte Allah, âyetlerini sizin için böyle beyân eder. Umulur ki siz şükredersiniz.(89)

Ey o îmân edenler, içki ve kumar ve dikili taşlar ve fal okları ancak şeytânın amelinden bir pisliktir. Bu nedenle ondan ictinâb edin, umulur ki siz felâh bulursunuz.(90)

İçki ve kumarda, şeytân ancak düşmanlık ve buğz aranızda salmayı ve Allah'ı zikretmekten ve namazdan sizi alıkoymayı murâd eder. Artık siz nihâyete erdirecek misiniz?(91)

Ve Allah'a itaat edin ve Resûl'e itaat edin. Ve hazer edin. Fakat yüz çevirerseniz, o takdirde ilmedin ki Resûlumuzun üzerine mübîn tebliğ vardır.(92)

O îmân edenler ve sâlih amel işleyenlerin üzerlerine (harâm edilmeden önce) taam ettiklerinde bir günâh yoktur,⁷⁴⁹ eğer takvâ ederler ve îmân ederler ve

(440.])

⁷⁴⁵ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) demiştir ki: "'وَكُلُوا مِمَّا رَزَقَكُمُ اللَّهُ حَلَالًا طَيِّبًا/Ve Allah'ın sizi -helâl olan, pak olan- rızıklandırdığından yiyin.'" Helâl olması, pâk olması hâlinde (yiyin). [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Mâide Sûresi, 88. âyetin tefsîrinde]

⁷⁴⁶ İbn Ebi Hâtîm (رحمه الله) hasen bir sened ile Muhammed ibn İshâk (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'وَاقْبُوا/Ve Allah'a takvâ edin]' Yani: Ve Allah'a itaat edin." [Ebu Muhammed ibn Ebi Hâtîm er-Râzî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm Müsneden anî'r-Resûl ve's-Sahâbe ve't-Tâbiîn, 5. cilt, 212. sayfa (452.)]

⁷⁴⁷ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) şöyle demiştir: "'(الْفَو فِي أَيْمَانِكُمْ/Yeminlerinizdeki lağv)'" Kişinin kelâm ederken, herhangi bir kasıd olmaksızın: 'Hayır vAllahî, evet vAllahî!' demesidir. [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Maide Sûresi, 89. âyetin tefsîrinde]

⁷⁴⁸ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Hâsan el-Basrî (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'لَا يُؤَاخِذُكُمُ اللَّهُ بِالْفَو فِي أَيْمَانِكُمْ وَلَكِنْ يُؤَاخِذُكُمْ بِمَا عَقَّدْتُمُ الْأَيْمَانَ/Ve lâkin akdettiğiniz yeminler ile sizi muâhaze eder.'" O sana, ettiğin yeminde olduğu gibi öyle gelen ama öyle olmayan bir şey husûsunda yemin etmemdir. Bu durumda Allah sizi muâhaze etmez. Onun için keffâret gerekmez. Ve lâkin muâhaze ve keffâret, ilim üzere/bile bile ettiğin yemin husûsundadır. [Ebu Cafer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 10. cilt, 525.-526. sayfalar]

⁷⁴⁹ İmâm Ziyâeddîn el-Makdisî (رحمه الله), İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'İçki harâm edildiğinde, dediler ki: 'Ey Allah'ın Resûlu! İçki içer halde ölen ashâbımız (ne olacak)?'

sâlih ameller işlerler, sonra takvâ ederler ve îmân ederler, sonra takvâ ederler ve ihsân ederlerse. Ve Allah, muhsinlere muhabbet eder.(93)

Ey o îmân edenler, elbette Allah sizi -ellerinizin ve mızraklarınızın erişebileceği avdan bir şey ile- ibtilâ edecektir,⁷⁵⁰ Allah'ın -Kendisinden gıyâbında korkanı- ilmetmesi için. Artık kim bundan sonra sınırı aşarsa, bu durumda onun için elîm bir azâb vardır.(94)

Ey o îmân edenler, avı -ve siz ihrâmlı iken- katletmeyin. Ve sizden kim bilerek onu katlederse, o takdirde davardan katlettiğinin misli cezâ vardır, buna sizden iki adâlet sâhibi hükmeder, Kâbe'ye ulaşacak bir kurbân olarak veya miskînlere taam ederek keffâret veya bunun muâdili oruç vardır. (Bu,) işinin vebâlini tatması içindir. Allah, seleftekini afvetmiştir.⁷⁵¹ Ve kim avdet ederse, artık Allah ondan intikâm alır. Ve Allah, Azîz'dir, intikâm sâhibidir.(95)

Sizin için deniz avı ve onun taam edilmesi helâl edilmiştir, sizin için metâ olarak ve yolcular için. Ve ihrâmlı bulunduğunuz sürece kara avı üzerinize harâm edilmiştir. Ve Allah'a takvâ edin, O ki, Kendisine haşr edileceksiniz.(96)

Allah, Beytu'l-Harâm Kâbe'yi insânlar için bir kıyâm (yeri) olarak kılmıştır. Ve Şehru'l-Harâm(ı) ve kurbân(ı) ve boyunlardaki gerdanlıklar(ı da).⁷⁵² Bu, Allah'ın semâlardakini ve arz dakini ilmettiğini ve Allah'ın her şeye Âlîm olduğunu ilmetmeniz içindir.(97)

Allah'ın, ikâbı çok şiddetli olduğunu ve Allah'ın Gafûr, Rahîm olduğunu ilmedin.(98)

Bunun üzerine Allah (عز وجل) şöyle inzâl buyumuştur: '[لَيْسَ عَلَى الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ جُنَاحٌ فِيمَا] O îmân edenler ve sâlih ameller işleyenlerin üzerlerine (harâm edilmeden önce) taam ettiklerinde bir günâh yoktur]'." [Ebu Abdillâh Ziyâeddîn bin AbdilVâhid el-Makdisî, el-Ehâdîsu'l-Muhtâre, 12. cilt, 45. sayfa (42.)]

⁷⁵⁰ İmâm Beğavî (رحمه الله) demiştir ki: "[لَيْبَلُوتَكُمْ/Elbette Allah sizi ibtilâ edecektir]' Elbette Allah sizi sınayacaktır." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Begavî, Meâlîm'ut-Tenzîl, 3. cilt, 96. sayfa]

⁷⁵¹ İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) şöyle der: "[عَفَا اللَّهُ عَمَّا سَلَفَ/Allah, seleftekini afvetmiştir.] Harâm edilmeden önce(sini afvetmiştir)." [Ebî Abdillâh Muhammed ibn Abdillâh ibn Ebi Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 2. cilt, 47. sayfa]

⁷⁵² İmâm Taberî hasen sened ile İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[جَعَلَ اللَّهُ/Allah, Beytu'l-Harâm Kâbe'yi insânlar için bir kıyâm (yeri) olarak kılmıştır. Ve Şehru'l-Harâm(ı) ve kurbân(ı) ve boyunlardaki gerdanlıklar(ı da).]' Yani: Dînleri için bir kıyâm (yeri) olarak ve haccları için âlametler (olarak kılmıştır)." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 2. cilt, 214. sayfa]

Resûl'un üzere tebliğden başkası yoktur. Ve Allah, açıkladığınızı ve gizlediğinizi ilmeder.(99)

De ki: 'Pis ve pak müsâvî değildir. Velew ki, pisin çokluğuna teâccüb etsen.⁷⁵³ Bu itibarla Allah'a takvâ edin ey akıl sâhibleri, umulur ki siz felâh bulursunuz.'(100)

Ey o îmân edenler, sizin için açıklandığında, hoşunuza gitmeyecek şeylerden suâl etmeyin. Ve eğer Kur'ân inzâl edilirken onlardan suâl ederseniz, sizin için açıklanır. Allah, onlardan afvetmiştir. Ve Allah, Gafûr'dur, Hafîm'dir.(101)

Sizden önce bir kavim onları suâl etmiş, sonra onlardan dolayı kâfirler olmuşlardı.(102)

Allah, ne Bahîre ve ne Sâibe ve ne Vasîle ve ne (de) Hâm'dan (birini meşrû) kılmıştır.⁷⁵⁴ Ve lâkin o küfredenler Allah üzere yalanı iftirâ ederler. Ve ekserîsi akletmezler.(103)

⁷⁵³ İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) demiştir ki: "'[الْخَبِيثُ وَالطَّيِّبُ] De ki: 'Pis ve pak müsâvî değildir.' Helâl ve harâm (müsâvî değildir). '[وَلَوْ أَغَبَتْ كَثْرَةُ الْخَبِيثِ] Velew ki, pisin çokluğuna teâccüb etsen.' Harâmın çokluğuna (teâccüb etsen)."' [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîz, 2. cilt, 49. sayfa]

⁷⁵⁴ Şeyh Useymîn (رحمه الله) şöyle demektedir: "'[بَحِيرَةٌ/Bahîre]' ve '[سَائِبَةٌ/Sâibe]' ve '[وَصِيلَةٌ/Vasîle]' ve '[حَامٌ/Hâm]' sözcükleri, Arablar nezdinde muhtelif ıstılâhları hâiz olan isimlerdir. Hülâsası şu ki: Bunların bazıı, ilâhlarına hâs kıldıkları; bazıı ise yenilmesini, binilmesini, tüylerinden, yünlerinden ve kıllarından yararlanılmasını harâm kıldıkları hayvanlardır.

'[بَحِيرَةٌ/Bahîre]') Onlar kendi aralarında, bir hayvanın ne zaman '[بَحِيرَةٌ/Bahîre]' sayılabileceği husûsunda ihtilâf halindelerdir. Lâkin onlara göre '[بَحِيرَةٌ/Bahîre]'nin alâmeti, o hayvanın (dişi devenin) kulaklarının derin bir biçimde yarılmasıdır." Devamla (رحمه الله) der ki: "Fakat bahîrenin kulaklarını ne zaman yarmaktaydılar? Onların bu hususta da bir ıstılâhı mevcûd idi: 'İşte hayvan şöyle şöyle doğurursa, böyle böyle doğurursa.' gibi. Burada mühim olan, bunların muhtelif ıstılâhlar olmasıdır.

'[سَائِبَةٌ/Sâibe]' Terk edilmiş, yani salıverilmiş hâlde bırakılan hayvandır (dişi devedir). Bu dişi deve de ne zaman salıverilip '[سَائِبَةٌ/Sâibe]' kılınmakta idi? Onların nezdinde, bu hususta da muhtelif olan bir ıstılâh mevcûd idi. Fakat netîce itibarı ile dişi bir deveyi '[سَائِبَةٌ/Sâibe]' addetmekte ve onun sütünü, ona binilmesini ve ondan yararlanılmasını harâm kılmakta idiler.

'[وَصِيلَةٌ/Vasîle]' Genç dişi develerle ilgili bir kavram idi. Bir deve, ilk olarak dişi bir deve doğurursa, ardından yine dişi bir deve doğurursa, yani bir dişi deve, peşpeşe iki bâtın doğurursa ve bu doğumların ikisi de dişi olursa bu durumda: 'Dişi, dişiye vâsıl oldu.' şeklinde addedilmekte ve o, harâm kılınmakta ya da ilâhlara sunulmakta idi.

'[حَامٌ/Hâm]' Sırtı himâye olunmuş (harâm sayılmış) olup üzerine binilmeyen hayvan -yani deve- demektir. Bir devenin ne zaman '[حَامٌ/Hâm]' olarak kabûl edileceği husûsunda ise ihtilâf etmekte idiler. Bazıları demiştir ki: 'Neslinden on bâtın doğan devedir.' Bazıları ise bunun hilâfına bir şeyler söylemişlerdir. Burada önemli olan bunların, en'âm (yani deve, sığır, koyun gibi hayvan) çiftlerinin vasıfları olması, bu hayvanların ne zaman harâm kılınacak ve ne zaman putlara sunulacak olmasıdır." [Muhammed bin Sâlih el-Useymin, Maide Sûresi Tefsîri, 450.-451. sayfalar]

Ve onlara denildiğinde: 'Allah'ın inzâl ettiğine ve Resûl'e gelin.' Derler ki: 'Babalarımızı üzerinde bulduğumuz bize yeter.'⁷⁵⁵ Velew ki babaları bir şey ilmetmemişler ve hidâyet bulamamışlar ise (de) mi?(104)

Ey o î mân edenler, nefisleriniz(in mesûliyeti) üzerinizdir. Hidâyet bulduğunuzda, dalâlete düşen size zarar veremez. Allah'adır cemîân merciiniz. Böylece sizin amel etmiş olduklarınızı size bildirir.(105)

Ey o î mân edenler, birinize ölüm hazır olduğunda, vasiyyet sırasında aranızdaki şâhidlik, sizden iki adâlet sâhibidir. Veya sizden gayrı başka iki (kişi)dir, siz arzda darb ettiniz de ölüm musîbeti size isâbet ettiyse. Namazın ardından -eğer kuşkulanırsanız- onları alıkoyarsınız, bu durumda Allah'a kase ederler ki: 'Onunla bir değeri satın almayız, velew ki akrâba olsun. Ve Allah'ın şâhidliğini gizlemeyiz. Muhakkak ki biz, o takdirde elbette günâhkârlardandır.'⁽¹⁰⁶⁾

Fakat ikisi aleyhinde, bir günâhı hakkettikleri anlaşılırsa, o vakit aleyhlerinde o hakk terettüb edenden daha evlâ başka iki (kişi), ikisinin makâmını ikâme eder de Allah'a kase ederler ki: 'Elbette şâhidliğimiz, ikisinin şâhidliğinden daha hakktır ve sınırı aşmadık. Muhakkak ki biz, o takdirde elbette zâlimlerdendir.'⁽¹⁰⁷⁾

Bu, şâhidliği vechi üzere (yerine) getirmelerine ednâdır⁷⁵⁶ veya yeminlerinin ardından yeminlerin reddedilmesinden korkmalarına. Ve Allah'a takvâ edin ve dinleyin. Ve Allah, fâsıklar kavmine hidâyet etmez.(108)

Allah'ın, resûlleri cem edip de: 'Ne size cevâb verildi?' buyuracağı gün,⁷⁵⁷ derler ki: 'Bizim için bir ilim yoktur. Muhakkak ki Sen, Sensin gaybleri en iyi ilmeden.'⁽¹⁰⁹⁾⁷⁵⁸

⁷⁵⁵ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "[وَأِذَا قِيلَ لَهُمُ تَعَالَوْا إِلَىٰ مَا أَنزَلَ اللَّهُ وَإِلَىٰ الرَّسُولِ]" onlara denildiğinde: 'Allah'ın inzâl ettiğine ve Resûl'e gelin.' Yani: Kitâb ve Sünnet'e onlar dâvet edildiğinde. '[وَجَدْنَا عَلَيْهِ آبَاءَنَا]' Derler ki: 'Babalarımızı üzerinde bulduğumuz bize yeter.' Yani: 'Babalarımızın dîni bize kâfidir.' (derler.)" [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 2. cilt, 73. sayfa]

⁷⁵⁶ İbn Ebi Hâtim (رحمه الله) sahîh bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[ذَلِكَ] Bu, şâhidliklerinde doğru söylemelerine daha uygundur." [Ebu Muhammed ibn Ebi Hâtim er-Râzî, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîm Müsneden anî'r-Resûl ve's-Sahâbe ve't-Tâbiîn, 5. cilt, 332. sayfa (879).]

⁷⁵⁷ İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle demektedir: "[يَوْمَ يَجْمَعُ اللَّهُ الرُّسُلَ فَيَقُولُ مَاذَا أَجَبْتُمْ]" Allah'ın, resûlleri cem edip de: 'Ne size cevâb verildi?' buyuracağı gün' Bu, Kıyâmet Günü'dür. Yani: Ümmetleriniz ne size cevâb verdi? Onları tevhîdim ve itaatime dâvet ettiğinizde, kavminiz ne size karşılık verdi?" [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlîm'ut-Tenzîl, 3. cilt, 115. sayfa]

Hani Allah buyurmuştu ki: 'Ey Meryem oğlu İsâ, üzerindeki ve vâlidenin üzerindeki nîmetimi zikret. Hani Rûhu'l-Kudûs ile seni teyid etmiştim. Beşikte ve yetişkin olarak insânlara kelâm ederdin. Ve hani Kitâb ve Hikmet ve Tevrât ve İncîl'i sana tâlim etmiştim. Ve çamurdan kuş heyeti gibi (bir şey) iznim ile halk ederdin de içine nefhederdin, böylece iznim ile kuş olurdu. Ve doğuştan körü ve abraşı iznim ile iyileştirirdin. Ve hani mevtâyı iznim ile ihrâc ederdin.⁷⁵⁹ Ve hani İsrâîl oğullarını senden savmışım. Hani, beyyineler ile onlara gelmiştin, bunun üzerine onlardan o küfredenler demişti ki: 'Bu, mübîn bir sihirden başkası değildir.'⁽¹¹⁰⁾

Ve hani havârilere:⁷⁶⁰ 'Bana ve Resûlume îmân edin.' diye vahyetmişim.⁷⁶¹ Dediler ki: 'Îmân ettik ve bizim müslümanlar olduğumuza şâhidlik et.'⁽¹¹¹⁾

Hani havârilere demişti ki: 'Ey Meryem oğlu İsâ, semâdan bir sofraya üzerimize inzâl buyurmaya Rabbinin gücü yeter mi?' Demişti ki: 'Allah'a takvâ edin, eğer mü'minler iseniz.'⁽¹¹²⁾

Dediler ki: 'Murâd ederiz ki ondan yiyelim ve kalblerimiz mutmâin olsun ve bize doğru söylediğini ilmedelim ve onun üzerine şâhidlerden olağın.'⁽¹¹³⁾

Meryem oğlu İsâ demişti ki: 'Allahım, Rabbiniz, üzerimize semâdan bir sofraya inzâl buyur. Evvelimiz ve âhirimiz için bir bayram olsun bize ve Senden bir âyet. Ve bizi rızıklandır. Ve Sen, rızıklandıranların en hayırlısısın.'⁽¹¹⁴⁾

Allah buyurmuştu ki: 'Muhakkak ki Ben, üzerinize onu inzâl ederim. Ama ardından sizden kim küfrederse, artık muhakkak ki Ben, âlemlerden birine azâb etmeyeceğim bir azâbla ona azâb ederim.'⁽¹¹⁵⁾

⁷⁵⁸ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) der ki: "'قَالُوا لَا عِلْمَ لَنَا"/Derler ki: 'Bizim için bir ilim yoktur.' Yani: Her şeyi ihata eden ilmine nisbet ile bizim için (bu konuda) bir ilim yoktur. Öyle ki biz, bize icâbet edenlere icâbet etsek ve onları bilsek dahî ancak onların zâhirine muttâlî oluruz, onların bâtını ile ilgili bizim için (bu konuda) bir ilim yoktur ve Sen her şeye Âlîm, her şeye muttâlî. Öyle ki ilmine nisbet ile ilmimiz, ilimsizlik gibidir. Öyle ki kuşkusuz Sen: 'أَنْتَ عَلَّامُ الْغُيُوبِ/Sensin gaybleri en iyi ilmeden'." [Ebu'l-Fidâ İsmâîl ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Mâide Sûresi, 109. âyetin tefsîrinde]

⁷⁵⁹ Şeyh Şankitî (رحمه الله) demiştir ki: "'وَإِذْ تُخْرِجُ الْمَوْتَى بِأَذْنِي/Ve hani iznim ile mevtâyı ihrâc ederdin.'" (Bu,) Allah'ın dilemesi ve kudreti ile kabirlerinden onları ihrâc etmesidir/çıkarmasıdır." [Muhammed Emîn Şankitî, Edvâu'l-Beyân, 2. cilt, 211. sayfa]

⁷⁶⁰ İbn Ebi Hâtîm (رحمه الله) sahîh bir sened ile Sufyân ibn Uveyne (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[Havârî]' Nusret edici/yardımcı." [Ebu Muhammed ibn Ebi Hâtîm er-Râzî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm Müsneden anî'r-Resûl ve's-Sahâbe ve't-Tâbiîn, 5. cilt, 358. sayfa (952.)]

⁷⁶¹ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Süddî (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'وَإِذْ وَهَيْتُمُوهَا/Ve hani havârilere: 'Bana ve Resûlume îmân edin.' diye vahyetmişim.] Buyuruyor ki: Onların kalplerine (vahyimi) atmışım." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 2. cilt, 222. sayfa]

Ve hani Allah buyurmuştu ki: 'Ey Meryem oğlu Îsâ, sen mi insânlara: 'Allah'ın dûnundan ben ve annemi iki ilâh ittihaz edin.'⁷⁶² dedin?' (Îsâ) demişti ki: 'Subhânsın,⁷⁶³ hakkım olmayanı söylemem benim için olamaz. Eğer onu söylemiş olsam, o takdirde onu ilmederdin. Nefsimdekini ilmedersin ve (ben,) Nefsindekini ilmedemem. Muhakkak ki Sen, Sensin gaybleri en iyi ilmeden.'⁷⁶⁴ (116)

'Onlara: 'Rabbim ve Rabbiniz Allah'a ibâdet edin.' diye kendisini (söylememi) bana emrettiğinden başkasını söylemedim. Ve üzerlerine -içlerinde bulunduğum sürece- şahid idim, fakat beni vefât ettirdiğinde, Sen üzerlerine Rakîb⁷⁶⁵ oldun. Ve Sen'sin, her şey üzerine Şehîd.'⁷⁶⁶ (117)

'Eğer onlara azâb edersen, öyle ki kuşkusuz onlar kullarıdır. Ve eğer onları mağfîret edersen, öyle ki kuşkusuz Sen, Sen'sin, Azîz, Hakîm.'⁷⁶⁷ (118)

Allah buyurdu ki: 'Bu, sâdıklara sâdıklıklarının menfaat sağlayacağı gündür. Onlar için altlarından nehirler cereyân eden Cennetler vardır, orada ebeden muhalledlerdir. Allah, onlardan râzıdır ve onlar O'ndan râzıdır. Bu, azîm başarıdır.'⁷⁶⁸ (119)

⁷⁶² Şeyh Useymîn (رحمه الله) der ki: "'اَتَّخِذُونِي وَأُمِّي إِلَٰهَيْنِ/Ben ve annemi iki ilâh ittihaz edin.'" Yani: (Ben ve annemi iki ilâh) yapın. '[Allah'ın dûnundan]' Yani: (Allah'ın dûnundan) ibâdet edilen. '[Allah'ın dûnundan]' Yani: Allah (عز وجل)'den başka (ibâdet edilen). "[Muhammed bin Sâlih el-Uzeymîn, Mâide Sûresi Tefsiri, 2. cilt, 542. sayfa]

⁷⁶³ İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle demektedir: "'[سُبْحَانَكَ/Subhânsın]' Seni tenzîh ve ta'zîm ederim." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 3. cilt, 122. sayfa]

⁷⁶⁴ İmâm İbn Huzeyme (رحمه الله) demiştir ki: "Rabbimiz, Nefsinin, halk ettiklerinin nefsi gibi olmasından münezzehtir. O, nefsi olmayan bir yokluk olmaktan da azîzdür. Allah (ذِكْرُهُ), Nebîsi Muhammed (صلى الله عليه وسلم)'e şöyle buyurmuştur: '[وَإِذَا جَاءَكَ الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِآيَاتِنَا فَقُلْ سَلَامٌ عَلَيْكُمْ كَتَبَ رَبُّكُمْ '[وَصِطَعْتُكَ لِنَفْسِي: ثُمَّ جِئْتُ عَلَىٰ قَدَرٍ يَا مُوسَى]' Sonra bir kader üzerine geldin, ey Mûsâ! Ve Ben, seni Nefsime seçtim.]" [Tâhâ Sûresi, 40.-41. âyetler] Böylece Allah, Kendisinin, O'na kelîmi Mûsâ (عليه السلام)'ı seçtiği bir Nefsi olduğunu isbât etmiştir. Ve (جَلَّ وَعَلَا) şöyle buyurmuştur: '[وَيُخَذِرُكُمُ اللَّهُ نَفْسَهُ وَاللَّهُ رَؤُفٌ بِالْعِبَادِ/Ve Allah, sizi Nefsinden tahzîr eder. Ve Allah, kullarına Rauf'tur.]" [Âl-i İmrân, 30. âyet] Yine Allah, bu âyette (de) Kendisinin bir Nefsi olduğunu isbât etmiştir. Rûhullah Meryem oğlu Îsâ, Rabbine hitâb ederek şöyle demiştir: '[تَعْلَمُ مَا فِي نَفْسِي وَلَا أَعْلَمُ '[Nefsimdekini ilmedersin ve (ben,) Nefsindekini ilmedemem. Muhakkak ki Sen, Sensin gaybleri en iyi ilmeden.]" [Mâide Sûresi, 116. âyet] Böylelikle Rûhullah Meryem oğlu Îsâ (da), mâbûdunun bir Nefsi olduğunu bildirmiştir. [Ebu Bekir Muhammed ibn İshâk ibn Huzeyme, Kitâbu't-Tevhîd ve İsbâtü Sıfâtî'r-Rabb, 11.-12. sayfalar]

⁷⁶⁵ İbn Ebi Hâtim (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'in şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[الرَّقِيبَ/Rakîb]' Hafız/muhâfaza eden." [Ebu Muhammed ibn Ebi Hâtim er-Râzî, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîm Müsneden anî'r-Resûl ve's-Sahâbe ve't-Tâbiîn, 5. cilt, 379. sayfa (997.)]

⁷⁶⁶ İbn Kayyim el-Cevziyye (رحمه الله) şöyle der: "'[شَهِيد/Şehîd]' Tüm sesleri işitir, gizlisini ve açığını. Ve O, tüm mevcudâtı görür, irisini ufağını, küçüğünü ve büyüğünü. Ve O'nun ilmi her şeyi ihâta etmiştir." [Muhammed ibn Ebî Bekr ibn Kayyim el-Cevziyye, Medâricu's-Sâlikîn, 3. cilt, 266. sayfa]

Allah'ındır semâlar ve arz ve onların içindekilerin mülkü. Ve O, her şey üzerine Kadîr'dir.(120)⁷⁶⁷

⁷⁶⁷ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) şöyle der: "'[لِلّٰهِ مُلْكُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ وَمَا فِيْهِنَّ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيْرٌ]'/Allah'ındır semâlar ve arz ve onların içindekilerin mülkü. Ve O, her şey üzerine Kadîr'dir.' Yani: O, eşyânın Hâlik'i, onların Mâlik'i, onlarda tasarruf eden ve onlar üzerine Kâdir olandır. Her şey O'nun mülkü olup O'nun kahrı ve kudreti altında, meşîeti/dilemesi dâhilindedir. O'nun, ne benzeri ve ne vezîri ve ne muâdili ve ne babası ve ne çocuğu ve ne (de) eşi vardır. Ve O'ndan gayrı ilâh yoktur ve O'ndan başka rabb (de) yoktur." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Mâide Sûresi, 120. âyetin tefsîrinde]

6. EN'ÂM SÛRESİ (165 âyettir)

Allah'ın ismi ile, Rahmân, Rahîm

Hamd, Allah içindir. O ki, semâlar ve arzı halk etmiş ve karanlıklar ve nûru var etmiştir.⁷⁶⁸ Sonra o küfredenler, (putları) Rabbleri ile muâdil tutarlar.(1)⁷⁶⁹

O, O ki, çamurdan sizi halk etmiştir.⁷⁷⁰ Sonra bir ecel kazâ etmiştir. Ve O'nun indinde müsemma bir ecel vardır.⁷⁷¹ Sonra siz kuşulanırsınız.(2)⁷⁷²

Ve O, semâlarda ve arzda Allah'tır. Sırrınız⁷⁷³ ve cehrinizi ilmeder ve ne kesbettiğinizi (de) ilmeder.(3)⁷⁷⁴

⁷⁶⁸ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[الْحَمْدُ لِلَّهِ/Hamd, Allah içindir. O ki, semâlar ve arzı halk etmiş ve karanlıklar ve nûru var etmiştir.]" Öyle ki kuşkusuz O, arzdan önce semâları ve nûrdan önce karanlıkları ve ateşten önce Cenneti halketmiştir." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsiri'l-Kur'ân, 11. cilt, 248. sayfa]

⁷⁶⁹ İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) demiştir ki: "[ثُمَّ الدِّينَ كَفَرُوا بِرَبِّهِمْ يَغْلِبُونَ/Sonra o küfredenler Rabbleri ile muâdil tutarlar.]" Allah'ın dînundan o ibâdet ettikleri putlarını O'na muâdil tuttular." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 2. cilt, 58. sayfa]

İmâm Beğavî (رحمه الله) ise şöyle der: "[ثُمَّ الدِّينَ كَفَرُوا بِرَبِّهِمْ يَغْلِبُونَ/Sonra o küfredenler Rabbleri ile muâdil tutarlar.]" Yani: Sonra o küfredenler, bu beyânın ardından (putlarını) Rabbleri ile muâdil tutarlar. Yani: (Rabbleri) şirk koşarlar. Ve aslı, bir şeyi bir şey ile müsâvi/eşit tutmaktır. Yani: Onlar, Allahu (تعالى)'nın gayrını, Allah ile muâdil tutarlar." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 3. cilt, 126. sayfa]

⁷⁷⁰ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, der ki: "[هُوَ الَّذِي خَلَقَكُمْ/O, O ki, çamurdan sizi halk etmiştir.]" (Bu,) halkedilişin başlangıcıdır. Allahu (تعالى), Âdem'i çamurdan halk etmiştir." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsiri'l-Kur'ân, 11. cilt, 255. sayfa]

⁷⁷¹ İmâm Hâkim (رحمه الله), İbn Abbâs (رضي الله عنهم)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[ثُمَّ قَضَىٰ أَجَلًا/Sonra bir ecel kazâ etmiştir. Ve O'nun indinde müsemma bir ecel vardır.]" Onlar iki eceldir: Dünyâdaki ecel ve O'nun indinde isimlendirilmiş olan, onu ancak Allah'ın ilmettiği, Âhiret'teki eceldir." [Ebu Abdîllah Muhammed bin Abdîllah el-Hâkim en-Nisâbü'rî, el-Müstedrek ale's-Sahîhayn, 2. cilt, 243. sayfa (3264.); Hâkim, eserin Buhârî ve Muslim'in şartına göre sahîh olduğunu ve tahrîc etmediklerini belirtmiş ve Zehebî ona muvâfakat etmiştir.]

⁷⁷² İbn Ebi Hâtîm (رحمه الله) hasen bir sened ile Rebî' ibn Enes (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[ثُمَّ أَنْتُمْ تَكْفُرُونَ/Sonra siz kuşulanırsınız.]" Yani: Saat(i-Kıyâmet) emri hakkında şekk ve kuşku (duyarsınız)." [Ebu Muhammed ibn Ebi Hâtîm er-Râzî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm Müsne'den anîr-Resûl ve's-Sahâbe ve't-Tâbiîn, 5. cilt, 34.-35. sayfalar (34.)] Rebî' ibn Enes (رحمه الله) tâbiînin âlimlerindendir, hicrî 139. veya 140. senesinde vefât etmiştir [Hazırlayan]

⁷⁷³ İbn Ebi Hâtîm (رحمه الله) sahîh bir sened ile İbn Abbâs (رضي الله عنهم)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[السِّرِّ/Sir]' Âdem oğlunun, nefsinde gizlediği şeydir." [Ebu Muhammed ibn Ebi Hâtîm er-Râzî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm Müsne'den anîr-Resûl ve's-Sahâbe ve't-Tâbiîn, 6. cilt, 25. sayfa (35.)]

⁷⁷⁴ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) şöyle demektedir: "[وَلَا تَكْسِبُُونَ/Ve ne kesbettiğinizi (de) ilmeder.]"

Ve Rabblarının âyetlerinden bir âyet onlara gelmez ki, ondan îrâz edenler olmasınlar.(4)⁷⁷⁵

Nitekim Hakk'ı,⁷⁷⁶ kendilerine geldiğinde tekzîb etmişlerdir. Fakat yakında kendisiyle onların istihzâ etmiş olduklarının haberleri kendilerine gelecektir.(5)⁷⁷⁷

Görmediler mi, onlardan önce kaç kuşağı helâk ettik? Arzda size vermediğimizi onlara verdik.⁷⁷⁸ Ve üzerlerine semâyı bolca irsâl ettik. Ve altlarından cereyân eden nehirler yaptık. Derken günâhların ile onları helâk ettik. Ve onların ardından başkalarını kuşak olarak inşâ ettik.(6)

Velev ki kırtâs⁷⁷⁹ içinde senin üzerine bir Kitab inzâl etsek, böylece elleri ile ona dokunsalar,⁷⁸⁰ elbette o küfredenler derdi ki: 'Bu, mübîn bir sihirden başkası değildir.'(7)

Ve dediler ki: 'Onun üzerine bir melek inzâl edilmeli değil miydi?' Ve eğer bir melek inzâl etsek, elbette iş kazâ edilir. Sonra onlar bekletilmez.(8)⁷⁸¹

Yani: Tüm amellerinizi, hayrını ve şerrini (ilmeder)." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, En'âm Sûresi, 3. âyetin tefsîrinde]

⁷⁷⁵ Yasîn Sûresi'nin 46. âyeti ile aynıdır

⁷⁷⁶ İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) der ki: "[بِالْحَقِّ/Hakk'ı]' Yani: Kur'ân'ı." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 2. cilt, 59. sayfa]

⁷⁷⁷ İbn Ebi Hâtîm (رحمه الله) sahîh bir sened ile Katâde (رحمه الله) 'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'فَكَاتَ يَكُونُ مَاتُوا بِهٖ يَسْتَهْزِئُونَ/Fakat yakında kendisiyle onların istihzâ etmiş olduklarının haberleri kendilerine gelecektir.'" Kıyâmet Günü, kendisiyle istihzâ ettikleri Allah (عز وجل)'nin Kitâb'ından haberler kendilerine gelecektir." [Ebu Muhammed ibn Ebi Hâtîm er-Râzî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm Müsneden ani'r-Resûl ve's-Sahâbe ve't-Tâbiîn, 6. cilt, 25.-26. sayfalar (38.)]

⁷⁷⁸ Bu açıklama yine Katâde (رحمه الله)'a aittir. İbn Ebi Hâtîm (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'مَا لَمْ يَمْنَنَّ لَكُمْ/Mâ lem numekkil lekum)' Size vermediğimizi." [Ebu Muhammed ibn Ebi Hâtîm er-Râzî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm Müsneden ani'r-Resûl ve's-Sahâbe ve't-Tâbiîn, 6. cilt, 26. sayfa (40.-41.)]

⁷⁷⁹ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) diyor ki: "'قِرْطَاسٍ/Kirtâs]' Yazılı olan şey." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 2. cilt, 89. sayfa]

⁷⁸⁰ İmâm Hâkim (رحمه الله), İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'وَلَوْ نَزَّلْنَا عَلَيْكَ وَلَوْ نَزَّلْنَا عَلَيْكَ وَهَبْنَا لَكَ فِي قِرْطَاسٍ فَلَمْ تُؤْمَرْ بِإِيَّاهُمْ/Velev ki kırtâs içinde senin üzerine bir Kitab inzâl etsek, böylece elleri ile ona dokunsalar]' Ona temâs etseler ve ona nazar etseler de (yine de) ona îmân etmezler." [Ebu Abdîllah Muhammed bin Abdîllah el-Hâkim en-Nisâbü'rî, el-Müstedrek ale's-Sahîhayn, 2. cilt, 243. sayfa (3264.); Hâkim, eserin Buhârî ve Muslim'in şartına göre sahîh olduğunu ve tahrîc etmediklerini belirtmiş ve Zehebî ona muvâfakat etmiştir.]

⁷⁸¹ İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle der: "'وَقَالُوا لَوْلَا أُنْزِلَ عَلَيْهِ مَلَكٌ/Ve dediler ki: 'Onun üzerine bir melek inzâl edilmeli değil miydi?'" Yani: Muhammed (صلى الله عليه وسلم)'in üzerine (bir melek inzâl edilmeli değil miydi?) 'وَلَوْ نَزَّلْنَا عَلَيْكَ لَفُضِيَ الْأَمْرُ/Ve eğer bir melek inzâl etsek, elbette iş kazâ edilir.'" Yani: Elbette azâb vâcib olur ve iş biter. Ve bu, Allah'ın, kâfirler hakkındaki Sünnetidir. Onlar ne zaman bir âyet isteseler, bunun üzerine bir âyet inzâl edilse, sonra îmân etmeseler, azâb ile yok edilirler. '[لَمْ لَا يُنْظَرُونَ/Sonra onlar bekletilmez.]' Yani: Onlar(a azâb) ertelenmez ve mühlet verilmez." [Ebu

Ve eğer bir melek onu kılsaydık, elbette bir adam onu kılardık ve elbette büründüklerini onlar üzerine büründürürdük.(9)⁷⁸²

Ve andolsun ki, senden önce resûller ile istihzâ edilmiş, bu yüzden onlardan o maskaralığa alanları, kendisiyle onların istihzâ etmiş oldukları kuşatmıştır.(10)⁷⁸³

De ki: 'Arzda seyr edin, sonra nazar edin, tekzîb edenlerin âkibeti nasıl olmuş.'(11)

De ki: 'Semâlar ve arz dakiler kimindir?' De ki: 'Allah'ındır. Nefsi üzere⁷⁸⁴ rahmeti yazmıştır. Elbette sizi Kıyâmet Günü'ne cem edecektir. Onda kuşku yoktur.' Nefislerini o hüsrâna uğratanlar, artık onlar îmân etmezler.(12)

Ve O'nundur gece ve gündüzde sâkin olan. Ve O, Semî'dir, Alîm'dir.(13)

De ki: 'Semâlar ve arzı yaratan Allah'tan gayrısını mı velî ittihaz edeyim? Ve O, taam ettirir ve (lâkin) taam ettirilmez. De ki: 'Muhakkak ki ben emrolundum ki, teslîm olanların evveli olayım.'⁷⁸⁵ Ve sakın müşriklerden olma.(14)

De ki: 'Muhakkak ki ben, eğer Rabbime isyân edersem, azîm bir günün azâbından korkarım.'(15)⁷⁸⁶

Kim ondan o gün çevrilirse, bu durumda ona merhamet etmiştir.⁷⁸⁷ Ve bu, mübîn başarıdır.(16)

Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Begavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 3. cilt, 129. sayfa]

⁷⁸² İbn Ebi Hâtîm (رحمه الله) sahîh bir sened ile İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[وَلْيَسْتَأْذِنُوا عَلَيْهِمْ مَا يَتَّبِعُونَ]/Ve elbette büründüklerini onlar üzerine büründürürdük]' Elbette onlar üzerine benzetirdik." [Ebu Muhammed ibn Ebi Hâtîm er-Râzî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm Müseneden anî'r-Resûl ve's-Sahâbe ve't-Tâbiîn, 6. cilt, 33.-34. sayfalar (65.)]

⁷⁸³ Enbiyâ Sûresi'nin 41. âyeti ile aynıdır

⁷⁸⁴ Şeyh Useymîn (رحمه الله) dedi ki: "[عَلَى نَفْسِهِ]/Nefsi üzere]' Yani: Zâtı üzere. Ve Allah'ın 'Nefsi' sıfâtı değildir, bilakis o, Zâtıdır." [Muhammed bin Sâlih el-Useymîn, En'âm Sûresi Tefsîri, 62.-63. sayfalar]

⁷⁸⁵ İmâm Kassâb (رحمه الله) şöyle demiştir: "[أَوَّلَ مَنْ أَسْلَمَ]/De ki: 'Muhakkak ki ben emrolundum ki, teslîm olanların evveli olayım.']' Yani: Kendi zamanının ehlinde teslîm olanların evveli (olması emredilmiştir). Çünkü ondan önce de teslîm olanlar vardı." [Ebu Ahmed Muhammed bin Alî el-Kerecî el-Kassâb, Nuketu'l-Kur'ân, 1. cilt, 332. sayfa]

⁷⁸⁶ Zümer Sûresi'nin 13. âyeti ile aynıdır. İmâm Taberî (رحمه الله) der ki: "[أَزِيزٌ يَوْمَ عَذَابٍ/Azîm bir günün azâbı]' Yani: Kıyâmet Günü'nün azâbı." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 11. cilt, 285. sayfa]

⁷⁸⁷ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) diyor ki: "[قَدْ رَحِمَهُ]/Ona merhamet etmiştir]' Yani: Allah ona merhamet etmiştir." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, En'âm Sûresi, 16. âyetin tefsirinde]

Ve eğer Allah bir zarar sana temâs ettirirse, artık O'ndan başka onu kaldıracak yoktur. Ve eğer bir hayır sana temâs ettirirse, işte O, her şey üzerine Kadîr'dir.(17)

Ve O, kullarının fevkinde Kâhîr'dir.⁷⁸⁸ Ve O, Hakîm'dir, Habîr'dir.(18)

De ki: 'Hangi şey şehâdetçe daha büyüktür?' De ki: 'Allah, aramda ve aranızda şâhidtir. Ve bu Kur'ân bana vahyedilmiştir, kendisiyle sizi inzâr etmem için ve ulaştığı kimseler(i de).⁷⁸⁹ Muhakkak ki siz, hakîkaten Allah ile beraber başka ilâhlar olduğuna şâhidlik mi ediyorsunuz?' De ki: 'Şâhidlik etmem.' De ki: 'O, ancak tek ilâhtır. Ve muhakkak ki ben, şirk koşmanızdan berîyim.'(19)

O kendilerine Kitâb verdiklerimiz, oğullarını bildikleri gibi onu bilirler.⁷⁹⁰ Nefislerini o hüsrâna uğratanlar, artık onlar îmân etmezler.(20)

Ve kim Allah üzere yalan iftirâ edenden daha zâlimdir veya O'nun âyetlerini tekzîb eden(den)? Muhakkak ki, zâlimler felâh bulmazlar.(21)

Ve cemîân onları haşr edeceğimiz gün, sonra o şirk koşanlara deriz ki: 'Nerede o sanmış olduğunuz şerikleriniz?'(22)⁷⁹¹

⁷⁸⁸ İmâm İbn Huzeyme (رحمه الله) dedi ki: "Hâlıkımız (جل وعلا)'nın Nefsini şöyle vasıflandırdığı: '[وَهُوَ الْقَاهِرُ فَوْقَ عِبَادِهِ/Ve O, kullarının fevkinde Kâhîr'dir.]' kavlini duymadınız mı?" Devamla (رحمه الله) der ki: "Muhakkak ki Allah -cinn ve insân ve meleklerden (olsun)- tüm kullarının fevkindedir. " [Ebu Bekir Muhammed ibn İshâk ibn Huzeyme, Kitâbu't-Tevhîd ve İsbâtü Sıfâtı'r-Rabb, 256. sayfa] Şeyh Useymîn (رحمه الله) ise şöyle der: "'[وَهُوَ الْقَاهِرُ فَوْقَ عِبَادِهِ/Ve O, kullarının fevkinde Kâhîr'dir.]' Şeyh Ukeymîr/Kahr, sultân/hükümranlık, yani sulta ile beraber gâlibiyettir. Nitekim mutlak gâlibin sultası olmayabilir. Lâkin Allah (عز وجل)'nin kahrı, tam bir sulta ile beraber bir gâlibiyettir." [Muhammed bin Sâlih el-Useymîn, En'âm Sûresi Tefsîri, 86. sayfa]

⁷⁸⁹ İbn Ebi Hâtim (رحمه الله) sahîh bir sened ile İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[وَأَوْحَىٰ إِلَىٰ هَٰذَا الْقُرْآنِ لِتِذْرَكُمْ بِهِ/Ve bu Kur'ân bana vahyedilmiştir, kendisiyle sizi inzâr etmem için]' Yani: Mekke ehli(ni). '[وَمَنْ بَلَغَ/Ve ulaştığı kimseler(i de)]' Yani: Bu Kur'ân'ın ulaştığı kimseler(i de). Bu nedenle o, onlar için bir inzâr edicidir." [Ebu Muhammed ibn Ebi Hâtim er-Râzî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm Müsneden anî'r-Resûl ve's-Sahâbe ve't-Tâbiîn, 6. cilt, 48.-49. sayfalar (94. ve 96.)]

⁷⁹⁰ İmâm AbdurRezzâk (رحمه الله) sahîh bir isnâd ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[الَّذِينَ آمَنُوا بِمَا نَزَّلْنَا مِنْ كِتَابِ اللَّهِ غَيْرَ حَرَجٍ/O kendilerine Kitâb verdiklerimiz, oğullarını bildikleri gibi onu bilirler.]' Yahûdiler ve nasârâ, kitâblarında, oğullarını bildikleri gibi Allah Resûlu (صلى الله عليه وسلم)'i bilirler." [Ebu Bekr AbdurRezzâk bin Hemmâm es-San'ânî, Tefsîru AbdurRezzâk, 2. cilt, 46. sayfa (788.)]

⁷⁹¹ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "'[وَيَوْمَ نَحْشُرُهُمْ جَمِيعًا/Ve cemîân onları haşr edeceğimiz gün]' Bununla Kıyâmet haşrini murâd etmiştir. '[ثُمَّ نَقُولُ لِلَّذِينَ أَشْرَكُوا إِنِّي سَمِعْتُكُمُ الَّذِينَ كُنْتُمْ/Sonra o şirk koşanlara deriz ki: 'Nerede o sanmış olduğunuz şerikleriniz?]' Yani: Onların Allah'ın şerikleri olduğunu sandığımız şerikler nerededir?'" [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 2. cilt, 94. sayfa]

Sonra onların fitnesi:⁷⁹² 'Vallahi Rabbimiz, müşrikler değil idik.' demelerinden başka olmaz.(23)

Nazar et, nefisleri üzerine nasıl yalan söylerler. Ve onların iftirâ etmiş oldukları kendilerinden sapmıştır.(24)⁷⁹³

Ve onlardan seni dinleyen vardır. Ve kalbleri üzerine -onu fikhederler diye- perdeler ve kulaklarının içine bir ağırlık kıldık.⁷⁹⁴ Ve eğer her âyeti görseler (bile) ona îmân etmezler. Nihâyet sana geldiklerinde, seninle mücâdele ederler. O küfredenler derler ki: 'Bu, evvelkilerin satırlarından başkası değildir.'(25)⁷⁹⁵

Ve onlar ondan nehyederler⁷⁹⁶ ve ondan uzaklaşırlar.⁷⁹⁷ Ve nefislerinden başkasını helâk etmezler ve şuurunda değillerdir.(26)

⁷⁹² İmâm Buhârî (رحمه الله), İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[فِتْنَتُهُمْ/Onların fitnesi]' Onların mâzereti." [Ebu Abdîllah Muhammed bin İsmâil el-Buhârî, Câmiu's-Sahîh, Kitâbu't-Tefsîr, En'âm Sûresi bölümünde (4627. rivâyetin öncesindedir)]

⁷⁹³ İbn Ebi Zemenin (رحمه الله) şöyle demiştir: "'[نَازَرَ/نَظَرَ كَيْفَ كَذَبُوا عَلَى أَنْفُسِهِمْ/Nazar et, nasıl nefisleri üzerine yalan söylerler.]' Yalanı mâzeret göstermeleri sûretiyle '[كَانُوا يَقْتَرُونَ/Ve onların iftirâ etmiş oldukları kendilerinden sapmıştır.]' Yani: O ibâdet ettikleri putlar, onlardan sapmış ve onlara bir yarar vermemiştir/sağlamamıştır." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenin, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîz, 2. cilt, 62. sayfa]

⁷⁹⁴ İmâm Taberî (رحمه الله) demiştir ki: "'[وَمِنْهُمْ مَنْ يَسْتَمِعُ إِلَيْكَ وَجَعَلْنَا عَلَى قُلُوبِهِمْ أَكِنَّةً أَنْ يَفْقَهُوهُ/Ve onlardan seni dinleyen vardır. Ve kalbleri üzerine -onu fikhederler diye- perdeler kıldık]' Senden Kur'ân'ı dinleyen, Rabbinin tevhidine, emrine ve nehyine dâir kendilerini davet ettiğin şeyleri dinleyen, ama senin söylediğinin fikhına varamayan, onu kalblerine geçirmeyen, onu tedebbür etmeyen, fikh etmek için ona kulak vermeyen kimseler vardır. Bu nedeslerden dolayı onlar, Allah'ın Sana inzâl buyurmuş olduğu tenzîldeki o aleyhlerine olan hüccetleri fehmetmezler. Onlar ancak senin sesini, kıraatini ve kelâmını işitirler, ama söylediğin şeyi akledemezler. Çünkü Allah, onların kalblerinin üzerine perdeler kılmıştır. '[وَفِي آذَانِهِمْ وَقْرًا/Ve kulaklarının içine bir ağırlık]' Ve onların kulaklarının içine, senin onlara tilâvet ettiklerini fehmetmelerine ve onları kendisine dâvet ettiğin şeye kulak vermelerine mâni olan bir ağırlık ve bir sağırlık kılmıştır." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 11. cilt, 305.-306. sayfalar]

⁷⁹⁵ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) demiştir ki: "'[يَقُولُ الَّذِينَ كَفَرُوا إِنْ هَذَا إِلَّا أَسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ/O küfredenler derler ki: 'Bu, evvelkilerin satırlarından başkası değildir.]]' Yani: Bu getirdiğin, ancak evvelkilerin kitâblarından alınmış ve onlardan nakledilmiştir." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîm, En'âm Sûresi, 25. âyetin tefsirinde]

⁷⁹⁶ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'[وَهُمْ يَنْهَوْنَ عَنْهُ/Ve onlar ondan nehyederler]' Kur'ân'dan ve Nebî (صلی الله عليه وسلم)'den nehyederler." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 11. cilt, 312. sayfa]

⁷⁹⁷ İmâm Hâkim (رحمه الله), İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[وَهُمْ يَنْهَوْنَ عَنْهُ/Ve onlar ondan nehyederler ve ondan uzaklaşırlar.]]' (Bu âyet), Ebû Tâlib hakkında inzâl edilmiştir, müşrikleri Nebî (صلی الله عليه وسلم)'e eziyyet etmekten nehyediyor ve (lâkin) (صلی الله عليه وسلم)'e uzak duruyor idi." [Ebu Abdîllah Muhammed bin Abdîllah el-Hâkim en-Nisâbü'rî, el-Müstedrek ale's-Sahîhayn, 2. cilt, 243. sayfa (3266.); Hâkim, eserin Buhârî ve Muslim'in şartına göre sahîh olduğunu ve tahrîc etmediklerini belirtmiş ve Zehebî ona muvâfakat etmiştir.]

Ve ateşin üzerinde durdurulduklarında görsen, o zaman derler ki: 'Keşke biz, döndürülsek ve Rabbimizin âyetlerini tekzîb etmesek ve mü'minlerden olsak.'(27)

Bilâkis önceden gizlemekte oldukları onlara görünmüştür. Velev ki geri çevrilseler, elbette kendisinden nehyolunduklarına avdet ederlerdi.⁷⁹⁸ Ve muhakkak ki onlar, elbette yalancılardır.(28)

Ve derler ki: 'Dünyâ hayâtımızdan, ondan başkası yoktur. Ve biz, ba's edilecekler değil(iz).'(29)⁷⁹⁹

Ve Rabblerin (hükmü, kazâsı ve sorgulaması) üzere durduruldukları zaman görsen,⁸⁰⁰ der ki: 'Bu, hakk değil midir?' Derler ki: 'Evet, Rabbimize andolsun.' Der ki: 'Şimdi tadın azâbı, sizin küfretmiş olmanızdan dolayı.'(30)⁸⁰¹

Allah'a mülâki olmayı o tekzîb edenler hüsrâna uğramıştır. Nihâyet Saat ansızın onlara geldiğinde,⁸⁰² derler ki: 'Orada kusur ettiğimiz şey'⁸⁰³ üzere

⁷⁹⁸ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "[بَلْ بَدَا لَهُمْ مَا كَانُوا يُخْفُونَ مِنْ قَبْلٍ/Bilâkis önceden gizlemekte oldukları onlara görünmüştür.]" Amellerinden (gizlemekte oldukları onlara görünmüştür)." Devamla hasen bir sened ile yine İmâm Katâde (رحمه الله) şöyle demiştir: "[وَلَوْ رُدُّوا لَعَادُوا لِمَا نُهُوا عَنْهُ/Velev ki geri çevrilseler, elbette kendisinden nehyedildiklerine avdet ederlerdi.]" Eğer Allah onları, bu dünyâları gibi bir dünyâya götürseydi, elbette onlar amellerine -kötü amellere- avdet ederlerdi." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 11. cilt, 322. sayfa]

⁷⁹⁹ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) âyet hakkında der ki: "Bu, ba'sı/dirilişi ve Kıyâmeti inkâr etmeleri hakkındadır." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 2. cilt, 98. sayfa]

⁸⁰⁰ Parantez içindeki açıklama İmâm Beğavî (رحمه الله)'a aittir, der ki: "[وَلَوْ تَرَىٰ إِذْ وَقَفُوا عَلَىٰ رَبِّهِمْ/Ve Rabblerin üzere durduruldukları zaman görsen]' Yani: (Rabblerin) hükmü, kazâsı ve sorgulaması üzere (durduruldukları zaman görsen)." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 3. cilt, 138. sayfa]

⁸⁰¹ İmâm Taberî (رحمه الله) demiştir ki: "[قَالَ أَلَيْسَ هَذَا بِالْحَقِّ/Der ki: 'Bu, hakk değil midir?]' Onlara denilir ki: 'Dünyâda iken inkâr etmekte olduğunuz, bu ölümden sonra ba's ve nüşûr hakk değil midir?' Bunun üzerine cevâbları da: '[Evet]' demeleridir. (Mânâsı:) 'Allah'a andolsun, muhakkak ki o, elbette hakktır.' [قَالَ فَذُوقُوا الْعَذَابَ/Der ki: 'Şimdi tadın azâbı]' Onlara buyurur ki: Şimdi dünyâda kendisini sizin tekzîb etmiş olduğunuz azâbı tadın. [بِمَا كُنتُمْ تَكْفُرُونَ/Sizin küfretmiş olmanızdan dolayı]' Dünyâda sizden sâdır olan, onu tekzîb etmeniz ve inkâr etmeniz nedeniyle." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 11. cilt, 324. sayfa]

⁸⁰² İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle der: "[إِذَا جَاءَهُمُ السَّاعَةُ بَغْتَةً/Nihâyet Saat ansızın onlara geldiğinde]' Yani: Kıyâmet (ansızın onlara geldiğinde)." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 3. cilt, 138. sayfa]

⁸⁰³ Bu açıklama Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله)'a aittir, demiştir ki: "[مَا فَرَطْنَا فِيهَا/Mâ ferratnâ fihâ]' Yani: Orada kusur ettiğimiz şey. Yani: Kıyâmet'in emri hakkında (kusur ettiğimiz şey)." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 2. cilt, 98. sayfa]

yazıklar olsun bize.' Ve onlar yüklerini sırtları üzerinde taşırlar. Dikkat edin, yüklendikleri⁸⁰⁴ ne kötüdür.(31)

Ve dünyâ hayâtı oyun ve eğlenceden başkası değildir. Ve elbette Âhîret diyârı o takvâ edenler için daha hayırlıdır. Daha akletmiyor musunuz?(32)

İlmediyoruz ki, doğrusu o, hakîkaten o söyledikleri seni hüzünlendiriyor. Öyle ki kuşkusuz onlar, seni tekzîb etmiyorlar ve lâkin zâlimler Allah'ın âyetlerini inkâr ediyorlar.(33)⁸⁰⁵

Ve andolsun ki, senden önce resûller tekzîb edilmiştir. Ama tekzîb edildikleri ve eziyyet gördükleri şey üzerine sabrettiler. Nihâyet nusretimiz onlara gelmiştir. Ve Allah'ın kelimelerini tebdîl edecek yoktur. Ve andolsun ki, mürsellerin haberlerinden sana gelmiştir.(34)

Ve eğer îrâz etmeleri senin üzerine büyük oluyorsa, o takdirde eğer arzda bir geçit veya semâda bir merdiven aramaya gücün yetiyorsa, öyleyse bir âyet onlara getir. Ve şayet Allah dileseydi, elbette hidâyet üzere onları cem ederdi. Bu itibarla sakın câhillerden olma.(35)

Ancak o işitenler icâbet eder. Ve mevtâ,⁸⁰⁶ Allah onları ba's eder. Sonra O'na rücû ettirilirlir.(36)⁸⁰⁷

⁸⁰⁴ İmâm AbdurRezzâk (رحمه الله) sahîh bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[Ebu Bekr AbdurRezzâk bin Hemmâm es-San'ânî, Tefsîru AbdurRezzâk, 2. cilt, 48. sayfa (794.)]" [Ebu Bekr AbdurRezzâk bin Hemmâm es-San'ânî, Tefsîru AbdurRezzâk, 2. cilt, 48. sayfa (794.)]

⁸⁰⁵ İmâm Hâkim (رحمه الله), Alî ibn Tâlib (رضي الله عنه)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "Ebu Cehil, Nebî (صلی الله عليه وسلم)'e şöyle demiştir: 'Ey Muhammed, senin sılâ-i rahim yaptığını ilmediyoruz, sen sılâ-i rahim yaparsın ve doğru söz söylersin ve seni tekzîb etmiyoruz ve lâkin getirdiğini tekzîb ediyoruz.' Bunun üzerine Allah (عز وجل) inzâl buyurdu ki: '[Ebu Abdîllah Muhammed bin Abdîllah el-Hâkim en-Nisâbü'rî, el-Müstedrek ale's-Sahîhayn, 2. cilt, 243. sayfa (3267.); Hâkim, eserin Buhârî ve Muslim'in şartına göre sahîh olduğunu ve tahrîc etmediklerini belirtmiştir. Zehebî demiştir ki: O ikisi (yani Buhârî ve Müslim), Nâciye (ibn Kâ'b)'dan bir şey tahrîc etmemişlerdir.]"

⁸⁰⁶ İbn Ebi Hâtîm (رحمه الله) sahîh bir sened ile Hasan el-Basrî (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[Ebu Muhammed ibn Ebi Hâtîm er-Râzî, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîm Müsneden anîr-Resûl ve's-Sahâbe ve't-Tâbiîn, 6. cilt, 88.-89. sayfalar (189. ve 193.)]" [Ebu Muhammed ibn Ebi Hâtîm er-Râzî, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîm Müsneden anîr-Resûl ve's-Sahâbe ve't-Tâbiîn, 6. cilt, 88.-89. sayfalar (189. ve 193.)]

⁸⁰⁷ İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle der: "[Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Begâvî, Meâlîm'ut-Tenzîl, 3. cilt, 141. sayfa]" [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Begâvî, Meâlîm'ut-Tenzîl, 3. cilt, 141. sayfa]

Ve dediler ki: 'Onun üzerine Rabbinden bir âyet inzâl edilmeli değil miydi?' De ki: 'Muhakkak ki Allah, âyet inzâl etme üzere Kâdir'dir.' Ve lâkin ekserîsi ilmetmezler.(37)

Ve arzda bir debelenen ve ne (de) iki kanadı ile uçan bir kuş yoktur ki, emsâliniz ümmetler⁸⁰⁸ olmasın.⁸⁰⁹ Kitâb'ta bir şeyi eksik bırakmadık.⁸¹⁰ Sonra Rabblarına haşr edilirler.(38)

Ve âyetlerimizi o tekzîb edenler, karanlıklar içinde⁸¹¹ sağırlar ve dilsizlerdir.⁸¹² Allah, kimi dilerse onu dalâlete düşürür ve kimi dilerse Sırât-ı Mustakîm⁸¹³ üzere onu kılar.(39)

De ki: 'Sizi gördün mü? Eğer Allah'ın azâbı size gelirse veya Saat⁸¹⁴ size gelir(se), Allah'tan gayrısına mı duâ edersiniz, eğer sâdıklar iseniz?'(40)

Bilakis, yalnız O'na duâ edersiniz.⁸¹⁵ Böylece dilerse (kaldırılması için) O'na duâ ettiğinizi giderir ve şirk koştuklarınızı unutursunuz.(41)

⁸⁰⁸ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[أَمْ] أمم /Emsâliniz ümmetler]' İsimleri ile bilinen, tasnîf edilmiş sınıflardır." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 11. cilt, 345. sayfa]

⁸⁰⁹ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "[وَمَا مِنْ] وما من /Ve arzda bir debelenen ve ne (de) iki kanadı ile uçan bir kuş yoktur ki, emsâliniz ümmetler olmasın.]" Kuşlar bir ümmettir ve insânlar bir ümmettir ve cinnler bir ümmettir." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 11. cilt, 345. sayfa]

⁸¹⁰ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[مَا كِتَابٌ مِنْ شَيْءٍ] ما Kitâb'ta bir şeyi eksik bırakmadık.]" Bir şeyi (eksik) bırakmadık, Ümmü'l-Kitâb'ta onu yazmamış olalım." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 2. cilt, 237. sayfa]

⁸¹¹ İbn Ebî Zemenîn (رحمه الله) dedi ki: "[فِي الظُّلُمَاتِ] Karanlıklar içinde]' Yani: Küfür (içinde)." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 2. cilt, 67. sayfa]

⁸¹² İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[صُمٌّ] صم /Sağırlar ve dilsizler]' Bu, kâfirin meselidir, sağırdır, dilsizdir, hidâyeti görmez, ondan menfaatlanmaz, hakka karşı sağırdır, içinden çıkmaya güç yetiremez ve orada dönüp durduğu karanlıklar içerisinde." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 11. cilt, 351. sayfa]

⁸¹³ İmâm Kurtubî (رحمه الله) şöyle demektedir: "[الصِّرَاطِ/Sırât]' Yoldur. '[المُسْتَقِيمِ/Mustakîm]' (ise) '[الصِّرَاطِ/Sırât]'m sıfatıdır. Ve o, içinde eğriliği olmayan ve ondan sapılmayan demektir." [Ebu Abdullâh Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, Fâtîha Sûresi, 6. âyetin tefsîrinde]

İbn Kayyim el-Cevziyye (رحمه الله) ise şöyle der: "Selef, '[الصِّرَاطِ الْمُسْتَقِيمِ/Sırât-ı Mustakîm]' ve ehlini Ebu Bekir, Ömer ve Allah Resûlu (صلى الله عليه وسلم)'ın ashâbı (رضي الله عنهم) olarak tefsîr etmişlerdir. '[الصِّرَاطِ الْمُسْتَقِيمِ/Sırât-ı Mustakîm]' tıpkı tefsîr ettikleri gibidir. Nitekim o '[الصِّرَاطِ/Sırât]' onların üzerinde oldukları yoldu. Aynı şekilde Nebileri (صلى الله عليه وسلم)'ın yoluydu." [Muhammed ibn Ebî Bekr ibn Kayyim el-Cevziyye, Medâricu's-Sâlikîn, 1. cilt, 94. sayfa]

⁸¹⁴ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "[السَّاعَةِ/Saat]' Yani: Kıyâmet." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 2. cilt, 103. sayfa]

Ve andolsun ki, senden önce ümmetlere irsâl ettik⁸¹⁶ de zorluk ve darlık ile onları yakaladık. Umulur ki onlar yalvarırlar.(42)

Artık zorluğumuz kendilerine geldiğinde onlar yalvarmalı değil miydiler? Ve lâkin kalbleri kasvetlenmiş ve onların amel etmiş olduklarını şeytân kendilerine ziynetlemiştir.(43)

Derken kendisiyle zikredileni unuttuklarında, her şeyin kapılarını üzerlerine açtık. Nihâyet kendilerine verilenden dolayı ferahlandıklarında, ansızın onları yakaladık, öyle ki o zaman onlar ümitsizlerdir.(44)

Böylece o zulmedenler kavminin arkası kesilmiştir. Ve hamd, âlemlerin Rabbi Allah içindir.(45)

De ki: 'Gördünüz mü, eğer Allah, iştimenizi ve gözlerinizi alır ve kalblerinizin üzerine mühür vursa, Allah'tan gayrı onu size getirecek ilâh kim? Nazar et, âyetleri nasıl tasrîf ediyoruz. Sonra onlar yüz çevirirler.(46)

De ki: 'Gördün mü kendinizi, eğer Allah'ın azâbı ansızın veya açıkça size gelse, zâlimler kavminden başkası mı helâk edilir?'(47)

Ve mürselleri -mübeşşirler ve münzirler (olmaları) dışında- irsâl etmeyiz.⁸¹⁷ İmdi kim îmân eder ve islâh olursa, bu durumda üzerlerine bir korku yoktur ve onlar hüüzlenmezler.(48)

Ve âyetlerimizi o tekzîb edenler, azâb -onların fâsıklık etmiş olmalarından dolayı- kendilerine temâs edecektir.(49)

De ki: 'Size: 'Allah'ın hazîneleri benim indimdedir.' demiyorum. Ve gaybı ilmetmem. Ve size: 'Muhakkak ki ben bir meleğim.' (de) demiyorum. Bana vahyedilenden başkasına tâbi olmam.'⁸¹⁸ De ki: 'Âmâ ve gören müsâvî midir?⁸¹⁹ Daha tefekkür etmiyor musunuz?'(50)

⁸¹⁵ İmâm Beğavî (رحمه الله) der ki: "[بَلْ إِيَّاهُ تَدْعُونَ/Bilakis, yalnız O'na duâ edersiniz.]' Yani: Allah'a (yalnız) duâ edersiniz ve gayrısına duâ etmezsiniz." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 3. cilt, 143. sayfa]

⁸¹⁶ İmâm Kurtubî (رحمه الله) demiştir ki: "[أَرْسَلْنَا إِلَى أُمَمٍ مِنْ قَبْلِكَ/Senden önce ümmetlere irsâl ettik]' Yani: Ümmetlere senden önce resûller irsâl ettik." [Ebu AbdUllah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, el-Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, En'am Sûresi, 42. âyetin tefsîrinde]

⁸¹⁷ İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) şöyle demektedir: "[مُبَشِّرِينَ/Mübeşşirler]' Yani: Cennet ile (tebşîr edenler/müjdeleyenler). '[وَمُنْذِرِينَ/Ve münzirler]' Ateşten (inzâr edenler/uyarıcılar)." [Ebî Abdİllah Muhammed ibn Abdİllah ibn Ebi Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 2. cilt, 69. sayfa]

⁸¹⁸ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) der ki: "[أَنْ أَتَّبِعَ إِلَّا مَا يُوحَى/Bana vahyedilenden başkasına tâbi olmam]' Yani: Ondan bir karış çıkacak değilim ve ne (de) ondan daha az." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn

Ve Rabblarına haşr edileceklerinden o korkanları onunla inzâr et. O'nun dûnundan onlar için bir vefî yoktur ve ne (de) bir şefaâtçı.⁸²⁰ Umulur ki onlar takvâ ederler.(51)

Ve Rabblarına -sabah ve akşam O'nun Vechini⁸²¹ murâd ederek- o duâ edenleri kovma. Onların hesâbından senin üzerine bir şey yoktur. Ve senin hesâbından onların üzerine bir şey yoktur. Bu yüzden onları kovarsan, o vakit zâlimlerden olursun.(52)

Ve işte böyle: 'Bunlar mı Allah'ın aramızdan üzerlerine minnette bulunduğu?' demeleri için bazılarını bazısı ile fitneye uğrattık.⁸²² Allah, şükredenleri⁸²³ en iyi ilmeden değil midir?(53)⁸²⁴

Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, En'âm Sûresi, 50. âyetin tefsîrinde]

İmâm Kassâb (رحمه الله) ise şöyle der: "'انْ تَتَّبِعْ إِلَّا مَا يُوحَىٰ إِلَيْ" /Bana vahyedilenden başkasına tâbi olmam.]' (Âyetin bu kısmı) Allah Resûlü (صلی الله عليه وسلم)'ın Sünnetlerinin hepsinin vahiy ile Sünnet kılınmış olduğuna delildir. Sünnet, sikâ râvilerin rivâyeti ile sahîh bir sûrette nakledilmişse, ona tâbi olmak gerekir." [Ebu Ahmed Muhammed bin Alî el-Kerecî el-Kassâb, Nuketu'l-Kur'ân, 4. cilt, 376. sayfa (Yûnus Sûresi, 15. âyetin tefsîrinde)]

⁸¹⁹ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'قُلْ هَلْ يَسْتَوِي الْأَعْمَىٰ وَالْبَصِيرُ /De ki: 'Âmâ ve gören müsâvî midir?'" Dalâlete düşen ve hidâyet bulan (müsâvî midir?)" [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 11. cilt, 372. sayfa]

⁸²⁰ İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle der: "'وَأَنْزِرْ بِهِ" /Ve onunla inzâr et]' Onunla korkut, yani: Kur'ân ile (korkut). 'الَّذِينَ يَخَافُونَ أَنْ يُخْشَرُوا' /Haşr edileceklerinden o korkanları]' Cem' edileceklerinden ve ba's edilecekler(inden o korkanları). 'إِلَىٰ رَبِّهِمْ' /Rabblarına]' Ve denilmiştir ki: Onlar korkarlar, yani: İlmederler. Çünkü onların korkusu ancak ilimlerindenidir. 'مِنْ دُونِهِ' /O'nun dûnundan]' Allah'ın dûnundan. 'وَلَيْ' /Bir vefî]' Onlara menfaat sağlayacak bir yakın. 'وَلَا شَفِيعَ' /Ve ne (de) bir şefaâtçı]' (Ve ne de) onlara şefaate edecek (bir şefaâtçı)." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 3. cilt, 145. sayfa]

⁸²¹ İmâm İbn Huzeyme (رحمه الله) der ki: "İmdi bizim ve Hicaz, Tihâme, Yemen, Irak, Şam ve Mısır ehli tüm ulemâımızın mezhebi şudur: Allah'ın nefsi hakkında isbât ettiğini biz (de) isbât ederiz. Bunu dillerimizle ikrâr ederiz ve bunu kalblerimizle tasdik ederiz. Hâlık'ımızın Vechi'ni mahlûkâtından birinin vechine teşbîh etmeyiz/benzetmeyiz. Rabbimiz mahlûkâtına teşbîhten azîzdır ve ta'tilcilerin (Allah'ın sıfatlarını inkâr edicilerin) kavillerinden yücedir." [Ebu Bekir Muhammed ibn İshâk ibn Huzeyme, Kitâbu't-Tevhîd ve İsbâtı Sıfâtı'r-Rabb, 26. sayfa]

Şeyh Şankitî (رحمه الله) ise şöyle demiştir: '[الوجه/Vecih]' mahlûkâtın sıfatlarına benzerlikten tam anlamıyla tenzîh edilerek imân edilmesi gereken sıfatlardandır." [Muhammed Emîn Şankitî, Edvâu'l-Beyân, 6. cilt, 505. sayfa]

⁸²² İmâm Beğavî (رحمه الله) der ki: "'فِتْنًا/Fitneye uğrattık]' Yani: Sınadık." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 3. cilt, 147. sayfa]

⁸²³ İbn Ebî Zemenîn (رحمه الله) dedi ki: "'الشَّاكِرِينَ/Şükredenler(i)]' Yani: Muvahhidler(i)." [Ebî Abdillâh Muhammed ibn Abdillâh ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 2. cilt, 71. sayfa]

⁸²⁴ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "'وَكَذَلِكَ فَتَنَّا بَعْضَهُمْ بِبَعْضٍ" /Ve işte böyle bazılarını bazısı ile fitneye uğrattık]' O, zenginlerin fakirler ile fitneye uğratılmasıdır. Allahu (تعالى), zenginleri fakirler ile fitneye uğrattır ve fakirleri zenginler ile fitneye uğrattır. Burada murâd olunan: Onların büyüklüklerinin, onların fakirleri ile fitneye uğratılmalarıdır. Çünkü onlar, o fakirler nedeniyle imân etmeye yanaşmamışlardır. Ve bu onlar için bir fitne olmuştur. 'لِيَقُولُوا أَهْلَاءٌ مِّنَ اللَّهِ عَلَيْهِمْ مِّنْ بَيِّنَاتٍ' /Bunlar mı Allah'ın üzerlerine minnette bulunduğu aramızdan?' demeleri için]' Zenginler diyorlardı ki:

Ve âyetlerimize o îmân edenler sana geldiğinde, artık de ki: 'Selâm üzerinizdir. Rabbiniz, Nefsi üzere rahmeti yazmıştır,'⁸²⁵ doğrusu: Kim sizden cehâlet ile bir kötülük amel eder, sonra ardından tevbe eder ve islâm olursa, o takdirde şüphesiz ki O, Gafûr'dur, Rahîm'dir.'(54)

Ve âyetleri işte böyle tafsîl ederiz ve (bu,) mücrimlerin yolu seçilmesi içindir.(55)⁸²⁶

De ki: 'Muhakkak ki ben, Allah'ın dûnundan o duâ ettiklerinize ibâdet etmekten nehyedildim.'⁸²⁷ De ki: 'Hevâlarınıza tâbi olmam, o zaman dalâlete düşerim ve ben hidâyet bulanlardan olmam.'(56)⁸²⁸

De ki: 'Muhakkak ki ben, Rabbinden bir beyyine üzere(yim). Ve onu tekzîb ettiniz. Kendisine acele ettiğiniz indimde değildir.'⁸²⁹ Hüküm, Allah'tan

'Bu fakirler mi îmânda bizi geçmişlerdir?' Sonra Allahu (تعالى) şöyle buyurur: '[لَيْسَ اللَّهُ بِأَعْلَمَ /بِالشَّاكِرِينَ/Allah, şükredenleri en iyi ilmeden değil midir?]' Yani: Allah kimin İslâm'a ehil olup da İslâm'a girdiğini en iyi ilmeden değil midir?" [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 2. cilt, 108. sayfa]

⁸²⁵ İmâm İbn Huzeyme (رحمه الله) demiştir ki: "Rabbimiz, Nefsinin, halk ettiklerinin nefsi gibi olmasından münezzehdir. O, nefsi olmayan bir yokluk olmaktan da azîzdır. Allah (ذِكْرُهُ جَلَّ), Nebîsi Muhammed (صلى الله عليه وسلم)'e şöyle buyurmuştur: '[وَإِذَا جَاءَكَ الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِآيَاتِنَا فَقُلْ سَلَامٌ عَلَيْكُمْ كَتَبَ رَبُّكُمْ /وَعَلَى نَفْسِهِ الرَّحْمَةُ/Ve âyetlerimize o îmân edenler sana geldiğinde, artık de ki: 'Selâm üzerinizdir. Rabbiniz, Nefsi üzere rahmeti yazmıştır']' Rabbimiz bize illettirmiştir ki O'nun, üzerine rahmeti yazdığı bir Nefsi vardır." Devamlı İbn Huzeyme şöyle der: "Allah (ذِكْرُهُ جَلَّ), kelîmi Mûsâ'ya buyurdu ki: '[وَاصْطَنَعْتُكَ لِنَفْسِي/ثُمَّ جِئْتُكَ عَلَى قَدَرٍ يَا مُوسَى]' [Tâhâ Sûresi, 40.-41. âyetler] Böylece Allah, Kendisinin, O'na kelîmi Mûsâ (عليه السلام) seçtiği bir Nefsi olduğunu isbât etmiştir. Ve (جَلَّ وَعَلَا) şöyle buyurmuştur: '[وَيَحْذَرُكَمُ اللَّهُ نَفْسَهُ وَاللَّهُ /رُؤُفٌ بِالْعِبَادِ/Ve Allah, sizi Nefsinden tahzîr eder. Ve Allah, kullarına Rauf'tur.]' [Âl-i İmrân, 30. âyet] Yine Allah, bu âyette (de) Kendisinin bir Nefsi olduğunu isbât etmiştir. Rûhullah Meryem oğlu İsâ, Rabbine hitâb ederek şöyle demiştir: '[تَعْلَمَ مَا فِي نَفْسِي وَلَا أَعْلَمَ مَا فِي نَفْسِكَ إِنَّكَ أَنْتَ عَلَّامُ الْغُيُوبِ/Nefsindeki ilmedersin ve (ben,) Nefsindeki ilmedem. Muhakkak ki Sen, Sensin gaybleri en iyi ilmeden.]' [Mâide Sûresi, 116. âyet] Böylelikle Rûhullah Meryem oğlu İsâ (da), mâbûdunun bir Nefsi olduğunu bildirmiştir." [Ebu Bekir Muhammed ibn İshâk ibn Huzeyme, Kitâbu't-Tevhîd ve İsbâtü Sıfâtî'r-Rabb, 11.-12. sayfalar]

⁸²⁶ İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) şöyle demiştir: "[وَكَذَلِكَ نَفِصِلُ الْآيَاتِ/Ve âyetleri işte böyle tafsîl ederiz]' Yani: Onları beyân ederiz. '[وَلَسْتَ تَبِينُ/Ve (bu,) seçilmesi içindir]' Ey Muhammed. '[سَبِيلُ الْمُجْرِمِينَ/Mücrimlerin yolu(nun)]' Yani: İçlerinde Allah'ın hidâyet yolunu dalâlet yolundan ayırıp beyân ettiği âyetlere şirk koşanların (yolunun seçilmesi içindir)." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebi Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîz, 2. cilt, 72. sayfa]

⁸²⁷ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "[وَقَدْ أَقْبَدَ الَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ/De ki: 'Muhakkak ki ben, Allah'ın dûnundan o duâ ettiklerinize ibâdet etmekten nehyedildim.]' Bu, şirkten nehiydir." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 2. cilt, 23. sayfa]

⁸²⁸ İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle dedi: "[وَقَدْ ضَلَلْتُ إِذَا مَا أَنَا مِنَ الْمُهْتَدِينَ/De ki: 'Hevâlarınıza tâbi olmam']' Putlara ibâdet etme ve fâkirleri kovma hakkında (hevâlarınıza tâbi olmam). '[O zaman dalâlete düşerim ve ben hidâyet bulanlardan olmam.]' Yani: Eğer böyle fiil edersem, o takdirde hakk yolunu ben terk etmiş ve hidâyet yolunun gayrısına sülûk etmişimdir." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Begavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 3. cilt, 149. sayfa]

⁸²⁹ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) şöyle demektedir: "[وَقَدْ أَقْبَدَ الَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ/De ki: 'Muhakkak ki ben,

başkasının değildir.⁸³⁰ Hakkı kıssa eder⁸³¹ ve O, fasledenlerin en hayırlısıdır.'⁽⁵⁷⁾⁸³²

De ki: 'Eğer kendisine acele ettiğiniz indimde olsaydı, elbette iş -aramda ve aranızda- kazâ edilirdi.⁸³³ Ve Allah, zâlimleri en iyi ilmedendir.'⁽⁵⁸⁾

Ve O'nun indindedir gaybın anahtarları. O'ndan başkası onları ilmedemez. Ve kara ve denizdekini ilmeder. Ve O'nun ilmetmesi dışında bir yaprak düşmez. Ve arzın karanlıkları içinde bir habbe yoktur ve ne bir yaş ve ne (de) bir kuru ki mübîn bir Kitâb'ta olmasın.⁽⁵⁹⁾

Ve O, O ki, geceleyin sizi vefât ettirir ve gündüz ne kazandığınızı ilmeder. Sonra onun içinde müsemma bir ecel kazâ edilmesi için⁸³⁴ sizi ba's eder. Sonra merciiniz O'nadır. Sonra sizin amel etmiş olduklarınızı size bildirir.⁽⁶⁰⁾

Ve O, kullarının fevkinde Kâhîr'dir.⁸³⁵ Ve üzerinize hafazayı irsâl eder.⁸³⁶ Nihâyet birinize ölüm gelince, resûllerimiz⁸³⁷ onu vefât ettirir ve onlar kusur etmezler.⁽⁶¹⁾

Rabbimden bir beyyine üzere(yim).' Yani: Allah'ın bana vahyetmiş olduğu Allah'ın şeriatından bir basîret üzere(yim). '[وَكُذِّبْتُمْ بِهِ/Ve onu tekzîb ettiniz.]' Yani: Allah'tan bana gelen hakkı (tekzîb ettiniz.) '[مَا كُذِّبْتُمْ بِهِ/Endisine acele ettiğiniz indimde değildir.]' Yani: Azâbtan (acele ettiğiniz indimde değildir.)" [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dimaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, En'âm Sûresi, 57. âyetin tefsîrinde]

⁸³⁰ İmâm Kurtubî (رحمه الله) demiştir ki: "[إِنْ الْخُكْمُ إِلَّا لِلَّهِ/Hüküm, Allah'tan başkasının değildir.]' Yani: Azâbın tehir edilmesi veya tacil edilmesi hakkındaki hüküm Allah'tan başkasının değildir." [Ebu AbdUllah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, el-Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, En'âm Sûresi, 57. âyetin tefsîrinde]

⁸³¹ Ebu'l-Ferec İbn Cevzî (رحمه الله) dedi ki: "[يَقُصُّ الْحَقَّ/Hakkı kıssa eder]' Mânâsı: Kuşkusuz O'nun haber verdiği her şey, öyle ki o hakktır." [Ebu'l-Ferec Abdurrahmân ibn Alî ibn Muhammed ibn Cevzî, Zâdu'l-Mesîr fi İlmi't-Tefsîr, 442. sayfa (tek cilt olarak basım)]

⁸³² İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) şöyle demiştir: "[وَهُوَ خَيْرُ الْفَاصِلِينَ/Ve O, fasledenlerin en hayırlısıdır.]' Hükümde (O, fasledenlerin/ayirdedenlerin en hayırlısıdır)." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 2. cilt, 73. sayfa]

⁸³³ İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) yine der ki: "[لَقَضَى الْأَمْرَ بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ/Elbette iş -aramda ve aranızda-kazâ edilmiş olurdu.]' Yani: Saat(-i Kıyâmet), böylelikle azâb ile size gelirdim." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 2. cilt, 73. sayfa]

⁸³⁴ İmâm Beğavî (رحمه الله) dedi ki: "[لِيُقْضَىٰ أَجَلٌ مُّسَمًّى/Müsemma bir ecel kazâ edilmesi için]' Yani: Ölümüne kadar geçen yaşam eceli/sûresi. Allah (عز وجل)'nin burada murâd buyurduğu, ömrün tümüyle tamamlanmasıdır." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 3. cilt, 151. sayfa]

⁸³⁵ İmâm Lâlekâî (رحمه الله) demiştir ki: "Allah (عز وجل) şöyle buyurmuştur: '[إِلَيْهِ يَصْعَدُ الْكَلِمُ الطَّيِّبُ وَالْعَمَلُ الصَّالِحُ/Tayyib kelime O'na yükselir ve onu sâlih amel yükseltir.]' [Fâtir Sûresi, 10. âyet] Ve (yine) şöyle buyurmuştur: '[عَامِنْتُمْ مَنْ فِي السَّمَاءِ أَنْ يَخْسِفَ بِكُمْ الْأَرْضَ/Semâdakinin arza sizi batırmasından emîn misiniz?]' [Mülk Sûresi, 16. âyet] Ve (yine) şöyle buyurmuştur: '[وَهُوَ الْقَاهِرُ فَوْقَ عِبَادِهِ وَيُرْسِلُ عَلَيْكُمْ حَفَظَةً/Ve O, kullarının fevkinde Kâhîr'dir. Ve üzerinize hafazayı irsâl eder.]' [En'âm Sûresi, 61. âyet] Böylelikle bu âyetler, Allah (سبحانه وتعالى)'nın semâda olduğuna ve ilminin arzında ve semâsında

Sonra onların -Hakk- Mevlâ'sı⁸³⁸ Allah'a döndürülürler. Dikkat edin, hüküm O'nundur. Ve O, hesâb görenlerin en sürâtlisidir.(62)

De ki: 'Kim, kara ve denizin karanlıklarından sizi necât buyurur?' Yalvararak ve gizlice O'na duâ edersiniz: 'Eğer bundan bizi necât buyurursan, elbette şükredenlerden oluruz.'(63)

De ki: 'Allah, ondan ve her sıkıntıdan sizi necât buyurur. Sonra siz şirk koşarsınız.'(64)⁸³⁹

De ki: 'O, fevkinizden üzerinize bir azâb ba's etme üzere Kâdir'dir. Veya ayaklarınızın altından veya topluluklar⁸⁴⁰ hâlinde sizi karıştırma⁸⁴¹ ve bazınıza bazısının hıncını tattırma (üzere).⁸⁴² Nazar et, nasıl âyetleri tasrîf ederiz, umulur ki onlar fıkhederler.'(65)⁸⁴³

her mekânı ihâta ettiğine delâlet ederler." [Ebu'l-Kâsım Hibetullah bin Hasen bin Mansûr el-Lâlekâî, Şerhu Usûli İ'tikâdi Ehli's-Sünne, 1. cilt, 319. sayfa]

⁸³⁶ İmâm Beğavî (رحمه الله) dedi ki: "'وَيُرْسِلْ عَلَيْكُمْ حَفَظَةً/Ve üzerinize hafazayı irsâl eder.'" Yani Âdem oğullarının amellerini muhâfaza eden melekler. Ve bu (kelime) hâfızın çoğuludur." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Begâvî, Meâlim'ut-Tenzîl, 2. cilt, 263. sayfa]

⁸³⁷ Şeyh Sa'dî (رحمه الله) diyor ki: "'[رُسُلَنَا/Resûllerimiz]' Yani: Rûhları kabzetmekle görevli melekler." [Abdurrahmân bin Nâsir es-Sa'dî, Tefsîru's-Sa'dî, 288. sayfa (tek cilt olarak basım)]

⁸³⁸ İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) şöyle demektedir: "'[مَوْلَاهُمْ/Onların Mevlâ'sı]' Yani: Onların Mâlik'i. '[الحَقَّ/Hakk]' Allah'ın isimlerinden bir isimdir." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîz, 2. cilt, 74. sayfa]

⁸³⁹ İmâm Beğavî (رحمه الله) der ki: "'ثُمَّ أَنْتُمْ تُشْرِكُونَ/Sonra siz şirk koşarsınız.'" Onlar, kendilerini necât buyuranın, sıkıntı ânında duâ ettikleri O (عز وجل) olduğunu ikrâr eder ama sonra O (عز وجل)'ye putları şirk koşarlar. Halbuki onların zarar veremeyeceğini ve menfaât veremeyeceğini ilmederler." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Begâvî, Meâlim'ut-Tenzîl, 3. cilt, 153. sayfa]

⁸⁴⁰ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[شَيْعًا/Topluluklar]' Yani: Muhtelif hevâlar." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 2. cilt, 247. sayfa]

⁸⁴¹ İbn Ebi Hâtîm (رحمه الله) hasen bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[أَوْ يَلْبِسَكُمْ شَيْعًا/Veya topluluklar hâlinde sizi karıştırma]' İçinde fitneler ve ihtilâfın olduğu (topluluklar hâlinde sizi karıştırma)." [Ebu Muhammed ibn Ebi Hâtîm er-Râzî, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîm Müsneden anî'r-Resûl ve's-Sahâbe ve't-Tâbiîn, 6. cilt, 167. sayfa (371.)]

Yine İbn Ebi Hâtîm (رحمه الله) hasen bir sened ile Süddî (رحمه الله)'ın ise şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[أَوْ يَلْبِسَكُمْ شَيْعًا/Veya topluluklar hâlinde sizi karıştırma]' Aranızı tefrik ederek (sizi karıştırma)." [Ebu Muhammed ibn Ebi Hâtîm er-Râzî, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîm Müsneden anî'r-Resûl ve's-Sahâbe ve't-Tâbiîn, 6. cilt, 168. sayfa (372.)]

⁸⁴² İbn Ebî Âsım (رحمه الله) sahîh bir sened ile Câbir (رضي الله عنه)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[قُلْ هُوَ الْقَادِرُ عَلَى أَنْ يَبْعَثَ عَلَيْكُمْ عَذَابًا مِنْ فَوْقِكُمْ/De ki: 'O, fevkinizden üzerinize bir azâb ba's etme üzere Kâdir'dir.]] inzâl edilince, (صلی الله عليه وسلم) buyurdu ki: 'Allah'ım, muhakkak ki ben Vechine istiâze ederim/sığınırım. '[أَوْ مِنْ تَحْتِ أَرْجُلِكُمْ/Veya ayaklarınızın altından]' Buyurdu ki: 'Vechine istiâze ederim. '[أَوْ يَلْبِسَكُمْ شَيْعًا وَيَذِقَ بَعْضُكُم بَأْسَ بَعْضٍ/Veya topluluklar hâlinde sizi karıştırma ve bazınıza bazısının hıncını tattırma (üzere)]]' Buyurdu ki: 'Bu daha kolaydır, bu daha kolaydır.'" [Ebu Bekr Ahmed bin Amr ibn Ebî Âsım, Kitâbu's-Sunne, 214. sayfa (307.). Ricâlî, Müslim'in ricâlidir.]

⁸⁴³ İmâm Kurtubî (رحمه الله) şöyle demekte: "'[نَظَرٌ كَيْفَ تُصَرِّفُ الْآيَاتِ/Nazar et, nasıl âyetlerimizi tasrîf

Ve kavmin onu tekzîb etmiştir. Ve o, hakktır.⁸⁴⁴ De ki: 'Üzerinize bir vekîl değilim.'(66)

Her bir haber için bir hakîkat⁸⁴⁵ vardır. Ve yakında ilmedeceksiniz.(67)

Ve âyetlerimize o dalanları⁸⁴⁶ gördüğünde, artık ondan gayrı bir söze onlar dalıncaya kadar kendilerinden îrâz et.⁸⁴⁷ Ve eğer şeytân sana unutturursa, bu durumda zikrânın ardından zâlimler kavmiyle beraber oturma.(68)⁸⁴⁸

Ve o takvâ edenlerin üzerine onların hesâbından bir şey⁸⁴⁹ yoktur. Ve lâkin (bu,) bir zikrâdır,⁸⁵⁰ umulur ki onlar takvâ ederler.(69)

Ve dînlerini oyun ve eğlence o itti haz edenleri bırak ve dünyâ hayâtı kendilerini aldatan(ı). Ve onunla -bir nefsin kesbettiğinden dolayı (kusurlarının) ortaya çıkacağımı-⁸⁵¹ tezkîr et. Allah'ın dûnundan ona bir velî

ediyoruz]' Yani: Hücetler ve delilleri (nasıl) onlara beyân ediyoruz. '[لَعَلَّهُمْ يَفْقَهُونَ/Umulur ki onlar fıkhederler]' Onların, üzerinde bulundukları şîrk ve mâsiyyeti bâtil eylemeyi murâd buyurur." [Ebu AbdUllah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, el-Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, En'âm Sûresi , 65. âyetin tefsîrinde]

⁸⁴⁴ İbn Ebi Hâtîm (رحمه الله) hasen bir sened ile Süddî (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[وَكَذَّبَ Ve kavmin onu tekzîb etmiştir. Ve o, hakktır.]' Kureyş, Kur'ân'ı tekzîb etmiştir. Ve o, hakktır." [Ebu Muhammed ibn Ebi Hâtîm er-Râzî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm Müsneden anîr-Resûl ve's-Sahâbe ve't-Tâbiîn, 6. cilt, 172. sayfa (378.)]

⁸⁴⁵ Bu açıklama İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'ya aittir. İbn Ebi Hâtîm (رحمه الله) sahîh bir sened ile İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[مُسْتَكَرَّرٌ/Mustekarr]' Hakikat." [Ebu Muhammed ibn Ebi Hâtîm er-Râzî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm Müsneden anîr-Resûl ve's-Sahâbe ve't-Tâbiîn, 6. cilt, 173. sayfa (381.)]

⁸⁴⁶ İbn Ebi Hâtîm (رحمه الله) hasen bir sened ile Ebû Mâlik (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[يُخَوِّضُونَ/Dalanları]' Tekzîb (edenleri)." [Ebu Muhammed ibn Ebi Hâtîm er-Râzî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm Müsneden anîr-Resûl ve's-Sahâbe ve't-Tâbiîn, 6. cilt, 174.-175. sayfalar (387.)]

⁸⁴⁷ Yine İbn Ebi Hâtîm (رحمه الله) hasen bir sened ile Süddî (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[وَإِذَا رَأَيْتَ الَّذِينَ يَخُوضُونَ فِي آيَاتِنَا فَأَعْرِضْ عَنْهُمْ]' Müşrikler, mü'minlerle beraber oturduklarında Nebî (صلی الله علیه وسلم)'e ve Kur'ân'a sataşıyor, onlara sövüyor ve onlarla itihzâ ediyorlar idi. Bunun üzerine Allah (عز وجل) mü'minlere, ondan gayrı bir söze dalıncaya kadar onlarla beraber oturmamalarını emretmiştir." [Ebu Muhammed ibn Ebi Hâtîm er-Râzî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm Müsneden anîr-Resûl ve's-Sahâbe ve't-Tâbiîn, 6. cilt, 175.-176. sayfalar (391.)]

⁸⁴⁸ İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle demiştir: "'[فَلا تقعد بعد الذكرى مع القوم الظالمين]/Bu durumda zikrânın ardından zâlimler kavmiyle beraber oturma.]" Yani: Unutarak onlarla oturduğun vakit, tezekkür etmenin/hatırlamanın ardından, bu durumda onların yanından kalk. [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 3. cilt, 154. sayfa]

⁸⁴⁹ İbn Ebi Hâtîm (رحمه الله) hasen bir sened ile Süddî (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[مِنْ شَيْءٍ/Onların hesâbından bir şey]' (O küffârın) hesâbından bir şey" [Ebu Muhammed ibn Ebi Hâtîm er-Râzî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm Müsneden anîr-Resûl ve's-Sahâbe ve't-Tâbiîn, 6. cilt, 179. sayfa (402.)]

⁸⁵⁰ İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle der: "'[وَلَكِنْ ذَكِّرْ]/Ve lâkin (bu,) bir zikrâdır]' Yani: Kur'ân ile onlara hatırlatma yapın ve vaaz edin." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 3. cilt, 155. sayfa]

⁸⁵¹ Bu açıklama İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'ya aittir. İbn Ebi Hâtîm (رحمه الله) sahîh bir sened ile İbn

yoktur ve ne (de) bir şefaata. Ve her fidyeyi fidiye verse,⁸⁵² ondan alınmaz. İşte onlar kesbettiklerinden dolayı o (kusurları) ortaya çıkanlardır. Kendileri için kaynar sudan bir meşrûbât ve elîm bir azâb vardır, onların küfretmiş olmalarından dolayı.(70)

De ki: 'Allah'ın dûnundan, ne menfaat bize sağlayan ve ne (de) zarar bize verene mi duâ edelim?'⁸⁵³ Ve topuklarımız üzerine (mi) dönelim, Allah'ın bize hidâyet etmesinin ardından, arzda şaşkınca dolaşırken şeytânlar o kendisini ayartan gibi? Onun: 'Gel bize!' (diye) onu hidâyete dâvet eden ashâbı vardı. De ki: 'Muhakkak ki Allah'ın hidâyeti, odur hidâyet. Ve âlemlerin Rabbine biz teslîm olmak ile emrolunduk.'(71)⁸⁵⁴

'Ve namazı ikâme edin ve O'na takvâ edin diye (de emrolunduk). Ve O, O ki, O'na haşr edileceksiniz.'(72)⁸⁵⁵

Ve O, O ki, semâlar ve arzı, hakk ile halk etmiştir. Ve O'nun: 'Ol!' buyurduğu gün, böylece olur. O'nun kavli hakktır. Ve Sûr'a nefhedildiği gün mülk O'nundur. Gayb ve müşâhede edilenin Âlim'idir. Ve O, Hakîm'dir, Habîr'dir.(73)

Ve hani İbrâhîm babası Âzer'e demişti ki: 'Putları ilâhlar mı ittihaz ediyorsun? Muhakkak ki ben, seni ve kavmini mübîn bir dalâlet içinde görüyorum.'(74)

Abbâs (رضي الله عنهم)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[أَنْ تُسَلِّ]'/En tubsele]' (Kusurlarının) ortaya çıkacağını. [Ebu Muhammed ibn Ebi Hâtîm er-Râzî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm Müsneden ani'r-Resûl ve's-Sahâbe ve't-Tâbiîn, 6. cilt, 184. sayfa (415.)]

⁸⁵² Bu açıklama İmâm Beğavî (رحمه الله)'a aittir, şöyle der: "'[تَعْدِلْ كُلَّ عَدْلٍ]/Tağdîl kulle adlin]' Yani: Her fidyeyi fidiye verse." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ûd el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 3. cilt, 156. sayfa]

⁸⁵³ İbn Ebi Hâtîm (رحمه الله) hasen bir sened ile Süddî (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "Müşrikler, mü'minlere dedi ki: 'Yolumuza tâbi olun, Muhammed (صلى الله عليه وسلم)'in dînini terkedin.' Allahu (تعالى) buyurdu ki: 'قُلْ أَتَدْعُونَ مَنْ دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَنْفَعُنَا وَلَا يَضُرُّنَا'/De ki: 'Allah'ın dûnundan, ne menfaat bize sağlayan ve ne (de) zarar bize verene mi duâ edelim?'" Şu ilâhlara (mı duâ edelim?)" [Ebu Muhammed ibn Ebi Hâtîm er-Râzî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm Müsneden ani'r-Resûl ve's-Sahâbe ve't-Tâbiîn, 6. cilt, 189. sayfa (430.)]

⁸⁵⁴ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) demiştir ki: "'[وَأَمَرْنَا لِنُسَلِّمَ لِرَبِّ الْعَالَمِينَ]/Ve âlemlerin Rabbine biz teslîm olmak ile emrolunduk.]" Yani: İbâdeti O'na biz hâlis kılmak (ile emrolunduk). O tektir, O'nun şerîki yoktur." [Ebu'l-Fidâ İsmâîl ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, En'âm Sûresi, 71. âyetin tefsirinde]

⁸⁵⁵ İmâm Tâkiyyuddîn el-Hilâlî (رحمه الله) der ki: "'[وَأَنْ أَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَاتَّقُوا]/Ve namazı ikâme edin ve O'na takvâ edin diye (de emrolunduk).]" Yani: Namazı ikâme etme ile ve tüm hâllerimizde O'na takvâ etme ile emrolunduk. '[وَهُوَ الَّذِي إِلَيْهِ تُخْشَرُونَ]/Ve O, O ki, O'na haşr edileceksiniz.]" Yani: Kıyâmet Günü (O'na haşr edileceksiniz).]" [Muhammed Tâkiyyuddîn el-Hilâlî, Sebîlu'r-Reşâd Fî Hedyi Hayri'l-İbâd, 1. cilt, 339. sayfa]

Ve işte böyle İbrâhîm'e -ve yakîn edenlerden olması için- semâlar ve arzın melekûtunu⁸⁵⁶ gösterdik.(75)

Derken gece üzerini örtünce, bir yıldız gördü. Dedi ki: 'Bu, Rabbimdir.' Fakat batınca, dedi ki: 'Batanlara muhabbet etmem.'(76)⁸⁵⁷

Sonra ayı doğarken görünce, dedi ki: 'Bu, Rabbimdir.' Fakat batınca, dedi ki: 'Eğer Rabbim bana hidâyet etmeseydi, elbette dalâlete düşenler kavminden olurdum.'(77)

Nihâyet güneşi doğarken görünce, dedi ki: 'Bu, Rabbimdir, bu en büyük.' Fakat batınca, dedi ki: Ey kavmim, muhakkak ki ben, şirk koştuklarınızdan berîyim.'(78)

Muhakkak ki ben, hanîf olarak⁸⁵⁸ vechimi semâlar ve arzı o yaratana çevirdim. Ve ben, müşriklerden değilim.(79)

Ve kavmi onunla hüccetleştî.⁸⁵⁹ Dedi ki: 'Allah hakkında ve bana hidâyet etmişken, benimle hüccetleşiyor musunuz? Ve O'na şirk koştuklarınızdan - Rabbimin bir şey dilemesi dışında- korkmam.⁸⁶⁰ Rabbim, ilmen her şeyi kapsamıştır. Daha tezekkür etmiyor musuz?'(80)

⁸⁵⁶ İmâm Kurtubî (رحمه الله) demiştir ki: "'[مَلَكُوتٌ/Melekût]' Yani: Mülk. Sıfatta mübâlağa için '[و/Vav]' ve '[ت/Te]' ziyâde edilmiştir." [Ebu AbdUllah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, el-Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, En'âm Sûresi'nin 75. âyetinin tefsîrinde]

⁸⁵⁷ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın âyet hakkında şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "O, Rabbinin zevâl bulmayan dâim olduğunu ilmetti." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 11. cilt, 480. sayfa]

⁸⁵⁸ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) şöyle demektedir: "'[حَنِيفًا/Hanîf olarak]' Dîn üzere sâbit, bütünüyle ona meyilli olan." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 2. cilt, 120. sayfa]

⁸⁵⁹ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) yine der ki: "'[وَحَاجَّةٌ قَوْمُهُ/Ve kavmi onunla hüccetleştî.]" Yani: Kavmi onunla cedelleştî." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 2. cilt, 120. sayfa]

⁸⁶⁰ İmâm Taberî (رحمه الله) demiştir ki: "İbrâhîm (عليه السلام), Allah (عز وجل)'nin tevhdine gelmeleri ve putlardan uzaklaşmaları husûsunda kavmi ile mücâdele etmiştir. Onlar da kendi ibâdet ettikleri putların onun ilâhından daha hayırlı olduğunu söyleyerek İbrâhîm ile mücâdele ediyorlardı. İbrâhîm demiştir ki: '[اَتَحَاجُّونِي فِي اللَّهِ/Allah hakkında benimle hüccetleşiyor musunuz?]' Benim Allah'ı tevhd etmek ve ameli, O'nun dışında ilâhlara değil de O'na hâlis kılmak fiilime karşı benimle mücâdele mi ediyorsunuz? '[وَقَدْ هَدَيْنَا/Ve bana hidâyet etmişken]' Rabbim beni, tevhdini bilmeye muvaffak kılmış; bana hakk yolunu göstermiştir. Tâ ki ben, O'nun dışında ibâdeti hakk edecek bir şeyin olmadığı hususında yakine ermiş bulunmaktayım. '[وَلَا أَخَافُ مَا تُشْرِكُونَ بِهِ/Ve O'na şirk koştuklarınızdan korkmam]' Allah'ın dînundan duâ ettiğiniz ilâhlarınızdan korkmuyorum. Sizin ilâhlarınız bana bir kötülük veya nâhoş bir şey yapamaz (dedi). Böyle demesinin nedeni kavminin ona şöyle söylemesiydi: 'Muhakkak ki biz, onları kötü zikrettiğin için ilâhlarımızın sana abraşlık veya delilik gibi bir zarar vermesinden korkuyoruz.' Bunun üzerine İbrâhîm demiştir ki: 'Allah'a şirk koştuğunuz bu ilâhların bana bir zarar veya nâhoş bir hâl vermesinden korkmuyorum. Çünkü onlar

Ve şirk koştuklarınızdan nasıl korkarım? Ve siz -hakkında üzerinize bir sultân⁸⁶¹ inzâl etmediklerini- Allah'a şirk koşmanızdan korkmuyorsunuz. Öyleyse emîn olmaya iki fırkadan hangisi daha haklıdır, eğer siz ilmeder iseniz?(81)⁸⁶²

O îmân edenler ve îmânlarını zulüm ile⁸⁶³ karıştırmayanlar, işte onlar, onlar içindir emniyyet. Ve onlar hidâyet bulanlardır.(82)⁸⁶⁴

Ve bu, hüccetimizdir. Kavmi üzere İbrâhîm'e onu verdik.⁸⁶⁵ Dilediğimizi derecelerle yükseltiriz.⁸⁶⁶ Muhakkak ki Rabbin, Hakîm'dir, Alîm'dir.(83)

Ve İshâk ve Yâkûb'u ona hibe ettik, hepsine hidâyet ettik.⁸⁶⁷ Ve önceden Nûh ve zürriyetinden Dâvud ve Süleymân ve Eyyûb ve Yûsuf ve Mûsâ ve Hârûn'a (da) hidâyet ettik. Ve işte böyle muhsinlere karşılık veririz.(84)

menfaat da veremez zarar da veremez.' [Rabbimin bir şey dilemesi dışında] 'Lâkin benim korkum, beni halk eden, semâlar ve arzı halkeden Allah'tandır. Öyle ki kuşkusuz eğer O, nefsim veya mâlım hakkında bir fenâ bulma veya bâkî kalma veya ziyâdeleşme veya noksanlaşma ya da başka bir şey dilerse, o bana ulaşır. Çünkü O, buna Kâdir'dir." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 11. cilt, 488.-489. sayfalar]

⁸⁶¹ İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) şöyle der: "[Sultân/Sultân] Yani: Hüccet." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 2. cilt, 82. sayfa]

⁸⁶² Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) dedi ki: "[مَا لَمْ يَنْزَلْ] Öyleyse emîn olmaya bu iki fırkadan hangisi daha haklıdır, eğer siz ilmeder iseniz?" Yani: Muvahhid veya müşrik (mi emîn olmaya daha haklıdır?) [Ebu'l-Muzaffer Mansûr Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 2. cilt, 121. sayfa]

⁸⁶³ İbn Ebi Hâtîm (رحمه الله), hasen bir sened ile AbdUllah ibn Mes'ûd (رضي الله عنه)'tan Nebî (صلى الله عليه وسلم)'in şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[Zulüm ile]' Şirk ile." [Ebu Muhammed ibn Ebi Hâtîm er-Râzî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm Müsneden anîr-Resûl ve's-Sahâbe ve't-Tâbiîn, 6. cilt, 222. sayfa (512.)]

⁸⁶⁴ İmâm Taberî (رحمه الله) demiştir ki: "[O İMÂN EDENLER VE İMÂNLARINI ZULÜM İLE KARIŞTIRMAYANLAR]' Onlar ki îmân etmişler ve îmânlarına şirk karıştırmamışlardır. '[لَهُمُ الْإِيمَانُ/Onlar içindir emniyyet]' Kıyâmet Günü Allah'ın azâbından (emniyyet onlar içindir). '[وَهُمْ مَهْتَدُونَ/Ve onlar hidâyet bulanlardır.]' Onlardır rüşdün yoluna tutunanlar ve necâtın yoluna sülûk edenler." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 11. cilt, 504. sayfa]

⁸⁶⁵ İbn Ebi Hâtîm (رحمه الله) hasen bir sened ile Rebî' ibn Enes (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[وَبُذِّقَ خُبْرًا أَتَيْنَاهَا إِبْرَاهِيمَ عَلَى قَوْمِهِ/Ve bu, hüccetimizdir. Kavmi üzere İbrâhîm'e onu verdik.]' Bu, onunla kavmi arasındaki husûmet ve onunla, Nemrûd olarak isimlendirilen zorba arasındaki husûmet hakkındadır." [Ebu Muhammed ibn Ebi Hâtîm er-Râzî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm Müsneden anîr-Resûl ve's-Sahâbe ve't-Tâbiîn, 6. cilt, 228. sayfa (519.)]

⁸⁶⁶ İmâm Beğavî (رحمه الله) diyor ki: "[Dilediğimizi derecelerle yükseltiriz.]' Yani: Dilediğimizi ilim ve fehm ve fazîlet ve akıl ile derecelerle yükseltiriz, İbrâhîm'i derecelerle yükselttiğimiz gibi." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Begâvî, Meâlim'ut-Tenzîl, 3. cilt, 164. sayfa]

Kırtâslar⁸⁷² onu kılarırsınız, onları ortaya atarsınız ve çoğunu gizlersiniz. Ve ilmetmediğiniz size tâlim edilmiştir, sizin ve ne (de) babalarınızın.⁸⁷³ De ki: 'Allah.'⁸⁷⁴ Sonra onları -daldıklarında- bırak oynasınlar.(91)

Ve bu Kitâb,⁸⁷⁵ onu inzâl ettik, mübârektir, o önündekileri tasdîk edicidir ve Ümmü'l-Kurâ ve çevresindekileri⁸⁷⁶ inzâr etmen içindir. Ve Âhiret'e o îmân edenler ona îmân ederler. Ve onlar namazları üzere muhâfaza edicidirler.(92)

Ve kim, Allah üzere yalan iftirâ eden veya: 'Bana vahyedilmiştir.' -ve ona bir şey vahyedilmemiştir- diyenden ve: 'Allah'ın inzâl ettiğinin mislini inzâl edeceğim.' diyenden daha zâlimdir? Ve zâlimleri ölüm dalgaları içinde⁸⁷⁷ ve melekler ellerini uzattıklarında görseydin: 'Nefislerinizi ihrâc edin. Bugün aşağılayıcı bir azâb ile cezâlandırılacaksınız, Allah üzere hakktan gayrısını söylemiş olmanız ve O'nun âyetlerine kibirlilik etmiş olmanızdan dolayı.' (derler.)(93)

etmiştir: "'[وَمَا قَدَرُوا اللَّهَ حَقَّ قَدْرِهِ/Ve Allah'ın kadrini hakkıyla takdîr edemediler.]" Onlar, Allah'ın kendileri üzerindeki kudretine îmân etmeyen küffârdır. Öyleyse kim Allah'ın her şey üzerine Kadîr olduğuna îmân ederse, bu durumda Allah'ı hakkıyla takdîr etmiştir. Ve kim buna îmân etmezse, bu durumda Allah'ı hakkıyla takdîr etmemiştir. "[أَذْ قَالُوا مَا أَنْزَلَ اللَّهُ عَلَى بَشَرٍ مِنْ شَيْءٍ]' Allah, beşer üzerine bir şey inzâl etmemiştir.' dediklerinde]" Yani: İsrâîl oğullarından (bazıları böyle demiştir.) Yahûdiler dedi ki: 'Allah, senin üzerine bir kitâb inzâl etti mi?' Buyurdu ki: 'Evet!' (Yahûdiler) dediler ki: 'Allah'a and olsun ki, Allah, semâdan bir kitâb inzâl etmemiştir.' Bunun üzerine Allah şöyle inzâl buyurmuştur: "[De ki]' Ey Muhammed (de ki). '[مَنْ أَنْزَلَ الْكِتَابَ الَّذِي جَاءَ بِهِ مُوسَى نُورًا وَهُدًى]' 'Kitâb'ı kim inzâl etmiştir, o ki Mûsâ onunla gelmiştir, insânlara bir nûr olarak ve bir hidâyet olarak?]" [Ebu Muhammed ibn Ebi Hâtîm er-Râzî, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîm Müsneden anî'r-Resûl ve's-Sahâbe ve't-Tâbiîn, 6. cilt, 241. ve 243. sayfalar (560. ve 565.)]

⁸⁷² İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) şöyle demiştir: "'[قُرَاطِسْ/Kırtâslar]' Tevrât'ı tahrîf etmek sûretiyle elleriyle o yazdıkları kitâblardır." [Ebî Abdîllâh Muhammed ibn Abdîllâh ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîz, 2. cilt, 84. sayfa]

⁸⁷³ İbn Ebi Hâtîm (رحمه الله) sahîh bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[وَعَلَّمْتُمْ مَا لَمْ تَعْلَمُوا أَنْتُمْ وَلَا آبَاؤُكُمْ/Ve ilmetmediğiniz size tâlim edilmiştir, sizin ve ne (de) babalarınızın.]" Onlar yahûdiler ve nasârâdır. Bir kavim ki Allah kendilerine bir ilim vermiş, ama ona iktidâ etmemişler/uymamışlar ve onu almamışlar ve onunla amel etmemişlerdir. Bu nedenle Allah onları, böyle amel ettikleri için onları zemetmetmiştir." [Ebu Muhammed ibn Ebi Hâtîm er-Râzî, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîm Müsneden anî'r-Resûl ve's-Sahâbe ve't-Tâbiîn, 6. cilt, 248. sayfa (580.)]

⁸⁷⁴ İbn Ebi Hâtîm (رحمه الله) sahîh bir sened ile İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[De ki: 'Allah.]" (De ki:) Allah onu inzâl etmiştir." [Ebu Muhammed ibn Ebi Hâtîm er-Râzî, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîm Müsneden anî'r-Resûl ve's-Sahâbe ve't-Tâbiîn, 6. cilt, 249. sayfa (582.)]

⁸⁷⁵ İmâm Taberî (رحمه الله) şöyle demektedir: "'[وَهَذَا كِتَابٌ/Ve bu Kitâb]' Ve bu Kur'ân. '[كِتَابٌ/Kitâb]' Ve o, Kur'ân'ın isimlerinden bir isimdir." [Ebu Cafer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîrî'l-Kur'ân, 11. cilt, 530. sayfa]

⁸⁷⁶ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[وَمَنْ حَوْلَهَا/Ve çevresindekileri]' Mekke'dir. '[أُمِّ الْقُرَى]' karyelerdir." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 2. cilt, 256. sayfa]

⁸⁷⁷ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "'[فِي غَمَزَاتِ الْمَوْتِ/Ölüm dalgaları içinde]' Yani: Ölümün şiddetleri içinde." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 2. cilt, 127. sayfa]

Ve andolsun ki, evvel defa sizi halk ettiğimiz gibi ferdler olarak Bize geldiniz. Ve size verdiklerimizi sırtlarınızın arkasına bıraktınız. Ve sizinle beraber -onların içinizde (Allah'a) şerîkler olduğunu o sandığınız- şefaathçilerinizi görmüyoruz. Andolsun ki, aranız kesilmiştir ve sizin sanmış olduklarınız sizden sap(ıp ayrıl)mıştır.(94)

Muhakkak ki Allah, tane ve çekirdeği yarar. Meyyitten diriye ihrâc eder ve diriden meyyiti ihrâc eder. İşte budur Allah. Öyleyken nasıl döndürülüyorsunuz?(95)

Sabahı yarandır. Ve geceyi bir sükûnet kılmıştır ve güneş ve ayı bir hesâblama (ölçüsü). Bu, Azîz, Alîm'in takdîridir.(96)⁸⁷⁸

Ve O, O ki, yıldızları sizin için kılmıştır, kara ve denizin karanlıklarında onlar ile ihtidâ etmeniz için.⁸⁷⁹ İlmedenler kavmi için âyetleri tafsîl ettik.(97)⁸⁸⁰

Ve O, O ki, bir nefisten sizi inşâ etmiştir. Sonra bir karâr kılma yeri ve bir tevdi edilme yeri vardır.⁸⁸¹ Fıkhdender kavmi için âyetleri tafsîl ettik.(98)

Ve O, O ki, semâdan su inzâl etmiştir. Böylece her şeyin nebâtını onunla ihrâc ettik, derken bir yeşillik ondan ihrâc ettik. Ondan üst üste binmiş hubûbat ve hurma ağacından, tomurcuğundan sarkıtılmış salkımlar ve üzümlerden bağlar ve zeytin ve nar -birbirine benzeyen ve birbirine benzemeyen- ihrâc ettik. Semerelerine nazar edin, semere verdiği ve olgunlaştığı zaman. Muhakkak ki bunlarda, elbette îmân edenler kavmi için âyetler vardır.(99)

⁸⁷⁸ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) demiştir ki: "[بُذِرَ الْمَعْرِزُ الْعَلِيمُ/Bu, Azîz, Alîm'in takdîridir.]' Yani: Hepsî, kendisine engel olunamayan ve muhâlefet edilemeyen Azîz'in, her şeye Alîm'in takdîri ile cereyân eder. Arzda ve ne (de) semâda zerre miskâlî O'nun ilminden gizli kalmaz." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîm, En'âm Sûresi, 96. âyetin tefsîrinde]

⁸⁷⁹ Ebu'l-Ferec İbn Cevzî (رحمه الله) dedi ki: "[وَهُوَ الَّذِي جَعَلَ لَكُمْ النُّجُومَ لِتَهْتَدُوا بِهَا فِي ظُلُمَاتِ اللَّيْلِ وَالْبَحْرِ/Ve O, O ki, yıldızları sizin için kılmıştır, kara ve denizin karanlıklarında onlar ile ihtidâ etmeniz için.]' Mânâsı: (O, O ki, yıldızları sizin için) halk etmiştir." Devamla Ebu'l-Ferec İbn Cevzî (رحمه الله) şöyle der: "Çölde gidenler ve denizciler geceleyin maksadlarına ulaşmak için onlarla ihtidâ ederler/yol bulurlar." [Ebu'l-Ferec Abdurrahmân ibn Alî ibn Muhammed ibn Cevzî, Zâdu'l-Mesîr fî İlmi't-Tefsîr, 456. sayfa (tek cilt olarak basım)]

⁸⁸⁰ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) diyor ki: "[فَصَلَّنَا الْآيَاتِ/Âyetleri tafsîl ettik]' Yani: Onları beyân ettik ve onları vâzih eyledik. '[لَقَوْمٍ يَعْلَمُونَ/İlmedenler kavmi için]' Yani: Akledender ve Hakkı bilenler ve bâtıldan ictinâb edenler (kavmi için)."[Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîm, En'âm Sûresi, 97. âyetin tefsîrinde]

⁸⁸¹ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[وَيُعَلِّمُ الْمُسْتَقَرَّهَا وَمُسْتَوْدَعَهَا/Ve karâr kıldığı yeri ve tevdi edildiği yeri ilmeder.]' [Hûd Sûresi 6. âyet] '[المُسْتَوْدَعِ/Tevdi edilen yer]' Sülbdedir. '[المُسْتَقَرَّ/Karar kılınan yer]' Yeryüzünün üzerinde veya arzda olandır." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 11. cilt, 564. sayfa]

Ve Allah'a, cinleri -ve onları halk etmiştir- şerîk kıldılar.⁸⁸² Ve ilimsizce oğullar ve kızlar O'na uydurdular. O, subhân ve teâlâdır vasıflandırmalarından.(100)⁸⁸³

Semâlar ve arzın Bedîi'dir.⁸⁸⁴ O'nun bir evlâdı nasıl olur? Ve O'nun bir eşi yoktur. Ve her şeyi halk etmiştir. Ve O, her şey e Alîm'dir.(101)

İşte budur Rabbiniz Allah. O'ndan başka ilâh yoktur. O, her şeyin Hâlık'ıdır.⁸⁸⁵ Öyleyse O'na ibâdet edin. Ve O, her şey üzerine Vekîl'dir.(102)⁸⁸⁶

Gözler O'nu idrâk edemez. Ve O, gözleri idrâk eder. Ve O, Latîf'tir, Habîr'dir.(103)⁸⁸⁷

Rabbinizden basîretler size gelmiştir.⁸⁸⁸ O hâlde kim görürse, bu durumda nefsinin lehinedir. Ve kim âmâ olursa, bu durumda aleyhinedir. Ve ben, üzerinize muhâfız değilim.(104)

Ve âyetleri -ve: 'Sen ders almışsın.' demeleri için⁸⁸⁹ ve ilmedenler kavmine onu beyân etmemiz için- işte böyle tasrîf ederiz.(105)

⁸⁸² İmâm Beğavî (رحمه الله) dedi ki: "'[وَجَعَلُوا لِلَّهِ شُرَكَاءَ الْجِنَّ/Ve Allah'a, cinleri şerîk kıldılar.]" Yani: Allah'a, kâfirler cinleri şerik kıldılar. "'[وَوَحَّيْنَاهُمْ/Ve onları halk etmiştir]" Yani: Ve (halbuki) O, cinleri halk etmiştir." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Begavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 3. cilt, 173. sayfa]

⁸⁸³ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) şöyle demektedir: '[سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى عَمَّا يُصِفُونَ/O, subhân ve teâlâdır vasıflandırmalarından.]" Yani: (Allah,) bu câhil dalâlettekilerin O'nu vasfettikleri evlâd ve denkler ve eşler ve şeriklerden yüce ve münezzeh ve büyüktür." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîm, En'âm Sûresi, 100. âyetin tefsîrinde]

⁸⁸⁴ İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) der ki: "'[يَتَّبِعُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ/Semâlar ve arzın Bedîi'dir.]" Yani: Onları ilk ve başlangıç olarak bir misâli olmaksızın (yaratmıştır)." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîz, 2. cilt, 89. sayfa]

⁸⁸⁵ Saîd el-Kahtânî (رحمه الله) der ki: "'[الْخَالِقِ/Hâlık]" O ki, bütün mevcudatı halk etmiş ve hikmetiyle onları yaratmış ve tesviye eylemiştir. Onları hamdi ve hikmeti ile tasvîr etmiştir. Ve buna devam etmektedir. Bu azîm vasîf üzere olmaya devam etmektedir." [Saîd ibn Ali ibn Vehf el-Kahtânî, Şerhu Esmâillâhi'l-Hüsnâ fî Dav'î'l-Kitâbi ve's-Sünneti, 168. sayfa]

⁸⁸⁶ İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) yine şöyle dedi: "'[وَكَيْلًا/Vekîl]" Yani: Kulların amellerinin muhâfaza edicisi." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîz, 2. cilt, 89. sayfa]

⁸⁸⁷ İbn Kayyim el-Cevziyye (رحمه الله) dedi ki: "'[اللطيف/Latîf]" O ki, yaratışı ve hikmeti, anlayışların onu idrâk etmekten aciz kalacağı derecede hoş ve zarîf olandır. '[الخبير/Habîr]' O'nun ilminin durumu öyle nihâyetisiz bir hâldedir ki, ilmi her şeyin bâtınını, gizliliklerini ve zâhirini ihâta etmiştir. Böyleyken zihinlerin ve sadırların gizlediği nasıl olur '[اللطيف/Latîf]' ve '[الخبير/Habîr]'e gizli kalır?" [Muhammed ibn Ebî Bekr ibn Kayyim el-Cevziyye, Savâiku'l-Murlese, 2. cilt, 492. sayfa]

⁸⁸⁸ İmâm Beğavî (رحمه الله) diyor ki: "'[قَدْ جَاءَكُمْ بِصَافِرٍ مِنْ رَبِّكُمْ/Rabbinizden basîretler size gelmiştir.]" Yani: Kendisiyle dalâletten hidâyeti ve bâtıldan hakkı ayırıp/görüp idrâk ettiğiniz beyyin/apaçık hüccetler (size gelmiştir)." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Begavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 2. cilt, 263. sayfa]

⁸⁸⁹ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen sened ile İbn Abbâs (رضي الله عنه)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir:

Rabbinden sana vahyedilene tâbi ol. O'ndan başka ilâh yoktur. Ve müşriklerden îrâz et.(106)

Ve Allah dileseydi şirk koşmazlardı. Ve onlar üzerine bir muhâfız seni kılmadık ve sen -onlar üzerine bir vekil- değil(sin).(107)

Ve Allah'ın dûnundan o onların duâ ettiklerine sebbetmeyin, sonra ilimsizce Allah'a düşmanlıkla sebbederler. Her ümmet için amellerini işte böyle ziynetlendirdik. Sonra mercileri Rabbleredir. O vakit onların amel etmiş olduklarını onlara bildirir.(108)

Ve olanca yeminleriyle Allah'a kase ederler, eğer bir âyet onlara gelirse, elbette ona îmân edecekler. De ki: 'Âyetler ancak Allah indindedir.' Ve (âyet) geldiğinde, onların îmân etmeyeceklerinin şuurunda değilsiniz.(109)

Ve gönüllerini ve gözlerini evvelce ona îmân etmedikleri gibi çeviririz. Ve tuğyânları içinde onları bırakırız, bocalarlar.(110)

Ve eğer Biz, melekleri onlara inzâl etsek ve mevtâ onlara kelâm etse ve her şeyi mukâbilin üzerlerine haşr etsek -Allah'ın dilemesi dışında- onlar îmân edecek değil idiler. Ve lâkin ekserîsi câhillik ederler.(111)

Ve her nebî için insân ve cin şeytânlarını işte böyle düşman kıldık. Onların bazıları bazısına, aldatmak için yaldızlı sözler⁸⁹⁰ vahyeder.⁸⁹¹ Ve eğer Rabbin dilese, onu fiil edemezlerdi.⁸⁹² Bu nedenle onları bırak ve iftirâ ettikleri şeyler(i).(112)⁸⁹³

""وليفقوا/ve: 'Sen ders almışsın.' demeleri için]' Dediler ki: 'Kıraat etmişsin ve öğrenmişsin.' Bunu diyen Kureyş'tir." [Hikmet bin Beşir bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 2. cilt, 264. sayfa]

⁸⁹⁰ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, şöyle demektedir: ""[Aldatmak için yaldızlı sözler]' (Bu,) bâtılın lisânlarla ziynetlendirilmesidir." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 12. cilt, 56. sayfa]

⁸⁹¹ İbn Ebi Hâtim (رحمه الله) sahîh bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: ""وَكذلك جعلنا لكل نبي عدوا شياطين الإنس والجن يوحى بغضهم إلى بغضهم زُخِرْتُ الْقَوْلُ غُرُورًا/ve her nebî için insân ve cin şeytânlarını işte böyle düşman kıldık. Onların bazıları bazısına, aldatmak için yaldızlı sözler vahyeder.]' İnsandan şeytânlar vardır ve cinnden (de) şeytânlar vardır. Onların bazıları bazısına vahyeder." [Ebu Muhammed ibn Ebi Hâtim er-Râzî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm Müsneden anî'r-Resûl ve's-Sahâbe ve't-Tâbiîn, 6. cilt, 329. sayfa (782.)]

⁸⁹² İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) şöyle demektedir: ""وَلَوْ شَاءَ رَبُّكَ مَا فَعَلُوهُ/ve eğer Rabbin dilese, onu fiil edemezlerdi.]' Yani: Eğer Allah dilese, şeytânlar, insânlara vahyedemezdi." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebi Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 2. cilt, 92. sayfa]

⁸⁹³ İmâm Taberî (رحمه الله) der ki: ""[فَزُهِمُ/Bu nedenle bırak onları]' Yani: Kavminin müşriklerinden bâtıl ile seninle mücadele eden, insân ve cin şeytânlarından dostlarının kendilerine vahyettikleri ile seninle hasımlaşan şeytânları (bırak). 'وَمَا يَفْتَرُونَ/ve iftirâ ettikleri şeyler(i)]' Yani: Uydurdukları iftirâ ve yalan(ı bırak). Buyuruyor ki: Üzerlerine sabret, öyle ki kuşkusuz Ben, Allah'a iftirâ etmeleri

Ve Âhiret'e o îmân etmeyenlerin gönülleri ona kanması için ve ona râzı olmaları için ve işlediklerini onların işlemeleri için (böyle yaparlar).(113)

Su halde Allah'tan gayrı bir hakem mi ararım? Ve O, O ki, mufassal olarak⁸⁹⁴ Kitâb'ı size inzâl etmiştir. Ve o kendilerine Kitâb verdiklerimiz ilmederler ki o, Rabbinden hakk ile inzâl edilmiştir. Öyleyse kuşkulananlardan sakın olma.(114)⁸⁹⁵

Ve Rabbinin kelimesi doğrulukça ve adâletçe tamamlanmıştır.⁸⁹⁶ **O'nun kelimelerini tebdîl edecek yoktur. Ve O, Semî'dir, Alîm'dir.**(115)

Ve eğer arzdakilerin ekserîsine itaat edersen, Allah'ın yolundan⁸⁹⁷ seni dalâlete düşürürler.⁸⁹⁸ **Zandan başkasına tâbi olmazlar⁸⁹⁹ ve onlar yalan söyleyenlerden⁹⁰⁰ başkası değildir.**(116)

Muhakkak ki Rabbin, O, Kendi yolundan dalâlete düşenleri en iyi ilmedendir. Ve O, hidâyet bulanları (da) en iyi ilmedendir.(117)

ve O'nun aleyhine iftirâ ve yalan uydurmaları üzerine onları cezâlandırmanın peşindeyim." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 12. cilt, 57. sayfa]

⁸⁹⁴ İbn Ebi Hâtîm (رحمه الله) sahîh bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[Mufassal olarak]' İyice açıklanmış olarak." [Ebu Muhammed ibn Ebi Hâtîm er-Râzî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm Müsneden anî'r-Resûl ve's-Sahâbe ve't-Tâbiîn, 6. cilt, 336. sayfa (804.)]

⁸⁹⁵ İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) dedi ki: "[Ve o kendilerine Kitâb verdiklerimiz ilmederler ki o, Rabbinden hakk ile inzâl edilmiştir.] Yani: Kitâb ehlinin dirâset ehli. [Öyleyse kuşkulananlardan sakın olma.] Yani: Bu Kur'ân'ın Allah indinden olduğu husûsunda şekk edenler(den olma sakın). Kuşkusuz ki Kitâb ehlinin dirâset ehli, onun hakk ile Rabbinden inzâl edilmiş olduğunu ilmederler." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 2. cilt, 93. sayfa]

⁸⁹⁶ İbn Ebi Hâtîm (رحمه الله) sahîh bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[Ve Rabbinin kelimesi doğrulukça tamamlanmıştır.] Vaad ettiği husûslarda [adâletçe]' Hükmettiği husûslarda adâlet cihetinden." [Ebu Muhammed ibn Ebi Hâtîm er-Râzî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm Müsneden anî'r-Resûl ve's-Sahâbe ve't-Tâbiîn, 6. cilt, 338. sayfa (807.-808.)]

⁸⁹⁷ İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle der: "[Allah'ın yolundan]' Allah'ın Dîninden." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Begavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 3. cilt, 181. sayfa]

⁸⁹⁸ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) demiştir ki: "[Allah'ın yolundan seni dalâlete düşürürler.] Allahu (تعالى), Âdem oğullarından arz ehlinin ekseriyetinin hâlinin dalâlet olduğunu haber verir. Ve onlar dalâletleri içinde, durumları konusunda bir yakîn üzere değillerdir. Ve onlar ancak yalancı zanlar ve bâtil bir hesâb içindedir." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, En'âm Sûresi, 116. âyetin tefsîrinde]

⁸⁹⁹ İmâm Beğavî (رحمه الله) diyor ki: "[Zandan başkasına tâbi olmazlar]' Onların o üzerinde oldukları dînleri zan ve hevâdır." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Begavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 3. cilt, 181. sayfa]

⁹⁰⁰ Bu açıklama İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله)'a aittir, dedi ki: "[Yalrusûn]' Yani: Yalan söyleyenler." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 2. cilt, 93. sayfa]

Bu itibarla üzerine Allah'ın ismi zikredilenlerden yiyin, eğer O'nun âyetlerine îmân edenler iseniz.(118)

Ve sizin için ne var, üzerine Allah'ın ismi zikredilenden yemiyorsunuz? Ve üzerinize harâm edilen sizin için tafsîl edilmiştir, kendisine zorlandıklarınız müstesnâ. Ve muhakkak ki çoğu, elbette ilimsizce hevâları ile dalâlete düşürürler. Muhakkak ki Rabbin, O, sınırı aşanları en iyi ilmedendir.(119)

Ve günâhın zâhir ve bâtını bırakın. Muhakkak ki o günâh kesbedenler, onlar amel etmiş oldukları nedeniyle cezâlandırılacaklardır.(120)

Ve üzerine Allah'ın ismi zikredilmeyenlerden yemeyin.⁹⁰¹ Ve muhakkak ki o elbette fısktır. Ve muhakkak ki şeytânlar, elbette sizinle mücâdele etmeleri için evliyâlarına vahyederler. Ve eğer onlara itaat ederseniz, muhakkak ki siz elbette müşrikler (olursunuz).(121)

Ve mevtâ olup da ona hayât verdiğimiz ve insânlar içinde onunla yürüyeceği bir nûr kendisi için kıldığımız kimse, karanlıklar içinde oradan hurûc edememiş kimse meseli gibi midir?⁹⁰² Kâfirlere, onların amel etmiş oldukları işte böyle ziynetlendirilmiştir.(122)

Ve işte böyle, her karyede, büyüklerini -orada tuzak kurmaları için- oranın mücrimleri kıldık. Ve nefislerinden başkasına tuzak kurmazlar. Ve şuurunda değillerdir.(123)

Ve bir âyet onlara geldiğinde, dediler ki: 'Allah'ın resûllerine verilenin misli bize verilinceye kadar asla îmân etmeyiz.' Allah, risâletini nereye kılacağını en iyi ilmedendir. O cürüm işleyenlere, Allah indinde bir küçüklük ve şiddetli bir azâb isâbet edecektir, onların tuzak kurmuş olmalarından dolayı.(124)

⁹⁰¹ İmâm Ziyâeddîn el-Makdisî (رحمه الله) sahîh bir sened İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "Müşrikler müslümanlara hased etmiş ve demişlerdir ki: '(Bu) durum nedir? Allah'ın katlettiğini -ve Allah'ın emrini arzu ettiğiniz hâlde- yemiyorsunuz ve kendi katlettiğinizi yiyorsunuz.' Bunun üzerine Allah: '[وَلَا تَأْكُلُوا مِمَّا لَمْ يَذْكُرْ اسْمُ اللَّهِ عَلَيْهِ]' (âyetini) inzâl etti." [Ebu Abdillâh Ziyâeddîn bin AbdilVâhid el-Makdisî, el-Ehâdîsu'l-Muhtâre, 13. cilt, 31. sayfa (38.)]

⁹⁰² İbn Kayyim el-Cevziyye (رحمه الله) şöyle demiştir: "'[أَوْ مَنْ كَانَ مَيِّتًا فَاحْيَيْنَاهُ وَجَعَلْنَا لَهُ نُورًا يَمْشِي بِهِ فِي النَّاسِ]' (Ve mevtâ olup da ona hayât verdiğimiz ve insânlar içinde onunla yürüyeceği bir nûr kendisi için kıldığımız kimse, karanlıklar içinde oradan hurûc edememiş kimse meseli gibi midir?)" Öyle ki Sünnet sâhibinin kalbi diridir, aydınlıktır. Ve bid'at sâhibinin kalbi mevtâdır, karanlıktır." [Muhammed ibn Ebî Bekr ibn Kayyim el-Cevziyye, İctimâu'l-Cuyûşi'l-İslâmiyye, 11. sayfa]

İmdi Allah kimi -onu hidâyet etmeyi- murâd ederse, onun sadrını İslâm için şerh eder.⁹⁰³ Ve kimi -onu dalâlete düşürmeyi- murâd ederse, onun sadrını sanki semâda yükseliyor gibi daraltır, sıkır. Allah, o îmân etmeyenler üzerine işte böyle rics⁹⁰⁴ kılar.(125)

Ve bu, Rabbinin Sırât'ıdır, mustekîmdir.⁹⁰⁵ Tezekkür edenler kavmi için âyetleri tafsîl ettik.(126)⁹⁰⁶

Onlar için Rabbleri indinde Dâru's-Selâm vardır.⁹⁰⁷ Ve O -onların amel etmiş olduklarından dolayı- kendilerinin velîsidir.(127)⁹⁰⁸

Ve cemfân onları haşr edeceği gün (buyurur ki): 'Ey cin topluluğu, insânlardan çok edindiniz.' Ve insânlardan onların velîleri derler ki: 'Rabbimiz, bazımız bazısı ile metâlandı. Ve bizim için o tecil ettiği ecelimize ulaştık.' Buyurur ki: 'Durağınız ateştir. Allah'ın dilediği müstesnâ, orada muhalledler(siniz).' Muhakkak ki Rabbin, Hakîm'dir, Alîm'dir. (128)

Ve zâlimlerin bazısını bazısına işte böyle velî ederiz, onların kesbetmiş olduklarından dolayı.(129)

'Ey cin ve insân topluluğu, sizden resûller gelmedi mi, âyetlerimi üzerinize kıssa eden ve bu gününüze mülâki olmakla sizi inzâr eden?' Derler ki:

⁹⁰³ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Süddî (رحمه الله)'tan şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[يشرح /صدره للإسلام/Onun sadrını İslâm için şerh eder]" Böylece onun sadrını/göğsünü İslâm için genişletir." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 2. cilt, 271. sayfa]

⁹⁰⁴ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[الْرِجْسِ/Rics]' Şeytân." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 2. cilt, 272. sayfa] Yine İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[الْرِجْسِ/Rics]' İçinde hayr bulunmayan şeydir." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 12. cilt, 111. sayfa]

⁹⁰⁵ İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) şöyle demektedir: "[وَهَذَا صِرَاطُ رَبِّكَ مُسْتَقِيمًا/Ve bu, Rabbinin Sırât'ıdır, mustakîmdir.] Yani: Rabbinin Dînidir, mustekîmdir/dosdoğrudur." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebi Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 2. cilt, 97. sayfa]

⁹⁰⁶ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) demiştir ki: "[فَصَلْنَا الْآيَاتِ/Âyetleri tafsîl ettik]' Yani: Onları îzah ettik ve onları beyân ettik ve onları tefsîr ettik. '[لِقَوْمٍ يَذَّكَّرُونَ/Tezekkür edenler kavmi için]' Yani: Allah ve Resûlu'nu akleden bir fehîm/anlayış ve kavrayış olanlar için." [Ebu'l-Fidâ İsmâîl ibn Umer ibn Kesîr ed-Dimaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, En'âm Sûresi, 126. âyetin tefsîrinde]

⁹⁰⁷ İbn Ebi Hâtîm (رحمه الله) sahîh bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[لَهُمْ /Onlar için Rabbleri indinde Dâru's-Selâm vardır.] Ve onların diyârı, Cennet'tir." [Ebu Muhammed ibn Ebi Hâtîm er-Râzî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm Müsneden anî'r-Resûl ve's-Sahâbe ve't-Tâbiîn, 6. cilt, 371.-372. sayfalar (896.)]

⁹⁰⁸ İmâm Taberî (رحمه الله) diyor ki: "[وَهُوَ وَلِيُّهُمْ/Ve O kendilerinin velîsidir]' Ve Allah, Allah'ın âyetlerini tezekkür eden şu kavmin nusret edicisidir. '[يَمَّا كَانُوا يَعْمَلُونَ/Onların amel etmiş olduklarından dolayı]' Yani: Allah'a itaat etmek ve O'nun rızasına tâbi olmak sûretiyle amel etmiş olduklarının karşılığı olarak." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 12. cilt, 114. sayfa]

'Nefislerimiz aleyhine şâhidlik ederiz.' Ve dünyâ hayâtı onları aldatmış ve nefisleri aleyhine kendilerinin kâfir olduklarına şâhidlik etmişlerdir.(130)

Bu, Rabbinin karyeleri zulüm ile -ve ehli gâfiller iken- helâk edici olmadığından dolayıdır.(131)

Ve herkes için, amel ettiklerinden dolayı dereceler vardır. Ve Rabbin onların amel ettiklerinden gâfil değildir.(132)

Ve Rabbin Ganîyy'dir,⁹⁰⁹ rahmet sâhibidir. Dilerse sizi giderir ve ardınızdan dilediğini halef yapar, başka bir kavmin zürriyetinden sizi inşa ettiği gibi.(133)

Muhakkak ki size vaad edilen, elbette gelir.⁹¹⁰ Ve siz âciz bırakıcılar değil(siniz).(134)⁹¹¹

De ki: 'Ey kavmim, mekânınız üzere amel edin.⁹¹² Muhakkak ki ben amel ediyorum. Ama yakında ilmedersiniz, diyârın âkibeti kimin olacak.'⁹¹³ Kuşkusuz o ki, zâlimler felâh bulmazlar.(135)

⁹⁰⁹ Şeyh Useymîn (رحمه الله) diyor ki: "'[غنى]/Ganîyy'dir]' Yani: Gayrından (Ganîyy'dir). Nitekim O, kimseye ihtiyâc duymaz. Semâlar ve arzda kim varsa, hepsi Allah (سبحانه وتعالى)'ya muhtaçtır. O, zâtıyla tüm mahlukâtından Ganîyy'dir. Böylelikle mutlak ginâ/zenginlik her yönüyle O'nundur." [Muhammed bin Sâlih el-Useymîn, Fâtîha ve Bakara Sûresi Tefsîri, 3. cilt, 316. sayfa]

⁹¹⁰ İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle der: "'[أَنْ مَا تُوعَدُونَ]/Muhakkak ki size vaad edilen]' Yani: Saat(-i Kıyâmet)'in gelişi ve haşinden size vaad edilen. '[إلّا/Elbette gelir]' Yani: (Elbette) olur." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Begavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 3. cilt, 191. sayfa]

⁹¹¹ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) şöyle demiştir: "'[وَمَا أَنْتُمْ بِمُعْجِزِينَ]/Ve siz âciz bırakıcılar değil(siniz).]' Yani: Allah'ı âciz bırakamazsınız. Bilakis, O, sizi iâde etme üzere -ve toz toprak olsanız ve kemiklere dönüşseniz (bile)- Kâdir'dir. O, Kâdir'dir, bir şey O'nu âciz bırakamaz." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dimaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, En'âm Sûresi, 134. âyetin tefsîrinde]

⁹¹² İbn Ebi Hâtîm (رحمه الله) sahîh bir sened ile İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[يَا قَوْمِ اَعْمَلُوا عَلَى مَكَاتِبِكُمْ]/Ey kavmim, mekânınız üzere amel edin.]' Yönünüz üzere (amel edin)." [Ebu Muhammed ibn Ebi Hâtîm er-Râzî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm Müsneden anî'r-Resûl ve's-Sahâbe ve't-Tâbiîn, 6. cilt, 380. sayfa (920.)]

⁹¹³ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) demiştir ki: "'[اَعْمَلُوا عَلَى مَكَاتِبِكُمْ إِنِّي عَامِلٌ فَمَا تَعْمَلُونَ]/De ki: 'Ey kavmim, mekânınız üzere amel edin. Muhakkak ki ben amel ediyorum. Ama yakında ilmedersiniz]' Yani: Bu, şiddetli bir tehdid ve güçlü bir uyarıdır. Yani: Eğer hidâyet üzere olduğunuzu zannediyorsanız, yolunuz ve yönünüz üzere devam edin. Ben (de) yolum ve menhecim üzere devâm edeceğim. '[دِيَارِكُمْ مِمَّنْ تَكُونُ لَهُ عَاقِبَةُ الدَّارِ]/Diyârın âkibeti kimin olacak]' (Diyârın âkibeti) sizin mi olacak veya benim mi olacak? Ve Allahu (تعالى), Resûlu'ne (صلوات الله عليه) verdiği vaadi gerçekleştirmiştir. Yani: Öyle ki kuşkusuz Allahu (تعالى), beldelere sağlam bir biçimde onu yerleştirmiş ve kullarından muhâlefet edenlere karşı hâkim kılmış ve Mekke'yi ona fethetmiş/açmış ve kavminden onu tekzib eden ve ona düşmanlık eden ve karşı çıkanlara karşı onu üstün kılmış ve emrini sâir Arab yarımadası üzerine istikrârlı kılmıştır. Ve Yemen ve Bahreyn (de) böyledir. Ve tüm bunlar, onun hayâtında olmuştur. Sonra onun vefâtının ardından halifelerinin (رضي الله عنهم أجمعين) günlerinde görkemli şehirler ve iklimler ve verimli topraklar fethedilmiştir." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dimaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, En'âm Sûresi, 135. âyetin tefsîrinde]

Ve yarattığı ekin ve davarlardan Allah için bir nasîb kıldılar da kendilerince dediler ki: 'Bu, Allah içindir ve bu, şerîklerimiz içindir.' O takdirde şerîkleri için olan, artık Allah'a ulaşmaz. Ve Allah için olan, artık o, şerîklerine ulaşır.⁹¹⁴ Ne kötü hüküm veriyorlar.(136)

Ve müşriklerden çoğu için evlâdlarını katletmeyi şerîkleri işte böyle ziynetlendirmiştir,⁹¹⁵ onları helâk etmek için ve dinlerini aleyhlerine karıştırmak için.⁹¹⁶ Ve eğer Allah dileseydi, onu fiil edemezlerdi. Bu nedenle onları bırak ve iftirâ ettikleri şeyler(i).(137)⁹¹⁷

Ve kendilerince dediler ki: 'Bu davarlar ve ekinler yasaktır. Dilediğimizden başkası onları yiyemez.' Ve (bazı) davarların sırtları harâm edilmiştir. Ve (boğazlarken bazı) davarların üzerlerine Allah'ın ismini -O'nun üzere iftirâ ederek- zikretmezler. (Allah.) onların iftirâ etmiş olduklarından dolayı kendilerini cezâlandıracaktır.(138)

Ve dediler ki: 'Şu davarların karınlarındaki, erkeklerimiz için hâlistir ve zevcelerimiz üzere harâm edilmiştir.' Ve eğer ölü olursa, o vakit onlar onda şerîklerdir. (Allah, bu) vasıflandırmalarından (dolayı) kendilerini cezâlandıracaktır. Muhakkak ki O, Hakîm'dir, Alîm'dir.(139)

Sefihlikle evlâdlarını ilimsizce o katledenler ve Allah'ın kendilerini rızıklandırdığını -Allah üzere iftirâ ederek- harâm edenler hüsrâna uğramıştır. Dalâlete düşmüşler ve hidâyet bulanlar olamamışlardır.(140)

⁹¹⁴ İbn Ebi Hâtim (رحمه الله) hasen bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "O takdirde şerîkleri için olan, artık Allah'a ulaşmaz. Ve Allah için olan, artık o, şerîklerine ulaşır." Allah için isimlendiriyorlardı. Yani: Ekinin bir cüzünü (Allah'a), bir cüzünü şerîklerine ve putlarına (tahsis ediyorlardı). Rüzgâr eğer Allah'a tahsis ettikleri yerden bir şeyi alıp da putlarının cüzüne götürürse onu orada bırakıyor ve diyorlardı ki: 'Allah bundan Ganîyy'dir.' Ve rüzgâr, putlarına tahsis ettikleri cüzden bir şeyi alıp Allah'a tahsis ettikleri cüze götürürse, onu alıyorlardı. Allah için o isimlendirdikleri davarlar: Bahîra ve Sâibe'dir." [Ebu Muhammed ibn Ebi Hâtim er-Râzî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm Müsneden anî'r-Resûl ve's-Sahâbe ve't-Tâbiîn, 6. cilt, 382.-383. sayfalar (926.)]

⁹¹⁵ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile İbn Zeyd (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "Ve müşriklerden çoğu için evlâdlarını katletmeyi şerîkleri işte böyle ziynetlendirmiştir." Kendilerine o ibâdet ettikleri şeytânları, onlar için evlâdlarını katletmeyi ziynetlendirmiştir." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 12. cilt, 137. sayfa]

⁹¹⁶ Bu açıklamalar İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله)'a aittir, der ki: "Li yurdûhum/Li yurdûhum" Onları helâk etmek için. 'Ve li yelbisû aleyhim' Ve aleyhlerine karıştırmak için." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 2. cilt, 100. sayfa]

⁹¹⁷ İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle demektedir: "Bu nedenle onları bırak" Ey Muhammed(, bu nedenle onları bırak). "Ve iftirâ ettikleri şeyler(i)." Uydurdıkları yalanı (bırak.) Öyle ki kuşkusuz Allahu (تعالى) onları gözetlemektedir." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlîm'ut-Tenzîl, 3. cilt, 193. sayfa]

Ve O, O ki, çardaklı ve çardaksız bahçeleri inşâ etmiştir⁹¹⁸ ve yemişleri muhtelif hurmalıklar(ı) ve ekinler(i) ve –müteşâbih olarak ve gayrı müteşâbih olarak⁹¹⁹ zeytin(i) ve nar(ı). Semerelerinden, semere verince yiğün. Ve hasâdının günü hakkını verin⁹²⁰ ve isrâf etmeyin. Muhakkak ki O, isrâf edenlere muhabbet etmez.(141)

Ve davarlardan hamal olanı ve (yününden) döşek yapılanı (da inşâ etmiştir). Allah'ın sizi rızıklandığından yiğün ve şeytânın adımlarına tâbi olmayın. Muhakkak ki o, sizin için mübîn bir düşmandır.(142)

Sekiz eş (halk etmiştir). Koyundan iki ve keçiden iki. De ki: 'İki erkeği mi harâm etmiştir, yoksa iki dişi mi? Veya iki dişinin rahîmleri üzere kapsadığını mı? Bana ilim ile bildirin, eğer sâdıklar iseniz.(143)

Ve deveden iki ve sığırdan iki. De ki: 'İki erkeği mi harâm etmiştir, yoksa iki dişi mi? Veya iki dişinin rahîmleri üzere kapsadığını mı? Yoksa Allah bununla size tavsiye ettiğinde şâhidler mi oldunuz? Öyleyse insânları ilimsizce dalâlete düşürmek için Allah üzere yalan iftirâ edenden kim daha zâlimdir? Muhakkak ki Allah, zâlimler kavmine hidâyet etmez.(144)

De ki: 'Bana vahyedilenin içinde taamın taam eden üzerine, meyte olan veya akıtılmış kan ve domuz eti -öyle ki kuşkusuz o ricstir-⁹²¹ veya Allah'tan gayrına kesildiğinden dolayı fisk olanın⁹²² dışında, harâm edilmiş bulamıyorum. Artık kim zorda kalırsa, bâğîlik etmeden ve sınırı aşmadan (yiyebilir). Öyle ki kuşkusuz Rabbin, Gafûr'dur, Rahîm'dir.(145)

⁹¹⁸ İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) dedi ki: "[إِنشَاءً/İnşâ etmiştir]' Yani: Halk etmiştir." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebi Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîz, 2. cilt, 102. sayfa]

⁹¹⁹ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "[مُتَشَابِهًا/Müteşâbih olarak]' Yani: Görünüşte müteşâbih/benzer olarak, yaprakları birbirine benzer. '[وَعِزٌّ مُتَشَابِهٌ/Ve gayrı müteşâbih olarak]' Semere/ürün ve tat bakımından müteşâbih olmayarak/benzemeyerek." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 2. cilt, 149. sayfa]

⁹²⁰ Bu âyet öşür hakkındadır. İmâm Şâfiî (رحمه الله) diyor ki: "İki zat (yani Ebu Hanîfe ve İbrâhîm Nehaî), Allah (عز وجل)'nin: '[وَأْتُوا حَقَّهُ يَوْمَ حَصَادِهِ/Ve hasâdının günü hakkını verin]' kavlinde şöyle bir te'vil bulmuşlardır: 'Âyet az veya çok belli bir mikdâr bildirmemiştir.' Ve (lâkin) Nebî (صلی الله عليه وسلم)'in kavil buyurduğu: '[فِيمَا سَقَى بِالسَّمَاءِ الْعَشْرَ وَفِيمَا سَقَى بِالدَّالِيَةِ نِصْفَ الْعَشْرِ/Semâ (yani nehirler ve yağmur suyu) ile sulanan arazide öşür (1/10), hayvanlar vâsıtası ile sulanan arazide ise yarım öşür (1/20) vardır.]' [Buhârî tahrîc etmiştir] bir hadîste (belli bir mikdârın tâyin edildiğine) vâsıl olunmuştur." [Muhammed bin İdrîs eş-Şâfiî, el-Umm, 3. cilt, 213. sayfa]

⁹²¹ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) dedi ki: "[فَلَنَّهُ رِجْسٌ/Öyle ki kuşkusuz o ricstir]' Yani: (Öyle ki kuşkusuz o) iğrençtir." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 2. cilt, 152. sayfa]

⁹²² İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) der ki: "[أَوْ فِسْقًا أَهْلَ لَيْغِيرِ اللَّهِ بِهِ/Veya Allah'tan gayrına kesildiğinden dolayı fisk olanın]' O, putları için kestikleridir." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebi Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîz, 2. cilt, 104. sayfa]

Ve o yahûdiler üzerine her tırnaklıyı harâm ettik ve üzerlerine sığır ve koyundan iç yağlarını (da) harâm ettik, sırtlarının veya bağırsakların taşıdığı veya kemiğe karışan müstesnâ. Bâğîliklerinden dolayı işte böyle onları cezâlandırdık. Ve muhakkak ki Biz, elbette sâdıklarız.(146)

İmdi seni tekzîb ederlerse, bu durumda de ki: 'Rabbiniz geniş bir rahmet sâhibidir. Ve O'nun azâbı,⁹²³ mücrimler kavminden⁹²⁴ geri çevrilmez.'(147)

O şirk koşanlar diyecekler ki: 'Eğer Allah dileseydi, şirk koşmazdık ve ne (de) babalarımız ve bir şeyi harâm etmezdik. Onlardan o öncekiler işte böyle tekzîb ettiler, nihâyet azâbımızı⁹²⁵ tattılar. De ki: 'İndinizde bir ilim var mı? O takdirde onu bize ihrâc edin. Zandan başkasına tâbi olmuyorsunuz. Ve siz saçmalayanlardan başkası değilsiniz.'(148)⁹²⁶

De ki: 'Öyleyse Hücetu'l-Bâliğa⁹²⁷ Allah'ındır. O nedenle eğer dilese, elbette topluca size hidâyet ederdi.'(149)⁹²⁸

⁹²³ Bu açıklama İmâm Beğavî (رحمه الله)'a aittir, diyor ki: "'[بأسه/Be'suhu]' O'nun azâbı." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Begavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 3. cilt, 201. sayfa]

⁹²⁴ İbn Ebî Zemenîn (رحمه الله) şöyle demektedir: "'[عَنِ الْقَوْمِ الْمُجْرِمِينَ/Mücrimler kavminden]' Müşrikler (kavminden)." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 2. cilt, 105. sayfa]

⁹²⁵ Bu açıklama İmâm Beğavî (رحمه الله)'a aittir, demiştir ki: "'[بأسنا/Be'senâ]' Azâbımız." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Begavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 3. cilt, 201. sayfa]

⁹²⁶ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) diyor ki: "Bu, Allahu (تعالى)'nın zikrettiği bir münâzara ve müşriklerin şirke düşmeye ve harâm ettiklerini harâm etmeye teşebbüs ettikleri bir şühedir. Öyle ki kuşkusuz Allah, onların içinde bulundukları şirke ve harâm ettiklerini harâm etmelerine muttallîdir. O, bize imâmî ilhâm ederek, onu değiştirmeye ve onu değiştirmese bile bizimle küfrün arasına girmeye Kâdir'dir. Bu da tüm bunların, O'nun meşietine/dilemesine, irâdesine ve bizden bu şekilde râzı olduğuna delâlet etmektedir. Bunun için onlar şöyle demişlerdir: '[لَوْ شَاءَ اللَّهُ مَا اشْرَكْنَا وَلَا أَبَاؤُنَا وَلَا حَرَمُنَا مِنْ]' 'Eğer Allah dileseydi, şirk koşmazdık ve ne (de) babalarımız ve bir şeyi harâm etmezdik.' Allahu (تعالى) buyurdu ki: '[كَذَّبَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ]' 'Onlardan o öncekiler işte böyle tekzîb ettiler.' Yani: Bunlardan önce dalâlete düşenler, bu şüheden dolayı dalâlete düşmüşlerdir. O, geçersiz bâtil bir hüccettir. Çünkü eğer o, sahîh olsaydı Allah onlara azâbını tattırmaz, onları darmadağın etmez, üzerlerine keremli resûllerini göndermez ve müşrikleri elim intikâmı tattırmazdı. '[قُلْ هَلْ عِنْدَكُمْ مِنْ]' 'De ki: 'İndinizde bir ilim var mı?'' Yani: İçinde bulunduğunuz hâl husûsunda Allah'ın sizden râzı olduğuna dâir (bir ilminiz var mı)? '[وَفَتَحْزُوهُ لَنَا]' 'O takdirde onu bize ihrâc edin.' Yani: O takdirde, onu bize izhâr edin, onu beyân edin ve onu ortaya koyun. '[إِنْ تَتَّبِعُونَ إِلَّا الظَّنَّ]' 'Zandan başkasına tâbi olmuyorsunuz.' Yani: Vehim ve hayâle (tâbi oluyorsunuz). Ve burada: '[الظَّنَّ/Zan]' ile murâd olunan fâsid itikâddir. '[وَإِنْ أَنْتُمْ إِلَّا تَخْرُصُونَ]' 'Ve siz saçmalayanlardan başkası değilsiniz.' İddiâ ettiğiniz şeylerde, Allah üzerine yalan söylüyorsunuz." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dimaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, En'âm Sûresi, 148. âyetin tefsirinde]

⁹²⁷ İmâm Beğavî (رحمه الله) demiştir ki: "'[الْحُجَّةُ الْبَالِغَةُ/Hücetu'l-Bâliğa]' Yani: Kitâb'ı ve Resûlu ve beyânı ile mahlukâtı üzerine tam (bir hüccet)." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Begavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 3. cilt, 202. sayfa]

⁹²⁸ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) şöyle dedi: "'[قُلْ/De ki]' Onlara (de ki) ey Muhammed: '[قُلْهُ الْحُجَّةُ]' 'Öyleyse Hücetu'l-Bâliğa Allah'ındır.' Yani: Hidâyet edilenin hidâyet edilmesi ve dalâlete düşenin dalâlete düşürülmesi husûsunda tam hikmet ve kapsayıcı hüccet O'nundur. '[قُلْ شَاءَ لَهْدِيكُمْ]'

De ki: 'Allah'ın şunu harâm ettiğine o şâhidlik edecek şâhidlerinizi getirin.' Fakat şâhidlik ederlerse, o takdirde onlarla beraber şâhidlik etme. Ve âyetlerimizi o tekzîb edenlerin ve Âhiret'e o îmân etmeyenler(in) hevâlar(ın)a tâbi olma. Ve onlar (başkasını) Rabblerine muâdil tutarlar.(150)

De ki: 'Gelin, Rabbinizin üzerinize harâm ettiklerini tilâvet edeyim: O'na bir şeyi şirk koşmayın ve vâlideyne ihsân edin ve evlâdlarınızı yoksulluktan katletmeyin.' Biz sizi rızıklandırırız ve onları. Ve fuhşıyyâta -ondan zâhir olana ve bâtın olana- yaklaşmayın.⁹²⁹ Allah'ın o harâm ettiği bir nefsi katletmeyin, hakk ile müstesnâ. Bunlar kendisiyle size tavsiye ettiği'dir, umulur ki siz akledersiniz.'(151)

Ve yetîmin mâlına, şiddetliliğine⁹³⁰ ulaşıncaya kadar -o ki, o en güzel ile hâric- yaklaşmayın. Ve ölçeği ve tartıyı adâlet ile⁹³¹ ifâ edin. Bir nefsi gücünün yettiği dışında mükellef tutmayız. Ve konuştuğunuzda, o vakit âdil olun, velev ki yakınlık sâhibi olsun. Ve Allah'ın ahidini ifâ edin. Bunlar kendisiyle size tavsiye ettiği'dir, umulur ki siz tezekkür edersiniz.(152)⁹³²

أَجْمَعِينَ/O nedenle dileyseydi, elbette topluca size hidâyet ederdi.]] Öyle ki bunların tümü, kudreti ve dilemesi ve seçimi iledir. Ve bununla birlikte O, mü'minlerden râzı olur ve kâfirlere buğzeder." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, En'âm Sûresi, 149. âyetin tefsîrinde]

⁹²⁹ İbn Ebi Hâtîm (رحمه الله) sahîh bir sened ile İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[ولا تَقْرَبُوا الْفَوَاحِشَ مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَمَا بَطَنَ]/Ve fuhşıyyâta -ondan zâhir olana ve bâtın olana- yaklaşmayın.]] Câhiliyyede gizlide zinâ etmede bir beis görmüyorlar, açıkta edilir ise onu çirkin sayıyorlardı. Bunun üzerine Allah, gizli ve açıkta (yapılan) zinâyı harâm etmiştir." [Ebu Muhammed ibn Ebi Hâtîm er-Râzî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm Müsneden anî'r-Resûl ve's-Sahâbe ve't-Tâbiîn, 6. cilt, 463. sayfa (1107.)]

⁹³⁰ İbn Ebi Hâtîm (رحمه الله) hasen bir sened ile İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[أَشَدُّ]/Şiddetliliği(ne)] Otuz üçü(ne)." [Ebu Muhammed ibn Ebi Hâtîm er-Râzî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm Müsneden anî'r-Resûl ve's-Sahâbe ve't-Tâbiîn, 6. cilt, 473.-474. sayfalar (1132.)]

⁹³¹ Bu açıklama İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله)'a aittir, der ki: "[بِإِلْقَاسٍ/Bi'l-kast]' Adâlet ile." [Ebî Abdillâh Muhammed ibn Abdillâh ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 2. cilt, 106. sayfa]

⁹³² İmâm Taberî (رحمه الله) dedi ki: "[وَأِذَا قُلْتُمْ فَاعْدِلُوا وَلَوْ كَانَ ذَا قُرْبَىٰ]/Ve konuştuğunuzda, o vakit âdil olun, velev ki yakınlık sâhibi olsun.]] İnsânların arasında hüküm verip kelâm ettiğiniz zaman, hakk ve hüküm kendi aleyhinde çıkan kimse size yakınlık sâhibi olsa bile, onlar arasında hakkı söyleyin, âdil olun, insâflı olun ve zulmetmeyin. Kendisi ile başkası arasında hüküm verdiğiniz bir akrabanın akrabalığı veya bir arkadaşın arkadaşlığı sizi, hükmü size havâle edilen husûsta hakktan başkasını söylemeye sevk etmesin. '[وَيَعِزُّدِ اللَّهِ أَوْفُوا]/Ve Allah'ın ahidini ifâ edin.]] Allah'ın size tavsiye ettiği tavsiyesini artık ifâ edin. Bunun ifâsı, onlara emrettiği ve onları nehyettiği husûslarda O'na itaat etmeleri, Onun Kitâbı ve Resûlü ve Resûlü ile ameliyle emretmektir. İşte bu, Allah'ın ahidine vefâ göstermektir. '[وَلَكُمْ وَصِيَّتُكُمْ بِهِ]/Bunlar kendisiyle size tavsiye ettiği'dir]] Kavmin içinde heykelleri ve putları Allah'a muâdil/denk tutanlara de ki: Bu iki âyette size zikretmiş olduğum emirler, Rabbinizin bize ahdettiği, Rabbinizin onları size tavsiye ettiği ve onlarla amel etmeyi emrettiği şeylerdir. '[لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ]/Umulur ki siz tezekkür edersiniz]] Bu iki âyette size emrettiği bu emirleri size emretmiş ve işinizin âkıbetini tezekkür etmeniz için onları size tavsiye etmiş ve onlar hakkında size ahdetmiştir. Üzerinde durduğunuz şey hatâdır. Artık ondan ayrılın, kendinize gelin ve Rabbinizin

Ve şübhesiz ki bu, mustakîm Sırât'ımdır. Bu itibarla ona tâbi olun ve (başka) yollara tâbi olmayın, çünkü O'nun yolundan sizi tefrîk eder.⁹³³ Bunlar kendisiyle size tavsiye ettiğidir, umulur ki siz takvâ edersiniz.(153)

Sonra Mûsâ'ya Kitâb'ı verdik, o ihsân edenlerin üzerine (nimetimizin) tamamlanması ve her şeyin tafsîl edilmesi ve bir hidâyet olması ve bir rahmet olması (için). Umulur ki onlar Rabblarına mülâki olmaya î mân ederler.(154)

Ve bu bir Kitâb'tır, onu inzâl ettik, mübârektir. Bu nedenle ona tâbi olun ve takvâ edin,⁹³⁴ umulur ki siz rahmete erdirilirsiniz.(155)

'Kitâb, ancak bizden önce iki tâifeye inzâl edilmiştir ve doğrusu onların tadrîsâtından, elbette gâfiller idik.' dersiniz diye.(156)

Veya: 'Eğer üzerimize Kitâb inzâl edilseydi, elbette onlardan daha çok hidâyetle olurduk.' dersiniz (diye). İşte Rabbinizden bir beyyine size gelmiştir ve bir hidâyet ve bir rahmet. O hâlde Allah'ın âyetlerini tekzîb eden ve onlardan yüz çevirenden daha zâlim kimdir? Âyetlerimizden o yüz çevirenleri, azâbın en kötüsüyle cezâlandıracağız, onların yüz çevirmiş olmalarından dolayı.(157)

Başka değil, kendilerine meleklerin gelmesini mi bekliyorlar? Veya Rabbinin gelmesi veya Rabbinin bazı âyetlerinin gelmesi(ni mi)?⁹³⁵ Rabbinin bazı âyetleri geldiği gün, önceden î mân etmemiş veya î mânında bir hayır

itaatine yönelin." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 12. cilt, 225.-226. sayfalar]

⁹³³ İmâm Acurrî (رحمه الله) hasen bir sened ile AbdULLah ibn Mes'ud (رضي الله عنه)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "Nebî (صلی الله عليه وسلم)'in yanında oturuyor idik, derken: 'وَأَنَّ هَذَا صِرَاطِي مُسْتَقِيمًا فَاتَّبِعُوهُ' Ve şübhesiz ki bu, mustakîm Sırât'ımdır. Bu itibarla ona tâbi olun ve (başka) yollara tâbi olmayın, çünkü O'nun yolundan sizi tefrîk eder.'" (âyetini) kıraat etti, bunun üzerine (yere) bir çizgi çizdi ve buyurdu ki: 'Bu Sırât'tır.' Sonra onun etrafına çizgiler çizdi ve buyurdu ki: 'Bunlar (başka) yollardır, öyle ki onlardan bir yol yoktur ki üzerinde ona dâvet eden bir şeytân bulunmasın.'" [Ebu Bekr Muhammed bin Hüseyin el-Âcurrî, Kitâbu's-Şerî'a, 1. cilt 290.-291. sayfalar]

⁹³⁴ İbn Ebi Hâtîm (رحمه الله) sahîh bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'وَهَذَا كِتَابُ أَنْزَلْنَاهُ مِنْ رَبِّكَ" Ve bu bir Kitâb'tır, onu inzâl ettik, mübârektir.]" Ve o: Allah'ın, Muhammed (صلی الله عليه وسلم)'in üzerine o inzâl ettiği Kur'ân'dır. 'فَاتَّبِعُونِي/Bu nedenle ona tâbi olun]' Bu nedenle helâline tâbi olun. 'وَاتَّقُوا/Ve takvâ edin]' Ve harâm edilenden vikâye edin/sakının. Ve o, bu Kur'ân'dır." [Ebu Muhammed ibn Ebi Hâtîm er-Râzî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm Müseden anî'r-Resûl ve's-Sahâbe ve't-Tâbiîn, 6. cilt, 492. sayfa (1170.-1172.)]

⁹³⁵ İmâm AbdurRezzâk (رحمه الله) sahîh bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'أَنْ تَأْتِيَهُمُ الْمَلَائِكَةُ" Başka değil, kendilerine meleklerin gelmesi]' Meleklerin onlara ölüm ile (gelmesi). 'أَوْ يَأْتِي رَبُّكَ/Veya Rabbinin gelmesi]' Kıyâmet Günü (gelmesi). 'أَوْ يَأْتِي بَعْضُ آيَاتِ رَبِّكَ/Veya Rabbinin bazı âyetlerinin gelmesi]' Güneşin batısından doğması veya Allah'ın dilediği şeyi mucib kılan bir âyet(in gelmesi)." [Ebu Bekr AbdurRezzâk bin Hemmâm es-San'ânî, Tefsîru AbdurRezzâk, 2. cilt, 71.-72. sayfalar (875.)]

kesbetmemiş olan bir nefse îmânı bir menfaat vermez. De ki: 'Bekleyin, muhakkak ki biz (de) bekleyenler(iz).(158)

Muhakkak ki dînlerini o tefrikaya düşürenler ve bölük bölük olanlar,⁹³⁶ bir şeyde onlardan değilsin.⁹³⁷ İşleri ancak Allah'adır, sonra onların fiil etmiş olduklarını kendilerine bildirir.(159)⁹³⁸

Kim hasene ile gelirse, artık kendisi için onun on misli vardır. Ve kim kötülük ile gelirse, artık mislinden başkasıyla cezâlandırılmaz.⁹³⁹ Ve onlar zulmedilmezler.(160)

De ki: 'Muhakkak ki Rabbim beni Sırât-ı Mustakîm'e hidâyet etmiştir,⁹⁴⁰ dimdik duran bir Dîn(e), hanîf olan⁹⁴¹ İbrâhîm milleti(ne). Ve (o,) müşriklerden olmamıştır.'(161)

De ki: 'Muhakkak ki namazım ve kurbanım ve hayâtım ve ölümüm âlemlerin Rabbi Allah içindir.'(162)⁹⁴²

⁹³⁶ İbn Ebi Hâtîm (رحمه الله) şâhîh bir sened ile İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın şöyle dediğini tahrîr etmiştir: "'[مُحَاكِكُ الدِّينِ أَنْ يَنْفِرُوا بِدِينِهِمْ وَكَانُوا شَيْعًا]/Muhakkak ki dînlerini o tefrikaya düşürenler ve bölük bölük olanlar]' Allah, mü'minlere cemaati emretmiş ve ihtilâf ve tefrikadan onları nehyetmiştir. Ve onlara haber vermiştir ki: Onlardan öncekiler ancak, riyâkarlık ve Allah'ın Dîninde husûmet göstermeleri nedeniyle helâk olmuşlardır." [Ebu Muhammed ibn Ebi Hâtîm er-Râzî, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîm Müsneden anî'r-Resûl ve's-Sahâbe ve't-Tâbiîn, 6. cilt, 513.-514. sayfalar (1209.)]

⁹³⁷ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) şöyle demektedir: "'[لَسْتُ مِنْهُمْ فِي شَيْءٍ]/Bir şeyde onlardan değilsin]' Yani: Onlar senden değildir ve sen onlardan değilsin." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 2. cilt, 160. sayfa]

⁹³⁸ İmâm Beğavî (رحمه الله) der ki: "'[إِنَّمَا أَمْرُهُمْ إِلَى اللَّهِ]/İşleri ancak Allah'adır]' Yani: Cezâ ve mükâfaatta (işleri ancak Allah'adır). '[يَنْبَهُمْ بِمَا كَانُوا يَفْعَلُونَ]/Sonra onların fiil etmiş olduklarını kendilerine bildirir]' Kıyâmet'e vârid olduklarında (onların fiil etmiş olduklarını kendilerine bildirir)." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 3. cilt, 210. sayfa]

⁹³⁹ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "'[مَنْ جَاءَ بِالْحَسَنَةِ فَلَهُ عَشْرُ أَمْثَالِهَا وَمَنْ جَاءَ بِالسَّيِّئَةِ فَلَا يُجْزَى إِلَّا بِمِثْلِهَا]/Kim hasene ile gelirse, artık kendisi için onun on misli vardır. Ve kim kötülük ile gelirse, artık mislinden başkasıyla cezâlandırılmaz.]' Ve bu, Allahu (تعالى)'dan bir fazldır. Çünkü haseneye on misli ile ve kötülüğe misli ile karşılık verir." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 2. cilt, 160.-161. sayfalar]

⁹⁴⁰ İmâm Taberî (رحمه الله) dedi ki: "'[قُلْ إِنِّي هَدَيْتُ رَبِّي إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ]/De ki: 'Muhakkak ki Rabbim beni Sırât-ı Mustakîm'e hidâyet etmiştir]' Onlara de ki: 'Muhakkak ki Rabbim beni, sağlam yola irşâd etmiştir. O, onu Allah'ın baas etmiş olduğu Dînidir. Ve bu, hanîf Müslümanlıktır. Öyle ki ona beni muvaffak eylemiştir.' [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 12. cilt, 281.-282. sayfalar]

⁹⁴¹ İmâm Şevkânî (رحمه الله) şöyle der: "'[حَنِيفًا]/Hanîf olan]' Hakka meyilli olan." [Muhammed bin Alî eş-Şevkânî, Fethu'l-Kadîr, 462. sayfa (tek cilt olarak basım)]

⁹⁴² Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "'[وَمَحْيَايَ وَمَمَاتِي لِلَّهِ]/Ve hayâtım ve ölümüm Allah içindir]' Yani: Hayâtımda itaatim Allah içindir ve ölümümün ardından karşılığım Allah'tandır." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 2. cilt, 161. sayfa]

'O'nun bir şerîki yoktur. Ve bununla emrolundum ve ben müslümanların evveli(yim).'(163)⁹⁴³

De ki: 'Allah'tan gayrı bir Rabb mı arayayım? Ve O, her şeyin Rabbidir. Ve her nefis aleyhinden başkasını kesbetmez. Ve bir yük taşıyan, başkasının yükünü yüklenmez.⁹⁴⁴ Sonra merciiniz Rabbinizedir. Artık hakkında sizin ihtilâf etmiş olduğunuzu size bildirir. (164)

Ve O, O ki, arzın halifeleri sizi kılmıştır.⁹⁴⁵ Ve bazınızı bazısının fevkine derecelerle yükseltmiştir, size verdiklerinde sizi ibtilâ etmek için.⁹⁴⁶ Muhakkak ki Rabbin, ikâbı süratli olandır. Ve muhakkak ki O, elbette Gafûr'dur, Rahîm'dir.(165)⁹⁴⁷

⁹⁴³ İmâm AbdurRezzâk (رحمه الله) sahîh bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'وَإِنَّا أَوَّلُ الْمُسْلِمِينَ/Ve ben Müslümanların evveli(yim)'" Bu ümmetten Müslümanların evveli." [Ebu Bekr AbdurRezzâk bin Hemmâm es-San'ânî, Tefsîru AbdurRezzâk, 2. cilt, 73. sayfa (881.)]

⁹⁴⁴ İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) demiştir ki: "'قُلْ اَغَيْرَ اللَّهِ اُنْبِغِي رَبًّا وَهُوَ رَبُّ كُلِّ شَيْءٍ/De ki: 'Allah'tan gayrı bir Rabb mı arayayım? Ve O, her şeyin Rabbidir. ' Ve bu, Allah'tan -Nebî (صلی الله علیه وسلم)'i babalarının ibâdet ettiklerine ibâdet etmeye dâvet ettiklerinde- müşriklere bir cevâbtır. 'الْوَزْر/Yük' Günâhtır. Kimse kimsenin günâhını taşımaz." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebi Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîz, 2. cilt, 110. sayfa]

⁹⁴⁵ İbn Ebi Hâtîm (رحمه الله) hasen bir sened ile Süddî (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'وَالْاَزْوَاجُ/Ve O, O ki, sizi arzın halifeleri kılmıştır.'" Öyle ki karyeleri helâk etmiş ve onların ardından bizi orada halife kılmıştır." [Ebu Muhammed ibn Ebi Hâtîm er-Râzî, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîm Müsneden anîr-Resûl ve's-Sahâbe ve't-Tâbiîn, 6. cilt, 532.-533. sayfalar (1245.)]

⁹⁴⁶ İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle der: "'لِيَبْتَلُوَكُمْ فِي مَا آتَيْكُمْ/Size verdiklerinde sizi ibtilâ etmek için'" Size verdiği rızıkta sizi sınamak için. Yani: Zengin ve fakîri ve eşraftan olanı ve düşkün ü ve hür ve köleyi ibtilâ eder ki sizden, sevâb ve ikâb üzere olan ortaya çıksın." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 3. cilt, 212. sayfa]

⁹⁴⁷ İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) dedi ki: "'لَا رَيْكَ سَرِيحَ الْعِقَابِ/Muhakkak ki Rabbin, ikâbı süratli olandır.'" Resûllerini tekzîb ettiklerinde, içinde onlara azâb etmeyi o murâd buyurduğu vakit geldiğinde (ikâbı süratli olandır). "'وَإِنَّهُ لَغَفُورٌ رَحِيمٌ/Ve muhakkak ki O, elbette Gafûr'dur, Rahîm'dir.'" Şirkinden tevbe eden ve Rabbine îmân eden için (elbette Gafûr'dur, Rahîm'dir)." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebi Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîz, 2. cilt, 110. sayfa]

7. ÂRÂF SÛRESİ (206 âyettir)

Allah'ın ismi ile, Rahmân, Rahîm

Elif, Lâm, Mîm, Sâd.(1)

(Bu,) sana inzâl edilen bir Kitâb'tır.⁹⁴⁸ Bu nedenle -onunla inzâr etmen için- sadrında ondan bir sıkıntı olmasın. Ve mü'minler için bir zikrâdır.(2)⁹⁴⁹

Rabbinizden size inzâl edilene tâbi olun⁹⁵⁰ ve O'nun dûnundan evliyâyâ tâbi olmayın.⁹⁵¹ Azdır tezekkür ettiğiniz.(3)

Ve karyelerden nicesi var, onları helâk ettik. Öyle ki azâbımız⁹⁵² -gece yatarlarken veya onlar kaylûle ederlerken- kendilerine gelmiştir.(4)

Böylece azâbımız kendilerine geldiğinde, çağırışları: 'Muhakkak ki biz, zâlimler idik.' demelerinden başka olmamıştır.(5)

Sonra elbette o kendilerine irsâl edilenlere suâl ederiz ve elbette mürsellere (de) suâl ederiz.(6)⁹⁵³

Sonra elbette bir ilim ile üzerlerine kıssa ederiz.⁹⁵⁴ Ve (onlardan) gâibler değil idik.(7)⁹⁵⁵

⁹⁴⁸ İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) şöyle der: "'[Kitâb]' Yani: Kur'ân." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 2. cilt, 111. sayfa]

⁹⁴⁹ İmâm Beğavî (رحمه الله) der ki: "'[وذكرى للمؤمنين]' Yani: Onlar için bir öğüttür." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 3. cilt, 213. sayfa]

⁹⁵⁰ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "'[وَأَنِيعُوا مَا أُنْزِلَ إِلَيْكُمْ مِنْ رَبِّكُمْ]/Rabbinizden size inzâl edilene tâbi olun]' Yani: Kur'ân'a (tâbi olun). Ve şöyle de denilmiştir: Allah'ın emri ile Kur'ân ve Sünnet'e (tâbi olun)." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 2. cilt, 164. sayfa]

⁹⁵¹ İmâm Beğavî (رحمه الله) diyor ki: "'[وَلَا تَتَّبِعُوا مِنْ دُونِهِ أَوْلِيَاءَ]/Ve O'nun dûnundan evliyâyâ tâbi olmayın]' O'ndan gayrısını, Allahu (تعالى)'ya isyânda itaat ettiğiniz evliyâ/dostlar ittihâz etmeyin." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 3. cilt, 213. sayfa]

⁹⁵² Bu açıklama İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله)'a aittir, demiştir ki: "'[بأسنا]/Be'sunâl]' Azâbımız." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 2. cilt, 112. sayfa]

⁹⁵³ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) der ki: "Öyle ki Allah, Kıyâmet Günü ümmetlere, resûlleriyle kendilerine irsâl ettiği şeylerde icâbet etmelerinden suâl eder ve resûllere de O'nun risâletlerini tebliğ etmelerinden suâl eder." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Â'raf Sûresi, 6. âyetin tefsirinde]

Ve tartı o gün hakktır. Artık kimin tartıları ağır gelirse,⁹⁵⁶ o takdirde işte onlar, onlardır felâh bulanlar.(8)

Ve kimin tartıları hafif gelirse, o takdirde işte onlar, nefislerini o hüsrâna uğratanlardır, âyetlerimize onlar zulmeder olduklarından dolayı.(9)

Ve andolsun ki, arzda sizi yerleştirdik. Ve orada geçimlikler sizin için kıldık. Azdır şükrettiğiniz.(10)

Ve andolsun ki, sizi halk ettik. Sonra size sûret verdik. Sonra meleklerle buyurduk ki: 'Âdem'e secde edin.' Bunun üzerine secde ettiler, iblîs müstesnâ. Secde edenlerden olmadı.(11)

Buyurdu ki: 'Ne sana mâni oldu ki, sana emrettiğimde secde etmedin?' Dedi ki: 'Ben ondan hayırlıyım, ateşten beni halk ettin ve çamurdan onu halk ettin.'(12)

Buyurdu ki: 'Öyleyse oradan in. Çünkü senin için orada kibirlenmen olmaz. Hemen çık, muhakkak ki sen küçüklerdensin.'(13)

Dedi ki: 'Ba's edilecekleri güne kadar bana süre ver.'(14)

Buyurdu ki: 'Muhakkak ki sen, süre verilenlerdensin.'(15)

Dedi ki: 'İşte beni iğvâ ettiğinden dolayı,⁹⁵⁷ elbette onlar için Mustakîm Sırât'ına⁹⁵⁸ oturacağım.'(16)

⁹⁵⁴ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) şöyle demektedir: "[فَلَنَقُصَّنَّ عَنْهُمْ بَعْلُمْ]/Sonra elbette bir ilim ile üzerlerine kıssa ederiz.'" Yani: Bir basîret ve ilim ile amel ettiklerini onlara haber verimiz." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 2. cilt, 165. sayfa]

⁹⁵⁵ İmâm Beğavî (رحمه الله) dedi ki: "[وَمَا كُنَّا غَائِبِينَ]/Ve (onlardan) gâibler değil idik]' Tebliğ etmeleri konusunda resûllerden ve icâbet etmeleri konusunda ümmetlerden (gâibler değil idik)."[Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Begavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 3. cilt, 214. sayfa] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) der ki: "[وَمَا كُنَّا غَائِبِينَ]/Ve (onlardan) gâibler değil idik]' Yani: O (تعالى), Kıyâmet Günü kullarına, az olsun çok olsun, büyük olsun küçük olsun ne söylediklerini ve ne amel ettiklerini haber verir. Çünkü O (تعالى), her şey üzerine şahittir. Bir şey O'ndan gâib/gizli değildir ve bir şeyden gafil değildir. Bilakis O, gözlerin hâinliğini ve sadırların gizlediklerini ilmedendir." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîm, Âraf Sûresi, 7. âyetin tefsirinde]

⁹⁵⁶ İbn Ebi Hâtîm (رحمه الله) hasen bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[وَالْوَزْنُ يَوْمَئِذٍ الْحَقُّ]/Ve tartı o gün hakktır.]" Âdâletlidir. "[فَمَنْ ثَقُلَتْ مَوَازِينُهُ]/Artık kimin tartıları ağır gelirse]" Kimin haseneleri ağır gelirse." [Ebu Muhammed ibn Ebi Hâtîm er-Râzî, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîm Müsneden anî'r-Resûl ve's-Sahâbe ve't-Tâbiîn, 7. cilt, 24.-25. sayfalar (29. ve 32.)]

⁹⁵⁷ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[إِشْتَبَاهَا بِمَا أَغْوَيْتَنِي]/İşte beni iğvâ ettiğinden dolayı]" Beni dalâlete düşürdüğünden (dolayı)."[Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 2. cilt, 305. sayfa]

'Sonra elbette önlerinden ve arkalarından ve sağlarından ve sollarından onlara geleceğim. Ve ekserîsini şükrediciler bulmayacaksınız.'(17)

Buyurdu ki: 'Hurûc et oradan zemmedilmiş olarak ve kovulmuş hâlde. Elbette kim onlardan sana tâbi olursa, kesinlikle Cehennem'i topluca sizden doldururum.'(18)

'Ve ey Âdem, sen ve zevcen Cennet'e iskân et, böylece dilediğiniz yerden yeyin ve şu ağaca yaklaşmayın, o takdirde zâlimlerden olursunuz.'(19)

Derken şeytân kendilerinden gizlenmiş olan sevâtlarından⁹⁵⁹ onlara açmak için kendilerine vesvese⁹⁶⁰ verdi ve dedi ki: 'Rabbiniz, bu ağaçtan sizi nehyetmedi, ancak iki melek olursunuz veya muhalledlerden olursunuz⁹⁶¹ diye (nehyetti).'(20)

Ve onlara kâsem etti ki: 'Muhakkak ki ben, sizin için elbette nasîhat edenlerdenim.'(21)⁹⁶²

Böylelikle aldatma ile onları düşürdü.⁹⁶³ Bunun üzerine ağacı tattıklarında, sevâtları onlara göründü ve üzerlerine Cennet yapraklarından örtmeye koyuldular. Ve Rabbleri onlara nidâ etti ki: 'Şu ağaçtan sizi nehyetmedim mi?

⁹⁵⁸ İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle demiştir: "[لَقَدْ عَلَّمْنَاهُ لَكُمْ صِرَاطَكُمْ الْمُسْتَقِيمَ/Elbette onlar için Mustakîm Sırât'ına oturacağım]' Yani: Elbette Âdem oğulları için sağlam yolunun üzerine oturacağım.' Ve O, İslâm'dır." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Begâvî, Meâlim'ut-Tenzîl, 3. cilt, 218. sayfa]

⁹⁵⁹ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "[وَمِنْ سَوَاتِيهَا/Sevâtlarından]' Avretlerinden." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 2. cilt, 171. sayfa]

⁹⁶⁰ İmâm Beğavî (رحمه الله) diyor ki: "[وَصَوَّسَ/Vesvese]' İnsanın kalbine şeytânın attığı söz." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Begâvî, Meâlim'ut-Tenzîl, 3. cilt, 219. sayfa]

⁹⁶¹ İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) dedi ki: "[تَكُونَا مَلَائِكَةً/İki melek olursunuz]' Meleklerden (olursunuz). '[وَكُنَّا مِنَ الْخَالِدِينَ/Veya muhalledlerden olursunuz]' O ölmeyen (muhalledlerden olursunuz)." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîz, 2. cilt, 115. sayfa]

⁹⁶² İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[وَقَاسَمَهُمَا إِنِّي لَكُمَا لَمِنَ النَّاصِحِينَ/Ve onlara kâsem etti ki: 'Muhakkak ki ben, sizin için elbette nasîhat edenlerdenim.]]' Allah ile onlara yemin etti ve tâ ki o ikisini aldatı. Ve mü'min, Allah ile aldatılabilir. Sonra (şeytân) dedi ki: 'Muhakkak ki ben, sizden önce halk edildim ve sizden daha âlimim. O nedenle ikiniz bana tâbi olun ki sizi irşâd edeyim.' Ve bazı ilim ehli: 'Kim bizi Allah ile aldattıysa, aldatıldık.' demiştir." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 12. cilt, 351. sayfa]

Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) ise şöyle demiştir: "[وَقَاسَمَهُمَا إِنِّي لَكُمَا لَمِنَ النَّاصِحِينَ/Ve onlara kâsem etti ki: 'Muhakkak ki ben, sizin için elbette nasîhat edenlerdenim.]]' Onlara vesvese verdi ve bu konuda yemin etti. Ve o, Allah ile yalancı olarak yemin edenlerin evvelidir. Ve Allah ile yalancı olarak yemin eden herkes, bu durumda iblîse tâbi olanlardandır." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 2. cilt, 171. sayfa]

⁹⁶³ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) diyor ki: "[فَدَلَّيْنَاهُمَا بِغُرُورٍ/Böylelikle aldatma ile onları düşürdü.]]' Yani: İtaat menzilesinden isyân hâline onları düşürdü." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 2. cilt, 171. sayfa]

Ve: 'Muhakkak ki şeytân, sizin için mübîn bir düşmandır.' size demedim mi?'(22)

Dediler ki: 'Rabbimiz, nefislerimize zulmettik. Ve eğer bize mağfiret ve bize merhamet etmezsen, elbette hüsrâna uğrayanlardan oluruz.'(23)

Buyurdu ki: 'Bazınız bazısına düşman olarak inin ve sizin için arzda bir süreye kadar bir karâr yeri ve bir metâ vardır.'(24)

Buyurdu ki: 'Orada hayât sürersiniz ve orada ölürsünüz ve ondan ihrâc edilirsiniz.'(25)

Ey Âdem oğulları, sevâtlarınızı örtecek elbise ve süsü üzerinize inzâl ettik. Ve takvâ elbisesi,⁹⁶⁴ bu daha hayırlıdır. Bu, Allah'ın âyetlerindendir. Umulur ki onlar tezekkür ederler.(26)

Ey Âdem oğulları, şeytân sizi fitneye düşürmesin,⁹⁶⁵ sevâtlarını kendilerine göstermek için, onlardan elbiselerini soyarak ebeveyninizi Cennet'ten ihrâc ettiği gibi. Muhakkak ki o, o sizi görür ve kabîlesi,⁹⁶⁶ onları göremeyeceğiniz yerden. Muhakkak ki Biz, şeytânları o îmân etmeyenler için velîler kıldık.(27)

Ve bir fuhşîyyât fiil ettiklerinde, derler ki: 'Babalarımızı onun üzerinde bulduk'⁹⁶⁷ ve Allah onunla bize emretmiştir.' De ki: 'Muhakkak ki Allah, fuhşîyyât ile emretmez. Allah üzere ilmetmediğinizi mi söylüyorsunuz?'(28)

De ki: 'Rabbim ölçüyü emretmiştir. Ve her mescid indinde vecihlerinizi (O'na) doğrultun. Ve Dîni Kendisine hâlis kılarak O'na duâ edin. İlkin sizi yarattığı gibi, (O'na) avdet edersiniz.'(29)⁹⁶⁸

⁹⁶⁴ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "[وَلِبَاسٍ /التَّقْوَى /Ve takvâ elbisesi]" O, îmandır." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 2. cilt, 308. sayfa]

⁹⁶⁵ İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) der ki: "[لَا يَفْتِنُكُمْ /Sizi fitneye düşürmesin]" Sizi dalâlete düşürmesin." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 2. cilt, 117. sayfa]

⁹⁶⁶ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) şöyle der: "[قَبِيلُهُ /Kabîlesi]" Yani: Askerleri." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 2. cilt, 176. sayfa]

⁹⁶⁷ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[وَإِذَا /فَعَلُوا فَاجِشَةً قَالُوا وَجَدْنَا عَلَيْهَا آبَاءَنَا /Ve bir fuhşîyyât fiil ettiklerinde, derler ki: 'Babalarımızı onun üzerinde bulduk]" Öyle ki onların fuhşîyyâtı, Beyt'i çıplak olarak tavaf etmeleri idi." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 12. cilt, 378. sayfa]

⁹⁶⁸ İbn Ebi Hâtîm (رحمه الله) sahîh bir sened ile Süddî (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[كَمَا /بَدَأَكُمْ تَعُودُونَ /İlkin sizi yarattığı gibi, (O'na) avdet edersiniz.]" (İlkin) sizi halk ettiğimiz -annelerinizin karınlarından hurûc ettiğiniz- gibi, işte böyle (O'na) avdet edersiniz." [Ebu Muhammed ibn Ebi Hâtîm er-Râzî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm Müsneden anîr-Resûl ve's-Sahâbe ve't-Tâbiîn, 7. cilt, 91. sayfa (245.)]

Bir fırkaya hidâyet etmiş ve bir fırkanın üzerlerine dalâlet hakk olmuştur.⁹⁶⁹ Muhakkak ki onlar, Allah'ın dûnundan şeytânları velîler ittihaz etmişler ve kendilerinin hidâyet bulanlar olduğunu hesâb etmişlerdir.(30)⁹⁷⁰

Ey Âdem oğulları, her mescid indinde ziynetinizi alın.⁹⁷¹ Ve yiyn ve için ve isrâf etmeyin. Muhakkak ki O, isrâf edenlere muhabbet etmez.(31)

De ki: 'Allah'ın, kulları için o ihrâc ettiği ziyneti ve rızıktan pak olanları kim harâm etmiş?' De ki: 'Onlar, dünyâ hayâtında o îmân edenler içindir. Kıyâmet Günü hâlis olarak (sadece mü'minlerindir).' İlmedenler kavmi için âyetleri işte böyle tafsîl ederiz.(32)⁹⁷²

De ki: 'Rabbim ancak fuhşîyyât, onlardan zâhir olan ve bâtın olan ve günâh ve haksızlıkla bâğîlik ve hakkında bir sultân inzâl etmediğini Allah'a şirk koşma⁹⁷³ ve ilmetmediğinizi Allah üzere söylemenizi harâm etmiştir.'(33)

Ve her ümmet için bir ecel vardır.⁹⁷⁴ Öyle ki ecelleri geldiğinde, ne bir saat tehir edebilirler ve ne (de) takdîm edebilirler.(34)

⁹⁶⁹ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) dedi ki: "[Bir fırkaya hidâyet etmiş ve bir fırkanın üzerlerine dalâlet hakk olmuştur.]" Yani: Bir fırka ki Allahu (تعالى) onlara hidâyet buyurmuş, (diğer bir fırka ki) artık üzerlerine dalâlet vâcib olmuştur." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 2. cilt, 146.-147. sayfalar]

⁹⁷⁰ İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle demektedir: "[أَتَهُمُ اتَّخَذُوا الشَّيَاطِينَ أَوْلِيَاءَ مِنْ دُونِ اللَّهِ وَيَحْسَبُونَ أَنَّهُمْ مُّهْتَدُونَ/Muhakkak ki onlar, Allah'ın dûnundan şeytânları velîler ittihaz etmişler ve kendilerinin hidâyet bulanlar olduğunu hesâb etmişlerdir.]" [Bunda,] dîninde hakk üzere olduğunu zanneden kâfir ile inkâr eden ve inâdlaşanın müsâvî olduğuna delîl vardır." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 3. cilt, 225. sayfa]

⁹⁷¹ İbn Ebi Hâtîm (رحمه الله) sahîh bir sened ile İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[يَا بَنِي آدَمُ خُذُوا زِينَتَكُمْ عِندَ كُلِّ مَسْجِدٍ/Ey Âdem oğulları, her mescid indinde ziynetinizi alın.]" Geceleyin çıplak olarak Beytu'l-Harâm'ı tavâf eder idiler. Bunun üzerine Allah, (tavâf ederken) elbiselerini giymelerini ve çıplak olmalarını onlara emretmiştir." [Ebu Muhammed ibn Ebi Hâtîm er-Râzî, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîm Müsneden anî'r-Resûl ve's-Sahâbe ve't-Tâbiîn, 7. cilt, 94.-95. sayfalar (255.)]

⁹⁷² İbn Ebi Hâtîm (رحمه الله) sahîh bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[كَذَلِكَ أَتَتْهُمْ أَيْدِيَ الْمَلَأَةِ/İşte böyle tafsîl ederiz]" Âyetleri (işte böyle) beyân ederiz." [Ebu Muhammed ibn Ebi Hâtîm er-Râzî, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîm Müsneden anî'r-Resûl ve's-Sahâbe ve't-Tâbiîn, 7. cilt, 105. sayfa (287.)]

⁹⁷³ İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) şöyle demiştir: "[وَالْبَغْيُ بِغَيْرِ الْحَقِّ/Ve haksızlıkla bâğîlik]" Yani: Zulüm. '[سُلْطَانًا/Sultân]' Hüccet. Yani: Allah'ın dûnundan ibâdet ettikleri putları (Allah'a şirk koşmayı harâm etmiştir)." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîz, 2. cilt, 120. sayfa]

⁹⁷⁴ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) dedi ki: "[وَلِكُلِّ أُمَّةٍ أَجَلٌ/Ve her ümmet için bir ecel vardır.]" Yani: (Her ümmet için) ömür müddeti vardır." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 2. cilt, 179. sayfa]

Ey Âdem oğulları, eğer sizden resûller size gelir, üzerinize âyetlerimi kıssa eder de kim takvâ eder ve ıslâh olursa, bu durumda üzerlerine bir korku yoktur ve onlar hüznlenmezler.(35)

Ve onlar ki, âyetlerimizi tekzîb ettiler ve onlardan kibirlendiler,⁹⁷⁵ işte onlar ateş ashâbıdır, onlar orada muhalledlerdir.(36)

Şu hâlde Allah üzere yalan iftirâ eden veya O'nun âyetlerini tekzîb edenden kim daha zâlimdir? İşte onlar, Kitâb'tan nasîblerine nâil olurlar.⁹⁷⁶ Nihâyet resûllerimiz⁹⁷⁷ kendilerini vefât ettirmeye onlara geldiklerinde, derler ki: 'Allah'ın dûnundan sizin duâ etmiş olduklarınız nerede?' Derler ki: 'Bizden sap(ıp uzaklaş)tılar.' Ve onlar nefisleri aleyhine, kendilerinin kâfirler olduklarına şâhidlik ederler.(37)

Buyurur ki: 'Sizden önce geçmiş cinler ve insânlardan ümmetlerin içinde ateşe dâhil olun!' Her ne zaman bir ümmet dâhil olsa kardeşine⁹⁷⁸ lânet eder.⁹⁷⁹ Nihâyet cemîân orada birbiri ardından toplanınca, sonrakiler evvelkiler için derler ki: 'Rabbimiz, şunlar bizi dalâlete düşürdüler, bu nedenle ateşten iki kat azâb onlara ver.' Buyurur ki: 'Hepsi için iki kat (azâb vardır) ve lâkin ilmetmezsiniz.'(38)

⁹⁷⁵ İbn Ebi Hâtîm (رحمه الله) sahîh bir sened ile İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[وَالَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا وَاسْتَكْبَرُوا عَنْهَا]' Ve onlar ki, âyetlerimizi tekzîb ettiler ve onlardan kibirlendiler]' Onlar, Allah'ın ateş için o kendilerini halketmiş olduğu ve ateşi (de) kendileri için halketmiş olduğu küffârdır. Artık dünyâ onlardan zâil olmuş ve Cennet üzerlerine harâm edilmiştir." [Ebu Muhammed ibn Ebi Hâtîm er-Râzî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm Müsneden anî'r-Resûl ve's-Sahâbe ve't-Tâbiîn, 7. cilt, 117. sayfa (337.).]

⁹⁷⁶ İbn Ebi Hâtîm (رحمه الله) sahîh bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[وَالَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا وَاسْتَكْبَرُوا عَنْهَا]' İşte onlar, Kitâb'tan nasîblerine nâil olurlar.]" Âhiret'teki nasîblerine nâil olurlar." [Ebu Muhammed ibn Ebi Hâtîm er-Râzî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm Müsneden anî'r-Resûl ve's-Sahâbe ve't-Tâbiîn, 7. cilt, 121.-122. sayfalar (352.).]

⁹⁷⁷ İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) şöyle demekte: "'[رُسُلُنَا]' Resûllerimiz]' Yani: Melekler." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebi Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 2. cilt, 121. sayfa]

⁹⁷⁸ İmâm Beğavî (رحمه الله) diyor ki: "'[أَخْتَهَا]' Kardeşine]' (Allah, nesebteki kardeşliği değil, dîndeki kardeşliği murâd eder." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 3. cilt, 228. sayfa]

⁹⁷⁹ İbn Ebi Hâtîm (رحمه الله) sahîh bir sened ile Süddî (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[لَعَنَتْ] Kardeşine lânet eder]' Her ne zaman bir milletin ehli (oraya) girse o dîn üzere olan arkadaşlarına lânet eder, müşrikler müşriklere ve yahûdiler yahûdilere ve nasârâ nasarâyâ ve sâbiiler sâbiilere ve mecûsiler mecûsilere lânet eder, sonrakiler evvelkilere lânet eder." [Ebu Muhammed ibn Ebi Hâtîm er-Râzî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm Müsneden anî'r-Resûl ve's-Sahâbe ve't-Tâbiîn, 7. cilt, 123. sayfa (357.).]

Ve evvelkiler sonrakilere derler ki: 'Ama üzerimize sizin bir fazîlet(iniz) yok idi.⁹⁸⁰ Öyleyse sizin kesbetmiş olduklarınızdan dolayı tadın azâbı.'(39)

Muhakkak ki âyetlerimizi o tekzîb edenler ve onlardan kibirlenenler, onlar için semâların kapıları açılmaz ve deve iğne deliğinden⁹⁸¹ geçinceye kadar Cennet'e dâhil olmazlar. Ve mücrimleri işte böyle cezâlandırırız.(40)

Onlar için Cehennem'den bir döşek ve fevklerinden örtüler⁹⁸² vardır. Ve zâlimleri işte böyle cezâlandırırız.(41)

Ve o îmân edenler ve sâlih amel işleyenler -bir nefsi gücünün yettiği dışında mükellef tutmayız- işte onlar Cennet ashâbıdır, onlar orada muhalledlerdir.(42)

Ve sadırlarında kinden ne varsa çıkarırız. Altlarından nehirler cereyân eder ve derler ki: 'Hamd, Allah içindir. O ki, buna bizi hidâyet etmiştir. Ve eğer Allah bize hidâyet etmeseydi, biz hidâyet bulmuş olamazdık. Andolsun ki, Rabbimizin resûlleri hakk ile gelmiştir.' Ve: 'Sizin amel etmiş olduklarınızdan dolayı kendisine mîrâşçı edildiğiniz Cennet budur.' diye nidâ olunurlar.(43)

Ve Cennet ashâbı, ateş ashâbına: 'Rabbimizin bize vaad ettiğini hakk bulduk. Artık (siz de) Rabbinizin vaad ettiğini hakk buldunuz mu?' diye nidâ eder. Derler ki: 'Evet.'⁹⁸³ Bunun üzerine aralarında bir seslenici: 'Allah'ın lâneti zâlimler üzerinedir.' diye seslenir.(44)

Onlar ki Allah yolundan alıkoyarlar ve onu eğriltmek isterler. Ve onlar Âhiret'e kâfirlerdir.(45)

⁹⁸⁰ İbn Ebi Hâtim (رحمه الله) sahîh bir sened ile Süddî (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[وَقَالَتْ 'أَمْ عَلَىٰ آلِهَةٍ مِمَّا دُعُوا مِن بَنَاتِكُمْ مِثْلُكُمْ؟' Ve evvelkiler sonrakilere derler ki: 'Ama üzerimize sizin bir fazîlet(iniz) yok idi.']" Ve dalâlete düştüğümüz gibi siz (de) dalâlete düştünüz." [Ebu Muhammed ibn Ebi Hâtim er-Râzî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm Müsneden anî'r-Resûl ve's-Sahâbe ve't-Tâbiîn, 7. cilt, 125. sayfa (364.)]

⁹⁸¹ İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle demiştir: "[وَلَا يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ حَتَّىٰ يَلِجَ الْجَمَلُ فِي سَمِّ الْخِيَاطِ] Ve deve iğne deliğinden geçinceye kadar Cennet'e dâhil olmazlar." Ve: '[الْخِيَاطِ/Hıyât]' İğnedir. (Yani:) Onlar, ebediyyen Cennet'e. dâhil olmazlar." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Begavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 3. cilt, 229. sayfa]

⁹⁸² İmâm Kurtubî (رحمه الله) dedi ki: "[وَأُوتُوا فِيهَا مِثْقَالَ ذَرَّةٍ غَوَاشٍ] 'Örtüler' Yani: Onları örten ateşler." [Ebu AbdUllah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, el-Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, Âraf Sûresi'nin 41. âyetinin tefsîrinde]

⁹⁸³ İbn Ebi Hâtim (رحمه الله) sahîh bir sened ile Süddî (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[وَنَادَىٰ أَصْحَابُ الْجَنَّةِ أَصْحَابَ النَّارِ أَنِ قَدْ وَجَدْنَا مَا وَعَدَنَا رَبُّنَا حَقًّا فَهَلْ وَجَدْتُمْ مَا وَعَدَ رَبُّكُمْ حَقًّا قَالُوا نَعَمْ Ve Cennet ashâbı, ateş ashâbına: 'Rabbimizin bize vaad ettiğini hakk bulduk. Artık (siz de) Rabbinizin vaad ettiğini hakk buldunuz mu?' diye nidâ eder. Derler ki: 'Evet.']" Cennet ehli, vaad olundukları sevâbı ve ateş ehli (ise) vaad olundukları azâbı bulmuştur." [Ebu Muhammed ibn Ebi Hâtim er-Râzî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm Müsneden anî'r-Resûl ve's-Sahâbe ve't-Tâbiîn, 7. cilt, 141. sayfa (391.)]

Ve ikisi arasında bir hicâb vardır.⁹⁸⁴ Ve Ârâf⁹⁸⁵ üzerinde adamlar vardır, simâları ile hepsini tanırlar.⁹⁸⁶ Ve Cennet ashâbına: 'Selâm üzerinizdir.' diye nidâ ederler. Ona dâhil olmamışlardır. Ve (lâkin ona) onlar tamah ederler.(46)⁹⁸⁷

Ve gözleri ateş ashâbından yana çevrilince, derler ki: 'Rabbimiz, zâlimler kavmi ile beraber bizi kılma.'(47)

Ve Ârâf ashâbı simâları ile kendilerini tanıdıkları adamlara nidâ eder, derler ki: 'Cemiyyetiniz bir yarar size sağlamamıştır'⁹⁸⁸ ve ne (de) kibirlenenler olmanız.'(48)

'Bunlar mı, Allah'ın kendilerini rahmetine nâil etmeyeceğine o kasem ettikleriniz?'⁹⁸⁹ Dâhil olun Cennet'e, üzerinize bir korku yoktur ve siz hüzünlenmezsiniz.'(49)

⁹⁸⁴ Şeyh Şankitî (رحمه الله) demiştir ki: "'وَيَبْتَلِيهِمَا جَبَابٌ'/Ve ikisi arasında bir hicâb vardır.'" Allah (سبحانه وتعالى) bu âyet-i kerîmede, Kıyâmet günü, Cennet ehli ve ateş ehli arasında bir hicâbın/engelin olduğunu zikretmiştir. [Muhammed Emîn Şankitî, Edvâu'l-Beyân, 2. cilt, 354. sayfa]

⁹⁸⁵ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[الأعراف]/Ârâf' Cennet ve ateş arasında bir sûr." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 2. cilt, 321. sayfa]

İbn Ebi Hâtîm (رحمه الله) ise sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[الأعراف]/Ârâf' Cennet ve ateş arasında bir hicâbtır/engeldir ve kapısı olan bir sûrdur." [Ebu Muhammed ibn Ebi Hâtîm er-Râzî, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîm Müsneden anî'r-Resûl ve's-Sahâbe ve't-Tâbiîn, 7. cilt, 148. sayfa (407.)]

⁹⁸⁶ İbn Ebi Hâtîm (رحمه الله) sahîh bir sened ile Süddî (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[يَعْرِفُونَ كُلًّا بِسِيمَاهُمْ]/Simâları ile hepsini tanırlar.'" Ateş ehlini, yüzlerinin karalığı ile ve Cennet ehlini (ise) yüzlerinin beyazlığı ile tanırlar. Cennet'e götürülen bir zümre onlara uğradığı zaman: 'Selâmun aleykum.' derler. [Ebu Muhammed ibn Ebi Hâtîm er-Râzî, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîm Müsneden anî'r-Resûl ve's-Sahâbe ve't-Tâbiîn, 7. cilt, 157.-158. sayfalar (431.)]

⁹⁸⁷ İbn Ebi Hâtîm (رحمه الله) sahîh bir sened ile İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'لَمْ يَدْخُلُوهَا وَهُمْ يَطْمَعُونَ'/Ona dâhil olmamışlardır. Ve (lâkin ona) onlar tamah ederler.'" Cennet ehlinebaktıkları zaman oraya girmeyi tamah ederler. [Ebu Muhammed ibn Ebi Hâtîm er-Râzî, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîm Müsneden anî'r-Resûl ve's-Sahâbe ve't-Tâbiîn, 7. cilt, 158. sayfa (433.)]

⁹⁸⁸ İmâm Taberî (رحمه الله) demiştir ki: "'وَتَدَايَ أَصْحَابِ الْأَعْرَافِ رَجَالًا'/Ve Ârâf ashâbı adamlara nidâ eder]" Arz ehlinde (adamlara nidâ eder). "'يَعْرِفُونَهُمْ بِسِيمَاهُمْ'/Simâları ile kendilerini tanıdıkları]" Ateş ehlinin simâları(yla tanıdıkları). "'قَالُوا مَا أَغْنَىٰ عَنْكَ جَمْعُكُمْ'/Derler ki: 'Cemiyyetiniz bir yarar size sağlamamıştır.'" Topladığınız mâllar ve dünyâda sayıca çoğalmanız (bir yarar size sağlamamıştır). [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 12. cilt, 467. sayfa]

⁹⁸⁹ İbn Ebi Hâtîm (رحمه الله) sahîh bir sened ile Süddî (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[أَهْلَاءَ الْهَوْلِ] 'Bunlar mı, Allah'ın kendilerini rahmetine nâil etmeyeceğine o kasem ettikleriniz?'" Bu zayıflar (mı, Allah'ın kendilerini rahmetine nâil etmeyeceğine) o kasem ettikleriniz?" [Ebu Muhammed ibn Ebi Hâtîm er-Râzî, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîm Müsneden anî'r-Resûl ve's-Sahâbe ve't-Tâbiîn, 7. cilt, 162. sayfa (447.)]

Ve ateş ashâbı, Cennet ashâbına: 'Üzerimize sudan veya Allah'ın sizi rızıklandırdığından akıtın.' diye nidâ eder. Derler ki: 'Muhakkak ki Allah, kâfirler üzerine onları harâm etmiştir.'(50)

Onlar ki dînlerini eğlence ve oyun ittihaz etmişler ve dünyâ hayâtı onları aldatmıştır. Artık bugün onları unuturuz, bu günlerine mülâki olacaklarını unuttukları ve âyetlerimizi inkâr edenler oldukları gibi.(51)⁹⁹⁰

Ve andolsun ki, bir Kitâb'ı onlara getirdik. Bir ilim üzere onu tafsîl ettik.⁹⁹¹ İmân edenler kavmi için bir hidâyet ve bir rahmettir.(52)

Onun tevîlinden başkasını mı bekliyorlar? Onun tevîli geldiği gün, önceden onu o unutanlar derler ki: 'Rabbimizin resûlleri hakk ile gelmiştir. Şimdi şefaathçılardan bizim için var mı? O hâlde bizim için şefaath etsinler. Veya (dünyâya geri) döndürülsek de o bizim amel etmiş olduklarımızdan başkasını amel etsek.' Nefislerini hüsrâna uğratmışlardır. Ve onların iftirâ etmiş oldukları kendilerinden sapmıştır.(53)

Muhakkak ki Rabbiniz Allah, O ki, semâları ve arzı altı günde halk etmiş, sonra arş üzerine istivâ buyurmuştur.⁹⁹² Geceyi, kendisini durmadan taleb⁹⁹³

⁹⁹⁰ İbn Ebi Hâtim (رحمه الله) sahîh bir sened ile İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[فَالْيَوْمَ تَنْسَلِيهِمْ كَمَا نَسُوا لِقَاءَ يَوْمِهِمْ هَذَا]' Artık bugün onları unuturuz, bu günlerine mülâki olacaklarını unuttukları gibi!' Nasıl onlar bugünlerine mülâki olmayı terk etmişlerse, (Biz de bugün) onları ateşte terk ederiz." [Ebu Muhammed ibn Ebi Hâtim er-Râzî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm Müsneden anîr-Resûl ve's-Sahâbe ve't-Tâbiîn, 7. cilt, 168. sayfa (461.)]

⁹⁹¹ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "'[وَلَقَدْ جِئْنَاهُمْ بِكِتَابٍ/Onu tafsîl ettik]' Yani: Kur'an'ı onlara verdik. '[فَصَلِّتَاهُ/Onu tafsîl ettik]' Yani: Ondaki helâl ve harâmı beyân ettik. '[بِرِ الْإِلْمِ/Bir ilim üzere]' Yani: Onları ıslâh edecek bir ilim üzere (tafsîl ettik). Ve şöyle (de) denilmiştir: 'Mânâsı: Sevâb ve ikâba dâir bir ilim üzere (tafsîl ettik)."' [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 2. cilt, 187. sayfa]

⁹⁹² İmâm İbn Huzeyme (رحمه الله) der ki: "Öyle ki biz, Allah (عز وجل)'nin haberine imân ederiz. Hâlık'ımız arşının üzerine istivâ buyurmuştur. Allah'ın kelâmını tebdîl etmeyiz. Ve -mu'attıla ve cehmiyyenin dediği gibi- bize söylenenden başka bir kavil söylemeyiz. Mu'attıla ve cehmiyye şöyle der: 'O, arşı üzerine istivâ değil istivâ etmiştir.' Böylelikle onlara söylenenden başka bir kavle tebdîl etmişlerdir." [Ebu Bekir Muhammed ibn İshâk ibn Huzeyme, Kitâbu't-Tevhîd ve İsbâtı Sıfâtî'r-Rabb, 233. sayfa]

İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) ise şöyle demektedir: "'[ثُمَّ اسْتَوَى عَلَى الْعَرْشِ/Sonra arş üzerine istivâ buyurmuştur.]' [Ârâf Sûresi, 54. âyet; Yûnûs Sûresi, 3. âyet; Râ'd Sûresi, 2. âyet; Furkân Sûresi, 59. âyet; Secde Sûresi, 4. âyet; Hadîd Sûresi, 4. âyet] kavli hakkında, insanlar pek çok söz söylemiştir." Devâmla der ki: "Bu konuda Mâlik ve Evzaî ve Sevrî ve Leys ibn Sa'd ve Şafîî ve Ahmed ve İshâk ibn Râhûye ve eski ve yeni diğer müslûman imâmlardan Selefi Sâlih'in mezhebine sülûk edilmelidir. Ve bu yol, bu âyeti tekyîf ve teşbîh ve tâ'til etmeden, geldiği gibi kabûl etmektir. Teşbîhçilerin zihinlerine hemen gelen zâhir mânâ, Allah (سبحانه وتعالى)'dan nefyolunmuştur. Muhakkak ki Allah, mahlukâtından bir şey O'na benzemez. '[لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ وَهُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ/O'nun misli gibi bir şey yoktur. Ve O'dur Semî, Basîr.]' [Şûrâ Sûresi, 11. âyet] Bilakis durum; imâmların -[Buhârî'nin hocası] Nuaym bin Hammâd el-Huzâî onlardandır- dediği gibidir: 'Kim Allah'ı mahlukâtına teşbîh ederse kâfir olur. Kim Allah'ın kendisiyle nefsin vafettiklerini inkâr ederse kâfir olur. Allah'ın nefsin

eden gündüze örter. Ve O'nun emri ile musahhar olarak güneş ve ay ve yıldızları (halk etmiştir). Dikkat edin, halk etme ve emir O'nundur. Tebâreke'dir âlemlerin Rabbi Allah.(54)

Rabbimize yalvararak ve gizlice duâ edin. Muhakkak ki O, sınırı aşanlara muhabbet etmez.(55)

Ve islâmın ardından arzda fesâd çıkarmayın. Ve O'na korkarak ve umarak duâ edin. Muhakkak ki Allah'ın rahmeti muhsinlere yakındır.(56)

Ve O, O ki, rüzgârları rahmetinin önünde bir büsrâ olarak irsâl eder. Nihâyet ağır bulutları yüklendiğinde, ölü bir belde için onu sevk ettik. Böylece onunla su inzâl ettik de onunla her semereden ihrâc ettik. Mevtâyı işte böyle ihrâc ederiz. Umulur ki siz tezekkür edersiniz.(57)

Ve pak belde, onun nebâtı Rabbinin izni ile hurûc eder. Ve o habîs -o menfaat vermeyen küçük şey dışında-⁹⁹⁴ hurûc etmez.⁹⁹⁵ Şükredenler kavmi için âyetleri işte böyle tasrîf ederiz.(58)⁹⁹⁶

Andolsun ki, Nûh'u kavmine irsâl ettik de dedi ki: 'Ey kavmim, Allah'a ibâdet edin. Sizin için O'ndan gayrı bir ilâh yoktur. Muhakkak ki ben, azîm bir günün üzerinize azâbından korkarım.(59)

Kavminden ileri gelenleri dedi ki: 'Muhakkak ki biz, elbette mübîn bir dalâlet içinde seni görüyoruz.'(60)

vasfettiği ve Resûlu'nun (vasfettiklerinde) teşbih yoktur.' [İmâm Zehebî, 'el-Uluvv'da sahîh bir sened ile zikretmiştir. Şeyh el-Elbânî de bunu 'Muhtasar el-Uluvv'da (184. sayfa) tashîh etmiştir.] Kim Allah için sârih âyetlerde ve sahîh haberlerde vârid olan şeyleri Allah'ın Celâl'ine layık vecih üzere isbât eder ve Allah'dan noksanlıkları nefyederse, işte o, hidâyet yoluna sulûk etmiştir." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Ârâf Sûresi, 54. âyetin tefsîrinde]

⁹⁹³ İmâm Beğavî (رحمه الله) dedi ki: "'[يَطْلُبُهُ حَتَّىٰ]'/Kendisini durmadan taleb eden]' Yani: Serî olarak (taleb eden), böyledir çünkü muhakkak ki biri diğerini tâkib edip onun peşinden giderken sanki onu taleb ediyor gibidir." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 3. cilt, 236. sayfa]

⁹⁹⁴ Bu açıklama Süddî (رحمه الله)'a aittir. İbn Ebi Hâtim (رحمه الله) sahîh bir sened ile Süddî (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[نَكِدًا/Nekiden]' O menfaat vermeyen az şey." [Ebu Muhammed ibn Ebi Hâtim er-Râzî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm Müsneden anîr-Resûl ve's-Sahâbe ve't-Tâbiîn, 7. cilt, 195. sayfa (542.)]

⁹⁹⁵ İbn Ebi Hâtim (رحمه الله) sahîh bir sened ile İbn Abbâs (رضي الله عنهم)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[وَالَّذِي خَبْتُ لَا يَخْرُجُ إِلَّا نَكِدًا]/Ve o habîs -o menfaat vermeyen küçük şey dışında- hurûc etmez.]" Kâfir için bir darb-ı meseldir, kendisinden bereket hurûc etmeyen tuzlu çorak belde gibidir. Ve kâfir, habîstir ve ameli (de) habîstir." [Ebu Muhammed ibn Ebi Hâtim er-Râzî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm Müsneden anîr-Resûl ve's-Sahâbe ve't-Tâbiîn, 7. cilt, 195. sayfa (541.)]

⁹⁹⁶ İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) dedi ki: "'[وَكَيْفَ نَصْرَفُ الْأَيَاتِ]/İşte böyle tasrîf ederiz]' (İşte böyle) onları beyân ederiz. "[لِقَوْمٍ يَشْكُرُونَ]/Şükredenler kavmi için]" İmân edenler (kavmi için)." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebi Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 2. cilt, 128. sayfa]

Dedi ki: 'Ey kavmim, bende bir dalâlet yoktur. Ve lâkin ben, âlemlerin Rabbinden bir resûlum.'(61)

'Rabbimin risâletlerini'⁹⁹⁷ size tebliğ ediyorum ve size nasîhat ediyorum. Ve Allah'tan, ilmetmediğinizi ilmediyorum.'(62)

'Ve sizden bir adam üzerine -sizi inzâr etmesi için ve takvâ etmeniz için- Rabbinizden bir zikir size gelmesine teâccüb mü ediyorsunuz? Ve umulur ki siz rahmete erdirilirsiniz.'(63)

Derken onu tekzîb ettiler, bunun üzerine onu ve gemide o beraberindekileri necât buyurduk. Ve âyetlerimizi o tekzîb edenleri gark ettik. Muhakkak ki onlar, âmâlar kavmi idiler.(64)

Ve Âd'a kardeşleri Hûd'u (irsâl ettik).⁹⁹⁸ Dedi ki: 'Ey kavmim, Allah'a ibâdet edin. Sizin için O'ndan gayrı bir ilâh yoktur. Daha takvâ etmiyor musunuz?'(65)

Kavminden o küfredenlerin ileri gelenleri dedi ki: 'Muhakkak ki biz, gerçekten bir sefihlik içinde seni görüyoruz. Ve muhakkak ki biz, gerçekten yalancılardan seni zannediyoruz.'(66)

Dedi ki: 'Ey kavmim, bende bir sefihlik yoktur. Ve lâkin ben, âlemlerin Rabbinden bir resûl(um).(67)

'Rabbimin risâletlerini'⁹⁹⁹ size tebliğ ediyorum ve ben sizin için emîn bir nasîhatçı(yım).'(68)

'Ve sizi inzâr etmesi için sizden bir adam üzerine Rabbinizden bir zikir size gelmesine teâccüb mü ediyorsunuz? Ve tezekkür edin, hani Nûh kavminin ardından sizi halîfeler kılmuş¹⁰⁰⁰ ve hilkatte bir genişlik size ziyâde etmiştir.

⁹⁹⁷ İmâm Şevkânî (رحمه الله) der ki: "'[Risâletler]' Allah'ın, resûllere vahyetmek sûreti ile kendi (kavim)lerine irsâl ettiği şeyler." [Muhammed bin Alî eş-Şevkânî, Fethu'l-Kadîr, 481. sayfa]

⁹⁹⁸ İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) şöyle demiştir: "'[وَالْيَإِذَا/Ve Âd'a]' Yani: Ve Âd'a irsâl ettik. '[أَخَاهُمْ/هُودًا/Kardeşleri Hûd]' Nesebte kendilerinin kardeşi ve Din'de onların kardeşi değildir." [Ebi Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebi Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 2. cilt, 129. sayfa]

⁹⁹⁹ 62. âyete bakınız

¹⁰⁰⁰ Şeyh Sa'dî (رحمه الله) diyor ki: "'[وَإِذْ جَعَلْنَا خُلَفَاءَ مِنْ بَعْدِ قَوْمِ نُوحٍ/Ve tezekkür edin, hani Nûh kavminin ardından halîfeler sizi kılmuş]' Yani: Rabbinize hamd edin ve O'na şükredin. Çünkü O, arzda siz temkîn etmiştir/yerleştirmiştir. Ve resûlleri o tekzîb eden helâk olmuş ümmetlere sizi halîfe buyurmuştur. Böylece Allah, nasıl amel edeceğinize bakmak için onları helâk etmiş ve sizi bâki

Öyleyse Allah'ın nîmetlerini¹⁰⁰¹ tezekkür edin. Umulur ki siz felâh bulursunuz.'(69)

Dediler ki: 'Tek Allah'a ibâdet etmemiz ve babalarımızın ibâdet etmiş olduğunu bırakmamız¹⁰⁰² için mi bize geldin? Bu durumda bize vaad ettiğini bize getir, eğer sâdıklardan isen.'(70)

(Hûd) dedi ki: 'Rabbinizden bir rics¹⁰⁰³ ve gazab üzerinize vâkî olmuştur. Siz ve babalarınızın kendilerini isimlendirdiği isimlerde¹⁰⁰⁴ benimle mücâdele mi ediyorsunuz? Allah, haklarında bir sultân¹⁰⁰⁵ inzâl etmemiştir. İmdi bekleyin, muhakkak ki ben (de) sizinle beraber bekleyenlerden(im).'(71)

Bunun üzerine onu ve o beraberindekileri Bizden bir rahmet ile necât buyurduk. Ve âyetlerimizi o tekzîb edenlerin kökünü kestik. Ve (onlar) mü'minler değil idiler.(72)

Ve Semûd'a kardeşleri Sâlih'i (irşâl ettik). Dedi ki: 'Ey kavmim, Allah'a ibâdet edin. Sizin için O'ndan gayrı bir ilâh yoktur. Rabbinizden bir beyyine size gelmiştir. Allah'ın şu dışı devesi sizin için bir âyettir. Bu nedenle onu bırakın, Allah'ın arzında yesin ve kötülük ile ona temâs etmeyin, sonra elîm bir azâb sizi yakalar.(73)

Ve tezekkür edin, hani Âd'ın ardından sizi halîfeler kılmış ve arzda sizi yerleştirmişti. Ovalarından köşkler ittihaz ediyordunuz ve dağları evler

eylemiştir. Ve onların ikâmet ettikleri gibi tekzîb üzere ikâmet etmekten ve onlara isâbet eden şeyin size (de) isâbet etmesinden sakının." [Abdurrahmân bin Nâsir es-Sa'dî, Tefsîru'l-Kerîmu'r-Rahmân fî Tefsîri Kelâmi'l-Mennân, 331. sayfa (tek cilt olarak basım)]

¹⁰⁰¹ Bu açıklama Katâde (رحمه الله) 'in aittir. İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله) 'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[الْأَلَاءِ/ÂlâAllâhi]' Yani: Allah'ın nîmetleri." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 12. cilt, 506. sayfa]

¹⁰⁰² Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) dedi ki: "'[وَنَنْتَرُ مَا كَانَ يَغْدُرُ أَبَاؤُنَا/Ve babalarımızın ibâdet eder olduğunu bırakmamız]' Yani: Putları (bırakmamız)." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 2. cilt, 193. sayfa]

¹⁰⁰³ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile İbn Abbas (رضي الله عنهم) 'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[رِجْسٍ/Rics]' Öfke." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 2. cilt, 329. sayfa]

¹⁰⁰⁴ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "'[سَمَّيْتُمُوهَا أَنْتُمْ وَأَبَاؤُكُمْ/Siz ve babalarınızın kendilerini isimlendirdiği]' Yani: Siz ve babalarınızın kendilerini yonttuğu ve isimlendirdiği putlar." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 2. cilt, 193. sayfa]

¹⁰⁰⁵ İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle demiştir: "'[سُلْطَانٍ/Sultân]' Hüccet ve burhân." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Begâvî, Meâlim'ut-Tenzîl, 3. cilt, 243. sayfa]

olarak yontuyordunuz. Öyleyse Allah'ın nimetlerini¹⁰⁰⁶ zikredin. Ve arzda fesâdçılar olarak taşkınlık etmeyin.(74)

Kavminden ileri gelenlerin o kibirlenenleri, o zayıf düşürülmüşlere, onlardan îmân edenler için dedi ki: 'Sâlih'in Rabbinden bir mürsel olduğunu ilmediyor musunuz?' Dediler ki: 'Muhakkak ki biz, onunla irsâl edilene mü'minler(iz).'(75)

O kibirlenenler dediler ki: 'Muhakkak ki biz, o îmân ettiğimize, ona kâfirler(iz).'(76)

Derken dişi deveyi kestiler ve Rabblarının emrine karşı geldiler. Ve dediler ki: 'Ey Sâlih, bize vaad ettiğini bize getir,¹⁰⁰⁷ eğer mürsellerden isen.'(77)

Bu yüzden sarsıntı onları yakaladı da diyârlarında çökekalmışlar olarak sabahladılar.(78)¹⁰⁰⁸

Böylece onlardan yüz çevirdi ve dedi ki: 'Ey kavmim, andolsun ki Rabbimin risâletini size tebliğ ettim ve sizin için nasîhat ettim. Ve lâkin nasîhat edenlere muhabbet etmiyorsunuz.'(79)

Ve Lût('u da irsâl ettik). Hani kavmine demişti ki: 'Âlemlerden, birinin kendisiyle sizi geçmediği fuhşîyyâtı mı getiriyorsunuz?'(80)

'Muhakkak ki siz, elbette -kadınların dûnundan- şehvetle erkeklere geliyorsunuz.¹⁰⁰⁹ Bilakis, siz müsrifler kavmi(siniz).'(81)¹⁰¹⁰

¹⁰⁰⁶ Bu açıklama Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) 'a aittir, demiştir ki: "'[الَاءِ اللَّهِ/ÂlâAllâhi]' Yani: Allah'ın nimetleri." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 2. cilt, 194. sayfa]

¹⁰⁰⁷ İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle der: "'يَا صَالِحُ إِنِّي بِمَا تَعِدُنَا/Ve dediler ki: 'Ey Sâlih, bize vaad ettiğini bize getir'." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 3. cilt, 248. sayfa]

¹⁰⁰⁸ 91. âyet ile aynıdır

¹⁰⁰⁹ Şeyh Sa'dî (رحمه الله) diyor ki: "'[لَتَأْتُونَ الرِّجَالَ شَهْوَةً مِنْ دُونِ النِّسَاءِ]/Muhakkak ki siz, elbette -kadınların dûnundan- şehvetle erkeklere geliyorsunuz.'" [Abdurrahmân bin Nâsır es-Sa'dî, Teysîru'l-Kerîmu'r-Rahmân fî Tefsîri Kelâmi'l-Mennân, 333. sayfa (tek cilt olarak basım)]

¹⁰¹⁰ İmâm Beğavî (رحمه الله) dedi ki: "'[بَلْ أَنْتُمْ قَوْمٌ مُّسْرِفُونَ]/Bilakis, siz müsrifler kavmi(siniz)'" Helâlden harâma gittiniz." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 3. cilt, 255. sayfa]

Ve kavminin cevâbı: 'Karyenizden onları ihrâc edin. Muhakkak ki onlar, kendilerini tathîr eden insânlardır.' demelerinden başka olmamıştır.(82)¹⁰¹¹

Bunun üzerine onu ve ehlini necât buyurduk, geride kalanlardan olan hamımı hâric.(83)

Ve üzerlerine bir yağmur yağdırdık. İmdi nazar et mücrimlerin âkibeti nasıl olmuş.(84)

Ve Medyen'e kardeşleri Şuây'b'ı (irsâl ettik). Dedi ki: 'Ey kavmim, Allah'a ibâdet edin. Sizin için O'ndan gayrı bir ilâh yoktur. Rabbinizden bir beyyine size gelmiştir. Artık ölçü ve mizânı îfâ edin. Ve insânların eşyâlarını eksiltmeyin. Ve arzda -onun ıslâhının ardından- fesâd çıkarmayın. Bunlar sizin için hayırlıdır, eğer mü'minler iseniz.'(85)

'Ve pusu kurarak ve Allah'ın yolundan O'na îmân edenleri alıkoyarak ve eğriliğini arzulayarak her sırâta oturmayın.¹⁰¹² Ve tezekkür edin, hani az idiniz de sizi çoğalttı. Ve nazar edin, fesâd çıkaranların âkibeti nasıl olmuş.'(86)¹⁰¹³

'Ve eğer sizden bir tâife, kendisi ile o irsâl edildiğime îmân etmiş ve bir tâife îmân etmemiş ise, bu durumda Allah aramızda hükmedinceye kadar sabredin. Ve O, hâkimlerin en hayırlısıdır.'(87)

(Şuây'b'ın) kavminden ileri gelenlerin o kibirlenenleri dediler ki: 'Elbette karyemizden seni ihrâc edeceğiz ey Şuây'b ve seninle beraber o îmân edenleri.

¹⁰¹¹ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[إِنَّهُمْ أَنَاسٌ يَتَطَهَّرُونَ]" **Muhakkak ki onlar kendilerini tathîr eden insânlardır!'** Ayıbları olmadığı hâlde onları ayıbladılar, zemmedilecek durumda olmadıkları hâlde onları zemettiler." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 2. cilt, 334. sayfa]

¹⁰¹² İbn Ebi Hâtim (رحمه الله) sahîh bir sened ile İbn Abbâs (رضي الله عنه)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[وَلَا تَقْعُوا بِكُلِّ صِرَاطٍ تُوعِدُونَ]" **Ve pusu kurarak her sırâta oturmayın.'** Yolda onlar oturuyor idiler ve kendilerine gelenlere: 'Şuayb nebî (عليه الصلاة والسلام) bir yalancıdır, o bakımdan dîninizden sizi fitneye düşürmesin.' diye haber veriyorlardı." [Ebu Muhammed ibn Ebi Hâtim er-Râzî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm Müsneden anî'r-Resûl ve's-Sahâbe ve't-Tâbiîn, 7. cilt, 235. sayfa (647.)]

¹⁰¹³ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) demiştir ki: "[وَادْكُرُوا إِذْ كُنْتُمْ قَلِيلًا فَفَتَرْتُمْ]" **Ve tezekkür edin, hani az idiniz de sizi çoğalttı.'** Yani: Azlığınızdan dolayı mustazaflar idiniz ama sayınız çoğalarak izzete sâhib oldunuz. O nedenle Allah'ın bunda üzerinize olan nîmetini zikredin/hatırlayın. "[وَانظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُفْسِدِينَ]" **Ve nazar edin, fesâd çıkaranların âkibeti nasıl olmuş.'** Yani: Geçmiş ümmetlerden ve mâzideki asırlardan (fesâd çıkaranların âkibeti nasıl olmuş). Ve Allah'a isyân etmeye ve resûllerini tekzib etmeye cûret etmelerinden dolayı onların başına (nasıl) azâb ve cezâ gelmiş (nazar edin)." [Ebu'l-Fidâ İsmâîl ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Ârâf Sûresi, 86. âyetin tefsîrinde]

Veya mutlaka milletimize avdet edeceksiniz.' Dedi ki: 'Velev ki kerih görenler olsak ta mı?'(88)

'Allah üzere yalan iftirâ etmiş oluruz, eğer milletinize avdet edersek, Allah'ın ondan bizi necât buyurmasının ardından. Ve bizim için -Rabbimiz Allah'ın dilemesi dışında- ona avdet etmemiz olamaz. Rabbimiz her şeyi ilmen kuşatmıştır. Allah üzere tevekkül ettik. Rabbimiz, aramızda ve kavmimizin arasında hakk ile hüküm ver.¹⁰¹⁴ Ve Sen, açanların en hayırlısınsın.'(89)

Ve (Şuâyb'ın) kavminden ileri gelenlerin o küfredenleri dediler ki: 'Eğer Şuâyb'a tâbi olursanız, muhakkak ki siz o zaman, elbette hüsrâna uğrayanlar(sınız).'(90)

Bu yüzden sarsıntı onları yakaladı da diyârlarında çökekalmışlar olarak sabahladılar.(91)¹⁰¹⁵

Şuâyb'ı o tekzîb edenler, sanki orada yaşamadılar. Şuâyb'ı o tekzîb edenler, hüsrâna uğrayanlar, onlar oldular. (92)

Bunun üzerine onlardan yüz çevirdi ve dedi ki: 'Ey kavmim, andolsun ki Rabbimin risâletlerini¹⁰¹⁶ size tebliğ ettim ve sizin için nasîhat ettim. İmdi kâfirler kavmi üzere nasıl üzüleyim?'(93)

Ve bir karyeye bir nebî irsâl etmedik ki onun ehlini sıkıntı ve darlık ile yakalamayalım. Umulur ki onlar yalvarırlar.(94)

Sonra kötülüğün yerini haseneye tebdîl ettik. Nihâyet çoğaldılar ve dediler ki: 'Babalarımıza darlık ve genişlik temâs etmiştir.' Bu nedenle ansızın -ve onlar şuurunda değillerken- kendilerini yakaladık.(95)

Ve eğer karyelerin ehli î mân etseler ve takvâ etselerdi, elbette üzerlerine semâ ve arzdan bereketler açardık. Ve lâkin tekzîb ettiler, bunun üzerine onların kesbetmiş olduklarından dolayı kendilerini yakaladık.(96)

¹⁰¹⁴ Bu açıklama İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله)'a aittir, şöyle der: "'[افتح]/Eftah' Yani: Hüküm ver." [Ebî Abdillâh Muhammed ibn Abdillâh ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 2. cilt, 133. sayfa]

¹⁰¹⁵ 78. âyet ile aynıdır

¹⁰¹⁶ 62. âyete bakınız

O hâlde karyelerin ehli, geceleyin -ve onlar uyurlarken- azâbımızın¹⁰¹⁷ kendilerine gelmeyeceğinden emîn midir?(97)¹⁰¹⁸

Ve karyelerin ehli, gündüzün -ve onlar oynarlarken-¹⁰¹⁹ azâbımızın¹⁰²⁰ kendilerine gelmeyeceğinden emîn midir?(98)

Artık Allah'ın tuzağından emînler mi? Fakat hüsrâna uğrayanlar kavminden başkası Allah'ın tuzağından emîn değildir.(99)

Ve onun ehlinin ardından arza o vâris olanlara hidâyet olmadı mı¹⁰²¹ ki, eğer dilersek günâhlarından dolayı onları musîbetlere uğratırız ve kalbleri üzerine mühür vururuz, böylece onlar işitmezler.(100)

İşte karyeler,¹⁰²² haberlerinden¹⁰²³ üzerine kıssa ederiz. Ve andolsun ki, resûlleri beyyineler ile kendilerine geldiler de önceden tekzîb ettiklerinden dolayı onlar îmân eder olmadılar. Allah, kâfirlerin kalblerinin üzerini işte böyle mühürler.(101)

¹⁰¹⁷ Bu açıklama İmâm Beğavî (رحمه الله)'a aittir, dedi ki: "'[بَاسُنَا/Be'simizin]' Azâbımızın." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 3. cilt, 260. sayfa]

¹⁰¹⁸ İmâm Taberî (رحمه الله) demiştir ki: "'[أَفَامِنْ/O hâlde emîn midir?]' (O hâlde emîn midir) ey Muhammed? '[أَهْلُ الْكَرَى/Karyelerin ehli]' Allah ve Resûlu'nu tekzîb eden (karyelerin ehli), Allah ve Resûlu'nu tekzîb eden o selefteki ümmetlerin başlarına gelenin kendi başlarına gelmeyeceğinden ve onlara âcilen verilen cezânın kendilerine âcilen verilmeyeceğinden (emîn midir)? Nihâyetinde bunlar da, Allah ve Resûlu'nu tekzîb etmek ve O'nun âyetlerini inkâr etmek hususunda onların yolunu takip etmişlerdir." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 12. cilt, 578. sayfa]

¹⁰¹⁹ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "'[وَهُمْ يَلْعَبُونَ/Ve onlar oynarlarken]' Anlamsız şeyler ile meşgul olan herkes, o takdirde bir oyuncudur." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 2. cilt, 201. sayfa]

¹⁰²⁰ İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) bu kelime için aynı açıklamayı yapar, diyor ki: "'[بَاسُنَا/Be'simizin]' Azâbımızın." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîz, 2. cilt, 134. sayfa]

¹⁰²¹ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[أَوَلَمْ يَهْدِ/Ve hidâyet olmadı mı]' Ve beyân edilmedi mi. [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 12. cilt, 580. sayfa]

¹⁰²² İmâm Kurtubî (رحمه الله) şöyle demektedir: "'[تِلْكَ الْكَرَى/İşte karyeler]' Yani: Şu o helâk ettiğimiz karyeler. Ve onlar daha önce zikri geçen Nûh ve Âd ve Lût ve Hûd ve Şuâyb (عليهم السلام)'ın karyeleridir." [Ebu AbdUllah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, el-Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, Ârâf Sûresi, 101. âyetin tefsîrinde]

¹⁰²³ Bu açıklama İmâm İbn Kesîr (رحمه الله)'a aittir, demiştir ki: "'[مِنْ أَنْبَاهَا/Min embâihâ]' Yani: Haberlerinden." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîm, En'âm Sûresi, 101. âyetin tefsîrinde]

Ve ekserîsi için bir ahid bulmadık¹⁰²⁴ ve şübhesiz ekserîsini elbette fâsıklar bulduk.(102)

Sonra onların ardından Mûsâ'yı âyetlerimiz ile Firavun ve onun ileri gelenlerine ba's ettik, ama onlara zulmettiler.¹⁰²⁵ Şimdi nazar et, fesâd çıkaranların âkibeti nasıl olmuş.(103)

Ve Mûsâ dedi ki: 'Ey Firavun, muhakkak ki ben, alemlerin Rabbinden bir resûlum.'(104)

'Allah üzere hakktan başkasını söylememek üzerime tahakkuk etmiştir. Rabbinizden bir beyyine ile size geldim. Bu nedenle İsrâîl oğullarını benimle beraber irsâl et.'(105)

(Firavun) dedi ki: 'Eğer bir âyet ile gelmiş isen, imdi onu getir, eğer sâdıklardan isen.'(106)

Bunun üzerine asasını ilkâ etti. Hemen o zaman o, mübîn bir yılan (oldu).(107)¹⁰²⁶

Ve elini çıkardı. Hemen o zaman o, nazar edenler için bembeyaz (kesildi).(108)¹⁰²⁷

Firavun kavminden ileri gelenler dediler ki: 'Muhakkak ki bu, elbette âlîm bir sihircidir.'(109)

'Arzınızdan sizi ihrâc etmeyi murâd eder.' Firavun dedi ki: 'O hâlde ne emredersiniz?'(110)¹⁰²⁸

¹⁰²⁴ İbn Ebi Hâtîm (رحمه الله) sahîh bir sened ile İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[وَمَا وَجَدْنَا لِأَكْثَرِهِمْ مِنْ عَهْدٍ/Ve ekserîsi için bir ahid bulmadık]' O, şu ahittir. Yani: Mîsâkın alındığı gün." [Ebu Muhammed ibn Ebi Hâtîm er-Râzî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm Müsneden anî'r-Resûl ve's-Sahâbe ve't-Tâbiîn, 7. cilt, 261. sayfa (740.)]

İmâm Beğavî (رحمه الله) ise şöyle der: "'[وَمَا وَجَدْنَا لِأَكْثَرِهِمْ مِنْ عَهْدٍ/Ve ekserîsi için bir ahid bulmadık]' Yani: Mîsâk günü o ahidleştikleri ahde vefâ, (Allah'ın onları) Âdem'in sulbünden çıkardığı zaman." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 3. cilt, 261. sayfa]

¹⁰²⁵ İmâm Taberî (رحمه الله) demiştir ki: "'[فَظَنُّوا بِهَا/Ama onlara zulmettiler]' Ama onlara küfttiler." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 13. cilt, 12. sayfa]

İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) ise şöyle demektedir: "'[فَظَنُّوا بِهَا/Ama onlara zulmettiler]' Yani: (Âyetlerin,) Allah indinden olduğunu inkâr ettiler." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 2. cilt, 135. sayfa]

¹⁰²⁶ Şuarâ Sûresi'nin 32. âyeti ile aynıdır

¹⁰²⁷ Şuarâ Sûresi'nin 33. âyeti ile aynıdır

Dediler ki: 'Onu alıkoy ve kardeşi(ni)¹⁰²⁹ ve şehirlere toplayıcılar irsâl et.'(111)

'Tüm âlîm sihirciyi¹⁰³⁰ sana getirsinler.'(112)

Ve sihirciler Firavun'a geldi. Dediler ki: 'Muhakkak ki bizim için, elbette bir ücret vardır, eğer biz gâlibler olur isek (değil mi)?'(113)

(Firavun) dedi ki: 'Evet. Ve muhakkak ki siz, (o zaman) elbette yakınlardansınız.'(114)

Dediler ki: 'Ey Mûsâ, ya sen ilkâ et, ya biz olalım ilkâ edenler.'(115)

(Mûsâ) dedi ki: 'İlkâ edin.' Bunun üzerine ilkâ ettiklerinde, insânların gözlerini sihirlediler ve onları korkuttular ve azîm bir sihir ile geldiler.(116)

Ve Mûsâ'ya: 'Âsâmı ilkâ et.' diye vahyettik. Hemen o zaman o, uydurduklarını¹⁰³¹ yuttu.(117)

Böylece hakk vâkî olmuş ve onların amel etmiş oldukları bâtıl olmuştur.(118)

Artık orada mağlûb oldular ve küçük düşenlere çevrildiler.(119)

Ve sihirciler, secde edenler olarak atıl(arak yere kapan)dılar.(120)¹⁰³²

Dediler ki: 'Âlemlerin Rabbine îmân ettik.'(121)¹⁰³³

¹⁰²⁸ İmâm Kurtubî (رحمه الله) demiştir ki: "'[فَمَادَا تَأْمُرُونَ/O hâlde ne emredersiniz?]' Yani: Firavun dedi ki: 'Fَمَادَا تَأْمُرُونَ/O hâlde ne emredersiniz?' Ve: 'Bu, ileri gelenlerin söylediklerindendir.' (de) denilmiştir." [Ebu AbdUllah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, el-Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, A'raf Sûresi, 110. âyetin tefsirinde]

¹⁰²⁹ İbn Ebi Hâtim (رحمه الله) sahîh bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[أَرْجُهُ وَأَخَذَ]/Onu alıkoy ve kardeşi(ni)'" Onu hapsed ve kardeşi(ni)." [Ebu Muhammed ibn Ebi Hâtim er-Râzî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm Müsneden anî'r-Resûl ve's-Sahâbe ve't-Tâbiîn, 7. cilt, 268. sayfa (762.)]

¹⁰³⁰ İmâm Şevkânî (رحمه الله) der ki: "'[يَكُنْ سَاحِرٌ عَلِيمٌ]/Tüm âlîm sihirciyi'" Yani: Sihirde mahâretli ve sanatında çok bilgili olan tüm (sihirciyi)." [Muhammed bin Ali eş-Şevkânî, Fethu'l-Kadîr, 491. sayfa (tek cilt olarak basım)]

¹⁰³¹ İbn Ebi Hâtim (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[يَا فُتُون]/Uydurdukları'" Yalan(dan yaptık)ları." [Ebu Muhammed ibn Ebi Hâtim er-Râzî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm Müsneden anî'r-Resûl ve's-Sahâbe ve't-Tâbiîn, 7. cilt, 274. sayfa (778.)]

¹⁰³² İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'[وَالْقَى وَالْقَى]/Ve sihirciler secde edenler olarak atıl(arak yere kapan)dılar.'" Ve sihirciler, Allah'ın kudretinin azâmetini gözleriyle görünce yüzleri üzere düşerek, Rabblerine secde ederek atıl(arak yere kapan)dılar." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 13. cilt, 32. sayfa]

'Mûsâ ve Hârûn'un Rabbine.'(122)¹⁰³⁴

Firavun dedi ki: '(Ben) size izin vermeden önce ona î mân ettiniz. Muhakkak ki bu, elbette oradan ehlini ihrâc etmek için şehirde kendisini kurduğunuz bir tuzaktır. Ama yakında ilmedersiniz.'(123)

'Elbette ellerinizi ve ayaklarınızı çaprazdan keseceğim, sonra elbette topluca sizi asacağım.'(124)

(Sihirciler) dediler ki: 'Muhakkak ki biz, Rabbimize dönücüler(iz).'(125)

Ve bizden intikâm almıyorsun, ancak bize geldiğinde Rabbimizin âyetlerine î mân ettiğimizden dolayı. Rabbimiz, üzerimize sabır yağdır ve müslümanlar olarak bizi vefât ettir.'(126)¹⁰³⁵

Ve Firavun'un kavminden ileri gelenler dediler ki: 'Mûsâ ve kavmini arzda -ve seni bırakarak ve ilâhlarını-¹⁰³⁶ fesâd çıkarmaları¹⁰³⁷ için mi bırakacaksın? (Firavun) dedi ki: 'Oğullarımı katledeceğiz ve kadınlarını hayâtta bırakacağız ve muhakkak ki biz, fevklerinde kahrediciler(iz).'(127)

Mûsâ kavmine dedi ki: 'Allah'tan istiâne dileyin ve sabredin.¹⁰³⁸ Muhakkak ki arz Allah'ındır, kullarından dilediğini ona vâris buyurur. Ve âkibet muttakîler¹⁰³⁹ içindir.'(128)¹⁰⁴⁰

¹⁰³³ Suarâ Sûresi'nin 47. âyeti ile aynıdır

¹⁰³⁴ Suarâ Sûresi'nin 48. âyeti ile aynıdır

¹⁰³⁵ İbn Ebi Hâtim (رحمه الله) sahih bir sened ile İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[رَبَّنَا أَفْرِغْ عَلَيْنَا صَبْرًا وَتَوَقَّأْ مُسْلِمِينَ]' Rabbimiz, üzerimize sabır yağdır ve müslümanlar olarak bizi vefât ettir.'" Öyle ki günün evvelinde sihirci idiler ve günün âhırında şehîdler (oldular)." [Ebu Muhammed ibn Ebi Hâtim er-Râzî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm Müsneden anî'r-Resûl ve's-Sahâbe ve't-Tâbiîn, 7. cilt, 278. sayfa (790..)]

¹⁰³⁶ İmâm Taberî (رحمه الله) sahih bir sened ile İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[وَيَذَرُكَ وَالْهَيْكَلُ]' Ve seni bırakarak ve ilâhlarını]" Ancak Firavun'a ibâdet ediliyordu ve (Firavun ise kimseye) ibâdet etmiyordu." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 13. cilt, 39. sayfa]

¹⁰³⁷ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) dedi ki: "'[يُفْسِدُوا]/Fesâd çıkarmaları]" Bu fesâdtan murâd: Firavun'un emrine muhâlefettir." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 2. cilt, 205. sayfa]

¹⁰³⁸ İmâm Tâkiyyuddîn el-Hilâli (رحمه الله) der ki: "'[اسْتَعِينُوا بِاللَّهِ وَاصْبِرُوا]/Allah'tan istiâne dileyin ve sabredin.]" Öyleyse düşmanlarınız üzerine sadece Allah'tan istiâne/yardım dileyin. Allah'ın nusreti gelinceye dek de o düşmanlardan sâdir olup da size isâbet eden eziyetlere sabredin. İstiâne ve sabır ile, Allah'ın, 'size nusret edeceğine ve düşmanınızı helâk edeceğine' dâir vaadine nâil olacaksınız." [Muhammed Tâkiyyuddîn el-Hilâli, Sebîlu'r-Reşâd Fî Hedyi Hayri'l-İbâd, 1. cilt, 406. sayfa]

¹⁰³⁹ İbn Ebi Hâtim (رحمه الله) sahih bir sened ile Suddî (رحمه الله)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir:

Dediler ki: 'Sen bize gelmeden önce eziyyet edildik ve bize gelmenin ardından.' (Mûsâ) dedi ki: 'Ola ki Rabbiniz, düşmanınızı helâk eder ve arzda halife sizi yapar, böylece nasıl amel edeceğinize nazar eder.'(129)¹⁰⁴¹

Ve andolsun ki, Firavun ailesini senelerce -ve semerelerden noksanlaştırarak- tuttuk. Umulur ki onlar tezekkür ederler.(130)

Fakat hasene onlara geldiğinde, derler ki: 'Bu, bizim içindir.' Ve bir kötülük onlara isâbet ettiğinde,¹⁰⁴² Mûsâ ve beraberindekileri uğursuz sayarlardı.¹⁰⁴³ Dikkat edin, onların uğursuzluğu ancak Allah indindedir. Ve lâkin ekserîsi ilmetmezler.(131)¹⁰⁴⁴

Ve dediler ki: 'Kendisiyle bize sihir etmek için her ne âyeti bize getirsen, yine biz sana îmân etmeyiz.'(132)

""[مُتَّكِلِينَ/Muttakîler]' Onlar, mü'minlerdir." [Ebu Muhammed ibn Ebi Hâtim er-Râzî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm Müsneden ani'r-Resûl ve's-Sahâbe ve't-Tâbiîn, 7. cilt, 285. sayfa (806.)]

¹⁰⁴⁰ İmâm Kurtubî (رحمه الله) dedi ki: ""[وَالْعَاقِبَةُ لِلْمُتَّقِينَ/Ve âkibet muttakiler içindir.]' Yani: Cennet, takvâ edenler içindir." [Ebu AbdUllah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, el-Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, Ârâf Süresi, 128. âyetin tefsirinde]

¹⁰⁴¹ İmâm Taberî (رحمه الله) der ki: ""[وَأُذِينَا/Eziyyet edildik]' Oğullarımız katledildi. 'SEN مِنْ قَبْلِ أَنْ تَأْتِيَا/Sen bize gelmeden önce']' Sen, bize Allah'ın risâleti ile bize gelmeden önce. '[قَالَ عَسَىٰ رَبُّكُمْ أَنْ يُهْلِكَ عَنْوَكَمُ/(Mûsâ) dedi ki: 'Ola ki Rabbiniz, düşmanınızı helâk]' Mûsâ, kavmine dedi ki: 'Umulur ki Rabbiniz, düşmanınız Firavun ve kavmini helâk eder.' '[وَيَسْتَخْلِفُكُمْ فِي الْأَرْضِ/Ve arzda halife sizi yapar]' (Mûsâ) diyor ki: 'Helâk edilmelerinin ardından onların toprağına sizi halife kılar, onlardan korkmazsınız ve onlardan başka insanlardan birisinden.' '[فَيَنْتَظِرُ كَيْفَ تَعْمَلُونَ/Böylece nasıl amel edeceğinize nazar eder]' (Mûsâ) diyor ki: 'Öyle ki Rabbiniz, onlardan sonra ne amel işlediğimize, O'na itaat etmede mi yoksa (itaate) yanaşmamada mı yarıştığımıza bakar.'" [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fi Tefsîri'l-Kur'ân, 13. cilt, 43.-45. sayfalar]

¹⁰⁴² İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: ""[قَالُوا لَنَا يَا فَاطِمَةُ فَكَيْفَ تَعْمَلِينَ/Fakat hasene onlara geldiğinde]' Âfiyet ve rahatlık (onlara geldiğinde). '[قَالُوا لَنَا يَا فَاطِمَةُ فَكَيْفَ تَعْمَلِينَ/Fakat hasene onlara geldiğinde]' Biz ona daha hakktır. '[وَأَنْ تُصِيبَهُمْ سَيِّئَةٌ/Ve bir kötülük onlara isâbet ettiğinde]' Belâ ve ukûbet (onlara isâbet ettiğinde)."[Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fi Tefsîri'l-Kur'ân, 13. cilt, 47. sayfa]

¹⁰⁴³ İbn Ebi Hâtim (رحمه الله) sahîh bir sened ile İbn Zeyd (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: ""[وَأَنْ تُصِيبَهُمْ سَيِّئَةٌ يَطْرُقُوا بِمُوسَىٰ وَمَنْ مَعَهُ/Ve bir kötülük onlara isâbet ettiğinde, Mûsâ ve beraberindekileri uğursuz sayarlardı.]' Diyorlardı ki: 'Bu şerr bize, ey Mûsâ, ancak senin ve beraberindekilerin yüzünden isâbet etmiştir. Seni görene kadar şerr görmemiştik ve (şerr) bize isâbet etmemiştî.'" [Ebu Muhammed ibn Ebi Hâtim er-Râzî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm Müsneden ani'r-Resûl ve's-Sahâbe ve't-Tâbiîn, 7. cilt, 291.-292. sayfalar (824.)]

¹⁰⁴⁴ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: ""[لَا إِنَّمَا طَارَهُمْ عِنْدَ اللَّهِ/Dikkat edin, onların uğursuzluğu ancak Allah indindedir.]' Onların musîbetleri, Allah indindedir. Allah buyudu ki: '[وَلَكِنْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ/Ve lâkin ekserîsi ilmetmezler.]'" [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 2. cilt, 342. sayfa]

O nedenle üzerlerine tufân ve çekirgeler ve böcekler ve kurbağalar ve kanı irsâl ettik, tafsîl edilmiş âyetler olarak, fakat kibirlendiler ve mücrimler kavmi oldular.(133)

Ve üzerlerine azâb¹⁰⁴⁵ vâkî olduğunda, dediler ki: 'Ey Mûsâ, indindeki ahidten dolayı Rabbine bizim için duâ et, eğer azâbı bizden kaldırırsan, elbette sana îmân ederiz ve elbette seninle beraber İsrâîl oğullarını irsâl ederiz.'(134)

Ama kendisine onların erişecekleri bir süreye kadar onlardan azâbı¹⁰⁴⁶ kaldırıncâ, o zaman onlar (ahidlerini) bozdular.(135)

Bunun üzerine onlardan intikâm aldık. Böylece onların âyetlerimizi tekzîb etmeleri ve onlardan gâfiller olmaları nedeniyle denizde¹⁰⁴⁷ onları gark ettik.(136)¹⁰⁴⁸

Ve o zayıf düşürülmüş olan kavmi, o içini bereketlendirdiğimiz arzın doğuları vâris yaptık ve batılarına (da). Ve Rabbinin güzel kelimesi, İsrâîl oğulları üzerine sabrettiklerinden dolayı tamamlandı.¹⁰⁴⁹ Ve Firavun ve kavminin yapmakta olduğunu dumûra uğrattık ve yükseltmekte olduklarını (da).(137)

Ve İsrâîl oğullarını denizden geçirdik, derken kendi putları üzere âkifler olan¹⁰⁵⁰ bir kavim üzerine geldiler. Dediler ki: 'Ey Mûsâ, onların ilâhları gibi

¹⁰⁴⁵ Bu açıklama Mucâhid (رحمه الله) a aittir. İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Mucâhid (رحمه الله) 'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: '[الْرِجْزُ/Ricz]' Azâb." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 13. cilt, 71. sayfa]

¹⁰⁴⁶ Bu açıklama Katâde (رحمه الله) a aittir. İbn Ebi Hâtim (رحمه الله) sahîh bir sened ile Katâde (رحمه الله) 'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: '[الْرِجْزُ/Ricz]' Azâb." [Ebu Muhammed ibn Ebi Hâtim er-Râzî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm Müsneden anî'r-Resûl ve's-Sahâbe ve't-Tâbiîn, 7. cilt, 308. sayfa (875.)]

¹⁰⁴⁷ Bu açıklama İmâm Beğavî (رحمه الله) a aittir, şöyle demektir: "'[الْيَمُّ/Yemmi]' Yani: Deniz." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 3. cilt, 273. sayfa]

¹⁰⁴⁸ İbn Ebi Hâtim (رحمه الله) sahîh bir sened ile İbn Abbâs (رضي الله عنه) 'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[فَانْتَقَمْنَا مِنْهُمْ فَأَغْرَقْنَاهُمْ فِي الْيَمِّ/Bunun üzerine onlardan intikâm aldık. Böylece denizde onları gark ettik.]" Bunun üzerine, günâhlarından dolayı Allah onları yakaladı ve Allah onları denizde gark etti." [Ebu Muhammed ibn Ebi Hâtim er-Râzî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm Müsneden anî'r-Resûl ve's-Sahâbe ve't-Tâbiîn, 7. cilt, 310. sayfa (880.)]

¹⁰⁴⁹ İmâm İbn Huzeyme (رحمه الله) der ki: "'[وَتَمَّتْ كَلِمَتُ رَبِّكَ الْحُسْنَىٰ عَلَىٰ بَنِي إِسْرَءِيلَ بِمَا صَبَرُوا/Ve Rabbinin güzel kelimesi, İsrâîl oğulları üzerine sabrettiklerinden dolayı tamamlandı.]" İmdi, Allah'ın bu âyette, O (جل وعلا) 'nın, kendisiyle kelâm eylediği bir kelime(si) olduğunu ilmet." [Ebu Bekir Muhammed ibn İshâk ibn Huzeyme, Kitâbu't-Tevhîd ve İsbâtu Sıfâtî'r-Rabb, 335. sayfa]

¹⁰⁵⁰ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) dedi ki: "'[يَعْبُدُونَ عَلَىٰ أَصْنَامٍ لَهُمْ/Kendi putları üzere âkifler olan]" Yani: Bu putların ibâdetine sımsıkı sarılanlar." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 2. cilt, 210. sayfa]

bir ilâh bizim için yap.'¹⁰⁵¹ Dedi ki: 'Muhakkak ki siz, câhillik edenler kavmi(siniz).'(138)

Muhakkak ki bunlar, kendilerinin içinde bulunduğu yok olacaktır. Ve onların amel etmiş oldukları bâtıldır.(139)¹⁰⁵²

Dedi ki: 'Allah'tan gayrı bir ilâh mı size arayayım?'¹⁰⁵³ Ve O, âlemlerin üzerine sizi tafdîl etmiştir.'(140)¹⁰⁵⁴

Ve hani Firavun ailesinden sizi necât buyurmuştuk. Azâbın en kötüsünü size yüklüyorlardı. Oğullarınızı katlediyorlar ve kadınlarınızı hayâtta bırakıyorlardı. Ve bunda size Rabbinizden azîm bir belâ vardı.(141)¹⁰⁵⁵

Ve Mûsâ'ya otuz gece vâde verdik ve bir on ile onu tamamladık. Böylece Rabbinin belirlediği vakit kırk geceye tamamlandı. Ve Mûsâ, kardeşi Hârûn'a dedi ki: 'Kavmimin içinde benim halîfem ol ve ıslâh et ve fesâd çıkaranların yoluna tâbi olma.'(142)

Ve Mûsâ belirlediğimiz vakit için gelip ve Rabbi ona kelâm edince, dedi ki: 'Rabbim, bana (Kendini) göster, Sana nazar edeyim.' Buyurdu ki: 'Beni asla

¹⁰⁵¹ İmâm Tirmizî (رحمه الله), Ebu Vakîd el-Leysî (رضي الله عنه)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "Allah Resûlu (صلى الله عليه وسلم), Huneyn'e çıktığında müşriklerin üzerine silâhlarını astıkları, ona 'Zât-u Envât' dedikleri bir ağaca uğradı, o vakit dediler ki: 'Ey Allah'ın Resûlu, onların Zât-u Envât' gibi bize bir Zât-u Envât yap.' Bunun üzerine Nebî (صلى الله عليه وسلم): 'SubhanAllah, bu, Mûsâ'nın kavminin dediği gibidir: '[اجْعَلْ لَنَا إِلَهًا كَمَا لَهُمُ الْهَاءُ]/Onların ilâhları gibi bir ilâh bizim için yap]' Nefsim elinde olana yemin ederim, elbette sizden önce olan(lar)ın yollarına uyacaksınız.' buyurdu." [Ebu İsâ Muhammed bin İsâ et-Tirmizî, Sünen-i Tirmizî (2180.); Şeyh el-Elbânî 'Sahîhu Sünen-i Tirmizî'de hadis için: 'Sahîhtir' demiştir]

¹⁰⁵² İmâm Kurtubî (رحمه الله) der ki: "'[انْ هُوَ لَا مَنَئَرٌ مَا هُمْ فِيهِ]/Muhakkak ki bunlar, kendilerinin içinde bulunduğu yok olacaktır.'" Yani: Helâk olacaktır. Yani: Muhakkak ki ibâdet eden ve kendisine ibâdet edilen (de) helâk olacaktır. '[وَبَاطِلٌ]/Ve bâtıldır]' Yani: Gidicidir, yok olacaktır." [Ebu AbdUllah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, el-Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, Ârâf Sûresi , 139. âyetin tefsîrinde]

¹⁰⁵³ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) şöyle demekte: "'[قَالَ/Dedi ki]' Yani: Mûsâ (dedi ki). '[أَعْرِضْ لِلَّهِ]' Allah'tan gayrı bir ilâh mı size arayayım?]' Allah'tan gayrı kendisini tâzîm edeceğiniz bir ilâh mı sizin için taleb edeyim?" [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 2. cilt, 210. sayfa]

¹⁰⁵⁴ İbn Ebi Hâtim (رحمه الله) sahîh bir sened ile Ebu'l-Âliye (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[فَضَلَّكُمْ عَلَى الْعَالَمِينَ]/Âlemlerin üzerine sizi tafdîl etmiştir.'" O zamanda olan âlem üzerine kendilerine mülk ve resûller ve kitâbların verilmesi hasebiyle (âlemlerin üzerine tafdîl edilmişlerdir.) Öyle ki kuşkusuz her zamanın bir âlemi vardır." [Ebu Muhammed ibn Ebi Hâtim er-Râzî, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîm Müsneden ani'r-Resûl ve's-Sahâbe ve't-Tâbiîn, 7. cilt, 318. sayfa (899.)]

¹⁰⁵⁵ İmâm Taberî (رحمه الله) demiştir ki: "'[وَفِي ذَلِكُمْ بَلَاءٌ مِّنْ رَبِّكُمْ عَظِيمٌ]/Ve bunda size Rabbinizden azîm bir belâ vardı.'" Azâbın en kötüsünü size yüklemelerinde, Allah'tan sizin için bir sınama ve büyük bir nimet vardı." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 13. cilt, 85. sayfa]

göremezsın ve lâkin dağa nazar et, artık o mekânını kararlı tutarsa, o takdirde Beni görürsün. Derken Rabbi dağa tecellî edince, onu paramparça kıldı ve Mûsâ baygın düştü. Nihâyet ayılınca, dedi ki: 'Subhânsın,¹⁰⁵⁶ Sana tevbe ettim ve ben, mü'minlerin evveli(yim).'

Buyurdu ki: 'Ey Mûsâ, muhakkak ki Ben, risâletlerim ile ve kelâmım ile insânlar üzerine seni seçtim. İmdi sana verdiğimi al ve şükredenlerden ol.'1057

Ve onun için levhalarda her şeyden bir vaaz yazdık ve her şey hakkında bir tafsîl.¹⁰⁵⁸ Artık onları kuvvet ile al ve kavmine emret, onları en güzeli ile alsınlar. Fâsıkların diyârını size göstereceğim.(145)

Arzda haksızlıkla o kibirlenenleri âyetlerimden uzaklaştıracacağım.¹⁰⁵⁹ Ve eğer her âyeti görseler, ona îmân etmezler. Ve eğer rüşd yolunu görseler, onu yol ittihaz etmezler. Ve eğer sapıklık yolunu görseler, onu yol ittihaz ederler. Bu, onların âyetlerimizi tekzîb etmeleri ve onlardan gâfil olmalarından dolaydır.(146)

¹⁰⁵⁶ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) diyor ki: "'[سُبْحَانَكَ/Sübhânsın]' Bu, (Allah'ı) her kötülükten tenzîh etmek içindir." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 1. cilt, 388. sayfa]

İmâm Beğavî (رحمه الله) ise şöyle der: "'[سُبْحَانَكَ/Subhânsın]' Seni tenzîh ederiz." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 1. cilt, 80. sayfa]

¹⁰⁵⁷ Şeyh Sa'dî (رحمه الله) dedi ki: "'[رِسَالَتِي/Risâletlerim ile]' Onları mahlûkâtın en fazîletlisinden başkasına vermediğim ve tahsis etmediğim (risâletlerim ile). '[وَكَلَامِي/Ve kelâmım ile]' Sadece sana vâsıtasız (verdiğim kelâmım ile). '[فَإِنِّي أَنَا أَنَا]İmdi sana verdiğimi al]' (Sana verdiğim) nîmetleri (al). Ve sana verdiğim emri ve nehyi, göğüs genişliğiyle al, onu kabûl ve itaat ile karşıla. '[وَكُنْ مِنْ الشَّاكِرِينَ/Ve şükredenlerden ol]' Sana tahsis ettiği ve seni tafdîl ettiği/daha fazîletli kıldığı şeyler üzere Allah'a (şükredenlerden ol)." [Abdurrahmân bin Nâsir es-Sa'dî, Teysîru'l-Kerîmu'r-Rahmân fî Tefsîri Kelâmî'l-Mennân, 342.-343. sayfalar (tek cilt olarak basım)]

¹⁰⁵⁸ İbn Ebi Hâtîm (رحمه الله) sahîh bir sened ile İbn Abbâs (رضي الله عنهم)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[وَكُنْتُ لَهُ فِي الْأَوَّاحِ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ مَوْعِظَةً/Ve onun için levhalarda her şeyden bir vaaz yazdık]' Allah (عز وجل) levhalarda, Muhammed (صلی الله عليه وسلم)'in zikrini ve ümmetinin zikrini ve indinde onlar için sakladığı şeyleri ve dînlerinde üzerlerine kolaylaştırdığı şeyleri ve onlara helâl ettiği husûslarda üzerlerine genişlik bahşettiği şeyleri yazmıştı." Ve devâmla (hasen bir sened ile) İbn Abbâs (رضي الله عنهم) şöyle der: "'[وَتَفْصِيلًا لِكُلِّ شَيْءٍ/Ve her şey hakkında bir tafsîl]' Her şey hakkında bir beyân." [Ebu Muhammed ibn Ebi Hâtîm er-Râzî, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîm Müsneden anî'r-Resûl ve's-Sahâbe ve't-Tâbiîn, 7. cilt, 342. ve 345. sayfalar (965. ve 971.)]

¹⁰⁵⁹ Ebu-ş-Şeyh el-İsfehânî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Muhammed bin Yûsuf el-Firyâbî (رحمه الله)'nı şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[أَرْزَاكَ بِغَيْرِ الْحَقِّ/Arzda haksızlıkla o kibirlenenleri âyetlerimden uzaklaştıracacağım.]' Onların kalblerini, emrim hakkında tefekkür etmekten men' edeceğim." [Ebu Muhammed AbdUllah bin Muhammed bin Câfer el-İsfehânî, Kitâbu'l-Azame, 1. cilt, 225. sayfa (11.)]

Ve âyetlerimiz ve Âhiret'e mülâki olmayı o tekzîb edenlerin amelleri boşa gitmiştir. Kendilerinin amel etmiş olduklarından başkasıyla mı cezâlandırılırlar?(147)¹⁰⁶⁰

Ve Mûsâ'nın kavmi onun ardından, süs takımlarından bir buzağı heykelini ittihaz ettiler,¹⁰⁶¹ onun böğürmesi vardı.¹⁰⁶² Görmediler mi ki o, ne onlara kelâm eder ve ne (de) yola onları hidâyet eder? Onu (ilâh) ittihaz ettiler¹⁰⁶³ ve zâlimler oldular.(148)

Ve (nedâmet) ellerinin içine düşürüldüğünde ve kendilerinin dalâlete düşmüş olduklarını gördükleri(nde), dediler ki: 'Eğer Rabbimiz bize merhamet etmez ve bizi mağfiret buyurmazsa, elbette hüsrâna uğrayanlardan oluruz.'(149)¹⁰⁶⁴

Ve Mûsâ, kavmine gazablı, esefli rücû ettiğinde dedi ki: 'Ardımdan ne kötü bana halef oldunuz. Rabbinizin emrine acele mi ettiniz?' Ve levhaları ilkâ etti ve kardeşini -onu kendisine çekerek- başından tuttu. (Hârûn) dedi ki: 'Anamın oğlu, muhakkak ki kavim, beni zayıf gördüler. Ve neredeyse beni katlediyorlardı. Artık benimle düşmanları sevindirme ve zâlimler kavmiyle beraber beni kılma.'(150)

¹⁰⁶⁰ İmâm Taberî (رحمه الله) şöyle demektedir: "'[هَلْ يُجْزَوْنَ إِلَّا مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ]/Kendilerinin amel etmiş olduklarından başkasıyla mı cezâlandırılırlar?]' Amel etmiş olduklarının karşılığından başkasına mı nâil olurlar?" Devamla İmâm Taberî (رحمه الله) şöyle der: "Amelleri, Rahmân'a itaati bırakıp şeytâna itaat içerisinde olmuştur. Gazabından Allah'a sığınırız." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 13. cilt, 116. sayfa]

¹⁰⁶¹ İmâm Taberî (رحمه الله) demiştir ki: "'[وَاتَّخَذَ قَوْمُ مُوسَى مِنْ بَغْدِهِ]/Ve Mûsâ'nın kavmi onun ardından ittihaz ettiler]' İsrâîloğulları -ki onlar Mûsâ'nın kavmidir-, Mûsâ onlardan ayrılıp da münâcâtı için ve Rabbinin ona vaad ettiği vaade vefâ göstermek için Rabbine yönelince; '[مِنْ خَلْبِهِمْ عَجَلًا جَسَدًا]/Süs takımlarından bir buzağı heykeli]'ni (ilâh) ittihaz ettiler. '[عَجَلًا/Icl]' İnek yavrusudur. Öyle ki ona ibâdet ettiler." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 13. cilt, 117. sayfa]

¹⁰⁶² İbn Ebi Hâtîm (رحمه الله) hasen bir sened ile Saîd bin Cubeyr (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[لَهُ خَوَازِ]/Onun böğürmesi vardı]' Vallahi onun bir sesi yoktu. Ve lâkin rüzgâr, onun arkasından giriyor ve ağzından çıkıyordu. İşte o ses, buradan geliyordu." [Ebu Muhammed ibn Ebi Hâtîm er-Râzî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm Müsened anî'r-Resûl ve's-Sahâbe ve't-Tâbiîn, 7. cilt, 352. sayfa (993).]

¹⁰⁶³ Parantez içindeki açıklama İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله)'a aittir, şöyle demiştir: "'[وَاتَّخَذُوا]/Onu ittihaz ettiler]' Yani: Onu ilâh ittihaz ettiler." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 2. cilt, 143. sayfa]

¹⁰⁶⁴ İmâm Taberî (رحمه الله) şöyle demektedir: "'[وَلَمَّا سَقَطَ فِي أَيْدِيهِمْ]/Ve (nedâmet) ellerinin içine düşürüldüğünde]' Ve Mûsâ onlara döndüğünde, sıfatını Allah (جل شواه)'nun vassfettiği buzağıya o ibâdet edenler nedâmet/pişmanlık duyup, Mûsâ'ya ve haklarında onun vereceği hükme teslim olunca. '[وَرَأَوْا أَنَّهُمْ قَدْ ضَلُّوا]/Ve kendilerinin dalâlete düşmüş olduklarını gördükleri(nde)]' Doğru yoldan ayrılmış olduklarını, Allah'ın Dininden uzaklaşmış ve Rabblerine küfretmiş olduklarını gördüler ve Allah'a tevbe ederek, O'na küfretmiş olmalarından (nedâmet duyarak) O'na yönelerek dediler ki: '[لَنْ يَرْحَمَنَا رَبَّنَا وَنُغْفِرُ لَنَا لَتَكُونَنَّ مِنَ الْخَاسِرِينَ]/Eğer Rabbimiz bize merhamet etmez ve bizi mağfiret buyurmazsa, elbette hüsrâna uğrayanlardan oluruz.]" [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 13. cilt, 118.-119. sayfalar]

(Mûsâ) dedi ki: 'Rabbim, bana mağfiret buyur ve kardeşime. Ve rahmetine bizi dâhil et. Ve Sen, merhamet edenlerin en merhametlisi(sin).'

(151)

Muhakkak ki buzağrıyı o (ilâh) itti haz edenler,¹⁰⁶⁵ Rabblarından bir gazab ve dünyâ hayâtında bir zillet onlara erişecektir. Ve iftirâcılarını işte böyle cezâlandırırız.(152)¹⁰⁶⁶

Ve kötülükleri o amel edenler, sonra onun ardından tevbe edenler ve îmân edenler, muhakkak ki Rabbin onun ardından, elbette Gafûr'dur, Rahîm'dir.(153)

Ve Mûsâ'dan gazab sükût edince,¹⁰⁶⁷ levhaları aldı. Ve onların nüshasında¹⁰⁶⁸ Rabblarından o korkanlar için bir hidâyet ve bir rahmet vardı.(154)

Ve Mûsâ, kavminden¹⁰⁶⁹ yetmiş erkeği, belirlediğimiz vakit için seçti, bunun üzerine sarsıntı onları tutunca, dedi ki: 'Rabbim, eğer dileyseydin bundan önce onları helâk ederdin ve beni. Bizden sefihlerin fiil ettiklerinden dolayı bizi helâk mı edeceksin? Bu, fitnenden başkası değildir,¹⁰⁷⁰ onunla dilediğini dalâlete düşürürsün ve dilediğine hidâyet edersin. Sen velîmizsin, artık bizi mağfiret buyur ve bize merhamet et ve Sen, mağfiret edenlerin en hayırlısıdır.'

(155)

¹⁰⁶⁵ Parantez içindeki açıklama Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله)'a aittir, demiştir ki: "[الَّذِينَ] "Muhakkak ki buzağrıyı o itti haz edenler" Buzağrıyı o ilâh itti haz edenler." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 2. cilt, 218. sayfa]

¹⁰⁶⁶ İbn Ebî Zemenîn (رحمه الله) der ki: "[وَكُنَّا نَجْزِي الْمُفْتَرِينَ] "Ve iftirâcılarını işte böyle cezâlandırırız." Buzağrının kendilerinin ilâhı olduğunu o iddia eden yalancıları (işte böyle cezâlandırırız.)" [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 2. cilt, 145. sayfa]

¹⁰⁶⁷ İbn Ebî Hâtîm (رحمه الله) hasen bir sened ile İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[الْغَضَبُ مُوسَى عَنْ سَكْتٍ وَلَمَّا] "Ve Mûsâ'dan gazab sükût edince" Artık Mûsâ'dan gazab gidince." [Ebu Muhammed ibn Ebî Hâtîm er-Râzî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm Müsneden anî'r-Resûl ve's-Sahâbe ve't-Tâbiîn 7. cilt, 361. sayfa (1021.)]

¹⁰⁶⁸ İbn Ebî Zemenîn (رحمه الله) şöyle demektedir: "[أَخَذَ الْأَلْوَاخَ وَفِي سُخْطِهَا] "Levhaları aldı. Ve onların nüshasında" Yani: Kendisinden Tevrât'ın nüsha edildiği Kitâb." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 2. cilt, 145. sayfa]

¹⁰⁶⁹ Bu açıklama Ebu'l-Ferec İbn Cevzî (رحمه الله)'a aittir, der ki: "[قَوْمَهُ] "Kavmehu" Mânâsı: Kavminden." [Ebu'l-Ferec Abdurrahmân ibn Alî ibn Muhammed ibn Cevzî, Zâdu'l-Mesîr fi İlmi't-Tefsîr, 521. sayfa (tek cilt olarak basım)]

¹⁰⁷⁰ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[أَنْ هِيَ إِلَّا فِتْنَةٌ] "Bu, fitnenden başkası değildir" Bu, azâbından başkası değildir, onu dilediğine isâbet ettirirsin ve onu dilediğinden uzaklaştırırsın." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 2. cilt, 352. sayfa]

Ve bu dünyâda ve Âhiret'te bizim için bir hasene yaz. Muhakkak ki biz Sana tevbe ettik.¹⁰⁷¹ (Allah) buyurdu ki: 'Azâbım, onu dilediğime isâbet ettiririm. Ve rahmetim her şeyi kuşatmıştır.¹⁰⁷² Böylece o takvâ edenler ve zekâtı verenler için onu yazacağım. Ve onlar ki, onlardır âyetlerimize îmân edenler.'⁽¹⁵⁶⁾

Onlar ki -indlerinde Tevrât ve İncîl'de yazılı olarak o kendisini buldukları ümmî Nebî- Resûl'e¹⁰⁷³ tâbi olurlar. Mârûfu onlara emreder ve münkerden onları nehyeder¹⁰⁷⁴ ve pak olanları onlara helâl eder ve habîs olanları üzerlerine harâm eder.¹⁰⁷⁵ Ve ağırlıklarını ve o üzerlerinde olan zincirleri onlardan kaldırır. İşte ona o îmân edenler ve onu destekleyenler ve ona nusret edenler ve onunla beraber o inzâl edilen Nûr'a tâbi olanlar,¹⁰⁷⁶ işte onlar, onlardır felâh bulanlar.⁽¹⁵⁷⁾¹⁰⁷⁷

De ki: 'Ey insânlar, muhakkak ki ben, cemîân size Allah'ın Resûlu('yum). O ki, semâlar ve arzın mülkü O'nundur. O'ndan başka ilâh yoktur. Hayât verir

¹⁰⁷¹ Bu açıklama Saîd bin Cubeyr (رحمه الله) a aittir. İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Saîd bin Cubeyr (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[هُدْنًا/Hudna]' Tevbe ettik." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 13. cilt, 153. sayfa]

¹⁰⁷² İbn Ebi Hâtim (رحمه الله) sahîh bir sened ile Hasan el-Basrî ve Katâde (رحمهم الله)'ın şöyle dediklerini tahrîc etmiştir: "'[وَرَحْمَتِي وَسِعَتْ كُلَّ شَيْءٍ]/Ve rahmetim her şeyi kuşatmıştır.'" (Allah'ın rahmeti,) dünyada iyiyi ve fâciri kuşatmıştır. Ve Kıyâmet Günü (ise) o, hâssaten o takvâ edenleri (kuşatacaktır)." [Ebu Muhammed ibn Ebi Hâtim er-Râzî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm Müsneden anîr-Resûl ve's-Sahâbe ve't-Tâbiîn, 7. cilt, 375. sayfa (1065.)]

¹⁰⁷³ İbn Ebi Hâtim (رحمه الله) sahîh bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[الرَّسُولَ النَّبِيُّ الْأُمِّيَّ]/Ümmî Nebî Resûl' O, Nebî'niz (صلی الله علیه وسلم)'dir. O, yazma bilmeyen bir ümmî idi. '[الَّذِي يَجِدُونَهُ مَكْتُوبًا عِنْدَهُمْ فِي التَّوْرَةِ وَالْإِنْجِيلِ]' İndlerinde Tevrât ve İncîl'de yazılı olarak o kendisini buldukları' O'nun niteliklerini ve durumunu ve nübüvvetini indlerinde (yazılı olarak) buluyorlardı." [Ebu Muhammed ibn Ebi Hâtim er-Râzî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm Müsneden anîr-Resûl ve's-Sahâbe ve't-Tâbiîn, 7. cilt, 382.-383. sayfalar (1088. ve 1090.)]

¹⁰⁷⁴ İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle der: "'[يَأْمُرُهُم بِالْمَعْرُوفِ]/Mârûfu onlara emreder' Yani: İmânî (onlara emreder). '[وَيَنْهَاهُمْ عَنِ الْمُنْكَرِ]' münkerden onları nehyeder' Yani: Şirkten (onları nehyeder). Ve denilmiştir ki: '[الْمَعْرُوفِ]/Mârûf' Şerîat ve Sünnettir. '[الْمُنْكَرِ]/Münker' Şerîat'te ve ne (de) Sünnet'te bilinmeyen şeydir." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 3. cilt, 289. sayfa]

¹⁰⁷⁵ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[وَيُحَرِّمُ عَلَيْهِمُ الْخَبَائِثَ]/Ve habîs olanları üzerlerine harâm eder' Ve bunlar, domuz eti ve ribâ/faiz ve Allah'ın harâm eylediği, ama onların kendi kendilerine helâl ettikleri yiyeceklerdir." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 2. cilt, 355. sayfa]

¹⁰⁷⁶ İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) şöyle demektedir: "'[وَاتَّبِعُوا النُّورَ الَّذِي أُنْزِلَ مَعَهُ]/Ve onunla beraber o inzâl edilen Nûr'a tâbi olanlar' Yani: Üzerine (inzâl edilen Nûr'a). Yani: Kur'ân'a tâbi olanlar." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebi Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 2. cilt, 146. sayfa]

¹⁰⁷⁷ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) der ki: "'[وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ]' İşte onlar, onlardır felâh bulanları' Yani: Dünyâ ve Âhiret'te (onlardır felâh bulanlar)." [Ebu'l-Fidâ İsmâîl ibn Umer ibn Kesîr ed-Dîmaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Ârâf Sûresi, 157. âyetin tefsîrinde]

ve öldürür. O hâlde Allah ve ümmî Nebî Resûlu'ne îmân edin,¹⁰⁷⁸ o ki, Allah'a ve O'nun kelimelerine îmân eder. Ve ona tâbi olun, umulur ki siz hidâyet edilirsiniz.'(158)¹⁰⁷⁹

Ve Mûsâ'nın kavminden bir ümmet, hakk ile hidâyet ederler ve onunla adâlet yaparlar.(159)¹⁰⁸⁰

Ve ümmetler hâlinde on iki Esbât'a onları ayırdık.¹⁰⁸¹ Ve kavmi ondan su istediğinde, Mûsâ'ya: 'Asân ile taş a dar b et.' diye vahyettik. Böylece on iki pınar ondan fışkırdı. Her boy kendi meşrebini ilmetti. Ve üzerlerine bulutu gölge yaptık. Ve üzerlerine kudret helvası ve bıldırcın inzâl ettik. (Buyurduk ki:) 'Sizi rızıklandırdığımızın paklarından yiye.' Ve Bize zulmetmediler ve lâkin nefislerine onlar zulmetmiş oldular.(160)

Ve hani onlara denildi ki: 'Şu karyede iskân edin ve dilediğiniz yerden ondan yiye ve deyin ki: 'Hıttâ.'¹⁰⁸² Ve kapıdan secde ederek dâhil olun, sizin için hatâlarınızı mağfîret edelim. Muhsinlere ziyâde edeceğiz.'(161)

Fakat onlardan o zulmedenler, sözü onlara o söylenenden gayrısı ile tebdîl etmiştir.¹⁰⁸³ Bu yüzden üzerlerine semâdan bir azâb¹⁰⁸⁴ irsâl ettik, onlar zulmeder olduklarından dolayı.(162)

¹⁰⁷⁸ Şeyhulİslâm İbn Teymiyye (رحمه الله) demiştir ki: "'[فَآمِنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ النَّبِيِّ الْأُمِّيِّ]/O hâlde Allah ve ümmî Nebî Resûlu'ne îmân edin]' kavlinde Nebî (صلى الله عليه وسلم): 'Hıfzında olanı kıraat edemez' açısından ümmî değil, yazamama ve kitâblarda olanı okuyamama açısından ümmîdir. Nitekim o, Kur'ân'ı en güzel şekilde hıfz etmiştir." [Ebu'l-Abbâs Takıyyuddîn Ahmed ibn AbdilHalîm ibn Teymiyye, Mecmû'u'l-Fetâvâ, 17. cilt, 235. sayfa]

¹⁰⁷⁹ Şeyh Sa'dî (رحمه الله) der ki: "'[وَاتَّبِعُوهُ لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ]/Ve ona tâbi olun, umulur ki siz hidâyet edilirsiniz]' Dînî ve dünyevî maslahatlarınızda (ona tâbi olun). Nitekim ona tâbi olmadığınız vakit uzak bir dalâlete düşersiniz." [Abdurrahmân ibn Nâsır es-Sa'dî, Tefsîru's-Sa'dî, 346. sayfa (tek cilt olarak basım)]

¹⁰⁸⁰ İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle demektedir: "'[وَمِنْ قَوْمِ مُوسَى]/Ve Mûsâ'nın kavminden]' Yani: İsrâîl oğulları. '[أُمَّةٌ]/Ümmet]' Yani: Bir cemaat/topluluk. '[يَهْتَدُونَ بِالْحَقِّ]/Hakk ile hidâyet ederler]' Yani: Hakka irşâd ederler ve dâvet ederler. Ve şöyle (de) denilmiştir: Mânâsı: Hidâyet bulur ve onun üzerinde istikâmet üzeredirler. '[وَبِهِ يَهْتَدُونَ]/Ve onunla adâlet yaparlar]' Yani: Hakk ile hükmeder ve adâlet ile ayakta dururlar." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Begavî, Meâlîm'ut-Tenzîl, 3. cilt, 290. sayfa]

¹⁰⁸¹ İmâm Taberî (رحمه الله) der ki: "'[وَقَطَّعْنَاهُمْ اثْنَتَيْ عَشْرَةَ أَسْبَاطًا أُمَمًا]/Ve ümmetler hâlinde on iki Esbât'a onları ayırdık.]" (Ve ümmetler hâlinde on iki Esbât'a) onları tefrîk ettik. Yani: İsrâîl oğullarından Mûsâ'nın kavmi, Allah onları tefrîk etti ve onları, on iki kabîle hâlinde dağınk kabîleler kıldı." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 13. cilt, 174. sayfa]

¹⁰⁸² İbn Ebi Hâtîm (رحمه الله) sahîh bir sened ile Kâtâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[هَذِهِ الْقَرْيَةُ]/Şu karye]' Beyti Mukaddes. '[وَقُولُوا حِطَّةٌ]/Ve deyin ki: 'Hıttâ.]" Yani: Hatâlarımızı bizden düşür." [Ebu Muhammed ibn Ebi Hâtîm er-Râzî, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîm Müsneden anî'r-Resûl ve's-Sahâbe ve't-Tâbiîn, 7. cilt, 412. ve 414. Sayfalar (1175. ve 1184.)]

Ve denizin o hazırında olan karyeden onlara suâl et. Hani cumartesinde sınırı aşılıyorlardı.¹⁰⁸⁵ Hani onların cumartesi günü, balıkları akın akın kendilerine geliyordu. Ve cumartesi yapmadıkları gün, onlara gelmiyordu. Onların fâsıklık etmiş olmalarından dolayı işte böyle kendilerini ibtilâ ettik.(163)¹⁰⁸⁶

Ve hani onlardan bir ümmet demişti ki: 'Allah'ın kendilerini helâk edeceği veya şiddetli bir azâbla kendilerini azâblandıracağı bir kavme neden vaaz ediyorsunuz?' Dediler ki: 'Rabbimize bir mâzeret (beyân edelim).'¹⁰⁸⁷ Ve umulur ki onlar takvâ ederler.'¹⁰⁸⁸(164)

Artık kendilerine zikredileni onlar unutulunca, kötülükten o nehyedenleri necât buyurduk ve o zulmedenleri -onların fâsıklık etmiş olmalarından dolayı- çetin bir azâb ile yakaladık.(165)

Böylece kendisinden nehy edildikleri şeylerde haddi aşınca, onlara buyurduk ki: 'Aşağılık maymunlar olun.'¹⁰⁸⁹(166)

¹⁰⁸³ İbn Ebi Hâtim (رحمه الله) hasen bir sened ile İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[وَانْخَلُوا الْبَابَ سَجْدًا]/Ve kapısından secde ederek dâhil olun]' Buyurdu ki: Rükû ederek küçük bir kapıdan (dâhil olun). Ama ters taraftan yürüyerek oraya girmeye başladılar ve: 'Hinta' dediler. İşte o: '[فَبَدَّلَ الَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْهُمْ قَوْلًا غَيْرَ الَّذِي قِيلَ لَهُمْ]/Fakat onlardan o zulmedenler, sözü onlara o söylenenden gayrisi ile tebdil etmiştir.]' (buyurduğu) kavlidir." [Ebu Muhammed ibn Ebi Hâtim er-Râzî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm Müsneden ani'r-Resûl ve's-Sahâbe ve't-Tâbiîn, 7. cilt, 420. sayfa (1201.)]

¹⁰⁸⁴ Bu açıklama Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله)'a aittir, demiştir ki: "'[رِجْزًا]/Riciz]' Yani: Azâb." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 2. cilt, 225. sayfa]

¹⁰⁸⁵ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) şöyle demekte: "'[كَانَتْ حَاضِرَةَ الْبَحْرِ]/Denizin o hazırında olan]' Yani: Denize komşu olan.

'[وَإِذْ يَغْثُونَ فِي السَّبْتِ]/Hani cumartesinde sınırı aşılıyorlardı.]' Yani: Cumartesinde Allah'ın emrine karşı sınırı aşılıyorlardı. Allahu (تعالى), Cumartesi günü ibâdet dışında bir amel işlemelerini üzerlerine haram etmiş idi." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 2. cilt, 225. sayfa]

¹⁰⁸⁶ İmâm Beğavî (رحمه الله) diyor ki: "'[كَذَلِكَ نَبَلَّوْهُمْ]/İşte böyle kendilerini ibtilâ ettik]' (İşte böyle) kendilerini sinadık." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 3. cilt, 293. sayfa]

¹⁰⁸⁷ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "'[وَإِذْ قَالَتْ أُمَّةٌ مِنْهُمْ]/Ve hani onlardan bir ümmet demişti ki]' O, sükût eden fırkadır. Sükût eden fırka, (kötülükten) nehyeden fırkaya demişti ki: '[لِمَ نَبَلَّوْهُمْ]/Bir kavme neden vaaz ediyorsunuz?]' Yani: Âsi fırkaya (neden vaaz ediyorsunuz)? '[لِأَنَّ اللَّهَ يَنْزِلُ فِي الْفَجْرِ]/Allah'ın kendilerini helâk edeceği veya şiddetli bir azâbla azâblandıracağı. Dediler ki: 'Rabbimize bir mâzeret (beyân edelim).]' Yani: Vaazımız bir mâzerettir. Ve böyledir, çünkü biz, ma'rûfu emretmek ile ve kabûl etmeseler bile bu emri onlara götürmekle emrolunmuşuz. Tâ ki bu, Allahu (تعالى) indinde bizim için bir mâzeret olsun." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 2. cilt, 226. sayfa]

¹⁰⁸⁸ İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle demektedir: "'[وَلَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ]/Ve umulur ki onlar takvâ ederler.]' Yani: (Umulur ki) Allah'a onlar takvâ eder ve mâsiyeti terk ederler." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 3. cilt, 294. sayfa]

Ve hani Rabbin, elbette Kıyâmet Günü'ne kadar üzerlerine onlara azâbın en kötüsünü tattıracak kimse ba's edeceğini bildirmişti.¹⁰⁸⁹ Muhakkak ki Rabbin, elbette ikâbı süratli olandır. Ve muhakkak ki O, elbette Gafûr'dur, Rahîm'dir.(167)

Ve arzda ümmetlere onları böldük.¹⁰⁹⁰ Onlardan sâlihler vardır ve onlardan bunun dînunda (olanlar) vardır. Ve haseneler ve kötülükler ile onları ibtilâ ettik. Umulur ki onlar rücû ederler.(168)¹⁰⁹¹

Derken Kitâb'a vâris olan halefler onların ardından halef oldu.¹⁰⁹² Şu ednânın arazını alıyorlar¹⁰⁹³ ve diyorlardı ki: 'Bize mağfiret edilecek.'¹⁰⁹⁴ Ve eğer onun misli bir araz onlara gelirse, onu (da) alırlar. Üzerlerine Kitâb'ın mîsâkı alınmadı mı, Allah üzere hakktan başkasını söylemeyecekler diye?¹⁰⁹⁵ Ve onun

¹⁰⁸⁹ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[وَأَذِّنْ تِلْكَ لِيُعَذِّبَ عَلَيْهِمْ إِلَى يَوْمِ الْقِيَمَةِ مَنْ يَسُومُهُمْ سُوءَ الْعَذَابِ] Ve hani Rabbin, elbette Kıyâmet Günü'ne kadar üzerlerine onlara azâbın en kötüsünü tattıracak kimse ba's edeceğini bildirmişti.' Bu, cizyedir. Ve onlara kötü azâbı o tattıracak olanlar Muhammed (صلى الله عليه وسلم) ve Kıyâmet Günü'ne kadar ümmetidir." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 359. sayfa]

¹⁰⁹⁰ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile yine İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[وَقَطَّعْنَاهُمْ فِي الْأَرْضِ أَمْثًا] Ve arzda ümmetlere onları böldük.' Yahûdilerden bir kavmin oraya girdiği her arzda (onları ümmetlere böldük)." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 13. cilt, 208. sayfa]

¹⁰⁹¹ İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) şöyle demiştir: "[وَقَطَّعْنَاهُمْ فِي الْأَرْضِ] Ve arzda onları böldük]' Yani: (Ve arzda) onları tefrik ettik. '[مِنْهُمْ الصَّالِحُونَ] Onlardan sâlihler vardır]' Yani: Mü'minler. '[وَمِنْهُمْ نُونَ] Ve onlardan bunun dînunda (olanlar) vardır.' Yani: Küffâr. '[وَيَبْلُغْنَاهُمْ] Ve onları ibtilâ ettik]' Onları sinadık. '[بِالْحَسَنَاتِ وَالسَّيِّئَاتِ] Haseneler ve kötülükler ile]' Yani: Sıkıntı ve rahatlık ile. '[لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ] Umulur ki onlar rücû ederler.' İmâna (umulur ki onlar rücû ederler)." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 2. cilt, 150. sayfa]

¹⁰⁹² İbn Ebi Hâtîm (رحمه الله) sahîh bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[فَخَلَفَ مِنْ بَعْدِهِمْ خَلْفٌ] Derken halefler onların ardından halef oldu]' Yani: VALLahi, elbette kötü haleflerdi. (Halbuki) nebîlerinin ve resûllerinin ardından Kitâb'a vâris olmuşlar, Allah, Kitâb'a onları vâris yapmış ve onlardan ahid almıştı." [Ebu Muhammed ibn Ebi Hâtîm er-Râzî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm Müseden anî'r-Resûl ve's-Sahâbe ve't-Tâbiîn, 7. cilt, 446. sayfa (1293.)]

¹⁰⁹³ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "[وَرَتُوا الْكِتَابَ] Kitâb'a vâris]' Yani: Kitâb, onlara intikâl etmişti. '[يَأْخُذُونَ عَرَضَ هَذَا الدُّنْيَا] Şu ednânın arazını alıyorlar]' Yani: Dünya döküntüsünü (alıyorlar)." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 2. cilt, 228. sayfa]

¹⁰⁹⁴ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[يَأْخُذُونَ عَرَضَ هَذَا الدُّنْيَا وَيَقُولُونَ سَيُغْفَرُ لَنَا] Şu ednânın arazını alıyorlar ve diyorlardı ki: 'Bize mağfiret edilecek.']' Şu dünyâ hayâtında karşılıklarına çıkan herhangi bir şeyi, eğer işlerine geliyorsa, helâl-harâm demeden hemen alıyorlardı. Bir de üstelik mağfiret bekliyorlardı. Onlar, yarın aynı olsa yine aynı şekilde davranırlardı." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 278. sayfa]

¹⁰⁹⁵ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) şöyle demektedir: "[أَلَمْ يُوْخَذْ عَلَيْهِمْ مِيثَاقُ الْكِتَابِ أَنْ لَا يَقُولُوا عَلَى اللَّهِ إِلَّا الْحَقُّ] Üzerlerine Kitâb'ın mîsâkı alınmadı mı, Allah üzere hakktan başkasını söylemeyecekler diye?]' Yani: Onlardan, Allah üzere bâtıl söylemeyeceklerine dair Tevrât'ta ahid alınmıştı." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 2. cilt, 228. sayfa]

içindekini tadrîs etmişlerdi. Ve Âhiret diyârı o takvâ edenler için daha hayırlıdır. Daha akletmez misiniz?(169)

Ve Kitâb'a o yapışanlar ve namazı ikâme edenler, muhakkak ki Biz, ıslâh edenlerin ecrini zâyî etmeyiz.(170)

Ve hani dağı -sanki o bir gölgelik gibi- onların fevklerine kaldırmıştık ve zannettiler ki onlara o vâki olacak.¹⁰⁹⁶ (Buyurduk ki:) 'Size verdiğimiz kuvvet ile¹⁰⁹⁷ alın ve onun içindekileri tezekkür edin.¹⁰⁹⁸ Umulur ki siz takvâ edersiniz.'(171)

Ve hani Rabbin, Âdem oğullarından, sırtlarından zürriyetlerini almış ve nefisleri üzerine onları şâhid tutmuştu. (Buyurdu ki:) 'Rabbiniz değil miyim?' Dediler ki: 'Evet (Rabbimizsin), şâhidlik ederiz.' (Bu,) Kıyâmet Günü: 'Muhakkak ki biz bundan gâfiller idik.' dersiniz diyedir.(172)¹⁰⁹⁹

Veya: 'Ancak önceden babalarımız şirk koşmuşlardı ve onların ardından bir zürriyet olduk. Şimdi bâtilcıların fiil ettiğinden dolayı mı bizi helâk edeceksin?' dersiniz (diye).(173)

Ve âyetleri işte böyle tafsîl ederiz. Ve umulur ki onlar rücû ederler.(174)¹¹⁰⁰

¹⁰⁹⁶ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) yine dedi ki: "'وَظَنُّوا أَنَّهُ وَاقِعٌ بِهِمْ/Ve zannettiler ki onlara o vâki olacak' Yani: Yakînen bildiler. '[الظن/Zann]' Yakîndir/kesin bilgidir. Ve (şöyle de) denilmiştir: 'Onun kendilerine vâki olacağı, zannları üzere gâlib gelmiştir.'" [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 2. cilt, 229. sayfa]

¹⁰⁹⁷ İbn Ebi Hâtim (رحمه الله) sahîh bir sened ile Rebî (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[بِقُوَّةٍ/Kuvvet ile]' Taat ile." [Ebu Muhammed ibn Ebi Hâtim er-Râzî, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîm Müsneden anîr-Resûl ve's-Sahâbe ve't-Tâbiîn, 7. cilt, 456. sayfa (1325.)]

¹⁰⁹⁸ İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle der: "'وَادْكُرُوا مَا فِيهِ/Ve onun içindekileri tezekkür edin]' Ve onunla amel edin." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Begavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 3. cilt, 297. sayfa]

¹⁰⁹⁹ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) demiştir ki: "Allah (تعالى) haber verdi ki O, Âdem oğullarının zürriyetini sulblerinden, Allah'ın onların Rabbi ve onların Meliki olduğunu ve O'ndan başka ilâh olmadığını nefisleri üzere şâhid tutarak ihrâc etmiştir. Nitekim O (تعالى) bunun üzere onları yaratmış ve onun üzerine (yaratılışlarını) onları biçimlendirmiştir." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîm, Ârâf Sûresi, 172. âyetin tefsîrinde]

¹¹⁰⁰ İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle der: "'وَنُفِصِلُ الْآيَاتِ/Ve âyetleri işte böyle tafsîl ederiz.' Yani: Âyetleri -kulların onları tedebbür etmesi için- beyân ederiz. '[وَنُفِصِلُ الْآيَاتِ/Ve umulur ki onlar rücû ederler.]' Küfürden Tevhîd'e (umulur ki onlar rücû ederler)." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Begavî, Meâlimu't-Tenzîl, 3. cilt, 300. sayfa]

Ve kendisine âyetlerimizi o verdiğimizizin haberini üzerlerine tilâvet et.¹¹⁰¹ Öyle ki onlardan sıyrılmış, derken şeytân onu (kendine) tâbi etmiş, böylece gâvilerden¹¹⁰² olmuştur.(175)

Ve eğer dileseydik, elbette onlarla onu yükseltirdik. Ve lâkin o, arza saplanmış ve hevâsına tâbi olmuştur. Artık onun meseli, köpeğin meseli gibidir, eğer üzerine varsan dilini sarkıtıp solur veya onu terketsen (de) dilini sarkıtıp solur.¹¹⁰³ Bu, kavmin meselidir, onlar ki âyetlerimizi tekzîb ederler. Şimdi kıssaları kıssa et. Umulur ki onlar tefekkür ederler.(176)

Kavmin meseli ne kötüdür, onlar ki âyetlerimizi tekzîb ettiler¹¹⁰⁴ ve nefislerine onlar zulmeder oldular.(177)

Allah kime hidâyet ederse, artık o, hidâyet bulmuştur. Ve kimi dalâlete düşürürse, o takdirde işte onlar, onlardır hüsrâna uğrayanlar.(178)

Ve andolsun ki, cinler ve insânlardan bir çoğunu Cehennem için var ettik. Onların kalbleri vardır, onunla fehmmezler. Ve onların gözleri vardır, onlar ile görmezler. Ve onların kulakları vardır, onlar ile işitmezler. İşte onlar davarlar gibidir, bilakis onlar daha dalâlettedir. İşte onlar, onlardır gâfiller.(179)

Ve en güzel isimler Allah'ındır. Öyleyse onlar ile O'na duâ edin. Ve O'nun isimlerinde o ilhâd edenleri¹¹⁰⁵ bırakın. Onlar amel etmiş olduklarıyla cezâlandırılacaklardır.(180)

¹¹⁰¹ İbn Ebi Hâtim (رحمه الله) sahîh bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[وَأَتْلُ عَلَيْهِمْ نَبَأَ الَّذِي آتَيْنَاهُ آيَاتِنَا] Ve kendisine âyetlerimizi o verdiğimizizin haberini üzerlerine tilâvet et.'" Bu, üzerine hidâyet arz edilen, ama onu kabûl etmeye direten ve terk eden için Allah'ın darb ettiği bir meseldir." [Ebu Muhammed ibn Ebi Hâtim er-Râzî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm Müsneden ani'r-Resûl ve's-Sahâbe ve't-Tâbiîn, 7. cilt, 472. sayfa (1350.)]

¹¹⁰² Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "[مِنَ الْغَاوِينَ/Gâvilerden]" Yani: Dalâlete düşenlerden." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 2. cilt, 233. sayfa]

¹¹⁰³ İbn Ebi Hâtim (رحمه الله) sahîh bir sened ile İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[أَنْ تَحْمِلَ عَلَيْهِ يَلْهَثُ أَوْ تَتْرُكُهُ يَلْهَثُ] Eğer üzerine varsan dilini sarkıtıp solur veya onu terketsen (de) dilini sarkıtıp solur]" Onun üzerine hikmet yüklense onu taşımaz ve terk edilse hayra hidâyet bulmaz. Ve o, köpektir: Çömelir iken dilini sarkıtıp solur ve kovulsa (yine) dilini sarkıtıp solur." [Ebu Muhammed ibn Ebi Hâtim er-Râzî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm Müsneden ani'r-Resûl ve's-Sahâbe ve't-Tâbiîn, 7. cilt, 478. sayfa (1371.)]

¹¹⁰⁴ İmâm Taberî (رحمه الله) şöyle der: "[سَاءَ مَثَلًا الْقَوْمُ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا] Kavmin meseli ne kötüdür, onlar ki âyetlerimizi tekzîb ettiler]" Allah'ın o hüccet ve delîllerini tekzîb edip de onları inkâr eden kavmin meseli ne kötüdür." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 13. cilt, 275. sayfa]

Ve halk ettiklerimizden bir ümmet, Hakk ile hidâyet ederler ve onunla adâleti uygularlar.(181)¹¹⁰⁶

Ve âyetlerimizi o tekzîb edenler, ilmetmedikleri yerden onları yakalayacağız.(182)¹¹⁰⁷

Ve onlara süre veririm. Muhakkak ki tuzağım metîndir.(183)¹¹⁰⁸

Ve arkadaşlarında bir cinnet bulunmadığını tefekkür etmediler mi?¹¹⁰⁹ O, mübîn bir inzâr ediciden başkası değildir.(184)

Ve semâlar ve arzın melekûtuna nazar etmediler mi? Ve Allah'ın halk ettiği bir şey(e) ve ecellerinin yaklaşmış olabileceği(ne)? İmdi ardından hangi hadîse îmân ederler?(185)¹¹¹⁰

Allah kimi dalâlete düşürürse, artık ona hidâyet edecek yoktur ve tuğyânları içinde onları bırakır, bocalarlar.(186)

Saat'ten¹¹¹¹ sana suâl ederler, ne zaman demir atacağını.¹¹¹² De ki: 'Onun ilmi ancak Rabbimin indindedir. Onun vaktini O'ndan başkası tecelli ettiremez.

¹¹⁰⁵ İmâm Suyûtî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[يُتَحَدُّونَ/İlhâd edenler]' Şirk koşanlar." [Ebu'l-Fadl Celâleddîn bin Muhammed bin Ebî Bekr es-Suyûtî, Durru'l-Mensûr fi't-Tefsîr bi'l-Me'sûr, A'raf Sûresi, 180. âyetin tefsîrinde]

¹¹⁰⁶ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) diyor ki: "'[وَمِنْ خَلْقًا/Ve halk ettiklerimizden]' Yani: Ümmetlerin bir bölümü. '[أُمَّة/Ümmet]' Kavlen ve amelen Hakk ile kâim. '[يَهْدُونَ بِالْحَقِّ/Hakk ile hidâyet ederler]' Onu(, yani Hakkı) söylerler ve ona dâvet ederler. '[وَبِهِ يَعْلَمُونَ/Ve onunla adâleti uygularlar]' (Onunla) amel ederler ve hüküm verirler." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîm, Âraf Sûresi, 181. âyetin tefsîrinde]

¹¹⁰⁷ Bu açıklama Süddî (رحمه الله)'a aittir. İbn Ebi Hâtim (رحمه الله) sahîh bir sened ile Süddî (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[سَنَسْتَدْرِجُهُمْ/Senestedricuhum]' Onları yakalayacağız." [Ebu Muhammed ibn Ebi Hâtim er-Râzî, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîm Müsneden anî'r-Resûl ve's-Sahâbe ve't-Tâbiîn, 7. cilt, 487. sayfa (1393).]

¹¹⁰⁸ Kalem Sûresi'nin 45. âyeti ile aynıdır. Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) dedi ki: "'[أَنْ كَيْدِي أَنِّ مُهَكِّكٌ/Muhakkak ki tuzağım metîndir.]" Yani: (Tuzağım) şiddetlidir." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 2. cilt, 236. sayfa]

¹¹⁰⁹ İmâm Taberî (رحمه الله) demiştir ki: "'[أَوَلَمْ يَتَفَكَّرُوا مَا بِصَاحِبِهِمْ مِنْ جُنَّةٍ/Ve arkadaşlarında bir cinnet bulunmadığını tefekkür etmediler mi?]" Ve âyetlerimizi tekzîb eden bu kimseler tefekkür etmez, sonra akılları ile tedebbür etmez ve ilmetmezler mi ki kendisini onlara irsâl ettiğimiz Resûlümüzde cinnet/delilik yoktur ve ne (de) çılgınlık." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fi Tefsîri'l-Kur'ân, 13. cilt, 289. sayfa]

¹¹¹⁰ Ebu'l-Ferec İbn Cevzî (رحمه الله) şöyle der: "'[فَبَآيَ حَبِيبٌ بَعْدَهُ يُؤْمِنُونَ/İmdi ardından hangi hadîse îmân ederler?]" Yani: Kur'ân ve içindeki beyân(ın ardından hangi hadîse/söze îmân ederler)?" [Ebu'l-Ferec Abdurrahmân ibn Alî ibn Muhammed ibn Cevzî, Zâdu'l-Mesîr fi İlmi't-Tefsîr, 532. sayfa (tek cilt olarak basım)]

¹¹¹¹ Şeyh Useymîn (رحمه الله) demiştir ki: "'[السَّاعَةَ/Saat]' Kıyâmet'tir." [Muhammed bin Sâlih el-

Semâlar ve arzda ağır basmıştır, ansızın size gelmesinden başkası değildir.' Senden suâl ederler, sanki onu bilirmişsin gibi. De ki: 'Onun ilmi ancak Allah indindedir. Ve lâkin insânların ekserîsi ilmetmezler.'(187)

De ki: 'Allah'ın dilediği dışında nefsim için bir menfaata mâlik değilim ve ne (de) bir zarara. Ve gaybı ben ilmetse idim, elbette hayırdan çoğaltırdım¹¹¹³ ve kötülük bana temâs etmezdi.¹¹¹⁴ İmân edenler kavmi için bir inzâr edici ve bir tebşîr ediciden başkası değilim.'(188)¹¹¹⁵

O, O ki, bir nefisten sizi halk etmiş ve kendisi ile sükûnet bulması için zevcesini ondan var etmiştir. Nihâyet onu sarınca, hafif bir yük yüklenmiş de (bir süre) onunla geçirmiştir. Derken ağırlaşınca, Rabbleri Allah'a duâ ettiler ki: 'Eğer bir sâlih (çocuk) bize verirsen, elbette şükredenlerden biz oluruz.'(189)

Fakat bir sâlih (çocuk) onlara verince, kendilerine verdiğinde O'na şerîkler kalmışlardır.¹¹¹⁶ Oysa Allah, şirk koşmalarından teâlâdır.(190)¹¹¹⁷

Bir şey halk edemeyenleri mi -ve onlar halk edilmişlerdir- şirk koşuyorlar?(191)

Useymîn, Lukmân Sûresi Tefsîri, 202. sayfa]

¹¹¹² Şeyh Sa'dî (رحمه الله) şöyle demektedir: "'[سَبِّحُوا/ Sana suâl ederler]' Yani: Seni tezkîb edenler, inâd edenler (suâl ederler). 'عَنِ السَّاعَةِ إِيَّانَ مُرْسِيهَا'/ Saat'in ne zaman demir atacağını]' Saat'in hangi vakit geleceğini, mahlûkatı ne zaman saracağını suâl ederler." [Abdurrahmân bin Nâsır es-Sa'dî, Tefsîru'l-Kerîmu'l-Rahmân fî Tefsîri Kelâmi'l-Mennân, 353. sayfa (tek cilt olarak basım)]

¹¹¹³ İbn Ebi Hâtîm (رحمه الله) hasen bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[وَلَوْ كُنْتُ أَعْلَمُ الْغَيْبِ لَأَسْتَكْبَرْتُ مِنَ الْخَيْرِ]/Ve eğer gaybı ben ilmetse idim, elbette hayırdan çoğaltırdım]' Eğer ne zaman öleceğimi bilse idim, elbette sâlih amel işlerdim." [Ebu Muhammed ibn Ebi Hâtîm er-Râzî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm Müsneden ani'r-Resûl ve's-Sahâbe ve't-Tâbiîn, 7. cilt, 502. sayfa (1439.)]

¹¹¹⁴ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile İbn Zeyd (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[وَمَا يُؤْمِنُ السُّوءُ/ Ve kötülük bana temâs etmezdi]' Şerr olan şeylerden ictinâb eder ve sakınırdım." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 13. cilt, 302. sayfa]

¹¹¹⁵ İmâm Beğavî (رحمه الله) der ki: "'[بِرْ إِنْزَارٍ/ Bir inzâr ediciden başkası değilim]' Kendisiyle geldiğimi tasdik etmeyen için (bir inzâr ediciden başkası değilim). '[وَبَشِيرٍ/ Ve bir tebşîr edici]' Cennet ile (tebşîr edici). '[لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ/ İmân edenler kavmi için]' Tasdik edenler (kavmi için)."' [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Begavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 3. cilt, 311. sayfa]

¹¹¹⁶ İbn Ebi Hâtîm (رحمه الله) sahîh bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[كَدِّعِلِهِمْ فِيهِمْ/ Kendilerine verdiğinde O'na şerîkler kalmışlardır]' O'na itaatte şirk koşmuşlar ve (lâkin) O'na ibâdetde şirk koşmamışlardır." [Ebu Muhammed ibn Ebi Hâtîm er-Râzî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm Müsneden ani'r-Resûl ve's-Sahâbe ve't-Tâbiîn, 7. cilt, 517. sayfa (1489.)]

¹¹¹⁷ İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) der ki: "'[تَعَالَى/ Teâlâdır]' Yücedir." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebi Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 3. cilt, 333. sayfa]

Ve onlar için bir nusret vermeye güç yetiremezler ve nefislerine (de) nusret veremezler.(192)

Ve hidâyete onları dâvet etseniz size tâbî olmazlar.¹¹¹⁸ Onları dâvet etmeniz veya sizin susmanız, üzerinize müsâvîdir.(193)¹¹¹⁹

Muhakkak ki Allah'ın dûnundan o duâ ettikleriniz emsâliniz kullardır.¹¹²⁰ Öyleyse onlara duâ edin de size icâbet etsinler, eğer sâdıklar iseniz.(194)¹¹²¹

Onlar için kendileri ile yürüyecek ayaklar veya onlar için kendileri ile tutacak eller veya onlar için kendileri ile görececek gözler veya onlar için kendileri ile işitecek kulaklar mı var? De ki: 'Şerîklerinizi dâvet edin, sonra bana tuzak kurun da beni bekletmeyin.'(195)¹¹²²

'Muhakkak ki velîm Allah'tır. O ki, Kitâb'ı inzâl etmiştir. Ve O, sâlihlerle velîlik eder.'(196)¹¹²³

Ve O'nun dûnundan o duâ ettikleriniz, size nusret vermeye güç yetiremezler ve nefislerine (de) nusret veremezler.(197)¹¹²⁴

¹¹¹⁸ İmâm Beğavî (رحمه الله) dedi ki: "'[الْهُدَى لَا يَبْعُوكُمْ]/Ve hidâyete onları dâvet etseniz size tâbî olmazlar.'" Ve müşrikleri İslâm'a dâvet etseniz (size tâbî olmazlar)." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 3. cilt, 315. sayfa]

¹¹¹⁹ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) diyor ki: "'[صَامِتُونَ ۖ سَوَاءٌ عَلَيْكُمْ أَدَعَوْتُمُوهُمْ أَمْ أَنْتُمْ]/Onları dâvet etmeniz veya sizin susmanız, üzerinize müsâvîdir.'" Yani: Onları dâvet etmeniz veya onları dâvet etmemeniz (üzerinize) müsâvîdir, îmân etmezler." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 2. cilt, 240. sayfa]

¹¹²⁰ İbn Ebî Zemenîn (رحمه الله) demiştir ki: "'[عِبَادُ أَمْسَالِكُمْ]/Emsâliniz kullardır.'" Yani: (Emsâliniz) mahlûklardır." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîz, 2. cilt, 161. sayfa]

¹¹²¹ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) şöyle demektedir: "'[فَادْعُوهُمْ فَلْيَسْتَجِيبُوا لَكُمْ أَنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ]/Öyleyse onlara duâ edin de size icâbet etsinler, eğer sâdıklar iseniz.'" Bu, onların acziyetini beyân etmek içindir." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 2. cilt, 241. sayfa]

¹¹²² İbn Ebî Zemenîn (رحمه الله) diyor ki: "'[قُلْ ادْعُوا شُرَكَاءَكُمْ]/Şerîklerinizi dâvet edin.'" Yani: Putlarınız(ı) dâvet edin). "'[ثُمَّ كَيْفَ تَنْظُرُونَ]/Sonra bana tuzak kurun da beni bekletmeyin.'" Yani: Aleyhime (tüm) çabanızı ortaya koyun. " [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîz, 2. cilt, 161. sayfa]

¹¹²³ İmâm Taberî (رحمه الله) dedi ki: "'[إِنَّ وَلِيِّ اللَّهِ]/Muhakkak ki velîm]' Sizin üzere bana nusret veren ve yardım eden ve destek olandır. '[وَهُوَ يَتَوَلَّى الصَّالِحِينَ]/O ki, Kitâb'ı inzâl etmiştir. Ve O, sâlihlerle velîlik eder.'" Üzerime hakk ile (Kitâb'ı inzâl etmiştir). Ve O, O ki, halk ettiklerinden O'na itaat etmek sûretiyle amelini sâlih tutanlara velîlik eder." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 13. cilt, 323. sayfa]

¹¹²⁴ İmâm Taberî (رحمه الله) âyet hakkında yine der ki: "Onlara de ki: 'Muhakkak ki Allah, benim nusret vericim ve destekçimdir. Sizin, ey müşrikler, Allah'ın dûnundan o ibâdet ilâhlar, size nusret vermeye

Ve hidâyete onları dâvet etseniz, işitmezler. Ve onları görürsün, sana nazar ederler ve (lâkin) onlar görmezler.(198)

Afvı al ve örf¹¹²⁵ ile emret¹¹²⁶ ve câhillerden îrâz et.(199)

Ve eğer şeytândan bir dürtme seni dürtirse, o takdirde Allah'a istiâze et.¹¹²⁷ Muhakkak ki O, Semî'dir, Alîm'dir.(200)

Muhakkak ki o takvâ edenler, şeytândan bir gazab¹¹²⁸ kendilerine temâs ettiğinde tezekkür ederler. İşte o zaman onlar görürler.(201)¹¹²⁹

Ve kardeşleri azgınlığın içine onları çekerler, sonra bırakmazlar.(202)¹¹³⁰

Ve bir âyet onlara getirmediğinde, derler ki: 'Onu toplayaydın.' De ki: 'Ancak Rabbimden bana vahyedilene tâbi olurum.¹¹³¹ Bu, Rabbinizden basîretlerdir¹¹³² ve îmân edenler kavmi için hidâyet ve rahmettir.'(203)

güç yetiremezler. Ve onlar, size nusret vermekten âciz olmanın yanı sıra kendileri üzere nusret vermeye (de) kâdir değillerdir." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 13. cilt, 323. sayfa]

¹¹²⁵ İmâm Kurtubî (رحمه الله) şöyle der: "'[الْعُرفُ/Örf]' Sılâ-i Rahmî gözetmek ve helâl ve harâm husûsunda Allah'a takvâ etmek ve gözleri (harâmdan) korumak ve Kârar Kılma/Âhiret diyârına hazırlanmaktır." [Ebu AbdUllah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, el-Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, Ârâf Sûresi, 199. âyetin tefsîrinde]

¹¹²⁶ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile AbdUllah ibn Zubejr (رضي الله عنه)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[أَفْوَ أَلْ وَ أَمْرُ بِالْعُرْفِ/Afvı al ve örf ile emret]' Allah bu âyeti ancak insânların ahlâkı hakkında inzâl etmiştir." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 13. cilt, 327. sayfa]

¹¹²⁷ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "'[دُرتْ/Dürtme]' Vesvese. '[فَاسْتَعِذْ بِاللّٰهِ/O takdirde Allah'a istiâze et.]' Yani: (O takdirde) Allah'a sığın." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 2. cilt, 243. sayfa]

¹¹²⁸ Bu açıklama Mucâhid (رحمه الله)'a aittir. İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[طَائِفٌ/Tâif]' Gazab." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 13. cilt, 336. sayfa]

¹¹²⁹ İmâm Beğavî (رحمه الله) dedi ki: "'[تَزَكَّرُوا/Tezekkür ederler.]' Bilirler. '[فَإِذَا هُمْ مُبْصِرُونَ/İşte o zaman onlar görürler.]' Yani: Şeytânın mevkîlerini görürler, onun bir mâsiyet olduğunu tezekkür ederler ve bilirler." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlîm'ut-Tenzîl, 3. cilt, 318. sayfa]

¹¹³⁰ İbn Ebi Hâtîm (رحمه الله) sahîh bir sened ile İbn Abbâs (رضي الله عنهم)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[وَإِخْوَانُهُمْ يَمْسُونَهُمْ فِي الْغُرَى/Ve kardeşleri azgınlığın içine onları çekerler]' Şeytân kardeşleri azgınlığın içine onları çekerler. '[ثُمَّ لَا يَفْقَرُونَ/Sonra bırakmazlar]' İnsânları, işledikleri kötülüklerden (geri) bırakmazlar ve şeytânlar onlara engel olmazlar." [Ebu Muhammed ibn Ebi Hâtîm er-Râzî, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîm Müsneden anî'r-Resûl ve's-Sahâbe ve't-Tâbiîn, 7. cilt, 533-534. ve 536. sayfalar (1540. ve 1553.)]

¹¹³¹ İmâm Kurtubî (رحمه الله) diyor ki: "'[قُلْ إِنَّمَا أَتَّبِعُ مَا يَدْعِي إِلَىٰ مِنْ رَبِّي/De ki: 'Ancak Rabbimden bana vahyedilene tâbi olurum.]' Yani: Allah indinden (bana vahyedilene tâbi olurum), nefsimin indinden

Ve Kur'ân kıraat edildiğinde, bu durumda onu dinleyin ve susun. Umulur ki siz rahmete erdirilirsiniz.(204)

Ve Rabbini nefsinde yalvararak ve korkarak ve yükseğin altında kaville sabah ve akşamleyin zikret ve gâfillerden olma.(205)¹¹³³

Muhakkak ki Rabbinin o indindekiler, O'na ibâdet etmekten kibirlenmezler¹¹³⁴ ve O'nu tesbîh ederler ve O'na secde ederler.(206)¹¹³⁵

olana değil." [Ebu AbdUllah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, el-Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, Ârâf Sûresi, 203. âyetin tefsirinde]

¹¹³² İbn Ebi Hâtîm (رحمه الله) sahîh bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: **""[بَصَائِرُ مِنْ رَبِّكُمْ/Rabbinizden basîretlerdir]'** Yani: Rabbinizden bir beyyinedir." [Ebu Muhammed ibn Ebi Hâtîm er-Râzî, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîm Müsneden anî'r-Resûl ve's-Sahâbe ve't-Tâbiîn, 7. cilt, 539. sayfa (1563..)]

¹¹³³ İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) dedi ki: **""[وَلَا تَكُنْ مِنَ الْغَافِلِينَ/Ve gâfillerden olma]'** Allah'tan ve O'nun Dîninden (gâfillerden olma)." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîz, 2. cilt, 163. sayfa]

Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) ise şöyle der: **""[وَلَا تَكُنْ مِنَ الْغَافِلِينَ/Ve gâfillerden olma]'** Allah'ın zikrinden (gâfillerden olma)." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 2. cilt, 245. sayfa]

¹¹³⁴ İmâm Taberî (رحمه الله) demiştir ki: **""[وَلَا تَكُنْ مِنَ الْغَافِلِينَ/Ve gâfillerden olma]'** Muhakkak ki Rabbinin o indindeki melekler, O'na tevâzû ve huşû göstermeyi bırakıp kibirlenmezler. İşte bu, ibâdettir.." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 13. cilt, 357. sayfa]

¹¹³⁵ Secde âyetlerinin ilkidir. İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) dedi ki: "Ve bu, icmâ ile tilâvet edene ve dinleyene secde etmesinin teşrî kılındığı Kur'ân'da ilk secde (âyeti)dir." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dîmaşkî, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîm, Ârâf Sûresi, 206. âyetin tefsirinde]

8. ENFÂL SÛRESİ (75 âyettir)

Allah'ın ismi ile, Rahmân, Rahîm

Enfâlden¹¹³⁶ sana suâl ederler. De ki: 'Enfâl, Allah ve Resûl içindir. Öyleyse Allah'a takvâ edin ve aranızı ıslâh edin.¹¹³⁷ Ve Allah ve Resûlu'ne itaat edin,¹¹³⁸ eğer mü'minler iseniz.'⁽¹⁾¹¹³⁹

Mü'minler ancak onlardır ki, Allah zikredildiğinde kalbleri ürperir.¹¹⁴⁰ Ve O'nun âyetleri üzerlerine tilâvet edildiğinde onları -îmân bakımından-¹¹⁴¹ ziyâde eder¹¹⁴² ve Rabbleri üzere tevekkül ederler.⁽²⁾

¹¹³⁶ İmâm Buhârî (رحمه الله), İbn Abbâs (رضي الله عنهم)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[الأنفال/Enfâl]' Ganîmetler." [Ebu Abdîllah Muhammed bin İsmâil el-Buhârî, Câmiu's-Sahîh, Kitâbu't-Tefsîr, Enfâl Sûresi'nin tefsîrinde (1. Bâb)]

¹¹³⁷ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) demiştir ki: "'[وَأَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا رَسُولَهُ]Öyleyse Allah'a takvâ edin ve aranızı ıslâh edin.'" Yani: İşlerinizde Allah'a takvâ edin ve aranızdaki şeyleri ıslâh edin/düzeltilin ve zulmetmeyin ve hasımlaşmayın ve tartışmayın. Öyle ki Allah'ın size verdiği hidâyet ve ilim, kendisi nedeniyle hasımlaştığınız şeylerden daha hayırlıdır." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Enfâl Sûresi, 1. âyetin tefsîrinde]

¹¹³⁸ İbn Ebi Hâtîm (رحمه الله) hasen bir sened ile Atâ ibn Ebî Rebâh (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[وَأَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا رَسُولَهُ]Ve Allah ve Resûlu'ne itaat edin]" Resûle itaat etmek: Kitâb ve Sünnete ittibâ etmektir." [Ebu Muhammed ibn Ebi Hâtîm er-Râzî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm Müsneden anîr-Resûl ve's-Sahâbe ve't-Tâbiîn, 8. cilt, 38. sayfa (27.)]

¹¹³⁹ Şeyh Sa'dî (رحمه الله) şöyle demiştir: "'[وَأَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا رَسُولَهُ]Ve Allah ve Resûlu'ne itaat edin, eğer mü'minler iseniz.]" Öyle ki kuşkusuz îmân, Allah ve Resûlu'ne itaate dâvet eder. Allah (تبارك وتعالى)'ya ve Resûlu (صلى الله عليه وسلم)'e itaat etmeyen kişi mü'min değildir. Allah ve Resûlu'ne itaati noksan olanın bu hâlinin nedeni, îmânının noksanlığıdır." [Abdurrahmân bin Nâsır es-Sa'dî, Teysîru'l-Kerîmu'r-Rahmân fî Tefsîri Kelâmi'l-Mennân, 357. sayfa (tek cilt olarak basım)]

¹¹⁴⁰ İmâm Şâtîbî (رحمه الله) dedi ki: "'[وَلَمَّا الْفُؤْمِنُونَ النَّبِينَ إِذَا ذَكَرَ اللَّهُ وَجِلَتْ قُلُوبُهُمْ]Mü'minler ancak onlardır ki, Allah zikredildiğinde kalbleri ürperir.]" Ürperme, öğüt nedeniyle kalbte hâsıl olan etkilenme ve yumuşamadır. Artık bundan dolayı derinin titrediğini ve gözlerin yaşardığını görürsün. Yumuşama, insânın bâtını olan kalbe girdiği vakit, Allah'ın şehâdeti ile, insânın zâhiri olan deriye de girer. Bu durumda insânın tüm vücudu etkilenir. Bu, hareket etmeyi ve rahatsız olmayı değil de sükûneti, bağırıp çağırmaı değil de sükûtu beraberinde getirir. İşte bu, Selefîn hâlidir." [Ebu İshâk İbrâhîm bin Mûsâ eş-Şâtîbî, el-İ'tisâm, 2. cilt, 116. sayfa]

¹¹⁴¹ İbn Ebi Hâtîm (رحمه الله) sahîh bir sened ile İbn Abbâs (رضي الله عنهم)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[وَلَمَّا الْفُؤْمِنُونَ النَّبِينَ إِذَا ذَكَرَ اللَّهُ وَجِلَتْ قُلُوبُهُمْ]İmân bakımından]" [Ebu Muhammed ibn Ebi Hâtîm er-Râzî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm Müsneden anîr-Resûl ve's-Sahâbe ve't-Tâbiîn, 8. cilt, 42. sayfa (38.)]

¹¹⁴² İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) şöyle demektedir: "Buhârî (رحمه الله) ve diğer imâmlar, bu ve benzeri âyetler ile: 'İmânın ziyâdeleştirdiği ve kalblerde farklılaştığı' üzere delîl getirir. Ümmetin cumhûrunun mezhebi de odur. Üstelik Şafîî, Ahmed bin Hanbel ve Ebu Ubeyd (رحمهم الله) gibi imâmlardan pek çoğu, onun üzere icmâ olduğunu nakletmiştir." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Enfâl Sûresi, 2. âyetin tefsîrinde]

Onlar ki namazı ikâme ederler ve kendilerini rızıklandırdığımızdan infâk ederler.(3)¹¹⁴³

İşte onlar, onlardır hakîki mü'minler.¹¹⁴⁴ **Rabbleri indinde dereceler onlar içindir**¹¹⁴⁵ **ve mağfîret ve kerîm bir rızık.(4)**¹¹⁴⁶

Rabbinin, Hakk ile evinden seni ihrâc ettiği gibidir. Ve muhakkak ki mü'minlerden bir fırka, elbette kerih görenlerdir.(5)¹¹⁴⁷

Tebeyyün etmesinin ardından¹¹⁴⁸ **Hakhta seninle mücâdele ediyorlardı. Sanki ölüme -ve onlar nazar ederlerken- sevk ediliyorlardı.(6)**

¹¹⁴³ İbn Ebi Hâtîm (رحمه الله) sahîh bir sened ile İbn Abbâs (رضي الله عنه)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'الَّذِينَ يُقِيمُونَ الصَّلَاةَ/Onlar ki namazı ikâme ederler]' Beş (vakit) namazları (ikâme ederler). '[وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنفِقُونَ/Ve kendilerini rızıklandırdığımızdan infâk ederler]' Mâllarının zekâtı(nı) infâk ederler)." [Ebu Muhammed ibn Ebi Hâtîm er-Râzî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm Müsneden anî'r-Resûl ve's-Sahâbe ve't-Tâbiîn 8. cilt, 45.-47. sayfalar (45. ve 49.)]

¹¹⁴⁴ İbn Ebi Hâtîm (رحمه الله) sahîh bir sened ile İbn Abbâs (رضي الله عنه)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'أُولَئِكَ هُمُ الْمُؤْمِنُونَ حَقًّا/İşte onlar, onlardır hakîki mü'minler.]" Küfürden berî olan (hakîki mü'minler)" [Ebu Muhammed ibn Ebi Hâtîm er-Râzî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm Müsneden anî'r-Resûl ve's-Sahâbe ve't-Tâbiîn 8. cilt, 48. sayfa (52.)]

Ebu Ubeyd el-Kâsım ibn Sellâm (رحمه الله), 2. ve 3. âyeti ve 4. âyetin bu kısmını zikrettikten sonra şöyle der: "Bu şartlar üzere amel edilmedikçe Allahu (تعالى), îmân için bir hakikat kılmamıştır. Ortada bir amel olmasa bile sadece kavlin/sözün onu mü'min kılacağını sanan kimse, Allah'ın Kitabı ve Sünnete karşı inâd eden bir kimsedir." [Ebu Ubeyd el-Kâsım ibn Sellâm, Kitâbu'l-Îmân, 18.-19. sayfalar]

¹¹⁴⁵ İbn Ebi Hâtîm (رحمه الله) hasen bir sened ile Dahhâk (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'لَهُمْ دَرَجَاتٌ عِنْدَ رَبِّهِمْ/Rabbleri indinde dereceler onlar içindir]' Cennet ehlinin bazıları bazısının fevkindedir. Fazileti üstün olan, kendisinden daha aşağıda olanı görür. Daha aşağıda olan ise, kendisinden daha faziletli olanı göremez." [Ebu Muhammed ibn Ebi Hâtîm er-Râzî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm Müsneden anî'r-Resûl ve's-Sahâbe ve't-Tâbiîn, 8. cilt, 49.-50. sayfalar (57.)]

¹¹⁴⁶ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'وَمَغْفِرَةٌ/Ve mağfîret]' Günâhlarından (mağfîret). '[وَرِزْقٌ كَرِيمٌ/Ve kerîm bir rızık]' Cennet." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 390. cilt, 13. sayfa]

¹¹⁴⁷ İbn Ebi Hâtîm (رحمه الله) hasen bir sened ile Süddî (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'كَمَا صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ)/Rabbinin, hakk ile evinden seni ihrâc ettiği gibidir.]" Nebî (صلی الله علیه و آله وسلم)'in Bedr'e hurûc etmesi/çıkması. '[وَأَنْ فَرِيقًا مِنَ الْمُؤْمِنِينَ لَكَارِهُونَ/Ve muhakkak ki mü'minlerden bir fırka, elbette kerih görenlerdir.]" Müşriklerin (kıtâl için) taleb edilmesi." [Ebu Muhammed ibn Ebi Hâtîm er-Râzî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm Müsneden anî'r-Resûl ve's-Sahâbe ve't-Tâbiîn, 8. cilt, 51.-52. sayfalar (62. ve 64.)]

Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "Allah Resûlu (صلی الله علیه وسلم)'ın ashâbı(ndan bir fırka) Bedr'e hurûc etmeyi/çıkmayı kerih görüyorlardı." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 2. cilt, 249. sayfa]

¹¹⁴⁸ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) yine dedi ki: "'بَعْدَ مَا تَبَيَّنَ/Tebeyyün etmesinin ardından]" Mânâsı: Onun, kendilerine vermiş olduğu vaadteki sıdkı/doğruluğu bir kez daha apaçık ortaya çıktıktan sonra, vaadinde onları tasdik etmiştir." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 2. cilt, 249. sayfa]

Ve hani Allah size vaad ediyordu, iki tâifeden biri o sizindir diye.¹¹⁴⁹ **Ve arzu ediyordunuz, güç sâhibi olmayan sizin olsun diye. Ve Allah murâd ediyordu ki, kelimeleri ile Hakkı tahakkuk ettirsin ve kâfirlerin arkasını kessin.(7)**¹¹⁵⁰

(Bu,) **Hakkı tahakkuk ettirmesi ve bâtlı ibtâl etmesi içindir. Velev ki mücrimler kerih görse.(8)**¹¹⁵¹

Hani Rabbinize istigâse ediyordunuz, bunun üzerine size icâbet etmişti.¹¹⁵² (Buyurdu ki:) **'Muhakkak ki Ben, ardı ardına bin melâike ile size imdâd edici(yim).'(9)**¹¹⁵³

Ve Allah onu kılmamıştır, ancak bir büşrâ ve onunla kalblerinizin tatmîn olması için. Ve Allah'ın indinden başka nusret yoktur. Muhakkak ki Allah, Azîz'dir, Hakîm'dir.(10)

Hani Kendisinden bir emniyet olarak sizi uyuklama sarıyordu.¹¹⁵⁴ **Ve üzerinize semâdan bir su inzâl ediyordu, onunla sizi tathîr etmesi ve şeytânın riczini sizden gidermesi için ve kalblerinizin üzerini pekiştirmesi ve ayakları onunla sâbitlemesi için.(11)**¹¹⁵⁵

¹¹⁴⁹ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[وَإِذْ يُوحَىٰ لَكَمُ] Bu tâifelerden biri, Şam'dan kervanla dönen Ebu Sufyan bin Harb, diğer tâife ise beraberinde bir grup Kureyşli bulunan Ebu Cehil idi. Bunun üzerine Müslümanlar, zahmete girmeyi ve savaşmayı kerih görmüş, kervana ulaşmayı istemişlerdi. Ve Allah murâd eylediğini murâd buyurmuştu." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 13. cilt, 403. sayfa]

¹¹⁵⁰ İmâm Beğavî (رحمه الله) der ki: "[وَأَنَّ غَيْرَ ذَاتِ الشُّوْكَةِ تَكُونُ لَكُمْ] / Güç sâhibi olmayan sizin olsun diye]' Yani: İçinde savaş bulunmayan kervan (sizin olsun diye). '[وَيُرِيدُ اللَّهُ أَنْ يُجِثَّ الْحَقَّ] / Ve Allah murâd ediyordu ki, Hakkı tahakkuk ettirsin]' Yani: Onu muzaffer kılsın ve yüceltsin. '[بِكَلِمَاتِهِ] / Kelimeleri ile]' Size savaşmayı emretmesi ile. '[وَيَقْطَعُ دَابِرَ الْكَافِرِينَ] / Ve kâfirlerin arkasını kessin]' Yani: Onların kökünü kurutsun, tâ ki onlardan hiç kimse kalmasın. Yani: Arapların kâfir olanlarının (kökünü kurutsun)." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Begâvî, Meâlim'ut-Tenzîl, 3. cilt, 331.-332. sayfalar]

¹¹⁵¹ İmâm Beğavî (رحمه الله) yine şöyle dedi: "[وَالْحَقُّ يُجِثُّ] / (Bu,) Hakkı tahakkuk ettirmesi içindir]' Yani: İslâm'ı ayakta tutması içindir. '[وَيُبْطِلُ الْبَاطِلَ] / Ve bâtlı ibtâl etmesi]' Yani: Küfrü yok etmesi. '[وَلَوْ] / Velev ki mücrimler kerih görse.' Yani: (Velev ki) müşrikler (kerih görse)." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Begâvî, Meâlim'ut-Tenzîl, 3. cilt, 331. sayfa]

¹¹⁵² İmâm Taberî (رحمه الله) diyor ki: "[وَسْتَغِيثُونَ رَبَّكُمْ] / Rabbinize istigâse ediyordunuz]' Düşmanınızdan O'na sığınıyor ve üzerlerine nusret vermesi için O'na duâ ediyordunuz. '[لَكُمْ فَاسْتَجَابَ] / Bunun üzerine size icâbet etmişti]' Bunun üzerine duânıza icâbet etmişti." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 13. cilt, 409. sayfa]

¹¹⁵³ İbn Ebi Zemenin (رحمه الله) der ki: "[مُئِدِّكُمْ] / Size imdâd edici(yim)]' Sizi takviye edici(yim)." [Ebî Abdillâh Muhammed ibn Abdillâh ibn Ebî Zemenin, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 2. cilt, 167. sayfa]

¹¹⁵⁴ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile AbdUllah ibn Mes'ud (رضي الله عنه)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "Kıtâlde uyuklama, Allah (عز وجل)'den bir emniyettir. Ve namazda uyuklama ise şeytândır." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 2. cilt, 388. sayfa]

¹¹⁵⁵ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) şöyle der: "[وَيَذْهَبُ عَنْكُمْ رَجَزُ الشَّيْطَانِ] / Ve şeytânın riczini

Hani Rabbin meleklere: 'Sizinle beraberim. Artık o îmân edenlere sebât verin. O küfredenlerin kalblerine korku ilkâ edeceğim. O hâlde boyunların fevkine darbedin. Ve onlardan tüm parmaklara darb edin.' diye vahyedyordu.(12)

Bu, onların Allah ve Resûlu'ne şikâk etmelerindendir. Ve kim Allah ve Resûlu'ne şikâk ederse, o takdirde kuşkusuz Allah'ın ikâbı şiddetlidir.(13)¹¹⁵⁶

Bu size, şimdi onu tadın. Ve kuşkusuz ki kâfirler için ateş azâbı vardır.(14)

Ey o îmân edenler, topluca o küfredenlere mülâki olduğunuzda, bu durumda arkaları onlara dönmeyin.(15)¹¹⁵⁷

Ve kim o gün arkasını onlara dönerse,¹¹⁵⁸ kâtâl için yer değiştirme veya (başka) bir bölüğe katılma dışında, o zaman Allah'tan bir gazaba uğrar ve yurdu Cehennem'dir. Ve (o,) ne kötü bir varış yeridir.(16)

İmdi onları katletmediniz ve lâkin Allah onları katletti.¹¹⁵⁹ Ve attığında sen atmadın ve lâkin Allah attı. Ve (bu,) mü'minleri Kendisinden güzel bir belâyla ibtilâ etmek içindir.¹¹⁶⁰ Muhakkak ki Allah, Semî'dir, Âlîm'dir.(17)

sizden gidermek]' Yani: Şeytânın vesvesesini (sizden gidermek). '[وَلَيَرْبِطَ عَلَى قُلُوبِكُمْ/Ve kalblerinizin üzerini pekiştirmesi için]' Yani: Korkuyu izâle ederek kalblerinizi güçlendirmesi ve sebatkâr kılması için. '[وَوَيْتَبَتْ بِهِ الْأَقْدَامَ/Ve ayakları onunla sâbitlemesi]' Yani: Yağmur ile ıslanan kum üzerinde (ayakları sâbitlemesi)."[Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîrül-Kur'ân, 2. cilt, 252. sayfa]

¹¹⁵⁶ İmâm Taberî (رحمه الله) dedi ki: "[وَمَنْ يُشَاقِقِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ/Ve kim Allah ve Resûlu'ne şikâk ederse]' Yani: Kim Allah'ın emrine ve Resûlu'nun emrine muhâlefet eder ve onlara (yani Allah ve Resûlu'ne) itaattan ayrılırsa. '[فَإِنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ/O takdirde kuşkusuz Allah'ın ikâbı şiddetlidir]' O kimseye (karşı ikâbı şiddetlidir.) Dünyada ona ikâbının şiddetli olması: Düşmanlarına uğrattığı intikâmı o kimseye de uğratmasıdır. Âhiret'te (ki ikâbı): Cehennem ateşinde muhalled olarak kalmaktır." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 13. cilt, 433. sayfa]

¹¹⁵⁷ İmâm Taberî (رحمه الله) demiştir ki: "[يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا/Ey o îmân edenler]' Ey -Allah ve Resûlu'nu- o tasdik edenler. '[وَإِذَا لَقِيتُمْ الَّذِينَ كَفَرُوا/O küfredenlere mülâki olduğunuzda]' Kıtâlde (o küfredenlere mülâki olduğunuzda). '[رَحْفًا/Topluca]' Birbirinize yakınlaşmış (ve bir topluluuk oluşturmuş hâlde)" Devamlı İmâm Taberî (رحمه الله) şöyle demektedir: "[فَلَا تُولَوْهُمْ الْاَدْبَارَ/Bu durumda arkaları onlara dönmeyin]' Sırtlarınızı onlara dönmeyin. Aksi takdirde onlardan hezîmete uğratılırsınız. Ve lâkin onların karşısında sâbit durun." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 13. cilt, 435. sayfa]

¹¹⁵⁸ İmâm Ebu Dâvud (رحمه الله), Ebû Saîd el-Hudrî (رضي الله عنه)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[وَمَنْ يُولِهِمْ يَوْمَئِذٍ دُبُرَهُ/Ve kim o gün arkasını onlara dönerse]' (âyeti) Bedir Günü'nde inzâl edilmiştir." [Ebu Dâvud Süleymân bin el-Eş'as bin İshâk es-Sicistânî, Sünen-i Ebu Dâvud (4648.); Şeyh el-Elbânî 'Sahîhu Ebi Dâvud'ta eser hakkında: "Sahîhtir." demiştir.]

¹¹⁵⁹ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) demiştir ki: "Allahu (تعالى), kulların fiillerinin halkedicisi olduğunu ve onlardan sâdir olan hayrın hepsinden ötürü hamd edilen olduğunu beyân eder. Çünkü o kulları bunlara muvaffak kılan ve onları işlemeleri için kendilerine yardımcı olan O'dur. Ve bundan dolayı şöyle buyurur: '[إِمْدِيْ اٰنْكَرْتُمْ اَنْ تَكُوْنُوْا كَالَّذِيْنَ كَفَرْتُمْ وَلٰكِنْ اَللّٰهُ قَتَلَهُمْ/İmdi onları katletmediniz ve lâkin Allah onları katletti.]' Yani: Onların adedinin çokluğu ve sizin adedinizin azlığına ragmen düşmanlarınızı kendi güç ve kuvvetiniz ile katletmiş değilsiniz. Yani: Bilakis, O ki, O'dur onların üzerine size zafer veren." [Ebu'l-Fidâ İsmâil

Bu size. Ve kuşkusuz ki Allah, kâfirlerin tuzaklarını boşa çıkarandır.(18)

Eğer fetih istiyorsanız, işte fetih size gelmiştir. Ve eğer nihâyet verirsiniz, artık o sizin için hayırlıdır. Ve eğer avdet ederseniz, avdet ederiz. Ve topluluğunuz -velev ki çok olsa (bile)- hiçbir şey asla size yarar sağlamaz.¹¹⁶¹ Ve kuşkusuz ki Allah, mü'minler ile beraberdir.(19)¹¹⁶²

Ey o îmân edenler, Allah ve Resûlu'ne itaat edin ve siz şittığınız hâlde ondan yüz çevirmeyin.(20)¹¹⁶³

Ve onlar işitmedikleri hâlde: 'İşittik.' o diyenler gibi olmayın.(21)¹¹⁶⁴

ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîm, Enfâl Sûresi, 17. âyetin tefsîrinde]

¹¹⁶⁰ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "'وَلْيَبْلُغِ الْمُؤْمِنِينَ مِنْهُ بَلَاءٌ حَسَنًا' /Ve (bu,) Kendisinden güzel bir belâyla mü'minleri ibtilâ etmek içindir.' Yani: (Bu,) mü'minleri kendisiyle nimetlendirdiği güzel bir nimet (ile ibtilâ etmek içindir). Bu, nusret ve zafer nimetidir. Ve şiddet bir belâdır ve nimet (de) bir belâdır. Ve Allahu (تعالى), kulunu bazen nimet ile bazen şiddet ile ibtilâ eder/sınar." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 2. cilt, 255. sayfa]

¹¹⁶¹ İbn Ebi Hâtîm (رحمه الله) sahîh bir sened ile İbn Abbâs (رضي الله عنهم)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'أَنْ تَسْتَفْتَحُوا فَقَدْ جَاءَكُمْ الْفَتْحُ' /Eğer fetih istiyorsanız, işte fetih size gelmiştir.' Yani: Bununla müşrikler (kasededilir). Ve (ey müşrikler,) eğer nusret istiyorsanız, işte medet size gelmiştir." [Ebu Muhammed ibn Ebi Hâtîm er-Râzî, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîm Müsneden anî'r-Resûl ve's-Sahâbe ve't-Tâbiîn, 8. cilt, 99. sayfa (184.)]

İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) der ki: "Allahu (تعالى) küffâra şöyle buyurur: 'أَنْ تَسْتَفْتَحُوا فَقَدْ جَاءَكُمْ الْفَتْحُ' /Eğer fetih istiyorsanız, işte fetih size gelmiştir.' Yani: Eğer nusret istiyorsanız; Allah'ın kazâ buyurmasını istiyor, sizinle mü'min düşmanlarınızın arasında kesin bir hüküm vermesini diliyorsunuz, işte istediğiniz şey size gelmiştir. 'وَأَنْ تَنْهَوْا' /Ve eğer nihâyet verirsiniz]' Yani: İçinde bulunduğunuz, Allah'a küfrete ve Resûlu'nu tekzib etme hâline (nihâyet verirsiniz). 'فَهُوَ خَيْرٌ لَكُمْ' /Artık o sizin için hayırlıdır]' Yani: Dünyâ ve Âhirette (sizin için daha hayırlıdır). 'وَأَنْ تَعُدُّوا نَعْدًا' /Ve eğer avdet ederseniz, avdet ederiz.' Mânâsı: İçinde olduğunuz küfür ve dalâlete avdet ederseniz, Biz de bu vâkıyanın misli ile size döneriz. 'وَأَنْ تَغْنَى عَنْكُمْ فَنَنْتَفِعَ شَيْئًا وَلَوْ كَثُرَتْ' /Ve topluluğunuz -velev ki çok olsa (bile)- hiçbir şey asla size yarar sağlamaz.]' Yani: Velev ki toplamayı umut ettiğiniz kadar çok toplulukları toplasanız, öyle ki kuşkusuz Allah'ın beraber olduğu kimseye gâlib gelecek yoktur." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîm, Enfâl Sûresi, 19. âyetin tefsîrinde]

¹¹⁶² İbn Ebi Hâtîm (رحمه الله) hasen bir sened ile Urve bin Zubeyr (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'وَأَنَّ اللَّهَ مَعَ الْمُؤْمِنِينَ' /Ve kuşkusuz ki Allah, mü'minler ile beraberdir.' Ve Ben, mü'minler ile beraberim ve kendilerine muhâlif edenler üzere onlara nusret ederim." [Ebu Muhammed ibn Ebi Hâtîm er-Râzî, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîm Müsneden anî'r-Resûl ve's-Sahâbe ve't-Tâbiîn, 8. cilt, 103. sayfa (196.)]

¹¹⁶³ İmâm Taberî (رحمه الله) şöyle demektedir: "'أَطِيعُوا اللَّهَ وَرَسُولَهُ' /Allah ve Resûlu'ne itaat edin]' Size emrettiklerinde (itaat edin) ve sizi nehyettiklerinden (uzak durun). 'وَلَا تَوَلَّوْا عَنْهُ' /Ve ondan yüz çevirmeyin]' Allah Resûlu (صلى الله عليه وسلم)'e sırt çevirmeyin ve emrine ve nehyine muhâlif olmayın. 'وَأَنْتُمْ تَسْمَعُونَ' /Ve siz işittiğiniz hâlde]' Size emrini ve nehyini (işitiyorsunuz) ve siz ona îmân ediyorsunuz." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 13. cilt, 457. sayfa]

¹¹⁶⁴ İmâm Şevkânî (رحمه الله) diyor ki: "'وَلَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ قَالُوا سَمِعْنَا وَهُمْ لَا يَسْمَعُونَ' /Ve: 'İşittik.' o diyenler gibi olmayın. Ve onlar işitmezler.' Onlar müşrikler veya münâfıklar veya yahûdiler veya bunların tümüdür. Öyle ki kuşkusuz onlar, fehm etmeden ve amel olmadan kulakları ile işitirler. Bu itibarla onlar, asla o işitmeyenler gibidir. Çünkü işitilen şeylerden (onlar) yararlanamamıştır." [Muhammed

Muhakkak ki debelenenlerin¹¹⁶⁵ Allah indinde en şerrlisi sağır, dilsizlerdir. Onlar ki akletmezler.(22)

Ve eğer Allah onlarda bir hayır ilmetse, elbette onlara işittirir. Ve eğer onlara işittirse, elbette onlar yüz çevirirler. Ve onlar îrâz edenlerdir.(23)

Ey o îmân edenler, Allah'a ve Resûlu'ne -size hayât verecek olana¹¹⁶⁶ sizi dâvet ettiğinde- icâbet edin. Ve ilmedin ki Allah, kişi ve onun kalbi arasına girer.¹¹⁶⁷ Ve kuşkusuz ki O, O'na haşr edirsiniz.(24)

Ve hâsseten sizden o zulmedenlere isâbet etmeyen fitneden vikâye edin.¹¹⁶⁸ Ve ilmedin ki Allah'ın ikâbı çok şiddetlidir.(25)

Ve tezekkür edin, hani azınlıktınız, arzda müstazaflar. İnsânların sizi kapmasından korkuyordunuz.¹¹⁶⁹ Derken sizi barındırmış ve nusreti ile sizi

bin Alî eş-Şevkânî, Fethu'l-Kadîr, 533. sayfa (tek cilt olarak basım)]

¹¹⁶⁵ İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) dedi ki: "[الدَّوَابَّ/Debelenenler]' Halk edilenler/yaratılanlar." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 2. cilt, 163. sayfa]

¹¹⁶⁶ İbn Kayyim el-Cevziyye (رحمه الله) şöyle demekte: "Kuşkusuz ki fâideli bir hayât ancak Allah (سبحانه وتعالى)'ya ve Resûlu (صلى الله عليه وسلم)'e icâbet etmek sûreti ile hâsıl olur. Kendisi için bu icâbet hâsıl olmayan kişinin hayâtı yoktur. Böyle bir kimsenin olsa olsa ancak en rezil hayvanâtla müşterek hayvanca bir hayâtı olabilir. Temiz ve hakîkî hayât, zâhiren ve bâtunen Allah (سبحانه وتعالى)'ya ve Resûlu (صلى الله عليه وسلم)'e icâbet eden kimsenin hayâtıdır. Böyle kimseler, öseler bile hayât sâhibidir. Onların gayrı, bedenlen yaşıyor olsalar bile aslen ölüdür. Bunun için, insânların hayât bakımından en kâmil olanı, Resûl (صلى الله عليه وسلم)'in dâvetine en kâmil icâbet eden kimsedir. Nebî (صلى الله عليه وسلم)'in dâvet buyurduğu her şeyde hayât vardır. Dâvetin bir cüzünü kaçırın kimse, hayâtın da bir cüzünü kaçırmış demektir. Bir kimse, Nebî'ye icâbet ettiği nisbette hayât sâhibidir." [Muhammed ibn Ebî Bekr ibn Kayyim el-Cevziyye, el-Fevâid, 87. sayfa]

¹¹⁶⁷ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile İbn Abbâs (رضي الله عنهم)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[وَأَعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ يَحُولُ بَيْنَ الْمَرْءِ] Ve ilmedin ki Allah, kişi ve onun kalbi arasına girer. (Allah,) mü'min ile küfür arasına girer ve kâfir ile îmân arasına girer." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 2. cilt, 394. sayfa]

¹¹⁶⁸ İbn Ebî Hâtîm (رحمه الله) sahîh bir sened ile İbn Abbâs (رضي الله عنهم)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[وَاتَّقُوا فِتْنَةً لَا تُصِيبُ الَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْكُمْ خَاصَّةً] Ve hâsseten sizden o zulmedenlere isâbet etmeyen fitneden vikâye edin.' Allahu (تعالى) mü'minlere, aralarında münkeri kabullenmemelerini emreder. Aksi takdirde Allah, onların umûmuna azâb eder." [Ebu Muhammed ibn Ebî Hâtîm er-Râzî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm Müsened anîr-Resûl ve's-Sahâbe ve't-Tâbiîn, 8. cilt, 118. sayfa (238.)]

Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) ise şöyle der: "[وَاتَّقُوا فِتْنَةً لَا تُصِيبُ الَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْكُمْ خَاصَّةً] Ve hâsseten sizden o zulmedenlere isâbet etmeyen fitneden vikâye edin.' Mânâsı: Zâlimlere ve zâlim olmayanlara isâbet eden azâbta vikâye edin/sakının." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 2. cilt, 258. sayfa]

¹¹⁶⁹ İmâm Beğavî (رحمه الله) dedi ki: "[وَادْكُرُوا إِذْ أَنْتُمْ قَلِيلٌ مُسْتَضْعَفُونَ فِي الْأَرْضِ] Ve tezekkür edin, hani azınlıktınız, arzda müstazaflar.' Buyuruyor ki: Tezekkür edin, ey muhâcirler topluluğu, hani İslâm'ın ibtidâsında sayıca azınlıktınız, Mekke arzında müstazaflar (idiniz). '[يَخَافُونَ أَنْ يَخْطِفَهُمْ] İnsânların sizi kapmasından korkuyordunuz.' İnsânların, yani Mekke kâfirlerinin sizi götürmesinden (korkuyordunuz.)" [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Begavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 3. cilt, 246.-247. sayfalar]

teyid etmiş ve pak olanlardan sizi rızıklandırmıştır.¹¹⁷⁰ Umulur ki siz şükredersiniz.(26)

Ey o îmân edenler, Allah'a hâinlik etmeyin ve Resûl('e). Ve emânetlerinize hâinlik (etmeyin).¹¹⁷¹ Ve siz ilmediyorsunuz.(27)¹¹⁷²

Ve mâllarınız ve evlâdlarınızın bir fitne¹¹⁷³ olduğunu ve Allah indinde azîm bir ecrin bulunduğunu ilmedin.(28)

Ey o îmân edenler, eğer Allah'a takvâ ederseniz, sizin için bir furkân¹¹⁷⁴ kılar ve sizden kötülüklerinizi keffâretler ve sizin için mağfiret buyurur. Ve Allah, azîm fazl sâhibidir.(29)

Ve hani o küfredenler, seni sâbitlemeleri¹¹⁷⁵ veya seni katletmeleri¹¹⁷⁶ veya seni ihrâc etmeleri için sana tuzak kuruyordu. Ve tuzak kurarlar ve Allah (da) tuzak kurar. Ve Allah, tuzak kuranların en hayırlısıdır.(30)

¹¹⁷⁰ İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) demiştir ki: "'[فَأَوَيْتُمْ/Derken sizi barındırmış]' Medîne'ye sizi dâhil etmiş. '[وَزَقَقْنَاكُمْ مِنْ] Müşrikler üzerine size yardım etmiş. '[وَأَيَّدَكُمْ بِنُصْرَةٍ] Rızık olanlardan sizi rızıklandırmıştır]' Rızkın helâli (ile sizi rızıklandırmıştır.)" [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 2. cilt, 173. sayfa] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) ise şöyle demektedir: "'[وَزَقَقْنَاكُمْ مِنْ الطَّيِّبَاتِ/Ve pak olanlardan sizi rızıklandırmıştır]' Yani: Ganîmetler (ile sizi rızıklandırmıştır)." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 2. cilt, 258. sayfa]

¹¹⁷¹ İbn Ebi Hâtîm (رحمه الله) sahîh bir sened ile İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَخُونُوا اللَّهَ] Ey o îmân edenler, Allah'a hâinlik etmeyin]' Farzları terk ederek (Allah'a hâinlik etmeyin)." İbn Abbâs (رضي الله عنهما) devamla (sâbit bir sened ile) şöyle demiştir: "'[وَالرَّسُولَ/Ve Resûl('e)]' (Resûl'un) sünnetini terk ederek ve mâsiyete irtikâb ederek (hâinlik etmeyin). [وَتَخُونُوا أَمَانَاتِكُمْ/Ve emânetlerinize hâinlik (etmeyin).] Ve: '[الْأَمَانَةُ/Emânet]' Allah'ın kullardan, onları hakkıyla işlemelerini istediği amellerdir. Yani: Farzlar. [وَتَخُونُوا/Ve hâinlik (etmeyin).]' Yani: Onları eksiltmeyin." [Ebu Muhammed ibn Ebi Hâtîm er-Râzî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm Müsneden anî'r-Resûl ve's-Sahâbe ve't-Tâbiîn, 8. cilt, 122.-124. sayfalar (249. , 253. ve 255.)]

¹¹⁷² İmâm Kurtubî (رحمه الله) dedi ki: "'[وَأَنْتُمْ تَعْمَلُونَ/Ve siz ilmediyorsunuz.]" Yani: Hıyânette çirkinlik ve arsızlık olduğunu (ilmediyorsunuz.) Şöyle de denilmiştir: Onun bir emânet olduğunu ilmediyorsunuz." [Ebu AbdUllah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, el-Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, Enfâl Sûresi, 27. âyetin tefsirinde]

¹¹⁷³ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile İbn Zeyd (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[فِتْنَةٌ/Fitne]' Sınamadır, onları sınamaktır." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsiri'l-Kur'ân, 13. cilt, 487. sayfa]

¹¹⁷⁴ İbn Ebi Hâtîm (رحمه الله) sahîh bir sened ile İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[فُرْقَانًا/Furkân]' Çıkış yeri." [Ebu Muhammed ibn Ebi Hâtîm er-Râzî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm Müsneden anî'r-Resûl ve's-Sahâbe ve't-Tâbiîn, 8. cilt, 128.-128. sayfalar (270.)]

¹¹⁷⁵ İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) diyor ki: "'[لِيُثَبِّتَكَ/Seni sâbitlemeleri]' Yani: Seni hapsedmeleri." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 2. cilt, 175. sayfa]

¹¹⁷⁶ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[لِيُثَبِّتَكَ أَوْ يَكْتُلَكَ/Seni sâbitlemeleri veya seni katletmeleri için]' Kureys kâfirleri, Mekke'den çıkmasından önce Muhammed (صلی الله عليه وسلم)'e bunu (yapmayı) murâd etmişlerdir." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsiri'l-Kur'ân, 13. cilt, 499. sayfa]

Ve üzerlerine âyetlerimiz tilâvet edildiğinde, dediler ki: 'İşittik, eğer dilersek, elbette bunun mislini söyleriz. Bu, evvelkilerin satırlarından başkası değildir.'⁽³¹⁾¹¹⁷⁷

Ve hani demişlerdi ki: 'Allah'ım, eğer bu, senin indinden, o hakk ise, hemen semâdan üzerimize taş yağdır veya elîm bir azâbı bize getir.'⁽³²⁾

Ve Allah -ve sen onların içindeyken- onlara azâb edecek değil idi.¹¹⁷⁸ Ve Allah -ve onlar istiğfâr ederlerken- onlara azâb edici değil idi.⁽³³⁾

Ve Allah'ın onlara azâb etmemesi için onlar için ne var? Ve onlar Mescidi'l-Harâm'dan alıkoyarlar. Ve onun evliyâsı değil idiler. Onun evliyâsı muttakîlerden başkası değildir.¹¹⁷⁹ Ve lâkin ekserîsi ilmetmezler.⁽³⁴⁾

Ve onlar için ne var, Allah, kendilerine azâb etmesin? Ve onlar Mescidi'l-Harâm'dan alıkoyarlar. Ve onun evliyâsı değil idiler.¹¹⁸⁰ Onun evliyâsı muttakîlerden başkası değildir.¹¹⁸¹ Ve lâkin ekserîsi ilmetmezler.⁽³⁴⁾

Ve Beyt'in indindeki namazları, ıslık çalmak ve el çırpırmaktan başka olmamıştır. Şimdi tadın azâbı, sizin küfretmiş olmanızdan dolayı.⁽³⁵⁾

Muhakkak ki o küfredenler, mâllarını Allah yolundan alkoymak için infâk ederler ve onları (yine) infâk edeceklerdir. Sonra üzerlerine hasret olur, sonra mağlûb olurlar. Ve o küfredenler, Cehennem'e haşr edilirler.⁽³⁶⁾

¹¹⁷⁷ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "'[أَسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ]/Bu, evvelkilerin satırlarından başkası değildir.'" Yani: Evvelkilerin yalanları(ndan başkası değildir)." Devamla şöyle der: "Ve bunlar yazılıdır." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 2. cilt, 261. sayfa]

¹¹⁷⁸ İbn Ebi Hâtîm (رحمه الله) sahîh bir sened ile Dahhâk (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيُعَذِّبَهُمْ]/Ve Allah onlara azâb edecek değil idi.'" O Mekke'deki müşrikler(e azâb edecek değil idi). '[وَأَنْتَ فِيهِمْ]/Ve sen onların içindeyken]' Yani: Nebî (صلی الله علیه وسلم) (onların içindeyken)." [Ebu Muhammed ibn Ebi Hâtîm er-Râzî, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîm Müsneden anî'r-Resûl ve's-Sahâbe ve't-Tâbiîn, 8. cilt, 144.-145. sayfalar (315.-316.)]

¹¹⁷⁹ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) şöyle der: "'[أَنْ أَوْلِيَاؤُهُ إِلَّا الْمُتَّقُونَ]/Onun evliyâsı muttakîlerden başkası değildir.'" Yani: Mü'minler(den başkası değildir)." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 2. cilt, 263. sayfa]

¹¹⁸⁰ İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) dedi ki: "'[وَمَا كُنَّا أَوْلِيَاءَهُ]/Ve onun evliyâsı değil idiler.'" Ârabların müşrikleri, kendilerini Mescidi'l-Harâm'ın evliyâsı sanıyorlardı." Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebi Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîz, 2. cilt, 176. sayfa]

¹¹⁸¹ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) diyor ki: "'[أَنْ أَوْلِيَاؤُهُ إِلَّا الْمُتَّقُونَ]/Onun evliyâsı muttakîlerden başkası değildir.'" Yani: Mü'minler(den başkası değildir)." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 2. cilt, 263. sayfa]

(Bu,) Allah'ın pisi temizden temyiz etmesi ve pisin bazısını bazısı üzerine kılması içindir. Böylece cemfân onu yığar da Cehennem'in içinde onu kılar. İşte onlar, onlardır hüsrâna uğrayanlar.(37)

O küfredenlere de ki: 'Eğer nihâyet verirlerse, selefte olan'¹¹⁸² onlar için mağfiret edilir ve eğer avdet ederlerse, artık evvelkilerin sünneti geçmiştir.'(38)¹¹⁸³

Ve onlarla kıtâl edin, tâ ki fitne olmasın'¹¹⁸⁴ ve Dîn tümüyle Allah için olsun. Ama eğer nihâyet verirlerse,¹¹⁸⁵ o takdirde kuşkusuz Allah, (onların) amel ettiklerine Basîr'dir.(39)

Ve eğer yüz çevirirlerse, o hâlde ilmedin ki Allah, Mevlâ'nızdır. Ne güzel Mevlâ ve ne güzel Nasîr.(40)

Ve ganîmet aldığınız bir şeyin, öyle ki beşte birinin Allah için ve Resûlu için ve akrabâlığı bulunan ve yetimler ve miskînler ve yolda kalmışlar için olduğunu ilmedin,¹¹⁸⁶ eğer Allah ve furkân günü¹¹⁸⁷ -iki topluluğun karşılaştığı gün-¹¹⁸⁸

¹¹⁸² İmâm Beğavî (رحمه الله) diyor ki: "'[مَا قَدْ سَلَفَ/Selefte olan]' Yani: İslâm'dan önce geçmişte kalan günâhları." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 3. cilt, 356. sayfa]

¹¹⁸³ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) der ki: "'[وَلِلَّذِينَ كَفَرُوا إِنَّ يَنْتَهُوا/O küfredenlere de ki: 'Eğer nihâyet verirlerse']' Yani: Onlar, içerisinde bulundukları küfür ve düşmanlık ve inâda (nihâyet verirlerse) ve İslâm'a dâhil olur ve itâata ve (Allah'a) yönelirlerse, onların selefte/geçmişte -yani küfürlerinden ve günâhlarından ve hatâlarından- olanlar mağfiret olunur." Devamlı İbn Kesîr (رحمه الله) şöyle der: "'[وَأِنْ قَدْ مَضَتْ /Eğer avdet ederlerse]' Yani: İçerisinde bulundukları hâl üzere (devâm ederlerse). '[فَقَدْ مَضَتْ /Artık evvelkilerin sünneti geçmiştir]' Yani: Evvelkilerdeki sünnet devâm eder. Şöyle ki eğer onlar yalan söyler ve inâdları üzere devâm ederlerse, onlara azâb ve cezâlandırma ile mukâbele ederiz." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Enfâl Sûresi, 38. âyetin tefsîrinde]

¹¹⁸⁴ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[وَقَاتِلُوهُمْ حَتَّى لَا تَكُونَ فِئَةً/Ve onlarla kıtâl edin, tâ ki fitne olmasın]' Yani: (Ve onlarla kıtâl edin, tâ ki şîrk olmasın." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 2. cilt, 401. sayfa]

¹¹⁸⁵ İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) şöyle demiştir: "'[الدِّينُ/Dîn]' Yani: İslâm. '[فَإِنْ أَنْتَهُوا/Ama eğer nihâyet verirlerse]' Küfürlerine (nihâyet/son verirlerse)."[Ebi Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebi Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 2. cilt, 177. sayfa]

¹¹⁸⁶ İbn Nasr el-Mervezî (رحمه الله) şöyle der: "'[وَالَّذِي يُرْسِلُ وَرَسُولَ اللَّهِ خُمُسَهُ وَلِلَّهِ الْقُرْبَىٰ وَابْنُ السَّبِيلِ وَابْنُ السَّبِيلِ/Ve ganîmet aldığınız bir şeyin, öyle ki beşte birinin Allah için ve Resûlu için ve akrabâlığı bulunan ve yetimler ve miskînler ve yolda kalmışlar için olduğunu ilmedin]' Allah (تبارك وتعالى), ganîmetin beşte birini, bahsettiği bu kimseler için kılmış, kalan beşte dördü hakkında bir şey buyurmamış, onların taksîmatını Kitâbında emretmemiş ve onun kimler için olduğunu beyân etmemiştir. Bunu Allah Resûlu (صلى الله عليه وسلم), Sünneti ile beyân etmiştir." [Ebu Abdîllah Muhammed bin Nasr bin Yahyâ el-Mervezî, Kitâbu's-Sunne, 143. sayfa]

¹¹⁸⁷ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) dedi ki: "'[يَوْمَ الْفُرْقَانِ/Furkân günü]' Bedir günü. Allah (سبحانه) onda hakk ve bâtılın arasını tefrîk etmiştir/ayırmıştır." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 2. cilt, 267. sayfa]

¹¹⁸⁸ İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) şöyle demektedir: "'[يَوْمَ التَّقَى الْجَمْعَانِ/İki topluluğun karşılaştığı gün]'

kulumuz üzerine inzâl ettiğimize siz îmân etmiş iseniz. Ve Allah, her şey üzerine Kadîr'dir.(41)

Hani siz yakın vâdîdeydi ve onlar uzak vâdîdeydi. Ve kervan sizden aşağıdaydı. Ve eğer vaadleşseydiniz, elbette vaad yerinde ihtilâf ederdiniz. Ve lâkin Allah, fiil edilmiş olan bir işi kazâ etmek için, helâk olanın beyyineden helâk olması ve hayâtta kalanın beyyineden hayâtta kalması için (böyle yapmıştır). Ve muhakkak ki Allah, elbette Semî'dir, Âlîm'dir.(42)

Hani Allah uykunda sana onları az gösteriyordu.¹¹⁸⁹ Ve eğer sana onları çok gösterseydi, elbette gevşerdiniz ve elbette iş konusunda nizâ ederdiniz.¹¹⁹⁰ Ve lâkin Allah selâmete erdirdi.¹¹⁹¹ Muhakkak ki O, sadırların özüne Âlîm'dir.(43)

Ve hani karşılaştığınızda gözlerinizde size onları az gösteriyordu ve onların gözlerinde sizi azaltıyordu. Allah fiil edilmiş olan bir işi kazâ etmek için (böyle yapmıştır). Ve işler, Allah'a rücû ettirilir.(44)

Ey o îmân edenler, bir topluluğa mülâki olduğunuzda, bu durumda sebât edin¹¹⁹² ve Allah'ı çok zikredin. Umulur ki siz felâh bulursunuz.(45)¹¹⁹³

Ve Allah ve Resûlu'ne itaat edin ve nizâlaşmayın, yoksa gevşersiniz ve rüzgârınız gider.¹¹⁹⁴ Ve sabredin. Muhakkak ki Allah, sabredenler ile beraberdir.(46)

Mü'minler topluluğu ve müşrikler topluluğu (karşılaştığı gün)." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 2. cilt, 163. sayfa]

¹¹⁸⁹ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[أَذْهَبَ اللَّهُ بِكُمْ فِي مَنَامِكُمْ قَلِيلًا/Hani Allah uykunda sana onları az gösteriyordu.]" Allah, ona uykusunda onları az göstermiş, bunun üzerine Nebî (صلى الله عليه وسلم), bu durumu ashâbına haber vermişti. Bu, onları sebatkâr kılmak için idi." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 13. cilt, 570. sayfa]

¹¹⁹⁰ İbn Ebî Zemenîn (رحمه الله) diyor ki: "[وَلَنَتَّزِعَنَّكُمْ فِي الْأَمْرِ/Ve elbette iş konusunda nizâ ederdiniz]' Yani: Allah ve Resûlu'nun emri konusunda ihtilâf ederdiniz." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 2. cilt, 180. sayfa]

¹¹⁹¹ İmâm Kurtubî (رحمه الله) der ki: "[وَلَكِنَّ اللَّهَ سَلَّمَ/Ve lâkin Allah selâmete erdirdi.]" Yani: Muhâlefet etmekten sizi selâmete erdirdi." [Ebu AbdUllah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, el-Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, Enfâl Sûresi, 43. âyetin tefsîrinde]

¹¹⁹² İmâm Şevkânî (رحمه الله) demiştir ki: "[فَاتَّبِعُوا/Bu durumda sebât edin]' Onlara karşı (sebât edin) ve korkuya düşmeyin." [Muhammed bin Ali eş-Şevkânî, Fethu'l-Kadîr, 543. sayfa (tek cilt olarak basım)]

¹¹⁹³ İbn Ebî Hâtîm (رحمه الله) sahîh bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[وَأَذْكُرُوا اللَّهَ كَثِيرًا لَّعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ/Ve Allah'ı çok zikredin. Umulur ki siz felâh bulursunuz.]" Allah, en meşgul oldukları durumda, kılıçlarla vuruşma ânında (bile) zikrini farz kılmıştır." [Ebu Muhammed ibn Ebî Hâtîm er-Râzî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm Müsneden anî'r-Resûl ve's-Sahâbe ve't-Tâbiîn, 8. cilt, 198. sayfa (482.)]

Ve çalım satarak ve insânlara riyâ yaparak diyârlarından o hurûc edenler ve Allah'ın yolundan alıkoyanlar gibi olmayın.¹¹⁹⁵ Ve Allah, (onların) amel ettiklerine Muhît'tir.(47)¹¹⁹⁶

Ve hani şeytân, amellerini onlara ziynetlendirmiş ve demişti ki: 'Bugün insânlardan size gâlib gelecek yoktur. Ve muhakkak ki ben size komşu(yum).'¹¹⁹⁷ Fakat iki topluluk birbirini görünce, topukları üzerine döndü ve dedi ki: 'Muhakkak ki ben sizden berîyim. Muhakkak ki ben görmediğinizi görüyorum. Muhakkak ki ben, Allah'tan korkarım.'¹¹⁹⁸ Ve Allah'ın ikâbı çok şiddetlidir.(48)

Hani münâfıklar ve o kalblerinde maraz olanlar dediler ki: 'Bunları Dîn'leri aldatmış.' Ve kim Allah üzere tevekkül ederse, o takdirde kuşkusuz Allah, Azîz'dir, Hakîm'dir.(49)

Ve melekleri o küfredenlerin yüzleri ve arkalarına darb ederek: 'Ve tadın yangın azâbını.' (diyerek onları) vefât ettirirken görseydin.(50)

Bu, ellerinizin takdîm ettiğinden dolayı ve Allah'ın kullarına zulmedici olmadığındandır.(51)

¹¹⁹⁴ İmâm Kâsimî (رحمه الله) şöyle demiştir: "[وَاطِيعُوا اللَّهَ وَرَسُولَهُ/Ve Allah ve Resûlu'ne itaat edin]' Yani: Tüm emrettikleri ve nehyettikleri konularda (Allah ve Resûlu'ne itaat edin). Ve bu geneldir. '[وَلَا تَنَازَعُوا/Ve nizâlaşmayın]' Yani: Görüşlerin ihtilâfı ile veya kendisiyle emredildiğiniz konularda (nizâlaşmayın/çekişmeyin). '[وَلَا تَخْشَوْنَ الْبَحْرَ/Yoksa gevşersiniz]' Yani: Korkuya kapılırsınız çünkü bazınız bazısına kuvvet veremez. '[وَلَا تَخْشَوْنَ الْبَحْرَ/Yoksa gevşersiniz]' Yani: Kuvvetiniz ve gâlib gelme gücünüz, nusret görmeniz ve devletiniz (gider)."[Cemâleddîn el-Kâsimî, Mehâsinu't-Te'vîl, 8. Cüz, 3011. sayfa]

¹¹⁹⁵ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[وَلَا تَنَازَعُوا/Ve çalım satarak ve insânlara riyâ yaparak diyârlarından o hurûc edenler ve Allah'ın yolundan alıkoyanlar gibi olmayın.]" Onlar, Bedir günü (savaşa) çıkan Kureyş ve Ebû Cehil ve onun arkadaşlarıdır." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 13. cilt, 580. sayfa]

¹¹⁹⁶ İbn Ebî Zemenîn (رحمه الله) şöyle demektedir: "[مُحِيطٌ/Muhît]' O'nun ilmi her şeyi ihâta etmiştir." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 4. cilt, 160. sayfa]

¹¹⁹⁷ İmâm Şevkânî (رحمه الله) der ki: "[الْجَارُ/Komşu]' Mânâsı: Komşunun komşudan def ettiği gibi, arkadaşından türlü çeşit zararını def eden kimsedir." [Muhammed bin Alî eş-Şevkânî, Fethu'l-Kadîr, 544. sayfa (tek cilt olarak basım)]

¹¹⁹⁸ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[آيَةٌ/Âyet]' Dedi ki: Bize zikrolunmuştur ki o, beraberinde meleklerin indiği Cibrîl'i görmüş ve Allah düşmanı, melekler varken kendisine itaat edilmeyeceğini kesin olarak anlamış ve şöyle demiştir: '[أَنَا مُوْهَكَّكٌ/Muhakkak ki ben görmediğinizi görüyorum. Muhakkak ki ben Allah'tan korkarım.]' Ve (o) yalan söylemiştir, vAllâhi o, Allah'ın düşmanıdır. Onda Allah korkusu yoktur. Ve lâkin, kendisinin hiçbir kuvveti olmadığını, hiçbir mukâvemeti olmadığını ilmetmiştir. Bu, ona itaat eden ve onun komutası altına giren kimselerin karşısında Allah düşmanının (sergilemiş olduğu) âdetidir. Tâ ki Hakk ve bâtl bir araya gelince onları şerr olana teslim eder ve kendisi o anda onlardan uzaklaşır." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 14. cilt, 9. sayfa]

Firavun ailesi ve onlardan o öncekilerin durumu gibidir. Allah'ın âyetlerine küfretmişler, o nedenle Allah, günâhlarından dolayı onları yakalamıştır. Muhakkak ki Allah, Kaviyy'dir, ikâbı çok şiddetlidir.(52)

Bu, bir kavim üzerine nimetlendirdiği nimetini, nefislerindeki onlar değiştirinceye kadar, Allah'ın değiştirici olmamasından¹¹⁹⁹ ve Allah'ın Semî, Alîm olmasındandır.(53)

Firavun ailesi ve onlardan o öncekilerin durumu gibidir. Rabblarının âyetlerini tekzîb ettiler, bu yüzden günâhlarından dolayı onları helâk ettik ve Firavun ailesini gark ettik. Ve hepsi zâlimler idiler.(54)

Muhakkak ki Allah indinde debelenenlerin en şerrlisi o küfredenlerdir. Çünkü onlar îmân etmezler.(55)

Onlar ki kendilerinden ahid aldın, sonra her defasında ahidlerini bozdular. Ve onlar takvâ etmezler.(56)

İmdi harbte onları yakalarsan, bu durumda arkalarındakilerini onlar ile ürküt. Umulur ki onlar tezekkür ederler.(57)¹²⁰⁰

Ve bir kavmin hıyânetinden korkarsan, artık eşitlik üzere onlara at. Muhakkak ki Allah, hâinlere muhabbet etmez.(58)¹²⁰¹

Ve o küfredenler öne geçtiklerini¹²⁰² hesâb etmesinler.¹²⁰³ Muhakkak ki onlar âciz bırakamazlar.(59)¹²⁰⁴

¹¹⁹⁹ İbn Ebi Hâtim (رحمه الله) hasen bir sened ile Süddî (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[ذَلِكَ] Bu, bir kavim üzerine nimetlendirdiği nimetini, nefislerindeki onlar değiştirinceye kadar, Allah'ın değiştirici olmamasından(dır)]' Allah'ın nîmeti: Muhammed (صلى الله عليه وسلم)'dir. Allah, Kureys'e bu nimeti vermiş, ama onlar küfretmişler ve (Allah da) onu Ensâr'a vermiştir." [Ebu Muhammed ibn Ebi Hâtim er-Râzî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm Müsneden anî'r-Resûl ve's-Sahâbe ve't-Tâbiîn, 8. cilt, 218. sayfa (538.)]

¹²⁰⁰ İbn Ebi Hâtim (رحمه الله) hasen bir sened ile Abbâd ibn AbdUllah ibn Zubeyr'in (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[وَمِنْهُمْ يَتُكَّرُونَ]/Umulur ki onlar tezekkür ederler.] Umulur ki onlar aklederler." [Ebu Muhammed ibn Ebi Hâtim er-Râzî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm Müsneden anî'r-Resûl ve's-Sahâbe ve't-Tâbiîn, 8. cilt, 223. sayfa (559.)]

¹²⁰¹ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) şöyle demiştir: "[وَمَا تَخَافُ مِنْ قَوْمٍ خِيَلَتْ]/Ve bir kavmin hıyânetinden korkarsan]' Kendileriyle ahidleştiğiniz (bir kavmin) aranda ve onların arasındaki misâkları ve ahidleri bozmalarından (korkarsan). '[فَاتَيْدِ الْيَهُودَ]/Artık (ahdi bozduğunu) onlara at]' Yani: Ahidlerini. '[عَلَى سَوَاءٍ]/Eşitlik üzere]' Yani: Senin (de) ahidlerini bozduğunu onlara bildir, senin onlarla ve onların seninle harb hâlinde olduğunu, eşitlik üzere seninle onların arasında ahid kalmadığını ilmetsinler. Yani: Sen ve onlar eşittir. '[لَا يُحِبُّ الْخَائِنِينَ]/Muhakkak ki Allah, hâinlere muhabbet etmez.]' Yani: Velev ki (bu,) kâfirler hakkında olsa, yine de Allah (hâinlere) muhabbet etmez." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Enfâl Sûresi, 58. âyetin tefsîrinde]

¹²⁰² Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "[سَبَقُوا]/Öne geçtiklerini]' Yani: Bize gâlib

Ve gücünüzün yettiği kadar kuvvetten ve bağlanmış atlardan onlar için hazırlayın,¹²⁰⁵ Allah'ın düşmanını ve düşmanınızı ve onların dûnundan diğerlerini onlar ile korkutun.¹²⁰⁶ Ve onları ilmedemezsiniz, Allah onları ilmeder. Ve Allah yolunda bir şeyden ne infâk ederseniz, size ifâ edilir. Ve siz zulmedilmezsiniz.(60)

Ve eğer barışa yanaşırlarsa, artık ona sen (de) yanaş. Ve Allah üzere tevekkül et. Muhakkak ki O, O'dur Semî, Alîm.(61)

Ve eğer seni aldatmayı murâd ederlerse, o takdirde kuşkusuz ki Allah sana yeter. O, O ki, nusreti ile ve mü'minler ile seni teyid etmiştir.(62)

Ve kalblerinin arasını telif etmiştir.¹²⁰⁷ Eğer arzdaikleri cemîân infâk etseydin, kalblerinin arasını telif edemezdin. Ve lâkin Allah, onların arasını telif etmiştir. Muhakkak ki O, Azîz'dir, Hakîm'dir.(63)

geldiklerini." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'n, 2. cilt, 274. sayfa]

¹²⁰³ İmâm Kurtubî (رحمه الله) dedi ki: "'[وَلَا يَخْسِنَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا سَبَقُوا]/Ve o küfredenler öne geçtiklerini hesâb etmesinler.'" Yani: Bedir vakâsından sağ çıkanlar, hayâta kavuştuklarını (hesâb etmesinler)."[Ebu AbdUllah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, el-Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, Enfâl Sûresi, 59. âyetin tefsîrinde]

¹²⁰⁴ Şeyh Sa'dî (رحمه الله) şöyle demektedir: "'[لَهُمْ لَا يَعْزُونَ]/Muhakkak ki onlar âciz bırakamazlar.'" Yani: "Muhakkak ki onlar O (سبحانه وتعالى)'yı âciz bırakamazlar. Ve Allah onları gözetlemektedir." [Abdurrahmân bin Nâsir es-Sa'dî, Teysîru'l-Kerîmu'r-Rahmân fî Tefsîri Kelâmi'l-Mennân, 369. Sayfa (tek cilt olarak basım)]

¹²⁰⁵ İmâm Beğavî (رحمه الله) diyor ki: "'[الْإِعَادَ]/Hazırlamak'" Bir şeyi, ihtiyâc vaktinde almaktır. "[مِنْ رِبَاطٍ وَكُفَّةٍ]/Kuvvetten]" Yani: Atlar ve dizginleri gibi onlara karşı size kuvvet verecek araçlardan. "[وَمِنْ رِبَاطٍ وَكُفَّةٍ]/Ve bağlanmış atlardan]" Yani: Onların bağlanması ve gazve için temin edilmesi(nden bahsedilmektedir)."[Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Begavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 3. cilt, 371.-372. sayfalar]

İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) ise şöyle demiştir: "'[وَأَعِدُوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ وَمِنْ رِبَاطِ الْخَيْلِ]/Ve gücünüzün yettiği kadar kuvvetten ve bağlanmış atlardan onlar için hazırlayın]" Yani: İmkânlarınız elverdiği kadar (onlar için hazırlayın)."[Ebu'l-Fidâ İsmâîl ibn Umer ibn Kesîr ed-Dimaşkî, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîm, Enfâl Sûresi, 60. âyetin tefsîrinde]

¹²⁰⁶ İmâm Kurtubî (رحمه الله) der ki: "'[تَرْهَبُونَ بِهِ عَدُوَّ اللَّهِ]/Allah'ın düşmanını ve düşmanınızı onlar ile korkutun]" Allah'ın, yahûdiler ve Kureyş ve Arab kâfirlerden düşmanlarını ve düşmanlarınızı onlar ile korkutun. "[وَأَخْرَجَ مِنْ دُونِهِمْ]/Ve onların dûnundan diğerlerini]" Yani: Fars ve Rûmları." [Ebu AbdUllah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, el-Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, Enfâl Sûresi, 60. âyetin tefsîrinde]

¹²⁰⁷ İbn Ebi Hâtîm (رحمه الله) sahîh bir sened ile Muhammed ibn İshâk (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[وَأَلْفَ بَيْنَ قُلُوبِهِمْ]/Ve kalblerinin arasını telif etmiştir.]" Onları o kendisine hidâyet buyurduğu İslâm ile (kalblerinin arasını telif etmiştir)."[Ebu Muhammed ibn Ebi Hâtîm er-Râzî, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîm Müsneden anî'r-Resûl ve's-Sahâbe ve't-Tâbiîn, 8. cilt, 240. sayfa (615.)]

Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) ise şöyle demektedir: "'[وَأَلْفَ بَيْنَ قُلُوبِهِمْ]/Ve kalblerinin arasını telif etmiştir.]" Müfessirlerin ekserisi, bunun Evs ve Hazrec (kabîleleri) hakkında buyurulduğu kanaatindedir. Ve câhiliyye döneminde bunlar arasında kin ve kavga var idi. Ve aaralarındaki kîtâl, yüzyıldır süregelmekteydi. Bunun üzerine Allah, Nebî (صلی الله علیه وسلم) ile kalplerinin arasını telif

Ey Nebî, Allah sana yeter ve mü'minlerden sana tâbi olana.(64)¹²⁰⁸

Ey Nebî, mü'minleri kıtâle özendir. Sizden yirmi (kişilik) sabredenler olursa, iki yüz (kişiy)e gâlib gelirler. Ve sizden yüz (kişi) olursa, o küfredenlerden bin (kişiy)e gâlib gelirler. Çünkü onlar fıkhetmeyenler kavmidir.(65)

Şu an Allah sizden hafifletti ve ilmetti ki, içinde bir zaaf var. Bu durumda sizden yüz (kişi) sabredici olursa, ikiyüz (kişiy)e gâlib gelirler. Ve sizden bin (kişi) olursa, ikibin (kişiy)e gâlib gelirler, Allah'ın izni ile. Ve Allah, sabredenler ile beraberdir.(66)

Bir nebî için esirleri olması -arzda ağır basıncaya kadar- olamaz. Dünyâ arazını murâd ediyorsunuz.¹²⁰⁹ Ve Allah, Âhîret'i murâd ediyor. Ve Allah Azîz'dir, Hakîm'dir.(67)

Eğer Allah'tan bir yazı geçmiş olmasaydı, elbette aldığımız şeyde azîm bir azâb size temâs ederdi.(68)

Artık ganîmet aldıklarınızdan helâl olarak, pak olarak yiyin ve Allah'a takvâ edin. Muhakkak ki Allah, Gafûr'dur, Rahîm'dir.(69)

Ey Nebî, esirlerden ellerinizdekilere de ki: 'Eğer Allah kalblerinizde bir hayır ilmederse, sizden alınandan daha hayırlısını size verir ve sizin için mağfîret buyurur. Ve Allah, Gafûr'dur, Rahîm'dir.'(70)

Ve sana hâinlik etmeyi murâd ederlerse, öyle ki önceden Allah'a (da) hâinlik ettiler de onlara karşı (sana) imkân verdi. Ve Allah, Alîm'dir, Hakîm'dir.(71)

Muhakkak ki o îmân edenler ve hicret edenler ve mâlları ve nefisleri ile Allah yolunda cihâd edenler ve o barındıran ve nusret edenler, işte onlar, bazıları bazısının velîleridir.¹²¹⁰ Ve o îmân edenler ve hicret etmeyenler, onlar hicret

buyurmuştur." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 2. cilt, 276. sayfa]

¹²⁰⁸ Şeyhulİslam İbn Teymiyye (رحمه الله) der ki: "Kim Sünnet'e tâbi olursa, Allah ona yeter. Allah (يا أَيُّهَا النَّبِيُّ حَسْبُكَ اللَّهُ وَمَنِ اتَّبَعَكَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ) şöyle buyurur: '**Ey Nebî, Allah sana yeter ve mü'minlerden sana tâbi olana.**' Her kim ki Resûl'e tâbi olursa, kuşkusuz ki Allah ona yeter; yani Allah onun kifâyet edicisi, hidâyet edicisi ve yardımcısı olur. Yani: Allah'ın kifâyeti ve hidâyeti ona yeter ve Allah onun yardımcısı ve rızık vericisidir." [Ebu'l-Abbâs Takîyuddîn Ahmed ibn AbdilHalîm ibn Teymiyye, Mecmû'u'l-Fetâvâ, 28. cilt, 34. sayfa]

¹²⁰⁹ İmâm Kâsimî (رحمه الله) şöyle demiştir: "'[تريدون عرض الدنيا/Dünyâ arazını murâd ediyorsunuz.]" Yani: Dünyânın zevâl bulan metâsını murâd ediyorsunuz." [Cemâleddîn el-Kasimî, Mehâsinu't-Te'vîl, 8. Cüz, 3038. sayfa]

¹²¹⁰ İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) dedi ki: "'[لَئِنْ آمَنُوا وَهَاجَرُوا/Muhakkak ki o îmân edenler ve hicret edenler]" Medine'ye (hicret edenler). Yani: Muhâcirler. '[وَالَّذِينَ آوُوا وَنَصَرُوا/Ve (hicret edenleri) o

edene kadar, onların velâyetinden sizin için bir şey yoktur. Ve Dîn'de sizden nusret isterlerse, artık nusret etmek üzerinizdir, aranızda ve aralarında mîsâk olan bir kavim aleyhine müstesnâ.¹²¹¹ Ve Allah, amel ettiklerinize Basîr'dir.(72)

Ve o küfredenler, bazıları bazısının velîleridir. Eğer onu fiil etmezseniz, arzda bir fitne ve büyük bir fesâd olur.(73)¹²¹²

Ve o îmân edenler ve hicret edenler ve Allah yolunda cihâd edenler ve o barındıran ve nusret edenler, işte onlar, onlardır hakîki mü'minler. Onlar için bir mağfiret ve bir kerîm rızık vardır.(74)

barındıran ve nusret edenler!' Yani: Muhâcirleri barındıran ensâr. Ve Allah'ın Din'ine)* ve Resûlu'ne nusret edenler. '[اولئك بعضهم أولياء بعض]/İşte onlar, bazıları bazısının velîleridir]' Yani: Muhâcirler ve ensâr(ın bazıları bazısının velîleridir). "[Ebi Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîz, 2. cilt, 188.-189. sayfalar] *Tefsîrin metninde: 'ونصروا الله/Ve Allah'a nusret edenler!' şeklindedir ve bunun mânâsı: Allah'ın Din'ine nusret edenlerdir. Bu açıklama için Muhammed Süresi, 7. âyetin tefsîrine bakınız. [Hazırlayan]

¹²¹¹ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "'[وَالَّذِينَ آمَنُوا وَلَمْ يُهَاجِرُوا مَا لَكُمْ مِنْ وَلَايَتِهِمْ مِنْ شَيْءٍ حَتَّى] /وَالَّذِينَ آمَنُوا وَلَمْ يُهَاجِرُوا/Ve o îmân edenler ve hicret etmeyenler, onlar hicret edene kadar, onların velâyetinden sizin için bir şey yoktur.](Allahu teâlâ, onlar) hicret edinceye kadar Müslümanlar ile onların arasındaki velîliği. Muhâcir, (hicret etmeyen) Arabtan mirâs almıyordu. (Hicret etmeyen) Arab da muhâcirden mirâs almıyordu. Sonra (Allah) şöyle buyurdu: '[وَإِنْ اسْتَنْصَرْتُمْ فِي الدِّينِ فَعَلَيْكُمْ النَّصْرُ]/Ve Dîn'de sizden nusret isterlerse, artık nusret etmek üzerinizdir]' Yani: Eğer hicret etmeyenler sizden nusret/yardım isterlerse, bu durumda sizin üzerinize düşen, onlara nusret etmektir. Sonra (Allah, bir) istisnâ yaptı ve buyurdu ki: '[وَالَّذِينَ آمَنُوا وَلَمْ يُهَاجِرُوا مَا لَكُمْ مِنْ وَلَايَتِهِمْ مِنْ شَيْءٍ حَتَّى] /Aranızda ve aralarında mîsâk olan bir kavim aleyhine müstesnâ.](Aranızda ve aralarında) antlaşma (olan bir kavim aleyhine müstesnâ). Bu durumda (antlaşmalı olduklarınız) aleyhine (nusret isteyenlere) nusret etmeyin. "[Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 2. cilt, 282. sayfa]

¹²¹² İmâm Hâkim (رحمه الله), Usâme ibn Zeyd (رضي الله عنه)'tan, Nebî (صلى الله عليه وسلم)'in şöyle buyurduğunu tahrîc etmiştir: "'İki millet ehli birbirine vâris olamaz. Ve müslüman kâfire ve kâfir müslümana vâris olamaz.' Sonra: '[وَالَّذِينَ كَفَرُوا بِغَضَبٍ إِلَّا تَقْلُوهُ تَكُنْ فِتْنَةً فِي الْأَرْضِ وَفَسَادٌ كَبِيرٌ]/Ve o küfredenler, bazıları bazısının velîleridir. Eğer onu fiil etmezseniz, arzda bir fitne ve büyük bir fesâd olur.](âyetini) kıraat etti. "[Ebu Abdîllah Muhammed bin Abdîllah el-Hâkim en-Nisâbü'rî, el-Müstedrek ale's-Sahîhayn (2979.); Hâkim hadîsin sahîh olduğunu belirtmiş ve Zehebî ona muvâfakat etmiştir.]

İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[وَالَّذِينَ كَفَرُوا بِغَضَبٍ إِلَّا تَقْلُوهُ] /Ve o küfredenler, bazıları bazısının velîleridir.](Eğer onu fiil etmezseniz) Yani: Mîrâsta (bazısı bazısının velîleridir). '[وَالَّذِينَ كَفَرُوا بِغَضَبٍ إِلَّا تَقْلُوهُ] /Eğer onu fiil etmezseniz]' Yani: Mîrâsta size emir buyurduğunu almazsanız. '[وَالَّذِينَ كَفَرُوا بِغَضَبٍ إِلَّا تَقْلُوهُ] /Arzda bir fitne ve büyük bir fesâd olur.]" [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 2. cilt, 424. sayfa]

Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) ise şöyle der: "'[وَالَّذِينَ كَفَرُوا بِغَضَبٍ إِلَّا تَقْلُوهُ] /Ve o küfredenler, bazıları bazına velîleridir.](Bazısı bazına yardımcılarıdır. '[وَالَّذِينَ كَفَرُوا بِغَضَبٍ إِلَّا تَقْلُوهُ] /Eğer onu fiil etmezseniz]' Yani: Eğer bu hükmü kabûl etmezseniz. '[وَالَّذِينَ كَفَرُوا بِغَضَبٍ إِلَّا تَقْلُوهُ] /Arzda bir fitne ve büyük bir fesâd olur.](Arzda fitne: Küfrün kuvvetlenmesi ve büyük fesâd: İmân zayıflığıdır. "[Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 2. cilt, 282. sayfa]

Ve ardından¹²¹³ o îmân edenler ve hicret edenler ve sizinle beraber cihâd edenler, artık işte onlar sizdendir. Ve Allah'ın Kitâb'ında hısımlar, bazıları bazına evlâdır. Muhakkak ki Allah, her şeye Alîm'dir.(75)

¹²¹³ İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) demiştir ki: "'[وَنُفُورًا/Arından]' Yani: Mekke'nin fethinin ardından ve hicretin kesilmesinin ardından." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 2. cilt, 190. sayfa]

9. TEVBE SÛRESİ (129 âyettir)¹²¹⁴

Allah ve Resûlu'nden, müşriklerden o ahidleştiklerinize bir berâettir.(1)¹²¹⁵

Artık arzda dört ay seyâhat edin ve Allah'ı âciz bırakamayacağınızı ve Allah'ın kafirleri aşağılayacağını ilmedin.(2)

Ve Allah ve Resûlu'nden Hacc-ı Ekber günü insânlara bir bildiridir ki, Allah ve Resûlu müşriklerden berîdir. Bu durumda tevbe ederseniz, artık o sizin için hayırlıdır. Ve yüz çevirseniz, o takdirde Allah'ı âciz bırakamayacağınızı ilmedin. Ve o küfredenleri elîm bir azâb ile tebşîr et.(3)

Müşriklerden kendileriyle o ahidleştikleriniz, sonra (ahidlerinde) bir şey size noksanlık etmemiş ve aleyhinize birine yardım etmeyenler müstesnâ. O hâlde müddetlerine kadar ahidlerini onlara tamamlayın. Muhakkak ki Allah, muttakîlere muhabbet eder.(4)

Ve harâm aylar çıktığında, artık müşrikleri kendilerini bulduğunuz yerde katledin ve onları yakalayın ve onları muhasara edin ve onlar için her gözetleme yerine oturun. Fakat tevbe ederler ve namazı ikâme ederler¹²¹⁶ ve

¹²¹⁴ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) şöyle demektedir: "Sahâbe (رضي الله عنهم), bu sûrenin başına besmele yazmamışlardır ve bu konuda mü'minlerin emîri Osmân bin Affân (رضي الله عنه)'a iktidâ etmişlerdir." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Tevbe Sûresi, 1. Âyetin tefsîrinde]

¹²¹⁵ İmâm Beğavî (رحمه الله) der ki: "[بِرَّاءَةٍ مِنَ اللَّهِ وَرَسُولِهِ/Allah ve Resûlu'nden berâettir]' Müfessirler derler ki: 'Allah Resûlu (صلى الله عليه وسلم), Tebük'e çıktığında, münâfıklar ortaya türlü çeşit iftirâ ve yalan salıyor ve müşrikler kendileri ile Allah Resûlu (صلى الله عليه وسلم) arasında daha önceden yapılmış olan ahidleri bozuyorlardı. Bunun üzerine Allah (عز وجل), müşriklerle yapılan ahidlerin bozulmasını emretmiştir. Ve O (عز وجل)'nin: 'وَإِمَّا تَخَافَنَّ مِنْ قَوْمٍ خِيَانَةً/Ve bir kavmin hiyânetinden korkarsan!]' [Enfal Sûresi, 58. âyet] kavli, buna (işâret eder).'

Zeccâc (رحمه الله) dedi ki: "[بِرَّاءَةٍ/Berâetun]' Yani: 'Eğer ahidlerini bozarlarsa, Allahu (تعالى) ve Resûlu onlara ahidler vermekten ve bu ahidlere bağlı kalmaktan berîdir' (mânâsındadır).'

'[إِلَى الَّذِينَ عَاهَدْتُمْ مِنَ الْمُشْرِكِينَ/Müşriklerden o ahidleştiklerinizel]' Hitâb, her ne kadar onlarla ahidleşen ve akitleşen Nebî (صلى الله عليه وسلم) olsa da, Nebî (صلى الله عليه وسلم)'in ashâbını da kapsar. Çünkü Nebî, müşriklerle bu ahidleri yapmış ve ashâbı da buna râzî olmuştur. Bu nedenle, (ashâb da) sanki bu ahid ve akitleri kendileri yapmış gibidir." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 4. cilt, 8. sayfa]

¹²¹⁶ İbn Nasr el-Mervezî (رحمه الله) demiştir ki: "[فَإِنْ تَابُوا/Fakat tevbe ederlerse]' Putları ve onlara ibâdet etmeyi bırakırlarsa." Devâmla (رحمه الله) şöyle demiştir: "Allah'a ibâdetde ihlâsın ardından ismen nass kılınan ilk farz namazdır." [Ebu Abdîllah Muhammed bin Nasr bin Yahyâ el-Mervezî, Ta'zîmu Kadri's-Salât, 86.-87. sayfalar]

zekâtı verirlerse, o zaman yollarını tahliye edin. Muhakkak ki Allah, Gafûr'dur, Rahîm'dir.(5)

Ve eğer müşriklerden biri sana sığınmak isterse, hemen ona sığınma hakkı ver, Allah'ın kelâmını işitinceye kadar. Sonra emîn olduğu yere onu ulaştır. Bu, onların ilmetmeyenler kavmi olmasındandır.(6)

Müşrikler için, Allah indinde ve Resûlu indinde nasıl bir ahid olur? Mescidi'l-Harâm indinde o ahidleştikleriniz müstesnâ. Şu hâlde size onlar istikâmetli oldukça, öylece onlara siz (de) istikâmetli olun.¹²¹⁷ Muhakkak ki Allah, muttakîlere muhabbet eder.(7)

Nasıl? Ve eğer üzerinize üstün gelirlerse, hakkınızda ne akrabalık gözetirler ve ne (de) ahidleşme.¹²¹⁸ Ağızları ile sizi râzi ediyorlar ve kalbleri dayatıyor. Ve ekserîsi fâsıklardır.(8)

Allah'ın âyetleri ile az bir değer satın aldılar, böylece O'nun yolundan¹²¹⁹ alıkoydular.¹²²⁰ Muhakkak ki onlar, ne kötü amel ediyorlar idiler.(9)

Bir mü'min hakkında akrabalık gözetmezler ve ne (de) ahidleşme.¹²²¹ Ve işte onlar, onlardır sınırı aşanlar.(10)

Fakat tevbe ederler ve namazı ikâme ederler ve zekâtı verirlerse, artık (onlar) Dîn'de kardeşlerinizdir.¹²²² Ve ilmedenler kavmi için âyetleri tafsîl ederiz.(11)¹²²³

¹²¹⁷ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "'فَمَا اسْتَقَامُوا لَكُمْ فَاسْتَقِيمُوا لَهُمْ/Şu hâlde size onlar istikâmetli oldukça, öylece onlara siz (de) istikâmetli olun.'" Yani: Sizin ahdinize vefâ gösterdikleri sürece onların ahidlerine siz (de) vefâ gösterin." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 2. cilt, 289-290. sayfalar]

¹²¹⁸ Bu açıklamalar İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'ya aittir. İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın, şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[الإل/İllen]' Yani: Akrabalık. '[الذمة/Zimmeten]' Ahidleşme." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 2. cilt, 431. sayfa]

¹²¹⁹ İbn Ebi Hâtîm (رحمه الله) hasen bir sened ile Süddî (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'عَنْ سَبِيلِهِ/O'nun yolundan]' İslâm'dan." [Ebu Muhammed ibn Ebi Hâtîm er-Râzî, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîm Müsneden anîr-Resûl ve's-Sahâbe ve't-Tâbiîn, 8. cilt, 324. sayfa (834.)]

¹²²⁰ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) dedi ki: "'فَصَلُّوا عَنْ سَبِيلِهِ/Böylece O'nun yolundan alıkoydular]' Yani: Mü'minleri hakka tâbi olmaktan men ettiler." [Ebu'l-Fidâ İsmâîl ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîm, Tevbe Sûresi, 9. âyetin tefsîrinde]

¹²²¹ 8. âyetin açıklamasına bakınız

¹²²² İmâm Lâlekâî (رحمه الله) sahîh bir sened ile İmâm Evzaî (رحمه الله) şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "Dîn, o tasdiktir. Ve o, îmân ve ameldir. Bu nedenle Allah (عز وجل) Dîn'i söz ve amel olarak vasıflandırmış ve şöyle buyurmuştur: '[فَنُتَابُوا وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ وَآتَوُا الزَّكَاةَ فَأَخِوانَكُمْ فِي الدِّينِ]' Fakat tevbe ederler ve namazı ikâme ederler ve zekâtı verirlerse, artık (onlar) Dîn'de kardeşlerinizdir.'" Ve şirkten tevbe etmek îmandır. Ve namaz ve zekât ise ameldir." [Ebu'l-Kâsım Hibetullah bin Hasen bin Mansûr el-Lâlekâî, Şerhu Usûli İ'tikâdi Ehli's-Sünne, 2. cilt, 753. sayfa]

Ve eğer ahidlerinin ardından yeminlerini bozarlar ve Dîn'inizde ta'n ederlerse, bu durumda küfrün imâmlarıyla kıtâl edin.¹²²⁴ Muhakkak ki onlar, onların yeminleri yoktur. Umulur ki onlar nihâyet verirler.(12)

Yeminlerini bozan bir kavimle kıtâl etmeyecek misiniz? Ve Resûlu ihrâc etmeye çabaladılar ve sizinle (kıtâle) evvel defa onlar başladılar.¹²²⁵ Onlardan haşyet mi ediyorsunuz? Oysa Allah ehaktır, Kendisinden haşyet etmeye, eğer mü'minler iseniz.(13)¹²²⁶

İbn Kayyim el-Cevziyye (رحمه الله) ise şöyle der: "Din'de kardeş olmaları namazı ikâme etme fiilleri ile bağlantılı olmuştur. Şayet kılmazlarsa mü'minlerin kardeşleri değillerdir. Yine Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ إِخْوَةٌ/Mü'minler ancak kardeşlerdir.]'** [Hucurât Sûresi, 10. âyet] âyeti ile de mü'min olamamaktadırlar." [Muhammed ibn Ebî Bekr ibn Kayyim el-Cevziyye, Kitâbu's-Salât ve Hukmu Târikuhâ, 59. sayfa]

¹²²³ İbn Ebi Hâtim (رحمه الله) hasen bir sened ile Süddî (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: **"[تَفْصِيلٌ/Tafsîl ederiz]'** Beyân ederiz." [Ebu Muhammed ibn Ebi Hâtim er-Râzî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm Müsened anîr-Resûl ve's-Sahâbe ve't-Tâbiîn, 8. cilt, 325. sayfa (837.)]

¹²²⁴ İmâm Kurtubî (رحمه الله) der ki: **"[فَقَاتِلُوا أَيمَةَ الْكُفْرِ/Bu durumda küfrün imâmlarıyla kıtâl edin]'** kavlinde geçen: **'[أَيمَةً/Eimme]'** İmâm kelimesinin cem'idir/çoğuludur. Bazı âlimlerin kavline göre: **'[أَيمَةَ الْكُفْرِ/Küfrün imâmları]'** ifadesi ile murâd olunan kimseler, Ebu Cehil gibi, Utbe, Şeybe ve Ümeyye bin Halef gibi Kureyş liderleridir. Ama bu, uzak bir anlamdır. Şübhesiz ki bu âyet, Berâ'e/Tevbe sûresinde yer almaktadır. Bu âyet nâzil olduğu ve insânlar üzerine kıraat edildiği vakit, Allahu (تعالى) Kureyş'in müşrik liderlerinin kökünü kazıdı ve geride sadece müslüman Kureyş'liler veya müslümanlarla barışık Kureyş'liler kalmıştı. **'[فَقَاتِلُوا أَيمَةَ الْكُفْرِ/Bu durumda küfrün imâmlarıyla kıtâl edin]'** kavli ile murâd olunan mânânın şöyle olması muhtemeldir: Yani, antlaşmaları bozmaya cüret eden, Dîn'e ta'nda bulunan bir kimse, küfürde asıl ve önder olur. Böyle bir kimse, bu vecih üzere küfrün imâmlarından biri olarak addedilir. **'[أَيمَةَ الْكُفْرِ/Küfrün imâmları]'** ifadesi ile kasdolunan kimselerin yine, küfürde önde giden ve küfre reislik eden kimseler olmaları da muhtemeldir. Küfrün imâmları ile savaşmak, onlara tâbi olanlar ile de savaşmak demektir ve şübhesiz ki onların dokunulmazlığı yoktur." [Ebu AbdUllah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, el-Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, Tevbe Sûresi, 12. âyetin tefsîrinde]

¹²²⁵ İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle der: **"[يَا يَمِينُ/Ya Yeminlerini bozan bir kavimle kıtâl etmeyecek misiniz?]** Ahidlerini bozan (bir kavimle kıtâl etmeyecek misiniz)? Ve onlar, Hudeybiye sulh antlaşmasını o bozanlardır. **'[وَهُمُوا بِإِخْرَاجِ الرُّسُولِ/Ve Resûlu ihrâc etmeye çabaladılar]'** Dâr'u'n-Nedve'de toplandıklarında (Resûl'u) Mekke'den (ihrâc etmeye çabaladılar). **'[وَهُم بِبُؤْكَ/ve sizinle onlar başladılar]'** Kıtâle (başladılar). **'[أَوَّلَ مَرَّةٍ/Evvel defa]'** Yani: Bedir günü, kervan kurtulduğu vakit onlar: 'Muhammed (صلى الله عليه وسلم)* ve ashâbının kökünü kazımadıkça buradan ayrılmayacağız.' dediler." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 4. cilt, 18. sayfa] *Bu salâvat metinde geçmez, İmâm Beğavî (رحمه الله) burada kâfirlerin sözlerini nakleder. Hazırlayan

¹²²⁶ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) dedi ki: **"[أَتَخْشَوْنَهُمْ فَاللَّهُ أَحَقُّ أَنْ تَخْشَوْهُ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ/Onlardan haşyet mi ediyorsunuz? Oysa Allah -Kendisinden haşyet etmeye- ehaktır, eğer mü'minler iseniz.]'** Allahu (تعالى) buyuruyor ki: Onlardan korkmayın, Ben'den korkun. (Çünkü) kulların, gücümnden ve cezâlandırılmamdan korkmasına layık olan Benim. Öyle ki işler, Benim elimdedir. Ve dilediğim olur ve dilemediğim olmaz." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dimaşkı, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Tevbe Sûresi, 13. âyetin tefsîrinde]

Onlarla kılâl edin. Allah, elleriniz ile onlara azâb etsin ve onları alçaltsın¹²²⁷ ve üzerlerine size nusret buyursun ve mü'minler kavminin sadırlarına şifâ versin;(14)

Ve kalblerinin öfkesini gidersin. Ve Allah, dilediğinin tevbesini kabûl eder. Ve Allah, Âlîm'dir, Hakîm'dir.(15)

Yoksa hesâb mı ettiniz -ve Allah'ın sizden o cihâd edenleri, ne Allah'ın ve ne Resûlu'nun ve ne (de) mü'minlerin dûnundan sırdaş ittihaz edinenleri ilmetmeden- terk edileceğinizi? Ve Allah, amel ettiklerinize Habîr'dir.(16)

Müşrikler için, Allah'ın mescidlerini îmar etmeleri olamaz, nefisleri üzerine küfre şahidlerken. İşte onların amelleri boşa gitmiştir ve ateşte onlar muhalledlerdir.(17)

Allah'ın mescidlerini, ancak Allah'a ve Âhiret Günü'ne îman eden ve namazı ikâme eden ve zekâtı veren ve Allah'tan başkasından haşyet etmeyenler îmar eder. Artık ola ki işte onlar, hidâyet bulanlardan olurlar.(18)

Hacılara su dağıtma ve Mescidi'l-Harâm'ın îmarını, Allah'a ve Âhiret Günü'ne îman eden ve Allah yolunda cihâd eden kimse gibi mi kıldınız? (Bunlar,) Allah indinde müsâvî değillerdir. Ve Allah, zâlimler kavmine hidâyet etmez.(19)

O îman edenler ve hicret edenler ve Allah yolunda mâlları ve nefisleri ile cihâd edenler, Allah indinde derece bakımından daha azîmdir. Ve işte onlar, onlardır başarıya ulaşanlar.(20)

Rabbleri, Kendisinden bir rahmet ve rızâ ve cennetler ile onları tebşîr eder. Onlar için orada mukîm¹²²⁸ nîmetler vardır.(21)

Onlar orada ebeden muhalledlerdir. Muhakkak ki Allah, indindedir azîm bir ecir.(22)

¹²²⁷ İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle der: "'قَاتِلُوهُمْ يُعَذِّبَهُمُ اللَّهُ بِأَيْدِيكُمْ'/Onlarla kılâl edin. Allah, elleriniz ile onlara azâb etsin]' Allah, elleriniz ile onları katletsin. '[وَيُخْزِهِمْ]/Ve onları alçaltsın]' Ve esir düşürülmek ve kahredilmek sûretiyle onları zelil etsin." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Begavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 4. cilt, 18. sayfa]

¹²²⁸ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "'مُكِيمٌ'/[Mukîm]' Daimî olan ve hiç ayrılmayan." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 2. cilt, 236. sayfa]

Ey o îmân edenler, babalarınız ve kardeşlerinizi velîler ittihaz etmeyin,¹²²⁹ eğer îmân üzerine küfre muhabbet ederlerse. Ve sizden kim onları velî edinirse, bu durumda işte onlar, onlardır zâlimler.(23)

De ki: 'Eğer babalarınız ve oğullarınız ve kardeşleriniz ve zevceleriniz ve aşîretiniz ve mâllar -ki onları kazandınız- ve kesâda uğramasından haşyet ettiğiniz bir ticâret ve meskenler -ki onlardan râzısınız-, Allah ve Resûlu ve O'nun yolunda cihâdtan size daha muhabbetli ise, o hâlde Allah emrini getirinceye kadar gözetleyin. Ve Allah, fâsıklar kavmine hidâyet etmez.'(24)

Andolsun ki, Allah birçok yerlerde size nusret vermiştir¹²³⁰ ve Huneyn günü. Hani çokluğunuz sizi böbürlendirmişti de bir şey size yarar sağlamamıştı. Ve arz genişliğine rağmen üzerinize dar gelmişti. Sonra geri dönücüler olarak yüz çevirdiniz.(25)

Sonra Allah, Resûlu'nun üzerine ve mü'minlerin üzerine sekînetini inzâl etmiş ve kendilerini görmediğiniz ordular inzâl etmiş ve o küfredenlere azâb etmiştir.¹²³¹ Ve bu, kâfirlerin cezâsıdır.(26)

Sonra Allah, bunun ardından dilediğinin tevbesini kabûl eder.¹²³² Ve Allah, Gafûr'dur, Rahîm'dir.(27)

Ey o îmân edenler, müşrikler ancak necistir. Onun için bu yıllarının ardından Mescidi'l-Harâm'a yaklaşmasınlar. Ve eğer yoksulluktan korkarsanız, o takdirde Allah dilerse yakında fazlından sizi zenginleştirir. Muhakkak ki Allah, Alîm'dir, Hakîm'dir.(28)

¹²²⁹ İmâm Taberî (رحمه الله) şöyle dedi: "'[وَإِخْوَانَكُمْ وَأُولِيَاءَ]"/Ey o îmân edenler, babalarınız ve kardeşlerinizi velîler ittihaz etmeyin]' Babalarınız ve kardeşlerinizi, kendilerine sırlarınızı ifşâ ettiğiniz ve kendilerini İslâm'ın ve İslâm ehlinin gizliliklerine muttalî kıldığınız ve İslâm diyârına hicret etmeyi aralarında kalmaya tercih ettiğiniz gizli dostlar ve arkadaşlar ittihaz etmeyin." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 14. cilt, 175. sayfa]

¹²³⁰ İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) dedi ki: "'[لَقَدْ نَصَرَكُمُ اللَّهُ فِي مَوَاطِنَ كَثِيرَةٍ]"/Andolsun ki, Allah birçok yerlerde size nusret vermiştir]' Yani: Allah'ın, Nebî (صلی الله علیه وسلم)'e ve mü'minlere nusret verdiği Bedir günü ve o (diğer) günler." [Ebi Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebi Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 2. cilt, 199. sayfa]

¹²³¹ İbn Ebi Hâtim (رحمه الله) hasen bir sened ile Süddî (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[وَعَذَّبَ]"/Onlar meleklerdir. '[وَأَنزَلَ جُنُودًا لَّمْ تَرَوْهَا]"/Ve kendilerini görmediğiniz ordular inzâl etmiş]' Onlar meleklerdir. '[وَعَذَّبَ]"/Onları katletmiştir." [Ebu Muhammed ibn Ebi Hâtim er-Râzî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm Müsneden anîr-Resûl ve's-Sahâbe ve't-Tâbiîn, 8. cilt, 356.-357. sayfalar (926. ve 929.)]

¹²³² İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle demektedir: "'[يَتُوبُ اللَّهُ عَلَى مَنْ يَشَاءُ]"/Sonra Allah, bunun ardından dilediğinin tevbesini kabûl eder. Böylece İslâm'a onu hidâyet eder." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 4. cilt, 31. sayfa]

O Kitâb verilenlerden, Allah'a o î mân etmeyenler¹²³³ ve ne (de) Âhiret Günü'ne ve Allah'ın ve Resûlu'nun harâm ettiğini harâm saymayanlar ve hakk Dîn'i dîn edinmeyenlerle, elden -ve onlar küçük düşürülenler olarak- cizye vereceklerine değin kitâl edin.(29)

Ve yahûdiler dedi ki: 'Üzeyr, Allah'ın oğludur.' Ve nasârâ dedi ki: 'Mesih, Allah'ın oğludur.' Bu, onların ağızları ile söyledikleridir. Önceden o küfredenlerin söylediklerine benzetiyorlar. Allah onları katletsin, nasıl çevriliyorlar.(30)

Allah'ın dûnundan, ahhbârlarını ve ruhbanlarını¹²³⁴ ve Meryem oğlu Mesîh'i rabblar ittihaz ettiler.¹²³⁵ Ve tek ilâha ibâdet etmelerinden başkasıyla emrolunmadılar. O'ndan başka ilâh yoktur. O, subhândır¹²³⁶ şirk koşmalarından.(31)

Murâd ederler ki Allah'ın nûrunu ağızları ile söndürsünler.¹²³⁷ Ve Allah, nûrunu tamamlamaktan başkasını istemez. Velew ki kâfirler kerih görse.(32)¹²³⁸

¹²³³ İbn Ebi Hâtim (رحمه الله) hasen bir sened ile Saîd bin Cubeyr (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ/Allah'a o î mân etmeyenler]' Yani: Allah'ın tevhidini o tasdik etmeyenler." [Ebu Muhammed ibn Ebi Hâtim er-Râzî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm Müsneden anî'r-Resûl ve's-Sahâbe ve't-Tâbiîn, 8. cilt, 366. sayfa (956.)]

¹²³⁴ İmâm Şevkânî (رحمه الله) şöyle demektedir: "'[الأحبار/Ahhbâr]' (kelimesi) [حبر/Hıbr]'ın çoğuludur ve güzel konuşan (mânâsındadır). '[الرهبان/Ruhbân]' (kelimesi) [راهب/Râhib]'in çoğuludur, '[رهبنة/Rahbe]' kökünden gelir. '[الرهبان/Ruhbân]' nasârânın âlimleri ve '[الأحبار/Ahhbâr]' yahûdilerin âlimleridir." [Muhammed bin Âlî eş-Şevkânî, Fethu'l-Kadîr, 567. sayfa (tek cilt olarak basım)]

¹²³⁵ İmâm Tirmizî (رحمه الله), Adıyy bin Hatîm (رضي الله عنه)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "Nebî (صلی الله عليه وسلم)'e gelmiştim ve boynumda altından bir haç vardı. Bunun üzerine buyurdu ki: 'Ey Adıyy, kendinden şu putu at.' Ve Berâe (Tevbe) Süresi'nden (şu âyeti) kıraat ettiğini işittim: '[اتَّخَذُوا آلِهَتَهُمُ آلِهَةً دُونَ اللَّهِ] Allah'ın dûnundan, ahhbârlarını ve ruhbanlarını rabblar ittihaz ettiler!' Buyurdu ki: 'Gerçi kuşkusuz onlar, kendilerine ibâdet etmiyor idiler. Ve lâkin onlar, eğer bir şeyi kendilerine onlar helâl etmiş olduklarında, onu helâl sayarlardı ve eğer üzerlerine bir şeyi harâm ettiklerinde, onu harâm sayarlardı.'" [Ebu İsâ Muhammed bin İsâ et-Tirmizî, Sünen-i Tirmizî (3095.); Şeyh el-Elbânî hadîs için 'Sahîhu Sünen-i Tirmizî'de: 'Hasendir' demiştir]

¹²³⁶ İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) dedi ki: "'[سُبْحَانَهُ/O, subhândır]' (Allah,) Nefsini tenzîh buyurur." [Ebî Abdillâh Muhammed ibn Abdillâh ibn Ebi Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 2. cilt, 202. sayfa]

¹²³⁷ İbn Ebi Hâtim (رحمه الله) hasen bir sened ile Süddî (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[مُرَادٌ عَدَرُكَ كِي اللَّهُ نُونُ الْأَلْفِ بِأَوَّلِهِمْ/Murâd ederler ki Allah'ın nûrunu ağızları ile söndürsünler.] Murâd ederler ki İslâm'ı söndürsünler." [Ebu Muhammed ibn Ebi Hâtim er-Râzî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm Müsneden anî'r-Resûl ve's-Sahâbe ve't-Tâbiîn, 8. cilt, 384. sayfa (1001.)]

¹²³⁸ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) der ki: "'[مُرَادٌ عَدَرُكَ كِي اللَّهُ نُونُ الْأَلْفِ بِأَوَّلِهِمْ/Murâd ederler]' Müşrikler ve ehl-i Kitâbtan (olan) şu kâfirler murâd eder '[كِي اللَّهُ نُونُ الْأَلْفِ بِأَوَّلِهِمْ/Ki Allah'ın nûrunu söndürsünler]' Sadece mücâdeleleri ve iftiraları ile Allah Resûlu (صلی الله عليه وسلم)'in kendisiyle gönderildiği hidâyet ve hakk Dîn'i (söndürsünler). Öyle ki bu konudaki onların meseli, üfleyerek güneşin suâsını veya ayın nûrunu söndürmeyi murâd edenin meseli gibidir. Ve halbuki böyle bir şeye yol yoktur. Aynı şekilde, Allah Resûlu (صلی الله عليه وسلم)'in kendisiyle irsâl edildiği (de) kesinlikle tamamlanacak ve üstün gelecektir.

O, O ki, Resûlu'nu hidâyet ve hakk Dîn ile, tüm dînlerin üzerine çıkarmak için irsâl etmiştir. Velew ki müşrikler kerih görse.(33)¹²³⁹

Ey o îmân edenler, kuşkusuz ahabâr ve ruhbândan¹²⁴⁰ çoğu, elbette insânların mâllarını bâtil ile yerler ve Allah'ın yolundan alıkoyarlar. Ve altın ve gümüşü o biriktirenler ve Allah yolunda onları infâk etmeyenler, artık elîm bir azâb ile onları tebşîr et.(34)

Üzerleri Cehennem ateşinde kızdırılacağı gün, öyle ki alınları ve böğürleri ve sırtları onlarla dağlanır. 'Bu, nefisleriniz için biriktirdiğinizdir. Şimdi tadın, sizin biriktirmiş olduklarınızı.' (denilecek.)(35)

Muhakkak ki -Allah'ın kitâbında semâlar ve arzı halk ettiği gün- Allah'ın indinde ayların adedi on iki aydır. Onlardan dördü harâmdır. Dosdoğru Dîn budur. Bu nedenle onlarda nefislerinize zulmetmeyin. Ve müşriklerle topluca kîtâl edin, topluca sizinle kîtâl ettikleri gibi. Ve ilmedin ki, Allah muttakîler ile beraberdir.(36)

(Harâm ayları) ertelemek ancak küfürde ziyâdedir, o küfredenler onunla dalâlete düşürülür. Bir yıl onu helâl sayarlar ve bir yıl onu harâm sayarlar, Allah'ın harâm ettiği adede uygun getirmek için. Böylece Allah'ın harâm ettiğini helâl sayarlar. Kötü amelleri onlar için ziynetlendirilmiştir. Ve Allah, kâfirler kavmine hidâyet etmez.(37)

Ey o îmân edenler, sizin için ne var ki: 'Allah yolunda neferlik edin.'¹²⁴¹ size denildiğinde, arza çakıldınız?¹²⁴² Âhiret'ten dünyâ hayâtına mı râzı oldunuz? Oysa dünyâ hayâtının metâsı, Âhiret'te azdan başka değildir.(38)¹²⁴³

Ve bunun için Allahu (تعالى), istedikleri ve dilediklere şeylere mukâbil onlara şöyle buyurmuştur: 'وَيَأْتِي اللَّهَ إِلَّا أَنْ يَمَّ نَوْرَهُ وَلَوْ كَرِهَ الْكَافِرُونَ/Ve Allah, nûrunu tamamlamaktan başkasını istemez. Velew ki kâfirler kerih görse.]" [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesir ed-Dımaşkı, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Tevbe Sûresi, 32. âyetin tefsîrinde]

¹²³⁹ Saff Sûresi'nin 9. âyeti ile aynıdır. Şeyh el-Elbânî (رحمه الله) bu âyeti zikrettikten sonra dedi ki: "Bize bu âyet, tüm dînlerin üzerine hükmü, üstünlüğü ve egemenliği ile geleceğin İslâm'ın olacağını tebşîr etmektedir. Şu hâlde müslümanların, Rabbleri (عز وجل)'ye dönmek, Rabblerinin Kitâbı'nı uygulamak, Resûlu (صلی الله عليه وسلم)'in Sünneti'ne tâbi olmak, (Allah'ın) harâmlarından sakınmak, O'nu râzı edecek şeylerde birleşmek suretiyle, kendilerini buna hazırlamaları gerekir. Kuşkusuz bu hâkimiyetin gerçekleşmesi için müslümanların mânevi, maddi ve silâh gücü olarak güçlerine geri dönmeleri gerekir ki küfür kuvvetlerine gâlib gelsinler." [Muhammed Nâsiruddîn el-Elbânî, Silsiletul-Ehâdisi's-Sahîha, 1. cilt, 31.-32. sayfalar (ihtisâr edilmiştir)]

¹²⁴⁰ Bu kelimeler için 31. âyetin açıklamasına bakınız

¹²⁴¹ İmâm Taberî (رحمه الله) demiştir ki: "'[انْفِرُوا/Neferlik edin]' Yani: Evlerinizden, gazve yerlerinize çıkın." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 14. cilt, 251. sayfa]

¹²⁴² Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "'[اُثْقَلْتُمْ إِلَى الْأَرْضِ/Arza çakıldınız]' Yani: Dünyâyâ

Neferlik etmezseniz, elîm bir azâb ile size azâb eder ve sizden gayrı bir kavimle (sizi) tebdîl eder ve O'na bir şeyle zarar veremezsiniz.¹²⁴⁴ Ve Allah, her şey üzerine Kadîr'dir.(39)

Ona nusret etmezseniz, o takdirde Allah ona nusret eder. Hani o küfredenler onu ihrâc etmişlerdi, ikinin ikincisiydi. Hani ikisi mağaradaydı, hani arkadaşına demişti ki:¹²⁴⁵ 'Hüzünlenme, muhakkak ki Allah bizimledir.' Böylece Allah, onun üzerine sekînetini inzâl etmiş ve kendilerini görmediğiniz ordular ile onu teyid etmiş ve o küfredenlerin kelimesini en alçak kılmıştır. Ve Allah'ın kelimesi, o, en yücedir.¹²⁴⁶ Ve Allah, Azîz'dir, Hakîm'dir.(40)

Hafif olarak ve ağır olarak neferlik edin.¹²⁴⁷ Ve mâllarınız ve nefisleriniz ile Allah yolunda cihâd edin. Bu, sizin için daha hayırlıdır,¹²⁴⁸ eğer siz ilmeder iseniz.(41)

(çakıldınız)." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 2. cilt, 310. sayfa]

¹²⁴³ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) diyor ki: "'[Ey o îmân edenler, sizin için ne var ki: 'Allah yolunda neferlik edin.' size denildiğinde]' Yani: Allah yolunda cihâda dâvet edildiğinizde. '[اِثْقَلْتُمْ إِلَى الْأَرْضِ/Arza çakıldınız]' Yani: Tembellik ettiniz ve rahatlık ve refah ve güzel ürünler içinde kalmaya meylettiniz. '[أَرْضَيْتُمْ بِالْحَيَاةِ الدُّنْيَا مِنَ الْآخِرَةِ]/Âhiret'ten dünyâ hayâtına mı râzı oldunuz?]' Ne oluyor size ki Âhiret yerine dünyâyâ râzı olduğunuz için mi böyle fiil ettiniz? Sonra [Allah] (تَبَارَكَ وَتَعَالَى), dünyânın önemsizliğini vurgulamış ve Âhiret'i teşvik etmiş ve şöyle buyurmuştur: '[فَمَا مَتَاعُ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا فِي الْآخِرَةِ إِلَّا قَلِيلٌ]/Fakat dünyâ hayâtının metâsı, Âhiret'te azdan başka değildir.]" [Ebu'l-Fidâ İsmâîl ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîm, Tevbe Sûresi, 38. âyetin tefsîrinde]

¹²⁴⁴ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "'[Neferlik etmezseniz, elîm bir azâbla size azâb eder]' Bu, Allah yolunda neferlik etmeyi terk edenler için bir tehdîd ve uyarıdır. '[Neferlik etmek]' Sessiz kalma ve sâkin olmanın zıddıdır. '[وَيَسْتَبِيلُ قَوْمًا غَيْرَكُمْ وَلَا تَضُرُّوهُ]' Mânâsı: Muhakkak ki onun zararı, size döner, O'na değil." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 2. cilt, 310. sayfa]

¹²⁴⁵ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) yine şöyle der: "'[Hani arkadaşına demişti ki]' Yani: İlim ehlinin ittifâkı ile Ebu Bekir (رضي الله عنه)'a (demişti ki)." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 2. cilt, 311. sayfa]

¹²⁴⁶ İbn Ebi Hâtîm (رحمه الله) sahîh bir sened ile İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[وَجَعَلَ كَلِمَةَ الْبَيْنِ كَفَرُوا السُّقَى]/Ve o küfredenlerin kelimesini en alçak kılmıştır]' Ve o, Allah'a şîrk koşmadır. '[وَكَلِمَةُ اللَّهِ هِيَ الْعُلْيَا]/Ve Allah'ın kelimesi, o, en yücedir.]" (Bu,) '[لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ/Lâ ilâhe illAllah]'tır." [Ebu Muhammed ibn Ebi Hâtîm er-Râzî, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîm Müsneden anî'r-Resûl ve's-Sahâbe ve't-Tâbiîn 8. cilt, 429. sayfa (1102.)]

¹²⁴⁷ İbn Ebi Hâtîm (رحمه الله) sahîh bir sened ile Hasan el-Basrî (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[انْفِرُوا خِفَافًا وَثِقَالًا]/Hafif olarak ve ağır olarak neferlik edin.]" Zorluk ve kolaylıkta (neferlik edin)." [Ebu Muhammed ibn Ebi Hâtîm er-Râzî, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîm Müsneden anî'r-Resûl ve's-Sahâbe ve't-Tâbiîn, 8. cilt, 435. sayfa (1121.)]

İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[انْفِرُوا خِفَافًا وَثِقَالًا]/Hafif olarak ve ağır olarak neferlik edin.]" Gençler ve ihtiyarlar ve zenginler ve yoksullar (olarak neferlik edin)." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 14. cilt, 264. sayfa]

Eğer yakın bir yarar olsaydı¹²⁴⁹ ve kolay bir sefer, elbette sana tâbî olurlardı. Ve lâkin mesâfe¹²⁵⁰ üzerlerine uzak geldi. Ve Allah'a yemin edeceklerdir ki: 'Eğer gücümüz yetseydi, elbette sizinle beraber hurûc ederdik.' Nefislerini helâk ediyorlar. Ve Allah ilmeder, muhakkak ki onlar elbette yalancılarıdır.(42)

Allah senden afvetsin. O sâdıklar sana tebeyyün edene ve yalancıları ilmedene kadar,¹²⁵¹ neden onlar için izin verdin?(43)

Allah ve Âhiret Günü'ne o îmân edenler, mâlları ve nefisleri ile cihâd etmeye senden izin istemez.¹²⁵² Ve Allah, muttakîlere Âlîm'dir.(44)

Ancak Allah ve Âhiret Günü'ne o îmân etmeyenler ve kalbleri kuşkuya düşenler senden izin ister. Artık onlar kuşkuları içinde tereddüt ederler.(45)

Ve eğer hurûc etmeyi murâd etselerdi, elbette onun için bir hazırlık hazırlarlardı. Ve lâkin Allah onların (savaşa) ba's edilmelerini kerih gördü de onları geri bıraktı. Ve denildi ki: 'Oturanlar ile beraber oturun.'(46)

Eğer içinde (savaşa) hurûc etselerdi, bozgunculuktan başka size ziyâde etmezlerdi.¹²⁵³ Ve elbette fitneyi size isteyerek¹²⁵⁴ aranızda sokulurlardı. Ve içinde onları dinleyenler vardır. Ve Allah, zâlimlere Âlîm'dir.(47)

¹²⁴⁸ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) demiştir ki: "[لَكُمْ خَيْرٌ لِّكُمْ] Ve mâllarınız ve nefisleriniz ile Allah yolunda cihâd edin. Bu, sizin için daha hayırlıdır." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Tevbe Sûresi, 41. âyetin tefsîrinde]

¹²⁴⁹ İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) dedi ki: "[لَوْ كَانَ غَرَضًا قَرِيبًا] Eğer yakın bir yarar olsaydı' Yani: Yakın bir ganîmet (olsaydı)." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 2. cilt, 207. sayfa]

¹²⁵⁰ Bu açıklama İmâm Beğavî (رحمه الله)'ın aittir, şöyle demektedir: "[الشُّقَّةُ]/Şukkah' Yani: Mesâfe. '[شُكَّاهُ]/Şukkah' Uzak seferdir, çünkü o, insân üzerine meşakkatlidir." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Begavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 4. cilt, 54. sayfa]

¹²⁵¹ İbn Ebî Zemenîn (رحمه الله) diyor ki: "[حَتَّى يَتَبَيَّنَ لَكَ الْبَيْنُ صَدَقُوا] O sâdıklar sana tebeyyün edene kadar' Yani: Mâzereti olanlar. '[وَتَعْلَمُ الْكَاذِبِينَ] Ve yalancıları ilmedene' Yani: Mâzereti olmayanlar" [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 2. cilt, 208. sayfa]

¹²⁵² İmâm Kurtubî (رحمه الله) der ki: "[لَا يَسْتَأْذِنُكَ الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ أَنْ يُجَاهِدُوا بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ] Allah ve Âhiret Günü'ne o îmân edenler, mâlları ve nefisleri ile cihâd etmeye senden izin istemez' Yani: Oturma konusunda ve hurûc etmeme konusunda (senden izin istemez). Bilakis bir şey emrettiğinde, onu yerine getirirler. Öyle ki böyle bir vakitte özürsüz olarak izin istemek, münâfiklık âlâmetlerinden idi." [Ebu AbdUllah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, el-Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, Tevbe Sûresi, 44. âyetin tefsîrinde]

¹²⁵³ İbn Ebi Hâtîm (رحمه الله) sahîh bir sened ile Abdurrahmân bin Zeyd bin Eslem (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[لَوْ خَرَجُوا فِيكُمْ مَا زَادُوكُمْ إِلَّا خَبَالًا] Eğer içinde (savaşa) hurûc etselerdi, bozgunculuktan başka size ziyâde etmezlerdi.] Bu münâfiklar, eğer Nebî (صلی الله عليه وسلم) ve mü'minlerin Allah'tan dilediği Tebûk gazvesine çıksalardı (bozgunculuktan başka size ziyâde

Andolsun ki, önceden fitne çıkarmayı istemişler¹²⁵⁵ ve işleri senin için çevirmişlerdi.¹²⁵⁶ Nihâyet -ve onlar kerih gördükleri hâlde- Hakk geldi ve Allah'ın emri üstün çıktı.(48)¹²⁵⁷

Ve onlardan kimi der ki: 'Bana izin ver ve beni fitneye sokma.' Dikkat edin, fitnenin içine düştüler. Ve muhakkak ki Cehennem, elbette kâfirleri ihâta edendir.(49)

Eğer bir hasene¹²⁵⁸ sana isâbet etse, üzülrler. Ve eğer bir musîbet sana isâbet etse, derler ki: 'Önceden işimizi almıştık.'¹²⁵⁹ Ve yüz çevirirler ve onlar ferahlanırlar.(50)

De ki: 'Allah'ın bizim için yazdığından başkası asla bize isâbet etmez. O, Mevlâ'mızdır. Ve Allah üzere, öyleyse mü'minler tevekkül etsin.'(51)

De ki: 'Bizim için iki güzelliğin birinden başkasını mı bekliyorsunuz?'¹²⁶⁰ Ve biz, sizin için Allah'ın, O'nun indinden veya ellerimiz ile bir azâbı size isâbet ettirmesini bekliyoruz. Bu itibarla bekleyin, muhakkak ki biz (de) sizinle beraber bekleyenler(iz).'(52)

etmezlerdi)." Devamla İbn Zeyd (رحمه الله) demiştir ki: "Sizin için toplanırlar ve (lâkin) şöyle şöyle fiil eder ve sizi perişan ederlerdi." [Ebu Muhammed ibn Ebi Hâtim er-Râzî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm Müsneden ani'r-Resûl ve's-Sahâbe ve't-Tâbiîn, 8. cilt, 445.-446. sayfalar (1153.)]

¹²⁵⁴ İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) şöyle der: "'يَبْغُونَكُمْ الْفِتْنَةَ/Fitneyi size isteyerek]' Yani: Sizin müşrik olmanızı ve müşriklerin size üstün gelmesini isteyerek." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 2. cilt, 208.-209. sayfalar]

¹²⁵⁵ İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) yine der ki: "'لَقَدْ ابْتَغُوا الْفِتْنَةَ/Andolsun ki, fitne çıkarmayı istemişler]' Yani: Şirk(i istemişler). 'مِنْ قَبْلٍ/Önceden]' Yani: Hicret etmenizden önce." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 2. cilt, 209. sayfa]

¹²⁵⁶ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) dedi ki: "'وَقَلَّبُوا لَكَ الْأُمُورَ/Ve işleri senin için çevirmişlerdi.]" Mânâsı: İşleri senin için evir(ip çevir)mişler ve onları ters yüz etmeyi murâd etmişlerdi. Ve mânânın hakîkâtı: Kuşkusuz ki onlar, işini ifsâd etmek için her türlü hileye başvurmuşlardı." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 2. cilt, 315. sayfa]

¹²⁵⁷ İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle der: "'خَتَّى جَاءَ الْحَقُّ/Nihâyet Hakk geldi]' Nusret ve zafer (geldi). 'وَوَظَّهَرَ أَمْرُ اللَّهِ/Ve Allah'ın emri üstün çıktı]' Allah'ın Dîn'i (üstün çıktı). " [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 4. cilt, 56. sayfa]

¹²⁵⁸ İbn Ebi Hâtim (رحمه الله) hasen bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'حَسَنَةً/Hasene]' Afiyet ve rahatlık ve ganîmet." [Ebu Muhammed ibn Ebi Hâtim er-Râzî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm Müsneden ani'r-Resûl ve's-Sahâbe ve't-Tâbiîn, 8. cilt, 452.-453. sayfalar (1174.)]

¹²⁵⁹ İmâm Kurtubî (رحمه الله) şöyle der: "'فَدَا أَخَذْنَا أَمْرَنَا مِنْ قَبْلٍ/Önceden işimizi almıştık]' Yani: Nefsimiz için ihtiyâtlı olduk ve kararlı davrandık ve kitâle çıkmadık." [Ebu AbdUllah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, el-Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, Tevbe Sûresi, 50. âyetin tefsîrinde]

¹²⁶⁰ İbn Ebi Hâtim (رحمه الله) sahîh bir sened ile İbn Abbâs (رضي الله عنه)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'قَالَ هَلْ تَرَبَّصُونَ بَنَا إِلَّا إِحْدَى الْحُسَيْنَيْنِ/De ki: 'Bizim için iki güzelliğin birinden başkasını mı bekliyorsunuz?]' " Yani: Kıtâl, öyle ki o şehâdet ve(ya) hayât ve rızıktır. 'إِحْدَى الْحُسَيْنَيْنِ/İki güzelliğin biri]' Fetih veya şehâdettir." [Ebu Muhammed ibn Ebi Hâtim er-Râzî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm Müsneden ani'r-Resûl ve's-Sahâbe ve't-Tâbiîn, 8. cilt, 455. sayfa (1184.)]

De ki: 'Gönüllü veya kerhen infâk edin, asla sizden kabûl edilmeyecek. Muhakkak ki siz, fâsıklar kavmi oldunuz.'(53)¹²⁶¹

Ve infâk ettiklerinin onlardan kabûl edilmesi -Allah ve Resûlu'ne onların küfretmeleri dışında- kendilerine mâni değildir. Ve namaza -ve onlar üşenerek hâric- gelmezler. Ve infâk -ve onlar kerih görmeleri dışında- etmezler.(54)

O nedenle mâlları ve ne (de) evlâdlarına teâccüb etme.¹²⁶² **Ancak Allah, dünyâ hayâtında onlar ile kendilerine azâb etmesini ve nefislerinin -ve onlar kâfirler iken- çıkması(nı) murâd eder.**(55)

Ve Allah'a yemin ederler, kuşkusuz onlar elbette sizdendir (diye). Ve onlar sizden değildir. Ve lâkin onlar korkak bir kavimdir.(56)¹²⁶³

Eğer bir sığınak veya mağaralar veya girilecek bir yer bulsalar, elbette -ve onlar koşarak- ona yönelirlerdi.(57)

Ve onlardan kimi sadakalar hakkında sana dil uzatır. İmdi ondan kendilerine verilirse râzı olurlar. Ve eğer ondan verilmezse, o zaman onlar kızarlar.(58)

Ve eğer Allah ve Resûlu'nun kendilerine verdiği onlar râzı olsalar ve deselerdi ki: 'Allah bize yeter. Allah ve Resûlu fazlından bize verecektir. Muhakkak ki biz, Allah'a râğbet edicileriz.'(59)¹²⁶⁴

¹²⁶¹ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) şöyle demektedir: "'[لن يتقبل منكم إنكم كنتم قوما فاسقين]' Asla sizden kabûl edilmeyecek. Muhakkak ki siz, fâsıklar kavmi oldunuz.'" Çünkü siz fâsıklar kavmi oldunuz. Ve burada: '[الفسق]/Fısk' (ın mânâsı:) O, küfürdür." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 2. cilt, 317. sayfa]

¹²⁶² Ebu'l-Ferec İbn Cevzî (رحمه الله) demiştir ki: "'[وَلَا تَعْجَبْ أَمْوَالُهُمْ وَلَا أَوْلَادُهُمْ]' O nedenle mâlları ve ne (de) evlâdlarına teâccüb etme." Yani: Mâl ve evlâdan üzerlerine nîmet verdiğimizize ilgi hissetme." [Ebu'l-Ferec Abdurrahmân ibn Alî ibn Muhammed ibn Cevzî, Zâdu'l-Mesîr fî İlmi't-Tefsîr, 588. sayfa (tek cilt olarak basım)]

¹²⁶³ İmâm Beğavî (رحمه الله) dedi ki: "'[وَيَخْلِفُونَ بِاللَّهِ لَئِمْ لَمُتْكُمْ]' Ve Allah'a yemin ederler, kuşkusuz onlar elbette sizdendir (diye).]" Yani: (Allah'a yemin ederler, kuşkusuz onlar) Dîn'iniz üzeredir (diye). '[وَمَا يَخْلِفُونَ]' Ve onlar sizden değildir. Ve lâkin onlar korkak bir kavimdir." Onlar, üzere bulundukları hâlin ortaya çıkmasından korkarlar." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 4. cilt, 59. sayfa]

İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) ise şöyle der: "'[وَلَكِنَّهُمْ قَوْمٌ يَفْرَقُونَ]' Ve lâkin onlar korkak bir kavimdir." Eğer şirki izhâr ederlerse kanlarının döküleceğinden (korkarlar). [Ebi Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîz, 2. cilt, 312. sayfa]

¹²⁶⁴ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) diyor ki: "'[وَلَوْ أَنَّهُمْ رَضُوا مَا آتَاهُمُ اللَّهُ وَرَسُولُهُ وَقَالُوا حَسْبُنَا اللَّهُ]' Ve eğer Allah ve Resûlu'nun kendilerine verdiği onlar râzı olsalar ve deselerdi ki: 'Allah bize yeter.'" Allah bize kifâyet eder. '[سَيُؤْتِينَا اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ وَرَسُولُهُ إِنَّا إِلَى اللَّهِ رَاغِبُونَ]' Allah ve Resûlu fazlından bize verecektir. Muhakkak ki biz, Allah'a râğbet edicileriz." Yani: Şayet yaptığına râzı olsalar ve ziyâdeleşmesini arzu etselerdi, kızmaları ve ayıblamalarından onlar için daha hayırlı olurdu." [Ebu'l-

Sadakalar, ancak fakirler ve miskinler ve onun üzerine âmiller¹²⁶⁵ ve kalbleri kaynaştırılacaklar ve gözetimdekiler¹²⁶⁶ ve borçlular ve Allah yolunda (olan)¹²⁶⁷ ve yolda kalmış için Allah'tan bir farızadır. Ve Allah, Âlîm'dir, Hakîm'dir.(60)

Ve onlardan o kimseler ki Nebî'ye eziyyet ederler ve derler ki: 'O, bir kulaktır.'¹²⁶⁸ De ki: 'O, sizin için bir hayır kulağıdır. Allah'a î mân eder ve mü'minlere (de) î mân eder.'¹²⁶⁹ Ve sizden o î mân edenler için bir rahmettir. Ve Allah'ın Resûlu'ne o eziyyet edenler, onlar için elîm bir azâb vardır.(61)

Sizi râzı etmek için, sizin için Allah'a yemin ederler. Ve Kendisini râzı etmeye ehakk Allah ve Resûlu'dur,¹²⁷⁰ eğer mü'minler iseler.(62)

Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 2. cilt, 318.-319. sayfalar]

¹²⁶⁵ İmâm Kurtubî (رحمه الله) der ki: "'وَالْعَامِلِينَ عَلَيْهَا/Ve onun üzerine âmiller]' Yani: Bu işte çalışanlar, emek harcayanlar ve imâmın bu iş için vekâlet vererek zekât toplamak üzere gönderdiği tahsildârlar" [Ebu AbdUllah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, el-Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, Tevbe Sûresi, 86. âyetin tefsîrinde]

¹²⁶⁶ İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) dedi ki: "'وَالْمَوْتَقَّةَ قُلُوبُهُمْ/Ve kalbleri kaynaştırılacaklar]' Nebî (صلى الله عليه وسلم)'in Müslüman olsunlar diye bununla onların kalplerini ısıdırmak için kendilerine vermiş olduğu insanlardır. Allah (عز وجل), onlar için de bir pay kılmıştır. '[Ve gözetimdekiler]' 'وفي الرقاب]' Yani: Her köle." [Ebi Abdİllah Muhammed ibn Abdİllah ibn Ebi Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîz, 2. cilt, 213. sayfa]

¹²⁶⁷ İbn Ebi Hâtîm (رحمه الله) sahîh bir sened ile Abdurrahmân bin Zeyd bin Eslem (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'وفي سبيل الله/Ve Allah yolunda (olan)]' Allah yolunda gazâ eden." [Ebu Muhammed ibn Ebi Hâtîm er-Râzî, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîm Müsneden anîr-Resûl ve's-Sahâbe ve't-Tâbiîn, 8. cilt, 491. sayfa (1279.)]

İmâm Beğavî (رحمه الله) ise şöyle der: "'وفي سبيل الله/Ve Allah yolunda (olan)]' Bununla murâd edilen: Gazâ edenlerdir. Öyle ki onlar için (de) sadakadan bir pay vardır. Gazâyâ çıkmayı murâd ettikleri zaman bu pay onlara verilir. Ve gazâ emri üzerine onlara yardım olması için nafaka ve giysi ve silâh ve yol harçlığı (onlara verilir)." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 4. cilt, 65. sayfa]

¹²⁶⁸ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'وَيَقُولُونَ هُوَ أَذْنٌ/Ve derler ki: 'O bir kulaktır.]]' Dilediğimizi söyleriz ve yemin ederiz, bunun üzerine bizi tasdik eder." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 14. cilt, 326. sayfa]

¹²⁶⁹ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'وَمِنْهُمْ الَّذِينَ يُؤْتُونَ النَّبِيَّ وَيَقُولُونَ هُوَ أَذْنٌ/Ve onlardan o kimseler ki Nebî'ye eziyyet ederler ve derler ki: 'O bir kulaktır.]]' Yani: O, herkesi dinler. '[يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَيُؤْمِنُ لِلْمُؤْمِنِينَ]' Allah'a î mân eder ve mü'minlere (de) î mân eder.]' Yani: Allah'a î mân eder ve mü'minleri tasdik eder." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 2. cilt, 469. sayfa]

¹²⁷⁰ Şeyhulİslâm İbn Teymiyye (رحمه الله) der ki: "Muhabbetin cinsi, Allah (تبارك وتعالى) ve Resûlu (صلى الله عليه وسلم) için olur, (örneğin) itaat etmek gibi. Öyle ki kuşkusuz itaat, Allah ve Resûlu içindir. Râzı etmek de Allah ve Resûlu'nedir. (Sonra âyetin şu kısmını zikretmiştir:)' 'وَاللَّهُ وَرَسُولُهُ أَحَقُّ أَنْ يُرْضَوْهُ/Ve Kendisini râzı etmeye ehakk Allah ve Resûlu'dur.]]" [Ebu'l-Abbâs Takıyyuddîn Ahmed ibn AbdilHalîm ibn Teymiyye, el-Ubûdiyye, 49. sayfa]

İlmetmiyorlar mı ki, kim Allah'a ve Resûlu'ne karşı hudûtu aşarsa, artık onun için, içinde muhalled olacağı Cehennem ateşinin olduğunu? Bu, azîm aşâğılanmadır.(63)

Münâfıklar, kalblerindekini onlara bildirecek bir sûrenin üzerlerine inzâl edilmesinden hazer ederler.¹²⁷¹ De ki: 'İstihzâ edin. Muhakkak ki Allah, hazer ettiklerinizi ihrâc edicidir.'(64)

Ve eğer onlara suâl etsen, elbette derler ki: 'Ancak (lâfa) dalmış idik ve şakalaşıyorduk.' De ki: 'Allah ve âyetleri ve Resûlu ile mi siz istihzâ etmekte idiniz?'(65)

Özür dilemeyin, îmân etmenizin ardından küfrettiniz. Eğer sizden bir tâifeden affedersek, bir tâifeye onların mücrimler olmalarından dolayı azâb edeceğiz.(66)¹²⁷²

Münâfıklar ve münâfıkalar, onların bazısı bazısındanadır. Münker ile emrederler ve mârûftan nehyederler.¹²⁷³ Ve ellerini kabzederler.¹²⁷⁴ Allah'ı unutmuşlar, bu yüzden (O da) onları unutmuştur. Muhakkak ki münâfıklar, onlardır fâsiklar.(67)

Allah, münâfıklara ve münâfıkalara ve küffâra Cehennem ateşini vaad etmiştir, içinde muhalledlerdir, o, onlara yeter. Ve Allah, onlara lânet etmiştir. Ve onlar içindir sürekli bir azâb.(68)

¹²⁷¹ İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle der: "[يَخَذِرُ الْمُنَافِقُونَ]/Münâfıklar hazer ederler]' Yani: Münâfıklar haşyet ederler/korkarlar." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Begavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 4. cilt, 68. sayfa]

¹²⁷² İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) diyor ki: "[إِن نَعَفَ عَنْ طَائِفَةٍ مِنْكُمْ]/Özür dilemeyin, îmân etmenizin ardından küfrettiniz.' Yani: O istihzâ ettiğiniz bu söz nedeniyle (küfrettiniz). '[يُنْفِ عَنِ طَائِفَةٍ مِنْكُمْ]/Eğer sizden bir tâifeden affedersek, bir tâifeye azâb edeceğiz.' Yani: Hepiniz affedilmeyecek, bazıınıza mutlaka azâb edilecektir. '[يُنْفِ عَنْهُمْ كَانُوا مُجْرِمِينَ]/Onların mücrimler olmalarından dolayı]' Yani: Bu fâcir ve hatâlı söz nedeniyle mücrimler (olmalarından dolayı)."[Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dimaşkı, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Tevbe Sûresi, 66. âyetin tefsîrinde]

¹²⁷³ İbn Ebi Hâtîm (رحمه الله) sahîh bir sened ile İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[الْمُنْكَرُ]/Münker]' Tekzîb etmektir. O, münkerin en münkeridir. '[الْمَرْوُفُ]/Mârûf]' Allah'tan başka ilâh olmadığına şehâdet etmeniz ve Allah'ın inzâl ettiğini ikrâr etmeniz ve (bunun) üzere onlarla mukâtele etmenizdir. Ve: '[لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ]/Lâ ilâhe illAllah]' mârûfun en büyüğüdür." [Ebu Muhammed ibn Ebi Hâtîm er-Râzî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm Müsneden ani'r-Resûl ve's-Sahâbe ve't-Tâbiîn, 8. cilt, 506.-507. sayfalar (1314. ve 1317.).]

¹²⁷⁴ İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) dedi ki: "[وَيَقْبِضُونَ أَيْدِيَهُمْ]/Ve ellerini kabzederler.]' Yani: Hakkta infâk ile (ellerini) açıp yaymazlar." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 2. cilt, 217. sayfa]

Sizden o öncekiler gibi, sizden kuvvetçe daha şiddetli ve mâl bakımından ve evlâdça daha çok idiler. Böylece paylarına düşenden metâlandılar. Öyle ki (siz de) paylarınıza düşenden metâlandınız, sizden o öncekilerin paylarına düşenden metâlandığı gibi ve (siz de) o dalanlar gibi daldınız. İşte onların dünyâ ve Âhiret'te amelleri boşa gitmiştir. Ve işte onlar, onlardır hüsrâna uğrayanlar.(69)

Onlardan o öncekilerin, Nûh kavmi ve Âd ve Semûd ve İbrâhîm kavmi ve Medyen ashâbı ve Mu'tefikât'ın¹²⁷⁵ bildirileri onlara gelmedi mi? Resûlleri beyyineler ile¹²⁷⁶ onlara gelmişti.¹²⁷⁷ Oysa Allah onlara zulmetmiş değil idi ve lâkin nefislerine onlar zulmetmiş idiler.(70)¹²⁷⁸

Ve mü'minler ve mü'mineler, bazıı bazısının velîleridir. Mârûf ile emrederler ve münkerden nehyederler. Ve namazı ikâme ederler ve zekâtı verirler. Ve Allah ve Resûlu'ne itaat ederler.¹²⁷⁹ İşte onlar, Allah onlara rahmet edecektir. Muhakkak ki Allah, Azîz'dir, Hakîm'dir.(71)

Allah, mü'minler ve mü'minelere Cennetler vaad etmiştir, altlarından nehirler cereyân eder, orada muhalledlerdir. Ve Adn Cennetlerinde pak meskenler. Ve Allah'tan bir rızâ en büyüktür.¹²⁸⁰ İşte azîm başarı odur. (72)

Ey Nebî, küffâr ve münâfıklarla cihâd et ve üzerlerine katı ol.¹²⁸¹ Ve onların yurdu Cehennem'dir. Ve (o,) ne kötü varış yeridir.(73)¹²⁸²

¹²⁷⁵ İbn Ebi Hâtim (رحمه الله) sahîh bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: '[Mu'tefikât/Mu'tefikât]' Lût kavmidir. Arzları alt üst olmuş, öyle ki (Allah,) oranın altını üstüne getirmiştir." [Ebu Muhammed ibn Ebi Hâtim er-Râzî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm Müsneden anîr-Resûl ve's-Sahâbe ve't-Tâbiîn, 8. cilt, 520. sayfa (1352).]

¹²⁷⁶ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "[بَيِّنَات/Beyyineler ile] Hücetler/kanıtlar ile." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 2. cilt, 327. sayfa]

¹²⁷⁷ İmâm Beğavî (رحمه الله) der ki: "[اَتَتْهُمْ رُسُلُهُم بِالْبَيِّنَات/Resûlleri beyyineler ile onlara gelmişti.] İşte fiil ettiğiniz gibi onları tekzîb ettiler ve onlara isyân ettiler ey topluluk, onların altını üstüne getirdik ve onlar, Lût kavmidir." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Begavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 4. cilt, 72. sayfa]

¹²⁷⁸ İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) şöyle demektedir: "[فَمَا كَانَ اللَّهُ لِيَظْلِمَهُمْ/Oysa Allah onlara zulmetmiş değil idi] Onları helâk ederek (kendilerine zulmetmiş değil idi). '[وَلَكِنْ كَانُوا أَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ/Ve lâkin nefislerine onlar zulmetmiş idiler]' İnkârları ve şirkleri nedeniyle (nefislerine onlar zulmetmiş idiler)." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 2. cilt, 218. sayfa]

¹²⁷⁹ İmâm Kurtubî (رحمه الله) dedi ki: "[وَيُطِيعُونَ اللَّهَ/Ve Allah'a itaat ederler]' Farzlarda (Allah'a itaat ederler). '[وَيُطِيعُونَ اللَّهَ/Ve Resûlu'ne]' Onlar için Sünnet kıldıklarında (Resûl'e itaat ederler)." [Ebu AbdUllah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, el-Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, Tevbe Sûresi, 71. âyetin tefsîrinde]

¹²⁸⁰ İmâm Beğavî (رحمه الله) diyor ki: "[وَرِضْوَانٌ مِنَ اللَّهِ أَكْبَرُ/Ve Allah'tan bir rızâ en büyüktür.] Yani: Allah'ın onlardan râzî olması, bundan daha büyüktür." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Begavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 4. cilt, 60. sayfa]

Söylemediklerine Allah'a yemin ederler. Ve andolsun ki, küfür kelimesini söylediler. Ve İslâm'larının ardından küfrettiler.¹²⁸³ Ve ulaşamadıklarına yeltendiler. Ve intikâma kalkışmaları, Allah ve Resûlu'nun fazlından onları zenginleştirmesinden başkası değildi. İmdi tevbe ederlerse, onlar için hayırlı olur. Ve yüz çevirirlerse, dünyâ ve Ahîret'te elîm bir azâbla Allah onlara azâb eder. Ve onlar için arzda bir velî yoktur ve ne (de) bir nusret edici.(74)

Ve onlardan kimi Allah'a ahdedti ki: 'Eğer fazlından bize verirse, elbette sadaka veririz ve elbette sâlihlerden oluruz.'(75)

Fakat fazlından onlara verince, onda cimrilik ettiler ve yüz çevirdiler. Ve onlar îrâz edenlerdir.(76)¹²⁸⁴

Bunun üzerine O'na mülâki olacakları güne kadar,¹²⁸⁵ Allah'a -O'nun vaad ettiklerine- muhâlefet etmelerinden dolayı ve onların tekzîb etmiş olmalarından dolayı kalblerinin içine nifâkla onlara ikâb etmiştir.(77)¹²⁸⁶

Allah'ın, onların sırlarını ve fısıldaşmalarını ilmettiğini ve Allah'ın gaybleri çok iyi ilmeden olduğunu ilmetmediler mi?(78)

Sadakalarda mü'minlerden gönüllü verenleri ve güçlerinin yettiğinden başkasını o bulamayanları o çekiştirenler¹²⁸⁷ ve onları maskaralığa alanlar, Allah onları maskaraya çevirmiştir. Ve onlar içindir elîm bir azâb.(79)

¹²⁸¹ İbn Ebi Hâtim (رحمه الله) sahîh bir sened ile İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'يا أَيُّهَا النَّبِيُّ جَاهِدِ الْكُفْرَ/Ey Nebî, küffârla cihâd et]' Öyle ki Allah, küffârla kılıç ile cihâd etmeyi ona emretmiştir. 'وَالْمُنَافِقِينَ/Ve münâfıklar(la)]' Öyle ki (Allah,) münâfıklarla lîsân ile cihâdı ona emretmiştir. 'وَاعْظُ عَلَيْهِمْ/Ve üzerlerine katı ol]' Onlara yumuşak davranma." [Ebu Muhammed ibn Ebi Hâtim er-Râzî, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîm Müsneden anî'r-Resûl ve's-Sahâbe ve't-Tâbiîn, 8. cilt, 530. ve 532.-533. sayfalar (1372., 1381. ve 1385.)]

¹²⁸² Tahrîm Süresi'nin 9. âyeti ile aynıdır

¹²⁸³ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) şöyle demektedir: "'يُخْلِفُونَ بِاللَّهِ مَا قَالُوا وَلَقَدْ قَالُوا كَلِمَةً" [Söylemediklerine Allah'a yemin ederler. Ve andolsun ki, küfür kelimesini söylediler.]' (Bu) âyet de münâfıklar hakkında inzâl edilmiştir. 'وَكُفِّرُوا بَخْلًا/Ve İslâm'larının ardından küfrettiler.]' Mânâsı: İslâm'ı izhâr etmelerinin ardından küfrü izhâr ettiler." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 2. cilt, 328.-329. sayfalar]

¹²⁸⁴ İbn Ebi Zemenin (رحمه الله) dedi ki: "'وَهُمْ مُعْرِضُونَ/Ve onlar îrâz edenlerdir.]" Allah'ın emrinden (onlar îrâz edenlerdir)." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebi Zemenin, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîz, 2. cilt, 221. sayfa]

¹²⁸⁵ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) diyor ki: "'إِلَى يَوْمٍ يَلْقَوْنَهُ/O'na mülâki olacakları güne kadar]' Kıyâmet Günü(ne kadar).]" [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 2. cilt, 331. sayfa]

¹²⁸⁶ İmâm Şevkânî (رحمه الله) der ki: "'فَاعْقَبْهُمْ نِفَاقًا فِي قُلُوبِهِمْ إِلَى يَوْمٍ يَلْقَوْنَهُ/Bunun üzerine O'na mülâki olacakları güne kadar kalblerinin içine nifâkla onlara ikâb etmiştir.]" Fâil, Allah (سبحانه)'dur. Yani: Böylece Allah, onlardan vâki olan cimrilik ve îrâz etme nedeniyle, kalplerinde oluşan, orada mekân tutan ve orada süregelen bir nifâkla onlara ikâb etmiştir." [Muhammed bin Alî eş-Şevkânî es-San'ânî, Fethu'l-Kadîr, 587. sayfa (tek cilt olarak basım)]

Onlar için istiğfâr et veya onlar için istiğfâr etme. Eğer yetmiş kere onlar için istiğfâr etsen de Allah asla onlara mağfîret etmeyecektir. Bu, Allah ve Resûlu'ne onların küfretmelerinden dolayıdır. Ve Allah, fâsıklar kavmine hidâyet etmez.(80)

Allah Resûlu'ne muhâlefet ederek arkada kalanlar oturmaları ile ferahlandı ve Allah yolunda mâlları ve canları ile cihâd etmeyi kerih gördüler ve dediler ki: 'Sıcakta neferlik etmeyin.' De ki: 'Cehennem ateşi daha şiddetli sıcaktır.' Keşke onlar fıkhetmiş olsalardı.(81)

Öyleyse onların kesbetmiş olduklarından dolayı cezâen az gülsünler ve çok ağlasınlar.(82)

Eğer Allah onlardan bir tâîfeye seni rücû ettirirse ve hurûc etmek için senden izin isterlerse, o zaman de ki: 'Asla benimle beraber hurûc etmeyin, ebeden. Ve asla benimle beraber düşmanla kıtâl etmeyin. Muhakkak ki siz, evvel defa oturmaya râzî oldunuz. Artık geride kalanlarla beraber oturun.'(83)

Ve onlardan ölen birinin üzerine namaz kılma, ebeden. Ve kabri üzerinde kıyâm etme.¹²⁸⁸ Muhakkak ki onlar, Allah ve Resûlu'ne küfretmişler, sonra -ve onlar fâsıklar iken- ölmüşlerdir.(84)¹²⁸⁹

Ve mâlları ve evlâdlarına teâccüb etme.¹²⁹⁰ Allah murâd ediyor ki, onlar ile ancak dünyâda onlara azâb etsin ve nefisleri -ve onlar kâfirler iken- çıksın.(85)

¹²⁸⁷ İbn Ebi Hâtim (رحمه الله) sahîh bir sened ile İbn Abbâs (رضي الله عنه)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[الَّذِينَ يَلْمِزُونَ الْمُطَّوِّعِينَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ فِي الصَّدَقَاتِ/Sadakalarda mü'minlerden gönüllü verenleri o çekiştirenler]' Abdurrahman bin Avf, Allah Resûlu (صلى الله عليه وسلم)'e 40 okka altın getirmiş ve ensârdan bir adam 1 sâ' taam getirmiş ve bunun üzerine bazı münâfıklar dedi ki: 'VAllahi, AbdurRahmân bin Avf, getirdiğini ancak riyâ için getirmiştir.' Ve (yine) dediler ki: 'Allah ve Resûlu, elbette bu sâ' (taam)'dan mustağnidir.'" [Ebu Muhammed ibn Ebi Hâtim er-Râzî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm Müsened anîr-Resûl ve's-Sahâbe ve't-Tâbiîn, 8. cilt, 551. sayfa (1425.)]

¹²⁸⁸ İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle der: "[وَلَا تَقُمْ عَلَى قَبْرِهِ/Ve kabri üzerinde kıyâm etme.] Ve (kabri) üzerinde durma ve defnini üstlenme." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 4. cilt, 82. sayfa]

¹²⁸⁹ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) demiştir ki: "Allah (تعالى), Resûlu (صلى الله عليه وسلم)'e münâfıklardan berî olmasını ve onlardan birisi ölürsa üzerine (cenâze) namazı kılmasını ve ona istiğfâr etmek veya lehine duâ etmek için kabri üzere kıyâm etmemesini/durmamasını emretmiştir. Çünkü onlar Allah'a ve Resûlu'ne küfretmişler ve (bu durum) üzere ölmüşlerdir. Ve bu, münâfıklığı bilinen herkes için umûmi bir hükümdür." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Tevbe Sûresi, 84. âyetin tefsîrinde]

¹²⁹⁰ Ebu'l-Ferec İbn Cevzî (رحمه الله) diyor ki: "[وَلَا تَعْجَبْ أَمْوَالَهُمْ وَأَوْلَادَهُمْ/Ve mâlları ve evlâdlarına teâccüb etme.] Tefsîri geçmiştir (Tevbe, 55)." [Ebu'l-Ferec AbdurRahmân ibn Alî ibn Muhammed ibn Cevzî, Zâdu'l-Mesîr fi İlmi't-Tefsîr, 599. sayfa (tek cilt olarak basım)]

Ve: 'Allah'a îmân edin ve Resûlu ile beraber cihâd edin.' diye bir sûre inzâl edildiğinde, onlardan varlık sâhibleri, senden izin istediler ve dediler ki: 'Bizi bırak, oturanlar ile beraber olalım.'(86)

Geri kalanlar ile beraber olmaya râzı oldular. Ve kalbleri üzerine mühür vurulmuştur. Artık onlar fıkhetmezler.(87)

Lâkin Resûl ve beraberindeki o îmân edenler, mâlları ve canları ile cihâd ettiler. Ve işte onlar, onlar içindir hayırlar. Ve işte onlar, onlardır felâh bulanlar.(88)

Allah, onlar için altlarından nehirler cereyân eden Cennetler hazırlamıştır, orada muhalledlerdir. Bu, azîm başarıdır.(89)

Ve ârâbîlerden¹²⁹¹ kendilerine izin verilmesi için özür belirtenler geldi. Ve Allah ve Resûlu'ne o yalan söyleyenler oturdu. Onlardan o küfredenlere elîm bir azâb isâbet edecektir.(90)

Zayıflar üzerine ve ne marazlılar üzerine ve ne (de) infâk edecekleri bir şeyi o bulamayanlar üzerine bir sorumluluk yoktur, eğer Allah ve Resûlu için nasihat ederlerse. Muhsinlerin aleyhine (de) bir yol yoktur. Ve Allah, Gafûr'dur, Rahîm'dir.(91)

Ve onları bindirmen için sana o gelenlerin üzerine (de bir sorumluluk) yoktur. Dedin ki: 'Üzerine sizi bindirecek bulamam.' Geri döndüler ve hüzünden gözleri gözyaşından doldu infâk edecekleri bir şeyi bulamadıklarından dolayı.(92)

Ancak yol, senden o izin isteyenlerin -ve onlar zengindir- aleyhinedir. Geri kalanlar ile beraber olmaya râzı oldular. Ve Allah, kalbleri üzerine mühür vurmuştur. Artık onlar ilmetmezler.(93)

Onlara rücû ettiğinizde, sizden özür dilerler. De ki: 'Özür dilemeyin, asla size inanmayız.¹²⁹² Allah, haberlerinizden bize bildirmiştir. Ve Allah ve Resûlu amellerinizi görecektir. Sonra gayb ve müşâhede edilenin Âlim'ine döndürüleceksiniz. Böylece sizin amel etmiş olduklarınızı size bildirir.'(94)

¹²⁹¹ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "'[الأعراب]/Ârâbîler]' Onlar bâdiyede/çölde iskân eden bedevî Arablardır." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 2. cilt, 337. sayfa]

¹²⁹² İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle dedi: "'لَنْ نُؤْمِنَ لَكُمْ]' Asla size inanmayız.' Asla sizi tasdik etmeyiz." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 4. cilt, 85. sayfa]

Onlara döndüğünüzde size, onlardan îrâz etmeniz için Allah'a yemin edeceklerdir. Artık onlardan îrâz edin. Muhakkak ki onlar ricistir ve yurdları Cehennem'dir, onların kesbetmiş olduklarından dolayı cezâen.(95)¹²⁹³

Onlardan râzı olmanız için size yemin ederler. Fakat onlardan râzı olursanız, öyle ki kuşkusuz Allah fâsıklar kavminden razı olmaz.(96)¹²⁹⁴

Ârâbîler,¹²⁹⁵ küfürce ve nifâkça daha şiddetli ve Allah'ın, Resûlu üzerine inzâl ettiğinin hudûtunu ilmetmemeye daha yatkındır. Ve Allah, Âlîm'dir, Hakîm'dir.(97)

Ve ârâbilerden kimi, infâk ettiğini bir kayıp ittihaz eder. Ve sizin için devirleri¹²⁹⁶ bekler. Kötü devir üzerlerinedir.¹²⁹⁷ Ve Allah, Semî'dir, Âlîm'dir.(98)

Ve ârâbilerden kimi, Allah ve Âhiret Günü'ne îmân eder ve infâk ettiğini Allah indinde yakınlaşma ve Resûl'un salavâtı ittihaz eder.¹²⁹⁸ Dikkat edin, muhakkak onlar kendileri için bir yakınlaşmadır. Allah, rahmetine onları dâhil edecektir. Muhakkak ki Allah, Gafûr'dur, Rahîm'dir.(99)

Ve Muhâcirler ve Ensâr'dan öne geçenlerin evvelkileri ve ihsân ile onlara o tâbî olanlar,¹²⁹⁹ Allah onlardan râzı olmuş ve O'ndan onlar râzı olmuştur. Ve

¹²⁹³ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) diyor ki: "[أَنَّهُمْ رَجُسٌ]/Muhakkak ki onlar ricistir]' Yani: İçleri ve itikâdları pistir, necistir. '[وَمَا لَهُمْ جَهَنَّمَ]' Ve yurdları Cehennem'dir]' Âhiretlerinde (yurdları) Cehennem'dir. '[بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ]' Onların kesbetmiş olduklarından dolayı cezâen]' Yani: Günâhlar ve hatâlar(ından dolayı cezâen)."[Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Tevbe Sûresi, 95. âyetin tefsîrinde]

¹²⁹⁴ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) yine demiştir ki: "[وَيَرْضَىٰ عَنِ الْقَوْمِ الْفَاسِقِينَ]' Öyle ki kuşkusuz Allah fâsıklar kavminden râzı olmaz]' Yani: Allah'a itaat ve Resûlu'ne itaatten çıkanlardan (râzı olmaz). Öyle ki kuşkusuz fisk (itaatten) çıkmaktır. "[Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Tevbe Sûresi, 96. âyetin tefsîrinde]

¹²⁹⁵ İmâm Beğavî (رحمه الله) dedi ki: "[الْأَرَابِ]/Ârâbîler]' Yani: Bâdiye/Çöl ehli. "[Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Begavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 4. cilt, 86. sayfa]

¹²⁹⁶ 'Devirler' olarak meâllendirdiğimiz '[الدَّوَائِرُ]/Devâîr]' kelimesi hakkında İmâm Kurtubî (رحمه الله) şöyle der: "[الدَّوَائِرُ]/Devâîr]' (kelimesi), '[دَائِرَةٌ]/Dâire]'nin çoğuludur. Ve o, nîmetten belâya dönen hâldir. Yani: Kötü amaç ve pis kalb ile infâk ederek cehâlete yatırım yaparlar. "[Ebu AbdUllah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, el-Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, Tevbe Sûresi, 98. âyetin tefsîrinde]

¹²⁹⁷ İbn Ebî Zemenîn (رحمه الله) şöyle demiştir: "[عَلَيْهِمْ دَائِرَةُ السَّوْءِ]' Kötü devir üzerlerinedir.]" Yani: Kötü âkibet (üzerlerinedir). "[Ebî Abdİllah Muhammed ibn Abdİllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 2. cilt, 228. sayfa]

¹²⁹⁸ İbn Ebî Zemenîn (رحمه الله) yine der ki: "[وَيَتَّخِذُ مَا يَنْفِقُ قُرْبَاتٍ عِنْدَ اللَّهِ]' Ve infâk ettiğini Allah indinde yakınlaşma ittihaz eder]' Yani: Allah (عز وجل)'ye onunla yakınlaş(maya çalış)ır. '[وَصَلَّوَاتِ الرَّسُولِ]' Ve Resûl'un salavâtı]' Yani: Ve Resûl'un salavâtını da Allah'a yakınlaşma ittihaz eder. '[وَصَلَّوَاتِ الرَّسُولِ]' Onun istiğfârı ve onun duâsıdır. "[Ebî Abdİllah Muhammed ibn Abdİllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 2. cilt, 228. sayfa]

¹²⁹⁹ Şeyh Sa'dî (رحمه الله) demiştir ki: "[السَّابِقُونَ]' Öne geçenler]' Onlar, îmân, hicret, cihâd ve Allah'ın

altlarından nehirler cereyân eden Cennetler onlar için hazırlamıştır. İçlerinde ebeden muhalledlerdir. Bu, azîm başarıdır.(100)

Ve çevrenizde olan ârâbilerden münâfıklar vardır. Ve Medîne ehlinde nifâk üzerine direnenler vardır. Onları ilmedemezsin, Biz onları ilmederiz. İki defa onları azâblandıracağız. Sonra azîm bir azâba döndürülürler.(101)

Ve diğerleri günâhlarını îtiraf ettiler. Sâlih bir ameli ve diğer bir kötüyü karıştırdılar. Ola ki Allah üzerlerine tevbelerini kabûl eder. Muhakkak ki Allah, Gafûr'dur, Rahîm'dir.(102)

Mâllarından bir sadaka al. Bununla onları tathîr edersin ve onları tezkiye edersin. Ve üzerlerine salât et,¹³⁰⁰ muhakkak ki salâtın onlar için sükûnettir.¹³⁰¹ Ve Allah, Semî'dir, Âlîm'dir.(103)

Allah'ın, O'nun, kullarından tevbeyi kabûl eden ve sadakaları alan olduğunu ve Allah'ın, O'nun, Tevvâb, Rahîm olduğunu ilmetmediler mi?(104)

Ve de ki: 'Amel edin. Öyle ki Allah ve Resûlu ve mü'minler amelinizi görecektir.'¹³⁰² Ve gayb ve müşâhede edilenin Âlim'ine döndürüleceksiniz. Böylece sizin amel etmiş olduklarınızı size bildirir.'(105)

dinini ikâme etme hususlarında bu ümmetin öne geçenleridir. '[وَالَّذِينَ اتَّبَعُوهُمْ بِإِحْسَانٍ/Ve ihsân ile onlara o tâbi olanlar]' İtikâd ve kavi ve amellerde (ihsân ile onlara o tâbi olanlar). Öyle ki onlar, zemmedilmekten selâmette olan ve kendileri için medhin en büyüğü hâsıl olanlardır. Ve Allah'tan en faziletli ikrâm (onlar içindir)." [Abdurrahmân bin Nâsır es-Sa'dî, Teysîru'l-Kerîmu'r-Rahmân fî Tefsîri Kelâmi'l-Mennân, 400. sayfa (tek cilt olarak basım)]

İmâm Şevkânî (رحمه الله) der ki: "[وَالَّذِينَ اتَّبَعُوهُمْ بِإِحْسَانٍ/Ve ihsân ile onlara o tâbi olanlar]' Muhâcirler ve Ensâr'ın en ileri ve önde gelenlerine o tâbi olanlar. Ve onlar, Muhâcir ve Ensâr'dan sonra gelen sahâbeler ile onların ardından Kıyâmet'e kadar (gelecek olanlardır)." [Muhammed bin Alî eş-Şevkânî, Fethu'l-Kadîr, 595. sayfa (tek cilt olarak basım)]

Şeyh el-Elbânî (رحمه الله) bu âyet hakkında şöyle demektedir: "Şübhesiz ki bu âyet-i kerîme, dâvetin tanımlanması için her müslümanın kendisinden yola çıkması gereken esâstır." [Muhammed Nâsıruddîn el-Elbânî, Selefi Dâvet Usûlü, 12. sayfa]

¹³⁰⁰ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "[وَصَلِّ عَلَيْهِمْ/Ve üzerlerine salât et]' Ve onlar için duâ et." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 2. cilt, 345. sayfa]

¹³⁰¹ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[إِنَّ صَلَاتَكَ سَكَنٌ لَّهُمْ/Muhakkak ki salâtın onlar için sükûnettir]' (Muhakkak ki salâtın onlar için rahmettir." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 2. cilt, 485. sayfa]

¹³⁰² İmâm İbn Huzeyme (رحمه الله) şöyle der: "[وَقُلْ اعْمَلُوا فَسَيَرَى اللَّهُ عَمَلَكُمْ وَرَسُولُهُ وَالْمُؤْمِنُونَ/Ve de ki: 'Amel edin. Öyle ki Allah ve Resûlu ve mü'minler amelinizi görecektir.]] Allah (تبارك وتعالى)'nın, bu âyette amellerini zikrettiklerinin amellerini görmesi, Allah Resûlu (صلى الله عليه وسلم)'in ve mü'minlerin görmesi gibi değildir." [Ebu Bekir Muhammed ibn İshâk ibn Huzeyme, Kitâbu't-Tevhîd ve İsbâtü Sıfâtı'r-Rabb, 108.-109. sayfalar]

Ve diğerleri Allah'ın emrine bırakılmışlardır.¹³⁰³ Ya onlara azâb eder veya üzerlerine tevbelerini kabûl eder. Ve Allah, Alîm'dir, Hakîm'dir.(106)

Ve onlar ki zarar vermek ve kâfirlik etmek ve mü'minler arasına tefrîka koymak ve önceden Allah ve Resûlu ile harbedeni gözetlemek için mescid ittihaz ederler. Ve elbette: 'İyilikten başkasını murâd etmiyoruz.' (diye) yemin ederler. Ve Allah şahidlik eder ki, muhakkak ki onlar, hakîkaten yalancılardır.(107)

Ebeden onun içinde kıyâm durma.¹³⁰⁴ Elbette evvel günden takvâ üzerine tesîs edilen mescid, onun içinde kıyâm durmana ehaktır. Onun içinde tâhir olmaya muhabbet eden adamlar vardır. Ve Allah, tâhir olanlara muhabbet eder.(108)

O hâlde binâsını Allah'tan takvâ ve rızâ üzere tesîs eden kimse mi hayırlıdır, yoksa binâsını yıkılmakta bulunan bir uçurumun kenarı üzerine tesîs edip de onunla beraber Cehennem ateşi içine yuvarlanan kimse mi? Ve Allah, zâlimler kavmine hidâyet etmez.(109)

O kurdukları binâları -kalbleri parçalanmadıkça- kalblerinde bir kuşku¹³⁰⁵ olarak zâil olmayacaktır. Ve Allah, Alîm'dir, Hakîm'dir.(110)

Muhakkak ki Allah, mü'minlerden nefislerini ve mâllarını -Cennet onlar için olmak üzere- satın almıştır.¹³⁰⁶ Allah yolunda kılâl ederler. Böylece katlederler ve katledilirler. Tevrât ve İncîl ve Kur'ân'da O'nun üzere hakk bir

¹³⁰³ 118. âyetin dipnotuna bakınız

¹³⁰⁴ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[وَالَّذِينَ اتَّخَذُوا مَسْجِدًا ضَرَارًا]' Ve onlar ki zarar vermek için mescid ittihaz ederler!' Onlar Ensâr'dan bir grup insândı. Bu kişiler bir mescid binâ ettiler. Ebu Âmir onlara dedi ki: 'Mescidinizi yapın! Gücünüz yettiği kadar da kuvvet ve silâh toplayın. Muhakkak ki ben, rûmların meliki Kayser'e gideceğim. Rûm diyârından bir ordu getirip Muhammed'i ve ashâbını buradan çıkaracağım.' Mescidlerini inşâ edip tamamlayınca Nebî (صلى الله عليه وسلم)'e gelerek dediler ki: 'Mescidimizin inşâsını tamamladık. Orada namaz kılmanı ve bize bereket duâsı etmeni arzu ediyoruz.' Bunun üzerine Allah (سبحانه وتعالى): '[وَالَّذِينَ اتَّخَذُوا مَسْجِدًا ضَرَارًا]' Ebeden onun içinde ebeden kıyâm durma.' (âyetini) inzâl etti." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 2. cilt, 486. sayfa]

¹³⁰⁵ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[وَالَّذِينَ اتَّخَذُوا مَسْجِدًا ضَرَارًا]' Kuşku olarak.' Şekk olarak. '[وَالَّذِينَ اتَّخَذُوا مَسْجِدًا ضَرَارًا]' Kalbleri parçalanmadıkça!' Yani: Ölümleri." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 2. cilt, 488. sayfa]

¹³⁰⁶ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "'[وَالَّذِينَ اتَّخَذُوا مَسْجِدًا ضَرَارًا]' Muhakkak ki Allah, mü'minlerden nefislerini ve mâllarını -Cennet onlar için olmak üzere- satın almıştır.'" Şühbesiz ki Allah (سبحانه وتعالى), müslümanlara, mâlları ve canları ile Allah yolunda cihâd etmelerini emretmiştir. Allah (عز وجل) buna sevâb olarak onlara Cenneti vaad etmiş ve bunu alış-veriş konumunda addetmiştir." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 2. cilt, 350. sayfa]

vaadtir. Ve kim ahdini Allah'tan daha iyi ifâ edicidir? Bu itibarla o yapmış olduğunuz alış-verişiniz ile istibşâr edin.¹³⁰⁷ Ve işte azîm başarı odur.(111)

(Onlar) tevbe edenler, ibâdet edenler, hamd edenler, seyâhat edenler,¹³⁰⁸ rûkû edenler, secde edenler, mârûf ile emredenler ve münkerden nehyedenler ve Allah'ın hudûtlarını muhâfaza edenlerdir. Ve mü'minleri tebşîr et.(112)

Nebî ve o îmân edenlere, Cahîm ashâbı oldukları kendilerine tebeyyün etmesinin ardından, müşrikler için -velev ki akrâbâ olsalar- istiğfâr etmeleri olmaz.(113)¹³⁰⁹

Ve İbrâhîm'in babası için istiğfâr etmesi, ona vaad ettiği vaad dışında değildi. Fakat kendisine onun bir Allah düşmanı olduğu tebeyyün edince, ondan teberrî etti.¹³¹⁰ Muhakkak ki İbrâhîm, elbette çok içli, halîmdi.(114)¹³¹¹

Ve Allah'ın bir kavme hidâyet etmesinin ardından, takvâ edeceklerini onlara beyân etmedikçe, onları dalâlete düşürecek değil idi. Muhakkak ki Allah, her şeye Âlîm'dir.(115)

Muhakkak ki semâlar ve arzın mülkü Allah'ındır. Hayât verir ve öldürür. Ve sizin için Allah'ın dûnundan bir velî yoktur ve ne (de) bir nusret edici.(116)

¹³⁰⁷ Müjdelenin, sevinin

¹³⁰⁸ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) şöyle demiştir: "Ve amellerin en fazîletlisi oruçtur. Ve o, yemek ve içmek ve cimâ gibi lezzetleri terketmektir. Ve burada: '[السيحاحه/Seyâhat]' ile murâd olunan işte budur. Ve (Allah (سبحانه وتعالى) bundan dolayı: '[السَّابِحُونَ/Seyâhat edenler]' buyurmuştur." [Ebu'l-Fidâ İsmâîl ibn Umer ibn Kesîr ed-Dîmaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Tevbe Sûresi, 112. âyetin tefsîrinde]

¹³⁰⁹ Şeyh Sa'dî (رحمه الله) der ki: "'[ان يَسْتَفْغِرُوا لِلْمُشْرِكِينَ/Müşrikler için istiğfâr etmeleri olmaz]' Yani: Allah'a küfreden ve O (عز وجل)'nin yanısıra gayrına ibâdet eden kimseler için istiğfâr etmeleri olmaz. 'اولئكَ اُولُو قُرْبٰى مِّنْ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُمْ اَنَّهُمْ اَصْحَابُ الْجَحِيْمِ/Cahîm ashâbı oldukları kendilerine tebeyyün etmesinin ardından, -velev ki akraba olsalar] Şübhesiz ki bu halde onlar için istiğfâr dilemek, yarar vermeyen bir hatadır. Nebî (صلى الله عليه وسلم)'e ve mü'minlere yaraşmayan bir fiildir. Çünkü onlar şîrk üzere ölmüş iseler veya onların şîrk üzere öldükleri biliniyor ise; muhakkak ki onlar aleyhine azâb kelimesi hakk olmuş ve üzerlerine ateşte ebedî kalış vâcib olmuştur. Şefaatçilerin şefaatı de, istiğfâr edenlerin istiğfârı da onlara menfaat vermeyecektir." [Abdurrahmân bin Nâsır es-Sa'dî, Teysîru'l-Kerîmu'r-Rahmân fî Tefsîri Kelâmi'l-Mennân, 405. sayfa (tek cilt olarak basım)]

¹³¹⁰ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[وَمَا كَانَ اسْتِغْفَارُ اِبْرٰهِيْمَ لَابِيْهِ اِلَّا عَنْ مُّوْعَدَةٍ وَّعْدٰهَا اِيَّاهُ فَلَمَّا تَبَيَّنَ لَهُ اَنَّهُ عَدُوٌّ لِلّٰهِ تَبَرَّأَ مِنْهُ/Ve İbrâhîm'in babası için istiğfâr etmesi, ona vaad ettiği vaad dışında değildi. Fakat kendisine onun bir Allah düşmanı olduğu tebeyyün edince, ondan teberrî etti.]' Yani: Babası sağ olduğu sürece onun için istiğfâr diledi. Ama babası ölünce onun için istiğfâr dilemekten vazgeçti." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 2. cilt, 491. sayfa]

¹³¹¹ Şeyh Sa'dî (رحمه الله) der ki: "'[الْاَوْثٰق/Çok içli]' Yani: Tüm işlerde Allah (سبحانه وتعالى)'ya çok rûcû eden; zikri, duâyı, istiğfârı ve Rabbine inâbe etmeyi/yönelmeyi çokça yapandır. '[حٰلِمٌ/Halîm]' Yani: Halka karşı merhamet sâhibidir." [Abdurrahmân bin Nâsır es-Sa'dî, Teysîru'l-Kerîmu'r-Rahmân fî Tefsîri Kelâmi'l-Mennân, 405. sayfa (tek cilt olarak basım)]

Andolsun ki Allah, Nebî ve muhâcirler ve ensârın üzerine tevbeyle kabûl etmiştir, onlar ki zorluk saatinde ona tâbî olmuşlardır. Ardından onlardan bir fırkanın kalpleri kaymaya yüz tuttuktan sonra üzerlerine tevbeyle kabûl etmiştir. Muhakkak ki O, onlara Rauf'tur, Rahîm'dir.(117)

Ve o geri kalan üçünün üzerine (de tevbeyle kabûl etti).¹³¹² Nihâyet arz genişliği ile üzerlerine dar gelmişti ve nefislerinin üzerlerine (de) dar gelmişti. Ve Allah'tan, O'na (sığınmaktan) başka bir sığınagın olmadığını anladılar. Sonra tevbekâr olmaları için üzerlerine tevbeyle kabûl etti. Muhakkak ki Allah, O, Tevvâb'tır, Rahîm'dir.(118)

Ey o îmân edenler, Allah'a takvâ edin ve sâdıklar¹³¹³ ile beraber olun.(119)

Medîne ehli ve onların çevresindeki ârâbilerin Allah Resûlu'nden geri kalmaları ve onun nefisinden (önce) kendi nefislerine râğbet etmeleri olmaz. Böyledir, çünkü onlara Allah yolunda ne bir susuzluk kendilerine isâbet eder ve ne bir yorgunluk ve ne (de) bir açlık ve küffârı kızdıracak bir yere ayak basmazlar ve düşmana karşı bir başarıya nâil olmazlar ki, onlarla sâlih bir amel kendileri için yazılmasın. Muhakkak ki Allah, muhsinlerin ecrini zâyî etmez.(120)

Ve küçük ve ne (de) büyük bir nafaka infâk etmezler ve bir vâdiyi katetmezler ki, kendileri için -Allah'ın, onların amel etmiş olduklarından daha güzeliyle kendilerine karşılık vermesi için- (sâlih bir amel) yazılmasın.(121)

¹³¹² İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) şöyle dedi: "[وَعَلَىٰ الْثَلَاثَةِ/Ve üçünün üzerine]' Yani: Tebûk gazvesinden o geri kalanların üzerine tevbeyle kabûl etti. Ve onlar ilk âyetinde, Allah (عز وجل)'nin '[وَالْآخَرُونَ مُرْجُونَ لَأَمْرٍ] [Tevbe Sûresi, 106. âyet] şeklindeki kavlinde Allah'ın emrine bırakılan kimselerdir. Ve onlar: Kâ'b ibn Mâlik ve Hilâl ibn Umeyye ve Murâre ibn Rebî (رضي الله عنهم)'dur." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 2. cilt, 236. sayfa]

¹³¹³ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) dedi ki: "[يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَكُونُوا مَعَ الصَّادِقِينَ]/Ey o îmân edenler! Allah'a takvâ edin ve sâdıklar ile beraber olun.' Yani: Sâdık/doğru olun ve sâdıklığa yapışın ve (sâdıklık) ehliyle beraber olun. Ve helâk olmaktan necât bulun. Ve işlerinizde bir ferâhlık ve çıkış yolu kılın." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Tevbe Sûresi, 119. âyetin tefsîrinde]

Bid'atçı tasavvufçu/tarikatçı çevreler bu âyeti, sâdık addettikleri sahte şeyhleri için istismar ederler ve şöyle derler: "Allah, sâdıklardan olan şeyhimiz ile beraber olmanızı emrediyor. Ona mürid olmazsanız helâk olursunuz." Aslında bunların istediği, milletin doğru yolu bulup mutlu olması değil; bilakis insanları korkutup, kendilerine bağlayıp, onların mâllarından yararlanmaktır. Kaldı ki bu şeyhler kesinlikle sâdıklardan/doğrulardan değildir. Şayet onlar sâdık olsalardı, insânlara İslâm'ı doğru anlayışı olan selevin menhecini öğretirlerdi. Vâkıa ise zıddındır. Yani bırakın selevin menhecini, tâlim etmeyi, kendi aralarında rekâbet ettikleri hâlde, tüm sufi tâifeleri birleşip, hatta şîâ dostu bâtil kelâmcı tâifesinden -paradoksal bir biçimde sufiler ile adeta yağcılık seviyesinde dost olan- çömezleri de yanlarına alarak, selevin yolunda olanlara karşı savaş açarlar. Bu da bu şeyhlerin veya şeyh bilinenlerin sâdıklardan olmadığına ve bid'atçılardan olduklarına en büyük delildir. [Hazırlayan]

Ve mü'minlerin toptan neferlik etmeleri olmaz. O hâlde onlardan her fırkadan bir tâife Dîn'de tefakkuh etmek için ve kendilerine rücû ettiklerinde kavimlerini inzâr etmek için neferlik etmeseler olmaz mı? ¹³¹⁴ Umulur ki onlar hazer ederler.(122) ¹³¹⁵

Ey o î mân edenler, küffârdan o yakınınızdakilerle kütâl edin. Ve sizde bir galizlik ¹³¹⁶ bulsunlar. Ve ilmedin ki, Allah muttakîler ile beraberdir.(123)

Ve bir sûre inzâl edildiğinde, bunun üzerine onlardan kimi der ki: 'Bu, hanginize î mânı o ziyâde etti?' Fakat o î mân edenlere gelince, artık (inzâl edilen) î mânı onlara ziyâde etmiştir. ¹³¹⁷ Ve onlar istibşâr ederler.(124) ¹³¹⁸

Ve o kalblerinde maraz olanlara gelince, artık ricslerine rics ¹³¹⁹ onlara ziyâde etmiştir ve ölmüşlerdir. Ve onlar kâfirlerdir.(125)

¹³¹⁴ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'وَمَا كَانَ الْمُؤْمِنُونَ لِيَنفِرُوا كَافَّةً/Ve mü'minlerin toptan neferlik etmeleri olmaz.'" Mü'minlerin cemîân neferlik etmeleri ve Nebî (صلى الله عليه وسلم)'i yalnız bırakmaları olmaz. '[فَلَوْلَا نَفَرَ مِن كُلِّ فِرْقَةٍ مِّنْهُمْ/O hâlde onlardan her fırkadan bir tâife neferlik etmeseler olmaz mı?]' Yani: Bir topluluk, yani seriyyeler. Onun izni olmadan seriyyeye çıkmazlar. Onlar seriyyede iken Kur'ân âyetleri nâzil oluyordu. Seriyyeye çıkmayıp da orada kalanlar bu âyetleri Nebî (صلى الله عليه وسلم)'den öğreniyorlardı. Sefere çıkmamış olanlar, seriyyeden dönenlere şöyle diyorlardı: 'Şübhesiz ki Allah, siz burada yok iken, Nebî'niz üzerine Kur'ân âyetleri inzâl etti ve biz o âyetleri öğrendik.' Seriyye ehli de oturup, kendileri orada değil iken, Nebîleri (صلى الله عليه وسلم)'e Allah (سبحانه وتعالى)'nın inzâl ettiği âyetleri öğreniyorlardı. Sonra başka seriyyeler gönderiliyordu. Allah (عز وجل)'nin: '[لِيَتَفَقَّهُوا فِي الدِّينِ/Dîn'de tefakkuh etmek için]' kavli şuna işaret etmektedir: Onlar, Allah'ın, Nebîsi (صلى الله عليه وسلم)'e inzâl ettiği âyetleri öğreniyorlardı. Sefere çıkmayanlar, seriyyeler döndüğü zaman, öğrenmiş olduklarını onlara da öğretsinler ki böylece onlar da hazer etsinler/sakınsınlar." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 2. cilt, 501.-502. sayfalar]

¹³¹⁵ İmâm Beğavî (رحمه الله) diyor ki: "'لَعَلَّهُمْ يَخْزَرُونَ/Umulur ki onlar hazer ederler.'" (Umulur ki onlar) muhâlif amel etmezler." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 4. cilt, 111. sayfa]

¹³¹⁶ İmâm Beğavî (رحمه الله) yine şöyle demektedir: "'غَلِظَةً/Galizlik]' Şiddet ve hamîyyet." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 4. cilt, 114. sayfa]

¹³¹⁷ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) der ki: "Allah (تعالى) buyurdu ki: '[وَإِذَا مَا أَنْزَلْتُ سُورَةً/Ve bir sûre inzâl edildiğinde]' Bunun üzerine münâfıklardan: '[مَنْ يَقُولُ أَكُنَّ زَانَتَهُ هَذِهِ إِمَانًا/Kimi der ki: 'Bu, hanginizde î mânı o ziyâde etti?']' Yani: Bazısı bazısına der ki: 'Bu sûre hanginizde î mânı o ziyâdeleştirdi?' Allah (تعالى) buyurdu ki: '[فَأَمَّا الَّذِينَ آمَنُوا فَرَأَتْهُمْ إِمَانًا/Fakat o î mân edenlere gelince, artık (inzâl edilen) î mânı onlara ziyâde etmiştir.]' Ve bu âyet, î mânın ziyadeleşmesi ve noksanlaşması üzere -onun, selef ve halefîn âlimlerinin ekserîsinin mezhebi olduğu gibi- delillerin (de) en büyüğüdür. Hatta birçoğundan bunun üzere icmâ nakledilmiştir." [Ebu'l-Fidâ İsmâîl ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîm, Tevbe Sûresi, 124. âyetin tefsîrinde]

¹³¹⁸ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "'وَهُمْ يَسْتَبْشِرُونَ/Ve onlar istibşâr ederler.'" Ve onlar ferahlanırlar." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 2. cilt, 361. sayfa]

İmâm Beğavî (رحمه الله) ise şöyle demiştir: "'وَهُمْ يَسْتَبْشِرُونَ/Ve onlar istibşâr ederler.'" Kur'ân'ın nuzûlune ferahlanırlar." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 4. cilt, 114. sayfa]

¹³¹⁹ İmâm Şevkânî (رحمه الله) der ki: "'رَجَسًا إِلَى رَجْسِهِمْ/Ricslerine rics]' Yani: Pislik. Onlar küfür, fâsîd

Ve her yılda bir veya iki defa kendilerinin fitneye uğratıldıklarını¹³²⁰ görmüyorlar mı? Sonra tevbe etmezler ve onlar tezekkür (de) etmezler.(126)

Ve bir sûre inzâl edildiğinde, bazıları bazısına nazar eder. (Derler ki:) 'Birisi sizi görüyor mu?' Sonra dön(üp gid)erler. Allah, kalblerini döndürür, çünkü onlar fıkhetmeyenler kavmidir.(127)

Andolsun ki, nefislerinizden bir Resûl size gelmiştir, sıkıntıya düşmeniz onun üzerine ağır gelir,¹³²¹ üzerinize hırslıdır,¹³²² mü'minlere şefkatlidir, merhametlidir.(128)

Fakat yüz çevirirlerse,¹³²³ bu durumda de ki: 'Allah bana yeter.'¹³²⁴ O'ndan başka ilâh yoktur. O'nun üzere tevekkül ettim. Ve O, azîm arşın Rabbidir.'(129)

itikad ve içlerinde gizlediklerinin gayrını izhâr etmekten dolayı rics üzeredir. Onlar bu rics hâli üzere sâbit kalmış, kâfir ve münâfıklar olarak ölünceye dek de bu duruma devam etmiştir. 'Maraz' [مرَضٌ] Şekk ve nifâktır." [Muhammed bin Alî eş-Şevkânî, Fethu'l-Kadîr, 607. sayfa (tek cilt olarak basım)]

¹³²⁰ İbn Ebi Hâtim (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "Onlar fitneye uğratıldıklarını görmüyorlar mı?" İbtîlâ edildiklerini/sınandıklarını (görmüyorlar mı?) [Ebu Muhammed ibn Ebi Hâtim er-Râzî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm Müsneden anî'r-Resûl ve's-Sahâbe ve't-Tâbiîn, 8. cilt, 707.-708. sayfalar (1819).]

¹³²¹ "Onun üzerine ağır gelir/عَزِيزٌ عَلَيْهِ" şeklinde meâllendirdiğimiz kelimeler hakkında Şeyh Sa'dî (رحمه الله) şöyle demiştir: "Sıkıntıya düşmeniz onun üzerine ağır gelir" Yani: Size meşakkat ve sıkıntı veren durumlar ona da sıkıntı ve meşakkat verir." [Abdurrahmân bin Nâsır es-Sa'dî, Tefsîru'l-Kerîmu'r-Rahmân fî Tefsîri Kelâmi'l-Mennân, 409. sayfa (tek cilt olarak basım)]

¹³²² İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "Üzerinize hırslıdır/عَزِيزٌ عَلَيْكُمْ" Dalâlete düşenlere Allah'ın hidâyet vermesi konusunda hırslıdır/çok isteklidir." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 2. cilt, 505. sayfa]

¹³²³ İbn Ebi Zemenin (رحمه الله) şöyle demiştir: "Fakat yüz çevirirlerse 'Allah (عز وجل)'den ve Resûlu (صلی الله عليه وسلم)'ın bâ's edildiği/gönderildiği şeyden_ (yüz çevirirlerse)."

¹³²⁴ İmâm Taberî (رحمه الله) dedi ki: "Allah bana yeter/إِنِّي عَلَى اللَّهِ تَوَكَّلْتُ" Rabbim bana kâfidir." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 14. cilt, 587. sayfa]

10. YÛNUS SÛRESİ (109 âyettir)

Allah'ın ismi ile, Rahmân, Rahîm

Elif, Lâm, Râ. Bunlar hakîm Kitâb'ın âyetleridir.(1)¹³²⁵

Onlardan bir adama: 'İnsânları inzâr et ve o îmân edenlere, Rabbleri indinde onlar için bir sıdk kademesi¹³²⁶ olduğunu tebşîr et.' diye vahyetmemiz, insânlar için acâib mi oldu? Kâfirler dedi ki: 'Muhakkak ki bu, elbette mübîn bir sihircidir.'(2)

Muhakkak ki Rabbiniz Allah'tır, O ki, semâlar ve arzı altı günde halk etmiştir, sonra arş üzerine istivâ buyurmuştur.¹³²⁷ Emri tedbîr eder. Şefaât

¹³²⁵ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "'[الكتاب/Kitâb]' O, Kur'an'dır. '[الحكيم/Hakîm]' O, muhkemdir. Bazıları: 'Kavli üzere hakîmdir. Kur'an: '[الحكيم/Hakîm]' olarak tesmiye edilmiştir, çünkü o, hikmet ile konuşan mesâbesindedir.' demiştir." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'an, 2. cilt, 364. sayfa]

¹³²⁶ İbn Ebi Hâtîm (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[سِدْقٌ/ Sıdk kademesi]' Hayır." [Ebu Muhammed ibn Ebi Hâtîm er-Râzî, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîm Müsneden anîr-Resûl ve's-Sahâbe ve't-Tâbiîn, 8. cilt, 752. sayfa (1869.)]

¹³²⁷ İmâm İbn Huzeyme (رحمه الله) diyor ki: "Öyle ki biz, Allah (عز وجل)'nin haberine îmân ederiz. Hâlıkımız arşının üzerine istivâ buyurmuştur. Allah'ın kelâmını tebdîl etmeyiz. Ve -mu'attıla ve cehmiyyenin dediği gibi- bize söylenenden başka bir kavil söylemeyiz. Mu'attıla ve cehmiyye şöyle der: 'O, arş üzerine istivâ değil istivlâ etmiştir.' Böylelikle onlara söylenenden başka bir kavle tebdîl etmişlerdir." [Ebu Bekir Muhammed ibn İshâk ibn Huzeyme, Kitâbu't-Tevhîd ve İsbâtı Sıfâtî'r-Rabb, 233. sayfa]

İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) ise şöyle demektedir: "'ثُمَّ اسْتَوَى عَلَى الْعَرْشِ/Sonra arş üzerine istivâ buyurmuştur.'" [Ârâf Sûresi, 54. âyet; Yûnûs Sûresi, 3. âyet; Râ'd Sûresi, 2. âyet; Furkân Sûresi, 59. âyet; Secde Sûresi, 4. âyet; Hadîd Sûresi, 4. âyet] kavli hakkında, insânlar pek çok söz söylemiştir." Devâmla der ki: "Bu konuda Mâlik ve Evzaî ve Sevrî ve Leys ibn Sa'd ve Şafîi ve Ahmed ve İshâk ibn Râhûye ve eski ve yeni diğer müslûman imâmlardan Selefi Sâlih'in mezhebine sülûk edilmelidir. Ve bu yol, bu âyeti tekyîf ve teşbîh ve tâtil etmeden, geldiği gibi kabûl etmektir. Teşbîhçilerin zihinlerine hemen gelen zâhir mânâ, Allah (سبحانه وتعالى)'dan nefyolunmuştur. Muhakkak ki Allah, mahlûkâtından bir şey O'na benzemez. '[لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ وَهُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ]/O'nun misli gibi bir şey yoktur. Ve O'dur Semî, Basîr.'" [Sûrâ Sûresi, 11. âyet] Bilakis durum; imâmların -[Buhârî'nin hocası] Nuaym bin Hammâd el-Huzâi onlardandır- dediği gibidir: 'Kim Allah'ı mahlûkâtına teşbîh ederse kâfir olur. Kim Allah'ın kendisiyle nefsinin vasfettiklerini inkâr ederse kâfir olur. Allah'ın nefsinin vasfettiği ve Resûlu'nun (vasfettiklerinde) teşbîh yoktur.' [İmâm Zehebî, 'el-Uluvv'da sahîh bir sened ile zikretmiştir. Şeyh el-Elbânî de bunu 'Muhtasar el-Uluvv'da (184. sayfa) tashîh etmiştir.] Kim Allah için sârih âyetlerde ve sahîh haberlerde vârid olan şeyleri Allah'ın Celâl'ine layık vecih üzere isbât eder ve Allah'dan noksanlıkları nefyederse, işte o, hidâyet yoluna sülûk etmiştir." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dîmaşkî, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîm, Ârâf Sûresi, 54. âyetin tefsîrinde]

edici yoktur, ancak O'nun izninin ardından. İşte budur Rabbiniz Allah. Artık O'na ibâdet edin. Daha tezekkür etmiyor musunuz?(3)

O'nadır cemîân merciiniz. Allah'ın vaadi hakkıdır. Muhakkak ki O, mahlûkatı bidâyetten var eder, sonra onu iâde eder,¹³²⁸ o îmân edenler ve sâlih amel işleyenlere ölçü ile karşılık vermek için. Ve o küfredenler, kendileri için kaynar sudan bir meşrûbât ve elîm bir azâb vardır, onların küfretmiş olmalarından dolayı.(4)

O, O ki, güneşi bir ziyâ ve ayı bir nûr kılmıştır. Ve menziller ona takdîr etmiştir, senelerin adedi ve hesâbı ilmetmeniz için. Allah, (boşuna) bunları halk etmemiştir, ancak hakk ile. İlmedenler kavmi için âyetleri tafsîl eder.(5)

Muhakkak ki gece ile gündüzün ihtilâfında¹³²⁹ ve Allah'ın semâlar ve arzda halk ettiklerinde, elbette takvâ edenler kavmi için âyetler vardır.(6)

Muhakkak ki Bize mülâki olacaklarını o ummayanlar ve dünyâ hayâtına râzı olanlar ve onunla tatmîn olanlar ve onlar ki, onlardır âyetlerimizden gâfiller;(7)

İşte onlar, yurdları ateştir, onların kesbetmiş olduklarından dolayı.(8)

Muhakkak ki o îmân edenler ve sâlih amel işleyenler, Rabbleri îmânlarından dolayı onlara hidâyet eder. Naîm cennetlerinde altlarından nehirler cereyân eder.(9)

Orada duâları: 'Subhânsın'¹³³⁰ Allah'ım.' Ve orada esenlik dilekleri Selâm'dır ve duâlarının âhiri: 'Hamd, âlemlerin Rabbi Allah içindir.' diyerdir.(10)

Ve Allah, hayrı kendileri için acele isteyen insânlara şerri acele verseydi,¹³³¹ elbette onlara ecelleri kazâ edilirdi.¹³³² Ama Bize mülâki olmayı o ummayanları, tuğyânları içinde bırakırız, bocalarlar.(11)

¹³²⁸ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[يَبْدُوا الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ] /Mahlukâtı bidâyetten var eder, sonra onu iâde eder]' Ona hayât verir, sonra onu öldürür." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 4. sayfa]

¹³²⁹ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) şöyle dedi: "'[اِخْتِلَافَ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ] /Muhakkak ki gece ile gündüzün ihtilâfında]' Yani: Müteâkiben gelmelerinde. Biri gelince diğeri gitmekte, biri gittiğinde ise diğeri gelmekte ve bunda herhangi bir gecikme/aksama vukû bulmamaktadır." [Ebu'l-Fidâ İsmâîl ibn Umer ibn Kesîr ed-Dimaşkî, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîm, Yûnus Sûresi, 6. âyetin tefsîrinde]

¹³³⁰ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) diyor ki: "'[سُبْحَانَكَ] /Subhânsın]' Bu, (Allah'ı) her kötülükten tenzîh etmek içindir." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 1. cilt, 388. sayfa]

İmâm Beğavî (رحمه الله) ise şöyle der: "'[سُبْحَانَكَ] /Subhânsın]' Seni tenzîh ederiz." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Begavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 1. cilt, 80. sayfa]

Ve insâna bir zarar temâs ettiğinde yanı üstüne Bize duâ eder veya otururken veya kıyâmdayken. Fakat zararını ondan kaldırdığımızda, asla -kendisine temâs etmiş bir zarara- Bize duâ etmemiş gibi gider. Müsriflere kendilerinin amel etmiş oldukları işte böyle ziynetlendirilmiştir.(12)

Ve andolsun ki, sizden önceki kuşakları, zulmettikleri zaman¹³³³ helâk ettik. Ve resûlleri beyyineler ile onlara geldi. Ve onlar îmân eder olmadılar. Mücrimler kavmini işte böyle cezâlandırırız.(13)

Sonra onların ardından arzda halîfeler sizi kıldık, nasıl amel edeceğinize nazar etmemiz için.(14)¹³³⁴

Ve âyetlerimiz beyyineler olarak üzerlerine tilâvet edildiğinde, Bize mülâki olmayı o ummayanlar dediler ki: 'Bunun gayrı bir Kur'ân bize getir veya onu tebdîl et.' De ki: 'Nefsimin indinden¹³³⁵ onu tebdîl etmem benim için olamaz. Bana vahyedilenden başkasına tâbi olmam.¹³³⁶ Muhakkak ki ben, Rabbime isyân edersem, azîm günün azâbından korkarım.'(15)

De ki: 'Eğer Allah dileseydi, üzerinize onu tilâvet edemezdim ve onu size bildirmezdi. Öyle ki içinde ondan önce bir ömür geçirdim. Daha akletmez misiniz?'(16)

¹³³¹ İbn Ebi Hâtîm (رحمه الله) sahîh bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[وَلَوْ] يُعْجِلُ اللَّهُ لِلنَّاسِ الشَّرَّ اسْتِعْجَالَهُمْ بِالْخَيْرِ/Ve Allah, hayrı kendileri için acele isteyen insânlara şerri acele verseydi]" O, adamın, nefsi ve mâlî üzerinde, icâbet olunması kerih olan şeyi isteyerek duâ etmesidir." [Ebu Muhammed ibn Ebi Hâtîm er-Râzî, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîm Müsneden anî'r-Resûl ve's-Sahâbe ve't-Tâbiîn, 8. cilt, 775. sayfa (1937).]

¹³³² Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "[فَقَضَى إِلَيْهِمْ أَجَلَهُمْ]/Elbette onlara ecelleri kazâ edilirdi." Böylece topluca helâk edilirler ve ölürlerdî." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 2. cilt, 369. sayfa]

¹³³³ İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle der: "[لَمَّا ظَنَّمُوا]/Zulmettikleri zaman]' Şirk koştukları (zaman)." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 4. cilt, 124. sayfa]

¹³³⁴ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "[لَتَنْظُرَ كَيْفَ تَعْمَلُونَ]/Nasıl amel edeceğinize nazar etmemiz için." Mânâsı: Sizi sınaması, böylece nasıl amel edeceğinize nazar etmesi için." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 2. cilt, 370. sayfa]

¹³³⁵ Bu açıklama İmâm Ebu'l-Ferec İbn Cevzî (رحمه الله)'a aittir, demiştir ki: "[مِنْ تَلْقَايَ نَفْسِي]/Min tilkâi nefsi]" Mânâsı: Nefsimin indinden." Devamla şöyle der: "O getirdiğim Allah indindendir, benim indimden değildir ki onu tebdîl edeyim." [Ebu'l-Ferec AbdurRahmân ibn Alî ibn Muhammed ibn Cevzî, Zâdu'l-Mesîr fi İlmi't-Tefsîr, 619. sayfa (tek cilt olarak basım)]

¹³³⁶ İmâm Kassâb (رحمه الله) diyor ki: "[إِنْ أَتَيْتُ إِلَّا مَا يُوْحَى إِلَيَّ]/Bana vahyedilenden başkasına tâbi olmam." (Âyetin bu kısmı) Allah Resûlü (صلى الله عليه وسلم)'ın Sünnetlerinin hepsinin vahiy ile Sünnet kılınmış olduğuna delildir. Sünnet, sıkâ râvilerin rivâyeti ile sahîh bir sûrette nakledilmişse, ona tâbi olmak gerekir." [Ebu Ahmed Muhammed bin Alî el-Kerecî el-Kassâb, Nuketul-Kur'ân, 4. cilt, 376. sayfa]

Şu hâlde Allah üzere yalan iftirâ eden veya O'nun âyetlerini tekzîb edenden kim daha zâlimdir? Muhakkak ki o, mücrimler felâh bulmaz.(17)

Ve Allah'ın dûnundan, ne kendilerine zarar veren ve ne (de) kendilerine menfaat verene ibâdet ederler ve derler ki: 'Bunlar, Allah indinde şefaathıdırımızdır.' De ki: Allah'a, semâlarda ilmetmediğini mi bildiriyorsunuz ve ne (de) arzda? O, subhân ve teâlâdır şirk koşmalarından.(18)¹³³⁷

Ve insânlar tek ümmetten başka değil idi.¹³³⁸ Sonra ihtilâf ettiler. Ve Rabbinden geçmiş bir kelime olmasaydı, elbette kendisinde ihtilâf ettikleri hakkında aralarında kazâ edilirdi.(19)

Ve derler ki: 'Onun üzerine Rabbinden bir âyet inzâl edilmeli değil miydi?' O hâlde de ki: 'Gayb ancak Allah'ındır. İmdi bekleyin, muhakkak ki ben (de) sizinle beraber bekleyenlerden(im).'(20)

Ve kendilerine temâs eden bir darlığın ardından insânlara bir rahmet tattırdığımızda, hemen âyetlerimiz hakkında onların bir tuzakları vardır.¹³³⁹ De ki: 'Allah'ın tuzağı daha sürâtlidir.' Muhakkak ki resûllerimiz kurduğunuz tuzakları yazıyorlar.(21)¹³⁴⁰

O, O ki, kara ve denizde sizi seyr ettirir. Gemiler içinde olduğunuz ve hoş bir rüzgâr ile onlarla cereyân ettiği ve onunla ferahlandıkları bir sırada, çılgınca bir rüzgâr ona gelir ve her mekândan dalgalar onlara gelir ve zannederler ki onlarla ihâta edilmişlerdir. Dîni O'na hâlis kılarak Allah'a duâ ederler: 'Eğer bundan bizi necât buyurursan, elbette şükredenlerden olacağız.'(22)

¹³³⁷ Şeyh Sa'dî (رحمه الله) şöyle demektedir: "[سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى عَمَّا يُشْرِكُونَ]/O, subhân ve teâlâdır şirk koşmalarından.]" Yani: Kendisine şirk koşmalarından münezzeh ve yücedir." [Abdurrahmân bin Nâsir es-Sa'dî, Tefsîru'l-Kerîmu'r-Rahmân fî Tefsîri Kelâmi'l-Mennân, 858. sayfa (tek cilt olarak basım)]

¹³³⁸ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) diyor ki: "[لَا أُمَّةَ وَاحِدَةً]/Ve insânlar tek ümmetten başka değil idi.]" Allahu (تعالى), bu şirkin insânlar içerisinde sonradan ortaya konulmuş olduğunu ve insânların tümünün tek Dîn üzere oldukları ve onun İslâm olduğunu haber veriyor." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Yûnus Sûresi, 19. âyetin tefsirinde]

¹³³⁹ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[لَا] أَتَانَا/Âyetlerimiz hakkında onların bir tuzakları vardır]" İstihzâ ve tekzîb(leri vardır)."[Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 11. sayfa]

¹³⁴⁰ İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) şöyle demiştir: "[لَا رُسُلَنَا]/Muhakkak ki resûllerimiz]" Yani: Hafaza (melekleri). "[يَكْتُبُونَ مَا تَكْذِبُونَ/Kurduğunuz tuzakları yazıyorlar]" Yani: Müşrikler(in kurduğu tuzakları yazıyorlar)."[Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 2. cilt, 249. sayfa]

Fakat onları necât buyurunca, o zaman onlar arzda haksızlıkla bâğîlik ederler. Ey insânlar, bâğîliğiniz ancak nefislerinizin aleyhinedir. (Bu,) dünyâ hayâtının bir metâsıdır. Sonra merciiniz Bize'dir. O vakit sizin amel etmiş olduklarınızı size bildiririz.(23)

Dünyâ hayâtının meseli, ancak semâdan kendisini inzâl ettiğimiz bir su gibidir. Böylece arzın nebâtı -insânlar ve davarların yediğinden- onunla karışır. Tâ ki arz süsünü alıp ve ziynetlenip ve ehli onun üzerine kendilerinin kâdirler olduğunu zannettiğinde, geceleyin veya gündüzleyin emrimiz ona gelir de onu hasat edilmiş kılarız ki sanki dün yerinde yokmuş. Tefekkür edenler kavmi için âyetleri işte böyle tafsîl ederiz.(24)

Ve Allah, Dâru's-Selâm'a dâvet eder¹³⁴¹ ve dilediğini Sırât-ı Mustakîm'e¹³⁴² hidâyet buyurur.(25)¹³⁴³

O güzellik yapanlara,¹³⁴⁴ daha güzeli ve ziyâde vardır.¹³⁴⁵ Ve vecihlerine bir kara bulaşmaz ve ne (de) bir zillet. İşte onlar Cennet ashâbıdır, onlar orada muhalledlerdir.(26)

¹³⁴¹ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "Allah, O, '[السلام/Selâm]'dır. Ve '[دار/Dâr]'ı Cennet'tir." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîr'il-Kur'ân, 15. cilt, 59.-60. sayfalar]

¹³⁴² Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) dedi ki: "'[صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ/Sırât-ı Mustakîm]' O, İslâm'dır." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 2. cilt, 378. sayfa]

¹³⁴³ İbn Ebî Âsım (رحمه الله) sahîh bir sened ile Nevvâs bin Sem'ân (رضي الله عنه)'tan Allah Resûlu (صلى الله عليه وسلم)'in şöyle buyurduğunu tahrîc etmiştir: "'Muhakkak ki Allah (عز وجل), Sırât-ı Mustakîm'e bir darb-ı mesel etmiştir: Sırâtın iki yanı üzere iki sûru olan açık kapılar ve kapıların üzerinde örtüler vardır. Ve Allah (تعالى)'a dâvet eden, onun fevkinden Sırât üzere dâvet eder: '[وَاللَّهُ يَدْعُو إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ]' Ve Allah, Dâru's-Selâm'a dâvet eder ve dilediğini Sırât-ı Mustakîm'e hidâyet buyurur.'" Ve Sırâtın o iki yanı üzere bulunan kapılar, Allah'ın hudûtlarıdır. Ve Allah'ın örtüsünü yırtmadan Allah'ın hudûtlarını çiğneyen birisi yoktur. Ve onun fevkinden o dâvet eden, Allahu (عز وجل)'nin vâizidir." [Ebu Bekr Ahmed bin Amr ibn Ebî Âsım, Kitâbu's-Sunne (18.); Şeyh el-Elbânî der ki: 'Senedi sahîhtir.']

¹³⁴⁴ İbn Ebi Hâtim (رحمه الله) sahîh bir sened ile İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[لِلَّذِينَ أَحْسَنُوا/O güzellik yapanlara]' Onlar ki: '[إِلَّا إِلَهُ اللَّهِ]'a şahidlik ederler." [Ebu Muhammed ibn Ebi Hâtim er-Râzî, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîm Müsneden anîr-Resûl ve's-Sahâbe ve't-Tâbiîn, 8. cilt, 801.-802. sayfalar (2019.)]

¹³⁴⁵ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Abdurrahmân ibn Ebî Leylâ (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[لِلَّذِينَ أَحْسَنُوا الْحُسْنَى وَزِيَادَةٌ/O güzellik yapanlara, daha güzeli ve ziyâde vardır.]' Rabblarının Vechine nazar ederler. '[وَلَا يَرَهُمْ قَرَرٌ وَلَا بَلَاءٌ]' Ve vecihlerine bir kara bulaşmaz ve ne (de) bir zillet.'" Rabblarının Vechine nazar etmelerinin ardından (vecihlerine bir kara bulaşmaz ve ne (de) bir zillet)." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîr'il-Kur'ân, 15. cilt, 66. sayfa]

İmâm Mâlik (رحمه الله) şöyle demektedir: "İnsânlar, Kıyâmet Günü gözleri ile Allah (سبحانه وتعالى)'ya bakacaklardır." [İsnâdî sahîhtir. Acurrî, Kitâbu's-Şerîa'da (574.) ve Lâlekâî, el-İtikâd'ta (870.) ve Ebu Nuaym, Hilye'de (6/326) tahrîc etmiştir.]

Ve o kötülük kesbedenlerin cezâsı kötülüğün misli ileidir.¹³⁴⁶ Ve bir zillet onları kaplar. Onlar için Allah'tan bir koruyucu yoktur. Vecihleri geceden karanlık bir parçaya bürünmüş gibidir. İşte onlar ateş ashâbıdır, onlar orada muhalledlerdir.(27)

Ve cemîân onları haşr edeceğimiz gün, sonra o şirk koşanlara deriz ki: 'Siz ve şerîkleriniz mekânınıza!' Böylece aralarını ayırırız. Ve şerîkleri der ki: 'Siz bize ibâdet edenler değil idiniz.'(28)

İmdi, aramızda ve aranızda Şehîd¹³⁴⁷ olarak Allah kâfidir, ibâdetinizden elbette gâfiller olduğumuza.(29)

İşte orada her nefis selefte olanla¹³⁴⁸ ibtilâ edilir.¹³⁴⁹ Ve Hakk Mevlâları Allah'a döndürülürler.¹³⁵⁰ Ve onların iftirâ etmiş oldukları kendilerinden sapmıştır.(30)

Ebu Dâvud es-Sicistânî (رحمه الله) demiştir ki: "Ahmed bin Hanbel (رحمه الله)'ı işittim -ve indinde (Allah'ı) görme/rü'yet hakkında bir şey zikredilmişti- bunun üzerine gazablandı ve dedi ki: 'Kim: 'Muhakkak ki Allah görülmeyecektir.' derse, bu durumda o küfretmiştir.'" [İsnâdî sahihtir. Acurrî, Kitâbu's-Şerîa'da (580.) ve Ebu Dâvud es-Sicistânî 'Mesâ'il-ul-İmâm Ahmed'te (263. sayfa) tahrîc etmiştir]

Şeyh el-Elbânî (رحمه الله) ise rü'yet hakkında şöyle der: "Mu'tezile ve aynı şekilde şîa (rü'yeti) inkâr etmiştir. Onlar akîdede mu'teziledir; şîa akîdede mu'teziledir." Devamla Şeyh el-Elbânî (رحمه الله) şöyle der: "Onların Kur'ân'ı te'vil etmeleri, kendilerini Resûl (صلی الله علیه وسلم)'den gelen sahîh hadisleri inkâra sürüklemiştir ve böylece Fırka-i Naciyye'den olmaktan çıkmışlardır. **'Benim ve ashâbımın üzerinde olduğu üzere olandır.'** [Hasendir. Bknz.: Sahîhu Sünen-i Tirmizî, 2641. hadîs]

Resûl, mü'minlerin Rabblerini göreceklere imân üzere idi. Çünkü bu, Sahîhayn'da, içlerinde Ebu Said el-Hudrî'nin, Enes bin Malik'in bulunduğu Resûl (صلی الله علیه وسلم)'in ashâbından bir topluluğun, Sahîhayn dışında da Ebu Bekir es-Sıddık ve diğerlerinden (nakledilen) hadislerde gelmiştir. Nebî (صلی الله علیه وسلم) buyurmuştur ki: **'Şühhesiz ki siz, dolunay gecesi ayı nasıl zahmet çekmeden görüyorsanız, Kıyâmet Günü de Rabbinizi öylece göreceksiniz.'** [Bunu Buhari (554) ve Müslim (182, 183 ve 633) tahrîc etmiştir.]. [Muhammed Nasıruddîn el-Elbânî, Dâvetimiz, "Selefi Dâvet Menheci Hakkında 40 Nebevî Hadîs" isimli çalışmanın içinde. Te'lif: Saîd es-Selefi, 366.-367. sayfalar]

¹³⁴⁶ İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) der ki: **"[وَالَّذِينَ كَسَبُوا السَّيِّئَاتِ جَزَاءُ سَيِّئَةٍ بِمِثْلِهَا/Ve o kötülük kesbedenlerin cezâsı kötülüğün misli ileidir.]** Yani: Şirkin cezâsı ateştir." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîz, 2. cilt, 253. sayfa]

¹³⁴⁷ İbn Kayyim el-Cevziyye (رحمه الله) şöyle der: **"[شَهِيد/Şehîd]** Tüm sesleri iştir, gizlisini ve açığını. Ve O, tüm mevcudâtı görür, irisini ufağını, küçüğünü ve büyüğünü. Ve O'nun ilmi her şeyi ihâta etmiştir." [Muhammed ibn Ebî Bekr ibn Kayyim el-Cevziyye, Medâricu's-Sâlikîn, 3. cilt, 266. sayfa]

¹³⁴⁸ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: **"[مَا اسْتَلَفْتُ/Selefte olanla]** Yani: Önceden takdîm ettikleriyle." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 2. cilt, 381. sayfa]

¹³⁴⁹ İbn Ebi Hâtîm (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'in şöyle dediğini tahrîc etmiştir: **"[إِبْتِلَاءُ/İbtîlâ edilir]** Sınanır." [Ebu Muhammed ibn Ebî Hâtîm er-Râzî, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîm Müsneden anî'r-Resûl ve's-Sahâbe ve't-Tâbiîn, 8. cilt, 816. sayfa (2076.)]

¹³⁵⁰ İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) şöyle demiştir: **"[وَرُدُّوْا إِلَى اللَّهِ مَوْلَاهُمْ الْحَقُّ/Ve hakk Mevlâları Allah'a döndürülürler.]** Rabbleri Hakk'tır. **'[الْحَقُّ/Hakk]** Allah (عز وجل)'nin isimlerinden bir isimdir." [Ebî

De ki: 'Semâ ve arzdan sizi rızıklandıran kimdir? Yahut işitme ve görmeye mâlik olan kimdir? Ve ölüden diriye ihrâc eden ve diriden ölüyü ihrâc eden kimdir? Ve emri tedbîr eden kimdir?' Hemen diyeceklerdir ki: 'Allah.' O vakit de ki: 'Daha takvâ etmiyor musunuz?'(31)

Öyle ki işte budur Hakk Rabbiniz Allah. Artık Hakk'ın ardından dalâletten başka ne var? Böyleyken nasıl çevrilirsiniz?(32)

Rabbinin kelimesi o fâsıklar¹³⁵¹ üzerine işte böyle hakk olmuştur ki onlar îmân etmezler.(33)

De ki: 'Şerîklerinizden mahlûkâtı ilkin var eden, sonra onu iâde eden var mı?' De ki: 'Allah, mahlûkâtı ilkin var eder, sonra onu iâde eder. Öyleyken nasıl döndürülüyorsunuz?'(34)

De ki: 'Şerîklerinizden Hakk'a hidâyet eden var mı?' De ki: 'Allah, Hakk'a hidâyet eder. Öyleyse Hakk'a hidâyet eden mi tâbi olmaya ehaktır, yahut hidâyet edilmedikçe hidâyet bulamayan mı? Şu hâlde sizin için ne var? Nasıl hüküm veriyorsunuz?'(35)

Ve ekserîsi zandan başkasına tâbi olmaz. Muhakkak ki zan, Hakk karşısında bir şey yarar sağlamaz.¹³⁵² Muhakkak ki Allah, fiil ettiklerine Âlîm'dir.(36)

Ve bu Kur'ân, Allah'ın dûnundan (başkası tarafından) iftirâ edilmiş olamaz. Ve lâkin o önündekinin tasdîki ve Kitâb'ın tafsîlidir. Onda bir kuşku yoktur. Âlemlerin Rabbindendir.(37)¹³⁵³

Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîz, 2. cilt, 255. sayfa]

¹³⁵¹ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) dedi ki: "'[فَاسِقُونَ/Fâsıklar]' Yani: Kâfirler." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 2. cilt, 382. sayfa]

¹³⁵² Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) dedi ki: "'[وَمَا يَنْبَغِ أَكْثَرُهُمْ إِلَّا ظَنًّا]/Ve ekserîsi zandan başkasına tâbi olmaz.'" Zan: Şekk/şübhe ve yakın arasındaki hâldir. "[لَا يَغْنَى مِنَ الْحَقِّ شَيْئًا]/Muhakkak ki zan, Hakk karşısında bir şey yarar sağlamaz.'" Mânâsı: Muhakkak ki zan, bir sûrette Hakk'ın yerini tutamaz." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 2. cilt, 383. sayfa]

¹³⁵³ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) der ki: "Bu, Kur'ân'ın i'câzının ve beşerin onun ne bir mislini ve ne onun misli on âyeti ve ne (de) sûrelerinden birinin misli bir sûreyi getirmeye güç yetiremeğinin bir beyânıdır. Çünkü o, fesâhati ve belâgatı ve vecizliği ve tatlılığı ve dünyâ ve Ahirete yarar verecek zengin mânâları içermesi nedeniyle ancak zâtında ve sıfatlarında ve fiillerinde ve kavillerinde bir şeyin kendisine benzemeyeceği Allah indinden olabilir. O'nun kelâmı mahlûkâtın kelâmına benzemez. Ve bunun için Allah (سبحانه وتعالى): '[أَنْ يَفْتَرَى مِنْ دُونِ اللَّهِ]/Ve bu Kur'ân Allah'ın dûnundan (başkası tarafından) iftirâ edilmiş olamaz.'" buyurmuştur. Yani: Bu Kur'ân'ın bir misli ancak ve ancak yine Allah indinden olabilir. Ve bu beşer kelâmına benzemez. '[لَكِنْ تَصْدِيقَ الَّذِي بَيْنَ يَدَيْهِ]/Ve lâkin o önündekinin tasdîki]' Yani: Daha önceki kitâbları tasdik eder, onlar üzerine hakimdir ve onlarda meydana gelen tahrif, te'vîl ve değıştirmeleri beyân eder. '[لَا رَيْبَ فِيهِ مِنْ رَبِّ]'

Yoksa, onu iftirâ etti mi diyorlar? De ki: 'O hâlde onun misli bir sûre ile gelin ve Allah'ın dûnundan gücünüzün yettiğini dâvet edin, eğer sâdıklar iseniz.'(38)

Bilakis, ilmini ihâta edemediklerini ve te'vîli kendilerine gelmeyi tekzîb ettiler. Onlardan o öncekiler işte böyle tekzîb ettiler. Artık nazar et zâlimlerin âkibeti nasıl olmuş.(39)

Ve onlardan kimi ona îmân eder¹³⁵⁴ ve onlardan kimi ona îmân etmez. Ve Rabbin, fesâd çıkaranları en iyi ilmedendir.(40)

Ve eğer seni tekzîb ederlerse, bu durumda de ki: 'Amelim benim içindir ve ameliniz sizin içindir. Amel ettiğimden siz berîler(siniz) ve ben amelinizden berî(yim)dir.'(41)

Ve onlardan seni dinleyenler vardır. Fakat sağırlara -ve eğer akletmeyenler iseler- sen mi işittireceksin?(42)

Ve onlardan sana nazar edenler vardır. Fakat âmâlara -ve eğer görmeyenler iseler- sen mi hidâyet edeceksin?(43)

Muhakkak ki Allah, insânlara bir şey ile zulmetmez. Ve lâkin insânlar nefislerine zulmederler.(44)

Ve gündüzden bir saatten başka kalmamışlar gibi onları haşr edeceği gün, aralarında tanışırlar. Allah'a mülâki olmayı o tekzîb edenler hüsrâna uğramış ve hidâyet bulanlar olmamışlardır.(45)

Ve eğer o kendilerine vaad ettiğimizin bazısını sana göstersek veya seni vefât ettirsek de merciileri Bize'dir. Sonra Allah fiil ettikleri üzerine şâhidtir.(46)

Ve her ümmet için bir resûl vardır. Öyle ki resûlleri geldiğinde, aralarında adâlet ile¹³⁵⁵ kazâ edilir. Ve onlar zulmedilmezler.(47)

الْغَالِبِينَ/ve Kitâb'ın tafsîlidir. Onda bir kuşku yoktur. Âlemlerin Rabbindendir.]' Yani: Hükümleri, helâl ve harâmları şîfa verici ve kâfi bir şekilde ve Hakk üzere beyân eder. Kuşkusuz o, âlemlerin Rabbi Allah'tan inzâl edilmiştir." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Yûnus Sûresi, 37. âyetin tefsîrinde]

¹³⁵⁴ İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle der: "'[مَنْ يُؤْمِنُ بِهِ/Kimi ona îmân eder]' Yani: Kimi Kur'ân'a îmân eder." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlimu't-Tenzîl, 4. cilt, 134. sayfa]

¹³⁵⁵ Bu açıklama Mucâhid (رحمه الله)'a aittir. İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[فَإِذَا جَاءَ رَسُولُهُمْ/Öyle ki resûlleri geldiğinde]' Kıyâmet Günü (resûlleri geldiğinde). '[بِإِلْقَاسٍ/Bi'l-Kıst]' Adâlet ile." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân

Ve derler ki: 'Bu vaad ne zaman, eğer sâdıklar iseniz?'(48)¹³⁵⁶

De ki: 'Nefsim için -Allah'ın dilediğinden başka- ne bir menfaat ve ne (de) bir zarara mâlikim. Her ümmet için bir ecel vardır. Ecelleri geldiğinde, artık ne bir saat tehîr edebilirler ve ne (de) takdîm edebilirler.(49)¹³⁵⁷

De ki: 'Gördünüz mü, eğer azâbı geceleyin veya gündüzün size gelirse, mücrimler ondan neyi acele istiyor?'(50)

'(Azâb) vukû bulduktan sonra mı ona îmân ettiniz, şimdi? Ve onu siz acele istiyor idiniz.'(51)

Sonra o zulmedenlere denilir ki: 'Muhalled azâbı tadın. Sizin kesbetmiş olduğunuzdan başkası ile mi cezâlandırılacaksınız?'(52)

Ve senden haber isterler: 'O hakk mı?'¹³⁵⁸ De ki: 'Evet, Rabbime andolsun ki, muhakkak ki o elbette hakktır. Ve siz âciz bırakıcılar değîl(siniz).'(53)

Ve eğer arzın içindekiler zulmeden her nefsin olsaydı, onu elbette fedâ ederdi. Ve azâbı gördüklerinde nedâmetlerini gizlerler. Ve aralarında adâlet ile¹³⁵⁹ kazâ edilir. Ve onlar zulmedilmezler.(54)

Dikkat edin, muhakkak ki semâlar ve arzdakiler Allah'ındır. Dikkat edin, muhakkak ki Allah'ın vaadi Hakk'tır. Ve lâkin ekserîsi ilmetmezler.(55)

O, hayât verir ve öldürür. Ve O'na rücû ettirilirsiniz.(56)

Ey insânlar, Rabbinizden bir mev'ize ve sadırlardakine bir şifâ ve mü'minler için bir hidâyet ve bir rahmet size gelmiştir.(57)¹³⁶⁰

fi Tefsîri'l-Kur'ân, 15. cilt, 99. sayfa]

¹³⁵⁶ Bu âyet Enbiyâ Sûresi'nin 38. âyeti, Neml Sûresi'nin 71. âyeti, Sebe Sûresi'nin 29. âyeti, Yâsîn Sûresi'nin 48. âyeti ve Mülk Sûresi'nin 25. âyeti ile aynıdır

¹³⁵⁷ İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) diyor ki: "'[أَجْلُهُمْ فَلَا يَسْتَأْخِرُونَ سَاعَةً]/Ecelleri geldiğinde, artık ne bir saat tehîr edebilirler]' Allah'ın azâbından onlara indiğinde (tehîr edemezler). '[وَلَا يَسْتَقْدِمُونَ]/Ve ne (de) takdîm edebilirler]' Ecellerinden önceki azâbı (takdîm edemezler)."[Ebi Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 2. cilt, 261. sayfa]

¹³⁵⁸ İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) şöyle demekte: "'[أَحَقُّ هُوَ]/O hakk mı?'" Yani: Kur'ân (hakk mı)?" [Ebi Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 2. cilt, 262. sayfa]

¹³⁵⁹ Bu açıklama yine İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله)'a aittir, der ki: "'[بِالْقِسْطِ]/Bi'l-Kıst]' .Adâlet ile." [Ebi Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 2. cilt, 262. sayfa]

¹³⁶⁰ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) demiştir ki: "Allahu (تعالى) kerîm Resûlu üzere inzâl etmiş olduğu azîm Kur'ân ile halk etiklerine nîmette bulunarak şöyle buyurur: '[يَا أَيُّهَا النَّاسُ قَدْ جَاءَكُمْ مَوْعِظَةٌ مِنْ رَبِّكُمْ]/Ey insânlar, Rabbinizden bir mev'ize size gelmiştir]' Yani: Fuhsıyyâtan sakındıran (bir mev'ize/öğüt size gelmiştir). '[وَشَفَاءٌ لِمَا فِي الصُّورِ]/Ve sadırlardakine bir şifâ]' Yani: Şüphe ve şekklere (bir şifâ). Ve

De ki: 'Allah'ın fazlı ile ve rahmeti ile.' Öyleyse bununla artık ferahlansınlar, o, cem ettiklerinden daha hayırlıdır.(58)

De ki: 'Allah'ın sizin için rızıktan inzâl ettiğini gördünüz mü? Böylelikle ondan harâm ve helâl kıldınız.' De ki: 'Allah mı sizin için izin verdi, ya da Allah üzere iftirâ ediyorsunuz?(59)

Ve Allah üzere yalan o iftirâ edenlerin Kıyâmet Günü zannı nedir? Muhakkak ki Allah, elbette insânlar üzere fazl sâhibidir ve lâkin ekserîsi şükretmezler.(60)

Ve bir işte olmazsın ve ondan -Kur'ân'dan- tilâvet etmezsın ve bir amelden amel etmezsın, üzerinize ona daldığınızda şahid olmayalım. Ve Rabbinden arzda zerre miskâlinden gizli kalmaz ve ne (de) semâda. Ve bundan daha küçük yoktur ve ne (de) daha büyük, mübîn bir Kitâb'ta olmasın.(61)

Dikkat edin, muhakkak ki Allah'ın evliyâsı, üzerlerine bir korku yoktur ve onlar hüznlenmezler.(62)¹³⁶¹

o, (sadırların) içindeki kir ve pisliği izâle eder. '[وَهْدَىٰ وَرَحْمَةً لِّلْمُؤْمِنِينَ/Ve mü'minler için bir hidâyet ve bir rahmet]' Yani: Allahu (تعالى)dan hidâyet ve rahmet onunla hâsıl olur. Ve bu sadece ona îmân edenler ve içindekileri yakînen tasdik edenler içindir." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Yûnus Sûresi, 57. âyetin tefsîrinde]

¹³⁶¹ İmâm Hâkim (رحمه الله) Ebu Hureyre (رضي الله عنه)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "Allah Resûlu (صلی الله عليه وسلم) buyurdu ki: 'Muhakkak ki Allah'ın kullarından öyle kullar vardır ki kendileri nebî değildir ama nebîler ve şehîdler onlara gıpta eder.' Denildi ki: Onlar kimdir? Umulur ki biz onlara muhabbet ederiz.' Buyurdu ki: 'Onlar, aralarında akarabalık ve neseb bağı olmadığı hâlde Allah'ın nûru ile birbirlerine muhabbet eden bir kavimdir. Ve yüzleri nûrdur. Nûrdan minberler üzerindelerdir. İnsânların korkacağı zaman onlar korkmazlar ve insânların hüznleneceği zaman onlar hüznlenmezler.' Sonra: '[أَلَا إِنَّ أَوْلِيَاءَ اللَّهِ لَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ/Dikkat edin, muhakkak ki Allah'ın evliyâsı, üzerlerine bir korku yoktur ve onlar hüznlenmezler.]' (âyetini) kıraat buyurdu." [Ebu Abdîllah Muhammed bin Abdîllah el-Hâkim en-Nisâbü'rî, el-Müstedrek ale's-Sahîhayn (4/170.); Hâkim hadîsin sahîh olduğunu belirtmiş ve Zehebî ona muvâfakat etmiştir.]

İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) der ki: "Allahu (تعالى) haber veriyor ki O'nun velîleri, Rabblerinin onları tanımadığı gibi îmân edenler ve takvâ edenlerdir. Öyle ki takvâ etmiş olan herkes Allah'ın velîsidir. '[وَأُولَٰئِكَ هُم بِرَبِّهِمْ يُخَافُونَ/Üzerlerine korku yoktur]' Yani: Karşılarna çıkacak olan Âhîret hâllerinden yana (üzerlerine korku yoktur). '[وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ/Ve onlar hüznlenmeyezler.]' Dûnyâda arkalarında bıraktıkları şey üzere (hüznlenmezler)." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Yûnus Sûresi, 62. âyetin tefsîrinde]

Görüldüğü üzere Allah (سبحانه وتعالى)'nın evliyâsının/dostlarının tanımlaması budur. Yoksa günümüzde etrafına bir kaç çömez toplayıp, onlara şöyle dedirtmek değildir: 'Falanca evliyâdır, tüm dûnyâ için görevlidir, yağın yağmur bile onun yüzü suyu hürmetinedir.' Bu şeytânın evliyâları, gerçek Allah dostları olan Selef alimleri gibi heybesinde bir kuru ekmek ile diyâr-diyâr dolaşıp Allah'ın Dînine dâvet etmezler, bilakis sapık bir dîn anlayışlarıyla kitâb-dergi veya ticâret ve benzeri şeyler ile müslûmanların parasını sömürürler ve lüks bir hayât içinde yaşarlar ve her fırsatta Allah'ın yolundan yazılı veya görsel yolla alıkoyarlar, çünkü gerçek Dîn ortaya çıkınca kendilerinin dolandırıcılığının

Onlar ki, îmân etmişlerdir ve takvâ edenler olmuşlardır.(63)

Onlar için dünyâ hayâtında büsrâ vardır¹³⁶² ve Âhiret'te (de). Allah'ın kelimeleri için tebdîl yoktur. İşte azîm başarı odur.(64)

Ve sözleri seni hüzünlendirmesin. Muhakkak ki cemîân izzet Allah'ındır. O, Semî'dir, Alîm'dir.(65)¹³⁶³

Dikkat edin, muhakkak ki semâlarda kim var ve arzda kim var Allah'ındır. Ve Allah'ın dûnundan o duâ edenler şerîklere tâbi olmaz. Zandan başkasına tâbi olmazlar ve onlar yalan söyleyenlerden¹³⁶⁴ başkası değildir.(66)

O, O ki, içinde sükûnet bulmanız için geceyi sizin için kılmıştır ve aydınlatıcı olarak gündüz(ü). Muhakkak ki bunda, elbette işitenler kavmi için âyetler vardır.(67)

Dediler ki: 'Allah, bir evlâd itti haz etmiştir.' O, subhândır.¹³⁶⁵ O, Ganiyy'dir. O'nundur, semâlardakiler ve arzdakiler. İndinizde buna bir sultân yoktur.¹³⁶⁶ Allah üzere ilmetmediğinizi mi söylüyorsunuz?(68)

De ki: 'Muhakkak ki Allah üzere o yalan iftirâ edenler, felâh bulmazlar.'(69)

Dünyâda bir metâ vardır.¹³⁶⁷ Sonra mercüleri Bizedir. Sonra şiddetli azâbı kendilerine tattıracağız, onların küfretmiş olmalarından dolayı.(70)

ortaya çıkacağını gayet iyi bilirler. [Hazırlayan]

¹³⁶² İbn Ebî Âsım (رحمه الله), bir adamın Ubâde ibn Sâmit (رضي الله عنه)'a: 'لَهُمُ الْبُشْرَى فِي الْحَيَاةِ' [Onlar için dünyâ hayâtında büsrâ vardır]' kavli hakkında suâl ettiğini tahrîc etmiştir. Bunun üzerine Ubâde ibn Sâmit (رضي الله عنه) demiştir ki: "Allah Resûlu (صلى الله عليه وسلم)'e ondan ben (de) suâl ettim, o vakit buyurdu ki: 'O, mü'minin nefsi için gördüğü veya ona gösterilen sâlih rüyâdır. Ve o, Rabbinin, kuluna uykuda kelâm buyurduğu kelâmındandır.'" [Ebu Bekr Ahmed bin Amr ibn Ebî Âsım, Kitâbu's-Sunne (497.), Şeyh el-Elbânî: 'Senedi sahihtir.' demiştir.]

¹³⁶³ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) diyor ki: "'[وَلَا يَخْزَنُكَ قَوْلُهُمْ]/Ve sözleri seni hüzünlendirmesin.'" Şu müşriklerin söylediği (sözleri seni hüzünlendirmesin). Ve üzerlerine Allah'tan istiane dile ve O'nun üzere tevekkül et. 'الْعِزَّةُ لِلَّهِ جَمِيعًا'/Muhakkak ki cemîân izzet Allah'ındır.' Yani: (İzzetin) tümü O'nun ve Resûlu'nun ve mü'minlerindir. 'هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ'/O, Semî'dir, Alîm'dir.' Yani: Kullarının sözlerine Semî'dir, hâllerine Alîm'dir." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, En'âm Sûresi, 65. âyetin tefsîrinde]

¹³⁶⁴ Bu açıklama İbn Ebî Zemenîn (رحمه الله)'a aittir, şöyle der: "'[يَخْرُصُونَ]/Yahrusûn' Yani: Yalan söyleyenler." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 2. cilt, 266. sayfa]

¹³⁶⁵ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) dedi ki: "'[قَالُوا اتَّخَذَ اللَّهُ وَلَدًا سُبْحَانَهُ]/Dediler ki: 'Allah, bir evlâd itti haz etmiştir.' O, subhândır.'" Allahu (تعالى) bundan tümüyle münezzehtir." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 2. cilt, 395. sayfa]

¹³⁶⁶ İbn Ebî Zemenîn (رحمه الله) der ki: "'[إِنْدَكُمْ مِنْ سُلْطَانٍ بِهَذَا]/İndinizde buna bir sultân yoktur.'" Yani: İndinizde buna -o söylediklerinize- bir hüccet yoktur." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 2. cilt, 267. sayfa]

Ve Nûh'un haberini üzerlerine tilâvet et. Hani kavmine demişti ki: 'Ey kavmim, eğer makâmım ve Allah'ın âyetleri ile tezkîr etmem üzerinize büyüyor ise, imdi Allah üzere tevekkül ettim, o hâlde işiniz ve şerîklerinizi cem edin. Sonra üzerinize işiniz gam olmasın. Sonra bana kazâ edin¹³⁶⁸ ve beklemeyin.'⁽⁷¹⁾¹³⁶⁹

'Artık yüz çevirirseniz, zâten bir ecir sizden istemedim. Ecrim Allah'tan başkası üzere değildir. Ve müslümanlardan¹³⁷⁰ olmam bana emredildi.'⁽⁷²⁾

Bunun üzerine onu tekzîb ettiler de onu necât buyurduk ve gemide beraberindekileri. Ve onları halîfeler kıldık ve âyetlerimizi o tekzîb edenleri gark ettik. Şimdi nazar et, inzâr olunanların âkibeti nasıl oldu.⁽⁷³⁾

Sonra onun ardından kavimlerine resûller ba's ettik, derken beyyineler ile onlara geldi. Böylece önceden tekzîb ettiklerine onlar îmân eder olmadılar. Sınırı aşanların kalblerinin üzerini işte böyle mühürleriz.⁽⁷⁴⁾

Sonra onların ardından Mûsa ve Hârûn'u, Firavun ve ileri gelenlerine âyetlerimiz ile ba's ettik. Fakat kibirlendiler ve mücrimler kavmi oldular.⁽⁷⁵⁾

Öyle ki indimizden Hakk onlara geldiğinde, dediler ki: 'Muhakkak ki bu, elbette mübîn bir sihirdir.'⁽⁷⁶⁾

Mûsâ dedi ki: 'Size geldiğinde Hakk için (böyle) mi dersiniz? Bu bir sihir midir? Ve sihirciler felâh bulmazlar.'⁽⁷⁷⁾

Dediler ki: 'Babalarımızı üzerinde bulduğumuzdan¹³⁷¹ bizi çeviresin ve arzda kibriyâ ikinizin olması için¹³⁷² mi bize geldiniz? Ve biz ikinize îmân ediciler değiliz.'⁽⁷⁸⁾

¹³⁶⁷ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) diyor ki: "'[دُنْيَا فِي الدُّنْيَا]Dünyâda bir metâ vardır.'" Yani: Kısa bir müddet (dünyâda bir metâ vardır)." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîm, Yûnus Sûresi, 70. âyetin tefsîrinde]

¹³⁶⁸ İbn Ebî Zemenîn (رحمه الله) şöyle der: "'[ثُمَّ أَمْرُكُمْ عَلَيْكُمْ غَمَةً]Sonra üzerinize işiniz gam olmasın.'" Yani: Bir şey gizli kapaklı kalmasın, her şey açıkça olsun. '[ثُمَّ أَقْضُوا إِلَيَّ]Sonra bana kazâ edin]' Yani: Elinizden geleni yapın, tüm gayretinizi sarf edin." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîz, 2. cilt, 120. sayfa]

¹³⁶⁹ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "'[وَلَا تَنْظُرُونَ]Ve beklemeyin'" Yani: Mühlet vermeyin." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 2. cilt, 397. sayfa]

¹³⁷⁰ İbn Ebî Hâtîm (رحمه الله) sahîh bir sened ile İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[الْمُسْلِمِينَ]Müslümanlar'" Muvahhidler." [Ebu Muhammed ibn Ebî Hâtîm er-Râzî, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîm Müsneden anî'r-Resûl ve's-Sahâbe ve't-Tâbiîn, 8. cilt, 867. sayfa (2245.)]

¹³⁷¹ İbn Ebî Zemenîn (رحمه الله) der ki: "'[وَجَدْنَا عَلَيْهِ إِبَاعَةً]Babalarımızı üzerinde bulduğumuzdan'"

Ve Firavun dedi ki: 'Tüm âlîm sihircileri bana getirin.'(79)

Bunun üzerine sihirciler gelince, Mûsâ onlara dedi ki: 'Siz ilkâ edeceğinizi ilkâ edin.'(80)

Böylece ilkâ ettiklerinde, Mûsâ dedi ki: 'Getirdiğiniz şey sihirdir. Muhakkak ki Allah, onu ibtâl edecektir. Muhakkak ki Allah, fesâd çıkaranların amelini islâh etmez.'(81)

Ve Allah, kelimeleri ile Hakkı tahakkuk ettirir, velev ki mücrimler kerih görse.(82)

İmdi Mûsâ'ya, Firavun ve ileri gelenlerinin¹³⁷³ kendilerini fitneye uğratma korkusu üzerine kavminden bir zürriyetten başkası î mân etmedi.¹³⁷⁴ Ve muhakkak ki Firavun, elbette arzda üstündü.¹³⁷⁵ Ve muhakkak ki o, elbette müsriflerdendi.(83)

Ve Mûsâ dedi ki: 'Ey kavmim, eğer Allah'a siz î mân etmiş iseniz, artık O'nun üzere tevekkül edin, eğer müslümanlar iseniz.'(84)

Bunun üzerine dediler ki: 'Allah üzere tevekkül ettik. Rabbimiz, zâlimler kavmi için bizi bir fitne kılma.'(85)¹³⁷⁶

'Ve rahmetin ile kâfirler kavminden bizi necât buyur.'(86)

Ve Mûsâ ve kardeşine: 'Mısır'da kavminiz için evler yapın ve evlerinizi kable kılın ve namazı ikâme edin. Ve mü'minleri tebşîr et.' diye vahyettik.(87)

Şühbesiz ki biz, putlara ibâdet ederken onları bulduk. Bu nedenle biz onların dîni üzereyiz." [Ebî Abdİllah Muhammed ibn Abdİllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 2. cilt, 269. sayfa]

¹³⁷² İmâm Kurtubî (رحمه الله) dedi ki: "'[وَتَكُونُ لَكُمْ الْكِبْرِيَاءُ فِي الْأَرْضِ]/Ve arzda kibriyâ ikinizin olması için]' Yani: Azâmet ve hükümdarlık ve saltanatın arzda (ikinizin olması için). Burada: '[الْأَرْضِ]/Arz]' ile '[مِصْرَ]/Mısır]' toprağı murâd edilmiştir." [Ebu AbdUllah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, el-Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, Yûnus Sûresi, 78. âyetin tefsirinde]

¹³⁷³ İbn Ebî Zemenîn (رحمه الله) diyor ki: "'[مَلَأَهُمْ]/İleri gelenleri]' Yani: (Firavun'un) eşrâfi." [Ebî Abdİllah Muhammed ibn Abdİllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 2. cilt, 270. sayfa]

¹³⁷⁴ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "'[إِمْدِي مَوْسَىٰ أَمَّا لِنَفْسِي إِلَّا ذَرِيَّةٌ مِّن قَوْمِهِ]/İmdi Mûsâ'ya kavminden bir zürriyetten başkası î mân etmedi.'" Mânâsı: İmdi Mûsâ'ya kavminden bir azınlıktan başkası î mân etmedi." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 2. cilt, 399. sayfa]

¹³⁷⁵ İmâm Beğavî (رحمه الله) dedi ki: "'[وَأُتُوا عَلَىٰ]/Mütekebbir." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 4. cilt, 146. sayfa]

¹³⁷⁶ İmâm Beğavî (رحمه الله) yine der ki: "'[وَقَالُوا عَلَى اللَّهِ تَوَكَّلْنَا]/Bunun üzerine dediler ki: 'Allah üzere tevekkül ettik.'" (Allah üzere) itimâd ettik. '[وَقَالُوا عَلَى اللَّهِ تَوَكَّلْنَا]/Rabbimiz, zâlimler kavmi için bizi bir fitne kılma.'" Yani: Onlara bizi mağlûb etme. Ve elleri ile bizi helâk etme, o zaman Hakk üzere olmadığımız zannına kapılırlar ki (bu onların) tuğyanını ziyâde eder." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 4. cilt, 146. sayfa]

Ve Mûsa dedi ki: 'Rabbimiz, muhakkak ki sen, Firavun ve ileri gelenlerine dünyâ hayâtında ziynet ve mâllar verdin, Rabbimiz, yolundan dalâlete düşürmeleri için. Rabbimiz, mâllarını yok et ve kalblerinin üzerini şiddetlendir. ¹³⁷⁷ Artık elîm azâbı görünceye kadar îmân etmezler.' (88) ¹³⁷⁸

(Allah) buyurdu ki: 'İkinizin duâsına icâbet edilmiştir. Öyleyse istikâmetli olun. ¹³⁷⁹ Ve o ilmetmeyenlerin yoluna tâbi olmayın.' (89)

Ve İsrâîl oğullarına denizi geçirdik. Derken Firavun ve ordusu bâğîlikle ve adâveten ¹³⁸⁰ onlara tâbi oldular. ¹³⁸¹ Nihâyet gark ona yetişince, dedi ki: 'İsrâîl oğullarının Kendisine o îmân ettiğinden başka ilâh olmadığına îmân ettim ve ben müslümanlardanım.' (90)

Şimdi? Ve daha önce isyân etmiştin ve fesâd çıkaranların olmuştun. (91)

İşte bugün bedenin ile seni necât buyuracağız, ¹³⁸² halefindekilere bir âyet ¹³⁸³ olman için. Ve muhakkak ki, insânlardan ekserîsi âyetlerimizden elbette gâfillerdir. (92)

Ve andolsun ki, İsrâîl oğullarını güzel bir yurda yerleştirdik. Ve pak olanlardan onları rızıklandırdık da ilim kendilerine gelinceye kadar ihtilâfa

¹³⁷⁷ İbn Ebî Hâtîm (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: **"وَإِشْدَدُّ عَلَى قُلُوبِهِمْ/Ve kalblerinin üzerini şiddetlendir."** Dalâlet ile (kalblerinin üzerini şiddetlendir). [Ebu Muhammed ibn Ebî Hâtîm er-Râzî, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîm Müsneden anî'r-Resûl ve's-Sahâbe ve't-Tâbiîn, 8. cilt, 890. sayfa (2314.)]

¹³⁷⁸ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: **"وَإِشْدَدُّ عَلَى قُلُوبِهِمْ فَلَا يُؤْمِنُوا حَتَّى يَرَوْا الْعَذَابَ الْأَلِيمَ/Ve kalblerinin üzerini şiddetlendir. Artık elîm azâbı görünceye kadar îmân etmezler."** Bunun üzerine Allah ona icâbet etti ve Firavun arasına ve îmân arasına girdi, nihâyet ona gark yetişti de îmân ona menfaat vermedi. [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 31. sayfa]

¹³⁷⁹ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: **"فَاسْتَقِيمَا/Öyleyse istikâmetli olun."** Yani: Taat ve Dîn üzere (istikâmetli olun). [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 2. cilt, 401. sayfa]

¹³⁸⁰ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) yine şöyle demiştir: **"بَغْيًا وَعَدُوًّا/Bâğîlikle ve adâveten"** Zulmederek ve sınırı aşarak. [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 2. cilt, 402. sayfa]

¹³⁸¹ İmâm Beğavî (رحمه الله) diyor ki: **"فَتَبِعَهُمْ/Onlara tâbi oldular"** Onlara yetiştiler ve kavuştular. [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 4. cilt, 148. sayfa]

¹³⁸² İbn Ebî Hâtîm (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: **"فَالْيَوْمَ نُنَجِّكَ مِنْكَ/İşte bugün bedenin ile seni necât buyuracağız."** [Ebu Muhammed ibn Ebî Hâtîm er-Râzî, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîm Müsneden anî'r-Resûl ve's-Sahâbe ve't-Tâbiîn, 8. cilt, 901. sayfa (2341.)]

¹³⁸³ İbn Ebî Zemenî (رحمه الله) der ki: **"[آيَةً/Âyet]"** Böylece ilmedilir ki sen, Allah (عز وجل)'nin helâk ettiği ve (suya) gark ettiği zelîl bir kulsun. [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenî, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîz, 2. cilt, 272. sayfa]

düşmediler. Muhakkak ki Rabbin, Kıyâmet Günü kendisinde onların ihtilâf etmiş oldukları hakkında aralarında kazâ eder.(93)¹³⁸⁴

İmdi sana inzâl ettiğimizden şekk içinde isen, o zaman senden önce Kitâb'ı o kıraat edenlere suâl et.¹³⁸⁵ Andolsun ki, Rabbinden Hakk sana gelmiştir. Bu nedenle kuşkulananlardan sakın olma.(94)

Ve Allah'ın âyetlerini o tekzîb edenlerden sakın olma, sonra hüsrâna uğrayanlardan olursun.(95)

Muhakkak ki Rabbinin kelimesi o aleyhlerine hakk olanlar îmân etmezler.(96)

Velev ki elîm azâbı onlar görünceye kadar tüm âyetler kendilerine gelse.(97)

Ama keşke bir karye îmân edip de îmânı kendilerine menfaat sağlasa idi. Ancak Yûnus'un kavmi îmân edince, dünyâ hayâtında aşağılayıcı azâbı onlardan kaldırdık ve bir süreye kadar onları metâlandırdık.(98)

Ve eğer Rabbin dilese, elbette arzdakilerin cemîân hepsi îmân ederdi. Öyleyken insânları mü'min oluncaya kadar sen mi ikrâh edeceksin?(99)

¹³⁸⁴ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) şöyle demektedir: "[وَرَزَقْنَاهُمْ مِنَ الطَّيِّبَاتِ]/Ve pak olanlardan onları rızıklandırdık]' Yani: Pak rızıktan yararlı, hoş, tabii ve şeriâta uygun helâl olan (ile onları rızıklandırdık). '[فَمَا اخْتَلَفُوا حَتَّى جَاءَهُمُ الْعِلْمُ]/Fakat ilim kendilerine gelinceye kadar ihtilâfa düşmediler]' Yani: Meseleler hakkında ancak kendilerine ilim gelmesinin ardından ihtilâfa düşmüşlerdir. Yani: Ve onlar ihtilâfa düşmemeleri gerekir idi. Ve Allah (tüm meseleleri) onlar için beyân buyurmuş ve karışıklığı onlardan izâle etmiştir. Ve bir hadîste şöyle vârid olmuştur: 'Muhakkak ki yahûdiler yetmiş bir fırka üzere ihtilâfa düştüler. Ve nasârâ yetmiş iki fırka üzere ihtilâfa düştüler. Ve bu ümmet yetmiş üç fırka üzere bölünecektir. Onlardan biri Cennette, yetmiş ikisi ateştedir.' Denildi ki: 'Onlar kimdir ey Allah'ın Resûlü?' Buyurdu ki: 'Ben ve ashâbımın üzerindeki şey (üzere olanlar).' Ve bu lafızla Hâkim, Müstedrek'inde rivâyet etmiştir. Ve o Sünen ve Müsned'lerdedir [Hâkim hadis hakkında: 'Sahih'tir.' demiş (1/129) ve Zehebî ona muvâfakat etmiştir]. Ve bundan dolayı Allahu (تعالى) şöyle buyurmaktadır: '[إِنْ رَبِّكَ يَقْضِي بَيْنَهُمْ]/Muhakkak ki Rabbin, Kıyâmet Günü kendisinde onların ihtilâf etmiş oldukları hakkında aralarında kazâ eder.]' Yani: (Kıyâmet Günü) aralarını tafsîl eder." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Yunûs Sûresi, 93. âyetin tefsîrinde]

¹³⁸⁵ İbn Ebi Hâtîm (رحمه الله) sahîh bir sened ile İbn Zeyd (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[إِنَّمَا سَأَلْتَهُمْ عَنْ كِتَابٍ مِنْ قَبْلِكَ]/İmdi sana inzâl ettiğimizden şekk içinde isen, o zaman senden önce Kitâb'ı o kıraat edenlere suâl et.]' O, AbdULLah ibn Selâm (رضي الله عنه)'dır. Kendisi Kitâb ehlinen idi ve Allah Resûlü (صلى الله عليه وسلم)'e îmân etmişti." [Ebu Muhammed ibn Ebi Hâtîm er-Râzî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm Müsreden anî'r-Resûl ve's-Sahâbe ve't-Tâbiîn, 8. cilt, 907. sayfa (2358).]

Yine İbn Ebi Hâtîm (رحمه الله) hasen bir sened ile Dahhâk (رحمه الله)'ın ise şöyle dediğini tahrîc etmiştir: '[إِنَّمَا سَأَلْتَهُمْ عَنْ كِتَابٍ مِنْ قَبْلِكَ]/İmdi sana inzâl ettiğimizden şekk içinde isen, o zaman senden önce Kitâb'ı o kıraat edenlere suâl et.]' Takvâ ehline ve Nebî (صلى الله عليه وسلم)'e erişen îmân ehline (suâl et). [Ebu Muhammed ibn Ebi Hâtîm er-Râzî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm Müsreden anî'r-Resûl ve's-Sahâbe ve't-Tâbiîn, 8. cilt, 906. sayfa (2357).]

Ve bir nefis için -Allah'ın izni dışında- îmân etmesi mümkün değildir. Ve ricsi¹³⁸⁶ akletmeyenlerin üzerine kılar.(100)

De ki: 'Semâlar ve arzda ne var nazar edin.' Ve îmân etmeyen bir kavme âyetler ve inzârlar yarar sağlamaz.(101)

Şu hâlde onlardan önce o geçen günlerin mislinden başkasını mı bekliyorlar? De ki: 'İmdi bekleyin, muhakkak ki ben (de) sizinle beraber bekleyenlerden(im).'

(102)

Sonra resûllerimizi ve o îmân edenleri necât buyururuz. İşte böyle mü'minleri necât buyurmak üzerimize bir hakkıdır.(103)

De ki: 'Ey insânlar, eğer Dîn'imden bir şekk içinde iseniz, o hâlde (bilin ki) Allah'ın dûnundan o ibâdet ettiklerinize ibâdet etmem. Ve lâkin o sizi vefât ettiren Allah'a ibâdet ederim. Ve mü'minlerden olmam bana emredilmiştir.'

(104)

Ve: 'Vechini hanîf olarak Dîn'e ikâme et ve sakın müşriklerden olma.' diye (de emredilmiştir).(105)¹³⁸⁷

Ve Allah'ın dûnundan sana menfaat sağlamayan ve sana zarar vermeyene duâ etme. Ama eğer fiil edersen, bu durumda muhakkak ki sen o zaman zâlimlerdensin.(106)

Ve eğer Allah bir zarar sana temâs ettirirse, artık O'ndan başka onu kaldıracak yoktur. Ve eğer bir hayır sana murâd ederse, artık O'nun fazlını reddedecek yoktur. Kullarından dilediğine onu nasîb eder. Ve O, Gafûr'dur, Rahîm'dir.(107)

De ki: 'Ey insânlar, Rabbinizden Hakk size gelmiştir. İmdi kim hidâyet bulursa, o takdirde ancak nefsi için hidâyet bulmuştur. Ve kim dalâlete düşerse, o takdirde ancak aleyhine dalâlete düşmüştür. Ve ben, üzerinize bir vekil değilim.'

(108)¹³⁸⁸

¹³⁸⁶ İbn Ebi Hâtim (رحمه الله) sahîh bir sened ile İbn Abbâs (رضي الله عنهم)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[الْرِجْسِ/Rics]' Öfke." [Ebu Muhammed ibn Ebi Hâtim er-Râzî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm Müsneden anîr-Resûl ve's-Sahâbe ve't-Tâbiîn, 8. cilt, 918.-919. sayfalar (2384.)]

¹³⁸⁷ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "'[وَأَنْ أَقَمَ وَجْهَكَ لِلدِّينِ حَنِيفًا]Ve: 'Vechini hanîf olarak Dîn'e ikâme et diye (de emredilmiştir).'

" Mânâsı: Allah için, muhlis olarak Dîn üzere müstakîm olmakla emredildim." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 2. cilt, 408. sayfa]

¹³⁸⁸ İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle demiştir: "'[وَمَا أَنَا عَلَيْكُمْ بِوَكِيلٍ]Ve ben, üzerinize bir vekîl değilim.'

Ve sana vahyedilene tâbi ol ve Allah hükmedinceye kadar sabret.¹³⁸⁹ Ve O, hâkimlerin en hayırlısıdır.(109)

(Ve ben, üzerinize) kefil değilim, amellerinizi muhâfaza etmekle (mükellef değilim)." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Begavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 4. cilt, 155. sayfa]

¹³⁸⁹ İbn Ebî Zemenîn (رحمه الله) der ki: "'وَاصْبِرْ/Ve sabret]' Müşriklerin sana söyledikleri üzerine sabret." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 2. cilt, 276. sayfa]

11. HÛD SÛRESİ (123 âyetidir)

Allah'ın ismi ile, Rahmân, Rahîm

Elif, Lâm, Râ. Bir Kitâb, âyetleri ihkâm edilmiş, sonra Hakîm, Habîr ledûnnundan¹³⁹⁰ tafsîl edilmiştir;(1)¹³⁹¹

Allah'tan başkasına ibâdet etmeyin diye.¹³⁹² 'Muhakkak ki ben, sizin için O'ndan bir nezîr ve beşîr(im).'(2)¹³⁹³

'Ve Rabbinize istiğfâr edin,¹³⁹⁴ sonra O'na tevbe edin, müsemmâ bir ecele kadar güzel bir metâ ile sizi metâlandırsın¹³⁹⁵ ve her fazl sâhibine fazlını versin diye. Ve eğer yüz çevirerseniz, öyle ki kuşkusuz büyük bir günün üzerinize azâbından korkarım.'(3)

Allah'adır merciiniz. Ve O, her şey üzerine Kadîr'dir.(4)

Dikkat edin, muhakkak ki onlar O'ndan gizlenmek için sadırlarını бүkerler. Dikkat edin, giysilerine бүründükleri zaman, sır olarak tuttuklarını ve îlân ettiklerini ilmeder. Muhakkak ki O, sadırların özüne Âlîm'dir.(5)

¹³⁹⁰ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "'[مَنْ لَدُنْ حَكِيمٍ خَيْرٍ/Hakîm, Habîr ledûnnundan]' Yani: Hakîm, Habîr indinden." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 2. cilt, 411. sayfa]

¹³⁹¹ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[الرَّ [كِتَابٍ/Elif, Lâm, Râ. Bir Kitâb, âyetleri ihkâm edilmiş, sonra Hakîm, Habîr ledûnnundan tafsîl edilmiştir.]' Allah, bâtıldan (berî edip) onları muhkem buyurmuş, sonra ilmi ile onları tafsîl etmiş, böylece helâlini ve harâmını ve tâatini ve mâsiyyetini beyân etmiştir." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 15. cilt, 226. sayfa]

¹³⁹² İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) der ki: "'[أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا اللَّهَ/Allah'tan başkasına ibâdet etmeyin diye.]' Yani: Muhkem ve tafsîl edilmiş bu Kur'ân, tek ve şeriki olmayan Allah'a ibâdet için inzâl edilmiştir." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîm, Hûd Sûresi, 2. âyetin tefsîrinde]

¹³⁹³ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) dedi ki: "'[إِنِّي لَكُمْ مِنْهُ نَذِيرٌ وَبَشِيرٌ/Muhakkak ki ben sizin için O'ndan bir nezîr ve beşîr(im).]' Mânâsı: Âsilere inzâr edici ve itaat edenlere tebşîr edici(yim)."

[Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 2. cilt, 411. sayfa]

¹³⁹⁴ İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) der ki: "'[اسْتَغْفِرُوا/Rabbinize istiğfâr edin]' Şirkten(, Rabbinize istiğfâr edin)." [Ebi Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebi Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîz, 2. cilt, 277. sayfa]

¹³⁹⁵ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) şöyle demiştir: "'[يُمَتِّعُكُمْ مَتَاعًا حَسَنًا/Güzel bir metâ ile sizi metâlandırsın]' Mânâsı: Güzel bir yaşam ile sizi yaşatsın. '[يُؤْتِي أَمَلًا مُمَسَّمًا/Müsemmâ bir ecele kadar]' Yani: Ölene dek." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 2. cilt, 412.-413. sayfalar]

Ve arzda -rızkı Allah üzere olmayan- bir debelenen yoktur. Ve karâr kaldığı yerini ve tevdî edildiği yerini ilmeder.¹³⁹⁶ Hepsi mübîn bir Kitâb'tadır.(6)

Ve O, O ki, semâlar ve arzı altı günde halk etmiştir. Ve arşı su üzerinde idi, sizi ibtilâ etmek için,¹³⁹⁷ hanginiz amelce daha güzel. Ve eğer desen ki: 'Muhakkak ki siz, ölümün ardından ba's edileceksiniz.' Elbette o küfredenler derler ki: 'Bu, mübîn bir sihirden başkası değildir.'(7)

Ve eğer sayılı bir ümmete kadar azâbı onlardan tehir etsek,¹³⁹⁸ elbette derler ki: 'Onu habseden nedir?'¹³⁹⁹ Dikkat edin, (azâb) onlara geleceği gün kendilerinden çevrilmez. Ve onların istihzâ etmiş oldukları kendilerini kuşatır.(8)

Ve eğer insâna Bizden bir rahmet tattırır, sonra ondan onu alırsak, muhakkak ki o, elbette yeise düşer, küfrânda bulunur.(9)¹⁴⁰⁰

Ve eğer ona temâs eden bir zararın ardından ona bir nimet tattırırsak, elbette der ki: 'Kötülükler benden gitti.' Muhakkak ki o, elbette ferahlanan, böbürlenendir.(10)

O sabredenler ve sâlih amel işleyenler müstesnâ. İşte onlar, onlar içindir mağfîret ve büyük bir ecir.(11)

Şimdi belki sen, sana vahyedilenin bazısını terkedeceksin. Ve: 'Bir hazine üzerine inzâl edilseydi veya onunla beraber bir melek gelseydi.' diyorlar diye

¹³⁹⁶ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened İbn Abbâs (رضي الله عنهم)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[Tevdî edilen yer]' Sülbedir. '[المستقر/Karar kılınan yer]' Yeryüzünün üzerinde veya arzda olandır." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 11. cilt, 654. sayfa]

¹³⁹⁷ İbn Ebî Zemenîn (رحمه الله) diyor ki: "[لِيَبْتَلَاكُمْ/Sizi ibtilâ etmek için]' Emir ve nehiy ile sizi sınamak için." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîz, 2. cilt, 280. sayfa]

¹³⁹⁸ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile İbn Abbâs (رضي الله عنهم)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[أَمْ مَعْدُودَةٌ]' Sınırlı bir ecele kadar (tehir etsek)." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 44. sayfa]

¹³⁹⁹ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) dedi ki: "[لَيَقُولَنَّ مَا يَجِبُ لَهُ]' Elbette derler ki: 'Onu habseden nedir?]' Mânâsı: Elbette o küfredenler der ki: 'Hangi şey onu habseder?' Yani: Azâbı." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 2. cilt, 415. sayfa]

¹⁴⁰⁰ Ebu'l-Muzafferes-Sem'ânî (رحمه الله) yine der ki: "[أَنَّهُ لَيَبُوسَ كُفُورًا]' Muhakkak ki o, elbette yeise düşer, küfrânda bulunur.' Yani: Allah (سبحانه وتعالى)'nın rahmetinden ümidini çokça keser; Allah'ın nimetine karşı küfrânda bulunur/nankörlük eder." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 2. cilt, 416. sayfa]

ondan dolayı sadrın daralacak. Sen ancak bir inzâr edicisin.¹⁴⁰¹ Ve Allah her şey üzerine Vekîl'dir.(12)¹⁴⁰²

Yoksa, onu iftirâ etti mi diyorlar? De ki: 'O hâlde onun misli iftirâ olarak on sure getirin ve Allah'ın dûnundan gücünüzün yettiğini dâvet edin, eğer sâdıklar iseniz.(13)

Bunun üzerine eğer size icâbet etmezlerse, o takdirde (Kur'ân'ın) Allah'ın ilmi ile inzâl edildiğini ve O'ndan başka ilâh olmadığını ilmedin.¹⁴⁰³ Artık siz müslümanlar mısınız?(14)¹⁴⁰⁴

Kim dünyâ hayâtını ve ziynetini murâd eder ise, orada amellerini kendilerine îfâ ederiz ve onlar orada eksikliğe uğratılmazlar.(15)

İşte onlar, onlardır ki, kendileri için Ahîret'te ateşten başkası yoktur. Ve orada yaptıkları boşa gitmiştir. Ve onların amel etmiş oldukları bâtıldır.(16)

Böylece Rabbinden bir beyyine üzere olan¹⁴⁰⁵ ve ondan bir şâhid izleyen¹⁴⁰⁶ ve ondan önce bir imâm olarak ve bir rahmet olarak Mûsâ'nın Kitâb'ı bulunan kimse (gibi) midir? İşte onlar ona îmân ederler. Ve hiziblerden kim ona

¹⁴⁰¹ İmâm Beğavî (رحمه الله) dedi ki: "'[لَٰمَّا أَنْتَ نَذِيرٌ]/Sen ancak bir inzâr edicisin.]" Tebliğden başkası üzerine yoktur." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 4. cilt, 164. sayfa]

¹⁴⁰² İbn Ebî Zemenîn (رحمه الله) şöyle der: "'[وَكَيْلٌ/Vekîl]" (Kulların) amellerinin muhâfaza edicisi." [Ebî Abdillâh Muhammed ibn Abdillâh ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîz, 2. cilt, 281. sayfa]

¹⁴⁰³ İmâm İbn Huzeyme (رحمه الله) diyor ki: "Allah (جل وعلا) muhkem tenzîlinde buyurdu ki: '[لَٰكِنَ اللَّهُ فَإِنَّمَا يَسْتَجِيبُوا لَكُمْ فَاغْلَمُوا إِنَّمَا أُنْزِلَ بِعِلْمٍ فَاغْلَمُوا]' [Nisâ Sûresi, 166. âyet] Ve (عز وجل) şöyle buyurdu: '[فَاغْلَمُوا إِنَّمَا أُنْزِلَ بِعِلْمٍ فَاغْلَمُوا]' [Hûd Sûresi, 14. âyet] Allah bize, şübhesiz ki Kur'ân'ı ilmi ile inzâl ettiğini bildirmektedir. Ve O (تأوه جل) bize, bir dişinin ancak O'nun ilmi ile hâmile kalıp vaz' edebileceğini haber vermektedir. Allah (جل وعلا), Kur'ân'ı ilmi ile inzâl ettiğini, dişilerin ancak O'nun ilmi ile hâmile kalıp çocuk vaz' edebileceklerini bize haber vererek, ilmi Nefsine izâfe etmiştir." [Ebu Bekir Muhammed ibn İshâk ibn Huzeyme, Kitâbu't-Tevhîd ve İsbâtı Sıfâtî'r-Rabb, 22. sayfa]

¹⁴⁰⁴ İmâm Beğavî (رحمه الله) demiştir ki: "'[فَهَلْ أَنْتُمْ مُسْلِمُونَ]/Artık siz müslümanlar mısınız?]" Burada istihâm/soru lafzı gelmiştir. Bunun mânâsı emirdir. Yani: Müslüman olunuz!" [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 4. cilt, 165. sayfa]

¹⁴⁰⁵ İmâm Şevkânî (رحمه الله) şöyle dedi: "'[أَفَمَنْ كَانَ عَلَىٰ نِبْيَةٍ مِنْ رَبِّهِ]/Böylece Rabbinden bir beyyine üzere olan" (Allah), sadece dünyâyı taleb eden kimse ile Ahîret'i taleb eden kimse arasında büyük bir fark ve derin bir ayırım bulunduğunu beyân etmektedir. Mânâsı: Nebî (صلی الله علیه وسلم) e ittibâ ve Allah'a imân etmede Rabbinden bir beyyine üzerine olan kimse, dünyâ hayâtını ve ziynetini murâd eden diğeri gibi olur mu?" [Muhammed bin Alî eş-Şevkânî, Fethu'l-Kadîr, 651. sayfa (tek cilt olarak basım)]

¹⁴⁰⁶ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'[وَيَتْلُوهُ شَاهِدٌ مِنْهُ]/Ve ondan bir şâhid izleyen]" Berâberinde, Allah'tan (görevli) muhâfız bir melek vardır." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 46. sayfa]

küfrederse,¹⁴⁰⁷ artık ateş vaadedilen yeridir. Öyleyse ondan bir kuşku içinde olma. Muhakkak ki o, Rabbinden bir hakktır. Ve lâkin insânların ekserîsi îmân etmezler.(17)

Ve kim, Allah üzere yalan iftirâ edenden daha zâlimdir? İşte onlar Rabbleri üzere arzedilirler ve şâhidler derler ki: 'Bunlar Rabbleri üzerine o yalan söyleyenlerdir.' Dikkat edin, Allah'ın lâneti zâlimler üzerinedir.(18)

Onlar ki Allah'ın yolundan alıkoyarlar ve onu eğriltmek isterler ve Ahîret'e onlar, onlardır kâfirler.(19)

İşte onlar, arzda âciz bırakıcılar olamamışlardır. Ve onlar için Allah'ın dûnundan velîler olmamıştır. Onlar için azâb kat kat artırılır. Onlar işitmeye güç yetirir olmamışlardır ve görenler (de) olmamışlardır.(20)

İşte onlar, onlardır ki, nefislerini hüsrâna uğratanlardır. Ve onların iftirâ etmiş oldukları kendilerinden sapmıştır.(21)¹⁴⁰⁸

Kuşkusuz onlar ki, onlardır hüsrâna uğrayanlar.(22)

Muhakkak ki o îmân edenler ve sâlih amel işleyenler ve Rabblere boyun eğenler, işte onlar Cennet ashâbıdır, onlar orada muhalledlerdir.(23)

İki fırkanın meseli, âmâ ve sağır ve gören ve duyan gibidir. İkisi meselce müsâvî olurlar mı? Daha tezekkür etmiyor musunuz?(24)

Ve andolsun ki, Nûh'u kavmine irsâl ettik. (Dedi ki:) 'Muhakkak ki ben, sizin için mübîn bir inzâr edici(yim).'(25)

'Allah'tan başkasına ibâdet etmeyin diye.'¹⁴⁰⁹ Muhakkak ki ben, üzerinize elîm

¹⁴⁰⁷ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) diyor ki: "'[كِتَابُ مُوسَى/Mûsâ'nın Kitâb'ı]' Bundan murâd Tevrât'tır. '[أَمَامًا وَرَحْمَةً/Bir imâm olarak ve bir rahmet olarak]' Yani: Tevrât, kendisine tâbi olan için bir imâm ve bir rahmet olmuştur. Ve o Kur'ân'ı tasdik edicidir, Nebî (صلی الله علیه وسلم)'e şâhididir. '[أُولَئِكَ] أولئك /İşte onlar ona îmân ederler.' Bazıları demiştir ki: Bundan murâd muhâcirler ve ensârdır. Ve bazıları (da) şöyle demiştir: Bundan murâd Kitâb ehlinde müslüman olanlardır. '[وَمَنْ يَكْفُرْ بِهِ/Ve kim ona küfrederse]' Yani: Resûl'e (küfrederse). '[مِنْ الْأَحْزَابِ/Hiziblerden]' Onlar, Nebî (صلی الله علیه وسلم)'e karşı hizibler oluşturdular. Yani, kendi kabîlelerinden, Kureyş ve diğer kabîlelerden bölükler teşkil edip Nebî (صلی الله علیه وسلم)'e karşı birlik oldular." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 2. cilt, 419. sayfa]

¹⁴⁰⁸ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) yine der ki: "'[وَصَلَّ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَفْتَرُونَ/Ve onların iftirâ etmiş oldukları kendilerinden sapmıştır.]' Yani: Meleklerin ve putların şefaât edeceklerine dair besledikleri zanları boşa çıkmıştır." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 2. cilt, 422. sayfa]

¹⁴⁰⁹ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) diyor ki: "'[أَنْ لَا تَعْبُدُوا إِلَّا اللَّهَ/Allah'tan başkasına ibâdet etmeyin diye]' Mânâsı: Allah'tan başkasına ibâdet etmeyin diye size emrediyorum. Ve:

bir günün azâbından korkarım.'(26)

Bunun üzerine kavminden o küfredenlerin ileri gelenleri dediler ki: 'Seni -mislimiz bir beşerden başkası- görmüyoruz.¹⁴¹⁰ Ve sana tâbi olanları görüyoruz, onlar ki, onlar ilk bakışta en rezillerimizden başkası değildir. Ve sizin için üzerimizde bir fazîlet(te) görmüyoruz. Bilakis sizi -yalancılar-zannediyoruz.'(27)

(Nûh) dedi ki: 'Ey kavmim, gördünüz mü, eğer Rabbinden bir beyyine üzere isem ve indinden bir rahmet bana vermiş de üzerinize gizli kalmışsa, -ve siz onu kerih görenlerken- ona sizi zorlayacak mıyız?'(28)

'Ve ey kavmim, onun üzerine bir mâl sizden istemiyorum. Ecrim¹⁴¹¹ Allah'tan başkası üzere değildir. Ve ben o îmân edenleri kovacak değilim.¹⁴¹² Muhakkak ki onlar Rabblerine mülâki olacaklardır. Ve lâkin ben, câhillik edenler kavmi sizi görüyorum.'(29)

'Ve ey kavmim, Allah'a karşı kim bana nusret eder, eğer onları kovarsam? Daha tezekkür etmiyor musunuz?'(30)¹⁴¹³

'Ve size demiyorum: 'Allah'ın hazîneleri indimdedir.' Ve gaybı ilmetmiyorum. Ve demiyorum: 'Muhakkak ki ben bir meleğim.' Ve gözlerinizin o hor gördüğüne demiyorum: 'Allah onlara asla bir hayır vermez.' Allah, nefislerindeki daha iyi ilmeder. Muhakkak ki ben o zaman, elbette zâlimlerden(imdir böyle dersem).'(31)

Dediler ki: 'Ey Nûh, bizimle cedelleştin de cedelimizi çoğalttın. Bu durumda

['العبادة/İbâdet'] Tevhîd'tir/birlemedir. Ve tevhîd ile başlaması, ancak onun emirlerin en önemlisi olduğundan dolayısıdır." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 2. cilt, 423. sayfa]

¹⁴¹⁰ Ebu'l-Ferec İbn Cevzî (رحمه الله) şöyle demektedir: "'[مَا نَرَاكَ إِلَّا بِشَرٍّ مِثْلًا]' / 'Seni -mislimiz bir beşerden başkası- görmüyoruz.'" Yani: Mislimiz bir insân (seni görüyoruz)." [Ebu'l-Ferec Abdurrahmân ibn Alî ibn Muhammed ibn Cevzî, Zâdu'l-Mesîr fi İlmi't-Tefsîr, 649. sayfa (tek cilt olarak basım)]

¹⁴¹¹ İbn Ebî Zemenîn (رحمه الله) der ki: "'[أَجْرِي]' / 'Ecrim'" Sevâbım." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîz, 2. cilt, 286. sayfa]

¹⁴¹² Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "'[وَمَا أَنَا بِطَارِدِ الْبَيْنِ أَمْنًا]' / 'Ve ben o îmân edenleri kovacak değilim.'" Bu âyette onların, mezkûr nebîden, mü'minleri kovmasını talep ettiklerine dâir bir delîl vardır." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 2. cilt, 425. sayfa]

¹⁴¹³ İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle dedi: "'[لَا تَذَكَّرُونَ]' / 'Tezekkür etmiyor musunuz?'" Vaaz (almıyor musunuz?)" [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Begâvî, Meâlim'ut-Tenzîl, 4. cilt, 172. sayfa]

bize vaad ettiğini bize getir,¹⁴¹⁴ eğer sâdıklardan isen.'(32)

(Nûh) dedi ki: 'Ancak Allah onu size getirir, eğer dilerse. Ve siz âciz bırakıcılar değil(siniz).'(33)¹⁴¹⁵

'Ve size nasîhat etmeyi murâd etsem, nasîhatim size menfaat sağlamaz, eğer Allah sizi iğvâ etmeyi¹⁴¹⁶ murâd etmiş ise. O, Rabbinizdir ve O'na rücû ettirilirsiniz.'(34)

Yoksa onu iftirâ etti mi diyorlar? De ki: 'Eğer onu iftirâ etmişsem, artık cürmüm üzerimedir. Ve ben, cürümlerinizden berî(yim).'(35)

Ve Nûh'a vahyedildi ki: 'Kavminden îmân etmişlerden başkası asla îmân etmeyecektir. Bu itibarla onların fiil etmiş olduklarından dolayı üzülmeyecektir. Bu itibarla onların fiil etmiş olduklarından dolayı üzülmeyecektir.'(36)

'Ve gözlerimiz ve vahyimiz ile gemiyi yap.¹⁴¹⁷ Ve o zulmedenler hakkında Bana hitâb etme. Muhakkak ki onlar gark edileceklerdir.'(37)

Ve gemiyi yapıyordu ve her ne zaman onun üzere kavminden ileri gelenler

¹⁴¹⁴ İmâm Kurtubî (رحمه الله) demiştir ki: "[فَاتِنَا بِمَا تَعِدُنَا]/Bu durumda bize vaad ettiğini bize getir'[/Yani: Azâbtan (bize vaad ettiğini bize getir)."] [Ebu AbdUllah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, el-Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, Hûd Sûresi, 32. âyetin tefsîrinde]

¹⁴¹⁵ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) şöyle dedi: "[وَمَا أَنْتُمْ بِمُعْجِزِينَ]/Ve siz âciz bırakıcılar değil(siniz).[/Yani: O sizi cezâlandırarak ve onu âcilen size getirecek ancak Allah'tır, O ki, Kendisi bir şeyle âciz bırakılamaz." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Hûd Sûresi, 33. âyetin tefsîrinde]

¹⁴¹⁶ İbn Ebî Zemenîn (رحمه الله) der ki: "[يُغْوِيَكُمْ]/Sizi iğvâ etmeyi[/Sizi dalâlete düşürmeyi." [Ebî Abdİllah Muhammed ibn Abdİllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 2. cilt, 287. sayfa]

¹⁴¹⁷ İbn Ebî Hâtîm (رحمه الله) sahîh bir sened ile İbn Abbâs (رضي الله عنه)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[وَاصْنَعِ الْفُلَكَ بِأَعْيُنِنَا]/Ve gözlerimiz ile gemiyi yap'[/Allah'ın gözleri ile (gemiyi yap)."] [Ebu Muhammed ibn Ebî Hâtîm er-Râzî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm Müsneden anı'r-Resûl ve's-Sahâbe ve't-Tâbiîn, 9. cilt, 126. sayfa (294.)]

İmâm AbdurRezzâk (رحمه الله) sahîh bir isnâd ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[وَاصْنَعِ الْفُلَكَ بِأَعْيُنِنَا وَوَحْيِنَا]/Ve gözlerimiz ve vahyimiz ile gemiyi yap'[/Allah'ın gözleri ve vahyi ile (gemiyi yap)."] [Ebu Bekir AbdurRezzâk bin Hemmâm es-San'ânî, Tefsîru AbdurRezzâk, 2. cilt, 304. sayfa]

İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) ise şöyle der: "[بِأَعْيُنِنَا]/Gözlerimiz ile[/Yani: Gözetimimiz ile." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Hûd Sûresi, 37. âyetin tefsîrinde]

İmâm İbn Huzeyme (رحمه الله) diyor ki: "Allah (عز وجل), Nebîsi Nûh (عليه صلوات الله عليه)'e buyurdu ki: '[وَاصْنَعِ الْفُلَكَ بِأَعْيُنِنَا وَوَحْيِنَا]/Ve gözlerimiz ve vahyimiz ile gemiyi yap.' [Hûd Sûresi, 37. âyet] Ve O (جل) buyurmuştur ki: '[بِأَعْيُنِنَا وَوَحْيِنَا]/Gözlerimi ile ceryân eder.' [Kamer Sûresi, 14. âyet] Ve O (عز وجل) Mûsâ'yı zikrederken şöyle buyurdu: '[وَلْيَصْنَعِ عَلَى عَيْنِي]/Ve üzerine Benden bir muhabbet ilkâ ettim. Ve gözümlü üzerine yetiştirilmen için.' [Tâhâ Sûresi, 39. âyet] Ve buyurdu ki: '[وَاصْبِرْ لِحُكْمِ رَبِّكَ فَإِنَّكَ بِأَعْيُنِنَا]/Ve Rabbinin hükmüne sabret. Öyle ki kuşkusuz sen gözlerimizde(sin).'] [Tûr Sûresi, 48. âyet] Şu hâlde her mü'minin üzerine Hâlık ve Bâri'nin Nefsi için isbât ettiği Gözü isbât etmek, vâcibdir. Ve gayrı mü'min ise: Allah'ın muhkem tenzîlinde (Kendisi için) isbât ettiğini Allah (تبارك وتعالى)'dan nefyeden kimsedir." [Ebu Bekir Muhammed ibn İshâk ibn Huzeyme, Kitâbu't-Tevhîd ve İsbâtı Sıfâtı'r-Rabb, 96.-97. sayfalar]

uğrasa, onu maskaralığa alıyorlardı. Dedi ki: 'Eğer bizi maskaralığa alırsanız, öyle ki kuşkusuz biz (de bizi) maskaralığa aldığınız gibi sizi maskaralığa alırız.'(38)

Ama yakında ilmedeceksiniz, kime, kendisini alçaltan azâb gelecek ve mukîm azâb üzerine inecek.(39)¹⁴¹⁸

Nihâyet emrimiz gelip ve tennûr feverân edince,¹⁴¹⁹ buyurduk ki: 'Her çiftten ikişer tane ve ehlini ve -aleyhinde söz geçenler hâric- îmân edenleri yükle.'¹⁴²⁰ Ve azı dışında onunla beraber îmân etmemişti.(40)¹⁴²¹

Ve (Nûh) dedi ki: 'Binin içine. Allah'ın ismi iledir cereyân etmesi ve durması. Muhakkak ki Rabbim, elbette Gafûr'dur, Rahîm'dir.'(41)

Ve o (gemi) onlarla dağlar gibi dalgalar içinde cereyân ediyordu. Ve Nûh oğluna -ve (o) ayrı bir yere çekilmiş idi- nidâ etti: 'Ey oğlum, bizimle bin ve kâfirler ile beraber olma.'(42)

(Oğlu) dedi ki: 'Sudan beni koruyacak bir dağa sığınırım.' (Nûh) dedi ki: 'Bugün Allah'ın emrinden -merhamet ettiği hâric- koruyacak yoktur.' Ve ikisinin arasına dalga girdi, böylece gark olanlardan oldu.(43)

Ve denildi ki: 'Ey arz, suyunu yut ve ey semâ (suyunu) tut.' Ve su çekildi ve emir kazâ edildi.¹⁴²² Ve (gemi) Cûdi üzerine istivâ etti.¹⁴²³ Ve denildi ki:

¹⁴¹⁸ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "'وَيَجْلُ عَلَيْهِ عَذَابٌ مُّجِيمٌ/Ve mukîm azâb üzerine inecek]' Mânâsı: Dâimi azâbın onun üzerine nâzil olacağını ifade etmektedir ki bu azâb, suya gark olmaaktır." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 2. cilt, 428. sayfa]

¹⁴¹⁹ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'وَفَارَ التَّنُّورُ/Ve tennûr feverân edince]' Su bir âyet olarak oradan fışkırmıştır. Ehli ve gemide kendisiyle birlikte bulunanlarla (gemiye) binmesi için." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, 3. cilt, Tefsîru's-Sahîh, 53. sayfa]

¹⁴²⁰ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) şöyle demiştir: "'وَأَهْلُكَ/Ve ehlini]' Mânâsı: Ve ehlini yükle. 'أَلَا مَنْ سَبَقَ عَلَيْهِ الْقَوْلُ/Aleyhinde söz geçenler hâric]' Yani: Oğlu ve hanımı (hâric). 'وَمَنْ آمَنَ/Ve îmân edenleri]' Mânâsı: Ve îmân edenleri yükle." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 2. cilt, 430. sayfa]

¹⁴²¹ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) demiştir ki: "'وَمَا آمَنَ مَعَهُ إِلَّا قَلِيلٌ/Ve azı dışında onunla beraber îmân etmemişti.]' Yani: Aralarında 1000 seneden 50 yıl eksik (yani 950 yıl) gibi uzun bir müddet kalmaması, kâim olmasına rağmen (azı dışında onunla beraber îmân etmemişti)."[Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîm, Hud Sûresi, 40. âyetin tefsîrinde]

¹⁴²² İbn Ebî Hâtîm (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'وَقُضِيَ الْأَمْرُ/Ve emir kazâ edildi]' (Ve) Nûh kavmi helâk edildi." [Ebu Muhammed ibn Ebî Hâtîm er-Râzî, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîm Müsneden anî'r-Resûl ve's-Sahâbe ve't-Tâbiîn, 9. cilt, 154. sayfa (380.)]

¹⁴²³ İmâm Beğavî (رحمه الله) diyor ki: "'وَاسْتَوَتْ/Ve istivâ etti]' Yani: İstikrar buldu." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Begâvî, Meâlim'ut-Tenzîl, 4. cilt, 179. sayfa]

'Zâlimler kavmi için uzaklık olsun.'(44)¹⁴²⁴

Ve Nûh, Rabbine nidâ etti ve dedi ki: 'Rabbim, muhakkak ki oğlum ehlimdendir ve muhakkak ki vaadin hakkıdır ve Sen hâkimlerin en iyi hükmeden(isin).'(45)

(Allah) buyurdu ki: 'Ey Nûh, muhakkak ki o ehlinden değildir. Muhakkak ki o(nun yaptığı) gayrı sâlih bir ameldir. Öyleyse hakkında senin için ilim olmayanı Benden isteme. Muhakkak ki Ben, câhillerden olmamanı sana vaaz ederim.'(46)

(Nûh) dedi ki: 'Rabbim, muhakkak ki ben, hakkında ilmim olmayanı Senden istemekten Sana istiâze ederim. Ve eğer beni mağfîret etmez ve bana merhamet etmezsen, hüsrâna uğrayanlardan olurum.'(47)

Denildi ki: 'Ey Nûh, Bizden bir selâm ve üzerine ve seninle beraber olan ümmetlerin üzerine bereketler ile (gemiden) in. Ve ümmetleri, onları metâlandıracağız. Sonra Bizden elîm azâb onlara temâs edecek.'(48)

Bunlar gayb bilgilerindendir, sana onları vahy ediyoruz. Önceden onları ilmetmiyor idin ve ne (de) kavmin.¹⁴²⁵ Bu itibarla sabret, muhakkak ki âkîbet muttakîler içindir.'(49)

Ve Âd'a kardeşleri Hûd'u (irsâl ettik). Dedi ki: 'Ey kavmim, Allah'a ibâdet edin. Sizin için O'ndan gayrı bir ilâh yoktur.'¹⁴²⁶ Siz iftirâ edenlerden başkası değil(siniz).'(50)

'Ey kavmim, onun üzerine bir ecir sizden istemem. Ecrim, o beni yaratandan başkası üzerine değildir.'¹⁴²⁷ Daha akletmez misiniz?'(51)

¹⁴²⁴ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) demiştir ki: "'[وَقِيلَ بُعْدًا لِلْقَوْمِ الظَّالِمِينَ]' Ve denildi ki: 'Zâlimler kavmi için uzaklık olsun.'" Yani: Onlar için helâk ve hüsrân ve Allah'ın rahmetinden uzaklık olsun. Öyle ki kuşkusuz onlar, sonuncularına kadar helâk olmuş ve onlardan bir kalıntı kalmamıştır." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Hûd Sûresi, 44. âyetin tefsîrinde]

¹⁴²⁵ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[بَلَّغْ مِنْ أُنْبَاءِ الْغَيْبِ نُوحِيهَا إِلَيْكَ مَا كُنْتَ تَعْلَمُهَا أَنْتَ وَلَا قَوْمُكَ مِنْ قَبْلِ هَذَا]' Bunlar gayb bilgilerindendir, sana onları vahy ediyoruz. Önceden onları ilmetmiyor idin ve ne (de) kavmin.'" (Bu vahiy) Kur'ân'dır. Ve Muhammed (صلی الله علیه وسلم) ve kavmi, Nûh (عليه السلام) ve kavminin ne yaptığını ilmetmiyor idi. Eğer Allah, Kitâb'ında beyân etmemiş olsaydı (bilmeyeceklerdi)." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 15. cilt, 356. sayfa]

¹⁴²⁶ İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle demektedir: "'[وَالْيَاقِينُ]' Ve Âd'a" Yani: Ve Âd'a irsâl ettik. '[أَخَاهُمْ]' Kardeşleri Hûd'u" Nesebe kardeşleri, Dîn'de değil. '[يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللَّهَ]' Dedi ki: 'Ey kavmim, Allah'a ibâdet edin.'" Allah'ı tevhit edin/birleyin." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 4. cilt, 182. sayfa]

'Ve ey kavmim, Rabbinize istiğfâr edin, sonra O'na tevbe edin, üzerinize semâyı bolca irsâl etsin ve kuvvetinize kuvvet size ziyâde etsin. Ve mücrimler (olarak) yüz çevirmeyin.'(52)

Dediler ki: 'Ey Hûd, bir beyyine ile bize gelmedin. Ve biz senin sözünden ilâhlarımızı terk edenler değîl(iz) ve biz sana îmân edenler değîl(iz).'(53)¹⁴²⁸

'(Şu sözden) başkasını söylemeyiz: Bazı ilâhlarımız kötü seni çarpmış.' (Hûd) dedi ki: 'Muhakkak ki ben Allah'ı şâhid tutuyorum ve siz (de) şâhid olun ki, şirk koştuklarınızdan berîyim;'(54)

'O'nun dûnunda(ki ilâhlarda)n. İmdi cemîân bana tuzak kurun, sonra beni bekletmeyin.'(55)

'Muhakkak ki ben, Rabbim ve Rabbiniz Allah üzere tevekkül ettim. Debelenenden yoktur ki, O, onun perçeminden tutmuş olmasın. Muhakkak ki Rabbim, Sırât-ı Mustakîm üzeredir.'(56)¹⁴²⁹

'Artık yüz çevirirseniz, kendisiyle size irsâl edildiğimi size tebliğ ettim. Ve Rabbim sizden gayrı bir kavmi halîfe yapar. Ve O'na bir şey zarar veremezsiniz. Muhakkak ki Rabbim, her şey üzerine Hafîz'dır.'(57)¹⁴³⁰

Ve emrimiz gelince, Hûd ve beraberindeki o îmân edenleri Bizden bir rahmet ile necât buyurduk. Ve galîz bir azâbdan (da) onları necât buyurduk.(58)

Ve işte Âd, Rabblarının âyetlerini inkâr ettiler ve resûllerine isyân ettiler ve inâdçı her cebbârın emrine tâbi oldular.(59)¹⁴³¹

¹⁴²⁷ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[اِنَّ] Ecrim, o beni yaratandan başkası üzerine değîldir." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 15. cilt, 358. sayfa]

¹⁴²⁸ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "[قَالُوا يَا هُوْدُ مَا جِئْتَنَا بِبَيِّنَةٍ] Dediler ki: 'Ey Hûd, bir beyyine ile bize gelmedin. ' Yani: Açık bir hüccet ile (bize gelmedin). '[وَمَا نَحْنُ بِتَارِكِي آلِهَتِنَا عَنْ قَوْلِكَ] Ve biz senin sözünden ilâhlarımızı terk ediciler değîl(iz). ' Yani: Seni sözün sebebi ile (ilâhlarımızı terk ediciler değîl(iz)). '[وَمَا نَحْنُ لَكَ بِمُؤْمِنِينَ] Ve biz sana îmân ediciler değîl(iz). ' Yani: Tasdik ediciler (değîl(iz))." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 2. cilt, 435. sayfa]

¹⁴²⁹ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[اِنَّ] Muhakkak ki Rabbim, Sırât-ı Mustakîm üzeredir." Hakk (üzeredir)." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 15. cilt, 364. sayfa]

¹⁴³⁰ İmâm Taberî (رحمه الله) der ki: "[اِنَّ رَبِّي عَلَى كُلِّ شَيْءٍ حَفِيظٌ] Muhakkak ki Rabbim her şey üzerine Hafîz'dır' Yani: Muhakkak ki Rabbim, tüm mahlukâtı üzerinde hîfz ve ilim sâhibidir. O, O ki, bir kötülük ile bana ulaşmanızdan beni muhâfaza edendir." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 15. cilt, 365. sayfa]

Ve bu dünyâda ve Kıyâmet Günü bir lânete tâbî tutuldular. Dikkat edin, muhakkak ki Âd, Rabblerine küfrettiler. Dikkat edin, Hûd kavmi Âd için bir uzaklık olsun.(60)

Ve Semûd'a kardeşleri Sâlih'i (gönderdik), dedi ki: 'Ey kavmim, Allah'a ibâdet edin. Sizin için O'ndan gayrı bir ilâh yoktur. O, arzdan sizi inşâ etmiştir ve orada sizi mamûr kılmıştır.¹⁴³² Öyleyse O'na istiğfâr edin, sonra O'na tevbe edin. Muhakkak ki Rabbin, Karîb'tir,¹⁴³³ Mucîb'tir.'¹⁴³⁴(61)

Dediler ki: 'Ey Sâlih, bundan önce içimizde umut beslenen kimse idin. Babalarımızın ibâdet ettiklerine bizi ibâdet etmekten mi nehyediyorsun? Ve muhakkak ki biz, elbette kendisine bizi dâvet ettiğinden kuşkululu bir şekk içinde(yiz).'(62)

(Sâlih) dedi ki: 'Ey kavmim, gördünüz mü, eğer Rabbinimden bir beyyine üzere isem ve Kendinden bir rahmet bana vermiş (ise), bu durumda Allah'tan kim bana nusret eder, eğer O'na isyân edersem? Öyleyse hasardan gayrı bana ziyâdeniz olmaz.(63)

'Ve ey kavmim, Allah'ın bu dışı devesi sizin için bir âyettir.¹⁴³⁵ Bu nedenle onu bırakın, Allah'ın arzında yesin ve kötülük ile ona temâs etmeyin,¹⁴³⁶ yoksa yakın bir azâb sizi yakalar.'(64)

¹⁴³¹ İbn Ebî Zemenîn (رحمه الله) dedi ki: "'وَآتَبِعُوا أَمْرَ كُلِّ جَبَّارٍ عَنِيدٍ/Ve inâdçı her cebbârın emrine tâbî oldular)' Yani: Küfür üzere birbirlerine tâbî oldular. Ve: '[عَنِيدٍ/Inâdçıl]' Hidâyete karşı inâdlaşan ve ondan ictinâb edendir." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 2. cilt, 296. sayfa]

¹⁴³² İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) diyor ki: "[هُوَ أَتَشَاتَمُ مِنَ الْأَرْضِ/O, arzdan sizi inşâ etmiştir] Yani: Başlangıçta ondan sizi halk etmiş, babanız Âdem'i (de) ondan halk etmiştir. [وَاسْتَعْمَرَكُمْ فِيهَا/Ve orada sizi mamur kılmıştır] Yani: (Arzı) imâr edenler sizi kılmıştır. Onu siz ma'mûr eder ve onda ürünler yetiştirirsiniz." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Hud Sûresi, 61. âyetin tefsîrinde]

¹⁴³³ Şeyh Sa'dî (رحمه الله) şöyle demektedir: "'[القريب/Karîb]' O (سبحانه وتعالى)'nın isimlerindendir. Ve O'nun yakınlığı iki türdür:

1. Umumi yakınlık. Ve O (سبحانه وتعالى)'nın ilmi her şeyi tümüyle ihâta etmiştir. Ve O (سبحانه وتعالى) insana, şah damarından daha yakındır. Ve bunun mânâsı umumi beraberliktir.
2. Husûsi yakınlık: Kendisine duâ ve ibâdet ve muhabbet edenlere olan yakınlığı. Ve bu, muhabbeti ve nusreti, hareket ve sükûnda desteği ve duâ edenlere icâbeti ve kendisine ibâdet edenlere kabûl ve sevâbı gerektiren bir yakınlıktır." [Abdurrahmân ibn Nâsir es-Sa'dî, Hakku'l-Vazihu'l-Mübîn, 64. sayfa]

¹⁴³⁴ İbn Manzûr (رحمه الله) demiştir ki: "'[المجيب/Mucîb]' Allah (سبحانه وتعالى)'nın isimlerindendir. Ve O, duâya ve istemeye, kabûl etme ve verme ile mukâbele eder." [Ebu'l-Fadl Muhammed ibn Mukerrem ibn Alî ibn Manzûr, Lisânu'l-Arab, 1. Cilt, 616. sayfa]

¹⁴³⁵ İmâm Kâsimî (رحمه الله) diyor ki: "'[لَكُمْ آيَةٌ/Sizin için bir âyettir]' Yani: Nübüvvetimin sâdıklığı üzerine delâlet eden bir mucizedir." [Cemâleddîn el-Kasimî, Mehâsinu't-Te'vîl, 9. Cüz, 3462. sayfa]

¹⁴³⁶ İbn Ebî Zemenîn (رحمه الله) dedi ki: "'[وَلَا تَمْسُوا بِسُوءٍ/Ve kötülük ile ona temâs etmeyin]' Yani:

Derken onu boğazladılar. Bunun üzerine (Sâlih) dedi ki: 'Diyârınızda üç gün metâlanın.¹⁴³⁷ İşte bu, tekzîb edilmeyen bir vaadidir.'(65)

Nihâyet emrimiz gelince, Bizden bir rahmet ile Sâlih ve beraberindeki o îmân edenleri necât buyurduk ve o günün aşâğılayıcılığından. Muhakkak ki Rabbin, O, Kaviyy'dir,¹⁴³⁸ Azîz'dir.(66)

Ve o zulmedenleri sayha aldı da diyârlarında çökekalmışlar olarak sabahladılar.(67)¹⁴³⁹

Sanki orada yaşamamışlardı. Dikkat edin, kuşkusuz Semûd, Rabblerine küfrettiler. Dikkat edin, uzaklık Semûd içindir.(68)

Ve andolsun ki, resûllerimiz¹⁴⁴⁰ İbrâhîm'e büşrâ ile geldi. Dediler ki: 'Selâm.' (İbrâhîm de) dedi ki: 'Selâm.' Bunun üzerine kızartılmış bir buzağı getirmekte gecikmedi.(69)

Fakat ellerinin ona uzanmadığını görünce, onları yadırgadı ve onlardan içinde bir korku duydu. Dediler ki: 'Korkma, kuşkusuz biz Lût kavmine irsâl edildik.'(70)

Ve hanımı kâim idi ve güldü. Böylece İshâk ve İshâk'ın arkasından Yâkûb ile onu tebşîr ettik.(71)

Dedi ki: 'Veyl olsun bana, doğum mu yapacağım? Ve ben yaşlı bir kadın(ım) ve bu eşim bir şeyhtir.¹⁴⁴¹ Muhakkak ki bu, elbette acâib bir şeydir.'(72)

(Melekler) dediler ki: 'Allah'ın emrinden teâccüb mü ediyorsun? Allah'ın rahmeti ve bereketleri üzerinizdir ev ehli. Muhakkak ki O, Hamîd'tir, Mecîd'tir.'(73)

Onu boğazlamayın." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 2. cilt, 298. sayfa]

¹⁴³⁷ İmâm Beğavî (رحمه الله) der ki: "'[مَتَّعُوا/Metâlanın]' Yaşayın. '[ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ/Üç gün]' Sonra helâk olacaksınız." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Begavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 4. cilt, 186. sayfa]

¹⁴³⁸ İbn Kayyim el-Cevziyye (رحمه الله) şöyle demektedir: "Allah '[الْقَوِيُّ/Kaviyy]'dir. Kuvvet O'nundur, kuvvetinde O'nun misli bir şey yoktur." [Muhammed ibn Ebî Bekr ibn Kayyim el-Cevziyye, es-Savâiku'l-Mürsele ale'l-Cehmiyye ve'l-Muattıla, 3. cilt, 1020. sayfa]

¹⁴³⁹ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'in şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'وَأَخَذَ وَالَّذِينَ ظَلَمُوا الصَّيْحَةَ فَأَصْبَحُوا فِي دِيَارِهِمْ جَاثِينَ/Çökekalmışlar olarak sabahladılar." Helâk olmuşlar olarak sabahladılar." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 15. cilt, 380.-381. sayfalar]

¹⁴⁴⁰ İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle dedi: "'[رُسُلْنَا/Resûllerimiz]' Resûllerden murâd meleklerdir." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Begavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 4. cilt, 187. sayfa]

¹⁴⁴¹ Yani yaşlı, ihtiyar mânâsında. Yûsuf Sûresi'nde 78. âyetin açıklamasına bakınız. [Hazırlayan]

İmdi İbrâhîm'den korku gidince ve büşrâ ona gelince, Lût kavmi hakkında Bizimle mücâdeleye başladı.(74)¹⁴⁴²

Muhakkak ki İbrâhîm, elbette halîmdir, içlidir, yönelicidir.(75)¹⁴⁴³

(Melekler dediler ki:) 'Ey İbrâhîm bundan îrâz et. Muhakkak ki o, Rabbinin emri gelmiştir. Ve muhakkak ki onlar, reddolunmayacak bir azâb onlara gelecektir.'(76)

Ve resûllerimiz¹⁴⁴⁴ Lût'a gelince, onlardan dolayı üzüldü ve onlardan dolayı göğsü daraldı ve dedi ki: 'Bu, çetin bir gündür.'(77)

Ve kavmi kendisine (doğru) koşarak ona geldi ve önceden (de bu) kötülükleri onlar amel eder idiler. Dedi ki: 'Ey kavmim, işte kızlarım, onlar sizin için daha tâhirdir. Artık Allah'a takvâ edin ve konuklarım içinde beni küçük düşürmeyin. Sizden raşîd bir adam yok mu?'(78)

Dediler ki: 'Andolsun ki, bizim için kızlarında bir hakk olmadığını ilmediyorsun. Ve muhakkak ki sen, elbette ne murâd ettiğimizi ilmedersin.'(79)

(Lût) dedi ki: 'Benim için size karşı bir kuvvet olsa veya şiddetli bir rûkne dayansam.'(80)¹⁴⁴⁵

(Melekler) dediler ki: 'Ey Lût, muhakkak ki biz Rabbinin resûlleri(yiz). Sana asla ulaşamazlar. Hemen gecenin bir kıtasında¹⁴⁴⁶ ehlin ile yola çık. Ve sizden

¹⁴⁴² İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[Bizimle mücâdele etti]' Bizimle hasımlaştı/tartıştı." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 15. cilt, 402. sayfa]

¹⁴⁴³ İmâm Kâsimî (رحمه الله) dedi ki: "'[İbrâhîm halîm]' Muhakkak ki İbrâhîm, elbette halîmdir.' Yani: Kötülük edenden acele intikâm alan birisi değildir. '[İçlidir]' Çok hisli birisidir. '[Yönelici]' Yani: Allah (عليه السلام)'nın sevdiği ve razı olduğu her husûsta O'na rücû eden. İbrâhîm (عليه السلام)'ın mezkûr güzel sıfatlarını saymaktan kasıt, mücâdeleye sevk eden unsurun beyânıdır ki o, kalb inceliği ve çok merhametli olmaktır." [Cemâleddîn el-Kâsimî, Mehâsinu't-Te'vîl, 9. Cüz, 3468. sayfa]

¹⁴⁴⁴ İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle demekte: "'[Ve resûllerimiz Lût'a gelince]' Yani: Melekler (Lût'a gelince)." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Begavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 4. cilt, 190. sayfa]

¹⁴⁴⁵ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "'[Lût] dedi ki: 'Benim için size karşı bir kuvvet olsa veya şiddetli bir rûkne dayansam.'" Burada: '[Kuvvet]' Bedensel kuvvet veya tâbillerle elde edilen kuvvettir. '[Şiddetli bir rûkün]' Mânâsı: Aşîretin koruyuculuğudur." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 2. cilt, 448. sayfa]

¹⁴⁴⁶ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[Gecenin bir kıtasında]' Gecenin bir kısmında." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 64. sayfa]

biri (ardına) iltifat etmesin,¹⁴⁴⁷ hanımın müstesnâ. Muhakkak ki o, onlara isâbet eden ona isâbet edecektir. Muhakkak ki onlara vaad edilen zaman sabahtır.¹⁴⁴⁸ Sabah, yakın değil mi?'(81)

Böylece emrimiz gelince, oranın üstünü altı kaldık ve istif edilmiş pişmiş balçıktan taşlar üzerlerine yağdırdık.(82)

Rabbinin indinde damgalanmıştır. Ve onlar zâlimlerden uzak değildir.(83)

Ve Medyen'e kardeşleri Şuây'b'ı (irsâl ettik). Dedi ki: 'Ey kavmim, Allah'a ibâdet edin. Sizin için O'ndan gayrı bir ilâh yoktur. Ve ölçü ve mîzani noksanlaştırmayın. Muhakkak ki ben, hayırda sizi görüyorum.¹⁴⁴⁹ Ve muhakkak ki ben, üzerinize ihâta eden bir günün azâbından korkarım.'(84)

'Ve ey kavmim, ölçü ve tartıyı adâlet ile¹⁴⁵⁰ ifâ edin. Ve insânların eşyâlarını eksiltmeyin ve arzda fesâd çıkaranlar olarak taşkınlık etmeyin.'(85)

'Allah'ın bakiyyeti sizin için daha hayırlıdır, eğer mü'minler iseniz.¹⁴⁵¹ Ve ben, üzerinize bir muhâfız değil(im).'(86)

Dediler ki: 'Ey Şuayb, babalarımızın ibâdet ettiklerini terketmemizi sana namazın mı emrediyor veya mâllarımızda dilediğimizi fiil etmemizi? Muhakkak ki sen, elbette sen halîm, raşîd(sin).'(87)¹⁴⁵²

¹⁴⁴⁷ İbn Ebi Hâtîm (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[وَ لَا يَلْتَفِتْ مِنْكُمْ أَحَدٌ]/Ve sizden biri (ardına) iltifat etmesin'" (Sizden) biri arkasına nazar etmesin." [Ebu Muhammed ibn Ebi Hâtîm er-Râzî, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîm Müsneden ani'r-Resûl ve's-Sahâbe ve't-Tâbiîn, 9. cilt, 223. sayfa (565.)]

¹⁴⁴⁸ İmâm Şevkânî (رحمه الله) dedi ki: "'[وَأَنَّ مَوْعِدَهُمُ الصُّبْحُ]/Muhakkak ki onlara vaad edilen zaman sabahtır.'" Bu cümle, yaklaşan emrin o geceye ne kadar da yakın olduğunu ifâde etmekte ve geri dönüp bakmayı nehyetmektedir. Mânâsı: Muhakkak ki onlara vaad edilen azâbın vakti, hemen o gecenin bitiminde gelecek olan sabahtır." [Muhammed bin Alî eş-Şevkânî, Fethul-Kadîr, 668. sayfa (tek cilt olarak basım)]

¹⁴⁴⁹ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[بَخِيرَ]/Muhakkak ki ben, hayırda sizi görüyorum.'" Yani: Dünyânın hayrı ve ziyneti(nde sizi görüyorum)." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 66. sayfa]

¹⁴⁵⁰ Bu açıklama Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله)'a aittir, der ki: "'[بِالْقِسْطِ]/Bi'l-kıstı'" Yani: Adâlet ile." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 2. cilt, 451. sayfa]

¹⁴⁵¹ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[بَقِيَتْ]/Allah'ın bakiyyeti sizin için daha hayırlıdır, eğer mü'minler iseniz.'" Rabbinizden nâil olduğunuz ihsân sizin için daha hayırlıdır." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 66. sayfa]

¹⁴⁵² İmâm Kâsimî (رحمه الله) şöyle demektedir: "'[لَأَنْتَ الْخَلِيمُ الرَّشِيدُ]/Muhakkak ki sen, elbette sen halîm, raşîd(sin).'" Yani: Kavminin içinde hilm ve rüşd ile vasıflanmışsın." [Cemâleddîn el-Kâsimî, Mehâsinu't-Te'vîl, 9. Cüz, 3478. sayfa]

(Şuayb) dedi ki: 'Ey kavmim, gördünüz mü, eğer Rabbimden bir beyyine üzere isim ve Kendinden güzel bir rızık ile beni rızıklandırmış (ise)? Ve kendinden sizi nehyettiklerimde size muhâlefet etmeyi murâd etmiyorum.¹⁴⁵³ Gücümün yettiği kadar ıslâhtan başkasını murâd etmiyorum. Ve muvaffâk olamam, ancak Allah ile. O'na tevekkül ettim ve O'na yöneldim.'⁽⁸⁸⁾

'Ve ey kavmim, bana olan şikâk size cürüm işletmesin¹⁴⁵⁴ ki Nûh kavmi veya Hûd kavmi veya Sâlih kavmine isâbet edenin misli size isâbet etmesin. Ve Lût kavmi sizden uzak değildir.'⁽⁸⁹⁾

'Ve Rabbinize istiğfâr edin, sonra O'na tevbe edin. Muhakkak ki Rabbim Rahîm'dir, Vedûd'tur.'⁽⁹⁰⁾¹⁴⁵⁵

Dediler ki: 'Ey Şuayb, söylediklerinden çoğunu fıkhetmiyoruz ve muhakkak ki biz, elbette içimizde zayıf seni görüyoruz. Ve eğer aşîretin¹⁴⁵⁶ olmasaydı, elbette seni recm ederdik. Ve sen, üzerimize azîz değilsin.'⁽⁹¹⁾

(Şuayb) dedi ki: 'Ey kavmim, aşîretim¹⁴⁵⁷ üzerinize Allah'tan daha mı azîzdir? Ve sırt dönerek arkanıza (unutulmuş) O'nu ittihaz ettiniz. Muhakkak ki Rabbim, amel ettiklerinize Muhît'tir.'⁽⁹²⁾¹⁴⁵⁸

'Ve ey kavmim, mekânatiniz üzere amel edin,¹⁴⁵⁹ muhakkak ki ben (de) amel ediyorum. Yakında kendisini alçaltıcı azâbın kime geleceğini ve kimin, o, yalancı olduğunu ilmedeceksiniz. Ve gözetin, muhakkak ki ben (de) sizinle beraber gözeticiyim.'⁽⁹³⁾

¹⁴⁵³ İmâm Sâtıbî (رحمه الله) şöyle demektedir: "'وَ مَا أُرِيدُ أَنْ أَخَالِفَكُمْ إِلَى مَا أَنهَيْتُمْ عَنْهُ"/Ve kendinden sizi nehyettiklerimde size muhâlefet etmeyi murâd etmiyorum.'" Böylelikle âyet beyân etmiştir ki, kavlin fiile muhâlefet etmesi, kavlin yalan olduğunu gösterir." [Ebu İshâk İbrâhîm bin Mûsâ eş-Şâtıbî, el-Muvâfakât, 5. cilt, 269. sayfa]

¹⁴⁵⁴ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "'لَا يَجْرِمَنَّكُمْ شِقَاقِي"/Bana olan şikâk size cürüm işletmesin]' Mânâsı: (Bana olan şikâk) size (günâh) kesbettirmesin ve sizi (cürüm) yükledirmesin. '[Bana olan şikâk]' Yani: Fiilen bana muhâlefet etmeniz." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 2. cilt, 452. sayfa]

¹⁴⁵⁵ İmâm Taberî (رحمه الله) şöyle der: "'وَدُّودٌ/Vedûd'" Yani: Kendisine yönelen ve tevbe edene karşı muhabbet sâhibidir. O (سبحانه وتعالى), o kimseyi sever ve muhabbet eder." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 12. cilt, 64. sayfa]

¹⁴⁵⁶ Bu açıklama İmâm Beğavî (رحمه الله)'a aittir, diyor ki: "'رَهْطَكَ/Rahtake'" Aşîretin. O, kavminin himâyesinde idi." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ûd el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlimu't-Tenzîl, 4. cilt, 197. sayfa]

¹⁴⁵⁷ Bu kelime için 91. âyetin açıklamasına bakınız

¹⁴⁵⁸ İbn Ebî Zemenîn (رحمه الله) şöyle dedi: "'مُحِيطٌ/Muhît'" O'nun ilmi her şeyi ihâta etmiştir." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîz, 4. cilt, 160. sayfa]

¹⁴⁵⁹ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "'وَيَا قَوْمِ اعْمَلُوا عَلَى مَكَانَتِكُمْ"/Ve ey kavmim, mekânatiniz üzere amel edin]' İmkânınız ve konunuz üzere amel edin." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 2. cilt, 454. sayfa]

Ve emrimiz gelince, Şuayb ve beraberindeki o îmân edenleri Bizden bir rahmet ile necât buyurduk. Ve o zulmedenleri bir sayha aldı da diyârlarında çökekalmışlar olarak sabahladılar.(94)

Sanki orada yaşamamışlardı. Dikkat edin, Medyen'e uzaklaşma olsun, Semûd uzaklaştığı gibi.(95)¹⁴⁶⁰

Ve andolsun ki, Mûsâ'yı âyetlerimiz ve mübîn bir sultân¹⁴⁶¹ ile irsâl ettik;(96)¹⁴⁶²

Firavun ve ileri gelenlerine. Fakat Firavun'un emrine tâbi oldular. Ve Firavun'un emri reşîd değildi.(97)¹⁴⁶³

Kıyâmet Günü kavminin önüne düşer, böylece ateşe onları götürür.¹⁴⁶⁴ Ve vardıkları yer ne kötü yerdur.(98)

Burada ve Kıyâmet Günü'nde bir lânete tâbi tutuldular. Ne kötü destektir verilen destek.(99)

Bunlar, karyelerin bilgilerindendir. Üzerine onları kıssa ediyoruz. Onlardan kâim olan ve hasad edilmiş var.(100)¹⁴⁶⁵

Ve onlara zulmetmedik ve lâkin nefislerine zulmettiler. Artık Rabbinin emri¹⁴⁶⁶ gelince, Allah'ın dûnundan o duâ ettikleri ilâhları bir şey onlara sağlamadı. Ve kayıptan gayrısını onlara ziyâde etmediler.(101)

¹⁴⁶⁰ İmâm Beğavî (رحمه الله) demiştir ki: "'[أَلَا بُعْثَا لِمَدْيَنَ]/Dikkat edin, Medyen'e uzaklaşma olsun'" (Medyen'e) helâk olsun. 'كَمَا بَعَثَ ثَمُودَ/Semûd uzaklaştığı gibi]' (Semûd) helâk olduğu (gibi)." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 4. cilt, 198. sayfa]

¹⁴⁶¹ İbn Ebi Hâtîm (رحمه الله), sahîh bir sened ile İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "Kur'an'da tüm '[سُلْطَانٍ/Sultân]' (kelimelerinin mânâsı: Hüccettir)." [Ebu Muhammed ibn Ebi Hâtîm er-Râzî, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîm Müsneden anî'r-Resûl ve's-Sahâbe ve't-Tâbiîn, 9. cilt, 255. sayfa (671.)]

Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) ise şöyle demektedir: "'[وَسُلْطَانٍ مُّبِينٍ/Ve mübîn bir sultân]' Yani: Beyyin/apaçık bir hüccet." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 2. cilt, 455. sayfa]

¹⁴⁶² Mü'min (Gafîr) Sûresi'nin 23. âyeti ile aynıdır

¹⁴⁶³ İmâm Kâsîmî (رحمه الله) diyor ki: "'[وَمَا أَمْرُ فِرْعَوْنَ بِرَشِيدٍ/Ve Firavun'un emri reşîd değildi.]" Yani: Mürşid/irşâd edici değildi veya rüşd sâhibi değildi. Bilakis o ancak azgınlık ve dalâlet (sâhibi) idi." [Cemâleddîn el-Kâsîmî, Mehâsinu't-Te'vîl, 9. Cüz, 3483. sayfa]

¹⁴⁶⁴ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'in şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[يَقْدُمُ فِرْعَوْنُ عَلَىٰ قَوْمِهِ يَوْمَ الْقِيَمَةِ فَأُورِدَهُمُ النَّارَ/Kıyâmet Günü kavminin önüne düşer, böylece ateşe onları götürür.]" Firavun, Kıyâmet Günü, kavminin önünde bulunacak, nihâyet onlarla birlikte ateşe yuvarlanacaktır." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 68. sayfa]

¹⁴⁶⁵ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile yine Katâde (رحمه الله)'in şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[مِنْهَا قَائِلٌ/Onlardan kâim olan]' Mekânı görülen. '[وَحَصِيدٌ/Ve hasad edilmiş]' Eseri/izi görülmeven." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 68. sayfa]

Ve işte Rabbinin yakalaması böyledir, karyeleri -ve onlar zâlim iken- yakaladığında.¹⁴⁶⁷ Muhakkak ki O'nun yakalaması elimdir, şiddetlidir.(102)

Muhakkak ki bunda, elbette Âhiret azâbından korkanlar için bir âyet vardır.¹⁴⁶⁸ Bu, insânların onun için cem edileceği bir gündür. Ve bu, şahidlik edilen bir gündür.(103)¹⁴⁶⁹

Ve onu tehir etmeyiz, sayılı bir ecel için hâric.(104)

Gün gelince, O'nun izni olmadan bir nefis kelâm edemez. Artık onlardan mutlu ve mutsuz vardır.(105)¹⁴⁷⁰

İmdi o mutsuzlara gelince, artık ateştedir(ler). Onlar için orada şiddetli bir ses ve zayıf bir ses vardır.(106)¹⁴⁷¹

Orada muhalledlerdir, semâlar ve arz devâm ettikçe,¹⁴⁷² Rabbinin dilemesi müstesnâ. Muhakkak ki Rabbin, murâd ettiğini fiil edendir.(107)

¹⁴⁶⁶ İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle dedi: "[أَمْرُ رَبِّكَ/Rabbinin emri] Rabbinin azâbı." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 4. cilt, 198. sayfa]

¹⁴⁶⁷ İbn Mâce (رحمه الله), Ebu Mûsâ el-Eş'arî (رضي الله عنه)'ın şöyle dediğini tahrir etmiştir: "Allah Resûlu (صلى الله عليه وسلم) buyurdu ki: "**Muhakkak ki Allah, zâlime mühlet verir. Sonra onu yakalayınca, (artık) onu salvermez.**" Sonra: "[وَهِيَ ظَالِمَةٌ/Ve işte Rabbinin yakalaması böyledir, karyeleri -ve onlar zâlim iken- yakaladığında.]" (âyetini) kırâat etti." [Ebu AbdUllah Muhammed bin Yezid bin Mâce el-Kazvînî, Sünen-i İbn Mâce (4090.); Şeyh el-Elbânî 'Sahîhu Sünen-i İbn Mâce'de hadîs için: "Sahîhtir" demiştir.]

¹⁴⁶⁸ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "[أَنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً/Muhakkak ki bunda, elbette bir âyet vardır]' Mânâsı: Elbette bir ibret vardır." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 2. cilt, 457. sayfa]

¹⁴⁶⁹ İmâm Beğavî (رحمه الله) dedi ki: "[وَذَلِكَ يَوْمٌ مَّشْهُودٌ/Ve bu, şahidlik edilen bir gündür.]" Yani: Ona semâ ve arz ehli şahidlik eder." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 4. cilt, 199. sayfa]

¹⁴⁷⁰ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) demiştir ki: "[يَوْمَ يَأْتُ لَا تَكَلَّمُ نَفْسٌ إِلَّا بِإِذْنِهِ/Gün gelince, O'nun izni olmadan bir nefis kelâm edemez.]" Yani: Gün gelince, bu gün -ve o Kıyâmet Günü'dür- Allah'ın izni olmadan birisi o gün kelâm edemez. "[فَمِنْهُمْ شَقِيٌّ وَسَعِيدٌ/Artık onlardan mutlu ve mutsuz vardır.]" Yani: Toplananlardan kimi mutsuz ve onlardan (kimisi de) mutludur." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîm, Hûd Sûresi, 105. âyetin tefsirinde]

¹⁴⁷¹ Bu açıklamalar İbn Abbâs (رضي الله عنهم)'a aittir. İbn Ebi Hâtîm (رحمه الله) sahîh bir sened ile İbn Abbâs (رضي الله عنهم)'nın şöyle dediğini tahrir etmiştir: "[زَفِيرٌ/Zefir]' Şiddetli bir ses. "[شَهِيْقٌ/Şehik]' Zayıf bir ses." [Ebu Muhammed ibn Ebi Hâtîm er-Râzî, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîm Müsneden anîr-Resûl ve's-Sahâbe ve't-Tâbiîn, 9. cilt, 269-270. sayfalar (709. ve 712.)]

¹⁴⁷² İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) şöyle dedi: "[خَالِدِينَ فِيهَا مَا دَامَتِ السَّمَوَاتُ وَالْأَرْضُ/Orada muhalledlerdir, semâlar ve arz devâm ettikçe]' İbn Cerîr (رحمه الله) demiştir ki: 'Bir şeyi ebedî olarak devâmlılık ile nitelemek istedikleri zaman: 'Bu, semâlar ve arz devâm ettiği sürece dâim olacaktır.' demek Arabların âdetinden idi. Aynı zamanda Arabların şöyle bir tâbirleri daha vardı: 'Gece ve gündüz peşpeşe geldiği sürece o bâki kalacaktır.' Onlar bu ifâde ile: 'Ebediyen kalacaktır' demek istiyorlardı. Allah (سبحانه) خَالِدِينَ فِيهَا مَا دَامَتِ السَّمَوَاتُ (onlara, aralarında mârûf olan lisân ile hitâb etmiş ve buyurmuştur ki: "[خَالِدِينَ فِيهَا مَا دَامَتِ السَّمَوَاتُ وَالْأَرْضُ/Orada muhalledlerdir, semâlar ve arz devâm ettikçe]" [İbn Cerîr'in sözü burada bitti] İbn

Ve o mutlulara gelince, artık Cennet'tedir(ler), orada muhalledlerdir, semâlar ve arz devâm ettikçe, Rabbinin dilemesi müstesnâ. Kesintisiz bir vergidir.(108)¹⁴⁷³

Öyleyse bunların ibâdet ettiklerinden kuşku içinde olma. İbâdet etmezler, önceden babalarının ibâdet ettiği gibi hâric. Ve muhakkak ki Biz, elbette nasîblerini noksansız onlara îfâ edici(yiz).(109)

Ve andolsun ki, Mûsâ'ya Kitâb'ı verdik de onda ihtilâf edildi. Ve Rabbinden bir kelime geçmemiş olsaydı, elbette aralarında kazâ edilirdi. Ve muhakkak ki onlar, elbette ondan kuşkulu bir şekk içindedir.(110)¹⁴⁷⁴

Ve muhakkak ki her birine amellerini Rabbin elbette îfâ eder. Muhakkak ki O, (onların) amel ettiklerine Habîr'dir.(111)

İmdi emrolunduğun gibi istikâmetli ol ve beraberindeki tevbe edenler (de). Ve tuğyân etmeyin.¹⁴⁷⁵ Muhakkak ki O, amel ettiklerinize Basîr'dir.(112)

Ve o zulmedenlere dayanmayın, yoksa ateş size temâs eder.¹⁴⁷⁶ Ve sizin için Allah'ın dûnundan velîler yoktur. Sonra size nusret edilmez.(113)

Ve namazı, gündüzün iki tarafında ve geceden gündüze yakın saatlerde ikâme et.¹⁴⁷⁷ Muhakkak ki haseneler, kötülükleri giderir.¹⁴⁷⁸ Bu, zikredenler için bir

Kesîr (رحمه الله) devâmla şöyle der: "Derim ki: 'ذَامَتِ السَّمَوَاتُ وَالْأَرْضُ/Semâlar ve arz devâm ettikçe]' kavli ile murâd olunan şey muhtemelen bugünkü semâlar ve arz değil de onların cinsidir. Çünkü muhakkak ki Âhîret âleminde tebdîl olunmuş/değiştirilmiş semâlar ve arz olacaktır. Nitekim Allah (سبحانه وتعالى) şöyle buyurmuştur: 'يَوْمَ تُبَدَّلُ الْأَرْضُ غَيْرَ الْأَرْضِ وَالسَّمَوَاتُ/Arzın başka bir arza tebdîl edildiği gün.]" [İbrâhîm Sûresi, 48. âyet]. [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Hûd Sûresi, 107. âyetin tefsîrinde]

¹⁴⁷³ Şeyh Sa'dî (رحمه الله) demiştir ki: "'عَطَاءٌ غَيْرُ مَجْدُودٍ/Kesintisiz bir vergidir.]" Yani: Allah'ın onlara bahşettiği mukîm/kalıcı nîmetler ve yüksek lezzet şübhesiz ki dâimîdir, sürekli ve herhangi bir vakitte kesilmeyecektir." [Abdurrahmân bin Nâsir es-Sa'dî, Tefsîru'l-Kerîmu'r-Rahmân fî Tefsîri Kelâmi'l-Mennân, 450. sayfa (tek cilt olarak basım)]

¹⁴⁷⁴ Fussilet Sûresi'nin 45. âyeti ile aynıdır

¹⁴⁷⁵ İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) diyor ki: "'فَاسْتَقِمَّ كَمَا أَمَرْتُ/İmdi emrolunduğun gibi istikâmetli ol]" İslâm üzere ol. 'وَمَنْ تَابَ مَعَكَ/Ve beraberindeki tevbe edenler (de).]' Yani: Mü'minler, onlar ki şirkten tevbe etmişlerdir. 'وَلَا تُطْغَوْا/Ve tuğyân etmeyin.]" ki İslâm'dan rücû etmeyesiniz/dönmeyesiniz!" [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 2. cilt, 312. sayfa]

¹⁴⁷⁶ İbn Ebi Hâtîm (رحمه الله) sahîh bir sened ile Abdurrahmân ibn Zeyd ibn Eslem (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'وَلَا تَرْكَبُوا إِلَى الَّذِينَ ظَلَمُوا فَتَمَسَّكُمُ النَّارُ/Ve o zulmedenlere dayanmayın, yoksa ateş size temâs eder.]" Müşriklere dayanmayın, yoksa ateş size temâs eder." [Ebu Muhammed ibn Ebi Hâtîm er-Râzî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm Müsneden anî'r-Resûl ve's-Sahâbe ve't-Tâbiîn, 9. cilt, 283. sayfa (760.)]

¹⁴⁷⁷ İmâm Kassâb (رحمه الله) şöyle der: "'وَاقِمِ الصَّلَاةَ طَرَفَيْ النَّهَارِ وَزُلْفَا مِنْ اللَّيْلِ إِنَّ الْحَسَنَاتِ يُذْهِبْنَ السَّيِّئَاتِ/Ve namazı, gündüzün iki tarafında ve geceden gündüze yakın saatlerde ikâme et. Muhakkak ki

zikrâdır.(114)¹⁴⁷⁹

Ve sabret, öyle ki kuşkusuz Allah muhsinlerin ecrini zâyi etmez.(115)

O hâlde sizden önceki asırlardan bakiyye sâhibleri,¹⁴⁸⁰ arzda fesâdtan -onlardan necât buyurduğumuzdan azı müstesnâ- nehyeden olsaydı. Ve o zulmedenler, içinde şımartıldıklarına ittibâ etti ve mücrimler oldular.(116)

Ve Rabbin karyeleri bir zulüm ile -ve onun ehli ıslâh ediciler iken- helâk edecek değil idi.(117)

Ve eğer Rabbin dileseydi, elbette insânları tek ümmet kılardı. Ve ihtilâf edenler zâil olmazlar;(118)

Rabbinin merhamet ettikleri dışında.¹⁴⁸¹ Ve bunun için onları halk etmiştir.

haseneler, kötülükleri giderir.]]' kavli, beş vakit namazın hatâları sildiğine delâlet eder. Nitekim Allah Resûlu (صلی الله علیه وسلم) şöyle buyurmuştur: 'Beş vakit namazın misâli, sizden birinin evinin önünde akan ve onun içinde her gün beş defa yıkandığı bir nehir gibidir. Böyle birinde hiç kirden bir iz kalır mı?' [Buhârî ve İmâm Ahmed tahrir etmiştir] 'Gündüzün iki tarafında]' Sabah ve ikindi (namazları). 'وَزُلْفَا مِنَ النَّيْلِ/Ve geceden gündüze yakın saatlerde]' Akşam ve yatsı (namazları). Ve (İsrâ Sûresi, 78. âyet) şöyle buyurmuştur: '[أَقِمِ الصَّلَاةَ لِذُلُوكِ الشَّمْسِ إِلَى غَسَقِ [أَقِمِ الصَّلَاةَ لِذُلُوكِ الشَّمْسِ إِلَى غَسَقِ النَّيْلِ/Güneşin kaymasından gecenin kararmasına kadar namazı ikâme et]' Ve bu öğlen (namazı)dır. '[أَقِمِ الصَّلَاةَ لِذُلُوكِ الشَّمْسِ إِلَى غَسَقِ النَّيْلِ/Gecenin kararmasına kadar]' İkinci, akşam ve yatsı namazları bu kavlin medlûlüne dâhil olmuştur. Sonra buyurur ki: '[أَقِمِ الصَّلَاةَ لِذُلُوكِ الشَّمْسِ إِلَى غَسَقِ النَّيْلِ/Ve fecrin Kur'ân'ı(nı da). Muhakkak ki fecrin Kur'ân'ı müşâhede olunandır.]]' [İsrâ Sûresi, 78. âyet] İşte bunlar beş (vakit) namazın Kur'ân'da zikridir." [Ebu Ahmed Muhammed bin Alî el-Kerecî el-Kassâb, Nuketul-Kur'ân, 1. cilt, 606. sayfa]

¹⁴⁷⁸ İmâm İbn Ebi Şeybe (رحمه الله), AbdUllah ibn Mes'ud (رضي الله عنه)'ın şöyle dediğini tahrir etmiştir: "Bir adam Nebî (صلی الله علیه وسلم)'e geldi ve dedi ki: 'Ben Medîne'nin kenarında oturan bir kadını elledim; ona temas ettim ama kendisiyle ilişkiye girmedim. İşte ben buyum. Şimdi benim hakkımda dilediğini kazâ et!' Bunun üzerine Ömer ona dedi ki: 'Andolsun ki, eğer sen kendini örtmüş olsaydın, Allah da seni örterdi!' Nebî (عليه السلام) ise herhangi bir cevâb vermedi. Bunun üzerine adam kalkıp gitti. Derken Nebî (صلی الله علیه وسلم), arkasından bir adam göndererek onu çağırdı ve ona şu âyeti tilâvet etti: 'وَأَقِمِ الصَّلَاةَ طَرَفَيِ النَّهَارِ وَزُلْفَا مِنَ اللَّيْلِ إِنَّ الْحَسَنَاتِ يُذْهِبْنَ السَّيِّئَاتِ]' Ve namazı, gündüzün iki tarafında ve geceden gündüze yakın saatlerde ikâme et. Muhakkak ki haseneler, kötülükleri giderir.]]' Bunun üzerine kavimden bir adam dedi ki: 'Bu sadece ona mı mahsûs, ey Allah'ın Resûlu?' Buyurdu ki: 'Bilakis bu, insânların umûmu içindir.'" [Ebu Bekr Abdİllah ibn Muhammed ibn Ebi Şeybe, Müsnedu İbn Ebi Şeybe, 1. cilt, 131. Sayfa (173.)]

¹⁴⁷⁹ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) diyor ki: "'[لِذِكْرِي لِلنَّاسِ/Bu, zikredenler için bir zikrâdır.]]' Yani: Bu, öğüt alanlar için bir öğüttür." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 2. cilt, 466. sayfa]

¹⁴⁸⁰ İmâm Kurtubî (رحمه الله) demiştir ki: "'[أُولُوا بِقِيَّةٍ/Bakiyye sâhibleri]]' Yani: Taat ve dîn ve akıl ve basîret ashâbı." [Ebu AbdUllah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, el-Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, Hud Sûresi, 116. âyetin tefsîrinde]

¹⁴⁸¹ Şeyhulİslâm İbn Teymiyye (رحمه الله) şöyle demektedir: "Allah (سبحانه وتعالى), cemaat ve uzlaşmayı emretmiş, firkalaşma ve ihtilâftan nehyetmiş, rahmet ehlinin ihtilâf etmediklerini haber vermiş ve şöyle buyurmuştur: 'وَلَا يَزَالُونَ مُخْتَلِفِينَ إِلَّا مَنْ رَجَعَ رَبِّكَ/Ve ihtilâf edenler zâil olmazlar. Rabbinin merhamet ettikleri dışında.]]' [Hûd Sûresi, 118-119. âyetler] Bunun için, Resûl (صلی الله علیه وسلم)'e en çok tâbi olan insânlar, Sünnet'e müntesib tâifelerin hepsi içerisinde, ihtilâfa en az düşen

Ve Rabbinin kelimesi tamamlanmıştır: 'Elbette Cehennem'i topluca cinler ve insânlardan dolduracağım.'(119)

Ve resûllerin -gönlünü kendisiyle tesbit edeceğimiz- bilgilerinden tümünü üzerine kıssa ediyoruz.¹⁴⁸² **Ve bunda hakk sana gelmiştir ve mü'minlere bir vaaz ve bir zikrâ.**(120)¹⁴⁸³

Ve o îmân etmeyenlere de ki: 'Durumunuz üzere amel edin,¹⁴⁸⁴ **muhtakkak ki biz (de) amel ediyoruz.'**(121)¹⁴⁸⁵

'Ve bekleyin, muhtakkak ki biz (de) bekleyenler(iz).'(122)

Ve semâlar ve arzın gaybı Allah'ındır. Ve bütün işler O'na rücû ettirilir.¹⁴⁸⁶ **Bu itibarla O'na ibâdet et ve O'nun üzere tevekkül et. Ve Rabbin amel ettiklerinizden gâfil değildir.**(123)

kimselerdir. Sünnet'e yakın olan herkes, mut'ezile ve râfıza gibi Sünnet'ten uzak olan kimselerden daha az ihtilâflı olur. Mu'tezililerin ve rafizilerin en ihtilâflı tâifeler olduklarını görürsün. Felsefecilerin ihtilâfı ise sayılabilecek gibi değildir." [Ebu'l-Abbâs Takıyyuddîn Ahmed ibn AbdilHalîm ibn Teymiyye, Mecmû'u'l-Fetâvâ, 9. cilt, 230. sayfa]

¹⁴⁸² Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "'وَكَلَّا نَقْصُ عَلَيْكَ مِنْ أَنْبَاءِ الرُّسُلِ مَا نُنَبِّئُ بِهِ فُؤَادَكَ"/Ve resûllerin -gönlünü kendisiyle tesbit edeceğimiz- bilgilerinden tümünü üzerine kıssa ediyoruz.'" Mânâsı: Gönlünü onlarla sâbit kılmak için, resûllerin bilgilerinden ihtiyâc duyduğun her şeyi sana kıssa ediyoruz." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 2. cilt, 469. sayfa]

¹⁴⁸³ İmâm Kâsimî (رحمه الله) diyor ki: "'وَمَوْعِظَةً وَذِكْرًا لِلْمُؤْمِنِينَ"/Ve mü'minlere bir vaaz ve bir zikrâ' Yani: Ümmetleri helâk eden şeylere karşı tedbir almaları için bir ibret. Dîn edinmeleri vacib olan sıratı hatırlatmak ve onu yol ve sîret edinmektir." [Cemâleddîn el-Kâsimî, Mehâsinu't-Te'vîl, 9. Cüz, 3500. sayfa]

¹⁴⁸⁴ İbn Ebî Zemenîn (رحمه الله) dedi ki: "'عَلَى مَكَاتِبِكُمْ"/Durumunuz üzere amel edin' Yani: Küfrünüz üzere (amel edin/çalışın)." [Ebî Abdillâh Muhammed ibn Abdillâh ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîz, 2. cilt, 314. sayfa]

¹⁴⁸⁵ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) şöyle demektedir: "'عَلَى مَكَاتِبِكُمْ"/Durumunuz üzere amel edin' Yani: Yolunuz ve menheciniz üzere (amel edin/çalışın). 'إِنَّا عَامِلُونَ'/Muhtakkak ki biz (de) amel ediyoruz' Yani: Yolumuz ve menhecimiz üzere (biz (de) amel ediyoruz)." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dîmaşkî, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîm, Hûd Sûresi, 121. âyetin tefsîrinde]

¹⁴⁸⁶ İbn Ebî Zemenîn (رحمه الله) demiştir ki: "'وَلِلَّهِ غَيْبُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ"/Ve semâlar ve arzın gaybı Allah'ındır.' Yani: O'ndan başkası onu ilmedemez. 'وَاللَّهِ يَرْجِعُ الْأَمْرَ كُلَّهُ"/Ve bütün işler O'na rücû ettirilir.' Kıyâmet Günü (bütün işler O'na rücû ettirilir)." [Ebî Abdillâh Muhammed ibn Abdillâh ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîz, 2. cilt, 314. sayfa]

12. YÛSUF SÛRESİ (111 âyettir)

Allah'ın ismi ile, Rahmân, Rahîm

Elif, Lâm, Râ. Bunlar mübîn¹⁴⁸⁷ Kitâb'ın¹⁴⁸⁸ âyetleridir.(1)

Muhakkak ki Biz, Arabça bir Kur'ân olarak onu inzâl ettik. Umulur ki siz akledersiniz.(2)¹⁴⁸⁹

Biz, bu Kur'ân'ı sana vahyetmekle kıssaların en güzelini üzerine kıssa edeceğiz. Ve oysa ondan önce, elbette gâfillerden idin.(3)

Hani Yûsuf, babasına demişti ki: 'Ey babam, muhakkak ki ben, onbir yıldız ve güneş ve ayı gördüm. Bana secde ediyorlar onları gördüm.(4)

(Babası) dedi ki: 'Ey oğlum, rüyâmı kardeşlerinin üzerine kıssa etme, o zaman senin için bir tuzak kurarlar. Muhakkak ki şeytân, insân için mübîn bir düşmandır.'(5)¹⁴⁹⁰

Ve işte böyle Rabbin seni seçecek ve hâdiselerin tevîlinden¹⁴⁹¹ sana tâlim edecek¹⁴⁹² ve üzerine ve Yâkûb ailesi üzerine nimetini tamamlayacak, önceden

¹⁴⁸⁷ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) dedi ki: "'[المُبِين]/Mübîn]' Mânâsı: Helâlını ve harâmını beyân eder." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 3. cilt, 6. sayfa]

¹⁴⁸⁸ İbn Ebî Zemenîn (رحمه الله) şöyle der: "'[الْكِتَاب]/Kitâb]' Yani: Kur'ân." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîz, 2. cilt, 315. sayfa]

¹⁴⁸⁹ İmâm Beğavî (رحمه الله) der ki: "'[قُرْءَانًا عَرَبِيًّا لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ]/Arabça bir Kur'ân olarak onu inzâl ettik. Umulur ki siz akledersiniz.' Yani: Mânâlarını ilmetmeniz ve içindekileri fehmetmeniz/anlamanız için onu sizin dilinizde inzâl ettik." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 4. cilt, 211. sayfa]

¹⁴⁹⁰ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) diyor ki: "'[لَإِنَّ الشَّيْطَانَ لِلْإِنْسَانِ عَدُوٌّ مُبِينٌ]/Muhakkak ki şeytân insân için mübîn bir düşmandır.' Mânâsı: Şübhesiz ki şeytân, bunu onlara süslü gösterir ve düşmanlığından -kadîm/eski düşmanlığından- dolayı onları buna teşvik eder." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 3. cilt, 8. sayfa]

¹⁴⁹¹ İbn Ebî Hâtîm (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[تَأْوِيلُ الْحَادِثَاتِ/Hâdiselerin tevîli]' Rüyâ tâbiri." [Ebu Muhammed ibn Ebî Hâtîm er-Râzî, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîm Müsneden anî'r-Resûl ve's-Sahâbe ve't-Tâbiîn, 9. cilt, 338. sayfa (33.)]

¹⁴⁹² İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle demektedir: "'[وَيُعَلِّمُكَ مِنْ تَأْوِيلِ الْآحَادِيثِ]/Ve hâdiselerin tevîlinden sana tâlim edecek]' Murâd edilen rüyâ tâbiridir. '[تَأْوِيلُ/Te'vîl]' (diye) tesmiyye edilmiştir, çünkü o, uykusunda gördüğü şey üzere durumunu te'vîl etmektedir/yorumlamaktadır. '[تَأْوِيلُ/Te'vîl]' Durumun âkibetine dâir yorum yapmaktır." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 4. cilt, 214. sayfa]

babaların İbrâhîm ve İshâk üzerine onu tamamladığı gibi. Muhakkak ki Rabbin, Alîm'dir, Hakîm'dir.(6)

Andolsun ki, Yûsuf ve kardeşlerinde suâl edenler için âyetler var idi.(7)

Hani (kardeşleri) demişlerdi ki: 'Elbette Yûsuf ve kardeşi babamıza bizden daha muhabbetlidir. Ve biz bir cemaat(ız).¹⁴⁹³ Muhakkak ki babamız, elbette mübîn bir dalâlet içindedir.'(8)

'Yûsuf'u katledin veya bir yere onu atın, babanızın teveccühü size kalsın. Ve onun ardından sâlihler kavmi olursunuz.'(9)

Onlardan bir sözcü dedi ki: 'Yûsuf'u katletmeyin ve bir kuyunun dibine onu ilkâ edin, bazı kervanlar onu alsın, eğer fâiller iseniz.'(10)

(Babalarına) dediler ki: 'Ey babamız, sana ne oluyor, Yûsuf üzere bizi emîn tutmazsın? Ve muhakkak ki biz, elbette onun için nasîhat edicileriz.'(11)

'Yarın bizimle onu irsâl et, gezsın ve oynasın. Ve muhakkak ki biz onu elbette muhâfaza ediciler(iz).'(12)

(Babaları) dedi ki: 'Muhakkak ki ben, elbette onunla gitmenize hüznlenirim. Ve korkarım ki kurt -ve siz ondan gâfiller iken- onu yer.'(13)

Dediler ki: 'Eğer kurt -ve biz bir topluluk iken- onu yerse, muhakkak ki biz o zaman elbette hüsrâna uğrayanlar(ız)dır.'(14)

Nihâyet onunla gittikleri ve kuyunun dibine onu bırakmaya icmâ ettikleri zaman ve (o vakit) ona vahyettik ki: 'Elbette bu işlerini -ve onlar şuurunda değillerken- kendilerine bildireceksin.'(15)¹⁴⁹⁴

Ve yatsıleyin babalarına geldiler, ağlıyorlardı.(16)

¹⁴⁹³ Bu açıklama İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) aittir, demiştir ki: "'أَحَبُّ إِلَى آبِنَا مَنَّا وَنَحْنُ غُصْبَةٌ/Babamıza bizden daha muhabbetlidir. Ve biz bir topluluğuz.'" Yani: Cemaat. Öyleyse bu ikisi, nasıl bir cemaatten daha muhabbetli/sevgili olur?" [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîm, Yûsuf Sûresi, 8. âyetin tefsîrinde]

¹⁴⁹⁴ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'وَإِذَا وَحْيًا إِلَيْهِ لَتَنَبَّيْنَهُمْ بِأَمْرِهِمْ هَذَا وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ/Ve (o vakit) ona vahyettik ki: 'Elbette bu işlerini -ve onlar şuurunda değillerken- kendilerine bildireceksin.'" Allah, Yûsufa -ve o kuyuda iken-, kendisine yapmış olduklarını onlara bildireceğini vahyetmiştir. '[وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ/Ve onlar şuurunda değillerken]' Bu vahyin (onlar şuurunda değillerken)." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 15. cilt, 576. sayfa]

Dediler ki: 'Ey babamız, kuşkusuz biz gitmiştik, müsâbaka ediyorduk ve Yûsuf'u metâmızın indinde bırakmıştık. Fakat kurt onu yemiş. Ve sen bize inancı değilsin, velev ki sâdıklar olsak.'(17)

Ve gömleğinin üzerinde yalancı bir kan ile geldiler. Dedi ki: 'Bilakis nefisleriniz bir işe sizi sürüklemiş. Artık (bana düşen) güzel bir sabırdır. Ve vasf ettikleriniz üzerine istiâne dilenilecek Allah'tır.'(18)¹⁴⁹⁵

Ve bir kervan geldi ve sucularını irsâl ettiler, hemen kovasını (kuyuya) saldı. Dedi ki: 'Ey büşrâ, işte bir oğlan.' Ve satmak için onu sakladılar. Ve Allah, (onların) amel ettiklerine Âlîm'dir.(19)

Ve ucuz bir değer ile, sayılı dirheme onu sattılar. Ve ona önem vermeyenlerden oldular.(20)

Ve Mısır'dan onu o satın alan, hanımına dedi ki: 'Kalacağı yerinde ona ikrâm et. Belki bize menfaat sağlar veya evlâd onu itti haz ederiz.' Ve işte böyle Yûsuf'u arzda -ve hâdiselerin tevîlinden ona tâlim etmemiz için- temkîn ettik.¹⁴⁹⁶ Ve Allah, emrinin üzere gâlibtir ve lâkin insânların ekserîsi ilmetmezler.(21)

Ve şiddetliliğine ulaştığında,¹⁴⁹⁷ ona hüküm ve ilim verdik. Ve muhsinlere işte böyle karşılık veririz.(22)

Ve -o (hanım) ki o onun evindedir- onun nefsinden murâd almak istedi ve kapıları sımsıkı kapadı. Ve dedi ki: 'Haydi gel.' (Yûsuf) dedi ki: 'MaâzAllah,¹⁴⁹⁸ muhakkak ki o rabbimdir,¹⁴⁹⁹ yerimi güzel tuttu. Muhakkak ki o zâlimler felâh bulmazlar.(23)¹⁵⁰⁰

¹⁴⁹⁵ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[وَاللَّهُ وَاللَّهُ] Ve vasf ettikleriniz üzerine istiâne dilenilecek Allah'tır." Yani: Yalanlarınız üzerine (istiâne/yardım dilenilecek Allah'tır)." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 15. cilt, 586. sayfa]

¹⁴⁹⁶ İmâm Beğavî (رحمه الله) dedi ki: "[وَكُنَّا لِيُوسُفَ فِي الْأَرْضِ] Ve işte böyle Yûsuf'u arzda temkîn ettik]" Yani: Mısır arâzisinde (onu temkîn ettik/yerleştirdik). Yani: Yûsuf'u katledilmekten onu kurtardığımız ve kuyudan onu çıkardığımız gibi, işte böyle arzda temkîn ettik ve hazînelerin üzerine onu (sorumlu) kıldık." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 4. cilt, 226. sayfa]

¹⁴⁹⁷ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) der ki: "[وَلَمَّا بَلَغَ أَشُدَّهُ] Ve şiddetliliğine ulaştığında]" Yani: Akı kemâle erdiği ve hilkatı/yaratılışı tamamlandığı(nda)." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dimaşkî, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîm, Yûsuf Suresi, 22. âyetin tefsîrinde]

¹⁴⁹⁸ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) şöyle demekte: "[مَعَاذَ اللَّهِ/MaâzAllah]" Mânâsı: Allah'a istiâne ederim/sığınırım." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 3. cilt, 21. sayfa]

Ve andolsun ki, (kadın) onu arzulamıştı ve (Yûsuf da) onu arzulamıştı, eğer Rabbinin burhânını görmüş olmasaydı. İşte böyle kötülüğü ve fuhşıyyâtı ondan uzaklaştırmak için (burhânımızı gösterdik). Muhakkak ki o, muhlisler (olan) kullarımızdandır.(24)

Ve kapıya koştular ve (kadın) onun gömleğini arkadan yırttı. Ve kapının yanında efendisine¹⁵⁰¹ rastladılar. (Kadın) dedi ki: 'Ehline bir kötülük murâd edene cezâ, zindana atılmak veya elîm bir azâbtan başka nedir?'(25)

(Yûsuf) dedi ki: 'O, nefsimden murâd almak istedi.' Ve (kadının) ehlinden bir şâhid, şâhidlik etti ki: 'Eğer gömleği önden yırtılmış ise, bu durumda (kadın) doğru söylemiştir ve o, yalancılardandır.'(26)

'Ve eğer gömleği arkadan yırtılmış ise, bu durumda (kadın) yalan söylemiştir ve o, sâdıklardandır.'(27)

Bunun üzerine gömleğinin arkadan yırtıldığını görünce, dedi ki: 'Muhakkak ki o, tuzağınız dandır. Muhakkak ki tuzağınız azîmdir.'(28)

'Yûsuf, bundan îrâz et. Ve (ey kadın,) günâhına istiğfâr et. Muhakkak ki sen, hatâ edenlerden oldun.'(29)

Ve şehirde kadınlar dediler ki: 'Azîzin hanımı gencinin nefsinden murâd almak istemiş. Muhabbet yüreğine işlemiş. Muhakkak ki biz, elbette mübîn bir dalâlette onu görüyoruz.'(30)

O vakit (kadın) dedikodularını işitince, onlara (dâvetçi) irsâl etti ve onlar için yaslanılacak yer hazırladı ve onlardan her birine bir bıçak verdi ve (Yûsuf'a) dedi ki: 'Karşılarna çık.' Böylece (kadınlar) onu görünce, onu büyüttüler ve ellerini kestiler ve dediler ki: 'Allah için hâşa, bu bir beşer değildir. Bu, kerîm bir melekten başkası değildir.'(31)

¹⁴⁹⁹ İbn Ebi Hâtîm (رحمه الله) hasen bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[لَهُ رَبِّي]/Muhakkak ki o rabbimdir'" (Muhakkak ki o kocan) efendimdir." [Ebu Muhammed ibn Ebi Hâtîm er-Râzî, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîm Müsneden anî'r-Resûl ve's-Sahâbe ve't-Tâbiîn, 9. cilt, 384. sayfa (171.)]

¹⁵⁰⁰ İmâm Beğavî (رحمه الله) demiştir ki: "'[يُفْلِحُ الظَّالِمُونَ]/Zâlimler felâh bulmazlar!'" Denmiştir ki: Yani zinâ edenler mutlu değildir." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 4. cilt, 228. sayfa]

Ebu'l-Ferec İbn Cevzî (رحمه الله) ise şöyle der: "Burada: '[الظَّالِمُونَ]/Zâlimler'" Zinâ edenlerdir." [Ebu'l-Ferec Abdurrahmân ibn Alî ibn Muhammed ibn Cevzî, Zâdu'l-Mesîr fî İlmi't-Tefsîr, 689. sayfa (tek cilt olarak basım)]

¹⁵⁰¹ İbn Ebi Hâtîm (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[سَيِّدَهَا]/Efendisi'" Zevci/kocası." [Ebu Muhammed ibn Ebi Hâtîm er-Râzî, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîm Müsneden anî'r-Resûl ve's-Sahâbe ve't-Tâbiîn, 9. cilt, 396.-397. sayfa (201.)]

(Kadın) dedi ki: 'İşte bu, o hakkında beni levmettiğinizdir. Ve andolsun ki, onun nefsinden murâd almak istedim, fakat sakındı. Ve eğer ona emrettiğimi fiil etmezse, elbette zindana atılır ve elbette küçük düşürülenlerden olur.'⁽³²⁾¹⁵⁰²

(Yûsuf) dedi ki: 'Rabbim, zindan, kendisine beni dâvet ettiklerinden bana daha muhabbetlidir. Ve eğer tuzaklarını benden uzaklaştırmazsan, onlara eğilim gösterir ve câhillerden olurum.'⁽³³⁾

Böylece Rabbi ona icâbet buyurdu da onların tuzaklarını ondan uzaklaştırdı. Muhakkak ki O, O'dur Semî, Alîm.⁽³⁴⁾

Sonra âyetleri görmelerinin ardından, mutlaka bir süreye kadar onu zindana atmak kendilerine uygun geldi.⁽³⁵⁾¹⁵⁰³

Ve onunla beraber zindana iki genç dâhil oldu. İkisinden biri dedi ki: 'Muhakkak ki ben (rüyâmda) şarâb sıkığımı gördüm.' Ve diğeri dedi ki: 'Muhakkak ki ben (rüyâmda) başımın fevkinde bir ekmek taşıdığımı gördüm, ondan kuşlar yiyor. Onun tevîlini bize bildir. Muhakkak ki biz, seni muhsinlerden görüyoruz.'⁽³⁶⁾

(Yûsuf) dedi ki: 'Kendisiyle rızıklandırıldığınız bir taam size gelmez ki, size gelmeden önce onun tevîlini size bildirmeyeyim. Bu, Rabbimin bana tâlim ettiğindendir. Muhakkak ki ben, Allah'a îmân etmeyen bir kavmin milletini terkettim.'¹⁵⁰⁴ Ve Ahîret'e onlar, onlardır kâfirler.'⁽³⁷⁾

¹⁵⁰² İbn Ebî Zemenîn (رحمه الله) şöyle dedi: "[وَلْيَكُونَا مِنَ الصَّاغِرِينَ/Ve elbette küçük düşürülenlerden olur]' Yani: Zelillerden (olur)."[Ebî Abdîllah Muhammed ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîz, 2. cilt, 324. sayfa]

¹⁵⁰³ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "[ثُمَّ بَدَأَ لَهُمْ/Sonra kendilerine uygun geldi]' Yani: Kendilerine zâhir oldu. '[أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا رَأَوْا الْآيَاتِ/Âyetleri görmelerinin ardından]' Bunlar, gömleğin yırtılması ve gencin kelâmı ve kadınların bıçaklar ile ellerini kesmeleri ve onun cemâlinde bir nebzeyi temâşâ etmeleri sonucunda akıllarının gitmesidir. '[لَيْسَ جَنَّتُهُ حَتَّى جِئْتُ/Mutlaka bir süreye kadar onu zindana atmak]' Yani: Bir müddete kadar onu habsetmek." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 3. cilt, 29. sayfa]

¹⁵⁰⁴ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) der ki: "[ذَلِكُمْ مِمَّا عَلَّمَنِي رَبِّي إِنِّي تَرَكْتُ مِلَّةَ قَوْمٍ لَا يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ]" Bu, Rabbimin bana tâlim ettiğindendir. Muhakkak ki ben, Allah'a îmân etmeyen bir kavmin milletini terkettim.' Bu, ancak Allah'ın bana tâlim etmesiyledir. Çünkü ben, Allah'a ve Âhîret Günü'ne kâfirler olanların -böylece dönüş yerinin sevâbını ve ikâbını ummazlar- milletini terkettim." [Ebu'l-Fidâ İsmâîl ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîm, Yûsuf Sûresi, 37. âyetin tefsîrinde]

'Ve babalarım İbrâhîm ve İshâk ve Yâkûb'un milletine tâbi oldum. Bizim için Allah'a bir şey şirk koşmamız olamaz. Bu,¹⁵⁰⁵ üzerimize ve insânlar üzerine Allah'ın fazlındandır. Ve lâkin insânların ekserîsi şükretmezler.'(38)

'Ey zindan arkadaşlarım, müteferrik rabbler mi hayırlıdır, yoksa Vâhid,¹⁵⁰⁶ Kakhâr¹⁵⁰⁷ Allah mı?'(39)¹⁵⁰⁸

'O'nun dûnundan ibâdet ettikleriniz, sizin ve babalarınızın tesmiye ettiği isimlerden başkası değildir. Allah, onlar hakkında bir sultân inzâl etmemiştir.¹⁵⁰⁹ Hüküm, Allah'tan başkasının değildir. O'ndan başkasına ibâdet etmemenizi emretmiştir.¹⁵¹⁰ Bu, kayyim Dîn'dir. Ve lâkin insânların ekserîsi ilmetmezler.'(40)¹⁵¹¹

'Ey zindan arkadaşlarım, (rüyâlarınıza) gelince, biriniz böylece rabbine içki sunacak¹⁵¹² ve diğerine gelince, böylece asılacak da kuşlar başından yiyecektir. O hakkında fetvâ istediğiniz iş kazâ edilmiştir.'(41)

¹⁵⁰⁵ İmâm Beğavî (رحمه الله) dedi ki: "'[بُذِّكْ]'/'Bu'']' (Bu) Tevhîd ve ilim." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Begavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 4. cilt, 242. sayfa]

¹⁵⁰⁶ İmâm Taberî (رحمه الله) demiştir ki: "'[الْوَّاحِد]'/'Vâhid']' Mülkünde şerik olması O'na yakışmaz." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 21. cilt, 235. sayfa]

¹⁵⁰⁷ İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle demektedir: "'[الْكَاخِر]'/'Kakhâr']' (Mevcûdâtın) hepsine gâlibtir." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Begavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 4. cilt, 242. sayfa]

¹⁵⁰⁸ İbn Ebî Zemenîn (رحمه الله) diyor ki: "'[عَارِبَاتٌ مُتَفَرِّقُونَ]'/'Müteferrik rabbler mi']' Yani: Allah'ın dûnundan o ibâdet ettiğiniz küçük ve büyük ve orta (boy) putlar.' [Ebi Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîz, 2. cilt, 326. sayfa]

¹⁵⁰⁹ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "'[O'nun dûnundan ibâdet ettikleriniz, sizin ve babalarınızın tesmiye ettiği isimlerden başkası değildir.]' Yani: Bu putlar, mânâdan yoksun mücerred isimlerdir. [Allah, onlar hakkında bir sultân inzâl etmemiştir.]' Yani: Bir Hüccet inzâl etmemiştir." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 3. cilt, 32. sayfa]

¹⁵¹⁰ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Ebî Âliye (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[لَكُنْ أَكْثَرُ النَّاسِ لَا يُعْبَدُونَ]'/'Hüküm, Allah'tan başkasının değildir. O'ndan başkasına ibâdet etmemenizi emretmiştir.' Dînin esası, şeriki olmayan tek Allah'a ihlâs üzerinedir." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 16. cilt, 106. sayfa]

¹⁵¹¹ İmâm Kâsimî (رحمه الله) şöyle demiştir: "'[بُذِّكْ]'/'Bu']' Yani: Allah'ın azâmetinin kemâline delâlet eden Tevhîd. [لَكُنْ أَكْثَرُ النَّاسِ لَا يُعْبَدُونَ]'/'Kayyim Dîn'dir'] Yani: Hakk, müstakîm/dosdoğru, sâbit Dîn'dir. [لَكُنْ أَكْثَرُ النَّاسِ لَا يُعْبَدُونَ]'/'Ve lâkin insânların ekserîsi ilmetmezler.' Yani: Ceihâletlerinden dolayı ilmetmezler. İşte bunun için onların çoğu müşrik olmuştur." [Cemâleddîn el-Kâsimî, Mehâsinu't-Te'vîl, 9. Cüz, 3542. sayfa]

¹⁵¹² Şeyh Sa'dî (رحمه الله) diyor ki: "'[فَيُسْقَى رَبَّهُ خَمْرًا]'/'Böylece rabbine içki sunacak']' Yani: Hizmet etmekte olduğu sâhibine içki sunacak ve bu da onun hapisten çıkmasını gerektirecektir." [Abdurrahmân bin Nâsir es-Sa'dî, Teysîru'l-Kerîmu'r-Rahmân fî Tefsîri Kelâmi'l-Mennân, 460. sayfa (tek cilt olarak basım)]

Ve ikisinden necâta erecek o zannettiğine dedi ki: 'Rabbinin indinde beni zikret.'¹⁵¹³ Fakat rabbisine zikretmeyi şeytân ona unutturdu, bu nedenle senelerce zindanda kaldı.(42)

Ve melik dedi ki: 'Muhakkak ki ben, (rüyâmda) yedi şişman inek görüyorum, yedi arık (inek) onları yiyor ve yedi yeşil başak ve diğerleri kuru. Ey ileri gelenler, rüyâm hakkında bana fetvâ verin, eğer rüyâyı tâbir edenler iseniz.'(43)

Dediler ki: 'Karışık düşler. Ve biz düşlerin tâbirini ilmedenler değiliz.'(44)

Ve ikisinden o necâta eren -ve nice sürenin ardından hatırladı- dedi ki: 'Ben onun tâbirini size bildiririm, hemen beni (zindana) irsâl edin.'(45)

'Yûsuf, ey sıddık':¹⁵¹⁴ 'Yedi şişman inek, yedi arık (inek) onları yiyor ve yedi yeşil başak ve diğerleri kuru.' hakkında bize fetvâ ver. Umarım ki insânlara (tâbirin ile) rücû ederim. Umulur ki onlar ilmederler.'(46)

Dedi ki: 'Yedi sene sürekli ekersiniz. Artık hasat ettiğinizi -yiyeceğinizden azı dışında- öylece onu başağında bırakın.'(47)

'Sonra bunun ardından yedi şiddetli (sene) gelir. Onlar için takdîm ettiğinizi -saklıyacağımızdan azı dışında- yerler.'(48)

'Sonra bunun ardından bir yıl gelir, insânlar onda bol yağmura kavuşur ve onda (mahsülleri) sıkırlar.'(49)

Ve melik dedi ki: 'Onu bana getirin.' Bunun üzerine irsâl edilen ona gelince, dedi ki: 'Rabbine rücû et'¹⁵¹⁵ de ellerini o kesen kadınların durumu neydi ona suâl et.¹⁵¹⁶ Muhakkak ki Rabbim, onların tuzaklarına Âlim'dir.'(50)

¹⁵¹³ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[اذْكُرْنِي عِنْدَ رَبِّكَ]/Rabbinin indinde beni zikret.'" Zindan arkadaşlarından o necâta erecek olana (bunu demiştir). Yûsuf (عليه السلام) dedi ki: 'Melikin indinde beni zikret/an.'" [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 16. cilt, 109. sayfa]

¹⁵¹⁴ Şeyh Sa'dî (رحمه الله) demiştir ki: "'[يُوسُفُ أَيُّهَا الصَّبِيُّ]/Yûsuf, ey sıddık'" Yani: (Ey) sözlerinde ve fiillerinde sadâkati çok olan." [Abdurrahmân bin Nâsir es-Sa'dî, Teysîru'l-Kerîmu'r-Rahmân fî Tefsîri Kelâmi'l-Mennân, 461. sayfa (tek cilt olarak basım)]

¹⁵¹⁵ İmâm Taberî (رحمه الله) şöyle demekte: "'[ارْجِعْ إِلَى رَبِّكَ]/Dedi ki: 'Rabbine rücû et'" Yûsuf irsâl edilene dedi ki: 'Efendine rücû et/dön.'" [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 16. cilt, 133. sayfa]

¹⁵¹⁶ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[ارْجِعْ إِلَى رَبِّكَ فَسَنُفِيَهُ مَا بَالُ النَّسُوءِ]/Rabbine rücû et de kadınların durumu neydi ona suâl et'" Allah'ın Nebîsi (عليه السلام), suçsuzluğu ortaya çıkıncaya kadar (zindandan) çıkmayı murâd etmemiştir." [Ebu Ca'fer

(Melik) dedi ki: 'Yûsuf'un nefsinden murâd almak istediğinizde derdiniz neydi?' (Kadınlar) dediler ki: 'Allah için hâşa, onun aleyhinde bir kötülük ilmetmiyoruz.' Azîz'in hanımı dedi ki: 'Şimdi hakk ortaya çıktı. Ben onun nefsinden murâd almak istedim. Ve muhakkak ki o elbette sâdıklardandır.'(51)

(Yûsuf dedi ki:) 'Bu, gıyâbında ona ihânet etmediğimi ve Allah'ın hâinlerin tuzaklarına hidâyet etmeyeceğini ilmetmesi içindir.'(52)

'Ve nefsimi temize çıkarmam. Muhakkak ki nefis, elbette kötülük ile emreder, Rabbimin merhamet ettiği müstesnâ. Muhakkak ki Rabbim, Gafûr'dur, Rahîm'dir.'(53)

Ve melik dedi ki: 'Onu bana getirin, nefsim e hâs onu kılayım.'¹⁵¹⁷ Bunun üzerine onunla kelâm edince, dedi ki: 'Muhakkak sen, bugün indimizde¹⁵¹⁸ temkîn sâhibi,¹⁵¹⁹ emîn(sin).'(54)

Dedi ki: 'Beni arzın hazineleri üzerine kıl.'¹⁵²⁰ Muhakkak ki ben muhâfaza eden, ilmeden(im).'(55)¹⁵²¹

Ve işte böyle arzda Yûsuf'u temkîn ettik.¹⁵²² Orada dilediği yerde konaklardı. Rahmetimizi dilediğimize nasîb ederiz. Ve muhsinlerin ecrini zâyî etmeyiz.(56)

Ve elbette Âhiret ecir, o îmân edenler ve takvâ eder olanlar için daha hayırlıdır.(57)

ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 16. cilt, 136. sayfa]

¹⁵¹⁷ Bu açıklama Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) a aittir, der ki: "'اَسْتَخْلَصَهُ لِنَفْسِي"/"Estahlishu li nefsi." Mânâsı: Nefsime hâs/özel onu kılayım." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 3. cilt, 40. sayfa]

¹⁵¹⁸ Bu açıklama İbn Ebî Zemenîn (رحمه الله) a aittir, şöyle dedi: "'لَدَيْنَا"/"Ledeynâ]" İndimizde." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîz, 2. cilt, 331. sayfa]

¹⁵¹⁹ İmâm Şevkânî (رحمه الله) der ki: "'مَكِينٌ"/"Temkîn sâhibi]" Mânâsı: Konum ve emânet/güvenilirlik sâhibi." [Muhammed bin Alî eş-Şevkânî, Fethu'l-Kadîr, 701. sayfa (tek cilt olarak basım)]

¹⁵²⁰ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) dedi ki: "'اَجْعَلْنِي عَلَى خَزَائِنِ الْأَرْضِ"/"Beni arzın hazineleri üzerine kıl." Burada arz, Mısır toprağıdır. Hazîneler ise gıda ve mâllardır." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 3. cilt, 40. sayfa]

¹⁵²¹ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'in şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'إِنِّي عَزِمْتُ عَلَى خَزَائِنِ الْأَرْضِ"/"Muhakkak ki ben muhâfaza eden, ilmeden(im)." İdâreme verilen şeyi muhâfaza eden(im), onun emrini ilmeden(im)." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 16. cilt, 149. sayfa]

¹⁵²² İmâm Şevkânî (رحمه الله) demiştir ki: "'وَكُنَّا لِيُوسُفَ"/"Ve işte böyle Yûsuf'u temkîn ettik]" Yani: İşte böyle acîb/ilgiç temkîni arzda Yûsufa verdik. Yani: Onun için bir mekân kıldık." [Muhammed bin Alî eş-Şevkânî, Fethu'l-Kadîr, 701. sayfa (tek cilt olarak basım)]

Ve Yûsuf'un kardeşleri geldi ve üzerine dâhil oldular.¹⁵²³ O zaman onları tanıdı. Ve onlar onu bilmediler.(58)¹⁵²⁴

Ve techizâtlarını onlara techîz edince,¹⁵²⁵ dedi ki: 'Babanızdan olan kardeşinizi bana getirin. Ölçeği îfâ ettiğimi görmüyor musunuz? Ve ben konukseverlerin en hayırlısı(yım).(59)

'İmdi bana onu getirmezsensiz, artık indimde sizin için bir ölçek yoktur. Ve bana yaklaşmayın.'(60)

Dediler ki: 'Babasından onu murâd edeceğiz. Ve muhakkak ki biz, elbette (bunu) fiil ederiz.'(61)

Ve (emrindeki) gençlere dedi ki: 'Sermâyelerini yüklerinin içine koyun. Umulur ki onlar ehllerine döndüklerinde onu bilirler, umulur ki onlar rücû ederler.'(62)

Böylece babalarına rücû ettiklerinde, dediler ki: 'Ey babamız, ölçek bizden men edildi. Artık kardeşimizi bizimle irsâl et, ölçek alalım. Ve muhakkak ki biz, onun için elbette muhâfaza edicileriz.'(63)

Dedi ki: 'Onun üzere sizden emîn olabilir miyim, meğer ki önceden kardeşi üzere sizden emîn olduğum gibi (ola)?¹⁵²⁶ İmdi Allah'tır en hayırlı muhâfaza edici ve O, merhamet edenlerin en merhametlisidir.'(64)

¹⁵²³ İmâm Kurtubî (رحمه الله) şöyle der: "'[وَجَاءَ إِخْوَةُ يُوسُفَ فَتَخَلَّوْا عَلَيْهِ]' Ve Yûsuf'un kardeşleri geldiler ve üzerine dâhil oldular.' Yani: Onlara kıtlık isâbet ettiğinde, azık almak için Mısır'a geldiler." [Ebu AbdUllah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, el-Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, Yûsuf Sûresi, 58. âyetin tefsîrinde]

¹⁵²⁴ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) der ki: "'[لَهُ مَنكُرُونَ]' Ve onlar onu bilmediler.' Yani: Onu tanıyamadılar. Çünkü kendileri ondan, o daha küçük bir çocuk iken ayrılmışlar ve onu bir kervana satmışlardı. Onlar kervanın onu nereye götürdüğünü (de) bilmiyorlardı. Ayrıca onun birgün böyle bir mevkîye geleceği akıllarının ucundan bile geçmiyordu. İşte Bunun için onu tanıyamadılar. Ama o ise onları tanımıştı." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dimaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Yûsuf Suresi, 58. âyetin tefsîrinde]

¹⁵²⁵ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) dedi ki: "'[وَلَمَّا جَهَّزَهُمْ بِجَهَازِهِمْ]' Ve techizâtlarını onlara techiz edince]' '[الجهاز/Cehâz]' O, bir beldeden bir beldeye o nakledilen çok değerli metâdır. Ve burada '[التجهيز/Techîz]'in mânâsı: Kuşkusuz o, onların taam ihtiyâcını giderdi, (malzemeyi) onlara teslim etti ve beldelerine dönüşlerini onlara kolaylaştırdı." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 3. cilt, 43. sayfa]

¹⁵²⁶ Seyh Sa'dî (رحمه الله) şöyle der: "'[Dedi ki:]' Yâkûb (عليه السلام) onlara dedi ki: '[أَمْ تَكُنْ عَلَيْهِ إِلَّا] 'Onun üzere sizden emîn olabilir miyim, meğer ki önceden kardeşi üzere sizden emîn olduğum gibi (ola)?]' Yani: Vaktiyle Yûsufu koruyacağınıza dair daha kuvvetli bir söz vermişsiniz. Ama buna rağmen, mezkûr sağlam akdinize/sözünüze vefâ göstermediniz. Artık bundan gayrı sizin bu kardeşinize sahip çıkacağınıza ve onu koruyacağınıza güvenemem. Ben ancak Allah (سبحانه وتعالى)'ya güvenirim." [AbdurRahmân bin Nâsır es-Sa'dî, Tefsîru's-Sa'dî, 464. sayfa (tek cilt]

Ve metâlarını açtıklarında, sermâyelerini kendilerine geri verilmiş buldular. Dediler ki: 'Ey babamız, ne isteriz? İşte sermâyemiz bize geri verilmiş ve (onunla yine) ehlimize yiyecek getiririz ve kardeşimizi muhâfaza ederiz ve bir deve yükü ziyâde ederiz. Bu (getirdiğimiz), az bir ölçektir.'(65)

(Yâkûb) dedi ki: 'Sizin ihâta edilmeniz dışında,¹⁵²⁷ elbette onu bana getireceğinize Allah'tan bir mîsâk¹⁵²⁸ verişinize kadar asla sizinle onu irsâl etmem.' Bunun üzerine mîsâklarını ona verdiklerinde, dedi ki: 'Allah, söylediklerimiz üzerine Vekîl'dir.'(66)

Ve dedi ki: 'Ey oğullarım, tek kapıdan dâhil olmayın ve farklı kapılardan dâhil olun.¹⁵²⁹ Ve Allah'tan bir şeyi sizden savamam. Hüküm Allah'tan başkasının değildir.¹⁵³⁰ O'nun üzere tevekkül ettim. Ve O'nun üzere artık tevekkül edenler tevekkül etsinler.'(67)

Ve babalarının onlara emrettiği yerden dâhil olduklarında, (bu,) -Yâkûb'un nefsindeki hâceti açığa çıkarması dışında- Allah'tan bir şeyi onlardan savan olmadı. Ve muhakkak ki o, elbette ona tâlim ettiğimiz için ilim sâhibiydi ve lâkin insânların ekserîsi ilmetmezler.(68)

Ve Yûsuf üzere dâhil olduklarında, kardeşini kendine çekip dedi ki: 'Muhakkak ki ben, ben kardeşimim, o bakımdan onların yapmış olduklarından dolayı üzülme.'(69)

Böylece techizâtlarını onlara techiz edince,¹⁵³¹ su kabını kardeşinin yükü içine koydu. Sonra bir duyurucu duyurdu ki: 'Ey kervân, muhakkak ki siz, elbette hırsızlar(sınız).'(70)

Ve üzerlerine yönelerek dediler ki: 'Ne yitirdiniz?'(71)

olarak basım)]

¹⁵²⁷ İmâm AbdurRezzâk (رحمه الله) sahîh bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[Sizin ihâta edilmeniz dışında]' Buna tâkat yetiremeyeceğiniz kadar mağlub edilmeniz dışında." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 92. sayfa]

¹⁵²⁸ İbn Ebî Zemenîn (رحمه الله) dedi ki: "'[مِيسَاكٌ/Mîsâk]' Ahid." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 2. cilt, 333. sayfa]

¹⁵²⁹ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[وَادْخُلُوا مِنْ أَبْوَابٍ مُتَفَرِّقَةٍ/Ve farklı kapılardan dâhil olun]' Sûret ve güzellekle onlar gelmiş idiler. Bu nedenle, insânların nefislerinden üzerlerine korkmuştu." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 16. cilt, 165. sayfa]

¹⁵³⁰ İmâm Kurtubî (رحمه الله) der ki: "'[لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ/Hüküm Allah'tan başkasının değildir.]" Yani: Emir ve kazâ etme/hüküm verme (ancak) Allah'ındır." [Ebu AbdUllah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, el-Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, Yûsuf Sûresi, 67. âyetin tefsîrinde]

¹⁵³¹ 59. âyetin açıklamasına bakınız

Dediler ki: 'Melikin tasını yitirdik. Ve kim onu getirirse bir deve yükü vardır. Ve ben ona kefil(im).'

⁽⁷²⁾¹⁵³²

Dediler ki: 'TAllahi, andolsun ki ilmediyorsunuz, arzda¹⁵³³ fesâd çıkarmak için gelmedik ve hırsızlar (da) olmadık.'

⁽⁷³⁾

Dediler ki: 'Öyleyse onun cezâsı nedir, eğer yalancılar iseniz?'

⁽⁷⁴⁾

Dediler ki: 'Onun cezâsı, kimin yükünde bulunursa, o takdirde o onun cezâsıdır. Zâlimleri işte böyle cezâlandırırız.'

⁽⁷⁵⁾

Bunun üzerine (Yûsuf), kardeşinin torbasından önce onların torbalarından başladı. Sonra kardeşinin torbasından onu çıkardı. Yûsuf'a işte böyle bir düzen kurduk. Melikin dîninde kardeşini al(ıkoya)maz idi,¹⁵³⁴ Allah'ın dilemesi müstesnâ. Dilediğimizi derecelerle yükseltiriz. Ve her ilim sâhibinin fevkinde bir âlîm vardır.

⁽⁷⁶⁾¹⁵³⁵

Dediler ki: 'Eğer çalmışsa, zâten önceden onun kardeşi çalmıştı.' O vakit Yûsuf nefsinde onu gizledi ve onlara onu açıklamadı. Dedi ki: 'Siz şerrli bir konumda(sınız) ve Allah, vassettiğinizi çok iyi ilmedendir.'

⁽⁷⁷⁾¹⁵³⁶

Dediler ki: 'Ey Azîz, kuşkusuz onun büyük bir şeyh¹⁵³⁷ babası var. Bu nedenle onun yerine birimizi al. Kuşkusuz biz, muhsînlerden seni görüyoruz.'

⁽⁷⁸⁾

¹⁵³² Bu açıklama İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) a aittir, demiştir ki: "'[Zêim/زَعِيم]' Kefil." [Ebi Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebi Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 2. cilt, 334. sayfa]

¹⁵³³ İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle demektedir: "'[Dediler ki/قَالُوا]' Yani: Yûsuf'un kardeşleri (dediler ki). 'TAllahi/تَاللّٰهِ' Yani: VAllahi. Ve bu kelime, yemîn ederken baştaki: '[Vâv/و]' harfinin '[Te/ت]' harfi ile tebdîl edilmesiyle mahsûs kılınmıştır. Allah (تعالى) 'nın sâir isimlerinde, yemîn ederken (baştaki: '[Vâv/و]' harfinin '[Tâ/ت]' harfi ile tebdîl olunması) husûsu yoktur. '[Arzda/فِي الْأَرْضِ]' Mısır arzında/topraklarında." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 4. cilt, 261. sayfa]

¹⁵³⁴ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله) 'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[مَا كَانَ لِيَأْخُذَ أَخَاهُ فِي بَيْنِ الْمَلِكِ/Melikin dîninde kardeşini al(ıkoya)maz idi]' Bu ancak, Allah (سبحانه) 'nın tedbîren kurduğu bir fiildir. Yûsuf (عليه السلام) bu fiili, özü olarak ileri sürmüştür." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 95. sayfa]

¹⁵³⁵ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile İbn Abbâs (رضي الله عنهما) 'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[وَفَوْقَ كُلِّ ذِي عِلْمٍ عَلِيمٌ/Ve her ilim sâhibinin fevkinde bir âlîm vardır.]' Allah, Hâbir'dir, Âlîm'dir, her âlimin fevkindedir." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 16. cilt, 192. sayfa]

¹⁵³⁶ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله) 'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[وَأَنذَرَهَا يُوسُفَ فِي نَفْسِهِ وَلَمْ يُبْدِهَا لَهُمْ]' Nefsinde o gizlediği ise (şu) kavlidir: '[أَعْلَمَ بِمَا تَصِفُونَ]' Dedi ki: 'Siz şerrli bir konumda(sınız) ve Allah, vassettiğinizi çok iyi ilmedendir.' [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 16. cilt, 199. sayfa]

¹⁵³⁷ '[Şeyh/شَيْخ]' Yani: Yaşlı veya ihtiyar mânâsında. Müslümanlar, yaşlılarına veya âlimlerine veya

Dedi ki: 'MaâzAllah,¹⁵³⁸ metâmızı indinde bulduğumuzdan başkasını almaktan. Muhakkak ki biz, o zaman elbette zâlimler(iz).'(79)

Böylece ondan yeise düşünce, fısıldaşarak çekildiler. Büyükleri dedi ki: 'Babamın aleyhinize Allah'tan mîsak aldığını ilmetmediniz mi? Ve önceden Yûsuf hakkında ifrâta gitmiştiniz. Artık babam bana izin verinceye veya Allah, hakkımda hükmedinceye kadar (bu) arzdan¹⁵³⁹ asla ayrılmayacağım. Ve O, hâkimlerin en hayırlısıdır.'(80)

'Babanıza rüçû edin ve deyin ki: 'Ey babamız, muhakkak ki oğlun hırsızlık etti ve ilmettiğimizden başkasına şâhidlik etmedik. Ve gayba muhâfızlar (da) değil idik.'(81)¹⁵⁴⁰

'Ve o içinde olduğumuz karyeye suâl et ve o içinde geldiğimiz kervan(a). Ve muhakkak ki biz, elbette sâdiklar(iz).'(82)

(Yâkûb) dedi ki: 'Bilakis, nefisleriniz bir işe sizi sürüklemiş. İmdi (bana düşen) güzel bir sabırdır. Umulur ki Allah, cemîân onları bana getirir. Muhakkak ki O, O'dur Alîm, Hakîm.(83)

Ve onlardan yüz çevirdi ve dedi ki: 'Ey Yûsuf'un üzerindeki esef!'¹⁵⁴¹ Ve hüzünden gözleri beyazladı, ama o acısını içinde saklıyordu.(84)¹⁵⁴²

bazen genç olduğu hâlde ilim ile donanımlı hocalara veya öğretmenlere hürmeten: '[**سَيِّحٌ**Seyh]' der. Hurâfelerle dolu bir târikatın başına geçip avânelerine, insânları kandırmaları için uçar-kaçar hikayeleri anlatıran veya yazdıran sözde şeyhlerin İslâm'da bir karşılığı yoktur. Bu sahte şeyhler ancak yaşlı olmaları hasebiyle şeyhlerdir, yoksa İslâmî ilimleri yaymak için hocalık veya öğretmenlik yapma cihetiyle değil, çünkü öğretileri tamamen bâtil üzere kuruludur. Bazen kendileri veya bazen yardımcıları yoluyla Kur'ân, Sünnet ve Selefî Sâlihîn menhecine uymayan saçma sapan hikayelerle dolu basılı vb. şeylerin müridler tarafından satın alınmasının mecbûr olduğu tâlîmâtını verirler. Amaç sadece hizmet adı altında mensûblarının veya sempatizanlarının paraları ile ceplerini doldurmak - bazen gizli, bazen açıktan- lüks bir hayât sürmektir. Dînimiz tertemizdir, böyle ihânet çetelerine ihtiyâcımız yoktur. İhânet kelimesini bilinçli kullanıyoruz, çünkü bu tipler hakkı bilinçli bir şekilde gizlemekte ve insânları dolandırmaktadır. Oysa 'Selef' insânlardan hizmetinin karşılığında bir ücret talep etmemiştir. Allah (سبحانه وتعالى) samîmî kullarını Selef'in menhecî üzere Kitâb'ından ve Resûlu (صلى الله عليه وسلم)'in Sünnet'inden ayırmasın. Âmin. [Hazırlayan]

¹⁵³⁸ İmâm Beğavî (رحمه الله) diyor ki: "'[**مَعَاذِ اللَّهِ/MaâzAllah**]' Allah'a istiâze ederim/sığınırım." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Begâvî, Meâlim'ut-Tenzîl, 4. cilt, 264. sayfa]

¹⁵³⁹ İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) şöyle demekte: "'[**أَرْضٌ/Arz**]' Yani: Mısır arzı/toprağı." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebi Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 2. cilt, 336. sayfa]

¹⁵⁴⁰ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[**وَمَا كُنَّا لِلْغَيْبِ حَافِظِينَ/Ve gayba muhâfızlar (da) değil idik.**]' Onun çalacağını düşünmemiştik." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 16. cilt, 211. sayfa]

¹⁵⁴¹ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[**يَا يُوسُفُ عَسَىٰ أَن يَكُونَ لَكَ مَوْلًى يَهْدِيكَ إِلَىٰ رُحْمَتِكِ/Ey Yûsuf'un üzerindeki esef!]**" Yani: (Yûsuf için Yâkûb'un) hüzünü." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 96. sayfa]

Dediler ki: 'TAllahi,¹⁵⁴³ Yûsuf'u sen zikredip duruyorsun. Nihâyet üzüntüden eriyen olacaksın veya helâk olanlardan olacaksın.'(85)

(Yâkûb) dedi ki: 'Tasamı ve hüznümü ancak Allah'a şikâyet ediyorum ve Allah'tan ilmetmediğinizi ilmediyorum.'(86)

'Ey oğullarım, gidin de Yûsuf ve kardeşini araştırın. Ve Allah'ın revhından yeise düşmeyin.¹⁵⁴⁴ Muhakkak ki o kâfirler kavminden başkası Allah'ın revhından yeise düşmez.'(87)

Böylece (Mısır'a gidip Yûsuf) üzerine dâhil olduklarında, dediler ki: 'Ey azîz, bize -ve ehlimize- darlık temâs etti. Ve değersiz bir sermâye ile geldik.¹⁵⁴⁵ Artık ölçüyü bize ifâ et ve üzerimize tasadduk et. Muhakkak ki Allah, sadaka verenlere karşılığını verir.'(88)

(Yûsuf) dedi ki: 'Siz câhillere iken, Yûsuf ve kardeşine ne fiil ettiğinizi ilmettiniz mi?'(89)

(Kardeşleri) dediler ki: 'Gerçekten sen misin? Elbette sen Yûsuf.' Dedi ki: 'Ben Yûsuf ve bu kardeşim. Allah, üzerimize minnette bulunmuştur. Muhakkak ki o, kim takvâ eder ve sabrederse, öyle ki kuşkusuz Allah muhsinlerin ecrini zâyi etmez.'(90)

Dediler ki: 'TAllahi,¹⁵⁴⁶ andolsun ki Allah, üzerimize seni üstün tutmuştur. Ve doğrusu, elbette hatâ edenlerden olmuştuk.'(91)

(Yûsuf) dedi ki: 'Bugün üzerinize kınama yoktur. Allah sizi mağfiret etsin. Ve O, merhametlilerin en merhametlisidir.'(92)

¹⁵⁴² İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) şöyle der: "'فَهُوَ كَظِيمٌ/Ama o, acısını içinde saklıyordu' Yani: O, sükût ediyor ve durumunu bir mahlûka şikâyet etmiyordu." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Yûsuf Suresi, 84. âyetin tefsîrinde]

¹⁵⁴³ İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) dedi ki: "'قَالُوا تَاللّٰهِ/Dediler ki: 'TAllahi]' Bu bir kasemdir/yemindir." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 2. cilt, 337. sayfa]

¹⁵⁴⁴ İbn Ebi Hâtîm (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[وَلَا يَدْرِكُ رَوْحَ اللَّهِ/Ve Allah'ın revhından yeise düşmeyin.]" Yani: Allah'ın rahmetinden (yeise/umutsuzluğa düşmeyin)." [Ebu Muhammed ibn Ebi Hâtîm er-Râzî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm Müsneden anî'r-Resûl ve's-Sahâbe ve't-Tâbiîn, 9. cilt, 542. sayfa (651.)]

¹⁵⁴⁵ İmâm Ziyâeddîn el-Makdisî (رحمه الله) sahîh bir sened ile İbn Abbâs (رضي الله عنهم)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[وَجِئْنَا بِبِضَاعَةٍ مُّزْجِيَةٍ/Ve değersiz bir sermâye ile geldik.]" Eski bir çuval, birkaç mızrak, ip ve az bir şey (ile geldik)." [Ebu Abdîllah Ziyâeddîn bin AbdîlVâhid el-Makdisî, el-Ehâdisu'l-Muhtâre, 11. cilt, 120.-121. sayfalar (113.)]

¹⁵⁴⁶ İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) der ki: "'قَالُوا تَاللّٰهِ/Dediler ki: 'TAllahi]' Bu bir kasemdir/yemindir." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 2. cilt, 337. sayfa]

'Bu gömleğim ile gidin de babamın vechi üzere onu ilkâ edin, görür duruma gelir. Ve cemîân ehliniz ile bana gelin.'(93)

Ve kervan (Mısır'dan) ayrılınca, babaları dedi ki: 'Muhakkak ki ben, hakîkaten Yûsuf'un kokusunu buluyorum,¹⁵⁴⁷ eğer beni bunamış saymazsanız.'(94)

Dediler ki: 'TAllahi,¹⁵⁴⁸ muhakkak ki sen, hakîkaten eski dalâletinin içindesin.'(95)¹⁵⁴⁹

Nihâyet tebşîr edici gelip, yüzünün üzere onu ilkâ edince, hemen görür duruma döndü. Dedi ki: 'Size demedim mi, muhakkak ki ben, Allah'tan sizin ilmetmediğinizi ilmediyorum.'(96)

Dediler ki: 'Ey babamız, bizim için günâhlarımıza istiğfâr et, muhakkak ki biz, hatâ edenler olduk.'(97)

Dedi ki: 'Sizin için yakında Rabbime istiğfâr edeceğim. Muhakkak ki O, O'dur Gafûr, Rahîm.'(98)

Böylece (Mısır'a gidip) Yûsuf üzere dâhil olduklarında, ebeveynini kendine çekti ve dedi ki: 'İnşâAllah Mısır'a dâhil olun, emînler olarak.'(99)

Ve ebeveynini arşın¹⁵⁵⁰ üzerine kaldırdı ve onun için secdeye kapandılar.¹⁵⁵¹ Ve dedi ki: 'Ey babam, bu, daha önceki rüyâmın tevîlidir. Rabbim onu hakk

¹⁵⁴⁷ İmâm Ziyâeddîn el-Makdisî (رحمه الله) sahîh bir sened ile İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[أَبِي لَاجِدٍ رِيحٌ يُونُسُفٌ]/Muhakkak ki ben, hakîkaten Yûsuf'un kokusunu buluyorum]' Yaklaşık olarak Basra ile Kûfe arası bir mesâfeden onun kokusunu bulmuştur." [Ebu Abdillâh Ziyâeddîn bin AbdilVâhid el-Makdisî, el-Ehâdisu'l-Muhtâre, 11. cilt, 122.-123. sayfalar (126.)]

¹⁵⁴⁸ İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) diyor ki: "[قَالُوا تَاللَّهِ]/Dediler ki: 'TAllahi]' Bu bir kasemdir/yemindir." [Ebî Abdillâh Muhammed ibn Abdillâh ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 2. cilt, 337. sayfa]

¹⁵⁴⁹ İmâm Şevkânî (رحمه الله) der ki: "[لَقَدْ ضَلَّكَ الْقَدِيمُ]/Dediler ki: 'TAllahi, muhakkak ki sen elbette eski dalâletinin içindesin.'] Yani: Ehlinin onun huzûrunda bulunanlar dediler ki: 'Sen, ey Yâkûb, Yûsufu aşırı sevmenden dolayı, eskiden üzerinde bulunduğun doğru düşünme yolundan uzaklaşmış bir hâdesin. Yûsufu unutmuyor ve onu hiç aklından çıkarmıyorsun.'" [Muhammed bin Alî eş-Şevkânî, Fethu'l-Kadîr, 713. sayfa (tek cilt olarak basım)]

¹⁵⁵⁰ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "[الْعَرْشُ]/Arş]' Melikin serîri/tahtı." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 3. cilt, 66. sayfa]

¹⁵⁵¹ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[وَعُورُوا لَهُ سَجْدًا]/Ve onun için secdeye kapandılar]' Bu, sizden öncekiler arasında bir selâmlaşma şekli idi. Onlar birbirlerini böyle selâmlıyorlardı. Allah, bu ümmete selâmı bahşetmiştir, Cennet ehlinin tahyyesi/selâmlaşması. Bu, Allah (تبارك وتعالى)'nın, onlar daha bu dünyâda iken kendilerine sunduğu bir ikrâm ve O'ndan bir nimettir." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 98. sayfa]

İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) ise şöyle demektedir: "Bu, onların şeriatlerinde câri idi. Onlar kendilerinden

kıldı. Ve zindandan beni ihrâc ettiğinde bana ihsân etti ve bâdiyeden sizi getirdi, aramı ve kardeşlerimin arasını şeytânın bozmasının ardından. Muhakkak ki Rabbim, dilediğine Latîf'tir.¹⁵⁵² Muhakkak ki O, O'dur Alîm, Hakîm.(100)

'Rabbim, mülkten bana verdin ve hâdiselerin tevîlini bana tâlim ettin.¹⁵⁵³ Semâlar ve arzı yaratan, Sen, dünyâ ve Âhîret'te velîmsin. Müslüman olarak beni vefât ettir ve sâlihlere beni ilhâk buyur.'(101)

Bu, gayb bilgilerindendir. Onu sana vahyediyoruz. Ve işlerinde icmâ ettiklerinde -ve onlar tuzak kurarlarken- onların indinde¹⁵⁵⁴ değil idin.(102)

Ve insânların ekserîsi -velev ki hırslısansan- mü'minler değildir.(103)¹⁵⁵⁵

Ve onun üzerine bir ücret onlardan istemiyorsun. O, âlemler için bir zikirden başkası değildir.(104)¹⁵⁵⁶

Ve semâlar ve arzda âyetten nicesi var ki üzerinden geçerler. Ve onlar, onlardan îrâz edenlerdir.(105)

Ve ekserîsi -ve onlar müşrikler olmadan- Allah'a îmân etmezler.(106)¹⁵⁵⁷

daha büyük bir kimseye selâm verirken ona secde ediyorlardı. Bu, Âdem (عليه السلام)'dan Îsâ (عليه السلام)'ın şerîatine kadar câiz olarak gelemmiştir. Ama böyle bir secde, bu ümmete harâm kılınmıştır. Bu ümmetin şerîatinde secde, Cenâb-ı Rabb (سبحانه وتعالى)'ya mahsûs kılınmıştır. Katâde ve diğerlerinin sözünün içeriği budur. Buradan maksad şudur: Şühhesiz ki bu secde, onların şerîatinde câiz idi. Bunun için ona secde etmişlerdi." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Yûsuf Suresi, 100. âyetin tefsîrinde]

¹⁵⁵² İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[إِنَّ] رَّبِّي لَطِيفٌ لِّمَا يَشَاءُ/Muhakkak ki Rabbim dilediğine Latîf'tir.]" Yûsuf'a lutfetmiş ve durumu lehine çevirmiş ve onu zindandan çıkarmış ve ehlini bâdiyeden/çölden getirtmiş ve şeytânın ayartmasını ve kardeşleri aleyhine kışkırtmasını kalbinden söküp atmıştır." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 99. sayfa]

¹⁵⁵³ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "[وَعَلَّمْتَنِي مِنْ تَأْوِيلِ الْأَحَابِيثِ/Ve hâdiselerin tevîlini bana tâlim ettin]' Yani: Rüyâ ilmini tâlim ettin." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 3. cilt, 68. sayfa]

¹⁵⁵⁴ Bu açıklama İbn Ebî Zemenîn (رحمه الله)'a aittir, dedi ki: "[لَدَيْهِمْ/Ledeyhim]' Onların indinde." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 2. cilt, 340. sayfa]

¹⁵⁵⁵ İmâm Şâtîbî (رحمه الله) dedi ki: "Allah'ın halk ettikleri hakkındaki Sünneti böyledir. Muhakkak ki hakk ehli, bâtil ehli yanında azdır." [Ebu İshâk İbrâhîm bin Mûsâ eş-Şâtûbî, el-İ'tisâm, 1. cilt, 12. sayfa]

¹⁵⁵⁶ İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle demekte: "[أَنْ هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ لِلْعَالَمِينَ/O, âlemler için bir zikirden başkası değildir.]" O, -yani Kur'ân- (âlemler için) vaaz ve hatırlatmadan başkası değildir." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 4. cilt, 283. sayfa]

¹⁵⁵⁷ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[وَمَا يُؤْمِنُ أَكْثَرُهُمْ بِاللَّهِ/Ve onların ekserîsi Allah'a îmân etmezler]' Onlara: 'Semâyı kim halk etti ve arzı kim halk etti ve dağları kim halk etti?' denildiğinde, -ve onlar müşrik oldukları hâlde-

Bu durumda Allah'ın azâbından bir kuşatmanın onlara gelmesinden veya Saat'in¹⁵⁵⁸ ansızın onlara gelmesi(nden) -ve onlar şuurunda değillerken-emînler mi?(107)

De ki: 'Bu, yolumdur. Basîret üzere Allah'a dâvet ederim,¹⁵⁵⁹ ben ve bana tâbi olanlar. Ve subhânAllah¹⁵⁶⁰ ve ben müşriklerden değilim.'(108)

Ve karyeler ehlinden kendilerine vahyettiğimiz adamlardan başkasını senden önce irsâl etmedik. O hâlde arzda seyr etmediler mi, böylece onlardan o öncekilerin âkibetinin nasıl olduğuna nazar etseler? Ve elbette o takvâ edenler için Âhîret diyârı daha hayırlıdır. Daha akletmiyor musunuz?(109)

Nihâyet resûller yeise düştükleri ve tekzîb edileceklerini onlar zannettiklerinde, nusretimiz onlara geldi de dilediklerimiz necâta erdirildi. Ve mücrim kavimden azâbımız¹⁵⁶¹ geri çevrilmez.(110)

Andolsun ki, onların kıssalarında akıl sâhibleri için bir ibret vardır. (Kur'ân) iftirâ edilmiş bir söz olamaz. Ve lâkin o önündekinin tasdîki ve her şeyin tafsîlidir.¹⁵⁶² Ve îmân edenler kavmi için bir hidâyet ve bir rahmettir.(111)¹⁵⁶³

derler ki: 'Allah.'" [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 100. sayfa]

¹⁵⁵⁸ Şeyh Useymîn (رحمه الله) diyor ki: "'[السَّاعَةُ/Saat]' Kıyâmet'tir." [Muhammed bin Sâlih el-Useymîn, Lukmân Suresi Tefsîri, 202. sayfa]

¹⁵⁵⁹ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) şöyle demektedir: "Yani: Bu, o (صلی الله علیه وسلم)'in Allah'a bir basîret, yakîn, akli ve şer'î bir burhân üzere dâvet ettiği yöntemi, yolu ve Sünnet'idir." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dimaşkî, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîm, Yûsuf Suresi, 108. âyetin tefsîrinde]

Şeyh Hammûd el-Hârisî, İbn Kesîr'in bu sözünü naklettikten sonra şöyle demiştir: "Sahabe (bunu) direkt olarak Resûl (صلی الله علیه وسلم)'den almıştır. Onların fehmi onları en doğru olana ülfet etmiştir. Fazîlet, makam ve anlayış cihetinden onlardan sonra Tabiîn (رحمهم الله) gelmektedir. İşte Sahabe ve Tabiînden oluşan bu topluluk, mü'minler içinde Nebî'lerine en çok tâbi olan Seleftir. Selef'in menheci, Nebî (صلی الله علیه وسلم)'in menhecine en muvafık olan menhecidir.

Bunun için, tüm ibâdet ve dâvet meselelerinde bu menhecin en derin noktalarını incelemek ve bu menhecî ilim, ibâdet ve dâvette doğruya muvafık olmayı umarak tatlı ve serin bir su şeklinde müslümanlara sunmak, araştırmacılar üzerine vaciptir. Şübhesiz ki bu ümmetin âhiri ancak bu ümmetin evvelinin salâh bulduğu ile salâh bulabilir.

Şöyle ki akîdesinde, ibâdetlerinde, muamelatında, teamüllerinde, edebinde ve ahlakında İslâm'ın menhecî kesinlikle apaçıktır. Çünkü bu menhec, Kitâb, Sünnet ve Sahabe (رضي الله عنهم)'un fehminden alınmış bir menhec'tir. Şübhesiz ki bu menhecin apaçık oluşu, onun vahiy nuru ile aydınlanmasının ve aynı zamanda, nakille çelişmeyecek şekilde ve aklın nakle tâbi olması şartıyla, Allah'ın akla ve fikre bahşettiği hakkın verilmesinin neticesidir. [Hammûd bin Câbir bin Mubârek el-Hârisî, Menhec'u-Selefi fî Nakdi'l-Bida'î ve Dâveti Ehlihâ, 1. sayfa]

¹⁵⁶⁰ İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) şöyle demektedir: "'[وَسُبْحَانَ الله/Ve subhânAllah]' Allah'ı müşriklerin söylediklerinden tenzîh etmesini ona emretti." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebi Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîz, 2. cilt, 342. sayfa]

¹⁵⁶¹ Bu açıklama Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) aittir, der ki: "'[يَاسُنَا/Be'sunâ]' Yani: Azâbımız." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 3. cilt, 73. sayfa]

¹⁵⁶² İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[مَا وَلَكِنْ تَصَدِّقَ الَّذِي بَيْنَ] (Kur'ân) iftirâ edilmiş bir söz olamaz.' Yalan (bir söz olamaz). ' [يَدِيهِ/Ve lâkin o önündekinin tasdîki ve her şeyin tafsîlidir.]" Furkân, öncesindeki kitâbların tasdîkidir." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 102. sayfa]

¹⁵⁶³ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) şöyle der: "[وَهَذَى وَرَحْمَةً لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ]" **Ve imân edenler kavmi için bir hidâyet ve bir rahmettir.**" Kalbleri onunla azgınlıktan rüşde, dalâletten doğruluğa hidâyet bulur. Onunla, bu dünyâ hayâtında ve Meâd/Âhiret Günü'nde kulların Rabbinden rahmet ümit ederler. Azîm Allah'tan bizleri de dünyâ ve Âhiret'te onlardan eylemesini niyaz ederiz. O gün ıslıl ıslıl yüzleri ağaranlar kazanır, yüzleri kararanlar ise kötü alış-veriş ile dönerler." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Yûsuf Suresi, 111. âyetin tefsîrinde]

13. RA'D SÛRESİ (43 âyettir)

Allah'ın ismi ile, Rahmân, Rahîm

Elif, Lâm, Mîm, Râ. Bunlar Kitâb'ın âyetleridir. Ve Rabbinden sana o inzâl edilen, hakktır.¹⁵⁶⁴ Ve lâkin insânların ekserisi îmân etmezler.(1)

Allah, O ki, semâları direksiz olarak yükseltmiştir, onları görüyorsunuz. Sonra arş üzerine istivâ buyurmuştur.¹⁵⁶⁵ Ve güneş ve ayı musahhar etmiştir. Hepsî müsemma bir ecel için¹⁵⁶⁶ cereyân eder. Emri tedbîr eder, âyetleri tafsîl buyurur, umulur ki siz Rabbinize mülâki olmayı¹⁵⁶⁷ yakîn edersiniz.(2)¹⁵⁶⁸

¹⁵⁶⁴ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'والَّذِي أَنزَلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ الْحَقُّ" / Ve Rabbinden o sana inzâl edilen, hakktır.' Yani: Bu Kur'ân(, hakktır)." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 103. sayfa]

¹⁵⁶⁵ İmâm İbn Huzeyme (رحمه الله) demiştir ki: "Öyle ki biz, Allah (عز وجل)'nin haberine îmân ederiz. Hâlık'ımız arşının üzerine istivâ buyurmuştur. Allah'ın kelâmını tebdîl etmeyiz. Ve -mu'attıla ve cehmiyyenin dediği gibi- bize söylenenden başka bir kavil söylemeyiz. Mu'attıla ve cehmiyye şöyle der: 'O, arşı üzerine istivâ değil istivlâ etmiştir.' Böylelikle onlara söylenenden başka bir kavle tebdîl etmişlerdir." [Ebu Bekir Muhammed ibn İshâk ibn Huzeyme, Kitâbu't-Tevhîd ve İsbâtü Sıfâtî'r-Rabb, 233. sayfa]

İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) ise şöyle demektedir: "'ثُمَّ اسْتَوَى عَلَى الْعَرْشِ" / Sonra arş üzerine istivâ buyurmuştur.' [Ârâf Sûresi, 54. âyet; Yunûs Sûresi, 3. âyet; Râd Sûresi, 2. âyet; Furkân Sûresi, 59. âyet; Secde Sûresi, 4. âyet; Hadîd Sûresi, 4. âyet] kavli hakkında, insânlar pek çok söz söylemiştir." Devâmla der ki: "Bu konuda Mâlik ve Evzaî ve Sevrî ve Leys ibn Sa'd ve Şafîî ve Ahmed ve İshâk ibn Râhûye ve eski ve yeni diğer müslüman imâmlardan Selefî Sâlih'in mezhebine sülûk edilmelidir. Ve bu yol, bu âyeti tekyîf ve teşbîh ve tâ'til etmeden, geldiği gibi kabûl etmektir. Teşbîhçilerin zihinlerine hemen gelen zâhir mânâ, Allah (سبحانه وتعالى)'dan nefyolunmuştur. Muhakkak ki Allah, mahlukâtından bir şey O'na benzemez. 'لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ وَهُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ' / O'nun misli gibi bir şey yoktur. Ve O'dur Semî, Basîr.' [Şûrâ Sûresi, 11. âyet] Bilakis durum; imâmların -[Buhârî'nin hocası] Nuaym bin Hammâd el-Huzâî onlardandır- dediği gibidir: 'Kim Allah'ı mahlukâtına teşbîh ederse kâfir olur. Kim Allah'ın kendisiyle nefsinî vasfettiklerini inkâr ederse kâfir olur. Allah'ın nefsinî vasfettiği ve Resûlu'nun (vasfettiklerinde) teşbîh yoktur.' [İmâm Zehebî, 'el-Uluvv'da sahîh bir sened ile zikretmiştir. Şeyh el-Elbânî de bunu 'Muhtasar el-Uluvv'da (184. sayfa) tashîh etmiştir.] Kim Allah için sârih âyetlerde ve sahîh haberlerde vârid olan şeyleri Allah'ın Celâl'ine layık vecih üzere isbât eder ve Allah'dan noksanlıkları nefyederse, işte o, hidâyet yoluna sülûk etmiştir." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dîmaşkî, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîm, Ârâf Sûresi, 54. âyetin tefsîrinde]

¹⁵⁶⁶ İmâm Beğavî (رحمه الله) dedi ki: "'لَا جَلَّ مُسَمَّى" / Müsemma bir ecel için' Yani: Mâlûm/bilinen bir vakte kadar." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 4. cilt, 293. sayfa]

¹⁵⁶⁷ İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) diyor ki: "'يُقَصِّلُ الْآيَاتِ" / Âyetleri tafsîl buyurur' Onları beyân eder. 'يُلَاقِي' / Mülâki olma' Yani: Ba's edilme/dirilme." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîz, 2. cilt, 344. sayfa]

¹⁵⁶⁸ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "'تُوقِنُونَ" / Yakîn edersiniz' İmân edersiniz." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 3. cilt, 76. sayfa]

Ve O, O ki, arzı uzatmış ve orada sâbit dağlar ve nehirler kalmış ve her semereden orada ikiye çift kalmıştır. Geceyi gündüze bürüyor. Muhakkak ki bunda, elbette tefekkür edenler kavmi için âyetler vardır.(3)

Ve arzda birbirine komşu kıtâlar ve üzümünden bağlar ve ekinler ve çatallı ve çatalsız hurmalıklar vardır, (hepsi) tek bir su ile sulanır. Ve yemişlerde bazısını bazısı üzerine tafdîl ederiz. Muhakkak ki bunda, elbette akledenler kavmi için âyetler vardır.(4)

Ve eğer teâccüb edeceksen, işte acâyib olan: 'Toprak olduğumuzda mı? Muhakkak ki biz mi, gerçekten yeni bir hilkatin içinde (olacağız)?' demeleridir. İşte onlar, onlardır ki, Rabblerine küfretmişlerdir. Ve işte onların boyunlarında halkalar vardır. Ve işte onlar ateş ashâbıdır, onlar orada muhalledlerdir.(5)

Ve iyilikten önce kötülüğü senden acele isterler. Ve onlardan önce emsâller¹⁵⁶⁹ geçmiştir. Ve muhakkak ki Rabbin, elbette insânlara zulümleri üzere mağfîret sâhibidir. Ve muhakkak ki Rabbinin elbette ikâbı çok şiddetlidir.(6)¹⁵⁷⁰

Ve o küfredenler derler ki: 'Onun üzerine Rabbinden bir âyet inzâl edilmeli değil miydi?' Sen ancak bir inzâr edici(sin). Ve her kavim için bir hidâyet edici vardır.(7)¹⁵⁷¹

Allah, her dışının ne yüklendiğini ve rahîmlerin neyi eksilttiğini ve neyi ziyâde ettiğini ilmeder.¹⁵⁷² Ve O'nun indinde her şey bir mikdâr iledir.(8)

Gayb ve müşâhede edilenin Âlim'idir. Kebîr'dir, Muteâli'dir.(9)¹⁵⁷³

¹⁵⁶⁹ Bu açıklama Mucâhid (رحمه الله) a aittir. İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[الْمَثَلَاتُ/Mesâlât]' Emsâller." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, 3. cilt, Tefsîru's-Sahîh, 107. sayfa]

¹⁵⁷⁰ İbn Ebî Zemenîn (رحمه الله) diyor ki: "'[وَإِنْ رَبِّكَ لَأَوَّاهٌ عَلَىٰ ظُلْمِهِمْ/Ve muhakkak ki Rabbin, elbette insânlara zulümleri üzere mağfîret sâhibidir.]' Eğer O'na tevbe ederlerse (elbette insânlara zulümleri üzere mağfîret sâhibidir)." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 2. cilt, 346. sayfa]

¹⁵⁷¹ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[وَيَقُولُ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْلَا نُزِّلَ عَلَيْهِ آيَةٌ مِنْ رَبِّهِ/Ve o küfredenler derler ki: 'Onun üzerine Rabbinden bir âyet inzâl edilmeli değil miydi?']' Bu, Arab müşriklerinin sözüdür. Allah (سبحانه وتعالى) buyurdu ki: '[Sen ancak bir inzâr edici(sin). Ve her kavim için bir hidâyet edici vardır.]' Her kavim için, onları Allah'a dâvet eden bir dâvetçi vardır." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 107. sayfa]

¹⁵⁷² İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) şöyle demektedir: "'[اللَّهُ يَعْزِمُ مَا تَحْمِلُ كُلُّ أُنْثَىٰ وَمَا تَغِيصُ الْأَرْحَامُ وَمَا تَزْدَادُ/Allah, her dışının ne yüklendiğini ve rahîmlerin neyi eksilttiğini ve neyi ziyâde ettiğini ilmeder.]' Allah (سبحانه وتعالى) ilminin mükemmelliğini haber verir. Şöyle ki bir şey O'na gizli kalmaz. Ve O, hâmile olan her dişi canlının taşıdığını ihâta eder." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Ra'd Sûresi, 8. âyetin tefsirinde]

(O'na) müsâvîdir, sizden sözü gizleyen ve onu açığa vuran ve o geceleyin saklanan ve gündüzün ortaya çıkan.(10)

Onun, önünden ve arkasından izleyenler vardır, Allah'ın emrinden onu muhâfaza ederler.¹⁵⁷⁴ Muhakkak ki Allah, bir kavimdekini değiştirmez, nefislerindeki onlar değiştirinceye kadar.¹⁵⁷⁵ Ve Allah, bir kavim için kötülük¹⁵⁷⁶ murâd ederse, artık onu reddedecek yoktur. Ve onlar için O'nun dûnundan bir velî yoktur.(11)

O, O ki, korku olarak ve umut olarak şimşegi size gösterir ve ağır bulutları inşâ eder.(12)

Gök gürültüsü O'na hamd ile ve melekler O'nun korkusundan tesbîh eder. Ve yıldırımlar irsâl eder de dilediğine onları isâbet ettirir. Ve Allah hakkında onlar mücâdele ederler. Ve O, kuvveti¹⁵⁷⁷ şiddetli olandır.(13)

Hakk dâvet O'nundur.¹⁵⁷⁸ Ve O'nun dûnundan o duâ ettikleri,¹⁵⁷⁹ kendileri için bir şey ile icâbet etmezler. (Onlar) ancak, ağzına ulaşması için suya karşı

¹⁵⁷³ İmâm Taberî (رحمه الله) diyor ki: "'[الْكَبِيرُ/Kebîr]' O ki, her şey O'nun dûnundadır. '[الْمُتَعَالَى/Muteâll]' Kudretiyle her şey üzerine âli/yüce olandır." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 16. cilt, 366. sayfa]

¹⁵⁷⁴ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[يَحْفَظُونَهُ مِنْ أَمْرِ اللَّهِ/Allah'ın emrinden onu muhâfaza ederler]' Allah'ın izni ile (onu muhâfaza ederler). İzleyenler, onlar Allah'ın emrindendir ve onlar meleklerdir." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 111. sayfa]

¹⁵⁷⁵ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "'[يُغَيِّرُ مَا بِقَوْمٍ/Muhakkak ki Allah, bir kavimdekini değiştirmez]' Mânâsı: Bir kavimdeki nimetten bir şeyi değiştirmez. '[يُغَيِّرُوا مَا فِي أَنْفُسِهِمْ/Nefislerindeki onlar değiştirinceye kadar]' Mâsıyyet ile (nefislerindeki onlar değiştirinceye kadar)." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 3. cilt, 82. sayfa]

Şeyh Sa'dî (رحمه الله) ise şöyle demektedir: "'[يُغَيِّرُ مَا بِقَوْمٍ/Muhakkak ki Allah bir kavimdekini değiştirmez]' Nimet, ihsân ve mâişet genişliğini değiştirmez. '[يُغَيِّرُوا مَا بِأَنْفُسِهِمْ/Nefislerindeki onlar değiştirinceye kadar]' İmândan küfre ve tâatten mâsıyyete veya Allah'ın nimetlerine şükretmekten o nimetlerle taşkınlık yapmaya intikâl ederlerse, bu takdîrde Allah, nimetleri onlardan çekip alır. Aynı şekilde kullar, nefislerindeki mâsıyyeti değiştirir ve Allah'a itaate intikâl ederlerse, Allah da bu durumda onların içinde bulunduğu meşakkati hayra, sürûra/sevince, hoşnutluk ve rahmete dönüştürür." [Abdurrahmân bin Nâsir es-Sa'dî, Teysîru'l-Kerîmu'r-Rahmân fî Tefsîri Kelâmi'l-Mennân, 479. sayfa (tek cilt olarak basım)]

¹⁵⁷⁶ İbn Ebî Zemenîn (رحمه الله) dedi ki: "'[السُّوءُ/Kötülük]' Yani: Azâb" [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîz, 2. cilt, 348. sayfa]

¹⁵⁷⁷ Bu açıklama İbn Zeyd (رحمه الله)'a aittir. İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile İbn Zeyd (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[الْمَحَالُ/Mihâl]' Kuvvet." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 16. cilt, 396. sayfa]

¹⁵⁷⁸ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın: "'[لَهُ دَعْوَةُ الْحَقِّ/Hakk dâvet O'nundur.]" hakkında şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ/Lâ ilâhe illAllah]'a şehâdet etmektir." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 113. sayfa]

¹⁵⁷⁹ İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle demiştir: "'[وَالَّذِينَ يَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ/Ve O'nun dûnundan o duâ

iki avucunu uzatan gibidir. Ve o, ona ulaşamaz. Ve kâfirlerin duâsı dalâlet içinde olmaktan başkası değildir.(14)

Ve semâlar ve arzdakiler Allah'a secde eder, isteyerek ve kerhen.¹⁵⁸⁰ Ve gölgeleri (de secde eder) sabah ve akşam.(15)¹⁵⁸¹

De ki: 'Semâlar ve arzın Rabbi kimdir?' De ki: 'Allah.' De ki: 'Böyleyken O'nun dûnundan nefisleri için ne bir menfaata ve ne bir zarara mâlik olmayan evliyâyı mı (ilâh) ittihaz ettiniz?'¹⁵⁸² De ki: 'Âmâ ve gören müsâvî olur mu? Veya zulmetler ve nûr.¹⁵⁸³ müsâvî olur mu?' Yoksa Allah'a, O'nun halk etmesi gibi halk eden şerîkler kıldılar da (bu) mahlûkât üzerlerine müteşâbih (mi) oldu?¹⁵⁸⁴ De ki: 'Allah her şeyin Hâlık'ıdır.¹⁵⁸⁵ Ve O, Vâhid'tir,¹⁵⁸⁶ Kakhâr'dır.'¹⁵⁸⁷(16)

Semâdan su inzâl etti de vâdiler mikdârlarınca sel oldu. O vakit sel, üste çıkan köpüğü yüklendi. Ve bir süs veya bir metâ yapmak için ateş üzere erittiklerinizin (üzerinde de) onun misli bir köpük vardır. Allah, işte böyle hakkı ve bâtılı darb eder. İmdi köpüğe gelince, artık atılıp gider ve insânlara

ettikleri]' Yani: Allahu (تعالى)'nın dûnundan ibâdet ettikleri putlar." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 4. cilt, 305. sayfa]

¹⁵⁸⁰ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[وَلِلَّهِ وَلِيَّهُ] İmdi mü'mine gelince, öyle ki isteyerek secde eder. Ve kâfire gelince, öyle ki kerhen secde eder." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 16. cilt, 403. sayfa]

¹⁵⁸¹ Secde âyetidir

¹⁵⁸² Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "'[أَفَاتَّخَذْتُمْ مِنْ دُونِهِ أَوْلِيَاءَ]/De ki: 'Böyleyken O'nun dûnundan evliyâyı mı (ilâh) ittihaz ettiniz?'" Mânâsı: Siz, Allah'ın sizi halk ettiği, semâlar ve arzın Hâlık'ı olduğunu ikrâr etmenize rağmen, O'nun dûnundan velîler ittihaz ettiniz, yani putları." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 3. cilt, 86. sayfa]

¹⁵⁸³ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[الظُّلُمَاتِ وَالنُّورِ]/Zulmetler ve nûr]' Kâfir ve mü'min. 'Âmâ ve gören]' Kâfir ve mü'min. 'الأَعْمَى وَالْبَصِيرِ]' hidâyet." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 114. sayfa]

¹⁵⁸⁴ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) diyor ki: "'[أَمْ جَعَلُوا لِلَّهِ شُرَكَاءَ]/Yoksa Allah'a şerîkler (mi) kıldılar]' Yani: Allah'a şerîkler mi kıldılar? '[وَلِلَّهِ خَلْقٌ مِثْلُ خَلْقِهِ فَتَشَابَهُ الْخَلْقُ عَلَيْهِمْ]/O'nun halk etmesi gibi halk eden şerîkler kıldılar da (bu) mahlûkât üzerlerine müteşâbih (mi) oldu?]' Yani: Allah'ın halk ettiklerine benzeyen şeyler mi halk ettiler? Âyetin mânâsı: Onların (da) bildiği üzere, putlar, Allah'ın halk ettiği gibi halk edemezler, bu nedenle Allah'a ibâdet edildiği gibi onlara ibâdet edilmesi yakışık almaz." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 3. cilt, 87. sayfa]

¹⁵⁸⁵ Saîd el-Kahtânî (رحمه الله) dedi ki: "'[الْخَالِقِ]/Hâlık]' O ki, bütün mevcudatı halk etmiş ve hikmetiyle onları yaratmış ve tesviye eylemiştir. Onları hamdî ve hikmetî ile tasvîr etmiştir. Ve buna devam etmektedir. Bu azîm vasîf üzere olmaya devam etmektedir." [Saîd ibn Alî ibn Vehf el-Kahtânî, Şerhu Esmâillâhi'l-Hüsnâ fî Dav'î'l-Kitâbi ve's-Sünneti, 168. sayfa]

¹⁵⁸⁶ İmâm Taberî (رحمه الله) demiştir ki: "'[الْوَّاحِدِ]/Vâhid]' Mülkünde şerîk olması O'na yakışmaz." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 21. cilt, 235. sayfa]

¹⁵⁸⁷ İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle demektedir: "'[الْقَهَّارِ]/Kakhâr]' (Mevcûdâtın) hepsine gâlibtir." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 4. cilt, 242. sayfa]

menfaati olana gelince, böylece arzda kahr. Allah, işte böyle misâller darb eder.(17)

Rabblarına o icâbet edenler için en güzeli vardır.¹⁵⁸⁸ Ve O'na o icâbet etmeyenler, arzdakinin hepsi ve onunla beraber bir misli onların olsa, elbette onu fidye verirlerdi. İşte onlar, onlar içindir kötü hesâb. Ve onların yurdu Cehennem'dir. Ve (o) ne kötü döşektir.(18)

Şimdi Rabbinden sana inzâl edilenin Hakk olduğunu ilmeden kimse, o âmâ kimse gibi midir? Ancak akıl sâhibleri tezekkür eder.(19)

Onlar ki, Allah'ın ahdini îfâ ederler ve mîsâkı bozmazlar.(20)¹⁵⁸⁹

Ve onlar ki, Allah'ın gözetilmesini emrettiğini gözetirler¹⁵⁹⁰ ve Rabblarından haşyet duyarlar ve kötü hesâbtan korkarlar.(21)

Ve onlar ki, Rabblarının Vechi'ni arzulayarak sabrederler ve namazı ikâme ederler. Ve kendilerini rızıklandırdığımızdan sırran ve alenen¹⁵⁹¹ infâk ederler¹⁵⁹² ve kötülüğü iyilik ile savarlar. İşte onlar, onlar içindir diyârın âkibeti.(22)¹⁵⁹³

Adn cennetleri, oraya dâhil olurlar. Ve babaları ve zevceleri ve zürriyetlerinden sâlih olanlar (da). Ve melekler üzerlerine her kapıdan dâhil olurlar.(23)

¹⁵⁸⁸ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrir etmiştir: "[لِّلَّذِينَ /Rabblarına o icâbet edenler için en güzeli vardır.] Ve o (en güzeli), Cennet'tir." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 115. sayfa]

¹⁵⁸⁹ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) dedi ki: "[وَالَّذِينَ يُوفُونَ بِعَهْدِ اللَّهِ وَلَا يَنْقُضُونَ الْمِيثَاقَ]/Onlar ki, Allah'ın ahdini îfâ ederler ve mîsâkı bozmazlar.] Ve onlar münâfıklar gibi değildir. Onlar ki ahdettiğinde sözünü tutmaz ve hasımlaştığında fâcirce davranır ve konuştuğunda yalan söyler ve kendisine bir emânet verildiğinde ihânet eder." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Ra'd Suresi, 20. âyetin tefsîrinde]

¹⁵⁹⁰ İmâm Taberî (رحمه الله) demiştir ki: "[وَالَّذِينَ يَصِلُونَ مَا أَمَرَ اللَّهُ بِهِ أَنْ يُوصَلَ]/Ve onlar ki, Allah'ın gözetilmesini emrettiğini gözetirler] Ve onlar ki, Allah'ın gözetilmesini emrettiği sıla-i rahmi gözetirler ve onu kesmezler." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 16. cilt, 420. sayfa]

¹⁵⁹¹ Şeyh Useymîn (رحمه الله) şöyle demektedir: "[سِرًّا/Sırran]' Yani: Gizlice. '[أَلْنَةً/Alenen]' Yani: Açıkça." [Muhammed bin Sâlih el-Useymîn, Fâtîha ve Bakara Sûresi Tefsîri, 3. cilt, 372. sayfa]

¹⁵⁹² İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın şöyle dediğini tahrir etmiştir: "[وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ/Ve namazı ikâme ederler]' Yani: Beş (vakit) namazı (ikâme ederler). '[وَأَنفَقُوا/Andanlar]' Yani: Kendilerini rızıklandırdıklarımızdan sırran ve alenen infâk ederler]' Zekâtı (infâk ederler). [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 115. sayfa]

¹⁵⁹³ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "[وَالَّذِينَ لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ]/İşte onlar, onlar içindir diyârın âkibeti.] Yani: Cennet. Ve mânâsı: Onların âkibeti, sevâb yurduudur." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 3. cilt, 90. sayfa]

Selâm üzerinizdir, sabrettiğinizden dolayı. İmdi ne güzeldir diyârın âkibeti.(24)

Ve onlar ki, mîsâklerinin ardından Allah'ın ahdini bozarlar ve Allah'ın gözetilmesini emrettiğini keserler ve arzda fesâd çıkarırlar. İşte onlar, onlar içindir lânet. Ve onlar içindir diyârın kötüsü.(25)¹⁵⁹⁴

Allah, rızkı dilediğine genişletir ve takdîr eder.¹⁵⁹⁵ Ve dünyâ hayâtı ile ferahlanırlar. Ve dünyâ hayâtı, Âhiret'te bir metâdan başkası değildir.(26)¹⁵⁹⁶

Ve o küfredenler derler ki: 'Onun üzerine Rabbinden bir âyet inzâl edilmeli değil miydi?' De ki: 'Muhakkak ki Allah, dilediğini dalâlete düşürür ve yöneleni Kendisine hidâyet eder.'(27)¹⁵⁹⁷

Onlar ki î mân etmişlerdir ve kalbleri Allah'ın zikri ile mutmain olmuştur.¹⁵⁹⁸ Dikkat edin, kalbler, Allah'ın zikri ile mutmain olur.(28)

O î mân edenler ve sâlih amel işleyenler, tubâ onlar içindir¹⁵⁹⁹ ve güzel bir yer.(29)

İşte böyle bir ümmet içinde -onlardan önce ümmetler geçmiştir-¹⁶⁰⁰ sana o vahyettiğimizi üzerlerine tilâvet etmen için seni irsâl ettik. Ve Rahmân'a onlar

¹⁵⁹⁴ İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle dedi: "'سوء الدار/Diyârın kötüsü]' Yani: Ateş." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Begavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 4. cilt, 315. sayfa]

¹⁵⁹⁵ İbn Ebî Zemenîn (رحمه الله) demiştir ki: "'وَيَقْدِرُ/Ve takdîr eder]' Yani: Daraltır." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 2. cilt, 354. sayfa]

¹⁵⁹⁶ Ebu'l-Ferec İbn Cevzî (رحمه الله) diyor ki: "'وَمَا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا فِي الْآخِرَةِ إِلَّا مَتَاعٌ/Ve dünyâ hayâtı, Âhiret'te bir metâdan başkası değildir.]" Yani: (Dünyâ hayâtı, Âhiret'e) kıyâs edildiğinde, o onunla metâlanıp, sonra fenâ bulan şey gibidir." [Ebu'l-Ferec Abdurrahmân ibn Alî ibn Muhammed ibn Cevzî, Zâdu'l-Mesîr fî İlmi't-Tefsîr, 733. sayfa (tek cilt olarak basım)]

¹⁵⁹⁷ İbn Ebî Zemenîn (رحمه الله) şöyle demektedir: "'وَيَهْدِي إِلَيْهِ مَنْ أَلْبَسَ/Ve yöneleni Kendisine hidâyet eder]' Kim tevbe eder ve ihlâslı olursa (Kendisine hidâyet eder)." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 2. cilt, 354. sayfa]

¹⁵⁹⁸ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Sufyân ibn Uyeyne (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'وَتَطْمَئِنُّ قُلُوبُهُمْ بِذِكْرِ اللَّهِ/Ve kalbleri Allah'ın zikri ile mutmain olmuştur.]" Onlar, Muhammed (صلی الله عليه وسلم)'in ashâbıdır." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 16. cilt, 433. sayfa]

¹⁵⁹⁹ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'تُوبَى/Tubâ onlar içindir]' Sevinç ve göz aydınlığı (onlar içindir).]" [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 118. sayfa]

¹⁶⁰⁰ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) diyor ki: "'قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهَا أُمَمٌ/Onlardan önce ümmetler geçmiştir]' Yani: Onlardan önce ümmetler (geçip) mâzî olmuştur." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 3. cilt, 93. sayfa]

küfredeler. De ki: 'O, Rabbimdir. O'ndan başka ilâh yoktur. O'nun üzere tevekkül ettim ve O'nadır tevbe.'(30)¹⁶⁰¹

Ve eğer kendisiyle dağların yürütüldüğü veya kendisiyle arzın parçalanacağı veya kendisiyle mevtâların kelâm ettirildiği bir Kur'ân olsaydı. Bilakis emir cemîân Allah'ındır. Hâlâ o îmân edenler (küfredenlerden) yeise düşmediler mi ki, Allah dileyseydi, elbette cemîân insânları hidâyet ederdi. Ve o küfredenlere yaptıklarından dolayı felâketin isâbet etmesi veya diyârlarından yakına inmesi Allah'ın vaadi gelinceye kadar zâil olmaz.¹⁶⁰² Muhakkak ki Allah, verilmiş vaade muhâlefet etmez.(31)

Ve andolsun ki, senden önceki resûller ile istihzâ edildi, bunun üzerine o küfredenlere süre verdim, sonra onları yakaladım. İmdi ikâbım nasıl oldu?(32)

Öyleyse, her nefsin kesbettiği üzerinde kâim olan O, kimdir? Ve Allah'a şerîkler kıldılar. De ki: 'Onları isimlendirin. Yoksa arzda ilmetmediği mi O'na bildireceksiniz, yoksa kavlin zâhirini mi?'¹⁶⁰³ Bilakis o küfredenlere tuzakları ziynetli gösterilmiş ve yoldan alıkonulmuşlardır. Ve Allah, kimi dalâlete düşürürse, artık onun için bir hidâyet edici yoktur.(33)

Onlar için dünyâ hayâtında bir azâb vardır. Ve elbette Âhiret azâbı daha meşakkatlidir. Ve onlar için Allah'tan bir vikâye edici yoktur.(34)¹⁶⁰⁴

Muttakîlere o vaad edilen Cennet'in meseli, onun altından nehirler cereyân eder, yemişleri ve gölgeleri dâimidir. Bu, o takvâ edenlerin âkibetidir. Ve kâfirlerin âkibeti ateştir.(35)

¹⁶⁰¹ Bu açıklama İbn Ebî Zemenîn (رحمه الله) 'a aittir, demiştir ki: "'[متَاب/Metâb]' Yani: Tevbe." [Ebî Abdillâh Muhammed ibn Abdillâh ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 2. cilt, 355. sayfa]

¹⁶⁰² İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله) 'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[ولا يزال الذين كفروا تصيبهم بما صنعوا قارعة] Ve o küfredenlere yaptıklarından dolayı felâketin isâbet etmesi zâil olmaz.' Yani: Onların kötü amelleri amel etmesinden dolayı (felâketin isâbet etmesi zâil olmaz). '[أَوْ تَخْلُ قَرْيَا مِنْ دَارِهِمْ]' Senin, ey Muhammed, (onların diyârlarından yakınına inmen). '[حَتَّى يَأْتِيَ وَعْدُ اللَّهِ]' Allah'ın vaadi gelinceye kadar]' Ve Allah'ın vaadi, Mekke'nin fethidir." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 119. sayfa]

¹⁶⁰³ İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle demektedir: "'[أَمْ يَظَاهِرُونَ] Yoksa zâhirini mi' Yani: Zâhirine mi bağlanıyorsunuz? '[مِنْ الْقَوْلِ]' Kavlin işitilenine mi? Ve o hakîkatte bâtıldır, onun aslı yoktur." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Begavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 4. cilt, 321. sayfa]

¹⁶⁰⁴ Şeyh Sa'dî (رحمه الله) der ki: "'[وَمَا لَهُمْ مِنَ اللَّهِ مِنْ وَاقٍ] Ve onlar için Allah'tan bir vikâye edici yoktur.' Allah'ın azâbından onları kurtaracak bir vikâye edici/koruyucu yoktur. Bu itibarla azâbını onlara tevcih edince, ona mâni olacak yoktur." [Abdurrahmân bin Nâsır es-Sa'dî, Teysîru'l-Kerîmu'r-Rahmân fî Tefsîri Kelâmi'l-Mennân, 484. sayfa (tek cilt olarak basım)]

Ve o kendilerine Kitâb verdiklerimiz sana inzâl edilen ile ferahlanırlar. Ve hiziblerden kimi (inzâl edilenin) bazısını inkâr eder. De ki: 'Allah'a ibâdet etmek ve O'na şirk koşturmakla ancak emrolundum. O'na duâ ederim ve O'nadır varış.'(36)

Ve işte böyle Arabça bir hüküm olarak onu inzâl ettik. Ve eğer sana gelen ilimden sonra onların hevâlarına tâbi olursan, senin için Allah'a karşı bir velî ve bir vikâye edici yoktur.(37)¹⁶⁰⁵

Ve andolsun ki, senden önce resûller irsâl ettik ve onlar için zevceler ve bir zürriyet kıldık. Ve bir resûl için -Allah'ın izni dışında- bir âyet ile gelmesi mümkün değildir. Her ecel için bir kitâb vardır.(38)¹⁶⁰⁶

Allah dilediğini imhâ eder ve sâbit bırakır.¹⁶⁰⁷ Ve ana Kitâb O'nun indindedir.(39)¹⁶⁰⁸

Ve eğer onlara o vaad ettiğimizin bazısını sana göstersek veya seni vefât ettirsek, o takdirde senin üzerine ancak tebliğdir. Ve hesâb Üzerimize'dir.(40)

Ve Bizim arza geldiğimizi görmediler mi? Etrâfından onu noksanlaştırıyoruz. Ve Allah hükmeder ve O'nun hükmünün peşine düşecek yoktur.¹⁶⁰⁹ Ve O, hesâbı süratli olandır.(41)¹⁶¹⁰

¹⁶⁰⁵ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) dedi ki: "'[إِلِيمُ/İlim]' Yani: Kur'ân. '[مَا لَكَ مِنَ اللَّهِ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا وَاقٍ/Senin için Allah'a karşı bir velî ve bir vikâye edici yoktur]' Yani: Bir nüret edici ve bir muhafaza edici (yoktur)." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 3. cilt, 98. sayfa]

¹⁶⁰⁶ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Hasan el-Basrî (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[لِكُلِّ أَجَلٍ كِتَابٌ/Her ecel için bir kitâb vardır.]' Âdemoğullarının ecelleri bir kitâbtadır." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 16. cilt, 487. sayfa]

¹⁶⁰⁷ İmâm Kurtubî (رحمه الله) diyor ki: "'[يَمُخَوِّا اللَّهُ مَا يَشَاءُ وَيُثَبِّتُ/Allah dilediğini imhâ eder ve sâbit bırakır.]' Yani: (Allah,) o kitâbdan dilediğini imhâ eder/siler, onu ehline vukû buldurur ve onu getirir ve dilediğine sâbit bırakır. Yani: Vaktine kadar onu tehir eder." [Ebu AbdUllah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, el-Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, Ra'd Sûresi, 39. âyetin tefsîrinde]

¹⁶⁰⁸ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[وَعِذَّةٌ أَمْ الْكِتَابُ/Ve ana Kitâb O'nun indindedir.]' Yani: Kitâb'ın tümü ve aslı (O'nun indindedir)." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 125. sayfa]

¹⁶⁰⁹ İmâm Beğavî (رحمه الله) der ki: "'[وَاللَّهُ يَحْكُمُ لَا مُعَقَّبَ لِحُكْمِهِ/Ve Allah hükmeder ve O'nun hükmünün peşine düşecek yoktur.]' O'nun yargısını geri çevirecek yoktur. Ve O'nun hükmünü geçersiz kılacak yoktur." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 4. cilt, 197. sayfa]

¹⁶¹⁰ İbn Ebî Zemenîn (رحمه الله) şöyle demektedir: "'[وَهُوَ سَرِيعُ الْحِسَابِ/Ve O, hesâbı süratli olandır.]' Yani: Azâbı (süratli olandır). Resûllerini tekzîb edenlerden bir kavme azâb etmeyi murâd edince, onlara azâbı göz açıp kapamaktan daha hızlıdır. Bununla müşrikleri korkutmaktadır." [Ebî Abdİllah Muhammed ibn Abdİllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 2. cilt, 360. sayfa]

Ve onlardan o öncekiler (de) tuzak kurmuşlardı. Fakat tuzaklar cemîân Allah'ındır. Her nefsin ne kesbettiğini ilmeder. Ve küffâr ilmedecektir, diyârın âkibeti kimin içindir.(42)¹⁶¹¹

Ve o küfredenler derler ki: 'Sen bir mürsel değilsin.'¹⁶¹² De ki: 'Aramda ve aranızda Şehîd¹⁶¹³ olarak Allah kâfidir ve indinde Kitâb ilmi olan.'⁽⁴³⁾¹⁶¹⁴

¹⁶¹¹ İmâm Beğavî (رحمه الله) diyor ki: "'[وَسَيَعْلَمُ الْكُفَّارُ لِمَنْ عَقَبَى الدَّارُ]/Ve küffâr ilmedecektir, diyârın âkibeti kimin içindir.]" Yani: Küffâr, ateşe dâhil olunca/girince, mü'minler de Cennet'e dâhil olunca, kâfirler Âhiret yurdunun âkibetinin kimin için olduğunu ilmedeceklerdir." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 4. cilt, 328. sayfa]

¹⁶¹² İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) şöyle der: "'[لَسْتُ مُرْسَلًا]/Sen bir mürsel değilsin.]" Yani: Allah, seni irsâl etmemiştir/göndermemiştir." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Ra'd Suresi, 43. âyetin tefsîrinde]

¹⁶¹³ İbn Kayyim el-Cevziyye (رحمه الله) şöyle der: "'[شَهِيدًا/Şehîd]' Tüm sesleri iştirir, gizlisini ve açığını. Ve O, tüm mevcudâtı görür, irisini ufağını, küçüğünü ve büyüğünü. Ve O'nun ilmi her şeyi ihâta etmiştir." [Muhammed ibn Ebî Bekr ibn Kayyim el-Cevziyye, Medâricu's-Sâlikîn, 3. cilt, 266. sayfa]

¹⁶¹⁴ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[قُلْ كَفَى بِاللّٰهِ شَهِيدًا بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ وَمَنْ عِنْدَهُ عِلْمُ الْكِتَابِ]/De ki: 'Benim aramda ve sizin aranızda şâhid olarak Allah kifâyet eder ve indinde kitâb ilmi olan.]" Kitâb ehlinde bazı insanlar hakka şehâdet ediyor, onu ikrâr ediyor ve Muhammed'in Allah'ın resûlu olduğunu ilmediyorlardı. Tahdîs edildiği/anlatıldığı gibi, AbdUllah bin Selâm (رضي الله عنه) da onlardan idi." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 126. sayfa]

14. İBRÂHÎM SURESİ (52 âyettir)

Allah'ın ismi ile, Rahmân, Rahîm

Elif, Lâm, Râ. (Bu) bir Kitâb'tır, sana onu inzâl ettik. Rabblerinini izni ile insânları zulmetlerden nûra, Azîz, Hamîd'in Sırât'ına ihrâc etmen için.(1)¹⁶¹⁵

Allah, O ki, semâlardakiler ve arzdakiler O'nundur. Veyl olsun kâfirlere şiddetli azâbtan.(2)

Onlar ki, dünyâ hayâtını, Âhiret üzerine tercih ederler ve Allah'ın yolundan alıkoyarlar ve onu eğriltmek isterler. İşte onlar uzak bir dalâlet içindedir.(3)

Ve onlara beyân etmesi için kavminin dilinden başkasıyla bir resûl irsâl etmedik. Bu itibarla Allah dilediğini dalâlete düşürür ve dilediğine hidâyet eder. Ve O, Azîz'dir, Hakîm'dir.(4)

Ve andolsun ki, Mûsâ'yı âyetlerimiz ile irsâl ettik:¹⁶¹⁶ 'Kavmini zulumâtta nûra ihrâc et ve onlara Allah'ın günlerini tezkîr et.'¹⁶¹⁷ diye. Muhakkak ki bunda, elbette çok sabreden, çok şükreden herkes için âyetler vardır.(5)

Ve hani Mûsa kavmine demişti ki: 'Allah'ın üzerinizdeki nimetini zikredin. Hani Firavun ailesinden sizi necât buyurmuştu. Azâbın en kötüsüne sizi

¹⁶¹⁵ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "[كِتَابٌ أَنْزَلْنَاهُ إِلَيْكَ/Bir Kitâb'tır, sana onu inzâl ettik.]" Mânâsı: Bu bir Kitâb'tır, onu sana inzâl ettik. '[اُخْرِجِ النَّاسَ مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ/İnsânları zulmetlerden nûra ihrâc etmen için]' Mânâsı: Dalâletten hidâyete ve küfürden îmâna ve gayydan/azgınlıktan rûşde. Ve (şöyle de) denilmiştir: Bid'attan Sünnet'e. '[يَا أَيُّهَا الرَّبُّلَرِّبِّينِ/İnsânların izni ile]' Yani: Rabblerinini emri ile. Ve (şöyle de) denilmiştir: Rabblerinini ilmiyle. '[أَلَى صِرَاطِ الرَّحْمَنِ/Alî Azîz, Hamîd'in Sırât'ına]' Sırât: O, Dîn'dir. Ve Azîz, Hamîd: O, Allah (سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى) dır. Ve Azîz'in mânâsı: Gâlib'tir. Ve Hamîd'in mânâsı: O, fiillerinde hamde müstehakk olandır. Çünkü O, ya lütûf edici veya âdildir." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 3. cilt, 102. sayfa]

¹⁶¹⁶ Âdem ibn Ebî İyâs (رحمه الله), Mucâhid (رحمه الله)'ın sahîh bir sened ile şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا مُوسَى بِآيَاتِنَا/Ve andolsun ki, Mûsâ'yı âyetlerimiz ile irsâl ettik]' kavli hakkında demiştir ki: "Beyyineler ile." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 128. sayfa]

¹⁶¹⁷ İmâm Hâkim (رحمه الله), Ubeyy bin Ka'b (رضي الله عنه)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "Allah Resûlu (صلى الله عليه وسلم)'den işittim: 'Mûsâ (عليه السلام) kavmi arasında onlara 'Allah'ın günlerini' tezkîr ediyordu. Ve Allah'ın günleri O'nun nimetleri ve O'nun belâlarıdır/sınamalarıdır.' buyurdu." [Ebu Abdîllah Muhammed bin Abdîllah el-Hâkim en-Nisâbü'rî, el-Müstedrek ale's-Sahîhayn (4/1850); Hadîs sahîhtir]

uğratiyorlardı. Oğullarınızı boğazlıyorlar ve kadınlarınızı hayâtta bırakıyorlardı. Ve bunda Rabbinizden azîm bir belâ vardı.'(6)¹⁶¹⁸

Ve hani Rabbiniz şöyle duyurmuştu: 'Eğer şükrederseniz, elbette size ziyâde ederim.'¹⁶¹⁹ Ve eğer küfrederseniz, muhakkak ki azâbım, elbette şiddetlidir.'(7)

Ve Mûsâ dedi ki: 'Eğer siz ve arzdakiler cemîân küfretseniz, artık muhakkak ki Allah elbette Ganî'dir, Hamîd'tir.'(8)

Size, sizden o önceki Nûh kavminin ve Âd ve Semûd ve onların o ardındakilerin haberi gelmedi mi? Allah'tan başkası onları ilmedemez. Resûlleri onlara beyyineler ile geldiler, bunun üzerine onlar ellerini ağızlarına götürdüler¹⁶²⁰ ve dediler ki: 'Muhakkak ki biz, sizinle irsâl edilene küfrediyoruz. Ve muhakkak biz, bizi dâvet ettiğinizden elbette kuşku veren bir şekk içindeyiz.'(9)

Resûlleri demişti ki: 'Semâlar ve arzı yaratan Allah hakkında şekk mi var? Günâhlarınızdan sizi mağfiret etmek ve sizi müsemmâ bir ecele kadar tehir etmek¹⁶²¹ için sizi dâvet ediyor.' Dediler ki: 'Siz mislimiz bir beşerden başkası değilsiniz.'¹⁶²² Bizi babalarımızın ibâdet eder olduklarından alıkoymayı murâd ediyorsunuz. O hâlde bize mübîn bir sultân ile gelin.'(10)¹⁶²³

Resûlleri onlara dedi ki: 'Biz, misliniz bir beşerden başkası değiliz. Ve lâkin Allah kullarından dilediğinin üzerine minnette bulunur. Ve bizim size -

¹⁶¹⁸ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "'وَفِي ذَلِكُمْ بَلَاءٌ مِّن رَّبِّكُمْ عَظِيمٌ'/Ve bunda Rabbinizden azîm bir belâ vardı.'" Denilmiştir ki: Şübhesiz ki belâ, mihnettir/sıkıntıdır." Devâmla şöyle demiştir: "Ayrıca denilmiştir ki onun mânâsı: Allah (سبحانه وتعالى)'dan gelen azîm bir sınavdır/denemedir." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 3. cilt, 105. sayfa]

¹⁶¹⁹ İmâm Saîd ibn Mansûr (رحمه الله) sahîh bir sened ile Fudayl ibn İyâz (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc tetmiştir: "'لَنِّ شَكَرْتُمْ لَا رَيْدُكُمْ'/Eğer şükrederseniz, elbette size ziyâde ederim.'" Bana olan itaatınızı (elbette size ziyâde ederim)." [Ebu Osman Saîd ibn Mansûr el-Mervezî, Sünen-i Saîd ibn Mansûr, 6. cilt, 7. sayfa (1178.)]

¹⁶²⁰ İmâm AbdurRezzâk (رحمه الله) sahîh bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'أَفَوَاهِهِمْ فِي أَفْوَاهِهِمْ'/Bunun üzerine onlar ellerini ağızlarına götürdüler]" Onlar, resûllerin getirdiklerini reddettiler." [Hikmet bin Beşir bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 129. sayfa]

¹⁶²¹ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "'وَيُؤَخِّرَكُمْ إِلَى أَجَلٍ مُّسَمًّى'/Ve sizi müsemmâ bir ecele kadar tehir etmek]" Ecellerinizin tam olarak biteceği zamana kadar." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 3. cilt, 107. sayfa]

¹⁶²² İbn Ebî Zemenîn (رحمه الله) şöyle demiştir: "'إِنَّا نَتَنَزَّلُ إِلَّا نَنزَلُكُمْ فِي لَحْمٍ مِّمَّنْ لَّكُم مِّمَّا فِى الْغُلُوْغِ مَخْلُوْعٌ'/Dediler ki: 'Siz mislimiz bir beşerden başkası değilsiniz.'" Yani: Size vahyedilmiyor." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîz, 2. cilt, 364. sayfa]

¹⁶²³ İmâm Beğavî (رحمه الله) demiştir ki: "'فَاتَوْنَا بِسُلْطَانٍ مُّبِينٍ'/O hâlde bize mübîn bir sultân ile gelin.'" Dâvânızın sahîh olduğuna dâir mübîn bir hüccet ile gelin." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Begavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 4. cilt, 339. sayfa]

Allah'ın izni müstesnâ- bir sultân ile gelmemiz olamaz. Ve Allah üzere, öyleyse mü'minler tevekkül etsin.'(11)

'Ve bizim için ne var, yollarımızı bize hidâyet etmişken Allah üzere tevekkül etmeyelim? Ve biz, elbette bize ettiğiniz ezâya sabredeceğiz. Ve Allah'a o halde tevekkül edenler tevekkül etsinler.'(12)

Ve o küfredenler resûllerine dediler ki: 'Elbette sizi arzımızdan ihrâc ederiz veya mutlaka milletimize avdet edersiniz.¹⁶²⁴ Bunun üzerine Rabbleri onlara vahyetti ki: 'Elbette zâlimleri helâk edeceğiz.'(13)

Ve elbette onların ardından arza sizi iskân edeceğiz.¹⁶²⁵ Bu, makâmımdan korkan ve vaadimden korkan içindir.(14)

Ve (resûller) fetih istediler ve her cebbâr¹⁶²⁶ inâdçı¹⁶²⁷ perişan oldu.(15)

Onun arkasından Cehennem vardır ve irinli sudan içirilecektir.(16)

Onu yutmaya çalışacak ve onu boğazından geçiremeyecek. Ve ölüm her mekândan ona gelir ve o ölecek değildir. Ve arkasından galîz bir azâb vardır.(17)¹⁶²⁸

¹⁶²⁴ İmâm Beğavî (رحمه الله) dedi ki: "'[أَوْ تَتَوَدَّعْنَ فِي مَلَأْنَا]/Veya mutlaka milletimize avdet edersiniz]' Onlar bu kavilleri ile şunu kastediyorlardı: 'Ya (dâvânızdan) vazgeçersiniz ya da eninde sonunda bizim dînimize geri dönersiniz.'" [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzil, 4. cilt, 339. sayfa]

¹⁶²⁵ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) şöyle demiştir: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın fiili şöyle olmuştur: Şübhesiz ki O, Resûlu'nu gâlib kılmış ve ona nusret vermiştir. Onun Mekke'den çıkması sebebi ile ona Allah yolunda kıtâl eden ensâr, yardımcıları ve orduları kılmıştır. Allah, Nebisini dâima cesâretlendirmiş, tâ ki onu bağrından çıkarıp atmış olan Mekke'yi Nebî'ye fethedilmiş buyurmuş, onu orada temkîn etmiş ve ona düşmanlık edenlerin burunlarını yere sürmüştür. Allah (سبحانه وتعالى) arzın sâirini de ona açmış, tâ ki insanlar feve feve Allah'ın dînine girmişlerdir. En kısa zamanda, yeryüzünün doğu ve batı diyârlarında Allah'ın kelimesi ve dîni, sâir dînler üzerine üstün gelmiştir. Ve bundan dolayı Allah (سبحانه وتعالى)'nın şöyle buyurmuştur: '[إِنَّهُمْ رَبُّهُمْ لَنُهْلِكَنَّ الظَّالِمِينَ]/Bunun üzerine Rabbleri onlara vahyetti ki: 'Elbette zâlimleri helâk edeceğiz. Ve elbette onların ardından arza sizi iskân edeceğiz.']" [İbrâhîm Suresi, 13.-14. âyetler]. [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dimaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, İbrâhîm Suresi, 13.-14. âyetlerin tefsîrinde]

¹⁶²⁶ İbn Ebî Zemenîn (رحمه الله) şöyle demektedir: "'[جَبَّارٌ/Cebbâr]' Mütekebbir/büyüklenen." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 2. cilt, 365. sayfa]

¹⁶²⁷ Âdem ibn Ebî İyâs (رحمه الله), Mucâhid (رحمه الله)'ın sahîh bir sened ile şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[وَاسْتَفْتَحُوا]/Ve fetih istediler]' Resûllerin tümü. Yani: Onlar, kavimlerine karşı zafer talep etmişlerdir. '[إِنَادِئُ/İnadçı]' Hakka karşı inâd edip ona engel olan kavimlerine karşı." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 1. cilt, 378. sayfa]

¹⁶²⁸ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "'[وَمِنْ وَرَائِهِ عَذَابٌ غَلِيظٌ]/Ve arkasından galîz bir azâb vardır.]" Yani: Şiddetli (bir azâb vardır). Ve galîz azâb, bu muhalleden ateşte olmaktır." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 3. cilt, 110. sayfa]

Rabblarına o küfredenlerin meseli, amelleri fırtınalı bir günde rüzgârın şiddetle savurduğu bir kül gibidir. Kesbettiklerinden bir şey üzerine kâdir olamazlar. İşte bu, o derin dalâlettir.(18)

Görmedin mi, Allah'ın semâlar ve arzı hakk ile halk ettiğini? Eğer dilerse sizi giderir ve yeni bir halk getirir.(19)

Ve bu, Allah üzere azîz değildir.(20)¹⁶²⁹

Ve cemîân Allah'a bârizdirler.¹⁶³⁰ O vakit zayıflar o kibirlenenlere derler ki: 'Muhakkak ki biz, size tâbî olmuştuk. Artık siz Allah'ın azâbından bir şeyi bizden savabilir misiniz?' Derler ki: 'Allah bize hidâyet etseydi, elbette size hidâyet ederdik. Sızlansak veya sabretsek üzerimize müsâvîdir. Bizim için sığınacak bir yer yoktur.(21)

Ve iş kazâ edilince, şeytân der ki:¹⁶³¹ 'Muhakkak ki Allah size hakk vaadi vaad etti. Ve ben (de) size vaad ettim, bunun üzerine size yalancı çıktım. Ve benim için sizin üzerinizde -sizi dâvet edip, böylelikle bana icâbet etmeniz müstesnâ- bir sultân olmadı.¹⁶³² O hâlde beni levmetmeyin ve nefsinizi levmedin. Ve ben sizi kurtarıcı değilim ve siz beni kurtarıcı değilsiniz. Muhakkak ki ben, önceden beni şerîk koşmanıza küftettim. Muhakkak ki zâlimler, onlar için elim bir azâb vardır.(22)

Ve o îmân edenler ve sâlih amel işleyenler, altlarından nehirler cereyân eden Cennetlere dâhil edilir, Rabblarının izni ile orada muhalledlerdir. Orada esenlik dilekleri Selâm'dır.(23)¹⁶³³

¹⁶²⁹ Fâtır Sûresi'nin 17. âyeti ile aynıdır. İmâm Şevkânî (رحمه الله) demiştir ki: "Yani (Allah için) imkânsız değildir. Çünkü O (سبحانه وتعالى), her şey üzerine Kâdir'dir. Ve şübhesiz ki Allahu (تعالى), sevâbı umulmaya ve ikâbından korkulmaya hakk sâhibi olanıdır." [Muhammed bin Alî eş-Şevkânî, Fethu'l-Kadîr, 744. sayfa (tek cilt olarak basım)]

¹⁶³⁰ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) dedi ki: "'[وَيَرْزُوا لِلَّهِ جَمِيعًا/Ve cemîân Allah'a bârizdirler.]" Yani: Allah'a, cemîân kabirlerinden çıkacaklardır." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 3. cilt, 111. sayfa]

¹⁶³¹ İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle der: "'[وَقَالَ الشَّيْطَانُ/Ve şeytân der ki]" Yani iblîs. '[لَمَّا قُضِيَ/İş kazâ edilince]' Yani: İş tamâm olunca, Cennet ehli Cennet'e ve ateş ehli ateşe girince." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 4. cilt, 345. sayfa]

¹⁶³² Şeyh Sa'dî (رحمه الله) der ki: "'[وَمَا كَانَ لِيَ عَلَيْكُمْ مِنْ سُلْطَانٍ/Ve benim için sizin üzerinizde bir sultân olmadı.]" Yani: Teyîd üzere bir hüccet (olmadı)." [Abdurrahmân bin Nâsır es-Sa'dî, Tefsîru'l-Kerîmu'r-Rahmân fî Tefsîri Kelâmi'l-Mennân, 492. sayfa (tek cilt olarak basım)]

¹⁶³³ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "'[وَتَجِدُهُمْ فِيهَا سَلَامٌ/Orada esenlik dilekleri Selâm'dır.]" Orada selâmı verenin kim olduğu husûsunda üç kavil vardır. Bu kavillerden biri: 'Selâmı veren, Allah (سبحانه وتعالى)' şeklindedir. Diğer kavil ise selâmı verenlerin melekler olduğudur. Üçüncü kavle göre ise onlar birbirlerine selâm verirler." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 3. cilt, 113. Sayfa]

Görmedin mi, Allah nasıl darb-ı mesel etmiştir? Güzel bir kelime, aslı sâbit ve dalı semâda güzel bir ağaç gibidir.(24)¹⁶³⁴

Rabbinin izni ile meyvesini her zaman verir. Ve Allah, insânlar için darb-ı meseller eder. Umulur ki onlar tezekkür ederler.(25)

Ve habîs bir kelimenin meseli habîs bir ağaç gibidir. Arzın fevkinden koparılmış, onun için bir karâr yoktur.(26)¹⁶³⁵

Allah, o îmân edenleri dünyâ hayâtında ve Âhiret'te sâbit kavil ile sâbitleştirir.¹⁶³⁶ Ve zâlimleri dalâlete düşürür. Ve Allah, dilediğini fiil eder.(27)

Bakmadın mı, Allah'ın nîmetini küfre o tebdîl edenlere ve kavimlerini helâk diyârına sürükleyenler(e)?(28)

Cehennem, ona yaslanırlar ve (o) ne kötü karargâhtır.(29)

Ve Allah'a denkler kıldılar, O'nun yolundan dalâlete düşürmek için. De ki: 'Metâlanın, artık muhakkak ki dönüşünüz ateşedir.'(30)

O îmân eden kullarıma de ki: 'Namazı ikâme etsinler ve kendisinde ne bir alış-verişin ve ne bir dostluğun olmadığı bir gün gelmeden önce kendilerini rızıklandırdığımızdan sırran ve alenen¹⁶³⁷ infâk etsinler.'(31)¹⁶³⁸

¹⁶³⁴ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[كَلِمَةً طَيِّبَةً/Güzel bir kelime]' Lâ ilâhe illAllah'a şehâdet etmektir. '[كَشَجَرَةٍ طَيِّبَةٍ/güzel bir ağaç gibidir]' Ve bu, mü'mindir. '[أَصْلُهَا ثَابِتٌ]' Lâ ilâhe illAllah, mü'minin kalbinde sâbittir. '[وَفَرْعُهَا فِي السَّمَاءِ]' Mü'minin ameli onunla semâya yükseltilir." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 135. sayfa]

¹⁶³⁵ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile yine İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[وَمَثَلُ كَلِمَةٍ خَبِيثَةٍ/Ve habîs bir kelimenin meseli]' Ve bu, şirktir. '[كَشَجَرَةٍ خَبِيثَةٍ/habîs bir ağaç gibidir]' Yani: Kâfir. '[جَنَّتْ مِنْ فَوْقِ الْأَرْضِ مَا لَهَا مِنْ قَرَارٍ]' Arzın fevkinden koparılmış, onun için bir karâr yoktur." Şirkin, kâfirin tutunabileceği ne bir aslı ne de bir burhânı vardır. Allah (سبحانه وتعالى), şirk ile işlenmiş hiçbir ameli kabul etmez." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîr es-Sahîh, 3. cilt, 136. sayfa]

¹⁶³⁶ Berâ ibn Âzib (رضي الله عنه) demiştir ki: Nebî (صلى الله عليه وسلم) buyurmuştur ki: "'يُثَبِّتُ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا [يُثَبِّتُ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا] kabir azâbı hakkında inzâl edilmiştir. Böylece ona şöyle denilecek: 'Rabbin kim?' Bunun üzerine diyecektir ki: 'Rabbim Allah'tır ve Nebîm Muhammed (صلى الله عليه وسلم)'dir.' İşte Allah (عز وجل)'nin: '[يُثَبِّتُ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا] 'Allah, o îmân edenleri dünyâ hayatında ve Âhiret'te sâbit kavil ile sâbitleştirir.' kavli budur." [Sahîh bir hadîstir. İmâm Muslim, Sahîh'inde (Cennet Kitâbı ve Sıfatı, Nîmetleri ve Ehli, 2871a) tahrîc etmiştir.]

İmâm Âcurrî (رحمه الله) şöyle demiştir: "Berâ ibn Âzib'ten, '[يُثَبِّتُ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا بِالْقَوْلِ الثَّابِتِ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا] 'Allah, o îmân edenleri dünyâ hayatında ve Âhiret'te sâbit kavil ile tesbît eder.' (âyeti hakkında): 'Kabir azâbı hakkında inzâl edilmiştir.' demiştir." [Sahîh bir eserdir. Ebu Bekr Muhammed bin Hüseyin el-Âcurrî, Kitâbu's-Şerîâ'da (1272. sayfa, 839.) ve İmâm Muslim, Sahîh'inde (Cennet Kitâbı ve Sıfatı, Nîmetleri ve Ehli, 2871b) tahrîc etmiştir.]

Allah, O ki, semâları ve arzı halk etmiştir ve semâdan su inzâl etmiştir. Böylece onunla semerelerden sizin için rızık ihrâc etmiştir. O'nun emriyle denizde cereyân etmesi için size gemileri musahhar etmiştir. Ve size nehirleri (de) musahhar etmiştir.(32)

Ve sizin için âdetleri üzere¹⁶³⁹ cereyân eden ay ve güneşi musahhar etmiştir. Ve sizin için geceyi ve gündüzü (de) musahhar etmiştir.(33)

Ve O'ndan istediğinizin hepsinden size vermiştir. Ve eğer Allah'ın nimetini saysanız, onu ihsâ edemezsiniz. Muhakkak ki insân, elbette çok zâlimdir, çok küfrânda bulunandır.(34)¹⁶⁴⁰

Ve hani İbrâhîm demişti ki: 'Rabbim! Bu beldeyi emîn kıl'¹⁶⁴¹ ve beni ve oğullarımı putlara ibâdet etmekten ictinâb ettir.'(35)¹⁶⁴²

¹⁶³⁷ Şeyh Useymîn (رحمه الله) şöyle demektedir: "'[سِرْرًا/Sırran]' Yani: Gizlice. '[عَلَانِيَةً/Alenen]' Yani: Açıkça." [Muhammed bin Sâlih el-Useymîn, Fâtîha ve Bakara Sûresi Tefsîri, 3. cilt, 372. sayfa]

¹⁶³⁸ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) şöyle demiştir: "Allah (سبحانه وتعالى) kullarına kendisine taat ile ibâdet etmeyi ve mahlûkâta ihsân etmeyi ve namazı ikâme etmeyi -ki bu tek ve şerîki olmayan Allah'a ibâdettir-, Allah'ın kendilerine rızıklandırırdıklarından infâkta bulunmak suretiyle zekâtlarını edâ etmeyi ve akrabalara harcamada bulunmayı ve yabancılara ihsân etmeyi emretmiştir. Ve burada namazların ikâmesinden murâd; vakitlerini, hudûtlarını, rükûunu, secdesini ve huşûunu muhâfaza etmektir. Ve Allah (سبحانه وتعالى) rızık olarak verdiklerinden sırran, yani gizliden ve aleni, yani açıktan infâkı emretmiştir. Kullar nefislerini kurtarmak için bunlara koşmalıdır. '[مِنْ قَبْلِ أَنْ يَأْتِيَ يَوْمٌ/Bir gün gelmeden önce]' Ve bu Kıyâmet Günü'dür. '[لَا يَنْعُ فِيهِ وَلَا خَلَالٌ/Ve kendisinde ne bir alış-verişin ve ne bir dostluğun olmadığı]' Yani: Nefsinin salıverilmesine karşılık olarak hiç kimseden bir fidye kabul edilmeyecektir. Allah (سبحانه وتعالى)'nın buyurduğu gibi: '[فَالْيَوْمَ لَا يُوْخَذُ مِنْكُمْ فِدْيَةٌ وَلَا مِنَ الَّذِينَ كَفَرُوا]' [Hadîd Sûresi, 15. âyet] Ve: '[وَلَا بُغْيُنَ سِيزَنَ بَرِ فِدْيَةِ اَلْأَمْنِ وَنَ] (de) o küfredenlerden.]' [Fâtîr Sûresi, 15. âyet] Ve: '[وَلَا خَلَالٌ/Ve ne bir dostluğun]' kavli hakkında İbn Cerîr: 'Denildi ki orada hiç bir dostun dostluğu yoktur. İnkâbı hakk eden kimse, bir dostun dostluğu yardımı ile başışlanmayacaktır. Bilakis orada, adâlet vardır!' demiştir." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, İbrâhîm Suresi, 31. âyetin tefsîrinde]

¹⁶³⁹ Bu açıklama Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله)'a aittir, şöyle demiştir: "'[دَائِبَيْنِ/Dâibeyni]' Mânâsı: Şübhesiz ki o ikisi (ay ve güneş), gevşeklik göstermez ve duraklamaz. Arapçada bir şeyin 'de'eb' etmesi, o şeyin bir âdet üzere cereyân etmesi demektir." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 3. cilt, 118. sayfa]

¹⁶⁴⁰ İmâm Şevkânî (رحمه الله) der ki: "'[كُفْرًا/Çok küfrânda bulunandır]' Yani: İnsân, Allah'ın ona bahşetmiş olduğu nimetlere karşı şiddetle nankörlük eder; bu nimetleri vermiş olmasından dolayı Allah (سبحانه وتعالى)'ya lââyık-ı vechile ve üzerine vâcib olduğu sûrette şükretmez de, bilakis bu nimetleri inkâr eder." [Muhammed bin Alî eş-Şevkânî, Fethu'l-Kadîr, 749. sayfa (tek cilt olarak basım)]

¹⁶⁴¹ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) şöyle demiştir: "Allah (سبحانه وتعالى) bu makamda, müşrik Arapların aleyhine hüccet getirerek şu hususları zikretmektedir: Şübhesiz ki Beled-i Harâm Mekke, ilk olarak, şerîki olmayan tek Allah'a ibâdet üzere kurulmuştur. Orası, İbrâhîm sebebi ile îmar edilmiş, Allah'tan gayrına ibâdet edenlerden berî olmak için ehil bir mekân kılınmıştır. Bu itibarla buyurmuştur ki: '[رَبِّ اَلْبَلَدِ اَمِنًا/Rabbim! Bu beldeyi emîn kıl]' Ve Allah ona (bu duâsında) icâbet etmiştir." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, İbrâhîm Suresi, 35. âyetin tefsîrinde]

¹⁶⁴² Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "'[وَأَجْبِبْنِي وَيَبِّ اَنْ نَعْبُدَ الْاَصْنَامَ/Ve beni ve oğullarımı

'Rabbim! Muhakkak ki onlar insânlardan çoğunu dalâlete düşürdüler. İmdi kim bana tâbi olursa, artık muhakkak ki o bendendir. Ve kim bana isyân ederse, artık muhakkak ki Sen Gafûr'sun, Rahîm'sin.'(36)

'Rabbimiz! Muhakkak ki ben, zürriyetimden bir ziraat sahibi olmayan bir vâdiye Senin harâm evinin indine iskân ettim. Rabbimiz! Namazı ikâme etmeleri için. Artık insânların gönüllerini onlara meyleder kıl ve onları semerelerden rızıklandır. Umulur ki onlar şükrederler.'(37)

'Rabbimiz! Muhakkak ki Sen, gizlediğimizi ve îlân ettiğimizi ilmedersin. Ve Allah üzere arzda ve semâlarda bir şey gizli değildir.'(38)

'Hamd, Allah içindir. O ki, ihtiyarlık üzere bana İsmâîl'i ve İshâk'ı hibe etti. Muhakkak ki Rabbim, elbette duâyı işitendir.'(39)

'Rabbim! Beni namazı ikâme eden kıl ve zürriyetimden (de). Rabbimiz! Duâmı kabûl buyur.'(40)

'Rabbimiz! Bana ve vâlideynime¹⁶⁴³ ve mü'minlere hesâbın kâim olduğu gün¹⁶⁴⁴ mağfiret buyur.'(41)

Ve Allah'ı, zâlimlerin amel ettiklerinden gâfil hesâb etme!¹⁶⁴⁵ Ancak onları, gözlerin onda donup kalacağı bir güne tehir ediyor.(42)

(O gün) başlarını dikerek koşarlar ve bakışları kendilerine dönmez. Ve gönülleri bomboştur.(43)

putlara ibâdet etmekten ictinâb ettir] Mânâsı: Beni ve oğullarımı, putlara ibâdet etmekten uzak eyle!" [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 3. cilt, 119. sayfa]

İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) ise şöyle demiştir: "[وَأَجْنِبْنِي وَبَنِيَّ أَنْ نَعْبُدَ الْأَصْنَامَ]/Ve beni ve oğullarımı putlara ibâdet etmekten ictinâb ettir]" Her bir dâvetçiye yakışan, kendi nefsi için, ana-babası ve zürriyeti için duâ etmektir." [Ebu'l-Fidâ İsmâîl ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîm, İbrâhîm Suresi, 35. âyetin tefsîrinde]

¹⁶⁴³ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) der ki: "Bu, babasından uzaklaşmasından önce idi. Babasının Allah (عز وجل)'ye olan adâveti/düşmanlığı tebeyyün edince, artık ondan beri oldu." [Ebu'l-Fidâ İsmâîl ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîm, İbrâhîm Sûresi, 41. âyetin tefsîrinde]

¹⁶⁴⁴ İmâm Kurtubî (رحمه الله) şöyle demiştir: "[يَوْمَ يَقُومُ الْحِسَابُ]/Hesâbın kâim olduğu gün]" Yani insânların hesâb için ayağa kalkacağı gün." [Ebu AbdUllah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, el-Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, İbrâhîm Suresi, 41. âyetin tefsîrinde]

¹⁶⁴⁵ İmâm Saîd ibn Maşûr (رحمه الله) sahîh bir sened ile Sufyân ibn Uyeyne (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[وَلَا تُحْسِنِ اللَّهُ غَافِلًا عَمَّا يَفْعَلُ الظَّالِمُونَ]/Ve Allah'ı, zâlimlerin amel ettiklerinden gâfil hesâb etme!]" Mü'minler için teselli ve kâfir için vâidtir/korkutmadır." Ona denildi ki: "Bunu kim dedi ey Ebâ Muhammed?" Dedi ki: "İlim ehli." [Ebu Osman Saîd ibn Mansûr el-Mervezî, Sünen-i Saîd ibn Mansûr, 6. cüz, 17. sayfa (1190)]

Ve insânları kendilerine azâbın geleceği gün (ile) inzâr et. O vakit o zulmedenler diyeceklerdir ki: 'Rabbimiz! Bizleri yakın bir ecele tehir buyur, senin dâvetine icâbet edelim ve resûllere tâbi olalım.' (Onlara denir ki:) 'Ve önceden sizin için zevâl olmadığına kasem etmemiş miydiniz?'(44)

Ve nefislerine o zulmedenlerin meskenlerinde meskûn oldunuz ve onlara nasıl fiil buyurduğumuz size tebeyyün etti. Ve size darb-ı meseller ettik.(45)¹⁶⁴⁶

Ve onlar tuzaklarını kurmuşlardır. Ve onların tuzakları Allah indindedir. Ve onların tuzaklarından, ondan dağlar zâil olacak değildir.(46)

Öyleyse Allah'ın resûllerine olan vaadine muhâlefet edeceğini hesâb etme. Muhakkak ki Allah Azîz'dir, intikâm sâhibidir.(47)

Arzın başka bir arza tebdîl edildiği gün.¹⁶⁴⁷ Ve Vâhid,¹⁶⁴⁸ Kakhâr¹⁶⁴⁹ Allah'a bârizlerdir.(48)

Ve o gün mücrimleri bukağlarda vurulmuş görürsün.(49)

Onların gömlekleri¹⁶⁵⁰ katrândandır¹⁶⁵¹ ve vecihlerini ateş bürür.(50)

(Bu,) Allah'ın her nefsi kesbettiği ile cezâlandırması içindir. Kuşkusuz Allah'ın hesâbı serîdir.(51)

¹⁶⁴⁶ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'وَسُكِّنْتُمْ فِي مَسَاكِينِ النَّبِيِّنَ ظَلَمُوا أَنْفُسَهُمْ"/Ve nefislerine o zulmedenlerin meskenlerinde meskûn oldunuz]' İnsânlar, Nûh kavminin, Âd ve Semûd kavminin ve bunlar arasında geçen pek çok asırda helâk edilmiş ümmetlerin meskenlerinde meskûn oldular. 'وَتَبَيَّنَ لَكُمْ كَيْفَ فَعَلْنَا بِهِمْ وَضَرَبْنَا لَكُمْ الْأَمْثَالَ/Ve onlara nasıl fiil buyurduğumuz size tebeyyün etti. Ve size darb-ı meseller ettik.]' Şübhesiz ki Allah, resûllerini göndermiş kitâblarını inzâl etmiş, size darb-ı meseller etmiştir. Ancak bir sağır bunu duymaz ve ancak hüsrâna uğrayan bir kimse onda sorun çıkarır. Allah'ın emrini akledin artık!" [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 129. sayfa]

¹⁶⁴⁷ İmâm İshâk ibn Râhûye (رحمه الله) sahîh bir sened ile Âişe (رضي الله عنهما)'dan tahrîc etmiştir, Allah Resûlu (صلى الله عليه وسلم)'e, Allah (عز وجل)'nin: 'يَوْمَ تُبَدَّلُ الْأَرْضُ غَيْرَ الْأَرْضِ/Arzın başka bir arza tebdîl edildiği gün.]' kavli hakkında suâl ederek demiştir ki: "İnsânlar o gün nerededir?" Bunun üzerine şöyle buyurmuştur: "Sîrât üzerinde." [İshâk ibn Râhûye Ebu Yâkûb İshâk ibn İbrâhîm ibn Mahled el-Mervezî, Müsnedü İshâk ibn Râhûye, 3. Cilt, 802. sayfa (1438.)]

¹⁶⁴⁸ İmâm Taberî (رحمه الله) demiştir ki: "'[الْوَاهِد/Vâhid]' Mülkünde şerik olması O'na yakışmaz." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 21. cilt, 235. sayfa]

¹⁶⁴⁹ İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle demektedir: "'[الْقَهَّار/Kakhâr]' (Mevcûdâtın) hepsine gâlibtir." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Begavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 4. cilt, 242. sayfa]

¹⁶⁵⁰ Bu açıklama İbn Ebî Zemenîn (رحمه الله)'a aittir, demiştir ki: "'[سَرَابِلُهُمْ/Serâbiluhum]' Yani: Onların gömlekleri." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 2. cilt, 378. sayfa]

¹⁶⁵¹ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) şöyle der: "'[سَرَابِلُهُمْ مِنْ قَطْرَانٍ/Onların gömlekleri katrândandır]' Yani: Onların üzerlerine o giyecekleri elbiseleri katrândandır." [Ebu'l-Fidâ İsmâîl ibn Umer ibn Kesîr ed-Dîmaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, İbrâhîm Sûresi, 50. âyetin tefsîrinde]

Bu, insânlar için bir tebliğdir. Ve onunla inzâr edilmeleri için. Ve ilmetmeleri için ki ancak tek ilâh O'dur.¹⁶⁵² **Ve akıl sâhiblerinin tezekkür etmesi için.**¹⁶⁵³(52)

¹⁶⁵² İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) diyor ki: "[هَذَا بَلَاغٌ لِلنَّاسِ/Bu, insânlar için bir tebliğdir.]" Mü'minler için (bir tebliğdir). Yani: Kur'ân, Cennet'e onları ulaştırır. "[وَلِيَعْلَمُوا أَنَّمَا هُوَ إِلَهٌ وَاحِدٌ/Ve ilmetmeleri için ki ancak tek ilâh O'dur.]" (İlmetmeleri için ki,) O'nun şerîki yoktur." [Ebi Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebi Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîz, 2. cilt, 378. sayfa]

¹⁶⁵³ Ebu'l-Muzaffar es-Sem'ânî (رحمه الله) dedi ki: "[وَلِيَتَذَكَّرَ أُولُوا الْأَلْبَابِ/Ve akıl sâhiblerinin tezekkür etmesi için.]" Mânâsı: "[أُولُوا الْأَلْبَابِ/Ulu'l-bâb] Yani: Akıl sâhiblerinin vaaz alması için." [Ebu'l-Muzaffar Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 3. cilt, 127. sayfa]

15. HİCR SÛRESİ (99 âyettir)

Allah'ın ismi ile, Rahmân, Rahîm

Elif, Lâm, Râ. Bunlar Kitâb'ın ve mübîn Kur'ân'ın¹⁶⁵⁴ âyetleridir.(1)

O küfredenler bir vakit gelir ki müslüman olmayı arzu ederler.(2)¹⁶⁵⁵

Bırak onları, yesinler ve metâlansınlar ve onları emelleri oyalasın. Artık yakında ilmedeceklerdir.(3)

Ve bir karyeyi -ve onun mâlûm bir kitâbı olmaksızın- helâk etmedik.(4)

Bir ümmet, ecelini geçemez ve tehîr edemez.(5)¹⁶⁵⁶

Ve dediler ki: 'Ey o üzerine Zikir inzâl edilen, muhakkak ki sen, elbette bir mecnûnsun.'(6)

'Melekleri bize getirmeli değil miydin, eğer sâdıklardan isen?'(7)

Hakk dışında melekleri inzâl etmeyiz.¹⁶⁵⁷ Ve o zaman süre verilenler olmazlar.(8)

Muhakkak ki Biz, Zikr'i Biz inzâl ettik. Ve muhakkak ki Biz, onu elbette muhâfaza edenleriz.(9)¹⁶⁵⁸

¹⁶⁵⁴ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[وَقُرْآنٍ مُبِينٍ/Ve mübîn Kur'ân]' Allah'a yemin olsun ki Kur'ân'ın hidâyeti, rüşdü ve hayrî tebeyyün etmiştir/apaçık olmuştur." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 146. sayfa]

¹⁶⁵⁵ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) şöyle demiştir: "Âyet, onların içinde bulundukları küfürden dolayı nedâmet duyacaklarını: 'Dünyâ diyârında keşke müslümanlarla birlikte olsaydık.' diye temennîde bulunacaklarını haber vermektedir. Yine denilmiştir ki: 'Bundan murâd olunan şudur ki her kâfir, ölüm ânı geldiğine: 'Keşke mü'min olsaydım.' diye arzu edecektir.' Diğer bir kavle göre ise bu, Kıyâmet Günü ile ilgili bir haberdur." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkı, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Hicr Suresi, 2. âyetin tefsîrinde]

¹⁶⁵⁶ Mu'minûn Sûresi'nin 43. âyeti ile aynıdır

¹⁶⁵⁷ Âdem ibn Ebî İyâs (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[وَمَا نَزَّلْنَا الذِّكْرَ وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ/Hakk dışında melekleri inzâl etmeyiz.] (Ancak) risâlet ve azâb ile irsâl ederiz." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 1. cilt, 378. sayfa]

¹⁶⁵⁸ Şeyhullislâm İbn Teymiyye (رحمه الله) der ki: "Allah (سبحانه وتعالى), inzâl ettiğini bu ümmet için muhâfaza buyurmuştur. Allah (سبحانه وتعالى) buyurdu ki: '[وَمَا نَزَّلْنَا الذِّكْرَ وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ/Muhakkak ki Biz, Zikr'i Biz inzâl ettik. Ve muhakkak ki Biz, onu elbette muhâfaza edenleriz.]' Kur'ân'ın tefsîrinde veya hadîsin nakli ya da tefsîrinde bir hata yapılırsa, şübhesiz ki Allah (سبحانه وتعالى), ümmet

Ve andolsun ki, senden önce evvelki topluluklara (da resûller) irsâl ettik.(10)

Ve onlara bir resûl gelmedi ki, onunla istihzâ etmiş olmasınlar.(11)

İşte böylece onu mücrimlerin kalblerine sülûk ettiririz.(12)¹⁶⁵⁹

Onlar ona îmân etmezler. Ve evvelkilerin sünneti geçmiştir.(13)

Ve eğer üzerlerine semâdan bir kapı açsak da oradan sürekli yükselseler.(14)

Elbette derler ki: 'Gözlerimiz ancak sarhoş edilmiştir,¹⁶⁶⁰ bilakis biz şihirlenmiş bir kavimiz.'(15)

Ve andolsun ki, semâda burclar kıldık ve nazar edenler için onu ziynetlendirdik.(16)

Ve onu recm edilmiş her bir şeytândan muhâfaza ettik.(17)

Kulak hırsızlığı eden müstesnâ. Artık ona bir ateş parçası tâbi olur.(18)¹⁶⁶¹

Ve arzı yaydık ve ona sâbit dağlar ilkâ ettik ve orada ölçülmüş her şeyden¹⁶⁶² bitirdik.(19)

içerisinde bunu beyân edecek, hatâ yapanın hatâsına ve yalan söyleyenin yalanına dair delîli zikredecek kimseler ikâme eder. Şübhesiz ki bu ümmet, dalâlet üzere ictimâ etmez. Bu ümmet içerisinde, Kıyâmet'e kadar hakk üzere zâhir bir tâife hep olacaktır. Çünkü bu ümmet, ümmetlerin âhiridir, onların Nebisi (صلی الله علیه وسلم) 'den sonra nebi gelmeyecektir, onların Kitâb'ından sonra kitâb gelmeyecektir. Daha önceki ümmetler tebdil ve tağyir yaptıkları zaman, Allah (سبحانه وتعالى) onlara beyânda emir ve nehiyde bulunacak bir nebî gönderiyordu. Muhammed (صلی الله علیه وسلم) 'den sonra ise bir nebî yoktur. Allah (سبحانه وتعالى), inzâl buyurduğu zikri muhâfaza edeceğini garanti etmiştir. Şübhesiz ki bu ümmet, dalâlet üzere ictimâ etmez. Bilakis Allah (سبحانه وتعالى), her asırda bu ümmet için, onlar ile dinini muhâfaza edeceği, onlar ile sapkınların tahrifini, dalâlete düşürenlerin haksızlığını ve cahillerin tevîlini bertaraf edeceği, ilim ve Kur'ân ehline mensub kimseleri ikâme eder." [Ebu'l-Abbâs Takıyyuddîn Ahmed ibn AbdilHalîm ibn Teymiyye, Cevâbu's-Sahîh Limen Beddele Dîne'l-Mesîh, 3. cilt, 38.-39. sayfalar]

¹⁶⁵⁹ İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle demiştir: "[كَذَلِكَ نَسْلُكُهُ/İşte böylece onu sülûk ettiririz]' Yani: Küfrü, tekzibi ve resûllerle istihzâ etmeyi evvelki milletlerin kalblerine sülûk ettirdiğimiz gibi. '[نَسْلُكُهُ/Onu sülûk ettiririz]' Onu dâhil ederiz/sokarız." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Begavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 4. cilt, 370. sayfa]

¹⁶⁶⁰ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[سُكِرَتْ أَبْصَارُنَا/Şüphesiz gözlerimiz sarhoş edilmiştir]" (Gözlerimize) sedd çekilmiştir. [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 150. sayfa]

İmâm Kurtubî (رحمه الله) ise şöyle demiştir: "Yani: Sarhoşu aklını örten şey bürüyüp kapladığı gibi, onları da gözlerini örten şey bürüyüp kaplamıştır." [Ebu AbdUllah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, el-Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, Hicr Sûresi, 15. âyetin tefsîrinde]

¹⁶⁶¹ İmâm Şevkânî (رحمه الله) der ki: "[فَاتَّبَعَهُ/Artık ona tâbi olur]' Ona tâbi olur, ona kavuşur veya ona yetişir. '[بِرْ أَوَّلُهَا/İlk ateş parçası]' Yıldız veya tutuşturulmuş parlak ateştir. [Muhammed bin Alî eş-Şevkânî, Fethu'l-Kadîr, 758. sayfa (tek cilt olarak basım)]

Ve orada sizin için ve sizin kendisine rızık vericiler olmadıklarınıza¹⁶⁶³ mâîşetler¹⁶⁶⁴ kaldık.(20)

Ve hazineleri indimizde olmayan bir şey yoktur. Ve onu mâlûm bir mikdâr dışında inzâl etmeyiz.(21)

Ve aşılایıcı rüzgârlar irsâl ettik. Böylece semâdan su inzâl ettik de sizi onunla suladık. Ve siz onun için hazinedar değilsiniz.(22)

Ve muhakkak ki Biz, elbette Biz hayat veririz ve öldürürüz. Ve Biz vârisleriz.(23)

Ve andolsun ki, sizden müstakdimleri ilmederiz. Ve andolsun ki, müstehirleri (de) ilmederiz.(24)¹⁶⁶⁵

Ve muhakkak ki senin Rabbin, O onları haşr edecektir. Muhakkak ki O, Hakîm'dir, Alîm'dir.(25)

Ve andolsun ki, insânı kuru bir çamurdan, şekillenmiş bir balçıktan halk ettik.(26)

Ve cânn,¹⁶⁶⁶ önceden semûm ateşinden onu halk ettik.(27)¹⁶⁶⁷

Ve hani Rabbin meleklere buyurmuştu ki: 'Muhakkak ki Ben, kuru bir çamurdan, şekillenmiş bir balçıktan bir beşer halk edeceğim.'(28)

¹⁶⁶² İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[مِنْ كُلِّ شَيْءٍ مَوْزُونٍ/Ölçülmüş her şeyden]' Bir kader ile takdir olunmuş (her şeyden)." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 17. cilt, 80. sayfa]

¹⁶⁶³ Âdem ibn Ebî İyâs (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: '[Ve sizin kendisine rızık vericiler olmadıklarınıza]' Debelenenler ve davarlar." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 152. sayfa]

¹⁶⁶⁴ İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) şöyle demektedir: "[مَعَايِش/Mâîşetler]' Yani: Allah'ın orada onlar için çıkardıkları ve Âdem oğullarının imal ettiklerindendir." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 2. cilt, 382. sayfa]

¹⁶⁶⁵ Âdem ibn Ebî İyâs (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[المُسْتَأَخِرِينَ/Müstehirler]' Muhammed (صلى الله عليه وسلم) ümmetidir." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 154. sayfa]

¹⁶⁶⁶ İmâm Şevkânî (رحمه الله) der ki: "Müfessirlerin cumhûrunun içinde '[الْجَنِّ/Cânn]' cinlerin babasıdır." [Muhammed bin Alî eş-Şevkânî, Fethu'l-Kadîr, 761. sayfa (tek cilt olarak basım)]

¹⁶⁶⁷ İmâm Hâkim (رحمه الله), AbdUllah ibn Mes'ûd (رضي الله عنه)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "Bu semûm/yakıcı rüzgâr, cânnın kendisinden o halk edildiği semûmun yetmiş cüzünden bir cüzdür." Sonra: '[وَالْجَنِّ خَلْقَهُ مِنْ قَبْلِ مِنْ نَارِ السَّمُومِ]' (âyetini) kıraat etti. [Ebu Abdîllah Muhammed bin Abdîllah el-Hâkim en-Nisâbü'rî, el-Müstedrek ale's-Sahihayn (2/474); Hâkim eserin sahîh olduğunu belirtmiş ve Zehebî ona muvâfakat etmiştir.]

'Bu itibarla onu tesviye ettiğim ve rûhumdan onun içine nefhettiğimde, artık secde ediciler olarak onun için (yere) kapanın.'⁽²⁹⁾¹⁶⁶⁸

Bunun üzerine melekler secde ettiler, onların hepsi topluca.⁽³⁰⁾¹⁶⁶⁹

İblîs müstesnâ, secde edenlerle beraber olmaktan (kaçınarak) **diretti**.⁽³¹⁾

(Allah) buyurdu ki: 'Ey İblîs! Senin için ne var ki, secde edenler ile beraber olmuyorsun?'⁽³²⁾

(İblîs) dedi ki: 'Ben, kuru bir çamurdan, şekillenmiş bir balçıktan halk ettiğin bir beşere secde edici olmam.'⁽³³⁾

(Allah) buyurdu ki: 'Öyleyse oradan hurûc et. Artık muhakkak ki sen recm edilmişsin.'⁽³⁴⁾¹⁶⁷⁰

Ve muhakkak ki, Dîn Günü'ne¹⁶⁷¹ kadar lânet üzerinedir.⁽³⁵⁾

(İblîs) dedi ki: 'Rabbim! O hâlde bana ba's edilecekleri güne kadar süre ver.'⁽³⁶⁾¹⁶⁷²

(Allah) buyurdu ki: 'Artık muhakkak ki sen, süre verilenlerdensin.'⁽³⁷⁾¹⁶⁷³

'Mâlûm vaktin gününe kadar.'⁽³⁸⁾¹⁶⁷⁴

(İblîs) dedi ki: 'Rabbim, beni iğvâ ettiğinden dolayı, elbette onlar için arzda ziynetlendirme yapacağım ve elbette onların hepsini iğvâ edeceğim.'⁽³⁹⁾¹⁶⁷⁵

¹⁶⁶⁸ Sâd Sûresi'nin 72. âyeti ile aynıdır

¹⁶⁶⁹ Sâd Sûresi'nin 73. âyeti ile aynıdır

¹⁶⁷⁰ Sâd Sûresi'nin 77. âyeti ile aynıdır. İmâm Kâsimî (رحمه الله) şöyle demiştir ki: "'فَبِكَ رَجِيمٌ/Artık muhakkak ki sen recm edilmişsin.'" Yani: Her hayır ve ikrâmdan kovulmuş bir hâldesin. Şübhesiz ki kovulan kimse, taş ile recm edilir veya şeytân, alevler ile recm edilir. Bu, şeytânın kapıldığı şübheye verilecek cevâbı ihtivâ eden bir tehdittir. Muhakkak ki, kıyâs yolunu tutarak nass ile çelişen kimse, racîmdir, mel'undur." [Cemâleddîn el-Kasimî, Mehâsinu't-Te'vîl, 10. Cüz, 3756. sayfa]

¹⁶⁷¹ İbn Ebî Zemenîn (رحمه الله) demiştir ki: "'يَوْمَ الدِّينِ/Dîn Günü'" Hesâb (Günü). Yani: Kıyâmet Günü." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 2. cilt, 385. sayfa]

¹⁶⁷² Sâd Suresi'nin 79. âyeti ile aynıdır

¹⁶⁷³ Sâd Suresi'nin 80. âyeti ile aynıdır

¹⁶⁷⁴ Sâd Suresi'nin 81. âyeti ile aynıdır

¹⁶⁷⁵ İmâm Beğavî (رحمه الله) diyor ki: "'رَبِّ بِمَا أَغْوَيْتَنِي/Rabbim, beni iğvâ ettiğinden dolayı'" Beni dalâlete düşürdüğünden (dolayı). Ve şöyle de denilmiştir: Beni rahmetinden mahrum bıraktığından (dolayı). '[لَا زَيْنَ لَهُمْ فِي الْأَرْضِ/Elbette onlar için arzda ziynetlendirme yapacağım]' Dünya sevgisini ve Sana isyân etmeyi (ziynetlendireceğim). '[وَلَا غَوَيْتَهُمْ/Ve elbette onları iğvâ edeceğim]' Yani: Elbette onları dalâlete düşüreceğim." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî,

'Onlardan ihlâslı kulların müstesnâ.'(40)¹⁶⁷⁶

(Allah) buyurdu ki: 'Bu, Bana (varan) mustakîm bir Sırât'tır.'(41)¹⁶⁷⁷

'Muhakkak ki kullarım üzerinde senin bir sultânın yoktur,¹⁶⁷⁸ gâvîlerden¹⁶⁷⁹ sana tâbi olanlar müstesnâ.'(42)

Ve muhakkak ki Cehennem, elbette onlara cemîân vaadilen yerdir.(43)

Onun yedi kapısı vardır. Her bir kapı için onlardan taksîm edilmiş bir cüz vardır.(44)

Muhakkak ki muttakîler, Cennetler ve pınarlar içindedir.(45)¹⁶⁸⁰

Dâhil olun oraya selâm ile, emînler olarak.(46)

Ve sadırlarındaki kini söküp attık. Kardeşler olarak serîrler üzerinde karşı karşıyalardır.(47)

Orada onlara yorgunluk temâs etmez. Ve onlar oradan ihrâc edilenler olmazlar.(48)

Kullarıma bildir ki Ben, Ben, Gafûr'um, Rahîm'im.(49)

Ve azâbımın, onun elîm bir azâb olduğunu.(50)

Ve İbrâhîm'in konuklarından onlara bilgi ver.(51)

Hani onun yanına dâhil olmuşlardı da demişlerdi ki: 'Selâm.' (İbrâhîm de) dedi ki: 'Muhakkak ki biz sizden endişe edicileriz.'(52)

Meâlim'ut-Tenzîl, 4. cilt, 381. sayfa]

¹⁶⁷⁶ Sâd Sûresi'nin 83. âyeti ile aynıdır. İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) şöyle demektedir: "'[إِلَّا عِبَادَكَ مِنْهُمْ]' / Onlardan ihlâslı kulların müstesnâ.'" [Ebî Abdillâh Muhammed ibn Abdillâh ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 2. cilt, 385. sayfa]

¹⁶⁷⁷ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'ın söyledediğini tahrîc etmiştir: "'[هَذَا] Bu, Bana (varan) mustakîm bir Sırât'tır.'" kavli hakkında demiştir ki: "Hakk, Allah'a rücû eder ve O'nun yoluna varır. (Bu yol) bir şeye doğru sapma göstermez." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 158. sayfa]

¹⁶⁷⁸ İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) dedi ki: "'[أَنْ عِبَادِي لَيْسَ لَكَ عَلَيْهِمْ سُلْطَانٌ] / Muhakkak ki kullarım üzerinde senin bir sultânın yoktur]" Yani: Allah'ın hidâyet ettiğini dalâlete düşürmeye gücün yetmez." [Ebî Abdillâh Muhammed ibn Abdillâh ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 2. cilt, 385. sayfa]

¹⁶⁷⁹ Şeyh Sa'dî (رحمه الله) der ki: "'[الغَاوِي] / Gâvî]" Hakkı bilen ve terk edendir." [Abdurrahmân bin Nâsır es-Sa'dî, Teysîru'l-Kerîmu'r-Rahmân fî Tefsîri Kelâmi'l-Mennân, 500. sayfa (tek cilt olarak basım)]

¹⁶⁸⁰ Zâriyât Sûresi'nin 15. âyeti ile aynıdır

Dediler ki: 'Endişe etme, muhakkak ki biz, alîm bir oğul ile seni tebşîr ederiz.'(53)

Dedi ki: 'Yaşlılığın bana temâs etmesi üzerine mi beni tebşîr ettiniz? O hâlde ne ile beni tebşîr edersiniz?'(54)

Dediler ki: 'Hakk ile seni tebşîr ettik. Onun için ümitsizlerden olma.'(55)

Dedi ki: 'Ve Rabbinin rahmetinden dalâlete düşenlerden başka kim ümit keser?'(56)

Dedi ki: 'Öyleyse göreviniz nedir, ey mürseller?'(57)¹⁶⁸¹

Dediler ki: 'Muhakkak ki biz, mücrimler kavmine irsâl edildik.'(58)¹⁶⁸²

'Lût ailesi müstesnâ. Muhakkak ki biz, elbette onları cemîân necâta erdireceğiz.'(59)

'Hanımı hâric. Takdîr ettik, muhakkak ki o, elbette kalanlardandır.'(60)¹⁶⁸³

Bunun üzerine Lût ailesine mürseller geldiklerinde;(61)

(Lût) dedi ki: 'Muhakkak ki siz, münker bir kavimsiniz.'(62)¹⁶⁸⁴

Dediler ki: 'Bilakis, sana onların kendisinde kuşku eder oldukları ile geldik.'(63)

'Ve sana hakkı getirdik. Ve muhakkak ki biz sâdıklarız.'(64)

Artık gecenin bir kıtâsında ehlin ile yola çık.¹⁶⁸⁵ Ve onların arkalarına tâbi ol. Ve sizden biri iltifât etmesin.¹⁶⁸⁶ Ve emredildiğiniz yere geçin gidin.(65)

¹⁶⁸¹ Zâriyât Sûresi'nin 31. âyeti ile aynıdır

¹⁶⁸² Zâriyât Sûresi'nin 32. âyeti ile aynıdır

¹⁶⁸³ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "'[قَدَّرْنَا/Takdîr ettik]' Yani: Hükmettik. '[إِنِّهَا لَمِنْ] muhakkak ki o, elbette kalanlardandır.' Yani: Azâbta geri kalanlardandır." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî eş-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 3. cilt, 144. sayfa]

¹⁶⁸⁴ İmâm Beğavî (رحمه الله) der ki: "'[أَنْتُمْ قَوْمٌ مُنْكَرُونَ]/Muhakkak ki siz münker bir kavimsiniz.' Yani: Ben sizi tanımıyorum." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 4. cilt, 386. sayfa]

¹⁶⁸⁵ İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) şöyle demiştir: "'[فَاسْرُ بِأَهْلِكَ بِقِطْعٍ مِنَ اللَّيْلِ]/Artık gecenin bir kıtâsında ehlin ile yola çık.' Yani: Gecenin bir kısmında." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîz, 2. cilt, 388. sayfa]

¹⁶⁸⁶ İmâm AbdurRezzâk (رحمه الله) sahîh bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[وَاتَّبِعْ أَتْبَارَهُمْ]/Ve onların arkalarına tâbi ol.'" Ona ehlinin arkasında olmasını, yürüdükleri zaman arkalarından peşlerini takip etmesini emretti."

Ve ona bu emri, sabahladıklarında onların arkaları kesilmiş olacak diye kazâ ettik.(66)¹⁶⁸⁷

Ve şehir ehli birbirlerini tebşîr ederek geldiler.(67)

(Lût) dedi ki: 'Muhakkak ki bunlar benim konuklarımdır. Artık beni utandırmayın.'(68)

'Ve Allah'a takvâ edin ve beni küçük düşürmeyin.'(69)

Dediler ki: 'Ve biz seni elâlemden nehyetmedik mi?'(70)

(Lût) dedi ki: 'İşte bunlar kızlarım, eğer fâiller iseniz.'(71)

Ömrüne andolsun ki,¹⁶⁸⁸ muhakkak ki onlar, elbette sarhoşlukları içinde bocalarlar.(72)

Derken işrâk vaktine girdiklerinde onları bir sayha aldı.(73)¹⁶⁸⁹

Böylece oranın üstünü altı kıldık ve pişmiş balçıktan taşlar üzerlerine yağdırdık.(74)

Muhakkak ki bunda, elbette mütevessimler için âyetler vardır.(75)¹⁶⁹⁰

İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[وَلَا إِحْدًا يَلْتَفِتْ مِنْكُمْ أَحَدٌ/Ve sizden biri (ardına) iltifât etmesin.]" Kimse ardına iltifât etmesin ve dönmesin."

[Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 164. sayfa]
¹⁶⁸⁷ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) diyor ki: "[وَقَضَيْنَا إِلَيْهِ ذَلِكَ الْأَمْرَ/Ve ona bu emri kazâ ettik!]' Mânâsı: Muhakkak ki biz, Lût kavmi hakkında buyurduğumuz emri hükme bağladık ve kesinleştirdik." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 3. cilt, 145. sayfa]

¹⁶⁸⁸ İbn Kayyim el-Cevziyye (رحمه الله) der ki: "Selefe ve halefe mensup müfessirlerin çoğu -bizâtihî Selef bu konuda herhangi bir anlaşmazlık içinde değildir-, Allah (سبحانه وتعالى)'nın bu âyetinde geçen [مُحَمَّدٌ/Ömrüne andolsun ki] kavlinin, Resûlu (صلی الله عليه وسلم)'ın hayâtı üzerine Allah'tan gelen bir kasem olduğunu belirtmiştir. Rabb (عز وجل)'nin Nebî (صلی الله عليه وسلم)'in hayâtına yemin etmesi, onun en büyük fazîletlerindendir. Bu, başka hiç kimseye nasip olmayan bir meziyettir.

Zemahşerî ise bu fikirde değildir. Ona göre burada edilen yemin, Lût (عليه السلام)'ın hayâtı üzerinedir ve bu kavi, meleklerin kavlinde. Zemahşerî der ki: 'O, bir kavli murâd etmek üzere yapılan bir yemindir. Yani melekler, Lût (عليه السلام)'a: 'مُحَمَّدٌ/Ömrüne andolsun ki' demişlerdir.'

Lafızda, kasemin kimin hayâtı üzerine yapıldığına dair bir delil yoktur. Ama lafzın zâhiri ve siyâkı, ta'til ve itizâl ehlinin değil de, ancak Selefîn fehminin daha güzel olduğuna delâlet emektedir."

[Muhammed ibn Ebî Bekr ibn Kayyim el-Cevziyye, Aksâmu'l-Kur'ân, 272.-273. sayfalar]
¹⁶⁸⁹ Şeyh Sa'dî (رحمه الله) diyor ki: "[فَاخَذْنَاهُمُ الصَّيْحَةَ مُشْرِقِينَ/Derken işrâk vaktine girdiklerinde onları bir sayha aldı.]" Yani: Güneşin işrâk ettiği/aydınlatmaya başladığı vakte girdiklerinde. İşrâk vakti onların üzerine inen ukûbet, en şiddetli idi. "[AbdurRahmân bin Nâsır es-Sa'dî, Teysîru'l-Kerîmu'r-Rahmân fî Tefsîri Kelâmi'l-Mennân, 502. sayfa (tek cilt olarak basım)]

¹⁶⁹⁰ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّمُتَوَسِّبِينَ/Muhakkak ki bunda, elbette mütevessimler için âyetler vardır.]" Firâset

Muhakkak ki o, elbette mukîm bir yoldadır.(76)¹⁶⁹¹

Muhakkak ki bunda, elbette mü'minler için bir âyet vardır.(77)¹⁶⁹²

Ve gerçekten¹⁶⁹³ Eyke ashâbı¹⁶⁹⁴ (da) elbette zâlimler idi.(78)

Artık onlardan (da) intikâm aldık. Ve muhakkak ki ikisi, elbette mübîn bir imâmdadır.(79)¹⁶⁹⁵

Ve andolsun ki, Hicr ashâbı¹⁶⁹⁶ (da) mürselleri tekzîb etti.(80)

Ve âyetlerimizi onlara vermiştik de onlardan îrâz edenler idiler.(81)

Ve dağlardan emîn emîn evler yontuyor idiler.(82)

Derken sabahladıklarında onları bir sayha aldı.(83)

Artık kesbetmiş oldukları onlara bir yarar vermedi.(84)

sahibleri için."

Yine İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "Nazar edenler/bakanlar için."

İmâm AbdurRezzâk (رحمه الله) ise Katâde (رحمه الله)'ın sahîh bir sened ile şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "İbret alanlar için." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 165. sayfa. En doğrusunu Allah ilmeder.]

¹⁶⁹¹ İmâm Kâsimî (رحمه الله) demiştir ki: "[لَيْسَ بِمُكِّمٍ/Elbette mukîm bir yoldadır.] Yani o, insanların üzerinde yürüdüğü, henüz bozulmamış/silinmemiş sâbit bir yoldur. Ve onlar, bu eserleri müşâhede ederler." [Cemâleddîn el-Kâsimî, Mehâsinu't-Te'vîl, 10. Cüz, 3763. sayfa]

¹⁶⁹² İmâm Şevkânî (رحمه الله) der ki: "[لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ/Elbette bir âyet vardır]' Onlarla istidlâl edilen alâmetler vardır." [Muhammed bin Alî eş-Şevkânî, Fethu'l-Kadîr, 668. sayfa (tek cilt olarak basım)]

¹⁶⁹³ 'Gerçekten' diye meâllendirdiğimiz: '[لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ/İn]' sözcüğü hakkında Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "Mânâ ehli demiştir ki: '[لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ]' (kelimesi) te'kîd içindir." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 3. cilt, 147. sayfa]

¹⁶⁹⁴ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) şöyle der: "[أَصْحَابُ الْآيَةِ/Eyke ashâbı]' Onlar Şuayb (عليه السلام)'ın kavmidir." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Hicr Sûresi, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, 78. âyetin tefsîrinde]

¹⁶⁹⁵ İmâm AbdurRezzâk (رحمه الله) sahîh bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: '[لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ/Elbette mübîn bir imâmdadır.] Vâzıh/Açık bir yoldadır." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 166. sayfa]

İmâm Kâsimî (رحمه الله) ise şöyle demiştir: "[لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ/Elbette mübîn bir imâmdadır.] Yani: Onlar, açık bir yol üzerindedir. Onlar, Lût kavmine yakın idiler. Onlar, zaman itibarı ile Lût kavminden sonra idiler ama mekân itibarı ile karşı karşıya idiler. Zaten Şuayb (عليه السلام) da kavmini uyarırken bu sebebe binâen: '[لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ/لَوْ لَوْثَ مَنكُم بِبَيْعِدٍ]' [Hûd Sûresi, 89. âyet] demişti." [Cemâleddîn el-Kâsimî, Mehâsinu't-Te'vîl, 10. Cüz, 3766. sayfa]

¹⁶⁹⁶ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) demiştir ki: "[أَصْحَابُ الْحَجَرِ/Hicr ashâbı]' Onlar, nebîleri Sâlih (عليه السلام)'ı tekzîb eden Semûd kavmidir. Bir resûlu tekzîb eden, tüm resûlleri tekzîb etmiştir. Bunun için onlar zikrolunurken 'resûlleri tekzîb ettiler' ifadesi itlâk olunmuştur." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Hicr Sûresi, 80. âyetin tefsîrinde]

Ve semâlar ve arzı ve ikisi arasındakileri hakkın dışında halk etmedik. Ve muhakkak ki Saat,¹⁶⁹⁷ elbette gelecektir. O hâlde (onlara) güzel davranışlarla davran.(85)¹⁶⁹⁸

Muhakkak ki Rabbin, O'dur Hallâk, Alîm.(86)¹⁶⁹⁹

Ve andolsun ki, ikililerden yediği sana verdik ve azîm Kur'ân(ı).(87)¹⁷⁰⁰

Onlardan çiftler hâlinde¹⁷⁰¹ metâlandırdığımızı iki gözünü uzatma. Ve onlara karşı hüzünlenme. Ve mü'minler için kanadını indir.(88)

Ve de ki: 'Muhakkak ki ben, ben mübîn bir nezîrim.'(89)

Taksîm edicilerin üzerlerine inzâl ettiğimiz gibi.(90)¹⁷⁰²

Onlar ki, Kur'ân'ı parça parça kıldılar.(91)¹⁷⁰³

İşte Rabbine andolsun ki, elbette onlara suâl edeceğiz, ecmaîn.(92)

Onların amel etmiş olduklarından.(93)

Artık sana emredileni açıkça söyle¹⁷⁰⁴ ve müşriklerden îrâz et.(94)

¹⁶⁹⁷ Şeyh Useymîn (رحمه الله) der ki: "'[السَّاعَة]/Saat' Kıyâmet'tir." [Muhammed bin Sâlih el-Useymîn, Lukmân Süresi Tefsîri, 202. sayfa]

¹⁶⁹⁸ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: '[فَصْنَحَ الْجَمِيلِ] O hâlde (onlara) güzel davranışlarla davran.' kavli hakkında demiştir ki: "Bu hüküm daha sonra sizden nesh olunmuştur. Bunu müteâkiben Allah, onlar Allah'tan başka ilâh olmadığına ve Muhammed'in O'nun kulu ve resûlu olduğuna şehâdet edene kadar kendileriyle kıtâl edilmesine ve bunun gayrının onlardan kabul edilmemesine dâir zikrini emretti." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 168. sayfa]

¹⁶⁹⁹ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) dedi ki: "'[الْخَالِقَ]/Hallâk' Defalarca halk eden. '[الْعَلِيمَ]/Alîm' Halk ettiklerini ilmeden." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 4. cilt, 390. sayfa]

¹⁷⁰⁰ İmâm Buhârî (رحمه الله) Ashâb'tan Ebu Saîd ibn Muallâ (رضي الله عنه)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "Allah Resûlu (صلى الله عليه وسلم) şöyle buyurmuştur: 'Hamd, âlemlerin Rabbi Allah içindir. O, '[سَبْعًا مِنَ الْمَثَانِي] İkililerden yedi]'dir [yani Fâtiha Süresi] ve o bana verilen o azîm Kur'ân'dır.'" [Ebu Abdîllah Muhammed bin İsmâil el-Buhârî, Câmiu's-Sahîh, Kitâbu't-Tefsîr (4703.)]

¹⁷⁰¹ İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle der: "'[اِثْنَاوَجَا]/Çiftler hâlinde]' Sınıflar hâlinde." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 4. cilt, 392. sayfa]

¹⁷⁰² İmâm Buhârî (رحمه الله), İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[كَمَا أَنْزَلْنَا عَلَى] Taksîm edicilerin üzerlerine inzâl ettiğimiz gibi.'" Bazına îmân ettiler ve bazına küfrettiler, yahûdi ve nasârâ." [Ebu Abdîllah Muhammed bin İsmâil el-Buhârî, Câmiu's-Sahîh, Kitâbu't-Tefsîr (4706.)]

¹⁷⁰³ İmâm Buhârî (رحمه الله) yine İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[الَّذِينَ] Onlar ki, Kur'ân'ı parça parça kıldılar.'" kavli hakkında demiştir ki: "Onlar Kitâb ehlidir, (Kur'ân'ı) cüz cüz böldüler, böylelikle bazına îmân ettiler ve bazına küfrettiler." [Ebu Abdîllah Muhammed bin İsmâil el-Buhârî, Câmiu's-Sahîh, Kitâbu't-Tefsîr (4705.)]

Muhakkak ki Biz, istihzâ edicilere (karşı) sana kâfiyiz.(95)

Onlar ki, Allah ile beraber başka bir ilâh kılarlar. Artık yakında ilmedeceklerdir.(96)

Ve andolsun ki, onların söylediklerinden dolayı sadrının daraldığını ilmediyoruz.(97)

Bu durumda Rabbini hamd ile tesbîh et ve secde edenlerden ol.(98)

Ve Rabbine ibâdet et, yakîn sana gelinceye kadar.(99)¹⁷⁰⁵

¹⁷⁰⁴ Âdem ibn Ebî İyâs (رحمه الله) sahîh bir isnâd ile Mucâhid (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[فَاصْدَعْ بِمَا تُؤْمَرُ]/Artık sana emredilene açıkça söylele' Kur'ân'ı, namazda cehren oku." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 41. sayfa]

¹⁷⁰⁵ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) şöyle demiştir: "Buhârî (رحمه الله) der ki: 'Sâlim (رحمه الله): "[الْيَقِينُ]/Yakîn]' Ölümdür.' demiştir." [Ebu Abdîllah Muhammed bin İsmâil el-Buhârî, Câmiu's-Sahîh, Kitâbu't-Tefsîr, Hicr Sûresi'nin tefsîrinin sonunda] Bu Sâlim, o [Umer ibn Hattab'ın torunu] Sâlim bin AbdUllah bin Umer'dir (رضي الله عنهم). İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) devâmla şöyle der: "Ve yakînden murâdın, mârifet olduğunu ileri süren mülhidlerin de hatâ ettiklerini bununla delil getirilir. Ve onların indinde, bir kimse mârifete ulaştığında, ondan teklîf/ibâdet mükellifiyeti düşer. Ve bu küfür ve dalâlet ve cehâlettir. Çünkü enbiyâ (عليهم السلام) ve onların ashâbı; insânlar içinde Allah (سبحانه وتعالى)'ı en iyi ilmeden ve Allah'ın hukûkunu ve sıfatlarını ve O'nun müstehakk olduğu tâzîmi en iyi ilmedenlerdi. Ve bununla birlikte onlar insânların en çok ibâdet edenleri ve vefâtlarına kadar hayırlara en fazla devâm edenleri idiler. Ve burada yakînden murâd, kadîmen dediğimiz gibi ancak ölüm olabilir. Ve hamd ve minnet Allah'adır. Ve hidâyet için Allah'a hamdederiz. Ve O'ndan istiâne/yardım diler ve O'na tevekkül ederiz. Ve hâllerin en mükemmeli ve güzeli üzere bizi vefât ettirmesi O'ndan istenilir. Ve muhakkak ki O, Cevâd ve Kerîm'dir." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dîmaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Hicr Sûresi, 99. âyetin tefsîrinde]

16. NAHL SÛRESİ (128 âyettir)

Allah'ın ismi ile, Rahmân, Rahîm

Allah'ın emri gelmiştir, bu itibarla ona acele etmeyin.¹⁷⁰⁶ O, subhân ve teâlâdır şirk koşmalarından.(1)¹⁷⁰⁷

'Benden başka ilâh yoktur. Öyleyse bana takvâ edin.' diye inzâr etmeleri için¹⁷⁰⁸ kullarından dilediği üzerine melekleri emrinden rûh ile inzâl eder.(2)

Semâları ve arzı hakk ile halk etmiştir, şirk koşmalarından teâlâdır.(3)¹⁷⁰⁹

İnsânı bir nutfeden¹⁷¹⁰ halk etmiştir, bir de bakarsın o, mübîn bir hasımdır.(4)¹⁷¹¹

Ve davarları (da) halk etmiştir. Sizin için onlarda ısınma ve menfaatler vardır ve onlardan yersiniz.(5)

Ve sizin için onlarda bir güzellik vardır, akşamleyin getirdiğiniz ve sabahleyin sahverdiğinizde.(6)

¹⁷⁰⁶ İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) dedi ki: "[أَتَىٰ أَمْرُ اللَّهِ فَلَا تَسْتَعْجِلُوهُ]/Allah'ın emri gelmiştir, bu itibarla ona acele etmeyin." Yani: Şübhesiz ki azâb gelmiştir, yakındır." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebi Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 2. cilt, 395. sayfa]

¹⁷⁰⁷ Şeyh Sa'dî (رحمه الله) şöyle demektedir: "[سُبْحَانَهُ وَتَعَالَىٰ عَمَّا يُشْرِكُونَ]/O, subhân ve teâlâdır şirk koşmalarından." Yani: Kendisine şirk koşmalarından münezze ve yücedir." [Abdurrahmân bin Nâsir es-Sa'dî, Tefsîru'l-Kerîmu'r-Rahmân fî Tefsîri Kelâmi'l-Mennân, 858. sayfa (tek cilt olarak basım)]

¹⁷⁰⁸ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[أَنْ يُبْعَثَ إِلَهُ إِلَّا أَنَا فَاتَّقُونِ]/Benden başka ilâh yoktur. Öyleyse bana takvâ edin.' diye inzâr etmeleri için] Allah, resûlleri ancak Allah'ın tek olarak tevhid edilmesi ve O'nun emrine itaat edilmesi ve O'nun gazabından sakınılması için göndermiştir." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 173. sayfa]

¹⁷⁰⁹ İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) diyor ki: "[تَعَالَىٰ/Teâlâdır]' Yücedir." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebi Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 3. cilt, 333. sayfa]

¹⁷¹⁰ İmâm Kurtubî (رحمه الله) der ki: "[نُطْفَةٍ/Nutfel]' Bu, menîdir. Az olduğundan dolayı: '[نُطْفَةٍ/Nutfel]' olarak isimlendirilmiştir. Çünkü: '[نُطْفَةٍ/Nutfel]' 'Az su' anlamına gelmektedir. Bazen: 'Çok su' anlamında da kullanılmaktadır." [Ebu AbdUllah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, el-Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, Hac Sûresi, 5. âyetin tefsîrinde]

¹⁷¹¹ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) şöyle der: "(Allah,) insân cinsinin halk edilîşinin nutfeden olduğuna dikkat çekmiştir. Yani güçsüz, zayıf bir şeyden olduğuna. Ama o insân, bağımsızlaşıp büyüyünce, Rabbi (تعالى) ile çekişmeye başlar, O'nu tekzîb eder ve O'nun resûllerine karşı harb eder. Halbuki insân ancak kul olmak için halk edilmiştir, hâsım olmak için değil." [Ebu'l-Fidâ İsmâîl ibn Umer ibn Kesîr ed-Dîmaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Nahl Sûresi, 4. âyetin tefsîrinde]

Ve sizin ağırlıklarınızı -nefislerinizin meşakkatı dışında varacak olamayacağınız- beldelere taşırlar. Muhakkak ki Rabbiniz, elbette Rauf'tur, Rahîm'dir.(7)

Ve atları ve katırları ve eşekleri binmeniz ve ziynet için (halk etti). Ve ilmetmediğiniz neler halk eder.(8)

Ve yolu doğrultmak Allah üzeredir. Ve ondan eğrisi (de) vardır.¹⁷¹² Ve eğer dilese, elbette topluca size hidâyet ederdi.(9)

O, O ki, semâdan sizin için su inzâl eder. İçecek ondandır ve içinde otlattığınız ağaçlar (da) ondandır.(10)

Onunla sizin için ekin ve zeytin ve hurmalıklar ve üzümlükler ve bütün semerelerden yetiştirir. Muhakkak ki bunda, elbette tefekkür edenler kavmi için bir âyet vardır.(11)¹⁷¹³

Ve sizin için geceyi ve gündüzü ve güneşi ve ayı musahhar etmiştir. Ve yıldızlar (da) onun emri ile musahhardırlar. Muhakkak ki bunda, elbette akledenler kavmi için âyetler vardır.(12)

Ve sizin için arzda yarattıklarını (da size musahhar etmiştir), renkleri muhtelifir. Muhakkak ki bunda, elbette tezekkür edenler kavmi için âyetler vardır.(13)

Ve O, O ki, ondan taze et yemeniz ve ondan giyeceğiniz bir süs eşyası ihrâc etmeniz için denizi musahhar etmiştir. Ve gemilerin onda yara yara gittiğini görürsün. Ve (bunlar) O'nun fazlından aramanız içindir. Ve umulur ki siz şükredersiniz.(14)

¹⁷¹² İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[وَعَلَى اللَّهِ فَضْلُ الْمُبِيلِ]/Ve yolu doğrultmak Allah'ın üzerinedir.'" Beyân etmek (Allah'ın üzerinedir)."
Âdem ibn Ebî İyâs (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'ın ise şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[وَعَلَى اللَّهِ فَضْلُ الْمُبِيلِ]/Ve yolu doğrultmak Allah'ın üzerinedir.'" Hakk yol Allah üzerinedir."
İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'tan şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[وَمِنْهَا جَائِرٌ]/Ve ondan eğrisi (de) vardır.'" Muhtelif hevâlar."
Yine İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[وَمِنْهَا جَائِرٌ]/Ve ondan eğrisi (de) vardır.'" Yani: Yoldan (eğrisi de vardır), şeytânın yolundan."
[Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 175. sayfa]

¹⁷¹³ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) şöyle demiştir: "[إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً لِّقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ]/Muhakkak ki bunda, elbette tefekkür edenler kavmi için bir âyet vardır.'" Yani: Allah'tan başka ilâh olmadığına delâlet ve hüccet vardır." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Nahl Sûresi, 11. âyetin tefsîrinde]

Ve arzda sizi sarsar diye sâbit dağlar ilkâ etti. Ve nehirler ve yollar (da). Umulur ki siz hidâyet edilirsiniz.(15)¹⁷¹⁴

Ve alâmetler. Ve onlar yıldız ile ihtidâ ederler.(16)¹⁷¹⁵

Öyleyse halk eden, halk etmeyen gibi midir? Daha tezekkür etmiyor musunuz?(17)

Ve eğer Allah'ın nîmetini saysanız onu ihsâ edemezsiniz.¹⁷¹⁶ Muhakkak ki Allah, elbette Gafûr'dur, Rahîm'dir.(18)

Ve Allah, sır olarak tuttuğunuzu ve îlân ettiğinizi ilmeder.(19)

Ve Allah'ın dûnundan o duâ ettikleri bir şey halk edemezler. Ve onlar halk edilmektedir.(20)

(Onlar) mevtâdır, hayâtta değildir. Ve ne zaman ba's edileceklerinin şuurunda değillerdir.(21)

Îlâhınız tek ilâhtır. Böyleyken Âhiret'e o îmân etmeyenlerin kalbleri inkâr edicidir. Ve onlar müstekbirlerdir.(22)

Kuşkusuz ki Allah, sır olarak tuttuklarını ve îlân ettiklerini ilmeder. Muhakkak ki O, müstekbirlere muhabbet etmez.(23)

Ve onlara: 'Rabbiniz ne inzâl etti?' denilince: 'Evvelkilerin satırları.' derler.(24)¹⁷¹⁷

¹⁷¹⁴ İmâm Kurtubî (رحمه الله) şöyle der: "'لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ'/Umulur ki siz hidâyet edilirsiniz.'" Yani: Beldelerden nereye yönelirseniz, böylelikle sapmazsınız ve yolunuzu şaşırmazsınız." [Ebu AbdUllah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, el-Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, Nahl Sûresi, 15. âyetin tefsîrinde]

¹⁷¹⁵ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'وَعَلَامَاتٍ وَبِالنَّجْمِ هُمْ يَهْتَدُونَ'/Ve alâmetler. Ve onlar yıldız ile ihtidâ ederler.'" Alâmetler: Yıldızlardır. Ve şübesiz ki Allah (تبارك وتعالى) bu yıldızları ancak üç haslet için halk etmiştir: Onları semâ için bir ziynet kılmıştır. Onları kendileri ile yön bulunur kılmıştır. Ve onları şeytânlar için taşlanmalar kılmıştır. Kim ki bundan başka bir saniya kapılırsa o, re'yini kaybetmiş, kanaatinde hatâ etmiş, nasîbini zâyî etmiş ve hakkında ilminin bulunmadığı bir şeyi yüklenmiştir." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 178. sayfa]

¹⁷¹⁶ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) şöyle demektedir: "'وَإِنْ تَعَدُّوا نِعْمَةَ اللَّهِ لَا تُحْصَوْهَا'/Ve eğer Allah'ın nîmetini saysanız onu ihsâ edemezsiniz.'" Yani: Onu saymaya tâkatınız yetmez. Ve şöyle (de) denilmiştir: Onun şükrünü edâ etmeye tâkatınız yetmez." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 3. cilt, 164. sayfa]

¹⁷¹⁷ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) yine der ki: "'قَالُوا اسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ'/Evvelkilerin satırları.' derler.'" Yani: Evvelkilerin yalanları." Devâmla şöyle demiştir: "Evvelkilerin kıssaları (da) denilmiştir." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 3. cilt, 166. sayfa]

Kıyâmet Günü kâmilten kendi yüklerini ve ilimsizce o dalâlete düşürdüklerinin yüklerinden taşımaları için. Dikkat edin, yüklendikleri ne kötüdür.(25)

Onlardan o öncekiler (de) tuzak kurmuşlardı. Bunun üzerine Allah binâlarına temellerinden geldi. Böylece fevklerinden tavan üzerlerine çöktü. Ve azâb onlara şuurunda olmadıkları yerden geldi.(26)¹⁷¹⁸

Sonra Kıyâmet Günü onları rezîl edecek ve buyuracak ki: 'Uğurlarında o şikâk etmiş olduğunuz şerîklerim nerede?'¹⁷¹⁹ O ilim verilenler derler ki: 'Muhakkak ki bugün, aşağılanma ve kötülük kâfirlerin üzerinedir.'(27)

Melekler o nefislerine zulmedenleri vefât ettirirken, o vakit teslîmiyyet gösterirler:¹⁷²⁰ 'Bir kötülük biz amel eder olmadık.' (derler. Melekler de der ki:) 'Evet, muhakkak ki Allah -sizin amel etmiş olduklarınıza- Âlîm'dir.'(28)

'Öyleyse Cehennem'in kapılarına dâhil olun, içinde muhalledler olarak. Bu itibarla mütekebbirlerin kalacağı yer elbette ne kötüdür.'(29)

Ve o takvâ edenlere denildi ki: 'Rabbiniz ne inzâl etmiştir?' Dediler ki: 'Hayrı.' Bu dünyâda o ihsân edenler için hasene vardır. Ve elbette Âhîret diyârı daha hayırlıdır. Ve elbette muttakîlerin diyârı ne güzeldir.(30)

Adn cennetleri, onlara dâhil olurlar, altlarından nehirler cereyân eder. Onlar için orada istedikleri vardır. Allah muttakîlerin karşılığını işte böyle verir.(31)

¹⁷¹⁸ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "[قَدْ مَكَرَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَآتَى اللَّهُ بُنْيَانَهُمْ مِنَ الْقَوَاعِدِ/Onlardan o öncekiler (de) tuzak kurmuşlardı. Bunun üzerine Allah onların binalarına temellerinden geldi.]' Evet vAllahi, Allah'ın emri onlara aslından gelmişti. '[فَخَرَّ عَلَيْهِمُ السَّقْفُ مِنْ فَوْقِهِمْ]/Böylece fevklerinden tavan üzerlerine çöktü.]' Tavan: Evlerin en üst kısmıdır. Ve evleri onların başlarına yıkıldı. Nihâyet Allah onları helâk etti ve onları yerle bir etti. '[وَأَتَاهُمُ الْعَذَابُ مِنْ حَيْثُ لَا يَشْعُرُونَ]/Ve azâb onlara şuurunda olmadıkları yerden geldi.]'" [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 180. sayfa]

¹⁷¹⁹ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "[وَيَقُولُ آيْنَ شُرَكَائِيَ الَّذِينَ كُنْتُمْ تُشَاقِقُونَ فِيهِمْ]/Ve buyuracak ki: 'Uğurlarında o şikâk etmiş olduğunuz şerîklerim nerede?'" [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 3. cilt, 168. sayfa]

¹⁷²⁰ İmâm Kurtubî (رحمه الله) demiştir ki: "[ظَالِمِي أَنْفُسِهِمْ/Nefislerine zulmedenler' Yani: Onlar, kendilerini helâk mahallerine götürerek nefislerine zulmetmişlerdir. '[فَالْقُوا السَّلَامَ]/O vakit teslîmiyyet gösterirler]' Yani: Teslîm olurlar. Yani: Allah'ın rubûbiyyetini ikrâr ederler ve ölüm anında boyun eğzerler." [Ebu AbdUllah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, el-Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, Nahl Sûresi, 28. âyetin tefsîrinde]

Onlar ki, melekler onları tayyib olarak vefât ettirirler.¹⁷²¹ Derler ki: 'Selâm üzerinizdir. Cennet'e -sizin amel etmiş olduklarınızdan dolayı- dâhil olun.'⁽³²⁾

Meleklerin kendilerine gelmesinden veya Rabbinin emrinin gelmesinden başkasını mı bekliyorlar? İşte onlardan o öncekiler (de) böyle fiil ettiler. Ve Allah onlara zulmetmemiştir. Ve lâkin nefislerine onlar zulmetmiş oldular.⁽³³⁾¹⁷²²

Böylece amel ettiklerinin kötülükleri onlara isâbet etmiş ve kendisiyle onların istihzâ etmiş oldukları kendilerini kuşatmıştır.⁽³⁴⁾

Ve o şirk koşanlar dediler ki: 'Allah dileseydi, O'nun dûnundan bir şeye ibâdet etmezdik. Biz ve ne (de) babalarımız. Ve O'nun dûnundan bir şeyi harâm etmezdik.' Onlardan o öncekiler (de) işte böyle fiil ettiler. O hâlde resûller üzerine mübîn bir tebliğden başka ne vardır?⁽³⁵⁾

Ve andolsun ki, her ümmette: 'Allah'a ibâdet edin ve tâgûttan ictinâb edin.' diye bir resûl ba's ettik. Artık onlardan kimine Allah hidâyet etti ve onlardan kiminin üzerine dalâlet hakk oldu.¹⁷²³ O hâlde arzda seyr edin de tekzîb edenlerin âkibeti nasıl oldu nazar edin.'⁽³⁶⁾

¹⁷²¹ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "'[الَّذِينَ تَتَوَفَّيَهُمُ الْمَلَائِكَةُ طَيِّبِينَ]/Onlar ki, melekler onları tayyib olarak vefât ettirirler.]" Yani: 'Şirkten temizlenmiş pâk olarak.' Yine denilmiştir ki onun mânâsı şöyledir: 'Onların vefâtı temiz ve kolay olur.'" [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 3. cilt, 170. sayfa]

¹⁷²² İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle demiştir: "'[هَلْ يَنْظُرُونَ إِلَّا أَنْ تَأْتِيَهُمُ الْمَلَائِكَةُ]/Meleklerin kendilerine gelmesinden başkasını mı bekliyorlar?]" Rûhlarını kabzetmek için (gelmelerini). '[أَوْ يَأْتِيَ أَمْرٌ] 'كُذِّبَ' Veya Rabbinin emrinin gelmesinden]' Yani: Kıyâmet Günü. Şöyle de denilmiştir: 'Azâb' '[وَمَا ظَلَمَهُمُ اللَّهُ]/Ve Allah onlara zulmetmemiştir.]" Onlara azâb etmesi ile (onlara zulmetmemiştir). '[لَكِنْ كَانُوا أَنْفُسَهُمْ] 'وَمَا ظَلَمَهُمُ اللَّهُ]/Ve Allah onlara zulmetmemiştir.]" Onlara azâb etmesi ile (onlara zulmetmemiştir). '[لَكِنْ كَانُوا أَنْفُسَهُمْ] 'وَمَا ظَلَمَهُمُ اللَّهُ]/Ve Allah onlara zulmetmemiştir.]" [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 5. cilt, 18. sayfa]

¹⁷²³ Şeyh Şankitî (رحمه الله) der ki: "'[وَلَقَدْ بَعَثْنَا فِي كُلِّ أُمَّةٍ رَسُولًا أَنْ يَعْبُدُوا اللَّهَ وَاجْتَنِبُوا الطَّاغُوتَ]/Ve andolsun ki, her ümmette: 'Allah'a ibâdet edin ve tâgûttan ictinâb edin.' diye bir resûl ba's ettik.]" Allah (جل وعلا), bu âyet-i kerîmede, her ümmete, Allah'a tek olarak ibâdet etmeyi ve Allah'ın gayrına ibâdet etmekten ictinâb etmeyi tebliğ için bir resûl gönderdiğini zikretmektedir. İşte bu: 'لا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ/Lâ ilâhe illallah'ın mânâsıdır. Çünkü Kelime-i Tevhîd, nefiy ve isbâtan terkîb olunmuştur. Nefiy kısmı, tüm ibâdet çeşitlerinde, Allah (سبحانه وتعالى)'dan başka tüm mabudların terk edilmesidir. İsbât kısmı ise, Allah (جل وعلا)'nın, tüm ibâdet türlerinde, resûllerinin (عليهم صلوات الله وسلامه) Allah'ın salavât ve selâmı üzerlerine olsun) lîsanları üzere teşrî buyurmuş olduğu vecih üzere ihlâs ile birlenmesidir."

Devâmla Şeyh Şankitî (رحمه الله) şöyle der: "Bil ki, Allah'ın dûnunda ibâdet edilen her şey tâgûttur. 'Allah'a ibâdet etmek' ancak, Allah'tan başkasına ibâdet etmekten ictinâb etmek şartı ile fâide verir. Nitekim Allah (سبحانه وتعالى): '[فَقَدْ اسْتَمْسَكَ بِالْعُرْوَةِ الْوُثْقَى]' Artık kim tâgûta küfrederse ve Allah'a îmân ederse, böylece sapasağlam bir kulpa yapılmıştır.]" [Bakara Süresi, 256. âyet] buyurmuştur. Allah (عز وجل) yine şöyle buyurmuştur: '[وَمَا يُؤْمِنُ أَكْثَرُهُمْ بِاللَّهِ إِلَّا وَهُمْ مُشْرِكُونَ]'

Hidâyetleri üzere hırslınsan (da), öyle ki kuşkusuz Allah dalâlete düşürdüğüne hidâyet etmez. Ve onlar için nusret ediciler yoktur.(37)

Ve olanca yeminleriyle Allah'a kasem ettiler: 'Allah mevtâ olanı ba's etmez!' Bilakis, O'nun üzerine hakk bir vaattir. Ve lâkin insânların ekserîsi ilmetmezler.(38)¹⁷²⁴

Hakkında o ihtilâf ettiklerini onlara beyân etmesi için ve o küfredenlerin, onların yalancılar olduğunu ilmetmeleri içindir.(39)

Bir şey için kavlimiz, onu murâd ettiğimizde ancak ona: 'Ol!' buyurmamızdır. Böylece olur.(40)

Ve zulmedilmelerinin ardından Allah uğrunda o hicret edenler, elbette onları dünyâda güzelce yerleştireceğiz. Ve elbette Âhiret eciri en büyüktür, eğer ilmetmiş olsalardı.(41)

Onlar ki, sabrederler ve Rabblerine tevekkül ederler.(42)¹⁷²⁵

Ve senden önce, kendilerine vahyettiğimiz adamlardan başkasını irsâl etmedik.¹⁷²⁶ O hâlde zikir ehline suâl edin, eğer siz ilmetmeyen iseniz.(43)¹⁷²⁷

onların ekserîsi -ve onlar müşrik olmaksızın- Allah'a îmân etmezler.][Yûsuf Sûresi, 106. âyet] Bu mânâ üzere başka âyetler de vardır.

Allah (سبحانه وتعالى)'nın 'حَقَّتْ عَلَيْهِ الضَّلَالَةُ]'Artık onlardan kimine Allah hidâyet etti ve onlardan kiminin üzerine dalâlet hakk oldu.][kavli ise; Allah (جل وعلا), bu âyet-i kerîmede, kendilerine resullerin tevhid ile gönderildiği ümmetler içerisinde hem saîdlerin ve hem de şakîlerin mevcut olduğunu zikretmektedir. Onlardan saîd olan kimseleri Allah (سبحانه وتعالى), resûllerin getirdiklerine itibâ etmeye hidâyet eder; onlardan şakî olan kimseler üzerine ise kitâb öne geçer de onlar, resûllerin getirdiklerini inkâr ederler.

Allah (سبحانه وتعالى)'nın 'حَقَّتْ عَلَيْهِ الضَّلَالَةُ]/onlardan kiminin üzerine dalâlet hakk oldu]' kavline gelince, yani bu: 'Allah'ın ilminde, o kişilerin şekâvete dönecekleri geçtiği için onların üzerine dalâlet vâcib olmuş ve onlar dalâleti vazîfe edinmişlerdir' anlamına gelmektedir. '[الضَّلَالَةُ/Dalâlet]' kelimesi ile murâd olunan mânâ ise, 'İslam'ın yolundan (sapıp) küfre gitmektir.' şeklindedir." [Muhammed Emîn Şankitî, Edvâu'l-Beyân, 3. cilt, 325.-327. sayfalar]

¹⁷²⁴ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) demiştir ki: "Allah (سبحانه وتعالى), müşriklerden haber vererek buyuruyor ki: Şübhesiz ki onlar yemin ettiler, '[وَأَقْسَمُوا بِاللَّهِ جَهْدَ أَيْمَانِهِمْ]/Ve olanca yeminleriyle Allah'a kasem ettiler]' Yani, yeminde cehd ettiler ve 'Allah'ın ölen bir kimseyi ba's etmeyeceğine/diriltmeyeceğine' dair yeminlerini, '[لَا يَبْعَثُ اللَّهُ مَنْ يَمُوتُ]/Allah mevtâ olanı ba's etmez!]' diyerek katı tuttular. Yani diriltmeyi çok uzak bir şey olarak gördüler. Kendilerine bunu haber veren resûlleri bu hususta tekzib ettiler. Bu konu hakkında çelişik istikâmette yemin ettiler. Allah (سبحانه وتعالى) da onları tekzib ederek ve onları reddederek '[بَلَكِيسِ/Bilakis]' 'Bilakis, bu olacaktır.' buyurdu. '[وَعَدَا عَلَيْهِ حَقًّا]/O'nun üzerine hakk bir vaattir]' Yani: Onda bir şübhe yoktur. '[وَلَكِنْ أَكْثَرُ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ]/Ve lâkin insanların ekserîsi ilmetmezler.]' Böylece câhilliklerinden dolayı resûllere muhâlefet ederler ve küfre düşerler." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Nahl Sûresi, 38. âyetin tefsîrinde]

¹⁷²⁵ Ankebût Sûresi'nin 59. âyeti ile aynıdır

Beyyineler ve zukur ile (resûlleri gönderdik).¹⁷²⁸ Ve Zikir'i sana inzâl ettik, kendilerine tenzîl edileni insânlara beyân etmen için.¹⁷²⁹ Ve umulur ki onlar tefekkür ederler.(44)

Artık kötülük için o tuzak kuranlar, Allah'ın onları arza geçirmesinden veya azâbın onlara şuurunda olmadıkları yerden gelmesinden emîn midir?(45)

Veya onlar dönüp dolaşırlarken onları alıvermesinden (emîn midir)? Ve onlar âciz bırakıcılar değildir.(46)

Veya onları korku üzere iken alıvermesinden (emîn midir)? Öyleyse muhakkak ki Rabbin, elbette Raûf'tur, Rahîm'dir.(47)

Ve Allah'ın halk ettiği şeylere bakmıyorlar mı? Onların gölgeleri Allah'a secde ederek sağa ve sola dönmektedir. Ve onlar boyun eğmişlerdir.(48)¹⁷³⁰

¹⁷²⁶ Şeyhullislâm İbn Teymiyye (رحمه الله) şöyle der: "(Allah) haber vermiştir ki O, ancak kendilerine vahyettiği adamları irsâl etmiş; onlara melekleri de kadınları da irsâl etmemiştir." [Ebu'l-Abbâs Takıyyuddîn Ahmed ibn AbdilHalîm ibn Teymiyye, Cevâbu's-Sahîh Limen Beddele Dîne'l-Mesîh, 6. cilt, 382.-383. sayfalar]

¹⁷²⁷ İmâm Takıyyuddîn el-Hilâlî (رحمه الله) demiştir ki: "Âlimler, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: '[فَسَيُلْوَ أَهْلُ]' O hâlde zikir ehline suâl edin, eğer siz iletmemey iseniz,' kavli ile şu hücceti çıkarmışlardır: Dinin asıllarına ve teferruatına dâir bir şey bilmeyen kimsenin üzerine, Kur'an ehline suâl etmek vâcibtir. Kur'an ehli ise ancak hadîs ehli olur." Devâmla şöyle demiştir: "Resûl (صلی الله علیه وسلم)'in mîrâsı, Kur'an ve Sünnet'e münhasırdır. Fıkıh da Kur'an ve Sünnet'in anlaşılmasına münhasırdır." [Muhammed Takıyyuddîn el-Hilâlî, Sebîlu'r-Reşâd Fî Hedyi Hayri'l-İbâd, 3. cilt, 246. sayfa]

¹⁷²⁸ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'ın şöyle dediği tahrîc etmiştir: "'[Beyyineler]' Âyetler. '[الزُّبُرُ/Zubur]' Kitâblardır." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'an, 17. cilt, 211. sayfa]

¹⁷²⁹ İbn Nasr el-Mervezî (رحمه الله) şöyle der: "(Âlimler) Sünnet'in; Allah'ın Kitâb'ında mücmel bir şekilde farz kıldıklarının tefsîri olduğunda birleşmişlerdir. Bunun üzerine onu tefsîr etmemişler, tefsîrini ve beyânını Allah Resûlu (صلی الله علیه وسلم)'e bırakmışlardır. Allah (عز وجل)'ın: '[وَأَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الذِّكْرَ لِتُبَيِّنَ لِلنَّاسِ مَا نُزِّلَ إِلَيْهِمْ]' Ve Zikir'i sana inzâl ettik, kendilerine tenzîl edileni insânlara beyân etmen için.' buyurmuştur." [Ebu Abdîllah Muhammed bin Nasr bin Yahyâ el-Mervezî, Kitâbu's-Sunne, 262. sayfa]

İmâm Âcurî (رحمه الله) Sünnet inkarcısına hitâben demiştir ki: "Ey câhil! Şübhesiz ki Allah, farzlarını topluca inzâl etmiştir. Ve Nebîsi (صلی الله علیه وسلم)'e kendilerine inzâl edileni insânlara beyân etmesini emretmiştir. Allah (عز وجل): '[وَأَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الذِّكْرَ لِتُبَيِّنَ لِلنَّاسِ مَا نُزِّلَ إِلَيْهِمْ]' Ve Zikir'i sana inzâl ettik, kendilerine nâzil edileni insânlara beyân etmen için.' buyurmuştur." [Ebu Bekr Muhammed bin Hüseyin el-Âcurî, Kitâbu's-Şeriâ, 410. sayfa]

Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "'[وَأَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الذِّكْرَ لِتُبَيِّنَ لِلنَّاسِ مَا نُزِّلَ إِلَيْهِمْ]' Ve Zikir'i sana inzâl ettik, kendilerine nâzil edileni insânlara beyân etmen için.' Resûl (صلی الله علیه وسلم), vahyin beyân edicisi idi. İlim ehli: 'Kuşkusuz ki Kitâb'ın beyânı Sünnet'tedir.' demiştir." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'an, 3. cilt, 174. sayfa]

İmâm Beğavî (رحمه الله) ise şöyle demiştir: "'[وَأَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الذِّكْرَ لِتُبَيِّنَ لِلنَّاسِ مَا نُزِّلَ إِلَيْهِمْ]' Ve Zikir'i sana inzâl ettik, kendilerine nâzil edileni insânlara beyân etmen için.' '[الذِّكْرُ/Zikir]' kelimesi ile vahyi murâd etmektedir. Nebî (صلی الله علیه وسلم), vahyin beyân edicisi idi. Ve Kitâbın beyân edilmesi Sünnet'ten taleb edilir." [Ebu Muhammed el-Hüseyin ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Begâvî, Meâlim'ut-Tenzîl, 5. cilt, 21. sayfa]

Ve debelenenlerden semâlardakiler ve arzdakiler ve melekler Allah'a secde ederler. Ve onlar kibirlenmezler.(49)¹⁷³¹

Fevklerinden Rabblerinden korkarlar ve emrolunduklarını fiil ederler.(50)¹⁷³²

Ve Allah buyurmuştur ki: 'İki ilâh ittihâz etmeyin. O, ancak tek ilâhtır. Artık yalnız Benden korkun.'(51)

Ve semâlar ve arzdakiler O'nundur. Ve Dîn sürekli O'nundur. Böyleyken Allah'ın gayrisından mı vikâye ediyorsunuz?(52)¹⁷³³

Ve nimetten size ne varsa, böylece Allah'tandır. Sonra size bir zarar temâs ettiğinde, hemen O'na yalvarırsınız.(53)

Sonra sizden zararı kaldırdığında, o vakit sizden bir fırka Rabblerine şirk koşarlar.(54)

Kendilerine verdiğimiz küfrânda bulunmaları için. Öyleyse metâlanın, ama yakında ilmedersiniz.(55)¹⁷³⁴

Ve kendilerini rızıklandırıdığımızdan, ilmetmediklerine bir nasîb kılıyorlar. TALLahi!¹⁷³⁵ **Elbette iftirâ eder olduklarınızdan suâl edileceksiniz.(56)**¹⁷³⁶

¹⁷³⁰ İmâm AbdurRezzâk (رحمه الله), Katâde (رحمه الله)'tan sahîh bir sened ile tahrîc etmiştir, demiştir ki: "[وَهُمْ نَاجِرُونَ/Ve onlar boyun eğmişlerdir.]" Yani: Küçülmüş olanlar (olarak)." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 186. sayfa]

¹⁷³¹ Secde âyetidir

¹⁷³² İmâm İbn Huzeyme (رحمه الله) şöyle der: "[يَخَافُونَ رَبَّهُمْ مِنْ فَوْقِهِمْ وَيَفْعَلُونَ مَا يُؤْمَرُونَ/Fevklerinden Rabblerinden korkarlar ve emrolunduklarını fiil ederler.]" Celfîl (جل وعلا) bize bu âyette, Rabbinizin, meleklerin, semâlarda ve arzda olan her canlının fevkinde olduğunu bildirmiştir. Aynı şekilde meleklerin kendilerinin fevkinde olan Rabblerinden korktuklarını birdirmiştir." [Ebu Bekir Muhammed ibn İshâk ibn Huzeyme, Kitâbu't-Tevhîd ve İsbâtü Sıfâtî'r-Rabb, 256. sayfa]

İmâm Kassâb (رحمه الله) şöyle demiştir: "[يَخَافُونَ رَبَّهُمْ مِنْ فَوْقِهِمْ وَيَفْعَلُونَ مَا يُؤْمَرُونَ/Fevklerinden Rabblerinden korkarlar ve emrolunduklarını fiil ederler.]" kavli, Allah (جل جلاله)'un bizâtîhi arşın üzerinde, semâda olduğuna delildir. Ve arzda, ancak herşeyi ihâta eden ilmi vardır." [Ebu Ahmed Muhammed bin Alî el-Kerecî el-Kassâb, Nuketu'l-Kur'ân, 2. cilt, 68. sayfa]

¹⁷³³ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "[أَفَغَيْرَ اللَّهِ تَتَّقُونَ/Böyleyken Allah'ın gayrisından mı vikâye ediyorsunuz?]" Yani: (Allah'ın gayrisından mı) korkuyorsunuz?" [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 3. cilt, 178. sayfa]

¹⁷³⁴ Rûm Sûresi'nin 34. âyeti ile aynıdır

¹⁷³⁵ İbn Ebî Zemenîn (رحمه الله) şöyle demiştir: "[تَاللَّهِ/TALLahi!]" (Bu,) Allah'ın Nefsi ile ettiği bir kasemdir/yemindir." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîz, 2. cilt, 406. sayfa]

¹⁷³⁶ İmâm Kurtubî (رحمه الله) demiştir ki: "[وَيَجْعَلُونَ لِمَا لَا يَحْكُمُونَ نَصِيبًا مِمَّا رَزَقْنَاهُمْ/Ve kendilerini rızıklandırdıklarımızdan ilmetmediklerine bir nasîb kılıyorlar]" (Burada) câhilliklerinin bir başka çeşidi zikredilmektedir: Ve onlar, zarar veya yarar verip vermediğini bilmedikleri şeylere -ki bunlar putlardır- yakınlaşmak için mallarından bir pay ayırmaktadırlar." Devamla İmâm Kurtubî (رحمه الله)

Ve kızları Allah'a kırlarlar. O, subhândır.¹⁷³⁷ Ve iştâh duyduklarını kendileri için (kırlarlar).(57)

Ve onlardan biri bir kız ile tebşîr edildiğinde -ve o öfkeli-dir- vechi simsiyah kesilir.(58)

Kendisiyle tebşîr edildiğinin kötülüğünden kavminden gizlenir. Onu aşığılanma üzere yanında mı tutacak, yoksa toprağa mı gömecek? Dikkat edin, ne kötü hüküm veriyorlar.(59)

Âhiret'e o îmân etmeyenler için kötü mesel vardır.¹⁷³⁸ Ve en âlâ mesel Allah içindir.¹⁷³⁹ Ve O, Azîz'dir, Hakîm'dir.(60)

Ve eğer Allah insânları zulümleri ile¹⁷⁴⁰ muâheze etseydi, onun üzerinde bir debelenen bırakmazdı.¹⁷⁴¹ Ve lâkin onları müsemmâ bir ecele tehir ediyor.¹⁷⁴² Artık ecelleri geldiğinde, ne bir saat tehir edebilirler ve ne (de) takdîm edebilirler.(61)

şöyle demiştir: "Sonra Allah (عز وجل), haber kipinden hitâb kipine rücû ederek buyurur ki: '[تَاللهِ /iftirâ eder olduklarımızdan]' Yani 'size bunları Allah'ın emrettiği' şeklinde uydurduğunuz yalanlardan suâl olunacaksınız." [Ebu AbdUllah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, el-Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, Nahl Sûresi, 56. âyetin tefsîrinde]

¹⁷³⁷ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "'وَيَجْعَلُونَ لِلّٰهِ الْبَنَاتِ/Ve kızları Allah'a kırlarlar]' Bu onların: 'Şübhesiz ki melekler, Allah'ın kızlarıdır.' şeklindeki sözlerinin mânâsıdır. '[سُبْحَانَهُ/O, subhândır]' Allah'ın onların kavinden tenzîhinin beyânıdır." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 3. cilt, 179. sayfa]

¹⁷³⁸ Şeyhulİslâm İbn Teymiyye (رحمه الله) şöyle demiştir: "'[لِّلْآخِرَةِ لَا يَوْمُونَ بِالْآخِرَةِ مِثْلُ الْسَّوْعِ]/Âhiret'e o îmân etmeyenler için kötü mesel vardır.]" Kim ki: 'Muhakkak ki O, melekleri doğurmuştur.' derse, veya 'Muhakkak ki O, akılları veya nefisleri doğurmuştur.' derse, şübhesiz ki o kimse, Âhirete îmân etmiyordur. Bundan ötürü onun için kötü mesel vardır." [Ebu'l-Abbâs Takıyyuddîn Ahmed ibn AbdilHalîm ibn Teymiyye, Der'u Te'ârûzi'l-Akl ve'n-Nakl, 7. cilt, 388. sayfa]

¹⁷³⁹ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[وَاللهِ /Ve en âlâ mesel Allah içindir.]" İhlâs ve Tevhîd (Allah içindir)." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 189. sayfa]

¹⁷⁴⁰ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "'[يُظْلِمُهُمْ/Zulümleri ile]' Yani: Küfürleri ile." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 3. cilt, 181. sayfa]

¹⁷⁴¹ İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle demiştir: "'[مَا تَرَكَ عَلَيْهَا/Onun üzerinde bırakmazdı]' Yani: Arzın üzerinde." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 5. cilt, 26. sayfa]

¹⁷⁴² İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) şöyle demiştir: "Allah (سبحانه وتعالى), zulmetmelerine rağmen halk ettiklerine olan hilmini haber veriyor. Şübhesiz ki O, şayet onları kesbettiklerinden dolayı muâhaze etseydi, yeryüzü üstünde hiçbir debelenen/canlı bırakmazdı. Yani O, Âdem oğullarının helâk edilmesine tâbi olarak yeryüzünün tüm debelenenlerini helâk ederdi. Fakat Rabb (جلاله جل) hilim sâhibidir, (onların günâhlarını) örter ve bekler. '[إِلَى أَجَلٍ مُّسَمًّى]/Müsemmâ bir ecele]' Yani: Onlara cezâ verme husûsunda acele etmez. Çünkü onlara bunu yapsaydı, birini bırakmazdı." [Ebu'l-Fidâ İsmâîl ibn Umer ibn Kesîr ed-Dimaşkî, Nahl Sûresi, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîm, 61. âyetin tefsîrinde]

Ve kerih gördüklerini Allah'a kırlarlar. Ve en güzel onlar içindir diye dilleri yalan vasfeder.¹⁷⁴³ Ateşin onlar için olduğunda ve onların (ona) önde gidenler olduğunda kuşku yoktur.(62)

TAllahi! Andolsun ki senden önceki ümmetlere (resûller) irsâl ettik de şeytân onlara amellerini ziynetlendirdi. Artık o, bugün onların velisidir.¹⁷⁴⁴ Ve onlar içindir elîm bir azâb.(63)

Ve üzerine Kitâb'ı -hakkında o ihtilâf ettiklerini onlara beyân etmen ve îmân edenler kavmi için bir hidâyet olması ve bir rahmet olması dışında- inzâl etmedik.(64)¹⁷⁴⁵

Ve Allah, semâdan bir su inzâl etmiş, böylece arza ölümünün ardından onunla hayât vermiştir. Muhakkak ki bunda, elbette işitenler kavmi için bir âyet vardır.(65)

Ve muhakkak ki sizin için davarlarda, elbette bir ibret vardır. Batınlarındaki fıski ve kan arasındandan, içenlere içimi kolay hâlis bir süt size içiririz.(66)

Ve hurmalıklar ve üzümlüklerin semerelerinden içki ve güzel bir rızık ittihâz edersiniz.¹⁷⁴⁶ Muhakkak ki bunda, elbette akledenler kavmi için bir âyet vardır.(67)

Ve Rabbin, bal arısına: 'Dağlardan ve ağaçlardan ve kurmakta oldukları çardaklardan evler ittihâz et.' diye vahyetmiştir.(68)

¹⁷⁴³ Âdem ibn Ebî İyâs (رحمه الله)'tan sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'ın şöyle dediği tahrîc edilmiştir: "[وَتَصِفَ السَّبْتَهُمُ الْكَذِبَ أَنَّ لَهُمُ الْحُسْنَى]/Ve en güzel onlar içindir diye dilleri yalan vasfeder.'" Kureyş: 'Oğullar bizim içindir ve kızlar Allah'ındır.' diyordu." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 190. sayfa]

¹⁷⁴⁴ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "[تَاللّٰهِ لَقَدْ أَرْسَلْنَا إِلَىٰ أُمَمٍ مِّن قَبْلِكَ]/TAllahi! Andolsun ki senden önceki ümmetlere (resûller) irsâl ettik]" VAllahi! Andolsun ki senden önceki ümmetlere (resûller) irsâl ettik. "[فَرَيْنَ لَهُمُ الشَّيْطَانُ أَعْمَالَهُمْ]/de şeytân onlara amellerini ziynetlendirdi]" Yani: Kûfürlerini ve inkârlarını (ziynetlendirdi). "[فَهُوَ وَلِيُّهُمْ يَوْمَ]/Artık o, bugün onların velisidir]" şeytân'ı onların velisi olarak isimlendirdi, çünkü onlar şeytâna itaat ediyorlardı." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 3. cilt, 183. sayfa]

¹⁷⁴⁵ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) şöyle demiştir: "Resûlu (صلی الله علیه وسلم)'e buyurur ki: 'Muhakkak ki O, bu Kitâb'ı ancak hakkında o ihtilâf ettiklerini insanlara beyân etmen için üzerine inzâl etmiştir. Bu nedenle Kur'ân, hakkında nizâlaştıkları her şeyde insanlar arasında fasledicidir/ayırdedicidir.' '[وَهْدَىٰ]/Ve hidâyet olması]' Yani: Kalbler için (hidâyet olması). '[وَرَحْمَةً]/Ve rahmet olması]' Yani: Ona sarılanlar için (rahmet olması)." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'ân'l-Azîm, Nahl Sûresi, 64. âyetin tefsîrinde]

¹⁷⁴⁶ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[الحسن الرزق]/Güzel rızık]' Semerelerinden helâl olan şeyler. '[إِثْقَالِ]/İçki]' Semerelerinden (sarhoşuk veren) harâm olan şeyler." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 191. sayfa]

Sonra semerelerin hepsinden ye de Rabbinin yollarına boyun eğerek¹⁷⁴⁷ sülûk et.' Batınlarından renkleri muhtelif bir şerbet hurûc eder, onda insânlar için bir şifâ vardır. Muhakkak ki bunda, elbette tefekkür edenler kavmi için bir âyet vardır.(69)

Ve Allah sizi halk etmiştir, sonra vefât ettirecektir. Ve sizden, ilmin ardından bir şeyi ilmetmesin diye ömrünün en rezîl çağına döndürülenler vardır. Muhakkak ki Allah, Âlîm'dir, Kadîr'dir.(70)

Ve Allah bazınızı bazınıza rızıkta tafdîl etmiştir. Böylece o tafdîl edilenler, ellerinin mâlik olduklarına rızıklarını vermezler,¹⁷⁴⁸ oysa onlar onda müsâvîdirler. O hâlde onlar Allah'ın nimetini mi inkâr ediyorlar?(71)

Ve Allah size nefislerinizden zevceler kılmıştır.¹⁷⁴⁹ Ve zevcelerinizden sizin için oğullar ve torunlar kılmış ve pak olanlardan sizi rızıklandırmıştır.¹⁷⁵⁰ Öyleyken bâtıla îmân ediyorlar ve onlar Allah'ın nimetine küfür mü ediyorlar?(72)

Ve Allah'ın dûnundan, onlar için semâlar ve arzdan bir rızık olarak bir şeye mâlik olmayan ve (buna) gücü yetmeyenlere ibâdet ediyorlar.(73)

Öyleyse Allah için meseller darb etmeyin. Muhakkak ki Allah, ilmeder ve siz ilmetmezsiniz.(74)¹⁷⁵¹

¹⁷⁴⁷ Bu açıklama İmâm Kurtubî (رحمه الله) a aittir, şöyle demiştir: "'[أَتْلَا] 'İnkıyâd eden/boyun eğen' demektir. Yani: 'İtaat eden ve musahhar edilmiş olarak' demektir." Devâmla İmâm Kurtubî (رحمه الله) der ki: "Yani arı, boyun eğerek itaat eder ve arkadaşlarının gittiği yere gider." [Ebu AbdUllah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, el-Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, Nahl Sûresi, 69. âyetin tefsîrinde]

¹⁷⁴⁸ İmâm AbdurRezzâk (رحمه الله) sahîh bir isnâd ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[فَمَا الذِّبْنَ فَضَّلُوا بِرَأْيِ رِزْقِهِمْ عَلَى مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُمْ]/Böylece o tafdîl edilenler ellerinin mâlik olduklarına rızıklarını vermezler]' Mâl ve çocuk husûsunda tafdîl edilen bu kimse, kölesini malına ve zevcesine ortak etmez. Kendin için istemediğin böyle bir şeyi Allah (سبحانه وتعالى) için istedin ve Allah'a mülkünde ve halk etmesinde şerîk/ortak kıldın." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 193. sayfa]

¹⁷⁴⁹ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[وَاللهُ وَآلِهٌ وَوَزَقَكُمْ مِنَ الطَّيِّبَاتِ]/Ve Allah size nefislerinizden zevceler kılmıştır.'" Ve Allah, Âdem'i halk etti, sonra ondan zevcesini halk etti, sonra sizin için oğullar ve torunlar kıldı." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 193. sayfa]

¹⁷⁵⁰ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) şöyle dedi: "'[وَوَزَقَكُمْ مِنَ الطَّيِّبَاتِ]/Ve pak olanlardan sizi rızıklandırmıştır]' Yani: Helâl nimetlerden (rızıklandırmıştır)." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 3. cilt, 188. sayfa]

¹⁷⁵¹ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'[وَيَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَمْلِكُ لَهُمْ رِزْقًا مِنَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ شَيْئًا وَلَا يَسْتَظِلُّونَ]/Ve Allah'ın dûnundan, onlar için semâlar ve arzdan bir rızık olarak bir şeye mâlik olmayan ve (buna) gücü yetmeyenlere ibâdet ediyorlar.'" Allah'ın dûnundan ibâdet edilen bu putlar, kendilerine ibâdet edenlere ne rızık vermeye, ne zarar vermeye, ne yarar vermeye, ne hayat vermeye ve ne de dirilmeye kâdirdir. 'فَلَا

Allah, bir şey üzerine kudreti yetmeyen köle bir kulu ve Bizden güzel bir rızık ile rızıklandırıdığımız, böylece o ondan sırran¹⁷⁵² ve cehren infâk edeni darb-ı mesel eder. (Bunlar) müsâvî olurlar mı? Hamd, Allah içindir. Bilakis, ekserîsi ilmetmezler.(75)

Ve Allah, iki adamı (da) darb-ı mesel eder: İkisinden biri dilsizdir ve bir şeye kudreti yetmez ve sahibi üzerine bir yükür, onu nereye tevcih etse bir hayır getirmez. O ve adâlet ile emreden ve Sırât-ı Mustakîm¹⁷⁵³ üzere olan müsâvî olur mu?(76)

Ve semâların ve arzın gaybı Allah'ındır. Ve Saat'in¹⁷⁵⁴ emri bir göz kırpması veya o daha yakın (olan)dan başkası değildir. Muhakkak ki Allah, her şey üzerine kadîrdır.(77)

Ve Allah, annelerinizin batınlarından sizi ihrâc etmiştir. Bir şey ilmetmiyordunuz. Ve kulaklar ve gözler ve gönüller size kılmıştır. Umulur ki siz şükredersiniz.(78)

Semânın boşluğunda musahhar edilmiş kuşlara bakmıyorlar mı? Onları Allah'tan başkası tutmaz. Muhakkak ki bunda, elbette îmân edenler bir kavmi için âyetler vardır.(79)

Ve Allah sizin için evlerinizden sükûnet yeri kılmıştır. Ve davarların derilerinden göç gününüzde ve ikâmet gününüzde sizler için hafif olan evler kılmıştır. Ve bir süreye kadar yünleri ve tüyleri ve kıllarından bir ev eşyası ve bir metâ (kılmıştır).(80)

تَضَرَّبُوا لِلَّهِ الْأَمْثَالَ/Öyleyse Allah için meseller darb etmeyin.]' kavline gelince: Şübhesiz ki O, Ahad'tır, Samed'tir' doğurmamıştır ve doğurulmamıştır. Ve O'na bir denk olmamıştır. '[أَنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ وَأَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ/Muhakkak ki Allah ilmeder ve siz ilmetmezsiniz.]' Ey insânlar, Allah sizin misâl getirdiğiniz ve darb ettiğiniz mesellerin hatâsını ve doğrusunu ve sâir şeylerin de hangisinin doğru, hangisinin hatâlı olduğunu ilmeder. Siz bunların hangisinin doğru, hangisinin hatâlı olduğunu ilmetmezsiniz." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 17. cilt, 260. sayfa]

¹⁷⁵² Şeyh Useymîn (رحمه الله) şöyle demiştir: "'[سِرًّا/Sırran]' Yani: Gizlice." [Muhammed bin Sâlih el-Useymîn, Fâtîha ve Bakara Sûresi Tefsîri, 3. cilt, 372. sayfa]

¹⁷⁵³ İmâm Kurtubî (رحمه الله) der ki: "'[الصِّرَاطُ/Sırât]' Yoldur. '[المُسْتَقِيمُ/Mustakîm]' (ise) '[الصِّرَاطُ/Sırât]'ın sıfatıdır. Ve o, içinde eğriliği olmayan ve ondan sapılmayan demektir." [Ebu AbdUllah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, Fâtîha Sûresi, 6. âyetin tefsîrinde]

İbn Kayyim el-Cevziyye (رحمه الله) ise şöyle der: "Selef, '[الصِّرَاطُ الْمُسْتَقِيمُ/Sırât-ı Mustakîm]' ve ehlini Ebu Bekir, Ömer ve Allah Resûlu (صلی الله عليه وسلم)'in ashâbı (رضي الله عنهم) olarak tefsir etmişlerdir. '[الصِّرَاطُ الْمُسْتَقِيمُ/Sırât-ı Mustakîm]' tıpkı tefsir ettikleri gibidir. Nitekim o '[الصِّرَاطُ/Sırât]' onların üzerinde oldukları yoldu. Aynı şekilde Nebileri (صلی الله عليه وسلم)'in yoluydu." [Muhammed ibn Ebî Bekr ibn Kayyim el-Cevziyye, Medâricu's-Sâlikîn, 1. cilt, 94. sayfa]

¹⁷⁵⁴ Şeyh Useymîn (رحمه الله) der ki: "'[السَّاعَةُ/Saat]' Kıyâmet'tir." [Muhammed bin Sâlih el-Useymîn, Lukmân Sûresi Tefsîri, 202. sayfa]

Ve Allah halk ettiklerinden sizin için gölgeler kılınmıştır. Ve sizin için dağlardan barınaklar kılınmıştır. Ve sizin için harâretten vikâye eden elbiseler ve kötü durumunuzdan vikâye eden elbiseler¹⁷⁵⁵ kılınmıştır. İşte nîmetini sizin üzerinize böylece tamamlar, umulur ki siz teslim olursunuz.(81)

Fakat yüz çevirirlerse, artık senin üzerine ancak mubîn tebliğdir.(82)

Allah'ın nîmetini tanırlar, sonra onu inkâr ederler. Ve ekserîsi kâfirlerdir.(83)

Ve her ümmetten bir şâhid ba's edeceğimiz gün. Sonra o küfredenlere izin verilmez ve onlardan (Allah'ı) hoşnut etmeleri istenmez.(84)¹⁷⁵⁶

Ve o zulmedenler azâbı gördüklerinde, artık onlardan hafifletilmez ve onlara süre verilmez.(85)¹⁷⁵⁷

Ve o şirk koşanlar şerîklerini gördüklerinde diyecekler ki: 'Rabbimiz, bunlar senin dûnundan o duâ etmiş olduğumuz şerîklerimizdir.' Bunun üzerine onlara (şu) kavli ilkâ ederler: 'Muhakkak ki siz, elbette yalancılarsınız.'(86)

Ve o gün Allah'a teslimiyyeti ilkâ ederler.¹⁷⁵⁸ Ve onların iftirâ etmiş oldukları kendilerinden sapmıştır.(87)¹⁷⁵⁹

¹⁷⁵⁵ İmâm Şevkânî (رحمه الله) şöyle demektedir: "'تَقِيَكُمْ الْحَرَّ'/Harâretten vikâye eder]' Harâretin zararını sizden def eder. Allah (سبحانه وتعالى), bu âyet-i kerîmede, özel olarak 'sıcak' kelimesinden bahsetmiş ama 'soğuk' kelimesini zikretmemiştir. Allah (عز وجل), 'sıcak' ve 'soğuk' şeklindeki iki zıt kavramdan sadece birini zikretmekle iktifâ etmiş, diğerinden bahsetmemiştir. Çünkü sıcaktan koruyan şey, soğuktan da koruyacaktır. Özel olarak 'sıcak' kavramının zikredilmiş olmasının vechi ise, o toplumun içinde yaşadığı ülkenin çok sıcak olması ve 'sıcaktan korunma'nın onlar için 'soğuktan korunmak'tan daha büyük bir ehemmiyet arzemesidir. '[وَسَرَابِيلٌ تَقِيَكُم بِأَسْنَكُمْ]' ve kötü durumunuzdan vikâye eden elbiseler]' ifadesinde ise, kendisi ile yaralanmaktan, darp edilmekten ve ok isâbet etmesinden korundukları zırh ve kalkanlardan bahsedilmektedir. Mânâ şudur ki bu elbiseler, harbte birbirlerine isâbet eden sıkıntıya karşı onları sağlam kılar." [Muhammed bin Ali eş-Şevkânî, Fethu'l-Kadîr, 796. sayfa (tek cilt olarak basım)]

¹⁷⁵⁶ İmâm Kurtubî (رحمه الله) demiştir ki: "'وَلَا هُمْ يُسْتَعْتَبُونَ'/Ve onlardan (Allah'ı) hoşnut etmeleri istenmez]' Yani: Onlardan (Allah'ı) râzî etmeleri istenmez ve onlar, Rabblerini râzî etmekle mükellef tutulmazlar. Çünkü Âhiret, mükellefiyetlerin olacağı bir diyâr değildir. Onların dünyâyâ rücû edip tevbe etmelerine de izin verilmez." [Ebu AbdUllah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, el-Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, Nahl Sûresi, 84. âyetin tefsîrinde]

¹⁷⁵⁷ İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) şöyle demiştir: "'وَإِذَا رَأَى الَّذِينَ ظَلَمُوا الْعَذَابَ'/Ve o zulmedenler azâbı gördüklerinde]' Yani: İçine dâhil olduklarında. Yani: Müşrikler. '[فَلَا يَخَفَتْ عَنْهُمْ]' Artık onlardan hafifletilmez]' Azâb (hafifletilmez). '[وَلَا هُمْ يَنْظُرُونَ]' Ve onlara süre verilmez.] Allah'tan kendilerine tehir etmesini ve tevbe edebilmeleri için onları dünyâyâ döndürmesini istediler, fakat (Allah) onlara tehir etmedi." [Ebî Abdİllah Muhammed ibn Abdİllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 2. cilt, 414. sayfa]

¹⁷⁵⁸ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'وَالْقَوَا إِلَى اللَّهِ يُؤْمِنُ السَّلَامَ'/Ve o gün Allah'a teslimiyyeti ilkâ ederler.] O gün zelîl olur ve teslimiyyet gösterirler." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 197. sayfa]

O küfredenler ve Allah'ın yolundan alıkoyanlar, ifsâd eder olduklarından dolayı, onlara azâbın fevkinde bir azâbı ziyâdeleştiririz.(88)

Ve her ümmette nefislerinden onların üzerine bir şâhid getirdiğimiz gün. Ve seni onlar üzerinde bir şâhid olarak getiririz. Ve senin üzerine Kitâb'ı inzâl ettik. Her şey için bir tibyân¹⁷⁶⁰ ve müslümanlar için bir hidâyet ve bir rahmet ve bir bûşrâdır.(89)

Muhakkak ki Allah, adâlet ve ihsânı ve karâbet sâhiblerine¹⁷⁶¹ vermeyi emrediyor. Ve fuhşıyyâtta ve münkerden ve bâğîlikten nehyediyor. Size vaaz ediyor, umulur ki siz tezekkür edersiniz.(90)¹⁷⁶²

Ve ahidleştiğinizde Allah'ın ahdini ifâ edin. Ve yeminlerinizi bozmayın, onu pekiştirmenizin ve Allah'ı üzerinize vekîl kılmanızın ardından. Muhakkak ki Allah fiil ettiklerinizi ilmeder.(91)

Ve ipliğini kuvvetle bükmesinin ardından çözüp bozan (kadın) gibi olmayın. Bir ümmet bir ümmetten daha çoktur diye yeminlerinizi aranızda bir hile

¹⁷⁵⁹ İmâm Kurtubî (رحمه الله) şöyle demiştir: "[وَصَلََّ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَفْتَرُونَ] Ve onların iftirâ etmiş oldukları kendilerinden sapmıştır.' Yani: Şeytânın kendilerine ziynetlendirdiği ve ilâhlarından umdukları şefaatleri zâil olacaktır." [Ebu AbdUllah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, el-Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, Nahl Sûresi, 87. âyetin tefsîrinde]

¹⁷⁶⁰ İmâm Kâsimî (رحمه الله) der ki: "[تِبْيَانًا] Tibyân' Yani: Geçmişin hayır ihtivâ eden yararlı her ilmi, gelecek olanın ilmi, helâl ve harâmların tümü, insânların Dînleri, dünyâları, geçimleri ve Âhiret'leri husûsunda muhtâc oldukları her şey tibyân edilmiştir/hakkıyla ve eksiksiz beyân edilmiştir." [Cemâleddin el-Kasimî, Mehâsinu't-Te'vîl, 10. Cüz, 3849. sayfa]

¹⁷⁶¹ Yani: Akralalara, yakınlara

¹⁷⁶² İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ] Muhakkak ki Allah, adâlet ve ihsâm emrediyor' '[لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ] a şehâdet etmektir. '[وَالْإِحْسَانُ] Emrettiği ve nehyettiği hususlarda, sıkıntıda ve genişlikte, câna hoş gelmeyen ve hoş gelen şeylerde Allah için, O (جلاله جل) na itaat üzere sabretmektir. İşte bu, O'nun farzlarını edâ etmektir. Ve: '[وَأَيُّ ذِي الْقُرْبَى] ve karâbet sahiblerine vermeyi' kavli: Rahîmler/hısımlar. '[وَيَنْهَى عَنِ الْفَحْشَاءِ] Ve fuhşıyyâtta nehyediyor' Zinâ(dan nehyediyor). '[وَالْبَغْيِ] ve bâğîlikten' Kibir ve zulümden. '[يُعْطِيكُمْ] Size vaaz ediyor' Size tavsiye ediyor. '[لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ] umulur ki siz tezekkür edersiniz]'." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 200. sayfa]

Kim, erkek veya kadından -ve o mü'min olduğu halde- sâlih amel işlerse, artık elbette ona güzel bir hayât yaşatırız. Ve elbette onlara ecirlerini, onların amel etmiş olduklarının en güzeli ile vereceğiz.(97)¹⁷⁶⁸

İmdi Kur'ân'ı kıraat ettiğinde, artık recm edilmiş şeytândan Allah'a istiâze et.(98)¹⁷⁶⁹

Muhakkak ki o, onun o îmân edenler üzerine ve Rabblerine tevvekkül edenlere bir sultânı yoktur.(99)

Ancak onun sultânı -onlar ki onu velî edinirler ve onlar ki, onlar onunla (Allah'a) şirk koşarlar- üzerinedir.(100)¹⁷⁷⁰

Ve bir âyetin mekânını bir âyet ile tebdîl ettiğimizde -ve Allah ne tenzîl ettiğini çok iyi ilmeder- derler ki: 'Sen ancak bir iftirâcısın.' Bilakis, ekserîsi ilmetmezler.(101)

De ki: 'Rûhu'l-Kudüs o îmân edenleri sâbitleştirmek ve müslümanlara bir hidâyet ve bir büsrâ olmak için onu Rabbinden hakk ile tenzîl etmiştir.(102)

Ve andolsun ki, onların: 'Ona bir beşer tâlim ediyor.' dediklerini ilmediyoruz. O ilhâd ettiklerinin lisânı A'cemî'dir¹⁷⁷¹ ve bu, mübîn Arabça bir lisândır.(103)¹⁷⁷²

¹⁷⁶⁸ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) şöyle demiştir: "Bu, Allah (سبحانه وتعالى)'dan sâlih amel işleyenlere bir vaadidir. Ve bu, Âdem oğullarından kadın veya erkekten Allah'ın Kitâb'ına ve Nebîsi (صلى الله عليه وسلم)'in Sünnet'ine uygun ve kalbi Allah'a ve Resûlu'ne îmân etmiş halde işlediği ameldir. Ve bu amel, Allah (سبحانه وتعالى)'nın onu işleyenlere dünyâda temiz bir hayat yaşatması ve Âhiret diyârında işledikleri amellerden daha güzeli ile onlara karşılık vermesi için, Allah indinden emrolunmuş, meşrû kılınmış bir ameldir. Ve temiz bir hayat, hangi cihetten olursa olsun rahatın her türlüünü içerir." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dimaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Nahl Sûresi, 97. âyetin tefsîrinde]

¹⁷⁶⁹ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) yine şöyle der: "Bu, Allah (سبحانه وتعالى)'dan Nebîsi (صلى الله عليه وسلم)'in lisânı üzere kullarına emridir. Onlar Kur'ân kıraat etmeyi murâd ettiklerinde, recm edilmiş şeytândan Allah'a istiâze etmekle/sığınmakla emrolunmuşlardır. Ve bu emir, vâcib değil mendûbtur. Ebu Ca'fer İbn Cerîr ve imâmlardan diğerleri bunda icmâ olduğunu nakletmektedirler." Devamla İbn Kesîr (رحمه الله) şöyle demiştir: "Ve kıraatın başında istiâze etmekteki mânâ, okuyucunun kırâatine şeytânın müdâhale etmemesi, onu karıştırmaması, onu tedebbür/düşünme ve tefekkürden alıkoymamasıdır. Bunun için cumhûrun mezhebi, istiâzenin ancak tilâvetten önce edilmesi cihetindedir." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dimaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Nahl Sûresi, 98. âyetin tefsîrinde]

¹⁷⁷⁰ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "[أَمَّا] إِنْهَا أَمَّا إِبْنُ عُمَرَ بْنِ كَسِيرٍ عَدِ الدِّمَاشْقِيِّ /Ancak onun sultânı -onlar ki onu velî edinirler- üzerinedir.]" Ona o itaat edenler ve ona ibâdet edenler (üzerinedir)." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 205. sayfa]

¹⁷⁷¹ İmâm Beğavî (رحمه الله) dedi ki: "[لِسَانُ الَّذِي يُلْحِدُونَ إِلَيْهِ]/O ilhâd ettiklerinin]" Yani o meylettikleri ve kendisine işaret ettikleri kişinin lisânı. "[أَعْجَمِيَّ]/A'cemî]" Arab çöllerinde/köylerinde konaklamış

Muhakkak ki Allah'ın âyetlerine o îmân etmeyenler, Allah onlara hidâyet etmez. Ve onlar içindir elîm bir azâb.(104)

Yalanı, ancak Allah'ın âyetlerine o îmân etmeyenler iftirâ ederler. Ve işte onlar, onlardır yalancılar.(105)

İkrâh edilen ve kalbi îmân ile mutmain olan müstesnâ, îmânının ardından Allah'a küfreden ve lâkin küfre sadrını açarsa, artık üzerlerinedir Allah'tan bir gazab. Ve onlar içindir azîm bir azâb.(106)¹⁷⁷³

Bu, onların dünyâ hayâtına Âhîret üzerine muhabbet etmelerinden ve Allah'ın kâfirler kavmini hidâyet etmemesindendir.(107)

İşte onlar, onlardır ki, Allah, kalbleri ve kulakları ve gözleri üzerine mühür vurmuştur. Ve işte onlar, onlardır gâfiller.(108)

Kuşkusuz onlar ki, onlardır hüsrâna uğrayanlar.(109)

Sonra muhakkak ki Rabbin, fitneye uğratıldıklarının ardından o hicret edenlere, sonra cihâd edenlere ve sabredenlere, muhakkak ki Rabbin onun ardından elbette Gafûr'dur, Rahîm'dir.(110)

Her nefsin nefsiyle mücâdele ederek geleceği gün. Ve her nefse amel ettiği ifâ edilir. Ve onlar zulmedilmezler.(111)

olsa bile, Arabça lisânı fasih olmayan kimsedir." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Begavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 5. cilt, 45. sayfa]

¹⁷⁷² İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) der ki: "Allah (سبحانه وتعالى), müşriklerin söylemiş oldukları yalan, iftirâ ve bühândan haber vererek buyuruyor ki onlar: 'Şübhesiz ki bize okumakta olduğu Kur'an'ı Muhammed'e ancak bir beşer öğretiyor.' diyorlar ve bir Kureys boyunun kölesi olarak aralarında bulunan A'cemî (Arap olmayan) bir adama işâret ediyorlardı. O A'cemî, Safâ tepesi yanında satış yapan bir satıcı idi. Belki de Allah Resûlu (صلی الله عليه وسلم), onun yanına oturuyor ve onunla bazı şeyler konuşuyordu. O adamın dili A'cem lisânı idi ve o, Arapça bilmiyordu. Veya o adam, sorulanlara ancak elinden geldiği kadar cevap verebilecek derecede az bir miktar lisan biliyordu. Bunun için Allah (سبحانه وتعالى), onların bu iftirâlarını reddederek şöyle buyurmuştur: '[لِسَانُ الَّذِي يُلْحِدُونَ إِلَيْهِ أَعْجَمِي] O ilhâd ettiklerinin lisânı A'cemî'dir ve bu mübîn Arabça bir lisândır.' Yani: Kur'an. Yani: Fesâhatı, belâğatı ve önceden irsâl edilen nebîlere tenzîl edilen tüm kitâbların mânâlarından daha kâmil olan tam şümûllü mânâları ile bu Kur'an'ı getiren bir kimse nasıl olur da bunu bir beşerden öğrenir, nasıl olur da bunu A'cemî (Arap olmayan) bir adamdan öğrenir? Zerre kadar aklı olan biri böyle bir şeyi söylemez." [Ebu'l-Fidâ İsmâîl ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Nahl Sûresi, 103. âyetin tefsîrinde]

¹⁷⁷³ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bin sened İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "Allah (سبحانه وتعالى), îmân ettikten sonra küfre düşen kimsenin üzerine Allah'tan bir gazap ve onun için büyük bir azâb olduğunu haber vermiştir. İkrâh olunan, bu sûretle düşmanından kurtulmak için lisânı küfür lafzını telaffuz eden ama îmân dolu kalbiyle buna muhâlefet eden kimseye gelince, onun aleyhine bir sıkıntı yoktur. Çünkü Allah (سبحانه وتعالى), kulları ancak, kalblerin onayladığı şeyler ile muâhaze eder." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 206. sayfa]

Ve Allah î mân etmiş olan, mutmain bir karyeyi darb-ı mesel eder. Her mekândan rızık bolca ona gelmiş, derken Allah'ın nimetlerine küfretmiştir.¹⁷⁷⁴ O vakit Allah, onların yapmış olduklarından dolayı açlık ve korku elbisesini ona tattırmıştır.(112)

Ve andolsun ki, onlara kendilerinden bir resûl geldi de onu tekzîb ettiler, böylece azâb onları -ve onlar zulmederlerken- yakaladı.(113)

Öyleyse Allah'ın sizi -helâl olan, pak olan- rızıklandığından yiye. Ve Allah'ın nimetine şükredin, eğer yalnız O'na siz ibâdet ediyor iseniz.(114)

Üzerinize ancak meyte ve kan ve domuz eti ve Allah'tan gayrısı için kesileni harâm etmiştir. O bakımdan kim çaresiz kalırsa, bâğîlikten gayrı ve sınırı aşmadan (yiyebilir).¹⁷⁷⁵ Öyle ki kuşkusuz Allah, Gafûr'dur, Rahîm'dir.(115)

Ve Allah üzere yalan iftirâ etmek için dillerinizin yalan vasfetmesiyle: 'Bu helâldir ve bu harâmdır.' demeyin. Muhakkak ki Allah üzere o yalan iftirâ edenler iflâh olmazlar.(116)¹⁷⁷⁶

Az bir metâdır.¹⁷⁷⁷ Ve onlar içindir elîm bir azâb.(117)

Ve daha önce sana kıssa ettiklerimizi o yahûdiler üzerine harâm etmiştik. Ve onlara zulmetmedik ve lâkin nefislerine onlar zulmetmiş oldular.(118)

¹⁷⁷⁴ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) diyor ki: "'[فَكَفَرْتُ بِأَنْعَمِ اللَّهِ/Derken Allah'ın nimetlerine küfretmiştir.]" Yani: Allah'ın üzerindeki nimetlerini inkâr etmiştir. Ve ondan daha âzîmi, Muhammed (صلى الله عليه وسلم)'in kendilerine ba's edildiğini (inkâr etmiştir)." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkı, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîm, Nahl Sûresi, 112. âyetin tefsîrinde]

¹⁷⁷⁵ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[إِنَّمَا] Üzerinize ancak meyte ve kanı harâm etmiştir.'" Ve şübhesiz ki İslâm, Allah'ın her bir kötülükten tâhir ettiği/temizlediği bir Dîn'dir. Ey Âdem oğlu, Allah senin için orada, bunlardan bir şeye çaresiz kaldığında bir genişlik kılmıştır. 'فَمَنْ اضْطُرَّ غَيْرَ بَاغٍ وَلَا عَادٍ/O bakımdan kim çaresiz kalırsa, bâğîlikten gayrı ve sınırı aşmadan (yiyebilir).]' Yemesinde bâğîlikten gayrı/saldırmaksızın ve helâl bir seçenek bulunduğu anda yemeyi bırakarak sınırı aşmadan (yiyebilir)." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 208. sayfa]

¹⁷⁷⁶ İmâm Şâtîbî (رحمه الله) dedi ki: "Hakkında açıkça bir nas bulunmayan herhangi bir mesele için: 'Bu helâldir' veya: 'Bu harâmdır!' demek, Selefîn öncülerinin âdeti değildi. Onlar, Allah (سبحانه وتعالى)'nın şu kavbinden korkarak böyle demekten sakınırlardı: '[وَلَا تَقُولُوا لِمَا تَصِفُ أَلْسِنَتُكُمُ الْكَذِبَ هَذَا حَلَالٌ وَهَذَا حَرَامٌ]' Ve Allah üzere yalan iftirâ etmek için dillerinizin yalan vasfetmesiyle: 'Bu helâldir ve bu harâmdır.' demeyin. Muhakkak ki Allah üzere o yalan iftirâ edenler iflâh olmazlar.]" [Ebu İshâk İbrâhîm bin Mûsâ eş-Şâtîbî, el-İ'tisâm, 55. sayfa]

¹⁷⁷⁷ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "'[مَتَاعٌ قَلِيلٌ]/Az bir metâdır.'" Yani: Onların dünyadaki yaşantısı az bir metâdır. [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 3. cilt, 131. sayfa]

Sonra muhakkak ki Rabbin, o cehâlet ile kötü amel işleyenlere, sonra bunun ardından tevbe edenlere ve ıslâh olanlara muhakkak ki Rabbin, onun ardından elbette Gafûr'dur, Rahîm'dir.(119)

Muhakkak ki İbrâhîm bir ümmet idi. Allah'a hanîf olarak¹⁷⁷⁸ kunut ederdi.¹⁷⁷⁹ Ve müşriklerden olmamıştı.(120)

O'nun nimetlerine şükredendi. Ve onu seçmiş ve Sırât-ı Mustakîm'e¹⁷⁸⁰ hidâyet etmişti.(121)

Ve ona dünyâda bir iyilik verdik. Ve muhakkak ki o, Âhirette elbette sâlihlerdendir.(122)

Sonra sana: 'Hanîf olarak İbrâhîm'in milletine tâbi ol ve o müşriklerden olmadı.' diye vahyettik.(123)

Cumartesi ancak onda o ihtilâf edenler üzerine (farz) kılındı. Ve muhakkak ki Rabbin, elbette Kıyâmet Günü kendisinde onların ihtilâf etmiş oldukları hakkında, aralarında hüküm verecektir.(124)

Rabbinin yoluna, hikmet ve güzel vaaz ile dâvet et. Ve onlarla -o ki, o en güzel olan ile- mücâdele et.¹⁷⁸¹ Muhakkak ki Rabbin, O, yolundan dalâlete düşenleri en iyi ilmedendir. Ve O, hidâyet bulanları (da) en iyi ilmedendir.(125)

Ve eğer ikâb edecekseniz,¹⁷⁸² o hâlde kendisiyle ikâb edildiğinizin misli ile ikâb edin.¹⁷⁸³ Ve eğer sabrederseniz, elbette o, sabredenler için daha hayırlıdır.(126)

¹⁷⁷⁸ İmam Beğavî (رحمه الله) şöyle demiştir: "'[حنيفاً/Hanîf olarak]' İslâm dîni üzere istikâmetli bir müslüman olarak. Ve şöyle de denilmiştir: İhlâs sâhibi olarak." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 5. cilt, 50. sayfa]

¹⁷⁷⁹ Hafız İbn AbdilBerr (رحمه الله), AbdULLah ibn Mes'ud (رضي الله عنه)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[الامة/Ümmet]' Hayrî tâlim eden. Ve '[الوقت/Kunut eden]' İtaat eden." [Sahîh bir eserdir. Hafız İbn AbdilBerr (رحمه الله) 'Câmi'ul-Beyânî'l-İlm ve Fadlihi'de (500.) nakletmiştir. Kezâ Ebu Nuaym 'Hilye'de; Taberânî 'Kebîr'de ve Hâkim 'Müstedrek'te tahrîc etmiştir. Hâkim demiştir ki: 'Şeyhaynin (yani Buhârî ve Müslim) şartına göre sahihtir.' Ve Zehebî ona muvâfakat etmiştir.]

¹⁷⁸⁰ İmâm Kurtubî (رحمه الله) şöyle demektedir: "'[الصراط/Sırât]' Yoldur. '[المستقيم/Mustakîm]' (ise) '[الصراط/Sırât]'ın sıfatıdır. Ve o, içinde eğriliği olmayan ve ondan sapılmayan demektir." [Ebu AbdULLah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, Fâtîha Sûresi, 6. âyetin tefsîrinde]

¹⁷⁸¹ İbn Ebî Zemenîn (رحمه الله) şöyle der: "'[ادْعُ إِلَى سَبِيلِ/Rabbinin yoluna dâvet et]' Rabbinin dînine. '[بالْحِكْمَةِ وَالنَّوْعَةِ الْخَسَنَةِ/hikmet ve güzel vaaz ile]' Yani: Kur'ân (ile). '[وَجَدَلْنَاهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ هِيَ أَحْسَنُ/Ve onlarla -o ki, o en güzel olan ile- mücâdele et.]'" [Ebî Abdİllah Muhammed ibn Abdİllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîz, 2. cilt, 423. sayfa]

¹⁷⁸² Yani: Eğer cezâlandırılacaksanız

Ve sabret. Ve sabrın, ancak Allah iledir. Ve üzerlerine hüznlenme. Ve kurdukları tuzaklarından sıkıntıda olma.(127)

Muhakkak ki Allah, o takvâ edenlerle beraberdir. Ve onlar ki, onlardır ihsân edenler.(128)¹⁷⁸⁴

¹⁷⁸³ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "[وَإِنْ] **ikâb edecekseniz, o hâlde kendisiyle ikâb edildiğinizin misli ile ikâb edin.**]" Sınırı aşmayın." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 11. sayfa]

¹⁷⁸⁴ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) dedi ki: "Ve: '[وَالَّذِينَ اتَّقَوْا]/o takvâ edenlerle]'nin mânâsı: Yani harâmları terkedenlerle. '[وَالَّذِينَ هُمْ مُحْسِنُونَ]/Ve onlar ki, onlardır ihsân edenler.]" Yani: Tâatleri fiil edenler. Allah bunları muhâfaza eder, himâye eder, onlara nusret verir, onları destekler, onları düşmanları ve muhâlifler üzerine muzaffer eyler." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Nahl Sûresi, 128. âyetin tefsîrinde]

17. İSRÂ SÛRESİ (111 âyettir)

Allah'ın ismi ile, Rahmân, Rahîm

Subhândır O ki, geceleyin kulunu -ona âyetlerimizden göstermemiz için- Mescidi'l-Harâm'dan o çevresini bereketlendirdiğimiz Mescidi'l-Aksâ'ya götürmüştür.¹⁷⁸⁵ Muhakkak ki O, O'dur Semî, Basîr.(1)¹⁷⁸⁶

Ve Mûsâ'ya Kitâb'ı verdik¹⁷⁸⁷ ve onu İsrâîl oğulları için bir hidâyet kıldık, Benim dûnumdan bir vekîl itti haz etmeyin diye.(2)¹⁷⁸⁸

Nûh ile beraber taşıdıklarımızın zürriyeti. Muhakkak ki o çok şükreden bir kul idi.(3)

Ve Kitâb'ta İsrâîl oğullarına kazâ ettik ki: 'Elbette arzda iki defa fesâd çıkaracaksınız ve elbette büyük bir kibirle kibirleneceksiniz.'¹⁷⁸⁹(4)

¹⁷⁸⁵ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) dedi ki: "'[أَسْرَى بِعَبْدِهِ]/Subhân'dır O ki, kulunu götürmüştür]' Subhân: Allah'ın her bir kötülükten tenzih edilmesidir. Onun hakikati, Allah'ın mübâlağa vasfı ile ta'zîmi ve O'nun tüm noksanlardan berî olmak ile vasfedilmesidir." Devamla şöyle demiştir: "Ve Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: '[أَسْرَى بِعَبْدِهِ]/kulunu götürmüştür]' Birini gece yürüyüşüne çıkaran kimse hakkında Arapçada: 'Onu isrâ etti.' denilir." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 3. cilt, 212.-213.. sayfa]

İmâm Kâsimî (رحمه الله) ise şöyle der: "Bu âyet, İsrâ'nın sübûtuna delâlet etmektedir. İsrâ, Nebî (صلى الله عليه وسلم)'in bir gece Beytu'l-Makdis'e götürülmesidir." Devamla İmâm Kâsimî (رحمه الله) şöyle demiştir: "Selefin ve müslümanların çoğunluğunun mezhebi, İsrâ'nın ceseden ve uyanıklık halinde vukû bulduğudur ve hakk olan budur." [Cemâleddîn el-Kasimî, Mehâsinu't-Te'vîl, 10. Cüz, 3887-3889. sayfalar]

¹⁷⁸⁶ İmâm İbn Huzeyme (رحمه الله) diyor ki: "O ki, O, nefisini vasfettiği gibidir: Semî'dir, Basîr'dir. Ve kimin mâbûdu semî/işiten, basîr/gören değil ise, o takdirde o, Semî/işiten, Basîr/Gören Allah'a küfretmiştir. Hâlık, Bârî'den gayrısına ibâdet etmektedir. O ki, O, Semî'dir, Basîr'dir." [Ebu Bekir Muhammed ibn İshâk ibn Huzeyme, Kitâbu't-Tevhîd ve İsbâtı Sıfâtı'r-Rabb, 106. sayfa]

¹⁷⁸⁷ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "'[وَأَتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ]/Ve Mûsâ'ya Kitâb'ı verdik]' Yani: Mûsâ'ya Kitâb'ı verdik. Ve o, Tevrât'tır." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 3. cilt, 217. sayfa]

¹⁷⁸⁸ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) şöyle dedi: "'[لَا تَتَّخِذُوا] İtti haz etmeyin diye]' İtti haz etmemeniz için. '[مِنْ دُونِي وَبِيلًا]/Benim dûnumdan bir vekîl' Yani: Velî. O'nun dûnundan ne bir yardımcı ve ne de bir mâ'bûd (ittihaz etsinler). Çünkü Allah (سبحانه وتعالى) irsâl ettiği her nebînin üzerine, tek O'na ibâdet etmelerini ve O'na şîrk koştırmalarını inzâl etmiştir." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dîmaşkî, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîm, İsrâ Sûresi, 2. âyetin tefsîrinde]

¹⁷⁸⁹ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) dedi ki: "'[وَلَتَعْلَمَنَّ]/Ve elbette kibirleneceksiniz]' Yani: Elbette büyükmeye kapılacak, bağyedecek ve kibre düşeceksiniz. '[عُلُوًّا كَبِيرًا]/Büyük bir kibirle' ' Yani: Azîm bir kibirle." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 3. cilt, 218. sayfa]

Artık ikisinden evvelinin vâdesi geldiğinde, üzerinize şiddetli güç sâhibi kullarımızı ba's ettik de diyârların arasına kadar sokuldular.¹⁷⁹⁰ Ve (bu) fiil edilmiş bir vaad idi.(5)¹⁷⁹¹

Sonra onların üzerine sizi tekrar döndürdük. Ve size mallar ve oğullar ile imdâd ettik. Ve sizi nefer olarak daha çok kıldık.(6)

Eğer ihsân ederseniz nefsiniz için ihsân edersiniz. Ve eğer kötülük ederseniz artık (o da) onun içindir. Böylece diğerinin vâdesi gelince, yüzlerinizi kara etmeleri için ve daha evvel dâhil oldukları gibi mescide dâhil olmaları için ve ele geçirdiklerini mahvetmeleri için (düşmanlarınızı gönderdik).(7)

Ola ki Rabbiniz size merhamet eder. Ve eğer (fesadçılığa) avdet ederseniz, Biz (de) avdet ederiz. Ve Cehennem'i kâfirler için bir hisâr kıldık.(8)

Muhakkak ki bu Kur'ân hidâyet eder, ona ki, o en doğrudur.¹⁷⁹² Ve o sâlih amel işleyen mü'minlere, onlar için büyük bir ecir olduğunu tebşîr eder.(9)

Ve Âhîret'e o îmân etmeyenlere, onlar için elîm bir azâb hazırladığımızı (tebşîr eder).(10)

Ve insân şerre duâ eder hayra duâsı (gibi). Ve insân çok aceleci olmuştur.(11)

Ve geceyi ve gündüzü iki âyet kıldık. Bu itibarla gece âyetini mahvettik¹⁷⁹³ ve gündüz âyetini Rabbinizden bir fazl aramanız ve senelerin adedini ve hesâbı ilmetmeniz için aydınlatıcı kıldık. Ve her şeyi tafsîlâtıyla tafsîl ettik.(12)¹⁷⁹⁴

¹⁷⁹⁰ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) şöyle demiştir: "'فَإِذَا جَاءَ وَعْدُ أُولَٰئِهِمَا'/Artık ikisinden evvelinin vâdesi geldiğinde]' Yani: İki ifsâdın ilkinin vâdesi geldiğinde '[يُضَاعَفْ عَلَيْكُمْ عَذَابًا لَّنَا أُولَىٰ بَأْسٍ شَدِيدٍ]/üzerinize şiddetli güç sahibi kullarımızı ba's ettik]' Yani: Halk ettiklerimiz içerisinde şiddetli be's sahibi bir orduyu üzerinize musallat ettik. '[بِأَسْ/Be's]': 'Kuvvet, donanım ve şiddetli bir sulta' anlamına gelmektedir. '[فَجَاسُوا خِلَالَ الدِّيَارِ]/de diyârların aralarına sokuldular]' Yani: Sizin yurdunuza mâlik oldular, evlerinizin içlerine girdiler. Yani: Yurdunuzun ortasına kadar girdiler ve hiç kimseden korkmaksızın giderek-gelerek tasarrufta bulundular." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, İsrâ Sûresi, 5. âyetin tefsîrinde]

¹⁷⁹¹ İmâm Kurtubî (رحمه الله) der ki: "'وَعْدًا مَّفْعُولًا'/Ve (bu) fiil edilmiş bir vaad idi.' Yani: Dönüşü olmayan, yerine gelmiş bir hüküm idi." [Ebu AbdUllah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, el-Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, İsrâ Sûresi, 5. âyetin tefsîrinde]

¹⁷⁹² İmâm Şâtîbî (رحمه الله) şöyle der: "'هَذَا الْقُرْآنُ يَهْدِي لَتَبَّىٰ هِيَ أَقْوَمٌ"/Muhakkak ki bu Kur'ân hidâyet eder, ona ki, o en doğrudur.]' Yani: Müstakîm/dosdoğru yola. Ve şayet ondaki tüm mânâlar kâmil olmasaydı, bu mânânın hakikaten ona itlâk edilmesi sahîh olmazdı." [Ebu İshâk İbrâhîm bin Mûsâ eş-Şâtûbî, el-Muvâfakât, 4. cilt, 184. sayfa]

¹⁷⁹³ İmâm Kurtubî (رحمه الله) demiştir ki: "'مَحْوَتًا'/Mahvettik]' Mânâsı: Sildik." [Ebu AbdUllah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, el-Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, İsrâ Sûresi, 12. âyetin tefsîrinde]

¹⁷⁹⁴ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'تَفْسِيلَاتُهَا/Tafsîlâtıyla tafsîl ettik]' Yani: Mübîn bir sûrette onu beyân ettik." [Hikmet bin Beşîr

Ve her insânın kuşunu boynuna onu doladık.¹⁷⁹⁵ Ve Kıyâmet Günü onun için bir kitâb ihrâc ederiz, ona neşredilmiş olarak mülâki olur.(13)

Kitâbını kıraat et! Bugün üzerine hesâb edici olarak nefsin kâfidir.(14)

Kim hidâyet bulursa, o takdirde ancak nefsi için hidâyet bulmuştur. Ve kim dalâlete düşerse, o takdirde ancak aleyhine dalâlete düşmüştür. Ve bir yük taşıyan, başkasının yükünü yüklenmez.¹⁷⁹⁶ Ve bir resûl ba's edinceye kadar azâb ediciler olmadık.(15)¹⁷⁹⁷

Ve bir karyeyi helâk etmeyi murâd ettiğimizde onun mütreflerine emrederiz, artık orada fâsıklık yaparlar, böylece kavil aleyhlerine hakk olur, bunun üzerine orayı tedmîr ederek dumûra uğratarız.(16)¹⁷⁹⁸

Ve Nûh'tan sonra nice kuşakları helâk ettik. Ve kullarının günâhlarına Rabbinin Habîr, Basîr olması kâfidir.(17)

Kim âcileyi murâd ediyor ise, irâde ettiğimize orada dilediğimizi onun için acele olarak veririz. Sonra ona Cehennem'i kalarız. Zemmedilmiş, kovulmuş olarak ona yaslanır.(18)¹⁷⁹⁹

bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 229. sayfa]

¹⁷⁹⁵ Vekî' bin Cerrâh (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[وَكُلَّ إِنْسَانٍ أَلْزَمْنَاهُ طَائِرَهُ فِي عُنُقِهِ]/Ve her insânın kuşunu boynuna onu doladık.]" Yani: Amelini (boynuna onu doladık). [Ebu Sufyân Vekî' bin Cerrâh, Kitâbu'z-Zühd (370.)]

¹⁷⁹⁶ İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle demiştir: "[وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ أُخْرَى]/Ve bir yük taşıyan, başkasının yükünü yüklenmez.]" Yani: Kimse kimsenin günâh yükünü üstlenmez. Hiç kimse, bir başkasının günâhından dolayı muâhaze edilmez. [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 5. cilt, 82. sayfa]

¹⁷⁹⁷ İmâm Şâtîbî (رحمه الله) der ki: "Bu, inzâr gelmeden önce muâheze edilmeyeceğine dâirdir. Allahu (تعالى)'nın: '[وَمَا كُنَّا مُعَذِّبِينَ حَتَّى نَبْعَثَ رَسُولًا]/Ve bir resûl ba's edinceye kadar azâb ediciler olmadık.]" şeklindeki kavli ile Nefsinden verdiği haber buna delâlet etmektedir. O'nun halk ettikleri hakkındaki âdeti: 'Ancak resûllerin irsâl edilmesinin ardından edilen muhâlefet cezâlandırılır.' biçiminde câri olmuştur. [Ebu İshâk İbrâhîm bin Mûsâ eş-Şâtîbî, el-Muvâfakât, 4. cilt, 200. sayfa]

¹⁷⁹⁸ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "[مُتْرَفِيهَا]/onun mütreflerine]" Yani: Nîmet içinde yaşayanlarına." Devamla şöyle demiştir: "[فَفَسَقُوا فِيهَا]/artık orada fâsıklık yaparlar]" Yani: Orada isyân ederler. '[فَحَقَّ عَلَيْهِمُ الْقَوْلُ]/Böylece kavil aleyhlerine hakk olur" Yani: Aleyhlerine azâb vacib olur. "[فَدَمَّرْنَا مَا تَمَيَّرْنَا]/Bunun üzerine orayı tedmîr ederek dumûra uğratarız" Yani: Onları mutlak sûrette helâk ederiz. [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 3. cilt, 228. sayfa]

¹⁷⁹⁹ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[مَنْ كَانَ يُرِيدُ الْعَاجِلَةَ عَجَّلْنَا لَهُ فِيهَا مَا نَشَاءُ لِمَنْ نُرِيدُ/Kim âcileyi murâd ediyor ise, irâde ettiğimize orada dilediğimizi onun için acele olarak veririz.]" Kimin arzusu, hüznü, talebi ve niyeti dünyâ olursa, Allah (سبحانه وتعالى) o kimse için orada, o kulun dilediği şeyi âcilen verir, sonra onu Cehennem'e muztar/meccbur bırakır. '[ثُمَّ جَعَلْنَا لَهُ جَهَنَّمَ يَصْلِيهَا مَذْمُومًا مَذْخُورًا]/Sonra ona Cehennem'i kalarız. Zemmedilmiş, kovulmuş olarak ona yaslanır.]" Allah'ın nîmeti husûsunda zemmedilmiş, Allah'ın gazâbı içerisinde kovulmuş olarak. [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 237. sayfa]

Ve kim Âhiret'i murâd ve onun için -ve o mü'min olduğu halde- sa'y ile sa'y ederse, o takdirde işte onların sa'yları meşkûr¹⁸⁰⁰ olur.(19)

Hepsine, Rabbinin başışından bunlara ve bunlara imdâd ederiz. Ve Rabbinin başışı (kimseye) yasaklanmış değildir.(20)

Nazar et, onların bazısını bazısı üzerine nasıl tafdîl ettik. Ve elbette Âhiret, dereceler bakımından daha büyüktür ve faziletçe daha büyüktür.(21)¹⁸⁰¹

Allah ile beraber başka bir ilâh kılma! O vakit zemmedilmiş, tek başına bırakılmış olarak oturursun.(22)

Ve Rabbin, O'ndan başkasına ibâdet etmemenizi ve vâlideyne ihsânda bulunmanızı¹⁸⁰² kazâ etti.¹⁸⁰³ Eğer o ikisinden biri veya her ikisi, indinde ihtiyarlığa ulaşırlarsa, artık onlara: 'Öf!' (bile) deme¹⁸⁰⁴ ve onları azarlama ve onlara kerîm söz söyle.(23)¹⁸⁰⁵

Ve onlara merhametten alçak gönüllülük kanadını indir.¹⁸⁰⁶ Ve de ki: 'Rabbim, beni küçükken yetiştirdikleri gibi onlara merhamet et.'(24)

¹⁸⁰⁰ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[وَمَنْ أَزَادَ الْأَخْرَةَ وَسَعَىٰ لَهَا سَعِيَهَا وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَأُولَٰئِكَ كَانَ سَعْيُهُمْ مَشْكُورًا/Ve kim âhireti murad ederse ve onun için -ve o mü'min olduğu halde- sa'y ile sa'y ederse, o takdirde işte onların sa'yları meşkûr olur.]" hakkında demiştir ki: "Allah onların hasenelerini ödüllendirir ve onların kötülüklerini affeder." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 238. sayfa]

¹⁸⁰¹ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[انْظُرْ أَتَنْظُرُ أَكَيْفَ فَضَّلْنَا بَعْضَهُمْ عَلَىٰ بَعْضٍ وَلِلْآخِرَةِ أَكْبَرُ دَرَجَاتٍ وَأَكْبَرُ تَفْضِيلًا/Ve elbette Âhiret, dereceler bakımından daha büyüktür ve faziletçe daha büyüktür.]" Şübhesiz ki mü'minler için Cennette menziller vardır. Ve şübhesiz ki onlar için amellerine göre faziletler vardır." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 238. sayfa]

¹⁸⁰² İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle demektedir: "[وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا/Ve vâlideyne ihsânda bulunmanızı]" Yani valideyne güzel davranmayı, onlara iyilik etmeyi ve şefkat göstermeyi emretmiştir." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Begavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 5. cilt, 85. sayfa]

¹⁸⁰³ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "[وَقَضَىٰ رَبِّيَّ/Ve Rabbin kazâ etti]" Mânâsı: Ve Rabbin emretti." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 3. cilt, 231. sayfa]

¹⁸⁰⁴ İmâm Kurtubî (رحمه الله) dedi ki: "[فَلَا تَقُلْ لَهُمَا آفٌ/Artık onlara 'öf' (bile) deme]" Yani onlara, içerisinde en küçük bir sitem geçen hiçbir şey söyleme." [Ebu AbdUllah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, el-Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, İsrâ Sûresi, 23. âyetin tefsîrinde]

¹⁸⁰⁵ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "[وَقُلْ لَهُمَا قَوْلًا كَرِيمًا/Ve onlara kerîm söz söyle]" Yani: Yumuşak hoş söz söyle." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 230. sayfa]

¹⁸⁰⁶ Urve (رحمه الله)'tan, şöyle demiştir: "[وَاخْفِضْ لَهُمَا جَنَاحَ الذِّلِّ مِنَ الرَّحْمَةِ/Ve ikisine merhametten alçak gönüllülük kanadını indir.]" O ikisinin sevdiği bir şeyden onları mahrum etme!" [Ebu AbdUllah Muhammed bin İsmâil el-Buhârî, Edebu'l-Mufred (9.); Şeyh el-Elbânî 'Sahîhu Edebu'l-Mufred'te demiştir ki: 'İsnâdî sahihtir.' (7.)]

Rabbiniz nefislerinizdekini daha iyi ilmeder. Eğer sâlihler olursanız, o takdirde muhakkak ki O, çok tevbe edenler için Gafûr olandır.(25)

Ve karâbet sâhibine¹⁸⁰⁷ ve miskîne ve yolda kalmışa hakkını ver ve saçıp savurma.(26)

Muhakkak ki savurganlar şeytânların kardeşleri olmuşlardır. Ve şeytân Rabbine küfrânda bulunandır.(27)

Ve eğer Rabbinden umduğun bir rahmeti aramak için onlardan îrâz edersen, o vakit onlara yumuşak bir söz söyle.(28)¹⁸⁰⁸

Ve elini boynuna bağlanmış kılma¹⁸⁰⁹ ve onu külliyyen açıp saçma. Sonra levmedilmiş, hasret içinde oturursun.(29)

Muhakkak ki Rabbin rızkı dilediğine genişletir ve takdîr eder. Muhakkak ki O, kullarına Habîr, Basîr olandır.(30)

Ve yoksulluktan haşyet duyarak evlâdlarınızı katletmeyin. Biz onları ve sizi rızıklandırırız. Muhakkak ki onların katli büyük bir hatadır.(31)^{1810,1811}

¹⁸⁰⁷ İmâm Beğavî (رحمه الله) demiştir ki: "[وَأْتِ ذَا الْقُرْبَىٰ حَقَّهُ/Ve karâbet sâhibine hakkını ver]" Bununla insanın akrabaları murâd edilmiştir." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 5. cilt, 89. sayfa]

¹⁸⁰⁸ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) şöyle demiştir: "Yani: Akrabâların ve kendilerine bir şeyler vermeyi sana emrettiğimiz kimseler senden istediklerinde, şâyet yanında bir şey yoksa ve onlara verecek bir nafaka bulunmadığı için veremeyecek olursan: '[فَقُلْ لَهُمْ قَوْلًا مِّسُورًا/O vakit onlara yumuşak bir söz söyle.]' Yani: onlara kolaylık verici ve yumuşak bir vaad ver: 'Allah'ın rızkı geldiği zaman inşaAllah size ulaştıracağız.' Allah (سبحانه وتعالى)'nın '[فَقُلْ لَهُمْ قَوْلًا مِّسُورًا/O vakit onlara yumuşak bir söz söyle.]' kavli, 'vaad et/söz ver' anlamında tefsir edilmiştir." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dimaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, İsrâ Sûresi, 28. âyetin tefsirinde]

¹⁸⁰⁹ İmâm Kâsimî (رحمه الله) der ki: "[وَلَا تَجْعَلْ يَدَكَ مَغْلُولَةً إِلَىٰ عُنُقِكَ/Ve elini boynuna bağlanmış kılma]' Yani elini, az önce bahsi geçen [26. âyette] hakk sahibi akrabalara, miskinlere ve yolda kalmışlara infâk etmekten ve bağışta bulunmaktan çekmeyesin. Şayet infâk ve ihsândan yüz çevirirsen, elini boynuna dolamış, almaya ve vermeye muktedir olmayan bir kimse menzilesine düşmüş olursun." [Cemâleddin el-Kasîmî, Mehâsinu't-Te'vîl, 11. Cüz, 3923. sayfa]

¹⁸¹⁰ Bu açıklama Mucâhid (رحمه الله)'a aittir. İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[حِطًّا/Hıten]' Yani: Hatâ." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 246. sayfa]

¹⁸¹¹ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[وَلَا تَقْتُلُوا أَوْلَادَكُمْ خَشْيَةَ إِمْلَاقٍ/Ve yoksulluktan haşyet duyarak evlâdlarınızı katletmeyin.]' Yani: Yoksulluk korkusu çekerek. Câhiliyye ehli, yoksulluk korkusu ile çocuklarını öldürüyorlardı. Allah bu hususta onlara öğüt verdi ve onlara, hem kendi rızıklarının hem de çocuklarının rızkının Allah üzerine olduğunu haber verdi. Buna binâen şöyle buyurdu: '[وَنَحْنُ نَرْزُقُهُمْ وَإِيَّاكُمْ أَنْ قَتَلْتُمْ كَانِ خَطًّا كَبِيرًا/Biz onları ve sizi rızıklandırırız. Muhakkak ki onların katli büyük bir hatadır.]'" [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 246. sayfa]

Ve zinâya yaklaşmayın. Muhakkak ki o bir fuhşıyyâttır ve kötü bir yoldur.(32)¹⁸¹²

Ve Allah'ın o harâm kıldığı bir nefsi katletmeyin, hakk ile müstesnâ. Ve kim mazlûmen katledilirse, o hâlde Biz onun velisi için bir yetki kalmışsıdır. O halde katletmede isrâf etmesin.¹⁸¹³ Muhakkak ki o, mansûr olandır.(33)¹⁸¹⁴

Ve şiddetliliğine ulaşınca¹⁸¹⁵ kadar yetîmin mâlîna -o ki, o en güzel ile hâric-yaklaşmayın. Ve ahdi ifâ edin. Muhakkak ki ahid, mes'ûl olandır.(34)¹⁸¹⁶

Ve ölçtüğünüzde ölçüyü ifâ edin. Ve doğru terazi ile tartın. Bu daha hayırlı ve sonuç bakımından daha güzeldir.(35)

Ve senin için hakkında ilim olmayanın peşine düşme. Muhakkak ki kulak ve göz ve gönül, işte onların hepsi, ondan mes'ûl olur.(36)

Ve arzda böbürlenerek yürüme. Muhakkak ki sen arzı asla yaramazsın ve dağlara boyca asla erişemezsin.(37)

Bütün bunların kötü olanları Rabbinin indinde mekrûhtır.(38)

Bunlar Rabbinin sana hikmetten vahyettiğidir. Ve Allah ile beraber başka bir ilâh kılma, sonra levmedilmiş ve kovulmuş olarak Cehennem'e ilkâ edilirsin.(39)

¹⁸¹² İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) der ki: "Allah (سبحانه وتعالى) kullarını zinâdan, ona yaklaşmaktan, onun vâsıta ve sebeplerine bulaşmaktan nehyederek şöyle buyuruyor: 'وَلَا تَقْرَبُوا الزَّانِيَ إِنَّهُ كَانَ فَاحِشَةً' / **Ve zinâya yaklaşmayın. Muhakkak ki o bir fuhşıyyâttır**' Yani: Azîm bir günâhtır. 'وَسَاءَ سَبِيلًا' / **ve kötü bir yoldur**' Yani ne kötü bir yol ve gidişâttır." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, İsrâ Sûresi, 32. âyetin tefsîrinde]

¹⁸¹³ İbn Kesîr (رحمه الله) şöyle der: "'فَلَا يُسْرِفْ فِي الْقَتْلِ' / **O hâlde katletmede isrâf etmesin**' Velî, katili katletmede aşırı gitmesin. Müsle yapmasın (burnunu, kulaklarını ve diğer organlarını kesmesin) veya kâtil olmayana kısas uygulamasın." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, İsrâ Sûresi, 33. âyetin tefsîrinde]

¹⁸¹⁴ İmâm Kâsimî (رحمه الله) dedi ki: "'أَنَّهُ كَانَ مَنْصُورًا' / **Muhakkak ki o mansûr olandır**' Yani: Allah'ın ona, kendisi lehine kısası vacip eyleyerek nusret/yardım etmiş olması, maktûlün velisi için yeterlidir. Artık o velî, buna herhangi bir ilâvede bulunmasın." [Cemâleddîn el-Kasimî, Mehâsinu't-Te'vîl, 11. Cüz, 3926. sayfa]

¹⁸¹⁵ Şeyh Sa'dî (رحمه الله) diyor ki: "'يَتَلَفَّ أَشَدَّهُ' / **Şiddetliliğine ulaşınca**' Yani: Yetim bülüğ çağına ulaşınca, akıl bâliğ ve reşid oluncaya kadar. O, bülüğ çağına ulaşınca artık velîye ihtiyâcı kalmaz, kendi kendisinin velisi olur ve malı ona iâde edilir. [Abdurrahmân bin Nâsir es-Sa'dî, Tefsîru's-Sa'dî, 532. sayfa (tek cilt olarak basım)]

¹⁸¹⁶ İbn Ebi Zemenin (رحمه الله) şöyle dedi: "'وَأَوْفُوا بِالْعَهْدِ' / **Ve ahdi ifâ edin.**' Yani: Hakka muvâfık olan hususlarda üzerinde ahitleştiklerinizi ifâ edin. 'إِنَّ الْعَهْدَ كَانَ مَسْئُولًا' / **Muhakkak ki ahid, mes'ûl olandır.**' Ahdi yapanlar ondan mes'ûldür." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 3. cilt, 21. sayfa]

Şimdi Rabbiniz oğulları size seçti ve (Kendisine) meleklerden dişileri mi ittihâz etti? Muhakkak ki siz hakîkaten azîm bir söz söylüyorsunuz.(40)

Ve andolsun ki, bu Kur'ân'da tezekkür etmeleri için tasrîf ettik.¹⁸¹⁷ Ve (bu,) onların nefretinden başkasını ziyâde etmemiştir.(41)

De ki: 'Eğer dedikleri gibi onunla beraber ilâhlar olsaydı, o zaman arşın sâhibine elbette bir yol ararlardı.'(42)¹⁸¹⁸

O, subhân¹⁸¹⁹ ve teâlâdır¹⁸²⁰ söylediklerinden. Ulûdur, büyüktür.(43)

Yedi semâ ve arz ve onların içindekiler O'nu tesbîh ederler. Ve bir şey yoktur ki, O'nu hamd ile tesbîh etmesin. Ve lâkin siz onların tesbîhini fıkhetmezsiniz. Muhakkak ki O Halîm, Gafûr olandır.(44)

Ve Kur'ân'ı kıraat ettiğinde, senin arana ve Âhiret'e o îmân etmeyenler arasına gizli bir hicâb kılarız.(45)

Ve onların kalbleri üzerine onu fıkhetmemeleri için perdeler kılarız ve kulaklarının içine bir ağırlık. Ve Rabbinin birliğini Kur'ân'da zikrettiğinde nefretle arkalarına dönerler.(46)

Biz, seni dinlediklerinde ne dinlediklerini ve onlar fısıldaştıklarında, zâlimlerin: 'Sihirlenmiş bir adamdan başkasına tâbi olmuyorsunuz.' dediklerini çok iyi ilmediyoruz.(47)

Nazar et, sana nasıl darb-ı mesel ettiler de dalâlete düştüler. Artık bir yola güç yetiremezler.(48)

Ve dediler ki: 'Kemik olduğumuz ve toz haline geldiğimizde mi, muhakkak ki biz hakîkaten yeni bir hilkatle ba's mı edileceğiz?'(49)

¹⁸¹⁷ İmâm Beğavî (رحمه الله) der ki: "[وَلَقَدْ صَرَّفْنَا فِي هَٰذَا الْقُرْآنِ/Ve andolsun ki bu Kur'ân'da tasrîf ettik]' Yani: Bu Kur'ân'da zikredilen ibretleri, hikmetleri, meselleri, hükümleri, hüccetleri ve bilgilendirmeyi tasrîf ettik/açıkladık." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Begavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 5. cilt, 95. sayfa]

¹⁸¹⁸ İmâm AbdurRezzâk (رحمه الله) sahîh bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "[وَإِذَا لَا يَتَّبِعُوا إِلَىٰ ذِي الْعَرْشِ سَبِيلًا/O zaman arşın sâhibine elbette bir yol ararlardı]' Durum onların dediği gibi olmasa da, arşın sâhibine yaklaşmak için bir yol ararlardı." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 253. sayfa]

¹⁸¹⁹ İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) diyor ki: "[سُبْحَانَ/O, subhân(dır)]' (Allah,) Nefsini tenzîh buyurur." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 2. cilt, 202. sayfa]

¹⁸²⁰ Şeyh Sa'dî (رحمه الله) der ki: "[وَتَعَالَى/Ve teâlâdır]' Ve yücedir." [Abdurrahmân bin Nâsır es-Sa'dî, Tefsîru'l-Kerîmu'r-Rahmân fi Tefsîri Kelâmi'l-Mennân, 858. sayfa (tek cilt olarak basım)]

De ki: 'Taş olun veya demir.'(50)

'Veya sadırlarınızda büyütülenden bir mahlûk.' O vakit diyeceklerdir ki: 'Bizi kim îade edecek?' De ki: 'Sizi o evvel defa yaratan!' Bunun üzerine başlarını sana sallayacaklar ve diyecekler ki: 'Ne zaman o?' De ki: 'Ola ki olması yakındır.'(51)

Sizi dâvet edeceği gün, hemen O'na hamd ile icâbet edersiniz ve az (zaman)dan başka kalmadığınızı zannedersiniz.(52)

Ve kullarıma de ki, o ki, o en güzeli söylesinler. Muhakkak ki şeytân, onların arasını bozar. Muhakkak ki şeytân, insân için mubîn bir düşman olandır.(53)

Rabbiniz sizi daha iyi ilmeder. Dilerse size rahmet eder veya dilerse size azâb eder. Ve seni onların üzerine bir vekîl irsâl etmedik.(54)

Ve Rabbin semâlar ve arzdakileri daha iyi ilmeder. Ve andolsun ki, nebîlerin bazısını bazısı üzerine tafdîl ettik. Ve Dâvud'a Zebûr'u verdik.(55)¹⁸²¹

De ki: 'O'nun dînundan o iddia ettiklerinize duâ edin. İmdi onlar sizden darlığı kaldırmaya mâlik değillerdir ve ne (de) değiştirmeye.'(56)

İşte onların o duâ ettikleri, Rabblarına -hangisi daha yakın (olacak diye)- vesile ararlar. Ve O'nun rahmetini umarlar ve O'nun azâbından korkarlar.¹⁸²² Muhakkak ki Rabbinin azâbı hazer olunandır.(57)¹⁸²³

¹⁸²¹ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "Allah, İbrâhim'i halîl/dost edinmiş, Mûsâ ile kelâm etmiştir. Ve Allah, Îsâ'yı Âdem'in misâli gibi kılmış, onu topraktan yaratmış, sonra ona şöyle buyurmuştur: 'Ol!' Bunu müteâkiben o oluvermiştir. Ve o da, Allah'ın kulu ve resûludur, Allah'ın kelimesinden ve rûhundandır. Allah, Süleymân'a, kendisinden sonra hiç kimseye bahşedilmeyen bir mülk vermiştir. O (عز وجل) Dâvud'a Zebûr'u vermiştir. Bize tahdîs olduğu üzere Zebûr, Allah'ın ona tâlim etmiş olduğu bir duâdır, hamdetme ve şânını övmedir. Zebûr'un içerisinde helâl, harâm, farzlar ve hadler zikredilmemiştir." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 13. cilt, 433. sayfa]

¹⁸²² İbn Kayyim el-Cevziyye (رحمه الله) şöyle demiştir: "Mânâsı: Allah'ın dînunda ibâdet ettiğiniz melekler, nebîler ve sâlihler de Rabblarına yaklaşmak isterler, O (عز وجل)'den korkarlar ve O'na recâ eylerler. O hâlde siz nasıl ki Allah'ın kulları iseniz, onlar da öylece Allah'ın kullarıdır. Öyleyse niçin, hem siz hem de onlar Allah'ın kulları olduğunuz hâlde, Allah'ın dînundakilere ibâdet ediyorsunuz?" [Muhammed ibn Ebî Bekr ibn Kayyim el-Cevziyye, Tarîku'l-Hicreteyn ve Bâbu's-Saadeteyn, 262.-263. sayfalar]

¹⁸²³ Şeyh Sa'dî (رحمه الله) der ki: "'إِنَّ عَذَابَ رَبِّكَ كَانَ مَحْذُورًا'/Muhakkak ki Rabbinin azâbı hazer olunandır.'" Yani: O'nun azâbından şiddetle sakınmak ve o azâbın sebeplerinden korunmak gerekir." [Abdurrahmân bin Nâsir es-Sa'dî, Teysîru'l-Kerîmu'r-Rahmân fî Tefsîri Kelâmi'l-Mennân, 536. sayfa (tek cilt olarak basım)]

Ve bir karye yoktur ki, Biz onu Kıyâmet Günü'nden önce helâk etmiş veya şiddetli bir azâb ile azâb etmiş olmayalım. Bu, Kitâb'ta satır satır yazılmış olandır.(58)

Ve Bizi âyetler irsâl etmekten -evvelkilerin onları tekzîb etmesi dışında- men eden yoktur. Ve Semûd'a dişi deveyi görünür (bir âyet) olarak verdik de onlar onunla zulmettiler. Ve âyetleri korkutma dışında irsâl etmeyiz.(59)

Ve hani sana demiştik ki: 'Muhakkak ki Rabbin, insânları ihâta etmiştir.'¹⁸²⁴ Ve sana o gösterdiğimiz rüyâyı ve Kur'ân'da lânetlenmiş ağacı insânlar için bir fitne olması dışında kılmadık.¹⁸²⁵ Ve Biz onları korkutuyoruz. Fakat (bu), onlarda büyük bir tuğyândan başkasını ziyâde etmiyor.(60)

Ve hani meleklerle: 'Âdem'e secde edin.' buyurmuştuk, hemen secde etmişlerdi, iblîs hâric. Dedi ki: 'Çamurdan halk ettiğine secde eder miyim?'(61)

Dedi ki: 'Şu benim üzerime o mükerrem kıldığını görüyor musun? Eğer beni Kıyâmet Günü'ne kadar tehir edersen, azı dışında onun zürriyetini elbette kendime bağlayacağım!'(62)

(Allah) buyurdu ki: 'Git, artık onlardan kim sana tâbi olursa, o hâlde muhakkak ki Cehennem sizin cezânızdır, tam bir cezâ olarak!'(63)

'Ve onlardan gücünün yettiğinin ayağını sesinle yerinden oynat. Ve atlıların ve yayalarının üzerlerine yürü. Ve malları ve evlâdlarında onlara şerîk ol, onlara vaad et!' Ve şeytân, onlara aldatmadan başkasını vaad etmez.(64)

Muhakkak ki kullarım, onlar üzerinde senin bir sultânın yoktur. Ve vekîl olarak Rabbin kâfidir.(65)¹⁸²⁶

¹⁸²⁴ İmam Beğavî (رحمه الله) şöyle demektedir: "'وَإِذْ قُلْنَا لَكَ إِنَّ رَبَّكَ أَحَاطَ بِالنَّاسِ"/Ve hani sana demiştik: 'Muhakkak ki Rabbin insânları ihâta etmiştir.']" Yani: İnsanlar, O (سبحانه وتعالى)'nın kabzasındadır, O'nun meşeti dışına çıkmaya kudretleri yoktur. Bu itibarla O (عز وجل), senin muhafızındır ve seni onlara karşı koruyandır. O hâlde onlardan korkma ve Allah'ın sana emir buyurmuş olduğu risâletin tebliği vazifesini icrâ et!" [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 5. cilt, 102. sayfa]

¹⁸²⁵ İmâm Buhârî (رحمه الله) İbn Abbâs'ın (رضي الله عنهما)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'وَمَا جَعَلْنَا إِلَّا فِتْنَةً لِّلنَّاسِ وَالشَّجَرَةُ الْمَلْعُونَةُ فِي الْقُرْآنِ"/Ve sana o gösterdiğimiz rüyâyı ve Kur'ân'da lânetlenmiş ağacı insânlar için bir fitne olması dışında yapmadık] O, Allah Resûlu (صلى الله عليه) 'والشجرة الملعونة في القرآن'/Ve Kur'ân'da lânetlenmiş ağaç' (Bu,) zakkum ağacıdır." [Ebu Abdîllah Muhammed bin İsmâil el-Buhârî, Câmiu's-Sahîh, Kitâbu't-Tefsîr (4726.)]

¹⁸²⁶ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) dedi ki: "'إِنَّ عِبَادِي لَيْسَ لَكَ عَلَيْهِمْ سُلْطَانٌ"/Muhakkak ki kullarım, onlar

Rabbiniz, O ki, O'nun fazlından aramanız için sizin için denizde gemileri yürütendir. Muhakkak ki O, sizin için çok merhametli olandır.(66)

Ve size denizde bir darlık temâs ettiğinde O'ndan başka kime duâ ediyorsanız kaybolur. Fakat sizi karaya necât buyurunca îrâz edersiniz. Ve insân küfrânda bulunandır.(67)

O hâlde kara cânibi¹⁸²⁷ sizi yere geçirmesinden veyâ üzerinize taşlı bir kasırga irsâl etmesinden emîn mi oldunuz? Sonra sizin için bir vekîl bulamazsınız.(68)

Yahut sizi oraya bir defa daha îade etmesinden, derken üzerinize rüzgârdan bir kasırga irsâl etmesinden, böylece küfretmenizden dolayı sizi gark etmesinden emîn mi oldunuz? Sonra aleyhimize sizin için onun öcünü alacak¹⁸²⁸ bulamazsınız.(69)

Ve andolsun ki, Âdem oğullarına ikrâm ettik. Ve onları karada ve denizde taşıdık. Ve pak olanlardan onları rızıklandırdık. Ve onları tafdîl ederek halk ettiklerimizin çoğu üzerine fazîletlendirdik.(70)¹⁸²⁹

Bütün insânları imâmları ile dâvet edeceğimiz gün.¹⁸³⁰ Artık kime kitâbı sağından verilirse, o vakit işte onlar kitâblarını kıraat ederler ve bir fetîl zulmedilmezler.(71)¹⁸³¹

üzlerinde senin bir sultânın yoktur]' Allah (سبحانه وتعالى), mü'min kullarını desteklediğini, onları muhâfaza ettiğini ve kendilerini recm edilmiş/taşlanmış şeytândan koruduğunu haber vermektedir. Bunun için Allah (سبحانه وتعالى) şöyle buyurmuştur: '[وَكَفَىٰ بِرَبِّكَ وَكِيلًا/Ve vekîl olarak Rabbin kâfidir.]' Yani: Muhâfaza edici, destekleyici ve nusret verici olarak. [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîm, İsrâ Sûresi, 65. âyetin tefsîrinde]

¹⁸²⁷ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) diyor ki: "'[جَانِبُ الْبَرِّ/Kara cânibi]' Yani: Karadan taraf." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 3. cilt, 261. sayfa]

¹⁸²⁸ Bu açıklama yine Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) aittir, der ki: "'[تَبِيعًا/Tebîân]' Yani: Öç alacak. O, öç taleb eden kimsedir." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 3. cilt, 262. sayfa]

¹⁸²⁹ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) şöyle der: "Allah (سبحانه وتعالى), Âdem oğluna nasıl şeref bahsettiğini, onları en güzel ve en kâmil sûretler üzere halk ederek kendilerine nasıl ikrâm ettiğini haber veriyor." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîm, İsrâ Sûresi, 70. âyetin tefsîrinde]

¹⁸³⁰ Şeyh Şankitî (رحمه الله) der ki: "Seleften bazıları: 'Ve bu Ashâbu'l-Hadîs için en büyük şereftir, çünkü onların imâmı Nebî (صلى الله عليه وسلم)'dir." demiştir. [Muhammed Emîn Şankitî, Edvâu'l-Beyân, 3. Cilt, 729. sayfa]

¹⁸³¹ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "'[فَمَنْ أَوْتِيَ كِتَابَهُ بِبَيْتِهِ فَأُولَٰئِكَ يَقْرَأُونَ كِتَابَهُمْ]/Artık kime kitâbı sağından verilirse, o vakit işte onlar kitâblarını kıraat ederler]' Ve: '[الْكِتَابُ/Kitâb]' O, iyiliklerin ve kötülüklerin sayfalarıdır. '[وَلَا يَظُنُّونَ فِتْلًا/Ve bir fetîl zulmedilmezler]' Yani: Onların hakkından fetîl kadar bile eksiltilmez. Ve: '[الْفِتْلُ/Fetîl]' Çekirdeğin içinde bulunan şeydir. Ve (yine) denilmiştir ki: '[الْفِتْلُ/Fetîl]' Parmaklar arasında eğirilip bükülen şeydir." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin

Ve kim burada âmâ olursa, artık o Âhiret'te (de) âmâdır ve yolca daha dalâlettedir.(72)¹⁸³²

Ve onlar neredeyse, sana o vahyettiğimizden gayrısını Aleyhimize iftirâ etmen için hakîkten seni fitneye düşüreceklerdi. Ve o zaman elbette halîl seni ittihâz edeceklerdi.(73)¹⁸³³

Ve eğer sana sebât vermiş olmasaydık, elbette onlara az kalsın az bir şey meyledecektin.(74)¹⁸³⁴

O zaman elbette sana hayatın kat kat ve memâtın kat kat tattırırdık.¹⁸³⁵ **Sonra kendin için, Aleyhimize bir nasîr bulamazdın.(75)**

Ve neredeyse hakîkten seni arzdan sıkıştıracaklardı, seni oradan ihrâc etmeleri için. Ve o zaman senin ardından -azın dışında- kalamayacaklar.(76)

Senden önce irsâl ettiğimiz resûllerimiz hakkında bir Sünnet'tir.¹⁸³⁶ **Ve Sünnet'imiz için bir değıştirme bulamazsın.(77)**

Güneşin kaymasından gecenin kararmasına kadar namazı ikâme et ve fecrin Kur'ân'ı(nı da). Muhakkak ki fecrin Kur'ân'ı şâhid olunandır.(78)¹⁸³⁷

Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 3. cilt, 264. sayfa]

¹⁸³² İmâm AbdurRezzâk (رحمه الله) sahîh bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[أَعْطَى فِي الْآخِرَةِ أَغْنَى] / **Ve kim burada âmâ olursa, artık o Âhiret'te (de) âmâdır**' Dünyâda, Allah'ın ona semâların, arzın, dağlar ve yıldızların halk edilişi gibi âyetlerini göstermesine karşı âmâdır/kördür. '[أَرْكَبُ فِي الْآخِرَةِ أَغْنَى] / **Artık o Âhiret'te (de) âmâdır**' Görmediği gaybî Âhirette de '[أَعْطَى وَأَصْلُ سَبِيلٍ] / **Âmâdır ve yolca daha dalâlettedir**' [Ebu Bekr AbdurRezzâk bin Hemmâm es-San'ânî, Tefsîru AbdurRezzâk, 2. Cilt, 382.-383. sayfalar]

¹⁸³³ İmâm Kâsimî (رحمه الله) şöyle demiştir: "[وَأِنَّا لَا تَخْذُوكَ خَيْلًا] / **Ve o zaman elbette halîl seni ittihâz edeceklerdi**' Yani: Şayet onların istediğini yaparsan, elbette seni halîl/dost edinecekler ve insanlara, senin onların küfrünü onayladığını ve onların şirkine razı olduğunu belirteceklerdir." [Cemâleddin el-Kasimî, Mehâsinu't-Te'vîl, 11. Cüz, 3955. sayfa]

¹⁸³⁴ Bu açıklama İmâm Beğavî (رحمه الله) aittir, demiştir ki: "[تَرْكُنُ] / **Terkenû**' Yani: Meyledecektin." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Begavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 5. cilt, 112. sayfa]

¹⁸³⁵ İmâm AbdurRezzâk (رحمه الله) sahîh bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[وَأَنَّا لَا تَخْذُوكَ خَيْلًا] / **O zaman elbette sana hayatın kat kat ve memâtın kat kat tattırırdık.**' Dünyâ azâbı ve Âhiret azâbı." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 276. sayfa]

¹⁸³⁶ İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle demiştir: "[سُنَّةٌ مِّنْ قَدْ أَرْسَلْنَا قَبْلَكَ مِنْ رُّسُلِنَا] / **Senden önce irsâl ettiğimiz resûllerimiz hakkında bir Sünnet'tir**' Yani: Allah (سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى) 'nın resûller hakkındaki Sünnet'i, ümmetleri o resûlleri tekzîb ettiğinde, nebîleri aralarında bulunduğu müddetçe onlara azâb etmemek; ama nebîleri onların arasından ayrılınca o ümmetlere azâb etmek şeklindedir." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Begavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 5. cilt, 113. sayfa]

¹⁸³⁷ İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) der ki: "[أَقِمِ الصَّلَاةَ] / **Namazı ikâme et**' Yani: Beş (vakit) namazı. '[لِلذِّكْرِ] / **Güneşin kaymasından**' Yani: Göğün ortasında zevâl vaktine ermesinden. Yani: Öğlen ve ikindi namazı. '[إِلَى غَسَقِ اللَّيْلِ] / **Gecenin kararmasına kadar**' Yani: Gecenin koyulaşmasına ve

Ve gecedен, artık sana nâfile olarak onunla teheccüd et. Ola ki Rabbin seni Makâmem Mahmûd'a ba's eder.(79)¹⁸³⁸

Ve de ki: 'Rabbim! Dâhil olacağım yere beni sıdk ile dâhil et. Ve hurûc edeceğim yerden (de) beni sıdk ile hurûc ettir. Ve bana ledûnnundan¹⁸³⁹ **nasîr bir sultân kıl.'(80)**¹⁸⁴⁰

Ve de ki: 'Hakk geldi ve bâtl yok oldu.¹⁸⁴¹ **Muhakkak ki bâtl yok olucudur.'(81)**¹⁸⁴²

Ve Kur'ân'dan -ki o, mü'minler için bir şifâ ve bir rahmettir- inzâl ediyoruz. Ve (bu) zâlimlerin hüsrânından başkasını ziyâde etmez.(82)¹⁸⁴³

Ve insânın üzerine nimetlendirdiğimizde, îrâz eder ve cânibi ile uzaklaşır.¹⁸⁴⁴ **Ve ona şerr temâs ettiğinde yeise düşen olur.(83)**¹⁸⁴⁵

kararmasına kadar. Akşam namazı, gecenin belirmesi vaktindedir. Yatsı namazı işe, gecenin koyulaşması vaktindedir. Gecenin karanlığı, şafak kaybolduğu zamandır. '**وَقُرْآنَ الْفَجْرِ/Ve fecrin Kur'ân'ı**(nı da)]' Ve bu sabah manazıdır. '**وَلَنْ قُرْآنَ الْفَجْرِ كَانَ مَشْهُودًا**]' Muhakkak ki fecrin Kur'ân'ı şahid olunandır.] Gece melekleri ve gündüz melekleri ona şahidlik ederler." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 3. cilt, 34. sayfa]

¹⁸³⁸ İmâm Buhârî (رحمه الله), İbn Umer (رضي الله عنهما)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "İnsânlar Kıyâmet Günü'nde diz çökmüş olarak geçerler. Her ümmet nebîsine tâbi olur. Derler ki: 'Ey falan, şefaât et! Ey falan şefaât et!' Nihâyet şefaât Muhammed (صلی الله عليه وسلم)'de son bulur. İşte bu, Allah'ın onu Makâm-ı Mahmûd'a ba's edeceği/göndereceği gündür." [Ebu Abdîllah Muhammed bin İsmâil el-Buhârî, Câmiu's-Sahîh, Kitâbu't-Tefsîr (4718.)]

¹⁸³⁹ İbn Ebî Zemenîn (رحمه الله) diyor ki: "'**لَدُنْكَ**]' İndinden." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 3. cilt, 36. sayfa]

¹⁸⁴⁰ İmâm Kâsimî (رحمه الله) şöyle demiştir: "'**نَصِيرًا/Nasîr**]' Zikredilenlere karşı bana nusret/yardım edecek. '**سُلْطَانًا/Sultân**]' Yani: Hücet." [Cemâleddîn el-Kasimî, Mehâsinu't-Te'vîl, 11. Cüz, 3975. sayfa]

¹⁸⁴¹ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'**وَقُلْ حَقٌّ/Ve de ki: 'Hakk geldi**]' Kur'ân (geldi). '**وَزَهَقَ الْبَاطِلُ/Ve bâtl yok oldu**]' Bâtl helâk oldu. Ve o şeytândır." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 281. sayfa]

Şeyh Şankitî (رحمه الله) ise şöyle demiştir: "'**حَقٌّ/Hakk**]' Bu, İslâm Dini'nin azîm Kur'ân'ı ve Nebevî Sünnet'i'dir. Ve âyetle murâd olunan: '**الْبَاطِلُ/Bâtl**]' ise, Allah'a şîrk koşmak ve İslâm Dini'ne muhâlif mâsiyyetlerdir." [Muhammed Emîn Şankitî, Edvâu'l-Beyân, 3. cilt, 735. sayfa]

¹⁸⁴² İmâm Buhârî (رحمه الله) AbdUllah ibn Mes'ûd (رضي الله عنه)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "Nebî (صلی الله عليه وسلم) Mekke'ye girdi. Ve Beyt'in çevresinde 360 put vardı. [Resûl (صلی الله عليه وسلم)] elinde bir değnekle onları devirmeye başladı. Ve diyordu ki: '**وَقُلْ حَقٌّ وَزَهَقَ الْبَاطِلُ إِنَّ الْبَاطِلَ كَانَ زَهُوقًا**]' **Ve de ki: 'Hakk geldi ve bâtl yok oldu. Muhakkak ki bâtl yok olucudur.'**" [Ebu Abdîllah Muhammed bin İsmâil el-Buhârî, Câmiu's-Sahîh, Kitâbu't-Tefsîr (4720.)]

¹⁸⁴³ AbdUllah ibn Mübârek (رحمه الله) sahîh bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "Bu Kur'ân meclisine oturan her kişi, oradan ancak ya bir ziyâde ile ya da bir noksan ile kalkar. Allah'ın kazâ olunmuş hükmü şöyledir: '**وَرَحْمَةً لِلْمُؤْمِنِينَ وَلَا يَزِيدُ الظَّالِمِينَ إِلَّا خَسَارًا**]' Mü'minler için bir şifâ ve rahmettir. Ve (bu) zâlimlerin hüsrânından başkasını ziyâde etmez.]" [AbdUllah ibn Mübârek, Kitâbu'z-Zühûd (788.)]

¹⁸⁴⁴ İmâm Beğavî (رحمه الله) demiştir ki: "'**وَنَّا بِجَانِبِهِ/Ve cânibi ile uzaklaşır**]' Yani: Nefsini Bizden uzaklaştırdı. Yani 'duâ ederek Allah'a yaklaşmayı' terk etti." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud

De ki: 'Herkes yapısı üzerine amel eder.¹⁸⁴⁶ O hâlde Rabbiniz, kim o yolca daha hidâyette olanı en iyi ilmedendir.'(84)

Ve sana rûhtan¹⁸⁴⁷ suâl ediyorlar. De ki: 'Rûh, Rabbimin emrindendir ve size az bir ilimden başkası verilmemiştir.'(85)

Ve eğer dilersek, elbette sana o vahyettiğimizi gideririz. Sonra kendine, onunla Aleyhimize bir vekîl bulamazsın.(86)

Rabbinden bir rahmet müstesnâ. Muhakkak ki O'nun senin üzerine fazl büyük olmuştur.(87)

De ki: 'Eğer insânlar ve cinler bu Kur'ân'ın bir mislini getirmek üzere ictimâ etseler, onun mislini getiremezler. Velew ki, onların bazısı bazısına zahîr¹⁸⁴⁸ olsun.'(88)

Ve andolsun ki Biz bu Kur'ân'da insânlar için her meselden tasrîf ettik.¹⁸⁴⁹ Öyleyken insânların ekserîsi ancak küfürde direttiler.(89)

Ve dediler ki: 'Bizim için arzdan bir pınar fışkırtana kadar sana asla î mân etmeyeceğiz.'(90)

'Veya senin için hurmalıklar ve üzümlerden bir bahçe olsun da aralarından nehirler fışkırtasın.'(91)

'Veya iddiâ ettiğin gibi semâyı parça parça üzerimize düşüresin veya Allah'ı ve melekleri karşımıza getiresin.'(92)

el-Ferrâ el-Begavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 5. cilt, 123. sayfa]

¹⁸⁴⁵ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[وإذا مسه الشرُّ كان يؤسأ]/Ve ona şerr temâs ettiğinde yeise düşen olur.]" Ümitsizliği düşen (olur)."

[Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 282. sayfa]

¹⁸⁴⁶ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[قُلْ كُلٌّ يَعْمَلُ عَلَى شَاكِلِهِ/De ki: 'Herkes yapısı üzerine amel eder.]" Bireysel olarak tabiatı üzere (amel eder)."

[Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 283. sayfa]

Vekî' bin Cerrâh (رحمه الله), Hasan el-Basrî (رحمه الله)'ın ise şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[قُلْ كُلٌّ يَعْمَلُ عَلَى شَاكِلِهِ/De ki: 'Herkes yapısı üzerine amel eder.]" Niyyeti üzerine (amel eder)."

[Sahîh bir eserdir. Ebu Sufyân Vekî' bin Cerrâh, Kitâbu'z-Zühd (350.)]

¹⁸⁴⁷ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nı şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[رُوحٌ/Rûh]' Melektir."

Yine İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın ise şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[رُوحٌ/Rûh]' O, Cebraîl'dir."

[Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 283. sayfa]

¹⁸⁴⁸ İmâm Kurtubî (رحمه الله) diyor ki: "'[ظَهْرٌ/Zâhir]' Yani: Destekçi ve yardımcı" [Ebu AbdUllah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, el-Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, İsrâ Süresi, 88. âyetin tefsirinde]

¹⁸⁴⁹ İmâm Begavî (رحمه الله) şöyle demiştir: "'[وَلَقَدْ صَرَّفْنَا لِلنَّاسِ فِي هَذَا الْقُرْآنِ مِنْ كُلِّ مَثَلٍ]/Ve andolsun ki, bu Kur'ân'da insânlar için her meselden tasrîf ettik.]" Hükümler, vaad, vaîd/uyarı ve diğerleri." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Begavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 5. cilt, 128. sayfa]

'Veya senin altından bir evin olsun veya semâya çıkasın. Ve çıktığına, üzerimize kendisini kıraat edeceğimiz bir kitâb inzâl edene kadar asla îmân etmeyeceğiz.' De ki: 'Rabbim subhândır.¹⁸⁵⁰ Ben ancak resûl olan bir beşer değil miyim?'(93)

Ve insânları hidâyet geldiğinde, îmân etmekten meneden: 'Allah bir beşeri mi resûl olarak irsâl etti?' demelerinden başkası değildir.(94)

De ki: 'Eğer arzda mutmâin hâlde yürüyen melekler olsaydı, elbette semâdan onların üzerine resûl bir melek inzâl ederdik.'(95)

De ki: 'Aramda ve aranızda Şehîd¹⁸⁵¹ olarak Allah kâfidir. Muhakkak ki O, kullarına Habîr, Basîr olandır.'(96)

Ve Allah kime hidâyet ederse, artık o hidâyet bulmuştur. Ve kimi dalâlete düşürürse, artık onlar için O'nun dûnundan asla vefîler bulamazsın.¹⁸⁵² Ve Kıyâmet Günü onları vecihleri üzerine âmâlar ve sağırlar ve dilsizler olarak haşr edeceğiz. Onların yurdu Cehennem'dir. Her ne zaman (ateş) dinerse, onlara çılgın alevi ziyâdeleştiririz.(97)

Bu, onların âyetlerimize küfretmeleri ve: 'Kemik olduğumuz ve toz haline geldiğimizde mi, muhakkak ki biz hakîkaten yeni bir hilkatle ba's m edileceğiz?' demelerinden dolayı onların cezâsıdır.(98)

Ve onlar, semâları ve arzı o halk eden Allah'ın, onların mislini halk etmeye kâdir olduğunu görmediler mi? Ve onlar için onda kuşku olmayan bir ecel kılmıştır. Öyleyken zâlimler ancak küfürde diretiler.(99)

De ki: 'Eğer siz Rabbimin rahmet hazînelerine mâlik olsaydınız, o zaman infâk haşyetiyle¹⁸⁵³ elbette (elinizde) tutardınız. Ve insân çok cimri olandır.(100)

¹⁸⁵⁰ münezzehdir, uzaktır

¹⁸⁵¹ İbn Kayyim el-Cevziyye (رحمه الله) der ki: "'[شَهِيدًا/Şehîd]' Tüm sesleri işitir, gizlisini ve açığını. Ve O, tüm mevcudâtı görür, irisini ufağını, küçüğünü ve büyüğünü. Ve O'nun ilmi her şeyi ihâta etmiştir." [Muhammed ibn Ebî Bekr ibn Kayyim el-Cevziyye, Medâricu's-Sâlikîn, 3. cilt, 266. sayfa]

¹⁸⁵² İmâm Kâsimî (رحمه الله) şöyle dedi: "'[فَن تَجِدْ لَهُمْ أَوْلِيَاءَ مِنْ دُونِهِ]/Artık onlar için O'nun dûnundan asla vefîler bulamazsın]' Yani onlara yol gösterecek ve onları O (سبحانه وتعالى)'nın kahrından muhâfaza edecek ensâr/yardımcılar bulamazsın." [Cemâleddîn el-Kâsimî, Mehâsinu't-Te'vîl, 9. Cüz, 4002. sayfa]

¹⁸⁵³ İmâm AbdurRezzâk (رحمه الله) sahîh bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[خَشْيَةُ الْإِنْفَاقِ/İnfâk haşyetiyle]' Geçim korkusuyla. " [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 290. sayfa]

Ve andolsun ki Mûsâ'ya dokuz beyyin âyet¹⁸⁵⁴ verdik.¹⁸⁵⁵ O hâlde İsrâîl oğullarına suâl et: Hani onlara gelmişti de Firavun ona demişti ki: 'Muhakkak ki ben, hakîkaten sihirlendiğini zannediyorum ey Mûsâ!'(101)

Dedi ki: 'Andolsun ki, bunları hüccet¹⁸⁵⁶ olarak semâlar ve arzın Rabbinden başkasının inzâl etmediğini ilmediyorsun. Ve muhakkak ki ben, hakîkaten ey Firavun, seni helâk olmuş¹⁸⁵⁷ zannediyorum.'(102)

Derken onları arzdan sürmeyi murâd etti. Bunun üzerine onu ve beraberindekileri cemîân gark ettik.(103)

Ve onun ardından İsrâîl oğullarına buyurduk ki: 'Arzda sâkin olun. Artık Âhîret vaadi geldiğinde cemîân¹⁸⁵⁸ sizi getireceğiz.'(104)

Ve onu hakk ile inzâl ettik ve hakk ile nâzil oldu. Ve seni mübeşşir ve nezîr olman dışında irsâl etmedik.(105)

Ve Kur'ân, onu insânlar üzerine dura dura kıraat etmen için onu tefrîk ettik. Ve onu tenzîlen inzâl ettik.(106)¹⁸⁵⁹

De ki: 'Ona îmân edin veya îmân etmeyin. Muhakkak ki ondan önce o ilim verilenler, kendilerine tilâvet edildiğinde, yüzleri (üzeri)ne¹⁸⁶⁰ secdeye kapanırlar.'(107)¹⁸⁶¹

¹⁸⁵⁴ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Şâ'bi (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[تَسْعَ بَيِّنَاتٍ/Dokuz beyyin âyet]' Tûfân ve çekirge ve güve ve kurbağalar ve kan ve seneler ve semerelerden noksanlaşma ve asâsı ve eli." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 291. sayfa]

¹⁸⁵⁵ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) şöyle demiştir: "Allah (سبحانه وتعالى), beyyin/apaçık dokuz âyet ile Mûsâ (عليه السلام)'ı ba's ettiğini haber veriyor. Bunlar, Mûsâ'nın nübüvvetinin sıhhatine ve kendisini Firavun'a irsâl eden hakkında verdiği haberlerde sıdkına dâir kat'î delillerdir." [Ebu'l-Fidâ İsmâîl ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, İsrâ Sûresi, 101. âyetin tefsîrinde]

¹⁸⁵⁶ Bu açıklama İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله)'a aittir, dedi ki: "[بَصَائِر/Basâîra]' Yani: Hüccetler." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 3. cilt, 42. sayfa]

¹⁸⁵⁷ Bu açıklama Mucâhid (رحمه الله)'a aittir, diyor ki: "[مَسْبُور/Mesbûran]' Helâk olmuş." [Senedi sahihtir. Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 292. sayfa]

¹⁸⁵⁸ Bu açıklama yine Mucâhid (رحمه الله)'a aittir. Âdem ibn Ebî İyâs (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'a şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[لَفِيفٌ/Lefifin]' Yani: Cemîân/topluca." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 292. sayfa]

¹⁸⁵⁹ İmâm Kâsimî (رحمه الله) demiştir ki: "[وَقَرَأْنَا فَرَقْدًا/Ve Kur'ân, onu tefrîk ettik]' Yani: Onu parça parça, bölüm bölüm inzâl ettik." Devamlı şöyle der: "[النَّاسَ عَلَى مَثَلٍ/insanlar üzerine dura dura onu kıraat etmen için]' Yani yavaş yavaş, acele etmeden ve dikkatlice. Şübhesiz ki böyle kıraat etmek, hıfz etmek için daha kolay, fehmetmek için daha elverişlidir. [وَنَزَّلْنَاهُ تَنزِيلًا/Ve tenzîlen onu inzâl ettik]' Yani indimizden hâllere ve maslahatlara göre (onu inzâl ettik)." [Cemâleddîn el-Kasimî, Mehâsinu't-Te'vîl, 10. Cüz, 4008.-4009. sayfalar]

¹⁸⁶⁰ Bu açıklama İbn Abbâs (رضي الله عنهم)'ya aittir. İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile İbn

Ve derler ki: 'Rabbimiz subhândır.¹⁸⁶² Eğer Rabbimiz vaad etti ise, elbette mef'ûldur.'⁽¹⁰⁸⁾¹⁸⁶³

Ve ağlayarak çeneleri üstüne (secdeye) kapanırlar. Ve (bu) onların huşûlarını ziyâdeleştirir.⁽¹⁰⁹⁾

De ki: 'Allah'a duâ edin veya Rahmân'a duâ edin. Hangisiyle duâ ederseniz, nihâyet en güzel isimler O'nundur.' Ve namazında cehretme ve onu gizleme. Ve bunun arasında bir yolu ara.⁽¹¹⁰⁾¹⁸⁶⁴

Ve de ki: 'Hamd, Allah içindir. O ki, bir veled ittihaz etmemiştir. Ve O'nun için mülkte bir şerîk olmamıştır. Ve zelillikten (dolayı) bir vefîsi olmadı.'¹⁸⁶⁵ Ve O'nu tekbîr ettikçe tekbîr et.⁽¹¹¹⁾

Abbâs (رضي الله عنهما)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[لِلْأَذْقَانِ/Li'l-ezkâni] Yüzleri (üzeri)ne." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 294. sayfa]

¹⁸⁶¹ Secde âyetidir

¹⁸⁶² mûnezzeh'tir, uzaktır

¹⁸⁶³ İmâm Beğavî (رحمه الله) demiştir ki: "[لَمْفَعُولًا/Elbette mef'ûldur]' Yani: Olmuştur, vukû bulmuştur." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Begavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 5. cilt, 136. sayfa]

¹⁸⁶⁴ İmâm Buhârî (رحمه الله) İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[وَلَا تَجْهَرُ وَلَا تَخَافُ وَلَا تُخَافُكَ/ve namazında cehretme ve onu gizleme.]" Bu âyet, Allah Resûlu (صلی الله عليه وسلم) Mekke'de gizlenirken inzâl edilmiştir. Ashâbına namaz kıldırırken sesini Kur'ân ile yükseltti. Müşrikler bunu işitince Kur'ân'a, onu inzâl edene ve onun getirdiklerine sövdüler. Bunun üzerine Allah (سبحانه وتعالى), Nebîsi (صلی الله عليه وسلم)'e şöyle buyurdu: "[وَلَا تَجْهَرُ بِصَلَاتِكَ/ve namazında cehretme.]" Yani kıraatını cehretme/yükseltme. Aksi takdirde müşrikler bunu işitir ve Kur'ân'a söylerler. "[وَلَا تُخَافُكَ/ve onu gizleme.]" Ashâbından gizleme. Eğer gizlersen, onu işittiremezsin. "[وَابْتَغِ بَيْنَ ذَلِكَ سَبِيلًا/ve bunun arasında bir yolu ara.]" [Ebu Abdîllah Muhammed bin İsmâil el-Buhârî, Câmiu's-Sahîh, Kitâbu't-Tefsîr (4722..)]

¹⁸⁶⁵ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir isnâd ile Mucâhid (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[وَلَمْ يَكُنْ لَهُ وَلِيٌّ مِنَ اللَّهِ/ve zelillikten (dolayı) bir vefîsi olmadı.]" Kimse ile antlaşma yapmamıştır. Kimsenin yardımını (da) arzulamaz." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 17. cilt, 590. sayfa]

18. KEHF SÛRESİ (110 âyettir)¹⁸⁶⁶

Allah'ın ismi ile, Rahmân, Rahîm

Hamd, Allah içindir. O ki, kulunun üzerine Kitâb'ı inzâl etmiştir. Ve onun için bir eğrilik kılmamıştır.(1)

Dosdoğru olarak. Ledûnnunden¹⁸⁶⁷ şiddetli bir azâb ile inzâr etmesi ve o sâlih amel eden mü'minlere güzel bir ecrin olduğunu tebşîr etmesi için.(2)

Orada ebeden kalıcılardır.(3)

Ve: 'Allah, bir evlâd itti haz etmiştir.' o diyenleri (de) inzâr etsin.(4)

Onların onun hakkında bir ilmi yoktur¹⁸⁶⁸ ve ne (de) babalarının. Ne büyük bir kelime ağızlarından hurûc ediyor! Onlar yalandan başkasını söylemezler.(5)

Ve ola ki sen, bu hadîse îmân etmiyorlar diye, esef ile eserleri üzerine nefsinı tüketeceksin.(6)¹⁸⁶⁹

Muhakkak ki Biz, arz üzerinde ne varsa -(insânların) hangisinin daha güzel amel yaptığını ibtilâ edelim diye- ona bir ziynet kıldık.(7)¹⁸⁷⁰

¹⁸⁶⁶ İmâm Muslim (رحمه الله), Ebû'd-Derdâ (رضي الله عنه)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "Nebî (صلى الله عليه وسلم): 'Kim Kehf Sûresi'nin evvelinden on âyet ezberlerse, deccâldan korunmuş olur.' buyurmuştur." [Ebu'l-Huseyn Muslim bin Haccâc el-Kuşeyrî en-Nişâbü'rî, Câmiu's-Sahîh, Salat'ul-Mus'afirîn (809.)]

¹⁸⁶⁷ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'قِيمًا وَلَمْ يَجْعَلْ لَهُ عِجَابًا/Ve onun için bir eğrilik kılma. Dosdoğru olarak.]" Kitâb'ı adâlet üzere, dosdoğru olarak inzâl etti ve onun için bir karışıklık kılma."

Yine İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'لَدُنَّ/Ledunnundan]" Yani: İndinden." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 297. sayfa]

¹⁸⁶⁸ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) demiştir ki: "'مَا لَهُمْ بِهِ مِنْ عِلْمٍ/Onların onun hakkında bir ilmi yoktur]" Yani: Bu iftirâ ettikleri ve uydurdukları kavle dâir onların bir ilmi yoktur." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Kehf Sûresi, 5. âyetin tefsîrinde]

¹⁸⁶⁹ İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) şöyle demiştir: "'بَاخِعَ نَفْسِكَ/Ve ola ki sen nefsinı tüketeceksin]" Yani: Nefsinı/kendini katledeceksin. '[عَلَى أَثَرِهِمْ/Eserleri üzerine]' Yani: Onların ardından. '[لَمْ يَكُنْ لَكُمْ يَوْمَئِذٍ نَفْسٌ يَوْمَئِذٍ]' Yani: Kur'ân'a. '[أَسَفًا/Esef ile]' Onlara hüznlenerek." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 3. cilt, 48. sayfa]

¹⁸⁷⁰ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) der ki: "Allah (سبحانه وتعالى) dünyâyı zevâl bulan bir ziynetle süslenmiş

'Bunlar O'nun d nundan ilâhlar ittihaz etmiş kavmimizdir. Onların  zerine beyyin bir sultân getirmeli değil mi idiler?'¹⁸⁷⁷ şu hâlde Allah üzere yalan iftirâ edenden kim daha zâlimdir?(15)

'Ve onlardan ayrıldığınız zaman ve Allah'tan başka ibâdet ettiklerinden, artık bir mağaraya  ekilin, Rabbiniz rahmetinden sizin için neşretsın ve içinizden bir kolaylık sizin için hazırlasın.'(16)

Ve güneşi doğduğunda onların mağaralarından sağ tarafa kaydığını görürsün ve battığında onları sol tarafa makaslar ve onlar oranın geniş bir yerindeydiler. Bu, Allah'ın âyetlerindendir. Allah kime hidâyet ederse, artık o hidâyet bulmuştur ve kimi dalâlete düşürürse, artık onun için asla bir mürşid bir velî bulamazsın.(17)¹⁸⁷⁸

Ve onları uyanık hesâb edersin ve onlar uykudadır. Ve onları sağa ve sola  eviriyorduk ve köpekleri girişte iki kolunu uzatmıştı. Eğer üzerlerine muttalfi olsaydın, elbette onlardan yüz çevirip firâr ederdin ve elbette onlardan korku ile dolardın.(18)

Ve onları, aralarında suâl etmeleri için işte böyle ba's ettik. Onlardan bir sözcü dedi ki: 'Ne kadar kaldınız?' Dediler ki: 'Bir gün veya bir günün bazısı.' Dediler ki: 'Rabbiniz ne kadar kaldığınızı daha iyi ilmeder. Artık birinizi bu gümüş paranız ile şehre ba's edin de nazar etsin hangisinin taamı daha temiz, böylece ondan size bir rızık getirsin ve (insânlara) latif davransın ve şuur ettirmesin sizi birine.'(19)

'Muhakkak ki onlar, eğer üzerinize zâhir olurlarsa sizi recm ederler veya sizi milletlerine iâde ederler. Ve asla iflâh olmazdınız o zaman ebeden.'(20)¹⁸⁷⁹

bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 299. sayfa]

¹⁸⁷⁶ Bu açıklama İmâm Katâde (رحمه الله) a aittir. İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[شَطَطًا/Şataten]' Yalandır." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 299. sayfa]

¹⁸⁷⁷ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) şöyle demiştir: "'[لَوْلَا يَأْتُونَ عَلَيْهِمْ بِسُلْطَانٍ بَيِّنٍ/Onların  zerine beyyin bir sultân getirmeli değil mi idiler?]' Yani: Böyle yapmalı değil mi idiler? Yoksa kapıldıkları şeyin apaçık sa ih bir delil olduğunu düşünerek, o şeyin sıhhatinden emîn mi oldular?" [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-D maşki, Tefsîru'l-Kur  ni'l-Azîm, Kehf S resi, 15.  yetin tefsîrinde]

¹⁸⁷⁸ şeyh şankitî (رحمه الله) şöyle demiştir: "'[مَنْ يَهْدِ اللَّهُ فَهُوَ الْمُهْتَدِ وَمَنْ يُضِلِلْ فَلَنْ تَجِدَ لَهُ وَلِيّاً مُرَشِداً/Allah kime hidâyet ederse, artık o hidâyet bulmuştur ve kimi dalâlete düşürürse, artık onun için asla bir mürşid bir velî bulamazsın.]' Allah (جل وعلا) bu ayet-i kerimede şöyle beyân etmiştir: Muhakkak ki hidâyet ve dalâlet tek O'nun elindedir. Kime hidâyet etmiş ise artık onu kimse dalâlete düşüremez ve kimi dalâlete düşürmüş ise artık kimse ona hidâyet edemez." [Muhammed Emîn şankitî, Edv u'l-Beyân, 4. cilt, 53. sayfa]

¹⁸⁷⁹ İmâm şevkânî (رحمه الله) der ki: "'[أَنْ يَظْهَرُوا عَلَيْكُمْ/ ğer üzerinize zâhir olurlarsa]' Yani: şehir

Ve işte Allah'ın vaadinin hakk olduğunu ve Saat'in,¹⁸⁸⁰ onda kuşku olmadığını ilmetmeleri için böyle onları buldurduk. Hani onlar aralarında onların işini nizâ ediyorlardı. Bunun üzerine dediler ki: 'Onların üzerine bir binâ kurun. Rabbleri onları daha iyi ilmeder.' Onların emri üzerine o galebe etmiş olanlar dediler ki: 'Onların üzerine bir mescid ittihaz edeceğiz.'(21)

Diyeceklerdir ki: 'Üçtür, dördüncüleri köpekleridir.' Ve derler ki: 'Beştir, altıncıları köpekleridir.' (Bu) gaybı recm etmektir.¹⁸⁸¹ Ve derler ki: 'Yedidirler ve sekizincileri köpekleridir.' De ki: 'Rabbim adetlerini daha iyi ilmeder. Onları az (insân)dan başkası ilmetmez. Artık onlar hakkında zâhir bir tartışma dışında tartışmaya girme. Ve onlar hakkında bir fetvâ isteme onlardan birinden.'(22)¹⁸⁸²

Ve bir şey için: 'Muhakkak ki ben bunu yarın fiil edeceğim.' deme.(23)

'Allah'ın dilemesi müstesnâ.' (de). Ve unuttuğunda Rabbini zikret ve de ki: 'Ola ki Rabbim, beni bundan daha yakın doğruya hidâyet eder.'(24)

Ve mağaralarında üç yüz yıl kaldılar ve dokuz ziyâde ettiler.(25)

De ki: 'Allah onların ne kadar kaldıklarını daha iyi ilmeder.' Semâlar ve arzın gaybı O'nundur. O ne güzel görür ve ne güzel işitir!¹⁸⁸³ Onlar için, O'nun dûnundan başka bir velî yoktur. Ve hükmünde birini şerîk etmez.(26)

halkı size muttalî olur ve yerinizi öğrenir(se). 'Sizi recm ederler' [رَجُمُوكُمْ/Sizi recm ederler] Onlar sizi recm ile katlederler ki bu katletme, katletme şekillerinin en kötüsüdür. Recm etmek sûreti ile insanları katletmek, o kavmin bir âdeti idi. Bunun için âyette, katletme şekillerinden biri olan 'recm', husûsî olarak zikredilmiştir. '[أَوْ يُجِذُّوكُمْ فِي مِلَّتِهِمْ]/veya sizi milletlerine iâde ederler]' Yani: Allah'ın size hidâyet etmeden önce üzerinde olduğunuz millete. 'وَلَنْ تَغْلِبُوا إِذَا آتَا' /Ve asla iflâh olmazdınız o zaman ebeden.]' Âyette geçen: '[أَدَا]/O zaman]' edâtında şartın mânâsı vardır. Yani, 'Eğer onların dinine rücû ederseniz, artık asla iflâh olmazdınız o zaman ebeden. Ne dünyâda ve ne de Âhiret'te.'" [Muhammed bin Alî eş-Şevkânî, Fethu'l-Kadîr, 853. sayfa (tek cilt olarak basım)]

¹⁸⁸⁰ Şeyh Useymîn (رحمه الله) diyor ki: "'[السَّاعَةِ]/Saat]' Kıyâmet'tir." [Muhammed bin Sâlih el-Useymîn, Lukmân Sûresi Tefsîri, 202. sayfa]

¹⁸⁸¹ İmâm Şevkânî (رحمه الله) demiştir ki: "'[رَجْمًا بِالْغَيْبِ]/(Bu) gaybı recm etmektir]' Yani o, zan ile konuşmak ve yakınsız varsayımdır." [Muhammed bin Alî eş-Şevkânî, Fethu'l-Kadîr, 854. sayfa (tek cilt olarak basım)]

¹⁸⁸² İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[وَلَا أَحَدًا] /Ve onlar hakkında bir fetvâ isteme onlardan birinden.]' Kitâb ehlinden (bir fetvâ isteme)." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 302. sayfa]

¹⁸⁸³ İmâm Kâsimî (رحمه الله) demiştir ki: "'[أَبْصُرْ بِهِ وَاسْمِعْ]/O ne güzel görür ve ne güzel işitir!]' Yani tüm mevcudâtı ne kadar hakkıyla görür ve tüm işitilecekleri ne kadar güzel işitir! Hiçbir şey ona gizli kalmaz ve hiçbir şey onun görmesini ve duymasını örtemez." [Cemâleddîn el-Kasimî, Mehâsinu't-Te'vîl, 11. Cüz, 4048. sayfa]

Ve Rabbinin Kitâb'ından sana vahyedileni tilâvet et. O'nun kelimelerini tebdîl edecek yoktur. Ve O'nun dûnundan asla bir sığınak bulamazsın.(27)

Ve sabah ve akşam O'nun Vechi'ni¹⁸⁸⁴ murâd ederek Rabblerine o duâ edenlerle beraber nefsinı sabırlı tut. Ve dünyâ hayâtının ziynetini murâd ederek gözlerini onlardan ayırma. Ve kalbini zikrimizden gâfil ettiğimize itaat etme. Ve (o) hevâsına ittibâ etmiştir ve işi ifrât olmuştur.(28)¹⁸⁸⁵

Ve de ki: 'Hakk Rabbinizdendir. Bu nedenle dileyen artık îmân etsin ve dileyen artık küfretsın.' Muhakkak ki Biz zâlimler için bir ateş hazırladık. Onun duvarları onları ihâta etmiştir. Ve eğer yardım isterlerse, erimiş katran gibi yüzleri kavuran bir su ile yardım edilirler. Ne kötü bir meşrûbâtır ve ne kötü bir kalma yeridir.(29)

Muhakkak ki o îmân edenler ve sâlih amel işleyenler, muhakkak ki Biz, elbette güzel amel işleyenin ecrini zâyî etmeyiz.(30)

İşte onlar, onlar içindir altlarından nehirler cereyân eden Adn cennetleri. Orada altından bilezikler ile süslenecekler. Ve ince ve kalın ipekten yeşil elbiseler giyecekler. Orada tahtlar üzerine dayanmışlardır. Ne güzel bir sevâbtır ve ne güzel bir kalma yeridir.(31)

Ve onlar için iki adamı darb-ı mesel et. Onlardan birine iki üzüm bahçesi kıldık. Ve çevrelerini hurmalıklar ile donattık ve ikisinin arasında bir ekinlik kıldık.(32)

Her iki bahçe meyvelerini verdi ve ondan bir şey zulmetmedi.¹⁸⁸⁶ Ve ikisinin arasından bir nehir fışkırttık.(33)

¹⁸⁸⁴ İmâm İbn Huzeyme (رحمه الله) dedi ki: "İmdi bizim ve Hicaz, Tihâme, Yemen, Irak, Şam ve Mısır ehli tüm ulemâmızın mezhebi şudur: Allah'ın nefsi hakkında isbât ettiğini biz (de) isbât ederiz. Bunu dillerimizle ikrâr ederiz ve bunu kalblerimizle tasdik ederiz. Hâlık'ımızın Vechi'ni mahlûkâtından birinin vechine teşbîh etmeyiz/benzetmeyiz. Rabbimiz mahlûkâtına teşbîhten azîzdır ve ta'cilcilerin (Allah'ın sıfatlarını inkâr edicilerin) kavillerinden yücedir." [Ebu Bekir Muhammed ibn İshâk ibn Huzeyme, Kitâbu't-Tevhîd ve İsbâtı Sıfâtı'r-Rabb, 26. sayfa]

Şeyh Şankitî (رحمه الله) ise şöyle der: '[الوجه/Vecih]' mahlûkâtın sıfatlarına benzerlikten tam anlamıyla tenzih edilerek îmân edilmesi gereken sıfatlardandır." [Muhammed Emîn Şankitî, Edvâu'l-Beyân, 6. cilt, 505. sayfa]

¹⁸⁸⁵ İmâm Şâtîbî (رحمه الله) diyor ki: "'[أَغْفَلْنَا قَلْبَهُ عَنْ ذِكْرِنَا وَاتَّبَعَ هَوَاهُ/Ve kalbini zikrimizden gâfil ettiğimize itaat etme. Ve (o) hevâsına ittibâ etmiştir]' Böylelikle (âyetin bu kısmı) durumu iki durum arasında sınırlandırmıştır: Zikre tâbi olmak ve hevâyâ tâbi olmak." [Ebu İshâk İbrâhîm bin Mûsâ eş-Şâtîbî, el-İ'tisâm, 1. cilt, 65. sayfa]

¹⁸⁸⁶ İmâm Şevkânî (رحمه الله) şöyle der: "'[وَلَمْ تَظْلَمْ مِنْهُ شَيْئًا/Ve ondan bir şey zulmetmedi]' Yani: Meyvelerinden bir şey noksan bırakmadı." [Muhammed bin Ali eş-Şevkânî, Fethu'l-Kadîr, 859. sayfa]

Ve onun (başka) semereleri¹⁸⁸⁷ oldu. Derken arkadaşına -ve onunla muhâvere ediyordu-¹⁸⁸⁸ ediyordu- dedi ki: 'Benim senden daha çok malım var ve nefer bakımından senden daha izzetliyim.'⁽³⁴⁾¹⁸⁸⁹

Ve bahçesine dâhil oldu. Ve o nefesine zulmediyordu. Dedi ki: 'Yok olacağımı zannetmiyorum bunun, ebeden.'⁽³⁵⁾

'Ve ben Saat'in¹⁸⁹⁰ kâim olacağını zannetmiyorum. Ve eğer Rabbime döndürülürsem, elbette ondan daha hayırlı bir sonuç bulurum.'⁽³⁶⁾

Arkadaşı ona -ve (o da) onunla muhâvere ederek- dedi ki: 'Seni o topraktan, sonra bir nutfeden¹⁸⁹¹ halk edip, sonra seni bir adam olarak tesviye edene küfür mü ediyorsun?'⁽³⁷⁾¹⁸⁹²

'Lâkin O Allah benim Rabbimdir ve birini Rabbime şirk koşmam.'⁽³⁸⁾¹⁸⁹³

'Ve bahçene dâhil olduğunda: 'MâşâAllah! Allah'tan başka kuvvet yoktur.' deseydin olmaz mıydı, eğer beni malca ve evlâdça daha az görüyorsan?'⁽³⁹⁾

(tek cilt olarak basım)]

¹⁸⁸⁷ İmâm Kâsimî (رحمه الله) der ki: "'[سَمَرَةٍ/Semereleri]' Yani o iki bahçenin haricinde başka malı da vardı." [Cemâleddîn el-Kasimî, Mehâsinu't-Te'vîl, 11. Cüz, 4057. sayfa]

¹⁸⁸⁸ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) der ki: "Yani onunla mücadele ediyor ve hasımlaşıyor ve ona karşı iftihar ediyor ve liderlik taşıyordu." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Kehf Sûresi, 34. âyetin tefsîrinde]

¹⁸⁸⁹ İbn Ebî Zemenîn (رحمه الله) şöyle demiştir: "'[أَنَا أَكْثَرُ مِنْكَ مَالًا وَأَعَزُّ نَفَرًا]/Ve nefer bakımından senden daha izzetliyim]' Yani: Adamlar ve yardımcıları bakımından (senden daha izzetliyim)." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 3. cilt, 62. sayfa]

¹⁸⁹⁰ Şeyh Useymîn (رحمه الله) der ki: "'[السَّاعَةِ/Saat]' Kıyamet'tir." [Muhammed bin Sâlih el-Useymîn, Lukmân Sûresi Tefsîri, 202. sayfa]

¹⁸⁹¹ İmâm Kurtubî (رحمه الله) demiştir ki: "'[نُطْفَةٍ/Nutfe]' Bu, menîdir. Az olduğundan dolayı: '[نُطْفَةٍ/Nutfe]' olarak isimlendirilmiştir. Çünkü: '[نُطْفَةٍ/Nutfe]' 'Az su' anlamına gelmektedir. Bazen: 'Çok su' anlamında da kullanılmaktadır." [Ebu AbdUllah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, el-Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, Hac Sûresi, 5. âyetin tefsîrinde]

¹⁸⁹² İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) şöyle diyor: "Allahu (تعالى), o şahsın mü'min arkadaşının, ona vaaz vererek, Allah'a karşı içinde bulunduğu küfür ve gururdan dolayı onu azarlayarak kendisine verdiği cevâbı haber veriyor: '[كَفَرْتَ بِالَّذِي خَلَقَكَ مِنْ تُرَابٍ ثُمَّ مِنْ نُطْفَةٍ ثُمَّ سُوءٍ زَجَلًا]/'Seni o topraktan, sonra bir nutfeden halk edip, sonra seni bir adam olarak tesviye edene küfür mü ediyorsun?']" Bu, onu halk eden ve insanı halk etmeye çamurdan başlayan Rabbine karşı isyâna düşmesinden ötürü o kâfirî inkâr etmeye ve onun tavrının ne kadar büyük bir gaflet olduğuna dâir ikrârdır. O insan, Âdem'dir. Sonra onun neslini, önemsiz bir sudan müteşekkil çamurdan kılmıştır." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Kehf Sûresi, 37. âyetin tefsîrinde]

¹⁸⁹³ Şeyh Şankitî (رحمه الله) dedi ki: "'[لَكِنَّا هُوَ اللَّهُ رَبِّي وَلَا أُشْرِكُ بِرَبِّي أَحَدًا]/Lâkin O Allah benim Rabbimdir ve birini Rabbime şirk koşmam.]" Bu mü'min zâtın, kâfir arkadaşına şöyle dediğini beyân etmektedir: 'Sen kâfirsin! Fakat ben, kâfir değilim! Bilakis ben, ibâdetimi beni yaratan Rabbime hâlis kılmaktayım. Yani çünkü benim Rabbim, benim O'na ibâdet etmemi hakk etmektedir. Çünkü yaratılmış olanlar, aynı benim muhtaç olduğum gibi, kendilerini yaratan bir Hâlık'a muhtaçtırlar. Yaratılmış olan, aynen benim mükellef olduğum gibi, Hâlık'ına ibâdet etmekle mükelleftir.'" [Muhammed Emîn Şankitî, Edvâu'l-Beyân, 4. Cilt, 134. sayfa]

'Bu itibarla ola ki Rabbim bana senin bahçenden daha hayırlısını verir. Ve semâdan onun üzerine bir azâb¹⁸⁹⁴ irsâl eder de yalçın bir toprak kesilir.'(40)

'Veya onun suyu çekilir de onu talep etmeye asla güç yetiremezsin.'(41)

Ve onun semereleri ihâta edildi. Böylece orada infâk ettiklerine avuçlarını ovuşturuyordu. Ve o (bahçenin) çardakları üzerine çökmüştü ve diyordu ki: 'Keşke Rabbime birini şirk koşmasaydım.'(42)

Ve onun için Allah'ın dûnundan nusret edecek bir topluluğu olmadı. Ve nusret edilen (de) olmadı.(43)

İşte burada velâyet, hakk olan Allah'ındır.¹⁸⁹⁵ O sevâbca daha hayırlıdır. Ve âkibetce (de) daha hayırlıdır.(44)

Ve dünyâ hayâtını onlara darb-ı mesel et. Bir su gibi, onu semâdan inzâl ederiz, derken arzın nebâtı onunla birbirine karışır, böylece rüzgârların savurduğu bir çöp kırıntısı olur. Ve Allah her şey üzerine muktedir olandır.(45)

Mâl ve oğullar dünyâ hayâtının ziynetidir. Ve bâki kalacak sâlih (ameller)¹⁸⁹⁶ Rabbin indinde sevâbca daha hayırlıdır ve emelce daha hayırlıdır.(46)¹⁸⁹⁷

Ve dağları seyr ettireceğimiz gün. Ve arzı bâriz olarak görürsün.¹⁸⁹⁸ Ve onları haşr ederiz. Artık onlardan birini bırakmayız.(47)

¹⁸⁹⁴ Bu açıklama İmâm Katâde (رحمه الله)'a aittir. İmâm AbdurRezzâk (رحمه الله) sahîh bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[حُسْبَانًا/Husbânen]' Azâb." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 307. sayfa]

¹⁸⁹⁵ İbn Ebî Zemenîn (رحمه الله) şöyle demiştir: "'[إِنَّكَ الْوَلَايَةُ لِلَّهِ الْحَقِّ]/İşte burada velâyet, hakk olan Allah'ındır.'" Mânâsı: Orada Allah velâyeti alır. O gün, velâyete mâlik hiçbir kul kalmaz. Orada velâyet sadece Allah'ındır. Böylece müşriklerin velâyeti kabûl edilmez." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 3. cilt, 65. sayfa]

¹⁸⁹⁶ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[وَالْبَاقِيَاتُ الصَّالِحَاتُ/Ve bâkiyâtü's-sâlihâtü]' Bu zikirdir, '[لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ/Lâ ilahe illâ Allah]' ve '[الله أكبر/Allahu Ekber]' ve '[سُبْحَانَ اللَّهِ/SubhânAllah]' ve '[الْحَمْدُ لِلَّهِ/Elhamdulîllah]' ve '[تَبَارَكَ اللَّهُ/TebârekAllah]' ve '[إِلَّا بِقُوَّةٍ/İlâ bîlâh]' ve '[لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ/Lâ havle velâ kuvvete illâ bîlâh]' ve '[سَلَامٌ عَلَى الرَّسُولِ/SallAllahu alâ resûlîllah]' demektir. Ve oruç tutmaktır ve namazdır ve Hacc'tır ve sadaka vermektir ve köle âzâd etmektir ve cihâd etmektir ve akrabalık bağıni gözetmektir ve cümle iyi amelleri işlemektir. Ve işte bunlar bâkiyâtü's-sâlihâtür/bakî kalacak sâlih amellerdir. Onlar ki semâlar ve arz devam ettiği müddetçe Cennet'te ehli için bakî kalacaklardır." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 309. sayfa]

¹⁸⁹⁷ İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle demiştir: "'[وَعَزَّزْنَا/ve emelce daha hayırlıdır]' Yani: İnsanın emel/arzu ettiği şeyler." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 5. cilt, 175. sayfa]

¹⁸⁹⁸ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, Allah (سبحانه)

Ve Rabbin üzere saf saf arzedilirler. Andolsun ki, evvel defa sizi halk ettiğimiz gibi Bize geldiniz. Bilakis sizin için bir mev'id¹⁸⁹⁹ kılmayacağımızı iddia etmişsiniz.(48)

Ve kitâb konulmuştur. Artık mücrimleri onun içindekilerden korkuya kapılmış görürsün. Ve derler ki: 'Veyl olsun bize, bu kitâba ne oluyor? Ne küçük bırakmış ve ne (de) büyük ihsâ etmeden. Ve amel ettiklerini hazır bulurlar. Ve Rabbin birisine zulmetmez.(49)

Ve hani meleklerle: 'Âdem'e secde edin.' buyurmuştuk, hemen secde etmişlerdi, iblîs hâric. (O) cinlerden idi de Rabbinin emrinden fâsıklık etmişti. Böyleyken siz onu ve zürriyetini -ve onlar sizin için düşmandır- dûnumdan evliyâ mı ittihaz ediyorsunuz? Zâlimler için ne kötü bir bedel.(50)¹⁹⁰⁰

Onları semâlar ve arzın halk edilişine ve ne (de) nefislerinin halk edilişine şâhid tutmadım. Ve dalâlete düşenleri (de) yardımcı ittihaz eder olmadım.(51)

Ve (Allah'ın): 'O iddia ettiğiniz şerîklerime nidâ edin!' buyuracağı gün. Bunun üzerine onları dâvet ederler de onlar kendilerine icâbet etmezler. Ve onların aralarına bir uçurum kılarız.(52)

Ve mücrimler ateşi görürler, artık ona düşeceklerini anlarlar. Ve ondan savuşacak bir yer bulamayacaklardır.(53)

Ve andolsun ki, bu Kur'ân'da insânlar için her meselden tasrîf ettik.¹⁹⁰¹ Ve insân, ekser şeyden cedel eden olmuştur.(54)

Ve insânları, hidâyet geldiğinde, îmân etmelerinden ve Rabblerine istiğfâr etmelerinden men' eden, onlara evvelkilerin sünnetinin gelmesinden veya ansızın¹⁹⁰² azâbın gelmesinden başkası değildi.(55)

'nın kavli: 'وَتَرَى الْأَرْضَ بَارِزَةً/Ve arzı bâriz olarak görürsün.' kavli hakkında demiştir ki: "(Arzın) üzerinde bir binâ yoktur ve ne (de) bir ağaç." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 309. sayfa]

¹⁸⁹⁹ İmâm Kâsimî (رحمه الله) şöyle demiştir: "'[مَوْعِدًا/Mev'id]' Yani: Size vaad ettiğimiz ba's, nüşûr, hesâb ve cezâyı gerçekleştirmek için bir vakit." [Cemâleddîn el-Kâsimî, Mehâsinu't-Te'vîl, 11. Cüz, 4068-4069. sayfalar]

¹⁹⁰⁰ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'[بُئْسَ لِلظَّالِمِينَ بَدَلًا/Zâlimler için ne kötü bir bedel.]' Rabblerine ibâdeti -iblîs'e itaat ederek- ne kötü tebdîl ettiler/değiştirdiler." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 311. sayfa]

¹⁹⁰¹ İbn Ebî Zemenîn (رحمه الله) şöyle demiştir: "'[وَلَقَدْ صَرَّفْنَا فِي هَذَا الْقُرْآنِ لِلنَّاسِ مِنْ كُلِّ مَثَلٍ/Ve andolsun ki, bu Kur'ân'da insanlar için her meselden tasrîf ettik.]' Mânâsı: Ve andolsun ki, insanlar için ihtiyaç duydukları her meseli beyân ettik." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 3. cilt, 69. sayfa]

Ve mürselleri mübeşşirler ve münzirler olmak dışında irsâl etmeyiz. Ve o küfredenler bâtıla mücâdele ederler, onunla hakkı ibtâl etmek için.¹⁹⁰³ Ve âyetlerimi ve inzâr edildiklerini istihzâ ittihaz etmişlerdir.(56)

Ve kim Rabbinin âyetleri tezkîr edilip de onlardan îrâz eden ve ellerinin takdîm ettiğini unutandan daha zâlimdir? Muhakkak ki Biz, onların kalbleri üzerine, onu fikhederler diye perdeler kılarız ve kulaklarının içine (de) bir ağırlık. Ve onları hidâyete dâvet etsen, artık asla hidâyet bulamazlar o zaman ebeden.(57)

Ve Rabbin Gafûr'dur, rahmet sâhibidir. Eğer onları kesbettiklerinden dolayı alıverseydi, elbette onlar için azâbı tâcil ederdi. Bilakis onlar için bir vâde vardır. O'nun dûnundan sığımlacak bir yer asla bulamazlar.(58)

Ve işte zulmettiklerinde helâk ettiğimiz karyeler. Ve onların helâk edilmeleri için bir vâde kıldık.(59)¹⁹⁰⁴

Ve hani Mûsâ delikanlısına demişti: 'İki denizin cem' olduğu yere ulaşınca kadar durmayacağım veya uzun bir zaman gideceğim.'(60)

Böylece ikisinin cem olduğu yere ulaştıklarında balıklarını unuttular, o zaman (balık) denizde sıyrılıp yolunu ittihaz etti.(61)

Bunun üzerine (orayı) geçtiklerinde, delikanlısına dedi ki: 'Bize öğle yemeğimizi getir, andolsun ki bu seferimizden yorgun düştük.'(62)

Dedi ki: 'Gördün mü, kayaya sığındığımızda, o vakit muhakkak ki ben balığı unuttum. Ve onu zikretmemi bana şeytândan başkası unutturmadı. Ve (balık) denizde acâyib bir şekilde yolunu ittihaz etti.'(63)

(Mûsâ) dedi ki: 'Bizim aramakta olduğumuz budur.' Hemen eserleri üzerine geri döndüler.(64)¹⁹⁰⁵

¹⁹⁰² Bu açıklama Mucâhid (رحمه الله)'a aittir. Âdem ibn Ebî İyâs (رحمه الله), Mucâhid (رحمه الله)'tan sahîh bir sened ile tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'[كُتِبَ/Kubulen]' Ansızın." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 314. sayfa]

¹⁹⁰³ Bu açıklama İmâm Beğavî (رحمه الله)'a aittir, demiştir ki: "'[لِيُذْهِدُوا/Liyudhidû]' İbtâl etmek için." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 5. cilt, 182. sayfa]

¹⁹⁰⁴ Şeyh Sa'dî (رحمه الله) şöyle demiştir: "'[وَجَعَلْنَا لِمِثْلِهِمْ مَوْعِدًا/Ve onların helâk edilmeleri için bir vâde kıldık.]" Yani: Ne öne alınabilecekleri ve ne de tehir edilebilecekleri takdîr edilmiş bir vakit kıldık." [Abdurrahmân bin Nâsır es-Sa'dî, Teysîru'l-Kerîmu'r-Rahmân fî Tefsîri Kelâmi'l-Mennân, 559. sayfa (tek cilt olarak basım)]

¹⁹⁰⁵ İmâm Beğavî (رحمه الله) diyor ki: "'[قَالَ/Dedi ki]' Mûsâ (dedi ki). 'بِذَلِكَ مَا كُنَّا نَبْغُ/'Bizim aramakta olduğumuz budur.]" Yani: Taleb ettiğimiz (budur). 'فَارْتَدَّا عَلَىٰ آثَارِهِمَا قَصَصًا/Hemen eserleri üzerine

Derken ona indimizden bir rahmet verdiğimiz ve ona ledûnnumuzdan ilim tâlim ettiğimiz kullarımızdan bir kul buldular.(65)¹⁹⁰⁶

Mûsâ ona dedi ki: 'Sana tâlim edilenlerden bana bir rûşd¹⁹⁰⁷ tâlim etmen üzere sana tâbi olabilir miyim?'(66)

(Adam) dedi ki: 'Muhakkak ki sen, benimle sabra asla güç yetiremezsin.'(67)

'Ve içyüzünü ihâta edemediğine nasıl sabredebilirsin?'(68)

(Mûsâ) dedi ki: 'İnşâAllah beni sabırlı bulacaksın. Ve senin emrine isyân etmem.'(69)

(Adam) dedi ki: 'O hâlde bana tâbi olursan, bu durumda bir şeyden bana suâl etme, kendisinden bir zikir ben sana tahdîs edene kadar.'(70)

Bunun üzerine gittiler. Nihâyet, bir gemiye bindiklerinde (adam) onu deldi. (Mûsâ) dedi ki: 'Ehlini gark etmek için mi onu deldin? Andolsun ki, acâyib¹⁹⁰⁸ bir şey yaptın.(71)

(Adam) dedi ki: 'Muhakkak ki sen, benimle sabretmeye asla güç yetiremezsin, demedim mi?'(72)

(Mûsâ) dedi ki: 'Unuttuğumdan dolayı beni muâheze etme. Ve işimde bana zorluk çıkarma.'(73)

geri döndüler.] O geldikleri eseri/izi araştırarak döndüler." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Begâvî, Meâlim'ut-Tenzîl, 5. cilt, 187. sayfa]

¹⁹⁰⁶ İmâm Buhârî (رحمه الله) Ubeyy bin Ka'b (رضي الله عنه)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "Allah Resûlu (صلی الله عليه وسلم): 'Mûsâ (عليهم السلام), İsrâîl oğullarından bir topluluk içerisinde iken kendisine bir adam gelip dedi ki: 'Senden daha âlim bir adam var mı, biliyor musun?' Mûsâ dedi ki: 'Hayır.' Bunun üzerine Allah, Mûsâ'ya şöyle vahyetti: 'Evet var. Kulumuz Hıdır.' Bunun üzerine Mûsâ, o kul ile nasıl buluşabileceğine dair bir yol suâl etti. Allah, balığı onun için bir âyet kıldı. Ve Mûsâ'ya denildi ki: 'Balığı kaybettiğin zaman dön, muhakkak ki sen ona kavuşacaksın.' Mûsâ, denizdeki balığın izini takib ediyordu. Mûsâ'nın delikanlısı Mûsâ'ya dedi ki: '[أَرَأَيْتَ إِذْ أَوَيْنَا إِلَى الصَّخْرَةِ فَإِنِّي نَسِيتَ الْخُوتَ]/Gördün mü, kayaya sığındığımızda, o vakit muhakkak ki ben balığı unuttum.]' Mûsâ dedi ki: '[أَثَرُهُمَا قِصَصًا]/Bizim aramakta olduğumuz budur.' Hemen eserleri üzerine geri döndüler.] 'Derken kulumuz Hıdır'ı buldular.' Sonrasında Allah'ın Kitâb'ında kısaca ettiği hususlar vukû buldu.' buyururken işittim." [Ebu Abdillâh Muhammed bin İsmâil el-Buhârî, Câmiu's-Sahîh, Kitâbu't-İlm (17. bâb, 16. hadîs)]

¹⁹⁰⁷ İmâm Kâsimî (رحمه الله) der ki: "[رُشْدًا/Rûşd]' Yani: Rûşd sahibi bir ilim. Yani: hidâyet ve hayra isâbet eden bir ilim." [Cemâleddîn el-Kasîmî, Mehâsinu't-Te'vîl, 11. Cüz, 4078. sayfa]

¹⁹⁰⁸ Bu açıklama İmâm Katâde (رحمه الله)'a aittir. İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın ise şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[إِمْرًا/İmren]' Acâyib (bir şey yaptın)."

Âdem ibn Ebî İyâs (رحمه الله), Mucâhid (رحمه الله)'ın ise sahîh bir sened ile şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[إِمْرًا/İmren]' Mûnker (bir şey yaptın)." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 320. sayfa]

Bunun üzerine gittiler. Nihâyet, bir oğlan ile karşılaştıklarında, hemen (adam) onu katletti. (Mûsâ) dedi ki: 'Tertemiz bir nefsi katletmedin mi, bir nefsin (karşılığının) gayrısı ile? Andolsun ki sen, çok acâyib¹⁹⁰⁹ bir şey yaptın.'(74)

(Adam) dedi ki: 'Muhakkak ki sen, benimle sabretmeye asla güç yetiremezsin, sana demedim mi?'(75)

(Mûsâ) dedi ki: 'Ardından bir şeyden sana suâl edersem, artık benimle arkadaşlık etme, (çünkü) ledûnnumdan bir özre ulaştın.'(76)¹⁹¹⁰

Bunun üzerine gittiler. Nihâyet bir karye ehline geldiklerinde, ehlinden taam istediler, fakat onlar o ikisini konuk etmekten kaçındılar. Derken orada yıkılmayı murâd eden bir duvar buldular da (adam) onu düzeltti. (Mûsâ) dedi ki: 'Eğer dileyseydin, elbette üzerine bir ücret ittihaz ederdin.'(77)

(Adam) dedi ki: 'Bu, benim aram ve senin aranın ayrılışıdır. Sana, üzerinde sabretmeye güç yetiremediğinin tevîlini bildireceğim.'(78)

'Gemiye gelince, imdi (o) miskinlerin idi, denizde amel ederlerdi. Artık ben onu ayıblı etmeyi murâd ettim. Ve arkalarında her gemiyi gasbederek alan bir melik vardı.'(79)

'Ve oğlana gelince, imdi ebeveyni mü'min idi, bunun için onları tuğyâna ve kâfirliğe sürüklemesinden haşyet ettik.'(80)

'Böylece Rabblerinin onlara, tezkiyece¹⁹¹¹ ondan daha hayırlısını ve merhametçe daha yakınıni tebdîl etmesini murâd ettik.'(81)

'Ve duvara gelince, imdi (o) şehirdeki iki yetîm oğlanın idi. Ve altında onlar için bir hazine vardı. Ve onların babası sâlih idi.¹⁹¹² Rabbin, onların şiddetliliğine¹⁹¹³ ulaşmalarını ve Rabbinden bir rahmet olarak hazinelerini

¹⁹⁰⁹ Bu açıklama yine İmâm Katâde (رحمه الله) a aittir. İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[نُكْرَانٍ/Nukran]' kelimesi (71. âyette geçen) '[إِمْرَأًا/İmren]' kelimesinden daha şiddetlidir." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 321. sayfa]

¹⁹¹⁰ İmâm Kâsimî (رحمه الله) şöyle demiştir: "[قَدْ بَلَغْتَ مِنْ لَدُنِّي عُذْرًا]/(Çünkü) ledûnnumdan bir özre ulaştın]' Yani: (Çünkü) benim cihetimden bir özür buldun." [Cemâleddîn el-Kasimî, Mehâsinu't-Te'vîl, 11. Cüz, 4082. sayfa]

¹⁹¹¹ İmâm Kâsimî (رحمه الله) şöyle demiştir: "[زَكَاةً/Tezkiyece]' Yani küfür ve tuğyândan temizlikçe." [Cemâleddîn el-Kasimî, Mehâsinu't-Te'vîl, 11. Cüz, 4083. sayfa]

¹⁹¹² İmâm Ebu Dâvud (رحمه الله) sahîh bir sened ile İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[وَكَانَ أَبُوهُمَا صَالِحًا/Ve onların babası sâlih idi.]' Babalarının sâlih olmasına binâen onları muhâfaza etmiştir. (Allah) o çocukların (da) sâlih olduğunu zikretmemiştir." [Ebu Dâvud Süleymân bin el-Eş'as bin İshâk es-Sicistânî, Kitâbu'z-Züh'd, 292. sayfa (346.)]

¹⁹¹³ İmâm Kâsimî (رحمه الله) demiştir ki: "[يَتَلَفَا أَشَدَّ لَهْمًا]/Şiddetliliğine ulaşmalarını]' Yani: Akıllarının

ihrâc etmelerini murâd etti. Ve onu kendi isim olarak fiil etmedim. Bu, üzerine sabretmeye güç yetiremediğinin tevîlidir.'(82)

Ve sana Zu'l-Karneyn'den suâl ediyorlar.¹⁹¹⁴ De ki: 'Size ondan bir zikir tilâvet edeceğim.'(83)

Muhakkak ki Biz, onu arzda temkîn ettik¹⁹¹⁵ ve ona her şeyden bir sebep verdik.(84)¹⁹¹⁶

Derken bir sebebe tâbi oldu.(85)¹⁹¹⁷

Nihâyet güneşin battığı yere ulaşınca, onu siyah balçıklı bir pınarda batıyor buldu. Ve onun indinde bir kavim buldu. Buyurduk ki: 'Ey Zu'l-Karneyn, ya azâb etmen ya haklarında bir güzellik ittihaz etmendir.'(86)

Dedi ki: 'Zulmedene gelince, artık ona azâb edeceğiz. Sonra Rabbine döndürülür de O, ona nukrâ azâbı ile azâb eder.'(87)¹⁹¹⁸

Ve îmân eden ve sâlih amel edene gelince, artık onun için çok güzel bir karşılık vardır. Ve ona emrimizden bir kolaylık söyleyeceğiz.(88)¹⁹¹⁹

kuvvetlenmesi ve görüşlerinin kâmil olması." [Cemâleddîn el-Kasımî, Mehâsinu't-Te'vîl, 11. Cüz, 4084. sayfa]

¹⁹¹⁴ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Ebu Tufeyl (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "Alî (رضي الله عنه)'a Zilkarneyn'den suâl edildi. Bunun üzerine: 'O, Allah'a karşı samimî bir kul idi. Allah da onu sevmişti. O, kavmini Allah'a dâvet etti. Yaşadığı asırda onu darb ettiler ve o öldü. Allah onu diriltti. Yine kavmini Allah'a dâvet etti. O asırda da onu dövdüler ve o öldü. Bunun üzerine 'Zu'l-karneyn/İki asır sahibi' olarak isimlendirildi.' dedi." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 18. cilt, 93. sayfa]

¹⁹¹⁵ İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle demiştir: "'[إِنَّا مَكَّنَّا لَهُ فِي الْأَرْضِ]/Muhakkak ki Biz, onu arzda temkîn ettik]' Vatân verdik. Temkîn: Sebeblerin hazırlanmasıdır." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Begavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 5. cilt, 198. sayfa]

¹⁹¹⁶ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[وَاتَّبَعَهُ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ سَبَبًا]/Ve ona her şeyden bir sebep verdik.'" İlim (verdik)." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 323. sayfa]

¹⁹¹⁷ İmâm AbdurRezzâk (رحمه الله) sahîh bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[فَاتَّبَعَ سَبَبًا]/Derken bir sebebe tâbi oldu.'" Arzın menzillerine ve işaretlerine tâbi oldu." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 323. sayfa]

¹⁹¹⁸ İmâm AbdurRezzâk (رحمه الله) sahîh bir sened ile yine Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[ثُمَّ يَرْدُ إِلَى رَبِّهِ فَيُعَذِّبُهُ عَذَابًا نَكْرًا]/Dedi ki: 'Zulmedene gelince, artık ona azâb edeceğiz.'" O katledilir. [Sonra katlinin/katledilmesinin akabinde Allahu (تعالى)'ya döndürülür ve O ona azîm bir azâb eder.]' kavli: Sonra katlinin/katledilmesinin akabinde Allahu (تعالى)'ya döndürülür ve O ona azîm bir azâb eder. '[نُكْرًا/derken]' kelimesinin anlamı budur. Ve o, Cehennem azâbıdır." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 323. sayfa]

¹⁹¹⁹ İmâm Beğavî (رحمه الله) der ki: "'[وَسَنَقُولُ لَهُ مِنْ أَمْرِنَا يُسْرًا]/Ve ona emrimizden bir kolaylık söyleyeceğiz.'" Yani: Ona yumuşak söz söyleriz ve ona emrimizden kolaylık ile muâmele ederiz." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Begavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 5. cilt, 200. sayfa]

Sonra bir sebebe tâbi oldu.(89)¹⁹²⁰

Nihâyet güneşin doğduğu yere ulaşınca, onlar için onun dûnundan bir örtü kılmadığımız bir kavmin üzerine doğar buldu.(90)

İşte böyle. Ve onun indindekini ilmen¹⁹²¹ ihâta etmişizdir.(91)¹⁹²²

Sonra bir sebebe tâbi oldu.(92)¹⁹²³

Nihâyet iki seddin arasına ulaşınca, onların dûnunda bir kavim buldu,¹⁹²⁴ neredeyse bir sözü fıkhetmiyorlardı.(93)¹⁹²⁵

Dediler ki: 'Ey Zu'l-Karneyn, muhakkak ki Ye'cûc ve Me'cûc arzda fesâd çıkarıyorlar. O hâlde bizim aramıza ve onların arasına bir sedd yapman üzerine sana bir harc¹⁹²⁶ verelim mi?'(94)

(Zu'l-Karneyn) dedi ki: 'Rabbimin beni içinde temkîn ettiği daha hayırlıdır. Artık siz bana kuvvet ile yardım edin, sizin aranız ve onların arasına sağlam bir engel yapayım.'(95)

'Demir kütleleri bana getirin.' Nihâyet iki yamacın arası bir seviyeye gelince, dedi ki: 'Körükleyin!' Tâ ki ateş hâline onu getirince, dedi ki: 'Bana getirin, erimiş bakır üzerine döküyüm.'(96)

Artık onu ne aşmaya güç yetirebildiler ve ne (de) delmeye güç yetirebildiler.(97)¹⁹²⁷

¹⁹²⁰ 92. âyet ile aynıdır

¹⁹²¹ Bu açıklama Mucâhid (رحمه الله)'a aittir. Âdem ibn Ebî İyâs (رحمه الله), Mucâhid (رحمه الله)'tan sahîh bir sened ile tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'[خُبْرًا/Hubran]' İlmen." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 324. sayfa]

¹⁹²² İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle der: "'وَقَدْ أَحْطَيْنَا بِمَا لَدَيْهِ خُبْرًا/Ve onun indindekini ilmen ihâta etmişizdir.'" Yani: Onun indinde ve beraberinde mevcut olan orduyu (ihâta etmişizdir)." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Begâvî, Meâlim'ut-Tenzîl, 5. cilt, 201. sayfa]

¹⁹²³ 89. âyet ile aynıdır

¹⁹²⁴ İmâm Beğavî (رحمه الله) dedi ki: "'وَجَدَ مِنْ دُونِهِمَا قَوْمًا/Onların dûnunda bir kavim buldu'" Yani: İki seddin önünde." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Begâvî, Meâlim'ut-Tenzîl, 5. cilt, 201. sayfa]

¹⁹²⁵ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) şöyle demektedir: "'وَجَدَ مِنْ دُونِهِمَا قَوْمًا لَا يَكَادُونَ يَفْقَهُونَ قَوْلًا/Onların dûnunda bir kavim buldu, neredeyse bir sözü fıkhetmiyorlardı'" Kelâmlarının yabancı olması ve insanlardan uzak olmalarından dolayı (neredeyse bir sözü fıkhetmiyorlardı)." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkı, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Kehf Sûresi, 93. âyetin tefsîrinde]

¹⁹²⁶ İmâm AbdurRezzâk (رحمه الله) sahîh bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[خَرْجًا/Bir harc]' Bir ücret." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 324. sayfa]

¹⁹²⁷ Ebu Hûreyre (رضي الله عنه)'tan, demiştir ki: "'Nebî (صلى الله عليه وسلم) sedd hakkında buyurmuştur ki: 'Her gün onu kazarlar. Tâ ki güneşin ışığını neredeyse görebilecek dereceye gelirler. İşte o

(Zu'l-Karneyn) dedi ki: 'Bu Rabbimden bir rahmettir. Fakat Rabbimin vaadi gelince, onu dümdüz kılacaktır. Ve Rabbimin vaadi hakk olandır.(98)

Ve o gün onların bazısını bazısı içinde dalgalanır bir hâlde bırakırız. Ve Sûr'a nefhedilir de onları toptan toplamışızdır.(99)

Ve o gün Cehennem'i kâfirlere bir arz ile arzederiz.(100)

Onlar ki, zikrimden gözleri bir perde içinde olanlardır ve işitmeye güç yetiremez olmuşlardır.(101)¹⁹²⁸

O küfredenler kullarımı dûnumdan velîler ittihâz edeceklerini hesâb mı ediyorlar? Muhakkak ki Biz, Cehennem'i kâfirler için bir konak olarak hazırladık.(102)¹⁹²⁹

zaman başlarındaki kişi der ki: 'Haydi dönün, yarın tekrar kazacaksınız.' Allah ise seddi eskisinden daha sağlam kılar. Fakat onların süresi dolup da Allah kendilerini insanların üzerine göndermeyi murâd edince başlarındaki kimse der ki: 'İnşâAllah yarın onu yine kazacaksınız.' İnşâAllah diye belirttikten sonra ertesi gün seddin yanına gelirler ve onu bıraktıkları hâlde bulurlar. Onu delerler ve insanların üzerine hurûc ederler. Ulaştıkları suyu içip bitirirler. İnsanlar onlardan kaçarlar. Onlar oklarını göğe fırlatırlar. Bu oklar sırf kan olarak geri döner. Bunun üzerine derler ki: 'Arzdekileri kahrettik. Semâdakilerin de işini bitirdik.' Bunun üzerine Allah onların üzerine deve kurdu sürüsüne benzeyen hayvanlar gönderir. Bu hayvanlar onları boyunlarından yakalar ve böylece onlar helâk edilirler. Muhammed'in nefsi elinde olana yemin olsun ki, arzın hayvanları onların etlerini yiyerek canlanır, semizlenir ve bundan hoşnut olur.'" [Ebu İsâ Muhammed bin İsâ et-Tirmizî, Sünen-i Tirmizî (3153.); Şeyh el-Elbânî 'Sahîhu Sünen-i Tirmizî'de hadis için: 'Sahih'tir' demiştir]

¹⁹²⁸ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[لَا يَسْتَطِيعُونَ/ Ve işitmeye güç yetiremez olmuşlardır]' Akletmezler ve haberi duymaya güç yetiremezler." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, 3. cilt, Tefsîru's-Sahîh, 326. sayfa]

¹⁹²⁹ Şeyh Useymîn (رحمه الله) şöyle demiştir: "'[أَفْحَسِبَ/Hesâb mı ediyorlar?]' Yani: Zannediyorlar mı? 'أُولِيَاءَ/O küfredenler kullarımı dûnumdan velîler ittihâz edeceklerini']'

Suâl: Onun kulları kimdir?

Cevâb: Her şey Allah'ın kuludur. 'إِنَّ كُلَّ مَنْ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ إِلَّا ابْنَى الرَّحْمَنِ عَبْدًا'/Semâlar ve arzda olan herkes istinsâsız Rahmân'a gelecektir kul olarak.]' [Meryem Sûresi, 93. âyet]

Suâl: Allah'ın dûnundan velî ittihâz edilenler, yani Allah'ın dûnundan ibâdet edilenler kimlerdir, nelerdir?

Cevâb: Meleklerle ibâdet edilmiştir. Resûllere ibâdet edilmiştir. Güneşe ibâdet edilmiştir. Aya ibâdet edilmiştir. Ağaçlara ibâdet edilmiştir. Taşlara ibâdet edilmiştir. İneklere ibâdet edilmiştir. Allah'tan âfiyet dileriz. Şeytân, Âdem oğluna her yoldan gelir. 'أُولِيَاءَ/Kullarımı dûnumdan velîler]' Yani: Allah (عز وجل)'nin velâyetini unutarak, duâ ettikleri ve kendilerinden istigâse/medet diledikleri (sahte) rabbler.

Suâl: Yani bunu yapan bu kimseler, yardım edileceklerini mi zannediyorlar?

Cevâb: Hayır, yardım edilmezler. Böyle zanneden kimsenin aklından zoru var demektir. 'إِنَّا أَعْتَدْنَا جَهَنَّمَ/ Muhakkak ki Biz, Cehennem'i kâfirler için bir konak olarak hazırladık]' Yani: Allah (عز وجل) ateşi hazırlamıştır. Kâfirler için 'نَزَلًا/bir konak olarak'. Âyette geçen: 'النَّزْلُ/Nuzul]' kelimesinin mânâsı, ev sâhibinin misâfirine sunduğu şeydir. Bu kelimenin: 'المنزل/Munzil]' Yani: 'Misâfir eden' mânâsına gelmesi de muhtemeldir. Her ikisi de sahîhtir. Onlar orada konaklarlar. Ve o,

De ki: 'Size amelce en çok hüsrâna uğrayanları bildirelim mi?'(103)¹⁹³⁰

Onlar ki, dünyâ hayâtında sa'yleri boşa gitmiştir. Ve onlar işi iyi yaptıklarını hesâb ederler.(104)¹⁹³¹

İşte onlar, onlardır ki, Rabblerinin âyetlerine ve O'na mülâki olacaklarına küfredenlerdir. Böylece amelleri boşa gitmiştir. Bu nedenle Kıyâmet Günü onlar için bir terâzi ikâme etmeyiz.(105)¹⁹³²

Bu, küfretmelerinden dolayı onların cezâsı Cehennem'dir. Ve âyetlerimi ve resûllerimi istihzâ ittihaz etmişlerdir.(106)¹⁹³³

Muhakkak ki o îmân edenler ve sâlih amel işleyenler, onlar için Firdevs Cennetleri bir konak olmuştur.(107)

Orada muhalledlerdir. Onlardan ayrılmak istemezler.(108)

De ki: 'Rabbimin kelimelerine deniz mürekkep olsaydı, elbette Rabbimin kelimeleri tükenmeden önce deniz tükenirdi, velev ki bir mislini yardımcı getirsek.'(109)

kendilerine sanki bir ziyâfet imiş gibi verilir. Ve (o), ne kötü ziyâfettir! [Muhammed bin Sâlih el-Useymîn, Kehf Sûresi Tefsîri, 141. sayfa]

¹⁹³⁰ İmâm Buhârî (رحمه الله), Mus'ab ibn Sa'd ibn Ebî Vakkâs (رحمه الله) şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "Babam'a: '[قُلْ هَلْ نُنَبِّئُكُمْ بِالْأَخْسَرِينَ أَعْمَالًا]' De ki: 'Size amelce en çok hüsrâna uğrayanları bildirelim mi?'" hakkında suâl ettim: 'Onlar harûriyye/hariciler midir?' Dedi ki: 'Hayır. Onlar yahûdiler ve nasârâdır, yahûdilere gelince, onlar Muhammed (صلى الله عليه وسلم)'i tekzîb etmişlerdir. Ve nasârâyâ gelince, onlar Cennet'e kâfir olmuşlar ve demişlerdir ki: 'Orada bir yiyecek ve içecek yoktur.' Ve harûriyye, onlar ki mîsâklarının ardından Allah'ın ahdini bozanlardır.' Ve Sa'd onları: 'Fâsiklar' olarak isimlendirir idi." [Ebu Abdîllah Muhammed bin İsmâil el-Buhârî, Câmiu's-Sahîh, Kitâbu't-Tefsîr (4728.)]

¹⁹³¹ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) dedi ki: "'[الَّذِينَ ضَلَّ سَبِيلُهُمْ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا]' Onlar ki, dünyâ hayâtında sa'yleri boşa gitmiştir]' Yani: Onlar, meşrû râzî olunan makbûl Şerât'ın gayrı üzere bâtil ameller işlemişlerdir. '[وَهُمْ يُحْسِنُونَ أَخْلَاقَهُمْ وَيُحْسِنُونَ صُنْعَهُمْ]' Ve onlar iyi iş yaptıklarını hesâb ederler.' Yani: Onlar bir şey üzere olduklarına, kendilerinin makbûl ve mahbûb/sevilen kimseler olduklarına itikad ederler." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Kehf Sûresi, 104. âyetin tefsîrinde]

¹⁹³² Vekî' bin Cerrâh (رحمه الله) ashâbtan Ka'b bin Ucre (رضي الله عنه)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "Kıyâmet Günü bir adam getirilir, dâne ile tartılır ama (terâzi) onu tartamaz. Sonra bir sivrisinek kanadı ile tartılır ama (terâzîonu da tartamaz." Sonra: '[فَلَا تُقِيمُ لَهُمْ يَوْمَ الْقِيَمَةِ وَزْنًا]' Bu nedenle Kıyâmet Günü onlar için bir terâzi ikâme etmeyiz.' (âyetini) kıraat etmiştir. [Hasen bir eserdir. Ebu Sufyân Vekî' bin Cerrâh, Kitâbu'z-Zühed (363.)]

¹⁹³³ İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle demektedir: "'[وَاتَّخَذُوا آيَاتِي]' Ve âyetlerimi ittihaz etmişlerdir]' Yani: Kur'an'ı. '[وَرُسُلِي هُزُوا]' Ve resûllerimi istihzâ]' Yani: Alay ve eğlence konusu." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Begavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 5. cilt, 211. sayfa]

De ki: 'Ben ancak misliniz bir beşerim. İlâhınızın ancak tek ilâh olduğu bana vahyediliyor. Artık Rabbine mülâki olmayı kim umuyor ise, o hâlde sâlih amel işlesin ve Rabbine ibâdetinde birini şirk koşmasın.'(110)¹⁹³⁴

¹⁹³⁴ İmâm Tirmizî (رحمه الله) Ebu Sa'd bin Ebî Fudâle el-Ensârî (رضي الله عنه)'ın -ve (o) ashâbtantır- şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "Allah Resûlu (صلى الله عليه وسلم)'den işittim, buyurdu ki: '**Allah, insânları Kıyâmet Günü, içinde bir kuşku olmayan bir günde topladığında, bir münâdi şöyle nidâ eder: 'İşlediği bir amelde Allah'a birini şirk koşan, sevâbını Allah'ın gayrının indinden talep etsin. İşte şübhesiz ki Allah, şeriklerin şirkinden en müstağnîdir.'**" [Ebu İsâ Muhammed bin İsâ et-Tirmizî, Sünen-i Tirmizî (3154.); Şeyh el-Elbânî, 'Sahîhu Sünen-i Tirmizî'de hadîs için: 'Hasendir' demiştir]

19. MERYEM SÛRESİ (98 âyettir)

Allah'ın ismi ile, Rahmân, Rahîm

Kâf, Hâ, Yâ, Ayn, Sâd.(1)

Rabbinin, kulu Zekerîyyâ'ya rahmetinin zikridir.(2)

Hani Rabbine nidâ etmişti, gizli bir nidâ.(3)

Demişti ki: 'Rabbim! Muhakkak ki ben, bende kemikler gevşedi ve baş yaşlılık aleviyle tutuştu.¹⁹³⁵ Ve Rabbim, Sana duâlarımda şakî olmadım.'⁽⁴⁾¹⁹³⁶

Ve muhakkak ki ben, arkamdan velîlerimden¹⁹³⁷ korkuyorum. Ve hanımım kısır oldu. Artık bana ledûnnunden bir velî hibe et.(5)¹⁹³⁸

Bana vâris olsun ve Yakûb ailesine vâris olsun. Ve Rabbim, onu rızâna erişen kıl.(6)

'Ey Zekerîyyâ! Muhakkak ki Biz, seni bir oğul tebşîr ile ediyoruz, ismi Yahyâ. Bundan önce ona bir isimdaş kılmadık.'⁽⁷⁾¹⁹³⁹

(Zekerîyyâ) dedi ki: 'Rabbim, benim için bir oğul nasıl olur? Ve hanımım kısır oldu ve ihtiyarlıktan son noktaya ulaştım.'⁽⁸⁾

¹⁹³⁵ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "'قَالَ رَبِّ إِنِّي وَهَنَ الْعَظْمُ مِنِّي'/Demişti ki: 'Rabbim! Muhakkak ki ben, bende kemikler gevşedi]' Yani: Yaşlılıktan dolayı inceldi ve zayıfladı. '[وَاشْتَغَلَ]' 've baş ihtiyarlık aleviyle tutuştu]' Yani: Baştaki saçlar." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 3. cilt, 277. sayfa]

¹⁹³⁶ İbn Ebî Zemenîn (رحمه الله) şöyle der: "'وَلَمْ أَكُنْ بِدُعَائِكَ رَبِّ شَقِيًّا'/Ve Rabbim, Sana duâlarımda şakî olmadım.' Yani: Sana duâ etmekle her dâim mutluyum." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîz, 3. cilt, 88. sayfa]

¹⁹³⁷ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[وَالْوَلِيُّ/Velîlerim] Asâbe/Baba tarafından olan akrabalar." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 332. sayfa]

¹⁹³⁸ İbn Ebî Zemenîn (رحمه الله) şöyle demiştir: "'[فَهَبْ لِي مِنْ لَدُنْكَ]/Artık bana ledûnnunden hibe et]' İndinden. '[وَلِيًّا/Velî]' Yani: Evlâd/çocuk." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîz, 3. cilt, 88. sayfa]

¹⁹³⁹ İmâm AbdurRezzâk (رحمه الله) sahîh bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[لَمْ نَجْعَلْ لَهُ مِنْ قَبْلُ سَمِيًّا]/Daha önce ona bir isimdaş kılmadık.' Ondan önce hiç kimseye '[يَحْيَى/Yahyâ]' ismi verilmemişti." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 333. sayfa]

Dedi ki: 'Böyledir. Rabbin: 'O Bana kolaydır. Ve bundan önce seni halk ettim ve sen bir şey değildin.' buyurdu.'(9)¹⁹⁴⁰

(Zekeriyyâ) dedi ki: 'Rabbim, benim için bir âyet¹⁹⁴¹ kıl.' Buyurdu ki: 'Âyetin, insânlarla üç gece kelâm edememendir, sapasağlam olduğun halde.'(10)

Bunun üzerine mihrâbdan kavmi üzere hurûc etti de onlara: 'Sabah ve akşam tesbîh edin.' diye işâret etti.(11)

'Ey Yahyâ, Kitâb'ı kuvvet ile tut!'¹⁹⁴² **Ve ona sabî iken hikmet verdik.**(12)¹⁹⁴³

Ve indimizden bir rahmet¹⁹⁴⁴ ve zekât¹⁹⁴⁵ (verdik). Ve (o) takvâ eden oldu.(13)

Ve vâlideynine iyilik ederdi. Ve âsî bir cebbâr olmadı.(14)

Ve selâm onun üzerinedir doğduğu gün ve öleceği gün ve diri olarak ba's edileceği gün.(15)

Ve Kitâb'ta Meryem'i zikret, hani ehinden şarkta bir mekâna çekilmişti.(16)¹⁹⁴⁶

¹⁹⁴⁰ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) demiştir ki: "'[قَالَ/Dedi ki]' Yani: Melek, hayrete düştüğü şeye cevâben Zekeriyyâ'ya dedi ki: "'كَذَلِكَ قَالَ رَبُّكَ هُوَ عَلَى هَيْنٍ'" 'Böyledir. Rabbin: 'O Bana kolaydır.' buyurdu.']. Yani: Senden ve -başka hanımdan değil de- işte bu zevcenden bir çocuk vücûda getirmek O'nun için kolaydır. '[هَيْنٍ/Heyyinun]' Yani: Allah'a kolaydır. Sonra Allah ona, hakkında suâl ettiği şeyden daha acâyibini zikretti ve buyurdu ki: "'وَقَدْ خَلَقْتَنِي مِنْ قَبْلِ وَلَمْ تَكْ شَيْئًا'" 'Ve bundan önce seni halk ettim ve sen bir şey değildin.'].'" [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Meryem Sûresi, 9. âyetin tefsîrinde]

¹⁹⁴¹ İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle demektedir: "'[آيَةً/Âyet]' Hanımımın hâmileliğine bir delâlet." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 5. cilt, 220. sayfa]

¹⁹⁴² İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[خُذْ خُذْ] وَحَنَانًا مِنْ لَدُنَّا'" Allah (عز وجل)'ye itaat konusunda ciddiyetle (Kitâb'ı) tut!'" [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 334. sayfa]

¹⁹⁴³ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) der ki: "'[وَأَتَيْنَاهُ الْخُكْمَ صَبِيحًا]" 'Ve ona sabî iken hikmet verdik]' Yani: O henüz küçük bir çocuk iken kendisine, fehm/anlayış ve ilim, ciddiyet ve azim, hayra yönelme, hayrı metânetle işleme ve o uğurda gayret gösterme meziyyetlerini ihsân ettik." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Meryem Sûresi, 12. âyetin tefsîrinde]

¹⁹⁴⁴ Bu açıklama İbn Abbâs (رضي الله عنهم)'ya aittir. İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened İbn Abbâs (رضي الله عنهم)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[وَحَنَانًا مِنْ لَدُنَّا]" 'Ve indimizden bir rahmet (verdik).'" [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 334. sayfa]

¹⁹⁴⁵ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[زَكَوٰةً/Zekât]' Sâlih amel." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 334. sayfa]

¹⁹⁴⁶ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile yine Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[مَكَانًا شَرْقِيًّا/Sarkta bir mekâna]' Şark/Doğu tarafından bir mekâna." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 334. sayfa]

O vakit onların dûnundan bir hicâb ittihaz etti. Derken ona rûhumuzu irsâl ettik.¹⁹⁴⁷ Bunun üzerine ona düzgün bir beşer olarak görünmüştü.(17)

(Meryem) dedi ki: 'Muhakkak ki ben, senden Rahmân'a istiâze ederim, eğer takvâ eden isen.(18)¹⁹⁴⁸

(Rûh) dedi ki: 'Ben sana tertemiz bir oğul hibe etmek için ancak Rabbinin bir resûluyum.'(19)

(Meryem) dedi ki: 'Benim -ve bana bir beşer temâs etmemiş iken- nasıl oğlum olur? Ve ben bir bağıyye¹⁹⁴⁹ değilim.'(20)

(Rûh) dedi ki: 'Böyledir. Rabbin: 'O bana kolaydır. Ve onu insanlar için bir âyet ve Bizden bir rahmet kılacağız. Ve emir kazâ edilmiştir.' buyurdu.'(21)

Böylece ona hamile kaldı da onunla uzak bir mekâna çekildi.(22)

Nihâyet doğum sancısı onu bir hurma ağacının gövdesine yöneltti. Dedi ki: 'Keşke bundan önce ölseydim ve unutulup gitseydim!'(23)

Derken ona (melek) aşağısından nidâ etti ki:¹⁹⁵⁰ 'Hüzünlenme, Rabbin alt (taraf)ından bir su arkı kılmıştır.'(24)

'Ve hurma ağacının gövdesini kendine doğru silkele, üzerine taze hurma dökülsün.'(25)

'Artık ye ve iç ve gözün aydın olsun. Bunun üzerine eğer beşerden birini görürsen o zaman: 'Muhakkak ki ben, Rahmân'a oruç nezrettim. O bakımdan bugün bir insân ile asla kelâm etmeyeceğim.' de.'(26)

¹⁹⁴⁷ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Süddî (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[فَاتَّخَذَتْ مِنْ دُونِهِمْ حِجَابًا/O vakit onların dûnundan bir hicâb ittihaz etti.]" Duvarlardan bir hicâb ittihaz etti."

Yine İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[فَاتَّخَذَتْ مِنْ دُونِهِمْ حِجَابًا/Derken ona rûhumuzu irsâl ettik.]" hakkında demiştir ki: "Bize zikrolunduğuna göre ona irsâl edilen, Cibrîldir." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 178. sayfa]

¹⁹⁴⁸ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) şöyle der: "[إِن كُنْتَ تَقِيًّا/Muhakkak ki ben, senden Rahmân'a istiâze ederim, eğer takvâ eden isen.]" Ona Allah'ı hatırlatarak: 'Eğer Allah'tan korkuyorsan.' demek istemiştir. İşte bu, kötülüğü def' etme hususunda en kolay olan tedbîrdir. O, bu yolu deneyerek öncelikle onu Allah (عز وجل) ile korkutmuştur." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dimaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Meryem Sûresi, 18. âyetin tefsîrinde]

¹⁹⁴⁹ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) yine demiştir ki: "[بَغِيًّا/Bağıyye] Zâniye/zinâ eden kadın." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dimaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Meryem Sûresi, 28. âyetin tefsîrinde]

¹⁹⁵⁰ Bu açıklama Katâde (رحمه الله)'a aittir. İmâm AbdurRezzâk (رحمه الله) sahîh bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[فَاتَّخَذَتْ مِنْ دُونِهِمْ حِجَابًا/Derken ona aşağısından nidâ etti ki]" Melek (nidâ etti ki). [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 337. sayfa]

Derken onunla kavmine geldi, onu yüklenerek. Dediler ki: 'Ey Meryem! Andolsun ki sen çirkin bir şey getirdin.'(27)

'Ey Hârûn'un kızkardeşi, baban kötü bir kimse değil idi ve annen bir bağıyye değil idi.'(28)

Bunun üzerine ona işâret etti. Dediler ki: 'Beşikte olan bir sabî ile nasıl kelâm edelim?'(29)

(Îsâ) dedi ki: 'Muhakkak ki ben, Allah'ın kuluym. Bana Kitâb'ı verdi¹⁹⁵¹ ve beni bir nebî¹⁹⁵² kıldı.'(30)

'Ve nerede olsam beni mübârek kıldı. Ve hayâtta olduğum müddetçe bana namazı ve zekâtı tavsiye etti.'(31)

'Ve vâlideme iyilik etmemi (de). Ve beni şakî bir cebbâr kılma.'(32)¹⁹⁵³

'Ve selâm üzerimdir, doğduğum gün ve öleceğim gün ve hayâta döndürülerek ba's edileceğim gün.'(33)

İşte Meryem oğlu Îsâ. Hakkında o kuşku ettikleri 'Hakk kavl'.'(34)

Allah için bir evlâd ittihâz etmesi olamaz. O, subhândır.¹⁹⁵⁴ Bir emri kazâ edince, artık sadece ona: 'Ol.' der. Böylece olur.'(35)

'Ve muhakkak ki Allah, benim Rabbim ve sizin Rabbinizdir. Öyleyse O'na ibâdet edin, bu Sırât-ı Mustakîm'dir.'(36)¹⁹⁵⁵

¹⁹⁵¹ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile İkrime (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[أَتَيْنِي] **Bana Kitâb'ı verdi**]" Geçmişte bana Kitâb'ı vermeye hükmetmiştir." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 18. cilt, 190. sayfa]

¹⁹⁵² İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "Resûl değil de sadece Nebî olan ile kelâm buyrulur ve onun üzerine vahiy iner ama o (resûl olarak) irşâl olunmaz." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 338. sayfa]

¹⁹⁵³ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "[وَلَمْ يَجْعَلْنِي جَبَّارًا شَقِيًّا] **Ve beni şakî bir cebbâr kılma.**]" Cebbâr, kibirlenen demektir. Şakî ise, Allah'a isyân edendir." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 3. cilt, 291. sayfa]

¹⁹⁵⁴ İbn Ebî Zemenîn (رحمه الله) diyor ki: "[مَا كَانَ لِلَّهِ أَنْ يَتَّخِذَ مِنْ وَلَدٍ سُبْحَانَهُ] **Allah için bir evlâd ittihâz etmesi olamaz. O, subhândır.**" (Allah.) Nefsini söylediklerinden tenzîh buyurur." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 3. cilt, 95. sayfa]

¹⁹⁵⁵ İmâm Kurtubî (رحمه الله) şöyle demektedir: "[الصِّرَاطُ/Sırât]' Yoldur. '[المُسْتَقِيمُ/Mustakîm]' (ise) '[الصِّرَاطُ/Sırât]'ın sıfatıdır. Ve o, içinde eğriliği olmayan ve ondan sapılmayan demektir." [Ebu Abdûllah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, Fâtîha Suresi, 6. âyetin tefsîrinde]

Fakat hizibler kendi aralarından ihtilâf ettiler.¹⁹⁵⁶ Artık veyl olsun azîm bir günü müşâhede edeceklerinden o küfredenlere.(37)

Bize gelecekleri gün ne iyi duyacaklar ve ne iyi görecekler. Lâkin zâlimler o gün mübîn bir dalâlet içindedir.(38)

Ve emir kazâ edildiğinde hasret günüyle onları inzâr et.¹⁹⁵⁷ Ve onlar gaflet içindedir.¹⁹⁵⁸ Ve onlar îmân etmezler.(39)

Muhakkak ki Biz, arza ve üzerindekiyle vâris oluruz. Ve Bize rücû ettirilirler.(40)

Ve Kitâb'ta İbrâhîm'i zikret. Muhakkak ki o, sıddık bir nebî idi.(41)

Hani babasına demişti ki: 'Ey babam, işitmeyen ve görmeyen ve senden bir şeyi gidermeyen şeylere niçin ibâdet ediyorsun?'(42)

'Ey babam, muhakkak ki bana, sana gelmeyen ilimden gelmiştir.¹⁹⁵⁹ O nedenle bana tâbî ol, seni dümdüz bir sırâta hidâyet edeyim.'(43)

'Ey babam, şeytâna ibâdet etme. Muhakkak ki şeytân, Rahmân'a âsî olmuştur.'(44)

'Ey babam, muhakkak ki ben, Rahmân'dan bir azâb sana temâs etmesinden korkarım. O zaman şeytâna bir velî olursun.'(45)

(Babası) dedi ki: 'Îlâhlarımdan yüz mü çeviriyorsun ey İbrâhîm? Eğer (buna) nihâyet vermezsen, elbette seni recm ederim. Uzun bir süre benden hicret et.'(46)

¹⁹⁵⁶ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[Fakat hizibler kendi aralarından ihtilâf ettiler.] 'Fakata hizibler kendi aralarından ihtilâf ettiler.'" [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 339. sayfa]

¹⁹⁵⁷ Şeyh Şankitî (رحمه الله) dedi ki: "'[Hasret]/الحسرة'" Elden kayıp giden ve tekrar tedârik edilmesi mümkün olmayan şeylere karşı hissedilen çok şiddetli pişmanlık ve kendini paralama anlamındadır. Ve: '[İnzâr]/الإنذار' Tehdit tarzında bildiri yapmak anlamındadır. Yani: İnsânları Kıyâmet Günü ile inzâr et." [Muhammed Emîn Şankitî, Edvâu'l-Beyân, 4. Cilt, 352. sayfa]

¹⁹⁵⁸ İmâm İbn Hibbân (رحمه الله), Ebu Saîd el-Hudrî (رضي الله عنه)'tan, Nebî (صلى الله عليه وسلم)'in şöyle buyurduğunu tahrîc etmiştir: "'[Emir kazâ edildiğinde. Ve onlar gaflet içindedir.]" (Bu uyarı) dünyâdadır." [Nüreddîn el-Heysemî, Mevâridü'z-Zamân ilâ Zevâidi İbn Hibbân (1750.) Şeyh el-Elbânî 'Sahîhu Mevâridü'z-Zamân'da (1466.) hadîs için: "Sahîhtir" demiştir.]

¹⁹⁵⁹ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "'[Sana gelmeyen ilimden gelmiştir.]" Yani: Sana gelmeyen, Allah'ı ilmetme ve mârifet/tanıma gelmiştir." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 3. cilt, 294. sayfa]

(İbrâhîm) dedi ki: 'Selâm üzerinedir. Rabbime senin için istiğfâr edeceğim.¹⁹⁶⁰ Muhakkak ki O, bana lütufkâr¹⁹⁶¹ olandır.'(47)

Ve sizden ve Allah'ın dûnundan duâ ettiklerinizden ayrılıyorum ve Rabbime duâ ediyorum. Ola ki Rabbime duâ etmekle şakî olmam.(48)¹⁹⁶²

Nihâyet onlardan ve Allah'ın dûnundan ibâdet ettiklerinden ayrılınca, ona İshâk'ı ve Yâkûb'u hibe ettik. Ve hepsini nebî kıldık.(49)

Ve onlara rahmetimizden hibe ettik ve onlar için alî bir doğruluk lisânı kıldık.(50)¹⁹⁶³

Ve Kitâb'ta Mûsâ'yı zikret. Muhakkak ki o, ihlâslı idi ve bir resûl, bir nebî idi.(51)

Ve ona Tûr'un sağ cânibinden nidâ ettik ve gizlice konuşmak için (Kendimize) onu yaklaştırdık.(52)¹⁹⁶⁴

Ve rahmetimizden kardeşi Hârûn'u bir nebî olarak ona hibe ettik.(53)

Ve Kitâb'ta İsmâîl'i zikret. Muhakkak ki o, vaadinde sâdık idi ve bir resûl, bir nebî idi.(54)

Ve ehline namaz ve zekât ile emrederdi ve Rabbi indinde rızâya ulaşmış idi.(55)

Ve Kitâb'ta İdrîs'i zikret. Muhakkak ki o, sâdık bir nebî idi.(56)

Ve onu alî bir mekâna kaldırdık.(57)¹⁹⁶⁵

¹⁹⁶⁰ Açıklama için Tevbe Suresi'nin 114. âyetine bakınız

¹⁹⁶¹ Bu açıklama İbn Abbâs (رضي الله عنهم)'ya aittir. İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile İbn Abbâs (رضي الله عنهم)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[حَفِيَّانَ/Hafiyyen]' Lütufkâr." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 341. sayfa]

¹⁹⁶² İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) şöyle der: "'[أَكُونُ بِدُعَاءِ رَبِّي شَقِيًّا]' Ola ki Rabbime duâ etmekle şakî olmam.' Yani: Ola ki Rabbime duâ etmekle saadete ulaşırım." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebi Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 3. cilt, 98. sayfa]

¹⁹⁶³ İmâm Kurtubî (رحمه الله) dedi ki: "Yani: Üzerlerine güzel senâlar ile senâ ettik. Çünkü tüm milletler üzerlerine güzel senâ ederler." [Ebu AbdUllah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, el-Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, Meryem Suresi, 50. âyetin tefsîrinde]

¹⁹⁶⁴ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) demiştir ki: "'[وَنَادَيْنَاهُ مِنْ جَانِبِ الطُّورِ/Ve ona Tûr'un cânibinden nidâ ettik]' Yani: Dağın (yanından). '[الْأَيْمَنِ/Sağ]' Yani: Onun sağ cânibinden, Musa'nın sağ cânibinden. O, o ateşten bir kor umarak oraya gidince ateşin parladığını görmüş ve ona yönelmişti. Ateşi kendisine nisbetle Tûr'un sağ cânibinde, vâdinin kıyısının yanında bulmuştu. Bunun üzerine Allahu (تعالى) ona kelâm buyurmuş, nidâ etmiş, onu yaklaştırmış ve onunla münâcat etmişti/gizlice söyleşmişti." [Ebu'l-Fidâ İsmâîl ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Meryem Suresi, 52. âyetin tefsîrinde]

İşte onlar, onlardır ki, Allah'ın üzerlerine nîmetlendirdiği, Âdem'in zürriyetinden nebîlerden ve Nûh ile beraber taşıdıklarımızdan ve İbrâhîm ve İsrâîl'in zürriyetinden ve hidâyet ettiklerimiz ve seçtiklerimizdendir. Üzerlerine Rahmân'ın âyetleri tilâvet edildiğinde, secde ederek ve ağlayarak (yere) kapanırlar.(58)¹⁹⁶⁶

Bunun üzerine onların ardından, namazı zâyi eden ve şehvetlerine tâbî olan bir halef onlara halef oldu.¹⁹⁶⁷ Böylece yakında Gayya'ya mülâki olurlar.(59)¹⁹⁶⁸

Tevbe eden ve îmân eden ve sâlih amel eden müstesnâ. Ve işte onlar Cennet'e dâhil olacaklardır ve onlara bir şey ile zulmedilmeyecektir.(60)

Adn Cennetleri ki, Rahmân kullarına gaybda vaad etmiştir. Muhakkak ki o, O'nun vaadi yerine gelecek olandır.(61)

Orada selâm müstesnâ lağviyyât işitmezler.¹⁹⁶⁹ Ve onlar içindir orada sabah ve akşam rızıkları.(62)

İşte bu, kullarımızdan takvâ edenleri o mîrâşçı yapacağımız Cennet'tir.(63)

(Cibrîl dedi ki:) 'Ve Rabbinin emri olmadan tenezzül etmeyiz. Önümüzdekiler ve arkamızdakiler ve bunun arasındakiler O'nundur. Ve Rabbin unutkan olmadı.'(64)¹⁹⁷⁰

¹⁹⁶⁵ İmâm Tirmizî (رحمه الله), Katâde (رحمه الله)'ın: "'وَرَفَعْنَاهُ مَكَانًا عَالِيًا/Ve onu alî bir mekâna kaldırdık.'" kavli hakkında şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "Enes bin Mâlik (رضي الله عنه), Nebî (صلى الله عليه وسلم)'in şöyle buyurduğunu: 'Mîrâca çıkarıldığımda İdrîs'i dördüncü semâda gördüm.' bize tahdîs etmiştir." [Ebu İsâ Muhammed bin İsâ et-Tirmizî, Sünen-i Tirmizî (3157.); Şeyh el-Elbânî (رحمه الله), Sahîhu Sünen-i Tirmizî'de hadîs için: 'Sahîhtir' demiştir.]

¹⁹⁶⁶ Secde âyetidir

¹⁹⁶⁷ İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle demiştir: "'فَخَلَفَ مِنْ بَعْدِهِمْ خَلْفٌ/Bunun üzerine onların ardından bir halef onlara halef oldu' Yani: Zikredilen nebîlerden sonra gelen bir halef ki onlar kötü bir kavimdi." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Begâvî, Meâlim'ut-Tenzîl, 5. cilt, 240. sayfa]

¹⁹⁶⁸ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'بِوَيْلَةٍ قَرِيبَةٍ/Öylece yakında Gayya'ya mülâki olurlar.'" Hüsrân ile (karşılaşırlar)." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 343. sayfa]

¹⁹⁶⁹ İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle der: "'لَا يَسْمَعُونَ فِيهَا/Orada işitmezler' Cennet'te (işitmezler). '[لَا يَسْمَعُونَ فِيهَا]' Bâtıl, fuhs ve fuzûlî kelâm işitmezler. '[لَا يَسْمَعُونَ فِيهَا]' Yani: Bilakis orada selâm/esenlik duyarlar. Yani kendisinden selâmet/esenlik hissedecekleri söz işitirler." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Begâvî, Meâlim'ut-Tenzîl, 5. cilt, 242. sayfa]

¹⁹⁷⁰ İmâm Buhârî (رحمه الله) İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "Allah Resûlu (صلى الله عليه وسلم), Cibrîl'e dedi ki: 'Ziyâret ettiğinden daha çok bizi ziyâret etmene ne mânîdir?' Bunun üzerine: '[وَمَا نَنْتَزِلُ إِلَّا بِأَمْرِ رَبِّكَ لَهُ مَا بَيْنَ أَيْدِينَا وَمَا خَلْفَنَا/Ve Rabbinin emri olmadan tenezzil etmeyiz. Önümüzdekiler ve arkamızdakiler O'nundur.]' (âyeti) inzâl edilmiştir." [Ebu Abdîllah Muhammed bin İsmâîl el-Buhârî, Câmiu's-Sahîh, Kitâbu't-Tefsîr (4731.)]

Rabbidir, semâlar ve arz ve ikisi arasındakilerin. Öyleyse O'na ibâdet et. Ve O'nun ibâdeti için sabret. O'nun için bir isimdaş ilmediyor musun?(65)¹⁹⁷¹

Ve insân der ki: 'Öldüğümde mi, hakîkaten yakında diri olarak ihrâc edilirim?'(66)

Ve insân tezekkür etmez mi¹⁹⁷² ki onu bundan önce halk ettik. Ve (o) bir şey değil idi.(67)

Öyleyse Rabbine andolsun ki, elbette onları ve şeytânları haşr edeceğiz. Sonra elbette Cehennem'in çevresinde onları diz üstü hazır edeceğiz.(68)

Sonra, elbette her bir topluluktan çekip çıkaracağız, Rahmân'a karşı onların hangisi en şiddetli isyankârdır.(69)

Sonra elbette Biz -onları ki, onlar ona yaslanmaya evlâdır- en iyi ilmederiz.(70)

Ve sizden oraya varmayacak yoktur.¹⁹⁷³ (Bu,) Rabbinin üzere kesin kazâ edilmiş olandır.(71)¹⁹⁷⁴

¹⁹⁷¹ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile İbn Abbâs (رضي الله عنهم)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[هَلْ تَعْلَمُ لَهُ سَمِيًّا/O'nun için bir isimdaş ilmediyor musun?]' Rabbin mislini veya benzerini ilmediyor musun?" [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 345. sayfa]
İmâm Kasimî (رحمه الله) ise şöyle der: "'[هَلْ تَعْلَمُ لَهُ سَمِيًّا/O'nun için bir isimdaş ilmediyor musun?]' Allah (سبحانه وتعالى)'nın bir benzerini ve dengini ilmediyor musun? Allah'a yönelirsin, yüzünü O (عز وجل)'ye döndürürsün ve O (da) sana talebini bol bol ihsân eder. Âyetin cümlesi, Allah'a tek olarak ibâdet etmenin vücûbunun ikrârıdır. Yani: Allah (سبحانه وتعالى)'nın misli/benzeri olmadığı kesindir ve böylece, Allah'ın gayrı kimse ve bir şey, kendisine ibâdet edilme hakkına sahip değildir. Allah'ın emrine teslim olmak, O'na hakkıyla ibâdet etmek ve bu ibâdetin meşakkatlerine sabretmek şarttır." [Cemâleddîn el-Kasimî, Mehâsinu't-Te'vîl, 12. Cüz, 4156. sayfa]

¹⁹⁷² İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle demiştir: "'[أَوَلَا يَذْكُرُ/Ve tezekkür etmez mi]' Yani: Tezekkür ve tefekkür etmez mi?" [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 5. cilt, 245. sayfa]

¹⁹⁷³ İmâm Tirmizî (رحمه الله)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "Mürre el-Hemedânî'ye Allah (عز وجل)'nin: '[وَأَنْ مِّنكُمْ إِلَّا وَارِدُهَا/Ve sizden oraya varmayacak yoktur.]' kavli hakkında suâl ettim. Bunun üzerine AbdUllah bin Mes'ud'un kendilerine şöyle dediğini söyledi: 'Dedi ki: 'Allah Resûlu (صلى الله عليه وسلم) şöyle buyurdu: '(Her) insân ateşe vârid olur, sonra da amelleriyle oradan çıkarlar. (Çıkanların) ilki yıldırım parıltısı gibidir. Sonra rüzgar gibi, sonra atın koşması gibi, sonra devenin üzerindeki binici gibi, sonra bir kimsenin koşması, sonra yürümesi gibi.'" [Ebu İsâ Muhammed bin İsâ et-Tirmizî, Sünen-i Tirmizî (3159.); Tirmizî: 'Hasen hadîstir' der. Şeyh el-Elbânî ise 'Sahîhu Sünen-i Tirmizî'de: 'Sahîhtir' demiştir]

¹⁹⁷⁴ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "'[كَانَ عَلَى رَبِّكَ حَتْمًا مَّقْضِيًّا]/(Bu,) Rabbinin üzere kesin kazâ edilmiş olandır.]' Yani: Onun uygulaması lüzumlu (bir kazâdır/hükümdür)." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 3. cilt, 309. sayfa]

Sonra o takvâ edenleri necât buyururuz ve zâlimleri orada diz üstü bırakırız.(72)

Ve üzerlerine âyetlerimiz beyyineler olarak tilâvet edildiğinde, o küfredenler o î mân edenlere dediler ki: 'Bu iki fırkadan hangisi makâm olarak daha hayırlı ve sohbet meclisleri daha güzeldir?'(73)¹⁹⁷⁵

Ve onlardan önce kaç kuşağı helâk ettik, onlar metâca ve manzaraca¹⁹⁷⁶ daha güzeldiler.(74)

De ki: 'Kim dalâlette ise, o takdirde bir müddet Rahmân ona müddet versin. Nihâyet kendilerine vaad edilen ya azâbı veya Saat'i¹⁹⁷⁷ gördüklerinde, o zaman kimin mekânca daha şerrli ve askerce daha zayıf olduğunu ilmedecekler.(75)

Ve Allah o hidâyet bulanların hidâyetini ziyâde eder. Ve bâki olan sâlihât¹⁹⁷⁸ Rabbin indinde sevâb olarak ve sonuç bakımında daha hayırlıdır.(76)

Şimdi âyetlerimize o küfredeni gördün mü? Ve dedi ki: 'Elbette mâl ve evlâd bana verilir.'(77)

Gayba muttalî mi oldu, yoksa Rahmân indinde ahid mi ittihaz etti?(78)

Hayır, söylediklerini yazacağız ve onun için azâbı uzattıkça uzatacağız.(79)

Ve söylediklerine ona vâris olacağız ve ferden Bize gelecektir.(80)¹⁹⁷⁹

¹⁹⁷⁵ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) der ki: "Allahu (تعالى), kâfirlere dâir şunu haber veriyor ki onlar, üzerlerine Allah'ın delâleti zâhir, hücceti apaçık, burhânı vâzih âyetleri tilâvet edildiğinde karşı çıkarlar ve ondan yüz çevirirler ve î mân eden kimseler hakkında onlara karşı kibirlenerek ve üzerinde oldukları bâtil dînin sıhhatine dâir deliller getirmeye çalışarak konuşurlar. Bu sûretle onlar şöyle derler: 'خَيْرٌ مَّقَامًا وَأَحْسَنُ نَدِيًّا/Makam olarak daha hayırlı ve sohbet meclisleri daha güzeldir?]' Evleri en güzel olan, rütbeleri en yüksek olan, sohbet meclisleri en hoş olanlar kimlerdir? 'نَدِيًّا/Nediyy]' kelimesi, erkeklerin sohbet için toplandıkları meclis demektir. Yani onların sohbet meclisleri daha mâ mûrdur, yol ve uğrak yeri olarak daha çoktur. Onlar şunu kastediyorlardı: 'Biz bu mesâbede bulunup da nasıl bâtil üzere oluruz? Erkam bin Ebî Erkam'ın evinde veya benzer evlerde gizlenip saklanan şu kimseler nasıl olur da hakk üzere olurlar?'" [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkı, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Meryem Suresi, 73. âyetin tefsîrinde]

¹⁹⁷⁶ Bu iki kelimenin açıklaması İbn Ebî Zemenîn (رحمه الله)'a aittir, demiştir ki: "'[أَتَأْتُوا/Eseesen]' Yani: Metâca/malca. 'وَرِيًّا/Ve rıy'en]' Yani: Manzaraca." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 3. cilt, 102. sayfa]

¹⁹⁷⁷ Şeyh Useymîn (رحمه الله) der ki: "'[السَّاعَةُ/Saat]' Kıyâmet'tir." [Muhammed bin Sâlih el-Useymîn, Lukmân Suresi Tefsîri, 202. sayfa]

¹⁹⁷⁸ İmâm AbdurRezzâk (رحمه الله) sahîh bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın: 'وَالْبَاقِيَاتُ الصَّالِحَاتُ/Ve bâki olan sâlihât]' kavli hakkında şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ/Lâ ilahe illAllah]' ve '[الله أكبر/Allahu Ekber]' ve '[الْحَمْدُ لِلَّهِ/Elhamdulîllah]' ve '[سُبْحَانَ اللَّهِ/SubhânAllah]' kelimeleri, bâki olan sâlihattır." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 350. sayfa]

Ve Allah'ın d nundan il hl r ittihaz ettiler, onlara bir izzet olması için.(81)¹⁹⁸⁰

Hayır, onların ibâdetlerine k fredecekler ve aleyhlerine zıd olacaklar.(82)¹⁹⁸¹

Görmedin mi, Biz, kâfirler üzerine  eyt nları irsâl ettik? Onları k şk rtt k a k şk rt yorlar.(83)

Bu itibarla aleyhlerinde acele etme, onlar için ancak bir sayı say yoruz.(84)¹⁹⁸²

Muttak leri Rahmân'a heyet halinde ha r edeceğimiz gün.(85)

Ve mücrimleri susuz olarak Cehennem'e sevk edeceğiz.(86)

Rahmân'ın indinde bir ahid ittihaz etmiş olanlar müstesnâ onlar  efaate mâlik olmayacaklardır.(87)¹⁹⁸³

Ve dediler ki: 'Rahmân, bir evlâd ittihaz etti.'(88)

Andolsun ki, çok çirkin bir  ey¹⁹⁸⁴ **getirdiniz.(89)**

Neredeyse ondan semâlar çatlayacak ve Arz yarılacak ve dağlar yıkılıp çökecektir.(90)

¹⁹⁷⁹ İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) demiştir ki: "[وَنَرْتُهُ مَا يَقُولُ/Ve söylediklerine ona vâris olacağız]' Yani: S ylenip durduğu malına ve evlâdına vâris olacağız. '[وَيَاتِينَا فَرْدًا/ve Bize ferdan gelecektir]' Beraberinde hiçbir şey olmaksızın." [Eb  Abd llah Muhammed ibn Abd llah ibn Eb  Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 3. cilt, 105. sayfa]

¹⁹⁸⁰  eyh  ankit  (رحمه الله) dedi ki: "Yani, Allah'ın d nundan ibâdet etmiş oldukları putlar ve sâir ibâdet edilenler. Muhakkak ki onlar o m b dlara, kendilerine izzet versinler, yani onları Allah'ın azâbından kurtaracak ensâr ve  efaat iler olsunlar diye ibâdet ettiler." [Muhammed Emîn  ankit , Edv u'l-Beyân, 4. cilt, 483. sayfa]

¹⁹⁸¹ İmâm Beğavî (رحمه الله) söyle demektedir: "[كَلَّا/Hayır]' Yani: İ  onların iddia ettikleri gibi de idir. '[سَيَكْفُرُونَ بِعِبَادَتِهِمْ/Hayır, onların ibâdetlerine k fredecekler]' Yani ibâdet etmiş oldukları putlar ve il hl r, müşriklerin ib detini reddedecek ve onlardan teberr  edeceklerdir." Devamla söyle demiştir: '[وَيَكُونُونَ عَلَيْهِمْ ضِدًّا/Ve aleyhlerine zıd olacaklar]' Yani onlara düşman olacaklardır. Halbuki dünyâda onların velîleri/dostları idiler." [Ebu Muhammed el-H sey n ibn Mes' d el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim-ut-Tenzîl, 5. cilt, 254. sayfa]

¹⁹⁸² İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın söyle dediğini tahrîc etmiştir: "[لَمَّا نَعَدْنَا لَهُمْ عَذَابًا/Onlar için ancak bir sayı say yoruz]' Dünyâda alm  oldukları nefesler. Onların ya ları ve ecelleri gibi o nefesler de sayılıdır." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 351. sayfa]

¹⁹⁸³ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile yine İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın söyle dediğini tahrîc etmiştir: "[لَا يَمْلِكُونَ الشَّفَاعَةَ إِلَّا مَنْ اتَّخَذَ عِنْدَ الرَّحْمَنِ عَهْدًا/Rahmân'ın indinde bir ahid ittihaz etmiş olanlar müstesnâ onlar  efaate mâlik olmayacaklardır.]' Ahid: '[لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ/L  ilahe illAllah]' a   h det etmek, g   ve kuvveti Allah'a teslim etmek ve Allah'tan başkasından umut etmemektir." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 352. sayfa]

¹⁹⁸⁴ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın söyle dediğini tahrîc etmiştir: "[أَفَلَا يَشْعُرُونَ/çok çirkin bir şey]' Azîm bir kavil." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 352. sayfa]

Rahmân'a evlâd iddia ettiler diye.(91)

Ve Rahmân'a bir evlâd ittihaz etmesi yakışmaz.(92)

Semâlar ve arzda kimse yoktur ki, Rahmân'a kul olarak gelmesin.(93)

Andolsun ki, onları kuşatmıştır ve sayı olarak saymıştır.(94)

Ve onların hepsi Kıyâmet Günü O'na ferden¹⁹⁸⁵ gelecektir.(95)

Muhakkak ki o îmân edenler ve sâlih amel işleyenler, onlar için Rahmân bir sevgi kılacaktır.(96)¹⁹⁸⁶

Böylece onu, ancak onunla muttakîleri tebşîr etmen ve istikâmetli olmayan¹⁹⁸⁷ bir kavmi onunla inzâr etmen için lisânın ile kolaylaştırdık.(97)

Ve onlardan önce kaç kuşağı helâk ettik. Onlardan birini hissediyor veya onların bir fısıltısını işitiyor musun?(98)

¹⁹⁸⁵ İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle der: "'[فُرْدًا/Ferden]' Beraberinde dünyâdan bir şey olmaksızın, tek başına." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 5. cilt, 257. sayfa]

¹⁹⁸⁶ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[سَيَجْعَلُ لَهُمُ الرَّحْمَنُ وُدًا/Onlar için Rahmân bir sevgi kılacaktır]' kavli hakkında demiştir ki: "Onları muhabbet eder ve onları mü'minlere muhabbet ettirir." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 18. cilt, 262. sayfa]

¹⁹⁸⁷ Bu açıklama yine Mucâhid (رحمه الله)'a aittir. İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[لُدًّا/Lüdden]' İstikâmetli olmayan." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, 3. cilt, Tefsîru's-Sahîh, 353. sayfa]

20. TÂHÂ SÛRESİ (135 âyettir)

Allah'ın ismi ile, Rahmân, Rahîm

Tâ, Hâ.(1)

Kur'ân'ı senin üzerine meşakkat çekmen için inzâl etmedik.(2)¹⁹⁸⁸

Ancak huşû duyan için bir tezkiredir.(3)

Arzı ve yüksek semâları halk edenden inzâl edilmiştir.(4)

Rahmân, arş üzerine istivâ buyurmuştur.(5)¹⁹⁸⁹

O'nundur semâlardakiler ve arzdağlar ve ikisinin arasındakiler ve yerin altındakiler.(6)

Ve eğer sözü cehretsen de muhakkak ki O, sırrı ve daha gizliyi ilmeder.(7)¹⁹⁹⁰

¹⁹⁸⁸ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "[ما أَنْزَلْنَا عَلَيْكَ الْقُرْآنَ لِتَشْقَى/Kur'ân'ı senin üzerine meşakkat çekmen için inzâl etmedik.] Hayır, VALLahi onu bir meşakkat kılmamıştır. Ve lâkin onu bir rahmet ve bir nûr ve Cennet'e bir delil kılmıştır." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 354. sayfa]

¹⁹⁸⁹ İmâm Lâlekâî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Sufyân ibn Üyeyne (رحمه الله)'tan Rabî'a bin Ebî AbdîrRahmân (رحمه الله)'a: '[ثُمَّ اسْتَوَىٰ عَلَى الْعَرْشِ/Sonra arş üzerine istivâ buyurmuştur.]' kavinden şöyle suâl edildiğini tahrîc etmiştir: "Nasıl istivâ etmiştir?" Demiştir ki: "İstivâ bilinmeyen değildir ve keyfiyyet(i) akledilemez ve risâlet Allah'tandır ve tebliğ etmek resûlun üzerinedir ve üzerimize (de düşen) tasdik etmektir." [Ebu'l-Kâsım HibetUllah bin Hasen bin Mansûr el-Lâlekâî, Şerhu Usûlî İ'tikâdî Ehli's-Sünne, 1. cilt, 328. Sayfa (665.)]

İmâm İbn Huzeyme (رحمه الله) ise şöyle der: "Öyle ki biz, Allah (عز وجل)'nin haberine îmân ederiz. Hâlik'ımız arşının üzerine istivâ buyurmuştur. Allah'ın kelâmını tebdil etmeyiz." [Ebu Bekir Muhammed ibn İshâk ibn Huzeyme, Kitâbu't-Tevhîd ve İsbâtü Sıfâtî'r-Rabb, 233. sayfa]

İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) ise şöyle demektedir: "[ثُمَّ اسْتَوَىٰ عَلَى الْعَرْشِ/Sonra arş üzerine istivâ buyurmuştur.]' [Ârâf Sûresi, 54. âyet] kavli hakkında, insânlar pek çok söz söylemiştir." Sonra İbn Kesîr (رحمه الله) şöyle devam eder: "Bu konuda Mâlik ve Evzaî ve Sevrî ve Leys ibn Sa'd ve Şafiî ve Ahmed ve İshâk ibn Râhûye ve eski ve yeni diğer müslüman imâmlardan Selefî Sâlih'in mezhebine sülûk edilmelidir/girilmelidir. Ve bu yol, bu âyeti tekyîf ve teşbîh ve tâ'til etmeden, geldiği gibi kabûl etmektir. Teşbîhçilerin zihinlerine hemen gelen zâhir mânâ; Allah (سبحانه وتعالى)'dan nefyolunmuştur. Muhakkak ki Allah, mahlukâtından bir şey O'na benzemez. '[لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ وَهُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ/O'nun misli gibi bir şey yoktur. Ve O, Semî'dir, Basîr'dir.]' [Sûrâ Sûresi, 11. âyet] Bilakis durum; imâmların -[Buhârî'nin hocası] Nuaym bin Hammâd el-Huzâî onlardandır- dediği gibidir: 'Kim Allah'ı mahlukâtına teşbîh ederse kâfir olur. Kim Allah'ın kendisiyle nefsinin vasfettiklerini inkâr ederse kâfir olur. Allah'ın nefsinin vasfettiği ve Resûlu'nun (vasfettiklerinde) teşbîh yoktur.' [İmâm Zehebî, 'el-Uluvv'da sahîh bir isnâd ile zikretmiştir. Şeyh el-Elbânî de bunu 'Muhtasar el-Uluvv'da (184. sayfa) tashîh etmiştir.] Kim Allah (سبحانه وتعالى) için sârih âyetlerde ve sahîh haberlerde vârid olan şeyleri Allah (سبحانه وتعالى)'nın Celâl'ine layık vecih üzere isbât eder ve Allah (سبحانه وتعالى)'dan noksanlıkları nefyederse; işte o, hidâyet yoluna sülûk etmiştir." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dîmaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Ârâf Sûresi, 54. âyetin tefsîrinde]

Allah, O'ndan başka ilâh yoktur. En güzel isimler O'nundur.(8)¹⁹⁹¹

Ve Mûsâ'nın hadîsi¹⁹⁹² sana geldi mi?(9)

Hani bir ateş görmüştü de ehline demişti ki: 'Durun, muhakkak ki ben bir ateş gördüm. Umulur ki ben ondan size bir kor getiririm veya ateşin indinde bir hidâyet edici bulurum.'(10)¹⁹⁹³

Nihâyet ona gelince nidâ edildi ki: 'Ey Mûsâ!'(11)

'Muhakkak ki Ben, Ben Rabbinim. İmdi nâlinlarını çıkar. Muhakkak ki sen, mukaddes vâdi Tuvâ'dasın.'(12)

'Ve Ben seni seçtim. Öyleyse vahyedileni dinle.'(13)

'Muhakkak ki Ben, Ben Allah'ım. Benden başka ilâh yoktur. O halde bana ibâdet et ve zikrim için namazı ikâme et.'(14)

'Muhakkak ki Saat¹⁹⁹⁴ gelecektir. Her nefsin, sa'yının karşılığını görmesi için¹⁹⁹⁵ onu neredeyse gizleyeceğim.'(15)

'Öyleyse ona îmân etmeyen ve hevâsına tâbi olan kimse seni ondan alıkoymasın, sonra helâk olursun!'(16)¹⁹⁹⁶

¹⁹⁹⁰ Ebu's-Şeyh el-İsfehânî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Zeyd ibn Eslem (رضي الله عنه)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[يَعْلَمُ السِّرَّ وَأَخْفَى/Sırrı ve daha gizliyi ilmeder]' Kulların sırlarını ve daha gizliyi ilmeder. '[أَخْفَى/Daha gizli]' Onun (insânın) bilinmeyen sırrıdır.]" [Ebu Muhammed AbdUllah bin Muhammed bin Câfer (Ebu's-Şeyh) el-İsfehânî, Kitâbu'l-Azame, 2. cilt, 516. sayfa (168.)]

¹⁹⁹¹ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) der ki: "[إِلَهَ إِلَّا هُوَ لَهُ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَى/Allah, O'ndan başka ilâh yoktur. En güzel isimler O'nundur.]" Yani: O ki, senin üzerine Kur'ân'ı inzâl etmiştir. O, Allah'tır, O ki, O'ndan başka ilâh yoktur. O, en güzel isimler ve en âli/yüce sıfatlar sahibidir." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Tâhâ Suresi, 8. âyetin tefsîrinde]

¹⁹⁹² İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) yine demiştir ki: "[حَبِيبُ مُوسَى/Mûsâ'nın hadîsi]' Mûsâ'nın kıssası." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Tâhâ Suresi, 9. âyetin tefsîrinde]

¹⁹⁹³ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) şöyle demektedir: "[أَوْ أَجِدْ عَلَى النَّارِ هَذَى/Veya ateşin üzerinde bir hidâyet edici bulurum]' Veya ateşin indinde beni hidâyet edecek/bana kılavuzluk yapacak ve yol gösterecek bulurum." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 3. cilt, 322. sayfa]

¹⁹⁹⁴ Şeyh Useymîn (رحمه الله) der ki: "[السَّاعَةِ/Saat]' Kıyâmet'tir." [Muhammed bin Sâlih el-Useymîn, Lukmân Suresi Tefsîri, 202. sayfa]

¹⁹⁹⁵ İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle der: "[لَتَجْزَى كُلُّ نَفْسٍ بِمَا تَسْعَى/Her nefsin, sa'yının karşılığını görmesi için]' Yani: Amel ettiği hayrın ve şerrin karşılığını görmesi için." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Begavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 5. cilt, 268. sayfa]

¹⁹⁹⁶ Bu açıklama yine İmâm Beğavî (رحمه الله)'a aittir, der ki: "[فَتَرَدَّى/Fe terdâl]' Yani: Sonra helâk olursun." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Begavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 5. cilt, 268. sayfa]

'Ve şu sağ elindeki ne, ey Mûsâ?'(17)

(Mûsâ) dedi ki: 'O benim asâm, onun üzerine dayanırım ve onunla koyunlarımın üzerine yaprak silkelerim. Ve benim için onda başka yararlar (da) vardır.'(18)

(Allah) buyurdu ki: 'Onu ilkâ et, ey Mûsâ!'(19)

Bunun üzerine onu ilkâ etti, derken o zaman o, sa'y eden bir yılan (oldu).(20)¹⁹⁹⁷

(Allah) buyurdu ki: 'Tut onu ve korkma. Onu evvelki sîretine iâde edeceğiz.'(21)¹⁹⁹⁸

'Ve elini koynuna sok, başka bir âyet olarak kusursuz bembeyaz hurûc etsin.'(22)

'Sana en büyük âyetlerimizden göstermemiz için.'(23)

'Firavun'a git. Muhakkak ki o, tuğyân etmiştir.'(24)¹⁹⁹⁹

(Mûsâ) dedi ki: 'Rabbim! Sadrıma genişlik ver.'(25)

'Ve benim için işimi kolaylaştır.'(26)

'Ve dilimden düğümü çöz.'(27)

'Sözümü fikhetsinler.'(28)²⁰⁰⁰

'Ve ehlinden bana bir vezîr kıl.'(29)²⁰⁰¹

'Kardeşim Hârûn'u.'(30)

¹⁹⁹⁷ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "'[حَيَّةٌ تَسْعَى/فَإِذَا هِيَ حَيَّةٌ تَسْعَى]derken o zaman o, sa'y eden bir yılan (oldu).]' Yani: Gidip gelen bir yılan" [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 3. cilt, 326. sayfa]

¹⁹⁹⁸ İbn Ebî Zemenîn (رحمه الله) şöyle demiştir: "'[سَبَّحْتُهَا سَبْرَتَهَا الْأُولَى/Onu evvelki sîretine iâde edeceğiz.]' Yani ilk şekline. Yani asâyı." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 3. cilt, 113. sayfa]

¹⁹⁹⁹ Nâziat Sûresi'nin 17. âyeti ile aynıdır

²⁰⁰⁰ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "'[يَفْقَهُوا قَوْلِي/Sözümü fikhetsinler.]' Yani: Sözümü fehmetsinler/anasınlar." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 3. cilt, 328. sayfa]

²⁰⁰¹ İbn Ebî Zemenîn (رحمه الله) şöyle demiştir: "'[وَأَجْعَلْ لِي وَزِيرًا مِنْ أَهْلِي/Ve ehlinden bana bir vezîr kıl.]' Yani: Ehlinden bir yardımcı." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 3. cilt, 114. sayfa]

'Onunla arkamı şiddetlendir.'(31)²⁰⁰²

'Ve işimde onu şerîk et.'(32)²⁰⁰³

'Ki Seni çok tesbîh edelim.'(33)

'Ve Seni çok zikredelim.'(34)

'Muhakkak ki Sen, bizi gören olansın.'(35)

(Allah) buyurdu ki: 'Sana istediğin verilmiştir, ey Mûsa!'(36)

'Ve andolsun ki, senin üzerine başka defa (da) minnette bulunmuştuk.'(37)²⁰⁰⁴

'Hani annene vahyedileni vahyetmiştik.'(38)

'Onu tâbût içine koy da onu suya bırak, böylece su onu sâhile ilkâ etsin, Bana düşman ve ona düşman onu alsın diye. Ve üzerine Benden bir muhabbet ilkâ ettim. Ve gözüm üzere yetiştirilmen için.'(39)²⁰⁰⁵

'Hani kız kardeşin (Firavun ailesine) gidiyor ve diyordu ki: 'Ona bakacak bir kimseyi size göstereyim mi?' Derken, gözü aydın olsun ve hüzünlenmesin diye seni annene rücû ettirdik. Ve sen bir nefsi katletmiştin de seni gamdan necât buyurmuştuk. Ve seni fitneden fitneye uğratmıştık. Böylece Medyen ehli içinde senelerce kalmıştın. Sonra bir kader üzerine geldin, ey Mûsâ!'(40)

'Ve Ben, seni Nefsime seçtim.'(41)²⁰⁰⁶

²⁰⁰² Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "'أَشَدُّ بِهِ أَزْرَى/Onunla arkamı şiddetlendir.'" Yani: Sırtımı onunla kuvvetlendir." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 3. cilt, 328. sayfa]

²⁰⁰³ İmâm Beğavî (رحمه الله) diyor ki: "'وَأَشْرُكُهُ فِي أَمْرِي/Ve işimde onu şerîk et.'" Yani: Nübüvvet ve tebliğ ve risâlette." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 5. cilt, 271. sayfa]

²⁰⁰⁴ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "'وَلَقَدْ مَنَّا عَلَيْكَ مَرَّةً أُخْرَى/Ve andolsun ki, senin üzerine başka defa (da) minnette bulunmuştuk.'" Yani: Bu defadan başka bir defa da sana nimet vermiştik." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 3. cilt, 329. sayfa]

²⁰⁰⁵ İmâm İbn Huzeyme (رحمه الله) şöyle der: "Allah (عز وجل), Nebîsi Nâh (صلوات الله عليه)'e buyurdu ki: 'وَاصْنَعِ الْفُلَكَ بِأَعْيُنِنَا وَوَحِّينَا/Ve gözlerimiz ve vahyimiz ile gemiyi yap.' [Hûd Sûresi, 37. âyet] Ve O (عز وجل) buyurmuştur ki: 'تَجَرَّيْ بِأَعْيُنِنَا/Gözlerimi ile cereyân eder.' [Kamer Sûresi, 14. âyet] Ve O (عز وجل), Mûsâ'yı zikrederken şöyle buyurdu: 'وَلَتَصْنَعِ عَلَى عَيْنِي/Ve üzerine Benden bir muhabbet ilkâ ettim. Ve gözüm üzere yetiştirilmen için.' [Tâhâ Sûresi, 39. âyet] Ve buyurdu ki: 'وَاصْبِرْ لِحُكْمِ رَبِّكَ فَإِنَّكَ بِأَعْيُنِنَا/Ve Rabbinin hükmüne sabret. Öyle ki kuşkusuz sen gözlerimizde(sin). [Tûr Sûresi, 48. âyet] Şu hâlde her mü'minin üzerine Hâlık ve Bâri'nin Nefsi için isbât ettiği Gözü isbât etmek, vâcibdir. Ve gayrı mü'min ise: Allah'ın muhkem tenzîlinde (Kendisi için) isbât ettiğini Allah (تبارك وتعالى)'dan nefyeden kimsedir." [Ebu Bekir Muhammed ibn İshâk ibn Huzeyme, Kitâbu't-Tevhîd ve İsbâtı Sıfâtî'r-Rabb, 96.-97. sayfalar]

'Sen ve kardeşin âyetlerim ile git.'²⁰⁰⁷ Ve zikrimde zayıflık göstermeyin.'⁽⁴²⁾²⁰⁰⁸

'Firavun'a gidin. Muhakkak ki o, tuğyân etmiştir.'⁽⁴³⁾

'Artık ona yumuşak söz söyleyin. Umulur ki o tezekkür eder veya haşyet duyar.'⁽⁴⁴⁾²⁰⁰⁹

Dediler ki: 'Rabbimiz, muhakkak ki biz, bize karşı ifrât etmesinden'²⁰¹⁰ veya tuğyân etmesinden korkarız.'⁽⁴⁵⁾

(Allah) buyurdu ki: 'Korkmayın, muhakkak ki Ben sizinle beraberim. İştirim ve görürüm.'⁽⁴⁶⁾

Böylece ona gidin de deyin ki: 'Muhakkak ki biz, Rabbinin resûlleriyiz. Artık İsrâîl oğullarını bizimle irsâl et ve onlara azâb etme. Sana Rabbinden bir âyet ile geldik. Ve selâm, hidâyete tâbi olanın üzerinedir.'⁽⁴⁷⁾

²⁰⁰⁶ İmâm İbn Huzeyme (رحمه الله) dedi ki: "Rabbimiz, Nefsinin, halk ettiklerinin nefsi gibi olmasından münezzehtir. O, nefsi olmayan bir yokluk olmaktan da azîzdır. Allah (ذکره جل), Nebîsi Muhammed (صلی الله علیه وسلم)'e şöyle buyurmuştur: '[وَإِذَا جَاءَكَ الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِآيَاتِنَا فَقُلْ سَلَامٌ عَلَيْكُمْ كَتَبَ رَبُّكُمْ عَلَى نَفْسِهِ ']' Ve âyetlerimize o îmân edenler sana geldiğinde, artık de ki: 'Selâm üzerinize olsun. Rabbiniz, Nefsi üzere rahmeti yazmıştır'"]' Rabbiniz bize ilmettirmiştir ki O'nun, üzerine rahmeti yazdığı bir Nefsi vardır." Devamla İbn Huzeyme (رحمه الله) şöyle der: "Allah (جل ذكره), kelîmi Mûsâ'ya buyurdu ki: '[وَأَصْطَنَعْتُكَ لِنَفْسِي *ثُمَّ جِئْتُ عَلَى قَدَرٍ يَا مُوسَى]' 'Sonra bir kader üzerine geldin, ey Mûsâ! Ve Ben, seni Nefsime seçtim.' [Tâhâ Sûresi, 40.-41. âyetler] Böylece Allah, Kendisinin, O'na kelîmi Mûsâ (عليه السلام)'ı seçtiği bir Nefsi olduğunu isbât etmiştir. Ve (جل وعلا) şöyle buyurmuştur: '[وَيَخَذَرُكُمْ اللَّهُ]' Ve Allah, sizi Nefsinden tahzîr eder. Ve Allah, kullarına Rauf'tur.' [Âl-i İmrân, 30. âyet] Yine Allah, bu âyetle (de) Kendisinin bir Nefsi olduğunu isbât etmiştir. RûhUllah Meryem oğlu İsâ, Rabbine hitâb ederek şöyle demiştir: '[نَعْلَمُ مَا فِي نَفْسِي وَلَا أَعْلَمُ مَا فِي نَفْسِكَ إِنَّكَ أَنْتَ عَلَّامُ الْغُيُوبِ]' 'Nefsimdekini ilmedersin ve (ben,) Nefsimdekini ilmedemem. Muhakkak ki Sen, Sensin gaybleri en iyi ilmeden.' [Mâide Sûresi, 116. âyet] Böylelikle RûhUllah Meryem oğlu İsâ (da), mâbûdunun bir Nefsi olduğunu bildirmiştir." [Ebu Bekir Muhammed ibn İshâk ibn Huzeyme, Kitâbu't-Tevhîd ve İsbâtü Sıfâtî'r-Rabb, 11.-12. sayfalar]

²⁰⁰⁷ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "'[اذْهَبْ أَنْتَ وَأَخُوكَ بِآيَاتِي]/Sen ve kardeşin âyetlerim ile git.' Yani: Delillerim ile." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 3. cilt, 331. sayfa]

²⁰⁰⁸ Bu açıklama Katâde (رحمه الله)'a aittir. İmâm AbdurRezzâk (رحمه الله) sahîh bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[وَلَا تَنِيَّ]/Ve lâ teniyee' Zayıflık göstermeyin." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 359. sayfa]

²⁰⁰⁹ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) şöyle demiştir: "'[أَوْ يَخْشَى]/Artık ona yumuşak söz söyleyin. Umulur ki o tezekkür eder veya haşyet duyar.' Bu âyetle büyük bir ibret vardır. Şöyle ki, Firavun son derece sapkınlık ve kibir içinde idi. Mûsâ ise Allah'ın halk ettikleri içinde seçkin idi. Buna rağmen Mûsâ, Firavun'a ancak lutf ve yumuşaklık ile hitâb etmişti." Devamla şöyle demiştir: "'[أَوْ يَخْشَى]/Umulur ki o tezekkür eder veya haşyet duyar.' Yani: Umulur ki o, içinde bulunduğu dalâlet ve helâkât döner. '[أَوْ يَخْشَى]/veya haşyet duyar]' Yani: Rabbinin haşyetinden dolayı bir tâat ortaya koyar." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dimaşkî, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîm, Tâhâ Suresi, 44. âyetin tefsirinde]

²⁰¹⁰ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[نَفْسًا]/Bize karşı ifrât etmesinden]' Ondan bir cezâlandırma gelmesinden." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 359. sayfa]

'Muhakkak ki biz, azâbın, tekzîb edenin ve yüz çevirenin üzerine olacağı bize vahyedilmiştir.'(48)

(Firavun) dedi ki: 'O hâlde sizin Rabbiniz kim, ey Mûsâ?'(49)

(Mûsâ) dedi ki: 'Rabbimiz O ki, her şeye hilkatini veren, sonra hidâyet edendir.'(50)²⁰¹¹

(Firavun) dedi ki: 'Öyleyse evvelki kuşakların durumu nedir?'(51)

(Mûsâ) dedi ki: 'Onların ilmi Rabbimin indinde bir kitâbtadır. Rabbim dalâlet etmez ve unutmaz.'(52)²⁰¹²

'O ki, sizin için arzı bir beşik kıldı ve onda size yollar açtı ve semâdan bir su inzâl etti.' Böylece türlü nebâtattan çiftler onunla ihrâc ettik.(53)

Yiyn ve davarlarınızı otlatın. Muhakkak ki bunda, elbette takvâ sâhibleri²⁰¹³ için âyetler vardır.(54)

Sizi ondan halk ettik ve sizi oraya iâde edeceğiz. Ve sizi ondan bir kere daha ihrâc edeceğiz.(55)²⁰¹⁴

Ve andolsun ki, âyetlerimizin hepsini ona gösterdik de tekzîb etti ve diretti.(56)

(Firavun) dedi ki: 'Sihrin ile bizi arızımızdan ihrâc etmek için mi geldin, ey Mûsâ?'(57)

'Öyleyse biz (de) sana onun misli bir sihir elbette getireceğiz. Artık bizim aramızda ve senin aranda bir vâde kıl,²⁰¹⁵ mûsâvî bir mekân,²⁰¹⁶ ona ne biz muhâlefet edelim ve ne (de) sen.'(58)

²⁰¹¹ İmâm AbdurRezzâk (رحمه الله) sahîh bir sened ile Hasan el-Basrî (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[عَطَى كُلَّ شَيْءٍ خَلْقَهُ ثُمَّ هَدَى]/Her şeye hilkatini veren, sonra hidâyet edendir." kavli hakkında demiştir ki: "Her şeye, o şey için uygun olanı vermiş, sonra onu, bu verdiği hidâyet etmiştir." [Ebu Bekr AbdurRezzâk bin Hemmâm es-San'ânî, Tefsîru AbdurRezzâk, 3. cilt, 17. sayfa]

²⁰¹² İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[يَضِلُّ رَبِّي وَلَا يَنُوسُ]/Rabbim dalâlet etmez ve unutmaz." Rabbim hatâ etmez ve unutmaz." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 360. sayfa]

²⁰¹³ Bu açıklama İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'ya aittir, 128. âyete bakınız

²⁰¹⁴ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "[مِنْهَا خَلَقْنَاكُمْ]/Sizi ondan halk ettik]' Yani: Arzdan. '[وَفِيهَا نَعْبُدُكُمْ]/Ve sizi oraya iâde edeceğiz]' Yani: Ölüm ânında '[وَمِنْهَا نَخْرُجُكُمْ تَارَةً أُخْرَى]/Ve sizi ondan bir kere daha ihrâc edeceğiz]' Yani: Haşr ânında." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 3. cilt, 335. sayfa]

²⁰¹⁵ İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle demiştir: "[وَبَيْنَا وَمُؤَدَّا]/Öyleyse biz (de)

(Mûsâ) dedi ki: 'Vâdeniz, ziynet günü ve insânların toplanacağı kuşluk vaktidir.'⁽⁵⁹⁾²⁰¹⁷

Bunun üzerine Firavun döndü ve hilesini topladı, sonra geldi.'⁽⁶⁰⁾

Mûsâ onlara dedi ki: 'Veyl olsun size. Allah üzere yalan iftirâ etmeyin, sonra sizi azâb ile yok eder. Ve iftirâ eden kaybetmiştir.'⁽⁶¹⁾

Derken işlerini aralarında nizâlaştılar²⁰¹⁸ ve gizli fısıldaştılar.'⁽⁶²⁾

Dediler ki: 'Bu ikisi elbette iki sihirci, başka değil. Sihirleri ile arızınızdan sizi ihrâc etmeyi ve örnek tarîkâtınızı gidermeyi murâd ediyorlar.'⁽⁶³⁾²⁰¹⁹

'Öyleyse, hilelerinizi toplayın, sonra saf saf gelin. Ve bugün üstün gelen felâh bulmuştur.'⁽⁶⁴⁾

Dediler ki: 'Ey Mûsâ, ya sen ilkâ et veya biz olalım ilkâ edenlerin evveli.'⁽⁶⁵⁾

(Mûsâ:) 'Bilakis, siz ilkâ edin.' dedi de o zaman ipleri ve âsâları sihirlerinden ona sa'y ediyor hayalini verdi.'⁽⁶⁶⁾

Bunun üzerine Mûsâ, nefsinde bir korku buldu.'⁽⁶⁷⁾²⁰²⁰

Buyurduk ki: 'Korkma, muhakkak ki sen, sensin âlâ.'⁽⁶⁸⁾²⁰²¹

sana onun misli bir sihir elbette getireceğiz. Artık bizim aramızda ve senin aranda bir vâde kull' Yani: Aramızda bir süre ve buluşma vakti belirle." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Begâvî, Meâlim'ut-Tenzîl, 5. cilt, 279. sayfa]

²⁰¹⁶ Şeyh Şankitî (رحمه الله) demiştir ki: "'[مَكَانًا سَوًى]/Mûsâvî bir mekân]' Yani: İnsâf ve adâlet gereği olarak, tüm insanların hâzır olmasına imkân vermek için." [Muhammed Emîn Şankitî, Edvâu'l-Beyân, 4. cilt, 536. sayfa]

²⁰¹⁷ İmâm AbdurRezzâk (رحمه الله) sahîh bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[وَأَنْ يُخْشَرَ] (Mûsâ) dedi ki: 'Vâdeniz, ziynet günü]' Bu, onların bayram günü idi. '[وَأَنْ يُخْشَرَ]' Ve insânların toplanacağı kuşluk vaktidir." Vermiş oldukları o söz için bir araya gelirler." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 361. sayfa]

²⁰¹⁸ İmâm Beğavî (رحمه الله) demiştir ki: "'[فَتَنَازَعُوا أَمْرَهُمْ بَيْنَهُمْ]/Derken işlerini aralarında nizâlaştılar]' Yani: Münâzara ve müşâvere ettiler." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Begâvî, Meâlim'ut-Tenzîl, 5. cilt, 280. sayfa]

²⁰¹⁹ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[وَيَذْهَبَا بِطَرِيقَتِكُمُ الْمُثْنَى]/Ve örnek tarîkâtınızı gidermeyi]' Sizin örnek yolunuzu ortadan kaldırmayı (murâd ediyorlar). Ve onlar, İsrâîl oğullarıdır." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 362. sayfa]

²⁰²⁰ Bu açıklama Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) aittir, dedi ki: "'[أَوْجَسَ]/Evcese]' Yani: Nefsinde bir korku buldu." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 3. cilt, 340. sayfa]

²⁰²¹ İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle demektedir: "'[أَلَا عَلَى]/Âlâ]' Yani: Gâlib olan sensin. Yani: Gâlibiyyet ve zafer senindir." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Begâvî, Meâlim'ut-Tenzîl, 5.

Ve sağ elindeki ilkâ et, onların yaptıklarını yutsun. Yaptıkları ancak bir sihirci hîlesidir. Ve sihirci nereye gelse felâh bulmaz.(69)

Ve sihirciler secdeye atıl(arak yere kapan)dılar. Dediler ki: 'Hârûn ve Mûsâ'nın Rabbine îmân ettik.'(70)²⁰²²

(Firavun) dedi ki: 'Size izin vermeden önce ona îmân ettiniz. Muhakkak ki o, elbette sihri o size tâlim eden büyüğünüzdür. O bakımdan, elbette ellerinizi ve ayaklarınızı çaprazdan keseceğim ve elbette hurma dallarına sizi asacağım. Ve elbette hangimizin azâbı daha şiddetli ve daha bâki (o vakit) ilmedersiniz.'(71)

Dediler ki: 'Beyyinelerden bize gelen ve o bizi yaratan üzerine asla seni seçmeyiz. Artık kazâ edeceğini kazâ et, ancak bu dünyâ hayâtına kazâ edersin.'(72)

'Muhakkak ki biz, hatâlarımızı ve üzerine bizi ikrâh ettiğin sihirden mağfîret etmesi için Rabbimize îmân ettik. Ve Allah daha hayırlı ve daha bâkidir.'(73)

Muhakkak ki o, kim Rabbine mücrim olarak²⁰²³ gelirse, o takdirde muhakkak ki onun için Cehennem vardır. Orada ne ölür ve ne (de) hayatta kalır.(74)

Ve kim O'na sâlih ameller işlemiş bir mü'min olarak gelirse, artık işte onlar, onlar için en yüksek dereceler vardır;(75)

cilt, 284. sayfa]

²⁰²² Şeyh Useymîn (رحمه الله) demiştir ki: "Peki Mûsâ (عليه السلام) hakkında ne dersin? Hani Firavun, sihircilerin gelmesi için ondan bir zaman tâyin etmesini talep etmişti. Mûsâ da ziynet gününün duhâ vakti için onlara vaad etmişti/söz vermişti. Ziynet günü ise bayram günü demektir. Nitekim insanlar bayram günlerinde ziynetlerini takınırlar. Bu buluşma gece değil de gündüzün ortasında yukû buldu. Herkes toplandığı vakit: 'Mûsâ قَالَ لَهُمْ مُوسَى وَيَلَكُمْ لَا تَقْتُلُوا عَلَى اللَّهِ كَذِبًا فَيَسْجُتْكُمْ بِعَذَابٍ وَقَدْ خَابَ مَنْ افْتَرَى]' [Tâhâ, 61. âyet] Allah (عز وجل) şöyle buyurmuştur: 'فَتَنَزَّاعُوا أَمْرَهُمْ]' [Tâhâ Suresi, 62. âyet] 'فَتَنَزَّاعُوا أَمْرَهُمْ بِبَيْتِهِمْ وَأَسْرَوْا النُّجُوى' [Tâhâ Suresi, 62. âyet] 'فَتَنَزَّاعُوا أَمْرَهُمْ بِبَيْتِهِمْ وَأَسْرَوْا' [Enfâl Suresi, 46. âyet] 'فَتَنَزَّاعُوا أَمْرَهُمْ بِبَيْتِهِمْ وَأَسْرَوْا' [Tâhâ Suresi, 62. âyet] Mûsâ (عليه السلام)'ın bu kelâmının neticesi ise Mûsâ'ya karşı olmak için gelen bu sihircilerin onun safına geçmeleri, secdeye kapanmaları ve Firavun onların karşılarında olmasına rağmen: 'قَالُوا أَمَّا بِرَبِّ هُؤُلَاءِ]' [Tâhâ Suresi, 70. âyet] diye îlân etmeleridir. Liderleri çok kuvvetli olan büyük bir topluluğun karşısında, tek bir kimseden sudûr eden hakk kelime ne kadar tesirli olmuştur!" [Muhammed bin Sâlih el-Useymin, Likâul-Bâbi'l-Meftûh, 211. likâ]

²⁰²³ İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle demiştir: "'مُجْرِمًا'/Mücrim olarak' Yani: Müşrik olarak. Yani (kim) şîrk üzere ölürse." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Begavî, Meâlîmut-Tenzîl, 5. cilt, . sayfa]

Adn Cennetleri, altlarından nehirler cereyân eder, orada muhalledlerdir. Ve bu, tezekkî edenlerin karşılığıdır.(76)²⁰²⁴

Ve andolsun ki, Mûsâ'ya: 'Kullarımla geceleyin yürü de onlar için denizde kuru bir yol darb et. (Firavun tarafından) yetişilmekten korkma ve haşyet duyma.' diye vahyettik.(77)

Bunun üzerine Firavun ordusu ile onların (peşine) tâbi oldu da denizden onları örten örttü.(78)

Ve Firavun kavmini dalâlete düşürdü ve onları hidâyete götürmedi.(79)

'Ey İsrâîl oğulları! Sizi düşmanınızdan necât buyurduk ve size Tûr'un sağ cânibini²⁰²⁵ vaad ettik. Ve üzerinize helva ve bıldırcın inzâl ettik.'(80)

'Sizi rızıklandırduğımızın paklarından yiğin²⁰²⁶ ve onda tuğyân etmeyin, sonra üzerinize gazâbım iner. Ve kimin üzerine gazâbım inerse, artık şakî olmuştur.'(81)²⁰²⁷

'Ve muhakkak ki Ben, tevbe eden ve îmân eden ve sâlih amel işleyen, sonra hidâyet bulan için elbette Gaffâr('ım).(82)²⁰²⁸

²⁰²⁴ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "'وَذَلِكَ جَزَا مَنْ تَزَعَّى/ Ve bu, tezekkî edenlerin karşılığıdır.'" Yani: Gün3ahlardan temizlenenlerin (karşılığıdır). Ve denildi ki: "'إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ/ Lâ ilâhe illAllah]" diyenlerin karşılığıdır." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 3. cilt, 344. sayfa]

²⁰²⁵ İbn Ebî Zemenîn (رحمه الله) şöyle der: "'جَانِبَ الطُّورِ الْأَيْمَنِ/ Ve size Tûr'un sağ cânibini'" Yani: Dağın sağ (taraf)ını." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîz, 3. cilt, 122. sayfa]

²⁰²⁶ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "'كُلُّوا مِنْ طَيِّبَاتِ مَا رَزَقْنَاكُمْ/ Sizi rızıklandırduğımızın paklarından yiğin'" Sizi rızıklandırduğumuz helâldan yiğin." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 3. cilt, 345. sayfa]

²⁰²⁷ Bu açıklama İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'ya aittir. İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'فَكَادَ هَوَى/ Fekad hevâ]" Şakî olmuştur." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 365. sayfa]

²⁰²⁸ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'وَإِنِّي لَغَفَّارٌ لِمَنْ تَابَ/ Ve muhakkak ki Ben, elbette tevbe eden kimse için Gaffâr('ım))" Şirkten (tevbe eden kimse için Gaffâr('ım)) 'وَإِنِّي لَأَمْنٌ/ Ve îmân eden]' Allah'ı tevhîd eden. 'وَعَمِلَ صَالِحًا/ Ve sâlih amel işleyen]' Farzları edâ eden. 'ثُمَّ اهْتَدَى/ Sonra hidâyet bulan]' Yani: Şübhe etmeyen." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 365. sayfa]

İbn Ebî Şeybe (رحمه الله) sahîh bir sened ile Zeyd ibn Eslem (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "Kesinlikle bu Dîn'in ehli için dört (şey gerekir): [1] İslâm dâvetinin içine dâhil olmak. [2] Ve kesinlikle Allah'ı ve resûlleri -onların evvelini ve onların âhirini- ve Cennet'i ve ateşi ve ölümden sonra dirilişi tasdik etmek imândandır. [3] Ve kesinlikle imânını onunla tasdik edecek ameller işlemelisin. [4] Ve kesinlikle kendisiyle amelini güzelleştirecek bir ilim tâlim etmelisin. Sonra: 'وَإِنِّي لَأَمْنٌ/ Ve muhakkak ki Ben, elbette tevbe eden ve îmân eden ve sâlih amel işleyen, sonra hidâyet bulan kimse için Gaffâr('ım)).'" (âyetini) kıraat etti." [Ebu Bekr

'Ve seni kavminden acele ettiren nedir, ey Mûsâ?'(83)

Dedi ki: 'Onlar, işte onlar eserim üzereler. Ve ben Rabbim, razı olman için Sana acele ettim.'(84)

(Allah) buyurdu ki: 'Böylece muhakkak ki Biz, senin ardından kavmini fitneye düşürdük ve Sâmirî onları dalâlete düşürdü.'(85)

Bunun üzerine Mûsâ gazablı ve esefli kavmine rücû etti. Dedi ki: 'Ey kavmim, Rabbiniz size güzel bir vaadi vaad etmedi mi? Şu halde üzerinize ahid uzadı mı, yoksa üzerinize Rabbinizden bir gazabın inmesini murâd ettiniz de bana olan vaadinize muhâlefet ettiniz?(86)

Dediler ki: 'Sana verdiğimiz vaade kendi isteğimizle muhâlefet etmedik. Ve lâkin biz kavmin ziynetinden ağırlıklar yüklenmiştik. Bunun üzerine onları (ateşe) attık, böylece Sâmirî de ilkâ etti.'(87)

Derken onlar için, böğürmesi olan bir buzağı cesedi²⁰²⁹ ihrâc etti. Bunun üzerine dediler ki: 'Bu sizin ilâhınızdır ve Mûsâ'nın ilâhıdır, fakat unuttu.'(88)

Böyleyken görmüyorlar mı, onlara bir söz ile rücû etmiyor ve onlar için ne bir zarara ve ne (de) bir menfaate mâlik olabiliyordu.(89)

Ve andolsun ki, Hârûn onlara daha önce demişti ki: 'Ey kavmim, siz ancak onunla fitneye düşürüldünüz. Ve muhakkak ki Rabbiniz Rahmân'dır. Öyleyse bana tâbî olun ve emrime itaat edin.'(90)

Dediler ki: 'Mûsâ bize rücû edene kadar asla ona âkifler olmaktan vazgeçmeyeceğiz.'(91)²⁰³⁰

(Mûsâ döndüğünde) dedi ki: 'Ey Hârûn, ne sana mâni oldu, dalâlete düşmüş onları gördüğünde?(92)

'Ki bana tâbî olmadın. Yoksa emrime isyân mı ettin?'(93)

AbdUllah ibn Muhammed ibn Ebi Şeybe, Kitâbu'l-Îmân, 49. sayfa (136.)]

²⁰²⁹ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) dedi ki: "'[جسدًا/Cesed]' Denilmiştir ki: Başı olmayan bir cesed/heykel. Yine denilmiştir ki: Ne yarar veren ne de zarar veren bir cesed/heykel." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 3. cilt, 349. sayfa]

²⁰³⁰ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) yine şöyle demiştir: "'[لَنْ نَزِيحَ عَلَيْهِ عَاكِفِينَ/Asla ona âkifler olmaktan vazgeçmeyeceğiz]' Yani: Ona ibâdeti ikâme etmeye devam edeceğiz." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 3. cilt, 350. sayfa]

(Hârûn) dedi ki: 'Ey anamın oğlu! Sakalımdan tutma ve ne (de) başımdan. Muhakkak ki ben: 'İsrâil oğullarının arasında tefrîka çıkardın ve sözümü gözetmedin.' demenden haşyet ettim.'(94)

(Mûsâ) dedi ki: 'Öyleyse senin amacın nedir ey Sâmirî?'(95)²⁰³¹

(Sâmirî) dedi ki: 'Ben onların görmediğini gördüm. Böylece resûlun eserinden bir avuç avuçladım da onu attım.'²⁰³² Ve işte nefsim bana böyle hoş gösterdi.'(96)

(Mûsâ) dedi ki: 'O hâlde git! Artık muhakkak ki hayatta senin için: '(Bana) temâs etmeyin.' diye söylemen vardır. Ve muhakkak ki senin için asla muhâlefet edemeyeceğin bir vâde vardır. Ve ilâhına nazar et, o üzerine âkiflik edip durduğun.'²⁰³³ Elbette onu yakacağız, sonra denizde onu elbette bir savuruşla savuracağız.'(97)

İlâhınız ancak Allah'tır. O ki, O'ndan başka ilâh yoktur. O, ilmen her şeyi kuşatmıştır.(98)

İşte geçmişin bilgilerinden üzerine böyle kıssa ediyoruz. Ve sana ledûnnumuzdan bir zikir verdik.(99)²⁰³⁴

Kim ondan îrâz ederse, artık muhakkak ki o, Kıyâmet Günü bir yük²⁰³⁵ taşıyacaktır.(100)

²⁰³¹ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Süddî (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'قَالَ فَمَا [Sâmirî?]' (Mûsâ) dedi ki: 'Öyleyse senin amacın nedir ey Sâmirî?'" Ne oluyor sana ey Sâmirî?" [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 367. sayfa]

²⁰³² İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'فَقَبِضْتُ قَبِضَةً مِنْ أَثَرِ الرَّسُولِ فَنَبَذْتُهَا"/Böylece resûlun eserinden bir avuç avuçladım da onu attım.' Cibrîl'in atının toynağının altından. Sâmirî onu, İsrâil oğullarının mücevherâtının üzerine serpti. Bu sûretle, böğürtüsü olan bir buzağı cesedi/heykeli şekillendi. Onun böğürtüsü, içindeki hafif bir rüzgâr sesi idi." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, 3. cilt, Tefsîru's-Sahîh, 367. sayfa]

²⁰³³ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) dedi ki: "'قَالَ فَذَهَبَ فَإِنَّ لَكَ فِي الْحَيَاةِ أَنْ تَقُولَ لَا مِسَاسَ"/Dedi ki: 'O halde git! Artık muhakkak ki hayâtta senin için: '(Bana) temâs etmeyin.' diye söylemen vardır.' Yani: Hani sen, senin olmayan bir şeyi almış ve ona dokunmuşsun. Kendisi onu Resûl'un izinden almış ve ona dokunmuştu. Senin dünyadaki cezân: '[لَا مِسَاسَ]/(Bana) temâs etmeyin.' demektir. Yani: İnsanlara dokunmaman ve onların da sana dokunmamasıdır. '[وَأَنْ لَّكَ مَوْعِدٌ]/Ve muhakkak ki senin için bir vâde vardır.' Yani: Kıyâmet Günü. '[لَنْ تُخْلَفَهُ]/Asla muhâlefet edemeyeceğin' Yani: Senin için ondan asla bir kaçış olmayan '[وَانْظُرْ إِلَى إِلَهِكَ]/Ve ilâhına nazar et]' Yani: İbâdet ettiğin şeye. Yani buzağı'ya" [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Tâhâ Suresi, 97. âyetin tefsirinde]

²⁰³⁴ İbn Ebî Zemenî (رحمه الله) şöyle demekte: "'لَدُنْهُمْ مِنْ لَدُنَّا"/Ledûnnumuzdan]' İndimizden. '[ذِكْرٌ]/Zikir' Yani: Kur'ân." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 3. cilt, 126. sayfa]

²⁰³⁵ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'يَوْمَ [Yûm]

Orada muhalledlerdir. Ve onlar için Kıyâmet Günü kötü bir yükür.(101)

Sûr'a nefhedileceği gün. Ve o gün mücrimleri gömgök gözlü haşr ederiz.(102)

Aralarında gizlice konuşurlar ki: '(Dünyâda) on (gün) dışında kalmadınız.'(103)

Biz onların ne kavlettiklerini daha iyi ilmederiz. O vakit onların en akıllısı²⁰³⁶ der ki: '(Dünyâda) bir gün dışında kalmadınız.'(104)

Ve sana dağlardan suâl ederler. O hâlde de ki: 'Rabbim onları bir savuruşla savuracaktır.'(105)

Böylece onları dümdüz, bomboş bırakacaktır.(106)

Orada bir çukur göremezsin ve ne (de) bir tümsek.(107)

O gün dâvetçiye tabî olurlar. Onun için bir eğrilik yoktur.²⁰³⁷ Ve sesler Rahmân için kısılmıştır. Artık hafif bir sestten başkasını duymazsın.(108)

O gün Rahmân'ın izin verdiği ve sözünden râzı olduğundan başkasının şefaati bir menfaat sağlamaz.(109)

Onların önlerindeki ve arkalarındaki ilmeder ve O'nu, ilmen ihâta edemezler.(110)²⁰³⁸

Ve vecihler Hayy, Kayyûm'a boyun eğmiştir. Ve zulüm yüklenen kaybetmiştir.(111)

Ve kim sâlih amellerden -ve o mü'min olduğu halde- işlerse, artık zulümden korkmaz ve ne (de hakkının) çiğnenmesinden.(112)²⁰³⁹

وَزُرَّا/Kıyâmet Günü bir yük]' (Kıyâmet Günü) bir günâh." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 367. sayfa]

²⁰³⁶ Bu açıklama İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله)'a aittir, demiştir ki: "'[أَمْتَلُهُمْ طَرِيقَةً]/Emseluhum tarîkaten]' Yani: Onların en akıllısı." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebi Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 3. cilt, 127. sayfa]

²⁰³⁷ İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) dedi ki: "'[يَوْمَئِذٍ يَتَّبِعُونَ الدَّاعِيَ]/O gün dâvetçiye tabî olurlar.]" Sûr'un sahibine. Yani: Kabirlerinden çıktıkları zaman ona koşarlar. "[لَا عِوَجَ لَهُ]/Onun için bir eğrilik yoktur.]" Yani: Ona icâbet etmekten kaçamazlar. Ne sağa ne de sola meyledebilirler." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebi Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 3. cilt, 128. sayfa]

²⁰³⁸ İmâm Şevkânî (رحمه الله) demiştir ki: "'[وَلَا يُحِيطُونَ بِهِ عِلْمًا]/ve O'nu, ilmen ihâta edemezler.]" Yani: Allah (سبحانه وتعالى)'ya. O'nun zâtının ilmini ihâta edemezler ve ne sıfatlarının ve ne de mâlumatının." [Muhammed bin Alî eş-Şevkânî, Fethu'l-Kadîr, 923. sayfa (tek cilt olarak basım)]

²⁰³⁹ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[وَمَنْ]"

Ve işte onu Arabça bir Kur'ân olarak böyle inzâl ettik. Ve onda vaîdleri tasrîf ettik, umulur ki onlar takvâ ederler veya onlar için bir zikir ihdâs eder.(113)²⁰⁴⁰

İşte hakk Melik²⁰⁴¹ Allah teâlâdır,²⁰⁴² Ve vahyedilmesi sana kazâ edilmeden²⁰⁴³ önce Kur'ân'ı acele etme. Ve de ki: 'Rabbim, ilmimi ziyâde et.'(114)

Ve andolsun ki, bundan önce Âdem'e ahid verdik de unuttu ve onda bir azim bulmadık.(115)

Ve hani meleklere: 'Âdem'e secde edin.' buyurmuştuk, hemen secde etmişlerdi, iblîs hâric, (o) diretmişti.(116)

Bunun üzerine buyurduk ki: 'Ey Âdem! Muhakkak ki bu, senin için ve zevcen için bir düşmandır. Öyleyse sizi Cennet'ten ihrâc ettirmesin de meşakkata düşürmesin.'(117)²⁰⁴⁴

Muhakkak ki senin için orada ne acıkman söz konusudur ve ne (de) çıplak kalman.(118)

يَعْمَلُ مِنَ الصَّالِحَاتِ وَهُوَ مُؤْمِنٌ/Ve kim sâlih amellerden -ve o mü'min olduğu halde- işlerse]' hakkında demiştir ki: "Allah ancak, îmân içerisinde olan ameli kabul eder."

Yine İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nu şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'فَلَا يَخَافُ ظُلْمًا وَلَا هَضْمًا'" /artık zulümden korkmaz ve ne (de hakkının) çiğnenmesinden.]' Âdem oğlu Kıyamet Günü, günâhları artırılarak zulmedilmekten de, haseneleri hususunda hakkı yenilerek zulmedilmekten de korkmaz." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 369. sayfa]

²⁰⁴⁰ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "'وَصَرَفْنَا فِيهِ مِنَ الْوَعِيدِ/Ve onda vaîdleri tasrîf ettik]' Yani: Vaîdi zikrederek onda kavli tasrîf ettik. '[لَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ]/Umulur ki onlar takvâ ederler]' Yani: (Umulur ki) şirkten ve mâsiyyetten vikâye ederler. '[أَوْ يَخِذْتُ لَهُمْ ذِكْرًا]/Veya onlar için bir zikir ihdâs eder]' Yani: Kur'ân onlar için bir ibret ihdâs eder de ondan ibret alırlar." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 3. cilt, 357. sayfa]

²⁰⁴¹ İbn Kayyim el-Cevziyye (رحمه الله) der ki: "'[الملك]/Melik]' O, O ki, emreden ve nehyeden, mükâfât ve cezâ veren, hakir kılan ve ikrâm eden ve izzetlendiren ve zelîl kılandır." [Muhammed ibn Ebî Bekr ibn Kayyim el-Cevziyye, Miftâhu Dârû's-Saadeh, 1. cilt, 107. sayfa]

²⁰⁴² İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) diyor ki: "'[تعالى/Teâlâdır]' Yücedir." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebi Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîz, 3. cilt, 333. sayfa]

²⁰⁴³ İmâm Şevkânî (رحمه الله) şöyle demiştir: "'[أَنْ يُقْضَى إِلَيْكَ]/Sana kazâ edilmeden]' Yani vahyi sana tamamlanmadan. Müfessirler derler ki: 'Nebî (صلی الله عليه وسلم), Cebrâîl'den vahyi alırken, kendisine nâzil olan âyetlerin şevki ile, hemen onları okumaya başlıyor ve Cibrîl'nin vahyi tamamlamasını beklemiyordu. Allah, Nebî (صلی الله عليه وسلم)'i bundan nehyetmiştir.'" [Muhammed bin Alî eş-Şevkânî, Fethu'l-Kadîr, 923. sayfa (tek cilt olarak basım)]

²⁰⁴⁴ İbn Ebi Şeybe (رحمه الله), Hasen el-Basrî (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[فَلَا يُخْرِجَنَّكَ مِنْ الْجَنَّةِ فَتَشْقَى]/Öyleyse sizi Cennet'ten ihrâc ettirmesin de meşakkata düşürmesin.]" Bununla dünyâ meşakkatini kasetmektedir. Âdem oğlu, meşakkate düşmedikçe ve yorulmadıkça dünyadan bir şey alamaz." [Râvileri sikâdir. Ebu Bekr AbdUllah ibn Muhammed ibn Ebi Şeybe, Musannef, 8. cilt, 268. sayfa]

Ve orada senin ne susaman söz konusudur ve ne (de) güneşte yanman.(119)²⁰⁴⁵

Derken şeytân ona vesvese verdi, dedi ki: 'Ey Âdem, sana muhalledlik ağacına ve yok olmayan bir mülke delâlet edeyim mi?'(120)²⁰⁴⁶

Böylece ikisi ondan yediler. Bunun üzerine onlara sevâtları²⁰⁴⁷ göründü ve üzerlerini Cennet yapraklarından örtmeye başladılar. Ve Âdem, Rabbine isyân etti de şaşırıldı.(121)

Sonra Rabbi onu seçti de tevbesini kabûl buyurdu ve hidâyet etti.(122)

Dedi ki: 'Bazınız bazısına düşman olarak inin cemîân oradan. Fakat Benden size bir hidâyet geldiğinde, o vakit kim hidâyetime tabi olursa, artık dalâlete düşmez ve meşakkat çekmez.'(123)

Ve kim zikrimden îrâz ederse, o takdirde muhakkak ki onun için dar bir maîşet vardır.²⁰⁴⁸ Ve onu Kıyâmet Günü âmâ olarak haşr ederiz.(124)

Der ki: 'Rabbim! Niçin beni -ve (dünyâda) gören olduğum hâlde- âmâ olarak haşr ettin?'(125)

(Allah) buyurur ki: 'İşte böyle! Sana âyetlerimiz gelmişti de sen onları unuttun. Ve bugün sen (de) işte böyle unutulursun.'(126)

Ve işte isrâf edeni ve Rabbinin âyetlerine îmân etmeyi böyle cezâlandırırız. Ve elbette Âhret azâbı daha şiddetli ve daha bâkidir.(127)

²⁰⁴⁵ İmâm Kurtubî (رحمه الله) dedi ki: "[وَلَا تَضْحَى/Ve ne (de) güneşte yanman]' Yani: Güneşe bâriz olmayacaksın ki onun hararetini duyasın, çünkü Cennet'te güneş yoktur. Orada ancak uzayıp giden gölge vardır. Fecrin tulûundan güneşin tulûuna kadar (ki zaman) gibidir." [Ebu AbdUllah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, el-Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, Tâhâ Suresi, 119. âyetin tefsîrinde]

²⁰⁴⁶ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Süddî (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[قَالَ يَا أَدَمُ اذْكُ عَلَى شَجَرَةِ الْخُلْدِ وَمُلْكُ لَكَ بِئْسَ الْمُلْكُ/Dedi ki: 'Ey Âdem, sana muhalledlik ağacına ve yok olmayan bir mülke delâlet edeyim mi?]' Eğer ondan yersen, Allah gibi bir mülke mâlik olursun." [A'râf Suresi, 20. âyet] O takdirde ebeden ölmezsiniz." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 371. sayfa]

²⁰⁴⁷ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) şöyle dedi: "[سَوَاتِلُهُمْ/Sevâtları]' Yani: Avret (yer)leri." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 3. cilt, 360. sayfa]

²⁰⁴⁸ İmâm İbn Hibbân (رحمه الله), Ebu Hureyre (رضي الله عنه)'tan, Nebî (صلى الله عليه وسلم)'in şöyle buyurduğunu tahrîc etmiştir: "[فَإِنَّ لَهُ مَعِيشَةً ضَنْكًا/O takdirde muhakkak ki onun için dar bir maîşet vardır]' (Bu,) kabir azâbıdır." [Nûreddîn el-Heysemî, Mevâridü'z-Zamân ilâ Zevâidi İbn Hibbân (1751.) Şeyh el-Elbânî 'Sahîhu Mevâridü'z-Zamân'da (1467.) hadis için: "Hasendir" demiştir.] İbn Ebi Şeybe (رحمه الله) hasen bir sened ile Ebu Saîd el-Hudrî (رضي الله عنه)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[فَإِنَّ لَهُ مَعِيشَةً ضَنْكًا/O takdirde muhakkak ki onun için dar bir maîşet vardır]' (Bu,) kabir azâbıdır." [Ebu Bekr AbdUllah ibn Muhammed ibn Ebi Şeybe, Musannef, 8. cilt, 207. sayfa]

Öyleyse onlar için bir hidâyet olmadı mı? Onlardan önce nice kuşaklar helâk ettik. Onların meskenlerinde yürüyorlar. Muhakkak ki bunda, elbette takvâ sahipleri için²⁰⁴⁹ âyetler vardır.(128)

Rabbinden geçmiş bir kelime ve belirlenmiş bir süre²⁰⁵⁰ olmasaydı, elbette (azâb) lâzım olurdu.(129)

Bu nedenle onların söylediklerine sabret ve güneşin doğuşundan önce ve onun batışından önce Rabbini hamd ile tesbîh et. Ve gecenin vakitlerinde ve gündüzün etrafında²⁰⁵¹ da tesbîh et, umulur ki rızâyâ eresin.(130)

Ve onlardan (bazı) kesimleri, kendilerini onda fitneye düşürmek için dünya hayatının süsü olarak kendisiyle metâlandırıldığımıza gözlerini dikme. Ve Rabbinin rızkı daha hayırlı ve daha bâkidir.(131)

Ve ehline namaz ile emret ve ona devam et.²⁰⁵² Senden bir rızık istemiyoruz. Biz seni rızıklandırıyoruz. Ve âkibet takvânındır.(132)

Ve dediler ki: 'Rabbinden bir âyet ile bize gelmeli değil miydi?' Ve evvelki sahîfelerdeki²⁰⁵³ beyyinesi onlara gelmedi mi?(133)

Ve eğer onları bundan önce bir azâb ile helâk etmiş olsaydık, elbette diyeceklerdi ki: 'Rabbimiz, bize bir Resûl irsâl etseydin olmaz mıydı? Böylece zillete düşmemizden ve aşağılanmamızdan önce âyetlerine tâbî olurduk.(134)

De ki: 'Herkes beklemektedir, bu itibarla bekleyin, artık yakında kim dümdüz Sırât ashâbı ve kim hidâyet bulmuş ilmede²⁰⁵⁴siniz.'(135)

²⁰⁴⁹ Bu açıklama İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'ya aittir. İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[أُولَى النَّهْيِ/Li ūlî'n-nühâl]' Takvâ sahipleri için" [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 374. sayfa]

²⁰⁵⁰ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "[أَجَلٌ مُّسَمًّى/Belirlenmiş bir süre]' Dünyâ." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 374. sayfa]

²⁰⁵¹ İmâm AbdurRezzâk (رحمه الله) sahîh bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[وَمِنْ آثَارِ النَّهْيِ/Ve güneşin doğuşundan önce Rabbini hamd ile tesbîh et]' Bu sabah namazıdır. "[وَمِنْ آثَارِ النَّهْيِ/Ve onun batışından önce]' (Bu) ikinci namazıdır. "[وَمِنْ آثَارِ النَّهْيِ/Ve gecenin vakitlerinde]' (Bu) akşam ve yatsı namazıdır. "[وَمِنْ آثَارِ النَّهْيِ/Ve gündüzün etrafında]' (Bu da) öğlen namazıdır. [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 375. sayfa]

²⁰⁵² İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) der ki: "[وَأْمُرْ أَهْلَكَ بِالصَّلَاةِ وَاصْطَبِرْ عَلَيْهَا/Ve ehline namaz ile emret ve ona devam et.]' Yani: Namazı ikâme etmeyi emrederek onları Allah'ın azâbından kurtar. Sen de onu fiil etmeye sabret!" [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Tâhâ Sûresi, 132. âyetin tefsîrinde]

²⁰⁵³ İbn Ebi Şeybe (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[فِي الصُّحُفِ الْأُولَى/Ve evvelki sahîfelerde]' Tevrât ve İncîl('de). [Ebu Bekr AbdUllah ibn Muhammed ibn Ebi Şeybe, Musannef, 8. cilt, 350. sayfa]

²⁰⁵⁴ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) şöyle demiştir: "[قُلْ/De ki]" Yani: Ey Muhammed! Seni tekzîb eden, sana muhâlefet eden, küfrü ve inâdı üzere devam eden kimselere de ki: "[مُتَرَبِّصٌ/Herkes beklemektedir]" Yani: Bizden ve sizden (herkes beklemektedir). "[فَتَرَبَّصُوا/Bu itibarla bekleyin]" Bu itibarla gözetleyin. "[أَصْحَابُ الصِّرَاطِ السَّوِيِّ/Artık yakında kim dümdüz Sırât ashâbı ilmedeceksiniz]" Yani: Dosdoğru yol (ashâbı). "[وَمَنْ اهْتَدَى/Ve kim hidâyet bulmuş]" Hakka ve doğru yola." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Tâhâ Sûresi, 135. âyetin tefsîrinde]

21. ENBİYÂ SÛRESİ (112 âyettir)

Allah'ın ismi ile, Rahmân, Rahîm

İnsânlara hesâbları yaklaştırmıştır.²⁰⁵⁵ Ve onlar gaflet içinde îrâz edenlerdir.(1)

Rabblarından onlara bir muhdes zikir -ve onlar alay ederek onu dinlemesinler- gelmemiştir.(2)²⁰⁵⁶

Kalbleri gâfildir.²⁰⁵⁷ O zulmedenler gizlice fısıldaştılar: 'Bu misliniz bir beşer değil mi? Öyleyse sihre mi kapılacaksınız? Ve siz görüyorsunuz.'(3)

Dedi ki: 'Rabbim semâ ve arzdeki kavli ilmeder. Ve O, Semî'dir, Alîm'dir.(4)

Bilakis, dediler ki: 'Karışık düşlerdir. Bilakis onu iftirâ etmiştir. Bilakis o bir şâirdir. İmdi evvelkilere irsâl edildiği gibi bir âyet bize getirsin.'(5)²⁰⁵⁸

Onlardan önce helâk ettiğimiz bir karye îmân etmedi. Şimdi onlar mı îmân edecekler?(6)

Ve senden önce, kendilerine vahyettiğimiz adamlardan başkasını irsâl etmedik.²⁰⁵⁹ O hâlde Zikir ehline suâl edin, eğer siz ilmetmeyen iseniz.(7)²⁰⁶⁰

²⁰⁵⁵ İbn Ebi Şeybe (رحمه الله) sahîh bir sened ile İbn Cureyc (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[لَقَرَّبَ لِلنَّاسِ حِسَابَهُمْ]/İnsânlara hesâbları yaklaştırmıştır." Onlara vaad edilen (yaklaştırmıştır)." [Ebu Bekr AbdUllah ibn Muhammed ibn Ebi Şeybe, Musannef, 8. cilt, 317. sayfa]

²⁰⁵⁶ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[مَا رَابَّيْتُمْ مِنْ دُكْرٍ مِنْ رَبِّهِمْ مُخْتَلٍ/ Rabblarından onlara bir muhdes zikir gelmemiştir]" Üzerlerine Kur'an'dan bir şey nâzil olmamıştır "[أَلَا اسْتَمْعَوْهُ وَهُمْ يَلْعَبُونَ]/Ve onlar alay ederek onu dinlemesinler]". [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 377. sayfa]

²⁰⁵⁷ Bu açıklama yine İmâm Katâde (رحمه الله)'a aittir. İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[لَاهِيَةً]/Lehiyeten]' Gâfildir." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 377. sayfa]

²⁰⁵⁸ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) şöyle der: "[إِذْ أَرْسَلْنَا بِآيَةٍ كَمَا أَرْسَلْنَا دَاوُودَ]/İmdi evvelkilere irsâl edildiği gibi bir âyet bize getirsin.] Yani: Sâlih (عليه السلام)'ın devesi ve Mûsâ (عليه السلام)'ın ve Îsâ (عليه السلام)'ın âyetleri/mucizeleri gibi." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Enbiyâ Suresi, 5. âyetin tefsîrinde]

²⁰⁵⁹ İmâm Beğavî (رحمه الله) dedi ki: "[وَمَا أَرْسَلْنَا قَبْلَكَ إِلَّا رِجَالًا نُوْحِي إِلَيْهِمْ]/Ve senden önce, kendilerine vahyettiğimiz adamlardan başkasını irsâl etmedik.] Yani: Şübhesiz ki Biz, evvelkilere melekleri irsâl etmedik. Ancak kendilerine vahyettiğimiz adamlar irsâl ettik." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 5. cilt, 311. sayfa]

²⁰⁶⁰ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Abdurrahmân ibn Zeyd ibn Eslem (رحمه الله)'den tahrîc etmiştir, demiştir ki: "[فَسْئَلُوا أَهْلَ الذِّكْرِ إِنْ كُنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ]/O hâlde Zikir ehline suâl edin, eğer siz

Ve onları taam yemeyen bir cesed kılmadık. Ve muhalledler değil idiler.(8)

Sonra (verdiğimiz) vaade onlara sâdık kaldık. Böylece onları ve dilediklerimizi necât buyurduk. Ve müsrifleri²⁰⁶¹ helâk ettik.(9)

Andolsun ki, size bir Kitâb inzâl ettik. Zikriniz ondadır. Daha akletmiyor musunuz?(10)

Ve zulmetmekte olan nice karyeyi helâk ettik.²⁰⁶² Ve onlardan sonra başka bir kavim inşa ettik.(11)

Artık be'simizi hissettiklerinde, o zaman onlar oradan kaçıyorlardı.(12)²⁰⁶³

'Kaçmayın ve içinde şımartıldığınıza ve meskenlerinize rücû edin. Umulur ki siz suâl olunacaksınız.'(13)

Dediler ki: 'Veyl olsun bize, kuşkusuz biz, zâlimler olmuştuk.'(14)

Artık onların bu davaları, onları biçilmiş (ekin) ve sönmüş (ateş) kılana kadar zâil olmadı. (15)

Ve semâ ve arzı ve ikisi arasındakileri oyuncular olarak halk etmedik.(16)²⁰⁶⁴

ilmetmeyen iseniz,]' Kur'ân ehli(ne suâl edin, eğer siz ilmetmeyen iseniz)." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 18. cilt, 414. sayfa]

İmâm Kurtubî (رحمه الله) şöyle demektedir: "'فَسْئَلُوا أَهْلَ الذِّكْرِ إِنْ كُنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ/O hâlde Zikir ehline suâl edin, eğer siz ilmetmeyen iseniz,]' Yani: O hâlde Kur'ân ehlinde ilim sâhibi mü'minlere suâl edin." [Ebu AbdUllah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, el-Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, Enbiyâ Suresi, 7. âyetin tefsîrinde]

İmâm Şevkânî (رحمه الله) der ki: "Ve bu âyet ile taklîdin câiz olduğuna delil getirenler olmuştur ama bu hatadır. Bu âyetten çıkarılabilecek sâlim mânâ: 'Onlara Kitâb ve Sünnet'ten nasları suâl edin.' şeklindedir." [Muhammed bin Alî eş-Şevkânî, Fethu'l-Kadîr, 930. sayfa]

Görüldüğü gibi, bid'atçı sufilerin bu âyeti kendi uydurdıkları âyînlere delil getirmeleri safsatadır. Şöyle ki, sufiler -bazıları bağıra çağıra, bazıları sessizce- bâtil merâsimler düzenlerler ve bunlara 'zikir' ismini verirler. Oysa bu tür âyînlerin hiç biri tertemiz Sünnet'te nakledilmemiştir. Ve sonra da: 'Biz zikir ehliyiz, bize sormalısınız!' derler veya çömezlerine dedirtirler ve bu âyeti delil gösterirler.

Oysa ne yaptıkları bu işler zikirdir, ne kendileri zikir ehlidir ve ne de âyet buna delâlet etmektedir. Allah (سبحانه وتعالى) ümmeti aldatan bu zâlimlerin bellerini büksün! [Hazırlayan]

²⁰⁶¹ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, dedi ki: "'المُسرِفِينَ[Müsrifler]' Onlar müşriklerdir." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 18. cilt, 415. sayfa]

²⁰⁶² Bu açıklama Mucâhid (رحمه الله)'a aittir. İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: "'قَسَمْنَا/[Kasamnâ]' kavli hakkında demiştir ki: "Helâk ettik." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 18. cilt, 417. sayfa]

²⁰⁶³ İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) şöyle der: "'فَلَمَّا أَحْصَوْا بَاسَنَا/Artık be'simizi hissettiklerinde]' Azâbımızı gördüklerinde. Yani: Helâk edilmelerinden önce. "'إِذَا هُمْ مِنْهَا/O zaman onlar oradan]' Karyeden. "'يُرْكَضُونَ/[Kaçıyorlardı]' Firâr ediyorlardı." [Ebî Abdİllah Muhammed ibn Abdİllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 3. cilt, 142. sayfa]

Eğer bir eğlence ittihaz etmeyi murâd etseydik, elbette ledûnnumuzdan onu ittihaz ederdik,²⁰⁶⁵ (ama böyle) fiil edenler olmadık.(17)

Bilakis, hakkı bâtılın üzerine fırlatırız da beynini parçalar. İşte o zaman o, yok olur. Ve vafettiklerinizden dolayı veyl olsun size.(18)²⁰⁶⁶

Ve semâlar ve arzdakiler O'nundur. Ve O'nun indindekiler, O'na ibâdet etmekten kibirlenmezler ve yorulmazlar.(19)

Gece ve gündüz tesbîh ederler. Ara vermezler.(20)

Yoksa arzdan ilâhlar mı ittihaz ettiler, onlar neşredecekler?(21)²⁰⁶⁷

Eğer ikisi içinde Allah'tan başka ilâhlar olsaydı, elbette ikisi fesâda uğrardı. O hâlde arşın Rabbi Allah subhândır²⁰⁶⁸ vasıflandırmalarından.(22)

Fiil ettiğinden suâl olunmaz. Ve onlar suâl olunurlar.(23)²⁰⁶⁹

Yoksa O'nun dûnundan ilâhlar mı ittihaz ettiler? De ki: 'Burhânınızı getirin. Bu, benimle beraber olanların zikri ve benden öncekilerin zikridir. Bilakis, ekserîsi hakkı ilmetmezler, onun için onlar îrâz edenlerdir.(24)

Ve senden önce: 'Benden başka ilâh yoktur. Artık Bana ibâdet edin.' diye ona vahyetmeden bir resûl irsâl etmedik.(25)²⁰⁷⁰

²⁰⁶⁴ İmâm Suyûtî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "[وَمَا بَخِلْنَا بِهَا] Ve semâ ve arzı ve ikisi arasındakileri oyuncular olarak halk etmedik." Biz, ikisini abes olarak halketmedik ve ne (de) bâtıl olarak." [Ebu'l-Fadl Celâleddîn bin Muhammed bin Ebî Bekr es-Suyûtî, ed-Durru'l-Mensûr fi't-Tefsîr bi'l-Me'sûr, Enbiyâ Sûresi, 16. âyetin tefsîrinde]

²⁰⁶⁵ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "[وَمَا بَخِلْنَا بِهَا] Elbette ledûnnumuzdan onu ittihaz ederdik." İndimizden (onu ittihaz ederdik). Ve Cennet' halk etmezdik ve ne ateşi ve ne ölümü ve ne (de) hayâtı." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 18. cilt, 421. sayfa]

²⁰⁶⁶ İbn Ebî Şeybe (رحمه الله) sahîh bir sened ile Hasen el-Basrî (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[وَمَا بَخِلْنَا بِهَا] Ve vafettiklerinizden dolayı veyl olsun size." Vallahi o veyl, her yalancı vafedici için Kıyâmet Günü'ne kadardır." [Ebu Bekr AbdUllah ibn Muhammed ibn Ebî Şeybe, Musannef, 8. cilt, 258. sayfa]

²⁰⁶⁷ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[وَمَا بَخِلْنَا بِهَا] Neşredecekler." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 18. cilt, 424. sayfa]

²⁰⁶⁸ İbn Ebî Zemenîn (رحمه الله) şöyle demektedir: "[وَمَا بَخِلْنَا بِهَا] O, subhândır." (Allah,) Nefsini söylediklerinden tenzîh buyurur." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 3. cilt, 144. sayfa]

²⁰⁶⁹ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[وَمَا بَخِلْنَا بِهَا] Fiil ettiğinden suâl olunmaz. Ve onlar suâl olunurlar." Kullarına fiil ettiğinden suâl olunmaz. Kullar ise amellerinden suâl olunurlar." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 18. cilt, 426. sayfa]

Ve dediler ki: 'Rahmân evlâd ittihaz etmiştir.' O, subhândır. Bilakis, ikrâm edilmiş kullardır (onlar).(26)²⁰⁷¹

Kavilde O'nun önüne geçmezler. Ve onlar O'nun emri ile amel ederler.(27)²⁰⁷²

Onların önlerindeki ve arkalarındaki ilmeder. Ve onlar, râzı olduğundan başkasına²⁰⁷³ şefaet etmezler. Ve onlar, O'nun haşyetinden titrerler.(28)

Ve onlardan kim: 'Muhakkak ki ben O'nun dûnundan bir ilâhım.' derse, o takdirde işte Cehennem ile onu cezâlandırırız. Zâlimleri işte böyle cezâlandırırız.(29)

Ve o küfredenler, semâlar ve arzın bitişik olduğunu görmediler mi? Böylece ikisini ayırdık. Ve hayâtı olan her şeyi sudan kıldık. Daha îmân etmiyorlar mı?(30)

Ve arzda onları sarsmasın diye sağlam dağlar kıldık. Ve orada geniş yollar kıldık. Umulur ki onlar ihtidâ ederler.(31)²⁰⁷⁴

Ve semâyı mahfûz bir tavan kıldık. Ve onlar âyetlerinden îrâz edenlerdir.(32)

²⁰⁷⁰ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'مَا [أَزْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ مِنْ رَسُولٍ إِلَّا نُوْجِي إِلَيْهِ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنَا فَاعْبُدُونِ] Ve senden önce: 'Benden başka ilâh yoktur. Artık Bana ibâdet edin.' diye ona vahyetmeden bir resûl irsâl etmedik.' Resûller ihlâs ve tevhîd ile irsâl edilmişlerdir. (Dil ile) söyleyip ikrâr etmedikçe bir amel onlardan kabul edilmez. Şeriatlar muhtelif. Tevrât'ta bir şeriat vardır. İncil'de bir şeriat vardır. Kur'ân'da da bir şeriat vardır. Helâl, harâm ve bunların tümü, Allah'a karşı ihlâsta ve O'nu birlemede ve tevhîd etmededir." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 18. cilt, 427. sayfa]

²⁰⁷¹ İbn Ebî Zemenîn (رحمه الله) şöyle demiştir: "'سُبْحَانَكَ/O, subhândır.'" Nefsini, söylediklerinden tenzîh buyurur. "[بَلْ عِبَادٌ مُّكْرَمُونَ/Bilakis ikrâm edilmiş kullardır (onlar).]" Yani: Melekler. Onlar, Allah'a keremli (kullardır)." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 3. cilt, 144. sayfa]

²⁰⁷² Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "'لَا يَسْبِقُونَهُ بِالْقَوْلِ/Kavilde O'nun önüne geçmezler.'" Bu, Allah'tan meleklerle bir senâdır. "[لَا يَسْبِقُونَهُ بِالْقَوْلِ/Kavilde O'nun önüne geçmezler.]" kavlinin mânâsı: Onlar, O'nun hilâfına bir kavil etmezler. Bu, Allahu (تعالى)'nın "[يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَقْدِمُوا بَيْنَ يَدَيَّ] يا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَقْدِمُوا بَيْنَ يَدَيَّ/Ey o îmân edenler! Allah ve Resûlu'nun önüne geçmeyin" [Hucurât Suresi, 1. âyet] kavli gibidir. Yani: Kitâb ve Sünnet hilâfına bir kavil etmeyin. Âişe (رضي الله عنها)'dan rivâyetle, Nebî (صلى الله عليه وسلم)'in şöyle buyurduğu sâbit olmuştur: 'Kim Dîn'imizde, ondan olmayan bir şeyi ihdâs ederse, o reddolunmuştur.' [Buhârî ve Muslim tahrîc etmiştir.] Dinde ihdâs etmek, Kitâb ve Sünnet'e muhâlif söz söylemektir. Ve Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: "[وَهُمْ بِأَمْرِهِ يُعْمَلُونَ/Ve onlar O'nun emri ile amel ederler.]" Mânâsı: Onlar, kavlen olsun fiilen olsun asla Allahu (تعالى)'ya muhâlefet etmezler." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 3. cilt, 179. sayfa]

²⁰⁷³ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'[لَا يُنْزِلُنَا إِلَّا رِزْقًا رَّازٍ/Râzı olduğundan başkasına]' Kendisinden râzı olduğu kimseden başkasına." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 18. cilt, 429. sayfa]

²⁰⁷⁴ Nahl Suresi'nin 16. âyeti için yapılan açıklamaya bakınız

Ve O, O ki, gece ve gündüz ve güneş ve ayı halk etmiştir. Hepsi bir felekte yüzerler.(33)

Ve senden önce bir beşer için muhalledlik kılmadık. Öyleyse, eğer sen ölürsen, o vakit onlar muhalledler mi olacak?(34)

Her nefis ölümü tadacaktır. Ve bir fitne olarak şerr ve hayır ile sizi ibtilâ edeceğiz. Ve Bize rüçû ettirileceksiniz.(35)²⁰⁷⁵

Ve o küfredenler seni gördüklerinde seni istihzâ dışında ittihaz etmezler. (Derler ki:) 'Bu mu ilâhlarınızı o zikreden?'²⁰⁷⁶ Ve Rahmân'ın zikrine onlar, onlardır kâfirler.(36)

İnsân aceleden halk edilmiştir.²⁰⁷⁷ Size yakında âyetlerimi göstereceğim, artık Benden acele istemeyin.(37)

Ve derler ki: 'Bu vaad ne zaman, eğer sâdıklar iseniz?''(38)²⁰⁷⁸

Eğer o küfredenler vecihlerinden ve ne (de) sırtlarından ateşi savamayacakları zamanı ilmetsele. Ve onlar nusret edilmezler.(39)

Bilakis onlara ansızın gelecek de onları şaşırtacaktır. Artık onu reddetmeye güç yetiremezler. Ve onlara süre verilmez.(40)²⁰⁷⁹

Ve andolsun ki, senden önce resûller ile istihzâ edilmiş, bu yüzden onlardan o maskaralığa alanları, kendisiyle onların istihzâ etmiş oldukları kuşatmıştır.(41)²⁰⁸⁰

²⁰⁷⁵ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile İbn Abbâs (رضي الله عنهم)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'وَنَبْلُوكُمْ بِالشَّرِّ وَالْخَيْرِ/Ve şerr ve hayır ile sizi ibtilâ edeceğiz.'" Şiddet ve rahatlık ile, sağlık ve hastalık ile, zenginlik ve fakirlik ile, helâl ve harâm ile, itaat ve mâsiyyet ile, hidâyet ve dalâlet ile sizi sınayacağız. "وَالْيَا تُرْجَعُونَ/Ve Bize rüçû ettirileceksiniz.'" Bize döndürülürler ve iyisi ile kötüsü ile amellerine göre karşılık alırlar." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsiri'l-Kur'ân, 18. cilt, 440. sayfa]

²⁰⁷⁶ İmâm Kurtubî (رحمه الله) demiştir ki: "'يَذْكُرُ/İlâhlarınızı zikreden.'" Yani: Kötülük ile ve ayıblayarak (ilâhlarınızı zikreden)." [Ebu AbdUllah Muhammed ibn Ahmed el-Kurtubî, El-Câmi'lî-Ahkâmî'l-Kur'ân, Enbiyâ Suresi, 36. âyetin tefsirinde]

²⁰⁷⁷ İmâm AbdurRezzâk (رحمه الله), Katâde (رحمه الله)'tan sahîh bir sened ile tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'[يَخْلُقُ الْإِنْسَانَ مِنْ عَجَلٍ/İnsân aceleden halk edilmiştir]' Aceleci olarak halk edilmiştir." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 385. sayfa]

²⁰⁷⁸ Bu âyet Yûnus Sûresi'nin 48. âyeti, Neml Sûresi'nin 71. âyeti, Sebe Sûresi'nin 29. Âyeti, Yâsîn Sûresi'nin 48. âyeti ve Mülk Sûresi'nin 25. âyeti ile aynıdır

²⁰⁷⁹ İbn Ebi Zemenin (رحمه الله) şöyle demiştir: "'[وَلَا هُمْ يَنْظُرُونَ/Ve onlara süre verilmez.]" tehir (edilmez)." [Ebî Abdİllah Muhammed ibn Abdİllah ibn Ebî Zemenin, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 3. cilt, 147. sayfa]

²⁰⁸⁰ En'âm Sûresi'nin 10. âyeti ile aynıdır

De ki: 'Sizi gece ve gündüz Rahmân'dan kim koruyacak?' Bilakis onlar Rabblerinin zikrinden îrâz edenlerdir.(42)

Yoksa onlar için kendilerini dûnumuzdan men' edecek ilâhlar mı var?²⁰⁸¹ Onlar nefislerine nusret etmeye güç yetiremezler. Ve Bizden onlara sâhib çıkılmaz.(43)

Bilakis, bunları ve babalarını metâlandırdık. Nihâyet üzerlerine ömürleri uzadı. Artık görmüyorlar mı Bizim arza gelip onun etrafından eksilttiğimizi? Bu durumda gâlibler onlar mı?(44)

De ki: 'Sizi ancak vahiy ile inzâr ediyorum.'²⁰⁸² Ve sağırlar inzâr edildiklerinde dâveti işitmezler.(45)²⁰⁸³

Ve eğer onlara Rabbinin azâbından bir esinti temâs etse, elbette derler ki: 'Veyl olsun bize, muhakkak ki biz zâlimler olduk.'(46)

Ve Kıyâmet Günü için adâlet terazilerini koyacağız. Artık bir nefse bir şey ile zulmedilmez. Ve eğer hardaldan bir dâne miskâlî olsa, onu getiririz. Ve hesâb görücü olarak Biz kifâyet ederiz.(47)

Ve andolsun ki, Mûsâ ve Hârûn'a Furkân'ı verdik.²⁰⁸⁴ Ve muttakîler için bir ziyâ ve bir zikir olarak.(48)

Onlar ki gıyâben Rabblerinden haşyet duyarlar. Ve onlar Saat'ten²⁰⁸⁵ titrerler.(49)

²⁰⁸¹ Seyh Sa'dî (رحمه الله) der ki: "'أَمْ لَهُمُ إِلَهَةٌ تَمْنَعُهُمْ مِنْ دُونِنَا]' Yoksa onlar için kendilerini dûnumuzdan men' edecek ilâhlar mı var?]' Yani: Onlara bir zarar vermeyi murâd ettiğimizde, bu zararı ve üzerlerine inen şerri onlardan def' etmeye gücü yeten bir ilâhları mı var?'" [Abdurrahmân bin Nâsir es-Sa'dî, Tefsîru'l-Kerîmu'l-Rahmân fî Tefsîri Kelâmi'l-Mennân, 611. sayfa (tek cilt olarak basım)]

²⁰⁸² İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle demiştir: "'قُلْ إِنَّمَا أَنزَلْتُكُم بِالْوَحْيِ]' De ki: 'Sizi ancak vahiy ile inzâr ediyorum.]" Yani: Sizi Kur'ân ile korkutuyorum." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 5. cilt, 321. sayfa]

²⁰⁸³ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'وَلَا يَسْمَعُ الدَّعَاءَ إِذَا مَا يَنْذَرُونَ/Ve sağırlar inzâr edildiklerinde dâveti işitmezler.]" Şübhesiz ki kâfir, Allah'ın Kitâb'ına karşı sağırdır, mü'minin ve îmân ehlinin işittiği gibi işitmez onu, ondan yararlanmaz ve onu akletmez." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 18. cilt, 450. sayfa]

²⁰⁸⁴ İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle demiştir: "'وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَى وَهَارُونَ الْفُرْقَانَ/Ve andolsun ki, Mûsâ ve Hârûn'a Furkân'ı verdik.]" Yani: Hakk ile batılı tefrik eden/ayıran Kitâb. Ve bu Tevrât'tır." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 5. cilt, 322. sayfa]

²⁰⁸⁵ Seyh Useymîn (رحمه الله) der ki: "'[السَّاعَةِ/Saat]' Kıyâmet'tir." [Muhammed bin Sâlih el-Useymîn, Lukmân Suresi Tefsîri, 202. sayfa]

Ve bu, bir mübârek zikirdir, onu inzâl ettik. Şimdi siz onu inkâr mı ediyorsunuz?(50)

Ve andolsun ki, daha önce İbrâhîm'e rüşdünü vermiştik.²⁰⁸⁶ Ve onu ilmedenler idik.(51)

Hani babası ve kavmine demişti ki: 'Sizin onlara o âkif olduğunuz²⁰⁸⁷ bu timsâller²⁰⁸⁸ nedir?'(52)

Dediler ki: 'Babalarımızı onlara ibâdet ediyor bulduk.'(53)

Dedi ki: 'Andolsun ki, siz ve babalarınız mübîn bir dâlalet içinde olanlarsınız.'(54)

Dediler ki: 'Bize hakk ile mi geldin, yoksa sen eğlenenlerden misin?'(55)

Dedi ki: 'Bilakis! Rabbiniz, semâlar ve arzın Rabbidir, O ki, onları yaratmıştır. Ve ben bunun üzerine şâhidlik edenlerdenim.'(56)

'Ve TAllahi,²⁰⁸⁹ elbette sizin arkanızı dönmenizin ardından putlarınıza tuzak kuracağım.'(57)

Derken onları paramparça kıldı, onlardan bir büyüğü hâric. Ola ki onlar ona mürâcaat ederler.(58)²⁰⁹⁰

Dediler ki: 'Kim ilâhlarımıza bunu fiil etti? Muhakkak ki o, elbette zâlimlerdendir.'(59)

²⁰⁸⁶ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, Allah (سبحانه)nin: 'وَلَقَدْ آتَيْنَا إِبْرَاهِيمَ رُشْدَهُ مِنْ قَبْلُ/Ve andolsun ki, daha önce İbrâhîm'e rüşdünü vermiştik.' kavli hakkında demiştir ki: "Onu daha küçükken hidâyet etmiştik." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 18. cilt, 455. sayfa]

²⁰⁸⁷ İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) şöyle demiştir: "'اَللّٰهُ اَنْتُمْ لَهَا عَاكِفُونَ/Sizin onlara o âkif olduğunuz]' Onlara ibâdet etmeyi ikâme etmekte olduğunuz." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebi Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 3. cilt, 150. sayfa]

²⁰⁸⁸ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'اَلتِّمَسَالِلُ/Timsâller]' Putlar." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 18. cilt, 455. sayfa]

²⁰⁸⁹ İmâm Kurtubî (رحمه الله) demiştir ki: "Ve '[اَللّٰهُ/tAllahi]'deki '[ت/t]' kasemde/yeminde sadece Allah'ın ismine hâs bir husustur." [Ebu AbdUllah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, el-Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, Enbiyâ Suresi, 57. âyetin tefsîrinde]

²⁰⁹⁰ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'اَلْعَلَّاهُمْ/Ola ki onlar ona mürâcaat ederler.'" Umulur ki onlar tezekkür ederler veya basîret edinirler ümîdi ile onlara böyle bir tertip hazırladı." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 18. cilt, 459. sayfa]

Dediler ki: 'Biz onları (kötülükle) zikreden²⁰⁹¹ bir delikanlı duyduk, ona: 'İbrâhîm' denilirmiş.'(60)

Dediler ki: 'O halde onu insanların gözü önüne getirin. Ola ki onlar şahidlik ederler.'(61)

Dediler ki: 'Bunu ilâhlarımıza sen mi fiil ettin, ey İbrâhîm?'(62)

Dedi ki: 'Bilakis! Onu, onların şu büyükleri fiil etmiştir. O halde onlara suâl edin, eğer nutuk edenler iseler.'(63)

Bunun üzerine nefislerine rücû ettiler de dediler ki: 'Muhakkak ki siz, siz zâlimlersiniz.'(64)²⁰⁹²

Sonra (eski) kafaları üzerine döndüler²⁰⁹³ de: 'Andolsun ki, bunların nutuk etmeyeceğini sen ilmediyorsun.' (dediler).(65)

(İbrâhîm) dedi ki: 'Öyleyse Allah'ın dûnundan bir şeyle size bir menfaat sağlamayana ve size bir zarar vermeyene mi ibâdet ediyorsunuz?'(66)

'Yuh size ve Allah'ın dûnundan ibâdet ettiklerinize. Daha akletmiyor musunuz?'(67)²⁰⁹⁴

Dediler ki: 'Onu yakın ve ilâhlarımıza nusret edin, eğer fâiller iseniz.'(68)

Buyurduk ki: 'Ey ateş, İbrâhîm üzerine soğuk ve selâmet ol.'(69)

Ve bir tuzak ona murâd ettiler de daha çok hüsrâna uğrayanlar onları kıldık.(70)

²⁰⁹¹ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) şöyle demiştir: "'[يَذْكُرُهُمْ/Onları (kötülükle) zikreden]' Yani: Onları ayıblayan." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 3. cilt, 388. sayfa]

²⁰⁹² Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) yine der ki: "'[فَرَجَعُوا إِلَىٰ أَنفُسِهِمْ فَقَالُوا إِنَّكُمْ أَنْتُمُ الظَّالِمُونَ]/Bunun üzerine nefislerine rücû ettiler de dediler ki: 'Muhakkak ki siz, siz zâlimlersiniz.']" Mânâsı: Fikirlerine ve akıllarına müracaat ettiler ve dediler ki: 'Şübhesiz ki sizler zâlimlersiniz.' Yani, kendi nefisinden bir şeyi def' edemeyen şeylere ibâdet ettiğiniz için zâlimlersiniz." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 3. cilt, 389. sayfa]

²⁰⁹³ İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle demiştir: "'[وَنُكِسُوا عَلَىٰ رُؤُسِهِمْ]/Sonra (eski) kafaları üzerine döndüler]' Yani aslında kendilerinin zâlim kimseler olduklarını ikrâr ettikleri hâlde küfre dönüş yaptılar." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 5. cilt, 326. sayfa]

²⁰⁹⁴ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "'[أَفَبِ يَكْفُرُكُمْ/ Yuh size]' Yani: Kokuşmuşluk ve kir size olsun. '[وَلَمَّا تَغَابُوا مِنْ دُونِ اللَّهِ]/Ve Allah'ın dûnundan ibâdet ettiklerinize]' Yani: Putlara. Ve Allah (سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى) 'nın kavli: '[أَفَلَا تَعْقِلُونَ]/Artık akletmiyor musunuz?]' Yani: Sizin, bunu bilecek bir aklınız yok mu?" [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 3. cilt, 389.-390. sayfalar]

Ve onu ve Lût'u, âlemler için o içini bereketlendirdiğimiz arza necât buyurduk.(71)

Ve İshâk'ı ve nâfile olarak Yâkûb'u ona hibe ettik.²⁰⁹⁵ Ve hepsini sâlihler kıldık.(72)

Ve emrimizle hidâyete götüren imâmlar onları kıldık. Ve hayırlar fiil etmelerini ve namazı ikâme etmelerini ve zekâtı vermelerini onlara vahyettik. Ve Bize ibâdet edenler oldular.(73)

Ve Lût, bir hüküm ve ilim ona verdik. Ve o habîs ameller işlemekte olan bir karyeden²⁰⁹⁶ onu necât buyurduk. Muhakkak ki onlar kötü, fâsık bir kavim idiler.(74)

Ve rahmetimize onu dâhil ettik. Muhakkak ki o, sâlihlerdendi.(75)

Ve Nûh, hani daha önce nidâ etmişti de ona icâbet etmiştik,²⁰⁹⁷ nihâyet onu ve ehlini azîm bir sıkıntıdan necât buyurmuştuk.(76)

Ve kavimden ona nusret verdik, onlar ki âyetlerimizi tekzîb ettiler. Muhakkak ki onlar, kötü bir kavim idiler. Bu yüzden topluca onları gark ettik.(77)

Ve Dâvud ve Süleymân, hani bir ekin hakkında hüküm veriyorlardı, hani kavmin koyunları onun içinde yayılmıştı. Ve onların hükümlerine şâhidler olduk.(78)

Böylece onu Süleymân'a fehmettirmiştik. Ve hepsine hüküm ve ilim verdik. Ve Dâvud ile beraber tesbîh etmeleri için dağları ve kuşları musahhar ettik. Ve (bunlara) fâiller olanlarız.(79)

Ve sizin için, sizi kötü durumunuzdan²⁰⁹⁸ koruması için zırh sanatını ona tâlim ettik. Artık siz şükredenler misiniz?(80)

²⁰⁹⁵ İmâm Kurtubî (رحمه الله) diyor ki: "'وَوَهَبْنَا لَهُ إِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ نَافِلَةً'/Ve ona İshâk'ı ve nâfile olarak Yâkûb'u hibe ettik.'" Yani: Ziyâde olarak. Çünkü o, İshâk için duâ etmişti. Yâkûb ise herhangi bir duâ olmaksızın kendisine ziyâde olarak verilmişti. Böylece bu, nâfile olmuştur. Yani istediği şeye ziyâde olmuştur." [Ebu AbdUllah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, el-Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, Enbiyâ Sûresi, 72. âyetin tefsîrinde]

²⁰⁹⁶ İmâm Şevkânî (رحمه الله) şöyle demiştir: "'كَانَتْ تَعْمَلُ الْخَبَائِثَ'/Habîs ameller işlemekte olan]" Mânâsı: O karye ehli, çirkin fiiller irtikab ediyordu. Âyette geçen 'القريّة'/Karye]' kelimesi ile kastedilen, o karyenin halkıdır. Onların işlemiş oldukları pis ve çirkin fiiller, livâta/homoseksüellik gibi fiillerdi." [Muhammed bin Ali eş-Şevkânî, Fethu'l-Kadîr, 941. sayfa (tek cilt olarak basım)]

²⁰⁹⁷ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) şöyle demiştir: "Allah (تعالى), kendisini tekzîb ettikleri vakit kavmi aleyhine duâ eden, kulu ve Resûlu Nûh (عليه السلام)'a icâbet ettiğini haber vermektedir." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dîmaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Enbiyâ Sûresi, 76. âyetin tefsîrinde]

Ve Süleymân'a güçlü esen rüzgârı (verdik). Onun emri ile o içini bereketlendirdiğimiz arza cereyân ediyordu. Ve (Biz) her şeye âlimler olanlarız.(81)

Ve şeytânlardan, onun için dalgıçlık eden ve bunun dûnunda ameller amel edenler(i de musahhar ettik). Ve onlar için muhâfaza edenler olanlardık.(82)

Ve Eyyûb, hani Rabbine: 'Bana zarar temâs etti ve Sen merhametlilerin en merhametlisisin.' diye nidâ etmişti.(83)

Bunun üzerine ona icâbet ettik de zarardan kendisinde olanı kaldırdık. Ve ona ehlini ve onlarla beraber bir mislini verdik,²⁰⁹⁹ indimizden bir rahmet ve ibâdet edenler için bir zikrâ.(84)²¹⁰⁰

Ve İsmâîl ve İdrîs ve Zu'l-Kifl,²¹⁰¹ hepsi sabredenlerdendi.(85)

Ve rahmetimize onları dâhil ettik. Muhakkak ki onlar, sâlihlerdendi.(86)

Ve Zu'n-Nûn, hani gazablanarak gitmişti de kendisine asla kudretimizin yetmeyeceğini zannetmişti. Derken zulmetler içinde: 'Senden başka ilâh yoktur. Subhânsın²¹⁰² Muhakkak ki ben, zâlimlerden oldum.' diye duâ etmişti.(87)

Bunun üzerine ona icâbet ettik ve onu gamdan necât buyurduk. Ve işte mü'minleri böyle necât buyururuz.(88)

²⁰⁹⁸ İmâm Beğavî (رحمه الله) der ki: "'[بِأْسِكُمْ]/Kötü durumunuzdan]' Yani: Harbte sizi düşmanlarınızdan (koruması için)." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Begavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 5. cilt, 335. sayfa]

²⁰⁹⁹ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, Allah (سبحانه)'nın kavli: 'وَأَتَيْنَاهُ أَهْلَهُ وَمِثْلَهُمْ مَعَهُمْ/Ve ona ehlini ve onlarla beraber bir mislini verdik]' hakkında şöyle demiştir: "Allah onun ehlini aynen diriltti ve onların mislini kendilerine ziyâde etti." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 18. cilt, 507. sayfa]

²¹⁰⁰ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "'[وَذَكَّرَى لِلْعَابِدِينَ]/Ve ibâdet edenler için bir zikrâ]' Yani: İbâdet edenler için bir vaaz ve ibret" [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 3. cilt, 401. sayfa]

²¹⁰¹ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, Allah (سبحانه)'nın: 'وَذَا الْكِفْلِ/ve Zu'l-Kifl]' kavli hakkında demiştir ki: "O, nebî olmayan sâlih bir zattır. O, emrini kavmine ulaştırmak, bu emri onlar için ikâme etmek ve aralarında adâlet ile hükmetmek üzere bir nebîye kefil olmuştur. Bunu yapmış ve bu nedenle de 'وَذَا الْكِفْلِ/Zu'l-Kifl]' (yani: Kefâlet sahibi) olarak isimlendirilmiştir." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 18. cilt, 509. sayfa]

²¹⁰² Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) diyor ki: "'[سُبْحَانَكَ]/Subhânsın]' Bu, (Allah'ı) her kötülükten tenzîh etmek içindir." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 1. cilt, 388. sayfa]

İmâm Beğavî (رحمه الله) ise şöyle der: "'[سُبْحَانَكَ]/Subhânsın]' Seni tenzîh ederiz." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Begavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 1. cilt, 80. sayfa]

Ve Zekeriyyâ, hani Rabbine nidâ etmişti: 'Rabbim! Beni ferden bırakma.'²¹⁰³
Ve Sen vârislerin en hayırlısısın.'(89)

Bunun üzerine ona icâbet ettik ve ona Yahyâ'yı hibe ettik. Ve kendisi için zevcesini islâh ettik.²¹⁰⁴ **Muhakkak ki onlar, hayırlarda koşuşanlar idiler. Ve umarak ve korkarak Bize duâ ederlerdi. Ve Bize huşû duyanlar idiler.**(90)

Ve o fercini koruyan,²¹⁰⁵ **böylece ona rûhumuzdan nefhetmiştik ve onu ve oğlunu âlemlere bir âyet kılmıştık.**(91)

Muhakkak ki bu ümmetiniz, bir ümmettir.²¹⁰⁶ **Ve Ben Rabbinizim, artık Bana ibâdet edin.**(92)

Ve işlerini aralarında parça parça ettiler.²¹⁰⁷ **Hepsi Bize rücû edeceklerdir.**(93)

Ve kim -ve o mü'min olduğu halde- sâlih amellerden işlerse, artık onun sa'yı için küfrân yoktur.²¹⁰⁸ **Ve muhakkak ki Biz, onun için yazıcılarız.**(94)

Ve kendisini helâk ettiğimiz bir karye üzerine harâmdır ki onlar rücû edemezler.(95)²¹⁰⁹

²¹⁰³ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "'[رَبِّ لَا تَذَرْنِي فَرْدًا]/Rabbim! Beni ferden bırakma.]" Yani: Tek bırakma." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîrül-Kur'ân, 3. cilt, 405. sayfa]

²¹⁰⁴ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[وَأَصْلَحْنَا لَهُ زَوْجَهُ]/Ve kendisi için zevcesini islâh ettik]" Zevcesi kısır idi. Allah onu doğurgan kılmış ve o hanımdan kendisine Yahyâ'yı hibe etmiştir." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 18. cilt, 520.-521. sayfalar]

²¹⁰⁵ İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle demiştir: "'[وَالَّتِي أَحْصَيْتُ فَرْجَهَا]/Ve o fercini koruyan]" (Fercini) harâmdan muhâfaza eden. Ve (Allah (سبحانه وتعالى) bu âyet ile) Meryem binti İmrân'ı murâd etmiştir." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Begavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 5. cilt, 353. sayfa]

²¹⁰⁶ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[أَمَّاكُمْ أُمَّةٌ وَاحِدَةٌ]/Ümmetiniz, bir ümmettir]" Dîn'iniz bir Dîn'dir." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 18. cilt, 523. sayfa]

²¹⁰⁷ İbn Ebî Zemenîn (رحمه الله) şöyle demiştir: "'[وَتَقَطَّعُوا أَمْرَهُمْ بَيْنَهُمْ]/Ve işlerini aralarında parça parça ettiler.]" Yani: Kitâb ehli. Yani: Emrolundukları dinlerini parça parça ettiler. Yani İslâm'ı parça parça ettiler ve başka bir dine girdiler." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîrül-Kur'ânî'l-Azîz, 3. cilt, 160. sayfa]

²¹⁰⁸ İmâm Şevkânî (رحمه الله) der ki: "'[فَلَا كُفْرَانَ لِسَعْيِهِ]/Artık onun sa'yı için küfrân yoktur]" Yani: Onun ameli inkâr edilmez, mükâfâtı zâyi edilmez. Küfür, îmânın zıddıdır. Küfür de aynı şekilde, nimeti inkâr etmek olup şükrün zıddıdır." [Muhammed bin Ali eş-Şevkânî, Fethu'l-Kadir, 947. sayfa (tek cilt olarak basım)]

²¹⁰⁹ İbn Batta el-Ukberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile İkrime (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, Allah (سبحانه) 'nın: "'[وَحَرَامٌ عَلَى قَرْيَةٍ أَهْلَكْنَاهَا أَنَّهُمْ لَا يَرْجِعُونَ]/Ve kendisini helâk ettiğimiz bir karye üzerine harâmdır ki onlar rücû edemezler.]" kavli hakkında demiştir ki: "Onlar tevbeye rücû edemezler." [Ebî Abdîllah UbeydUllah ibn Muhammed ibn Batta el-Ukberî, el-İbâne an Şerâi'ti'l-Fırkatî'n-Nâciyye (1789.)]

Nihâyet Ye'cüc ve Me'cüc (seddi) açıldığı ve onların her tepeden akın ettikleri zaman.(96)

Ve hakk vaad yaklaşır, işte o zaman o küfredenlerin gözleri donakahr. (Derler ki:) 'Veyl olsun bize, bundan gaflet içinde idik. Bilakis, biz zâlimler olduk.'(97)

Muhakkak ki, siz ve Allah'ın dûnundan ibâdet ettikleriniz Cehennem odunusunuz, siz ona varacaksınız.(98)

Eğer onlar ilâh olsalardı ona varmazlardı. Ve hepsi orada muhalledlerdir.(99)

Onlar için orada derin bir iç çekiş vardır! Ve onlar orada işitmezler.(100)

Muhakkak ki, o kendileri için Bizden güzellik geçmiş olanlar, işte onlar ondan uzaklaştırılmışlardır.(101)

Onun hıştırtısını işitmezler. Ve onlar nefislerinin iştâh duydukları içinde muhalledlerdir.(102)

En büyük korku onları hüznlendirmez. Ve melekler onları karşılar: 'Bu, o sizin vaad olduğunuz gününüzdür.' (derler.)(103)

Yazılı kâğıt tomarlarının dürülmesi gibi²¹¹⁰ semâyı düreğemiz gün. Evvel halk etmeye başladığımız gibi onu iâde edeceğiz, üzerimize bir vaad olarak. Muhakkak ki Biz, fâiller olanız.(104)

Ve andolsun ki, Zikr'in ardından Zebûr'da Arz'a, ona sâlih kullarımın vâris olacağını yazmıştık.(105)²¹¹¹

Muhakkak ki bunda, ibâdet edenler kavmi için elbette bir tebliğ vardır.(106)

Ve seni âlemler için rahmet dışında irsâl etmedik.(107)²¹¹²

²¹¹⁰ İmâm AbdurRezzâk (رحمه الله), İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'dan hasen bir sened ile tahrîc etmiştir, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: 'يَكْتُبُ السِّجْلَ لِلْكَتَبِ/Yazılı kâğıt tomarlarının dürülmesi gibi]' kavli hakkında demiştir ki: "Sayfanın kitâba dürülmesi gibi." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 398. sayfa]

²¹¹¹ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'[Zebûr'da]' Kitâb(ta). 'بِذِكْرِ/Zikir'in ardından]' Allah indindeki Ummu'l-Kitâb/Kitâbların Anası."

Yine İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: 'أَرْضُ/Arz'a]' kavli hakkında demiştir ki: "Cennet." 'يَرْثُهَا عِبَادِي الصَّالِحُونَ/ona sâlih kullarımın vâris olacağını yazmıştık.]] [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 18. cilt, 547. ve 549. sayfalar]

²¹¹² İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) der ki: "'وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا رَحْمَةً لِّلْعَالَمِينَ/Ve seni âlemler için rahmet dışında

De ki: 'Bana ancak, ilâhınızın bir ilâh olduğu vahyediliyor. Artık siz müslüman oluyor musunuz?'(108)

Buna rağmen yüz çevirirlerse, o takdirde de ki: 'Size eşit olarak bildirdim ve size vaad edilen yakın mı yoksa uzak mı bilmiyorum.'(109)

'Muhakkak ki O, sözden cehrettiklerinizi ilmeder ve gizlediklerinizi (de) ilmeder.'(110)

'Ve bilmem, belki o sizin için bir fitnedir ve bir süreye kadar bir metâdır.'(111)²¹¹³

Dedi ki: 'Ey Rabbim, Hakk ile hükmet. Ve Rabbimiz, vafettikleriniz üzerine istiâne dilenilecek Rahmân'dır.'(112)²¹¹⁴

irsâl etmedik.] Allahu (تعالى), Muhammed (صلی الله علیه وسلم)'i âlemler için bir rahmet kıldığını haber veriyor. Yani onu tüm âlemler için rahmet olarak irsâl etmiştir. Kim bu rahmeti kabul eder ve bu nimete şükrederse, dünyâ ve Âhiret'te mes'ûd olur. Kim de onu reddeder ve onu inkâr ederse, dünyâ ve Âhiret'te hüsrâna uğrar." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Enbiyâ Suresi, 107. âyetin tefsîrinde]

²¹¹³ İmâm Beğavî (رحمه الله) diyor ki: "'[وَأَنْ أُنْزِلَ لَعْنَةً/Ve bilmem, belki o sizin için]' Yani: Belki de sizden azâbın tehir edilmesi, zikri geçmeyen bir anlama gelmektedir. '[وَبِرْ فِتْنَةً/Bir fitnedir]' Bir sınamadır. '[وَمَتَاعٌ إِلَى جِين]/Ve bir süreye kadar bir metâdır]' Yani: Ecelleriniz bitene kadar metâlanırsınız." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Begavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 5. cilt, 360. sayfa]

²¹¹⁴ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) şöyle demektedir: "'[قَالَ رَبِّ احْكُم بِالْحَقِّ/Dedi ki: 'Ey Rabbim, Hakk ile hükmet.]' Yani: Biz ve hakkı tezkîb eden kavmimiz arasında kesin hüküm ver. Ve Allah (سبحانه) 'nın kavli: '[وَرَبُّنَا الرَّحْمَنُ الْمُسْتَعَانُ عَلَى مَا تَصِفُونَ]/Ve Rabbimiz, sizin vafettiklerinize karşı istiâne dilenilecek Rahmân'dır.' Yani: Dediklerine ve uydurdıkları yalanlara karşı. Onlar türlü türlü tezkîb ve iftirâ atıyorlardı. Ve Allah, bu hususta size karşı istiâne/yardım dilenilecek olandır." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Enbiyâ Sûresi, 112. âyetin tefsîrinde]

22. HAC SÛRESİ (78 âyettir)

Allah'ın ismi ile, Rahmân, Rahîm

Ey insânlar, Rabbinize takvâ edin. Muhakkak ki Saat'in²¹¹⁵ zelzelesi azîm bir şeydir.(1)

Onu göreceğiniz gün, her emziren emzirdiğinden geçer ve her hâmile kadın hamlini vaz' eder.²¹¹⁶ Ve insanları sarhoş görürsün ve onlar sarhoş değillerdir. Ve lâkin Allah'ın azâbı şiddetlidir.(2)

Ve insânlardan kimi Allah hakkında ilimsizce mücâdele eder ve her azgın şeytâna tâbî olur.(3)

Onun üzerine yazılmıştır ki,²¹¹⁷ kim ona velî olursa,²¹¹⁸ o takdirde muhakkak ki (şeytân)²¹¹⁹ onu dalâlete düşürür²¹²⁰ ve onu alevli ateşin azâbına sürükler.(4)²¹²¹

Ey insânlar, eğer ba'stan bir kuşku içinde iseniz, öyle ki kuşkusuz Biz, size beyân etmek için sizi topraktan, sonra bir nutfeden, sonra bir alakadan, sonra belli ve belirsiz bir mudgadan halk ettik.²¹²² Dilediğimizi rahimlerde

²¹¹⁵ Şeyh Useymîn (رحمه الله) der ki: "'[السَّاعَةُ/Saat]' Kıyâmet'tir." [Muhammed bin Sâlih el-Useymin, Lukmân Suresi Tefsîri, 202. sayfa]

²¹¹⁶ İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle demiştir: "'[وَتَضَعُ كُلُّ ذَاتٍ حَمْلٍ حَمْلَهَا/Ve her hâmile kadın hamlini vaz' eder.]" Yani: O günün dehşetinden çocuğunu düşürür." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Begavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 5. cilt, 363. sayfa]

²¹¹⁷ İmâm AbdurRezzâk (رحمه الله) sahîh bir isnâd ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'[كُتِبَ عَلَيْهِ أَنَّهُ/Onun üzerine yazılmıştır ki]' Şeytân üzerine yazılmıştır." [Ebu Bekr AbdurRezzâk bin Hemmâm es-San'ânî, Tefsîru AbdurRezzâk, 2. cilt, 32. sayfa]

²¹¹⁸ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'[مَنْ يُؤَلِّهُ/Kim onu velî edinirse]' (Kim) ona tâbî olursa." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 18. cilt, 566. sayfa]

²¹¹⁹ Bu açıklama İmâm Taberî (رحمه الله)'a, demiştir ki: "'[أَنَّهُ/Ennehû]' Muhakkak ki şeytân." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 18. cilt, 566. sayfa]

²¹²⁰ İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle der: "'[يُضِلُّهُ/Onu dalâlete düşürür]' Yani: Kim ona velî/dost olursa, onu dalâlete düşürür." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Begavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 5. cilt, 366. sayfa]

²¹²¹ Bu açıklama yine İmâm Taberî (رحمه الله)'a aittir, demiştir ki: "'[يَهْدِيهِ/Yehdîhi]' (Onu) sürükler." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 18. cilt, 567. sayfa]

²¹²² İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) demiştir ki: "'[يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّ كُنْتُمْ فِي رَيْبٍ/Ey insânlar, eğer bir kuşku içinde iseniz]' Yani: Bir şübhe içinde (iseniz). '[مِنْ بَابِ]' O, Kıyâmet Günü iade olunmaktır; rûhların ve cesetlerin dirilmesidir. '[وَيَأْتِي خَلْقًاكُمْ مِنْ تَرَابٍ/Öyle ki kuşkusuz Biz, sizi topraktan

müsemmâ bir ecele kadar kararlaştırırız. Sonra sizi bir çocuk olarak ihrâc ederiz, sonra şiddetliliğinize ulaşmanız için.²¹²³ Ve sizden kimi vefât eder ve sizden kimi ömrün en rezil çağına döndürülür, ilmin ardından bir şeyi ilmetmez olsun diye. Ve arzı kupkuru görürsün, derken üzerine suyu inzâl inzâl ettiğimizde, kıpırdar ve kabarır ve her güzel çiftten (nebatlar) bitirir.(5)

Bu, Allah'ın, O'nun hakk olmasından ve O'nun mevtâyâ hayât vermesinden ve O'nun her şey üzerine kadîr olmasındandır.(6)

Ve Saat'in²¹²⁴ gelmesindendir. Onda kuşku yoktur. Ve Allah'ın kabirlerdekilere ba's edeceğindendir.(7)

Ve insânlardan kimi, Allah hakkında ilimsizce ve bir hidâyet edicisi olmaksızın ve münîr bir kitâbı olmaksızın mücâdele eder.(8)

Allah'ın yolundan dalâlete düşürmek için²¹²⁵ yanını eğip бүker.²¹²⁶ Onun için dünyâda bir aşağılanma vardır ve ona Kıyâmet Günü yangın azâbını tattıracağız.(9)

'Bu, ellerinin takdîm ettiğinden dolayı ve Allah'ın zulmedici olmamasındandır.'(10)

Ve insânlardan kimi Allah'a kıydan ibâdet eder.²¹²⁷ Artık ona bir hayır isâbet ederse, onunla mutmain olur. Ve ona bir fitne isâbet ederse, vechi üzerine döner, (o) dünyâ ve Âhîret hüsrâna uğramıştır. İşte o mübîn hüsrândır.(11)

halkettik!' Yani: Sizin için topraktan yarattığı bir asıldan. O, Âdem (عليه السلام)'ın kendisinden halk edildiği asıldır. '[ثُمَّ مِنْ نُطْفَةٍ/Sonra bir nutfeden]' Yani: Sonra onun neslini önemsiz bir sudan müteşekkil çamurdan kılmıştır. '[ثُمَّ مِنْ مَضْغَةٍ/Sonra bir alakadan, sonra bir mudgadan]' Şöyle ki nutfе, kadının rahminde istikrâr kılınca, kırk gün böylece kalır. Bu nutfeye, kendisine birleşen şeyler ilâve edilir. Sonra o, Allah'ın izni ile kırmızı bir alakaya/kan pıhtısına dönüşür. Kırk gün de böylece kalır. Sonra değişim geçirir ve mudgaya/et parçasına dönüşür. Mudga: şekli ve hatları belli olmayan et parçası demektir. Sonra o şekillenmeye ve biçimlenmeye başlar ve ondan bir baş, eller, göğüs, karın, uyluklar, ayaklar ve sair uzuvlar sûret bulur." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Hac Suresi, 5. âyetin tefsîrinde]

²¹²³ İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle dedi: "[ثُمَّ لِيُتَبَلَّغُوا أَشَدَّكُمْ/Sonra şiddetliliğinize ulaşmanız için]' Yani: Kemâl ve kuvvete (ulaşmanız için). [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 5. cilt, 367. sayfa]

²¹²⁴ 1. âyete bknz.

²¹²⁵ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "[لِيُضِلَّ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ/Allah'ın yolundan dalâlete düşürmek için]' Yani: Allah'ın dininden insânları dalâlete düşürmek için." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 3. cilt, 423. sayfa]

²¹²⁶ İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle demektedir: "[ثَانِي عَطْفِهِ/Yanını eğip бүker]' Yani: Kasılarak ve kibirlenerek." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 5. cilt, 368. sayfa]

²¹²⁷ İmâm Buhârî (رحمه الله), İbn Abbâs (رضي الله عنهم)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[وَمِنَ النَّاسِ مَنْ]

Allah'ın d nundan ona zarar veremeyene ve ona menfaat sağlayamayana du  eder.²¹²⁸ İşte o derin dalâlettir.(12)

Zararı menfaatinden daha yakın olana du  eder. Elbette ne kötü bir mevl dır ve elbette ne kötü bir yolda tır.(13)²¹²⁹

Muhakkak ki Allah, o îmân edenler ve sâlih amel i leyenleri altlarından nehirler cereyân eden Cennetlere dâhil eder. Muhakkak ki Allah, murâd ettiğini fiil eder.(14)

Kim Allah'ın ona dünyâda ve  hret'te asla nusret vermeyeceğini zannediyor ise, o halde semâya bir sebep uzatsın, sonra kessin de nazar etsin, tuzağı gayzını giderecek mi?(15)²¹³⁰

Ve i te onu beyyin âyetler olarak böyle inzâl ettik. Ve   bhesiz ki Allah irâde ettiğine hidâyet eder.(16)

Muhakkak ki o îmân edenler ve o yahûdiler ve sâbîiler ve nasârâ ve mecus ler ve o şirk ko anlar,²¹³¹ muhakkak ki Allah Kıyâmet Günü aralarını fasledecektir.²¹³² Muhakkak ki Allah, her şey üzerine   hidtir.(17)

فَعْبُدُوا اللَّهَ عَلَىٰ حَرْفٍ/Ve insânlardan kimi Allah'a kıydan ibâdet eder.]. Adam Medîne'ye geliyor, eğer karısı bir erkek  ocuk dünyâya getirmiş ve atı yavrulamışsa: 'Bu sâlih bir dindir.' diyordu. Ama eğer karısı doğum yapmamış ve atı yavrulamamış ise: 'Bu kötü bir dindir.' diyordu." [Ebu Abd llah Muhammed bin İsmâil el-Buhârî, Câmiu's-Sahîh, Kitâbu't-Tefsîr (4742.)]

²¹²⁸ İmâm Şevkânî (رحمه الله) der ki: "[يَدْعُوا مِنْ لَدُنِ اللَّهِ مَا لَا يَنْصُرُهُ وَمَا لَا يَنْفَعُهُ]" Allah'ın d nundan ona ne zarar verebilene ve ne (de) menfaat sağlayana du  eder.]. Yani: Yüzü üzere tepetaklak olan ve küfre d nen bu kimse, Allah'tan başkasına du  eder. Yani: Allah'a ibâdet etmekten vazgeçer de, kendilerine ibâdet etmeyi terk etse bile ona herhangi bir zarar veremeyecek olan putlara ibâdet eder. Ayrıca o putlara ibâdet ettiğinde, bu putlar ona yarar da veremezler. Çünkü putlar, zarar vermeye de yarar vermeye de kudreti olmayan cansız nesnelerdir." [Muhammed bin Al  e -Şevkânî, Fethu'l-Kadîr, 956. sayfa (tek cilt olarak basım)]

²¹²⁹ Ebu'l-Muzaffer es-Semânî (رحمه الله)   yle demiştir: "[لَيْسَ الْمَوْلَىٰ]/Elbette ne kötü bir mevl dır]' Yani: Ne kötü yardımcısıdır. Şöyle de denilmiştir: 'Ne kötü m b dtur!' Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: '[وَلَيْسَ الْعَشِيرُ]/Ve elbette ne kötü bir yolda tır]' Yani: Yolda , arkadaş. Araplar 'e i' hayat yolda ı olması hasebiyle '[الْعَشِيرُ/A  r]' olarak isimlendirirler." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Semânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur n, 3. cilt, 426. sayfa]

²¹³⁰ İmâm Hâkim (رحمه الله), İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[مَنْ كَانَ يَظُنُّ أَنَّ] Kim Allah'ın ona dünyâda ve  hret'te asla nusret vermeyeceğini zannediyor ise, o hâlde semâya bir sebep uzatsın, sonra kessin de nazar etsin, tuzağı gayzını giderecek mi?]' Kim, Allah'ın Muhammed'e yardım etmeyeceğini zannediyorsa, tavana bir ip bağlasın, sonra ölünceye kadar onunla kendisini boğsun." [Ebu Abd llah Muhammed bin Abd llah el-Hâkim en-Nisâbûrî, el-Müstedrek ale's-Sahîhayn (2/386); Hâkim eserin sahih olduğunu belirtmiş ve Zehebî ona muvâfakat etmiştir.]

²¹³¹ İmâm AbdurRezzâk (رحمه الله) sahih bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[أَنَّ الدِّينَ أَمْنُوا وَالَّذِينَ هَادُوا وَالصَّابِّينَ وَالنَّصَارَىٰ وَالْمَجُوسَ وَالَّذِينَ أَشْرَكُوا]/Muhakkak ki o îmân edenler ve o yahûdiler ve sâbîiler ve nasârâ ve mecus ler ve o şirk ko anlar]' Sâbîiler: Meleklerle ibâdet eden,

Görmedin mi, Allah'a, semâlardakiler ve arzdakiler ve güneş ve ay ve yıldızlar ve dağlar ve ağaçlar ve debelenenler ve insânlardan çoğunun O'na secde ettiğini? Ve çoğunun üzerine azâb hakk olmuştur. Ve Allah kimi alçaltırsa, artık ona ikrâm edecek yoktur.²¹³³ Muhakkak ki Allah, dilediğini fiil eder.(18)²¹³⁴

Bu ikisi, Rabbleri hakkında hasımlaşan iki hasımdır.²¹³⁵ İmdi o küfredenler, onlar için ateşten elbiseler kesilmiştir. Başlarının fevkinden kaynar su dökülür.(19)

Onunla, batınlarındakiler ve cildleri eritilir.(20)

Ve onlar içindir demirden kamçılar.(21)

Her ne zaman oradan gamdan hurûc etmeyi murâd ettiklerinde, oraya iâde edilirler. 'Yangın azâbım tadın!' (denilir).(22)

Muhakkak ki Allah, o îmân edenler ve sâlih amel işleyenleri altlarından nehirler cereyân eden Cennetlere dâhil eder. Orada altından bilezikler ve inci takınırlar. Ve orada elbiseleri ipektir.(23)

Ve sözün tayyibine hidâyet edilmişlerdir ve Hamîd'in Sırât'ına hidâyet edilmişlerdir.(24)²¹³⁶

kibleye namaz kılan ve Zebûr okuyan bir kavimdir. Mecûsiler: Güneşe, aya ve ateşe ibâdet ederler. Ve o şirk koşanlar ise putlara ibâdet ederler. Dinler altıdır. Beşi şeytânın ve biri Rahmân'ındır." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 405.-406. sayfalar]

²¹³² İmâm Beğavî (رحمه الله) der ki: "'[يَقْضَىٰ بَيْنَهُمْ]Aralarını fasledecektir.' Aralarında hükmedecektir." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Begavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 5. cilt, 371. sayfa]

²¹³³ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "'[وَكثِيرٌ مِنَ النَّاسِ]Ve insânlardan çoğu]' Yani: Müslümanlar. '[وَكثِيرٌ حَقٌّ عَلَيْهِ الْعَذَابُ]Ve çoğu üzerine azâb hakk olmuştur.' Bunlar kâfirlerdir. Burada azâb onların üzerine ancak, secdeyi terk etmeleri nedeniyle hakk olmuştur. Âyetin mânâsı şöyledir: İnsanların çoğu secde etmeye karşı direnmiş ve üzerlerine azâb hakk olmuştur. '[وَمَنْ يُّهِنِ اللَّهُ فَمَا لَهُ مِنْ] Ve Allah kimi alçaltırsa, artık ona ikrâm edecek yoktur.' Yani: Allah kimi şakî/bedbaht eyleirse, artık onu saîd/mutlu kılaacak yoktur. Bazıları da şöyle demiştir: Allah kimi önemsiz kılsa, Allah kimi zelil ederse, atk onun için bir ikrâm yoktur. Yani kimse ona ikrâm edemez." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 3. cilt, 428. sayfa]

²¹³⁴ Secde âyetidir

²¹³⁵ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[هَٰذَاكَ خَصْمَانِ اخْتَصَمَا فِي رَبِّهِمْ]Bu ikisi, Rabbleri hakkında hasımlaşan iki hasımdır.' Ba's/Dirilme hakkında birbirleriyle tartışan mü'min ve kâfir gibi" [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, 3. cilt, Tefsîru's-Sahîh, 406. sayfa]

²¹³⁶ İmâm Taberî (رحمه الله) şöyle demektedir: "'[وَهَدُّنَا إِلَى الطَّيِّبِ مِنَ الْقَوْلِ]Ve sözün tayyibine hidâyet edilmişlerdir]' Ve Rabbleri onları dünyâda: '[إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ]Allah'tan başka ilâh yoktur]'a hidâyet

Muhakkak ki o küfredenler ve Allah'ın yolundan ve içinde yerliler ve dışarıdan gelen insanlar için o müsâvî kıldığımız Mescidi'l-Harâm'dan alıkoyarlar. Ve kim orada zulüm ile ilhâdı murâd ederse,²¹³⁷ ona elim bir azâbtan tattırırız.(25)

Ve hani İbrâhîm'e: 'Bana bir şeyi şirk koşma ve beytimi tavâf edenler ve kıyâm edenler ve rükû edenler ve secde edenler için tathir et.' diye beytin mekâmını belirlemiştik.(26)

Ve insânlar içinde Hacc'ı duyur.²¹³⁸ Sana gelsinler yaya olarak ve tüm uzak yollardan gelen her arık binek üzerinde.(27)

Kendileri için menfaatlara şâhidlik etmeleri²¹³⁹ ve kurbanlık davarlardan kendilerini rızıklandığı üzere mâlûm günlerde Allah'ın ismini zikretmeleri²¹⁴⁰ için. Artık onlardan yiyecek ve yoksula fakîre taam edin.(28)

Sonra kirlerini kazâ etsinler ve nezîrlerini îfâ etsinler ve Beyti'l-Atûk'i tavâf etsinler.(29)²¹⁴¹

etmiştir. '[وَهُدُوا إِلَى صِرَاطِ الْحَمِيدِ/Ve Hamîd'in Sırât'ına hidâyet edilmişlerdir]' Rabbleri onları dünyâda Hamîd Rabbin yoluna hidâyet etmiştir. Ve O'nun yolu: O'nun dînine, mahlûkâtına Şeriât kıldığı ve ona sülûk etmelerini emrettiği İslâm dînine hidâyet etmiştir. '[الْحَمِيد/Hamîd]' Mânâsı: O, halk etmiş olduğu velîler indinde mahmûddur/hamd edilendir. Ve Allah'a ve Resûl'üne o îmân edenlere gelince, öyleyse Allah'ın sâlih amellerden emrettiğine itaat ederlerse, o takdirde muhakkak ki Allah onları altlarından nehirler cereyân eden Adn Cennetlerine dâhil edecektir." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 18. cilt, 594. sayfa (ihtisâr edilmiştir)]

²¹³⁷ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'وَمَنْ يُرِدْ فِيهِ بِالْحَدِّ بَظْلٌ/Ve kim orada zulüm ile ilhâdı murâd ederse]' Şirki (murâd ederse)."

İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'وَمَنْ يُرِدْ فِيهِ بِالْحَدِّ بَظْلٌ/Ve kim orada zulüm ile ilhâdı murâd ederse]' Orada kötü amel işlerse." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 409. sayfa]

²¹³⁸ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) diyor ki: "'وَأَيَّنْ فِي النَّاسِ بِالْحَجِّ/Ve insânlar içinde Hacc'ı duyur.]' Yani: İnsânlar içinde, onları Hacc'a, binâ etmeni sana emrettiğimiz bu Beyt'e dâvet ederek nidâ et." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîm, Hacc Suresi, 27. âyetin tefsîrinde]

²¹³⁹ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'لِيَشْهَدُوا مَنَافِعَ لَهُمْ/Kendileri için menfaatlara şâhidlik etmeleri için]' Ahîret'te ecir ve dünyâda ticâret." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 18. cilt, 609. sayfa]

²¹⁴⁰ İbn Ebî Zemenîn (رحمه الله) şöyle dedi: "'وَيَذْكُرُوا اسْمَ اللَّهِ فِي أَيَّامٍ مَعْلُومَاتٍ/Ve mâlûm günlerde Allah'ın ismini zikretmeleri]' Ve o, Zilhice'nin 10 günüdür. O günlerin sonuncusu, kurban kesme günüdür. '[عَلَى مَا رَزَقَهُمْ مِنْ بَهِيمَةِ الْأَنْعَامِ]' Kurban kesildiği ve boğazlandığı zaman." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîz, 3. cilt, 178. sayfa]

²¹⁴¹ İmâm Taberî (رحمه الله) der ki: "'ثُمَّ لِيَقْضُوا تَقْتَهُمْ/Sonra kirlerini kazâ etsinler]' Sonra Hacc'larının menâsikinden olanı kaza etsinler/yerine getirsinler: Saçlarını kessinler ve bıyıklarından alsınlar ve cemrelere (taş) atsınlar ve Beyt'i tavâf etsinler. '[وَلْيُقِضُوا نَذْرُهُمْ/Ve nezîrlerini îfâ etsinler]' Ve

İşte böyle. Ve kim Allah'ın hürmetlerine tâzîm ederse, artık o onun için Rabbi indinde daha hayırlıdır. Ve üzerinize size tilâvet edilen müstesnâ davarlar sizin için helâl edildi. O hâlde putların pisliğinden ictinâb edin ve yalandan²¹⁴² ictinâb edin.(30)

Allah için, O'na şirk koşmayarak hanîfler (olun). Ve kim Allah'a şirk koşarsa, artık sanki (o) semâdan düşmüş de kendisini kuşlar kapışıyor veya rüzgâr onu uzak bir mekâna sürüklüyordur.(31)

İşte böyle. Ve kim Allah'ın şîârlarına tâzîm ederse,²¹⁴³ artık muhakkak ki o kalblerin takvâsındandır.(32)

Sizin için onlarda musemmâ bir ecele kadar menfaatler vardır. Sonra onların mahalli²¹⁴⁴ Beyti'l-Atîk'tir.(33)

Ve her ümmet için kendilerini rızıklandığı kurbanlık davarlardan üzerlerine Allah'ın ismini zikretmeleri için kurban kesme kıldık. İmdi ilâhınız bir ilâhtır, artık O'na teslîm olun. Ve boyun eğenleri tebşîr et.(34)

Onlar ki, Allah zikredildiğinde kalbleri ürperir. Ve kendilerine isâbet edene sabrederler ve namazı ikâme ederler ve kendilerini rızıklandığımızdan infâk ederler.(35)

Ve büyük baş hayvanları (da) sizin için Allah'ın şîârlarından kıldık. Onlarda sizin için bir hayır vardır. Öyleyse onlar (kurban edilmek üzere) kâim oldukları halde²¹⁴⁵ üzerlerine Allah'ın ismini zikredin. Bunun üzerine yanları üzere

kurbanlıklardan Allah'a nezrettikleri/adadıkları deve ve benzeri diğer hayvanları ifâ etsinler. '[وَلْيَطُوفُوا بِالنَّبِيِّ الْعَتِيقِ/Ve Beyti'l-Atîk'i tavâf etsinler]' Ve Allah'ın Beytu'l-Harâm'ını tavâf etsinler." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 18. cilt, 614. sayfa]

İbn Nasr el-Mervezî (رحمه الله) şöyle demekte: "'[وَلْيَطُوفُوا بِالنَّبِيِّ الْعَتِيقِ/Ve Beyti'l-Atîk'i tavâf etsinler]' Tavâfin adedini ve keyfiyyetini Allah Resûlu (صلى الله عليه وسلم) Sünneti ile beyân etmiştir." [Ebu Abdîllah Muhammed bin Nasr bin Yahyâ el-Mervezî, Kitâbu's-Sunne, 128.-129. sayfalar]

²¹⁴² Bu açıklama Mucâhid (رحمه الله)'a aittir. Âdem ibn Ebî İyâs (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[قَوْلُ الزُّورِ/Kavle'z-zûr]' Yalan." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 414. sayfa]

²¹⁴³ Âdem ibn Ebî İyâs (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[وَمَنْ يُعْظَمُ شَعَائِرُ/Ve kim Allah'ın şîârlarına tâzîm ederse]' Kurbanlıkları iyi büyütür, besler ve güzelleştirir." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 415. sayfa]

²¹⁴⁴ İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle der: "'[ثُمَّ مَحَلُّهَا/Sonra onların mahalli]' Yani: Onların kesilme yeri." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Begavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 5. cilt, 385. sayfa]

²¹⁴⁵ Bu açıklama İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'ya aittir. İmâm Ziyâeddîn el-Makdisî (رحمه الله) sahîh bir sened ile İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[صَوَافٍ/Savâff]' Kâim oldukları halde." [Ebu Abdîllah Ziyâeddîn bin AbdîlVâhid el-Makdisî, el-Ehâdîsu'l-Muhtâre, 11. cilt, 176. sayfa (163.)]

düşüklerinde artık onlardan yiğit ve kanaatliye ve dilenene taam edin. İşte onları sizin için böyle musahhar ettik, umulur ki siz şükredersiniz.(36)

Onların etleri asla Allah'a nâil olmaz ve ne (de) kanları. Ve lâkin O'na sizden takvâ nâil olur. İşte onları böyle sizin için musahhar etmiştir, sizi hidâyet ettiğinden dolayı Allah'ı tekbîr etmeniz için. Ve muhsinleri tebşîr et!(37)

Muhakkak ki Allah, o îmân edenlerden (kâfirlerin ezâsını) def edecektir. Muhakkak ki Allah, küfrânda bulunan tüm hâinlere muhabbet etmez.(38)

O kıtâl edilenlere zulmedildiklerinden dolayı izin verildi. Ve muhakkak ki Allah, onlara nusret vermeye elbette kadîrdır.(39)

Onlar ki, diyârlarından haksızlıkla ihrâc edildiler, ancak 'Rabbimiz Allah'tır.' diyorlar diye. Ve eğer Allah, insânları, onların bazısını bazısı ile defetmiş olmasaydı, elbette manastırlar ve kiliseler ve havralar ve içlerinde Allah'ın ismi çok zikredilen mescidler yerle bir edilirdi. Ve elbette Allah, O'na nusret edene nusret verir.²¹⁴⁶ Muhakkak ki Allah, elbette Kaviyy'dir, Azîz'dir.(40)

Onlar ki, eğer onları arzda temkîn edersek, namazı ikâme ederler ve zekâtı verirler ve mârûfu emrederler ve münkerden nehyederler. Ve işlerin âkibeti Allah'adır.(41)

Ve eğer seni tekzîb ediyorlarsa, işte onlardan önce Nûh kavmi ve Âd ve Semûd (da) tekzîb etmişti.(42)

Ve İbrâhîm kavmi ve Lût kavmi (de).(43)

Ve Medyen ashâbı. Ve Mûsâ (da) tekzîb edildi. Bunun üzerine kâfirlere mühlet verdim, sonra onları yakaladım. Artık nasıl oldu inkârım?(44)

Böylece nice karyeyi -ve onlar zulmetmekteyken- helâk ettik. Artık duvarları çatılarının üzerine çökmüş ve kuyuları ve sağlam köşkleri kullanılmaz olmuştur.(45)

²¹⁴⁶ İmâm Beğavî (رحمه الله) demiştir ki: "'[وَمَسَاجِدُ يُذَكَّرُ فِيهَا اسْمُ اللَّهِ كَثِيرًا]' Ve içlerinde Allah'ın ismi çok zikredilen mescidler]' Yani Muhammed (صلی الله علیه وسلم)'in ümmetinden müslümanların mescidleri. '[وَلْيَنْصُرَنَّ اللَّهُ مَنْ يَنْصُرُهُ]' Ve elbette Allah, O'na nusret edene nusret verir.'" [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 5. cilt, 389. sayfa]

Öyleyse arzda seyr etmediler mi, bu sebeble kendileri için onunla akledecek kalbleri veya onunla işitecekleri kulakları olsun? Fakat gerçek şu ki, gözler âmâ olmaz ve lâkin o sadırların içindeki kalbler âmâ olur.(46)

Ve senden azâbı acele istiyorlar. Ve Allah vaadine asla muhâlefet etmez. Ve muhakkak ki Allah indinde bir gün sizin saydığınız bin sene gibidir.(47)

Ve kendilerine -ve onlar zulmediyor iken- süre verdiğim nice karye vardır. Sonra onları yakaladım. Ve dönüş Banadır.(48)

De ki: 'Ey insânlar, ben sizin için ancak mubîn bir inzâr ediciyim.'(49)²¹⁴⁷

İmdi o îmân edenler ve sâlih amel işleyenler, onlar için bir mağfiret ve bir kerîm rızık vardır. (50)²¹⁴⁸

Ve âyetlerimizde âciz bırak(maya kalkış)ıcılar olarak²¹⁴⁹ o sa'y edenler, işte onlar Cahîm ashâbıdır.(51)

Ve senden önce, bir temennî ettiğinde, onun temennî ettiğine şeytânın ilkâ etmediği²¹⁵⁰ bir resûl irsâl etmedik ve ne (de) bir nebî. Fakat Allah, şeytânın ilkâ ettiğini nesheder. Sonra Allah âyetlerini muhkem kılar. Ve Allah, Âlîm'dir, Hakîm'dir.(52)

²¹⁴⁷ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) şöyle demiştir: "'[إِنَّمَا أَنَا لَكُمْ نَذِيرٌ مُبِينٌ]/De ki: 'Ey insânlar, ben sizin için ancak mubîn bir inzâr ediciyim.'" Yani: Beni size Allah ancak, şiddetli bir azâbın öncesinde sizi inzâr edici/uyarıcı olarak irsâl etmiştir. Sizin hesabınıza dâir hiçbir şey bana ait değildir. Sizin durumunuz Allah'a aittir. Eğer dilerse, size azâbı âcilen verir. Eğer dilerse onu sizden te'hîr eder. Eğer dilerse O'na tevbe edenin tevbesini kabul eder. Ve eğer dilerse, üzerine şekâveti yazdığı kimseyi dalâlete düşürür. O, dilediğini fiil eden, murâd eden ve seçendir." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Hac Sûresi, 49. âyetin tefsîrinde]

²¹⁴⁸ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "'[وَرَزَقْنَا كَرِيمًا]/Ve bir kerîm rızık]' Bir kerîm rızık, ebediyyen kesilmeyen rızıktır. Yine denilmiştir ki: O, Cennettir." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 3. cilt, 446. sayfa]

²¹⁴⁹ İmâm AbdurRezzâk (رحمه الله) sahîh bir sened Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[آيَاتِنَا مُعْجَزِينَ]/âyetlerimizde âciz bırak(maya kalkış)ıcılar olarak]' Allah'ın âyetlerini tekzîb ederler, böylece Allah'ı âciz bırakacaklarını zannederler ve asla O'nu âciz bırakamazlar."

Âdem ibn Ebî İyâs (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'ın ise şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'İnsanları Nebî (صلی الله عليه وسلم)'e ittibâ etmekten alıkoymaya yeltenen yelteniciler." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 421. sayfa]

²¹⁵⁰ İmâm Buhârî (رحمه الله), İbn Abbâs (رضي الله عنه)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'Konuştuğunda şeytân onun sözüne ilkâ eder. Fakat Allah şeytânın ilkâ ettiğini ibtâl eder ve âyetlerini muhkem kılar." [Ebu Abdillâh Muhammed bin İsmâil el-Buhârî, Câmiu's-Sahîh, Kitâbu't-Tefsîr (Hac Sûresi Bölümü)]

İbn Kesîr (رحمه الله) demiştir ki: "'[بِإِذْنِ الشَّيْطَانِ فِي أُمْنِيَّتِهِ]/Bir temennî ettiğinde, onun temennî ettiğine şeytânın ilkâ etmediği]' Bunda Allah'tan Resûlu (صلوات الله وسلامه عليه)'e tesellî vardır. Yani: Bunlar seni hüznlendirmesin. Gerçekten senden önceki resûl ve nebîlere de bunun misli isâbet etmiştir." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Hac Sûresi, 52. âyetin tefsîrinde]

(Bu,) şeytânın ilkâ ettiğini, o kalblerinde maraz olanlar ve kalbleri kasvetli olanlar için bir fitne kılması içindir. Ve muhakkak ki zâlimler, elbette uzak bir şikâk içindedir.(53)²¹⁵¹

Ve (bu,) o ilim verilenlerin onun, Rabbinden gelen hakk olduğunu ilmetmeleri içindir. Artık ona îmân etsinler de kalbleri ona saygı duysun. Ve muhakkak ki Allah, o îmân edenleri, elbette Sırât-ı Mustakîm'e²¹⁵² hidâyet eder.(54)

Ve o küfredenler, kendilerine Saat²¹⁵³ ansızın gelinceye veya kısır bir günün azâbı gelinceye kadar ondan kuşku içinde olmaktan zevâl bulmazlar.(55)²¹⁵⁴

O gün mülk Allah'ındır, aralarında hükmeder. Artık o îmân edenler ve sâlih amel işleyenler Naîm Cennetlerindedir.(56)

Ve o küfredenler ve âyetlerimizi tekzîb edenler, artık işte onlar, onlar içindir alçaltıcı bir azâb.(57)

Ve Allah yolunda o hicret edenler, sonra katledilenler veya ölenler, elbette Allah onları güzel bir rızık ile rızıklandıracaktır. Ve muhakkak ki Allah, elbette O rızık verenlerin en hayırlısıdır.(58)

Elbette onları râzı olacakları bir yere dâhil edecektir. Ve muhakkak ki Allah, elbette Alîm'dir, Halîm'dir.(59)

İşte böyle. Ve kim kendisine edilen ikâbın misli ile ikâb ederse²¹⁵⁵ sonra ona bâğîlik edilirse, elbette Allah ona nusret verecektir. Muhakkak ki Allah, elbette Afûvv'dur, Gafûr'dur.(60)

²¹⁵¹ İmâm Beğavî (رحمه الله) dedi ki: "'[لفي شقاق بعيد]/Elbette uzak bir şikâk içindedir.'" Yani: Şiddetli bir muhâlefet içerisinde." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 5. cilt, 395. sayfa]

²¹⁵² İmâm Kurtubî (رحمه الله) şöyle demektedir: "'[الصرّاط/Sırât]' Yoldur. '[المستقيم/Mustakîm]' (ise) '[الصرّاط/Sırât]'ın sıfatıdır. Ve o, içinde eğriliği olmayan ve ondan sapılmayan demektir." [Ebu AbdUllah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, Fâtiha Suresi, 6. âyetin tefsîrinde]

İbn Kayyim el-Cevziyye (رحمه الله) ise şöyle der: "Selef, '[الصرّاط/Sırât-ı Mustakîm]' ve ehlini Ebu Bekir, Ömer ve Allah Resûlu (صلی الله عليه وسلم)'in ashâbı (رضي الله عنهم) olarak tefsir etmişlerdir. '[الصرّاط/Sırât-ı Mustakîm]' tıpkı tefsir ettikleri gibidir. Nitekim o '[الصرّاط/Sırât]' onların üzerinde oldukları yoldu. Aynı şekilde Nebileri (صلی الله عليه وسلم)'in yoluydu." [Muhammed ibn Ebî Bekr ibn Kayyim el-Cevziyye, Medâricu's-Sâlikîn, 1. cilt, 94. sayfa]

²¹⁵³ Şeyh Useymîn (رحمه الله) diyor ki: "'[الساعة/Saat]' Kıyâmet'tir." [Muhammed bin Sâlih el-Useymîn, Lukmân Suresi Tefsîri, 202. sayfa]

²¹⁵⁴ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) demiştir ki: "Allahu (تعالى), kâfirlerden haber vererek onların hâlâ bir kuşku içinde olduklarını beyân etmektedir. '[في مزية/Kuşku içinde olmaktan]' Yani bu Kur'ân'a karşı bir şekk ve şübhe içinde olmaktan." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Hac Sûresi, 55. âyetin tefsîrinde]

Bu, Allah'ın geceyi gündüze sokmasından ve gündüzü geceye sokmasından ve Allah'ın Semî, Basîr olmasındandır.(61)

Bu, Allah'ın, O'nun Hakk olmasından ve dûnundan duâ ettiklerinin onun bâtlı olmasından ve Allah'ın, O'nun Aliyy,²¹⁵⁶ Kebîr²¹⁵⁷ olmasındandır.(62)

Görmedin mi, Allah'ın semâdan bir su inzâl ettiğini? Böylece arz yemyeşil olur. Muhakkak ki Allah, Latîf'tir, Habîr'dir.(63)

Semâlardakiler ve arzdakiler O'nundur. Ve muhakkak ki Allah, elbette O, Ganîyy'dir, Hamîd'tir.(64)

Görmedin mi, Allah'ın, sizin için arzdakileri ve emriyle denizde cereyân eden gemileri musahhar ettiğini ve semâyı izni olmaksızın arzın üzerine düşmesin diye tuttuğu(nu)? Muhakkak ki Allah, insânlara, elbette Rauf'tur, Rahîm'dir.(65)

Ve O, O ki, size hayât vermiştir, sonra sizi öldürecek, sonra (yine) hayât verecektir. Muhakkak ki insân, elbette küfrânda bulunandır.(66)²¹⁵⁸

Her ümmet için bir ibâdet tarzı kıldık. Onlar onu uyguladılar. Bu itibarla emirde seninle nizâlaşmasınlar.²¹⁵⁹ Ve Rabbine dâvet et. Muhakkak ki sen, elbette mustakîm bir hidâyet üzeresin.(67)

Ve eğer seninle cedelleşirlerse, o takdirde de ki: 'Allah amel ettiklerinizi en iyi ilmedendir.'(68)

²¹⁵⁵ İmâm Beğavî (رحمه الله) dedi ki: "'[وَمَنْ عَاقَبَ بِمِثْلِ مَا عُوقِبَ بِهِ]/Ve kim kendisine edilen ikâbın misliyle ikâb ederse]' Kendisine zulmedilenin misli zulüm ile cezâlandırır." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Begâvî, Meâlim'ut-Tenzîl, 5. cilt, 397. sayfa]

²¹⁵⁶ İmâm Taberî (رحمه الله) demiştir ki: "'[الْعَلِيُّ]/Aliyy]' O, her şeyin üzerine uluvv/yücelik ve irtifâ/yükseklik sâhibidir. Her şey O'nun dûnundadır/aşağısındadır. Çünkü o şeyler, O'nun hâkimiyeti içinde olup, kudreti onların üzerine câri ve meşîeti onlarda vâkidir." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 21. cilt, 500. sayfa]

²¹⁵⁷ İmâm Taberî (رحمه الله) diyor ki: "'[الْكَبِيرُ]/Kebîr]' O ki, her şey O'nun dûnundadır." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 16. cilt, 366. sayfa]

²¹⁵⁸ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "'[وَهُوَ الَّذِي أَحْيَاكُمْ ثُمَّ يُمِيتُكُمْ ثُمَّ يُحْيِيكُمْ]/Ve O, O'ki size hayât vermiştir, sonra sizi öldürecek, sonra (yine) hayât verecektir.]" Birinci hayat veriş, inşâdır/doğmadır. İkinci hayat veriş ise kabirlerden diriliştir. '[إِنَّ الْإِنْسَانَ لَكَفُورٌ]/Muhakkak ki insân, elbette küfrânda bulunandır.]" Yani: Elbette Allah'ın nimetlerine küfrânda bulunandır/nankörlük edendir." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 3. cilt, 453. sayfa]

²¹⁵⁹ İmâm Kurtubî (رحمه الله) şöyle demektedir: "'[فَلَا يَنَازِعُكَ فِي الْأَمْرِ]/Bu itibarla emirde seninle nizâlaşmasınlar.]" Yani: Onlardan hiçbir, ümmetin için teşrî olunan hususlarda seninle nizâlaşmasın/tartışmasın. Her asırda şerâatler olmuştur." [Ebu AbdUllah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, el-Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, Hac Süresi, 67. âyetin tefsîrinde]

Allah, Kıyâmet Günü aranızda kendisinde ihtilâfta olduğunuzun hükmünü verecektir.(69)

İlmetmez misin Allah'ın semâ ve arzdakileri ilmettiğini? Muhakkak ki bunlar bir Kitâb'tadır. Muhakkak ki bunlar, Allah üzere kolaydır.(70)

Ve Allah'ın dûnundan, hakkında bir sultân²¹⁶⁰ inzâl etmediği ve kendilerinin hakkında ilimleri olmadıklarına ibâdet ediyorlar. Ve zâlimler için bir nusret edici yoktur.(71)

Ve üzerlerine âyetlerimiz beyyineler olarak tilâvet edildiğinde, o küfredenlerin yüzlerinde inkârlarını tanırsın. Neredeyse, üzerlerine âyetlerimizi o tilâvet edenlere saldıracaklar. De ki: 'Öyleyse size bundan daha şerrlisini bildireyim mi? Ateştir. Allah onu o küfredenler için vaad etmiştir. Ve (o,) ne kötü bir varış yeridir.'(72)

Ey insânlar, bir darb-ı mesel edildi, artık onu dinleyin. Muhakkak ki Allah'ın dûnundan o duâ ettikleriniz asla bir sineği halk edemezler, velev ki onun için ictimâ etseler. Ve eğer sinek onlardan bir şey kapsa, onu ondan kurtaramazlar. Taleb eden zayıftır ve taleb edilen (de).(73)²¹⁶¹

Allah'ın kadrini hakkıyla takdîr edemediler.²¹⁶² Muhakkak ki Allah, elbette Kaviyy'dir, Azîz'dir.(74)

²¹⁶⁰ İmâm Beğavî (رحمه الله) dedi ki: "'[سُلْطَانًا/Bir sultân]' Bir hüccet." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 5. cilt, 399. sayfa]

²¹⁶¹ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) şöyle der: "Allahu (تعالى), putların hakirliğine ve onlara ibâdet edenlerin akıllarının zayıflığına dikkat çekerek buyuruyor ki: 'يَا أَيُّهَا النَّاسُ ضَرْبٌ مِثْلُ/Ey insânlar! Bir darb-ı mesel edildi]' Yani: Allah'ı bilmeyen câhillerin, O'na şirk koşanların ibâdet ettiklerine dâir '[فَاسْتَمِعُوا/İN الدِّينِ تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ لَنْ يَخْلُقُوا ذُبَابًا وَلَوْ اجْتَمَعُوا إِنَّهُ/Artık onu dinleyin]' Yani: Susun ve anlayın! '[وَأَنْ يَسْتَنْبِهُمُ الذُّبَابُ شَيْئًا لَا يَسْتَفِيدُونَ مِنْهُ/Ve eğer sinek onlardan bir şey kapsa, onu ondan kurtaramazlar.]' Yani: onlar bir sinek bile yaratabilmekten âcizdirler. Hatta daha da acısı, onlar bir sineğe karşı koymaktan ve eğer onlardan bir şey kapıp götürürse bu sineğe karşı bir şey yapabilmekten dahî âcizdirler. Sinek, üzerlerinde bulunan hoş bir şeyi kapıp götürse, onlar da o şeyi kurtarmaya çalışsalar, buna güç yetiremezler. Sinek, Allah'ın mahlûkâtının en zayıf ve en âcizlerindendir. Bunun için: 'ضَعُفَ الطَّالِبُ وَالْمَطْلُوبُ/Taleb eden zayıftır ve taleb edilen (de).]' buyurmuştur." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Hac Sûresi, 73. âyetin tefsîrinde]

²¹⁶² İmâm Beğavî (رحمه الله) diyor ki: "'مَا قَدَّرُوا اللَّهَ حَقَّ قَدْرِهِ/Allah'ın kadrini hakkıyla takdîr edemediler.]" Bir sinekten bile kendilerini koruyamayan şeyleri Allah'a şirk koşarlarsa, onlarda insaf aranmaz demektir." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 5. cilt, 400. sayfa]

Allah, meleklerden ve insânlardan resûller seçer. Muhakkak ki Allah, Semî'dir, Basîr'dir.(75)

Önlerindeki ve arkalarındakini ilmeder. Ve işler Allah'a rücû ettirilir.(76)

Ey o îmân edenler, rükû edin ve secde edin ve Rabbinize ibâdet edin ve hayır fiil edin, umulur ki siz felâh bulursunuz.(77)²¹⁶³

Ve Allah uğruna hakk cihâd ile mücâhede edin. O, sizi seçmiştir ve Dîn'de sizin için bir güçlük kılmamıştır. Babanız İbrâhim'in milleti. O, sizi bundan önce ve bunda müslümanlar olarak isimlendirmiştir, Resûl'un üzerinize şâhid olması ve insânlar üzerine şâhidler olmanız için.²¹⁶⁴ Artık namazı ikâme edin ve zekâtı verin ve Allah'a îtisâm edin.²¹⁶⁵ O, Mevlâ'nızdır. İşte ne güzel Mevlâ ve ne güzel nusret edici.(78)

²¹⁶³ Bu âyetin secde âyeti olup olmadığı husûsunda ihtilâf vardır. En doğrusunu Allah ilmeder. [Hazırlayan]

²¹⁶⁴ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'هُوَ [يَكُونُ الرُّسُولُ شَهِيدًا عَلَيْكُمْ/O, sizi bundan önce müslümanlar olarak isimlendirmiştir]' Allah, sizi müslümanlar olarak isimlendirmiştir."

İmâm AbdurRezzâk (رحمه الله) sahîh bir sened ile yine Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[يَكُونُ الرُّسُولُ شَهِيدًا عَلَيْكُمْ/Resûl'un sizin üzerinize şâhid olması için]' ki o Resûl, size tebliğ etmiştir. '[وَتَكُونُوا/Ve olmanız]' Sizin (olmanız). '[شُهِدَاءَ عَلَى النَّاسِ/İnsânlar üzerine şâhidler]' Resûllerin onlara tebliğde bulunduğu dâir." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 425. sayfa]

²¹⁶⁵ İmâm Beğavî (رحمه الله) der ki: "'[وَاغْتَصِمُوا بِاللَّهِ/Ve Allah'a îtisâm edin]' Denilmiştir ki: Allah'a îtisam etmek, o Kitâb ve Sünnet'e yapışmaktır." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Begavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 5. cilt, 404. sayfa]

İmâm Şevkânî (رحمه الله) ise şöyle demiştir: "'[وَاغْتَصِمُوا بِاللَّهِ/Ve Allah'a îtisâm edin]' Allah'ın Dîn'ine yapışın." [Muhammed bin Ali eş-Şevkânî, Fethu'l-Kadîr, 976. sayfa (tek cilt olarak basım)]

23. MU'MİNÛN SÛRESİ (118 âyettir)

Allah'ın ismi ile, Rahmân, Rahîm

Mü'minler felâh bulmuştur.(1)

Onlar ki, onlardır namazlarında huşûlular.(2)

Ve onlar ki, onlardır lağviyyâtta²¹⁶⁶ îrâz edenler.(3)

Ve onlar ki, onlardır zekât için fâil olanlar.(4)

Ve onlar ki, onlardır ferclerini muhâfaza edenler.(5)²¹⁶⁷

Zevcelerine veya sağ ellerinin mâlik oldukları üzere hâric. O takdirde muhakkak ki onlar, levmedilmişler değildir.(6)²¹⁶⁸

Fakat kim bunun ötesini isterse, o zaman işte onlar, onlardır sınırı aşanlar.(7)²¹⁶⁹

Ve onlar ki, onlardır emânetlerine ve ahidlerine riâyet edenler.(8)²¹⁷⁰

Ve onlar ki, onlardır namazları üzerine muhâfızlık edenler.(9)²¹⁷¹

İşte onlar, onlardır vârisler.(10)

Onlar ki, Firdevs'e vâris olurlar. Onlar orada muhalledlerdir.(11)

Ve andolsun ki, insâmı süzme bir çamurdan halk ettik.(12)

²¹⁶⁶ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[Lağviyyâtta]' Bâtıl(dan)." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 18. cilt, 440. sayfa]

²¹⁶⁷ Meâric Sûresi'nin 29. âyeti ile aynıdır

²¹⁶⁸ Meâric Suresi'nin 30. âyeti ile aynıdır. Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) şöyle demiştir: "'[غَيْرُ مُلْؤِمِينَ/Lavmedilmişler değildir]' Kınanmışlar değildir." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 3. cilt, 463. sayfa]

²¹⁶⁹ Meâric Sûresi'nin 31. âyeti ile aynıdır

²¹⁷⁰ Meâric Sûresi'nin 32. âyeti ile aynıdır

²¹⁷¹ İmâm Taberî (رحمه الله) şâhih bir sened ile Mesrûk (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[وَالَّذِينَ هُمْ عَلَى صَلَاتِهِمْ يُحَافِظُونَ/Ve onlar ki, onlar namazları üzerine muhâfızlık ederler.]" kavli "(Namazların) vakitlerine." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 426. sayfa]

Sonra onu sağlam bir karargâhta bir nutf²¹⁷²e kıldık.(13)

Sonra nutfeyi bir alaka halk ettik. Derken alakayı bir mudga²¹⁷³ halk ettik. Derken mudgaya kemikler halk ettik. Derken kemiklere bir et giydirdik. Sonra onu başka bir hilkat olarak inşâ ettik. İşte halk edenlerin en güzeli Allah tebâreke'dir.(14)

Sonra muhakkak ki siz, bunun arkasından elbette öleceksiniz.(15)

Sonra muhakkak ki siz, Kıyâmet Günü ba's edileceksiniz.(16)

Ve andolsun ki, fevkinizde yedi yol halk ettik. Ve halk ettiklerimizden gâfiller olmadık.(17)

Ve semâdan bir kader ile bir su inzâl ettik de onu arzda iskân ettik. Ve muhakkak ki Biz, onu gidermek üzerine (de) elbette kâdirler(iz).(18)

Böylece sizin için onunla hurmalıklar ve üzümlüklerden bahçeler inşâ ettik. İçlerinde sizin için çok meyveler vardır ve onlardan yersiniz.(19)

Ve bir ağaç, Sîna dağından hurûc eder, yağ ile biter ve yiyenler için bir katıktır.(20)

Ve muhakkak ki sizin için davarlarda elbette bir ibret vardır. Batınlarındakinden size içiririz ve onlarda sizin için çok menfaatler vardır. Ve onlardan yersiniz.(21)

Ve onların üzerinde ve gemiler üzerinde taşınırsınız.(22)

Ve andolsun ki, Nûh'u kavmine irsâl ettik de dedi ki: 'Ey kavmim! Allah'a ibâdet edin. Sizin için O'ndan gayrı bir ilâh yoktur. Daha takvâ etmiyor musunuz?'(23)

Bunun üzerine kavminden o küfreden ileri gelenler dediler ki: 'Bu, sizin misliniz bir beşerden başkası değildir. Üzerinize efdâl olmayı murâd ediyor.

²¹⁷² İmâm Kurtubî (رحمه الله) demiştir ki: "'[نُطْفَةٍ/Nutfe]' Bu, menîdir. Az olduğundan dolayı: '[نُطْفَةٍ/Nutfe]' olarak isimlendirilmiştir. Çünkü: '[نُطْفَةٍ/Nutfe]' Az sudur. Bazen, çok su anlamında da kullanılır." [Ebu AbdUllah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, el-Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, Hac Sûresi, 5. âyetin tefsîrinde]

²¹⁷³ İmâm Kurtubî (رحمه الله) yine der ki: "'[عَلَقَةٍ/Alaka]' Donmuş-pıhtılaşmış kandır. '[مُذْغَةٍ/Mudga]' Bir çiğnemlik ettir." [Ebu AbdUllah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, el-Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, Hac Sûresi, 5. âyetin tefsîrinde]

Ve eğer Allah dileseydi, elbette melekler inzâl ederdi. Evvelki babalarımızda bunu işitmedik.'(24)

'O, kendisinde cinnet bulunan bir adamdan başkası değildir. Bu itibarla bir zamana kadar onu bekleyin.'(25)

(Nûh) dedi ki: 'Rabbim, beni tekzîb ettikleri için bana nusret ver.'(26)²¹⁷⁴

Bunun üzerine ona: 'Gözlerimiz²¹⁷⁵ ve vahyimiz ile gemiyi yap. Böylece emrimiz gelip ve tennûr fevârân edince, o zaman her çiftten ikişer ve ehlinde içine koy, onlardan aleyhlerinde söz geçmiş olanlar müstesnâ. Ve o zulmedenler hakkında Bana bir hitâbta bulunma. Muhakkak ki onlar, gark olunacaklardır.' diye vahyettik.(27)

'İmdi sen ve beraberindekiler, geminin üzerine istivâ ettiğinde,²¹⁷⁶ o zaman: 'Hamd, Allah içindir. O ki, bizi zâlimler kavminden necât buyurmuştur.' de.'(28)

Ve de ki: 'Rabbim! Beni mübârek bir menzile inzâl et.'²¹⁷⁷ Ve Sen, inzâl edenlerin en hayırlısıdır.'(29)

Muhakkak ki bunda, elbette âyetler vardır. Ve hakîkaten (Biz), elbette mübtelâ edici olanlarız.(30)²¹⁷⁸

Sonra onların ardından başka bir kuşak inşâ ettik.(31)²¹⁷⁹

²¹⁷⁴ 39. âyet ile aynıdır

²¹⁷⁵ İmâm Kâsimî (رحمه الله) şöyle demiştir: "İmâm İbni Fûrek, 'Müşâbihu'l-Hadîs/Müşkilu'l-Hadîs ve Beyânuhu' isimli eserde, şöyle demiştir: 'Arkadaşlarımız, Allah (عز وجل) için 'ayn/göz' sıfatının isbât edilmesi husûsunda ihtilâf etmişlerdir. Onlardan kimisi: 'Ayn ile murâd olunan göz/basar ve görmedir/rüyettir' demiştir, kimisi de: 'Bu hususta kavletmenin yolu, yed/el ve vech/yüz gibi hususlarda kavletmenin yolu gibidir.' demiştir.

Selefin mezhebi şudur: (Allah'a ait) sıfatlar, teşbihten/benzetmeden ve temsilden/örneklendirmeden ve tekyîften/keyfiyetlendirmeden münezzehtir. Aynı şekilde sıfatların isbâtı da, hem bu sayılanlardan (yani teşbih-temsîl-tekyîften) ve hem de tahrif ve te'vilden münezzehtir." [Cemâleddîn el-Kâsimî, Mehâsinu't-Te'vîl, 12. Cüz, 4397. sayfa]

²¹⁷⁶ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "'[فَإِذَا اسْتَوَيْتَ أَنْتَ وَمَنْ مَعَكَ عَلَى الْفُلِكِ]/İmdi sen ve beraberindekiler, geminin üzerine istivâ ettiğinde]' Yani: İstikrarlı bir biçimde çıkıp oturduğunda. Burada: '[الاستواء]/İstivâ]', 'yükselme, çıkma' anlamında (da) olabilir." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 3. cilt, 472. sayfa]

²¹⁷⁷ İbn Ebî Zemenîn (رحمه الله) demiştir ki: "'[وَقَالَ رَبِّ انزِلْنِي مُنْزِلًا مُبَارَكًا]/Ve de ki: 'Rabbim! Beni mübârek bir menzile inzâl et.']" Bunu, gemiden indiği zaman Nûh'a buyurmuştur." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîz, 3. cilt, 199. sayfa]

²¹⁷⁸ İbn Ebî Zemenîn (رحمه الله) yine şöyle demektedir: "'[وَأَنْ كُنَّا لَمُبْتَلِينَ]/Ve hakîkaten (Biz), elbette mübtelâ edici olanlarız.]" Yani: Resûllerin, Allah'a ibâdete dâir onunla irsâl olunduğu şeyi. '[الابتلاء]/İbtîlâ]' sözcüğünün mânâsı: 'sınama' şeklindedir." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîz, 3. cilt, 199. sayfa]

Derken onların içine: 'Allah'a ibâdet edin. Sizin için O'ndan gayrı bir ilâh yoktur. Daha takvâ etmiyor musunuz?' (desin) diye onlardan bir resûl irsâl ettik.(32)

Ve onun kavminden o küfreden ve Âhiret'e mülâki olmayı tekzîb eden ileri gelenler ve dünyâ hayâtında kendilerine refâh verdiğimiz ileri gelenler dediler ki: 'Bu, misliniz bir beşerden başkası değildir, ondan yediğinizden yiyor ve içtiğinizden içiyor.(33)

'Ve eğer misliniz bir beşere itaat ederseniz, muhakkak ki siz, o vakit elbette hüsrâna uğrarsınız.'(34)

'Size, öldüğünüz ve toprak ve kemik olduğunuzda, ihrâc edileceğinizi mi vaad ediyor?'(35)²¹⁸⁰

'Heyhât, heyhât, size vaad edilene!'(36)

'O, bizim dünyâ hayâtımızdan başkası değildir. Ölürüz ve hayâtta oluruz. Ve biz ba's edilecekler değiliz.'(37)

'O, Allah üzere yalan iftirâ eden bir adamdan başkası değildir. Ve biz ona îmân edenler değiliz.'(38)

(Resûl) dedi ki: 'Rabbim, beni tekzîb ettikleri için bana nusret ver.'(39)²¹⁸¹

(Allah) buyurdu ki: '(Bir)azdan, elbette nedâmet duyanlar olacaklar.'(40)

Derken onları sayha hakk ile alıverdi de onları bir sel süprüntüsü kaldık. Artık zâlimler kavmi için uzaklık olsun.(41)²¹⁸²

Sonra onların ardından başka kuşaklar inşâ ettik.(42)²¹⁸³

²¹⁷⁹ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: 'بُنِيَ بَعْدَهُمْ قَرْنًا آخَرِينَ/Sonra onların ardından başka bir kuşak inşâ ettik.' Yani: Başka bir kavim (inşâ ettik). " [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 3. cilt, 473. sayfa]

²¹⁸⁰ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) yine demiştir ki: "'[يَعِدُّكُمْ أَنْتُمْ إِذَا مِتُّمْ وَكُنْتُمْ تُرَابًا وَعِظَامًا أَنْتُمْ]"/Size, öldüğünüz ve toprak ve kemik olduğunuzda, ihrâc edileceğinizi mi vaad ediyor?' 'Mânâ: Size, ölüp gittikten ve kabre gömüldükten sonra kabirlerinizden hurûc edeceğinizi mi/çıkacağınızı mi vaad ediyor?' [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 3. cilt, 474. sayfa]

²¹⁸¹ 26. âyet ile aynıdır

²¹⁸² İmâm Kurtubî (رحمه الله) der ki: "'فَبَعْدًا لِلْقَوْمِ الظَّالِمِينَ"/Artık zâlimler kavmi için uzaklık olsun.' Yani onlar için helak olma vardır. Ve şöyle (de) denilmiştir: Onlar için Allah'ın rahmetinden uzak olma vardır." [Ebu AbdUllah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, el-Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, Mü'minûn Sûresi, 41. âyetin tefsirinde]

Bir ümmet, ecelini geçemez ve tehîr edemez.(43)²¹⁸⁴

Sonra resûllerimizi ardı ardına irsâl ettik. Her ne zaman bir ümmete resûlu geldikçe, onu tekzîb ettiler de onların bazısını bazısına tâbî ettik²¹⁸⁵ ve onları ehadîs²¹⁸⁶ kıldık. Artık îmân etmeyen bir kavim için uzaklık olsun.(44)²¹⁸⁷

Sonra Mûsâ ve kardeşi Hârûn'u âyetlerimiz ve mübîn bir sultân ile irsâl ettik.(45)²¹⁸⁸

Firavun ve onun ileri gelenlerine. Fakat kibirlendiler ve âlî bir kavim oldular.(46)²¹⁸⁹

Bunun üzerine dediler ki: 'Mislimiz iki beşere mi îmân edeceğiz? Ve onların kavmi bize âbidlerdir.'(47)²¹⁹⁰

Böylece ikisini tekzîb ettiler de helâk edilenlerden oldular.(48)

Ve andolsun ki, Mûsâ'ya Kitâb'ı verdik. Umulur ki onlar hidâyet bulurlar.(49)

²¹⁸³ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) şöyle der: "'[أَشْنَأْنَا مِنْ بَعْدِهِمْ فُرُونًا آخِرِينَ]' Sonra onların ardından başka kuşaklar inşâ ettik.' Yani: Başka kavimler (inşâ ettik)." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 3. cilt, 476. sayfa]

²¹⁸⁴ Hicr Sûresi'nin 5. âyeti ile aynıdır

²¹⁸⁵ İbn Ebi Zemenin (رحمه الله) demiştir ki: "'[كَلَّمَا جَاءَ أُمَّةٌ رَسُولُهَا كَذَّبُوهُ فَاتَّبَعْنَا بَعْضَهُمْ بَعْضًا]' Her ne zaman bir ümmete resûlu geldikçe, onu tekzîb ettiler de onların bazısını bazısına tâbî ettik.' Yani: Kendisiyle onları helâk ettiğimiz azâbı, bir ümmetten diğerine devam ettirdik." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebi Zemenin, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîz, 3. cilt, 201. sayfa]

²¹⁸⁶ İmâm Kurtubî (رحمه الله) şöyle dedi: "'[وَجَعَلْنَاهُمْ أَحَادِيثًا]' Ve onları ehadîs kıldık" ifadesinde geçen '[أَحَادِيثَ/Ehadîs]' kelimesi, 'uhdûse' kelimesinin çoğuludur. Ve 'uhdûse' kelimesi, bir şey hakkında tahdis edilenler/anlatılanlar anlamına gelmektedir." [Ebu AbdUllah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, el-Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, Mü'minûn Sûresi, 44. âyetin tefsîrinde]

²¹⁸⁷ Şeyh Sa'dî (رحمه الله) diyor ki: "'[فَبَعْدًا لِقَوْمٍ لَا يُؤْمِنُونَ]' Artık îmân etmeyen bir kavim için uzaklık olsun.'" Ne şakîdir onlar. Yazıklar olsun onlara. Onların alış-verişi ne kötüdür!" [Abdurrahmân bin Nâsir es-Sa'dî, Tefsîru'l-Kerîmu'r-Rahmân fî Tefsîri Kelâmi'l-Mennân, 645. sayfa (tek cilt olarak basım)]

²¹⁸⁸ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "'[ثُمَّ أَرْسَلْنَا مُوسَى وَأَخَاهُ هَارُونَ بِآيَاتِنَا وَسُلْطَانٍ مُبِينٍ]' Sonra Mûsâ ve kardeşi Hârûn'u âyetlerimiz ve mübîn bir sultân ile irsâl ettik.' Yani: Beyyin/apaçık bir hüccet ile ki bunlar dokuz âyettir." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 3. cilt, 476. sayfa]

²¹⁸⁹ İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle der: "'[وَالَّذِينَ فَاسَتْكَرُوا]' Firavun ve onun ileri gelenlerine. Bunun üzerine kibirlendiler.' Büyüklendiler ve îmân etmekten geri durdular. '[وَكَانُوا قَوْمًا غَالِبِينَ]' Ve âlî bir kavim oldular.' Zulûm ile başkalarını ezen kibirli bir kavim oldular." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 5. cilt, 419. sayfa]

²¹⁹⁰ İmâm Beğavî (رحمه الله) yine der ki: "'[فَقَالُوا]' Bunun üzerine dediler ki' Yani: Firavun ve kavmi (dediler ki): '[أَنُؤْمِنُ لِبَشَرَيْنِ مِثْلِنَا]' Mislimiz iki beşere mi îmân edeceğiz?' Yani: Mûsâ ve Hârûn'a. '[وَقَوْمُهُمَا لَنَا عَابِدُونَ]' Ve onların kavmi bize âbidlerdir.' Bize itaat edicilerdir, zelîl bir sûrette bize boyun eğicilerdir." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 5. cilt, 419. sayfa]

Ve Meryem'in oğlunu ve annesini bir âyet kıldık. Ve ikisini, oturmaya elverişli ve akarsulu bir tepeye yerleştirdik.(50)²¹⁹¹

Ey resûller, paklardan yiyin²¹⁹² ve sâlih amel işleyin. Muhakkak ki Ben, amel ettiklerinize Alîm'im.(51)

Ve muhakkak ki bu ümmetiniz, tek ümmettir.²¹⁹³ Ve Ben, Rabbinizim. Bu itibarla Bana takvâ edin.(52)

Derken işlerini aralarında zubura²¹⁹⁴ ayırdılar. Her hizib yanındaki ile ferahlanmaktadır.(53)

Artık sen onları bir zamana kadar şaşkınlıkları içinde bırak!(54)

Hesâb ediyorlar mı ki, kendilerine imdâd ettiğimiz mal ve evlâd ile;(55)

Onlar için hayratta koşuyoruz? Bilakis, şuurunda değillerdir.(56)

Doğrusu onlar ki, onlardır Rabblerinin haşyetinden titreyenler.(57)

Ve onlar ki, onlardır Rabblerinin âyetlerine îmân edenler.(58)

Ve onlar ki, onlardır Rabblerine şirk koşmayanlar.(59)

Ve onlar ki, vereceklerini verirler. Ve Rabblerine rücû edeceklerinden kalbleri ürperir.(60)²¹⁹⁵

²¹⁹¹ İmâm AbdurRezzâk (رحمه الله) sahîh bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: '[إِلَى رَيْوَةِ دَاتٍ قَرَارٍ وَمَعِينٍ]' **'Ve ikisini, oturmaya elverişli ve akarsulu bir tepeye yerleştirdik.'** Meyveli ve sulak bir tepeye ki orası Beytu'l-Makdis'tir." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 432. sayfa]

²¹⁹² İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) şöyle demektedir: "'يَا أَيُّهَا الرُّسُلُ كُلُّوا مِنَ الطَّيِّبَاتِ' **Ey resûller, paklardan yiyin'** Yani: Helâl rızıktan yiyin." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîz, 3. cilt, 202. sayfa]

²¹⁹³ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) demiştir ki: "'وَإِنَّ هَذِهِ أُمَّتُكُمْ أُمَّةً وَاحِدَةً' **Ve muhakkak ki bu ümmetiniz, tek ümmettir.'** Yani: Ey nebîler topluluğu, dininiz tektir ve milletiniz tektir. Ve bu, şeriki olmayan tek Allah'a ibâdetle dâvet etmektir." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîm, Mu'minûn Suresi, 52. âyetin tefsîrinde]

²¹⁹⁴ Şeyhulİslâm İbn Teymiyye (رحمه الله) şöyle demektedir: "'زُبُرًا' **'Zubur'** Kitâblar. Yani: Her bir kavim, Allah'ın Kitâbı'nın gayrında bid'at edilmiş bir kitâba ittibâ ettiler ve böylece firkalaşanlardan ve ihtilâf edenlerden oldular. Çünkü firkalaşan ve ihtilâf edenler, mahzâ haniflik üzere değillerdir. Mahzâ haniflik, mahzâ İslâm'dır." [Ebu'l-Abbâs Ahmed ibn Abdu'l-Halîm ibn Teymiyye, Minhâcu's-Sunne en-Nebeviyye, 5. cilt, 263.-265. sayfalar]

²¹⁹⁵ AbdUllah ibn Mübârek (رحمه الله) sahîh bir isnâd ile Hasan el-Basrî (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: '[وَجِلَّةٌ أَنَّهُمْ إِلَى رَبِّهِمْ رَاجِعُونَ]' **Ve Rabblerine rücû edeceklerinden kalbleri ürperir.'** Onlar güzel amellerini, bu amellerin kendilerini Rabbleri'nin azâbından kurtaramamasından haşyet ederek işlerler." [Ebu AbdurRahmân AbdUllah ibn Mübârek, Kitâbu'z-Zühud ve'r-Rekâik (15.)]

İşte onlar hayırlarda koşuşurlar. Ve onlar onun için öne geçerler.(61)

Ve bir nefsi gücünün yettiği dışında mükellef tutmayız. Ve ledûnnumuzda hakk ile nutuk eden bir Kitâb vardır.²¹⁹⁶ Ve onlar zulmedilmezler.(62)

Bilakis, kalbleri bundan bir dalgınlık içindedir. Ve onlar içindir bunun dûnundan ameller. Onlar ona âmillerdir.(63)²¹⁹⁷

Nihâyet refah içinde olanlarını azâb ile aldığımızda, o zaman onlar yalvararak yardım isterler.(64)

Bugün yalvararak yardım istemeyin! Muhakkak ki siz, Bizden nusret göremeyeceksiniz.(65)

Âyetlerim sizin üzerinize tilâvet ediliyordu da siz topuklarınız üzere dönüyordunuz.(66)

Ona kibirleniyordunuz, geceleyin toplanarak saçmalıyordunuz.(67)²¹⁹⁸

Artık kavli tedebbür etmezler mi? Yoksa onlara evvelki babalarına gelmeyen mi gelmiştir?(68)²¹⁹⁹

Yoksa Resûllerini tanımadılar mı, şimdi onlar onu inkâr ediyorlar?(69)

Yoksa: 'Onda cinnet vardır.' mı diyorlar? Bilakis, hakk ile onlara gelmiştir ve ekserîsi hakkı kerîh görürler.(70)

²¹⁹⁶ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "'[وَلَدَيْنَا كِتَابٌ يَنْطِقُ بِالْحَقِّ]/Ve ledûnnumuzda hakk ile nutuk eden bir Kitâb vardır.'" Yani: İndimizde hakk ile nutuk eden bir Kitâb vardır." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 3. cilt, 481. sayfa]

²¹⁹⁷ İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle demiştir: "'[بَلْ قُلُوبُهُمْ فِي غَمْرَةٍ]/Bilakis, kalbleri bundan bir dalgınlık içindedir.'" Yani: Bir gaflet ve cehâlet içindedir. '[مِنْ هَذَا/Bundan]' Yani: Kur'ân'dan. '[وَلَهُمْ أَعْمَالٌ مِنْ ذَلِكَ/Ve onlar içindir bunun dûnundan ameller.]' Yani: Kâfirlerin, bunun dûnundan -yani mü'minlerin amellerinin dûnundan- aleyhlerine hükmolunmuş, mâsiyyet ve hatâlardan müteşekkil pis amelleri. '[هُمْ لَهَا عَامِلُونَ/Onlar ona âmillerdir.]' Onlar kaçınılmaz olarak bu amelleri işleyecek ve bu sûretle ateşe gireceklerdir." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Begavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 5. cilt, 422. sayfa]

²¹⁹⁸ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'[وَسَامِرًا/Geceleyin toplanarak]' Geceleyin meclis oluşturarak. Bu Kur'ân hakkında '[تَهَجُّرُونَ/Saçmalıyordunuz]' Kötü söz ile (saçmalıyordunuz)." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 435. sayfa]

²¹⁹⁹ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "'[أَفَلَمْ يَذَّبَرُوا الْقَوْلَ]/Artık kavli tedebbür etmezler mi?'" Yani: Kendilerine gelen kavli ki o, Kur'ân'dır. '[أَمْ يَأْتِ أَبَاءَهُمُ الْأُولِينَ]/Yoksa onlara evvelki babalarına gelmeyen mi gelmiştir?'" Yani: Onlara, kendilerinden öncekilere gelmeyen bir şeyin geldiğini mi zannediyorlar? Mânâsı: Muhakkak ki Biz onlara, evvelkilere gönderdiğimiz gibi bir Resûl gönderdik." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 3. cilt, 483. sayfa]

Ve eğer hakk hevâlarına tâbi olsaydı, elbette semâlar ve arz ve onların içindekiler fesâda uğrardı. Bilakis, onlara zikirlerini getirdik.²²⁰⁰ Artık onlar zikirlerinden îrâz edenlerdir.(71)

Yoksa onlardan bir harâc²²⁰¹ mı istiyorsun? İşte Rabbinin harâcı daha hayırlıdır. Ve O, rızık verenlerin en hayırlısıdır.(72)

Ve muhakkak ki sen, elbette onları Sırât-ı Mustakîm'e²²⁰² dâvet ediyorsun.(73)

Ve muhakkak ki o Âhiret'e îmân etmeyenler, elbette Sırât'tan sapanlardır.(74)²²⁰³

Ve eğer onlara rahmet etsek ve kendilerindeki zararı gidersek, elbette tuğyânları içinde kahrılar, bocalarlar.(75)

Ve andolsun ki, onları azâb ile yakaladık da Rabblerine boyun eğmediler ve yalvarmadılar.(76)

Nihâyet onların üzerine şiddetli azâb sahibi bir kapı açtığımızda, o zaman onlar onun içinde ümitsizliğe kapıldılar.(77)

Ve O, O ki, sizin için kulaklar ve gözler ve gönüller inşâ etmiştir. Azdır şükrettiğiniz.(78)

Ve O, O ki, arzda sizi halk etmiştir.²²⁰⁴ Ve O'na haşr edileceksiniz.(79)

Ve O, O ki, hayât verir ve öldürür. Ve gece ve gündüzün ihtilâfı O'nundur.²²⁰⁵ Daha akletmiyor musunuz?(80)

²²⁰⁰ İmâm AbdurRezzâk (رحمه الله) sahîh bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: **"[بَلَّ أَتَيْنَاهُمْ بِذِكْرِهِمْ]**" Bilakis, onlara zikirlerini getirdik.' Kur'ân'ı (getirdik)." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 435. sayfa]

²²⁰¹ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Hasan el-Basrî (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: **"[حَرَجًا/Harâc]**" Ücret." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 435. sayfa]

²²⁰² Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: **"[إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ/Sırât-ı Mustakîm'e]**" Yani: Hakk Dîn'e." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 3. cilt, 484. sayfa]

²²⁰³ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: **"[وَلَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ عَنِ الصِّرَاطِ لَنُكَيِّبُنَّ]**" **Sırât'tan sapanlardır.**" Hakktan ayrılanlardır." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 435. sayfa]

²²⁰⁴ Bu açıklama Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله)'a aittir, demiştir ki: **"[ذَرَأَكُمْ/Zeraekum]**" Yani: Sizi halk etmiştir." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 3. cilt, 486. sayfa]

²²⁰⁵ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) der ki: **"[وَلَهُ اخْتِلَافُ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ]**" **Ve gece ve gündüzün ihtilâfı O'nundur.**" Yani: Gece ve gündüzün musahhar edilmesi, O (جل وعلا)'nın emrindendir. Gece ve gündüz, birbirlerini

Bilakis, evvelkilerin söylediklerinin mislini söylediler.(81)

Dediler ki: 'Öldüğümüz ve toprak ve kemik olduğumuzda mı, muhakkak ki biz hakîkaten ba's mı edileceğiz?'(82)²²⁰⁶

'Andolsun ki, bize ve babalarımıza bu önceden vaad edilmişti. Bu, evvelkilerin satırlarından başkası değildir. '(83)²²⁰⁷

De ki: 'Arz ve içindekiler kimindir, eğer siz ilmeder iseniz?'(84)

Diyecekler ki: 'Allah'ındır.' De ki: 'Daha tezekkür etmiyor musunuz?'(85)

De ki: 'Kim yedi semânın Rabbi ve azîm arşın Rabbi?'(86)

Diyecekler ki: '(Bunlar da) Allah'ındır.' De ki: 'Daha takvâ etmiyor musunuz?'(87)

De ki: 'Her şeyin melekûtu kimin elinde,²²⁰⁸ -ve O korur ve Kendisi korunm(aya ihtiyâcı olma)z- eğer siz ilmeder iseniz?(88)

İhtiyakla taleb eder, takip eder, birbirlerinden çözülmeyiz ve ikisinin arasına başka bir zaman dilimi girmeyiz." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Mu'minûn Suresi, 80. âyetin tefsîrinde]

²²⁰⁶ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) şöyle der: "'إِنَّا لَمَبْعُوثُونَ/Muhakkak ki biz hakîkaten ba's mı edileceğiz?'" Yani: Haşr (mı edileceğiz?)" [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 3. cilt, 486. sayfa]

²²⁰⁷ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) yine demiştir ki: "'إِن هَذَا إِلَّا أَسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ/Bu, evvelkilerin satırlarından başkası değildir.'" Yani: Evvelkilerin yalanlarından (başkası değildir). Şöyle de denilmiştir: Evvelkilerin masal ve uydurma kıssalarından (başkası değildir). Yine şöyle de denilmiştir: Evvelkilerin kitâblarında yazdıkları, hakikati olmayan şeylerden (başkası değildir)." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 3. cilt, 486.-487. sayfalar]

²²⁰⁸ "Bir tefsîr dersinde '[يَدُ اللَّهِ فَوْقَ أَيْبِهِمْ/Allah'ın eli onların ellerinin fevkindedir.]' [Fetih Sûresi, 10. âyet] âyetindeki: '[يَدُ اللَّهِ/Allah'ın eli]' sıfatı hakkında: 'Allah'ın minneti onların üzerinedir, Allah'ın kuvveti onlarıdır.' denmesi üzerine bir genç: 'Bu (şekildeki) tefsîr, Ehl-i Sünnet ve'l-Cemâat'ın akidesinden değildir.' diyerek buna karşı çıkar ve dersi yapan hoca tarafından aşırı bir tepkiye mâruz kalır. Değerli âlim AbdulAziz bin AbdULLah bin Bâz (رحمه الله) olay üzerine: '[يَدُ اللَّهِ/Allah'ın eli]' hakkında ilgili makâma şöyle yazmıştır:

Cevâb: 'Sana, Allah (تبارك وتعالى)'nın: '[يَدُ اللَّهِ/El]' sıfatı ve azîz kitâbında kendi nefsinin vasfettiği veya Muhammed (صلى الله عليه وسلم)'in mutahhar Sünnet'inde O'nu vasfettiği diğer sıfatlarının isbâtında neye îtikad ettiğimizi ifâde edeceğim. Onların (sıfatların) isbâtı hakiki bir isbât ile, Allah (سبحانه وتعالى)'nın celâline lâayık bir şekilde olmak üzere, tahrîf, tâtil, tekyîf ve temsîl olmaksızın Allah'a aittir. Ve Allah'ın misli gibi hiçbir şeyin olmadığına îmân ederiz. O Semî'dir, Basîr'dir. [Bknz.: Şûrâ Sûresi, 11. âyet]

O'ndan kendi nefsinin vasfettiği hiçbir şeyi nefyetmeyiz. Kelimin mevzîsini tahrîf etmez, sıfatlarını mahlukâtının sıfatlarıyla tekyîf ve temsile gitmeyiz. Çünkü O (سبحانه وتعالى) çok yücedir, O'nun eşi ve dengi yoktur. O (سبحانه وتعالى) mahlukâtıyla kıyâs edilmez. Ve bu, sahâbe ve tâbiinden olan ümmetin Selefînin, üç faziletli asırda onların menhecini seyredenlerin ve bugünüme kadar onların yoluna sülûk edenlerin mezhebidir.

Diyecekler ki: 'Allah'ındır.' De ki: 'Öyleyse nasıl sihirleniyorsunuz?'(89)²²⁰⁹

Bilakis, onlara hakkı getirdik. Ve muhakkak ki onlar, elbette yalancılardır.(90)

Allah bir evlâd itti haz etmemiştir. Ve O'nunla beraber olan bir ilâh yoktur. O zaman elbette her ilâh halk ettiği ile giderdi ve elbette onların bazıları bazıları üzerine üstün gelirdi.²²¹⁰ Allah, vasıflandırmalarından subhândır.(91)²²¹¹

Gayb ve müşâhede edilenin Âlim'idir ve şirk koşmalarından teâlâdır.(92)²²¹²

De ki: 'Rabbim, eğer onlara vaad edileni bana göstereceksen;'(93)

'Rabbim, o hâlde beni zâlimler kavmi içinde kılma.'(94)

Ve muhakkak ki Biz, onlara vaad ettiğimizi sana göstermeye elbette kâdiriz.(95)

Sen kötülüğü -o ki, o en güzel olan ile- def et. Biz, onların vafettiklerini daha iyi ilmederiz.(96)

Ve de ki: 'Rabbim, Sana istiâze ederim şeytânların kışkırtmalarından.'(97)²²¹³

'Ve Sana istiâze ederim Rabbim, yanımda hazır olmalarından (da).'(98)

İbn Teymiyye (رحمه الله) şöyle demiştir: 'Birçok kimse Selef'in icmâsının şöyle olduğunu anlatmıştır: Bârî (جل وعلا)'nın sıfatları keyfiyyet ve teşbihin nefyiyle birlikte zâhirleri üzerine cereyân eder. Böylece deriz ki: Muhakkak Allah (سبحانه وتعالى)'nın eli ve sem'i (herşeyi işitmesi) vardır. Ama 'elin mânâsı kudret, sem'in mânâsı ilimdir' demeyiz.'" [Mecmû'u'l-Fetâvâ, 6. Cild, 351.sayfa] [Bu cevâb, üstadın bürosu tarafından 17/09/1408 hicrî tarihinde 2/2823 no'su ile yayınlanmıştır.]

²²⁰⁹ İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle demektedir: "'[فَإِنِّي شَاحِرُونَ/Diyecekler ki: 'Allah'ındır.'

De ki: 'Öyleyse nasıl sihirleniyorsunuz?']' Yani: Nasıl aldanıyor, O'nun tevhîdinden ve taatından nasıl ayrılıyoryorsunuz? Ve mânâsı: Hakk size nasıl bâtil olarak görünüyor?" [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 5. cilt, 427. sayfa]

²²¹⁰ İmâm Kurtubî (رحمه الله) dedi ki: "'[وَلَعَلَّا بَعْضُهُمْ عَلَى بَعْضٍ/Ve elbette bazıları bazıları üzerine üstün gelirdi.] Yani: Gâlib gelirdi. Ve melikler arasında âdet olduğu üzere, kuvvetli olan, zayıf olana meydan okurdu. Mağlub olan zayıf da, ilâhlığı hak etmezdi." [Ebu AbdULLah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, el-Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, Mu'minûn Suresi, 91. âyetin tefsirinde]

²²¹¹ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "'[سُبْحَانَ اللَّهِ عَمَّا يُصِفُونَ/Allah, vasıflandırmalarından subhândır.]' O, (vasıflandırmalarından) Nefsini tenzîh eder." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 3. cilt, 488. sayfa]

²²¹² İbn Ebî Zemenîn (رحمه الله) diyor ki: "'[تَعَالَى/Ve de ki: 'Rabbim, Sana istiâze ederim, şeytânların kışkırtmalarından.']"

²²¹³ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) şöyle demektedir: "'[وَقُلْ رَبِّ أَعُوذُ بِكَ مِنْ هَمَزَاتِ الشَّيَاطِينِ/Ve de ki: 'Rabbim, Sana istiâze ederim, şeytânların kışkırtmalarından.']" Allah ona, şeytânlardan istiâze etmesini/sığınmasını emir buyurdu. Çünkü istiâze etmeksizin şeytânlara karşı alınan tedbirler yarar vermez." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîm, Mu'minûn Suresi, 97. âyetin tefsirinde]

Nihâyet onlardan birine ölüm gelince, der ki: 'Rabbim! Beni rücû ettirin.'(99)

'Umulur ki terk ettiğim (yer)de sâlih amel işlerim.' Hayır, muhakkak ki o, onun söylediği bir kelimedir. Ve onların önlerinde ba's edilecekleri güne kadar bir berzah vardır.(100)

O vakit Sûr'a nefhedildiğinde, artık aralarında nesebler o gün yoktur ve suâlleşemezler.(101)

Böylece kimin mîzânları ağır gelirse, o takdirde işte onlar, onlardır felâh bulanlar.(102)

Ve kimin mîzânları hafif gelirse, o takdirde işte onlar, onlardır ki, nefislerini hüsrâna uğratanlardır, Cehennem'de muhalledlerdir.(103)

Ateş vecihlerini yalar ve onlar orada sırtır kahlırlar.(104)

Âyetlerim üzerinize tilâvet edilir olmadı mı? O vakit siz onları tekzîb ediyordunuz.(105)

Derler ki: 'Rabbimiz, üzerimize şekâvetimiz gâlib geldi'²²¹⁴ ve dalâlete düşmüşler kavmi olduk.'(106)

'Rabbimiz, bizi oradan ihrâc et! Artık dönersek, o halde muhakkak ki biz zâlimleriz.'(107)²²¹⁵

(Allah) buyuracak ki: 'Sinin orada ve Bana kelâm etmeyin.'(108)

Muhakkak ki o, kullarımdan bir fırka vardı, diyorlardı ki: 'Rabbimiz, biz îmân ettik, artık bizi mağfiret et ve bize merhamet et ve sen merhamet edenlerin en hayırlısısın.'(109)

Böylece onları maskara ittihaz ettiniz, nihâyet zikrimi unuttunuz. Ve onlara gülüyordunuz.(110)

²²¹⁴ İbn Ebi Hâtim (رحمه الله) hasen bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'[رَبَّنَا أَخْرِجْنَا مِنْهَا فَأَنْعِمْنَا عَلَىٰ عِبَادِكَ] Üzerimize şekâvetimiz gâlib geldi]' Onların üzerine yazılmış olan şekâvet/bedbahtlık." [Ebu Muhammed ibn Ebi Hâtim er-Râzî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm Müsneden ani'r-Resûl ve's-Sahâbe ve't-Tâbiîn (8/2508.)]

²²¹⁵ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) der ki: "'[رَبَّنَا أَخْرِجْنَا مِنْهَا فَأَنْعِمْنَا عَلَىٰ عِبَادِكَ] Rabbimiz, bizi oradan ihrâc et! Artık dönersek, o halde muhakkak ki biz zâlimleriz.'" Yani: Bizi dünyâ yurduna geri döndür. Eğer bizden sâdır olan eski amellere dönersek, o takdirde şübhesiz ki cezâyı hakmeden zâlimler oluruz." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Mu'minûn Suresi, 107. âyetin tefsîrinde]

Muhakkak ki Ben, sabretmelerinden dolayı bugün onların karşılığını verdim ki onlar, onlar başarıya erenlerdir.(111)

(Allah) buyuracak ki: 'Arzda kaç adet sene kaldınız?'(112)

Derler ki: 'Bir gün veya bir günün bazısı kaldık. Artık sayanlara suâl et!'(113)

(Allah) buyuracak ki: 'Azın dışında kalmadınız, eğer siz ilmetse idiniz.'(114)

O halde sizi abes yere halk ettiğimizi ve Bize rücû ettirilmeyeceğinizi mi hesâb ettiniz?(115)²²¹⁶

İşte hakk Melik²²¹⁷ Allah teâlâdır. O'ndan başka ilâh yoktur. Kerîm arşın Rabbidir.(116)²²¹⁸

Ve kim Allah ile beraber diğer bir ilâha duâ ederse, onun hakkında kendisinin burhânı yoktur,²²¹⁹ artık onun hesâbı ancak Rabbinin indindedir. Muhakkak ki o, kâfirler felâh bulmazlar.(117)

Ve de ki: 'Rabbim, mağfiret et ve merhamet et ve Sen merhamet edenlerin en hayırlısıdır.'(118)

²²¹⁶ İbn Ebi Hâtim (رحمه الله) hasen bir sened ile Rebî' ibn Enes (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: **"[أَفَحَسِبْتُمْ أَنَّمَا خَلَقْنَاكُمْ عَبَثًا/O hâlde sizi abes yere halk ettiğimizi mi hesâb ettiniz?]**" Sizi abes olarak halk etmedim. Ve lâkin sizi ibâdet için halk ettim." [Ebu Muhammed ibn Ebi Hâtim er-Râzî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm Müsneden ani'r-Resûl ve's-Sahâbe ve't-Tâbiîn, 8. cilt (2512..)]

²²¹⁷ İbn Kayyim el-Cevziyye (رحمه الله) der ki: **"[الملك/Melik]** O, O ki, emreden ve nehyeden, mükâfât ve cezâ veren, hakir kılan ve ikrâm eden ve izzetlendiren ve zelil kılandır." [Muhammed ibn Ebî Bekr ibn Kayyim el-Cevziyye, Miftâhu Dâru's-Saadeh, 1. cilt, 107. sayfa]

²²¹⁸ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) şöyle demektedir: **"[إِنَّ اللَّهَ الْمَلِكَ الْحَقُّ/İşte Hakk, Melik Allah teâlâdır.]**" Muhakkak ki O, Melik'tir, Hakk'tır. Abes bir şey yaratmaktan münezzehdir. '[لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ رَبُّ]' Arş'ı zikretmiştir. Çünkü o, tüm mahlûkâtın tavanıdır. Ve onu kerîm olarak vasfetmiştir, yani: şekil itibârı ile güzel görünümlüdür." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Mu'minûn Sûresi, 116. âyetin tefsîrinde]

²²¹⁹ Âdem ibn Ebi İyâs (رحمه الله), Mucâhid (رحمه الله)'tan sahîh bir sened ile tahrîc etmiştir, demiştir ki: **"[لَا بُرْهَانَ لَهُ بِهِ/Onun hakkında kendisinin burhânı yoktur]**" Onun hakkında kendisinin beyyinesi yoktur." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 442. sayfa]

24. NÛR SÛRESİ (64 âyettir)

Allah'ın ismi ile, Rahmân, Rahîm

(Bu) bir sûredir, onu inzâl ettik ve onu farz buyurduk.²²²⁰ Ve onda beyyin âyetler inzâl ettik. Umulur ki siz tezekkür edersiniz.(1)

Zâniye ve zânî, artık ikisinden her birine yüz celde vurun. Ve Allah'ın Dîn'inde ikisine acıyacağınız tutmasın, eğer Allah'a ve Âhîret Günü'ne siz îmân ediyor iseniz. Ve ikisinin azâbına mü'minlerden bir tâife şâhidlik etsin.(2)

Zânî, bir zâniye veya müşrikeden başkasını nikâhlayamaz. Ve zâniye, onu bir zânî veya müşrikten başkası nikâhlayamaz.²²²¹ Ve mü'minler üzerine bu harâm edilmiştir.(3)

Ve muhsanâta²²²² (zinâ suçu) o atanlar, sonra dört şâhid getiremeyenler, artık onlara seksen celde vurun. Ve ebeden onların şâhidliklerini kabûl etmeyin. Ve işte onlar, onlardır fâsıklar.(4)

²²²⁰ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile İbn Abbâs (رضي الله عنهم)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[وَفَرَضْنَاهَا]/Ve onu farz buyurduk'" Onu beyân ettik."

Yine İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[وَفَرَضْنَاهَا]/Ve onu farz buyurduk'" Helâli emrettik ve harâmdan nehy ettik." [Hikmet bin Beşir bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 443. sayfa]

²²²¹ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) der ki: "Bu, zinâ eden kimsenin ancak zinâ eden bir kadınla veya müşrik bir kadınla ilişkiye girdiğine dâir Allahu teâlâdan gelen bir haberdır. Yani bu kimsenin zinâ talebine ancak, âsi zinâcı/zinâkâr bir kadın veya bunu harâm görmeyen müşrik bir kadın karşılık verebilir. '[وَالزَّانِي لَا يَنْكِحُ إِلَّا زَانِيَةً أَوْ مُشْرِكَةً]/Zânî, bir zâniye veya müşrikeden başkasını nikâhlayamaz.'" Yine aynı şekilde. '[وَالزَّانِيَةُ لَا يَنْكِحُهَا إِلَّا زَانٍ]/Ve zâniye, onu bir zâniden başkası nikâhlayamaz.'" Yani: Zinâsı ile âsi olan. '[وَالْمُشْرِكُ أَوْ مُشْرِكَةٌ]' Bunun harâmlığına inanmayan." Devamlı İbn Kesîr (رحمه الله) şöyle demiştir: "İbn Abbâs (رضي الله عنهم) demiştir ki: '[وَالزَّانِي لَا يَنْكِحُ إِلَّا زَانِيَةً أَوْ مُشْرِكَةً]/Zânî, bir zâniye veya müşrikeden başkasını nikâhlayamaz.'" Bu, nikâh ile değildir. O ancak cimâ ile. Zinâ eden bir kadınla ancak, zinâ eden veya müşrik olan bir erkek zinâ edebilir. Bu, İbni Abbas'tan gelen sahîh bir isnâdtır. Bu haber, başka vecihlerle de ondan rivâyet edilmiştir. Ve Mücâhid ve İkrime ve Saîd ibn Cübeyr ve Urve ibn Zübeyr ve Dahhâk ve Mekhûl ve Mukâtil ibn Hayyân ve bir çoklarından bu şekilde rivâyet edilmiştir." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîm, Nûr Sûresi, 3. âyetin tefsîrinde]

²²²² İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) yine şöyle demiştir: "'[الْمُحْصَنَاتِ]/Muhsanât'" Ve bunlar hür, bâliğ, iffetli (kadınlardır)." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîm, Nûr Sûresi, 4. âyetin tefsîrinde]

Bunun ardından o tevbe edenler ve ıslâh edenler müstesnâ. O takdirde muhakkak ki Allah, Gafûr'dur, Rahîm'dir.(5)²²²³

Ve o zevcelerine (zinâ suçu) atan ve nefislerinden başka şâhidleri olmayanlar, öyleyse onların birinin şâhidliği dört (defa), Allah ile şehâdette bulunmasıdır: 'Muhakkak ki o, elbette sâdıklardandır.' (diye).(6)

Ve beşinci (defa), eğer yalancılardan ise, Allah'ın lâneti üzerine olmasını (diler).(7)

Ve: 'Muhakkak ki o, elbette yalancılardandır.' diye Allah ile dört (defa) şehâdette bulunması kadından azâbı kaldırır.(8)

Ve beşinci (defa), eğer (kocas) sâdıklardan ise, Allah'ın gazabının üzerine olmasını (diler).(9)

Ve üzerinize Allah'ın fazlı ve rahmeti olmasaydı ve Allah'ın Tevvâb, Hakîm olması?(10)

Muhakkak ki ifk²²²⁴ ile o gelenler, sizden bir topluluktur.²²²⁵ Onu sizin için bir şerr hesâb etmeyin, bilakis o sizin için bir hayırdır. Onlardan her biri için günâhtan kesbettiği vardır. Ve onlardan onun büyüğünü o üstlenen, onun için azîm bir azâb vardır.(11)

Onu işittiklerinde mü'minler ve mü'mineler nefislerinde hayırlı bir zanda bulunsalardı ve: 'Bu bir mübîn ifktir.' deselerdi olmaz mıydı?(12)²²²⁶

²²²³ Âl-i İmrân Sûresi'nin 89. âyeti ile aynıdır

²²²⁴ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) şöyle demiştir: "'[الإفك]/İfk' yalanın en şiddetli olanıdır." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 3. cilt, 509. sayfa]

²²²⁵ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) diyor ki: "Bu on âyetin tamâmı, münafıklardan ifk ve bühtân ehli söyledikleri salt yalanla kendisine iftirâ attıklarında, mü'minlerin annesi Âişe (رضي الله عنها) hakkında nâzil olmuştur. Onların iftirâsı, Allah (عز وجل)'yi Nebîsi (صلى الله عليه وسلم) lehine gayrete getirmiş, bunun üzerine Allah (سبحانه وتعالى), Âişe (رضي الله عنها)'nın suçsuzluğunu dâir -Allah Resûlu (صلى الله عليه وسلم)'in ırzını korumak için- inzâl etmiştir. Allahu (تعالى): '[إِنَّ الَّذِينَ جَاءُوا بِالْإِفْكِ عُصْبَةٌ مِّنْكُمْ]/Muhakkak ki ağır iftirâ ile o gelenler, sizden bir topluluktur.' buyurmuştur. Yani sizin içinizden bir topluluktur. Yani onlar bir veya iki kişi olmayıp bilakis bir topluluktur. Bu lânetin başını çeken kişi: münafıkların reisi AbdUllah bin Übeyy bin Selûl idi. O bu iftirâyı derliyor ve orada burada yayıyordu. Hatta bu iftirâ, bazı müslümanların zihinlerine bile girmişti. Onlar da bu hususta konuşmuş ve bazıları 'olabilir' bile diyebilmişti. Durum, bir aya yakın bir süre bu şekilde kaldı. Nihâyet Kur'ân âyetleri inzâl edildi. Konunun detayı, sahîh hadislerde geçmektedir." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'ân'l-Azîm, Nûr Suresi, 11. âyetin tefsirinde]

²²²⁶ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) yine şöyle demektedir: "Bu, Allah (سبحانه وتعالى)'dan Âişe (رضي الله عنها) kıssasında kötü söze daldıklarında ve ifk olayı aralarında zikrolunduğunda mü'minleri te'dîb etmesidir. Bu itibarla Allah (سبحانه وتعالى) buyurmuştur ki: '[لَوْلَا إِذْ سَمِعْتُمُوهُ]/Onu işittiklerinde olmaz

Onun üzerine dört şâhidi getirmeli değil miydiler? Madem ki şâhidleri getiremediler, o takdirde işte onlar Allah indinde, onlar yalancılardır.(13)

Ve eğer dünyâ ve Âhiret'te Allah'ın fazlı ve rahmeti üzerinize olmasaydı, elbette içine daldığınızda(n dolayı) size azîm bir azâb temâs ederdi.(14)²²²⁷

Hani onu dillerinizle telakkî ediyordunuz ve hakkında ilminiz olmayanı ağızlarınız ile söylüyordunuz ve onu kolay hesâb ediyordunuz. Ve o, Allah indinde azîmdir.(15)

Ve onu işittiğinizde: 'Bunu kelâm etmemiz bize olmaz. Subhânsın.'²²²⁸ Bu azîm bir buhtândır.' deseydiniz olmaz mıydı?(16)

Allah, onun misline ebeden avdet etmeyesiniz diye size vaaz ediyor, eğer mü'minler iseniz.(17)

Ve Allah, sizin için âyetleri beyân ediyor. Ve Allah, Alîm'dir, Hakîm'dir.(18)

Muhakkak ki, o îmân edenler içinde fuhşîyyâtın yayılmasına o muhabbet edenler, onlar için dünyâ ve Âhirette elîm bir azâb vardır. Ve Allah ilmeder ve siz ilmetmezsiniz.(19)

Ve eğer üzerinize Allah'ın fazlı ve rahmeti olmasaydı? Ve şübhesiz Allah, Raûf'tur, Rahîm'dir.(20)

Ey o îmân edenler, şeytânın adımlarına tâbî olmayın. Ve kim şeytânın adımlarına tâbî olursa, artık kuşkusuz o fuhşîyyâtı ve münkeri emreder. Ve Allah'ın üzerinizdeki fazlı ve rahmeti olmasaydı, sizden biriniz ebeden temize

miydı]' Yani mü'minlerin annesi (رضي الله عنها)'ya atılan iftirâ kelâmı işittiklerinde '[ظَنَّ الْمُؤْمِنُونَ / وَالْمُؤْمِنَاتُ بَأَنفُسِهِمْ خَيْرًا]' Yani bu kelâmı nefislerine kıyâs etmelilerdi. Eğer bu onlara layık değilse, o halde mü'minlerin annesi, yolun başında ve sonunda evleviyetle ondan daha berî/uzak olmalı değil miydi?' [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Nûr Suresi, 12. âyetin tefsîrinde]

²²²⁷ İmâm Şevkânî (رحمه الله) diyor ki: "'[مَا أَفْضَيْتُمْ فِيهِ/Elbette içine daldığınızda(n dolayı) size azîm bir azâb temâs ederdi]' Yani: İfk söylemine dalmanız nedeniyle." Devamla şöyle demiştir: "Mânâsı: 'Şübhesiz ki Ben, size dünyâda bol bol nimet verdim. 'Mühlet verme', bu nimetler içerisindedir. Âhirette de afvetme ile rahmet ederim. Şayet Ben size, 'mühlet verme' ve 'Âhiret'te rahmet eyleme' gibi nimetleri bahşetmeseydim, ifk söylemine dalmanız nedeniyle sizi âcilen cezâlandırırdım.'" [Muhammed bin Alî eş-Şevkânî, Fethu'l-Kadîr, 1002. sayfa (tek cilt olarak basım)]

²²²⁸ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) diyor ki: "'[سُبْحَانَكَ/Subhânsın]' Bu, (Allah'ı) her kötülükten tenzîh etmek içindir." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 1. cilt, 388. sayfa]

İmâm Beğavî (رحمه الله) ise şöyle der: "'[سُبْحَانَكَ/Subhânsın]' Seni tenzîh ederiz." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 1. cilt, 80. sayfa]

çıkamazdı. Ve lâkin Allah dilediğini temize çıkarır. Ve Allah Semî'dir, Âlîm'dir.(21)²²²⁹

Ve sizden fazîlet ve genişlik sâhibi olanlar karâbet sâhiblerine ve miskinlere ve Allah yolunda muhâcirlere vermeyeceklerine yemin etmesinler. Ve afvetsinler ve vazgeçsinler. Allah'ın sizi mağfiret etmesine muhabbet etmez misiniz? Ve Allah Gafûr'dur, Rahîm'dir.(22)

Muhakkak ki muhsan gâfil²²³⁰ mü'minelere (zinâ suçu) o atanlar, dünyâ ve Âhiret'te lânet olundular.²²³¹ Ve onlar içindir azîm bir azâb.(23)

Dilleri ve elleri ve ayakları, onların amel etmiş olduklarına aleyhlerinde şâhidlik ettiği gün.(24)

O gün Allah onlara hakk dînlerini îfâ edecektir.²²³² Ve onlar Allah'n mübîn Hakk olduğunu ilmedeceklerdir.(25)²²³³

²²²⁹ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) şöyle der: "'[يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّبِعُوا خُطُوبَاتِ الشَّيْطَانِ]"/Ey o îmân edenler, şeytânın adımlarına tâbî olmayın!'" Yani onun yollarına ve izlediklerine ve emrettiklerine (tâbî olmayın). '[وَمَنْ يَتَّبِعْ خُطُوبَاتِ الشَّيْطَانِ فَإِنَّهُ يَأْمُرُ بِالْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ]"/Ve kim şeytânın adımlarına tâbî olursa, artık muhakkak ki o fuhşîyyâtı ve münkeri emreder]' Ve bu, (şeytânın adımlarına tâbî olmaktan) en fasih ve en belîğ ve en veciz bir ibare ile nefret ettirmek ve sakındırmaktır. Sonra Allah (سبحانه) şöyle buyurur: '[وَلَوْلَا فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ مَا زَكَا مِنْكُمْ مِنْ أَحَدٍ أَبَدًا]"/Ve Allah'ın üzerinizdeki fazlı ve rahmeti olmasaydı, sizden biriniz ebeden temize çıkamazdı'" Yani şayet O dilediğini tevbe etme ve O'na rücû etme ile rızıklandırmamış ve nefislerin şirkinden ve fücürundan ve kirlerinden ve onlarda olan kötü huylardan temizlememiş olsaydı -herkes kendisine göre- hiç kimse nefisini temizleyemez ve hayra ulaşamazdı. '[وَلَكِنَّ اللَّهَ يَرْزُقُ مَنْ يَشَاءُ]"/Ve lâkin Allah dilediğini temize çıkarır, dilediğini ise helâk edici dalâlete ve azgınlığa idlâl eder. Yani mahlûkâtından dilediğini temize çıkarır, dilediğini ise helâk edici dalâlete ve azgınlığa idlâl eder. '[وَاللَّهُ سَمِيعٌ]"/Ve Allah Semî'dir'" Yani kullarının sözlerini en iyi işitendir. '[أَلِيمٌ]"/Alîm'dir'" Onlardan hidâyet ve dalâleti kimin hakk ettiğini (en iyi ilmedendir)."[Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîr'u'l-Kur'ânî'l-Azîm, Nûr Suresi, 21. âyetin tefsîrinde]

²²³⁰ İmâm Beğavî (رحمه الله) demiştir ki: "'[الْمُحْصَنَاتِ]"/Muhsan]' İffetli. '[الْغَافِلَاتِ]"/Gâfil]' Fuhuştan (gâfil/habersiz)."[Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 6. cilt, 27. sayfa]

²²³¹ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) şöyle demiştir: "Bu, Allah (سبحانه وتعالى)'nın iffetli ve kötülükten habersiz, mü'minelere (iftirâ) atanlara bir uyarısıdır. Mü'minlerin anneleri ve özellikle de âyetin nüzul sebebi olan Âişe binti Sıddîk (رضي الله عنها), bu âyetin hükmü altına girmeye, her bir evli ve iffetli mü'minenden daha evlâdır. Ve âlimler (رحمهم الله) bu âyette zikredilenlerden sonra Âişe (رضي الله عنها) ya sebbeden/söven, ona (iftirâ) atanın kâfir olduğunda icmâ' etmişlerdir. Çünkü Âişe (رضي الله عنها) ya sebbeden/söven veya iftirâ atan kimse, Kur'ân ile inâdlaşmaktadır. Ve kalan mü'minlerin anneleri konusunda işi kavil vardır ki bu iki kavilden sahîh olanına göre onlar Âişe (رضي الله عنها) gibidirler. Ve en doğrusunu Allah ilmeder. Ve Allah (سبحانه وتعالى)'nın âyetindeki kavli: '[لَعَنُوا فِي الدُّنْيَا إِنَّ الَّذِينَ يُؤْذُونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ لَعَنَهُمْ]"/Muhakkak ki Allah ve Resûlu'ne o eziyyet edenler, Allah onlara dünyâ ve Âhiret'te lânet etmiştir ve onlar için aşağılayıcı bir azâb hazırlamıştır'" [Ahzâb Sûresi, 57. âyet] Ve bazıları (bu âyetin) hâssaten Âişe (رضي الله عنها) için olduğu görüşündedir." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîr'u'l-Kur'ânî'l-Azîm, Nûr Suresi, 23. âyetin tefsîrinde]

²²³² İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened İbn Abbâs (رضي الله عنه)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir:

Habîseler habîsler içindir ve habîsler habîseler içindir. Ve tayyibeler tayyibler içindir ve tayyibler tayyibeler içindir.²²³⁴ İşte onlar, (iftirâcıların) söylediklerinden berî olanlardır. Onlar için bir mağfîret ve bir kerîm rızık vardır.(26)

Ey o îmân edenler, evlerinizden başka evlere izin alıp²²³⁵ ve ehli üzerine selâm verinceye kadar dâhil olmayın. Bu, sizin için hayırlıdır, umulur ki siz tezekkür edersiniz.(27)

Öyleyse orada birini bulamadığınızda, o zaman size izin verilene kadar oraya dâhil olmayın. Ve eğer size: 'Rücû edin.' denildiğinde, o takdirde rücû edin. O sizin için daha temizdir. Ve Allah, amel ettiklerinize Alîm'dir.(28)

Meskûn olmayan, içinde sizin için bir metâ olan evlere dâhil olmanızda sizin üzerinize bir günâh yoktur. Ve Allah açığa vurduğunuzu ve gizlediğinizi ilmeder.(29)

Mü'minlere de ki, bakışlarından indirsinler²²³⁶ ve ferclerini muhâfaza etsinler. Bu onlar için daha temizdir. Muhakkak ki Allah, yaptıklarına Habîr'dir.(30)

Ve mü'minelere de ki, bakışlarından indirsinler ve ferclerini muhâfaza etsinler ve ziynetlerini açmasınlar, onlardan zâhir olan müstesnâ. Ve başörtülerini yakalarının üzerine darb etsinler. Ve ziynetlerini açmasınlar, kocalarına veya babalarına veya kocalarının babalarına veya oğullarına veya kocalarının oğullarına veya kardeşlerine veya kardeşlerinin oğullarına veya kızkardeşlerinin oğullarına veya kadınlarına veya ellerinin mâlik olduklarına

""[يومئذ يوفيه الله دينهم الحق]/O gün Allah onlara hakk dînlerini ifâ edecektir]" Hesâblarını (ifâ edecektir)." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 459. sayfa]

²²³³ Şeyh Sa'dî (رحمه الله) der ki: "O'nun azîm sıfatları hakktır. O'nun fiilleri hakktır. O'na ibâdet etmek hakktır. O'na kavuşmak hakktır. O'nun vaadi, vaîdi, dînî ve cezâî hükmü hakktır. O'nun resulleri hakktır. Hakk ancak ve ancak Allah'tadır ve Allah'tandır." [AbdurRahmân bin Nâsir es-Sa'dî, Tefsîru's-Sa'dî, 661. sayfa (tek cilt olarak basım)]

²²³⁴ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "Kelâmdan habîs/pis olanlar insânlardan habîs olanlar içindir. Kelâmdan tayyib/pak olanlar ise insânlardan tayyib olanlar içindir." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 459. sayfa]

²²³⁵ Bu açıklama İmâm Katâde (رحمه الله)'a aittir. İmâm AbdurRezzâk (رحمه الله) sahîh bir sened ile Katâde(رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: ""[حَتَّى تَسْتَأْذِنُوا وَتَسَلِّمُوا]/İsti'nâs edip ve selâm verinceye kadar]" İzin alıp ve selâm verinceye kadar." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 461. sayfa]

²²³⁶ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) şöyle der: "Bu, Allah (سبحانه وتعالى)'dan mü'min kullarına, gözlerini harâmdan sakınmalarına, böylelikle kendisine bakmayı onlara mübâh kıldıklarından başkasına bakmamalarına ve gözlerini mahrem yerlerden sakınmalarına dair bir emirdir. Fakat kasıdsız olarak göz tesadüfen bir harâma ilişirse, o takdirde gözünü ondan serî bir şekilde çevirmelidir." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dîmaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Nûr Sûresi, 30. âyetin tefsîrinde]

veya erkeklerden kadınlara meyli olmayanlara veya kadınların avreti üzerine o zâhir olmamış çocuklara müstesnâ. Ve ayaklarını, ziynetlerinden gizledikleri ilmedilmesi için (yere) darb etmesinler. Ve Allah'a cemîân tevbe edin ey mü'minler, umulur ki siz felâh bulursunuz.(31)

Ve sizden bekârları ve kölelerinizden ve cariyelerinizden sâlihleri nikâhlayın. Eğer fukarâ iseler, Allah onları fazlından zenginleştirir. Ve Allah Vâsi'dir, Alîm'dir.(32)

Ve o nikâh bulamayanlar, Allah onları fazlından zenginleştirinceye kadar iffetlerini korusunlar. Ve ellerinizin mâlik olduklarından o mükâtebe²²³⁷ isteyenlere, eğer onlarda bir hayır ilmederseniz onlarla mükâtebe yapın. Ve Allah'ın o size verdiği maldan onlara verin. Ve genç cariyelerinizi -namuslu kalmayı murâd ederlerse- dünyâ hayâtının geçici menfaatlerini dileyerek fuhuşa ikrâh etmeyin. Ve kim onları ikrâh ederse, o takdirde muhakkak ki Allah, onlara ikrahlarının ardından Gafûr'dur, Rahîm'dir.(33)

Ve andolsun ki, beyyin âyetler ve sizden önce o geçenlerden bir mesel ve muttakîler için bir mev'ize²²³⁸ size inzâl ettik.(34)

Allah semâların ve arzın nûrudur. O'nun nûrunun meseli, içinde lamba olan bir kandil yuvası gibidir. Lamba bir cam içindedir. Cam, incimsi bir yıldız gibidir. Mübârek bir zeytin ağacından -ne şarklıdır ve ne (de) garblıdır- tutuşturulur. Neredeyse yağı ziyâ verir, velev ki kendisine ateş temâs etmese. Nûr üzerine nûrdur. Allah dilediğini nûruna hidâyet eder. Ve Allah insânlara darb-ı meseller eder. Ve Allah, her şeye Alîm'dir.(35)

Allah'ın, yükseltilmesine ve içlerinde isminin zikredilmesine izin verdiği evlerde²²³⁹ sabah ve akşam orada O'nu tesbîh ederler.(36)

²²³⁷ İmâm Kurtubî (رحمه الله) demiştir ki: "Şariat'te mükâtebenin mânâsı: Bir kişinin, taksitler hâlinde ödenmek üzere kölesi ile belli bir mal üzerinde anlaşmasıdır. Böylece köle onu ödediği zaman, hürriyetine kavuşur." [Ebu AbdUllah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, el-Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, Nûr Sûresi, 33. âyetin tefsirinde]

²²³⁸ Şeyh Sa'dî (رحمه الله) dedi ki: "'[وَمَوْعِظَةً لِّلْمُتَّقِينَ]' Ve muttakîler için bir mev'ize]' Yani: Size, muttakîler için bir mev'ize/öğüt inzâl ettik. O mev'ize, vaad, vâid, tergîb/teşvik ve terhîbe/korkutmaya şâmilidir. Muttakîler onunla öğüt alır; Allah'ın kerih gördüğü şeyden, Allah'ın muhabbet ettiğine/sevdiğine yönelirler." [Abdurrahmân bin Nâsır es-Sa'dî, Teysîru'l-Kerîmu'r-Rahmân fî Tefsîri Kelâmi'l-Mennân, 664. sayfa (tek cilt olarak basım)]

²²³⁹ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[فِي بُيُوتِ أَتَىٰ اللَّهَ أَنْ تَرْفَعُ]' Allah'ın, yükseltilmesine izin verdiği evlerde]' Ve bunlar mükerrer mescidlerdir. Ve orda lağviyyâtan/boş sözlerden nehyedilmiştir."

İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[فِي بُيُوتِ]"

Adamlar, onları Allah'ı zikretmekten ve namazı ikâme etmekten ve zekâtı vermekten bir ticâret alkoymaz ve ne (de) bir alış-veriş. İçinde kalblerin ve gözlerin döneceği bir günden korkarlar.(37)

(Bu,) Allah'ın, amel ettiklerinin en güzeli ile onlara karşılık vermesi ve fazlından onlara ziyâde etmesi içindir. Ve Allah, dilediğini hesâbsız rızıklandırır.(38)

Ve o küfredenler, amelleri engin bir çöldeki serâb gibidir. Susayan onu su hesâb eder. Nihâyet ona geldiğinde, onu bir şey bulmaz ve indinde Allah'ı bulur da O hesâbını ifâ eder ve Allah'ın hesâbı serîdir.(39)

Veya derin denizdeki zulmetler gibidir, onu bir dalga bürür, onun fevkinden bir dalga, onun fevkinden bir bulut. Bazısı bazısının fevkinde zulmetler. Elini ihrâc etse, neredeyse onu göremez. Ve Allah, kime nûr kılmamışsa, artık onun için nûr yoktur.(40)

Görmedin mi, Allah'ı, semâlar ve arzdakilerin ve saf saf kuşların O'nu tesbîh ettiğini? Hepsi namazını ve tesbîhini ilmetmiştir.²²⁴⁰ Ve Allah, onların fiil ettiklerine Âlîm'dir.(41)

Ve Allah'ındır semâlar ve arzın mülkü. Ve Allah'adır dönüş.(42)

Görmedin mi, Allah'ın bulutları sürdüğünü? Sonra aralarını telif eder, sonra onları üst üste kılar, böylece yağmurun onların arasından hurûc ettiğini görürsün. Ve semâdan, içindeki (bulut) dağlarından dolu inzâl eder de onu dilediğine isâbet ettirir ve dilediğinden onu çevirir. Neredeyse şimşeginin parıltısı gözleri giderecektir.(43)

Allah geceyi ve gündüzü döndürür. Muhakkak ki bunda, elbette basîret sâhibleri için bir ibret vardır.(44)²²⁴¹

تَرْفَعُ/Allah'ın, yükseltilmesine izin verdiği evlerde]' (Bunlar) binâ edilen mescidlerdir." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 473. sayfa]

²²⁴⁰ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "سَبِّحْ لَهُ مَنْ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَالطَّيْرِ صَافَاتٍ كُلُّ قَدْ عِلْمٌ صَلَاتُهُ وَتَسْبِيحُهُ" [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 476. sayfa]

²²⁴¹ İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle demiştir: "لَعِبْرَةٌ لِّأُولَى الْأَبْصَارِ/Elbette basîret sâhibleri için bir ibret vardır]' Yani: Akıl ve basîret ehli için, Allahu (تعالى)'nın kudreti ve tevhîdine dâir bir delâlet vardır." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Begavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 6. cilt, 54. sayfa]

Ve Allah, her debeleneni sudan halk etmiştir. İşte onlardan kimi batını üzerine yürür ve onlardan kimi iki ayak üzerine yürür ve onlardan kimi dört (ayak) üzerine yürür. Allah, dilediğini halk eder. Muhakkak ki Allah, her şey üzerine Kadîr'dir.(45)

Andolsun ki, beyyin âyetler inzâl ettik. Ve Allah, dilediğini Sırât-ı Mustâkim'e²²⁴² hidâyet eder.(46)

Ve derler ki: 'Allah'a ve Resûl'e îmân ettik ve itaat ettik.'²²⁴³ Sonra onlardan bir fırka bunun ardından yüz çevirir. Ve işte onlar mü'minler değildir.(47)

Ve Allah'a ve Resûlu'ne aralarında hükmetmesi için dâvet edildiklerinde, hemen onlardan bir fırka îrâz ederler.(48)²²⁴⁴

Ve eğer hakk onların lehine olursa, boyun eğerek ona gelirler.(49)

Kalblerinde bir maraz mı var, yoksa kuşkuya mı düştüler, yahut Allah'ın ve Resûlu'nun onların aleyhine haksızlık edeceğinden mi korkuyorlar? Bilakis işte onlar, onlardır zâlimler.(50)

Aralarında hüküm vermesi için Allah'a ve Resûlu'ne dâvet edildiklerinde, mü'minlerin kavli ancak: 'İşittik ve itaat ettik.' demeleri olmuştur. Ve işte onlar, onlardır felâha erenler.(51)²²⁴⁵

²²⁴² Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "'[صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ/Sırât-ı Mustâkim]' Yani: Hakk Dîn." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 3. cilt, 541. sayfa]

²²⁴³ İmâm Beğavî (رحمه الله) demiştir ki: "'[وَيَقُولُونَ آمَنَّا بِاللَّهِ وَبِالرَّسُولِ وَأَطَعْنَا]/Ve derler ki: 'Allah'a ve Resûl'e îmân ettik ve itaat ettik.']" Yani münâfiklar böyle söylerler." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 6. cilt, 55. sayfa]

²²⁴⁴ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) şöyle der: "'[وَإِذَا دُعُوا إِلَى اللَّهِ وَرَسُولِهِ لِيَحْكُمَ بَيْنَهُمْ إِذَا فَرِيقٌ مِنْهُمْ مُعْرِضُونَ]/Ve Allah'a ve Resûlu'ne aralarında hükmetmesi için dâvet edildiklerinde, hemen onlardan bir fırka îrâz ederler.'" Yani: Allah (سبحانه وتعالى)'nın, Resûlu (صلی الله علیه وسلم) üzerine inzâl ettiği hidâyete ittibâ etmeleri taleb edildiğinde, ondan îrâz ederler ve nefislerinde ona ittibâ etmekten kibirlenirler." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Nûr Sûresi, 48. âyetin tefsirinde]

²²⁴⁵ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) yine der ki: "Allah (سبحانه وتعالى), Allah'a ve Resûlu'ne icâbet eden mü'minlerin sıfatlarını haber veriyor. Onlar ki, Allah'ın Kitâb'ı ve Resûlu'nun Sünnet'i dışında bir dîn aramazlar. Bu nedenle buyurur ki: '[وَأَطَعْنَا] أَمَّا كَانَ قَوْلَ الْمُؤْمِنِينَ إِذَا دُعُوا إِلَى اللَّهِ وَرَسُولِهِ لِيَحْكُمَ بَيْنَهُمْ أَنْ يَقُولُوا سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا/ Aralarında hüküm vermesi için Allah'a ve Resûlu'ne dâvet edildiklerinde, mü'minlerin kavli ancak: 'İşittik ve itaat ettik.' demeleri olmuştur.'" Yani: İşitir ve itaat ederiz. Ve Allah (سبحانه وتعالى) onları felâh ile vasıflandırmıştır. Ve bu, taleb edilene nail olmak ve korkulandan selâmet bulmaktır. Allah (سبحانه وتعالى): '[وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ]/Ve işte onlar, onlardır felâha erenler.'" [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Nûr Sûresi, 51. âyetin tefsirinde]

Ve kim Allah'a ve Resûlu'ne itaat eder ve Allah'tan haşyet duyar ve O'na takvâ ederse, o takdirde işte onlar, onlardır başarıya ulaşacaklar.(52)²²⁴⁶

Ve eğer onlara emredersen, elbette hurûc edeceklerine Allah'a en kuvvetli yemînleriyle kasem etmişlerdir. De ki: 'Kasem etmeyin, itaatınız mârûftur.'²²⁴⁷ Muhakkak ki Allah, amel ettiklerinize Habîr'dir.'(53)

De ki: 'Allah'a itaat edin ve Resûle itaat edin.' Fakat yüz çevirirseniz, artık onun üzerine ancak yükletilendir ve sizin üzerinize size yükletilendir. Ve ona itaat ederseniz, hidâyet bulursunuz.²²⁴⁸ Ve Resûl'un üzere mübîn bir tebliğden başkası yoktur.(54)

Allah, sizden o îmân edenler ve sâlih amel işleyenlere, elbette onları arzda halife yapacağını vaad etmiştir, onlardan o öncekileri halife yaptığı gibi. Ve elbette onlara kendileri için o râzı olduğu Dîn'lerini temkîn edecektir.²²⁴⁹ Ve elbette onları korkularının ardından emniyete tebdîl edecektir. Bana ibâdet

²²⁴⁶ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "'و من يطع الله و رسوله"/Ve kim Allah'a ve Resûlu'ne itaat ederse]' Yani: Kim Allah'a emrettiklerinde itaat eder ve Resûlu'ne Sünnet olarak ortaya koyduklarında itaat ederse. '[و يخش الله]/Allah'tan haşyet duyarsa]' Yani: Mâzîde olanlarda. '[و فإِنَّكُمْ هُمُ الْفَائِزُونَ]/O takdirde işte onlar, onlardır başarıya ulaşacaklar]' Yani: Onlar necât bulacaklardır." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 3. cilt, 543. sayfa]

²²⁴⁷ İmâm Kâsimî (رحمه الله) der ki: "'قُلْ لَا تَقْسِمُوا طَاعَةً مَعْرُوفَةً"/De ki: 'Kasem etmeyin, itaatınız mârûftur]' Yani: Bu husûsta yemin etmeyin ve bizi razı etmek için yapmacık çabalara düşmeyin. Sizden istenen emir, mârûf bir itaattir. Nefis bunu yadırgamaz, inkâr etmez. Çünkü bunda güçlük yoktur. Yemin etmeksizin, mü'minlerin itaat ettiği gibi siz de mârûf ile itaat edin." [Cemâleddîn el-Kasimî, Mehâsinu't-Te'vîl, 12. Cüz, 4543. sayfa]

²²⁴⁸ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) şöyle der: "'قُلْ أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ"/De ki: 'Allah'a itaat edin ve Resûle itaat edin.]' Yani: Allah'ın Kitâb'ına ve Resûlu'nun Sünnet'ine itibâ edin. '[فَإِن تَوَلَّوْا]/Fakat yüz çevirirseniz]' Yani: Ondandır yüz çevir ve onun size getirdiklerini terk ederseniz. '[فَإِنَّمَا عَلَيْهِ مَا حُمِّلَ]/Artık onun üzerine ancak yükletilendir]' Yani: Risâletin tebliği ve emânetin edâ edilmesi. '[وَعَلَيْكُمْ مَا حُمِّلْتُمْ]/Ve sizin üzerinize size yükletilendir.]' Yani: Onu kabul etmek ve ona tâzîm etmek ve muktezâsını yerine getirmektir. '[وَإِنْ تُطِيعُوا تَهْتَدُوا]/Ve ona itaat ederseniz hidâyet bulursunuz]' Ve bu, onun Sırât-ı Mustakîm'e dâvet etmesinden dolayıdır. [Ebu'l-Fidâ İsmâîl ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîm, Nûr Suresi, 54. âyetin tefsîrinde]

²²⁴⁹ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) yine demiştir ki: "Bu, Allah (سبحانه وتعالى)'dan Resûlu (صلوات الله وسلامه) ve onun ümmetini arzda halifeler kılacağı hakkında bir vaaddir. Yani insanlar üzerine imâmlar ve idareciler kılınacaklarına dair. Ve onlar ile beldeler islâm olacak ve kullar onlara boyun eğecek ve onların korkularından sonra, onlar için (bu durumu) emniyet ve onları hâkim kılma ile tebdîl edecektir. Ve Allah (تبارك وتعالى) bunu yerine getirmiştir. Ve hamd ve minnet O'nadır." Ve İbn Kesîr (رحمه الله) devâmla şöyle demiştir: 'Sahîh'te Allah Resûlu (صلی الله عليه وسلم) şöyle buyurmuştur: 'Muhakkak ki Allah, arzı benim için dürdü. Böylece doğularını ve batılarını gördüm. Ve ümmetimin mülkü ondan benim için dürülenine ulaşacaktır.' [Muslim, 2889] Biz Allah ve Resûlu'nun bize vaad ettiklerinde dolanıp durmaktayız. Ve Allah ve Resûlu doğru söylemiştir. Bu itibarla Allah'tan, O'na ve Resûlu'ne îmân etmeyi ve bizden râzı olacağı şekilde Vechî'nin şükürünü yerine getirmeyi dileriz." [Ebu'l-Fidâ İsmâîl ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîm, Nûr Suresi, 55. âyetin tefsîrinde]

ederler, Bana bir şeyi şirk koşmazlar. Ve bunun ardından kim küfrederse, artık işte onlar, onlardır fâsıklar.(55)

Ve namazı ikâme edin ve zekâtı verin ve Resûl'e itaat edin. Umulur ki siz rahmete erdirilirsiniz.(56)²²⁵⁰

O küfredenlerin (Allah'ı) arzda âciz bırakıcı olduğunu hesâb etme.²²⁵¹ Ve yurdları ateştir. Ve elbette (o) ne kötü varış yeridir.(57)

Ey o îmân edenler, sağ ellerinizin o mâlik oldukları ve sizden ergenlik çağına o ulaşmamış olanlar, sizden üç defa izin istesinler: Fecr namazından önce ve öğleyin elbiselerinizi çıkardığınız vakit ve yatsı namazının ardından. Sizin için (bunlar) üç avrettir.²²⁵² Bunların ardından sizin üzerinize ve ne (de) onların üzerine bir günâh yoktur. Üzerinize dolaşırlar, bazınız bazısı üzerine. İşte sizin için Allah âyetleri böyle beyân buyurur. Ve Allah, Âlîm'dir, Hakîm'dir.(58)

Ve sizden çocuklar ergenlik çağına ulaştıklarında, artık onlardan o öncekilerin izin istemeleri gibi izin istesinler. Allah, âyetlerini sizin için işte böyle beyân eder. Ve Allah, Âlîm'dir, Hakîm'dir.(59)

Ve kadınlardan o nikâh ummayanlar, hayız ve doğumdan kesilmiş yaşlılar, artık onlar için ziynetlerini göstermeksizin elbiselerini çıkarmalarında üzerlerine bir günâh yoktur. Ve iffetli olmaları, onlar için daha hayırlıdır.²²⁵³ Ve Allah, Semî'dir, Basîr'dir.(60)

²²⁵⁰ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) yine şöyle der: "Allah (سبحانه وتعالى), kullarına namazı ikâme etmelerini -ve o, tek ve şerîki olmayan Allah'a ibâdettiler- ve zekâtı vermelerini -ve o, mahlûkâtın zayıflarına ve fakirlerine ihsânda bulunmaktır- ve Allah Resûlu (صلی الله علیه وسلم)'e itaat eder durumda olmalarını -yani kendilerine emrettiklerinde arkasından gitmelerini- ve yasakladıklarını terketmelerini emrediyor. Umulur ki Allah, bundan dolayı onlara rahmet eder. Ve hiç şübhe yoktur ki, bunları fiil edene Allah merhamet edecektir." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Nûr Süresi, 56. âyetin tefsîrinde]

²²⁵¹ İmâm Kâsımî (رحمه الله) demiştir ki: "'O küfredenlerin (Allah'ı) arzda âciz bırakıcı olduğunu hesâb etme' Yani: Allah (سبحانه وتعالى)'ı âciz bırakacaklarını sanma! Bilakis (O), onları idrâk etmiştir." [Cemâleddîn el-Kasımî, Mehâsinu't-Te'vîl, 12. Cüz, 4546. sayfa]

²²⁵² İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle demiştir: "Bu vakitler sizin için üç avrettir." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 6. cilt, 61. sayfa]

²²⁵³ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'[فَلْيَسَّرْ] Artık onlar için elbiselerini çıkarmalarında üzerlerine bir günâh yoktur' Cilbâblarını/dış elbiselerini. '[وَأَنْ يَسْتَعِفُّوا خَيْرٌ لَهُمْ]' Ve iffetli olmaları, onlar için daha hayırlıdır.' Cilbâblarını giymeleri, onlar için daha hayırlıdır." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 482. sayfa]

Âmâ üzerine bir güçlük yoktur ve total üzerine bir güçlük yoktur ve marazlı üzerine bir güçlük yoktur. Ve sizin nefisleriniz üzerinize, evlerinizde veya babalarınızın evlerinde veya annelerinizin evlerinde veya erkek kardeşlerinizin evlerinde veya kız kardeşlerinizin evlerinde veya amcalarınızın evlerinde veya halalarınızın evlerinde veya dayılarınızın evlerinde veya teyzelerinizin evlerinde veya anahtarlarına mâlik olduğunuz (evlerde) veya arkadaşlarınızın (evlerinde) yemek yemenizde üzerinize (bir güçlük) yoktur. Cemîân veya ayrı ayrı yemenizde sizin üzerinize bir günâh yoktur. İmdi evlere dâhil olduğunuzda, artık nefisleriniz üzerine Allah'ın indinden bir esenlik dileği olarak selâm verin, mübârek ve pak. İşte sizin için Allah âyetleri böyle beyân buyurur. Umulur ki siz akledersiniz.(61)

Mü'minler ancak Allah ve Resûlu'ne o îmân edenlerdir. Ve onunla beraber cemiyetli bir iş üzerinde olduklarında, ondan izin almadan gitmezler.²²⁵⁴ Muhakkak ki senden o izin isteyenler, işte onlar, onlardır ki, Allah ve Resûlu'ne îmân edenlerdir. O hâlde onlar senden bazı işleri için istediklerinde, artık onlardan dilediğine izin ver ve onlar için Allah'tan mağfîret dile. Muhakkak ki Allah, Gafûr'dur, Rahîm'dir.(62)

Resûl'un dâvetini aranızda bazınızın bazısına dâveti gibi kılmayın. Allah içinizden birbirini siper ederek o sıvışıp gidenleri ilmeder. Artık onun emrine²²⁵⁵ o muhalefet edenler, onlara bir fitnenin isâbet etmesinden veya onlara elîm bir azâbın isâbet etmesinden çekinsinler.(63)²²⁵⁶

²²⁵⁴ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "[أَمَّا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ آمَنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَإِذَا كَانُوا مَعَهُ عَلَى أَمْرٍ] "Mü'minler ancak Allah ve Resûlu'ne o îmân edenlerdir. Ve onunla beraber cemiyetli bir iş üzerinde olduklarında, ondan izin almadan gitmezler." Bu, İslâm âdâbından bir edebî talimdir. Cemiyetli iş, müslümanların toplandığı her iştir. Denilmiştir ki: O, cihâdîr. Şöyle de denilmiştir: O, Cuma ve iki bayramdır. Yine şöyle de denilmiştir: Müslümanların İmâmı ile beraber üzerinde ictimâ ettikleri her itaattir." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 3. cilt, 553. sayfa]

²²⁵⁵ İbn Nasr el-Mervezî (رحمه الله) şöyle demektedir: "[أَمْرُهُ/Onun Emri]' Ve o (صلى الله عليه وسلم)'in emri: Onun yoludur ve menhecidir ve sünnetidir." [Ebu Abdîllah Muhammed ibn Nasr el-Mervezî, Kitâbu's-Sunne, 65. sayfa]

²²⁵⁶ Ebu Nuaym el-İsfahânî (رحمه الله), Usman bin Umer (رحمه الله) şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "Bir adam (İmâm) Mâlik (رحمه الله)'a gelip bir meseleden suâl eder, o da: 'Allah Resûlu (صلى الله عليه وسلم) şöyle şöyle buyurdu.' der. Adam: 'Senin görüşün ne?' der. Bunun üzerine (İmâm) Mâlik der ki: '[فَلْيَخْشَرِ] "Artık onun emrine o muhalefet edenler, onlara bir fitnenin isâbet etmesinden veya onlara elîm bir azâbın isâbet etmesinden çekinsinler." [İsnâdî sahîhtir. Ebu Nuaym el-İsfahânî, Hilyetu'l-Evliyâ, 6. cilt, 326. sayfa]

Dikkat edin, muhakkak ki Allah'ındır, semâlar ve arzdakiler. Sizin üzerinde olduğunuzu ilmeder.²²⁵⁷ **Ve O'na rücû edecekleri gün, artık amel ettiklerini onlara bildirir.**²²⁵⁸ **Ve Allah her şeye Âlim'dir.(64)**

²²⁵⁷ İmâm Suyûtî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[إِنَّ] **Dikkat edin, muhakkak ki Allah'ındır, semâlar ve arzdakiler. Sizin üzerinde olduğunuzu ilmeder.**]" Bir kavim hangi durum ve hâl üzere olursa olsun onlar mutlaka Allah'ın gözü (önü)ndedirler. Veya Allah'tan bir şahid onların üzerindedir." [Ebu'l-Fadl Celâleddîn bin Muhammed bin Ebî Bekr es-Suyûtî, Durru'l-Mensûr fi't-Tefsîr bi'l-Me'sûr, Nûr Sûresi, 64. âyetin tefsîrinde]

²²⁵⁸ Şeyh Useymîn (رحمه الله) der ki: "[فَيُنَبِّئُهُمْ] **Artık onlara bildirir**]" Yani: Onlara, hayır ve şerden amel ettiklerini haber verir." [Muhammed bin Sâlih el-Useymîn, Nûr Sûresi Tefsîri, 442. sayfa]

25. FURKÂN SÛRESİ (77 âyettir)

Allah'ın ismi ile, Rahmân, Rahîm

Tebârake²²⁵⁹ O ki, âlemlere bir inzâr edici olması için kulu üzerine Furkân'ı inzâl edendir.(1)²²⁶⁰

O ki, semâlar ve arzın mülkü O'nundur. Ve çocuk ittihaz etmemiştir. Ve O'nun için mülkünde şer'ki olmadı. Ve her şeyi halk etti de onu bir mikdâr ile takdîr etti.(2)²²⁶¹

Ve O'nun dûnundan, bir şey halk etmeyen ve kendileri halk edilmiş olan ilâhlar ittihaz ettiler. Ve onlar nefisleri için bir zarara mâlik değillerdir ve ne (de) bir menfaate. Ve ölüme mâlik değillerdir ve ne hayâta ve ne (de) nuşûra.(3)²²⁶²

Ve o küfredenler dediler ki: 'Bu, onun iftirâ ettiği bir ifkten²²⁶³ başkası değildir. Ve ona başka bir kavim yardım etmiştir. Böylece onlar zulüm ve asılsız bir söz ile geldiler.(4)

Ve dediler ki: 'Evvelkilerin satırlarıdır,²²⁶⁴ onları yazdırmıştır. Artık onun üzerine sabah ve akşam imlâ edilir.'(5)²²⁶⁵

²²⁵⁹ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) şöyle dedi: "Allah (سبحانه وتعالى) burada 'تَبَارَكَ/Tebârake' kelimesini kavletmiştir. '[تَبَارَكَ/Tebârake]' fiili, '[البركة/bereket]' kelimesinin '[تَفَاعُل/tefâ'ul]' bâbı olup 'istikrarlı ve dâimî bereket' anlamına gelmektedir." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Furkân Suresi, 1. âyetin tefsîrinde]

²²⁶⁰ İbn Ebî Zemenîn (رحمه الله) diyor ki: "'[الَّذِي نَزَّلَ الْفُرْقَانَ/O ki, Furkân'ı inzâl edendir.]" Yani: Kur'an'ı. O'nun Furkânı: Helâli ve harâmıdır. Şöyle de denilmiştir: O, hakk ile bâtılın arasını tefrîk ettiği/ayırdığı için '[الْفُرْقَانَ/Furkân]' olarak isimlendirilmiştir." Devamla şöyle demiştir: "'[عَلَىٰ Kulu üzerine]' Yani: Muhammed (صلى الله عليه وسلم) 'أَلَمْ يَكُنْ لِلْعَالَمِينَ/Âlemlere bir inzâr edici olması için]' Yani: İnsanlara ve cinlere. '[نَذِيرًا/Nezîr]' Eğer îmân etmezlerse, dünyâ ve Âhirette onları Allah'ın azâbına karşı bir inzâr edici/uyarıcı olarak." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 3. cilt, 252. sayfa]

²²⁶¹ İbn Ebî Hâtîm (رحمه الله) sahîh bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[وَجَدَ كُلَّ شَيْءٍ فَقْدَرَهُ تَقْدِيرًا/Ve her şeyi halk etti de onu bir mikdâr ile takdîr etti.]" Halk etmesi ve ıslâh etmesi. Ve O (سبحانه وتعالى) bunu mâlûm bir kader ile kılmıştır." [Ebu Muhammed ibn Ebî Hâtîm er-Râzî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm Müsneden anîr-Resûl ve's-Sahâbe ve't-Tâbiîn, 8. cilt (2662.)]

²²⁶² Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "'[وَلَا نُشِيرُهَا/Ve ne (de) nuşûra]' Yani: Ölümden sonra dirilişe." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'an, 4. cilt, 6. sayfa]

²²⁶³ İbn Ebî Hâtîm (رحمه الله) sahîh bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'[إِنْفِكَ/İfk]' O, yalandır." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 487. sayfa]

De ki: 'Onu, semâlar ve arzdaki sırrı O ilmeden inzâl etmiştir. Muhakkak ki O, Gafûr, Rahîm olandır.'(6)

Dediler ki: 'Bu Resûl için ne var, taam yiyor ve çarşılarda yürüyor. Ona bir melek inzâl edilip de onunla beraber bir nezîr olmalı değil miydi?'(7)

'Veya ona bir hazine ilkâ edilseydi yahut ondan yiyeceği bir bahçesi olsaydı.' Ve zâlimler dediler ki: 'Sihirlenmiş bir adamdan başkasına tâbi olmuyorsunuz.'(8)

Nazar et, nasıl sana darb-ı meseller ettiler de dalâlete düştüler. Artık bir yola güç yetiremezler.(9)

Tebârake O ki, eğer dilerse sana bundan daha hayırlısını kılar, altlarından nehirler cereyân eden Cennetler. Ve senin için saraylar kılar.(10)

Bilakis, Saat'i tekzîb ettiler.²²⁶⁶ Ve Saat'i tekzîb edenler için bir çılgın alev hazırladık.(11)

Onları uzak bir mekândan görünce onun öfkesini ve uğultusunu işitirler.(12)

Ve elleri boyunlarına bağlı olarak oradan dar bir mekâna ilkâ edildiklerinde orada helâkı²²⁶⁷ dâvet ederler.(13)

Bugün bir helâkı dâvet etmeyin. Ve bir çok helâkı dâvet edin.(14)

De ki: 'Bu mu daha hayırlıdır, yoksa o muttakîlere vaad edilen, onlar için bir ödül ve dönüş yeri muhalledlik Cennet'i mi?(15)

Onlar için orada diledikleri vardır, muhalledlerdir. (Bu,) Rabbinin üzerine olan istenilen bir vaattir.(16)

²²⁶⁴ İbn Ebi Hâtim (رحمه الله) yine sahîh bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[وَقَالُوا أَأَسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ]' Ve dediler ki: 'Evvelkilerin satırlarıdır]' Yani: Evvelkilerin yalanları ve bâtılları." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 487. sayfa]

²²⁶⁵ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) şöyle der: "'[فَهِىَ تُنَمِّلُ عَلَيْهِ]'Böylece onun üzerine imlâ edilir]' Yani: Üzerine okunur. Çünkü Kur'ân, yazılmadan önce okunuyor, sonra yazıya dökülüyordu." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 4. cilt, 7. sayfa]

²²⁶⁶ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) yine der ki: "'[يَلْ كَذَّبُوا بِالسَّاعَةِ]'Bilakis, Saat'i tekzîb ettiler.]" [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 4. cilt, 9. sayfa]

²²⁶⁷ Bu açıklama yine Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) aittir, demiştir ki: "'[سُبُورًا]'Subûrâ]' Yani: helâkı." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 4. cilt, 10. sayfa]

Ve onları ve Allah'ın dûnundan ibâdet ettiklerini haşr edeceği gün, o vakit buyurur ki: 'Şu kullarımı siz mi dalâlete düşürdünüz²²⁶⁸ yoksa onlar mı yoldan dalâlete düştüler?'(17)

Derler ki: 'Subhânsın,²²⁶⁹ bizim için senin dûnundan velîler ittihâz etmek yakışır değildir. Ve lâkin onları ve babalarını metâlandırdın, nihâyet zikri unuttular²²⁷⁰ ve helâk olmuş²²⁷¹ bir kavim oldular.'(18)

Böylece söylediklerinizi tekzîb ettiler. Artık (azâbı) savmaya güç yetiremezsiniz ve ne (de) nusret edebilirsiniz. Ve sizden kim zulmederse, ona büyük bir azâbı tattırırız.(19)

Ve senden önce mürsellerden irsâl etmedik ki, muhakkak ki onlar (da) hakîkaten taam yememiş ve çarşılarda yürümemiş olsunlar. Ve bazınızı bazısı için fitne kıldık. Sabredecek misiniz? Ve Rabbin, Basîr olandır.(20)

Ve Bize mülâki olacaklarını o ummayanlar dediler ki: 'Üzerimize melekler inzâl edilmeli veya Rabbimizi görmeli değil miydik?' Andolsun ki, nefislerinde kibirlendiler ve büyük bir azgınlık ile azgınlık ettiler.(21)

Melekleri görecekları gün, mücrimler için o gün bir büsrâ yoktur ve derler ki: '(Size büsrâ) yasaktır, yasak.'(22)

Ve amelden amel ettiklerinin önüne geçtik, böylece onu savurulmuş toz kıldık.(23)

Cennet ashâbının o gün karâr yeri daha hayırlı ve dinlenecekleri yer daha güzeldir.(24)

²²⁶⁸ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "وَيَوْمَ يَحْشُرُهُمْ وَمَا يَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ فَيَقُولُ أَأَنْتُمْ أَضَلَلْتُمْ عِبَادِي هَؤُلَاءِ" /Ve onları ve Allah'ın dûnundan ibâdet ettiklerini haşr edeceği gün, o vakit buyurur ki: 'Şu kullarımı siz mi dalâlete düşürdünüz?'" (Sorulanlar) İsâ ve Uzeyr ve Meleklerdir." [Hikmet bin Beşir bin Yâsin, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 490. sayfa]

²²⁶⁹ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) diyor ki: "'[سُبْحَانَكَ/Sübhânsın]' Bu, (Allah'ı) her kötülükten tenzîh etmek içindir." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 1. cilt, 388. sayfa]

İmâm Beğavî (رحمه الله) ise şöyle der: "'[سُبْحَانَكَ/Subhânsın]' Seni tenzîh ederiz." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Begavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 1. cilt, 80. sayfa]

²²⁷⁰ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "'[حَتَّى نَسُوا الذِّكْرَ/Nihâyet zikri unuttular]' Yani: Senin zikrini unuttular ve Senden gâfil oldular. Şöyle de denilmektedir: Senin inzâl etmiş olduğun hakkı terk ettiler." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 4. cilt, 12. sayfa]

²²⁷¹ Bu açıklama İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'a aittir. İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[بُورًا/Bûran]' Helâk olmuş." [Hikmet bin Beşir bin Yâsin, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 490. sayfa]

Ve semânın bulutlarla parçalanacağı ve meleklerin bir tenzîl ile inzâl edileceği gün.(25)

Mülk o gün hakkıdır, Rahmân'ındır.²²⁷² Ve kâfirler üzerine zorlu bir gün olacaktır.(26)

Ve zâlimin ellerini ısıracağı gün, diyecektir ki: 'Ya keşke ben, Resûl ile beraber bir yol ittihaz etseydim.'⁽²⁷⁾²²⁷³

'Ya veyl olsun bana! Keşke falanı²²⁷⁴ halîl²²⁷⁵ ittihaz etmeseydim.'⁽²⁸⁾

'Andolsun ki, bana gelişinin ardından zikirden beni dalâlete düşürdü. Ve şeytân, insâmı yardımsız bırakan olmuştur.'⁽²⁹⁾²²⁷⁶

Ve Resûl dedi ki: 'Ey Rabbim, muhakkak ki kavmim bu Kur'ân'ı terkedilmiş²²⁷⁷ ittihaz ettiler.'⁽³⁰⁾

Ve işte böyle her nebî için mücrimlerden bir düşman kıldık. Ve Rabbin, Hâdî olarak ve Nasîr olarak kâfîdir.⁽³¹⁾²²⁷⁸

Ve o küfredenler dediler ki: 'Kur'ân onun üzerine cümlesi birden inzâl edilmeli değil miydi?' Onunla senin gönlüne sebât vermek ve onu bir tertîl ile tertîl etmemiz için işte böyle (yaptık).⁽³²⁾²²⁷⁹

²²⁷² İmâm Kâsimî (رحمه الله) şöyle der: "'[الْمُلْكُ يَوْمَئِذٍ الْحَقُّ لِلرَّحْمَنِ]/Mülk o gün hakkıdır, Rahmân'ındır.' Yani o gün, Allah'ın gayrı kimse mülk iddiâ edemez. O gün, kahredici ve şâmil sulta/otorite O (سبحانه وتعالى)'nındır." [Cemâleddîn el-Kasimî, Mehâsinu't-Te'vîl, 13. Cüz, 4574. sayfa]

²²⁷³ İbn Ebî Hâtim (رحمه الله) sahîh bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[يَا كَيْفَ لِي بِأَنْ يَكُونَ مَعِيَ الرَّسُولُ سَبِيلًا/Ya keşke ben, Resûl ile beraber bir yol ittihaz etseydim.]" Allah'a itaat etmeyi (bir yol ittihaz etseydim)." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, . sayfa]

²²⁷⁴ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[فَالَانِي/Şeytân'ı.]" [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 493. sayfa]

²²⁷⁵ İmâm Kurtubî (رحمه الله) der ki: "'[خَلِيلًا/Halîl]' Arkadaş ve dost." [Ebu AbdUllah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, el-Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, Furkân Suresi, 28. âyetin tefsirinde]

²²⁷⁶ İbn Kayyim el-Cevziyye (رحمه الله) şöyle dedi: "Öyleyse kim ki Allah Resûlu (صلی الله عليه وسلم)'den gayrını halîl/dost edinir, kendi kavil ve reyleri uğruna Resûl (صلی الله عليه وسلم)'in getirdiğini terkederse, şübhesiz ki o kimse, bu sözleri söyleyecektir." [Muhammed ibn Ebî Bekr ibn Kayyim el-Cevziyye, Risâletu't-Tebûkiyye, 51. sayfa]

²²⁷⁷ Bu açıklama İmâm Beğavî (رحمه الله)'a aittir, demiştir ki: "'[مَهْجُورًا/Mehcûr]' Yani: Terkedilmiş, böylece ondan îrâz ettiler ve ona îmân etmediler ve içindekiler ile amel etmediler." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 6. cilt, 82. sayfa]

²²⁷⁸ Şeyh Sa'dî (رحمه الله) dedi ki: "'[وَكُنْ بِرَبِّكَ هَادِيًا/Ve Rabbin, Hâdî olarak kâfîdir.]" O, seni hidâyet eder, gayeyi, dîninin ve dünyânın maslahatlarını senin için hâsıl eder. [نَاصِرًا/Nasîr olarak]' Düşmanlarına karşı sana nusret verir, dîn ve dünyâ işinde her mekrûhu senden def' eder. O'nunla iktifâ et ve O'na tevekkül et." [Abdurrahmân bin Nâsır es-Sa'dî, Teyşîru'l-Kerîmu'r-Rahmân fî Tefsîri Kelâmi'l-Mennân, 681. sayfa (tek cilt olarak basım)]

²²⁷⁹ İmâm Hâkim (رحمه الله), İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ فِي]

Ve bir mesel ile sana gelmezler ki, Hakk ve tefsîrin daha güzelini sana getirmiş olmayalım.(33)

Yüzleri üzee Cehennem'e o haşredilenler, işte onlar mekânca daha şerrli ve yolca daha dalâlettedir.(34)

Ve andolsun ki, Mûsâ'ya Kitâb'ı verdik ve onunla beraber kardeşi Hârûn'u vezîr kıldık.(35)

Bunun üzerine buyurduk ki: 'Kavme gidin, onlar ki âyetlerimizi tekzîb ettiler.' Sonra tedmîr ederek onları dumûra uğrattık.(36)²²⁸⁰

Ve Nûh kavmi, resûlleri tekzîb ettiklerinde onları gark ettik. Ve onları insânlar için bir âyet kıldık. Ve zâlimler için elîm bir azâb hazırladık.(37)

Ve Âd ve Semûd ve Ress ashâbı ve bunlar arasında nice kuşakları.(38)²²⁸¹

Ve hepsine darb-ı meseller ettik. Ve hepsini kırıp geçirdik.(39)

Ve andolsun ki, o kötülük yağmuru yağdırılan karyeye geldiler, artık onu görmüyor mu idiler? Bilakis nuşûru onlar ummaz oldular.(40)

Ve seni gördüklerinde, seni istihzâ dışında ittihaz etmezler.²²⁸² (Derler ki:) 'Bu mu, Allah'ın resûl olarak o ba's ettiği?'(41)

مُهَاقَقْ كِي بِيْز، اُونُ كَادِرْ جَعَسِيْنِدِه اِنْزَالْ اَتْتِكْ.] Kur'ân, dünyâ semâsına Kadr gecesinde cümlesi birden inzâl edilmiştir. (Bundan önce) yıldızların mevkisindeydi de Allah bir kısmını bir kısmının akâbinde Resûlu (صلی الله علیه وسلم)'in üzerine inzâl ediyordu. Allah (عز وجل) şöyle buyurur: **وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْلَا نُزِّلَ عَلَيْهِ الْقُرْآنُ جُمْلَةً وَّاحِدَةً كَذَلِكَ لِنُثَبِّتَ بِهِ فُؤَادَكَ وَرَتَّلْنَاهُ تَرْتِيْلًا]** **Ve o küfredenler dediler ki: 'Kur'ân onun üzerine cümlesi birden inzâl edilmeli değil miydi?' Onunla senin gönlüne sebât vermek ve onu bir tertîl ile tertîl etmemiz için işte böyle (yaptık).]** [Furkân Sûresi, 32. âyet] [Ebu Abdîllah Muhammed bin Abdîllah el-Hâkim en-Nisâbü'rî, el-Müstedrek ale's-Sahîhayn (4/1850); Hâkim eserinin Buhârî ve Müslim'in şartına göre sahîh olduğunu belirtmiş ve Zehebî ona muvâfakat etmiştir.]

Âyetin son kısmı için İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) şöyle der: **عَذْلِكَ لِنُثَبِّتَ بِهِ فُؤَادَكَ وَرَتَّلْنَاهُ تَرْتِيْلًا]** **Onunla senin gönlüne sebât vermek ve onu bir tertîl ile tertîl etmemiz için işte böyle (yaptık)]** Yani: Ve açık seçik onu beyân ettik." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 3. cilt, 260. sayfa]

²²⁸⁰ İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) yine demiştir ki: **فَدَمَّرْنَا هُمْ تَدْمِيرًا]** **Sonra tedmîr ederek onları dumûra uğrattık.]** (Sonra) tam bir helâkla onları helâk ettik." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 3. cilt, 260. sayfa]

²²⁸¹ İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) dedi ki: **وَقَرُونَا بَيْنَ ذَلِكَ كَثِيرًا]** **Ve bunlar arasında nice kuşakları]** Yani: Ve kuşakları helâk ettik. Yani: Ümmetleri." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 3. cilt, 261. sayfa]

²²⁸² İmâm Şevkânî (رحمه الله) der ki: **وَإِذَا رَأَوْكَ أَنْ يَنْكَرُونَكَ إِلَّا هُؤُلَا]** **Ve seni gördüklerinde, seni istihzâ dışında ittihaz etmezler]** Yani: Seninle alay ederler. Onların Resûle yaptıkları muâmele, sadece onunla istihzâ etmek olmuştur." [Muhammed bin Alî eş-Şevkânî, Fethu'l-Kadîr, 1043. sayfa (tek cilt

'Neredeyse bizi ilâhlarımızdan hakîkaten saptıracaktı,²²⁸³ eğer onlar üzerine sabreder olmasaydık.' (derler.) Ve azâbı gördükleri zaman, yolca kimin daha dalâlette olduğunu yakında ilmedecekler.(42)

Gördün mü hevâsını ilâh itti haz edeni?²²⁸⁴ O hâlde sen mi onun üzerine bir vekîl²²⁸⁵ olacaksın?(43)

Yoksa ekserîsini işitirler veya aklederler mi hesâb ediyorsun? Onlar başka değil, davarlar gibidir, bilâkis onlar yolca daha dalâlettedir.(44)

Bakmadın mı Rabbine, gölgeyi nasıl uzatmıştır? Ve eğer dileyseydi, elbette onu sâkin kılardı. Sonra güneşi onun üzerine bir delîl kıldık.(45)

Sonra onu kolay bir çekişle Kendimize çektik.(46)

Ve O, O ki, geceyi sizin için bir elbise ve uykuyu bir dinlenme kılar. Ve gündüzü yayıl(ıp çalış)ma kılar.(47)

Ve O, O ki, rüzgârları rahmetinin önünde bir büşrâ olarak irsâl eder. Ve semâdan tahûr bir su inzâl ettik.(48)²²⁸⁶

Onunla meyte bir beldeyi ihyâ etmemiz ve halk ettiğimiz davarlar ve insânlardan bir çoğunu onunla sulamamız için.(49)

Ve andolsun ki, onu aralarında tezekkür etmeleri için tasrîf ettik.²²⁸⁷ Öyleyken insânların ekserîsi ancak küfürde direttiler.(50)

olarak basım)]

²²⁸³ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "'كَادَ لَيُضِلَّنَا عَنْ الْهَيْئَةِ"/Neredeyse bizi ilâhlarımızdan hakîkaten saptıracaktı]' Yani: Az kalsın bizi ilâhlarımızdan saptıracaktı." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 4. cilt, 21. sayfa]

²²⁸⁴ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) diyor ki: "Yani: Nefsinin hevâsına göre hangi şeyi benimsemiş ve güzel görmüşse, onun dîni ve onun mezhebi o olmuştur." [Ebu'l-Fidâ İsmâîl ibn Umer ibn Kesîr ed-Dîmaşkî, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîm, Furkân Suresi, 43. âyetin tefsîrinde]

Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) şöyle demektedir: "Ve bazı eserlerde (denilir ki): 'Semâ ve arzda, hevâdan daha büyük (sahte) mâbud yoktur.' Ve bazıları da: 'O en büyük tağuttur.' demiştir." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 4. cilt, 21. sayfa]

²²⁸⁵ İbn Ebî Hâtim (رحمه الله) sahîh bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediği tahrîc etmiştir. "'[وَكِيلًا/Vekîl]' Nusret edici/yardımcı." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 497. sayfa]

²²⁸⁶ İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle demiştir: "'وَإِنزَلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً طَهُورًا/Ve semâdan tahûr bir su inzâl ettik.]' Su, özünde tâhîrdir/temizdir, gayrı için de mutahhirdir/temizleyicidir." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Begavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 6. cilt, 87. sayfa]

²²⁸⁷ İmâm Hâkim (رحمه الله), İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "Bir sene, diğer bir seneden daha fazla yağmur alıyor değildir. Ve lâkin Allah, yağmuru mahlûkâtı arasında tasrîf eder/dağıtır." Sonra: "'وَلَقَدْ صَرَّفْنَاهُ بَيْنَهُمْ/Ve andolsun ki, onu aralarında tasrîf ettik]' (âyetini) kıraat

Ve eğer dileseydik, elbette her karyeye bir nezîr ba's ederdik.(51)

Öyleyse kâfirlere itaat etme ve onunla büyük cihâd ile²²⁸⁸ onlarla cihâd et.(52)²²⁸⁹

Ve O, O ki, iki denizi salıvermiştir. Şu, tatlıdır susuzluğu gidericidir. Ve şu, tuzludur acıdır. Ve ikisinin arasında bir berzah ve karışmalarını önleyen bir engel kılmiştir.(53)

Ve O, O ki, sudan bir beşer halk etmiş, sonra neseb ve hısımlık ona kılmiştir. Ve Rabbin, Kadîr olandır.(54)

Ve Allah'ın dûnundan onlara menfaat sağlamayanlara ve ne (de) onlara zarar veremeyenlere ibâdet ederler. Ve kâfir, Rabbinin aleyhine zahîr olandır.(55)²²⁹⁰

Ve seni mübeşşir ve nezîr olman dışında irsâl etmedik.(56)

De ki: 'Ben onun üzerine -Rabbine bir yol ittihaz edinmeyi dileyenden başkasızden bir ücret istemiyorum.'(57)

Ve O ölmeyen Hayy'a²²⁹¹ tevekkül et. Ve O'na hamd ile tesbîh et. Ve kullarının günâhlarına O'nun Habîr olması kâfidir.(58)

O ki, semâları ve arzı ve ikisi arasındakileri altı günde halk etmiştir, sonra arş üzerine istivâ buyurmuştur.²²⁹² Rahmân'dır, artık O'nu Habîr'e suâl et.(59)

etti. [Ebu Abdîllah Muhammed bin Abdîllah el-Hâkim en-Nisâbü'rî, el-Müstedrek ale's-Sahîhayn (2/403); Hâkim eserin sahîh olduğunu belirtmiş ve Zehebî ona muvâfakat etmiştir.]

²²⁸⁸ İmâm Beğavî (رحمه الله) dedi ki: "'[جهاداً كبيراً/Büyük cihâd ile]' Şiddetli bir şekilde." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 6. cilt, 90. sayfa]

²²⁸⁹ İbn Ebî Zemenîn (رحمه الله) şöyle demektedir: "'[فلا تطع الكافرين/Öyleyse kâfirlere itaat etme]' Onların seni Allah'a itaatten nehyettiklerinde (itaat etme). '[وجاهدكم به/Onunla onlarla cihâd et]' Ku'ran ile. Ve bu, kitâl ile emrolunmadan önce dil ile cihâdtır." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîz, 3. cilt, 264. sayfa]

²²⁹⁰ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "'[وكان الكافر على ربه ظهيراً/Ve kâfir, Rabbinin aleyhine zahîr olandır]' Yani: Mâsiyyette şeytâna yardımcıdır/destekçidir." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Şelefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 4. cilt, 27. sayfa]

²²⁹¹ İmâm Taberî (رحمه الله) der ki: "'[الحى/Hayy]': O Hayy ki ölmez. O'ndan gayrı Rabb ittihâz edenlerin öldüğü gibi (nesli) tükenip yok olmaz. Aynı şekilde kendisinden gayrı ilâh varolduğunu iddiâ edenler gibi de yok olmaz. O halk ettiklerine şu hüccet ile karşı çıkmıştır: Tükenmeyen ve ölmeyeni bırakıp da, yok olup tükenen, zâil olan ve ölen hiçbir şeye ibâdet etmek gerekmez. Nitekim ilâh dâim olandır, ölmeyendir, tükenmeyen ve bitmeyenidir. Ve O, Allah'tır. O ki, O'ndan başka ilâh yoktur." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 3. cilt, 109. sayfa]

²²⁹² İmâm İbn Huzeyme (رحمه الله) der ki: "Öyle ki biz, Allah (عز وجل)'nin haberine îmân ederiz. Hâlık'ımız arşının üzerine istivâ buyurmuştur. Allah'ın kelâmını tebdil etmeyiz. Ve -mu'attıla ve

Ve onlara: 'Rahmân'a secde edin.' denildiğinde, dediler ki: 'Ve Rahmân nedir? Bize emrettiğine mi secde edeceğiz?' Ve (bu) onların nefretini ziyâde eder.(60)²²⁹³

Tebârake O ki, semâda burclar kılmıştır. Ve orada bir lamba ve nûrlu bir ay kılmıştır.(61)

Ve O, O ki, tezekkür etmeyi murâd edenler ve şükretmeyi murâd edenler için geceyi ve gündüzü birbirine halef kılmıştır.(62)²²⁹⁴

Ve Rahmân'ın kulları, onlar ki arzın üzerinde vakâr ve sekînet ile²²⁹⁵ yürürler ve câhiller onlara hitâb ettiğinde: 'Selâm.' derler.(63)

Ve onlar ki, Rabblarına secde ederek ve kıyâm durarak gecelerler.(64)

Ve onlar ki: 'Rabbimiz, bizden Cehennem azâbını uzaklaştır. Muhakkak ki, onun azâbı sürekli'dir.' derler.(65)

Muhakkak ki o, kötü bir karâr yeri ve bir ikametgâhtır.(66)

cehmiyyenin dediği gibi- bize söylenenden başka bir kavil söylemeyiz. Mu'attıla ve cehmiyye şöyle der: 'O, arş üzerine istivâ değil istivlâ etmiştir.' Böylelikle onlara söylenenden başka bir kavle tebdîl etmişlerdir." [Ebu Bekir Muhammed ibn İshâk ibn Huzeyme, Kitâbu't-Tevhîd ve İsbâtü Sıfâtı'r-Rabb, 233. sayfa]

İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) ise şöyle demektedir: "[ثُمَّ اسْتَوَى عَلَى الْعَرْشِ/Sonra arş üzerine istivâ buyurmuştur.]" [Ârâf Sûresi, 54. âyet; Yûnûs Sûresi, 3. âyet; Râd Sûresi, 2. âyet; Furkân Sûresi, 59. âyet; Secde Sûresi, 4. âyet; Hadîd Sûresi, 4. âyet] kavli hakkında, insânlar pek çok söz söylemiştir. "Devâmla der ki: "Bu konuda Mâlik ve Evzâî ve Sevrî ve Leys ibn Sa'd ve Şafî ve Ahmed ve İshâk ibn Râhûye ve eski ve yeni diğer müslüman imâmlardan Selefî Sâlih'in mezhebine sülûk edilmelidir. Ve bu yol, bu âyeti tekyîf ve teşbîh ve tâ'til etmeden, geldiği gibi kabûl etmektir. Teşbîhçilerin zihinlerine hemen gelen zâhir mânâ, Allah (سبحانه وتعالى)'dan nefyolunmuştur. Muhakkak ki Allah, mahlukâtından bir şey O'na benzemez. 'لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ وَهُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ/O'nun misli gibi bir şey yoktur. Ve O'dur Semî, Basîr.]" [Şûrâ Sûresi, 11. âyet] Bilakis durum; imâmların -[Buhârî'nin hocası] Nuaym bin Hammâd el-Huzâî onlardandır- dediği gibidir: 'Kim Allah'ı mahlukâtına teşbîh ederse kâfir olur. Kim Allah'ın kendisiyle nefsinin vasfettiklerini inkâr ederse kâfir olur. Allah'ın nefsinin vasfettiği ve Resûlu'nun (vasfettiklerinde) teşbîh yoktur.' [İmâm Zehebî, 'el-Uluvv'da sahîh bir sened ile zikretmiştir. Şeyh el-Elbânî de bunu 'Muhtasar el-Uluvv'da (184. sayfa) tashîh etmiştir.] Kim Allah için sârih âyetlerde ve sahîh haberlerde vârid olan şeyleri Allah'ın Celâl'ine layık vecih üzere isbât eder ve Allah'dan noksanlıkları nefyederse, işte o, hidâyet yoluna sülûk etmiştir." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dîmaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Ârâf Sûresi, 54. âyetin tefsîrinde]

²²⁹³ Secde âyetidir

²²⁹⁴ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) dedi ki: "[وَهُوَ الَّذِي جَعَلَ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ خِلْفَةً/O, O ki, geceyi ve gündüzü birbirine halef kılmıştır]" Yani biri diğerinin -hiç ara vermeden- hemen arkasından gelir. Bu gidince öbürü; öbürü gidince de bu gelmektedir." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dîmaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Furkân Suresi, 62. âyetin tefsîrinde]

²²⁹⁵ Bu açıklama Mucâhid (رحمه الله)'a aittir. İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "[هُوَ/Hevî]' Vakâr ve sekînet ile." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 502. sayfa]

Ve onlar ki, infâk ettiklerinde ne isrâf ederler ve ne (de) cimrilik ederler. Ve bunun arasında bir ortalama olur.(67)²²⁹⁶

Ve onlar ki, Allah ile beraber başka bir ilâha duâ etmezler. Ve Allah'ın o harâm ettiği nefsi katletmezler, hakk ile müstesnâ. Ve zînâ etmezler. Ve kim bunu fiil ederse, ağır azâba uğrar.(68)

Kıyâmet Günü onun için azâb katlanır ve orada aşağılanmış olarak muhalled kalır.(69)

Tevbe eden ve îmân eden ve amel-i sâlih amel eden müstesnâ. Artık işte onlar, Allah onların kötülüklerini iyiliklere tebdîl eder. Ve Allah, Gafûr, Rahîm olandır.(70)

Ve kim tevbe eder ve sâlih amel işlerse, artık muhakkak ki o, tevbesi kabûl edilmiş olarak Allah'a döner.(71)²²⁹⁷

Ve onlar ki, yalana şâhidlik etmezler. Ve lağviyyâta rastladıklarında kerîmler olarak geçerler.(72)

Ve onlar ki, Rabblerinin âyetleri zikredildiğinde, onlar üzerine sağır ve âmâ kesilmezler.(73)

Ve onlar ki: 'Rabbimiz, bize zevcelerimiz ve zürriyetlerimizden göz aydınlıkları hibe et. Ve bizi muttakîlere imâm kıl.'²²⁹⁸ derler.(74)

İşte onlar sabrettiklerinden dolayı (Cennet'te) oda ile ödüllendirilirler ve esenlik dileği ve selâmla orada karşılanırlar.(75)

²²⁹⁶ İmâm Beğavî (رحمه الله) demiştir ki: "'وَكَانَ بَيْنَ ذَلِكَ قَوَامًا/Ve bunun arasında bir ortalama olur.]" (Bundan) kasıt, israf ve cimrilik arasında vasatlıktır/orta yoldur." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 6. cilt, 95. sayfa]

²²⁹⁷ İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) der ki: "'وَمَنْ تَابَ وَعَمِلَ صَالِحًا فَإِنَّهُ يَتُوبُ إِلَى اللَّهِ مَتَابًا/Ve kim tevbe eder ve sâlih amel işlerse, artık muhakkak ki o, tevbesi kabul edilmiş olarak Allah'a döner.]" Yani eğer ölümünden önce tevbe ederse, onun tevbesi kabul olur." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 3. cilt, 268. sayfa]

²²⁹⁸ İmâm Buhârî (رحمه الله), Câmiu's-Sahîh'inde: "Allah Resûlu (صلی الله علیه وسلم)'in Sünnetlerine Uymak Babı" isminde bir bölüm açarak şöyle der: "Allahu (تعالى)'nın: 'وَاجْعَلْنَا لِلْمُتَّقِينَ إِمَامًا/Ve bizi muttakîlere imâm kıl.]" kavli. (Ve bizi,) bizden öncekilere uyan ve ardımızdakileri ise bize uyan (imâmlar kıl.) Ve İbn Avn (رحمه الله)'tan(, demiştir ki: "Üç şey var ki onlara hem kendim için hem de kardeşlerim için muhabbet ederim: [1] Bu Sünneti tâlim etmeleri ve hakkında suâl etmeleri. [2] Kur'ân'ı fehmetmeleri ve hakkında insânlardan suâl etmeleri. [3] Hayırda hâric, insânları kendi hallerine bırakmaları." [Ebu Abdîllah Muhammed bin İsmâil el-Buhârî, Câmiu's-Sahîh, Kitâbu'l-İtisâm bi'l-Kitâb ve's-Sunne (2. bab). AbdUllah ibn Avn el-Basrî, hicri 151 senesinde vefât etmiştir, tâbiindendir]

Orada muhalledlerdir, ne güzel bir karâr yeri ve bir ikametgâhtır.(76)

De ki: 'Duânız olmasa,²²⁹⁹ Rabbim size değer vermez. Oysa tekzîb ettiniz,²³⁰⁰ bu nedenle (size azâb) yakında kaçınılmaz olacaktır.'(77)

²²⁹⁹ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[لَوْلَا دُعَاؤُكُمْ/Duânız olmasa]' Yanlız O'na ibâdet etmeniz ve itaat etmeniz (olmasa)." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 509. sayfa]

İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) ise şöyle demektedir: "'[لَوْلَا دُعَاؤُكُمْ/Duânız olmasa]' Tevhîdiniz olmasa." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 3. cilt, 269. sayfa]

²³⁰⁰ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) diyor ki: "'[فَقَدْ كَذَّبْتُمْ/Oysa tekzîb ettiniz]' Yani: Tekzîb ettiniz ey kâfirler." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 4. cilt, 37. sayfa]

26. ŞUARÂ SÛRESİ (227 âyettir)

Allah'ın ismi ile, Rahmân, Rahîm

Tâ, Sîn, Mîm.(1)²³⁰¹

Bunlar mübîn Kitâb'ın âyetleridir.(2)²³⁰²

Ola ki nefsinî tüketeceksin mü'min olmuyorlar diye.(3)

Eğer dilersek üzerlerine semâdan bir âyet inzâl ederiz de ona boyunlarını eğmek zorunda kahlrlar.(4)

Ve onlara Rahmân'dan muhdes²³⁰³ bir zikir gelmemiştir ki ondan îrâz etmiş olmasınlar.(5)²³⁰⁴

Nitekim tekzîb ettiler. Fakat istihzâ etmiş olduklarının haberleri onlara gelecektir.(6)

Ve arza bakmıyorlar mı, onda her kerîm çiftten nicelerini bitirdik.(7)²³⁰⁵

Muhakkak ki bunda, elbette bir âyet²³⁰⁶ vardır. Ve ekserîsi mü'minler değil idi.(8)²³⁰⁷

Ve muhakkak ki senin Rabbin, elbette O, Azîz'dir, Rahîm'dir.(9)²³⁰⁸

²³⁰¹ Kasas Sûresi'nin 1. âyeti ile aynıdır

²³⁰² Kasas Sûresi'nin 2. âyeti ile aynıdır

²³⁰³ İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle demiştir: "'[من الرحمن محنت]/Rahmân'dan muhdes]' Yani: Muhdes/yeni olarak inzâl ettiği. Ve o tenzîl edilişinde muhdestir/yenidir." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Begavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 6. cilt, 107. sayfa]

²³⁰⁴ İbn Ebî Hâtîm (رحمه الله), Katâde (رحمه الله)'tan sahîh bir isnad ile tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'وَمَا أَتَيْنَاهُمْ مِنْ ذِكْرٍ مِنَ الرَّحْمَنِ مُحْدَثٍ/Ve onlara Rahmân'dan muhdes bir zikir gelmemiştir ki]' 'Allah'ın Kitâbı'ndan bir şey gelmemiştir ki '[أَلَا كَانُوا عَنْهُ مُعْرِضِينَ]/ondan îrâz etmiş olmasınlar]'" [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 3. sayfa]

²³⁰⁵ Âdem ibn Ebî İyâs (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[أَنْبَأْنَا فِيهَا مِنْ كُلِّ زَوْجٍ كَرِيمٍ]/orada her kerîm çiftten nicelerini bitirdik.'" [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 3. sayfa]

²³⁰⁶ İbn Ebî Hâtîm (رحمه الله) hasen bir isnad ile İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[آيَةً]/Âyet]' Alâmet." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 4. sayfa]

²³⁰⁷ 67., 103., 121., 174., ve 190. âyet ile aynıdır

²³⁰⁸ 68., 104., 122., 140., 159., 175. ve 191. âyet ile aynıdır

Ve hani Rabbin, Mûsâ'ya: 'Zâlimler kavmine git.' diye nidâ buyurmuştu;(10)

'Firavun kavmine. Takvâ etmezler mi?'(11)

(Mûsâ) dedi ki: **'Rabbim, muhakkak ki ben, beni tekzîb etmelerinden korkarım.'**(12)

'Ve sadrım darahr ve dilim açılmaz, bu itibarla Harûn'a (da) irsâl et.'(13)²³⁰⁹

'Ve onlar için benim üzerimde bir suç var, bundan dolayı beni katletmelerinden korkuyorum.'(14)

(Allah) buyurdu ki: **'Hayır! İmdi ikiniz âyetlerimizle gidin. Muhakkak ki Biz, sizinle beraberiz, iştiricileriz.'**(15)²³¹⁰

'Artık Firavun'a gidin de deyin ki: 'Muhakkak ki biz, âlemlerin Rabbinin resûluyuz;'(16)

'İsrâîl oğullarını bizimle irsâl edesin diye.'(17)

(Firavun) dedi ki: **'İçimizde çocukken senin mürebbin biz değil miydik?'²³¹¹ Ve içimizde ömründen senelerce kaldın.'**(18)

'Ve o fiil ettiğin fiili fiil ettin ve sen kâfirlerdensin.'(19)²³¹²

(Mûsâ) dedi ki: **'Ve ben dalâlete düşmüşlerden iken onu fiil ettim.'**(20)

'Bunun üzerine sizden korkunca, sizden firar ettim. Derken Rabbim bana hikmet hibe etti ve beni mürsellerden kıldı.'(21)

²³⁰⁹ İmâm Beğavî (رحمه الله) der ki: "'[فَإَرْسِلْ إِلَى هَارُونَ]/Bu itibarla Harûn'a (da) irsâl et]' Bana yardımcı olması ve risâleti tebliğ üzere beni desteklemesi için (irsâl et)." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 6. cilt, 108. sayfa]

²³¹⁰ İmâm İbn Huzeyme (رحمه الله) şöyle der: "Ve Allah (عز وجل) kelîmi Mûsâ'ya ve kardeşi Hârûn'a (صلوات عليهم) buyurmuştur ki: '[كَلَّا فَادْهَبَا بِآيَاتِنَا إِنَّا مَعَكُمْ مُسْتَمِعُونَ]' **'Hayır! İmdi ikiniz âyetlerimizle gidin. Muhakkak ki Biz, sizinle beraberiz, iştiricileriz.'**" Böylece Allah (جل وعلا) mü'min kullarına (Firavun'un), kelîmi Mûsâ'ya ve kardeşine söylediklerini işittiğini bildirmiştir. Ve bu o söylediğim cinstendir: Hâlûk'ın işitmesi, mahlûkun işitmesi gibi değildir." [Ebu Bekir Muhammed ibn İshâk ibn Huzeyme, Kitâbu't-Tevhîd ve İsbâtu Sıfâtî'r-Rabb, 108. sayfa]

²³¹¹ İmâm AbdurRezzâk (رحمه الله), Katâde (رحمه الله)'tan sahîh bir isnâd ile tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'[وَأَنْتَ مِنَ الْكَافِرِينَ]' **'İçimizde çocukken senin mürebbin biz değil miydik'** Firavun ailesi onu bulup aldı. Böylece delikanlı olana kadar ona mürebbi/yetistirici oldu." [Hikmet bin Beşîr Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 5. sayfa]

²³¹² Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) diyor ki: "'[وَأَنْتَ مِنَ الْكَافِرِينَ]' **'Ve sen kâfirlerdensin'**" Yani: Sen nimetlerime kâfirsın." [Ebu'l Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 4. cilt, 41. sayfa]

'Ve üzerime minnet ettiğin bu nimet İsrâîl oğullarını köleleştirmendir.'(22)

Firavun dedi ki: 'Ve âlemlerin Rabbi nedir?'(23)²³¹³

(Mûsâ) dedi ki: 'Rabbidir semâların ve arzın ve ikisi arasındakilerin, eğer yakîn edenler iseniz.'(24)

(Firavun) çevresindekilere dedi ki: 'İşitmiyor musunuz?'(25)

(Mûsâ) dedi ki: 'Rabbiniz ve evvelki babalarınızın Rabbidir.'(26)²³¹⁴

(Firavun) dedi ki: 'Muhakkak ki o size irsâl edilen resûlunuz, elbette bir mecnûndur.'(27)

(Mûsâ) dedi ki: 'Doğu ve batı ve ikisi aralarındakilerin Rabbidir, eğer siz akleden iseniz.'(28)

(Firavun) dedi ki: 'Eğer benden gayrı bir ilâh ittihaz edersen, elbette seni zindana atılanlardan kılarım.'(29)

(Mûsâ) dedi ki: 'Velev ki sana mübîn bir şey ile gelmişsem (de) mi?'(30)

(Firavun) dedi ki: 'Öyleyse onu getir, eğer sâdıklardan isen.'(31)

Bunun üzerine esasını ilkâ etti. Hemen o zaman o, mübîn bir yılan (oldu).'(32)²³¹⁵

Ve elini çıkardı. Hemen o zaman o, nazar edenler için bembeyaz (kesildi).'(33)²³¹⁶

(Firavun) çevresindeki ileri gelenlere dedi ki: 'Muhakkak ki bu, elbette alîm bir sihircidir.'(34)

'Sihri ile sizi arzınızdan ihrâc etmeyi murâd ediyor. O hâlde ne emredersiniz?'(35)

²³¹³ İmâm Beğavî (رحمه الله) demiştir ki: "'[قَالَ فِرْعَوْنُ وَمَا رَبُّ الْعَالَمِينَ]/Firavun dedi ki: 'Ve âlemlerin Rabbi nedir?'" Senin kendini, O'nun bana irsâl ettiği bir resûl olduğunu zannettiğin âlemlerin Rabbi nedir?" [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Begavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 6. cilt, 111. sayfa]

²³¹⁴ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) şöyle der: "Yani: Sizin halk ediciniz ve Firavun ve onun zamanından o önce olan evvelki babalarınızın halk edicisi." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Şuarâ Suresi, 26. âyetin tefsîrinde]

²³¹⁵ A'raf Sûresi'nin 107. âyeti ile aynıdır

²³¹⁶ A'raf Sûresi'nin 108. âyeti ile aynıdır

Dediler ki: 'Onu ve kardeşini alıkoy ve şehirlere toplayıcılar ba's et.'(36)

'Bütün alım sihircileri sana getirsinler.'(37)

Böylece sihirciler, mâlûm bir günün belli vaktinde cem olundu.(38)

Ve insânlara denildi ki: 'Siz ictimâ eder misiniz?'(39)

'Umulur ki sihircilere tâbi oluruz, eğer onlar gâlibler olursa.'(40)

Nihâyet sihirciler geldiğinde, Firavun'a dediler ki: 'Doğrusu bizim için, hakîkaten bir ücret var mıdır, eğer gâlibler biz olursak?'(41)

(Firavun) dedi ki: 'Evet. Ve muhakkak ki siz, o zaman elbette yakınlardansınız.'(42)

Mûsâ onlara dedi ki: 'Siz ne ilkâ edecekseniz ilkâ edin.'(43)

Böylece iplerini ve asâlarını ilkâ ettiler ve dediler ki: 'Firavun'un izzetiyle, muhakkak ki biz, elbette biz gâlibleriz.'(44)

Derken Mûsâ asâsını ilkâ etti. Hemen o zaman o, uydurduklarını yuttu.(45)

Bunun üzerine sihirciler secde edenler olarak atıl(arak yere kapan)dılar.(46)

Dediler ki: 'Âlemlerin Rabbine îmân ettik.'(47)²³¹⁷

'Mûsâ ve Hârûn'un Rabbine.'(48)²³¹⁸

(Firavun) dedi ki: 'Size izin vermeden önce ona îmân ettiniz. Muhakkak ki o, elbette sihri o size tâlim eden büyüğünüzdür. Artık elbette yakında ilmedersiniz. Elbette ellerinizi ve ayaklarınızı çaprazdan keseceğim ve elbette topluca sizi asacağım.'(49)

Dediler ki: 'Zararı yok. Muhakkak ki biz, Rabbimize dönücüler(iz).'(50)

'Muhakkak ki biz, mü'minlerin evveli olduğumuzdan, Rabbimizin bizim için hatâlarımızı mağfiret edeceğini umuyoruz.'(51)

Ve Mûsâ'ya: 'Kullarımı gece yola çıkar, muhakkak ki siz tâbi olunacaksınız.'²³¹⁹ diye vahyettik.(52)

²³¹⁷ A'raf Sûresi'nin 121. âyeti ile aynıdır

²³¹⁸ A'raf Sûresi'nin 122. âyeti ile aynıdır

Bunun üzerine Firavun, şehirlere toplayıcılar irsâl etti.(53)

(Firavun dedi ki:) **'Muhakkak ki bunlar, elbette az bir topluluktur.'**(54)

'Ve muhakkak ki onlar, bize elbette öfke duyuyorlar.'(55)

'Ve muhakkak ki biz, elbette uyanık bir cemiyyetiz.'(56)

Böylece onları bahçeler ve pınarlardan ihrâc ettik.(57)²³²⁰

Ve hazineler(den) ve kerîm bir makâm(dan).(58)

İşte böyle. Ve onlara İsrâîl oğullarını vâris yaptık.(59)

Bunun üzerine gün doğarken onlara tâbi oldular.(60)²³²¹

**Nihâyet iki cemiyyet birbirini gördüklerinde, Mûsâ'nın ashâbı dediler ki:
'Muhakkak ki biz, hakîkten idrâk edilmişleriz.'**(61)²³²²

(Mûsâ) dedi ki: **'Hayır! Muhakkak ki Rabbim benimledir, beni hidâyet edecektir.'**(62)²³²³

Bunun üzerine Mûsâ'ya: 'Asân ile denize darb et.' diye vahyettik. Böylece (deniz) yarıldı da her parçası azîm bir dağ gibi oldu.(63)

Ve diğerlerini oraya yaklaştırdık.(64)

Ve Mûsâ'yı ve onunla beraber olanların cümlesini necât buyurduk.(65)

²³¹⁹ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "[اَنْتُمْ مُتَّبِعُونَ]/Muhakkak ki siz tâbi olunacaksınız' Yani: Firavun ve kavmi sizi takib edecek." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 4. cilt, 47. sayfa]

²³²⁰ İbn Ebî Hâtîm (رحمه الله) sahîh bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[فَاَخْرَجْنَاهُمْ مِنْ جَنَّاتٍ وَغَيْوْنِ]/Böylece onları bahçeler ve pınarlardan ihrâc ettik' Yani: dünyâda. Allah onları, dünyâda bahçelerinden ihrâc etmiştir." [Hikmet bin Beşîr Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 8. sayfa]

²³²¹ İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle demektedir: "[فَاتَّبَعُوهُمْ مُتَّرِقِينَ]/Bunun üzerine gün doğarken onlara tâbi oldular' Yani: Güneşin ısrak vaktinde onlara yetiştirler." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 6. cilt, 115. sayfa]

²³²² İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) der ki: "[اِنَّا لَمُنْذِرُونَ]/Muhakkak ki biz, hakîkten idrâk edilmişleriz' Bunu, yürüyüşleri nihâyete erip de denizin kenarına geldikleri vakit söylemişlerdi. Orası, Kızıldeniz idi. Deniz onların önünde idi; Firavun ise orduları ile beraber onlara yetişmişti." [Ebu'l-Fidâ İsmâîl ibn Umar ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîm, Şuarâ Süresi, 61. âyetin tefsîrinde]

²³²³ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "[مَعِيَ رَبِّي سَيَهْدِينِ]/Muhakkak ki Rabbim benimledir, beni hidâyet edecektir' Mânâsı: 'Muhakkak ki Rabbim, muhâfaza etme ve nusret verme ile benimledir. '[سَيَهْدِينِ]/Beni hidâyet edecektir' Yani: Necâtın/kurtuluşun yoluna delâlet edecektir. Ve hidâyet, o necâtın yoluna delâlet etmedir." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 4. cilt, 50. sayfa]

Sonra diğerlerini gark ettik.(66)²³²⁴

Muhakkak ki bunda, elbette bir âyet vardır. Ve ekserîsi mü'minler değil idi.(67)

Ve muhakkak ki Rabbin, elbette O, Azîz'dir, Rahîm'dir.(68)

Ve onların üzerine İbrâhîm'in haberini tilâvet et.(69)

Hani babasına ve kavmine: 'Neye ibâdet ediyorsunuz?' demişti.(70)

Dediler ki: 'Putlara ibâdet ediyoruz. Ve onlara âkifler²³²⁵ olmaya devam edeceğiz.'(71)

Dedi ki: 'Duâ ettiğinizde sizi işitiyorlar mı?'(72)

'Veya size bir menfaat sağlıyorlar (mı?) Veya zararları dokunuyor (mu?)'(73)

Dediler ki: 'Bilakis, babalarımızı böyle fiil ederken bulduk.'(74)

Dedi ki: 'Öyleyse ibâdet eder olduğunuzu gördünüz mü?'(75)

'Sizin ve eski²³²⁶ babalarınızın.'(76)

'İmdi muhakkak ki onlar, benim için düşmandır, âlemlerin Rabbi müstesnâ.'(77)

'O ki, beni halk etmiştir ve O bana hidâyet eder'.(78)

'Ve O ki, O beni taam eder ve içirir.'(79)

'Ve marazlandığımda, o takdirde O bana şifâ verir.'(80)

'Ve O ki, beni öldürür, sonra bana hayat verir.'(81)²³²⁷

'Ve O ki, Dîn Günü²³²⁸ hatâlarımı mağfiret edeceğini umduğumdur.'(82)

²³²⁴ Saffat Sûresi'nin 82. âyeti ile aynıdır

²³²⁵ Âkif(ler): Kişinin kendisini hakk veya bâtil olan ibâdete hasretmesi ve onda devamlı ve ısrarlı olması.

²³²⁶ İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle der: "'[الْأَقْدَمُونَ]/Eski' Yani: Evvelki." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Begavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 6. cilt, 117. sayfa]

²³²⁷ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) dedi ki: "'[وَالَّذِي يُمِيتُنِي ثُمَّ يُحْيِينِ]/Ve O ki, beni öldürür, sonra bana hayat verir.'" Yani: Beni dünyâda öldürür, sonra bana Âhiret'te hayat verir." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 4. cilt, 54. sayfa]

'Rabbim! Bana bir hikmet hibe et ve beni sâlihlere ilhâk buyur.'(83)

'Ve sonrakiler içinde benim için bir lisân-ı sıdk kıl.'(84)²³²⁹

'Ve beni Naîm Cennetinin vârislerinden kıl.'(85)

'Ve babam için mağfiret buyur. Muhakkak ki o, dalâlete düşmüşlerden idi.'(86)²³³⁰

'Ve beni ba's edilecekleri gün utandırma.'(87)

'Malın menfaat sağlamayacağı gün ve ne (de) oğulların.'(88)

'Allah'a selîm bir kalb ile²³³¹ gelen müstesnâ.'(89)

Ve Cennet muttakîler için yaklaştırılır.(90)

Ve gâvîler²³³² için Cahîm bâriz olur.(91)²³³³

Ve onlara denilir ki: 'İbâdet etmekte olduklarınız nerede?'(92)

Allah'ın dûnundan, size nusret ediyorlar mı veya kendilerine nusret ediyorlar mı?(93)

Artık onlar ve gâvîler oraya tepetakla atılırlar.(94)

Ve iblîsin bütün orduları.(95)

Ve onlar orada hasımlaşarak derler ki:(96)

'TAllahi,²³³⁴ biz elbette mübîn bir dalâlet içinde olanlardık.'(97)

²³²⁸ İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle dedi: "'[يَوْمَ الدِّينِ/Dîn Günü]' Yani: Hesâb Günü." [Ebu Muhammed el-Hüseyin ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 6. cilt, 118. sayfa]

²³²⁹ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) dedi ki: "'[وَأَجْعَلْ لِي لِسَانَ صِدْقٍ فِي الْآخِرِينَ/Ve sonrakiler içinde benim için bir lisân-ı sıdk kıl]' Yani: Ve benim için, ardından kendisi ile zikredileceğim güzel bir zikir kıl! Ve hayırda bana iktidâ edilsin/uyulsun." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Şuarâ Suresi, 84. âyetin tefsirinde]

²³³⁰ İbrâhim (عليه السلام)'ın babası için mağfiret dilemesi hakkında Tevbe Sûresi'nin 114. âyetine bakınız

²³³¹ İmâm AbdurRezzâk (رحمه الله) sahîh bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[يَقْلِبْ سَلِيم/Selîm bir kalb ile]' Şirkten selîm (bir kalb ile)." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 10. sayfa]

²³³² azgınlar

²³³³ İmâm Kurtubî (رحمه الله) der ki: "'[وَيُزَيَّرَتْ/Ve bâriz olur]' Yani: Zâhir olur. '[الْجَحِيمِ/Cahîm]' Yani: Cehennem. '[لِلْغَاوِينَ/gâvîler için]' Yani: Hidâyetten dalâlete düşen/sapan kâfirler için" [Ebu AbdUllah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, el-Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, Şuarâ Sûresi, 91. âyetin tefsirinde]

'Hani âlemlerin Rabbi ile sizi müsâvî tutmuştuk.'(98)

'Ve bizi mücrimlerden başkası dalâlete düşürmedi.'(99)

'Artık bizim için şefaatçiler yok.'(100)

'Ve ne (de) sıcak bir dost.'(101)²³³⁵

'İmdi bizim için bir kere daha olsaydı²³³⁶ da mü'minlerden olsaydık.'(102)

Muhakkak ki bunda, elbette bir âyet vardır. Ve ekserîsi mü'minler değil idi.(103)

Ve muhakkak ki Rabbin, elbette O, Azîz'dir, Rahîm'dir.(104)

Nûh kavmi (de) mürsellersi tekzîb etti.(105)

Hani kardeşleri Nûh, onlara demişti ki: 'Takvâ etmiyor musunuz?'(106)

'Muhakkak ki ben, sizin için emîn bir resûlum.'(107)²³³⁷

'Artık Allah'a takvâ edin ve bana itaat edin.'(108)²³³⁸

'Ve onun üzerine sizden bir ücret istemiyorum. Ücretim âlemlerin Rabbinden başkası üzerine değildir.'(109)²³³⁹

'Artık Allah'a takvâ edin ve bana itaat edin.'(110)

Dediler ki: 'Sana mı îmân edeceğiz? Ve sana en reziller tâbi olmuştur.'(111)

(Nûh) dedi ki: 'Ve onların amel etmiş olduklarına bir ilmim yoktur.'(112)

²³³⁴ Şeyh Useymîn (رحمه الله) diyor ki: "'[تَاللّٰهِ/TAllahi]' Bu: '[ت/Te]' harfi ile bir kasedir/yemindir. Ve kasedin harfleri üçtür: '[ب/Be]' ve '[و/Vav]' ve '[ت/Te]'." [Muhammed bin Sâlih el-Useymîn, Şuarâ Suresi Tefsiri, 165. sayfa]

Bu harfler ile yeminler şöyledir: '[بِاللّٰهِ/Bİllahi]' ve '[وَاللّٰهِ/VAllahi]' ve '[تَاللّٰهِ/TAllahi]'. En doğrusunu Allah ilmeder. [Hazırlayan]

²³³⁵ İmâm Kassâb (رحمه الله) bu iki âyet hakkında der ki: "'[فَمَا لَنَا مِنْ شَافِعِينَ]/Artık bizim için şefaatçiler yok.'", '[وَلَا صَدِيقٍ حَمِيمٍ]' 'Ve ne (de) sıcak bir dost.' kavlinde ateş ehlinde haber vermektedir. Bu Allah (جلاله جل) tarafından, Allah Resûlu (صلی الله عليه وسلم)'den gayrisinin, mü'minler kavminden bazısının bazısına ve dostun dostuna şefaatçi kılınacağına delildir." [Ebu Ahmed Muhammed bin Alî el-Kerecî el-Kassâb, Nuketu'l-Kur'ân, 3. cilt, 530. sayfa]

²³³⁶ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "'[فَلَوْ أَنَّ لَنَا كَرَّةً]/İmdi bizim için bir kere daha olsaydı' Yani rücû etme/dönüş (dünyâya olsaydı)." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 4. cilt, 57. sayfa]

²³³⁷ 125., 143., 162. ve 178. âyetler ile aynıdır

²³³⁸ 110., 126., 131., 144., 150., 163. ve 179. âyetler ile aynıdır

²³³⁹ 127., 145., 164. ve 180. âyet ile aynıdır

'Onların hesâbı Rabbimden başkası üzerine değildir, eğer şuurundaysanız.'(113)

'Ve ben, mü'minleri kovacak değilim.'(114)

'Ben, mübîn bir nezîrden başkası değilim.'(115)

Dediler ki: 'Eğer nihâyetlendirmezsen ey Nûh, elbette recm edilenlerden olacaksın.'(116)

(Nûh) dedi ki: 'Rabbim! Muhakkak ki kavmim, beni tekzîb etti.'(117)

'Artık aramı ve aralarımı bir fetih ile fethet.²³⁴⁰ Ve beni ve mü'minlerden beraberimdekileri necât buyur.'(118)

Bunun üzerine onu ve beraberindekileri dolu geminin içinde necât buyurduk.(119)

Sonra ardından geride kalanları gark ettik.(120)

Muhakkak ki bunda, elbette bir âyet vardır. Ve ekserîsi mü'minler değil idi.(121)

Ve muhakkak ki Rabbin, elbette O, Azîz'dir, Rahîm'dir.(122)

Âd (kavmi de) mürsellersi tekzîb etti.(123)

Hani kardeşleri Hûd, onlara demişti ki: 'Takvâ etmiyor musunuz?'(124)

'Muhakkak ki ben, sizin için emîn bir resûlum.'(125)

'Artık Allah'a takvâ edin ve bana itaat edin.'(126)

'Ve onun üzerine sizden bir ücret istemiyorum. Ücretim âlemlerin Rabbinden başkası üzerine değildir.'(127)

'Siz her yüksek yere bir âyet²³⁴¹ binâ edip, abesle mi uğraşıyorsunuz?'(128)

²³⁴⁰ Şeyh Şankitî (رحمه الله) der ki: "'فَاتَّخِذْ بَيْنِي وَبَيْنَهُمْ قُتْحًا'/Artık aramı ve aralarımı bir fetih ile fethet]' Yani: 'Benim aram ile onların arasında bir hüküm ile hüküm ver.' Ve onun Rabbinden istemiş olduğu bu hüküm, küfrün helâk edilmesi, kendisinin ve onunla beraber îmân edenlerin necâta erdirilmesidir." [Muhammed Emîn Şankitî, Edvâu'l-Beyân, 6. cilt, 417. sayfa]

²³⁴¹ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'[âyet/bir âyet]' Binalar." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 13. sayfa]

'Ve sağlam yapılar ittihaz ediyorsunuz, ola ki muhalled kalasınız.'(129)²³⁴²

'Ve yakaladığınızda cebbârlar olarak yakalıyorsunuz.'(130)²³⁴³

'Artık Allah'a takvâ edin ve bana itaat edin.'(131)

'Ve ilmettikleriniz ile size o imdâd edene takvâ edin.'(132)²³⁴⁴

'Size davarlar ve oğullar ile imdâd etti.'(133)

'Ve bahçeler ve pınarlar (ile).'(134)

'Muhakkak ki ben, azîm bir günün üzerinize azâbından korkarım.'(135)

Dediler ki: 'Bize vaaz etsen de veya vaaz edicilerden olmasan da bizim üzerimize müsâvîdir.'(136)

'Bu, evvelkilerin halk etmesinden başkası değildir.'(137)²³⁴⁵

'Ve biz azâb edilecekler (de) değiliz.'(138)

Böylece onu tekzîb ettiler, bunun üzerine onları helâk ettik. Muhakkak ki bunda, elbette bir âyet vardır. Ve ekserîsi mü'minler değil idi.(139)

Ve muhakkak ki Rabbin, elbette O, Azîz'dir, Rahîm'dir.(140)

Semûd (kavmi de) mürselleri tekzîb etti.(141)

Hani kardeşleri Sâlih, onlara demişti ki: 'Takvâ etmiyor musunuz?'(142)

'Muhakkak ki ben, sizin için emîn bir resûlum.'(143)

'Artık Allah'a takvâ edin ve bana itaat edin.'(144)

²³⁴² İmâm Beğavî (رحمه الله) diyor ki: "'[لعلكم تخلون]/Ola ki muhalled kalasınız]' Yani: Sanki o binalar içerisinde hâlid/enbedî kalacaksınız. Ve bunun mânâsı: 'Muhakkak ki onlar bu sağlam yapılara, sanki hiç ölmeyeceklermiş gibi güveniyorlardı.' şeklindedir. [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 6. cilt, 123. sayfa]

²³⁴³ İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) der ki: "'[وَإِذَا بَطِشْتُمْ]/Ve yakaladığınızda]' Mü'minleri (yakaladığınızda). '[بَطِشْتُمْ/عَبَّأَرِلَارَ olarak yakalıyorsunuz]' Haksızlıkla katlederek." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebi Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 3. cilt, 282. sayfa]

²³⁴⁴ İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle dedi: "'[وَاتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي أَمَدَّكُمْ بِمَا تَعْلَمُونَ]/Ve ilmettikleriniz ile size o imdâd edene takvâ edin.]" Yani: İlmettiğiniz şeylerin hayrından size lutfedene (takvâ edin)." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 6. cilt, 123. sayfa]

²³⁴⁵ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[أَنْ] Bu, evvelkilerin halk etmesinden başkası değildir.]" Onların yalanlarıdır." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 13. sayfa]

'Ve onun üzerine sizden bir ücret istemiyorum. Ücretim âlemlerin Rabbinden başkası üzerine değildir.'(145)

'Burada emîn(kimse)ler olarak bırakılacak mısınız?'(146)

'Bahçeler ve pınarlarda.'(147)²³⁴⁶

'Ve ekinler ve yumuşak tomurcuklu hurmalıklar (içinde).'(148)

'Ve dağlardan ustalıkla evler yontuyorsunuz.'(149)

'Artık Allah'a takvâ edin ve bana itaat edin.'(150)

'Ve müsriflerin²³⁴⁷ emrine itaat etmeyin.'(151)

'Onlar ki arzda fesâd çıkarırlar ve ıslâh etmezler.'(152)

Dediler ki: 'Sen ancak sihirilenmişlerdensin.'(153)²³⁴⁸

'Sen, mislimiz bir beşerden başkası değilsin. O hâlde bir âyet getir, eğer sâdıklardan isen.'(154)

(Sâlih) dedi ki: 'Bu bir dişi devedir. Onun için bir içiş ve mâlûm bir gün sizin için bir içiş vardır.'(155)

'Ve ona kötülük ile temâs etmeyin, o zaman azîm bir günün azâbı sizi yakalar.'(156)

Derken onu kestiler de nedâmet eder oldular.(157)

Böylece azâb onları yakaladı. Muhakkak ki bunda, elbette bir âyet vardır. Ve ekserîsi mü'minler değil idi.(158)

Ve muhakkak ki Rabbin, elbette O, Azîz'dir, Rahîm'dir.(159)

Lût kavmi (de) mürselleri tekzîb etti.(160)

Hani kardeşleri Lût, onlara demişti ki: 'Takvâ etmiyor musunuz?'(161)

'Muhakkak ki ben, sizin için emîn bir resûlum.'(162)

²³⁴⁶ Duhân Sûresi'nin 52. âyeti ile aynıdır

²³⁴⁷ Şeyh Useymîn (رحمه الله) der ki: "'[المُسْرِفِينَ]/Müsrifler'" Yani: Sınırı aşanlar. Bu itibarla müsrif, sınırını aşan kimsedir." [Muhammed bin Sâlih el-Useymin, Şuarâ Sûresi Tefsiri, 234. sayfa]

²³⁴⁸ 185. âyet ile aynıdır

'Artık Allah'a takvâ edin ve bana itaat edin.'(163)

'Ve onun üzerine sizden bir ücret istemiyorum. Ücretim âlemlerin Rabbinden başkası üzerine değildir.'(164)

'Âlemlerden²³⁴⁹ erkeklere mi gidiyorsunuz?'(165)

'Ve Rabbinizin, zevcelerinizden sizin için halk ettiğini bırakıyorsunuz. Bilakis, siz sınırı aşan bir kavimsiniz.'(166)

Dediler ki: 'Eğer nihâyetlendirmezsen ey Lût, elbette ihrâc edilenlerden²³⁵⁰ olacaksın.'(167)

Dedi ki: 'Muhakkak ki ben, amelinize tiksinenlerdenim.'(168)

'Rabbim! Beni ve ehlimi amel ettiklerinden²³⁵¹ necât buyur.'(169)

Bunun üzerine onu ve ehlini cemîân necât buyurduk.(170)

Geri kalanlar içinde yaşlı bir kadın müstesnâ.(171)²³⁵²

Sonra, diğerlerini dumûra uğrattık.(172)²³⁵³

Ve onların üzerine bir yağmur yağdırdık. Artık inzâr edilenlerin yağmuru ne kötüdür.(173)²³⁵⁴

Muhakkak ki bunda, elbette bir âyet vardır. Ve ekserîsi mü'minler değil idi.(174)

Ve muhakkak ki Rabbin, elbette O, Azîz, Rahîm'dir.(175)

Eyke ashâbı (da) mürselleri tekzîb etti.(176)

Hani Şuayb, onlara demişti ki: 'Takvâ etmiyor musunuz?'(177)

'Muhakkak ki ben, sizin için emîn bir resûlum.'(178)

²³⁴⁹ İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle der: "'[مِنَ الْعَالَمِينَ]' (Âlemlerden)' Yani: Âdem oğullarından." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 6. cilt, 126. sayfa]

²³⁵⁰ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "Yani: Karyeden (ihrâc edilenlerden)." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 4. cilt, 63. sayfa]

²³⁵¹ İmâm Beğavî (رحمه الله) der ki: "'[مِمَّا يَعْمَلُونَ]' (Amel ettiklerinden)' Yani habîs amel(lerin)den." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 6. cilt, 126. sayfa]

²³⁵² Saffat Sûresi'nin 135. âyeti ile aynıdır

²³⁵³ Saffat Suresi'nin 136. âyeti ile aynıdır

²³⁵⁴ Neml Suresi'nin 58. âyeti ile aynıdır

'Artık Allah'a takvâ edin ve bana itaat edin.'(179)

'Ve onun üzerine sizden bir ücret istemiyorum. Ücretim âlemlerin Rabbinden başkası üzerine değildir.'(180)

'Ölçeği ifâ edin ve eksik verenlerden olmayın.'(181)²³⁵⁵

'Ve mustakîm²³⁵⁶ terâzi ile tartın.'(182)

Ve insânların eşyâlarını eksiltmeyin ve arzda fesâd çıkararak taşkınlık etmeyin.(183)

'Ve o sizi ve evvelki yaratılmışları halk edenden takvâ edin.'(184)

Dediler ki: 'Sen ancak sihirlenmişlersindir.'(185)²³⁵⁷

'Ve sen, mislimiz bir beşerden başkası değilsin. Ve doğrusu seni, hakîkten yalancılardan zannediyoruz.'(186)

'Öyleyse üzerimize semâdan bir parça düşür, eğer sâdıklardan isen.'(187)

Dedi ki: 'Rabbim sizin amel ettiklerinizi en iyi ilmedendir.'(188)

Böylece onu tekzîb ettiler. Derken gölge gününün azâbı onları yakaladı. Muhakkak ki o, azîm bir günün azâbı oldu.(189)

Muhakkak ki bunda, elbette bir âyet vardır. Ve ekserîsi mü'minler değil idi.(190)

Ve muhakkak ki Rabbin, elbette O, Azîz'dir, Rahîm'dir.(191)

Ve muhakkak ki o, elbette âlemlerin Rabbi'nin inzâl etmesidir.(192)

Onu Rûhu'l-Emîn²³⁵⁸ inzâl etmiştir.(193)

İnzâr edicilerden olman için kalbinin üzerine (inzâl etmiştir);(194)

²³⁵⁵ İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle der: "'[مِنَ الْمُخْسِرِينَ/Eksik verenlerden]'" İnsânların haklarını ölçek ve tartı ile noksan verenlerden (olmayın)." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Begavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 6. cilt, 127. sayfa]

²³⁵⁶ Şeyh Useymîn (رحمه الله) dedi ki: "'[الْمُسْتَقِيم/Mustakîm]" Dosdoğru." [Muhammed bin Sâlih el-Useymîn, Şuarâ Suresi Tefsîri, 277. sayfa]

²³⁵⁷ 153. âyet ile aynıdır

²³⁵⁸ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[نَزَلَ بِهِ الرُّوحُ الْأَمِينُ/Onu, Rûhu'l-Emîn inzâl etmiştir.]" (Bu) Cibrîl'dir." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 17. sayfa]

Mübîn bir Arabî lisân ile.(195)

Ve muhakkak ki o, elbette evvelkilerin zuburunda vardır.(196)²³⁵⁹

Ve İsrâîl oğulları âlimlerinin²³⁶⁰ onu ilmetmesi, onlar için bir âyet²³⁶¹ olmadı mı?(197)

Ve eğer onu acemden bazısı üzerine inzâl etseydik;(198)

Böylece onu onların üzerine kıraat etse, ona îmân eden olmazlardı.(199)

İşte böyle onu mücrimlerin kalblerine soktuk.(200)²³⁶²

Elîm azâbı görünceye kadar ona îmân etmezler.(201)²³⁶³

Artık (azâb) ansızın -ve onlar şuurunda değillerken- onlara gelir.(202)

Bunun üzerine derler ki: 'Biz, süre verilenler mi(yiz)?'(203)

O hâlde, azâbımızı mı acele isterler?(204)²³⁶⁴

İmdi gördün mü? Eğer onları senelerce metâlandırsak;(205)

Sonra onlara vaad olundukları gelse;(206)

Onların metâlandırılmış oldukları, kendilerine yarar sağlamazdı.(207)

Ve onlar için inzâr ediciler olmaksızın bir karyeyi helâk etmedik.(208)

²³⁵⁹ İmâm Şevkânî (رحمه الله) diyor ki: "'وَإِنَّهُ لَفِي زُبُرِ الْأَوَّلِينَ/Ve muhakkak ki o, elbette evvelkilerin zuburunda vardır.'" Yani: Şübhesiz ki üzerinde şeriatlerin icmâ etmiş olduğu hükümleri itibarı ile bu Kur'ân, nebilerin evvelki kitâblarında vardır. 'الزُّبُر/Zubur' kelimesi 'kitâblar' anlamına gelmekte olup tekili 'زُبُور/zebûr' şeklindedir." [Muhammed bin Ali eş-Şevkânî, Fethu'l-Kadîr, 1067. sayfa (tek cilt olarak basım)]

²³⁶⁰ Âdem ibn Ebî İyâs (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'إِسْرَائِيلَ/İsrâîl oğulları âlimleri]' Onların alimlerinden AbdULLah ibn Selâm ve diğerleri (gibi) onlardan müslûman olanlar." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 17. sayfa]

²³⁶¹ Ebu'l-Muzaffar es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "'آيَةً/Âyet]' Yani: alâmet." [Ebu'l-Muzaffar Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 4. cilt, 66. sayfa]

²³⁶² İmâm AbdurRezzâk (رحمه الله) sahîh bir sened ile Hasan el-Basrî (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'إِشْتِ بَوْلَهُ سَلَفَهُ فِي قُلُوبِ الْمُجْرِمِينَ/İşte böyle onu mücrimlerin kalblerine soktuk.]' Şirki (kalblerine soktuk)." [Ebu Bekr AbdurRezzâk bin Hemmâm es-San'ânî, Tefsîru AbdurRezzâk, 2. cilt, 345.-346. sayfalar]

²³⁶³ İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle demekte: "'لَا يُؤْمِنُونَ بِهِ/Ona îmân etmezler]' Yani: Kur'ân'a (îmân etmezler)." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Begavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 6. cilt, 130. sayfa]

²³⁶⁴ Saffât Sûresi'nin 176. âyeti ile aynıdır

(Bu,) bir zikrâdır. Ve zâlimler olmadık.(209)²³⁶⁵

Ve onu şeytânlar inzâl etmemiştir.(210)²³⁶⁶

Ve onlara yakışmaz ve güç yetiremezler.(211)

Muhakkak ki onlar, işitmekten elbette azledilmişlerdir.(212)

O hâlde Allah ile beraber başka bir ilâha duâ etme, sonra azâb edilenlerden olursun.(213)

Ve en yakın aşîretini inzâr et.(214)²³⁶⁷

Ve mü'minlerden sana tâbî olanlara kanadını indir.(215)

Bunun üzerine sana isyân ederlerse, artık de ki: 'Muhakkak ki ben, sizin amel ettiklerinizden berîyim.'(216)

Ve Azîz, Rahîm'e tevekkül et.(217)

O ki, kıyâm ettiğin zaman seni görüyor;(218)

Ve secde edenler içinde dolaşmanı (da).(219)

Muhakkak ki O, O'dur Semî, Alîm.(220)

Size, şeytânların kimin üzerine tenezzül ettiğini bildireyim mi?(221)

Her günâhkar iftirâcî üzerine tenezzül ederler.(222)²³⁶⁸

Kulak verirler ve ekserîsi yalancılardır.(223)²³⁶⁹

²³⁶⁵ İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) dedi ki: "[بُذِرَ وَ مَا كُنَّا ظَالِمِينَ] (Bu,) bir zikrâdır. Ve zâlimler olmadık.' Yani: Beyyine gelmedikçe onlara azâb eder olmadık." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîz, 3. cilt, 289. sayfa]

²³⁶⁶ İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle der: "Müşrikler, Kur'an'ı Muhammed (صلی الله علیه وسلم)'in dilinin üzerine şeytânın ilkâ ettiğini/attığını söylüyorlardı. Bunun üzerine, zikri celîl olan Allah (عز وجل) buyurdu ki: '[وَمَا تَنْزَلَتْ بِهِ الشَّيَاطِينُ]' Yani: Kur'an'ı (şeytânlar inzâl etmemiştir)." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Begavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 6. cilt, 130. sayfa]

²³⁶⁷ İmâm Şevkânî (رحمه الله) diyor ki: "Hassaten en yakın akrabalarını inzâr et. Çünkü onların durumu ile ilgilenmek evlâdır. Onları hakka hidâyet etmek önceliklidir." [Muhammed bin Alî eş-Şevkânî, Fethu'l-Kadîr, 1068. sayfa (tek cilt olarak basım)]

²³⁶⁸ Âdem ibn Ebî İyâs (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[كُنْ أَفْكًا أَيْمًا]' Her günâhkar iftirâcî" İnsanlardan her yalancı (üzerine tenezzül ederler/inerler)." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 22. Sayfa]

²³⁶⁹ İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle demiştir: "'[يَقُونُ السَّمْعَ]' Kulak verirler' Yani: Kulak hırsızlığı

Ve şâirler, onlara gâvîler tâbi olurlar.(224)²³⁷⁰

Görmedin mi, onlar her vâdide şaşkın şaşkın dolaşırlar.(225)²³⁷¹

Ve onlar, fiil etmediklerini söylerler.(226)²³⁷²

O îmân edenler ve sâlih amel işleyenler ve Allah'ı çokça zikreden ve zulmedilmelerinin ardından öclerini alanlar²³⁷³ müstesnâ. Ve o zulmedenler hangi döndürölüşe döndürüleceklerini ilmedeceklerdir.(227)

yaparak meleklerden dinlerler. Bu işittiklerini de kâhinlere ilkâ ederler. 'وَكَثَرَهُمْ كَاذِبُونَ/ve onların ekserisi yalancıdır]' Çünkü onlar, bu işittikleri şeylere pek çok yalan katarlar." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Begavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 6. cilt, 135. sayfa]

²³⁷⁰ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'وَالشُّعْرَاءُ يَتَّبِعُهُمُ الْغَاوُونَ/Ve şâirler, onlara gâvîler tâbi olurlar.]" Onlar kâfirlerdir, onlara cinlerin ve insânların dalâlette olanları tâbi olur." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 22. sayfa]

²³⁷¹ İmâm AbdurRezzâk (رحمه الله) sahîh bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'وَإِذَا يَهَيَّوْنَ/ve her vâdide şaşkın şaşkın dolaşırlar]" Bir kavmi bâtil ile medhederler ve bir kavmi (de) bâtil ile kötülerler." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 22. sayfa]

²³⁷² İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'وَأَنَّهُمْ يَقُولُونَ مَا لَا يَفْعَلُونَ/Ve onlar, fiil etmediklerini söylerler.]" Onların sözlerinin ekserisi yalandır. Bu âyet ile müşriklerin şâirlerini kastetmiştir." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 22. sayfa]

²³⁷³ İmâm Taberî (رحمه الله) yine hasen bir sened ile İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'وَاتَّخَذُوا مِن بَعْضِ مَا ظَلَمُوا/Ve zulmedilmelerinin ardından öclerini alanlar]" Mü'minleri hicveden kâfirler aleyhine reddiye verenler." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 24. sayfa]

27. NEML SÛRESİ (93 âyettir)

Allah'ın ismi ile, Rahmân, Rahîm

Tâ, Sîn. Bunlar Kur'ân'ın ve mübîn bir Kitâb'ın âyetleridir.(1)

Mü'minler için bir hidâyet ve bir büsrâdır.(2)

Onlar ki, namazı ikâme ederler ve zekâtı verirler. Ve onlar, Âhiret'e onlar yakîn ederler.(3)²³⁷⁴

Muhakkak ki Âhiret'e o îmân etmeyenlere amellerini onlar için ziynetlendirdik, böylece onlar bocalarlar.(4)

İşte onlar, onlardır ki, en kötü azâb onlar içindir. Ve onlar Âhiret'te, onlardır en çok hüsrâna uğrayanlar.(5)

Ve muhakkak ki sana, Kur'ân elbette ilkâ edilmektedir, Hakîm ve Alîm'in ledûnnundan.(6)²³⁷⁵

Hani Mûsâ, ehline demişti ki: 'Muhakkak ki ben bir ateş gördüm, ondan size bir haber getireceğim veya size bir parlak ateş koru getiririm, umulur ki siz ısınırsınız.'(7)

Bunun üzerine ona gelince: 'Ateşin içindeki ve çevresindekiler mübârek kılındı. Ve âlemlerin Rabbi Allah subhândır.'²³⁷⁶ diye nidâ edildi.(8)

'Ey Mûsâ! Muhakkak ki O, Ben Allah'ım, Azîz, Hakîm.'(9)

'Ve asâni ilkâ et.' Derken onu yılan gibi kıvrıldığını görünce dönüp kaçtı, arkasına bakmadı. 'Ey Mûsâ, korkma, muhakkak ki Ben(im) ledûnnumda²³⁷⁷ mürseler korkmazlar.'(10)

²³⁷⁴ Lukmân Sûresi'nin 4. âyeti ile aynıdır

²³⁷⁵ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "'[مَنْ لَدُنْ حَكِيمٍ عَلِيمٍ/Hakîm ve Alîm'in ledûnnundan]' Yani: O'nun indinden." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 4. cilt, 77. sayfa]

²³⁷⁶ Şeyh Useymîn (رحمه الله) demiştir ki: "'[سُبْحَانَ اللَّهِ/Allah subhândır]' Yani: Allah (سبحانه وتعالى)'yı tüm noksanlıklar ve ayıblardan tenzîh etmektir." [Muhammed bin Sâlih el-Useymin, Naml Sûresi Tefsiri, 58. sayfa]

'Kim zulmeder, sonra kötülüğün ardından güzelliğe tebdîl ederse müstesnâ. O takdirde muhakkak ki Ben, Gafûr'um, Rahîm'im.'(11)

'Ve elini koynuna dâhil et, kusursuz bembeyaz hurûc etsin. (Bu,) Fıravun ve kavmine dokuz âyet içindedir. Muhakkak ki onlar, fâsıklar kavmi oldular.'(12)

Nitekim görünen âyetlerimiz onlara gelince, dediler ki: 'Bu mübîn bir sihirdir.'(13)

Ve onu inkâr ettiler -ve nefisleri onu kesin bildiği hâlde- zulmederek ve büyülenerek. Şimdi nazar et, fesâd çıkaranların âkibeti nasıl olmuş.(14)

Ve andolsun ki, Dâvud ve Süleymân'a ilim verdik. Ve dediler ki: 'Hamd, Allah içindir. O ki, bizi mü'min kullarından çoğunun üzerine tafdîl etmiştir.'(15)

Ve Süleymân, Dâvud'a vâris oldu ve dedi ki: 'Ey insânlar, bize kuş dili tâlim edildi ve bize her şeyden verildi. Muhakkak ki bu, elbette mübîn fazldır.'(16)

Ve Süleymân için cinler ve insânlar ve kuşlardan ordusu haşredildi.²³⁷⁸ Böylece onlar sevk ediliyorlardı.(17)

Nihâyet karınca vadisi üzerine geldiklerinde, bir karınca dedi ki: 'Ey karıncalar, meskenlerinize dâhil olun, Süleymân ve ordusu -ve onlar şuurunda değillerken- sizi ezmesinler.'(18)

Bunun üzerine onun sözünden gülercesine tebessüm etti ve dedi ki: 'Rabbim! Beni, bana ve vâlideynime o nimetlendirdiğin nimetlere şükretmeye ve râzı olacağın sâlih ameller işlemeye sevk et. Ve rahmetin ile beni sâlih kullarına dâhil et.'(19)

Ve kuşları yokladı da dedi ki: 'Bana ne var Hudhud'u göremiyorum, yoksa kayıplardan (mı) oldu?'(20)

'Elbette onu şiddetli bir azâbla azâblandıracağım²³⁷⁹ veya hakîkaten onun boynunu keseceğim veya hakîkaten bana mübîn bir sultân ile gelir.'(21)²³⁸⁰

²³⁷⁷ İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) şöyle demektedir: "'[لَدُنِّي/Ledûnnunda]' Yani: İndimde." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 3. cilt, 295. sayfa]

²³⁷⁸ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) der ki: "'[وَحْشِيرَ لِسُلَيْمَانَ جُنُودَهُ مِنَ الْجِنِّ وَالْإِنْسِ وَالطَّيْرِ فَهُمْ يُوزَعُونَ/Ve Süleymân için cinler ve insânlar ve kuşlardan ordusu haşredildi.]' Yani: Süleymân için cinler ve insânlar ve kuşlardan ordusu toplandı." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Neml Suresi, 17. âyetin tefsîrinde]

Derken çok geçmeden (Hudhud) geldi de dedi ki: 'Senin ihâta etmediğini ihâta ettim ve sana Sebe'den yakîn bir haber ile geldim.'(22)²³⁸¹

'Muhakkak ki ben, onlara meliklik eden ve ona her şeyden verilmiş ve azîm bir arşı olan²³⁸² bir kadın buldum.'(23)

'Onu ve kavmini Allah'ın dûnundan güneşe secde ederken buldum. Ve şeytân onlara amellerini ziynetlendirmiş,²³⁸³ böylece onları yoldan alıkoymuş, artık onlar hidâyet bulamıyorlar.'(24)

'Allah'a secde etmemeleri için,²³⁸⁴ O ki, semâlar ve arzdaki saklı olanı ihrâc eder. Ve gizlediklerinizi ve îlân ettiklerinizi ilmeder.'(25)²³⁸⁵

'Allah, O'ndan başka ilâh yoktur. Azîm arşın Rabbidir.'(26)

(Süleymân) dedi ki: 'Sâdık mısın yoksa yalancılardan (mı) oldun nazar edeceğiz.'**(27)**

'Bu mektûbum ile git ve onu onlara ilkâ et, sonra onlardan çekil de nazar et neye rücû edecekler.'(28)

(Melike) dedi ki: 'Ey ileri gelenler! Muhakkak ki bana, kerîm bir mektûb ilkâ edildi.'**(29)**

²³⁷⁹ İmâm Ziyâeddîn el-Makdisî (رحمه الله), hasen bir sened ile İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'لَا عَذْبَةَ عَذَابًا شَدِيدًا'/Elbette onu şiddetli bir azâbla azâblandıracağım]' Onun azâbı: Tüylerinin yolunmasıdır." [Ebu Abdillâh Ziyâeddîn bin AbdilVâhid el-Makdisî, el-Ehâdîsü'l-Muhtâre, 13. cilt, 21. sayfa (22.)]

²³⁸⁰ İmâm AbdurRezzâk (رحمه الله) sahîh bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'أَوْ لِيَأْتِيَنِي بِسُلْطَانٍ مُّبِينٍ'/Veya hakikaten bana mübîn bir sultân ile gelir]' Yani: Mübîn bir özür ile (gelir)." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîrû's-Sahîh, 4. cilt, 29. sayfa]

²³⁸¹ İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) dedi ki: "'وَجَنَّكَ مِنْ سَيِّئَاتِي يَقِينٍ'/Ve sana Sebe'den yakîn bir haber ile geldim]' Yani: Hakk bir haber ile (geldim)." [Ebî Abdillâh Muhammed ibn Abdillâh ibn Ebî Zemenîn, Tefsîrû'l-Kur'ânî'l-Azîz, 3. cilt, 298. sayfa]

²³⁸² Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) şöyle der: "'وَلَهَا عَرْشٌ عَظِيمٌ'/Ve azîm bir arşı olan]' Yani: Devasa bir taht." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîrû'l-Kur'ân, 4. cilt, 90. sayfa]

²³⁸³ İmâm Taberî (رحمه الله) diyor ki: "'وَجَدْنَاهَا وَقَوْمَهَا يَسْجُدُونَ لِلشَّمْسِ مِنْ دُونِ اللَّهِ'/Onu ve kavmini Allah'ın dûnundan güneşe secde ederken buldum]' Saba Melikesi bu kadının ve onun Saba kavminin, Allah'ın dûnundan güneşe secde ettiklerini ve ona ibâdet ettiklerini buldum. Ve Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: "'وَرَيْنَ لَهُمُ الشَّيْطَانَ أَغْوَاهُمْ'/Ve şeytân onlara amellerini ziynetlendirmiş]' İblîs onlara, güneşe ibâdet etmelerini ve Allah'ın dûnundan güneşe secde etmelerimi güzel göstermiş ve bunu onlara sevdirmiştir." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 19. cilt, 447. sayfa]

²³⁸⁴ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "'أَلَّا يَسْجُدُوا لِلَّهِ'/Allah'a secde etmemeleri için]' Mânâsı: Secde etmemeleri için şeytân onlara amellerini ziynetlendirmiştir." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîrû'l-Kur'ân, 4. cilt, 90. sayfa]

²³⁸⁵ Secde âyetidir

'Muhakkak ki o Süleymân'dandır ve muhakkak ki o: 'Allah'ın ismi ile, Rahmân, Rahîm.'(30)

'Bana ululuk taslamayın'²³⁸⁶ ve bana müslümanlar olarak gelin.' diye (yazmaktadır).(31)

Dedi ki: 'Ey ileri gelenler! İşim hakkında bana bir fetvâ verin. Siz şâhidlik edinceye kadar ben bir işte kesin olmadım.'(32)

Dediler ki: 'Biz kuvvet sâhibiyiz ve şiddetli savaşçılarız. Ve emir senindir, artık nazar et ne emredeceksen.'(33)

(Melike) dedi ki: 'Muhakkak ki melikler, bir karyeye dâhil olduklarında, onu ifsâd ederler. Ve ehlinin izzetlilerini zefîl kırlarlar. Ve işte onlar böyle fiil ederler.'(34)

Ve muhakkak ki ben, onlara bir hediye irsâl edeceğim de mürsellerin²³⁸⁷ ne ile rücû edeceğine nazar edeceğim.'(35)

Bunun üzerine (elçi) Süleymân'a geldiğinde, dedi ki: 'Mal ile bana imdâd mı ediyorsunuz? Oysa Allah'ın bana verdiği, size verdiğinden daha hayırlıdır.'²³⁸⁸ Bilakis, siz hediyeniz ile ferahlanırsınız.'(36)

Onlara rücû et! Artık elbette onlara geleceğiz, onların ona karşı koyamayacakları ordular ile. Ve elbette onları oradan -ve onlar küçük düşürülmüş hâlde- zillet içinde ihrâc edeceğiz.'(37)

(Süleymân) dedi ki: 'Ey ileri gelenler, hanginiz bana onun arşını²³⁸⁹ getirir, müslümanlar olarak bana gelmelerinden önce?'(38)²³⁹⁰

²³⁸⁶ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) şöyle dedi: "'[أَلَّا تَعْلُوا عَلَيَّ]/Bana ululuk taslamayın!' Yani: 'Bana karşı azimli olmayın.' Ve şöyle de denilmiştir: 'Bana karşı kibirlenmeyin.' Ve mânâsı: İcâbet etmekten imtinâ etmek ve terketmektir. Bu itibarla şübhesiz ki icâbetten imtinâ ve terk, ululuk taslamak ve kibirlenmektir." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 4. cilt, 94. sayfa]

²³⁸⁷ Şeyh Useymîn (رحمه الله) demiştir ki: "'[الْمُرْسَلُونَ]/Mürseller!' Onlar hediye ile gönderilenlerdir." [Muhammed bin Sâlih el-Useymin, Neml Suresi Tefsîri, 188. sayfa]

²³⁸⁸ İmâm Kurtubî (رحمه الله) dedi ki: "'[أَتَمِدُونَنِي بِمَالٍ]/Mal ile bana imdâd mı ediyorsunuz?]' Şu gördüğünüz mallarıma ilâveten bana bir mal vermeye mi kalkıyorsunuz? '[فَمَا آتَيْنِيَ اللَّهُ خَيْرَ مِمَّا]' [Oysa Allah'ın bana verdiği, size verdiğinden daha hayırlıdır.]' Yani: Allah'ın bana vermiş olduğu İslâm, mülk ve nübüvvet, size vermiş olduğundandaha hayırlıdır. Ve ben, mâl ile sevinmem." [Ebu AbdUllah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, el-Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, Neml Sûresi, 36. âyetin tefsîrinde]

²³⁸⁹ 23. âyete bakınız

²³⁹⁰ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın şöyle dediğini tahrîc

Cinlerden bir ifrît dedi ki: 'Ben, makâmından kâim olmadan önce²³⁹¹ onu sana getiririm. Ve muhakkak ki ben, onun üzerine elbette kuvvetliyim, emînim.'(39)

Kitâb'tan o indinde bir ilim olan dedi ki: 'Ben, gözünü kapayıp açmadan önce onu sana getireceğim.' Derken onu indinde karar kılmış halde görünce, dedi ki: 'Bu, Rabbimin fazlındandır, şükür mü edeceğim veya küfrânda mı bulunacağım beni ibtilâ etmek içindir.²³⁹² Ve kim şükrederse, artık ancak nefsi için şükretmiştir. Ve kim küfrânda bulunursa, o takdirde muhakkak ki Rabbim Ganîyy'dir, Kerîm'dir.'(40)²³⁹³

(Süleymân) dedi ki: 'Arşını tanımaz hale getirin, tanıyacak mı,²³⁹⁴ yoksa o tanımayanlardan mı olacak nazar edelim.'(41)

Böylece (Melike) gelince, denildi ki: 'Arşın böyle mi?' Dedi ki: 'Sanki o, odur. Ve bize ondan önce ilim verilmişti ve biz müslüman olmuştuk.'(42)

Ve Allah'ın dûnundan ibâdet ettikleri onu alıkoymuştu. Muhakkak ki o, kâfirler kavminden idi.(43)

Ona denildi ki: 'Saraya dâhil ol.' Bunun üzerine onu görünce, derin bir su hesâb etti ve baldırlarından açtı. Dedi ki: 'Muhakkak ki o, billurdan döşenmiş bir saraydır.' Dedi ki: 'Rabbim! Muhakkak ki ben, nefsimi zulmettim²³⁹⁵ ve Süleymân ile alemlerin Rabbine teslîm oldum.'(44)

etmiştir: "[فَقِيلَ إِنَّ يَأْتُونِي مُسْلِمِينَ]' Müslümanlar olarak bana gelmelerinden önce]' kavli hakkında şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "İtaatkârlar olarak (bana gelmelerinden önce)." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 29. sayfa]

²³⁹¹ İmâm AbdurRezzâk (رحمه الله) sahîh bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[مَقَامِكَ]' Makâmından kâim olmadan önce]' Yani: Meclisinden (kâim olmadan/kalkmadan önce)." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 29. sayfa]

²³⁹² Şeyh Useymîn (رحمه الله) der ki: "[هَذَا مِنْ فَضْلِ رَبِّي لِيَبْتَلُونِي]' Bu, Rabbimin fazlındandır, beni ibtilâ etmek içindir]' Onunla beni sinaması etmek (içindir)." [Muhammed bin Sâlih el-Useymîn, Neml Suresi Tefsîri, 220. sayfa]

²³⁹³ İbn Kayyim el-Cevziyye (رحمه الله) şöyle der: "[الكَرِيم]' Hoş, hayrı çok olan, yararı yüce olan. Her şeyin en güzeli ve en efdaline de 'kerîm' denilir. Ve Allah nefsini kerem ile vasıflandırmıştır." [Muhammed ibn Ebî Bekr ibn Kayyim el-Cevziyye, Beyân fî Aksâmî'l-Kur'ân, 286. sayfa]

²³⁹⁴ Bu açıklama Mucâhid (رحمه الله)'a aittir. İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "[أَتَهْتَدِي]' Tanıyacak mı?" [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 30. sayfa]

²³⁹⁵ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "[قَالَتْ رَبِّ إِنِّي ظَلَمْتُ نَفْسِي]' Dedi ki: 'Rabbim! Muhakkak ki ben, nefsimi zulmettim]' Yani: şirk ile." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 4. cilt, 102. sayfa]

Ve andolsun ki, Allah'a ibâdet edin diye Semûd'a kardeşleri Sâlih'i irsâl ettik. İşte o zaman onlar hasımlaşan iki fırka oldular.(45)

(Sâlih) dedi ki: 'Ey kavmim, neden iyilikten önce kötülüğü acele istiyorsunuz? Allah'a istiğfâr etseniz olmaz mı? Umulur ki siz rahmete erdirilirsiniz.'(46)

Dediler ki: 'Seninle ve beraberindekilerle uğursuzluğa uğradık.' (Sâlih) dedi ki: 'Uğursuzluğunuz Allah indindedir. Bilakis, siz fitneye uğratılan bir kavimsiniz.'(47)²³⁹⁶

Ve şehirde dokuz çete vardı, arzda fesâd çıkarıyorlar ve ıslâh etmiyorlardı.(48)

Allah'a kasem ederek dediler ki: 'Hakîkaten, ona ve ehline gece baskını yapalım. Sonra velîsine elbette deriz ki: 'Ehlinin helâkına şahid olmadık. Ve muhakkak ki biz, hakîkaten sâdıklarız.'(49)

Ve bir tuzak kurdular. Ve (Biz de) -ve onlar şuurunda değillerken- bir tuzak kurduk.(50)

Artık nazar et, tuzaklarının âkibeti nasıl oldu, çünkü onları ve kavimlerini cümleten dumûra uğrattık.(51)

Ve işte zulmetmelerinden dolayı harabeye dönmüş evleri. Muhakkak ki bunda, elbette ilmedenler kavmi için bir âyet²³⁹⁷ vardır.(52)

Ve o îmân edenleri ve takvâ edenler olanları necât buyurduk.(53)

Ve Lût('u da irsâl ettik). Hani kavmine demişti ki: 'Fuḥşıyyâta mı geliyorsunuz? Ve siz görmektesiniz.'(54)

'Gerçekten siz, kadınların dûnundan şehvet ile erkeklere mi geliyorsunuz? Bilakis siz câhillik edenler kavmi(siniz).'(55)

Artık kavminin şöyle demekten başka cevâbı olmadı: 'Lût ailesini karyenizden ihrâc edin. Muhakkak ki onlar tatahhur eden insanlardır.'(56)²³⁹⁸

²³⁹⁶ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) yine şöyle der: "Ve 'بَلْ أَنْتُمْ قَوْمٌ تُفْتَنُونَ/Bilakis siz fitneye uğratılan bir kavimsiniz]' kavli. Yani: İmtihan edilen ve sınava tabi tutulan. Ve 'azâb edilen' de denilmiştir." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 4. cilt, 105. sayfa]

²³⁹⁷ İmâm Beğavî (رحمه الله) dedi ki: "'[آيَةً/Âyet]' İbret." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Begavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 6. cilt, 171. sayfa]

Bunun üzerine onu ve ehlini necât buyurduk, hanımı müstesnâ, onu geride kalanlardan takdîr ettik.(57)

Ve onların üzerine bir yağmur yağdırdık. Artık inzâr edilenlerin yağmuru ne kötüdür!(58)²³⁹⁹

De ki: 'Hamd, Allah içindir. Ve selâm o seçtiği kulları üzerinedir.' Allah mı daha hayırlıdır yoksa şirk koştukları mı?(59)

Yahut semâları ve arzı halk eden ve size semâdan bir su inzâl eden mi (daha hayırlıdır)? Böylece onunla güzellik sahibi bahçeler bitirdik. Sizin için onun ağacını bitirmeniz mümkün değildir. Allah ile beraber bir ilâh mı var? Bilakis, onlar (Allah'a) muâdil tutan bir kavimdir.(60)

Yahut arzı karargâh kılan ve onun içinde nehirler kılan ve onun için sâbit dağlar kılan ve iki deniz arasında bir engel kılan mı (daha hayırlıdır)? Allah ile beraber bir ilâh mı var? Bilâkis, ekserîsi ilmetmezler.(61)

Yahut duâ ettiğinde zorda kalmışa icâbet eden ve kötülüğü gideren ve sizi arzın halîfeleri kılan mı (daha hayırlıdır)? Allah ile beraber bir ilâh mı var? Azdır tezekkür ettiğiniz.(62)

Yahut karanın ve denizin zulmetleri içinde size hidâyet eden ve rahmetinin önünden bir bûsrâ olarak rûzgârları irsâl eden mi (daha hayırlıdır)? Allah ile beraber bir ilâh mı var? Allah, şirk koşmalarından teâlâdır.(63)²⁴⁰⁰

Yahut mahlûkatı bidâyetten var eden,²⁴⁰¹ sonra onu iâde eden²⁴⁰² ve semâdan ve arzdan sizi rızıklandıran mı (daha hayırlıdır)? Allah ile beraber bir ilâh mı var? De ki: 'Burhânınızı getirin, eğer sâdıklar iseniz.'(64)

²³⁹⁸ İmâm AbdurRezzâk (رحمه الله) sahîh bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[لَهُمْ أَنَسٌ يَطْهَرُونَ]/Muhakkak ki onlar, tatahbur eden insanlardır.]" VALLahi ortada bir ayıb olmadığı hâlde onları ayıblıyorlardı. Yani: 'Onlar kötü amellerden tatahbur eden/temizlenen insânlardır.' diyorlardı." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 32. sayfa]

²³⁹⁹ Şuarâ Sûresi'nin 173. âyeti ile aynıdır

²⁴⁰⁰ İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) diyor ki: "[تَعَالَى/Teâlâdır]" Yücedir." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebi Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîz, 3. cilt, 333. sayfa]

²⁴⁰¹ Şeyh Useymîn (رحمه الله) der ki: "[يَبْدُوا الْخَلْقَ]/Mahlûkatı bidâyetten var eden]" Yani: Rahimlerin içinde ve rahimlerin dışında onu mevcûd kılmaya başlar. Kimse bunu yapmaya güç yetiremez." [Muhammed bin Sâlih el-Useymîn, Neml Suresi Tefsîri, 378. sayfa]

²⁴⁰² Ebu'l-Muzafferr es-Sem'ânî (رحمه الله) dedi ki: "[ثُمَّ بَعْدَهُ/Sonra onu iâde eden]" Yani: Ölümünün ardından onlara hayat iâde eden." [Ebu'l-Muzafferr Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 4. cilt, 109. sayfa]

De ki: 'Allah'tan başka, semâlar ve arzdakiler gaybı ilmetmez. Ve ne zaman ba's edileceklerinin şuurunda değillerdir.'(65)

Bilakis, Âhret hakkında ilimleri kaybolmuştur.²⁴⁰³ **Bilâkis onlar, ondan bir şekk içindedir. Bilâkis onlar, ona âmâdır.**(66)²⁴⁰⁴

Ve o küfredenler dediler ki: 'Biz ve babalarımız toprak olduğumuzda mı, doğrusu biz hakîkaten (kabirlerden) ihrâc edilenler miyiz?'(67)

'Andolsun ki, bu bize ve babalarımıza bundan önce vaad edildi. Bu, evvelkilerin satırlarından başkası değildir.'(68)²⁴⁰⁵

De ki: 'Arzda seyr edin²⁴⁰⁶ **de mücrimlerin âkibeti nasıl oldu nazar edin.'**(69)

Ve onlara karşı hüznülenme ve onların kurdukları tuzaklardan sıkıntı içinde olma.(70)

Ve derler ki: 'Bu vaad ne zaman, eğer sâdıklar iseniz?'(71)²⁴⁰⁷

De ki: 'Ola ki o acele istediğimizin bazıları sizin ardınıza takılmış olmuştur.'(72)

Ve muhakkak ki Rabbin, elbette insanlar üzerine fazl sâhibidir. Ve lâkin ekserîsi şükretmezler.(73)²⁴⁰⁸

Ve muhakkak ki Rabbin, elbette sadırlarının gizlediğini ve îlân ettiklerini ilmeder.(74)

Ve semâ ve arzda mübîn bir Kitâb'da olmayan bir gâib yoktur.(75)²⁴⁰⁹

²⁴⁰³ Bu açıklama İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'ya aittir. İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[Dereke ilmuhum]' (Âhret hakkında ilimleri kaybolmuştur." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 34. sayfa]

²⁴⁰⁴ İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) şöyle demektedir: "'[Bilâkis onlar, ondan bir şekk içindedir.]' Yani: Âhret('ten). '[Bilâkis onlar, ona âmâdır.]' Yani: Ona âmâlardır/körlerdir. Oradaki hesabın ve azâbın ne olduğunu bilmezler." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebi Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 3. cilt, 309. sayfa]

²⁴⁰⁵ İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) yine der ki: "'[Bu, evvelkilerin satırlarından başkası değildir.]' Yani: Evvelkilerin yalanı ve bâtılından (başkası değildir)." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebi Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 3. cilt, 309. sayfa]

²⁴⁰⁶ gezin, dolaşın

²⁴⁰⁷ Bu âyet Yûnus Süresi'nin 48. âyeti, Enbiyâ Süresi'nin 38. âyeti, Sebe Süresi'nin 29. âyeti, Yâsîn Süresi'nin 48. âyeti ve Mülk Süresi'nin 25. âyeti ile aynıdır

²⁴⁰⁸ İbn Ebi Hâtîm (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[Ve lâkin ekserîsi şükretmezler.]' Şübhesiz ki mü'min, onun üzerine ve halkın üzerine Allah'ın bahşettiği nimetlere elbette şükreder." [Ebu Muhammed ibn Ebi Hâtîm er-Râzî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm Müsneden anî'r-Resûl ve's-Sahâbe ve't-Tâbiîn, 9. cilt, (2918.)]

Muhakkak ki bu Kur'ân, o kendilerinin içinde ihtilâf ettiklerinin ekserîsini İsrâîl oğulları üzerine kıssa eder.(76)

Ve muhakkak ki o,²⁴¹⁰ mü'minler için bir hidâyet ve bir rahmettir.(77)

Muhakkak ki Rabbin, onların arasında hükmü ile kazâ edecektir.²⁴¹¹ Ve O, Azîz'dir, Alîm'dir.(78)

Öyleyse Allah üzere tevekkül et. Muhakkak ki sen, mübîn bir hakk üzere(sin).(79)

Muhakkak ki sen, mevtâya işittiremezsin.²⁴¹² Ve arkalarını dönmüş giderlerken sağırlara dâveti işittiremezsin.(80)

Ve sen, âmâları dalâletlerinden hidâyete erdirici değilsin. Sen âyetlerimize îmân edenlerden başkasına işittiremezsin. İşte onlar müslümanlardır.(81)

Ve söz onların üzerine vâki olduğunda, onlar için arzdan bir dabbe ihrâc ederiz, onlara insânların âyetlerimize yakîn etmiş olmadıklarını kelâm eder.(82)

Ve her ümmetten âyetlerimizi tekzîb edenlerden bir fevc haşredeceğimiz gün, artık onlar sevk edilirler.(83)

Nihâyet geldiklerinde (Allah) buyurur ki: 'Âyetlerimi tekzîb mi ettiniz? Ve onları ilmen ihâta edememiştiniz. Yoksa amel etmiş olduğunuz neydi?'(84)

Ve zulmetmelerinden dolayı söz aleyhlerine vâki olur. Artık onlar nutuk edemezler.(85)

²⁴⁰⁹ Şeyh Useymîn (رحمه الله) diyor ki: "Allahu (تعالى) her şeyi Levh-i Mahfûza yazmıştır. Şöyle ki: '[مَا مِنْ غَائِبٍ فِي السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ إِلَّا فِي كِتَابٍ مُبِينٍ/Ve semâ ve arzda mübîn bir Kitâb'ta olmayan bir gâib yoktur.]' Yazmaktan ise ilim lüzûm eder. Çünkü bilinmeyen şey, yazılamaz." [Muhammed bin Sâlih el-Useymin, Neml Suresi Tefsiri, 420. sayfa]

²⁴¹⁰ İmâm Beğavî (رحمه الله) demiştir ki: "'[وَالْأَنَّهُ/Ve muhakkak ki o]' Yani: Kur'ân." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Begavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 6. cilt, 176. sayfa]

²⁴¹¹ İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) şöyle der: "'[يَقْضَىٰ بَيْنَهُمْ بِحُكْمِهِ/An Muhakkak ki Rabbin, onların arasında hükmü ile kazâ edecektir.]' Böylece mü'minleri Cennet'e dâhil edecek ve kâfirleri de ateşe dâhil edecektir." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 3. cilt, 311. sayfa]

²⁴¹² İbn Teymiyye (رحمه الله) der ki: "İtikâd ediyorum ki ölü, dirinin hitâbını işitmez. Allahu (تعالى)'nın: '[لَا تَسْمَعُ الْمَوْتَىٰ/Muhakkak ki sen, mevtâya işittiremezsin.]' âyeti buna delâlet etmektedir." [Ebu'l-Abbâs Takıyyuddîn Ahmed ibn AbdilHalîm ibn Teymiyye, Mecmû'u'l-Fetâvâ, 20. cilt, 34. sayfa]

Görmediler mi ki, içinde sükûnet bulmaları için geceyi kıldık ve gündüzü (de) gösterici. Muhakkak ki bunda, elbette îmân edenler kavmi için âyetler vardır.(86)

Ve Sûr'a nefhedileceği gün, artık semâlardakiler ve arzdakiler korkuya kapılmıştır, Allah'ın dilediği müstesnâ. Ve hepsi boyun bükerek O'na gelirler.(87)

Ve dağları görürsün, onları hareketsiz hesâb edersin. Ve onlar bulutların geçişi (gibi) geçerler. O her şeyi sapasağlam yapan²⁴¹³ Allah'ın sanatıdır. Muhakkak ki O, fiil ettiklerinizden Habîr'dir.(88)

Kim hasene ile gelirse, artık onun için ondan daha hayırlısı vardır. Ve onlar o gün korkudan emînlerdir.(89)

Ve kim kötülük ile gelirse, artık vecihleri ateşte sürtülür. (Onlara denir ki:) 'Amel etmiş olduklarınızdan başkasıyla mı cezâlandırılıyorsunuz?'(90)

'Ben ancak bu beldenin Rabbine ibâdet etmekle emrolundum. O ki, onu harâm etmiştir.'²⁴¹⁴ Ve her şey O'nundur. Ve ben müslümanlardan olmamla emrolundum.'(91)

Ve Kur'ân'ı tilâvet etmemle (de emrolundum). İmdi kim hidâyet bulursa, o takdirde ancak nefsi için hidâyet bulmuştur. Ve kim dalâlete düşerse, artık de ki: 'Ben, ancak inzâr edicilerdenim.'(92)

Ve de ki: 'Hamd, Allah içindir. Âyetlerini size gösterecek de onları tanıyacaksınız.'²⁴¹⁵ Ve Rabbin amel ettiklerinizden gâfil değildir.'(93)

²⁴¹³ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir isnâd ile Mucâhid (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'O her şeyi sapasağlam yapan]' O, her şeyi sapasağlam yapmış ve tesviye etmiştir." [Ebu Ca'fer ibn Cerir et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 19. cilt, 506. sayfa]

²⁴¹⁴ İmâm Buhârî (رحمه الله), İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "Allah Resûlu (صلی الله عليه وسلم) Mekke'nin fethi günü şöyle buyurdu: 'Muhakkak ki Allah, bu beldeyi harâm etmiştir. Onun dikenini kesilmez ve av hayvanı ürkütülmez ve yitiğini kimse alamaz, sahibini bulmak için olursa hâric.'" [Ebu Abdîllah Muhammed bin İsmâil el-Buhârî, Câmiu's-Sahîh, 'Haremin Fazileti Babı', 1587. hadîs]

²⁴¹⁵ Âdem ibn Ebî İyâs (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'Âyetlerini size gösterecek de onları tanıyacaksınız]' Nefislerinizde ve semâda ve arzda ve rızıkta (âyetlerini size gösterecek de onları tanıyacaksınız)." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 41. sayfa]

28. KASAS SÛRESİ (88 âyettir)

Allah'ın ismi ile, Rahmân, Rahîm

Tâ, Sîn, Mîm.(1)

Bunlar mübîn Kitâb'ın âyetleridir.(2)²⁴¹⁶

Mûsâ ile Firavun'un haberinden hakk ile üzerine tilâvet edeceğiz, îmân eden bir kavim için.(3)

Muhakkak ki Firavun, arzda ululuk taslamış ve ehlini bölük bölük etmişti. Onlardan bir tâifeyi zaafa uğrattıyor ve oğullarını boğazlıyor ve kadınlarını hayâtta bırakıyordu. Muhakkak ki o, fesâd çıkaranlardan olmuştu.(4)

Ve arzda o zaafa uğrattılanlar üzerine minnette bulunmayı ve onları imâmlar kılmayı ve onları vârisler kılmayı murâd ediyorduk.(5)²⁴¹⁷

Ve arzda onları temkîn edelim ve Firavun'a ve Hâmân'a ve ordularına onlardan hazer etmiş olduklarını gösterelim.(6)²⁴¹⁸

Ve Mûsâ'nın annesine: 'Onu emzir, derken üzerine korkunca da onu suya ilkâ et ve korkma ve hüzünlenme. Muhakkak ki Biz, onu sana döndüreceğiz ve onu mürsellerden kılacağız.' diye vahyettik.(7)

Bunun üzerine Firavun ailesi onu, onlar için bir düşman ve hüzün olması için bulup aldılar. Muhakkak ki Firavun ve Hâmân ve orduları, hatâ edenler olmuşlardı.(8)

²⁴¹⁶ Suarâ Sûresi'nin 2. âyeti ile aynıdır

²⁴¹⁷ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "[وَنُرِيدُ أَنْ نَمُنَّ عَلَى الَّذِينَ اسْتُضِعُوا فِي الْأَرْضِ/Ve arzda o zaafa uğrattılanlar üzerine minnette bulunmayı murâd ediyorduk]' İsrâîl oğulları (üzerine)." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 42. sayfa]

²⁴¹⁸ İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle der: "[مِنْهُمْ مَا كَانُوا يَحْذَرُونَ/Onlardan hazer etmiş olduklarımızı]' Hazer etmek, zarardan sakındırmak demektir. Şöyle ki onlara kendi helâklerinin, İsrâîl oğullarından bir adamın elinde olduğu haber verildiğinde, ondan korku duymakta idiler. Bunun üzerine Allah onlara, hazer etmiş olduklarını gösterdi." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Begavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 6. cilt, 190. sayfa]

Ve Firavun'un hanımı dedi ki: 'Benim için ve senin için bir göz aydınlığı, onu katletmeyin. Ola ki bize menfaat sağlar veya onu evlâd ittihaz ederiz.' Ve onlar şuurunda değillerdi.(9)

Ve Mûsâ'nın annesinin gönlü bomboş kaldı. Eğer mü'minlerden olması için kalbinin üzerini pekiştirmiş olmasaydık, neredeyse onu hakîkaten açığa vuracaktı.(10)

Ve kızkardeşine dedi ki: 'Onu izle.' Böylece onu uzaktan gözetledi. Ve onlar şuurunda değillerdi.(11)

Ve önceden ona sütannelerini harâm etmiştik. Bunun üzerine (kızkardeşi) dedi ki: 'Sizi, sizin için onun bakımını üstlenen ve kendileri onun için nasihatçı²⁴¹⁹ bir ev ahalisine delâlet edeyim mi?'(12)

Böylece onu annesine geri döndürdük ki, gözü aydın olsun ve hüzünlenmesin ve Allah'ın vaadinin hakk olduğunu ilmetsin diye. Ve lâkin ekserîsi ilmetmezler.(13)

Ve şiddetliliğine ulaşıp²⁴²⁰ ve istivâ ettiğinde,²⁴²¹ ona hüküm ve ilim verdik. Ve muhsinlere işte böyle karşılık veririz. (14)

Ve (Mûsâ,) ehlinin gaflet üzere olduğu bir sırada şehre dâhil oldu. Derken orada iki adam buldu, mukâtele ediyorlardı, bu şîasından²⁴²² ve şu düşmanından.²⁴²³ Bunun üzerine o şîasından, o düşmanına karşı ondan yardım istedi. Böylece Mûsâ ona bir yumruk vurdu da üzerine kazâ etti.²⁴²⁴

²⁴¹⁹ Şeyh Useymîn (رحمه الله) demiştir ki: "'[نَاصِحَاتٍ/Nasihatçı]' Yani: İhlâslı." [Muhammed bin Sâlih el-Useymîn, Kasas Suresi Tefsiri, 54. sayfa]

²⁴²⁰ Bu âyetin: '[وَاسْتَوَى/Ve istivâ ettiğinde]' kısmı hâric Yûsuf Sûresi'nin 22. âyeti ile aynıdır. İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) o surede âyetin: '[وَلَمَّا بَلَغَ أَشُدَّهُ/Ve şiddetliliğine ulaştığında]' kısmı için şöyle demiştir: 'Yani 'aklı ve yaratılışı tamamlandığında/kemâle ulaştığında' anlamına gelmektedir.' [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Yûsuf Sûresi, 22. âyetin tefsirinde]

²⁴²¹ AbdurRezzâk (رحمه الله) sahîh bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[وَاسْتَوَى/Ve istivâ ettiğinde]' Kırk yaşına ulaştığında." [Hikmet bin Beşîr Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 46. sayfa]

²⁴²² Şeyh Useymîn (رحمه الله) şöyle demiştir: "'[هَذَا مِنْ شِيعَتِهِ/Bu şîasından]' Şîası: Onun taraftarlarıdır." [Muhammed bin Sâlih el-Useymîn, Kasas Sûresi Tefsiri, 71. sayfa]

²⁴²³ İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) dedi ki: "'[هَذَا مِنْ شِيعَتِهِ/Bu şîasından]' İsrâîl oğullarından. '[وَ هَذَا مِنْ عَدُوِّهِ/şu düşmanından]' Firavun'un kavminden." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 3. cilt, 319. sayfa]

²⁴²⁴ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "'[فَقَضَى عَلَيْهِ/Üzerine kazâ etti]' Yani: Onu katletti." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 4. cilt, 128. sayfa]

Dedi ki: 'Bu, şeytânın amelindendir. Muhakkak ki o, dalâlete düşüren mübîn bir düşmandır.'(15)

(Mûsâ) dedi ki: 'Rabbim! Muhakkak ki ben nefsimi zulmettim, artık bana mağfîret et.' Bunun üzerine onu mağfîret etti. Muhakkak ki O, O'dur Gafûr, Rahîm.(16)

Dedi ki: 'Rabbim, beni nîmetlendirdiklerinden dolayı artık asla mücrimlere arka çıkmayacağım.'(17)

Derken korkarak, gözetleyerek şehirde sabahladı. Derken dün kendisinden o nusret isteyen (yardım için) ona bağırdığında, Mûsâ ona dedi ki: 'Muhakkak ki sen, elbette mübîn bir azgınsın.'(18)

Bunun üzerine o ikisine düşman olanı yakalamayı murâd ettiğinde, (adam) dedi ki: 'Ey Mûsâ, dün bir nefsi katlettiğin gibi beni (de) katletmeyi mi murâd ediyorsun? Arzda cebbâr olmaktan başkasını murâd etmiyorsun. Ve ıslâh edenlerden olmak istemiyorsun.(19)

Ve şehrin öbür ucundan bir adam sa'y ederek geldi, dedi ki: 'Ey Mûsa, Muhakkak ki ileri gelenler, seni katletmek için hakkında aralarında görüşüyorlar. Hemen hurûc et, muhakkak ki ben, sana nasîhat edenlerdenim.'(20)

Böylece korkup (etrafı) gözetleyerek oradan hurûc etti. Dedi ki: 'Rabbim, zâlimler kavminden beni necât buyur.'(21)

Ve Medyen'e doğru teveccüh ettiğinde, dedi ki: 'Ola ki Rabbim, beni düz yola hidâyet eder.'(22)

Ve Medyen suyuna vardığında, onun üzerinde insânlardan bir ümmet buldu, (koyunlarını) suluyorlardı. Ve onların dûnundan (koyunlarını) engelleyen iki kadın buldu. Dedi ki: 'Durumunuz nedir?' Dediler ki: 'Çobanlar sulayıp çekilinceye kadar biz koyunlarımızı sulamayız. Ve babamız büyük bir şeyhtir.'(23)²⁴²⁵

Bunun üzerine ikisi için suladı, sonra gölgeye çekildi de dedi ki: 'Rabbim! Muhakkak ki ben, hayırdan bana inzâl edeceğine fakîrim.'(24)²⁴²⁶

²⁴²⁵ 'Yaşı büyük ihtiyar' mânâsında. Yûsuf Suresi'nin 78. âyetine bakınız.

²⁴²⁶ Âdem ibn Ebî İyâs (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[مِنْ خَيْرٍ فَكِيرٍ]' Taamdan bir şey(e fakîrim)." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn,

Nihâyet ikisinden biri hayâ üzere yürüyerek ona geldi, dedi ki: 'Muhakkak ki babam, bizim için sulamanın ücretini sana ödemek için seni dâvet ediyor.' Bunun üzerine ona gelip ve kıssayı ona kıssa edince, dedi ki: 'Korkma, zâlimler kavminden necât buldun.'(25)

İkisinden biri dedi ki: 'Ey babam, onu ücretle tut. Muhakkak ki ücretle tuttuklarımın en hayırlısıdır, kuvvetli, emîndir.'(26)

Dedi ki: 'Muhakkak ki ben, bana sekiz yıl ücretli çalışan üzere şu iki kızımdan birini sana nikâhlaymayı murâd ediyorum. Fakat on (yıl)a tamamlarsan, artık (o) senin indindendir. Ve ben sana meşakkat vermeyi murâd etmiyorum. İnşâAllah beni sâlihlerden bulacaksın.'(27)

Dedi ki: 'Bu benim aramda ve senin arandadır. Bu iki süreden hangisini kazâ edersem,²⁴²⁷ artık benim üzerime bir düşmanlık yoktur. Ve Allah, söylediklerimiz üzerine Vekîl'dir.'(28)²⁴²⁸

Artık Mûsâ süreyi kazâ edince,²⁴²⁹ ehliyle yola çıktı. Tûr cânibinden bir ateş fark etti. Ehline dedi ki: 'Durun, muhakkak ki ben bir ateş gördüm. Umulur ki ondan size bir haber getiririm veya ateşten bir kor, umulur ki siz ısınırsınız.'(29)

Derken ona geldiğinde, vâdinin sağ kıyısından, mübârek yerdeki ağaçtan: 'Ey Mûsâ, muhakkak ki Ben, Ben alemlerin Rabbi Allah'ım.' diye nidâ edildi.(30)

Ve: 'Asânı ilkâ et.' diye. Fakat onu hareket ediyor görünce, sanki o bir yılan, dönüp kaçtı ve arkasına bakmadı. 'Ey Mûsâ, beri gel ve korkma. Muhakkak ki sen, emînlerdensin.'(31)

'Elini koynuna sok, kusursuz bembeyaz hurûc etsin. Ve korkudan kanadını²⁴³⁰ kendine çek. İşte bu ikisi Rabbinden, Firavun ve ileri gelenlerine iki burhândır. Muhakkak ki onlar, fâsıklar kavmi oldular.'(32)

Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 48. sayfa]

²⁴²⁷ Şeyh Useymîn (رحمه الله) dedi ki: "'[قَضَيْتُ/Kazâ edersem]' Yani: Onu bitirirsem/tamamlarsam." [Muhammed bin Sâlih el-Useymîn, Kasas Sûresi Tefsîri, 115. sayfa]

²⁴²⁸ İbn Ebî Zemenîn (رحمه الله) şöyle demiştir: "'[وَكِيلٌ/Vekîl]' Yani: Şâhid." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 3. cilt, 323. sayfa]

²⁴²⁹ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[فَلَمَّا قَضَى مُوسَى لَأَجَلٍ/Artık Mûsâ süreyi kazâ edince]' On sene (kaldı) sonra bunun ardından on daha." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 50. sayfa]

²⁴³⁰ İbn Ebî Zemenîn (رحمه الله) diyor ki: "'[جَنَاحٌ/Kanadını]' Yani: Elini." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 3. cilt, 325. sayfa]

(Mûsâ) dedi ki: 'Rabbim, muhakkak ki ben, onlardan bir nefsi katlettim. Bu nedenle beni katletmelerinden korkarım.'(33)

'Ve kardeşim Hârûn, o lisânca benden daha fasîhtir. İmdi beni tasdîk eden bir yardımcı olarak benimle beraber onu irsâl et. Muhakkak ki ben, beni tekzîb etmelerinden korkarım.'(34)

(Allah) buyurdu ki: 'Pazını kardeşin ile şiddetlendireceğiz ve ikinize bir sultân kılacağız,²⁴³¹ artık âyetlerimiz ile size ulaşamayacaklar. Siz ikiniz ve size tâbi olanlar gâliblersiniz.'(35)

Bunun üzerine Mûsâ onlara beyyin âyetlerimiz ile geldiğinde, dediler ki: 'Bu, iftirâ edilmiş bir sihirden başkası değildir. Ve evvelki babalarımızda bunu işitmedik.'²⁴³²(36)

Ve Mûsâ dedi ki: 'Rabbim, indinden kimin hidâyet ile geldiğini ve diyârın âkibetinin kim için olacağını daha iyi ilmeder. Muhakkak ki o, zâlimler iflâh olmaz.'(37)

Ve Firavun dedi ki: 'Ey ileri gelenler, sizin için benden gayrı bir ilâh ilmetmiyorum. Öyleyse benim için çamur üzerinde ateş yak, ey Hâmân! Sonra bana bir kule yap, umulur ki Mûsâ'nın ilâhına muttâlî olurum.'²⁴³³ Ve muhakkak ki ben, elbette onu yalancılardan zannediyorum.'(38)

Ve arzda haksızlıkla o ve ordusu kibirlendiler ve Bize rücû etmeyeceklerini zannettiler.(39)

Bunun üzerine onu ve ordusunu yakaladık da suya attık. Artık nazar et zâlimlerin âkibeti nasıl olmuş.(40)

²⁴³¹ İmâm Beğavî (رحمه الله) demiştir ki: "'قَالَ سَتَشُدُّ عَضُدَكَ بِأَخِيكَ'/(Allah) buyurdu ki: 'Pazını kardeşin ile şiddetlendireceğiz]' Yani: Seni kardeşin ile kuvvetlendireceğiz. 'وَنَجْعَلُ لَّكَمَا سُلْطَانًا/Ve ikinize bir sultân kılacağız]' Hücet ve burhân (kılacağız)." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 6. cilt, 208. sayfa]

²⁴³² Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) şöyle demektedir: "'وَمَا سَمِعْنَا بِهَذَا فِي آبَائِنَا الْأَوَّلِينَ/Ve evvelki babalarımızda bunu işitmedik.]" Yani: Gelip geçmiş ecdâdımız içerisinde (bunu işitmedik)." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 4. cilt, 140. sayfa]

²⁴³³ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) dedi ki: "'إِنِّي أَعْلَمُ إِلَى اللَّهِ/Öyleyse benim için çamur üzerinde ateş yak, ey Hâmân! Sonra bana bir kule yap, umulur ki Mûsâ'nın ilâhına muttâlî olurum.]" Yani: Hem vezîri hem maiyyetindekilerin idarecisi ve hem de devletin danışmanı olan Hâmân'a, kendisi için çamur üzerinde ateş yakmasını, bu sûretle kule yapımı için kiremit elde etmesini emretti. O, yüksek ve zarif bir saray yaptırmak istiyordu." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîm, Kasas Sûresi, 38. âyetin tefsîrinde]

Ve onları ateşe dâvet eden imâmlar kıldık.²⁴³⁴ Ve Kıyâmet Günü nusret edilmezler.(41)

Ve onlara bu dünyâda bir lânet tâbi ettik. Ve Kıyâmet Günü onlar çirkinleştirilenlerdendir.(42)

Ve andolsun ki, Mûsâ'ya Kitâb'ı verdik, evvelki kuşakları helâk etmemizin ardından, insânlar için basîretler ve hidâyet ve rahmet olarak. Umulur ki onlar tezekkür ederler.(43)²⁴³⁵

Ve Mûsâ'ya emri kazâ ettiğimizde, batı cânibinde değildin. Ve şâhidlerden (de) değildin.(44)²⁴³⁶

Ve lâkin Biz kuşaklar inşâ ettik de onların üzerinden ömür geçti. Ve Medyen ehli içinde yaşıyor değildin, onlar üzerine âyetlerimizi tilâvet edesin. Ve lâkin Biz irsâl edenler olduk.(45)²⁴³⁷

Ve (Mûsâ'ya) nidâ ettiğimizde Tûr'un cânibinde değildin.²⁴³⁸ Ve lâkin Rabbinden bir rahmet olarak,²⁴³⁹ senden önce kendilerine bir nezîr gelmeyen bir kavmi inzâr etmen için. Umulur ki onlar tezekkür ederler.(46)

²⁴³⁴ İmâm Kassâb (رحمه الله) şöyle der: "'وَجَعَلْنَاهُمْ أَيْمَةً يَدْعُونَ إِلَى النَّارِ/Ve onları ateşe dâvet eden imâmlar kıldık.'" Bu, imâmlığın hayırda olduğu gibi şerrde de olabileceğine delildir. Çünkü imâmlığın mânâsı, kişinin bulunduğu ve üzerinde olduğu hususta, önder edinildiği bir örneğe dönüşmesidir." [Ebu Ahmed Muhammed bin Alî el-Kerecî el-Kassâb, Nuketu'l-Kur'ân, 3. cilt, 569. sayfa]

²⁴³⁵ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) diyor ki: "'وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ/Ve andolsun ki, Mûsâ'ya Kitâb'ı verdik'" Yani: Tevrât'ı. '[مِنْ بَعْدِ مَا أَهْلَكْنَا الْقُرُونَ الْأُولَى]/Evvelki kuşakları helâk etmemizin ardından]' Onlar Nûh kavmi, Âd ve Semûd, Lût kavmi, Şuayb kavmi ve diğerleridir. '[بَصَائِرَ وَهْدَى وَرَحْمَةً لِّعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ]/İnsânlar için basîretler]' Yani: Başkaları için delâletler/rehberlikler '[وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ/Ve andolsun ki, Mûsâ'ya Kitâb'ı verdik]' Yani: Delâletlerle/rehberliklerle öğüt alırlar." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 4. cilt, 142. sayfa]

²⁴³⁶ İbn Ebî Zemenîn (رحمه الله) dedi ki: "'وَإِنَّمَا كُنْتَ مِنْكُمْ فِي الْقُرْآنِ وَمَا كُنْتَ مِنْكُمْ فِي الْقُرْآنِ/Ve sen değildin]' Ey Muhammed! '[بِجَانِبِ الْغَرْبِيِّ/batı cânibinde]' Yani: Dağın batısı. '[إِذْ قَضَيْنَا إِلَى مُوسَى الْأَمْرَ]/Mûsâ'ya emri kazâ ettiğimizde]' Yani: Risâlet(i verdiğimizde). '[وَمَا كُنْتَ مِنَ الشَّاهِدِينَ]/Ve şâhidlerden (de) değildin.]' Yani: Buna şâhid olmadın." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîz, 3. cilt, 327. sayfa]

²⁴³⁷ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "'وَلَكِنَّا كُنَّا مُرْسَلِينَ/Ve lâkin Biz irsâl edenler olduk.'" Yani: Onları irsâl edenler Biziz." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 3. cilt, 143. sayfa]

²⁴³⁸ İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle demektedir: "'وَإِنَّمَا كُنْتَ مِنْكُمْ فِي الْقُرْآنِ/Ve Tûr'un cânibinde değildin]' Allah'ın Mûsâ ile üzerinde kelâm buyurduğu dağın kenarında değildin." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Begavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 6. cilt, 211. sayfa]

²⁴³⁹ İmâm Şevkânî (رحمه الله) dedi ki: "'وَلَكِن رَحْمَةً مِنْ رَبِّكَ/Ve lâkin Rabbinden bir rahmet olarak]' Yani: Lâkin bunu, Bizden size bir rahmet olarak fiil ettik." [Muhammed bin Alî eş-Şevkânî, Fethu'l-Kadîr, 1104. sayfa (tek cilt olarak basım)]

Ve onlara ellerinin takdîm ettiğinden dolayı²⁴⁴⁰ bir musîbet isâbet edip de: 'Rabbimiz, bize bir resûl irsâl etseydin, böylece âyetlerine ittibâ etseydik ve mü'minlerden olsaydık.' diyecek olmasalardı (seni irsâl etmezdik).(47)

Fakat indimizden onlara hakk geldiğinde, dediler ki: 'Mûsâ'ya verilenin misli (ona da) verilmeli değil miydi? Ve daha önce Mûsâ'ya verilene onlar küfretmediler miydi? Dediler ki: 'İki sihir birbirini destekledi.' Ve dediler ki: 'Muhakkak ki biz, hepsine kâfirleriz.'(48)²⁴⁴¹

De ki: 'Öyleyse Allah'ın indinden bir kitâb getirin. O, ikisinden daha çok hidâyete erdirdin, ona ittibâ edeyim, eğer sâdıklar iseniz.(49)

Artık sana icâbet etmezlerse, o hâlde ilmet ki, onlar hevâlarına tâbi olmaktadırlar. Ve kim, Allah'tan bir hidâyet olmaksızın hevâsına tâbi olandan daha dalâlettedir?²⁴⁴² Muhakkak ki Allah, zâlimler kavmine hidâyet etmez.(50)²⁴⁴³

Ve andolsun ki, kavli birbiri ardınca onlara ulaştırdık.²⁴⁴⁴ Umulur ki onlar tezekkür ederler.(51)

Ondan önce o kendilerine kitâb verdiklerimiz, onlar ona îmân ederler.(52)²⁴⁴⁵

²⁴⁴⁰ İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) demiştir ki: "'[يَمَا قَنَمْتُ أَيْدِيَهُمْ]'Ellerinin takdîm ettiğinden dolayı' Onların üzerinde bulunduğu şirkten dolayı." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebi Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 3. cilt, 328. sayfa]

²⁴⁴¹ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[سِحْرَانِ تَظَاهَرَا]'İki sihir birbirini destekledi.'" Tevrât ve Kur'ân (birbirini destekledi)."

Âdem ibn Ebî İyâs (رحمه الله) sahîh bir sened ile tahrîc etmiştir Mucâhid (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[لَا بَكْلَ كَافِرُونَ]'Muhakkak ki biz, hepsine kâfirleriz.'" Dediler ki: Muhammed'e verilene de aynı şekilde küfrediniz." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 53. sayfa]

²⁴⁴² İbn Kayyim el-Cevziyye (رحمه الله) der ki: "'[فَإِنْ لَمْ يَسْتَجِيبُوا لَكَ فَاعْلَمْ أَنَّمَا يَتَّبِعُونَ أَهْوَاءَهُمْ وَمَنْ أَضَلُّ مِمَّنْ اتَّبَعَ]Artık sana icâbet etmezlerse, o hâlde ilmet ki, onlar hevâlarına tâbi olmaktadırlar. Ve kim, Allah'tan bir hidâyet olmaksızın hevâsına tâbi olandan daha dalâlettedir?'" Böylelikle durumu üçüncüsü olmayan iki kısma ayırmıştır: Ya Allah (تبارك وتعالى) ya, Resûl (صلى الله عليه وسلم)'e ve getirdiğine icâbet etmek veya hevâyâ tâbi olmak. Bu itibarla Resûl (صلى الله عليه وسلم)'in getirmedeği her şey, öyle ki o, hevâdandır." [Muhammed ibn Ebî Bekr ibn Kayyim el-Cevziyye, İlämu'l-Muvakkîn an Rabbi'l-Âlemîn, 1. cilt, 81. sayfa]

²⁴⁴³ İbn Ebî Zemenîn (رحمه الله) şöyle demiştir: "'[لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ]'Muhakkak ki Allah, zâlimler kavmine hidâyet etmez.'" Yani müşriklerle, onlar ki şirkleri üzere ölmüşlerdir." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebi Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 3. cilt, 329. sayfa]

²⁴⁴⁴ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[وَلَقَدْ]Onlardan önce o kendilerine kitâb verdiklerimiz, onlar ona îmân ederler.'" Bu âyet haber veriyor ki, İsrâîl oğullarından kendilerine Kur'ân'dan önce Kitâb verilen bir kavim, Kur'ân'a îmân ediyorlardı.

Ve onlara tilâvet edildiğinde, derler ki: 'Ona îmân ettik. Muhakkak ki o, Rabbimizden hakkıdır. Muhakkak ki biz, ondan önce (de) müslümanlar idik.'(53)

İşte onlar, sabretmelerinden dolayı ecirleri iki kere verilecektir.²⁴⁴⁶ Ve kötülüğü iyilik ile savarlar ve kendilerini rızıklandırdığımızdan infâk ederler.(54)

Ve lağviyyât²⁴⁴⁷ işittiklerinde, ondan îrâz ederler ve derler ki: 'Bizim amellerimiz bizim için ve sizin amelleriniz sizin içindir. Selâm üzerinizdir, câhilleri arzu etmeyiz.'(55)

Muhakkak ki sen, muhabbet ettiğine hidâyet edemezsin. Ve lâkin Allah, dilediğine hidâyet eder. Ve O, hidâyet bulanları en iyi ilmedendir.(56)

Ve dediler ki: 'Eğer seninle beraber hidâyete tâbî olursak arzımızdan atılırız.' Ve onları ledûnnumuzdan bir rızık olarak her şeyin semeresinin kendisinde toplandığı emîn harem²⁴⁴⁸ temkîn etmedik mi? Ve lâkin ekserîsi ilmetmezler.(57)

Ve mâişetiyle şıarmış²⁴⁴⁹ nice karyeyi helâk ettik. İşte şunlar meskenleridir, onların ardından iskân edilmemiştir, azı müstesnâ. Ve Biz vârisler olduk.(58)

Ve Rabbin, ana şehirlerinde üzerlerine âyetlerimizi tilâvet eden bir resûl irsâl etmedikçe karyeleri helâk edici olmadı. Ve Biz karyeleri -ve ehli zâlimler müstesnâ- helâk edici olmadık.(59)

AbdUllah bin Selâm ve Selmân bunlar arasında yer almaktadırlar. Nasrânî âlimlerden müslüman olanlar da bu kapsama dâhildirler." [Ebu AbdUllah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, el-Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, Kasas Suresi, 52. ayetin tefsîrinde]

²⁴⁴⁶ İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle demiştir: "'أُولَئِكَ يُؤْتَوْنَ أَجْرَهُمْ مَرَّتَيْنِ"/İşte onlar(a), ecirleri iki kere verilecektir.' İlk Kitâba ve son Kitâba îmân ettikleri için. '[يَمَّا صَبَرُوا]/Sabretmelerinden dolayı]' Dînleri üzere sabretmelerinden dolayı." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 6. cilt, 214. sayfa]

²⁴⁴⁷ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "'اللَّغْوُ/Lağviyyât]' Yani bâtlı kelâm." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 4. cilt, 147. sayfa]

²⁴⁴⁸ Şeyh Useymîn (رحمه الله) dedi ki: "'مِنْ لَدُنَّا'/Ledûnnumuzdan]' İndimizden. '[حَرَمًا/Harem]' Yani: Hürmet sahibi bir mekân. Ve kuşkusuz insanların nefislerinde, Mekke-i Mükerreme için azîm bir hürmet vardır. Câhiliyyede bile bu hürmet gösteriliyordu. '[اِمْنًا/Emîn]' Yani: Ehli emîn/emniyet içerisinde." [Muhammed bin Sâlih el-Useymîn, Kasas Suresi Tefsîri, 285. sayfa]

²⁴⁴⁹ İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle der: "'يَطْرُقُ مَعِيشَتَهَا'/Mâişetiyle şıarmış]' Yani: Şerr işleyerek ve tuğyân ederek (mâişetiyle/geçimiyle şıarmış). [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 6. cilt, 216. sayfa]

Ve size verilen şeyler, ancak dünyâ hayâtının metâsı ve ziynetidir. Ve Allah'ın indindeki daha hayırlı ve daha bâkidir. Daha akletmiyor musunuz?(60)

Öyleyse güzel bir vaad kendisine vaad ettiğimiz kimse -ki o, ona mülâki olacaktır-, dünyâ hayâtının metâsı ile metâlandırduğumuz -sonra o, Kıyâmet Günü (azâba) hazırlandırılmışlardandır- gibi midir?(61)

Ve onlara nidâ edip de: 'O öne sürmüş olduğunuz şerîklerim nerede?' buyuracağı gün.(62)²⁴⁵⁰

Aleyhlerine o kavil hakk olanlar derler ki: 'Rabbimiz! Şunlar o iğvâ ettiklerimizdir, kendimizi iğvâ ettiğimiz gibi onları iğvâ ettik.'²⁴⁵¹ Sana (onlardan) berî olduğumuzu bildiriyoruz.²⁴⁵² Onlar bize ibâdet etmiyorlar idi.'(63)

Ve denir ki: 'Şerîklerinizi dâvet edin.' Nihâyet onları dâvet ederler, fakat onlara icâbet etmezler ve azâbı görürler. Keşke onlar hidâyet bulmuş olsalardı.(64)

Ve onlara nidâ edip de: 'Mürsellere ne cevâb verdiniz?'²⁴⁵³ buyuracağı gün.(65)

Artık bilgiler üzerlerine o gün âmâ kesilir, o vakit suâlleşemezler.(66)

Fakat tevbe eden ve îmân eden ve sâlih amel işleyen kimseye gelince, artık ola ki iflâh olanlardan olur.(67)

²⁴⁵⁰ 74. âyet ile aynıdır

²⁴⁵¹ İmâm AbdurRezzâk (رحمه الله) sahîh bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْ غَوِيَّتِهِمْ كَمَا غَوَيْتُمْ]"/Şunlar o iğvâ ettiklerimizdir, kendimizi iğvâ ettiğimiz gibi onları iğvâ ettik.'" Onlar şeytânlardır." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 57. sayfa]

Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) ise şöyle demektedir: "'[أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْ غَوِيَّتِهِمْ/Rabbimiz! Şunlar o iğvâ ettiklerimizdir]' Gayya/azgınlığa dâvet ettiklerimizdir. '[أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْ غَوِيَّتِهِمْ/Kendimizi iğvâ ettiğimiz gibi onları iğvâ ettik]' Kendimizi dalâlete düşürdüğümüz gibi onları dalâlete düşürdük." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 4. cilt, 151. sayfa]

²⁴⁵² İmâm Kurtubî (رحمه الله) der ki: "'[شَرَكْنَا إِلَيْكَ/Sana (onlardan) berî olduğumuzu bildiriyoruz.]" Yani bizim bazımızdan berî olduğunu bildirecek. Ve şeytânlar kendilerine itaat edenlerden berî olduğunu bildirecek. Ve reisler kendilerinin söylediklerini kabul edenlerden berî olduğunu bildirecek." [Ebu AbdUllah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, el-Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, Kasas Sûresi, 63. âyetin tefsîrinde]

²⁴⁵³ Şeyh Useymîn (رحمه الله) dedi ki: "'[مَاذَا أَجَبْتُمُ الْمُرْسَلِينَ/Mürsellere ne cevâb verdiniz?]" Kuşkusuz ki insânlar, resûllere îmân etmekten suâl edilirler." [Muhammed bin Sâlih el-Useymîn, Kasas Suresi Tefsîri, 294. sayfa]

Ve Rabbin, dilediğini halk eder ve seçer. Onlar için seçmek olamaz. Allah, subhândır ve şirk koşmalarından teâlâdır.(68)²⁴⁵⁴

Ve Rabbin, sadırlarının gizlediklerini ve îlân ettiklerini ilmeder.(69)

Ve O, Allah'tır. O'ndan başka ilâh yoktur. Hamd, evvelde ve Âhiret'te²⁴⁵⁵ O'nundur. Ve hüküm O'nundur ve O'na rücû ettirilirsiniz.(70)

De ki: 'Gördünüz mü, eğer Allah geceyi Kıyâmet Günü'ne kadar üzerinize sürekli kılrsa, Allah'tan gayrı size bir ışık getirecek ilâh kimdir? Daha dinlemiyor musuz?'(71)

De ki: 'Gördünüz mü, eğer Allah gündüzü Kıyâmet Günü'ne kadar üzerinize sürekli kılrsa, Allah'tan gayrı size içinde sükûnet bulacağınız bir geceyi getirecek ilâh kimdir? Daha görmüyor musunuz?'(72)

Ve sizin için, içinde sükûnet bulmanız için ve O'nun fazlından aramanız için geceyi ve gündüzü kılması O'nun rahmetindendir. Ve umulur ki siz şükredersiniz.(73)

Ve onlara nidâ edip de: 'O öne sürmüş olduğunuz şerîklerim nerede?' buyuracağı gün.(74)²⁴⁵⁶

Ve her ümmetten bir şâhid çıkarırız da buyururuz ki: 'Burhânınızı getirin.' Bunun üzerine ilmederler ki, hakk Allah'ındır. Ve onların iftirâ etmiş oldukları kendilerinden sapmıştır.(75)

Muhakkak ki Kârûn, Mûsâ'nın kavminden idi. Fakat onlara karşı bağıetti.²⁴⁵⁷

Ve ona, muhakkak ki anahtarları hakîkaten kuvvet sâhibi topluluğa ağır gelen hazinelerden verdik. Hani kavmi ona demişti ki: 'Böbürlenme, muhakkak ki Allah, böbürlenene muhabbet etmez.'(76)

²⁴⁵⁴ İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) dedi ki: "'[سُبْحَانَ اللَّهِ/Allah, subhândır]' (Allah,) Nefsini tenzîh eder. '[وَتَعَالَى عَمَّا يُشْرِكُونَ/Ve şirk koşmalarından teâlâdır]' (Ve şirk koşmalarından) yücedir." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebi Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîz, 3. cilt, 333. sayfa]

Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) ise şöyle der: "'[سُبْحَانَ اللَّهِ/Allah, subhândır]' O (تبارك وتعالى), Nefsini tenzîh eder." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 3. cilt, 488. sayfa]

²⁴⁵⁵ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) yine demiştir ki: "'[فِي الْأُولَى وَالْآخِرَةِ/Evvelde ve Âhiret'te]' Dünyâda ve Âhiret'te." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 4. cilt, 153. sayfa]

²⁴⁵⁶ 62. âyet ile aynıdır

²⁴⁵⁷ İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) diyor ki: "'[فَبَغَى عَلَيْهِمْ/Fakat onlara karşı bağıetti.]' Firavunun bir işçisi idi. Onlara düşmanlık etmiş ve onlara zulmetmişti." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebi Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîz, 3. cilt, 334. sayfa]

'Ve Allah'ın sana verdiklerinde Âhiret diyârını ara. Ve dünyâdan nasîbini unutma. Ve Allah'ın sana ihsân ettiği gibi sen (de) ihsân et. Ve arzda fesâd arama. Muhakkak ki Allah, fesâd çıkaranlara muhabbet etmez.'(77)

Dedi ki: 'O bana ancak indimde olan bir ilim üzere verilmiştir.'²⁴⁵⁸ Ve ilmetmedi mi, Allah'ın, kendisinden önceki kuşaklardan, kuvvetçe ondan daha şiddetli ve topladığı daha çok olan kimseleri helâk ettiğini? Ve mücrimler günâhlarından suâl olunmaz.(78)

Derken ziyneti içinde kavmi üzerine hurûc etti. Dünyâ hayâtını o murâd edenler dediler ki: 'Keşke Kârûn'a verilenin misli bize (de) verilseydi. Muhakkak ki o, elbette azîm bir pay sâhibidir.'(79)

Ve o ilim verilenler dediler ki: 'Veyl olsun size. Îmân eden ve sâlih amel işleyen kimseler için Allah'ın sevâbı daha hayırlıdır. Ve sabredenlerden başkası ona mülâki olamaz.'(80)²⁴⁵⁹

Nihâyet onu ve diyârını arza batırdık. Böylece Allah'ın dûnundan²⁴⁶⁰ ona nusret edecek bir topluluğu olmadı ve kendisine nusret edebileceklerden (de) olmadı.(81)

Ve dün onun mekânını o temennî edenler sabahladıklarında diyorlardı ki: 'Vay! Demek ki Allah rızkı kullarından dilediğine yayar ve takdîr eder. Allah üzerimize minnette bulunmuş olmasaydı, elbette bizi (de) batırırdı. Vay! Demek ki kâfirler felâh bulmayacaklar.'(82)

İşte Âhiret diyârı. Onu, arzda ululuk ve ne (de) fesâd çıkarmak o murâd etmeyenler için kılarız. Ve âkibet muttakîler içindir.(83)²⁴⁶¹

²⁴⁵⁸ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) şöyle der: "Allah (سبحانه وتعالى), Kârûn'un kavmine cevâbını haber vermiştir. Ona nasihatte bulunduklarında ve onu hayra irşâd ettiklerinde, demişti ki: 'إِنَّمَا أُوتِيْتُهُ عَلَىٰ عِلْمٍ / Ded i ki: 'O bana ancak indimde olan bir ilim üzere verilmiştir.' Yani: Ben, söylediklerinize ihtiyaç duymuyorum. Artık muhakkak ki Allah (سبحانه وتعالى) bu malı bana, ancak ona müstehak olduğumu ilmettiği için ve bana muhabbet ettiği için vermiştir. Öyle ki bana onun takdiri, ancak Allah (سبحانه وتعالى)'nın benim buna ehil olduğumu ilmetmesindendir" [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dimaşkî, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîm, Kasas Sûresi, 78. âyetin tefsîrinde]

²⁴⁵⁹ İbn Ebî Zemenîn (رحمه الله) dedi ki: "'وَقَالَ الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ/Ve o ilim verilenler dediler ki]' Ve onlar mü'minlerdir, müşriklere (dediler ki): "'ثَوَابَ اللَّهِ خَيْرٌ/Veyl olsun size. Allah'ın sevâbı daha hayırlıdır]' Yani: Cennet (daha hayırlıdır). 'وَلَا يُلْقِيهَا/Ve ona mülâki olamaz]' Ona verilmez. Yani Cennet ona verilmez. 'إِلَّا الصَّابِرُونَ/Sabredenlerden başkası]' Ve onlar mü'minlerdir. [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîz, 3. cilt, 336. sayfa]

²⁴⁶⁰ Şeyh Useymîn (رحمه الله) der ki: "'مِنْ دُونِ اللَّهِ/Allah'ın dûnundan]' Burada '[دُونِ/Dûn]' 'Gayrından' mânâsındadır." [Muhammed bin Sâlih el-Useymîn, Kasas Sûresi Tefsîri, 366. sayfa]

²⁴⁶¹ İbn Ebî Hâtîm (رحمه الله) sahîh bir sened ile Müslim el-Batîn (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir

Kim hasene ile gelirse, artık onun için ondan daha hayırlısı vardır. Ve kim kötülük ile gelirse, artık o kötü ameller işleyenler, kendilerinin amel etmiş olduklarından başkasıyla cezâlandırılmazlar.(84)

Muhakkak ki Kur'ân'ı senin üzerine O farz kılan, elbette seni dönülecek bir yere döndürecekler.²⁴⁶² De ki: 'Rabbim, hidâyet ile gelen kim ve mübîn bir dalâlet içinde olan kim, daha iyi ilmeder.'(85)

Ve Kitâb'ın -Rabbinden bir rahmet olmasaydı- sana ilkâ edileceğini ümid etmiyor idin.²⁴⁶³ Bu itibarla kâfirlere sakın arka çıkan olma.(86)

Ve seni Allah'ın âyetlerinden alıkoymasınlar, sana inzâl edilmesinin ardından. Ve sen Rabbine dâvet et. Ve müşriklerden sakın olma.(87)

Ve Allah ile beraber başka bir ilâha duâ etme. O'ndan başka ilâh yoktur. O'nun Vechi dışında her şey helâk olacaktır.²⁴⁶⁴ Hüküm O'nundur ve O'na rücû ettirilirsiniz.(88)

ki: "'[عُلُوًّا فِي الْأَرْضِ/Arzda ululuk]' Haksızlıkla kibirlenmektir. Ve: '[فَسَادًا/Fesâd çıkarmak]' Malî haksızlıkla almaktır."

İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[وَالْعَاقِبَةُ لِلْمُتَّقِينَ/Ve âkibet muttakîler içindir.]' Yani: Cennet muttakîler içindir." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 61. sayfa]

²⁴⁶² İmâm Buhârî (رحمه الله), İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[إِنَّ الدِّينَ فَرَضَ /O'nun Vechi dışında her şey helâk olacaktır.]' Mekke'ye (döndürecekler)." [Ebu Abdîllah Muhammed bin İsmâil el-Buhârî, Câmiu's-Sahîh, Kitâbu't-Tefsîr (4773..)]

²⁴⁶³ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) şöyle demektedir: "'[وَمَا كُنْتَ تَرْجُو/Ve ümid etmiyor idin]' Yani: Ummuyor idin. '[كَيْفَ يَكُونُ لَكَ الْكِتَابُ/Kitâb'ın sana ilkâ edileceğini]' Yani: Kur'ân'ın sana vahyedileceğini. '[لَا رَحْمَةً مِنْ رَبِّكَ/Rabbinden bir rahmet olmasaydı]' Mânâsı: Lâkin Rabbin, sana merhamet etti ve sana Kur'ân'ı verdi." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 4. cilt, 163. sayfa]

²⁴⁶⁴ İmâm İbn Huzeyme (رحمه الله) demiştir ki: "'[وَيَبْقَى وَجْهُ رَبِّكَ ذُو الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ/Ve Rabbinin Vechi bâkidir. Celâl ve ikrâm sahibidir.]' [Rahmân Sûresi, 27. âyet] kavlinde Kendisini celâl ve ikrâm ile vasıflandırmıştır. Ve Kendisinden helâki nefyetmiştir. Allah, halk ettikleri içerisinde üzerlerine helâk hükmü verilenleri helâk etmiştir. Çünkü Allah onları bâkilik için değil de fânîlik için halk etmiştir. Rabbimiz, Kendisinden bir şeyin helâk olmasından münezzehtir. Çünkü bâki olmak O'nun zâtının sıfatlarındandır. Ve buyurdu ki: '[كُلُّ شَيْءٍ هَالِكٌ إِلَّا وَجْهَهُ/O'nun Vechi dışında her şey helâk olacaktır.]' [Kasas Sûresi, 88. âyet] Ve Nebîsi (صلی الله عليه وسلم)'e şöyle buyurmuştur: '[وَاصْبِرْ نَفْسَكَ مَعَ الَّذِينَ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ بِالْغَدَاةِ وَالْعَشِيِّ يُرِيدُونَ وَجْهَهُ وَبِهِ الْمُشْرِقُ]' [Kehf Sûresi, 28. âyet] Yine şöyle buyurmuştur: '[وَالْمَغْرِبَ فَأَيْنَمَا تُولُوا فَتَمَّ وَجْهُ اللَّهِ/Ve Allah'ındır doğu ve batı. O halde nereye dönerseniz, artık Allah'ın Vechi oradadır.]' [Bakara Sûresi, 115. âyet] Allah, Nefsi/Kendisi için, celâl ve ikrâm ile vasfettiği bir Vech isbât etmiş ve Vechi için bekâ hükmünü vermiş ve ondan helâki nefyetmiştir." [Ebu Bekir Muhammed ibn İshâk ibn Huzeyme, Kitâbu't-Tevhîd ve İsbâtı Sıfâtî'r-Rabb, 24.-25 sayfalar]

Şeyh Şankitî (رحمه الله) ise şöyle der: "'[كُلُّ شَيْءٍ هَالِكٌ إِلَّا وَجْهَهُ/O'nun Vechi dışında her şey helâk olacaktır.]' Ve: '[الْوَجْهُ/Vechi]' mahlûkâtın sıfatlarına benzerlikten tam anlamıyla tenzîh edilerek îmân edilmesi gereken sıfatlardandır." [Muhammed Emîn Şankitî, Edvâ'u'l-Beyân, 6. cilt, 505. sayfa]

29. ANKEBÛT SÛRESİ (69 âyettir)

Allah'ın ismi ile, Rahmân, Rahîm

Elif, Lâm, Mîm.(1)²⁴⁶⁵

İnsânlar: 'Îmân ettik' demeleriyle -ve onlar fitneye uğratılmadan-²⁴⁶⁶ bırakılacaklarını mı hesâb ediyorlar?(2)

Ve andolsun ki, onlardan o öncekileri (de) fitneye uğrattık. O hâlde elbette Allah o sâdık olanları ilmeder ve elbette tezkîb edicileri ilmeder.(3)

Yoksa kötülükleri o amel edenler, Bizden kaçabileceklerini mi hesâb ediyorlar?²⁴⁶⁷ Ne kötü hüküm veriyorlar.(4)

Kim Allah'a mülâki olmayı ümid ederse, artık muhakkak ki Allah'ın (belirllediği) ecel elbette gelecektir. Ve O, Semî'dir, Alîm'dir.(5)

Ve kim cihâd ederse, artık ancak nefsi için cihâd eder. Muhakkak ki Allah, elbette âlemlerden müstağnîdir.(6)

Ve o îmân edenler ve sâlih amel işleyenler, elbette onlardan kötülüklerini keffâretleyeceğiz. Ve elbette o amel etmiş olduklarının en güzeliyle onlara karşılık vereceğiz.(7)

Ve insâna, vâlideynine güzellik emrettik. Ve eğer hakkında bir ilmin olmayanı Bana şirk koşman için seninle mücâhede ederlerse, o takdirde onlara itaat

²⁴⁶⁵ Bu âyet Bakara Sûresi'nin 1. âyeti, Âl-i İmrân Sûresi'nin 1. âyeti, Rûm Sûresi'nin 1. âyeti, Lukmân Sûresi'nin 1. âyeti ve Secde Sûresi'nin 1. âyeti ile aynıdır

²⁴⁶⁶ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) demiştir ki: "[يُفْتَنُونَ]/Fitneye uğratılmadan]' Muhakkak ki Allah (سبحانه وتعالى) îmân eden kullarını, onların indindeki îmâna göre ibtilâ edecektir/sınayacaktır." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Ankebût Sûresi, 2. âyetin tefsîrinde]

²⁴⁶⁷ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "[أَمْ يَحْسَبُونَ أَنَّهُمْ مُعْتَمِدُونَ عَلَىٰ آلِهِمْ يَسْتَكْفِرُونَ] Yoksa kötülükleri o amel edenler]' Yani: (Yoksa) şirk koşanlar, Bizden kaçabileceklerini mi zannettiler?"

Âdem ibn Ebî İyâs (رحمه الله), Mucâhid (رحمه الله)'tan sahîh bir sened ile tahrîc etmiştir, demiştir ki: "[أَمْ يَحْسَبُونَ أَنَّهُمْ مُعْتَمِدُونَ عَلَىٰ آلِهِمْ يَسْتَكْفِرُونَ] Bizden kaçabileceklerini mi (hesâb ediyorlar?)" [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 64. sayfa]

etme. Merciiniz Bana'dır. Böylece sizin amel etmiş olduklarınızı size bildireceğim.(8)²⁴⁶⁸

Ve o îmân edenler ve sâlih amel işleyenleri, elbette onları sâlihler içine²⁴⁶⁹ dâhil edeceğiz.(9)

Ve insânlardan kimi derler ki: 'Allah'a îmân ettik.' Fakat Allâh uğrunda bir ezâyâ uğratılınca, insânların fitnesini Allah'ın azâbı gibi kılar. Ve eğer Rabbinden bir nusret gelirse, elbette derler ki: 'Muhakkak ki biz, sizinle beraber olanlardık.' Ve Allah, âlemlerin sadırlarındakini en iyi ilmeden değil midir?(10)

Ve elbette Allah o îmân edenleri ilmeder ve elbette münâfıkları ilmeder.(11)

Ve o küfredenler o îmân edenlere derler ki: 'Yolumuza tâbi olun ve hatâlarınızı yüklenelim.' Ve onlar, onların hatâlarından bir şey yüklenecek değildir. Muhakkak ki onlar, elbette tekzîb edicilerdir.(12)

Ve elbette ağırlıklarını ve ağırlıklarıyla beraber ağırlıklar yüklenirler.²⁴⁷⁰ Ve elbette Kıyâmet Günü kendilerinin iftirâ etmiş olduklarından suâl olunurlar.(13)

Ve andolsun ki, Nûh'u kaymine irsâl ettik de onların içinde elli yılı müstesnâ bin sene kalmıştır. Derken onları tûfân -ve onlar zâlimler iken- yakalamıştır.(14)²⁴⁷¹

²⁴⁶⁸ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "Bu, Sa'd bin Ebî Vakkâs hakkında nâzil olmuştur. O hicret ettiği zaman annesi şöyle demişti: 'Vallahi, o dönünceye kadar eve girmeyeceğim.' Bunun üzerine Allah, o ikisine ihsân/iylilik etmesini, ama şirkte onlara itaat etmemesini inzâl buyurmuştur." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 65. sayfa]

²⁴⁶⁹ İbn Ebî Zemenîn (رحمه الله) şöyle dedi: "'[فِي السَّالِحِينَ/Sâlihler içine]' Yani: Sâlihlerle beraber. Ve onlar Cennet ehlidir." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîz, 3. cilt, 341. sayfa]

²⁴⁷⁰ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[وَأَنقَالَهُمْ/ve elbette ağırlıklarını yüklenirler]' Yani: Günâhlarını (yüklenirler). '[وَأَنقَالَهُمْ/ve kendi ağırlıklarıyla beraber ağırlıklar]' Dalâlete düşürdükleri kimselerin günâhlarını da yüklenirler." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 67. sayfa]

²⁴⁷¹ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) demiştir ki: "Bu, Allahu (تعالى)'dan kulu ve resûlu Muhammed (صلى الله عليه وسلم)'e bir teselli etmedir. Nûh (عليه السلام)'dan şöyle haber veriyor ki o, kendilerini bu müddet zarfında gece-gündüz, gizlice ve açıkça Allahu (تعالى)'ya dâvet etmiş ama bu onların ancak hakktan kaçmalarını, ondan yüz çevirmelerini ve onu tekzîb etmelerini artırmıştır. Ve onunla beraber onlardan -azı müstesnâ- îmân eden olmamıştır." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîm, Ankebût Suresi, 14. âyetin tefsîrinde]

Böylece onu ve gemi ashâbını necât buyurduk. Ve onu âlemlere bir âyet kıldık.(15)²⁴⁷²

Ve İbrâhîm, hani kavmine demişti ki: 'Allah'a ibâdet edin, O'na takvâ edin. Bu, sizin için hayırlıdır, eğer siz ilmeder iseniz.'(16)²⁴⁷³

Allah'ın dûnundan ancak putlara ibâdet ediyorsunuz ve ifk halk ediyorsunuz.²⁴⁷⁴ Muhakkak ki Allah'ın dûnundan o ibâdet ettikleriniz, sizin için bir rızka mâlik değillerdir. Öyleyse rızkı, Allah'ın indinde arayın. Ve O'na ibâdet edin ve O'na şükredin. O'na rücû ettirileceksiniz.(17)

Ve eğer tekzîb ederseniz, gerçekten sizden önceki ümmetler (de) tekzîb ettiler. Ve Resûl'un üzere mübîn bir tebliğden başkası yoktur.(18)

Ve görmediler mi Allah halk etmeye nasıl başlıyor, sonra onu iâde ediyor? Muhakkak ki bu, Allah üzere kolaydır.(19)

De ki: 'Arzda seyr edin de nazar edin halk etmeye nasıl başlamış. Sonra Allah âhir inşâyı inşâ edecektir.'²⁴⁷⁵ Muhakkak ki Allah, her şey üzerine kadîrdir.'(20)

Dilediğine azâb eder ve dilediğine rahmet eder. Ve O'na çevrileceksiniz.(21)

Ve (Allah'ı) siz arzda âciz bırakıcılar değil(siniz) ve ne (de) semâda. Ve sizin için Allah'ın dûnundan bir velî yoktur ve ne (de) bir nâsir.(22)

²⁴⁷² İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle der: "[فَأَجَّيْتَاهُ وَأَصْحَابَ السَّفِينَةِ]/Böylece onu ve gemi ashâbını necât buyurduk.' Yani: Gark edilmekten (necât buyurduk). '[وَجَعَلْنَاهَا]/Ve onu kıldık' Yani: Gemiye. '[أية]/Bir âyet' Yani: Bir ibret." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 6. cilt, 236. sayfa]

²⁴⁷³ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "[وَابْرَأْهُمْ]/Ve İbrâhîm'i irsâl ettik. '[ادْعُ إِلَى تَقْوَى اللَّهِ وَاتَّقُوهُ]/Hani kavmine demişti ki: 'Allah'a ibâdet edin, O'na takvâ edin' Yani: Allah'a itaat edin ve mâsiyyetten hazer edin. '[بَلَّغْكُمْ خَيْرَ لَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ]/Bu, sizin için hayırlıdır, eğer siz ilmeder iseniz.' Yani: Allah'a ibâdet etmek ve O'na takvâ etmek sizin için hayırlıdır, eğer siz ilmeden iseniz. Ve şöyle (de) denilmiştir: '[اعْبُدُوا اللَّهَ]/Allah'a ibâdet edin' Yani: Allah'ı Tevhîd edin. Ve Kur'ân'daki tüm '[عِبَادَة]/İbâdet' kelimeleri, '[التَّوْحِيد]/Tevhîd' anlamına gelmektedir." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 4. cilt, 172.-173. sayfalar]

²⁴⁷⁴ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[وَتَخْلُقُونَ]/Ve ifk halk ediyorsunuz.' Yalan uyduruyorsunuz." [Ebu Cafer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 20. cilt, 19. sayfa]

²⁴⁷⁵ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[قُلْ قَدْ أَنشَأَ اللَّهُ لَكُمْ مِنْكُمْ آلًا وَرَبُّكُمْ يَوْمَ يَكْفُلُ بِكُمْ يَوْمَ الْأُخْرَىٰ] Sonra Allah âhir inşâyı inşâ edecektir' Yani: Ölümünden sonra ba's edilme/diriltilme." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 68. sayfa]

Ve Allah'ın âyetlerine ve O'na mülâki olmaya o küfredenler, işte onlar, rahmetimden yeise düşmüşlerdir.²⁴⁷⁶ Ve işte onlar, onlar içindir elim bir azâb.(23)

Bunun üzerine (İbrâhîm'in) kavminin cevâbı: 'Onu katledin veya onu yakın!' demekten başka olmadı. Böylece Allah O'nu ateşten necât buyurdu. Muhakkak ki bunda, elbette îmân edenler kavmi için âyetler vardır.(24)

Ve (İbrâhîm) dedi ki: 'Ancak dünyâ hayâtında aranızda sevgi için Allah'ın dûnundan putları (ilâh) itti haz ettiniz. Sonra Kıyâmet Günü bazınız bazısına küfredecek²⁴⁷⁷ ve bazınız bazısına lânet edecektir. Ve yurdunuz ateştir ve sizin için nusret ediciler yoktur.'(25)²⁴⁷⁸

Bunun üzerine Lût ona îmân etti ve dedi ki: 'Muhakkak ki ben, Rabbime bir muhâcir(im). Muhakkak ki O, O'dur Azîz, Hâkim.'(26)

Ve ona İshâk ve Yâkûb'u hibe ettik. Ve zürriyetinde nübüvvet ve kitâb kıldık. Ve ona dünyâda ecrini verdik. Ve muhakkak ki o, Âhiret'te elbette sâlihlerdendir.(27)

Ve Lût, hani kavmine demişti ki: 'Muhakkak ki siz, elbette sizden önce âlemlerden birinin onu yapmadığı fuhşîyyâtı getiriyorsunuz.'(28)

'Gerçekten siz, hakîkten erkeklere gelecek ve yol kesecek ve toplantılarınızda münker mi getireceksiniz?' Artık kavminin cevâbı: 'Allah'ın azâbını bize getir, eğer sâdıklardan isen.' demelerinden başka olmadı.(29)

Dedi ki: 'Rabbim, fesâd çıkaranlar kavmi üzerine bana nusret ver.'(30)

²⁴⁷⁶ İmâm Şevkânî (رحمه الله) şöyle demiştir: "[وَالَّذِينَ كَفَرُوا بِآيَاتِ اللَّهِ وَلِقَائِهِ/Ve Allah'ın âyetlerine ve O'na mülâki olmaya o küfredenler]' Yani: Ba'sı/Dirilişi ve sonrasını inkâr edenler ve Allah (سبحانه)'nın resûllerinin kendilerine haber verdiği ile amel etmeyenler. '[أُولَئِكَ/İşte onlar]' Âyetleri ve likâyâ/kavuşmaya kâfir olan kimselere işâret edilmiştir. '[يَسْأَلُونَكَ مِنْ رَحْمَتِي/Rahmetimden yeise düşmüşlerdir]' Yani: Şübhesiz ki onlar, dünyâda Allah'ın rahmetinden yeise düşmüşlerdir/ ümit kesmişlerdir. Allah'ın inzâl edilen kitâbları da, resûllerinin onlara verdikleri haberler de kendilerinde yer bulmamıştır. "[Muhammed bin Ali eş-Şevkânî, Fethu'l-Kadîr, 1117. sayfa (tek cilt olarak basım)]

²⁴⁷⁷ İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) şöyle der: "[وَقَالَ إِنَّمَا اتَّخَذْتُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ أَوْثَانًا مَوَدَّةَ بَيْنِكُمْ/Ve (İbrâhîm) dedi ki: 'Ancak aranızda sevgi için Allah'ın dûnundan putları (ilâh) itti haz ettiniz]' Yani: Bazınız bazınızın dünyâ hayâtındaki putlara ibâdetine muhabbet besliyor. '[ثُمَّ يَوْمَ الْقِيَامَةِ يَكْفُرُ بَعْضُكُم بِبَعْضٍ/Sonra Kıyâmet Günü bazınız bazınıza küfredecek]' Yani bazınız bazınızdan berî olduğunu bildirecektir. "[Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 3. cilt, 345. sayfa]

²⁴⁷⁸ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) demiştir ki: "Yani: Kıyâmet Arâsatından sonra varışınız ve dönüşünüz ateşedir. Size yardım edecek hiçbir nâsır/yardımcı da yoktur. Sizi Allah'ın azâbından kurtaracak bir kurtarıcı da yoktur. İşte bu, kâfirlerin hâlidir. Mü'minler (durumu) ise bunun hilâfıdır. "[Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dîmaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Ankebût Sûresi, 25. âyetin tefsîrinde]

Ve resûllerimiz İbrâhîm'e büşrâ ile geldiklerinde,²⁴⁷⁹ dediler ki: 'Muhakkak ki biz, bu karye ehlini helâk edeceğiz. Muhakkak ki onun ehli zâlimlerdir.'(31)

Dedi ki: 'Muhakkak ki orada Lût var.' Dediler ki: 'Biz, orada kim olduğunu daha iyi ilmederiz. Elbette onu ve geride kalanlardan olacak hanımı dışında ehlini necâta erdireceğiz.'(32)

Ve resûllerimiz Lût'a geldiklerinde, onlardan dolayı tasalandı ve onlardan dolayı içi daraldı. Ve dediler ki: 'Korkma ve hüznlenme. Muhakkak ki biz, seni ve geride kalanlardan olacak hanımın dışında ehlini necâta erdireceğiz.'(33)

'Muhakkak ki biz, bu karyenin ehli üzerine -onların fâsıklık etmiş olmalarından dolayı- semâdan bir ricz²⁴⁸⁰ inzâl edeceğiz.'(34)

Ve andolsun ki, akleden bir kavim için oradan beyyin bir âyet bıraktık.(35)

Ve Medyen'e kardeşleri Şuayb'ı (irsâl ettik), böylece dedi ki: 'Ey kavmim! Allah'a ibâdet edin. Ve Âhiret Günü'nü ümid edin. Ve arzda fesâd çıkararak taşkınlık etmeyin.'(36)

Fakat onu tekzîb ettiler. Bu nedenle amansız bir sarsıntı onları yakaladı da diyârlarında çökekalmışlar olarak sabahladılar.(37)

Âd ve Semûd('u da helâk ettik). Ve meskenlerinden sizin için tebeyyün etmiştir. Ve şeytân amellerini onlara ziynetlendirmiş de onları yoldan alıkoymuştur. Ve (oysa) görebilenler idiler.(38)

Ve Kârûn'u ve Firavun'u ve Hâmân'ı (da helâk ettik). Ve andolsun ki Mûsâ onlara beyyineler ile gelmişti de arzda kibirlendiler. Ve (azâbın) önüne geçecekler değil idiler.(39)

Artık hepsini günâhlarından dolayı yakaladık. Böylece onlardan kiminin üzerine taş fırtınası irsâl ettik ve onlardan kimini sayha yakaladı ve onlardan

²⁴⁷⁹ İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) şöyle der: "[وَلَمَّا جَاءَتْ رُسُلُنَا/Ve resûllerimiz geldiklerinde]' Yani: Melekler (geldiklerinde). '[إِبْرَاهِيمَ بِالْبُشْرَى/İbrâhîm'e büşrâ ile]' İshâk('ın büşrâsı/müjdesi) ile." [Ebî Abdillâh Muhammed ibn Abdillâh ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 3. cilt, 346. sayfa]

²⁴⁸⁰ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[رِجْز/Ricz]' Yani: Azâb." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 70. sayfa]

kimini arza batırdık²⁴⁸¹ ve onlardan kimini gark ettik.²⁴⁸² Ve Allah, onlara zulmetmiş değil idi ve lâkin nefislerine onlar zulmetmiş idiler.(40)

Allah'ın dûnundan evliyâ o itti haz edenlerin meseli örümcek meseli gibidir. Bir ev itti haz etmiştir ve muhakkak ki evlerin en dayanıksızı, elbette örümcek evidir, eğer ilmetmiş olsalardı.(41)

Muhakkak ki Allah, O'nun dûnundan duâ ettikleri şeyi ilmeder. Ve O, Azîz'dir, Hakîm'dir.(42)

Ve işte misâller, insânlar için onları darb ederiz. Ve ilmedenlerden başkası onları akletmez.(43)

Allah, semâlar ve arzı hakk ile halk etmiştir. Muhakkak ki bunda, elbette mü'minler için bir âyet vardır.(44)

Kitâb'tan sana vahyedileni tilâvet et. Ve namazı ikâme et. Muhakkak ki namaz, fuhşiyât ve münkerden nehyeder. Ve elbette Allah'ın zikri en büyüktür. Ve Allah ne yaparsanız ilmeder.(45)

Ve Kitâb ehli ile -o ki, o en güzel ile hâric- mücâdele etmeyin, onlardan o zulmedenler müstesnâ. Ve deyin ki: 'O bize inzâl edilene îmân ettik ve size inzâl edilen(e).²⁴⁸³ Ve ilâhımız ve ilâhınız tektir. Ve biz, O'na teslîm olanlarız.'(46)

²⁴⁸¹ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "[وَمِنْهُمْ مَنْ خَسَفْنَا بِهِ الْأَرْضَ] / Ve onlardan kimini arza batırdık]' Yani: Kârûn('u arza batırdık)." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 4. cilt, 181. sayfa]

²⁴⁸² İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "[وَمِنْهُمْ مَنْ أَرْسَلْنَا عَلَيْهِ حَاصِبًا] / Böylece onlardan kiminin üzerine taş fırtınası irsâl ettik]' Ve onlar Lût kaymidir. '[وَمِنْهُمْ مَنْ أَخَذَتْهُ الصَّيْحَةُ] / Ve onlardan kimini şiddetli bir ses yakaladı]' Şuayb kavmini. '[وَمِنْهُمْ مَنْ أَغْرَقْنَا] / Ve onlardan kimini gark ettik]' Firavun kavmini." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 71. sayfa]

²⁴⁸³ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[وَقُولُوا آمَنَّا بِالَّذِي أُنْزِلَ إِلَيْنَا وَأُنْزِلَ إِلَيْكُمْ] / Onlardan o zulmedenler müstesnâ]' Onlar, 'Allah ile beraber bir ilâh vardır' veya 'O'nun bir evlâdı vardır' veya 'O'nun bir şerîki vardır' veya 'Allah'ın eli sıkıdır' veya 'Allah fakîrdir' dediler veya Muhammed (صلی الله علیه وسلم)'e eziyyet ettiler. '[وَقُولُوا آمَنَّا بِالَّذِي أُنْزِلَ إِلَيْنَا وَأُنْزِلَ إِلَيْكُمْ] / Ve deyin ki: 'O bize inzâl edilene îmân ettik ve size inzâl edilen(e).]' Kitâb ehlinin bunları söylemeyenlere (böyle deyin)." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 72. sayfa]

Ve işte sana Kitâb'ı böyle inzâl ettik. Artık kendilerine o Kitâb verdiklerimiz ona î mân ederler. Ve şunlardan (da) ona î mân edenler vardır.²⁴⁸⁴ Ve âyetlerimizi kâfirlerden başkası inkar etmez.(47)

Ve ondan önce kitâb tilâvet etmiş değildin ve sağ elin ile onu yazmadın, o zaman bâtıla uyanlar kuşkuya düşerlerdi.(48)

Bilakis o,²⁴⁸⁵ o ilim verilenlerin sadırlarında beyyin âyetlerdir.²⁴⁸⁶ Ve âyetlerimizi zâlimlerden başkası inkar etmez.(49)

Dediler ki: 'Onun üzerine Rabbinden âyetler inzâl edilmeli değil miydi?' De ki: 'Âyetler ancak Allah indindedir ve ben ancak mübîn bir inzâr ediciyim.'(50)

Ve üzerlerine tilâvet edilen Kitâb'ı senin üzerine inzâl etmemiz onlara kifâyet etmedi mi? Muhakkak ki bunda, elbette î mân edenler kavmi için bir rahmet ve bir zikrâ²⁴⁸⁷ vardır.(51)

De ki: 'Aramda ve aranızda Şehîd²⁴⁸⁸ olarak Allah kâfidir. Semâlar ve arz dakileri ilmeder. Ve o bâtıla î mân edenler ve Allah'a küfredenler, işte onlar, onlardır hüsrâna uğrayanlar.(52)

Ve azâbı senden acele isterler. Ve müsemmâ bir ecel olmasaydı, elbette azâb onlara gelirdi. Ve elbette ansızın -ve onlar şuurunda değillerken- onlara gelecektir.(53)

Azâbı senden acele isterler. Ve muhakkak ki Cehennem, elbette kâfirleri ihâta edicidir.(54)

²⁴⁸⁴ İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) diyor ki: "[فَالَّذِينَ اتَّيَّاهُمْ الْكِتَابُ يُؤْمِنُونَ بِهِ]/Bu itibarla kendilerine o Kitâb verdiklerimiz ona î mân ederler.] Yani: Onlardan î mân edenler vardır. '[وَمِنْ هَؤُلَاءِ/Ve şunlardan (da)]' Yani arab müşriklerden. '[مَنْ يُؤْمِنُ بِهِ/Ona î mân edenler vardır.]' Yani: Kur'an'a." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 3. cilt, 349. sayfa]

²⁴⁸⁵ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) dedi ki: "[بَلْ هُوَ/Bilakis o]' Yani: Kur'an." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'an, 3. cilt, 179. sayfa]

²⁴⁸⁶ İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) şöyle der: "[أَيُّتُ بَيِّنَاتٍ فِي صُورِ الدِّينِ أَوْثَرُوا الْعِلْمَ/O ilim verilenlerin sadırlarında beyyin âyetlerdir]' Yani: Nebî (صلی الله عليه وسلم) ve mü'minler(in sadırlarında)." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 3. cilt, 350. sayfa]

²⁴⁸⁷ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "[وَذِكْرَى/Ve bir zikrâ]' Öğüt ve hatırlatma." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'an, 3. cilt, 187. sayfa]

²⁴⁸⁸ İbn Kayyim el-Cevziyye (رحمه الله) şöyle der: "[شَهِيدًا/Şehîd]' Tüm sesleri iştir, gizlisini ve açığını. Ve O, tüm mevcudâtı görür, irisini ufağını, küçüğünü ve büyüğünü. Ve O'nun ilmi her şeyi ihâta etmiştir." [Muhammed ibn Ebî Bekr ibn Kayyim el-Cevziyye, Medâricu's-Sâlikîn, 3. cilt, 266. sayfa]

Azâbın onları fevklerinden ve ayaklarının altından bürüyeceği gün. Ve (Allah) buyuracak ki: 'Sizin amel etmiş olduklarınızı tadın.'(55)

Ey o îmân eden kullarım, muhakkak ki arzım geniştir.²⁴⁸⁹ Bu itibarla yalnız Bana o hâlde ibâdet edin.(56)

Her nefis ölümü tadacaktır. Sonra Bize rücû ettirileceksiniz.(57)²⁴⁹⁰

Ve o îmân edenler ve sâlih amel işleyenler, elbette onları Cennet'ten odalara yerleştireceğiz, altlarından nehirler cereyân eder, orada muhalledlerdir. Amel edenlerin ecri ne güzeldir.(58)²⁴⁹¹

Onlar ki, sabrederler ve Rabblerine tevekkül ederler.(59)²⁴⁹²

Debelenenlerden nicesi vardır, rızıklarını taşımazlar. Allah onları ve sizi rızıklandırır. Ve O, Semî'dir, Âlîm'dir.(60)

Ve eğer onlara: 'Semâlar ve arzı kim halk etti ve güneşi ve ayı musahhar etti?' suâl etsen, elbette derler ki: 'Allah.' Öyleyse nasıl çevriliyorlar?(61)²⁴⁹³

Allah, rızkı kullarından dilediğine yayar ve onun için takdîr eder. Muhakkak ki Allah, her şeye Âlîm'dir.(62)

Ve eğer onlara: 'Kim semâdan su inzâl edip de onunla arza ölümünden sonra hayât verir?' suâl etsen, elbette derler ki: 'Allah.' De ki: 'Hamd, Allah içindir.' Bilâkis, ekserisi akletmezler.(63)

²⁴⁸⁹ Âdem ibn Ebî İyâs (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'أَنْ أَرْضَى وَاسِعَةً"/Muhakkak ki arzım geniştir.'" Bu yüzden hicrette bulunun ve mucâhede edin." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 74. sayfa]

²⁴⁹⁰ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) der ki: "'كُلُّ نَفْسٍ ذَائِقَةُ الْمَوْتِ ثُمَّ إِلَيْنَا تُرْجَعُونَ"/Her nefis ölümü tadacaktır. Sonra Bize rücû ettirileceksiniz.'" Her nerede olursanız olun, ölüm size yetişir. O halde Allah'a ve Allah'ın size emrettiğine itaat içerisinde olun. O, sizin için daha hayırlıdır. Şübhesiz ki ölümden kurtuluş da kaçış da yoktur. Sonra dönüş ve varış, Allah'adır. Kim O'na itaat etmiş ise, onu en fazîletli mükâfât ile ödüllendirir ve ona bol sevâb bahşeder." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'ân'l-Azîm, Ankebût Süresi, 57. âyetin tefsirinde]

²⁴⁹¹ İmâm Hâkim (رحمه الله), Ebu Mâlik el-Eş'arî (رضي الله عنه)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "Allah Resûlu (صلى الله عليه وسلم)'den işittim, buyurdu ki: 'Şübhesiz ki Cennet'te odalar vardır, dışları içlerinden ve içleri dışlarından görünür. Allah onları, yemek yedirenler ve yumuşak konuşanlar ve oruca devâm edenler ve insânlar uyurken namaz kılanlar için hazırlamıştır.'" [Ebu Abdîllah Muhammed bin Abdîllah el-Hâkim en-Nisâbü'rî, el-Müstedrek ale's-Sahîhayn (1/321); Hâkim Müslim'in şartına göre sahîh olduğunu belirtmiş ve Zehebî ona muvâfakat etmiştir.]

²⁴⁹² Nahl Süresi'nin 42. âyeti ile aynıdır

²⁴⁹³ İmâm Kâsimî (رحمه الله) şöyle der: "'إِنِّي يُؤَفِّكُونَ/Öyleyse nasıl çevriliyorlar?'" Yani: Öyleyse itirâf ettikleri hâlde nasıl oluyor da sadece O'na ibâdet etmekten yüz çeviriyor, zarar ve yarar vermeyen şeyleri ibâdetde şirk koşuyorlar?" [Cemâleddîn el-Kâsimî, Mehâsinu't-Te'vîl, 5. cüz, 404. sayfa]

Ve bu dünyâ hayâtı bir eğlenceden ve bir oyundan başka değildir. Ve muhakkak ki Âhiret diyârı, elbette gerçek hayât odur,²⁴⁹⁴ eğer ilmetmiş olsalardı.(64)

Fakat gemiye bindiklerinde, dîni Allah'a hâlis kılarak O'na duâ ederler de onları karaya necât buyurunca, o zaman onlar şirk koşarlar.(65)²⁴⁹⁵

Onlara verdiğimiz küfretecekleri için ve metâlanmaları için. Artık yakında ilmedeceklerdir.(66)

Ve Harem'i -ve çevrelerinde insânlar kapılıp götürülürken- emîn kıldığımızı görmediler mi? Artık bâtila mı îmân ediyorlar ve Allah'ın nimetlerine küfür mü ediyorlar?(67)²⁴⁹⁶

Ve kim Allah üzere yalan iftirâ edenden veya kendisine geldiğinde Hakk'ı tekzîb edenden²⁴⁹⁷ daha zâlimdir? Cehennem'de kâfirler için bir kalacak yer yok mu?(68)

Ve Hakkımızda o cihâd edenler, elbette yollarımıza onları hidâyet ederiz.²⁴⁹⁸ Ve muhakkak ki Allah, elbette muhsinler ile beraberdir.(69)²⁴⁹⁹

²⁴⁹⁴ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "وَأَنَّ [فِي الدَّارِ الْآخِرَةِ لَهِيَ الْحَيَاتُ] Ve muhakkak ki Âhiret diyârı, elbette gerçek hayât odur." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 76. sayfa]

²⁴⁹⁵ İmâm Taberî (رحمه الله) yine hasen bir isnâd ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "وَأَنَّ [فِي الدَّارِ الْآخِرَةِ لَهِيَ الْحَيَاتُ] Onları karaya necât buyurunca, o zaman onlar şirk koşarlar" [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 20. cilt, 60. sayfa]

²⁴⁹⁶ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "وَأَنَّ [فِي الدَّارِ الْآخِرَةِ لَهِيَ الْحَيَاتُ] Ve Harem'i -ve çevrelerinde insânlar kapılıp götürülürken- emîn kıldığımızı görmediler mi?" Onlar için bunda bir âyet vardı. Şüphesiz ki diğer insanlar savaşıyor ve birbirlerini kapıp götürüyorlardı ama onlar emniyet içerisinde idiler. 'أَقْبَالُ الْبَاطِلِ [فِي الدَّارِ الْآخِرَةِ لَهِيَ الْحَيَاتُ] Artık bâtila mı îmân ediyorlar?' Yani: (Artık) şirke mi (imân ediyorlar)? 'وَيَنْعَمَ اللَّهُ يَكْفُرُونَ [فِي الدَّارِ الْآخِرَةِ لَهِيَ الْحَيَاتُ] Allah'ın nimetlerine küfür mü ediyorlar?' Yani: Karşı mı geliyorlar?" [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 77. sayfa]

²⁴⁹⁷ İbn Ebî Zemenîn (رحمه الله) şöyle der: "وَأَنَّ [فِي الدَّارِ الْآخِرَةِ لَهِيَ الْحَيَاتُ] Veya kendisine geldiğinde Hakk'ı tekzîb eden" Yani: Kur'ân'ı tekzîb eden). Ve şöyle (de) denilmiştir: Muhammed (صلى الله عليه وسلم) (i tekzîb eden)." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 4. cilt, 194. sayfa]

²⁴⁹⁸ İbn Kayyim el-Cevziyye (رحمه الله) der ki: "وَالَّذِينَ جَاهَدُوا فِينَا لَنَهْدِيَنَّهُمْ سُبُلَنَا Ve Hakkımızda o cihâd edenler, elbette onları yollarımıza hidâyet ederiz." Allah (سبحانه وتعالى) hidâyeti cihâd ile alâkalandırmıştır. Bu nedenle insanların en kâmil olanı, cihâdî en âzimli yerine getirenleridir. Ve (insânların) en yükümlü olduğu cihâd nefis ile cihâdtır ve hevâ ile cihâdtır ve şeytân ile cihâdtır ve dünyâ ile cihâdtır. Artık kim bu dördünde Allah için cihâd ederse, Allah onu, kendisini Cennet'e ulaştıracak rızâ yollarına hidâyet eder. Ve kim de cihâdî terkederse, terki nisbetinde bu hidâyetten mahrûm kalır." [Muhammed ibn Ebî Bekr ibn Kayyim el-Cevziyye, el-Fevâid, 58. sayfa]

²⁴⁹⁹ İmâm Beğavî (رحمه الله) der ki: "[وَأَنَّ اللَّهَ لَمَعَ الْمُحْسِنِينَ]/Ve muhakkak ki Allah, elbette muhsinler ile beraberdir.]" (Allah,) dünyâlarında onlara zafer vererek ve yardım ederek ve ukbâlarında kendilerine sevâb ve mağfîret bahşederek (muhsinler ile beraberdir)." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 6. cilt, 256. sayfa]

30. RÛM SÛRESİ (60 âyettir)

Allah'ın ismi ile, Rahmân, Rahîm

Elif, Lâm, Mîm.(1)²⁵⁰⁰

Rûm(lar) mağlûb oldu;(2)

Arzın ednâsında.²⁵⁰¹ Ve mağlûbiyyetlerinin ardından gâlib geleceklerdir.(3)

Birkaç sene içinde. Önceden ve ardından emir Allah'ındır. Ve o gün mü'minler ferahlanacaklardır;(4)

Allah'ın nusreti ile. Dilediğine nusret eder.²⁵⁰² Ve O, Azîz'dir, Rahîm'dir.(5)

(Bu) Allah'ın vaadidir. Allah vaadine muhâlefet etmez. Ve lâkin insânların ekserîsi ilmetmezler.(6)

²⁵⁰⁰ Bu âyet Bakara Sûresi'nin 1. âyeti, Âl-i İmrân Sûresi'nin 1. âyeti, Ankebût Sûresi'nin 1. âyeti, Lukmân Sûresi'nin 1. âyeti ve Secde Sûresi'nin 1. âyeti ile aynıdır

²⁵⁰¹ '[Ednâ/أدنى]' kelimesinin karşılığını neredeyse tüm Türkçe meâller 'en yakın' olarak vermiştir. Bu kelimeyi biz tercüme etmedik, çünkü dilimizde nâdiren de olsa bu kelime aynen aslı şekliyle 'en aşağı' veya 'en alçak' mânâsında kullanılagelmıştır. Âyetle muhtemelen bu mânâ kastedilmiştir, çünkü Kitâb ehli rûmların ve mecûsi/ateşe tapan farslıların yaptığı bu savaş, günümüzde: '[البحر الميت/Ölü Deniz]' olarak bilinen yerde vukû bulmuştur. Bu da dünyânın en alçak/aşağı yeridir. Bu bilgiye günümüzde netteki modern ansiklopedilerden rahatça ulaşabilirsiniz. Oysa bu âyet inzâl edildiği dönemde bu bilgi bilinmiyordu. En doğrusunu Allah ilmeder. [Hazırlayan]

²⁵⁰² İmâm Tirmizî (رحمه الله), İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[الم غلبت الأرض /Elif, Lâm, Mîm. Rum(lar) mağlûb oldu. Arzın ednâsında.]" Mağlûb edildiler ve gâlib geldiler. Müşrikler, fars ehlinin rûmlar üzerine üstün gelmelerini arzu ediyorlardı. Çünkü kendileri ve onlar putperest idiler. Ve müslümanlar, rûmların farslara üstün gelmelerini arzu ediyorlardı. Çünkü onlar Kitâb ehli idiler. Böylece (bu mesele) Ebu Bekir'e zikredildi de Ebu Bekir, Allah Resûlü (صلی الله عليه وسلم)'e durumu zikretti. Buyurdu ki: '**Doğrusu onlar gâlib geleceklerdir.**' Bunun üzerine Ebu Bekir müşriklere (bunu) zikretti. O vakit dediler ki: 'Senin aran ile bizim aramızda bir müddet kıl, artık şayet biz üstün gelirsek bizim için şöyle şöyle ve şayet siz üstün gelerseniz size şöyle şöyle olsun.' Böylelikle süreyi beş sene olarak belirledi. Fakat (rûmlar) üstün gelemediler, böylece bunu Nebî (صلی الله عليه وسلم)'e zikrettiler. Buyurdu ki: '(Bu süreyi) **daha aşağı kılamaz mıydın?**' (Ravilerden biri) dedi ki: Sanıyorum ki on (sene dedi). Ebû Saîd dedi ki: "[البضع/Bid'ı]' 10'dan azdır.' Dedi ki: 'Bundan sonra Rûmlar üstün geldiler. İşte bundan dolayı Allah (سبحانه) يفرح المؤمنون /Elif, Lâm, Mîm. Rum(lar) mağlûb oldu.]' şu kavline kadar: '[يفرح المؤمنون /سبحانه] Ve o gün mü'minler ferahlanacaklardır; Allah'ın nusreti ile. Dilediğine nusret eder.' buyurur. Sufyân dedi ki: 'Onların, Bedir günü üzerlerine gâlib geldiklerini işittim.'" [Ebu İsâ Muhammed bin İsâ et-Tirmizî, Sünen-i Tirmizî (3193.) Şeyh el-Elbânî 'Sahîhu Sünen-i Tirmizî'de eser için: 'Sahîhtir' demiştir]

Dünyâ hayâtından zâhir olanı ilmederler ve onlar Âhiret'ten, onlardır gâfiller.(7)

Nefislerinde tefekkür etmediler mi? Allah, semâlar ve arzı ve ikisi arasındakileri hakk ile ve müsemmâ bir ecel²⁵⁰³ dışında halk etmemiştir.²⁵⁰⁴ Ve muhakkak ki insânlardan çoğu Rabblerine mülâki olmaya elbette kâfirlerdir.(8)²⁵⁰⁵

Ve arzda seyr etmiyorlar mı? Böylece onlardan o öncekilerin âkibetleri nasıl oldu nazar etsinler. Kuvvetçe onlardan daha şiddetli idiler. Ve arzı sürüp işlemişler ve onu, onların îmar ettiklerinden daha çok îmar etmişlerdi. Ve resûlleri onlara beyyineler ile gelmişlerdi. Öyleyse Allah onlara zulmetmiyor idi ve lâkin onlar nefislerine zulmediyor idiler.(9)

Sonra, Allah'ın âyetlerini -ve onlar ile istihzâ eder olmuşlardı- tekzîb etmelerinden dolayı o kötülük yapanların âkibeti çok kötü oldu.(10)

Allah, mahlûkâtı bidâyetten var eder, sonra onu iâde eder.²⁵⁰⁶ Sonra O'na rücû ettirileceksiniz.(11)

Ve Saat kâim olacağı gün,²⁵⁰⁷ mücrimler umutsuz kalıverirler.(12)

Ve onlar için şerîklerinden şefaathçılar olmayacaktır.²⁵⁰⁸ Ve onlar şerîklerine kâfirler olacaklardır.(13)

²⁵⁰³ İmâm Beğavî (رحمه الله) dedi ki: "[وَأَجَلٌ مُّسَمًّى/Ve müsemmâ bir ecel]' Yani: Mâlûm bir vakte kadar. O vakit gelince fâni olur. Ve o, Kıyâmet'tir." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 6. cilt, 262. sayfa]

²⁵⁰⁴ İbn Ebi Zemenin (رحمه الله) şöyle der: "[وَمَا بَيَّنَّاهُمَا إِلَّا /أولم يتفكروا في أنفسهم ما خلق الله السموات والأرض وما بينهما إلا] 'Nefislerinde tefekkür etmediler mi? Allah, semâlar ve arzı ve ikisi arasındakileri hakk ile ve müsemmâ bir ecel dışında halk etmemiştir.' Yani: Eğer semâların ve arzın halk edilişi hususunda tefekkür etselerdi, onları halk edenin, Kıyâmet Günü mahlûkâtı ba's edeceğini/dirilteceğini ilmederlerdi." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenin, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîz, 3. cilt, 356. sayfa]

²⁵⁰⁵ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) diyor ki: "[وإن كثيرا من الناس يلقي ريبهم لكافرون/Ve muhakkak ki insânlardan çoğu Rabblerine mülâki olmaya elbette kâfirlerdir.]' Yani: İnkâr edicilerdir. Rabblerine mülâki olmaları, Kıyâmet Günü ba's edilmeleridir/diriltilmeleridir." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî eş-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 4. cilt, 198. sayfa]

²⁵⁰⁶ İmâm Beğavî (رحمه الله) demiştir ki: "[وَيُنَادُوا اللَّهَ لِيُنْشِئُوا الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ/Allah, mahlûkâtı bidâyetten var eder, sonra onu iâde eder]' Yani: Onları bidâyetten/başlangıçta halk eder, öldünden sonra onları hayat sahibi olarak iâde eder." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 6. cilt, 263. sayfa]

²⁵⁰⁷ Şeyh Useymîn (رحمه الله) şöyle demektedir: "[وَتَقُومُ/Kâim olacağı]' Yani: Geleceği. '[السَّاعَةُ/Saat]' Yani: Bununla murâd olunan, ba'sın/dirilişin Saat'idir. O ahdolunan büyük günde yani Saat'te, insânlar kabirlerinden Allah (عز وجل)'ye doğru kalkarlar." [Rûm Suresi Tefsîri, Muhammed bin Sâlih el-Useymîn, 72. sayfa]

Ve Saat kâim olacağı gün, o gün tefrîk edilirler.(14)²⁵⁰⁹

İmdi o îmân edenler ve sâlih amel işleyenlere gelince, artık onlar bir ravzada sevindirilirler.(15)²⁵¹⁰

Ve o küfredenler ve âyetlerimiz ve Âhîret'e mülâki olmayı tekzîb edenlere gelince, artık işte onlar, azâbın içinde hazır bulundurulurlar.(16)

O hâlde akşama girdiğinizde ve sabaha erdiğinizde Allah'ı tesbîh edin.(17)

Ve semâlar ve arzda hamd O'nundur. Ve gündüzün sonunda ve öğle vaktine girdiğinizde (de Allah'ı tesbîh edin).(18)

Meyyitten diriye ihrâc eder ve diriden meyyiti ihrâc eder. Ve ölümünün ardından arza hayât verir. Ve işte böyle ihrâc edileceksiniz.(19)

Ve O'nun âyetlerindendir ki sizi topraktan halk etmiştir. Sonra siz bir beşer olunca intişâr edersiniz.(20)²⁵¹¹

Ve O'nun âyetlerindendir ki, sizin için nefislerinizden -kendileri ile sükûnet bulmanız için- zevceler halk etmiştir.²⁵¹² Ve aranızda bir sevgi ve merhamet kılmıştır. Muhakkak ki bunda, elbette tefekkür edenler kavmi için âyetler vardır.(21)

²⁵⁰⁸ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "'[وَلَمْ يَكُنْ لَهُمْ مِنْ شُرَكَائِهِمْ شَفَعُوا]/Ve onlar için şerîklerinden şefaathçılar olmayacaktır.'" Yani: Allah'a şerîkler itti haz ettikleri o putlar (onlar için şefaathçılar olmayacaktır)." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 4. cilt, 200. sayfa]

²⁵⁰⁹ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) yine der ki: "'[وَيَوْمَ تَقُومُ السَّاعَةُ يُؤْمِنُ بِتَقَرُّوْنَ]/Ve Saat'ın kıyâm edeceği gün, o gün tefrîk edilirler.'" Yani: Cennet ehli ateş ehlinde ayrılır." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 4. cilt, 200. sayfa]

²⁵¹⁰ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'[فَأَمَّا وَعَمِلُوا]/İmdi o îmân edenlere gelince]" Allah'a ve Resûlü'ne (îmân edenlere gelince). "[وَالَّذِينَ آمَنُوا]/Ve sâlih amel işleyenler(e)]" Allah'ın onu kendilerine emrettiği ile amel ederler, kendilerini ondan nehyettiğinden ise uzak dururlar. "[بِرَافِئَةٍ فِي رَوْضَةٍ يَخْضَرُونَ]/Bir ravzada sevindirilirler.'" Onlar reyhanlarda, birbirlerine sarmaş dolaş olmuş nebâtât/bitkiler içerisinde, Cennetlerde türlü çeşit çiçekler arasında sevindirilirler. Ve onlar semâ ile ve bereketli güzel yaşam ile lezzet bulurlar." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 80. sayfa]

²⁵¹¹ İmâm Taberî (رحمه الله) yine hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'[وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ خَلَقَكُمْ مِنْ تُرَابٍ]/Ve O'nun âyetlerindendir ki sizi topraktan halk etmiştir.'" Âdem (عليه السلام)'ı topraktan halk etmiştir. "[وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ خَلَقَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا]/Sonra siz bir beşer olunca intişâr edersiniz]" Yani: Zürriyeti intişâr eder/yayılır." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 81. sayfa]

²⁵¹² İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) diyor ki: "'[وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ خَلَقَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا]/Ve O'nun âyetlerindendir ki, sizin için nefislerinizden zevceler halk etmiştir.'" Yani: Sizin için, size zevce/eş olsunlar diye kendi cinsinizden dişiler halk etti." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dîmaşkî, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîm, Rûm Sûresi, 21. âyetin tefsîrinde]

Ve O'nun âyetlerindendir semâlar ve arzın halk edilişi ve dillerinizin ve renklerinizin muhtelif oluşu. Muhakkak ki bunda, elbette âlimler için âyetler vardır.(22)

Ve O'nun âyetlerindendir geceleyin ve gündüzün uyumanız ve O'nun fazlından aramanız. Muhakkak ki bunda, elbette işitenler kavmi için âyetler vardır.(23)

Ve O'nun âyetlerindendir, korku olarak ve umut olarak size şimşegi gösterir. Ve semâdan bir su inzâl eder de onunla ölümünün ardından arza hayât verir. Muhakkak ki bunda, elbette akledenler kavmi için âyetler vardır.(24)

Ve O'nun âyetlerindendir, semâ ve arzın O'nun emri ile kâim olması. Sonra arzdan bir dâvet ile sizi dâvet ettiğinde, o zaman siz hurûc edersiniz.(25)²⁵¹³

Ve semâlar ve arzdakiler O'nundur. Hepsi O'na kânitlerdir.(26)²⁵¹⁴

Ve O, O ki, mahlûkâtı bidâyetten var eder, sonra onu îade eder. Ve o, O'na pek kolaydır. Ve semâlar ve arzda en âlâ mesel O'nundur.²⁵¹⁵ Ve O, Azîz'dir, Hakîm'dir.(27)

Sizin için nefislerinizden bir darb-ı mesel etti: Sizi rızıklandırıdığımızda, sizin için sağ ellerinizin mâlik olduklarından şerîklerin mi var, böylece siz onda müsâvî olasınız, nefislerinizden korktuğunuz gibi onlardan korkasınız?²⁵¹⁶ Akleden bir kavim için âyetleri işte böyle tafsîl ederiz.(28)

²⁵¹³ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[وَمِنْ [Ve O'nun âyetlerindendir, semâ ve arzın O'nun emri ile kâim olması.]]' Direksiz ayakta dururlar. '[ثُمَّ إِذَا دَعَاكُمْ دَعْوَةً مِنَ الْأَرْضِ إِذَا أَنْتُمْ تَخْرُجُونَ]' Sonra arzdan bir dâvet ile sizi dâvet ettiğinde, o zaman siz hurûc edersiniz.]]' Onları dâvet eder, böylece arzdan hurûc ederler." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 82. sayfa]

²⁵¹⁴ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) şöyle demektedir: "[كُلُّ لَه قَائِنُونَ]/Hepsi O'na kânitlerdir.]]' Yani: (Hepsi O'na) itaat edenlerdir." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Seleffî, Tefsîru'l-Kur'ân, 4. cilt, 206. sayfa]

²⁵¹⁵ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın: "[وَلَهُ الْمَثَلُ الْأَعْلَىٰ فِي السَّمَوَاتِ [Ve semâlar ve arzda en âlâ mesel O'nundur]]' kavli hakkında şu âyeti okuduğu tahrîc etmiştir: '[لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ]/O'nun misli gibi bir şey yoktur]' [Şûra Suresi, 11. âyet] [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 83. sayfa]

²⁵¹⁶ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) demiştir ki: "Bu, Allahu (تعالى)'nın O'nunla beraber gayrına ibâdet eden ve O'na şerikler koşan müşriklerle darbettği bir meseldir. Bununla birlikte onlar, şerik ve denk koştuklarının Allah'ın kulu, Allah'ın meleği olduklarını itiraf ediyorlardı. Nitekim onlar telbiye getirirken şöyle diyorlardı: 'Lebbeyk, Senin şerikin yoktur. Yalnız bir şerik müstesnâ. O Senin şerikindir. Sen ona ve onun mâlik olduklarına mâliksin.' Allahu (تعالى) şöyle buyurur: '[ضَرَبَ لَكُمْ مَثَلًا مِنْ [Sizin için nefislerinizden bir darb-ı mesel etti]]' Yani: Nefislerinizden şahid olduğunuz ve anladığınız '[هَلْ لَكُمْ مِنْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ مِنْ شُرَكَاءَ فِي مَا رَزَقْنَاكُمْ فَأَنْتُمْ فِيهِ سَوَاءٌ]/Sizi rızıklandırıdığımızda, sizin için sağ ellerinizin mâlik olduklarından şerîklerin mi var, böylece siz onda müsâvî olasınız]]'

Bilakis o zulmedenler, ilimsizce hevâlarına tâbi oldular. Artık Allah'ın dalâlete düşürdüğüne kim hidâyet edebilir? Ve onlar için nusret ediciler yoktur.(29)

Öyleyse hanîf olarak vechini Dîn'e ikâme et.²⁵¹⁷ İnsanları o üzerinde yarattığı Allah'ın fitratı(na).²⁵¹⁸ Allah'ın halk edişi için bir tebdîl yoktur.²⁵¹⁹ Bu, dosdoğru Dîn'dir. Ve lâkin insânların ekserîsi ilmetmezler.(30)

O'na yönelin²⁵²⁰ ve O'na takvâ edin. Ve namazı ikâme edin ve müşriklerden olmayın.(31)²⁵²¹

Onlardan ki, dînlerini fırkalara ayırmış ve bölük bölük olmuşlardır.²⁵²² Her hizib yanındaki ile ferahlanır.(32)²⁵²³

Yani: Sizden birisi, malına kölesinin ortak olmasına ve ikisinin bu mala müsâvî derecede mâlik olmasına râzı olmaz. '[تَخَافُونَهُمْ كَخِيفَتِكُمْ أَنْفُسَكُمْ]' nefislerinizden korktuğunuz gibi onlardan korkasınız.' Yani: malları taksim etmekten korkarsınız."

Ebu Miclez (رحمه الله) demiştir ki: 'Şübhesiz ki sen, kölenin senin malını böleceğinden korkmazsın. Çünkü bu mal o kölenin değildir. İşte Allahu (تعالى) da böyledir; O'nun şerîki yoktur.' [İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile tahrîc etmiştir]

Mânâ şu ki sizden birisi bunu yapmaya yanaşmaz. O hâlde nasıl olur da Allahu (تعالى)'ya halkettiklerinden denkler koşarsınız?" [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîm, Rûm Suresi, 28. âyetin tefsîrinde]

²⁵¹⁷ İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle demiştir: "'[فَاعِمٌ وَجْهَكَ لِلدِّينِ]/Öyleyse vechini Dîn'e ikâme et]' Yani: Dînini Allah için hâlis kıl!" [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 6. cilt, 269. sayfa]

²⁵¹⁸ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[فَطَرَتْ/Allah'ın fitratı(na)]' İslâm(a)." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 20. cilt, 97. sayfa]

²⁵¹⁹ İmâm Suyûtî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ/Allah'ın halk edişi için bir tebdîl yoktur.]' Yani: Allah'ın Dîni için (bir tebdîl/değiştirme yoktur)." [Ebu'l-Fadl Celâleddîn bin Muhammed bin Ebî Bekr es-Suyûtî, Durru'l-Mensûr fî't-Tefsîr bi'l-Me'sûr, Rûm Süresi, 30. âyetin tefsîrinde]

²⁵²⁰ İmâm Şevkânî (رحمه الله) der ki: "'[مُنِيبِينَ إِلَيْهِ]/O'na yönelin]' Yani: O'na, tevbe ve ihlâs ile rücû edin. Ve O'na, emirlerinde ve nehiyelerinde itaat edin." [[Muhammed bin Alî eş-Şevkânî, Fethu'l-Kadîr, 1134. sayfa (tek cilt olarak basım)]]

²⁵²¹ Allah Resûlu (صلى الله عليه وسلم) buyurdu ki: '**Muhakkak ki kişi arasında ve şirk ve küfrün arasında namazın terki vardır.**' [Sahîh bir hadîstir. Muslim, Kitâbu'l-İmân'da (82.) tahrîc etmiştir]

Yine Nebî (صلى الله عليه وسلم) şöyle buyurmuştur: '**Kul arasında ve şirk veya küfür arasında namazın terki vardır.**' [Tirmizî tahrîc etmiştir. Şeyh el-Elbânî 'Sahîhu Sünen-i Tirmizî'de (2619.) hadîs için: 'Sahîhtir' demiştir]

Ve Allah Resûlu (صلى الله عليه وسلم) yine şöyle buyurur: '**Kul ve şirk arasında namazı terketmekten başka bir şey yoktur. Bu itibarla onu terkettiğinde şirk koşturmuştur.**' [İbn Mâce tahrîc etmiştir. Şeyh el-Elbânî 'Sahîhu Sünen-i İbn Mâce'de (1089/892) hadîs için: 'Sahîhtir' demiştir]

²⁵²² İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'[مِنْ الَّذِينَ فَرَّقُوا دِينَهُمْ وَكَانُوا شِيَعًا]/Onlardan ki, dînlerini fırkalara ayırmış ve bölük bölük olmuşlardır.]' Onlar yahûdiler ve nasârâdır." [Hikmet bin Beşîr bin Yâşîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 85. sayfa]

²⁵²³ İmâm Beğavî (رحمه الله) der ki: "'[مِنْ الَّذِينَ فَرَّقُوا دِينَهُمْ وَكَانُوا شِيَعًا]/Onlardan ki, dînlerini fırkalara ayırmış ve bölük bölük olmuşlardır.]' Yani: Muhtelif fırkalar hâline gelmişlerdir. Onlar yahûdiler ve

Ve insânlara bir zarar temâs ettiğinde, Rabblerine yönelerek O'na duâ ederler. Sonra onlara Kendinden bir rahmet tattırınca, o zaman onlardan bir fırkâ Rabblerine şirk koşarlar;(33)

Kendilerine verdiğimiz küfrânda bulunmaları için. Öyleyse metâlanın, ama yakında ilmedersiniz.(34)²⁵²⁴

Yoksa onların üzerine bir sultân mı inzâl ettik²⁵²⁵ de o, O'na şirk koşmakta oldukları hakkında konuşuyor?(35)

Ve insânlara bir rahmet tattırdığımızda, onunla ferahlanırlar. Ve ellerinin takdîm ettiğinden dolayı onlara bir kötülük isâbet ederse, o zaman onlar ümitsizliğe düşerler.(36)

Ve Allah'ın, rızkı dilediğine genişlettiğini ve takdîr ettiğini görmediler mi? Muhakkak ki bunda, elbette îmân edenler kavmi için âyetler vardır.(37)

Öyleyse hısımlara hakkını ver ve miskîne²⁵²⁶ ve yolda kalmışa. Bu, o Allah'ın Vechini²⁵²⁷ murâd edenler için daha hayırlıdır. Ve işte onlar, onlardır felâh bulanlar.(38)

nasârâdır. Ve şöyle (de) denilmiştir: 'Onlar bu ümmetin bid'at ehlidir.' '[كُلُّ حَزْبٍ بِمَا لَدَيْهِمْ فَرِحُونَ]' 'Her hizib yanındaki ile ferahlanır.' Yani: Yanlarındaki ile râzı olurlar." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 6. cilt, 271. sayfa]

İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) ise şöyle der: "Bizden önceki dinlerin ehli, reyler ve bâtil meseller üzerinde aralarında fırkalara ayrılmışlardır. Ve onlardan her bir fırka kendisinin bir şey üzere olduğunu iddia etmiştir. Ve bu ümmet de aralarında hepsi dalâlette olan fırkalara ayrılmıştır. Birisi hâric hepsi dalâlettedir. Ve onlar, Allah'ın Kitâb'ına ve Allah Resûlu (صلی الله علیه وسلم)'in Sünnet'ine ve Sahabe ve Tabiîn'den ilk öncülerin ve eski ve yeni zamanda müslümanların imâmalarının üzerinde bulunduklarına yapışan Ehl-i Sünnet ve'l-Cemâat'tır. Ve rivâyet edildiği gibi, Allah Resûlu (صلی الله علیه وسلم)'e bu fırkalar içindeki Fırka-ı Nâciyye'den suâl edilmiştir. Bunun üzerine: '**Benim ve ashâbımın üzerinde olduğu üzere olandır.**' [Tirmizî tahrîc etmiştir (2641.) Şeyh el-Elbânî, 'Sahîhu Sünen-i Tirmizî'de hadîs için: 'Hasendir' demiştir] buyurmuştur." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Rûm Sûresi, 32. âyetin tefsîrinde]

²⁵²⁴ Nahl Sûresi'nin 55. âyeti ile aynıdır

²⁵²⁵ Şeyh Useymîn (رحمه الله) dedi ki: "'[أَمْ أَنْزَلْنَا عَلَيْهِمْ سُلْطَانًا]' Yoksa onların üzerine bir sultân mı inzâl ettik?' Huccet ve Kitâb (mı inzâl ettik?)" [Muhammed bin Sâlih el-Useymîn, Rûm Sûresi Tefsîri, 206. sayfa]

²⁵²⁶ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) şöyle der: "Allah (تعالى) hısımlara hakkını vermeyi emretmiştir. '[ذَا الْقُرْبَىٰ]' **حَقَّهُ/Hısımlara hakkını ver**' Yani: İyilik et ve silâ-i rahîm yap. '[وَالْمِسْكِينَ]' **Ve miskîne**]' Miskîn, bir şeyi olmayan ve kendisine infâkta bulunan veya bir şeyi olan ama ona yeterli gelmeyen kimsedir." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Rûm Sûresi, 38. âyetin tefsîrinde]

²⁵²⁷ Şeyh Şankitî (رحمه الله) demiştir ki: "'[الْوَجْه]' (Bu,) mahlûkâtın sıfatlarına benzerlikten tam anlamıyla tenzîh edilerek îmân edilmesi gereken sıfatlardandır." [Muhammed Emîn Şankitî, Edvâu'l-Beyân, 6. cilt, 505. sayfa]

Ve insânların mâllarından artması için faizden verdiğiniz, bu durumda Allah indinde artmaz. Ve Allah'ın vechini murâd ederek zekâtı verdiğiniz, bu durumda işte onlar, onlardır kat kat artıranlar.(39)

Allah, O ki, sizi halk etti, sonra sizi rızıklandırdı, sonra sizi öldürür, sonra size hayât verir. Şeriklerinizden bunlardan bir şeyi fiil eden var mı? O, subhân ve teâlâdır şirk koşmalarından.(40)²⁵²⁸

İnsânların ellerinin kesbettiğinden dolayı kara ve denizde fesâd zuhur etti,²⁵²⁹ o amellerinin bazısını onlara tattırması için. Umulur ki onlar rücû ederler.(41)²⁵³⁰

De ki: 'Arzda seyr edin de o öncekilerin âkibeti nasıl oldu nazar edin.' Ekserîsi müşrikler idi.(42)

Öyleyse vechini kayyim Dîn'e ikâme et, Allah'tan onun geri çevrilmesi olmayan bir gün gelmeden önce. O gün (insânlar) ayrılırlar.(43)²⁵³¹

Kim küfrederse, bu durumda onun küfrü aleyhinedir. Ve kim sâlih amel işlerse, bu durumda nefisleri için döşemiş olurlar;(44)²⁵³²

²⁵²⁸ Seyh Sa'dî (رحمه الله) şöyle demektedir: "[O, subhân ve teâlâdır şirk koşmalarından.] Yani: Kendisine şirk koşmalarından münezze ve yücedir." [Abdurrahmân bin Nâsir es-Sa'dî, Teysîru'l-Kerîmu'r-Rahmân fî Tefsîri Kelâmi'l-Mennân, 858. sayfa (tek cilt olarak basım)]

²⁵²⁹ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "[ظَهَرَ /İnsânların ellerinin kesbettiğinden dolayı kara ve denizde fesâd zuhur etti]' Bu, Allah'ın Nebîsi Muhammed (صلی الله عليه وسلم)'i ba's etmesinden önce idi. Kara ve deniz, dalâlet ve zulümle dolmuş idi. Allah, Nebîsini ba's edince, insânlardan rücû edenler rücû etmiştir." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 86. sayfa]

²⁵³⁰ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) der ki: "[ظَهَرَ الْفَسَادُ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ بِمَا كَسَبَتْ أَيْدِي النَّاسِ /İnsânların ellerinin kesbettiğinden dolayı kara ve denizde fesâd zuhur etti]' Yani: Günâhlardan dolayı ürünlerde ve ekinlerde noksanlık zuhûr etmiştir. [لِيَذِقَ لَهُمْ بَعْضَ الَّذِي عَمِلُوا] O amellerinin bazısını onlara tattırması için]' Yani: O'ndan bir imtihân olmak üzere, mallarda, nefislerde ve ürünlerde noksanlık vermek sûreti ile onları sınaması için '[لِيُذِقَهُمْ بَعْضَ الَّذِي عَمِلُوا] Umulur ki onlar rücû ederler.' Yani: Günâhlarından (rücû ederler)." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Rûm Suresi, 41. âyetin tefsîrinde]

²⁵³¹ İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle demiştir: "[فَأَقِمْ وَجْهَكَ لِلدِّينِ الْقَیِّمِ] Öyleyse vechini kayyim Dîn'e ikâme et]' Müstakim/dosdoğru olana ki o, İslâm Dîni'dir. '[مَنْ قَبِلَ أَنْ يَأْتِيَ يَوْمَ لَا مَرَدَ لَهُ مِنْ اللَّهِ] Allah'tan onun geri çevrilmesi olmayan bir gün gelmeden önce]' Yani: Kıyâmet Günü. Kimse onu, Allah'ı geçip de engellemeye muktedir değildir. '[يَوْمَ نَبْذِيَصَدَّاعُونَ] O gün (insânlar) ayrılırlar]' Yani: Bir fırka Cennet'te ve bir fırka çılgın alevde olmak üzere ayrılırlar." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Begavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 6. cilt, 275. sayfa]

²⁵³² Âdem ibn Ebi İyâs (رحمه الله), Mucâhid (رحمه الله)'tan sahîh bir sened ile tahrîc etmiştir, demiştir ki: "[فَلَا تُفْسِدُهُمْ يَمُوتُونَ] Bu durumda nefisleri için döşemiş olurlar]' (Cennet'te) yatakları tesviye ederler/düzeltilir." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 87. sayfa]

(Bu,) o î mân edenler ve sâlih amel işleyenlere fazlından karşılık vermesi içindir. Muhakkak ki O, kâfirlere muhabbet etmez.(45)

Ve rüzgârları tebşîr ediciler olarak irsâl etmesi O'nun âyetlerindendir. Ve (bu) size rahmetinden tattırması için ve O'nun emri ile gemilerin cereyân etmesi için ve O'nun fazlından aramanız içindir. Ve umulur ki siz şükredersiniz.(46)

Ve andolsun ki, senden önce resûlleri kavimlerine irsâl ettik de onlara beyyineler ile geldiler. Bunun üzerine o cürüm işleyenlerden intikâm aldık. Ve mü'minlere nusret etmek üzerimize bir hakk olmuştur.(47)

Allah, O ki, rüzgârları irsâl eder de bir bulut kaldırır. Böylece onu nasıl dilerse semâda yayar ve onu parça parça kılar. Derken yağmurun, onların arasından hurûc ettiğini görürsün. Nihâyet kullarından onu dilediğine isâbet ettirdiğinde, o zaman onlar sevinirler.(48)

Ve oysa ondan önce -üzerlerine (yağmur) inzâl edilmeden önce- elbette ümitsizliğe düşmüşlerdi.(49)

Artık Allah'ın rahmetinin eserlerine nazar et. Arza, ölümünün ardından nasıl hayât veriyor. Muhakkak ki O, ölümlere elbette hayât verecektir. Ve O, her şey üzerine Kadîr'dir.(50)

Ve eğer bir rüzgâr irsâl etsek de o ekini sararmış görseler, elbette onun ardından küfrânda bulunmaya başlarlar.(51)

Öyle ki kuşkusuz sen mevtâyâ işittiremezsin. Ve dâveti sağırlara işittiremezsin, arkalarını dönmüş giderlerken.(52)²⁵³³

Ve sen, âmâları dalâletlerinden hidâyet edici değilsin, âyetlerimize î mân edenlerden başkasına işittiremezsin. İşte onlar müslümanlardır.(53)²⁵³⁴

²⁵³³ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrir etmiştir: "[فَإِنَّكَ لَا تَسْمِعُ الْمَوْتَى] Öyle ki kuşkusuz sen mevtâyâ işittiremezsin]' Bu, Allah'ın kâfir için bir darb-ı meselidir: Nitekim mevtânın/ölünün dâveti işitmediği gibi, kezâ kâfir de işitmez. '[وَلَا تَسْمِعُ الصُّمَّ الدُّعَاءَ]' Ve dâveti sağırlara işittiremezsin, arkalarını dönmüş giderlerken.' Buyuruyor ki: Şayet arkasını dönmüş giden bir sağıra seslensen, o seni işitmez. Aynı şekilde kâfir de, işitmez ve işittiğinden yararlanmaz." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 88. sayfa]

²⁵³⁴ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) dedi ki: "Buyurur ki: Nitekim, cesetlerindeki ölümlere işittirmek senin kudretin dâhilinde değildir. Ve kelâmını, işitmeyen sağırlara ulaştıramazsın. Aynı zamanda onlar buna arkalarını da dönmüşlerdir. Aynı şekilde, hakka karşı kör olanları hidâyete erdirmeye ve onları dalâletlerinden döndürmeye de kudretin yetmez. Bilakis bunlara kâdir olan, Allahu (تعالى)'dır. Şübhesiz ki O dilerse, dirilerin seslerini kudreti ile ölümlere işittirmeye kâdirdir. O, dilediğini hidâyete erdirir, dilediğini dalâlete düşürür. O'nun dışında kimsenin buna kudreti yetmez.' Bunun için Allahu

Allah, O ki, sizi bir zaaftan halk etti, sonra zaafın ardından bir kuvvet kıldı, sonra kuvvetin ardından bir zaaf ve saç aklıgı kıldı. Dilediğini halk eder. Ve O, Âlîm'dir, Kâdir'dir.(54)

Ve Saat'in kıyâm edeceği gün,²⁵³⁵ mücrimler bir saatten başka kalmadıklarına kasem ederler. İşte böyle çevriliyorlar idi.(55)²⁵³⁶

Ve o ilim ve îmân verilenler dediler ki: 'Andolsun ki, Allah'ın Kitâb'ında ba's gününe kadar kaldınız. İşte bu ba's günüdür. Ve lâkin siz ilmetmeyenler oldunuz.'(56)

Artık o gün o zulmedenlere mâzeretleri menfaat sağlamaz ve onlardan (Allah'ı) hoşnut etmeleri istenmez.(57)²⁵³⁷

Ve andolsun ki, bu Kur'ân'da insânlar için her darb-ı meseli ettik. Ve eğer onlara bir âyet ile gelsen, elbette o küfredenler derler ki: 'Siz, bâtıla uğraşanlardan başkası değilsiniz.'(58)²⁵³⁸

Allah, o ilmetmeyenlerin kalblerinin üzerini işte böyle mühürler.(59)

(تعالى) şöyle buyurmuştur: 'Âyetlerimize îmân edenlerden başkasına işittiremezsin. İşte onlar müslümanlardır.' Yani: Boyun eğen, icâbet eden, itaat edenlerdir. İşte hakkı işitip de ona tâbi olanlar bunlardır. Bu, mü'minlerin hâlidir. Evvelki ise kâfirlerin misâlidir." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Rûm Sûresi, 53. âyetin tefsîrinde]

²⁵³⁵ 12. âyete bakınız

²⁵³⁶ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'وَيَوْمَ تَقُومُ السَّاعَةُ يُقْسِمُ الْمُجْرِمُونَ مَا لَبِثُوا غَيْرَ سَاعَةٍ كَذَلِكَ كَانُوا يُؤْفَكُونَ/Ve Saat'in kıyâm edeceği gün, mücrimler bir saatten başka kalmadıklarına kasem ederler. İşte böyle çevriliyorlar idi.' Yani: Dünyâda yalanlıyorlar. '[Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Rûm Sûresi, 53. âyetin tefsîrinde]

²⁵³⁷ Âyetin: '[وَلَا هُمْ يُسْتَعْتَبُونَ/Ve onlardan (Allah'ı) hoşnut etmeleri istenmez.]' kısmı Nahl Sûresi, 84. âyetin ve Câsiye Sûresi, 35. âyetin son kısmı ile aynıdır. Nahl Suresi'nin 84. âyetinin tefsîrinde İmâm Kurtubî (رحمه الله)'ın şöyle dediğini nakletmiştir: "'[وَلَا هُمْ يُسْتَعْتَبُونَ/Ve onlardan (Allah'ı) hoşnut etmeleri istenmez]' Yani, onlardan (Allah'ı) râzi etmeleri istenmez ve onlar, Rabblerini râzi etmekle mükellef tutulmayacaklardır. Çünkü Âhiret, mükellefiyetlerin olacağı bir diyâr değildir. Onların dünyâyâ rücû edip tevbe etmelerine de izin verilmeyecektir." [Ebu AbdUllah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, el-Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, Nahl Sûresi, 84. âyetin tefsîrinde]

²⁵³⁸ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) demiştir ki: "'[وَلَقَدْ ضَرَبْنَا لِلنَّاسِ فِي هَذَا الْقُرْآنِ مِنْ كُلِّ مَثَلٍ/Ve andolsun ki, bu Kur'ân'da insanlar için her darb-ı meseli ettik.]' Yani: Hakkı onlara beyân ettik. Ve bunu onlara îzâh ettik. Hakkı, mübîn olarak görsünler ve ona tâbi olsunlar diye kendilerine bu hususta darb-ı meseller ettik. '[وَلَقَدْ ضَرَبْنَا لِلنَّاسِ فِي هَذَا الْقُرْآنِ مِنْ كُلِّ مَثَلٍ/Ve eğer onlara bir âyet ile gelsen, elbette o küfredenler derler ki: 'Siz, bâtıla uğraşanlardan başkası değilsiniz.']]' Yani: Hangi âyeti görürlerse görsünler, kendi görüşleri ile ister aynı olsun ister farklı olsun, onlar o âyete îmân etmezler, onun sihir ve bâtil olduğuna inanırlar. Nitekim ayın yarılması hususunda ve diğerlerinde de böyle söylemişlerdi." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Rûm Sûresi, 58. âyetin tefsîrinde]

Bu nedenle sabret. Muhakkak ki Allah'ın vaadi hakkıdır. Ve o yakîn etmeyenler seni hafifliğe götürmesinler.(60)²⁵³⁹

²⁵³⁹ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) şöyle der: "'وَغَدَّ اللَّهُ حَقُّ" /Bu nedenle sabret. Muhakkak ki Allah'ın vaadi hakkıdır] Yani: Muhâlefet ve inâdlarına sabret, artık muhakkak ki Allah (سبحانه وتعالى) sana vaad ettiği nusretini yerine getirecek ve âkibeti dünyâ ve Âhiret'te sana ve sana tâbi olanların üzerine kılacaktır. "وَلَا يَسْتَجِزُّكَ الدِّينُ لَا يُوقِنُونَ" /Ve o yakîn etmeyenler seni hafifliğe götürmesinler]' Yani: Bilakis, Allah'ın seni irsâl etmiş olduğu üzere sâbit ol. Bu itibarla muhakkak ki o, hakkında hiç bir kuşku olmayan hakkıdır. Ve ondan sapma. Ve onun dışında tâbi olunacak bir hidâyet yoktur. Bilakis hakk külliyyen ona münhasırdır." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Rûm Sûresi, 60. âyetin tefsîrinde]

31. LUKMÂN SÛRESİ (34 âyettir)

Allah'ın ismi ile, Rahmân, Rahîm

Elif, Lâm, Mîm.(1)²⁵⁴⁰

Bunlar hakîm Kitâb'ın âyetleridir.(2)

Muhsinler için bir hidâyet ve bir rahmettir.(3)²⁵⁴¹

Onlar ki, namazı ikâme ederler ve zekâtı verirler. Ve onlar, Âhiret'e onlar yakîn ederler.(4)²⁵⁴²

İşte onlar Rabblerinden bir hidâyet üzeredir. Ve işte onlar, onlardır felâh bulanlar.(5)²⁵⁴³

Ve insânlardan kimi ilimsizce Allah'ın yolundan dalâlete düşürmek için boş hadîse müştêrî çıkarlar.²⁵⁴⁴ Ve onu eğlence ittihaz ederler. İşte onlar, onlar içindir aşağılayıcı bir azâb.(6)

²⁵⁴⁰ Bu âyet Bakara Sûresi'nin 1. âyeti, Âl-i İmrân Sûresi'nin 1. âyeti, Ankebût Sûresi'nin 1. âyeti, Rûm Sûresi'nin 1. âyeti ve Secde Sûresi'nin 1. âyeti ile aynıdır

2541 İmâm İbn Kesîr (رحمته الله) demiştir ki: "Bu Kur'an'ı, muhsinler/ihsân edenler için bir hidâyet, şifâ ve rahmet kılmıştır. Onlar ki kendileri, şeriate tâbi olmada güzel amel etmişler, farz kılınan namazları, -ve o farzları takip eden nafile namazları tertîb üzere olsun olmasın- usûl ve vakitlerine riâyet ederek ikâme etmişler, üzerlerine farz olan zekâtı hak sahiplerine vermişler, akrabaya ve yakınlarla sılâ-i rahîm yapmışlar, Âhiret yurdundaki karşılığa yakînen îmân etmişler, bunun sevâbını sadece Allah'tan arzu etmişler, O'na karşı riyâ içinde olmamışlar, insanlardan bir karşılık ve teşekkür de beklememişlerdir." [Ebu'l-Fidâ İsmâîl ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Lukmân Sûresi, 3. âyetin tefsîrinde]

²⁵⁴² Neml Sûresi'nin 3. âyeti ile aynıdır

²⁵⁴³ Bakara Sûresi'nin 5. âyeti ile aynıdır

2544 İmâm Tirmizî (رحمه الله), Ebu Umâme (رضي الله عنه)'tan Nebî (صلى الله عليه وسلم)'in şöyle buyurduğunu tahrîc etmiştir: "Şarkıcı câriyeleri satmayın, onları satın almayın ve onlara şarkî söylemeyi öğretmeyin. Onlar üzerinde yapılan ticârette hayır yoktur. Ve onların kazancı harâmdır.' Ve şu âyet, bunun misli hakkında inzâl edilmiştir: 'وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَشْتَرِي لَهْوَ الْحَدِيثِ لِيُضِلَّ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ'Ve insanlardan kimi ilimsizce Allah'ın yolundan dalâlete düşürmek için boş hadîsleri müşteri çıkararak.']" [Ebu İsâ Muhammed ibn İsâ ibn Sevre et-Tirmizî, Sünen-i Tirmizî (3195); Şeyh el-Elbânî Sahîhu Sünen-i Tirmizî'de hadîs için: 'Hasendîr' demıştır]

İmâm Hâkim (رحمه الله), Said bin Cubeyr (رحمه الله)'tan Ebu's-Sahbâ el-Bekrî (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahric etmiştir: "AbdUllah bin Mes'ud (رضي الله عنه)'a şu âyet hakkında suâl edilmiştir: 'وَمِنَ النَّاسِ مَنْ' **وَمِنَ النَّاسِ مَنْ هُوَ الْخَبِيثُ لِيُضِلَّ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ** **هَدَاهُ مُشْتَرِي وَيَشْتَرِي** Ve insanlardan kimi Allah'ın yolundan dalâlete düşürmek için boş **hadise müşteri çıkarlar.**' Bunun üzerine demiştir ki: '(Bu) şarkıdır, Vallahi, O ki Kendisinden başka ilâh yoktur.' Bunu üç defa tekrarlamıştır." [Ebu Abdİllah Muhammed bin Abdİllah el-Hâkim

Ve ona âyetlerimiz tilâvet edildiğinde, kibirlenerek yüz çevirir. Sanki onları iştmemiştir, sanki kulaklarında bir ağırlık vardır. Artık onu elîm bir azâb ile tebşîr et.(7)

Muhakkak ki o îmân edenler ve sâlih amel işleyenler, onlar içindir Naîm Cennetleri.(8)²⁵⁴⁵

Orada muhalledlerdir. Allah'ın vaadi hakkıdır. Ve O, Azîz'dir, Hakîm'dir.(9)

Semâları direkler olmaksızın halk etti, onları görüyorsunuz. Ve arzda sizi sarsar diye sâbit dağlar ilkâ etti. Ve orada her debelenenden yaydı. Ve semâdan bir su inzâl ettik de orada her kerîm çiftten yetiştirdik.(10)

İşte bu, Allah'ın halk ettiği'dir. İmdi gösterin bana, O'nun o dînundakiler ne halk etmiştir?²⁵⁴⁶ Bilakis, zâlimler mübîn bir dalâlet içindedir.(11)

Ve andolsun ki, Lukmân'a Allah'a şükret diye hikmet verdik.²⁵⁴⁷ Ve kim şükrederse, artık ancak kendi nefsi için şükreder. Ve kim küfrederse, o takdirde muhakkak ki Allah Ganiyy'dir, Hamîd'tir.(12)

Ve hani Lukmân oğluna -ve o ona vaaz ediyordu- demişti ki: 'Ey oğlum, Allah'a şirk koşma. Muhakkak ki şirk, elbette azîm bir zulümdür.'(13)

Ve insâna vâlideynini tavsiye ettik. Annesi onu güçsüzlük üstüne güçsüzlükle taşımıştır, -ve onun (sütten) kesilmesi iki sene içindedir- şükret diye Bana ve vâlideynine. Dönüş Bana'dır.(14)

Ve eğer hakkında bir ilmin olmayanı Bana şirk koşasın diye seninle mücâhede ederlerse, bu durumda onlara itaat etme. Ve dünyâda onlara mârûf üzere

en-Nisâbü'rî, el-Müstedrek ale's-Sahîhayn (2/411); Hâkim: 'Sahihtir' der ve İmâm Zehebî ise: 'Senedi hasendir' demiştir]

²⁵⁴⁵ İbn Kayyim el-Cevziyye (رحمه الله) şöyle demektedir: "[جَنَّاتُ النَّعِيمِ/Naîm Cennetleri]' Tüm Cennetleri kapsayan bir isimdir. Çünkü Cennetlerin hepsi, kendisi ile nimete nâil olunan türlü çeşit yiyecek, içecek, giysi, şekil, güzel koku, iç açıcı manzara, geniş meskenler ve sâir görülen ve görülmeyen nimetler ihtivâ etmektedir." [Muhammed ibn Ebî Bekr ibn Kayyim el-Cevziyye, Hâdî'l-Ervâh,75. sayfa]

²⁵⁴⁶ Şeyh Useymîn (رحمه الله) diyor ki: "[الَّذِينَ مِنْ ذُنُوبِهِمْ/İmdi gösterin bana, O'nun o dînundakiler ne halk etmiştir?]' Yani: Allah (عز وجل)'nin dışındakiler ne halk etmiştir? Bu meydan okuma ve Kur'ân'da geçen tüm meydan okumalar, mevcut olması mümkün olmayan hususlardır. Çünkü şayet o şey mümkün olsaydı, meydan okuma, içinde bir yarar olmayan bir boş söz olurdu." [Muhammed bin Sâlih el-Useymîn, Lukmân Suresi Tefsîri, 70. sayfa]

²⁵⁴⁷ Âdem ibn Ebî İyâs (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[وَلَقَدْ آتَيْنَا لُقْمَانَ الْحِكْمَةَ/Ve andolsun ki, Lukmân'a hikmet verdik]' Nübüvvet vermeksizin fıkıh, akıl ve kavilde isâbet verdik. " [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 93. sayfa]

sâhib çık.²⁵⁴⁸ Ve Bana yönelenin yoluna tâbi ol. Sonra merciiniz Bana'dır. Böylece sizin amel etmiş olduklarınızı size bildireceğim.(15)

'Ey oğlum, muhakkak ki o (amel), hardaldan bir tane ağırlığında olsa ve bir kaya içinde veya semâlarda veya arz içinde olsa, Allah onu getirir. Muhakkak ki Allah, Lâtîf'tir, Habîr'dir.'(16)

'Ey oğlum, namazı ikâme et ve mâruf ile emret ve münkerden nehyet. Ve sana isâbet edene sabret. Muhakkak ki bu, azmedilen işlerdendir.'(17)

'Ve insânlara yanağını çevirme. Ve arzda çalımla yürüme. Muhakkak ki Allah, kendini beğenen, böbürlenenin tümüne muhabbet etmez.'(18)

'Ve yürüyüşünde muktesid ol²⁵⁴⁹ ve sesinden alçalt. Muhakkak ki seslerin en çirkini, elbette eşeklerin sesidir.'(19)

Görmediniz mi, Allah'ın semâlardakini ve arz dakini sizin için musahhar ettiğini? Ve üzerinize zâhiren ve bâtinen nîmetlerini yaymıştır. Ve insânlardan kimi ilimsiz ve hidâyet edicisiz ve münîr bir Kitâb'ı olmaksızın Allah hakkında mücâdele eder.(20)²⁵⁵⁰

²⁵⁴⁸ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "[وَصَاحِبُهُمَا فِي الدُّنْيَا مَعْرُوفًا/Ve dünyâda onlara mârûf üzere sâhib çık.] Yani: Dünyâda onlara birr/iylilik ve sıla/bağlılık ile sâhib çık." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 4. cilt, 231. sayfa]

²⁵⁴⁹ İmâm Beğavî (رحمه الله) der ki: "[وَأَقْصَدُ فِي مَشْيِكَ/Ve yürüyüşünde muktesid ol]' Yani: Yürüyüşün orta halli olsun, at koşturur gibi de koşarak da olmasın." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Begavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 6. cilt, 289. sayfa]

²⁵⁵⁰ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) şöyle dedi: "Allah (سبحانه وتعالى), halk ettiklerinin dikkatini dünyâ ve Âhiret'te kendilerine bahsettiği nimetlere çekerek buyuruyor ki O, gece gündüz aydınlandıkları yıldızları, orada halkettiği bulutları, yağmur, kar ve dolusuyla semâlardakileri onlara musahhar etmiştir. Semâyı onlar için muhâfaza edilmiş bir tavan kılmıştır. Onlar için arzda halk ettiği istikrâr, nehirler, ağaçlar, ekin ve ürünler de onların emrine verilmiştir. Ve Allah, zâhir/görülen ve bâtın/görülmeyen nîmetlerini onlara, resûller göndererek, kitâblar inzâl ederek ve şübheyi gidererek ihsân etmiştir. Sonra tüm bunlara rağmen insanların hepsi imân etmemiştir. Bilakis onlardan, Allah hakkında mücâdele edenler çıkmıştır. Yani: Tevhîdine ve resûller irsâl etmesine karşı çıkanlar olmuştur. Onların bu husustaki mücâdelesi ilimsizcedir. Onların mücâdelesi sahîh bir hüccete de dayanmaz, sahîh mu'teber bir kitâba da dayanmaz. Bunun için Allahu (تعالى): '[وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يُجَادِلُ فِي اللَّهِ]' [يَغْيِرُ عِلْمَ وَلَا هُدًى وَلَا كِتَابَ مُنِيرٍ/Ve insânlardan kimi ilimsiz ve hidâyet edicisiz ve münîr bir Kitâb'ı olmaksızın Allah hakkında mücâdele eder.]' buyurmuştur. '[كِتَابَ مُنِيرٍ/Münîr bir Kitâb]' Yani: Apaçık, aydınlatan (bir Kitâb)." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dîmaşkî, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîm, Lukmân Sûresi, 20. âyetin tefsîrinde]

Ve onlara denildiğinde: 'Allah'ın inzâl ettiğine tâbi olun.' Derler ki: 'Bilakis, babalarımızı üzerinde bulduğumuza tâbi oluruz.'²⁵⁵¹ Velew ki şeytân onları çılgın ateş azâbına dâvet ediyor ise (de) mi?(21)

Ve kim vechini -ve o muhsin olduğu hâlde- Allah'a teslîm ederse, o takdirde en sağlam kulpa yapılmıştır.²⁵⁵² Ve işlerin âkibeti Allah'adır.(22)

Ve kim küfrederse, artık onun küfrü seni hüznlendirmesin. Onların merciileri Bize'dir. O zaman onlara amel ettiklerini bildiririz. Muhakkak ki Allah, sadırların özüne Âlîm'dir.(23)

Biraz onları metâlandırırız. Sonra galîz bir azâba onları sürükleriz.(24)

Ve eğer onlara suâl etsen: 'Semâları ve arzı kim halk etti?' Elbette derler ki: 'Allah.' De ki: 'Hamd, Allah içindir.' Bilakis, ekserîsi ilmetmezler.(25)

Semâlar ve arzdakiler Allah'ındır. Muhakkak ki Allah, O, Ganiyy'dir, Hamîd'tir.(26)

Velew ki arzdaki ağaçlardan kalem ve deniz (mürekkep olsa), onun ardından yedi deniz ona katılsa, Allah'ın kelimeleri tükenmez.²⁵⁵³ Muhakkak ki Allah, Azîz'dir, Hakîm'dir.(27)

Ne halk edilmeniz ve ne (de) ba's edilmeniz bir nefis gibi olmaktan başka değildir.²⁵⁵⁴ Muhakkak ki Allah, Semî'dir, Basîr'dir.(28)

²⁵⁵¹ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) yine demiştir ki: "'وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ/Ve onlara denildiğinde]' Yani: Allah'ın tevhidinde karşı mücâdele eden bu kimselere '[اقْبَعُوا مَا أَنْزَلَ اللَّهُ/Allah'ın inzâl ettiğine tâbi olun.]' Yani: Resûlu'ne inzâl ettiği mutahhar/tertemiz şeriate. '[فَالْوَأَلُوا بَلْ تَتَّبِعْ مَا وَجَدْنَا عَلَيْهِ آبَاءَنَا]' Derler ki: 'Bilakis, babalarımızı üzerinde bulduğumuza tâbi oluruz.' Yani: Onların, eski atalarına tâbi olmaktan başka bir hüccetleri olmamıştır." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dimaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Lukmân Sûresi, 21. âyetin tefsîrinde]

²⁵⁵² İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) yine şöyle der: "Allahu (تعالى), vechini Allah'a teslîm eden, yani ameli O'na hâlis kılan, O'nun emirlerine uyup şeriatına tâbi olan kimseden haber vermektedir. Bunun için: '[وَهُوَ مُخْسِنٌ/Ve o muhsin olduğu halde]' buyurmuştur. Yani: Allah'ın emrettiğine ittibâ ederek, yasakladığını terk ederek amelinde ihsân sâhibi olarak. '[فَقَدْ اسْتَمْسَكَ بِالْعُرْوَةِ الْوُثْقَى/O takdirde en sağlam kulpa yapılmıştır]' Yani: Allah'tan, kendisine azâb etmeyeceğine dâir sağlam bir misâk almıştır." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dimaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Lukmân Sûresi, 22. âyetin tefsîrinde]

²⁵⁵³ Ebu's-Şeyh el-İsfehânî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Hasan el-Basrî (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'وَلَوْ أَنَّ مَا فِي الْأَرْضِ مِنْ شَجَرَةٍ أَقْلَمَ وَالْبَحْرُ يَمْدُهُ مِنْ بَعْدِهِ سَبْعَةَ آبِخْرٍ/Velew ki arzdaki ağaçlardan kalem ve deniz (mürekkep olsa), onun ardından yedi deniz ona katılsa]' Eğer arzın ağacı kalem kılınsa ve denizin suyu bir mürekkep içinde kılınsave Allah (عز وجل) de: 'Şu ve şu benim emrimdendir.' buyursa idi, elbette denizin suyu biter ve kalemler kırılırdı." [Ebu Muhammed AbdUllah bin Muhammed bin Câfer (Ebu's-Şeyh) el-İsfehânî, Kitâbu'l-Azame, 2. cilt, 504. sayfa (165.)]

Görmedin mi, Allah'ın geceyi gündüzün içine kattığını ve gündüzü gecenin içine kattığını ve güneşi ve ayı musahhar ettiğini, herbirinin belirli bir süreye kadar cereyân ettiğini²⁵⁵⁵ ve Allah'ın amel ettiklerinizden Habîr olduğunu?(29)

Bu, Allah'ın, O'nun hakk olmasından ve O'nun dûnundan duâ ettiklerinin²⁵⁵⁶ bâtlı olmasından ve Allah'ın, O'nun Aliyy,²⁵⁵⁷ Kebîr²⁵⁵⁸ olmasındandır.(30)

Görmedin mi, âyetlerinden size göstermesi için, Allah'ın nimetiyle, gemilerin denizde cereyân ettiğini? Muhakkak ki bunda, elbette çok sabreden, çok şükreden herkes için âyetler vardır.(31)

Ve onları gölgeler gibi dalgalar sardığında, Dîni O'na hâlis kılarak Allah'a duâ ederler. Böylece onları karaya necât buyurduğumuzda, artık onlardan muktesid olan vardır.²⁵⁵⁹ Ve herbir gaddâr,²⁵⁶⁰ küfrânda bulunandan başkası âyetlerimizi inkâr etmez.(32)

Ey insânlar, Rabbinize takvâ edin. Ve bir günden haşyet duyun ki, baba evlâdından (bir şey) ödeyemez ve evlâd, o (da) babasından bir şey ödeyemez.

²⁵⁵⁴ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) demiştir ki: "'مَا خَلَقْتُمْ وَلَا بَعَثْتُمْ إِلَّا نَفْسٍ وَاحِدَةً'/Ne halk edilmeniz ve ne (de) ba's edilmeniz bir nefis gibi olmaktan başka değildir.'" Yani: Tüm insanları halk etmesi ve Meâd/Dönüş Günü onları ba's etmesi, O'nun kudretine nisbetle, ancak tek bir nefsi halk etmesi nisbeti gibidir." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîm, Lukmân Sûresi, 28. âyetin tefsirinde]

²⁵⁵⁵ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'كُلُّ [Herbirinin belirli bir süreye kadar cereyân ettiği(ni)]' Bunun içi onların hepsinin bir vakti, mâlûm bir sınırı vardır. Hiçbiri bu süreyi ne aşabilir ne de geçebilir." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 98. sayfa]

²⁵⁵⁶ Şeyh Useymîn (رحمه الله) diyor ki: "'مَا يَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ'/Ve O'nun dûnundan duâ ettikleri' Yani: O'ndan başka duâ ettikleri." [Muhammed bin Sâlih el-Useymîn, Lukmân Suresi Tefsîri, 179. sayfa]

²⁵⁵⁷ İmâm Taberî (رحمه الله) şöyle demektedir: "'[الْعَلِيِّ]/Aliyy' O, her şeyin üzerine uluvv/yücelik ve irtifâ/yükseklik sâhibidir. Her şey O'nun dûnundadır/aşağısındadır. Çünkü o şeyler, O'nun hâkimiyeti içinde olup, kudreti onların üzerine câri ve meşîeti onlarda vâkidir." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 21. cilt, 500. sayfa]

²⁵⁵⁸ İmâm Taberî (رحمه الله) diyor ki: "'[الْكَبِير]/Kebîr' O ki, her şey O'nun dûnundadır." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 16. cilt, 366. sayfa]

²⁵⁵⁹ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) dedi ki: "'دَعَا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ'/Dîn'i O'na hâlis kılarak Allah'a duâ ederler' Yani: Duâda ihlâşlı olurlar. 'فَلَمَّا نَجَّيْنَاهُمْ إِلَى الْبَرِّ فَمِنْهُمْ مُّقْتَصِدٌ'/Artık onlardan muktesid olan vardır' Yani: Verdiği söze vefâ göstermek bağlamında fiilinde adâletli olan vardır. 'مُقْتَصِدٌ'/Muktesid' Yani: Kavlinde muktesid/orta halli olup isrâf etmeyen. Onlardan isrâf eden de vardır." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 4. cilt, 239. sayfa]

²⁵⁶⁰ Bu açıklama İmâm Mucâhid (رحمه الله)'a aittir. İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[هَاتِفًا]/Hattâr' Gaddâr." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 98. sayfa]

Muhakkak ki Allah'ın vaadi hakkıdır.²⁵⁶¹ Bu itibarla dünyâ hayâtı sizi aldatmasın. Ve aldatici, Allah ile sizi aldatmasın.(33)²⁵⁶²

Muhakkak ki Allah, Saat'in²⁵⁶³ **ilmi O'nun indindedir. Ve yağmuru inzâl eder ve rahîmlerdekini ilmeder. Ve bir nefis yarın ne kesbedeceğini bilemez. Ve bir nefis arzın neresinde öleceğini bilemez.**²⁵⁶⁴ **Muhakkak ki Allah, Alîm'dir, Habîr'dir.(34)**

²⁵⁶¹ İbn Ebî Zemenîn (رحمه الله) şöyle demektedir: "[وَاحْشُوا يَوْمًا لَا يَجْزَى وَالِدٌ عَنْ وَلَدِهِ] Ve bir günden haşyet duyun, baba evlâdından (bir şey) ödeyemez]' Yani: Allah'ın azâbından (kurtarmak için) onun fidyesini veremez. '[لَنْ وَغَدَ اللَّهُ حَقًّا] Muhakkak ki Allah'ın vaadi hakkıdır.' Yani: Ba's edilme/diriltilme ve hesâb ve Cennet ve Ateş." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîz, 3. cilt, 379. sayfa]

²⁵⁶² İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[وَلَا يَغُرُّكُمْ بِاللَّهِ الْغُرُورُ] Ve aldatici, Allah ile sizi aldatmasın.] İşte o şeytândır." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 99. sayfa]

²⁵⁶³ Şeyh Useymîn (رحمه الله) dedi ki: "[السَّاعَةُ/Saat]' Kıyâmet'tir. Kıyâmet'in '[السَّاعَةُ/Saat]' olarak isimlendirilmesi, onun vukû bulacak en azîm olay olması hasebiyledir. Çünkü onda, yalanlayıcılar için bir vaîd/korkutma vardır ve bunun için onlar Sâat ile korkutulurlar." [Muhammed bin Sâlih el-Useymîn, Lukmân Suresi Tefsîri, 202. sayfa]

²⁵⁶⁴ İmâm Taberî (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "[إِنَّ اللَّهَ عَلَّمَ السَّاعَةَ] Muhakkak ki Allah, Saat'in ilmi O'nun indindedir.] Allah'ın sadece kendisine tahsîs buyurduğu gaybî şeyler. Allah ne bir mukarreb meleği, ne de irsâl edilmiş bir mürseli bu gaybî hususlara muttâlî kılmıştır. '[لَنْ وَغَدَ اللَّهُ عَلَّمَ السَّاعَةَ] Muhakkak ki Allah, Saat'in ilmi O'nun indindedir.] İnsânlardan biri, Sâat-i Kıyâmet'in ne zaman kâim olacağını, hangi yılda, hangi ayda vâki olacağını, gece mi gündüz mü meydana geleceğini bilemez. '[وَيَنْزِلُ الْغَيْثُ] Ve yağmuru inzâl eder]' Hiç kimse yağmurun ne zaman nâzil olacağını, gece mi gündüz mü yağacağını bilemez. '[وَيَطْلُمُ] Ve rahîmlerdekini ilmeder]' Hiç kimse rahîmlerdekini, onun erkek mi kız mı, kırmızı mı siyah mı olduğunu veya mâhiyetini ilmedemez. '[وَمَا تَنْدَرِي نَفْسٌ مَادَا تَكْسِبُ غَدًا] Ve bir nefis yarın ne kesbedeceğini bilemez.] Hayır mı şerr mi kesbedeceğini bilemez. Âdem oğlu ne zaman öleceğini bilemez. Belki de yarın öleceksin. Belki de yarın başına bir musîbet gelecek. '[وَمَا تَنْدَرِي نَفْسٌ بِأَيِّ أَرْضٍ] Ve bir nefis arzın neresinde öleceğini bilemez.] İnsânlardan biri, arzda öleceği yerin neresi olacağını, karada mı denizde mi ovada mı yoksa dağda mı vefât edeceğini bilemez." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 101. sayfa]

32. SECDE SÛRESİ (30 âyettir)

Allah'ın ismi ile, Rahmân, Rahîm

Elif, Lâm, Mîm.(1)²⁵⁶⁵

Kitâb'ın inzâl edilişi -onda kuşku yoktur- âlemlerin Rabbindendir.(2)

Yoksa, onu iftirâ etti mi diyorlar? Hayır, o hakktır, Rabbindendir. Senden önce bir nezîr gelmemiş bir kavmi inzâr etmen içindir. Umulur ki onlar hidâyet bulurlar.(3)²⁵⁶⁶

Allah, O ki, semâlar ve arzı ve ikisi arasındakileri altı günde halk etmiştir, sonra arş üzerine istivâ buyurmuştur.²⁵⁶⁷ Sizin için O'nun dûnundan bir velî yoktur²⁵⁶⁸ ve ne (de) bir şefaata. Daha tezekkür etmiyor musunuz?(4)

²⁵⁶⁵ Bu âyet Bakara Sûresi'nin 1. âyeti, Âl-i İmrân Sûresi'nin 1. âyeti, Ankebût Sûresi'nin 1. âyeti, Rûm Sûresi'nin 1. âyeti ve Lukmân Sûresi'nin 1. âyeti ile aynıdır

²⁵⁶⁶ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "[لَتَنْذِرَ /Senden önce bir nezîr gelmemiş bir kavmi inzâr etmen içindir. Umulur ki onlar hidâyet bulurlar.]" Ümmî bir ümmet idiler, Muhammed (صلی الله علیه وسلم)'den önce onlara bir nezîr/uyarıcı gelmemişti. [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 102. sayfa]

²⁵⁶⁷ İmâm İbn Huzeyme (رحمه الله) der ki: "Öyle ki biz, Allah (عز وجل)'nin haberine îmân ederiz. Hâlik'ımız arşının üzerine istivâ buyurmuştur. Allah'ın kelâmını tebdîl etmeyiz. Ve -mu'attıla ve cehmiyenin dediği gibi- bize söylenenden başka bir kavil söylemeyiz. Mu'attıla ve cehmiyye şöyle der: 'O, arş üzerine istivâ değil istivlâ etmiştir.' Böylelikle onlara söylenenden başka bir kavle tebdîl etmişlerdir. [Ebu Bekir Muhammed ibn İshâk ibn Huzeyme, Kitâbu't-Tevhîd ve İsbâtı Sıfâtı'r-Rabb, 233. sayfa]

İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) ise şöyle demektedir: "[ثُمَّ اسْتَوَى عَلَى الْعَرْشِ/Sonra arş üzerine istivâ buyurmuştur.]" [Ârâf Sûresi, 54. âyet; Yûnûs Sûresi, 3. âyet; Râ'd Sûresi, 2. âyet; Furkân Sûresi, 59. âyet; Secde Sûresi, 4. âyet; Hadîd Sûresi, 4. âyet] kavli hakkında, insânlar pek çok söz söylemiştir. "Devâmla der ki: "Bu konuda Mâlik ve Evzâî ve Sevrî ve Leys ibn Sa'd ve Şafîi ve Ahmed ve İshâk ibn Râhûye ve eski ve yeni diğer müslûman imâmlardan Selefî Sâlih'in mezhebine sülûk edilmelidir. Ve bu yol, bu âyeti tekyîf ve teşbîh ve tâ'til etmeden, geldiği gibi kabûl etmektir. Teşbîhçilerin zihinlerine hemen gelen zâhir mânâ, Allah (سبحانه وتعالى)'dan nefyolunmuştur. Muhakkak ki Allah, mahlukâtından bir şey O'na benzemez. '[لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ وَهُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ/O'nun misli gibi bir şey yoktur. Ve O'dur Semî, Basîr.]" [Sûrâ Sûresi, 11. âyet] Bilakis durum; imâmların -[Buhârî'nin hocası] Nuaym bin Hammâd el-Huzâî onlardandır- dediği gibidir: 'Kim Allah'ı mahlukâtına teşbîh ederse kâfir olur. Kim Allah'ın kendisiyle nefsinin vasfettiklerini inkâr ederse kâfir olur. Allah'ın nefsinin vasfettiği ve Resûlu'nun (vasfettiklerinde) teşbîh yoktur.' [İmâm Zehebî, 'el-Uluvv'da sahîh bir sened ile zikretmiştir. Şeyh el-Elbânî de bunu 'Muhtasar el-Uluvv'da (184. sayfa) tashîh etmiştir.] Kim Allah için sârih âyetlerde ve sahîh haberlerde vârid olan şeyleri Allah'ın Celâl'ine layık vecih üzere isbât eder ve Allah'dan noksanlıkları nefyederse, işte o, hidâyet yoluna sülûk etmiştir. [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dîmâşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Ârâf Sûresi, 54. âyetin tefsîrinde]

²⁵⁶⁸ Şeyh Useymîn (رحمه الله) dedi ki: "[مَا لَكُمْ مِنْ دُونِهِ/Sizin için O'nun dûnundan yoktur]" Yani: Sizin

Semâdan arza kadar emri tedbîr eder. Sonra saydığınızdan bin sene mikdârı olan bir günde O'na yükselir.(5)

İşte gayb ve müşâhede edilenin Âlim'i. Azîz'dir, Rahîm'dir.(6)

O ki, halk ettiği her şeyi güzel yapmıştır. Ve insanı halk etmeye çamurdan başlamıştır.(7)

Sonra onun neslini bir özden, bayağı bir sudan kılmıştır.(8)

Sonra onu tesviye etmiştir ve içine rûhundan nefh buyurmuştur. Ve sizin için işitme ve görme ve gönüller kılmıştır. Ne az şükrediyorsunuz!(9)

Ve dediler ki: 'Arzda helâk olduğumuzda mı,²⁵⁶⁹ muhakkak ki biz mi, hakîkaten yeni bir hilkatte olacağız?'²⁵⁷⁰ Bilakis onlar Rabblerine mülâki olmaya kâfirdirler.(10)

De ki: 'Sizin için o vekîl edilen Ölüm Meleği sizi vefât ettirecektir.'²⁵⁷¹ Sonra Rabbinize rücû ettirileceksiniz.(11)

Ve mücrimleri, Rabblerinin indinde başlarını eğdiklerinde görseydin. 'Rabbimiz, gördük ve işittik. Artık bizi rücû ettir, sâlih amel işleyelim. Muhakkak ki biz, yakîn edenleriz.' (diyeceklerdir.)(12)²⁵⁷²

Ve eğer dileydik, her nefse elbette hidâyetini verirdik. Ve lâkin: 'Elbette Cehennem'i tümüyle cinler ve insânlardan dolduracağım!' kavli Benden hakk olmuştur.(13)

O'ndan başka (velî) yoktur." [Muhammed bin Sâlih el-Useymin, Secde Sûresi Tefsîri, 29. sayfa]

²⁵⁶⁹ Bu açıklama Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) a aittir, demiştir ki: "'[ضَلَلْنَا فِي الْأَرْضِ/Dalalnâ fi'l-Arz]' Yani: Arzda helâk olduğumuzda (mı?)" [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 4. cilt, 244. sayfa]

²⁵⁷⁰ İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) şöyle demektedir: "'[وَقَالُوا ءَإِذَا ضَلَلْنَا فِي الْأَرْضِ/Ve dediler ki: 'Arzda helâk olduğumuzda mı]' Yani: Çürümüş kemik ve toprak hâline geldiğimizde mi? '[إِنَّا لَفِي خَلْقٍ عَنَّا لَفِي خَلْقٍ]' Ve bu, inkâr üzere gelen bir istifhâmdır. Yani: 'Şübhesiz ki biz, öldükten sonra diriltilmeyeceğiz.' demek istiyorlardı." [Ebî Abdillâh Muhammed ibn Abdillâh ibn Ebi Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîz, 3. cilt, 381. sayfa]

²⁵⁷¹ Şeyh Useymîn (رحمه الله) der ki: "O rûhları kabzedenden melek, tek bir melektir ve ismi '[مَلَكٌ] De ki: 'Sizin için o vekîl edilen Ölüm Meleği sizi vefât ettirecektir.'" Ve onu 'Azrâil' olarak isimlendirmek, Nebî (صلی الله عليه وسلم)'den sâbit değildir. O ancak İsrâil oğullarının haberlerindendir." [Muhammed bin Sâlih el-Useymin, Şerhu'l-Mümteâ, 5/244-245]

²⁵⁷² İmâm Şevkânî (رحمه الله) şöyle der: "'[إِنَّا مُوقِنُونَ/Muhakkak ki biz yakîn edenleriz]' Yani: Tasdik edenleriz. Ve (yine) denilmiştir ki: 'Muhammed (صلی الله عليه وسلم)'in getirdiğini tasdik edenleriz.' Şimdi onlar, dünyâya tekrar döndürülme talepleri konusundaki hırslarından dolayı, kendi nefislerini 'yakîn' ile temize çıkarmaya çalışmışlardır." [Muhammed bin Alî eş-Şevkânî, Fethu'l-Kâdir, 1151. sayfa (tek cilt olarak basım)]

O hâlde bu gününüze mülâki olmayı unutmanızdan dolayı tadın (azâbı). Muhakkak ki Biz (de) sizi unuttuk. Ve muhalled azâbı -sizin amel etmiş olduklarınızdan dolayı- tadın.(14)

Âyetlerimize ancak, onlarla kendilerine tezkîr edildiğinde o secdeye kapanan ve Rabblerini hamd ile tesbîh edenler îmân eder. Ve onlar kibirlenmezler.(15)²⁵⁷³

Yanları yataklarından uzaklaşır, Rabblerine korkarak ve umarak duâ ederler ve kendilerini rızıklandırdığımızdan infâk ederler.(16)

Şimdi kendileri için, onların amel etmiş olduklarına karşılık olarak, gözlerin aydınlığından ne saklandığını bir nefis ilmedemez.(17)²⁵⁷⁴

Öyleyse mü'min olan, fâsık olan gibi midir? Müsâvî değildir.(18)²⁵⁷⁵

O îmân edenler ve sâlih amel işleyenlere gelince, artık kendileri için konukluk olarak Me'vâ Cennetleri vardır, onların amel etmiş olduklarından dolayı.(19)

Ve o fâsıklık edenlere gelince, artık yurdları ateştir. Her ne zaman ondan hurûc etmeyi murâd etseler, onlar onun içine iâde olunurlar. Ve onlara denilir ki: 'Tadın o kendisini tekzîb etmiş olduğunuz ateş azâbını.'(20)

Ve elbette onlara en büyük azâbın dînunda²⁵⁷⁶ ednâ azâbtan²⁵⁷⁷ tattıracağız. Umulur ki onlar rücû ederler.(21)

Ve kim, Rabbinin âyetleri tezkîr edildikten sonra onlardan îrâz edenden daha zâlimdir? Muhakkak ki Biz, mücrimlerden intikâm alıcılarız.(22)

²⁵⁷³ Secde âyetidir

²⁵⁷⁴ İmâm Buhârî (رحمه الله), Ebu Hureyre (رضي الله عنه)'tan Allah Resûlu (صلى الله عليه وسلم)'ın şöyle buyurduğunu tahrîc etmiştir: "'Allah (تعالى) buyurdu ki: 'Sâlih kullarıma bir gözün görmediği, bir kulağın duymadığı ve beşer hatırına gelmeyen, muttâlî olduklarınıza benzemeyen nîmetler hazırladım.' Sonra: '[أَخْفَى لَهُمْ مِنْ قَرَّةٍ أَغْنَىٰ جَزَاءَ بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ]' Şimdi kendileri için, onların amel etmiş olduklarına karşılık olarak, gözlerin aydınlığından ne saklandığını bir nefis ilmedemez.' (âyetini) kıraat buyurdu." [Ebu Abdillâh Muhammed bin İsmâil el-Buhârî, Câmiu's-Sahîh, Kitâbu't-Tefsîr (4780.)]

²⁵⁷⁵ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[أَقَمْنِ] Öyleyse mü'min olan, fâsık olan gibi midir? Müsâvî değildir.'" Hayır vAllâhi, onlar ne dünyâda, ne ölümlerinde ve ne de Âhiret'te müsâvî/eşit değildir." [Hikmet bin Beşir bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 107. sayfa]

²⁵⁷⁶ Şeyh Useymîn (رحمه الله) şöyle der: "'[دُونُ/Dûnunda]' (Büyük azâbtan) önce." [Muhammed bin Sâlih el-Useymîn, Secde Suresi Tefsîri, 101. sayfa]

²⁵⁷⁷ İmâm Şevkânî (رحمه الله) diyor ki: "'[نُونَ الْعَذَابِ الْأَكْبَرِ/En büyük azâbın dînunda]' Ve bu Âhiret azâbıdır. '[مِنْ الْعَذَابِ الْأَدْنَى/Ednâ azâbtan]' Ve bu dünyâ azâbıdır." [Muhammed bin Alî eş-Şevkânî, Fethu'l-Kadîr, 1152. sayfa (tek cilt olarak basım)]

Ve andolsun ki, Mûsâ'ya Kitâb'ı verdik. Bu itibarla ona mülâki olmaktan sen kuşkuda olma. Ve İsrâîl oğulları için bir hidâyet onu kıldık.(23)²⁵⁷⁸

Ve onlardan, sabrettiklerinde emrimizle hidâyete ulaştıran imâmlar kılmıştı.²⁵⁷⁹ Ve âyetlerimize yakîn eder olmuşlardı.(24)²⁵⁸⁰

Muhakkak ki Rabbin, O, Kıyâmet Günü kendisinde onların ihtilâf etmiş oldukları hakkında, aralarında fasledecektir.(25)

Ve onlardan önceki kuşaklardan nicesini helâk edişimiz, onlar için hidâyet edici olmadı mı?²⁵⁸¹ Onların meskenlerinde dolaşırlar. Muhakkak ki bunda, elbette âyetler vardır. Daha dinlemiyorlar mı?(26)

Ve görmediler mi ki, kupkuru arza suyu gönderiyoruz da onunla ekinler hurûc ediyoruz. Ondan davarları ve nefisleri yemektedir. Daha görmüyorlar mı?(27)

Ve derler ki: 'Bu fetih ne zaman,²⁵⁸² eğer sâdıklar iseniz?'(28)

De ki: 'Fetih Günü²⁵⁸³ o küfredenlere îmânları menfaat sağlamaz. Ve onlara süre (de) verilmez.'(29)²⁵⁸⁴

Artık onlardan îrâz et ve bekle. Muhakkak ki onlar (da) bekleyicilerdir.(30)

²⁵⁷⁸ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: **"[وَجَعَلْنَا هَذِي لِبَنِي إِسْرَءِيلَ] Ve İsrâîl oğulları için bir hidâyet onu kıldık."** Allah, Mûsâ'yı İsrâîl oğulları için bir hidâyet kılmıştır. [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 108. sayfa]

²⁵⁷⁹ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın yine şöyle dediğini tahrîc etmiştir: **"[وَجَعَلْنَا مِنْهُمْ آيَةً يَهْتَدُونَ بِأَمْرِنَا] Ve onlardan emrimizle hidâyete ulaştıran imâmlar kılmıştı"** Hayırda reisler/önderler. [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 108. sayfa]

²⁵⁸⁰ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: **"[وَكُنَّا بِآيَاتِنَا يُوقِنُونَ] Ve âyetlerimize yakîn eder olmuşlardı."** Yani tasdik eder (olmuşlardı). [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 4. cilt, 253. sayfa]

²⁵⁸¹ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: **"[وَأُولَئِكَ يَهْدِي لَهُمْ] Ve onlar için hidâyet edici olmadı mı?"** Beyân edici/açıklayıcı olmadı mı? [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 108. sayfa]

²⁵⁸² İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) şöyle demiştir: **"[وَيَقُولُونَ مَتَى هَذَا الْفَتْحُ] Ve derler ki: 'Bu fetih ne zaman?'"** Yani: Kendilerine azâb hükmü verilme vakti ne zaman? Onlar bunu, alay etmek ve bu azâbın geleceğini yalanlamak için söylüyorlardı. [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebi Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîz, 3. cilt, 385. sayfa]

²⁵⁸³ Âdem ibn Ebi İyâs (رحمه الله), Mucâhid (رحمه الله)'tan sahîh bir sened ile tahrîc etmiştir, demiştir ki: **"[يَوْمَ الْفَتْحِ] Kiyâmet Günü."** [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 109. sayfa]

²⁵⁸⁴ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: **"[وَلَا هُمْ يَنْظُرُونَ] Ve onlara süre verilmez."** Yani: Tevbe etmek veya özür beyân etmek için onlara mühlet verilmez. Şübhesiz ki tevbe etmek ve özür beyân etmek için dünyâda onlara mühlet verilmişti. [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 4. cilt, 253.-254. sayfalar]

33. AHZÂB SÛRESİ (73 âyettir)

Allah'ın ismi ile, Rahmân, Rahîm

Ey Nebî, Allah'a takvâ et ve kâfirlere ve münâfıklara itaat etme. Muhakkak ki Allah, Alîm, Hakîm olmandır.(1)²⁵⁸⁵

Ve Rabbinden sana vahyedilene tâbi ol.²⁵⁸⁶ **Muhakkak ki Allah, amel ettiklerinize Habîr olmandır.(2)**

Ve Allah üzere tevekkül et. Ve vekîl olarak Allah kâfidir.(3)²⁵⁸⁷

Allah, bir adam için içinde iki kalb kılmamıştır²⁵⁸⁸ **ve kendilerinden zihâr yaptığımız**²⁵⁸⁹ **zevcelerinizi anneleriniz kılmamıştır**²⁵⁹⁰ **ve evlâdlıklarınızı**

²⁵⁸⁵ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) diyor ki: "[يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ اتَّقِ اللَّهَ/Ey Nebî, Allah'a takvâ et]' Bu, yüksektekten aşağı üzerine yapılan bir tenbihtir. Şübhesiz ki O, kulu ve Resûlu'ne bunu emrettiğinde, diğerlerinin de daha evlâ ve daha yaraşır bir yolla bu emre itat etmesi gerekir. 'وَلَا تَطْعُ الْكَافِرِينَ وَالْمُنَافِقِينَ/Ve kâfirlere ve münâfıklara itaat etme!' Yani: Onları dinleme ve onlarla istişâre etme! 'إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلِيمًا' Muhakkak ki Allah Alîm, Hakîm olmandır.] Yani: O, emirlerine tâbi olmana ve O'na itaat etmene en hakk sâhibi olmandır. Şübhesiz O, işlerin neticelerine Alîm'dir, kavillerinde ve fiillerinde Hakîm'dir." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Ahzâb Sûresi, 1. âyetin tefsîrinde]

²⁵⁸⁶ Şeyhulİslâm Ebu'l-Abbâs İbn Teymiyye (رحمه الله) der ki: "[وَاتَّبِعْ مَا يُوحَىٰ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ/Ve Rabbinden sana vahyedilene tâbi ol.]' Nebî'ye, ona vahyettiği Kitâb'a ve Hikmet'e -ki bu onun Sünnet'idir- ittibâ etmesini ve Allah'a tevekkül etmesini emretmiştir." [Ebu'l-Abbâs Takıyyuddîn Ahmed ibn AbdilHalîm ibn Teymiyye, Mecmû'u'l-Fetâvâ, 28. cilt, 441. sayfa]

İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) ise şöyle der: "[وَاتَّبِعْ مَا يُوحَىٰ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ/Ve Rabbinden sana vahyedilene tâbi ol.]' Yani: Kur'ân ve Sünnet'ten (sana vahyedilene tâbi ol)." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Ahzâb Sûresi, 2. âyetin tefsîrinde]

²⁵⁸⁷ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "[وَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ/Ve Allah'a tevekkül et.]' Yani: Allah'a güven. 'وَكَفَىٰ بِاللَّهِ وَكِيلًا/Ve vekîl olarak Allah kâfidir.]' Yani: Muhâfaza edici olarak Allah sana yeter. Şöyle de denilmiştir: Sana rızık veren kefil olarak Allah yeter." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 4. cilt, 256.-257. sayfalar]

²⁵⁸⁸ İbn Kayyim el-Cevziyye (رحمه الله) şöyle demektedir: "[مَا جَعَلَ اللَّهُ لِرَجُلٍ مِنْ قَلْبَيْنِ فِي جَوْفِهِ/Allah, bir adam için içinde iki kalb kılmamıştır]' Bu lafzın altında şunu bulacaksınız ki kalbin ancak bir veçhesi vardır. O bir cihete meylettiği zaman, diğer cihetlere meyletmeyecektir. Kulun, birisiyle Allah'a itaat edip O'nun emirlerine tâbi olacağı ve O'na tevekkül edeceği; diğeriyle ise gayrına itaat edeceği iki adet kalbi yoktur. Bilakis kulun tek bir kalbi vardır. Şayet o, Rabbini tevekkül, muhabbet ve takvâ ile birlemezse, bunları O'nun gayrına sarf edecektir." [Muhammed ibn Ebî Bekr ibn Kayyim el-Cevziyye, Ravdatu'l-Muhibbîn, 308. sayfa]

²⁵⁸⁹ Zihâr hakkında İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) dedi ki: "(Adamın hanımına şöyle demesidir:) 'Sen benim için annemin sırtı gibisin.'" [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Ahzâb Sûresi, 4. âyetin tefsîrinde]

²⁵⁹⁰ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "[وَمَا جَعَلَ أَزْوَاجَكُمْ الَّتِي تَنْظُرُونَ مِنْهُنَّ أُمَّهَاتِكُمْ/Ve kendilerinden zihâr yaptığımız zevcelerinizi analarınız]

oğullarınız kılmamıştır. Bunlar ağızlarınızla söylediklerinizdir.²⁵⁹¹ **Ve Allah, hakkı söyler. Ve O, yola hidâyet eder.**(4)

Onları babaları(na nisbet) ile çağırın. Ve o, Allah indinde daha adâletlidir.²⁵⁹² **Fakat onların babalarını ilmetmiyorsanız, o takdirde onlar sizin Dîn'de kardeşlerinizdir ve dostlarınızdır. Ve hakkında hatâ ettiklerinizde üzerinize bir günâh yoktur ve lâkin kalblerinizin bile bile yaptığında vardır. Ve Allah Gafûr, Rahîm olandır.**(5)

Nebî, mü'minlere nefislerinden evlâdır. Ve zevceleri anneleridir. Ve rahîm sâhibleri,²⁵⁹³ **Allah'ın Kitâb'ında bazısı bazısına mü'minler ve muhâcirlerden evlâdır, dostlarınıza bir mârûf fiil etmeniz müstesnâ.**²⁵⁹⁴ **Bu, Kitâb'ta yazılmış olandır.**(6)

Ve hani nebîlerden mîsâklarını almıştık. Ve senden ve Nûh ve İbrâhîm ve Mûsâ ve Meryem'in oğlu Îsâ'dan. Ve onlardan galîz bir mîsâk almıştık;(7)

Sâdıklara sadâkatlerinden suâl etmek için. Ve kâfirler için elîm bir azâb hazırlamıştır.(8)

kılmamıştır] O eşini senin annen kılmamıştır. Erkek, eşine zihâr yaptığında, şübhesiz ki Allah o hanımı o erkeğin annesi kılmamıştır. Ama Allah bu hususta keffâret tayin etmiştir." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 111. sayfa]

²⁵⁹¹ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, der ki: **وَمَا جَعَلَ [أَبْنَاءَكُمْ/ve evlâdlıklarınızı oğullarınız kılmamıştır]** [Evlâdlığını senin oğlun kılmamıştır. Bir adam birini, kendi oğlu olmadığı hâlde 'oğlum' diye çağırıyorsa işte (bu): **بُنُوكُمْ قَوْلَكُمْ بِأَفْوَاهِكُمْ/Bunlar ağızlarınızla söylediklerinizdir.]**" [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 111. sayfa]

²⁵⁹² İmâm Buhârî (رحمه الله), AbdUllah ibn Ömer (رضي الله عنهما)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: **"Allah Resûlu (صلى الله عليه وسلم)'in azâdlısı Zeyd bin Hârîse (رضي الله عنه)'yı: 'أَدْعُوهُمْ لِأَبَائِهِمْ هُوَ أَقْسَطُ عِنْدَ اللَّهِ/Onları babaları(na nisbet) ile çağırın. Ve o, Allah indinde daha adâletlidir.]'** âyeti nâzil oluncaya kadar Zeyd bin Muhammed/Muhammed'in oğlu Zeyd' diye çağırıyorduk." [Ebu Abdîllah Muhammed bin İsmâîl el-Buhârî, Câmiu's-Sahîh, Kitâbu't-Tefsîr (4782.)]

İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) demiştir ki: **"[أَدْعُوهُمْ لِأَبَائِهِمْ هُوَ أَقْسَطُ عِنْدَ اللَّهِ/Onları babaları(na nisbet) ile çağırın. Ve o, Allah indinde daha adâletlidir.]'** Bu, İslâm'ın ilk dönemlerinde mevcûd olan ve yabancı çocukları evlâd edinip onları kendi oğlu gibi görmeye cevâz veren durumu nesheden bir emirdir. Allah (تبارك وتعالى), bu çocukların neseplerinin öz babalarına nisbet edilmesini emir buyurmıştır. Şübhesiz ki bu, adâlet, hakkaniyet ve iyiliktir." [Ebu'l-Fidâ İsmâîl ibn Umer ibn Kesîr ed-Dimaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Ahzâb Suresi, 5. âyetin tefsirinde]

²⁵⁹³ Şeyh Useymîn (رحمه الله) demiştir ki: **"[وَأُولُوا الْأَرْحَامِ/Ve rahîm sâhibleri]** Akrabalık sâhibleri" [Muhammed bin Sâlih el-Useymîn, Ahzâb Suresi Tefsîri, 65. sayfa]

²⁵⁹⁴ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: **"[لَا أَنْ [أَوْلِيَانَكُمْ مَعْرُوفًا/دostlarınıza bir mârûf fiil etmeniz müstesnâ]** Şirk ehlinden dostlarınıza tavsiyede bulunun. Ve onlar için mîrâs yoktur." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 114. sayfa]

Ey o îmân edenler, Allah'ın üzerinizdeki nîmetini zikredin. Hani size ordular gelmişti de onların üzerine bir rüzgâr ve göremediğiniz ordular irsâl etmiştik. Ve Allah, amel ettiklerinize Basîr olandır.(9)

Hani size fevkinizden ve sizin en aşağınızdan gelmişlerdi. Ve hani gözler kaymış ve kalbler gırtlaklara ulaşmıştı.²⁵⁹⁵ Ve Allah'a (türlü) zanlar ile zanda bulunuyordunuz.(10)²⁵⁹⁶

İşte orada mü'minler ibtilâ edildiler²⁵⁹⁷ ve şiddetli bir zelzele ile sarsıldılar.(11)

Ve hani münâfıklar ve kalblerinde o maraz olanlar diyorlardı ki: 'Allah ve Resûlu bize bir aldatmadan başkasını vaad etmemiştir.'(12)

Ve hani onlardan bir tâife demişti ki: 'Ey Yesrib ehli! Sizin için duracak yer yok. Artık rücû edin.' Ve onlardan bir fırka Nebî'den izin istiyorlardı. Diyorlardı ki: 'Muhakkak ki evlerimiz avrettir.'²⁵⁹⁸ Ve onlar avret değildi. Onlar firâr etmekten başkasını murâd etmiyorlardı.(13)

Ve eğer çevrelerinden üzerlerine dâhil olursa, sonra fitne çıkarmaları istense, elbette onu yaparlardı. Ve onunla az (vakit) dışında kalmazlardı.(14)²⁵⁹⁹

Ve andolsun ki, arkalarına dönmeyeceklerini daha önce Allah'a ahid vermişler idi. Ve Allah'a verilen ahid suâl edilecek olandır.(15)²⁶⁰⁰

²⁵⁹⁵ İmâm Buhârî (رحمه الله), Âişe (رضي الله عنها)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[إِذْ جَاؤُكُمْ مِنْ فَوْقِكُمْ وَمِنْ أَسْفَلَ مِنْكُمْ وَإِذْ زَاغَتِ الْأَبْصَارُ وَبَلَغَتِ الْقُلُوبُ الْحَنَاجِرَ/Hani size fevkinizden ve sizin en aşağınızdan gelmişlerdi. Ve hani gözler kaymış ve kalbler gırtlaklara ulaşmıştı.]" Bu Hendek günüdür." [Ebu Abdîllah Muhammed bin İsmâil el-Buhârî, Câmiu's-Sahîh, Kitâbu'l-Megâzî (4103.)]

²⁵⁹⁶ İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle demektedir: "[وَتَتَّظُنُّونَ بِاللَّهِ الظَّنُونَا/Ve Allah'a (türlü) zanlar ile zanda bulunuyordunuz.]" Yani: Zanlar muhtelif muhtelif oldu. Münâfıklar, Muhammed (صلى الله عليه وسلم) ve ashâbının (رضي الله عنهم) yok olacağı zannına kapıldılar. Mü'minler ise nusret ve zaferin kendileri lehine olacağı zannını beslediler." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 6. cilt, 331. sayfa]

²⁵⁹⁷ İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) der ki: "[إِبْتِلَى/İbtîlâ edildiler]" Yani: Sınandılar." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 3. cilt, 390. sayfa]

²⁵⁹⁸ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[إِنَّ لَهُمْ مَوَاطِنَ يُؤْتَوْنَ فِيهَا/Onların var olan yerleri vardır.]" Evlerimizin soyulmasından korkuyoruz." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 117. sayfa]

²⁵⁹⁹ Yine İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "[وَمَا تَلْبَثُوا بِهَا إِلَّا يَسِيرًا/Onunla az (vakit) dışında kalmazlardı.]" Hesâb ettikleri şeyi nefislerinin hoşnut olacağı kısa bir süre yaparlardı." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 117. sayfa]

²⁶⁰⁰ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "[وَكَانَ عَهْدُ اللَّهِ مَسْئُولًا/Ve Allah'a verilen ahid suâl edilecek olandır.]" Yani: Ondan suâl edileceksiniz." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-

De ki: 'Eğer siz ölüm veya katledilmekten firâr ederseniz, firâr size asla menfaat sağlamaz. Ve o zaman azdan başka metâlandırılmazsınız.'(16)

De ki: 'Kimdir o kimse ki, sizi Allah'tan koruyabilir, eğer Allah sizin için bir kötülük murâd ederse veya sizin için bir rahmet murâd ederse?' Ve kendileri için Allah'ın dûnundan²⁶⁰¹ bir velfî bulamazlar ve ne (de) bir nusret edici.(17)

Allah, sizden alıkoyanları ve kardeşlerine: 'Bize gelin!' diyenleri ilmediyor. Ve zora gelemeszler, azı müstesnâ.(18)²⁶⁰²

Üzerinize kıskançtırlar. Derken korku gelince, ölümden üzerine o baygınlık çöken gibi gözleri dönerek sana nazar ettiklerini görürsün. Böylece korku gidince, hayır üzere kıskançlık ederek sizi keskin diller ile incitirler.²⁶⁰³ İşte onlar îmân etmediler de Allah amellerini boşa çıkardı. Ve bu, Allah üzere kolay olandır.(19)

Hiziblerin gitmediğini hesâb ediyorlar. Ve eğer hizibler gelse, isterler ki bedevî arabaların içinde onlar bulunsunlar,²⁶⁰⁴ haberlerinizden suâl etsinler. Ve eğer içinizde olsalar, azı müstesnâ kıtâl etmezler.(20)

Andolsun ki, sizin için Allah Resûlu'nde güzel bir örnek olmuştur, Allah'ı ve Âhîret Günü'nü umar olanlar ve Allah'ı çok zikredenler için.(21)²⁶⁰⁵

Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 4. cilt, 267. sayfa]

²⁶⁰¹ Şeyh Useymîn (رحمه الله) şöyle demiştir: "[من الله/Allah'ın dûnundan]' Yani: (Allah'ın) gayrından" [Muhammed bin Sâlih el-Useymîn, Ahzâb Suresi Tefsiri, 138. sayfa]

²⁶⁰² İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) dedi ki: "[قَدْ يَعْظُمُ اللَّهُ الْمُعَوِّقِينَ مِنْكُمْ وَالْقَانِلِينَ لِأَخْوَانِهِمْ هَلُمَّ الْيَتَا]/Allah, sizden alıkoyanları ve kardeşlerine: 'Bize gelin!' diyenleri ilmediyor.]" Onlar birbirlerine, firâr etmeyi emrediyorlardı. Bu, engel olma girişimidir. '[وَلَا يَأْتُونَ الْبَاسَ]/Ve zora gelemeszler]' Yani: Kıtâle. '[أَلَا قَبِيلًا]/azı müstesnâ]' Yani: Ancak az bir kısmı sorun çıkarmadan gelir. Çünkü o, Allah'tan gayrı içindir." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîz, 3. cilt, 393. sayfa]

²⁶⁰³ İmâm Beğavî (رحمه الله) demiştir ki: "[أَشْبَحَ عَلَيْكُمْ]/Sizin üzerine kıskançtırlar.]" Allah yolunda infâk etmek ve yardım etmek hususlarında cimridirler. '[فَإِذَا جَاءَ الْخَوْفُ رَأَيْتَهُمْ يَقْظُرُونَ إِلَيْكَ تَدُورُ]' 'Derken korku gelince, gözleri dönerek sana nazar ettiklerini görürsün.]" Başlarındaki gözleri korku ve korkaklıktan dönüyordu. '[كَالَّذِي يُغْشَى عَلَيْهِ مِنَ الْمَوْتِ]' 'Ölümden üzerine o baygınlık çöken gibi' Yani: Ölümden üzerine o baygınlık çöken kimse gibi dönüyordu. Bu şu sebeptendir ki, ölüme yaklaşan ve ölüm emâreleri kendisini kuşatan kimsenin aklı gider, gözleri belerir ve onları kırpmaz bile. '[فَإِذَا ذَهَبَ الْخَوْفُ سَلَفُوا]/Böylece korku gidince incitirler]' Size eziyyet ederler ve emniyet hâlinde size sataşırlar. '[بِالسِّنَةِ حَذَابٍ]/Keskin diller ile]' Sivri diller ile. '[أَشْبَحَ عَلَى الْخَيْرِ]/Hayır üzere kıskançlık ederek]' Ganîmet esnâsında mü'minlere karşı cimrilik ederler." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 6. cilt, 334.-335 sayfalar]

²⁶⁰⁴ İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) şöyle der: "[يُخْشَوْنَ الْأَخْرَابَ لَمْ يَذْهَبُوا وَإِنْ يَأْتِ الْأَخْرَابُ يُؤْذَوْنَ]/Hiziblerin gitmediğini hesâb ediyorlar. Ve eğer hizibler gelse, isterler]' Münâfiklar. '[لَوْ أَنَّهُمْ بَادُونَ فِي الْأَعْرَابِ]/Ki bedevî arabaların içinde onlar bulunsunlar]' Yani: Çölde bedevî arabalarla birlikte." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîz, 3. cilt, 394. sayfa]

Ve mü'minler hizibleri görünce, dediler ki: 'Bu, Allah ve Resûlu'nun bize vaad ettiğidir. Ve Allah ve Resûlu doğru buyurmuştur.' Ve (bu) î mân ve teslîmiyyetten başkasını onlara ziyâde etmemiştir.(22)²⁶⁰⁶

Mü'minlerden Allah üzere verdikleri ahde sadâkat gösteren adamlar vardır. Bu itibarla onlardan kimi sözünü kazâ etmiştir ve onlardan kimi beklemektedir. Ve bir tebdîl ile tebdîl etmemişlerdir.(23)²⁶⁰⁷

(Bu,) Allah'ın sâdıkları sadâkatları ile ödüllendirmesi ve dilerse münâfıklara azâb etmesi veya üzerlerine tevbelelerini kabûl etmesi içindir.²⁶⁰⁸ Muhakkak ki Allah, Gafûr, Rahîm olandır.(24)

Ve Allah o küfredenleri gayzları ile reddetmiş, bir hayra nâil olamamışlardır.²⁶⁰⁹ Ve Allah, kıtâlde mü'minlere kâfi gelmiştir. Ve Allah, Kaviyy, Azîz olandır.(25)

²⁶⁰⁵ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) dedi ki: "Bu âyet-i kerîme, Allah Resûlu (صلی الله علیه وسلم)'in kavillerini, fiillerini ve hâllerini örnek almak husûsunda büyük bir asıldır. Bunun için Allah (تبارک وتعالى) insanlara, Nebî (صلی الله علیه وسلم)'in Ahzâb günü göstermiş olduğu sabrını, dayanıklılığını, sadâkatini ve Rabbi (عز وجل)'den ferahlık bekleyişini örnek almayı emir buyurmuştur. Allah'ın salavâtı ve selâmı Dîn gününe kadar dâima onun üzerine olsun. Bunun için Allahu (تعالى), Ahzâb günü durumları hakkında endişeye kapılan, sıkıntıya düşen, sarsılan ve çalkantıya sürüklenenler için şöyle buyurmuştur: [لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ/Andolsun ki, sizin için Allah Resûlu'nda güzel bir örnek olmuştur] Yani: Ona uysanız, o (صلی الله علیه وسلم)'in niteliklerini kendinize örnek alsanız! Bunun için Allahu (تعالى): [وَالْيَوْمَ الْآخِرُ وَذَكَرَ اللَّهُ كَثِيرًا]/Allah'ı ve Âhîret Günü'nü umar olanlar ve Allah'ı çok zikredenler için] buyurmuştur." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dimaşkı, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîm, Ahzâb Sûresi, 21. âyetin tefsîrinde]

²⁶⁰⁶ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) yine şöyle der: "'وَمَا زَادَهُمْ إِلَّا إِيمَانًا وَتَسْلِيمًا/Ve (bu) î mân ve teslîmiyyetten başkasını onlara ziyâde etmemiştir.'" (Bu,) insanlara ve hallerine nisbetle î mânın ziyâdeleştigi ve kuvvetlendiğine bir delildir, imâmın cumhûrunun: 'Şühbesiz ki o, ziyâdeleşir ve noksanlaşır.' dediği gibi." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dimaşkı, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîm, Ahzâb Sûresi, 22. âyetin tefsîrinde]

²⁶⁰⁷ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'فَمِنْهُمْ [Bu itibarla onlardan kimi sözünü kazâ etmiştir]' Ahdini yerine getirmiş, katledilmiş veya yaşamaya devam etmiştir. [وَمِنْهُمْ مَنْ يَنْتَظِرُ/Ve bir tebdîl ile tebdîl etmemişlerdir]' İçinde cihâd olan günü, ahdini yerine getirmeyi, katledilmeyi veya ona mülâki olma husûsunda sıdkını isbât etmeyi beklemektedir." İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, şöyle demiştir: "'وَمَا بَدَّلُوا تَبْدِيلًا/Ve bir tebdîl ile tebdîl etmemişlerdir.'" Dîn'lerinde şikâyetçi olmadılar, tereddüte düşmediler ve onu başka bir şeyle de değiştirmediler." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 121. sayfa]

²⁶⁰⁸ İmâm AbdurRezzâk (رحمه الله) sahîh bir isnâd ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'وَيُعَذِّبُ الْمُنَافِقِينَ إِن شَاءَ أَوْ يَتُوبَ عَلَيْهِمْ/Ve dilerse münâfıklara azâb etmesi veya üzerlerine tevbelelerini kabul etmesi içindir]' Dilerse onlara azâb eder veya onları nifâktan î mîne çıkarır." [Ebu Bekr AbdurRezzâk bin Hemmâm es-San'ânî, Tefsîru AbdurRezzâk, 3. cilt, 115. sayfa]

²⁶⁰⁹ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "'وَرَدَّ اللَّهُ الَّذِينَ كَفَرُوا بِغَيْظِهِمْ/Ve Allah o küfredenleri gayzları ile reddetmiştir]' Yani: Allah onları reddetti ve onlar Muhammed (صلی الله علیه وسلم)'den ve ashâbından intikâm alamadılar. Onların maksadı yok etmek idi. 'لَمْ يَنَالُوا/Nâil olamamışlardır]' Yani: Murâd ettikleri şeyde zafere ulaşamadılar." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-

Ve Kitâb ehlerinden onlara o arka çıkanları kalelerinden indirmiştir ve kalblerine korku salmıştır. Bir fırkayı katlediyordunuz ve bir fırkayı esîr ediyordunuz.(26)

Ve sizi, arâzilerine ve diyârlarına ve mallarına ve ayak basmadığınızı arâzilerine vâris yapmıştır. Ve Allah, her şey üzerine Kadîr olandır.(27)

Ey nebî! Zevcelerine de ki: 'Eğer dünyâ hayâtını ve ziynetini murâd ediyor iseniz, o halde gelin sizi metâlandırayım ve güzel bir salıvermeyle sizi salıvereyim.'(28)

'Ve eğer siz, Allah'ı ve Resûlu'nu ve Âhiret Diyârı'nı murâd ediyor iseniz, o takdirde muhakkak ki Allah, sizden muhsinât²⁶¹⁰ için azîm bir ecir hazırlamıştır.'(29)

Ey Nebî'nin kadınları, sizden kim bir mübeyyin bir fuhşîyyât ile gelirse, ona azâb iki kat katlanır. Ve bu, Allah üzere kolay olandır.(30)

Ve sizden kim Allah'a ve Resûlu'ne kunût eder²⁶¹¹ ve sâlih amel işlerse, ona ecrini iki defa veririz. Ve onun için kerîm bir rızık hazırlamışsıdır.(31)

Ey Nebî'nin kadınları! Kadınlardan biri gibi değilsiniz. Eğer takvâ ederseniz, artık sözü yumuşak söylemeyin de o kalbinde bir maraz olan tamah etmesin. Ve mârûf söz söyleyin.(32)

Ve evlerinizde oturun ve evvelki câhiliyye açılıp saçılmasıyla açılıp saçılmayın. Ve namazı ikâme edin ve zekâtı verin. Ve Allah'a ve Resûlu'ne itaat edin. Ehli Beyt, Allah sizden ancak ricsi²⁶¹² gidermeyi ve sizi tathîr bir şekilde tâhir etmeyi murâd ediyor.(33)²⁶¹³

Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 4. cilt, 272. sayfa]

²⁶¹⁰ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) yine şöyle demektedir: "[محسنات/Muhsinât] Onlar, Allah'ı, Resûlünü ve Âhiret yurdunu seçen muhsine/iyi hanımlardır." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 4. cilt, 277. sayfa]

²⁶¹¹ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) yine der ki: "[كُنُوت/Kunût eder]" Taat üzere devamlılıktır. Namazdaki kunût da bu minvâl üzere olup: 'Duâda devamlılık' anlamına gelmektedir." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, 4. cilt, Tefsîru'l-Kur'ân, 278. sayfa]

²⁶¹² İbn Ebî Zemenîn (رحمه الله) şöyle demiştir: "[الْرِجْس/Rics]" Yani: Şeytân. Ve bazıları şöyle demiştir: "[الْرِجْس/Rics]" Günâhtır. Lugâtta: '[الْرِجْس/Rics]' Yiyecek ve amellerden tiksinti duyulan pis olan her şeydir veya fuhşîyyâtıdır." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 3. cilt, 398. sayfa]

²⁶¹³ Şeyh Useymîn (رحمه الله) dedi ki: "Burada Ehl-i Beyt için tefsîrimiz âyetin siyâkının tâyin ettiği üzere Resûl (صلی الله علیه وسلم)'in zevceleridir. Bu kavlimiz ise âyeti siyâkından çıkarıp Allah (عز

Ve evlerinizde Allah'ın âyetleri ve Hikmet'ten²⁶¹⁴ tilâvet edileni tezekkür edin.²⁶¹⁵ Muhakkak ki Allah, Lâtif, Habîr olandır.(34)

Muhakkak ki, müslüman erkekler ve müslüman kadınlar ve mü'minler ve mü'mineler ve kânit erkekler ve kânit kadınlar²⁶¹⁶ ve sâdıklar ve sâdıkalara ve sabreden erkekler ve sabreden kadınlar ve huşû duyan erkekler ve huşû duyan kadınlar ve sadaka veren erkekler ve sadaka veren kadınlar ve oruç tutan erkekler ve oruç tutan kadınlar ve ferclerini muhâfaza eden erkekler ve (ferclerini) muhâfaza eden kadınlar ve Allah'ı çok zikreden erkekler ve (çok) zikreden kadınlar, onlar için Allah bir mağfiret ve azîm bir ecir hazırlamıştır.(35)

Ve bir mü'min ve ne (de) bir mü'mine için, Allah ve Resûlu bir işe kazâ ettiğinde, onlar için işlerinde muhayyerliğin olması mümkün değildir.²⁶¹⁷ Ve

İِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ [وَجَل]nin kelâmını ayırıştırarak râfîzilere muhâlifdir. Nitekim onlar derler ki: "[وَجَل] Allah sizden ancak ricâsı gidermeyi ve sizi tathîr bir şekilde tâhir etmeyi murâd ediyor]" Allah burada sadece Âl-i Beyt'ten dört (kişiyi, yani Ali, Fatîma, Hasan ve Hüseyin'i) murâd etmiştir. Resûl (صلى الله عليه وسلم)'in zevcelerine gelince, Allah onlardan kiri izâle etmeyi murâd etmiyor.' İşte bu sebepten dolayı Âişe (رضي الله عنها)'ya -ve (bundan) Allah'a sığınınız- fuhuş iftirası atarlar ve bu yaptıklarına aldırış bile etmezler.

Ve ben, kardeşimiz İhsân İlahî Zahîr (رحمه الله)'ın şîadan bir adama reddiye verdiği bir (ses kaydı) kasetini dinledim. Bu âyet hakkında şiddet ve kuvvetle kelâm ediyor ve şöyle diyordu: 'Bu âyeti sırf dört Âl-i Beyt'e sarfeden kimsenin ne arab dilinden ne de kelâm üslûplarından bir haberi vardır. Yoksa o bu âyeti, mü'minlerin annelerine yöneltilmiş tüm bu âyetlerin arasından nasıl ayırıştırıp çıkarır?!" [Muhammed bin Sâlih el-Useymin, Ahzâb Sûresi Tefsiri, 236.-237. sayfalar]

²⁶¹⁴ İbn Nasr el-Mervezî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[وَالْحِكْمَةُ/Ve Hikmet]" Yani: Sünnet, bununla üzerlerine nîmette bulunulmuştur." [Ebu Abdîllah Muhammed bin Nasr bin Yahyâ el-Mervezî, Kitâbu's-Sunne, 266. sayfa (423.)]

²⁶¹⁵ İbn Batta el-Ukberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile yine Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[وَالْحِكْمَةُ/Ve evlerinizde Allah'ın âyetleri ve Hikmet'ten tilâvet edileni tezekkür edin.]" (Tilâvet edilen) Kur'ân ve Sünnet'tir." [Ebî Abdîllah Ubeydullah ibn Muhammed ibn Batta el-Ukberî, el-İbâne an Şeriatil-Fırkatil-Nâciyye, 1. cilt, 345. sayfa (218.)]

Şeyhulİslâm Ebu'l-Abbâs İbn Teymiyye (رحمه الله) ise şöyle demiştir: "[وَالْحِكْمَةُ/Hikmet]" Sünnet'tir. Çünkü Allah, Nebîsinin zevcelerine, evlerinde tilâvet edilen Kitâb ve Hikmet'i tezekkür etmelerini emir buyurmuştur. '[وَالْحِكْمَةُ/Ve evlerinizde Allah'ın âyetleri ve Hikmet'ten tilâvet edileni tezekkür edin.]" (Tilâvet edilen) Kur'ân'dır. Resûlün bunun dışında tilâvet ettiği ise Sünnet'tir." [Ebu'l-Abbâs Takıyyuddîn Ahmed ibn AbdilHalîm ibn Teymiyye, Mecmû'u'l-Fetâvâ, 1. cilt, 6. sayfa]

²⁶¹⁶ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) şöyle der: "[وَالْكَانِتِينَ وَالْكَانِتَاتِ/Ve kânit erkekler ve kânit kadınlar]" İtaat eden erkekler ve itaat eden kadınlar." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 4. cilt, 283. sayfa]

²⁶¹⁷ İmâm Hâkim (رحمه الله), Haşîm bin Cubeyr (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, şöyle demiştir: "Tâvus (رحمه الله) ikindiden sonra iki rekat namaz kılar, bunun üzerine İbn Abbâs (رضي الله عنهما) ona dedi ki: 'Bunu terk et.' O da dedi ki: 'Birakmam.' O zaman İbn Abbâs dedi ki: 'Bu durumda gerçek şu ki Nebî (صلى الله عليه وسلم) ikindiden sonra namaz kılmaktan nehyetmiştir. Ve (bundan) azâb mı görürsün veya ecir mi alırsın bilmiyorum. Çünkü Allah (سبحانه وتعالى): '[وَمَا كَانَ لِمُؤْمِنٍ وَلَا مُؤْمِنَةٍ إِذَا قَضَى اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَمْرًا أَنْ يَنْصِرُوا فِي الْحَرْبِ] Ve bir mü'min ve ne (de) bir mü'mine için, Allah ve Resûlu bir işe kazâ ettiğinde, onlar için işlerinde muhayyerliğin olması mümkün değildir.'" [Ebu Abdîllah Muhammed bin Abdîllah el-Hâkim en-Nisâbü'rî, el-Müstedrek ale's-Sahîhayn (1/110); Hâkim eserin sahîh olduğunu belirtmiş ve Zehebî ona muvâfakat etmiştir.]

kim, Allah'a ve Resûlu'ne isyân ederse, artık mübîn bir dalâletle dalâlete düşmüş olur.(36)

Ve hani sen Allah'ın üzerine o nîmetlendirdiğine ve senin üzerine nîmet verdiği diyordun ki: 'Zevcenin üzerinde tut. Ve Allah'a takvâ et.' Ve Allah'ın açığa çıkaracağını nefsinde gizliyordun ve insanlardan haşyet duyuyordun. Ve Allah haşyet duyulmaya ehaktır. Nihâyet Zeyd ondan bağını kazâ ettiğinde,²⁶¹⁸ onu sana tezvîc ettik ki,²⁶¹⁹ mü'minler üzerine, evlâdlıklarının, onlardan bağını kazâ ettiklerinde zevceleri(yle evlenmeleri)nde, bir zorluk olmaması için.²⁶²⁰ Ve Allah'ın emri fiil edilmiş olandır.(37)

Nebî'nin üzerine, Allah'ın ona farz ettiğinde bir güçlük olmaz. (Bu,) daha önce o geçenler içinde Allah'ın Sünnetidir. Ve Allah'ın emri, takdîr edilmiş bir kader olandır.(38)

Onlar ki, Allah'ın risâletlerini tebliğ ederler ve O'ndan haşyet duyarlar ve Allah'tan başka birinden haşyet duymazlar. Ve hesâb görücü olarak Allah kâfidir.(39)

İbn Kesîr (رحمه الله) dedi ki: "Bu âyet tüm işlerde umûmîdir. Ve şöyle ki: Eğer Allah ve Resûlu bir şeye hükmederse, o zaman hiç kimsenin bu hükme muhâlefet etme hakkı da yoktur; bu hükmün yerine başka birinin ihtiyârını/tercihini, rey veya kavlini alma hakkı da yoktur." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dimaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Ahzâb Sûresi, 36. âyetin tefsîrinde]

²⁶¹⁸ Şeyh Useymîn (رحمه الله) demiştir ki: "[فَلَمَّا قَضَىٰ زَيْدٌ مِنْهَا وَطَرًا/Nihâyet Zeyd ondan bağını kazâ ettiğinde]' Yani: Artık ona ihtiyâci ve râğbeti kalmadığında. Bu da Zeyd (رضي الله عنه)'ın, hanımını gönüllü olarak boşamış olduğu delildir. Zeyd'in ona artık râğbeti kalmamıştı. Zeyd onu baskı ve ikrâh altında kalarak değil, gönüllü olarak boşamıştı." [Muhammed bin Sâlih el-Useymîn, Ahzâb Sûresi Tefsîri, 302. sayfa]

²⁶¹⁹ İmâm Buhârî (رحمه الله), Enes bin Mâlik (رضي الله عنه)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "Zeyneb binti Cahş (رضي الله عنها), Nebî (صلى الله عليه وسلم)'in zevceleri arasında iftihâr ederek şöyle dermiş: 'Sizi ehliniz tezvîc etti/evlendirdi ve beni yedi semânın fevkinden Allah tezvîc etti.'" [Ebu Abdillâh Muhammed bin İsmâil el-Buhârî, Câmiu's-Sahîh, Kitâbu't-Tevhîd (7421.)]

²⁶²⁰ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) der ki: "[لَا يَكُونُ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ حَرَجٌ فِي أَزْوَاجِ أَدْعِيَائِهِمْ إِذَا قَضَوْا مِنْهُنَّ وَطَرًا/Mü'minler üzerine, evlâdlıklarının, onlardan bağını kestiklerinde zevceleri(yle evlenmeleri)nde, bir zorluk olmaması için]' Yani: 'Biz onun seninle evlenmesini mübâh kıldık, şundan dolayı böyle fiil ettik: Mü'minler üzerine evlâdlıklarının, talak verdikleri hanımlarla evlenmelerinde bir zorluk olmadığı bilinsin.' Çünkü Allah Resûlu (صلى الله عليه وسلم) nübuuvetten önce Zeyd bin Hârîse'yi evlâd edinmişti ve ona: 'Zeyd bin Muhammed/Muhammed'in oğlu Zeyd' deniliyordu. Nihâyet Allah (سبحانه وتعالى) şöyle buyurarak bu nisbeti kesip kopardı: '[وَمَا جَعَلَ أَدْعِيَائَكُمْ] /Bunlar ağızlarınızla söylediklerinizdir. Ve Allah, hakkı söyler. Ve O, yola hidâyet eder.'], '[أَدْعَوْهُمْ] /Onları babaları(na nisbet) ile dâvet edin. Ve o, Allah indinde daha adâletlidir.]' [Ahzâb Suresi, 4-5. âyetler] Bu hüküm, Allah Resûlu (صلى الله عليه وسلم) ile, Zeyd bin Hârîse (رضي الله عنه) tarafından boşanmış olan Zeyneb binti Cahş (رضي الله عنها)'nın evlendirilmesinin vukû bulması ile zâid olarak beyân ve tekid edilmiştir." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dimaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Ahzâb Sûresi, 37. âyetin tefsîrinde]

Muhammed, adamlarınızdan birinin babası değildir ve lâkin Allah'ın Resûlu ve nebîlerin hâtemidir.²⁶²¹ **Ve Allah, her şeye Âlîm olandır.(40)**

Ey o îmân edenler! Allah'ı çok zikirle zikredin.(41)

Ve O'nu sabah ve akşam tesbîh edin.(42)

O, O ki, sizi zulmetlerden nûra ihrâc etmek için üzerinize salât eder ve melekleri (de).²⁶²² **Ve (O,) mü'minlere Rahîm olandır.(43)**

O'na mülâki olacakları gün esenlik dilekleri Selâm'dır. Ve onlar için kerîm bir ecir hazırlamıştır.(44)

Ey Nebî! Muhakkak ki Biz, seni bir şâhid olarak ve bir mübeşşir olarak ve bir nezîr olarak irsâl ettik.(45)

Ve O'nun izni ile Allah'a bir dâvetçi²⁶²³ **ve nûrlandıran bir ışıık.(46)**

Ve mü'minlere -Allah'tan onlar için büyük bir fazlın olduğunu- tebşîr et.(47)

Ve kâfirlere ve münâfıklara itaat etme ve eziyetlerine aldırma. Ve Allah üzere tevekkül et. Ve vekîl²⁶²⁴ **olarak Allah kâfidir.(48)**

Ey o îmân edenler, mü'minleri nikâhlayıp, sonra onlara temâs etmeden talâk vererseniz, artık sizin için onlar üzerinde sayacağınız bir iddet yoktur. O hâlde onları metâlandırın ve onları güzel bir bırakışla bırakın.(49)²⁶²⁵

²⁶²¹ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[مَا مُحَمَّدٌ أَبَا أَحَدٍ مِنْ رِجَالِكُمْ /Muhammed, adamlarınızdan birinin babası değildir]' (Bu) Zeyd hakkında inzâl edilmiştir, muhakkak ki o, o Nebî (صلی الله علیه وسلم)'in öz oğlu değildi. Andolsun ki onun kendi erkek evlâdı dünyâya gelmiştir. Şübhesiz ki o, Kâsım'ın ve İbrâhim'in ve Tayyib'in ve Mutahhar'ın babasıdır. "[وَلَكِنْ رَسُولُ اللَّهِ وَخَاتَمُ النَّبِيِّينَ /Ve lâkin Allah'ın Resûlu ve nebîlerin hâtemidir]' Yani: Onların sonuncusudur." [Hikmet bin Beşir Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 131. sayfa]

²⁶²² Şeyh Useymîn (رحمه الله) demiştir ki: "[O, O ki, üzerinize salât eder]' Yani: Size rahmet eder. "[وَمَلَائِكَتُهُ /Ve melekleri]' Yani: Size istiğfâr ederler. Müfessirler: "[الصَّلَاةُ /Salât]' (kelimesini) Allah'a nisbet edildiğinde 'rahmet' olarak ve meleklerle nisbet edildiğinde 'istiğfâr' olarak tefsîr ederler." [Muhammed bin Sâlih el-Useymîn, Ahzâb Suresi Tefsîri, 327. sayfa]

²⁶²³ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "[وَدَاعِبًا /Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 20. cilt, 281. sayfa]

²⁶²⁴ Ebu'l-Muzaffar es-Sem'ânî (رحمه الله) şöyle demektedir: "[وَكَائِلًا /Vekîl]' Yani: Muhâfaza edici." [Ebu'l-Muzaffar Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 4. cilt, 294. sayfa]

²⁶²⁵ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا تَكَحَّطَ الْمُؤْمِنَاتُ ثُمَّ طَلَّقْتُمُوهُنَّ مِنْ قَبْلِ أَنْ تَمْسُوهُنَّ فَمَا لَكُمْ عَلَيْهِنَّ مِنْ عَدَاةٍ تَعْتَدُونَهَا /Ey o îmân edenler, mü'minleri nikâhlayıp, sonra onlara temâs etmeden talâk vererseniz, artık sizin

Ey Nebî, muhakkak ki Biz, sana o ücretlerini²⁶²⁶ verdiği zevcelerini ve Allah'ın üzerine ifâ ettiklerinden sağ elinin mâlik oldukları ve seninle beraber o hicret eden amcanın kızlarını ve halalarının kızlarını ve dayının kızlarını ve teyzelerinin kızlarını sana helâl kıldık. Ve mü'mine bir kadın nefsinı Nebî'ye hibe ederse, Nebî (de) onu nikâhlamayı murâd ederse, onu mü'minlerin dûnundan hâlisaten sana (helâl kıldık). (Mü'minlerin) zevceleri ve sağ ellerinin mâlik oldukları hakkında üzerlerine ne farz ettiğimizi ilmederiz. (Bu,) üzerine bir zorluk olmaması içindir. Ve Allah, Gafûr, Rahîm olandır.(50)

Onlardan dilediğini geri bırakırsın ve dilediğini kendine alırsın. Ve azlettiklerinden arzu ettiğini (almanda) böylece üzerine bir günâh yoktur. Bu onların gözlerinin aydın olması²⁶²⁷ ve hüznlenmemeleri ve hepsinin onlara verdiği râzı olmaları için ednâdır. Ve Allah, kalblerinizdekini ilmeder. Ve Allah Âlîm, Halîm olandır.(51)

Bunun ardından, sana (başka) kadınlar helâl değildir ve ne (de) onları (başka) zevceler ile -velev ki güzellikleri hoşuna gitse- tebdîl etmek, sağ elinin mâlik oldukları müstesnâ. Ve Allah her şey üzerine Rakîb olandır.(52)²⁶²⁸

Ey o îmân edenler, Nebî'nin evlerine dâhil olmayın, sizin için taama -vaktine nazar etmeksizin- izin verilmesi müstesnâ. Ve lâkin dâvet edilerseniz, artık dâhil olun. Nihâyet taam ettiğinizde, hemen dağılın. Sohbet için beklemeyin. Muhakkak ki bu, Nebî'ye eziyet etmiş olur, fakat sizden hayâ ediyor. Ve Allah hakktan hayâ etmez. Ve eğer onlardan bir metâ isterseniz, artık hicâbın

için onlar üzerinde sayacağınız bir iddet yoktur [Bir kadını nikâhlayıp da kendisine temâs etmeden o kadını boşayan erkek hakkındadır. Bu şekilde boşanmış olan bir kadın, kendisini boşayan erkekten ayrılır ve dilediği kimse ile evlenebilmek için iddet süresinin geçmesini beklemesi gerekmez. 'فَمَتَّوْهُنَّ وَسَرَاحَهُنَّ سَرَاحًا جَمِيلًا'/O hâlde onları metâlandırın ve onları güzel bir bırakışla bırakın]' Eğer erkek, o kadın için bir mehrin adını koymuşsa, o kadına ancak bu mehrin yarısını verir. Eğer erkek, bu kadına herhangi bir mehr tâyin etmemiş ise, gücü yettiği oranda kadını metâlandırır. Ve işte 'güzelce salıverme' denilen durum budur." [Hikmet bin Beşîr Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 134. sayfa]

²⁶²⁶ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) şöyle dedi: "'أَجُورَهُنَّ'/Ücretlerini" Yani: Mehirlelerini." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 4. cilt, 295. sayfa]

²⁶²⁷ Şeyh Useymîn (رحمه الله) demiştir ki: "'أَنْ تَقَرَّ أَعْيُنُهُنَّ'/Gözlerinin aydın için olması ednâdır' Durumun bu vecih üzere vâki olması, onların gözlerinin aydın olması için en münâsib olanıdır. Çünkü bu husûstaki hükmün tercihinin Allah (عز وجل)'ye ait olduğunu bildikleri zaman, onların gözleri aydın olur." [Muhammed bin Sâlih el-Useymîn, Ahzâb Süresi Tefsîri, 396. sayfa]

²⁶²⁸ Şeyh Sa'dî (رحمه الله) der ki: "'وَكَانَ اللَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ رَقِيبًا'/Ve Allah her şey üzerine Rakîb olandır.'" Yani: İşleri murâkabe eden, onların nereden gelip nereye gittiğini bilen, en mükemmel nizâm ve en güzel muhkemlik ile onların tedbîrini ikâme edendir." [Abdurrahmân bin Nâsır es-Sa'dî, Teysîru'l-Kerîmu'r-Rahmân fî Tefsîri Kelâmi'l-Mennân, 786. sayfa (tek cilt olarak basım)]

arkasından isteyin.²⁶²⁹ Bu, sizin kalbiniz ve onların kalbi için daha tâhirdir. Ve sizin için Allah Resûlu'ne eziyyet etmeniz ve ne (de) onun ardından zevcelerini nikâhlamanız ebeden olamaz. Muhakkak ki bu, Allah indinde âzimdir.(53)

Eğer bir şeyi açıklar veya gizlerseniz, o takdirde muhakkak ki Allah her şeye Âfım olandır.(54)

Üzerlerine babalarında bir günâh yoktur ve ne oğullarında ve ne kardeşlerinde ve ne kardeşlerinin oğullarında ve ne kız kardeşlerinin oğullarında ve ne kadınlarında ve ne (de) sağ ellerinin mâlik olduklarında.²⁶³⁰ Ve Allah'a takvâ edin. Muhakkak ki Allah, her şey üzerine Şehîd²⁶³¹ olandır.(55)

Muhakkak ki Allah ve melekleri Nebî üzerine salât ederler. Ey o îmân edenler, onun üzerine salât edin ve teslîmiyyetle selâm verin.(56)²⁶³²

Muhakkak ki Allah ve Resûlu'ne o eziyyet edenler, Allah onlara dünyâ ve Âhîret'te lânet etmiştir ve onlar için alçaltıcı bir azâb hazırlamıştır.(57)

Ve mü'minler ve mü'minelere kesbetmediklerinden dolayı o eziyyet edenler, bu durumda bir buhtân ve mübîn bir günâh yüklenmişlerdir.(58)

²⁶²⁹ İmâm Beğavî (رحمه الله) demiştir ki: "'وَإِذَا سَأَلْتُمُوهُنَّ مَتَاعًا فَسَيُؤْتِيَنَّ مِنْ وَرَاءِ حِجَابٍ)' /Ve eğer onlardan bir metâ isterseniz, artık hicâbın arkasından isteyin]' Yani: Örtünün arkasından. Böylece 'Hicâb Âyeti'nin ardından bir kişinin Allah Resûlu (صلی الله علیه وسلم)'in hanımlarından bir kadına -peçeli olsun veya peçesiz- bakması olamaz." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 6. cilt, 370. sayfa]

²⁶³⁰ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın bu âyet hakkında şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "Böylelikle kadınlara, âyette zikredilen kimselerden hicâblanmaları gerekmediği ruhsatı verilmiştir." [Hikmet bin Beşîr Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 140. sayfa]

²⁶³¹ İbn Kayyim el-Cevziyye (رحمه الله) şöyle der: "'[شَهِيدًا/Şehid]' Tüm sesleri işitir, gizlisini ve açığını. Ve O, tüm mevcudâtı görür, irisini ufağını, küçüğünü ve büyüğünü. Ve O'nun ilmi her şeyi ihâta etmiştir." [Muhammed ibn Ebî Bekr ibn Kayyim el-Cevziyye, Medâricu's-Sâlikîn, 3. cilt, 266. sayfa]

²⁶³² İmâm Buhârî (رحمه الله), Ebu'l-Âliye (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "Allah'ın salâtı, meleklerin indinde onun üzerine senâ etmesidir. Ve meleklerin salâtı duâdır." İbn Abbâs (رضي الله عنه)'nın (ise) şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[يُصَلُّونَ/Salât ederler]' Bereket dilerler." Devamla İmâm Buhârî (رحمه الله) Ka'b ibn Ucre (رضي الله عنه)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "Ey Allah'ın Resûlü! Sana selâm vermeyi biliyoruz. Ama senin üzerine salât nasıldır? Allah Resûlu (صلی الله علیه وسلم) 'اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ كَمَا صَلَّيْتَ عَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ، اللَّهُمَّ بَارِكْ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ كَمَا بَارَكْتَ عَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ' (وَسَلَّمَ) 'Deyin ki: '['اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ كَمَا صَلَّيْتَ عَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ، اللَّهُمَّ بَارِكْ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ كَمَا بَارَكْتَ عَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ' Allah'ım! Muhammed'e ve Muhammed'in âline salât eyle, İbrâhîm'in âline salât ettiğin gibi. Muhakkak ki Sen, Hamîd'sin, Mecîd'sin. Allah'ım! Muhammed'i ve Muhammed'in âlini mübârek kıl, İbrâhîm'in âlini mübârek kıldığın gibi. Muhakkak ki Sen, Hamîd'sin, Mecîd'sin.]' buyurdu." [Ebu Abdîllah Muhammed bin İsmâîl el-Buhârî, Câmiu's-Sahîh, Kitâbu't-Tefsîr (4797. ve öncesi)]

Ey Nebî, zevcelerine ve kızlarına ve mü'minlerin kadınlarına söyle, cilibâblarından üzerlerine salsınlar. Bu, onların tanınmaları için ednâdır.²⁶³³ Böylece eziyyet edilmezler.²⁶³⁴ Ve Allah, Gafûr, Rahîm olandır.(59)

Eğer münâfıklar ve o kalblerinde marâz bulunanlar ve şehirde kötü haberler yayanlar nihâyetlendirmezlerse, elbette seni onların üzerine musallat edeceğiz.²⁶³⁵ Sonra -az hâric- orada sana komşu kalamazlar.(60)

Mel'unlar olarak, nerede bulunurlarsa yakalanırlar ve bir katletmekle katledilirler.(61)

(Bu,) daha önce o geçenler içinde Allah'ın Sünnetidir.²⁶³⁶ Ve Allah'ın Sünneti için asla bir tebdîl bulamazsın.(62)

İnsânlar sana Saat'ten²⁶³⁷ suâl ediyorlar. De ki: 'Onun ilmi ancak Allah indindedir.' Ve ne bilirsin, umulur ki Saat yakında olur.(63)

Muhakkak ki, Allah kâfirlere lânet etmiştir ve onlar için bir çılgın alev hazırlamıştır.(64)

Onun içinde ebeden muhalledlerdir. Bir velî bulamayacaklardır ve ne (de) bir nusret edici.(65)

Ateşin içinde yüzlerinin çevrileceği gün. Derler ki: 'Ah, keşke biz Allah'a itaat etseydik ve Resûl'e itaat etseydik.'²⁶³⁸(66)

²⁶³³ Şeyh Useymîn (رحمه الله) demiştir ki: "[ذَلِكَ أَدْنَى/Bu ednâdır]" Daha uygundur." [Muhammed bin Sâlih el-Useymîn, Ahzâb Suresi Tefsîri, 487. sayfa]

²⁶³⁴ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) dedi ki: "Allahu (تعالى), Resûlu (صلى الله عليه وسلم)'e müslüman mü'mine kadınlara, hâssaten şereflerinden dolayı zevceleri ve kızlarına, üzerlerine cilibâblarından -câhiliyye simgelerinden ve cariyeye simgelerinden ayrılabilmesi için- salmalarını emretmesini buyuruyor. Ve cilibâb, hımârın/örtünün üzerindeki ridâdır." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Ahzâb Sûresi, 59. âyetin tefsirinde]

²⁶³⁵ Bu açıklama İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'ya aittir. İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[لَنُغْرِيَنَّكَ/Lenuğriyenneke]" Elbette seni onların üzerine musallat edeceğiz." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 144. sayfa]

²⁶³⁶ Ebu Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "[سُنَّةَ اللَّهِ الَّتِي خَلَوْا مِنْ قَبْلُ/(Bu,) daha önce o geçenler içinde Allah'ın Sünnet'idir.]" Ve bu fiilin mislini (bundan önce de) fiil etmişlerdir." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 4. cilt, 308. sayfa]

²⁶³⁷ Şeyh Useymîn (رحمه الله) diyor ki: "[السَّاعَةِ/Saat]" Kıyâmet'tir." [Muhammed bin Sâlih el-Useymîn, Lukmân Sûresi Tefsîri, 202. sayfa]

²⁶³⁸ İbn Kayyim el-Cevziyye (رحمه الله) şöyle demektedir: "(Bu) topluluk o zaman Allah (سبحانه)'ya itaat etmeyi ve Resûlu (صلى الله عليه وسلم)'e itaat etmeyi temennî edecek, (ama) bu onlara bir menfaat sağlamayacaktır." [Muhammed ibn Ebî Bekr ibn Kayyim el-Cevziyye, er-Risâletu't-Tebûkiyye, 52. sayfa]

Ve derler ki: 'Rabbimiz, muhakkak ki biz sâdatlarımıza ve büyüklerimize itaat ettik,²⁶³⁹ böylece bizi yoldan dalâlete düşürdüler.(67)²⁶⁴⁰

Rabbimiz, onlara azâbtan iki kat ver ve onlara büyük bir lânetle lânet et.(68)

Ey o îmân edenler, Mûsâ'ya o eziyyet edenler gibi olmayın. Nihâyet Allah onu, onların dediklerinden temize çıkardı. Ve Allah indinde itibarlı idi.(69)

Ey o îmân edenler, Allah'a takvâ edin ve doğru söz söyleyin.(70)²⁶⁴¹

Sizin için amellerinizi ıslâh etsin ve sizin için günâhlarınızı mağfîret buyursun. Ve kim Allah'a ve Resûlu'ne itaat ederse, artık (o) azîm bir başarıyla başarıya ulaşmıştır.(71)

Muhakkak ki Biz, emâneti semâlar ve arz ve dağlar üzerine arz ettik de onu yüklenmekten kaçındılar ve ondan çekindiler. Ve onu insân yükledi. Muhakkak ki o, çok zâlim, çok câhil olandır.(72)

(Bu,) Allah'ın, münâfıklara ve münâfıkalara ve müşriklere ve müşrikelere azâb etmesi ve mü'minler ve mü'mineler üzerine tevbelerini kabûl etmesi içindir. Ve Allah, Gafûr, Rahîm olandır.(73)

²⁶³⁹ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[رَبَّنَا إِنَّا أَعْطَيْنَا سَادَتَنَا وَكِبْرَاءَنَا/Rabbimiz, muhakkak ki biz sâdatlarımıza ve büyüklerimize itaat ettik]' Yani: Şerr ve şirkte reislerimize (itaat ettik)." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 146. sayfa]

²⁶⁴⁰ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) şöyle demiştir: "[فَاصْلُوا السَّبِيلَ/Böylece bizi yoldan dalâlete düşürdüler]' Mânâsı: Bizi hakk yoldan alıkoydular." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 4. cilt, 309. sayfa]

²⁶⁴¹ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[اتَّقُوا اللَّهَ/Allah'a takvâ edin ve doğru söz söyleyin.]" Yani: Âdil (söz söyleyin). (Devamla) Katâde şöyle demiştir: Yani konuşurken ve amel ederken her zaman doğru söz söyleyin. '[السَّيِّدِ/Sedîd]' Sıdk/doğruluk." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 147. sayfa]

34. SEBE SÛRESİ (54 âyettir)

Allah'ın ismi ile, Rahmân, Rahîm

Hamd, Allah içindir. O ki, semâlardakiler ve arzdakiler O'nundur. Ve Âhiret'te hamd O'nundur. Ve O, Hakîm'dir, Habîr'dir.(1)

Arza gireni ve ondan hurûc edeni ve semâdan nüzûl edeni ve oraya yükseleni ilmeder. Ve O, Rahîm'dir, Gafûr'dur.(2)

Ve o küfredenler dedi ki: 'Saat²⁶⁴² bize gelmez.' De ki: 'Bilakis, gaybı ilmeden Rabbime andolsun ki elbette size gelecektir. O'ndan semâlarda zerre miskâli gizli kalmaz ve ne (de) arzda. Ve bundan daha küçük yoktur ve ne (de) daha büyük, mübîn bir Kitâb'ta olmasın.'(3)

(Bu,) o îmân edenler ve sâlih amel işleyenleri ödüllendirmesi içindir. İşte onlar, onlar içindir bir mağfiret ve bir kerîm rızık.(4)²⁶⁴³

Ve âyetlerimizde âciz bırak(maya kalkış)ıcılar olarak o sa'y edenler, işte onlar, onlar için, elîm kötü bir azâb vardır.(5)²⁶⁴⁴

Ve o ilim verilenler görürler ki, Rabbinden sana o inzâl edilen, o hakktır.²⁶⁴⁵
Ve Azîz, Hamîd'in Sırâtı'na hidâyet eder.(6)

Ve o küfredenler dedi ki: 'Sizi bir adam üzerine delâlet edelim mi? Size bildiriyor ki, külliyyen darmadağan dağıldığınızda, muhakkak ki siz hakîkaten yeni bir hilkat içinde olacaksınız.'(7)²⁶⁴⁶

²⁶⁴² Şeyh Useymîn (رحمه الله) dedi ki: "'[السَّاعَةُ/Saat]' Kıyâmet'tir." [Muhammed bin Sâlih el-Useymîn, Lukmân Suresi Tefsîri, 202. sayfa]

²⁶⁴³ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[أُولَئِكَ وَرِزْقِي كَرِيمٌ/Ve bir kerîm rızık]' Cennet." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 150. sayfa]

²⁶⁴⁴ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile yine Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[وَالَّذِينَ سَعَوْا فِي آيَاتِنَا مُعَاجِزِينَ/Ve âyetlerimizde âciz bırak(maya kalkış)ıcılar olarak o sa'y edenler]' Yani: (Allah'ı) âciz bırakamazlar. '[أُولَئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ مِّن رَّجْزٍ أَلِيمٌ/Ve o ilim verilenler görürler ki, Rabbinden sana o inzâl edilen o hakktır.]' (Bunlar) Muhammed (صلی الله علیه وسلم)'in ashâbıdır." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 151. sayfa]

²⁶⁴⁵ Yine İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[وَوَيَرَى الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ الَّذِي أُنْزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ هُوَ الْحَقُّ/Ve o ilim verilenler görürler ki, Rabbinden sana o inzâl edilen o hakktır.]' (Bunlar) Muhammed (صلی الله علیه وسلم)'in ashâbıdır." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 151. sayfa]

'Allah üzere yalanı mı iftirâ ediyor, yoksa onda bir cinnet mi var?' Bilakis! Âhîret'e o î mân etmeyenler, azâb ve uzak bir dalâlet içindedir.(8)²⁶⁴⁷

Öyleyse semâ ve arzdan önlerindeki ve arkalarındakine bakmadılar mı? Eğer dilersek onları arza geçirir veya semâdan üzerlerine parçalar düşürürüz. Muhakkak ki bunda, elbette her yönelen kul için bir âyet vardır.(9)

Ve andolsun ki, Dâvud'a Bizden bir fazîlet verdik. 'Ey dağlar ve kuşlar, onunla beraber tesbîh edin.'²⁶⁴⁸ Ve onun için demiri yumuşattık.(10)

Geniş zırhlar î mâl et ve dokumasında takdîr et²⁶⁴⁹ diye. Ve sâlih amel işleyin. Muhakkak ki Ben, amel ettiklerinize Basîr'im.(11)

Ve Süleymân'a rüzgârı (musahhar ettik).²⁶⁵⁰ Onun sabah esişi bir ay ve onun akşam esişi bir ay(lık yol idi).²⁶⁵¹ Ve erimiş bakır ocağını ona akıttık. Ve

²⁶⁴⁶ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) demiştir ki: "Bu, mülhîd kâfirlerin Saat-i Kıyâmet'i nasıl uzak gördüklerini ve bunu haber veren Resûl (صلی الله علیه وسلم) ile nasıl istihzâ ettiklerini Allah (عز وجل)'nin haber vermesidir. '[وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا هَلْ نَنُكِّلُكَ عَلَىٰ رَجُلٍ يَتَّبِعُكَ إِذَا مَرَّكَ كُلَّ مَرْقٍ]' Ve o küfredenler dedi ki: 'Sizi bir adam üzerine delâlet edelim mi? Size bildiriyor ki, külliyyen darmadağan dağıldığımızda]' Yani: Bedenleriniz toprakta parça parça dağıldığında, içindeki her şey gittiğinde ve un ufak olduğunda. '[انكُم]/Muhakkak ki siz]' Yani: Bu halden sonra. '[فِي خَلْقٍ جَدِيدٍ]/Hakikaten yeni bir hilkat içinde olacaksınız]' Yani: Yeniden diriltilecek ve bundan sonra rızıklandırılacaksınız. Bu haber vermede muhakkak ki iki ihtimal zuhûr etmektedir: Ya o, Allahu (تعالى)ya kasten iftirâ atarak bunu kendisine Allah'ın vahyettiğini söylüyor veya onun böyle bir kastı yok ama bunak veya mecnûnun karıştırdığı gibi karıştırıyor." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dimaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Sebe Sûresi, 7. âyetin tefsîrinde]

²⁶⁴⁷ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) yine der ki: "Dediler ki: '[اَفْتَرَىٰ عَلَى اللَّهِ كَذِبًا أَمْ بِهِ جِنَّةٌ]' Allah üzere yalanı mı iftirâ ediyor, yoksa onda bir cinnet mi var?]' Allah (عز وجل), onları reddederek buyuruyor ki: '[بَلْ بَرَأَ لِلَّذِينَ آمَنُوا مِنْ أَفْوَاهٍ مَا يَلْمِزُ الْمُكَذِبِينَ]' Bilakis, Âhîret'e o î mân etmeyenler, azâb ve uzak bir dalâlet içindedir]' Yani iş onların iddia ettikleri gibi veya onların gidişatları gibi değildir. Bilakis, Muhammed (صلی الله علیه وسلم) o sâdiktır, iyidir ve râşiddir. O, hakk ile gelendir. Ve onlar yalancı, beyinsiz câhillerdir. '[فِي الْعَذَابِ]/Azâb içindedir]' Yani kendilerini Allahu (تعالى)'nın azâbına sevkedene küfürdürler. '[وَالضَّلَالِ الْبَعِيدِ]/Ve uzak bir dalâlet (içindedir)]' Dünyâda hakktan (uzaktır)." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dimaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Sebe Sûresi, 8. âyetin tefsîrinde]

²⁶⁴⁸ Bu açıklama Mucâhid (رحمه الله)'a aittir. Âdem ibn Ebî İyâs (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[أَوْبَىٰ]/Evvibî]' Tesbîh edin." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 152. sayfa]

²⁶⁴⁹ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "[وَقَدِّرْ] 'Ve dokumasında takdîr et]' Onları ateş kullanmadan yapıyor ve demirle dövmüyor, sonra onları dokuyordu."

Âdem ibn Ebî İyâs (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[وَقَدِّرْ] 'Ve dokumasında takdîr et]' Çivileri ve halkaları ölçülü kullan. Çivileri çok inceltme ve çok büyük de tutma ki kolay ve akıcı çalışabilesin." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 152. sayfa]

²⁶⁵⁰ Bu açıklama Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله)'a aittir, der ki: "[وَلَسَلِيمَ الرِّيحِ]/Ve Süleymân'a rüzgârı.' Yani: Ve Süleymân'a rüzgârı musahhar ettik." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 4. cilt, 320. sayfa]

²⁶⁵¹ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[غُدُوها شَهْرٌ وَرَوَاحُها شَهْرٌ]/Onun sabah esişi bir ay ve onun akşam esişi bir ay(lık yoldu).]' Bir aylık

cinlerden kimi Rabbinin izni ile onun önünde çalışırdı.²⁶⁵² Ve onlardan kim emrimizden çıkarsa, ona alevli ateşin azâbını tattırırız.(12)

Ona, kaleler ve temsiller ve havuz gibi çanaklar ve taşınmaz kazanlardan ne dilerse îmâl ediyorlardı. Şükrederek amel edin Dâvud ailesi. Ve kullarımdan şükredenler azdır.(13)

Böylece üzerine ölümü kazâ ettiğimizde, değneğini yiyen bir arz dâbbesinden başkası²⁶⁵³ ölümü üzerine onlara delâlet etmedi. Nihâyet (Süleymân ölü olarak) yere kapanınca, cinlere tebeyyün etti ki, eğer gaybı ilmetmiş olsalardı aşağılayıcı azâb içinde kalmazlardı.(14)

Andolsun ki, Sebe için meskenlerinde bir âyet vardı: Sağ ve soldan iki bahçe. 'Rabbinizin rızkıdan yiye ve O'na şükredin. Tayyib bir belde ve Gafûr bir Rabb.'(15)

Derken îrâz ettiler de üzerlerine Arim selini²⁶⁵⁴ irsâl ettik. Ve bahçelerini ekşi yemişli ağaçlar ve acı ılgın ve az bir şey sedir ağacı olan iki bahçeye tebdîl ettik.(16)

Küfrânda bulunmalarından dolayı onları böyle cezâlandırırdık. Ve küfrânda bulunanlardan başkasını cezâlandırır mıyız?(17)

Ve aralarında ve orada o bereketlendirdiğimiz karyeler arasında zâhir karyeler kıldık. Ve orada seyri takdîr ettik. Geceleri ve gündüzleri orada emînler olarak seyr edin.(18)²⁶⁵⁵

yol gidiyor ve bir aylık yol dönüyordu." (Devamla) Katâde (رحمه الله) demiştir ki: "Bir gün içinde iki aylık yol alıyordu." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 153. sayfa]

²⁶⁵² Şeyh Useymîn (رحمه الله) şöyle demektedir: "'[وَمِنَ الْجِنِّ مَن يَعْمَلُ بَيْنَ يَدَيْهِ] Ve cinlerden kimi onun önünde çalışırdı.'" Zâhir olan şu ki onlar müşâhede ediliyorlardı." [Muhammed bin Sâlih el-Useymîn, Sebe Suresi Tefsîri, 109. sayfa]

²⁶⁵³ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[ذَابَّةُ الْأَرْضِ تَأْكُلُ مِنْسَأَتَهُ] Değneğini yiyen bir arz dâbbesinden başkası'" Asasını yiyen bir ağaç kurdu." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 154. sayfa]

²⁶⁵⁴ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[سِلِّ الْغَرَمِ/Arim seli]'" Şiddetli bir sel. Allah'ın bu seli onların üzerine göndermek için vâsîta buyurmuş olduğu şey, bana zikredildiğine göre, Allah'ın onların seddleri üzerine saldıgı farelerdir. Bu fareler o sedd içinde bir oyuk açmıştı." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 156. sayfa]

²⁶⁵⁵ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[فَرَى سَبِيرُوا فِيهَا لَيَالِيَ وَايَامًا آمِنِينَ] Geceleri ve gündüzleri orada emînler olarak seyr edin.'" Zulmedilmekten ve aç kalmaktan korkmuyorlardı. Ancak sabah yolculuklarına çıkıyor, kaylûle/öğle uykusuna yatıyor, istirahat ediyor, bahçe ve nehir sâhiblerinin kasabasından da geceliyorlardı." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 156.

Bunun üzerine dediler ki: 'Rabbimiz, seferlerimizin arasını uzaklaştı.' Ve nefislerine zulmettiler. Ve ehâdis onları kıldık.²⁶⁵⁶ Ve onları külliyyen darmadağın dağıttık. Muhakkak ki bunda, elbette çok sabreden, çok şükreden herkes için âyetler vardır.(19)

Ve andolsun ki, iblîs, üzerlerine zannını tasdik etti. Böylelikle ona tâbi oldular,²⁶⁵⁷ mü'minlerden bir fırka müstesnâ.(20)

Ve onlar üzerinde onun bir tasallutu yok idi. (Bu,) ancak Âhîret'e îmân edeni, ondan şekk içinde olan o kimseden ilmetmemiz içindir. Ve Rabbin her şey üzerine Hafîz'dir.(21)

De ki: 'Allah'ın dûnundan o iddia ettiklerinize duâ edin, semâlarda zerrenin miskâline mâlik değillerdir ve ne (de) arzda. Ve onlar için ikisinde bir şeriklik yoktur. Ve O'nun için onlardan bir arka çıkan (da) yoktur.'(22)²⁶⁵⁸

Ve O'nun indinde, kendisine izin verdiğinden başkasının şefaati menfaat sağlamaz. Nihâyet kalblerinden korku giderildiğinde, dediler ki: 'Rabbimiz ne buyurdu?' Dediler ki: 'Hakkı.' Ve O'dur, Âliyy,²⁶⁵⁹ Kebîr.(23)²⁶⁶⁰

De ki: 'Semâlar ve arzdan kim sizi rızıklandırıyor?' De ki: 'Allah. Ve muhakkak ki biz veya siz, hakîkaten bir hidâyet üzerinde veya mübîn bir dalâlet içindedir.'(24)

sayfa]

²⁶⁵⁶ İmâm Şevkânî (رحمه الله) demiştir ki: "'[فَجَعَلْنَاهُمْ أَحَادِيثَ]/Böylece ehâdis onları kıldık.'" Haberleri insânlara tahdis edilen bir kavim onları kıldık. Ve mânâsı: Hâl ve âkibetlerinden ibret alınması için, kendilerinden sonra gelen ümmetlerin onların fiillerinden teâccüb ederek bahsettikleri olaylara sâhib bir kavim onları kıldık." [Muhammed bin Ali eş-Şevkânî, Fethu'l-Kadîr, 1195. sayfa (tek cilt olarak basım)]

²⁶⁵⁷ İmâm Şevkânî (رحمه الله) yine şöyle der: "Mânâsı: İblisin onlara dâir bir zannı vardı: Onları iğvâ ettiği/saptırdığı zaman, kendisine tâbi olacaklarını zannediyordu. Nitekim onları bu hal üzere buldu da." [Muhammed bin Ali eş-Şevkânî, Fethu'l-Kadîr, 1195. sayfa (tek cilt olarak basım)]

²⁶⁵⁸ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'[قُلْ ادْعُوا الَّذِينَ زَعَمْتُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ لَا يَمْلِكُونَ مِنْفَالِ ذَرْةٍ فِي السَّمَوَاتِ وَلَا فِي الْأَرْضِ وَمَا لَهُمْ فِيهِمَا مِنْ شَرِكٍ لِلَّهِ]"/De ki: 'Allah'ın dûnundan o iddia ettiklerinize duâ edin, semâlarda zerrenin miskâline mâlik değillerdir ve ne (de) arzda. Ve onlar için ikisinde bir şeriklik yoktur.'" Allah'ın ne semâda ne de arzda bir şeriki vardır. '[وَمَا لَهُ مِنْهُمْ]'/Ve O'nun için onlardan yoktur]' Allah'ın dûnundan o duâ edilenlerden. '[ظَهَرَ]'/Bir destekçi]' Bir şey ile O'na yardımcı olacak (yoktur)." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 157. sayfa]

²⁶⁵⁹ İmâm Taberî (رحمه الله) şöyle demektedir: "'[الْعَلِيِّ]/Aliyy' O, her şeyin üzerine uluvv/yücelik ve irtifâ/yükseklik sâhibidir. Her şey O'nun dûnundadır/aşağısındadır. Çünkü o şeyler, O'nun hâkimiyeti içinde olup, kudreti onların üzerine câri ve meşîeti onlarda vâkidir." [Ebu Cafer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 21. cilt, 500. sayfa]

²⁶⁶⁰ İmâm Taberî (رحمه الله) diyor ki: "'[الْكَبِيرِ]/Kebîr' O ki, her şey O'nun dûnundadır." [Ebu Cafer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 16. cilt, 366. sayfa]

De ki: 'Cürümlerimizden suâl edilemezsiniz ve amel ettiklerinizden suâl edilmeyiz.'(25)

De ki: 'Rabbimiz aramızı cem eder,'²⁶⁶¹ sonra aramızı hakk ile açar. Ve O'dur Fettâh,²⁶⁶² Âlîm.'(26)

De ki: 'O'na, şerîkler o ilhâk ettiklerinizi bana gösterin. Hayır! Bilakis, O, Allah'tır, Azîz'dir, Hakîm'dir.'(27)²⁶⁶³

Ve başka değil, ancak bütün insânlar için bir tebşîr edici ve bir inzâr edici seni irsâl ettik.²⁶⁶⁴ **Ve lâkin insânların ekserîsi ilmetmezler.**(28)

Ve derler ki: 'Bu vaad ne zaman, eğer sâdıklar iseniz?'(29)²⁶⁶⁵

De ki: 'Sizin için vaad edilen bir gün vardır. Ondan ne bir saat tehîr edebilirsiniz ve ne (de) takdîm edebilirsiniz.'(30)

Ve o küfredenler dediler ki: 'Asla bu Kur'ân'a îmân etmeyiz ve ne (de) onun o önündekine.²⁶⁶⁶ **Ve zâlimleri Rabblerininde indinde tevkif edilmiş, sözü, onların**

²⁶⁶¹ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) dedi ki: "'قُلْ يَجْمَعُ بَيْنَنَا رَبَّنَا'/De ki: 'Rabbimiz aramızı cem eder' Yani: Mahlûkâtın arasını Kıyâmet Günü bir düzlükte cem eder/biraraya getirir, sonra aramızı hakk ile ayırır. Yani: Aramızda adalet ile hükmeder; bunu müteâkiben her amel edene, ameline göre, hayır ise hayır, şerr ise şerr karşılığını verir. O gün, izzet, nusret ve ebedî saadet kimin lehine imiş ilmedersiniz." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîm, Sebe Suresi, 26. âyetin tefsîrinde]

²⁶⁶² Saîd el-Kahtânî (رحمه الله) demiştir ki: "'الْفَتْاحُ/Fâtih]' Hükmedendir. Ve: 'الفَتْاحُ/Fettâh]' mübâlağa kalıplarındandır. Bu durumda: 'الفَتْاحُ/Fettâh]' O, muhsin ve cömert hakemdir" Devamla şöyle demiştir: "'الْفَتْاحُ الْعَلِيمُ/Fettâh, Âlîm]' O ki itaat eden kullarına cömerlik ve kereminin hazinelerini açar ve düşmanlarına ise bunun zıddını açar. Ve bu, O'nun fazlı ve adâletinden dolayıdır." [Saîd ibn Alî ibn Vehf el-Kahtânî, Şerhu Esmâillahi'l-Hüsnâ fî Dav'i'l-Kitâbi ve's-Sünneti, 152.-153. sayfalar]

²⁶⁶³ İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle der: "'قُلْ أَرَأَيْتُمْ إِلَهِكُمْ إِلَّا شُرَكَاءُ'/De ki: 'O'na, o şerîkler ilhâk ettiklerinizi bana gösterin.' Yani: kendilerini O'na, yani Allah'a ilhâk ettikleriniz, ibâdetde O'na şerîk koştuklarınız da halk ediyor ve rızık veriyorlar mı? 'كَلَّا/Hayır!]' Ne halk ediyorlar ve ne de rızık veriyorlar. 'يَلَّيْ هُوَ اللَّهُ الْعَزِيزُ/Bilakis, O, Allah'tır, Azîz'dir]' Emri gâlib gelendir. 'الْحَكِيمُ/Hakîm'dir]' Halk ettiklerini idâresinde hüküm ve hikmet sâhibidir. O hâlde nasıl olur da O'nun, mülkünde şerîki olur? [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 6. cilt, 399. sayfa]

²⁶⁶⁴ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'وَمَا لَنَا مِنْ دُونِهِ أَنْ لَا نَقُولَ يَا رَبِّ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ وَرَبِّكَ الْغَنِيُّ لَا يَخَافُ الْفُتُورَ/Ve başka değil, ancak bütün insânlar için bir tebşîr edici ve bir inzâr edici seni irsâl ettik.' Allah (سبحانه وتعالى), Muhammed (صلى الله عليه وسلم)'i arablara ve acemlere irsâl etmiştir. Onların Allah'a en keremli olanları, O'na en itaatkâr olanlardır." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 159. sayfa]

²⁶⁶⁵ Bu âyet Yûnus Sûresi'nin 48. âyeti, Enbiyâ Sûresi'nin 38. âyeti, Neml Sûresi'nin 71. âyeti, Yâsîn Sûresi'nin 48. âyeti ve Mülk Sûresi'nin 25. âyeti ile aynıdır

²⁶⁶⁶ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'لَنْ يَكْفُرَ بِآيَاتِنَا إِلَّا الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ قَبْلُ وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُفْسِدُونَ/Asla bu Kur'ân'a îmân etmeyiz ve ne (de) onun o önündekine]' Müşrikler dedi ki: Bu Kur'ân'a îmân etmeyeceğiz ve ne (de) o önündeki kitâblara ve nebîlere." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 160. sayfa]

bazısı bazısına çevirirken görseydin. O zayıf düşürülenler o kibirlenenlere derler ki: 'Eğer siz olmasaydınız, elbette mü'minler olurduk.'(31)

O kibirlenenler o zayıf düşürülenlere derler ki: 'Size geldiğinde, ardından biz mi sizi hidâyetten alıkoymduk? Bilakis, siz mücrimler oldunuz.'(32)

Ve o zayıf düşürülenler o kibirlenenlere derler ki: 'Bilakis, gece ve gündüz tuzak kurdunuz, o vakit Allah'a küfretmemizi ve denkle kılmanızı emrediyordunuz.' Ve azâbı görünce nedâmetlerini gizlerler. Ve o küfredenlerin boyunlarına demir halkalar kılarız. Kendilerinin amel etmiş olduklarından başkasıyla mı cezâlandırılacaklar?(33)

Ve bir karyeye bir nezîr irsâl etmedik ki oranın mütrefleri²⁶⁶⁷ şöyle dememiş olsun: 'Muhakkak ki biz, sizinle irsâl edilene kâfirleriz.'(34)

Ve dediler ki: 'Bizim mallarımız ve evlâdlarımız daha çok ve biz azâb edileceklerden değiliz.'(35)

De ki: 'Muhakkak ki Rabbim, rızkı dilediğine genişletir ve takdîr eder. Ve lâkin insanların ekserîsi ilmetmezler.'(36)

Ve indimize o sizi daha çok yaklaştıran, ne mallarınız ve ne (de) evlâdlarınızdır. Ancak kim îmân eder ve sâlih amel işlerse, o takdirde işte onlar, onlar içindir amel ettiklerinden dolayı kat kat ödül. Ve onlar odalarda emniyyet içindedir.'(37)²⁶⁶⁸

Ve âyetlerimizde (Bizi) aciz bırakmaya o sa'y edenler,²⁶⁶⁹ işte onlar azâbın içinde hazır bulundurulurlar.'(38)

De ki: 'Muhakkak ki Rabbim, rızkı kullarından dilediğine genişletir ve onun için takdîr eder.'²⁶⁷⁰ Ve bir şeyden ne infâk ederseniz, artık O, ona halef verir.'²⁶⁷¹ Ve O, rızık verenlerin en hayırlısıdır.'(39)²⁶⁷²

²⁶⁶⁷ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[مُتْرَفُوها/Oranın mütrefleri]' Onlar, onların şerrdeki reis ve önderleridir." [Hikmet bin Beşir bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 160. sayfa]

²⁶⁶⁸ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "'[وَهُمْ فِي الْغُرَفَاتِ أَمْنُونَ/Ve onlar odalarda emniyyet içindedir.]" Yani: Cennetin odalarında, azâbta emîn olarak. Şöyle de denilmiştir: Ölümden emîn olarak. Ayrıca şöyle de kavledilmiştir: Hüzünlerden emîn olarak." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 4. cilt, 337. sayfa]

²⁶⁶⁹ İmâm Kurtubî (رحمه الله) şöyle demiştir: "'[وَالَّذِينَ يَسْعَوْنَ فِي آيَاتِنَا/Ve âyetlerimizde o sa'y edenler]" Delillerimizi ve hüccetimizi ve Kitâb'ımızı ibtâl etmek için (o sa'y edenler/koşturanlar). '[مُعَاجِرِينَ/(Bizi) aciz bırakmayal]' İnâd ederek Bizi geçebileceklerini zannederler." [Ebu AbdUllah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, el-Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, Sebe Suresi, 38. âyetin tefsîrinde]

Ve cemîân onları haşredeceği, sonra meleklerle: 'Bunlar mı, size ibâdet ediyorlar idi?' buyuracağı gün.(40)

(Melekler) derler ki: 'Subhânsın,²⁶⁷³ Sensin, onların dûnundan velîmiz. Bilakis, cinlere onlar ibâdet ediyor idiler. Ekserîsi onlara îmân etmişlerdi.(41)²⁶⁷⁴

Artık bazınız bazısına bir menfaata mâlik değilsiniz ve ne (de) bir zarara. Ve o zulmedenlere buyuracağız ki: 'Tadın, o kendisini tekzîb etmiş olduğunuz ateşin azâbını!'(42)

Ve üzerlerine âyetlerimiz beyyineler olarak tilâvet edildiğinde, dediler ki: 'Bu, sizi babalarınızın ibâdet etmekte olduklarından alıkoymayı murâd eden bir adamdan başkası değildir.' Ve dediler ki: 'Bu, iftirâ edilen bir ifkten başkası değildir.'²⁶⁷⁵ Ve o küfredenler -hakk için- onlara geldiğinde dediler ki: 'Bu, mübîn bir sihirden başkası değildir.'⁽⁴³⁾

²⁶⁷⁰ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) dedi ki: "'[قُلْ إِنَّ رَبِّي يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ وَيَقْدِرُ]"/De ki: 'Muhakkak ki Rabbim, rızkı kullarından dilediğine genişletir ve onun için takdîr eder]' Yani: Hikmetinden dolayı buna çok mal ile genişlik verir ve diğerine az mâl verir ve rızkını ciddi bir şekilde takdîr eder/daraltır. O'nun bunda başkasının idrâk edemeyeceği hikmetleri vardır." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkı, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Sebe Sûresi, 39. âyetin tefsîrinde]

²⁶⁷¹ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "'[فَهُوَ يَخْلِفُهُ]/Artık O, ona halef verir]' Yani: Onun arkasından başkasını verir." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 4. cilt, 337. sayfa]

²⁶⁷² İmâm Buhârî (رحمه الله), İbn Abbâs (رضي الله عنهم)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[وَمَا اتَّخَذْتُمْ مِنْ شَيْءٍ فَهُوَ يُخْلِفُهُ وَهُوَ خَيْرُ الرَّازِقِينَ]/Ve bir şeyden ne infâk ederseniz, artık O, onu halef verir. Ve O, rızık verenlerin en hayırlısıdır.]" Ne isrâfa ve ne (de) cimriliğe düşerek." [Ebu Abdillâh Muhammed bin İsmâil el-Buhârî, Edebu'l-Mufred (443.); Şeyh el-Elbânî 'Sahîhu Edebu'l-Mufred'te demiştir ki: 'İsnâdî sahîhtir.' (344.)]

²⁶⁷³ Şeyh Useymîn (رحمه الله) diyor ki: "'[قَالُوا]/Derler ki]' Bu fiildeki zamîr, meleklerle râcidir (yani melekler derler ki). '[سُبْحَانَكَ]/Subhânsın]' Seni şerîkten tenzîh ederek. Yani: Şübhesiz ki biz Seni, bizim ve gayrının Sana şerîkler olmasından tenzîh ediyoruz. Allah (سبحانه وتعالى)'nın tenzîhi iki şeyden olur: Onların birisi, O'nun noksanlıktan tenzîh edilmesi ve ikincisi ise mahlûklara benzemekten tenzîh edilmesidir." [Muhammed bin Sâlih el-Useymîn, Sebe Sûresi Tefsîri, 251. sayfa]

²⁶⁷⁴ İmâm Kurtubî (رحمه الله) şöyle der: "'[قَالُوا سُبْحَانَكَ]/(Melekler) derler ki: 'Subhânsın.]" Yani: Seni tenzîh ederiz. '[أَنْتَ وَلِيْنَا مِنْ دُونِهِمْ]/Sensin, onların dûnundan velîmiz]' Yani: O velî edindiğimiz Rabbimiz Sensin. Ve Sana itaat ederiz ve ibâdetle ihlâsımız Sanadır. '[بَلْ كَانُوا يَعْبُدُونَ الْجِنَّ أَكْثَرَهُمْ بِهِمْ]' [Ebu Abdullâh Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, el-Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, Sebe Sûresi, 41. âyetin tefsîrinde]

²⁶⁷⁵ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "'[إِنْكَ مُفْتَرَى]/Ve dediler ki: 'Bu, iftirâ edilen ifkten başkası değildir.]" Yani: 'Kur'ân, uydurulmuş bir yalandır.' (dediler)." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 4. cilt, 339. sayfa]

Ve onlara ders yapacakları kitâblardan vermedik. Ve onlara senden önce bir nezîr irsâl etmedik.(44)²⁶⁷⁶

Ve onlardan o öncekiler (de) tekzîb etmişlerdi. Ve onlara verdiklerimizin onda birine ulaşamamışlardır.²⁶⁷⁷ Böyleyken resûllerimi tekzîb ettiler. Artık nasıl oldu inkârım?(45)²⁶⁷⁸

De ki: 'Size ancak: 'Allah için ikişerli veya ferden kıyâm edin.' diye bir vaaz vereceğim. Sonra tefekkür edin: Arkadaşınızda bir cinnet yoktur. O, sizin için şiddetli azâbın önünde bir nezîrden başkası değildir.'(46)

De ki: 'Bir ücret sizden istemedim, o takdirde o sizin içindir. Ecrim, Allah'tan başkası üzere değildir. Ve O, her şey üzerine Şâhid'tir.(47)

De ki: 'Muhakkak ki Rabbim Hakk'ı fırlatır.²⁶⁷⁹ Gaybleri çok iyi ilmedendir.'(48)

De ki: 'Hakk geldi. Ve bâtlul ne başlatabilir ve ne îade edebilir.(49)²⁶⁸⁰

De ki: 'Eğer dalâlete düşersem, o zaman ancak nefsim aleyhine dalâlete düşerim. Ve eğer hidâyet bulursam, artık (bu,) Rabbimin bana vahyettiğinden dolaydır. Muhakkak ki O, Semî'dir, Karîb'dir.(50)

²⁶⁷⁶ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "[وَمَا]
[وَآتَيْنَاهُمْ مِنْ كِتَابٍ يَذْرُؤُنَهَا/Ve onlara ders yapacakları kitâblardan vermedik.]" Yani: Kuraat edecekleri
(kitâblardan vermedik). "[وَمَا أَرْسَلْنَا إِلَيْهِمْ قَبْلَكَ مِنْ نَذِيرٍ/Ve onlara senden önce bir nezîr irsâl etmedik.]"
Buyuruyor ki: Ve senin bu kavminin müşriklerine ey Muhammed, söyledikleri hususlarda, senden
önce onları be'simize/azâbımıza karşı uyarın bir nebî irsâl etmedik." Devamla İmâm Katâde (رحمه الله)
şöyle demiştir: "Allah, Arablara Kur'ân'dan önce bir kitâb inzâl etmemiş, Muhammed (صلى الله عليه
(وسلم)'den önce onlara bir nebî irsâl etmemiştir." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt,
162. sayfa]

²⁶⁷⁷ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın şöyle dediğini tahrîc
etmiştir: "[وَمَا بَلَّغُوا مِعْشَارَ مَا آتَيْنَاهُمْ/Ve onlara verdiklerimizin onda birine ulaşamamışlardır.]"
Dünyadaki kuvvetin (onda birine). [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 162. sayfa]

²⁶⁷⁸ İmâm Şevkânî (رحمه الله) der ki: "[فَكَيْفَ كَانَ نَكِيرِ/Artık nasıl oldu inkârım?]" Yani: Azâb etme ve
cezâlandırma süreti ile nasıl oldu onları inkârım/reddedişim? İşte bunlar da böyle bir azâbtan
sakınırlar. [Muhammed bin Alî eş-Şevkânî, Fethu'l-Kadir, 1202. sayfa (tek cilt olarak basım)]

²⁶⁷⁹ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[فُلْ إِنْ]
[رَبِّي يَقْذِفُ بِالْحَقِّ/De ki: 'Muhakkak ki Rabbim Hakk'ı fırlatır.]" Yani: Vahiy ile. [Hikmet bin Beşîr
bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 163. sayfa]

İmâm Kurtubî (رحمه الله) ise şöyle der: "Yani hücceti beyân eder ve onu üstün kılar." [Ebu AbdUllah
Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, el-Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, Sebe Sûresi, 48. âyetin tefsîrinde]

²⁶⁸⁰ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[فُلْ]
[وَمَا يَبْدِئُ الْبَاطِلُ وَمَا يُعِيدُ/De ki: 'Hakk geldi.]" Yani: Kur'ân. "[وَمَا يَبْدِئُ الْبَاطِلُ وَمَا يُعِيدُ/De ki: 'Hakk geldi.]"
Bâtlul: iblîstir. Yani iblis hiç kimseyi halk edemez da ba's edemez/diriltemez de." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 163. sayfa]

Ve onları korkuya kapıldıklarında görsen, artık kaçış yoktur. Ve onlar yakın bir mekândan yakalanmışlardır.(51)

Ve derler ki: 'Ona îmân ettik.' Ve onlar için uzak bir mekândan (îmânı) elde etmek nerede?(52)²⁶⁸¹

Ve daha önce ona küfretmişlerdi. Ve uzak bir mekândan gayba atı(p tutu)yorlardı.(53)²⁶⁸²

Ve onların arasına ve işâtâh duyduklarının arasına engel konulmuştur,²⁶⁸³ daha önce benzerlerine fiil edildiği gibi. Muhakkak ki onlar, kuşkulu bir şekk içinde idiler.(54)

²⁶⁸¹ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) demiştir ki: "'[أَمَّا بِهِ]/Ona îmân ettik]' Yani: Kıyâmet Günü derler ki: 'Allah'a ve meleklerine ve kitâblarına ve Resûlu'ne îmân ettik.' Devamla İbn Kesîr (رحمه الله) şöyle demiştir: "'[وَأَنَّى لَهُمُ التَّوَلُّوْنَ مِنْ مَّكَانٍ بَعِيدٍ]/Ve onlar için uzak bir mekândan (îmânı) elde etmek nerede?]' Yani: Onlar nasıl îmâna gelebilirler? Ve onlar îmânın kabul edileceği mahalden uzaklaşmışlar ve Âhiret diyârına göç etmişlerdir. Ve o Âhiret ibtilâ/sınav diyârı değil cezâ diyârıdır. Artık şayet dünyâda iken îmân etmiş olsalardı, îmânları onlara bir menfaat sağlardı. Ve lâkin Âhiret diyârına göç ettikten sonra, uzaktan bir şeyi elde etmeye çalışan kimse için böyle bir yolun mümkün olmaması gibi, îmânın kabul edilmesine de bir yol yoktur." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Sebe Sûresi, 52. âyetin tefsîrinde]

²⁶⁸² İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[وَقَدْ كَفَرُوا بِهِ مِنْ قَبْلٍ]/Ve daha önce ona küfretmişlerdi.' Yani: Dünyâda îmâna (küfretmişlerdi). '[وَيَقْتُلُونَ وَيَقْتُلُونَ]/Ve uzak bir mekândan gayba atı(p tutu)yorlardı.' Yani: Zanna dayanarak gaybı recm ediyorlar/taşıyorlar, 'Ba's/Diriliş yok', 'Cennet de yok' 'Ateş de yok' diyorlardı." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 164. sayfa]

İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) ise şöyle der: "Onları [Nebî (صلی الله عليه وسلم)]e şâir derken görürsün ve onları kâhin derken görürsün ve onları sihirb3az derken görürsün ve onları mecnun derken görürsün. Ve onları, bundan başka daha birçok batıl sözler ederken görürsün. Ve onlar, gaybı ve ba's olunmayı ve negri vaadi tezkîb ediyorlardı." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Sebe Sûresi, 53. âyetin tefsîrinde]

²⁶⁸³ İbn Ebî Şeybe (رحمه الله) sahîh bir sened ile Hasan el-Basrî (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[وَجِئَ بَيْنَهُمْ وَبَيْنَ مَا يَشْتَهُونَ]/Ve onların arasına ve işâtâh duyduklarının arasına engel konulmuştur]' Onlar ile îmân arasına engel konulmuştur." [Ebu Bekr AbdUllah ibn Muhammed ibn Ebi Şeybe, Musannef, 13. cilt, 527. sayfa]

35. FÂTİR SÛRESİ (45 âyettir)

Allah'ın ismi ile, Rahmân, Rahîm

Hamd, semâlar ve arzı yaratan, melekleri ikiye ve üçer ve dörder kanatlı resûller kılan Allah içindir. Halk etmede dilediğini ziyâde eder. Muhakkak ki Allah, her şey üzerine Kadîr'dir.(1)

Allah, insânlar için rahmetten neyi açarsa, artık onu tutacak yoktur.²⁶⁸⁴ Ve neyi tutarsa, artık onun ardından onu irsâl edecek yoktur.²⁶⁸⁵ Ve O, Azîz'dir, Hakîm'dir.(2)

Ey insânlar, Allah'ın üzerinizdeki nîmetini zikredin.²⁶⁸⁶ Allah'tan gayrı, sizi semâ ve arzdan rızıklandıran bir hâlık mı var? O'ndan başka ilâh yoktur. Öyleyken nasıl döndürülüyorsunuz?(3)

Ve eğer seni tekzîb ediyorlarsa (üzülme), öyle ki senden önce (de) resûller tekzîb edilmişlerdi.²⁶⁸⁷ Ve işler Allah'a rücû ettirilecektir.(4)²⁶⁸⁸

Ey insânlar, muhakkak ki Allah'ın vaadi hakktır.²⁶⁸⁹ Öyleyse dünyâ hayâtı sizi aldatmasın.²⁶⁹⁰ Ve aldatıcı,²⁶⁹¹ Allah ile sizi aldatmasın.(5)

²⁶⁸⁴ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "[مَا يَفْتَحُ اللَّهُ لِلنَّاسِ مِنْ رَحْمَةٍ] Allah, insânlar için rahmetten neyi açarsa' Yani: Hayırdan. '[فَلَا مُمْسِكَ لَهَا]/artık onu tutacak yoktur]' Hiç kimse onu hapsedemez." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 165. sayfa]

²⁶⁸⁵ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) şöyle der: "[وَمَا يُمْسِكُ فَلَا مَرْسِلَ لَهُ مِنْ بَعْدِهِ]/Ve neyi tutarsa, artık onun ardından onu irsâl edecek yoktur.' Yani: O, bir şeye mâni' olursa, artık onu Allah'tan sonra irsâl edecek/gönderecek yoktur." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 4. cilt, 345. sayfa]

²⁶⁸⁶ İmâm Kurtubî (رحمه الله) diyor ki: "[يَا أَيُّهَا النَّاسُ اذْكُرُوا نِعْمَتَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ]/Ey insânlar, Allah'ın üzerinizdeki nîmetini zikredin.' Bu zikrin mânâsı şükürdür." [Ebu AbdUllah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, el-Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, Fâtır Sûresi, 3. âyetin tefsîrinde]

²⁶⁸⁷ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "[وَأَنْ تَكْذِبَ] Ve eğer seni tekzîb ediyorlarsa (üzülme), öyle ki senden önce (de) resûller tekzîb edilmişlerdi.' İştîğîniz gibi Nebîsini tesellî ediyor." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 20. cilt, 439. sayfa]

²⁶⁸⁸ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) der ki: "Allah (تبارك وتعالى) buyurdu ki: 'Ey Muhammed, eğer Allah'a şîrk koşan bu müşrikler seni tekzîb eder ve onlara getirdiğin Tevhîd husûsunda sana muhâlefet ederlerse, senden önce gelmiş resûllerde senin için bir örnek vardır. Şübhesiz ki onlar da kavimlerine aynı böyle beyyinelerle geldiler ve onlara Tevhîd'i emrettiler. Kavimleri de onları yalanladı ve onlara muhâlefet ettiler.' [وَاللَّهُ يَرْجِعُ الْأُمُورَ]/Ve işler Allah'a rücû ettirilecektir.' Yani: Bundan dolayı onlara en uygun karşılığı vereceğiz." [Ebu'l-Fidâ İsmâîl ibn Umer ibn Kesîr ed-Dîmaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Fâtır Sûresi, 4. âyetin tefsîrinde]

Muhakkak ki şeytân, sizin için bir düşmandır, bu nedenle düşman onu ittihaz edin. Hizbini ancak alevli ateşin ashâbından olmaları için dâvet eder.(6)²⁶⁹²

O küfredenler, onlar için şiddetli bir azâb vardır. Ve o îmân edenler ve sâlih amel işleyenler, onlar için mağfîret ve büyük bir ecir vardır.(7)

O hâlde kötü ameli kendisine ziynetlendirilip de onu güzel gören kimse (sâlih amel eden gibi) midir?²⁶⁹³ **Öyle ki kuşkusuz Allah, dilediğini dalâlete düşürür ve dilediğine hidâyet eder. Bu itibarla nefsin üzerlerine hasretlerle gitmesin.**²⁶⁹⁴ **Muhakkak ki Allah, onların yaptıklarına Âlîm'dir.**(8)

Ve Allah, O ki, rüzgârları irsâl etmiştir. Derken bir bulut kaldırır. Böylece onu ölü bir beldeye süreriz de onunla ölümünün ardından arza hayât veririz. İşte nüşûr²⁶⁹⁵ **böyledir.**(9)

Kim izzeti murâd ediyor ise, artık izzet cemîân Allah'ındır.²⁶⁹⁶ **Pak kelime O'na çıkar ve onu sâlih amel yükseltir.**²⁶⁹⁷ **Ve kötülükleri o tuzak kuranlar, onlar için şiddetli bir azâb vardır. Ve işte onların tuzağı, o boşa çıkar.**(10)

²⁶⁸⁹ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) dedi ki: "'[يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ]/Ey insânlar, muhakkak ki Allah'ın vaadi hakktır.'" Yani: Kıyâmet'in vaadi hakktır." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 4. cilt, 346. sayfa]

²⁶⁹⁰ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) şöyle demiştir: "'[فَلَا تَغْرَبَنَّ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا]/Öyleyse dünyâ hayâtı sizi aldatmasın]' Yani: Allah'ın, velîleri için ve resûllerine tâbi olanlar için hazırlamış olduğu büyük hayra nisbeten düşük bir geçim olan dünya hayâtı sizi aldatmasın. Bu fânî çiçek karşılığında şu bâkiden gaflete düşmeyin." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dimaşkı, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîm, Fâtır Suresi, 5. âyetin tefsirinde]

²⁶⁹¹ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[الْفُرُورُ]/Aldatıcı]' Şeytândır." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 20. cilt, 439. sayfa]

²⁶⁹² İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'[أَنْ يُدْعَىٰ عَدُوًّا/Muhakkak ki şeytân, sizin için bir düşmandır, bu itibarla onu düşman ittihaz edin.]" Ona düşmanlık etmek, her müslüman üzerine bir hakktır. Ona düşmanlık etmek, Allah'a itaat ederek ona düşmanlık etmektir. '[لَا تَدْعُوا حِزْبَهُ]/Hizbini ancak dâvet eder.]" Hizbini ve evliyâsını/dostlarını (dâvet eder). '[لِيَكُونُوا مِنْ أَصْحَابِ السَّعِيرِ]/Alevli ateşin ashâbından olmaları için]' Yani: Ateşe onları sevk etmek için. İşte bu, onun düşmanlığıdır." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 166. sayfa]

²⁶⁹³ İbn Ebî Zemenin (رحمه الله) der ki: "'[أَفَمَنْ زُيِّنَ لَهُ سُوءُ عَمَلِهِ فَرَآهُ حَسَنًا]/O hâlde kötü ameli kendisine ziynetlendirilip de onu güzel gören kimse (sâlih amel eden gibi) midir?]" Böyle bir kimse, îmân eden ve sâlih amel işleyen kimse gibi midir? Yani: Onlar müsavî/eşit değillerdir." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenin, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîz, 4. cilt, 25. sayfa]

²⁶⁹⁴ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde ve Hasan el-Basrî (رحمهم الله) şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[فَلَا تَذْهَبْ نَفْسُكَ عَلَيْهِمْ حَسْرَاتٍ]/Bu itibarla nefsin üzerlerine hasretlerle gitmesin.]" Yani: Bu seni onlara karşı hüzünlendirmesin." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 20. cilt, 441. sayfa]

²⁶⁹⁵ Şeyh Useymîn (رحمه الله) şöyle demiştir: "'[النُّشُورُ]/Nüşûr]" O, ölümlerin yeryüzünde neşredilmesi ve öldükten sonra diriltilmeleridir." [Muhammed bin Sâlih el-Useymin, Fâtır Suresi Tefsîri, 76. sayfa]

Ve Allah sizi bir topraktan, sonra bir nutfeden²⁶⁹⁸ halk etmiştir. Sonra sizi çiftler kılmıştır. Ve bir dişi hâmile kalamaz ve vaz' edemez, ancak O'nun ilmiyle. Ve bir Kitâb'ta olmaksızın ne ömrü uzatılana çok ömür verilir ve ne (de) onun ömründen noksanlaştırılır. Muhakkak ki bu, Allah üzere kolaydır.(11)

Ve iki deniz müsâvî olmaz. Şu tatlıdır, susuzluğu giderir, onun içimi kolaydır. Ve şu çok tuzludur, acıdır. Ve hepsinden taze et yersiniz. Ve kendisini giyeceğiniz bir süs ihrâc edersiniz. Ve O'nun fazlından istemeniz için onda gemilerin yara yara gittiğini görürsün. Ve umulur ki siz şükredersiniz.(12)

Geceyi gündüzün içine sokar ve gündüzü gecenin içine sokar. Ve güneş ve ayı musahhar etmiştir. Hepsi müsemmâ bir ecele kadar cereyân eder. İşte budur Rabbiniz Allah. Mülk O'nundur.²⁶⁹⁹ Ve O'nun dûnundan o duâ ettikleriniz²⁷⁰⁰ bir kıtmîre mâlik değillerdir.(13)²⁷⁰¹

²⁶⁹⁶ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) der ki: "'[يُرِيدُ الْعُرَّةَ فَلَهُ الْعُرَّةُ جَمِيعًا]/Kim izzeti murâd ediyor ise, artık izzet cemîân Allah'ındır]' Yani: Kim dünyâ ve Âhiret'te azîz olmaya muhabbetli ise, o halde Allah (سبحانه وتعالى)'ya itaata iltizâm etsin. Çünkü muhakkak ki O, kendisine itaat edenin maksadının hâsıl olmasını sağlar. Çünkü Allah (سبحانه وتعالى), dünyâ ve Âhiret'in Mâlik'idir. Ve izzet cemîân/bütünüyle O'nundur." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîm, Fâtır Sûresi, 10. âyetin tefsîrinde]

²⁶⁹⁷ İmâm Lâlekâî (رحمه الله) demiştir ki: "Allah (عز وجل) şöyle buyurmuştur: '[لِيَهْ يَصْعَدُ الْكَلِمُ الطَّيِّبُ وَالْعَمَلُ الصَّالِحُ/Pak kelime O'na çıkar ve onu sâlih amel yükseltir.]' [Fâtır Suresi, 10. âyet] Ve (yine) şöyle buyurmuştur: '[أَمَّا أَنتُمْ مَنْ فِي السَّمَاءِ أَنْ يَخْشَفَ بِكُمْ الْأَرْضَ]/Semâdakinin arza sizi batırmasından emîn misiniz?]' [Mülk Sûresi, 16. âyet] Ve (yine) şöyle buyurmuştur: '[وَهُوَ الْقَاهِرُ فَوْقَ عِبَادِهِ وَيُرْسِلُ عَلَيْكُمْ حَفَظَةً/Ve O, kullarının fevkinde Kâhîr'dir. Ve üzerinize hafazayı irsâl eder.]' [En'âm Suresi, 61. âyet] Böylelikle bu âyetler, Allah (سبحانه وتعالى)'nın semâda olduğuna ve ilminin arzında ve semâsında her mekânı ihâta ettiğine delâlet ederler." [Ebu'l-Kâsım Hibetullah bin Hasen bin Mansûr el-Lâlekâî, Şerhu Usûli İtikâdi Ehli's-Sünne, 1. cilt, 319. sayfa]

İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[لِيَهْ يَصْعَدُ الْكَلِمُ الطَّيِّبُ وَالْعَمَلُ الصَّالِحُ/Güzel kelime O'na çıkar ve onu sâlih amel yükseltir.]' Allah, kavli ancak amel ile kabûl eder. Kim kavleder ve güzel amel işlerse Allah ondan kabul eder." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 20. cilt, 445. sayfa]

İmâm Acurrî (رحمه الله) şöyle demiştir: "'[لِيَهْ يَصْعَدُ الْكَلِمُ الطَّيِّبُ وَالْعَمَلُ الصَّالِحُ/Pak kelime O'na çıkar ve onu sâlih amel yükseltir.]' O (تعالى), güzel sözün hakîkatinin, Allahu (تعالى)'ya amel ile yükseltilmesi olduğunu haber vermiştir. Eğer amel yoksa, bunu diyenin sözü bâtil olur ve o reddedilir. Tevhîd'ten daha öncelikli güzel bir söz yoktur. Ve sâlih ameller içerisinde, farzları edâ etmekten daha öncelikli bir amel yoktur." [Ebu Bekr Muhammed bin Hüseyin el-Âcurrî, Kitâbu's-Şerî'a, 2. cilt, 632. sayfa]

²⁶⁹⁸ İmâm Kurtubî (رحمه الله) der ki: "'[نُطْفَةٌ/Nutfel]' Bu, menîdir. Az olduğundan dolayı: '[نُطْفَةٌ/Nutfel]' olarak isimlendirilmiştir. Çünkü: '[نُطْفَةٌ/Nutfel]' 'Az su' anlamına gelmektedir. Bazen: 'Çok su' anlamında da kullanılmaktadır." [Ebu Abdullah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, el-Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, Hac Sûresi, 5. âyetin tefsîrinde]

²⁶⁹⁹ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'[لَا جَلَّ لِأَجَلٍ/müsemmâ bir ecel için]' Mâlûm/bilinen bir ecel için. Öyle bir sınır ki ne azaltılabilir ve ne (de) aşılabilir. '[إِنَّكَ اللَّهُ رَبُّكُمْ لَهُ الْمُلْكُ]/İşte budur Rabbiniz Allah. Mülk O'nundur.' Yani: O, O ki, bunları fiil edendir." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 169. sayfa]

²⁷⁰⁰ Şeyh Useymîn (رحمه الله) şöyle der: "'[وَالَّذِينَ تَدْعُونَ/Ve o duâ ettikleriniz]' ibâdet ettikleriniz. '[مِنْ']

Eğer onlara duâ ederseniz, duânızı işitmezler. Velew ki işitseler, sizin için cevâb veremezler. Ve Kıyâmet Günü, sizin şirkinize küfredederler. Ve Habîr'in misli (kimse) sana bildiremez.(14)²⁷⁰²

Ey insânlar! Siz Allah'a fukarâsınız. Ve Allah, O, Ganîyy'dir, Hamîd'tir.(15)

Eğer dilerse sizi giderir ve yeni bir mahlûk getirir.(16)

Ve bu, Allah üzere azîz değildir.(17)²⁷⁰³

Ve bir yük taşıyan, başkasının yükünü yüklenmez. Ve eğer yükü ağır olan (bir başkasını) onu taşımaya dâvet etse, ondan bir şey yüklenilmez, velew ki karâbet sâhibi olsun. Ancak Rabblarına gaybte o haşyet duyanları ve namazı ikâme edenleri inzâr edersin. Ve kim tezekkî ederse,²⁷⁰⁴ o takdirde ancak kendi nefsi için tezekkî etmiştir.²⁷⁰⁵ Ve Allah'adır dönüş.(18)

Ve âmâ ve gören müsâvî değildir.(19)

Ve ne zulmetler ve ne nûr (müsâvîdir).(20)

Ve ne gölge ve ne harâret (müsâvîdir).(21)

هُنَا/O'nun dūnundan]' Yani: O'nun gayrından/O'ndan başka. Ve onlar putlardır." [Muhammed bin Sâlih el-Useymin, Fâtır Suresi Tefsîri, 124. sayfa]

²⁷⁰¹ İmâm Beğavî (رحمه الله) dedi ki: "[مَا يَمْلِكُونَ مِنْ قِطْمِيرٍ/Bir kıtmîre mâlik değillerdir]' O, hurma çekirdeğinin zarıdır. Ve o, hurma çekirdeğinin üzerinde bulunan ince zardır." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Begavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 6. cilt, 417. sayfa]

²⁷⁰² İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "[وَإِنْ يَنْتَظِرْكَ مِثْلُ] Eğer onlara duâ ederseniz, duânızı işitmezler. Velew ki işitseler, sizin için cevâb veremezler.' Yani ne sizin duânızı kabul edebilir ve ne (de) bu husûsta size bir menfaat sağlayabilirler. '[وَيَوْمَ الْقِيَمَةِ يَكْفُرُونَ بَشِرْكُمْ/Ve Kıyâmet Günü, sizin şirkinize küfredederler.]' Onlara koştuğunuz şirki inkâr ederler. Şirkinize râzı olmaz ve şirkinizi ikrâr etmezler. '[وَلَا يَنْتَظِرْكَ مِثْلُ] Eger bir başkasını) onu taşımaya dâvet etse' Yani: Günâhlarını taşımaya dâvet etse '[وَلَوْ كَانَ ذَا قُرْبَى]' Yakın akrâbâ bile olsa, onun günâhlarından bir şeyi taşımaz. Ona, kendi günâhlarının gayrından bir şey yüklenmez. '[وَأَمَّا تَنْذُرُ الَّذِينَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ بِالْغَيْبِ/Ancak Rabblarına gaybte o haşyet duyanları inzâr edersin]' Yani: Ateş ve hesâbtan korkanları(inzâr edersin). '[وَمَنْ تَرَكَى فِيمَا يَتَرَكَى/Ve kim tezekkî ederse, o takdirde ancak kendi nefsi için tezekkî etmiştir.]' Yani: Kim sâlih bir ameli amel ederse, o takdirde ancak kendi nefsi için amel etmiştir." [Ebu Muhammed ibn Ebi Hâtim er-Râzî, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîm Müsneden anî'r-Resûl ve's-Sahâbe ve't-Tâbiîn 13. cilt, 162. sayfa (639.)]

²⁷⁰³ İbrâhîm Süresi'nin 20. âyeti ile ayındır. İmâm Şevkânî (رحمه الله) şöyle der: "[أَزِيزٌ/Yazîz]' Yani (Allah'a) imkânsız ve zor değildir." [Muhammed bin Ali eş-Şevkânî, Fethu'l-Kadîr, 1209. sayfa (tek cilt olarak basım)]

²⁷⁰⁴ arınırsa, temizlenirse

²⁷⁰⁵ İbn Ebî Hâtim (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "[وَإِنْ يَنْتَظِرْكَ مِثْلُ] Eger bir başkasını) onu taşımaya dâvet etse' Yani: Günâhlarını taşımaya dâvet etse '[وَلَوْ كَانَ ذَا قُرْبَى]' Yakın akrâbâ bile olsa, onun günâhlarından bir şeyi taşımaz. Ona, kendi günâhlarının gayrından bir şey yüklenmez. '[وَأَمَّا تَنْذُرُ الَّذِينَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ بِالْغَيْبِ/Ancak Rabblarına gaybte o haşyet duyanları inzâr edersin]' Yani: Ateş ve hesâbtan korkanları(inzâr edersin). '[وَمَنْ تَرَكَى فِيمَا يَتَرَكَى/Ve kim tezekkî ederse, o takdirde ancak kendi nefsi için tezekkî etmiştir.]' Yani: Kim sâlih bir ameli amel ederse, o takdirde ancak kendi nefsi için amel etmiştir." [Ebu Muhammed ibn Ebi Hâtim er-Râzî, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîm Müsneden anî'r-Resûl ve's-Sahâbe ve't-Tâbiîn 13. cilt, 162. sayfa (639.)]

Ve hayattakiler ve ölüler müsâvî değildir. Muhakkak ki Allah, dilediğine işittirir. Ve sen, kabirdekilere işittiremezsin.(22)²⁷⁰⁶

Sen, bir inzâr ediciden başkası değilsin.(23)

Muhakkak ki Biz, seni hakk ile -bir tebşîr edici ve bir inzâr edici- irsâl ettik. Ve içlerinde bir inzâr edici gelip geçmiş olmayan bir ümmet yoktur.(24)

Ve eğer seni tekzîb ediyorlarsa (üzülme), çünkü onlardan o öncekiler (de) tekzîb etmişlerdi. Resûlleri onlara beyyineler ile ve zubar ile ve münîr Kitâb ile²⁷⁰⁷ **gelmişlerdi.(25)**²⁷⁰⁸

Sonra o küfredenleri yakaladım. Artık nasıl oldu inkârım?(26)

Görmedin mi, Allah'ın semâdan bir su inzâl ettiğini? Böylece onunla renkleri muhtelif semereler ihrâc ettik. Ve dağlardan, renkleri muhtelif beyaz ve kırmızı yollar ve simsiyah taşlar vardır.(27)

Ve insânlardan ve debelenenlerden ve davarlardan böyle renkleri muhtelif olanlar vardır. Allah'tan, kullarından ancak âlimler haşyet duyar.²⁷⁰⁹ **Muhakkak ki Allah, Âzîz'dir, Gafûr'dur.(28)**

²⁷⁰⁶ Şeyh el-Elbânî (رحمه الله) der ki: "Kitâb ve Sünnet'te mevtânın/ölülerin işittiğine dâir bir delil mevcûd değildir. Hatta nassların zâhiri ölülerin işitmediğine delâlet eder. Allah (سبحانه وتعالى)'nın şu kavlindeki gibi: '[وَمَا أَنْتَ بِمُسْمِعٍ مَنْ فِي الْقُبُورِ]' [Fâtûr Sûresi, 22. âyet] Yine Muhammed (صلی الله عليه وسلم)'in mescidte iken ashâbına yönelik şu kavlinde olduğu gibi: 'Cuma günü bana salâvatı çoğaltın. Nitekim sizin salâvatınız bana ulaşır.' Burada Nebî (صلی الله عليه وسلم): 'Salâvatınızı duyuram.' dememiştir. Çünkü diğer bir hadîste geçtiği üzere, ona salâvatı ulaştıran meleklerdir: 'Muhakkak Allah'ın seyyâh/dolaşan melekleri vardır. Onlar bana ümmetinden selâmı ulaştırırlar.' [Bunu Nesâî ve Ahmed sahîh bir sened ile rivâyet etmişlerdir.] Böylelikle Muhammed (صلی الله عليه وسلم)'in Cumâ günü kendisine getirilen salâvatları duymadığı, bilakis bu salâvatın ona ulaştırıldığı sarîh bir meseledir." [Muhammed Nasıruddîn el-Elbânî, Silsiletu'l-Ehadîs ed-Daifa, 1147. hadîs]

²⁷⁰⁷ İmâm Şevkânî (رحمه الله) şöyle demektedir: "'[وَالْزُّبُرِ]' [Ve zubar ile]' Yani: İbrâhîm'in suhufu gibi yazılı kitâblar ile. '[وَالْكِتَابِ الْمُنِيرِ]' [Ve münîr kitâb ile]' Tevrât ve İncil gibi." [Muhammed bin Alî eş-Şevkânî, Fethu'l-Kadîr, 1210. sayfa (tek cilt olarak basım)]

²⁷⁰⁸ İmâm Kurtubî (رحمه الله) dedi ki: "'[وَأَنْ يَكْذِبُوا]' [Ve eğer seni tekzîb ediyorlarsa]' Yani: Kureyş küffârı. '[فَقَدْ كَذَّبَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ]' [üzülme), çünkü onlardan o öncekiler (de) tekzîb etmişlerdi]' Resûl (صلی الله عليه وسلم)'i tesellî ederek, önceki müşriklerin de nebîlerini tekzîb ettiklerini haber vermektedir. '[جَاءَهُمْ رَسُولُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ]' [Resûlleri onlara beyyineler ile gelmişlerdi.]' Yani zâhir mucizelerle ve vâzih şeriatlerle geldiler." [Ebu AbdUllah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, el-Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, Fâtûr Sûresi, 25. âyetin tefsirinde]

²⁷⁰⁹ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[لِنَمَّا يَخْشَى اللَّهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمَاءُ]' [Allah'tan, kullarından ancak âlimler haşyet duyar.]' Onlar ki, Allah'ın her şey üzerine Kadîr olduğunu ilmederler." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 172. sayfa]

AbdUllah ibn Ahmed ibn Hanbel (رحمه الله) hasen bir isnâd ile babasının Kitâbu'z-Zühd'ünün

Muhakkak ki Allah'ın Kitâbı'nı o tilâvet edenler ve namazı ikâme edenler ve kendilerini rızıklandırıdığımızdan sırran ve alenen²⁷¹⁰ infâk edenler, asla tükenmeyecek bir ticâret umarlar.(29)

(Bu,) onlara ecirlerini ifâ etmesi ve fazlından ziyâde etmesi içindir. Muhakkak ki O, Gafûr'dur, Şekûr'dur.(30)

Ve sana Kitâb'tan o vahyettiğimiz, o hakktır, önündekileri tasdîk edicidir.²⁷¹¹ Muhakkak ki Allah, kullarına elbette Habîr'dir, Basîr'dir.(31)

Sonra Kitâb'ı kullarımızdan o seçtiklerimize mîrâs bıraktık. Artık onlardan nefesine zulmeden vardır ve onlardan muktesid vardır. Ve onlardan Allah'ın izni ile hayırlarda öne geçen vardır.²⁷¹² İşte o büyük fazldır.(32)

Adn Cennetleri, onlara dâhil olurlar. Orada altından bilezikler ve inci ile süslenirler. Ve orada elbiseleri ipektir.(33)

Ve derler ki: 'Hamd, Allah içindir. O ki, bizden hüznü gidermiştir. Muhakkak ki Rabbimiz, elbette Gafûr'dur, Şekûr'dur.'(34)

'O ki, bizi fazlından ikâmet diyârına yerleştirendir. Bize orada bir yorgunluk temâs etmez. Ve bize orada bir usanç (da) temâs etmez.'(35)

Ve o küfredenler için Cehennem ateşi vardır. Aleyhlerine kazâ edilmez, böylece ölsünler. Ve kendilerine onun azâbından hafifletilmez. İşte her küfrânda bulunanı böyle cezâlandırırız.(36)

Zevâid'inde Hasan el-Basrî (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "İmân, Allah (عز وجل)'den gıyâben haşyet duyan, Allah'ın rağbet ettiği şeylere rağbet eden, Allah'ın kızdığı şeyleri terk eden kimsenin imânıdır." Sonra Hasan: "إِنَّمَا يَخْشَى اللَّهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمَاءُ/Allah'tan, kullarından ancak âlimler haşyet duyar." (âyetini) tilâvet etti." [AbdUllah ibn Ahmed ibn Hanbel, Zevâidi Kitâbu'z-Zühd (1308.)]

²⁷¹⁰ Şeyh Useymîn (رحمه الله) şöyle demektedir: "'[سِرًّا/Sırran]' Yani: Gizlice. '[عَلَانِيَةً/Alenen]' Yani: Açıkça." [Muhammed bin Sâlih el-Useymîn, Fâtıha ve Bakara Sûresi Tefsîri, 3. cilt, 372. sayfa]

²⁷¹¹ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[مُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ/Önündekileri tasdîk edicidir]' Kendinden önce gelip geçmiş olan kitâbları tasdîk edicidir." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 172. sayfa]

²⁷¹² İmâm Ahmed bin Hanbel (رحمه الله) sahîh bir sened ile Ebu'd-Derdâ (رضي الله عنه)'tan, Allah Resûlu (صلى الله عليه وسلم)'ın şöyle buyurduğunu tahrîc etmiştir: "'[فَمِنْهُمْ ظَالِمٌ لِّنَفْسِهِ]/Artık onlardan nefesine zulmeden vardır]' Yani zâlim. Bu durumda ondan alınır. Bu, sıkıntı ve üzüntüdür. '[وَمِنْهُمْ سَابِقٌ] وَمِنْهُمْ سَابِقٌ/ve onlardan muktesid vardır.] Kolay bir hesâb ile muhâsebe edilenler vardır. '[وَمِنْهُمْ سَابِقٌ] وَمِنْهُمْ سَابِقٌ/Ve onlardan Allah'ın izni ile hayırlarda öne geçen vardır.] Onlar ki hesâba çekilmeden Cennete dâhil olurlar." [Ebu Abdİllah Ahmed bin Muhammed bin Hanbel eş-Şeybânî el-Mervezî, el-Müsned (5/194)]

Ve onlar orada bağırsırlar: 'Ey Rabbimiz! Bizi ihrâc et. O amel etmiş olduğumuzun gayrı sâlih amel edelim.' (Onlara denilir ki:) 'Ve size ömür vermedik mi? Tezekkür eden onda tezekkür ederdi. Ve size nezîr gelmişti. Öyleyse tadın (azâbı). Artık zâlimler için bir nusret edici yoktur.'(37)

Muhakkak ki Allah, semâlar ve arzın gaybını ilmedendir. Muhakkak ki O, sadırların özüne Âlîm'dir.(38)²⁷¹³

O, O ki, sizi arzda halîfeler kılmiştir.²⁷¹⁴ Artık kim küfrederse, o takdirde küfrü aleyhinedir. Rabbleri indinde kâfirlerin küfrü kızgınlıktan başkasını ziyâde etmez. Ve kâfirlerin küfrü hüsrândan başkasını ziyâde etmez.(39)²⁷¹⁵

De ki: 'Allah'ın dûnundan o duâ ettiğiniz şerîklerinizi gördünüz mü? Gösterin bana, onlar arzdan ne halk etmişlerdir?' Yoksa onlar için semâlarda bir şerîklik mi var? Yoksa onlara bir Kitâb verdik de ondan bir beyyine üzerinde midirler?²⁷¹⁶ Bilakis zâlimler, onların bazısı bazısına aldatmadan başka bir vaad etmezler.(40)

Muhakkak ki Allah, semâları ve arzı zevâl bulmasınlar diye tutmaktadır. Ve eğer zevâl bulurlarsa, ardından birisi onları tutamaz. Muhakkak ki O, Halîm, Gafûr olandır.(41)

²⁷¹³ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) der ki: "Allahu (تعالى) semâlâr ve arzın gaybını ilmettiğini ve gönüllerin gizlediklerini ve vicdanların muhtevâsını ilmettiğini haber vermektedir. Ve (O) her amel edene, amelinin karşılığı verecektir." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Fâtûr Suresi, 38. âyetin tefsîrinde]

²⁷¹⁴ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'هُوَ [O, O ki, sizi arzda halîfeler kılmiştir.]' Bir ümmetten sonra bir ümmet ve bir kuşaktan sonra bir kuşak." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 176. sayfa]

²⁷¹⁵ İmâm Taberî (رحمه الله) şöyle der: "'فَمَنْ كَفَرَ فَعَلَيْهِ كُفْرُهُ/Artık kim küfrederse, o takdirde küfrü aleyhinedir. Buyuruyor ki: Sizden kim Allah'a küfrederse, ey insânlar, artık küfrünün zararı onun kendi aleyhinedir. O bu fiili ile başkasına zarar veremez. Çünkü o, başkasının değil kendi yaptıklarının cezasını çekecektir. 'يَزِيدُ الْكَافِرِينَ كُفْرَهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ إِلَّا مَقْتًا/Rabbleri indinde kâfirlerin küfrü kızgınlıktan başkasını ziyâde etmez.' Allahu (تعالى) buyuruyor ki: Rabbleri indinde kâfirlerin küfrü ancak, Allah'ın rahmetinden uzak olmalarını ziyâde eder. 'وَلَا يَزِيدُ الْكَافِرِينَ كُفْرَهُمْ إِلَّا خُسْرًا/Ve kâfirlerin küfrü hüsrândan başkasını ziyâde etmez.' Buyuruyor ki: Kâfirlerin, Allah'a küfretmesi onların helâklerinden başkasını ziyâde etmez." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 20. cilt, 480. sayfa]

²⁷¹⁶ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'قُلْ [De ki: 'Allah'ın dûnundan o duâ ettiğiniz şerîklerinizi gördünüz mü? Gösterin bana, onlar arzdan ne halk etmişlerdir?']' Vallahî onlar orada hiçbir şey halk etmemişlerdir. 'أَمْ لَهُمْ شِرْكٌ فِي السَّمَوَاتِ/Yoksa onlar için semâlarda bir şerîklik mi var?'] Hayır, vAllahî onlar için orada bir şerîklik yoktur. 'أَمْ اتَّيْنَاهُمْ كِتَابًا فَهُمْ عَلَى بَيِّنَةٍ مِنْهُ/Yoksa onlara bir Kitâb verdik de ondan bir beyyine üzerinde midirler?'] Buyuruyor ki: Yoksa onlara bir kitâb verdik de o kitâb mı kendilerine şîrk koşmalarını emrediyor?" [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 176. sayfa]

Ve yeminlerinin en güçlüsü ile Allah'a kasem etmişlerdi, eğer onlara bir nezîr gelse, elbette ümmetlerden birinden daha hidâyette olacaklardı. Fakat onlara bir inzâr edici gelince, onlara nefretten başkasını ziyâde etmedi.(42)²⁷¹⁷

Arzda kibirlendiler ve kötü tuzak kurdular.²⁷¹⁸ Ve kötü bir tuzak, ehlerinden başkasını kuşatmaz. O halde evvelkilerin sünnetinden başkasını mı gözetirler? Artık asla Allah'ın Sünneti için bir tebdîl bulamazsın. Ve asla Allah'ın Sünneti için bir tahvîl (de) bulamazsın.(43)²⁷¹⁹

Ve arzda seyr edip, böylece onlardan o öncekilerin âkibetinin nasıl olduğuna nazar etmediler mi? Ve onlar, onlardan kuvvetçe daha şiddetli olanlardı. Ve semâlarda Allah'ı âciz bırakacak olan bir şey yoktur ve ne (de) arzda.²⁷²⁰ Muhakkak ki O, Âlîm, Kadîr olandır.(44)

Ve eğer Allah, insânları kesbettiklerinden dolayı muâhaze etseydi, (arzın) sırtında bir debelenen bırakmazdı. Ve lâkin müsemmâ bir ecele kadar onları tehir eder. Derken ecelleri geldiğinde, o takdirde kuşkusuz Allah, kullarına Basîr olandır.(45)²⁷²¹

²⁷¹⁷ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Kâtade (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[فَلَمَّا] "Fakat onlara bir inzâr edici gelince]" Ve o (inzâr edici), Muhammed (صلی الله علیه وسلم)'dir." Devamla İmâm Taberî (رحمه الله) şöyle der: "[بِمَا زَادَهُمْ إِلَّا نَفَرًا] "Onlara nefretten başkasını ziyâde etmedi]" Allah'a îmân etmeye, hakka tâbi olmaya, hidâyet yoluna girmeye dâir kendilerine resûllerin gelmesi, nefretinlerinden ve kaçışlarından başkasını ziyâde etmemiştir." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 20. cilt, 483. sayfa]

²⁷¹⁸ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile yine Kâtade (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[وَمَكَرَ السَّيِّئِينَ] "Ve kötü tuzak kurdular]" Ve o (kötü tuzak) şîrktir." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 177. sayfa]

²⁷¹⁹ İmâm Kurtubî (رحمه الله) diyor ki: "[أَفَلَنْ تَجِدَ لِسُنَّتِ اللَّهِ تَبْدِيلًا وَلَنْ تَجِدَ لِسُنَّتِ اللَّهِ تَحْوِيلًا] "Artık asla Allah'ın Sünneti için bir tebdîl bulamazsın. Ve asla Allah'ın Sünneti için bir tahvîl (de) bulamazsın.]" Yani: Allah, azâbı kâfirler aleyhine icrâ etmiş ve bunu onlar hakkında bir sünnet kılmıştır. Allah, bunu hakk edene işte böyle azâb eder. Hiç kimse bunu tebdîl etmeye/değiştirmeye veya tahvîl etmeye/başkalaştırmaya ya da azâbı kendisinden uzaklaştırıp başkasına yönlendirmeye güç yetiremez. Sünnet, yol demektir." [Ebu AbdUllah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, el-Câmi li-Ahkâm'il-Kur'ân, Fâtır Sûresi, 43. âyetin tefsîrinde]

²⁷²⁰ İmâm Taberî (رحمه الله) şöyle dedi: "[وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيُغَيِّرَهُ مِنْ شَيْءٍ فِي السَّمَوَاتِ وَلَا فِي الْأَرْضِ] "Ve semâlarda Allah'ı âciz bırakacak olan bir şey yoktur ve ne (de) arzda.]" Buyuruyor ki: Muhammed (صلی الله علیه وسلم)'i tekzîb eden ve Allah'a şîrk koşan bu putperest müşrikler Bizi âciz bırakamazlar. Biz onları helâk etmeyi murâd ettiğimiz zaman, arzda kaçıp kurtulamazlar. Çünkü semâlarda ve arzda, Allah'ın murâd ettiğini âciz bırakacak bir şey yoktur." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 20. cilt, 485. sayfa]

²⁷²¹ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "[وَلَوْ يُؤَاخِذُ اللَّهُ النَّاسَ بِمَا كَسَبُوا] "Ve eğer Allah, insânları kesbettiklerinden dolayı muâhaze etseydi]" Kabahat ve mâsiyyetlerinden dolayı (muâhaze etseydi). "[وَمَا تَرَكَ عَلَى ظَهْرِهَا مِنْ دَابَّةٍ] "(Arzın) sırtında bir debelenen bırakmazdı.]" Yani: İnsânların kesbettiği günâhlardan dolayı arzda bir debelenen bırakmazdı. "[وَلَكِنْ يُؤَخِّرُهُمْ إِلَى أَجَلٍ مُّسَمًّى] "Ve lâkin, onları müsemmâ bir ecele kadar tehir eder.]" Yani: Mâlûm bir müddete kadar "[فَإِذَا جَاءَ أَجْلُهُمْ فَإِنَّ اللَّهَ كَانَ بِعِبَادِهِ] "Fakat derken ecelleri geldiğinde, o takdirde kuşkusuz Allah, kullarına Basîr olandır.]" Yani:

Onların amellerine Bâsîr'dir. Bu amellere binâen, iyiye iyi ve kötüye kötü olacak şekilde onların karşılığını verecektir." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 4. cilt, 365. sayfa]

36. YASÎN SÛRESİ (83 âyettir)²⁷²²

Allah'ın ismi ile, Rahmân, Rahîm

Yâ, Sîn.(1)

Andolsun Hakîm Kur'ân'a.(2)²⁷²³

Muhakkak ki sen, elbette irsâl edilenlerden(sin).(3)

Sırât-ı Mustakîm üzere(sin).(4)²⁷²⁴

Azîz, Rahîm'in tenzîlidir.(5)

²⁷²² Yasîn Sûresi hakkında muhtelif bid'atçı mihrâkların sımsıkı tutunduğu ve yaydığı bazı meşhûr zayıf ve mevzû/uydurma hadisler mevcuttur:

"[**ان لكل شيء قلبا وقلب القرآن يس ومن قرأ يس كتب الله له بقراءتها قراءة القرآن عشر مرات**]/Muhakkak ki her şeyin bir kalbi vardır. Ve Kur'ân'ın kalbi Yasîn'dir. Ve kim Yasîn'i okursa, Allah onun okumasına, Kur'ân'ı on kere okumuş (gibi sevab) yazar.]" İmâm Tirmizî (رحمه الله), bu hadîs hakkında şöyle demiştir: "Bu hadîs, garibtir. Bu hadîsi ancak Humeyd bin Abdurrahmân'ın rivâyeti ile bilmekteyiz. Ve Basra'da, Katâde'nin hadîsi ancak bu vecih ile bilinir. Ve (râvilerden) Hârûn Ebû Muhammed mechûl bir şeyhtir/ihtiyardır."

Şeyh el-Elbânî (رحمه الله) 'Daifu Sünen-i Tirmizî'de der ki: "Bu hadîs, mevzudur/uydurmadır." Şeyh el-Elbânî, diğer eseri 'Zayıf Hadisler Silsilesi'nde ise şöyle demiştir: "Tirmizî, bu hadîsin râvilerinden Hârûn Ebû Muhammed'in mechûl olduğunu söylemiştir. Zehebî bu hadîsin onun uydurduğunu [yani Hârûn Ebû Muhammed'in] zikretmiştir. Ebu Hâtîm, bu hadîsin bâtlı olduğunu ve aslının olmadığını bildirmiştir."

İmâm Ebu Dâvud (رحمه الله) 'Cenâzeler Bölümü'nde, (3121.) şu rivâyeti zikreder: "[**اقروا يس على موتاكم**]/Mevtânız/ölüleriniz üzerine Yâsîn okuyun.]" [Şeyh el-Elbânî (رحمه الله) 'Daifu Sünen-i Ebi Dâvud'ta bu hadîs için: 'Zayıftır' demiştir.]

Şeyh el-Elbânî (رحمه الله) yine Sünen-i İbn Mâce'de (1438.) "Cenâzeler Bölümü"nde nakledilen: "[**اقروها عند موتكم يعني يس**]/Onu -yâni Yasîn'i- mevtânızın yanında okuyun.]" hadîsi için de kezâ: "Zayıftır" demiştir. [Bknz. Daifu Sünen-i İbn Mâce, (308.)]

Şeyh Bekr Ebu Zeyd, Şeyh Sâlih bin Fevzân ve AbdulAzîz âlu's-Şeyh'e şöyle bir soru tevcih edilmiştir: "Ölülere sevâb bağışlamak amacıyla Yasîn Sûresi'nin okunmasının hükmü nedir? Bu bilinen bir şey midir? Eğer değil ise, bilinir olmadığına dair delil nedir?" Cevâb: "Mükâfâtını ölümlere bağışlamak için Kur'ân okumak bir bid'attır. Bununla ilgili bir delil yoktur. Yâsîn Sûresi'nin ölüm döşegindeki bir kimse için okunması zayıf bir hadîste geçmiştir. Fakat bu delil olarak yeterli değildir. Bu sebepten dolayı bu işi yapmak câiz değildir." [Bknz.: Fetâva'l-Lecneti'd-Dâima, 2/2/188]

²⁷²³ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) der ki: "[**والقرآن الحكيم**]/Andolsun Hakîm Kur'ân'a.]" Yani: Önünden ve ardından ona bâtılın gelemeyeceği muhkem/sağlam (Kur'ân'a andolsun).]" [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîm, Yâsîn Sûresi, 2. âyetin tefsîrinde]

²⁷²⁴ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[**على صراط مستقيم**]/Sırât-ı Mustakîm üzere(sin).]" Yani: İslâm üzere(sin).]" [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 20. cilt, 490. sayfa]

Babaları inzâr edilmeyen bir kavmi inzâr etmen için, çünkü onlar gâfillerdir.(6)

Andolsun ki, ekserîsinin üzerine kavil hakk olmuştur.²⁷²⁵ Çünkü onlar î mân etmezler.(7)

Muhakkak ki Biz, boyunlarında kelepçeler kıldık. Öyle ki onlar çenelerine kadardır. O nedenle başları yukarıya kalkıktır.(8)

Ve önlerinden bir sedd ve arkalarından bir sedd kıldık, böylece onları sardık. Bu yüzden onlar görmezler.(9)

Ve üzerlerine müsâvîdir -onları inzâr ettin veya onları inzâr etmedin mi- î mân etmezler.(10)

Ancak Zikr'e tâbi olanı²⁷²⁶ ve gaybte Rahmân'dan haşyet duyanı inzâr edersin. Artık onu bir mağfiret ve kerîm bir ecir ile tebşîr et.(11)

Muhakkak ki Biz, Biz mevtâyâ hayât veririz. Ve takdîm ettiklerini ve eserlerini yazarız. Ve her şeyi, İmâm-ı Mübîn'de onu²⁷²⁷ saydık.(12)²⁷²⁸

Ve karye ashâbını onlar için darb-ı mesel et,²⁷²⁹ hani mürseller oraya gelmişti.(13)

Hani iki (resûl) kendilerine irsâl ettik de onları tekzîb ettiler. Bunun üzerine onlara üçüncü ile izzet verdik. Böylece dediler ki: 'Muhakkak ki biz, size irsâl edilenler(iz)'.(14)

²⁷²⁵ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "'لَقَدْ حَقَّ الْقَوْلُ' / Andolsun ki, kavil hak olmuştur]' Yani: Ekserîsinin üzerine kavil vâcib olmuştur. 'Kavlin vâcib olması'nın mânâsı, 'azâb ile hükmedilmesinin vâcib olması'dır." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîrû'l-Kur'ân, 4. cilt, 367. sayfa]

²⁷²⁶ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[اَتَّبِعْ اَتَّبِعْ / Zikr'e tâbi olanı]' Kur'ân'a tâbi olanı." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîrû's-Sahîh, 4. cilt, 179. sayfa]

²⁷²⁷ 'وَكُلُّ شَيْءٍ / Her şey]' ifâdesi Arapça'da tekil geldiği için: 'أَحْصَيْنَاهُ / Onu saydık]' kelimesinde geçen: '[وَ/O]' zamîrini aynen muhâfaza ettik. [Hazırlayan]

²⁷²⁸ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[وَكُلُّ شَيْءٍ / Ve her şeyi İmâm-ı Mübîn'de onu saydık.]' Her şey Allah indinde bir Kitâb'ta sayılmıştır." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 20. cilt, 499. sayfa]

²⁷²⁹ İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) dedi ki: "'واضْرِبْ لَهُمْ مَثَلًا / Ve karye ashâbını onlar için darb-ı mesel et]' Yani: Onlara (karye ashâbı) meseli(ni) zikret." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîrû'l-Kur'ânî'l-Azîz, 4. cilt, 41. sayfa]

Dediler ki: 'Siz, mislimiz beşerden başkası değil(siniz). Ve Rahmân bir şey inzâl etmemiştir. Siz, tekzîbçilerden başkası değil(siniz).'(15)

Dediler ki: 'Rabbimiz ilmediyor, muhakkak ki biz, elbette size irsâl edilenler(iz).'(16)

'Ve üzerimize mübîn tebliğden başkası yoktur.'(17)

Dediler ki: 'Muhakkak ki biz, sizinle uğursuzlandık. Eğer nihâyet vermezseniz,²⁷³⁰ **elbette sizi recm ederiz ve elbette elîm bir azâb bizden size temâs eder.'**(18)²⁷³¹

Dediler ki: 'Uğursuzluğunuz sizinledir. Size tezkîr edildi diye mi (uğursuzlandınız)?'²⁷³² **Bilakis, siz müsrifler kavmi(siniz).'**(19)

Ve şehrin uzağından bir adam sa'y ederek geldi, dedi ki: 'Ey kavmim, mürsellere tâbi olun.'(20)

'Bir ücret sizden istemeyenlere tâbi olun. Ve onlar hidâyet bulanlardır.'(21)²⁷³³

'Ve benim için ne var, o beni yaratana ibâdet etmeyeyim? Ve O'na rücû ettirilirsiniz.'(22)

'O'nun dûnundan ilâhlar mı ittihaz edeyim?'²⁷³⁴ **Eğer Rahmân bana bir zarar murâd ederse, onların şefaati bana bir yarar sağlamaz ve beni kurtaramazlar.'**(23)²⁷³⁵

²⁷³⁰ Şeyh Useymîn (رحمه الله) şöyle der: "'لَنْ لَمْ تَنْتَهُوا'/Eğer nihâyet vermezseniz]' Size tâbi olmaya ve üzerinde bulunduğumuz hâlî terketmeye bizi dâvet etmeye nihâyet vermezseniz." [Muhammed bin Sâlih el-Useymîn, Yâsîn Suresi Tefsîri, 65. sayfa]

²⁷³¹ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'قَالُوا قُلْ لَنَا تَطِيرُنَا بِكُمْ/Dediler ki: 'Muhakkak ki biz, sizinle uğursuzlandık.']" Dediler ki: Eğer bize bir şerr isâbet ederse, öyle ki o ancak sizin yüzünüzündür. '[لَنْ رَجْمُنْكُمْ/Elbette sizi recm ederiz]' Taş ile (elbette sizi recm ederiz). '[وَلَيَمَسَّنَّكُم مِّنَّا عَذَابٌ أَلِيمٌ/Ve elbette bizden size elîm bir azâb temâs eder]' (Ve elbette) bizden acı verici bir azâb size ulaşır." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 181. sayfa]

²⁷³² İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'قَالُوا قُلْ لَنَا تَطِيرُنَا بِكُمْ/Dediler ki: 'Uğursuzluğunuz sizinledir.]' (Mürseller dediler ki:) Amelleriniz sizinledir. '[Size tezkîr edildi diye mi (uğursuzlandınız)?]' Allah'ı size zikrettik/hatırlattık diye mi bizimle uğursuzlandınız?" [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 181. sayfa]

²⁷³³ İmâm Kurtubî (رحمه الله) demiştir ki: "'لَا يَسْأَلُكُمْ أَجْرًا/Bir ücret sizden istemeyenlere tâbi olun.]" Yani: Eğer onlar töhmet edilecek kimseler olsalardı mâl sizden talep ederlerdi. '[وَهُمْ مُهْتَدُونَ/Ve onlar hidâyet bulanlardır.]' Böylece onlar sizi hidâyete götürenlerdir." [Ebu AbdUllah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, el-Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, Yâsîn Sûresi, 21. âyetin tefsîrinde]

²⁷³⁴ İmâm Taberî (رحمه الله) dedi ki: "'أَتَأْتِدُ مِنْ دُونِهِ إِلَهًا/O'nun dûnundan ilâhlar mı ittihaz edeyim?]' Allah'ın dûnundan ilâhlara mı ibâdet edeyim? Yani O'ndan başka bir mâbûda mı ibâdet edeyim?" [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 20. cilt, 507. sayfa]

'Muhakkak ki ben, o zaman elbette mübîn bir dalâlet içinde(yim).'(24)

'Muhakkak ki ben, Rabbinize î mân ettim. Bu nedenle beni dinleyin.'(25)

Denildi ki: 'Cennet'e dâhil ol.'²⁷³⁶ Dedi ki: 'Keşke kavmim ilmetseleldi.'(26)

'Rabbimin beni mağfîret ettiğini ve beni ikrâm edilenlerden kıldığını.'(27)²⁷³⁷

Ve onun ardından kavmi üzerine semâdan bir ordu inzâl etmedik. Ve inzâl edecekler (de) değil idik.(28)

Tek sayhadan başka olmadı. İşte o zaman onlar sönüverdiler.(29)²⁷³⁸

Ey kullar üzerindeki hasret.²⁷³⁹ Onlara bir resûl gelmiyordu ki, kendisiyle istihzâ etmiş olmasınlar.(30)²⁷⁴⁰

Onlardan önce nice kuşakları helâk ettiğimizi, onların kendilerine rücû etmeyeceklerini görmediler mi?(31)

Ve hepsi toplandığı zaman, ledûnnumuzda hazır bulundurulurlar.(32)²⁷⁴¹

²⁷³⁵ İbn Kayyim el-Cevziyye (رحمه الله) şöyle der: "Yâsîn'in Sâhibi, Onun dînunda ibâdet/kulluk edilen ilâhların bâtil olduklarını haber vermiştir. '[عَاتَذُ مِنْ دُونِهِ إِلَهًا إِنْ يُرَدَّنِ الرَّحْمَنُ بِضَرْ لَا تُغْنِي عَنْ شَفَاعَتِهِمْ شَيْئًا وَلَا] / O'nun dînundan ilâhlar mı itti haz edeyim? Eğer Rahmân bana bir zarar murâd ederse, onların şefaati bana bir yarar sağlamaz ve beni kurtaramazlar.]' Kulluk eden kimse, mâbûdundan, ona ihtiyaç duyduğu zaman kendisine yarar vermesini murâd eder. Ancak beni yaratan Rahmân, bana bir zarar vermeyi murâd ederse, işte şu ilâhların kendisiyle beni bu zarardan kurtarabilecekleri hiçbir kudretleri yoktur. O ilâhların, bu zarardan kurtulabilmem için bana şefaâtçi olabilecek şanları da makamları da yoktur." [Muhammed ibn Ebî Bekr ibn Kayyim el-Cevziyye, es-Savâiku'l-Mürsele ale'l-Cehmiyye ve'l-Muattıla, 2. cilt, 496.-497. sayfalar]

²⁷³⁶ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[قِيلَ] / Denildi ki: 'Cennet'e dâhil ol.]" Denilmiştir ki: 'Ona Cennet vâcib olmuştur.' (Mucâhid) dedi ki: Bu, sevâbı gördüğü zamandır." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 182. sayfa]

²⁷³⁷ İmâm Beğavî (رحمه الله) dedi ki: "Kavminin, resûllerin dînine râğbet etmeleri için, Allah'ın onu mağfîret ettiğini ve ona ikrâmda bulunduğunu onlara bildirmeyi temennî etti." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Begavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 7. cilt, 15. sayfa]

²⁷³⁸ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[وَمَا أَنْزَلْنَا عَلَى قَوْمِهِ مِنْ بَعْدِهِ مِنْ جُنْدٍ مِنَ السَّمَاءِ وَمَا كُنَّا مُنْزِلِينَ] / Hayır vAllahi, Allah onun katledilmesinden sonra onun kavmini uyarmamıştır. '[أَنْ كُنْتُ إِلَّا صَيْحَةً وَاحِدَةً فَاإِذَا هُمْ خَامِنُونَ] / Bir sayhadan başka olmadı. İşte o zaman onlar sönüverdiler.]" [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 183. sayfa]

²⁷³⁹ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'[يَا أَيُّهَا الْعِبَادُ] / Ey kullar üzerindeki hasret.]" Resuller ile alay etmeleri, onların üzerine bir hasret olmuştur." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 183. sayfa]

İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle der: "'[حَسْرَةً/Hasret]' Şiddetli nedâmet/pişmanlık." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Begavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 7. cilt, 15. sayfa]

²⁷⁴⁰ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) dedi ki: "'[مَا يَأْتِيهِمْ مِنْ رَسُولٍ إِلَّا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ] / Onlara bir resûl gelmiyordu ki, kendisiyle istihzâ etmiş olmasınlar.]" Yani: Onu tekzîb ediyor ve onunla istihzâ/alay ediyorlardı." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 4. cilt, 375. sayfa]

Ve ölü toprak onlar için bir âyettir. Ona hayât verdik ve ondan hubûbat ihrâc ettik, böylelikle ondan yerler.(33)

Ve orada hurmalıklar ve üzümlüklerden bahçeler kıldık ve içlerinde pınarlardan fışkırttık.(34)

Onun semerelerinden yemeleri için. Ve onları elleri îmâl etmemiştir.²⁷⁴² Daha şükretmiyorlar mı?(35)

Subhândır²⁷⁴³ O ki, çiftlerin hepsini halk etmiştir, arzın bitirdiklerinden ve nefislerinden ve ilmetmediklerinden.(36)

Ve gece onlar için bir âyettir. Ondan gündüzü sıyrınız da o zaman onlar karanlıkta kalırlar.(37)

Ve güneş (de) kendi karar yeri için cereyân eder.²⁷⁴⁴ Bu, Azîz, Alîm'in takdîridir.(38)

Ve aya menziller takdîr ettik, kadîm bir hurma dalı gibi avdet edene kadar.(39)

Güneşin ayı idrâk etmesi kendisine yaraşmaz. Ve gece gündüzü geçemez. Ve hepsi bir felekte yüzerler.(40)²⁷⁴⁵

Ve Bizim, zürriyetlerini dolu bir gemide taşımamız onlar için bir âyettir.(41)

²⁷⁴¹ İmâm Taberî (رحمه الله) şöyle demektedir: "'وَإِنْ كُلُّ لَمَّا جَمِيعٌ لَدَيْنَا مُحْضَرُونَ/Ve hepsi toplandığı zaman, ledûnnumuzda hazır bulundurulurlar.'" Kendilerini helâk ettiğimiz ve onları helâk etmediğimiz bu kuşakların hepsi ve diğerleri, Kıyâmet Günü topluca indimizde hazır bulundurulurlar." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 20. cilt, 513. sayfa]

²⁷⁴² İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) demiştir ki: "'وَمَا عَمَلُهُ أُيُوبُهَا/Ve onları elleri îmâl etmemiştir.'" Yani: Bunların tümü ancak Allah'ın onlara rahmetindendir, ne onların gayreti, ne onların çabası, ne onların gücü ve ne de onların kuvveti ile dir." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîm, Yâsîn Sûresi, 35. âyetin tefsirinde]

²⁷⁴³ Kelime için önceki açıklamalara bakınız

²⁷⁴⁴ İbn Ebî Âsım (رحمه الله), Ebu Zerr (رضي الله عنه)'tan, Nebî (صلى الله عليه وسلم)'in şöyle buyurduğunu işittiğini tahrîc etmiştir: "'وَالشَّمْسُ تَجْرِي لِمُسْتَقَرٍّ لَهَا/Ve güneş (de) kendi karar yeri için cereyân eder.'" **Onun karar yeri arşın altıdır.**" [Ebu Bekr Ahmed bin Amr ibn Ebî Âsım, Kitâbu's-Sunne, 398. sayfa (592.). Senedi sahîhtir, ricâli şeyhaynın ricâlidir.]

²⁷⁴⁵ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'tan şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'لَا يَلْهَى الْيَوْمَ لِمَا يَسْبِقُ الْيَوْمَ/Ve gece gündüzü geçemez.'" Coşkulu bir biçimde birbirlerini tâkib ederler. Onların biri diğerinden sıyrılır."

İmâm Taberî (رحمه الله) yine sahîh bir sened ile İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'يُونُ يَغِيرُ الْيَوْمَ فِي الْيَوْمِ/Ve hepsi bir felekte yüzerler.'" Yün eğirme âletinin feleği/ekseni gibi bir felektedir/eksendedir." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 20. cilt, 519.-521. sayfalar]

Ve derler ki: 'Bu vaad ne zaman, eğer sâdıklar iseniz?'(48)²⁷⁵¹

Ve onlar hasımlaşırken, kendilerini yakalayacak tek sayhadan başkasına nazar etmezler.(49)

Artık bir vasiyyet etmeye güç yetiremezler ve ehillerine rücû edemezler.(50)²⁷⁵²

Ve Sûr'a nefhedilir, işte o zaman onlar gömütlerden Rabblerine koşarlar.(51)

Derler ki: 'Veyl olsun bize! Kim bizi uyku yerimizden ba's etti?' 'Bu, Rahmân'ın vaad ettiği'dir.²⁷⁵³ Ve mürseller doğru söylemişler.'(52)

Tek sayhadan başka olmadı. İşte o zaman onların hepsi ledûnnumuzda²⁷⁵⁴ hazır bulundurulurlar.(53)

Artık bugün bir nefse bir şey zulmedilmez. Ve amel etmiş olduklarınızdan başkasıyla cezâlandırılmazsınız.(54)

Muhakkak ki Cennet ashâbı o gün, bir meşgale içinde eğlenirler.(55)

meşîeti sûistimal ederek infâktan kaçınmaya dâir bir delil bulma yoluna döndüklerinde bu, bilmedikleri bir yerden onların aleyhine dönmüştür. Velhâsıl kelâm onlar, mutlak meşîeti sûistimal ederek mutlak meşîete itirâz etmişlerdir. Çünkü Allah onları, 'infak etme' ile mükellef kılmayı dilemiş, onlar ise buna karşı sanki şunu demeye getirmişlerdir: 'Bunu neden bizden talep etmeyi diliyor ki? Şayet onları doyumak isteseydi, kendilerini elbette doyururdu.' Onların delil çıkarma yöntemi, başlıbaşına dalâletten ibârettir." [Ebu İshâk İbrâhîm bin Mûsâ eş-Şâtûbî, el-Muvâfakât, 4. cilt, 165. sayfa]

²⁷⁵¹ Bu âyet Yûnus Sûresi'nin 48. âyeti, Enbiyâ Sûresi'nin 38. âyeti, Neml Sûresi'nin 71. âyeti, Sebe Sûresi'nin 29. âyeti ve Mülk Sûresi'nin 25. âyeti ile aynıdır

²⁷⁵² İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "[فَلَا يَسْتَطِيعُونَ تَوْصِيَةً/Artık bir vasiyyet etmeye güç yetiremezler]' Yani: İçinde bulundukları durumda vasiyyet edemezler. '[أَهْلِهِمْ يَرْجِعُونَ/ve ehillerine rücû edemezler]' Bunu yapacak zamanları olmaz." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 186. sayfa]

İmâm Şevkânî (رحمه الله) ise şöyle demektedir: "[فَلَا يَسْتَطِيعُونَ تَوْصِيَةً/Artık bir vasiyyet etmeye güç yetiremezler]' Yani: Bazınız bazınıza, onun lehinde ve aleyhinde olanı vasiyyet etmeye güç yetiremez veya ona tevbe etmeyi ve mâsiyyetlerden uzaklaşmayı tavsiye etmeye güç yetiremez. Bilakis, çarşı-pazarlarında ve bulundukları yerlerde ölürlər. '[أَهْلِهِمْ يَرْجِعُونَ/ve ehillerine rücû edemezler]' Yani: Oradan çıkarak öldükleri evlerine dönemezler. Şöyle de denilmiştir: Mânâsı: ehillerine/ailelerine dönüp de bir kavil edemezler." [Muhammed bin Alî eş-Şevkânî, Fethu'l-Kadîr, 1227. sayfa (tek cilt olarak basım)]

²⁷⁵³ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[يَا وَيْلَآ يَوْمَئِذٍ/Veyl olsun bize! Kim bizi uyku yerimizden ba's etti?]' Bu sözü kâfirler söylerler. '[وَعَدَ الرَّحْمَنُ/Bu, Rahmân'ın vaad ettiği'dir.]' Rahmân'ın beyân ettiği'dir. Bu sözü mü'minler söylerler. Bu, ba's/dirilîş sırasındadır. [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 20. cilt, 532.-533 sayfa]

²⁷⁵⁴ Şeyh Useymîn (رحمه الله) diyor ki: "[لَدُنَّا/Ledûnnumuz]' Yani: İndimiz." [Muhammed bin Sâlih el-Useymîn, Yâsîn Suresi Tefsîri, 191. sayfa]

Onlar ve zevceleri gölgeler içinde tahtlar üzerine dayanmışlardır.(56)

Onlar içindir orada meyveler. Ve onlar içindir ne dâvet ederlerse.(57)²⁷⁵⁵

Rahîm bir Rabbden²⁷⁵⁶ kavlen bir selâm vardır.(58)²⁷⁵⁷

Ve ayrılmış bugün, ey mücrimler!(59)

Ahid vermedim mi size, ey Âdem oğulları: 'Şeytâna ibâdet etmeyin, muhakkak ki o, sizin için mübîn bir düşmandır.' diye?(60)²⁷⁵⁸

'Ve Bana ibâdet edin, bu Sırât-ı Mustakîm'dir.' diye.(61)²⁷⁵⁹

Ve andolsun ki, sizden çoğu toplumları dalâlete düşürmüştür.²⁷⁶⁰ Artık akleder olmadınız mı?(62)

Bu, o sizin vaad olduğunuz Cehennem'dir.(63)

Bugün ona yaslanın, sizin küfretmiş olmanızdan dolayı.(64)

²⁷⁵⁵ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "[مَا يَدْعُونَ/Ne dâvet ederlerse]' Yani: Neyi temennî ederlerse." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 4. cilt, 383. sayfa]

²⁷⁵⁶ İmâm Taberî (رحمه الله) dedi ki: "[مِنْ رَبِّ رَحِيمٍ/Rahîm Rabbden]' Yani: Onlara rahîm bir Rabbden. Çünkü O, dünyâda geçmiş cürümlerinden dolayı onları cezâlandırmamıştır." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 20. cilt, 521. sayfa]

²⁷⁵⁷ İbn Ebî Zemenîn (رحمه الله) demiştir ki: "[سَلَامٌ قَوْلًا/Kavlen bir selâm]' Onlar için Allah'ın kavlen söylediği bir selâm vardır." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîz, 4. cilt, 49. sayfa]

²⁷⁵⁸ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) şöyle der: "[أَلَمْ أَعْهَدْ إِلَيْكُمْ/Ahid vermedim mi size]' Yani: Emir vermedim mi size? '[تَعْبُدُوا الشَّيْطَانَ/يا بَنِي آدَمَ أَنْ لَا تَعْبُدُوا الشَّيْطَانَ/Ey Âdem oğulları: 'Şeytâna ibâdet etmeyin.' diye]' Yani: Şeytâna itaat etmeyin, şeytâna ibâdet etmek, ona itaat etmektir. '[إِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُبِينٌ]' muhakkak ki o, sizin için mübîn bir düşmandır]' Yani: Düşmanlığı beyyin/apaçık bir düşmandır." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 4. cilt, 384. sayfa]

Şeyh Şankitî (رحمه الله) ise şöyle demiştir: "[إِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُبِينٌ/Ahid vermedim mi size, ey Âdem oğulları: 'Şeytâna ibâdet etmeyin, muhakkak ki o, sizin için mübîn bir düşmandır.' diye?]' Allah (جل وعلا)'dan başka ibâdet edilen her şey tağuttur. Bu konuda en büyük payı şeytân alır." [Muhammed Emîn Şankitî, Edvâu'l-Beyân, 1. Cilt, 228. sayfa]

²⁷⁵⁹ İmâm Taberî (رحمه الله) diyor ki: "[وَأَنْ اَعْبُدُونِي هَذَا صِرَاطٌ مُسْتَقِيمٌ/Ve Bana ibâdet edin, bu Sırât-ı Mustakîm'dir.' diye.]' Yani: Ben'den başka tüm ilâh ve denklere bırakıp Bana ibâdet edin ve Bana itaat edin.' diye size emretmedim mi?" [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 20. cilt, 542. sayfa]

²⁷⁶⁰ İmâm Taberî (رحمه الله) dedi ki: "[وَلَقَدْ أَضَلَّ مِنْكُمْ جِبِلًّا كَثِيرًا/Ve andolsun ki, sizden çoğu toplumları dalâlete düşürmüştür.]' Ve andolsun ki, şeytân sizden pek çok halkı itaatimden ve ulûhiyette Beni birlemekten alıkoymuştur. Tâ ki onlar, şeytâna ibâdet etmiş ve Benim dînumda ibâdet ettikleri ilâhlar edinmişlerdir." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 20. cilt, 543. sayfa]

Bugün ağızlarının üzerine mühür vururuz. Ve elleri Bize tekellüm eder. Ve ayakları onların kesbetmiş olduklarına şehâdet eder.(65)²⁷⁶¹

Ve eğer dileydik, elbette gözlerinin üzerini silerdik de sırâta²⁷⁶² koşuşurlardı. Fakat nasıl görecekler?(66)

Ve eğer dileydik, elbette mekânları üzere onları meshederdik²⁷⁶³ de ne ileri gitmeye ve ne rücû etmeye güç yetirebilirlerdi.(67)

Ve kime ömür verirsek, onu hilkatte tersine çeviririz. Daha akletmiyorlar mı?(68)²⁷⁶⁴

Ve ona şiiri tâlim etmedik ve ona yakışmaz (da). O, bir zikirdir ve mübîn bir Kur'ân'dır, başka değil.(69)

Hayâtta olanları inzâr etmesi ve kâfirler üzerine kavlin tahakkuk etmesi içindir.(70)

Ve görmediler mi ki, Biz onlar için ellerimizin îmâl ettiklerinden davarlar halk ettik de kendileri onlara mâliklerdir.(71)

Ve onları, kendileri için zelîl ettik de binekleri onlardandır ve onlardan yerler.(72)

Ve onlar içindir onlarda menfaatler ve içecekler. Daha şükretmiyorlar mı?(73)

²⁷⁶¹ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) âyet hakkında der ki: "Bu, kâfir ve münâfıkların Kıyâmet Günü'ndeki hâlidir. Onlar o gün, dünyâda işlemiş oldukları cürümleri inkâr eder ve bunları işlemediklerine dâir yemin ederler. Bunun üzerine Allah onların ağızları üzerine mühür vurur ve uzuvları ne amel işlemiş olduklarını nutuk eder/söyler." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Yâsîn Sûresi, 65. âyetin tefsîrinde]

²⁷⁶² İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[الصِّرَاطُ/Sırât(a)]' Yani: Yol(a)." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 20. cilt, 546. sayfa]

²⁷⁶³ İmâm AbdurRezzâk (رحمه الله) sahîh bir sened ile yine Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[وَلَوْ نَشَاءُ لَمَمَسْنَاهُمْ/Ve eğer dileydik, elbette onları meshederdik]' Eğer dileydik onları kötürüm kılardık da ayağa kalkamazlardı. Ve eğer dileysek onları âmâ/kör kılardık da ileri-geri hareket edemezlerdi." [Ebu Bekr AbdurRezzâk bin Hemâm es-San'ânî, Tefsîru AbdurRezzâk, 3. cilt, 145. sayfa]

²⁷⁶⁴ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) demiştir ki: "Allahu (تعالى), Âdem oğlu hakkında onun, yaşı ne kadar ilerlemişse, kuvvetli dönemlerinden sonra o derece zayıflığa iâde edildiğini, dinçlikten acziyete döndürüldüğünü haber vermektedir." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Yâsîn Suresi, 68. âyetin tefsîrinde]

²⁷⁶⁹ İmâm Taberî (رحمه الله) dedi ki: "'مَلَكُوتُ كُلِّ شَيْءٍ' [Öyleyse subhândır her şeyin **melekûtu O elinde olan.]**' Her şeyin mülkü ve hazîneleri O elinde olanı tenzîh etmektir." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 20. cilt, 557. sayfa]

²⁷⁷⁰ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) diyor ki: "'وَالَّذِي تَرْجِعُونَ' [Ve O'na rücû ettirilirsiniz.]' Yani: Kıyâmet Günü O'na döndürülürsünüz." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 4. cilt, 390. sayfa]

37. SÂFFÂT SÛRESİ (182 âyettir)

Allah'ın ismi ile, Rahmân, Rahîm

Andolsun saf saf dizilenlere.(1)²⁷⁷¹

Ve sürdükçe sürenler(e).(2)

Ve Zikr'i tilâvet edenler(e).(3)

Muhakkak ki ilâhımız, elbette tektir.(4)

Rabbidir semâlar ve arzın ve ikisi arasındakilerin. Ve Rabbidir doğuların.(5)

Muhakkak ki Biz, dünyâ semâsını bir ziynet ile, yıldızlarla ziynetlendirdik.(6)

Ve (onu) itaatten çıkan her şeytândan muhâfaza ettik.(7)

Melei'l-Âlâ'yı²⁷⁷² dinleyemezler ve her cânibten atılırlar.(8)

Kovulurlar ve onlar içindir kesintisiz bir azâb.(9)

Bir kapıp çarpan müstesnâ. O zaman ona delici bir ateş parçası tâbi olur.(10)²⁷⁷³

İmdi fetvâ iste onlardan:²⁷⁷⁴ 'Kendilerini halk etmek mi daha şiddetli, yoksa halk ettiklerimizi mi?'²⁷⁷⁵ Muhakkak ki Biz, yapışkan bir çamurdan onları halk ettik.(11)

²⁷⁷¹ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "[وَالصَّافَّاتِ/Andolsun saf saf dizilenlere.]" Allah'ın bir mahlûka/yaratılmışı, sonra bir mahlûka, sonra bir mahlûka etmiş olduğu bir yemindir. '[الصَّافَّاتِ/Sâffât]' Semâda saf saf duran meleklerdir." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 20. cilt, 558. sayfa]

²⁷⁷² İmâm Kurtubî (رحمه الله) demiştir ki: "[الْمَلَأَ الْأَعْلَى/Melei'l-Âlâ]" Dünyâ semâsı ve daha fevkinde/yukarısında olanlardır. Ve onların her biri, arzın topluluklarına izâfeten 'a'lâ/yüce' olarak isimlendirilmiştir." [Ebu AbdUllah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, el-Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, Sâffât Sûresi, 8. âyetin tefsîrinde]

²⁷⁷³ İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle demektedir: "[فَاتَّبَعَهُ/O zaman ona tâbi olur]" ona yetişir. '[شِهَابٌ/delici bir ateş parçası]' Hedefini iskalamayıp onu öldüren veya yakan ya da aklını başından alan parlak güçlü bir yıldız." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Begavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 7. cilt, 35. sayfa]

²⁷⁷⁴ Şeyh Useymîn (رحمه الله) dedi ki: "[فَاسْتَفْتِهِمْ/İmdi fetvâ iste onlardan]" Burada murâd olunan,

Bilakis, sen teâccüb ettin ve onlar maskaralığa alıyorlar.(12)

Ve tezkîr edildiklerinde,²⁷⁷⁶ tezekkür etmezler.(13)²⁷⁷⁷

Ve bir âyet gördüklerinde,²⁷⁷⁸ maskaralığa ahlrlar.(14)

Ve dediler ki: 'Bu, mübîn bir sihirden başkası değildir.'(15)

'Öldüğümüz ve toprak ve kemik olduğumuzda mı, muhakkak ki biz hakîkten ba's mı edileceğiz?'(16)

'Ve evvelki babalarımız (da) mı?'(17)²⁷⁷⁹

De ki: 'Evet ve siz aşağılanmış olarak (ba's edileceksiniz).'(18)

Çünkü o ancak korkunç bir sestir. İşte o zaman onlar nazar ederler.(19)

Ve derler ki: 'Veyl olsun bize, bu Dîn Günü'dür.'(20)²⁷⁸⁰

Bu, o kendisini tekzîb etmiş olduğunuz Fasl Günü'dür.(21)²⁷⁸¹

Haşredin²⁷⁸² o zulmedenleri ve eşlerini ve ibâdet etmiş olduklarını;(22)

Allah'ın dînundan. Artık onları Cahîm sırâtına ihtidâ edin.(23)²⁷⁸³

'şer'i fetvâ istemek' şeklinde değildir. Onunla murâd olunan ancak lügavî fetvâdır. Yani: Onların haber vermelerini iste ve onlara sor." [Muhammed bin Sâlih el-Useymin, Sâffât Suresi Tefsîri, 35. sayfa]

²⁷⁷⁵ İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) şöyle der: "'[فَاسْتَفْتِهِمْ/İmdi fetvâ iste onlardan]' Yani: Müşriklerden. Yani: Soru sorma bâbından suâl et onlara. Çünkü onlarla böyle hüccetleşilir. '[أَهْمُ أَشَدُّ خُلُقًا أَمْ مَنْ] أَمْ أَشَدُّ خُلُقًا/Kendilerini halk etmek mi daha şiddetli, yoksa halk ettiklerimizi mi?]' Yoksa semâ mı? Yani: Şübhesiz onu halketmek onları halketmekten daha şiddetlidir/çetindir." [Ebi Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 4. cilt, 57. sayfa]

²⁷⁷⁶ öğüt verildiğinde, nasihat edildiğinde

²⁷⁷⁷ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'[وَإِذَا يَذْكُرُونَ/Ve tezkîr edildiklerinde, tezekkür etmezler.]" Yani: Yararlanmaz ve görmezler" [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 196. sayfa]

²⁷⁷⁸ İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) şöyle der: "'[وَإِذَا رَأَوْا آيَةً/Ve bir âyet gördüklerinde]' Üzerlerine bir âyet tilâvet edildiğinde." [Ebi Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 4. cilt, 57. sayfa]

²⁷⁷⁹ Vâkia Süresi'nin 48. âyeti ile aynıdır

²⁷⁸⁰ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'[هَذَا يَوْمٌ/Bu Dîn Günü'dür]' Allah o gün kulları amelleri ile yargılar." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 20. cilt, 546. sayfa]

²⁷⁸¹ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, dedi ki: "'[يَوْمٌ الْفَصْلِ/Fasl Günü]' Yani: Kıyâmet Günü." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 21. cilt, 26. sayfa]

²⁷⁸² İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) şöyle demektedir: "'[أُحْشَرُوا/Haşredin]' Yani: Sevk edin!" [Ebi Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 4. cilt, 58. sayfa]

Ve onları tevkîf edin. Muhakkak ki onlar, suâl olunacaklardır.(24)²⁷⁸⁴

'Sizin için ne var, birbirinize nusret etmiyorsunuz?'(25)

Bilakis, onlar bugün teslîm olmuşlardır.(26)

Ve onların bazıları bazısı üzerine yönelip suâlleşirler.(27)²⁷⁸⁵

Derler ki: 'Muhakkak ki siz, bize sağdan gelir olmuştunuz.'(28)

(Diğerleri) derler ki: 'Bilakis, siz mü'min olmuş değildiniz.'(29)

'Ve bizim sizin üzerinizde bir sultamız olmadı, bilakis siz tuğyân etmiş bir kavim olmuştunuz.'(30)

'Artık Rabbimizin kavli üzerimize hakk olmuştur. Muhakkak ki biz, (azâbı) elbette tadacağız.'(31)

'Böylece biz sizi iğvâ ettirdik. Muhakkak ki biz (de) gâvîler idik.'(32)²⁷⁸⁶

Şu hâlde muhakkak ki onlar, o gün azâbta müştereklerdir.(33)

Muhakkak ki Biz, işte mücrimlere böyle fiil ederiz.(34)

Muhakkak ki onlar, kendilerine: 'Allah'tan başka ilâh yoktur.' denildiğinde kibirleniyorlardı.(35)

Ve derler ki: 'Muhakkak ki biz, hakîkaten mecnûn bir şâir için mi ilâhlarımızı terk edeceğiz?'(36)

²⁷⁸³ Şeyh Şankitî (رحمه الله) der ki: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın bu âyet-i kerîmede geçen '**فَاهْتَدُواْ/Artık onları ihtidâ edin**' kavli, ihtidâ kelimesinin genel anlamdaki muhtevâsı dâhilinde olup, 'onlara delâlet edin ve onları Cahimin sıratına/yoluna irşâd edin', yani 'onları, oraya sülûk etmeleri için Ateşin yoluna sevkedin' demektir. Allah (سبحانه وتعالى)'nın: '**فَاهْتَدُواْ/Artık onları ihtidâ edin**' kavlindeki zamir, üçe râcîdir. Yani bu zamir ile, (a) zâlimler (b) o zâlimlerin eşleri ve (c) Allah'ın dînunda ibâdet ettikleri şeyler ve kimseler kastedilmektedir." [Muhammed Emîn Şankitî, Edvâu'l-Beyân, 6. cilt, 745. sayfa]

²⁷⁸⁴ İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) şöyle dedi: "'**وَقَفُّوهُمْ/Ve onları tevkîf edin.**]' Yani: Onları hapsedin. Bu, onlar ateşe dâhil olmadan öncedir. '**لَهُمْ مَسْئُولُونَ/Muhakkak ki onlar, suâl olunacaklardır.**]' La ilâhe illAllah'tan (suâl olunacaklardır)." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 4. cilt, 58. sayfa]

²⁷⁸⁵ Tûr Sûresi'nin 25. âyeti ile aynıdır

²⁷⁸⁶ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "'**فَاغْوَيْنَاكُمْ/İğvâ ettirdik. Muhakkak ki biz (de) gâvîler idik.**]' Yani: Sizi dalâlete düşürdük. Muhakkak ki biz (de) dalâlette olanlardık." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 4. cilt, 397. sayfa]

Bilakis, hakk ile geldi ve mürselleri tasdîk etti.(37)²⁷⁸⁷

Muhakkak ki siz, elbette elîm azâbı tadacaksınız.(38)

Ve amel etmiş olduklarınızdan başkasıyla cezâlandırılmayacaksınız.(39)

Allah'ın ihlâşlılar olan kulları müstesnâ.(40)²⁷⁸⁸

İşte onlar, onlar içindir mâlûm rızık.(41)²⁷⁸⁹

Meyveler ve onlar ikrâm olunurlar.(42)

Naîm Cennetlerinde.(43)²⁷⁹⁰

Karşılıklı serîrler üzerinde.(44)

Onların üzerine Maîn'den (doldurulmuş) kâseler ile dolaşılır.(45)²⁷⁹¹

Bembeyazdır, içenler için bir lezzettir.(46)

Onda bir sersemletme yoktur ve onlar ondan sarhoş olmazlar.(47)

Ve onların indinde,²⁷⁹² bakışlarını yalnız kendilerine çevirmiş iri gözlü (eşler) vardır.(48)

Onlar saklı yumurtalar gibidirler.(49)

Derken onların bazısı bazısı üzerine yönelip suâlleşirler.(50)

²⁷⁸⁷ İmâm Şevkânî (رحمه الله) şöyle der: "'[جَاءَ بِالْحَقِّ/Hakk ile geldi]' Yani: Tevhîd'i, vaadi, vaîdi/uyarıyı kapsayan Kur'ân (ile geldi). '[وَصَدَّقَ الْمُرْسَلِينَ/Ve mürselleri tasdîk etti]' Yani: Nebî (صلى الله عليه وسلم), evvelki mürsellerin getirmiş olduğu Tevhîd'i, vaîdi ve Âhîret yurdunun isbâtını tasdîk etmiş ve onlara muhâlefet etmemiştir. Ve Nebî (صلى الله عليه وسلم), kendisinden önceki resûllerin getirmemiş olduğu herhangi bir şeyi getirmiş de değildir." [Muhammed bin Alî eş-Şevkânî, Fethu'l-Kadîr, 1288. sayfa (tek cilt olarak basım)]

²⁷⁸⁸ 74., 128. ve 160. âyet ile aynıdır

²⁷⁸⁹ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'[أُولَئِكَ] أولئك/İşte onlar, onlar içindir mâlûm rızık.'" Cennet'te mâlûm bir rızık." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 201. sayfa]

²⁷⁹⁰ Vâkia Sûresi'nin 12. âyeti ile aynıdır

²⁷⁹¹ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, dedi ki: "'[يُطَافُ عَلَيْهِمْ] يُطَافُ عَلَيْهِمْ/Onların üzerine Maîn'den (doldurulmuş) kâseler ile dolaşılır.'" Akan içkiden (doldurulmuş) kâseler. Ve: '[مَعِين/Maîn]' Akan (demektir)." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 201. sayfa]

²⁷⁹² Şeyh Useymîn (رحمه الله) şöyle der: "'[عِنْدَهُمْ/Onların indinde]' Yani: Cennet ashâbı indinde ki onlar, Allah'ın ihlâsa erdirilmiş kullarıdır." [Muhammed bin Sâlih el-Useymîn, Sâffât Suresi Tefsîri, 109. sayfa]

Onlardan bir sözcü der ki: 'Muhakkak ki benim bir yakınım vardı.'(51)²⁷⁹³

'Derdi ki: Muhakkak ki sen, hakîkaten tasdik edenlerden misin?'(52)²⁷⁹⁴

'Biz ölüp ve toprak ve kemik olduğumuzda mı? Muhakkak ki biz, hakîkaten sorguya mı çekileceğiz?'(53)

Dedi ki: 'Siz (ona) muttalî misiniz?(54)

Derken (ona) muttalî olur da onu Cahîm'in ortasında görür.(55)

Dedi ki: 'TAllahi,²⁷⁹⁵ neredeyse hakîkaten beni helâk edecektin.'(56)²⁷⁹⁶

'Ve eğer Rabbimin nîmeti olmasaydı, elbette ben (de Cehennem'e) hazırlanmışlardan olacaktım.'(57)

'Artık biz ölmeyecek miyiz?'(58)

'Evvelki ölümümüz müstesnâ. Ve biz azâblandırılmayacağız.'(59)

Muhakkak ki bu, elbette azîm başarı odur.(60)

Bunun misli için artık amel edenler amel etsinler.(61)

Bu mu bir ağırlanma olarak daha hayırlıdır, yoksa zakkûm ağacı mı?(62)

Muhakkak ki Biz, onu zâlimler için bir fitne kıldık.(63)

Muhakkak ki o, Cehennem'in dibinden hurûc eden bir ağaçtır.(64)

Tomurcukları şeytânların kafaları gibidir.(65)

Artık muhakkak ki onlar, elbette ondan yerler, böylelikle ondan bâtınları doldururlar.(66)

²⁷⁹³ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "[أَبَىٰ كَانَ لِي قَرِينٌ/Muhakkak ki benim bir yakınım vardı.]" Şeytân" [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 21. cilt, 45. sayfa]

²⁷⁹⁴ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "[يَقُولُ أَنْتَ لِمَنِ الْمُصَدِّقِينَ/Derdi ki: 'Muhakkak ki sen, hakîkaten tasdik edenlerden misin?']" Yani: Ba'sı/dirilmeyi tasdik edenler(den misin?)" [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 4. cilt, 400. sayfa]

²⁷⁹⁵ İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle demiştir: "[تَاللَّهِ/TAllahi] VAllahi." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 7. cilt, 41. sayfa]

²⁷⁹⁶ Bu açıklama İmâm Süddî (رحمه الله)'a aittir. İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Süddî (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[لَتُردِّينَ/Le turdîne] Hakîkaten beni helâk edecektin." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 203. sayfa]

Sonra, muhakkak ki onlar için onun üzerine elbette kaynar sudan karıştırılmış (bir içecek) vardır.(67)

Sonra, muhakkak ki onların merciileri elbette Cahîm'edir.(68)²⁷⁹⁷

Muhakkak ki onlar, babalarını dalâlette buldular.(69)

İmdi onlar, onların eserleri üzerine koşturuluyorlar.(70)

Ve andolsun ki, onlardan önce, evvelkilerin ekserîsi dalâlete düştü.(71)

Ve andolsun ki, onların içine inzâr ediciler irsâl ettik.(72)²⁷⁹⁸

Artık nazar et, inzâr edilenlerin âkibeti nasıl oldu.(73)

Allah'ın ihlâşlılar olan kulları müstesnâ.(74)²⁷⁹⁹

Ve andolsun ki, Nûh Bize nidâ etmişti. Bu itibarla hakîkaten ne güzel icâbet edenleriz.(75)

Ve onu ve ehlini azîm sıkıntıdan necât buyurduk.(76)

Ve onun zürriyetini, onları bâki kalanlar kıldık.(77)

Ve sonrakiler içinde üzerine (iyi bir ün) bıraktık.(78)²⁸⁰⁰

Âlemler içinde Nûh'un üzerine selâm olsun.(79)

Muhakkak ki Biz, muhsinlere işte böyle karşılık veririz.(80)²⁸⁰¹

Muhakkak ki o, mü'min kullarımızdandı.(81)²⁸⁰²

Sonra diğerlerini gark ettik.(82)²⁸⁰³

²⁷⁹⁷ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "[ثُمَّ إِنَّ] Sonra, muhakkak ki onların merciileri elbette Cahîm'edir.'" Onlar Cehennem ateşinden bir sıkıntı ve azâb içindedir." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 21. cilt, 56. sayfa]

²⁷⁹⁸ İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) şöyle demiştir: "[وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا فِيهِمْ] Ve andolsun ki, onların içinde irsâl ettik]' Onlardan öncekilerin içinde '[مُنْذِرِينَ/inzâr ediciler]' yani: resûller (irsâl ettik)." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebi Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 4. cilt, 63. sayfa]

²⁷⁹⁹ 40., 128. ve 160. âyet ile aynıdır

²⁸⁰⁰ 108. ve 129. âyet ile aynıdır

²⁸⁰¹ 121. ve 131. âyetler ile ve Murselât Sûresi'nin 44. âyeti ile aynıdır

²⁸⁰² 111. ve 132. âyet ile aynıdır

²⁸⁰³ Şuarâ Sûresi'nin 66. âyeti ile aynıdır

Ve muhakkak ki, elbette İbrâhîm onun yolunda olanlardandı.(83)²⁸⁰⁴

Hani Rabbine selîm bir kalb ile gelmişti.(84)²⁸⁰⁵

Hani babasına ve kavmine demişti ki: 'Siz neye ibâdet ediyorsunuz?'(85)

'Allah'ın dûnunda uydurma ilâhlar mı murâd ediyorsunuz?'(86)²⁸⁰⁶

'Öyleyse, âlemlerin Rabbine zannınız nedir?'(87)²⁸⁰⁷

Derken yıldızlara bir nazar nazar etti.(88)

Ve dedi ki: 'Muhakkak ki ben, rahatsızım.'(89)²⁸⁰⁸

O vakit arkalarını dönüp ondan uzaklaştılar.(90)

Artık onların ilâhlarına vardı da dedi ki: 'Yemez misiniz?'(91)

'Sizin için ne var nutuk etmiyorsunuz?'(92)

²⁸⁰⁴ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[وَأَنَّ مِنْ شَيْعَتِهِ لِإِبْرَاهِيمَ] Ve muhakkak ki, hakîkaten İbrâhîm onun yolunda olanlardandı.]" (Nûh'un) dînin ehlindeydi."

İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[وَأَنَّ مِنْ شَيْعَتِهِ لِإِبْرَاهِيمَ] Ve muhakkak ki, hakîkaten İbrâhîm onun yolunda olanlardandı.]" (Nûh'un) menheci ve sünneti üzereydi."

İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "[وَأَنَّ مِنْ شَيْعَتِهِ لِإِبْرَاهِيمَ] Ve muhakkak ki, hakîkaten İbrâhîm onun yolunda olanlardandı.]" (Nûh'un) dîni ve milleti üzere."

[Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 21. cilt, 61. sayfa] İmâm Kâsimî (رحمه الله) ise şöyle der: "Yani imânda ve tevhîde güçlü dâvette onun yolunda olanlardan ve ona tâbi olanlardandır." [Cemâleddîn el-Kasimî, Mehâsinu't-Te'vîl, 14. Cüz, 5045. sayfa]

²⁸⁰⁵ İmâm Taberî (رحمه الله) der ki: "Allahu (تعالى) buyuruyor ki: "Hani İbrâhîm Rabbine, şirkten selîm ve tevhîdi O'na hâlis kılan bir kalb ile gelmişti." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 21. cilt, 62. sayfa]

²⁸⁰⁶ İmâm Taberî (رحمه الله) şöyle demektedir: "[إِنْفَكَّا إِلَهَةً دُونَ اللَّهِ تَرْيُونُ] 'Allah'ın dûnunda uydurma ilâhlar mı murâd ediyorsunuz?'" Allah'ın gayrında yalan(dan) bir mâbûd mu murâd ediyorsunuz?" [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 21. cilt, 62. sayfa]

Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) ise şöyle der: "[إِنْفَكَّا إِلَهَةً] Uydurma ilâhlar mı]' Yani: Uydurma ilâhlardan taleb ediyorsunuz. 'Taleb ediyorsunuz' sözünün mânâsı, yani: 'Allahu (تعالى)'dan istenecek şeyleri onlardan istiyorsunuz.' şeklindedir." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 4. cilt, 404. sayfa]

²⁸⁰⁷ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "[فَمَا لِي بِزَبِّ الْعَالَمِينَ] Öyleyse, âlemlerin Rabbine zannınız nedir?'" O'nun gayrına ibâdet etmiş olduğunuz hâlde, O'na kavuştuğunuz zaman ne olacağınızı zannediyorsunuz?" [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 21. cilt, 63. sayfa]

²⁸⁰⁸ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) şöyle der: "Sufyân (رحمه الله) demiştir ki: '[لِي سَقِيمٌ] Muhakkak ki ben, rahatsızım.]" Yani: Tâûna/Vebâya yakalandım. Onlar, tâûnlulardan/vebâlılardan kaçıyorlardı. Bu sûretle o, onların ilâhları (putları) ile yalnız kalmayı murâd etmişti." [Ebu'l-Fidâ İsmâîl ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Sâffât Sûresi, 91. âyetin tefsirinde, senedi sahîhtir.]

Nihâyet onların üzerine vararak sağıyla bir darbe indirdi.(93)

Bunun üzerine koşarak ona yöneldiler.(94)

Dedi ki: 'Yonttuklarınıza mı ibâdet ediyorsunuz?'(95)

'Ve Allah sizi ve amel ettiklerinizi halk etmiştir.'(96)²⁸⁰⁹

Dediler ki: 'Onun için bir binâ binâ edin de alevli ateşin içine onu ilkâ edin.'(97)

Böylelikle bir tuzak ona murâd ettiler, ama en sefiller onları kıldık.(98)

Ve dedi ki: 'Muhakkak ki ben Rabbime gidiyorum, (O) beni hidâyet edecektir.'(99)

'Rabbim, sâlihlerden (bir evlâd) bana hibe et.'(100)

Bunun üzerine halîm bir oğul ile onu tebşîr ettik.(101)

Artık onunla beraber sa'y etmeye başlayınca,²⁸¹⁰ dedi ki: 'Ey oğlum, muhakkak ki ben, uykumda seni kestiğimi görüyorum. Artık nazar et ne görüyorsun.' Dedi ki: 'Ey Babam, emrolunduğunu fiil et. İnşâAllah, sabredenlerden beni bulacaksın.'(102)

Böylece ikisi (de Allah'ın emrine) teslim olup ve onu alnı üzerine yatırdığında;(103)

Ve ona: 'Ey İbrâhîm!' diye nidâ ettik;(104)

'Rüyâyı tasdîk ettin. Muhakkak ki Biz, muhsinlere işte böyle karşılık veririz.'(105)

²⁸⁰⁹ İmâm Buhârî (رحمه الله), sahîh bir sened ile Huzeyfe (رضي الله عنه)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "Nebî (صلی الله عليه وسلم) şöyle buyurmuştur: 'Muhakkak ki Allah, her sanatkârın ve sanatının sanatkârıdır.' Ve bâzıları şu âyeti tilâvet etti: 'وَإِلَٰهُكُمْ خَلَقَكُمْ وَمَا تَعْمَلُونَ'Ve Allah sizi ve amel ettiklerinizi halk etmiştir.'" [Saffât Suresi 96. âyet] Böylece o (صلی الله عليه وسلم), sanatın/yapılanın ve ehlinin mahlûk olduğunu haber vermiştir." [Ebu Abdîllah Muhammed bin İsmâil el-Buhârî, Halku Ef'âli'l-İbâd, 33. sayfa]

²⁸¹⁰ İmâm Kurtubî (رحمه الله) demiştir ki: "'فَلَمَّا بَلَغَ مَعَهُ السَّعْيَ/Artık onunla beraber sa'y etmeye başlayınca' Yani: Biz ona oğlunu hibe ettik. Bu oğul dünyâ işlerinde babası ile beraber sa'y etmeye/koşmaya, ona işlerinde yardımcı olmaya başlayınca." [Ebu AbdUllah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, el-Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, Sâffât Sûresi, 102. âyetin tefsîrinde]

Muhakkak ki bu, elbette o mübîn belâdır.(106)²⁸¹¹

Ve ona azîm bir kurbanlık fidye verdik.(107)

Ve sonrakiler içinde üzerine (iyi bir ün) bıraktık.(108)²⁸¹²

İbrâhîm'in üzerine selâm olsun.(109)

Muhsinlere işte böyle karşılık veririz.(110)

Muhakkak ki o, mü'min kullarımızdandı.(111)²⁸¹³

Ve ona -sâlihlerden bir nebî olarak- İshâk'ı tebşîr ettik.(112)

Ve onun üzerine ve İshâk üzerine bereketler verdik. Ve ikisinin zürriyetinden muhsin ve nefesine mübîn zâlim vardır.(113)²⁸¹⁴

Ve andolsun ki, Mûsâ ve Hârûn üzerine minnette bulunduk.(114)²⁸¹⁵

Ve ikisini ve kavimlerini azîm sıkıntıdan necât buyurduk.(115)

Ve onlara nusret ettik. Böylece onlar, gâlibler oldular.(116)

Ve ikisine beyân edici Kitâb'ı²⁸¹⁶ verdik.(117)

²⁸¹¹ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) şöyle der: "[إِنَّ هَذَا لَهُوَ الْمُبِينُ]' Muhakkak ki bu, elbette o mübîn belâdır.]" Yani: Vâzıh açık sınamadır. Şöyle ki o, oğlunu kesmekle emrolunmuş, buna istinâden hemen, Allahu (تعالى)'nın emrine teslim olarak, O'na itaat ederek koşarcasına bu emri tatbik etmeye koyulmuştur." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîm, Sâffât Sûresi, 106. âyetin tefsîrinde]

²⁸¹² 78. ve 129. âyet ile aynıdır

²⁸¹³ 81. ve 132. âyet ile aynıdır

²⁸¹⁴ İmâm Taberî (رحمه الله) demiştir ki: "[وَمِنْ ذُرِّيَّتِهِمَا مُحْسِنٌ]' Ve ikisinin zürriyetinden muhsin vardır' Yani: Allah'a itaat eden eden, O'na itaatini güzel yapan mü'min. '[وَمِنْ ذُرِّيَّتِهِمَا مُبِينٌ]' Ve nefesine mübîn zâlim]' Yani: Allah'a küfreden, küfrü ile de Allah'ın azâbını ve O'nun elîm cezâlandırmasını kendi üstüne çeken kimse. '[مُبِينٌ]' Yani o, Allah'a küfretmesi sûretiyle, nefesine olan zulmünü apaçık etmiştir." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 21. cilt, 26. sayfa]

Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) ise şöyle demiştir: "[وَمِنْ ذُرِّيَّتِهِمَا مُحْسِنٌ وَظَالِمٌ لِّنَفْسِهِ مُبِينٌ]' Ve ikisinin zürriyetinden muhsin ve nefesine mübîn zâlim vardır.]" Yani: (İkisinin zürriyetinden) muvahhid ve müşrik vardır." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 4. cilt, 410. sayfa]

²⁸¹⁵ Şeyh Şankitî (رحمه الله) dedi ki: "Allah (جل وعلا), başka âyetlerde o ikisi üzerine olan minnetini zikretmektedir. Örneğin: '[وَلَقَدْ مَتَنَّا عَلَيْكَ مَرَّةً أُخْرَى]' (Allah) buyurdu ki: 'Sana istediğin verilmiştir, ey Mûsa!' Ve andolsun ki, senin üzerine başka defa (da) minnette bulunmuştuk.]" [Taha Suresi, 36-37. âyetler] şeklinde gelen âyetlerde bu husus zikredilmektedir. Kendisi ile beraber kardeşi Hârûn'da risâlet verilmesi için yaptığı duâya icâbet edilmesi, Mûsâ (عليه السلام)'ın kabul edilen dileklerinden biri idi. Mâlûm olduğu üzere risâlet minnetlerin en büyüklerindendir." [Muhammed Emîn Şankitî, Edvâu'l-Beyân, 6. cilt, 757. sayfa]

Ve ikisini Sırât-ı Mustakîm'e²⁸¹⁷ hidâyet ettik.(118)

Ve sonrakiler içinde ikisine (iyi bir ün) bıraktık.(119)

Mûsâ ve Hârûn'un üzerine selâm olsun.(120)

Muhakkak ki Biz, muhsinlere işte böyle karşılık veririz.(121)²⁸¹⁸

Muhakkak ki ikisi, mü'min kullarımızdandır.(122)

Ve muhakkak ki İlyâs (da), elbette mürsellerdendir.(123)

Hani kavmine demişti ki: 'Takvâ etmiyor musunuz?'(124)

Ve hâlıkların en güzelini bırakıp Ba'l'e mi duâ ediyorsunuz?(125)²⁸¹⁹

Allah sizin Rabbinizdir ve evvelki babalarımızın (da) Rabbidir.(126)

Derken onu tekzîb ettiler. Öyle ki kuşkusuz onlar, elbette hazır bulundurulurlar.(127)²⁸²⁰

Allah'ın ihlâşlılar olan kulları müstesnâ.(128)²⁸²¹

Ve sonrakiler içinde üzerine (iyi bir ün) bıraktık.(129)²⁸²²

İlyâs'ın üzerine selâm olsun.(130)

Muhakkak ki Biz, muhsinlere işte böyle karşılık veririz.(131)²⁸²³

Muhakkak ki o, mü'min kullarımızdandı.(132)²⁸²⁴

²⁸¹⁶ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'[الكتاب]/Kitâb'ı' Tevrât'ı." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 21. cilt, 94. sayfa]

²⁸¹⁷ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'[الصراط]/Sırât-ı Mustakîm' İslâm." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 21. cilt, 95. sayfa]

²⁸¹⁸ 80. ve 131. âyetler ile ve Murselât Sûresi'nin 44. âyeti ile aynıdır

²⁸¹⁹ İmâm Şevkânî (رحمه الله) şöyle demiştir: "'[الدُّعَاءُ/Ba'l'e mi duâ ediyorsunuz?]' Ba'l, onların ibâdet etmekte oldukları bir putun ismiydi. Yani: Bir puta ibâdet ediyor ve hayrı ondan mı talep ediyorsunuz?" [Muhammed bin Alî eş-Şevkânî, Fethu'l-Kadîr, 1249. sayfa (tek cilt olarak basım)]

²⁸²⁰ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[فَانْهَمُ]/Öyle ki kuşkusuz onlar, elbette hazır bulundurulurlar.'" Allah'ın azâbına (hazır bulundurulurlar)." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 210. sayfa]

²⁸²¹ 40., 74. ve 160. âyet ile aynıdır

²⁸²² 78. ve 108. âyet ile aynıdır

²⁸²³ 80. ve 131. âyetler ile ve Murselat Suresi'nin 44. âyeti ile aynıdır

Ve muhakkak ki Lût (da), elbette mürsellerdendir.(133)

Hani onu ve ehlini cemîân necât buyurmuştuk.(134)

Geri kalanlar içinde yaşlı bir kadın müstesnâ.(135)²⁸²⁵

Sonra, diğerlerini dumûra uğrattık.(136)²⁸²⁶

Ve muhakkak ki siz, elbette onların üzerine sabahleyin uğrarsınız.(137)

Ve geceleyin (de). Daha akletmiyor musunuz?(138)

Ve muhakkak ki Yûnus, elbette resûllerdendir.(139)

Hani yüklü bir gemiye kaçmıştı.(140)

Derken kura çekmişti de kaybedenlerden olmuştu.(141)

Böylece -ve o (nefsini) levmederken-²⁸²⁷ balık onu yuttu.(142)

Eğer o tesbîh edenlerden olmasaydı;(143)

Elbette onun batnında ba's edilecekleri güne kadar kalırdı.(144)

Derken onu alana attık.²⁸²⁸ Ve o hastaydı.(145)²⁸²⁹

Ve üzerine asma kabağından bir bitki bitirdik.(146)

Ve onu yüz bine irsâl ettik veya daha ziyâdesine.(147)

Nihâyet îmân ettiler. Bunun üzerine bir süreye kadar onları metâlandırdık.(148)

İmdi fetvâ iste onlardan:²⁸³⁰ 'Kızlar Rabbin için ve oğullar onlar için mi?'(149)

²⁸²⁴ 81. ve 111. âyet ile aynıdır

²⁸²⁵ Suarâ Sûresi'nin 171. âyeti ile aynıdır

²⁸²⁶ Suarâ Sûresi'nin 172. âyeti ile aynıdır

²⁸²⁷ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile İbn Zeyd (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[وَهُوَ مُلِيمٌ/Ve o (nefsini) levmederken]' Ve o, günâhkârdır. Ve levmeden, günâhkârdır." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 21. cilt, 108. sayfa]

²⁸²⁸ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'[فَتَبَيَّنَاهُ بِالْعَرَاءِ/Derken onu alana attık.]' İçinde hiçbir şeyin, hiçbir bitkinin olmadığı bir toprağa (attık)." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 21. cilt, 111. sayfa]

²⁸²⁹ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) demiştir ki: "'[وَهُوَ سَقِيمٌ/Ve o hastaydı.]' Yani: Bedenen zayıf idi." [Ebu'l-Fidâ İsmâîl ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Sâffât Sûresi tefsîrinde]

Yoksa melekleri -ve onlar şâhidler iken- dışı olarak mı halk ettik?(150)

Dikkat edin, muhakkak ki onlar, ifklerinden²⁸³¹ (dolayı) elbette derler ki:(151)

'Allah'ın evlâdı oldu.' Ve muhakkak ki onlar, hakîkaten yalancılardır.(152)

'Kızları oğullar üzerine mi seçmiştir?'(153)

Sizin için ne var? Nasıl hüküm veriyorsunuz?(154)²⁸³²

Daha tezekkür etmiyor musunuz?(155)²⁸³³

Yoksa sizin için mübîn bir sultân²⁸³⁴ mı var?(156)

Şu hâlde kitâbınızı getirin, eğer sâdıklar iseniz.(157)

Ve O'nun arasında ve cinler arasında bir neseb kıldılar. Ve andolsun ki, cinler ilmederler: Kuşkusuz onlar, elbette hazır bulundurulurlar.(158)²⁸³⁵

Allah, vasıflandırmalarından subhândır.(159)²⁸³⁶

Allah'ın ihlâşlılar olan kulları müstesnâ.(160)²⁸³⁷

Artık muhakkak ki sizler ve ibâdet ettikleriniz;(161)

O'nun aleyhinde siz fitneye düşürücüler değilsinizdir.(162)

²⁸³⁰ İmâm Taberî (رحمه الله) şöyle demiştir: "[فَاسْتَفْتَيْهِمْ/İmdi fetvâ iste onlardan]" "Nebîsi Muhammed (صلی الله علیه وسلم)'e: 'Ey Muhammed, Kureyş'ten kavminin müşriklerine suâl et.' buyurdu." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 21. cilt, 117. sayfa]

²⁸³¹ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "[مِنْ أَفْكَهِمْ/İfklerinden]" Yalanlarından." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 21. cilt, 118. sayfa]

²⁸³² Kalem Süresi'nin 36. âyeti ile aynıdır

²⁸³³ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) dedi ki: "[أَفَلَا تَذَكَّرُونَ/Daha tezekkür etmiyor musunuz?]" Yani: Daha vaaz dinlemiyor/öğüt almıyor musunuz?" [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 4. cilt, 418. sayfa]

²⁸³⁴ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[مُبِّينٌ/Mübîn bir sultân]" Yani: Mübîn bir mâzeret." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 21. cilt, . sayfa]

²⁸³⁵ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[لَهُمْ لَكُفْرُؤُنْ/Kuşkusuz onlar, elbette hazır bulundurulurlar.]" Kuşkusuz onlar, hesâba hazır bulundurulurlar." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsin, 4. cilt, Tefsîru's-Sahîh, 214. sayfa]

²⁸³⁶ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) dedi ki: "[سُبْحَانَ اللَّهِ عَمَّا يُصِفُونَ/Allah, vasıflandırmalarından subhândır.]" Nefsini, bu çirkin söze binâen Kendisini vasıflandırdıklarından tenzîh etmiştir." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 4. cilt, 419. sayfa]

²⁸³⁷ 40., 74. ve 128. âyet ile aynıdır

Cahîm'e yaslanan²⁸³⁸ o kimse müstesnâ.(163)²⁸³⁹

'Ve bizden (kimse) yoktur ki, onun mâlûm bir makamı olmasın.'(164)²⁸⁴⁰

'Ve muhakkak ki biz, elbette biz saff duranlarız.'(165)

'Ve muhakkak ki biz, elbette biz tesbîh edenleriz.'(166)

Ve hakîkaten diyorlardı ki:(167)

'Eğer indimizde evvelkilerden bir zikir olsaydı.'(168)

'Elbette Allah'ın ihlâslılar olan kulları olurduk'(169)²⁸⁴¹

Fakat ona küfrettiler. Artık yakında ilmederler.(170)

Ve andolsun ki, mürsel kullarımız için kelimemiz geçmiştir;(171)

Muhakkak ki onlar, elbette onlardır nusret edilenler.(172)

Ve muhakkak ki ordularımız, elbette onlardır gâlibler.(173)

Onun için bir süreye kadar onlardan yüz çevir.(174)

Ve onları gör. Artık yakında görürler.(175)²⁸⁴²

²⁸³⁸ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[صَالٍ الْجَحِيمِ/Cahîm'e yaslanan]' Bu bâtilınızla, kullarımdan birini dalâlete düşürecek değilsiniz. Siz ancak, ateş ehlinin amelini işleyerek sizi velî/dost edinenleri dalâlete düşürebilirsiniz." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 214. sayfa]

²⁸³⁹ İmâm Âcurrî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Hasan el-Basrî (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[O'nun aleyhinde siz fitneye düşürücüler değilsinizdir. Cahîm'e yaslanan o kimse müstesnâ.]" Şeytânlar, dalâletleri ile fitneye düşüremezler, ancak Allah (تعالى)'nın Cahîm'e yaslanmayı kendisine vâcib kıldığı kimseleri (fitneye düşürürler)." [Ebu Bekr Muhammed bin Hüseyin el-Âcurrî, Kitâbu's-Şeriâ, 2. cilt, 714. sayfa (311.)]

²⁸⁴⁰ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile İbn Zeyd (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[وَمَا مِنْ أَحَدٍ مِّنْهُمْ إِلَّا لَهُ مَقَامٌ مَّعْلُومٌ/Ve bizden (kimse) yoktur ki, onun mâlûm bir makamı olmasın.]" Bunlar meleklerdir." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 21. cilt, 126. sayfa]

²⁸⁴¹ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın bu üç ayet hakkında şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "(Kâfirler,) Muhammed (صلى الله عليه وسلم)'in bi'setinden önce şunu demiştir: 'Şayet indimizde evvelkilerden bir zikir olsaydı, Allah'ın hâlis kullarından olurduk.' Ama kendilerine Muhammed (صلى الله عليه وسلم) geldiği zaman onu inkâr ettiler. Artık yakında ilmedecekler." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 21. cilt, 129. sayfa]

²⁸⁴² İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile İbn Zeyd (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[وَابْصُرْهُمْ هُمْ فَسَوْفَ يُبْصِرُونَ/Ve onları gör. Artık yakında görürler.]" Gör bak onlar yakında, bugünden sonra kendilerine ne olacağını göreceklerdir. Onlar Kıyâmet günü, Allah'ın emrini nasıl zâyî ettiklerini; Allah'ı, Resûlu'nu ve Kitâbı'nı nasıl inkâr ettiklerini göreceklerdir." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 21. cilt, 132. sayfa]

O hâlde, azâbımızı mı acele isterler?(176)²⁸⁴³

Fakat (azâbımız) onların sâhasına nüzûl ettiğinde, artık inzâr edilmişlerin sabâhı ne kötüdür.(177)

Ve onlardan bir süreye kadar yüz çevir.(178)

Ve gör. Artık yakında görürler.(179)

Rabbin subhândır²⁸⁴⁴ -izzetin Rabbi-, (onların) vasıflandırmalarından.(180)

Ve mürsellerin üzerine selâm olsun.(181)

Ve hamd, âlemlerin Rabbi Allah içindir.(182)²⁸⁴⁵

²⁸⁴³ Şuarâ Sûresi'nin 204. âyeti ile aynıdır

²⁸⁴⁴ 159. âyete bakınız

²⁸⁴⁵ İmâm Taberî (رحمه الله) diyor ki: "'وَالْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ'/Ve hamd, âlemlerin Rabbi Allah içindir.'" Hamd, cin ve insân topluluklarının Rabbi Allah içindir." Devamla İmâm Taberî (رحمه الله) şöyle demiştir: "Kulları için gelen her nimet O'ndandır. Ve hamd O'na hâlistir. O'nun şeriki yoktur. Aynı şekilde, onların indindeki nimetlerinde de şeriki yoktur. Bilakis tüm nimetler O'nun tarafından ve O'nun indindedir." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 21. cilt, 134. sayfa]

38. SÂD SÛRESİ (88 âyettir)

Allah'ın ismi ile, Rahmân, Rahîm

Sâd. Zikir sâhibi²⁸⁴⁶ Kur'ân'a andolsun.(1)²⁸⁴⁷

Bilakis o küfredenler bir izzet ve bir şikâk içindedir.(2)²⁸⁴⁸

Onlardan önce nice kuşakları helâk ettik. O vakit nidâ ettiler ve kurtulma vakti değildi.(3)²⁸⁴⁹

Ve onlara kendilerinden bir inzâr edicinin gelmesine teâccüb ettiler²⁸⁵⁰ ve kâfirler dediler ki: 'Bu, kezzâb bir sihircidir.'(4)²⁸⁵¹

'İlâhları tek ilâh mı kıldı? Muhakkak ki bu, elbette acâib bir şeydir.'(5)

Ve onlardan ileri gelenler: 'Yürüyün ve ilâhlarınız üzere sabredin, muhakkak ki bu, elbette murâd edilen bir şeydir.' diye ayrıldılar.(6)

'Bunu âhir millette²⁸⁵² işitmedik, bu bir uydurmadan başkası değildir.'(7)

²⁸⁴⁶ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[ذِي الزَّكْرِ/Zikir sâhibi]' İçi zikir/hatırlatma dolu." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 21. cilt, 139.-140. sayfalar]

²⁸⁴⁷ İmâm Taberî (رحمه الله) der ki: "[ذِي الزَّكْرِ/Zikir sâhibi Kur'ân'a andolsun.]" Bu, Allah (تبارك وتعالى)'nın bu Kur'ân'a etmiş olduğu bir kasedir." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 21. cilt, 139. sayfa]

²⁸⁴⁸ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) şöyle dedi: "[بِالَّذِينَ كَفَرُوا فِي عِزَّةٍ وَشِقَاقٍ/Bilakis o küfredenler bir izzet ve bir şikâk içindedir]" Yani: Şübhesiz ki bu Kur'ân'da, tezekkür eden için zikir, ibret alan için ibret vardır. Ancak kâfirler ondan yararlanmadılar, çünkü onlar: "[فِي عِزَّةٍ/İzzet içindedir]" Yani: Ona karşı bir kibir ve hamîyyet (içindedir). "[فِي شِقَاقٍ/Ve şikâk]" Yani: Ona karşı bir muhâlefet ve inâdlaşma ve ayrılık (içindedir). [Ebu'l-Fidâ İsmâîl ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Sâd Sûresi, 2. âyetin tefsîrinde]

²⁸⁴⁹ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[وَلَاتِ جِنِّ مَنْصَرٍ/ve kurtulma vakti değildi]" Bu, fîrâr etme vakti değildi." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 21. cilt, 144. sayfa]

²⁸⁵⁰ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[وَعَجِبُوا أَنْ جَاءَهُمْ مُنْذِرٌ مِنْهُمْ/Onlara kendilerinden bir inzâr edicinin gelmesine teâccüb ettiler]" Yani Muhammed (صلی الله علیه وسلم)'in (gelmesine)." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 21. cilt, 149. sayfa]

²⁸⁵¹ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) diyor ki: "[وَقَالِ الْكَافِرُونَ هَذَا سَاحِرٌ كَذَّابٌ/Ve kâfirler dediler ki: 'Bu, kezzâb bir sihircidir.]" Yani: Çok yalancı bir sahtekârdır." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 4. cilt, 425. sayfa]

²⁸⁵² Şeyh Useymîn (رحمه الله) demiştir ki: "[فِي الْمِلَّةِ الْآخِرَةِ/Âhir millette]" Yani: İsâ (عليه السلام)'ın milleti.

'Zikr aramızdan onun üzerine mi inzâl edilmiştir?' Bilakis, onlar zikrimden şekk içindedir. Bilakis, henüz azâbımı tatmadılar.(8)

Yoksa, Azîz, Vehhâb Rabbinin rahmet hazîneleri onların indinde midir?(9)

Yoksa semâlar ve arzın ve ikisi arasındakilerin mülkü onlar için midir? Öyleyse sebebler içinde yükselsinler.(10)²⁸⁵³

Hiziblerden, işte orada hezîmete uğrayacak bir ordudur.(11)

Onlardan önce Nûh kavmi tekzîb etmişti ve Âd ve kazıklar sâhibi Firavun.(12)

Ve Semûd ve Lût kavmi ve Eyke ashâbı, işte onlar hiziblerdir.(13)

Başka değil hepsi resûlleri tekzîb ettiler, böylece ikâbım hakk oldu.(14)²⁸⁵⁴

Ve bunlar bir sayhadan başkasını beklemiyorlar. Ona bir gecikme yoktur.(15)

Ve dediler ki: 'Rabbimiz! Bizim için hesâb gününden önce payımızı acele ver.'(16)²⁸⁵⁵

Onların dediklerine sabret. Ve güç sâhibi kulumuz Dâvud'u zikret. Muhakkak ki o evvâb idi.(17)²⁸⁵⁶

Muhakkak ki Biz, dağları musahhar ettik, onunla beraber akşamleyin ve işrâk vakti tesbîh ederlerdi.(18)

Ve kuşları (da) toplu hâlde (musahhar ettik). Hepsi O'na evvâbtır.(19)

Çünkü Îsâ (عليه السلام), Muhammed (صلى الله عليه وسلم)'den önce âhir/son Resûl'dur, onun arasında ve Muhammed (صلى الله عليه وسلم) arasında Nebi yoktur." [Muhammed bin Sâlih el-Useymin, Sâd Sûresi Tefsiri, 36. sayfa]

²⁸⁵³ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[فَلْيَرْتَقُوا فِي الْأَسْبَابِ] 'Öyleyse sebebler içinde yükselsinler.'" [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsiri'l-Kur'ân, 21. cilt, 156. sayfa]

²⁸⁵⁴ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "[أَنْ كُلُّ] 'Başka değil hepsi resûlleri tekzîb ettiler, böylece ikâbım hakk oldu.'" Bunların hepsi resûlleri tekzîb etmişler, böylece azâb onların üzerine hakk olmuştur." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsiri'l-Kur'ân, 21. cilt, 160. sayfa]

²⁸⁵⁵ İmâm İbn Huzeyme (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[عَجَلْنَا لَنَا قِطْنًا] 'Bizim için payımızı acele ver.'" [Ebu Bekir Muhammed ibn İshâk ibn Huzeyme, Kitâbu't-Tevhîd ve İsbâtü Sifâtî'r-Rabb, 228. sayfa]

²⁸⁵⁶ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[دَا] 'Güç sâhibi' Allah'a itaatte kuvvet sâhibi. '[أَوَّلُ] 'Muhakkak ki o evvâb idi' Günâhtan rücû ederdi."

Yine İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[أَنَّهُ] 'Muhakkak ki o evvâb idi' Yani: Allah'a, çokça namaz ile itaatkar olan idi." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 221. sayfa]

Ve onun mülkünü şiddetlendirdik²⁸⁵⁷ ve ona hikmet ve fasl-ı hitâb²⁸⁵⁸ verdik.(20)

Ve sana hasımların haberi geldi mi? Hani onlar mihrâb(ın duvarı)na tırmanmışlardı.(21)

Hani Dâvud'un üzerine dâhil olmuşlardı da onlardan korkmuştu. Dediler ki: 'Korkma, iki hasımız, bazımız bazısı üzerine bâğîdir. Artık sen aramızda hakk ile hükmet ve aşırı gitme ve bizi doğru yola hidâyet et.'(22)

'Muhakkak ki bu, kardeşimdir. Onun doksan dokuz koyunu var ve benim bir koyunum var. Böyleyken dedi ki: 'Onu bana bırak.' Ve hitâbette beni bastırdı.'(23)

(Dâvud) dedi ki: 'Andolsun ki, koyununu koyunlarına istemesiyle sana zulmetmiştir. Ve muhakkak ki ortakların çoğu, elbette onların bazısı bazısı üzerine bâğîdir, o îmân edenler ve sâlih amel işleyenler müstesnâ. Ve onlar ne azdır.' Ve Dâvud, onu fitneye uğrattığımızı zann etti.²⁸⁵⁹ Derken Rabbine istiğfâr etti ve rükû ederek yere kapandı ve (Bize) yöneldi.(24)²⁸⁶⁰

Bunun üzerine bunu kendisine mağfîret ettik. Ve muhakkak ki onun için indimizde, elbette bir yakınlık ve güzel bir yer vardır.(25)

'Ey Dâvud, muhakkak ki Biz, seni arzda bir halîfe kıldık. O hâlde insânlar arasında hakk ile hükmet. Ve hevâya tâbi olma. O takdirde seni Allah'ın yolundan dalâlete düşürür.'²⁸⁶¹ Muhakkak ki Allah'ın yolundan o dalâlete

²⁸⁵⁷ Şeyh Useymîn (رحمه الله) şöyle demiştir: "'وَشَدَدْنَا مُلْكُهُ/Ve onun mülkünü şiddetlendirdik]' Yani: Onun mülkünü kuvvetlendirdik." [Muhammed bin Sâlih el-Useymîn, Sâd Suresi Tefsîri, 92 . sayfa]

²⁸⁵⁸ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Süddî (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[وَفَصَّلَ/Ve fasl-ı hitâb]' Kazâ/hüküm ilmi." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 221. sayfa]

²⁸⁵⁹ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[وَزَنَّ/Ve Dâvud zann etti]' Dâvud ilmetti." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 21. cilt, 181. sayfa]

²⁸⁶⁰ Secde âyetidir

²⁸⁶¹ Şeyh Şankitî (رحمه الله) şöyle demiştir: "Allahu (تعالى) bu âyetle şöyle buyurur: '[فَاَحْكُم بَيْنَ النَّاسِ بِالْحَقِّ/O hâlde insânlar arasında hakk ile hükmet. Ve hevâya tâbi olma. O takdirde seni Allah'ın yolundan dalâlete düşürür.]' Nebîsi Dâvud'a burada insânlar arasında hakk ile hükmetmesini emretmiş ve onu, o konuda hevâya tâbi olmaktan nehyetmiştir. Muhakkak ki hevâya tâbi olmak, Allah yolundan dalâlete düşmenin sebebidir. '[فِيْضِلْكَ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ/O takdirde seni Allah'ın yolundan dalâlete düşürür.]' kavlindeki: '[فِيْ/Fe]' sebebe işâret etmeye delâlet etmektedir." [Muhammed Emîn Şankitî, Edvâul-Beyân, 7. cilt, 25. sayfa]

düşürenler, Hesâb Günü'nü²⁸⁶² unutmalarından dolayı onlar için şiddetli bir azâb vardır.'(26)

Ve semâ ve arzı ve ikisi arasındakileri bâtil olarak halk etmedik. Bu, o küfredenlerin zannıdır. Artık o küfredenlere ateşten veyl olsun.(27)²⁸⁶³

Yoksa o îmân edenler ve sâlih amel işleyenleri, arzda fesâd çıkaranlar gibi kılar mıyız? Yoksa muttakileri, fâcirler gibi kılar mıyız?(28)

(Bu) bir Kitâb'tır, sana onu inzâl ettik, mübârektir.²⁸⁶⁴ Âyetlerini tedebbür etmeleri için²⁸⁶⁵ ve akıl sâhiblerinin tezekkür etmesi için.(29)

Ve Dâvud'a Süleymân'ı hibe ettik. Ne güzel kul. Muhakkak ki o evvâb idi.(30)²⁸⁶⁶

Hani üzerine akşam üstü sürâtli²⁸⁶⁷ atlar²⁸⁶⁸ arz edilmişti.(31)

Bunun üzerine dedi ki: 'Muhakkak ki ben, hayır muhabbetine²⁸⁶⁹ Rabbimin zikrinden muhabbet ettim.' Nihâyet hicâb ile gizlendi.(32)²⁸⁷⁰

²⁸⁶² Şeyh Useymîn (رحمه الله) der ki: "[يَوْمَ الْحِسَابِ/Hesâb Günü]' Kıyâmet Günü." [Muhammed bin Sâlih el-Useymîn, Sâd Sûresi Tefsîri, 124.-125. sayfalar]

²⁸⁶³ İmâm Taberî (رحمه الله) demiştir ki: "[بُذِّلَ ظَنُّ النَّاسِ كَفَرُوا/Bu, o küfredenlerin zannıdır.]' Kuşkusuz bunları bâtilen ve oyun olsun diye halk ettiğimiz zannı, Allah'ı inkâr eden, O'nu tevhid etmeyen ve O'nun azametini tanımayan kâfirlerin zannıdır. Şübhesiz ki abesle iştigal Allah'a yakışmaz. Böylece onlar kesinle bilsinler ki Allah, hiçbir şeyi bâtilen halk etmez. '[فَوَيْلٌ لِلَّذِينَ كَفَرُوا مِنَ النَّارِ]/Artık o küfredenlere ateşten veyl olsun.' [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 21. cilt, 190. sayfa]

²⁸⁶⁴ İmâm Beğavî (رحمه الله) demiştir ki: "[كِتَابٌ أَنْزَلْنَاهُ إِلَيْكَ/Bir Kitâb'tır, sana onu inzâl ettik]' Yani: Bu bir Kitâb'tır, onu sana inzâl ettik. '[مُبَارَكٌ/Mübârektir]' Hayrı ve menfaati çoktur." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 7. cilt, 88. sayfa]

²⁸⁶⁵ İmâm Kassâb (رحمه الله) şöyle demektedir: "[لِيَتَذَكَّرُوا آيَاتِهِ/Âyetlerini tedebbür etmeleri için]' Bu, İslâm'ın hükümlerinde, Dîn'inin teşrîatında ve tüm ilmi kazanımlarında Kur'ân'ı hüccetlerinin direği kılan kimse için bir hüccettir. Kim ki onun âyetlerini tedebbür ederse, bu onu hükümlerin hakikatine götürür." [Ebu Ahmed Muhammed bin Alî el-Kerecî el-Kassâb, Nuketul-Kur'ân, 3. cilt, 757. sayfa]

²⁸⁶⁶ '[لَهُ أَوَابٌ/Muhakkak ki o evvâb idi.]' için 17. âyete bakınız

²⁸⁶⁷ Bu açıklama İmâm Mucâhid (رحمه الله)'a aittir. İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[الْجِيَادُ/Ciyâd]' Sürâtli." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 21. cilt, 192.-193. sayfalar]

²⁸⁶⁸ Bu açıklama ise İmâm Katâde (رحمه الله)'a aittir. İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "[الصَّافِنَاتُ/Sâfinât]' Yani: Atlar. Ayağa kalkan ve bacaklarını geren atlar." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 21. cilt, 192.-193. sayfalar]

²⁸⁶⁹ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[حَبٌّ خَيْرٌ/Hayır muhabbeti]' Yani: Mal ve at(lar)." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 21. cilt, 193.-194. sayfalar]

²⁸⁷⁰ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "[حَتَّى تَوَارَتْ بِالْحِجَابِ/Nihâyet hicâb ile gizlendi.]' Yani: Güneş, hicâb ile gizlendi." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi,

(Dedi ki:) 'Onları üzerime geri getirin.' Hemen bacaklarımı ve boyunlarımı meshetmeye başladı.(33)

Ve andolsun ki, Süleymân'ı fitneye uğrattık ve kürsüsünün üzerine bir cesed ilkâ ettik.²⁸⁷¹ Sonra (Bize) yöneldi.(34)

Dedi ki: 'Rabbim! Beni mağfiret et ve bana bir mülk hibe et, ardından kimseye yaraşmasın. Muhakkak ki Sen, Sensin Vehhâb.'(35)

Böylece onun için rüzgârı musahhar ettik, emriyle dilediği yere yumuşakça cereyân ederdi.(36)

Ve binâ yapan ve dalgıçlık eden tüm şeytânları (da).(37)

Ve bukağılarda birbirlerine bağlanmış diğerlerini (de).(38)

İşte bu bağışımızdır. Artık ver veya tut, hesâbsızca.(39)

Ve muhakkak ki onun için indimizde, elbette bir yakınlık ve güzel bir yer vardır.(40)

Ve kulumuz Eyyûb'u zikret. Hani Rabbine: 'Bana şeytân bir yorgunluk ve azâb ile temâs etti.' diye nidâ etmişti.(41)

'Ayağını yere vur! Bu yıkanılacak ve içilecek soğuk (bir su).'(42)

Ve ona Bizden bir rahmet ve akıl sâhibleri için bir zikrâ olarak, ehlini ve onlarla beraber onların bir mislini hibe ettik.(43)

'Ve eline bir demet sap al da onunla darb et. Ve yeminini bozma.' Muhakkak ki Biz, onu sabırlı bulduk. Ne güzel kul! Muhakkak ki o evvâb idi.(44)²⁸⁷²

Tefsîru'l-Kur'ân, 4. cilt, 440. sayfa]

²⁸⁷¹ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîr'il-Kur'ân, 21. cilt, 197. sayfa]

²⁸⁷² 'İnne' / 'Ovâb' / Muhakkak ki o evvâb idi.' için 17. âyete bakınız. İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan, âyet hakkında şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[Eyyûb (عليهم السلام)]'ın] hanımı ona bir meseleyi arzemiş ve şeytân da kadını bir şeye sevk etmiştir. Bunun üzerine [Eyyûb (عليهم السلام)] şöyle demiştir: "Şu şu konuda kelâm ederse." -ki onun bunu demesine ancak sabırsızlığı itmiştir- Hal böyleyken Allah'ın Nebî'si bu kelâmının ardından Allah kendisine şifâ verirse hanımına yüz celde ile vuracağına dair yemin eder. Sonra üzerinde doksan dokuz sap olan bir dal getirilmesini emreder. Asıl olan ise yüze tamamlamasıdır. Bunun üzerine hanımına bir defa vurur. Böylece Allah'ın Nebî'si sözünü tutmuş olur. Allah ise ümmetine hafifletmiştir. Nitekim Allah Rahîm'dir." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 226. sayfa]

Ve eller ve gözler sâhibleri²⁸⁷³ kullarımız İbrâhîm ve İshâk ve Yâkûb'u zikret.(45)

Muhakkak ki Biz, onları hâlisane diyârı tezekkür eden²⁸⁷⁴ ihlâslı (kimseler) yaptık.(46)²⁸⁷⁵

Ve muhakkak ki onlar, indimizde elbette seçilmiş hayırlılardandır.(47)

Ve İsmâîl ve Elyeseâ ve Zülkifl'i (de) zikr et ve hepsi hayırlılardandır.(48)

Bu bir zikirdir. Ve muhakkak ki muttakîler için, elbette güzel bir yer vardır.(49)

Adn Cennetleri. Onlar için kapılar açılmıştır.(50)

Orada dayanmışlardır. Orada bol meyve ve meşrûbât dâvet ederler.(51)²⁸⁷⁶

Ve onların indinde, bakışlarını yalnız kendilerine çevirmiş yaşıt (eşler) vardır.(52)

Bu, Hesâb Günü için size vaad edilendir.(53)²⁸⁷⁷

Muhakkak ki bu, elbette (size verdiğimiz) rızkıımızdır. Onun için tükenme yoktur.(54)

Budur. Ve muhakkak ki tuğyân edenler için, elbette varılacak şerrli bir yer vardır.(55)

²⁸⁷³ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[أولى الأيدي/ Eller sâhibleri]' Kuvvet ve ibâdet ve basîret sâhibleri. '[Ve gözler]' Dinde fıkıh (sâhibleri)." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 227. sayfa]

²⁸⁷⁴ İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) der ki: "[الدَّارُ/Diyârı]' Yani: Âhiret diyârı. Ve '[ذُكِّرَ/Tezekkür eden]' Cennet'i (tezekkür eden/düşünen)." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 4. cilt, 95. sayfa]

²⁸⁷⁵ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "[أَنَّا/ Muhakkak ki Biz, onları hâlisane diyârı tezekkür eden ihlâslı (kimseler) yaptık.]' Bununla Allah onları ihlâslı yapmıştır. Onlar, Âhiret'e ve Allah'a dâvet ediyorlardı." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 21. cilt, 217. sayfa]

²⁸⁷⁶ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) şöyle demektedir: "[مَتَكَبِّرِينَ فِيهَا/Orada dayanmışlardır.]' Denilmiştir ki: Çardakların altında serîrlerin üzerine kurulmuşlardır. '[يَدْعُونَ فِيهَا بِفَاكِهَةٍ كَثِيرَةٍ/Orada bol meyve dâvet ederler]' Yani: Her ne talep ederlerse bulurlar ve talep ettikleri şeyler, istedikleri gibi gelir. '[وَشَرَابٍ/ve meşrûbât]' Yani hangi türden bir içecek dilerlerse, hizmetçiler onu kendilerine getirir." [Ebu'l-Fidâ İsmâîl ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Sad Sûresi, 51. âyetin tefsîrinde]

²⁸⁷⁷ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) yine der ki: "[هَذَا مَا تَدْعُونَ لِيَوْمِ الْحِسَابِ/Bu, Hesâb Günü için size vaad edilendir.]' Yani: Bu, nüşûr edilmelerinin ve kabirlerinden çıkıp Ateşten selâmet bulmalarının ardından oraya varacakları, Allah'ın muttakî kullarına vaad etmiş olduğu Cennet'in sıfatına dâir zikretmiş olduğumuz şeydir." [Ebu'l-Fidâ İsmâîl ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Sâd Sûresi, 53. âyetin tefsîrinde]

Cehennem, ona yaslanacaklardır. Fakat (o) ne kötü döşektir.(56)

Budur. Artık onu tatsınlar, kaynar su ve irin.(57)

Ve onun şeklinden başka çift çift vardır.(58)²⁸⁷⁸

Bu sizinle beraber (Cehennem'e) sokulacak bir fevctir. Onlara merhaba yoktur. Muhakkak ki onlar, ateşe gireceklerdir.'(59)

Derler ki: 'Bilakis siz, size merhaba olmasın. Siz onu bize takdîm ettiniz. Artık (o) ne kötü karargâh.'(60)

Derler ki: 'Rabbimiz, bize bunu kim takdîm ettiyse, artık ona ateşte azâbı bir kat kat ziyâde et.'(61)

Ve derler ki: 'Bize ne var, şerrlilerden addetmiş olduğumuz adamları göremiyoruz?'(62)

'Onları maskara ittihaz etmiştik,²⁸⁷⁹ yoksa onlardan gözler kaydı mı?'(63)²⁸⁸⁰

Muhakkak ki bu, ateş ehlinin hasımlaşması elbette hakktır.(64)

De ki: 'Ben ancak bir inzâr ediciyim. Ve Allah'ın dışında bir ilâh yoktur. Vâhid'tir,²⁸⁸¹ Kakhâr'dır.(65)²⁸⁸²

²⁸⁷⁸ İbn Ebi Şeybe (رحمه الله) sahîh bir isnâd ile Hasan el-Basrî (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[وَأَخْرَجَ مِنْ شَكْلِهِ أَزْوَاجًا/Ve onun şeklinden başka çift çift vardır.]" Azâbtan (çeşitli) renkler." [Ebu Bekr AbdUllah ibn Muhammed ibn Ebi Şeybe, Muşannef, 8. cilt, 99. sayfa]

²⁸⁷⁹ Şeyh Useymîn (رحمه الله) şöyle demiştir: "'[أَتَخَذْنَاهُمْ سِغْرِيًا/Onları maskara ittihaz etmiştik]" Yani: Kuşkusuz siz onları maskara edinmiş, onlarla alay etmiş, dalga geçmiş, bundan berî oldukları hâlde onları ayıp ve şerr ile vasfetmişsiniz." [Muhammed bin Sâlih el-Useymîn, Sâd Suresi Tefsîri, 220. sayfa]

²⁸⁸⁰ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "'[أَمْ زَاغَتْ عَنْهُمْ الْأَبْصَارُ/Yoksa onlardan gözler kaydı mı?]" Yani: Gözler onlardan uzak mı oldu? Ve mânâsı: Şübhesiz ki onlar ateşte bizimle beraberdir ve (lâkin) onları göremiyoruz." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîrul-Kur'ân, 4. cilt, 451. sayfa]

²⁸⁸¹ İmâm Taberî (رحمه الله) demiştir ki: "'[الْوَّاحِد/Vâhid]" Mülkünde şerik olması O'na yakışmaz." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 21. cilt, 235. sayfa]

²⁸⁸² İmâm Taberî (رحمه الله) şöyle demiştir: "'[قُلْ/De ki]" Ey Muhammed! Kavminin müşriklerine de ki: "'[أَنَا مُنْذِرٌ/Ben ancak bir inzâr ediciyim]" Ey Kureys topluluğu, şiddetli bir azâbın önünde sizi uyarıcıyım. Sizi, O'nu inkâr etmenize karşılık olarak Allah'ın size göndereceği azâbına ve öfkesine karşı uyarıyordum. Ondan sakının ve tevbe ederek bu azâbın başınıza gelmesini önleyin. '[وَمَا مِنْ إِلَهٍ إِلَّا اللَّهُ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ/Ve Allah'ın dışında bir ilâh yoktur. Vâhid'tir, Kakhâr'dır.]" Buyuruyor ki: Allah'tan başka ibâdet edilmeye layık hiçbir ma'bûd yoktur. Rubûbiyyet ancak O'na yakışır. Her şey O'nun iki elindedir. Her halk edilen, O'na ibâdet eder. Vâhid'tir, öyle ki mülkünde şerik olması O'na yakışmaz. Sâhibe/bayan arkadaş edinmek de O'na yakışmaz. O, dînündeki her şeyi kudreti ile Kakhâr'dır." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 21. cilt, 234.-235.

Rabbidir semâlar ve arzın ve ikisi arasındakilerin. Azîz'dir, Gaffâr'dır.(66)²⁸⁸³

De ki: 'O, azîm bir bilgidir.'(67)

Siz ondan îrâz edenler(siniz).(68)²⁸⁸⁴

'Melei'l-Âlâ hakkında ne ilmim olurdu onlar hasımlaşırken?'(69)

'Mübîn bir inzâr edici olmamdan başkası bana vahyedilmiyor.'(70)

Hani Rabbin meleklerle buyurmuştu ki: 'Muhakkak ki Ben, çamurdan bir beşer halk edeceğim.'(71)

'O hâlde onu tesviye ettiğim ve rûhumdan onun içine nefhettiğimde, artık secde ediciler olarak onun için (yere) kapanın.'(72)²⁸⁸⁵

Bunun üzerine melekler secde ettiler, onların hepsi topluca.(73)²⁸⁸⁶

İblîs müstesnâ, kibirlendi ve kâfirlerden oldu.(74)

(Allah) buyurdu ki: 'Ey iblîs, iki elimle halk ettiğime secde etmene seni men eden nedir?'²⁸⁸⁷ Kibirlendin mi yoksa üstünlerden mi oldun?'(75)

sayfalar]

²⁸⁸³ İmâm Kurtubî (رحمه الله) demiştir ki: "Böylece her mükellefe, Allah (سبحانه وتعالى)'nın mutlak olarak '[الْغَفَّارُ/Gaffâr]' olup, bunu her yönüyle hakettiğini bilmesi vâcibtir. Yine bilmeleri gerekir ki, kullarının günâhlarını O'ndan gayrısı mağfiret etmez. Hatâsından sonra tevbe edeni mağfiret etmesi Kitâb'ında vârid olmuştur, bunda ihtilâf yoktur. Nitekim nasslar husûsiyyeti değil umûmiyyeti kapsar. Bu itibarla, kim hatâsından korkar ve tevbesinde sâdık olursa, Allah (سبحانه وتعالى) onu affedip mağfiret eder ve o kimse hiç günâhı olmayan biri hâline gelir." [Ebu AbdUllah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, el-Esnâ fi şerhi Esmâillâhi'l-Hüsna, 1. cilt, 157.-158. sayfalar]

²⁸⁸⁴ İmâm Taberî (رحمه الله) şöyle demektedir: "'[أَنْتُمْ عَنْهُ مُعْرِضُونَ/Siz ondan îrâz edenler(siniz).]' Siz ondan yüz çeviriyor, onu ilmetmiyor, Allah'ın onun içindeki hüccetlerini tasdik etmiyorsunuz." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fi Tefsîri'l-Kur'ân, 21. cilt, 236. sayfa]

²⁸⁸⁵ Hicr Sûresi'nin 29. âyeti ile aynıdır

²⁸⁸⁶ Hicr Sûresi'nin 30. âyeti ile aynıdır

²⁸⁸⁷ Şeyhulİslâm Ebu Osmân es-Sâbunî (رحمه الله) der ki: "Şübhesiz ki Kitâb'a ve Sünnet'e yapışan 'Hadîs Ashâbî', Allah onların yaşayanlarını korusun ve ölenlerine rahmet etsin, Allah (سبحانه وتعالى)'nın vahdâniyetine, Resûl (صلی الله عليه وسلم)'in risâletine ve nübüvvetine şehâdet ederler ve onlar Rabbleri (عز وجل)'yi, vahyinin ve tenzîlinin söylediği veya sahîh haberlerde ve âdil sıklarının ondan naklettikleri üzere Resûl'un şehâdet ettiği sıfatlarla tanırlar.

Allah (جلاله جل) için, O'nun, Kitâb'ında ve Resûlu (صلی الله عليه وسلم)'in lisânında kendisi için isbât ettiği şeyleri O (جلاله جل) için isbât ederler. O'nun sıfatlarının yaratılmışların sıfatına teşbihine/benzediğine itikâd etmezler ve derler ki: 'O (جلاله جل) Âdem'i eliyle yarattı.' Allah (سبحانه وتعالى)'nın şu kavlinde hakkında nas ettiği gibi, âyet şöyledir: '[إِبْلِيسَ مَا مَتَعْتُكَ أَنْ تَسْجُدَ لِمَا خَلَقْتُ بِإِيدِي]/(Allah) buyurdu ki: 'Ey iblîs, iki elimle halk ettiğime secde etmene seni men eden nedir?'

[Sâd Sûresi, 75. âyet] Onlar, mu'tezile ve cehmiyyenin -Allah onları helâk etsin- tahrîf ettiği gibi, iki el ifadesini 'iki nimet'e veya 'iki kudret'e hamlederek kelâmı yerinden tahrîf etmezler. Bu iki ele bir keyfiyyet biçmezler veya

Dedi ki: 'Ben ondan hayırhıym, beni ateşten halk ettin ve onu çamurdan halk ettin.'(76)

(Allah) **buyurdu ki: 'Öyleyse oradan hurûc et. Artık muhakkak ki sen recm edilmişsin.'**(77)²⁸⁸⁸

Ve muhakkak ki, Dîn Günü'ne kadar²⁸⁸⁹ **lânetim üzerinedir.**(78)

(İblîs) **dedi ki: 'Rabbim! O hâlde bana ba's edilecekleri güne kadar süre ver.'**(79)²⁸⁹⁰

(Allah) **buyurdu ki: 'Artık muhakkak ki sen, süre verilenlerdensin;'**(80)²⁸⁹¹

'Mâlûm vaktin gününe kadar.'(81)²⁸⁹²

Dedi ki: 'Öyleyse senin izzetine (yemin ederim ki), elbette onların hepsini iğvâ edeceğim;'(82)²⁸⁹³

'Onlardan ihlâslı kulların müstesnâ.'²⁸⁹⁴

o iki eli Müşebbihe'nin -Allah onları perişan etsin- teşbih ettiği gibi, yaratılmışların ellerine teşbih etmezler/benzetmezler. Kur'ân'ın zikri ile indiği ve haklarında sahîh haberler gelen 'işitme, görme, göz, yüz, ilim, kuvvet, kudret, izzet, azâmet, irâde, meşîet, kavil, kelâm, rızâ, öfke, hayât, yakaza, sevinç, gülme' ve diğer tüm sıfatları hakkında da bunlardan hiçbirini halkın, yaratılmışların sıfatlarına teşbih etmeden böyle söylerler.

Bilakis bunlarda Allah (سبحانه وتعالى)'nın ve Resûlu (صلى الله عليه وسلم)'in buyurduğu şeye üzerlerinde fazlalık olmaksızın, üzerlerine ilâve yapmadan, keyfiyyet belirlemeden, teşbih etmeden, tahrif etmeden, tebdil etmeden/değiştirmeden, tağyir etmeden, arabların anladığı ve üzerinde anlaştığı haberin lafzına münker bir te'vîlle yok etmeden ulaşırlar.

Onu zâhir üzere icrâ ederler ve onun ilmini Allah'a havâle ederler. Onun te'vîlini Allah'tan başka kimsenin bilmediğini ikrâr ederler. Allah'ın, ilimde derinleşenler hakkında, onların şöyle söyle söylediğini haber verdiği âyette olduğu gibi: '[أُولَٰئِكَ فِي الْعِلْمِ بِرَبِّكَ يُتَّقُونَ ۚ وَلَٰكِن يَبْغُونَ ۖ وَالرَّاسِخُونَ فِي الْعِلْمِ يَقُولُونَ آمَنَّا بِهِ كُلٌّ مِّنْ عِندِ رَبِّنَا وَمَا يَذَّكَّرُ إِلَّا أُولَٰئِكَ]'²⁸⁸⁸ Ve ilimde derinleşenler derler ki: 'Biz ona îmân ettik, hepsi Rabbimizin indindendir.' Ve akıl sahiplerinden başkası tezekkür edemez.]' [Âl-i İmrân Sûresi, 7. âyet]" [Ebu Osmân İsmâil bin Abdî'r-Rahmân es-Sâbunî, Akîdetu's-Selef ve Ashâbi'l-Hadîs, 21. sayfa]

²⁸⁸⁸ Hicr Sûresi'nin 34. âyeti ile aynıdır. İmâm Taberî (رحمه الله) şöyle der: "'[فَاخْرُجْ مِنْهَا]/Öyleyse oradan hurûc et.]" Yani: Cennet'ten. Katâde (senedi hasendir) demiştir ki: '[فَاتَكَ رَجِيمٌ]/Artık muhakkak ki sen recm edilmişsin.]" Ve '[الرَّجِيمُ]/Recm edilmek]' Lanete uğramaktır." [Ebu Cafer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 21. cilt, 240. sayfa]

²⁸⁸⁹ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "'[إِلَى يَوْمِ الدِّينِ]/Dîn Günü'ne kadar]" Yani: Kıyâmet Günü'ne kadar. Ve (yine) denilmiştir ki: Hesâb Günü'ne kadar." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 4. cilt, 455. sayfa]

²⁸⁹⁰ Hicr Sûresi'nin 36. âyeti ile aynıdır

²⁸⁹¹ Hicr Sûresi'nin 37. âyeti ile aynıdır

²⁸⁹² Hicr Sûresi'nin 38. âyeti ile aynıdır

²⁸⁹³ İmâm Taberî (رحمه الله) şöyle demiştir: "'[لَا غَوْلَ لَهُمْ أَجْمَعِينَ]/Elbette onların hepsini iğvâ edeceğim]" Elbette Âdem oğullarının hepsini dalâlete düşüreğim." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 21. cilt, 241. sayfa]

(Allah) buyurdu ki: **'İşte Hakk ve Ben hakkı kavlederim.'**(84)²⁸⁹⁵

'Elbette Cehennem'i seninle ve onlardan sana tâbi olanların hepsiyle dolduracağım.'(85)

De ki: 'Onun üzerine sizden bir ücret istemiyorum ve ben mütekelliflerden değilim.'(86)²⁸⁹⁶

O, âlemler için bir zikirden başkası değildir.(87)²⁸⁹⁷

Ve elbette onun bildirdiğini bir sürenin ardından ilmedersiniz.(88)²⁸⁹⁸

²⁸⁹⁴ Hicr Sûresi'nin 40. âyeti ile aynıdır

²⁸⁹⁵ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "[قَالَ مَا (سبحانه وتعالى) Allah buyurdu ki: **'İşte Hakk ve Ben hakkı kavlederim.'**" Allah (سبحانه وتعالى) buyurdu ki: 'Ben Hakk'ım ve Ben hakkı kavlederim.'" [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fi Tefsîri'l-Kur'ân, 21. cilt, 242. sayfa]

²⁸⁹⁶ İmâm Buhârî (رحمه الله), AbdUllah ibn Mes'ûd (رضي الله عنه)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "Ey insanlar, kim bir şey ilmediyorsa, böylece onu söylesin ve kim ilmetmiyorsa, o zaman desin ki: '[الله أعلم/Allah en iyi ilmedendir]'. O takdirde şübhesiz ki adamın ilmetmediği şeyler için: '[الله أعلم/Allah en iyi ilmedendir]' demesi ilimendir. Ve şübhesiz ki Allah (سبحانه وتعالى), Nebîsi (صلى الله عليه وسلم)'e buyurmuştur ki: '[أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ وَمَا أَنَا مِنَ الْمُتَكَلِّفِينَ]' **De ki: 'Onun üzerine sizden bir ücret istemiyorum ve ben mütekelliflerden değilim.'**" [Sa'd Suresi, 86. âyet]" [Ebu Abdîllah Muhammed bin İsmâil el-Buhârî, Câmiu's-Sahîh, Kitâbu't-Tefsîr, '[أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ وَمَا أَنَا مِنَ الْمُتَكَلِّفِينَ]' Babı'nda (4809)]

İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile İbn Zeyd (رحمه الله)'tan şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[قَالَ مَا (سبحانه وتعالى) Allah buyurdu ki: **'İşte Hakk ve Ben hakkı kavlederim.'**" Allah (سبحانه وتعالى) buyurdu ki: 'Ben Hakk'ım ve Ben hakkı kavlederim.'" [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fi Tefsîri'l-Kur'ân, 21. cilt, 243. sayfa]

²⁸⁹⁷ Tekvîr Sûresi'nin 27. âyeti ile aynıdır. İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle dedi: "[O, **âlemler için bir zikirden başkası değildir.'**" O, -yani Kur'ân- (âlemler için) vaaz ve hatırlatmadan başkası değildir." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Begâvî, Meâlim'ut-Tenzîl, 4. cilt, 283. sayfa]

²⁸⁹⁸ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile İbn Zeyd (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "[قَالَ مَا (سبحانه وتعالى) Allah buyurdu ki: **'İşte Hakk ve Ben hakkı kavlederim.'**" Allah (سبحانه وتعالى) buyurdu ki: 'Ben Hakk'ım ve Ben hakkı kavlederim.'" [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fi Tefsîri'l-Kur'ân, 21. cilt, 244. sayfa]

39. ZÜMER SÛRESİ (75 âyettir)

Allah'ın ismi ile, Rahmân, Rahîm

Kitâb'ın inzâl edilmesi Allah'tandır. Azîz'dir, Hakîm'dir.(1)²⁸⁹⁹

Muhakkak ki Biz, Kitâb'ı sana hakk ile inzâl ettik. Bu itibarla Dîn'i O'na hâlis kılarak Allah'a ibâdet et.(2)²⁹⁰⁰

Dikkat edin, hâlis Dîn Allah'ındır.²⁹⁰¹ Ve onlar ki, O'nun dûnundan evliyâ ittihaz ettiler. (Derler ki:) 'Onlara -bizi Allah'a yakın yaklaştırmaları dışında- ibâdet etmiyoruz.'²⁹⁰² Muhakkak ki Allah, onların kendisinde ihtilâf ettikleri hakkında aralarında hüküm verecektir. Muhakkak ki Allah, tekzîb eden ve kâfir olan o kimseye hidâyet etmez.(3)

Eğer Allah bir evlâd ittihaz etmeyi murâd etseydi, elbette halk etiklerinden dilediğini seçerdi. O, subhândır. O, Allah'tır, Vâhid'tir,²⁹⁰³ Kakhâr'dır.(4)²⁹⁰⁴

²⁸⁹⁹ Câsiye Sûresi'nin 2. âyeti ve Ahkâf Sûresi'nin 2. âyeti ile aynıdır

²⁹⁰⁰ İmâm Taberî (رحمه الله) şöyle demiştir: "'[إِنَّا أَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ]/Muhakkak ki Biz, Kitâb'ı sana hakk ile inzâl ettik.'" Allahu (تعالى), Nebîsi Muhammed (صلى الله عليه وسلم)'e buyuruyor ki: Muhakkak ki Biz sana, ey Muhammed, Kitâbı inzâl ettik. Yani Kitâb ile (kastolunan) Kur'ân'dır. '[بِالْحَقِّ]/Hakk ile]' Yani: Adâlet ile. Buyuruyor ki: Sana, hakkı ve adâleti emreden bu Kur'ân'ı inzâl ettik. Dîni O'na hâlis kılarak Allah'a ibâdet etmen, işte bu hakk ve adâlet muhtevâsındandır. Çünkü din, O'nun içindir; zarar vermeye de yarar vermeye de mâlik olmayan putlar için değildir. '[فَاعْبُدِ اللَّهَ مُخْلِصًا لَهُ الدِّينَ]/Bu itibarla Dîn'i O'na hâlis kılarak Allah'a ibâdet et.' Buyuruyor ki: Taat ile Allah'a huşû eyle ey Muhammed! Ulûhiyyeti O'na hâlis kıl; ibâdetinde O'nu birle, putperestlerin yaptığı gibi, ibâdetinde O'na şerîk koşma." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 21. cilt, 248. sayfa]

²⁹⁰¹ İmâm AbdurRezzâk (رحمه الله) sahîh bir isnâd ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'[لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ الدِّينَ الْخَالِصَ]/Dikkat edin, hâlis Dîn Allah'ındır.'" Allah'tan başka ilâh olmadığına şehâdet etmektedir."

[Ebu Bekr AbdurRezzâk bin Hemmâm es-San'ânî, Tefsîru AbdurRezzâk, 3. cilt, 171. sayfa]

²⁹⁰² İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'[مَا نَعْبُدُهُمْ إِلَّا لِيُقَرِّبُونَا إِلَى اللَّهِ زُلْفَى]/(Derler ki:) 'Onlara -bizi Allah'a yakın yaklaştırmaları dışında- ibâdet etmiyoruz.'" Bu sözü Kureyş, putları için; onlardan öncekiler ise melekler için, Meryem oğlu İsâ ve Üzeyr için söylüyorlardı."

Yine İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile İbn Zeyd (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'[مَا نَعْبُدُهُمْ إِلَّا لِيُقَرِّبُونَا إِلَى اللَّهِ زُلْفَى]/(Derler ki:) 'Onlara -bizi Allah'a yakın yaklaştırmaları dışında- ibâdet etmiyoruz.'" Şöyle diyorlardı: 'Onlar, Allah katında bizim şefaâtçilerimizdir. Kıyâmet Günü bizi Allah'a yaklaştıracak olan da bunlardır.' Ve: '[زُلْفَى]/Yakın(lıktır)." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 21. cilt, 251.-252. sayfa]

²⁹⁰³ İmâm Taberî (رحمه الله) demiştir ki: "'[الْوَّاحِدَ]/Vâhid]' Mülkünde şerîk olması O'na yakışmaz." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 21. cilt, 235. sayfa]

²⁹⁰⁴ İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle demektedir: "'[الْقَهَّارَ]/Kakhâr]' (Mevcûdâtın) hepsine gâlibtir." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 4. cilt, 242. sayfa]

ilmedenler ve o ilmetmeyenler müsâvî olur mu?' Ancak akıl sâhibleri tezekkür ederler.(9)²⁹¹¹

(Tarafımızdan) de ki: 'Ey o îmân eden kullarım, Rabbinize takvâ edin. Bu dünyâda o iyilik edenler için bir iyilik vardır.²⁹¹² Ve Allah'ın arzı geniştir. Ancak sabredenlere ecirleri hesâbsız îfâ edilecektir.'(10)

De ki: 'Muhakkak ki ben, Dîn'i O'na hâlis kılarak Allah'a ibâdet etmekle emrolundum.'(11)²⁹¹³

'Ve bana müslümanların evveli olmam emredildi.'(12)²⁹¹⁴

De ki: 'Muhakkak ki ben, eğer Rabbime isyân edersem, azîm bir günün azâbından²⁹¹⁵ korkarım.'(13)²⁹¹⁶

De ki: 'Dîn'imi O'na hâlis kılarak Allah'a ibâdet ederim.'(14)

'Artık siz (de) O'nun dûnundan dilediğimize ibâdet edin.'²⁹¹⁷ De ki: 'Muhakkak ki hüsrâna uğrayanlar, Kıyâmet Günü'nde nefislerini ve ehillerini o hüsrâna uğratanlardır. Dikkat edin, bu, o mübîn hüsrândır.'(15)

'[يَخْذِرُ الْآخِرَةَ وَيَرْجُوا رَحْمَةَ رَبِّهِ]/Âhiret'ten hazer eden ve Rabbinin rahmetini uman]' buyurmuştur. Ölüm ânında ise, ümit o kişi üzerine gâlib olmalıdır." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dimaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Zümer Sûresi, 9. âyetin tefsîrinde]

²⁹¹⁰ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "'[كَانِتٌ كَيْفَ هُوَ قَاتِلٌ]/Kânit kimse (gibi) midir?]' Yani: İtaat eden (kimse (gibi) midir?)." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 4. cilt, 460. sayfa]

²⁹¹¹ İmâm Kassâb (رحمه الله) dedi ki: "'[يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ]/De ki: 'O ilmedenler ve o ilmetmeyenler müsâvî olur mu?]' Allahu (تعالى) âlimleri medhetmiş ve câhilleri zemmetmiştir. Ve (bu âyet) tezekkür etmenin ilimsiz mümkün olmadığına da delildir." [Ebu Ahmed Muhammed bin Ali el-Kerecî el-Kassâb, Nuketul-Kur'ân, 4. cilt, 13. sayfa]

²⁹¹² İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) şöyle demektedir: "Allahu (تعالى), Kendisine itaat etmeye ve takvâ sahibi olmaya devâm etmelerini kullarına emrederek buyuruyor ki: '[يَا عِبَادَ اللَّهِ اَتَّقُوا رَبَّكُمْ لِلَّذِينَ أَحْسَنُوا فِي] /هَذِهِ الدُّنْيَا حَسَنَةٌ/(Tarafımızdan) de ki: 'Ey o îmân eden kullarım, Rabbinize takvâ edin. Bu dünyâda o iyilik edenler için bir iyilik vardır.]" Yani: Bu dünyâda güzel amel işleyenler için, dünyâ ve Âhiret'lerinde iyilik vardır." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dimaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Zümer Sûresi, 10. âyetin tefsîrinde]

²⁹¹³ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "'[أَعْبَدَ اللَّهَ مُخْلِصًا لَهُ الدِّينَ]/De ki: 'Muhakkak ki ben, Dîn'i O'na hâlis kılarak Allah'a ibâdet etmekle emrolundum.]" Yani: Tevhîd'i O'na hâlis kılarak. Ve Tevhîd'in ihlâsı şudur: O'na, O'ndan gayrısını şirk koşturmadan." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 4. cilt, 462. sayfa]

²⁹¹⁴ İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) diyor ki: "'[أَوَّلَ الْمُسْلِمِينَ]/Bana müslümanların evveli olmam]' Bu ümmetten." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 4. cilt, 106. sayfa]

²⁹¹⁵ İmâm Taberî (رحمه الله) dedi ki: "'[أَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ]/Azîm bir günün azâbı]' Yani: Kıyâmet Günü'nün azâbı. İşte bu, korkusunun azîm olacağı gündür." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 21. cilt, 270. sayfa]

²⁹¹⁶ En'âm Sûresi'nin 15. âyeti ile aynıdır

Onlar için fevklerinden ateşten gölgeler ve altlarından gölgeler vardır. Allah, kullarını işte onunla korkutur. Ey kullarım, onun için bana takvâ edin.(16)

Ve tâğûttan -ona ibâdet etmekten- o ictinâb edenler²⁹¹⁸ ve Allah'a yönelenler, onlar için bûşrâ vardır. Öyleyse kullarımı tebşîr et.(17)

Onlar ki kavli işitirler de onun en güzeline tâbi olurlar. İşte onlar, onlardır ki, Allah kendilerine hidâyet etmiştir. Ve işte onlar, onlardır akıl sâhibleri.(18)

O hâlde üzerine azâb kelimesi hakk olanı mı? Artık sen ateştekinini mi kurtaracaksın?(19)²⁹¹⁹

Lâkin Rabblarına o takvâ edenler, onlar için odalar vardır, onların fevkinde (de) binâ edilmiş odalar vardır. Altlarından nehirler cereyân eder. (Bu,) Allah'ın vaadidir.²⁹²⁰ Allah, verilen vaade muhâlefet etmez.(20)

Görmedin mi, Allah'ın semâdan bir su inzâl ettiğini? Böylece onu arzdaki menbâlara ulaştırmıştır. Sonra onunla renkleri muhtelif ekinler ihrâc eder, sonra kurur. Artık onu sararmış görürsün, sonra onu çer çöp kılar. Muhakkak ki bunda, elbette akıl sâhibleri için bir zikrâ vardır.(21)

O hâlde, sadrını Allah'ın İslâm için açıp da, o, Rabbinden bir nûr üzere olan kimse(, kalbi mühürlenene kimse gibi) midir?²⁹²¹ Artık Allah'ın zikrinden

²⁹¹⁷ Şeyh Useymîn (رحمه الله) şöyle demiştir: "'فَاعْبُدُوا مَا شِئْتُمْ مِنْ دُونِهِ'" Artık siz (de) O'nun dûnundan dilediğinize ibâdet edin.]" Yani: O'nun gayrından. gayrında, melik olsun, velî olsun, ağaç-taş-güneş veya ay olsun neye dilerseviz ibâdet edin; yani herhangi birine ibâdet edin, bu beni ilgilendirmez. Ben, Allah'a muhlis kalacağım. Siz, dilediğinize ibâdet edin. " [Zümer Suresi Tefsîri, Muhammed bin Sâlih el-Useymîn, 133. sayfa]

²⁹¹⁸ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[طَاعُوا] Tağût]" Şeytân."

İmâm Taberî (رحمه الله) der ki: "'وَالَّذِينَ اجْتَنَبُوا الطَّاغُوتَ/Ve tâğûttan o ictinâb edenler]" Yani: Allah'ın dûnundan tüm ibâdet şeylere ibâdet etmekten ictinâb edenler/çekenler. " [Ebu Cafer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 21. cilt, 272.-273. sayfalar]

²⁹¹⁹ İmâm Taberî (رحمه الله) demiştir ki: "'[أَقَمْنِ حَقَّ عَلَيْهِ كَلِمَةُ الْعَذَابِ/O hâlde üzerine azâb kelimesi hakk olanı mı]" Rabbinin evvel ilminde, O'na küfretmesine binâen üzerine azâb kelimesi hakk olan kimseyi mi (kurtaracaksın) ey Muhammed? 'أَقَمْتِ تَنْقِذَ مَنْ فِي النَّارِ/Artık sen ateştekinini mi kurtaracaksın?]' Ateşte olanı sen mi kurtaracaksın ey Muhammed? Üzerine azâb kelimesi hakk olanı mı kurtaracaksın sen?" [Ebu Cafer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 21. cilt, 275. sayfa]

İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) şöyle demiştir: "'[وَعَدَ اللَّهُ/(Bu,) Allah'ın vaadidir.]" Mü'minlere o vaad ettiği, yani Cennet'tir. " [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 4. cilt, 108. sayfa]

²⁹²¹ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) demiştir ki: "'[أَقَمْنِ شَرَحَ اللَّهُ صَدْرَهُ لِإِسْلَامٍ فَهُوَ عَلَى نُورٍ مِنْ رَبِّهِ/O hâlde, sadrını Allah'ın İslâm için açıp da, o, Rabbinden bir nur üzere olan kimse(, kalbi mühürlenene kimse gibi) midir?]" Yani: Bu kimse ile, kalbi katı olup da hakktan uzaklaşan kimse müsâvî/eşit midir?" [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Zümer Sûresi, 22. âyetin tefsirinde]

kalbleri kasvetlenmiş olanlara veyl olsun. İşte onlar mübîn bir dalâlet içindedir.(22)

Allah, hadîsin en güzelini inzâl etmiştir.²⁹²² Müteşâbih ve mesâni²⁹²³ bir Kitâb (olarak). Rabblerinden o haşyet duyanların cildleri ondan ürperir, sonra cildleri ve kalbleri Allah'ın zikrine yumuşar. İşte Allah'ın hidâyeti, onunla dilediğine hidâyet eder. Ve Allah, kimi dalâlete düşürürse, artık onun için bir hidâyet edici yoktur.(23)

O hâlde Kıyâmet Günü azâbın en kötüsünü yüzü ile vikâye eden kimse (azâbtan emîn olan gibi) midir?²⁹²⁴ Ve zâlimlere denilir ki: 'Kesbetmiş olduğunuzu tadın!'(24)

Onlardan o öncekiler (de) tekzîb ettiler de azâb onlara şuurunda olmadıkları yerden geldi.(25)

Böylece Allah, onlara dünyâ hayâtında aşağılığı tattırdı. Ve elbette Âhiret azâbı daha büyüktür, eğer ilmetmiş olsalardı.(26)

Ve andolsun ki, insânlar için bu Kur'ân'da her meselden darb ettik. Umulur ki onlar tezekkür ederler.(27)

Eğrilik sâhibi olmayan Arabça bir Kur'ân. Umulur ki onlar takvâ ederler.(28)

Allah, bir mesel darb etti: Bir adam, onda birbiriyle çekişen şerîkler var. Ve bir adama ait olan bir adam var.²⁹²⁵ Meselde ikisi müsâvî olur mu? Hamd, Allah içindir. Bilâkis, ekserîsi ilmetmezler.(29)

²⁹²² Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) şöyle der: "[الله تَزَلَّ أَحْسَنَ الْحَدِيثِ/Allah, hadîsin en güzelini inzâl etmiştir.]" Yani: Kur'ân'ı. Ve onu [الْحَدِيثِ/hadîs] olarak isimlendirmiştir. Çünkü Kur'ân, Allah'ın inzâl ettiği hadîsidir/sözüdür. Şöyle de denilmiştir: Yani: Kelâmın en güzelini (inzâl etmiştir)." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 4. cilt, 466. sayfa]

²⁹²³ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "[مُتَشَابِهًا/Müteşâbih]" Âyet âyete, harf de harfe benzemektedir. "[مَسَانِي/Mesâni]" Allah, onda ikişerli olarak farzları ve hükümleri ve hadleri (zikretmiştir)." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fi Tefsîri'l-Kur'ân, 21. cilt, 279.-280 sayfa]

²⁹²⁴ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[أَفَمَنْ يَتَّقِ بِوَجْهِهِ سُوءَ الْعَذَابِ/O hâlde azâbın en kötüsünü yüzü ile vikâye eden kimse (azâbtan emîn olan gibi) midir?]" Ateşin içinde yüzü üstü yere kapaklanır." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fi Tefsîri'l-Kur'ân, 21. cilt, 281. sayfa]

²⁹²⁵ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[بِرَّادًا فِيهِ شُرَكَاءُ مُتَشَابِعُونَ وَرَجُلًا سَلَمًا لِرَجُلٍ/Bir adam, onda birbiriyle çekişen şerîkler var. Ve bir adama ait olan bir adam var]" Bu bâtlî ilâh ve hakk ilâhın meselidir. Yani: Müşrik ve ihlâs sâhibi mü'min (için)." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 239. sayfa]

Muhakkak ki sen öleceksin ve muhakkak ki onlar (da) ölecekler.(30)

Sonra muhakkak ki siz, Kıyâmet Günü Rabbinizin indinde hasımlaşırsınız.(31)²⁹²⁶

Artık Allah üzere yalan söyleyen ve ona geldiğinde sıdkı tekzîb edenden²⁹²⁷ daha zâlim kimdir?²⁹²⁸ Cehennem'de kâfirler için bir kalacak yer yok mu?(32)

Ve o sıdk ile gelen ve onu tasdik edenler,²⁹²⁹ işte onlar, onlardır muttakîler.(33)

Onlar için Rabblerinin indinde diledikleri vardır. İşte bu, muhsinlerin karşılığıdır.(34)

(Bu,) Allah'ın, o amellerinin en kötüsünü onlardan keffâretlemesi ve o amel etmiş olduklarının ecirlerini en güzeliyle karşılık vermesi içindir.(35)

Allah, kuluna kâfi değil mi? Ve seni O'nun o dûnundakiler ile korkutuyorlar.²⁹³⁰ Ve Allah, kimi dalâlete düşürürse, artık onun için bir hidâyet edici yoktur.(36)

Ve Allah kime hidâyet ederse, artık onun için bir dalâlete düşürücü yoktur. Allah, Azîz, intikâm sâhibi değil midir?(37)

Ve eğer onlara suâl etsen: 'Semâlar ve arzı kim halk etti?' Elbette derler ki: 'Allah.' De ki: 'O hâlde gördünüz mü? Allah'ın dûnundan ibâdet ettikleriniz,

²⁹²⁶ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile İbn Zeyd (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[وَأَنَّكُمْ يَوْمَ الْقِيَمَةِ عِنْدَ رَبِّكُمْ تَخْتَصِمُونَ/Sonra muhakkak ki siz, Kıyâmet Günü Rabbinizin indinde hasımlaşırsınız.]" İslâm ehli ve küfr ehli (hasımlaşır)." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 21. cilt, 287. sayfa]

²⁹²⁷ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "[وَكَذَّبَ/ve ona geldiğinde sıdkı tekzîb eden]" Yani: Kur'ân'ı (tekzîb eden)." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 21. cilt, 289. sayfa]

²⁹²⁸ Şeyhulİslâm İbn Teymiyye (رحمه الله) şöyle demektedir: "Âyette bahsedilen her iki fiilin sahibi de yalancıdır: Birisi, Allah'tan haber verileni yalanlamış; diğeri de Allah'tan haber verenden haber verileni yalanlamıştır." [Ebu'l-Abbâs Takıyyuddîn Ahmed ibn AbdilHalîm ibn Teymiyye, Minhâcu's-Sunne en-Nebeviyye, 7. cilt, 192.-193. sayfalar]

²⁹²⁹ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "[وَالَّذِي وَصَّيْتُ/ve o sıdk ile gelen]" Bu, Allah Resûlu (صلی الله علیه وسلم)'dir, Kur'ân ile gelmiştir. "[وَصَّيْتُ/ve onu tasdik edenler]" Mü'minlerdir." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 21. cilt, 290. sayfa]

²⁹³⁰ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile İbn Zeyd (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "[أَلَيْسَ بِكَفٍّ/Allah, kuluna kâfi değil mi?]" Evet kâfidir. Ve Allah, kuluna vaad etmiş olduğu gibi, elbette ona kâfi olacak, onu azîz kılacak ve ona nusret verecektir. "[وَيَخْوَفُونَكَ بِالَّذِينَ مِنْ دُونِهِ/Ve seni O'nun o dûnundakiler ile korkutuyorlar.]" Seni, O'nun dûnundaki ilâhları ile korkutuyorlar." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 21. cilt, 294.-295. sayfalar]

eğer Allah bana bir zarar murâd ederse, onlar O'nun zararını kaldırabilirler mi? Veya bana bir rahmet murâd ederse, onlar O'nun rahmetini tutabilirler mi? De ki: 'Allah bana yeter. Tevekkül edenler O'nun üzerine tevekkül ederler.'(38)

De ki: 'Ey kavmim, mekânınız üzere amel edin. Muhakkak ki ben (de) amel ediyorum. Ama yakında ilmedersiniz.'(39)²⁹³¹

Kendisini aşağılayacak bir azâb kime gelecek ve onun üzerine mukîm bir azâb inecek?(40)²⁹³²

Muhakkak ki Biz, senin üzerine Kitâb'ı, insânlar için hakk ile inzâl ettik. O hâlde kim hidâyet bulursa, artık kendi nefsi lehinedir. Ve kim dalâlete düşerse, o takdirde ancak kendi aleyhine dalâlete düşmüş olur. Ve sen onların üzerine bir vekîl değilsin.(41)

Allah, nefisleri ölümleri anında vefât ettirir ve o ölmeyenleri (de) uykularında. Böylece üzerlerine o ölüm kazâ ettiğini²⁹³³ tutar. Ve diğerlerini müsemmâ bir ecele kadar²⁹³⁴ irsâl eder. Muhakkak ki bunda, elbette tefekkür edenler kavmi için âyetler vardır.(42)

Yoksa Allah'ın dûnundan şefaathçiler mi ittihaz ettiler? De ki: 'Velev ki onlar bir şeye mâlik olmasa ve akledemese (de) mi?'(43)

De ki: 'Şefaath cemîân Allah'ındır. Semâlar ve arzın mülkü O'nundur. Sonra O'na rücû ettireleceksiniz.(44)

²⁹³¹ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[مَكَانَكُمْ/علي Mekânınız üzere]' Bakış açınıza göre (amel edin). '[إِنِّي عَامِلٌ]/Muhakkak ki ben amel ediyorum.' Böylece ben de, Allah'ın benden önce gelmiş olan nebîlerinin ameli üzere amel ediyorum. '[فَسَوْفَ تَعْلَمُونَ]/Ama yakında ilmedersiniz.' Allah'ın imtihanı size geldiği vakit, bizden kimin haklı kimin bâtil, kimin reşid kimin sapkın olduğunu ilmedersiniz." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 241. sayfa]

²⁹³² İmâm Taberî (رحمه الله) dedi ki: "'[مَنْ يَأْتِيهِ عَذَابٌ يُخْزِيهِ]/Kendisini aşağılayacak bir azâb kime gelecek]' Kendisini aşağılayacak bir azâba uğrayacak kişiye, ona gelmemiş olan bir azâb gelecektir. Yani bu azâb onu zelîl ve aşağılık kılacaktır. '[وَيَجِلُّ عَلَيْهِ عَذَابٌ مُّقِيمٌ]/Ve üzerine mukîm bir azâb inecek]' Onun üzerine, kendisinden hiç ayrılmayacak daimî bir azâb inecektir." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 21. cilt, 297. sayfa]

²⁹³³ Şeyh Useymîn (رحمه الله) şöyle demiştir: "'[قَضَى]/Kazâ ettiğini]' Yani: Hükmettiğini." [Muhammed bin Sâlih el-Useymîn, Zümer Suresi Tefsîri, 298. sayfa]

²⁹³⁴ İbn Ebî Zemenîn (رحمه الله) demiştir ki: "'[إِلَى أَجَلٍ مُّسَمًّى]/Müsemmâ bir ecele kadar]' Ölüme kadar." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 4. cilt, 113. sayfa]

Ve Allah bir olarak zikredildiğinde, Âhiret'e o îmân etmeyenlerin kalbleri burkulur. Ve O'nun o dûnundakiler zikredildiğinde, o zaman onlar birbirlerini tebşîr ederler.(45)

De ki: 'Allah'ım, semâlar ve arzın yaratanı, gayb ve müşâhede edilenin Âlim'i. Sen, kendisinde onların ihtilâf etmiş oldukları hakkında kullarının arasında hüküm vereceksin.'(46)

Ve eğer arzdakiler cemîân ve onunla beraber onun bir misli o zulmedenlerin olsa, elbette Kıyâmet Günü azâbın en kötüsünden (kurtulmak için) onu fidye olarak verirlerdi. Ve Allah'tan, onlar için hiç hesâb etmemiş oldukları ortaya çıkmıştır.(47)

Ve kesbettiklerinin kötülükleri onlar için ortaya çıkmış ve kendisiyle onların istihzâ etmiş oldukları kendilerini kuşatmıştır.(48)

Fakat insâna bir zarar temâs ettiğinde, Bize duâ eder. Sonra Bizden ona bir nîmet verdiğimizde, der ki: 'O bana ancak bir ilim üzerine verilmiştir.' Bilakis, o bir fitnedir. Ve lâkin ekserîsi ilmetmezler.(49)

Onlardan o öncekiler (de) onu söylemişti. Ama kesbetmiş oldukları onlara bir yarar vermedi.(50)

Böylece kesbettiklerinin kötülükleri onlara isâbet etmişti. Ve şunlardan o zulmedenler, kesbettiklerinin kötülükleri onlara isâbet edecektir. Ve onlar âciz bırakıcılar değildir.(51)

Ve Allah'ın, rızkı dilediğine genişlettiğini ve takdîr ettiğini ilmetmediler mi? Muhakkak ki bunda, elbette îmân edenler kavmi için âyetler vardır.(52)

De ki: 'Ey nefisleri üzerine o isrâf etmiş²⁹³⁵ kullarım, Allah'ın rahmetinden ümid kesmeyin. Muhakkak ki Allah, günâhları cemîân mağrifet eder. Muhakkak ki O, O'dur Gafûr, Rahîm.'(53)²⁹³⁶

²⁹³⁵ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[نَفْسِهِمْ عَلَى أَنْفُسِهِمْ] 'Nefisleri üzerine o isrâf etmiş' Câhiliyyede cana kıymış." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 21. cilt, 307. sayfa]

²⁹³⁶ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) şöyle demiştir: "Bu âyet-i kerîme, âsi kâfirlerin tümü ve diğer âsiler için tevbe ve (Allah'a) yönelmeye bir dâvet olup, günâhından tevbe edip dönüş yapan herkesin tüm günâhlarını -bu günâhlar her ne olursa olsun, isterse deniz köpüğü kadar çok olsun- Allah'ın mağfîret edeceğini haber vermektedir. Ama (bunun), tevbe edilmeksizin mağfîrete hamledilmesi doğru değildir. Çünkü şîrk, ondan tevbe etmeyen kimse için mağfîret edilmeyecektir." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkı, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Zümer Sûresi, 53. âyetin tefsîrinde]

Ve Rabbinize yönelin ve azâbın size gelmesinden önce O'na teslîm olun. Sonra size nusret edilmez.(54)

Ve Rabbinizden size inzâl edilenin en güzeline tâbî olun, azâbın size -ansızın ve siz şuurunda değilken- gelmesinden önce.(55)²⁹³⁷

Nefis diyecektir ki: 'Allah'ın emrinde,²⁹³⁸ yaptığım eksikliklerin üzerine ey hasretim!²⁹³⁹ Ve ben elbette maskaralığa alanlardan olmuştum.'(56)

Veya: 'Eğer Allah bana hidâyet etmiş olsaydı, elbette muttakîlerden olurdu.' diyecektir.(57)

Veya azâbı gördüğü zaman: 'Benim için bir kere daha (dünyâyâ dönüş) olsaydı da muhsinlerden olsam.' diyecektir.(58)

Bilakis, sana âyetlerim geldi de sen onları tekzîb ettin ve kibirlendin ve kâfirlerden oldun!(59)

Ve Kıyâmet Günü, Allah üzere o yalan söyleyenleri yüzleri kararmış görürsün. Cehennem'de mütekebbirler için bir kalacak yer yok mu?(60)

Ve Allah, o takvâ edenleri başarılarından dolayı necât buyurur. Kötülük onlara temâs etmez ve onlar hüzinlenmezler.(61)

Allah, her şeyin Hâlık'ıdır.²⁹⁴⁰ Ve O, her şey üzerine Vekîl'dir.(62)²⁹⁴¹

Semâlar ve arzın kilitleri O'nundur. Ve Allah'ın âyetlerine o küfredenler, işte onlar, onlardır hüsrâna uğrayanlar.(63)

²⁹³⁷ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "'وَاتَّبِعُوا أَحْسَنَ مَا أُنْزِلَ إِلَيْكُمْ مِنْ رَبِّكُمْ/Ve Rabbinizden size inzâl edilenin en güzeline tâbî olun]' Yani: Rabbinizden size o inzâl edilen güzele. '[بَغْدَتَيْنِ/Bağdeten]' Yani: Ansızın. '[وَأَنْتُمْ لَا تَشْعُرُونَ/ve siz şuurunda değilken]' Yani: Siz ilmetmeden." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 4. cilt, 476.-477. sayfa]

²⁹³⁸ Bu açıklama Mucâhid (رحمه الله)'a aittir. İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'فِي حَسْرَتِي/Fi cenbîllah]' Allah'ın emrinde." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fi Tefsîri'l-Kur'ân, 21. cilt, 699. sayfa]

²⁹³⁹ İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle demektedir: "'يَا حَسْرَتِي/Ey hasretim]' Ey nedâmetim/pişmanlığım." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Begavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 7. cilt, 129. sayfa]

²⁹⁴⁰ Saîd el-Kahtânî (رحمه الله) der ki: "'الْخَالِقُ/Hâlık]' O ki, bütün mevcudatı halk etmiş ve hikmetiyle onları yaratmış ve tesviye eylemiştir. Onları hamdi ve hikmeti ile tasvîr etmiştir. Ve buna devam etmektedir. Bu azîm vasîf üzere olmaya devam etmektedir." [Saîd ibn Alî ibn Vehf el-Kahtânî, Şerhu Esmâillahi'l-Hüsna fi Dav'i'l-Kitâbi ve's-Sünneti, 168. sayfa]

²⁹⁴¹ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "'وَكَيْلًا/Vekîl]' Yani: Muhâfaza edici." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 4. cilt, 478. sayfa]

De ki: 'Böyleyken Allah'tan gayrısına mı ibâdet etmemi emrediyorsunuz, ey câhiller?'(64)

Ve andolsun ki, sana ve o senden öncekilere vahyedildi ki: 'Eğer şirk koşarsan, elbette amelin boşa gider ve elbette hüsrâna uğrayanlardan olursun.'(65)

Bilakis, Allah'a artık ibâdet et ve şükredenlerden ol.(66)²⁹⁴²

Ve Allah'ın kadrini hakkıyla takdîr edemediler. Ve Kıyâmet Günü, arz cemîân kabzasındadır²⁹⁴³ **ve semâlar sağ elinde dürülmüştür. O, subhân ve teâlâdır şirk koşmalarından.**(67)²⁹⁴⁴

Ve Sûr'a nefhedilir de semâlardakiler ve arzdakiler -Allah'ın dilediği kimse müstesnâ- çarpıl(ıp yıkıl)ır. Sonra ona bir daha nefhedilir de o zaman onlar kaîm olarak nazar ederler.(68)

Ve arz Rabbinin nûru ile aydınlanır. Ve Kitâb²⁹⁴⁵ **konulur. Ve nebîler ve şâhidler getirilir ve aralarında hakk ile kazâ edilir. Ve onlar zulmedilmezler.**(69)²⁹⁴⁶

Ve her nefse amel ettiği ifâ edilir. Ve O, onların fiil ettiklerini en iyi ilmedendir.(70)

Ve o küfredenler zümre zümre Cehennem'e sevk edilir. Nihâyet ona geldiklerinde kapıları açılır ve bekçileri onlara derler ki: 'Size, üzerinize Rabbinizin âyetlerini tilâvet eden ve bu gününüze sizi mülâki olmaktan inzâr

²⁹⁴² İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) diyor ki: "'[بِلِلَّهِ فَاعْبُدْ وَكُنْ مِنَ الشَّاكِرِينَ]/Bilakis, Allah'a artık ibâdet et ve şükredenlerden ol.]" Yani: Sen ve sana tâbi olup seni tasdik edenler, ibâdeti, şeriki olmayan tek Allah'a hâlis kılın." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Zümer Sûresi, 66. âyetin tefsîrinde]

²⁹⁴³ Şeyh Useymîn (رحمه الله) der ki: "'[قَبْضَتُهُ]/Kabzasındadır]" Bu arzın cemîân Allah (عز وجل)'nin elinde olmasıdır. Ama bunun keyfiyetine gelince, öyle ki en iyi Allah onu ilmeder." [Muhammed bin Sâlih el-Useymîn, Zümer Sûresi Tefsîri, 449. sayfa]

²⁹⁴⁴ Şeyh Sa'dî (رحمه الله) şöyle demektedir: "'[سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى عَمَّا يُشْرِكُونَ]/O, subhân ve teâlâdır şirk koşmalarından.]" Yani: Kendisine şirk koşmalarından münezzeh ve yücedir." [AbdûrRahmân bin Nâsir es-Sa'dî, Teyşîru'l-Kerîmu'r-Rahmân fî Tefsîri Kelâmi'l-Mennân, 858. sayfa (tek cilt olarak basım)]

²⁹⁴⁵ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[الْكِتَابِ]/Kitâb]" Amellerinin Kitâbı." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 21. cilt, 335. sayfa]

²⁹⁴⁶ İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle der: "'[وَقُضِيَ بَيْنَهُم بِالْحَقِّ]/Ve aralarında hakk ile kazâ edilir]" Yani: Adâlet ile (hükmedilir). "[وَهُمْ لَا يظْلَمُونَ]/Ve onlar zulmedilmezler.]" Yani: Onların kötülükleri ziyâde edilmez ve haseneleri de noksanlaştırılmaz." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlîm'ut-Tenzîl, 7. cilt, 132. sayfa]

eden sizden resûller gelmedi mi?' Derler ki: 'Evet.' Ve lâkin azâb kelimesi kâfirler üzerine hakk olmuştur.(71)²⁹⁴⁷

Denilir ki: 'Cehennem kapılarından dâhil olun, orada muhalledler(siniz). İşte ne kötüdür mütekebbirlerin kalacağı yer.'(72)

Ve Rabblarından o takvâ edenler zümre zümre Cennet'e sevk edilirler. Nihâyet ona geldiklerinde kapıları açılır ve bekçileri onlara derler ki: 'Selâm üzerinizdir, tertemizsiniz,²⁹⁴⁸ artık muhalledler olarak ona dâhil olun.'(73)

Ve derler ki: 'Hamd, Allah içindir, O ki, vaadini bize gerçekleştirdi ve arza bizi vâris yaptı.²⁹⁴⁹ Cennet'ten dilediğimiz yerde konaklayabiliriz. İmdi ne güzeldir amel edenlerin ecri.'(74)

Ve melekleri arşı çevresinden kuşatmış görürsün. Rabblarını hamd ile tesbîh ederler. Ve aralarında hakk ile kazâ edilmiş ve denilmiştir ki: 'Hamd, âlemlerin Rabbi Allah içindir.'(75)²⁹⁵⁰

²⁹⁴⁷ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[وَلَكِنْ] 'Amellerinden dolayı (azâb kelimesi kâfirler üzerine hakk olmuştur.)" [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 21. cilt, 337. sayfa]

²⁹⁴⁸ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: '[Tertemizsiniz]' Allah'ın itaatinde temiz kimseler oldunuz." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 21. cilt, 342. sayfa]

²⁹⁴⁹ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[وَأَوْرَثْنَا الْأَرْضَ] 'Cennet arzına (bizi vâris yaptı)." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 21. cilt, 342. sayfa]

²⁹⁵⁰ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) şöyle der: "[وَقُضِيَ بَيْنَهُم بِالْحَقِّ] 'Hamd, âlemlerin Rabbi Allah içindir.' Yani: Adâlet ile (hükmedilmiş). '[وَقِيلَ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ] 'Hamd, âlemlerin Rabbi Allah içindir.' Yani: Cennet ehli der ki: '[وَقِيلَ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ] 'Hamd, âlemlerin Rabbi Allah içindir.'" [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 4. cilt, 484. sayfa]

40. MÜ'MİN/GÂFİR SÛRESİ (85 âyettir)

Allah'ın ismi ile, Rahmân, Rahîm

Hâ, Mîm.(1)²⁹⁵¹

Kitâb'ın tenzîli Allah'tandır, Azîz, Alîm.(2)²⁹⁵²

Günâhı mağfîret eden ve tevbeyle kabûl edendir. İkâbı çok şiddetlidir, nîmetler sâhibidir.²⁹⁵³ O'ndan başka ilâh yoktur, O'nadır dönüş.(3)

Allah'ın âyetlerinde o küfredenlerden başkası mücâdele etmez. Bu itibarla beldelerde dolaşmaları seni aldatmasın.(4)²⁹⁵⁴

Onlardan önce Nûh kavmi tekzîb etmişti ve onların ardından hizibler (de). Ve her ümmet, resûllerini yakalamak için yeltendi. Ve bâtl ile mücâdele ettiler, onunla hakkı gidermek için.²⁹⁵⁵ Bunun üzerine onları yakaladım. O vakit ikâbım nasıl oldu?(5)

Ve işte böyle: 'Onlar ateş ashâbıdır.' diye o küfredenlerin üzerine Rabbinin kelimesi hakk olmuştur.(6)

Arşı o taşıyanlar ve onun çevresindekiler, Rabblerini hamd ile tesbîh ederler ve O'na îmân ederler ve o îmân edenler için mağfîret dilerler: 'Rabbimiz,

²⁹⁵¹ Bu âyet Fussilet Sûresi'nin 1. âyeti, Şûrâ Sûresi'nin 1. âyeti, Zuhuruf Sûresi'nin 1. âyeti, Duhân Sûresi'nin 1. âyeti, Câsiye Sûresi'nin 1. âyeti ve Ahkâf Sûresi'nin 1. âyeti ile aynıdır

²⁹⁵² İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) der ki: "'[تَنْزِيلُ الْكِتَابِ مِنْ اللَّهِ الْعَزِيزِ الْعَلِيمِ]/Kitâb'ın tenzîli Allah'tandır, Azîz, Alîm.'" Yani: Bu Kitâb'ın inzâl edilmesi -ki o Kur'ân'dır-, izzet ve ilim sâhibi Allah'tandır." [Ebu'l-Fidâ İsmâîl ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Mü'min/Gâfir Sûresi, 2. âyetin tefsîrinde]

²⁹⁵³ Bu açıklama Katâde (رحمه الله) a aittir. İmâm Suyûtî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[ذِي الطُّولِ/Zi't-Tavl]' Nîmetler sâhibi." [Ebu'l-Fadl Celâleddîn bin Muhammed bin Ebî Bekr es-Suyûtî, Durru'l-Mensûr fi't-Tefsîr bi'l-Me'sûr, Mü'min/Gâfir Sûresi, 3. âyetin tefsîrinde]

²⁹⁵⁴ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[فَلَا يَغْرُوكَ تَقْلِبُهُمْ فِي الْبِلَادِ/Bu itibarla beldelerde dolaşmaları seni aldatmasın.]" Oralarda sefer yapımları, gidip gelmeleri (seni aldatmasın)." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fi Tefsîri'l-Kur'ân, 21. cilt, 352. sayfa]

²⁹⁵⁵ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) şöyle der: "'[وَجَادِلُوا بِالْبَاطِلِ لِيُدْحِضُوا بِهِ الْحَقَّ]/Ve bâtl ile mücâdele ettiler, onunla hakkı gidermek için.'" Yani: Açık-berrak hakkı reddetmek için şübhe vâsıtasıyla karşı koydular." [Ebu'l-Fidâ İsmâîl ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Mü'min/Gâfir Sûresi, 5. âyetin tefsîrinde]

rahmetle ve ilimle her şeyi kuşattın, artık o tevbe edenlere ve yoluna tâbi olanlara mağfîret buyur ve Cahîm'in azâbından onları vikâye et.'(7)

'Rabbimiz! Ve onları kendilerine o vaad ettiğin Adn Cennetlerine dâhil et. Ve babalarından ve zevcelerinden ve zürriyyetlerinden sâlih olanları (da). Muhakkak ki Sen, Sensin Azîz, Hakîm.'(8)

'Ve kötülüklerden onları vikâye et. Ve Sen o gün kimi kötülüklerden vikâye edersen, o vakit ona rahmet etmişindir. Ve işte azîm başarı odur.'(9)

Muhakkak ki o küfredenler, onlara nidâ edilir ki: 'Elbette Allah'ın öfkesi, sizin nefislerinizin öfkesinden daha büyüktür. Hani siz îmâna dâvet ediliyordunuz da küfrediyordunuz.'(10)

Derler ki: 'Rabbimiz, iki kez bizi öldürdün ve iki kez bizi ihyâ ettin,²⁹⁵⁶ artık günâhlarımızı itirâf ettik. Şimdi hurûca bir yol var mı?'(11)²⁹⁵⁷

Bu, tek Allah'a duâ edildiğinde küfretmenizden ve O'na şîrk koşulunca îmân etmenizdendir. Oysa hüküm Allah'ındır, Aliyy,²⁹⁵⁸ Kebîr.(12)²⁹⁵⁹

O, O ki, âyetlerini size gösterir ve sizin için semâdan rızık inzâl eder. Ve (Allah'a) yönelenden başkası tezekkür etmez.(13)

Öyleyse Dîn'i O'na hâlis kılarak Allah'a duâ edin. Veleve ki kâfirler kerih görse.(14)²⁹⁶⁰

²⁹⁵⁶ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[أَمْثَلًا] 1ki kez bizi öldürdün ve iki kez bizi ihyâ ettin]" Onlar babalarının sulblerinde ölü idiler. Sonra Allah onları dünyâda ihyâ etti/diriltti. Sonra kendisinden kaçınılmaz olan ölüm ile onları öldürdü. Sonra Kıyâmet Günü ba's için onları ihyâ etti. Bu nedenle iki hayât ve iki ölüm bunlardır." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 254. sayfa]

²⁹⁵⁷ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "[فَهَلْ إِلَى خُرُوجٍ مِنْ سَبِيلٍ/Şimdi hurûca bir yol var mı?]" Yani: Şimdi ateşten hurûca/çıkişa bir yol var mı?" [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 5. cilt, 9. sayfa]

²⁹⁵⁸ İmâm Taberî (رحمه الله) şöyle demektedir: "[أَلِيٍّ/Aliyy]" O, her şeyin üzerine uluvv/yücelik ve irtifâ/yükseklik sâhibidir. Her şey O'nun dînundadır/aşağısındadır. Çünkü o şeyler, O'nun hâkimiyeti içinde olup, kudreti onların üzerine câri ve meşfeti onlarda vâkidir." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fi Tefsîri'l-Kur'ân, 21. cilt, 500. sayfa]

²⁹⁵⁹ İmâm Taberî (رحمه الله) diyor ki: "[كَبِيرٍ/Kebîr]" O ki, her şey O'nun dînundadır." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fi Tefsîri'l-Kur'ân, 16. cilt, 366. sayfa]

²⁹⁶⁰ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) şöyle der: "[وَلَوْ كَرِهَ الْكَافِرُونَ/Öyleyse Dîn'i O'na hâlis kılarak Allah'a duâ edin.] Yani: Tevhîdi O'na hâlis kılarak (duâ edin). Ve mânâsı: Allah'ı tevhid edin ve O'na bir şeyi şîrk koşmayın. '[وَلَوْ كَرِهَ الْكَافِرُونَ/Veleve ki kâfirler kerih görse.] Yani: Veleve ki kâfirler öfkelenirse.'" [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 5. cilt, 10. sayfa]

Dereceleri yükselten arşın sâhibidir. Buluşma gününden²⁹⁶¹ inzâr etmek için kullarından dilediğinin üzerine emrinden rûhu ilkâ eder.(15)²⁹⁶²

Onların bâriz olacakları gün, onlardan bir şey Allah üzere gizli kalmaz. Bugün mülk kimindir? Vâhid,²⁹⁶³ Kakhâr²⁹⁶⁴ Allah'ındır.(16)²⁹⁶⁵

Bugün her nefis kesbettiğinin karşılığını alır. Bugün zulüm yoktur, kuşkusuz Allah'ın hesâbı serîdir.(17)

Ve yaklaşan gün ile onları inzâr et,²⁹⁶⁶ o zaman kalbler gırtlaklara dayanmıştır, yutkunur (durur)lar. Zâlimler için sıcak bir dost yoktur ve ne (de) itaat edilen bir şefaâtçi.(18)

Gözlerin hâinliğini ve sadırların gizlediklerini ilmeder.(19)²⁹⁶⁷

Ve Allah hakk ile kazâ eder. Ve O'nun dûnundan o duâ ettikleri bir şey ile kazâ edemezler.²⁹⁶⁸ Muhakkak ki Allah, O, Semî'dir, Basîr'dir.(20)²⁹⁶⁹

²⁹⁶¹ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[يَوْمَ الْبُلُوشَا/Buluşma günü]" Kıyâmet Günü'nün isimlerindendir. Allah onu tâzîm etmiş ve kullarını ondan sakındırmıştır." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 255. sayfa]

²⁹⁶² İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[يُنْقَىٰ/İnzâr]" [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 255. sayfa]

²⁹⁶³ İmâm Taberî (رحمه الله) demiştir ki: "[الْوَاهِد/Vâhid]' Mülkünde şerîk olması O'na yakışmaz." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 21. cilt, 235. sayfa]

²⁹⁶⁴ İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle demektedir: "[الْقَهَّار/Kakhâr]' (Mevcûdâtın) hepsine gâlibtir." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Begavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 4. cilt, 242. sayfa]

²⁹⁶⁵ AbdUllah bin Ahmed bin Hanbel (رحمه الله) hasen bir sened ile İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "Sayha'dan önce bir münâdî şöyle nidâ eder: 'Ey insanlar, Saat(-i Kıyâmet) size geldi.' Öyle ki hayâttakiler ve ölüler onu işitir. Ve Allah (عز وجل) dünyâ semâsına nüzul eder, bunun üzerine bir münâdî şöyle nidâ eder: 'لَمْ يَكُنْ لَكَ الْيَوْمَ إِلَهٌ إِلَّا اللَّهُ/Bugün mülk kimindir? Vâhid, Kakhâr Allah'ındır.]" [AbdUllah bin Ahmed bin Muhammed bin Hanbel eş-Şeybânî el-Mervezî, Kitâbu's-Sunne, 1. cilt, 177. sayfa (220.)]

²⁹⁶⁶ İbn Ebî Zemenîn (رحمه الله) şöyle demiştir: "[وَأَنْذَرَهُمْ يَوْمَ الْآزِفَةِ/Ve yaklaşan gün ile onları inzâr et]' Yani: Kıyâmet ile (onları inzâr et)." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 4. cilt, 128. sayfa]

²⁹⁶⁷ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "[يَعْلَمُ/İlmeder]" [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 21. cilt, 370. sayfa]

²⁹⁶⁸ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "[وَاللَّهُ يَقْضِي بِالْحَقِّ/Ve Allah hakk ile kazâ eder.] Yani: Adâlet ile (kazâ eder/hükmeder). "[وَالَّذِينَ يَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ/Ve O'nun dûnundan o duâ ettikleri]' Yani: Putlara ve benzer şeylere (o duâ ettikleri). "[لَا يَقْضُونَ بِشَيْءٍ/Bir şey ile kazâ edemezler]' Yani: Bir şey ile hüküm veremezler, çünkü onların elinde bir şey yoktur." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 5. cilt, 14. sayfa]

²⁹⁶⁹ İmâm İbn Huzeyme (رحمه الله) şöyle der: "O ki, O, nefisini vafsettiği gibidir: Semî'dir, Basîr'dir. Ve kimin mâbûdu semî/işiten, basîr/gören değil ise, o takdirde o, Semî/işiten, Basîr/Gören Allah'a küfretmiştir. Hâlık, Bârî'den gayrısına ibâdet etmektedir. O ki, O, Semî'dir, Basîr'dir." [Ebu Bekir

Ve arzda seyr etmediler mi? Böylece onlardan önce o olanların âkibetlerinin nasıl olduğuna nazar etsinler. Onlar kendilerinden kuvvetçe ve arzdaki eserlerce daha şiddetli idiler, öyleyken Allah günâhlarından dolayı onları yakalamış ve onlar için Allah'tan bir vikâye eden olmamıştır.(21)

Bu, resûllerinin beyyineler ile onlara gelmiş olmalarından dolayıdır. Fakat küfretmişler, bunun üzerine Allah onları yakalamıştır. Muhakkak ki O, Kaviyy'dir, ikâbı çok şiddetlidir.(22)

Ve andolsun ki, Mûsâ'yı âyetlerimiz ve mübîn bir sultân²⁹⁷⁰ ile irsâl ettik.(23)²⁹⁷¹

Firavun ve Hâmân ve Kârûn'a. Hemen dediler ki: '(Bu) yalancı bir sihircidir.'(24)

Böylece indimizden bir hakk ile onlara geldiğinde, dediler ki: 'Onunla beraber o îmân edenlerin oğullarını katledin ve kadınlarını hayâtta bırakın.' Ve kâfirlerin tuzağı dalâlette olmaktan başkası değildir.(25)²⁹⁷²

Ve Firavun dedi ki: 'Bırakın beni Mûsâ'yı katledeyim. Ve Rabbine duâ etsin. Muhakkak ki ben, dîninizi tebdîl edeceğinden veya arzda fesâd izhâr edeceğinden korkarım.'(26)²⁹⁷³

Ve Mûsâ dedi ki: 'Muhakkak ki ben, Hesâb Günü'ne îmân etmeyen her mütekebbirden Rabbime ve Rabbinize istiâze ederim.'(27)²⁹⁷⁴

Muhammed ibn İshâk ibn Huzeyme, Kitâbu't-Tevhîd ve İsbâtü Sıfâtî'r-Rabb, 106. sayfa]

²⁹⁷⁰ İbn Ebi Hâtîm (رحمه الله) sahîh bir sened ile İbn Abbâs (رضي الله عنهم)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "Kur'an'da tüm 'سلطان/Sultân' (kelimelerinin mânâsı: Hücettir. [Ebu Muhammed ibn Ebi Hâtîm er-Râzî, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîm Müsneden anî'r-Resûl ve's-Sahâbe ve't-Tâbiîn, 9. cilt, 255. sayfa (671.)]

²⁹⁷¹ Hûd Sûresi'nin 96. âyeti ile aynıdır

²⁹⁷² Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "'[وَمَا كَيْدُ الْكَافِرِينَ إِلَّا فِي ضَلَالٍ]/Ve kâfirlerin tuzağı dalâlette olmaktan başkası değildir' Yani: Helâkîn içinde (olmaktan başkası değildir)." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 5. cilt, 15. sayfa]

²⁹⁷³ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'[إِنِّي مِنْكُمْ] Muhakkak ki ben, dîninizi tebdîl edeceğinden korkuyorum.'" Yani: üzerinde bulunduğunuz durumunuzu tebdîl edeceğinden. 'أَوْ أَن يَظْهَرَ فِي الْأَرْضِ الْفَسَادُ'/Veya arzda fesâd izhâr edeceğinden' Onun indinde fesâd: 'Allah'a itaat ile amel edilmesi' idi. [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 21. cilt, 371.-372. sayfalar]

²⁹⁷⁴ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "'[وَقَالَ مُوسَى إِنِّي عُثْتُ بِرَبِّي وَرَبِّكُمْ]/Ve Mûsâ dedi ki: 'Muhakkak ki ben, Rabbime ve Rabbinize istiâze ederim.'" Tefsîr ehli şöyle demiştir: Mûsâ, Firavun'un kelâmını işitince Allah'a istiâze etti/sığındı ve O'na ilticâ ederek: '[إِنِّي عُثْتُ بِرَبِّي] Muhakkak ki ben, Rabbime ve Rabbinize istiâze ederim.' dedi. '[مِنْ كُلِّ مُتَكَبِّرٍ]/Her mütekebbirden' Yani: Her kibirlenenden. '[لَا يُؤْمِنُ بِيَوْمِ الْحِسَابِ]/Hesâb Günü'ne îmân etmeyen' Ve: '[يَوْمِ الْحِسَابِ]/Hesâb Günü' Kıyâmet Günü'dür. [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî

Ve Firavun ailesinden, îmânını gizleyen mü'min bir adam dedi ki: 'Bir adamı, 'Rabbim Allah'tır!' diyor diye katledecek misiniz? Ve size Rabbinizden beyyineler ile gelmiştir. Ve eğer yalancı ise, o takdirde yalanı aleyhinedir. Ve eğer sâdık ise, o size vaad ettiklerinin bazıları size isâbet eder. Muhakkak ki Allah, müsrif yalancı o kimseye hidâyet etmez.'⁽²⁸⁾²⁹⁷⁵

'Ey kavmim, bugün mülk sizin içindir, arzda zâhirsiniz.'²⁹⁷⁶ Fakat Allah'ın hışmından kim bize nusret eder, eğer bize gelirse?' Firavun dedi ki: 'Size görüşümden başkasını göstermem. Ve rüşd yolundan başkasına sizi hidâyet etmem.'⁽²⁹⁾²⁹⁷⁷

Ve o îmân eden dedi ki: 'Ey kavmim, muhakkak ki ben, hizibler gününün mislinden üzerinize korkarım.'⁽³⁰⁾²⁹⁷⁸

'Nûh kavmi ve Âd ve Semûd ve onların o ardındakilerin durumu misli. Ve Allah, kullarına zulüm murâd etmez.'⁽³¹⁾

'Ve ey kavmim, muhakkak ki ben, nidâlaşma gününden'²⁹⁷⁹ üzerinize korkarım.'⁽³²⁾

Arkanızı dönüp kaçacağınız gün, sizin için Allah'tan bir koruyacak yoktur. Ve Allah, kimi dalâlete düşürürse, artık onun için bir hidâyet edici yoktur.'⁽³³⁾

es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 5. cilt, 16. sayfa]

²⁹⁷⁵ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'[أَنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي مَنْ هُوَ مُسْرِفٌ كَذَّابٌ/Muhakkak ki Allah, müsrif yalancı o kimseye hidâyet etmez.]" Şirk ile nefsi aleyhine isrâf eden müşrik kimseye (hidâyet etmez)." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 21. cilt, 377. sayfa]

²⁹⁷⁶ İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) demiştir ki: "'[أَرَزْدًا زَاهِرِينَ فِي الْأَرْضِ/Arzda zâhirsiniz]' Yani: Onlara baskın çıkma hususunda Mısır arzı üzerinde gâlibsiniz." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 4. cilt, 132. sayfa]

²⁹⁷⁷ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) dedi ki: "'[مَا أُرِيكُمْ إِلَّا مَا أَرَى/Size görüşümden başkasını göstermem.]" O, bu husûsta yalan söylemiş, iftirâ etmiş, Allah'a, Resûlu'ne ve beraberindekilere ihânet etmiş, onları aldatmış ve onlara nasîhat etmemiştir. '[وَمَا أَهْدِيكُمْ إِلَّا سَبِيلَ الرَّشَادِ/Ve rüşd yolundan başkasına size hidâyet etmem.]" Yani: Sizi ancak hakk, sıdk ve rüşd/doğruluk yoluna dâvet ediyorum. Her ne kadar kavmi ona itaat etmiş ve tâbi olmuş olsa da, o aynı şekilde bu husûsta da yalan söylemiştir." [Ebu'l-Fidâ İsmâîl ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Mü'min/Gâfir Sûresi, 29. âyetin tefsîrinde]

²⁹⁷⁸ İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) şöyle der: "'[أَتَى أَخَافَ عَلَيْكُمْ مِثْلَ يَوْمِ الْأَحْزَابِ/Muhakkak ki ben, hizibler gününün mislinden üzerinize korkarım.]" Yani: Gelip geçen ümmetlerin azâbı misli(nden korkarım)." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 4. cilt, 132. sayfa]

²⁹⁷⁹ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile İbn Zeyd (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'[يَوْمَ نِيدَالَا/Şiddetli Nidâlaşma günü]' Kıyâmet günü, ateş ehli Cennet ehline nidâ eder/seslenir." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 21. cilt, 380. sayfa]

Ve andolsun ki, daha önce size Yûsuf beyyineler ile gelmişti de onun size getirdiğinden şekk içinde olmaktan ayrılmamıştınız. Nihâyet (Yûsuf) helâk olunca,²⁹⁸⁰ dediniz ki: 'Allah, onun ardından asla bir resûl ba's etmez.' İşte Allah, o müsrif kuşku duymanı böyle dalâlete düşürür.(34)²⁹⁸¹

Onlar ki kendilerine gelmiş bir sultân olmaksızın Allah'ın âyetlerinde mücâdele ederler. (Bu,) Allah indinde ve o î mân edenler indinde büyük bir öfkedir. İşte Allah, her mütekebbir cebbârın kalbinin üzerini böyle mühürler.(35)

Ve Firavun dedi ki: 'Ey Hâmân, bana bir kule binâ et, umulur ki sebeblere ulaşırım.'(36)²⁹⁸²

'Semâların sebeblerine, böylelikle Mûsâ'nın ilâhına muttâlî olurum. Ve muhakkak ki ben, elbette onun yalancı olduğunu zannediyorum.' Ve işte Firavun'a amelinin kötülüğü böyle zîynetlendirildi ve yoldan alıkonuldu. Ve Firavun'un tuzağı boşa çıkmaktan başkası olmamıştır.(37)

Ve o î mân eden dedi ki: 'Ey kavmim, bana tâbî olun, doğru yola sizi hidâyet edeyim.'(38)²⁹⁸³

'Ey kavmim, bu dünyâ hayâtı ancak bir metâdır. Ve muhakkak ki Âhîret, o istikrâr diyâridır.'(39)²⁹⁸⁴

'Kim bir kötülük amel ederse, o takdirde mislinden başkasıyla cezâlandırılmaz. Ve erkek veya kadından kim -ve o mü'min olduğu hâlde-

²⁹⁸⁰ İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle demektedir: "'[وَإِذَا هَلَكَ/ Nihâyet (Yûsûf) helâk olunca]' (Yûsûf) ölünce." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzil, 7. cilt, 148. sayfa]

²⁹⁸¹ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "'[وَإِذَا هَلَكَ/İşte Allah, o müsrif kuşku duymanı böyle dalâlete düşürür.]" Yani: Nefsi aleyhine küfür ve zulümle isrâf eden(i böyle dalâlete düşürür)." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 5. cilt, 20. sayfa]

²⁹⁸² İbn Ebî Zemenîn (رحمه الله) demiştir ki: "'[وَلَعَلَّيْ/Umulur ki sebeblere ulaşırım]" Yani: Kapılara (ulaşırım)." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîz, 4. cilt, 134. sayfa]

²⁹⁸³ İmâm Kurtubî (رحمه الله) dedi ki: "'[وَقَالَ الَّذِي آمَنَ يَا قَوْمِ اتَّبِعُونِ/Ve o î mân eden dedi ki: 'Ey kavmim, bana tâbî olun]' Bu, Firavun ailesinden mü'minin söylediklerinin devamıdır. Yani, Dîn'de bana iktidâ edin/uyun. '[أَهْدِكُمْ سَبِيلَ الرَّشَادِ]' 'Doğru yola sizi hidâyet edeyim]' Yani: Hidâyet yoluna. Ve bu Cennet'tir. Ve şöyle (de) denilmiştir: (Bu sözler) Mûsâ (عليه السلام)'ın sözlerindendir." [Ebu AbdUllah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, el-Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, Mü'min/Gâfir Sûresi, 38. âyetin tefsîrinde]

²⁹⁸⁴ Bu açıklama İmâm Katâde (رحمه الله)'a aittir. İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'[وَأَنَّ الْآخِرَةَ هِيَ دَارُ الْقَرَارِ/Ve muhakkak ki Âhîret, o istikrâr diyâridır.]" Cennet, ehli ile istikrâr bulmuş, ateş de ehli ile istikrâr bulmuştur." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 21. cilt, 389. sayfa]

sâlih amel işlerse, artık işte onlar Cennet'e dâhil edilirler, orada hesâbsız rızıklandırılırlar.'(40)

'Ve ey kavmim, benim için ne var, necâta sizi dâvet ediyorum ve (siz ise) ateşe beni dâvet ediyorsunuz.'(41)

'Allah'a küfretmeye beni dâvet ediyorsunuz ve hakkında bir ilmim olmayanı O'na şirk koşma(ya). Ve ben, Azîz, Gaffâr'a sizi dâvet ediyorum.'(42)

'Kendisine beni dâvet ettiğinizin ne dünyâda ve ne (de) Âhîret'te bir dâveti olmadığında ve dönüşümüzün Allah'a olduğunda ve müsriflerin, onların ateş ashâbı olduğunda şübhe yoktur.'(43)

'Artık size söylediklerimi tezekkür edeceksiniz.²⁹⁸⁵ Ve işimi Allah'a ısmarlıyorum. Muhakkak ki Allah, kullarına Basîr'dir.'(44)

Nihâyet Allah onu, kurdukları tuzakların kötülüklerinden vikâye etti. Ve Firavun ailesini azâbın en kötüsü kuşattı.(45)

Ateş! Onun üzerine sabah ve akşam arzolunurlar. Ve Saat kâim olacağı gün:²⁹⁸⁶ 'Firavun ailesini azâbın en şiddetlisine dâhil edin!' (denilir).(46)²⁹⁸⁷

²⁹⁸⁵ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile İbn Vehb (رحمه الله)'ın: '[فَسَتَذْكُرُونَ مَا أَقُولُ لَكُمْ]/Artık size söylediklerimi tezekkür edeceksiniz.]' hakkında İbn Zeyd (رحمه الله)'a şöyle sorduğunu tahrîc etmiştir: "Bu, Âhirette mi olacak?" Dedi ki: "Evet!" [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 21. cilt, 394. sayfa]

Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) şöyle der: "'[فَسَتَذْكُرُونَ مَا أَقُولُ لَكُمْ]/Artık size söylediklerimi tezekkür edeceksiniz.]" Yani: Azâbı gördüğünüz zaman (tezekkür edeceksiniz/hatırlayacaksınız)." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 5. cilt, 22. sayfa]

²⁹⁸⁶ Şeyh Useymîn (رحمه الله) demiştir ki: "'[تَقُومُ]/Kâim olacağı]" Yani: Geleceği. '[السَّاعَةُ]/Saat]' Yani: Bununla murâd olunan, ba'sın/dirilişin Saat'idir. O ahdolunan büyük günde yani Saat'te, insânlar kabirlerinden Allah (عز وجل)'ye doğru kalkarlar." [Rûm Suresi Tefsîri, Muhammed bin Sâlih el-Useymîn, 72. sayfa]

²⁹⁸⁷ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) demiştir ki: "Bu âyet Ehli Sünnet'in kabirlerdeki berzah azâbı üzerine delil olarak aldığı büyük bir asıldır." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Mü'min/Gâfir Sûresi, 46. âyetin tefsîrinde]

Şeyh AbdulAziz bin Baz (رحمه الله) şöyle demekte: "Ehli Sünnet ve'l-Cemaat kabir azâbına ve nimetine îmân ederler. Şübhesiz ki o (kabir azâbı), rûh ve cesedin ikisi üzerine hakktır, fakat rûhın nasîbî daha çoktur. Nitekim Allah (عز وجل), Firavun ailesi hakkında: '[النَّارُ يُعْرَضُونَ عَلَيْهَا غُدُوًّا وَعَشِيًّا]/Ateş! Onun üzerine sabah ve akşam arzolunurlar]' buyurmuştur. İşte böylece, sâlih ölü kabrinde nimetlendirilir, sâlih olmayan kabrinde azâb olunur. Kırâmet Günü, ba's ve neşiren sonra, azâb daha şiddetlidir, nîmet daha büyüktür." [AbdulAziz bin AbdUllah bin Baz, Fetvâlar Mecmuası ve Çeşitli Makaleler, cilt: 28]

Günümüzde bazı bid'atçı hadîs düşmanları tarafından kabir azâbı inkâr edilmektedir. Şeyh el-Elbânî (رحمه الله) kabir azâbının zikredildiği hadîsler hakkında şöyle der: "Bu konudaki hadîsler mütevatirdir ve bu hadîslerin âhad olduğu zannı ile şübhe etmeye yer yoktur. Onların âhad olduğunu kabul etsek

Ve ateşin içinde hüccetleştirenler,²⁹⁸⁸ o vakit zayıflar o kibirlenenlere derler ki: 'Muhakkak ki biz, size tâbi olmuştuk, o hâlde siz ateşten bir nasîbi'²⁹⁸⁹ bizden savabilir misiniz?'(47)

O kibirlenenler derler ki: 'Muhakkak ki biz, hepimiz onun içindeyiz. Muhakkak ki Allah, kullar arasında hüküm vermiştir.'(48)

Ve o ateştekiler Cehennem bekçilerine derler ki: 'Rabbimize duâ edin, azâbtan bir gün bizden hafifletsin.'(49)

(Bekçiler) derler ki: 'Ve size resûlleriniz beyyineler ile gelmedi miydi?' Derler ki: 'Evet.' (Bekçiler de derler ki:) 'Öyleyse duâ edin.' Ve kâfirlerin duâsı dalâlette olmaktan başkası değildir.(50)²⁹⁹⁰

Muhakkak ki Biz, elbette resûllerimize ve o îmân edenlere dünyâ hayâtında ve şâhidlerin kâim olacakları gün nusret ederiz.(51)

Zâlimlere mâzeretlerinin menfaat sağlamayacağı gün. Ve onlar içindir lânet ve onlar içindir kötü diyâr.(52)

Ve andolsun ki, Mûsâ'ya hidâyeti verdik ve İsrâîl oğullarını Kitâb'a vâris yaptık.(53)

Akl sâhipleri için bir hidâyet ve bir zikrâdır.(54)²⁹⁹¹

bile, bu hadîsleri almak vacîbdir, çünkü Kur'ân onlara şâhidlik etmektedir. Allah (سبحانه وتعالى) buyurmuştur ki: 'النَّارُ يُعْرَضُونَ عَلَيْهَا غُدُوًّا وَعَشِيًّا وَيَوْمَ تَقُومُ السَّاعَةُ أَدْخِلُوا آلَ فِرْعَوْنَ أَشَدَّ الْعَذَابِ/Ateş! Onun üzerine sabah ve akşam arz olunurlar. Ve Saat kâim olacağı gün: 'Âl-i Firavun'u azâbın en şiddetlisine dâhil edin!' (denilir).]' Kur'ân'da bu hususa şâhidlik eden bir şey bulunmadığını kabul etsek bile, bu akîdeyi isbât etmek için bu (sahîh hadîsler) tek başına yeterlidir. Akîdenin 'sahîh âhad hadîsler' ile sâbit olmadığı cihetindeki zan, İslâm'a sokulmuş bâtil bir zandır. Önder imâmlardan hiçbiri -dört (imâm) ve diğerleri gibi- bunu söylememişlerdir. Aksine bu, Allah'tan bir delil ve hüküm olmaksızın bazı kelâmcıların getirdiği şeylerdendir." [Muhammed Nasıruddîn el-Elbânî, Sahîh Hadîsler Silsilesi, 158.-159. hadîslerden sonraki beyânât]

²⁹⁸⁸ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "وَأَذِ يَتَخَاوُونَ فِي النَّارِ/Ve ateş içinde hüccetleştirenler]' Yani: Ateş içinde (birbirleriyle) hasımlaşırken." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 5. cilt, 24. sayfa]

²⁹⁸⁹ İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) şöyle demiştir: "[نَصِيبًا/Nasîb]' Yani: Bir cüz/parça." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebi Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîz, 4. cilt, 136. sayfa]

²⁹⁹⁰ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "[أَلَا فِي ضَلَالٍ/İlahî! Kâfirlerin duâsı dalâlette olmaktan başkası değildir.]' Yani: (Kâfirlerin duâsı) helâk ve bâtıldır. Ve mânâsı onların duâsına icâbet edilmez." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 5. cilt, 25. sayfa]

²⁹⁹¹ İmâm Kurtubî (رحمه الله) şöyle der: "[وَذِكْرَى لَأُولَى الْأَلْبَابِ/ve bir zikrâdır akıl sâhipleri için]' Yani: Akıl sahipleri için bir mev'izedir/öğüttür." [Ebu AbdUllah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, el-Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, Mü'min/Gâfir Sûresi, 54. âyetin tefsîrinde]

Şu hâlde sabret. Muhakkak ki Allah'ın vaadi hakkıdır. Ve günâhın için istiğfâr et. Ve Rabbini, akşam ve sabah hamd ile tesbîh et.(55)

Muhakkak ki Allah'ın âyetlerinde kendilerine bir sultân gelmeksizin o mücâdele edenler, onların sadırlarında kendilerinin ulaşamayacakları bir kibirden başkası yoktur. Öyleyse Allah'a istiâze et.²⁹⁹² Muhakkak ki O, O'dur Semî, Basîr.(56)²⁹⁹³

Elbette semâlar ve arzın halk edilmesi, insânların halk edilmesinden daha büyüktür. Ve lâkin insânların ekserîsi ilmetmezler.(57)

Ve âmâ ve gören müsâvî değildir. Ve o îmân edenler ve sâlih amel işleyenler ve kötülük yapan (da müsâvî) değildir. Azdır sizin tezekkür ettiğiniz.(58)

Muhakkak ki Saat,²⁹⁹⁴ elbette gelir, onda bir kuşku yoktur. Ve lâkin insânların ekserîsi îmân etmezler.(59)

Ve Rabbiniz buyurdu ki: 'Bana duâ edin, size icâbet edeyim. Muhakkak ki Bana ibâdet etmekten o kibirlenenler, onlar aşağılanmış olarak Cehennem'e dâhil olacaklardır.'(60)²⁹⁹⁵

²⁹⁹² Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) dedi ki: "'[إِنَّ الَّذِينَ يُجَادِلُونَ فِي آيَاتِ اللَّهِ]/Muhakkak ki Allah'ın âyetlerinde o mücâdele edenler]' Yani: Tekzib ile Allah'ın âyetlerini def' etme uğrunda mücâdele edenler. '[بَغْيَرِ سُلْطَانِ أَشْهَمَ]/Kendilerine bir sultân gelmeksizin]' Yani: Kendilerine bir hüccet gelmediği hâlde '[لَنْ فِي صُدُورِهِمْ إِلَّا كِبْرٌ]' Onların sadırlarında bir kibirden başkası yoktur]' Yani: Onların sadırlarında/göğüslerinde kibirden başkası yoktur. Onların sadırlarındakideki kibir, tevhîdi ikrâr etmeye karşı büyükmeleridir. Ve şöyle (de) denilmiştir: 'O, Muhammed (صلى الله عليه وسلم)'e karşı gâlib ve üstün gelme isteğidir. '[مَا هُمْ بِبَالِغِهِ]/Kendilerinin ulaşamayacakları]' Yani: Onlar murâdlarına eremeyeceklerdir. Onların murâdı, Muhammed (صلى الله عليه وسلم)'in helâk edilmesi ve onun ashâbının helâk edilmesi ve onun izinin yeryüzünden silinmesi ve onların tarihin tozlu sayfalarına gömülmeleri idi. '[فَاسْتَعِذْ بِاللَّهِ]/Öyleyse Allah'a istiâze et.]' Yani: Bu kavil üzere, deccâkın şerrinden Allah'a istiâze et/sığın!'" [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 5. cilt, 26.-27. sayfalar]

²⁹⁹³ İmâm İbn Huzeyme (رحمه الله) şöyle der: "O ki, O, nefisini vafsettiği gibidir: Semî'dir, Basîr'dir. Ve kimin mâbûdu semî/işiten, basîr/gören değil ise, o takdirde o, Semî/işiten, Basîr/Gören Allah'a küfretmiştir. Hâlık, Bârî'den gayrısına ibâdet etmektedir. O ki, O, Semî'dir, Basîr'dir." [Ebu Bekir Muhammed ibn İshâk ibn Huzeyme, Kitâbu't-Tevhîd ve İsbâtı Sıfâtı'r-Rabb, 106. sayfa]

²⁹⁹⁴ Şeyh Useymîn (رحمه الله) şöyle demektedir: "'[السَّاعَةُ/Saat]' Kıyâmet'tir." [Muhammed bin Sâlih el-Useymîn, Lukmân Suresi Tefsîri, 202. sayfa]

²⁹⁹⁵ İmâm Tirmizî (رحمه الله), Numân bin Beşîr (رضي الله عنه)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "Nebî (صلى الله عليه وسلم)'den işittim, buyurdu ki: '[الدُّعَاءُ هُوَ الْعِبَادَةُ]/Duâ, o ibâdet'tir.]" Sonra şöyle kıraat buyurdu: '[وَقَالَ رَبُّكُمْ ادْعُونِي أَسْتَجِبْ لَكُمْ إِنَّ الَّذِينَ يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِي سَيَخْلَوْنَ جَهَنَّمَ دَاخِرِينَ]/Ve Rabbiniz buyurdu ki: 'Bana duâ edin, size icâbet edeyim. Muhakkak ki Bana ibâdet etmekten o kibirlenenler, onlar aşağılanmış olarak Cehennem'e dâhil olacaklardır.]" [Mü'min Suresi, 60. âyet].]" [Ebu İshâ Muhammed bin İshâ et-Tirmizî, Sünen-i Tirmizî (3247.); Tirmizî hadîs için: 'Hasen-sahih'tir' demiştir. Şeyh el-Elbânî 'Sahîhu Sünen-i Tirmizî'de hadîs için: 'Sahih'tir' demiştir]

Allah, O ki, geceyi onda sükûnet bulmanız ve gündüzü (de) görmemiz için sizin için kıldı. Muhakkak ki Allah, elbette insânlar üzerine fazl sâhibidir. Ve lâkin insânların ekserîsi şükretmezler.(61)

İşte budur Rabbiniz Allah. Her şeyin Hâlık'ıdır.²⁹⁹⁶ O'ndan başka ilâh yoktur. Öyleyken nasıl döndürülüyorsunuz?(62)

Allah'ın âyetlerini inkâr etmekte o olanlar işte böyle döndürülür.(63)

Allah, O ki, sizin için arzı bir karâr ve semâyı bir binâ kılmıştır. Ve sizi tasvîr edip de sûretlerinizi güzelleştirmiştir. Ve pak olanlardan sizi rızıklandırmıştır. İşte budur Rabbiniz Allah. Ve Allah tebârektir, âlemlerin Rabbi'dir.(64)²⁹⁹⁷

O, Hayy'dır. O'ndan başka ilâh yoktur, öyleyse Dîn'i O'na hâlis kılarak O'na duâ edin.²⁹⁹⁸ Hamd, âlemlerin Rabbi Allah içindir.(65)

De ki: 'Muhakkak ki ben, bana Rabbinden beyyineler geldiğinde, Allah'ın dûnundan²⁹⁹⁹ o duâ ettiklerinize ibâdet etmekten nehyedildim. Ve âlemlerin Rabbine teslîm olmakla emrolundum.'(66)

O, O ki, sizi topraktan, sonra nutfeden, sonra alakadan³⁰⁰⁰ halk etmiştir. Sonra sizi çocuk olarak ihrâc etmiştir. (Bu,) sonra şiddetliliğinize ulaşmanız

²⁹⁹⁶ Saîd el-Kahtânî (رحمه الله) der ki: "'[الْهَالِكُ]/Hâlık]' O ki, bütün mevcudatı halk etmiş ve hikmetiyle onları yaratmış ve tesviye eylemiştir. Onları hamdi ve hikmeti ile tasvîr etmiştir. Ve buna devam etmektedir. Bu azîm vasfı üzere olmaya devam etmektedir." [Saîd ibn Ali ibn Vehf el-Kahtânî, Şerhu Esmâillahi'l-Hüsnâ fî Dav'i'l-Kitâbi ve's-Sünneti, 168. sayfa]

²⁹⁹⁷ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) der ki: "'[اللَّهُ الَّذِي جَعَلَ لَكُمْ الْأَرْضَ قَرَارًا]/Allah, O'dur ki sizin için arzı bir karâr kılmıştır]' Yani: Orasını sizin için, üzerinde yaşadığınız, tasarrufta bulunduğunuz ve omuzları üstünde yürüdüğünüz bir karâr/istikrâr mekânı, bir sergi ve bir beşik kılmış ve sizi sarsmamak için de orayı dağlarla pekiştirmiştir. '[وَالسَّمَاءَ بِنَاءً]/Ve semâyı bir binâ]' Yani: Âlemin mahfûz/korunaklı tavanı olarak '[مِنْ صُورِكُمْ]/Ve sizi tasvîr edip de sûretlerinizi güzelleştirmiştir.]' Yani: Sizi en güzel şekilde halk etmiş; ahsen-i takvîm üzere size sûretlerin en mükemmeline bahşetmiştir. '[وَرَزَقَكُمْ مِنَ الطِّيبَاتِ]/Ve pak olanlardan sizi rızıklandırmıştır.]' Yani: Dünyadaki yiyecek ve içeceklerden. Ve O, diyârın ve meskenin ve rızıkların halk edicisinin Kendisi olduğunu zikretmiştir. Çünkü O, Hâlık'tır, Rezzâk'tır. '[رَبُّ الْعَالَمِينَ]/İşte Rabbiniz Allah budur. Ve Allah tebârektir, âlemlerin Rabbi'dir.]' Yani: O, teâlâdır/yücedir ve mukaddestir ve münezzehdir, âlemlerin tümünün Rabbidir." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîm, Mü'min/Gâfir Sûresi, 64. âyetin tefsîrinde]

²⁹⁹⁸ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) diyor ki: "'[فَادْعُوهُ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ]/öyleyse Dîn'i O'na hâlis kılarak O'na duâ edin]' İhlâs üzere duâ etmek, O'nunla beraber başkasına duâ etmemektir." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 5. cilt, 30. sayfa]

²⁹⁹⁹ Şeyh Useymîn (رحمه الله) şöyle demiştir: "'[مِنْ دُونِ اللَّهِ]/Allah'ın dûnundan]' Yani: Allah'tan başkasından" [Gâfir Sûresi Tefsîri, Muhammed bin Sâlih el-Useymîn, 457. sayfa]

³⁰⁰⁰ İmâm Kurtubî (رحمه الله) dedi ki: "'[نُطْفَةٍ]/Nutfe]' Bu, menîdir. Az olduğundan dolayı: '[نُطْفَةٍ]/Nutfe]' olarak isimlendirilmiştir. Çünkü: '[نُطْفَةٍ]/Nutfe]' 'Az su' anlamındadır. Bazen: 'Çok su' anlamında da kullanılmaktadır." [Ebu AbdUllah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, el-Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, Hac Sûresi, 5. âyetin tefsîrinde]

için, sonra ihtiyarlar olmanız içindir. Ve sizden bundan önce vefât ettirilenler vardır. Ve (bu da) müsemmâ bir ecele ulaşmanız içindir.³⁰⁰¹ Ve umulur ki siz akledersiniz.(67)

O, O ki, hayât verir ve öldürür. Öyle ki bir emri kazâ edince, artık sadece ona: 'Ol.' der. Böylece olur.(68)

Bakmadın mı, Allah'ın âyetlerinde o mücâdele edenlere, nasıl çevriliyorlar?(69)

Onlar ki Kitâb'ı ve resûllerimiz ile irsâl ettiklerimizi tekzîb edenlerdir. Ama yakında ilmederler.(70)

O vakit boyunlarında demir halkalar ve zincirler, sürüklenirler.(71)

Sıcak su içinde, sonra ateş içinde yakılırlar.(72)

Sonra onlara denilir ki: 'Şirk koşmuş olduklarınız nerede;'(73)

'Allah'ın dûnundan?'³⁰⁰² Derler ki: 'Bizden uzaklaştılar. Bilakis, biz bundan önce bir şeye duâ etmiyor idik.' İşte Allah kâfirleri böyle dalâlete düşürür.(74)³⁰⁰³

Bu, arzda haksızlıkla sizin ferahlanmış olmanızdan ve sizin böbürlenmiş olmanızdandır.(75)

Cehennem kapılarından dâhil olun, orada muhalledler(siniz). İşte ne kötüdür mütekebbirlerin kalacağı yer.(76)

Şu hâlde sabret. Muhakkak ki Allah'ın vaadi hakktır. Derken ya onlara o vaad ettiğimizin bazısını sana gösteririz ya da seni vefât ettiririz, nihâyet Bize rücû ettirilirlen.(77)

³⁰⁰¹ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "'وَلْتَبْلَغُوا أَجَلًا مُّسَمًّى/Ve (bu da) müsemmâ bir ecele ulaşmanız içindir.'" Yani: Sizin için takdir edilen hayâta (ulaşmanız içindir)." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 5. cilt, 30. sayfa]

³⁰⁰² Şeyh Useymîn (رحمه الله) şöyle demiştir: "'[Allah'ın dûnundan]/Allah'ın dûnundan]' O'nunla beraber. Ve bunlar putlardır." [Muhammed bin Sâlih el-Useymîn, Gafîr (Mü'min) Sûresi Tefsîri, 487. sayfa]

³⁰⁰³ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "'[قَالُوا ضَلُّوا عَنَّا]/Derler ki: 'Bizden uzaklaştılar.'" Yani: Hani nerede size yardım edecek olanlar? Bunun üzerine derler ki: Muhakkak ki onlar kayboldu ve bizden uzaklaştılar. 'بَلْ لَمْ تَكُنْ تَدْعُوا مِنْ قَبْلُ شَيْئًا'/Bilakis, biz bundan önce bir şeye duâ etmiyor idik.]" Yani: Önceden, bizden zararı def' eden veya bize bir menfaat sağlayan bir şeye duâ etmiyorduk. 'كَذَلِكَ يُضِلُّ اللَّهُ الْكَافِرِينَ'/İşte Allah kâfirleri böyle dalâlete düşürür.]" Yani: Hakktan (böyle dalâlete düşürür)." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 5. cilt, 31. sayfa]

Ve andolsun ki, senden önce resûller irsâl ettik. Onlardan senin üzerine kıssa ettiklerimiz var ve onlardan senin üzerine kıssa etmediklerimiz var. Ve bir resûl için -Allah'ın izni dışında- bir âyet ile gelmesi mümkün değildir. Artık Allah'ın emri geldiğinde, hakk ile kazâ edilir ve bâtıla düşenler orada hüsrâna uğrarlar.(78)³⁰⁰⁴

Allah, O ki, sizin için davarlar var etti, onlardan binmeniz ve onlardan yemeniz için.(79)

Ve sizin için onlarda menfaatler vardır. Ve üzerlerinde sadırlarınızdaki hâcete ulaşmanız için. Ve üzerlerinde ve gemilerin üzerinde taşınırsınız.(80)

Ve âyetlerini size gösteriyor. Artık Allah'ın hangi âyetlerini inkâr ediyorsunuz?(81)

Öyleyse arzda onlar seyr edip de kendilerinden o öncekilerin âkibetlerinin nasıl olduğuna nazar etmediler mi? Onlardan daha çok ve kuvvetçe ve arzda eserler bakımından daha şiddetli idiler. Fakat onların kesbetmiş oldukları kendilerine yarar sağlamamıştır.(82)

Çünkü resûlleri beyyineler ile onlara geldiklerinde, kendilerinin indindeki ilimden dolayı ferahlanmışlar ve kendisiyle onların istihzâ etmiş oldukları kendilerini kuşatmıştır.(83)³⁰⁰⁵

Derken hışmımızı gördüklerinde, dediler ki: 'Allah'a îmân ettik. O tektir ve O'na şirk koşmuş olduklarımıza küfrettik.'(84)

Ama hışmımızı gördüklerinde, îmânları onlara bir menfaat sağlamış olmadı. (Bu,) Allah'ın kullarında o geçen Sünneti'dir.³⁰⁰⁶ Ve orada kâfirler hüsrâna uğramışlardır.(85)³⁰⁰⁷

³⁰⁰⁴ İbn Ebî Zemenîn (رحمه الله) şöyle der: "'[يَأْتِي بِلَايَةٍ إِلَّا يُادِنُ اللَّهَ]/Ve bir resûl için Allah'ın izni olmadan bir âyet getirmesi olamaz.]" Yani: Allah bu hususta ona izin verene kadar (bir âyet getirmesi olamaz). Bunun sebebi şöyledir: Onlar Nebî (صلى الله عليه وسلم)'den kendilerine bir âyet getirmesini istiyorlardı. Ama âyet gelir de kavim ona îmân etmezse, Allah onları helâk eder. '[فَإِذَا جَاءَ] /Artık Allah'ın emri geldiğinde]' Azâbı (geldiğinde). '[فَقُضِيَ بِالْحَقِّ]/Hakk ile kazâ edilir]' Yani: Tekzîb etmeleri sebebi ile Allah onları helâk eder. '[وَحَسِرَ هُنَالِكَ الْمُبْطِلُونَ]/Ve orada hüsrâna uğrarlar.]" Onlara azâb geldiği zaman '[الْمُبْطِلُونَ]/Bâtıla düşenler]' müşrikler." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 4. cilt, 143. sayfa]

³⁰⁰⁵ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: '[فَرَحُوا] /Kendilerinin indindeki ilimden dolayı ferahlanmışlar]' Onlar diyorlardı ki: 'Biz onlardan daha iyi ilmediyoruz, bize azâb edilmeyecek ve biz ba's edilmeyeceğiz/diriltilmeyeceğiz.' '[وَحَقَّقَ بِهِمْ مَا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ]/Ve kendisiyle onların istihzâ etmiş oldukları kendilerini kuşatmıştır.]" Resûllerinin kendilerine getirdiği Hakk (onları kuşatmıştır)." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 21. cilt, 422.-423. sayfa]

41. FUSSİLET SÛRESİ (54 âyettir)

Allah'ın ismi ile, Rahmân, Rahîm

Hâ, Mîm.(1)³⁰⁰⁸

Rahmân, Rahîm'den inzâl edilmiştir.(2)

Âyetleri tafsîl edilmiş bir Kitâb. İlmedenler kavmi için Arabça Kur'ân'dır.(3)

Tebşîr edici ve inzâr edicidir. Fakat ekserîsi îrâz etmiştir. Artık onlar işitmezler.(4)³⁰⁰⁹

Ve dediler ki: 'Bizi dâvet ettiğine kalblerimiz perdeler içindedir ve kulaklarımızda bir ağırlık vardır. Ve bizim aramızda ve senin aranda bir hicâb vardır. O hâlde amel et, muhakkak ki biz (de) amel ediyoruz.(5)³⁰¹⁰

De ki: 'Ben ancak misliniz bir beşerim. Bana vahyediliyor ki, ilâhınız ancak bir ilâhtır. Artık O'na doğrulun ve O'ndan mağfiret dileyin. Ve müşrikler için weyl olsun.'(6)

Onlar ki, zekâtı vermezler. Ve Ahîret'e onlar, onlardır kâfirler.(7)

Muhakkak ki o îmân edenler ve sâlih amel işleyenler, onlar için kesintisiz bir ecir vardır.(8)

³⁰⁰⁸ Bu âyet Mü'min/Gâfir Sûresi'nin 1. âyeti, Şûrâ Sûresi'nin 1. âyeti, Zuhruf Sûresi'nin 1. âyeti, Duhân Sûresi'nin 1. âyeti, Câsiye Sûresi'nin 1. âyeti ve Ahkâf Sûresi'nin 1. âyeti ile aynıdır

³⁰⁰⁹ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) şöyle diyor: "'بَشِيرًا وَنَذِيرًا/Tebşîr edici ve inzâr edicidir.'" Mânâsı: Kur'ân, tebşîr edici/müjdeleyici ve inzâr edicidir/uyarıcıdır. Bu itibarla Kur'ân, mü'minleri tebşîr eder, kâfirleri inzâr eder. '[فَاَعْرَضَ أَكْثَرُهُمْ فَهُمْ لَا يَسْمَعُونَ/Fakat ekserîsi îrâz etmiştir. Artık onlar işitmezler.]' Yani: Kur'ân'a kulak vermezler." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 5. cilt, 36. sayfa]

³⁰¹⁰ İbn Ebî Zemenîn (رحمه الله) der ki: "[وَقَالُوا قُلُوبُنَا فِي أَكِنَّةٍ/Ve dediler ki: 'Kalblerimiz perdeler içindedir]' Yani: kılıflar içindedir. [مِمَّا نَدْعُونَ إِلَيْهِ/Bizi dâvet ettiğine]' Ey Muhammed! Onu akledemiyoruz. [وَفِي آذَانِنَا وَقْرٌ/Ve kulaklarımızda bir ağırlık vardır]' Ona karşı bir sağırlık vardır ve bu nedenle onu duyamıyoruz. [وَمِنْ بَيْنِنَا وَبَيْنِكَ حِجَابٌ/Ve bizim aramızda ve senin aranda bir hicâb vardır.]' Ne dediğini fihkedemiyoruz/anlayamıyoruz. '[فَاعْمَلْ إِنَّا عَامِلُونَ/O hâlde sen amel et, muhakkak ki biz (de) amel ediyoruz]' Yani: Sen Dîn'in ile amel et, artık muhakkak ki biz (de) dînimiz ile amel ediyoruz." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîz, 4. cilt, 145.-146. sayfa]

De ki: 'Hakîkaten siz, arzı iki günde halk edene gerçekten küfür mü ediyorsunuz ve O'na denkler kılıyorsunuz? İşte O, âlemlerin Rabbidir.'(9)

Ve orada, onun fevkinde sâbit dağlar kıldı. Ve orada bereketler verdi. Ve orada dört gün içinde isteyenler için müsâvî³⁰¹¹ gıdalarını takdîr etti.(10)³⁰¹²

Sonra semâya -ve o duman halinde idi- istivâ etti³⁰¹³ de ona ve arza buyurdu ki: 'İtaatle veya kerhen gelin.' Dediler ki: 'İtaat ediciler olarak geldik.'(11)

Böylece onları, iki günde yedi semâvât olarak kazâ etti ve her semâda emrini vahyetti.³⁰¹⁴ Ve dünyâ semâsını kandiller ile ziynetlendirdik ve muhâfaza ettik. İşte bu, Azîz, Alîm'in takdîridir.(12)

İmdi eğer îrâz ederlerse, o vakit de ki: 'Âd ve Semûd yıldırımını misli bir yıldırım ile sizi inzâr ettim.'(13)

Hani onlara: 'Allah'tan başkasına ibâdet etmeyin.' diye önlerinden ve arkalarından resûller gelmişti. Dediler ki: 'Eğer Rabbimiz dileseydi, elbette melekler inzâl ederdi. O bakımdan muhakkak ki biz, sizinle irsâl edilene kâfirleriz.'(14)

Ve Âd'a gelince, öyle ki onlar arzda haksızlıkla kibirlendiler ve dediler ki: 'Kuvvetçe bizden daha şiddetli kimdir?' Ve görmediler mi ki, onları o halk eden Allah, O, kuvvetçe onlardan daha şiddetlidir. Ve âyetlerimizi inkâr eder olmuşlardır.(15)

Böylece onların üzerine, uğursuz günlerde dünyâ hayâtında aşağılanma azâbını tattırmak için üzerlerine şiddetli zehir saçan³⁰¹⁵ rüzgâr irsâl ettik. Ve elbette Âhiret azâbı daha çok aşağılayıcıdır. Ve onlar nusret görmezler.(16)

³⁰¹¹ İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) yine şöyle demiştir: "'فِي أَرْبَعَةِ أَيَّامٍ/Dört gün içinde]' Dört günün tamamlanmasında. Yani: İki günde arzı halk etti ve iki günde gıdalarını yarattı ve sonra dört günü cem' etti ve buyurdu ki: '[فِي أَرْبَعَةِ أَيَّامٍ/İsteyenler için]' Yani: Bu husûsta suâl edenler için. '[فِي أَرْبَعَةِ أَيَّامٍ/دört gün içinde müsâvî]' Yani: Müsâvî/eşit. Yani: (Müsâvî) günler." [Ebi Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîr-ul-Kur'ânî'l-Azîz, 4. cilt, 146.-147. sayfa]

³⁰¹² İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile İbn Zeyd (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'وَقَدَّرَ [فِي أَرْبَعَةِ أَيَّامٍ/Dört gün içinde]' Orada kulların rızıklarını, bu gıdaları takdîr etti." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 21. cilt, 435. sayfa]

³⁰¹³ Allah (سبحانه وتعالى)'nın: 'ثُمَّ اسْتَوَىٰ إِلَى السَّمَاءِ/Sonra semâya istivâ etti]' kavli için Bakara Sûresi'nin 29. âyetine bakınız

³⁰¹⁴ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'وَوَاحِي فِي كُلِّ سَّمَاءٍ أَمْرَهَا/ve her semâda emrini vahyetti'" Allah, emir ve murâd ettiğini vahyetti." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 21. cilt, 441. sayfa]

³⁰¹⁵ Bu açıklamalar İmâm Mucâhid (رحمه الله)'a aittir. İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile

Ve Semûd'a gelince, öyle ki onlara hidâyet ettik. Fakat hidâyet üzerine âmâlîğe muhabbet ettiler. Böylece alçaltıcı azâb yıldırımını kendilerini yakaladı, onların kesbetmiş olduklarından dolayı.(17)

Ve o îmân edenleri ve takvâ etmiş olanları necât buyurduk.(18)

Ve Allah düşmanlarının ateşe haşredilecekleri gün, artık onlar sürülürler.(19)

Nihâyet ona geldiklerinde, kulakları ve gözleri ve cildleri onların amel etmiş olduklarından dolayı aleyhlerinde şâhidlik eder.(20)

Ve onlar cildlerine derler ki: 'Niçin aleyhimize şâhidlik ettiniz?' Derler ki: 'Bizi, o her şeyi nutuk ettiren Allah nutuk ettirdi. Ve O, sizi evvel defa halk etti ve O'na rücû ettirilirsiniz.'(21)

Ve kulaklarınızın ve ne (de) gözlerinizin ve ne (de) cildlerinizin aleyhinize şâhidlik etmesinden sakınmıyor idiniz. Ve lâkin zannediyordunuz ki, Allah sizin amel ettiklerinizden çoğunu ilmetmez.(22)

Ve işte bu zannınız, Rabbiniz hakkında o zannınız, sizi helâk etti.³⁰¹⁶ Böylece hüsrâna uğrayanlardan oldunuz.(23)

Şimdi eğer sabrederlerse, artık ateş onlar için kalacak yerdir. Ve eğer bir hoşnûdluk isteseler, artık onlar hoşnûd edilenlerden değildir.(24)³⁰¹⁷

Ve onlar için karînler³⁰¹⁸ sardırdık. Artık onlar için önlerindeki ve arkalarındaki ziynetlendirdiler. Ve cinler ve insânlardan kendilerinden önce geçen ümmetler içinde onların aleyhine kavil hakk olmuştur. Muhakkak ki onlar, hüsrâna uğrayanlar olmuşlardır.(25)

Mucâhid (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'[صَرْصَرًا/Sarsaran]' Üzerlerine şiddetli zehir saçan." '[نَحْسَاتٍ/Nehisâtin]' Uğursuz." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 21. cilt, 444. ve 446. sayfalar]

³⁰¹⁶ Bu açıklama İmâm Süddî (رحمه الله)'a aittir. İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Süddî (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[أَرْضَكُمْ]/Erdâkum]' Helâk etti." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 274. sayfa]

³⁰¹⁷ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "'[وَأَنْ يَسْتَعْتِبُوا]/Ve eğer bir hoşnûdluk isteseler]' Yani, eğer bir hoşnûdluk taleb etseler. Hoşnûdluk, insanın, ağırlına giden bir şey yaptıktan sonra, muhabbet ettiği bir şeye dönmesidir. '[فَمَا هُمْ مِنَ الْمُعْتَبِينَ]/Artık onlar hoşnûd edilenlerden değildir]' Yani: Muhabbet ettikleri şeye rücû ettirilmezler. Ve şöyle (de) denilmiştir: 'Onların muhabbet ettikleri şey, Allah'ın kendilerini dünyâyâ îade etmesi, böylece Allah'a ibâdet ve itaat etmeleri idi.'" [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 5. cilt, 47. sayfa]

³⁰¹⁸ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) yine demiştir ki: "'[كَارِنًا/Karînler]' Yani: Şeytânlar. '[فَرِيقًا]' Artık onlar için ziynetlendirdiler]' Yani: Şeytânlar onlar için ziynetlendirdiler." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 5. cilt, 48. sayfa]

Ve o küfredenler dediler ki: 'Bu Kur'ân'ı dinlemeyin. Ve onda lağviyyât³⁰¹⁹ yapın. Umulur ki siz gâlib gelirsiniz.'(26)

Artık o küfredenlere elbette şiddetli bir azâb tattıracağız. Ve elbette o amel etmiş olduklarının en kötüsüyle onları cezâlandıracağız.(27)

İşte bu, Allah düşmanlarının cezâsı ateştir. Onlar için orada -âyetlerimizi inkâr etmiş olmalarından dolayı cezâen- muhalledlik diyârı vardır.(28)

Ve o küfredenler derler ki: 'Rabbimiz! Cinler ve insânlardan bizi o dalâlete düşürenleri bize göster. Onları ayaklarımızın altına alalım, en sefillerden olmaları için.(29)

Muhakkak ki o: 'Rabbimiz Allah'tır!' diyenler, sonra istikâmetli olanlar,³⁰²⁰ üzerlerine: 'Korkmayın ve hüzünlenmeyin. Ve o sizin vaad olunduğunuz Cennet ile tebşîr edilin.' diye melekler tenezzül eder.(30)³⁰²¹

'Biz dünyâ hayâtında ve Âhîret'te velîleriniziz. Ve orada nefislerinizin iştâh duyduğu sizin içindir ve orada dâvet ettiğiniz sizin içindir.'(31)³⁰²²

Gafûr, Rahîm'den konukluk olarak.(32)

Ve Allah'a dâvet eden ve sâlih amel işleyen ve: 'Muhakkak ki ben müslümanlardıyım.' diyenden daha güzel sözlü kimdir?(33)³⁰²³

³⁰¹⁹ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[وَالْعَوَا فِيهِ/Ve onda lağviyyât yapın]' Allah Resûlu (صلى الله عليه وسلم) Kur'ân kıraat ederken ısıklık çalın ve araya söz karıştırsın.' Kureyş öyle fiil ederdi." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 275. sayfa]

³⁰²⁰ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile İbn Zeyd (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'[أَنْ] Muhakkak ki o: 'Rabbimiz Allah'tır!' diyenler, sonra istikâmetli olanlar]' Allah'a ibâdet üzere ve itaat üzere (istikâmetli olanlar)." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 21. cilt, 465.-466. sayfa]

³⁰²¹ İbn Ebi Şeybe (رحمه الله) sahîh bir sened ile Zeyd ibn Eslem (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[وَابْشُرُوا بِالْجَنَّةِ الَّتِي كُنْتُمْ تُوعَدُونَ/Ve o sizin vaad olunduğunuz Cennet ile tebşîr edilin.]" Müjde üç yerdedir: [1] Ölüm ânında [2] Kabirde [3] Baas/Diriliş ânında." [Ebu Bekr AbdUllah ibn Muhammed ibn Ebi Şeybe, Musannef, 8. cilt, 262. sayfa]

³⁰²² Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "'[وَلَكُمْ فِيهَا مَا تَدْعُونَ/ve orada dâvet ettiğiniz sizin içindir]' Yani: Temennî ettiğiniz (sizin içindir)." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 5. cilt, 51. sayfa]

³⁰²³ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile İbn Zeyd (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'[وَمَنْ أَحْسَنُ قَوْلًا مِمَّنْ دَعَا إِلَى اللَّهِ وَعَمِلَ صَالِحًا وَقَالَ إِنَّنِي مِنَ الْمُسْلِمِينَ/Ve Allah'a dâvet eden ve sâlih amel işleyen ve: 'Muhakkak ki ben müslümanlardıyım.' diyenden daha güzel sözlü kimdir?]' Bu, Allah Resûlu (صلى الله عليه وسلم)'dir."

Yine İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın ise şöyle dediğini tahrîc etmiştir:

Ve iyilik ve ne (de) kötülük müsâvî olmaz. Sen (kötülüğü) -o ki, o en güzel olan ile- def et. Artık o zaman, senin aranda ve onun arasında o adâvet bulunan, o sıcak bir dost gibidir.(34)

Ve o sabredenlerden başkası ona mülâki olamaz. Ve azîm bir pay³⁰²⁴ sâhibi olanlardan başkası ona mülâki olamaz.(35)

Ve eğer şeytândan bir dürtme³⁰²⁵ seni dürtecek olursa, o takdirde Allah'a istiâze et. Muhakkak ki O, O'dur Semî, Alîm.(36)³⁰²⁶

Ve gece ve gündüz ve güneş ve ay O'nun âyetlerindendir. Güneşe secde etmeyin ve ne (de) aya. Ve Allah'a secde edin, o ikisini halk eden, eğer siz yalnız O'na ibâdet ediyorsanız iseniz.(37)³⁰²⁷

Buna rağmen kibirlenirlerse, öyle ki Rabbinin o indindekiler, gece ve gündüz O'nu tesbîh ederler. Ve onlar usanmazlar.(38)

Ve arzı huşû içinde³⁰²⁸ görmen O'nun âyetlerindendir. Fakat onun üzerine su inzâl ettiğimizde, kıvrırdar ve kabarıp. Muhakkak ki ona O hayât veren, elbette mevtâyı ihyâ edicidir. Muhakkak ki O, her şey üzerine Kadîr'dir.(39)

Muhakkak ki âyetlerimizde o ilhâd edenler,³⁰²⁹ Üzerimize gizli kalmazlar. Öyleyse ateşe ilkâ edilen mi hayırlıdır, yoksa emîn bir hâlde Kıyâmet Günü

'''وَمَنْ أَحْسَنُ قَوْلًا مِّمَّنْ دَعَا إِلَى اللَّهِ وَعَمِلَ صَالِحًا وَقَالَ إِنِّي مِنَ الْمُسْلِمِينَ''' Ve Allah'a dâvet eden ve sâlih amel işleyen ve: 'Muhakkak ki ben müslümanlardanım.' diyenden daha güzel sözlü kimdir?]' Bu, sözünü amelinin, girdiği yeri çıktığı yerin, gizlisini âşikârnın, müşâhede edileni gaybının tasdik ettiği bir kuldur. Münâfık ise, sözüne amelinin, girdiği yere çıktığı yerin, gizlisine âşikârnın ve müşâhede edileni gaybının muhâlif olduğu kimsedir. [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 21. cilt, 468.-469. sayfalar]

³⁰²⁴ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'[حِطٌّ عَظِيمٌ/Azîm bir pay]' Cennet'tir." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 21. cilt, 472. sayfa]

³⁰²⁵ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Süddî (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[دُورٌ/Dürtme]' Vesvese." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 277. sayfa]

³⁰²⁶ İmâm Kurtubî (رحمه الله) şöyle der: "'[فَاسْتَعِذْ بِاللَّهِ/O takdirde Allah'a istiâze et]' Tuzak ve şerrinden (Allah'a istiâze et/sığın). '[إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ/Muhakkak ki O, O'dur Semî]' Elbette istiâzene (Semî'dir). '[الْعَلِيمُ/Alîm]' Senin fiil ettiklerine ve sözlerine (Alîm'dir)."' [Ebu AbdUllah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, el-Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, Fussilet Sûresi, 36. âyetin tefsîrinde]

³⁰²⁷ Secde âyetidir

³⁰²⁸ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Süddî (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[خَاشِعَةً/Huşû içinde]' Kupkuru bir toprak olarak." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 278. sayfa]

³⁰²⁹ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile İbn Zeyd (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[يُلْحِدُونَ فِي آيَاتِنَا]/Âyetlerimizde o ilhâd edenler]' Bunlar şirk ehlidir. Ve '[الْإِلْهَادُ/İlhâd]' Kûfür ve şirktir."

Yine İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın ise şöyle dediğini tahrîc etmiştir:

gelen mi? Dilediğinizi amel edin. Muhakkak ki O, amel ettiklerinize Basîr'dir.(40)

Hakîkaten onlar ki, kendilerine geldiğinde Zikre küfrettiler.³⁰³⁰ Ve muhakkak ki o, elbette azîz bir Kitâb'tır.(41)

Ona önünden bâtil gelemes ve ne (de) arkasından. Hakîm, Hamîd'ten inzâl edilmiştir.(42)

Sana, senden önceki resûllere söylenenden başkası söylenmiyor. Muhakkak ki Rabbin, elbette mağrifet sâhibidir ve elîm ikâb sâhibidir.(43)

Ve eğer onu a'cemce bir Kur'ân kılseydik,³⁰³¹ elbette derlerdi ki: 'Âyetleri tafsîl edilmeli değil miydi? A'cemce mi ve bir âraba?' De ki: 'O,³⁰³² o îmân edenler için bir hidâyet ve bir şifâdır.' Ve o îmân etmeyenlerin kulaklarında bir ağırlık vardır ve o (Kur'ân) üzerlerine bir âmâlıktır. İşte onlara uzak bir mekândan nidâ edilir.(44)³⁰³³

"[يُنْجِدُونَ فِي آيَاتِنَا]/Âyetlerimizde o ilhâd edenler]' Âyetlerimizi tekzîb edenler." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 21. cilt, 477. sayfa]

³⁰³⁰ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "[كُفَرُوا] 'O, elbette azîz bir Kitâb'tır.' Allah onu azîz eylemiştir. Çünkü o, kelâmıdır. Ve onu, bâtıldan muhâfaza buyurmuştur." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 21. cilt, 479. sayfa]

³⁰³¹ İmâm Kurtubî (رحمه الله) der ki: "[وَلَوْ جَعَلْنَاهُ قُرْآنًا أَعْجَمِيًّا]/Ve eğer onu a'cemce bir Kur'ân kılseydik]' Yani: Arabların gayrisinin dilinde." [Ebu AbdUllah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, el-Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, Fussilet Sûresi, 44. âyetin tefsîrinde]

³⁰³² Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "[هُوَ/O]' Yani: Kur'ân." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 5. cilt, 57. sayfa]

³⁰³³ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Saîd ibn Cubeyr (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "[أَلَيْسَ لَهُ لَئِيْنٌ] 'Eğer bu Kur'ân a'cemce olsaydı, derlerdi ki: Muhammed bir Arab olduğu hâlde A'cemce bir Kur'ân (mı getirdi)?"

İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "[قُلْ هُوَ لِلَّذِينَ] 'Allah onu, mü'minler için bir nur, bereket ve şifâ kılmıştır."

İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "[وَالَّذِينَ لَا] 'O, o îmân edenler için bir hidâyet ve bir şifâdır.' Allah onu, mü'minler için bir nur, bereket ve şifâ kılmıştır."

İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile İbn Zeyd (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "[أُولَئِكَ] 'İşte onlara uzak bir mekândan nidâ edilir.' Emri yakından kabul etmeyi zâyî ettiler. Tevbe ederler, îmân ederler ve onlardan kabul edilirdi. Ama direndiler." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 21. cilt, 482.-485. sayfalar]

Ve andolsun ki, Mûsâ'ya Kitâb'ı verdik de onda ihtilâf edildi. Ve Rabbinden bir kelime geçmemiş olsaydı, elbette aralarında kazâ edilirdi. Ve muhakkak ki onlar, elbette ondan kuşkulu bir şekk içindedir.(45)³⁰³⁴

Kim bir sâlih amel işlerse, artık nefsi içindir. Ve kim kötülük ederse, o takdirde aleyhinedir. Ve Rabbin, kullara zulmedici değildir.(46)

Saat'in³⁰³⁵ ilmi O'na döndürülür. O'nun ilmi olmadan meyveler tomurcuklarından hurûc etmez ve bir dişi hâmile kalmaz ve va'z etmez. Ve onlara: 'Şerîklerim nerede?' nidâ ettiği gün, derler ki: 'Sana bildiririz ki, bizden bir şâhid yoktur.'(47)³⁰³⁶

Ve daha önce duâ etmiş oldukları onlardan sapmıştır. Ve onlar için kaçacak bir yer olmadığını anlamışlardır.(48)

Ve insan hayır için duâ etmekten usanmaz ve eğer ona şerr temâs ederse, hemen yeise düşer, ümitsiz olur.(49)

Ve eğer ona temâs eden bir zararın ardından Bizden bir rahmet tattırırsak, elbette der ki: 'Bu, benim içindir ve Saat'in kâim olacağını zannetmiyorum. Ve eğer Rabbime rücû ettirilirim, muhakkak ki benim için, O'nun indinde elbette daha güzeli vardır.' Bu itibarla elbette o küfredenlere amel ettiklerini bildireceğiz. Ve elbette galîz bir azâbtan onlara tattıracağız.(50)

Ve insânın üzerine nimetlendirdiğimizde, îrâz eder ve cânibi ile uzaklaşır. Ve ona şerr temâs ettiğinde, artık geniş bir duâ sâhibidir.(51)

De ki: 'Gördünüz mü, eğer Allah indinden olansa, sonra ona küfretmişseniz, kim uzak bir şikâk içinde bulunandan daha dalâlettedir?'(52)³⁰³⁷

³⁰³⁴ Hûd Sûresi'nin 110. âyeti ile aynıdır

³⁰³⁵ Şeyh Useymîn (رحمه الله) dedi ki: "'[السَّاعَةُ/Saat]' Kıyâmet'tir." [Muhammed bin Sâlih el-Useymîn, Lukmân Suresi Tefsîri, 202. sayfa]

³⁰³⁶ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) şöyle demektedir: "'[مَا مَنَا مِنْ شَهِيدٍ/Bizden bir şâhid yoktur]' Yani: İçimizde, onların kavlinin ve zannettiklerinin hakk olduğuna şehâdet edecek kimse yoktur." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 5. cilt, 58. sayfa]

³⁰³⁷ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) yine demiştir ki: "'[قُلْ أَرَأَيْتُمْ إِنْ كَانَ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ/De ki: 'Gördünüz mü, eğer Allah indinden olansa]' Mânâsı: De ki: 'Ey küffâr gördünüz mü, eğer Allah indinden olansa?' Yani: Kur'ân. '[ثُمَّ كَفَرْتُمْ بِهِ/Sonra ona küfretmişseniz]' Yani: Kur'ân'a (küfretmişseniz). '[مَنْ مِنْ أَضَلُّ مِنْ هُوَ فِي شِقَاقٍ بَعِيدٍ/Kim uzak bir şikâk içinde bulunandan daha dalâlettedir?]' Yani: (Kim,) hakka karşı büyük bir inâd içinde bulunandan (daha dalâlettedir)? Mânâsı: Şübhesiz ki siz ey kâfirler, şikâk/bölünme ve dalâlet içindesiniz." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 5. cilt, 60. sayfa]

Âyetlerimizi onlara ufûklarda ve nefislerinde göstereceğiz, nihâyet onlar için onun hakk olduğu tebeyyün etsin. Ve Rabbinin, her şey üzerine şâhid olması kâfi değil mi?(53)

Dikkat edin, muhakkak ki onlar, Rabblerine mülâki olmaktan kuşku içindedir. Dikkat edin, muhakkak ki O, her şeye Muhît'tir.(54)³⁰³⁸

³⁰³⁸ İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) şöyle demektedir: "[فِي مِرْيَةٍ/Kuşku içindedir]' Şekk içindedir. '[مِنْ نَقَاءٍ رَبِّهِمْ/Rabblarına mülâki olmaktan]' Derler ki: Ba's edilmeyeceğiz/diriltilmeyeceğiz ve Allah'a mülâki olmayacağız. '[أَلَا إِنَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ مُّحِيطٌ/Dikkat edin, muhakkak ki O, her şeye Muhît'tir.]' O'nun ilmi her şeyi ihâta etmiştir." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 4. cilt, 160. sayfa]

42. ŞÛRÂ SÛRESİ (53 âyettir)

Allah'ın ismi ile, Rahmân, Rahîm

Hâ, Mîm.(1)³⁰³⁹

Ayn, Sîn, Kâf.(2)

Sana ve o senden öncekilere işte böyle vahyeder. Allah, Azîz'dir, Hakîm'dir.(3)

O'nundur semâlardakiler ve arzdakiler. Ve O'dur Aliyy, Azîm.(4)³⁰⁴⁰

Neredeyse semâlar fevklerinden çatlayacaklar. Ve melekler, Rabblerini hamd ile tesbîh ederler ve arzdakiler için mağfîret dilerler. Dikkat edin, muhakkak ki Allah, O, Gafûr'dur, Rahîm'dir.(5)

Ve O'nun dûnundan o evliyâ ittihaz edenler, Allah onların üzerinde muhâfızdır. Ve sen, onların üzerinde bir vekîl değilsin.(6)

Ve işte sana böyle Arabça bir Kur'ân vahyettik, Ümmü'l-Kurâ'yı ve çevresindekileri inzâr etmen ve kendisinde kuşku olmayan Toplanma Günü'nden inzâr etmen için. Bir fırka Cennet'te ve bir fırka çılgın ateştedir.(7)³⁰⁴¹

³⁰³⁹ Bu âyet Mü'min/Gâfir Sûresi'nin 1. âyeti, Fussilet Sûresi'nin 1. âyeti, Zuhruf Sûresi'nin 1. âyeti, Duhân Sûresi'nin 1. âyeti, Câsiye Sûresi'nin 1. âyeti ve Ahkâf Sûresi'nin 1. âyeti ile aynıdır

³⁰⁴⁰ İmâm Taberî (رحمه الله) şöyle demektedir: "'[العليّ]/Aliyy' O, her şeyin üzerine uluvv/yücelik ve irtifâ/yükseklik sâhibidir. Her şey O'nun dûnundadır/aşağısındadır. Çünkü o şeyler, O'nun hâkimiyeti içinde olup, kudreti onların üzerine câri ve meşfeti onlarda vâkidir. '[العظيم]/Azîm' Öyle ki, azâmet ve kibriyâ ve cebriyyet O'nundur." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsiri'l-Kur'ân, 21. cilt, 500. sayfa]

³⁰⁴¹ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "'[لننذر أُمَّ الْقُرَى]/Ümmü'l-Kurâ'yı inzâr etmen için' Yani: Ümmü'l-Kurâ ehlini. Ve bu Mekke'dir. '[وَمَنْ حَوْلَهَا]/Ve çevresindekileri' Yani: Ve çevresindekilerin ehlini inzâr etmen (için). '[وَتَنْزِيلُ يَوْمَ الْجَمْعِ]/Ve Toplanma Günü'nden inzâr etmen' Yani: Kıyâmet Günü'nden (inzâr etmen). O, içinde semâ ehlinin ve arz ehlinin toplanacağı gündür. '[لَا فَرِيقَ فِي الْجَنَّةِ وَفَرِيقَ فِي]' Yani: Gelmesinde şekk olmayan. '[فَرِيقَ فِي الْجَنَّةِ وَفَرِيقَ فِي]' Yani: Bir fırka Cennet'te ve bir fırka çılgın ateştedir' Onlar Cennet'e ve çılgın ateşe şeklinde fırka fırka ayrılır ve asla bir araya gelmezler." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 5. cilt, 63.-64. sayfalar]

Ve eğer Allah dileseydi, elbette onları tek ümmet kıları. Ve lâkin dilediğini rahmetine dâhil eder. Ve zâlimler, onlar için bir velî yoktur ve ne (de) bir nusret edici.(8)

Yoksa onlar O'nun dûnundan velîler mi ittihaz ettiler? Fakat Allah, O'dur velî. Ve O, mevtâya hayât verir. Ve O, her şey üzerine Kadîr'dir.(9)

Ve bir şey hakkında ihtilâf ederseniz, artık onun hükmü Allah'ındır. İşte budur Rabbim Allah. O'nun üzere tevekkül ettim. Ve O'na yönelirim.(10)

Semâlar ve arzı yaratandır. Nefislerinizden eşler ve davarlardan (da) çiftler sizin için kılmiştir. Sizi onda çoğaltıyor. O'nun misli gibi bir şey yoktur. Ve O'dur Semî, Basîr.(11)³⁰⁴²

Semâlar ve arzın kilitleri O'nundur. Rızkı dilediğine genişletir ve takdîr eder. Muhakkak ki O, her şeye Alîm'dir.(12)

Sizin için Dîn'den, kendisiyle Nûh'a tavsiye ettiğini ve sana o vahyettiğimizi ve onunla İbrâhîm'e ve Mûsâ'ya ve Îsâ'ya tavsiye ettiğimizi teşrî buyurdu: 'Dîn'i ikâme edin ve onda tefrikaya düşmeyin.' diye. Kendisine dâvet ettiğin, müşrikler üzerinde büyüdü.³⁰⁴³ Allah, dilediğini Kendisine seçer ve (O'na) yönelene Kendisine hidâyet eder.(13)

³⁰⁴² Şeyh Sa'dî (رحمه الله) der ki: "'لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ/O'nun misli gibi bir şey yoktur.]" Yani: Ne zâtında, ne isimlerinde, ne sıfatlarında ve ne de fiillerinde, mahlûkatından O (تعالى)ya benzeyen ve misil olan bir şey yoktur. Çünkü O'nun tüm isimleri güzeldir; sıfatları, kemâl ve azâmet sıfatıdır. O (تعالى)'nın fiilleri ise, O'na bir şerik olmaksızın, o fiilleri ile azîm mahlûkatı var etmiştir. Her cihetten kemâl ile tek ve eşsiz olduğu için, O'nun misli bir şey yoktur. 'وَهُوَ السَّمِيعُ/Ve O'dur Semî]' Farklı farklı dillerde, muhtelif ihtiyâçları dile getiren tüm sesleri işitir. [البصير/Basîr] O, karanlık gecede, kapkara kayanın üstündeki siyah karıncanın kımıldayışını görür. Yine O, besinlerin, çok küçük hayvanların uzuvlarındaki akışını, ve suyun ağaç dallarındaki hassas hareketini görür. Bu ve benzeri âyetler, sıfatların isbâtı ve mahlûkatın Allah'a benzerlik arz etmesinin nefyi hususunda Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat mezhepleri lehine delildir. Allahu (تعالى)'nın: "'لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ/O'nun misli gibi bir şey yoktur.]" kavlinde müşebbiheye; 'وَهُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ/Ve O'dur Semî, Basîr.]-' şeklindeki kavlinde ise mu'attılaya reddiye vardır." [Abdurrahmân bin Nâsır es-Sa'dî, Teysîru'l-Kerîmu'r-Rahmân fî Tefsîri Kelâmi'l-Mennân, 888. sayfa (tek cilt olarak basım)]

İmâm İbn Huzeyme (رحمه الله) şöyle der: "O ki, O, nefisini vafsettiği gibidir: Semî'dir, Basîr'dir. Ve kimin mâbûdu semî/işiten, basîr/gören değil ise, o takdirde o, Semî/işiten, Basîr/Gören Allah'a küfretmiştir. Hâlık, Bârî'den gayrısına ibâdet etmektedir. O ki, O, Semî'dir, Basîr'dir." [Ebu Bekir Muhammed ibn İshâk ibn Huzeyme, Kitâbu't-Tevhîd ve İsbâtı Sıfâtı'r-Rabb, 106. sayfa]

³⁰⁴³ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'كَبُرَ الْكُفْرُ/Kendisine dâvet ettiğin müşrikler üzerinde büyüdü.]" Müşrikler onu inkâr ettiler ve Allah'tan başka ilâh olmadığına şehâdet etmek onlara büyüdü. İblîs ve orduları Tevhîd'e karşı mücâdele ettiler. Allah (تبارك وتعالى) ise, Tevhîd'i tamamlamaya, ona nusret vermeye, onu felâha ulaştırmaya ve düşmanlık edenlere karşı onu muzaffer kılmaya kesin hükmetmiştir." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 21. cilt, 512.-513. sayfalar]

Ve onlara ilmin gelmesinin ardından, aralarında bâğîlik dışında tefrikaya düşmediler. Ve eğer Rabbinden belirlenmiş bir ecele kadar bir kelime geçmiş olmasaydı, elbette aralarında kazâ edilirdi. Ve muhakkak ki onların ardından Kitâb'a o vâris olanlar, elbette ondan kuşkulu bir şekk içindedir.(14)

İşte bundan dolayı o hâlde dâvet et ve emrolunduğun gibi istikâmetli ol. Ve onların hevâlarına tâbi olma. Ve de ki: 'Allah'ın, Kitâb'tan inzâl ettiğine îmân ettim. Ve aranızda adâlet etmekle emrolundum. Allah, bizim Rabbimiz ve sizin Rabbinizdir. Bizim amellerimiz bizim için ve sizin amelleriniz sizin içindir. Aramızda ve aranızda bir hüccet yoktur.'³⁰⁴⁴ Allah aramızı cem edecektir.³⁰⁴⁵ Ve O'nadır dönüş.'(15)

Ve ona icâbet edilmesinin ardından³⁰⁴⁶ Allah hakkında o hüccetleşenler, onların hüccetleri Rabbleri indinde geçersizdir. Ve üzerlerinedir bir gazab ve onlar içindir şiddetli bir azâb.(16)

Allah, O ki hakk ile Kitâb'ı ve mizânı inzâl edendir. Ve ne bilirsin belki Saat³⁰⁴⁷ yakındır.(17)

Ona o îmân etmeyenler, onu acele isterler. Ve o îmân edenler ondan korkarlar. Ve onun hakk olduğunu ilmederler. Dikkat edin, muhakkak ki, o Saat hakkında tartışanlar, elbette uzak bir dalâlet içindedir.(18)

Allah kullarına Latîf'tir, dilediğini rızıklandırır. Ve O, Kaviyy'dir, Azîz'dir.(19)

Kim Âhîret ekinini murâd ediyor ise, onun için ekininde ziyâde ederiz. Ve kim dünyâ ekinini murâd ediyor ise, ona ondan veririz. Ve onun için Âhîret'te bir nasîb yoktur.(20)³⁰⁴⁸

³⁰⁴⁴ İmâm Ebu Bekir el-Hallâl (رحمه الله), Mucâhid (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'لَا حُجَّةَ بَيْنَنَا [Aramızda ve aranızda bir hüccet yoktur]' Aramızda ve aranızda bir husûmet yoktur." [Ebu Bekir Ahmed bin Muhammed el-Hallâl, es-Sunne (1966. rivâyet); Râvileri sikâdır]

³⁰⁴⁵ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "'[يَجْعَلُ بَيْنَنَا] Allah aramızı cem' edecektir.' Yani: Kıyâmet Günü (aramızı cem' edecektir)." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 5. cilt, 69. sayfa]

³⁰⁴⁶ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) yine şöyle der: "'[مَنْ بَغَى مَا اسْتَجِيبَ لَهُ] Ona icâbet edilmesinin ardından]' Yani: Mü'minlerin, Allah Resûlu (صلی الله علیه وسلم)'e icâbet etmesinin ardından." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 5. cilt, 70. sayfa]

³⁰⁴⁷ Şeyh Useymîn (رحمه الله) der ki: "'[السَّاعَةِ/Saat]' Kıyâmet'tir." [Muhammed bin Sâlih el-Useymîn, Lukmân Suresi Tefsîri, 202. sayfa]

³⁰⁴⁸ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'[مَنْ كَانَ يُرِيدُ حَرْثَ الْآخِرَةِ نَزِدْ لَهُ فِي حَرْثِهِ وَمَنْ كَانَ يُرِيدُ حَرْثَ الدُّنْيَا نُؤْتِهِ مِنْهَا وَمَا لَهُ فِي الْآخِرَةِ مِنْ نَصِيبٍ] Kim Âhîret ekinini murâd ediyor ise, onun için ekininde ziyâde ederiz. Ve kim dünyâ ekinini murâd ediyor ise, ona

Yoksa onlar için şerikler mi var, Allah'ın kendisine izin vermediğini Dîn'den onlar için teşrî edecek?³⁰⁴⁹ Ve eğer fasl kelimesi olmasaydı, elbette aralarında kazâ edilirdi. Ve muhakkak ki zâlimler, onlar için elîm bir azâb vardır.(21)³⁰⁵⁰

Zâlimlerin kesbettiklerinden dolayı korktuklarını görürsün. Ve o, onlara vâki olur.³⁰⁵¹ Ve o îmân edenler ve sâlih amel işleyenler, Cennet ravzalarındadır. Onlar için Rabblarının indinde diledikleri vardır. İşte bu, büyük fazl odur.(22)

Bu, Allah'ın kullarına o tebsîr ettiği'dir, onlar ki, o î mân edenler ve sâlih amel işleyenlerdir. De ki: 'Onun üzerine akrabalıkta sevgiden başka bir ücret sizden istemiyorum.'³⁰⁵² Ve kim bir iyilik kazanırsa, onun için onda bir iyilik ziyâde ederiz. Muhakkak ki Allah, Gafûr'dur, Şekûr'dur.(23)

Yoksa: 'Allah üzere bir yalan iftirâ etti.' mi diyorlar? Fakat Allah dilerse, kalbinin üzerine mühür vurur. Ve Allah bâtlı mahveder. Ve kelimeleri ile hakkı tahakkuk ettirir. Muhakkak ki O, sadırların özüne Âfîm'dir.(24)

Ve O, O ki, kullarından tevbe'yi kabûl eder ve kötülüklerden afveder ve fiil ettiklerini ilmeder.(25)

ondan veririz. Ve onun için Âhiret'te bir nasib yoktur.' Kim ki dünyâsını Âhireti üzerine tercih ederse, onun Âhiretteki nasibini ancak ateş kılarız. Ayrıca onun dünyâ ekinini de ziyâde etmez, bilakis ona sadece kendisi için tâyin ve taksim edilmiş olanı veririz." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 21. cilt, 521.-522. sayfalar]

3049 İmâm Kurtubî (رحمه الله) diyor ki: "'أَمْ لَهُمْ شُرَكَاءُ شَرَعُوا لَهُمْ مِنَ الدِّينِ مَا لَمْ يَأْذَنْ بِهِ اللَّهُ'/'Yoksa onlar için şerikler mi var, Allah'ın kendisine izin vermediğini Dîn'den onlar için teşrî edecek?]' Öyleyse onlar için Allah'ın izin vermediği şirk kendilerine şeriat yapan ilâhları mı var? Ve bu imkânsız olduğuna göre, böylese Allah şirk şeriat kılmamıştır. Böyleyken onlar şirk nereden bir dîn ediniyorlar?" [Ebu AbdUllah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, el-Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, Şurâ Sûresi, 21. âyetin tefsîrinde]

İbn Teymiyye (رحمه الله) der ki: "Kuşkusuz bid'at, o bir dindir, o ki Allah ve Resûlu onu emretmemiştir. Öyle ki kim Allah ve Resûlu'nun emretmediği bir din din ederse, o zaman bununla bid'at çıkarmış olur. Ve bu, O (تعالى)'nın kavlinin mânâsıdır: '[الَّذِينَ آمَنُوا وَلَمْ يَلْبِسُوا إِيمَانَهُمْ بِشَيْءٍ مِنْ الدِّينِ] **وَالَّذِينَ آمَنُوا وَلَمْ يَلْبِسُوا إِيمَانَهُمْ بِشَيْءٍ مِنْ الدِّينِ** مَا لَمْ يَلْبِسُوا بِهِ الْإِيمَانَ' / Yoksa onlar için şerikler mi var, Allah'ın kendisine izin vermediğini Din'den onlar için teşrî edecek?]' [Ebu'l-Abbâs Takrîyyuddîn Ahmed ibn AbdilHalîm ibn Teymiyye, el-İstikâme, 1. cilt, 5. sayfa]

3050 İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) şöyle demiştir: "'وَلَوْلَا كَلِمَةُ الْفَصْلِ/Ve eğer fasl kelimesi olmasaydı'" (Onlara) dünyâda, Âhiret azâbı ile azâb edilmeyecektir. '[لِقَضَىٰ يَوْمِهِمْ/Elbette aralarında kazâ **edilirdi]**' Bu durumda mü'minler Cennet'e dâhil olurlar ve müşrikler de ateşe dâhil olurlar." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîrû'l-Kur'âni'l-Azîz, 4. cilt, 167. sayfa]

3051 İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) diyor ki: "'[وَهُوَ وَاقِعٌ بِهِمْ]/Ve o, onlara vâki olur'" Yani: Onların o korktukları kendilerine vâki olacaktır. Bundan kaçış yoktur. Bu onların Meâd/Kıyâmet Günü'ndeki hâlidir. Onlar bu korku ve ürperti içerisinde olacaklardır." [Ebu'l-Fidâ İsmâîl ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Şûrâ Sûresi, 22. âyetin tefsîrinde]

3052 İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrir etmiştir: "[لَا أَكْرَبَالِيكَ إِلَّا بِمَا رِيَّيْتَنِي] *Akrabalıkta sevgiden başka*" Bana tâbi olmanız, beni tasdik etmeniz ve akrabalığıma riâyât etmenizdir." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîr'il-Kur'ân, 21. cilt, 526. sayfa]

Ve o îmân edenler ve sâlih amel işleyenlere icâbet eder ve onlara fazlından ziyâde eder. Ve kâfirler, onlar için şiddetli bir azâb vardır.(26)

Ve eğer Allah, rızkı kulları için yaysaydı, elbette arzda bâğîlik ederlerdi. Ve lâkin dilediğini bir mikdâr ile inzâl eder. Muhakkak ki O, kullarına Habîr'dir, Basîr'dir.(27)

Ve O, O ki, umutlarını kesmelerinin ardından yağmuru inzâl eder ve rahmetini neşreder. Ve O, Veliyy'dir,³⁰⁵³ Hamîd'tir.(28)

Ve semâlar ve arzın halk edilişi ve bu ikisi içinde debelenenlerden yayması O'nun âyetlerindendir. Ve O, dilediğinde onları cem etmeye Kadîr'dir.(29)

Ve size musîbetten ne isâbet ederse, işte ellerinizin kesbettiği yüzündendir. Ve (O) çoğundan afveder.(30)³⁰⁵⁴

Ve siz arzda âciz bırakıcılar değil(siniz). Ve sizin için Allah'ın dûnundan³⁰⁵⁵ bir velî yoktur ve ne (de) bir nusret edici.(31)³⁰⁵⁶

Ve O'nun âyetlerindendir denizde dağlar gibi cereyân eden (gemi)ler.(32)

Eğer dilerse rüzgârı sâkinleştirir de sırtı üzerinde durakalırlar. Muhakkak ki bunda, elbette çok sabreden, çok şükreden herkes için âyetler vardır.(33)

Veya kesbettikleri yüzünden onları batırır. Ve (O,) çoğundan afveder.(34)

³⁰⁵³ Saîd el-Kahtânî (رحمه الله) der ki: "Allah'ın (عز وجل)'nin velâyeti/dostluğu başkalarının velâyeti gibi değildir. 'لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ وَهُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ/O'nun misli gibi bir şey yoktur. Ve O, Semî'dir, Basîr'dir]' Bu itibarla O (سبحانه وتعالى), âlemin ve mahlûkâtın işlerini üstlenendir. Ve O (سبحانه وتعالى) yönetmenin mâlikidir. Ve O: 'الْوَلِيُّ/Veliyy'dir'. O ki, mahlûkâtını, Dîn'lerinde ve dünyâlarında ve Âhiret'lerinde onlara yarar verenlere yöneltendir. Ve O (سبحانه وتعالى), nefsinin bu isim ile isimlendirmiştir. Ve bu Esmâu'l-Hüsnâ'dandır." [Saîd ibn Alî ibn Vehf el-Kahtânî, Şerhu Esmâillahi'l-Hüsnâ fî Dav'i'l-Kitâbi ve's-Sünneti, 209. sayfa]

³⁰⁵⁴ Vekî' bin Cerrâh (رحمه الله), Dahhâk (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "Bir adam Kur'ân'ı öğrenmiş ve sonra onu unutmuş ise, bu ancak bir günâhtan dolaydır." Sonra: '[وَمَا أَصَابَكُمْ مِنْ مُصِيبَةٍ فِيمَا] وَمَا أَصَابَكُمْ مِنْ مُصِيبَةٍ فِيمَا' Ve size musîbetten ne isâbet ederse, işte ellerinizin kesbettiği yüzündendir. Ve (O,) çoğundan afveder.](âyetini) kıraat etti ve dedi ki: "Hangi musîbet, Kur'ân'ı unutmaktan daha azîm olabilir ki?" [Sahîh bir eserdir. Ebu Sufyân Vekî' bin Cerrâh, Kitâbu'z-Zühd (320.)]

³⁰⁵⁵ Şeyh Useymîn (رحمه الله) demiştir ki: "'[مِنْ دُونِ اللَّهِ/Allah'ın dûnundan]' Yani: O'nun gayrından." [Muhammed bin Sâlih el-Useymîn, Şurâ Sûresi Tefsîri, 262. sayfa]

³⁰⁵⁶ İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) dedi ki: "'[وَمَا أَنْتُمْ بِمُعْجِزِينَ فِي الْأَرْضِ/Ve siz arzda âciz bırakıcılar değilsiniz.]' Bunu müşriklere buyuruyor: Allah'ın, sizi diriltme ve sonra size azâb etme kudretine engel olabilecek değilsiniz. '[وَمَا لَكُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ مِنْ وَلِيٍّ/Ve sizin için Allah'ın dûnundan bir velî yoktur]' O'nun azâbını sizden men edebilecek (bir velî yoktur). '[وَلَا نَصِيرَ/Ve ne (de) bir nasîr]' Size nusret edecek kimse (de yoktur)." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 4. cilt, 169. sayfa]

Ve âyetlerimizde o mücâdele edenler ilmetsin ki, onlar için kaçacak bir yer yoktur.(35)

İşte bir şeyden size verilen, sadece dünyâ hayâtının metâsıdır. Ve Allah'ın indindeki, o îmân edenler ve Rabbleri üzerine tevekkül edenler için daha hayırlı ve daha bâkidir.(36)

Ve onlar ki, büyük günâhlardan ve fuhşîyyâtтан ictinâb ederler ve gazablandıklarında onlar bağışlarlar.(37)

Ve onlar ki, Rabblere icâbet ederler ve namazı ikâme ederler. Ve işleri aralarında şûrâdır.³⁰⁵⁷ Ve kendilerini rızıklandırdığımızdan infâk ederler.(38)

Ve onlar ki, kendilerine bâğîlik isâbet ederse, onlar birbirlerine nusret ederler.(39)

Ve bir kötülüğün cezâsı, misli bir kötülüktür. Fakat kim affeder ve ıslâh ederse, artık onun ecri Allah üzeredir. Muhakkak ki O, zâlimlere muhabbet etmez.(40)

Ve elbette kim zulmedilmesinin ardından nusret bulursa, artık işte onlar, onlar aleyhine bir yol yoktur.(41)³⁰⁵⁸

Yol ancak insânlara o zulmedenler ve arzda haksızlıkla bâğîlik edenlerin aleyhinedir. İşte onlar, onlar içindir elîm bir azâb.(42)

Ve elbette kim sabreder ve bağışlarsa, muhakkak ki bu, elbette azmedilecek işlerdendir.(43)

Ve Allah kimi dalâlete düşürürse, artık onun ardından kendisi için bir velî yoktur. Ve zâlimlerin, azâbı gördüklerinde: 'Geri dönmeye bir yol var mı?' dediklerini görürsün.(44)

³⁰⁵⁷ İmâm Buhârî (رحمه الله), Hasan el-Basrî (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "Vallahi istişâre edip de hâl-i hazır durumlarının en iyisine hidâyet olunmayan bir kavim yoktur." Sonra: '[وَأَمْرُهُمْ شُورَى]' (âyetini) tîlâvet etmiştir. [Ebu Abdîllah Muhammed bin İsmâil el-Buhârî, Edebu'l-Mufred (258.); Şeyh el-Elbânî 'Sahîhu Edebu'l-Mufred'te demiştir ki: 'İsnâdı sahîhtir.' (114.)]

³⁰⁵⁸ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "[وَلَمَنْ] وَأَمْرُهُمْ شُورَى]' (âyetini) tîlâvet etmiştir. [Ebu Abdîllah Muhammed bin İsmâil el-Buhârî, Edebu'l-Mufred (258.); Şeyh el-Elbânî 'Sahîhu Edebu'l-Mufred'te demiştir ki: 'İsnâdı sahîhtir.' (114.)]

³⁰⁵⁸ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "[وَلَمَنْ] وَأَمْرُهُمْ شُورَى]' (âyetini) tîlâvet etmiştir. [Ebu Abdîllah Muhammed bin İsmâil el-Buhârî, Edebu'l-Mufred (258.); Şeyh el-Elbânî 'Sahîhu Edebu'l-Mufred'te demiştir ki: 'İsnâdı sahîhtir.' (114.)]

³⁰⁵⁸ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "[وَلَمَنْ] وَأَمْرُهُمْ شُورَى]' (âyetini) tîlâvet etmiştir. [Ebu Abdîllah Muhammed bin İsmâil el-Buhârî, Edebu'l-Mufred (258.); Şeyh el-Elbânî 'Sahîhu Edebu'l-Mufred'te demiştir ki: 'İsnâdı sahîhtir.' (114.)]

Ve onları (ateşin) üzerine arz olunurlarken görürsün,³⁰⁵⁹ zilletten huşû etmiş hâlde,³⁰⁶⁰ gizlice göz ucuyla nazar ederler. Ve o îmân edenler derler ki: 'Muhakkak ki hüsrâna uğrayanlar, Kıyâmet Günü nefislerini ve ehllerini o hüsrâna uğratanlardır.' Dikkat edin, muhakkak ki zâlimler, sürekli bir azâb içindedir.(45)

Ve onlar için Allah'ın dûnundan kendilerine nusret edecek vefîleri olmaz. Ve Allah kimi dalâlete düşürürse, artık onun için bir yol yoktur.(46)

Allah'tan geri çevrilemeyecek günün gelmesinden önce, Rabbinize icâbet edin. O gün sizin için bir melce yoktur ve ne (de) sizin için bir inkâr.(47)³⁰⁶¹

O halde eğer îrâz ederlerse, artık seni onların üzerine muhâfız irsâl etmedik. Senin üzerine (düşen,) tebliğden başkası değildir. Ve muhakkak ki Biz, insâna Kendimizden bir rahmet tattırdığımızda, onunla ferahlanır. Ve eğer onlara ellerinin takdîm ettiğinden dolayı bir kötülük isâbet ederse, o takdirde muhakkak ki insân, küfrânda bulunandır.(48)

Allah'ındır semâlar ve arzın mülkü, dilediğini halk eder. Dilediğine kız çocukları hibe eder ve dilediğine erkek çocukları hibe eder.(49)

Veya onları erkekler ve dişiler olarak çift verir ve dilediğini kısır kılar. Muhakkak ki O, Alîm'dir, Kadîr'dir.(50)

Ve bir beşer için Allah'ın onunla kelâm etmesi olamaz. Ancak vahiyle veya bir hicâb arkasından veya bir resûl irsâl eder de izni ile dilediğini vahyeder.³⁰⁶² Muhakkak ki O, Alîyy'dir, Hakîm'dir.(51)

³⁰⁵⁹ İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) şöyle der: "[وَتَرَاهُمْ يُعْرَضُونَ عَلَيْهَا/Ve onları üzerine arz olunurlarken görürsün]' Yani: Ateş(in üzerine)." [Ebî Abdillâh Muhammed ibn Abdillâh ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 4. cilt, 172. sayfa]

³⁰⁶⁰ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile İbn Zeyd (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "Huşû: Allah (عز وجل) için duyulan korku ve haşyetir. '[خَاشِعِينَ مِنَ الذَّلِيلِ/Zilletten huşû etmiş hâldel]' Onlara inen korku, kendilerini zelîl etmiş ve O'na huşû etmişlerdir." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 21. cilt, 552.-553. sayfalar]

³⁰⁶¹ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[وَمَا لَكُمْ مِنْ نَكِيرٍ/Ve ne (de) sizin için bir inkâr]' Yardım edecek bir yardımcı (da size yoktur)." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 21. cilt, 555. sayfa]

³⁰⁶² İmâm İbn Huzeyme (رحمه الله) şöyle der: "Allah bu âyette -ilimle ve resûller (aracılığıyla) kelâm ettiği cihetleri özetlemiştir: '[وَمَا كَانَ لِنَبِيٍّ أَنْ يَكْلِمَهُ اللَّهُ إِلَّا وَحْيًا أَوْ مِنْ وَرَاءِ حِجَابٍ أَوْ يُرْسِلَ رَسُولًا فَيُوحِيَ بآيَاتِهِ مَا يَشَاءُ/Ve bir beşer için Allah'ın onunla kelâm etmesi olamaz. Ancak vahiyle veya bir hicâb arkasından veya bir resûl irsâl eder de izni ile dilediğini vahyeder.]' (Bunlar) Allah'ın beşerden bazısıyla kelâm ettiği cihetlerdir. Böylece bazısına vahiy ile kelâm ettiğini, bazısına hicâb arkasından, bazısına da resûl irsâl edip izni ile dilediğini vahyettiğini bildirmiştir." [Ebu Bekir Muhammed ibn

Ve işte böyle emrimizden bir rûh sana vahyettik.³⁰⁶³ **Kitâb nedir sen bilmez idin ve ne (de) îmân.**³⁰⁶⁴ **Ve lâkin bir nûr onu kıldık,**³⁰⁶⁵ **kullarımızdan dilediğimizi onunla hidâyet ederiz. Ve muhakkak ki sen, elbette Sırât-ı Mustakîm'e hidâyet edersin.(52)**³⁰⁶⁶

Allah'ın Sırâtı, O ki, O'nundur semâdakiler ve arzdakiler. Dikkat edin, işler Allah'a döner.(53)³⁰⁶⁷

İshâk ibn Huzeyme, Kitâbu't-Tevhîd ve İsbâtı Sıfâtı'r-Rabb, 332.-333. sayfa]

³⁰⁶³ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Hasan el-Basrî (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 21. cilt, 559.-560 sayfalar]

³⁰⁶⁴ İmâm Beğavî (رحمه الله) der ki: "[**Sen bilmez idin**] Vahiyden önce (sen bilmez idin)." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 7. cilt, 201. sayfa]

³⁰⁶⁵ İbn Ebî Zemenîn (رحمه الله) diyor ki: "[**Ve lâkin onu kıldık**] Yani: Kur'ân'ı (kıldık). '[**Bir nûr**]' Yani: Zulmete/karanlığa karşı bir ışıkt." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 4. cilt, 174. sayfa]

³⁰⁶⁶ İmâm Kurtubî (رحمه الله) demiştir ki: "[**Ve muhakkak ki sen, elbette hidâyet edersin**] Yani: Dâvet ve irşâd edersin. '[**Sırât-ı Mustakîm'e**] İçinde bir eğrilik olmayan doğru bir Dîn'e." [Ebu AbdUllah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, el-Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, Şûrâ Suresi, 52. âyetin tefsîrinde]

³⁰⁶⁷ İmâm Taberî (رحمه الله) şöyle demiştir: "[**Dikkat edin, işler Allah'a döner.**] Buyurur ki (جلاله جل): Dikkat edin ey insânlar, Âhirette işleriniz Allah'a döner ve O, aranızda adâletle hükmeder." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 21. cilt, 561. sayfa]

43. ZUHRUF SÛRESİ (89 âyettir)

Allah'ın ismi ile, Rahmân, Rahîm

Hâ, Mîm.(1)³⁰⁶⁸

Andolsun mübîn Kitâb'a.(2)³⁰⁶⁹

Muhakkak ki Biz, onu Arabça bir Kur'ân kıldık. Umulur ki siz akledersiniz.(3)

Ve muhakkak ki o, ledûnnumuzda³⁰⁷⁰ ana Kitâb'tadır.³⁰⁷¹ Elbette yücedir, hikmetlidir.(4)³⁰⁷²

Artık müsrif bir kavim oldunuz diye, Zikr'i³⁰⁷³ sizden uzaklaştırıp vaz mı geçelim?(5)

Ve evvelkiler içinde nice nebîler irsâl ettik.(6)

Ve onlara bir nebî gelmedi ki, onunla istihzâ etmiş olmasınlar.(7)

Bunun için onlardan kuvvetçe³⁰⁷⁴ daha şiddetlisini helâk ettik. Ve evvelkilerin meseli geçmiştir.(8)³⁰⁷⁵

³⁰⁶⁸ Bu âyet Mü'min/Gâfir Sûresi'nin 1. âyeti, Fussilet Sûresi'nin 1. âyeti, Şûrâ Sûresi'nin 1. âyeti, Duhân Sûresi'nin 1. âyeti, Câsiye Sûresi'nin 1. âyeti ve Ahkâf Sûresi'nin 1. âyeti ile aynıdır

³⁰⁶⁹ Duhân Sûresi'nin 2. âyeti ile aynıdır

³⁰⁷⁰ Bu açıklama Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) aittir, demiştir ki: '[لَدُنَّا/Ledûnnumuzda]' Yani: İndimizde." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 5. cilt, 91. sayfa]

³⁰⁷¹ İmâm AbdurRezzâk (رحمه الله) sahîh bir isnâd ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[وَأَنَّهُ فِي أَمِّ الْكِتَابِ/Ve muhakkak ki o, ana Kitâb'tadır.]" Kitâb'ın aslındadır ve cümlesi bizim indimizdedir." [Ebu Bekr AbdurRezzâk bin Hemmâm es-San'ânî, Tefsîru AbdurRezzâk, 3. cilt, 194. sayfa]

³⁰⁷² İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[لَعَلَّيْ/Elbette alıyydır, hakîmdir.]" (Allah,) onun yerini ve faziletini ve şerefini haber vermektedir." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 21. cilt, 657. sayfa]

³⁰⁷³ İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) diyor ki: "'[الذِّكْر/Zikr]' Yani: Kur'ân." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîz, 4. cilt, 175. sayfa]

³⁰⁷⁴ Bu açıklama Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) aittir, der ki: "'[بَطْشًا/Batşen]' Yani: Kuvvetçe." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 5. cilt, 91. sayfa]

³⁰⁷⁵ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir:

Ve eğer onlara suâl etsen: 'Semâlar ve arzı kim halk etti?' Elbette derler ki: 'Onları Azîz, Alîm halk etti.'(9)

O ki, arzı sizin için bir beşik kıldı. Ve sizin için orada yollar kıldı. Umulur ki siz hidâyet edilirsiniz.(10)³⁰⁷⁶

Ve O ki, semâdan bir mikdâr ile su inzâl etmiştir. Derken onunla meyte bir beldeyi neşrederiz.³⁰⁷⁷ İşte böyle ihrâc edileceksiniz.(11)³⁰⁷⁸

Ve O ki, çiftlerin hepsini halk etmiş ve sizin için bindiğiniz gemiler ve davarlardan var etmiştir;(12)

Sırtları üzerine istivâ etmeniz için.³⁰⁷⁹ Sonra üzerine istivâ ettiğinizde Rabbinizin nîmetini zikredin³⁰⁸⁰ ve deyin ki: 'Subhândır O ki, bize bunları musahhar etti. Ve (yoksa) biz ona güç yetirenler olmazdık;'(13)

'Ve muhakkak ki biz, Rabbimize elbette döneceğiz.'(14)³⁰⁸¹

'''[وَمَضَىٰ مَثَلُ الْأَوَّلِينَ/Ve evvelkilerin meseli geçmiştir]' Evvelkilerin cezâsı (geçmiştir)." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîr es-Sahîh, 4. cilt, 298. sayfa]

³⁰⁷⁶ İmâm Beğavî (رحمه الله) demiştir ki: "'[لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ/Umulur ki siz hidâyet edilirsiniz.]' Yani: Seferinizde maksadınıza (hidâyet edilirsiniz/ulaştırılırsınız)." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Begavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 7. cilt, 207. sayfa]

³⁰⁷⁷ İbn Ebi Zemenin (رحمه الله) şöyle demekte: "'[فَأَنْشَرْنَا بِهِ/Derken onunla neşrederiz]' Yani: Derken onunla hayât veririz." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenin, Tefsîr'l-Kur'âni'l-Azîz, 4. cilt, 177. sayfa]

³⁰⁷⁸ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Kafâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'[وَالَّذِي نَزَّلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً بِقَدَرٍ فَأَنْشَرْنَا بِهِ بَلْدَةً مِّثْلَ ذَلِكَ تُخْرَجُونَ/Ve O ki, semâdan bir mikdâr ile su inzâl etmiştir. Derken onunla meyte bir beldeyi neşrederiz. İşte böyle ihrâc edileceksiniz.]' Allah'ın bu su ile ölü toprağı ihyâ ettiği gibi, Kıyâmet Günü öylece ba's olunursunuz/diriltilirsiniz." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 21. cilt, 573. sayfa]

³⁰⁷⁹ kurulmanız, yerleşmeniz

³⁰⁸⁰ Şeyh Sa'dî (رحمه الله) der ki: "'[لَتَسْتَوُوا عَلَى ظُهُورِهِمْ/Sırtları üzerine istivâ etmeniz için.]' Bu, hem gemi sırtlarına hem de hayvanların sırtlarına şâmilidir. Yani: onların üstünde karar kılmanız için. '[ثُمَّ إِنَّا إِلَىٰ رَبِّنَا لَمُنْقَلِبُونَ *]' Sonra şöyle dedi: 'Sonra üzerlerine istivâ ettiğinizde Rabbinizin nîmetini zikredin]' Onları müsahhar eden Rabbinizin nîmetini itirâf edin ve bundan dolayı O (تعالى)'ya senâ edin." [Abdurrahmân bin Nâsîr es-Sa'dî, Teysîr'l-Kerîmu'r-Rahmân fî Tefsîri Kelâmi'l-Mennân, 899. sayfa (tek cilt olarak basım)]

³⁰⁸¹ Alî ibn Rabîa (رحمه الله)'tan, demiştir ki: "Alî (رضي الله عنه)'ya binmesi için bir hayvan getirildiğine şahid oldum. Böylece ayağını üzenkiye basınca dedi ki: '[بِسْمِ اللَّهِ/Allah' ismi ile]' (Binçeğin) sırtı üzerine çıkıp yerleşince dedi ki: '[الْحَمْدُ لِلَّهِ/Hamd Allah'adır]' Sonra şöyle dedi: '[وَإِنَّا إِلَىٰ رَبِّنَا لَمُنْقَلِبُونَ *]' Sonra şöyle dedi: 'O ki, bize bunları musahhar etti. Ve (yoksa) biz ona güç yetirenler olmazdık. Ve muhakkak ki biz, Rabbimize elbette döneceğiz]' [Zuhruf Suresi, 13.-14. âyetler] Sonra üç kere dedi ki: '[الْحَمْدُ لِلَّهِ/Hamd Allah'adır]' Sonra üç kere dedi ki: '[اللَّهُ أَكْبَرُ/Allah en büyüktür]' Sonra da şöyle dedi: '[سُبْحَانَكَ إِنِّي ظَلَمْتُ نَفْسِي فَاغْفِرْ لِي فَإِنَّهُ لَا يَغْفِرُ الذُّنُوبَ إِلَّا أَنْتَ]' Sonra güldü. Bunun üzerine ona dedim ki: 'Ey mü'minlerin emiri, hangi şey sizi güldürdü?' Dedi ki: 'Nebî (صلى الله عليه وسلم)'i benim yaptığım gibi

Ve O'nun için kullarından bir cüz kıldılar.³⁰⁸² Muhakkak ki insân, elbette mübîn bir küfrânda bulunandır.(15)

Yoksa, halk ettiklerinden (Kendisine) kızlar itti haz etti ve oğulları size mi seçti?(16)

Ve onlardan biri, Rahmân'a darb-ı mesel ettiği ile tebşîr edildiğinde -ve o öfkeli- vechi simsiyah kesilir.(17)

Ve süs içerisinde yetiştirilen ve o hasımlaşmada mübîn olmayanı mı?(18)³⁰⁸³

Ve melekleri -onlar ki, onlar Rahmân'ın kullarıdır- dişiler kıldılar. Onların halk edilişine şâhid mi oldular? Onların şâhidlikleri yazılacak ve suâl olunacaklar.(19)

Ve dediler ki: 'Eğer Rahmân dileyseydi onlara ibâdet etmezdik.' Onların bu husûsta bir ilmi yoktur.³⁰⁸⁴ Onlar yalandan başkasını söylemiyorlar.(20)³⁰⁸⁵

Yoksa ondan önce onlara bir Kitâb verdik de onlar ona mı sarılıyorlar?(21)

Bilakis, dediler ki: 'Muhakkak ki biz, babalarımızı bir ümmet üzere bulduk ve muhakkak ki biz, onların eserleri üzere hidâyet bulanlarız.(22)³⁰⁸⁶

yaptıktan sonra gülerken gördüm ve ona dedim ki: 'Ey Allah'ın Resûlu, hangi şey sizi güldürdü?' Buyurdu ki: **'Muhakkak ki senin Rabbin, bir kulunun, günâhları O'ndan başka kimsenin mağfiret edemeyeceğini ilmederek: 'Beni mağfiret et!' dediğinde teâccüb eder.'**" [Ebu Dâvud tahrir etmiştir (2602.). Şeyh el-Elbânî, Sahîhu Sünen-i Ebi Dâvud'ta hadîs için: "Sahîhtir" demiştir. Bu rivâyet, Sahîh Duâ ve Zikir kitâblarında: "Binek veya Taşıta Binerken Yapılacak Duâ" bölümünde nakledilmektedir.]

³⁰⁸² İmâm Buhârî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrir etmiştir: **"[وَجَعَلُوا لَهُ مِنْ عِبَادِهِ جُزْءًا/Ve O'nun için kullarından bir cüz kıldılar.]** Muâdil/denk (kıldılar)." [Ebu AbdUllah Muhammed bin İsmâil el-Buhârî, Halku Ef'âli'l-İbâd, 168. sayfa]

³⁰⁸³ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) şöyle der: **"[وَهُوَ فِي الْخِصَامِ غَيْرُ مُبِينٍ/ve o hasımlaşmada mübîn olmayanı mı?]**" Yani: Cedelleşmede/tartışmada hücceti zayıf olan, ifade de zayıf olan." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 5. cilt, 95. sayfa]

³⁰⁸⁴ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) yine demiştir ki: **"[مَا لَهُمْ بِذَلِكَ مِنْ عِلْمٍ/Onların bu husûsta bir ilmi yoktur.]**" Yani: Onların: 'Şübhesiz ki melekler, Allah'ın kızlarıdır!' sözleri husûsunda bir ilmi yoktur." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 5. cilt, 96. sayfa]

³⁰⁸⁵ Bu açıklama İmâm İbn Kesîr (رحمه الله)'a aittir, dedi ki: **"[إِنَّهُمْ إِنْ يَظْرُصُونَ/In hum illâ yahrûsûn]**" Yani: Yalan söylüyor ve uyduyorlar." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîm, Zuhurf Süresi, 20. âyetin tefsîrinde]

³⁰⁸⁶ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrir etmiştir: **"[إِنَّا مُشْرِكُونَ/Muhakkak ki biz, babalarımızı bir ümmet üzere bulduk]**" Bunu Kureyş müşrikleri söylemiştir. Onlar şöyle demişlerdir: 'Şübhesiz ki biz, babalarımızı bir dîn üzere bulduk.' **[وَأَنَا عَلَىٰ أَثَرِهِمْ مُهْتَدُونَ/Ve muhakkak ki biz, onların eserleri üzere hidâyet bulanlarız.]** Dediler ki:

Ve işte böyle senden önce bir karyeye bir inzâr edici irsâl etmedik ki mütrefleri şöyle dememiş olsun: 'Muhakkak ki biz, babalarımızı bir ümmet üzere bulduk. Ve muhakkak ki biz, onların eserleri üzere iktidâ edenleriz.'³⁰⁸⁷(23)

Dedi ki: 'Velev ki babalarınızı üzere bulduğunuzdan daha hidâyet edici ile size gelmişsem de mi?' Dediler ki: 'Muhakkak ki biz, sizinle irsâl edilene kâfirleriz.'⁽²⁴⁾

Bunun üzerine onlardan intikâm aldık. Öyleyse nazar et, tekzîb edenlerin âkibeti nasıl oldu.'⁽²⁵⁾

Ve hani İbrâhîm, babasına ve kavmine demişti ki: 'Muhakkak ki ben, sizin ibâdet ettiklerinizden berîyim.'⁽²⁶⁾

'O beni yaratan müstesnâ. Artık muhakkak ki O, bana hidâyet edecektir.'⁽²⁷⁾

Ve onu, ardından gelecekler içinde bâki bir kelime kıldı.³⁰⁸⁸ Umulur ki onlar rücû ederler.'⁽²⁸⁾³⁰⁸⁹

Bilakis, onları ve babalarını kendilerine hakk ve bir mübîn resûl gelinceye kadar metâlandırdım.'⁽²⁹⁾³⁰⁹⁰

Fakat hakk kendilerine gelince, dediler ki: 'Bu bir sihirdir. Muhakkak ki biz, ona kâfirleriz.'⁽³⁰⁾

'Şühbesiz bu hâl üzere onlara tâbi olmaktayız.'" [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 21. cilt, 584. ve 586. sayfalar]

³⁰⁸⁷ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[مُتْرَفْلِهِمْ/Mütrefleri]' Şirkteki komutanları ve reisleri. '[وَأَنَا عَلَىٰ أَثَرِهِمْ مُقْتَدُونَ/Ve muhakkak ki biz, onların eserleri üzere iktidâ edenleriz.]' Ve bu hâl üzere onlara tâbi olmuşlardır." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 21. cilt, 586.-587. sayfalar]

³⁰⁸⁸ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[وَجَعَلَهَا كَلِمَةً بَاقِيَةً فِي عَقْبِهِ/Ve onu, ardından gelecekler içinde bâki bir kelime kıldı]' Bu, Lâ ilahe illAllah'a şehâdet etmektir. Ve onun ardından, zürriyetinde Tevhid'i söyleyenler zail olmayacaktır." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 301. sayfa]

³⁰⁸⁹ İmâm Beğavî (رحمه الله) dedi ki: "'[لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ/Umulur ki onlar rücû ederler.]' Umulur ki Mekke ehli, bu Din'e tâbi olur ve üzerinde bulundukları şeyden İbrâhîm'in Din'ine rücû ederler." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Begavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 7. cilt, 211. sayfa]

³⁰⁹⁰ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) şöyle demiştir: "'[بَلْ مَنَّتُ هَؤُلَاءِ/Bilakis, onları metâlandırdım]' Yani: Müşrikleri. '[وَأَبَاءَهُمْ/Ve babalarını]' Yani: Dalâletleri içinde uzun ömürler geçirdiler. '[حَتَّىٰ جَاءَهُمُ الْحَقُّ/حَتَّىٰ جَاءَهُمُ الْحَقُّ]' Yani: Risâleti ve inzâr edişi beyyin bir resûl' [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Zuhruf Sûresi, 28. âyetin tefsîrinde]

Ve dediler ki: 'Bu Kur'ân, iki karyeden³⁰⁹¹ azîm bir adam üzerine inzâl edilmeli değil miydi?'(31)

Rabbini rahmetini onlar mı taksîm ediyorlar? Biz, onların aralarında dünyâ hayâtında mâîşetlerini taksîm ettik. Ve onların bazısını bazısı fevkine dereceler ile yükselttik, onların bazısının bazısına iş gördürmesi için. Ve Rabbini rahmeti onların topladıklarından hayırlıdır.(32)

Ve eğer insanlar tek ümmet olacak olmasaydı,³⁰⁹² elbette Rahmân'a küfredenlerin evlerine gümüşten tavanlar ve üzerine çıkacakları merdivenler kıldık.(33)

Ve evleri için (gümüşten) kapılar ve üzerine dayanacakları serirler.(34)

Ve süsler. Ve bunların hepsi dünyâ hayâtının metâsından başkası değildir. Ve Âhîret, Rabbini indinde muttakîler içindir.(35)

Ve kim, Rahmân'ın zikrine âmâ olursa, ona bir şeytân sardırırız. Artık o, onun karînidir.(36)

Ve muhakkak ki onlar, elbette onları yoldan alıkoyarlar. Ve hesâb ederler ki, onlar hidâyet bulanlardır.(37)³⁰⁹³

Nihâyet Bize geldiğinde (arkadaşına) der ki: 'Keşke benim aramda ve senin aranda iki doğu uzaklığı olsaydı! Fakat ne kötü arkadaşmışsın!'(38)

Ve bugün azâbta müşterek olmanız -çünkü zulmetmişsiniz- asla size bir menfaat sağlamaz.(39)³⁰⁹⁴

³⁰⁹¹ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) diyor ki: "'[بَيْنَ الْقَرِيَّتَيْنِ] İki karyeden' Bunlar Mekke ve Tâîftir." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 5. cilt, 99. sayfa]

³⁰⁹² İmâm Şevkânî (رحمه الله) şöyle demektedir: "'[وَلَوْلَا أَنْ يَكُونَ النَّاسُ أُمَّةً وَاحِدَةً] Ve eğer insanlar tek ümmet olacak olmasaydı' Yani: Eğer küfür üzerine birleşip, dünyâya ve süsüne meyledcek olmasaydılar." [Muhammed bin Alî eş-Şevkânî, Fethu'l-Kadîr, 1339. sayfa (tek cilt olarak basım)]

³⁰⁹³ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "'[وَالَهُمْ لِيَصُدُّوهُمْ عَنْ السَّبِيلِ] Ve muhakkak ki onlar, elbette onları yoldan alıkoyarlar' Yani: Şeytânlar onları hakk yoldan alıkoyarlar. '[وَيَخْسِيُونَ أَنَّهُمْ] وَيَخْسِيُونَ أَنَّهُمْ Ve hesâb ederler ki, onlar hidâyet bulanlardır' Yani: Kâfirler hesâb ederler ki, şeytânların irşâdî ile hidâyet bulanlardır." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 5. cilt, 102. sayfa]

³⁰⁹⁴ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) dedi ki: "'[وَلَنْ يَنْفَعَكُمْ الْيَوْمَ إِذْ ظَلَمْتُمْ أَنْفُسَكُمْ فِي الْعَذَابِ مُشْتَرِكُونَ] Ve bugün azâbta müşterek olmanız -çünkü zulmetmişsiniz- asla size bir menfaat sağlamaz.' Yani: Ateşte toplanmanız ve elîm azâba iştirâk etmeniz size bir menfaat sağlamayacaktır." [Ebu'l-Fidâ İsmâîl ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkı, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîm, Zuhuf Suresi, 39. âyetin tefsîrinde]

Şimdi sağırlara sen mi işittireceksin? Veya âmâlara ve mübîn bir dalâlette olanlara mı hidâyet edeceksin?(40)

Bu itibarla eğer seni götürürsek, o takdirde muhakkak ki Biz, onlardan intikâm alıcılarız.(41)

Yahut onlara o vaad ettiğimizi sana gösteririz. İmdi muhakkak ki Biz, onların üzerlerine muktedirleriz.(42)

Öyleyse sana o vahyedilene sarıl. Muhakkak ki sen, Sırât-ı Mustakîm³⁰⁹⁵ üzeresin.(43)

Ve muhakkak ki o, elbette senin için ve kavmin için bir zikirdir.³⁰⁹⁶ Ve yakında suâl olunacaksınız.(44)³⁰⁹⁷

Ve senden önce irsâl ettiğimiz resûllerimizden suâl et. Rahmân'ın dûnundan³⁰⁹⁸ ibâdet edilecek ilâhlar kılmış mıyız?(45)³⁰⁹⁹

Ve andolsun ki, Mûsâ'yı âyetlerimiz ile Firavun ve ileri gelenlerine irsâl ettik de dedi ki: 'Muhakkak ki ben, âlemlerin Rabbinin resûluyum.'(46)

Fakat kendilerine âyetlerimiz ile gelince, onlar o zaman, bunlara gülüyorlardı.(47)³¹⁰⁰

³⁰⁹⁵ İmâm Kurtubî (رحمه الله) şöyle demektedir: "'[الصراط]/Sırât' Yoldur. '[المستقيم]/Mustakîm' (ise) '[الصراط]/Sırât'ın sıfatıdır. Ve o, içinde eğriligi olmayan ve ondan sapılmayan demektir." [Ebu AbdUllah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, Fâtîha Sûresi, 6. âyetin tefsîrinde]

³⁰⁹⁶ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile İbn Zeyd (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[وَأَنَّهُ لَذِكْرُ لَكَ وَلِقَوْمِكَ]/Ve muhakkak ki o, elbette senin için ve kavmin için bir zikirdir.'" Nebîsi (صلى الله عليه وسلم) üzerine o inzâl ettiği Kur'ân ve nübüvvet, kendisi için ve kavmi için bir zikir olmamış mıdır?" [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 21. cilt, 611. sayfa]

³⁰⁹⁷ İmâm Beğavî (رحمه الله) der ki: "'[وَسَوْفَ تُسْأَلُونَ]/Ve yakında suâl olunacaksınız.'" [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 7. cilt, 216. sayfa]

³⁰⁹⁸ Şeyh Useymîn (رحمه الله) demiştir ki: "'[مِنْ دُونِ الرَّحْمَنِ]/Rahmân'ın dûnundan]' O'ndan başka." [Muhammed bin Sâlih el-Useymîn, Zuhurf Sûresi Tefsîri, 168. sayfa]

³⁰⁹⁹ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) diyor ki: "'[وَسَيُؤْتِي مَنْ أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ مَنْ رُسُلَنَا أَجْعَلْنَا مِنْ دُونِ الرَّحْمَنِ إِلَهًا يُعْبَدُونَ]/Ve senden önce irsâl ettiğimiz resûllerimizden suâl et. Rahmân'ın dûnundan ibâdet edilecek ilâhlar kılmış mıyız?]' Yani: Resûllerin tümü, insanları senin dâvet ettiğin, tek ve şeriki olmayan Allah'a ibâdet etmeye dâvet etmişler, putlara ve (Allah'a) denk tutulanlara ibâdet etmekten nehyetmişlerdir." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Zuhurf Sûresi, 45. âyetin tefsîrinde]

³¹⁰⁰ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) dedi ki: "'[فَلَمَّا جَاءَهُمْ بَيَاتِنًا]/Fakat kendilerine âyetlerimiz ile gelince]' Yani: Mucize ve delâletlerle (gelince). '[وَلَا هُمْ مِنْهَا يَضْحَكُونَ]/Onlar o zaman, bunlara gülüyorlardı]' Yani: İstihzâ eden tezkîb edicilerin gülmeleri." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 5. cilt, 106. sayfa]

Ve onlara öbüründen daha büyük olmayan bir âyet göstermedik. Ve onları azâb ile yakaladık, umulur ki onlar rücû ederler.(48)

Ve dediler ki: 'Ey sihirci, indindeki ahidten dolayı bizim için Rabbine duâ et. Muhakkak ki biz, elbette hidâyet bulanlar oluruz.'(49)³¹⁰¹

Bunun üzerine onlardan azâbı kaldırıncı, o zaman onlar sözlerinden döndüler.(50)

Ve Firavun kavmi içinde nidâ etti, dedi ki: 'Ey kavmim! Mısır mülkü ve şu altımdan cereyân eden nehirler benim için değil mi? Daha görmüyor musunuz?'(51)

'Yoksa ben, bundan daha hayırlı değil miyim? O ki, o bir zavallıdır ve neredeyse beyân edemiyor.'(52)³¹⁰²

'O hâlde üzerine altından bilezikler ilkâ edilmeli, yahut onunla beraber iktirân eden³¹⁰³ melekler gelmeli değil miydi?'(53)

Derken kavmini hafife aldı da onlar kendisine itaat ettiler. Muhakkak ki onlar fâsıklar kavmi idiler.(54)

Nihâyet Bizi eseflendirdiklerinde,³¹⁰⁴ kendilerinden intikâm aldık, böylece onları topluca gark ettik.(55)

Artık onları, sonrakiler için bir selef ve bir mesel kıldık.(56)³¹⁰⁵

³¹⁰¹ İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle demektedir: "'وَقَالُوا/Ve dediler ki]' Azâbı gözleriyle gördüklerinde Mûsâ'ya dediler ki: 'يَا أَيُّهَا السَّاحِرُ/Ey sihirci' 'Ey kâmil, mahâretli âlim!' Bunu ancak, ona saygı ve tazîm göstermek için söylemişlerdir. Çünkü sihir onların nezdinde büyük bir ilim ve övülen bir sıfat idi. Şöyle de denilmiştir: Onun mânâsı 'Ey sihri ile bizi mağlûb eden!' şeklindedir. '[ادْعُ لَنَا رَبَّكَ بِمَا عَهِدَ عِنْدَكَ/İndindeki ahidten dolayı bizim için Rabbine duâ et.]' Yani: 'Hani eğer îmân edersek bizden azâbı kaldıracağına dâir O'nun sana ahid verdiğini bize haber vermişsin ya, işte O'ndan bizden azâbı kaldırmasını iste! '[إِنَّا لَمُهْتَبُونَ/Muhakkak ki biz, elbette hidâyet bulanlar oluruz.]' Îmân eden oluruz.' Bunun üzerine Mûsâ duâ etti ve (azâb) onların üzerinden kaldırıldı ama îmân etmediler." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Begavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 7. cilt, 217. sayfa]

³¹⁰² İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'وَلَا يَكَادُ بَيْنُ/Ve neredeyse beyân edemiyor]' Yani: Lisâm/dili kusurlu." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 21. cilt, 619. sayfa]

³¹⁰³ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'إِكْتِرَانُ الْمَلَائِكَةِ الْمُقْتَرِنِينَ/Iktirân eden melekler]' Birlikte yürüyen melekler." Diğer bazıları da: 'Peşpeşe gelen melekler.' demişlerdir." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 21. cilt, 621. sayfa]

³¹⁰⁴ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'فَلَمَّا اسْتَوْفَا/Nihâyet Bizi eseflendirdiklerinde]' (Nihâyet) Bizi gazablandırdıklarında." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 21. cilt, 622. sayfa]

Ve Meryem'in oğlu darb-ı mesel edilince, o zaman kavmin ondan bağır(ıp çığr)ıştılar.(57)

Ve dediler ki: 'İlâhlarımız mı hayırlı, yoksa o mu?' Bir cedel dışında sana onu darb(-ı mesel) etmediler. Bilakis onlar hasımlar kavmidir.(58)³¹⁰⁶

O, üzerini nimetlendirdiğimiz bir kuldan başkası değildir. Ve onu İsrâîl oğulları için bir mesel kıldık.(59)³¹⁰⁷

Ve eğer dileyseydik, elbette sizden arzda melekler kılardık, halef olurlardı.(60)³¹⁰⁸

Ve muhakkak ki o, elbette Saat³¹⁰⁹ için bir ilimdir.³¹¹⁰ Bu itibarla onun hakkında kuşkuyla kapılmayın. 'Ve bana tâbi olun, bu Sırât-ı Mustakîm'dir.'(61)³¹¹¹

³¹⁰⁵ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: **وَمَثَلًا لِالْآخِرِينَ/Artık onları bir selef kıldık**] Ateşe selef/önde gidenler (kıldık). **وَمَثَلًا لِالْآخِرِينَ/Artık onları bir selef kıldık**] Yani: Sonrakiler için bir vaaz/öğüt." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 21. cilt, 623.-624. sayfa]

³¹⁰⁶ İmâm Tirmizî (رحمه الله), Ebû Umâme (رضي الله عنه)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "Allah Resûlu (صلى الله عليه وسلم) buyurdu ki: **'Hidâyet üzere olduktan sonra dalâlete düşen bir kavme ancak cedel verilir.'** Sonra Allah Resûlu (صلى الله عليه وسلم) şu âyeti: **مَا ضَرَبُوهُ لَكَ إِلَّا جَدَلًا بَلْ هُمْ قَوْمٌ خَصِمُونَ/Bir cedel dışında sana onu darb(-ı mesel) etmediler. Bilakis onlar hasımlar kavmidir.'** (âyetini) tilâvet etti." [Zuhurf Suresi, 58. âyet] [Ebu İsâ Muhammed bin İsâ et-Tirmizî, Sünen-i Tirmizî (3253.); Şeyh el-Elbânî 'Sahîhu Sünen-i Tirmizî'de hadîs için: 'Hasendir' demiştir]

³¹⁰⁷ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) demiştir ki: **إِنْ هُوَ إِلَّا عَيْدٌ أَنْعَمْنَا عَلَيْهِ/O, üzerini nimetlendirdiğimiz bir kuldan başkası değildir.**] Yani: İsâ (عليه السلام) ancak, üzerini Allah'ın nübüvvet ve risâlet ile nimetlendirdiği bir kuldur. **وَجَعَلْنَاهُ مَثَلًا لِبَنِي إِسْرَائِيلَ/Ve onu İsrâîl oğulları için bir mesel kıldık.**] Yani: (Onu), dilediğimiz üzerine güç yetireceğimize bir delil ve bir hüccet ve burhân (kıldık)." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Zuhurf Suresi, 59. âyetin tefsîrinde]

³¹⁰⁸ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: **لَجَعَلْنَا مِنْكُمْ مَلَائِكَةً فِي الْأَرْضِ يَخْلُقُونَ/Elbette sizden arzda melekler kılardık, halef olurlardı.**] Sizin yerinize arzı îmar eden melekler kılardık."

Yine İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: **مَلَائِكَةً فِي الْأَرْضِ يَخْلُقُونَ/Arzda melekler halef olurlardı**] Âdem oğullarının yerine, birbirlerine halef olan melekler kılardık." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 21. cilt, 630. sayfa]

³¹⁰⁹ Şeyh Useymîn (رحمه الله) der ki: **السَّاعَةِ/Saat**] Kıyâmet'tir." [Muhammed bin Sâlih el-Useymin, Lukmân Suresi Tefsîri, 202. sayfa]

³¹¹⁰ İmâm İbn Hibbân (رحمه الله), İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'dan, Nebî (صلى الله عليه وسلم)'in şöyle buyurduğunu tahrîc etmiştir: **وَأَنَّهُ لَعَلَّكُمْ لِلْسَّاعَةِ/Ve muhakkak ki o, elbette Saat için bir ilimdir**] **İsâ ibn Meryem'in Kıyâmet Günü'nden önce nüzûludur.** [Nûreddîn el-Heysemî, Mevâridü'z-Zamân ilâ Zevâidi İbn Hibbân (1758.) Şeyh el-Elbânî 'Sahîhu Mevâridü'z-Zamân'da (1472.) hadîs için: "Hasen-Sahîhtir" demiştir.]

³¹¹¹ İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) şöyle der: **وَاتَّبِعُون هَذَا صِرَاطٌ مُسْتَقِيمٌ/Ve bana tâbi olun, bu Sırât-ı Mustakîm'dir.**] 'Ve bu İslâm'dır." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 4. cilt, 191. sayfa]

Ve şeytân sizi alkoymasın. Muhakkak ki o, sizin için mübîn bir düşmandır.(62)

Ve Îsâ beyyineler ile geldiğinde, dedi ki: 'Size hikmet ile ve hakkında o ihtilâf ettiğinizin bazısını size beyân etmek için geldim. O halde Allah'a takvâ edin ve bana itaat edin.'(63)

'Muhakkak ki Allah, O, benim Rabbim ve sizin Rabbinizdir. Öyleyse O'na ibâdet edin, bu Sırât-ı Mustakîm'dir.'(64)³¹¹²

Fakat aralarından hizibler ihtilâf ettiler. Artık o zulmedenlere elîm bir günün azâbından veyl olsun.(65)

Ancak Saat'in ansızın -ve onlar şuurunda değillerken- kendilerine gelmesine mi nazar ediyorlar?(66)

Dostlar o gün onların bazısı bazısına düşmandır, muttakîler müstesnâ.(67)

Ey kullarım! Bugün üzerinize bir korku yoktur ve siz hüzmelenmezsiniz.(68)

Âyetlerimize o îmân edenler ve müslüman olanlar;(69)

Siz ve zevceleriniz Cennet'e dâhil olun, sevindirileceksiniz.(70)

Onların üzerine altından tepsiler ve kaplar ile dolaşılır. Ve orada nefislerin iştâh duyduğu ve gözlerin lezzet aldığı şeyler vardır. Ve orada muhalledlersiniz.(71)

Ve sizin amel etmiş olduklarınızdan dolayı o kendisine mîrâsçı edildiğiniz Cennet budur.(72)

Sizin için orada bol meyve vardır, onlardan yersiniz.(73)

Muhakkak ki mücrimler, Cehennem azâbında muhalledlerdir.(74)

Onlardan (azâb) gevşetilmez. Ve onlar orada ümitsizlerdir.(75)

Ve onlara zulmetmedik. Ve lâkin onlar zâlimler oldular.(76)³¹¹³

³¹¹² İmâm Kurtubî (رحمه الله) demiştir ki: "'[الصراط]/Sırât' Yoldur. '[المستقيم]/Mustakîm' (ise) '[الصراط]/Sırât'ın sıfatıdır. Ve o, içinde eğriliği olmayan ve ondan sapılmayan demektir." [Ebu AbdUllah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, Fâtîha Sûresi, 6. âyetin tefsîrinde]

³¹¹³ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) diyor ki: "'وَمَا ظَلَمْنَاهُمْ وَلَكِنْ كَانُوا هُمُ الظَّالِمِينَ"/Ve onlara

Ve nidâ ederler ki: 'Ey Mâlik, Rabbinin aleyhimize kazâ etmesi için (duâ et).'
(Mâlik) der ki: **'Muhakkak ki siz, kalıcılar(sınız).'**(77)³¹¹⁴

Andolsun ki, hakk ile size geldik. Ve lâkin ekseriyyetiniz hakkı kerih görenlerdir.(78)³¹¹⁵

Yoksa bir işi sağlam mı tuttular? Artık muhakkak ki Biz (de) sağlam tutanlar(ız).(79)³¹¹⁶

Yoksa Bizim, onların sırlarını ve fısıldaşmalarını işitmediğimizi mi hesâb ediyorlar? Bilakis. Ve onların ledûnnunda³¹¹⁷ **resûllerimiz yazıyorlar.**(80)³¹¹⁸

De ki: 'Eğer Rahmân için bir evlâd olsa, o takdirde (ona) ibâdet edenlerin evveli ben (olurdum).'(81)³¹¹⁹

zulmetmedik. Ve lâkin onlar zâlimler oldular.] Mânâsı: Muhakkak ki Biz onlara, amellerine göre karşılık verdik. Ve onlar aleyhine bir şey ziyâde etmedik." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 5. cilt, 117. sayfa]

³¹¹⁴ Şeyh Sa'dî (رحمه الله) şöyle demiştir: "'[وَنَادُوا/Ve nidâ ederler ki:]' Ve onlar ateştedir. Kendileri için bir istirahat hâsıl olur umudu ile nidâ ederler. '[يَا مَالِكُ لِيَقْضِ عَلَيْنَا رَبُّكَ]' **'Ey Mâlik, Rabbinin üzerimize kazâ etmesi için (duâ et).'**' Yani: 'Bizi öldürsün de istirahat edelim. Şüphesiz ki biz, şiddetli bir gam ve galîz bir azâb içindeyiz. Buna sabredecek, dayanacak gücümüz kalmadı.' Bunun üzerine ateşin bekçisi Mâlik, üzerlerine Allah'ın kazâ etmesi için duâ etmesini kendisinden talep ettiklerinde onlara: '[إِنكُمْ مَائِكُونَ]' (Mâlik) der ki: **'Muhakkak ki siz, kalıcılar(sınız).'**' Yani: Orada mukîmler(siniz)/kalıcılar(sınız), oradan ebeden çıkmayacaksınız." [Abdurrahmân bin Nâsır es-Sa'dî, Teysîru'l-Kerîmu'r-Rahmân fî Tefsîri Kelâmi'l-Mennân, 907. sayfa (tek cilt olarak basım)]

³¹¹⁵ İbn Ebî Zemenîn (رحمه الله) dedi ki: "'[لَقَدْ جِئْنَاكُمْ بِالْحَقِّ]' **Andolsun ki, hakk ile size geldik.**' Kur'ân ile (size geldik). Bunu hayâttakilere buyurmaktadır. '[وَلَكِنْ أَكْثَرَكُمْ لِلْحَقِّ كَارِهُونَ]' **Ve lâkin ekseriyyetiniz hakkı kerih görenlerdir.**' Yani: İmân etmeyenlerdir." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîz, 4. cilt, 195. sayfa]

³¹¹⁶ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "'[أَمْ أَبْرَمُوا أَمْرًا]' **Yoksa bir işi sağlam mı tuttular?'** Mânâsı: 'Onlar azmetti ve yalanlama üzerine icmâ ettiler.' '[فَإِنَّا مُبِرِّمُونَ]' **Artık muhakkak ki Biz (de) sağlam tutanlar(ız).**' kavli, yani: Biz, hîle ve tuzaklarını boşa çıkarmak sûretiyle onlara mukâbele eder ve tuzaklarının cezâsını kendilerine verimiz." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 5. cilt, 117. sayfa]

³¹¹⁷ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, şöyle demiştir: "'[لَنُبَيِّنَ]' **Onların ledûnnunda'** Yani: Onların indinde." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 21. cilt, 647. sayfa]

³¹¹⁸ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) şöyle demektedir: "'[وَنَجْوِيهِمْ]' **Yoksa Bizim, onların sırlarını ve fısıldaşmalarını işitmediğimizi mi hesâb ediyorlar?'** Sırlarını ve ilân ettiklerini. '[وَرُسُلَنَا لَهُمْ يَكْتُبُونَ]' **Ve onların ledûnnunda resûllerimiz yazıyorlar.**' Yani: Biz, onların üzerinde oldukları hâli ilmetmekteyiz. Melekler (de) onların amellerini -küçük ve büyük- yazıyorlar." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dimaşkî, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîm, Zuhur Sûresi, 80. âyetin tefsîrinde]

³¹¹⁹ İbn Ebî Hâtîm (رحمه الله) hasen bir sened ile İbn Abbâs (رضي الله عنه)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[وَلَنْ يَكُنَ لِلرَّحْمَنِ وَلَدٌ]' **De ki: 'Eğer Rahmân için bir evlâd olsa'** Rahmân için bir evlâd olmamıştır. '[فَإِنَّا أَوَّلُ الْغَائِبِينَ]' **O takdirde (ona) ibâdet edenlerin evveli ben (olurdum).'** (Ona) şehâdet edenler(in evveli ben (olurdum))." [Ebu Muhammed ibn Ebî Hâtîm er-Râzî, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîm Müsneden anîr-Resûl ve's-Sahâbe ve't-Tâbiîn 13. cilt, 338. sayfa (1209.)]

Subhândır -semâlar ve arzın Rabbi, arşın Rabbi-
vasıflandırmalarından.(82)³¹²⁰

O hâlde onları bırak, o vaad edilen günlerine mülâki oluncaya kadar dalsınlar
ve oynasınlar.(83)³¹²¹

Ve O, O ki, semâda ilâhtır ve arzda ilâhtır.³¹²² Ve O, Hakîm'dir, Âlîm'dir.(84)

Ve tebârektir³¹²³ O ki, semâlar ve arz ve ikisi arasındakilerin mülkü
O'nundur. Ve Saat'in³¹²⁴ ilmi O'nun indindedir. Ve O'na rücû
ettirilirsınız.(85)

Ve O'nun dûnundan o duâ ettikleri şefaât etmeye mâlik değildir. Hakk ile
şehâdet edenler müstesnâ. Ve onlar ilmederler.(86)³¹²⁵

Ve eğer onlara kendilerini kimin halk ettiğini suâl etsen, elbette: 'Allah.'
derler. Öyleyse nasıl çevriliyorlar?(87)

Onun: 'Ey Rabbim, muhakkak ki bunlar, îmân etmeyen bir kavimdir.'
demesine andolsun.(88)³¹²⁶

³¹²⁰ İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) demiştir ki: "'[سُبْحَانَ/Subhândır]' Nefsini/Kendini tenzîh eder. '[عَمَّا/Vasıflandırmalarından.]' Tekzib etmelerinden." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 4. cilt, 196. sayfa]

³¹²¹ Meâric Süresi'nin 42. âyeti ile aynıdır

³¹²² İmâm Buhârî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[وَهُوَ/Ve O, O ki, semâda ilâhtır ve arzda ilâhtır]' Semâda ibâdet edilen ve arzda ibâdet edilendir." [Ebu AbdUllah Muhammed bin İsmâil el-Buhârî, Halku Ef'âli'l-İbâd, 45. sayfa]

³¹²³ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) der ki: "'[وَتَبَّارَكَ/Ve tebârektir]' Yani: Ayıblardan ve noksanlardan sâlim olma O'nun şânındandır. Çünkü O, alıyy, azîm Rabbdir, eşyânın Mâlikidir. O ki, işlerin dizginleri O'nun elindedir, çözer ve bağlar." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Zuhurf Süresi, 85. âyetin tefsîrinde]

³¹²⁴ Şeyh Useymîn (رحمه الله) dedi ki: "'[السَّاعَةِ/Saat]' Kıyâmet'tir." [Muhammed bin Sâlih el-Useymîn, Lukmân Suresi Tefsîri, 202. sayfa]

³¹²⁵ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[وَلَا وَهُوَ/Ve O'nun dûnundan o duâ ettikleri şefaât etmeye mâlik değildir.]' İslâ ve Uzeyr ve melekler. '[أَلَا مَنْ شَهِدَ بِالْحَقِّ/Hakk ile şehâdet edenler müstesnâ.]' Buyurdu ki: İhlâs kelimesi ile şehâdet edenler müstesnâ. '[وَهُمْ يَغْلِبُونَ/Ve onlar ilmederler.]' Allah'ın hakk olduğunu (onlar ilmederler). İslâ, Uzeyr ve melekler (hakkında ise) şöyle buyuruyor: İslâ, Uzeyr ve melekler, ancak hakk ile şehâdet edenler için şefaât ederler. Ve O hakkı ilmeder." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 21. cilt, 654. sayfa]

³¹²⁶ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[وَقِيلَهُ/Onun: 'Ey Rabbim, muhakkak ki bunlar, îmân etmeyen bir kavimdir.' demesine andolsun.]' Allah (عز وجل), Muhammed (صلی الله علیه وسلم)'ın kavlini temize çıkarmıştır."

İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[وَقِيلَهُ/Onun: 'Ey Rabbim, muhakkak ki bunlar, îmân etmeyen bir kavimdir.' demesine andolsun.]' Allah (عز وجل), Muhammed (صلی الله علیه وسلم)'ın kavlini temize çıkarmıştır."

Şimdi onlardan geç ve de ki: 'Selâm.' Artık yakında ilmederler.(89)³¹²⁷

demesine andolsun.] Bu, kavmini Rabbine şikâyet eden Nebî'niz (عليه الصلاة والسلام)'in kavlidir." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 21. cilt, 656. sayfa]

³¹²⁷ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) dedi ki: "'[فَسَوْفَ يَلْمُونَ]/Artık yakında ilmederler.]" (Bu,) bir tehdid ve uyarıdır." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 5. cilt, 120. sayfa]

44. DUHÂN SÛRESİ (59 âyettir)

Allah'ın ismi ile, Rahmân, Rahîm

Hâ, Mîm.(1)³¹²⁸

Andolsun mübîn Kitâb'a.(2)³¹²⁹

Muhakkak ki Biz, onu bir mübârek gecede inzâl ettik. Muhakkak ki Biz, inzâr edici olanız.(3)

Onda her hikmetli emir tefrîk edilir.(4)³¹³⁰

İndimizden bir emir olarak. Muhakkak ki Biz, irsâl edici olanız.(5)³¹³¹

Rabbinden bir rahmet olarak.³¹³² Muhakkak ki O, O'dur Semî, Alîm.(6)

Rabbidir semâlar ve arzın ve ikisi arasındakilerin, eğer yakîn edenler iseniz.(7)

O'ndan başka ilâh yoktur. Hayât verir ve öldürür. Rabbinizdir ve Rabbidir evvelki babalarınızın.(8)

Bilakis, onlar şekk içinde oynuyorlar.(9)

O halde semânın mübîn bir duman ile geleceği günü bekle.(10)

İnsanları bürüyecektir. Bu, elîm bir azâbtır.(11)

³¹²⁸ Bu âyet Mü'min/Gâfir Sûresi'nin 1. âyeti, Fussilet Sûresi'nin 1. âyeti, Şûrâ Sûresi'nin 1. âyeti, Zuhurf Sûresi'nin 1. âyeti, Câsiye Sûresi'nin 1. âyeti ve Ahkâf Sûresi'nin 1. âyeti ile aynıdır

³¹²⁹ Zuhurf Sûresi'nin 2. âyeti ile aynıdır

³¹³⁰ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[Onda her hikmetli emir tefrîk edilir.] Kadir gecesinde o seneden gelecek seneye kadar olacak her emir, hayât ve ölüm tefrîk edilir. O gece, maîşet ve musîbetlerin tümü takdir edilir." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 22. cilt, 9. sayfa]

³¹³¹ İmâm Taberî (رحمه الله) der ki: "[İndimizden bir emir olarak. Muhakkak ki Biz, irsâl edici olanız.] İndimizden bir emir olarak, bu mübârek gecede her hikmetli iş tefrîk olunur." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 22. cilt, 11. sayfa]

³¹³² Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) şöyle der: "[Rabbinden bir rahmet olarak.] Yani: Kur'ân'ın inzâl edilmesi, Rabbinden bir rahmettir." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 5. cilt, 122. sayfa]

'Rabbimiz! Azâbı bizden kaldır, muhakkak ki biz mü'minleriz.'(12)³¹³³

Nerede onlar için zikrâ? Ve onlara mübîn³¹³⁴ bir Resûl gelmişti.(13)

Sonra ondan yüz çevirdiler ve dediler ki: 'Tâlim edilmiş bir mecnûndur.'(14)³¹³⁵

Hakîkaten Biz, azâbı biraz kaldıracğız, muhakkak ki siz avdet edeceksiniz.(15)

Büyük bir yakalayışla³¹³⁶ yakalayacağımız gün, muhakkak ki Biz intikâm alıcılarız.(16)

Ve andolsun ki, onlardan önce Firavun kavmini fitneye düşürdük. Ve onlara kerîm bir resûl³¹³⁷ gelmişti.(17)

'Allah'ın kullarını bana iâde edin. Muhakkak ki ben, sizin için emîn bir resûlum.' (desin) diye.(18)

Ve: 'Allah üzere ululuk taslamayın.'³¹³⁸ Muhakkak ki ben, mübîn bir sultân ile size geliyorum.' diye.(19)³¹³⁹

³¹³³ İmâm Taberî (رحمه الله) demiştir ki: "'[رَبَّنَا اكْشِفْ عَنَّا الْعَذَابَ/Rabbimiz! Azâbı bizden kaldır]' Yani: Bu sıkıntı kendilerine isâbet eden kâfirler, onlardan bu sıkıntıyı kaldırmasını isteyerek Rabblerine yalvarıp yakarırılar. Ve derler ki: 'Şühesiz ki eğer Sen onu bizden kaldırırsan, biz de Sana îmân eder, dündaki tüm mâbüdları terkedip Sana ibâdet ederiz.'" [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 22. cilt, 19. sayfa]

³¹³⁴ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) şöyle demektedir: "'[الذِّكْرَى/Zikrâ]' Mânâsı: Hatırlatma ve öğüt. '[مُبِين/Mübîn]' Yani: Vâzıh/açık" [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 5. cilt, 123.-124. sayfa]

³¹³⁵ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'[ثُمَّ مَعْلَمٌ مُّجْنُونٌ/Muhammed (عليه الصلاة و السلام)'dan yüz çevirdiler ve dediler ki: 'Tâlim edilmiş bir mecnûndur.']" [Hikmet bin Beşîr bin Yâsin, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 316. sayfa]

³¹³⁶ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile İkrîme (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, şöyle demiştir: "İbn Abbâs dedi ki: 'İbn Mes'ûd demiştir ki: "[الْبَطْشَةُ الْكُبْرَى/Büyük bir yakalayış]' (Bu,) Bedir günüdür.' Ve ben (ise): 'Bu, Kıyâmet Günü'dür.' diyorum." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 22. cilt, 23. sayfa]

³¹³⁷ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'[رَسُولٌ كَرِيمٌ/kerîm bir resûl]' Mûsâ (عليه السلام)." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 22. cilt, 24. sayfa]

³¹³⁸ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'[لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ تَعَلَّوْا/Allah üzere ululuk taslamayın]' Yani: Allah'a karşı bâğîlik etmeyin." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 22. cilt, 26. sayfa]

³¹³⁹ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "'[أَنْتُمْ بِسُلْطَانٍ مُّبِينٍ/Muhakkak ki ben, mübîn bir sultân ile size geliyorum]' Yani: Apaçık bir hüccet ile (size geliyorum)." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 5. cilt, 125. sayfa]

'Muhakkak ki ben, beni recm etmenizden, Rabbime ve Rabbinize istiâze ettim.'(20)

'Ve eğer bana îmân etmiyorsanız, o hâlde benden uzaklaşın.'(21)

Bunun üzerine Rabbine: 'Bunlar, mücrim bir kavimdir.' diye duâ etti.(22)

'Öyleyse kullarımı geceleyin yürüt, muhakkak ki siz tâbi olunacaksınız.'(23)³¹⁴⁰

Ve denizi açık bırak. Muhakkak ki onlar, gark olmuşlar olan bir ordudur.(24)

Bahçeler ve pınarlardan nicesini bıraktılar.(25)

Ve ekinler ve kerîm makâmı.(26)³¹⁴¹

Ve içinde eğlenip durmuş oldukları nîmetler.(27)

İşte böyle. Ve onları başka bir kavme mîrâs verdik.(28)³¹⁴²

Artık onların üzerine semâ ve arz ağlamadı ve bir süre verilenler olmadılar.(29)

Ve andolsun ki, İsrâîl oğullarını alçaltıcı azâbtan necât buyurmuştuk;(30)

Firavun'dan. Muhakkak ki o, ululuk taslayan müsriflerden olmuştu.(31)³¹⁴³

Ve andolsun ki, onları bir ilim üzere âlemler üzerine seçtik.(32)

³¹⁴⁰ Bu âyetin: '[اِنَّكُمْ مُّتَّبِعُونَ]/Muhakkak ki siz tâbi olunacaksınız]' kısmı Şuarâ Süresi, 52. âyetin son kısmı ile aynıdır. Orada Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله)'ın şöyle dediğini nakletmiştik: "'[اِنَّكُمْ مُّتَّبِعُونَ]/Muhakkak ki siz tâbi olunacaksınız]' Yani: Firavun ve kavmi sizi takib edecek." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 4. cilt, 47. sayfa]

³¹⁴¹ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'[وَمَقَامٍ وَكَرِيمٍ/ve kerîm makâmı.]' Yani: Güzel (makâmı)." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 22. cilt, 32. sayfa]

³¹⁴² İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'[كَذٰلِكَ اِنَّهُمْ لَمَّا كَانُوْا رٰسًا قَوْمًا اٰخَرِيْنَ/İşte böyle. Ve onları başka bir kavme mîrâs verdik.]' Yani: İsrâîl oğullarına." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 22. cilt, 33. sayfa]

³¹⁴³ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "'[لَئِنْ كَانَ عَلٰیكَ مِنَ الْمُسْرِفِيْنَ]/Muhakkak ki o, ululuk taslayan müsriflerden olmuştu]' Yani: Müşriklerden mütekebbir bir cebbâr/zorba (olmuştu)." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 5. cilt, 128. sayfa]

Ve onlara, içinde mübîn bir belâ bulunan âyetlerden verdik.(33)³¹⁴⁴

Muhakkak ki bunlar, elbette derler ki:(34)

'Evvelki ölümümüzden başkası yoktur. Ve biz neşrolunacaklar değiliz.'(35)

'O halde babalarımızı getirin, eğer sâdıklar iseniz.'(36)

Onlar mı hayırlı yoksa Tubba' kavmi ve onlardan o öncekiler mi? Onları helâk ettik. Muhakkak ki onlar mücrimler idiler.(37)

Ve semâlar ve arzı ve ikisi arasındakileri oyuncular olarak halk etmedik.(38)

İkisini hakk dışında halk etmedik. Ve lâkin ekserîsi ilmetmezler.(39)

Muhakkak ki fasl günü, onların cümleten mikâtıdır.(40)³¹⁴⁵

Dostun dosttan bir şeyi savamayacağı gün. Ve onlar nusret edilmezler.(41)

Allah'ın rahmet ettiği müstesnâ. Muhakkak ki O, O'dur Azîz, Rahîm.(42)

Muhakkak ki zakkûm ağacı;(43)

Günâhkârların taamıdır.(44)

Pota gibi, batınlarda kaynar.(45)

Kaynar suyun kaynaması gibidir.(46)

'Onu tutun da Cahîm'in ortasına sürükleyin onu.'(47)

'Sonra başının fevkine kaynar su azâbından dökün.'(48)

'Tat, (iddianca)³¹⁴⁶ muhakkak ki sen, sendin âziz, kerîm.'(49)

³¹⁴⁴ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) dedi ki: "'وَآتَيْنَاهُمْ مِنَ الْآيَاتِ/Ve onlara âyetlerden verdik.'" Yani: Hüccetler ve burhânlar ve hârikulâde olaylar. "'مَا فِيهِ بَلَوٌ مُبِينٌ/İçinde mübîn bir belâ bulunan'" Yani: Onunla hidâyet bulacaklar için zâhir ve açık bir sınama." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Duhân Sûresi, 33. âyetin tefsirinde]

³¹⁴⁵ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrir etmiştir, der ki: "'إِنَّ يَوْمَ الْفَصْلِ/İnsanların aralarının amellerine göre fasl edileceği, aralarında hüküm verileceği gün." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 319. sayfa]

³¹⁴⁶ Bu açıklama Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله)'a aittir, demiştir ki: "'إِنَّكَ أَنْتَ الْعَزِيزُ/İddianca." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 5. cilt, 131. sayfa]

Muhakkak ki bu, hakkında kuşku etmiş olduğunuzdur.(50)

Muhakkak ki muttakîler, emîn bir makâmdadır.(51)

Bahçeler ve pınarlarda.(52)³¹⁴⁷

İnce ipekten ve parlak atlastan giyinirler, karşılıklı (oturmakta)dırlar.(53)

İşte böyle. Ve onları iri gözlü hurilerle tezvîc etmişizdir.(54)

Orada her meyveyi dâvet ederler³¹⁴⁸ emînler olarak.(55)³¹⁴⁹

Orada evvelki ölümden başka ölüm tatmazlar. Ve (Allah,) onları Cahîm'in azâbından vikâye etmiştir.(56)

Rabbinden bir fazl olarak. İşte azîm başarı odur.(57)

Böylece onu ancak senin dilinle kolaylaştırdık. Umulur ki onlar tezekkür ederler.(58)

Öyleyse gözet, muhakkak ki onlar gözeticilerdir.(59)

³¹⁴⁷ Şuarâ Sûresi'nin 147. âyeti ile aynıdır

³¹⁴⁸ İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) şöyle demiştir: "'يَدْعُونَ فِيهَا بِكُلِّ فَاكِهَةٍ/Orada her meyveyi dâvet ederler]' Yani: Onlara orada iştâh duydukları gelir." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 4. cilt, 208. sayfa]

³¹⁴⁹ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[Emînler olarak]/مِنْ] Ölümler ve musîbetler ve şeytândan emîn kimseler olarak." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 320. sayfa]

45. CÂSİYE SÛRESİ (37 âyetidir)

Allah'ın ismi ile, Rahmân, Rahîm

Hâ, Mîm.(1)³¹⁵⁰

Kitâb'ın inzâl edilmesi Allah'tandır. Azîz'dir, Hakîm'dir.(2)³¹⁵¹

Muhakkak ki semâlar ve arzda, mü'minler için elbette âyetler vardır.(3)

Ve halk edilişinizde ve yaydığı debelenen(de), yakîn edenler kavmi için âyetler vardır.(4)

Ve gece ve gündüzün ardarda gelişi ve Allah'ın semâdan rızıktan inzâl edip de arza ölümünün ardından onunla hayât vermesi ve rüzgârları çevirmesinde, akledenler kavmi için âyetler vardır.(5)

Bunlar Allah'ın âyetleridir. Onları üzerine hakk ile tilâvet ediyoruz. İmdi hangi söze Allah ve O'nun âyetlerinin ardından îmân ederler?(6)³¹⁵²

Veyl olsun her fâcîr yalancıya.(7)³¹⁵³

Üzerine tilâvet edilen Allah'ın âyetlerini işitir, sonra onları işitmemiş gibi müstekbirce ısrâr eder. Artık onu elîm bir azâb ile tebşîr et.(8)

Ve âyetlerimizden bir şey ilmettiğinde, onu istihzâ ittihaz eder.³¹⁵⁴ İşte onlar, onlar içindir alçaltıcı bir azâb.(9)

³¹⁵⁰ Bu âyet Mü'min/Gâfir Sûresi'nin 1. âyeti, Fussilet Sûresi'nin 1. âyeti, Şûrâ Sûresi'nin 1. âyeti, Zuhuruf Sûresi'nin 1. âyeti, Duhân Sûresi'nin 1. âyeti ve Ahkâf Sûresi'nin 1. âyeti ile aynıdır

³¹⁵¹ Zümer Sûresi'nin 1. âyeti ve Ahkâf Sûresi'nin 2. âyeti ile aynıdır

³¹⁵² İmâm Taberî (رحمه الله) der ki: "[فَبِأَيِّ حَدِيثٍ بَعْدَ اللَّهِ وَآيَاتِهِ يُؤْمِنُونَ]/İmdi hangi söze Allah ve O'nun âyetlerinin ardından îmân ederler?]" (Allah,) Kendisine şîrk koşanlara şöyle buyuruyor: 'Ey kavim, Allah'ın sizin üzerinize tilâvet buyurmuş olduğu bu sözünün ardından ve size izhâr ettiği hüccetleri ve delillerinin ardından hangi söze îmân ediyorsunuz? Tüm bu hüccet ve deliller ile size birliğini ve sizin için O'ndan başka bir Rabb olmadığını göstermektedir. Eğer O'nun sözünü ve âyetlerini tekzîb ediyorsanız, artık hangi sözü tasdik ediyorsunuz?' [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 22. cilt, 62. sayfa]

³¹⁵³ Bu açıklama Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) aittir, der ki: "[أَفَاكٍ أَتَمِّمُ]/Effâkin esîm]' Yani: Fâcîr yalancı." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 5. cilt, 135. sayfa]

³¹⁵⁴ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) demiştir ki: "[وَإِذَا عَلِمَ مِنْ آيَاتِنَا شَيْئًا اتَّخَذَهَا هُزُوًا]/Ve âyetlerimizden bir şey

Sonra seni emirden bir şeriât üzere kaldık.³¹⁵⁸ Öyleyse ona tâbi ol³¹⁵⁹ ve o ilmetmeyenlerin hevâlarına tâbi olma.(18)³¹⁶⁰

Muhakkak ki onlar, Allah'tan (gelecek) bir şeyi asla senden savamazlar. Ve muhakkak ki zâlimler, bazıı bazısının velîleridir ve Allah, muttakîlere velîdir.(19)

Bu, insânlar için basîretlerdir. Ve yakîn eden bir kavim için hidâyet ve rahmettir.(20)³¹⁶¹

Yoksa o kötülük kazananlar, kendilerini, o îmân edenler ve sâlih amel işleyenler gibi kılacağımızı, hayâtları ve ölümlerinin müsâvî olacağını mı hesâb ediyorlar? Ne kötü hüküm veriyorlar.(21)

Ve Allah, semâlar ve arzı hakk ile ve her nefsin kesbettiği ile karşılığı verilmesi için halk etmiştir. Ve onlar zulmedilmezler.(22)

Şimdi hevâsını kendine ilâh ittihaz etmiş ve Allah'ın bir ilim üzere kendisini dalâlete düşürmüş³¹⁶² ve kulağı ve kalbi üzerine mühür vurmuş ve gözû üzerine bir perde kalmış kimseyi gördün mü? Artık ona Allah'tan sonra kim hidâyet eder? Daha tezekkür etmiyor musunuz?(23)³¹⁶³

ümmete, onların (yani kâfirlerin) yoluna girmemeleri ve onların menhecini tâkib etmemeleri husûsunda bir tahzîr/uyarı vardır." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dîmaşkî, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîm, Câsiye Sûresi, 17. âyetin tefsîrinde]

³¹⁵⁸ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile İbn Zeyd (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: " [ثُمَّ 'Sonra seni emirden bir şeriât üzere kaldık.]' Şeriât: Dîn'dir. Ve (şu âyeti) kıraat etti: 'شَرَعَ لَكُمْ مِنَ الدِّينِ مَا وَصَّى بِهِ نُوحًا وَالَّذِي أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ' /Sizin için Dîn'den, kendisiyle Nûh'a tavsiye ettiğini ve sana o vahyettiğimizi teşrî buyurdu]' [Şûrâ Sûresi, 13. âyet] Öyle ki Nûh onların evveli ve sen onların âhirisin." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 22. cilt, 71.-72. sayfalar]

³¹⁵⁹ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "'فَاتَّبِعْهَا/Öyleyse ona tâbi ol]' Yani: Şeriât'a tâbi ol, o ki Allahu (تعالى)'dan sana gelmiştir." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 5. cilt, 139. sayfa]

³¹⁶⁰ İmâm Beğavî (رحمه الله) dedi ki: "'وَلَا تَتَّبِعْ أَهْوَاءَ الدِّينِ لَا يَغْنَمُونَ/Ve o ilmetmeyenlerin hevâlarına tâbi olma]' Yani: Kâfirlerin murâdına tâbi olma. Çünkü onlar ona: 'Babalarının dînine dön çünkü onlar senden daha fazîletlidir.' diyorlardı." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 7. cilt, 244. sayfa]

³¹⁶¹ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile İbn Zeyd (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'هَذَا بَصَائِرُ لِلنَّاسِ وَهُدًى وَرَحْمَةٌ/Bu, insânlar için basîretlerdir. Ve hidâyet ve rahmettir]' O, Kur'ân'dır." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 22. cilt, 72. sayfa]

³¹⁶² İmâm Şevkânî (رحمه الله) der ki: "'وَاضَلَّهُ اللَّهُ عَلَى عِلْمٍ/Ve Allah'ın bir ilim üzere kendisini dalâlete düşürmüş]' Yani: Ona tâlim ettiği bir ilim üzere." [Muhammed bin Alî eş-Şevkânî, Fethu'l-Kadîr, 1358. sayfa (tek cilt olarak basım)]

³¹⁶³ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) şöyle demektedir: "'وَخَتَمَ عَلَى سَمْعِهِ/Ve kulağı üzerine mühürlediği]' Yani: Kulağının üzerini mühürlemiştir, böylece onu hakkı işitmez kılmiştir. '[وَقَلْبِهِ/Ve kalbi]' Yani: Ve kalbinin üzerini mühürlemiştir, böylece onu hakkı kabûl etmez kılmiştir. '[وَجَعَلَ عَلَى

Ve dediler ki: 'O, dünyâ hayâtımızdan başkası değildir. Ölürüz ve yaşarız. Ve bizi Dehr'den³¹⁶⁴ başkası helâk etmez. Ve onlar için bunda bir ilim yoktur. Onlar başka değil, ancak zannederler.(24)

Ve üzerlerine âyetlerimiz beyyineler olarak tilâvet edildiğinde: 'Babalarımızı getirin, eğer sâdıklar iseniz.' demekten başka bir hüccetleri olmamıştır.(25)

De ki: 'Allah size hayât veriyor. Sonra sizi öldürecek, sonra sizi Kıyâmet Günü'ne cem edecek. Onda bir kuşku yoktur. Ve lâkin insanların ekserîsi ilmetmezler.'(26)

Ve Allah'ındır semâlar ve arzın mülkü. Ve Saat kâim olacağı gün,³¹⁶⁵ o gün bâtıla sapanlar hüsrâna uğrayacaklardır.(27)³¹⁶⁶

Ve her ümmeti dizleri üzere görürsün.³¹⁶⁷ Her ümmet kitâbına dâvet edilir.³¹⁶⁸ Bugün amel etmiş olduklarınızın karşılığı verilecektir.(28)

Bu kitâbımızdır, üzerinize hakk ile nutuk ediyor.³¹⁶⁹ Muhakkak ki Biz, amel etmiş olduklarınızı istinsâh ediyor idik.(29)³¹⁷⁰

فَمَنْ يَهْدِيهِ /Ve gözü üzerine bir perde kaldığı]' Yani: Bir örtüdür, böylece hakkı görmez. '[فَمَنْ يَهْدِيهِ /Artık ona Allah'tan sonra kim hidâyet eder?]' Yani: Eğer Allah ona hidâyet etmiyorsa, o zaman kim ona Allah'tan sonra hidâyet eder? '[أَفَلَا تَذَكَّرُونَ/Daha tezekkür etmiyor musunuz?]' Yani: Vaaz/öğüt almıyor musunuz?'" [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 5. cilt, 141.-142. sayfalar]

³¹⁶⁴ Nebî (صلی الله عليه وسلم) şöyle buyurmuştur: "Dehre sebbetmeyin/sövmeyin, çünkü muhakkak ki Allah, o Dehr'dir." [Sahîh bir hadîstir, Buhârî ve Muslîm tahrîc etmiştir]

İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, der ki: "[الدَّهْرُ/Dehr]' Zamandır." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 22. cilt, 78. sayfa]

³¹⁶⁵ Şeyh Useymîn (رحمه الله) şöyle der: "[السَّاعَةُ/Kâim olacağı]' Yani: Geleceği. '[السَّاعَةُ/Saat]' Yani: Bununla murâd olunan, ba'sın/dirilişin saatidir. O ahdolunan büyük günde yani Saat'te, insânlar kabirlerinden Allah (عز وجل)'ye doğru kalkarlar." [Muhammed bin Sâlih el-Useymin, Rûm Sûresi Tefsîri, 72. sayfa]

³¹⁶⁶ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "[يَوْمَئِذٍ يَخْسِرُ الْمُبِطُونَ/O gün bâtıla sapanlar hüsrâna uğrayacaklardır]' (O gün) kâfirler helâk olacaktırlar." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 5. cilt, 144. sayfa]

³¹⁶⁷ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile İbn Zeyd (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "[وَتَرَى /Her ümmet kitâbına dâvet edilir.] Bu Kıyâmet Günü'dür. '[جَائِيَةً/Câsiye]' (Mânâsı: Dizleri üzere." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 22. cilt, 82. sayfa]

³¹⁶⁸ İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) şöyle demiştir: "[وَكُلُّ أُمَّةٍ تُدْعَى إِلَى كِتَابِهَا/Her ümmet kitâbına dâvet edilir.] Hesâbına dâvet edilir. Ve bu, meleklerin onların hakkında yazdığı kitâbtır." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'ân'l-Azîz, 4. cilt, 216. sayfa]

³¹⁶⁹ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "[هَذَا كِتَابُنَا يُنْطَقُ عَلَيْكُمْ بِالْحَقِّ/Bu kitâbımızdır, üzerinize hakkı nutuk ediyor]' Yani: Amellerinizi hakk ile izhâr ediyor/gösteriyor." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 5. cilt, 144. sayfa]

³¹⁷⁰ yazıyorduk, kaydediyorduk

Fakat o îmân edenler ve sâlih amel işleyenlere gelince, artık Rabpleri onları rahmetine dâhil edecektir. İşte bu, mübîn başarı odur.(30)

Ve o küfredenlere gelince ise(, şöyle denir): 'Âyetlerim sizin üzerinize tilâvet olunmadı mı? Derken kibirlendiniz ve mücrim bir kavim oldunuz.'(31)

Ve: 'Muhakkak ki Allah'ın vaadi hakktır. Ve Saat, onda kuşku yoktur.' denildiğinde, demiştiniz ki: 'Saat nedir bilmiyoruz. Biz, zandan başkası değildir zannediyoruz. Ve biz yakîn edinmişler değiliz.'(32)

Ve amel ettiklerinin kötülükleri onlar için ortaya çıkmış ve kendisiyle onların istihzâ etmiş oldukları kendilerini kuşatmıştır.(33)³¹⁷¹

Ve denir ki: 'Bugün, bu gününüze mülâki olmayı unuttuğunuz gibi sizi unutacağız. Ve yurdunuz ateştir ve sizin için nusret ediciler yoktur.'(34)³¹⁷²

Bu, Allah'ın âyetlerini eğlence ittihaz etmenizden ve dünyâ hayâtının sizi aldatmasından dolayıdır. Artık bugün ondan ihrâc edilmezler ve onlardan (Allah'ı) hoşnud etmeleri istenmez.(35)³¹⁷³

O hâlde hamd, semâların Rabbi ve arzın Rabbi, alemlerin Rabbi Allah'ındır.(36)

Ve semâlar ve arzda kibriyâ³¹⁷⁴ O'nundur. Ve O, Azîz'dir, Hakîm'dir.(37)

³¹⁷¹ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) yine demiştir ki: "'وَبَدَا لَهُمْ سَيِّئَاتُ مَا عَمِلُوا/Ve amel ettiklerinin kötülükleri onlar için ortaya çıkmış' Yani: Amel ettiklerinin kötülükleri onlar için zâhir olmuştur. '[وَحَاقَ بِهِمْ مَا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ/Ve kendisiyle onların istihzâ etmiş oldukları kendilerini kuşatmıştır.]' Yani: Kendisiyle istihzâ ettikleri şeyler, cezâ olarak onlara inmiş ve kendilerini kuşatmıştır." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 5. cilt, 146. sayfa]

³¹⁷² Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) yine şöyle demektedir: "'وَمَا لَكُمْ مِنْ نَاصِرِينَ/Ve sizin için nusret ediciler yoktur' Yani: Azâbımızı sizden men edecek kimse yoktur." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 5. cilt, 146. sayfa]

³¹⁷³ Bu âyetin: "'وَلَا هُمْ يُسْتَعْتَبُونَ/Ve onlardan (Allah'ı) hoşnud etmeleri istenmez]' kısmı Nahl Sûresi, 84. âyetin ve Rûm Sûresi, 57. âyetin son kısmı ile aynıdır. Nahl Sûresi, 84. âyetin tefsîrinde İmâm Kurtubî (رحمه الله) şöyle der: "'وَلَا هُمْ يُسْتَعْتَبُونَ/Ve onlardan (Allah'ı) hoşnud etmeleri istenmez]' Yani: Onlardan (Allah'ı) râzi etmeleri istenmez ve onlar, Rablerini râzi etmekle mükellef tutulmazlar. Çünkü Âhiret, mükellefiyetlerin olacağı bir diyâr değildir. Onların dünyâyâ rücû edip tevbe etmelerine de izin verilmez." [Ebu AbdUllah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, el-Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, Nahl Sûresi, 84. âyetin tefsîrinde]

³¹⁷⁴ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "'الْكِبْرِيَاءُ/Kibriyâ]' Yani: Azâmet ve uluvv/yücelik." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 5. cilt, 146. sayfa]

46. AHKÂF SÛRESİ (35 âyettir)

Allah'ın ismi ile, Rahmân, Rahîm

Hâ, Mîm.(1)³¹⁷⁵

Kitâb'ın³¹⁷⁶ inzâl edilmesi Allah'tandır. Azîz'dir, Hakîm'dir.(2)³¹⁷⁷

Semâlar ve arzı ve ikisi arasındakileri hakk ile ve müsemmâ bir ecel dışında halk etmedik. Ve o küfredenler inzârdan îrâz edenlerdir.(3)

De ki: 'Allah'ın dûnundan duâ ettiklerinizi gördünüz mü? Bana gösterin, arzdan neyi halk etmişler? Yoksa onların semâlarda bir şerîkliği mi var? Bana, bundan önce bir kitâb veya ilimden bir eser getirin,³¹⁷⁸ eğer sâdıklar iseniz.'(4)

Ve kim, Allah'ın dûnundan, Kıyâmet Günü'ne kadar kendisine cevâb veremeyene duâ edenden daha dalâlettedir? Ve onlar, kendilerinin duâlarından gâfillerdir.(5)

Ve insânlar haşr edildiğinde, onlar için düşman olurlar. Ve onların ibâdetlerine kâfirler olurlar.(6)³¹⁷⁹

Ve üzerlerine âyetlerimiz beyyineler olarak tilâvet edildiğinde, o küfredenler, kendilerine geldiği vakit hakk için dediler ki: 'Bu, mübîn bir sihirdir.'(7)

Veya derler ki: 'Onu iftirâ etti.'³¹⁸⁰ De ki: 'Onu iftirâ etmişsem, o takdirde Allah'tan benim için bir şeye mâlik olamazsınız. O, içine daldığınızı en iyi

³¹⁷⁵ Bu âyet Mü'min/Gâfir Sûresi'nin 1. âyeti, Fussilet Sûresi'nin 1. âyeti, Şûrâ Sûresi'nin 1. âyeti, Zuhruf Sûresi'nin 1. âyeti, Duhân Sûresi'nin 1. âyeti ve Câsiye Sûresi'nin 1. âyeti ile aynıdır

³¹⁷⁶ İbn Ebi Zemenin (رحمه الله) şöyle demiştir: "'[الكتاب]/Kitâb' Kur'an." [Ebi Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebi Zemenin, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîz, 4. cilt, 221. sayfa]

³¹⁷⁷ Zümer Sûresi'nin 1. âyeti ve Câsiye Sûresi'nin 2. âyeti ile aynıdır

³¹⁷⁸ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "'[إِثْنُونِي بِكِتَابٍ مِنْ قَبْلِ هَذَا]/Bana, bundan önce bir kitâb getirin]' Yani: Sizin zannettiğiniz(in hakk olduğuna) delâlet eden, Kur'an'dan önce (vahyedilmiş) bir kitâb getirin." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'an, 5. cilt, 148. sayfa]

³¹⁷⁹ İmâm Şevkânî (رحمه الله) dedi ki: "'[وَكَانُوا بِعِبَادَتِهِمْ كَافِرِينَ]/Ve onların ibâdetlerine kâfirler olurlar.]" Yani: Mâbûdlar/ibâdet edilenler, müşriklerin kendilerine ibâdet etmelerini inkâr eder, yani onlara karşı çıkar ve onları tekzîb ederler." [Muhammed bin Alî eş-Şevkânî, Fethu'l-Kadîr, 1362. sayfa (tek cilt olarak basım)]

Ve ondan önce bir imâm ve bir rahmet olarak Mûsâ'nın Kitâb'ı var. Ve bu, o zulmedenleri inzâr etmek ve muhsinleri tebşîr etmek için Arab lisânıyla tasdîk edici bir Kitâb'tır.(12)

Muhakkak ki: 'Rabbimiz Allah'tır.' o diyenler, sonra istikâmetli olanlar, bu durumda üzerlerine bir korku yoktur ve onlar hüüzlenmezler.(13)

İşte onlar Cennet ashâbıdır, orada muhalledlerdir, onların amel etmiş olduklarına karşılık olarak.(14)

Ve insâna, vâlideynine ihsân etmeyi tavsiye ettik. Annesi onu güçlkle hamli etti ve onu güçlkle vaz' etti. Onun hamli ve sütten kesilmesi otuz aydır. Nihâyet şiddetliliğine ulaşınca³¹⁸⁵ ve kırk seneye ulaşınca der ki: 'Rabbim! Beni, üzerime ve vâlideynimin üzerine o nimetlendirmiş buyurduğun nimetine ve kendisinden râzı olacağın sâlih amel işlemeye yönelt. Ve zürriyetimi benim için ıslâh et. Muhakkak ki ben sana tevbe ettim ve muhakkak ki ben müslümanlardanım.'(15)

İşte onlar, onlardır ki, kendilerinden amel ettiklerinin en güzelini kabûl ederiz ve onların kötülüklerinden geçersiz, Cennet ashâbı içindedir(ler). (Bu,) o vaad olundukları sâdık vaadtır.(16)

Ve o ki, vâlideynine: 'Öf ikinize! Bana ihrâc edileceğimi mi vaad ediyorsunuz?³¹⁸⁶ Ve benden önce kuşaklar geçmiştir.' dedi. Ve onlar Allah'a istiğâse ederek: 'Veyl olsun sana, îmân et! Muhakkak ki Allah'ın vaadi hakkıdır.' (derler). Bunun üzerine der ki: 'Bu, evvelkilerin satırlarından başkası değildir.'(17)³¹⁸⁷

³¹⁸⁵ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) diyor ki: "'إِذَا بَلَغَ أَشُدَّهُ'/Nihâyet şiddetliliğine ulaşınca' Yani: Kuvvetlenip ve tam bir adam olduğunda." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Ahkâf Sûresi, 15. âyetin tefsîrinde]

³¹⁸⁶ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Hasan el-Basrî (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'وَالَّذِي قَالَ لَوْلَايَ أَفَ لَكُمَا اتَّعَذَّبْنِي أَنْ أَخْرَجَ'/Ve o ki, vâlideynine: 'Öf ikinize! Bana ihrâc edileceğimi mi vaad ediyorsunuz?]' O, vâlideynine eziyyet eden, ba'sı/dirilişi tekzîb eden fâcir kâfirdir." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 22. cilt, 118. sayfa]

³¹⁸⁷ İmâm Kurtubî (رحمه الله) demiştir ki: "'يَسْتَغِيثَانِ اللَّهُ'/Allah'a istiğâse ederek' Yani onun hidâyet bulması için Allah'a duâ eden, veya onun küfründen Allah'a istiğâse ederek/sığınarak. 'وَيْلَكَ أَمِنْ/Veyl olsun sana, îmân et!]' Yani: Ba's edilişi/dirilişi tasdîk et! 'مُحَكِّكٌ كِي اللَّهِ حَقٌّ/Muhakkak ki Allah'ın vaadi hakkıdır.' Yani: İçinde muhâlefet olmayan sıdık/doğrudur. 'فَيَقُولُ مَا هَذَا/Bunun üzerine der ki: 'Bu, değildir' Yani: Vâlideyninin ona söyledikleri. 'أَلَا أَسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ'/Evvelkilerin satırlarından başkası' Yani: Onların efsânelerinden ve yazdıkları asılsız şeylerden (başkası).'' [Ebu AbdUllah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, el-Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, Ahkâf Sûresi, 17. âyetin tefsîrinde]

İşte onlar, onlardır ki, kendilerinden önce cinler ve insânlardan geçmiş ümmetler içinde üzerlerine söz hakk olanlardır. Muhakkak ki onlar, hüsrâna uğrayanlar olanlardır.(18)

Ve herkes için amel ettiklerinden dolayı dereceler vardır. Ve (bu,) onlara amellerini ifâ etmek içindir. Ve onlar zulmedilmezler.(19)

Ve o küfredenler ateş üzerine arz olunacağı gün: 'Dünyâ hayâtınızda tayyibâtınızı giderdiniz³¹⁸⁸ ve onunla metâlandınız. Artık bugün, arzda haksızlıkla kibirlenmiş olmanızdan dolayı ve fâsıklık yapmış olmanızdan dolayı, alçaltıcı bir azâb ile cezâlandırılacaksınız.' (denir onlara).(20)

Ve Âd'ın kardeşini zikret. Hani Ahkâf'ta kavmini inzâr etmişti.³¹⁸⁹ Ve onun önünden ve onun ardından: 'Allah'tan başkasına ibâdet etmeyin. Muhakkak ki ben, azîm bir günün azâbından üzerinize korkarım.' diye inzâr ediciler geçmişti.(21)

Dediler ki: 'İlâhlarımızdan bizi çevirmek için mi bize geldin? Bu durumda bize vaad ettiğini bize getir, eğer sâdıklardan isen.'(22)

Dedi ki: 'İlim, ancak Allah indindedir. Ve kendisiyle irsâl edildiğini size tebliğ ediyorum. Ve lâkin ben, câhillik edenler kavmi sizi görüyorum.'(23)

Nihâyet vâdilerine doğru yönelen bir bulut olarak onu gördüklerinde, dediler ki: 'Bu, bize yağmur getiren bir buluttur.' Bilakis, o, kendisini sizin acele istediğiniz bir rüzgârdır, içinde elîm bir azâb vardır;(24)³¹⁹⁰

³¹⁸⁸ Şeyh Sa'dî (رحمه الله) dedi ki: "'أَدْبَيْتُمْ طَيِّبَاتِكُمْ فِي حَيَاتِكُمُ الدُّنْيَا/Dünyâ hayâtınızda tayyibâtınızı giderdiniz)' Öyle ki, dünyâ ile tatmîn oldunuz, onun lezzetlerine aldandınız ve onun şehvetlerine râzı oldunuz. Onun tayyibâtı/güzellikleri sizi Âhiretiniz için çalışmaktan alıkoymuş ve başıboş hayvanlar gibi metâlanıp durdunuz. İşte sizin payınız, Âhiretiniz değil de budur." [Abdurrahmân bin Nâsir es-Sa'dî, Teyssîru'l-Kerîmu'r-Rahmân fî Tefsîri Kelâmi'l-Mennân, 922. sayfa (tek cilt olarak basım)]

³¹⁸⁹ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile İbn Zeyd (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'وَإِذْكَرْنَا أَخَا عَادٍ إِذْ أَنْزَلْنَا قَوْمَهُ بِالْأَحْقَافِ/Ve Âd'ın kardeşini zikret. Hani Ahkâf'ta kavmini inzâr etmişti.]" kavli hakkında demiştir ki: "[أَحْقَافٌ/Ahkâf] kelimesi, Arabların '[الحقف/hıkf]' olarak adlandırdıkları ve 'dağ şeklinde olan kum' anlamına gelen kelimenin çoğuludur. Ancak bu kumlar bir araya gelerek '[أَحْقَافٌ/Ahkâf]'ı oluşturur." (Devamla) şöyle demiştir: "Âd'ın kardeşi, Hûd (عليه السلام)'dır." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 22. cilt, 125. sayfa]

³¹⁹⁰ İmâm Begavî (رحمه الله) şöyle demiştir: "'فَلَمَّا رَأَوْهُ/Vâdilerine doğru yönelen' Yani: Vaad olundukları azâbı gördüklerinde. '[عَرَضًا/Bir bulut olarak]' Yani: Semânın bir tarafında beliren ve sonra semâyı kaplayan bir bulut olarak. '[مُسْتَقْبِلٌ أَوْدِيَّتِهِمْ/Vâdilerine doğru yönelen]' Onların üzerlerine (doğru yönelen). '[قَالُوا هَذَا عَارِضٌ مُنْطَرِنٌ]' Dediler ki: 'Bu, bize yağmur getiren bir buluttur.'" Allahu (تعالى) buyurdu ki: '[يَلْهُو مَا اسْتَعْجَلْتُمْ بِهِ رِيحٌ فِيهَا عَذَابٌ أَلِيمٌ]' Bilakis, o, kendisini sizin acele istediğiniz bir rüzgârdır, içinde elîm bir azâb vardır;]" Ve bu rüzgâr, çadırları ve içindekileri, havada uçuşan çekirgeler gibi görününceye dek sürüklemeye başlamıştır." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud

Her şeyi dumûra uğratar, Rabbinin emri ile. Derken meskenlerinden başka görünmez olmuşlardır. Mücrimler kavmini işte böyle cezâlandırırız.(25)

Ve andolsun ki, içinde sizi yerleştirmedüğimiz şeyde onları yerleştirdik. Ve kulak ve gözler ve gönüller onlar için kıldık. Fakat işitmeleri ve ne (de) gözleri ve ne (de) gönülleri -Allah'ın âyetlerini onlar inkâr etmiş olduklarında- bir şeyden onlara yarar sağlamamış ve kendisiyle onların istihzâ etmiş oldukları kendilerini kuşatmıştır.(26)

Ve andolsun ki, karyelerden çevrenizdekileri helâk ettik. Ve âyetleri tasrîf ettik, umulur ki onlar rücû ederler.(27)

Öyleyse Allah'ın dûnundan yakınlaştıracı olarak o ittihaz ettikleri ilâhlar onlara nusret etmeli değil miydi?³¹⁹¹ Bilakis onlardan uzaklaştılar. Ve bu, onların ifkleri³¹⁹² ve onların iftirâ etmiş olduklarıdır.(28)

Ve hani cinlerden Kur'ân'ı dinleyen bir neferi sana yönlendirmiştik. Böylece ona hazır bulunduklarında, demişlerdi ki: 'Susun!' Nihâyet (Kur'ân) bitince inzâr ediciler olarak kavimlerine döndüler.(29)³¹⁹³

Dediler ki: 'Ey kavmimiz! Muhakkak ki biz, Mûsâ'nın ardından inzâl edilmiş, kendinden öncekini tasdik eden, hakka ve mustakîm yola hidâyet eden³¹⁹⁴ bir Kitâb dinledik.'(30)

el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 7. cilt, 263. sayfa]

³¹⁹¹ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "'[فَلَوْلَا نَصْرُهُمْ/Öyleyse onlara nusret etmeli değil miydi]' Mânâsı: Onlara yardım etmeli değil miydi? 'الَّذِينَ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِ اللَّهِ قُرْبَانًا لِلهِةٍ/Allah'ın dûnundan yakınlaştıracı olarak o ittihaz ettikleri ilâhlar' Yani: Azâbımızı, putlar onlardan men' etmeli değil miydi? 'فَرَبَانًا/yakınlaştıracı olarak' Bunu ancak şunun için söylemiştir; çünkü onlar: 'Muhakkak ki bizim bunlara ibâdet edişimiz bizi Allah'a yaklaşıyor!' diyorlardı." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî eş-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 5. cilt, 161. sayfa]

³¹⁹² İmâm Beğavî (رحمه الله) dedi ki: "'[وَذَلِكَ إِفْكُهُمْ/Ve bu, onların ifkleri]' Yani: Söylemiş oldukları yalanları." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 7. cilt, 264. sayfa]

³¹⁹³ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) demiştir ki: "'[وَإِذْ صَرَفْنَا إِلَيْكَ نَفَرًا مِنَ الْجِنِّ/Ve hani cinlerden bir neferi sana yönlendirmiştik.].' Cinlerden bir tâifeyi. 'يَسْتَمِعُونَ الْقُرْآنَ فَلَمَّا حَضَرُوهُ قَالُوا أَنصَتُوا/Kur'ân'ı dinleyen. Böylece ona hazır bulunduklarında, demişlerdi ki: 'Susun!]' Yani: Dinleyin! Bu, onların gösterdiği bir edeb idi. '[فَلَمَّا قُضِيَ/Nihâyet (Kur'ân) bitince]' Okunması tamamlanınca. '[وَلَوْ إِلَى قَوْمِهِمْ وَلَوْ إِلَى قَوْمِهِمْ/İnzâr ediciler olarak kavimlerine döndüler.].' Yani: Kavimlerine döndüler ve Allah Resûlu (صلی الله علیه وسلم)'den dinledikleri ile onları inzâr ettiler/uyardılar." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîm, Ahkâf Sûresi, 29. âyetin tefsîrinde]

³¹⁹⁴ İmâm Taberî (رحمه الله) şöyle der: "'[يَهْدِي إِلَى الْحَقِّ/Hakka hidâyet eden]' Doğruya irşâd eden ve içinde Allah'ın rızâsı olana delâlet eden. '[وَالْيَاسِطُ مَسْتَقِيمٌ/Ve mustakîm yola]' İçinde eğrilik olmayan bir yola ki o, İslâm'dır." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 22. cilt, 140. sayfa]

'Ey kavmimiz! Allah'ın dâvetçisine icâbet edin ve ona îmân edin, (Allah) sizin için günâhlarınızdan mağfiret etsin ve sizi elîm bir azâbtan kurtarsın.'(31)³¹⁹⁵

Ve kim Allah'ın dâvetçisine icâbet etmezse, artık arzda (Allah'ı) âciz bırakıcı değildir ve onun için O'nun dînundan velîler yoktur. İşte onlar, mübîn bir dalâlet içindedir.(32)

Ve semâlar ve arzı O halk eden ve onları halk etmekten yorulmayan Allah'ın mevtâyâ hayât vermeye kâdir olduğunu görmediler mi? Evet, muhakkak ki O, her şey üzerine kadîrdir.(33)

Ve o küfredenler ateş üzere arz edileceği gün (denir ki): 'Bu, hakk değil midir?' Derler ki: 'Bilakis, Rabbimize andolsun.' Der ki: 'Şimdi tadın azâbı, sizin küfretmiş olmanızdan dolayı.'(34)

O nedenle sabret, resûllerden azîm sâhiblerinin sabrettikleri gibi.³¹⁹⁶ Ve onlar için acele etme. Onlar, vaad edildiklerini görecekları gün, gündüzden bir saatten başka kalmamış gibidir. (Bu,) bir tebliğdir. Artık fâsıklar kavminden başkası helâk edilir mi?(35)³¹⁹⁷

³¹⁹⁵ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) diyor ki: "'[يَا قَوْمَنَا أَجِيبُوا دَاعِيَ اللَّهِ/Ey kavmimiz! Allah'ın dâvetçisine icâbet edin]' Yani Muhammed (صلى الله عليه وسلم)'e. '[وَأْمِنُوا بِهِ/Ve ona îmân edin]' Yani: Onu tasdik edin. '[عَذَابٍ أَلِيمٍ/Elîm bir azâb]' Yani: Ateş." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 5. cilt, 163. sayfa]

³¹⁹⁶ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile İbn Zeyd (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'[فَاصْبِرْ كَمَا صَبَرَ أُولُو الْعَرْشِ مِنَ الرُّسُلِ/O nedenle sabret, resûllerden azîm sâhiblerinin sabrettikleri gibi.]' Resûllerin hepsi azîm sâhibi idi. Allah ancak, azîm sâhibi olanları resûl ittihâz etmiştir. O halde onların sabrettikleri gibi sabret!" [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 22. cilt, 145. sayfa]

³¹⁹⁷ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) dedi ki: "'[بَلَاغٌ/Bir tebliğdir.]' Yani: Bu, bir tebliğdir. Ve o, Kur'ân'a işâret etmektedir. '[فَهَلْ يُهَذِّبُ إِلَّا الْقَوْمَ الْفَاسِقُونَ/Artık fâsıklar kavminden başkası helâk edilir mi?]' Yani: Kâfirler. '[الْفَاسِقُ/Fâsık]' Allah'a itaatten hûruc edendir. Ve işte bu kâfir(in hâli)'dir." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 5. cilt, 165.-166. sayfalar]

47. MUHAMMED SÛRESİ (38 âyettir)

Allah'ın ismi ile, Rahmân, Rahîm

O küfredenler ve Allah yolundan³¹⁹⁸ alıkoyanlar, (Allah) onların amellerini idlâl etmiştir.(1)³¹⁹⁹

Ve o îmân edenler ve sâlih amel işleyenler ve Muhammed'in üzerine inzâl edilene -ve o Rabblerinden bir hakktır- îmân edenler, (Allah) onlardan kötülüklerini keffâretlemiş ve durumlarını ıslâh etmiştir.(2)

Bu, o küfredenlerin bâtıla tâbi olmaları ve o îmân edenlerin Rabblerinden hakka tâbi olmalarındandır. Allah, insânlara mesellerini işte böyle darb eder.(3)

Öyleyse o küfredenlere mülâki olduğunuzda, hemen boyunlarına darb edin. Nihâyet onları iyice vurup sindirince, o zaman bağı şiddetlendirin. Artık bunun ardından ya karşılıksız veya fidye karşılığı (esirleri salın), harb ağırlıklarını bırakıncaya kadar³²⁰⁰ böyledir. Ve Allah dileyseydi, elbette onlardan öç alırdı. Ve lâkin bazınızı bazısı ile ibtilâ etmesi için (böyle)dir. Ve Allah yolunda o katledilenlerin amellerini, artık (Allah) aslâ boşa çıkarmayacaktır.(4)

Onları hidâyete erdirecek ve durumlarını ıslâh edecektir.(5)

Ve kendileri için târif ettiği Cennet'e onları dâhil edecektir.(6)

Ey o îmân edenler, eğer Allah'a nusret ederseniz, size nusret eder³²⁰¹ ve ayaklarınızı sâbitleştirir.(7)³²⁰²

³¹⁹⁸ İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) şöyle demiştir: "'[سَبِيلَ اللَّهِ/Allah yolu]' Hidâyet yolu, yani: İslâm." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 4. cilt, 234. sayfa]

³¹⁹⁹ İmâm Taberî (رحمه الله) der ki: "'[أَصْلُ أَعْمَالِهِمْ/Amellerini idlâl etmiştir]' Allah onların amellerini, hidâyet üzere olmayan ve doğruluk üzere olmayan bir dalâlet kılmıştır. Çünkü o ameller, şeytânın yolunda işlenmiş olup istikâmet üzere değildir." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 22. cilt, 151. sayfa]

³²⁰⁰ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[حَتَّى تَضَعَ الْحَرْبُ أَوْزَارَهَا/Harb ağırlıklarını bırakıncaya kadar]' Şirk olmayıncaya kadar." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 22. cilt, 157. sayfa]

³²⁰¹ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile yine Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir:

Ve o küfredenler, artık yıkım onlar içindir. Ve (Allah) onların amellerini idlâl etmiştir.(8)³²⁰³

Bu, Allah'ın inzâl ettiğini onların kerih görmelerindendir. O nedenle onların amellerini boşa çıkarmıştır.(9)

O hâlde arzda seyr etmediler mi? Böylece onlardan o öncekilerin âkibetlerinin nasıl olduğuna nazar etsinler. Allah onları dumûra uğratmıştır ve (bu) kâfirler için (de) emsâli vardır.(10)

Bu, Allah'ın o îmân edenlerin mevlâsı olmasından ve küfredenler, onlar için mevlâ olmamasındandır.(11)

Muhakkak ki Allah, o îmân edenler ve sâlih amel işleyenleri altlarından nehirler cereyân eden Cennetlere dâhil eder. Ve o küfredenler metâlanırlar ve davarların yediği gibi yerler. Ve ateş onlar için kalacak yerdir.(12)

Ve nice karye var ki, onlar seni o ihrâc eden karyenden³²⁰⁴ kuvvetçe daha şiddetliydi.³²⁰⁵ Onları helâk ettik, artık onlar için bir nusret edici yoktur.(13)³²⁰⁶

'''انْ تَنْصُرُوا اللَّهَ يَنْصُرْكُمْ]]/Eğer Allah'a nusret ederseniz, (O da) size nusret eder]' Çünkü Kendisinden isteyene vermesi ve O'na yardım edene yardım etmesi Allah üzerine bir hakktır." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 22. cilt, 161. sayfa]

'''انْ تَنْصُرُوا اللَّهَ يَنْصُرْكُمْ]]/Eğer Allah'a nusret ederseniz, size nusret eder]' Mânâsı: Allah'ın Nebîsine veya Allah'ın Dînine nusret/yardım ederseniz, (Allah da) size nusret eder. Ve Allah'ın nusret etmesi ise muhâfaza etmesi ve hidâyet vermesidir." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 5. cilt, 170. sayfa]

³²⁰² İmâm Taberî (رحمه الله) şöyle demekte: '''وَيُثَبِّتُ أَقْدَامَكُمْ]]/Ve ayaklarınızı sâbitleştirir]' Onlara karşı sizi kuvvetlendirir ve size cesâret verir, tâ ki onların sayısı çok ve sizin sayınız az olsa bile onlardan çekinmezsiniz." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 22. cilt, 161. sayfa]

³²⁰³ İmâm Taberî (رحمه الله) demiştir ki: '''أَضَلَّ أَعْمَالَهُمْ]]/Amellerini idlâl etmiştir]' Allah onların amellerini, hidâyetsiz ve istikâketsiz işlenmiş kılmıştır. Çünkü o ameller, Rahmân'a itaat içerisinde değil de şeytâna itaat içerisinde işlenmiştir." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 22. cilt, 161. sayfa]

³²⁰⁴ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: '''مِنْ كَرْيَةٍ]]/Karyenden]' Onun karyesi Mekke'dir." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 22. cilt, 165. sayfa]

³²⁰⁵ İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) dedi ki: '''هِيَ أَشَدُّ قُوَّةً]]/Onlar kuvvetçe daha şiddetliydi]' Oraların ehli kuvvetçe daha şiddetliydi." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîz, 4. cilt, 239. sayfa]

³²⁰⁶ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: '''أَهْلَكْنَاهُمْ فَلَا نَاصِرَ لَهُمْ]]/Onları helâk ettik, artık onlar için bir nusret edici yoktur.]' Yani: Azâbımızı onlardan men' edecek kimseleri olmamıştır." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 5. cilt, 173. sayfa]

Öyleyse Rabbinden bir beyyine üzerinde bulunan kimse, amelinin kötülüğü kendisine ziynetlendirilen ve hevâlarına tâbi olan kimseler gibi midir?(14)

Muttakîler için o vaad edilen Cennetin meseli: Orada bozulmayan nehirler ve tadının değişmediği sütten nehirler ve içenler için lezzet veren şarâbtan nehirler ve saf baldan nehirler vardır. Ve onlar için orada bütün semerelerden ve Rabblerinden bir mağfiret vardır. (Bunlar) ateşte o muhalled ve kaynar sudan içirilip de barsakları parçalanan kimseler gibi midir?(15)

Ve onlardan seni dinleyenler vardır. Nihâyet senin indinden hurûc ettiklerinde, o ilim verilenlere³²⁰⁷ derler ki: 'Demin ne dedi?' İşte onlar, onlardır ki, Allah, kalbleri üzerine mühür vurmuş ve hevâlarına tâbi olmuşlardır.(16)³²⁰⁸

Ve o hidâyet bulanlar, (Allah,) hidâyetlerini ziyâde etmiş ve onlara takvâlarını vermiştir.(17)

Artık onlar, Saat'in³²⁰⁹ kendilerine ansızın gelmesinden başkasını mı bekliyorlar? İşte onun şartları gelmiştir.³²¹⁰ Fakat onlara geldiğinde, onlar için tezekkür etmeleri neye yarar?(18)³²¹¹

İmdi ilmet ki, Allah'tan başka ilâh yoktur.³²¹² Ve günâhın için ve mü'minler ve mü'mineler için istiğfâr et.³²¹³ Ve Allah, dolaştığımız yeri ve kalacağımız yeri ilmeder.(19)

³²⁰⁷ İmâm Taberî (رحمه الله) sahih bir sened ile İbn Zeyd (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ/O ilim verilenlere]' Sahâbe (رضي الله عنهم)'dur." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 22. cilt, 170. sayfa]

³²⁰⁸ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) şöyle der: "[وَاتَّبَعُوا أَهْوَاءَهُمْ/Ve hevâlarına tâbi olmuşlardır]' Yani: Küfre tâbi olmada hevâlarına tâbi olmuşlardır." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 5. cilt, 173. sayfa]

³²⁰⁹ Şeyh Useymîn (رحمه الله) der ki: "[السَّاعَةُ/Saat]' Kıyâmet'tir." [Muhammed bin Sâlih el-Useymîn, Lukmân Suresi Tefsîri, 202. sayfa]

³²¹⁰ İbn Kesîr (رحمه الله) şöyle dedi: "[فَهَلْ يَنْظُرُونَ إِلَّا السَّاعَةَ أَنْ تَأْتِيَهُمْ بَغْتَةً/Artık onlar, Saat'in kendilerine ansızın gelmesinden başkasını mı bekliyorlar?]' Yani: Onlar bundan gâfil iken (kendilerine ansızın gelmesinden). '[اِشْرَاطُهَا/Onun şartları]' Yani: Onun yaklaşmasının emâreleri." Devamla der ki: "Allah Resûlu (صلی الله عليه وسلم)'in ba's edilmesi Saat'in şartlarındandır. Çünkü o, resûllerin sonucusudur. Allah (سبحانه وتعالى) onunla Dîn'i kemâle erdirmiş ve onunla âlemlerin üzerine hüccetini ikâme etmiştir. Ve o (صلوات الله وسلامه عليه) Saat'in emârelerini ve şartlarını haber vermiş, bu hususları beyân etmiş ve kendisinden önce hiçbir nebîye verilmeyen bir kesinlikle izah etmiştir." [Ebu'l-Fidâ İsmâil bin Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Muhammed Süresi, 18. âyetin tefsîrinde]

³²¹¹ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[فَأَنَّى فَكَيْفَ/Fakat onlara geldiğinde, onlar için tezekkür etmeleri neye yarar?]' Kendilerine Saat geldiği vakit, tezekkür etmeleri veya tevbe etmeleri neye yarar ki?" [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 22. cilt, 173. sayfa]

Ve o îmân edenler derler ki: 'Bir sûre inzâl edilmiş olsaydı.' Fakat muhkem ve içinde kıtâl zikredilen bir sûre inzâl edildiğinde, o kalblerinde maraz olanların ölümden üzerlerine baygınlık gelmişlerin nazarıyla sana nazar ettiklerini görürsün. Artık (ölüm) onlar için evlâdır.(20)

İtaat ve mârûf bir söz! Öyle ki iş azmolunca, o vakit Allah'a sadâkât göstereleirdi, elbette onlar için daha hayırlı olurdu.(21)³²¹⁴

Öyleyse yüz çevirdiğinizde, arzda fesâd çıkarmanız ve rahîmlerinizi³²¹⁵ kesmeniz sizden umulur değil mi?(22)

İşte onlar, onlardır ki, Allah, kendilerine lânet etmiştir. Böylece onları sağırlaştırmış ve gözlerini âmâ etmiştir.(23)

Daha Kur'ân'ı tedebbür etmiyorlar mı? Yoksa kalblerin üzerinde kilitleri mi var?(24)

Muhakkak ki kendilerine hidâyet tebeyyün etmesinin ardından³²¹⁶ arkaları üzerine o irtidât edenler, şeytân onlar için süslemiş³²¹⁷ ve kendilerini (uzun) emellere düşürmüştür.(25)³²¹⁸

3212 Hammûd bin Câbir bin Mubârek el-Hârisî der ki: "İmâm Buhârî (رحمه الله), Sahih'inde şöyle bir bab açar ve der ki: 'İlim, Kavil ve Amelden Öncedir Bâbı.'" Ve bu âyeti şahid/delil getirir ve şu bilgileri verir: "Aynî (رحمه الله) şöyle demiştir: 'Yani bu, ilmin sözden ve amelden önce geldiğinin beyânı hakkında bir baktır. Bununla, bir şeyin önce bilindiğini, sonra söylendiğini ve (sonra da) onunla amel edildiğini murâd etmiştir. İlim, bu ikisinden önce gelir. Aynı şekilde ilim, şeref bakımından da bu ikisinden önce gelir. Çünkü o (ilim), kalbin amelidir ve kalb de beden uzuvlarının en şerefliisidir.' [Umdetu'l-Kârî, 2/476] İbni Hacer (رحمه الله) der ki: 'İbn'ul-Münîr (رحمه الله) demiştir ki: 'Bununla ilmin, söz ve amelin sıhhati hususunda şart olduğunu; ilim olmadan söz ve amelin muteber olmadığını; ilmin sözden ve amelden önce geldiğini murâd etmiştir. Çünkü ilim, ameli sıhhatli kulan niyetin sahîh kılıcıdır. Zihne bazıların ilmin durumunu küçülterek ve ilmin talebinde gevşek davranarak söyledikleri: 'Şühbesiz ki amel olmadan ilim yarar vermez' sözü zihne gelmesin diye musannif buna dikkat çekmiştir.'" [Feth'ul-Bârî, 1/160] [Hammûd bin Câbir bin Mubârek el-Hârisî, Menhecû's-Selefi fî Nakdi'l-Bida'î ve Dâveti Ehlihâ, 19. sayfa]

3213 İmâm Tirmizî (رحمه الله), Ebu Hureyre (رضي الله عنه)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[وَاسْتَغْفِرُ لَذَنْبِكَ]" (صلى الله عليه) 'Nebî (ﷺ) 'Ve günâhın için ve mü'minler ve mü'mineler için istiğfâr et.']" (وسلم) şöyle buyurdu: '**Muhakkak ki ben, hakikaten günde Allah'a yetmiş kere istiğfâr ederim.**'" [Ebu İsa Muhammed bin İsa et-Tirmizî, Sünen-i Tirmizî (3259); Tirmizî hadîs için: 'Hasen-Sahihîr' demmiştir; Şeyh el-Elbânî ise 'Sahih Sünen-i Tirmizî'de: 'Sahihîr' demmiştir]

3214 İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'tan tahrîf etmiştir, demiştir ki: "[طَاعَةٌ / Fakat iş azmolunca] İş (baş) geldiği zaman." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 22. cilt, 176. sayfa]

3215 akrabalık bağlarınızı

³²¹⁶ Ebu'l-Ferec İbn Cevzî (رحمه الله) şöyle demiştir: "[Kendilerine hidâyet **tebeyyün etmesinin ardından**]' Yani: Hakk, kendileri için vâzıh/açık olmasının ardından." [Ebu'l-Ferec Abdurrahmân ibn Alî ibn Muhammed ibn Cevzî, Zâdu'l-Mesîr fî İlmi't-Tefsîr, 1312. sayfa (tek

Bu, onların Allah'ın inzâl ettiğini o kerih görenlere: 'İşin bazısında size itaat edeceğiz.' demelerindendir.³²¹⁹ Ve Allah onların sırlarını ilmeder.(26)

Öyleyse melekler vecihlerine ve arkalarına darb ederek onları vefât ettirirken nasıl olacak?(27)

Bu, onların Allah'ı kızdırana tâbi olmaları ve rızâsını kerih görmelerindendir. O nedenle onların amellerini boşa çıkarmıştır.(28)

Yoksa o kalblerinde maraz olanlar, Allah'ın kinlerini asla ihrâc etmeyeceğini mi hesâb ettiler?(29)

Ve eğer dileseydik, elbette onları sana gösterirdik de sen onları simâlarından tanırdın. Ve elbette sen onları sözlerinin tarzından tanırsın. Ve Allah amellerinizi ilmeder.(30)

Ve elbette sizden mücâhidleri ve sabredenleri ilmedinceye kadar sizi ibtilâ edeceğiz. Ve haberlerinizi (de) ibtilâ edeceğiz.(31)

Muhakkak ki o küfredenler ve Allah yolundan alıkoyanlar ve kendilerine hidâyet tebeyyün etmesinin ardından Resûl'e şikâk edenler,³²²⁰ Allah'a asla bir şey zarar veremezler ve onların amellerini boşa çıkaracaktır.(32)³²²¹

cilt olarak basım)]

³²¹⁷ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[إِنَّ] Muhakkak ki kendilerine hidâyet tebeyyün etmesinin ardından arkaları üzerine o irtidât edenler]' Onlar, ehl-i kitâba mensûb Allah düşmanlarıdır. Bunlar, Allah'ın Nebîsi Muhammed (صلی الله علیه وسلم)'ın ve özelliklerini kendi indlerinde bilir ama sonra onu inkâr ederler. '[Onlar için süslemiş]' Onlar için ziynetlendirmiş." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 22. cilt, 180.-181. sayfalar]

³²¹⁸ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) şöyle demektedir: "[وَأَمَلِي لَهُمْ]/Ve kendilerini (uzun) emellere düşürmüştür]' Yani: Onlara uzun ömür vermek sûretiyle kendilerine mühlet vermiştir. Bu kavi, Allahu (تعالى)'ya râcidir. Mânâsı: Ve Allahu (تعالى) kendilerini (uzun) emellere düşürmüştür." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 5. cilt, 182. sayfa]

³²¹⁹ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[ذَلِكَ] Bu, onların Allah'ın inzâl ettiğini o kerih görenlere: 'İşin bazısında size itaat edeceğiz.' demelerindendir.]' Bunlar, münâfıklardır." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 22. cilt, 182. sayfa]

³²²⁰ İmâm Taberî (رحمه الله) dedi ki: "[إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَصَدُوا عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ]/Muhakkak ki o küfredenler ve Allah'ın yolundan alıkoyanlar]' Buyuruyor ki: Muhakkak ki, Allah'ın tevhîdini inkâr eden ve insânları, resûllerin kendisiyle ba's edildiği/gönderildiği (Allah'ın) Dîn'inden o alıkoyanlar! '[وَشَاقُوا] Bu, onların Allah'ın inzâl ettiğini o kerih görenlere: 'İşin bazısında size itaat edeceğiz.' demelerindendir.]' Buyuruyor ki: Resûlu Muhammed (صلی الله علیه وسلم)'e muhâlefet ettiler; Ona karşı savaştlar ve onun ba's edilmiş bir nebî ve irsâl edilmiş bir resûl olduğunu bilmelerinin ardından ona eziyyet ettiler. Halbuki onlar, kendisini tanımakla vâzıh/açık yolu ve onun Allah'ın Resûlu olduğunu bilmişlerdi." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 22. cilt, 186. sayfa]

Ey o îmân edenler, Allah'a itaat edin ve Resûl'e itaat edin. Ve amellerinizi ibtâl etmeyin.(33)³²²²

Muhakkak ki o küfredenler ve Allah yolundan alıkoyanlar, sonra -ve onlar küffâr iken- ölenler, öyle ki asla Allah onlar için mağfiret buyurmaz.(34)

Öyleyse gevşemeyin ve barışa -ve siz üstünler iken- dâvet etmeyin. Ve Allah, sizinle beraberdir ve asla amellerinizi eksiltmez.(35)³²²³

Dünyâ hayâtı ancak bir oyun ve eğlencedir. Ve eğer siz îmân eder ve takvâ ederseniz, ecirlerinizi size verir ve mâllarınızı sizden istemez.(36)

Eğer onları sizden isteyip de sizi zorlasa, cimrilik edersiniz ve (bu, ahlâki) hınçlarınızı ihrâc eder.(37)

İşte siz böylesiniz: Allah yolunda siz infâk etmeye dâvet edilirsiniz, fakat sizden kimisi cimrilik eder. Ve kim cimrilik ederse, o takdirde ancak nefsinden cimrilik eder. Ve Allah, Ganîyy'dir ve siz fukarâdır. Ve eğer yüz çevirerseniz, sizden başka bir kavmi (yerinize) tebdîl eder, sonra emsâliniz olmazlar.(38)³²²⁴

³²²¹ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "[لَنْ يَضُرُّوا اللَّهَ/Allah'a asla bir şey zarar veremezler]' Yani: Allah'tan bir şeyi eksiltemezler. '[وَسَيُخِيطُ أَعْمَالَهُمْ/Ve onların amellerini boşa çıkaracaktır]' Yani: Onların amellerini bâtıl kılacaktır." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 5. cilt, 184. sayfa]

³²²² İmâm Şevkânî (رحمه الله) der ki: "Allah (سبحانه وتعالى), mü'min kullarına, O'na itaat etmelerini ve Resûlu (صلى الله عليه وسلم)'e (de) itaat etmelerini emretmiş ve şöyle buyurmuştur: '[يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ آمِنُوا أَطِيعُوا /Ey o îmân edenler, Allah'a itaat edin ve Resûle itaat edin.]' Yani: 'Allah'ın Kitâb'ı ve Resûlu'nun Sünnet'inde zikrolunan şeriata dâir emrolunduğunuz husûslarda Allah'a ve Resûlu'ne itaat ediniz.' Sonra da Allah (سبحانه وتعالى), kullarını, kafirlerin küfür üzerinde ısrâr ederek yaptıklarını boşa çıkarmaları gibi amellerini ibtâl etmekten nehyetmiş ve: '[وَلَا تُبْطِلُوا أَعْمَالَكُمْ/Ve amellerinizi ibtâl etmeyin.]' buyurmuştur." [Muhammed bin Alî eş-Şevkânî, Fethul-Kadîr, 1378. sayfa (tek cilt olarak basım)]

³²²³ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[فَلَا تَهِنُوا/Öyleyse gevşemeyin]' Zayıflık göstermeyin!"

Yine İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[فَلَا تَهِنُوا/Öyleyse gevşemeyin ve barışa dâvet etmeyin.]' İki tâife içerisinde, rakibine ilk yenilenler siz olmayın. '[وَأَنْتُمْ الْأَعْلَوْنَ/Ve siz üstünler iken]' Siz, Allah'a onlardan daha evlâ iken. '[وَلَنْ يَكُونُوا أَمْثَالَكُمْ/Ve amellerinizi asla eksiltmez]' Amelleriniz husûsunda size zulmetmez." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 22. cilt, 188. ve 190. sayfalar]

³²²⁴ İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) şöyle demektedir: '[وَأَنْ تَتَوَلَّوْا/Ve eğer yüz çevirerseniz]' İmândan (yüz çevirirseniz). '[يَسْتَبْدِلُ قَوْمًا غَيْرَكُمْ/Sizden başka bir kavmi (yerinize) tebdîl eder]' Kökünüzü kurutmak sûretiyle sizi helâk eder. '[وَأَنْتُمْ لَا تَكُونُوا أَمْثَالَكُمْ/Sonra emsâliniz olmazlar]' Yani: (Yerinize gelen kavim) sizden hayırlı olur. [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 4. cilt, 247. sayfa]

48. FETH SÛRESİ (29 âyettir)

Allah'ın ismi ile, Rahmân, Rahîm

Muhakkak ki Biz, sana mübîn bir fetih açtık.(1)

(Bu,) Allah'ın, senin geçmiş ve gelecek günâhlarını mağfiredetmesi ve üzerine nîmetini tamamlaması ve seni Sırât-ı Mustakîm'e³²²⁵ hidâyet etmesi içindir.(2)

Ve Allah'ın sana azîz bir nusretle nusret etmesi (içindir).(3)³²²⁶

O, O ki, mü'minlerin kalblerine, îmânlarını îmân ile ziyâde etmeleri için sekîneti inzâl etmiştir.³²²⁷ **Ve semâlar ve arzın orduları Allah'ındır. Ve Allah, Âlîm, Hakîm olandır.(4)**

³²²⁵ İmâm Kurtubî (رحمه الله) şöyle demektedir: "'[الصراط/Sırât]' Yoldur. '[المستقيم/Mustakîm]' (ise) '[الصراط/Sırât]'ın sıfatıdır. Ve o, içinde eğriliği olmayan ve ondan sapılmayan demektir." [Ebu Abdullah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, Fâtîha Suresi, 6. âyetin tefsîrinde]

³²²⁶ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "'[وَيَنْصُرَكَ اللَّهُ نَصْرًا عَظِيمًا/Ve Allah'ın sana azîz bir nusretle nusret etmesi (içindir).]' Yani: İçerisinde zillet olmayan bir izzetle nusret etmesidir." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 5. cilt, 191. sayfa]

³²²⁷ İmâm Âcurrî (رحمه الله) hasen bir sened ile İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[هو الذي أنزل السكينة في قلوب المؤمنين ليزدادوا إيمانًا مع إيمانهم]/O, O ki, mü'minlerin kalblerine, îmânlarını îmân ile ziyâde etmeleri için sekîneti inzâl etmiştir.'" Şübhesiz ki Allah (سبحانه وتعالى) Nebîsi Muhammed (صلى الله عليه وسلم): "'[لا إله إلا الله/Lâ ilâhe illAllah]' şehâdeti ile ba's etmiştir. Mü'minler kelime-i şehâdeti tasdik edince Allah onlara namâzı ziyâde etmiştir. Namâzı tasdik ettiklerinde Allah onlara orucu ziyâde etmiştir. Orucu tasdik ettiklerinde onlara zekâtı ziyâde etmiştir. Zekâtı tasdik ettiklerinde onlara hacı ziyâde etmiştir. Hacı tasdik ettiklerinde onlara cihâdı ziyâde etmiştir. Sonlar onlar için Din'lerini kemâle erdirmiştir. Bunun üzerine Allah (سبحانه وتعالى) şöyle buyurmuştur: '[بُغْيُنَ يَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتَمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَرَضِيتُ لَكُمُ الْإِسْلَامَ دِينًا]/Bugün sizin için dininizi kemâle erdirdim ve üzerinize nîmetimi tamamladım ve sizin için Dîn olarak İslâm'a râzı oldum.]" [Ebu Bekr Muhammed bin Hüseyin el-Âcurrî, Kitâbu's-Şerîa, 556. sayfa (196.)]

İmâm Ebu Bekir el-Hallâl (رحمه الله) sahîh bir sened ile İbn Ueyne (رحمه الله)'a îmândan suâl edildiğini o da bunun üzerine şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "Kavil ve ameldir. Ziyâdeleşir ve noksanlaşır. '[يَزِيدُكُمْ دِينًا مَعَ إِيْمَانِهِمْ وَفِيهِمْ]/İmânlarınızı îmân ile ziyâde etmeleri için' (âyetini) okumadın mı?" [Ebu Bekir Ahmed bin Muhammed el-Hallâl, es-Sunne, (1042. rivâyet)]

İmam Acurrî (رحمه الله) sahîh bir sened ile AbdurRezzâk (رحمه الله)'ın şöyle dediğini nakletmiştir: "Ma'mer'i ve Sufyân es-Sevrî'yi ve Mâlik bin Enes'i ve İbn Cüreyc'i ve Sufyân ibn Ueyne (رحمهم الله)'ı işittim: 'Îmân, kavil ve ameldir, ziyâdeleşir ve noksanlaşır.' diyorlardı." [Ebu Bekr Muhammed el-Acurrî, 2. cilt, Kitâbu's-Şerîa, 606. sayfa (243.)]

(Bu,) mü'minleri ve mü'mineleri, altlarından nehirler cereyân eden Cennetlere -orada muhalledlerdir- dâhil etmesi ve onlardan kötülüklerini keffâretlemesi içindir. İşte bu, Allah indinde azîm bir başarıdır.(5)

Ve Allah'a, kötü bir zan ile zanda bulunan münâfıkları ve münâfıkları ve müşrikleri ve müşrikeleri azâb etmesi içindir. Kötülük dâiresi üzerlerine olsun. Ve Allah onlar üzerine gazablanmış ve onları lânetlemiş ve onlar için Cehennem'i hazırlamıştır. Ve (o) ne kötü bir varış yeridir.(6)

Ve semâlar ve arzın orduları Allah'ındır. Ve Allah, Azîz, Hakîm olandır.(7)

Muhakkak ki Biz, seni bir şâhid olarak ve bir mübeşşir olarak ve bir nezîr olarak irsâl ettik.(8)

Allah'a ve Resûlu'ne îmân etmeniz ve ona yardım etmeniz ve ona saygı göstermeniz ve sabah ve akşam O'nu tesbîh etmeniz için.(9)

Muhakkak ki sana o bîat edenler, ancak Allah'a bîat etmişlerdir. Allah'ın eli onların ellerinin fevkindedir. O bakımdan kim (ahdini) bozarsa, artık ancak nefsi aleyhine bozmuş olur. Ve kim Allah'a verdiği ahdi ifâ ederse, o zaman ona azîm ecir verecektir.(10)

A'râbilerden geri bırakılanlar sana diyecekler ki: 'Bizi mâllarımız ve ehlimiz meşgûl etti.'³²²⁸ Öyleyse bizim için istiğfâr et.' Onlar kalblerinde olmayanı lisânları ile söylerler. De ki: 'Artık sizin için Allah'tan bir şeye kim mâlik olur, eğer sizin için bir zarar murâd ederse veya sizin için bir menfaat murâd ederse? Bilakis, Allah amel ettiklerinize Habîr olandır.'(11)

Bilakis, siz Resûl'un ve mü'minlerin ehlerine ebeden dönmeyeceklerini zannettiniz. Ve bu, kalblerinizde ziynetlendirildi ve kötü bir zan ile zanda bulundunuz. Ve helâke uğramış bir kavim³²²⁹ oldunuz.(12)³²³⁰

³²²⁸ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "A'râbilerden geri bırakılanlar sana diyeceklerdir ki: 'Bizi mâllarımız ve ehlimiz meşgul etti.' Bunlar Medîne a'râbileri/bedevîleri: Cüheyne ve Müzeyne (kabileleri idi). Mekke'ye çıkarken onlardan kendisine tâbi olmalarını istemişti." Devamlı İmâm Mucâhid (رحمه الله) şöyle demiştir: "Ve (onlar ise): 'Meşgûlüz!' şeklinde mâzeret ileri sürmüşlerdi." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 22. cilt, 212. sayfa]

³²²⁹ Bu açıklama yine Mucâhid (رحمه الله)'a aittir. İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'ın şöyle dediği tahrîc etmiştir: "[Kavmen bûran]' Helâke uğramış (bir kavim). [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 22. cilt, 214. sayfa]

³²³⁰ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediği tahrîc etmiştir: "[Bilakis, siz Resûl'un ve mü'minlerin ehlerine ebeden dönmeyeceklerini zannettiniz. Ve bu kalblerinizde

Ve kim Allah'a ve Resûlu'ne îmân etmezse, o takdirde muhakkak ki Biz, kâfirler için bir çılgın alev hazırladık.(13)

Ve Allah'ındır semâlar ve arzı mülkü. Dilediği kimse için mağfired eder ve dilediği kimseye azâb eder. Ve Allah, Gafûr, Rahîm olandır.(14)

Geri bırakılanlar, ganîmetlere -onları almak için- gittiğinizde, diyecekler ki: 'Bizi bırakın size tâbi olalım.' Allah'ın kelâmını tebdîl etmeyi murâd ederler. De ki: 'Bize asla tâbi olmayacaksınız. İşte sizin için Allah önceden böyle buyurmuştur.' Bunun üzerine diyecekler ki: 'Bilakis, bize hased ediyorsunuz.' Bilakis, onlar fıkhedemez olmuşlardır, azı müstesnâ.(15)³²³¹

A'râbilerden geri bırakılanlara de ki: 'Siz, şiddetli savaş ehli³²³² bir kavme dâvet olunacaksınız. Onlarla kıtâl edersiniz veya müslüman olurlar. Bu durumda eğer itaat ederseniz, Allah size güzel bir ecir verir. Ve eğer bundan önce yüz çevirdiğiniz gibi yüz çevirirseniz, elim bir azâbla size azâb eder.'(16)³²³³

ziynetlendirildi ve kötü bir zan ile zanda bulundunuz. Ve helâke uğramış bir kavim oldunuz.' Allah'ın Nebîsi (صلی الله علیه وسلم)'in ve ashâbının bu cepheden rücû etmeyeceklerini, helâk olacaklarını zannettiler. İşte bu onların Nebî (صلی الله علیه وسلم)'in ardında kalmalarının sebebidir." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 22. cilt, 213. sayfa]

³²³¹ İmâm Beğavî (رحمه الله) der ki: "'سَيَقُولُ الْمُخَلَّفُونَ/ Geri bırakılanlar diyecekler ki' Yani: Hudeybiyye'de geride kalanlar. '[إِذَا انْطَلَقْتُمْ/ Gittiğinizde]' Ey mü'minler, yürüdüğünüzde ve gittiğinizde. '[أَلِي مَغَائِمٍ لِّتَأْخُذُوهَا/ Ganîmetlere -onları almak için-]' Yani: Hayber ganîmetleri. '[فَرُونَا/ نَتَّبِعْكُمْ/ Bizi bırakın size tâbi olalım.]' Oranın ehliyle kıtâle şahid olmak için sizinle Hayber'e (gelelim). Bu da onların (sahâbenin) Hudeybiyye'den döndüklerinde Allah'ın onlara Hayber'in fethini vaatetmiş olması ve Mekke ehlinin ganîmetlerinin yerine Hayber'in ganîmetlerini Hudeybiyye'de bulunanlara has kılmış olması nedeniyledir. Çünkü onlar Mekke'den sulh ile döndüklerinde Mekke ehlinin hiçbir şey almamışlardı. '[يُرِيدُونَ أَنْ يُبَدِّلُوا كَلَامَ اللَّهِ/ Allah'ın kelâmını tebdîl etmeyi murâd ederler.]' Allah (تعالى)'nın Hayber ganîmetlerini Hudeybiyye ehline has kılmış olduğu vaadini tağyîr etmeyi/değiştirmeyi murâd ederler. '[قُلْ لَنْ تَتَّبِعُونَا/ De ki: 'Bize asla tâbi olmayacaksınız.]' Hayber'e (giderken). '[وَكَذَلِكَ قَالَ اللَّهُ مِنْ قَبْلُ/ İşte sizin için Allah önceden böyle buyurmuştur.]' Yani, biz size geri dönmenden önce Allah Hayber ganîmetlerini Hudeybiyye ehline has kılmıştır, onlardan gayrının onda nasîbi yoktur. '[فَسَيُقُولُونَ بَلْ نَحْنُ مُنَافِقُونَ/ Bunun üzerine diyecekler ki: 'Bilakis, bize hased ediyorsunuz.]' Yani: Bize olan hasediniz ganîmetlerde bizim de sizlerle birlikte nasîbimiz olmasından sizi menediyor. '[بَلْ كَانُوا لَا يَفْقَهُونَ/ Bilakis, onlar fıkhedemez olmuşlardır]' Yani, Allah'tan Dîn'de lehlerine ve aleyhlerine ne olduğunu ilmetmiyorlar. '[أَلَا قَلِيلًا/ Azı müstesnâ]' Onlardan (azı müstesnâ). (Onlar) Allah ve Resûlu'nu tasdik etmiş kimselerdir." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 7. cilt, 302. sayfa]

³²³² İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'in şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'أُولَى [أُولَى] شَدِيدٍ/ Şiddetli savaş ehli]' Huneyn günü Hevâzin ve Sakîf (kabilelerine) çağırılmışlardı. Onlardan bu çağrıya güzelce icâbet edip cihâda râğbet edenler vardı." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 22. cilt, 220. sayfa]

³²³³ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) diyor ki: "'تَقَاتِلُونَهُمْ أَوْ يُسَلِّمُونَ/ Onlarla kıtâl edersiniz veya müslüman olurlar]' Yani: Onlarla cihâd ve kıtâl size şerân meşrûdur. Bu böylece onların aleyhlerine devâm eder. Size ise onlara karşı nusret vardır. Ya da teslim olurlar ve kıtâlsiz, seçerek Dîn'inize girerler. '[فَأَنْ

Âmâ üzerine güçlük yoktur ve topal üzerine güçlük yoktur ve marazlı üzerine güçlük yoktur. Ve kim Allah'a ve Resûlu'ne itaat ederse, onu altlarından nehirler cereyân eden Cennetlere dâhil eder. Ve kim yüz çevirirse, ona elîm bir azâbla azâb eder.(17)

Andolsun ki, Allah, ağaç altında sana bîat ettikleri zaman, mü'minlerden râzı olmuştur.³²³⁴ Bunun üzerine onların kalblerindekini ilmetmiş, böylece üzerlerine sekîneti inzâl etmiş ve kendilerine yakın bir fethi sevâb olarak vermiştir;(18)³²³⁵

Ve alacakları bol ganîmetleri (de). Ve Allah, Azîz, Hakîm olandır.(19)

Ve Allah size alacağınız bol ganîmetler vaad etmiştir. Böylece bunu size âcilen vermiş ve insânların ellerini sizden çekmiştir. Ve (bu,) mü'minler için bir âyet olması ve sizi Sırât-ı Mustakîm'e³²³⁶ hidâyet etmesi içindir.(20)

Ve başka (ganîmetler), onların üzerine (henüz) kudretiniz yetmemektedir,³²³⁷ Allah onları ihâta etmiştir. Ve Allah, her şey üzerine Kadîr olandır.(21)

Ve eğer o küfredenler sizinle kîtâl etseler, elbette arkalarını döneceklerdi, sonra bir velî bulamayacaklardı ve ne (de) bir nusret edici.(22)

Allah'ın önceden o geçenlere Sünneti'dir. Ve Allah'ın Sünneti'ne asla bir tebdîl bulamazsın.(23)

نُطِيعُوا/Bu durumda eğer itaat ederseniz]' Yani: İcâbet ederseniz, cihâda giderseniz ve üzerinize düşeni edâ ederseniz. '[يُؤْتِكُمُ اللَّهُ أَجْرًا حَسَنًا وَإِنْ تَتَوَلَّوْا كَمَا تَوَلَّيْتُمْ مِنْ قَبْلُ]' Allah size güzel bir ecir verir. Ve eğer bundan önce yüz çevirdiğiniz gibi yüz çevirseniz]' Yani: Hudeybiye zamanında çağrılıpta geri kaldığınızda. '[يُعَذِّبُكُمْ عَذَابًا أَلِيمًا]' Elîm bir azâbla size azâb eder]'. "[Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Fetih Sûresi, 16. âyetin tefsîrinde]

³²³⁴ İmâm Taberî (رحمه الله) sahih bir sened ile Câbir (رضي الله عنه)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "Hudeybiye günü bin dört yüz kişiydik. Ömer elini tutarken biz de ona ağacın altında -Semura ağacı- biat ettik. Kaçmayacağımız üzerine biat etmişken, ölüm üzerine biat etmedik, yani Nebî (صلى الله عليه وسلم)'e." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'an, 22. cilt, 226. sayfa]

³²³⁵ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'وَأَتَابَهُمْ فَتَحًا قَرِيبًا]' ve kendilerine yakın bir fethi sevâb olarak vermiştir]' Ve bu Hayber'in (in fethi)'dir." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'an, 22. cilt, 228. sayfa]

³²³⁶ İmâm Kurtubî (رحمه الله) şöyle demektedir: "'[الصِّرَاطُ/Sırât]' Yoldur. '[المُسْتَقِيمُ/Mustakîm]' (ise) '[الصِّرَاطُ/Sırât]'ın sıfatıdır. Ve o, içinde eğriliği olmayan ve ondan sapılmayan demektir." [Ebu AbdUllah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'an, Fâtîha Suresi, 6. âyetin tefsîrinde]

³²³⁷ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) dedi ki: "'وَأُخْرَى لَمْ تَقْدَرُوا عَلَيْهَا]' Ve başka (ganîmetler), onların üzerine (henüz) kudretiniz yetmemektedir]' Yani: Âcem arâzisi. Ve şöyle (de) denmiştir: Mekke arâzisi. Ve şöyle (de) denmiştir: Allah'ın fethettiği ve Saat(-i Kıyâmet)'e kadar fethedeceği tüm arâziler." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'an, 5. cilt, 203. sayfa]

ilmetmediğinizi ilmetmiştir, böylece bunun dûnundan yakın bir fetih kalmıştır.(27)

O, O ki, Resûlu'nu hidâyet ve hakk Dîn ile -onu bütün dînlerin üzerine zâhir buyurmak için- irsâl etmiştir.³²⁴⁴ Ve Şehîd³²⁴⁵ olarak Allah kâfidir.(28)

Muhammed, Allah'ın Resûlu'dur. Ve onlar ki, onunla beraberdir,³²⁴⁶ küffâr üzerine çok şiddetli, aralarında merhametlidir. Rükû ederken, secde ederken onları görürsün. Allah'tan fazl ve rızâ isterler. Sîmâları secde eserinden vecihlerindedir.³²⁴⁷ Bu, Tevrât'taki meselleridir ve İncil'deki meselleri: Bir ekin gibidir, filizini ihrâc etmiştir, derken onu güçlendirmiş, derken kalınlaşmış, derken gövdesi üzerine istivâ etmiştir,³²⁴⁸ ziraatçıların hoşuna gider. (Bu,) onlar ile küffârı öfkelenlendirmek içindir.³²⁴⁹ Allah, onlardan o îmân

تَخَافُونَ/Elbette Mescidi'l-Harâm'a inşaAllah emînler olarak, başlarınızı kazıtarak ve (saçlarınızı) kısaltarak dâhil olacaksınız, korkmayacaksınız.]"

Yine İmâm Taberî (رحمه الله) sahih bir sened ile İbn Zeyd (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[فَعَلِمَ مَا لَمْ تَعْلَمُوا]" **Fakat sizin ilmetmediğinizi ilmetmiştir!** Aralarında mü'min erkek ve mü'minelerin olduğu bir mekândan onu geri çevirmiştir. Allah (bu bildiğini) hidâyet etmeyi dilediğini rahmetine dâhil etmek için tehir etmiştir. **فَعَلِمَ مَا لَمْ تَعْلَمُوا فَجَعَلَ مِنْ ذَٰلِكَ فَتْحًا قَرِيبًا** /Böylece bunun dûnundan size yakın bir fetih kalmıştır]' Hayber. Hudeybiyye'den döndüklerinde Allah, Hayber'i onlara açmıştır, fethetmelerini sağlamıştır. Oranın (ganîmetlerini) Hudeybiyye ehli arasında taksîm etmiştir." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 22. cilt, 257.-259. sayfalar]

³²⁴⁴ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) der ki: "Allah (تعالى) mü'minleri Resûl (عليه الله صلوات) 'nın düşmanlarına ve ve Sâir Arz ehline karşı nusreti ile tebşîr ederek şöyle buyurmuştur: **هُوَ الَّذِي أَرْسَلَ رَسُولَهُ بِالْهُدَىٰ وَبِالْحَقِّ** /O, O ki, Resûlu'nu hidâyet ve hakk Dîn ile irsâl etmiştir.]" Yani: Yararlı ilim ve sâlih amel ile (irsâl etmiştir)." Devamlı İbn Kesîr (رحمه الله) şöyle der: **لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدِّينِ كُلِّهِ** /Onu bütün dînlerin üzerine zâhir buyurmak için]' Yani: Sâir arz ehlinden tüm dînlerin ehli üzerine." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Feth Sûresi, 28. âyetin tefsîrinde]

³²⁴⁵ İbn Kayyim el-Cevziyye (رحمه الله) şöyle der: **شَهِيدًا/Şehîd**]' Tüm sesleri iştir, gizlisini ve açığını. Ve O, tüm mevcudâtı görür, irisini ufağını, küçüğünü ve büyüğünü. Ve O'nun ilmi her şeyi ihâta etmiştir." [Muhammed ibn Ebî Bekr ibn Kayyim el-Cevziyye, Medâricu's-Sâlikîn, 3. cilt, 266. sayfa]

³²⁴⁶ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) diyor ki: **وَالَّذِينَ مَعَهُ** /Ve onlar ki, onunla beraberdir.]" Yani: Onun ashâbı (ki, onunla beraberdir)." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 5. cilt, 209. sayfa]

³²⁴⁷ İmâm Taberî (رحمه الله) dedi ki: **فَضْلًا مِنَ اللَّهِ** /Allah'tan fazl]' Ve bu -onları Cennetine dâhil ederek lutfetmesinden dolayı- Allah'ın onlara rahmetidir. **وَرِزْقًا** /Ve rızâ]' Ve Rabblerinin onlardan râzı olmasından dolayı. **سِيمَاهُمْ فِي وُجُوهِهِمْ مِنْ أَثَرِ السُّجُودِ** /Sîmâları secde eserinden vecihlerindedir]' Vecihlerindeki âlâmet namazlarındaki secdenin eseridir." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 22. cilt, 261. sayfa]

³²⁴⁸ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) şöyle demektedir: **فَاسْتَوَىٰ عَلَىٰ سَوْقِهِ** /Derken gövdesi üzerine istivâ etmiştir.]" Yani: Gövdesi üzerinde dik turmuştur. [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 5. cilt, 210. sayfa]

³²⁴⁹ İmâm Taberî (رحمه الله) sahih bir sened ile İbn Zeyd (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: **لِيُغِظَ بِهِمُ الْكُفَّارَ** /Bu,) onlar ile küffârı öfkelenlendirmek içindir.]" Güzelligi ziraatçıların hoşuna gider. **يُغِيبُ الرِّزْقَ** /Ziraatçıların hoşuna gider.]" Yani: Mü'minler ve çoklukları ile (küffârı öfkelenlendirmek içindir)." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 22. cilt, 270. sayfa]

edenler ve sâlih amel işleyenlere mağfiret ve azîm bir ecir vaad etmiştir.(29)³²⁵⁰

³²⁵⁰ İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) der ki: "[وَعَدَ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ مِنْهُمْ مَغْفِرَةً وَأَجْرًا عَظِيمًا]" **Allah, onlardan o îmân edenler ve sâlih amel işleyenlere mağfiret ve azîm bir ecir vaad etmiştir.**]' Yani: Cennet (vaad etmiştir)." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 4. cilt, 259. sayfa]

49. HUCURÂT SÛRESİ (18 âyettir)

Allah'ın ismi ile, Rahmân, Rahîm

Ey o îmân edenler, Allah ve Resûlu'nun önüne geçmeyin³²⁵¹ ve Allah'a takvâ edin. Muhakkak ki Allah, Semî'dir, Alîm'dir.(1)

Ey o îmân edenler, seslerinizi Nebî'nin sesinin fevkine yükseltmeyin. Ve ona sözü -ve siz şuurunda olmadan amelleriniz boşa gitmemesi için- bazınızın bazısına bağırdığınız gibi bağırmayın.(2)³²⁵²

Muhakkak ki Allah Resûlu'nun indinde seslerini kısırlar, işte onlar, onlardır ki, Allah kalblerini takvâ için imtihân etmiştir. Onlar için bir mağfîret ve azîm bir ecir vardır.(3)

Muhakkak ki hücrelerin arkasından sana o nidâ edenler, ekserîsi akletmezler.(4)³²⁵³

Ve eğer onlar, sen onlara hurûc edinceye kadar sabretselerdi, elbette onlar için hayırlı olurdu. Ve Allah, Gafûr'dur, Rahîm'dir.(5)

³²⁵¹ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'يا أيها الذين آمنوا لا تقدموا بين يدي الله ورسوله'" [Kitâb ve Sünnet'e muhâlif olanı söylemeyin." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 364. sayfa]

³²⁵² İmâm Ebu Bekir el-Hallâl (رحمه الله) sahîh bir sened ile Hasan el-Basrî (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "Bu kavim, amelleri boşa çıkaran ameller bulunduğunu görmüyor. Ve Allah (عز وجل) buyurdu ki: 'لا ترفعوا أصواتكم فوق صوت النبي ولا تجهروا له بالقول كجهر بعضكم لبعض أن تحبط أعمالكم وأنتم لا'" [Ebu Bekir Ahmed bin Muhammed el-Hallâl, es-Sunne (1506. rivâyet)]

İbn Kayyim el-Cevziyye (رحمه الله) şöyle demektedir: "Şayet onların (yani ashâbın) seslerini Allah Resûlu (صلی الله عليه وسلم)'in sesinden daha fazla yükseltmeleri amellerinin boşa gitmesine sebep olabiliyorsa, kendi görüşlerini, akıllarını, arzularını, siyaset ve bilgilerini Allah Resûlu (صلی الله عليه وسلم)'in getirdiğinin önüne almaları ve ondan yüksek tutmaları nasıl olmalı? Bu durum amelleri haydi haydi boşa çıkarmaz mı?" [Muhammed ibn Ebi Bekr ibn Kayyim el-Cevziyye, İlâmu'l-Muvakkîn an Rabbi'l-Âlemîn, 1. cilt, 51. sayfa]

³²⁵³ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) der ki: "Öyle ki kuşkusuz O (تبارك وتعالى), hucurât, yani kadınlarının evlerinin arkasından, nidâ edenleri zemmetmiştir. Nitekim arapların kabaları böyle yapardı. İşte bunun üzerine şöyle buyurmuştur: '[اكثرهم لا يغفلون]/Ekserîsi akletmezler'" [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkı, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Hucurât Sûresi, 4. âyetin tefsîrinde]

Ey o îmân edenler, eğer size bir fâsık bir haberle gelirse, hemen araştırın ki cehâlet ile bir kavme isâbet edersiniz de fiil ettiğinizin üzerine nedâmet duyanlar olursunuz.(6)³²⁵⁴

Ve ilmedin ki içinde Allah Resûlu vardır. Eğer birçok işte size itaat etseydi, elbette sıkıntıya düşerdiniz.³²⁵⁵ Ve lâkin Allah sizi îmâna muhabbet ettirdi ve onu kalblerinizde ziynetlendirdi. Ve size küfrü ve fâsıklığı ve isyânı kerih buyurdu. İşte onlar, onlardır râşidler.(7)³²⁵⁶

(Bu,) Allah'tan bir fazl ve bir nîmettir. Ve Allah, Âlîm'dir, Hakîm'dir.(8)

Ve eğer mü'minlerden iki tâife kıtâl ederlerse, o vakit aralarını ıslâh edin. Artık şayet onlardan biri diğeri üzerine bâğlık ederse, o takdirde Allah'ın emrine dönünceye kadar o bâğlık edenle kıtâl edin. Artık şayet dönerse, o zaman aralarını adâletle ıslâh edin ve (onlara) adâletli davranın. Muhakkak ki Allah, âdil davrananlara muhabbet eder.(9)

Mü'minler ancak kardeşlerdir. O hâlde kardeşlerinizin arasını ıslâh edin ve Allah'a takvâ edin, umulur ki siz rahmete erdirilirsiniz.(10)

Ey o îmân edenler, bir kavim bir kavmi maskaralığa almasın, ola ki onlar kendilerinden daha hayırlıdırlar. Ve kadınlar kadınları (maskaralığa almasın), ola ki onlar kendilerinden daha hayırlıdırlar. Ve nefislerinizi karalamayın ve

³²⁵⁴ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "'[جَاءَكُمْ فَاسِقٌ] /Eğer size bir fâsık gelirse]' Dediler ki: Fâsık burada yalancı (demek)tir. Luğavî manası ise -beyân ettiğimiz gibi- Allah'ın itaatından çıkan kimsedir. '[فَتَبَيَّنُوا أَن تُصِيبُوا قَوْمًا بِجَهَالَةٍ]' Hemen araştırın ki cehâlet ile bir kavme isâbet edersiniz]' Manası: Cehâlet ile bir kavme isâbet etmeyiniz diye. İsâbetin buradaki mânâsı: Katletme, esir ve ganîmet alma ile kan isâbetidir. '[فِيْلَ عَتَمْتُمْ نَادِمِينَ]' Fiil ettiğinizin üzerine nedâmet duyanlar olursunuz]' Yani: Fiilinize pişman hale gelirsiniz." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 5. cilt, 217. sayfa]

³²⁵⁵ İmâm Tirmizî (رحمه الله), Ebu Sâîd el-Hudrî (رضي الله عنه) şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[وَأَعْلَمُوا أَنَّ] /Eğer size bir fâsık gelirse]' İmâm Taberî (رحمه الله) sahih bir sened ile İbn Zeyd (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'[حَبَّبَ] /Onu ve güzelliğinin ziynetini onlara sevdirdi. '[وَكَّرَهُ إِلَيْكُمْ الْكُفْرَ وَالْفُسُوقَ]' /Ve size küfrü ve fâsıklığı kerih buyurdu]' Yalanı ve isyânı. Nebî (صلی الله عليه وسلم)'e isyân. '[أُولَئِكَ هُمُ الرَّاشِدُونَ]' /İşte onlar, onlardır râşidler.]' Allah'ın fazlı ve nimeti. Allah münâfıkların hepsini Kur'ân'da yalancılar olarak isimlendirdi. Ve fâsık, Allah'ın Kitâbı'ndaki tüm yalancılarıdır." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 22. cilt, 291.-292 sayfa]

lâkablar ile atışmayın.³²⁵⁷ **Îmânın ardından fâsıklık ne kötü bir isimdir. Ve kim tevbe etmezse, bu durumda işte onlar, onlardır zâlimler.**(11)

Ey o îmân edenler, zannın³²⁵⁸ **çoğundan ictinâb edin. Muhakkak ki zannın bazıları günâhtır. Ve tecessüs**³²⁵⁹ **etmeyin ve bazınız bazısını gıybet etmesin. Biriniz ölü kardeşinin etini yemeye muhabbet duyar mı? İşte onu kerih gördünüz. Ve Allah'a takvâ edin. Muhakkak ki Allah, Tevvâb'tır, Rahîm'dir.**(12)

Ey insanlar! Muhakkak ki Biz, sizi bir erkek ve bir dişiden halk ettik. Ve sizi birbirinizle tanışmanız için şûbeler ve kabîleler kıldık. Muhakkak ki Allah³²⁶⁰ **indinde en mükerrerrem olanınız en takvâhınızdır. Muhakkak ki Allah, Âlîm'dir, Habîr'dir.**(13)

A'râbîler³²⁶¹ **dedi ki: 'Biz îmân ettik.' De ki: 'Siz îmân etmediniz ve lâkin deyin ki: 'Biz İslâm olduk.'**³²⁶² **Ve îmân henüz sizin kalblerinizin içine dâhil**

³²⁵⁷ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "[لَا تَلَابِزُوا /Bir kavim bir kavmi maskaralığa almasın.]" Bir kavim bir kavimle fakir bir kimsenin zengin veya fakir bir kimseden istemesinden dolayı alay etmesin. Bir kimse bir kimseye iyilikte bulunursa onunla alay etmesin. "[وَلَا تَلْمِزُوا أَنْفُسَكُمْ/Ve nefislerinizi karalamayın]" Kötü konuşmayın. "[وَلَا تَلَابِزُوا بِالْأَلْقَابِ/Ve lâkablar ile atışmayın]" Bir kimsenin müslûman olmasına rağmen küfürle çağırılmasıdır.

İmâm Taberî (رحمه الله) yine sahîh bir sened ile İkrime (رحمه الله)'a Allah (عز وجل)'nin: "[وَلَا تَلَابِزُوا/Ve lâkablarla atışmayın]" kavli hakkında suâl edildiğini ve cevâben şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "Bu bir kimsenin bir kimseye: 'Ey münâfik! Ey kâfir!' demesidir." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 22. cilt, 300. sayfa]

³²⁵⁸ Şeyh Useymîn (رحمه الله) demiştir ki: "[الظَّنُّ/Zann]" İnsânda birini birine tercih ettiği iki ihtimalin bulunmasıdır. [Muhammed bin Sâlih el-Useymin, Hucurât Sûresi Tefsîri, 49. sayfa]

³²⁵⁹ İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle der: "[تَجَسَّسُوا/Tecessüs]" İnsânların ayıplarını aramaktır. Allahu (تعالى) insânların setredilmiş/örtölmüş durumlarını araştırmaktan ve kusurlarını tâkib etmekten nehyetmiştir, ta ki Allah'ın örttükleri ortaya çıkmassın. [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 7. cilt, 342. sayfa]

³²⁶⁰ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) dedi ki: "Allahu (تعالى) insanlara haber vererek onları bir tek nefisten halkettiğini, ondan da eşini var ettiğini söylemektedir. O ikisi ise Âdem ile Havvâ'dırlar. Keza bütün insanlar Âdem ve Havvâ gibi topraktan gelme nisbetindeki şerefte eşittirler. Onlar ancak Allah'a itaat ve Resûlu'nu ittibâ olacak şekilde dîni işlerde birbirlerine üstün gelebilirler. İşte bu yüzden Allahu (تعالى) gıybet ve insânların birbirlerini hâkir görmelerinden nehyettikten sonra hepsinin beşeriyette eşit olduğuna dikkat çekmiştir. "[وَأَنزَلْنَا إِلَيْنَا خُلُقَانًا مِّنْ ذَكَرٍ وَأَنزَلْنَا وَجَعَلْنَاكُمْ شُعُوبًا وَقَبَائِلَ لِتَعْرِفُوا]" **Ey insânlar! Muhakkak ki Biz, sizi bir erkek ve bir dişiden halk ettik. Ve sizi tanışmanız için şûbeler ve kabîleler kıldık.**" Yani: Aralarında tanışma hâsıl olması için. Hepsi kabîlelerine rücû eder. "[أَنزَلْنَا إِلَيْنَا خُلُقَانًا مِّنْ ذَكَرٍ وَأَنزَلْنَا وَجَعَلْنَاكُمْ شُعُوبًا وَقَبَائِلَ لِتَعْرِفُوا]" **Muhakkak ki Allah indinde en mükerrerrem olanınız en takvâhınızdır.**" Yani: Allahu (تعالى) indinde ancak takvâ ile üstün olursunuz, asâletle değil. [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dimaşkî, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîm, Hucurât Sûresi, 13. âyetin tefsîrinde]

³²⁶¹ Şeyh Useymîn (رحمه الله) şöyle demiştir: "[الْأَرَابُ/A'râbîler]" Tıpkı bedevîler gibi çölde yaşayan kimsedir. A'râbîler kendileriyle iftîtar ettiler. [Muhammed bin Sâlih el-Useymin, Hucurât Sûresi Tefsîri, 60. sayfa]

³²⁶² İmâm AbdurRezzâk (رحمه الله) sahîh bir isnâd ile Zühri (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir, demiştir ki: "[قَالَتِ الْأَرَابُ أَمَّا قُلٌّ لَّمْ تُؤْمِنُوا وَلَكِنْ قُولُوا أَسْلَمْنَا]" **A'râbîler dedi ki: 'Biz îmân ettik.' De ki:**

olmamıştır. Ve eğer Allah'a ve Resûlu'ne itaat ederseniz, sizin amellerinizden bir şey eksiltmez. Muhakkak ki Allah, Gafûr'dur, Rahîm'dir.'(14)

Mü'minler ancak Allah ve Resûlu'ne o îmân edenler, sonra kuşkuya kapılmayanlar ve mâlları ve nefisleri ile Allah yolunda cihâd edenlerdir.³²⁶³ İşte onlar, onlardır sâdıklar.(15)

De ki: 'Dîninizi Allah'a mı tâlim ediyorsunuz? Ve Allah, semâlardakini ve arz dakini ilmeder. Ve Allah, her şeye Alîm'dir.'(16)

Müslüman oldular diye seni minnet altında bırakıyorlar. De ki: 'Müslüman olmanızla beni minnet altında bırakmayın. Bilakis Allah -sizi îmâna hidâyet buyurdu diye- sizi minnet altında bırakır,³²⁶⁴ eğer sâdıklar iseniz.'(17)

Muhakkak ki Allah, semâlar ve arzın gaybını ilmeder. Ve Allah, amel ettiklerinize Basîr'dir.(18)

'Siz îmân etmediniz ve lâkin deyin ki: 'Biz İslâm olduk.]]' Muhakkak ki İslâm 'Kelime'dir ve îmân da ameldir." [Ebu Bekr AbdurRezzâk bin Hemâm es-San'ânî, Tefsîru AbdurRezzâk, 3. cilt, 233.-234. sayfalar]

³²⁶³ Şeyhulİslâm İbn Teymiyye (رحمه الله) bu âyet hakkında şöyle der: "Burada cihâdın da, kuşkuya kapılmamanın (da) farz olduğu beyân edilmektedir. Cihâd her ne kadar farz-ı kifâye olsa da, işin başında tüm mü'minler cihâd ile muhâtabtır. Hepsî de onun farz olduğuna îmân etmekle yükümlüdür. Farz-ı ayn olması durumunda, onu yerine getirmekte kararlı olmaları gerekir. İşte bundan dolayı Nebî (صلی الله علیه وسلم): 'Kim gazaya çıkmaksızın ve içinde gaza etmek niyeti taşımaksızın ölürse, nifâktan bir şûbe üzere ölür.' buyurmuştur. Bu hadîsi Müslim [kezâ Ebû Dâvud ve Nesâî] tahrîc etmiştir. Bu hadîste, içinden cihâd niyeti geçirmeyen kimsenin nifâktan bir şûbe üzere öleceği haber verilmektedir." [Ebu'l-Abbâs Takıyyuddîn Ahmed ibn AbdilHalîm ibn Teymiyye, Mecmû'u'l-Fetâvâ, 4. cilt, 14.-15. sayfalar]

³²⁶⁴ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[يُنْتَوْنَ] (صلی الله علیه وسلم) Nebî (صلی الله علیه وسلم) gelip, şöyle diyerek onu minnet altında bıraktılar: 'Şübhesiz biz kıtâl olmadan müslüman olduk. Ben-i filân ve ben-i filân gibi seninle kıtâl etmedik. Bunun üzerine Allah Nebî'si (صلی الله علیه وسلم)'e şöyle buyurdu: '[De ki:] Onlara (de ki): '[هَذَا يَمْنٌ عَلَيْكُمْ أَنْ هَذَا يَمْنٌ لِلْإِيمَانِ]' (De ki: 'Müslüman olmanızla beni minnet altında bırakmayın. Bilakis Allah -sizi îmâna hidâyet buyurdu diye- sizi minnet altında bırakır]' [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 22. cilt, 320.-321. sayfa]

50. KÂF SÛRESİ (45 âyettir)

Allah'ın ismi ile, Rahmân, Rahîm

Kâf. Andolsun mecîd³²⁶⁵ Kur'ân'a.(1)

Bilakis, onlara kendilerinden bir inzâr edici geldi diye teâccüb ettiler de kâfirler dediler ki: 'Bu, acâyib bir şeydir;'(2)

'Öldüğümüz ve toprak olduğumuzda mı? Bu, uzak bir rücûdur.'(3)

Arzın onlardan ne noksanlaştırdığı ilmederiz.³²⁶⁶ Ve indîmizde hıfzedici bir Kitâb vardır.(4)

Bilakis, kendilerine gelince Hakk'ı tekzîb ettiler. O bakımdan onlar karmaşık bir iş içindedir.(5)

Öyleyse fevklerindeki semâya nazar etmediler mi, nasıl onu binâ ettik ve onu ziynetlendirdik? Ve onun bir çatlağı yoktur.(6)

Ve arz, onu uzattık ve onda sâbit dağlar yerleştirdik. Ve orada her iç açıcı çiftten bitirdik.(7)

Her yönelen kul³²⁶⁷ için bir basîret³²⁶⁸ ve bir zikrâdır.(8)³²⁶⁹

Ve semâdan bir mübârek su inzâl ettik, böylece onunla bahçeler ve hasad edilen habbeler bitirdik.(9)

³²⁶⁵ İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle demiştir: "'[المجید/Mecîd]' Hayrı çok olan." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Begavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 7. cilt, 355. sayfa]

³²⁶⁶ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'[قَدْ أَرْزَيْنَا أَرْزَيْنَا مَا تَنْفُصُ الْأَرْضُ مِنْهُمْ/Arzın onlardan ne noksanlaştırdığını ilmederiz.]" Arzın onlardan ne yediğini (ilmederiz)." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 22. cilt, 329. sayfa]

³²⁶⁷ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "'[عَبْدٌ مُنِيبٌ/Yönelen kul]' Yani: İşlerinde Allahu (تعالى)ya rücû eden (kul)." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 5. cilt, 236. sayfa]

³²⁶⁸ Bu açıklama Mucâhid (رحمه الله)'a aittir. İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened Mucâhid (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[تَبْصِرَةٌ/Tebşîraten]' Bir basîret." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 376. sayfa]

³²⁶⁹ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) diyor ki: "'[وَذِكْرٌ/Ve bir zikrâ]' Yani: Onunla kalb sâhibleri tezekkür eder/hatırlar." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 5. cilt, 236. sayfa]

Ve yüksek hurma ağaçları, onların birbiri üzerine dizilmiş tomurcukları vardır;(10)

Kullar için rızık olarak. Ve onunla meyte bir beldeyi ihyâ ettik.³²⁷⁰ İşte hurûc böyledir.(11)³²⁷¹

Onlardan önce Nûh kavmi ve Ress³²⁷² ashâbı ve Semûd tekzîb etti;(12)

Ve Âd ve Firavun ve Lût'un kardeşleri (de).(13)

Ve Eyke ashâbı ve Tubbâ kavmi. Hepsi resûlleri tekzîb etti. Böylece vaîdim hakk oldu.(14)³²⁷³

O hâlde evvel halk ediliş ile güçsüz mü düştük? Bilakis, onlar yeni bir halk ediliştten kuşku içindedir.(15)³²⁷⁴

Ve andolsun ki, insânı halk ettik ve nefsinin ona verdiği vesveseyi ilmederiz. Ve Biz ona şah damarından daha yakınız.(16)

Sağında ve solunda oturan³²⁷⁵ iki telâkki edici telâkki ederlerken.(17)³²⁷⁶

Kavilden telaffuz etmez ki, yanında hazır gözetleyici bulunmasın.(18)³²⁷⁷

³²⁷⁰ İbn Ebî Zemenîn (رحمه الله) demiştir: "'رِزْقًا لِلْعِبَادِ/Kullar için rızık olarak.'" Yani: Kullara rızık olması için onu filizlendirdik. "'وَأَخْيَيْنَا بِهِ/Ve onunla ihyâ ettik'" Yani yağmur ile. "'بَلَدَةً مَّيْتًا/Meyte bir beldeyi'" Yani kuru, üzerinde bir bitkinin olmadığı (bir belde), sonra orada bitkiler filizlendi." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 4. cilt, 270. sayfa]

³²⁷¹ İmâm Beğavî (رحمه الله) dedi ki: "'كَذَلِكَ الْخُرُوجُ/İşte hurûc böyledir.'" Kabirlerden (hurûc/çıkış böyledir)." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 7. cilt, 357. sayfa]

³²⁷² İbn Ebî Zemenîn (رحمه الله) şöyle der: "'[الرس]/Ress'" Etrafında bir kavmin olduğu bir kuyudur, o kavim o kuyuya nisbet edilmiştir." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 4. cilt, 271. sayfa]

³²⁷³ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "'كُلُّ كَذَّبَ الرُّسُلِ فَحَقَّ وَعِيدُ/Hepsi resûlleri tekzîb etti. Böylece vaîdim hakk oldu.'" Yani: Vaîdim/tehdidim ve azâbım üzerlerine hakk oldu." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 5. cilt, 238. sayfa]

³²⁷⁴ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'بَلْ هُمْ فِي لَبْسٍ مِنْ خَلْقٍ جَدِيدٍ/Bilakis, onlar yeni bir halk ediliştten kuşku içindedir.'" Yani: Şekk (içindedir). Ve: "'خَلْقٍ جَدِيدٍ/Yeni bir halk ediliş'" Ölümünden sonraki ba's edilmedir." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 22. cilt, 341. sayfa]

³²⁷⁵ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, der ki: "'عَنِ النَّبِيِّينَ/عَنْ الشَّمَالِ قَعِيدٌ/Sağında ve solunda oturan'" Sağındaki hasenâtı/iylilikleri yazandır. Solundaki de seyyiâtı/kötülükleri yazandır." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 22. cilt, 345. sayfa]

³²⁷⁶ İbn Ebî Zemenîn (رحمه الله) dedi ki: "'إِذْ يَتَلَفَّى الْمُتَلَفِّيَانِ/iki telâkki edici telâkki ederlerken'" Yani iki kâtib melek." Devamla şöyle demiştir: "Yani onun işlediği amelleri telâkki ederler ve yazarlar." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 3. cilt, 272. sayfa]

Ve ölüm sekerâtı³²⁷⁸ hakk ile gelir. Bu, kendisinden kaçmakta olduğundur.(19)

Ve Sûr'a nefhedilir. Bu, vaîd günüdür.(20)³²⁷⁹

Ve her nefis gelmiştir, beraberinde bir sevk edici ve bir şâhid vardır.(21)³²⁸⁰

Andolsun ki, sen bundan gaflette idin. İmdi senden perdeni açtık, artık bugün senin gözün keskindir.(22)

Ve karîni³²⁸¹ der ki: 'Bu yanımdaki hazırdır.'(23)

İlkâ edin Cehennem'e, her inâdçı kâfiri;(24)

Hayra mâni olan, sınırı aşan kuşkucuyu.(25)

O ki, Allah ile beraber, başka bir ilâh kılandır. O hâlde onu şiddetli azâbın içine ilkâ edin.(26)

Karîni³²⁸² der ki: 'Rabbimiz, onu tuğyân ettirmedim ve lâkin o derin bir dalâlet içinde idi.'(27)

(Allah) buyurur ki: 'İmdimde³²⁸³ hasımlaşmayın. Ve size vaîdimi takdîm etmiştim.'(28)³²⁸⁴

³²⁷⁷ İmâm Ebu Dâvud (رحمه الله) sahîh bir isnâd ile İkrime (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: **"[مَا يَلْفُظُ مِنْ قَوْلٍ إِلَّا لَدَيْهِ رَقِيبٌ عَتِيدٌ]/Kavilden telaffuz etmez ki, yanında hazır gözetleyici bulunmasın.'** Bu gözetleyici, onun ecir alacağı şeyi de işlediği günâhı da yazar." [Ebu Dâvud Süleymân bin el-Eş'as bin İshâk es-Sicistânî, Kitâbu'z-Zühûd, 371. sayfa (469.)]

³²⁷⁸ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) diyor ki: **"[سَكْرَةُ الْمَوْتِ/Ölüm sekerâtı]'** İnsâna ölüm yaklaşıncâ ilhâk eden bir bayılma ve taşkınlıktır." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 5. cilt, 240. sayfa]

³²⁷⁹ İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle der: **"[وَنُفِخَ فِي الصُّورِ/Ve Sûr'a nefhedilir.]'** Yani: Ba's nefhedilmesi. **'[ذَلِكَ يَوْمَ الْوَعْدِ/Bu, vaîd günüdür.]'** Yani: O gün, vaîd günü, Allah'ın kâfirlere azâb edeceğini vaad ettiği gündür." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 7. cilt, 360. sayfa]

³²⁸⁰ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: **"[سَائِقٍ/Şâhid ve bir sevk edici ve bir şâhid vardır]'** Allah'ın emrine sevkeden bir sevkedici. Ve amel ettiğine şâhid olan bir şâhid." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 22. cilt, 348. sayfa]

³²⁸¹ **"[قَرِينَةٍ/Karîni]'** Yani: Yakın arkadaşı, yoldaşı. Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) diyor ki: **"[قَرِينَةٍ/Ve karîni der ki]'** Yani: Melek." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 5. cilt, 242. sayfa]

³²⁸² İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: **"[قَرِينَةٍ/Karîni]'** Şeytân." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 22. cilt, 357. sayfa]

³²⁸³ Bu açıklama İbn Ebî Zemenîn (رحمه الله)'a aittir, şöyle demektedir: **"[لَدَيْ/Ledeyye]'** İmdimde." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîz, 4. cilt, 274. sayfa]

³²⁸⁴ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: **"[وَقَدْ قَدَّمْتُ إِلَيْكُمْ بِالْوَعْدِ/Ve size vaîdimi takdîm**

İndimde kavil tebdîl edilmez³²⁸⁵ ve Ben kullara zulmedici değilim.(29)

Cehennem'e: 'Doldun mu?' buyuracağımız gün. Ve der ki: 'Daha ziyâde var mı?'(30)

Ve Cennet muttakîler için yaklaştırılmıştır, uzak değildir.(31)

Bu, size vaad edilendir, her bir muhâfaza eden tevbekar için;(32)³²⁸⁶

Rahmân'a gaybte haşyet duyan³²⁸⁷ ve yönelmiş bir kalb ile gelen (için).(33)

Ona selâm ile dâhil olun. Bu, muhalledlik günüdür.(34)³²⁸⁸

Onlar için orada ne dilerlerse vardır. Ve indimizde³²⁸⁹ ziyâdesi vardır.(35)³²⁹⁰

Ve onlardan önce kaç kuşağı helâk ettik, onlar kuvvetçe³²⁹¹ kendilerinden daha şiddetliydi. Öyle ki beldelerde dolaşıp durmuşlardı. Kaçacak bir yer var mıdır?(36)

etmiştir!' Yani: Size resûl ba's ettim ve Kitâb inzâl ettim. Ve emrimi ve nehyimi ve vaadimi ve va'idimi beyân ettim." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 5. cilt, 244. sayfa]

³²⁸⁵ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[مَا بُدِّلَ الْقَوْلُ لَدَيَّ/İndimde kavil tebdîl edilmez]' Ben, hükmedeceğimi hükmettim." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 22. cilt, 359. sayfa]

³²⁸⁶ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) demiştir ki: "'[مُحَافَظًا/Muhâfaza eden]' Yani: Ahdini muhâfaza edip de bozmayan ve dönmeyen. '[تَوْبَةً/Tevbekar]' Yani: Tevbeye pişmanlıkla rücû eden." [Ebu'l-Fidâ İsmâîl ibn Umer ibn Kesîr ed-Dîmaşkî, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîm, Kâf Sûresi, 32. âyetin tefsîrinde]

³²⁸⁷ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) dedi ki: "'[مَنْ خَشِيَ الرَّحْمَنَ بِالْغَيْبِ/Rahmân'a gaybte haşyet duyan]' (Burada) özellikle, '[بِالْغَيْبِ/Gaybte]' kelimesini kavil buyurmuştur. Çünkü onlar, ba's edilişe ve Cennet'e ve ateşe ve sevaba ve ikâba îmân ederler ki, bunların tümü gaybtır." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 5. cilt, 244. sayfa]

³²⁸⁸ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'[أَدْخَلُوهَا/Ona selâm ile dâhil olun]' Onlar Allah'ın azâbından selâmet bulurlar ve onlara selâm verilir. '[ذَلِكَ يَوْمَ الْخُلُودِ/Bu, muhalledlik günüdür.]' Muhalled kılınırlar vAllahi, artık ölmezler. (Orada) ikâmet ederler, artık ayrılmazlar. Nimetlendirilirler, artık zarar görmezler." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 22. cilt, 366. sayfa]

³²⁸⁹ Bu açıklama İmâm Taberî (رحمه الله)'a aittir, demiştir ki: "'[وَلَدَيْنَا/Ve ledeynâ]' Ve indimizde." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 22. cilt, 366. sayfa]

³²⁹⁰ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Abdurrahmân ibn Ebî Leylâ (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[وَالَّذِينَ أَحْسَنُوا الْخُسْبَى وَزِيَادَةً/O güzelli yapanlara, daha güzeli ve ziyâde vardır.]' [Yunûs Sûresi, 26. âyet] Rabblerin Vechine nazar ederler." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 15. cilt, 66. sayfa]

İmâm Mâlik (رحمه الله) şöyle demiştir: "İnsânlar, Kıyâmet Günü gözleri ile Allah (سبحانه وتعالى)'ya bakacaklardır." [İsnâdî sahihtir. Acurrî, Kitâbu's-Şeria'da (574.) ve Lâlekâî, el-İtikâd'ta (870.) ve Ebu Nuaym, Hilye'de (6/326) tahrîc etmiştir.]

Ebu Dâvud es-Sicistânî (رحمه الله) der ki: "Ahmed bin Hanbel (رحمه الله)'ı işittim -ve indinde (Allah'ı) görme/rû'yet hakkında bir şey zikredilmişti- bunun üzerine gazablandı ve dedi ki: 'Kim: Muhakkak ki Allah görülmeyecektir.' derse, bu durumda o küfretmiştir." [İsnâdî sahihtir. Acurrî, Kitâbu's-Şeria'da (580.) ve Ebu Dâvud es-Sicistânî Mesâîl-ül-İmâm Ahmed'te (263. sayfa) tahrîc etmiştir]

Muhakkak ki bunda, elbette kalbi olan veya -ve o şâhid iken- kulak veren için bir zikrâ vardır.(37)

Ve andolsun ki, semâlar ve arzı ve ikisi arasındakileri altı günde halk ettik. Ve Bize bir yorgunluk temâs etmedi.(38)³²⁹²

O nedenle söyledikleri üzerine sabret.³²⁹³ Ve güneş doğmadan önce ve batmadan önce Rabbini hamd ile tesbîh et.(39)³²⁹⁴

Ve geceden (bir kısımda) O'nu tesbîh et ve secdelerin ardından. (40)

Ve münâdinin yakın bir mekândan nidâ edeceği günü dinle.(41)

Sayhayı hakk ile işitecekleri gün.³²⁹⁵ Bu, hurûc günüdür.(42)³²⁹⁶

Muhakkak ki Biz, Biz hayât veririz ve öldürürüz. Ve dönüş Bize'dir.(43)

Arzın onlardan sürâtle ayrılacağı gün.³²⁹⁷ Bu haşrdır, Üzerimize kolaydır.(44)³²⁹⁸

³²⁹¹ Bu açıklama Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) aittir, dedi ki: "'[بَطْشًا/Batşen]' Yani: Kuvvetçe." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 5. cilt, 246. sayfa]

³²⁹² İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'[وَلَقَدْ وَهَبْنَا السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ وَمَا مَسَّنَا مِنْ لُغُوبٍ/Ve andolsun ki, semâları ve arzı ve ikisi arasındakileri altı günde halk ettik. Ve Bize bir yorgunluk temâs etmedi.]" Allah, yahûdilerii hristiyanları ve Allah'a iftirâ atanları tezkib etmiştir. Bu ise şöyle demelerinden dolayıdır: Muhakkak Allah semâları ve arzı altı günde halk etmiştir. Sonra yedinci günde istirahat etmiştir. İşte bu gün onlarda sebt/cumartesi günüdür. O günü rahatlık günü olarak isimlendirirler." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 22. cilt, 376. sayfa]

³²⁹³ İbn Ebî Zemenîn (رحمه الله) şöyle der: "'[فَاصْبِرْ عَلَى مَا يَقُولُونَ/O hâlde söyledikleri üzerine sabret.]" Kavminin sana, sihirici olduğunu ve şâir olduğunu ve kâhin olduğunu ve mecnûn olduğunu ve yalancı olduğunu söylemelerine (sabret)." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîz, 4. cilt, 279. sayfa]

³²⁹⁴ İmâm Buhârî (رحمه الله), İsmâîl ibn Ebî Hâlid (رحمه الله)'tan Cerîr bin AbdUllah (رضي الله عنه)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'Nebî (صلى الله عليه وسلم)'ın yanında idik. Derken bir gece -yânî (ayın on dördü) bedir gecesi- aya nazar etti de şöyle buyurdu: 'Muhakkak ki siz, şu ayı gördüğünüz gibi Rabbini göreceksiniz, görülmesinde sıkıntı çekmeyeceksiniz. Eğer güneş doğmadan önce ve batmadan önce namaz kılmaya gücünüz yeterse onu fiil edin.' Sonra şöyle kıraat ett: '[وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ قَبْلَ طُلُوعِ الشَّمْسِ وَقَبْلَ الْغُرُوبِ/Ve güneş doğmadan önce ve batmadan önce Rabbini hamd ile tesbîh et.]" İsmâîl ibn Ebî Hâlid dedi ki: "Onları fiil edin, kaçırmayın." [Ebu Abdîllah Muhammed bin İsmâîl el-Buhârî, Câmiu's-Sahîh, Kitâbu's-Salât, Bâbu Fadli's-Salâtî'l-Asr (553.)]

³²⁹⁵ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) diyor ki: "'[يَوْمَ يَسْمَعُونَ الصَّيْحَةَ بِالْحَقِّ/Sayhayı hakk ile işitecekleri gün.]" Yani: Hakk ile gelecek olan sûra üfleyiş. Ki onların ekserisi ondan kuşku duyuyorlardı." [Ebu'l-Fidâ İsmâîl ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîm, Kâf Sûresi, 42. âyetin tefsîrinde]

³²⁹⁶ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "'[بُيُوتُكَ يَوْمَ الْخُرُوجِ/Bu, hurûc günüdür.]" Yani: Amellerin hesabı için kabirlerden (hurûc/çıkış) ve Cennet ve Ateş'e dâhil olma." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 5. cilt, 248. sayfa]

Biz ne söylediklerini en iyi ilmedeniz.³²⁹⁹ **Ve sen, üzerlerine bir cebbâr değil(sin). O hâlde vaîdimden**³³⁰⁰ **korkanları Kur'ân ile tezkîr et.(45)**³³⁰¹

³²⁹⁷ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) şöyle demekte: "[يَوْمَ تَشَقُّقُ الْأَرْضُ عَنْهُمْ سِرَاعًا]/Arzın onlardan sürâtle ayrılacağı gün.]' Yani: Sayhayı duydukları vakit oyalanamayacaklar. Mânâsı: Sayhayı duyduklarında, Arz onlardan ayrılacak ve oyalanma ve zaman olmadan hurûc edecekler." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 5. cilt, 248.-249. sayfa]

³²⁹⁸ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) diyor ki: "[بَلِّغْ حَشْرَ عَلَيْنَا يَسِيرًا]/Bu haşrdır, Üzerimize kolaydır.]' Yani: Bu îade (tekrar diriltme) Üzerimize çok kolaydır." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîm, Kâf Sûresi, 44. âyetin tefsîrinde]

³²⁹⁹ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) diyor ki: "[نَحْنُ أَعْلَمُ بِمَا يَقُولُونَ]/Biz ne söylediklerini en iyi ilmedeniz.]' Yani: Allah'ın ve Resûlu'nun üzerine şirkten ve yalandan söylediklerini." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 5. cilt, 249. sayfa]

³³⁰⁰ İmâm Beğavî (رحمه الله) der ki: "[وَمَا أَنْتَ عَلَيْهِمْ بِجَبَّارٍ]/Ve sen, üzerlerine bir cebbâr değil(sin)dir.]' Onları İslâm'a zorlayarak üzerlerine hâkim değil(sin)dir. Sen ancak bir müzekkir/hatırlatıcı olarak gönderildin. '[وَاِذْ يَدْعُوهمَ إِلَى الْوَعْدِ]/Vaîdimden]' Yani: Bana isyân edenlere azâb olarak vaad ettiklerim." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 7. cilt, 367. sayfa]

³³⁰¹ Ebu'l-Ferec İbn Cevzî (رحمه الله) dedi ki: "[فَذَكِّرْ بِالْقُرْآنِ]/O hâlde Kur'ân ile tezkîr et]' Yani: Onunla vaaz et." [Ebu'l-Ferec Abdurrahmân ibn Alî ibn Muhammed ibn Cevzî, Zâdu'l-Mesîr fî İlmi't-Tefsîr, 1346. sayfa (tek cilt olarak basım)]

51. ZÂRİYÂT SÛRESİ (60 âyettir)

Allah'ın ismi ile, Rahmân, Rahîm

Tozutup savuranlara andolsun.(1)³³⁰²

Derken bir ağırlık taşıyanlar(a).(2)

Derken bir kolaylıkla cereyân edenler(e).(3)

Derken bir emri taksîm edenler(e).(4)³³⁰³

Muhakkak ki size vaad edilen, elbette doğrudur.(5)³³⁰⁴

Ve muhakkak ki Dîn,³³⁰⁵ elbette vâkîdir.(6)

Güzel halk edilişe sâhib³³⁰⁶ semâya andolsun.(7)

Muhakkak ki siz, hakîkaten muhtelif bir kavil içinde.(8)³³⁰⁷

Çevrilen ondan çevrilir.(9)

³³⁰² İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile İbn Zeyd (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[وَالذَّارِيَاتِ/Tozutup savuranlara andolsun.]" İbn Abbâs (رضي الله عنهما): 'Onlar rüzgârlardır.' derdi." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 22. cilt, 391. sayfa]

³³⁰³ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[وَالْجَارِيَاتِ/Derken bir kolaylıkla cereyân edenler(e).]" Yağmuru taşıyan bulutlar. "[وَالْمُقْسِمَاتِ/Derken bir emri taksîm edenler(e).]" Meleklerdir, onları dilediği üzerine inzâl eder." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 22. cilt, 393. sayfa]

³³⁰⁴ Ebu'l-Ferec İbn Cevzî (رحمه الله) diyor ki: "[وَالْمُقْسِمَاتِ/مُهَاقِكًا/İnşâa tû'ûn]/Muhakkak ki size vaad edilen]' Yani: Kıyâmet Günü (size vaad edilen) sevâb ve ikâb. '[وَالْمُقْسِمَاتِ/مُهَاقِكًا/İnşâa tû'ûn]' Yani: Elbette hakktır." [Ebu'l-Ferec Abdurrahmân ibn Alî ibn Muhammed ibn Cevzî, Zâdu'l-Mesîr fî İlmi't-Tefsîr, 1347. sayfa (tek cilt olarak basım)]

³³⁰⁵ İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle demiştir: "[وَالْذِّنِّ/Ve muhakkak ki Dîn]' Hesâb ve cezâ." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 7. cilt, 371. sayfa]

³³⁰⁶ Bu açıklama İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'ya aittir. İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[وَالْمُقْسِمَاتِ/ذَاتِ الْخُبُكِ/Zâti'l-hubuk]' Güzel halk ediliş/yaratılış sâhibi." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 22. cilt, 395. sayfa]

³³⁰⁷ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[وَالْمُقْسِمَاتِ/مُهَاقِكًا/İnşâa tû'ûn]/Muhakkak ki siz, hakîkaten muhtelif bir kavil içinde.]" Bu Kur'ân'ı, tasdik edeniniz ve tekzîb edeniniz var." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 22. cilt, 398. sayfa]

Katlolunsun koyu yalancılar!(10)³³⁰⁸

Onlar ki, onlardır dalâletleri için diretenler.(11)³³⁰⁹

Suâl ederler ki: 'Dîn günü ne vakittir?'(12)³³¹⁰

Onların ateş üzerinde fitneye uğratılacakları gün.(13)³³¹¹

Tadın fitnenizi, bu o sizin acele istemekte olduğunuzdur!(14)

Muhakkak ki muttakîler, Cennetler ve pınarlar içindedir.(15)³³¹²

Rabblarının kendilerine verdiğini ahırlar. Muhakkak ki onlar, bundan önce muhsinler idiler.(16)³³¹³

Geceden uyudukları az idi.(17)

Ve şehirlerde onlar istiğfâr ederlerdi.(18)³³¹⁴

³³⁰⁸ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile İbn Zeyd (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "[فَقِيلَ] الْكَافِرُونَ/Katlolunsun koyu yalancılar!]' Allah Resûlu (صلى الله عليه وسلم) üzerine o yalan uydurmuş olan kavim. Bir tâife demiştir ki: 'O, ancak bir sihircidir, getirdiği sihirdir.' Ve bir tâifede demiştir ki: 'O, ancak bir şâirdir, getirdiği bir şiirdir.' Ve bir tâife demiştir ki: 'O, ancak bir kâhindir, getirdiği kehânettir. [وَقَالُوا اسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ اكْتَتَبَهَا فَهِيَ تُمْنَلَى عَلَيْهِ بَكْرَةٌ وَأَصِيلًا] Ve dediler ki: 'Evvelkilerin satırlarıdır, onları yazdırmıştır. Artık onun üzerine sabah ve akşam imlâ edilir.' [Furkân Sûresi, 5. âyet] Allah Resûlu (صلى الله عليه وسلم) üzerine bu şekilde yalan uydurdular." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 22. cilt, 400. sayfa]

³³⁰⁹ Bu açıklama İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'a aittir. İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[الَّذِينَ هُمْ فِي عَذَابٍ سَاهُونَ]/Ellezîne hum fi ğamratîn sâhûn.] (Onlar ki, onlardır) dalâletleri için diretenler." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 387. sayfa]

³³¹⁰ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "[يَسْأَلُونَكَ أَيَّانَ يَوْمَ الدِّينِ]/Suâl ederler ki: 'Dîn Günü ne vakittir?]' 'Dîn Günü ne zamandır?' veya: 'Dîn günü ne zaman olacaktır?' derler." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 22. cilt, 401. sayfa]

İmâm Beğavî (رحمه الله) ise şöyle der: "Tekzîb etmek ve istihzâ etmek için derler ki: 'Ey Muhammed! Cezâ günü, yani Kıyâmet Günü ne vakittir?'" [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Begavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 7. cilt, 372. sayfa]

³³¹¹ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile İkrime (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "[يَوْمَ هُمْ عَلَى النَّارِ يُفْتَنُونَ]/Onların ateş üzerinde fitneye uğratılacakları gün.] Ateşte azâb görürler, orada yanarlar." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 22. cilt, 402. sayfa]

³³¹² Hicr Sûresi'nin 45. âyeti ile aynıdır

³³¹³ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) şöyle demiştir: "[إِذْ يَنْفَخُ فِي سَافِرٍ رَّبُّهُمْ]/Rabblarının kendilerine verdiğini ahırlar.]' Alma(ları)nın mânâsı: Cennet'e dâhil olmaları ve sevâb olarak vaad edildiklerine ulaşmalarıdır. '[لَهُمْ كَانُوا قَبْلَ ذَلِكَ مُحْسِنِينَ]/Muhakkak ki onlar, bundan önce muhsinler idiler.]' Yani: (Bu) nâil olduklarına nâil olmadan önce dünyâda muhsinler idiler. Ve ihsânın buradaki mânâsı Allah (تعالى)'ya itaatir." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 5. cilt, 253. sayfa]

³³¹⁴ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki:

Ve mallarında, isteyen ve mahrûm için bir hakk vardır.(19)

Ve arzda yakîn edenler için âyetler vardır;(20)³³¹⁵

Ve nefislerinizde (de). Daha görmüyor musunuz?(21)

Ve semâda rızkınız ve size vaad edilen vardır.(22)³³¹⁶

Öyleyse andolsun semâ ve arzın Rabbine, muhakkak ki o, elbette sizin nutuk etmenizin misli hakkıdır.(23)

İbrâhîm'in ikrâm edilen konuklarının hadîsi³³¹⁷ sana geldi mi?(24)³³¹⁸

Hani onlar, onun yanına dâhil olmuşlardı da: 'Selâm.' demişlerdi. (İbrâhîm de) demişti ki: 'Selâm, münkerler kavmi.'(25)³³¹⁹

Derken ehline gizlice gitmişti de (pişirilmiş) semiz bir buzağı getirmişti.(26)

Böylece onu onlara yaklaştırdı. Dedi ki: 'Yemez misiniz?'(27)

O vakit onlardan bir korku içine düştü. Dediler ki: 'Korkma!' Ve onu alîm bir oğul ile³³²⁰ tebşîr ettiler.(28)

""[سَتَقْرُونَ/Istîğfâr ederlerdi.] Namaz kılarlardı." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 22. cilt, 413. sayfa]

³³¹⁵ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir isnâd ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: ""[وَفِي الْأَرْضِ آيَاتٌ لِلْمُوقِنِينَ/Ve arzda yakîn edenler için âyetler vardır;] (Yakîn edenler) arzda yürüdüğü zaman, ibretler ve azâmetli âyetler görür." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 22. cilt, 419. sayfa]

³³¹⁶ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: ""[وَفِي السَّمَاءِ رِزْقُكُمْ وَمَا تُوعَدُونَ/Ve semâda rızkınız ve size vaad edilen vardır.]' Cennet, semâdadır. Vaad olunduğunuz hayır ve şerr de semâdadır." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 22. cilt, 421. sayfa]

³³¹⁷ Şeyh Useymîn (رحمه الله) şöyle der: ""[HADİS(i)]' Yani: Haber(i)." [Muhammed bin Sâlih el-Useymîn, Zâriyât Süresi Tefsîri, 133. sayfa]

³³¹⁸ Şeyh Sa'dî (رحمه الله) demiştir ki: " 'İBRÂHİM'İN İKRÂM EDİLEN KONUKLARININ HADİSİ SANA GELDİ Mİ?]' Ve onlar Allah'ın o Lut kavminin helâki için irsâl ettiği meleklerdir. Ve (Allah, onlara İbrâhîm'e uğramalarını emretmiştir. İbrâhîme'e konuklar sûretinde gelmişlerdir." [Abdurrahmân bin Nâsır es-Sa'dî, Teysîru'l-Kerîmu'r-Rahmân fî Tefsîri Kelâmi'l-Mennân, 955. sayfa (tek cilt olarak basım)]

³³¹⁹ İmâm Beğavî (رحمه الله) diyor ki: ""[مُنْكَرُونَ/Münkerler kavmi]' Yani: Garîbler/yabancılar (kavmi), sizi tanımıyoruz." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 7. cilt, 376. sayfa]

³³²⁰ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: ""[بِغُلَامٍ عَلِيمٍ/alîm bir oğul ile]' İsmâîl (ile)." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 22. cilt, 426. sayfa]

Bunun üzerine hamımı bir çığlık içinde yöneldi de vechine vurdu. Ve dedi ki: 'Kısır, yaşlı bir kadın.'(29)

Dediler ki: 'Rabbin böyle buyurdu. Muhakkak ki O, O'dur Hakîm, Alîm.'(30)

Dedi ki: 'Öyleyse göreviniz nedir, ey mürseller?'(31)³³²¹

Dediler ki: 'Muhakkak ki biz, mücrimler kavmine³³²² irsâl edildik;'(32)³³²³

'Üzerlerine çamurdan taşlar irsâl etmemiz için;'(33)

'(Bunlar) Rabbinin indinde müsrifler için damgalanmıştır.'(34)

Derken orada mü'minlerden kim var ise ihrâc ettik.(35)

Fakat orada müslümanlardan bir evden başkasını bulmadık.(36)

Ve orada, elîm azâbtan o korkacaklar için bir âyet³³²⁴ bıraktık.(37)

Ve Mûsâ'da, hani onu mübîn bir sultân ile³³²⁵ Firavun'a irsâl etmiştik.(38)

Fakat rûknü ile³³²⁶ yüz çevirdi ve dedi ki: 'Bir sihirci veya bir mecnûndur.'(39)

Bunun üzerine onu ve ordusunu yakaladık, hemen onları -ve o levmedilmiş iken-³³²⁷ denize attık. (40)

Ve Âd'ta, hani üzerlerine, kökleri kesen rüzgârı irsâl etmiştik.(41)

³³²¹ Hicr Sûresi'nin 57. âyeti ile aynıdır. Şeyh Useymîn (رحمه الله) dedi ki: "'[قَالَ فَمَا خَطْبُكُمْ أَيُّهَا] Dedi ki: 'Öyleyse göreviniz nedir, ey mürseller?'" 'Göreviniz nedir' diyen kişi İbrâhîm (عليه السلام) dır. Yani 'İşiniz nedir ey mürseller/gönderilmişler?' Ve bunlar meleklerdir. [Muhammed bin Sâlih el-Useymîn, Zâriyât Sûresi Tefsîri, 147. sayfa]

³³²² İbn Ebî Zemenîn (رحمه الله) şöyle der: "'[أَلَى قَوْمٍ مُّجْرِمِينَ] Mücrimler kavmine]' Müşrikler(e). Yani: Lût kavmi(ne)." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 4. cilt, 288. sayfa]

³³²³ Hicr Sûresi'nin 58. âyeti ile aynıdır

³³²⁴ İmâm Beğavî (رحمه الله) demiştir ki: "'[آيَةً] Âyet]' İbret." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 7. cilt, 377. sayfa]

³³²⁵ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) şöyle demektedir: "'[بِسُلْطَانٍ مُّبِينٍ] Mübîn bir sultân ile]' Yani: Beyyin/apaçık bir hüccet ile." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 5. cilt, 259. sayfa]

³³²⁶ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'[رُكْنُهُ] Rûknü ile]' Kavmi ile." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 22. cilt, 431. sayfa]

³³²⁷ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'[وَهُوَ] Ve o levmedilmiş iken]' Allah'ın kulları içinde levmedilmiş/kınanmış (iken)." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 22. cilt, 432. sayfa]

Üzerine geldiği bir şeyi -onu toz haline getirmeden- bırakmıyordu.(42)

Ve Semûd'ta, hani onlara: 'Bir süreye kadar metâlanın!' denilmişti.(43)

Derken Rabblerinin emrinden azgınlık ettiler. Böylece kendilerini -ve onlar nazar ederlerken- yıldırım yakaladı.(44)

Artık kıyâma güç yetiremediler.³³²⁸ Ve nusret edilenler (de) olmadılar.(45)

Ve bundan önce Nûh kavmi (helâk edildi). Muhakkak ki onlar fâsıklar kavmi idiler.(46)

Ve semâyı ellerimiz ile binâ ettik. Ve muhakkak ki Biz, elbette genişleticiler(iz).(47)

Ve arzı, onu döşedik. İşte ne güzel düzenleyiciler(iz).(48)

Ve her şeyden iki çift halk ettik. Umulur ki siz tezekkür edersiniz.(49)

'O halde Allah'a firâr edin.³³²⁹ Muhakkak ki ben, sizin için O'ndan mübîn bir inzâr ediciyim.'(50)

'Ve Allah ile beraber başka bir ilâh kılmayın. Muhakkak ki ben, sizin için O'ndan mübîn bir inzâr ediciyim.'(51)

İşte böyle! Onlardan o öncekilere bir resûl gelmedi ki: 'Sihirci veya bir mecnûndur.' demiş olmasınlar.(52)

Onu tavsiye mi ettiler?³³³⁰ Bilakis, onlar tuğyân eden bir kavimdir.(53)

Onun için onlardan yüz çevir, artık sen levmedilecek değil(sin).(54)

Ve sen tezkîr et. Çünkü muhakkak ki zikrâ mü'minlere menfaat sağlar.(55)

Ve cinleri ve insânları Bana ibâdet etmeleri dışında halk etmedim.(56)³³³¹

³³²⁸ İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle demiştir: "'فَمَا اسْتَطَاعُوا مِنْ قِيَامٍ/Artık kıyâma güç yetiremediler.]" Artık azâbın nüzûlundan sonra kıyâm edemediler ve kalkmaya güç yetiremediler." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 7. cilt, 379. sayfa]

³³²⁹ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "'[فَفَرُّوا إِلَى اللَّهِ/O halde Allah'a firâr edin.]" Yani: O'na mâsiyyetten O'na itaate (firâr edin). Ve şöyle de denmiştir: O'nun öfkesinden O'nun rahmetine (firâr edin). Ve O'nun cezâlandırmasından O'nun afvına (firâr edin).]" [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 5. cilt, 263. sayfa]

³³³⁰ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'[أَتَوَاصَوْا بِهِ/Onu tavsiye mi ettiler?]" Evvelkileri sonrakilerine tezkîbi tavsiye etmiştir." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 22. cilt, 441. sayfa]

Ben, onlardan bir rızık murâd etmiyorum. Ve Bana taam etmelerini (de) murâd etmiyorum.(57)

Muhakkak ki Allah, O, Rezzâk'tır,³³³² kuvvet sâhibi Metîn'dir.(58)³³³³

Artık muhakkak ki o zulmedenler için, ashâblarının payı misli pay vardır. Öyleyse acele etmesinler.(59)

Artık o vaad edildikleri günlerinden veyl olsun o küfredenlere.(60)

³³³¹ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ/Ve cinleri ve insanları Bana ibâdet etmeleri dışında halk etmedim.'" Ancak itaatle ve kerhen ubûdeti/kulluğu ikrâr etmeleri için (halk ettim)." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 392. sayfa]

Ebu's-Şeyh el-İsfehânî (رحمه الله) ise sahîh bir sened ile Fudayl bin İyâz (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "Mü'minin kelâmı/konuşması hikmet, susması tefekkür ve nazarı ibrettir. Böyle olursan, her dâim ibâdettesin demektir." Sonra şöyle kıraat etti: "'وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ/Ve cinleri ve insanları Bana ibâdet etmeleri dışında halk etmedim.'" [Ebu Muhammed AbdUllah bin Muhammed bin Câfer el-İsfehânî, Kitâbu'l-Azame, 1. cilt, 304.-305. sayfa (47.)]

İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) ise şöyle der: "'[وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ/Ve cinleri ve insanları Bana ibâdet etmeleri dışında halk etmedim.]" Yani: Onları ancak, Bana ibâdet etmelerini onlara emretmek için halk ettim, onlara ihtiyâcım olduğu için değil." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dimaşkî, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîm, Zâriyât Sûresi, 56. âyetin tefsirinde]

³³³² Şeyh Sa'dî (رحمه الله) demiştir ki: "'[الرَّزَّاقُ/Rezzâk]" Tüm kullarına karşı (rızkı vericidir). Arzda hiçbir canlı yoktur ki, rızıkı Allah'ın üzerine olmasın. Allah'ın kullarına olan rızıkı iki çeşittir: 1-Umûmî rızık. İyisi, fâciri, evvelkileri ve sonrakileri kapsar. Bu bedenlerin rızıkıdır. 2-Husûsî rızık. Bu da kalblerin rızıkıdır ki, onların ilim ve imân ile beslenmesini ve Dîn'in salâhına yardım eden helâl rızık kapsar. Bu ise mertebeleri hasebince ve hikmeti ve rahmetinin gereğince sadece mü'minlere hastır." [AbdurRahmân bin Nâsır es-Sa'dî, Teysîru'l-Kerîmu'r-Rahmân fî Tefsîri Kelâmî'l-Mennân, 5. Cilt, 302. sayfa]

³³³³ İmâm Taberî (رحمه الله) dedi ki: "'[كُوَّةُ الْمَتِينِ/Kuvvet sâhibi Metîn'dir]" Yani: Şiddetli kuvvet sahibi." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 27. cilt, 12. sayfa]

52. TÛR SÛRESİ (49 âyettir)

Allah'ın ismi ile, Rahmân, Rahîm

Tûr'a andolsun.(1)

Ve satır satır yazılmış Kitâb'a.(2)

Ve neşredilmiş bir varakta.(3)³³³⁴

Ve Beyti'l-Mâmur'a.(4)³³³⁵

Ve yükseltilmiş tavana.(5)

Ve kaynatılmış denize.(6)

Muhakkak ki Rabbinin azâbı, elbette vukû bulacaktır.(7)

Yoktur onun için bir def edici.(8)

Semânın bir çalkalanışla çalkalandığı gün.(9)

Ve dağlar bir seyr ile seyrederek.(10)

İşte o gün tekzîb edenler için veyl olsun.(11)

Onlar ki, onlardır daldıkları içinde oynayanlar.(12)

Cehennem ateşine bir kakılışla kakılacakları gün.(13)

Bu, o kendisini tekzîb etmiş olduğunuz ateştir.(14)

Artık bu bir sihir mi, yoksa siz mi görmüyorsunuz?(15)

³³³⁴ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "[فِي] **Bir varakta**]' Bir sahîfe(de)." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 22. cilt, 454. sayfa]

³³³⁵ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile yine Mucâhid (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "[وَالْبَيْتِ الْمَعْمُورِ]' **Ve Beyti'l-Mâmur**]' Semâda bir ev, ona Durâh denir." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 22. cilt, 456. sayfa]

Girin ona, artık sabredin veya sabretmeyin, üzerinize müsâvîdir. Ancak amel etmiş olduklarınızla cezâlandırılacaksınız.(16)

Muhakkak ki muttakîler, Cennetler ve nîmetler içindedir.(17)

Rabblarının onlara verdikleriyle sevinçlidirler. Ve Rabbları onları Cehennem azâbından vikâye etmiştir.(18)

Sizin amel etmiş olduklarınızdan dolayı afiyetle yiyin ve için.(19)³³³⁶

Saf saf dizilmiş serirler üzerine dayanmışlardır. Ve onları iri gözlü hûrilerle izdivâc ettirmişizdir.(20)

Ve o î mân edenler ve zürriyetleri kendilerine î mân ile tâbi olanlar, zürriyetlerini onlara ilhâk ettik. Ve kendilerine amellerinden bir şey eksiltmeyiz. Her kişi kesbettiğine rehîndir.(21)³³³⁷

Ve onlara iş tâh duydukları meyve ve eti bol bol veririz.(22)

Orada bir kâseyi dolaştırırlar.³³³⁸ Orada bir lağviyyât yoktur ve ne (de) bir günâha sokma.(23)³³³⁹

Ve gençler üzerlerine dolaşır,³³⁴⁰ sanki onlar saklı incilerdir.(24)

³³³⁶ Murselât Sûresi'nin 43. âyeti ile aynıdır

³³³⁷ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile İbn Zeyd (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: **"[وَالَّذِينَ آمَنُوا وَاتَّبَعَتْهُمْ ذُرِّيَّتُهُمْ بِإِيمَانٍ أَلْحَقْنَا بِهِمْ ذُرِّيَّتَهُمْ] / Ve o î mân edenler ve zürriyetleri kendilerine î mân ile tâbi olanlar, zürriyetlerini onlara ilhâk ettik.]"** Oğulları yapmış oldukları amellere ulaştılar. Böylece onlara tâbi oldular ve amel ettikleri bu amellere ulaşmayan zürriyetleri de onlara tâbi oldu. Sonra Allah (تعالى) şöyle buyurdu: **"[وَمَا الشَّاهُ مِنْ عَمَلِهِمْ مِنْ شَيْءٍ] / Ve kendilerine amellerinden bir şey eksiltmeyiz]"** Buyuruyor ki: Onlara amellerinde zulmetmeyiz, bir şeyi noksanlaştırmayız. Sonra o amelleri onlara ilhâk ettiğimiz zürriyetlerine veririz. Böylece amellere ulaşmayanları, onlara ulaşanlara ilhâk ederiz." Devamla İmâm Taberî (رحمه الله) şöyle der: **"[كُلُّ امْرِئٍ بِمَا كَسَبَ رَهِينٌ] / Her kişi kesbettiği ile rehîndir.]"** Her nefis hayır ve şerr olarak kesbettiğine ve amel ettiğine karşılık rehin alınmıştır. Kimse gayrısının günâhından dolayı hesâba çekilmez. Ancak kendi günâhından dolayı cezalandırılır." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 22. cilt, 469. ve 473. sayfalar]

³³³⁸ Bu açıklama İmâm Beğavî (رحمه الله)'a aittir, şöyle demiştir: **"[يَتَنَازَعُونَ] / Yetenâzeûne]"** Birbirlerine kâse verirler/sunarlar ve o kâseyi elden ele dolaştırırlar." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 7. cilt, 390. sayfa]

³³³⁹ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: **"[لَا لَغْوٌ] / Orada bir lağviyyât yoktur ve ne (de) bir günâha sokma.]"** Yani: Orada bir lağviyyât yoktur ve ne (de) bir bâtil. Bâtil ancak dünyâda şeytân ile beraber idi." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 22. cilt, 474.-475. sayfalar]

³³⁴⁰ İmâm Beğavî (رحمه الله) demiştir ki: **"[وَيُطَوَّفُ عَلَيْهِمْ] / Üzerlerine dolaşır]"** Hizmet ederek (üzerlerine dolaşır)." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 7. cilt, 390. sayfa]

Ve onların bazısı bazısı üzerine yönelip suâlleşirler.(25)³³⁴¹

Derler ki: 'Muhakkak ki biz, daha önce ehlimiz içinde korkanlar idik.'(26)

'Derken Allah üzerimize minnette bulundu ve bizi semûm³³⁴² azâbından vikâye buyurdu.'(27)

'Muhakkak ki biz bundan önce O'na duâ ediyorduk. Muhakkak ki O, O'dur Berr,³³⁴³ Rahîm.'(28)

O halde tezkîr et. Öyle ki sen Rabbinin nîmetiyle ne bir kâhinsin ve ne (de) bir mecnûn.(29)

Yoksa: 'Bir şâirdir, onun zamanın felâketlerine uğramasını bekliyoruz.' mu diyorlar?(30)

De ki: 'Bekleyin. Çünkü muhakkak ki ben (de) sizinle beraber bekleyenlerdenim.'(31)

Yoksa bunu kendilerine akılları mı emrediyor? Yoksa onlar tuğyân eden bir kavim midirler?(32)

Yoksa: 'Onu kendisi uydurup söyledi.' mi diyorlar? Bilakis, îmân etmiyorlar.(33)

Öyleyse onun misli bir hadîs getirsinler, eğer sâdıklar iseler.(34)³³⁴⁴

Yoksa onlar bir şeysiz mi halk edildiler? Yoksa hâlıklar kendileri midirler?(35)

Yoksa semâlar ve arzı mı halk ettiler? Bilakis, yakîn etmezler.(36)

Yoksa, Rabbinin hazîneleri onların indinde midir? Yoksa egemen olanlar kendileri midir?(37)

³³⁴¹ Saffât Sûresi'nin 27. âyeti ile aynıdır

³³⁴² 'Semûm' [سَمُومٌ] kelimesinin açıklaması için Hicr Sûresi'nin 27. âyetine bakınız

³³⁴³ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[Berr] (بَرٍّ)' Latîf." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 396. sayfa]

İbn Kayyim el-Cevziyye (رحمه الله) 'Latîf' hakkında şöyle der: "O ki, yaratışı ve hikmeti, anlayışların onu idrâk etmekten aciz kalacağı derecede hoş ve zarîf olandır." [Muhammed ibn Ebî Bekr ibn Kayyim el-Cevziyye, Savâiku'l-Murlese, 2. cilt, 492. sayfa]

³³⁴⁴ İbn Ebî Zemenîn (رحمه الله) dedi ki: "'[فَلْيَأْتُوا بِحَدِيثٍ مِثْلِهِ] / Öyleyse onun misli bir hadîs getirsinler' Kur'ân'ın misli (bir hadîs/söz getirsinler). '[أَنْ كَانُوا صَادِقِينَ] / Eğer sâdıklar iseler' Yani: Onun mislini getiremezler." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 4. cilt, 301. sayfa]

Yoksa onlar için orada dinleyecekleri bir merdiven mi var? Öyleyse dinleyenleri mübîn bir sultân getirsin.(38)³³⁴⁵

Yoksa, kızlar O'nun için ve oğullar sizin için mi?(39)

Yoksa onlardan bir ücret istiyorsun da onlar borçtan ağır bir yük altında mı kalıyorlar?(40)³³⁴⁶

Yoksa gayb onların indinde de onlar mı yazıyorlar?(41)³³⁴⁷

Yoksa bir tuzak mı murâd ediyorlar? Fakat o küfredenler, onlardır tuzağa düşenler.(42)³³⁴⁸

Yoksa onlar için Allah'tan gayrı bir ilâh mı var?³³⁴⁹ Allah, subhândır,³³⁵⁰ şirk koşmalarından.(43)

Ve eğer semâdan sâkıt bir parça görseler, derler ki: 'Üst üste yığılmış bir buluttur.'(44)

Artık o içinde çarpılacakları günlerine mülâki oluncaya kadar onları bırak.(45)

Tuzaklarının kendilerinden bir şey savamayacağı gün. Ve onlar nusret edilmezler.(46)

Ve muhakkak ki o zulmedenlere bunun dûnunda bir azâb vardır. Ve lâkin ekserîsi ilmetmezler.(47)

³³⁴⁵ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) şöyle demektedir: "[قَلِيلَاتٍ مُّسْتَمِعَهُمْ بِسُلْطَانٍ مُّبِينٍ]/Öyleyse dinleyenleri mübîn bir sultân getirsin.'" Yani: Öyleyse o dinleyenleri onların fiil ettiklerinin ve söylediklerinin sahîhliğine/doğruluğuna zâhir bir hüccet getirsinler. Yani: Ve onlar için bunun bir yolu yoktur. Ve onlar birşey üzere değillerdir ve onlar için bir delil yoktur." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Tûr Sûresi, 38. âyetin tefsîrinde]

³³⁴⁶ Kalem Sûresi'nin 46. âyeti ile aynıdır

³³⁴⁷ Kalem Sûresi'nin 47. âyeti ile aynıdır

³³⁴⁸ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) demiştir ki: "[أَمْ يُرِيدُونَ كَيْدًا]/Yoksa bir tuzak mı murâd ediyorlar?]' Yoksa Allah'ın Resûlü ve Dîn hakkında söylemiş oldukları ile insânları aldatmayı ve Resûl ve ashâbına bir tuzak mı murâd ediyorlar? 'فَالَّذِينَ كَفَرُوا هُمُ الْمَكِيدُونَ'/Fakat o küfredenler, onlardır tuzağa düşenler]' Ancak tuzaklarının vebâli nefislerine dönecektir." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Tûr Sûresi, 42. âyetin tefsîrinde]

³³⁴⁹ İmâm Taberî (رحمه الله) diyor ki: "[أَمْ لَهُمْ إِلَٰهٌ غَيْرُ اللَّهِ]/Yoksa onlar için Allah'tan gayrı bir ilâh mı var?]' Onların Allah'tan gayrı ibâdeti hakk eden bir mâbûdları mı var?" Devamla İmâm Taberî (رحمه الله) şöyle der: "Onların Allah'tan gayrı bir ilâhları yoktur, bütün mahlûkatın ibâdeti O'na aittir." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 22. cilt, 584. sayfa]

³³⁵⁰ İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) şöyle der: "[سُبْحَانَ اللَّهِ/Allah, subhândır]' (Allah,) Nefsini tenzîh eder." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebi Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 3. cilt, 333. sayfa]

Ve Rabbinin hükmüne sabret. Öyle ki kuşkusuz sen gözlerimizdesin.³³⁵¹ Ve kıyâm ettiğin zaman Rabbinin hamd ile tesbîh et.(48)

Ve geceden de O'nu tesbîh et ve yıldızların batışı sırasında.(49)

³³⁵¹ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) demiştir ki: "'وَاصْبِرْ لِحُكْمِ رَبِّكَ فَإِنَّكَ بِأَعْيُنِنَا]' **Ve Rabbinin hükmüne sabret. Öyle ki kuşkusuz sen gözlerimizde(sin).**' Yani: Eziyetlerine sabret ve onlara aldırma. Öyle ki kuşkusuz sen gözetimimizdesin. Ve Allah, insânlardan seni koruyacaktır." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Tûr Sûresi, 48. âyetin tefsîrinde] İmâm İbn Huzeyme (رحمه الله) şöyle demekte: "Allah (عز وجل), Nebîsi Nûh (صلوات الله عليه)'e buyurdu ki: '[وَاصْنَعِ الْفُلَكَ بِأَعْيُنِنَا وَوَحْيِنَا]' **Ve gözlerimiz ve vahyimiz ile gemiyi yap.**' [Hûd Sûresi, 37. âyet] Ve O (جل وعلا) buyurmuştur ki: '[تَجَرَى بِأَعْيُنِنَا]' **Gözlerimiz ile cereyân eder.**' [Kamer Sûresi, 14. âyet] Ve O (عز وجل), Mûsâ'yı zikrederken şöyle buyurmuştur: '[وَلَتَصْنَعِ عَلَى عَيْنِي]' **Ve üzerine Benden bir muhabbet ilkâ ettim. Ve gözüm üzere yetiştirilmen için.**' [Tâhâ Sûresi, 39. âyet] Ve buyurdu ki: '[وَاصْبِرْ لِحُكْمِ رَبِّكَ فَإِنَّكَ بِأَعْيُنِنَا]' **Ve Rabbinin hükmüne sabret. Öyle ki kuşkusuz sen gözlerimizde(sin).**' [Tûr Sûresi, 48. âyet] Şu hâlde her mü'minin üzerine Hâlık ve Bârî'nin Nefsi için isbât ettiği 'Gözü' isbât etmek, vâcibtir. Ve gayrı mü'min ise: Allah'ın muhkem tenzîlinde (Kendisi için) isbât ettiğini Allah (تبارك وتعالى)'dan nefyeden kimsedir." [Ebu Bekir Muhammed ibn İshâk ibn Huzeyme, Kitâbu't-Tevhîd ve İsbâtü Sıfâtü'r-Rabb, 96.-97. sayfalar]

53. NECM SÛRESİ (62 âyettir)

Allah'ın ismi ile, Rahmân, Rahîm

Andolsun yıldıza, battığında.(1)

Arkadaşımız dalâlete düşmedi ve azmadı.(2)

Ve hevâdan nutuk etmez.(3)

O, vahyedilen bir vahiyden başkası değildir.(4)³³⁵²

Kuvvetleri şiddetli onu tâlîm etmiştir.(5)³³⁵³

Üstün güç sâhibi,³³⁵⁴ öylece istivâ etti.(6)³³⁵⁵

³³⁵² İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[وَمَا] **O, vahyedilen bir vahiyden başkası değildir**]" Allah (تبارك وتعالى) Cebrâîl'e vahyeder ve Cibrîl de Muhammed (صلى الله عليه وسلم)'e vahyeder." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 400. sayfa]

İbn Teymiyye (رحمه الله) ise şöyle demektedir: "Sünnet ehli, Nebî (صلى الله عليه وسلم)'in kelâm buyurduğu sözlerin vahiy olduğuna itikâd ederler. Allah (سبحانه وتعالى) şöyle buyurur: '[وَمَا يَنْطِقُ] **O, vahyedilen bir vahiyden başkası değildir**]' Onlar dîni, Nebî (صلى الله عليه وسلم)'den sahîh olarak gelen haberler mücibince yaşarlar. Hangi haberlerin sahîh olduğu husûsu ise ancak senedleri araştırmak ve isnadlarda geçen ravilere bakmak sûreti ile bilinebilir. Ehli bid'at ise hadîse itina göstermez; onun için senedlere dikkat etmezler. Çünkü bid'at ehli, dîni alma kaynaklarında Sünnet ehline muhâlefet ederler. Onların kalplerinde hadîsin bir değeri yoktur. Onlar Dîn'lerini ve akîdelerini fâsid akılları üzerine, müflis reyleri üzerine veya yalan nakiller üzerine binâ ederler. Onların fâsid fikri Sünnet ile çelişince, Sünnet hakkında ta'nda bulunurlar. Onların: 'Akîde, sahîh bile olsa âhad hadislerden alınmaz!' şeklindeki meşhûr sözü de işte bu nedenledir. Onlara göre, akıl nakil ile çeliştiği vakit, akıl öne geçirilir. Ve onlar, akıllarının mahsûlünü, Sünnet'in önüne geçirirler. İşte bu nedenle onlar, dalâlete düşmüş, vahiyden uzaklıkları mikdarınca Sırât-ı Mustakîm'den sapmışlardır." [Ebu'l-Abbâs Takıyyuddîn Ahmed ibn AbdilHalîm ibn Teymiyye, Minhâcu's-Sünne, 1. cilt 58.-69. sayfalar ve 8. cilt, 59. sayfa]

³³⁵³ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "[عَلَّمَهُ] **Kuvvetleri şiddetli onu tâlîm etmiştir**." Yani: Cibrîl (onu tâlîm etmiştir). [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 22. cilt, 498. sayfa]

³³⁵⁴ İmâm Kâsimî (رحمه الله) dedi ki: "[أُتُو] **Üstün güç sâhibi**" Yani: İlminde metânet ve sağlamlık sâhibi. Onun ilminin değişmesi ve unutulması mümkün değildir." [Cemâleddîn el-Kasimî, Mehâsinu't-Te'vîl, 11. Cüz, 4084. sayfa]

³³⁵⁵ İmâm Şevkânî (رحمه الله) der ki: "[أُتُو] **Öylece istivâ etti**" Tâlîm etmesine atıftır, yani Cibrîl (صلى الله عليه وسلم)'in. Yani Cibrîl'in, Muhammed (صلى الله عليه وسلم)'e tâlîm ettikten sonra semâda mekânına yükselmesi ve dönmesidir." Devamla İmâm Şevkânî (رحمه الله) şöyle der: "Ve denilmiştir ki: '[أُتُو] **İstivâ**'nın mânâsı: Cibrîl'in, Allah'ın onu üzerinde halk ettiği surette dikilmesidir. Çünkü

Ve o âlâ ufuktaydı.(7)

Sonra yaklaştı, derken sarktı.(8)

Böylece (aralarındaki uzaklık) iki yay oldu veya ednâ.(9)

Bunun üzerine kuluna vahyedeceğini vahyetti.(10)

Gördüğünü gönül tekzîb etmedi.(11)

Şimdi gördüğü üzerinde onunla tartışıyor musunuz?(12)

Ve andolsun ki, onu bir başka nüzûlda (da) görmüştü.(13)

Sidretu'l-Muntehâ'nın indinde.(14)³³⁵⁶

Barınma Cenneti onun indindedir.(15)

Hani Sidre'yi kaplayan kaplıyordu.(16)

Göz şaşmadı ve tuğyân etmedi.(17)

Andolsun ki, Rabbinin en büyük âyetlerinden gördü.(18)³³⁵⁷

O halde Lât ve Uzzâ'yı gördünüz mü?(19)

Ve diğer üçüncüsü Menât'ı?(20)

Sizin için erkek ve O'nun için dişi mi?(21)

Bu o zaman çarpık bir taksîmdir.(22)

Cibrîl, Nebî (صلی الله علیه وسلم)'e Âdem oğulları suretinde geliyordu. Ve (yine) mânâsı hakkında denilmiştir ki: 'Kur'ân, Muhammed (صلی الله علیه وسلم) sadrında istivâ etti.' [Muhammed bin Alî eş-Şevkânî, Fethu'l-Kadîr, 1417. sayfa]

³³⁵⁶ Şeyh Useymîn (رحمه الله) dedi ki: "[عِنْدَ سِدْرَةِ الْمُنْتَهَى/Sidretu'l-Muntehâ'nın indinde.]" Yani: Onu sidrede görmüştür. Sidre ise arzda mârûf olan bir ağaçtır. Lâkin yedinci semâda olan sidrenin sıfatları dünyâda olan gibi değildir." Devamla Şeyh Useymîn (رحمه الله) şöyle der: "Azîm bir ağaçtır. '[سِدْرَةُ الْمُنْتَهَى/Sidretu'l-Muntehâ]' olarak isimlendirilmiştir, çünkü arzdan yukarı çıkan ve Allah'ın indinden inzâl eden herkes ona intihâ eder/ulaşır." [Muhammed bin Sâlih el-Useymin, Necm Sûresi Tefsîri, 210.-211. sayfalar]

³³⁵⁷ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile İbn Zeyd (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "[لَقَدْ رَأَى مِنْ آيَاتِ رَبِّهِ الْكُبْرَى/Andolsun ki, Rabbinin en büyük âyetlerinden gördü.]" Cibrîl'i semâlardaki halk edilişinde gördü." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 22. cilt, 522. sayfa]

Onlar, siz ve babalarınızın kendilerini isimlendirdiğiniz isimlerden başkası değildir. Allah, onlar hakkında bir sultân³³⁵⁸ inzâl etmemiştir. Zan ve nefislerin hevâ etmesinden başkasına tâbi olmazlar. Ve andolsun ki, Rabblarından hidâyet kendilerine gelmiştir.(23)

Yoksa insân için temennî ettiği mi vardır?(24)

İşte Allah'ındır Âhiret ve evveli.(25)

Ve semâlarda nice melek vardır, şefaati bir şey yarar sağlamaz, Allah'ın, dilediği ve râzı olduğu kimse için izin vermesinin ardından hâric.(26)

Muhakkak ki Âhiret'e o îmân etmeyenler, elbette melekleri dışı isimlerle isimlendirirler.(27)

Ve (konu) hakkında onlarda bir ilim yoktur. Zandan başkasına tâbi olmazlar. Ve muhakkak ki zan, hakka karşı bir şey yarar sağlamaz.(28)

Bu nedenle zikrimizden yüz çeviren ve dünyâ hayâtından başkasını murâd etmeyenden îrâz et.(29)

İşte onların ilimden ulaşabildikleri budur. Muhakkak ki Rabbin, O, yolundan dâlalete düşeni en iyi ilmedendir. Ve O, hidâyet bulanı (da) en iyi ilmedendir.(30)

Ve Allah'ındır semâdakiler ve arzdakiler. (Bu,) o kötülük edenleri, amel ettiklerinden dolayı cezâlandırması ve o iyilik edenleri (de) daha iyisi ile karşılık vermesi içindir.(31)

Onlar ki, büyük günâhlardan ve fuhşıyyâtta ictinâb ederler, ufak kusurlar müstesnâ. Muhakkak ki Rabbinin mağfireti geniştir. O, sizi en iyi ilmedendir, sizi arzdan inşâ ettiğinde ve siz annelerinizin batınlarında cenînler iken.³³⁵⁹ Öyleyse nefislerinizi tezkiye etmeyin. O, takvâ edeni en iyi ilmedendir.(32)

³³⁵⁸ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) şöyle demektedir: "'[سُلْطَانٌ/Sultân]' Yani: Hüccet." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 5. cilt, 295. sayfa]

İmâm Kâsimî (رحمه الله) ise şöyle der: "'[سُلْطَانٌ/Sultân]' Yani: Onlarla alâkalı bir bürhân." [Cemâleddin el-Kasimî, Mehâsinu't-Te'vîl, 11. Cüz, 5576. sayfa]

³³⁵⁹ İbn Ebi Şeybe (رحمه الله) sahîh bir isnâd ile Hasan el-Basrî (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[هُوَ أَعْلَمُ بِكُمْ إِذْ أَنْشَأَكُمْ مِنَ الْأَرْضِ وَإِذْ أَنْتُمْ أَجْنَةُ فِي بُطُونِ أُمَّهَاتِكُمْ]' O sizi en iyi ilmedendir, sizi arzdan inşâ ettiğinde ve siz annelerinizin batınlarında cenînler iken!" Allah her nefsin ne amel işlediğini, ne yaptığını ve neye dönüşeceğini ilmetmiştir." [Ebu Bekr AbdUllah ibn Muhammed ibn Ebi Şeybe, Musannef, 14. cilt, 34. sayfa]

Şimdi gördün mü o yüz çevireni?(33)

Ve az verip ve sımsıkı tutan(1).(34)

Gaybın ilmi onun indinde de o görüyor mu?(35)

Yoksa bildirilmedi mi Mûsâ'nın sahîfelerindekiler?(36)

Ve o vefakâr İbrâhîm('in sahîfelerindekiler?)(37)

Ki bir yük taşıyan, başkasının yükünü yüklenmez.(38)³³⁶⁰

Ve insân için sa'y etmesinden başkası yoktur.(39)³³⁶¹

Ve onun sa'y'ı yakında görülecektir.(40)

Sonra ona ödülü eksiksiz verilecektir.(41)

Ve kuşkusuz Rabbinedir müntehâ.(42)³³⁶²

Ve kuşkusuz O, O'dur güldüren ve ağlatan.(43)

Ve kuşkusuz O, O'dur öldüren ve hayât veren.(44)

Ve kuşkusuz O, O'dur iki çifti, erkeği ve dişiye halk eden.(45)

Bir nutfeden³³⁶³ (rahîme) atıldığında.(46)

Ve diğer neş'et (de) O'nun üzerinedir.(47)³³⁶⁴

³³⁶⁰ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) şöyle demiştir: "[أَلَّا تَرَوْا وَزَرَ وَزَرَ أُخْرَى]/Ki bir yük taşıyan, başkasının yükünü yüklenmez.'" Yani: Kimse gayrının günâhından muâheze edilmez." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 5. cilt, 301. sayfa]

³³⁶¹ İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) dedi ki: "[أَلَّا مَا سَعَى]/Sa'y etmesinden başkası yoktur.'" Amel etmesinden (başkası yoktur)." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîz, 4. cilt, 313. sayfa]

³³⁶² İmâm Taberî (رحمه الله) diyor ki: "[وَأَنَّ إِلَىٰ رَبِّكَ الْمُنْتَهَىٰ]/Ve kuşkusuz Rabbinedir müntehâ.'" Ve kuşkusuz Rabbinedir ey Muhammed tüm mahlûkâtının nihâyeti ve merciileri." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 22. cilt, 547. sayfa]

³³⁶³ İmâm Kurtubî (رحمه الله) demiştir ki: "[نُطْفَةٍ]/Nutfel' Bu, menîdir. Az olduğundan dolayı: '[نُطْفَةٍ]/Nutfel' olarak isimlendirilmiştir. Çünkü: '[نُطْفَةٍ]/Nutfel' 'Az su' anlamına gelmektedir. Bazen: 'Çok su' anlamında da kullanılmaktadır." [Ebu AbdUllah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, el-Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, Hac Sûresi, 5. âyetin tefsîrinde]

³³⁶⁴ İmâm Şevkânî (رحمه الله) şöyle dedi: "[وَأَنَّ عَلَىٰ النَّشْأَةِ الْآخِرَىٰ]/Ve diğer neş'et (de) O'nun üzerinedir.'" Yani yeniden diriltilirken, vaadine vefâ olarak rûhların cisimlere iâde edilmesidir." [Muhammed bin Alî eş-Şevkânî, Fethu'l-Kadîr, 1424. sayfa (tek cilt olarak basım)]

Ve kuşkusuz O, O'dur zengin eden ve varlıklı yapan.(48)

Ve kuşkusuz O, O'dur Şi'râ'nın Rabbi.(49)³³⁶⁵

Ve kuşkusuz O, evvelki Âd'ı helâk etti;(50)

Ve Semûd'u. Böylelikle (onlardan kimseyi) bâki bırakmadı;(51)

Ve bundan önce Nûh kavmini (helâk etti). Muhakkak ki onlar, onlar daha zâlim ve daha tuğyânkâr idiler.(52)

Ve Mu'tefikat'ı³³⁶⁶ **alt üst etti.(53)**

Böylece onları örten örttü.(54)

O halde Rabbinin hangi nîmetlerine kuşku duyuyorsun?(55)

Bu, evvelki inzâr edicilerden bir inzâr edicidir.(56)³³⁶⁷

Yaklaşan yaklaştı.(57)³³⁶⁸

Onun için Allah'ın dûnundan bir açıcı yoktur.(58)³³⁶⁹

Şimdi bu hadîsten mi teâccüb ediyorsunuz?(59)³³⁷⁰

Ve gülüyorsunuz ve ağlamıyorsunuz.(60)

Ve siz oyalanıyorsunuz.(61)³³⁷¹

³³⁶⁵ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'[رَبُّ شَيْرَاءِ/Şi'râ'nın Rabbi]' Câhiliyye'de bir takım insânlar bu yıldıza -o ki ona Şi'râ derlerdi- ibâdet ederlerdi." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 22. cilt, 551. sayfa]

³³⁶⁶ [Mu'tefikat/Mu'tefikat]' kelimesi için Tevbe Sûresi, 70. âyetin açıklamasına bakınız

³³⁶⁷ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'[هَذَا نَذِيرٌ/Bu, evvelki inzâr edicilerden bir inzâr edicidir.]' Kendisinden önceki resûllerin inzâr ettiği gibi Muhammed (صلى الله عليه وسلم) de inzâr etmiştir. [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 22. cilt, 556. sayfa]

³³⁶⁸ İbn Ebî Zemenîn (رحمه الله) şöyle der: "'[أَرَفَّتِ الْأَرْفَةُ/Yaklaşan yaklaştı.]' Yani: Kıyâmet'in kopması (yaklaştı)." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 4. cilt, 314. sayfa]

³³⁶⁹ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "Ve âyetin mânâsı: Onun ilmini Allahu (تعالى)'dan başkası bilmez." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 5. cilt, 304. sayfa]

³³⁷⁰ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) yine der ki: "'[أَفَئِنْ هَذَا الْحَدِيثَ تَعْجَبُونَ/Şimdi bu hadîsten mi teâccüb ediyorsunuz?]' Yani: Kur'ân'dan mı teâccüb ediyorsunuz?" [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 5. cilt, 304. sayfa]

³³⁷¹ İmâm Beğavî (رحمه الله) dedi ki: "'[وَأَنْتُمْ سَامُونَ/Ve siz oyalanıyorsunuz.]' Eğlence ve gaflete

İmdi Allah'a secde edin ve ibâdet edin.(62)³³⁷²

dalıyorsunuz." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Begavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 7. cilt, 421. sayfa]

³³⁷² Secde âyetidir. İbn Ebî Zemenîn (رحمه الله) şöyle demiştir: "'فَاسْجُدُوا لِلَّهِ/İmdi Allah'a secde edin'" İmdi Allah'a namaz kılın. "'وَاعْبُدُوا/Ve ibâdet edin'" Yani: O'na ibâdet edin ve O'na bir şeyi şirk koşmayın." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 4. cilt, 314. sayfa]

54. KAMER SÛRESİ (55 âyettir)

Allah'ın ismi ile, Rahmân, Rahîm

Saat yaklaştı³³⁷³ ve ay yarıldı.(1)

Ve onlar bir âyet görseler, îrâz ederler. Ve derler ki: 'Süregelen bir sihir.'⁽²⁾³³⁷⁴

Ve tekzîb ettiler ve hevâlarına tâbi oldular. Ve her iş karârlaşmıştır.(3)³³⁷⁵

Ve andolsun ki, içinde alıkoyucu³³⁷⁶ şeyler bulunan bilgilerden onlara gelmiştir.(4)

(Bu,) üstün bir hikmettir. Fakat inzârlar yarar sağlamıyor.(5)³³⁷⁷

Onun için onlardan yüz çevir. Dâvetçinin münker³³⁷⁸ bir şeye dâvet edeceği gün.(6)

Gözleri haşyet bürümüş hâlde gömütlerden hurûc ederler, onlar neşredilmiş çekirgeler gibidir.(7)

³³⁷³ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "[اَقْتَرَبَتِ السَّاعَةُ/Saat yaklaştı]' Yani: Kıyâmet'in kopması (yaklaştı)." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 5. cilt, 306. sayfa]

³³⁷⁴ İmâm Tirmizî (رحمه الله), Enes (رضي الله عنه)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "Mekke ehli, Nebî (صلي الله عليه وسلم)'den bir âyet/mucize istediler. Böylece ay, Mekke'de iki kere yarıldı. Bunun üzerine: '[اَقْتَرَبَتِ السَّاعَةُ وَانْشَقَّ الْقَمَرُ/Saat yaklaştı ve ay yarıldı]' kavlinden itibâren: '[سُيْرُجٌ مُسْتَمِرٌّ/Süregelen bir sihir]' (kavline) kadar nâzil oldu." [Ebu Îsâ Muhammed bin Îsâ et-Tirmizî, Sünen-i Tirmizî (3286.); Tirmizî demiştir ki: 'Bu hadîs hasen-sahihtir.' Şeyh el-Elbânî ise Sahîhu Sünen-i Tirmizî'de hadîs için: 'Sahihtir' demiştir.]

³³⁷⁵ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[وَكُلُّ شَيْءٍ مُّسْتَقَرٌّ/Ve her iş istikrâr bulacaktır.] Yani: Hayır ehlinin hayrı ve şerr ihlinin şerri (istikrâr bulacaktır)." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 22. cilt, 572. sayfa]

³³⁷⁶ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[مُرْدَجْرٌ/Alıkoyucu]' Nehyedici." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 22. cilt, 572. sayfa]

³³⁷⁷ İmâm Beğavî (رحمه الله) dedi ki: "[حِكْمَةٌ بَالِغَةٌ/(Bu,) üstün bir hikmettir.] Yani: Yani Kurân tam bir hikmettir, hikmeti son noktaya ulaşmıştır. '[فَمَا تَعْنِ النَّزْرُ/Fakat inzârlar yarar sağlamıyor.]' Mânâsı: İnzârlara/uyarılara muhâlefet edip tekzîb ediyorlarsa, onlara ne yarar sağlar?" [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Begavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 7. cilt, 427. sayfa]

³³⁷⁸ Bu açıklama yine İmâm Beğavî (رحمه الله)'a aittir, şöyle demekte: "[نُكْرٌ/Nukur]' Münker. Mislini görmedikleri çok kötü bir şey. Onu bile böbürlenerek inkâr etmişlerdir." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Begavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 7. cilt, 427. sayfa]

Dâvetçiye koşarlar, kâfirler derler ki: 'Bu zor bir gündür.'(8)

Onlardan önce Nûh'un kavmi tekzîb etmişti. Böylece kulumuzu tekzîb ettiler ve dediler ki: 'Bir mecnûn.' Ve (o) alıkonuldu.(9)

Nihâyet Rabbine duâ etti: 'Muhakkak ki ben mağlûbum. Artık bana nusret ver.'(10)

Bunun üzerine semânın kapılarını boşalan bir su ile açtık.(11)

Ve arzda pınarlar fışkırttık. Derken su takdîr edilmiş bir emir üzerine birleşti.(12)

Ve onu levhalar ve çiviler sâhibi (gemi) üzerinde taşıdık;(13)

Gözlerimiz ile cereyân eder.³³⁷⁹ Küfredilmiş olana bir karşılık olarak.(14)

Ve andolsun ki, onu bir âyet olarak bıraktık. O hâlde var mı düşünen?(15)

Artık azâbım ve inzârlarım nasıl oldu?(16)³³⁸⁰

Ve andolsun ki, Kur'ân'ı tezekkür etmek için kolaylaştırdık.³³⁸¹ O hâlde var mı düşünen?(17)³³⁸²

Âd (kavmi de) tekzîb etti. Artık azâbım ve inzârlarım nasıl oldu?(18)

Muhakkak ki Biz, onların üzerine, uğursuzluğu süregelen bir günde dondurucu bir rüzgâr irsâl ettik.(19)

³³⁷⁹ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) demiştir ki: "'[تَجْرَى بِأَعْيُنِنَا]/Gözlerimiz ile cereyân eder.'" Yani: Emrimiz ile ve gözetimimiz ile ve muhâfazamız altında (cereyân eder)." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dimaşkî, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîm, Kamer Sûresi, 14. âyetin tefsîrinde]

İmâm İbn Huzeyme (رحمه الله) ise şöyle der: "Allah (عز وجل), Nebîsi Nûh (صلوات الله عليه)'e buyurdu ki: 'جَل (جل) (عز وجل) /واصْنَعُ الْفُلْكَ بِأَعْيُنِنَا/Ve gözlerimiz ve vahyimiz ile gemiyi yap.'" [Hûd Sûresi, 37. âyet] Ve O (عز وجل) buyurmuştur ki: 'تَجْرَى بِأَعْيُنِنَا/Gözlerimiz ile cereyân eder.'" [Kamer Sûresi, 14. âyet] Ve O (عز وجل), Mûsâ'yı zikrederken şöyle buyurmuştur: 'وَلَقَيْتُ عَلَى عَيْبَى/Ve üzerine Benden bir muhabbet ilkâ ettim. Ve gözüm üzere yetiştirilmen için.'" [Tâhâ Sûresi, 39. âyet] Ve buyurdu ki: 'واصْبِرْ لِحُكْمِ رَبِّكَ فَإِنَّكَ بِأَعْيُنِنَا/Ve Rabbinin hükmüne sabret. Çünkü muhakkak ki sen gözlerimizdesin.'" [Tûr Sûresi, 48. âyet] Şu hâlde her mü'minin üzerine Hâlık ve Bâri'nin Nefsi için isbât ettiği 'Gözü' isbât etmek, vâcibtir. Ve gayrı mü'min ise: Allah'ın muhkem tenzîlinde (Kendisi için) isbât ettiğini Allah (تبارك وتعالى)'dan nefyeden kimsedir." [Ebu Bekir Muhammed ibn İshâk ibn Huzeyme, Kitâbu't-Tevhîd ve İsbâtı Sıfâtı'l-Rabb, 96.-97. sayfalar]

³³⁸⁰ 21. ve 30. âyet ile aynıdır

³³⁸¹ İmâm Taberî (رحمه الله) dedi ki: "'[وَلَقَدْ يَسِّرْنَا الْقُرْآنَ لِلذِّكْرِ]/Ve andolsun ki, Kur'ân'ı tezekkür etmek için kolaylaştırdık'" Ve andolsun ki, tezekkür etmek, ibret ve öğüt almak isteyenler için, zikir için, Kur'ân'ı kolaylaştırdık, beyan ve tafsîl ettik ve onu rahat (anlaşılır) kıldık." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 22. cilt, 584. sayfa]

³³⁸² 22., 32. ve 40. âyet ile aynıdır

İnsânları koparıyordu, sanki onlar köklerinden sökülmiş hurma kütükleri.(20)

Artık azâbım ve inzârlarım nasıl oldu?(21)³³⁸³

Ve andolsun ki, Kur'ân'ı tezekkür etmek için kolaylaştırdık. O hâlde var mı düşünen?(22)³³⁸⁴

Semûd (kavmi de) inzârları tekzîb ettiler.(23)

O vakit dediler ki: 'Bizden bir beşere, ona mı tâbi olacağız? Muhakkak ki biz o zaman, elbette dalâlet ve çılgınlık içinde (oluruz);'(24)

'Aramızdan zikir onun üzerine mi ilkâ edildi? Bilakis, o şımarık bir yalancıdır.'(25)

Yarın onlar ilmedecekler, kim şımarık yalancı.(26)

Muhakkak ki Biz, onlar için bir fitne olarak dişi deveyi irsâl edenleriz. Artık onları gözetle ve sabret.(27)

Ve onlara, suyun aralarında taksîm edildiğini bildir. Her içme payı (sâhibi) hazır bulunsun.(28)

Derken arkadaşlarına nidâ ettiler, bunun üzerine o ileri atıldı da (deveyi) boğazladı.(29)

Artık azâbım ve inzârlarım nasıl oldu?(30)³³⁸⁵

Muhakkak ki Biz, onların üzerine bir sayha irsâl ettik de onlar ağıldaki kuru ot gibi oldular.(31)

Ve andolsun ki, Kur'ân'ı tezekkür etmek için kolaylaştırdık. O hâlde var mı düşünen?(32)³³⁸⁶

Lût kavmi (de) inzârları tekzîb ettiler.(33)

Muhakkak ki Biz, onların üzerine taşlı bir kasırğa irsâl ettik. Lût'un ailesi müstesnâ, onları seherde necât buyurduk;(34)

³³⁸³ 16. ve 30. âyet ile aynıdır

³³⁸⁴ 17., 32. ve 40 âyet ile aynıdır

³³⁸⁵ 16. ve 21. âyet ile aynıdır

³³⁸⁶ 17., 22. ve 40. âyet ile aynıdır

İndimizden bir nîmet olarak. Şükredene işte böyle karşılık veririz.(35)

Ve andolsun ki, onları yakalamamızla inzâr etmişti, fakat inzârlardan kuşku duydular.(36)

Ve andolsun ki, konuklarından murâvede etmek istediler.³³⁸⁷ Bunun üzerine onların gözlerini sildik.³³⁸⁸ Artık azâbımı ve inzârımı tadın.(37)

Ve andolsun ki, karârlı bir azâb sabahleyin erkenden onları bastırırverdi.(38)

Artık azâbımı ve inzârımı tadın.(39)

Ve andolsun ki, Kur'ân'ı tezekkür etmek için kolaylaştırdık. O hâlde var mı düşünen?(40)³³⁸⁹

Ve andolsun ki, inzâr ediciler Firavun ailesine (de) gelmişti.(41)

Âyetlerimizin küllisini tekzîb ettiler. Bunun üzerine onları azîz muktedirin yakalamasıyla yakaladık.(42)³³⁹⁰

Sizin küffârınız bunlardan daha mı hayırlıdır? Yoksa sizin için zuburda³³⁹¹ bir beraat mı var?(43)³³⁹²

Yoksa: 'Biz, birbirine nusret eden bir cemiyettir.'³³⁹³ mi diyorlar?(44)

³³⁸⁷ İmâm Kâsimî (رحمه الله) şöyle demektedir: "'وَلَقَدْ رَاوَدُوهُ عَنْ ضَيْفِهِ/Ve andolsun ki, konuklarından murâvede etmek istediler.'" Yani o misafirlerle fuhşiyât işlemek istediler. Halbuki o misafirler, onlara genç, pak çehreli ve güzel bir sûret üzere gelen meleklerdi." [Cemâleddîn el-Kasımî, Mehâsinu't-Te'vîl, 15. Cüz, 5603. sayfa]

³³⁸⁸ İmâm Şevkânî (رحمه الله) demiştir ki: "'فَطَمَسْنَا أَعْيُنَهُمْ/Bunun üzerine gözlerini sildik.'" Yani: (Göz)çukurları görülmeyecek şekilde gözlerini yok ettik. Tıpkı rüzgârın estiğinde toprağı yok ettiği gibi." [Muhammed bin Ali eş-Şevkânî, Fethu'l-Kadîr, 1431. sayfa (tek cilt olarak basım)]

³³⁸⁹ 17., 22. ve 32. âyet ile aynıdır

³³⁹⁰ İmâm Taberî (رحمه الله) dedi ki: "'كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا كُذِّبُوا/Âyetlerimizin küllisini tekzîb ettiler.'" Firavun ailesi bizim indimizden gelen delilleri ve tek Allah'tan başka ilâh olmadığına dâir hüccetlerin hepsini tekzîb ettiler. 'فَاخَذْنَاهُمْ أَخَذَ عَزِيزٌ مُّقْتَدِرٌ/Bunun üzerine onları azîz muktedirin yakalamasıyla yakaladık.'" Bunun üzerine onları Allah'a küfürlerinden dolayı şiddetli bir ukûbetle cezâlandırırdık. Öyle bir ceza ki ona gâlib gelinmez. (O,) dilediği üzerinde muktedirdir, âciz ve zayıf değildir." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 22. cilt, 600. sayfa]

³³⁹¹ İmâm Şevkânî (رحمه الله) diyor ki: "'الزُّبُرُ/Zubur'" Bunlar nebîler üzerine inzâl edilmiş olan kitâblardır." [Muhammed bin Ali eş-Şevkânî, Fethu'l-Kadîr, 1431. sayfa (tek cilt olarak basım)]

³³⁹² Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "'أَفَلَا تَرَوْا خَيْرٌ مِنْ أُولَئِكَ/Sizin küffârınız bunlardan daha mı hayırlıdır?'" Mânâsı: Küffârınız sizden önceki küffârdan daha mı hayırlıdır? Yani onlardan daha hayırlı değillerdir. Öyleyse tıpkı onları helâk ettiğimiz gibi bunları da helâk ederiz. '[أَمْ لَكُمْ بَرَاءَةٌ فِى الزُّبُرِ/Yoksa sizin için zuburda bir beraat mı var]' Yani: Kitâblardan bir beraat (mı var?) Sizi, sizden öncekileri helâk ettiğim gibi helâk edeceğim." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 1. cilt, 75. sayfa]

Cemiyyet hezîmete uğrayacak ve arkalarını dönüp kaçacaklardır.(45)³³⁹⁴

Bilakis, onların vâdesi Saat'tir.³³⁹⁵ Ve Saat, daha korkunç ve daha acıdır.(46)

Muhakkak ki mücrimler, dalâlet ve çılgın ateşler içindedir.(47)

Vecihleri üzerine ateşin içine sürüklenecekleri gün: 'Sekar'ın³³⁹⁶ temâsını tadın!' (denir.)(48)

Muhakkak ki Biz, her şeyi bir kader ile halk ettik.(49)

Ve emrimiz başka değil, ancak tektir. Göz ile bir kırpma gibidir.(50)

Ve andolsun ki, sizin benzerlerinizi helâk ettik. O hâlde var mı düşünen?(51)

Ve fiil ettikleri her şey zuburdadır.(52)³³⁹⁷

Ve her küçük ve büyük satıra geçmiştir.(53)³³⁹⁸

Muhakkak ki muttakîler, Cennetler ve nehirlerde;(54)

Sadâkat koltuğunda, muktedir bir Melîk'in indindedir.(55)³³⁹⁹

³³⁹³ Ebu'l-Ferec İbn Cevzî (رحمه الله) şöyle demektedir: "'[جميع/Cemiyyet]' Mekke'nin küffâr cemiyyeti/topluluğu." [Ebu'l-Ferec Abdurrahmân ibn Alî ibn Muhammed ibn Cevzî, Zâdu'l-Mesîr fî İlmî't-Tefsîr, 1374. sayfa (tek cilt olarak basım)]

³³⁹⁴ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile İbn Zeyd (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'[سَيَهْرَمُ الْجَمْعُ وَيُولُونَ الدُّبُرَ]/Cemiyyet hezîmete uğrayacak ve arkalarını dönüp kaçacaklardır.'" Bu, Bedir günüdür." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 22. cilt, 603. sayfa]

³³⁹⁵ Şeyh Useymîn (رحمه الله) diyor ki: "'[السَّاعَةُ/Saat]' Kıyâmet'tir." [Muhammed bin Sâlih el-Useymîn, Lukmân Suresi Tefsîri, 202. sayfa]

³³⁹⁶ İbn Ebî Zemenîn (رحمه الله) şöyle der: "'[سَكَر/Sekar]' Cehennem'in isimlerinden bir isimdir." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 4. cilt, 323. sayfa]

³³⁹⁷ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile İbn Zeyd (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'[فِي الزُّبُرِ/Zuburdadır]' Kitâbtadır." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 22. cilt, 607. sayfa]

³³⁹⁸ İmâm Ebu Dâvud (رحمه الله) sahîh bir sened ile İkrime (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[وَكُلُّ صَغِيرٍ وَكَبِيرٍ مُسْتَطَرٌّ/Ve her küçük ve büyük satıra geçmiştir.]" Bir satırda yazılmıştır." [Ebu Dâvud Süleymân bin el-Eş'as bin İshâk es-Sicistânî, Kitâbu'z-Zühûd, 371. sayfa (468.)]

³³⁹⁹ İmâm Taberî (رحمه الله) diyor ki: "'[عِنْدَ مَلِكٍ مُّقْتَدِرٍ/Muktedir bir Melîk'in indindedir]' Mülk sâhibi, her şeye muktedir olanın indinde. Ve O, metîn kuvvet sâhibi olan Allah (تبارك وتعالى)'dır." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 22. cilt, 609. sayfa]

55. RAHMÂN SÛRESİ (78 âyettir)

Allah'ın ismi ile, Rahmân, Rahîm

Rahmân;(1)

Kur'ân'ı tâlim etti.(2)

İnsânı halk etti.(3)

Ona beyânı tâlim etti.(4)³⁴⁰⁰

Güneş ve ay hesâb iledir.(5)

Ve yıldızlar ve ağaçlar³⁴⁰¹ secde ederler.(6)

Ve semâ, onu yükseltti ve mîzânı koydu.(7)³⁴⁰²

Mîzânda tuğyân³⁴⁰³ etmeyin diye.(8)

Ve tartıyı adâlet ile ikâme edin³⁴⁰⁴ ve mîzânı eksiltmeyin.(9)³⁴⁰⁵

Ve arz, onu canlılar için alçalttı.(10)

Onda meyve(ler) ve tomurcuklu hurma ağaçları vardır.(11)

³⁴⁰⁰ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[عَلَّمَهُ] Ona beyânı tâlim etti." Allah, ona dünyânın ve Âhiret'in beyânını tâlîm etti. Mahlûkâtı aleyhine hüccet olması için helâli ve harâmı beyân etti." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 23. cilt, 8. sayfa]

³⁴⁰¹ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir isnâd ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[وَالنَّجْمِ/Ve yıldızlar]' Yani: Semânın yıldızları. '[وَالشَّجَرِ/Ve ağaçlar]' Arzın ağaçları." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 23. cilt, 12. sayfa]

³⁴⁰² İmâm Taberî (رحمه الله) demiştir ki: "[وَوَضَعَ الْمِيزَانَ/Ve mîzânı koydu]' Arzda mahlûkâtı arasında adâleti koydu." Devamlı sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[وَوَضَعَ الْمِيزَانَ/Ve mîzânı koydu]' Adâleti (koydu)." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 23. cilt, 13.-14. sayfalar]

³⁴⁰³ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) şöyle der: "Tuğyân: Hadde tecâvüzdür." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 4. cilt, 323. sayfa]

³⁴⁰⁴ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) dedi ki: "[وَأَقِيمُوا الْوَزْنَ بِالْقِسْطِ/Ve tartıyı adâlet ile ikâme edin]' Yani: Tartıyı hasara uğratmayın, hakk ve adâlet ile ölçün." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dîmaşkî, Tefsîru'l-Kur'ân'l-Azîm, Rahmân Sûresi, 9. âyetin tefsîrinde]

³⁴⁰⁵ İmâm Beğavî (رحمه الله) der ki: "[وَلَا تُخْسِرُوا/Ve eksiltmeyin]' Noksanlaştırmayın. '[الْمِيزَانَ/Mîzânı]' Ölçü ve tartıda eksiltmeyin." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlîm'ut-Tenzîl, 7. cilt, 442. sayfa]

Ve yapraklı dâneler ve reyhân³⁴⁰⁶ vardır.(12)

İmdi Rabbinizin hangi nîmetini³⁴⁰⁷ tekzîb ediyorsunuz?(13)³⁴⁰⁸

İnsânı pişmiş çamur gibi bir balçıktan halk etti.(14)

Ve cinleri ateşin dumansızından halk etti.(15)

İmdi Rabbinizin hangi nîmetini tekzîb ediyorsunuz?(16)

Rabbidir iki doğunun ve Rabbidir iki batının.(17)³⁴⁰⁹

İmdi Rabbinizin hangi nîmetini tekzîb ediyorsunuz?(18)

Salmıştır iki denizi, birbirine kavuşuyorlar.(19)

Aralarında bir berzah³⁴¹⁰ vardır, birbirlerine karışmazlar.(20)

İmdi Rabbinizin hangi nîmetini tekzîb ediyorsunuz?(21)

İkisinden inci ve mercân hurûc eder.(22)

İmdi Rabbinizin hangi nîmetini tekzîb ediyorsunuz?(23)

Ve O'nundur, denizde cereyân eden dağlar gibi yüksek gemiler.(24)

İmdi Rabbinizin hangi nîmetini tekzîb ediyorsunuz?(25)

Onun üzerindikilerin hepsi fânidir.(26)

Ve Rabbinin Vechi bâkidir. Celâl ve ikrâm sâhibidir.(27)³⁴¹¹

³⁴⁰⁶ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Dahhâk (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[وَالرَّيْحَانُ/Ve reyhân]' Rızık ve taam." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 23. cilt, 20. sayfa]

³⁴⁰⁷ Bu açıklama İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'ya aittir. İmâm Taberî (رحمه الله) hasen sened ile İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[الْأَيْ/Âlâi]' Nimet." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 422. sayfa]

³⁴⁰⁸ Bu âyet Rahmân Sûresi'nde 31 kez tekrârlanmaktadır

³⁴⁰⁹ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[رَبُّ الْمَشْرِقَيْنِ وَرَبُّ الْمَغْرِبَيْنِ/Rabbidir iki doğunun ve Rabbidir iki batının.]' Kışın doğusu ve batısı. Ve yazın doğusu ve batısı." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 23. cilt, 28. sayfa]

³⁴¹⁰ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[بِرْزَخْ/Bir berzah]' Bir engel." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 423. sayfa]

³⁴¹¹ İmâm İbn Huzeyme (رحمه الله) dedi ki: "'[وَيَبْقَى وَجْهَ رَبِّكَ ثَوًى الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ/Ve Rabbinin Vechi bâkidir.

İmdi Rabbinizin hangi nîmetini tekzîb ediyorsunuz?(28)

Semâlar ve arzdakiler O'ndan ister. Her gün, O, bir iştedir.(29)³⁴¹²

İmdi Rabbinizin hangi nîmetini tekzîb ediyorsunuz?(30)

Sizi hesâba çekeceğiz,³⁴¹³ ey iki ağırlık!(31)³⁴¹⁴

İmdi Rabbinizin hangi nîmetini tekzîb ediyorsunuz?(32)

Ey cinler ve insânlar topluluğu! Eğer semâların ve arzın bucaklarından geçip gitmeye gücünüz yeterse, hemen geçip gidin. Geçip gidemezsiniz, bir sultân ile³⁴¹⁵ müstesnâ.(33)

Celâl ve ikrâm sâhibidir.]' kavlinde Kendisini celâl ve ikrâm ile vasıflandırmıştır. Ve Kendisinden helâki nefyetmiştir. Allah, halk ettikleri içerisinde üzerlerine helâk hükmü verilenleri helâk etmiştir. Çünkü Allah onları bâkîlik için değil de fânîlik için halk etmiştir. Rabbimiz, Kendisinden bir şeyin helâk olmasından münezzehtir. Çünkü bâkî olmak O'nun zâtının sıfatlarındandır. Ve buyurdu ki: '[**كُلُّ شَيْءٍ هَالِكٌ إِلَّا وَجْهَهُ** O'nun Vechi dışında her şey helâk olacaktır.]' [Kasas Sûresi, 88. âyet] Ve Nebîsi (**وَاصْبِرْ نَفْسَكَ مَعَ الَّذِينَ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ بِالْغَلْوَةِ وَالْعَظِيمِ يُرِيدُونَ وَجْهَهُ** Ve sabah ve akşam O'nun Vechi'ni murâd ederek Rabblerine o duâ edenlerle beraber nefsiyi sabırlı tut.)' [Kehf Sûresi, 28. âyet] Yine şöyle buyurmuştur: '[**وَاللَّهُ الْمَشْرِقُ وَالْمَغْرِبُ فَأَيْنَمَا تُولُوا فَتَمَّ وَجْهٌ** Allah/Ve Allah'ındır doğu ve batı. O hâlde nereye dönerseniz, artık Allah'ın Vechi oradadır.]' [Bakara Sûresi, 115. âyet] Allah, Nefsi için, celâl ve ikrâm ile vasfettiği bir Vecih isbât etmiş ve Vechi için bekâ hükmünü vermiş ve ondan helâki nefyetmiştir." [Ebu Bekir Muhammed ibn İshâk ibn Huzeyme, Kitâbu't-Tevhid ve İsbâtı Sıfâtı'r-Rabb, 24.-25 sayfalar]

İbn Kayyim el-Cevziyye (رحمه الله) ise şöyle der: "Allah (سبحانه وتعالى) isimlerindeki kemâlinden dolayı kemâl sıfatlarla vasfedilmiştir. Her türlü noksanlıktan münezzehtir. Her güzel senâ O'nadır. O'ndan ancak güzel fiiller sudur eder. O (سبحانه وتعالى), ancak en güzel isimlerle isimlendirilir. O'na ancak en kâmil senâ ile senâ edilir. O (سبحانه وتعالى), hamdedilen, muhabbet duyulan ve yüceltilendir. Her takdîr ettiği ve halkettiği, emrettiği ve teşrî ettiği '[**لَهُ الْجَلَالُ وَالْإِكْرَامُ** Celâl ve ikrâm sâhibidir.]'." [Muhammed ibn Ebî Bekr ibn Kayyim el-Cevziyye, Tarîku'l-Hicreteyn, 238. sayfa]

³⁴¹² İbn Ebî Âsım (رحمه الله), Ebu'd-Derdâ (رضي الله عنه)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "Allah Resûlu (صلى الله عليه وسلم), [Allahu] (تعالى)'nın: '[**كُلُّ يَوْمٍ هُوَ فِى شَأْنٍ** Her gün, O, bir iştedir.]' kavli hakkında: '**Bir günâhu mağfîret etmesi O'nun işlerindendir. Ve bir sıkıntıyı açma(sı) ve duâ edene icâbet etme(si) ve bir kavmi yükseltme(si) ve diğerlerini alçaltma(sı).**' buyurmuştur." [Ebu Bekr Ahmed bin Amr ibn Ebî Âsım, Kitâbu's-Sunne, 215. sayfa (308). Sahîh bir hadistir.]

İmâm AbdurRezzâk (رحمه الله) sahîh bir sened ile Ubeyd bin Umeyr (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[**كُلُّ يَوْمٍ هُوَ فِى شَأْنٍ** Her gün, O, bir iştedir.]' Duâ edene icâbet eder, isteyene verir, sıkıntıdakinin meşakkatini giderir, bir kavmin tevbesini kabul eder, diğer bir kavmi mağfîret eder." [Ebu Bekr AbdurRezzâk bin Hemmâm es-San'ânî, Tefsîru AbdurRezzâk, 3. cilt, 263. sayfa]

³⁴¹³ Bu açıklama İmâm Buhârî (رحمه الله)'a aittir, demiştir ki: "'[**سَنَفْرُغُ لَكُمْ** Sene frugu lekum]' Sizi hesâba çekeceğiz." [Ebu Abdîllah Muhammed bin İsmâil el-Buhârî, Câmiu's-Sahîh, Kitâbu't-Tefsîr (4878den önceki kavli)]

³⁴¹⁴ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "'[**أَيُّهُ النَّقْلَانِ** Ey iki ağırlık]' Yani: Cinler ve insânlar." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 5. cilt, 329. sayfa]

³⁴¹⁵ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[**بِسُلْطَانٍ** Bir sultân ile]' Bir hüccet ile." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 23. cilt, 44. sayfa]

İmdi Rabbinizin hangi nîmetini tekzîb ediyorsunuz?(34)

Üzerinize ateşten yalın bir alev ve kıpkızıl bir duman irsâl edilir. Artık kendinize nusret edemezsiniz.(35)

İmdi Rabbinizin hangi nîmetini tekzîb ediyorsunuz?(36)

Artık semâ yarılıp da yanıp kızaran yağ gibi kırmızı bir gül olduğunda;(37)

İmdi Rabbinizin hangi nîmetini tekzîb ediyorsunuz?(38)

İşte o gün insân günâhından suâl edilmeyecektir ve ne (de) cin.(39)

İmdi Rabbinizin hangi nîmetini tekzîb ediyorsunuz?(40)

Mücrimler simâlarından tanınır, böylece perçemlerinden ve ayaklarından tutulur.(41)

İmdi Rabbinizin hangi nîmetini tekzîb ediyorsunuz?(42)

Bu, mücrimlerin kendisini o tekzîb ettikleri Cehennem'dir.(43)

Onun arasında ve sıcak kaynar su arasında dolaşırlar.(44)

İmdi Rabbinizin hangi nîmetini tekzîb ediyorsunuz?(45)

Ve Rabbinin makâmından korkan için iki Cennet vardır.(46)³⁴¹⁶

İmdi Rabbinizin hangi nîmetini tekzîb ediyorsunuz?(47)

İkisi (de muhtelif ağaçlardan) dallara sâhibtirler.(48)

İmdi Rabbinizin hangi nîmetini tekzîb ediyorsunuz?(49)

İkisinde iki pınar var, cereyân ederler.(50)

İmdi Rabbinizin hangi nîmetini tekzîb ediyorsunuz?(51)

İkisinde her bir meyveden iki çift var.(52)

İmdi Rabbinizin hangi nîmetini tekzîb ediyorsunuz?(53)

³⁴¹⁶ İbn Ebi'd-Dunyâ (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[وَلِمَن خَافَ مَقَامَ رَبِّهِ جَنَّاتٌ] / Ve Rabbinin makâmından korkan için iki Cennet vardır.'" O, günâh işlemek isteyen ama Rabbinin makâmını hatırlayarak o günâhı işlemekten vazgeçen adamdır." [Ebu Bekr AbdUllah ibn Muhammed ibn Ebi'd-Dunyâ, Kitâbu't-Tevbe (53.)]

Astarları kalın ipekten yataklar üzerine dayanmışlardır. Ve iki Cennetin semereleri³⁴¹⁷ yakındır.(54)

İmdi Rabbinizin hangi nîmetini tekzîb ediyorsunuz?(55)

Oralarda bakışlarını yalnız kendilerine çevirmiş (eşler) vardır. Kendilerine onlardan önce bir insân temâs etmemiştir ve ne (de) bir cin.(56)

İmdi Rabbinizin hangi nîmetini tekzîb ediyorsunuz?(57)

Onlar yakût ve mercân gibidir.(58)

İmdi Rabbinizin hangi nîmetini tekzîb ediyorsunuz?(59)

İhsânın karşılığı, ihsândan başkası mıdır?(60)

İmdi Rabbinizin hangi nîmetini tekzîb ediyorsunuz?(61)

İkisinin dûnlarından iki Cennet (daha) var.(62)

İmdi Rabbinizin hangi nîmetini tekzîb ediyorsunuz?(63)

Koyu yeşildir.(64)

İmdi Rabbinizin hangi nîmetini tekzîb ediyorsunuz?(65)

İkisinde (de) fışkıran iki pınar vardır.(66)

İmdi Rabbinizin hangi nîmetini tekzîb ediyorsunuz?(67)

İkisinde (de) meyve ve hurma ve nar vardır.(68)

İmdi Rabbinizin hangi nîmetini tekzîb ediyorsunuz?(69)

Oralarda ahlâkta hayırlı, yüzleri gezül(ler)³⁴¹⁸ vardır.(70)

İmdi Rabbinizin hangi nîmetini tekzîb ediyorsunuz?(71)

Çadırlarda kapanmış hûriler vardır.(72)

³⁴¹⁷ Bu açıklama İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'a aittir. İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[جَنَّا/Cenâ]' Semereler." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 428. sayfa]

³⁴¹⁸ Bu açıklamalar Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله)'a aittir, şöyle der: "'[حَيْرَاتٌ/Hayrât] Ahlâkta hayırlı. '[حِسَانٌ/Hisân] Yüzleri güzel.'" [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 4. cilt, 338. sayfa]

İmdi Rabbinizin hangi nîmetini tekzîb ediyorsunuz?(73)

Kendilerine onlardan önce bir insân temâs etmemiştir ve ne (de) bir cin.(74)

İmdi Rabbinizin hangi nîmetini tekzîb ediyorsunuz?(75)

Yeşil yastıklar ve güzel döşemeler üzerine dayanmışlardır.(76)

İmdi Rabbinizin hangi nîmetini tekzîb ediyorsunuz?(77)

Celâl ve ikrâm sâhibi Rabbinin ismi tebârektir.(78)³⁴¹⁹

³⁴¹⁹ İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) şöyle demiştir: "'[سَمُّ رَبِّكَ/Şebârek/Rabbinin ismi tebârektir]' Rabbinin ismi mukaddestir. '[ذِي الْجَلَالِ/Celâl sâhibi]' Azamet (sâhibi). '[وَالْإِكْرَامِ/Ve ikrâm]' İtaat ehline (ikrâm sâhibi)."[Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 4. cilt, 335. sayfa]

56. VÂKIA SÛRESİ (96 âyettir)

Allah'ın ismi ile, Rahmân, Rahîm

Vâkıa vukû bulduğunda.(1)³⁴²⁰

Onun vukûunu tekzîb edecek yoktur.(2)

Alçaltıcıdır, yükselticidir.(3)

Arz bir sarsıntıyla sarsıldığında.(4)

Ve dağlar bir serpilîşle serpildiği(nde).(5)

Derken dağılmış toz olduğu(nda).(6)

Ve üç çift olduğunuz(da).(7)

İşte Meymene ashâbı, nedir Meymene ashâbı?(8)

Ve Meş'eme ashâbı, nedir Meş'eme ashâbı?(9)³⁴²¹

Ve sâbıklar, sâbıklar.(10)³⁴²²

İşte onlar yaklaştırılanlardır.(11)

Naîm Cennetlerinde(dirler).(12)³⁴²³

Çoğu evvelkilerden.(13)³⁴²⁴

³⁴²⁰ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) şöyle demiştir: "'إِذَا وَقَعَتِ الْوَاقِعَةُ'/Vâkıa vukû bulduğunda.'" Mânâsı: Kıyâmet (kopması) olduğunda. Bu müfessirlerinin umûmunun kavlidir. Kıyâmet: "'لِوَأَقِيعَةِ/Vâkıa'" olarak isimlendirilmiştir, nitekim o mutlaka vukû bulacaktır." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 5. cilt, 341. sayfa]

³⁴²¹ İmâm Taberî (رحمه الله) dedi ki: "'أَصْحَابُ الْمَيْمَنَةِ مَا أَصْحَابُ الْمَيْمَنَةِ/İşte Meymene ashâbı, nedir Meymene ashâbı?'" Sağ taraflarından Cennet'e götürülürler. "'أَصْحَابُ الْمَشْأَمَةِ مَا أَصْحَابُ الْمَشْأَمَةِ/Ve Meş'eme ashâbı, nedir Meş'eme ashâbı?'" Sol taraflarından ateşe götürülürler." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 23. cilt, 95. sayfa]

³⁴²² İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) der ki: "'السَّابِقُونَ/Sâbıklar'" Onlar emredildikleri gibi hayırlı fiillere koşarlardır." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dimaşkı, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Vâkıa Sûresi, 10. âyetin tefsîrinde]

³⁴²³ Sâffât Sûresi'nin 43. âyeti ile aynıdır

³⁴²⁴ 39. âyet ile aynıdır

Ve azı sonrakilerdendir.(14)

İşlenmiş serirler üzerinde.(15)

Karşılıklı onların üzerine dayanmışlardır.(16)

Üzerlerine muhalled evlâdlar dolaşır.(17)³⁴²⁵

Maîn'den (doldurulmuş) kablar ve ibrikler ve kâseler ile.(18)³⁴²⁶

Ondan başları ağrımaz ve sarhoş olmazlar.(19)

Ve beğendiklerinden meyveler.(20)

Ve iştâh duyduklarından kuş eti.(21)

Ve iri gözlü huriler.(22)

Saklı inci emsâli gibi.(23)

Onların amel etmiş olduklarına karşılık olarak.(24)

Orada bir lağviyyât iştizmezler ve ne (de) günâha sokma.(25)

Ancak bir söz: 'Selâm, selâm.'(26)

Ve Yemîn ashâbı, nedir Yemîn ashâbı?(27)³⁴²⁷

Dikensiz sedir ağaçları içinde(dirler).(28)

Ve salkım salkım muz ağaçları.(29)

Ve uzamış bir gölge.(30)

Ve çağlayan bir su.(31)

³⁴²⁵ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) demiştir ki: "'[وَلَدَانِ مَخْلُوقَانِ] Üzerlerine muhalled evlâdlar dolaşır.'" Yani: Tek bir sıfatta muhalled. O sıfattan büyümezler, yaşlanmazlar veya değişmezler." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Vâkıa Sûresi, 17. âyetin tefsîrinde]

³⁴²⁶ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[وَكَأْسٍ مِنْ مَعِينٍ/Maîn'den (doldurulmuş) kâseler]' Yani: Akan içkiden (doldurulmuş kâseler). " [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 23. cilt, 103. sayfa]

³⁴²⁷ İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) şöyle demektedir: "'[وَأَصْحَابُ الْيَمِينِ مَا أَصْحَابُ الْيَمِينِ] Ve Yemîn ashâbı, nedir Yemîn ashâbı.'" Yani: Sâbıklardan olmayan Cennet ehli. Ve Cennet ehlinin hepsi Yemîn/Sağ ashâbıdır." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 4. cilt, 339. sayfa]

Ve bol meyve.(32)

Ve kesilmeyen ve yasaklanmayan!(33)

Ve yükseltilmiş döşekler.(34)

Muhakkak ki Biz, onları bir inşâ ile inşâ ettik.(35)

Böylece onları bâkireler kıldık.(36)

Eşlerine düşkün, yaşıt.(37)

Yemîn ashâbı için.(38)

Çoğu evvelkilerden.(39)³⁴²⁸

Ve çoğu sonrakilerden.(40)

Ve Şimâl ashâbı, nedir Şimâl ashâbı?(41)³⁴²⁹

Semûm³⁴³⁰ ve kaynar su içinde;(42)

Ve siyah dumandan bir gölge (içinde).(43)

Serin değildir ve ne (de) kerîm.(44)

Muhakkak ki onlar, bundan önce³⁴³¹ mütrefler idiler.(45)³⁴³²

Ve azîm günâh³⁴³³ üzerinde ısrâr eder olmuşlardır.(46)

³⁴²⁸ 13. âyet ile aynıdır

³⁴²⁹ İbn Ebî Zemenîn (رحمه الله) der ki: "[وَأَصْحَابُ الشِّمَالِ مَا أَصْحَابُ الشِّمَالِ/Ve Şimâl ashâbı, nedir Şimâl ashâbı?]' Bunlar ateş ehlidir." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîz, 4. cilt, 340. sayfa]

³⁴³⁰ '[سَمُومٌ/Semûm]' kelimesinin açıklaması için Hicr Sûresi'nin 27. âyetine bakınız

³⁴³¹ Ebu'l-Ferec İbn Cevzî (رحمه الله) şöyle dedi: "[وَبُحْبُوحٍ/Bundan önce]' Yani: Dünyâda. [Ebu'l-Ferec Abdurrahmân ibn Alî ibn Muhammed ibn Cevzî, Zâdu'l-Mesîr fî İlmi't-Tefsîr, 1390. sayfa (tek cilt olarak basım)]

³⁴³² İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) demiştir ki: "[وَبُحْبُوحٍ/Bundan önce]' Muhakkak ki onlar, bundan önce mütrefler idiler.]' Yani: Dünyâ diyârında nimetlendirilmişlerdi, nefislerinin lezzetlerinin peşinden gidiyorlardı. Resûllerin getirdiklerine dönüp bakmıyorlardı bile." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîm, Vâkıa Sûresi, 45. âyetin tefsirinde]

³⁴³³ Bu açıklama İbn Zeyd (رحمه الله)'a aittir. İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile İbn Zeyd (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[وَبُحْبُوحٍ/Hınsî'l-Azîm]' Azîm günâh. Bu azîm günâh ise şîrktir, (ondan) tevbe ve istiğfâr etmezler." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 23. cilt, 132. sayfa]

Ve onlar: 'Öldüğümüz ve toprak ve kemik olduğumuzda mı, muhakkak ki biz hakîkaten ba's mı edileceğiz?' diyor idiler.(47)

'Ve evvelki babalarımız (da) mı?'(48)³⁴³⁴

De ki: 'Muhakkak ki evvelkiler ve sonrakiler.'(49)

Elbette mâlûm bir günün belli vaktinde cem olunacaklardır.(50)

Sonra muhakkak ki siz, ey dalâlettekiler, tekzîb ediciler!(51)

Elbette bir ağaçtan yerler, zakkûmdan.(52)³⁴³⁵

Böylelikle ondan bâtınları doldururlar.(53)

Derken üzerine kaynar sudan içecekler.(54)

Öyle ki susamış develerin içişiyle içecekler.(55)

Bu, onların Dîn Günü³⁴³⁶ konukluklarıdır.(56)

Biz sizi halk ettik, o halde tasdik etseniz olmaz mıydı?(57)

Şimdi döktüğünüz meniye gördünüz mü?(58)

Onu siz mi halk ediyorsunuz, yoksa halk eden Biz miyiz?(59)

Biz, aranızda ölümü takdîr ettik ve Biz, önüne geçilenlerden değiliz;(60)³⁴³⁷

Emsâlinizi tebdîl etmemiz ve sizi ilmedemeyeceğiniz (bir şekil)de inşâ etmemiz üzere.(61)³⁴³⁸

³⁴³⁴ Sâffât Sûresi'nin 17. âyeti ile aynıdır

³⁴³⁵ '[Zakkûm/Zakkûm]' kelimesinin açıklaması için Sâffât Sûresi'nin 62.-64. âyetlerine bakınız

³⁴³⁶ İbn Ebi Zemenin (رحمه الله) şöyle demiştir: "'يَوْمَ الدِّينِ/Dîn Günü'" Hesâb Günü." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebi Zemenin, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 4. cilt, 341. sayfa]

³⁴³⁷ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) dedi ki: "'نَحْنُ قَدَرْنَا بَيْنَكُمْ الْمَوْتَ/Biz, aranızda ölümü takdîr ettik'" Yani: Muhakkak sizi öldüreceğiz. Yani: Eğer ölümden sonra sizi diriltmekten âciz olsaydık, nefislerinizi ihrâc ederek öldürmekten de âciz olurduk. '[وَمَا نَحْنُ بِمَسْبُوقِينَ/Ve Biz, önüne geçilenlerden değiliz]' Yani: Mağlûb edilenlerden (değiliz)." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 5. cilt, 354.-355. sayfalar]

³⁴³⁸ İmâm Beğavî (رحمه الله) der ki: "'إِن نُبَيِّنْ أَمْثَالَكُمْ/Emsâlinizi tebdîl etmemiz üzere'" Yani: Sizin yerinize, sizin emsâlinizde bir halk getiririz. '[وَنُنشِئْكُمْ/Ve sizi inşâ etmemiz]' Halketmemiz. '[فِي مَا لَا تَعْلَمُونَ/İlmedemeyeceğiniz (bir şekil)de]' (İlmedemeyeceğiniz) bir surette." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 8. cilt, 20. sayfa]

Ve andolsun ki, evvelki neş'eti ilmediyorsunuz.³⁴³⁹ O halde tezekkür etseniz³⁴⁴⁰ olmaz mıydı?(62)

Şimdi ektiğinizi gördünüz mü?(63)

Onu siz mi bitiriyorsunuz, yoksa bitiren Biz miyiz?(64)

Eğer dileseydik, elbette onu bir ot kırıntısı kılardık da şaşar kalırdınız.(65)

'Muhakkak ki biz, elbette borç altına girdik!' (derdiniz).(66)

'Bilakis, biz mahrûm edilenleriz!'(67)³⁴⁴¹

Şimdi o içtiğiniz suyu gördünüz mü?(68)

Onu siz mi buluttan inzâl ediyorsunuz, yoksa inzâl eden Biz miyiz?(69)

Eğer dileseydik onu acı bir su kılardık. O halde şükretseniz olmaz mıydı?(70)

Şimdi o tutuşturduğunuz ateşi gördünüz mü?(71)

Onun ağacını siz mi inşâ ettiniz, yoksa inşâ eden Biz miyiz?(72)

Biz, onu bir tezkire kıldık³⁴⁴² ve ıssız yerlerde yaşayanlara bir metâ.(73)

O hâlde azîm Rabbini ismi ile tesbîh et.(74)³⁴⁴³

Öyle değil! Yıldızların mevkîlerine kasem ederim.(75)

Ve muhakkak ki o, elbette azîm bir kasemdir, eğer ilmetseniz.(76)

Muhakkak ki o, elbette kerîm³⁴⁴⁴ bir Kur'ân'dır.(77)

³⁴³⁹ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "[وَلَقَدْ] **وَلَقَدْ** Ve andolsun ki, evvelki neş'eti ilmediyorsunuz.' Yani: Âdem'in halk edilişi. Mahlûkâtan kime suâl etsen Allah'ın Âdem'i çamurdan halkettiğini sana bildirir." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 23. cilt, 138. sayfa]

³⁴⁴⁰ İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) der ki: "[تَزَكَّرُوا/Tezekkür etseniz]' Böylece ba's edilmeye îmân etseniz." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 4. cilt, 342. sayfa]

³⁴⁴¹ Kalem Süresi'nin 27. âyeti ile aynıdır

³⁴⁴² İmâm Taberî (رحمه الله) diyor ki: "[وَنَحْنُ جَعَلْنَاهَا تَذَكُّرًا/Biz, onu bir tezkire kıldık]' Biz, ateşi sizin için bir tezkire kıldık ki onunla Cehennem'in ateşini hatırlayın, böyle ibret ve vaaz/öğüt alın." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 23. cilt, 144. sayfa]

³⁴⁴³ 96. âyet ve Hâkka Süresi'nin 52. âyeti ile aynıdır

³⁴⁴⁴ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "[كَرِيمٍ/Kerîm]' Yani: Hayrı ve bereketi bol." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 5. cilt,

Korunmuş bir Kitâb'tadır.(78)

Tâhir olanlardan başkası ona temâs edemez.(79)³⁴⁴⁵

Âlemlerin Rabbinden inzâl edilmiştir.(80)³⁴⁴⁶

Şimdi bu hadîsi siz küçümseyenler misiniz?(81)

Ve tekzîb ettiğinizi rızkınız kılıyorsunuz.(82)

Artık değil mi ki, (can) boğaza geldiğinde;(83)

Ve siz o zaman nazar edersiniz.(84)

Ve Biz, ona sizden daha yakınız. Ve lâkin göremezsiniz.(85)³⁴⁴⁷

İşte madem ki, eğer hesâba çekilmeyecekler iseniz;(86)

Onu rücû ettirin, eğer sâdıklar iseniz.(87)

Şimdi, eğer yaklaştıranlardan olana gelince;(88)

Artık (ona) rahatlık ve reyhân ve Nâim Cenneti vardır.(89)

Ve eğer Yemîn ashâbından³⁴⁴⁸ olana gelince.(90)

İmdi Yemîn ashâbından selâm senin içindir.(91)³⁴⁴⁹

Ve eğer -dalâlete düşen- tekzîb edenlerden olana gelince.(92)

341. sayfa]

³⁴⁴⁵ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "[لَا يَمَسُّهُ] Tâhir olanlardan başkası ona temâs edemez." Ona, Allah'ın indinde tâhir olanlardan başkası temâs edemez. Dünyâya gelince, orada ona mecûsiler de temâs eder necisler de, münâfiklar da, pisler de." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 23. cilt, 152. sayfa]

³⁴⁴⁶ Hâkka Süresi'nin 43. âyeti ile aynıdır

³⁴⁴⁷ Ebu'l-Ferec İbn Cevzî (رحمه الله) şöyle der: "[وَنَحْنُ أَقْرَبُ إِلَيْهِ مِنْكُمْ] Ve Biz, ona sizden daha yakınız." Bunda iki kaviil vardır. Birinci (kaviil): Ölüm Meleğidir, ona ehlerinden daha yakındır. "[لَكِنْ لَا] Melekleri (göremezsiniz). İkinci (kaviil): Ve Biz, ilim ve kudret ve görme açısından ona sizden daha yakınız. "[لَكِنْ لَا تَبْصُرُونَ] Yani: İlm edemezsiniz. Ve hitâb kâfirleredir." [Ebu'l-Ferec Abdurrahmân ibn Alî ibn Muhammed ibn Cevzî, Zâdu'l-Mesîr fî İlmi't-Tefsîr, 1394. sayfa (tek cilt olarak basım)]

³⁴⁴⁸ '[أَصْحَابُ الْيَمِينِ] Yemîn ashâbı' için 27. âyete bakınız

³⁴⁴⁹ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "[سَلَامٌ] İmdi selâm senin içindir." Allah'ın azâbından selâmet bulma (senin içindir). Ve Allah'ın melekleri sana selâm eder." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 23. cilt, 162. sayfa]

İşte (ona da) kaynar sudan bir konukluk vardır.(93)

Ve yaslanacağı Cahîm'dir.(94)³⁴⁵⁰

Muhakkak ki bu, elbette o yakînen hakktır.(95)³⁴⁵¹

O hâlde azîm Rabbini ismi ile tesbîh et.(96)³⁴⁵²

³⁴⁵⁰ İmâm Kurtubî (رحمه الله) dedi ki: "'[وَتَصْلِيَةٌ جَمِيعٌ]/Ve yaslanacağı Cahîm'dir.]" Ateşe dâhil edilir." [Ebu AbdUllah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, el-Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, Vâkıa Sûresi, 94. âyetin tefsîrinde]

³⁴⁵¹ İbn Ebî Zemenîn (رحمه الله) şöyle demiştir: "'[إِنَّ هَذَا لَهُوَ حَقُّ الْيَقِينِ]/Muhakkak ki bu, elbette o yakînen hakktır.]" Sana bu sûrede kıssâ ettiğimiz yakînen hakktır." [Ebî Abdİllah Muhammed ibn Abdİllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 4. cilt, 347. sayfa]

³⁴⁵² 74. âyet ve Hâkka Sûresi'nin 52. âyeti ile aynıdır. Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "'[فَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ الْعَظِيمِ]/O hâlde azîm Rabbini ismi ile tesbîh et.]" Yani: Rabbini tenzîh ve tâzîm et. Sanki Allah, (kulunu) mukarreblerin derecesine ulaşması için senâ, tesbîh, takdîs ile iştiğal etmesine irşâd etmiştir." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 5. cilt, 363. sayfa]

57. HADÎD SÛRESİ (29 âyettir)

Allah'ın ismi ile, Rahmân, Rahîm

Semâlar ve arz dakiler Allah'ı tesbîh ederler. Ve O, Aziz'dir, Hakim'dir.(1)

Semâlar ve arzın mülkü O'nundur. Hayât verir ve öldürür. Ve O, her şey üzerine Kadîr'dir.(2)

O, Evvel'dir³⁴⁵³ ve Âhir'dir³⁴⁵⁴ ve Zâhir'dir³⁴⁵⁵ ve Bâtın'dır.³⁴⁵⁶ Ve O, her şeye Âlîm'dir.(3)

O, O ki, semâları ve arzı altı günde halk etmiştir, sonra arş üzerine istivâ buyurmuştur.³⁴⁵⁷ Arza gireni ve ondan hurûc edeni ve semâdan nüzûl edeni ve

³⁴⁵³ İmâm Taberî (رحمه الله) dedi ki: "[الأول/Evvel]' O (سبحانه وتعالى), her şeyden önce hudûdsuz/sınırsız Evvel'dir." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 27. cilt, 124. sayfa]

³⁴⁵⁴ İbn Kayyim el-Cevziyye (رحمه الله) şöyle demiştir: "[الأخر/Âhir] Evvel'liği ile her şeyi geçmiştir. Âhir'liğinden dolayı da her şeyden sonra bâki kalmıştır." [Muhammed ibn Ebî Bekr ibn Kayyim el-Cevziyye, Medâricu's-Sâlikîn, 3. cilt, 113. sayfa]

³⁴⁵⁵ İmâm Taberî (رحمه الله) diyor ki: "[الظاهر/Zâhir]' Yani: O (سبحانه وتعالى), dündaki her şeyin üzerine Zâhir'dir. Yine O (سبحانه وتعالى), her şeyin üzerinde yüce olandır. Bu itibarla O'ndan daha yücesi yoktur." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 27. cilt, 124. sayfa]

³⁴⁵⁶ Şeyh Sa'dî (رحمه الله) şöyle dedi: "[الباطن/Bâtın]' Allah'ın tüm sırlara, vicdanlara, gizliliklere, saklı şeylere ve her şeyin ince detaylarına muttâlî olduğuna delâlet eder. Yine bu, O'nun yakınlığına ve yaklaşımına da delâlet eder. Zâhir ve bâtın (kelimeleri) birbirlerine münâfî/zıt değillerdir. Çünkü tüm sıfatlarında Allah'ın herhangi bir emsâli yoktur." [Abdurrahmân ibn Nâsır es-Sa'dî, Tefsîru EsmâUlâhi'l-Hüsna, 120. sayfa]

³⁴⁵⁷ İmâm İbn Huzeyme (رحمه الله) der ki: "Öyle ki biz, Allah (عز وجل)'nin haberine îmân ederiz. Hâlık'ımız arşının üzerine istivâ buyurmuştur. Allah'ın kelâmını tebdîl etmeyiz. Ve -mu'attıla ve cehmiyyenin dediği gibi- bize söylenenden başka bir kavil söylemeyiz. Mu'attıla ve cehmiyye şöyle der: 'O, arş üzerine istivâ değil istivlâ etmiştir.' Böylelikle onlara söylenenden başka bir kavle tebdîl etmişlerdir." [Ebu Bekir Muhammed ibn İshâk ibn Huzeyme, Kitâbu't-Tevhîd ve İsbâtı Sıfâtı'r-Rabb, 233. sayfa]

İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) ise şöyle demektedir: "[سُورَةُ الْحُجُرَاتِ/Sonra arş üzerine istivâ buyurmuştur.]' [Ârâf Sûresi, 54. âyet; Yunûs Sûresi, 3. âyet; Râ'd Sûresi, 2. âyet; Furkân Sûresi, 59. âyet; Secde Sûresi, 4. âyet; Hadîd Sûresi, 4. âyet] kavli hakkında, insanlar pek çok söz söylemiştir." Devâmla der ki: "Bu konuda Mâlik ve Evzaî ve Sevrî ve Leys ibn Sa'd ve Şafî ve Ahmed ve İshâk ibn Râhûye ve eski ve yeni diğer müslüman imâmlardan Selefî Sâlih'in mezhebine sülûk edilmelidir. Ve bu yol, bu âyeti tekyîf ve teşbîh ve tâ'til etmeden, geldiği gibi kabul etmektir. Teşbîhçilerin zihinlerine hemen gelen zâhir mânâ, Allah (سبحانه وتعالى)'dan nefyolunmuştur. Muhakkak ki Allah, mahlukâtından bir şey O'na benzemez. '[لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ وَهُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ]/O'nun misli gibi bir şey yoktur. Ve O'dur Semî, Basîr.]' [Şûrâ Sûresi, 11. âyet] Bilakis durum; imâmların -[Buhârî'nin hocası] Nuaym bin Hammâd el-Huzâî onlardandır- dediği gibidir: 'Kim Allah'ı mahlukâtına teşbîh ederse kâfir olur. Kim Allah'ın kendisiyle nefsinin vafettiklerini inkâr ederse kâfir olur. Allah'ın nefsinin vafettiği ve Resûlu'nun (vasfettiklerinde) teşbîh yoktur.' [İmâm Zehebî, 'el-Uluvv'da sahîh bir sened

oraya yükseleni ilmeder. Ve O, nerede olsanız sizinle beraberdir.³⁴⁵⁸ Ve Allah, amel ettiklerinize Basîr'dir.(4)

Semâlar ve arzın mülkü O'nundur. Ve işler Allah'a rücû ettirilir.(5)

Geceyi gündüze sokar ve gündüzü geceye sokar. Ve O, sadırların özüne Âfîm'dir.(6)

Allah ve Resûlu'ne îmân edin. Ve kendilerinde sizi halîfe kıldığından infâk edin.³⁴⁵⁹ İmdi sizden o îmân edenler ve infâk edenler, onlar için büyük bir ecir vardır.(7)

Ve sizin için ne var, Allah'a îmân etmiyorsunuz? Ve Resûl, Rabbinize îmân etmeniz için sizi dâvet ediyor. Ve (Allah) mîsâkınızı almıştır,³⁴⁶⁰ eğer mü'minler iseniz.(8)

O, O ki, karanlıklardan Nûr'a sizi ihrâc etmek için kulunun üzerine beyyin âyetler inzâl etmiştir. Ve muhakkak ki Allah, size elbette Rauf'tur, Rahîm'dir.(9)

ile zikretmiştir. Şeyh el-Elbânî de bunu 'Muhtasar el-Uluvv'da (184. sayfa) tashîh etmiştir.] Kim Allah için sâlih âyetlerde ve sahîh haberlerde vârid olan şeyleri Allah'ın Celâl'ine layık vecih üzere isbât eder ve Allah'dan noksanlıkları nefyederse, işte o, hidâyet yoluna sulûk etmiştir." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Ârâf Sûresi, 54. âyetin tefsîrinde]

İbn Kayyim el-Cevziyye (رحمه الله) der ki: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın sıfatları hakkında varid olan ve bize ulaşan diğer sahîh haberler ve sahîh olup da bize ulaşmayan haberler hakkında itikâdımız şudur:

Onları kabul etmek ve reddetmemek, muhâliflerin tevîli ile tevîl etmemek, bu sıfatları teşbihçilerin teşbihine hamletmemek, üzerlerine eklemeye yapmamak, onlardan herhangi bir şeyi eksiltmemek, onları tekyîf etmemek, kalblere gelenlerle onlara işâret etmemek, aksine Allah (سبحانه وتعالى)'nın itlâk ettiği şeyi mutlak kabûl etmek, Nebî (صلی الله عليه وسلم)'in, ashâbının, tabiînin, kendilerinden râzı olunmuş Dîn ve emânetle tanınan Selef imâmlarının tefsîr ettiği gibi tefsîr etmek, onların icmâ ettikleri şeyler üzerinde icmâ etmek, onların sarıldıklarına sarılmak, haberin zâhirine ve âyetin zâhirine teslîm olmak, mânâsına ve delâlet ettiği şeyi itikâd etmektir.

Biz, mu'tezilenin, eş'ariyyenin, cehmiyyenin, mülhidlerin, mücessimenin, müsebbihenin, kerrâmiyyenin ve mükeyyifinin tevîllerini söylemeyiz. Bilakis bu sıfatları tevîlsiz kabul ederiz, bunlara temsil etmeden îmân ederiz. Ve bizim kavlimiz şudur: Bunlara (bu sıfatlara), O (جلاله جل) 'nun celâline layık bir vecihte îmân etmek vâcibtir." [Muhammed ibn Ebî Bekr ibn Kayyim el-Cevziyye, İctimâu'l-Cuyûş'l-İslâmiyye, 170.-174. sayfalar]

³⁴⁵⁸ İmâm Taberî (رحمه الله) dedi ki: "'[وَهُوَ مَعَكُمْ أَيْنَ مَا كُنْتُمْ]/Ve O, nerede olsanız sizinle beraberdir.'" Ve O, siz nerede olursanız olun size şahid olur ey insanlar, sizi ve amellerinizi ilmeder. Gezip dolaştığınız yeri de duracağınız yeri de ilmeder. Ve O, arşının üzerindedir, yedi semâsının fevkindedir." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 23. cilt, 169. sayfa]

³⁴⁵⁹ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "'[وَأَنْفِقُوا مِمَّا جَعَلَكُمْ مُسْتَقْلِفِينَ فِيهِ]/Ve kendilerinde sizi halîfe kıldığından infâk edin.'" Yani: Sizden öncekiler tarafından halef kıldığınız mallardan infâk edin." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 5. cilt, 366. sayfa]

³⁴⁶⁰ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir isnâd ile Mucâhid (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[وَقَدْ أَخَذَ مِيثَاقَهُ]/Ve (Allah) mîsâkınızı almıştır]" Âdem'in sırtında iken (mîsâkınızı almıştır)." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 23. cilt, 172. sayfa]

Ve sizin için ne var ki Allah yolunda infâk etmiyorsunuz? Ve semâlar ve arzın mîrâsı Allah'ındır. Sizden, fetihten önce infâk eden ve kîtâl eden müsâvî değildir. İşte onlar, sonradan o infâk edenler ve kîtâl edenlerden derece bakımından daha azîmdir. Ve Allah, hepsine en güzelini vaad etmiştir. Ve Allah, amel ettiklerinize Habîr'dir.(10)

Kimdir o kimse ki, Allah'a borç verir, güzel bir borç? Artık onun için onu katlar. Ve onun için kerîm bir ecir vardır.(11)

Mü'minleri ve mü'mineleri nûrları önlerinde ve sağlarında sa'y ederken göreceğin gün (onlara denir ki): 'Bugün sizin büşrânız, altlarından nehirler cereyân eden Cennetlerdir, orada muhalledler(siniz). İşte azîm başarı odur.'(12)

Münâfıklar ve münâfıkalar o îmân edenlere: 'Bize nazar edin ki, nûrunuzdan iktibâs edelim.' diyecekleri gün, (münâfıklara) denilir ki: 'Arkanıza rücû edin de bir nûr arayın.' Derken aralarına bir sûr çekilir, bir kapısı vardır.³⁴⁶¹ Onun bâtınında rahmet³⁴⁶² ve onun zâhiri yönünden azâb vardır.(13)³⁴⁶³

Onlara şöyle nidâ ederler: 'Biz sizinle beraber değil mi idik?' Derler ki: 'Evet. Ve lâkin siz nefislerinizi fitneye düşürdünüz ve beklediniz ve kuşku duyduunuz³⁴⁶⁴ ve kuruntular sizi aldattı. Nihâyet Allah'ın emri geldi. Ve aldattıcı³⁴⁶⁵ sizi Allah ile aldattı.'(14)

Artık bugün sizden bir fidye alınmaz ve ne (de) o küfredenlerden. Yurduunuz ateştir, o velînizdir. Ve (o,) ne kötü bir varış yeridir.(15)³⁴⁶⁶

³⁴⁶¹ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "[فَضْرِبْ] بِبَيْتِهِمْ بِسُورِ لَهُ بَابٌ/Derken aralarına bir sûr çekilir, bir kapısı vardır.'" Sûr: Cennet ve Cehennem arasında bir duvar. [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 23. cilt, 182. sayfa]

³⁴⁶² İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile İbn Zeyd (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "[بَاطِنُهُ] فِيهِ الرَّحْمَةُ/Onun bâtınında rahmet (vardır)'" Cennet ve içindekiler. [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 23. cilt, 184. sayfa]

³⁴⁶³ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "[وَمَا هُذُ] مِنْ قِبَلِهِ الْعَذَابُ/Ve onun zâhiri yönünden azâb vardır]" Yani: Ateş vardır. [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 23. cilt, 184. sayfa]

³⁴⁶⁴ İmâm Taberî (رحمه الله) demiştir ki: "[وَتَرَبَّصْتُمْ] Ve beklediniz]" İmân elbisesine büründünüz. Ve Allah'ı ve Resûl'u ikrâr etmeye direndiniz. "[وَارْتَبْتُمْ] Ve kuşku duyduunuz]" Ve Allah'ın tevhîdinde ve Muhammed (صلی الله عليه وسلم)'in nübüvvetinde şekk duyduunuz. [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 23. cilt, 184. sayfa]

³⁴⁶⁵ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "[الْفُرُوزُ] Aldattıcı]" Yani: Şeytân. [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 23. cilt, 186. sayfa]

³⁴⁶⁶ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "[فَالْيَوْمَ لَا يُؤْخَذُ مِنْكُمْ فِدْيَةً]" Artık bugün sizden bir

O îmân edenler için vakti gelmedi mi ki, kalbleri Allah'ın zikri ve hakktan nâzil olan için haşyet duysun? Ve bundan önce o kitâb verilenler gibi olmasınlar. Öyle ki üzerlerinden uzun zaman geçmiş, böylece kalblerini kasvet bürümüştür. Ve onlardan çoğu fâsiklardır.(16)

İlmedin ki, Allah, arza ölümünün ardından hayât verir. Sizin için âyetleri beyân ettik, umulur ki siz akledersiniz.(17)

Muhakkak ki, sadaka veren erkekler ve sadaka veren kadınlar ve Allah'a güzel borç ile borç verenler, onlar için (ecirleri) katlanır. Ve onlar içindir kerîm bir ecîr.(18)

Ve Allah'a ve resûllerine o îmân edenler, işte onlar, onlardır Rabblerinin indinde siddıklar ve şuhedâ. Onlar için ecirleri ve nûrları vardır. Ve o küfredenler ve âyetlerimizi tekzîb edenler, işte onlar Cahîm ashâbıdır.(19)

İlmedin ki, dünyâ hayâtı ancak bir oyun ve bir eğlence ve bir ziynet ve aranızda bir iftihâr ve mâl ve evlâdda bir çoğalıştır. Bir yağmur meseli gibi ki, onun bitirdiği nebât, çiftçilerin hoşuna gider, sonra kurur. Artık onu sararmış görürsün, sonra çerçöp olur. Ve Ahiret'te şiddetli bir azâb vardır. Ve Allah'tan bir mağfîret ve bir rızâ vardır.³⁴⁶⁷ Ve dünyâ hayâtı aldatıcı bir metâdan başkası değildir.(20)

Rabbinizden bir mağfîrete ve onun eni, semâlar ve arzın eni gibi bir Cennet'e müsâbaka edin, Allah'a ve Resûlu'ne o îmân edenler için hazırlanmıştır. Bu, Allah'ın fazlıdır, onu dilediğine verir. Ve Allah, azîm fazl sâhibidir.(21)

Arzda isâbet eden bir musîbet yoktur ve ne (de) nefislerinizde, onu yaratmamızdan önce, bir Kitâb'ta olmasın.³⁴⁶⁸ Muhakkak ki bu, Allah üzere kolaydır.(22)

fidye alınmaz]' (O fidye ki) nefsi azâbtan (kurtarmak için) onu fidye olarak verir. '[مَوْلَيْكُمْ/النَّار/Yurdunuz ateştir]' Yani: Menzileniz ateştir. '[هِيَ مَوْلَاكُمْ/O velîmizdir]' Yani: Ateş size evlâdır. '[وَبِئْسَ الْمَصِيرُ/Ve (o,) ne kötü bir varış yeridir.]' Yani: Ateş ne kötü bir sonudur." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 5. cilt, 371. sayfa]

³⁴⁶⁷ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) yine der ki: "[وَفِي الْآخِرَةِ عَذَابٌ شَدِيدٌ/Ve Ahiret'te şiddetli bir azâb vardır.]" Yani: Âhiret'e karşı dünyâyı tercih edenlere (şiddetli bir azâb vardır). '[وَمَغْفِرَةٌ مِنَ اللَّهِ/Ve Allah'tan bir mağfîret ve bir rızâ vardır.]' Yani: Dünyâyı karşı Âhiret'i tercih edenlere (Allah'tan bir mağfîret ve bir rızâ vardır)." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 5. cilt, 374.-375. sayfa]

³⁴⁶⁸ AbdUllah ibn Ahmed ibn Hanbel (رحمه الله) hasen bir sened ile Hasan el-Basrî (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "[أَمْ أَنْ نَرَاهَا/]Arzda isâbet eden bir musîbet yoktur ve ne (de) nefislerinizde, onu yaratmamızdan önce, bir Kitâb'ta

Şunun için ki, elinizden çıkan üzerine müteessir olmayasınız ve Allah'ın size verdiği ile ferahlanmayasınız. Ve Allah, kendini beğenen, böbürlenenin tümüne muhabbet etmez.(23)

Onlar ki cimrilik ederler ve insânlara cimrilik ile emrederler. Ve kim yüz çevirirse, o takdirde muhakkak ki Allah, O, Ganiyy'dir, Hamîd'tir.(24)

Andolsun ki, resûllerimizi beyyineler ile irsâl ettik. Ve beraberlerinde Kitâb'ı ve mîzâm inzâl ettik, insânların adâleti ikâme etmeleri için. Ve demiri inzâl ettik, onda şiddetli bir güç ve insânlar için menfaatlar vardır. Ve (bu), Allah'ın, kimin O'na ve resûllerine gaybta nusret edeceklerini ilmetmesi içindir. Muhakkak ki Allah, Kaviyy'dir, Azîz'dir.(25)

Ve andolsun ki, Nûh'u ve İbrâhîm'i irsâl ettik. Ve nübüvveti ve Kitâb'ı onların zürriyetlerinde kıldık. Artık onlardan hidâyet bulanlar vardır. Ve onlardan çoğu fâsıklardır.(26)³⁴⁶⁹

Sonra onların eserleri üzere resûllerimizi arkalarından gönderdik. Ve Meryem'in oğlu Îsâ'yı arkalarından gönderdik. Ve ona İncîl'i verdik ve ona o tâbi olanların kalblerinde bir şefkat ve merhamet kıldık. Ve bir ruhbânlık uydurdular, onu üzerlerine yazmadık, ancak Allah'ın rızâsını aramak için (onu ortaya çıkardılar). Fakat hakkıyla riâyeti gibi ona riâyet etmediler. Artık onlardan o îmân edenlere ecirlerini verdik. Ve onlardan çoğu fâsıklardır.(27)

Ey o îmân edenler, Allah'a takvâ edin ve Resûlu'ne îmân edin, size rahmetinden iki kat pay versin ve sizin için kendisiyle yürüyeceğiniz bir nûr kalsın³⁴⁷⁰ ve sizin için mağfîret buyursun. Ve Allah, Gafûr'dur, Rahîm'dir.(28)

olmasın.]" SubhânAllah, kim bundan şüphe duyabilir ki? Semâ ve arz arasındaki her musîbet, cana isâbet etmeden önce Allah'ın Kitâbı'nda vardır." [AbdUllah ibn Ahmed ibn Hanbel eş-Şeybânî, Kitâbu's-Sunne (961.)]

³⁴⁶⁹ İmâm Taberî (رحمه الله) diyor ki: "'وَجَعَلْنَا فِي ذُرِّيَّتِهِمَا النُّبُوَّةَ وَالْكِتَابَ/Ve nübüvveti ve Kitâb'ı onların zürriyetlerinde kıldık.'" Gerçekten de böyle oldu. Nübüvvet o ikisinin zürriyyetinden meydana geldi. Onların üzerine kitâblar inzâl edildi: Tevrât ve İncîl ve Zebûr ve Furkân ve mârûf sair kitâblar. [فِيهِمْ مِّنْهُمْ/Artık onlardan hidâyet bulanlar vardır.]" O ikisinin zürriyyetinden hakka, onu görüp hidâyet edilenler (vardır). [وَكَثِيرٌ مِّنْهُمْ/Ve onlardan çoğu]" O ikisinin zürriyyetinin (çoğu). [فَاسِقُونَ/Fâsıklardır.]" Yani: Dalâlette olanlar. Allah'ın taaatinden mâsiyyetine hurûc edenler." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 23. cilt, 202. sayfa]

³⁴⁷⁰ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'وَيَجْعَلْ لَّكُمْ نُورًا تَمْشُونَ بِهِ/Ve sizin için kendisiyle yürüyeceğiniz bir nûr kalsın]" (Nûr:) Kur'ân ve Nebî (صلی الله عليه وسلم)'e tâbi olmalarıdır." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 23. cilt, 212. sayfa]

(Bu,) Kitâb ehlinin, Allah'ın fazlından bir şeye kâdir olamayacaklarını ve fazlın -onu dilediğine verir- Allah'ın elinde olduğunu ilmetmeleri içindir.³⁴⁷¹ Ve Allah, azîm fazl sâhibidir.(29)

³⁴⁷¹ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) dedi ki: "'[فَضْلُ اللَّهِ وَأَنَّ] (Bu,) Kitâb ehlinin, Allah'ın fazlından bir şeye kâdir olamayacaklarını ve fazlın -onu dilediğine verir- Allah'ın elinde olduğunu ilmetmeleri içindir.'" Yani: Allah'ın fazlından bir şeye ulaşamazlar, Muhammed (صلى الله عليه وسلم)'e îmân etmedikleri sürece. Ve fazl, Allah'ın elindedir, dilemesi ile Muhammed (صلى الله عليه وسلم)'e îmân edenlere ulaştırır. Ve burada fazl, o, Cennet'tir." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 5. cilt, 381. sayfa]

58. MUCÂDELE SÛRESİ (22 âyettir)

Allah'ın ismi ile, Rahmân, Rahîm

Allah, zevci hakkında o mücâdele eden ve Allah'a şikâyet edenin sözünü işitmiştir. Ve Allah, konuşmalarınızı işitir. Muhakkak ki Allah, Semî, Basîr'dir.(1)

Sizden kadınlara o zihar yapanlar,³⁴⁷² onlar kendilerinin anneleri değildir. Onların anneleri kendilerini o doğuranlardan başkası değildir. Ve muhakkak ki onlar, elbette münker ve yalan söz söylüyorlar. Ve muhakkak ki Allah, elbette Âfuvv, Gafûr'dur.(2)

Ve kadınlara o zihar yapanlar, sonra söylediklerinden avdet edenler, artık temâs etmeden önce bir köleyi hür bırakır. İşte bununla size vaaz ediliyor. Ve Allah, amel ettiklerinize Habîr'dir.(3)

Fakat kim bulamazsa, o takdirde temâs etmeden önce iki ay aralıksız oruç tutsun. Artık kim güç yetiremezse, o vakit altmış miskîni taam ettirsin. İşte bu, Allah'a ve Resûlu'ne îmân etmeniz içindir. Ve bunlar, Allah'ın hudûtlarıdır. Ve kâfirler için elîm bir azâb vardır.(4)

Muhakkak ki Allah ve Resûlu'ne o karşı gelenler, onlardan o öncekilerin alçaltılması gibi alçaltılmışlardır. Ve beyyîn âyetler inzâl ettik. Ve kâfirler için alçaltıcı bir azâb vardır.(5)

Allah'ın cemîân onları ba's edip de amel ettiklerini kendilerine bildireceği gün. Allah onu ihsâ etmiştir ve (onlar) onu unutmuşlardır. Ve Allah, her şey üzerine Şehîd'tir.(6)³⁴⁷³

³⁴⁷² İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) şöyle demektedir: "'[الَّذِينَ يُظَاهِرُونَ مِنْكُمْ مِنْ نِسَائِهِمْ]/Sizden kadınlara o zihar yapanlar]' Zihârın aslı zahır/sırt kelimesinden türemiştir. Bunun nedeni şudur: Câhiliyyede bir kimse kadına zihâr yaptığı vakit ona: 'Sen bana annemin sırtı gibisin.' derdi. Şeriatte ise zihâr; zahra/sırta kıyâsen tüm uzuvlarda meydana gelir. Zihâr yapmak câhiliyyede talâk sayılıyordu. Allah ise bu ümmete ruhsat verdi ve câhiliyyelerinde itimâd ettikleri gibi bunu talâk saymayarak zihâr yapmaya keffâret imkânı sağladı. Seleften birçoğu böyle demiştir." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Mucâdele Sûresi, 3. âyetin tefsirinde]

³⁴⁷³ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "'[أَخْصِيَهُ اللَّهُ]/Allah onu ihsâ etmiştir]' Yani: Allah'ın ilmi onu kuşatmıştır. '[وَنَسُوا]/Ve (onlar ise) onu unutmuşlardır]' Yani: Onu amel eden onu unutmuştur. '[وَاللَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ]/Ve Allah, her şey üzerine Şehîd'tir.' Yani: Şâhid'tir." [Ebu'l-

Görmedin mi, Allah'ın semâlardakini ve arz dakini ilmettiğini? Üçün fısıldaşması olmaz ki, onların dördüncüsü O olmasın. Ve beş (kişi) yoktur ki, onların altıncısı O olmasın.³⁴⁷⁴ Ve bundan daha az yoktur ve ne (de) daha çok, O, onlar ile beraber olmasın,³⁴⁷⁵ nerede olsalar. Sonra Kıyâmet Günü amel ettiklerini onlara bildirir. Muhakkak ki Allah, her şeye Âlîm'dir.(7)

Bakmadın mı, fısıldaşmaktan o nehyedilenlere?³⁴⁷⁶ Sonra kendisinden nehyedildiklerine avdet ederler ve günâh ve adâvet ve Resûl'e isyân ile fısıldaşırlar.³⁴⁷⁷ Ve sana geldiklerinde, Allah'ın seni selâmlamadığı ile selâmladılar. Ve nefislerinde derler ki: 'Allah, söylediklerimizden dolayı bize

Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 5. cilt, 385. sayfa]

³⁴⁷⁴ AbdUllah bin Ahmed bin Hanbel (رحمه الله), İmâm Mâlik (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "Allah (عز وجل) semâdadır ve ilmi her mekândadır; hiçbir şey, O'ndan gizli kalmaz. " Ve şu âyeti tilâvet etti: '[مَا يَكُونُ مِنْ نَجْوَى ثَلَاثَةٍ إِلَّا هُوَ رَابِعُهُمْ وَلَا خَمْسَةٍ إِلَّا هُوَ سَادِسُهُمْ /Üçün gizli konuşması olmaz ki, onların dördüncüsü O olmasın. Ve beş (kişi) yoktur ki, onların altıncısı O olmasın.]' [AbdUllah bin Ahmed bin Muhammed bin Hanbel eş-Şeybânî el-Mervezî, Kitâbu's-Sunne, 106.-107. sayfalar (11.). Ricâlî sikâdîrlar.]

³⁴⁷⁵ AbdUllah bin Ahmed bin Hanbel (رحمه الله), Dahhâk (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[مَا يَكُونُ مِنْ نَجْوَى ثَلَاثَةٍ إِلَّا هُوَ رَابِعُهُمْ وَلَا خَمْسَةٍ إِلَّا هُوَ سَادِسُهُمْ وَلَا أَكْثَرَ مِنْ ذَلِكَ إِلَّا هُوَ مَعَهُمْ /Üçün gizli konuşması olmaz ki, onların dördüncüsü O olmasın. Ve beş (kişi) yoktur ki, onların altıncısı O olmasın. Ve bundan daha az yoktur ve ne (de) daha çok, O, onlar ile beraber olmasın.]" O (عز وجل), arşın üzerindedir ve ilmi onlarla beraberdir." [AbdUllah bin Ahmed bin Muhammed bin Hanbel eş-Şeybânî el-Mervezî, Kitâbu's-Sunne, 304. sayfa (592.); Zehebî der ki: 'Ebu Ahmed el-Assâl ve Ebu Abdîllah ibn Batta ve Ebu Ömer ibn AbdilBerr ceyyid senedler ile tahrîc etmiştir. Mukâtîl sikâ/güvenilir bir imâmdır.]

İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile yine Dahhâk (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[مَا يَكُونُ مِنْ نَجْوَى ثَلَاثَةٍ إِلَّا هُوَ رَابِعُهُمْ وَلَا خَمْسَةٍ إِلَّا هُوَ سَادِسُهُمْ وَلَا أَكْثَرَ مِنْ ذَلِكَ إِلَّا هُوَ مَعَهُمْ /Üçün gizli konuşması olmaz ki, onların dördüncüsü O olmasın. Ve beş (kişi) yoktur ki, onların altıncısı O olmasın. Ve bundan daha az yoktur ve ne (de) daha çok, O, onlar ile beraber olmasın.]" O (سبحانه وتعالى), arşının fevkindedir ve ilmi onlarla beraberdir." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 23. cilt, 237. sayfa]

Ebu Umer ibn AbdilBerr (رحمه الله) dedi ki: "Sahâbe ve tabiîn âlimleri, onlar ki kendilerinden te'vil öğrenilir, O (تعالى)'nın: '[مَا يَكُونُ مِنْ نَجْوَى ثَلَاثَةٍ إِلَّا هُوَ رَابِعُهُمْ وَلَا خَمْسَةٍ إِلَّا هُوَ سَادِسُهُمْ وَلَا أَكْثَرَ مِنْ ذَلِكَ إِلَّا هُوَ مَعَهُمْ /Üçün gizli konuşması olmaz ki, onların dördüncüsü O olmasın. Ve beş (kişi) yoktur ki, onların altıncısı O olmasın. Ve bundan daha az yoktur ve ne (de) daha çok, O, onlar ile beraber olmasın.]' kavli hakkında demişlerdir ki: 'O, arşın üzerindedir ve ilmi her mekândadır.' Ve hüccet kabûl edilecek kimse bu husûsta onlara muhâlefet etmemiştir." [Ebu Umer Yûsuf bin Abdillâh ibn AbdilBerr en-Nemerî el-Kurtubî, et-Temhîd, 7. cilt, 138.-139. sayfalar]

³⁴⁷⁶ İbn Ebî Zemenîn (رحمه الله) şöyle der: "[الَّذِينَ نُهُوا عَنِ النَّجْوَى/Bakmadın mı, fısıldaşmaktan o nehyedilenlere?]" Onlar yahûdilerdir. Allah'a ve Resûlu'ne mâsiyyet ve Dîn'e ta'n etme konusunda fısıldaşmaktan nehyedilmişlerdir." [Ebî Abdillâh Muhammed ibn Abdillâh ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîz, 4. cilt, 359. sayfa]

³⁴⁷⁷ İmâm Taberî (رحمه الله) der ki: "[لَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ نُهُوا عَنِ النَّجْوَى/Sonra kendisinden nehyedildiklerine avdet ederler]' Sonra kendisinden nehyedildikleri fısıldaşmaya rücû ederler. [وَيَسْتَأْجِرُونَ بِالْأَيْمَنِ وَالْغُيُوبِ وَمَعْصِيَتِ /Ve günâh ve adâvet ve Resûl'e isyân ile fısıldaşırlar.]' Allah'ın kendilerine harâm ettiği fuhşîyyât ve adâvet ile fısıldaşırlar. Bu ise Allah'ın emrine muhâlefet etmek, Resûlu'ne karşı bir mâsiyyettir." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 23. cilt, 431. sayfa]

azâb etmeli değil miydi?' Onlara Cehennem yeter, ona yaslanırlar. Artık (o) ne kötü varış yeridir.(8)

Ey o îmân edenler, fısıldaştığınızda, o takdirde günâh ve düşmanlık ve Resûl'e isyân ile fısıldaşmayın. Ve iyilik ve takvâyı fısıldaşın. Ve Allah'a takvâ edin, O ki, Kendisine haşredilirsiniz.(9)

Fısıldaşmalar, o îmân edenleri hüznlendirmesi için ancak şeytândandır. Ve Allah'ın izni olmadıkça, şeytân onlara bir şeyle zarar veremez. Ve Allah üzere, öyleyse mü'minler tevekkül etsin.(10)

Ey o îmân edenler, size: 'Meclislerde genişleyin.' denildiğinde, artık genişleyin, Allah (da) sizin için genişlik verir. Ve: 'Kalkın.' denildiğinde, artık kalkın. Allah, sizden o îmân edenlerin ve o ilim verilenlerin derecelerini yükseltir. Ve Allah, amel ettiklerinize Habîr'dir.(11)

Ey o îmân edenler, Resûl ile fısıldaşacağınızda, o zaman fısıldaşmanızdan önce bir sadaka takdîm edin. Bu, sizin için daha hayırlı ve daha tâhirdir. Fakat (bir sadaka) bulamazsanız, o takdirde muhakkak ki Allah Gafûr'dur, Rahîm'dir.(12)

Fısıldaşmanızdan önce sadakalar takdîm etmekten çekindiniz mi? İşte o vakit (bunu) fiil etmediniz ve Allah üzerinize tevbenizi kabûl etti. Öyleyse namazı ikâme edin ve zekâtı verin ve Allah'a ve Resûlu'ne itaat edin.³⁴⁷⁸ Ve Allah, Habîr'dir, amel ettiklerinize.(13)

Bakmadın mı, Allah'ın üzerlerine gazab ettiği bir kavmi o velî edinenlere? Onlar sizden değildir ve ne (de) onlardan. Ve yalan üzere yemin ederler. Ve onlar ilmederler.(14)

Allah, onlar için şiddetli bir azâb hazırlamıştır. Muhakkak ki onlar, ne kötü amel ediyorlar idiler.(15)

Onlar yeminlerini kalkan ittihaz ettiler, böylece Allah'ın yolundan alıkoydular. Bu yüzden onlar için alçaltıcı bir azâb vardır.(16)

Mâlları Allah'tan bir şeye kendilerine yarar sağlamayaz ve ne (de) evlâdları. İşte onlar ateş ashâbıdır, onlar orada muhalledlerdir.(17)

³⁴⁷⁸ İmâm Kurtubî (رحمه الله) diyor ki "'وَاطِيعُوا اللَّهَ/Ve Allah'a itaat edin'" Farzlarında (itaat edin). "'وَرَسُولَهُ/Ve Resûlu'ne'" Sünnet'lerinde (Resûlu'ne itaat edin)." [Ebu AbdUllah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, el-Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, Mucâdele Süresi, 13. âyetin tefsîrinde]

Allah'ın onları cemîân ba's edeceği gün, şimdi O'na yemin ederler, size yemin ettikleri gibi. Ve hesâb ederler ki, kendileri bir şey üzerindedir. Dikkat edin, muhakkak ki onlar, onlardır yalancılar.(18)³⁴⁷⁹

Üzerlerine şeytân üstünlük kurmuştur, böylece onlara Allah'ın zikrini unutturmuştur. İşte onlar, şeytânın hizbidir. Dikkat edin, muhakkak ki şeytânın hizbi, onlardır hüsrâna uğrayanlar.(19)³⁴⁸⁰

Muhakkak ki Allah'a ve Resûlu'ne o karşı gelenler, işte onlar en zeliller içindedir.(20)

Allah, yazmıştır ki: 'Elbette Ben ve Resûllerim gâlib geleceğiz.' Muhakkak ki Allah, Kaviyy'dir, Azîz'dir.(21)

Allah'a ve Âhîret Günü'ne îmân eden bir kavmin, Allah'a ve Resûlu'ne karşı gelenlere sevgi beslediklerini bulamazsın. Velev ki babaları veya oğulları veya kardeşleri veya aşîretleri olsunlar. İşte onların kalblerine îmâm yazmış ve Kendisinden bir rûh ile teyid etmiştir. Ve onları altlarından nehirler cereyân eden Cennetlere dâhil edecektir, orada muhalledlerdir. Allah onlardan râzıdır ve onlar O'ndan râzıdır. İşte onlar Allah'ın hizbidir. Dikkat edin, mukakkak ki Allah'ın hizbi, onlardır felâh bulanlar.(22)³⁴⁸¹

³⁴⁷⁹ İbn Ebî Zemenîn (رحمه الله) şöyle der: "'يَوْمَ يَبْعَثُهُمُ اللَّهُ جَمِيعًا'/Allah'ın onları cemîân ba's edeceği gün]' Kıyâmet Günü. 'فَيَخْلِفُونَ لَهُ'/Şimdi O'na yemin ederler]' Dünyâda mü'minler olduklarına (yemin ederler). 'كَمَا يَخْلِفُونَ لَكُمْ'/Size yemin ettikleri gibi]' Dünyâda (yemin ettikleri gibi) siz de yeminlerini kabûl ederdiniz. 'وَيَحْسِبُونَ'/Ve hesâb ederler]' Münâfıklar hesâb ederler. '[أَنَّهُمْ عَلَىٰ شَيْءٍ/Ki, kendileri bir şey üzerindedir]' Yani: Dünyâda size karşı (yemin etmelerine) izin verdiği gibi (Âhîret'te) Allah'ın indinde de izin verileceğini (zannederler). '[أَنَّهُمْ هُمُ الْكَاذِبُونَ]/Dikkat edin, muhakkak ki onlar, onlardır yalancılar.' Yemin ettikleri gün." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 4. cilt, 363. sayfa]

³⁴⁸⁰ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "'اسْتَحْوَذَ عَلَيْهِمُ الشَّيْطَانُ'/Üzerlerine şeytân üstünlük kurmuştur]' Yani: Üzerlerine şeytân gâlib gelmiştir. 'فَاتَسْلِيَهُمْ ذِكْرُ اللَّهِ'/Böylece onlara Allah'ın zikrini unutturmuştur]' Onlara şeytân Allah'ın zikrini unutturmuştur. '[أُولَٰئِكَ حِزْبُ الشَّيْطَانِ أَلَا إِنَّ حِزْبَ الشَّيْطَانِ هُمُ الْخَاسِرُونَ]/İşte onlar, şeytânın hizbidir. Dikkat edin, muhakkak ki şeytânın hizbi, onlardır hüsrâna uğrayanlar.]' Yani: Allah'ın rızası ve Cennet konusunda hüsrâna uğrarlar." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 5. cilt, 392. sayfa]

³⁴⁸¹ Şeyh el-Elbânî (رحمه الله) der ki: "İslâm'da hizibçilik yoktur. '[أَلَا إِنَّ حِزْبَ اللَّهِ هُمُ الْمُفْلِحُونَ]/Dikkat edin, mukakkak ki Allah'ın hizbi, onlardır felâh bulanlar.]' buyuran Kur'ân nassı itibarı ile ortada tek bir hizib vardır: O da Allah'ın hizbidir ki onlar, Allah Resûlu (صلی الله علیه وسلم)'in cemaatidir. Kişi, Sahâbe menheci üzere olmalıdır. Bu da Kitâb ve Sünnet'i ilmetmeyi gerektirir." [Amr AbdilMun'im Selîm, Menhecu's-Selefi inde Şeyh Nasıruddîn el-Elbânî, 13. sayfa]

59. HAŞR SÛRESİ (24 âyettir)

Allah'ın ismi ile, Rahmân, Rahîm

Semâlardakiler ve arzdakiler Allâh'ı tesbîh eder. Ve O, Azîz'dir, Hakîm'dir.(1)³⁴⁸²

O, O ki, Kitâb ehlinde o kâfirleri evvel haşr için diyârlarından ihrâc etmiştir.³⁴⁸³ Hurûc edeceklerini zannetmemişsiniz. Ve onlar (da) kalelerinin, kendilerine Allah'tan mâni olacağını zannetmişlerdi. Fakat Allah, onlara hesâb etmedikleri bir yerden geldi ve kalblerine korku düşürdü. Evlerini, elleriyle ve mü'minlerin elleriyle harâb ediyorlardı. Artık ibret alın, ey basîret sâhibleri.(2)

Ve eğer Allah, üzerlerine sürülmeyi yazmamış olsaydı, elbette dünyâda onlara azâb ederdi. Ve onlar içindir Âhiret'te ateş azâbı.(3)

Bu, onların Allah'a ve Resûlu'ne şikâk etmelerindendir. Ve kim Allah'a şikâk ederse,³⁴⁸⁴ o takdirde kuşkusuz Allah'ın ikâbı çok şiddetlidir.(4)

Hurma ağaçlarından kestikleriniz veya asılları üzere kâim olduğu hâlde bıraktıklarınız, öylece Allah'ın izni ile ve fâsıkları aşağılaması içindir.(5)³⁴⁸⁵

Ve Allah'ın, onlar(ın mâlların)dan Resûlu'ne fey olarak verdiği, bu durumda siz onun üzerine at sürümediniz ve ne (de) deve. Ve lâkin Allah, Resûllerini dilediklerinin üzerine musallat eder. Ve Allah her şey üzerine Kadîr'dir.(6)

³⁴⁸² Saff Sûresi'nin 1. âyeti ile aynıdır

³⁴⁸³ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "[هُوَ O, O ki, Kitâb ehlinde o kâfirleri evvel haşr için diyârlarından ihrâc etmiştir.]" Denilmiştir ki: (O diyâr) Şâm'dır. (Kitâb ehlinde o kâfirler), onlar ise yahûdilerden Ben-i Nadîr (kabîlesi)dir. Nebî (صلی الله علیه وسلم) onları Medîne'den Hayber'e sürmüştür. (Hayber,) Uhud mevkiinden başlar." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsiri'l-Kur'ân, 23. cilt, 262. sayfa]

³⁴⁸⁴ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) şöyle der: "[ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ شَاقُّوا اللَّهَ وَرَسُولَهُ]/Bu, onların Allah'a ve Resûlu'ne şikâk etmelerindendir.]" Yani: Allah'a ve Resûlu'ne muhâlefet etmeleri(ndendir). "[وَمَنْ يُشَاقِّ اللَّهَ/Ve kim Allah'a şikâk ederse]" Yani: Allah'a muhâlefet eder(se)." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 5. cilt, 397. sayfa]

³⁴⁸⁵ İmâm Taberî (رحمه الله) demiştir ki: "[وَلِيُخْزِيَ الْفَاسِقِينَ]/Ve fâsıkları aşağılaması içindir]" Allah (عز وجل)'nin taatinden hurûc edenleri/çıkanları ve O'nun emir ve nehiyelerine muhâlefet edenleri zelîl etmesi içindir. Ve bunlar Ben-i Nadîr yahûdileridir." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsiri'l-Kur'ân, 23. cilt, 273. sayfa]

Allah'ın kurâ ehlinden, Resûlu'ne fey olarak verdikleri, artık Allah içindir ve Resûlu içindir ve akrabâlığı bulunan ve yetîmler ve miskînler ve yolda kalmışlar içindir. Tâ ki sizden zenginler arasında dolaşan olmasın. Ve Resûl size ne verirse, artık onu alın ve sizi neden nehyederse, artık ona nihâyet verin.³⁴⁸⁶ Ve Allah'a takvâ edin. Muhakkak ki Allah'ın ikâbı çok şiddetlidir.(7)

(Bu mâllar) o diyârlarından ve mâllarından ihrâc edilen fukarâ muhâcirler içindir. Allah'tan bir fazl ve rızâ ararlar. Ve Allah'a ve Resûlu'ne nusret ederler. İşte onlar, onlardır sâdıklar.(8)³⁴⁸⁷

Ve onlardan önce diyârı ve imâmı o yerleştirenler, kendilerine hicret edenlere muhabbet ederler. Ve onlara verilenlerden sadırlarında bir ihtiyâc bulmazlar. Ve onları nefislerinin üzerine tercih ederler, velev ki kendilerinde yoksulluk olsun. Ve kim nefsinin cimriliğinden vikâye ederse, o takdirde işte onlar, onlardır felâh bulanlar.(9)³⁴⁸⁸

Ve onların ardından o gelenler derler ki: 'Rabbimiz! Bizi ve o bizden önce îmân ile geçmiş kardeşlerimizi mağfîret et ve o îmân edenlere kalblerimizde kin tutturma! Rabbimiz! Muhakkak ki sen, Rauf'sun, Rahîm'sin!'(10)

³⁴⁸⁶ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) der ki: "[وَمَا آتَاكُمُ الرَّسُولُ فَخُذُوهُ وَمَا نَهَاكُمْ عَنْهُ فَانْتَهُوا]/Ve Resûl size ne verirse, artık onu alın ve sizi neden nehyederse, artık ona nihâyet verin.] Yani: Size neyi emrederse artık onu yapın. Ve neyi de nehyederse, artık ondan ictinâb edin. Çünkü muhakkak ki o (صلی الله علیه وسلم), hayrı emreder ve ancak şerrden nehyeder." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîrul-Kur'ânî'l-Azîm, Haşr Süresi, 7. âyetin tefsîri]

³⁴⁸⁷ İmâm Taberî (رحمه الله) demiştir ki: "[وَيُتَصَرُّونَ اللَّهُ وَرَسُولَهُ]/Ve Allah'a ve Resûlu'ne nusret ederler.]" Ve Resûlu (صلی الله علیه وسلم) ile o ba's edilen Allah'ın Din'ine nusret ederler. "[أُولَئِكَ هُمْ / أولئك هم] 'İşte onlar, onlardır sâdıklar.]" Sıfatlarını vasfettiği o fukarâ ve muhâcirler, onlar söylediklerinde sâdik olanlardır." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 23. cilt, 281. sayfa]

³⁴⁸⁸ İmâm Taberî (رحمه الله) yine şöyle demektedir: "[وَالَّذِينَ تَبَوَّءُوا الدَّارَ وَالْإِيمَانَ]/Ve diyârı ve imâmı o yerleştirenler]' Resûl'un şehri, (kendilerine) şehir edindiler ve orada evler yaptılar. "[وَالْإِيمَانِ]/Ve imânı]' Allah'a ve Resûlu'ne (imânı). Yani: Muhâcirlerden önce. '[مِنْ قَبْلِهِمْ]/Onlardan önce]' Menzillerini terk edip -başkalarına değil- onlara intikâl edenlere muhabbet duyarlar ve onlarla ilgilenirler. Ensâr, muhâcirlerle muhabbet duyarlar. '[وَلَا يَجْنُونَ فِي صُدُورِهِمْ حَاجَةً مِّمَّا أُوتُوا]/Ve onlara verilenlerden sadırlarında bir ihtiyâc bulmazlar.]" Allah (تعالى جل) şöyle buyuruyor: Onlardan önce o diyâra yerleşenler ki, onlar ensârdır. '[فِي صُدُورِهِمْ حَاجَةً]/Sadırlarında bir ihtiyâc]' Yani: Hased. '[مِمَّا أُوتُوا]/Onlara verilenlerden]' Yani muhâcirlerle feyden verilenlerden. Allah Resûlu (صلی الله علیه وسلم), Ben-i Nadîr mallarını -ensâr dışında- ilk muhâcirler arasında taksîm etmiştir. Ensârdan ise sadece iki adama fakirliklerinden dolayı vermiştir. Ancak bu Allah Resûlu (صلی الله علیه وسلم)'e has bir fiildir. '[وَيُؤْتُونَ عَلَى أَنْفُسِهِمْ]/Ve onları nefislerinin üzerine tercih ederler]' Allah (تعالى ذكره) şöyle buyuruyor: Muhâcirlerden önce o diyâra ve imâna yerleşen ensârı vasfederek: '[وَيُؤْتُونَ عَلَى أَنْفُسِهِمْ]/Ve onları nefislerinin üzerine tercih ederler]' Muhâcirleri onları kendi nefislerine tercih ederek mâllarını verirler. '[وَلَوْ كَانَ بِهِمْ خَصَاصَةٌ]/Velev ki kendilerinde yoksulluk olsun.]" Velev ki onları nefislerine tercih ederek mallarını verirken, kendilerinin bir hâceti veya fakirliği olsun. '[وَمَنْ يُوقِ شِئْنَهُ]/Ve kim nefsinin cimriliğinden vikâye ederse]' Kimi Allah, nefsinin cimriliğinden vikâye buyurursa. '[فَأُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ]/O takdirde işte onlar, onlardır felâh bulanlar]' Cennet'te muhalledlerdir." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 23. cilt, 283.-285. sayfa]

Bakmadın mı, o münâfıklık edenlere? Kitâb ehlinde o küfreden kardeşlerine derler ki: 'Eğer siz ihrâc edilerseniz, elbette biz (de) sizinle beraber hurûc ederiz ve sizin hakkınızda ebeden birine itaat etmeyiz. Ve eğer size kılâl edilirse, elbette size nusret ederiz.' Ve Allah şahidlik eder, muhakkak ki onlar, elbette yalancılardır.(11)

Eğer ihrâc edilirlerse, onlarla beraber hurûc etmezler. Ve eğer kendilerine kılâl yapılırsa, onlara nusret etmezler. Ve eğer nusret etseler, elbette arkalarını dönerler, sonra nusret (de) edilmezler.(12)

Elbette siz onların sadırlarında korkuca Allah'tan daha şiddetlidir.³⁴⁸⁹ Bu, onların fıkhetmeyen bir kavim olmalarındandır.(13)³⁴⁹⁰

Korunmuş karyeler içinde veya duvarlar arkasında olmadan cemîân sizinle kılâl etmezler. Aralarındaki çekişmeleri şiddetlidir. Onları cemîân hesâb edersin ve (oysa) kalbleri dağınıktır. Bu, onların akletmez bir kavim olmalarındandır.(14)

(Meselleri) onlardan o az öncekilerin meseli gibidir, işlerinin vebâlini tattılar. Ve onlar içindir eîm bir azâb.(15)

Şeytânın meseli gibidir, hani insâna: 'Küfret!' dedi de küfredince: 'Muhakkak ki ben, senden berîyim. Muhakkak ki ben, âlemlerin Rabbi Allah'tan korkarım.' dedi.(16)

Nihâyet ikisinin âkibeti, ikisinin (de) ateşte olması olacaktır, orada muhalledlerdir. Ve işte bu, zâlimlerin cezâsıdır.(17)

Ey o îmân edenler, Allah'a takvâ edin. Ve nefis, yarın için ne takdîm etmiş nazar etsin. Ve Allah'a takvâ edin. Muhakkak ki Allah, amel ettiklerinize Habîr'dir.(18)

³⁴⁸⁹ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) dedi ki: "'لَا تَنْتُمْ أَشَدُّ رَهْبَةً فِي صُدُورِهِمْ مِنَ اللَّهِ/Elbette siz onların sadırlarında korkuca Allah'tan daha şiddetlidir.'" Yani: Allah (سبحانه وتعالى)'dan korktuklarından çok, onlar sizden korkarlar." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Haşr Sûresi, 13. âyetin tefsîrinde]

³⁴⁹⁰ İmâm Şâtîbî (رحمه الله) şöyle der: "Allahu (تعالى), o münâfıklar hakkında şöyle buyurmuştur: "'لَا تَنْتُمْ أَشَدُّ رَهْبَةً فِي صُدُورِهِمْ مِنَ اللَّهِ/Elbette siz onların sadırlarında korkuca Allah'tan daha şiddetlisiniz.'" Bu onların ne kadar anlayışsız olduklarını göstermektedir. Çünkü, her şeyin melekûtunu elinde tutan ve işleri çevirip idâre edenin Allahu (تعالى) olduğunu bilen kişi fikh/anlayış sâhibidir. Bunun için Allahu (تعالى): "ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ قَوْمٌ لَا يَفْقَهُونَ/Bu, onların fıkhetmeyen bir kavim olmalarındandır.]" buyurmuştur." [Ebu İshâk İbrâhîm bin Mûsâ eş-Şâtîbî, el-Muvâfakât, 4. cilt, 213. sayfa]

Ve Allah'ı o unutanlar gibi olmayın.³⁴⁹¹ Bu yüzden nefislerini onlara unutturmuştur. İşte onlar, onlardır fâsıklar.(19)

Ateş ashâbı ve Cennet ashâbı müsâvî olmaz. Cennet ashâbı, onlardır başarıya ulaşanlar.(20)³⁴⁹²

Eğer bu Kur'ân'ı bir dağın üzerine inzâl etseydik, elbette Allah'ın haşyetinden onu huşû duyarak çatlamış görürdün. Ve işte misâller, insânlar için onları darb ederiz. Umulur ki onlar tefekkür ederler.(21)

O Allah O ki, O'ndan başka ilâh yoktur. Gayb ve müşâhede edilenin Âlim'idir. O, Rahmân'dır, Rahîm'dir.(22)

O Allah O ki, O'ndan başka ilâh yoktur. Melik'tir,³⁴⁹³ Kuddûs'tur,³⁴⁹⁴ Selâm'dır,³⁴⁹⁵ Mü'min'dir,³⁴⁹⁶ Müheymin'dir,³⁴⁹⁷ Azîz'dir, Cebbâr'dır,³⁴⁹⁸ Mutekebbir'dir.³⁴⁹⁹ Allah, subhândır,³⁵⁰⁰ şirk koşmalarından.(23)

³⁴⁹¹ İmâm Beğavî (رحمه الله) dedi ki: "'وَلَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ نَسُوا اللَّهَ/Ve Allah'ı o unutanlar gibi olmayın'" [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 8. cilt, 86. sayfa]

³⁴⁹² Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "'[الْفَائِزُونَ/Başarıya ulaşanlar]' Yani: Necât bulanlar/kurtulanlar." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîr'ul-Kur'ân, 5. cilt, 408. sayfa]

³⁴⁹³ İbn Kayyim el-Cevziyye (رحمه الله) der ki: "'[الملك/Melik]' O, O ki, emreden ve nehyeden, mükâfât ve cezâ veren, hakir kılan ve ikrâm eden ve izzetlendiren ve zelif kılandır." [Muhammed ibn Ebî Bekr ibn Kayyim el-Cevziyye, Miftâhu Dâru's-Saadeh, 1. cilt, 107. sayfa]

³⁴⁹⁴ İbn Kayyim el-Cevziyye (رحمه الله) yine demiştir ki: "'[الْقُدُّوس/Kuddûs]' Her türlü noksanlık ve ayıbtan münezze olan." [Muhammed ibn Ebî Bekr ibn Kayyim el-Cevziyye, Şifâul-Alîl fi Mesâilil-Kazâ ve'l-Kader, 2/510]

³⁴⁹⁵ İbn Kayyim el-Cevziyye (رحمه الله) yine şöyle der: "Her açıdan noksanlık ve ayıbtan selâmette olmasından dolayı, bu ismi onunla isimlenen her müsemmâdan daha çok hakk eder. Nitekim O (سبحانه), her yönüyle '[السلام/Selâm]'dır." Devamla (رحمه الله) der ki: "O zâtında, sıfatlarında ve fiillerinde her türlü noksanlık ve ayıbtan selâmettedir." [Muhammed ibn Ebî Bekr ibn Kayyim el-Cevziyye, el-Bedâiu'l-Fevâid, 2. cilt, 150.-152. sayfalar]

³⁴⁹⁶ Şeyh Sa'dî (رحمه الله) dedi ki: "'[الْمُؤْمِنُ/Mu'min]' O ki, kendi nefisine kemâl sıfatlar ve celâl olan bir kemâl ile senâ etmiştir." [Abdurrahmân bin Nâsır es-Sa'dî, Teyisûr'ul-Kerîmu'r-Rahmân fî Tefsîri Kelâmi'l-Mennân, 5. cilt, 301. sayfa]

³⁴⁹⁷ İmâm Beğavî (رحمه الله) diyor ki: "'[الْمُهَيَّمِينَ/Muheymin]' Kulların işledikleri amelleri müşâhede edendir." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 4. cilt, 326. sayfa]

Şeyh Sa'dî (رحمه الله) ise şöyle demiştir: "'[الْمُهَيَّمِينَ/Muheymin]' İşlerin gizliliklerine muttali ve sadırların sakladığından haberdar olandır. O ki, ilmiyle her şeyi ihâta etmiştir." [Abdurrahmân bin Nâsır es-Sa'dî, Teyisûr'ul-Kerîmu'r-Rahmân fî Tefsîri Kelâmi'l-Mennân, 5. cilt, 623. sayfa]

³⁴⁹⁸ İmâm Taberî (رحمه الله) dedi ki: "'[الجبّار/Cebbâr]' Yani: Mahlukâtının işlerini ıslâh eden. İçinde kendileri için salâh olan şeylere onları yönlendirendir." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 28. cilt, 36. sayfa]

³⁴⁹⁹ Hafız el-Hakemî (رحمه الله) der ki: "'[الْمُتَكَبِّرُ/Mutekebbir]' O ki, büyüklük kendisinden gayrına yakışmaz. Kibriyâ ancak Cenâb-ı Hakka layıktır. Azamet O'nun izârı, kibriyâ O'nun ridâsıdır. Kim

O Allah, Hâlık'tır,³⁵⁰¹ Bârî'dir,³⁵⁰² Musavvir'dir.³⁵⁰³ En güzel isimler O'nundur. Semâlar ve arzda kiler O'nu tesbîh eder. Ve O, Azîz'dir, Hakîm'dir.(24)³⁵⁰⁴

O'nun bir sıfatını ihlâl ederse, o kimse gazap, öfke ve helâke müstehak olur." [Hafız bin Ahmed el-Hakemî, EsmâUllâhi'l- Hüsnâ min Kitâbi Meârici'l-Kabûl, 4. sayfa]

³⁵⁰⁰ İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) şöyle demektedir: "'[سُبْحَانَ اللَّهِ/Allah, subhândır]' (Allah.) Nefsini tenzîh eder." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 3. cilt, 333. sayfa]

³⁵⁰¹ Saîd el-Kahtânî (رحمه الله) der ki: "'[الْخَالِقُ/Hâlık]' O ki, bütün mevcudatı halk etmiş ve hikmetiyle onları yaratmış ve tesviye eylemiştir. Onları hamdi ve hikmeti ile tasvîr etmiştir. Ve buna devam etmektedir. Bu azîm vasîf üzere olmaya devam etmektedir." [Saîd ibn Alî ibn Vehf el-Kahtânî, Şerhu Esmâillahi'l-Hüsnâ fî Dav'i'l-Kitâbi ve's-Sünneti, 168. sayfa]

³⁵⁰² İbn Kayyim el-Cevziyye (رحمه الله) demiştir ki: "'[الْبَارِئ/Bârî]' Mahlukâtı hiç yoktan sonra yaratan ve mevcut kılan O (سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى)'dır." [Muhammed ibn Ebî Bekr ibn Kayyim el-Cevziyye, Şifâu'l-Alîl fî Mesâilî'l-Kadâ ve'l-Kader, 1/393]

³⁵⁰³ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) şöyle der: "'[الْمُصَوِّر/Musavvir]' Yani: O ki, yapmayı murâd ettiğini var eder, murâd ettiği vasîf üzere." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dimaşkı, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Haşr Suresi, 24. âyetin tefsîrinde]

³⁵⁰⁴ İmâm Tirmizî (رحمه الله) sabah ve akşam Haşr Sûresi'nin son üç âyetini kıraat etme hakkında zayıf bir hadîs tahrîc etmiştir: **"Kim sabah olduğunda üç kere: '[السميع العليم من الشيطان الرجيم/Semî, Âlim, Allah'a istiâze ederim, recm edilmiş şeytânın şerrinden]' diyerek, Haşr Suresi'nin sonundan üç âyet kıraat ederse, Allah ona yetmiş bin melek vekil eder, akşama kadar ona salât ederler. Ve eğer o gün ölürse şehîd olarak ölür. Ve akşam olunca onu söyleyen, sabaha kadar aynı menzilededir."** [Ebu İsâ Muhammed bin İsâ et-Tirmizî, Sünen-i Tirmizî (2922.); Tirmizî hadîs için: 'Garibtir' demiştir. Şeyh el-Elbanî ise 'Daifu Sünen-i Tirmizî'de hadîs için: 'Zayıftır' demiştir.]

Maalesef günümüzde imâmlar, aynı yatsı namazından sonra Bakara Sûresi'nin, "Amenerrasûlu" olarak isimlendirilen son iki âyetini okudukları gibi, Haşr Suresi'nin bu son üç âyetini -ki bunu da "HuvAllahullezi" diye adlandırlar- cemaata akşam ve sabah namazlarından sonra okurlar veya cemaattan birine okuturlar. Halbuki hadîste -ki zaten zayıftır ve amele elverişli değildir- imâmın cemaata sesli okuyacağı veya okutacağı mevzubahis edilmemektedir. [Hazırlayan]

60. MUMTEHİNE SÛRESİ (13 âyettir)

Allah'ın ismi ile, Rahmân, Rahîm

Ey o îmân edenler, düşmanımı ve düşmanınızı evliyâ itti haz etmeyin, onlara sevgi ile (haber) ilkâ ediyorsunuz.³⁵⁰⁵ Ve hakktan size gelene küfretmişlerdir. Rabbiniz Allah'a îmân ettiniz diye Resûl'u ve sizi ihrâc etmişlerdir, eğer siz yolumda cihâd etmek ve rızâmı aramak için hurûc etmiş iseniz (böyle yapmayın). Onlara sevgi ile sır veriyorsunuz. Ve Ben, gizlediğinizi ve ilân ettiğinizi çok iyi ilmederim. Ve sizden kim onu fiil ederse,³⁵⁰⁶ artık düz yoldan dalâlete düşmüştür.(1)

Eğer sizi ele geçirirlerse, sizin için düşmanlar olurlar ve ellerini ve dillerini kötülük ile size uzatırlar³⁵⁰⁷ ve küfretmenizi arzu ederler.(2)³⁵⁰⁸

Hısımlarınız size asla menfaat sağlamayacaktır ve ne (de) evlâdlarınız. Kıyâmet Günü aranızı tafsîl edecektir.³⁵⁰⁹ Ve Allah, amel ettiklerinize Basîr'dir.(3)

İbrâhîm ve o beraberindekilerde sizin için güzel bir örnek olmuştur. Hani kavimlerine demişlerdi ki: 'Muhakkak ki biz, sizden ve sizin Allah'ın

³⁵⁰⁵ İmâm Kurtubî (رحمه الله) diyor ki: "[يُتْلَوْنَ إِلَيْهِمْ بِالْمَوَدَّةِ]/Onlara sevgi ile (haber) ilkâ ediyorsunuz]' Mânâsı: Müslümanların sırlarını onlara (yani kâfirlere) haber veriyor ve onlara nasihat ediyorsunuz." [Ebu AbdUllah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, el-Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, Mumtehine Sûresi, 1. âyetin tefsîrinde]

³⁵⁰⁶ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) şöyle der: "[وَأَنَا أَعْلَمُ بِمَا أَخْفَيْتُمْ وَمَا أَعْلَنْتُمْ]/Ve Ben, gizlediğinizi ve ilân ettiğinizi çok iyi ilmederim.]" Yani: Sır olarak gizlediğinizi ve izhâr ettiğinizi (çok iyi ilmederim). "[وَمَنْ يَفْعَلْ مِنْكُمْ]/Ve sizden kim onu fiil ederse]" Yani: Hakk yolda hataya düşerse." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 5. cilt, 414. sayfa]

³⁵⁰⁷ İbn Ebî Zemenîn (رحمه الله) demiştir ki: "[يَكُونُوا لَكُمْ أَعْدَاءً وَيَبْسُطُوا إِلَيْكُمْ أَيْدِيَهُمْ]/Sizin için düşmanlar olurlar ve ellerini size uzatırlar]" Yani: Sizinle kîtâl ederler. "[وَالسِّنُّونُ]/Ve dillerini]" Yani: Size dillerini (de) uzatırlar. "[بِالسُّوءِ]/Kötülük ile]" Sövmeye ile." [Ebî Abdillâh Muhammed ibn Abdillâh ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'ân'l-Azîz, 4. cilt, 375. sayfa]

³⁵⁰⁸ İmâm Taberî (رحمه الله) diyor ki: "[وَوَدُّوا لَوْ تَكْفُرُونَ]/Ve küfretmenizi arzu ederler]" Rabbinize küfretmenizi sizin için temennî ederler." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 23. cilt, 316. sayfa]

³⁵⁰⁹ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) şöyle der: "[يَوْمَ الْقِيَمَةِ يَفْصِلُ بَيْنَكُمْ]/Kıyâmet Günü aranızı tafsîl edecektir.]" Yani: Kıyâmet Günü aranızı tafsîl eder/ayırır. Böylece taat ehlini Cennet'e, mâsiyyet ehlini ateşe gönderir." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 5. cilt, 414. sayfa]

dûnundan ibâdet ettiklerinizden berâyiz, size küfrettik.³⁵¹⁰ Ve bizim aramızda ve sizin aranızda ebeden adâvet ve buğz başlamıştır, siz tek Allah'a î mân edinceye kadar.' İbrâhîm'in babasına kavli hâric: 'Elbette senin için istiğfâr edeceğim ve senin için Allah'tan bir şeye mâlik değilim. Rabbimiz, üzerine tevekkül ettik ve sana yöneldik ve Sanadır dönüş.'(4)

'Rabbimiz, bizi o küfredenler için bir fitne kılma³⁵¹¹ ve bize mağfiret et. Rabbimiz, muhakkak ki Sen, Sensin Azîz, Hakîm.'(5)

Andolsun ki, sizin için onlarda güzel bir örnek olmuştur, Allah'ı ve Âhiret Günü'nü umar olanlar için. Ve kim yüz çevirirse, o takdirde muhakkak ki Allah, O, Ganîyy'dir, Hamîd'tir.(6)

Ola ki Allah, sizin aranıza ve onlardan o düşman olduklarınız arasına bir sevgi kılar. Ve Allah, Kadîr'dir. Ve Allah, Gafûr'dur, Rahîm'dir.(7)

Allah, sizinle Dîn'de o kıtâl etmeyenlerden ve sizi diyârlarınızdan ihrâc etmeyenlerden, onlara iyilik etmenizden ve onlara âdil davranmanızdan sizi nehyetmez. Muhakkak ki Allah, âdil davrananlara muhabbet eder.(8)

Allah, ancak sizinle Dîn'de o kıtâl edenlerden ve diyârlarınızdan size ihrâc edenlerden ve ihrâc edilmeniz üzerine yardım edenlerden, onlara dostluk etmekten sizi nehyeder. Ve kim onlara dostluk ederse, bu durumda işte onlar, onlardır zâlimler.(9)

Ey o î mân edenler! Size mü'mineler muhâcir olarak geldiklerinde, artık onları imtihân edin.³⁵¹² Allah, onların î mânlarını daha iyi ilmedendir. Fakat siz onların mü'mineler olduklarını ilmederseniz, artık onları küffâra rücû ettirmeyin.³⁵¹³ Onlar, onlar için helâl değildir. Ve onlar (da) onlar için helâl

³⁵¹⁰ İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle der: '[كُفَرْنَا بِكُمْ/Size küfrettik]' Sizin dîninizi red ve inkâr ettik." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Begavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 8. cilt, 94. sayfa]

³⁵¹¹ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "[رَبَّنَا لَا تُخَلِّفْنَا فِي فِتْنَةِ الَّذِينَ كَفَرُوا/Rabbimiz, bizi o küfredenler için bir fitne kılma]' Onları bize gâlib getirme, nitekim o zaman bununla akılları başından gider ve hakk üzere oldukları için bize gâlib geldiklerini düşünürler." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 23. cilt, 320. sayfa]

³⁵¹² İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir: "[فَاِمْتَحِنُوهُمْ/Artık onları imtihân edin]' Onların imtihân edilmeleri şöyle olurdu: Onları (kocalarına karşı) nefretlerinin çıkarmadığına ve İslâm'a ve ehline muhabbet dışında çıkmadıklarına ve bunda hırslı olduklarına Allah'a yemin ettirilirdi. Nihâyet bunu söylediklerinde onların bu imtihanları kabul edilirdi." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 476. sayfa]

³⁵¹³ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) şöyle dedi: "[فَاِمْتَحِنُوهُمْ مُؤْمِنَاتٍ فَلَا تَرْجِعُوهُنَّ إِلَى الْكُفَّارِ/Fakat siz onların mü'mineler olduklarını ilmederseniz, artık onları küffâra rücû ettirmeyin]' Bunda, î mânâna kesin olarak muttali' olmanın mümkün olduğuna dair delil vardır." [Ebu'l-Fidâ İsmâîl ibn Umer ibn Kesîr ed-Dîmaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Mümtahine Suresi, 10. âyetin tefsîrinde]

değildir.³⁵¹⁴ Onlara infâk ettiklerini verin.³⁵¹⁵ Onlara ücretlerini verdiğinizde, onları nikâhlamanızda üzerinize bir günâh yoktur. Ve kâfirelerin ismetlerine yapışmayın³⁵¹⁶ ve infâk ettiğinizi isteyin ve onlar (da) infâk ettiklerini istesinler.³⁵¹⁷ İşte bu, Allah'ın hükmüdür, aranızda hüküm veriyor. Ve Allah, Âlîm'dir, Hâkim'dir.(10)

Ve eğer zevcelerinizden bir şey sizden küffâra katalırsa, böylece ganîmet alırsanız,³⁵¹⁸ artık o zevceleri gidenlere infâk ettiklerinin mislini verin.³⁵¹⁹ Ve Allah'a takvâ edin. O ki, siz O'na îmân ettiniz.(11)

Ey Nebî, mü'mineler, Allah'a bir şeyi şirk koşmamaları ve hırsızlık yapmamaları ve zinâ etmemeleri ve evlâdlarını katletmemeleri ve elleri ve ayakları arasında iftirâ ettikleri buhtânı getirmemeleri ve mârûfta sana isyân etmemeleri üzerine sana biat etmeye geldiklerinde, artık onların biatlarını al ve onlar için Allah'tan mağfiret dile. Muhakkak ki Allah, Gafûr'dur, Rahîm'dir.(12)

³⁵¹⁴ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "'[لَهُمْ جَزَاءُ فِيمَا كَانُوا يَفْعَلُونَ] Onlar, onlar için helâl değildir. Ve onlar (da) onlar için helâl değildir.' Yani: Onların, kâfirlere nikâhı helâl değildir ve onların da mü'minlere nikâhı helâl değildir." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 5. cilt, 418. Sayfa]

³⁵¹⁵ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) şöyle demiştir: "'[وَأُولَئِكَ لَهُمْ جَزَاءُ فِيمَا كَانُوا يَفْعَلُونَ] Onlara infâk ettiklerini verin' Yani: müşriklerden olan muhâcîrelerin kocalarının verdikleri sadakaları tekrar kendilerine iade edin." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîm, Mümtehine Suresi, 10. âyetin tefsîrinde]

³⁵¹⁶ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "'[وَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ إِنْ تَحَوُّهُمْ إِذَا انْتَبَهُوا] Onlara ücretlerini verdiğinizde, onları nikâhlamanızda üzerinize bir günâh yoktur' Yani: Mehirlerini (verdiğinizde). Ve bunda nikâhın, mehirsiz olmayacağına dâir delil vardır. '[وَلَا تَنْسِكُوا بِعَصَمِ الْكَافِرِ] Ve kâfirelerin ismetlerine yapışmayın' Yani: Kâfirelerin nikâhlarına yapışmayın." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 5. cilt, 418. Sayfa]

İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) ise âyetin bu kısmı hakkında şöyle demektedir: "'[وَلَا تَنْسِكُوا بِعَصَمِ الْكَافِرِ] Ve kâfirelerin ismetlerine yapışmayın' (Bu,) Allah (عز وجل)den, mü'min kullarına müşrik kadınları nikâhlamanın ve onlarla beraber yaşamanın harâm edilişidir." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîm, Mümtehine Suresi, 10. âyetin tefsîrinde]

³⁵¹⁷ İmâm Kurtubî (رحمه الله) demiştir ki: "'[وَسَيُؤْلَوُا مَا أَنْفَقْتُمْ وَلَيْسَ لَهُمْ مِنْهُ شَيْءٌ] Ve infâk ettiğinizi isteyin ve onlar (da) infâk ettiklerini istesinler' Müfessirler demişlerdir ki: 'İrtidat edip, ahid ehli kâfirlere sığınan müslüman kadınlar olursa, kâfirlere denirdi ki: 'Bu kadının mehrini verin.' Ve müslümanlara da, kâfir kadınlardan birisi müslüman olup hicret ederek gelecek olursa, denirdi ki: 'O kadının mehrini küffâra geri verin.' Ve bu, her iki hal ile ilgili insâfı ve adaletli olandır. Ve bu, ümmetin icmâsı ile o zamana ve hassaten o olaya mahsus olmak üzere Allah'ın hükmü idi.' (Bunu) İbn'ul-Arabî demiştir." [Ebu AbdUllah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, el-Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, Mümtehine Suresi, 11. âyetin tefsîrinde]

³⁵¹⁸ Bu açıklamalar Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله)'a aittir, dedi ki: "'[إِنْ فَاتَكُمْ] İn fâtekum' Yani: Katılır(sa). '[فَعَاكِتُمْ] Fe âkabtum' Yani: (Böylece) ganîmet alırsanız." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 5. cilt, 414. sayfa]

³⁵¹⁹ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) şöyle demiştir: "'[فَعَاكِتُمْ] Böylece ganîmete alırsanız' Kureyş'ten veya başkalarından bir ganîmet elde ederseniz. '[فَاتُوا الَّذِينَ ذَهَبَتْ أَزْوَاجُهُمْ مِثْلَ مَا أَنْفَقُوا] Artık o zevceleri gidenlere infâk ettiklerinin mislini verin' Yani: Mehirlerinin mislini (verin)." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîm, Mümtehine Suresi, 11. âyetin tefsîrinde]

Ey o îmân edenler! Üzerlerine Allah'ın gazab ettiği bir kavmi velî edinmeyin. Âhiret'ten yeise düşmüşlerdir,³⁵²⁰ küffârın kabirler ashâbından yeise düştükleri gibi.(13)³⁵²¹

³⁵²⁰ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "'يا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَوَلَّوْا قَوْمًا غَضِبَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ"/Ey o îmân edenler! Üzerlerine Allah'ın gazab ettiği bir kavmi velî edinmeyin.]" Şöyle denmiştir: Onlar münâfıklardır, yahûdiler oldukları da söylenmiştir. Evvel kavle göre ise onlar müşriklerdir. '[قَدْ يَتَسَوَّاهُ]' 'Âhiret'ten yeise düşmüşlerdir]' Yani: Ölümden sonraki ba'stan yeise düşmüşlerdir. Bu ise müşriklerde zâhir olan bir şeydir. Nitekim ba'sı inkâr ediyorlardı." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 5. cilt, 414. sayfa]

³⁵²¹ İmâm Saîd ibn Mansûr (رحمه الله) hasen bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'كَمَا يَكُونُ الْكُفَّارُ مِنْ أَصْحَابِ الْقُبُورِ"/Küffârın, kabirler ashâbından yeise düştükleri gibi]' Kâfirler kabirlere dâhil edilince Allah'ın rahmetinden yeise düşerler." [Ebu Osman Saîd ibn Mansûr el-Mervezî, Sünen-i Saîd ibn Mansûr, 8. cüz, 83. sayfa (2217.)]

61. SAFF SÛRESİ (14 âyettir)

Allah'ın ismi ile, Rahmân, Rahîm

Semâlardakiler ve arzdakiler Allâh'ı tesbîh eder. Ve O, Azîz'dir, Hakîm'dir.(1)³⁵²²

Ey o îmân edenler, fiil etmeyeceğinizi niçin söylüyorsunuz?(2)

Fiil etmeyeceğinizi söylemeniz, Allah indinde büyük bir buğzdur.(3)³⁵²³

Muhakkak ki Allah, O'nun yolunda saff hâlinde o kıtâl edenlere muhabbet eder, onlar birbirine kenetlenmiş bir binâ gibidir.(4)

Ve hani Mûsâ kavmine demişti ki: 'Ey kavmim, niçin bana eziyet ediyorsunuz? Ve benim, size Allah'ın Resûlu olduğumu ilmediyorsunuz.' Böylece onlar sapınca, Allah kalblerini saptırdı. Ve Allah, fâsıklar kavmine hidâyet etmez.(5)

Ve hani Meryem oğlu Îsâ demişti ki: 'Ey İsrâîl oğulları, muhakkak ki ben, size Allah'ın Resûlu'yum, önümdeki Tevrât'ı tasdîk eden ve ardından gelecek bir Resûl ile -onun ismi Ahmed'tir- tebşîr eden.' Fakat beyyineler ile onlara gelince, dediler ki: 'Bu, mübîn bir sihirdir.'(6)

Ve kim Allah üzere -ve o, İslâm'a dâvet edildiği hâlde- yalan iftirâ edenden daha zâlimdir? Ve Allah, zâlimler kavmine hidâyet etmez.(7)

Allah'ın nûrunu ağızları ile onlar söndürmeyi murâd ederler. Ve Allah, nûrunu tamamlayıcıdır. Velew ki kâfirler kerih görse.(8)³⁵²⁴

³⁵²² Haşr Sûresi'nin 1. âyeti ile aynıdır

³⁵²³ Bu açıklama Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله)'a aittir, der ki: "'[مَكْتَنًا/Makten]' Yani: Buğz." Devamla şöyle demiştir: "'[أَنْ تَقُولُوا مَا لَا تَفْعَلُونَ]/Fiil etmeyeceğinizi söylemeniz]' Mânâsı: "Allah (سبحانه وتعالى), fiil etmeyeceğini/yapmayacağını söyleyenlere buğz etmektedir." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 5. cilt, 425. sayfa]

³⁵²⁴ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile İbn Zeyd (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'[لَوْ يُرِيدُونَ لِيُطْفِئُوا نُورَ اللَّهِ بِأَفْوَاهِهِمْ]/Allah'ın nûrunu ağızları ile onlar söndürmeyi murâd ederler.]" Kur'ân'ın nûrunu (onlar söndürmeyi murâd ederler)." İmâm Taberî (رحمه الله) devamla şöyle der: [لَوْ يُرِيدُونَ لِيُطْفِئُوا نُورَ اللَّهِ بِأَفْوَاهِهِمْ/Velew ki kâfirler kerih görse.]" Ve Allah, Din'ini üstün kılıcı ve Resûlu'ne nusret edicidir, velew ki Allah'a küfedenler kerih görse." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-

O, O ki, Resûlu'nu hidâyet ve hakk Dîn ile, tüm dînlerin üzerine çıkarmak için irsâl etmiştir. Velew ki müşrikler kerih görse.(9)³⁵²⁵

Ey o îmân edenler, elîm bir azâbtan sizi necât edecek bir ticâret üzerine size delâlet edeyim mi?(10)

Allah ve Resûlu'ne îmân edersiniz ve Allah'ın yolunda mâllarınız ve nefisleriniz ile cihâd edersiniz. Bu, sizin için hayırlıdır, eğer siz ilmeder iseniz.(11)

Sizin için günâhlarınızı mağfîret eder ve sizi altlarından nehirler cereyân eden Cennetlere ve Adn Cennetlerinde güzel meskenlere dâhil eder. Bu, azîm başarıdır.(12)

Ve kendisine muhabbet edeceğiniz bir başka (nîmet) var: Allah'tan bir nusret ve yakın bir fetih. Ve mü'minleri tebşîr et.(13)³⁵²⁶

Ey o îmân edenler, Allah'ın ensârı olun. Meryem oğlu Îsâ'nın havâîrîlere dediği gibi: 'Kim benim Allah'a ensârım?' Havâîrîler dediler ki: 'Biz, Allah'ın ensârı(yız).'³⁵²⁷ Bunun üzerine İsrâîl oğullarından bir tâife îmân etmiş ve bir tâife küfretmişti. Nihâyet o îmân edenleri, düşmanları üzerine teyid ettik, böylece onlar üstün gelenler oldular.(14)

Kur'ân, 23. cilt, 360. sayfa]

³⁵²⁵ Tevbe Süresi'nin 33. âyeti ile aynıdır. Şeyh el-Elbânî (رحمه الله) bu âyeti zikrettikten sonra der ki: "Bize bu âyet, tüm dînlerin üzerine hükmü, üstünlüğü ve egemenliği ile geleceğin İslâm'ın olacağını tebşîr etmektedir. Şu hâlde müslümanların, Rabbları (عز وجل)'ye dönmek, Rabblarının Kitâbı'nı uygulamak, Resûlu (صلی الله علیه وسلم)'in Sünneti'ne tâbi olmak, (Allah'ın) harâmlarından sakınmak, O'nu râzı edecek şeylerde birleşmek suretiyle, kendilerini buna hazırlamaları gerekir. Şübhesiz ki bu hâkimiyetin gerçekleşmesi için müslümanların mânevi, maddi ve silâh gücü olarak güçlerine geri dönmeleri gerekir ki küfür kuvvetlerine gâlib gelsinler." [Muhammed Nâsiruddîn el-Elbânî, Silsiletul-Ehâdîsi's-Sahîha, 1. cilt, 31.-32. sayfalar (ihtisâr edilmiştir)]

³⁵²⁶ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "'[نَصْرٌ مِنَ اللَّهِ وَفَتْحٌ قَرِيبٌ]/Allah'tan bir nusret ve yakın bir fetih]' Mekke'nin fethidir. Ve şöyle (de) denilmiştir: Fars ve Rum'un fethi. '[وَبَشِّرِ الْمُؤْمِنِينَ]/Ve mü'minleri tebşîr et.]' Yani: Dünyâda nusret ile ve Âhiret'te Cennet ile (tebşîr et/müjdele)."[Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 5. cilt, 428. sayfa]

³⁵²⁷ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) şöyle der: "Allah (سبحانه وتعالى) buyruğunda mü'min kullarına tüm hallerinde, sözlerinde ve fiillerinde ve nefislerinde ve mallarında Allah'a ensâr olmalarını emrediyor. Ve '[مَنْ أَتَصَارَى إِلَى اللَّهِ]/Kim benim Allah'a ensârım?]' dediğinde, havâîrîlerin Îsâ (عليه السلام)'a icabet ettiği gibi siz de Allah'a ve Resûlu'ne icabet edin. Yani: 'Allah (عز وجل)'ye dâvette kim bana yardım eder?' '[فَالْخَوَارِئُونَ]/Havâîrîler dediler ki]' Ve onlar Îsâ (عليه السلام)'ın tâbileridir. '[بِزْ، نَحْنُ أَتَصَارَى إِلَى اللَّهِ]/Biz, Allah'ın ensârı(yız)'] Yani: 'Senin irsâl edildiğin üzere sana ensâr olup bu hususta destek olacaklar biziz.' (dediler)."[Ebu'l-Fidâ İsmâîl ibn Umer ibn Kesîr ed-Dîmaşkı, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîm, Saff Süresi, 14. âyetin tefsîrinde]

62. CUMUA SÛRESİ (11 âyettir)

Allah'ın ismi ile, Rahmân, Rahîm

Semâlardakiler ve arzdakiler Allah'ı tesbîh eder. Melik'tir,³⁵²⁸ Kuddûs'tur, Azîz'dir, Hakîm'dir.(1)³⁵²⁹

O, O ki, ümmîler içinde kendilerinden bir Resûl ba's etmiştir. Üzerlerine O'nun âyetlerini tilâvet eder ve onları tezkiye eder. Ve onlara Kitâb'ı ve Hikmet('i) tâlim eder.³⁵³⁰ Ve oysa bundan önce, hakîkaten mübîn bir dalâlet içinde idiler.(2)

Ve onlardan kendilerine ilhâk etmemiş diğerlerine (de).³⁵³¹ Ve O, Azîz'dir, Hakîm'dir.(3)

Bu, Allah'ın fazlıdır, onu dilediğine verir. Ve Allah, azîm fazl sâhibidir.(4)

O Tevrât yükletilip, sonra onu yüklenmeyenlerin meseli, koskoca kitâblar yüklenmiş eşeğin meseli gibidir. Allah'ın âyetlerini o tekzîb eden kavmin meseli ne kötüdür. Ve Allah, zâlimler kavmine hidâyet etmez.(5)

De ki: 'Ey o yahûdiler, eğer insânların dûnundan³⁵³² Allah'ın velîleri olduğunuzu iddia ediyorsanız, o zaman ölümü temennî edin, eğer sâdıklar iseniz?'(6)³⁵³³

³⁵²⁸ İbn Kayyim el-Cevziyye (رحمه الله) şöyle demektedir: "'[المَلِكُ/Melik]' O, O ki, emreden ve nehyeden, mükâfât ve cezâ veren, hakir kılan ve ikrâm eden ve izzetlendiren ve zelil kılandır." [Muhammed ibn Ebî Bekr ibn Kayyim el-Cevziyye, Miftâhu Dâru's-Saadeh, 1. cilt, 107. sayfa]

³⁵²⁹ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) diyor ki: "Allah (سبحانه وتعالى) semâlardakilerin ve arzdakilerin O'nu tesbîh ettiğini haber veriyor. Yani mahlûkâtın nutuk edenlerin ve cansız olanların Allah'ı tesbîh ettiğini haber veriyor." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Cumua Sûresi, 1. âyetin tefsîrinde]

³⁵³⁰ İmâm Taberî (رحمه الله) der ki: "'[يَتْلُوا عَلَيْهِمْ آيَاتِهِ]/Üzerlerine O'nun âyetlerini tilâvet eder]' Ümmîlere kendisine inzâl ettiği âyetleri kıraat eder. '[وَيَرْكَبُهُمْ]/Ve onları tezkiye eder]' Onları küfrün pisliğinden tathîr eder/temizler. '[وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ]/Ve onlara Kitâb'ı tâlim eder]' Onlara Allah'ın Kitâb'ını, içindeki, Allah'ın emir ve nehiyelerini ve Dîn'inin şeriatlarını tâlim eder. '[وَالْحِكْمَةَ]/Ve Hikmet('i)]' Yani: Sünnetler(i)." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 23. cilt, 372. sayfa]

³⁵³¹ İmâm Taberî (رحمه الله) sahih bir sened ile İbn Zeyd (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[وَأَخْرَجَ مِنْهُمْ لِمَا يُتْلَوْا بِهِمْ]/Ve onlardan kendilerine ilhâk etmemiş diğerlerine (de)]' Onlar Nebî (صلى الله عليه وسلم)'den sonra Kıyâmet Günü'ne kadar olacak herkeştir. Acem ve arablardan İslâm'a dâhil olan her kimsedir." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 23. cilt, 375. sayfa]

Ve ellerinin takdîm ettiğinden dolayı, onu ebeden temennî etmezler. Ve Allah, zâlimlere Âlîm'dir.(7)

De ki: 'Doğrusu kendisinden o firâr ettiğiniz ölüm, artık muhakkak ki o size mülâki olacaktır. Sonra gayb ve müşâhede edilenin Âlim'ine döndürülürsünüz. Böylece sizin amel etmiş olduklarınızı size bildirir.'(8)

Ey o îmân edenler, Cumâ günü namaz için nidâ edildiğinde, o vakit Allah'ın zikrine sa'y edin³⁵³⁴ ve alış-verişi bırakın.³⁵³⁵ Bu, sizin için hayırlıdır, eğer siz ilmeder iseniz.(9)³⁵³⁶

³⁵³² İmâm Taberî (رحمه الله) diyor ki: "'[مِنْ دُونِ النَّاسِ/İnsânların dûnundan]' (İnsânların) gayrından." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 23. cilt, 379. sayfa]

³⁵³³ İmâm Beğavî (رحمه الله) diyor ki: "'[وَلَيْسَ لَكُمْ أَوْلِيَاءُ لِلَّهِ مِنْ دُونِ النَّاسِ]' De ki: 'Ey o yahûdiler, eğer insânların dûnundan Allah'ın vefîleri olduğunuzu iddia ediyorsanız!' Muhammed (صلی الله عليه وسلم) ve ashâbının dûnundan. '[فَتَمْنُوا الْمَوْتَ]/O zaman ölümü temennî edin' Nefisleriniz aleyhinde ölüm için duâ edin. '[وَأَنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ]/Eğer sâdıklar iseniz' (Eğer) Allah'ın oğulları ve sevdikleri iseniz, o zaman ölüm sizi O'na ulaştıracaktır." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 8. cilt, 115. sayfa]

³⁵³⁴ İbn Ebî Zemenîn (رحمه الله) dedi ki: "'[فَاسْعُوا إِلَى ذِكْرِ اللَّهِ]/O vakit Allah'ın zikrine sa'y edin' Yani: Cumâ namazına (sa'y edin/koşun)." [Ebî Abdillâh Muhammed ibn Abdillâh ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 3. cilt, 492. sayfa]

³⁵³⁵ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "'[وَذَرُوا الْبَيْعَ]/Ve alış-verişi bırakın' Yani: Alış-verişi terkedin." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 5. cilt, 435. sayfa]

³⁵³⁶ İbn Kayyim el-Cevziyye (رحمه الله) şöyle demiştir: "Cumâ namazı toplanişi, o ki, İslâm'ın en güçlü farzlarından ve müslümanların en azîm toplantılarından. Ve o (Cumâ toplanişi) tüm toplanmalardan daha azîm ve daha kuvvetli farzdır, Arafat toplanması müstesnâ. Ve kim küçümseyerek bu toplanmayı terkederse, Allah (سبحانه وتعالى) onun kalbini mühürler." [Muhammed ibn Ebî Bekr ibn Kayyim el-Cevziyye, Zâdu'l-Meâd, 1. cilt, 364.-365. sayfalar]

Şeyh AbdulAziz bin AbdUllah bin Baz (رحمه الله) ve bir grup âlime şöyle bir suâl sorulmuştur:

Suâl: Bir ülke için darulharb veya darulküfür dersek, orada Cumâ namazı kılınmalı mıdır? Darulharb veya darulküfürde (Cumâ namazını kılmak için) toplanmalı mıyız?

Cevâb: Allah (سبحانه وتعالى) şehirde veya köyde ikâmet eden tüm müslümanlara Cumâ Namazı'nı vâcib kılmıştır. Cumâ Namazı yerine alış-veriş ile meşgûl olmaktan da nehyetmiştir. Allah (سبحانه وتعالى) şöyle buyurmuştur: '[يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا نُودِيَ لِلصَّلَاةِ مِنْ يَوْمِ الْجُمُعَةِ فَاسْعَوْا إِلَى ذِكْرِ اللَّهِ وَذَرُوا الْبَيْعَ ذَلِكُمْ خَيْرٌ لَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ]/Ey o îmân edenler, Cumâ gününden namaz için nidâ edildiğinde, o vakit Allah'ın zikrine sa'y edin ve alış-verişi bırakın. Bu, sizin için hayırlıdır, eğer siz ilmedenler iseniz.' [Cumua Sûresi, 9. âyet] AbdUllah ibn Umer ve Ebu Hureyre hadîsinde Allah Resûlü (صلی الله عليه وسلم)'in, minberinden şöyle buyurduğunu duydukları rivâyet edilmiştir: 'Bazı kavimler ya Cumâ namazını terketmekten vazgeçerler ya da Allah onların kalblerine mühür vururda gâfillerden olurlar.' [Sahîh bir hadîstir. Muslim, Nesâî ve İbn Mâce tahrîc etmiştir] İslâm ümmeti Cumâ namazının vâcib olduğunda icmâ etmiştir. Şerâat'ta, Cumâ namazının, sadece müslüman ülkeleri (darulİslâm) için vâcib ve müslüman olmayan ülkeler için vâcib olmadığını gösteren güvenilir bir delîl bulunmamaktadır. Bundan dolayı müslüman olmayan ülkelerde (darulküfürde) ikâmet eden Müslümanlar için şartlar yerine geldiğinde Cumâ namazını kılmaları vâcib olur. Nitekim Kur'ân ve Sünnet'teki nasslar Cumâ namazının müslümanlar için farz-ı ayn olduğuna delâlet eder." [AbdulAziz bin AbdUllah bin Baz, AbdUllah ibn Kuud, AbdurRezzâk Afifi, AbdUllah ibn Gudeyyan, Fetâvâ'l-Lecneti'd-Dâime, 2635. fetvanın 2. sorusu]

Şeyh Useymîn (رحمه الله) demiştir ki: "Şirk beldeleri, içinde küfür şiârlarının uygulanıp, ezân, cemaat

Nihâyet namaz kazâ edildiğinde, artık arzda intişâr edin ve Allah'ın fazlından arayın.³⁵³⁷ Ve Allah'ı çok zikredin, umulur ki siz felâh bulursunuz.(10)

Ve bir ticâret veya bir eğlence gördüklerinde, ona yöneldiler ve seni kâim halde terketttiler.³⁵³⁸ De ki: 'Allah'ın indindeki, eğlenceden ve ticâretten daha hayırlıdır.³⁵³⁹ Ve Allah, rızık verenlerin en hayırlısıdır.'(11)

namazı, bayram ve Cumâ namazı gibi İslâm şîârlarının umûmi ve genel olarak uygulanmadığı beldelerdir. Bu İslâm şîârları herhangi bir beldede umûmi olmaksızın sınırlı bir şekilde uygulanıyorsa bu beldeler İslâm beldesi olmaktan çıkar. Tıpkı bazı beldelerin, orada İslâm şîârları uygulayan müslüman bir azınlık yaşamasına rağmen İslâm beldesi sayılmamaları gibi. İslâm beldelerine gelince, oralar İslâm şîârlarının umûmi ve genel olarak uygulandığı yerlerdir." [Muhammed bin Sâlih el-Useymin, Şerhu Usûlu's-Selâse, 129.-130. sayfalar]

Memleketimizde tekfirciler veya bunların etkisinde kalanlar, senelerdir Cumâ namazının kılınmasını engellemektedirler. Oysa görüldüğü gibi gerekçelerine Kur'ân ve Sünnet'te bir dayanak yoktur. [Hazırlayan]

³⁵³⁷ İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle demiştir: "[فَإِذَا قُضِيَتِ الصَّلَاةُ فَانْتَشِرُوا فِي الْأَرْضِ/Nihâyet namaz kazâ edildiğinde, artık arzda intişâr edin]' Yani: Namaz bittiğinde, artık ticârete ve ihtiyâclarınızı gidermek için intişâr edin/dağılın. '[وَابْتَغُوا مِنْ فَضْلِ اللَّهِ/Ve Allah'ın fazlından arayın]' Yani: Rızkı (arayın) ve bu mubâh bir iştir." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 8. cilt, 123. sayfa]

³⁵³⁸ İmâm Tirmizî (رحمه الله), Câbir (رضي الله عنه)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "Nebî (صلى الله عليه وسلم), Cumâ günü kâim halde hutbe verirken Medîne'ye bir kervan geldi. Ve Allah Resûlu (صلى الله عليه وسلم)'ın ashâbı ona koşuştular. Tâ ki onlardan on iki adam dışında kimse kalmadı. O (kala)nlar arasında Ebu Bekir ve Umer de vardı. Ve: '[وَإِذَا رَأَوْا تِجَارَةً أَوْ لَهْوًا انفَضُّوا إِلَيْهَا وَتَرَكُوكَ قَلِيمًا/Ve bir ticâret veya bir eğlence gördüklerinde ona yöneldiler ve seni kâim halde terketttiler]' âyeti nâzil oldu." [Ebu İsmâ Muhammed bin İsmâ et-Tirmizî, Sünen-i Tirmizî (3311.); Tirmizî: 'Hasen-Sahîhtir' der. Şeyh el-Elbânî ise 'Sahîhu Sünen-i Tirmizî'de: 'Sahîhtir' demiştir.]

³⁵³⁹ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) dedi ki: "[فَلَمَّا عَذَّ اللَّهُ/De ki: 'Allah'ın indindeki]' Yani: Allah'ın o indinde bulunan Âhîret diyârındaki sevâblar. '[خَيْرٌ مِنَ الْهَوَىٰ وَمِنَ التِّجَارَةِ/Eğlenceden ve ticâretten daha hayırlıdır]' Yani: O'nun üzerine tevekkül edenler ve rızkı vaktinde taleb edenler için (daha hayırlıdır)." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Cumua Sûresi, 11. âyetin tefsîrinde]

63. MÜNÂFİKÛN SÛRESİ (11 âyettir)

Allah'ın ismi ile, Rahmân, Rahîm

Münâfıklar sana geldiklerinde, dediler ki: 'Şâhidlik ederiz ki, muhakkak ki sen hakîkten Allah'ın Resûlu'sun.' Ve Allah ilmediyor ki, muhakkak ki sen hakîkten O'nun Resûlu'sun. Ve Allah şâhidlik eder ki, muhakkak ki münâfıklar hakîkten yalancılardır.(1)³⁵⁴⁰

Yeminlerini kalkan ittihaz ettiler³⁵⁴¹ de Allah'ın yolundan alıkoydular. Muhakkak ki onlar, ne kötü amel ediyorlar idiler.(2)

Bu, onların îmân etmeleri, sonra küfretmelerinden dolayıdır. Böylece kalbleri üzerine mühür vurulmuştur, artık onlar fıkhetmezler.(3)³⁵⁴²

Ve onları gördüğünde, cisimleri seni teâccüb ettirir. Ve eğer söylerlerse, onların sözlerini dinlersin, sanki onlar dayanmış odunlardır. Onlar her

³⁵⁴⁰ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) şöyle demektedir: "Allah (سبحانه وتعالى), münâfıklardan haber vererek şöyle buyurur: Onlar Nebî (صلی الله علیه وسلم)'in yanına geldikleri zaman dillerinden müslüman olduklarını söylüyorlar, ama işin iç yüzü böyle değildir. Bilakis onlar bunun tamamen zıddındırlar. Ve bunun için Allah (سبحانه وتعالى) şöyle buyurur: '[إِذَا جَاءَكَ الْمُنَافِقُونَ قَالُوا نَشْهَدُ إِنَّكَ لَرَسُولُ اللَّهِ]/Münâfıklar sana geldiklerinde dediler ki: 'Şâhidlik ederiz ki, muhakkak ki sen hakîkten Allah'ın Resûlu'sun.' Yani: Seninle karşılaşıp yüzyüze geldiklerinde sana zâhirde böyle söylerler ama durum onların dedikleri gibi değildir. (Allah,) bu sebeble hemen Nebî (صلی الله علیه وسلم)'in, Allah'ın Resûlu olduğunu haber veren bir cümle ile münâfıklara itirâz ederek şöyle buyurur: '[وَاللَّهُ يَعْلَمُ أَنَّكَ لَرَسُولُهُ]/Ve Allah ilmediyor ki, muhakkak ki sen hakîkten O'nun Resûlu'sun]' Sonra da şöyle buyurur: '[وَاللَّهُ يَشْهَدُ أَنَّ الْمُنَافِقِينَ لَكَاذِبُونَ]/Ve Allah şâhidlik eder ki, muhakkak ki münâfıklar hakîkten yalancılardır.' Yani: Her ne kadar dış görünüşü gerçeğe uygun da olsa, onların açığa vurdukları hâl tamamen yalandır. Çünkü onlar, söylediklerinin doğruluğunu kendileri kabûl etmedikleri gibi onu tasdîk de etmemektedirler. Allah (سبحانه وتعالى) bu sebeble onların itikâdlarında yalancı olduklarını bildiriyor." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Munâfikun Sûresi, 1. âyetin tefsîrinde]

³⁵⁴¹ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, der ki: "[تَخَذُوا] İmânlerini kalkan ittihaz ettiler" Dedi ki: Onlarla (yani yeminleriyle) gizlenmişlerdir. Bu onların îmân edip sonra küfretmelerinden dolayıdır." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 23. cilt, 394. sayfa]

³⁵⁴² İmâm Kurtubî (رحمه الله) der ki: "Bu, Allah (سبحانه وتعالى)'dan münâfığın kâfir olduğunu dâir bir bildiridir. Yani: Dilleri ile onlar ikrâr etmekte, sonra kalbleri ile küfretmektedirler." [Ebu AbdUllah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, el-Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, Munâfikûn Sûresi, 3. âyetin tefsîrinde]

sayhayı kendi aleyhlerinde hesâb ederler. Onlar düşmandır, bu itibarla onlardan hazer et.³⁵⁴³ Allah onları katletsin, nasıl çevriliyorlar.(4)

Ve onlara: 'Gelin, sizin için Allah'ın Resûlu istiğfâr etsin.' denildiğinde, başlarını çevirirler. Ve onların uzaklaştıklarını görürsün. Ve onlar müstebkirlerdir.(5)

Onlar için istiğfâr etsen veya onlar için istiğfâr etmesen, üzerlerine müsâvidir. Allah, onları asla mağfîret etmeyecektir. Muhakkak ki Allah, fâsıklar kavmine hidâyet etmez.(6)³⁵⁴⁴

Onlar: 'Allah'ın Resûlu'nun indindekilerin üzerine infâk etmeyin, tâ ki dağılsınlar.' o diyenlerdir.³⁵⁴⁵ Ve semâlar ve arzın hazîneleri Allah'ındır. Ve lâkin münâfıklar fıkhetmezler.(7)

Derler ki: 'Eğer Medîne'ye rücû edersek, elbette azîz olanlar, zelif olanları oradan ihrâc edeceklerdir. Ve izzet Allah'ın ve Resûlu'nun ve mü'minlerindir. Ve lâkin münâfıklar ilmetmezler.(8)

Ey o îmân edenler! Mallarınız ve ne (de) evlâdlarınız sizi Allah'ın zikrinden alıkoymasın. Ve kim böyle fiil ederse, artık işte onlar, onlardır hüsrâna uğrayanlar.(9)³⁵⁴⁶

Ve sizi rızıklandırdığımızdan infâk edin, sizden birinize ölüm gelmeden önce. O vakit der ki: 'Rabbim! Beni yakın bir ecele tehir etsen de sadaka versem ve sâlihlerden olsam!'(10)

³⁵⁴³ Ebu'l-Ferec İbn Cevzî (رحمه الله) şöyle demektedir: "'[هُمُ الْعَدُوُّ فَاحْذَرُوهُمْ]/Onlar düşmandır, bu itibarla onlardan hazer et.]" Yani: Onlara sırrını emânet etme, çünkü onlar kâfirlerden düşmanlarının göz(etleyici)leridir. " [Ebu'l-Ferec Abdurrahmân ibn Alî ibn Muhammed ibn Cevzî, Zâdu'l-Mesîr fî İlmi't-Tefsîr, 1439. sayfa (tek cilt olarak basım)]

³⁵⁴⁴ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "'[إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْفَاسِقِينَ]/Muhakkak ki Allah, fâsıklar kavmine hidâyet etmez.]" Yani: Münâfıklara (hidâyet etmez). Ve onlar küffâr ve fâsıklar ve münâfıklardır. " [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 5. cilt, 443. sayfa]

³⁵⁴⁵ İmâm Taberî (رحمه الله) der ki: "'[هُمُ الَّذِينَ يَقُولُونَ]/Onlar o diyenlerdir]" Yani ashâblarına o (şöyle) diyen münâfıklardır: "'[لَا تَنْفِقُوا عَلَى مَنْ عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ]/Allah'ın Resûlu'nun indindekilerin üzerine infâk etmeyin]" Muhâcîr ashâbından (kimseye infâk etmeyin). "[[حَتَّى يَنْفَضُوا]/Tâ ki dağılsınlar]" Tâ ki onun yanından ayrılınsınlar. " [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 23. cilt, 401. sayfa]

³⁵⁴⁶ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) dedi ki: "Allah (تعالى) mü'min kullarına (Kendisini) çokça zikretmelerini emrediyor, mallar ve evlâdın da onları O'nu zikretmekten alıkoymasından nehyediyor. Ve şöyle haber veriyor: Kim, Rabbinin kulu için halkettiği O'na itaat ve O'nu zikretmeyi bırakıp dünyâ hayatının metâsı ve zînetiyle eğlenirse, artık o muhakkak Kıyâmet Günü kendi nefsinin ve ehlinin hüsrâna uğratmışlardan olur." [Ebu'l-Fidâ İsmâîl ibn Umer ibn Kesîr ed-Dimaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Münâfîkûn Sûresi, 9. âyetin tefsîrinde]

Ve Allah, bir nefsi eceli geldiğinde asla tehir etmez. Ve Allah, Habîr'dir, amel ettiklerinize.(11)³⁵⁴⁷

³⁵⁴⁷ İmâm Taberî (رحمه الله) diyor ki: " **وَلَنْ يُؤَخَّرَ اللَّهُ نَفْسًا إِذَا جَاءَ أَجَلُهَا** /Ve Allah, bir nefsi eceli geldiğinde **asla tehir etmez.**]' Allah hiç kimsenin ecelini -eğer eceli geldiyse- geciktirmeyecek, onu uzatmayacaktır. **وَاللَّهُ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ** /Ve Allah, Habîr'dir, amel ettiklerinize.(' Allah kulunun amelleri karşısında bilgi ve ilim sâhibidir, hepsini ihâtâ etmiştir. O'na bir şey gizli kalmaz. O (tüm bu amellerin) karşılığını verecektir, muhsine ihsânıyla, kötüye ise kötülüğüyle." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 23. cilt, 412. sayfa]

64. TEGÂBÛN SÛRESİ (18 âyettir)

Allah'ın ismi ile, Rahmân, Rahîm

Semâlardakiler ve arzdakiler Allâh'ı tesbîh eder. Mülk O'nundur ve hamd O'nadır. Ve O, her şey üzerine Kadîr'dir.(1)

O, O ki, sizi halk etmiştir. Böyleyken sizden kâfir vardır ve sizden mü'min vardır. Ve Allah, amel ettiklerinize Basîr'dir.(2)

Semâlar ve arzı hakk ile halk etmiştir. Ve size sûret vermiş, sonra sûretlerinizi güzelleştirmiştir. Ve O'nadır dönüş.(3)

Semâlar ve arzdakini ilmeder. Ve sır olarak tuttuğunuzu ve ilân ettiğinizi ilmeder. Ve Allah, sadırların özüne Alîm'dir.(4)

Daha önce o küfredenlerin haberi size gelmedi mi? İmdi işlerinin vebâlini tattılar. Ve onlar içindir elîm bir azâb.(5)³⁵⁴⁸

Böyledir, çünkü resûlleri beyyineler ile onlara gelmiş idi, fakat demişlerdi ki: 'Bir beşer mi bize hidâyet edecek?' Böylece küfretmişler ve yüz çevirmişlerdir. Ve Allah (onlardan) müstağnîdir.³⁵⁴⁹ Ve Allah, Ganiyy'dir, Hamîd'tir.(6)

O küfredenler asla ba's edilmeyeceklerini ileri sürer. De ki: 'Bilakis, Rabbime andolsun ki, elbette ba's edileceksiniz. Sonra elbette amel ettiğiniz size bildirilecektir. Ve bu, Allah üzere kolaydır.'(7)

Öyleyse Allah'a ve Resûlu('ne) ve o inzâl ettiğimiz Nûr('a)³⁵⁵⁰ îmân edin. Ve Allah, amel ettiklerinize Habîr'dir.(8)

³⁵⁴⁸ İbn Ebî Zemenîn (رحمه الله) demiştir ki: "[وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ/Ve onlar içindir elîm bir azâb.]" Yani: (Onlar içindir) dünyâ azâbının ardından Cehennem azâbı. [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîz, 4. cilt, 398. sayfa]

³⁵⁴⁹ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) şöyle der: "[وَاسْتَغْنَى اللَّهُ/Ve Allah (onlardan) müstağnîdir.]" Yani: Allah onların itaatinden, ibâdetinden ve tevhîdinden müstağnîdir. [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 5. cilt, 450. sayfa]

³⁵⁵⁰ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) yine dedi ki: "[وَالنُّورَ الَّذِي أُنْزِلْنَا/Ve o inzâl ettiğimiz Nûr]" Yani: Muhammed (صلی الله علیه وسلم) üzerine o kendisini inzâl ettiğimiz Kur'ân. [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 5. cilt, 451. sayfa]

İctimâ Günü için sizi cem edeceği gün. İşte bu aldanma günüdür.³⁵⁵¹ Ve kim Allah'a î mân eder ve sâlih amel işlerse, ondan kötülüklerini keffâretler ve altlarından nehirler cereyân eden Cennetlere onu dâhil eder, orada ebeden muhalledlerdir. Bu, azîm başarıdır.(9)

Ve o küfredenler ve âyetlerimizi tekzîb edenler, işte onlar ateş ashâbıdır, orada muhalledlerdir. Ve (o,) ne kötü bir varış yeridir.(10)

Allah'ın izni olmadan musîbetten isâbet etmez. Ve kim Allah'a î mân ederse, onun kalbini hidâyet eder.³⁵⁵² Ve Allah, her şeye Âlîm'dir.(11)

Ve Allah'a itaat edin ve Resûl'e itaat edin. Fakat yüz çevirerseniz, bu durumda Resûlumuz üzerine ancak mübîn tebliğ vardır.(12)³⁵⁵³

Allah, O'ndan başka ilâh yoktur. Ve Allah üzere, öyleyse mü'minler tevekkül etsin.(13)

Ey o î mân edenler, muhakkak ki zevceleriniz ve evlâdlarınızdan sizin için düşman vardır. Bu nedenle onlardan hazer edin.³⁵⁵⁴ Ve eğer siz affeder ve siz hoş görür ve bağışlarsanız, o takdirde muhakkak ki Allah Gafûr'dur, Rahîm'dir.(14)

³⁵⁵¹ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, der ki: "[يَوْمَ يَجْمَعُكُمْ] /İctimâ Günü için sizi cem' edeceği gün." Bu, Kıyâmet Günü'dür. "[يَوْمَ التَّغَابُنِ] /Aldanma günüdür]' Cennet ehlinin, Cehennem ehlini aldatacağı gündür." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 23. cilt, 420. sayfa]

İmâm Kurtubî (رحمه الله) dedi ki: "Kıyâmet Günü'nün '[يَوْمَ التَّغَابُنِ] /Aldanma günü]' isimlendirilmesinin nedeni, Cennet ehlinin, Cehennem ehlini aldatacağından dolayıdır. Yani: Cennet ehli Cennet'i ve Cehennem ehli Cehennem'i mübâdele yoluyla almışlardır. Böylece hayrı şerre ve iyiyi kötüye ve nîmetleri azâba değiştirdiklerinden dolayı aldanışları vukû bulmuştur." [Ebu AbdUllah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, el-Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, Tegâbün Süresi, 9. âyetin tefsîrinde]

³⁵⁵² İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Alkame (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "[مَا أَصَابَ مِنْ مُصِيبَةٍ إِلَّا بِإِذْنِ اللَّهِ وَمَنْ يُؤْمِنْ بِاللَّهِ يَهْدِ اللَّهُ قَلْبَهُ] /Allah'ın izni olmadan musîbetten isâbet etmez. Ve kim Allah'a î mân ederse, onun kalbini hidâyet eder.' Bu, kendisine musîbet isâbet eden bir adamdır. Nitekim o bunun Allah indinden olduğunu ilmeder, böylece musîbete teslim olur ve râzî olur." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 23. cilt, 421. sayfa]

³⁵⁵³ İmâm Kurtubî (رحمه الله) âyet hakkında şöyle demektedir: "Ve Allah'a itaat ile istigâl edin ve Kitâbı ile amel edin. Ve Sünneti ile amel etmek sûretiyle Resûl'ne itaat edin. Ama eğer itaatten yüz çevirerseniz, bu durumda Resûlün üzerine tebliğden başkası yoktur." [Ebu AbdUllah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, el-Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, Tegâbün Süresi, 12. âyetin tefsîrinde]

³⁵⁵⁴ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, dedi ki: "[يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا] /Ey o î mân edenler, muhakkak ki zevceleriniz ve evlâdlarınızdan sizin için düşman vardır. Bu nedenle onlardan hazer edin.]' Onlar İslâm'dan nehyederler ve gecikmeye neden olurlar. Onlar küffârdandır, bu nedenle onlardan hazer edin/sakının!" [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 23. cilt, 424. sayfa]

Mâllarınız ve evlâdlarınız ancak bir fitnedir.³⁵⁵⁵ Ve Allah, O'nun indindedir azîm bir ecir.(15)

Bu itibarla -güç yetirebildiğinizce- Allah'a takvâ edin. Ve dinleyin ve itaat edin ve nefisleriniz için hayır infâk edin. Ve kim nefsinin cimrilüğinden korunursa, işte onlar, onlardır felâh bulanlar.(16)

Eğer güzel bir borç Allah'a borç vererseniz, sizin için onu kat kat arttırır ve sizin için mağfîret buyurur. Ve Allah, Şekûr'dur, Halîm'dir.(17)³⁵⁵⁶

Gayb ve müşâhede edilenin Âlim'idir. Azîz'dir, Hakîm'dir.(18)

³⁵⁵⁵ İbn Ebî Zemenîn (رحمه الله) şöyle der: "'[فِتْنَةٌ/Fitne]' Yani: Sınama." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîz, 4. cilt, 399. sayfa]

³⁵⁵⁶ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) demiştir ki: "'[إِنْ تَقْرَضُوا اللَّهَ قَرْضًا حَسَنًا يَضَاعِفْهُ لَكُمْ]' Yani: Her ne infâk ederseniz, bu durumda O, onu değerlendirir. Ve her ne tasadduk ederseniz, bu durumda onun karşılığını vermek, O'nun üzerinedir. Ve bu, O'na borç vermek gibi addedilmiştir. '[وَيَغْفِرْ لَكُمْ]' Ve sizin için mağfîret buyurur]' Yani: Ve sizden kötülükleri(nizi) keffâretler. '[وَاللَّهُ شَكُورٌ]' Ve Allah, Şekûr'dur]' Yani: Azın üzerine çok ile karşılık verir. '[حَلِيمٌ/Halîm'dir]' Yani: Günâhları ve zelleleri ve hatâları ve kötülükleri hoş görür ve mağfîret eder ve örter ve gizler." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîm, Teğâbün Sûresi, 17. âyetin tefsîrinde]

65. TALÂK SÛRESİ (12 âyettir)

Allah'ın ismi ile, Rahmân, Rahîm

Ey Nebî, kadınlara talâk verdiğinizde, artık iddetlerine doğru onlara talâk verin³⁵⁵⁷ ve iddeti sayın. Ve Rabbiniz Allah'a takvâ edin.³⁵⁵⁸ Onları evlerinden ihrâc etmeyin, kendileri (de) hurûc etmesin, mübeyyin bir fuhşıyyât ile gelmeleri müstesnâ. Ve bunlar Allah'ın hudûtlarıdır. Ve kim Allah'ın hudûtunu aşarsa, o takdirde nefesine zulmetmiştir. Bilemezsin, umulur ki Allah, bunun ardından bir iş ihdâs eder.(1)³⁵⁵⁹

Böylece iddet müddetlerini doldurduklarında, artık onları mârûf üzere tutun veya mârûf üzere onlardan ayrılın. Ve sizden iki adâlet sâhibini şâhid tutun. Ve şâhidliği Allah için ikâme edin. İşte onunla Allah'a ve Âhiret Günü'ne îmân etmekte olanlara vaaz edilir. Ve kim Allah'a takvâ ederse, Allah onun için bir çıkış kılar.(2)³⁵⁶⁰

Ve onu hesâb etmediği bir yerden rızıklandırır. Ve kim Allah üzere tevekkül ederse, artık O, kendisine yeter. Muhakkak ki Allah, emrini yerine getirir. Allah, her şey için bir mikdâr kılmıştır.(3)

Ve kadınlarınızdan o hayızdan kesilmiş olanlar, eğer (iddetlerinde) kuşku ederseniz, o zaman onların iddetleri üç aydır ve o hayız görmeyenler (de

³⁵⁵⁷ İbn Nasr el-Mervezî (رحمه الله) şöyle demektedir: '[يا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِذَا طَلَّقْتُمُ النِّسَاءَ فَطَلِّقُوهُنَّ لِعَدَّتِهِنَّ]' Ey Nebî, kadınlara talâk verdiğinizde, artık iddetlerine doğru onlara talâk verin' Nebî (صلی الله علیه وسلم), neye binâen kadınlara talâk verilmesini Allah'ın o emir buyurduğu iddeti, Sünneti ile tefsir etmiştir. [Ebu Abdîllah Muhammed bin Nasr bin Yahyâ el-Mervezî, Kitâbu's-Sunne, 182.-183. sayfalar]

³⁵⁵⁸ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "'وَاتَّقُوا اللَّهَ رَبَّكُمْ]' Ve Rabbiniz Allah'a takvâ edin' Yani: Sünnet'e göre talâk verin ve bid'ata göre talâk vermeyin. [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 5. cilt, 458. sayfa]

³⁵⁵⁹ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) dedi ki: "'لَعَلَّ اللَّهَ يُحْدِثَ بَعْدَ ذَلِكَ أَمْرًا]' Bilemezsin, umulur ki Allah, bunun ardından bir iş ihdâs eder.' Yani: Mutallaka/boşanılmış kadını iddet müddeti boyunca zevcesinin evinde bıraktık, umulur ki o zevce talakından dolayı pişmanlık duyarda Allah (تعالى) kalbinde eşine geri dönme (istegi) halk eder. İşte bu (şekilde) daha kolay ve basit olur. [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîm, Talâk Sûresi, 1. âyetin tefsîrinde]

³⁵⁶⁰ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile İbn Abbâs (رضي الله عنهم)ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'وَمَنْ يَتَّقِ اللَّهَ يَجْعَلْ لَهُ مَخْرَجًا]' Ve kim Allah'a takvâ ederse, Allah onun için bir çıkış kılar.' Buyuruyor ki: Dünyâ ve Âhiret'te onun her sıkıntıdan kurtarılmasıdır. [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 500. sayfa]

böyle). Ve hâmilelerin, onların bekleme süresi hâmillerini vaz' etmeleridir. Ve kim Allah'a takvâ ederse, onun için işinde bir kolaylık kılar.(4)³⁵⁶¹

Bu, Allah'ın size inzâl ettiği emridir. Ve kim Allah'a takvâ ederse, ondan kötülüklerini keffâretler ve onun için ecir azîmleştirebilir.(5)³⁵⁶²

Onları, gücünüzün yettiğinden sâkin olduğunuz yerde iskân edin. Ve üzerlerine tazyîk yapmak için onlara zarar vermeyin. Ve eğer hâmile iseler, artık hâmillerini vaz' edinceye kadar üzerlerine nafakalarını verin. Sonra sizin için emzirirlerse, o vakit ücretlerini verin ve aranızda mârûf ile anlaşın. Ve eğer zorluk çekerseniz, o halde onu başkası emzirecektir.(6)

(Bu,) genişlik sâhibinin, genişliğinden infâk etmesi ve üzerine rızkı dar olanın, artık Allah'ın kendisine verdiğinden infâk etmesi içindir. Allah, bir nefsi ona verdiği dışında mükellef tutmaz. Allah, bir zorluğun ardından bir kolaylık kılar.(7)

Ve karyelerden niceleri Rabblarının ve resûllerinin emrine karşı çıkmışlardır. Böylece onları şiddetli bir hesâb ile hesâba çektik ve onlara münker³⁵⁶³ bir azâb ile azâb ettik.(8)³⁵⁶⁴

Artık işlerinin vebâlini tatmışlar ve işlerinin âkibeti bir hüsrân olmuştur.(9)

Allah, onlar için şiddetli bir azâb hazırlamıştır.³⁵⁶⁵ Bu itibarla Allah'a takvâ edin, ey o îmân eden akıl sâhibleri! Allah, size bir Zikir³⁵⁶⁶ inzâl etmiştir.(10)

³⁵⁶¹ İmâm Kassâb (رحمه الله) şöyle der: "[وَمَنْ يَتَّقِ اللَّهَ يَجْعَلْ لَهُ مِنْ أَمْرِهِ يُسْرًا]/Ve kim Allah'a takvâ ederse, onun için işinde bir kolaylık kılar.]" kavli, geçim darlığı, zor hastalığın şifâ ve tedâvisi, hapisten kurtulmak, esirlikten azâde olmak ve benzeri her türlü zorluğun takvâ ile kolaylaştırıldığına dâir bir delildir." [Ebu Ahmed Muhammed bin Alî el-Kerecî el-Kassâb, Nuketu'l-Kur'ân, 4. cilt, 340. sayfa]

³⁵⁶² Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "[وَمَنْ يَتَّقِ اللَّهَ يَكْفُرْ عَنْهُ سَيِّئَاتِهِ وَيُعْظِمْ لَهُ أَجْرًا]/Ve kim Allah'a takvâ ederse, ondan kötülüklerini keffâretler ve onun için ecir azîmleştirebilir.]" Yani: Kıyâmet'te (ondan kötülüklerini keffâretler ve onun için ecir azîmleştirebilir)."[Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 5. cilt, 464. sayfa]

³⁵⁶³ Bu açıklama İmâm Kurtubî (رحمه الله)'a aittir, dedi ki: "[نُكْرًا/Nukran]' Münker." [Ebu AbdUllah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, el-Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, Talâk Sûresi, 8. âyetin tefsîrinde]

³⁵⁶⁴ İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle demektedir: "[وَعَذَابُهَا عَذَابًا نُّكْرًا]/Ve onlara münker bir azâb ile azâb ettik.]" Münker ve çok kötü (bir azâb ile azâb ettik). Bu ise ateş azâbıdır. (Fiilin) lafzî mâzî/geçmiş, mânâsı istikbâl/gelecektir." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mesûd el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 8. cilt, 157. sayfa]

³⁵⁶⁵ İbn Ebî Zemenîn (رحمه الله) der ki: "[أَعَدَّ اللَّهُ لَهُمْ عَذَابًا شَدِيدًا]/Allah, onlar için şiddetli bir azâb hazırlamıştır.]" (Allah,) dünyâ azâbının ardından Âhiret'te (onlar için şiddetli bir azâb hazırlamıştır)."[Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 4. cilt, 404.-405. sayfa]

³⁵⁶⁶ Ebu'l-Ferec İbn Cevzî (رحمه الله) diyor ki: "[ذِكْرًا/Zikir]' Yani: Kur'ân." [Ebu'l-Ferec AbdurRahmân ibn Alî ibn Muhammed ibn Cevzî, Zâdu'l-Mesîr fî İlmi't-Tefsîr, 1448. Sayfa (tek cilt olarak basım)]

Bir Resûl (irsâl etmiştir), Allah'ın mübeyyin âyetlerini üzerinize tilâvet eder, o îmân edenler ve sâlih amel işleyenleri zulmetlerden nûra ihrâc etmek için.³⁵⁶⁷ Ve kim Allah'a îmân eder ve sâlih amel işlerse, onu altlarından nehirler cereyân eden Cennetlere dâhil eder, orada ebeden muhalledlerdir. Allah, ona güzel bir rızık vermiştir.(11)

Allah, O ki, yedi semâyı ve arzdan onların bir mislini halk etti. Emri onlar arasında tenezzül eder, Allah'ın her şey üzerine Kadîr olduğunu ve Allâh'ın ilmen her şeyi ihâta ettiğini ilmetmeniz için.(12)

³⁵⁶⁷ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) dedi ki: "'[لِيُخْرِجَ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ]" O îmân edenler ve sâlih amel işleyenleri zulmetlerden nûra ihrâc etmek için]' Yani: Küfürden îmana ve bâtıldan Hakka (ihrâc etmek için)." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 5. cilt, 468. sayfa]

66. TAHRÎM SÛRESİ (12 âyettir)

Allah'ın ismi ile, Rahmân, Rahîm

Ey Nebî, zevcelerinin rızâsını arayarak, Allah'ın sana helâl kıldığını neden harâm ediyorsun? Ve Allah, Gafûr'dur, Rahîm'dir.(1)

Allah, sizin için yeminlerinizin (keffâretle) çözülmesini farz kılmıştır. Ve Allah, sizin mevlânızdır. Ve O, Alîm'dir, Hakîm'dir.(2)

Ve hani Nebî zevcelerinin bâzısına bir sözü gizlice söylemişti de onu (başkasına) bildirince ve Allah onu (Nebî) üzerine izhâr etti, (o da) bazısını açıkladı ve bazısından îrâz etti. Böylece ona bildirince, (zewcesi) dedi ki: 'Bunu sana kim bildirdi?' Dedi ki: 'Alîm, Habîr, bana bildirdi.'(3)

(Ey Nebî'nin zevceleri,) eğer ikiniz Allah'a tevbe ederseniz (ne iyi), çünkü ikinizin kalbi kaymıştı. Ve eğer aleyhinde yardımlaşırsanız, o takdirde muhakkak ki Allah, O, onun mevlâsıdır ve Cibrîl ve mü'minlerin sâlihleri (de). Ve bunun ardından melekler (de ona) yardımcıdır.(4)

Ola ki Rabbi, eğer (Nebî) size talâk verirse, ona -sizden daha hayırlı zevceler-tebdîl eder: Müslüman kadınlar, mü'mineler, kâniteler, tevbe eden kadınlar, ibâdet eden kadınlar, seyâhat eden kadınlar,³⁵⁶⁸ dullar ve bâkireler.(5)

Ey o îmân edenler, nefislerinizi ve ehlinizi ateşten koruyun. Ve onun yakıtı insânlar ve taşlardır. Üzerinde katı, şiddetli melekler vardır. Allah'ın kendilerine emrettiğine isyân etmezler ve emredildiklerini fiil ederler.(6)

Ey o küfredenler, bugün özür dilemeyin, ancak amel etmiş olduklarınızla cezâlandırılıyorsunuz!(7)

³⁵⁶⁸ İmâm Taberî (رحمه الله) şöyle demektedir: "Muhakkak ki bu âyet, Allah Resûlu (صلى الله عليه وسلم)'in kadınlarının Allah (عز وجل)'den hazer etmeleri için inzâl edilmiştir. Nitekim onlar kıskançlık dolayısıyla bir araya gelmişlerdi. '[مُسْلِمَاتٍ/Müslüman kadınlar]' İtaat ile Allah'a boyun eğen kadınlar. '[مُؤْمِنَاتٍ/Mü'mineler]' Allah'ı ve Resûlu'nu tasdik eden kadınlar. '[قَانِتَاتٍ/Kâniteler]' Allah'a itaat eden kadınlar. '[تَوَّابَاتٍ/Tevbe eden kadınlar]' Allah'ın kerîh bulduğundan muhabbet duyduğuna rücû eden kadınlar. '[عَابِدَاتٍ/Âbideler]' İtaat ile Allah'a alçak gönüllü olan kadınlar. '[سَيَّاحَاتٍ/Seyâhat eden kadınlar]' Oruç tutan kadınlar." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 23. cilt, 488.-489 sayfa]

Ey o îmân edenler, Allah'a nasûh bir tevbe³⁵⁶⁹ ile tevbe edin. Ola ki Rabbiniz, kötülüklerinizi sizden keffâretler ve altlarından nehirler cereyân eden Cennetlere sizi dâhil eder. Allah'ın, Nebî ve beraberindeki o îmân edenleri aşağılamayacağı gün, nûrları önlerinden ve sağlarından sa'y ederler. Derler ki: 'Rabbimiz, nûrumuzu bizim için tamamla ve bize mağfiret et. Muhakkak ki Sen, her şey üzerine Kadîr'sin.'(8)

Ey Nebî, küffâr ve münâfıklarla cihâd et ve üzerlerine katı ol.³⁵⁷⁰ Ve onların yurdu Cehennem'dir. Ve (o,) ne kötü varış yeridir.(9)³⁵⁷¹

Allah, o küfredenlere, Nûh'un hanımını ve Lût'un hanımını darb-ı mesel etti. İki kadın, sâlih kullarımızdan iki kulumuzun (nikâhları) altında idiler. Derken onlara hainlik ettiler de Allah'tan (gelen) bir şeyi onlardan savamadı. Ve denildi ki: 'Dâhil olanlarla beraber ateşe dâhil olun.'(10)

Ve Allah, o îmân edenlere Firavun'un hanımını darb-ı mesel etti. Hani demişti ki: 'Rabbim, benim için indinde Cennette bir ev binâ et ve beni Firavun'dan ve onun amelinden necât buyur. Ve beni zâlimler kavminden (de) necât buyur.'(11)

Ve İmrân kızı Meryem'i (de darb-ı mesel ettik). O ki, fercini korumuştı, böylece onun içine rûhumuzdan nefh etmiştik. Ve Rabbinin kelimelerini ve kitâblarını tasdîk etmiş ve kânitlerden³⁵⁷² olmuştu.(12)

³⁵⁶⁹ İbn Kayyim el-Cevziyye (رحمه الله) der ki: "Derim ki tevbede nâsuhluk üç şeyi kapsar:

Birincisi: Tевbe ve istiğfârın bir günâhı dışarıda bırakmamak sûretiyle tüm günâhları kapsaması.

İkincisi: Kişinin bir tereddüt, oyalanma ve bekleme olmaksızın tüm irâde ve kararlılığı ile azmini ve sıdkını tevbede toplaması.

Üçüncüsü: Kişinin tevbedeki ihlâsına zarar verecek şâibelerden ve illetlerden kaçınması, bunun yanı sıra tevbe ederken Allah (سبحانه وتعالى)dan korkması ve haşyet duyması, O'nun indindekilere rağbet etmesi ve O'nun indindeki cezâlardan çekindiği için tevbe etmesi ve kişinin, tevbenin sıhhatini ve Allah (سبحانه وتعالى)'ya hâlisliğini bozan bu gibi illetlerden kaçınmasıdır.

Böylelikle zikredilen birinci husûs, kendisinden tevbe edilen şey ile alâkalı iken, üçüncüsü ise kendisine tevbe edilen (Rabb) ile alâkalıdır. Vasat olup ikinci olan husûs ise tevbe eden kimsenin zâtı ve nefsinin kapsar.

Tevbenin nasûhluğu ise tevbedeki sıdk, ihlâs ve tevbenin günâhların hepsini kapsamasıdır. Kuşkusuz bu tevbe (Allah'ın) mağfiretini gerektirir ve tüm günâhları imhâ eder. Bu ise tevbede en kâmil olan çeşittir.

Allah (سبحانه وتعالى)dan istiâne/yardım diler ve O'na tevekkül ederiz. Lâ havle ve lâ kuvvete illâ billâh/Güç ve kuvvet ancak Allah'tandır!" [Muhammed ibn Ebî Bekr ibn Kayyim el-Cevziyye, Medâricu's-Sâlikîn, 1. cilt, 309.-310. sayfalar]

³⁵⁷⁰ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "[يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ جَاهِدِ الْكُفَّارَ وَالْمُنَافِقِينَ وَاغْلُظْ عَلَيْهِمْ/Ey Nebî, küffâr ve münâfıklarla cihâd et]" Allah (عز وجل), Nebîsi (عليه الصلاة والسلام)'a küffârla kılıç ile cihâd etmesini ve münâfıklar üzerine haddler (yani hadd cezâları) ile katı olmasını emretmiştir." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 23. cilt, 497. sayfa]

³⁵⁷¹ Tевbe Sûresi'nin 73. âyeti ile aynıdır

³⁵⁷² İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[مِنْ الْقَاتِبِينَ/Kânitlerden]' İtaat edenlerden." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 23. cilt, 500. sayfa]

67. MÜLK SÛRESİ (30 âyettir)³⁵⁷³

Allah'ın ismi ile, Rahmân, Rahîm

Tebâreke O ki, mülk O'nun elindedir.³⁵⁷⁴ Ve O, her şey üzerine Kadîr'dir.(1)

O ki, hanginizin daha güzel amel edeceğini sınamak için ölümü ve hayâtı halk etti. Ve O, Azîz'dir, Gafûr'dur.(2)

O ki, yedi semâyı tabaka tabaka halk edendir. Rahmân'ın halk etmesinde bir uyumsuzluk göremezsin. İmdi bakışını rücû ettir, bir çatlak görüyor musun?(3)

Sonra bakışını iki kere rücû ettir. Bakışın umduğunu bulamadan sana geri dönecektir. Ve o bitkindir.(4)

Ve andolsun ki, semâyı kandiller ile ziynetlendirdik. Ve şeytânlar için taşlamalar onları kıldık. Ve onlar için alevli ateşin azâbını hazırladık.(5)

Ve Rabblerine küfredenler için Cehennem azâbı vardır. Ve (o,) ne kötü bir varış yeridir.(6)

Oraya ilkâ edildiklerinde, onun çıkardığı uğultuyu işitirler. Ve o fevân etmektedir.(7)

³⁵⁷³ İbn Mâce (رحمه الله), Ebu Hureyre (رضي الله عنه)'tan Nebî (صلى الله عليه وسلم)'ın şöyle buyurduğunu tahrîc etmiştir: "Muhakkak ki Kur'ân'da bir sûre vardır, otuz âyettir. Sâhibi mağfiret edilene kadar onun için şefaât eder: 'تَبَارَكَ الَّذِي بِيَدِهِ الْمُلْكُ/Tebâreke O ki, mülk O'nun elindedir.'" [Ebu AbdUllah Muhammed bin Yezid bin Mâce el-Kazvînî, Sünen-i İbn Mâce (3786); Şeyh el-Elbânî, Sahîhu Sünen-i İbn Mâce'de hadîs için: 'Sahîhtir' demiştir.]

³⁵⁷⁴ Şeyh AbdulAziz bin AbdUllah bin Baz (رحمه الله) ve bir grup alim şöyle demiştir: "Nasslarda yer alan '[ءِ/ي]' kelimesi ile tek bir mânâ murâd olunmaktadır ki o, O'nun celâline layık olduğu üzere, teşbîh etmeksizin, mahlûkâtın eli ile temsîl etmeksizin, onu tahrîf ve de ta'tîl etmeksizin, '[ءِ/ي]' sıfâtını Allahu (تعالى) için hakîkaten isbât etmektir. Yine Allahu (تعالى)'nın, kulların zâtlarına benzemeyen, hakîkaten bir Zâtı vardır. O'nun sıfâtları da o mahlûkâtın sıfâtlarına benzemez. Allah için müfred/tekil, müsennâ/ikil ve cemî/çoğul olarak '[ءِ/ي]' sıfâtını isbât etme husûsunda bu nassları te'yîd eden pek çok diğ. nass vârid olmuştur. Kitâb ve Sünnetin nassları ile amel ederek ve ümmetin Selef imâmılarının üzere oldukları hâle tâbî olarak, keyfiyyetlerini tefvîz etmek sûretiyle hakîkaten bunlara îmân etmek vâcibtir." [Saîd ibn Alî ibn Vehf el-Kahtânî, Şerhu Esmâillahi'l-Hüsna fî Dav'i'l-Kitâbi ve's-Sünneti, 243.-244. sayfalar]

Neredeyse gayzdan çatlayacak. Her ne zaman oraya bir fevc ilkâ edilse, bekçileri onlara suâl ederler: 'Bir inzâr edici size gelmedi mi?'(8)

Derler ki: 'Bilakis, bir inzâr edici bize geldi. Fakat tekzîb ettik ve dedik ki: 'Allah bir şey inzâl etmedi. Siz, büyük bir dalâlet içinde(siniz), başka değil.'(9)

Ve derler ki: 'Eğer dinlemiş veya akletmiş olsaydık, alevli ateşin ashâbından olmazdık.'(10)

Böylece günâhlarını itirâf ederler. Artık uzaklık³⁵⁷⁵ alevli ateş ashâbı içindir.(11)

Muhakkak ki gaybte Rabblarından o haşyet duyanlar, mağfîret ve büyük bir ecir onlar içindir.(12)

Ve sözünüzü gizleyin veya onu cehredin. Muhakkak ki O, sadırların özüne Âlîm'dir.(13)

Halk eden ilmetmez mi? Ve O, Latîf'tir, Habîr'dir.(14)

O, O ki, sizin için arzı zelif kılmıştır. Bu itibarla onun omuzlarında yürüyün ve rızkıdan yiye. Ve O'nadır nüşûr.(15)³⁵⁷⁶

Semâdakinin arza sizi batırmasından emîn misiniz,³⁵⁷⁷ artık o çalkalandığında?(16)

Yoksa semâdakinin üzerinize taş yağdıran bir rüzgâr irsâl etmesinden emîn misiniz? O vakit inzâr etmem nasıldır ilmedeüksiniz.(17)³⁵⁷⁸

³⁵⁷⁵ Bu açıklama İbn Abbâs (رضي الله عنه)'a aittir. İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened İbn Abbâs (رضي الله عنه)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[سُحْكَانٌ/Suhkan]' Uzaklık." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 516. sayfa]

³⁵⁷⁶ İbn Ebî Zemenîn (رحمه الله) şöyle demektedir: "'[النُّشُورُ/Nüşûr]' Ba's edilme/diriltme." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 5. cilt, 14. sayfa]

³⁵⁷⁷ İmâm Lâlekâî (رحمه الله) demiştir ki: "Allah (عز وجل) buyurdu ki: '[يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا اللَّهَ وَاعْمَلُوا الصَّالِحَاتِ]' Tayyib kelime O'na yükselir ve onu sâlih amel yükseltir.'" [Fâtîr Suresi, 10. âyet] Ve (yine) şöyle buyurur: '[يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا اللَّهَ وَاعْمَلُوا الصَّالِحَاتِ]' Semâdakinin arza sizi batırmasından emîn misiniz?]' [Mülk Suresi, 16. âyet] Ve (yine) şöyle buyurur: '[يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا اللَّهَ وَاعْمَلُوا الصَّالِحَاتِ]' O, kullarının fevkinde Kâhîr'dir. Ve üzerinize hafazayı irsâl eder.'" [En'âm Suresi, 61. âyet] Böylelikle bu âyetler, Allah (سبحانه وتعالى)'nın semâda olduğuna ve ilminin arzında ve semâsında her mekâmî ihâta ettiğine delâlet eder." [Ebu'l-Kâsım HibetUllah bin Hasen bin Mansûr el-Lâlekâî, Şerhu Usûli l'tikâdi Ehli's-Sünne, 1. cilt, 319. sayfa]

³⁵⁷⁸ İmâm İbn Huzeyme (رحمه الله) demiştir ki: "Allah (تعالى) şöyle buyurmuştur: '[يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا اللَّهَ وَاعْمَلُوا الصَّالِحَاتِ]' Semâdakinin arza sizi batırmasından emîn misiniz?]' ve Allah (تعالى) şöyle buyurmuştur: '[يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا اللَّهَ وَاعْمَلُوا الصَّالِحَاتِ]' Yoksa semâdakinin üzerinize taş yağdıran bir rüzgâr irsâl etmesinden emîn misiniz?]' Öyle değil midir ki -ey zekâ sâhibi- semâların, arzın ve

Ve andolsun ki, onlardan o öncekiler (de) tekzîb etmişlerdi. Artık nasıl oldu inkârım?(18)³⁵⁷⁹

Ve fevklerinde kanat çırparak uçan kuşlara bakmazlar mı? Onları Rahmân'dan başkası tutmaz. Muhakkak ki O, her şeye Basîr'dir.(19)

Veya kim bu, o ki, o, Rahmân'ın dûnundan size nusret edecek sizin için bir ordudur? Kâfirler başka değil, ancak bir aldanış içindedir.(20)

Veya kim bu, o sizi rızıklandıracak, eğer rızkını keserse? Bilakis, direnip durdular azgınlık ve nefret içinde.(21)

İmdi vechi üzere kapanarak giden mi daha hidâyet üzeredir, yoksa dümdüz Sırât-ı Mustakîm üzere giden mi?(22)³⁵⁸⁰

De ki: 'O, O ki, sizi inşâ etmiş ve sizin için kulaklar ve gözler ve gönüller kılmıştır. Azdır şükrettiğiniz.'(23)

De ki: 'O, O ki, arzda sizi halk etmiştir.³⁵⁸¹ Ve O'na haşredileceksiniz.(24)

Ve derler ki: 'Bu vaad ne zaman, eğer sâdıklar iseniz?'(25)³⁵⁸²

De ki: 'İlim, ancak Allah indindedir. Ve ben ancak mübîn bir inzâr edici(yim).'(26)

ikisi arasındakilerin Hâlık'ı, bize bu iki âyette semâda olduğunu bildirmiştir?" [Ebu Bekir Muhammed ibn İshâk ibn Huzeyme, Kitâbu't-Tevhîd ve İsbâtü Sıfâtı'r-Rabb, 255. sayfa]

İmâm Kassâb (رحمه الله) ise şöyle demektedir: "[أَمِئْتُمْ مَنْ فِي السَّمَاءِ أَنْ يُرْسِلَ عَلَيْكُمْ حَاصِبًا فَسَتَعْلَمُونَ كَيْفَ] 'Yoksa semâdakiinin üzerinize taş yağdıran bir rüzgâr irsâl etmesinden emîn misiniz? O vakit inzâr etmem nasıldır ilmedeacaksınız.]" kavli mütezilenin, Allah (جل جلاله)'un, Kendisinin semâda olmadığı ve ilminin arzda olmadığı yönündeki zanlarının aleyhine bir hüccettir." [Ebu Ahmed Muhammed bin Alî el-Kerecî el-Kassâb, Nuketu'l-Kur'ân, 4. cilt, 376. sayfa]

³⁵⁷⁹ Bu açıklama Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله)'a aittir, dedi ki: "[نَكِيرٌ/Nekîr]' Yani: İnkârım." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 6. cilt, 12. sayfa]

³⁵⁸⁰ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, der ki: "[أَفَنْ يَمْشَى] 'İmdi vechi üzere kapanarak giden mi daha hidâyet üzeredir]' Bu, dünyâda Allah'a mâsiyyet üzere kapanan kâfirdir. Allah, Kıyâmet Günü onu vechi üzere (kapanık) haşreder. Devamla İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın yine şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[يَمْشَى سَوِيًّا عَلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ/Dümdüz Sırât-ı Mustakîm üzere giden mi?]' Allah'a itaatle amel eden mü'min. Allah da onu itaat üzere haşreder." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fi Tefsîri'l-Kur'ân, 23. cilt, 516. sayfa]

³⁵⁸¹ Bu açıklama Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله)'a aittir, demiştir ki: "[ذَرَأَكُمْ فِي الْأَرْضِ/Zeraekum fi'l-Ardı]' Yani: (O, O ki,) arzda sizi halk etmiştir." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 6. cilt, 14. sayfa]

³⁵⁸² Bu âyet Yûnus Sûresi'nin 48. âyeti, Enbiyâ Sûresi'nin 38. âyeti, Neml Sûresi'nin 71. âyeti, Sebe Sûresi'nin 29. âyeti ve Yasîn Sûresi'nin 48. âyeti ile aynıdır

Derken onu yakından gördüklerinde, o küfredenlerin yüzleri kötüleşir. Ve denir ki: 'Bu, o kendisini dâvet etmiş olduğunuzdur.'(27)³⁵⁸³

De ki: 'Gördünüz mü, eğer Allah beni ve beraberimdekileri helâk etse veya bize rahmet etse, artık kim kâfirleri elîm azâbtan koruyacak?'(28)

De ki: 'O, Rahmân'dır. Kendisine îmân ettik ve üzerine tevekkül ettik. Artık ilmedeceksiniz, mübîn dalâlet içinde o kimdir.'(29)

De ki: 'Gördünüz mü? Eğer suyunuz çekilecek olsa, artık kim size bir akar su getirir?'(30)³⁵⁸⁴

³⁵⁸³ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile İbn Zeyd (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "[فَلَمَّا رَأَوْهُ زُلْفَةً/Derken onu yakından gördüklerinde]' Denildi ki: '[زُلْفَةً/Zulfeten]' Hazır, önünde olandır. Allah (عز وجل)'nin azâbı önlerine gelmiş hazır bulunmaktadır. '[كُنْتُمْ بِهِ تَدْعُونَ]' Ve denir ki: 'Bu, o kendisini dâvet etmiş olduğunuzdur.]' Azâba karşı acele etmenizdir." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 23. cilt, 518. sayfa]

³⁵⁸⁴ Ebu'l-Ferec İbn Cevzî (رحمه الله) şöyle demektedir: "[فَمَنْ يَأْتِيَكُمْ بِمَاءٍ مَّعِينٍ/Artık kim size bir akar su getirir?]' Yani: Gözlerin zâhiren gördüğü ve iplerin ulaştığı suyu (kim getirir?)" [Ebu'l-Ferec AbdurRahmân ibn Alî ibn Muhammed ibn Cevzî, Zâdu'l-Mesîr fî İlmi't-Tefsîr, 1458. sayfa (tek cilt olarak basım)]

68. KALEM SÛRESİ (52 âyettir)

Allah'ın ismi ile, Rahmân, Rahîm

Nûn. Andolsun kaleme³⁵⁸⁵ ve satır satır yazdıklarına.(1)³⁵⁸⁶

Sen, Rabbinin nîmeti ile bir mecnûn değilsin.(2)³⁵⁸⁷

Ve muhakkak ki senin için, elbette tükenmeyen bir ecir vardır.(3)

Ve muhakkak ki sen, elbette azîm bir ahlâk üzeresin.(4)

Artık göreceksin ve göreceklerdir;(5)

Hanginizin fitneye uğradığını.(6)³⁵⁸⁸

Muhakkak ki Rabbin, O, yolundan kimin dalâlete düştüğünü en iyi ilmedendir. Ve O, hidâyet bulanları (da) en iyi ilmedendir.(7)

Bu itibarla tekzîb edicilere itaat etme.(8)

Arzu ettiler ki, yumuşak davranasın, böylece kendileri (de) yumuşak davranınsınlar.(9)

Ve her yemin edip duran aşağılığa itaat etme;(10)³⁵⁸⁹

Alaycı, laf taşıma için gezen;(11)

³⁵⁸⁵ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "[ن وَ الْقَلَمِ/Nûn. Andolsun kaleme]' (Andolsun) zikrin kendisiyle yazıldığı kaleme." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 23. cilt, 527. sayfa]

³⁵⁸⁶ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, der ki: "[ن وَ الْقَلَمِ وَمَا نِيسْطُرُونَ/Nûn. Andolsun kaleme ve satır satır yazdıklarına.]' Allah, dilediğine kasem eder." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 23. cilt, 525. sayfa]

³⁵⁸⁷ İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle demekte: "[رِبْعَةً رَبِّكَ/Rabbinin nîmeti ile]' Rabbinin (sana verdiği) nübûvveti ile. '[بِمَجْنُونٍ/Bir mecnûn]' Yani: Muhakkak ki sen, bir mecnûn olmadın. Ve Allah, nübûvvet ve hikmet ile üzerine nîmet verdi." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Begavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 8. cilt, 187. sayfa]

³⁵⁸⁸ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "[بِإِيْكُمْ هَٰنِئِذَا/ Hanginizin fitneye uğradığını]' Hanginiz şeytâna daha evlâdır?" [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 23. cilt, 532. sayfa]

³⁵⁸⁹ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile yine Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, dedi ki: "[وَلَا تَطْغَوْا لَوْلَا كَلَامِ رَبِّكَ/Ve her yemin edip duran aşağılığa itaat etme;]' Ve o, şerrde gevezelik edendir." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 23. cilt, 534. sayfa]

Hayra mâni olan, saldırgan, günâhkâr;(12)

Kaba, bunun ardından (da) soysuz;(13)

Mal ve oğullar sâhibi oldu diye.(14)

Âyetlerimiz üzerine tilâvet edildiğinde, der ki: 'Evvelkilerin satırları.'(15)³⁵⁹⁰

Onun burnunun üzerine damga vuracağız.(16)

Muhakkak ki Biz, onları belâya uğrattık, bahçe ashâbını belâya uğrattığımız gibi. Hani onlar sabahleyin, elbette onu devşireceklerine kasem etmişlerdi.(17)³⁵⁹¹

Ve istisnâ yapmıyorlardı.(18)³⁵⁹²

Nihâyet Rabbinden bir dolaşan üzerine dolaştı.³⁵⁹³ Ve onlar uyuyorlardı.(19)

Böylece sabaha simsiyah kesildi.(20)

Derken sabahleyin birbirlerine nidâ ettiler;(21)

'Ekininizin üzerine erkenden gidin,³⁵⁹⁴ eğer devşirenler iseniz.' diye.(22)

Hemen yola koyuldular. Ve onlar fısıldaşıyorlardı;(23)

'Bugün üzerinize bir miskîn dâhil olmasın.'³⁵⁹⁵ diye.(24)

³⁵⁹⁰ Mutaffifin Sûresi'nin 13. âyeti ile aynıdır. İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) şöyle der: "'[أَسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ/evvelkilerin satırları]' Yani: Evvelkilerin yalanı ve bâtılı." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 5. cilt, 107. sayfa]

³⁵⁹¹ İmâm Taberî (رحمه الله) demiştir ki: "'[لَا يَلُونَاهُمْ]/Muhakkak ki Biz, onları belâya uğrattık' Yani: Kureyş müşriklerini belâya uğrattık. Onları imtihan ettik, böylece onları seçtik. '[كَمَا يَلُونَا أَصْحَابُ الْجَنَّةِ/bahçe ashâbını belâya uğrattığımız gibi]' Bostân ashâbını imtihan ettiğimiz gibi. '[إِذْ أَهْمُوا] Hani sabahladıklarında meyvesini devşireceklerine yemin etmişlerdi." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 23. cilt, 542. sayfa]

³⁵⁹² Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) şöyle dedi: "'[وَلَا يَسْتَنُونُ]/Ve istisnâ yapmıyorlardı' Yani onlar: '[إِنْ شَاءَ اللَّهُ]/İnşâAllah' demiyorlardı." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 6. cilt, 23. sayfa]

³⁵⁹³ İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) der ki: "'[فَطَافَ عَلَيْهَا طَيْفٌ]/Nihâyet bir dolaşan üzerine dolaştı' Azâb (dolaştı)." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 5. cilt, 21. sayfa]

³⁵⁹⁴ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "'[اغْدُوا عَلَى حَرْثِكُمْ]/Ekininizin üzerine gidin' Ekininizi kasedin." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 6. cilt, 24. sayfa]

³⁵⁹⁵ İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) şöyle der: "'[لَا يَدْخُلُهَا الْيَوْمَ عَلَيْكُمْ مِسْكِينٌ]/Bugün üzerinize bir miskîn

Ve erkenden gittiler (miskînleri) engelleme üzere kâdirler (olarak).(25)³⁵⁹⁶

Fakat onu görünce, dediler ki: 'Muhakkak ki biz, elbette idlâl edenleriz.(26)³⁵⁹⁷

'Bilakis, biz mahrûm edilenleriz!'(27)³⁵⁹⁸

En vasatları dedi ki:³⁵⁹⁹ **'Demedim mi size, tesbîh etmeli değil miydiniz?'**(28)

Dediler ki: 'Rabbimizi tesbîh ederiz. Muhakkak ki biz, zâlimler olduk.'(29)

Sonra onların bazısı bazısı üzerine yönelip birbirlerini levm ettiler.(30)

Dediler ki: 'Veyl olsun bize! Muhakkak ki biz, tuğyân edenler olduk.'(31)

'Ola ki Rabbimiz bizi ondan daha hayırlısına tebdîl eder. Muhakkak ki biz, Rabbimize rağbet edenleriz.'(32)

İşte azâb böyledir.³⁶⁰⁰ **Ve elbette Âhiret azâbı daha büyüktür, eğer ilmetmiş olsalardı.(33)**

Muhakkak ki muttakîler için Rabbleri indinde Naîm Cennetleri vardır.(34)³⁶⁰¹

Artık müslümanları mücrimler gibi kılar mıyız?(35)

dâhil olmasın.]' Yani: Bugün bir miskîni yedirmeyin." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 5. cilt, 21. sayfa]

³⁵⁹⁶ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile İbn Zeyd (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "[عَلَى خَرَّبَ قَادِرِينَ/engelleme üzere kâdirler (olarak)]' Ciddiyet üzere, nefislerinde kâdirler (olarak)." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 23. cilt, 546. sayfa]

³⁵⁹⁷ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, dedi ki: "[فَلَمَّا رَأَوْهَا/فakat onu görünce, dediler ki: 'Muhakkak ki biz, elbette idlâl edenleriz]' Yani: Yoldan idlâl edenleriz/sapıtanlarınız." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 523. sayfa]

³⁵⁹⁸ Vâkia Süresi'nin 67. âyeti ile aynıdır. Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) diyor ki: "[بَلْ نَحْنُ مَحْرُومُونَ/Bilakis, biz mahrûm edilenleriz!]' Mânâsı: Onlar durumun farkındaydılar. Yolda hatâ yapmayacaklarını biliyorlardı. Bunun üzerine şöyle dediler: 'Bilakis, biz mahrûm edilenlerdeniz.' Yani :Azâb nâzil oldu ve bizler bahçelerimizin meyvesinden mahrûm bırakıldık." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 6. cilt, 25. sayfa]

³⁵⁹⁹ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "[عَنْ/En vasatları dedi ki]' En âdilleri (dedi ki)." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 23. cilt, 550. sayfa]

³⁶⁰⁰ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile İbn Zeyd (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, der ki: "[إِنَّكَ دُونَ/İşte azâb böyledir]' Dünya azâbı: Mallarının helâk olmasıdır. Yani: Dünyânın cezasıdır." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 23. cilt, 552. sayfa]

³⁶⁰¹ İmâm Taberî (رحمه الله) şöyle dedi: "[أَنَّ لِلْمُتَّقِينَ عِنْدَ رَبِّهِمْ جَنَّاتُ النَّعِيمِ/Muhakkak ki muttakîler için Rabbleri indinde Naîm Cennetleri vardır.]' Muhakkak ki farzlarını edâ edip mâsiyyetinden ictinâb etme suretiyle Allah'ın cezasından takvâ eden muttakîlere '[عِنْدَ رَبِّهِمْ جَنَّاتُ النَّعِيمِ/Rabbleri indinde Naîm Cennetleri vardır]' Dâimî Naîm bostanları vardır." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 22. cilt, 552. sayfa]

Sizin için ne var? Nasıl hüküm veriyorsunuz?(36)³⁶⁰²

Yoksa sizin için bir kitâb mı var, içinden ders alıyorsunuz?(37)³⁶⁰³

'Muhakkak ki sizin için onun içindedir, elbette neyi seçerseniz.'(diye mi yazılı?)(38)

Yoksa sizin için üzerimizde Kıyâmet'e kadar sürecek yeminler mi var: 'Muhakkak ki sizin içindir, elbette ne hüküm verirsiniz.'(diye.)(39)

Suâl et onlara: 'Onların hangisi buna kefil?'(40)³⁶⁰⁴

Yoksa onlar için şerîkler mi var? Şu hâlde şerîklerini getirsinler, eğer sâdıklar iseler.(41)³⁶⁰⁵

Baldırdan açılacağı gün.³⁶⁰⁶ Ve secdeye dâvet edilirler, fakat güç yetiremezler.(42)

Gözleri düşmüş,³⁶⁰⁷ onları bir zillet saracaktır.³⁶⁰⁸ Ve secdeye -ve kendileri sâlim iken- onlar dâvet edilir idiler.(43)

Ve bu hadîsi³⁶⁰⁹ tekzîb edenleri o hâlde Bana bırak, ilmetmedikleri yerden onları yakalayacağız.(44)³⁶¹⁰

³⁶⁰² Saffât Sûresi'nin 154. âyeti ile aynıdır

³⁶⁰³ İbn Ebi Zemenin (رحمه الله) demiştir ki: "'[أَمْ لَكُمْ]/Yoksa sizin için' Bunu müşriklere buyurur. '[كِتَابٍ]' (Kitâb mı var, içinden) kıraat ediyorsunuz?" [Ebi Abdillâh Muhammed ibn Abdillâh ibn Ebi Zemenin, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 5. cilt, 22. sayfa]

³⁶⁰⁴ Bu açıklama Katâde (رحمه الله) a aittir. İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله) tan tahrîc etmiştir, dedi ki: "'[زَعِيمٍ]/Zeîm' Kefil." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 23. cilt, 554. sayfa]

³⁶⁰⁵ Ebu'l-Ferec İbn Cevzî (رحمه الله) şöyle der: "'[أَمْ لَهُمْ شُرَكَاءُ]/Yoksa onlar için şerîkler mi var?]' Yani: Putlardır ki, onları Allah (تعالى) ya şerîkler kılmışlardır. '[فَلْيَأْتُوا بِشُرَكَائِهِمْ إِنْ كَانُوا صَادِقِينَ]/Şu hâlde şerîklerini getirsinler, eğer sâdıklar iseler.' (Eğer Allah'ın şerîkleri iseler. (âyette) şerîkler onlara izâfe edilmiştir ki onları Allah'a izâfe etmeleri kendi iddialarıdır." [Ebu'l-Ferec Abdurrahmân ibn Alî ibn Muhammed ibn Cevzî, Zâdu'l-Mesîr fî İlmi't-Tefsîr, 1464. sayfa (tek cilt olarak basım)]

³⁶⁰⁶ İmâm Buhârî (رحمه الله), Ebu Saîd (رضي الله عنه) tan, Nebî (صلى الله عليه وسلم) in şöyle buyurduğunu tahrîc etmiştir: "(Kıyâmet Günü) Rabbimiz baldırdan açar, bunun üzerine her mü'min ve mü'mine O'na secde eder. Ve dünyâda göstermek ve duyurmak için secde etmiş olan (secdesiz) kahr, öylece secde etmeye gider, fakat sırtı tek tabakaya avdet eder." [Ebu Abdillâh Muhammed bin İsmâil el-Buhârî, Câmiu's-Sahîh, Kitâbu't-Tefsîr, "[يَوْمَ يُخْشَفُ عَنْ سَاقٍ]/Baldırdan açılacağı gün." Bâb'ında (4919.)]

³⁶⁰⁷ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "'[أَبْصَارُهُمْ]/Gözleri düşmüş' Yani: Bakışları zelîl (bir durumda). Bundan murâd nedâmet ve hüsrân zilletidir." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 6. cilt, 29. sayfa]

³⁶⁰⁸ İmâm Taberî (رحمه الله) demiştir ki: "'[أَبْصَارُهُمْ تَرَاهُمْ ذَلَّةً]/Gözleri düşmüş, onları bir zillet saracaktır.' Allah'ın azâbından onları bir zillet kaplayacaktır." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 23. cilt, 560. sayfa]

Ve onlara süre veririm. Muhakkak ki tuzağım metîndir.(45)³⁶¹¹

Yoksa onlardan bir ücret istiyorsun da onlar borçtan ağır bir yük altında mı kalıyorlar?(46)³⁶¹²

Yoksa gayb onların indinde de onlar mı yazıyorlar?(47)³⁶¹³

Şimdi Rabbinin hükmüne sabret ve balık sâhibi gibi olma. Hani o nidâ etmişti. Ve o öfkeye kapılmıştı.(48)³⁶¹⁴

Rabbinden ona bir nimet yetişmiş olmasaydı, elbette ıssız bir yere atılırdı. Ve o zemmedilmiş olurdu.(49)

Fakat Rabbi onu seçti de onu sâlihlerden kaldı.(50)

Ve neredeyse o küfredenler Zikr'i işittiklerinde,³⁶¹⁵ hakîkaten gözleri ile seni devireceklerdi. Ve diyorlardı ki: 'Muhakkak ki o, elbette bir mecnûndur.'(51)

Ve o, âlemler için bir zikirden başkası değildir.(52)³⁶¹⁶

³⁶⁰⁹ İmâm Kurtubî (رحمه الله) dedi ki: "'[الْحَدِيثُ]/Hadîs]' Yani: Kur'ân." [Ebu AbdUllah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, el-Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, Kalem Süresi, 44. âyetin tefsirinde]

³⁶¹⁰ Bu açıklama İbn Ebî Zemenîn (رحمه الله) aittir, şöyle der: "'[سَنَسْتَدْرِجُهُمْ]/Senestedricuhum]' Yani: Onları yakalayacağız." [Ebî Abdİllah Muhammed ibn Abdİllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 5. cilt, 24. sayfa]

³⁶¹¹ Araf Süresi'nin 183. âyeti ile aynıdır. Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) dedi ki: "'[إِنَّ كَيْدِي مُتَيْنٌ/Muhakkak ki tuzağım metîndir.]" Yani: (Tuzağım) şiddetlidir." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 6. cilt, 30. sayfa]

³⁶¹² Tûr Süresi'nin 40. âyeti ile aynıdır

³⁶¹³ Tûr Süresi'nin 41. âyeti ile aynıdır

³⁶¹⁴ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[فَاصْبِرْ لِحُكْمِ رَبِّكَ وَلَا تَكُنْ كَصَاحِبِ الْخُوْتِ إِذْ نَادَى وَهُوَ مَكْظُومٌ]/Şimdi Rabbinin hükmüne sabret ve balık sâhibi gibi olma. Hani o nidâ etmişti. Ve o öfkeye kapılmıştı.'" Onun acele ettiği gibi acele etme. Ve onun gazâblandığı gibi gazâblanma." [Ebu Cafer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 23. cilt, 563. sayfa]

³⁶¹⁵ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "'[لَمَّا سَمِعُوا الذِّكْرَ/Zikr'i işittiklerinde]" Yani: Kur'ân'ı işittiklerinde). Ve o (صلی الله علیه وسلم)'ın Kur'ân kıraat ettiğini işittikleri zaman düşmanlıkları ve buğzları şiddetleniyor idi." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 6. cilt, 32. sayfa]

³⁶¹⁶ İmâm Kurtubî (رحمه الله) diyor ki: "'[وَمَا هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ لِلْعَالَمِينَ]/Ve o, âlemler için bir zikirden başkası değildir.'" Yani: 'Ve Kur'ân âlemler için zikirden/öğütten başkası değildir.' Ve şöyle (de) denilmiştir: 'Ve Muhammed âlemler için kendisiyle tezekkür edecekleri/öğüt alacakları zikirden/öğütten başkası değildir.'" [Ebu AbdUllah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, el-Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, Kalem Süresi, 52. âyetin tefsirinde]

69. HÂKKA SÛRESİ (52 âyettir)

Allah'ın ismi ile, Rahmân, Rahîm

Hâkka.(1)³⁶¹⁷

Nedir Hâkka?(2)

Ve Hâkka'yı sana bildiren nedir?(3)

Semûd ve Âd, Kâria'yı³⁶¹⁸ tekzîb ettiler.(4)

İmdi Semûd'a gelince, öylece tâğiye ile helâk edildi.(5)³⁶¹⁹

Ve Âd'e gelince, öylece uğultulu dondurucu bir rüzgâr ile helâk edildi.(6)

Onu, yedi gece ve sekiz gün ardarda onların üzerlerine musallat etti. Öyle ki kavmi görürsün, orada yere serilmişlerdir, sanki onlar içi boş hurma kütükleridir.(7)

Şimdi onlardan bir geri kalan görüyor musun?(8)

Ve Firavun ve ondan öncekiler ve Mü'tefikat³⁶²⁰ hatâ ile geldiler.(9)

Böylece Rabblerinin resûllerine isyân ettiler. Bunun üzerine onları gittikçe artan bir yakalayışla yakaladı.(10)

Muhakkak ki Biz, su taşıdığına, akıp gidende sizi taşıdık.(11)

³⁶¹⁷ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'[الْحَاقَّةُ/Hâkka]' Yani: Saat(-i Kıyâmet)." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 23. cilt, 566. sayfa]

³⁶¹⁸ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) dedi ki: "'[الْقَارِعَةُ/Kâria]' Kıyâmet'in bir ismi de Kâria'dır." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 6. cilt, 34. sayfa]

³⁶¹⁹ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, der ki: "'[فَأَمَّا ثَمُودُ فَآمَّا ثَمُودُ/Semûd'a gelince, böylece tâğiye ile helâk edildi]' Allah, onların üzerine bir cıgılık göndermiş, böylece onları helâk etmiştir." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 527. sayfa]

³⁶²⁰ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[الْمُتَفَكِّاتُ/Mu'tefikat]' Lût karyesi." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 528. sayfa]

(Bu,) onu sizin için bir tezkire³⁶²¹ kılmamız ve belleyen kulaklar onu bellemesi içindir.(12)

Artık sûra bir nefhedilişle nefhedildiğinde;(13)

Ve arz ve dağlar kaldırılıp da bir çarpışla çarpıldıkları(nda).(14)

İşte o gün Vâkıa vukû bulmuştur.(15)³⁶²²

Ve semâ yarılmıştır. Çünkü o, o gün zayıftır.(16)³⁶²³

Ve melekler kenarları üzerindedir. Ve o gün Rabbinin arşını, fevklerinde sekiz (taşıyıcı) taşır.(17)

O gün arz olunursunuz, sizden bir gizem, gizli kalmaz.(18)

Derken kitâbı sağından verilene gelince, o vakit der ki: 'Alın, kitâbımı kıraat edin;'(19)

'Muhakkak ki ben, hesâbıma mülâki olacağımı zannediyordum.'(20)³⁶²⁴

Artık o, râzı bir yaşam içindedir.(21)³⁶²⁵

Yüksek bir Cennettedir.(22)³⁶²⁶

Meyveleri sarkmıştır.(23)

Geçmiş günlerde yaptıklarınızdan dolayı afiyetle yiyeceksiniz ve içeceksiniz.(24)

Ve kitâbı sol eline verilene gelince, o vakit der ki: 'Keşke bana kitâbım verilmeseydi.'(25)

'Ve hesâbımın ne olduğunu (da) bilmeseydim.'(26)

³⁶²¹ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "'[تَذْكِرَةٌ/Tezkire]' Yani: İbret ve vaaz/öğüt." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 6. cilt, 36. sayfa]

³⁶²² İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) demiştir ki: "'[فِيَوْمَئِذٍ وَقَعَتِ الْوَاقِعَةُ]' İşte o gün Vâkıa vukû bulmuştur." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Hakka Sûresi, 15. âyetin tefsirinde]

³⁶²³ Bu açıklama Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) aittir, dedi ki: "'[وَاهِيَةٌ/Vâhiyeh]' Yani: Zayıftır." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 6. cilt, 37. sayfa]

³⁶²⁴ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[زَنَنْتُ/Zannediyordum.]" Yakîn ediyordum." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 529. sayfa]

³⁶²⁵ Kâria Sûresi'nin 7. âyeti ile aynıdır

³⁶²⁶ Gâşiye Sûresi'nin 10. âyeti ile aynıdır

'Keşke o iş bitmiş olsaydı!'(27)³⁶²⁷

'Mâlim bana bir yarar sağlamadı.'(28)

Helâk oldu benden saltanatım.(29)³⁶²⁸

Yakalayın onu, hemen bağlayın.(30)

Sonra onu Cahîm'e yaslayın.(31)

Sonra uzunluğu yetmiş zirâ bir zincirde öylece onu sülûk edin.(32)³⁶²⁹

Muhakkak ki o, Azîm Allah'a îmân etmez idi.(33)

Ve miskîni taâm etme üzere özendirmez.(34)³⁶³⁰

Bu nedenle onun için bugün burada sıcak bir dost yoktur.(35)

Ve kanlı irinden başka bir taâmı yoktur.(36)

Hâta edenlerden başkası onu yemez.(37)

Öyle değil! Gördüklerinize kasem ederim;(38)

Ve görmediklerinize.(39)

Muhakkak ki o, elbette kerîm bir Resûl'un kavlidir.(40)³⁶³¹

Ve o bir şâirin kavli değildir. Azdır îmân ettiğiniz.(41)

Ve bir kâhinin kavli (de) değildir. Azdır tezekkür ettiğiniz.(42)

Âlemlerin Rabbinden inzâl edilmiştir.(43)³⁶³²

³⁶²⁷ İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) şöyle der: "'يَا لَيْتَهَا كَانَتْ الْقَاضِيَةَ'/Keşke o iş bitmiş olsaydı!' O ölümü temennî eder." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 5. cilt, 32. sayfa]

³⁶²⁸ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile İbn Zeyd (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'هَلَكَ عَلَى سُلْطَانِيَّةٍ/Helâk oldu benden saltanatım.'" Hücetlerim benden gittiler ve saptılar. Artık ihticâc edeceğim bir hüccetim yok." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 23. cilt, 588. sayfa]

³⁶²⁹ İmâm Beğavî (رحمه الله) dedi ki: "'فَاسْلُوكُوهُ'/Öylece onu sülûk edin]" Öylece onu oraya dâhil edin." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 8. cilt, 212. sayfa]

³⁶³⁰ Mâûn Süresi'nin 3. âyeti ile aynıdır

³⁶³¹ Tekvîr Süresi'nin 19. âyeti ile aynıdır. İmâm Beğavî (رحمه الله) diyor ki: "'إِنَّهُ'/Muhakkak ki o]" Yani: Kur'ân. "'لَقَوْلِ رَسُولٍ كَرِيمٍ/Elbette kerîm bir Resûl'un kavlidir]" Yani: Kerîm bir Resûl'un tilâvetidir, yani Muhammed (صلی الله علیه وسلم)'in (tilâvetidir)." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 8. cilt, 214. sayfa]

Ve eğer Üzerimize bazı kavilleri uydurmuş olsaydı;(44)

Elbette ondan sağını alırdık.(45)³⁶³³

Sonra, elbette onun can damarını keserdik.(46)

O zaman sizden biriniz ondan engelleyenler olamaz.(47)

Ve muhakkak ki o, elbette muttakîler için bir tezkiredir.(48)³⁶³⁴

Ve muhakkak ki Biz, elbette sizden tekzîb edenlerin olduğunu ilmediyoruz.(49)³⁶³⁵

Ve muhakkak ki o, elbette kâfirler üzerine bir hasrettir.(50)³⁶³⁶

Ve muhakkak ki o, elbette yakîn hakktır.(51)³⁶³⁷

O halde azîm Rabbini ismi ile tesbîh et.(52)³⁶³⁸

³⁶³² Vâkia Sûresi'nin 80. âyeti ile aynıdır

³⁶³³ İmâm Taberî (رحمه الله) demiştir ki: "'[لَا خِذْنَا مِنْهُ بِالْيَمِينِ/Elbette ondan sağını alırdık.]' Ondan, iki elinden sağ elini alırdık." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 23. cilt, 593. sayfa]

³⁶³⁴ İmâm Taberî (رحمه الله) der ki: "'[وَإِنَّهُ لَتَذَكُّرَةٌ لِّلْمُتَّقِينَ/Ve muhakkak ki o, elbette muttakîler için bir tezkiredir.]' Ve muhakkak ki bu Kur'ân. '[تَذَكُّرَةٌ/elbette bir tezkiredir]' Yani: Kendisiyle tezekkür edilen ve vaaz edilen bir mev'izedir/öğüttür. '[لِلْمُتَّقِينَ/muttakîler için]' Ve onlar, Allah'ın farzlarını edâ etmek suretiyle ikâbindan takvâ edenler ve mâsiyyetten ictinâb edenlerdir." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 23. cilt, 594.-595 sayfa]

³⁶³⁵ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) şöyle der: "'[وَإِنَّا لَنَعْلَمُ أَنَّ مِنْكُمْ مُّكَذِّبِينَ/Ve muhakkak ki Biz, elbette sizden tekzîb edenlerin olduğunu ilmediyoruz.]' Yani: Kur'ân'ı ve Resûlu (tekzîb edenlerin olduğunu ilmediyoruz)." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 5. cilt, 43. sayfa]

³⁶³⁶ İmâm Beğavî (رحمه الله) dedi ki: "'[وَإِنَّهُ لَحَسْرَةٌ عَلَى الْكَافِرِينَ/Ve muhakkak ki o, elbette kâfirler üzerine bir hasrettir.]' Kıyâmet Günü, ona îmâmı terkedenler üzerine nedâmet/pişmanlık duymadır." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Begavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 8. cilt, 215. sayfa]

³⁶³⁷ İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) şöyle diyor: "'[لَحَقَّ الْيَقِينَ/Elbette yakîn hakktır]' Muhakkak ki o Allah indindendir." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîz, 5. cilt, 32. sayfa]

³⁶³⁸ Vâkia Sûresi'nin 74. ve 96. âyeti ile aynıdır

70. MEÂRİC SÛRESİ (44 âyettir)

Allah'ın ismi ile, Rahmân, Rahîm

Bir suâl eden vukû bulucak azâbı suâl etti.(1)³⁶³⁹

Kâfirler için onu defedecek yoktur;(2)

Meâric sâhibi³⁶⁴⁰ Allah'tan.(3)

Melekler ve Rûh, O'na, mikdârı elli bin sene olan bir günde çıkar.(4)³⁶⁴¹

Bu nedenle güzel bir sabır ile sabret.(5)

Muhakkak ki onlar, onu uzak görüyorlar.(6)³⁶⁴²

Ve (Biz) onu yakın görüyoruz.(7)

Semânın erimiş maden gibi olacağı gün.(8)

³⁶³⁹ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "[سَأَلَ/Bir suâl eden vukû bulucak azâbı suâl etti.]" Kavimler Allah'ın azâbını suâl ettiler. Allah da kim üzerine vukuu bulacağını beyan etti: Kafirler üzerine." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 23. cilt, 600. sayfa]

³⁶⁴⁰ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[مَعَارِجُ/Meâric sâhibi]" Uluvv/yücelik ve fazîlet (sâhibi)." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 532. sayfa]

³⁶⁴¹ İmâm Taberî (رحمه الله) dedi ki: "[مَعَارِجُ/Melekler ve Rûh, O'na, mikdârı elli bin sene olan bir günde çıkar.]" Melekler ve rûh çıkarlar. Ve bu, Cibril (عليه السلام)'dır. '[O'na]' Yani: Allah'a (عز وجل)'ye. '[O'na]' Allah'ın ismi üzerine aittir/râcidir. '[O'na]' Bu çıkışlarının mikdârı mahlûkâtın diğerleri için elli bin senedir. Bu şöyledir: Yedinci arzın en alttakinin bitişinden, yedinci semânın üzerinin bitişine çıkar." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 23. cilt, 601. sayfa]

İmâm Kassâb (رحمه الله) demiştir ki: "[مَعَارِجُ/Melekler ve Rûh, O'na çıkar.]" (Bu.) Allah (جل جلاله)'nun, Kendisinin semâda olduğuna delildir." Devamla (رحمه الله) der ki: "Nitekim eğer -onların zannettiği ve Allah'a iftirâ ettikleri gibi- onlarla birlikte arzda olsaydı yükselmenin zikredilmesinin bir mânâsı olmazdı. Öyleyse açık bir şekilde bu sözlerinin hatâlı olduğu ortaya çıkmıştır. Allah'ın hamdi ve nimetiyle ekserînin indinde bu mesele müşkil olmamasına rağmen câhil kimseleri kandırabilirler." [Ebu Ahmed Muhammed bin Alî el-Kerecî el-Kassâb, Nuketu'l-Kur'ân, 4. cilt, 399. sayfa]

³⁶⁴² İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle demektedir: "[يَرَوْنَهُ/Onu uzak görüyorlar]" Yani: Azâbı (uzak görüyorlar)." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Begavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 8. cilt, 221. sayfa]

Ve dağlar renkli yün gibi olur.(9)

Ve bir sıcak dost, bir sıcak dostu suâl etmez.(10)³⁶⁴³

Birbirlerine gösterilirler,³⁶⁴⁴ mücrim o günün azâbından oğullarını fidye vermek ister;(11)

Ve sâhibesini³⁶⁴⁵ ve kardeşini;(12)

Ve onu o barındıran fasîlesini.(13)³⁶⁴⁶

Ve arzdakileri cemîân (verse), sonra kendini necâta erdirse.(14)

Hayır! Muhakkak ki o bir Lezâ'dır.(15)³⁶⁴⁷

Başın derisini soyar.(16)

Arkasını döneni ve yüz çevireni dâvet eder;(17)

Ve cem edip de kab içinde saklayanı (da).(18)³⁶⁴⁸

Muhakkak ki insân, helû³⁶⁴⁹ halk edilmiştir.(19)

Ona şerr temâs ettiğinde sızlanır.(20)

Ve ona bir hayır temâs ettiğinde men edicidir.(21)³⁶⁵⁰

³⁶⁴³ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, der ki: "'[وَلَا يَسْأَلُ] Ve bir sıcak dost, bir sıcak dostu suâl etmez.'" Her insân diğerleriyle değil, kendi nefsiyle meşgûldür." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 23. cilt, 604. sayfa]

³⁶⁴⁴ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile İbn Zeyd (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'[يُصْرَوْنَهُمْ/Birbirlerine gösterilirler]' Dünyâda onları dalâlete düşürenler ateşte kendilerine gösterilir." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 23. cilt, 605. sayfa]

³⁶⁴⁵ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) diyor ki: "'[صَاحِبَتِهَا/Sâhibesini]' Yani: Hanımını." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 6. cilt, 47. sayfa]

³⁶⁴⁶ Bu açıklama Mucâhid (رحمه الله)'a aittir, İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, der ki: "'[فَصِيلَتِهَا/Fasîletihî]' Kabilesini." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 533. sayfa]

³⁶⁴⁷ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) şöyle demektedir: "'[أَنَّهُا لَنُظَى]/Muhakkak ki o bir Lezâ'dır!' Cehennem'in isimlerinden bir isimdir. Ve şöyle (de) denmiştir: 'Gereken azâb, ondan ebeden kurtuluş yoktur.'" [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 6. cilt, 47. sayfa]

³⁶⁴⁸ İmâm Beğavî (رحمه الله) dedi ki: "'[وَجَمَعَ/Ve cem edip]' Yani: Mâlî cem edip/toplayıp. '[فَأَوْعَى/de kab içinde saklayanı (da)]' Bir kap içinde onu tutup ondan Allah'ın hakkını edâ etmez." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 8. cilt, 223. sayfa]

³⁶⁴⁹ İmâm Kurtubî (رحمه الله) der ki: "'[هَلُؤُا/Helû]' Hırsın en şiddetlisi ve tahammülsüzlüğün en kötüsü ve en çirkinidir." [Ebu AbdUllah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, el-Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, Meâric Süresi, 19. âyetin tefsîrinde]

Namaz kılanlar müstesnâ.(22)

Onlar ki, onlardır namazları üzerine devâm edenler.(23)

Ve onlar ki, mallarında mâlûm bir hakk³⁶⁵¹ vardır;(24)

İsteyen ve mahrûm için.(25)

Ve onlar ki, Dîn Günü'nü³⁶⁵² tasdîk ederler.(26)

Ve onlar ki, onlardır Rabblerinin azâbından korkanlar.(27)

Muhakkak ki Rabblerinin azâbı(na karşı), emîn olunamaz.(28)

Ve onlar ki, onlardır ferclerini muhâfaza edenler.(29)³⁶⁵³

Zevcelerine veya sağ ellerinin mâlik oldukları üzere hâric. O takdirde muhakkak ki onlar, levmedilmişler değildir.(30)³⁶⁵⁴

Fakat kim bunun ötesini isterse, o zaman işte onlar, onlardır sınırı aşanlar.(31)³⁶⁵⁵

Ve onlar ki, onlardır emânetlerine ve ahidlerine riâyet edenler.(32)³⁶⁵⁶

Ve onlar ki, onlardır şâhidliklerini ikâme edenler.(33)³⁶⁵⁷

Ve onlar ki, onlardır namazları üzerine muhâfızlık edenler.(34)³⁶⁵⁸

³⁶⁵⁰ İbn Ebî Zemenîn (رحمه الله) şöyle der: "'[مَنُوعًا/Men edicidir]' Yani: Allah'ın ondaki hakkını men edicidir." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 5. cilt, 37. sayfa]

³⁶⁵¹ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, dedi ki: "'[حَقٌّ مَّغْلُومٌ/Mâlûm bir hakk]' Zekât." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 23. cilt, 613. sayfa]

³⁶⁵² İbn Ebî Zemenîn (رحمه الله) diyor ki: "'[بِيَوْمِ الدِّينِ/Dîn Günü'nü]' Hesâb Günü'nü." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 5. cilt, 36. sayfa]

³⁶⁵³ Mu'minûn Sûresi'nin 5. âyeti ile aynıdır

³⁶⁵⁴ Mu'minûn Sûresi'nin 6. âyeti ile aynıdır. Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "'[غَيْرِ مَوْمِنٍ/Levmedilmişler değildir]' Kınanmışlar değildir." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 3. cilt, 463. sayfa]

³⁶⁵⁵ Mu'minûn Sûresi'nin 7. âyeti ile aynıdır

³⁶⁵⁶ Mu'minûn Suresi'nin 8. âyeti ile aynıdır

³⁶⁵⁷ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) şöyle demektedir: "Yani: Onlar (şâhidliklerini) muhâfaza ederler, onda ziyâde etmezler ve ondan noksanlaştırmazlar ve onu gizlemezler." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Meâric Sûresi, 33. âyetin tefsîri]

³⁶⁵⁸ İbn Ebî Zemenîn (رحمه الله) der ki: "'[وَالَّذِينَ هُمْ عَلَى صَلَاتِهِمْ يُحَافِظُونَ/Ve onlar ki, onlardır namazları üzerine muhâfızlık edenler.]" (Namazlarının) abdestleri ve vakitleri ve rükûları ve secdeleri üzerine

İşte onlar Cennetler içinde ikrâm görecektir.(35)

Şimdi ne var o küfredenlere, sana doğru koşuyorlar?(36)³⁶⁵⁹

Sağdan ve soldan bölükler halinde.(37)

Onlardan her biri Naîm Cennetine dâhil edileceğini tamah mı ediyor?(38)³⁶⁶⁰

Hayır! Muhakkak ki Biz, onları ilmettiklerinden halk ettik.(39)³⁶⁶¹

Öyle değil! Doğuların ve batıların Rabbine kasem ederim. Muhakkak ki Biz, elbette Kâdirler(iz);(40)

Onlardan daha hayırlısına tebdîl etme üzerine.³⁶⁶² **Ve Biz, önüne geçilenlerden değiliz.(41)**

Bu itibarla onları bırak, o vaad edilen günlerine mülâki oluncaya kadar dalsınlar ve oynasınlar.(42)³⁶⁶³

Gömütlerden sürâtle hurûc edecekleri gün, sanki onlar dikmelere³⁶⁶⁴ **akın ederler.(43)**

Gözleri düşmüş, onları bir zillet saracaktır. Bu, o vaad olundukları gündür.(44)³⁶⁶⁵

(muhâfızlık edenler)." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 5. cilt, 37. sayfa]

³⁶⁵⁹ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) demiştir ki: Allahu (تعالى), Nebî (صلى الله عليه وسلم)'in zamanında yaşayan, Allah'ın hidâyet ile irsâl ettiğini ve gözâlcı mucizelerle desteklediğini bizzat gören kâfirleri inkâr ederek kavlediyor. O kâfirler, tüm bunlara rağmen ondan firâr ettiler, ondan ayrıldılar; fırka fırka, bölük bölük sağa sola savruldular." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Meâric Süresi, 36. âyetin tefsîrinde]

³⁶⁶⁰ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) yine der ki: "[اِطْمَعُ كُلُّ امْرِئٍ مِنْهُمْ أَنْ يُدْخَلَ جَنَّةَ نَعِيمٍ]/Onlardan her biri Naîm Cennetine dâhil edileceğini tamah mı ediyor?' Yani: Onlar, Allah Resûlu (صلى الله عليه وسلم)'den firâr ediyor ve hakktan nefret ediyor bir hâlde iken, Naîm Cennetlerine gireceklerini mi tamah ediyorlar? 'Hayır!'/Bilakis, onların me'vâları Cehennem'dir." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Meâric Süresi, 38. âyetin tefsîrinde]

³⁶⁶¹ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "[أَنَا] إِبْرَاهِيمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي هُرَيْرَةَ/مُحَاقِقٌ لِمَا يَكُونُ مِنْكُمْ/Onlardan her biri Naîm Cennetine dâhil edileceğini tamah mı ediyor?' Sen ancak bir pislikten halk edildin ey Âdem oğlu, o hâlde Allah'a takvâli ol!" [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 23. cilt, 621. sayfa]

³⁶⁶² İmâm Taberî (رحمه الله) şöyle demektedir: "[أَنَا لَقَادِرُونَ] مِنْهُمْ/Muhakkak ki Biz, elbette Kâdirler(iz); Onlardan daha hayırlısına tebdîl etme üzerine.'" Muhakkak ki Biz, onları helâk etmeye, Bana itaat eden ve Bana isyân etmeyen, onlardan daha hayırlı bir halk getirmeye elbette (Kâdirler(iz))." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 23. cilt, 622. sayfa]

³⁶⁶³ Zuhurf Süresi'nin 83. âyeti ile aynıdır

³⁶⁶⁴ İmâm Kâsimî (رحمه الله) dedi ki: "[نُصِبَ/Dikmeler]' İbâdet için dikilen putlar." [Cemâleddîn el-Kasimî, Mehâsinu't-Te'vîl, 14. Cüz, 5931. sayfa]

³⁶⁶⁵ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "[ذٰلِكَ الْيَوْمُ الَّذِي كُنْتُمْ يُوعَدُونَ/Bu, o vaad olundukları gündür.]" (Bu,) Kıyâmet Günü'dür." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 23. cilt, 626. sayfa]

71. NÛH SÛRESİ (28 âyettir)

Allah'ın ismi ile, Rahmân, Rahîm

Muhakkak ki Biz, Nûh'u kavmine irsâl ettik, onlara elîm bir azâb gelmeden önce kavmini inzâr et diye.(1)

Dedi ki: 'Ey kavmim! Muhakkak ki ben, sizin için mübîn bir inzâr ediciyim.'⁽²⁾³⁶⁶⁶

'Allah'a ibâdet edin ve O'na takvâ edin ve bana itaat edin diye.'(3)

'Sizin için günâhlarınızdan mağfîret buyursun ve sizi müsemmâ bir ecele kadar tehir etsin. Muhakkak ki Allah'ın (takdîri) ecel gelince tehir edilmez, eğer siz ilmediyor iseniz.'⁽⁴⁾³⁶⁶⁷

(Nûh) dedi ki: 'Rabbim! Muhakkak ki ben kavmimi gece ve gündüz dâvet ettim.'⁽⁵⁾

'Fakat dâvetim onlara firâdan³⁶⁶⁸ başkasını ziyâde etmedi.'(6)

'Ve muhakkak ki ben, her ne zaman onları mağfiret buyurman için kendilerini dâvet ettiğimde,³⁶⁶⁹ parmaklarını kulaklarına tıkadılar³⁶⁷⁰ ve

³⁶⁶⁶ İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle der: "'[لَكُمْ نَذِيرٌ مُّبِينٌ]' Dedi ki: 'Ey kavimim! Muhakkak ki ben, sizin için mübîn bir inzâr ediciyim.'" Sizi inzâr eder/uyarır ve Allah'ın risâletini, bildiğiniz bir dil ile size beyân ederim." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 8. cilt, 229. sayfa]

3667 İmâm, Saîd ibn Mansûr (رحمه الله) sahîh bir sened ile Cüreyc (رحمه الله)'tan tahrir etmiştir, demiştir ki: "[يُغْفَر لَكُمْ مِنْ ذُنُوبِكُمْ/Sizin için günâhlarınızdan mağfîret buyursun]' Şirk(ten mağfîret buyursun). '[إِنْ أَجَلَ اللَّهُ إِذَا] /ve sizi müsemmâ bir ecele kadar tehir etsin]' Cezâ vermeksizin. '[أَجَلَ اللَّهِ إِذَا] /بِهَاجِلِ الْوَقْتِ/ve size müsemmâ bir ecele kadar tehir etsin]' Cezâ vermeksizin. '[أَجَلَ اللَّهِ إِذَا] /بِهَاجِلِ الْوَقْتِ/ve size müsemmâ bir ecele kadar tehir etsin]' Cezâ vermeksizin. [عَلَى مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ/Muhakkak ki Allah'ın (takdîri) ecel gelince tehir edilmemez]' Ölümlü." [Ebu Osman Saîd ibn Mansûr el-Mervezi, Sünen-i Saîd ibn Mansûr, 8. cüz, 171. sayfa (2302.)]

³⁶⁶⁸ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) dedi ki: "[**فِرَارًا**/**Firâr**]' Yani: Îmândan firâr/kaçış." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîrül-Kur'ân, 6. cilt, 54. sayfa]

3669 İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) şöyle der: "[وَلَيْتَ عَلَّمَا دَعَوْتُهُمْ لِتَغْفِرَ لَهُمْ/Ve muhakkak ki ben, her ne zaman onları mağfîret buyurman için kendilerini dâvet ettiğimde]' Yani: Her ne zaman onları, kendilerini mağfîret etmen için şirkten tevbe etmeye ve îmân etmeye dâvet etsem, direktiler." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîrû'l-Kur'ânî'l-Azîz, 5. cilt, 39. sayfa]

3670 İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile İbn Zeyd (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "[جَعَلُوا أَصَابِعَهُمْ فِي آذَانِهِمْ/Parmaklarını kulaklarına tıkadılar]' Nûh (عليه السلام)'ın kelâmını duymamaları için (parmaklarını kulaklarına tıkadılar)." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 23. cilt, 631. sayfa]

elbiselerine büründüler³⁶⁷¹ ve isrâr ettiler³⁶⁷² ve kibirlendikçe kibirlendiler.'⁽⁷⁾³⁶⁷³

'Sonra, muhakkak ki ben, onları açıktan dâvet ettim.'⁽⁸⁾

'Sonra, muhakkak ki ben, onlara ilân ettim ve onlara gizliden gizliye söyledim.'⁽⁹⁾

'Artık dedim ki: 'Rabbimize istiğfâr edin. Muhakkak ki O, Gaffâr olandır.'⁽¹⁰⁾

'Üzerinize semâyı bolca irsâl etsin.'⁽¹¹⁾

'Ve mâllar ve oğullar ile size imdâd etsin. Ve sizin için bahçeler kulsın ve sizin için nehirler kulsın.'⁽¹²⁾³⁶⁷⁴

Sizin için ne var, Allah için bir vakâr³⁶⁷⁵ ummuyorsunuz?⁽¹³⁾³⁶⁷⁶

Ve sizi tavır tavır halk etmiştir.⁽¹⁴⁾³⁶⁷⁷

³⁶⁷¹ İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) dedi ki: "'[وَاسْتَغْنَوْا ثِيَابَهُمْ/Ve elbiselerine büründüler]' Onları îmâna dâvet etmemi duymamak için başlarını örttüler." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 5. cilt, 39.-40. sayfa]

³⁶⁷² İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile İbn Zeyd (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'[وَإِصْرُوا/İsrâr ettiler]' Onların isrârı, şirk ve küfür üzere kalmalarıdır." [Ebu Ca'fer ibn Cerir et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 23. cilt, 632. sayfa]

³⁶⁷³ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) şöyle demektedir: "'[وَاسْتَغْبَرُوا/İstiğbâr ettiler/Ve kibirlendikçe kibirlendiler]' Yani: Büyüklendikçe büyüklendiler. Şirk ve tevhîdi ikrâr etmeyi terk etmek kibirlenmedir." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 6. cilt, 55. sayfa]

³⁶⁷⁴ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) der ki: "'[وَيَمْدِدْكُمْ بِأَمْوَالٍ وَيَبْنِيَنَّ لَكُمْ جَنَّاتٍ وَيَجْعَلَ لَكُمْ أَنْهَارًا/Ve mâllar ve oğullar ile size imdâd etsin. Ve sizin için bahçeler kulsın ve sizin için nehirler kulsın.]" Yani: Allah'a tevbe ettiğiniz, O'ndan mağfiret dilediğiniz ve O'na itaat ettiğiniz zaman, üzerinize bahşedilen rızık çok olur. O sizi, semânın bereketleri ile sular; sizin için arzın bereketlerinden nebât bitirir; sizin için ekin bitirir; hayvancılığınızı bereketli kılar, size mal ve oğullar ile imdâd/yardım eder. Yani: Size mal ve evlâd verir, sizin için, içerisinde türlü çeşit ürünler bulunan, aralarında akan nehirlerin kıvrıldığı bahçeler verir." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Nûh Sûresi, 12. âyetin tefsîrinde]

³⁶⁷⁵ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[وَأَقْرَارًا/Vakâr]" Azamet/büyüklük." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 538. sayfa]

³⁶⁷⁶ İmâm Saîd ibn Mansûr (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, der ki: "'[وَمَا لَكُمْ لَا تَرْجُونَ لِلَّهِ وَقَارًا/Sizin için ne var, Allah için bir vakâr ummuyorsunuz?]" (Sizin için ne var.) Rabbinizin azametine/büyüklüğüne aldırıyor musunuz?" [Ebu Osman Saîd ibn Mansûr el-Mervezî, Sünen-i Saîd ibn Mansûr, 8. cüz, 173. sayfa (2307.)]

³⁶⁷⁷ İmâm Şevkânî (رحمه الله) dedi ki: "'[وَقَدْ خَلَقْتُمْ أَطْوَارًا/Ve sizi tavır tavır halk etmiştir]' Yani: Allah (سبحانه وتعالى) sizi, yaratılış tamâm olana kadar muhtelif tavırlar/merhaleler üzere halk etmiştir: Nutfe, sonra mudga, sonra alaka/kan pıhtısı." [Muhammed bin Alî eş-Şevkânî, Fethu'l-Kadîr, 1534. sayfa (tek cilt olarak basım)]

Görmediniz mi, Allah yedi semâyı tabaka tabaka nasıl halk etmiştir?(15)

Ve onların içinde ayı bir nûr kılmıştır ve güneşi bir lamba kılmıştır.(16)

Ve Allah, sizi arzdan bir nebât olarak bitirmiştir.(17)³⁶⁷⁸

Sonra sizi orada iâde edecektir ve sizi bir ihrâc ile ihrâc edecektir.(18)³⁶⁷⁹

Ve Allah, sizin için arzı bir yaygı kılmıştır.(19)

Orada geniş yollarda sülûk etmeniz için.(20)

(Nûh) dedi ki: 'Rabbim! Muhakkak ki onlar, bana isyân ettiler. Ve malı ve evlâdı ona hüsrândan başkasını ziyâde etmeyene tâbî oldular.'(21)

'Ve çok büyük bir tuzakla tuzak kurdular.'(22)

'Ve dediler ki: 'İlâhlarımızı bırakmayın. Ve Vedd'i bırakmayın ve ne Suvâ'ı ve ne Yağûs'u ve Ya'ûk'u ve Nesr'i.'(23)³⁶⁸⁰

'Ve çocuklarını dalâlete düşürdüler. Ve zâlimlere dalâletten başkasını ziyâde etme.'(24)³⁶⁸¹

³⁶⁷⁸ İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) şöyle der: "'[وَاللّٰهُ اَنْبَتَكُمْ مِنَ الْاَرْضِ نَبَاتًا]/Ve Allah, sizi arzdan bir nebât olarak bitirmiştir.'" Sizi arzdan bir halk ediş ile halk etmiştir." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 5. cilt, 41. sayfa]

³⁶⁷⁹ İmâm Taberî (رحمه الله) demiştir ki: "'[ثُمَّ يَعْصِيكُمْ فِيْهَا]/Sonra sizi orada iâde edecektir.'" Sonra sizi, öncesinde toprak olduğunuz gibi Arz'a iâde edecek ve halk edilmezden önce üzerinde olduğunuz hâle sizi dönüştürecek. "'[وَيُخْرِجُكُمْ اِخْرَاجًا]/Ve sizi bir ihrâc ile ihrâc edecektir.'" Diriltmek istediği zaman ise sizi oradan bir ihrâc/çıkarış ile ihrâc edecektir/çıkaracaktır. Hani sizi oraya iâde edip de toprağa dönüştürmeden önce bir beşer idiniz." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 23. cilt, 637. sayfa]

³⁶⁸⁰ İmâm Buhârî (رحمه الله), İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "Ve bunlar, Nûh (عليه السلام)'ın kavminden sâlih adamların isimleriydi. Artık onlar helâk olunca şeytân, onların kavimlerine, bu zatların oturmuş oldukları meclislerinde putlar dikmelerini vahyetmiş ve onlar da bu isimleri onlara vermişlerdir. Böylece (bunu) yapmışlardır. Bunun üzerine (ilk önce) onlara ibâdet edilmemiştir, nihâyet (putları dikenler) helâk olduklarında ve (bunlarla ilgili) ilim unutulduğunda, bunlara ibâdet edilmiştir." [Ebu Abdîllah Muhammed bin İsmâil el-Buhârî, Câmiu's-Sahîh, Kitâbu't-Tefsîr (4920.)]

Memleketimizde bazı bid'atçılar -orientalist İslâm düşmanı kâfir hocalarının ilhâmıyla- bu rivâyetleri inkâr etmektedirler. Bizler ise bu bid'atçıların kafalarından veya kafasızlıklarından söyledikleri bu sözlerle itimâd edeceğimize İslâm Ümmeti'nin ittifâkıyla Kur'ân'dan sonra ikinci kaynağımız olan Buhârî, Muslim ve benzerleri gibi hadis kitâblarına itimâd ederiz. [Hazırlayan]

³⁶⁸¹ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) dedi ki: "'[وَقَدْ اَضَلُّوا كَثِيْرًا]/Ve çocuklarını dalâlete düşürdüler.'" Yani: İnsanların çoğu onların yüzünden dalâlete düştü. "'[وَلَا تَرِدُ الظَّالِمِيْنَ اِلَّا ضَلَالًا]/Ve zâlimlere dalâletten başkasını ziyâde etme.'" Onlara bir ukûbet/cezalandırma olsun diye aleyhlerine bu duâyı etti." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 6. cilt, 60. sayfa]

Hatâlarından dolayı gark oldular da ateşe dâhil edildiler. Artık kendileri için Allah'ın dûnundan bir ensâr bulamadılar.(25)³⁶⁸²

Ve Nûh dedi ki: 'Ey Rabbim! Kâfirlerden Arz üzerinde birini³⁶⁸³ bırakma!'(26)

'Muhakkak ki Sen, eğer onları bırakırsan, kullarını dalâlete düşürürler ve fâcîr küfrânda bulunandan başkasını vilâdet etmezler.'(27)³⁶⁸⁴

'Rabbim! Beni ve vâlideynimi ve mü'min olarak evime dâhil olanları ve mü'minleri ve mü'mineleri mağfîret buyur. Ve zâlimlere hüsrândan³⁶⁸⁵ başkasını ziyâde etme.'(28)³⁶⁸⁶

³⁶⁸² İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) demiştir ki: "[أَنْصَلُوا/Artık kendileri için Allah'ın dûnundan bir ensâr bulamadılar.] Yani: Onları Allah'ın azâbından kurtaracak ne bir bir yardımcı, ne bir destek olucu, ne de bir yâren çıktı." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Nûh Sûresi, 25. âyetin tefsîrinde]

³⁶⁸³ Bu açıklama Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله)'a aittir, der ki: "[دَيَّارًا/Deyyâr] Yani: Biri(ni)." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 6. cilt, 60. sayfa]

³⁶⁸⁴ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) şöyle demektedir: "[أَنْتَ إِنْ تَرَكْتَهُمْ يَضِلُّوا عِبَادَكَ]/Muhakkak ki Sen, eğer onları bırakırsan, kullarını dalâlete düşürürler' Yani: Muhakkak ki Sen, eğer onlardan birini bırakırsan, onlar Senin kullarını dalâlete düşürürler. Yani: Onlardan sonra halk edeceğin kullarını. '[وَلَا يَلِدُوا إِلَّا] فَاَجْرًا كَفَارًا/Ve fâcîr küfrânda bulunandan başkasını vilâdet etmezler' Yani: Amellerinde fâcîr ve kalben kâfir (evlâdlar) vilâdet ederler/doğururlar. Nûh (عليه السلام) bu sözü, o kavmi çok iyi tanıdığı ve onların arasında 950 sene kaldığı için tecrübelerine dayanarak söylemişti." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Nûh Sûresi, 27. âyetin tefsîrinde]

³⁶⁸⁵ Bu açıklama Mucâhid (رحمه الله)'a aittir. İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "[تَبَارًا/Tebârâ] Hüsrân." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 23. cilt, 643. sayfa]

³⁶⁸⁶ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) dedi ki: "Yani: Dünyâ ve Âhiret'te (zâlimlere hüsrândan başkasını ziyâde etme)." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Nûh Sûresi, 28. âyetin tefsîrinde]

72. CİN SÛRESİ (28 âyettir)

Allah'ın ismi ile, Rahmân, Rahîm

De ki: 'Bana, cinlerden bir neferin³⁶⁸⁷ (Kur'ân'ı) dinledikleri, sonra: 'Muhakkak ki biz, acâib bir Kur'ân dinledik.' dedikleri vahyedilmiştir.'(1)

'Doğruya hidâyet ediyor, bu nedenle ona îmân ettik ve asla Rabbimize birini şerîk koşmayacağız.'(2)

'Ve Rabbimizin emri teâlâdır.³⁶⁸⁸ Bir arkadaş ittihaiz etmemiştir ve ne (de) bir evlâd.'(3)

'Ve sefihimiz,³⁶⁸⁹ Allah üzere saçma söz söyler olmuştur.'(4)

'Ve biz, insânların ve cinlerin Allah üzere asla yalan söylemeyeceklerini zannediorduk.'(5)

'Ve insânlardan (bazı) adamlar, cinlerden (bazı) adamlara istiâze ediyorlar idi. Böylece onların azgınlıklarını ziyâde etmişlerdir.'(6)³⁶⁹⁰

'Ve onlar, sizin zannettiğiniz gibi, Allah'ın asla birini ba's etmeyeceğini zannetmişlerdir.'(7)³⁶⁹¹

³⁶⁸⁷ İmâm Kurtubî (رحمه الله) şöyle der: "'[نَفَرٌ/Bir nefer]' Bir topluluk." [Ebu AbdUllah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, el-Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, Cın Sûresi, 1. âyetin tefsîrinde]

³⁶⁸⁸ Bu açıklama İmâm Katâde (رحمه الله)'a aittir. İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'[تَعَالَى جَدُّ رَبِّنَا/Teâlâ ceddu Rabbînâ]' Rabbimizin emri teâlâdır/yücedir. O'nun azameti teâlâdır." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 23. cilt, 649. sayfa]

³⁶⁸⁹ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, dedi ki: "'[سَفِيهِنَا/Sefihimiz]' Ve bu, İblis'tir." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 23. cilt, 653. sayfa]

³⁶⁹⁰ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile yine Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, der ki: "'[وَأَنَّهُ كَانَ رِجَالٌ مِنَ الْإِنسِ يَعُوذُونَ بِرِجَالٍ مِنَ الْجِنِّ/Ve insânlardan adamlar, cinlerden adamlara istiâze eder idi.]" Bize zikredildiğine göre Arabların bu kabîlesi, bir vâdiye indiklerinde derlerdi ki: 'Bu mekânın ehlinin en azîzine istiâze ederiz/sığınırız.' Allahu (تعالى) buyurdu ki: '[فَرَادَوْهُمْ رَهَقًا/Böylece onların azgınlıklarını ziyâde etmişlerdir.]" Yani: Onların günâhını artırmışlardır. Bu sûretle cinler onların cüretkârlığını artırmışlardır." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 23. cilt, 655. sayfa]

³⁶⁹¹ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Kelbî (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'[وَأَنَّهُمْ ظَنُّوا كَمَا ظَنَنْتُمْ أَن نُّنَیِّتَ اللَّهُ أَحَدًا/Ve onlar, sizin zannettiğiniz gibi, Allah'ın asla birisini ba's

'Ve biz, elbette semâya temâs ettik, fakat onu şiddetli bekçiler ve şihâblar³⁶⁹² ile dolu bulduk.'(8)

'Ve biz, dinlemek için ondan oturulacak yerlerde oturur idik. Fakat kim şimdi dinlemeye kalksa, onu gözetleyen bir şihâb bulur.'(9)

'Ve biz, arzdakilere şerr mi murâd edilmiştir, yoksa Rabbleri onlara bir doğruluk mu murâd buyurmuştur bilmiyoruz.'(10)

'Ve bizden sâlihler vardır ve bizden bunun dûnunda vardır. Ayı ayrı yollar olmuşuzdur.'(11)

'Ve biz, Allah'ı arzda asla âciz bırakamayacağımızı ve kaçarak O'nu asla âciz bırakamayacağımızı anladık.'(12)

'Ve biz, hidâyeti işittiğimizde, ona îmân ettik. İmdi kim Rabbine îmân ederse, artık (ecrinin) eksileceğinden korkmaz ve ne (de) azgınlığa uğramaktan.'(13)

'Ve bizden müslümanlar vardır ve bizden sapanlar vardır. Artık kim müslüman olursa, o takdirde işte onlar doğruyu arayıp bulanlardır.'(14)

Ve sapanlara gelince, artık Cehennem'e odun olmuşlardır.(15)

Ve eğer yol üzerinde istikâmetli olsalardı, elbette onlara bol bol su içirirdik;(16)

Kendilerini, onda fitne etmemiz için.³⁶⁹³ Ve kim Rabbinin zikrinden îrâz ederse, onu gittikçe yükselen bir azâba sülûk eder.(17)³⁶⁹⁴

Ve mescidler, Allah içindir. Bu itibarla Allah ile beraber birisine duâ etmeyin.(18)³⁶⁹⁵

etmeyeceğini zannediyorlardı.']' Cinlerin küffârı da, insân keferelerin sandığı gibi Allah'ın bir resûl ba's etmeyeceğini zannetmişlerdir." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 23. cilt, 657. sayfa]

³⁶⁹² İmâm Taberî (رحمه الله) demiştir ki: "'[شِهَابِلار]/Şihâblar]' Bunlar yıldızlardır, onlar ki kendileriyle şeytânlar recm edilir/taşlanır idiler." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 23. cilt, 657. sayfa]

³⁶⁹³ İmâm Şevkânî (رحمه الله) şöyle demekte: "'[لَنْفَتَنَهُمْ فِيهِ]/Kendilerini, onda fitne etmemiz için.]" Yani: Kendilerini sinamak için ki böylece bu nimetlere nasıl şükredeceklerini ilmedelim." [Muhammed bin Ali eş-Şevkânî, Fethu'l-Kadîr, 1540. sayfa (tek cilt olarak basım)]

³⁶⁹⁴ İmâm Beğavî (رحمه الله) diyor ki: "'[يَسْلُوكُهُ]/Onu sülûk eder]' Yani: Onu dâhil ederiz/sokarız." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Begavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 8. cilt, 241. sayfa]

³⁶⁹⁵ İmâm Taberî (رحمه الله) dedi ki: "'[وَأَنَّ الْمَسَاجِدَ لِلَّهِ فَلَا تَدْعُوا مَعَ اللَّهِ أَحَدًا]/Ve mescidler, Allah içindir. Bu itibarla Allah ile beraber birisine duâ etmeyin.]" Ey insânlar! Oralarda bir şeyi O'na şirk koşmayın.

Ve Allah'ın kulu, O'na duâ etmeye kıyâm ettiğinde, neredeyse onun üzerine birbirlerine geçiyor idiler.(19)³⁶⁹⁶

De ki: 'Ancak Rabbime duâ ederim ve O'na birini şirk koşmam.'(20)³⁶⁹⁷

De ki: 'Muhakkak ki ben, sizin için bir zarara mâlik değilim ve ne (de) bir irşâda.'(21)³⁶⁹⁸

De ki: 'Muhakkak ki beni, asla Allah'tan biri koruyamaz ve asla O'nun dûnundan bir sığınacak bulamam.'(22)

Ancak Allah'tan ve irsâl ettiklerinden bir tebliğdir. Ve kim Allah'a ve Resûlu'ne isyân ederse,³⁶⁹⁹ **o takdirde muhakkak ki onun için Cehennem ateşi vardır, orada ebeden muhalledlerdir.**(23)³⁷⁰⁰

Ve lâkin O'nu tevhîd ederek birleyin ve ibâdeti O'na hâlis kılın." demiştir ve sahîh bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın bu âyet hakkında şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "Yahûdî ve nasârâ, kilise ve havralarına girdikleri zaman, Allah'a şirk koşuyorlar idi. Allahu (تعالى) Nebîsine, mescide girdiği zaman duâyı O'na hâlis kılmasını emretmiştir." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 23. cilt, 665. sayfa]

³⁶⁹⁶ İmâm Tirmizî (رحمه الله), İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "Cinler kavimlerine dediler ki: '[لَمَّا قَامَ عَبْدُ اللَّهِ يَدْعُوهُ كَانُوا يَكُونُونَ عَلَيْهِ لِبَدًا]/Allah'ın kulu, O'na duâ etmeye kıyâm ettiğinde, neredeyse onun üzerine birbirlerine geçiyor idiler'" İbn Abbâs (رضي الله عنهما) devamla demiştir ki: "Onun namaz kıldığını ve ashâbının da onunla birlikte namaz kıldıklarını ve onunla birlikte secde ettiklerini gördüklerinde, ashâbının O'na itaat etmelerine teâccüb ettiler, kavimlerine dediler ki: '[لَمَّا قَامَ عَبْدُ اللَّهِ يَدْعُوهُ كَانُوا يَكُونُونَ عَلَيْهِ لِبَدًا]/Allah'ın kulu, O'na duâ etmeye kıyâm ettiğinde, neredeyse onun üzerine birbirlerine geçiyor idiler'" [Ebu İsâ Muhammed bin İsâ et-Tirmizî, Sünen-i Tirmizî (3323.), Tirmizî eser için: 'Hasen-Sahihîr' der. Şeyh el-Elbânî 'Sahîhu Sünen-i Tirmizî'de: 'Senedi sahihtir' demiştir]

³⁶⁹⁷ İmâm Kâsimî (رحمه الله) şöyle demektedir: "'[قُلْ إِنَّمَا أَدْعُو رَبِّي]/De ki: 'Ancak Rabbime duâ ederim']' Yani: (Ancak Rabbime) ibâdet ederim. Ve tek O'na yalvarırım. '[وَلَا أَشْرِكُ بِهِ أَحَدًا]/Ve O'na birisini şirk koşmam]' Yani: Bu, sizin hayret etmenizi gerektirecek veya sizi beni cezâlandırmaya yöneltecek yeni ve bilinmeyen bir şey değil ki!" [Cemâleddin el-Kâsimî, Mehâsinu't-Te'vîl, 16. Cüz, 5952. sayfa]

Şeyh Sa'dî (رحمه الله) dedi ki: "'Ona dâvet ettiğinin hakikatini beyân ederek onlara [قُلْ/De ki]' ey Resûl! [لَمَّا قَامَ عَبْدُ اللَّهِ يَدْعُوهُ كَانُوا يَكُونُونَ عَلَيْهِ لِبَدًا]/Ancak Rabbime duâ ederim ve O'na birini şirk koşmam.'" Yani: O'nu tevhîd ederim. O, tektir. O'nun şerîki yoktur. O'nun dûnundaki denkleri, putları ve müşriklerin O'nun dûnunda ittihâz ettikleri her şeyi terk ederim." [Abdurrahmân bin Nâsır es-Sa'dî, Teysîru'l-Kerîmu'r-Rahmân fî Tefsîri Kelâmi'l-Mennân, 1052. sayfa (tek cilt olarak basım)]

³⁶⁹⁸ İmâm Taberî (رحمه الله) demiştir ki: "'[قُلْ إِنِّي لَا أَمْلِكُ لَكُمْ ضَرًّا وَلَا رَشَدًا]/De ki: 'Muhakkak ki ben, sizin için bir zarara mâlik değilim ve ne (de) bir irşâda.]" Nebîsi Muhammed (صلى الله عليه وسلم)'e buyuruyor ki: 'Ey Muhammed! Senin kendilerine getirdiğin nasîhati reddeden Arab müşriklerine de ki: 'Dininde de dünyâınızda da size bir zarar vermeye ve sizi irşâd edeceğim bir irşâda mâlik değilim. Çünkü buna mâlik olan, her şeyin mülkü O'nun olan Allah'tır.'" [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 23. cilt, 669. sayfa]

³⁶⁹⁹ Ebu'l-Ferec İbn Cevzî (رحمه الله) der ki: "'[وَمَنْ يَعْصِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ]/Ve kim Allah'a ve Resûlu'ne isyân ederse]' İmân ve tevhîdi terk etmek ile (Allah'a ve Resûlu'ne isyân ederse)." [Ebu'l-Ferec Abdurrahmân ibn Alî ibn Muhammed ibn Cevzî, Zâdu'l-Mesîr fî İlmi't-Tefsîr, 1481. sayfa (tek cilt olarak basım)]

Nihâyet vaad olunduklarını gördüklerinde, artık kimin nusret edicisinin daha zayıf ve adeden daha az olduğunu ilmedeceklerdir.(24)³⁷⁰¹

De ki: 'Bilmiyorum, vaad olduğunuz yakın mıdır, yoksa Rabbim ona uzun bir müddet mi kılacaktır.'(25)³⁷⁰²

Gaybı ilmedendir, fakat gaybı üzerine birini muttâli etmez.(26)³⁷⁰³

Seçtiği³⁷⁰⁴ bir resûl başka.³⁷⁰⁵ Öyle ki kuşkusuz O, önünden ve arkasından gözetleyiciler gönderir.(27)³⁷⁰⁶

(Bu,) Rabblarının risâletlerini tebliğ ettiklerini ilmetmesi içindir.³⁷⁰⁷ Ve onların ledunnundakini ihâta etmiş³⁷⁰⁸ ve her şeyi adeden ihsâ etmiştir.(28)³⁷⁰⁹

³⁷⁰⁰ İmâm Taberî (رحمه الله) dedi ki: "'[وَمَنْ يَعْصِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ فَإِنَّ لَهُ نَارَ جَهَنَّمَ/Ve kim Allah'a ve Resûlu'ne isyân ederse, o takdirde muhakkak ki onun için Cehennem ateşi vardır]' Emrettiği ve nehyettiği hususlarda Allah'a isyân eden, onunla Resûlu'nu yalanlayan ve risâletine karşı çıkan kişi için şübhesiz ona yaslanacağı Cehennem ateşi vardır. '[خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا]/orada ebeden muhalledlerdir]' Orada, nihâyeti olmayan bir biçimde ebeden kalacaklardır. [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 23. cilt, 671. sayfa]

³⁷⁰¹ İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle demiştir: "'[يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا رَأَوْا مَا يُوعَدُونَ/Nihâyet vaad olunduklarını gördüklerinde]' Yani: Kıyâmet Günü azâbı (gördüklerinde). '[أَفَسَيَعْلَمُونَ]/Artık ilmedeceklerdir]' Azâb inzâl edildiği anda (ilmedeceklerdir). '[مَنْ أَضْعَفُ نَاصِرًا وَأَقَلُّ عَدَا]'/Kimin nusret edicisi daha zayıf ve adeden en az]' Onların mı yoksa mü'minlerin mi (nusret edicisi daha zayıf ve adeden en az)?" [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 8. cilt, 244. sayfa]

³⁷⁰² Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) diyor ki: "'[أَمْ يَجْعَلُ لَهُ رَبِّي أَمَدًا]/De ki: 'Bilmiyorum, vaad olduğunuz yakın mıdır, yoksa Rabbim ona uzun bir müddet mi kılacaktır.]" Yani: Bir müddet ve bir hedef (mi kılacaktır)? Ve mânâsı: O size azâbı âcilen mi verecek veya onu tehir mi edecek,size verdiği süre ve mühleti hemen mi tamamlayacak, bilemiyorum. Rivâyet olduğuna göre müşrikler, ondan azâbı hemen getirmesini istiyorlardı. [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 6. cilt, 73. sayfa]

³⁷⁰³ Bu açıklama Ebu'l-Ferec İbn Cevzî (رحمه الله)'a aittir, der ki: "'[لَا يُظْهِرُ/Lâ yuzhiru]' Muttâli etmez." Ebu'l-Ferec AbdurRahmân ibn Alî ibn Muhammed ibn Cevzî, Zâdu'l-Mesîr fî İlmi't-Tefsîr, 1481. sayfa (tek cilt olarak basım)]

³⁷⁰⁴ Bu açıklama İmâm Beğavî (رحمه الله)'a aittir, dedi ki: "'[أَرْتَضَى]/İrtedâl]' Seçtiği." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 8. cilt, 244. sayfa]

³⁷⁰⁵ İmâm Kassâb (رحمه الله) şöyle demektedir: "'[أَمْ يَجْعَلُ لَهُ رَبِّي أَمَدًا]/Öyle ki kuşkusuz O, önünden ve arkasından onu kollayıp gözeten bekçiler ve muhafaza ediciler gönderir." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 23. cilt, 672. sayfa]

³⁷⁰⁶ İmâm Taberî (رحمه الله) diyor ki: "'[وَمِنْ خَلْفِهِ رَصَدًا]/Öyle ki kuşkusuz O, önünden ve arkasından gözetleyiciler sülûk eder.]" Öyle ki kuşkusuz O, onun önünden ve arkasından onu kollayıp gözeten bekçiler ve muhafaza ediciler gönderir. [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 23. cilt, 672. sayfa]

³⁷⁰⁷ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'[لِيَعْلَمَ أَنَّ] (Bu,) Rabblarının risâletlerini tebliğ ettiklerini ilmetmesi içindir.]" Allah'ın Nebî'si (صلی الله عليه وسلم)'in, resûllerin Allah'tan tebliğ ettiklerini, Allah'ın onları muhafaza ettiğini ve müdâfaa ettiğini ilmetmesi içindir. [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân,

23. cilt, 673. sayfa]

³⁷⁰⁸ İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle der: "وَإِخْطَ بِمَا لَدَيْهِمْ/Ve onların ledünnundakini ihâta etmiş]' Yani: Allah, resûllerin indindekini ilmetmiş ve bir şey O'na gizli kalmamıştır." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Begavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 8. cilt, 245. sayfa]

³⁷⁰⁹ İmâm Taberî (رحمه الله) dedi ki: "وَإِخْصَى كُلَّ شَيْءٍ عِنْدًا/Ve her şeyi adeden ihsâ etmiştir]' Tüm şeylerin adedini ilmetmiş ve bunlardan bir şey O'na gizli kalmamıştır." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 23. cilt, 674. sayfa]

73. MUZZEMMİL SÛRESİ (20 âyettir)

Allah'ın ismi ile, Rahmân, Rahîm

Ey bürünen!(1)³⁷¹⁰

Gece -azı dışında- kıyâm dur.(2)³⁷¹¹

Yarısı veya ondan az noksanlaştır.(3)³⁷¹²

Veya onun üzerine ziyâde et. Ve Kur'ân'ı tertîl ile tertîl et.(4)³⁷¹³

Muhakkak ki Biz, senin üzerine ağır bir kavlî ilkâ edeceğiz.(5)³⁷¹⁴

Muhakkak ki gece neşesi,³⁷¹⁵ **daha şiddetli etkili ve kavlîce daha sağlamdır.(6)**

Muhakkak ki senin için, gündüzde uzun bir boşluk³⁷¹⁶ **vardır.(7)**

Ve Rabbinin ismini zikret³⁷¹⁷ **ve O'na yöneldikçe yönel.(8)**³⁷¹⁸

³⁷¹⁰ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "[يَا أَيُّهَا الْمَرْمِيُّ/Ey bürünen!]" Yani: Elbisesine bürünen." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 550. sayfa]

³⁷¹¹ İmâm Beğavî (رحمه الله) der ki: "[فَمُ الْقِيَامُ/Gece kıyâm dur]" Yani: Namaz için (kıyâm dur/kalk). "[أَزَىٰ قَبِيلًا/Azı dışında]" Gece kıyâmı ilk zamanlarda bir farz idi. Bu âyet onun mikdârını beyân etmektedir." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 8. cilt, 249. sayfa]

³⁷¹² Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) şöyle der: "[يَارِيسٍ/Yarısı]" Geceye delâlet eder. Yani: Azı müstesnâ yarısında kıyâm et. "[وَأَنْقَصَ مِنْهُ قَبِيلًا/Veya ondan az noksanlaştır]" Yani: Yarıdan üçte bire (noksanlaştır)." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 6. cilt, 77. sayfa]

³⁷¹³ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) dedi ki: "[وَرَتَّلِ الْقُرْآنَ تَرْتِيلًا/Ve Kur'ân'ı tertîl ile tertîl et.]" Yani: Yavaş yavaş kıraat et. Çünkü kuşkusuz bu, Kur'ân'ı anlamaya ve düşünmeye yardımcı olur. Ve o (و) (صلوات الله عليه) böyle kıraat eder idi." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'ân'ı'l-Azîm, Muzzemmil Sûresi, 4. âyetin tefsîrinde]

³⁷¹⁴ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile İbn Zeyd (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "[إِنَّا سَنُلْقِيكَ فِيهِ سَوَاءً/سنلقى عليك قولاً ثقیلاً/Muhakkak ki Biz, senin üzerine ağır bir kavlî ilkâ edeceğiz.]" O, vAllâhi ağır bir mübârek Kur'ân'dır. O, dünyâda ağır geldiği gibi Kıyâmet günü mîzanlarda da ağır gelir." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 23. cilt, 682. sayfa]

³⁷¹⁵ İmâm Saîd ibn Mansûr (رحمه الله) sahîh bir sened ile İbn Abbas (رضي الله عنهما)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[إِنَّ نَاشِئَةَ اللَّيْلِ/Muhakkak ki gece neşesi]" Muhakkak ki (bu) gece kıyâmıdır/namazıdır." [Ebu Osman Saîd ibn Mansûr el-Mervezî, Sünen-i Saîd ibn Mansûr, 8. cüz, 173. sayfa (2317.-2318.)]

³⁷¹⁶ Bu açıklama İmâm Katâde (رحمه الله)'a aittir. İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[سُبْحًا طَوِيلًا/Uzun bir yüzüş]" Uzun bir boşluk." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 23. cilt, 686. sayfa]

Rabbidir doğunun ve batının. O'ndan başka ilâh yoktur. Bu nedenle O'nu vekil ittihaz et.(9)³⁷¹⁹

Ve söyledikleri üzerine sabret. Ve onlardan güzel bir hicret ile hicret et.(10)

Ve Bana bırak o nîmet sâhibi tekzîb edicileri ve onlara az mühlet ver.(11)³⁷²⁰

Muhakkak ki Bizim ledunnumuzda bukağılar³⁷²¹ ve bir Cahîm³⁷²² vardır.(12)

Ve boğaza duran bir taam ve elîm bir azâb vardır.(13)

Arz ve dağların sarsılacağı ve dağların erimiş bir kum yığını olacağı gün.(14)

Muhakkak ki Biz, üzerinize şâhidlik edecek bir Resûl size irsâl ettik, Firavun'a bir Resûl irsâl ettiğimiz gibi.(15)³⁷²³

Derken Firavun, Resûle isyân etti de onu ağır bir yakalayışla yakaladık.(16)³⁷²⁴

³⁷¹⁷ İmâm Beğavî (رحمه الله) dedi ki: "'وَأَذْكُرْ اسْمَ رَبِّكَ/Ve Rabbinin ismini zikret]' Tevhîd ve tâzîm ile (Rabbini ismini zikret)." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 8. cilt, 255. sayfa]

³⁷¹⁸ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'وَتَبَيَّنَ إِلَيْهِ تَبَيُّنًا/ve O'na yöneldikçe yönel]' O'na tam bir şekilde ihlâslı ol." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 23. cilt, 688. sayfa]

³⁷¹⁹ İmâm Taberî (رحمه الله) demiştir ki: "'لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ/O'ndan başka ilâh yoktur.]" Doğunun ve batının Rabbi Allah'tan başka bir ilâha ibâdet edilmesi yakışık almaz. 'فَاتَّخَذَهُ وَكِيلًا/Bu nedenle O'nu vekil ittihaz et.]" O'nu işlerinde Kayyum edin ve sebeblerini O'na bırak." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 23. cilt, 689. sayfa]

³⁷²⁰ İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) şöyle demektedir: "'وَذَرْنِي وَالْمُكَذِّبِينَ أُولَى النَّعْمَةِ/Ve Bana bırak o nîmet sâhibi tekzîb edicileri]' 'Dünyâda (Bana bırak o nîmet sâhibi tekzîb edicileri), sonra Kıyâmet günü onlara azâb edeceğim.' Bu âyet bir vâidtir/uyarıdır. 'وَمَهْلَهْم قَلِيلًا/Ve onlara az mühlet ver]' Yani: Onların dünyâda kalmaları azdır. Sonra ateşe döndürülürler." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 5. cilt, 50.-51. sayfa]

³⁷²¹ İmâm Beğavî (رحمه الله) diyor ki: "'لَذَيْنَا/مuhakkak ki Bizim ledunnumuzda]' Âhiret'te indimizde. 'بُكَائِلًا/Bukağılar]' Ebeden çözülmeyen azîm bukağılar." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 8. cilt, 255. sayfa]

³⁷²² İmâm Kurtubî (رحمه الله) dedi ki: "'جَحِيمًا/Cahîm]' Alevli ve sesli yanan ateştir." [Ebu AbdUllah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, el-Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, Muzzemmil Sûresi, 12. âyetin tefsîrinde]

³⁷²³ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "'إِنَّا أَرْسَلْنَا إِلَيْكُمْ رَسُولًا شَاهِدًا عَلَيْكُمْ/Muhakkak ki Biz, üzerinize şâhidlik edecek bir resûl size irsâl ettik]' Ve bu, Muhammed (صلی الله عليه وسلم)'dir. 'كَمَا [صَلَّى الله عليه صلوات] Firavun'a bir resûl irsâl ettiğimiz gibi]' Bu, Mûsâ (عليه الله صلوات)'tir." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 6. cilt, 82. sayfa]

³⁷²⁴ İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle demiştir: "'فَقَضَىٰ فِرْعَوْنَ الرُّسُولَ فَخَذَّاهُ أَخْذًا وَبِيلًا/Derken Firavun, resûle isyân etti de onu ağır bir yakalayışla yakaladık]' Şiddetli, ağır (bir yakalayışla yakaladık). Yani onu, Mekke küffârını korkutan, sert bir cezâlandırma ile cezâlandırırdık." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 8. cilt, 256. sayfa]

Şu hâlde çocukları saçı ağarmış kılan bir gün nasıl vikâye edilirsiniz, eğer küfrederseniz?(17)³⁷²⁵

Semâ onunla yarılır.³⁷²⁶ **O'nun vaadi mef'ûl olmuştur.**(18)³⁷²⁷

Muhakkak ki bu bir tezkiredir, bu itibarla kim dilerse Rabbine bir yol ittihaz eder.(19)³⁷²⁸

Muhakkak ki Rabbin, senin gecenin üçte ikisine yakın ve yarısı ve üçte biri kıyâm ettiğini ilmediyor ve seninle o beraber bulunan bir tâifenin (de). Ve Allah geceyi ve gündüzü takdîr eder. Asla onu sayamayacağınızı ilmetmiş, böylece tevbenizi kabûl etmiştir. Öyleyse Kur'ân'dan kolay geleni kıraat edin. Sizden marazlılar olacağını ilmetmiştir ve başkalarının arzda Allah'ın fazlından aramak için darb edeceklerini ve başkalarının (da) Allah'ın yolunda kıtâl edeceklerini. O hâlde ondan kolay geleni kıraat edin. Ve namazı ikâme edin ve zekâtı verin ve güzel bir borç ile Allah'a borç verin. Ve nefsiniz için hayırdan ne takdîm ederseniz, Allah indinde onu, o, daha hayırlı ve daha azîm bir ecir olarak bulursunuz. Ve Allah'a istiğfâr edin. Muhakkak ki Allah, Gafûr'dur, Rahîm'dir.(20)³⁷²⁹

³⁷²⁵ İmâm Beğavî (رحمه الله) yine şöyle der: "'فَكَيْفَ تَتَّقُونَ إِنْ كَفَرْتُمْ/Şu hâlde nasıl vikâye edilirsiniz, eğer küfrederseniz?]' Yani: Kıyâmet Günü, sizin için nasıl bir vikâye edilme/korunma olabilir ki? Çünkü siz, dünyâda iken küfretmişsiniz. Yani: Kıyâmet Günü'ne eriştiğinizde sizin için vikâye edilmeye bir yol yoktur." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 8. cilt, 256. sayfa]

³⁷²⁶ İmâm AbdUllah bin Ahmed bin Hanbel (رحمه الله) sahîh bir sened ile Hasan el-Basrî (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'السَّمَاءُ مُنْفَطِرٌ بِهِ/Semâ onunla yarılır.]" (Semâ) yüklüdür, ağırlaştırılmıştır." [AbdUllah bin Ahmed bin Muhammed bin Hanbel eş-Şeybânî el-Mervezî, Kitâbu's-Sunne, 2. cilt, 458. sayfa (1037).]

³⁷²⁷ İmâm Taberî (رحمه الله) demiştir ki: "'كَانَ وَعْدُهُ مَفْعُولًا/O'nun vaadi mef'ûl olmuştur.]" Allah'ın fiil etmeyi vaad ettiği bir emir, mef'ûldur/yerine gelmiştir. Çünkü O, vaadine muhâlefet etmez. Çocukların ihtiyarlayacağı bir günü yaratmak da onun fiil etmeyi vaad ettiği sözlerindendir. Buyuruyor ki: 'O günden sakının ey insânlar! Öyle ki kuşkusuz o, olacaktır, kaçış yoktur!'" [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 23. cilt, 696. sayfa]

³⁷²⁸ İnsân Sûresi'nin 29. âyeti ile aynıdır. İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle demektedir: "'إِنْ هَذِهِ/Muhakkak ki bu]' Yani: Kur'ân âyetleri. '[تَذَكُّرًا/Bir tezkiredir]' Tezkire/hatırlatma ve vaazdır. '[فَمَنْ شَاءَ اتَّخَذَ إِلَىٰ] 'Fen şâ' at-tahazzâ ilâ]' İmân ve itaat ile (Rabbine bir yol ittihaz eder)." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 8. cilt, 256. sayfa]

³⁷²⁹ İmâm Taberî (رحمه الله) dedi ki: "'إِنَّ رَبَّكَ يَعْلَمُ أَنَّكَ تَقُومُ أَدْنَىٰ مِنْ ثُلَاثِي إِلَيَّ/Muhakkak ki Rabbin, senin gecenin üçte ikisine yakın kıyâm ettiğini ilmediyor]' Nebîsi Muhammed (صلی الله علیه وسلم)'e buyuruyor ki: 'Ey Muhammed! Muhakkak ki Rabbin, senin gecenin üçte ikisine yakın bir zamanında, yarısında ve üçte birinde namaz kılmak için kalktığını ilmediyor.' '[وَنِصْفُهُ وَثُلَاثُهُ/Ve yarısı ve üçte biri]' Yani: Yarısından ve üçte birinden daha az. Muhakkak ki siz, gece kıyâmına dâir üzerinize farz olan amele güç yetiremediniz. Artık gecenin üçte ikisinden, yarısından ve üçte birinden daha az kıyâm edin. '[وَوَاطِئَةً مِنَ الدِّينِ مَعَكُمْ/Ve seninle o beraber bulunan bir tâifenin (de)]' Yani üzerlerine gece kıyâmı farz edildiğinde Allah Resûlu (صلی الله علیه وسلم)'in Allah'a imân etmiş olan ashâbından bir tâife

'[وَاللَّهُ يَقْدِرُ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ]/Ve Allah geceyi ve gündüzü takdir eder.]' Buyuruyor ki: 'Allah, saat ve vakitler ile gece ve gündüzü takdir eder.' '[عَلِمَ أَنْ لَنْ تُحْصَوْهُ]/Asla onu sayamayacağınızı ilmetmiştir]' Buyuruyor ki: 'Ey üzerlerine gece kıyâmı farz edilmiş kavim, Rabbiniz sizin o kıyâma güç yetiremeyeceğinizi ilmetmiştir.' '[فَتَابَ عَلَيْكُمْ]/Böylece üzerinize tevbeyi kabûl etmiştir]' Bundan âciz ve zayıf düştüğünüzde. Ve O, üzerinizdeki bu hükmü tekrar hafifletmiştir. '[فَافْرُوا مَا تَيَسَّرَ مِنَ الْقُرْآنِ]/Öyleyse Kur'ân'dan kolay geleni kıraat edin.]' Buyuruyor ki: 'Gece namazınızda, sizin için Kur'ân'dan kolay geleni kıraat edin!' '[عَلِمَ أَنْ سَيَكُونُ مِنْكُمْ مَرْضَى وَآخَرُونَ يَضْرِبُونَ فِي الْأَرْضِ يَبْتَغُونَ مِنْ فَضْلِ اللَّهِ]/Sizden marazlılar olacağını ilmetmiştir ve başkalarının arzda Allah'ın fazlından aramak için darb edeceklerini]' Buyuruyor ki: 'Ey mü'minler! Rabbiniz, içinizde marazın/hastalığın kendilerini gece kıyâmı yapamayacak kadar zayıf düşürdüğü kimselerin olduğunu ilmetmiştir.' '[وَآخَرُونَ يَضْرِبُونَ فِي الْأَرْضِ يَبْتَغُونَ مِنْ فَضْلِ اللَّهِ]/Ve başkalarının arzda darb edeceklerini]' Sefere çıkacaklarını. '[وَاللَّهُ يَنْصُرُ مَنْ يَشَاءُ وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ]/Allah'ın fazlından aramak için]' Ticârette. Onlar, geçim talebi için yola çıkmışlar ve bu durum onları güçsüz kılmış ve gece kıyâmı yapamayacak kadar zayıf düşürmüştür. '[وَآخَرُونَ يَقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ]/Ve başkalarının (da) Allah'ın yolunda kâtâl edeceklerini]' Buyuruyor ki: Onların diğer bir kısmı da yine, düşmana karşı cihad eder ve Allah'ın Dini'ne nusret/yardım etmek uğruna onlarla kâtâl ederler. Bundan dolayı Allah size merhamet etmiş, sizden hafifletmiş ve gece kıyâmının farzîyetini sizden kaldırmıştır. '[فَافْرُوا مَا تَيَسَّرَ مِنْهُ]/O hâlde ondan kolay geleni kıraat edin.]' Buyuruyor ki: 'O hâlde, Kur'ân'dan kolay gelen kıraat edin, çünkü gece namazınızda bu sizin için hafifletilmiştir.' '[وَمِنْهُ]' Kur'ân'ın zikrinden. '[وَاقِيمُوا الصَّلَاةَ]/Ve namazı ikâme edin]' Buyuruyor ki: Farz edilen namazı ikâme edin. Bu, gün ve gece içerisindeki beş (vakit) namazdır. '[وَاتُوا الزَّكَاةَ]/Ve zekâtı verin]' Buyuruyor ki: 'Mallarınızda farz edilen zekâtı ehline verin.' '[وَإِقْرَضُوا اللَّهَ قَرْضًا حَسَنًا]/Ve güzel bir borç ile Allah'a borç verin]' Mallarınızdan Allah'ın yolunda infâk edin. '[وَمَا تَقْدِمُوا لِأَنْفُسِكُمْ مِنْ خَيْرٍ تَجِدُوهُ عِنْدَ اللَّهِ]/Allah'ın nefsiniz için hayırdan ne takdim ederseniz, Allah indinde onu, o, daha hayırlı ve daha azîm bir ecir olarak bulursunuz.]' Buyuruyor ki: 'Ey mü'minler! Dûnyâ diyârında kendiniz için takdim etmiş olduğunuz bir sadaka veya Allah yolunda infâk etmiş olduğunuz bir nafaka/harcama veya hayır yolunda ettiğiniz bir infâkı, veya namaz ya da oruç veya hacc ile Allah'a itaat ederek işlemiş olduğunuz bir ameli, veya da Allah'ın indindekini talep etmek uğruna işlemiş olduğunuz diğer amelleri Kıyâmet Günü döndüğünüz yerde Allah indinde, dünyâda takdim etmiş olduğunuzdan daha hayırlı bir biçimde ve sevâbı ondan daha büyük bir hâlde hazır bulursunuz. Yani: Onun sevâbı, buradâ/dünyâda takdim etmiş olduğunuzun sevâbından daha büyüktür. Bu, Allah'ın size bir ikrâmıdır. '[وَاسْتَغْفِرُوا اللَّهَ]/Ve Allah'a istiğfâr edin.]' Buyuruyor ki: 'Allah'tan günâhlarınızı mağfîret etmesini, sizin için onları affetmesini dileyin.' '[إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ]/Muhakkak ki Allah, Gafûr'dur, Rahîm'dir.]' Buyuruyor ki: 'Muhakkak ki Allah, kulları içerisinde günâhlarından tevbe edenlerin günâhlarını mağfîret eden ve onlar o günâhlardan tevbe ettikten sonra onları cezâlandırmayan bir rahmetin sâhibidir.' [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 23. cilt, 697.-700. sayfalar]

74. MUDESSİR SÛRESİ (56 âyettir)

Allah'ın ismi ile, Rahmân, Rahîm

Ey örtünen!(1)³⁷³⁰

Kalk ve inzâr et.(2)

Ve Rabbini artık tekbîr et.(3)

Ve elbiseni imdi tâhir et.(4)³⁷³¹

Ve putlardan³⁷³² artık hicret et.(5)

Ve çok görerek minnette bulunma.(6)

Ve Rabbin için artık sabret.(7)

Çünkü boruya üflendiğinde;(8)³⁷³³

³⁷³⁰ İmâm Buhârî (رحمه الله), Yahyâ ibn Ebî Kesîr (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "Ebu Seleme ibn Abdurrahmân (رحمه الله)'a: 'Kur'ân'dan evvel inzâl edilen nedir?' (diye) suâl ettim. Dedi ki: "[اِقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ/O halk eden Rabbinin ismi ile kıraat et!]' diyorlar.' Bunun üzerine Ebu Seleme dedi ki: 'Câbir bin AbdUllah (رضي الله عنهما)'ya bundan suâl ettim ve bana söylediğinin mislini ona söyledim. O zaman Câbir (رضي الله عنهما) dedi ki: 'Allah Resûlu (صلى الله عليه وسلم)'ın bize anlattığından başkasını size anlatmayacağım.' Dedi ki: '(Buyurdu ki): 'Hirâ'ya çekilmiştim. Artık orada kalma sürem tamâmlanınca indim. Sonra nidâ olundum, o vakit sağıma nazar ettim ama bir şey göremedim ve soluma nazar ettim ama bir şey göremedim ve önüme baktım ama bir şey göremedim ve arkama baktım ama bir şey göremedim. Bunun üzerine başımı kaldırdım, o zaman bir şey gördüm ve Hadîce'ye geldim de dedim ki: 'Beni örtün ve üzerime soğuk su dökün.' Buyurdu ki: 'Nihâyet beni örttüler ve üzerime soğuk su döktüler.' Böylece: '[اِقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ/O halk eden Rabbinin ismi ile kıraat et!]' kavlini getiren Cibrîl'dir. Sonra bunun ardından bir kesinti hâsıl olmuş, sonra bunun ardından ise melek nüzûl etmiştir. Herkesin vechi, vahyin kesilmesinden sonra ilk inzâl edilenin bu sûre olduğu şeklindedir." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dimaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Müddessir Sûresi, 1.-3. âyetlerin tefsîrinde]

Bu ve benzeri rivâyetleri naklettikten sonra İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) şöyle demiştir: "Bu, vahyin bundan önce inzâl edilmiş olduğunu iktizâ etmektedir." Devamlı şöyle der: "Ve bu, ona: '[اِقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ/O halk eden Rabbinin ismi ile kıraat et!]' kavlini getiren Cibrîl'dir. Sonra bunun ardından bir kesinti hâsıl olmuş, sonra bunun ardından ise melek nüzûl etmiştir. Herkesin vechi, vahyin kesilmesinden sonra ilk inzâl edilenin bu sûre olduğu şeklindedir." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dimaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Müddessir Sûresi, 1.-3. âyetlerin tefsîrinde]

³⁷³¹ İmâm Ebu Dâvud (رحمه الله) sahîh bir sened ile İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[وَتَبَايَكَ فَطَهَّرَ/Ve elbiseni imdi tâhir et.]' Günâhtan (tâhir et/temizle)." [Ebu Dâvud Süleymân bin el-Eş'as bin İshâk es-Sicistânî, Kitâbu'z-Zühed, 292. sayfa (346.)]

³⁷³² Bu açıklamaya Mucâhid (رحمه الله)'a aittir. İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'[الرُّجْزَ/Ruczel]' Putlar." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 13. sayfa]

Öyle ki, işte o gün zor bir gündür.(9)

Kâfirlerin üzerine kolay değildir.(10)

Ve tek olarak halk ettiğimi Bana bırak.(11)

Ve ona uzun boylu mal verdim.(12)

Ve şâhidlik eden oğullar (verdim).(13)

Ve onun için bir döşeyiş döşedim.(14)³⁷³⁴

Sonra tamah eder ki daha ziyâde edeyim.(15)

Hayır! Muhakkak ki o, âyetlerimize inâdçı olmuştur.(16)

Onu bir yokuşa sardıracağım.(17)

Muhakkak ki o, tefekkür etti ve takdîr etti.(18)³⁷³⁵

Artık katlolası, nasıl takdîr etti.(19)

Sonra katlolası, nasıl takdîr etti.(20)

Sonra nazar etti.(21)

Sonra yüzünü ekşitti ve kaşlarını çatı.(22)

Sonra arkasını döndü ve ve kibirlendi.(23)

Böylece dedi ki: 'Bu, aktarılan bir sihirden başkası değildir.'(24)³⁷³⁶

³⁷³³ Ebu'l-Ferec İbn Cevzî (رحمه الله) şöyle der: "[فَإِذَا نَفَرَ فِي النَّافُورِ/Çünkü boruya üflendiğinde.]' Yani: Sûra' nefhedildiği(nde)." [Ebu'l-Ferec AbdurRahmân ibn Alî ibn Muhammed ibn Cevzî, Zâdu'l-Mesîr fi İlmi't-Tefsîr, 1487. sayfa (tek cilt olarak basım)]

³⁷³⁴ İmâm Kurtubî (رحمه الله) dedi ki: "[وَمَهَّدْتُ لَهُ تَمْهِيدًا/Ve onun için bir döşeyiş döşedim.]' Yani: Onun maîşetini/geçimini bol bol verdim. Tâ ki beldesinde huzur ve refah içerisinde, görüşüne başvurulana olarak ikâmet etti. Ve arablar indinde: '[التمهيد/Döşeyiş]' Giriş ve hazırlık (mânâsındadır)." [Ebu AbdUllah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, el-Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, Muddessir Sûresi, 14. âyetin tefsîrinde]

³⁷³⁵ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) der ki: "[لَئِنْ هُوَ فَعَّرَ وَقَفَّرَ/Muhakkak ki o, tefekkür etti ve takdîr etti.]' Yani: Onu ancak bir yokuşa sürdük. Yani onu, îmândan uzak olduğu için meşakkatli azâba yaklaştırdık. Çünkü o, ölçüp biçti. Yani: Kendisine Kur'ân'dan suâl edildiğinde, Kur'ân hakkında ne diyeceğini tasarladı ve ne yalan uyduracağını düşündü. '[وَقَفَّرَ/Ve takdîr etti]' Yani: Düşünüp taşındı." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dimaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Muddessir Sûresi, 18. âyetin tefsîrinde]

³⁷³⁶ İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle demektedir: "[إِنْ هَذَا إِلَّا سِحْرٌ يُؤْتَرُ/Böylece dedi ki: 'Bu, aktarılan

'Bu, beşer kavlinden başkası değildir.'(25)³⁷³⁷

Onu Sekar'a yaslayacağım.(26)

Ve Sekar'ı sana bildiren nedir?(27)

Ne bâkiye kor ve ne bırakır.(28)³⁷³⁸

Beşer için kavurucudur.(29)³⁷³⁹

Üzerinde on dokuz vardır.(30)³⁷⁴⁰

Ve ateş ashâbını³⁷⁴¹ meleklerden başkası kılmadık. Ve adetlerini o küfredenler için fitneden başka kılmadık, (bu,) o kitâb verilenlerin yakîn etmesi ve o îmân edenlerin îmânlarını ziyâde etmesi için ve o kitâb verilenler ve mü'minlerin kuşkuya düşmemesi ve o kalblerinde maraz olanların ve kâfirlerin: 'Allah bu mesel ile neyi murâd etti?' demesi içindir. İşte Allah dilediğini böyle dalâlete düşürür ve dilediğine hidâyet eder. Ve Rabbinin ordularını O'ndan başkası ilmedemez. Ve o, beşer için bir zikrâdan başkası değildir.(31)³⁷⁴²

Hayır! Andolsun ki aya.(32)

Ve dönüp gittiğinde gece(ye).(33)

bir sihirden başkası değildir.' Muhammed'in bu o kıraat ettiği, sihircilerden rivâyet edilen ve anlatılan (bir sihirden başkası) değildir." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Begâvî, Meâlim'ut-Tenzîl, 8. cilt, 269. sayfa]

³⁷³⁷ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) dedi ki: "'Bu, beşer kavlinden başkası değildir.'" Yani: 'Kur'ân beşer kavlidir, Allahu (تعالى)'nın kavli değildir.' (diyorlardı)." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 5. cilt, 94. sayfa]

³⁷³⁸ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'[لَا تُكْرُ /Beşer için kavurucudur.]' Ne öldürür ve ne hayâtta bırakır." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 560. sayfa]

³⁷³⁹ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile İbn Zeyd (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'[لَوْ أَهَتْ /Beşer için kavurucudur.]' Beşeri değiştiren, beşeri yakandır. 'Semâya yüzünü çevirmesi onun rengini değiştirmiştir.' diye bir tâbir vardır." Sonra şöyle demiştir: "Ateş onların renklerini değiştirir." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 28. sayfa]

³⁷⁴⁰ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile İbn Zeyd (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, der ki: "'[عَلَيْهَا تَسْعَةُ /Üzerinde on dokuz vardır.]' Onun bekçileri on dokuzdur." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 29. sayfa]

³⁷⁴¹ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) şöyle dedi: "'[أَصْحَابُ النَّارِ /Ateş ashâbı]' Yani: (Ateşin) bekçileri." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîm, Müddessir Sûresi, 31. âyetin tefsîrinde]

³⁷⁴² İmâm Taberî (رحمه الله) diyor ki: "'[لَا يُكْرَى لِلْبَشَرِ /Ve o, beşer için bir zikrâdan başkası değildir.]' Buyuruyor ki: 'Vasfettiğim ateş, onunla beşeri tezkîr ettiğimden/uyardığımdan başkası değildir.' Ve (beşer,) onlar Âdem oğullarıdır." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 31. sayfa]

Ve ağardığında sabah(a).(34)

Muhakkak ki o, elbette büyüklerin biridir.(35)³⁷⁴³

Beşer için bir inzârdır.(36)³⁷⁴⁴

Sizden -ileri gitmek veya geri kalmak- dileyen için.(37)³⁷⁴⁵

Her nefis kesbettiği ile rehîndir;(38)

Sağ ashâbı müstesnâ;(39)³⁷⁴⁶

Cennetlerdedir, suâllesirler;(40)

Mücrimler hakkında.(41)

'Sekara sizi sülûk ettiren nedir?' (derler).(42)³⁷⁴⁷

Derler ki: 'Namaz kılanlardan değil idik.'(43)³⁷⁴⁸

'Ve miskîne biz taam vermez idik.'(44)

'Ve (bâtıla) dalanlar ile beraber biz dalan olmuştuk.'(45)

³⁷⁴³ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile İbn Zeyd (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "[أَنَّهَا] **Muhakkak ki o, elbette büyüklerin biridir.**" Bu, ateştir." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 33. sayfa]

³⁷⁴⁴ İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle demektedir: "[نَذِيرًا لِلْبَشَرِ] **Beşer için bir inzârdır.**" Ateş, beşer için bir inzârdır/uyarıdır." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Begâvî, Meâlim'ut-Tenzîl, 8. cilt, 272. sayfa]

³⁷⁴⁵ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, der ki: "[لِمَنْ شَاءَ مِنْكُمْ] **Sizden -ileri gitmek veya geri kalmak- dileyen için.**" Allah'a itaatte ilerleme veya O'na isyânda geri kalma(yı) dileyen için bir inzârdır." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 35. sayfa]

³⁷⁴⁶ İmâm Suyûtî (رحمه الله) hasen bir sened ile yine Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, dedi ki: "[لَا] **Her nefis kesbettiği ile rehîndir; Sağ ashâbı müstesnâ;**" İnsanların tümünü sorumlu tutmuştur, sağ ashâbı müstesnâ." [Ebu'l-Fadl Celâleddîn bin Muhammed bin Ebî Bekr es-Suyûtî, Durru'l-Mensûr fî't-Tefsîr bi'l-Me'sûr, Müddessir Sûresi, 38.-39. âyetlerin tefsîrinde]

İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile İbn Zeyd (رحمه الله)'ın ise şöyle dediğini tahrîc etmiştir, demiştir: "[أَصْحَابَ الْيَمِينِ كُلِّ نَفْسٍ بِمَا كَسَبَتْ رَهِينَةً] **Her nefis kesbettiği ile rehîndir. Sağ ashâbı müstesnâ;**" Sağ ashâbı, günâhlarından dolayı rehîn tutulmazlar. Ve lâkin Allah onların günâhlarını mağfîret eder." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 35. sayfa]

³⁷⁴⁷ İmâm Beğavî (رحمه الله) der ki: "[مَا سَلَكُكُمْ] **Sizi sülûk ettiren nedir?**" Sizi dâhil eden/sokan (nedir?)" [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Begâvî, Meâlim'ut-Tenzîl, 8. cilt, 273. sayfa]

³⁷⁴⁸ İbn Kayyim el-Cevziyye (رحمه الله) der ki: "(Namaz) Kur'ân-ı Kerîm'de en çok vârid olan bir ameli farzdır. Aynı zamanda Cehennem ehline: "[مَا سَلَكُكُمْ فِي سَقَرٍ] **Sekara sizi sülûk ettiren nedir?**" diye suâl edilince, namazın terkinden başkası ile sözlerine başlamazlar: '[دَرَلَرُ كَيْفَ نَمَازُكَ لَمْ يَكُنْ مِنَ الْمُصَلِّينَ] **Derler ki: 'Namaz kılanlardan değil idik.'**" [Muhammed ibn Ebî Bekr ibn Kayyim el-Cevziyye, Kitâbu's-Salât ve Hukmu Târikuhâ, 37. sayfa]

'Ve Dîn Günü'nü biz tekzîb eder olmuştuk.'(46)³⁷⁴⁹

'Yakîn³⁷⁵⁰ bize gelinceye kadar.'(47)

Artık şefaâtçilerin şefaati onlara menfaat sağlamaz.(48)

Öyleyse onlar için tezkireden³⁷⁵¹ ne var, îrâz edicidirler?(49)

Onlar firâr eden yaban eşekleri gibidir.(50)

Arslandan firâr ederler.(51)³⁷⁵²

Bilakis, onlardan her kişi neşredilmiş sahîfeler verilmesini murâd eder.(52)³⁷⁵³

Hayır! Bilakis, Âhîret'ten korkmazlar.(53)

Hayır! Muhakkak ki o bir tezkiredir.(54)³⁷⁵⁴

Artık dileyen onu tezekkür eder.(55)³⁷⁵⁵

³⁷⁴⁹ Ebu'l-Ferec İbn Cevzî (رحمه الله) şöyle der: "'وَكُنَّا نَكْذِبُ يَوْمَ الدِّينِ'/'Ve Dîn Günü'nü biz tekzîb eder olmuştuk.'" Yani: Cezâ ve Hesâb Günü'nü (biz tekzîb eder olmuştuk)." [Ebu'l-Ferec Abdurrahmân ibn Alî ibn Muhammed ibn Cevzî, Zâdu'l-Mesîr fî İlmi't-Tefsîr, 1491. sayfa (tek cilt olarak basım)]

³⁷⁵⁰ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) dedi ki: "'[يَاكِينُ/Yakîn]" Yani: Ölüm. [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 6. cilt, 98. sayfa]

³⁷⁵¹ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'عَنِ [تَزْكِرُهُ/Tezkireden]" Yani: Bu Kur'ân'dan." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 39. sayfa]

³⁷⁵² İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) diyor ki: "'[أَرْسَلْنَا مِنْ قَسْوَرَةٍ/Arslandan firâr ederler.]" Yani: Sanki onlar, hakktan nefret etme ve ondan yüz çevirme husûsunda, kendilerini avlamak isteyen bir arslandan kaçan yaban eşekleri gibidir." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dimaşkî, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîm, Müdâessir Süresi, 51. âyetin tefsîrinde]

³⁷⁵³ İmâm Taberî (رحمه الله) şöyle demiştir: "'[بَلْ يَرِيدُ كُلُّ امْرِئٍ مِنْهُمْ أَنْ يُؤْتَى صُحُفًا مُنَشَّرَةً/Bilakis, onlardan her kişi neşredilmiş sahîfeler verilmesini murâd eder.]" O müşrikler, bu Kur'ân'dan yüz çevirmeleri konusunda, onun Allah indinden olduğunu ilmetmiyor değillirdi. Ama onlardan her bir adam, semâdan üzerine inzâl edilen bir kitâb (kendisine) verilmesini murâd ediyordu." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 43. sayfa]

³⁷⁵⁴ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "'[كَلَّا إِنَّهُ تَزْكِرُهُ/Hayır! Muhakkak ki o bir tezkiredir.]" Yani: Kur'ân bir vaaz ve bir ibrettir." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 6. cilt, 99. sayfa]

³⁷⁵⁵ Abese Süresi'nin 12. âyeti ile aynıdır. Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "'[فَمَنْ شَاءَ أَنْ تَزْكُرَهُ/Artık dileyen onu tezekkür eder.]" Yani: (Artık dileyen) onunla vaaz olunur ve onunla ibret alır. [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 6. cilt, 99. sayfa]

Ebu'l-Ferec İbn Cevzî (رحمه الله) ise şöyle demektedir: "'[فَمَنْ شَاءَ تَزْكُرُهُ/Artık kim dilerse onu tezekkür eder.]" Mânâsı: Artık kim dilerse Kur'ân'ı tezekkür eder ve ondan vaaz alır ve onu fehmeder, zikreder." [Ebu'l-Ferec Abdurrahmân ibn Alî ibn Muhammed ibn Cevzî, Zâdu'l-Mesîr fî İlmi't-Tefsîr, 1491. sayfa (tek cilt olarak basım)]

Ve Allah dilemeyince tezekkür edemezler.³⁷⁵⁶ O, takvâ ehli ve mağfîret ehlidir.⁽⁵⁶⁾³⁷⁵⁷

³⁷⁵⁶ Ebu'l-Ferec İbn Cevzî (رحمه الله) yine şöyle der: "'وَ مَا يَذْكُرُونَ إِلَّا أَنْ يَشَاءَ اللَّهُ'[Ve Allah dilemeyince tezekkür edemezler.]" Yani: Ancak onlar için hidâyet murâd ederse (tezekkür ederler)." [Ebu'l-Ferec Abdurrahmân ibn Alî ibn Muhammed ibn Cevzî, Zâdu'l-Mesîr fî İlmi't-Tefsîr, 1491. sayfa (tek cilt olarak basım)]

³⁷⁵⁷ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, dedi ki: "'هُوَ أَهْلٌ [O, takvâ ehli ve mağfîret ehlidir.]" Rabbimiz, harâmlarından takvâ etmen/sakinman konusunda hakk sâhibidir. Ve O, mağfîret ehlidir, günâhları mağfîret eder." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 562. sayfa]

75. KİYÂMET SÛRESİ (40 âyettir)

Allah'ın ismi ile, Rahmân, Rahîm

Hayır, Kıyâmet Günü'ne kasem ederim.(1)

Ve hayır, levmeden nefse³⁷⁵⁸ kasem ederim.(2)

İnsân, kemiklerini cem' edemeyeceğimizi mi hesâb ediyor?(3)

Evet, onun parmak uçlarını tesviye etme üzere (de) Kâdir'leriz.(4)

Bilakis insân, önünde fücûr etmeyi murâd eder.(5)³⁷⁵⁹

Suâl eder ki: 'Kıyâmet Günü ne zaman?'(6)

Artık göz kamaştığında;(7)

Ve ay tutuldu(ğunda);(8)

Ve güneş ve ay cem' edildi(ğinde);(9)

İnsân o gün der ki: 'Nerede kaçacak yer?'(10)

Hayır! Bir sığınak yoktur.(11)

Rabbinedir o gün karâr yeri.(12)³⁷⁶⁰

O gün insâna takdîm ettikleri ve tehir ettikleri bildirilir.(13)³⁷⁶¹

³⁷⁵⁸ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, der ki: "[بِالنَّفْسِ/Levmeden nefse]" Kaçırdığı şeye nedâmet duyan ve bundan dolayı kendini levmeden/kınayan (nefse)." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 50. sayfa]

³⁷⁵⁹ Vekî' bin Cerrâh (رحمه الله), İkrime (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[يُرِيدُ الْإِنْسَانُ لِيَفْجُرَ/Bilakis insân, önünde fücûr etmeyi murâd eder.]" İleride de fâcirliğini sıyrıp atmaz." [Ebu Sufyân Vekî' bin Cerrâh, Kitâbu'z-Zühd (320.), hasen bir eserdir]

³⁷⁶⁰ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile İbn Zeyd (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "[إِلَى رَبِّكَ يَوْمَئِذٍ الْمُسْتَقَرُّ/Rabbinedir o gün karar yeri.]" Cennet ehli Cennet'te ve ateş ehli ateşte karar kılarlar." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 60. sayfa]

³⁷⁶¹ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile yine İbn Zeyd (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, der ki: "[يُنَبِّؤُا/O gün insâna takdîm ettikleri ve tehir ettikleri bildirilir.]" 'Tehir ettikleri': Amel etmeyip de terk ettiği ameller. Ve Allah'a itaat husûsunda amel etmeyip deterk ettikleri. 'Takdîm ettikleri': Hayırdan veya şerrden amel ettikleri." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-

Bilakis, insân nefsi üzerine bir basîrettir.(14)³⁷⁶²

Velev ki, mâzeretlerini ilkâ etse.(15)

Onu (ezberlemeyi) acele ettirmek için dilini onunla hareket ettirme.(16)

Muhakkak ki Üzerimize'dir, onu toplamak ve kıraat etmek.(17)

Öyleyse onu kırâat ettiğimizde, artık onun kırâatına tâbi ol.(18)

Sonra muhakkak ki Üzerimize'dir, onun beyânı.(19)

Hayır! Bilakis, siz âcileye³⁷⁶³ muhabbet ediyorsunuz;(20)

Ve Âhîret'i bırakıyorsunuz.(21)

O gün vecihler parlar.(22)

Rabblarına nazar ederler.(23)³⁷⁶⁴

Ve o gün vecihler asıktır.(24)

Kendisine bel kemiklerini kırma fiili edileceğini zanneder.(25)³⁷⁶⁵

Hayır! Köprücük kemiğine ulaştığında.(26)³⁷⁶⁶

Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 62. sayfa]

³⁷⁶² İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "[بَلْ **بِلAKIS, insân nefsi üzerine bir basîrettir.**]' Onun üzerinde, ameline şahidlik edendir." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 63. sayfa]

³⁷⁶³ İmâm Kurtubî (رحمه الله) demiştir ki: "[**الْأَجَلَة/Âcile**]' Yani: Dünyâ diyârı ve oradaki hayât." [Ebu AbdUllah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, el-Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, Kıyâmet Sûresi, 20. âyetin tefsîrinde]

³⁷⁶⁴ İmâm Buhârî (رحمه الله), Nebî (صلی الله علیه وسلم)'in şöyle buyurduğunu tahrîc etmiştir: "**Muhakkak ki siz, şu ayı nasıl ki hiç zahmet çekmeden görüyorsanız, Rabbinizi de işte öyle göreceksiniz.**" [Ebu Abdİllah Muhammed bin İsmâil el-Buhârî, Câmiu's-Sahîh, Kitâbu't-Tevhîd (7434.)]

İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) şöyle der: "Âhîret diyârında mü'minlerin Allah (عز وجل)'yi göreceği husûsu, hadîs imâmları indinde mütevâtîr yollardan gelmiş olan sahîh hadîslerde sâbit olmuştur. Bunu yok saymak da reddetmek de mümkün değildir." Devamla (رحمه الله) şöyle demiştir: "Allah'a hamd olsun ki bu, sahâbe, tâbiîn ve bu ümmetin selefi arasında üzerinde icmâ edilen husûstur. Aynı şekilde bu, İslâm'ın imâmları ve halkın hidâyet rehberleri arasında da üzerinde ittifak edilen husûstur." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Kıyâmet Sûresi, 23. âyetin tefsîrinde]

³⁷⁶⁵ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) diyor ki: "[**تَظُنُّ أَنْ يُفْعَلَ بِهَا فَاقِرَةٌ/Kendisine bel kemiklerini kırma fiili edileceğini zanneder.**]' Yani: Kendisine bel kemiklerini kıran fiilin yapılacağını kesin olarak anlar. '[**فَاقِرَةٌ/Fâkırâh**]' Beraberinde bel kemiğinin kırıldığı şiddetli durum (mânâsındadır). Ve denilmiştir ki: '[**فَاقِرَةٌ/Fâkırâh**]' Kıran ve çökerten veya büyük bir iş (mânâsına da gelir)." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 6. cilt, 108. sayfa]

Ve denilir ki: 'Kim (bunu) iyileştirecek?'(27)³⁷⁶⁷

Ve o ayrılacağını zanneder.(28)³⁷⁶⁸

Ve bacak bacağa dolaşır.(29)³⁷⁶⁹

O gün sevk³⁷⁷⁰ **Rabbinedir.**(30)

Fakat tasdik etmemiş ve namaz kılmamıştır;(31)³⁷⁷¹

Ve lâkin tekzib etmiş ve yüz çevirmiştir;(32)³⁷⁷²

Sonra çalım satarak ehline gitmiştir.(33)

Evlâ sana, artık evlâ.(34)

Sonra evlâ sana, artık evlâ.(35)

İnsân başıboş³⁷⁷³ **terk edileceğini mi hesâb ediyor?**(36)

Dökülen menîden bir nutfe değil mi idi?(37)³⁷⁷⁴

³⁷⁶⁶ İbn Ebî Zemenîn (رحمه الله) şöyle demektedir: "'[بَلَّغْتَ الرَّاقِيَّ/Hayır! Köprücük kemiğine ulaştığında.]" Yani: Nefis/can, ayaklardan çekilip de köprücük kemiğine vardığı zaman." [Ebî Abdillâh Muhammed ibn Abdillâh ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 5. cilt, 65. sayfa]

³⁷⁶⁷ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Ebî Kılâbe (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'[وَقِيلَ مَنْ رَاقٍ/Ve denilir ki: 'Kim (bunu) iyileştirecek?']" Şifâ verecek bir tabîb var mıdır?" [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 75. sayfa]

³⁷⁶⁸ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile İbn Zeyd (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, der ki: "'[وَطَّنَ أَنَّهُ الْفَرَّاقُ/Ve o ayrılacağını zanneder.]" Allah'ın halk ettiklerinden kimse, ölümü ne def edebilir ne de inkâr edebilir. Ve lâkin kimse, şu marazdan mı yoksa başka bir şeyden mi öleceğini (de) bilemez. Âyette geçen '[وَطَّنَ/Zanneder]' fiili, burada olduğu gibi, bu mânâdadır." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 76. sayfa]

³⁷⁶⁹ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, dedi ki: "'[وَالْتَفَّتِ السَّاقُ بِالسَّاقِ/Ve bacak bacağa dolaşır.]" Ölüm indinde/sırasında, dünyâ işi Âhiret işine dolaşır." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 77. sayfa]

³⁷⁷⁰ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) şöyle der: "'[الْمَسَاكُ/Mesâk]' Yani: Sevk. Öyle ki kuşkusuz o, Allahu (تعالى)'nın emri ile, ya Cennet'e veya ateşe sevk edilir." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 6. cilt, 109. sayfa]

³⁷⁷¹ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'[فَلَا يَصَلَّى/Fakat tasdik etmemiş ve namaz kılmamıştır;]" Allah'ın Kitâb'ını tasdik etmemiş ve Allah için namaz kılmamıştır." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 81. sayfa]

³⁷⁷² Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) diyor ki: "'[وَلَكِنْ كَذَّبَ وَتَوَلَّى/Ve lâkin tekzib etmiş ve yüz çevirmiştir;]" Yani: Allah'ın âyetlerini tekzib etmiş ve hakktan îrâz etmiştir." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 6. cilt, 109. sayfa]

³⁷⁷³ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile İbn Zeyd (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'[بَاسِئٍ/Başıboş]" Üzerine herhangi bir amel farz kılınmayan ve bundan dolayı amel etmeyen (mânâsındadır)." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 83. sayfa]

Sonra bir alaka³⁷⁷⁵ olmuş, derken halk etmiş ve tesviye etmiştir.(38)

Böylece ondan iki eş kılmıştır, erkek ve dişi.(39)

Bu(nu yapan Allah), mevtâya hayât verme üzerine Kâdir değil midir?(40)³⁷⁷⁶

³⁷⁷⁴ İmâm Kurtubî (رحمه الله) diyor ki: "'[أَلَمْ يَكْ نُطْفَةٌ مِنْ مَنَى يُمْنَى]' /Dökülen meniden bir nutfе değil miydi?]' Yani: Rahimde akan, yani rahime dökülen bir damla su değil miydi?" [Ebu AbdUllah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, el-Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, Sûresi, 36. âyetin tefsîrinde]

³⁷⁷⁵ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) dedi ki: "'[ثُمَّ كَانَ عَلَقَةً]' /Sonra bir alaka olmuş]' Yani: Menî, bir alaka (olmuştur). Ve o, 'kan pıhtısı' demektir." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 6. cilt, 111. sayfa]

³⁷⁷⁶ Ebu'l-Ferec İbn Cevzî (رحمه الله) şöyle demekte: "'[أَلَيْسَ ذَلِكَ]' /Bu, değil midir]' Bunu o fiil eden '[يَقْدِرُ/Kâdir]' (değil midir)? Yani: Baştan (halk etme) üzere Kâdir olan, onu iâde etmeye de Kâdir'dir. '[يُحْيِي الْمَوْتَى]' /mevtâya hayât verme üzere]' Ve bu, onlar için bir bildiridir." [Ebu'l-Ferec AbdurRahmân ibn Alî ibn Muhammed ibn Cevzî, Zâdu'l-Mesîr fi İlmi't-Tefsîr, 1495. sayfa (tek cilt olarak basım)]

76. İNSÂN SÛRESİ (31 âyettir)

Allah'ın ismi ile, Rahmân, Rahîm

İnsânın üzerine dehirden bir süre gelmedi mi? Mezkûr bir şey değil idi.(1)³⁷⁷⁷

Muhakkak ki Biz, insânı karışık bir nutfeden³⁷⁷⁸ halk ettik. Onu ibtilâ ediyoruz.³⁷⁷⁹ Bu itibarla onu iştirici ve görücü kıldık.(2)

Muhakkak ki Biz, onu yola hidâyet ettik. Ya şükredici veya küfrânda bulunandır.(3)³⁷⁸⁰

Muhakkak ki Biz, kâfirler için zincirler ve kelepçeler ve bir çılgın alev hazırladık.(4)

Muhakkak ki iyiler, karışımı kâfur olan bir kâsedan içerler.(5)³⁷⁸¹

Allah'ın kullarının kendisinden içtikleri bir pınar, onu fişkırttıkça fişkırtırlar.(6)³⁷⁸²

3777 İmâm Taberî (رحمه الله) nasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "[هَلْ أَتَى عَلَى الْإِنْسَانِ نَارًا مِّنْ دُونِ النَّارِ/İnsânın üzerine dehirden bir süre gelmedi mi?]' İnsan Âdem'dir, üzerine dehirden/zamandan bir süre gelmiştir. '[لَمْ يَكُنْ شَيْئًا مَّذْكُورًا/Mezkûr bir şey değil idi.]' İşte insânın burada halk edilişi ancak sonradandır. Allah'ın halk ettiklerinden, halk edilişi insânın ardından olan (bir mahlûk) bilinmiyor." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 87. sayfa]

3778 İmâm Kurtubî (رحمه الله) dedi ki: "[**نُتْفَةٌ/Nutfel**]' Bu, menîdir. Az olduğundan dolayı: '[**نُتْفَةٌ/Nutfel**]' olarak isimlendirilmiştir. Çünkü: '[**نُتْفَةٌ/Nutfel**]' 'Az su' anlamına gelmektedir. Bazen: 'Çok su' anlamında da kullanılmaktadır." [Ebu AbdUllah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, el-Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, Hac Sûresi, 5. âyetin tefsîrinde]

³⁷⁷⁹ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمہ اللہ) şöyle demektedir: "[**Onu ibtilâ ediyoruz.**]" Yani: Onu sınıyoruz ve onu imtihan ediyoruz." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 6. cilt, 113. sayfa]

3780 İmâm Beğavî (رحمه الله) der ki: "[لَنَا هِدَايَةُ السَّبِيلِ]/**Muhakkak ki Biz, onu yola hidâyet ettik.**]' Yani: Hakk ve bâtil yolu ve hidâyeti ve dalâleti ona beyân ettik. Ona hayrın ve şerrin yolunu bildirdik. '[إِذَا كَفَرُوا] **يا şükredici veya küfrânda bulunandır.**]' Ya mutlu bir mü'min veya şâki bir küfrân ehlidir. Şöyle de denilmiştir: Bu sözün mânâsı 'ceza/karşılık' ifâde etmektedir. Yani: Biz ona yolu beyân ettik. O bunun karşılığında ya şükredere veya küfrânda bulunur." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Begavî, Meâlîm'ut-Tenzîl, 8. cilt, 292. sayfa]

3781 İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "[أَنَّ] **Muhakkak ki iyiler, karışımı kâfûr olan bir kâseden içerler.**" Kendileri için kâfûr karışımı sunulan ve onlar için misk ile nihâyetlenen bir kavimdir." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 93. sayfa]

³⁷⁸² Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) dedi ki: "[يَشْرَبُ بِهَا عِبَادُ اللَّهِ]/Allah'ın kullarının kendisinden

Adaklarını ifâ ederler.³⁷⁸³ ve şerri yaygın olan bir günden korkarlar.(7)

Ve taamı -üzerine muhabbet ettikleri hâlde- miskîne ve yetîme³⁷⁸⁴ ve esîre taam ederler.(8)³⁷⁸⁵

(Derler ki:) 'Ancak Allah'ın Vechi³⁷⁸⁶ için size taam ediyoruz. Sizden bir karşılık murâd etmiyoruz ve ne (de) bir teşekkür;(9)

'Muhakkak ki biz, asık surathı çetin gün, Rabbimizden korkuyoruz.'(10)

Artık Allah, onları böyle bir günün şerrinden korur ve kendilerine bir parlaklık ve bir sürûr verir.(11)³⁷⁸⁷

Ve sabretmelerinden dolayı onları Cennet ve ipekle ödüllendirir.(12)³⁷⁸⁸

Orada tahtlar üzerine dayanmışlardır. Orada güneş görmezler ve ne (de) zemherîr.(13)³⁷⁸⁹

İçtikleri' Yani: Ondan Allah'ın kullarının (içtikleri). '[وَنُفِثْنَاهَا تَفْثِيرًا]/Onu fışkırttıkça fışkırtırlar]' Yani: Murâd ettikleri ve iştâh duydukları üzerine onu dökerler." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 6. cilt, 115. sayfa]

³⁷⁸³ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "[يُؤْتُونَ] **Adaklarını ifâ ederler'** Namaz, zekât, hac, umre ve üzerlerine farz kılınan ibâdetlerle Allah'a itaati adanmışlıkla ifâ ediyorlardı." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 95. sayfa]

³⁷⁸⁴ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) şöyle demektedir: "[وَيُطْعَمُونَ الطَّعَامَ عَلَى حُبِّهِ مِسْكِينًا]/Ve taamı -üzerine muhabbet ettikleri hâlde- miskîne taam ederler]' Yani: Taamı/yemeği sevmelerine, ona yoğun bir iştâh duymalarına ve kendileri o yemeğe muhtâc olmalarına rağmen **Miskîn'** O, muhtâc olandır. **Yetîm'** O, babası olmayan (çocuktur)." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 6. cilt, 116. sayfa]

³⁷⁸⁵ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, der ki: "[وَأَسِيرًا]/Ve esîr' O, mahbûs olandır." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 98. sayfa]

³⁷⁸⁶ İmâm İbn Huzeyme (رحمه الله) diyor ki: "İmdi bizim ve Hicaz, Tihâme, Yemen, Irak, Şam ve Mısır ehli tüm ulemâmızın mezhebi şudur: Allah'ın nefsi hakkında isbât ettiğini biz (de) isbât ederiz. Bunu dillerimizle ikrâr ederiz ve bunu kalblerimizle tasdik ederiz. Hâlık'ımızın Vechi'ni mahlûkâtından birinin vechine teşbîh etmeyiz/benzetmeyiz. Rabbimiz mahlûkâtına teşbîhten azîzdîr ve ta'tilcilerin (Allah'ın sıfatlarını inkâr edicilerin) kavillerinden yücedir." [Ebu Bekir Muhammed ibn İshâk ibn Huzeyme, Kitâbu't-Tevhîd ve İsbâtı Sıfâtı't-Rabb, 26. sayfa]

³⁷⁸⁷ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, der ki: "[وَلَقِيَهُمْ نُصْرَةٌ] **Ve kendilerine bir parlaklık ve bir sürûr verir.'** Yüzlerinde bir parlaklık ve kalblerinde bir sürûr/sevinç (verir)." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 101. sayfa]

³⁷⁸⁸ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "[وَجَزِيَّتُهُمْ بِمَا صَرَبُوا]/Ve sabretmelerinden dolayı onları ödüllendirir]' Emir ve nehiyler üzere (sabretmelerinden dolayı) Şöyle de denilmiştir: diğergamlık yaparak mihnetlere/sıkıntılara, zorluklara ve açlığa (sabretmelerinden dolayı). '[جَنَّةٌ] **Cennet ve ipek'** Yani: Bostânlar ve ipekten elbiseler." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 6. cilt, 117. sayfa]

³⁷⁸⁹ İbn Ebî Zemenîn (رحمه الله) şöyle demektedir: "[زَمْهَرِيرًا]/Zemherîr' Şiddetli soğuk." [Ebî Abdîllah

Ve üzerlerine gölgeleri sarkmış ve meyveleri eğdirildikçe eğdirilmiştir.(14)³⁷⁹⁰

Ve üzerlerine gümüşten kaplar ve billûr olan küpler ile dolaşılır.(15)

Gümüşten billûrlardır, mikdârlarını takdîr etmişlerdir.(16)

Ve orada kendilerine karışımı zencefil olan bir kâseden içirilir.(17)

Orada bir pınardır, 'Selsebîl' tesmiye edilir.(18)

Ve üzerlerine muhalled evlâdlar dolaşır, onları gördüğünde saçılmış inciler hesâb edersin.(19)

Ve gördüğünde, orada bir nîmet ve büyük bir mülk görürsün.(20)

Üstlerinde ince ipekten ve kalın atlastan yeşil giysiler vardır. Ve gümüşten bileziklerle süslenmişlerdir ve Rabbleri onlara tertemiz bir şarâb içirecektir.(21)³⁷⁹¹

Muhakkak ki bu, sizin için bir ödül olmuştur. Ve sa'yınız (da) meşkûr olmuştur.(22)³⁷⁹²

Muhakkak ki Biz, Biz Kur'ân'ı senin üzerine parça parça inzâl ettik.(23)³⁷⁹³

İmdi Rabbinin hükmüne sabret ve onlardan bir günâhkâra veya bir küfrânda bulunana itaat etme.(24)

Ve Rabbinin ismini sabah ve akşam zikret.(25)

Muhammed ibn Abdillâh ibn Ebî Zemenîn, Tefsîrû'l-Kur'ânî'l-Azîz, 5. cilt, 71. sayfa]

³⁷⁹⁰ İmâm Beğavî (رحمه الله) dedi ki: "'وَدَانِيَةً عَلَيْهِمْ ظِلَالُهَا/Ve üzerlerine gölgeleri sarkmış]' Yani onun ağaçlarının gölgeleri onlara yakındır. 'وَدَلَّلَتْ/Ve eğdirilmiştir]' Emirlerine âmâde kılınmış ve yakınlaştırılmıştır. 'مَيِّتُهَا/Meyveleri]' Semeleri. 'تَدْلِيلًا/Eğdirildikçe]' Ayakta, oturarak ve yatarak onun meyvelerinden yerler ve hangi hâl üzere olurlarsa olsunlar diledikleri gibi onları alırlar." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 8. cilt, 296. sayfa]

³⁷⁹¹ İmâm Taberî (رحمه الله) şöyle der: "'وَسَقِيَهُمْ رَبُّهُمْ شَرَابًا طَهُورًا/Ve Rabbleri onlara tertemiz bir şarâb içirecektir]' Ve bu iyilere Rabbleri, tertemiz bir şarâb içirecektir. O öyle temizdir ki, necis bir bevle dönüşmez. Bilakis o, misk kokusu gibi güzel bir koku şeklinde bedenlerinden atılır." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 113. sayfa]

³⁷⁹² İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'إِنَّ هَذَا /Muhakkak ki bu, sizin için bir ödül olmuştur. Ve sa'yınız (da) meşkûr olmuştur.]" Onlara günâhlarını mağfîret etmiş ve iyiliklerinin mükâfâtlarını onlara vermiştir." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 115. sayfa]

³⁷⁹³ Ebu'l-Ferec İbn Cevzî (رحمه الله) dedi ki: "'إِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا عَلَيْكَ الْقُرْآنَ تَنْزِيلًا/Muhakkak ki Biz, Biz Kur'ân'ı senin üzerine parça parça inzâl ettik.]" Yani: Onu, inzâlinde fazîletli kıldık ve onu tek seferde tenzîl etmedik." [Ebu'l-Ferec Abdurrahmân ibn Alî ibn Muhammed ibn Cevzî, Zâdu'l-Mesîr fî İlmi't-Tefsîr, 1501. sayfa (tek cilt olarak basım)]

Ve geceden artık O'nun için secde et ve uzun bir gece O'nu tesbîh et.(26)

Muhakkak ki bunlar, âcileye muhabbet ediyorlar ve ağır bir günü arkalarına bırakıyorlar.(27)³⁷⁹⁴

Biz onları halk ettik ve eklemelerini şiddetlendirdik.³⁷⁹⁵ Ve eğer dilersek onları bir tebdîlle emsâllerine tebdîl ederiz.(28)³⁷⁹⁶

Muhakkak ki bu bir tezkiredir, bu itibarla kim dilerse Rabbine bir yol ittihaz eder.(29)³⁷⁹⁷

Ve Allah dilemedikçe, siz dileyemezsiniz. Muhakkak ki Allah, Alîm, Hakîm olandır.(30)³⁷⁹⁸

Dilediğini rahmetine dâhil eder. Ve zâlimler, onlar için elîm bir azâb hazırlamıştır.(31)³⁷⁹⁹

³⁷⁹⁴ İmâm Taberî (رحمه الله) şöyle der: "'[وَأَن هَؤُلَاءِ يُجِبُونَ الْعَاجِلَةَ]/Muhakkak ki bunlar, âcileye muhabbet ediyorlar]' Muhakkak ki Allah'a o şirk koşanlar, âcileyi, yani dünyâyı muhabbet ediyorlar/seviyorlar. Onlar dünyâda kalmaya muhabbet ediyorlar ve dünyânın ziyneti onların hoşuna gidiyor. '[وَيَذُرُونَ]' 'Ve ağır bir günü arkalarına bırakıyorlar]' Onlar, Âhiret için amel etmeye sırt çeviriyorlar. O gün onlar için orada, Allah'ın azâbından kurtuluş yoktur." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 117. sayfa]

³⁷⁹⁵ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "'[وَشَدَدْنَا أَسْرَهُمْ]/Ve eklemelerini şiddetlendik]' Yani: Halk edilişlerini kuvvetlendirdik." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 6. cilt, 123. sayfa]

³⁷⁹⁶ İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle dedi: "'[وَإِذَا شِئْنَا بَدَّلْنَا أَمَنَاتَهُمْ تَبْدِيلًا]/Ve eğer dilersek onları bir tebdille emsâllerine tebdil ederiz.]' Yani: Dilediğimizde onları helâk eder ve onların benzerlerini getirir ve öcekilerin yerine sonrakileri tebdil ederiz/değiştiririz." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Begavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 8. cilt, 300. sayfa]

³⁷⁹⁷ Muzzemmil Süresi'nin 19. âyeti ile aynıdır. Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "'[إِنَّ هَذِهِ تَذَكُّرَةٌ]/Muhakkak ki bu bir tezkiredir]' İnzâl ettiğimiz âyetler bir tezkiredir. Yani: Bir vaaz ve ibrettir. '[فَمَنْ شَاءَ اتَّخَذْ إِلَىٰ رَبِّهِ سَبِيلًا]/Bu itibarla kim dilerse Rabbine bir yol ittihaz eder]' Yani: Ey muhâtablar, sizden kim Rabbine bir yol ittihaz etmek/edinmek isterse, bu, onun için kolay olur." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 5. cilt, 123.-124. sayfalar]

³⁷⁹⁸ İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle demektedir: "'[وَمَا تَشَاؤُنَ إِلَّا أَن يَشَاءَ اللَّهُ]/Ve Allah dilemedikçe, siz dileyemezsiniz.]' Yani: Ancak Allah (عز وجل)'nin dilemesi ile dileyebilirsiniz." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Begavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 8. cilt, 300. sayfa]

³⁷⁹⁹ İbn Ebi Zemenin (رحمه الله) şöyle diyor: "'[يُدْخِلُ مَنْ يَشَاءُ فِي رَحْمَتِهِ]/Dilediğini rahmetine dâhil eder.]' İslâm Dini'ne (dâhil eder). '[وَالظَّالِمِينَ]/Ve zâlimler]' Müşrikler. '[لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ]/Onlar için elîm bir azâb hazırlamıştır]' Acı verici (bir azâb hazırlamıştır). [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenin, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîz, 5. cilt, 76. sayfa]

77. MURSELÂT SÛRESİ (50 âyetidir)

Allah'ın ismi ile, Rahmân, Rahîm

Andolsun, ardarda irsâl edilenlere.(1)³⁸⁰⁰

Derken esip savuranlar(a).(2)

Ve neşrettikçe neşredenler(e).(3)

Böylece tefrîk ettikçe tefrîk edenler(e).(4)³⁸⁰¹

Sonra zikri ilkâ edenler(e).(5)³⁸⁰²

Özür olarak veya inzâr etme olarak.(6)³⁸⁰³

Ki size vaad edilen, elbette vukû bulacaktır.(7)

Artık yıldızlar silindiğinde.(8)

Ve semâ yarıldığında.(9)

Ve dağlar savurulduğunda.(10)

Ve resûllere vakit belirlendiğinde.(11)³⁸⁰⁴

³⁸⁰⁰ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile AbdUllah ibn Mes'ûd (رضي الله عنه)'a: '[وَالْمُرْسَلَاتِ /Andolsun, ardarda irsâl edilenlere.]' hakkında suâl edildiğini tahrîc etmiştir, demiştir ki: "(Bu, rûzgârdır." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 122. sayfa]

³⁸⁰¹ İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) şöyle demiştir: "'[وَالْفَارِقَاتِ /Böylece tefrîk ettikçe tefrîk edenlere.]' Yani: Melekler vahiy ile nüzûl ederler ve küfür ile îmânın arasını ve helâl ve harâmın arasını tefrîk ederler/ayırırlar." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 5. cilt, 77. sayfa]

³⁸⁰² İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[وَالْمُنْقِيَاتِ /Sonra zikri ilkâ edenler(e).]' Melekler, Kur'ân'ı ilkâ ederler/bırakırlar." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 128. sayfa]

³⁸⁰³ İmâm Kurtubî (رحمه الله) dedi ki: "'[وَعَذْرًا أَوْ تَنْذِيرًا /Özür olarak veya nezîr olarak.]' Yani: (Melekler) vahyi, Allah'a karşı bir mâzeret kalmaması için veya azâbından mahlûkâtını inzâr etmek için ilkâ ederler/bırakırlar." [Ebu AbdUllah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, el-Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, Mürselât Sûresi , 6. âyeti tefsîrinde]

³⁸⁰⁴ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile İbn Zeyd (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'[وَإِذَا أُنْزِلَتِ الرُّسُلُ أَقْبَتُ /Ve resûllere vakit belirlendiğinde.]' Kıyâmet Günü için vakit belirlendiğinde." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 130. sayfa]

Hangi güne tecil edilmiştir?(12)³⁸⁰⁵

Fasl Günü'ne.(13)³⁸⁰⁶

Ve Fasl Günü'nü sana bildiren nedir?(14)

Veyl olsun o gün tekzîb edenlere.(15)³⁸⁰⁷

Evvelkileri helâk etmedik mi?(16)

Sonra arkadakileri onlara tâbi ederiz.(17)

Mücrimlere işte böyle fiil ederiz.(18)

Veyl olsun o gün tekzîb edenlere.(19)

Sizi bayağı bir sudan halk etmedik mi?(20)³⁸⁰⁸

İmdi onu sağlam bir karargâhta kıldık.(21)³⁸⁰⁹

Mâlûm bir kadere kadar.(22)³⁸¹⁰

Böylece takdîr ettik, işte ne güzel Kâdirler(iz).(23)

Veyl olsun o gün tekzîb edenlere.(24)

Arzı bir toplanma yeri kılmadık mı?(25)

³⁸⁰⁵ İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle demiştir: "[لَا يَوْمَ أُجَلَّتْ]/Hangi güne tecil edilmiştir?]' Yani: Tehir edilmiştir. Ve onların hepsi için bir ecel tayin edilmiştir." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 8. cilt, 305. sayfa]

³⁸⁰⁶ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, der ki: "[لِيَوْمِ الْفَصْلِ]/Fasl Günü'ne.]' Onda insânların arasının, amellerine göre Cennet'e ve ateşe fasledileceği/ayrılacağı gün." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 131. sayfa] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) ise şöyle der: "[لِيَوْمِ الْفَصْلِ]/Fasl Günü'ne.]' Yani: Fasl Günü'ne tehir edilmiştir. Ve bu, Kıyâmet Günü'dür." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 5. cilt, 127. sayfa]

³⁸⁰⁷ Bu âyet 19., 24., 28., 34., 37., 40., 45., 47.,49. âyetler ile ve Mutaffifin Sûresi'nin 10. âyeti ile aynıdır

³⁸⁰⁸ İmâm Taberî (رحمه الله) dedi ki: "[لَمْ نَخْلُقْكُمْ]/Sizi halk etmedik mi?]' Ey insânlar! '[مِنْ مَاءٍ مَّهِينٍ]/Bayağı bir sudan]' Yani: Zayıf bir nutfeden." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 132. sayfa]

³⁸⁰⁹ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, der ki: "[فِي قَرَارٍ مَّكِينٍ]/Sağlam bir karargâhta]' Rahim(de)." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 132. sayfa]

³⁸¹⁰ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) diyor ki: "[إِلَى قَدَرٍ مَّعْلُومٍ]/Mâlûm bir kadere kadar.]' Yani: Mâlûm/bilinen bir vakte kadar. Ve o, onun ana rahminde batında/karında kalma müddetine işârettir." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 6. cilt, 128. sayfa]

Hayâttakilere ve mevtâyâ.(26)

Ve orada yüksek dağlar var ettik ve size bir tatlı su içirdik.(27)

Veyl olsun o gün tekzîb edenlere.(28)

'Kendisini tekzîb etmiş olduğunuza gidin;'(29)³⁸¹¹

'Üç şûbe sâhibi gölgeye gidin.'(30)³⁸¹²

Ne gölgelendirir ve ne (de) alevden korur.(31)

Muhakkak ki o, saray gibi kıvılcım saçar.(32)

O (kıvılcımlar), sarı develer gibidir.(33)

Veyl olsun o gün tekzîb edenlere.(34)

Bu, nutuk edemeyecekleri bir gündür.(35)

Ve onlar için izin verilmez ki özür dilesinler.(36)

Veyl olsun o gün tekzîb edenlere.(37)

Bu, Faslı Günü'dür. Sizi ve evvelkileri topladık.(38)

O hâlde sizin için bir tuzak var ise, hemen Bana tuzak kurun!(39)³⁸¹³

Veyl olsun o gün tekzîb edenlere.(40)

Muhakkak ki muttakîler, gölgeler ve kaynaklardadır.(41)

Ve işîh duyduklarından meyveler vardır.(42)

Sizin amel etmiş olduklarınızdan dolayı³⁸¹⁴ afiyetle yiyin ve için.(43)³⁸¹⁵

³⁸¹¹ Ebu'l-Ferec İbn Cevzî (رحمه الله) demiştir ki: "Onlara Âhiret'te denir ki: '[إِنطَلِقُوا إِلَى مَا كُنْتُمْ بِهِ]' / 'Kendisini tekzîb etmiş olduğunuza gidin.' Dünyâda (tekzîb etmiş olduğunuza gidin). Ve bu, ateştir." [Ebu'l-Ferec Abdurrahmân ibn Alî ibn Muhammed ibn Cevzî, Zâdu'l-Mesîr fî İlmi't-Tefsîr, 1504. sayfa (tek cilt olarak basım)]

³⁸¹² İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle diyor: "'[إِنطَلِقُوا إِلَى ظِلِّ ذِي ثَلَاثِ شُعَبٍ]' / 'Üç şûbe sâhibi gölgeye gidin.'" Yani: Yükseldiği zaman dallanıp da üç parçaya ayrılan Cehennem dumanına gidin." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 8. cilt, 306. sayfa]

³⁸¹³ İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) der ki: "'[فَنَ كَانَ لَكُمْ كَيْدٌ]' / 'O hâlde sizin için bir tuzak var ise!'" Kendisi ile Allah'ın azâbından necât bulacağınız (bir tuzak var ise). '[فَكِيدُونِ]' / 'Hemen Bana tuzak kurun!' Yani: Şüphesiz ki siz buna kâdir olamazsınız." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 5. cilt, 81. sayfa]

Muhakkak ki Biz, muhsinlere işte böyle karşılık veririz.(44)³⁸¹⁶

Veyl olsun o gün tekzîb edenlere.(45)

Yiğîn ve az metâlanın! Muhakkak ki siz mücrimler(siniz).(46)³⁸¹⁷

Veyl olsun o gün tekzîb edenlere.(47)

Ve onlara: 'Rükû edin!' denildiğinde, rükû etmezler.(48)³⁸¹⁸

Veyl olsun o gün tekzîb edenlere.(49)

İmdi ardından hangi hadîse³⁸¹⁹ îmân ederler?(50)

³⁸¹⁴ İmâm Taberî (رحمه الله) şöyle dedi: "'بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ/Amel etmiş olduklarınızdan dolayı]' Onlara: 'Bu, Allah'a itaat ederek ve sizi O'na yaklaştıran yolda cehd ederek dünyada amel etmiş olduğunuzun karşılığıdır.' denilir." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 143. sayfa]

³⁸¹⁵ Tûr Sûresi'nin 19. âyeti ile aynıdır

³⁸¹⁶ Sâffât Sûresi'nin 80., 121. ve 131. âyetleri ile aynıdır

³⁸¹⁷ İmâm Beğavî (رحمه الله) demiştir ki: "'اَكْلُوا وَتَمَسَّعُوا قَلِيلًا/Yiğîn ve az metâlanın!]' Dünyâda. '[اَنْتُمْ مُجْرِمُونَ/Muhakkak ki siz mücrimler(siniz).]' Allahu (عز وجل)'ye şirk koşanlar, azâba müstehaklardır." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Begavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 8. cilt, 308. sayfa]

³⁸¹⁸ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) dedi ki: "'وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ ارْكَعُوا لَا يَرْكَعُونَ/Ve onlara: 'Rükû edin!' denildiğinde, rükû etmezler.]" Mânâsı: Onlara: 'Namaz kılın.' denildiğinde, namaz kılmazlar." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 6. cilt, 133. sayfa]

³⁸¹⁹ İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) der ki: "'[حَدِيث/Hadîs]' Yani: Kur'ân." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebi Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîz, 5. cilt, 81. sayfa]

78. NEBE SÛRESİ (40 âyettir)

Allah'ın ismi ile, Rahmân, Rahîm

Neden suâlleşiyorlar?(1)³⁸²⁰

Azîm haberden.(2)³⁸²¹

O ki, onlar onda ihtilâf etmişlerdir.(3)

Hayır, yakında ilmedeceklerdir.(4)

Sonra hayır, yakında ilmedeceklerdir.(5)

Arzı bir döşek kılmadık mı?(6)

Ve dağları kazıklar.(7)

Ve sizi çiftler olarak halk ettik.(8)

Ve uykunuzu bir dinlenme kıldık.(9)

Ve geceyi bir elbise kıldık.(10)

Ve gündüzü geçimlik kıldık.(11)³⁸²²

Ve fevkinize yedi sağlam³⁸²³ binâ ettik.(12)

Ve ışık veren bir lamba kıldık.(13)³⁸²⁴

³⁸²⁰ İmâm Beğavî (رحمه الله) der ki: "'[عَمَّ يَتَسَاءَلُونَ/Neden suâlleşiyorlar?]' Yani: Bu müşrikler, hangi şey hakkında suâl ediyorlar? Şöyle ki, Nebî (صلی الله عليه وسلم) onları tevhide davet ettiği ve onlara ölümden sonra baası/dirilmeyi haber verdiği ve üzerlerine Kur'an tilâvet ettiği zaman onlar, aralarında birbirlerine suâl etmeye ve: 'Muhammed ne getirdi?' demeye başlamışlardır." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 8. cilt, 311. sayfa]

³⁸²¹ Âdem ibn Ebî İyâs (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[النَّبَا الْعَظِيم]/Azîm haber]' Kur'an." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 581. sayfa]

³⁸²² Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) şöyle der: "'[وَجَعَلْنَا النَّهَارَ مَعَاشًا/Ve gündüzü geçimlik kıldık.]" Yani: Geçimin arandığı, geçimin talep edildiği zaman. Mânâsı: Şübhesiz ki o, içinde yaşadıkları ve faaliyette bulundukları zamandır." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'an, 6. cilt, 137. sayfa]

³⁸²³ İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle diyor: "'[وَبَيْنَا فَوْقَكُمْ سَبْعًا شِدَادًا/Yedi sağlam]' Yedi semâvât murâd edilmiştir." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 8. cilt, 312. sayfa]

Ve sıkıştırılmışlardan şarıl şarıl bir su inzâl ettik;(14)

Onunla hubûbat ve nebât ihrâc etmek için.(15)

Ve sarmaş dolaş bahçeler.(16)

Muhakkak ki Fasil Günü, belirlenmiş bir vakit olmuştur.(17)³⁸²⁵

Sûr'a nefhedileceği gün, artık fevc fevc³⁸²⁶ **gelirsiniz.(18)**

Ve semâ açılmış, artık kapı kapı olmuştur.(19)³⁸²⁷

Ve dağlar seyr ettirilmiş, artık bir serâb olmuştur.(20)³⁸²⁸

Muhakkak ki Cehennem, bir gözetleme yeri olmuştur.(21)³⁸²⁹

Tuğyân edenler için bir varış yeridir.(22)³⁸³⁰

Orada çağlar boyu kalacalardır.(23)³⁸³¹

Orada bir serinlik tatmayacaklar ve ne (de) bir meşrûbât.(24)

³⁸²⁴ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) dedi ki: "[وَجَعَلْنَا سِرَاجًا وَهَّاجًا/Ve ışık veren bir lamba kıldık.]" Yani: Güneşi (ışık veren bir lamba kıldık)." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 6. cilt, 137. sayfa]

³⁸²⁵ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, der ki: "[إِنَّ يَوْمَ الْفَصْلِ كَانَ مِيقَاتًا/Muhakkak ki Fasil Günü, belirlenmiş bir vakit olmuştur.]" O, Allah'ın çok önem verdiği bir gündür. Allah o günde, evvelkilerin ve sonrakilerin arasını amellerine göre fasl eder/ayırır." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 157. sayfa]

³⁸²⁶ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "[فَعِصْرُ الْفَعْرِ/Fevc fevc]" Zümre zümre." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 158. sayfa]

³⁸²⁷ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) şöyle demekte: "[وَفُتِحَتِ السَّمَاءُ/Ve semâ açılmış]" Yani: Yol yol kılınmıştır. Şöyle de denilmiştir: 'Meleklerin nüzûlu için semânın kapıları açılmıştır.' "[فُتِحَتْ أَنْبُوبًا/Artık kapı kapı olmuştur]" Yani: Beyân ettiğimiz üzere, yol yol olmuştur." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 6. cilt, 138. sayfa]

³⁸²⁸ İmâm Beğavî (رحمه الله) dedi ki: "[وَسَيَّرَ الْجِبَالَ/Ve dağlar seyr ettirilmiş]" Yeryüzünden. "[فُتِحَتْ أَسْرَابًا/Artık bir serâb olmuştur]" Yani: Bakanın gözüne serâb gibi görünen toz duman olmuştur." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 8. cilt, 314. sayfa]

³⁸²⁹ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "[إِنَّ أُغْرَامَادًا/مُحَكِّكًا لِيَوْمِ الْجَهَنَّمَ/Muhakkak ki Cehennem, bir gözetleme yeri olmuştur.]" İyi bilin ki, ateşe uğramadan Cennete yol yoktur." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 159. sayfa]

³⁸³⁰ İmâm Beğavî (رحمه الله) der ki: "[لِلطَّاعِينَ/Tuğyân edenler için]" Kâfirler için. "[مَلَأَ/Bir varılacak yerdir]" Ona dönecekleri bir merciidir." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 8. cilt, 314. sayfa]

³⁸³¹ İbn Ebî Zemenîn (رحمه الله) şöyle demektedir: "[لَا يَبْقَى فِيهَا أَحْقَابًا/Orada çağlar boyu kalacalardır.]" Yani: Üzerlerinden, ebeden kesilmeyen çağlar geçecektir." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 5. cilt, 84. sayfa]

Ancak bir kaynar su ve bir irin.(25)

Muvâfık bir cezâ olarak.(26)

Muhakkak ki onlar, hesâbı ummuyorlar idiler.(27)³⁸³²

Ve âyetlerimizi tekzîb ettikçe tekzîb etmişlerdi.(28)

Ve her şeyi, onu sayıp yazdık.(29)

Şimdi tadın! Artık size azâbtan başkasını asla ziyâde etmeyeceğiz.(30)

Muhakkak ki muttakîler için bir başarı vardır;(31)

Bahçeler ve bağlar;(32)

Ve tomurcuk sîneli yaşıtlar;(33)

Ve dolu kaseler.(34)

Orada bir lağviyyât işitmezler ve ne (de) bir yalan.(35)

Rabbinden bir karşılık, yeterli bir bağıştır.(36)

Rabbidir semâlar ve arzın ve ikisi arasındakilerin. Rahmân'dır, O'ndan bir hitâba mâlik olamazlar.(37)

Rûh ve meleklerin saf saf kâim oldukları gün, Rahman'ın kendisine izin verdiği dışında kelâm edemezler. Ve o, doğruyu söyler.(38)

Bu, hakk gündür. İmdi kim dilerse Rabbine bir varış yeri ittihaz eder.(39)³⁸³³

Muhakkak ki Biz, yakın bir azâbla sizi inzâr ettik. Kişinin, ellerinin takdîm ettiğine nazar ettiği gün. Ve kâfir der ki: 'Ah, keşke ben, toprak olsaydım.'(40)³⁸³⁴

³⁸³² İmâm Buhârî (رحمه الله), Mucâhid (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[لَا يَرْجُونَ] / Hesâbı ummuyorlar]' Ondan (yani hesâbtan) korkmuyorlar." [Ebu Abdîllah Muhammed bin İsmâil el-Buhârî, Câmiu's-Sahîh, Kitâbu't-Tefsîr (78. bâb)]

³⁸³³ İmâm Beğavî (رحمه الله) der ki: "'[ذَلِكَ الْيَوْمُ الْحَقُّ] / Bu, hakk gündür.'" Vukû bulacak gündür. Yani: Kıyâmet günü. '[فَمَنْ شَاءَ اتَّخَذْ إِلَىٰ رَبِّهِ مَآبًا] / İmdi kim dilerse Rabbine bir varış yeri ittihaz eder.' O'na itaat ederek bir mercii ve bir yol (ittihaz eder). Yani: Kim dilerse, O'na itaat etmek sûretiyle Allah'a rücû eder." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 8. cilt, 318. sayfa]

³⁸³⁴ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) şöyle demektedir: "'[إِنَّا أَنْزَلْنَاهُمْ عَذَابًا قَرِيبًا] / Muhakkak ki Biz, yakın bir

azâbla sizi inzâr ettik.]]' Yani: Kıyâmet günü, kesinlikle/müteekkiden vukû bulacağı için 'يَوْمَ يَنْظُرُ الْمَرْءُ مَا قَدَّمَتْ [Yakın]' olarak addedilmiştir. Çünkü yakın olan her şey gelecektir. 'يَدَّاهُ/Kişinin ellerinin takdîm ettiğine nazar ettiği gün.]]' Yani: Hayrıyla, şerriyle, eskisiyle ve yenisiyle tüm amelleri ona arz edilir. 'وَيَقُولُ الْكَافِرُ يَا لَيْتَنِي كُنْتُ ثَرَابًا/Ve kâfir der ki: 'Ah, keşke ben, toprak olsaydım.]]' Yani: O gün kâfir, dünyâ diyârında toprak olmayı, halkedilmiş olmamayı, varlığa gelmiş olmamayı arzu eder." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Nebe Sûresi, 40. âyetin tefsîrinde]

79. NÂZİÂT SÛRESİ (46 âyettir)

Allah'ın ismi ile, Rahmân, Rahîm

Andolsun boğarcasına çekip çıkaranlara;(1)³⁸³⁵

Ve kolaylıkla alanlar(a);(2)³⁸³⁶

Ve yüzdükçe yüzenler(e);(3)³⁸³⁷

Derken yarıştıkça yarışanlar(a);(4)³⁸³⁸

Böylelikle işleri tedbîr edenler(e).(5)³⁸³⁹

Sarsanın sarsacağı gün.(6)³⁸⁴⁰

Ona bir gürültü tâbi olur.(7)

Kalbler o gün çarpacaktır.(8)

Gözleri zelifdir.(9)³⁸⁴¹

³⁸³⁵ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile AbdUllah ibn Mes'ûd (رضي الله عنه)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[وَالْتَرَعَتْ غَرْقًا]/Andolsun boğarcasına çekip çıkaranlara.'" (Bunlar) meleklerdir." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 185. sayfa]

³⁸³⁶ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, der ki: "'[وَالنَّاسِطَاتِ بِنَشِطٍ]/Ve kolaylıkla alanlar(a);'" (Bu,) ölümdür." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 187. sayfa]

³⁸³⁷ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'[وَالْيُوزَجَاتِ سُبْحًا]/Ve yüzdükçe yüzenler(e);'" Bunlar yıldızlardır." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 189. sayfa]

³⁸³⁸ Şeyh Useymîn (رحمه الله) şöyle der: "'[وَالْمُدَبِّرَاتِ أَمْرًا]/Derken yarıştıkça yarışanlar(a);'" Onlar da yine, Allah (عز وجل)'nin emrine yarışarcasına koşan meleklerdir. Bunun için melekler, Âdem oğullarına nisbetle, Allah'ın emrine daha çok koşan ve Allah'ın emri husûsunda daha sağlam varlıklar olmuşlardır." [Muhammed bin Sâlih el-Useymîn, Âmme Cüzü Tefsîri, 41. sayfa]

³⁸³⁹ İbn Ebî Zemenîn (رحمه الله) dedi ki: "'[وَالْمُدَبِّرَاتِ أَمْرًا]/Böylelikle işleri tedbîr edenler(e).'" Allah'ın kendileriyle murâd ettiğini tedbîr ettiği/düzenlediği melekler." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 5. cilt, 88. sayfa]

³⁸⁴⁰ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, der ki: "'[يَوْمَ تَرْجُفُ الرَّاجِفَةُ]/Sarsanın sarsacağı gün.'" Arzı ve dağları sarsar. Ve bu, zelzeledir." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 192. sayfa]

³⁸⁴¹ Bu açıklama İmâm Katâde (رحمه الله)'a aittir. İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[وَالْخَاشِعَاتِ]/Hâşiah'" Zelifdir." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 193. sayfa]

Derler ki: 'Gerçekten biz mi, hakîkaten eski halimize döndürüleceğiz?'(10)

'Çürümüş kemikler olduğumuzda mı?'(11)

Derler ki: 'Bu, o zaman hüsrânlı bir dönüştür.'(12)

Öyle ki, ancak tek bir haykırıştır o.(13)

İşte o zaman onlar arzın üzerindedir.(14)³⁸⁴²

Mûsâ'nın hadîsi sana geldi mi?(15)³⁸⁴³

Hani Rabbi ona mukaddes Tuvâ vâdisinde nidâ etmişti:(16)

'Firavun'a git. Muhakkak ki o, tuğyân etmiştir.'(17)³⁸⁴⁴

'İmdi de ki: 'Senin tezekkî olmaya (isteğin) var mı?''(18)³⁸⁴⁵

'Ve seni Rabbine hidâyet edeyim, böylece haşyet duyarsın.'(19)³⁸⁴⁶

Bunun üzerine ona büyük âyeti gösterdi.(20)

Fakat yalanladı ve isyân etti.(21)

Sonra sa'y ederek arkasını döndü.(22)

Derken (adamlarını) topladı da onlara nidâ etti.(23)

Ve dedi ki: 'Ben âlâ rabbinizim.'(24)³⁸⁴⁷

³⁸⁴² Bu açıklama İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'ya aittir. İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[بِالسَّاهِرَةِ/Bi's-Sâhirah]' Arzın üzerindedir." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 198. sayfa]

³⁸⁴³ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) dedi ki: "'[هَلْ أَتَيْكَ حَدِيثٌ مُوسَى/Mûsâ'nın hadîsi sana geldi mi?]' Yani: Onun haberini duydun mu?" [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Nâziât Süresi, 15. âyetin tefsîrinde]

³⁸⁴⁴ Tâhâ Süresi'nin 24. âyeti ile aynıdır

³⁸⁴⁵ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile İkrime (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "Mûsâ, Firavun'a dedi ki: '[هَلْ لَكَ إِلَى أَنْ تَزْكَى/Senin tezekkî olmaya (isteğin) var mı?]' Senin: '[لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ/Lâ ilâhe illAllah]' demeye (isteğin) var mı?" [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 201. sayfa]

³⁸⁴⁶ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) der ki: "'[وَأَهْدِيكَ إِلَى رَبِّكَ/Ve seni Rabbine hidâyet edeyim]' Yani: Seni Rabbine ibâdete delâlet edeyim/yol göstereyim. '[فَتَحْشَى/Böylece haşyet duyarsın]' Yani: Böylece kalbin, katı, kötü ve hayırdan uzak olmasının ardından, O'na boyun eğmiş, itaatkâr ve huşûlu olsun." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Nâziât Süresi, 19. âyetin tefsîrinde]

³⁸⁴⁷ İmâm Taberî (رحمه الله) demiştir ki: "'[أَنَا رَبُّكُمْ الْأَعْلَى/Ben âlâ rabbinizim.]' O her rabb, benim

Böylelikle Allah onu, Âhiret ve dünyânın ukûbetiyle³⁸⁴⁸ yakaladı.(25)

Muhakkak ki bunda, elbette haşyet duyan için bir ibret vardır.(26)

Sizi halk etmek mi daha şiddetli, yoksa semâyı mı? Onu binâ etti.(27)³⁸⁴⁹

Boyunu yükseltti, böylece onu tesviye etti.(28)³⁸⁵⁰

Ve gecesini kararttı ve kuşluğunu ihrâc etti.(29)³⁸⁵¹

Ve arzı bunun ardından döşedi.(30)

Ondan suyunu ve merâsını ihrâc etti.(31)

Ve dağları yerleştirdi.(32)

Sizin için ve davarlarınızın için bir metâ olarak.(33)³⁸⁵²

Artık büyük baskın³⁸⁵³ geldiğinde;(34)

İnsânın neye say' ettiğini tezekkür ettiği gün.(35)³⁸⁵⁴

Ve görenler için Cahîm bâriz olur.(36)

dûnumdadır." İmâm Taberî (رحمه الله) devamla der ki: "Ve ahmak yalan söylemiştir." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 202. sayfa]

İmâm Beğavî (رحمه الله) ise şöyle der: "'[فَقَالَ أَنَا رَبُّكُمُ الْأَعْلَى]/Ve dedi ki: 'Ben âlâ rabbinizim.'" Benim fevkimde/üstümde bir rabb yoktur." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 8. cilt, 329. sayfa]

³⁸⁴⁸ Bu açıklama Hasan el-Basrî (رحمه الله)'a aittir. İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Hasan el-Basrî (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[نَكَالُ الْأَخِرَةِ وَالْأُولَى]/Nekâle'l-Âhireti ve'l-Ûlâ' Dünyâ ve Âhiret ukûbeti/azâbı." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 205. sayfa]

³⁸⁴⁹ İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle demektedir: "'[وَأَنْتُمْ أَشَدُّ خَلْقًا أَمِ السَّمَاءَ بَنِيهَا]/Sizi halk etmek mi daha şiddetli, yoksa semâyı mı? Onu binâ etti.'" Yani: Size ve sizin takdîrinize göre, öldükten sonra sizi mi yoksa semâyı mı halk etmek daha şiddetlidir/zordur? O ikisi, Allah'ın kudretinde birdir." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 8. cilt, 329. sayfa]

³⁸⁵⁰ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, der ki: "'[رَفَعَ سَمْعَهَا]/Boyunu yükseltti, böylece onu tesviye etti.'" Onun binâsını direksiz yükseltmiştir." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 206. sayfa]

³⁸⁵¹ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "'[وَأَخْرَجَ ضَلْحِيهَا]/Ve kuşluğunu ihrâc etti.'" Yani: Onun gündüzünü ibrâz etmiştir/açığa çıkarmıştır." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 6. cilt, 151. sayfa]

³⁸⁵² Abese Süresi'nin 32. âyeti ile aynıdır

³⁸⁵³ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[الطَّامَّةُ الْكُبْرَى]/Büyük baskın'" Kıyâmet Günü'nün isimlerindendir. Allah onu tâzîm etmiş ve kullarını ondan sakındırmıştır." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 589. sayfa]

³⁸⁵⁴ İmâm Beğavî (رحمه الله) dedi ki: "'[يَوْمَ يَنْذَرُ الْإِنْسَانَ مَا سَعَى]/İnsânın neye say' ettiğini tezekkür ettiği gün.'" (İnsânın) dünyâda işlemiş olduğu hayır ve şerri." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 8. cilt, 330. sayfa]

İmdi tuğyân edene gelince;(37)

Ve dünyâ hayâtını seçene.(38)

Artık muhakkak ki Cahîm, o (onun için) yurttur.(39)³⁸⁵⁵

Ve Rabbinin makâmından korkan ve nefsinin hevâdan nehyedene gelince;(40)

Artık muhakkak ki Cennet, o (onun için) yurttur.(41)

Sana Saat'ten³⁸⁵⁶ suâl ediyorlar: 'Ne zaman kâim olması?'(42)³⁸⁵⁷

Sende zikrâsından ne var?(43)³⁸⁵⁸

Rabbinedir nihâyeti.(44)³⁸⁵⁹

Sen, ancak O'ndan haşyet duyanlara inzâr edicisin.(45)³⁸⁶⁰

Onu gördükleri gün onlar, bir akşam veya bir kuşluğundan başka kalmamış gibidir.(46)³⁸⁶¹

³⁸⁵⁵ İmâm Taberî (رحمه الله) der ki: "[فَإِنَّ الْجَحِيمَ هِيَ الْمَأْوَى]/Artık muhakkak ki Cahîm, o (onun için) yurttur.]" Öyle ki kuşkusuz Allah'ın, ismi '[الْجَحِيمَ/Cahîm]' olan ateşi, onun menzili, me'vâsı ve Kıyâmet Günü oraya varacağı âkıbeti olur." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 212. sayfa]

³⁸⁵⁶ Şeyh Useymîn (رحمه الله) şöyle demektedir: "[السَّاعَةَ/Saat]' Kıyâmet'tir." [Muhammed bin Sâlih el-Useymîn, Lukmân Suresi Tefsîri, 202. sayfa]

³⁸⁵⁷ Bu açıklama İmâm Kurtubî (رحمه الله)'a aittir, dedi ki: "[مُرْسَاهَا/Mursâhâ]' Yani: Kâim olması." [Ebu AbdUllah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, el-Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, Nâziât Sûresi, 42. âyetin tefsîrinde]

³⁸⁵⁸ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "[فِيمَ أَنْتَ مِنْ ذِكْرِيهَا/Sende zikrâsından ne var?]' Yani: Saatin kıyâm vaktini ilmetme konusunda senin için ne var?" [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 6. cilt, 153. sayfa]

³⁸⁵⁹ İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle der: "[رَبِّكَ مُنْتَهَاهَا/Rabbinedir nihâyeti.]" Yani: Yani onun nihâi ilmi, Allah indindedir." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 8. cilt, 330. sayfa]

³⁸⁶⁰ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) dedi ki: "[إِنَّمَا أَنْتَ مُنْذِرٌ مِّنْ يَّخْشِيهَا/Sen, ancak O'ndan haşyet duyanlara inzâr edicisin.]" Yani: Seni ancak, insânları uyarmak ve onları, Allah'ın vereceği felâketten ve O'nun azâbından inzâr etmen için baas ettim/gönderdim. Kim Allah'tan haşyet duyar, O'nun makâmından ve va'idinden/uyarısından korkarsa, sana tâbi olursa, böylece felâh bulur ve başarıya erer. Hayal kırıklığı ve hüsrân, seni yalanlayan ve sana muhâlefet edenlerin üzerinedir." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Nâziât Sûresi, 45. âyetin tefsîrinde]

³⁸⁶¹ İmâm Taberî (رحمه الله) şöyle demiştir: "[كَأَنَّهُمْ يَوْمَ يَرَوْنَهَا لَمْ يَلْبَثُوا إِلَّا عَشِيَّةً أَوْ ضُحِيَّةً/Onu gördükleri gün onlar, bir akşam veya bir kuşluğundan başka kalmamış gibidir.]" Saati o yalanlayanlar, Saatin kâim olduğunu gördükleri gün, onun korkusunun azâmetinden, dünyâda sadece bir günün akşamı kadar veya o akşamın kuşluk vakti kadar kaldıklarını sanırlar." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 214. sayfa]

80. ABESE SÛRESİ (42 âyettir)

Allah'ın ismi ile, Rahmân, Rahîm

Yüzünü ekşitti ve yüz çevirdi;(1)³⁸⁶²

Ona âmâ geldi diye.(2)

Ve ne biliyorsun, umulur ki o arınacaktır.(3)³⁸⁶³

Veya tezekkür edecek³⁸⁶⁴ de ona zikrâ menfaat sağlayacak.(4)³⁸⁶⁵

Kendini müstağni görene gelince;(5)

İmdi sen, ona yöneliyorsun.(6)

Ve arınmamasından senin üzerine ne var?(7)³⁸⁶⁶

Ve sana sa'y ederek gelene gelince;(8)

Ve o haşyet duymaktadır.(9)

³⁸⁶² İmâm İbn Hibbân (رحمه الله), Âişe (رضي الله عنها)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[عَبَسَ (رضي الله عنه) Yüzünü ekşitti ve yüz çevirdi;]' (âyeti) âmâ olan İbn Ümmü Mektûm (رضي الله عنه) hakkında inzâl edilmiştir." Devamla Âişe (رضي الله عنها) dedi ki: "(Bu zât) Nebî (صلی الله عليه وسلم)'e geldi ve: 'Ey Allah'ın Nebîsi, bana irşâda bulun.' dedi." Devamla Âişe (رضي الله عنها) dedi ki: "Ve Nebî (صلی الله عليه وسلم) ondan îrâz etti ve diğerine yöneldi, sonra dedi ki: 'Ey Filân, söyledigimde bir beis görüyor musun?' Bunun üzerine (o müşrik): 'Hayır.' dedi. Böylece: '[عَبَسَ وَتَوَلَّى/Yüzünü ekşitti ve yüz çevirdi;]' (âyeti) inzâl edildi." [Nûreddîn el-Heysemî, Mevâridü'z-Zamân ilâ Zevâidi İbn Hibbân (1769.) Şeyh el-Elbânî 'Sahîhu Mevâridü'z-Zamân'da (1481.) hadis için: 'Sahîhtir' demiştir.]

³⁸⁶³ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile İbn Zeyd (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "[لَعَنَهُ (رحمه الله) Umulur ki o armacaktır]' (Umulur ki o) müslüman olacaktır." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 219. sayfa]

³⁸⁶⁴ İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle demekte: "[وَمَا يَذْكُرْ/Veya tezekkür edecek]' Vaaz/öğüt alacak." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Begavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 8. cilt, 336. sayfa]

³⁸⁶⁵ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) dedi ki: "[تَنْفَعُهُ الذِّكْرَى/Ona zikrâ menfaat sağlayacak]' Yani: Tezekkür etme/hatırlatma ve vaaz ona menfaat sağlayacak. Mânâsı: Sen, ondan îrâz edip, tâlim edilmesi ve tezekkür edilmesi kendisine bir menfaat sağlayacak kişiye yöneliyorsun. Ve ne biliyorsun ki belki de ona tâlim etmek ve tezekkür etmek, o îrâz ettiğin kişiye menfaat sağlayacak. Senin üzerine düşen, onu tâlim etmek ve tezekkür etmektir." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 5. cilt, 156. sayfa]

³⁸⁶⁶ İmâm Taberî (رحمه الله) diyor ki: "[وَمَا عَلَيْكَ أَلَّا يَزْكُرَ/Ve arınmamasından senin üzerine ne var?]' Eğer o kişi, küfründen arınıp da İslâm'a girmiyorsa, bundan senin üzerine ne var?" [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 220. sayfa]

Öyle ki sen ondan îrâz ediyorsun.(10)³⁸⁶⁷

Hayır, muhakkak ki o bir tezkiredir.(11)³⁸⁶⁸

Artık dileyen onu tezekkür eder.(12)³⁸⁶⁹

Değerli sahîfelerdedir;(13)

Yükseltilmiş, mutahhardır.(14)³⁸⁷⁰

Elçilerin elleri ile.(15)³⁸⁷¹

Değerli, iyi.(16)³⁸⁷²

Katlolası insân, o ne küfredendir!(17)³⁸⁷³

Onu hangi şeyden halk etmiştir?(18)

Onu bir nutfeden halk etmiş de onu takdîr etmiştir.(19)³⁸⁷⁴

Sonra yolu ona kolaylaştırmıştır.(20)³⁸⁷⁵

³⁸⁶⁷ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) şöyle demektedir: "'[تَلَّيْ/Telehhâ]' Yani: Îrâz ediyorsun/yüz çeviriyorsun." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 6. cilt, 156. sayfa]

³⁸⁶⁸ İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) dedi ki: "'[إِنَّهَا تَذْكِرَةٌ]/Hayır, muhakkak ki o bir tezkiredir.'" Yani: Bu Kur'ân, bir tezkiredir/hatırlatmadır." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîz, 5. cilt, 95. sayfa]

³⁸⁶⁹ Müddeşir Süresi'nin 55. âyeti ile aynıdır. İmâm Taberî (رحمه الله) der ki: "'[فَمَنْ شَاءَ]/Artık dileyen'" Artık Allah'ın kullarından dileyen. "'[تَذْكُرْ]/Onu tezekkür eder'" Allah'ın tenzilini ve vahyini tezekkür eder/düşünür." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 221. sayfa]

³⁸⁷⁰ İmâm Taberî (رحمه الله) demiştir ki: "'[مَرْفُوعَةٌ مُطَهَّرَةٌ]/Yükseltilmiş, mutahhardır.'" Yani: Levh-i Mahfûz'da. Ve o, Allah indinde "'[مَرْفُوعَةٌ مُطَهَّرَةٌ]/Yükseltilmiş, tertemizdir.'" [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 221. sayfa]

³⁸⁷¹ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, der ki: "'[بِأَيْدِي سَفَرَةٍ]/Elçilerin elleri ile.'" Kâtib (melek)lerin (elleri ile)." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 221. sayfa]

³⁸⁷² Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) dedi ki: "'[كِرَامٍ]/Kıymetli'" Meleklerin sıfatıdır. Yani, Allah'a değerli. "'[يَيِّ/İyi]" İtaatkâr." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 6. cilt, 158. sayfa]

³⁸⁷³ İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle der: "'[قُلِّلَ الْإِنْسَانُ]/Katlolası insân]" Yani: Lânet olsun kâfire! "'[مَا أَكْفَرُهُ]/O ne küfredendir!]" ifâdesi teâccüb yolu üzere gelmiş olup, 'Allah ona once ihsânda ve yardımda bulunduğu hâlde, onun Allah'a karşı olan küfrü ne şiddetlidir!' (anlamındadır)." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Begavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 8. cilt, 337. sayfa]

³⁸⁷⁴ İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) diyor ki: "'[مِنْ نُطْفَةٍ خَلَقَهُ فَقَدَرَهُ]/Onu bir nutfeden halk etmiş de onu takdîr etmiştir.'" Nutfeden ve ona rûh nefhedilene kadar bir alakadan (onu takdîr etmiştir)." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîz, 5. cilt, 95. sayfa]

³⁸⁷⁵ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'[ثُمَّ سَوَّاهُ السَّبِيلَ]/Sonra yolu ona kolaylaştırmıştır.'" Anne batınından çıkışını (ona kolaylaştırmıştır)." [Ebu

Sonra onu öldürdü de onu kabre koydu.(21)

Sonra dilediğinde onu neşredecektir.(22)³⁸⁷⁶

Hayır, kendisine emrettiğini yerine getirmemiştir.(23)³⁸⁷⁷

Öyleyse insân taamına nazar etsin.(24)

Ki Biz, suyu döktükçe döktük.(25)³⁸⁷⁸

Sonra arzı yarıdıkça yarıdık.(26)

Böylece onda daneler bitirdik.(27)

Ve üzümmler ve yoncalar.(28)

Ve zeytinlikler ve hurmalıklar.(29)

Ve sık ağaçlı bahçeler.(30)

Ve meyveler ve çayırlar.(31)

Sizin için ve davarlarınızın için bir metâ olarak.(32)³⁸⁷⁹

Derken sağır eden ses geldiğinde;(33)

Kişinin kardeşinden firâr edeceği gün;(34)

Ve annesi(nden) ve babası(ndan);(35)

Ve sâhibesi(nden)³⁸⁸⁰ ve oğulları(ndan);(36)

Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 223. sayfa]

³⁸⁷⁶ İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle demiştir: "بِمَا دَلَّ عَلَى أَنَّهُ إِذَا شَاءَ أَنْشُرَهُ/Sonra dilediğinde onu neşredecektir.'" Ölümünden sonra ona hayât verecektir." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 8. cilt, 338. sayfa]

³⁸⁷⁷ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, der ki: "كَلَّا لَمَّا يُقَضَّ مَا أَمَرَهُ/Hayır, kendisine emrettiğini yerine getirmemiştir.'" Hiç kimse ebeden, üzerine farz kılınanı yerine getiremeyecektir." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 593. sayfa]

³⁸⁷⁸ İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle dedi: "صَبَّيْنَا الْمَاءَ صَبًّا/Suyu döktükçe döktük.'" Yani: Yağmuru (döktükçe döktük)." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 8. cilt, 338. sayfa]

³⁸⁷⁹ Nâziât Sûresi'nin 33. âyeti ile aynıdır. Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) dedi ki: "مَتَاعًا لَكُمْ/Sizin için ve davarlarınızın için bir metâ olarak.'" Yani: Sizin için ve davarlarınızın için bir menfaat olarak." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 6. cilt, 161. sayfa]

³⁸⁸⁰ Şeyh Useymîn (رحمه الله) şöyle demektedir: "صَاحِبَتِهِ/Sâhibesi.'" Zevcesi." [Muhammed bin Sâlih el-

Onlardan her kişi için o gün bir iş vardır, ona yeter.(37)

O gün vecihler parıldar.(38)³⁸⁸¹

Güleçtir, sevinir.(39)³⁸⁸²

Ve o gün vecihlerin üzerlerinde toz vardır.(40)³⁸⁸³

Onları bir siyahlık kaplar.(41)

İşte onlar, onlardır kâfirler, fâcirler.(42)³⁸⁸⁴

Useymîn, Âmmе Cüzü Tefsîri, 67. sayfa]

³⁸⁸¹ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile İbn Zeyd (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, der ki: "'[وَجُوهٌ يُّومِنُ] / **O gün vecihler parıldar.**' Bunlar Cennet ehlidir." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 233. sayfa]

³⁸⁸² İmâm Beğavî (رحمه الله) demiştir ki: "'[مُسْتَبْشِرَةٌ/Sevinir]' Allah (عز وجل)'nin ikrâmına nâil olduğu için ferahlanır." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 8. cilt, 340. sayfa]

³⁸⁸³ İmâm Taberî (رحمه الله) diyor ki: "'[وَجُوهٌ يُّومِنُ عَلَيْهَا غَبَرَةٌ]/Ve o gün vecihlerin üzerlerinde toz vardır.]" Ve bunlar küffârın vecihleridir." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 233. sayfa]

³⁸⁸⁴ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) dedi ki: "'[أُولَئِكَ هُمُ الْكَفَرَةُ الْفَجَرَةُ]/İşte onlar, onlardır kâfirler, fâcirler.]" Yani: Onlar, Allah'a küfreden ve fücûr işleyen vecihlerin sâhibleridir." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 6. cilt, 163. sayfa]

81. TEKVÎR SÛRESİ (29 âyettir)

Allah'ın ismi ile, Rahmân, Rahîm

Güneş dürüldüğünde;(1)³⁸⁸⁵

Ve yıldızlar dağıtıldığında;(2)

Ve dağlar seyr ettirildiğinde;(3)

Ve on aylık gebe develer³⁸⁸⁶ bırakıldığında;(4)

Ve vahşî hayvanlar toplandığında;(5)

Ve denizler kaynatıldığında;(6)

Ve nefisler eşleştirildiğinde;(7)³⁸⁸⁷

Ve diri gömülen kıza suâl edildiğinde;(8)

'Hangi günâhından dolayı katledildi?'(9)

Ve sayfalar neşredildiğinde;(10)³⁸⁸⁸

Ve semâ sıyrıldığında;(11)

Ve Cahîm³⁸⁸⁹ alevlendirildiğinde;(12)

³⁸⁸⁵ İmâm Hâkim (رحمه الله), AbdUllah ibn Ömer (رضي الله عنهما)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "Allah Resûlu (صلى الله عليه وسلم) şöyle buyurmuştur: '**Kim Kıyâmet Günü'ne nazar etmeyi murâd ederse, o vakit:** 'إِذَا الشَّمْسُ كُوِّرَتْ/Güneş dürüldüğünde;]' (sûresini) kıraat etsin.'" [Ebu Abdîllah Muhammed bin Abdîllah el-Hâkim en-Nisâbü'rî, el-Müstedrek ale's-Sahîhayn (3940.); Hâkim hadîsin sahîh olduğunu belirtmiş ve Zehebî ona muvâfakat etmiştir.]

³⁸⁸⁶ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) demiştir ki: "'[إِشْرَارُ/Işâru]' Develerin en hayırlılarıdır. Hamileliklerinin onuncu ayına ulaşmış olan develerdir." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Tekvîr Sûresi, 4. âyetin tefsîrinde]

³⁸⁸⁷ İmâm Hâkim (رحمه الله), Ömer ibn Hattâb (رضي الله عنه)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[وَإِذَا وَجِّتَ/Ve nefisler eşleştirildiğinde;]' Bunlar amel edip Cennet'e ve ateşe giren iki kimsedir. Fâcîr fâcîr ile birlikte (ateşe girer). Ve sâlih sâlih ile birlikte (Cennet'e girer)." [Ebu Abdîllah Muhammed bin Abdîllah el-Hâkim en-Nisâbü'rî, el-Müstedrek ale's-Sahîhayn (3942.); Hâkim eserin sahîh olduğunu belirtmiş ve Zehebî ona muvâfakat etmiştir.]

³⁸⁸⁸ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[وَإِذَا نُفِثَ/Ve sayfalar neşredildiğinde;]' Senin sahîfen, ey Âdem oğlu! Onun içindekiler imlâ edilir/yazılır, sonra dürlür, sonra Kıyâmet Günü sana neşredilir." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 249. sayfa]

Ve Cennet yaklaştırıldığında;(13)

Nefis ne hazırladığını ilmeder.(14)

Öyle değil! Kasem olsun sinenlere;(15)

Akıp saklananlar(a);(16)

Ve karardığında gece(ve);(17)

Ve nefeslendiğinde sabah(a);(18)

Muhakkak ki o, elbette kerîm bir Resûl'un kavlidir.(19)³⁸⁹⁰

Kuvvet sâhibidir, arşın sâhibi indinde saygındır.(20)

Orada itâat edilendir, emîndir.(21)

Ve arkadaşınız bir mecnûn değildir.(22)³⁸⁹¹

Ve andolsun ki, onu mübîn ufukta görmüştür.(23)³⁸⁹²

Ve o, gayb üzerine cimri³⁸⁹³ değildir.(24)

Ve o, recm edilmiş şeytânın kavli değildir.(25)³⁸⁹⁴

Öyleyse nereye gidiyorsunuz?(26)

O, âlemler için bir zikirden başkası değildir;(27)³⁸⁹⁵

³⁸⁸⁹ Şeyh Useymîn (رحمه الله) diyor ki: "'[الْجَحِيمِ/Cahîm]' Ateştir." [Muhammed bin Sâlih el-Useymin, Âmme Cüzü Tefsîri, 73. sayfa]

³⁸⁹⁰ Hakka Süresi'nin 40. âyeti ile aynıdır. İmâm Taberî (رحمه الله) şöyle demektedir: "'[أَنَّهُ لَقَوْلُ رَسُولٍ] Muhakkak ki o, elbette kerîm bir Resûl'un kavlidir.'" Muhakkak ki bu Kur'ân, elbette kerîm bir Resûl'un inzâlidir. Yani: Cibrîl onu Muhammed (صلى الله عليه وسلم) üzerine inzâl etmiştir. Sonra İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[أَنَّهُ لَقَوْلُ رَسُولٍ] Muhakkak ki o, elbette kerîm bir Resûl'un kavlidir.'" Bu, Cibrîl'dir." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 258. sayfa]

³⁸⁹¹ İbn Ebî Zemenîn (رحمه الله) dedi ki: "'[وَمَا صَاحِبُكُمْ بِمَجْنُونٍ] Ve arkadaşınız bir mecnûn değildir.'" Yani: Muhammed (عليه السلام). Ve bu, müşriklerin: 'Muhakkak ki o mecnûndur.' dedikleri içindir." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 5. cilt, 101. sayfa]

³⁸⁹² İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile İbn Zeyd (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[وَلَقَدْ رَأَاهُ بِالْأَفْقِ الْمُبِينِ] Ve andolsun ki, onu mübîn ufukta görmüştür.'" [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 260. sayfa]

³⁸⁹³ Bu açıklama İmâm Beğavî (رحمه الله)'a aittir, şöyle demektedir: "'[دَانِئِن] Danîm]' Yani: Cimri." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Begavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 8. cilt, 351. sayfa]

³⁸⁹⁴ İbn Ebî Zemenîn (رحمه الله) dedi ki: "'[هُوَ يَقُولُ شَيْطَانٍ رَّجِيمٍ] Ve o recm edilmiş şeytânın kavli değildir.'" Yani: Kur'ân, lânetlenmiş (şeytânın kavli değildir)." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 5. cilt, 101. sayfa]

Sizden istikâmetli olmayı dileyenler için.(28)

Ve âlemlerin Rabbi Allah dilemedikçe, siz dileyemezsiniz.(29)³⁸⁹⁶

³⁸⁹⁵ Sâd Sûresi'nin 87. âyeti ile aynıdır. İmâm Beğavî (رحمه الله) der ki: "'O, âlemler için bir zikirden başkası değildir.'" O, -yani Kur'ân- (âlemler için) vaaz ve hatırlatmadan başkası değildir." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 4. cilt, 283. sayfa]

³⁸⁹⁶ İmâm Taberî (رحمه الله) diyor ki: "'O, âlemlerin Rabbi Allah dilemedikçe, siz dileyemezsiniz.'" Ey insânlar, siz, hakk üzere istikâmeti dileyemezsiniz. Bunu ancak Allah sizin için diler." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 264. sayfa]

82. İNFİTÂR SÛRESİ (19 âyettir)

Allah'ın ismi ile, Rahmân, Rahîm

Semâ yarıldığında.(1)

Ve yıldızlar saçıldığında.(2)

Ve denizler fışkırtıldığında.(3)

Ve kabirler deşildiğinde.(4)

Nefis ne takdîm ettiğini ve tehîr ettiğini ilmedecektir.(5)³⁸⁹⁷

Ey insân! Kerîm Rabbin hakkında seni ne aldattı?(6)³⁸⁹⁸

O ki, seni halk etti de seni tesviye etti, böylece seni dengeledi.(7)³⁸⁹⁹

Dilediği (her)hangi bir surette seni terkîb etti.(8)³⁹⁰⁰

Hayır! Bilakis, siz Dîn'i tekzîb ediyorsunuz.(9)³⁹⁰¹

³⁸⁹⁷ İmâm Hâkim (رحمه الله), Huzeyfe ibn Yemân (رضي الله عنه)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "Nebî (صلی الله عليه وسلم)'in zamanında bir kimse (insânlardan ona bir şey vermelerini) istedi. Derken oradaki insânlar sükût ettiler. Sonra bir adam ona (verceğini) verdi, böylece oradakiler de ona verdiler. Bunun üzerine Nebî (صلی الله عليه وسلم) şöyle buyurdu: 'Kim bir hayrı başlatırsa, sonrada o hayır devam ettirilirse, o (hayrı başlatan kimse için kendi) eciri ve ona tâbî olanların ecirleri vardır. Bununla birlikte o kimselerin ecirlerinden herhangi bir şey noksanlaşmaz. Kim de bir şerri başlatırsa, sonrada o şerr devam ettirilirse, o (şerri başlatan kimse için kendi) günâhı ve ona tâbî olanların günâhları vardır. Bununla birlikte o kimselerin günâhlarından herhangi bir şey noksanlaşmaz.'" Ve Huzeyfe ibn Yemân (şu âyeti) tilâvet etti: 'عَلِمْتُ نَفْسِي مَا قَدَّمْتُ وَأَخَّرْتُ'/Nefis ne takdîm ettiğini ve tehîr ettiğini ilmedecektir.' [Ebu Abdîllah Muhammed bin Abdîllah el-Hâkim en-Nisâbü'rî, el-Müstedrek ale's-Sahîhayn (3946.); Hâkim hadîsin sahîh olduğunu belirtmiş ve Zehebî ona muvâfakat etmiştir.]

³⁸⁹⁸ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[مَا كَرَّمَ كَرَّمَ رَبِّكَ الْكَرِيمَ/Kerîm Rabbin hakkında seni ne aldattı?]' Bu Âdem oğlunu aldatan şey, düşman şeytândır." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 269. sayfa]

³⁸⁹⁹ İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) demiştir ki: "[O ki, seni halk etti de seni tesviye etti]' Yani: Halk edilişini tesviye etti/düzenledi. '[بِذَلِكَ/Böylece seni dengeledi]' Yani: Halk edilişini dengeledi. Yani: Gözlerini düzenli kıldı, ellerini, ayaklarını ve yan taraflarını düzenli kıldı." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 5. cilt, 104. sayfa]

³⁹⁰⁰ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[فَيَدْلُوهُ بِأَيِّ صَوْرَةٍ يَشَاءُ/Dilediği (her)hangi bir surette seni terkîb etti.' Babaya veya anneye veya dayıya ya da amcaya benzeyen bir sûrette." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 270. sayfa]

Ve muhakkak ki üzerinizde, elbette muhâfızlar vardır.(10)

Kerîm olan kâtibler;(11)

Ne fiil ettiğinizi ilmederler.(12)³⁹⁰²

Muhakkak ki iyiler, elbette nimetler içindedir.(13)³⁹⁰³

Ve muhakkak ki fâcirler, elbette Cahîm içindedir.(14)

Dîn Günü ona yaslanacaklardır.(15)³⁹⁰⁴

Ve onlar ondan kaybolacak değildir.(16)

Ve Dîn Günü'nü sana bildiren nedir?(17)

Sonra, Dîn Günü'nü sana bildiren nedir?(18)

Bir nefsin bir nefis için bir şeye mâlik olmadığı gün. Ve emir o gün Allah'ındır.(19)³⁹⁰⁵

³⁹⁰¹ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[بَلْ تَكْذِبُونَ/Bilakis, siz Dîn'i tekzîb ediyorsunuz.]" Şiddet gününü, Allah'ın, kullarını amellerine göre hesâba çekeceği günü (tekzîb ediyorsunuz)." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 271. sayfa]

³⁹⁰² İmâm İbn Kesîr (رحمه الله), 10.-12. âyetleri zikrettikten sonra şöyle demiştir: "Yani: Ve muhakkak ki üzerinizde muhâfız ve çok değerli melekler vardır. O hâlde onlara çirkinliklerle mukâbele etmeyin/karşılık vermeyin. Öyle ki kuşkusuz onlar üzerinizde cümle amellerinizi yazarlar." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, İnfitâr Süresi, 11. âyetin tefsîrinde]

³⁹⁰³ Mutaaffîfîn Süresi'nin 22. âyeti ile aynıdır

³⁹⁰⁴ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "[يَصْلَوْنَهَا يَوْمَ الدِّينِ/Dîn Günü ona yaslanacaklardır.]" Yani: Kıyâmet Günü ona gireceklerdir." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 6. cilt, 176. sayfa]

³⁹⁰⁵ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[يَوْمَ لا تَمْلِكُ نَفْسٌ لِنَفْسٍ شَيْئًا وَالْأَمْرُ يَوْمَئِذٍ لِلَّهِ/Bir nefsin bir nefis için bir şeye mâlik olmadığı gün. Ve emir o gün Allah'ındır.]" Emir vAllahi bugün de Allah'ındır. Ve lâkin o gün, O'nunla kimse tartışamaz." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 273. sayfa]

83. MUTAFFİFİN SÛRESİ (36 âyettir)

Allah'ın ismi ile, Rahmân, Rahîm

Veyl olsun eksik tartanlara.(1)³⁹⁰⁶

Onlar ki, insânlar üzerine ölçtüklerinde tam alırlar.(2)

Ve onlara ölçtüklerinde veya onlara tarttıklarında eksiltirler.(3)

Onlar zannetmiyorlar mı, kendilerinin ba's edileceklerini?(4)

Azîm bir gün için;(5)³⁹⁰⁷

Âlemlerin Rabbi için insânların kıyâm edeceği gün.(6)³⁹⁰⁸

Hayır! Muhakkak ki fâcirlerin kitâbı, elbette Siccîn'dedir.(7)

Ve Siccîn'i sana bildiren nedir?(8)

Yazılmış bir kitâbtır.(9)³⁹⁰⁹

Veyl olsun o gün tekzîb edenlere.(10)³⁹¹⁰

Onlar ki Dîn Günü'nü tekzîb ederler.(11)³⁹¹¹

³⁹⁰⁶ İmâm İbn Mâce (رحمه الله), İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın, şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "Nebî (صلی الله عليه وسلم) Medîne'ye geldiğinde o ahâlî, ölçü-tartı husûsunda insanların en nâhoşları arasında idi. Bunun üzerine Allah (سبحانه وتعالى): 'وَيْلٌ لِّلْمُطَفِّفِينَ/Veyl olsun eksik tartanlara.[' (âyetini) inzâl etti de bundan sonra ölçülerini güzelleştirdiler." [Ebu AbdUllah Muhammed bin Yezîd bin Mâce el-Kazvînî, Sünen-i İbn Mâce (2253.); Şeyh el-Elbânî (رحمه الله) Sahîhu Sünen-i İbn Mâce'de eser için: "Hasendir" demiştir.]

³⁹⁰⁷ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "'[لَيُومٍ عَظِيمٍ/Azîm bir gün için;]' Bu, Kıyâmet Günü'dür." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîrû'l-Kur'ân, 5. cilt, 178. sayfa]

³⁹⁰⁸ İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle dedi: "'[يَوْمَ يَقُومُ النَّاسُ/İnsânların kıyâm edeceği gün]' Kabirlerinden (kıyâm edeceği gün). '[لَرْبِّ الْعَالَمِينَ/Âlemlerin Rabbi için]' Yani: Emri, cezâsı ve hesâbı için." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Begavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 8. cilt, 362. sayfa]

³⁹⁰⁹ 20. âyet ile aynıdır

³⁹¹⁰ Murselât Sûresi'nin 15., 19., 24., 28., 34., 37., 40., 45. ve 47. âyetleri ile aynıdır

³⁹¹¹ İmâm Taberî (رحمه الله) diyor ki: "'[الَّذِينَ يَكْذِبُونَ بَيِّمَ الدِّينِ/Onlar ki Dîn Günü'nü tekzîb ederler.]' Onlar ki hesâb ve karşılık gününü tekzîb ederler." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 285. sayfa]

Ve sınırı aşan her günâhkârdan başkası onu tekzîb etmez.(12)

Âyetlerimiz üzerine tilâvet edildiğinde, der ki: 'Evvelkilerin satırları.'(13)³⁹¹²

Hayır! Bilakis, kesbetmekte oldukları, kalblerinin üzerini paslandırmıştır.(14)³⁹¹³

Hayır! Muhakkak ki onlar, o gün Rabblerinden elbette hicâblanmışlardır.(15)³⁹¹⁴

Sonra muhakkak ki onlar, elbette Cahîm'e yaslanırlar.(16)³⁹¹⁵

Sonra onlara denir ki: 'Bu, o kendisini tekzîb etmiş olduğunuzdur.'(17)

Hayır, muhakkak ki iyilerin kitâbı, elbette İlliyyîn'dedir.(18)

Ve İlliyyûn'u sana bildiren nedir?(19)

Yazılmış bir kitâbtır.(20)³⁹¹⁶

Mukarrebler ona şâhidlik eder.(21)³⁹¹⁷

Muhakkak ki iyiler, elbette nimetler içindedir.(22)³⁹¹⁸

Tahtlar üzerinde nazar ederler.(23)³⁹¹⁹

³⁹¹² Kalem Sûresi'nin 15. âyeti ile aynıdır. İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) şöyle demektedir: "'[أَسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ/evvelkilerin satırları]' Yani: Evvelkilerin yalanı ve bâtılı." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîz, 5. cilt, 20. sayfa]

³⁹¹³ İmâm İbn Mâce (رحمه الله), Ebu Hureyre (رضي الله عنه)'tan Allah Resûlu (صلى الله عليه وسلم)'ın şöyle buyurduğunu tahrîc etmiştir: "Şübhesiz ki mü'min günâh işlediğinde kalbinde siyah bir nokta oluşur. Eğer tevbe eder, günâhtan vazgeçer ve istiğfâr ederse kalbi cilâlanır. Ama eğer günâh artarsa, bu nokta da artar. İşte Allah'ın Kitâbı'nda: 'كَلَّا بَلْ رَانَ عَلَى قُلُوبِهِمْ مَا كَانُوا يَكْسِبُونَ'/Hayır! Bilakis, kesbetmekte oldukları, kalblerinin üzerini paslandırmıştır.'" (diye) zikrettiği 'pas' budur." [Ebu AbdUllah Muhammed bin Yezîd bin Mâce el-Kazvînî, Sünen-i İbn Mâce (4244.); Şeyh el-Elbânî (رحمه الله) Sahîhu Sünen-i İbn Mâce'de hadîs için: "Hasendîr" demiştir.]

³⁹¹⁴ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) der ki: "Yani: Kıyâmet Günü onların menzili ve durağı Siccîn'dir. Sonra ayrıca onlar Kıyâmet Günü, Rabblerini ve Hâlık'larını görmekten hicâblanmışlardır." [Ebu'l-Fidâ İsmâîl ibn Umer ibn Kesîr ed-Dîmaşkî, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîm, Mutaffîfîn Sûresi, 15. âyetin tefsîrinde]

³⁹¹⁵ İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle demektedir: "'[لَيَسْأَلُوهُنَّ عَنِ الْجَحِيمِ/Elbette Cahîm'e yaslanırlar]' Elbette ateşe girerler." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 8. cilt, 366. sayfa]

³⁹¹⁶ 9. âyet ile aynıdır

³⁹¹⁷ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[يَشْهَدُهُ الْمُفَرِّقُونَ/Mukarrebler ona şâhidlik eder.]' Allah'ın meleklerinden (bazıları ona şâhidlik eder)." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 294. sayfa]

³⁹¹⁸ İnfitâr Sûresi'nin 13. âyeti ile aynıdır

Vecihlerinde nimetlerin parıltısını tanırırsın.(24)

Mühürlü saf bir içecekten içirilirler.(25)

Onun sonu misktir.³⁹²⁰ Ve işte onda artık yarışanlar yarışsın.(26)

Ve karışımı Tesnîm'dendir.(27)³⁹²¹

Bir pınar, ondan³⁹²² mukarrebler içerler.(28)

Muhakkak ki o cürüm işleyenler, o îmân edenlere gülerler idi.(29)³⁹²³

Ve yanlarından geçtiklerinde, birbirlerine kaş göz ederlerdi.(30)

Ve ehillerine döndüklerinde, eğlenerek dönerlerdi.(31)

Ve onları gördüklerinde derlerdi ki: 'Muhakkak ki bunlar, elbette dalâlettedirler.'(32)

Ve üzerlerine muhafızlar olarak irsâl edilmediler.(33)

İşte bugün o îmân edenler küffâra güleceklerdir.(34)

Tahtlar üzerinde nazar ederler.(35)³⁹²⁴

Küffâra fiil etmiş olduklarının karşılığı verildi mi?(36)³⁹²⁵

³⁹¹⁹ 35. âyet ile aynıdır

³⁹²⁰ İmâm Hâkim (رحمه الله) sahîh bir sened ile AbdUllah ibn Mes'ud (رضي الله عنه)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[Onun sonu misktir.]/خَتَامُهُ مِسْكٌ' O, mühürlenene bir mühür değil, bilakis bir karışımdır." [Ebu Abdİllah Muhammed bin Abdİllah el-Hâkim en-Nisâbü'rî, el-Müstedrek ale's-Sahîhayn (3949); Hâkim eserin senedinin sahîh olduğunu belirtmiş ve Zehebî ona muvâfakat etmiştir.]

³⁹²¹ İbn Hacer el-Askalânî (رحمه الله) sahîh bir sened ile İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[Tasnîm]/تَسْنِيمٌ' Cennet ehlinin meşrûbâtının en üstünüdür. Ve o, mukarrebler için hâlis olarak, Yemîn/Sağ ashâbı için ise karışım yapılarak sunulur." [Ebu'l-Fazl Şihâbuddîn Ahmed bin Alî el-Askalânî, Fethu'l-Bârî, 6/321-8/696]

³⁹²² Bu açıklama Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله)'a aittir, demiştir ki: "'[Bihe]/بِهْ' Yani: Ondan." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 6. cilt, 184. sayfa]

³⁹²³ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[İn] أَفْئِدَةُ الْكُفَّارِ مَا كَانُوا يَفْعَلُونَ/Muhakkak ki o cürüm işleyenler, o îmân edenlere gülerler idi.]' Dünyâda iken o mücrimler, îmân edenlere gülüyor ve onlarla istihzâ ederek diyorlardı ki: 'Vallahi, şübhesiz ki bunlar yalancısıdır ve onlar hiçbir şey üzere değildir.'" [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 608. sayfa]

³⁹²⁴ 23. âyet ile aynıdır

³⁹²⁵ Bu açıklama İmâm Mucâhid (رحمه الله)'a aittir. İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[Küffâra fiil etmiş olduklarının]

karşılığı verildi mi?]' Âyette geçen: 'هلْ نُؤْتِيْكَ/Hele suvvibe?]' suâli: 'Karşılığı verildi mi?' mânâsındadır." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 608. sayfa]

84. İNŞİKÂK SÛRESİ (25 âyettir)

Allah'ın ismi ile, Rahmân, Rahîm

Semâ parçalandığında.(1)

Ve Rabbini dinlediği(nde) ve itaat ettiği(nde).(2)³⁹²⁶

Ve arz uzatıldığında.(3)³⁹²⁷

Ve içindekini ilkâ ettiği(nde) ve boşaldığı(nda).(4)³⁹²⁸

Ve Rabbini dinlediği(nde) ve itaat ettiği(nde).(5)³⁹²⁹

Ey insân! Muhakkak ki sen Rabbine (kavuşuncaya) didindikçe didinirsin.
Artık ona mülâkî olursun.(6)

İmdi kitâbı sağından verilene gelince.(7)

Artık kolay bir hesâb ile muhâsebe olunur.(8)

Ve ehline sevinçle döner.(9)³⁹³⁰

Ve kitâbı sırtının arkasından verilene gelince.(10)

Öyle ki yok olmayı dâvet edecektir.(11)

Ve bir çılgın aleve yaslanacaktır.(12)

³⁹²⁶ 5. âyet ile aynıdır. Açıklamalar Katâde (رحمه الله)'a aittir. İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[وَأَبْنَتْ/Ve ezinet]' Dinlediği(nde). '[وَحَقَّتْ/Ve hukkat]' İtaat ettiği(nde)." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 310. sayfa]

³⁹²⁷ 4. âyetin açıklamasına bakınız

³⁹²⁸ İmâm Hâkim (رحمه الله), İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[وَإِذَا الْأَرْضُ وَإِذَا الْأَرْضُ مَا فِيهَا وَتَخَلَّتْ/Ve içindekini ilkâ edip boşaldığı(nda).]' İçindeki mevtâları ihrâc ettiği(nde)." [Ebu Abdîllah Muhammed bin Abdîllah el-Hâkim en-Nisâbü'rî, el-Müstedrek ale's-Sahihayn (3950.); Hâkim eserin Buhârî ve Müslîm'in şartına göre sahîh olduğunu belirtmiş ve Zehebî ona muvâfakat etmiştir.]

³⁹²⁹ 2. âyet ile aynıdır

³⁹³⁰ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[وَيَقْلِبُ إِلَى أَهْلِهِ مَسْرُورًا/Ve ehline sevinçle döner.]' Allah'ın kendileri için Cenneti hazırladığı bir ehle." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 315. sayfa]

Muhakkak ki o, ehli içinde sevinçli idi.(13)

Muhakkak ki o, asla (Rabbine) dönmeyeceğini zannetmişti.(14)

Hayır! Muhakkak ki Rabbi, ona Basîr olandır.(15)

Öyle değil! Kasem ederim şafağa.(16)

Ve geceye ve topladıkları(na).(17)

Ve dolunay hâlindeki ay(a).(18)

Elbette tabakadan tabakaya bineceksiniz.(19)³⁹³¹

Öyleyse onlar için ne var, îmân etmiyorlar?(20)

Ve üzerlerine Kur'ân kıraat edildiğinde secde etmiyorlar.(21)³⁹³²

Bilakis o küfredenler tekzîb ediyorlar.(22)

Ve Allah, (içlerinde) sakladıklarını en iyi ilmedendir.(23)³⁹³³

Artık elîm bir azâb ile onları tebşîr et.(24)

O îmân edenler ve sâlih amel işleyenler müstesnâ, onlar için kesintisiz³⁹³⁴ bir ecir vardır.(25)

³⁹³¹ İmâm Ziyâeddîn el-Makdisî (رحمه الله) sahîh bir sened ile İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[لَتَرْكَبُنَّ طَبَقًا عَنْ طَبَقٍ/Elbette tabakadan tabakaya bineceksiniz.]" Buyurdu ki, yani Nebî'niz (صلى الله عليه وسلم): 'Bir hâlin ardından bir hâle (bineceksiniz).'" [Ebu Abdillâh Ziyâeddîn bin AbdilVâhid el-Makdisî, el-Ehâdîsu'l-Muhtâre, 13. cilt, 95. sayfa (164.)]

³⁹³² Secde âyetidir

³⁹³³ İmâm Taberî (رحمه الله) dedi ki: "'[وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا يُوعُونَ/Ve Allah, (içlerinde) sakladıklarını en iyi ilmedendir.]" Ve Allah, bu müşriklerin sadırlarının, Allah'ın Kitâbı'nı ve Resûlu'nu takzîb etmeye dâir ne sakladıklarını en iyi ilmedendir." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 326. sayfa]

³⁹³⁴ Vekî' bin Cerrâh (رحمه الله), Mucâhid (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[غَيْرُ مَنُتْنٍ/Kesintisiz]" Hesâb edilmeyen." [Sahîh bir eserdir. Ebu Sufyân Vekî' bin Cerrâh, Kitâbu'z-Zühd (85.)]

85. BURÛC SÛRESİ (22 âyettir)

Allah'ın ismi ile, Rahmân, Rahîm

Andolsun burçlar sâhibi semâya.(1)

Ve vaad edilen gün(e).(2)³⁹³⁵

Ve şâhide ve şâhidlik edilen(e).(3)

Katlolsun Uhdûd ashâbı.(4)³⁹³⁶

Yakacak odunu çok azgın³⁹³⁷ ateş.(5)

Hani onlar üzerine oturmuşlardı.(6)³⁹³⁸

Ve onlar mü'minlere fiil ettikleri üzerine şâhid oluyorlardı.(7)

Ve onlardan -Azîz, Hamîd Allah'a îmân etmelerinin dışında- intikâm almadılar.(8)

O ki, semâlar ve arzın mülkü O'nundur. Ve Allah, her şey üzerine Şehîd'tir.(9)³⁹³⁹

Muhakkak ki mü'min ve mü'minelere o fitne edenler,³⁹⁴⁰ sonra tevbe etmeyenler, işte onlar içindir Cehennem azâbı ve onlar içindir yangın azâbı.(10)

³⁹³⁵ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile İbn Zeyd (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[وَالْيَوْمَ الْمَوْعُودِ/Ve vaad edilen gün(e).]' Kıyâmet Günü(ne)." [Ebu Cafer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 333. sayfa]

³⁹³⁶ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[فُتِنَ أَصْحَابُ الْاُحُدِ/Katlolsun Uhdûd ashâbı.]' Necrân'da, yerde yarıklar vardı. Orada insânlara azâb ediyor idiler." [Ebu Cafer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 339. sayfa]

³⁹³⁷ Bu açıklama Şeyh Useymîn (رحمه الله)'a aittir, diyor ki: "'[ذَاتِ الْوَقُودِ/Zâtî'l-vekûd]' Yani: Yakacak odunu çok azgın." [Muhammed bin Sâlih el-Useymîn, Âmmе Cüzü Tefsîri, 126. sayfa]

³⁹³⁸ İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle demektedir: "'[أَدْهَمَ عَلَيْهَا قُعُودٌ/Hani onlar üzerine oturmuşlardı.]' Yani: Mü'minlere azâb etmek için ateşin yanına çömelmişlerdi." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Begavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 8. cilt, 387. sayfa]

³⁹³⁹ İbn Kayyim el-Cevziyye (رحمه الله) der ki: "'[شَهِيدًا/Şehid]' Tüm sesleri işitir, gizlisini ve açığını. Ve O, tüm mevcudâtı görür, irisini ufağını, küçüğünü ve büyüğünü. Ve O'nun ilmi her şeyi ihâta etmiştir." [Muhammed ibn Ebî Bekr ibn Kayyim el-Cevziyye, Medâricu's-Sâlikîn, 3. cilt, 266. sayfa]

Muhakkak ki o îmân edenler ve sâlih amel işleyenler, onlar içindir altlarından nehirler cereyân eden Cennetler. Bu, büyük başarıdır.(11)

Muhakkak ki Rabbinin yakalaması, elbette şiddetlidir.(12)

Muhakkak ki O, O'dur başlatan ve îâde eden.(13)³⁹⁴¹

Ve O, Gafûr'dur, Vedûd'tur.(14)

Arşın sâhibidir, Mecîd'tir.(15)

Murâd ettiğini fiil edendir.(16)³⁹⁴²

Orduların hadîsi sana geldi mi?(17)³⁹⁴³

Firavun ve Semûd (ordularının).(18)

Bilakis, o küfredenler bir tekzîb içindedir.(19)

Ve Allah, ardlarından Muhît'tir.(20)³⁹⁴⁴

Bilakis, o mecîd bir Kur'ân'dır.(21)³⁹⁴⁵

Muhâfaza edilmiş bir levhadadır.(22)³⁹⁴⁶

³⁹⁴⁰ Ebu'l-Ferec İbn Cevzî (رحمه الله) demiştir ki: "'إِنَّ الَّذِينَ فَتَنُوا الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ/Muhakkak ki mü'min ve mü'minelere o fitne edenler]' Yani: Onları yakarak ve onlara azâb ederek (o fitne edenler)." [Ebu'l-Ferec Abdurrahmân ibn Alî ibn Muhammed ibn Cevzî, Zâdu'l-Mesîr fî İlmi't-Tefsîr, 1533. sayfa]

³⁹⁴¹ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile İbn Zeyd (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'يَبْدُؤُا وَيُعِيدُ/başlatan ve îâde eden]' Onu halk ettiği zaman halkı etmeyi başlatır ve Kıyâmet Günü onu îâde eder." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 345. sayfa]

³⁹⁴² İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle der: "'فَعَالٌ لِّمَا يُرِيدُ/Murâd ettiğini fiil edendir.]' Murâd ettiği bir şey O'nu âciz bırakamaz ve taleb ettiği bir şey de O'na mâni olamaz." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 8. cilt, 388. sayfa]

³⁹⁴³ İmâm Kurtubî (رحمه الله) dedi ki: "'هَلْ أَتَاكَ حَدِيثُ الْجُنُودِ/Orduların hadîsi sana geldi mi?]' Yani: Ey Muhammed, sana, nebilerini tekzîb eden kâfir toplulukların haberi gelmiştir." [Ebu AbdUllah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, el-Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, Burûc Süresi, 17. âyetin tefsîrinde]

³⁹⁴⁴ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) şöyle demektedir: "'وَاللَّهُ مِنْ وَرَائِهِمْ مُحِيطٌ/Ve Allah, ardlarından Muhît'tir.]' Yani: Onların fiillerini ve sözlerini ihâta etmiştir." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 6. cilt, 201. sayfa]

³⁹⁴⁵ İmâm Beğavî (رحمه الله) diyor ki: "'بَلْ هُوَ قُرْآنٌ مَّجِيدٌ/Bilakis, o mecîd bir Kur'ân'dır.]' Keremli, şerefli ve çok hayırlıdır, müşriklerin zannettiği gibi şiir ve kehânet değildir." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 8. cilt, 389. sayfa]

³⁹⁴⁶ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'فِي لَوْحٍ/Levhadadır]' Ummu'l-Kitâb'tadır/Ana Kitâb'tadır." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 348. sayfa]

İmâm Beğavî (رحمه الله) ise şöyle demiştir: "Muhakkak ki Kur'ân, tebdilden/değiştirilmekten,

tağyîrden/başkalaşımdan ve tahrîften muhâfaza edilmiştir. Allah (سبحانه وتعالى) buyurdu ki: 'إِنَّا نَحْنُ نُزِّلْنَا [Muhakkak ki Biz, Zikr'i Biz inzâl ettik. Ve muhakkak ki Biz, onu elbette muhâfaza edenleriz.]"' [Hicr Sûresi, 9. âyet] [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Begavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 8. cilt, 389. sayfa]

86. TÂRIK SÛRESİ (17 âyettir)

Allah'ın ismi ile, Rahmân, Rahîm

Andolsun olsun semâ ve târîka.(1)

Ve târîkı sana bildiren nedir?(2)

Delen yıldızdır.(3)

Bir nefis yoktur ki, üzerinde bir muhâfız olmasın.(4)³⁹⁴⁷

Öyleyse insân neden halk edilmiş bir nazar etsin.(5)

Atılan bir sudan halk edilmiştir.(6)

Sulbû ile kaburgalar arasından hurûc eder.(7)

Muhakkak ki O, onu rücû ettirme üzerine elbette Kâdir'dir.(8)

Sırların yoklanacağı gün.(9)³⁹⁴⁸

Artık onun için bir kuvvet ve bir nusret edici yoktur.(10)

Andolsun yağmur sâhibi³⁹⁴⁹ semâya;(11)

Ve nebât sâhibi³⁹⁵⁰ arza.(12)

Muhakkak ki o, elbette fasleden bir kavildir.(13)³⁹⁵¹

³⁹⁴⁷ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[أَنْ لِّبِرْ نَفْسٍ لَّمَّا عَلَيْهَا حَافِظٌ/Bir nefis yoktur ki, üzerinde bir muhâfız olmasın.]" Amelini, rızkını ve ecelini hıfz eden hafaza (melekleri). Amelin, rızkın ve ecelin tamâm olunca, Rabbine kabzolunursun ey Âdem oğlu!" [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 353. sayfa]

³⁹⁴⁸ İmâm Taberî (رحمه الله) yine hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[يَوْمَ تُبْلَى السَّرَائِرُ/Sırların yoklanacağı gün.]" Muhakkak ki bu sırlar, bir sınamadır. Öyleyse gücünüz yettiğince gizli-açık hayır yapın. Allah'tan başka kuvvet yoktur." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 359. sayfa]

³⁹⁴⁹ 12. âyetin açıklamasına bakınız

³⁹⁵⁰ Bu açıklamalar İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'ya aittir. İmâm Hâkim (رحمه الله), İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[ذَاتِ الرَّجْعِ/Zâti'r-Rec'ı]' Yağmur (sâhibi). '[ذَاتِ الصَّدْعِ/Zâti's-Sad'ı]' Nebât/bitki (sâhibi)." [Ebu Abdîllah Muhammed bin Abdîllah el-Hâkim en-Nisâbûrî, el-Müstedrek ale's-Sahîhayn (3909.); Hâkim eserin sahîh olduğunu belirtmiş ve Zehebî ona muvâfakat etmiştir.]

Ve o, bir şaka değildir.(14)³⁹⁵²

Muhakkak ki onlar, bir tuzak kurarlar.(15)

Ve (Ben de) bir tuzak kurarım.(16)

İmdi kâfirlere mühlet ver, onlara az³⁹⁵³ mühlet tanı.(17)

³⁹⁵¹ İmâm Taberî (رحمه الله) şöyle der: "'إِنَّهُ لَقَوْلٌ فَصْلٌ'/Muhakkak ki o, elbette fasleden bir kavildir.'" Muhakkak ki bu kavi/söz ve bu haber. "'لَقَوْلٌ فَصْلٌ'/Elbette fasleden bir kavildir'" Elbette beyânı ile hakk ve bâtılın arasını fasleden/ayıran bir kavildir." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 362. sayfa]

³⁹⁵² İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'وَمَا هُوَ بِالْهَزْلِ/Ve o, bir şaka değildir.'" Bir oyun (değildir)." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 362. sayfa]

³⁹⁵³ Bu açıklama Katâde (رحمه الله)'a aittir. İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'رُوءِدًا'/Ruveydâ]" Az." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 363. sayfa]

87. ÂLÂ SÛRESİ (19 âyettir)

Allah'ın ismi ile, Rahmân, Rahîm

Âlâ³⁹⁵⁴ Rabbinin ismini tesbîh et.(1)

O ki, halk edip de tesviye edendir.(2)³⁹⁵⁵

Ve O ki, takdîr edip de hidâyet edendir.(3)³⁹⁵⁶

Ve O ki, merâyı ihrâc edendir.(4)³⁹⁵⁷

Derken onu kapkara bir çöp kalmıştır.(5)³⁹⁵⁸

Sana kıraat ettireceğiz, artık unutmayacaksın.(6)

Allah'ın dilediği başka. Muhakkak ki O, açığı ilmeder ve gizli olanı (da).(7)

Ve seni kolaylaştıracamız.(8)³⁹⁵⁹

Bu itibarla tezkîr et, eğer zikrâ³⁹⁶⁰ menfaat sağlarsa.(9)³⁹⁶¹

³⁹⁵⁴ İmâm İbn Huzeyme (رحمه الله) şöyle der: "'[الْأَعْلَى/Âlâ]' O, her şeyden âlâ, her şeyin fevkindedir. Ve Allah, tenzîlinde ve vahyinin başka yerlerinde (de böyle) Kendini vasfetmiştir." [Ebu Bekir Muhammed ibn İshâk ibn Huzeyme, Kitâbu't-Tevhîd ve İsbâtı Sıfâtı'r-Rabb, 257. sayfa]

³⁹⁵⁵ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) demiştir ki: "'[الَّذِي خَلَقَ فَسَوَّى/O ki, halk edip de tesviye edendir.]" Yani: Mahlûkâtı halk etmiş ve her mahlûku en güzel biçimde tesviye etmiştir/düzene koymuştur." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Âlâ Sûresi, 2. âyetin tefsîrinde]

³⁹⁵⁶ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, der ki: "'[قَدَّرَ/Takdîr edip de hidâyet edendir]" İnsâna kötülük ve saadetin yolunu göstermiştir." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 369. sayfa]

³⁹⁵⁷ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) dedi ki: "'[وَالَّذِي أَخْرَجَ الْمَرْعَى/Ve O ki, merâyı ihrâc edendir.]" Davarlar için merâyı/otlağı (ihrâc edendir)." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 6. cilt, 208. sayfa]

³⁹⁵⁸ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile İbn Zeyd (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[فَجَعَلَهُ خَئِثًا/Derken onu kapkara bir çöp kalmıştır.]" Önce yeşil ot ve bitki idi. Sonra soldu, kurudu ve nihâyet, onu rûzgârın ve sellerin sürüklediği kapkara bir çöp hâline getirmiştir." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 370. sayfa]

³⁹⁵⁹ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) şöyle demektedir: "'[وَنُيَسِّرُكَ لِلْيُسْرَى/Ve seni kolaylaştıracamız.]" Yani: Hayır fiil ve kavillerini üzerine kolaylaştıracamız ve sana, içinde eğrilik, zorluk ve güçlüğü bulunmadığı kolay, müsâmahalı, istikâmetli ve adâletli bir şeriat teşrî edeceğiz." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Âlâ Sûresi, 8. âyetin tefsîrinde]

³⁹⁶⁰ İmâm Beğavî (رحمه الله) der ki: "'[وَالذِّكْرَى/Bu itibarla tezkîr et]" Kur'ân ile vaaz et. '[الذِّكْرَى/Zikrâ]' Vaaz ve tezkîre/hatırlatma." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-

Haşyet duyan tezekkür edecektir.(10)³⁹⁶²

Ve en bahtsız ondan ictinâb edecektir.(11)³⁹⁶³

O ki, en büyük ateşe yaslanacaktır.(12)

Sonra orada ölmeyecek ve hayât bulmayacaktır.(13)

Tezekkî eden felâh bulmuştur;(14)³⁹⁶⁴

Ve Rabbinin ismini zikredip de namaz kılan.(15)

Bilakis dünyâ hayâtını üstün tutuyorsunuz.(16)

Ve Âhîret daha hayırlıdır ve daha bâkîdir.(17)³⁹⁶⁵

Muhakkak ki bu, elbette evvelki sahîfelerdedir;(18)

İbrâhîm'in ve Mûsâ'nın sahîfeleri(nde).(19)³⁹⁶⁶

Tenzîl, 8. cilt, 401. sayfa]

³⁹⁶¹ İmâm Kassâb (رحمه الله) şöyle demektedir: "[فَذَكِّرْ إِنْ نَفَعْتَ الذِّكْرَى/Bu itibarla tezkîr et, eğer zikrâ menfaat sağlarsa.]" Yani: Mü'mine verdiği gibi kâfire menfaat sağlamaz. Allah daha iyi ilmeder." [Ebu Ahmed Muhammed bin Alî el-Kerecî el-Kassâb, Nuketu'l-Kur'ân, 4. cilt, 511. sayfa]

³⁹⁶² İmâm Beğavî (رحمه الله) der ki: "[سَيَذَكَّرُ/Tezekkür edecektir.]" Vaaz alacaktır. '[مَنْ يَخْشَى/Haşyet duyan]' Allah (عز وجل)'den (haşyet duyan)."[Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Begavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 8. cilt, 401. sayfa]

³⁹⁶³ İmâm Şevkânî (رحمه الله) demiştir ki: "[وَيَتَجَنَّبُهَا الْأَتَمَّى/Ve en bahtsız ondan ictinâb edecektir.]" Yani: Zikirden ictinâb eder." Devamla İmâm Şevkânî (رحمه الله) şöyle der: "Allah'ı inkârında ısrârcı olduğu ve mâsiyetlere daldığı için ondan uzaklaşır." [Muhammed bin Alî eş-Şevkânî, Fethu'l-Kadîr, 1612. sayfa (tek cilt olarak basım)]

³⁹⁶⁴ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) dedi ki: "[قَدْ أَفْلَحَ مَنْ تَزَكَّى/Tezekkî eden felâh bulmuştur.]" Yani: Sâlih amel ile temizlenen (felâh bulmuştur). Ve şöyle de denilmiştir: 'Falanca: '[لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ/Lâ ilâhe illAllah]' kavli ile tezekkî etmiştir/arınmıştır.'" [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 6. cilt, 210. sayfa]

³⁹⁶⁵ İbn Ebî Zemenîn (رحمه الله) diyor ki: "[وَالْآخِرَةُ خَيْرٌ/Ve Âhîret daha hayırlıdır]' Dünyâdan (daha hayırlıdır). '[وَابْقَى/Ve daha bâkîdir]' Yani: Dünyâ bâki değildir ve Âhîret (ise) bâkidir. Yani: Cenneti ile (bâkidir)."[Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 5. cilt, 122. sayfa]

³⁹⁶⁶ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile İbn Zeyd (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[صَحَّفَ إِبْرَاهِيمَ وَمُوسَى/İbrâhîm'in ve Mûsâ'nın sahîfeleri.]" Allah'ın, İbrâhîm ve Mûsâ üzerine o inzâl ettirdiği sahîfeler." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 376.-377. sayfalar]

88. GÂŞİYE SÛRESİ (26 âyettir)

Allah'ın ismi ile, Rahmân, Rahîm

Gâşiye'nin³⁹⁶⁷ hadîsi³⁹⁶⁸ sana geldi mi?(1)

Vecihler o gün zelifdir.(2)³⁹⁶⁹

Amel etmiş, yorulmuştur.(3)

Kızgın bir ateşe yaslanır.(4)

Kaynar bir kaynaktan içirilir.(5)

Onlar için kuru dikenden başka bir taam yoktur.(6)

Beslemez ve açlıktan korumaz.(7)

(Bazı) vecihler o gün nîmet sâhibidir.(8)³⁹⁷⁰

Sa'yından râzıdır.(9)³⁹⁷¹

Yüksek bir Cennettedir.(10)³⁹⁷²

Onda lağviyyât işitmez.(11)

Onda akan bir kaynak vardır.(12)

Onda yükseltilmiş serîrler vardır;(13)

³⁹⁶⁷ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[الغاشية]/Gâşiye' Kıyâmet Günü'nün isimlerindendir. Allah onu tâzîm etmiş ve kullarını ondan sakındırmıştır." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 623. sayfa]

³⁹⁶⁸ İmâm Taberî (رحمه الله) şöyle der: "'[حَبِطُ الْغَاشِيَةِ]/Gâşiye'nin hadîsi' Yani: (Kıyâmet'in) kıssası ve haberi." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 381. sayfa]

³⁹⁶⁹ Bu açıklama İmâm Katâde (رحمه الله)'a aittir. İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[خَاشِيَةُ]/Hâşiah' Yani: Zelifdir." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 382. sayfa]

³⁹⁷⁰ Bu açıklama Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله)'a aittir, dedi ki: "'[نَاعِمَةٌ]/Nâimeh' Yani: Nîmet sâhibidir." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 6. cilt, 213. sayfa]

³⁹⁷¹ İmâm Taberî (رحمه الله) diyor ki: "'[لِسَعْيِهَا رَاضِيَةٌ]/Sa'yından râzıdır.' Amelinden (râzıdır)." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 385. sayfa]

³⁹⁷² Hâkka Sûresi'nin 22. âyeti ile aynıdır

Ve konulmuş kablari;(14)

Ve dizilmiş yastıklar;(15)

Ve serilmiş yaygılar.(16)

Daha deveye nazar etmiyorlar mı, nasıl halk edilmiş?(17)

Ve semâya, nasıl yükseltilmiş?(18)

Ve dağlara, nasıl dikilmiş?(19)

Ve arza, nasıl yayılmış?(20)

Öyleyse tezkîr et, sen ancak bir müzekkirsin.(21)³⁹⁷³

Üzerlerine bir zorba³⁹⁷⁴ değilsin.(22)

Yüz çeviren ve küfreden başka.(23)

Artık Allah onu en büyük azâb ile azâblandırır.(24)³⁹⁷⁵

Muhakkak ki Bize'dir dönüşleri.(25)

Sonra, muhakkak ki Üzerimize'dir hesâbları.(26)³⁹⁷⁶

³⁹⁷³ İmâm Kurtubî (رحمه الله) demiştir ki: "[فَذَكِّرْ/Öyleyse tezkîr et]' Yani: Öyleyse onlara vaaz ver ve onları korkut. '[لَمَّا أَنْتَ مُذَكِّرٌ/Sen ancak bir müzekkirsin]' Yani: (Sen ancak) bir vaaz verensin." [Ebu AbdUllah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, el-Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, Gâşiye Sûresi, 21. âyetin tefsîrinde]

³⁹⁷⁴ Bu açıklama İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'a aittir. İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[مُضَيِّطٌ/Musaytır]' Bir zorba." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 625. sayfa]

³⁹⁷⁵ İmâm Hâkim (رحمه الله), Câbir (رضي الله عنه)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "Allah Resûlu (صلى الله عليه وسلم) buyurdu ki: 'İnsânlarla -Lâ ilâhe illâ Allâh diyene kadar- kûl etmekle emrolundum. Bunu söyledikleri vakit kanlarını ve mallarını -hakları hâric- benden korumuş olurlar. Ve hesâbları Allah'ın üzerinedir.' Sonra Allah Resûlu (صلى الله عليه وسلم) (şu âyetleri) kıraat etti: '[فَيَعْبَهُ/Üzerlerine bir zorba değilsin. Yüz çeviren ve küfreden başka. Artık Allah onu en büyük azâb ile azâblandırır.]'" [Gâşiye Sûresi, 22.-24. âyetler] [Ebu Abdîllah Muhammed bin Abdîllah el-Hâkim en-Nisâbü'rî, el-Müstedrek ale's-Sahîhayn (3966.); Hâkim hadîsin Buhârî ve Müslîm'in şartına göre sahîh olduğunu belirtmiş ve Zehebî ona muvâfakat etmiştir.]

³⁹⁷⁶ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) şöyle demektedir: "[ثُمَّ إِنَّ عَلَيْنَا جِسَابَهُمْ/Sonra, muhakkak ki Üzerimize'dir hesâbları.]' Yani: Kıyâmet'te (Üzerimize'dir hesâbları)." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 6. cilt, 216. sayfa]

89. FECR SÛRESİ (30 âyettir)

Allah'ın ismi ile, Rahmân, Rahîm

Andolsun fecre;(1)

Ve on geceye;(2)³⁹⁷⁷

Ve çiftte ve teke;(3)³⁹⁷⁸

Ve gittiğinde³⁹⁷⁹ geceye.(4)

Bunda akıl sâhibi³⁹⁸⁰ için bir kasem var mıdır?(5)

Görmedin mi, Rabbin nasıl fiil etti Ad'e?(6)

Direk sâhibi İrem('e);(7)

O ki beldeler içinde misli halk edilmemişti.(8)

Ve Semûd'e, onlar ki vâdîlerde kayaları oyarlardı;(9)

Ve kazıklar sâhibi Firavun;(10)

Onlar ki beldelerde tuğyân ettiler.(11)

Böylece oralarda fesadı çoğalttılar.(12)

Derken Rabbin üzerlerine bir azâb kamçısı yağdırdı.(13)

Muhakkak ki Rabbin, elbette gözetlemededir.(14)³⁹⁸¹

³⁹⁷⁷ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[وَلَيْلٍ عَشْرٍ/Ve on geceye.]" Zilhicce'nin on (gecesi)" [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, 4. cilt, Tefsîru's-Sahîh, 627. sayfa]

³⁹⁷⁸ İmâm Taberî (رحمه الله) yine sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[وَالشَّعْ وَالْوُثْر/Ve çiftte ve teke.]" Allah'ın halk ettiği her şey çifttir. Semâ ve arz, kara ve deniz, cinler ve insânlar, güneş ve ay. Yalnızca Allah (عز وجل) tektir. [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, 4. cilt, Tefsîru's-Sahîh, 627. sayfa]

³⁹⁷⁹ Bu açıklama İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله)'a aittir, dedi ki: "[إِذَا يَسْرُ/Izâ yesr]" Gittiği(nde)." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 5. cilt, 127. sayfa]

³⁹⁸⁰ Bu açıklama İmâm Mucâhid (رحمه الله)'a aittir. İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[ذِي حِجْرِ/Zî hîcr]" Akıl sâhibi. [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 403. sayfa]

Fakat insâna gelince, Rabbi onu ibtilâ edip³⁹⁸² de ona ikrâmı bulduğunda ve nimetler verdiğinde, o vakit der ki: 'Rabbim bana ikrâm etti.'(15)

Ve onu ibtilâ edip de üzerine rızkını daralttığı anda ise, o vakit der ki: 'Rabbim bana ihânet etti.'(16)

Hayır! Bilakis, yetîme ikrâm etmiyorsunuz.(17)

Ve miskîni taâm etme üzere birbirinizi özendirmiyorsunuz.(18)

Ve mîrâsı yiyorsunuz, alabildiğine yiyerek.(19)

Ve mala muhabbet ediyorsunuz, yığmacasına bir muhabbet.(20)

Hayır! Arz parça parça parçalanınca;(21)

Ve Rabbin geldiği³⁹⁸³ ve melekler saf saf olduğu(nda).(22)³⁹⁸⁴

Ve o gün Cehennem getirilir, o gün insân tezekkür eder. Ve zikirden ona ne var?(23)³⁹⁸⁵

Der ki: 'Keşke ben, hayâtım için takdîm etseydim.'(24)³⁹⁸⁶

³⁹⁸¹ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[بِالْمِرْصَادِ/Bi'l-Mîrsâd]' Görür ve işitir." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 629. sayfa]

³⁹⁸² İmâm Beğavî (رحمه الله) der ki: "'[بِإِتْلَاءٍ/Onu ibtilâ edip]' Onu imtihân edip." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 8. cilt, 421. sayfa]

³⁹⁸³ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "'[وَجَاءَ رَبِّكَ/Ve Rabbin geldiği]' Bu, kendisine o îman edilen ve tefsîr edilmeyen müteşâbihtendir." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 6. cilt, 222. sayfa]

Şeyh Useymîn (رحمه الله) ise şöyle demektedir: "'[وَجَاءَ رَبِّكَ/Ve Rabbin geldiği]' Allahu (تعالى)'nın: '[جَاءَ/Geldiği]'ne îman ederiz. Ama Allah hangi keyfiyet üzere gelir? 'Allah en iyi bilendir.' (deriz)." [Muhammed bin Sâlih el-Useymîn, Âmme Cüzü Tefsîri, 201. sayfa]

³⁹⁸⁴ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) demiştir ki: "Böylece Rabb (تبارك وتعالى), dilediği gibi kesin hükmünü vermek için, yani halk ettikleri arasında kesin hükmü vermek için gelir. Ve melekler de O'nun önünde saf saf gelirler." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîm, Âmme Süresi, 22. âyetin tefsîrinde]

³⁹⁸⁵ Ebu'l-Ferec İbn Cevzî (رحمه الله) diyor ki: "'[يَوْمَئِذٍ/O gün]' Yani: Cehennem'in getirildiği gün '[يَذْكُرُ/İnsân tezekkür eder]' Yani: Kâfir öğüt alır ve tevbe eder. '[وَأَنَّى لَهُ الذِّكْرُ/Ve zikirden ona ne var?]' Yani: O nasıl tevbe edebilir ki? Ve o (tevbe), Kıyâmet'te bir menfaat sağlamaz." [Ebu'l-Ferec Abdurrahmân ibn Alî ibn Muhammed ibn Cevzî, Zâdu'l-Mesîr fî İlmi't-Tefsîr, 1549. sayfa (tek cilt olarak basım)]

³⁹⁸⁶ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) şöyle demektedir: "'[يَوْمَئِذٍ/Der ki: 'Keşke ben, hayâtım için takdîm etseydim.]" Yani: Eğer âsi biri ise, kendinden sâdir olmuş olan mâsiyyetlere nedâmet duyar. Eğer itaatkâr biri ise: 'Keşke daha fazla itaat ameli işlemiş olsaydım!' diye arzu duyar." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîm, İnfitâr Süresi, 24. âyetin tefsîrinde]

Artık o gün birisi O'nun azâbı (misli) azâb edemez.(25)

Ve birisi O'nun vurduğu bağı (misli) bağ vuramaz.(26)³⁹⁸⁷

Ey mutmain nefis!(27)³⁹⁸⁸

Râzı olarak, râzı olunarak Rabbine rücû et.(28)

Böylece kullarımın içine dâhil ol.(29)³⁹⁸⁹

Ve Cennetime dâhil ol.(30)³⁹⁹⁰

³⁹⁸⁷ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) dedi ki: "'[فَيَوْمَئِذٍ لَا يُعَذِّبُ عَذَابَهُ أَحَدٌ وَلَا يُوثِقُ وَثَاقَهُ أَحَدٌ]/Artık o gün birisi O'nun azâbı azâb edemez. Ve birisi O'nun vurduğu bağı bağ vuramaz.'" Mânâsı: Dünyâda birisi, Allah'ın Âhiret'te edeceği azâbın mislini edemez. Ve dünyâda birisi, Allah'ın Âhiret'te vuracağı bağı mislini vuramaz." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 6. cilt, 223. sayfa]

³⁹⁸⁸ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[يَا أَيُّهَا النَّفْسُ الْمُطْمَئِنَّةُ/Ey mutmain nefis!]' O, nefsi, Allah (تبارك وتعالى)'nın vaad ettiği ile huzur duyan mü'mindir." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 423. sayfa]

³⁹⁸⁹ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile yine Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[فَادْخُلِي فِي عِبَادِي/Böylece kullarımın içine dâhil ol.]' Sâlih kullarımın içine dâhil ol." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 425. sayfa]

³⁹⁹⁰ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) şöyle diyor: "'[وَادْخُلِي جَنَّتِي/Ve Cennetime dâhil ol.]' Ve bu söz Kıyâmet Günü (söylenir)." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 6. cilt, 223. sayfa]

90. BELED SÛRESİ (20 âyettir)

Allah'ın ismi ile, Rahmân, Rahîm

Hayır, bu beldeye kasem ederim;(1)³⁹⁹¹

Ve sen bu beldeye oturmaktasın.(2)³⁹⁹²

Ve baba ve doğan(a kasem ederim).(3)³⁹⁹³

Andolsun ki, insânı bir zorluk içinde halk ettik.(4)³⁹⁹⁴

Üzerine birisinin asla güç getiremeyeceğini mi hesâb ediyor?(5)

Der ki: 'Yığınla mâl helâk ettim.'(6)³⁹⁹⁵

Birinin onu görmediğini mi hesâb ediyor?(7)

Onun için iki göz var etmedik mi?(8)

Ve bir dil ve iki dudak.(9)

Ve onu iki yola³⁹⁹⁶ hidâyet ettik.(10)³⁹⁹⁷

³⁹⁹¹ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[لَا يَأْتِيكَ بِهَذَا الْبَلَدِ/أَقْسِمُ بِهَذَا الْبَلَدِ/Hayır, kasem ederim bu beldeye;]' Yani: Mekke('ye kasem ederim)." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 430. sayfa]

³⁹⁹² İmâm Ziyâeddîn el-Makdisî (رحمه الله) hasen bir sened ile İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[وَأَنْتَ جُلُّ بِهَذَا الْبَلَدِ/Ve sen bu beldeye oturmaktasın.]" Sen ey Muhammed, senin orada kâtıl etmen helâldır ve senden başkasına gelince, fakat değildir." [Ebu Abdillâh Ziyâeddîn bin AbdilVâhid el-Makdisî, el-Ehâdisu'l-Muhtâre, 12. cilt, 112. sayfa (138.)]

³⁹⁹³ Bu açıklama İmâm Taberî (رحمه الله)'a aittir, der ki: "[وَوَالِدٍ وَمَا وَلَدَ/Ve baba ve doğan]' Öyle ki babaya ve o doğan evlâdına kasem ederim." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 431. sayfa]

³⁹⁹⁴ İmâm Hâkim (رحمه الله), İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[لَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ فِي كَبَدٍ/Andolsun ki, insânı bir zorluk içinde halk ettik.]" Onun doğumu, dışlarının bitirilmesi, şekillendirilmesi, mâşeti/geçimi ve sünnet edilmesi hususlarında şiddetli bir halk ediliş içerisinde." [Ebu Abdillâh Muhammed bin Abdillâh el-Hâkim en-Nisâbü'rî, el-Müstedrek ale's-Sahîhayn (3973.); Hâkim eserin Buhârî ve Müslim'in şartına göre sahîh olduğunu belirtmiş ve Zehebî ona muvâfakat etmiştir.]

³⁹⁹⁵ İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle dedi: "[أَهْلَكْتُ/Helâk ettim]' Yani: İnfâk ettim." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Begavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 8. cilt, 430. sayfa]

³⁹⁹⁶ Bu açıklama İmâm İbn Kesîr (رحمه الله)'a aittir, der ki: "[نَجْدَيْنِ/Necdeyn]' İki yol." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dîmaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Beled Sûresi, 10. âyetin tefsîrinde]

Fakat sarp yokuşu³⁹⁹⁸ aşamadı.(11)

Ve sarp yokuşu sana bildiren nedir?(12)

Bir köleyi serbest bırakmaktır;(13)³⁹⁹⁹

Veya bir açlık gününde taam etmektir;(14)

Akrâba olan bir yetîme;(15)

Veya sürünen bir miskîne.(16)⁴⁰⁰⁰

Sonra o îmân edenlerden ve sabrı tavsiye edenlerden ve merhameti tavsiye edenlerden olmaktır.(17)⁴⁰⁰¹

İşte onlar Meymene ashâbıdır.(18)⁴⁰⁰²

Ve âyetlerimize o küfredenler, onlar Meş'eme ashâbıdır.(19)⁴⁰⁰³

³⁹⁹⁷ İmâm Saîd ibn Mansûr (رحمه الله) hasen bir sened ile İkrime (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[وَهَدَيْنَاهُ النَّجْدَيْنِ/Ve onu iki yola hidâyet ettik.]' Yani: Hayra ve şerre (hidâyet ettik)." [Ebu Osman Saîd ibn Mansûr el-Mervezî, Sünen-i Saîd ibn Mansûr, 8. cüz, 348. sayfa (2467.)]

³⁹⁹⁸ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Hasan el-Basrî (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[السَّارِبُ/Sarp yokuşu]' Cehennem'deki bir sarp yokuşu." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'lul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 440. sayfa]

³⁹⁹⁹ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) dedi ki: "'[فَكَ رَقَبَةً/Bir köleyi serbest bırakmaktır;]' (Bir köleyi) âzad etmektir. Ukbe bin Âmir (رضي الله عنه), Nebî (صلى الله عليه وسلم)'in: 'Kim bir köle âzad ederse, bu onun ateşten serbest bırakılması olur.' buyurduğunu rivâyet etmiştir." [Sahîh bir hadîstir. Ahmed (4/147) ve Hâkim (2/211) tahrîc etmiştir. Münzirî der ki: "Ahmed sahîh bir sened ile rivâyet etmiştir." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 6. cilt, 229. sayfa]

⁴⁰⁰⁰ İmâm Hâkim (رحمه الله), İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[أَوْ مِسْكِينًا ذَا /Veya sürünen bir miskîne.]' Evi olmayan yüzü koyun yatan kimse(ye)." [Ebu Abdîllah Muhammed bin Abdîllah el-Hâkim en-Nisâbü'rî, el-Müstedrek ale's-Sahîhayn (3976); Hâkim eserin Buhârî ve Müslîm'in şartına göre sahîh olduğunu belirtmiş ve Zehebî ona muvâfakat etmiştir.]

⁴⁰⁰¹ İmâm Kassâb (رحمه الله) diyor ki: "'[ثُمَّ كَانَ مِنَ الَّذِينَ آمَنُوا وَتَوَاصَوْا بِالصَّبْرِ وَتَوَاصَوْا بِالْمَرْحَمَةِ/Sonra o îmân edenlerden ve sabrı tavsiye edenlerden ve merhameti tavsiye edenlerden olmaktır.]' Hayrı tavsiye etmenin, ahlâkların en övülmüş olanı ve fiillerin en hoşu olduğuna ve Cennet'i kazanma ve ateşten necât ile (neticeleneceğine) delîldir." [Ebu Ahmed Muhammed bin Alî el-Kerecî el-Kassâb, Nuketul-Kur'ân, 4. cilt, 519. sayfa]

⁴⁰⁰² Şeyh Useymîn (رحمه الله) der ki: "'[أَصْحَابُ الْمَيْمَنَةِ/Meymene ashâbı] Yani: Sağ ashâbı, o kitâbları Kıyâmet Günü sağlarından verilenler." [Muhammed bin Sâlih el-Useymîn, Âmme Cüzü Tefsîri, 218. sayfa]

İbn Ebî Zemenîn (رحمه الله) ise şöyle der: "'[إِنَّهُمْ أَصْحَابُ الْمَيْمَنَةِ/İşte onlar Meymene ashâbıdır.]' Ve bunlar, Cennet ehlidir." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîz, 5. cilt, 135. sayfa]

⁴⁰⁰³ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) diyor ki: "'[أَصْحَابُ الْمَشْأَمَةِ/Meş'eme ashâbı]' Yani: Sol ashâbı." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîm, Beled Süresi, 19. âyetin tefsîrinde]

Üzerlerine sımsıkı kapatılmış bir ateş vardır.(20)⁴⁰⁰⁴

⁴⁰⁰⁴ İmâm Beğavî (رحمه الله) dedi ki: "'[عَلَيْهِمْ نَارٌ مُّؤَصَّدَةٌ]/Üzerlerine sımsıkı kapatılmış bir ateş vardır.]" Kapıları üzerlerine tam olarak kapatılmış olan, içine ne bir rahatlığın girdiği ve ne de oradan bir gammın çıktığı (bir ateş)." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 8. cilt, 433. sayfa]

91. ŞEMS SÛRESİ (15 âyettir)

Allah'ın ismi ile, Rahmân, Rahîm

Andolsun güneşe ve aydınlığına;(1)⁴⁰⁰⁵

Ve onu izlediğinde ay(a);(2)

Ve onu ortaya çıkardığında gündüz(e);(3)

Ve onu bürüdüğünde gece(ve);(4)

Ve semâ(ya) ve onu binâ eden(e);(5)

Ve arz(a) ve onu döşeyen(e);(6)

Ve nefis(e) ve onu tesviye eden(e);(7)

Derken fâcirliğini ve takvâsını ilhâm edene;(8)⁴⁰⁰⁶

Onu tezkiye eden felâh bulmuştur;(9)⁴⁰⁰⁷

⁴⁰⁰⁵ İmâm Taberî (رحمه الله) demiştir ki: "[وَالشَّمْسُ وَضُحَاهَا]/Andolsun güneşe ve aydınlığına.]" (Bu,) bir yemindir. Rabbimiz, güneşe ve onun aydınlığına yemin etmiştir. Ve kelâmın manâsı: 'Güneşe ve güneşin aydınlığına kase ederim.' (şeklinde dir)." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 451. sayfa]

⁴⁰⁰⁶ İbn Ebî Âsım (رحمه الله), Ebu Hureyre (رضي الله عنه)'tan, Nebî (صلى الله عليه وسلم)'in şöyle buyurduğunu işittiğini tahrîc etmiştir: "[فَالْهَمَّهَا فَجُورَهَا وَتَقْوَاهَا]/Derken ona fâcirliğini ve takvâsını ilhâm edene.]" Allah'ım, nefsimi takvâsını ver, onu tezkiye buyur/temizle, Sen onu tezkiye edenlerin en hayırlısı(sın), Sen onun velisi ve mevlâsı(sın). [Ebu Bekr Ahmed bin Amr ibn Ebî Âsım, Kitâbu's-Sunne, 227.-228. sayfalar (328.) Hasen bir hadîstir.]

İmâm Hâkim (رحمه الله), İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[فَالْهَمَّهَا فَجُورَهَا وَتَقْوَاهَا]/Derken fâcirliğini ve takvâsını ilhâm edene.]" Onu fâcirliği ve takvâsı ile ilzâm edene/sorumlu tutana." [Ebu Abdîllah Muhammed bin Abdîllah el-Hâkim en-Nisâbü'rî, el-Müstedrek ale's-Sahîhayn (2/3979.); Hâkim eserin sahîh olduğunu belirtmiş ve Zehebî ona muvâfakat etmiştir.]

İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[فَالْهَمَّهَا فَجُورَهَا وَتَقْوَاهَا]/Sonra ona fâcirliğini ve takvâsını ilhâm edene.]" Sonra ona fâcirliğini ve takvâsını beyân edene." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 455. sayfa]

İmâm Âcurrî (رحمه الله) ise sahîh bir sened ile Ebu Hâzım Seleme ibn Dînâr (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[فَالْهَمَّهَا فَجُورَهَا وَتَقْوَاهَا]/Derken ona fâcirliğini ve takvâsını ilhâm edene.]" Takvâhya takvâyı ilhâm etmiştir. Fâcire ise fâcirliği ilhâm etmiştir." [Ebu Bekr Muhammed bin Hüseyin el-Âcurrî, Kitâbu's-Şeriâ, 726.-727. sayfalar (319.)]

⁴⁰⁰⁷ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[فَدَّ فَتَحَ مِنْ رَحْمَةٍ]/Onu tezkiye eden felâh bulmuştur.]" Sâlih amel ile nefsinin tezkiye eden/arındıran felâh

Ve onu (günâh ile) örten kaybetmiştir.(10)

Semûd tuğyânından dolayı tekzîb etmiştir.(11)

Hani onların en şakîsi ayaklanmıştı;(12)

O vakit Allah'ın Resûlu onlara demişti ki: 'Allah'ın dişi devesine ve onun sulanmasına (dikkat edin).'(13)

Fakat kendisini tekzîb ettiler de onu boğazladılar. Bunun üzerine Rabbleri günâhlarından dolayı üzerlerine azâb indirdi. Böylece onları tesviye etti. (14)⁴⁰⁰⁸

Ve onun âkibetinden korkacak değildir.(15)⁴⁰⁰⁹

bulmuştur." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 456. sayfa]

⁴⁰⁰⁸ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) dedi ki: "'[فسويها/Böylece onları tesviye etti.]" Yani: Onları arz ile tesviye/dümdüz etti. Onlardan büyük olsun küçük olsun kimse kalmadı. Ve şöyle (de) denilmiştir: 'Aralarında eşit derecede azâb etmiştir.'" [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 6. cilt, 235. sayfa]

⁴⁰⁰⁹ İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) şöyle der: "'ولا يخاف عقيبا/Ve onun âkibetinden korkacak değildir.]" Yani: Allah, (onlardan) korkacak değildir." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 5. cilt, 138. sayfa]

92. LEYL SÛRESİ (21 âyettir)

Allah'ın ismi ile, Rahmân, Rahîm

Andolsun bürüdüğünde geceye.(1)

Ve parladığında gündüze.(2)

Ve erkeği ve dişiye halk eden(e).(3)

Muhakkak ki sa'yınız, elbette muhtelifdir.(4)⁴⁰¹⁰

O halde verene ve takvâ edene gelince;(5)

Ve en güzeli tasdik eden(e).(6)

Artık onu kolaylaştıracanız.(7)⁴⁰¹¹

Ve cimrilik edene ve kendini müstağnî görene gelince;(8)

Ve en güzeli tezkîb eden(e).(9)

Artık onu zora kolaylaştıracanız.(10)⁴⁰¹²

Ve düştüğünde⁴⁰¹³ mâlî ona bir yarar sağlamaz.(11)

⁴⁰¹⁰ Bu açıklama İmâm Katâde (رحمه الله) 'a aittir. İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله) 'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[شَتَّى/Şettâ]' Muhtelif."

Devamla İmâm Taberî (رحمه الله) dedi ki: "'[سَعْيَكُمْ لَشَتَّى]/Muhakkak sa'yınız, elbette muhtelifdir.'" Şühbesiz ki amelleriniz muhtelifdir, ey insânlar. Çünkü sizden kimisi Rabbine kâfir, O'nun emrine ve nehyine karşı isyân edendir. Ve (kimisi de) O'na îmân eden, O'nun emrine ve nehyine itaat edendir." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 467.-468. sayfalar]

⁴⁰¹¹ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) şöyle demektedir: "'[فَسَيَسِّرُهُ لِّلْيَسْرَى]/Artık onu kolaylaştıracanız.'" Yani: En kolay hâle getireceğiz. Ve mânâsı: Taat ve sâlih amellerin yolu ona kolaylaştırılır." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 6. cilt, 237. sayfa]

⁴⁰¹² İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) diyor ki: "'[فَسَيَسِّرُهُ لِّلْيَسْرَى]/Artık onu zora kolaylaştıracanız.'" Ateş ameline (kolaylaştıracanız)." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîz, 5. cilt, 139. sayfa]

⁴⁰¹³ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله) 'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[دَا] بُرْدَى/Düştüğünde'" Öldüğünde." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 476. sayfa]

Muhakkak ki Üzerimize'dir elbette hidâyet.(12)⁴⁰¹⁴

Ve muhakkak ki Bizimdir, elbette Âhiret ve dünyâ.(13)⁴⁰¹⁵

Artık sizi alevler saçan bir ateş ile inzâr ettim.(14)

Ona en şakîden başkası yaslanmaz.(15)⁴⁰¹⁶

O ki, tekzîb etmiş ve yüz çevirmiştir.(16)⁴⁰¹⁷

Ve en muttakî, ondan uzaklaştırılacaktır.(17)

O ki, mâlını verir, tezekkî eder.(18)⁴⁰¹⁸

Ve onun indinde birisi için, karşılığı verilecek bir nîmet yoktur.(19)⁴⁰¹⁹

Ancak Âlâ Rabbinin Vechini⁴⁰²⁰ arzular.(20)

Ve elbette yakında râzı olacaktır.(21)

⁴⁰¹⁴ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[إِنَّ **Muhakkak ki Üzerimize'dir hidâyet.**]" Neyin helâl neyin haram olduğunu, neyin ibâdet neyin mâsiyyet olduğunu beyân etmek Allah'ın üzerinedir." [Ebu Ca'fer ibn Cerir et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 477. sayfa]

⁴⁰¹⁵ Bu açıklama İmâm Kurtubî (رحمه الله)'a aittir, der ki: "[**وَالْأُولَى/Ve'l-ûlâ**]" Dünyâ." [Ebu AbdUllah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, el-Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, Leyl Suresi, 13. âyetin tefsîri]

⁴⁰¹⁶ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) şöyle der: "[**لَا يَصْلِيهَا إِلَّا الْأَشْقَى/Ona en şakîden başkası yaslanmaz.**]" Yani: En şakîden/bahtsızdan başkası oraya, kendisi dört bir yandan kuşatılmış olarak girmez." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Leyl Sûresi, 15. âyetin tefsîrinde]

⁴⁰¹⁷ Ebu'l-Ferec İbn Cevzî (رحمه الله) diyor ki: "[**الَّذِي كَذَّبَ/O ki, tekzîb etmiş**]" Resûlu (tekzîb etmiştir). "[**وَوَلَّى/Ve yüz çevirmiştir**]" İmândan (yüz çevirmiştir). [Ebu'l-Ferec Abdurrahmân ibn Alî ibn Muhammed ibn Cevzî, Zâdu'l-Mesîr fî İlmî't-Tefsîr, 1559. sayfa (tek cilt olarak basım)]

⁴⁰¹⁸ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) dedi ki: "[**الَّذِي يُؤْتِي مَالَهُ يَتَزَكَّى/O ki, mâlını verir, tezekkî eder.**]" Yani: Nefsini, malını ve Allah'ın Dîn'e ve dünyâya dâir kendisine bahsettiklerini tezkiye etmek/arındırmak için malını Allah'a itaatte sarf eden kimse." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Leyl Sûresi, 18. âyetin tefsîrinde]

⁴⁰¹⁹ İbn Ebi Zemenin (رحمه الله) demiştir ki: "[**وَمَا لَاحِدٍ عِنْدَهُ مِنْ نِعْمَةٍ تُجْزَى/Ve onun indinde birisi için, karşılığı verilecek bir nîmet yoktur.**]" Yani: Bunu, birisine vermesi gereken bir nîmete mukâbil yapıyor değildir." [Ebî Abdİllah Muhammed ibn Abdİllah ibn Ebî Zemenin, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 5. cilt, 140. sayfa]

⁴⁰²⁰ İmâm İbn Huzeyme (رحمه الله) şöyle demekte: "İmdi bizim ve Hicaz, Tihâme, Yemen, Irak, Şam ve Mısır ehli tüm ulemâmızın mezhebi şudur: Allah'ın nefsi hakkında isbât ettiğini biz (de) isbât ederiz. Bunu dillerimizle ikrâr ederiz ve bunu kalblerimizle tasdik ederiz. Hâlık'ımızın Vechi'ni mahlûkâtından birinin vechine teşbîh etmeyiz/benzetmeyiz. Rabbiniz mahlûkâtına teşbîhten azizdir ve ta'tilcilerin/sıfatları inkâr edicilerin kavillerinden yücedir." [Ebu Bekir Muhammed ibn İshâk ibn Huzeyme, Kitâbu't-Tevhîd ve İsbâtı Sıfâtı'r-Rabb, 26. sayfa]

93. DUHÂ SÛRESİ (11 âyettir)

Allah'ın ismi ile, Rahmân, Rahîm

Andolsun duhâya;(1)⁴⁰²¹

Ve karanlığı çöktüğünde gece(ye).(2)

Rabbin sana vedâ etmemiş ve darılmamıştır.(3)⁴⁰²²

Ve elbette Âhiret senin için dünyâdan⁴⁰²³ daha hayırlıdır.(4)⁴⁰²⁴

Ve elbette yakında Rabbin sana verecek, böylece râzı olacaksın.(5)⁴⁰²⁵

Seni yetim bulup da barındırmadı mı?(6)

Ve seni dalâlette bulup da hidâyet etmiştir.(7)⁴⁰²⁶

Ve seni yoksul bulup da zengin etmiştir.(8)

O hâlde yetîme gelince, artık ezme.(9)

⁴⁰²¹ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "'[والضُّحَى/Andolsun duhâya.]' Tüm gündüze yemin etmiştir. Ve şöyle (de) denilmiştir: 'Duhâ/Kuşluk vaktine yemin etmiştir. Ve o, güneşin yükselme vaktidir.'" [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 6. cilt, 241. sayfa]

⁴⁰²² İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[Rabbin sana vedâ etmemiş ve darılmamıştır.]' Rabbin seni terk etmemiş ve sana buğz etmemiştir." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 643. sayfa]

⁴⁰²³ Bu açıklama İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله)'a aittir, der ki: "'[Mine'l-ûlâ]' Yani: Dünyâdan." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîz, 5. cilt, 141.-142. sayfa]

⁴⁰²⁴ İmâm Taberî (رحمه الله) diyor ki: "'[وَلِلْآخِرَةِ خَيْرٌ لَّكَ مِنَ الْأُولَى/Ve elbette Âhiret senin için dünyâdan daha hayırlıdır.]' Ve elbette Âhiret diyârı ve Allah'ın orada sana hazırladıkları, senin için dünyâ diyârından ve içindekilerden daha hayırlıdır." Devamla İmâm Taberî (رحمه الله) şöyle der: "Öyleyse orada kaybettiklerine üzülmeyin! Öyle ki kuşkusuz senin için Allah'ındakiler, senin için ondan/dünyâdan daha hayırlıdır." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 487. sayfa]

⁴⁰²⁵ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[وَلَسَوْفَ يَغْطِيكَ رَبُّكَ فَتَرْضَى/Ve elbette yakında Rabbin sana verecek, böylece râzı olacaksın.]' Ve bu, Kıyâmet Günü'dür." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 487. sayfa]

⁴⁰²⁶ İmâm Taberî (رحمه الله) şöyle der: "'[وَوَجَدَكَ ضَالًّا فَهَدَى/Ve seni dalâlette bulup da hidâyet etmiştir.]' Ve seni, bugün üzerinde olduğunun gayrı üzere bulmuştur." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 488. sayfa]

Ve isteyene gelince, artık azarlama.(10)

Ve Rabbinin nîmetine gelince, artık tahdîs et.(11)⁴⁰²⁷

⁴⁰²⁷ İmâm Kurtubî (رحمه الله) dedi ki: "[وَأَمَّا بِنِعْمَةِ رَبِّكَ فَحَدِّثْ]/Ve Rabbinin nîmetine gelince, artık tahdîs et.]" Yani: Allah'ın senin üzerine verdiği nîmetini şükûr ve övgü ile yay. Ve Allah'ın nîmetlerini tahdîs etmek/anlatmak ve onları itirâf etmek bir şükûrdür." [Ebu AbdUllah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, el-Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, Duhâ Sûresi, 11. âyetin tefsîrinde]

94. İNŞİRÂH/ŞERH SÛRESİ (8 âyettir)

Allah'ın ismi ile, Rahmân, Rahîm

Senin için sadrını şerh etmedik mi?(1)⁴⁰²⁸

Ve yükünü senden kaldırdık;(2)⁴⁰²⁹

O belini büken.(3)

Ve senin için zikrini yükselttik.(4)⁴⁰³⁰

Öyle ki kuşkusuz zorlukla beraber bir kolaylık vardır.(5)

Kuşkusuz zorlukla beraber bir kolaylık vardır.(6)⁴⁰³¹

O hâlde boş kaldığında, hemen (diğer bir işe) koyul.(7)⁴⁰³²

Ve Rabbine öyleyse yönel.(8)⁴⁰³³

⁴⁰²⁸ İmâm Buhârî (رحمه الله), İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[اَلَمْ نَشْرَحْ لَكَ/Şenin için sadrını şerh etmedik mi?]" Allah, onun göğsünü İslâm için şerh etmiştir/genişletmiştir." [Ebu Abdîllah Muhammed bin İsmâil el-Buhârî, Câmiu's-Sahîh, Kitâbu't-Tefsîr (94. bâb)]

⁴⁰²⁹ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[وَوَضَعْنَا عَنْكَ وِزْرَكَ/Ve yükünü senden kaldırdık.] Günâhın(ı senden kaldırdık)." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 493. sayfa]

⁴⁰³⁰ İmâm Saîd ibn Mansûr (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[وَرَفَعْنَا لَكَ ذِكْرَكَ/Ve senin için zikrini yükselttik.] Ben zikredildiğim zaman sen de Benimle zikredilirsin. Şehâdet ederim ki Allah'tan başka ilâh yoktur ve şehâdet ederim ki Muhammed, Allah'ın Resûlü'dur." [Ebu Osman Saîd ibn Mansûr el-Mervezî, Sünen-i Saîd ibn Mansûr, 8. cüz, 377. sayfa (2486.)]

⁴⁰³¹ İmâm Kassâb (رحمه الله) demiştir ki: "[اِنَّ مَعَ الْعُسْرِ يُسْرًا/Kuşkusuz zorlukla beraber bir kolaylık vardır.]" Mü'minler için kendisinden emîn olacakları bir ganimettir. Öyleyse ona ilhâk eden zorluktan dolayı göğsü daralmasın. Nitekim her zorlukla beraber bir kolaylık vardır." [Ebu Ahmed Muhammed bin Alî el-Kerecî el-Kassâb, Nuketu'l-Kur'ân, 4. cilt, 525. sayfa]

⁴⁰³² İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[وَإِذَا فَرَغْتَ فَانصَبْ/O hâlde boş kaldığında, hemen (diğer bir işe) yorul.]" Namaza kalktığın zaman hemen, Rabbine olan hâcetine yorul." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 496. sayfa]

⁴⁰³³ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile yine Mucâhid (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[وَالِي رَبِّكَ فَارْغَبْ/Ve Rabbine rağbet et.]" Rağbetini/isteğini ve niyyetini Rabbine kıl." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 498. sayfa]

95. TÎN SÛRESİ (8 âyettir)

Allah'ın ismi ile, Rahmân, Rahîm

Andolsun incire ve zeytine.(1)

Ve Sinâ dağı(na).(2)

Ve bu emîn belde(ve).(3)⁴⁰³⁴

Andolsun ki, insânı en güzel bir biçimde⁴⁰³⁵ halk ettik.(4)

Sonra onu sefillerin en sefiline döndürdük.(5)⁴⁰³⁶

O îmân edenler ve sâlih amel işleyenler müstesnâ. Artık onlar için kesintisiz bir ecir vardır.(6)

Öyleyse bundan sonra sana Dîn'i ne tekzîb ettirir?(7)⁴⁰³⁷

Allah, hâkimlerin Hâkim'i değil mi?(8)⁴⁰³⁸

⁴⁰³⁴ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[وَهَذَا] **Ve bu emîn belde(ve).**" Yani: Mekke('ye)." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 506. sayfa]

⁴⁰³⁵ İmâm AbdUllah bin Ahmed bin Hanbel (رحمه الله) sahîh bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[فِي أَحْسَنِ تَقْوِيمٍ] **En güzel bir biçimde**." En güzel bir sûrette." [AbdUllah bin Ahmed bin Muhammed bin Hanbel eş-Şeybânî el-Mervezî, Kitâbu's-Sunne, 2. cilt, 490. sayfa (1123.)]

⁴⁰³⁶ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[ثُمَّ رَدَدْنَاهُ أَسْفَلَ سَافِلِينَ] **Sonra onu sefillerin en sefiline döndürdük.**" Ömrün en rezil çağına." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 508. sayfa]

⁴⁰³⁷ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "[فَمَا يُكَذِّبُكَ بَعْدُ بِالدِّينِ] **Öyleyse bundan sonra sana Dîn'i ne tekzîb ettirir?**" Mânâsı: Öyleyse ey Hesâb Günü'nden şübhe eden, Allahu (تعالى)'nın kudretine dâir bunca şeye şahid olmanın ardından, seni tekzîb ettiren nedir?" [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 5. cilt, 254. sayfa]

⁴⁰³⁸ İmâm Taberî (رحمه الله) şöyle demekte: "[أَلَيْسَ اللَّهُ بِأَحْكَمِ الْحَاكِمِينَ] **Allah, hâkimlerin Hâkim'i değil mi?**" Allah, hükümlerinde ve kulları arasında kesin hükmünü vermede, hüküm verenlerin en hâkimi değil midir, ey Muhammed?" [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 516. sayfa]

96. ALAK SÛRESİ (19 âyettir)

Allah'ın ismi ile, Rahmân, Rahîm

Kıraat et, O halk eden Rabbinin ismi ile.(1)⁴⁰³⁹

İnsânı alaktan halk etmiştir.(2)⁴⁰⁴⁰

Kıraat et, ve Rabbin ekremdir.(3)⁴⁰⁴¹

O ki, kalem ile tâlim etmiştir.(4)⁴⁰⁴²

İnsâna ilmetmediğini tâlim etmiştir.(5)⁴⁰⁴³

Hayır! Muhakkak ki insân, elbette tuğyân eder;(6)⁴⁰⁴⁴

Kendini müstağnî gördüğü için.(7)⁴⁰⁴⁵

Muhakkak ki Rabbinedir rücû.(8)

⁴⁰³⁹ İmâm Hâkim (رحمه الله), Âişe (رضي الله عنها)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "Muhakkak ki Kur'ân'dan inzâl edilen evvel şey: 'اِقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ'/'Kıraat et, O halk eden Rabbinin ismi ile.[' (âyetidir)." [Ebu Abdİllah Muhammed bin Abdİllah el-Hâkim en-Nisâbûrî, el-Müstedrek ale's-Sahîhayn (2909.); Hâkim, eserin Muslim'in şartına göre sahîh olduğunu belirtmiş ve Zehebî ona muvâfakat etmiştir.]

⁴⁰⁴⁰ İmâm Kurtubî (رحمه الله) diyor ki: "'اِنْسَانَ خَلَقَ الْاِنْسَانَ'/'İnsânı halk etmiştir'." Yani: Âdem oğlu(nu). '[مَنْ عَلَى/Alaktan]' Yani: (Pıhtılaşmış) kandan." [Ebu AbdUllah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, el-Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, Alak Sûresi , 2. âyetin tefsîrinde]

⁴⁰⁴¹ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) şöyle demektedir: "'اِقْرَأْ وَرَبُّكَ الْاَكْرَمُ'/'Kıraat et, ve Rabbin ekremdir.[' Yani: Kerîmdir/kerem sâhibidir. Kullarının günâhlarına karşı affedici olması ve onların cezâsını tehir etmesi O'nun keremindendir." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 6. cilt, 256. sayfa]

⁴⁰⁴² Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) yine der ki: "'اَلَّذِي عَلَّمَ بِالْقَلَمِ'/'O ki, kalem ile tâlim etmiştir.[' Kalemle yazmayı (tâlim etmiştir). Ve o, büyük bir nimettir." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 6. cilt, 256. sayfa]

⁴⁰⁴³ İmâm Beğavî (رحمه الله) demiştir ki: "'عَلَّمَ الْاِنْسَانَ مَا لَمْ يَعْلَم'/'İnsâna ilmetmediğini tâlim etmiştir.[' (İnsâna) hidâyet ve beyânın türlerinden (ilmetmediğini tâlim etmiştir). Ve: 'Âdeme, isimlerin tümünü tâlim etmiştir.' (de) denilmiştir." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Begâvî, Meâlim'ut-Tenzîl, 8. cilt, 479. sayfa]

⁴⁰⁴⁴ İmâm Şevkânî (رحمه الله) dedi ki: "'اِنَّ الْاِنْسَانَ لِرَبِّهِ لَكَنَ طَافٍ'/'Muhakkak ki insân, elbette tuğyân eder.[' Muhakkak ki o, sınırı aşar ve Rabbine karşı kibirlenir." [Muhammed bin Alî eş-Şevkânî, Fethu'l-Kadîr, 1639. sayfa (tek cilt olarak basım)]

⁴⁰⁴⁵ İmâm Kassâb (رحمه الله) şöyle demekte: "'اِنَّ رَاٰهُ اسْتَفْتٰى'/'Kendini müstağnî gördüğü için.[' Kendini müstağnî görmeye yönelik bir zemmetmedir/kınamadır. Çünkü kendini müstağnî gören kimse, mâl ile arzulanan zemmedilmiş şehvetleri işlemeye gücü yettiği için, tuğyânı kolaylaştırır, isyâna dâvet eder." [Ebu Ahmed Muhammed bin Alî el-Kerecî el-Kassâb, Nuketu'l-Kur'ân, 4. cilt, 528. sayfa]

Gördün mü o nehyedeni?(9)

Bir kulu namaz kıldığında.(10)

Gördün mü, eğer hidâyet üzere ise;(11)

Veya takvâ ile emretmiş (ise).(12)

Gördün mü, eğer tekzîb eder ve yüz çevirirse?(13)

İlmetmez mi ki Allah'ın gördüğünü?(14)

Hayır! Eğer nihâyet vermezse, elbette perçeminden sürükleyeceğiz.(15)

Yalancı, hatâ eden bir perçem.(16)

Artık topluluğunu dâvet etsin.(17)

(Biz de) zebânileri dâvet edeceğiz.(18)

Hayır! Ona itaat etme.⁴⁰⁴⁶ Ve secde et ve yaklaş.(19)⁴⁰⁴⁷

⁴⁰⁴⁶ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) demiştir ki: "'كَأَلَّا لَا تُطَعُّهُ'/'Hayır! Ona itaat etme.]" Yani: Ey Muhammed, onun seni Allah'a kulluk etmeye devam etmekten ve O'na çok ibâdet etmekten nehyetmesine itaat etme. Dilediğin yerde namaz kıl. Ona aldırış etme. Öyle ki kuşkusuz muhâfaza edenin ve nusret edicinin, Allah'tır. Ve O, seni insanlardan korur." [Ebfu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Alak Süresi, 19. âyetin tefsîrinde]

⁴⁰⁴⁷ Secde âyetidir. İmâm Saîd ibn Mansûr (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "Kulun Rabbine en yakın olduğu hâl, secdede olduğu zamandır. Allah (سبحانه)'nın: 'وَاقْرَبْ'/'Ve secde et ve yaklaş.]" kavlini iştîmedin mi?" [Ebu Osman Saîd ibn Mansûr el-Mervezî, Sünen-i Saîd ibn Mansûr, 8. cüz, 388. sayfa (2495.)]

97. KADR SÛRESİ (5 âyettir)

Allah'ın ismi ile, Rahmân, Rahîm

Muhakkak ki Biz, onu Kadr Gecesi'nde inzâl ettik.(1)⁴⁰⁴⁸

Ve Kadr Gecesi'ni sana bildiren nedir?(2)

Kadr gecesi bin aydan daha hayırlıdır.(3)

Onda melekler ve Rûh, Rabblerinin izni ile her bir iş için nüzûl eder.(4)

Selâmdır o, fecrin doğuşuna kadar.(5)⁴⁰⁴⁹

⁴⁰⁴⁸ İmâm Hâkim (رحمه الله), İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ فِي] Muhakkak ki Biz, onu Kadr Gecesi'nde inzâl ettik." Kur'ân, dünyâ semâsına Kadr Gecesi'nde cümlesi birden inzâl edilmiştir. (Bundan önce) yıldızların mevkisindeydi de Allah bir kısmını bir kısmının akâbinde Resûlu (صلی الله عليه وسلم)'ın üzerine inzâl ediyordu. Allah (عز وجل) şöyle buyurur: "وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْلَا نُزِّلَ عَلَيْهِ الْقُرْآنُ جُمْلَةً وَاحِدَةً كَذَلِكَ لِنُثَبِّتَ بِهِ فُؤَادَكَ وَرَتَّلْنَاهُ تَرْتِيلًا/Ve o küfredenler dediler ki: 'Kur'ân onun üzerine cümlesi birden inzâl edilmeli değil miydi?' Onunla senin gönlüne sebât vermek ve onu bir tertîl ile tertîl etmemiz için işte böyle (yaptık).]" [Furkân Sûresi, 32. âyet] [Ebu Abdîllah Muhammed bin Abdîllah el-Hâkim en-Nisâbü'rî, el-Müstedrek ale's-Sahîhayn (4/1850); Hâkim eserin Buhârî ve Müslîm'in şartına göre sahîh olduğunu belirtmiş ve Zehebî ona muvâfakat etmiştir.]

⁴⁰⁴⁹ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[سَلَامٌ] Selâmdır o, fecrin doğuşuna kadar." Yani: O, fecrin doğuşuna kadar tümüyle hayırdır. [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 535. sayfa]

98. BEYYİNE SÛRESİ (8 âyettir)

Allah'ın ismi ile, Rahmân, Rahîm

Kitâb ehli ve müşriklerden o kâfirler, beyyine kendilerine gelinceye kadar (küfürden) ayrılanlar olmadılar.(1)⁴⁰⁵⁰

Allah'tan bir Resûl, mutahhar sâhifeleri⁴⁰⁵¹ **tilâvet eder.(2)**

Onlarda dosdoğru yazılar vardır.(3)⁴⁰⁵²

Ve o Kitâb verilenler -beyyine onlara gelmesinin ardından hâric- tefrikaya düşmediler.(4)⁴⁰⁵³

Ve Dîn'i O'na hâlis kılan hanîfler olarak Allah'a ibâdet etmeleri ve namazı ikâme etmeleri ve zekâtı vermeleri dışında emrolunmadılar.⁴⁰⁵⁴ **Ve bu dosdoğru Dîn'dir.(5)**⁴⁰⁵⁵

⁴⁰⁵⁰ İmâm Hâkim (رحمه الله), Ubeyy bin Ka'b (رضي الله عنه)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "Nebî (صلى)
لم يكن الذين كفروا من أهل الكتاب والمشركين منفكين حتى تأتيهم البيعة" (الله عليه وسلم)
o kâfirler, beyyine kendilerine gelinceye kadar (küfürden) ayrılanlar olmadılar.] kıraat edildi.
Bunun üzerine bu konuda: 'Muhakkak ki Allah indinde Dîn'in özü Hanifliktir. Ne yahûdilik ve ne
nasrânîlik ve ne (de) mecûsîliktir. Bu itibarla kim bir hayır işlerse, ona asla küfrânda
bulunulmaz.' buyurdu." [Ebu Abdîllah Muhammed bin Abdîllah el-Hâkim en-Nisâbü'rî, el-
Müstedrek ale's-Sahihayn (4002.); Hâkim demiştir ki: 'Bu hadîsin senedi sahihtir.' Zehebî ona
muvâfakat etmiştir.]

⁴⁰⁵¹ İbn Ebî Zemenin (رحمه الله) şöyle demektedir: "'[صُحُفًا/Sâhifeler]' Yani: Kur'ân. '[مُطَهَّرَةً/Mutahhar]'
Şirk ve küfürden (mutahhar/arınmış)." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn,
Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîz, 5. cilt, 151. sayfa]

⁴⁰⁵² Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "'[فِيهَا كُتِبَ قِيمَةٌ/Onlarda dosdoğru yazılar vardır.]"
Yani: Mustakîm/dosdoğru, âdil hükümler (vardır)." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-
Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 5. cilt, 263. sayfa]

⁴⁰⁵³ İmâm Taberî (رحمه الله) demiştir ki: "'[وَمَا تَفَرَّقَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ إِلَّا مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَتْهُمْ الْبَيَّةُ]/Ve o Kitâb
verilenler -beyyine onlara gelmesinin ardından hâric- tefrikaya düşmediler.]" Yahûdî ve
nasrânîler, Muhammed (صلى الله عليه وسلم)'in durumu hususunda tefrikaya düşüp de önceden o
nübüvveti tekzîb etmediler. '[جَاءَتْهُمْ الْبَيَّةُ]' Beyeine onlara gelmesinin ardından hâric]'
Yani: Bu Yahûdî ve nasrânîlere '[الْبَيَّةُ/Beyyine]' gelmesinin ardından. Yani: Muhammed (صلى الله عليه)
(وسلم)'in, Allah'ın onu mahlûkâtına irsâl etmesi sûretiyle resûl olduğu durumunun kesinlikle apaçık
olmasının ardından onu tekzîb ettiler. Allah onu gönderdiği zaman, onun hakkında tefrikaya düştüler.
Bazıları onu tekzîb etti, bazıları ona îmân etti. O gönderilmeden önce bir nebînin geleceği konusunda
tefrikaya düşmüş değillerdi." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24.
cilt, 540. sayfa]

⁴⁰⁵⁴ Ebu'l-Ferec İbn Cevzî (رحمه الله) şöyle der: "'[مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ/Dîn'i O'na hâlis kılan]' Yani: O'ndan
başkasına ibâdet etmeyen muvâhidler olarak. '[حَنَفَاءَ/Hanîfler olarak]' İbrâhîm'in Dîn'i üzere.

Muhakkak ki Kitâb ehli ve müşriklerden o kâfirler, Cehennem ateşindedir ve orada muhalledlerdir. İşte onlar, onlardır yaratılmışların en şerrlileri.(6)

Muhakkak ki o îmân edenler ve sâlih amel işleyenler, işte onlar, onlardır yaratılmışların en hayırlıları.(7)

Rabbleri indinde karşılıkları Adn Cennetleridir, altlarından nehirler cereyân eder, orada ebeden muhalledlerdir. Allah onlardan râzıdır ve onlar O'ndan râzılardır. Bu, Rabbinden haşyet duyan içindir.(8)⁴⁰⁵⁶

'وَيَقِيمُوا/ve namazı ikâme etmeleri]' Yazılı (5 vakit farz) namazları vakitlerinde (ikâme etmeleri). 'وَيُؤْتُوا الزَّكَاةَ/ve zekâtı vermeleri]' Vâcib olduğunda (zekâtı vermeleri). [Ebu'l-Ferec Abdurrahmân ibn Alî ibn Muhammed ibn Cevzî, Zâdu'l-Mesîr fî İlmi't-Tefsîr, 1576. sayfa (tek cilt olarak basım)]

⁴⁰⁵⁵ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'وَذَلِكَ/ve bu dosdoğru Dîn'dir.'" O, Allah'ın onunla resûlunu ba's ettiği ve Nefsi için teşrî buyurduğu ve ondan râzı olduğu Dîn'dir. [Hikmet bin Beşîr bin Yâsin, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 658. sayfa]

İmâm Acurrî (رحمه الله) sahîh bir sened ile AbdurRezzâk (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "Mâmer ve Süfyân Sevri ve Mâlik ibn Enes ve İbn Cureyc ve Süfyân ibn Uyeyne'nin: 'Îmân, kavil ve ameldir; ziyâdeleşir ve noksanlaşır.' dediğini işittim."

Yine sahîh bir sened ile Ahmed bin Hanbel (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "Îmân, kavil ve ameldir, ziyâdeleşir ve noksanlaşır."

Yine sahîh bir sened ile AbdUllah ibn Mübârek (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "Îmân, kavil ve ameldir."

İmâm Acurrî (رحمه الله) bu eserleri naklettikten sonra der ki: "Zikrettiğim konuda, Allah'ın kendisine hayır murâd buyurduğu kimse için iknâ edici (bir delîl) vardır. Böylece bilinmelidir ki, amel olmadıkça o kimse için îmân tamâm olmaz. Bu, Allahu (تعالى)'nın şöyle buyurduğu o Dîn'dir: '[وَمَا أَمْرُوا/ve Dîn'i O'na hâlis kılan hanîfler olarak Allah'a ibâdet etmeleri ve namazı ikâme etmeleri ve zekâtı vermeleri dışında emrolunmadılar. Ve bu dosdoğru Dîn'dir.]'." [Ebu Bekr Muhammed bin Hüseyin el-Âcurrî, Kitâbu's-Şerî'a, 2. cilt, 641.-643. sayfalar (261.-263.)]

⁴⁰⁵⁶ İmâm Taberî (رحمه الله) demiştir ki: "'بِجَزَائِهِمْ/ve Rabbleri indinde karşılıkları]' Îmân edenler ve sâlih ameller işleyen bu kimselerim Kıyâmet Günü Rabbleri indindeki sevâbı, '[جَنَاتٍ عَذْنٍ تَجْرَى مِنْ/جَنَاتٍ عَذْنٍ تَجْرَى مِنْ]' onda göçmenin olmadığı kalıcı bostanlardır. Onun ağaçlarının altından nehirler cereyân eder. '[وَالْبَلَدِينَ فِيهَا أَيْدًا]/Orada ebeden muhalledlerdir]' Orada ebedî kalırlar. Oradan çıkarılmaz ve orada ölmezler. '[رَضَى اللَّهُ عَنْهُمْ]/Allah onlardan râzıdır]' Dünyada O'na itaat etmiş olmaları ve o gün O'nun ikâbından kurtulmak için amel etmiş olmaları nedeniyle. '[وَرَضُوا عَنْهُ]/ve onlar O'ndan râzılardır]' Dünyâda iken Rabblere itaat etmiş olmaları nedeniyle o gün kendilerine Allah'ın vermiş olduğu sevâbtan ve itaatlerine binâen onlara verdiği ikrâmdan (râzılardır). '[وَبُذِّقُوا/ve Rabbinden haşyet duyan içindir.]' Allah buyuruyor ki: 'Bu, vâfettığım ve îman eden ve sâlih amel işleyenlere Kıyâmet Günü vaad ettiğim hayırdır.' '[وَبُذِّقُوا/ve Rabbinden haşyet duyan içindir.]' Dünyâda iken, gizlisinde ve açığında Allah'tan korkan, farzlarını edâ etmek ve mâsiyyetinden ictinâb etmek sûretiyle O'na takvâ eden içindir." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 542.-543. sayfalar]

99. ZİLZÂL SÛRESİ (8 âyettir)

Allah'ın ismi ile, Rahmân, Rahîm

Arz, (şiddetli) zelzelesiyle zelzeleye uğratıldığında.(1)

Ve arz ağırlıklarını ihrâc ettiği(nde).(2)⁴⁰⁵⁷

Ve insân: 'Onun için ne var?' dediği(nde).(3)⁴⁰⁵⁸

O gün haberlerini tahdîs edecektir;(4)⁴⁰⁵⁹

Çünkü Rabbin ona vahyetmiştir.(5)⁴⁰⁶⁰

O gün insânlar amellerinin kendilerine gösterilmesi için bölük bölük çıkar.(6)

Artık kim zerre miskâli bir hayır amel ederse, onu görür.(7)

Ve kim zerre miskâli bir şerr amel ederse, onu görür.(8)⁴⁰⁶¹

⁴⁰⁵⁷ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'وَأَخْرَجَتِ الْأَرْضُ أَثْقَالَهَا'/Ve arz ağırlıklarını ihrâc ettiği(nde)'" Kabirdekileri (ihrâc ettiğinde/çıkarıldığında)." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 659. sayfa]

⁴⁰⁵⁸ İmâm Taberî (رحمه الله) diyor ki: "'وَقَالَ الْإِنْسَانُ مَا لَهَا'/Ve insân: 'Onun için ne var?' dediği(nde).'" Kıyâmetin kopması için arz zelzeleye uğratıldığında insânlar şöyle derler: 'Arzın neyi var ve onun olayı nedir?'" [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 548. sayfa]

⁴⁰⁵⁹ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'وَيَوْمَئِذٍ تُحَدِّثُ أَخْبَارَهَا'/O gün haberlerini tahdîs edecektir;'" İnsânlar onun üzerinde amel ettiklerini haber verir. " [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 549. sayfa]

⁴⁰⁶⁰ İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle der: "'يَا أَيُّهَا رَبِّكَ أَوْحَىٰ لَهَا'/Çünkü Rabbin ona vahyetmiştir.'" Yani: Ona konuşmasını emretmiş ve üzerinde amel edilenleri haber vermesi için izin vermiştir. " [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Begavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 8. cilt, 502. sayfa]

⁴⁰⁶¹ İmâm Taberî dedi ki: "'وَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْرًا يَرَهُ'/Artık kim zerre miskâli bir hayır amel ederse, onu görür.'" Artık kim dünyâda zerre ağırlığında bir hayır amel etmiş ise, orada onun sevâbını görür. "'وَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ شَرًّا يَرَهُ'/Ve kim zerre miskâli bir şerr amel ederse, onu görür.'" Ve kim dünyâda zerre ağırlığında bir şerr amel etmiş ise, orada onun cezâsını görür. " [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 549. sayfa]

100. ÂDİYÂT SÛRESİ (11 âyettir)

Allah'ın ismi ile, Rahmân, Rahîm

Andolsun soluk soluğa koşanlara;(1)⁴⁰⁶²

Öylece vurarak ateş saçanlar(a);(2)

Sonra sabahleyin baskın yapanlar(a);(3)

Derken onunla toz koparanlar(a);(4)

Böylece onunla bir topluluğun ortasına girenler(e);(5)

Muhakkak ki insân, Rabbine elbette küfrânda bulunandır.(6)⁴⁰⁶³

Ve muhakkak ki o, bunun üzerine elbette şâhidtir.(7)

Ve muhakkak ki o, hayır muhabbeti için elbette şiddetlidir.(8)⁴⁰⁶⁴

Daha ilmetmiyor mu, kabirlerdekilere çıkarıldığında;(9)

Ve sadırlardakiler derlendiği(nde);(10)⁴⁰⁶⁵

Muhakkak ki Rabbleri, onlardan o gün elbette Habîr'dir.(11)⁴⁰⁶⁶

⁴⁰⁶² İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[وَالْعَادِيَاتِ ضَبْحًا]' Andolsun soluk soluğa koşanlara.]" Bunlar, soluk soluğa kalana kadar koşan atlardır." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 558. sayfa]

⁴⁰⁶³ Bu açıklama İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'a aittir. İmâm Saîd ibn Mansûr (رحمه الله) hasen bir sened ile İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[كُنُودًا]' Küfrânda bulunandır/nankördür."

Yine İmâm Saîd ibn Mansûr (رحمه الله) sahîh bir sened ile Hasan Basrî (رحمه الله)'ın bu âyet hakkında şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "Elbette küfrânda bulunandır. İnsân musîbetleri sayar durur ama Rabbinin nîmetlerini unuttur." [Ebu Osman Saîd ibn Mansûr el-Mervezî, Sünen-i Saîd ibn Mansûr, 8. cild, 408.-411. sayfalar (2512.-2513.).]

⁴⁰⁶⁴ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "[وَأَنَّهُ لِحُبِّ الْخَيْرِ لَشَدِيدٌ]' Ve muhakkak ki o, hayır muhabbeti için elbette şiddetlidir.' Mânâsı: Muhakkak ki insân, mal sevgisi nedeniyle elbette cimridir. 'Şedîd]' (Bazen) 'cimri' anlamında kullanılmaktadır." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 6. cilt, 271. sayfa]

⁴⁰⁶⁵ İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle demektedir: "[وَحِصِّلَ مَا فِي الصُّدُورِ]' Ve sadırlardakiler derlendiği(nde);]' Yani: Onlardaki hayır veya şerr ayırıt edildiğinde ve ortaya konulduğunda." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Begâvî, Meâlim'ut-Tenzîl, 8. cilt, 509. sayfa]

⁴⁰⁶⁶ İmâm Taberî (رحمه الله) der ki: "'إِنَّ رَبَّهُمْ بِهِمْ يَوْمَئِذٍ لَّخَبِيرٌ' / **Muhakkak ki Rabbleri, onlardan o gün elbette Habîr'dir.**]' Muhakkak ki Rabbleri, onların amellerini, sadırlarında gizleyip orada sakladıklarını ve uzuvları ile açığa vurduklarını ilmedendir. Onlardan bir şey, O'na gizli kalmaz. Ve O, o gün onlara tüm bunların karşılığını verecektir." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 569. sayfa]

101. KÂRIA SÛRESİ (11 âyettir)

Allah'ın ismi ile, Rahmân, Rahîm

Kâria.(1)⁴⁰⁶⁷

Nedir Kâria?(2)

Ve Kâria'yı sana bildiren nedir?(3)

İnsânların, çırpınıp yayılan küçük kelebekler gibi olacakları gün.(4)

Ve dağlar atılmış renkli yün gibi olurlar.(5)

Öyle ki kimin mîzânları ağır gelirse;(6)

Artık o, râzî⁴⁰⁶⁸ bir yaşam içindedir.(7)⁴⁰⁶⁹

Ve kimin mîzânları hafif gelirse;(8)

O vakit onun anası Hâviye'dir.(9)

Ve onun ne olduğunu sana bildiren nedir?(10)

Kızgın bir ateştir.(11)⁴⁰⁷⁰

⁴⁰⁶⁷ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[الْقَارِعَةُ/Kâria.]' Kıyâmet Günü'nün isimlerindendir. Allah onu tâzîm etmiş ve kullarını ondan sakındırmıştır." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 664. sayfa]

⁴⁰⁶⁸ İbn Ebî Zemenîn (رحمه الله) şöyle demekte: "'[رَاضِيَةً/Râzî]' Râzî (bir yaşam) ve o, Cennet'tir." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 5. cilt, 156. sayfa]

⁴⁰⁶⁹ Hakka Sûresi'nin 21. âyeti ile aynıdır.

⁴⁰⁷⁰ İmâm Beğavî (رحمه الله) diyor ki: "'[كَازِبَةٍ/Kızgın bir ateştir.]' Harâreti son sınırına ulaşmış harâretli (bir ateştir)." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Begavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 8. cilt, 514. sayfa]

102. TEKÂSÜR SÛRESİ (8 âyettir)

Allah'ın ismi ile, Rahmân, Rahîm

Çoklukla övünmek sizi oyaladı;(1)⁴⁰⁷¹

Kabirleri ziyâret edinceye kadar.(2)⁴⁰⁷²

Hayır, yakında ilmedeceksiniz.(3)

Sonra hayır, yakında ilmedeceksiniz.(4)⁴⁰⁷³

Hayır, eğer ilme'l-yakîn ilmetseniz;(5)⁴⁰⁷⁴

Elbette Cahîm'i⁴⁰⁷⁵ **görürsünüz.(6)**

Sonra elbette onu ayne'l-yakîn görürsünüz.(7)⁴⁰⁷⁶

⁴⁰⁷¹ İmâm Tirmizî (رحمه الله), AbdUllah bin Şihhîr (رضي الله عنه)'tan tahrîc etmiştir, kendisi Nebî (صلى الله عليه وسلم)'e vardığında, Nebî (صلى الله عليه وسلم): '[الهِئُكُمُ التَّكَاثُرُ]/Çoklukla övünmek sizi oyaladı.' (âyetini) kıraat ediyordu. (Dedi ki: "Buyurdu ki: 'Âdem oğlu: Malım, malım! der. Ve sana, malından sadaka vererek tükettiğin veya yiyip bitirdiğin veya giyip eskittiğinden başka ne var?'" [Ebu İsâ Muhammed bin İsâ et-Tirmizî, Sünen-i Tirmizî (3354.); Şeyh el-Elbânî (رحمه الله) 'Sahîhu Sünen-i Tirmizî'de hadîs için: 'Sahîhtir' demiştir.]

⁴⁰⁷² İmâm Taberî (رحمه الله) şöyle demiştir: "[حَتَّى زُرْتُمُ الْمَقَابِرَ]/Kabirleri ziyâret edinceye kadar.' Yani: Tâ ki kabirlere götürüldünüz ve oralarda defnedildiniz. Bunda, kabir azâbının var olduğu cihetindeki kavlin sıhhatine bir delil vardır. Çünkü Allahu (تعالى), kendilerini çokluğun oyaladığı bu kavmin, onlar kabre girdikleri zaman, Allah'tan onlar için bir uyarı ve tehdid olarak neye kavuşacaklarını bileceklerini haber vermiştir." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 580. sayfa]

⁴⁰⁷³ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) dedi ki: "[كَلَّا سَوْفَ تَعْلَمُونَ]/Hayır, yakında ilmedeceksiniz.' (Bu,) tehdid ve uyarıdır. "[ثُمَّ كَلَّا سَوْفَ تَعْلَمُونَ]/Sonra hayır, yakında ilmedeceksiniz.' (Bu ise,) tehdidin ardından tehdid ve uyarının ardından uyarıdır. Ve mânâsı: Size ölüm inince, böbürlenmenizin ve birbirinize karşı çokluk temelinde övünmenizin âkıbetini ilmedeceksiniz." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 6. cilt, 275. sayfa]

⁴⁰⁷⁴ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[كَلَّا لَوْ عِلْمَ الْيَقِينِ]/Hayır, eğer siz ilme'l-yakîn ilmetseniz;]' Biz ilme'l-yakîn'in/yakînen bilmenin, Allah'ın ölümden sonra (kişinin) kendisini ba's edeceğini ilmetmesi olduğunu anlatıyorduk." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 581. sayfa]

⁴⁰⁷⁵ Şeyh Useymîn (رحمه الله) diyor ki: "[الْجَحِيمِ]/Cahîm)' Ateşin isimlerinden bir isimdir." [Muhammed bin Sâlih el-Useymîn, Amme Cüzü Tefsîri, 305. sayfa]

⁴⁰⁷⁶ Ebu'l-Ferec İbn Cevzî (رحمه الله) şöyle demektedir: "[ثُمَّ لَتَرَوُنَّهَا عَيْنَ الْيَقِينِ]/Sonra elbette onu ayne'l-yakîn görürsünüz.' Yani: Müşâhede edersiniz. '[عَيْنَ الْيَقِينِ]/Ayne'l-yakîn]' ile murâd olunan: Kendisini (görürsünüz). Çünkü bir şeyin aynısı, kendisidir." [Ebu'l-Ferec Abdurrahmân ibn Alî ibn Muhammed ibn Cevzî, Zâdu'l-Mesîr fî İlmi't-Tefsîr, 1584. sayfa (tek cilt olarak basımı)]

Sonra elbette o gün nîmetlerden suâl edilirsiniz.(8)⁴⁰⁷⁷

⁴⁰⁷⁷ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[ثُمَّ لَنَسْأَلَنَّهُ يَوْمَئِذٍ عَنِ النَّعِيمِ/Sonra elbette o gün nîmetlerden suâl edilirsiniz.]" Dünyâ lezzetlerinin her şeyinden (suâl edilirsiniz)." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmf'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 586. sayfa]

103. ASR SÛRESİ (3 âyettir)

Allah'ın ismi ile, Rahmân, Rahîm

Andolsun asra.(1)⁴⁰⁷⁸

Muhakkak ki insân, elbette hüsrândadır.(2)⁴⁰⁷⁹

O îmân edenler ve sâlih amel işleyenler ve hakkı tavsiye edenler ve sabrı tavsiye edenler müstesnâ.(3)⁴⁰⁸⁰

⁴⁰⁷⁸ İmâm Buhârî (رحمه الله), Yahyâ ibn Ziyâd el-Ferrâ (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[العصر/Asr]' Dehrdir/zamandır. (Allah,) ona yemîn etmiştir." [Ebu Abdîllah Muhammed bin İsmâil el-Buhârî, Câmiu's-Sahîh, Kitâbu't-Tefsîr (103. bâb)]

⁴⁰⁷⁹ İmâm Beğavî (رحمه الله) dedi ki: "'[الْإِنْسَانُ لَفَىْ خُسْرٍ]/Muhakkak ki insân, elbette hüsrândadır.'" Yani: Hüsrân ve noksanlıkdır. Denilmiştir ki: Allah bununla, kâfirleri murâd etmiştir. Bunun delîli, Allah'ın mü'minleri bundan müstesnâ tutmasıdır. " [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Begavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 8. cilt, 525. sayfa]

⁴⁰⁸⁰ İmâm AbdurRezzâk (رحمه الله) hasen bir isnâd ile Muhammed bin Ka'b (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[وَالْعَصْرُ/Asr'a andolsun.]" Bu, Rabbimiz (تبارك وتعالى)'nın etmiş olduğu bir kasedir. "'[الْإِنْسَانُ لَفَىْ خُسْرٍ]/Muhakkak ki insân, elbette hüsrândadır.'" İnsânların tümü (hüsrândadır), sonra istisnâ eder ve buyurur ki: "'[الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ]/O îmân edenler ve sâlih amel işleyenler müstesnâ.'" Sonra onları zikretmeye devâm ederek şöyle de buyurdu: "'[وَتَوَاصَوْا بِالْحَقِّ]/Ve hakkı tavsiye edenler]' Sonra onları zikretmeye devâm ederek şunu da buyurdu: "'[وَتَوَاصَوْا بِالصَّبْرِ]/Ve sabrı tavsiye edenler]' Bunlar, onların üzerine koşulan şartlardır." [Ebu Bekr AbdurRezzâk bin Hemmâm es-San'ânî, Tefsîru AbdurRezzâk, 1. cilt, 394. sayfa]

İmâm Taberî (رحمه الله) ise şöyle der: "'[الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ]/O îmân edenler ve sâlih amel işleyenler müstesnâ.'" Muhakkak ki Allah'a sadâkat gösteren ve O'nu tevhîd eden, vahdâniyet ve taat ile O'nu ikrâr eden, sâlih ameller işleyen, mükellef kılındıkları farzları edâ eden, onları nehyettiği mâsiyyetlerden ictinâ edenler müstesnâ. Ve O, o îmân edenleri, âyetle geçen: "'[الْإِنْسَانُ]/İnsân] kelimesinden istisnâ tutmuştur. Çünkü insân, çoğul mânâsında olup tekil mânâsında değildir. "'[وَتَوَاصَوْا بِالْحَقِّ]/Ve hakkı tavsiye edenler]' Bâzısı bâzısına, Allah'ın kitâbında indirdiği emirler ile amel etmeye sarılmayı ve kitâbında nehyettiklerinden sakınmayı tavsiye etmiştir. "'[وَتَوَاصَوْا بِالصَّبْرِ]/Ve sabrı tavsiye edenler]' Bâzısı bâzısına, Allah'a itaat ile amel etme üzere sabretmeyi tavsiye etmiştir." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 589.-590. sayfa]

104. HÜMEZE SÛRESİ (9 âyettir)

Allah'ın ismi ile, Rahmân, Rahîm

Veyl olsun her hümeze, lümeze.(1)⁴⁰⁸¹

O ki, mâl toplar ve onu sayar.(2)

Mâlinin onu muhalled kılacağını hesâb eder.(3)⁴⁰⁸²

Hayır, elbette Hutame'ye atılacaktır.(4)

Ve Hutame'yi sana bildiren nedir?(5)

Allah'ın tutuşturulmuş ateşidir.(6)

O ki, gönüllerin üzerine çıkar.(7)⁴⁰⁸³

Muhakkak ki o, üzerlerine kapatılır;(8)⁴⁰⁸⁴

Uzatılmış direklerde.(9)⁴⁰⁸⁵

⁴⁰⁸¹ Vekî' bin Cerrâh (رحمه الله) Mucâhid (رحمه الله)'in şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[الهمزة/Hümeze]' İnsanların etlerini (gıybet ederek) yiyen kimsedir. '[اللمزة/Lümeze]' İnsanları çok kınayıp incitendir." [Sahîh bir eserdir. Ebu Sufyân Vekî' bin Cerrâh, Kitâbu'z-Züh'd (439.)]

İmâm Taberî (رحمه الله) ise sahîh bir sened ile İbn Zeyd (رحمه الله)'in şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[الهمزة/Hümeze]' İnsanları eli ile itip kakan ve dili ile onları yaralayandır. '[اللمزة/Lümeze]' Dili ile onları küçük gören ve ayıblayandır." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 597. sayfa]

⁴⁰⁸² İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle demektedir: "'يُحْسَبُ أَنَّ مَالَهُ أَخْلَدَهُ/Mâlinin onu muhalled kılacağını hesâb eder.]" Dünyâda (mâlinin onu muhalled kılacağını hesâb eder). O, bu kadar varlığı olduğu için artık ölmeyeceğini zanneder." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Begavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 8. cilt, 530. sayfa]

⁴⁰⁸³ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "'[الَّتِي تَطْلُعُ عَلَى الْإَفِيدَةِ/O ki, gönüllerin üzerine çıkar.]" Yani: Onun elemi ve acısı, gönüllere varır." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 6. cilt, 281. sayfa]

⁴⁰⁸⁴ Şeyh Useymîn (رحمه الله) dedi ki: "'[أَنْهَا عَلَيْهِمْ/Muhakkak ki o, üzerlerine]' Yani: Hutame ki o, Allah'ın tutuşturulmuş ateşidir. Yani o ateş, insanları çok inciten, dili ile yaralayan, mâl toplayıp, hayır men' eden kimsenin üzerine '[مُؤَصَّدَةً/Kapatılır]'. Yani: Örtülür. Onun kapıları kapatılır ve onların oradan çıkması umut edilmez. (Bundan) Allah'a sığınırız." [Muhammed bin Sâlih el-Useymîn, Âmme Cüzü Tefsîri, 317. sayfa]

⁴⁰⁸⁵ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'in şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[فِي مُنْذَرَةٍ مُّوَصَّدَةٍ/Uzatılmış direklerde.]" Biz onların, ateşin içinde azâb edildikleri direkler olduğunu anlatıyorduk." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 600. sayfa]

105. FÎL SÛRESİ (5 âyettir)

Allah'ın ismi ile, Rahmân, Rahîm

Görmedin mi,⁴⁰⁸⁶ Rabbin fil ashâbına nasıl fiil etti?(1)

Tuzaklarını tadrîl içinde kılmadı mı?(2)⁴⁰⁸⁷

Ve sürü sürü kuş üzerlerine irsâl etti.(3)

Pişmiş balçıktan taşlar onlara atıyorlardı.(4)⁴⁰⁸⁸

Böylece yenilmiş ekin yaprağı gibi onları kıldı.(5)⁴⁰⁸⁹

⁴⁰⁸⁶ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "'[أَلَمْ تَرَ]/Görmedin mi?'" Yani: İlmletmedin mi?" [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 6. cilt, 283. sayfa]

⁴⁰⁸⁷ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) yine şöyle demiştir: "'[أَلَمْ يَجْعَلْ كَيْدَهُمْ فِي تَضْلِيلٍ]/Tuzaklarını tadrîl içinde kılmadı mı?'" Yani: Tuzaklarını ve çabalarını ibtâl etti/boşa çıkardı. '[فِي تَضْلِيلٍ]/Tadrîl içinde]' Yani: Başaramadılar ve maksadlarını ıskaladılar." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 6. cilt, 285. sayfa]

⁴⁰⁸⁸ İbn Hacer el-Askalânî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[أَلَمْ تَرَ كَيْفَ فَعَلَ رَبُّكَ بِأَصْحَابِ الْفِيلِ]/Rabbinin, fil ashâbına nasıl fiil ettiğini görmedin mi?'" Bir gün çatlak burunlu Habeşli Ebrehe, yanına bir grup Yemenliyi alarak, Allah'ın evine doğru harekete geçti. Onun amacı, Allah'ın evini yıkmaktı. O, bu konuda Yemen toprağındaki bazı Arablarla sözleşmişti. Onlar filleri ile yola çıktılar. Suffah denilen yere gelince fil, dizleri üstüne çöktü. Onun yüzünü Beytullah'a çevirdiklerinde hayvan hareket etmedi, boynunu yere koyup directti. Onun yüzünü kendi beldelerine çevirdikleri zaman ise hayvan, koşarcasına yürümeye başladı. Nahle-i Yemâniye'ye (Mekke'nin güney-doğusu) gelince, Allah onların üzerine beyaz ebâbil kuşlarını gönderdi. '[أَبَابِيلَ]/Ebâbîl]' kelimesi 'çok, pek çok, sürü sürü' anlamına gelmektedir. Yani: Allah, üzerlerine sürü sürü beyaz kuş gönderdi. Her kuşun yanında üç taş vardı: iki taş ayaklarında, bir taş ise gagalarında idi. Allah (عز وجل) onları yenilmiş ekin sapına döndürünceye kadar o taşları onlara atıp durdular. Ebu Yeksûm yani Ebrehe, o gün kurtuldu ama hangi topraktan geçse etlerinden bir parça yere düşüyordu. İşte o böyle etleri döküle döküle kavmine döndü. Onlara durumu haber verdi, sonra helâk oldu." [Ebu'l-Fazl Şihâbuddîn Ahmed bin Alî el-Askalânî, Fethu'l-Bârî, 12/207]

⁴⁰⁸⁹ İmâm Beğavî (رحمه الله) dedi ki: "'[فَجَعَلَهُمْ كَصَفِّ مَأْكُولٍ]/Böylece yenilmiş ekin yaprağı gibi onları kıldı.'" Hayvanların yiyip de dışkıladığı ve bu suretle kuruyarak parça parça olduğu ekin gibi. Onların mafsallarının parçalanması, tezeğin parçalara ayrılmasına benzetilmiştir." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 8. cilt, 541. sayfa]

106. KUREYŞ SÛRESİ (4 âyettir)

Allah'ın ismi ile, Rahmân, Rahîm

Kureyş'in alıştırılması için.(1)⁴⁰⁹⁰

Kış ve yaz yolculuğuna alıştırıldıkları (için).(2)

Öyleyse bu Beyt'in Rabbine ibâdet etsinler.(3)⁴⁰⁹¹

O ki, açlıktan onları taam eden ve korkudan onları emîn buyurandır.(4)⁴⁰⁹²

⁴⁰⁹⁰ İmâm Buhârî (رحمه الله), Mucâhid (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[إِذَا لَفَّ/Alıştırılması için]' Bu (yolculuklara) alıştırıldılar, artık kış ve yazda (yolculuklar) üzerlerine meşakkat teşkil etmiyordu." [Ebu Abdîllah Muhammed bin İsmâil el-Buhârî, Câmiu's-Sahîh, Kitâbu't-Tefsîr (106. bâb)]

⁴⁰⁹¹ Ebu'l-Ferec İbn Cevzî (رحمه الله) demiştir ki: "[فَلْيَعْبُدُوا رَبَّ هَذَا الْبَيْتِ/Öyleyse bu Beyt'in Rabbine ibâdet etsinler.]' Yani: O'nu tevhîd etmeleri için (bu Beyt'in Rabbine ibâdet etsinler)." [Ebu'l-Ferec Abdurrahmân ibn Alî ibn Muhammed ibn Cevzî, Zâdu'l-Mesîr fî İlmi't-Tefsîr, 1593. sayfa (tek cilt olarak basım)]

⁴⁰⁹² İmâm İbn Ebî Âsım (رحمه الله), İbn Abbas (رضي الله عنهما)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[إِذَا لَفَّ/İblâf/Kış ve yaz yolculuğuna alıştırıldıkları (için).]' Onlar yazın Tâifte ve kışın Mekke'de idiler. '[فَلْيَعْبُدُوا رَبَّ هَذَا الْبَيْتِ/Öyleyse bu Beyt'in Rabbine ibâdet etsinler.]' Kâbe'nin Rabbine ibâdet etsinler. '[الَّذِي أَطْعَمَهُمْ مِنْ جُوعٍ وَأَمَّنَّهُمْ مِنْ خَوْفٍ/O ki, açlıktan onları taam eden ve korkudan onları emîn buyurandır.]' Cüzzâm(dan onları emîn buyurandır). " [Ebu Bekr Ahmed bin Amr ibn Ebî Âsım, Kitâbu's-Sunne (1590); isnâdı hasendir]

İmâm Buhârî (رحمه الله), Mucâhid (رحمه الله)'ın ise şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[وَأَمَّنَّهُمْ مِنْ خَوْفٍ/Ve korkudan onları emîn buyurandır]' Kendi haremleri içinde tüm düşmanlarından (emîn buyurandır). " [Ebu Abdîllah Muhammed bin İsmâil el-Buhârî, Câmiu's-Sahîh, Kitâbu't-Tefsîr (106. bâb)]

107. MÂÛN SÛRESİ (7 âyettir)

Allah'ın ismi ile, Rahmân, Rahîm

Gördün mü, Dîn'i o tekzîb edeni?(1)⁴⁰⁹³

İmdi bu o ki, yetîmi itendir.(2)

Ve miskîni taâm etme üzere özendirmez.(3)⁴⁰⁹⁴

Bu nedenle veyl olsun namaz kılanlara.(4)

Onlar ki, onlardır namazlarından yanılanlar.(5)⁴⁰⁹⁵

Onlar ki, onlardır riyâkârlık edenler.(6)⁴⁰⁹⁶

Ve ufak bir yardımı⁴⁰⁹⁷ men ederler.(7)

⁴⁰⁹³ İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle demektedir: "'[الَّذِي يُكَذِّبُ بِالْذِّينِ]/Dîn'i o tekzîb edeni]' Yani: Cezâ ve hesâbı (o tekzîb edeni)." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 8. cilt, 551. sayfa]

⁴⁰⁹⁴ Hakka Sûresi'nin 34. âyeti ile aynıdır

⁴⁰⁹⁵ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[الَّذِينَ] 'Onlar ki, onlardır namazlarından yanılanlar.'" (Onlar ki, onlardır namazlarından) gâfil olanlar." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 632. sayfa]

⁴⁰⁹⁶ İbn Ebî Zemenîn (رحمه الله) der ki: "'[الَّذِينَ هُمْ يُرَاؤُنَ]/Onlar ki, onlardır riyâkârlık edenler.'" Gizli olarak namaz kılmazlar. Onlar namazı alenî kılar, bununla mü'minlere gösteriş yaparlar." [Ebî Abdîllah Muhammed ibn Abdîllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîz, 5. cilt, 166. sayfa]

⁴⁰⁹⁷ İmâm Ebu Dâvud (رحمه الله) AbdUllah ibn Mes'ûd (رضي الله عنه)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "Allah Resûlu (صلى الله عليه وسلم) zamanında biz '[الْمَاعُونِ]/Ufak bir yardım'ı, kova ve tencerenin ödünç verilmesi olarak addediyorduk." [Ebu Dâvud Süleymân bin el-Eş'as bin İshâk es-Sicistânî, Sünen-i Ebu Dâvud (1657.); Şeyh el-Elbânî (رحمه الله) 'Sahîhu Ebi Dâvud'ta eser için: 'Hasendir' demiştir.]

108. KEVSER SÛRESİ (3 âyettir)

Allah'ın ismi ile, Rahmân, Rahîm

Muhakkak ki Biz, sana Kevser'i verdik.(1)⁴⁰⁹⁸

Öyleyse Rabbin için namaz kıl ve kurban kes.(2)

Muhakkak ki senin düşmanın,⁴⁰⁹⁹ odur ebter.(3)⁴¹⁰⁰

⁴⁰⁹⁸ İmâm Tirmizî (رحمه الله) Enes bin Mâlik (رضي الله عنه)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "إِنَّا أَغْطَيْنَاكَ [أَعْطَيْنَاكَ]/Muhakkak ki Biz, sana Kevser'i verdik.]" (âyeti hakkında) Nebî (صلی الله علیه وسلم) buyurdu ki: 'O, Cennet'te bir nehirdir.' Ve Nebî (صلی الله علیه وسلم) buyurdu ki: 'Cennet'te bir nehir gördüm. İki yanında inciden kubbeler vardı. Dedim ki: 'Bu nedir ey Cibrîl? Dedi ki: 'Bu, Allah'ın sana o verdiği Kevser'dir.' dedi.'" [Ebu İsâ Muhammed bin İsâ et-Tirmizî, Sünen-i Tirmizî (3359.); Şeyh el-Elbânî 'Sahîhu Sünen-i Tirmizî'de hadîs için: 'Sahîhtir' demiştir]

⁴⁰⁹⁹ Bu açıklama İbn Abbâs (رضي الله عنه)'ya aittir. İmâm Buhârî (رحمه الله), İbn Abbâs (رضي الله عنه)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[سَانِيَكَةَ/Şânieke]' Senin düşmanın." [Ebu Abdîllah Muhammed bin İsmâil el-Buhârî, Câmiu's-Sahîh, Kitâbu't-Tefsîr (108. bâb)]

⁴¹⁰⁰ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) şöyle der: "'[الْأَبْتَرُ/Ebter]' Ölünce hatırlanması kesilen kimse demektir. Böylece (Mekke'li müşrikler) cehâletlerinden dolayı, oğlu vefât edince, onun artık hatırlanmayacağını vehmettiler. Ve hâşâ ve kellâ. Bilakis Allah (سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى), onun anılmasını açıkça bakî kılmış ve şeriatını kullarının boynuna farz kılmış olup, Haşr ve Meâd Günü'ne kadar o şeriatın ebediyyen devam etmesini sağlamıştır. Allah'ın salât ve selâmı nidâlaşma gününe kadar daima onun üzerine olsun." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Kevser Suresi, 3. âyetin tefsîrinde]

109. KÂFİRÛN SÛRESİ (6 âyettir)

Allah'ın ismi ile, Rahmân, Rahîm

De ki: 'Ey Kâfirler!'(1)⁴¹⁰¹

'İbâdet ettiğimize ibâdet etmem.'(2)

'Ve siz, ibâdet ettiğime ibâdet ediciler değilsiniz.(3)⁴¹⁰²

'Ve ben, ibâdet etmiş olduğunuza ibâdet edici değilim.'(4)

'Ve siz, ibâdet ettiğime ibâdet ediciler değilsiniz.(5)

'Dîniniz sizin için ve Dîn'im benim içindir.'(6)⁴¹⁰³

⁴¹⁰¹ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) diyor ki: "Bu sûre, müşriklerin o amel ettikleri amellerden berî olma sûresidir ve o içinde ihlâsı (da) emretmektedir. Bu itibarla Allah (سبحانه وتعالى)'nın: 'قُلْ يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ/De ki: 'Ey Kâfirler!'' kavli, arzın üzerindeki bütün kâfirlere şâmindir. Ve lâkin bu hitâba muhâtab olanlar Kureyş küffâridir." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Kâfirûn Sûresi'nin tefsîrinde]

⁴¹⁰² 5. âyet ile aynıdır

⁴¹⁰³ İmâm Buhârî (رحمه الله) dedi ki: "'[لَكُمْ دِينُكُمْ/Dîniniz sizin için]' Küfür (sizin için). '[وَلِيَ دِينِ/Ve Dîn'im benim içindir]' İslâm (benim içindir)." [Ebu Abdîllah Muhammed bin İsmâil el-Buhârî, Câmiu's-Sahîh, Kitâbu't-Tefsîr (109. bâb)]

İmâm Beğavî (رحمه الله) ise şöyle demiştir: "'[لَكُمْ دِينُكُمْ/Dîniniz sizin için]' Şirk (sizin için). '[وَلِيَ دِينِ/Ve Dîn'im benim içindir.]' İslâm (benim içindir)." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 8. cilt, 564. sayfa]

İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) demiştir ki: "İmâm Şâfiî ve başkaları (رحمهم الله): '[لَكُمْ دِينُكُمْ وَلِيَ دِينِ/Dîniniz sizin için ve Dîn'im benim içindir.]' âyetini delil getirerek: 'Küfrün hepsi tek millettir.' demişlerdir." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Kâfirûn Sûresi, 6. âyetin tefsîrinde]

110. NASR SÛRESİ (3 âyettir)

Allah'ın ismi ile, Rahmân, Rahîm

Allah'ın nusreti ve fetih geldiğinde;(1)⁴¹⁰⁴

Ve insânları fevc fevc⁴¹⁰⁵ Allah'ın Dîni'ne dâhil olduklarını gördüğün(de).(2)

Bu durumda Rabbini hamd ile tesbîh et ve O'na istiğfâr et. Muhakkak ki O, Tevvâb⁴¹⁰⁶ olandır.(3)⁴¹⁰⁷

⁴¹⁰⁴ İmâm Buhârî (رحمه الله), İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "Ömer (رضي الله عنه), Allahu (تعالى)'nın: '[إِذَا جَاءَ نَصْرُ اللَّهِ وَالْفَتْحُ/Allah'ın nusreti ve fetih geldiğinde;]' kavli hakkında (insânlara) suâl etmiştir. Dediler ki: 'Şehirlerin ve sarayların fethidir.' (Ömer) dedi ki: 'Sen ne dersin, ey İbn Abbâs?' Dedi ki: '(Bu, Nebî'nin) ecelidir veya Muhammed (صلى الله عليه وسلم) için darb edilmiş bir meseldir, nefsinin (vefât edeceği) ona bildirilmiştir." [Ebu Abdîllah Muhammed bin İsmâil el-Buhârî, Câmiu's-Sahîh, Kitâbu't-Tefsîr (4969.)]

⁴¹⁰⁵ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[أَفْوَاجًا/Fevc fevc]' Zümre zümre." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsin, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 678. sayfa]

⁴¹⁰⁶ Şeyh Useymîn (رحمه الله) der ki: "'[تَوَّابًا/Tevvâb]' Yani: Kullanından dilediğini tevbe etmeye hazır kılandır. '[تَوَّابًا/Tevvâb]' Yani: Tevbeyi kabul edendir." [Muhammed bin Sâlih el-Useymin, Nisâ Suresi Tefsîri, 1. cilt, 132. sayfa]

⁴¹⁰⁷ İmâm Taberî (رحمه الله) der ki: "'[فَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ/Artık Rabbini hamd ile tesbîh et.]" Artık sana olan vaadini gerçekleştirmesinden dolayı, Rabbini tesbîh et, hamdiyle ve şükrüyle O'nu tâzım et. Öyle ki kuşkusuz sen de, günü gelince O'na kavuşacak ve senden önceki resûllerinin tatmış oldukları ölümü tadacaksın. '[وَاسْتَغْفِرْهُ/Ve O'na istiğfâr et.]' O'ndan, günâhlarını mağfîret etmesini iste. '[إِنَّهُ كَانَ مُهَكَّكًا/Muhakkak ki O, Tevvâb olandır.]' Muhakkak ki O, (O'nun) sevdiklerine itaat eden kulunun dönüş merciidir." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 668. ve 671. sayfalar]

111. TEBBET SÛRESİ (5 âyettir)

Allah'ın ismi ile, Rahmân, Rahîm

Elleri kurusun Ebû Leheb'in⁴¹⁰⁸ ve kurudu.(1)⁴¹⁰⁹

Ona malı ve kesbettiği⁴¹¹⁰ yarar sağlamadı.(2)

Alevli bir ateşe yaslanacaktır;(3)

Ve odun hamalı karısı (da);(4)⁴¹¹¹

Mesedten⁴¹¹² bir ip boynundadır.(5)

⁴¹⁰⁸ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) demiştir ki: "Ebû Leheb, Allah Resûlu (صلی الله علیه وسلم)'in amcalarından biridir. Onun adı, Abduluzza bin Abdulmuttalib'tir Ve künyesi Ebu Utbe'dir. Ve Ebû Leheb (alev babası) olarak isimlendirilmesi ise, yüzünün (alevi gibi) parlaklığındandır. Ve o, Allah Resûlu (صلی الله علیه وسلم)'e çok ezâ veriyor ve ona buğz ediyor ve onunla alay ediyor ve onu ve Dîn'ini küçük düşürüyor idi." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Tebbet Sûresi, 1. âyetin tefsîrinde]

⁴¹⁰⁹ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[تَبَّتْ يَدَا أَبِي لَهَبٍ وَتَبَّ/Elleri kurusun Ebû Leheb'in ve kurudu.]" Ebu Leheb'in iki eli hüsrâna uğramıştır ve kendisi de hüsrâna uğramıştır." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 675.-676. sayfa]

⁴¹¹⁰ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[وَمَا كَسَبَ/Ve kesbettiği]" Evlâdları. Onlar onun kesbettiklerindendir." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 679. sayfa]

⁴¹¹¹ İmâm Saîd ibn Mansûr (رحمه الله) sahîh bir sened ile İbn Sîrin (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "[وَأَمْرَأَتُهُ حَمَّالَةَ الْحَطَبِ/Ve karısı, odun hamalı.]" O, Ebu Leheb'in karısı olup, Allah Resûlu (صلی الله علیه وسلم) ve onun ashâbı aleyhine müşriklere laf taşıyordu." [Ebu Osman Saîd ibn Mansûr el-Mervezî, Sünen-i Saîd ibn Mansûr, 8. cüz, 465.-466. sayfalar (2545.)]

⁴¹¹² İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) şöyle der: "Cevherî, '[مَسَدٌ/Mesed]' kelimesinin lif mânâsına geldiğini ve ayrıca liften veya hurma ve benzeri şeylerin yaprağından örülen ip olduğunu belirtir. Deve derisinden ve yününden de yapılırdı." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Tebbet Suresi, 5. âyetin tefsîrinde]

112. İHLÂS SÛRESİ (4 âyettir)⁴¹¹³

Allah'ın ismi ile, Rahmân, Rahîm

De ki: 'O,⁴¹¹⁴ Allah'tır, Ahad'tır.'⁽¹⁾⁴¹¹⁵

'Allah, Samed'tir.'⁽²⁾⁴¹¹⁶

'Doğurmamış ve doğurulmamıştır.'⁽³⁾

'Ve birisi O'nun dengi olmamıştır.'⁽⁴⁾⁴¹¹⁷

⁴¹¹³ İmâm İbn Hibbân (رحمه الله), Enes (رضي الله عنه)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "Bir adam namazda arkadaşlarına imâmlık yaparken her sûre ile beraber: 'قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ/De ki: O, Allah'tır, Ahad'tır.'ı kıraat ediyordu. Nebî (صلی الله عليه وسلم) ona bunun nedenini sorunca, o vakit (adam) dedi ki: 'Muhakkak ki ben, onu seviyorum.' Bunun üzerine buyurdu ki: 'Ona olan sevgin seni Cennet'e dâhil edecek.'" [Nûreddîn el-Heysemî, Mevâridü'z-Zamân ilâ Zevâidi İbn Hibbân (1775.) Şeyh el-Elbânî 'Sahîhu Mevâridü'z-Zamân'da (1486.) hadis için: "Sahîhtir" demiştir.]

⁴¹¹⁴ İmâm Lâlekâî (رحمه الله) şöyle der: "Müslümanlar: 'هُوَ/Hu' kelimesinin (Allah'a) bir işâret olduğu ve O'nun isminin 'هُوَ/Hu' olmadığı üzere icmâ etmişlerdir." [Ebu'l-Kâsım Hibetullah bin Hasen bin Mansûr el-Lâlekâî, Şerhu Usûli İ'tikâdi Ehli's-Sünne, 1. cilt, 189. sayfa]

⁴¹¹⁵ Şeyh Sa'dî (رحمه الله) demiştir ki: "Tüm mükemmellik, yücelik, celâl, cemâl, hamd, hikmet, rahmet ve bundan gayrı kemâl sıfatları ile tek olan. Böyleyken bunlarda O'nun bir eşi ve benzeri yoktur. O'nun eşi ve benzerinin olması bir şekilde mümkün değildir. Bu itibarla O (سبحانه وتعالى), hayât (sıfât)ında, kayyûmiyyetinde, ilminde, kudretinde, azâmetinde, celâlinde, cemâlinde, hamdinde, hikmetinde, rahmetinde ve bundan gayrı sıfatlarında 'أَحَدٌ/Ahad'tır, tektir. O (سبحانه وتعالى), bu sıfatlardan her sıfâtta kemâlin had safhasıyla vasfedilmiştir." [Abdurrahmân ibn Nâsır es-Sa'dî, Behcetü Kulûbi'l-Ebrar, 291. sayfa]

⁴¹¹⁶ İmâm İbn Ebî Âsım (رحمه الله) hasen bir sened ile İbrâhîm en-Nehaî (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: 'الصَّمَدُ/Samed]' O ki, insanlar ihtiyâclarını O'na yöneltir." [Ebu Bekr Ahmed bin Amr ibn Ebî Âsım, Kitâbu's-Sunne (687.)]

Şeyh Sa'dî (رحمه الله) ise şöyle der: "'الصَّمَدُ/Samed]' Tüm mahlûkât O'na zillet, muhtâclık ve fakirlik ile yönelmiştir. Âlem tümüyle O'na sığınmıştır." Devamlı şöyle demiştir: "Ve O, O ki, tüm mahlûkât ihtiyâclarında O'na yönelir." [Abdurrahmân ibn Nâsır es-Sa'dî, Hakku'l-Vazıhu'l-Mübîn, 75. sayfa]

⁴¹¹⁷ İmâm Buhârî (رحمه الله), Ebû Saîd el-Hudrî (رضي الله عنه)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "Bir adam, diğer bir adamın tüm gece tekrâr tekrâr 'قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ/De ki: 'O, Allah'tır, Ahad'tır.'ı tilâvet ettiğini işitti. Sabah olunca Allah Resûlü (صلی الله عليه وسلم)'e geldi ve o diğer adamın sâdece bu süreyi okumasını azımsayarak, bunu Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem)'e zikretti. Bunun üzerine Allah Resûlü (صلی الله عليه وسلم): 'Nefsim elinde olana yemîn ederim ki, muhakkak ki o, elbette Kur'ân'ın üçte birine muâdildir.' buyurdu." [Ebu Abdillâh Muhammed bin İsmâil el-Buhârî, Câmiu's-Sahîh, Fedâil'ul-Kur'ân, 'قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ/De ki: 'O, Allah'tır, Ahad'tır.'ı'n Fazîleti Babı (5013.) İmâm Muslim (رحمه الله), Ebû'd-Derdâ (رضي الله عنه)'tan, Nebî (صلی الله عليه وسلم)'den, şöyle buyurduğunu tahrîc etmiştir: 'Sizden biriniz, bir gecede Kur'ân'ın üçte birini tilâvet etmekten âciz mi kalıyor?' Dediler ki: 'Kur'ân'ın üçte birini nasıl tilâvet edebilir?' Buyurdu ki: "'قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ/De ki: 'O, Allah'tır, Ahad'tır.'ı, Kur'ân'ın üçte birine muâdildir.' [Ebu'l-Huseyn Muslim bin Haccâc el-Kuşeyrî en-Nişâbü'rî, Musnedu's-Sahîh, Kitâbu's-Salât (1886.)]

113. FELAK SÛRESİ (5 âyettir)

Allah'ın ismi ile, Rahmân, Rahîm

De ki: 'Felakın⁴¹¹⁸ Rabbine istiâze ederim.'⁽¹⁾⁴¹¹⁹

'Halk ettiklerinin şerrinden.'⁽²⁾⁴¹²⁰

'Ve karanlığı çöktüğünde gecenin⁴¹²¹ şerrinden.'⁽³⁾⁴¹²²

'Ve düğümlere nefes edenlerin şerrinden.'⁽⁴⁾⁴¹²³

'Ve hased ettiğinde hasedçinin şerrinden.'⁽⁵⁾

⁴¹¹⁸ İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[الْفَلَق]/Felak' Mahlûkât."

İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[الْفَلَق]/Felak' Sabah." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, 4. cilt, Tefsîru's-Sahîh, 111. sayfa]

⁴¹¹⁹ Ebu'l-Ferec İbn Cevzî (رحمه الله) dedi ki: "'[أعوذ]/İstiâze ederim!' Mânâsı: İlticâ ederim ve sığınırım." [Ebu'l-Ferec Abdurrahmân ibn Alî ibn Muhammed ibn Cevzî, Zâdu'l-Mesîr fî İlmi't-Tefsîr, 31. sayfa (tek cilt olarak basım)]

⁴¹²⁰ İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) der ki: "'[مَنْ شَرَّ مَا خَلَقَ]/Halk ettiklerinin şerrinden.'" Yani: Tüm mahlûkâtın şerrinden." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Felak Sûresi, 2. âyetin tefsîrinde]

⁴¹²¹ Bu açıklama Şeyh Useymîn (رحمه الله)'a aittir, şöyle demiştir: "'[غاسق]/Gâsîk' Yani: Gece." [Muhammed bin Sâlih el-Useymîn, Âmmê Cüzü Tefsîri, 352. sayfa]

⁴¹²² İmâm Tirmizî (رحمه الله) Âişe (رضي الله عنها)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "Nebî (صلى الله عليه وسلم) aya baktı, bunun üzerine: 'Ey Âişe, bunun şerrinden Allah'a istiâze et, çünkü kuşkusuz ki bu, o, '[إِذَا وَقَبُ]/Karanlığı çöktüğünde gecenin]'dir.' buyurdu." [Ebu İsâ Muhammed bin İsâ et-Tirmizî, Sünen-i Tirmizî (3366.); Tirmizî: 'Hasen-Sahih'tir' demiştir, Şeyh el-Elbânî 'Sahihu Sünen-i Tirmizî'de ona muvâfakat etmiştir]

⁴¹²³ İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Hasan el-Basrî (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[وَمِنْ شَرِّ النَّفَّاثَاتِ فِي الْعُقَدِ]/Ve düğümlere nefes edenlerin şerrinden.'" Kadın sihirçilerin ve erkek sihirçilerin (şerrinden)." [Ebu Cafer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 704. sayfa]

114. NÂS SÛRESİ (6 âyettir)

Allah'ın ismi ile, Rahmân, Rahîm

De ki: 'İnsânların Rabbine istiâze ederim.'⁽¹⁾⁴¹²⁴

'İnsânların Melik'ine.'⁽²⁾⁴¹²⁵

'İnsânların ilâhına.'⁽³⁾⁴¹²⁶

'Sinsi vesvesecinin'⁴¹²⁷ şerrinden.'⁽⁴⁾

'O ki, insânların sadırlarına vesvese verir.'⁽⁵⁾

'Cinler ve insânlardan.'⁽⁶⁾⁴¹²⁸

⁴¹²⁴ Ebu'l-Ferec İbn Cevzî (رحمه الله) şöyle der: "'[اَعُوْذُ/İstiâze ederim]' Mânâsı: İlticâ ederim ve sığınırım." [Ebu'l-Ferec Abdurrahmân ibn Alî ibn Muhammed ibn Cevzî, Zâdu'l-Mesîr fî İlmi't-Tefsîr, 31. sayfa (tek cilt olarak basım)]

⁴¹²⁵ İbn Kayyim el-Cevziyye (رحمه الله) demiştir ki: "'[الملك/Melik]' O, O ki, emreden ve nehyeden, mükâfât ve cezâ veren, hakir kılan ve ikrâm eden ve izzetlendiren ve zelîl kılandır." [Muhammed ibn Ebî Bekr ibn Kayyim el-Cevziyye, Miftâhu Dâru's-Saadeh, 1. cilt, 107. sayfa]

⁴¹²⁶ İmâm Taberî (رحمه الله) der ki: "'[إِلَهِ النَّاسِ/İnsânların ilâhına.]" İnsânların mâbûduna. O ki, ibâdet sadece O'na edilir. O'nun dışında bir şeye idâdet edilmez." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 709. sayfa]

⁴¹²⁷ İmâm Ebu Dâvud (رحمه الله) sahîh bir isnâd ile İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'[الْوَسْوَاسِ الْخَنَّاسِ/Sinsi vesveseci]' Şeytân, Âdem oğlunun kalbi üzerinde kurulur. İnsân hatâ eder ve gaflete düşürse vesvese verir ve Allah'ı zikrettiği zaman siner." [Ebu Dâvud Süleymân bin el-Eş'as bin İshâk es-Sicistânî, Kitâbu'z-Zühûd, 295. sayfa (351.)]

⁴¹²⁸ Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "'[مِنْ الْجِنَّةِ وَ النَّاسِ/Cinler ve insânlardan.]" Mânâsı: Muhakkak ki O, ona, cin ve insân şeytânlarından (Allah'a) istiâze etmesini/sığınmasını emretmiştir. Ve şeytân, cinlerden veya insânlardan olsun, (Allah'a karşı) her baş kaldırandır." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefi, Tefsîru'l-Kur'ân, 6. cilt, 308. sayfa]

Allah (عز وجل)'ye hamdolsun meâlimiz tamamlanmıştır. İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) tefsîrini bitirdikten sonra dediği gibi diyoruz: "Hamd ve minnet Allah'adır. Ve hamd âlemlerin Rabbi Allah içindir ve salavâtı ve selâmı mahlûkâtın en hayırlısı Muhammed'in ve onun ailesinin ve ashâbının üzerine olsun. Allah bize yeter ve O ne güzel Vekîl'dir, ne güzel dost ve ne güzel nusret vericidir." [Ebu'l-Fidâ İsmâîl ibn Umer ibn Kesîr ed-Dîmaşkî, Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîm, Nâs Sûresi, 6. âyetin sonunda]

KAYNAKLARIMIZ⁴¹²⁹

Ebu AbdUllah Mâlik bin Enes bin Mâlik bin Ebi Âmir el-Asbahî (vefâtı: 179 h./795 m.), el-Muvattâ, muhtelif baskıları

Ebu Bekr AbdurRezzâk bin Hemmâm es-Sanânî el-Himyerî (vefâtı: 211 h./827 m.), Tefsîru AbdurRezzâk (3 cilt), Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrût, 1419 h./1999 m.

Ebu Ubeyd el-Kâsım ibn Sellâm (vefâtı: 224 h./838 m.), Kitâbu'l-Îmân (tahkîk: Muhammed Nâsiruddîn el-Elbânî), Mektebu'l-İslâmî, Beyrût/Dımaşk, 1403 h./1983 m.

Ebu Bekr Abdİllah ibn Muhammed ibn Ebi Şeybe (vefâtı: 235 h./849 m.), Müsnedu İbn Ebi Şeybe (2 cilt), Dâru'l-Vatan, Riyâd, 1418 h./1997 m.

_____, Kitâbu'l-Îmân (tahkîk: Muhammed Nâsiruddîn el-Elbânî), Mektebu'l-İslâmî, Beyrût/Dımaşk, 1403 h./1983 m.

_____, Musannef, muhtelif baskıları

İshâk ibn Râhûye Ebu Yâkûb İshâk ibn İbrâhîm ibn Mahled el-Mervezî (vefâtı: 238 h./853 m.), Müsnedu İshâk ibn Râhûye (5 cilt), Mektebetu'l-Îmân, Medîne, 1410 h./1990 m.

Ebu Abdİllah Ahmed bin Muhammed bin Hanbel eş-Şeybânî el-Mervezî (vefâtı: 241 h./855 m.), el-Müsned, muhtelif baskıları

Ebu Abdİllah Muhammed bin İsmâil el-Buhârî (vefâtı: 256 h./870 m.), Câmiu's-Sahîh, muhtelif baskıları

_____, Halku Efâli'l-İbâd ve'r-Redd ale'l-Cehmiyye, Dâru's-Selefiyye, târihsiz

_____, el-Edebu'l-Müfred, muhtelif baskıları

Ebu'l-Huseyn Muslim bin Haccâc el-Kuşeyrî en-Nişâbûrî (vefâtı: 265 h./875 m.),

⁴¹²⁹ Sıralamamız müelliflerin vefât senelerine göre dir

Câmiu's-Sahîh, muhtelif baskıları

Ebu AbdUllah Muhammed bin Yezîd bin Mâce el-Kazvînî (vefâtı: 273 h./887 m.), Sünen-i İbn Mâce, muhtelif baskıları

Ebu Dâvud Süleymân bin el-Eş'as bin İshâk es-Sicistânî (vefâtı: 275 h./889 m.), Sünen-i Ebi Dâvud, muhtelif baskıları

Ebu İsa Muhammed ibn İsa ibn Sevre et-Tirmizî (vefâtı: 279 h./892 m.), Sünen-i Tirmizî, muhtelif baskıları

Ebu Saîd Osmân bin Saîd bin Hâlid ed-Dârimî (vefâtı: 280 h./893 m.), er-Redd ale'l-Cehmiyye, Dâru İbn Esîr, Kuveyt, 1416 h./1995 m.

Ebu Bekr Ahmed bin Amr ibn Ebî Âsım (vefâtı: 287 h./900 m.), Kitâbu's-Sunne, muhtelif baskıları

AbdUllah bin Ahmed bin Muhammed bin Hanbel eş-Şeybânî el-Mervezî (vefâtı: 290 h./903 m.), Kitâbu's-Sunne, Dâru İbni'l-Kayyim, Demmâm, 1406 h./1986 m.

Ebu Abdİllah Muhammed bin Nasr bin Yahyâ el-Mervezî (vefâtı: 294 h./906 m.), Kitâbu's-Sunne, Daru'l-Âsime, Riyâd, 1422 h./2001 m.

_____, Ta'zîmu Kadri's-Salât, Mektebetu'd-Dâr, Medîne, 1406 h./1986 m.

Ebu AbdurRahmân Ahmed bin Şuâyb en-Nesâî (vefâtı: 303 h./915 m.), Sünen-i Nesâî, muhtelif baskıları

Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî (vefâtı: 310 h./923 m.), Câmi'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, muhtelif baskıları

Ebu Bekir Ahmed bin Muhammed el-Hallâl (vefâtı: 311 h./923 m.), Kitâbu's-Sunne, Dâr'ur-Râye, Riyâd, 1409 h./1989 m.

Ebu Bekir Muhammed ibn İshâk ibn Huzeyme (vefâtı: 311 h./923 m.), Kitâbu't-Tevhîd ve İsbâtu Sıfâtı'r-Rabb, Dâru'r-Rüşd, Riyâd, 1408 h./1988 m.

Ebu Muhammed ibn Ebi Hâtım er-Râzî (vefâtı: 327 h./938 m.), Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm Müsneden anî'r-Resûl ve's-Sahâbe ve't-Tâbiîn, Dâru İbn Cevzî, Demmâm, 1439 h./2017 m.

Ebu Bekr Muhammed bin Hüseyin el-Âcurrî (vefâtı: 360 h./970 m.), Kitâbu's-

Şerî'a (6 cilt), Dâru'l-Vatan, Riyâd, 1418 h./1997 m.

Ebu Ahmed Muhammed bin Alî el-Kerecî el-Kassâb, (vefâtı: 360 h./970 m.), Nuketü'l-Kur'ân (4 cilt), Dâru İbnu'l-Kayyim, Demmâm, 1424 h./2003 m.

Ebu's-Şeyh el-İsfehâni Ebu Muhammed AbdUllah bin Muhammed bin Câfer el-İsfehâni (vefâtı: 369 h./979 m.), Kitâbu'l-Azame, Dâru'l-Asıme, Riyâd, 1408 h./1988 m.

Ebî Abdİllah UbeydUllah ibn Muhammed ibn Batta el-Ukberî (vefâtı: 387 h./997 m.), el-İbâne an Şerîati'l-Fırkatî'n-Nâciyye (2 cilt), Dâru'r-Râye, Riyâd, 1409 h./1988 m.

Ebî Abdİllah Muhammed ibn Abdİllah ibn Ebî Zemenîn (vefâtı: 399 h./1008 m.), Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîz (5 cilt), el-Fârûk el-Hadîse li't-Tabâ'ati ve'n-Neşr, Kâhire, 1423 h./2002 m.

_____, Usûlu's-Sunne, Mektebetu'l-Gurabâ el-Eseriyye, Medîne, târihsiz

Ebu Abdİllah Muhammed bin Abdİllah el-Hâkim en-Nisâbü'rî (vefâtı: 405 h./1014 m.), el-Müstedrek ale's-Sahîhayn, muhtelif baskıları

Ebu'l-Kâsım HibetUllah bin Hasen bin Mansûr el-Lâlekâi (vefâtı: 418 h./1027 m.), Şerhu Usûli İtikâdi Ehli's-Sünne (2 cilt), Mektebu Dârî'l-Basîre, İskenderiyye, târihsiz

Ebu Umer Yûsuf bin Abdİllah ibn AbdilBerr en-Nemerî el-Kurtubî (vefâtı: 463 h./1071 m.), et-Temhîd

_____, Câmiu Beyâni'l-İlm ve Fadlihî

Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî (vefâtı: 489 h./1096 m.), Tefsîru'l-Kur'ân (6. Cilt), Dâru'l-Vatan, Riyâd, 1418 h./1997 m.

Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî (vefâtı: 516 h./1117 m.), Meâlim'ut-Tenzîl (8 cilt), Dâru Taybe, Riyâd, 1411 h./1991 m.

Ebu'l-Ferec AbdurRahmân ibn Alî ibn Muhammed ibn Cevzî (vefâtı: 597 h./1201 m.), Zâdu'l-Mesîr fî İlmi't-Tefsîr, el-Mektebetu'l-İslâmî/Dâru İbn Hazm (tek cilt), Beyrût/Dimaşk/Ammân, 1423 h./2002 m.

Ebu Abdillah Ziyâeddîn bin AbdilVâhid el-Makdisî (vefâtı: 643 h./1245 m.), el-

Ehâdîsu'l-Muhtâre, Dâru Hıdr, Beyrût, 1420 h./2000 m. (3. baskı)

Ebu AbdUllah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî (vefâtı: 671 h./1273 m.), el-Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, muhtelif baskıları

Ebu'l-Abbâs Takıyyuddîn Ahmed ibn AbdilHalîm ibn Teymiyye (vefâtı: 728 h./1328 m.), Tefsîru Şeyhu'l-İslâm İbn Teymiyye (7 cilt), Dâru İbni'l-Cevzî, Demmâm, 1432 h./2011 m.

_____, Cevâbu's-Sahîh Limen Beddele Dîne'l-Mesîh

_____, Der'u Te'âruzi'l-Akl ve'n-Nakl

_____, el-Fetâvâ'l-Kübrâ

_____, Mecmû'u'l-Fetâvâ, muhtelif baskıları

_____, Minhâcu's-Sunne en-Nebeviyye

_____, el-Ubûdiyye

_____, el-İstikâme

Ebî Abdİllah Şemsuddîn Muhammed ibn Ebî Bekr ibn Kayyim el-Cevziyye (vefâtı: 751 h./1350 m.), Ahkâmu Ehli'z-Zimme

_____, el-Bedâiu'l-Fevâid

_____, el-Fevâid

_____, İctimâu'l-Cuyûş'l-İslâmiyye

_____, İlâmu'l-Muvakkîn an Rabbi'l-Âlemîn

_____, Kitâbu's-Salât ve Hukmu Târikuhâ

_____, Medâricu's-Sâlikîn

_____, Miftâhu Dâru's-Saadeh

_____, er-Risâletu't-Tebûkiyye

_____, es-Savâiku'l-Mürsele ale'l-Cehmiyye ve'l-Muattıla

_____, Şifâu'l-Alîl fi Mesâili'-Kadâ ve'l-Kader

_____, Tarîku'l-Hicreteyn

_____, et-Tibyân fî Aksâmi'l-Kur'ân

_____, el-Vâbil'us-Sayyib

_____, Zâdu'l-Meâd

Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî (vefâtı: 774 h./1373 m.), Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, muhtelif baskıları

Ebu İshâk İbrâhîm bin Mûsâ eş-Şâtıbî (vefâtı: 790 h./1388 m.), el-İ'tisâm, muhtelif baskıları

_____, el-Muvâfakât, muhtelif baskıları

Ebu'l-Hasen Nûreddîn ibn Ebi Bekr ibn Suleymân el-Heysemî (vefâtı: 807 h./1405 m.), Mevâridü'z-Zamân ilâ Zevâidi İbn Hibbân

Ebu'l-Fadl Celâleddîn bin Muhammed bin Ebî Bekr es-Suyûtî (vefâtı: 911 h./1505 m.), Durru'l-Mensûr fî't-Tefsîr bi'l-Me'sûr, muhtelif baskıları

Muhammed bin Alî eş-Şevkânî (vefâtı: 1250 h./1834 m.), Fethu'l-Kadîr (tek cilt), Dâru'l-Mârifet, Beyrût, 1428 h./2007 m.

Muhammed Cemâleddîn ibn Muhammed el-Kasımî (vefâtı: 1332 h./1914 m.), Mehâsinu't-Te'vîl (17 cüz), 1376 h./1957 m.

AbdurRahmân bin Nâsır es-Sa'dî (vefâtı: 1376 h./1955 m.), Teysîru'l-Kerîmu'r-Rahmân fî Tefsîri Kelâmi'l-Mennân (tek cilt), Dâru's-Selâm, Riyâd, 1422 h./2002 m.

Muhammed Emîn Şankitî (vefâtı: 1393 h./1973 m.), Edvâu'l-Beyân (9 cilt), Dâru Âlemu'l-Fevâid, Cidde, târihsiz

Muhammed Tâkiyyuddîn el-Hilâli (vefâtı: 1407 h./1987 m.), Sebîlu'r-Reşad Fî Hedyi Hayri'l-İbâd (6 cilt), Dâru'l-Eseriyye, Ammân, 1427 h./2006 m.

Ebu Abdîllah Muhammed bin Sâlih el-Useymîn et-Temîmî (vefâtı: 1421 h./2001 m.), Fâtîha ve Bakara Sûresi Tefsîri (3 cilt), Dâru İbni'l-Cevzî, târihsiz

_____, Âl-i İmrân Sûresi Tefsîri (2 cilt), Dâru İbni'l-Cevzî, Riyâd, 1426 h./2005 m.

_____, Nisâ Sûresi Tefsîri (2 cilt), Dâru İbni'l-Cevzî, Riyâd, 1430 h./2009 m.

_____, Mâide Sûresi Tefsîri (2 cilt), Dâru İbni'l-Cevzî, Riyâd, 1432 h./2011 m.

_____, En'âm Sûresi Tefsîri (tek cilt), Dâru İbni'l-Cevzî, Riyâd, 1433 h./2012 m.

Saîd ibn Alî ibn Vehf el-Kahtânî (vefâtı: 1439 h./2018 m.), Şerhu Esmâillahi'l-Hüsnâ fî Dav'i'l-Kitâbi ve's-Sünneti

Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh (4 cilt), Dâru'l-Meâsir, Medîne, 1420 h./1999 m. (1. baskı)

içindekiler	
NEDEN SELEFİN MENHECİ İŞİĞINDA BİR KUR'ÂN MEÂLİ?	1
NEDEN SELEFİN MENHECİ?	7
KUR'ÂN VE DİĞER KİTÂBLAR TEVHÎD İÇİN İNZÂL EDİLMİŞTİR	9
1. FÂTİHA SÛRESİ	21
2. BAKARA SÛRESİ	23
3. ÂL-i İMRÂN SÛRESİ	80
4. NİSÂ SÛRESİ	116
5. MÂİDE SÛRESİ	153
6. EN'ÂM SÛRESİ	178
7. A'RÂF SÛRESİ	211
8. ENFÂL SÛRESİ	247
9. TEVBE SÛRESİ	263
10. YÛNUS SÛRESİ	287
11. HÛD SÛRESİ	304
12. YÛSUF SÛRESİ	323
13. RA'D SÛRESİ	340

14. İBRÂHÎM SÜRESİ	349
15. HİCR SÜRESİ	358
16. NAHL SÜRESİ	368
17. İSRÂ SÜRESİ	388
18. KEHF SÜRESİ	404
19. MERYEM SÜRESİ	420
20. TÂHÂ SÜRESİ	431
21. ENBİYÂ SÜRESİ	447
22. HAC SÜRESİ	460
23. MU'MİNÛN SÜRESİ	472
24. NÛR SÜRESİ	484
25. FURKÂN SÜRESİ	496
26. ŞUARÂ SÜRESİ	506
27. NEML SÜRESİ	522
28. KASAS SÜRESİ	532
29. ANKEBÛT SÜRESİ	544
30. RÛM SÜRESİ	554
31. LUKMÂN SÜRESİ	564
32. SECDE SÜRESİ	570
33. AHZÂB SÜRESİ	574

34. SEBE SÛRESİ	587
35. FÂTİR SÛRESİ	596
36. YASÎN SÛRESİ	605
37. SÂFFÂT SÛRESİ	616
38. SÂD SÛRESİ	630
39. ZÜMER SÛRESİ	640
40. MÜ'MİN/GÂFİR SÛRESİ	651
41. FUSSİLET SÛRESİ	664
42. ŞÛRÂ SÛRESİ	672
43. ZUHRUF SÛRESİ	680
44. DUHÂN SÛRESİ	692
45. CÂSİYE SÛRESİ	697
46. AHKÂF SÛRESİ	702
47. MUHAMMED SÛRESİ	708
48. FETH SÛRESİ	714
49. HUCURÂT SÛRESİ	721
50. KÂF SÛRESİ	725
51. ZÂRİYÂT SÛRESİ	731
52. TÛR SÛRESİ	737
53. NECM SÛRESİ	742

54. KAMER SÛRESİ	748
55. RAHMÂN SÛRESİ	753
56. VÂKİA SÛRESİ	759
57. HADÎD SÛRESİ	766
58. MUCÂDELE SÛRESİ	772
59. HAŞR SÛRESİ	776
60. MUMTEHİNE SÛRESİ	781
61. SAFF SÛRESİ	785
62. CUMUA SÛRESİ	787
63. MÜNÂFİKÛN SÛRESİ	790
64. TEGÂBUN SÛRESİ	793
65. TALÂK SÛRESİ	796
66. TAHRÎM SÛRESİ	799
67. MÛLK SÛRESİ	802
68. KALEM SÛRESİ	806
69. HÂKKA SÛRESİ	811
70. MEÂRİC SÛRESİ	815
71. NÛH SÛRESİ	820
72. CİN SÛRESİ	824
73. MUZZEMMİL SÛRESİ	829

74. MUDESSİR SÛRESİ	833
75. KİYÂMET SÛRESİ	839
76. İNSÂN SÛRESİ	843
77. MURSELÂT SÛRESİ	847
78. NEBE SÛRESİ	851
79. NÂZİÂT SÛRESİ	855
80. ABESE SÛRESİ	859
81. TEKVÎR SÛRESİ	863
82. İNFİTÂR SÛRESİ	866
83. MUTAFFİFİN SÛRESİ	868
84. İNŞİKÂK SÛRESİ	872
85. BURÛC SÛRESİ	874
86. TÂRIK SÛRESİ	877
87. A'LÂ SÛRESİ	879
88. GÂŞİYE SÛRESİ	881
89. FECR SÛRESİ	883
90. BELED SÛRESİ	886
91. ŞEMS SÛRESİ	889
92. LEYL SÛRESİ	891
93. DUHÂ SÛRESİ	893

94. İNŞİRÂH/ŞERH SÛRESİ	895
95. TÎN SÛRESİ	896
96. ALAK SÛRESİ	897
97. KADR SÛRESİ	899
98. BEYYİNE SÛRESİ	900
99. ZİLZÂL SÛRESİ	902
100. ÂDİYÂT SÛRESİ	903
101. KÂRIA SÛRESİ	905
102. TEKÂSÜR SÛRESİ	906
103. ASR SÛRESİ	908
104. HÜMEZE SÛRESİ	909
105. FÎL SÛRESİ	910
106. KUREYŞ SÛRESİ	911
107. MÂÛN SÛRESİ	912
108. KEVSER SÛRESİ	913
109. KÂFİRÛN SÛRESİ	914
110. NASR SÛRESİ	915
111. TEBBET SÛRESİ	916
112. İHLÂS SÛRESİ	917
113. FELAK SÛRESİ	918

114. NÂS SÛRESİ	919
KAYNAKLARIMIZ	920

[illegible]

NOTLAR:

[illegible]

NOTLAR:

This image shows a full page of primary-ruled paper. It features approximately 28 horizontal dotted lines spaced evenly down the page, providing a guide for handwriting practice. The paper is otherwise blank, with no margins, text, or other markings.

